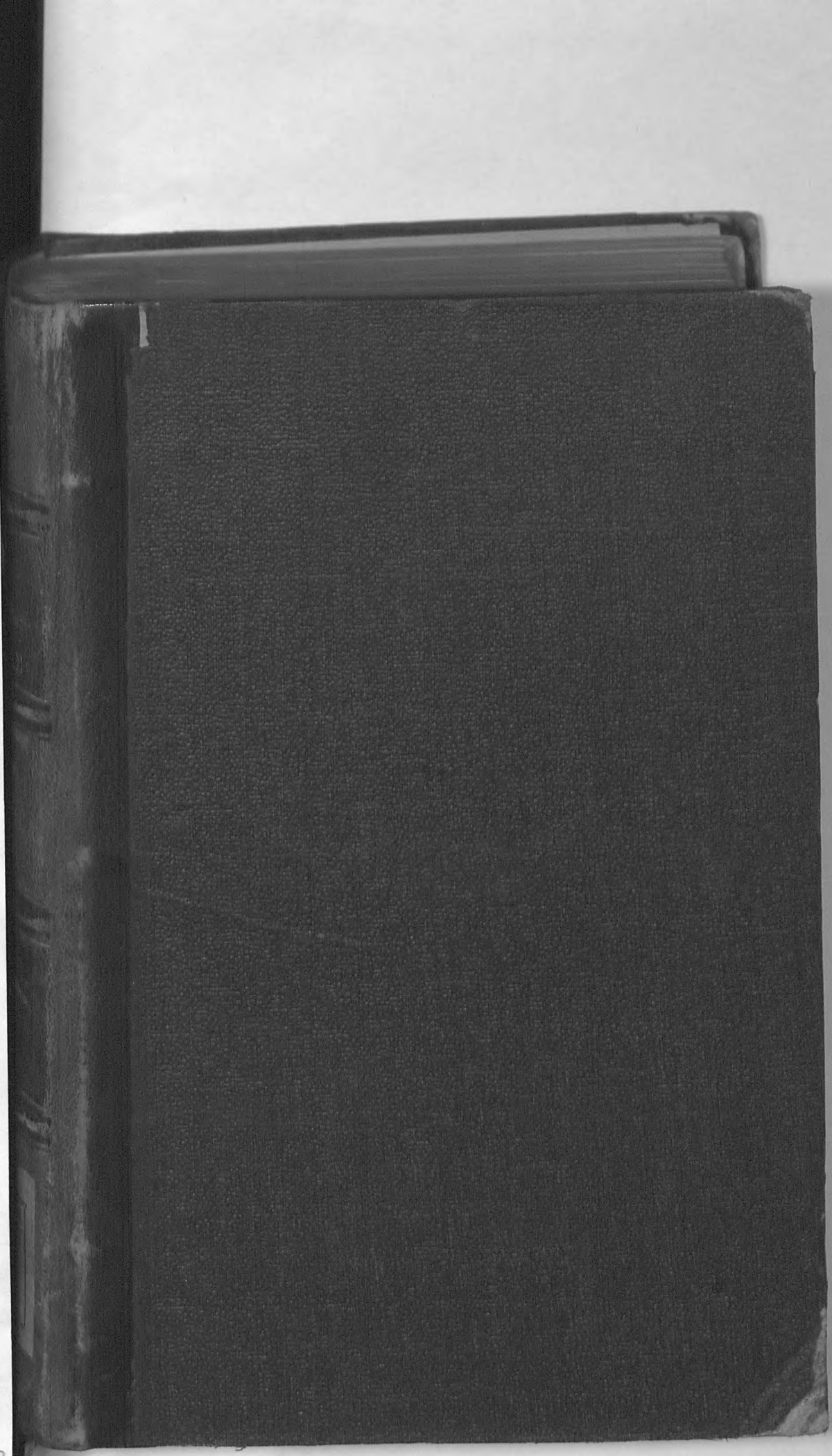

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
+ 900 ΒΕΡΟΙΑΣ
Αριθ. εις 9538/70
Εξ αγοράς

BRIC - 0565 4104

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΟΘΜΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΥΠΟ

Ι. ΧΑΜΜΕΡ,

ΕΞΕΛΑΛΗΝΙΣΘΕΙΣΑ

ΥΠΟ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Σ. ΚΡΟΚΙΔΑ.

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

ΑΘΗΝΗΣ,

ΤΥΠΟΙΣ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

1870

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΓΕΩΡΓΙΩ ΖΑΡΙΦΗ,

ΑΝΔΡΙ ΚΑΛΩ ΚΑΓΑΘΩ,

ΚΑΙ

ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΓΕΝΝΑΙΩ ΠΡΟΣΤΑΤΗ

ΤΗΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ ΤΗΝ ΔΕ

ΑΝΕΘΗΚΕΝ

Ο ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ.

Μεγάτιμε "Ανερ,

Δημοσιεύων τοὺς ἑξ' πρώτους τόμους τῆς ὑπ' ἐμοῦ
ἐξελληνισθείσης ἱστορίας τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, τῆς
ὑπὸ τοῦ περικλεοῦς Χάμερ συγγραφείσης, ἣτις ἐπιχέει
μέγιστον φῶς ἐπὶ τὴν σκοτεινὴν ἱστορίαν τοῦ μέδου αἰῶ-
νος τῆς Ἑλλάδος καὶ πάντων τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς
καὶ συμπληροῖ μέγα κενὸν τῆς ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης,
ἐνόμιθα πρέπον ἵνα κοσμήσω τὴν κεφαλίδα τῆς πολυτό-
μου καὶ πολυμόχθου μεταφράσεώς μου διὰ τοῦ ὀνόμα-
τος ἐπιφανοῦς ἀνδρός· ἀπέβλεψα δὲ εὐκρίτως εἰς ὑμᾶς·
διότι τὸ ὑμέτερον ὄνομα εὐλογεῖται ὑπὸ τοῦ ἑλληνισμοῦ
δι' ἣν παρέχετε δαψιλῶς γενναίαν προστασίαν πρὸς πᾶν
ἔργον λυσιτελὲς πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ διανοητικὴν
πρόοδον τοῦ ἑλληνικοῦ γένους.

Δέξασθε οὖν, Μεγάτιμε "Ανερ, εὐμενῶς τὴν προσφορὰν
μου ταύτην καὶ σύγγνωτέ μοι, ὅτι οἰκοθεν ἐτόλμησα ἵνα
κοσμήσω τὴν κεφαλίδα τοῦ βιβλίου μου τῷ ὑμετέρῳ
ὀνόματι.

Κ. Σ. ΚΡΟΚΙΔΑΣ.

1970-1971

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ.

Παρ' ἅπασιν ὁμολογεῖται, ὅτι ἡ ἱστορία ἐστὶ τὸ κά-
τοπτρον τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ βίου τῶν ἐθνῶν, τη-
λαυγῆς φανὸς διαλύων τὰ σκότη τοῦ μέλλοντος. Ἐὰν
πᾶσα ἱστορία, καὶ ἡ ἀτέχνως γεγραμμένη, τέρπη, κατὰ
τὸν Πλίνιον, πολλῶ μᾶλλον βεβαίως τέρψει ἡ ἐξελ-
ληνιζομένη καὶ ἐκδιδομένη νῦν ὑπ' ἐμοῦ ἱστορία τοῦ
ὀθωμανικοῦ κράτους, ἡ ὑπὸ τοῦ ὀνομαστοῦ Χάμμερ συγ-
γραφεῖσα, ἥτις μέχρι τοῦδε ὁμολογεῖται ὡς ἡ ἀρίστη
πασῶν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἱστοριῶν. Ἡ ἱστορία
αὕτη περιέχει οὐ μόνον τὰς τρεῖς ἐποχὰς τῆς γεννή-
σεως, ἀκμῆς καὶ παρακμῆς μεγάλου ἀσιατικοῦ κράτους,
ὅπερ ἐπὶ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας ἐπέδρασεν ἐπὶ τὰς
τρεῖς ἡπείρους καὶ ὑπεδούλωσεν εἰκοσιν ἀρχαῖα βασι-
λεια, ἀλλὰ καὶ τὴν μεταγενεστέραν τῆς Ἑλλάδος ἱστο-
ρίαν, ἐφ' ἣν, ἀγνωστοτέραν καὶ σκοτεινοτέραν οὔσαν,
ἄπλετον ἐπιχέει φῶς. Διὰ τὸ τελευταῖον ῥηθὲν, ἅτε δη-
λαδὴ διὰ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων συναφῆς ταῖς τύ-
χαις καὶ τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, σπουδαία
οὔσα καθ' ἑαυτὴν, προσκτᾶται ὡς πρὸς ἡμᾶς πολλῶ
μεῖζονα σπουδαιότητα.

ή.

Τοιαύτης οὖν οὔσης τῆς ἱστορίας ταύτης δύναμαι θαρ-
ραλέως εἰπεῖν, ὅτι οὐ σμικρὸν τελῶ ἔρανον εἰς τὴν ἐλ-
ληνικὴν βιβλιοθήκην.

Τοῦ ἀληθῶς τούτου ἱστορικοῦ ἀριστουργήματος ἀνήγ-
γειλα τὴν ἔκδοσιν πρό τινων ἐτῶν, ἡ ἔκδοσις ὁμῶς αὐ-
τῆς ἐχρόνισε μακρότερον ἢ προσεδόκων ἔνεκα τῶν πολ-
λῶν καὶ ποικίλων περὶ τὴν μετάφρασιν δυσχερειῶν καὶ
ἄλλων ἀπροόπτων ἐμποδίων. Ὅτε ἀνήγγειλα τὴν ἐξελ-
λήνισιν τῆς ἱστορίας ταύτης, ἐσκόπουν ἵνα δημοσιεύσω αὐ-
τὴν κατὰ τὴν δευτέραν ἔκδοσιν, εὐσταλεστέραν οὔσαν καὶ
ἥττον δαπανηράν, ἅτε μὴ περιέχουσαν τὰς ἐπεξηγήσεις
καὶ σημειώσεις καὶ πολλὰ ἄλλα, ἅτινα περιέχει ἡ πρώτη
ἔκδοσις. Ὑστερον ὁμῶς μετὰ τὴν ἑναρξίν τῆς τυπώσεως
συνεῖδον τὸ ἀπαραίτητον πολλῶν τῶν ἐν τῇ πρώτῃ ἐκ-
δόσει σημειώσεων καὶ ἐπεξηγήσεων καὶ ἔκρινα ἀναγ-
καῖον ἵνα καὶ δαπάνην καὶ κόπους ὑποστῶ. Οὕτω δὲ
μετετύπωσα τὰ τετυπωμένα προσθεῖς τὰς σημειώσεις
καὶ ἐπεξηγήσεις τὰς μᾶλλον ἡμῖν τοῖς Ἑλλησιν ἐνδια-
φερούσας· ὅπερ οὐκ ὀλίγον καὶ τὸν ὄγκον τοῦ συγ-
γράμματος ἐπῆύξησε. Πλὴν τούτου καὶ ἕτερόν τι συνε-
βάλετο εἰς τὴν χρονιότητα τοῦ ἱστορικοῦ καὶ φιλολογι-
κοῦ τούτου ἔργου. Ἡ ἐξελλήνισις αὐτοῦ ἐγένετο ἐκ τῆς
γαλλικῆς μεταφράσεως. Ἐπιθυμῶν δὲ ἵνα καὶ τὸ ἔργον
μου τοῦτο ἔχῃ πρὸ παντός τὴν ἀρετὴν τῆς ἀκριβείας,
ἔκρινα καλὸν ἵνα τῇ ἀρωγῇ γερμανιστῶν φίλων μου πα-

ραβάλω αὐτὸ πρὸς τὸ πρωτότυπον. Ὅτε δὲ ἤρξάμην τῆς παραβολῆς, τότε δὴ τότε συνείδον, ὅτι οἱ μόχθοι μου κατ' ἀνάγκην διπλασιάζονται· διότι τὸ δυστυχὲς πρωτότυπον οὐκ ἀπεδόθη πιστῶς, οὐδὲ πλήρες ὑπὸ τῶν Γάλλων μεταφραστῶν. Καὶ ὁ μὲν Dochez παραλείπει ἐκ συστήματος πάσας τὰς περιγραφὰς τῶν πόλεων τῶν ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους εἰκοσιν ἀρχαίων βασιλείων καὶ πολλὰ ἄλλα, ὁ δὲ Helbert οὐ μόνον καταλείπει πολλαχοῦ ἀμετάφραστον πᾶν δυσμετάφραστον χωρίον, ἀλλὰ καὶ καταλυμαίνεται συχνὰ πυκνὰ τὸν συγγραφέα. Τὰς ἐλλείψεις ταύτας τῶν Γάλλων μεταφραστῶν ἐμόχθησα ἵν' ἀναπληρώσω διὰ τῆς πρὸς τὸ πρωτότυπον παραβολῆς καὶ ἀποδώσω αὐτὸ πλήρες.

Εἰ δὲ δέον καὶ περὶ γλώσσης εἰπεῖν τι ἐνταῦθα, λέγω διὰ βραχείων, ὅτι ἐπεδίωξα ὅσον ἦν μοι δυνατὸν γλῶσσαν καθαρεύουσαν καὶ πάντα ξενισμὸν φεύγουσαν. Ἴσως κατὰ τι προλαμβάνω τοὺς χρόνους· διότι νομίζω, ὅτι τὸ ἔργον μου ἔσται χρήσιμον καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Ἐπικαλοῦμαι δὲ τὴν ἐπιείκειαν τῶν ἀναγνωστῶν ἐπὶ τοῖς ἡμαρτημένοις· διότι «χαλεπὸν ἄνθρωπον ὄντα μὴ διαμαρτάνειν ἐν πολλοῖς, τὰ μὲν ὅλως ἀγνοήσαντα, τὰ δὲ κακῶς γράψαντα, τὰ δὲ ἀμελέστερον κρίναντα».

Τελευτῶν δὲ τὸν λόγον ἀποδίδωμι κατὰ καθῆκον πολυλὰς χάριτας τῷ λογίῳ καὶ χρηστῷ πολίτῃ, ἐμῷ δὲ φί-

λω, Κυρίω Χ. Ν. Φιλαδελφεῖ, ὅς, ἐγκρατὴς ὢν τῆς τουρ-
κικῆς γλώσσης, μεγάλην βοήθειαν παρέσχε μοι εἰς τὴν
ὀρθὴν γραφὴν τῶν τουρκικῶν ὀνομάτων, ἥτις ἄνευ τῆς
γνώσεως τῆς γλώσσης ταύτης δυσχερεστάτη ἐστὶν ἐν
οἰαδῇποτε γλώσση.

Ἀθήνησιν, 20 Δεκεμβρίου, 1875.

Κ. Σ. ΚΡΟΚΙΔΑΣ.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ.

Ὁ περιφανέστατος τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν κλειδοκράτωρ Ἰωσήφ Χάμμερ Πουργεστάλ ἐγεννήθη τῇ 9 Ἰουνίου 1774 ἐν Γραικίῳ τῆς Στυρίας, ἐξεπαιδεύθη δὲ ἐν Βιέννῃ πρῶτον μὲν ἐν τῷ περιλαλήτῳ κληρικῷ γυμνασίῳ τῆς Βαρβάρας, εἶτα δὲ, ἀπὸ τοῦ 1788, ἐν τῇ ἀνατολικῇ λεγομένῃ Ἀκαδημίᾳ, ἣν πρό τινας τότε συνέστησεν ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις χάριν τῶν διπλωματικῶν αὐτῆς πρακτόρων ἐν τῇ ἐγγύς καὶ τῇ ἀπωτέρᾳ Ἀνατολῇ.

Μαθητὴς ἔτι ὢν ὁ νεαρὸς Χάμμερ, τοσοῦτον προέκοψεν ἐν ταῖς σπουδαῖς, ὥστε εὐδοκίμως συνειργάσθη εἰς ἐκδοσιν τοῦ τετρατόμου λεξικοῦ τῆς ἀραβικῆς, περσικῆς καὶ τουρκικῆς γλώσσης τοῦ Μενίνσκη, ἀνεδείχθη δὲ τῷ 1796 γραμματεὺς τοῦ βαρόνου Γένις ἐν τῷ ἀνατολικῷ τμήματι τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν. Ἐνταῦθα κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς ἡρμήνευσε τουρκικὸν ποίημα «Περὶ τῶν ἐσχάτων πραγμάτων» καὶ διάφορα ἄλλα «ἐν τῷ Γερμανικῷ Ἑρμῇ» τοῦ Βειλάνδου. Τῷ 1799 ἐστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν ἑσχατος τῶν ἀκολουθῶν τῆς αὐθόι πρεσβείας. Καὶ ἐνταῦθα δὲ καταπλήξας διὰ τῆς εὐφυΐας καὶ τῆς ἱκανότητος αὐτοῦ τὸν πολυμαθέστατον πρεσβευτὴν βαρόνον Ἑρβερτ, ἔλαβε παρὰ τούτου μετ' ὀλίγον τὴν ἔντιμον ἐντολὴν ἵνα πορευθεὶς εἰς Αἴγυπτον ἐξετάσῃ ἅπαντα τὰ αὐτοκρατορικὰ προξενεῖα. Ἐν τῇ γῇ τῶν θαυμαμάτων ἀνεκάλυψεν ὁ ἱστορογράφος πολυτίμους καὶ τέως ἀγνώστους θησαυροὺς, κατῴρωσε δὲ ἵνα κτήσεται ἀντὶ ὀλίγης ἀμοιβῆς πολλὰς ἀρχαιότητας,

πλείονα δὲ ἀραβικὰ χειρόγραφα, δι' ὧν ἐπλούτισε τὴν αὐτοκρατορικὴν βιβλιοθήκην. Ἐν Αἰγύπτῳ διατρίβων ἀνήχθη εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ διερμηνέως καὶ γραμματέως, συμμετέσχε δὲ τῆς ὑπὸ τὸν Οὐζίνσον, Σίδνεϋ Σμιθ καὶ Ἰουσοῦφ Πασᾶν στρατείας κατὰ τῶν Γάλλων, τῶν ὑπὸ τοῦ Μενού στρατηγουμένων.

Τῷ 1801 ἀπέπλευσεν εἰς Ἀγγλίαν, ἔνθα ἐγένετο οἰκειότατος τοῖς κορυφαίοις τῆς καθόλου ἀνατολικῆς γραμματολογίας, ἤρμηνευσεν δὲ δυσεξήγητὰ τινὰ χειρόγραφα ἐν τῷ βρετανικῷ μουσείῳ ἀποκείμενα.

Μηνὶ Ἀπριλίῳ 1802 ἀπῆλθε μετὰ τοῦ βαρόνου Στύρμερ εἰς Κωνσταντινούπολιν πρῶτος γραμματεὺς τῆς αὐτόθι πρεσβείας· τέσσαρα δ' ἔτη ὕστερον ἀπῆλθεν ὡς προξενικὸς πράκτωρ εἰς Μολδαβίαν. Ὁπουδῆποθι διέτριβεν ὁ Χάμμερ, ἐξώρυσσε τιμαλφῇ κειμήλια τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης καὶ κατέπληττε τὴν Εὐρώπην διὰ τῆς ἀλλεπαλλήλου ἐκδόσεως πρωτοφανῶν συγγραμμάτων, διαλευκαίνοντων ἢ συμπληρούντων πλεῖστα ὅσα ἀσαφῆ ἢ ἑλλιπῆ μέρη τῆς ἱστορίας τῶν Ὀθωμανῶν, Ἀράβων καὶ Περσῶν.

Τῷ 1807 προσεκλήθη εἰς Βιένναν ὡς αὐλικὸς γραμματεὺς· τῷ 1811 ἀνηγορεύθη μυστικὸς σύμβουλος καὶ αὐλικὸς διερμηνεὺς, τῷ δὲ 1817 αὐτοκρατορικὸς μυστικὸς σύμβουλος. Τῷ 1835 κληρονομήσας τὴν ἄτεκνον κόμησσαν Πουργεστάλ ἐν Γραικίῳ ἐκλήθη Χάμμερ Πουργεστάλ καὶ ἀνήχθη εἰς βαρόνον.

Οἱ τῷ 1809 καταλαβόντες τὴν Βιένναν Γάλλοι ἐσύλησαν, κατὰ τὸ εἰωθὸς, τὴν αὐτοκρατορικὴν βιβλιοθήκην καὶ ἀπέστειλαν εἰς Παρισίους ἅπαντας τοὺς ἐν αὐτῇ θησαυρούς. Πολλοὺς, ἀλλ' οὐχὶ ἅπαντας, ἔσωσεν ὁ Χάμμερ τῷ 1815 ἀποδείξας, ὅτι ἦσαν εὕρημα αὐτοῦ.

Μετὰ ταῦτα εἰργάσθη ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν ἐξωτερικῶν ἐπὶ τρεῖς δεκαετηρίδας, ἄχρι τοῦ 1849, ὅτε ὁμοθυμαδὸν ἀνεδείχθη πρόεδρος τῆς ἀρτισυστάτου αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας.

Ὁ πολιτικὸς κλύδων τοῦ 1849 ἠνάγκασεν καὶ τὸν Χάμμερ ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον, ἔκτοτε δὲ ἐμελέτα καὶ

συνέγραφεν ἀναπαυόμενος ἐν τῇ κατὰ τὴν Στυρίαν περικαλλεῖ ἐπαύλει τοῦ Χαϊνφέλδ. Τῇ 23 Νοεμβρίου 1856 ὁ μέγας ἀνὴρ μετέλλαξε τὸν βίον ἐν Βιέννῃ, ἐνθα ἐπορεύθη πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν φίλων αὐτοῦ.

Ὁ Χάμμερ, ἐντριβέστατος ὢν τῆς ἀραβικῆς, τῆς περσικῆς, τῆς τουρκικῆς καὶ πολλῶν ἄλλων ἀνατολικῶν γλωσσῶν, ἠμύνησεν ἐμβατεῦσαι εἰς τὰ ἄδυτα τῆς γραμματολογίας αὐτῶν· ὢν δὲ πάνυ εὐφυῆς, εὐγλωττος καὶ φιλόμουσος κατέστησε πρῶτος τῇ Δύσει εὐπρόσιτον τὴν τέως ἡμιτελῶς ἢ ἀτελέστατα γνωστὴν τερπνὴν φιλολογίαν τῆς Ἀνατολῆς. Ἐκ τῶν πολλῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων παρατιθέμεθα ἐνθάδε τὰ κυριώτερα.

1, Ἐγκυκλοπαιδικὴ Σύνοψις τῶν ἐπιστημῶν τῆς Ἀνατολῆς 1804· 2 Τόμ. Λειψία.

2, Ῥοδέλαιον, ἥτοι Μῦθοι τῆς Ἀνατολῆς 1813, 2 Τόμοι, Στουτγάρδης.

3, Σύνοψις τῆς τουρκικῆς γραμματολογίας 1816, 2 Τόμοι, Τυβίγγη.

4, Ἱστορία τῆς περσικῆς ῥητορικῆς 1818, Τυβίγγη.

5, Ἱστορία τῶν Ἀσσιαίων 1818.

6, Ὀδοιπορία ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Προῦσαν, ἐκείθεν δὲ εἰς Νίκειαν καὶ Νικομήδειαν 1818, Τυβίγγη.

7, Ἀνατολικὸν Τριφύλλιον 1819, Βιέννη.

8, Κωνσταντινούπολις καὶ Βόσπορος 1821. 2 Τόμ., Πέστη.

9, Κώδικες ἀραβικοὶ, περσικοὶ, τουρκικοὶ τῆς καισαροβασίλικης βιβλιοθήκης 1822, Βιέννη.

10, Ἱστορία τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας 1827—1834, Πέστη· δευτέρα ἐκδοσις 1835—1836· ἕως τῆς σήμερον ἡ πληρεστάτη, τελειοτάτη καὶ ἀπαράμιλλος.

11, Ἱστορία τῆς τουρκικῆς ποιήσεως 1830—1838, 4 Τόμ., Πέστη.

12, Πινακοθήκη μουσουλμάνων ἡγεμόνων 1837—1838, 6 Τόμ., Δαρμστάδη.

13, Ἱστορία τῆς Χρυσῆς Παρεμβολῆς ἐν Κιπτσάν, ἥτοι τῶν Μογόλων ἐν Ῥωσίᾳ· 1840, Πέστη.

14, Ἱστορία τῶν Ἰλχανῶν, ἥτοι τῶν ἐν Περσίᾳ Μογόλων· 1843, Δαρυστάδη.

15, Σφραγίδες Ἀράβων· 1850, Βιέννη.

16, Ἱστορία τῆς Ἀραβικῆς γραμματολογίας· 1852—1857, 7 τόμοι.

17, Ἱστορία τοῦ Πέρσου Βασάφ· 1856.

18, Ἱστορία τῶν χανῶν τῆς Ταυρικῆς· 1856, Βιέννη.

Ἦσσανος λόγου ἄξιαι εἰσιν αἱ ἐκδόσεις τῶν ἀνατολικῶν γλωσσικῶν μνημείων, ἐν οἷς φαίνεται οὐχὶ μεγάλη φιλολογικὴ ἀκρίβεια.

1, Τοῦ Τούρκου ποιητοῦ Φασλί Γκιούλ καὶ Βουλβούλ· 1834, Πέστη.

2, Σαμαχσαρί Χρυσᾶ Περιδέραια· 1835, Πέστη.

3, Τοῦ Πέρσου ποιητοῦ Μαχμούτ Σεβιστερί διδακτικὸν ποίημα «Ῥόδιον Ἀνθος τοῦ Μυστηρίου»· 1835.

Ἐκ τοῦ περσικοῦ μεθηρμήνευσε τὸ Διβάτιον τοῦ Ἀφίζ 1813, ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ τὰ ποιήματα τοῦ Μοντενεβί, 1823, ἐκ δὲ τοῦ τουρκικοῦ τὰ λυρικά ποιήματα τοῦ Βακί. Μεθηρμήνευσε δὲ περσιστὶ τὸ σύγγραμμα τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου.

Πλὴν τούτων ἐδημοσίευσεν ἐν πλείστοις περιοδικοῖς συγγράμμασιν ὑπὲρ τὰς διακοσίας σπουδαίας διατριβάς.

Τοιοῦτος ἦν ὁ πολυμαθέστατος καὶ δαιμόνιος οὗτος ἀνὴρ, οὗ τῆς ἀνὰ χεῖρας ἀπκραμύλλου ἱστορίας ἐπεχείρησα τὴν μετὰφρασιν.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ.

Τριάκοντα ἔβησαν ἑνιαυτοὶ (1), ἀφ' οὗ Ἰωάννης ὁ Μύλλερ προέτρεψέ με ἐπιδοῦναι ἑμαυτὸν διὰ παντὸς εἰς τὴν ἱστορίαν, μάλιστα δὲ εἰς τὴν τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν ὀθωμανικὴν, ὑποτάξει δὲ τῷ ὑψηλοτέρῳ τέλει τῆς ἱστοριοδιφίας καὶ ἱστοριογραφίας τὴν γλωσσολογίαν. Ταῦτα ὑπεσχόμην σὺν Θεῷ πράξειν, ἀναλογιζόμενος καλῶς τὴν σπουδαιότητα τῆς ὑποθέσεως, τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἀφθονίαν τῆς ὕλης, τὸ πολυχρόνιον τῆς ἐργασίας, τὸ δυσχερὲς τῶν προπαρασκευαστικῶν ἐργασιῶν καὶ τὴν συναγωγὴν τῶν ἐλλειπόντων βοηθημάτων. Τὸ ὀθωμανικὸν κράτος, ὅπερ ἀνεφάνη ἐν τῷ τέλει τοῦ μέσου αἰῶνος, ἡ δὲ νεότης, ἡ ἀνδρική καὶ ἡ πρεσβυτική ἡλικία πληροῦσι τὰς τρεῖς ἑκατονταετηρίδας τῆς νεωτέρας ἱστορίας πολλῶν πράξεων καὶ ἐπακολουθημάτων, ἐστὶ μέγα καὶ τῇ καθόλου ἀνθρωπίνῃ ἱστορίᾳ λίαν ἀξιωματικόν· διότι ἡ τύχη αὐτοῦ στενῶς συνάπτεται οὐ μόνον πρὸς τὴν τῶν ὁμόρων ἐν Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ βασιλείων, ἀλλὰ καὶ ἐπιδραῖ ἐνεργῶς ἐπὶ τὰς εὐρωπαϊκὰς καὶ ἀφρικανικὰς πολιτείας ἀπὸ τῆς ἀρκτῶας θαλάσσης μέχρι τῆς

(1) Ἡ πρώτη ἐκ τοῦ τουρκικοῦ δημοσιευθεῖσα ἐντυπος μετάφρασίς μου ἀπεστάλη ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Μύλλερ πρὸς τὸν νέον Γερμανὸν Ἑρμῆν, ἐνθὰ ἔδημια· εὐθὺς ἐν φυλλαδίῳ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς 1796.

Μεσογείου καὶ ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἀκτῶν τῆς Βρεττανίας καὶ τῆς Σκανδιναβίας μέχρι τῶν Ἑρακλείων στηλῶν καὶ τῶν καταβράχτων τοῦ Νείλου. Κραταῖος κολοσσός, ἔχων τὸν μὲν ἓνα πόδα ἐν Ἀσίᾳ, τὸν δ' ἕτερον ἐν Εὐρώπῃ, καὶ παρέχων τῇ ἐμπορίᾳ καὶ ναυτιλίᾳ ἀμφοτέρων δίοδον, ἐάν ποτε καταπέσῃ, ὥς πέπρωται πᾶσι τοῖς βασιλείοις ⁽¹⁾, καλύψει διὰ τῶν ἐρειπίων αὐτοῦ τρεῖς ἡπείρους. Τὸ ὀθωμανικὸν κράτος, ἰδρυθὲν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀνατολικῆς ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, περιλαμβάνει ἔτι νῦν μείζονα περιοχὴν ἢ τὸ βυζαντινὸν ἐπὶ τῆς μεγίστης ἀκμῆς αὐτοῦ· καὶ περ δὲ μόλις ἄγον τὸ ἥμισυ τῆς ἡλικίας τούτου, παρέχει ἤδη τῷ ἱστοριογράφῳ τὰς φάσεις αὐξούσης, πληθούσης καὶ φθινούσης σελήνης. Τοῖς τρισὶν ἀρχαίοις βασιλείοις τῆς ἑνθεν Ἀσίας τῶν Ἀσσυρίων, Μηδῶν καὶ Περσῶν ἀντιστοιχοῦσι κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν δύναμιν ἐν τῇ μέσῃ καὶ νεωτέρᾳ ἱστορίᾳ τὸ τῶν Ἀράβων, Μογόλων καὶ Τούρκων, πλὴν ὅτι εὕρισχονται ἐπὶ ἀσφαλεστέρου ἱστορικοῦ ἐδάφους.

Ἡ ἱστορία τοῦ καλιφάτου, ἥτις, ὥς ἡ τῶν αὐτοκρατόρων Μογόλων, ἀνάγκη ἵνα ἱστορηθῇ ἔτι ἐν Εὐρώπῃ, παρέχει, ὥς αὕτη, ἀπέναντι τῆς ὀθωμανικῆς τῷ ἱστοριογράφῳ τὸ πλεονέκτημα τελείου συνόλου. Ἀλλὰ, πλὴν τῆς μείζονος ἀβεβαιότητος διὰ τὴν μείζονα χρονικὴν καὶ τοπικὴν ἀπόστασιν, στερεῖται ἔτι ἡ τοῦ καλιφάτου τῶν ἀναγκαίων βοηθημάτων καὶ πηγῶν, ἃ περ, μόλις κατ' ὄνομα γνωστὰ, οὐδαμοῦ εἰσι πλήρη καὶ πρόχειρα. Ἀπ' ἐναντίου ἡ ὀθωμανικὴ ἱστορία ἔχει ὑπὲρ ἑαυτῆς ἐγγυτά-

(1) Eam labem civilibus opulentis repertam, ut magna imperia mortalia essent. Αἰθίος Β, 45.

την γειτνιάσιν χρόνου καὶ χώρου καὶ τὸ μέγιστον διαφέρον ἀμέσου συναφῆς τοῦ παρεληλυθότος καὶ τοῦ ἐνεστώτος καὶ τὴν δυνατὴν ἔνωσιν πασῶν τῶν πηγῶν. Ἀλλὰ τέως ἡ ἀγνοία τῶν πηγῶν τούτων, ἡ σπανιότης, τὸ δαπανηρὸν καὶ τὸ δυσχερὲς τῆς συναγωγῆς αὐτῶν καθίστων δύσχρηστα αὐτὰ τοῖς ἐν Εὐρώπῃ.

Ἐκ διακοσίων τουρκικῶν, ἀραβικῶν καὶ περσικῶν συγγραμμάτων (1), τῶν πραγματευόντων τὴν καθόλου ὁθωμανικὴν ἱστορίαν ἢ μέρη αὐτῆς, ἢ παρεχόντων ὕλην πρὸς αὐτά, καὶ αὐτὸς ὁ μέγας Ἀγγλος Ἀσιανολόγος σὶρ Οὐίλλιαμ Τζὼν ἔγνω μόνον δώδεκα (2), καὶ ἐν οὐδεμιᾷ δὲ αὐτῶν τῶν δημοσίων βιβλιοθηκῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εὕρηται πλέον ἢ τὸ πολὺ δωδεκάδες τινὲς ἱστορικῶν τόμων. Ἐπὶ τριάκοντα ἔτη οὔτε μόχλον, οὔτε δαπάνην ἐφοδῆθην πρὸς ἀνεύρεσιν καὶ ἐξώνησιν τῶν πηγῶν, ἢ, εἰ τοῦτο ἦν ἀδύνατον, τοῦλάχιστον πρὸς χρῆσιν αὐτῶν. Πρὸς τὸ τέλος τοῦτο οὐ μόνον αὐτὸς ἐπιμελῶς ἐπεσκεψάμην τὰς βιβλιοθήκας καὶ τὰ βιβλιοπωλεῖα ἐπὶ τῆς διττῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμονῆς μου καὶ ἐπὶ τῆς εἰς Ἀνατολὴν περιηγήσεώς μου, ἀλλὰ καὶ δι' ἐπιστολογραφίας ἀνεζήτησα ἀπαύστως καὶ εὖρον ἱστορικὰ συγγράμματα ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν Βαγδάτ, ἐν Χαλεπίῳ καὶ ἐν Καίρῳ. Ἐπὶ τῷ τέλει τούτῳ ἐξήτατα ἐν μὲν Γερμανίᾳ τὰς βιβλιοθήκας τῆς Βιέννης, τοῦ Βερολίνου καὶ τῆς Δρέσδης, ἐν δὲ Ἀγγλίᾳ τὴν τῆς Κανταβριγίας καὶ Ὁξωνίας,

(1) Ὅρα τὸν κατάλογον ἐν τῇ ἱστορικῇ καὶ γεωγραφικῇ ἀρχεῖῳ τοῦ εὐπατρίδου Ὁρμάιερ ἐν ἔτει 1822, ἀρ. 57 καὶ ἐπομ.

(2) A prefatory discourse to an essay on the history of the tures. Προσθήκη Β' ἐν τῷ συγγράμματι τῷ ἐπιγραφομένῳ 'Lord Teingmouth's memoirs of the life, writings and correspondance of sir William Jones, Ἐν Λονδίῳ 1806.

ἐν δὲ Παρισίοις τὴν βασιλικὴν καὶ τὴν τῆς Ὀπλοθήκης, ἐν δὲ Ἰταλίᾳ, τὴν μαρκιανὴν ἐν Βενετίᾳ, τὴν ἀμβροσιανὴν ἐν Μεδιολάνοις, τὴν λαυρεντιανὴν καὶ τὴν μαλιαθεκιανὴν ἐν Φλωρεντίᾳ, τὴν τοῦ βουρβονικοῦ μουσείου ἐν Νεαπόλει, τὴν τοῦ Βατικανοῦ, τὴν τῶν Βαρβερίνων καὶ τὴν τῆς Maria sopra Minerva ἐν Ῥώμῃ καὶ τὴν πλουσιωτάτην τοῦ Μαρσιλίου ἐν Βονωνίᾳ καὶ εἰργάσθην ἐν αὐταῖς. Ἄνευ χρημάτων, πλὴν τῆς ἐμῆς μισθοφορᾶς, ἄνευ τῆς ἐπικουρίας ἀσιανολογικῶν ἀκαδημιῶν καὶ ἀσιανῶν ἐταιριῶν, ἄνευ τῆς προστασίας πλουσίων καὶ μεγάλων ἐφ' ὅλην τριακονταετίαν ἐρευνῶν καὶ δαπανῶν συνέλεξα βοηθήματα πρὸς ὀθωμανικὴν ἱστορίαν, οἷα οὐδεμία βιβλιοθήκη ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ δύναται ἐπιδεῖξαι ὅμοια κατὰ τὸ τέλειον. Μόνον τῇ ἐλευθεριότητι τοῦ ἐσχάτου ἀντιπρέσβεως κόμητος Λουτζὸς ὁμολογῶ χάριν ἐπὶ τῷ δώρῳ τεσσάρων ἀξιολόγων ἱστορικῶν συγγραμμάτων ⁽¹⁾ καὶ τῇ ἀόκνῳ προθυμίᾳ τοῦ ἐμοῦ φίλου, αὐτοκρατορικοῦ δὲ διερμηνέως, ἱππότου Ῥαῦβ ἐπὶ τῇ ὠνήσει τοσοῦτων ἐτέρων. Ὁμολογῶ δ' ἐνταῦθα κατὰ καθῆκον τούτῳ χάριν τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ ἐν τοῖς τελευταίοις ἐπτὰ ἔτεσιν ἐπορίσατό μοι διάφορα ἱστορικὰ συγγράμματα, ἃ εἰς μάτην ἀνεζήτησα ἐπὶ εἰκοσιν ἔτη, δι' αὐτοῦ δ' ἀνεῦρον τὰ ἐλλείποντα μέρη δοκιμωτάτου συγγράμματος ⁽²⁾· διότι ἀτελοὺς ὄντος αὐτοῦ οὐ-

(1) Κάλлистον ἀντίτυπον τοῦ Ῥαουζατοῦ Ἐβρὰ ὑπὸ τοῦ μουφτί Ἀζίζ Ἐφένδη, κάλλιστον χειρόγραφον τοῦ Σχμαῖλναμέ, κεκοσμημένον λαμπραῖς εἰκόσι τῶν σουλτάνων, λίαν πολύτιμον Ἰνσά, ἥτοι συλλογὴν περσικῶν καὶ τουρκικῶν πολιτικῶν ἐγγράφων, καὶ τουρκικὴν ἱστορίαν τῆς Μέκκας.

(2) Τὸ Χέστ Βεχίστ (οἱ Ὀκτὼ Παράδεισοι) ὑπὸ τοῦ Ἰδρις, τὸ περιλαμβάνον ἐν ὀκτὼ βιβλίοις τὰς βασιλείας ὀκτὼ σουλτάνων. Τῷ 1804 ἐκτετράμην ἕνα τόμον, περιέχοντα τὰ τρία πρῶτα βιβλία, ἀντὶ εἰκοσι δοκατῶν.

δέποτε ἐποιοῦμην ἀρχὴν τῆς ἱστορίας ταύτης. Ἀποδοθῆτω ἰδίᾳ χάρις τῇ ἐλευθεροφροσύνῃ τῶν ὑπὸ τῶν βασιλικῶν ὑπουργείων τῆς Πρωσίας καὶ Σαξωνίας καθιερωθεισῶν καὶ ὑπὸ τῶν βασιλικῶν βιβλιοφυλάκων κάλλιστα τηρουμένων ἀρχῶν ἐπωφελοῦς ἀνακοινώσεως φιλολογικῶν θησαυρῶν, τῇ ἐπιτρεπούσῃ τὴν ἐπὶ δανεισμῷ χρῆσιν τούτων ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ.

Ἀπὸ τοῦ χρόνου καὶ τῶν περιστάσεων προσδοκῶν τὴν τελείαν κτῆσιν τῶν ἐλλειπουσῶν μοι πηγῶν καὶ βοηθημάτων, ἡσχολοῦμην τὸ μὲν περὶ τὴν μελέτην καὶ ἐπεξεργασίαν τῶν ἤδη ὑπαρχουσῶν, τὸ δὲ περὶ χρονολογικὰς, γεωγραφικὰς καὶ φιλολογικὰς προσεξεργασίας τῆς ὀθωμανικῆς ἱστορίας καὶ ἐπειρώμην διὰ μέσου τούτων, διὰ μέσου τῆς γνώσεως τοῦ λαοῦ καὶ τῆς κυβερνήσεως, διὰ μέσου ὁδοποιρῶν καὶ ὑποθέσεων ἵνα παρασκευάσω ἑμαυτὸν ἱκανὸν πρὸς τὸ μέγα προβληθὲν τέλος. Οὐδὲν τῶν ἐμοὶ προσιτῶν ἱστορικῶν συγγραμμάτων τῆς Ἀνατολῆς ἀφῆκα ἄνευ ἀναγνώσεως καὶ ἄνευ χρήσεως· οὐδεμίαν τῶν ὠνητῶν ὀθωμανικῶν ἱστοριῶν εἶσα μὴ ἐξωνησάμενος αὐτήν. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν χωρογραφικῶν, βιβλιογραφικῶν, καταστατικῶν καὶ ἄλλων ἱστορικῶν παρασκευῶν κεῖνται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἀναγνώσων,

μὴ δυνάμενος δὲ κτῆσασθαι τὰ ἄλλα πάντα ἢ τέλειον ἀντίτυπον, παρήγγειλα τὴν ἀντιγραφὴν αὐτῶν ἀντὶ ἀμοιβῆς 100 δουκάτων. Ἀπέτισα χάριν τῆς συνεχείας τοῦ Σ α κ α ῖ λ, βιογραφίαι τῶν Τούρκων νομομαθῶν ὑπὸ Ἀτταγί, Οὐσχακί καὶ Σεῖχί 200 δουκάτα, χάριν δὲ τῆς μεγάλης τουρκικῆς Ἀνθολογίας ὑπὸ Ναζμὶ, ἀγνώστου τέως ἐν Εὐρώπῃ καὶ σωζομένης μόνον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Βαρβερίνων 50 δουκάτα, χάριν δὲ τοῦ Β α χ ρ ι γ ῆ, ἥτοι τουρκικοῦ ναυτικοῦ ἀτλαντος, τοσαῦτα, καὶ χάριν τοῦ ὁδοπορικοῦ ὑπὸ Ἐβλιά 400 δουκάτα· ὥστε μόνον εἰς 12 τόμους εἰς μέγαν σχῆμα ἐξοπλίσθη 500 δουκάτα.

τὰ μὲν τετυπωμένα (1), τὰ δὲ ἀτύπωτα ἐν τῷ ἐμῷ γρα-
φείῳ. Διὰ τούτων τῶν προπαρασκευαστικῶν μελετῶν καὶ
προασκήσεων ἀνεώχθησαν τὸ μὲν πλούσιαι πηγαί, ἐξ ὧν
πληροφορίαι ὀρίζουσαι χρόνον καὶ χώρον, γνώσεις ἱστο-
ροῦσαι κυβέρνησιν καὶ φιλολογίαν προσέβρεον τῷ ἱστο-
ριογράφῳ, τὸ δὲ μετωχτεύθη οὕτω τὸ πλεόνασμα τοῦ
οἰοῖναι ἐν τοῖς φρέασι τῆς ἱστορίας τοῦ ὀθωμανικοῦ κρά-
τους συναγομένου ὕδατος, ὅπερ ἄλλως ἡπείλει τὴν κα-
τάπνιξιν αὐτῆς.

Ἀλλὰ, καὶ περ ὄντων τῶν προδρόμων τούτων, ἡ ἐκ

(1) Ἐγκυκλοπαιδικὴ σύνοψις τῶν ἀνατολικῶν ἐπιστημῶν, μετὰφρασθεῖσα
ἐξ ἑπτὰ τουρκικῶν, ἀραβικῶν καὶ περσικῶν συγγραμμάτων. Λειψία, 1804.

2, Ῥεσμὶ Ἀχμέτ Ἐφένδης, ἐκθέσεις πρεσβευτικά. Βερολίνο 1809.

3, Χωρογραφικαὶ εἰδήσεις, συλλεγεῖσαι ἐν ὁδοπορίᾳ εἰς Ἀνατολήν.
Βιέννη, 1811.

4, Ἡ Ῥουμέλια καὶ ἡ Βοσνία ὑπὸ Χατζῆ Κάλφα. Βιέννη, 1812.

5, Ἱστορία τῆς ῥητορικῆς τῶν Ὀθωμανῶν, ἐν τῇ γραμματολογίᾳ τοῦ
Γιχόρν Γοιτίγγη, 1812. τόμ. Γ, μέρ. 2.

6, Πολίτευμα καὶ διοικήσεις τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Βιέννη,
1815.

7, Ἱστορία τῶν Ἀσασσίνων ἀρυσθεῖσα ἀπὸ ἀνατολικῶν πηγῶν. Στουτ-
γάρδῃ, 1818.

8, Ὅδοιπορία εἰς Προῦσαν καὶ εἰς Ὀλυμπον. Πέστη, 1818.

9, Ἐκθέσεις τῆς τουρκικῆς πρεσβείας, ἐν τῷ γεωγραφικῷ, ἱστορικῷ,
πολιτικῷ καὶ πολεμικῷ ἀρχεῖῳ, 1822 καὶ 1823.

10, Σύνοψις περὶ τῶν Ὀθωμανῶν ἱστοριογράφων, ἐν τῷ γεωγραφικῷ,
ἱστορικῷ, πολιτικῷ καὶ πολεμικῷ ἀρχεῖῳ.

11, Βιβλιογραφικὴ καὶ κριτικὴ σύνοψις τῶν ἐν Εὐρώπῃ δημοσιευθέντων
συγγραμμάτων περὶ τῆς ὀθωμανικῆς ἱστορίας. Αὐτόθι.

12, Κωνσταντινούπολις καὶ Βόσπορος. Πέστη, 1812.

13, Τὸ Διδάκνιον τοῦ Βακί, τοῦ ὀνομαστοτάτου λυρικοῦ ποιητοῦ τῶν Τούρ-
κων. Βιέννη, 1825.

14, Γεωγραφικαὶ συνόψεις ἐν τῷ Ζ, Η, ΙΓ καὶ ΙΔ τόμῳ τῶν χρονικῶν
τῆς φιλολογίας.

τῶν πρὸ ἐμοῦ βιβλίων ἐκποδῶν ποιητέα χρονολογική, φιλο-
 λογική καὶ γεωγραφικὴ ἄχρηστος ὕλη ἐπεσπαρεύθη τοσαύτη,
 αἱ δὲ ἀπαραίτητοι διορθώσεις καὶ ἐξηγήσεις ἦσαν τοσαῦ-
 ται, ὥστε οὐδαμῶς ἐδύναντο παρασιωπηθῆναι, ἀλλ' ἀνά-
 γκη ἦν μνημονευθῆναι ὡς μαρτύρια τῶν ὑπ' ἐμοῦ καινο-
 τομιῶν ἐν λόγοις καὶ ἐν πράγμασι. Ἐπ' ἀνάγκης ἦν ἵνα
 χωρὶς κατὰ στρώματα τάξω τὴν ὕλην ταύτην, ὅπως μὴ
 αὕτη κειμένη ἐν τῇ ὁδῷ κριθῇ ὑπὸ μελλόντων τυχόν
 ἱστοριογράφων, ὡς ὑπὸ προτέρων, ὡς λίθος οἰκοδομητι-
 κός· ὅπως δὲ μὴ γένηται ἀπαύστως τῷ ἀναγνώστῃ πέ-
 τρα σκανδάλου, ἐκποδῶν ποιησάμενος τὴν τοιαύτην ὕλην,
 κατέταξα αὐτὴν ἐν τῷ τέλει ἐκάστου τόμου ἐν ἐπεξηγη-
 ματικαῖς σημειώσεσι. Ὁ σπουδαίως ἔχων πρὸς τὴν ὑπό-
 θεσιν, προθύμως ἀναζητήσει ἐκεῖ αὐτὰ, ὃ δὲ μὴ κρίνων
 αὐτὰ ἄξια ἀναγνώσεως οὐδαμῶς παρακωλυθήσεται ὑπ'
 αὐτῶν ἐν τῇ συνεχεῖ τοῦ κειμένου ἀναγνώσει. Ἄλλως
 ἔχει τὸ πρᾶγμα ὡς πρὸς τὴν μνησίαν τῶν πηγῶν, αἵτινες
 κυροῦσι τὸ κείμενον, καθότι τανῦν οὐδεὶς ἱστοριογράφος
 ἔχει δικαίωμα ἀξιῶν ἵνα πιστεῖται μόνος ὁ λόγος αὐ-
 τοῦ. Ἐν παντὶ χρόνῳ ἦν ἀναγκαία τῷ ἱστοριογράφῳ ἡ
 ἔρευνα καὶ ἡ συναγωγὴ τῶν πηγῶν, ἐν τῇ ἡμετέρα ὁμῶς
 ἀπίστῳ ἐποχῇ ἀναγκαία ἔτι καὶ ἡ μνησία αὐτῶν. Ὁ ἀναγνώ-
 στης οὐδαμῶς νομίζει ἑαυτὸν ἠναγκασμένον εἰς τυφλὴν
 πίστιν πρὸς τὴν ἔκθεσιν τοῦ ἱστοριογράφου, ἐκτὸς ἐὰν
 οὗτος προσάγῃ ἀξιόπιστους μάρτυρας. Ἀπαιτοῦνται αἱ
 ἀποδείξεις τῶν ἱστορουμένων, οὐδεὶς δὲ τῶν νεωτέρων εὐ-
 τυχεῖ ἵνα πιστεῖται μόνος ὁ λόγος αὐτοῦ, ὡς ὁ τῶν ἀρχαίων.

Ἐν ᾧ ὁμῶς ὁ ἀναγνώστης ἔχει ἀτελεῖς τὸ δίκαιον
 ἀπαιτεῖν τὴν μνησίαν τῶν μαρτυριῶν, ὃ συγγραφεὺς
 ἔχει πλήρως τὸ δίκαιον ἀπαιτεῖν ἵνα ἀποδίδωται αὐ-
 τῷ ἐν αὐτῇ τῇ μνησίᾳ πλήρης πίστις, ἐφ' ὅσον τὸ ἐναν-

τίον ἐστὶν ἀναπόδεικτον. Πᾶσα ὑπόψια περὶ μὴ πιστῆς μεταφράσεως, περὶ μὴ ἀκριβοῦς μνεΐας, στηριζομένη μόνον ἐπὶ προπετοῦς δυσπιστίας (ἐὰν ἐπὶ τέλους ὡς δικαιολογία προσάγωνται τὰ ἀμφιβαλλόμενα χωρία ἐν τῇ πρωτοτύπῳ γλώσσῃ) ἐπιστρέφει πρὸς τὸν αὐθαδῶς ἀμφιβάλλοντα (1) κατασχύνουσα αὐτὸν ὡς ἄδικος ὕβρις συγγραφικῆς πίστεως. Εἰ ἐβουλόμην ἐπαρμέσαι τοῖς ἀπαιτοῦσι τὰς μαρτυρίας ἐν τῇ πρωτοτύπῳ γλώσσῃ, ἡ ἱστορία αὕτη ἐξ ἀνάγκης ἐξωγχοῦτο εἰς τόσους τόμους εἰς φύλλον, ὅσους περιλήψεται εἰς ὀγδοον· ἐφ' ὅσον δὲ οἱ Ὁθωμανοὶ ἱστοριογράφοι μὴ τυπωθῶσιν ἐν κειμένῳ καὶ μεταφράσει, ὡς οἱ Βυζαντινοί, ὑπάρχωσι δὲ συσσωρευμένοι ὡς στράτευμα παχυσάρκων τόμων εἰς φύλλον, αἱ μαρτυρίαι δύνανται μόνον ἵνα μνημονευθῶσιν ἐκ τῶν προκειμένων χειρογράφων καὶ ἐκ τούτων οὐχὶ ἐν τῷ πρωτοτύπῳ κειμένῳ, ἐφ' ὅσον τὰ τουρκικὰ στοιχεῖα οὐκ εἰσὶν ἐν τοῖς ἡμετέροις τυπογραφείοις τόσον συνήθη, ὡς τὰ ἐλληνικά. Ἐν ὀλίγαις οὖν περιστάσεσιν, ὅπου ἡ μνεΐα τῶν χωρίων τοῦ πρωτοτύπου τουρκικοῦ κειμένου ἐφαίνετο σκόπιμος, ἐγγράφησαν αὐτὰ μόνον κατὰ τὴν προφορὰν, πρὸ πάντων δὲ τὰ ἐπὶ ὀλίγον γνωστὰ χωρία τῆς παραδόσεως ἡ τοῦ νόμου, ἅπερ ὡς ἀρχαὶ καὶ ἀξιώματα αἰτιολογοῦσι τὰς πολιτικὰς πράξεις τῶν μουσουλμάνων καὶ ὑπὸ τῶν ἱστοριογράφων αὐτῶν παρεμβάλλονται τῇ ἱστορικῇ ὕλῃ συχνὰ ὡς πολικοὶ ἀστέρες καὶ στῆλαι πυρός. Πάντα ταῦτα μετετέθησαν εἰς τὰς ἐπεξηγηματικὰς σημειώσεις ἐν

(1) Ὡς παρ. χάριν πρὸς τὸν κριτικόν, δε ἐν τῇ περιοδικῇ Gült. Gelehrt. Anz. ἀμφέβαλλε περὶ τῶν ἀπὸ τοῦ Μακρίτζι ἀρυσθειῶν μαρτυριῶν τῆς ἱστορίας τῶν Ἀσσιαίνων διὰ τῆς ἀνακοινώσεως τοῦ πρωτοτύπου ἐν τοῖς Fundgrubendes Orients, [B, 5, σ. 475.

τῷ τέλει ἐκάστου τόμου, παρὰ δὲ τὸ κείμενον καὶ ὑπ' αὐ-
τὸ φαίνονται μόνον οἱ ἀριθμοὶ τῶν ἐτῶν καὶ οἱ τῶν φύλ-
λων ἢ σελίδων τῶν πηγῶν οὐχὶ μόνον ἐντύπων συγγραμ-
μάτων, ἀλλὰ καὶ τῶν μόνων ἐν τῇ συλλογῇ μου ὑπαρ-
χόντων χειρογράφων· διότι ἐλπίζω, ὅτι ὁ θησαυρὸς οὗτος
ὀθωμανικῶν ἱστορικῶν πηγῶν, ὁ συναθροισθεὶς ὑπ' ἐμοῦ
διὰ πολλῆς δαπάνης χρόνου, μόχθου καὶ χρημάτων, καὶ
μετὰ τὴν ἐμὴν τελευτὴν οὐχὶ διεσπαρμένος, ἀλλ' ἀθρόος
καὶ προσιτὸς τῇ κοινῇ χρήσει, μενεῖ διαρκὲς μαρτύριον
τῆς ἀκριβοῦς καὶ εὐσυνειδήτου χρήσεως τῶν πηγῶν τοῦ
συγγράμματος τούτου (1).

Ἀνάγκη ἵνα ἐκάστη ἱστορικὴ εἰκὼν περιχειλωθῇ διὰ
χρονολογίας καὶ γεωγραφίας, ὁ δὲ θεμέλιος λίθος τοῦ
ἱστορικοῦ οἰκοδομήματος τετραγωνισθῇ δι' ὀρισμοῦ τοῦ
τόπου. Αἱ παρασέλιδες χρονολογίαι καὶ αἱ ὑπὸ τὸ κείμενον
πηγαὶ ἀποτελοῦσι τὴν παρυφὴν πάσης σελίδος, ἥτις γνω-
ρίζει τῷ ἀναγνώστῃ δι' ἑνὸς βλέμματος τὸν χρόνον τῶν
γεγονότων καὶ τὸν τόπον τῶν ἱστορουμένων. Ἄνευ
χρονολογίας καὶ γεωγραφίας τυφλῶνται ἡ ἱστορία. Πό-
σον τυφλῶς οἱ τέως συγγραφεῖς τουρκικῆς ἱστορίας ἐπε-
χείρησαν τὸ ἔργον, δεικνύουσιν οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογρά-
φοι· διότι ἐν πολλοῖς ἄλλοις γίνεται δῆλον τὸ μὴ ὀρθὸν
τούτων ἐκ τῆς συγκρίσεως πρὸς Βυζαντινοὺς ἢ ἄλλους
ἀξιοπίστους συγγρόνους. Ἄνευ τῶν χρονολογικῶν καὶ
γεωγραφικῶν μελετῶν τοῦ περιπύστου βιβλιογράφου Κα-
τίβ Τζελεπῆ, ἰδιαιτέρον καλουμένου Κατζῆ Κάλφα, ἡ ὀθω-
μανικὴ ἱστορία ἀναγκαίως τὸ πλεῖστον ἐψηλάφα ἐν τῷ σκότει.
Πολλαὶ γεωγραφικαὶ συμβολαὶ ὑπάρχουσιν ἐν τῷ κειμέ-

(1) Τὴν ἐκ πρωτοτύπων συγγραμμάτων συλλογὴν τοῦ ἱστοριογράφου ἡγά-
ρασεν ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας. Σημ. τοῦ Μ.

νῶ, πλείονες δ' ἐν ταῖς σημειώσεσι καὶ ἐπεξηγήσεσι. Αἱ ἀξιολογώταται καὶ νεώταται μαρτυρίαι ἡ διορθώσεις ἐκάστου τόμου προστίθενται τούτῳ ἐν μικρῷ πίνακι ⁽¹⁾, περὶ δὲ τούτου γενήσεται ὁ ἀναγκαῖος λόγος ἐν τῷ τέλει τῶν ἐπεξηγήσεων. Τέλος προστίθενται ὡς παράρτημα ἐκάστου τόμου οἱ γενεαλογικοὶ πίνακες τῶν τῇ περιόδῳ αὐτοῦ προσηκόντων Ὀθωμανῶν σουλτάνων καὶ τῶν υἱῶν αὐτῶν, οἱ χρονολογικοὶ κατάλογοι συγχρόνων σαχῶν καὶ χανῶν, τῶν μεγάλων βεζυρῶν, μουφτίδων, καπετάν Πασάδων, ρεῖς Ἐφένδων, διδασκάλων τῶν ἡγεμονοπαίδων, διερμηνέων τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, κλπ.

Οἱ χρονολογικοὶ πίνακες ⁽²⁾ τοῦ Χατζῆ Κάλφα καὶ ἡ γεωγραφία τῆς Ἀσίας ⁽³⁾ καὶ Ῥούμελης ⁽⁴⁾ εἰσι τὰ μόνα τὸ πλεῖστον ἀσφαλῆ τουρκικὰ συγγράμματα, ἃ τῷ ἐρευνῶντι καὶ συγγράφοντι ὀθωμανικὴν ἱστορίαν δύνανται χρησιμεῦσαι ὡς ὁδηγὸς ἐν χρόνοις καὶ τόποις, ὧν ὅμως Εὐρωπαῖοι συγγραφεῖς οὕτω ἐποίησαντο πρὸς τοιοῦτον τέλος χρῆσιν. Μὴ πράξαντες τοῦτο δύνανται προβαλεῖν τὴν ἄγνοιαν τῆς γλώσσης καὶ τὴν ἑλλειψιν προσιτῶν χρησίμων μεταφράσεων· ἀλλ' οὐκ εἰσὶ συγγνωστέοι καὶ ἐπὶ τούτῳ, ὅτι οὐδεὶς αὐτῶν

(1) Παρελείφθησαν τόγε νῦν ἐν τῇ μεταφράσει οἱ πίνακες οὗτοι, οἱ γενεαλογικοὶ πίνακες καὶ οἱ χρονολογικοὶ κατάλογοι. Σημ. τοῦ Μ.

(2) Τακβιμέτ τεβαρῖχ, τουτέστιν ἡ διάρθρωσις χρονολογιῶν, τυπωθὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1146 (1733)

(3) Τζιχαννουμᾶ, τουτέστι θέα τῆς οἰκουμένης, τυπωθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 445 (1732) εἰς φύλλον ἐξ 698 σελίδων μετὰ 40 χαρτῶν.

(4) Ῥούμελη καὶ Βόσνα, ἐν Βιέννῃ, 4812. Καὶ τὸ Τακβιμέτ τεβαρῖχ καὶ τὸ Τζιχαννουμᾶ μετεφράσθησαν τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ Καρλί, τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ Νορβέργ· ἀλλ' ἡ πρώτη μετάφρασις ἐστὶ σπανιωτάτη, ἡ δὲ δευτέρα ἕνεκα τῆς ἀπιστεῦτου πληθύος παχυτάτων ἀμαρτημάτων περὶ τὴν μετάφρασιν ἐστὶ πάντῃ ἀχρηστος.

ἐξήτασε τελείως καὶ κριτικῶς τοὺς τετυπωμένους Βυζαντινοὺς, τοὺς ἀπροσωπολήπτους τούτους ἀντιθέτους συγγραφεῖς συμπάσης τῆς ἐποχῆς τῶν ἐπτὰ συγχρόνων τελευταίων Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν ἐπτὰ πρώτων Ὀθωμανῶν σουλτάνων, τινὲς δ' οὐδὲ τὴν ὑπαρξιν αὐτῶν ἔγνωσαν.

Τίς ἐδύνατο πιστεῦσαι, ὅτι ὁ Καντεμῖρος (1) καὶ ὁ Πετι δὲ Λακροά (2), οἳ τινες τέως ἐνομίζοντο οἱ ἄριστοι τῶν Εὐρωπαϊῶν συγγραφέων ὀθωμανικῆς ἱστορίας οὐδένα τῶν ἄλλων συγχρόνων Βυζαντινῶν ἱστοριογράφων ἔλαβον ὑπ' ὄψιν πλὴν τοῦ Χαλκοκονδύλη; ὅτι ὁ μὲν οὐδὲν γινώσκει περὶ τῆς ὑπὸ Μουράτ τοῦ Β' πολιορκίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῷ δὲ ἦν ἄγνωστος ἡ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ σουλτάνου ἄλωσις τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ περ τοῦ Δούκα, Φραντζῆ καὶ αὐτοῦ τοῦ Χαλκοκονδύλη ἱστορησάντων αὐτὴν, τῶν δὲ Βυζαντινῶν, τοῦ Ἰωάννου Κανανοῦ καὶ Ἀναγνώστου, ἴδια καταλιπόντων συγγράμματα περὶ τῆς πολιορκίας ἐκείνης καὶ τῆς ἀλώσεως ταύτης; Τίς ἐδύνατο πιστεῦσαι, ὅτι οἱ δύο οὗτοι Εὐρωπαῖοι ἱστοριογράφοι, καίπερ ἀμφοτέρω ἀσιανολόγοι, ἐπῆρwsαν εἰς τοσοῦτον τὰ ἀληθῆ ἀσιανὰ ὀνόματα, ὥστε κατέστησαν αὐτὰ δυσδιάγνωστα, καὶ ὅτι ἰδίᾳ ὁ Καντεμῖρος ἐπεσώρευσεν πλῆθος φιλολογικῶν ἀμαρτημάτων, ὅπερ παρίστησιν ἐναργῶς τὴν μεγίστην ἄγνοιαν τῆς ἀραβικῆς, περσικῆς καὶ τουρκικῆς; Τίς ἐπὶ τέλους ἐδύνατο πιστεῦσαι, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Γίββων (3), ὁ μόνος δόκιμος ἱστοριογράφος τῶν

(1) Καντεμῖρος, *Histoire de l' Empire ottoman*.

(2) Πετι δὲ Λακροά, *Histoire de l' Empire ottoman*, μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Σούλτζ, τῷ 1769.

(3) Γίββων, *History of the decline and of the roman Empire*. Ἐν Λονδίῳ, 1783, 6 Τόμ. εἰς 8ον.

πρώτων περιόδων τῆς ὀθωμανικῆς ἱστορίας, ὁ συνάπτων πρὸς τὴν εὐρυτάτην γνῶσιν τῶν πηγῶν μεγίστην ἱστορικὴν κριτικὴν καὶ πρὸς τὴν μεγίστην τέχνην τῆς λέξεως ἐμβριθεστάτην κρίσιν, περιέπεσεν εἰς τινὰ παροράματα καὶ ἁμαρτήματα; ἃ ἤδη καὶ διὰ μόνης τῆς μονομεροῦς μελέτης τῶν Βυζαντινῶν ἐδύναντο ἐπανορθωθῆναι;

Τοὺς μέχρι τοῦδε Εὐρωπαίους συγγραφεῖς ὀθωμανικῆς ἱστορίας ἀναγκαῖον ἦν ἵνα ἔν τε τῇ προκειμένῃ ἱστορίᾳ, ἰδίᾳ δ' ἐν τῇ πρώτῃ περιόδῳ αὐτῆς, διορθώσω πλέον ἢ ἅπαξ φιλολογικῶς, χρονολογικῶς καὶ γεωγραφικῶς, ὅπως μὴ ἐλλειπούσης τῆς ἀνασκευῆς ταύτης ἐπικυρώσω τὰς ὑπ' αὐτῶν κληροδοτηθείσας πλάνας, οὕτω δὲ γένωμαι αἷτιος τῆς διαιωνίσεως αὐτῶν πρὸ πάντων δ' εἰσὶν ἄξιοι τοῦ ἀγνώμονος τούτου κόπου οἱ ἐννέα Βυζαντινοί, οἵτινες (1) ὡς σύγχρονοι, καὶ ὡς τὰ πολλὰ εἰλικρινεῖς, εἰ καὶ (ἐκ προκαταλήψεως καὶ ἐξ ἀγνοίας τῶν γλωσσῶν καὶ τῶν πραγμάτων) οὐχὶ πάντοτε ἀξιόπιστοι μάρτυρες, συνέγραψαν τὴν ἱστορίαν τῶν κατ' αὐτοὺς χρόνων καὶ παρέπεμψαν ἡμᾶς καθ' ὅλην τὴν πρώτην περίοδον καὶ προσέτι κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀκολούθου. Οὗτοι εἰσὶν ἄξιοι τοῦ κόπου ἵνα ἡ διορθώσω τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν ἢ διὰ τῆς διορθώσεως τῶν ἁμαρτημάτων τῶν ἀντιγραφῶν, ἐκδοτῶν καὶ μεταφραστῶν ἀποδῶ αὐτοῖς δίκαιον. Τοῦ μόχθου τούτου σπανίως ἐστὶν ἀξία ἢ φάλαγξ ὑστέρων ἱστοριογράφων τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ἥκιστα δὲ ὁ λεγεὼν τῶν συγγραφῶν ἐφημέρων διατριβῶν, δι' ὧν κατεκλύζετο ἡ Εὐρώπη κατὰ πάντα

(1) Γεώργιος Παχυμέρης. 2, Νικηφόρος Γρηγοράς. 3, Ἰωάννης Καντακουζηνός. 4, Δούκας Μιχαήλ. 5, Σύντομον χρονικὸν (παρηρητημένον τῷ Δούκᾳ). 6, Ἰωάννης Κανανός. 7, Ἰωάννης Ἀναγνώστου. 8, Λαόνικος Χαλκοκονδύλης, 9, Φραντζῆς.

τουρκικὸν πόλεμον. Διὰ τοῦτο ἐν τοῖς ἐπομένοις τόμοις πολλῶ ὀλιγώτερα ἱστορικὰ καθάρματα ποιηθήσονται ἐκποδῶν, ἡ δὲ ἐγγυτέρα γνῶσις (ὀνομάτων καὶ πραγμάτων) τοῦ ἀναγνώστου καταστήσει προΐούσης τῆς ἱστορίας τῷ συγγραφεὶ αὐτῆς περιττὴν πληθὺν τῶν ἐν τῷ Α' τόμῳ ἀναγκαίων ἐπεξηγήσεων καὶ διασαφίσεων.

Οἱ ἀναγνώσται, ὅσοι θέλουσιν ἀπαλλαγῆναι τῆς ἐρεύνης ταύτης, δύνανται μετ' ἴσης ἐλευθεριότητος παραλιπεῖν τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ πρώτου Βιβλίου, ὅπερ ἄπτεται τῆς ἀρχαιοτάτης ἱστορίας τῶν Τούρκων καὶ εἴτα παρέχει σύντομον ἐποψιν τοῦ σελτσουκικοῦ βασιλείου ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἐφ' οὗ καταρρέυσαντος ἡγέρθη τὸ ὀθωμανικόν. Ὅσον ξηρὰ καὶ ἀνῆ ἡ ἀνάγνωσις αὕτη, οὐκ ἐδύνατο ὅμως ὁ ἱστοριογράφος παραδραμεῖν αὐτὴν ὡς Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν ὀθωμανικὴν, ὡς ἐνταῦθα ἐν τῷ προλόγῳ οὐκ ἐδύνατο μὴ δοῦναι λόγον περὶ τῆς κλίσεως αὐτοῦ πρὸς τὴν ἱστοριογραφίαν, περὶ τῶν προπαρασκευαστικῶν ἐργασιῶν πρὸς ταύτην, ὡς καὶ περὶ τῶν ἀρίστων τῶν ἀνευρεθεισῶν, τέως δὲ ἡ μηδαμῶς ἢ μὴ προσηκόντως χρησιμευουσῶν, πηγῶν ὀθωμανικῆς ἱστορίας.

Τελεία κριτικὴ ἐποψὶς τούτων γενήσεται μετὰ τὴν σὺν Θεῷ περάτωσιν τῆς ἱστορίας. Ἐν τοσούτῳ ὅμως πεποκνωμένη σύνοψις τῶν γενικῶν ἱστοριῶν τοῦ ὀθωμανικοῦ βασιλείου καὶ τῶν εἰδικῶν, ἐφ' ὅσον ἄπτονται τῆς ἐν τῷ τόμῳ τούτῳ ἱστορουμένης πρώτης περιόδου, ἐπεται ὡς παράρτημα τῷ προλόγῳ τούτῳ καὶ ἀναπληροῖ τὸν πρόλογον ἐν τοῖς ἐξῆς τόμοις.

Ἐκτὸς τούτων τῶν ἄχρι τοῦδε τὸ πλεῖστον ἐτι ἀναποσφραγίστων πηγῶν ὀθωμανικῆς ἱστορίας, ἀνέψχθησαν τῷ συγγραφεὶ ἐτι ἄλλαι ὅλως τέως ἄγνωπτοι, δηλαδὴ τὰ ἀρχεῖα τῆς ἐπικρατείας ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων, καθ'

οὗς τὸ ὀθωμανικὸν βασίλειον ἰσχυρῶς ἐπέδρα ἐπὶ τὰ ὅμορα κράτη δι' ἐχθρικῆς ἢ φιλικῆς ἐπιμιξίας μέχρι τῶν ἐσχάτων, καθ' οὗς ἡ ἀδυναμία αὐτοῦ διесώθη κατὰ τὸ ἥμισυ διὰ τῆς μακροθυμίας τῶν ὁμόρων (1).

Ἐκ πασῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων δύο μόναι εἶχον πολλὴν ἐπιμιξίαν πρὸς τὸ ὀθωμανικὸν κράτος ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων, τουτέστιν ἡ Βενετία καὶ ἡ Αὐστρία, πρὸς οὐδεμίαν δ' ἄλλην ἐπολέμησαν ἢ διωμολόγησαν ἐκεχειρίας οἱ Ὀθωμανοὶ τοσάκις, ὅσον πρὸς τὰς δυνάμεις ταύτας. Διὰ τοῦτο καὶ εἰσὶ τὰ βενετικὰ καὶ αὐστριακὰ ἀρχεῖα καὶ ὑπὲρ τὰ ἀρχεῖα πασῶν τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, αἱ τινες πολλῶ βράδιον ἢ πορρωτέρω ἢ ἀσθενέστερον ἤλθον εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸ ὀθωμανικὸν βασίλειον, τῇ ἱστορίᾳ τὰ ἀξιολογώτατα μεταλλεῖα ἱστορικῆς ἐρεῦνης.

Πρὸς συγγραφὴν εἰδικῆς ἱστορίας τῶν διπλωματικῶν σχέσεων τῆς Αὐστρίας πρὸς τὴν Πύλην ἀνεκοινώθησάν μοι ἀδιστάκτως πᾶσαι αἱ ἐκθέσεις Αὐστριακῶν καὶ Βενετῶν πρεσβευτῶν, πᾶσαι αἱ περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις καὶ τὰ ἐγγράφα ἐκ τοῦ ἐπὶ τῶν ἀπορρήτων αὐλικοῦ καὶ πολιτικοῦ γραφείου καὶ ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ καὶ πολιτικοῦ ἀρχείου, ἐνθα φυλάσσεται τὸ ποτὲ ἀρχεῖον τοῦ κράτους, τὸ βενετικὸν καὶ τὸ οὐγγρικόν, καὶ ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ αὐλικοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου, τὰς δ' ἀρχαιοτάτας συνθήκας τῆς Βενετίας πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς

(1) Ὅρα τὸν χάρτην τοῦ Χομάν, ἐν ᾧ ὁ σουλτάνος καθήμενος ἐπὶ προσκεφαλίου κοιμίζεται ὑπὸ τοῦ Ῥωμοαίου καὶ Ῥώσου αὐτοκράτορος καὶ ὑπὸ τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης· Si sedunt, ruil.

αὐτοκράτορας καὶ τοὺς Ὀθωμανοὺς σουλτάνους ἀνέγων τῷ ἀπίοντι ἔτει ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τῆς Βενετίας.

Τὰ ἀρχεῖα ταῦτα εἰσὶν ὁ ἄριστος ἑλεγχος τουρκικῶν ιστοριογράφων, ὃς ἐν ταῖς ὑστέραις περιόδοις τῆς ιστορίας ταύτης χρησιμεύσει ὡς κυνόςουρα εἰς τὴν κριτικὴν τοῦ ιστοριογράφου, ὡς ἐν τῇ πρώτῃ περιόδῳ ὁ ἑλεγχος τῶν ἐπιμελέστατα ἐξετασθέντων Βυζαντινῶν (1).

Κτησάμενος τὰς ἀναγκαίας πηγὰς καὶ τὰ βοηθήματα, πρὸ πολλοῦ ἐξωκειωμένος τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἰδίᾳ τοῖς Ὀθωμανοῖς διὰ μελετῶν, ὁδοιποριῶν καὶ ὑποθέσεων, καὶ ἐκ νεότητος παραδοθεὶς εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ἐπιμιξίαν τῆς Αὐστρίας πρὸς τὴν Τουρκίαν, εὗρον πλὴν τῆς ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Μύλλερ ἐγερθείσης ἐσωτερικῆς κλίσεως πρὸς συγγραφὴν τῆς ιστορίας ταύτης τὴν ἐξωτερικὴν ἀφορμὴν ἐν μέρει καὶ ἐν τῷ ἐμῷ ἀξιώματι ὡς διερμηνεὶ τῆς αὐλῆς, καθότι τὰ κυριώτατα, ἅπερ ἐξ ὀθωμανικῶν πηγῶν ἐδημοσιεύθησαν μέχρι τοῦδε ἐν Εὐρώπῃ ἢ ἐκομίσθησαν εἰς Βιένναν ὑπὸ αὐτοκρατορικῶν πρεσβευτῶν ἢ λειτουργῶν πρεσβειῶν (οἱ οἱ Βεράντιος, Λεουπολδσδὸρφ, Βουσβέκ) ἢ μετεφράσθησαν ὑπὸ αὐτοκρατορικῶν διερμηνέων (οἱ οἱ Γωλιτιέρ Σπιέγελ, Βρατούττης), καὶ αἱ βάσεις πάσης εὐρωπαϊκῆς γνώσεως τῆς ὀθωμανικῆς ιστορίας διεδόθησαν τὸ πρῶτον ἐκ προστάγματος τοῦ αὐτοκράτορος Φερδινάνδου τοῦ Α' ὑπὸ τοῦ

(1) Ἀρχεῖ ἕνα μνημονεύσω τοῦ ιστορικοῦ συγγράμματος τοῦ Μαρίνου Σανούτου ἐκ 58 τόμ. εἰς φύλλον, ἅπερ οὐδαμῶς ἔγνω ὁ Δαρού. Περιέχει πάσας τὰς ἐκθέσεις τῶν πρεσβευτῶν, τὰ ψηφίσματα τοῦ δουκὸς, τὰς συνθήκας καὶ ἄλλα ἐπίσημα ἔγγραφα, ἅπερ συνέλεξεν ἐπὶ ἑννέα καὶ τριάκοντα ἔτη (1495—1534) ὡς γερουσιαστῆς καὶ σύνεδρος τοῦ συμβουλίου τῶν 300 ἐγκρίτων πολιτῶν (Pregadi).

διερμηνέως αὐτοῦ. Ἄνευ τῆς ἐξωτερικῆς θέσεως ἔλειπόν μοι αἱ πηγαί.

Ὅσον ἀκριβῶς ἀφηγήθην τὰ τῆς ἀφορμῆς, τὰ τοῦ ἔργου καὶ τὰ τῶν πηγῶν τοῦ συγγράμματος, τόσον βραχύτερος δύναμαι εἶναι περὶ τοῦ πνεύματος, ὅπερ ἐνέπνεε με καὶ ὠδήγει κατὰ τὴν συγγραφὴν αὐτοῦ καὶ ὅπερ ἄλλως ἐκ τῆς ἀναγνώσεως αὐτοῦ κάλλιστα ἐκδηλοῦται. Ἐχων ἐνδομυχοτάτην πεποίθησιν, ὅτι διέπει αἰωνία πρόνοια καὶ ἀνταπόδοσις, ὣν τὸ θεῖον πνεῦμα ἐπὶ τῶν ὑδάτων τῆς ἱστορίας βαίνει μὴ γιγνώσκοντος τοῦ ἀνθρώπου πόθεν καὶ ποῦ, ἔλαβον τὸν κάλαμον ἄνευ συμπαθείας καὶ ἀντιπαθείας, ἄνευ συμπαθείας πρὸς πρόσωπα καὶ λαοὺς, πρὸς ἔθνη καὶ θρησκεύματα, βεβαίως ὅμως μετ' ἔρωτος πρὸς τὸ καλὸν καὶ ἀγαθόν, μετὰ μίσους πρὸς τὸ αἰσχρὸν καὶ κακόν, ἄνευ μίσους πρὸς Ἕλληνας ἢ Τούρκους, ἄνευ συμπαθείας πρὸς μοσλίμους ἢ χριστιανοὺς, βεβαίως ὅμως μετ' ἔρωτος πρὸς κανονικὴν δύναμιν καὶ καλῶς διατεταγμένην κυβέρνησιν, πρὸς δικαιοδοσίαν καὶ πολεμικὴν τέχνην, πρὸς δημόσια εὐεργετικὰ καθιδρύματα καὶ ἐπισημονικὴν ἀκμὴν· μετὰ μίσους δὲ ἀπ' ἐναντίου πρὸς τὰς στάσεις καὶ τὰς καταπιέσεις, πρὸς ὁμότητα καὶ τυραννίαν.

Μετ' ἀληθείας καὶ ἔρωτος ἀνέλαβον τὸν κάλαμον, μετὰ πιστοῦ ζήλου πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ μετὰ θερμοῦ ἔρωτος πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀνατολῆς, ἰδίᾳ δὲ τῆς ὀθωμανικῆς, ὡς τὴν κραταιοῦ βασιλείου ἀπὸ ἡμισείας χιλιετηρίδος, ὡς μεσάζοντος κρίκου, βαθέως ἐπιδράσαντος ἐπὶ τὰς ἱστορικὰς πράξεις τῆς Δύσεως, ὃ πρότερον φοβερόν ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, νῦν μὲν οὐκέτι φοβερόν, ἀλλ' ἐν τῇ πτώσει αὐτοῦ, ὡς ἐπὶ τῆς μεγίστης ἀκμῆς, μέγα μέλημα τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς. Ἐν

ἀληθεία καὶ ἀγάπη ⁽¹⁾, ἐν τῇ ἀληθείᾳ, ἧς ἡ γνῶσις ἐλευ-
θεροῖ ⁽²⁾, ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἣ τις οἰκοδομεῖ ⁽³⁾ καὶ ἀνοικοδο-
μεῖ, καὶ μετὰ τοῦ Θεοῦ, ὃς ἡ ὑψίστη ἀλήθεια καὶ ἀγάπη,
ἐπιχειρῶ τὸ ἔργον. Ὡς ὁ ἀνδριάς τοῦ Μένωνος κατὰ τὴν
ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, τούτου τοῦ φωτίζοντος καὶ θερμαί-
νοντος καλλίστου συμβόλου αἰωνίας ἀγάπης καὶ ἀληθείας,
ἀντηχεῖ πρὸς τὴν πρώτην ἀκτῖνα αὐτοῦ, οὕτως ἀντηχη-
σάτω τὸ πλάσμα τοῦτο ὀθωμανικῆς ἱστορίας πρὸς τὴν
ἡλιακὴν ἀκτῖνα ἱστορικῆς καὶ ἀνατολικῆς γνῶσεως ἐν
ἀληθείᾳ καὶ ἀγάπῃ ⁽⁴⁾.

(1) Ἐπιστολὴ Ἰωάννου Β΄. 3.

(2) Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης, Η. 32.

(3) Α΄, πρὸς Κορινθίους, Η΄, 8. 4.

(4) Πρὸς Ἐφεσίους, Δ. 15.

ΣΥΝΟΨΙΣ

τῶν Ἀνατολικῶν πηγῶν τῶν χρησιμευσασῶν πρὸς συγγραφήν
τῆς Α' Περιόδου τῆς ἱστορίας ταύτης.

Αἱ ἀνατολικαὶ πηγαὶ διαιροῦνται εἰς ἑπτὰ τάξεις·

Α. Εἰς καθαρῶς γενεαλογικοὺς καὶ χρονολογικοὺς
πίνακας.

Β. Εἰς γεωγραφικὰ συγγράμματα.

Γ. Εἰς γενικά ἱστορικά συγγράμματα, ἐν οἷς ἡ ἱστο-
ρία τῶν Ὀθωμανῶν εὐρηται μόνον ὅλως βραχεῖα.

Δ. Εἰς γενικὰς ἱστορίας τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἀπὸ
τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ μέχρι τῶν χρόνων τῶν συγγραφέων ἢ
τῶν συνεχιστῶν αὐτῶν.

Ε. Εἰς εἰδικὰς ἱστορίας βασιλειῶν, ἀνατροπῶν βασι-
λειῶν, στάσεων, ἐκστρατειῶν, μαχῶν, πολιορκιῶν καὶ
συνθηκῶν εἰρήνης.

ΣΤ. Εἰς βιογραφίας ὀνομαστῶν τινῶν ἀνδρῶν, τουτέ-
στι σουλτάνων, βεζυρῶν, ρεῖς ἐφένδων, νομομαθῶν, σε-
χῶν, ποιητῶν καὶ τεχνιτῶν.

Ζ. Εἰς συλλογὰς πολιτικῶν ἐγγράφων, συνθηκῶν εἰ-
ρήνης, νόμων, διαταγμάτων καὶ ἄλλων δημοσίων ἐγ-
γράφων.

Α. ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΑ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ.

1. Σουβετοὺλ ἀχ βάρ, ἥτοι τὸ Κεμβολόγιον τῶν ἱστοριῶν, ἡ γε-
νεαλογία ἐννέα δυναστειῶν, ὧν ἡ τελευταία ἐστὶν ἡ ὀθωμανική. Ἐν τῇ αὐτο-
κρατορικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Β. ἐννης, ἀρ. 143, μετὰ καλλίστων εἰκόνων.

2. Σουβετοϋλ έβραρ, ήτοι τὸ Κομβολόγιον τῶν δικαίων, γανεαλογικοί πίνακες τῶν δώδεκα δυναστεϊῶν, ὧν ἡ τελευταία ἐστίν ἡ δθωμανική. Αὐτόθι, ἀρ. 144.

3. Σουβετοϋλ άχγιαρ, ήτοι τὸ Κομβολόγιον τῶν ἀρίστων, ὑπὸ τοῦ δερβίση Μωάμεθ, μέγα εἶλημα περιέχον τὴν συνέχειαν τῶν δώδεκα δυναστεϊῶν μέχρι Σελλιμ τοῦ Α'. Αὐτόθι, ἀρ. 148.

4. Σιλιλεναμέ, ήτοι τὸ Βιβλίον τῶν ἀλύσεων, γανεαλογικοί πίνακες ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ κόσμου μέχρι Σουλεϊμάν τοῦ Β', μετὰ ὥραιων εἰκόνων τῶν ἐξοχωτάτων προφητῶν, σουλτάνων καὶ βασιλείων, ὑπὸ τοῦ ζωγράφου Χουσεΐν. Οἱ πίνακες οὗτοι τελευτῶσιν εἰς τὸ ἔτος τῆς ἐγίρας (1004) 1692. Αὐτόθι, ἀρ. 141.

5. Σαματλ έλ Όσμανιγέ, ήτοι δθωμανικαὶ περιβολαὶ ὑπὸ Λοκμάν, ποιητοῦ τῆς αὐλῆς Μουράτ τοῦ Γ'. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο χαρακτηρίζει τοὺς δώδεκα πρώτους Ὁθωμανοὺς σουλτάνους μετὰ τῶν εἰκόνων αὐτῶν. Αὐτόθι, ἀρ. 475, καὶ ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ καλλίστων ἀντίτυπων, δῶρον τοῦ κόμητος Λουτζόβ, περιέχον 89 φύλλα εἰς 4ον.

6 Τακριμοϋτ τεβαρίχ, ήτοι πίνακες ἱστορικοὶ, περιέχοντες τὴν χρονολογίαν τοῦ Χατζῆ Κάλφα μέχρι τοῦ ἔτους 1058 (1648), εἶτα τὴν τοῦ ἐμίρου Βουχαρί μέχρι τοῦ ἔτους 1144 (1731), καὶ ἔπειτα τὴν ὑπὸ τοῦ τυπογράφου Ἰδραήμ Μουτεφερρίκ συνελθίσαν μέχρι τοῦ ἔτους 1146 (1733) καὶ τῶ αὐτῷ ἔτει ἐν Κωνσταντινουπόλει τυπωθεῖσαν ἐκ 247 σελίδων εἰς μικρὸν φύλλον, μεταφρασθεῖσαν δὲ πρότερον ἰταλιστὶ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν· *Chronologia istorica scritta in lingua turca, persiana ed araba da Hazi Halife Mustafa, e tradotta nell idioma italiano da Gio. Rinardo Carli*. Ἐν Βενετίᾳ, 1697.

7. Παουζατοϋλ έβραρ, ήτοι ὁ κήπος τῶν δικαίων, ὑπὸ τοῦ μουφτί Καρὰ Ἱζελεπιζαδέ, διεξοδικωτέρα χρονολογικὴ γενικὴ ἱστορία ἢ ἡ τοῦ Χατζῆ Κάλφα, διήκουσα εἰς τὸ ἔτος 1508 (1648), 477 φύλλα εἰς φύλλον, κάλλισα γεγραμμένη. Τὸ σύγγραμμα τοῦτό ἐστι δῶρον τοῦ κόμητος Λουτζόβ.

8. Ταρχι κουτζούκ Νισαντζί, ήτοι ἱστορία τοῦ μικροῦ Νισαντζι, μέχρι τοῦ τέλους τῆς βασιλείας τοῦ Σουλεϊμάν· χρονολογικὴ σύνοψις ἐξ 139 φύλλων εἰς 8ον.

Β. ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ.

9. Τζιχαννουμᾶ, θέα τῆς οἰκουμένης, μέγα γεωγραφικὸν σύγγραμμα τοῦ Χατζῆ Κάλφα, περιέχον τὴν γεωγραφίαν τῆς Ἀσίας καὶ συνεχισθὲν ὑπὸ τοῦ Βεχράμ τοῦ ἀπὸ Δαμασκοῦ, τυπωθὲν δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1145 τῆς ἐγίρας (1732)· τόμος εἰς φύλλον ἐξ 698 σελίδων μετὰ τεσσαράκοντα χαρτῶν.

40. Τοχφετοὺλ κουβάρ φὶ ἔσφαρίλ ἔβχάρ, ἥτοι δῶρα τοῖς μεγιστᾶσιν, ἀναφερόμενα εἰς τὰς ναυμαχίας, ὑπὸ Χατζῆ Κάλφα, τυπωθὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1141 (1728)· 75 φύλλα εἰς 4ον, μετὰ τεσσάρων χαρτῶν.

41. Ρούμελη καὶ Βόσνα, ἥτοι γεωγραφικὴ περιγραφή τῆς Ρούμελης καὶ τῆς Βοσνίας, ὑπὸ Μουσταφᾶ ἐν Ἀδδαλλὰ Χατζῆ Κάλφα· ἐν Βιέννῃ, 1812.

42. Βαχριγέ, ἥτοι ναυτικὸς ἄτλας τοῦ ἐν ἔτει 959 (1551) θανατωθέντος Περί Ρεῖς, συνταχθεὶς τῷ 1520. Σώζεται ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Βερολίνου (λίαν ἑλλιπὴς καὶ ἀτελής, ὃν δὲ Διὲς κακῶς ἡρμήνευσε), τῆς Δρέσδης, τῆς Βονωνίας (ἐν διτλῇ ἐκδόσει), τοῦ Βατικανοῦ καὶ ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ κάλλιστον καὶ τέλειον ἀντίτυπον εἰς φύλλον ἐκ φύλλων 172 μετὰ ἑκατὸν τριάκοντα καὶ τριῶν χαρτῶν.

43. Ταρικὶ Σεγὰτ, ἱστορία τοῦ ὁδοιπόρου, ἥτοι ὁδοιπορικὸν τοῦ Ἑβλιά· 4 μέρη ἐν δύο τόμοις εἰς μέγα φύλλον, ὁ μὲν ἐκ 450, ὁ δὲ ἐκ 472 φύλλων.

14. Μεναζικοὺλ Χὰτζ, τὰ καθήκοντα τῶν προσκυνητῶν ὁδοιπορικὸν τοῦ προσκυνητοῦ Μωάμεθ Ἐδὶδ ἐν Μωάμεθ δερβίση, ὃς ἐτέλεσε τὴν εἰς Μέκκαν εὐσεβεῖ ἀποδημίαν τῷ 1193 (1779), τυπωθὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1223 (1846) εἰς μέγα ὄγδοον ἐκ 256 σελίδων.

15. Κιταβοὺλ μουστερίκ βάζενβέλ μουστερίκ σουκκέν, ἥτοι τὸ ὁμωνυμικὸν γεωγραφικὸν λεξικὸν τοῦ Ἀβδουλλὰχ Ἰακούτ· εἰς τόμος εἰς φύλλον ἐξ 192 φύλλων περιέχων 1090 ἄρθρα περὶ ὁμωνύμων καὶ ἐν συνόλῳ 4236 ὀνόματα τόπων.

46. Ἰλαμοὺλ ἱβὰδ βὶ ἀλαμίλ βιλὰδ, ἥτοι ὁδηγὸς τῶν θεσῶν

πόντων εἰς τὰς δόδους τῶν χωρῶν, μικρὸν γεωγραφικὸν ἐγχειρίδιον ἐκ 32 φύλλων εἰς 4ον. Ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ περιέχει ἑκατὸν ἄρθρα ἀνευ ἀλφαριθμητικῆς ἢ ἀλλης τάξεως.

17. Χοσνοὺλ Μωχαζερετφί Ἀκβαρί Μίσσερβέ ἀλκαχί-
ετ, ἥτοι ἡδεῖται συνδιαλέξεις περὶ τῆς γνώσεως τοῦ ἀρχαίου καὶ νέου Καί-
ρου, ὑπὸ τοῦ σέχχ Τζελαλεδδίν Σογιουτί, τελευταῖσαντος τῷ 941 (1505).
τόμος εἰς 4ον ἐκ φύλλων 478· ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ.

18. Κεβεβεὺλ Παουδάτ, ἥτοι ὁ περιπλανώμενος ἀστὴρ τοῦ κή-
που, ἀκριβὴς τοπογραφία τῆς νήσου Πάουδας, κειμένης ἀπέναντι τοῦ Καί-
ρου· τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐστίν, ὡς τὸ πρότερον, τοπογραφία τοῦ Καίρου.
τόμος εἰς 4ον ἐκ 274 φύλλων.

19. Τζεβαχίροὺλ βοχοὺρβέβεκατοὺλ δοχοὺρ, ἥτοι οἱ
μαργαῖται τῶν θαλασσῶν καὶ τὰ κατὰ χρόνους συμβάντα, ὑπὸ Ἰβραῖμ Βα-
σιλσάχ, σύγγραμμα σχεδὸν ὅλως τοπογραφικόν· τόμος εἰς 4ον ἐκ 413
φύλλων· ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ.

20. Ταριχί Μίσσερλίλ Τζεαλζαδὲ Σαλίχ, ἥτοι ἱστορία
τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ Σαλίχ, ἀδελφοῦ τοῦ ἱστοριογράφου Σουλεϊμάν τοῦ Μεγά-
λου· 400 φύλλα εἰς φύλλον ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ.

21. Ταριχί Σιαμί Σερίφ, ἥτοι ἱστορία τῆς εὐγενοῦς πόλεως Δαμα-
σκοῦ, συγγραφεῖσα ἐπὶ τῆς βασιλείας Σουλεϊμάν τοῦ Α΄· τόμος εἰς 4ον
ἐξ 438 φύλλων· ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ.

22. Ἐλβέρκ ἘλΜοτεελίχφί Μεχασίν Τζεελίκ, ἥτοι ἡ
λαμπρὰ ἀστραπὴ ἐν τῇ ἐπαίνῳ τοῦ Τζελίκ (περὶ τὴν Δαμασκόν)· συνεγρά-
φη τῷ 1171 (1757) ὑπὸ τοῦ Σεῖδ Μωάμεθ Βέν Σεῖδ Μουσταφᾶ ἐν Χο-
δαβερδὶ ἐν Μουράτ, ἐν Ἰβραῖμ, ὀνομαστοῦ, ὡς Ἰβν ἀλ Ρεῖς ἐκ Δαμα-
σκοῦ· 87 φύλλα εἰς 8ον· ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ.

Γ. ΓΕΝΙΚΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ.

23. Βεχτζέτετ Τεβαρίχ, ἥτοι τὸ χάρμα τῶν ἱστοριῶν, περσιστὶ,
συνταχθὲν ὑπὸ Σουκρουλλάχ ἐν Ἀχμέτ Ἐβρουμί τῷ 861 (1457). Περι-

λαμβάνει πρεῖς καὶ δέκα δυναστείας· μετεφράσθη τῷ Σουλεϊμάν τουρκιστί ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ Μουκλīs· 478 φύλλα, εἰς μέγα 4ον.

24. Σουθεεττεθερίχ, ἥτοι ἡ ἐκλογὴ τῶν ἱστοριῶν ὑπὸ Μουσ-
λιχεδδίν Σαδὶ ἐλ'Ιθαδὶ, περσιστί· ἐπιτομὴ τῆς γενικῆς ἱστορίας τοῦ 'Ααρὶ
μετὰ τῶν 'Οθωμανῶν σουλτάνων μέχρι Σουλεϊμάν τοῦ Α'· τομίδιον εἰς φύλ-
λον ἐξ 120 φύλλων.

25. Τζαμιούλ τεθερίχ, ἥτοι ὁ συλλογεὺς τῶν ἱστοριῶν, ὑπὸ
Μωάμεθ Κατὶβ Σαίμ, συνταχθεὶς τῷ 982 (1574). Περιλαμβάνει 24 δυνα-
στείας καὶ προσεφωνήθη τῷ μεγάλῳ βεζύρῃ Σοκολλί· τόμος εἰς φύλλον
ἐκ 349 φύλλων.

26. Νοχθεεττεθερίχ, ἥτοι τὸ 'Ανθος τῶν ἱστοριῶν, ὑπὸ Μωά-
μεθ 'Εφένδη, τελευτήσαντος τῷ 1050 (1640), ἀφιερωθὲν 'Οσμάν τῷ Β',
ἐκ δύο μερῶν, ὧν τὸ μὲν περιλαμβάνει ἱστορίαν 39 δυναστειῶν, τὸ δὲ τὴν
ὀθωμανικὴν· τόμος εἰς φύλλον ἐκ 439 φύλλων.

27. Νοχθεεττεθερίχ, ἥτοι 'Ανθος ἱστοριῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συγ-
γραφέως. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἔστιν ἔκδοσις δευτέρα ἐπιρρυθμμένη τοῦ αὐτοῦ
συγγράμματος, προσφωνηθεῖσα Μουράτ τῷ Δ'· περιλαμβάνει 87 δυναστείας
εἰς μέγα φύλλον ἐκ 438 φύλλων καὶ ἔστι καλῶς γεγραμμένη.

28. Ἐλβαχρούζσακὰρ βέ'Ατλεμούλ Τεϋάρφίλμὶλ
ἐβὰλ βέ'λ Ἐβαχίρ, ἥτοι ἡ κυματόεσσα θάλασσα καὶ τὸ ἀφθονον ὕδωρ
ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τῶν πρώτων καὶ ἐσχάτων πραγμάτων, ὑπὸ Μουσταφᾶ βέν
Σεϊδ Χασσάν ἀλ Χουσεϊν, περιπύστου ὑπὸ τὸ ὄνομα Τζεναβί. Περιλαμβάνει
82 δυναστείας, ὧν ἡ τελευταία ἐστὶν ἡ ὀθωμανικὴ μέχρι τοῦ ἔτους 997
(1588). Σώζεται ἐν τῇ αυτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης, ἀρ. 469.
'Ορα Ἐρβελέτον ἐν τῷ ὀνόματι Τζεναβί, ἐνθα κακῶς σημειοῦται ἡ ἐπι-
γραφή.

29. Τενκίχ οὔττεθερίχ, ἥτοι ἡ κάθαρσις τῶν ἱστοριῶν, ὑπὸ
Χουσεϊν Λεζαρφέν, μέχρι τοῦ ἔτους 1099 (1687). Αὐτόθι, ἀρ. 474 καὶ
435 καὶ ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ, εἰς μέγα 8ον ἐκ 236 φύλλων.

30. Φουσσουλὶχὰλ οὔ ἄκδ βέ' οὔσσουλὶσὰρτζ οὔ νάκδ,
ἥτοι τὰ τμήματα τῆς διαλύσεως καὶ τοῦ συνδέσμου, καὶ αἱ βάσεις τῶν δαπα-

νῶν καὶ τῶν προσόδων· ἔρευνα φιλοσοφικὴ περὶ τῆς ἀρχῆς, προκοπῆς καὶ παρακμῆς τῶν βασιλείων ὑπὸ τοῦ ἱστοριογράφου Ἀλῆ. Αὐτόθι, ἀρ. 125, καὶ ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ.

31. Ταριχί Ρισβάν Πασαζ αδ ἐ, ἥτοι μικρὰ καθολικὴ ἱστορία περιλαμβάνουσα καὶ τὴν ὀθωμανικὴν δυναστείαν μέχρι τῆς βασιλείας Μωάμεθ τοῦ Γ'. τόμος εἰς 4ον ἐκ 295 φύλλων, ὃν ἡγάρασα ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ Μουρατζά δ' Ὅσσον παρὰ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ τοῦ ἱππότου Πάλιν, ἐπιτετραμμένου τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας ἐν Κωνσταντινουπόλει.

32. Ταριχί Ταβίτ Ἀβουβέκρ β ἐν-Χαλήλ Πχσασαζ αδ ἐ, ἥτοι γενικαὶ ἱστορικαὶ ἐξηγήσεις, ἀρχόμεναι ἀπὸ τῆς ἱστορίας τῶν προφητῶν καὶ τελευτῶσαι εἰς τὸ ἔτος 1054 (1641)· τόμος εἰς φύλλον ἐκ 305 φύλλων.

Δ. ΓΕΝΙΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΙ ΤΗΣ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ.

33. Ταριχί Ἀσικπασαζ αδ ἐ, ἥτοι ἱστορία τοῦ δισεγγόνου τοῦ Ἀσίκ Πασᾶ. Ὁ συγγραφεὺς ἀποκαλεῖ ἑαυτὸν Δερβίς Ἀχμέτ, υἱὸν τοῦ Ἰαγιά, υἱοῦ τοῦ Σουλεϊμάν τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀσίκ Πασᾶ. Ὁ δερβίσης οὗτος ὀνομαστικὸς ἀσκητικὸς ποιητὴς ἤκμαζεν ἐπὶ Μουράτ τοῦ Α'. Ὁ Χατζῆ Κάλφας μνημονεύει τῆς ἱστορίας ταύτης ἐν τῇ Βιογραφικῇ λεξικῇ ὡς ἀρχαία εἰς λήθην περιπεσούσης καὶ μόνον κατ' ὄνομα γνωστῆς (1)· τῷόντι δὲ καίπερ ἐπὶ πέντε καὶ εἴκοσιν ἔτη ἐρευνήσας οὐκ ἐδυνήθην ἀνευρεῖν αὐτὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει (2). Σῶζεται μόνον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ ἐν τοῖς χειρογράφοις τῆς βασιλείσης Χριστίνης, ἐνθα ἀνέγνων αὐτὴν καὶ ἐξέλεξα χωρὶς τινὰ χάριν τῆς ἱστορίας ταύτης. Ὁ συγγραφεὺς ἤκμαζεν ἐπὶ Βα-

(1) Βε οδββέ μινέτ-τεθαρίφ ἐλ-καδιμέτ ἐλ βαλιγέτ, τουτέστι «Καὶ αὕτη ἐστὶν ἐκ τῶν εἰς λήθην περιπεσούσων παλαιῶν ἱστοριῶν».

(2) Τὸ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων ἀντίτυπον ἐστὶ διάφορον, ἀνάξιον λόγου ἀπάνσιμα ὀθωμανικῆς ἱστορίας, ὡς με ἐβεβαίωσεν ὁ φίλος μου βαρόνος Σαού. Γέγραπται ἐν τῇ καταλόγῳ Ἱστορία τοῦ Ἀσίκ Πασᾶ· ἀλλ' οὗτος ἔγραψε μόνον ποιήματα καὶ μόνον ὁ δισεγγονος αὐτοῦ ἔγραψεν ἱστορίαν.

γιαζήτ τοῦ Β', ἠρύσατο δὲ ἀπὸ τοῦ σέχη Ἰακτζι, υἱοῦ τοῦ Ἐλιὰ, ἑκάστη τοῦ σουλτάνου Ὀρχάν, τὰ ἀρχαιότατα γεγονότα τῆς ἱστορίας τῶν Ὀθωμανῶν ὡς ἔμαθεν αὐτὰ παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

34. Ταριχὶ Ἀλῆ Ὀσμάν, ἥτοι τὸ ἀρχαῖον χρονικὸν ἀνωνύμου, ὅπερ ὁ Βεράντιος ἐκόμισεν ἀπὸ τῆς πρεσβείας αὐτοῦ οἴκαδε, ὁ δὲ Λεβενκλάου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Βεραντείας ἱστορίας ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ ἐφελήθη ἐξ αὐτοῦ. Ἰσως τὸ ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης ἀντίτυπον, ὅπ' ἀρ. 139, ἐστὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Βεραντίου κομισθέν· ἡ ἱστορία αὕτη καθήκει μόνον εἰς τὸ ἔτος 874 (1470) (1).

35. Τζιχαννοὺ μᾶ, ἥτοι θέα τῆς οἰκουμένης (2), ὑπὸ Νεσρί, σοφοῦ ἀνδρὸς ἀκμάσαντος ἐπὶ τῆς βασιλείας Βαγιαζήτ τοῦ Β'. Ἔστιν οὖν ὁ συγγραφεὺς σύγχρονος τῷ δισεγγόνῳ τοῦ Ἀσίκ Πασᾶ. Γέγραπται ἐν ἀξέστῳ τουρκικῇ λέξει ἀπλῶς καὶ ἀτέχνως. Ὁ Λεβενκλάου ὁ ἀπὸ Ἀμελδουερν ἔγνω τὸ σύγγραμμα τοῦτο καὶ ἐφελήθη ἐξ αὐτοῦ ἐν τῇ χανιβαλδικῇ ἱστορίᾳ Μουράτ τοῦ διερμηνεύς (3). ἔχω δύο ἀντίτυπα ταύτης τῆς ἀρχαίας καὶ σπανίας ἱστορίας, τὸ μείζον τέλειον, γεγραμμένον τῷ 966 τῆς ἑγίρας (1558)· τόμος εἰς 4ον ἐκ 231 φύλλων.

36. Χέστ Βελιστ, ἥτοι οἱ ὀκτὼ Παράδεισοι (4) ὑπὸ Μεβλανά Ἰδρίς ἡ Ἐδρίς, ἐκ τῆς Βετλίδος, τελευτήσαντος τῷ 980 (1523). Οὗτός ἐστιν ὁ συγγραφεὺς, ὁ τῇ προτροπῇ τοῦ σουλτάνου Βαγιαζήτ συγγράψας πρῶτος τὴν ἱστορίαν τῶν Ὀθωμανῶν μετὰ βητορικοῦ κόσμου οὐχὶ τουρκιστί, ἀλλὰ περσιστί (5). Διατρίβων ἐν Κωνσταντινουπόλει κατώρθωσα τὴν ἀγο-

(1) Τὸ ἔτερον χρονικὸν τὸ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης καὶ τὸ ὅπ' ἀρ. 877 ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων ἐστὶν ἀναξία λόγου σύνοψις.

(2) Ἡ μνημονευθεῖσα ἡδὴ γεωγραφία τοῦ Χατζῆ Κάλφα φέρει τὸ αὐτὸ ὄνομα.

(3) Ὁ Νικόλαος Χανιβάλδ ἦν γραμματεὺς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ πρεσβευτοῦ Βρένιερ ἀπὸ τοῦ 1584 μέχρι τοῦ 1583, ὁ δὲ Μουράτ ἦν διερμηνεύς τῆς Πόλεως.

(4) Ἡ Ἀνθολογία τῶν Τούρκων ποιητῶν ὑπὸ Σεχί, περὶ ἧς ποιήσομαι κατωτέρω λόγον, φέρει τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν.

(5) Ὁ Χατζῆ Κάλφας λέγει· «Ὁ πρῶτος ὁ ἐνοήσας τὸν τρόπον τοῦ γράφειν ἱστορίαν», καὶ οὐχὶ ὁ πρῶτος γράψας ἱστορίαν· διότι ὁ Νεσρί καὶ ὁ δισεγγονος τοῦ Ἀσίκ ἔγραψαν πρὸ τοῦ Ἰδρίς.

ρὰν τῶν τριῶν πρώτων βασιλειῶν (τῶν σουλτάνων Ὅσμὰν, Ὁρχὰν καὶ Μουράτ τοῦ Α')· τόμος εἰς φύλλον ἐκ 200 φύλλων. Μόνον μετὰ εἰκοσιν ἔτη εὑρον τὸ ἑξοκτον καὶ ὄγδοον μέρος (τὰς βασιλείας Μωάμεθ τοῦ Β' καὶ Βαγιαζήτ τοῦ Β') ἐν τῇ περσικῇ πρωτοτύπῳ· μέγας τόμος εἰς φύλλον ἐκ 350 φύλλων. Τῶν μεταξύ βιβλίων τετάρτου, πέμπτου καὶ ἕκτου, περιεχόντων τὰς βασιλείας Βαγιαζήτ τοῦ Α', Μωάμεθ τοῦ Α' καὶ Μουράτ τοῦ Β' ἠναγκάσθη ἵνα λάβω ἀντίγραφον τουρκικῆς μεταφράσεως ἐκ βιβλιοθήκης τῆς Κωνσταντινουπόλεως· τόμος εἰς φύλλον ἐκ 272 φύλλων. Τέλος ἡ συνέχεια τοῦ αὐτοῦ συγγράμματος ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ συγγραφέως τοῦ δευτεροῦ Ἀβδὺλ Φάζλ, (τὴν βασιλείαν Σελίμ τοῦ Α'), τόμος εἰς φύλλον ἐκ 153 φύλλων περσιστὶ, ἀποτελεῖ τὸν τέταρτον τόμον τοῦ πολυτίμου τε καὶ σπανίου τούτου συγγράμματος (1). Οἱ μόχοι εἰκοσιπενταετοῦς ἐρεύνης καὶ ἡ πρὸς ἀγορὰν αὐτοῦ μεγάλη δαπάνη ἑκατὸν δουκάτων προεκλήθησαν ὑπὸ τῆς κρίσεως, ἣν ὁ Σεαδεδδίν, ὁ μέχρι τούδε ἐν Εὐρώπῃ μόνον δι' ἐπιτόμου μεταφράσεως γνωστὸς ἱστοριογράφος τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ἀποφαίνεται ἐν τῇ στίμῃ αὐτοῦ ὡς ἑξῆς (2): «Ὁ Μωάμεθ ὁ Α' ἰδρύσας, οὗ ὁ ἐπιτόμος κάλαμος καὶ ὁ ὑψιπετής νοῦς ἐξήνεγκον εἰς φῶς τὸ ψυχαγωγικὸν βιβλίον τῶν Ὁκτώ Παράδεισων, ἐστὶ κατὰ πάντα τρόπον ὁ ἐξοχώτατος καὶ ἀριστος τῶν ὀθωμανῶν ἱστοριογράφων. Ἀλλὰ πλὴν οὗ τὴν ἀκρίβειαν ὠθεῖ μέχρι τῶν ὁρίων τῆς μακρολογίας καὶ περιφρονεῖ τοῦ κόσμου τῆς μετρίας καὶ ἀφελοῦς λέξεως, τινὲς τῶν ἐλλείψεων καὶ τινὰ τῶν ἐλαττωμάτων πρόκεινται φανερά τοῖς ὁμοῖσι τῶν εἰδότην, ὧν τινὰ κατέδειξα ὀλίγοις τούτων ἐν ταύτῃ τῇ πρᾶσι τοῦ κήπου τοῦ καλοῦ γραφικοῦ χαρακτῆρος. Ἀλλως τὸ μόνον κεκαλυμμένον τοῦτο βιβλίον, τὸ δημοσιευθὲν ἐπὶ τῆς εὐτυχοῦς βασιλείας τοῦ ποτε σουλτάνου Σελίμ (3) (εἴη ἡ δόξα αὐτοῦ αἰωνία ἐν τοῖς κήποις τοῦ παραδείσου) καὶ ὑπὸ τῇ προστασίᾳ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ βεζύρου (τιμηθεῖη πάντοτε ὑπὸ τοῦ σουλτάνου) ἐστὶ καλλονὴ διαπρέπουσα ὑπὲρ πάντα τὰ λοιπὰ βιβλία ἐπὶ ὑψηλῇ ἀλλεῖ, ἧς ἡ μόνον

(1) Σημείωσις τῆς *Journal asiatique*, τόμ. Δ, ποιεῖται λόγον περὶ τῆς ἀγορᾶς ταύτης.

(2) Ὁ Βρατούττης κατέλιπε τὸ χωρίον τοῦτο ἐν τῇ μεταφράσει, ὥς πᾶν ὅ,τι ἔχει ἀναφορὰν πρὸς τὴν γραμματολογίαν. Βιβλιοθήκη Βιέννης, ἀρ. 124, 100 σελίδες.

(3) Ὁ ἀντίγραφος προσέθηκε τῇ Σελίμ «υἱὸς τοῦ Σουλεϊμάν»· ἀλλ' ἡ προσθήκη αὕτη ἐστὶ σαφερὰ· διότι ὁ ἰδρύς οὐδαμῶς ἔγραψεν ἐπὶ Σελίμ τοῦ Β', ἀλλ' ἐπὶ Σελίμ τοῦ Α', πατὴρ τοῦ Σουλεϊμάν. Ἀλλως τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ δίδει μόνον εἰς τὴν βασιλείαν τούτου.

ἀποπνέουσα κόμη, τουτέστιν οἱ διάφοροι στίχοι αὐτοῦ, περιβάλλουσιν αὐτὴν ὥς οἱ βόστρυχοι τὰς οὐρὶ καὶ ἥς ἡ ὄψις ἔστιν ἐψυμυθιωμένη δι' ἐρυθρᾶς ἐπιχρώσεως τῶν ἐρυθρῶς γεγραμμένων στίχων τοῦ Κορανίου καὶ τῶν χωρίων τῆς παραδόσεως. Ἡ ἀκρίβεια τοῦ συγγράμματος τούτου οὐδαμῶς ἐστὶ κοπιὰρὰ διὰ μακρολογίαν, ἡ δὲ βραχύτης οὗτο οὐδαμῶς συγγέει διὰ τὸ σκοτεινόν. Τὸ κράσπεδον τῆς παρυφῆς αὐτοῦ οὐ κηλιδεῖται τῇ ἰλύϊ τῆς ὑπερβολῆς, ἡ δὲ πολῦτιμος ἀξία τῶν φράσεων αὐτοῦ καταφαίνεται καθαρὰ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἐμπεύρων περὶ τὴν σημασίαν τῶν λέξεων ἀργυραμοιβῶν, μᾶλλον δὲ ἄγαν βραχεῖα ἐν τῇ καταλέξει τῶν ἀρετῶν τῶν Ὀθωμανῶν καὶ οὐ περιέχει ἀκριβῶς τὰ καθ' ἑκάστα τῶν ἐπαίνων, ὅσοι τοῖς σουλτάνοις προσήκουσι. Τὸ χωρίον τοῦτο ἀρκεῖ σύναμα ὥς δεῖγμα τοῦ μετρίου (!) περὶ τὴν λέξιν ἱστορικοῦ χαρακτήρος τοῦ Σεαδεδδίν, τοῦ ὀνομαστοτάτου πάντων τῶν Ὀθωμανῶν ἱστοριογράφων τοῦ κράτους, οὗ δὲ τῶν προκατόχων ἀποδοθεὶς ἔπαινος τόσῳ δικαιοτέρος ἐστίν, ὅσην ἀντέγραψε κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτὸν, οὕτω δὲ τὸ μὲν βιβλίον τῶν Ὀκτω Παράδεισων ἀπελαθὲν ὑπὸ τοῦ Στέμματος τῶν Ἱστοριῶν ἐξηφανίσθη ἀπὸ τῆς κυκλοφορίας, τὸ δὲ γενόμενον σπανιώτατον, ἅτε μὴ ζητούμενον, ἐτιμῆθη μεγάλως ἐν ταῖς ἀγοραῖς τῶν βιβλίων.

Πλὴν τῶν συγγραφῶν καθολικῶν ἱστοριῶν καὶ πολλῶν εἰδικῶν ἱστοριῶν τῆς βασιλείας Σελὶμ τοῦ Α' καὶ Σουλεϊμάν τοῦ μεγάλου, εἰσι δύο συγγραφεῖς καθολικῶν ὀθωμανικῶν ἱστοριῶν, ὁ μὲν, ὁ σοφὸς μέγας βεζύρης Λουτφὶ Πασᾶς, οὗ τὰ ἱστορικά καὶ καταστατικά συγγράμματα ἡ δύσις μέχρι τοῦδε μόνον κατ' ὄνομα γινώσκει, ὁ δὲ, ὁ Μουχεγεδδίν Τζεβαλί, δικαστὴς ἐν Ἀδριανουπόλει, ὁ συγγραφεὺς τὴν ἱστορίαν τῶν Ὀθωμανῶν ἀρχήθεν μέχρι τοῦ ἔτους 957 (1550). Ὁ αὐτοκρατορικὸς αὐλικὸς σύμβουλος Βέκ ὁ ἀπὸ Λεουπολδσδόρφ ἐκόμισεν ἥδη εἰς Βιένναν τῇ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου ἔτει ἀντίγραφον, ὅπερ ἐκ προσταγμάτων Φερδινάνδου τοῦ Α' μετέφρασε γερμανιστὶ ὁ διερμηνεὺς αὐτοῦ Ἰωάννης Γωλτιερ Σπιέγελ. Ἡ μετάφρασις αὕτη τῶν βραχέων, ἀλλ' ὅμως χρησιμωτάτων χρονικῶν, ἃ ὕστερον λατινιστὶ καὶ γερμανιστὶ μετέφρασεν ὁ Λεβενκλάου, ἐστὶν ἐν Εὐρώπῃ ἡ πρώτη ἀσφαλὴς βᾶσις ὀθωμανικῆς ἱστορίας, γραφείσης πρότερον κατὰ μύθους καὶ παραδόσεις ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων, οἵτινες τότε μόνον ἀξιοῖ εἰσι πίστεύειν τινας, ὅταν ἱστορῶσι τὰ συμβεβηκότα τῶν κατ' αὐτοὺς χρόνων ὡς αὐτόπται ἢ ἐκ τοῦ στόματος τούτων, ὡς ὁ Βαβαρὸς Σιλτσεργέρ καὶ ὁ Τραντλιδανὸς Μουχλενθάχερ, ὡς οἱ Ἕλληνες Σπανδογίνος καὶ Σαχουνδίνος, ὁ Ἰλλυριὸς Βαρλέττης καὶ ὁ Ὀλλανδὸς Βουσδέκ, οἱ ἱταλοὶ Μεναβίνος, Καμπίνης καὶ Παῦλος Ἰώβιος.

39. Ταριχὶ Ἀλῆ Ὀσμὰν Λουτφὶ Πασᾶ, ἥτοι ἱστορία τῶν

Ὁθωμανῶν ὑπὸ Λουτφί Πασᾶ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ κράτους μέχρι τοῦ ἔτους 961 (1553)· τόμος εἰς μικρὸν ὄν ἐκ φύλλων 107.

38. Ταριχ Ἱ Α λ ῆ Ὁ σ μ ἄ ν Μουχιγεδδὶν Τζεμαλί, ἥτοι ἱστορία τῶν Ὁθωμανῶν ὑπὸ τοῦ Μουχιγεδδὶν Τζεμαλί. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο εὑρηται ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης καὶ ἐν τῇ βασιλικῇ τοῦ Βερολίνου μεταξὺ τῶν χειρογράφων τοῦ Διέξ, ἀρ. 32. Κατὰ τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα χρονικὰ τοῦ Βεραντίου, κατὰ τὸ χανιβαδικὸν χρονικόν, τούτεστι κατὰ τὸν Νεσρί, καὶ κατὰ τὸ Λεουπολδσορφικόν, ὑπὸ τοῦ Γωτιέρ Σπιέγελ ἐκγερμανισθὲν, τούτεστι κατὰ τὸν Μουχιγεδδὶν Τζεμαλί, ὁ Λεβενκλάου ἐπεξεργάσθη τὴν ὀθωμανικὴν ἱστορίαν αὐτοῦ μετὰ πολλοῦ κριτικοῦ νοῦς, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῶν σφαλμάτων, ἀναπορεύτων κατὰ τὸν χρόνον αὐτοῦ διὰ τὴν ἄγνοιαν τῶν γλωσσῶν καὶ τῶν πραγμάτων. Κατὰ τοὺς συγγραφεῖς τῶν ἐξ ἀνωτέρω ἱστοριῶν, ἥτοι τὸν Ἰσὴκ Πασαζαδέ, Νεσρί, Ἰδρίς, τὸν συνεχιστὴν αὐτοῦ Ἀβουλφάζλ, Λουτφί καὶ Τζεμαλί, ὁ Σεαδεδδὶν, ὁ ὀνομαστός διδάσκαλος τῶν ἡγεμονοπαίδων, στρατοδίκης καὶ μετὰ ταῦτα μουφτί, ἐνετάλη ἐπὶ Μουράτ τοῦ Γ' συγγράφει τὴν ἱστορίαν τῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς. Ἐκτοτε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἱστοριογράφου τοῦ κράτους ἦν μόνιμον ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ, ἅπασι δὲ αἱ ἐκ τοῦ ἀξιώματος τούτου δημοσιευθεῖσαι ἱστορίαι τοῦ κράτους εἰσὶ μόνον συνέχειαι αὐτοῦ, καλουμένη Τατζὺλ Τεβαρίχ, ἥτοι Σ τ έ μ ρ α τ ῶ ν Ἰ σ τ ο ρ ι ῶ ν Ὁ ῥ α γ ο υ σ α ῖ ο ς Β ρ α τ ο ὔ τ τ η ς, διερμηνεὺς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτοκρατορικῆς πρεσβείας διεπόρθημευσεν ἐν περίληψει καὶ μετὰ πολλῶν ἀμαρτημάτων εἰς τὴν ἰταλικὴν τὸ σύγγραμμα τοῦ Σεαδεδδὶν (1).

(1) Cronica dell' origine e progressi della casa ottomana da Saidino Turco, parte prima. Ἐν Βιέννῃ 1649· parte seconda· ἐν Μαδρίτῃ, 1652. Ὁ Σχολίτζερ, περὶ οὗ πολλάκις ποιησόμεθα λόγον, μηδεμίαν πηγὴν ἐν τουρκικῇ γλῶσσῃ γινώσκων, λέγει ἐν τοῖς ἱστοριοκριτικαῖς παρέργαις αὐτοῦ Ὁ ρ α ι σ χ ο λ ῆ ς, σ. 3, ὅτι τὸ σύντομον χρονικὸν τοῦ Τζεμαλί, ἐκγερμανισθὲν ὑπὸ τοῦ Γωτιέρ Σπιέγελ καὶ τὸ μέγα σύγγραμμα τοῦ Σεαδεδδὶν τὸ μεταφρασθὲν εἰς τὸ ἰταλικὸν ὑπὸ τοῦ Βρατούττη εἰσιν ἐν καὶ τὸ αὐτό· φλυαρεῖ δὲ διὰ τοῦτο περὶ τῆς δυσκολίας τοῦ κτήσασθαι τὸν γνήσιον Σεαδεδδὶν. Ἀλλὰ τὸ σύγγραμμα τοῦ Σεαδεδδὶν ἐστὶ δὴ τὸ ἥκιστα σπάνιον πασῶν τῶν ὀθωμανικῶν ἱστοριῶν, τὰ πολλὰ δὲ πλήρη αὐτοῦ ἀντίγραφα εἰσὶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πάντῃ σύμφωνα. Τὸ λαμπρίτατον, ὅπερ ἐγὼ εἶδον, ἐστὶ τὸ ἐν τῇ τοῦ Βατικανοῦ βιβλιοθήκῃ.

39. Τατζούλ Τεβαρίχ, ἔστι τὸ Στέμμα τῶν ἱστοριῶν, ὑπὸ Σεα-
δεδδίν, ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης, ὑπ' ἀρ. 119—123.
Κἀγὼ αὐτὸς ἔχω δύο ἀντίτυπα, ὧν τὸ μείζον καὶ πλήρες ἐστὶ τόμος εἰς
φύλλον ἐκ 355 φύλλων.

40. Ταριχί 'Αλῆ 'Οσμὰν λ' 'Αλῆ, ἔστι ἱστορία τῶν 'Οθωμανῶν
ὑπὸ 'Αλῆ συγγράψαντος τὸ μείζον ἤμισυ τῆς γενικῆς αὐτοῦ ἱστορίας
(Κου ν χ ὀ λ 'Α κ χ ἑ ἄ ρ, ἔστι ὁ θησαυρὸς τῶν ἱστοριῶν) ἐν ἔτει 1006 (1597).
Ἔστι τόμος πυκνότερα γεγραμμένος εἰς φύλλον ἐκ 488 σελίδων, περιέχει
δὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἀπὸ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ μέχρι τῆς
βασιλείας Μωάμεθ τοῦ Γ'. 'Ο συγγραφεὺς φιλαλήθης μὲν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ
πάντοτε κριτικὸς, συνέγραψε τὴν ἱστορίαν τοῦ κράτους οὐχὶ ἐξ ἐπαγγέλμα-
τος καὶ κατὰ τὴν ἀνάγκην τῶν περιστάσεων, ἀλλ' ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν ὑπό-
θεσιν, μετ' ἐπιμελείας καὶ ἐλευθεροφροσύνης, ἰδίᾳ δὲ μετ' ἀπροσωπολη-
ψίας πρὸς τοὺς χριστιανούς (!) Τὸ σύγγραμμα τοῦτο εὑρεται ἐν τῇ αὐτοκρα-
τορικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης, ὑπ' ἀρ. 170.

41. Ταριχί 'Αλῆ 'Οσμὰν λ' Χασανβεγζαδὲ, ἔστι ἱστορία
τῶν 'Οθωμανῶν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ βεῖς ἐφένδῃ Κουτσούκ Χασανβέγγῃ, δε
διαδεξάμενος εἰς τὸ ἀξίωμα τὸν πατέρα ἐπὶ τῶν μεγάλων βεζυρῶν 'Ιβραὶμ
Πασᾶ καὶ Γεμιστζὶ Χασὰν ἐτελεύτησε τὸν βίον τῇ ἔτει 1043 (1636). Τὸ
σύγγραμμα τοῦτο μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμάν ἐστὶ μόνον
Σύνοψις τοῦ Στέμματος τῶν ἱστοριῶν τοῦ Σεαδεδδίν· ἀλλ' ἐν

(1) 'Ο 'Αλῆς ἐστὶ γνωστὸς ὡς ἱστοριογράφος μόνον ἐκ τοῦ Καντεμίρ-
τι, δε ὡφελήθη ἐξ αὐτοῦ ἐνιαχοῦ, περὶ δὲ τῆς ἀξίας καὶ τοῦ σπανίου τοῦ ἔργου
αὐτοῦ ἀποφαίνεται οὕτω· Je suivrai sur cela le recit qu' en fait Ali
Efendi, grave auteur parmi les Turcs et qui vivait en ce temps-là
il etait natif de Philippopolis et eut l' emploi de Khaziné - kiatibi
ou secretaire de la tresorerie». Μωάμεθ Β', σημείωσις Ρ, σ. 117.—
«J' ai jugé à propos de rapporter ici tout au long ce temoignage
si digne d' attention de mon historien Turc, je m' y suis porté d'
autant plus volontiers, qu' entre tous les auteurs de sa nation, j'è
n' en vois aucun qui parle des affaires des Chretiens avec autant
de retenue et de moderation». Αὐτόθι, σ. 120. Ἡ περὶ τοῦ 'Αλῆ βι-
βλιογραφικὴ ἐκλογὴ καὶ τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ εὑρηνται ἐν τῇ [Journal asia-
tique, τόμ. Α, σ. 142, ἐνθα γίνεται λόγος περὶ τῆς μυστικῆς γλώσσῃς
Βαλαῖβαλάν,

ταῖς ὑπέραις βασιλείαις γράφει ὡς αὐτόπτης καὶ ὡς δρῶν πρόσωπον. Ἐπει-
δὴ οὐκ ἐδυνήθην περισθεῖναι τὸ ὅλον σύγγραμμα καὶ ἐπειδὴ τοῦτο μέχρι τοῦ
χρόνου, εἰς ὃν καθήκει ὁ Σεαδεδδίν, ἦν πάντη περιττόν, παρήγγειλα τὴν ἐν
Κωνσταντινουπόλει ἀντιγραφὴν τοῦ συγγράμματος ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ
σουλτάνου Σουλεϊμάν μέχρι τοῦ τέλους.

42. Ταριχί Ἀλῆ Ὁσμάν λί Σολακζαδὲ, ἥτοι ἱστορία τῶν
Ὀθωμανῶν ὑπὸ Σολακζαδὲ, τετέλεστος τὸν βίον τῷ ἔτει 1060 (1649), τὸ
χρησιμώτατον πάντων τῶν ἐγγχειριδίων τῆς ὀθωμανικῆς ἱστορίας. Τὸ σύγ-
γραμμα τοῦτο ἔστι τομίδιον εἰς φύλλον ἐξ 181 φύλλων καὶ διήκει εἰς τὸ
ἔτος 1064 (1644). Ἠγόρασα αὐτὸ παρὰ τοῦ ἐπότου Πάλιν, κληρονομή-
σαντος αὐτὸ παρὰ τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ Μουρατζά δ' Ὁσσον. Εὑρηται ἐν τῇ
αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης ὑπ' ἀρ. 472.

43. Σεχναμεϊ Ἀλῆ Ὁσμάν, ἥτοι τὸ βασιλικὸν βιβλίον τῶν
Ὀθωμανῶν, ὑπὸ Χαδιδι τοῦ ποιητοῦ, ἀκμάσαντος ἐπὶ Σουλεϊμάν τοῦ μεγά-
λου καὶ συγγράψαντος ἐν ὁμοιοκαταληκτοῖς στίχοις ἅπασαν τὴν ἱστορίαν
μέχρι τοῦ κατ' αὐτὸν χρόνου· εὑρηται δὲ ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ
Βερολίνου ὑπ' ἀρ. 76, ἐν τοῖς χειρογράφοις τοῦ Διέξ (1)· συνετελέσθη τῷ
930 (1523).

Ε. ΕΙΔΙΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΙ

44. Ταριχί Ἐβούλφεθ σουλτάν Μωάμεθ χάν, ἥτοι ἡ
ἱστορία τοῦ πατρὸς τῆς ἀλώσεως τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ χάν, ὑπὸ Τουρ-
σουνδέγη, τοῦ δεφετερδάρ αὐτοῦ· 65 φύλλα εἰς 4ον.

45. Ταριχί Μαχμουτ Πασᾶ, ἥτοι ἱστορία τοῦ ἀποκεφαλισθέν-
τος μεγάλου βεζύρου Μαχμουτ Πασᾶ, ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς

(4) Οἱ κυκλικοὶ οὔτοι πεζογράφοι ποιηταὶ τῆς ὅλης ὀθωμανικῆς ἱστορίας
μέχρι τῶν κατ' αὐτοὺς χρόνων ἢ καὶ ἰδιαιτέρων βασιλείων καλοῦνται σε γ-
να μετζι, ἥτοι συγγραφεῖς βασιλικῶν βιβλίων, ἐπειδὴ ἐστιχοῦργησαν ἐν
τῷ μέτρῳ τοῦ σαχναμέ. Τοιοῦτοί εἰσιν οἱ ἐξῆς ὁ μολλὴ Χαδιδι, ὁ Ἐζαρ-
παραπαρὰ, ὁ Λοκμάν, ὁ Ταλικτζιζαδὲ, ὁ Νουκτί, ὁ Σεμισί, ὁ Σουκρί, ὁ
Ἀαρίφ, ὁ Μαχμεμί, ὁ Χαγιατί, ὁ Δερουμί, ὁ Ταχί, ὁ Σεχδὶ, ὁ Ρουμουζί,
ὁ Νιχαλί, ὁ Σεχαβί, ὁ Μαμαγί καὶ ὁ Ναδερί.

Βιέννης, ὑπ' ἀρ. 733, καὶ ἐν τῇ τοῦ Βερολίνου, ὑπ' ἀρ. 57, ἐν τοῖς χειρογράφοις τοῦ Διέξ.

46. Ταριχὶ Κωνσταντινιῆς ἑστὶ Ἀγιά Σοφιά, ἡτοι ἱστορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς ἁγίας Σοφίας ὑπὸ Ἑλιά, ἐν ἔτει 940 (1533), ἀφιερωθεῖσα τῷ μεγάλῳ βεζύρῃ Ἀλῇ Πασᾷ· εὕρηται ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων ἀρ. 447, ἐν τῇ τοῦ Πανθίου καὶ ἐν τῇ τῆς Ὀπλοθήκης, ὡς καὶ ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ κόμητος Ρεζεβούσκη (1).

Ε. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ.

47. Σακαϊκὸν Νάμανι ἔστ, τούτέστι μῦθια ἀνεμωνίδος, ὑπὸ τοῦ ἐξακούστου ἐγκυκλοπαιδιστοῦ Τασκιοπριζαδῆ, τελέσαντος τὸν βίον τῷ ἔτει 978 (1589). Τὸ σύγγραμμα τοῦτο γέγραπται ἀραβιστῇ, περιλαμβάνει δὲ τὰς βιογραφίας πεντακοσίων εἴκοσι καὶ ἐννέα οὐλεμάδων καὶ πεντήκοντα σεχῶν. Σώζεται ἐν πάσαις σχεδὸν ταῖς βιβλιοθήκαις καὶ ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ, τόμος εἰς ἑξ 182 φύλλον, ἐν δὲ τῇ αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ ἐν τουρκικῇ μεταφράσει ἐπαυξηθείσῃ ὑπὸ Μετζοῖ, ὑπ' ἀρ. 476.

48. Ταριχὶ Ἀλῇ Ὁσμάν, τούτέστι βιογραφίαι τῶν ὀθωμανῶν σουλτάνων μέχρις Ἀχμέτ τοῦ Γ' ὑπὸ Ὁσμανζαδῆ Ἀμέτ Ἐφένδη, τελευτήσαντος τῷ 1156 (1723).

(1) Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅπως φαντασιώδῃ ἢ ὅπως ἀνάξια λόγου διὸ καὶ ἀχρηστα τῇ παρουσίᾳ ἱστορίας εἰσι τὰ ἐξῆς 4 συγγράμματα· τὸ Ταριχὶ Ἀλῇ Ὁσμάν, ἱστορία τῆς πολιορκίας καὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τόμος εἰς φύλλον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ὀπλοθήκης, ἀρ. 10. 2, Σύνοψις τῆς βασιλείας Μωάμεθ τοῦ Β' ἀνώνυμος, μεταφρασθεῖσα εἰς τὸ γαλλικὸν ὑπὸ τοῦ Ἰωσήφ Βρουέ· 1733. 3, Ἱστορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑπὸ Λατιφι, ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ, ἀρ. 131, σύγγραμμα πλήρες ἀμαρτημάτων. 4, Μουχαββετναμέ, ἡτοι τὸ βιβλίον ἀγάπης, περιγραφή τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοῦ Τζαφάρ Χισαδῆ, τῷ ἔτει 808 (1405). Ἡ πρώτη ἱστορία τῆς ἁγίας Σοφίας μετεφράσθη, κατὰ τὸν Χατζῆ Κάλφαν, ὑπὸ Ἀχμέτ θέν Ἀχμέτ ἀλ Τζιλανὶ ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ εἰς τὸ περσικόν, καὶ ὑπὸ Νιμεδολλάχ Ἰβν Ἀχμέτ ἀπὸ τοῦ περσικοῦ εἰς τὸ τουρκικόν. Ὁ μολλὰ Ἀλῇ βέν Μωάμεθ ἀλ Κουτζὶ ἐτελεύτησε τῷ 879 (1474), ἐπραγματεύσε δὲ τὸ δεύτερον τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐκ προστάγματος τοῦ πορθητοῦ.

49. Χαδικοτούλ Βουζερά, ἦτοι δ κήπος τῶν βεζυρῶν, ὑπὸ Ὑσμάνζαδὲ Ἀμέτ Ἐφένδη, τελευτήσαντος τῷ ἔτει 1136 (1723), περιέχων τὸν βίον τῶν μεγάλων βεζυρῶν μέχρι τοῦ κατ' αὐτὸν χρόνου. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο σχηματίζει μετὰ τοῦ προτέρου τόμον εἰς 4ον ἐκ 210 φύλλων.

50 Γκχοουδεστέι Ριτάζι Ἰρφάν, τουτέστιν ἡ ἐκ Ῥόδων δεσμίς τῶν κήπων τῆς γνώσεως, ὑπὸ Σεῖδ Ἰσμαήλ Πασσά τοῦ ἐκ Προύσης· περιέχει πεντακοσίας πενήκοντα βιογραφίας ἐνδόξων ἀνδρῶν, ταφέντων ἐν Προύσῃ μέχρι τοῦ ἔτους 1135 (1722), τόμος εἰς 4ον ἐκ 219 σελίδων.

51 Χέστ θεχίστι, ἦτοι οἱ Ὀκτὼ παράδεισοι, ὑπὸ Σεχί τοῦ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως, τελευτήσαντος τὸν βίον τῷ ἔτει 995 (1548), περιέχει τοὺς βίους διακοσίων καὶ ἐπτὰ ποιητῶν· τόμος ἐξ 132 σελίδων εἰς 8ον· ἐν τῇ ἐμῇ βιβλιοθήκῃ.

52. Τεσκερετοῦλ σουαρά θε Μεσατρουλ Σουρεζάφι καθ' αἷδι ἐδάρ ἱλ κουτάβ μιν ἐλ φουσελά, τουτέστι κατάλογος τῶν ποιητῶν καὶ πρότυπον τῶν φιλοκάλων κατὰ τοὺς κανόνας τῶν δοκιμωτάτων συγγραφέων ὑπὸ Σεῖδ Μωάμεθ Ἀλῆ, περιπίστου ἐπὶ τῇ διόματι Ἀσίκ Τζελεπῆ, τελευτήσαντος τῷ 979 (1571)· περιέχει τοὺς βίους τετρακοσίων εἴκοσι ποιητῶν καὶ σώζεται ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης ὑπ' ἀρ. 477. Τὸ ἐμὸν ἀντίτυπὸν ἐστὶ μέγας τόμος εἰς φύλλον καλῶς γεγραμμένος ἐξ 804 φύλλων.

53. Τεσκερετοῦλ σουαρά, τουτέστι κατάλογος τῶν ποιητῶν, ὑπὸ Λατιφί τοῦ ἐκ Καστεμόνης, τελευτήσαντος τῷ 990 (1582)· περιέχει τοὺς βίους ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ὀκτὼ ποιητῶν, ἐξ ὧν ἑκατὸν δύο μετεφράσθησαν ἐν περιλήψει ὑπὸ τοῦ Χαβέρτ (Chabert) ἐν Ζυρίχῃ τῷ 1800· εὑρηται ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ τοῖς Βιέννης ὑπ' ἀρ. 478. Τὸ παρ' ἐμοὶ ἀντίτυπὸν ἐστὶ τόμος εἰς 8ον ἐξ 182 φύλλων.

54. Τεσκερετοῦλ σουαρά, ἦτοι κατάλογος τῶν ποιητῶν, ὑπὸ τοῦ μολλὰ Χασάν Τζελεπῆ Ἀλῆ Ἐμρουλλάχ, τελέσαντος τὸν βίον τῷ 1012 (1603)· περιέχει βιογραφικὰς σημειώσεις περὶ ἑξακοσίων ἐπτὰ ποιητῶν. Τὸ παρ' ἐμοὶ ἀντίτυπὸν ἐστὶ τόμος πυκνὰ γεγραμμένος εἰς 4ον ἐκ 242 φύλλων.

Ζ. ΣΥΛΛΟΓΑΙ ΝΟΜΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΣΗΜΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ.

55. Κανουννα μεί Μωάμεθ Φατίχ, ἦτοι ὁ Κώδῃς Μωάμεθ τοῦ

Πορθητοῦ, ὡς παράρτημα τοῦ ὑπὸ τοῦ Μουζινζαδὲ Ἀλῆ τῷ 1029 (1619) συλλεγέντος κανονναμέ· ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης ὑπ' ἀρ. 90.

56. Μουσιατίσελατίν, ἦτοι ἔγγραφοι ἐκθέσεις τῶν σουλτάνων, ὑπὸ τοῦ ρεῖς Ἐφένδῃ Φεριδούν, πολῦτιμος καὶ σπανία ἀξιόλογος συλλογὴ πολιτικῶν ἐγγράφων ἐκ χιλίων ὀκτακοσίων πρωτοτύπων, συλλεγέντων ἐκ τῶν ὀθωμανικῶν ἀρχείων. Τὸ παρ' ἐμοὶ ἀντίτυπὸν ἐστὶ μικρὸς εἰς φύλλον τόμος ἐκ 218 φύλλων καὶ περιέχει διακόσια ἐξήκοντα ἑπτὰ ἔγγραφα. Μέρος μόνον τοῦ πρώτου τόμου περιλαμβάνει τὸ χειρόγραφον τῆς βασιλικῆς βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων, ὑπ' ἀρ. 79. Ὁρα Λαγγλέ, τόμ. Ε, Notices et extraits des manuscrits de la bibliothèque Royale, σ. 668. Κατὰ τοῦτον μόνον ὀγδοήκοντα καὶ ὀκτὼ ἔγγραφα περιλαμβάνει, ἀντὶ τῶν διακοσίων ἐξήκοντα ἑπτὰ. Τὸ ἕμδον χειρόγραφον περιέχει τὰς ἐπιστολάς μέχρι τῆς βασιλείας Σελίμ τοῦ Α'. Ἡ συνέχεια, ἡ περιέχουσα τὰς ἐπιστολάς τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμάν καὶ τὸ ἡμερολόγιον τῶν ἐκστρατειῶν αὐτοῦ φέρει ἐπιγραφὴν Μουσιατί Χουμαγιούν.

Ἐκ τῶν μνημονευθεισῶν ἤδη πεντήκοντα καὶ ἑξ πηγῶν τοῦ πρώτου Τόμου πέντε μόνον, δηλαδή τὸ χρονικὸν τοῦ ἄνωνύμου συγγραφέως ὡς βερεντιανόν, ὁ Νεσρί ὑπὸ τὸ ὄνομα χανιβαλδικόν, εἶτα ὁ Τζεμαλί ὑπὸ τοῦ Γωτιερ Σπιέ-γελ ἐκγερμανισθεῖς, τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα Βεκιχόν (1) χρονικὸν τοῦ Λεβενκλάου, καὶ ὁ Σεαδεδδίν ὑπὸ τοῦ Βρατούττη μεταφρασθεῖς, ἐχρησίμευσαν τοῖς ὑστέροις Εὐρωπαίοις ἱστοριογράφοις τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. Τῶν βιογραφιῶν τοῦ Λατιφι οὐδεμίαν γινῶσιν ἔλαβον οἱ μεταγενέστεροι Εὐρωπαῖοι ἱστοριογράφοι τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἐκ τῶν πεντήκοντα ἑξ τούτων ἱστοριῶν δύο μόνον, ἦτοι οἱ Ὀκτὼ Παράδεισοι τοῦ Ἰδρίς καὶ τὸ Στέμμα τῶν ἱστοριῶν τοῦ Σεαδεδδίν συνεγράφησαν ἐκ προστάγματος τῶν σουλτάνων, εἰσὶ δὲ καὶ αἱ μόναι δια-

(1) Ἦτοι τοῦ Βέκ.

πρέπουσαι ἐπὶ ῥητορικῇ τέχνῃ, πᾶσαι δὲ αἱ λοιπαὶ συνεγράφησαν ὑπὸ τῶν συγγραφέων ἄνευ ἀξιώσεώς τινος ῥητορικῆς καλλονῆς καὶ ἐπιδραφιδεύσεως εὐνοίας καὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἐν τέλει ἱστοριογράφους μετὰ πολλῆς ἀπροσωποληψίας. Οἱ συγγραφεῖς αὐτῶν οὐκ ἦσαν ἀπλῶς λόγιοι καὶ καθηγηταί, ὥς, πλὴν ὀλίγων, οἱ βιογράφοι τῶν ποιητῶν, ἀλλὰ πολιτικοὶ καὶ πολεμικοὶ, ὑπηρετήσαντες ἐν πολέμῳ καὶ ἐν εἰρήνῃ, ἀνήχθησαν δὲ εἰς τὰ ὑπατά ἀξιώματα ὡς γραμματεῖς τῆς ἐπικρατείας, γραμματεῖς (νισαντζὶ καὶ δεφτερδάρ), σαντζακβέγηδες καὶ βεγλερβέγηδες· εἰς δ' αὐτῶν ὁ Σεαδεδδὶν ἀνηγορεύθη μάλιστα μουφτὶ καὶ εἰς ἄλλος, ὁ Λουτφί, μέγας βεζύρης· διδακτικὸν παράδειγμα πρὸς πάντας τοὺς μουφτὶ καὶ τοὺς μεγάλους βεζύρας, οἵτινες οὐκ ἠρέσκοντο τῇ ἱστορίᾳ.

ΣΥΝΟΨΙΣ

Τῶν ἐν τῇ δευτέρᾳ περιόδῳ τῆς ἱστορίας ταύτης ἀνατολικῶν πηγῶν, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ ΙΓ' Βιβλίου.

Αἱ χρονολογίαι, αἱ καθολικαὶ καὶ γενικαὶ ἱστορίαι, αἱ βιογραφίαι, τὰ γεωγραφικὰ συγγράμματα καὶ αἱ συλλογαὶ τῶν πολιτικῶν ἐγγράφων, περὶ ὧν ἐποιησάμεθα λόγον ἐν ταῖς πηγαῖς τοῦ Α' τόμου, εἰσὶν αἱ αὐταὶ καὶ ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ, μόνον δὲ τὰ γεωγραφικὰ συγγράμματα, αἱ εἰδικαὶ ἱστορίαι καὶ αἱ συλλογαὶ πολιτικῶν ἐγγράφων ἠυξήθησαν διὰ τῶν ἐξῆς συγγραμμάτων.

μ.η.

Α. ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ.

1. Χουνσούλ Μωχαζερετ φί Άκβαρί Μίσρ βέλ Καφι-
ρετ, ήτοι τερπή έντευξίς περί τών γνώσεων τοῦ ἀρχαίου καί νέου Καίρου
ὁπὸ τοῦ σέχη Τζελαλεδδίν Σογιουτί, τελευτήσαντος τῷ ἔτει τῆς ἐγίρας 941
(1505), εἰς 4ον ἐκ 478 φύλλων· ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ.

2. Κεβκεθέρ Ραουδάτ, ήτοι ὁ πλανήτης ἀστήρ τοῦ κήπου· διε-
ξοδική τοπογραφία τῆς ἀπέναντι τοῦ Καίρου νήσου Ράουδας (ὡς καί τὸ
προηγούμενόν ἐστι τοπογραφία τῆς πόλεως Καίρου) εἰς 4ον ἐκ φύλλων 274.

3. Τζεβαχιρ οὐλ βουχούρ βέ βεκαϊκά δουχούρ, ήτοι οἱ
μαργαρίται τῶν θαλασσῶν καί τὰ συμβάματα τῶν χρόνων, ὑπὸ τοῦ Ἰβραήμ
Βασσιφσάχ, σύγγραμμα κατὰ μέγα μέρος τοπογραφικόν, ἐξ 413 φύλλων
εἰς 4ον ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ.

4. Ταριχί μίσρ λιλ Τζελαλζαδὲ Σαλίχ, ήτοι ἡ ἱστορία
τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ Σαλίχ, ἀδελφοῦ τοῦ ἱστοριογράφου Σουλεϊμάν τοῦ μεγά-
λου· 400 φύλλα εἰς φύλλον ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ.

5. Ταριχί Σαμί σερίφ, ήτοι ἡ ἱστορία τῆς ἱερᾶς Δαμασκοῦ,
τοπογραφία καί ἱστορία τῆς πόλεως ταύτης γραφεῖσα ἐπὶ τῆς βασιλείας Σου-
λεϊμάν τοῦ Α', εἰς 4ον ἐξ 138 φύλλων, ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ.

6. Ἐλ Βέκρ ἐλ μοτεελίκ φί Μεχαζίν Τζελίκ, ήτοι ὁ
ἀπαστράπτων κεραυνὸς ἐν τῷ αἵνῳ τοῦ Τζελίκ, τουτέστι τῶν κύκλῳ τῆς
Δαμασκοῦ, ὑπὸ Σεῖδ Μωάμεθ βέν Σεῖδ Μουσταφᾶ βέν Χοδαθερδὶ βέν Μου-
ράτ βέν Ἰβραήμ, ὀνομαστοῦ ὡς Ἰβν ἐρ ρεῖς, ἐκ Δαμασκοῦ, τῷ ἔτει 1171
(1751), εἰς 8ον ἐξ 87 φύλλων· ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ.

Β. ΕΙΔΙΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΙ.

7. Σελιμνα μετ Ἰσάκ Τζελεπῇ ἡ Οὐσκουβί, ήτοι τὸ βι-
βλίον τοῦ Σελίμ, ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ Ἰσάκ Τζελεπῇ βέν Ἰβραήμ ἀπὸ Οὐσκου-
βί, τελευτήσαντος τῷ 949 (1542). Τοῦτο περιέχει μόνον τὰ κατὰ τὴν ἀρ-
χὴν τῆς βασιλείας Σελίμ τοῦ Α' καί τὰ κατὰ τὸν πόλεμον πρὸς τὸν ἀδελ-
φόν αὐτοῦ Ἀχμέτ. Ὑπάρχουσι τρία ἀντίτυπα, τὸ μὲν ἐκ 38 φύλλων εἰς
φύλλον, τὰ δὲ ἄλλα δύο ἐξ 82 καί 100 φύλ. εἰς 8ον.

8. Σελιμνα μετ Σουτζουτί, ήτοι τὸ βιβλίον τοῦ Σελίμ, ὑπὸ τοῦ

ποίητοῦ Σουτζουτί, συνεχιστοῦ τοῦ Ἰσαάκ. Τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ καθήκει εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Αἰγύπτου· τόμος εἰς 8ον ἐκ 38 φύλλων· ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ.

9. Σελιμναμεί Κεσφί, ἤτοι τὸ βιβλίον τοῦ Σελίμ, ὑπὸ Κεσφί, τόμ. εἰς 8ον ἐξ 90 φύλλων· ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ.

10. Σελιμναμεί Σεαδεδδίν, ὅπως διάφορον τοῦ τελευταίου βιβλίου τῆς ἱστορίας τῆς αὐτοκρατορίας, γραφείτης ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως· καθότι περιλαμβάνει μόνον ἀνέκδοτα, χαρακτηρισμὸν τοῦ Σελίμ καὶ τὰς τελευταίας σκηνὰς τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἀπὸ στόματος αὐτόπλου, τοῦ Χασαντζάν, πατρὸς τοῦ Σεαδεδδίν· 44 φύλλα εἰς 8ον ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ, γερμανιστὶ μεταφρασθὲν ἐν τοῖς ἀξιωματικαῖς τῆς Ἀσίας ὑπὸ τοῦ Διέξ (Λ, σ. 26). Τὸ Σελιμναμεί Σεαδὶ βέν Ἀβδοῦλ μσταάλς, ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων, ἀρ. 74, φαίνεται, ὅτι ἐστὶ τὸ Σελιμναμέ τοῦ Σεαδεδδίν.

11. Σελιμναμεί Τζελατζαδέ, τὸ βιβλίον τοῦ Σελίμ, ὑπὸ τοῦ μεγάλου νισαντζι, τοῦ ἱστοριογράφου Σουλεϊμάν τοῦ μεγάλου, πολυτελὲς ἀντίτυπον εἰς μέγα φύλλον· ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Δρέσδης.

12. Σελιμναμεί Σουκρί, τὸ βιβλίον τοῦ Σελίμ ὑπὸ Σουκρί ἐν τουρκικοῖς στίχοις· τόμος εἰς 8ον ἐξ 90 φύλλων· παρ' ἐμοί.

13. Σελιμναμεί Ἰουσοῦφ, τὸ βιβλίον τοῦ Σελίμ, ὑπὸ Ἰουσοῦφ τοῦ Αἰγυπτίου γραμματέως τοῦ παραφράσαντος τὸ Σελιμναμέ τοῦ Σουκρί εἰς τὸν πεζὸν λόγον. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο, τὸ κρεῖσσον τῶν προτέρων ἐπτά, συνετάχθη κατὰ τὰς ἀνακρινσεις τοῦ Σουλκάρ, τοῦ ἀκολουθήσαντος τῇ σουλτάνῳ κατὰ τὴν εἰς Περσίαν καὶ εἰς Αἴγυπτον ἐκστρατείαν· ἐστὶν ἀναμφιλέκτως ὡς πρὸς τὰς δύο ταύτας στρατείας τὸ ἀλλιστον τῶν ἐπτά Σελιμναμέ κατὰ τὴν γεωγραφικὴν καὶ ἱστορικὴν ἀξίαν· τόμος εἰς 4ον ἐξ 118 φύλλων· παρ' ἐμοί.

Τὰ ἐξῆς συγγράμματα πραγματεύουσιν ἰδίᾳ περὶ τῆς κατακτήσεως τῆς Αἰγύπτου.

14. Ταρεχίς Σετχ' Ἀχμέτ Ἰβν Σεϊνέλ, ἔρ-ῥε μμάλ, ἤτοι ἱστορία τοῦ σέχχ' Ἰβν Σεϊνέλ, τοῦ μάντειος ἐκ σχημάτων ἁμμου. ζῶντος ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ Τουμανβέγη, τελευταίου τῶν Μαμελούκων σουλτάνων, ἀραβιστί· τόμος εἰς 4ον ἐξ 80 φύλλων.

15. Ταριχί Μισσρ Καδὶμ οὐτζεδίδ, ἥτοι ἱστορία τῆς ἀρχαίας καὶ νέας Αἰγύπτου ὑπὸ Σουχειλί, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1442 (1729). Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐστὶ κατὰ μέγα μέρος ἐκλογή τοῦ Τζελαλζαδέ Σαλίχ καὶ τοῦ Ἰδραὶμ Βασσιφσάχ (Ὅρα ἀρ. 3 καὶ 4)· παρ' ἐμοί.

16. Ἀλμανάχ ἐρ-β α γ μ α ν ι γ ἐ τ φ ῖ δ δ ε β λ ε τ ῖ λ Ὁ σ μ α ν ι γ ἐ τ, εὐσεβῆ δῶρα πρὸς τὴν ὁθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν, ὑπὸ τοῦ ἀστρονόμου Σεϊνεδδὶν Μωάμεθ βέν Ἐβίς-σουροῦρ Ἐλ-βεκρί Ἐσσιδὶκὶ ἐκ Καίρου (1)· τόμος εἰς 4ον ἐξ 404 φύλλων· παρ' ἐμοί.

17. Λαταάφ μουνιφ ἐ τ φ ῖ ζ κ ρ ῖ λ δ ε β λ ε τ ῖ τ Ὁ σ μ α ν ι γ ἐ τ β ἔ τ ε μ ε λ λ ο υ κ ι χ ἄ λ ι χ α ζ χ ἄ λ ἄ κ τ α ρ ῖ λ Μ ι σ σ ρ ι γ ἐ τ, ἥτοι θέλητρα ἐν τῇ μναίᾳ τῆς ὁθωμανικῆς δυναστείας καὶ τῆς ὑπ' αὐτῆς κατοχῆς τῶν Αἰγυπτιακῶν τούτων χωρῶν ἐν τρισὶ τμήμασι· σύνοψις τῆς ἱστορίας τῆς Αἰγύπτου μέχρι τοῦ ἔτους 1038 (1628)· τόμος εἰς 8ον ἐκ 30 σελίδων· παρ' ἐμοί.

18. Νουζετ ἐ τ Ταλίθ, ἥτοι τέρψεις τοῦ ποθοῦντος, μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ εἰς τὸ τουρκικόν, ὑπὸ τοῦ Ἀχμέτ Ἰζαούση τοῦ ἀπὸ Αὐλῶνος ἐπὶ Ἀχμέτ τοῦ Α' καὶ ἐκ προσταγμάτων τοῦ Μωάμεθ Πασᾶ. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐστὶν ἐκλογή ἐκ τῶν προγενεστέρων ἀραβικῶν συγγραμμάτων, τῶν περὶ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς γεωγραφίας τῆς Αἰγύπτου πραγματευόντων· τόμος εἰς 4ον ἐξ 416 φύλλων· παρ' ἐμοί.

19. Νουζετέν Ναζερὶν φ ῖ τ α ρ ῖ λ μ ἔ ν β ε λ ἄ Μ ῖ σ σ ρ μ ἔ ν ἔ λ-Κ ο υ λ ε φ ἄ θ ἔ ς Σ ε λ α τ ῖ ν, ἥτοι τέρψεις τῶν θεωμένων τὴν ἱστορίαν τῶν καλιφῶν καὶ τῶν σουλτάνων τῶν ἀρξάντων τῆς Αἰγύπτου, ὑπὸ τοῦ σέχη ἱμάμη Μιριῖ Ἰβν Ἰουσοῦρ Ἀλ Χανβελί. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἀφιερωθὲν τῷ Ἀζμίζαδέ, δικαστῇ τοῦ Καίρου, ἐστὶ συνοπτικὴ ἐκλογή τῆς ἱστορίας τῆς Αἰγύπτου μέχρι τοῦ ἔτους 1032 (1623)· δύο ἀντίτυπα, τὸ μὲν ἐκ φύλλων 79 εἰς 4ον, τὸ δὲ ἐξ 75 ἀραβιστί· παρ' ἐμοί.

20. Ταριχί Μισσέρ, ἥτοι ἱστορία τῆς Αἰγύπτου, ὑπὸ Μωάμεθ, υἱοῦ τοῦ Ἰουσοῦρ· τόμος εἰς 4ον ἐκ 279 φύλλων. Αὕτη ἐστὶν ἀναμφιλέκτως ἡ

(1) Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἔγραψε καὶ ἄλλα συγγράμματα. Ὅρα Σὺλβε-στρον ἐξ Σασὺ, ἐν ταῖς Notices et extraits des Manuscrits, A. σ. 165, καὶ τὸ Τεσκερετ-ε-Σουρ ε φ ἄ.

ἀρίστη πασῶν τῶν δημοσιευθεισῶν ἱστοριῶν περὶ τῶν διοικητῶν τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Ὀθωμανῶν σουλτάνων· παρ' ἐμοί.

21. Ἐσσεβί ἔσσεγι ἀρ φὶ ἀχβερὶ Μουλουκέτ Τατάρ, ἦτοι οἱ ἐπτά πλανῆται ἀστέρες ἐν ταῖς συλλογαῖς τῶν Τατάρων βασιλείων· ἀξιόλογος τουρκικὴ ἱστορία τῶν χανῶν τῆς Ταυρικῆς ἀπὸ τοῦ Μεγλὶ Γιράι, τοῦ πρώτου τῶν χανῶν τούτων, μέχρι τοῦ Σελαμέτ Γιράι, 1150 (1737)· τόμος εἰς φύλλον ἐκ 234 φύλλων. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο, εἰ καὶ νέον, ἐστὶ σπανιώτατον· ἐδόθη μοι δὲ ὑπὸ τοῦ μακαρίτου φίλου μου, τοῦ τελευταίου πρεσβευτοῦ τῆς Ῥωσσίας ἐν Ῥώμῃ, τοῦ ἱππότη Ἰταλίνσκη, μικρὸν πρὸ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ μέχρι τῆς ἀποπερατώσεως τῆς ἱστορίας ταύτης. Μετὰ τὸ πέρας αὐτῆς πεμφθῆσεν πρὸς τὰ ἄλλα τῇ Πετροπούλει κληροδοτηθέντα Ἰταλινσικὰ πολύτιμα χειρόγραφα. Τὸ ἀντίγραφόν ἐστὶ νεώτατον, τοῦ ἔτους 4206 (1791), ὑπὸ τοῦ Χαλλήλ Ῥατίβ, δευρίση τοῦ τάγματος Ἰδρατμ Ἐδεμὶ ἐν Καραϊσάρ σερκί.

Γ. ΣΥΛΛΟΓΗ ΕΠΙΣΗΜΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ.

22. Ἰνσά, ἦτοι συλλογὴ τῶν μεταξὺ τοῦ σουλτάνου Βαγιαζήτ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰζέμ ἀνταλλαγείσων ἐπιστολῶν καὶ μεταξὺ τῶν μητέρων αὐτῶν· τόμος εἰς 8ον ἐξ 98 φύλλων· παρ' ἐμοί.

23. Μουνσιατὶ Ἰβραϊμ ἐγ δεφτερὶ, τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα τοῦ Ἰβραϊμ βέγη τοῦ δεφτερδάρ· ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης, ἀρ. 424· τόμος εἰς 8ον ἐξ 100 φύλλων.

24. Ἡ ἐν τῇ προλόγῳ τοῦ Α' τόμου σελ. ιη. ἐν ὑποσημειώσει μνημονευθεῖσα πολύτιμος Ἰνσά περσικῶν καὶ τουρκικῶν πολιτικῶν ἐγγράφων ἐπὶ ἐγχρώμου χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ πεποικιλμένου χάρτου εἰς μέγα ὄγεον ἐξ 112 φύλλων, περιέχουσα 150 ἐπιστολὰς σουλτάνων καὶ σαχῶν πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐπισήμοις ἐγγράφοις.

25. Δεστουροῦλ Ἰνσά, ἦτοι κανὼν ἐπιστολικοῦ χαρακτῆρος. Αὕτη ἐστὶ λίαν πολύτιμος συλλογὴ τῶν πολιτικῶν ἐγγράφων τοῦ ρεῖτ Ἐφένδῃ Σαρὶ Ἀβδουλλάχ· τόμος εἰς 4ον ἐξ 171 φύλλων, προσκτηθεῖσα χάριν ἐμοῦ ὑπὸ τοῦ εὐγενοῦς διερμηνέως ἱππότη Ῥαάβ ἀντὶ τῆς ἔνκεα τοῦ σπανίου καὶ τῆς καλλίστης γραφῆς εἰτελοῦς τιμῆς τῶν δώδεκα δουκάτων.

ΣΥΝΟΨΙΣ

Τῶν ἐν τῇ τρίτῃ περιόδῳ τῆς ἱστορίας ταύτης χρησιμευσασῶν ἀνατολικῶν πηγῶν, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ ΚΕ' Βιβλίου.

Α. ΓΕΝΙΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΙ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ ΣΟΥΛΕΙΜΑΝ ΤΟΥ Α' ΚΑΙ ΣΕΛΙΜ ΤΟΥ Β'.

1. **Τὰ ὅσα αὐτοῦ Μεμαλικ βέρετζατοῦλ μεσαλίκ,** τούτέστιν αἱ τάξεις τῶν χωρῶν καὶ αἱ βαθμίδες τῶν ὁδῶν, ὑπὸ τοῦ νισαντζὶ Μουσταφᾶ Τζελαλζαδὲ, τελευταῖαντος τῇ ἔτει 975 (1567), γνωστοῦ ἐπὶ τῇ ἀνόματι μεγάλου νισαντζὶ· τόμος εἰς φύλλον ἐκ 374 φύλλων. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἀντεγράφη ἐν Ζόλονακ τῇ 983 (1575), τούτέστι δώδεκα ἔτη μετὰ τὸ πέρας τοῦ συγγράμματος· παρ' ἐμοί.

2. **Ταριχῖ σουλτὰν Σουλεϊμὰν,** τούτέστιν ἱστορία τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμὰν, ὑπὸ Φερδὶ, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς βασιλείας αὐτοῦ μέχρι τοῦ ἔτους 949 (1542)· τόμος εἰς 4ον, κάλλιστα γεγραμμένος, ἐκ 364 φύλλων, ὑπὸ Μουσταφᾶ, ἡγεμονόπαιδος, καταγομένου ἀπὸ τοῦ Ὑσμὰν· παρ' ἐμοί.

3. **Σουλῖμαννὰμ ἐ,** τούτέστιν ἱστορία τοῦ Σουλεϊμὰν, ὑπὸ τοῦ μουφτι Ἀβδουλαζίζ Καρατζελεβιζαδὲ, εἰς δύο ἀντίτυπα, ὧν τὸ πρῶτον ἔστι πληρὲς· μικρὸς τόμος εἰς φύλλον, ἐξ 186 φύλλων, τὸ δὲ δεύτερον ἀτελὲς σχηματίζει τόμον εἰς 4ον ἐξ 159 φύλλων (1).

4. **Ταριχῖ Πετσεβί,** ἔχει ἱστορία τοῦ Πετσεβί τοῦ ἀπὸ Φουνγκέρ-

(1) Τὸ Σουλῖμαννὰμ ἐ, ἔχει τὸ βιβλίον τοῦ Σουλεϊμὰν, ἐστιχοιρηθὲν ὑπὸ τοῦ Σεμσί, εὑρηται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Βαρβερίνων ἐν Ῥώμῃ, κάλλιστον ἀντίγραφον. Ἔστιν ἐκ τῶν καλουμένων σεχνὰμ ἐ, ἔχει βιβλίον τῶν ἡρώων, περὶ ὧν πρότερον ἐποιησάμεθα λόγον. Ὁ Πέρσης Φεταλλὰχ Ἀαρίφ ἦν ὁ πρῶτος ποιητής, ὃν ὁ Σελίμ ὁ Β' ἀνέδειξε σεχνὰμ ἐτζὶ, ἔχει ἐπικὸν ποιητήν. Πλὴν τοῦ Ἀαρίφ ὁ μολλὰς Ἀχμέτ Παραπαρζαδὲ, τελευταῖσας τῇ 168 (1660), ὑμνήσεν ἔτι τὰς πράξεις τοῦ Σουλεϊμὰν ἐν μέτρῳ τοῦ σαχνὰμ ἐ, ὑστερον δὲ καὶ ὁ ποιητής Μαχρεμὶ, ὁ καταλιπὼν περιγραφὴν τῶν κατακτήσεων τοῦ Σουλεϊμὰν μέχρι τῆς ἀλώσεως τοῦ Βηγδάτ.

χεν, ὅς γεννηθεὶς ὑπὸ Τούρκου πατρὸς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, εἰσέει πολλὰς ἐπαρτίας ὡς σαντζάκβεγης καὶ ἀνηγορεύθη τῷ 1032 (1622) βεγλέρβεγης τῆς Ῥακκᾶς. Ἡ ἐξοχὸς αὐτοῦ πραγματικὴ ἱστορία ἀρχεῖται ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς βασιλείας τοῦ Σουλεϊμάν καὶ καθήκει εἰς τὸ ἔτος 1041 (1634). Ὁ συγγραφεὺς ἀφηγεῖται τὰ πλεῖστα τῶν συμβάντων τοῦ κατ' αὐτὸν χρόνου, ὡς αὐτόπτης, τὰ πρότερα δὲ, κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ πατρὸς καὶ ἄλλων αὐτοπτῶν, λαμβάνει δ' ὑπ' ὄψιν καὶ τοὺς συγχρόνους ἐκ μεταφράσεως γνωστούς αὐτῷ Οὐγγρους ἱστοριογράφους· τόμος εἰς μικρὸν φύλλον ἐκ 317 φύλλων, ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης, ὑπ' ἀρ. 127. Καὶ ἕτερον κάλλιστον ἀνείγραφον εὑρεται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς μητροπόλεως τοῦ Ὀλμουντίου. Ὅρα Archiv fur Geschichte, Geographie und Statistique, 1822, ἀρ. 87—88.

5. Ταριχί Σελανικί, ἥτοι ἱστορία τοῦ Θεσσαλονικέως, ἀρχεῖται ἀπὸ τῶν τριῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς βασιλείας τοῦ Σουλεϊμάν καὶ καθήκει εἰς τὸ ἔτος 1008 (1599). Ὁ συγγραφεὺς ἀφηγεῖται ὡς αὐτόπτης τὰ συμβάντα τῆς περιόδου ταύτης τῶν ἐξ καὶ τριάκοντα ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Ζιγὲθ παρῆστη πάσαις ταῖς ἐκστρατείαις καὶ διεχειρίσατο τὴν ὑψηλὴν λειτουργίαν πρῶτον μὲν ὡς ἐπὶ τῶν τελειῶν, εἶτα δὲ ὡς πρόεδρος τοῦ ἐλεγκτικοῦ συνεδρίου τῶν ἱερῶν πόλεων τῆς Μέκκας καὶ Μεδίνης, καὶ τέλος τῆς Ἀνατολῆς. Το ἀξίωμα αὐτοῦ παρεῖχεν αὐτῷ τὴν εὐκολίαν τοῦ παρασχεῖν ἀκριβεῖς καταστατικὰς εἰδήσεις, καὶ κατὰ τοῦτο τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ ἐστὶν ἐκ τῶν πολυτιμοτάτων πηγῶν· μικρὸς τόμος εἰς φύλλον κάλλιστα γεγραμμένος, ἐξ 813 σελίδων· ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ.

Β. ΕΙΔΙΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΙ.

Α. Τῆς βασιλείας Σουλεϊμάν τοῦ Α'.

6. Ταριχί Φετὶ Ῥοδὸς, ἥτοι ἱστορία τῆς ἀλώσεως τῆς Ῥόδου, ἀραβιστί, ὑπὸ Ῥαμαζάν, ἱατροῦ τοῦ Σουλεϊμάν, παρόντος τῇ πολιορκίᾳ ταύτης. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο μετεφράσθη κατ' ἐπιτομὴν ὑπὸ τοῦ Τερσιέρ. Ὅρα Memoires de l' Academie des inscriptions, τόμ. KB.

7. Ταριχί Φετὶ Ῥοδὸς, ἥτοι ἱστορία τῆς ἀλώσεως τῆς Ῥόδου, ὑπὸ Βεϊσί. Ἐν τῷ παρ' ἐμοὶ ἀντιτύπῳ προσήρτηται τῇ Ἰνσᾷ αὐτοῦ, τουτέστι τῇ συλλογῇ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ.

8. Γαζεβὰδὶ Μαχαδὶ, ἥτοι ἡ νικηφόρος ἐκστρατεία τοῦ Μοχάμετς

ὕπὸ Κεμαλπασαζαδέ. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐπιγράφεται καὶ **Τεθαριχὶ Ἀλῆ Ὁσμάν** (ἱστορία τῆς δυναστείας τοῦ Ὁσμάν) ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς βασιλείας Σουλεϊμάν τοῦ Α', τοιούτις ἀπὸ 926 (1521) μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Βούδης, μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μοχάτς τῷ ἔτει 933 (1526)· εἰς δύο ἀντίτυπα, ὧν τὸ μὲν τόμος εἰς 4ον ἐξ 123 φύλλων, τὸ δὲ ἐξ 83 φύλλων. Ἐτερον ἀντίγραφον, κάλλιστα γεγραμμένον, εὑρηται ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Δρέσδης.

9. **Γαζεθαδὶ Ἰστρουγούν βέ Ούστενὶ Βελγράδ**, ἥτοι αἱ νίκαι τοῦ Στριγονίου καὶ τοῦ Στουλθεϊσενβοῦργ, ἡ ἑκστρατεία τῆς Οὐγγρίας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1512 μέχρι τοῦ 1544, ὑπὸ τοῦ Σινάν τζαούση, τοῦ αὐτοῦ, πρὸς ὃν ἐκ προστάγματος Σουλεϊμάν τοῦ Α' ὁ Χαϊρεδδὴν Βαρβαρόσας ὑπηγόρευσε τὰ ἀξιομνημόνευτα τοῦ βίου αὐτοῦ· τόμος εἰς 4ον ἐξ 190 φύλλων ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ καὶ ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων, ἀρ. 75.

10. **Φετναμεὶ Ζιγέθ**, ἥτοι τὸ βιβλίον τῆς ἀλώσεως τῆς Ζιγέθ, σύγγραμμα ὁμοιοκατάληκτον ὑπὸ Μερακί, 29 φύλλα εἰς 8ον (1).

Β. Τῆς βασιλείας σουλτάν Σελίμ τοῦ Β'.

11. **Βερκοῦλ Ἰεμανὶ φέφετὶλ Ὁσμάν**, ἥτοι κεραυνὸς τῆς Ἰεμὲν ἐν τῇ ὀθωμανικῇ κατακτήσει, ὑπὸ τοῦ σέγγι Κουτβεδδὴν τῆς Μέκκας ἀποθανόντος τῷ 990 (1585)· τόμος μικρὸς εἰς φύλλον ἐκ 206 φύλλων, γραφεὶς τῷ 936 (1573)· ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ καὶ ἐν τέσσαρσιν ἀντιγράφοις ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ βασιλείως ἐν Παρίσις, ὑπ' ἀρ. 826, 826 Α, 827, καὶ 828.

12. **Κιταβὸν λτιτζανὶ λβαφρεστὶ σεμὲν φέιταριχὶ λ Γεμὲν**, ἥτοι τὸ βιβλίον τῶν πολυτίμων στεμμάτων κατὰ τὴν διὰ ξίφους κατάληψιν τῆς Ἰεμὲν, ἀνώνυμον· ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων, ἀρ. 829 (Ὅρα τὸ ἄρθρον τοῦ Σουλδέστρου δὲ Σασὺ, ἐν ταῖς *Notices et extraits*, τόμ. Δ, σ. 512).

13. **Ματαλιούν-Νιράν**, ἥτοι αἱ ἀνατολαὶ τῶν φώτων, ὑπὸ Ἀχμέτ

(1) Φετναμεὶ Ζιγέθ, τοιούστι τὸ βιβλίον τῆς ἀλώσεως τῆς Ζιγέθ, ἐν στίχοις ὁμοιοκαταλήκτοις ὑπὸ Ἀγεφί, ἀναφέρεται ἐν τῷ γεωγραφικῷ λεξικῷ τοῦ Χιτζῆ Κάλφα. Ἡμεῖς οὐκ ἐδυνήθημεν ἀνευρεῖν αὐτὸ, ὡς καὶ τινα ἄλλα συγγράμματα, ἀναφορὰν ἔχοντα πρὸς τὴν αὐτὴν ἐποχὴν.

Βέν Ίουσουφ Βέν Μωάμεθ Φιρούζ· ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων, ἀρ. 28.

14 Βουλασυγούλ Μερὰμ φιταριχὶ δεβλέτ Μεβλενὰ Βεχράμ, ὑπὸ Μωάμεθ Βέν Ίαγιά ἐλ-Μονταγίδ καὶ Χανεφί Ἐχζεβιδί, τουτέστιν ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ πόθου ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Βεχράμ, ἥτοι τοῦ διοικητοῦ τῆς Ἰεμὲν, διαδόχου τοῦ Σινάν Πασᾶ, ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων, ὑπ' ἀρ. 829.

15. Φέτι Γεμέν, τουτέστιν ἡ κατάκτησις τῆς Ἰεμὲν, σύγγραμμα ὁμοιοκατάληκτον ὑπὸ Νιχαλί ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης, ἀρ. 479 (4).

16. Σελιμναμέ Οὔσσουλί, ἥτοι τὸ βιβλίον τοῦ Σελίμ, ὑπὸ Οὔσσουλί, ἀκολούθου ἡδὴ ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ ἡγεμόνος τούτου, ὅτε ἦν ἔτι διοικητὴς τῆς Μαγνησίας· τόμος εἰς 8ον ἐξ 69 φύλλων ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ (2).

17. Ταριχί φετί Κιβρίς, ἥτοι ἱστορία τῆς ἀλώσεως τῆς Κύπρου, ὑπὸ Σιρέκ. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο, συγγραφέν τῷ 982 (1574), σχηματίζει τόμον εἰς μικρὸν 8ον ἐξ 63 φύλλων· ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ.

18. Ταριχί φετί Κιβρίς, ἱστορία τῆς ἀλώσεως τῆς Κύπρου, συγγραφεὶς τῷ 1169 (1746) ὑπὸ τοῦ ἱμάμη Ἀχμέτ· ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ.

Γ. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ.

19. Ἀχλακί Σουλεϊμάνί, ἥτοι ιδιότητες τοῦ Σουλεϊμάν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ Φουρί. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐξεικονίζει τὰς μεγάλας ἀρετὰς τῶν σουλτάνων διὰ τῶν ὑπομνημάτων τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, τόμος εἰς 8ον ἐξ 406 φύλλων· ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ.

20. Χαντζινετ Ἀχλάκ, ἥτοι ὁ θησαυρὸς τῶν ἀρετῶν, ἐπαινετικὴ

(1) Πλὴν τοῦ Νιχαλί ὕμνησαν ἔτι ἐν ἰδίῳ ποιήμασι τὴν ἄλωσιν τῆς Ἰεμὲν ὁ Τοτμουζὶ καὶ Μιμασί ('Αλῆς, φ. 350).

(2) Ἄτερον Σελιμναμέ συνέγραψεν ὁ Σεχαβί, ὁ υἱὸς τοῦ Σουκρί, τοῦ συγγραφέως τοῦ Σελιμναμέ. Τὰ δύο ταῦτα Σελιμναμέ ἀνάγκη ἵνα καλῶς διακρίνωνται, καθότι ὁ μὲν Σουκρί ὁ πατὴρ τοῦ Σεχαβί ὕμνησε τὰς πράξεις Σελίμ τοῦ Α', ὁ δὲ Σεχαβί, υἱὸς τοῦ Σουκρί, τὰς πράξεις Σελίμ τοῦ Β'.

βιογραφία τοῦ Μουσταφᾶ Σοκολλί, διοικητοῦ τῆς Βούβης, ἀνεψιοῦ τοῦ μεγάλου βεζύρου Σοκολλί· μέγας τόμος εἰς 8ον ἐξ 178 φύλλων, ἀλλ' ἀτελής· παρ' ἐμοί.

21. Γ α ζ ε θ α τ ῖ Χ α ῖ ρ ε δ δ ῖ ν Π α σ ᾶ, ἥτοι αἱ νίκαι τοῦ Χαῖρεδδίν Πασᾶ (Βαρβαρόσα), ἃς οὗτος ἐκ προστάγματος Σουλεϊμάν τοῦ Α' ὑπηγόρευσε τῷ Τζαούση Σινάν. Τοῦ συγγράμματος τούτου εἰσὶ δύο ἐκδόσεις τουρκιστί· ἡ μὲν μετὰ πολλῶν πλατυσμῶν ἐν ἀξίῳ τουρλικῷ ἰδιώματι, ἡ δὲ συντομωτέρα ἐν καθαρωτέρῳ, καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς βᾶσις τῆς Σ υ ν ό ψ ε ω ς τ ῶ ν Ν α υ μ α χ ι ῶ ν. Ἡ πρώτη ἐκδοσις ἀποτελεῖ τόμον εἰς 4ον ἐξ 89 φύλλων, ἡ δὲ δευτέρα τόμον εἰς 8ον ἐξ 128 φύλλων· παρ' ἐμοί. Ἀντίγραφον τῆς πρώτης λαμπρόν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀκριβές, εὑρηται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Βαρβέρειων ἐν Ρώμῃ.

22. Χ α δ α ῖ κ ο ὐ λ Χ α μ α ῖ κ φ ῖ Ν ε κ ε μ ο υ λ λ ε τ ῆ ς Σ α κ α ῖ κ, ἥτοι αἱ κῆποι τῆς ἀληθείας ἐν τῇ συμπληρώσει τῶν μορίων τῆς ἀνεμώνης. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐστὶ συνέλεια τοῦ μεγάλου βιβλιογραφικοῦ συγγράμματος τοῦ Γακιπριζαδῆ, ὃ ἐκ τοῦ Ἀταλλάχ Βέν Ἰαγιά Νεβιζαδῆ καὶ περιέχει τὰς βιογραφίας χιλίων νομομαθῶν καὶ σεχῶν ἀπὸ τῆς βσιλείας Σουλεϊμάν τοῦ Α' μέχρι τοῦ θανάτου Μουράτ τοῦ Δ'· τόμος εἰς φύλλον ἐκ 433 φύλλων· παρ' ἐμοί.

23. Κ α λ ι φ ε τ ο ὐ λ ρ ο ὐ τ σ ᾶ, ἥτοι ὁ διάδοχος τῶν γραμματέων τῆς ἐπικρατείας. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο, περιέχον τὰς βιογραφίας τῶν ρεῖς ἐφένδων, συνεγράφη ὑπὸ τοῦ Ῥεσμί Ἀχμέτ Ἐφένδη· μέγα 8ον ἐξ 107 φύλλων.

Δ. ΣΥΛΛΟΓΑΙ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΝΟΜΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΣΗΜΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ.

24. Κ α ν ο ο ν ν α μ ε ῖ Σ ο υ λ ε ῖ μ ᾶ ν, ἥτοι νόμοι θεμελιώδεις τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμάν, συλλεγέντες ὑπὸ τοῦ Ἐβουσουδ καὶ τοῦ νισαντζί Μωάμεθ. Δύο ἀντίγραφα παρ' ἐμοί καὶ ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης, ὑπ' ἀρ. 94.

25. Μ ο υ ν σ ι α τ ῖ σ ο υ λ τ ᾶ ν Σ ο υ λ ε ῖ μ ᾶ ν, ἥτοι ἐπίσημα ἔγγραφα τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμάν. Τὸ βιβλίον τοῦτο περιέχει τεσσαρακαίδεκα ἔγγραφα τοῦ Σουλεϊμάν καὶ τὰ ἡμερολόγια τῶν ὀκτῶ πρώτων ἐκστρατειῶν αὐτοῦ· τόμος εἰς φύλλον πεντεκαίδεκα δακτύλων μήκους καὶ ἐννέα πλάτους.

ἐκ 405 φύλλων. Ἴσως ἐστὶν ἐκ τῆς συλλογῆς τῶν ἐξ ἑνδεκα τόμων ἐπισήμων ἐγγράφων, οὓς ὁ Φερίδουν προσήνεγκε Μουράτ τῷ Γ'. Ὁμολογῶ χάριτας ἐπὶ τῷ πολυτίμῳ τούτῳ χειρογράφῳ, ὡς καὶ ἐπὶ πλείστοις τῶν ἀνωτέρω, τῷ ἱππότη Ῥαῦθ, διερμηνεῖ τοῦ αὐτοκράτορος ἐν Κωνσταντινουπόλει.

ΣΥΝΟΨΙΣ

*Τῶν χρησιμευσασῶν πηγῶν ἀπὸ τοῦ Βιβλίου τριακοστοῦ
ἐβδόμου μέχρι τοῦ τεσσαρακοστοῦ πέμπτου.*

Τὰ ἱστορικὰ συγγράμματα τοῦ Ἀλῆ, Πετσεβί, Χανβεγζαδὲ καὶ Σελανικὶ χρησιμεύουσιν ἡμῖν καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς βιβλίοις, προστίθενται δὲ τούτοις ὡς νέα τὰ ἐξῆς.

Α. ΓΕΝΙΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΙ.

1. Φεζλικέ τ οὐλ τε βερ χι, τουτέστιν ἱστορία τῶν ἱστοριῶν. Τὸ ἀξιόλογον τοῦτο σύγγραμμα τοῦ μεγάλου πολυῖστορος Χατζῆ Κάλφα ἀρχεται ἀπὸ τοῦ ἔτους 4000 (1594) καὶ τελευτᾷ εἰς τὸ ἔτος 4065 (1654). τόμος εἰς φύλλον ἐκ 554 φύλλων· ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ. Ὁ ἱστοριογράφος Ναῖμὰ ἠρύσατο τὴν ἱστορίαν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ τοῦ Φεζλικέ τοῦ Χατζῆ Κάλφα, ἀπὸ τῶν Ἑπτὰ ἱστοριῶν τοῦ Καρατζελεπιζαδὲ Ἀζιζ Ἐφένδῃ καὶ ἄλλων. Ἡ ἱστορία τοῦ Ναῖμὰ ἐτυπώθη τὸ πρῶτον ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 4147 (1734). δύο τόμοι εἰς φύλλον.

2. Ταριχί Ναῖμὰ, ἥτοι ἱστορία τοῦ Ναῖμὰ. Ὁ πρῶτος τόμος, τυπωθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ ἔτει 1447 (1734), περιλαμβάνει τὰ ἀπὸ τοῦ 4000 (1594) συμβάντα μέχρι τοῦ θανάτου Μουράτ τοῦ Δ' τῷ 1050 (1640).

3. Βεκαῖνα μὲ, ἥτοι βιβλίον τῶν συμβάντων, ὑπὸ τοῦ νισαντζὶ Ἀβδούρ-ῤαχμάν· Ἀφηγεῖται τὰ συμβάντα ἀπὸ τῆς βασιλείας Σελίμ τοῦ Β' μέχρι τοῦ 1093 (1681). δύο τόμοι εἰς φύλλον ἐξ 258 φύλλων· ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ.

4. Τεβαριχί Ἀλῆ Ὁσμάν, ἥτοι ἱστορία τῆς δυναστείας τῶν Ὀθωμανῶν. Ἰσως συγγραφεὺς αὐτοῦ ἐστὶν ὁ Κιπριλιζαδὲ Ἀακιδέγης· διότι τὸ ὄνομα αὐτοῦ εὑρεται ἐγγεγραμμένον ἐν τῇ παρ' ἐμοὶ ἀντιτύπῃ· τόμος εἰς 4ον ἐξ 136 φύλλων. Ἡ ἱστορία αὕτη ἀρχεταί ἀπὸ τῆς βασιλείας Μωάμεθ τοῦ Γ' καὶ τελευτᾷ εἰς τὴν τοῦ Μουράτ τοῦ Δ'. ἔστι μόνον ἐπιτομὴ τῆς τοῦ Χασανβεγζαδὲ.

5. Σαχναμεϊ σουλτάν Μουράτ λί Σεσμὶ Πασᾶ, ἥτοι βασιλικὸν βιβλίον τοῦ σουλτάνου Μουράτ, ὑπὸ Σεσμὶ Πασᾶ· τόμος εἰς 4ον ἐξ 87 φύλλων, περιέχων 1160 διήγητα. Τοῦτο διαφέρει τοῦ Σουλεϊμανιγέ τοῦ Σεσμὶ, τοῦ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Βαρβαρινῶν ἐν Ῥώμῃ.

B. ΕΙΔΙΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΙ.

Βασιλεία τοῦ σουλτάνου Μουράτ τοῦ Γ'.

6. Γαζεθατί σουλτάν Μουράτ Σαλὶς, ἥτοι ἐκστρατεῖαι τοῦ σουλτάνου Μουράτ τοῦ Γ', ὑπὸ τοῦ σέχης Βεφᾶ, συγγραφέως τοῦ Πουζναμέ· τόμος εἰς 4ον ἐξ 174 φύλλων.

7. Νουζρετναμέ, ἥτοι βιβλίον τῆς νίκης. Ἀφηγεῖται τὰ ἐπὶ Μουράτ τοῦ Γ' κατὰ τὴν πρώτην ἐκστρατείαν ἐπὶ τὴν Γεωργίαν ἀπὸ τοῦ 985 μέχρι τοῦ 988 ἔτους (1577—1578), ὑπὸ τοῦ ἱστοριογράφου Ἀλῆ, τόμος εἰς μέγα τέταρτον ἐξ 135 φύλλων· ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ.

8. Ταριχί Ὁσμάν Πασᾶ, ἥτοι ἱστορία τῆς ἐκστρατείας τῆς Γεωργίας ὑπὸ τὸν Ὁσμάν Πασᾶν, ἀπὸ τοῦ ἔτους 986 μέχρι τοῦ 988 (1578—1580). Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐστὶ συνέχεια τοῦ προηγουμένου· 70 φύλλα εἰς 8ον.

9. Σουρναμεϊ Χαμαγιούν, ἥτοι τὸ βιβλίον τῆς αυτοκρατορικῆς ἐορτῆς τῆς περιτομῆς. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο περιέχει τὴν ἀκριβῆ περιγραφὴν τῆς περιλαλήτου περιτομῆς Μωάμεθ τοῦ Γ'· τόμος μετὰ τοῦ προηγουμένου εἰς 8ον, ἐξ 140 φύλλων· ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ.

10. Βεγιανὶ ἄχβαλί Τζιλδέρ, ἥτοι ἐξήγησις τῆς καταστάσεως τοῦ Τζιλδέρ τῷ ἔτει 993 (1584) ὑπὸ τοῦ τζαούση Ραχμιζαδὲ, δς ἴσως

ἔστι καὶ ὁ συγγραφεὺς τῆς ἱστορίας τοῦ Ὁσμάν Πασᾶ καὶ τῶν τελετῶν τῶν ἑορτῶν τῆς περιτομῆς.

Βασιλεία τοῦ σουλτάνου Μουράτ τοῦ Γ'.

11. Γαζεβὰτὶ Τερυακὶ Γαζὶ Χασὰν Πασᾶ, ἦτοι αἰνίκαι τοῦ Γαζὶ Χασὰν Πασᾶ, πορθητοῦ τῆς Κανίσσης, ἐπὶ τοῦ μεγάλου βεζύρου Ἰμβράὶμ Πασᾶ· τρία ἀντίτυπα ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ. Ἐφ' ἐνός τῶν ἀντιτύπων τούτων σημειοῦται· *Liber hic ereptus ex Bibliotheca Belgradiensis Commandantis 1688*. Τὸ αὐτὸ σύγγραμμα εὑρηται ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βερολίνου ἐν τοῖς χειρογράφοις τοῦ Διέξ, ἀρ. 34, εἰς 8ον.

12. Μενακίβὶ Τερυακὶ Χασὰν Πασᾶ, ἦτοι δ' ἔπαινος τοῦ Τερυακὶ Χασὰν Πασᾶ. Τοῦτο γέγραπται μετὰ πλείονος φιλοκαλίας καὶ διεξοδικώτερον ἢ τὸ προηγούμενον· ἐξ 65 φύλλων εἰς 8ον· ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ.

13. Ταριχὶ Χαλῆλ Πασᾶ, ἱστορία τοῦ καπετάν Πασᾶ Χαλῆλ, τοῦ ὕστερον μεγάλου βεζύρου· τόμος εἰς φύλλον ἐκ 245 σελίδων· ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ.

Βασιλεία τοῦ σουλτάνου Ὁσμάν τοῦ Β'.

14. Βεκαὰτὶ σουλτάν Ὁσμάν, τὸ συμβᾶν (τῆς ἀπὸ τῆς βασιλείας καθαιρέσεως καὶ τῆς θανατώσεως) τοῦ σουλτάνου Ὁσμάν, ὑπὸ Τουχί· τόμος εἰς 8ον ἐξ 64 φύλλων.

15. Σεχναμετὶ Ναδιρί, τὸ βασιλικὸν βιβλίον τῆς βασιλείας τοῦ σουλτάνου Ὁσμάν, ὑπὸ Ναδιρί, ὃς ὕμνησε καὶ τὴν ἐπὶ τὴν Πολωνίαν ἐκστρατείαν· τόμος εἰς μέγα 4ον ἐξ 77 φύλλων καὶ 1948 διστίχων, κάλλιστα γεγραμμένος ἐπὶ χάρτου χρυσῷ πεποικιλμένος.

Γ. ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΚΑΙ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑΙ.

16. Ριαζοὺλ Σουαρά, ἦτοι οἱ κῆποι τῶν ποιητῶν, ὑπὸ Ῥιὰζ, τελευτήσαντος τῷ 1051 (1644)· 384 βιογραφίαι ποιητῶν· τόμος εἰς 4ον ἐκ 354 φύλλων· ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ.

17. Τεσκερετοὺλ Σουαρά, ἦτοι κατάλογος τῶν ποιητῶν, ὑπὸ Ῥιὰζ. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο περιέχει εἰδήσεις περὶ 266 ποιητῶν ἀκμαί.

σάντων κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τῆς ἐνδεκάτης ἑκατονταετηρίδος τῆς ἐγίρας (1000—1050) τόμος εἰς 8ον, ἐκ 49 φύλλων· ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ. Τὸ ἀντί-
τυπον τοῦτο ἦν, ὡς ἀποδείκνυσιν ἡ σφραγὶς τοῦ σουλτάνου Μουσταφᾶ
τοῦ Β', ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τούτου.

18. Σοῦθδὲτ ἐρβαβίλμααρίφ, ἥτοι ἡ ἐκλογὴ τῶν κυρίων γνώ-
σεων, καλουμένων καὶ Σοῦθδετοῦλ ἔσσαδρ, ἐκλογὴ τῶν ποιημά-
των, ἀνθολογία τοῦ Καφζαδὲ, τελευτήσαντος τῷ 1031 (1621). Περιέχει
στίχους 514 ποιητῶν· τόμος εἰς 8ον ἐξ 140 φύλλων.

49. Τζαμιαὺν Ναζαῖρ, ἥτοι ὁ συλλογεὺς ὁμοίων ποιημάτων ὑπὸ
τοῦ ποιητοῦ Ναζμί. Τοῦτό ἐστιν ἡ μεγίστη ἀνθολογία τῶν Ὀθωμανῶν· τό-
μος εἰς μέγα φύλλον ἐξ 718 φύλλων. Ἡ συλλογὴ αὕτη περιέχει οὐχ ἥττονα
τῶν 4384 δοκίμια Τούρκων ποιητῶν. Δύο ἀντίτυπα, τὸ μὲν ἐν τῇ βιβλιο-
θήκῃ τῶν Βαρβαρίνων ἐν Ῥώμῃ, τὸ δὲ ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ. Τὸ Ναζαῖρ
Ναζμί, τὸ ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βερολίνου ἐν τοῖς χειρογράφοις
τοῦ Διέξ (ἀρ. 117 εἰς 8ον) ἐστὶ μόνον μικρὰ ἐκλογὴ τοῦ συγγράμματος
τούτου.

20. Μεναχιβί Χοῦνερθεράν, ἥτοι οἱ πανηγυρικοὶ λόγοι τῶν
ἀξίων ἀνδρῶν, ὑπὸ τοῦ ἱστοριογράφου Ἀλῆ. Περιέχει σημειώσεις περὶ 300
καλλιγράφων ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τοῦ κατ'
αὐτὸν χρόνου, τουτέστι μέχρι τῆς πρώτης χιλιετηρίδος τῆς ἐγίρας· ἐν τῇ ἐμῇ
συλλογῇ, τόμος εἰς 8ον ἐξ 69 φύλλων.

Α. ΣΥΛΛΟΓΑΙ ΝΟΜΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΣΗΜΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ.

21. Ἴνσαῖ Ἀαλῆ, συλλογὴ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἱστοριογράφου Ἀλῆ.
Περιέχει 79 ἐπιστολάς σπουδαιότητας· τόμος εἰς 8ον ἐξ 150 φύλλων· ἐν
τῇ ἐμῇ συλλογῇ.

22. Μοῦνσιατὶ ἄζμιζαδὲ, ἥτοι αἱ χειρόγραφοι πραγματεῖαι τοῦ
Ἀζμιζαδὲ. Περιέχει 60 ἐπιστολάς, τὰς μὲν πρὸς τοὺς μουρτί, ὅσων τὸν
Σανολλάχ καὶ Ἐσσαδδ, τὰς δὲ πρὸς τοὺς βεζύρας, ὅσων τὸν Νασούχ καὶ
Ἀφίξ Ἀχμέτ καὶ τὸν καπετὰν Πασᾶν Κιγαλαζαδὲ, ἄλλας τέλους πρὸς τοὺς
ὀυλεμάδας, ὅσων τὸν Ἀδδουλκερίμ καὶ Ἀδδουλχανί, κτλ. τόμος εἰς 8ον ἐξ 68
φύλλων· ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ.

23. Μουσικατί Νερκεζιζαδὲ, ἥτοι συλλογὴ ἐπιστολῶν ὑπὸ Νερκεσί, ἐν τῇ τέλει τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ Πεντάδος, οὕτω καλουμένου, ἐπειδὴ περιέχει πέντε ἡθικὰ ἐν τῇ πεζῇ γεγραμμένα συγγράμματα· τόμος εἰς 8ον ἐκ 328 φύλλων· ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ.

24. Μεκατιβί Βεϊσί 'Εφενδὶ, ἥτοι αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Βεϊσί, ἐν τῇ αὐτῇ τόμῳ μετὰ τοῦ περιαλήτου ἱστορικοῦ αὐτοῦ ὀνείρου καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἱστορίας περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς 'Ρόδου· τόμος εἰς 4ον ἐξ 440 φύλλων· ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ.

25. Καννουναμεϊ Μουεζινζαδὲ Βέν'Αλῃ, ἥτοι βιβλίον τῶν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ σουλτάνου 'Αχμέτ τοῦ Α' θεσμῶν, ὑπὸ Μουεζινζαδὲ υἱοῦ τοῦ 'Αλῃ, ἐπιμελητοῦ τῶν οἰκονομικῶν. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο διήρηται εἰς τρία μέρη, ὧν τὸ μὲν περιέχει τὸ κανὸν τῶν διοικήσεων καὶ τῶν τιμαρίων, τὸ δὲ τὸ τοῦ στρατοῦ, καὶ τὸ τρίτον τὸ τῆς αὐλῆς· ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ καὶ ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ, ἀρ. 90.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Καταγωγή καὶ χώρα τῶν Τούρκων. — Ἱστορία τῶν Ὀγούζων καὶ
Τουρκομάνων, τῶν Σελτσούκων τῆς Περσίας καὶ τοῦ Ρούμ.

ΤΟ γένος τῶν Τούρκων, ἐξ ὧν ὁ δεσπότης κλάδος
τῶν Ὀθωμανῶν, πανάρχαιόν ἐστι. Ὁ γενάρχης αὐτῶν
Τοῦρκός ἐστι κατὰ πάσας τὰς πιθανότητας ὁ Ταργί-
ταος τοῦ Ἡροδότου ⁽¹⁾ καὶ ὁ Τογαρμά ⁽²⁾ τῆς Γραφῆς.
Ἀλλὰ ἔθνη, καὶ τινα ὅλως διάφορα, ἰδιοποιήθησαν τὸ ὄ-
νομα τῶν Τούρκων. Οὕτως οἱ ἱστορικοὶ τῆς Ταταρίας
καὶ Μογολίας ἐνόμιζον, ὅτι λαμπρύνουσι ⁽³⁾ τὸ ἔθνος αὐ-

(1) Ἡρόδ. Δ, 5.

(2) Γένεσις, Ι', 3. Θεργαμά. Ἑβρ. Θογαρμά.

(3) Γενεαλογικὴ Ἱστορία τῶν Τατάρων ὑπὸ Ἀβουλγαζή καὶ Ῥεμουσάτ,
ἔρυναι περὶ τῶν Ταταρικῶν γλωσσῶν, σ. 325.

τῶν γενεαλογούντες αὐτὸ ἀπὸ τοῦ Τατάρου καὶ Μογόλου, ἀδελφῶν δῆθεν καὶ ἀπογόνων τοῦ Τούρκου, υἱοῦ τοῦ Ἰάφεθ ἐν ἐβδόμῃ γενεᾷ, ἐν ᾧ οἱ Ὀθωμανοί, οἱ ἀληθεῖς Τούρκοι, νομίζουσι νῦν ταπεινωτικὸν τὸ ὄνομα τοῦτο, ἐπειδὴ διὰ τούτου νοοῦσι πλάνητας καὶ βαρβάρους λαοὺς, οἷους οἱ Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι ἐνόουν τὸ πάλαι τοὺς γενικῶς ὀνόματι καλουμένους Σκύθας. Ἀλλως καὶ ὁ Πλίνιος καὶ ὁ Πομπώνιος Μέλας ἐγίνωσκον ἤδη ἐξ ὀνόματος τοὺς Τούρκους ⁽¹⁾, οὓς οἱ ἀντιγραφεῖς μετέβαλον ἴσως εἰς τοὺς Ἀμυργίους τοῦ Ἡροδότου (Α). Οἱ δὲ Βυζαντινοὶ ἐκάλουν αὐτοὺς, ὅτε μὲν Πέρσας, ὅτε δὲ Οὐγούρους, εἰ καὶ οὐδένα εἶχον λόγον περὶ τῆς ἐλαχίστης συγγενείας τῶν Περσῶν πρὸς τοὺς Τούρκους, καὶ τῶν Οὐγγρων πρὸς τοὺς Πέρσας. Οὕτως ὁ μὲν Καλκοκονδύλης, μὴ ὦν βέβαιος περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Τούρκων, γενεαλογεῖ αὐτοὺς ὅτε μὲν ἀπὸ τῶν Σκυθῶν, ὅτε δὲ ἀπὸ τῶν Πάρθων, ὁ δὲ Φραντζῆς μάλιστα κολακεύων τὴν ματαιότητα τῶν παρακμασάντων Ἑλλήνων, ἀποδέχεται τὴν μυθώδη παράδοσιν, ὅτι ἡ ἐπικρατοῦσα φυλὴ τῶν Ὀθωμανῶν κατὰγεται ἀπὸ Ἰσαὰκ τοῦ Κομνηνοῦ, ὅστις δις ἀρνηθεὶς τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ἐκτήσατο διὰ τὴν ἐντελῆ γνῶσιν τῆς ἀραβικῆς τὴν εὐνοίαν τῶν Περσῶν, ἥτοι τῶν Τούρκων, (εἰ καὶ οὗτοι οὔτε Πέρσαι ἦσαν, οὐδ' ἐλάλουν τὴν ἀραβικὴν) μεθερμηνεύσας δὲ εἰς τὴν ἀραβικὴν τὰς πλείστας τῶν Ῥωμαϊκῶν καὶ ἑλληνικῶν νεαρῶν ἐτιμήθη ὥς δεύτερος Μωάμεθ ⁽²⁾, καὶ γήμας τὴν θυγατέρα τοῦ Ἐμίρη τῶν Σελτσούκων ἐγένετο πατὴρ τοῦ Σουλεϊμάν,

(1) Turcaeque vastas sylvas occupant, Βιβλ. Α. τέλος.

(2) Φραντζῆς, I. 20.

οὗτος δὲ τοῦ Ἑρτογροῦλ, καὶ οὗτος τοῦ Ὀσμάν. Ἄλλοι ἱστορικοὶ, οὐχὶ Βυζαντινοί, ἐπλάσαν ὑπὲρ τῶν Τούρκων τραϊκὴν καταγωγὴν, καλοῦντες αὐτοὺς ἀμέσως ἀπογόνους τοῦ Τεύκρου καὶ Ἑκτορος ⁽¹⁾. Ὁ Παῦλος Ἰώβιος, ὁ ἱστοριογράφος Καρόλου τοῦ Ε', ὁ πρῶτος διδάξας τοὺς νεωτέρους τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν στρατιωτικὸν ὀργανισμόν τῶν Ὀθωμανῶν, οὐδόλως ἀμφιβάλλει, ὅτι εἰσὶ Τάταροι τοῦ Ῥά ⁽²⁾. τέλος δὲ χθές τε καὶ πρόην ἄλλοι παρήγαγον τὸ ὄνομα Τούρκος ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Τερέκου (B).

Αἱ περὶ τῆς κοιτίδος λαοῦ τινος ἔρευναι, εἰ καὶ μὴ ἐπαρκεῖς πάντοτε, εἰσὶν ὅμως ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀληθέστεραι τῶν ἐρευνῶν περὶ τοῦ γενάρχου αὐτοῦ. Οἱ Τούρκοι, εὖς οἱ Σῖναι καλοῦσι Τουκού, ἐξῆλθον ⁽³⁾ ἐκ τῶν ἀλταϊκῶν ὀρέων (ἀλτουὶν Τάγ), τουτέστι χρυσοῦ ὄρους, ἡ ἐκτάγ τῶν Βυζαντινῶν, ἡ δὲ ἀπέραντος αὕτη χώρα τῶν ἐρήμων τῆς Ἀσίας, ἔχουσα ὄρια πρὸς ἀνατολὰς μὲν τὸ Χατάι ἡ τὴν ἀρκτῶν Σινικὴν, πρὸς δυσμὰς δὲ τὴν λίμνην Ἀράλ καὶ τὴν Χωρασμίαν, πρὸς ἄρκτον δὲ τὴν Σιβηρίαν καὶ πρὸς μεσημβρίαν τὴν Θιβέτ καὶ τὴν πέραν τοῦ Ὠξοῦ χώραν, ἡ τὴν μεγάλην Βουχαρίαν, καλεῖται Τουρκιστάν ⁽⁴⁾. Ἡ χώρα αὕτη ἐστὶν ἐκπαλαι ὀνομαστί ἐπὶ ταῖς ἀφθόνοις νομαῖς, ἐπὶ τῷ μόσχῳ τοῦ Ταράς ⁽⁵⁾, ἐπὶ τοῖς τόξοις τῆς Τσάτσης ⁽⁶⁾, ἐπὶ τοῖς ἵπποις καὶ τοῖς ἡθεσι τῶν κατοίκων,

(1) Αἰνείας Σύλβιος, Λεονάρδος Χίος καὶ ἄλλοι.

(2) Commentarii delle cose dei Turchi di Paolo Giovio, Κεφ. I.

(3) Asia polyglotta, σ. 219. Κλαπρόθ, Γεωγραφία Ῥιττίρου, T. A', σ. 532, ἐν Βερολίνῳ 1817, καὶ T. B', σ. 592.

(4) Τζιχαννουμά.

(5) Βουρχάνι Κατῖ, ἔκδ. Κωνστ. σ. 604.

(6) Ἡ Τσάτση ἐστὶν ἡ αὕτη πρὸς τὴν Τσακένδην.

ῶν ἡ εὐμορφία καὶ τὸ ἀρπακτικὸν κατήντησαν παροιμιώ-
δη ἐφ' ἅπασαν τὴν Ἀσίαν. Οἱ Πέρσαι ποιηταὶ ἐξυμνοῦσι
τὰς ὡραίας γυναῖκας τῶν χωρῶν τούτων ὡς εἰδῶλα τῆς
Τσιγίλης (πόλεως ἐκ τῶν πρώτων τοῦ Τουρκιστάν, ἧς οἱ
κάτοικοι ἐλάτρευον τὸν Κάνωπον καὶ τὸν Ὡρίωνα καὶ τὴν
μεγάλην ἄρκτον, καὶ ἤγον γυναῖκας τὰς ἰδίας ἀδελφὰς
καὶ θυγατέρας), καὶ τὰς ἐταίρας, αἵτινες, εὐεидεῖς ὡς αἱ
τοῦ Γατφάρ ⁽¹⁾, τοῦ Χοτάν ⁽²⁾ τοῦ Φαρχάρ καὶ τῆς
Ἰάγμης, πασῶν πόλεων τοῦ Τουρκιστάν, ἀφαρπάζουσι
τὴν ἡσυχίαν, ὡς οἱ ἀρπακτικοὶ Τοῦρκοι τὸ πανηγυρικὸν
δεῖπνον (Γ). Οἱ ἀρχαῖοι Πέρσαι, οἵτινες ἐκάλουν τὴν μὲν
χώραν αὐτῶν Ἰράν, πᾶσαν δὲ τὴν λοιπὴν τῆς οἰκουμέ-
νης Ἀνιράν, τοὔτέστιν οὐχὶ Ἰράν, ὠνόμαζον τὰς πέραν
τοῦ Ὠξοῦ ἀνατολικᾶς χώρας, ἥτοι τὸ νῦν Τουρκιστάν,
Τουράν, τὸ δὲ ὄνομα τῶν Τουρανῶν, τοὔτεστι τῶν Τοῦρ-
κων, ἦν γενικόν, ὡς τὸ τῶν Σχυθῶν, δηλοῦν ὠμότητα καὶ
βαρβαρότητα κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν παιδείαν καὶ τὸν
πολιτισμόν. Τὸ ὄνομα τῶν Τουρανῶν μετέβαλον τελευ-
ταῖον οἱ Ἕλληνες εἰς τὸ τῶν τυράννων, παρ' αὐτοῖς δὲ
τοῖς Ὀθωμανοῖς τὸ ὄνομα Τοῦρκος συνώνυμόν ἐστι τῷ
βαρβάρῳ.

Οἱ Οὐῖγοῦροι, τοὔτεστιν οἱ πρὸς ἀνατολὰς οἰκοῦντες
Τοῦρκοι, ἐκτεινόμενοι ἀπὸ τοῦ Καρακουροῦν μέχρι Τουρ-
φάν, συγγέονται ⁽³⁾ ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων ἱστορικῶν καὶ

(1) Φερὲγγ σουρί, T. B', σ. 119.

(2) Ἱστορία τῆς πόλεως Χοτάν, ἐρανισθεῖσα ἐκ τῶν Σινικῶν χρονικῶν
καὶ μεταφρασθεῖσα ἐκ τῆς Σινικῆς ὑπὸ τοῦ Ἀβελ Φεμουσάτ, ἐν Παρίσις
καὶ ἀγγελία ἐν τῇ ἀσιατικῇ ἐφημερίδι, T, IZ, σ. 293.

(3) Asia polyglotta, καὶ ἐρευνᾶται περὶ τῶν ταταρικῶν γλωσσῶν ὑπὸ Φε-
μουσάτ, ἐν Παρίσις, 1820.

γεωγράφων πρὸς τοὺς τῶν Βυζαντινῶν Οὐγγροὺς τῆς Σιβηρίας, ὡς οἱ Οὐννιοὶ πρὸς τοὺς Οὐννοὺς. Ἡ γλῶσσα τῶν Οὐιγούρων ἐστὶν ἡ ἀρχαιοτάτη καὶ καθαρεύουσα τουρκική, κληθεῖσα μετὰ ταῦτα τζαγκαταϊκή ἀπὸ τοῦ Τζαγκατάι, υἱοῦ τοῦ Τσιγγισχάν, δυνάστου τῶν χωρῶν τούτων, ὧν οἱ κάτοικοι ἐκλήθησαν κατόπιν Οὐσβέκται ἐκ τοῦ Οὐσβέκ Χάν. Ἡ οὐιγουρική ἢ τζαγκαταϊκή γλῶσσα, ἣν καὶ αὐτοὶ οἱ Ὀθωμανοὶ καλοῦσιν ἀρχαίαν τουρκικὴν, ἐστὶν ἡ πρωτότοκος ἀδελφὴ τῆς γεσικῆς ἢ τουρκομανικῆς, ἥτις ὕστερον ἐμορφώθη, ὡς ἡ τῶν Σελτσούκων καὶ Ὀθωμανῶν· ἐστὶ δὲ ἡ νῦν νεωτέρα τουρκικὴ γλῶσσα.

Λήγοντος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ὅτε ἡ ὀθωμανικὴ γλῶσσα ἀνυψώθη εἰς τὸν ὑπατον βαθμὸν τῆς τελειότητος, τὸ τζαγκαταϊκὸν ἰδίωμα ἀνεπτύχθη μετρίως, μένει δὲ ἔκτοτε ἐν τῇ αὐτῇ σημείῳ, ἐν ᾧ τὸ ὀθωμανικὸν διατελεῖ πάντοτε προσδεῦον.

Τοσαῦτα ἀναγκαῖον ἵνα εἰπῶμεν περὶ τῶν ἀνατολικῶν Οὐιγούρων καὶ τῶν Οὐσβέκων, ἐπειδὴ οὗτοι, καὶ τοὶ κεχωρισμένοι ἀπὸ τῶν συγγενῶν πρὸς δυσμὰς οἰκούντων ὁμοφύλων αὐτοῖς Ὀθωμανῶν διὰ τῆς ἐν τῇ μεταξὺ κειμένης Περσίας, διέμειναν ὅμως διὰ παντὸς πολιτικῶς ἠνωμένοι μετὰ τῶν Περσῶν, οἵτινες ἦσαν οὐ μόνον ὁμόφυλοι, ἀλλὰ καὶ φυσικοὶ σύμμαχοι.

Ἀρχόμεθα ἤδη τῆς ἀρχαιοτάτης ἱστορίας τῶν Τούρκων κατὰ τὰς ἰδίας αὐτῶν παραδόσεις, αἵτινες καὶ μὴ ἔχουσαι χαρακτῆρα καθαρῶς ἀληθοῦς ἱστορίας, εἰσὶν ὅμως ἄξιαι μνείας.

Κατ' ἀρχαίαν τουρκικὴν παράδοσιν, ἥς φαίνονται ἔχνη ἐν ταῖς διηγήμασι τοῦ Ἡροδότου (1) περὶ τῆς καταγωγῆς

(1) Οἱ τρεῖς υἱοὶ τοῦ Ταργιτάου (Ἡρόδ. Δ, 5) εἰσὶν ὁ Λιπόξαν, Ἄρα-

τῶν Σκυθῶν, ἔζη ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις ὁ Ὅγουζ Χάν, υἱὸς τοῦ Καρά Χάν, θεμελιωτῆς τῆς τουρκικῆς δυνάμεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ διὰ κατακτήσεων καὶ νόμων σύγχρονος τοῦ Ἀβραάμ ⁽¹⁾· ὡς θεμελιωτῆς δὲ δυναστείας ὁμοιάζει πρὸς τὸν Δηϊόκην τῶν Μήδων, τουτέστι τὸν Τζεμτζίτ τῶν ἀνατολικῶν ἱστοριογράφων ⁽²⁾. Ἐπειδὴ δὲ καταλιπὼν τὴν πατρίαν εἰδωλολατρείαν ἀπεδέχθη καθάρωτέραν θρησκείαν, περιεπλέχθη εἰς ἐβδομηκονταετῇ πρὸς τὸν πατέρα ἐμφύλιον καὶ θρησκευτικὸν πόλεμον. Ἐκ τοῦ Καρακούν, ὅπου ὁ πατήρ Καρά Χάν διεχείμαζεν, ἐν ᾧ τὸ θέρος διῆγε μεταξὺ τῶν ὀρέων Οὐρτάγ καὶ Κουρτάγ ⁽³⁾ ὁ Ὅγουζ ἐπορεύθη πρὸς μεσημβρίαν καὶ ἐγκατέστη ἐν Ἰασσῇ ⁽⁴⁾, περιλαλήτω πόλει τοῦ Τουρκιστάν, μητροπόλει δὲ τῆς ἀρχαίας καὶ νέας τουρκικῆς δυναστείας καὶ τῆς ἀρχαίας καὶ νέας θρησκευτικῆς λατρείας, πρωτευούσῃ τοῦ Ὅγουζ Χάν κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους καὶ τοῦ Χάν τῶν Οὐσθέκων κατὰ τοὺς νεωτάτους, ἐν ᾗ ἐγεν-

πόζαϊν καὶ Κολάξτῆν (Κολόξτῆν). Ἡ κατάληξις ὁ ξ α ι ν, κοινὴ τοῖς τριαῖς τούτοις ὀνόμασι, φαίνεται εἶναι Ὅγουζ ἢ Οὐγουζ Χάν.

(1) Ὅρ. Νεσρῆ, ἱστ. τοῦ Ὅγουζ Χάν, ἐν τῷ πρώτῳ τμήματι τῆς γενεαλογικῆς ἱστορίας τοῦ Τζιχαννουμά.

(2) Ὅρ. τὴν ἀπόδειξιν τῆς ταυτότητος ταύτης ἐν τοῖς Βιενναίοις φιλολογικαῖς χρονικαῖς. Τομ. Θ, σ. 14 καὶ ἐξῆς.

(3) Κατὰ τὸν Τζιχαννουμά, σ. 169 τὸ μὲν Οὐρτάγ ἦν τὸ θερινὸν ἐνδιαίτημα τῶν Ὅγουζων, τὸ δὲ Κουρτάγ, τὸ χειμερινόν. Ἀμφότερα τὰ ὀνόματα τῶν ὀρέων τούτων, ὡς σχεδὸν πάντα τὰ ἄλλα ἐν τῇ Γαλλικῇ μεταφράσει τῆς ἱστορίας τοῦ Ἀβουλγαζῆ, μετεβλήθησαν ἐκ σφαλερᾶς προφορᾶς. Οὕτω μετεβλήθησαν εἰς Ἀρτάγ καὶ Καρτάγ, τὸ δὲ τελευταῖον ὡς ὅρος χιόνα·, διότι καὶ ὁ σημαίνει χιόνα, ἦν κακὴ ἐκλογή πρὸς διαχείμασιν. Γενεαλ. ἱστ. σ. 30.

(4) Ἡ Ἰασσὴ κεῖται ὑπὸ τὴν ἑκατοστὴν πρώτην μοῖραν γεωγραφικοῦ μήκους καὶ ὑπὸ τὴν τεσσαρακοστὴν τρίτην γεωγραφικοῦ πλάτους· ἔστι δὲ ἡ πρωτεύουσα τοῦ Τουρκιστάν, ἄλλοτε τῶν Οὐσθέκων.

νήθη καὶ ἐδίδαξεν ὁ Χότζα Ἀχμέτ, εἰς τῶν μεγίστων σε-
χῶν τοῦ τάγματος ⁽¹⁾. Ὁ Ὄγούζ νικήσας τὸν πατέρα
αὐτοῦ, ὑπέταξεν ὑπὸ τὸ ἑαυτοῦ κράτος ἅπαν τὸ Τουρκι-
στάν ⁽²⁾ ἀπὸ τοῦ Ἀρτελὰς καὶ Σιρέμ μέχρι Βουχάρας.
Ἡ παράδοσις καλεῖ τοὺς ἐξ υἱοὺς αὐτοῦ τὸν μὲν Χὰν τῆς
ἡμέρας, τὸν δὲ τῆς σελήνης, τὸν δὲ τῶν ἀστέρων, τὸν δὲ
τοῦ οὐρανοῦ, τὸν δὲ τοῦ ὄρους, τὸν δὲ τῆς θαλάσσης· τὰ
ὀνόματα δὲ ταυτὰ εἰσιν αἱ ἀρχαῖαι ὀνομασίαι τῆς δυνα-
στείας αὐτῶν. Ὁ πατὴρ δὲ αὐτῶν θηρευτὴς, ὥς ὁ Νεμ-
ρόδ, ἀρχηγὸς νομαδικοῦ καὶ θηρευτικοῦ λαοῦ, ἐπεμφέ πο-
τε τοὺς υἱοὺς εἰς θήραν τῆς τύχης αὐτῶν, οὗτοι δὲ ἐκό-
μισαν πρὸς αὐτὸν τόξον καὶ τρία βέλη, ἃ εὔρον ^(Δ'). Ὁ
πατὴρ ἔδωκε τὸ μὲν τόξον τοῖς τρισὶ πρεσβυτέροις υἱοῖς,
τὰ δὲ βέλη τοῖς τρισὶ νεωτέροις. Καὶ οὗτοι μὲν ἔλαβον
ἀνὰ ἓν, ἐκεῖνοι δ' ἔθλασαν τὸ τόξον εἰς τρία μέρη. Διὸ ὁ
Ὄγούζ ἐκάλεσεν ἐκείνους μὲν Οὐτσοῦκ, ἥτοι τρία βέ-
λη, τούτους δὲ Βουζούκ, ἥτοι καταστροφεῖς ⁽³⁾.
ἀνέθηκε δὲ ἐκείνοις μὲν τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα
τοῦ στρατοῦ, τούτοις δὲ τὴν δεξιάν, προτιμῶν οὕτω
τοὺς καταστροφεῖς ⁽⁴⁾.

Τελευτήσαντος τοῦ Ὄγούζ, οἱ υἱοὶ διένειμαν πρὸς ἀλ-
λήλους τὰς ἀνατολικὰς καὶ δυσμικὰς χώρας τοῦ μεγάλου

(1) Ἀκριβεῖς εἰδήσεις περὶ τῶν ἐνδοξοτέρων τούτων σεχῶν περιέχουσιν
αἱ δημοσιευθεῖσαι ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ ἔτει Ἑγίρας 1236 (1820) βιο-
γραφίαι τῶν σεχῶν.

(2) Τζιχαννουμᾶς, σ. 33), στίχοι 5. Γενεαλ. ἱστορ. σ. 57. Τζιχαννου-
μᾶς, σ. 39), στ. 49, καὶ Νασρῆ.

(3) Γενεαλ. ἱστορ. σ. 62. Τζιχαννουμᾶς σ. 370. στ. 23 καὶ 24.

(4) Αὐτόθι, στ. 23.

βασιλείου αὐτοῦ· καὶ τὰ μὲν τρία βέλη, ἣ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος, ἦσαν οἱ Τοῦρκοι τῆς Ἀνατολῆς, οἱ δὲ καταστροφεῖς, ἣ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος, οἱ τῆς Δύσεως. Ἐκαστος τῶν ἐξ τούτων υἱῶν τοῦ Ὁγούζ Χάν εἶχε κατὰ τὴν παράδοσιν τέσσαρας υἱούς, γενομένους ἀρχηγούς εἰκοσιτέσσάρων τουρκικῶν φυλῶν (Ε').

Τὸ ἀξιόπιστόν τινων παραδόσεων, πιστευθειῶν μὲν ἐν καλῇ τῇ πίστει κατὰ τοὺς προγενεστέρους χρόνους, κατασθειῶν δὲ μετὰ ταῦτα ἀμφιβόλων ὑπὸ τῆς κριτικῆς, ἐπικυροῦται συχνὰ ὑπὸ τῆς ἱστορίας τῶν νεωτάτων χρόνων· ὅ,τι δὲ ἐν τῇ παραδόσει καθ' ὕλην μὴ ἀληθές, τὸ αὐτὸ ἐστὶν ἀληθές κατὰ τύπον, καὶ τ' ἀνάπαλιν. Ἐκτὸς δὲ τούτου φαίνονται τὰ ἔθιμα λαοῦ ἀνέκαθεν θηρευτικοῦ, ὅτι διεσώθησαν ἐπὶ πολὺ ἐν ταῖς αὐλαῖς τῶν σουλτάνων, ὥς καὶ ἡ διαίρεσις εἰς δεξιὰν καὶ ἀριστεράν πτέρυγα φαίνεται ὡς βάσις τοῦ τουρκικοῦ, μογολικοῦ καὶ ταταρικοῦ στρατοῦ. Οὕτως ὁ τέσσαρα ἀριθμὸς ἐνυπάρχει ἐν τοῖς ὀθωμανικοῖς θεσμοῖς βαθέως ἐρριζωμένος (Γ'), οἱ δὲ εἰκοσιτέσσαρες προπάτορες τῶν Τούρκων διεσώθησαν ἐν τοῖς εἴκοσι καὶ τέσσαρσι βέγηδαις τῶν βοχαριτῶν καὶ κερκασσίων Μамелούκων ἐν Αἰγύπτῳ μέχρι τῆς ἐσχάτως καταστροφῆς αὐτῶν. Ἐν τῇ σειρᾷ τῆς διηγήσεως ἔσται πολλάκις λόγος περὶ αὐτῶν.

Παραλείποντες τοὺς τρεῖς χάνας τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος καὶ τοὺς ἀπογόνους τῶν τριῶν βελῶν, τοὺς μεταναστεύσαντες εἰς ἀνατολὰς, ἅτε ἐξερχομένους τοῦ ἡμετέρου κύκλου (Ζ'), ἐφίσταμεν τὴν προσοχὴν εἰς τοὺς διαδόχους τῶν τριῶν χανῶν τῆς δεξιᾶς πτέρυγος, ἥτοι εἰς τοὺς καταστροφεῖς, οἵτινες ἐγκατέστησαν κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν Τουρκιστάν, εἶτα δὲ εἰσέβαλον εἰς τὴν μεταξὺ Ἰαξάρτου

καὶ Ὡξου (Σιούν καὶ Τζιούν) ⁽¹⁾ χώραν, καὶ τελευταῖον διαβάντες τὰ τελευταῖα ταῦτα ὅρια προὐχώρησαν ὡς δορικτήτορες καὶ δυνάσται μέχρι τοῦ Βοσπόρου καὶ Δουνάβειος. Οἱ ἀρχαιότατοι ἱστορικοὶ τῆς φυλῆς τῶν Ὀγούζων, Σελτσούκων καὶ Ὀθωμανῶν ἀναφέρουσι τὸ γένος τῶν ἰδίων κυριαρχῶν εἰς τοὺς χάνας τῆς δεξιᾶς πτέρυγος, ἥτοι οἱ μὲν Ὀγούζοι εἰς τὸν Χάν τοῦ ὅρους (καπώκουν χώραν ὀρεινὴν), οἱ δὲ Σελτσούκοι εἰς τὸν τῆς θαλάσσης (ἡ Μεσόγειος ὥριζε τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν), οἱ δὲ Ὀθωμανοὶ εἰς τὸν τοῦ οὐρανοῦ.

Πρὶν δὲ ἢ ἐνασχοληθῶμεν ἰδίᾳ περὶ τοὺς τελευταίους τούτους, ὠφέλιμον ποιῆσαι μνείαν τῶν συγγενῶν φύλων καὶ τῶν πρὸ αὐτῶν, καθόσον μάλιστα τὸ κράτος τῶν Ὀθωμανῶν ἀνιδρύθη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ τῶν Σελτσούκων. Καὶ πρῶτον μὲν ὀλίγα τινὰ περὶ τῶν Ὀγούζων, εἶτα δὲ διὰ μακροτέρων περὶ τοῦ τελευταίου κλάδου τῶν Σελτσούκων, καθόσον ἡ ἱστορία τῆς παρακμῆς τούτων συνέχεται πρὸς τὴν ἐμφάνισιν τῶν Ὀθωμανῶν.

Οἱ Ὀγούζοι ἐδέσποζον τοῦ Τουρκιστάν καὶ τῆς μεταξὺ Ἰαξάρτου καὶ Ὡξου χώρας, περιπλεκόμενοι συχνὰ ἐν τοῖς πρὸς τοὺς Χοσρόας τῆς Περσίας καὶ τοὺς καλίφας ⁽²⁾ 960 τῆς Ἀραβίας πολέμοις. Τριακόσια δὲ πεντήκοντα ἔτη μετὰ τὸν Μωάμεθ ὁ Σαλοῦρ, ἀπόγονος τοῦ Τάγ Χάν (ἄρχοντος τοῦ ὅρους) ἠσπάσθη τὸν ἰσλαμισμόν μετὰ δισχιλίων οἰκογενειῶν. Ἐκτοτε αὐτὸς μὲν ἐκλήθη Τσανάκ ἢ Καρά Χάν, ὁ δὲ πιστὸς αὐτοῦ λαὸς ὁ τὴν διδασκαλίαν ταύ-

(1) Ὁρ. Νεσρῆ καὶ Τζιχαννουμπάν, σ. 370. στ. 26 καὶ 27, κατὰ τὸν Μιρχόνδην.

(2) Νεσρῆ.

την δεχθείς Τουρκομάνοι (1) πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν μήπω ἐπιστρεφάντων εἰς τὸ ἰσλάμ Τούρκων. Ἀποικίσαντες δὲ ἐγκατέστησαν οἱ μὲν ἐν τῇ δυτικῇ Ἀρμενίᾳ, οἱ δὲ παρὰ τὰς ἀνατολικὰς ὄχθας τῆς Κασπίας θαλάσσης. Διὸ ἐκλήθησαν οὗτοι μὲν ἀνατολικοί, ἐκεῖνοι δὲ δυτικοί Τουρκομάνοι. Καὶ νῦν ἔτι καλοῦνται αἱ χώραι αὗται Τουρκομανία (2).

Μουσαῦς, ὁ υἱὸς τοῦ Τσανάκ Χάν, συνήγαγε περὶ ἑαυτὸν τοὺς λογίους, ἀνήγειρε τεμένη καὶ μοναστήρια καὶ σχολεῖα· ὁ δὲ Βοχρά Χάν Χαροῦμ, υἱὸς τοῦ Σουλεϊμάν, διάδοχος δὲ καὶ θεῖος τοῦ Μουσαῦ, ἐξέτεινε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ πρὸς ἀνατολὰς πέραν τοῦ Κασγάρ καὶ Βαλασαγοῦν μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Σινικῆς, ἀφελὼν ἀπὸ τῆς Περσικῆς 999 δυναστείας τοῦ Σαμάν τὴν Βουχαρίαν. Μετ' αὐτὸν δὲ ὁ Ἀχμέτ Χάν Βέν Ἀβού Νάσσερ Βέν Ἀλῆ ἐπέβαλε διὰ τῶν ὀπλῶν τὸν ἰσλαμισμόν τοῖς μὴ ἀσπαρθεῖσιν αὐτὸν εἰδωλολάτραις Τούρκοις. Ὁ ἀδελφὸς δ' αὐτοῦ Ἀρσλάν Χάν Ἀβούλ Μουζαφφέρ Βέν Ἀλῆ, ὁ ἀλλάξας τὸ μακρὸν αὐτοῦ ὄνομα ἀντὶ τοῦ Σερφεδδεβλέτ (εὐγένεια τοῦ βασιλείου), καθυπέταξε πᾶσαν τὴν πέραν τοῦ Ὠξοῦ χώραν. Τελευ- 4018 τήσαντος δ' αὐτοῦ, ὁ Κάδρ Χάν Ίουσούφ, υἱὸς τοῦ Βοχρά Χάν, ἐγένετο ὀνομαστός ἐπὶ ταῖς πρὸς τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Κορανίου μεγαλοδωρίαις. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Καρά Χάν Ὁμάρ, αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ Μαχμούτ,

(1) Ὁ Νεσρῆ ἐξηγεῖ τὸ ὄνομα τοῦτο ὡς συγκείμενον ἐκ τοῦ Τούρκου καὶ ἱμάν, τούτέστι πιστός.

(2) Ἀκριβῶς περὶ τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς ἑξέως τῶν Τουρκομάνων πραγματεύεται ἡ ἐν τῇ Γενεαλ. ἱστ. τῶν Τατάρων σημείωσις, σ. 535—538. Ὁ δὲ Δεγουίνης παρατηρεῖ, ὅτι οἱ Τουρκομάνοι αὐτοὶ εἰσιν οἱ Ὀγούζοι, οἱ εἰσβαλόντες βραδύτερον εἰς Συρίαν. Γενεαλ. ἱστορ. τῶν Οὐννων, Βιβ. Ι'. σ. 490.

διεφθάρη ὑπὸ φαρμάκου μετ' αὐτοῦ, ἡ δὲ χώρα περιήλθεν 1034
 ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τοῦ Ταγματῆ, Χάν τῶν Μαρακάνδων
 (Σαμαρκάνδης), οὗ ὁ υἱὸς Σεμσούλ Μούλ Βέν Ἰλίκ Χάν
 Ταγματῆ συνεδέθη διὰ διπλοῦ δεσμοῦ ἐπιγαμίας μετὰ τῆς 1047
 κραταιουμένης σελτσουικῆς δυναστείας, γήμας τὴν θυ-
 γατέρα τοῦ Ἀλπαρσλάν καὶ νυμφεύσας τὴν ἀδελφὴν αὐ-
 τοῦ Τουρκάν μετὰ τοῦ σουλτάνου Μελέκ Σάχ (Η). 1069

Οἱ υἱοὶ τοῦ Σελτσούκου, ἰσχυροῦ τουρκικοῦ κλάδου, ἀπο-
 γόνου δὲ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ὀγούζ, Χάν τῆς Θαλάσσης, ἐγκα-
 τέστησαν περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου αἰῶνος ἀπὸ Χριστοῦ
 παρὰ τῇ Βουχάρα, ὅπου ἐβασίλευεν ὁ Βοχρά Χάν. Τριά-
 κοντα δὲ ἔτη ὕστερον ὁ Μαχμούτ, ὁ μέγας δυνάστης τῆς
 Γάσνας καὶ δορικτήτωρ τῆς Ἰνδικῆς, ἤγαγεν αὐτοὺς πέραν 1034
 τοῦ Ὠξου εἰς Χορασάν (¹). Ὁ πατὴρ τοῦ Μαχμούτ Σε-
 βεκτεγίν, ὃς ἦν αἰχμάλωτος στρατηγοῦ Περσικοῦ οἴκου
 τῶν Σαμανιδῶν, καταστάς ὑπ' αὐτοῦ κυβερνήτης τῆς Γά-
 σνας, ἐγένετο μετ' οὐ πολὺ αὐτόνομος ἄρχων πάσης τῆς
 χώρας, ὥς κατὰ τοὺς δύο προηγουμένους αἰῶνας οἱ Τούρ-
 κοι αἰχμάλωτοι Τολοὺν καὶ Ἀκσιδ (²) κατέστησαν τοπο-
 τηρηταὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ καλιφῶν. Πρῶτοι οὗτοι ἐκ τῶν
 Τούρκων ἀνέβησαν ἀπὸ τῆς περὶ τὸν κυριάρχην σωματο-
 φυλακῆς εἰς τὸν θρόνον, ἀνταλλάξαντες τὸ ὄνομα τοῦ δού-
 λου πρὸς τὸ τοῦ βασιλέως· ὁ δὲ Μαχμούτ ἀντήλλαξε
 τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως πρὸς τὸ τοῦ σουλτάνου, τέως
 ἀτύνηθες (³). Τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν διατηρήσας ἐπὶ ἑκα-

(¹) Δεγούνης, Γενεαλ. ἱστ. τῶν Οὖννων, Βιβλ. Ι'. σ. 188.

(²) Ἡ δυναστεία τοῦ Βινι Τολοὺν ἤρξατο τῷ ἔτει 234 (367), ἔληξε
 δὲ τῷ 292 (904), ἡ δὲ τοῦ Βινι Ἀκσιδ ἤρξατο τῷ 323 (934) καὶ ἔληξε
 τῷ 357 (967).

(³) Δεγούνης, Γενεαλ. ἱστ. τῶν Οὖννων, Τ. Α. σ. 239.

τὸν καὶ πεντήκοντα ἔτη ὁ οἶκος αὐτοῦ, ὑπέκυψεν ὑπὸ τὴν γενεάν τοῦ Σελτσούκου, ὅστις κληθεὶς κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ Μαχμοῦτ πέραν τοῦ Ὠξοῦ, ἐξέτεινε τὴν κραταιὰν κυριαρχικὴν αὐτοῦ χεῖρα ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας ἀπὸ τῆς Κασπίας θαλάσσης μέχρι τῆς Μεσογείου, καὶ διὰ τῶν πέντε δακτύλων, τουτέστι διὰ τῶν πέντε σελτσουκικῶν δυναστειῶν, κατέλαβε τὸ Φάρς (Περσίδα τῶν ἀρχαίων), Κερμανίαν, Δαμασκόν, Χαλέπιον (Βέροϊαν) καὶ Ροῦμ, ἡ Μικρὰν Ἀσίαν (Θ).

Τογρουλβέγης (¹) ἐγγονος τοῦ Σελτσούκου, ἤρπασε τὰς ἡνίας τῆς ἀρχῆς ἀπὸ τῶν ἀσθενῶν χειρῶν τοῦ Περσικοῦ οἴκου τῶν Βουΐων, παραδοθείσας αὐτοῖς ὑπὸ τῶν καλίφων πρὸς ἄμυναν τοῦ θρόνου αὐτῶν· εἴτα δὲ κληθεὶς ὑπὸ τοῦ καλίφου Καϊμπιεμριλλάχ εἰς ἐπικουρίαν ἔλαβε δίκην τῆς πρὸς τὸν ἀσθενῆ ἡγεμόνα γενομένης ὕβρεως, ἀποκεφαλίσας τὸν Βεζαζίρην, δούλον ἐπαναστάτην. Ὁ Τογρούλ ἔλαβε παρὰ τοῦ καλίφου τὸ ὕψιστον ἀξίωμα τοῦ ἐμῖρ ο υ λ ο υ μ ι ρ ᾱ (ἄρχοντος τῶν ἀρχόντων τοῦ ἀνωτάτου δυνάστου) ἐφ' ἅπαν τὸ καλιφάτον· τοῦτο δ' ἦν ἡ μεγίστη προσηγορία, ἣν οἱ πρὸ αὐτοῦ ἀρχηγοὶ τοῦ οἴκου τῶν Βουΐων ἔλαβον. Ἡ δὲ ἀναγόμεναι εἴνετο ὡς ἐξῆς. Ὁ καλίφης ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ θρόνου ὀπίσω μέλανος παραπετάσματος, περιβεβλημένος τῷ μέλανι μανδύα τοῦ Μωάμεθ (ἄλ Βόρδα) καὶ κρατῶν ὡς σκῆπτρον τὴν ράβδον τοῦ Προφήτου. Ὁ Τογρούλ, φιλήσας τὴν γῆν καὶ μένων ὀρθίως ἐπὶ τινι χρόνον, ἐκάθητο ἐφ' ἑτέρου παρὰ τῷ καλίφῃ θρόνου· ἀνεγινώσκετο τὸ δίπλωμα, δι' οὗ ἀνηγόρευεν αὐτὸν ὁ καλίφης ἀπόλυτον ἐπίτροπον, ἀνώτατον ἄρχοντα πασῶν

(¹) Ταγρελίπιζ τῶν Βυζαντινῶν.

τῶν παραδοθεισῶν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χωρῶν καὶ διοικη-
τὴν πάντων τῶν Μουσουλμάνων· μετὰ τοῦτο ἐνέδουον αὐ-
τὸν ἀλληλοδιαδόχως ἐπτά στολὰς· ἐδίδοντο αὐτῷ ὡς δῶ-
ρον ἐπτά δοῦλοι ἐκ τῶν ἐπτά βασιλείων τοῦ καλίου· ἡ
κεφαλὴ αὐτοῦ ἐκαλύπτετο διὰ χρυσοῦ φάντου καλύμματος
εὐωδιάζοντος ἐκ μόσχου, δύο δὲ διαδήματα, τὸ ἀραβικὸν
καὶ τὸ περσικόν, ἐτίθεντο ἐπ' αὐτοῦ. Ἐπὶ τέλους ἡσπάζετο
δις τὴν χεῖρα τοῦ καλίου, περιεζωννύετο δύο ξίφη ὡς δυ-
νάστης τῆς Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, καὶ ὡς τοιοῦτος δη-
μοσία ἀνεκηρύσσετο (I).

Ὁ Τογροῦλ ἐνύμφευσεν τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ μετὰ τοῦ
καλίου· οὗτος δὲ μετὰ πολλοὺς λόγους ἔλαβεν ἀντ' αὐ-
τῆς τὴν θυγατέρα αὐτοῦ εἰς γυναῖκα. Μικρὸν δὲ μετὰ τὴν
λαμπρὰν πομπήν, μεθ' ἧς ἐτελέσθη ὁ γάμος τῆς νέας,
ἐγένετο ἡ συνήθης τελετὴ ⁽¹⁾ τῆς κηδείας τοῦ γέροντος
γαμβροῦ ⁽²⁾, οὗ τὴν ἀρχὴν κατέλαβεν ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ
Ἀλπαρσλάν (ῥωμαλέος λέων). Οὗτος ἡγούμενος τοῦ τουρ- 1033
κικοῦ ἱππικοῦ, διέβη τὸν Εὐφράτην καὶ εἰσήλασεν εἰς τὴν
πρωτεύουσάν τῆς Καππαδοκίας Καισάρειαν, ὅπου εἰλκυ-
σαν αὐτὸν ἡ φήμη καὶ τὰ πλούτη τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἀ-
γίου Βασιλείου, ἣν ἐσύλησεν ἀφελὼν τὸ μαργαριτοκόλ-
λητον κάλυμμα τῆς λειψανοθήκης ⁽³⁾. Εἶτα ἐκυρίευσεν τῆς
Ἀρμενίας καὶ Γεωργίας καὶ προέβη ἕως τοῦ κέντρου τῆς
Φρυγίας ἐπὶ τὸν Βυζαντινὸν αὐτοκράτορα Ῥωμανὸν τὸν
Διογένην, ὃς ὅν ἦν στίφος τι Μολδαβικὸν, ἔχον τουρκικὴν

(1) Ἡ περιγραφή ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Μιρχόνδη, σώζεται δ' ἐν τῇ ἡμερίδι
τῆς Βιέννης τοῦ 1822, σ. 529.

(2) Ἐτελεύτησεν ἐν ἡλικίᾳ ἐτῶν 75.

(3) Γέβων, κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς, Βιβλ. ΝΖ.

καταγωγὴν (Οὔζοι) (ΙΑ) πολεμοῦν πρὸς τὸν Ἀλπαρσλάν, ὅστις ἐξέδωκε τὴν θυγατέρα τῷ ἡγεμόνι τῶν Οὔζων (1).

Μετὰ τρεῖς δυσχερεῖς ἐκστρατείας ὁ αὐτοκράτωρ κα-
τάρθωσε τὴν πέραν τοῦ Εὐφράτου ἐξέλασιν τῶν Τούρκων
καὶ ἀνεκτίσματο τὸ Μαλασκήρδον, μεθόριον φρούριον με-
ταξὺ τοῦ Ἐρζερούμ καὶ τοῦ Βάν. Ὁ δὲ Ἀλπαρσλάν ἔ-
σπευσε μετὰ τεσσαρακοντακισχιλίων ἱππέων πρὸς ἄμυναν
τῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἀπειλουμένων ἰδίων χωρῶν,
ἄγοντος ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας ἀνδρῶν. Ἀλλ' ἡ κατ' ἀ-
ριθμὸν αὕτη ὑπεροχὴ τῶν περὶ τὸν αὐτοκράτορα ἡλαττώ-
θη ἐκ τῆς ἀπειθείας τῶν μισθοφόρων Φράγκων, τῶν ὑπὸ
Οὔρσελ ἢ Ροῦσσελ Βαλιόλ, συγγενῇ ἢ ἀρχηγὸν τῶν
βασιλείων τῆς Σκωτίας, καὶ ἐκ τῶν αὐτομολησάντων πρὸς
τὸν Ἀλπαρσλάν Οὔζων, πενθερὸν τοῦ ἡγεμόνος τῶν Οὔ-
ζούζων. Καὶ ὅμως ἡ ὑπεροψία τοῦ αὐτοκράτορος ἦν ἔτι
τοσαύτη, ὥστε ἀπήτησεν ὡς ἐνέχυρον εἰρήνης τὴν πρὸς
αὐτὸν παράδοσιν τῆς πόλεως Ρέι, καθέδρας τοῦ σουλτά-
νου (2). Ὁ Ἀλπαρσλάν παρσκευάσθη εἰς μάχην· ἀνέστρε-
ψεν ἰδίαις χερσὶ τὴν οὐρὰν τοῦ ἵππου αὐτοῦ, ἔλαβεν ἀντί
βελῶν καὶ τόξων ῥόπαλον καὶ σπάθην, ἐνεδύθη λευκὸν
χιτῶνα, ἐμυρώθη μὸσχω καὶ ὤμοσεν, ὅτι, εἰ ἥττᾶτο, τὸ
1074 ἄρειον πεδῖον γενήσεται ὁ τάφος αὐτοῦ. Καὶ ἐνίκησεν· ὁ δὲ
αὐτοκράτωρ ἡτπάσθη τὸ ἔδαφος ὡς αἰχμάλωτος τοῦ
σουλτάνου θέντος, ὡς λέγεται, τὸν πόδα ἐπὶ τῶν ὤμων
αὐτοῦ (3), καθὼς καὶ πρὸ ὀκτῶ αἰώνων ὁ τῶν Περσῶν αὐ-

(1) Νισρῇ.

(2) Δεγουίνης, ἱστορ. τῶν Οὐννων, σ. 209.

(3) Ὁ Ἰωάννης Σουλτίσης καὶ Κωνσταντῖνος Μανασσῆς ἀναφέρουσι τοῦ-
το, ὁ δὲ Νικηφόρος Βρυέννιος καὶ Ζωναρᾶς σιωπῶσι.

τοκράτωρ Σιαβούρ ἐποίησε τῷ Ῥωμαίῳ Βαλεριανῷ (1), τριακόσια δ' ἔτη μετὰ ταῦτα ὁ Τάταρος Χάνης Τιμούρ τῷ σουλτάνῳ τῶν Ὀθωμανῶν Βαγιαζίτ. Διὰ λυτρῶν δὲ 1,000,000 καὶ ἐτησίου φόρου 160,000 λιτρῶν χρυσοῦ Διογένης ὁ Ῥωμανὸς ἀνεκτήσατο μὲν τὴν ἐλευθερίαν, μετ' οὐ πολὺ ὁμως ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ καθειρχθεὶς ὑπὸ τῶν ἐπαναστάντων ὑπηκόων ἀπώλεσεν αὐτὴν, ὡς καὶ τὸν θρόνον καὶ τὴν ζωὴν. Καὶ αὐτὸς ὁ Ἀλπαρσλάν ἐστερήθη τῆς ζωῆς ξίφει τρωθεὶς ὑπὸ τοῦ Χωρασμίου Ἰουσούφ, φρουράρχου τοῦ Βέρσεμ. Περὶ τοῦ τάφου τῶν Σελτσούκων τοῦ ἐν τῇ Μέρβη τοῦ Χορασάν λέγει ἐπιγραφή τις πρὸς τοὺς προσκυνητάς· «Ὑμεῖς οἱ γινόντες τὸ μέχρι οὐρανοῦ μεγαλεῖον τοῦ Ἀλπαρσλάν, ἴδετε ἐνταῦθα αὐτὸ τεταπεινωμένον ὑπὸ τὴν κόνιν» (2).

Τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀλπαρσλάν καταλειφθὲν πολυτιμότατον κληροδότημα τῷ υἱῷ Μελέκ Σάχ, τῷ μεγίστῳ τῶν Σελτσούκων κυριαρχῶν, μετὰ τοῦ ἀπεράντου βασιλείου, ἦν ὁ μέγιστος πάντων τῶν βεζυρῶν Νιζάμουλ Μούλκ. Ἐπὶ Τογρούλ ἤδη, Σαντζάρ καὶ Ἀλπαρσλάν ὁ ὑπουργὸς οὗτος ἐκυβέρνησεν ἐπὶ τριακονταετίαν μετ' ἀπεριόριστου ἐξουσίας τὸ εὐρύχωρον τῶν Σελτσούκων βασίλειον, ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῆς Κασπίας θαλάσσης μέχρι τῆς Μεσογείου, καὶ ἀπὸ τῆς χώρας τῶν Χαζάρων μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ Ἰεμέ, ὅπερ κατὰ τὴν εἰκοσαετῇ βασιλείαν ὁ Μελέκ-Σάχ (3) δωδεκάκις περιῆλθεν. Ἐν Ἰσφαχάν, Νισαβούρ, Πέρβη, Βάλχη, Ἐράτ, Μεσπίλη, Βάσαρ καὶ Βαγδάτ ὑπῆρχον πολλὰ σχο-

(1) Γιββων, Κεφ. Ζ'.

(2) Δεγούνης, Γενεαλ. ἱστ. τῶν Οὐννων, Βιβ. 1'. σ. 203.

(3) Νοχδέτετ, Τεθάρτζ, Μιρχόνδετ, Λάρι.

λεῖα καὶ ἀκαδημίαι ἀνεγερθέντα καὶ πλουσίως προικισθέντα ὑπὸ τοῦ Νιζάμουλ Μούλκ. Ἡ μάλλον δ' ἐξάκουστος τούτων ἦν ἡ τοῦ Βαγδάτ, καλουμένη Νιζαμιγιέ ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ θεμελιωτοῦ· ἐγένετο δὲ τὸ πρότυπον πάντων τῶν μεταγενεστέρων σχολείων τοῦ Ἰσλάμ.

Ὁ Νιζάμουλ Μούλκ ὑπῆρξε συμμαθητὴς τοῦ Χασάν Σαβάχ, ἱδρυτοῦ τῶν Δολοφόνων· ἀντέστη δὲ ἐπὶ ὀλόκληρον γενεάν πρὸς τὸν καταστρεπτικὸν σύνδεσμον τῆς ἀπιστίας καὶ τοῦ ξίφους μετὰ πάσης ἰσχύος ὑψηλόφρονος ἀνδρὸς καὶ μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοῦ ἀξιώματος· ἀλλ' οὐχ ἦττον μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Μελέκ Σάχ ἐστερήθη τῆς εὐνοίας τούτου, καὶ μετὰ ταῦτα ἐγένετο θῦμα τοῦ ξίφους τῶν Δολοφόνων (1). Καὶ τὸ μὲν ὄνομα αὐτοῦ διηγωνίσθη ὡς τὸ τοῦ μεγίστου τῶν μεγάλων βεζυρῶν, τὸ δὲ τοῦ Μελέκ Σάχ ὡς τὸ τοῦ μεγίστου τῶν Σελτσούκων ἡγεμόνων, ὡς θεμελιωτοῦ νέας καὶ ἐπιδιωρθωμένης χρονολογίας καὶ ὡς προστάτου τῶν λογίων, πρὸ πάντων δὲ τῶν ποιητῶν (1B). Ἐν τῇ πρὸς τοὺς ποιητὰς μεγαλοδωρία ἡμιλλᾶτο πρὸς τὸν Χις Χάν (2), υἱὸν τοῦ Τογμάτζ, ἀδελφὸν καὶ διάδοχον τοῦ Ἰλίκ Χάν, κυριάρχου τῶν πέραν τοῦ Ὠξίου χωρῶν Ὀγούζων, οὗ ἡ ἀδελφὴ Τουρκάν ἦν γυνὴ τοῦ Μελέκ Σάχ. Οὗτος ἐζήτησεν ὡσαύτως εἰς γάμον ἡγεμονόπαιδά τινα Κομνηνὴν, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ἀπέβαλε τὴν αἴτησιν ταύτην, ἀπ' ἐναντίας δὲ ὁ Μελέκ Σάχ ἐνύμφευσεν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ πρὸς τὸν καλὶφην Μοκτάδην, ἀλλὰ μόνον ἐπὶ τῇ σκληρᾷ ἐν τῇ Ἀνατολῇ κυριαρχικῇ ἀπαιτήσει τοῦ ἀποπέμψαι πᾶ-

(1) Ἱστορ. τῶν Δολοφόνων, σ. 95.

(2) Αἱ Χις Χάν ἐστὶν ὁ αὐτὸς, ὃν ὁ Ἐρζελοτὸς καλεῖ Χεδέρ-Χάν σ. 407.

σας τὰς ἄλλας γυναῖκας, ὡς καὶ τὰς παλλακάς, ὅπως συμβίῃσι μόνον τῇ νεονύμφῳ. Ὁκτωκαίδεκα δ' ἔτη πρὸ τῆς τελευτῆς ὁ Μελέκ Σάχ κατέλιπε τῷ ἐξαδέλφῳ Σουλεϊμάν, 1074 δισεγγόνῳ τοῦ Σελτσούκου, τὴν κυριαρχίαν πασῶν τῶν πέραν τῆς Ἀντιοχείας χωρῶν, τούτέστι τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ῥοῦμ, ἣ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Μετεβαίνομεν δὲ ἐνταῦθα ἀμέσως εἰς τὴν ἐξιστόρησιν αὐτοῦ, ἅτε θεμελιωτοῦ τῆς δυνατείας τῶν Σελτσούκων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, εἰμὴ τὴν ἀνάγκη χάριν σαφεστεράς συνεχείας πρὸς τοὺς ἤδη μνημονευσθέντας τρεῖς πρώτους κυριάρχας τῶν Περσῶν Σελτσούκων, ἦτοι Τογρούλ Βέγην, Ἀλπαρσλάν καὶ Μελέκ Σάχ, εἰπεῖν τινα καὶ περὶ τῶν ἀμέσων τριῶν διαδόχων αὐτῶν, ἦτοι τοῦ Βαρκιαρόκ, Μωάμεθ Σάχ καὶ Σαντζάρ, μεθ' οὗ τελευτᾷ τὸ μεγαλεῖον τῶν Σελτσούκων τῆς Περσίας.

Ὁ Μελέκ Σάχ κατέλιπε τέσσαρας υἱοὺς, τὸν Μαχμούτ, Μωάμεθ, Σαντζάρ καὶ Βαρκιαρόκ. Ἡ μήτηρ αὐτῶν Τουρκὰν Χατοῦν, ἥς αἱ μηχανορραφαί ἀνέτρεψαν ἤδη τὸν μέγαν Νιζάμουλ Μούλκ, ἠθέλην ἵν' ἀναβιβάσῃ εἰς τὸν θρόνον τὸν νεώτερον Μαχμούτ ἐπὶ βλάβῃ τοῦ τελευταίου, ὃς ἦν ὁ πρεσβύτερος· ἐπετύγχανε δὲ τοῦ σκοποῦ, εἰ μὴ ἡ εὐφρογία ἀφήρπαζεν ἀπὸ τῆς ζωῆς τὸν πλήρη χρηστῶν ἐλπίδων νέον.

Ὁ Βαρκιαρόκ ἐνίκησε τοὺς ἐπιτεθέντας αὐτῷ θεῖους, ἐξ ὧν ὁ μὲν Τεκές ἢ Τουκοὺς, τυφλωθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, καθεύχθη ἐν Ταχρίτ, ὁ δὲ Τετές ἢ Τουτοὺς ἠττηθεὶς ἐπνίγη. Τὴν δὲ τυραννίαν τοῦ τρίτου Ἀρσλάν Ἀργοῦν Βέν Ἀλπαρσλάν, κυβερνήτου τοῦ Χορασάν καὶ τῆς Γάσνας, κατέπαυσαν διὰ βιαίου θανάτου οἱ ὑπηρέται αὐτοῦ.

Ὁ Βαρκιαρόκ ἀνέθηκε τὴν μὲν κυβέρνησιν τοῦ Χορασάν τῷ ἀδελφῷ Σαντζάρ, τὴν δὲ τῆς Χωρασμίας τῷ Μωάμεθ Βέν Νουσχεγὶν Γαρτζᾶ, ἰδρυτῇ τῶν μεταγενεστέρων σε-

χῶν τῆς Χωρασμίας (1). Προσβληθεὶς δὲ ὁ Βαρκίαρὸς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ Μωάμεθ, συνωμολόγησε πρὸς τοῦτον εἰρήνην ἐπὶ τῇ συνθήκῃ τοῦ καταλιπεῖν πάσας τὰς ἀνατολικὰς χώρας τοῦ βασιλείου (Ἀζερβεϊτσάν καὶ Ἰράκ), ὁ δὲ Σαντζάρ βασιλεύων ἐν Χωρασάν ὥφειλε μνημονεύειν ἐν ταῖς δημοσίαις προσευχαῖς τοῦ Βαρκίαρὸς. Ὁ μέγας βεζύρης Νιζάμουλ Μούλκ κατέλιπε πέντε υἱούς, τὸν Ἀζούλ Μούλκ (τιμὴν τοῦ βασιλείου), τὸν Σιαούλ Μούλκ (λαμπρότητα τοῦ βασιλείου), τὸν Μετζίδουλ Μούλκ (εὐτυχίαν τοῦ βασιλείου), τὸν Φάχρουλ Μούλκ (δόξαν τοῦ βασιλείου) καὶ τὸν Σεμσεδδίν. Πάντες οὗτοι διεδέξαντο τὸν πατέρα εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου βεζύρου. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος διέμεινεν ὡς τοιοῦτος ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας, καθ' ἃς διὰ τὴν ἀκολασίαν ἀπεδείχθη ἀνάξιος τοῦ ἀνατεθέντος αὐτῷ ἀξιώματος, ὁ δὲ ἀδελφὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Μετζίδουλ Μούλκ, ἀπιστῶν πρὸς τὸν Βαρκίαρὸς, διηρέθισε τὸν ἀδελφὸν Μωάμεθ εἰς ἐπανάστασιν, συλληφθεὶς δὲ, καθεῖρχθη. Καὶ ἔτυχε μὲν χάριτος, ἔπειτα ὁμῶς ἀπέταμε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ αὐτὸς ὁ σουλτάνος· ὁ δὲ Φάχρουλ Μούλκ διὰ τὴν πρὸς τὸν ἡγεμόνα καὶ τὴν θρησκείαν πίστιν ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Δολοφόνων, βασιλεύοντος τοῦ Μωάμεθ Σάχ, ἀδελφοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Βαρκίαρὸς. Ἐν διαστήματι χιλιετηρίδος τετράκις μόνον ἐπανελήφθη τὸ σπανιώτατον παράδειγμα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ὀθωμανικοῦ βασιλείου, ὅτι πολλὰ μέλη τοῦ αὐτοῦ οἴκου ἐτήρησαν τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν τοῦ βασιλείου ὡς μεγάλοι βεζύροι, δηλαδὴ πρὸ τῶν υἱῶν τοῦ Νιζάμουλ Μούλκ οἱ υἱοὶ τοῦ Βαρμέκ ἐπὶ τῶν Ἀθασσιδῶν, καὶ μετ' αὐτοὺς ἐπὶ τῶν Ὀθωμανῶν οἱ Τσενδσερέλοι καὶ οἱ Κιο-

(1) Δεγούνης, Γενεαλ. ἱστορία τῶν Οὐγγων, Βιβλ. Ι', σ. 226, 228, 232.

πριλοί (ΙΓ). Ὁ δὲ Σιαούλ Μούλκ, τρίτος υἱὸς τοῦ Νιζά-
μουλ Μούλκ ἦν μέγας βεζύρης ἐπὶ τοῦ Μωάμεθ Σάχ, τοῦ
ἐνώσαντος ἐν τῷ ἰδίῳ κράτει μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελ-
φοῦ Βαρκιαρόκ πάσας τὰς χώρας τοῦ βασιλείου τῶν Περ-
σῶν Σελτισούκων, πλὴν τοῦ Χορασάν, ἐνθα ἤρχεν ὁ Σαν,
τζάρ. Ὁ Σιαούλ Μούλκ οὐδόλως διεδέχθη ἀμέσως τὸν ἀ-
δελφὸν Φάχρουλ Μούλκ εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου βεζύ-
ρου, ἀλλὰ τὸν μέγαν βεζύρην ἄλλου οἴκου Σεαδούλ Μούλκ-
δστις διαφθαρεὶς ὑπὸ τῶν Δολοφόνων ἀνέλαβεν ἵνα δηλη-
τηριάσῃ διὰ φλεβοτομίας τὸν κύριον αὐτοῦ· ἀποτυχούσης
δὲ τῆς συνωμοσίας, ἐθανατώθη μετὰ τῶν συνενόχων. Ἀλ-
λ' οἱ Δολοφόνοι ἐξεδικήθησαν τὴν ἀποτυχοῦσαν δολοφονίαν
φονεύσαντες τὸν Σιαούλ Μούλκ. Τότε ὁ Μωάμεθ Σάχ ἔγνω
τὴν καταστροφὴν τινῶν τῶν ἐν Ἰράκ πόλεων αὐτῶν (1).
Οὕτως ὁ Νιζάμουλ Μούλκ καὶ δύο τῶν υἱῶν, ὁ Φάχρουλ
Μούλκ καὶ Σιαούλ Μούλκ ἐθανατώθησαν ὑπὸ τῶν Δολοφό-
νων διὰ τὴν πίστιν αὐτῶν· ὁ τρίτος Μετζίδουλ Μούλκ ἀ-
πεκεφαλίσθη ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ σουλτάνου διὰ προδοσίαν, ὁ δὲ
τέταρτος ἐσώθη διὰ τὴν πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν ἀνεπιτηδειό-
τητα. Ὁ Μωάμεθ Σάχ διήγειρε τὸν ἱερὸν πόλεμον ἐν μὲν
τῇ Συρίᾳ πρὸς τοὺς σταυροφόρους, ἐν δὲ τῇ Ἰνδικῇ πρὸς
τοὺς εἰδωλολάτρας· κολοσσιαῖον δὲ ἰνδικὸν ἄγαλμα, διακο-
σίους στατῆρας ἔλκον, ἔθηκεν ἐπὶ τοῦ βηλοῦ τῆς ἐν Ἰσπα-
χάν οἰκοδομηθείσης ἀκαδημίας, ὅπως οἱ πιστοὶ φοιτηταὶ
εἰσέρχωνται εἰς τὸ μέγαρον τῆς ἐπιστήμης πατοῦντες τὸ
ἄγαλμα τοῦ ψευδοῦς θεοῦ. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἔν ποιητῆς
καὶ μέγας προστάτης τῶν ποιητῶν· ἐπεκλήθη δὲ καταφύ-
γιον τῆς εὐδαιμονίας καὶ τῆς οἰκουμένης.

(1) Ὁ Λαλί διὰ μακρῶν ποιεῖται λόγον περὶ τῶν ἐχθρῶν τοῦτων σχε-
σεων τοῦ Μωάμεθ Σάχ πρὸς τοὺς Δολοφόνους, σ. 316.

Ὁ υἱὸς τοῦ Μελέκ Σάχ Σαντζάρ, ἀδελφὸς τῶν δύο προ-
κατόχων βασιλείων συνήνωσεν ὑπὸ τὸ ἴδιον σκήπτρον μετὰ
1414 τὸν θάνατον τούτων τὸ ἐπ' αὐτῶν διηρημένον βασίλειον
τῶν Σελτσούκων, κατασχὼν καὶ τὸν μέγαν πλοῦτον τὸν ἐκ
τῆς ἀλώσεως τῆς Γάσνας προσελθόντα. Ἐν τῇ πρωτεύουσῃ
ταύτῃ τοῦ πρὸς μητρὸς θεῖου Ἀρσλάν Ἀργούζ Βέν Ἀλ-
παρσλάν κατέλαβε πάντας τοὺς συσσωρευθέντας ὑπὸ τοῦ
δορικτήτορος τῆς Ἰνδικῆς Μαχμούτ θησαυροὺς, ἐν οἷς ἦσαν
πέντε στέμματα, τιμώμενον ἕκαστον ἑκατομμυρίου δου-
κάτων, ἑπτακαίδεκα ἀργυροὶ καὶ χρυσοὶ θρόνοι, χίλια καὶ
τριακόσια λιθοκόλλητα κοσμήματα καὶ χίλια τριακόσια
χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ πανοπλῖαι ἀνδρῶν καὶ σκευὰ μαχίμων
ἵππων ⁽¹⁾. Μετὰ τὸν μερισμὸν τοῦ βασιλείου πρὸς τὸν ἀ-
δελφὸν καὶ προκατόχον Μωάμεθ, συνετέθη ἵνα ἐν ταῖς δη-
μοσίαις προσευχαῖς οὗτος μὲν ἀναφέρεται ὡς σάχης, ὁ δὲ
Σαντζάρ ὡς σουλτάνος τῶν σουλτάνων.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Βαρκιάρου καὶ Μωάμεθ ὁ Σαν-
τζάρ ἐκυβέρνησεν ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη τὸ Χορασάν· ἀποθανόν-
τος δὲ τοῦ τελευταίου, ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον, ἐφ' ὃν ἔμει-
νεν ἐπὶ εἰκοσιτέσσαρα ἔτη, ἦν δὲ ὁ τελευταῖος μέγας ду-
νάστης τῶν Περσῶν Σελτσούκων, ἀρχόντων ἀπὸ τοῦ Κα-
σγάρ μέχρι τῆς Ἀντιοχείας καὶ ἀπὸ τῆς Κασπίας θαλάσ-
σης μέχρι τοῦ πορθμοῦ Βαβελμανδέβου. Οὕτως οὖν ἀνά-
λογος τῆς ἐκτάσεως τοῦ βασιλείου καὶ τῆς δυνάμεως αὐ-
τοῦ ἦν καὶ τὸ πολυχρόνιον τῆς βασιλείας, ἀλλ' οὐχὶ πάν-
τοτε καὶ ἡ εὐδαιμονία αὐτῆς· διότι ἐννεακαιδεκάκις πολε-
μήσας, ἑπτακαιδεκάκις ἐνίκησε τοὺς ἐχθροὺς, ὑφ' ὧν ἅπαξ
μὲν κατετροπώθη, ἅπαξ δὲ ἡχμαλωτίσθη. Καὶ ὑπὸ μὲν τοῦ

(1) 1 ζεναβί. ε.

Κοῦρ Χάν, κυριάρχου τοῦ Καραχατάι (μικρᾶς Βουχα- 1140
ρίας) κατετροπώθη πέραν τοῦ Ὠξου καὶ ἐσώθη μετ' ὀλί-
γων διὰ τῆς φυγῆς, ἐγκαταλιπὼν ὅλον τὸ στρατόπεδον
καὶ τὰς γυναῖκας αὐτοῦ, ὑπὸ δὲ τῶν στασιασάντων ὑπη- 1156
κόων Γούζων ἡττήθη καὶ ἠχμαλωτίσθη.

Ἡ στάσις αὕτη τῶν Ὀγούζων ἐν Χορασάν ἐστίν ἡ δευ-
τέρα μεγάλη κίνησις τοῦ λαοῦ τούτου ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς
δυσμάς, περὶ ἧς αἱ μοσλιμικαὶ ἱστορίαι ποιοῦνται λόγον.
Ἦδη ἐγένετο μνεῖα περὶ τῆς πρὸ δύο αἰώνων ἐπὶ τοῦ Κα-
ρὰ Χάν πρώτης μεταναστεύσεως χιλιάδων τινῶν οἰκογε-
νειῶν, αἵτινες τότε ἐγκατέστησαν παρὰ τὰς ἀνατολικὰς καὶ
δυτικὰς ὁχθὰς τῆς Κασπίας θαλάσσης καλούμενοι Τουρ-
κομάνοι· νῦν δὲ τὰ φύλα ταῦτα ἀναφαίνονται ἐν τοῖς Βυ-
ζαντινοῖς ἱστορικοῖς ὑπὸ τὸ ὄνομα Γούζοι ἢ Οὔζοι, ἐν οἷς
συγκαταλέγονται καὶ τὰ φύλα τῶν Κουμάνων καὶ Πατσινα-
κῶν ἢ Κάγνλων (1). Τοὺς λαοὺς τούτους οἱ κυριάρχαι τοῦ
Καραχατάι μετεχειρίζοντο ἐπὶ ἐτησίῳ μισθῷ ὡς φύλακας
τῶν μεθορίων κατὰ τῶν ἐκ μεσημβρίας εἰσβολῶν. Ἄλλ' ὁ
Ἀρσλάν Χάν, προκάτοχος τοῦ Κοῦρ Χάν, κυριάρχου τοῦ
Καραχατάι διενεχθεὶς πρὸς αὐτοὺς ἐστέρησεν οὐ μόνον
τοῦ μισθοῦ τούτου, ἀλλὰ καὶ τῶν γυναικῶν αὐτῶν, διανο-
ούμενος τὸν ἐξαφανισμὸν τῆς σκληροτραχήλου ταύτης φυ-
λῆς. Ἀγνοοῦντες δὲ οἱ λαοὶ οὗτοι τὰς πέραν τῶν ἰδίων
ἐρήμων χώρας, συνέλαβον ἐμπόρους, ὅπως ὀδιγῇσιν
αὐτοὺς εἰς ἄλλας εὐφοριώτερας, οἱ δὲ ἔμποροι, δεδεμένοι

(1) Κουκρεμέ, ἐστὶν περὶ τῶν Ταταρικῶν γλωσσῶν, σ. 210, 224.
Διγενεὺς Γενεαλ. ἱστορ. τῶν Οὐννων, Γ', σ. 256. Ἐν Ἀκρί, σ. 58, ἀντὶ
Κάγνλων, ἀπέρχεται Καρέ· οἱ. Τοῦτο ἴσως ἐστὶν ἀμάρτυμα τοῦ ἀνιχνεύσεως,
ὡς τὸ Βεσγέρ, ἀντὶ τοῦ Βεσγνάκ.

ὀπισθεν τὰς χεῖρας, ἐδείκνυον τὴν εἰς Βαλασάγουν ἄγουσαν, ὅπου οἱ φυγάδες ἐφοβοῦντο ἐπὶ τὸν Ἀρσλάν Χάν. Ἐπὶ τοῦ διαδόχου ὁμοῦς τούτου Κούρ Χάν ἐξηπλώθησαν εἰς τὸ Τουρκιστάν, ἀποτίγοντες ὑπὲρ ἐκάτης οἰκογενείας χρυσοῦν νόμισμα (ΙΔ).

Ὁ Κούρ Χάν, ἐπιθυμῶν ἵνα συνάψῃ φιλίαν πρὸς τὸν πέραν τοῦ Ὠξοῦ καὶ Χορασάν βασιλεύοντα Σαντζάρ, ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν πλήρη θεραπείας καὶ ὑποταγῆς. Πρὸς τὴν ταπεινὴν δὲ ταύτην ἐπιστολὴν ἀπεκρίνατο ἀλαζονικώτατα διὰ πρεσβείας ὁ Σαντζάρ, προσκαλῶν τὸν Κούρ Χάν εἰς τὸν ἰσλαμισμὸν καὶ ἀπειλῶν αὐτῷ τὴν ἀποστολὴν ἀνάρηθμήτου στρατοῦ, οὗ τὰ βέλη διασχίζουσι τὰς τρίχας. Ὁ δὲ Κούρ Χάν, προστάξας ἵνα ἐκτίλῃσι τὸν πώγωνά τῶν πρέσβειων καὶ δώσωσι τῇ μὲν τῶν χειρῶν αὐτῶν αὐτὸν, τῇ δὲ ἐτέρᾳ βελόνην, εἶπε· «Μὴ δυνάμενοι διελεῖν τὰς τρίχας τοῦ πώγωνος διὰ τῆς βελόνης, πῶς διασχίσετε λεπτοτέρας τρίχας διὰ τῶν βελῶν;» Ἡ περαιτέρω ἀπάντησις ὑπῆρξεν ἐξοπλισμὸς καὶ ἡ μεγάλη καταστροφὴ τοῦ Σαντζάρ, μεθ' ἧν καὶ οἱ κυβερνήται τῆς Χωρασμίας καὶ τοῦ Γούρ, Ἰταῖς καὶ Χουσεῖν, ἤρξαντο ἐπιδιώκειν ἀνεξαρτησίαν, καὶ ἀντικατέστησαν ἐν ταῖς δημοσίαις προσευχαῖς τὸ ἴδιον ὄνομα ἀντὶ τοῦ Σαντζάρ, ἕως οὗ οὗτος ἀναλαβὼν τὰς δυνάμεις ἀνεκτήσατο τὰ δικαιώματα τῆς ἀπολύτου κυριαρχίας ἐπὶ τῶν καταπολεμηθέντων κυβερνητῶν καὶ ἐπὶ τῶν Γούζων, οἵτινες ἐγκατέστησαν εἰρηνικῶς ἐν τῷ Χορασάν καὶ ἐν τῇ περὶ τὸ Βάκτρον χώρα, τελοῦντες φόρον καὶ χορηγοῦντες τὸ κρέας τῷ μαγειρείῳ τοῦ σουλτάνου. Ἀλλ' οὗτοι ἀπέκτεινάν ποτε τὸν εἰσπράκτορα, καταστάντα μισητὸν διὰ τὰς καταπιέσεις, ὁ δὲ ἐμίρης Καματζι, κυβερνήτης τῆς Βάλχης, (Βάκτρων) καταδιώκων ἐνόπλιως αὐτοὺς, ἐφονεύθη μετὰ τῶν δύο υἱῶν. Τότε αὐτοῦ τοῦ σουλτάνου στρατεύ-

σαντος ἐπ' αὐτοὺς μετὰ 100,000 ἱππέων, οἱ Οὕζοι ἐπεμψαν πρὸς αὐτὸν κατ' ἀρχὰς πρέσβεις, ὅπως ἐξαιτήσωνται συγγνώμην ἐπὶ ταῖς γενομένοις, προσήνεγκον δὲ καὶ ἑκτὸν αἰχμαλώτους τοῦ Χαταΐ πρὸς ἐξαγόρασιν τοῦ αἵματος τοῦ Καματζι καὶ δύο λίτρας χρυσοῦ ἐξ ἑκάστης οἰκογενείας· ἀλλ' ἐπειδὴ ὡς πρὸς τοῦτο οἱ ἐμίραι διεφώνουν πρὸς ἀλλήλους, προέβησαν ἀπὸ τῶν διαπραγματεύσεων εἰς πόλεμον, ἐν ᾧ ὁ μέγας δυνάστης τῶν Σέλτσούκων ἐγένετο αἰχμάλωτος τῶν Γούζων.

Οὕτω διὰ τῆς αὐτομολήσεως τῶν Οὕζων ὁ μὲν αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ῥωμανὸς ὁ Διογένης ἡχμαλωτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀλπαρσλάν, διὰ δὲ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Γούζων ὁ Σαντζάρ, ἑγγονος τοῦ Ἀλπαρσλάν, ἡχμαλωτίσθη ὑπὸ τούτων. Καὶ πρῶτον μὲν οἱ ἐμίραι τῶν ἐπαναστατῶν ἡσπάσαντο τὴν γῆν ἐνώπιον αὐτοῦ καὶ προσηνέχθησαν αὐτῷ μετὰ σεβασμοῦ προσήκοντος μεγάλῳ ἡγεμόνι καὶ μέχρι τοῦδε κυριάρχῃ αὐτῶν· εἶτα ὅμως, ὅτε οὗτος ἡρνήθη ἐπιμόνως τὸ παραχωρῆσαι αὐτοῖς εἰς κληρονομίαν τὴν χώραν Μέρβην, πρωτεύουσαν αὐτοῦ, ἔσκωψαν καὶ ὕβρισαν αὐτόν. Πολλοὶ ἱστορικοὶ ἰσχυρίσθησαν, ὅτι ἐνεκλείσθη ἐν σιδερῷ κλωβίῳ· ἕκτοτε δ' ἤδη μυθολογεῖται καὶ ἡ ὕστερον ἐπὶ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Βαγιαζήτ· ἐπαναληφθεῖσα φυλάκισις ἐν σιδερῷ κλωβίῳ. Οἱ Γούζοι διεσπάρησαν ὡς καταστρεπτικὸς χεῖμαρρος εἰς Χορασάν, κατηρήμωσαν τὴν Νισαβούρ, ἐνέπρησαν τὰ τεμένη, ἐφόνευσαν καὶ κατεβασάνισαν τοὺς σοφοὺς καὶ ἐπειράθησαν ἵνα διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου ἐπαναγάγῃσι τοὺς μουσουλμάνους ἀπὸ τοῦ ἰσλαμισμοῦ εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν. Μετὰ τετραετὴ δὲ αἰχμαλωσίαν ὁ Σαντζάρ, ἐξελθὼν ἐπὶ θήραν, ἀπέδρα καὶ τῇ βοήθειᾳ τοῦ κυριάρχου τῆς Τερμέδ ἐπεραιώθη τὸν Ὠξόν. Τελευτήσαντος μετ' οὐ πολὺ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Γούζων, ὑπετά-

1157 γησαν αὖθις οὗτοι ὑπὸ τὸν Σαντζάρ, μεθ' οὗ ἐξέλιπεν ἡ
μεγάλη σελτσουκική δυναστεία ἐν Περσίᾳ.

Διὰ τὰς κατακτήσεις τοῦ ἡγεμόνος τούτου οἱ λαοὶ ἐκά-
λεσαν αὐτὸν δεύτερον Ἀλέξανδρον. Βασιλεῖς ἀνέλαβον
ἀξιώματα ἐν τῇ αὐτῇ αὐτοῦ· οἱ σουλτάνοι τῆς Χωρα-
σμίας, Κουτβεδδίν υἱὸς καὶ Ἰσις ἐγγονος τοῦ Νουσχυ-
τεγίν, πρὸς ὃν ὁ Βαρχιαρόκ προσήνεγκε τὴν κυβέρνησιν
τῆς Χωρασμίας, ὑπῆρξαν κατὰ διαδοχὴν οἰνοχόοι ἐν τῇ
αὐτῇ τοῦ Σαντζάρ (ΙΒ). Ποιεῖται καὶ μεγάλοι σοφοὶ ἐδό-
ξασαν τὴν βασιλείαν αὐτοῦ· Ἐνβερὶ δὲ, ὁ μέγιστος πα-
1152 νηγυριστὴς τῶν Περσῶν (1), καὶ ὁ Ἀβδολθασὶ ὑπῆρ-
ξαν πανηγυρισταὶ αὐτοῦ. Σαμασχάρης, ὁ μέγας φιλο-
λόγος, καὶ Νεζέφης, οὗ ἡ δογματικὴ ἐστὶ καὶ νῦν τὸ θε-
μελιῶδες βιβλίον τῆς τῶν Σουννιτῶν πίστεως, ἀπέθανον
1142 ἀμφότεροι ἐντὸς ἔτους μετὰ μεγάλην ἡτταν, ἣν ὑπέστη-
1143 σαν ὑπὸ τοῦ Κούρ Χάν. Χαρίρης δὲ, γνωστὸς πρὸ πολ-
λοῦ ἐν τε τῇ δύσει καὶ τῇ ἀνατολῇ ἐπὶ τῷ ἀριστουργή-
ματι τῆς ἀραβικῆς ῥητορικῆς, τῆς μακαμάτ, προσεφώ-
νησε τὸ σύγγραμμα τοῦτο τῷ ἐκυτοῦ προστάτῃ Σερε-
φεδδίν Χαλέδ, μεγάλῳ βεζύρῃ τοῦ Μωάμεθ, υἱοῦ τοῦ Μα-
λέκ Σάχ, πρὸς ὃν ὁ θεὸς αὐτοῦ Σαντζάρ Ἀζερβεϊτζάν,
κατέλιπε τὴν κυβέρνησιν τοῦ Ἰράκ καὶ τοῦ Φάρς (ΙΓ).

Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Μωάμεθ Σάχ, υἱοῦ τοῦ Μελέκ Σάχ,
κυρίου τοῦ Ἰράκ, οἱ σάχαι τῆς Χωρασμίας, οἱ ἡγεμόνες
τῶν Γουρίδων, καὶ οἱ τέσσαρες κλάδοι τῶν Ἀταβέγων
διεμερίσαντο τὰ λείψανα τοῦ ἀνατολικοῦ σελτσουκικοῦ βα-
σιλείου, ἐν ᾧ τὸ δυτικόν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐνισχύετο.
Στρέψωμεν ἤδη τὸ βλέμμα εἰς τοῦτο, οὗ ὁ τάφος ἐστίν

(1) Ἰστορ. τῆς περσικῆς ῥητορικῆς σ. 83.

ἡ κοιτίς τοῦ ὀθωμανικοῦ βασιλείου. Εἰ δὲ καὶ οἱ Σελτσούκοι τοῦ Ἰκονίου εἶχον ποικίλας σχέσεις πρὸς τοὺς σταυροφόρους καὶ ἀμφοτέραι αἱ ἱστορίαι αὐτῶν συνδέονται, καὶ ὁμως οἱ σύγχρονοι πρὸς τοὺς σταυροφόρους Εὐρωπαῖοι συγγραφεῖς, ὡς οἱ Βυζαντινοί, ἔδωκαν ἡμῖν ἀτελεστάστας εἰδήσεις περὶ τῶν δυναστῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐξέστιν ἡμῖν ἀναπληρῶσαι τὸ κενὸν ἐκ πηγῶν μέχρι τοῦδε ἀχρήστων, εἰ καὶ ἡ στενὴ ἀλληλουχία τῆς ἱστορίας τῶν τελευταίων Σελτσούκων ἡγεμόνων πρὸς τοὺς ἀρχαιοτέρους τῶν Ὀθωμανῶν οὐδόλως ἐπιβάλλεται ὡς ἀπαραίτητον καθῆκον τῇ ἱστοριογραφῇ τούτων.

Κουτούλμης, υἱὸς τοῦ Ἰτμαήλ, υἱοῦ τοῦ Σελτσούκου ἀπὸ τῆς ἐν τῷ Ρούμ, ἦτοι ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, βασιλείας τοῦ Ἀλπαρσλάν μάρτην ἐτόλμησεν ἵνα μετὰ στρατοῦ Τουρκομάνων, ἐσπευσμένως συναθροισθέντων, καταλάβῃ τὴν ἀνεξάρτητον ἐξουσίαν· ἡττηθεὶς δὲ, ἀπώλετο ἐν τῇ φυγῇ πεσὼν ἀπὸ τοῦ ἵππου. Ὁ πρεσβύτερος τῶν υἱῶν αὐτοῦ Μανσούρ ἦν ἐπὶ τινα χρόνον ὑποτελὴς τοῦ Ἀλπαρσλάν καὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Μελέκ Σάχ, μέχρις οὗ τελευταῖον ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ αὐτοῦ Ἐμίρ Πουρσάκ. Ἡ αὐτὴ τύχη ἐπαφυλάσσετο καὶ τῷ νεωτέρῳ ἀνηλίκῳ ἀδελφῷ αὐτοῦ Σουλεϊμάν, ἐπειδὴ ὁ Μελέκ Σάχ ἔγνων τὸν παντελῆ ὄλεθρον τοῦ δευτέρου τούτου κλάδου, ὅστις ἀναπτυχθεὶς ἐγένετο ἐπὶ φόβος πρὸς τὸν πρωτεύοντα, τὸν βασιλεύοντα ἐν Περσίᾳ. Ἀλλὰ διὰ τῶν παρακλήσεων τοῦ μεγάλου Βεζύρου Νιζάμουλ Μούλκ ἐσώθη ὁ Σουλεϊμάν, μάλιστα δὲ κατέστη ἀρχηγὸς τῶν ἐν Ρούμ Σελτσούκων. Ἡ βασιλίς τῶν πόλεων τῆς Συρίας, ἡ μεγαλοπρεπὴς τετράπολις Ἀντιόχεια, ἀπεσπάσθη τότε τὸ τέταρτον ἀπὸ τοῦ βυζαντινοῦ βασιλείου ὑπὸ τῶν Ἀσιανῶν δορικητόρων. Καὶ δις μὲν ἐκυρίευσαν αὐτῆς οἱ Χοσρόαι

τῆς Περσίας Σαβούρ καὶ Νουσχιρβάν, τέσσαρα δ' ἔτη μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ Μωάμεθ κατέλαβον αὐτὴν οἱ Ἀραβες, καὶ νῦν ἐκυρίευσαν αὐτῆς αἰφνιδίως οἱ Τοῦρκοι· ἐπὶ Σουλεϊμάν διὰ διακοσίων ὀγδοήκοντα ἔτη μόνον τῇ προδοσίᾳ τοῦ υἱοῦ κυβερνήτου Φιλαρέτου. (ΙΖ). Τότε δύο τοποτηρηταὶ τοῦ Μελέκ Σάχ ἐκυβέρνησαν ἐν Συρίᾳ, ὁ μὲν ἀδελφὸς αὐτοῦ Τουτούς, θεμελιωτῆς τῆς συριακῆς δυναστείας τῶν Σελτσούκων, ἐν Δαμασκῷ, ὁ δὲ Μοσλίν, υἱὸς τοῦ Κορεῖς ἐκ τοῦ οἴκου Ὀκάιλ, ἐν Χαλεπίῳ. Οὗτος ἀπῆλθες τὸν φόρον τῆς Ἀντιοχείας παρὰ τοῦ Σουλεϊμάν, ὅστις ἤρνηθη αὐτόν· διὸ ὁ Μοσλίν κατέφυγεν εἰς τὰ ὄπλα καὶ ἀπώλετο ἐν τῷ πολέμῳ. Καὶ αὐτὸς ὁ Σουλεϊμάν, ἥττηθεὶς ὑπὸ τοῦ Τουτούς, ἐγένετο αὐτόχειρ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς αἰχμαλωσίας.

Οἱ υἱοὶ τοῦ Σουλεϊμάν Δαβίδ καὶ Κιλιτζαρσλάν ἀπῆλθον κατ' ἀρχάς εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Μελέκ Σάχ· τελευτήσαντος δὲ τούτου πρῶτον μὲν ὁ Δαβίδ (ΙΗ), εἶτα δὲ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ἱδρυσαν ἐν Ἰκονίῳ αὐτόνομον κυριαρχίαν. Ὁ τελευταῖος οὗτος ἤρπασε παρὰ τῆς ἐν Καππαδοκίᾳ κρατούσης δυναστείας τῶν Δανισμένδων τὴν πρωτεύουσαν αὐτῶν Μαλατίαν (Μελιτηνὴν) καὶ Καραμανίαν, ἐνίκησε τοὺς σταυροφόρους, κατακτησαμένους τὴν Νίκαιαν δέκα ἔτη μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐκυρίευσεν τῆς Μοσούλ (Μεσπίλης), ἐπολέμησε πρὸς τὸν ἐμίρην Τζεβαλὴν καὶ τέλος κατέστρεψε τὸν βίον ἐν τῷ ποταμῷ Χαδῶρα, τυχαίως ἴσως ἢ βιαίως πνιγείς. Ἐκ τῶν δύο δὲ ἐπιζησάντων υἱῶν αὐτοῦ ὁ Μελέκ Σάχ, διατρίβων τότε ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, κατέλαβε τὴν ἀρχήν· ὁ Μεσουδ ὅμως, ὃν ὁ Κιλιτζαρσλάν κατέστησε κυβερνήτην τοῦ Μοσούλ καὶ ὃν μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ πατρὸς ὁ νικητὴς αὐτοῦ ἐμίρης Τζαβελῆς ἀπέστειλεν εἰς τὴν αὐλὴν

τοῦ Μωάμεθ Σάχ, Σελτσούκου κυριάρχου τῆς Περσίας, ἐπέμφθη πάλιν ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ εἰς τὸν νομὸν τῆς πατρικῆς κληρονομίας, ἣν μετὰ θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ Μελέχ Σάχ ἐπεξέτεινεν ἐφ' ἅπασαν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ὁ Με-
 σουδ ὑπῆρξε δίκαιος καὶ εὐσεβὴς ἡγεμὼν, κτίτωρ μοναστη-
 ρίων καὶ τεμενῶν καὶ τῆς παρὰ τῇ Ἀμασειᾷ Σαμάρας,
 ἔνθα ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ ὑπάρχει νῦν ναός· ἐδασίλευσε δὲ 1156
 τεσσαράκοντα καὶ ἑπτὰ ἔτη.

Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Ἀζεδδὴν Κιλιτζαρσλὰν ἐ-
 νύμφευσεν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Σελτζούκ Χατοῦμ μετὰ τοῦ
 καλὶφου Νασσίρ Λιδινιλλάχ· ἀναλαβὼν δὲ τὴν Μελιτηνὴν,
 ἣν ἄλλοτε ἀφῆρπασεν ὁ πάππος αὐτοῦ παρὰ τῶν Δανισ-
 μένδων, ἀπέδωκεν αὐτοῖς τὸ δεύτερον αὐτὴν τῇ μεσιτείᾳ 1171
 τοῦ μεγίστου τῶν Ἀταβέκων τῆς Συρίας Νουρεδδίν· ἀλλὰ,
 τελευτήσαντος τούτου, κατεκτήσατο πάλιν τὴν Μελιτη-
 νὴν, Σεβάστειαν καὶ Καισάρειαν, καὶ εἴτα φαρμακεύσας τὸν 1172
 ἔσχατον ἡγεμόνα τῶν Δανισμένων, συνῆψε τὰς εὐρυχώ-
 ρους αὐτῶν κτήσεις πρὸς τὸ ἴδιον βασιλεῖον, καὶ διένειμεν
 αὐτὰ τοῖς δέκα υἱοῖς (ΙΘ). Οὕτω δὲ τὸ κράτος αὐτοῦ ἔξω-
 θεν μὲν ἠϋξήσεν, ἔσωθεν δὲ ἐξησθένησεν· διότι οὕτω κατέ-
 στη εὐχερεστέρα τοῖς ὑπὸ τὸν Βαρβεροῦσον σταυροφόροις 1188
 ἡ ἄλωσις τοῦ Ἰκονίου, ὅπερ ὁ Κοτθεδδὴν ὁ τοῦ Ἀζεδὴν
 παρέδωκεν. Ὁ Φρειδερίκος, ἀπαγαγὼν εἰκοσιν ὁμήρους,
 προῦχώρησε διὰ τῆς Ταρσοῦ πρὸς τὸ Μεσσιαν (Μοψου- 1190
 εστία), ὅπου ἐπνίγη ἐν τῷ ποταμῷ τῆς Σελευκείας Καλυ-
 κάδων (Κ), μὴ εὐτυχήσας ὅσον ὁ Ἀλέξανδρος, ὅστις δι-
 ἔφυγε τὰ ψυχρὰ ρεῖθρα τοῦ γειτνιάζοντος Κύδνου, παθὼν
 μόνον ὑπὸ πυρετοῦ. Ὁ Κιλιτζαρσλὰν, μεταμεληθεὶς ὕστε-
 ρον ἐπὶ τῷ διαμερισμῷ τοῦ βασιλείου, ἐθῆρευσεν τὴν ἔνωσιν
 αὐτοῦ ὑπὸ τὸν Κοτθεδδὴν· ἐφ' ᾧ ἐπεζήτησεν ὑπὲρ τούτου
 τὴν θυγατέρα τοῦ μεγάλου Σαλαεδδίν· ἀλλὰ τότε πάντες

οἱ ἄλλοι υἱοὶ ἐπανάστησαν κατὰ τοῦ πατρὸς, καὶ οὕτω κα-
τεστράφη πᾶσα ἡ δύναμις αὐτοῦ. Ἀναζητῶν δὲ οὗτος ἄσυ-
λον καὶ βοήθειαν παρὰ τούτῳ κατ' ἐκείνου, εὔρε προθυμό-
τατον τὸν υἱὸν Μαχμουτ κατὰ τοῦ Χοσρέφ, ἐχθίστου πάν-
των. Ἀλληλομαχούντων τῶν υἱῶν, ὁ πατὴρ νοσήσας ἐτε-
1193 λεύτησε τὸν βίον μετὰ βασιλείαν εἴκοσι καὶ ἐννέα ἐτῶν, κα-
θ' ἣν ἔκτισε τὴν πόλιν Ἀκταράϊ. Μετὰ ταῦτα ἀνεφλέχθη
ὁ περὶ μονοκρατορίας μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν πόλεμος. Καὶ
πρῶτον μὲν ἐπολέμισαν πρὸς ἀλλήλους ὁ Μαχμουτ καὶ
ὁ Κοτβεδδὴν· ἀλλ' οὗτος ἐτελεύτησε μετ' οὐ πολὺ, ἀφ' οὗ
φιλίαν προσποιούμενος ἡχμαλώτευσσε τὸν ἐχθρὸν αὐτοῦ
καὶ ἀπέκτεινε. Παραχρῆμα διεδέξαντο τὸν αἵματηρὸν τοῦ-
τον ἀγῶνα ὁ Κεῖχοσρέφ, κύριος τοῦ Ἰκονίου, καὶ ὁ Ῥο-
κνεδδὴν Σουλεϊμάν, κύριος τοῦ Τοχάτ. Οὗτος ἐκυρίευσσε τῆς
Σεβαστείας καὶ Καισαρείας, ἐδίωξε τὸν Κεῖχοσρέφ ἀπὸ τοῦ
Ἰκονίου, εἶτα δ' ἔδωκεν αὐτῷ εἰς ἀμοιβὴν τὸ Ἐλβιστάν,
ὅθεν ἐδίωξε τὸν ἀδελφὸν Μογαϊσεδδὴν, καὶ κατ' ὀλίγον
συνήνωπεν ὑπὸ τὸ ἴδιον σκῆπτρον τὸ καταμεριτθὲν ὑπὸ τοῦ
πατρὸς βασιλείον. Ὁ δὲ Κεῖχοσρέφ κατέφυγεν ἀπὸ τοῦ
Ἐλβιστάν πρὸς τὸν κύριον τοῦ Χαλεπίου, αὐτόθεν δὲ πρὸς
τὸν βασιλέα τῆς Ἀρμενίας Λέοντα, καὶ ἐντεύθεν εἰς Τρα-
πεζοῦντα, καὶ ἐπὶ τέλους εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου μετὰ
τῶν υἱῶν Ἀλαεδδὴν, Κεϊκοβὰν καὶ Ἀσεδδὴν Καϊκαβροὺς ἀνέ-
μεινεν ἐπὶ ἐνδεκαετίαν τὴν τελευταίαν τοῦ ἀδελφοῦ.

Ὁ Ῥοκνεδδὴν ἐδέχθη κούφα τὴν ἀπιστον διδασκαλίαν
τῶν Ἰσμηλιτῶν. Ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν τῇ αὐτῇ ἐμιλονείκῃ
σάν ποτε φιλότατος καὶ δερβίσης· οὗτος δὲ, ἡττηθεὶς ὑπὸ
τῆς λογικῆς ἐκείνου, κατέφυγεν εἰς τὴν προχειροτέραν ἀ-
πρόδειξιν τῶν ραπισμάτων, ὁ δὲ σουλτάνος ἀταράχως ἔδωκε
περὶ τὰ γινόμενα. Ἀπελθόντος δὲ τοῦ δερβίση καὶ τοῦ φι-
λοσόφου δυσφοροῦντος ἐπὶ τοῖς γενομένοις, ὁ σουλτάνος

εἶπεν· «Εἰ προϋστάτεον δημοσία τῆς διδατκαλίας τῶν φι-
λοσόφων, σύ τε καὶ ἐγὼ κατεσφαζόμεθα ὑπὸ τοῦ λαοῦ»
(ΚΑ.) Τὸν Ῥοκνεδδὶν ἐκάλεσεν ὁ καλίφης τῆς Αἰγύπτου
Ἔς Σουλτάν Ἐλ Καρίρ, ἥτοι ἰσχυρὸν ἢ τιμωρόν· ἐγένετο
δὲ ἄξιος τῆς ὀνομασίας ταύτης διὰ τὴν αὐστηρότητα αὐ-
τοῦ· διότι τὴν κοιλίαν ἀγαπητοῦ τινος αὐτῷ, τοῦ εὐειδοῦς
Ἀγιάς, ἀφελόντος ὀξύγαλα πτωχῆς τινος γυναικὸς, διέ-
ταξεν ἔν' ἀνοίξωσιν. Ὅτε δὲ ἀπεστέρησε τοὺς ἀδελφοὺς
τῆς πατρικῆς κληρονομίας, ὁ ἀνεψιὸς, υἱὸς τοῦ Μοχεδδὶν,
δεσπότης τῆς Ἀγκύρας, ἀντέστη αὐτῷ ἐπὶ τρία ἔτη ἐπὶ
τοῦ ὀχυροῦ καὶ ὑψηλοῦ φρουρίου. Καὶ ὑπέσχετο μὲν αὐτῷ
ἐλευθερίαν ἔξοδον, ἀλλὰ παρὰ τὴν ὑπόσχεσιν ἀπέσφαξε τὸν
ἀνεψιὸν καὶ πᾶσαν τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ (1). Μετὰ πέντε 1202
ἡμέρας ὁ θάνατος κατέλαβε τὸν φονέα, ὁ δὲ ἐνδεκαετῆς
αὐτοῦ υἱὸς Ἀζεδδὶν Κιλισζαρσλάν, διαδεχθεὶς αὐτόν, ἐβα-
σίλευσε μόνον πέντε ἔτη.

Ὁ Γαῖασσεδὶν Κεῖχοσρέφ, μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ ἀδελ-
φοῦ, ἀπῆλθε ταχέως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ἡτ-
τήθη μὲν κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ ἀνεψιοῦ, ἀλλὰ
μετ' οὐ πολὺ οἱ κάτοικοι τοῦ Ἀκταρχί καὶ τοῦ Ἰκονίου,
κηρυχθέντες ὑπὲρ αὐτοῦ, ἀνηγόρευσαν σουλτάνον. Μετὰ
ταῦτα ὁ μὲν ἀνεψιὸς καὶ πάντες οἱ ἐμίραι συνελήφθησαν, ὁ
δὲ Μελέκ Ἐφδάλ, ὁ ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ἐγιοούβιδων, κυρι-
άρχης τῶν Σαμοσάτων, καὶ Νιζαμεδδὶν, δεσπότης τοῦ
Χαρπούρτ, ὑπετάγησαν αὐτῷ. Ὁ τελευταῖος τούτων πο- 1203
λεμούμενος ὑπὸ τοῦ Νιζιρεδδὶν Μαχμούτ, κορίου τῆς Ἀ-
μίδης, καὶ ὑπὸ τοῦ Μελέκ Ἐσχρέφ, ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν
τὸν Κεῖχοσρέφ, ὅστις ἐπεμφε μετὰ στρατοῦ τὸν Μελέκ Ἐφ-

(1) Τζεναβή.

δάλ. Ὁ δεσπότης τῆς Ἀμίδης κατέλιπε τὸ Χαρπούρτ, ὃ
 δὲ Κεϊχουσρέφ ἐξεστράτευσε πρὸς πολιορκίαν τῆς παρὰ τὴν
 Κιλικίαν Ἀτταλείας. Οἱ Ἕλληνες ἐπεκαλέσαντο τὴν ἐπι-
 κουρίαν τῶν Φράγκων ἐκ τῆς Κύπρου, ἀλλὰ διαφωνήσαντες
 1206 πρὸς τούτοις, παρεχώρησαν τὸ φρούριον πρὸς τὸν σουλτάν-
 1208 νον. Μετ' οὐ πολὺ εἰσβαλὼν ὁ Κεϊχουσρέφ εἰς τὴν Ἀρμε-
 1211 νίαν, κατεκτήσατο τὸ Καρακός, καὶ μετὰ τὴν κατὰ τοῦ Λα-
 σκάρως νίκην παρὰ τῷ Ἀμουρίῳ ἔπεσεν ὑπὸ τὸ ξίφος
 Φράγκου τινος ἐπιπεσόντος κατ' αὐτοῦ μόνου. Ὁ Μελέκ
 Ἐρδάλ, ἡγεμὼν τῶν Σαμοσάτων, ἐθρήνησε τὸν θάνατον
 αὐτοῦ ἐν κομφῇ ἀραβικῇ ἐλεγείᾳ.

Τὸν Ἀζεδδὴν Κεϊκαβούς, πρεσβύτερον υἱὸν τοῦ Κεϊχου-
 σρέφ, νέον εὐειδῆ καὶ εὐπαιδευτον καὶ ἀνδρεῖον, ὡμολόγη-
 σαν ὡς κυριάρχην οἱ ἡγεμόνες τῆς Ἀμίδης, τοῦ Ὅσν Κεϊ-
 φᾶ, Μάρδης, Χαρπούρτ καὶ τῶν Σαμοσάτων, χαράξαντες
 νόμισμα ἐν ὀνόματι αὐτοῦ καὶ μνημονεύοντες αὐτοῦ ἐν ταῖς
 δημοσίαις προσευχαῖς· ἀλλ' ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ ἐπολέμησε
 κατ' ἀνάγκην τὰς ἀξιώσεις τοῦ θείου Τογροῦλ Βέν Κιλι-
 τζαρσλάν, ἡγεμόνος τοῦ Ἐρζερούμ, καὶ τοῦ νεωτέρου ἀ-
 δελφοῦ Ἀλαεδδὴν Κεϊκοβάδ. Ὁ Τογροῦλ ἐπολιόρχησε τὸν
 σουλτάνον ἐν Σεβαστείᾳ, ἀπεχώρησε δὲ, ὅτε προσήγγιζεν ὁ
 1213 Μελέκ Ἐτγχεφ, προσκλήθεις ἐκ Συρίας πρὸς βοήθειαν.
 Κατόπιν δὲ περιπεσὼν ταῖς χερσὶ τοῦ ἀνεψιοῦ, ἀπηγγόνι-
 σθη μετὰ πάντων τῶν ἐμιρῶν, ὃ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κεϊκο-
 βάδ, πολιορκηθεὶς ὑπὸ τοῦ σουλτάνου ἐν Ἀγκύρᾳ, συνελή-
 φθη καὶ ἐπέμφθη δεσμώτης εἰς Μιλιτηνήν. Τῶν ἐμιρῶν δὲ
 τούτων ὁ Κεϊκαβούς διέταξεν ἵνα, ἀποκόψαντες τὸ γένειον,
 περιάγωσιν αὐτοὺς ἐπὶ ὄνου διὰ τοῦ στρατοπέδου ἀνακη-
 ρύσσοντες, ὅτι αὕτη ἦν ἡ τιμωρία τῶν προδοτῶν τῶν ἡγε-
 μόνων. Ὁ Λᾶσκαρις, καθ' οὗ ὁ Κεϊκαβούς ἔπνεεν ἐχθρὴν
 σιν διὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς, μόλις ἐσώθη παραχωρή-

σας αὐτῶ πολλὰς πόλεις καὶ φρούρια. Ὁ Κεϊκαβὺς ἐκυ-
ρίευσεν καὶ τῆς ὑπὸ τῶν Φράγκων τῆς Κύπρου καταληφθεί-
σης πόλεως Ἀτταλείας, ὡς καὶ τοῦ φρουρίου Λουλουὲ ἐν 1214
Ἀρμενία καὶ τῆς παρὰ τὸν Εὐξείνιον Σινώπης· κατελάμ-
βανε δὲ καὶ τὸ Χαλέπιον μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ Ταχίρ, 1215
υἱοῦ τοῦ Σαλαεδδίν, κυριάρχου αὐτῆς, εἰ μὴ ἀπεχώρει κα-
τ' ἀνάγκην. Ἐπειδὴ δὲ ἀπέδωκε τὴν αἰτίαν τῆς ἀποτυχίας
τοῖς στρατηγοῖς, κατέκλεισεν αὐτοὺς ἐν οἰκίᾳ καὶ κατέ-
καυσε ζῶντας. Οὐδ' ἡ κατὰ Μελέκ Ἀλ' Ἐσχρέφ Μουσαῖ,
δεσπότης τῆς Μεσοποταμίας, ἐκστρατεία αὐτοῦ ἦν εὐτυ-
χεστέρα. Ἐπανερχόμενος δὲ οἴκαδε ἐνόσησεν καὶ ἐτελεύτη-
σεν ἐν Σεβαστείᾳ, ὅπου ὁ τάφος αὐτοῦ κεῖται ὑπὸ ὕψηλόν 1220
τέμενος παρὰ τῷ κτισθέντι ὑπ' αὐτοῦ νοσοκομείῳ (ΚΒ).

Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀλαεδδίν Κεϊκαβάκ ἀνέβη εἰς τὸν
ὀρόνον ἐξελθὼν ἀπὸ τῆς εἰρκτῆς, ἐν ᾗ ἐπὶ πάντε ἐτη, ὡς
καὶ πρότερον ἐνδεκα ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς ξένος μέ-
νων, εἶχε καιρὸν ἵν' ἀναπτύξῃ τὰς μεγάλας αὐτοῦ ἀρετάς
διὰ τῆς πείρας πολλῶν δυστυχημάτων καὶ διὰ μακρᾶς με-
λέτης τῶν πραγμάτων. Ἐπὶ δεκαπενταετίαν ἀρχας, ἀπε-
δείχθη ὁ μέγιστος τῶν Σελτσούκων ἡγεμόνων τῆς Μικρᾶς
Ἀσίας ὥστε διὰ τοῦτο ἀξιομνημόνευτός ἐστιν οὐ μόνον ἐν
τῇ ἱστορίᾳ αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τῶν Ὀθωμανῶν ἰδίᾳ·
διότι ἐπ' αὐτοῦ ἤρξατο ἀναδεικνυμένη ἡ δυναστεία τού-
των. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ
Τσιγγισχάν ἀνατέλλει ἡ φυλὴ τῶν Ὀθωμανῶν διὰ τοῦ
Σουλεϊμάν, πατρὸς τοῦ Τογροῦλ καὶ πάππου τοῦ Ὀσμάν,
ἐκ τῶν μογολικῶν κατακτητικῶν ἐπιδρομῶν, εἴτα δὲ ἀφα-
νίζεται ἐπὶ πεντηκονταετηρίδα ἕνεκα μεγάλων καιρικῶν
περιστάσεων, ἕως οὗ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ τρίτου καὶ
τελευταίου Ἀλαεδδίν ἀναφαίνεται μετὰ νεαρᾶς λαμπρό-
τητος καὶ ἰδρύει διὰ παντός τὸν ὀρόνον ἐν τῇ καθολικῇ

ιστορία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὅπως δὲ μὴ διακόψωμεν τὴν συνέχειαν τῶν ἔργων τῶν Ὀθωμανῶν, ἀνάγκη μὴ παραλείψαι τοὺς Σελτσούκους τοῦ Ἰκονίου, ἀλλὰ παρακολουθῆσαι αὐτοῖς μέχρι τοῦ τέλους τῆς βασιλείας αὐτῶν, καὶ τοῖς λοιποῖς ἑπτὰ ἡγεμόσιν, ἀπὸ τοῦ μεγάλου Ἀλαεδδίν τοῦ Α' μέχρι τοῦ ἀσθενεστάτου Ἀλαεδδίν τοῦ Γ' καὶ τελευταίου, ἀφηγούμενοι τὰ γεγονότα, ὥς μέχρι τοῦδε συνοπτικῶς.

Ἄρμα ἀναβὰς εἰς τὸν θρόνον Ἀλαεδδίν ὁ μέγας, συνωμολόγησεν εἰρήνην καὶ φιλίαν πρὸς τὸν Μελέκ Ἐσχρέφ, κυριάρχην τῆς Ἀρμενίας, ἀφήρπασεν ἀπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μεσοποταμίας φρουρίά τινα, ἐκυρίευσεν τῷ ἐπιόντι 4123 ἔτει δύο φρουρίων τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀμιδης Μελέκ Μεσσοδ Βέν Σαλίκ ἐκ τοῦ Ὀρτόκ (1), καὶ ἐνίκησε τὸν ἐχθρὸν 4226 τοῦτον διὰ τῆς ἐπικουρίας τοῦ συμμάχου αὐτοῦ Μελέκ Ἐσχρέφ.

Τῷ ἐβδόμῳ ἔτει τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλαεδδίν ἤρξατο 4229 ὁ ἑπταετής πόλεμος πρὸς τὸν μέγαν ἡγεμόνα τῆς Χωρασμίας Τζελαλεδδίν, ὅστις ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Τσιγγισχάν παρίστησιν ἐπισημότερον πρόσωπον· διότι ἐπὶ μακρὸν ἀντέστη γενναίως πρὸς τὴν μογολικὴν πλημμύραν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἀπώλετο. Ἐπειδὴ δὲ ἐπίσημοι Εὐρωπαῖοι συγγραφεῖς συγχέουσι τοὺς Ὀθωμανοὺς πρὸς τοὺς Χωρασμίους (2), διότι ὁ πρόγονος αὐτῶν Σουλεϊμάν ἐφάνη ἔτη τινὰ πρὸ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Τζελαλεδδίν ἐπὶ τῶν ἀρμενια-

(1) Κατὰ τὸν Τζεναβὴν, φ. 206, τὸ πρῶτον καλεῖται Ὀσμανσούρ, τὸ δεύτερον Ἀλκαχασίν ἢ Ἀλκασίν. Τοῦτο, ὅτε καλῶς γεγραμμένον, ἀμφιβολὸν ἔστι.

(2) Δεγεύινης, Γενεαλόγιστ. τῶν Οὐνιων, Βιβλ. KB', σ. 333 καὶ ἐπόμε· καὶ κατ' αὐτὸν, Γίβζων, Κεφ. ΞΔ', σ. 310.

κῶν μεθορίων, πρὸς ἀναίρεσιν τῆς γνώμης ταύτης ἀνάγκη εἶπεῖν τινα περὶ τῆς Χωρασμίας καὶ τῶν κατοίκων αὐτῆς ἀρυόμενοι αὐτὰ ἀπὸ ἀρχαίων ἀνατολικῶν πηγῶν.

Χωρασμία καλεῖται ἡ στενὴ χώρα, ἡ μεταξὺ τοῦ Ὠξου καὶ τῆς Κασπίας θαλάσσης, καὶ ὀρίζεται πρὸς ἀνατολὰς μὲν ὑπ' ἐκείνου, πρὸς δυσμὰς δὲ ὑπὸ ταύτης, πρὸς μεσημβρίαν δὲ ὑπὸ τοῦ Χορασάν, καὶ πρὸς ἄρκτον ὑπὸ τῆς χώρας τῶν Τουρκομάνων. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς εἰσι μιγάδες καὶ διαφέρουσι κατὰ τὰ ἔθνη, ἡ δὲ γλῶσσα αὐτῶν οὔτε τουρκικὴ, οὔτε περσικὴ καθαρὰ ἐστὶ. Αἱ πρῶται πόλεις αὐτῆς εἰσὶν ἡ Κουρκεντζή ἡ Τζορζανία (ΚΓ) παρὰ τὴν δυτικὴν ὄχθην τοῦ Ὠξου, καὶ ἡ Κὰτ παρὰ τὴν ἀνατολικήν. Καὶ ἐκείνη μὲν ἐστὶ φερώνυμος τῇ χώρᾳ, αὕτη δὲ ἦν τὸ ἐνδιαίτημα τῶν σεχῶν αὐτῆς. Ἐνδοξοτέρᾳ σχεδὸν τῶν πόλεων τούτων, εἰ καὶ γενετειρῶν πολλῶν λογίων ἀνδρῶν (ΚΔ), ἐστὶν ἡ μεγάλη κώμη Σαμασκάρ, ἅτε γεννήσασα τὸν μέγιστον φιλολόγον τῶν Ἀράβων Σαμαχσαρί.

Ὁ Βαρκιάρκ καὶ Σαντζάρ, οἱ μέγιστοι τῶν σουλτάνων τῶν Σελτσούκων τῆς Περσίας, εἶχον ὡς οἰνοχόους τὸν Κουτβεδδὶν καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰτσίφ· καὶ ὁ μὲν τούτων ἐγένετο μόνον τοποτηρητῆς, ὁ δὲ μετὰ μικρὸν αὐτόνομος ἡγεμὼν ἐν Χωρασμίᾳ. Πατὴρ τοῦ Κουτβεδδὶν ἦν ὁ Τοῦρκος Νουσχιτερίν, δούλος οἰνοχόου Σελτσούκου ἐμίρη. Διάδοχοι τοῦ Ἰτσίφ ὑπῆρξαν ὁ υἱὸς, ὁ ἑγγονος καὶ ὁ δισέγγονος αὐτοῦ. Ὁ τελευταῖος οὗτος ἐμπλεχθεὶς ἐν μὲν τῷ ἐσωτερικῷ πολλοῖς πολέμοις πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ υἱοὺς, ἐν δὲ τῷ ἐξωτερικῷ πρὸς τοὺς Σελτσούκους τῆς Περσίας καὶ τοὺς δεσπότας τοῦ Καραχατὰί, διέπρεπεν ἐπ' ἀνδρίᾳ καὶ ἐλευθεριότητι, ἐπὶ ἀνδραγαθίμασι καὶ ἀγάπῃ πρὸς τὰς ἐπιστήμας· ἔθληκε δὲ ἐπὶ τῶν σημαιῶν καὶ ἐπὶ τῶν σκηνῶν αὐτοῦ τὴν ἡμισέληνον, ἣτις ἐθεωρήθη μὲν ἔκτοτε

ἐν Εὐρώπῃ ὡς ἴδιον σύμβολον τῶν Ὀθωμανῶν, ἀλλ' ὅμως ἤδη πολὺ πρότερον ἐκόσμει μετὰ τοῦ ἡλίου τὸ στέμμα τῶν Χοσρόων τῆς Περσίας ἐπὶ τῶν νομισμάτων, ὡς σύμβολον τῆς δυναστείας αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης. Ὁ αὐτὸς Ἀλαεδδὶν τοῦ Τεκές, κύριος τῆς Χωρασμίας, μετέβαλε καὶ πολλὰς ἄλλας διατάξεις. Οὕτως ἐπὶ τῶν Σελτσούκων ἡ μουσικὴ ἐπαιάνιζε κατὰ τοὺς πέντε καιροὺς τῆς προσευχῆς, αὐτὸς δὲ διέταξεν ἵνα ὑπὲρ μὲν τῶν υἱῶν παιανίζῃ πεντάκις, ὡς πρότερον, ὑπὲρ αὐτοῦ δὲ δις κατὰ τὴν ἀνατολὴν καὶ δύσιν τοῦ ἡλίου. Εἰκοσιεπτὰ ἡγεμόνες ἐτυμπάνιζον ἐπὶ χρυσῶν τυμπάνων διὰ πλήκτρων μαργαρίταις κεκοσμημένων. Οἱ τυμπανισταὶ οὗτοι ἦσαν οἱ υἱοὶ τῶν ὑποταγέντων κυριαρχῶν τῶν Σελτσούκων καὶ Γούριδων, οἱ βασιλεῖς τῶν Βάκτρων, Βαμιάν, Βουχάρας καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῶν (1). Γαυριῶν ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτοῦ, προὐκάλεσεν ἐφ' ἑαυτὸν τὴν μεγάλην δύναμιν τοῦ Τσιγγισχάν, ὃν ἠρέθισε διὰ τὸν ἐν Ὀτράρῳ φόνον τῶν Μογόλων ἐμπόρων, ὃ δὲ μογολικὸς χεῖμαρρος εἰσέβαλεν εἰς τὰς ἐνθεν καὶ ἐνθεν τοῦ Ὠξοῦ χώρας αὐτοῦ, εἰς Ὀτράρον καὶ Νετζένδ, εἰς Φενακέτ καὶ Χοτζένδ, εἰς Μαράκανδα καὶ Βουχάραν, καὶ εἰς τὴν μεγάλην καὶ μικράν Κουρκεντζήν, ἥτοι εἰς Χωρασμίαν (2).

Ὁ υἱὸς τοῦ Μωάμεθ Σάχ Τζελαεδδὶν Μινκβέρνῃ, ὁ τελευταῖος τῶν σεχῶν τῆς Χωρασμίας οὐ μόνον ἐξηκολούθησε πολεμῶν ἐν Ἀσίᾳ πρὸς τὸν Τσιγγισχάν, ἀλλ' ἔλαβε πείραν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ δύσει πολεμήσας πρὸς τὸν Ἀλαεδδὶν Κεϊκοβάχ, τὸν μέγιστον τῶν Σελτσούκων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὑποταγέντος δὲ τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Ἀλαεδδὶν, τοποτηρητοῦ ἐν Ἀχλάτ μετὰ τῆς πόλεως ὑπὸ

(1) Γενεαλ. ἱστ. τῶν Οὐγγων, ΙΔ', σ. 278, (2) Ἀνδρ. σ. 218.

τὴν νικηφόρον δύναμιν τοῦ Σάχ τῆς Χωρασμίας, ἐξῆλθεν ὁ Ἀλαεδδὶν Κεϊκοβάκ μετὰ εἰκοσακισχιλίων ἵππέων καὶ πεντακισχιλίων τοῦ συμμάχου αὐτοῦ Μελέκ Ἐσχρέφ Μου-
σᾶ, κυριάρχου Μετοποταμίας καὶ Ἀρμενίας, καὶ μετὰ καρ-
τερὰν μάχην ἐνίκησε λαμπρὰν νίκην, ἐπίσημον ἐν τῇ ἰστο- 1229
ρίᾳ τοῦ Ἰσλάμ, ἐν τῷ Νίσσε Σέμεν, παρὰ τῷ Ἐρζεντζάν. 1233
Τὸ Ἀχλάτ μετὰ τέσσαρα ἔτη περιῆλθεν ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ
ἀνεψιοῦ τοῦ Ἀλαεδδίν.

Ὁ Μελέκ Καμήλ, κυριάρχης ἐν Αἰγύπτῳ, συνήγαγε
τὰς δυνάμεις αὐτοῦ κατὰ τοῦ Ἀλαεδδίν, ἐκκαίδεκα δὲ βα-
σιλεῖς ἦλθον πρὸς ἐπικουρίαν αὐτοῦ· ἀλλ' ἔμεινε μόνον
παρὰ τὸν Καλύκαδνον, τὸν διαχωρίζοντα τὴν Μικρὰν Ἀ-
σίαν ἀπὸ τῆς Συρίας. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Ἀμᾶ (Ἐπιφανείας)
Μελέκ Μοζαφέρ ἀπεστάλη μετὰ δισχιλίων καὶ πεντακο-
σίων ἵππέων πέραν τοῦ Βυφράτου πρὸς κατάληψιν τοῦ
Χαρπούρτ· ἀλλὰ πολιορκηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀλαεδδίν, παρε-
δόθη, καὶ μετὰ εἰρηνικὴν συνδιαλλαγὴν ἔλαβε δῶρον στο-
λὴν τιμητικὴν. Τῷ ἐπιόντι δ' ἔτει τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρα-
τοῦ τῶν συμμάχων βασιλέων διασκορπισθέντος, ὁ Ἀλαεδ-
δὶν κατέλαβε τὸ Χαῤῥάν (Κάρρας), τὴν Ῥόην (Καλλιρ-
ρόην ἢ Ἐδεσσαν), ὡς καὶ τὸ Ἐρζεντζάν, Τσεμισέκ καὶ
Ἀλάϊαν, ἢ μᾶλλον τὴν ἀρχαίαν Σίδην, παρ' ἣ ἐκτίσε τὴν
φερόνυμον αὐτῷ πόλιν Ἀλάϊαν, ὡς καὶ τὴν Κοβαδιγέ
παρὰ τῷ Ἐρζεντζάν. Ὑπεραγαπῶν τὰς μεγάλας οἰκοδο-
μὰς ὁ Ἀλαεδδὶν ἐξωράισε διὰ τεμενῶν, μοναστηρίων, ἀκα-
δημιῶν καὶ ξενοδοχείων ἐννέα πόλεις τοῦ βασιλείου αὐτοῦ,
ἐν αἷς τὴν Σεβάστειαν, Ἀμάσειν, Ἀναμούρ καὶ τὴν πρω-
τεύουσαν τοῦ Ἰκονίου (ΚΕ), ἣν πρῶτος περιτείχισε. Πρὸς
σωτηρίαν δὲ τῶν διαφόρων τούτων πόλεων διὰ θρησκευτι-
κοῦ τινος ἢ μᾶλλον δεισιδαίμονος τρόπου, ἐζήτησεν ἐπω-
δὴν τινα μυτηριώδη (ΚΤ) παρὰ τοῦ μεγίστου τῶν τότε μυ-

στικῶν ποιητῶν Μεβλανὰ Τζελαλεδδίν, ὅστις ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐλθὼν μετὰ τοῦ πατρὸς Βεχαεδδίν ἐγκατέστη ἐν Ρούμ, καὶ παραχρῆμα ἐπεκλήθη κατὰ τὸ ὄνομα τῆς νέας αὐτοῦ πατρίδος Τζελαλεδδίν Ρούμ. Ὁ Μεβλανὰ (κύριος ἢ φίλος ἡμῶν) ἐστὶν ὁ θεμελιωτὴς τῶν δερβισῶν Μεβλεβίδων, τάγματος ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων, ἀκμαζόντος ἔτι ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ. Ἡ ἔδρα καὶ αἱ πρῶται κτήσεις τοῦ τάγματος τούτου εἰσὶν ἐν Ἰκονίῳ, τόπῳ ἱερῷ, εἰς ὃν πολλοὶ θαμίζουσιν, ἅτε περιέχοντα τοὺς τάφους τοῦ οἴκου τοῦ Τζελαλεδδίν, οὗ ὁ πατήρ καὶ ὁ υἱὸς προσαγορεύονται σουλτάνοι ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς ἀγιότητος καὶ τῆς μυστηριώδους θρησκείας. Οὕτω π. χ. ὁ πατήρ καλεῖται ἐν γένει σουλτάνος τῶν Οὐλεμάδων, ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐμὴρ σουλτάν ἢ μεβλανὰ χουγγιάρ, ἥτοι αὐτοκράτωρ, ὁ δὲ ἔργοντος σουλτάν βελεδ, ἥτοι σουλτάνος υἱός (ΚΖ).

Ὅτε ὁ Τσιγγισχάν ἐπύρθησε τὴν ἐνθεν καὶ ἐνθεν χώραν τοῦ Ὠξου, οἱ σοφοὶ ἔφυγον ἀπὸ τῶν καπνίζόντων λειψάνων τῶν βιβλιοθηκῶν καὶ ἀκαδημιῶν εἰς τὴν ἀπωτάτην δυσημικὴν ἐσχατιὰν τῆς Ἀσίας πρὸς τὸν Κεϊκοβὰδ, ζητοῦντες παρ' αὐτῷ ἄσυλον καὶ προστασίαν, ἣν ὁ Σάχ τῆς Χωρασμίας οὐκέτι ἐδύνατο δοῦναι αὐτοῖς. Οὕτω δὲ ἡ περσικὴ φιλολογία μετέκχησεν ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ὠξου εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰωνίας, ὡς μετὰ δύο ἑκατονταετηρίδας τὰ ἐλληνικὰ γράμματα ἀπὸ τοῦ Βοσπόρου εἰς τὸν Τίβεριν καὶ Ἄρνον. Ὁ καλὶφης Νασσίρ Λιδναλλάχ, (στήριγμα τῆς θρησκείας διὰ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν) ἐπρεσβεύσατο πρὸς τὸν Κεϊκοβὰδ, τὸν μέγιστον νομομαθῆ τοῦ κατ' αὐτὸν χρόνου, τὸν Σεαβεδδίν Σουρβερδῆ, ὅπως ἐγχειρίσῃ αὐτῷ δίπλωμα καλὶφου μετὰ τῆς τιμητικῆς ὀνομασίας μεχτῶσ τοῦ σουλτάνου. Πεντακισχίλιοι ἱππεῖς, πάντες οὐλεμάδες καὶ σέχαι, ἐξῆλθον εἰς προὔπαντησιν τοῦ πρεσβε

τοῦ· ὁ δὲ, εἴτε δι' ἀγάπην πρὸς τὴν ἐπιστήμην, εἴτε εὐ-
γνωμονῶν ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ τιμῇ, ἐπεθεώρησεν ἐπίσημόν τι
σύγγραμμα περὶ ἠθικῆς, προσφωνηθὲν ὑπὸ τοῦ σέχη Νε-
τζιμεδδὶν τῷ σουλτάνῳ Ἀλαεδδὶν (1). Ὁ ἰσχυρὸς οὗτος
κυριάρχης ἐφάνη ἄξιος τῆς τιμῆς ταύτης τῶν σοφῶν διὰ
τὴν ὑπὲρ αὐτῶν προστασίαν καὶ διὰ τὴν πρὸς τὰς ἐπιστή-
μας ἀγάπην· διήρει δὲ τὴν τε ἡμέραν καὶ νύκτα τακτικῶς
εἰς τρία μέρη· καὶ τὸ μὲν πρῶτον διέτριβε περὶ τῆς κυβερ-
νητικῆς, τὸ δὲ δεύτερον περὶ ὁμιλίας μετὰ σοφῶν καὶ σεχνῶν,
καὶ τὸ τρίτον περὶ τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας. Μόνον ἔν
τρίτημόριον τῆς νυκτὸς ἐκάθευδε, τὸ δὲ λοιπὸν ἡγρύπνει
προσευχόμενος καὶ ἀναγινώσκων ἠθικὰ συγγράμματα. Τὰ
δύο αὐτοῦ μεγάλα παραδείγματα ἦσαν ὁ Μαχμούτ Λέ
Γασνεβιδ, ὡς δορικτήτωρ, καὶ ὁ Καβούς ὁ τοῦ Βεσμηγίρως
μέγας καὶ εὐκλεῆς ἡγεμὼν (ΚΘ). κατώρθωσε δὲ ἓνα ἐνώση
ἐν ἑαυτῷ τὰς ἀρετὰς τούτων, ὥστε, πλὴν τῶν πολλῶν
μνημείων τοῦ πρὸς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας ἔρωτος ἢ
ἐκτασις τοῦ ἰδίου βασιλείου ἀποδείκνυσιν τὸ μεγαλεῖον καὶ
τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ (Λ). Ἐπὶ δέκα καὶ ἑπτὰ ἔτη ὑπῆρξεν ὁ
μέγιστος καὶ εὐτυχέστατος τῶν Σελτσούκων κυριαρχῶν
τοῦ Ροῦμ, ἀτυχῆς δὲ μόνον κατὰ τὸ τέλος τοῦ βίου· διότι
ἐτελείωσεν αὐτὸν ὑπὸ φαρμάκου, ὃ ἔδωκεν αὐτῇ ὁ υἱὸς
ἐν τοῖς οἰκοδομηθεῖσι καὶ φερωνύμοις αὐτῷ ἀνακτόροις τοῦ 1237
Ἐρζερούμ.

Ὁ υἱὸς οὗτος ἦν ὁ Γακασσεδδὶν Κεϊχοσρέφ ὁ δεύτερος,
ὃν, εἰ μὴ κατέλαβεν ἡ ἐκδίκησις τοῦ θηριώδους ἐγκλήμα-
τος τόσον ταχέως, ὅσον ἄλλους πατροκτόνους, ὧν τὸ ὀ-
νομα στιγματίζει τὴν ἱστορίαν τῶν Χοσρόων καὶ κα-

(1) Μιρακδολιβιδ, ἡτοι περὶ τῆς τῶν ἀστέρων ὑπὸ τῶν δούλων τοῦ
Θεοῦ. Ἰδρι, σ. 20.

λιφῶν, κατέλαβεν ὅμως αὐτὸν ἀρκούντως ἐγκαίρως καὶ φοβερῶς κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ ἐν μέσῳ τῆς τρυφῆς καὶ τῶν ἡδονῶν τοῦ βίου· διότι, ἅμα ἀναβάς εἰς τὸν θρόνον, ἐπανηγύρισε διπλοῦν γάμον, τὸν τῆς ἀδελφῆς μετὰ τοῦ Μελέκ Ἀζίζ, ἡγεμόνος τοῦ Χαλεπίου, καὶ τὸν τοῦ ἰδίου μετὰ τῆς θυγατρὸς ἐκείνου, παραγγείλαντος ἵνα τὸ ὄνομα τοῦ γαμβροῦ μνημονεύηται ἐν ταῖς δημοσίαις προσευχαῖς. Ἀλλ' ἡ εὐνοια αὕτη τοῦ πατρὸς οὐδόλως ἐξησφάλισε τῇ θυγατρὶ τὴν ἀγάπην τοῦ ἀνδρὸς, ὑπεραγαπήσαντος ἰδίᾳ τὴν δευτέραν γυναῖκα, θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος τῆς Γεωργίας. Ἡ πρὸς αὐτὴν δ' ἀγάπη προέβη τοσοῦτον, ὥστε πρὸς διαίωσιν τοῦ ὀνόματος τῆς ἡγεμονίδος ἐχάραξεν αὐτὸ μετὰ τοῦ ἰδίου ἐπὶ τῶν νομισμάτων. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ μεγιστᾶνες τοῦ βασιλείου ἀντέστησαν πρὸς τὴν φανεράν παράβασιν τῶν θεμελιωδῶν νόμων τοῦ Ἰσλάμ, ἐπενόησε συμβολικὴν τινα ἔκφρασιν. Ὁ λέων ἐστὶ τὸ σύμβολον τοῦ σουλτάνου, ὁ δὲ ἥλιος τῆς σουλτάνης· ἀντὶ δὲ τοῦ χαράξαι ἐπὶ τῶν νομισμάτων τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ἀντιμέτωπον πρὸς τὴν τῆς σουλτάνης, ἐχάραξεν ὀπίσω τῆς κεφαλῆς τοῦ λέοντος τὸν ἥλιον. Τὸ νόμισμα μετὰ τῆς ἀρχαίας ταύτης ἐφαρμογῆς τῆς ἀρχαίας ἀστρονομικῆς ἱερογλυφικῆς τοῦ ἡλίου ἐν τῷ λέοντι σώζεται μέχρι τῶν καὶ ἡμᾶς χρόνων ⁽¹⁾ καὶ ἀποτελεῖ τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων περσικῶν νομισμάτων, τῶν παριστῶντων τὸν ἥλιον καὶ τὸν λέοντα, εἰς τὸ νεώτατον παράσημον τοῦ περσικοῦ τάγματος τοῦ ἡλίου καὶ λέοντος ὡς μνημεῖον τοῦ μεσαιῶνος, συνδέον οὕτω τὴν ἀρχαιοτάτην καὶ νεωτάτην συμβολικὴν παράστασιν τῆς ἐπικρατείας ⁽²⁾.

(1) Δεγονίνης, Γενεαλ. ἱστ. τῶν Οὐνγῶν, Α, σ. 246 καὶ ΙΑ', σ. 26.

(2) Ούσελὺ, ΚΑ, χαλκογραφία 27.

Ἡ ἥσυχος βασιλεία τοῦ Γαῖασσεδδὶν διαταράχθη τὸ
 πρῶτον ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν δερβισῶν, ὧν προ-
 ξῆρχε σέχης τις Μπαμπά Ἐλίας, ὅστις ἐν προσχήματι
 αγιότητος ἀνέσεισε τὸν λαόν. Οἱ ὅμιλοι αὐτοῦ διεσκορπί-
 σθησαν ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ σουλτάνου, ὁ δὲ Μπα-
 μπά συνελήφθη μετὰ τοῦ Ἰσάκ, τοῦ πρώτου συνενόχου τῆς
 ἐπικινδύνου αὐτοῦ ἀγυρτείας. Ἀλλ' ὁ συλληφθεὶς κατε-
 κτήσατο τὸν νικητὴν, παρ' ᾧ ἀπῆλause τοσαύτης εὐνοίας,
 ὥστε ὁ Μεβλανά Τζελαλεδδὶν καὶ οἱ συνεταῖροι αὐτοῦ, οἱ
 εὐσεβεῖς σέχαι Μεβλεβίδες, ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τῆς αὐ-
 λῆς. Ἐβδόμῳ δ' ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ, τῶν Μογόλων 1243
 ἐπιδραμόντων εἰς τὰ μεθόρια τοῦ Ροῦμ, ὁ σουλτάνος ἀπῆν-
 τησεν αὐτοῖς παρὰ τῷ Ἐρζεντζάν, ἀλλὰ πανικὸς φόβος
 κατέβαλε τὸν στρατὸν αὐτοῦ, τραπέντα παραχρῆμα εἰς
 φυγὴν. Οἱ Μογόλοι κατέλαβον τὸ Ἀχλάτ καὶ τὸ Διαρ-
 βεκίρ ("Ἀμιδα), ὁ δὲ Κεϊχουρρέφ καταφυγὼν εἰς ἰσχυρὸν
 φρούριον, ἐπεμψε πρεσβείαν μετὰ τῆς ὑποταγῆς αὐτοῦ πρὸς
 τὸν Χάν. Οὕτως ἔληξεν ἡ αὐτονομία τῶν Σελτσούκων ἐν
 τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Οἱ ἐμίραι αὐτῶν, ἀγανακτήσαντες ἐπὶ τῇ 1257
 προδοσίᾳ τοῦ πατροκτόνου, ἀπηγγέονισαν αὐτὸν, ἀνηγό-
 ρευσαν δὲ βασιλεῖς τοὺς δύο ἀνήλικας αὐτοῦ υἱοὺς Ῥοκνεδ- 1247
 δὶν Κιλιτζαρσλάν καὶ Ἀζεδδὶν Κεϊκαβούς.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Βαγδάτ ὁ Ῥοκνεδδὶν καὶ Ἀζεδδὶν
 ἀπῆλθον πρὸς τὸν Ὀλακού, ὅπως λάβωσι τὰς προσταγὰς
 αὐτοῦ· ἀλλ' οὗτος κρατήσας αὐτοὺς παρ' ἑαυτῷ ἐπὶ τινα
 χρόνον, ἀπέπεμψε κατόπιν, καταστήσας κυβερνήτην αὐ-
 τῶν τὸν ἴδιον βεζύρην Σουλεϊμάν Περθανέ. Μόνον ἐπὶ μι-
 κρὸν ἔτι συνεβασίλευσαν οἱ ἀδελφοί· διότι ὁ ἕτερος αὐτῶν, ὁ
 Ῥοκνεδδὶν, κατέλαβε μόνος τὴν ἀρχήν, ὁ δὲ Ἀζεδδὶν ἔφυγε 1255
 (ΛΑ) διὰ τῆς Ἀλαῖας εἰς Κωνσταντινούπολιν. Θεόδωρος
 δ' ὁ Λάτκαρις, αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, κατοικῶν ἐν

Νικαία, ἀνήνεγκεν ἐν ἐπισήμῳ συνεντεύξει πρὸς τὸν πρόσφυγα Σελτσουκὸν τοὺς λόγους, δι' ὧν ἐπεθύμει τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ (1). Ἡ διαμονὴ αὐτοῦ ἔτυχεν ἥττονος εὐνοίας παρὰ τῷ Μιχαήλ Παλαιολόγῳ, νυμφεύσαντι τὴν θυγατέρα Μαρίαν, ἄλλοτε μνηστὴν τοῦ Ὀλακοῦ, μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ διαδόχου τούτου Ἀβακαχάν (2). Ματαίως ὁ Ἀξεδδὴν, οὗ ἡ μήτηρ ἦν χριστιανή, ἔδειξεν ἐν παντὶ καιρῷ τοσαύτην εὐνοίαν πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ὥστε ὁ Βυζαντινὸς ἱστορικὸς Παχυμέρης λογίζεται μὴ ἦν ὄντως χριστιανὸς (3). Ματαίως ὡσαύτως ἀπέδειξε μέγιστον σέβας πρὸς τὰ περιάμματα (ἐγκόλπια) καὶ πρὸς τὰς ἀγίας εἰκόνας, ἅτινα ἠτήσατο λιπαρῶς παρὰ τοῦ Πατριάρχου· διότι τὰς σκέψεις, ἃς ἐδύνατο νὰ ἐμπνεύσῃ αὐτοκράτορι πιστεύοντι εἰς Χριστὸν ἢ ἐλπίζομένῃ ἢ προσποιητῇ ἐπιστροφῇ τοῦ Τούρκου εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν, κατέκρινε οἱ φόβοι, οὓς ἐνεποιοῦν οἱ Μογόλοι πρὸς αὐτόν. Ὁ Ἀξεδδὴν μετὰ τῶν οἰκείων ἐκρατήθη ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Αἴνου, ὁ δὲ Μιχαήλ τόσῳ μᾶλλον συγγνωστός ἐστὶ διὰ τὴν παράβασιν ταύτην τῆς φιλοξενίας, ἐὰν ἀληθεύῃ, ὡς ἀναφέρουσιν οἱ Σελτσουκοὶ ἱστορικοί, ἀποσιωπῶσι δὲ οἱ Βυζαντινοί, ὅσῳ ὁ Ἀξεδδὴν μετὰ τοῦ στρατηγοῦ αὐτοῦ Βεχαδῆρ Ἀλῆ καὶ τοῦ ὑπασπιστοῦ Ὁγουσλιθέγη ἐξέφανον συνωμοσίαν, ὅπως ἀναβῇ ἀπὸ τοῦ θρόνου τοῦ Ἰκονίου εἰς τὸν τοῦ Βυζαντίου (4). Καὶ ὁ μὲν ὑπασπιστὴς ἐτυφλώθη, ὁ δὲ στρατηγὸς ἐφονεύθη, ὁ δὲ Ἀξεδδὴν ἐφυλάσσετο αὐστηρῶς· ἠλευθέρωσε δ' αὐτόν ὁ Βερχέ Χάν ὁ τοῦ Τουσί, ἐγγονος τοῦ Ταιγγισ-

(1) Παχυμέρης, β. 6λ. Ζ'. Κεφ. 22.

(2) Αὐτοῖσι, Ἀπαχῆς καὶ Ἀπαχά εἰσιν ὁ Ἀβακαχάν. Ὁ δὲ Τρουκρατίνης, ὁ Τρουκνεδδὴν, καὶ ὁ Τρακράτίνης ὁ Γαῖκσεδδὴν.

(3) Αὐτοῖσι, Δ', 6.

(4) Τζενκβῆς, Μουφτῆς, Νορβέι.

χάν, τοῦ μεγάλου ἀρχηγοῦ τῶν Τατάρων τῆς Κιπτσάκης καὶ Ταυρικῆς, ὅστις βοηθούμενος ὑπὸ σφοδροῦ χειμῶνος διέβη τὸν πεπηγότα Δούναβιν καὶ ἀφίκετο μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅθεν ἤγαγε τὸν ἐκ τῆς Αἰ-
νου δραπετεύσαντα ἡγεμόνα Σελτσούκον καὶ σύναμα τὴν ὑπὸ Σαλτουκιδεῶν τουρκικὴν ἀποικίαν εἰς τὴν Δοβρουζικὴν Ταταρίαν, παρὰ τὴν δυτικὴν ὄχθην τοῦ Εὐξείνου ἐγκατα-
σταθεῖσαν, καὶ ἐνύμφευσεν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἀζεδδίν, πρὸς ὃν ἐδῶκεν εἰς κληρουχίαν τὰς ἐπαρχίας Σολ-
τζάδου καὶ Σουδάκου. Ἡ πρώτη γυνὴ τοῦ Ἀζεδδίν ἔμεινε παρὰ τῷ αὐτοκράτορι ἐν τῇ παρὰ τὴν Αἶνον Περόϊα (Κα-
ραφερία), ὅπου μέχρι τοῦδε πύλη τις καλεῖται Ἀνακαπουσί, ἥτοι πύλη τῆς μητρὸς ἢ τῆς Ἀννης, ὅθεν ἐκ τῆς λύπης κα-
τέπεσε καὶ ἀπέθανε, μαθοῦσα παρὰ τῇ πύλῃ τοῦ πύργου 1268
τὴν ψευδῆ ἀγγελίαν τοῦ θανάτου τοῦ κυρίου αὐτῆς (ΑΒ).
Ὁ παρ' αὐτῇ μείνας υἱὸς τοῦ Ἀζεδδίν ἐδέχθη τὴν χριστιανικὴν πίστιν κληθεὶς Κωνσταντῖνος (¹).

Ἐν τούτοις ὁ κυριάρχης τοῦ Ἰκονίου Ῥοκνεδδίν, ἀδελ-
φὸς τοῦ Ἀζεδδίν, ἀπηγγονίσθη τῇ διαταγῇ τοῦ Ἀβακαχάν 1267
ὑπὸ τοῦ Μογόλου κυβερνήτου Περβανέ. Καὶ ἀντικατέ-
στησε μὲν αὐτὸν κατ' ὄνομα εἰς τὸν θρόνον ὁ τετραετὴς
υἱὸς τοῦ Ῥοκνεδδίν Γαϊασσεδδίν Κεϊχοσρέφ ὀτρίτος, ἀλλὰ
τὴν ὑπερτάτην δύναμιν κατεῖχεν ὁ μητροῦς αὐτοῦ, ἀνὴρ
τῆς χήρας τοῦ ἀπαγχονισθέντος ἡγεμόνος, ὅστις ἐπὶ δε-
καετίαν ἐκυβέρνησε μετὰ φρονήσεως καὶ δικαιοσύνης τοὺς
Μογόλους, ἕως οὗ ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ σουλτάνου τῆς Αἰγύ-
πτου Κουλάουν, διαδόχου τοῦ Βιθάρ Βουνδουκδάρ, ἐγένετο
ὑποπτος παρὰ τῷ Ἀβακαχάν, ὅτι ἐκοινολογεῖτο πρὸς τὸν
ἐχθρὸν αὐτοῦ τὸν σουλτάνον, οὗ ἐμνημόνευεν ἐν ταῖς δη-

(¹) Παχυμέρης, Ζ'. 22 καὶ Αὐφης.

1276 μοσίαις προσευχαῖς τοῦ Ἰλβεστὰν καὶ Καισαρείας, καὶ ἐ-
θανατώθη. Μετὰ ταῦτα συνέβησαν μεγάλαι ταραχαὶ ἐν τῷ
βασίλειῳ τῶν Σελτσούκων.

Ὁ Μωάμεθ Βέγης, υἱὸς τοῦ Καραμάν, θεμελιωτοῦ τῆς
δυναστείας τῶν Καραμάνων, τῆς ἀνδρῦθείσης συγχρόνως
πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν ἐκ τῶν λειψάνων τοῦ βασιλείου τῶν
Σελτσούκων καὶ διαμεινάσης ἐπὶ δύο αἰῶνας ἐπικινδύνου
ἀντιζήλου ταύτης, παρέστηκε κοινόν τινα Τοῦρκον ὡς υἱὸν
δῆθεν τοῦ Ἀζεδδίν, ἀποθανόντος ἐν Σεράϊ τῆς Ταυρικῆς·
ἐν ὀνόματι δὲ τοῦ ὑποτιθεμένου τούτου ἡγεμόνος κατέλαβε
τὴν πρωτεύουσαν καὶ τὴν κυβέρνησιν. Ἐν καταλλήλοτέρῳ
τόπῳ ἀλλաχοῦ ποιησόμεθα λόγον περὶ τῆς θεμελιώσεως
τῆς δυνάμεως τῶν Καραμάνων καὶ τῶν κυριαρχῶν αὐτῆς,
ἐνταῦθα δὲ μόνον σημειοῦμεν, ὅτι κατὰ τὴν μεταβολὴν
ταύτην τῶν δυναστειῶν ὁ Μωάμεθ Καραμάν εἰτήγαγεν
οὐσιώδη μεταβολὴν εἰς τὴν ἀπογραφὴν τῶν φόρων. Οἱ κα-
τάλογοι τούτων ἐτρηοῦντο τέως περσιστὶ ἐν τῷ βασίλειῳ
τῶν Σελτσούκων, ὁ δὲ Μωάμεθ Καραμάν ἀνέμιξεν ἐν αὐ-
τοῖς τὴν τουρκικὴν πρὸς τὴν περσικὴν γλῶσσαν καὶ κα-
τήρτισεν οὕτω τὰ βιβλία ἐκ τῶν δύο γλωσσῶν ἀναμιξ, ὡς
ἔτι νῦν συντάσσονται οἱ κατάλογοι τοῦ ὀθωμανικοῦ ἀρ-
χείου. Ὁ Χάν τῶν Μογόλων Ἀθακά, ὃν συγχρόνως
ἀμφοτέροι οἱ Σελτσούκοι ἡγεμονίσκοι, ἦτοι ὁ ἐκ τῆς ἰδίας
πρωτευούσης ἐξορισθεὶς ὑπὸ τοῦ ὑποτιθεμένου υἱοῦ τοῦ Ἀ-
ζεδδίν Γαῖασσεδδίν Κεῖχοσρέφ καὶ ὁ Μεσοῦδ, ὁ ἀληθὴς υἱὸς
τοῦ ἐν Κριμαίᾳ ἀποθανόντος Ἀζεδδίν, ἐκάλεσαν εἰς προ-
στασίαν καὶ βοήθειαν κατὰ τοῦ ἀντιποικουμένου τοῦ θρόνου
Τούρκου καὶ τοῦ προστάτου αὐτοῦ Καραμάν, ἐπέμψεν τὸν
υἱὸν αὐτοῦ Ὁγούζ Χάν καὶ τὸν βεζύρην Φαχρεδδίν Ἀλῆ
Σάχ, οὔτινες τὸν μὲν ἀντιποιοῦμενον τοῦ θρόνου ἐδίωξαν,
τὸν δὲ Μωάμεθ Βέγην Καραμάν καὶ πάντας τοὺς ἀδελφοὺς

αὐτοῦ ἀπέκτειναν. Μετὰ ταῦτα ὁ Χάν τῶν Μογόλων διε-
μέρισε τὸ βασιλεῖον τῶν Σελτσούκων μεταξὺ τῶν δύο ἐξα-
δέλφων, ὥστε ὁ μὲν Κεϊχουσρέφ ἤρχε τοῦ δυτικοῦ μέρους
τοῦ Ἰκονίου, ὁ δὲ Μεσοῦδ τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν τοῦ Ἐρ-
ζεντζάν, Σεβαστείας καὶ Μελιτηνῆς. Τὸν πρῶτον τοῦτον,
τὸν Ἀργοῦν Χάν, ἀπέκτεινεν ὁ διάδοχος τοῦ Ἀβακαχάν· 1283
διότι κατέστη ὑποπτος, ὅτι ἐκοινολογεῖτο πρὸς τοὺς ἐχ-
θροὺς αὐτοῦ Τατάρους, ἤτοι πρὸς τοὺς Τούρκους τῆς Ταυ-
ρικῆς, κατὰ τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ Μογόλων τῆς Περσίας.
Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀζεδδὶν Μεσοῦδ κατεῖχε κατ' ὄνομα μόνον
τὴν ἀρχήν, ἥτις πράγματι κατεσπαράσσεται ἤδη παντα-
χόθεν ὑπὸ τῶν ἐπαναστάντων διοικητῶν καὶ ὑπὸ τῶν ἀνα-
φαινομένων ἐπαναστατῶν. Ἐπὶ δεκαετίαν ἀπῆλause μόν-
ον τῶν πικριῶν τῆς ἀρχῆς, ὑφ' ὧν ἐτελεύτησε τέλος τὸν 1297
βίον. Ὅτε δὲ μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ πατρὸς ἐπανῆλθε
διὰ Κατταμόνης, ὅπου ἐπολέμησεν ἐπὶ τινα χρόνον πρὸς
τὴν δεσποτείαν τοῦ Οὐμουρβέγη, καὶ διὰ τῆς Κωνσταντι-
νουπόλεως εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, κατέλιπε τὴν γυναῖκα
καὶ θυγατέρα ὡς ὁμήρους τῷ Ἑλληνι αὐτοκράτορι (¹).
Καὶ τὴν μὲν ἐπεμφεν οὗτος πρὸς αὐτὸν, τὸ δὲ θυγάτριον
ἐκράτησεν, ἅτε πραγματευόμενος νυμφεῦσαι αὐτὸ μετὰ
τοῦ Ἰσάκ, ἀρχηγοῦ τῶν Τουρκοπούλων, ὅστις ἐζήτησεν
αὐτὸ ὡς ᾄρον τῆς διαστάσεως ἀπὸ τῶν Ἀλμογαβάρων,
ἐχθρῶν τοῦ αὐτοκράτορος (²). Ὁ Ἰσάκ ἀπῆτησε συγχρό-
νως παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ὅπως ἀνακηρύξῃ σουλτάνον
τὸν ἀδελφόν τοῦ Μεσοῦδ, κληθέντα ἐν τῷ βαπτίσματι
Κωνσταντῖνον. Τοσοῦτον ἀσθενὴς ἦν τότε ὁ σουλτάνος
τοῦ Ἰκονίου· ἀλλ' ὁμῶς ὁ ἔτι ἀσθενέστερος αὐτοκράτωρ

(¹) Παχυμέρης, Ζ, 22.

(²) Αὐτόθι Ζ, 15 καὶ 22. Ἀμογάβαροι κατὰ Παχυμέρην.

οὐδόλως εἶχε τὸ πρὸς τοῦτο θάρρος(ΛΓ). Οἱ Ἀλμογάβαροι ἢ Καταλάνοι, καταλαβόντες τὴν προδοτικὴν πρόθεσιν τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Τουρκοπούλων, κατέσφαξαν αὐτὸν μέλλοντα ἀποπλεύσει εἰς Ἀσίαν μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ὡς σουλτάνου τῷ αὐτοκράτορι προταθέντος τοῦ νεοφύτου Μελέκ Κωνσταντίνου, ἀδελφοῦ τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ. Πλὴν τοῦ Κωνσταντίνου (ΛΔ), ὅστις βοήθεια τοῦ αὐτοκράτορος ἤλπιζε γενέσθαι κυριάρχης τοῦ Ἰκονίου, καὶ τοῦ Μεσοῦδ, ὅστις ἐπεκάθητο τοῦ θρόνου βασιλέως ὄνομα μόνον ἔχων, ὑπῆρχε καὶ τρίτος ἀδελφός, Φιραμούρς, υἱὸς τοῦ Ἀζεδδίν.

1297 Τελευτήσαντος τοῦ Μεσοῦδ, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀλαεδδίν ὁ τρίτος ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον, ὡς τελευταῖος τῶν Σελτσούκων ἡγεμόνων, ἐφ' οὗ ὁ θρόνος ἀνεκτήσατο μέρος τῆς προτέρας λαμπρότητος· ἀλλὰ βέγηδες Τουρκομάνοι, ὡς ὁ Καραμάν, Κερμιὰ, Μεντεσέ καὶ Ὁσμάν, καὶ περ τιμῶντες κατ' ἐπιπολὴν τὸν Ἀλαεδδίν ὡς ἀνώτατον ἀρχοντα, κατέστησαν ἀνεξάρτητοι ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ βασιλείου καὶ ἔλαβον κατόπιν καὶ τὴν ἐπωνυμίαν αὐτῶν. Ἀλλ' ἐπὶ Ἀλαεδδίν τοῦ Γ' ἐνέλαμψεν ἐπὶ τινα χρόνον ἡ μεγαλειότης τῆς δυνατείας τοῦ Α' εὐθὺς πρὸ τῆς ἐκλείψεως τῆς δυναστείας αὐτοῦ.

Βοηθεία τοῦ Ὁσμάν ὁ Ἀλαεδδίν ἐνίκησε μάχας τινὰς κατὰ ἐπαναστατῶν Τουρκομάνων καὶ τῶν μογολικῶν στρατευμάτων, ἕως ὁ Χάν αὐτῶν Γαζάν ἐξοργισθεὶς, ἐ-
1307 φόνευσε τὸν Ἀλαεδδίν καὶ μετ' αὐτοῦ κατέστρεψε τὴν δεσποτείαν τῶν Σελτσούκων. Γαῖατσεδδίν δ' ὁ τοῦ Ἀλαεδδίν, ὡμός τε καὶ βάρβαρος ἡγεμὼν, ἀπηγγονίσθη ὑπὸ τῶν Μογόλων ὀλίγαις ἡμέραις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὁ δὲ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Γαζῆ Τσελεπῆς ὁ τοῦ Μεσοῦδ, διαμείνας ἐπὶ ἡμίσειαν ἔτι ἑκατονταετηρίδα κύριος

τῆς Κασταμόνης καὶ τῆς Σινώπης, ἐπειράτευσεν αἰσχροῦς κατὰ τῶν Γεγουηνσίων καὶ Βυζαντινῶν.

4356

Τὸ βασίλειον τῶν Περσῶν Μογόλων, τὸ καταλύσαν τὸ Σελτσουκικὸν τοῦ Ἰκονίου, προσήγγιζε καὶ αὐτὸ πρὸς τὸ τέλος· διότι μὴ δυνάμενοι κατέχειν τὴν πορθηθεῖσαν καὶ ἐρημωθείσαν ὑπ' αὐτῶν τούτων χώραν, ἠναγκάσθησαν ἵνα ἀποχωρήσωσι καὶ διανείμωσιν αὐτὴν πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ στρατοπέδου τῶν Τουρκομάνων. Οὕτω διμερίσθη τὸ πρὸ πολλοῦ ἤδη σμικρυνθὲν βασίλειον τῶν Σελτσούκων ὅπερ ἑκατὸν δεκαεννέα ἔτη πρότερον Κιλιτζασλὰν ὁ Β', διένειμε, μεῖζονα ἑκτασιν ἔχον, μεταξὺ τῶν δέκα υἱῶν, μετὰ τὴν τελευτὴν δὲ τοῦ Ἀλαεδδίν τοῦ Γ' διμερίσθη πάλιν εἰς δέκα μέρη αὐτόνομα, ἅτινα ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ὑποκύπτοντα ὑπὸ τὴν ὑπερέχουσαν δυναστείαν, συνηνέθησαν πάλιν μετὰ μίαν καὶ ἡμίσειαν ἑκατονταετηρίδα ὑπὸ ἓν σκῆπτρον, καὶ νῦν ἔτι ἀποτελοῦσι νομόν τῆς ἀπερράντου ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Ἡ Ἀνατολή, ἡ ἡ Μικρὰ Ἀσία, ὀριζομένη ἐκ τριῶν μὲν μερῶν ὑπὸ θαλάσσης, ἐξ ἀνατολῶν δὲ ὑπὸ τοῦ Ἄλως (Κιζιλιρμάκ, ἐρυθρὸς ποταμὸς) καὶ ὑπὸ τοῦ Ταύρου, περιλαμβάνει πᾶσαν τὴν χώραν τῶν δέκα ἡγεμόνων, οἵτινες ὡς μήκύτες ἀνεφύησαν ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τῆς σελτσουκικῆς δυναστείας, καὶ οἵτινες ὑπὸ τῶν ἀνατολικῶν ἱστοριογράφων ἐκαλοῦντο βασιλεῖς τῶν λαῶν, ὡς οἱ στρατηγοὶ οἱ μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου διαμεριζόμενοι τὰ λείψανα τοῦ καταλυθέντος βιαιλείου εἰς τὸ ἐν Εὐρώπῃ καὶ εἰς τὸ ἐν Ἀσίᾳ. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἱστορίας αὐτῶν αἱ χῶραι αὗται ἐκαλοῦντο ἐκ τοῦ ὀνόματος τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν κατοίκων αὐτῶν, κατὰ δὲ τὸν μεσαιῶνα ἐπὶ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ τῶν

λεγεώνων, τῶν φρουρούντων ἐν ἐκάστη χώρᾳ (1), μετὰ δὲ τὴν κατάλυσιν τῶν Σελτσούκων ἀπὸ τῶν κυριαρχῶν τῶν διαμεριταμένων τὰ λείψανα τῶν χωρῶν τούτων, αἵτινες καὶ σήμερον ἔχουσι τὰ ὀνόματα τῶν τελευταίων.

Ἐπειδὴ ἐν αὐθᾷ οὔτε τὴν βυζαντινὴν, οὔτε τὴν τῆς ἀρχαίας Ἀσίας ἱστορίαν γράφομεν, ἀλλὰ τὴν ὀθωμανικὴν, διὰ τοῦτο οὐδὲ τὰς χώρας τῶν τευθεν σημειώσομεν κατὰ τὰς ὀνομασίας τῶν ἀρχαίων ἢ νεωτέρων Ἑλλήνων, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ἢ Στράβωνα, καὶ κατὰ Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον ἢ Διονύσιον τὸν περιγητὴν, ἀλλὰ κατὰ τὴν πρὸ πεντακοσίων ἤδη ἐτῶν ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας νέαν γεωγραφίαν. Πρὸς εὐχερεστέραν δὲ μόνον ὁδηγίαν ἀναγκαῖον κρίνομεν ἵνα ἀνατρέχωμεν ἐνίοτε εἰς τὰς ὀνομασίας τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὡς ἤδη πράττομεν κατὰ τὴν σύντομον περιγραφὴν τῆς χώρας τῶν δέκα ἡγεμόνων.

Ὅσον ἐκτείνεται ἡ θῆα ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἀσίαν καὶ οὐχὶ πλέον, τουτέστι μέχρι τοῦ Ὀλύμπου, τοσαύτη μόνον χώρα ὑπεῖκεν ἔτι τῷ αὐτοκράτορι τοῦ Βυζαντίου· πέραν δὲ αὐτοῦ ἤρχοντο κατὰ τὴν παραλίαν αἱ ἐκ τοῦ μεγάλου σελτσουκικοῦ βασιλείου ἰδρυθεῖσαι αὐτόνομοι τουρκομανικαὶ ἐπικράτειαι, κατὰ τὴν ἐξῆς τάξιν.

Ἐν Μυσίᾳ ἐβασίλευεν ὁ Καρασί, ἐν δὲ Λυδίᾳ ἡ Μαιονία, ὁ Σαρουχάν καὶ Ἀϊδίν. Ὁ Μεντεσέ κατεῖχε τὴν Κარიαν, ὁ δὲ Τεκκέ ἤρχε τῆς Λυκίας καὶ Παμφυλίας. Πρὸς βορρᾶν δὲ ταύτης, ἀλλὰ μακρὰν τῆς θαλάσσης ἐν Πισιδίᾳ καὶ Ἰσαυρίᾳ, ἐβασίλευεν ὁ Ἀμιδ, καὶ πρὸς βορρᾶν αὐτοῦ ἐν Λυκαονίᾳ εἶχεν ὁ Καραμάν, ὁ ἰσχυρότατος πάντων τῶν ἡγεμόνων τῶν ὁμόρων ἡγεμονίσκων, πρῶτον μὲν

(1) Θέματα Κωνστ. Πορφυρογεννήτου, καὶ Γέβων.

ἐν Λαρέντα, εἴτα δ' ἐν Ἰκονίῳ, ἐδρα καὶ πρωτευούσῃ ἄλλοτε τοῦ ὅλου σελτσουκικοῦ βασιλείου, τὴν ἰδίαν πρωτεύουσαν. Πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν ἢ ἀπέραντας αὐτοῦ ἐπικράτεια ὠρίζετο ὑπὸ τῆς τοῦ Κερμιάν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Φρυγίᾳ, ἣν δὲ ἡ μόνη ἐπικράτεια, εἰς ἣν ὁ ἡγεμὼν οὐκ ἔδωκε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἀλλ' αὐτὸς ἔλαβε τὸ τῆς ἀρχαίας πρωτεύουσας (1), κειμένης παρὰ τῷ Κοτυαίῳ. Ἐν Γαλατίᾳ καὶ Βιθυνίᾳ καὶ μέχρι τῶν ὑπαιρέων τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἐντεῦθεν ἄμεσοι γείτονες τῶν Βυζαντινῶν, διέτρεβον τὸν μὲν χειμῶνα ἐν ταῖς πόλεσι, τὸ δὲ θέρους ἐπὶ τῶν ὄρεων οἱ πρῶτοι ἡγεμόνες τῶν Ὀθωμανῶν. Πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς βορρᾶν τῶν κτήσεων αὐτῶν ἐν τῇ Καστεμόνῃ ἢ Παφλαγονίᾳ, καὶ ἐν τῇ ἀνατολικωτέρᾳ γωνίᾳ τῆς Βιθυνίας ἐβασίλευσεν ἔτι ἐπὶ ἡμισυν αἰῶνα τῆς περαλίας τῆς Σινώπης καὶ Ἡρακλείας ὁ τελευταῖος ἀπόγονος τῶν Σελτσούκων Γαζῆ Τσελεπῆς· ἀμέσως δὲ μετ' αὐτόν, καὶ μάλιστα ἤδη ζῶντος αὐτοῦ, οἱ υἱοὶ τοῦ Οὐmourβέγῃ καὶ οἱ τοῦ Ἰσφενδιάρ, καλούμενοι καὶ Κιζιλ Ἀχμεδῆ (ἐρυθροὶ Ἀχμέδαι) ἤρχον τῆς χώρας τῶν ἀρχαίων Ἑνετῶν, Καυκῶνων καὶ Μαριανδυνῶν (ΛΕ).

(1) Forum Ceramorum· ἔρ. Renel's illustrations of the history of the expedition of Cyrus, σ. 26, 28—44.

BIBLION ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Ἀρχὴ τῆς Ὀθωμανικῆς δυναστείας. — Βασιλεία τοῦ Ὁσμάν,
πρώτου ἡγεμόνος αὐτῆς.

ΕΝ τῷ πρώτῳ βιβλίῳ διηγήθημεν διὰ βραχέων τὴν καταγωγὴν καὶ πατρίδα τῶν Τούρκων, τὸ ἔτυμον τοῦ ὀνόματος αὐτῶν, τὴν διαίρεσιν εἰς πρωτεύοντας καὶ δευτερεύοντας κλάδους, τὴν ἀπ' ἀνατολῶν εἰς δυσμὰς μετανάστευσιν αὐτῶν, τὴν δεσποτείαν τῶν Τουρκομάνων καὶ Σελτσούκων ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ὠξοῦ μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς μεσογείου, γέγονότα σκοτεινὰ ἐν μέρει μὲν διὰ τὴν μεγάλην ἀρχαιότητα καὶ διὰ τὴν μακρὰν ἀπόστασιν καὶ μόνον ἐκ παραδόσεως διασωθέντα, ἐν μέρει δὲ ἥττον σαφῇ· διότι φοβηθέντες μὴ μακρήγορήσωμεν περιελάβομεν αὐτὰ συντομώτατα. Ὁ ποταμὸς τῆς τουρκικῆς ἱστορίας, πηγάζων μέχρι τοῦδε ἀπὸ ἀφανῶν παραδόσεων, διώδυσεν ἐπίπονον καὶ στενὴν ὁδὸν διὰ καταβεβλημένων κορμῶν καὶ πολυπλόκων κλύδων· νῦν δὲ ἐνωθεὶς μετ' ἄλλων συμβαλλόντων ῥευμάτων, ἃ κατέλιπον τὰς προτέρας ὀνομασίας, ὅπως λάβωσι τὰς τῶν Ὀθωμανῶν, ῥέει τοῦντεῦθεν εὐρὺς καὶ ἡρεμὸς καὶ διαφανὴς δι' εὐρείας κοιλάδος.

Ἡ Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία ἰδρύθη ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ

δεκάτου τρίτου αἰῶνος μετὰ Χριστόν, ἡ τοῦ ὀγδόου τῆς Ἑγίρας (Α.) ἀλλ' ἡ ἱστορία τῶν προγόνων τοῦ Ὄσμάν, τοῦ θεμελιωτοῦ, ἀρχεται μετὰ τοῦ πάππου αὐτοῦ Σουλεϊμὸν καὶ μετὰ τῆς ἀπ' ἀνατολῶν εἰς δυσμὰς μεταναστεύσεως τῆς φυλῆς αὐτοῦ, αἰῶνι σχεδὸν πρότερον, συγχρόνως πρὸς τὸν Τσιγγισχάν.

Ὅτε ὁ Τσιγγισχάν καθεῖλε τοὺς προμαχώνας τοῦ βασιλείου τῆς Χωρασμίας, ἀνθισταμένου πρὸς τὸν ἐπαναστατικὸν χεῖμαρρὸν τῶν Μογόλων, τότε ὁ ἐκ τοῦ οἴκου Καζῆ Σουλεϊμάν Σάχ, υἱὸς τοῦ Καϊάλπ, ἐκ τῶν περιφανεστάτων Ὀγούζων, καταλιπὼν τὸ Χορασάν, ἐν ᾧ διέμενε μετὰ τῆς ἰδίας φυλῆς περὶ τὸ Μαχάν, ἀπῆλθεν εἰς Ἀρμενίαν, ὅπου ἀποκατέστη ἐν τοῖς περιχώροις τοῦ Ἐρζεντζάν καὶ Ἀχλάτ, ἀρχὼν πεντακισχιλίων ἀνθρώπων. Ἐπτα 1224 ἔτη ὕστερον, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τσιγγισχάν καὶ μετὰ τὸν ἐξαφανισμόν τοῦ Σάχ τῆς Χωρασμίας, ἡττηθέντος ὑπὸ τοῦ Ἀλαεδδίν, μεγάλου ἡγεμόνος τῶν Σελτσούκων τοῦ Ἰκονίου, ἡ φυλὴ αὕτη ἐπανῆλθεν οἴκαδε παραπορευομένη κατ' ἀρχὰς τῷ ρεύματι τοῦ Εὐφράτου, τῷ εἰς Χαλέπιον φέροντι. Ὅτε δὲ διέβαινε τὸν ποταμὸν παρὰ τὸ φρούριον Τζαβέρ, ὁ ἵππος τοῦ Σουλεϊμάν ἐκρημνίσθη ἐξ ἀποκρήνου ὄχθης, ὁ δὲ ἡγεμὼν ἐπνίγη ἐν τῷ Εὐφράτῃ. Καὶ νῦν ὁ παρὰ τῷ φρουρίῳ Τζαβέρ τάφος αὐτοῦ καλεῖται τοῦρκ μεζαρῆ, ἥτοι τάφος τῶν Τούρκων. Τότε πᾶσαι αἱ ὑπ' αὐτὸν οἰκογένηται δισπάρησαν, καὶ ἄλλαι μὲν διέμειναν ἐν Συρίᾳ, ἄλλαι δὲ ἀπώκησαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ὅπου οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν, ὡς οἱ Τουρκομάνοι τῆς Συρίας καὶ τοῦ Ρούμ, περιπλανῶνται ἔτι νῦν μετὰ τῶν ποιμνίων αὐτῶν, τὸ μὲν θέρος κατὰ τὰ ὑψηλὰ ὄρη, τὸν δὲ χειμῶνα κατὰ τὰς πεδιάδας (Β).

Ἐκ τῶν τεσσάρων υἱῶν τοῦ Σουλεϊμάν Σουνκουρτεκίν,

Γκιουντογδλ, Δουντάρ καὶ Ἐρτογρούλ, οἱ μὲν δύο πρῶτοι ἐπανήλθον οἶκαδε εἰς Χορασάν, οἱ δ' ἕτεροι προὔχωρῃσαν μετὰ τετρακοσίων οἰκογενειῶν εἰς Σουρμελῇ Τσουκούρ (λάκκον τοῦ Σουρμελῇ), μεγάλην ὑπὸ ὀρέων περιεχομένην λεκάνην, κειμένην πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἐρζερούμ, καὶ εἰς Πασὶν Ὀβασῇ ⁽¹⁾ (κοιλιάδα τοῦ Πασὶν), τὴν ἀρχαίαν Φασιανὴν ⁽²⁾, ὅθεν πηγάζουσιν ὁ Ἀράξης καὶ ὁ πρῶτος βραχίων τοῦ Εὐφράτου, οἷον ὁ Μουράδ (ὁ Ὀμίρας παρὰ Πλινίῳ) ⁽³⁾, ῥέοντες ὁ μὲν εἰς ἀνατολὰς, ὁ δὲ εἰς δυσμὰς. Αὐτόθεν ἐστράφησαν πρὸς δυσμὰς θηρεύοντες αὐλὸν καὶ στέγην ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ τοῦ Ἀλαεδδίν· καθ' ὁδὸν δὲ εὗρον δύο στρατοὺς μαχομένους. Μακρὰν ὦν τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ μὴ δυνάμενος διακρίναι τίνας ἦν ὁ ἰσχυρότερος στρατός καὶ τίνας ὁ ἀσθενέστερος, ὁ Ἐρτογρούλ (εὐθύς ἀνὴρ) ἔγνω ἵνα συνταχθῇ τῷ ἀσθενεστέρῳ κατὰ τοῦ ἰσχυροτέρου. Καὶ δὴ ἡ βοήθεια αὐτοῦ ἔκρινε τὴν νίκην. Καὶ οἱ μὲν ἡττηθέντες ἦσαν οἱ Μογόλοι Τάταροι, ὁ δὲ νικητὴς ὁ σουλτάνος τῶν Σελτσούκων Ἀλαεδδίν. Ὁ Ἐρτογρούλ ἡσπάσατο τὴν χεῖρα αὐτοῦ, ὃν προστάτην ἐξελέξατο, ὁ δὲ Ἀλαεδδίν δοὺς αὐτῷ στολὴν, παρεχώρησεν εἰς θερινὴν μὲν διαμονὴν τὰ ὄρη Τῆμνον (Τουμανίτζη) καὶ Ὀρμήνιον (Ερμένι), εἰς χειμερινὴν δὲ τὴν περὶ τὸ Θηβάσιον (Σογοῦδ λειμῶν) πεδιάδα. Κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Σαεδεδδίν, ὁ Ἐρτογρούλ ἐζήτησε παρὰ τοῦ Ἀλαεδδίν διὰ τοῦ πρεσβευτοῦ αὐτοῦ Σαρουιάτη Σαβετζῇ ἥσυχον κατοικίαν ἀντὶ τῶν ὑπηρεσιῶν, ἃς προσή-

(1) Νεσρῆ, φύλ. 20.

(2) Rennel's illustrations of the expedition of Cyrus σ. 213—217.

(3) Α.τ. σ. 211.

νεῖκεν αὐτῷ, ὁ δὲ σουλτάνος παρεχώρησεν αὐτῷ τὰ μέ-
 λανα ὄρη, κείμενα πρὸς τὰ δυτικὰ μεθόρια τῆς Ἀγκύρας·
 μετὰ τὴν παραχώρησιν δὲ ταύτην ὁ Ἐρτογρούλ λέγεται,
 ὅτι ἔγνω ἵνα βοηθήσῃ τῷ ἀσθενεστέρω κατὰ τὴν ἀμφιβρε-
 πῇ μάχην.

Τὸ φρούριον Μελλάγγεια (Καρατζαϊσάρ), ἀπέχον τέσ-
 σαραις λεύγαις τοῦ Ἰνιοῦ πρὸς βορρᾶν τοῦ Κοτυαίου παρὰ
 τὸν ποταμὸν Θύμβριν (Πουρσάκ), ὑπέκειτο τότε ὑπὸ τὴν
 κυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου Ἀλαεδδίν, καὶ περ ὑφ' Ἑλλή-
 νων κατοικοῦμενον, ὥς καὶ τὸ παρακείμενον φρούριον Βη-
 λόκωμα (Βιλετζίκ). Ταρασσόμενος δὲ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων
 ὁ Ἐρτογρούλ, ῥητήσατο καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ σουλτάνου
 τὴν ἀδειαν ἵνα στρατεύσῃ ἐπὶ τὰ Μελλάγγεια· κατῴρθωσε
 δὲ τὴν ἄλωσιν αὐτῶν. Μετ' οὐ πολὺ ἄγων τετρακοσίους
 καὶ τεσσαράκοντα καὶ τέσσαρας ἱππεῖς, ὧν ἡγεῖτο καὶ ἐν
 τῇ πρὸς τοὺς Μογόλους μάχῃ, ἐπολέμησε πάλιν ὑπὲρ τοῦ
 Ἀλαεδδίν ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Προύσης μεταξὺ τῆς πόλεως
 ταύτης καὶ Γενισέρ πρὸς τὸν συμμαχικὸν στρατὸν τῶν
 Ἑλλήνων καὶ Τατάρων τοῦ Ἀκτάβ, τάξας ἐν τῇ προπο-
 ρείᾳ τοῦ στρατοῦ ἀμέσως πρὸ τοῦ σουλτάνου τοὺς Ἀκιν-
 τζίδας (προσκοποὺς ἢ προδρόμους) (1)· πολεμήσας δ' ἐπὶ
 τρία νυχθήμερα πρὸς τοὺς Ἑλληνας καὶ Τατάρους ἐν τοῖς
 στενοῖς Ὀρμηνίου, κατενίκησεν αὐτοὺς καὶ ἐδίωξε πέραν
 τῶν Ἀγγελοκώμων (Ἐνιγέλ) ἕως τῆς παραλίας, ὅθεν ἐ-
 πιβάντες εἰς πλοῖα ἀπέβησαν εἰς Καλλίπολιν. Ὅτε δὲ ὁ
 Ἀλαεδδίν ἔμαθε τὴν νίκην ταύτην ἣν ἐν Βουζογοούκῃ ἢ
 Βουζαννῇ (πάγου μέτωπον) παρὰ τὸ Δορύλαιον (Ἐσκισέρ.)

(1) Καλοῦνται Ἀκιντζίδες ὑπὸ πάντων τῶν Εὐρωπαϊῶν ἱστοριογράφων·
 ὁπρῆσαν δ' ἐπὶ διακόσια πενήκοντα ἔτη ὁ τρόμος τῆς Γερμανίας καὶ Οὐγγρίας·

Πρὸς ἀνάμνησιν τῆς νίκης ταύτης τοῦ ἐν τῇ προπορείᾳ ἐλαφροῦ ἵππικοῦ τοῦ Ὀσμάν, μετέβαλε τὸ ὄνομα τῆς ἐπαρχίας ταύτης εἰς σουλτάν Οἰνί (ἥτοι μέτωπον τοῦ σουλτάνου), ἀπένειμε δὲ καὶ κτήματα πρὸς τὸν Ἑρτογροῦλ καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ ὡς προμάχους τῶν ὀρίων τοῦ βασιλείου τῶν Σελτσούκων κατὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἔταξεν αὐτοῖς τὸ Σεραϊτζίκ, κείμενον μεταξὺ Βηλοχώρων καὶ Μελαγγείων, ὑποκείμενον δὲ τῷ σουλτάνῳ τοῦ Ἰκονίου, ὡς χειμερινὴν διαμονήν, τὰ δὲ ὄρη Τῆμνον καὶ Ὀρμίνιον ὡς θερινήν.

Ἐπειδὴ ἡ χώρα τοῦ σουλτάν Οἰνί, ἡ σχηματίζουσα νῦν τὸν ὁμώνυμον νομόν, ἐγένετο ἡ κοιτίς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους, νομίζομεν ἀναγκαῖον εἰπεῖν τινα περὶ τῆς τοπογραφίας αὐτῆς πρὸς εὐχερεστέραν εἰς τὸ ἐξῆς ὁδηγίαν.

Ὁ νομός τοῦ σουλτάν Οἰνί, καλούμενος καὶ σουλτάν Ὅγῃ, ὀρίζεται ὑπὸ τῆς ἀρχαίας Ἐπικτήτου Φρυγίας. Τὰ ὀνόματα τῶν δικαιοδοσιῶν καὶ τῶν πρώτων αὐτῆς τόπων εἰσὶν ὥσει ὁδηγοὶ ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ ἱστορίᾳ τῶν Ὀθωμανῶν. Τὸ Δορύλαιον, ἐξάκωστον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν σταυροφόρων, πάντοτε δὲ ἐπὶ τοῖς ξενῶσι, τοῖς θερμοῖς λουτροῖς, κήποις καὶ ἀμπελῶσιν, ἐστὶν ἡ πρωτεύουσα, περὶ ἧς, ὡς κατοικίας καὶ τάφου τοῦ σέχῃ Ἐδεβαλῆ, πενθεροῦ τοῦ Ὀσμάν, γενήσεται παραχρῆμα διὰ μακροτέρων λόγος, ὡς καὶ πολὺ βραδύτερον περὶ τοῦ Σιδ Γαζῆ, τόπου περικλεοῦς, εἰς ὃν πολλοὶ θαμίζουσι χάριν προσκυνήσεως, ἅτε περιέχοντος τὸν τάφον τοῦ Σιδ Βαττάλ (ἄρχοντος τοῦ μαχητοῦ) (Γ) τοῦ πρώτου περιβοήτου ἵπποτικοῦ Ἀραβικοῦ ἥρωος Σιδ, ὅστις τρεῖς αἰῶνας καὶ ἤμισυν πρὸ τοῦ Ἰσπανικοῦ ἐπλήρωσε τὴν ἀνατολήν τῆς δόξης τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ. Τὸ Σογούδ, τὸ Θηβάσιον τῶν Βυζαντινῶν καὶ Σιφάφ τῶν Ἀράβων, ἐπὶ πολὺν χρόνον κατοικία

τοῦ Ἑρτογορούλ καὶ μετὰ ταῦτα τάφος αὐτοῦ, κεῖται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῶν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Μέκκαν προσκυνητῶν μεταξὺ τῶν Λευκῶν καὶ τοῦ Δορυλαίου, ἀπέχον ἑννέα ὥρας πρὸς μεσημβρίαν ἀπὸ τῆς πρώτης πόλεως καὶ δέκα πρὸς βορρᾶν ἀπὸ τῆς δευτέρας. Ἡμίσειαν δὲ ὤραν ἀπὸ τοῦ Θηβασίου πρὸς ἀριστερὰν τῆς λεωφόρου ἐπὶ τῆς εἰς Λεύκας ἀγούσης, ὑπάρχει μικρὸν τέμενος ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἑρτογορούλ. Διὰ τοῦτου, ὡς καὶ διὰ τῶν ἁγίων ταριχευτῶν σταφυλῶν καὶ τῶν ἀλλάντων, ὁ τόπος οὗτος ἀκουστός ἐστιν ἐφ' ἅπασαν τὴν Ὀθωμανικὴν ἐπικράτειαν. Πλὴν τῶν ῥηθεισῶν τεσσάρων πόλεων ὁ νομὸς περιλαμβάνει ἔτι τὰ φρούρια Μελάγγειτα καὶ Βηλόκωμα, περὶ ὧν γενήσεται λόγος διὰ μακροτέρων κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ὀσμάν ἄλωσιν αὐτῶν, τὴν Ἰτθουρνοῦ (ρίνα κυνός), ἐνθα κατώκησε κατ' ἀρχὰς ἡ ὠραία Μαλχατοῦν, ἐρωμένη τοῦ Ὀσμάν, μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτῆς, καὶ τέλος τὴν Βουζογοῦκην (μέτωπον πάγου) καὶ Ἰνoinί (μέτωπον ἀντρου), δικαστικὰς ἐδράς. Ἐν τῇ πρώτῃ ὁ Ἀλαεδδὶν ἔμαθε τὴν κατὰ τῶν Τατάρων νίκην τοῦ Ὀσμάν διὸ ἐπεκλήθη ἡ χῶρα σουλτάν Οἶνι, τὸ δὲ Ἰνoinί, ὅθεν ὁ Ὀσμάν πρῶτος ἐξεστράτευσε νικηφόρος, κείμενον ὑπὸ τοὺς πρόποδας ἀποκρήμνου ὄρους, ἐκλήθη οὕτως ἐκ τῶν πολλῶν ἀπροσίτων ἀντρων, ἃ οὐδεὶς ἔτι Εὐρωπαῖος περιηγητὴς ἠρεύνησε. Πρὸς ἀνατολὰς κεῖται ἡ Ἀκμπουκ (Λευκομύσταξ), κληθεῖσα οὕτως ἐκ τινος τῶν ἀνδρειοτάτων συστρατιωτῶν τοῦ Ὀσμάν, τοῦ κυριεύσαντος αὐτῆς. Σήμερον δὲ καὶ ἄλλαι χῶραι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἔχουσιν ὀνόματα ληφθέντα ἐκ τῶν ἄλλων συμπολεμιστῶν τοῦ Ὀσμάν (Δ).

Ὁ Ἑρτογορούλ εἶχε τρεῖς υἱοὺς τὸν Ὀσμάν, Γουνδουζάλπ καὶ Βαρουάτλ Σαζετζι, ὧν ὁ πρῶτος ἐγεννήθη τῷ

657 ἔτει τῆς Ἑγίρας, ἡ τῷ 1258 ἀπὸ Χριστοῦ ⁽¹⁾. Πλὴν δὲ τῶν δύω ἤδη μνημονευθέντων ἀνδραγαθημάτων αὐτοῦ κατὰ τῶν Μογόλων ἢ Τατάρων, καὶ τῆς ἀλώσεως τῶν Μελαγγείων ἐπὶ Ἀλαεδδὶν τοῦ μεγάλου, πλὴν τῆς ἐγκαταστάσεως αὐτοῦ ἐν τῷ νῦν νομῷ τῆς σουλτάν Οἰνί, πλὴν τῆς γεννήσεως καὶ τῆς νυμφεύσεως τοῦ Ὄσμάν καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ὁρχάν, ἡ ἱστορία ἐν τῇ μακρᾷ περιόδῳ ἡμίσεως αἰῶνος, διανύσαντος μεταξὺ τῆς ἀρχῆς τοῦ πρώτου καὶ Ἀλαεδδὶν τοῦ δευτέρου, οὐδὲν ἄλλο ἀναφέρει περὶ τοῦ βίου τοῦ Ἐρτογρούλ. Ἀλλ' ὅμως ὁ μῦθος, ὅστις ἐν τῇ ἀρχῇ πάσης ἱστορίας συμβαδίζει μετ' αὐτῆς, μάλιστα δὲ τοὺς γενεθλίους τόπους τῶν ἰδρυτῶν τῶν δυναστεϊῶν περιβάλλει ἀσμένως μετὰ λάμπους, διηγεῖται μεθ' ἡδονῆς προφητικὸν φαινόμενον καὶ δύναμιν προμηνῶν ὄνειρον, ἃτινα κατέστησαν εὐτυχῇ τὸ μὲν τὸν εὐσεβῆ Ἐρτογρούλ, τὸ δὲ τὸν νέον Ὄσμάν. Ἡ ἐπιπόνησις καὶ ἡ διακόσμησις τοῦ μύθου ἔγκειται ἐν τῷ νῦν τῶν Ἀσιανῶν καὶ τῶν Ὀθωμανῶν· διότι, κατὰ τὸν διασωθέντα λόγον τοῦ Μωάμεθ, «τὰ νυκτερινὰ ὁράματά εἰσι μέρος προφητείας, οἱ δὲ ἄγαθοὶ ὄνειροι ἔρχονται ἐκ τοῦ Κυρίου.»

Τὸ ὄνειρον τοῦ Ἐρτογρούλ ἐστὶν ἀπλούστατον, ἀπομίμησις δὲ τοῦ Ἰακώβ, πρὸς ὃν ὁ Κύριος παρίσταται πολ-
λάκις καθ' ὕπνον καὶ ἀναγγέλλει αὐτῷ τὴν ἐπὶ τῆς φυλῆς αὐτοῦ εὐδαιμονίαν ⁽²⁾. Περιοδεύοντα τὸν Ἐρτογρούλ ἐξέ-
νισε νύκτα τινὰ εὐσεβέστατος ἀνὴρ, ὃς κατὰ τὴν ὥραν τοῦ ὕπνου ἔλαβε βιβλίον ἐκ τοῦ ὀπίσω τοῦ Ἐρτογρούλ κειμέ-

(1) Ὁ κατάλογος τῶν σουλτάνων σώζεται ἐν τοῖς χρονολογικαῖς πίναξιν τοῦ Χατζῆ Κάλφα.

(2) Γένεσις, ΚΗ', 41. ΚΑ', 41.

νου βιβλιοφυλακίου καὶ ἔθηκεν αὐτὸ ἐπὶ τοῦ ὑψίστου μέ-
ρους τοῦ κοιτῶνος. Ἐρωτήσας ὁ Ἐρτογρούλ τὸν ξενίζον-
τα περὶ τοῦ βιβλίου τούτου, ἔμαθεν ὅτι ἦν ὁ λόγος τοῦ
Θεοῦ, ὁ ἀναγγελλθεὶς τοῖς ἀνθρώποις διὰ τοῦ Προφήτου,
τουτέστι τὸ Κοράνιον. Ἀποχωρησάντων δὲ πάντων εἰς
ὑπνον, ὁ Ἐρτογρούλ ἔλαβε τὸ ἅγιον βιβλίον καὶ ἀνέγνω-
σεν αὐτὸ ὁρθοῖς δι' ὅλης τῆς νυκτὸς μέχρι τῆς πρωίας,
ὅτε κατεκλίθη ἐπὶ μικρόν. Κατὰ τὸν πρωϊνὸν τοῦτον ὕ-
πνον, ἀληθῆ ὥραν τῶν ἀψευδῶν ὀνείρων, εἶδε προφητικὸν
ὄραμα καὶ ἤκουσε φωνὴν λέγουσαν, «ὅτι σὺ ἐτίμησας το-
» σοῦτον τὸν αἰώνιον λόγον μου, οἱ υἱοὶ σου καὶ οἱ υἱοὶ τῶν
» υἱῶν σου ὑπερτιμηθήσονται ἐν ταῖς ἐπερχομέναις γενεαῖς
» καὶ χρόνοις.» Οὐχὶ τόσῳ ἀπλοῦν κατὰ τὸ πνεῦμα πα-
τριαρχικῆς παραδόσεως, ἀλλὰ κατὰ τὸ ῥωμαντικῆς μυ-
θοποιίας, ἀναμιχθὲν ἤδη μετὰ ἱστορικῶν γεγονότων
ἐστὶ τὸ ὄνειρον τοῦ Ὀσμάν, ὃ προηγῆθη τοῦ γάμου αὐ-
τοῦ μετὰ τῆς Μαλχατοῦν, ὡρτίς θυγατὶς τοῦ σέχη
Ἐδεβαλῆ, ἐμπεριέχει ὁμῶς καὶ σκηνὰς μεσιτείας πρὸς
γάμον, ἀντιζηλίας καὶ μάχης ἐν τῇ γνωστῇ ἤδη ἡμῖν χώ-
ρᾳ σουλτάν Οἰνί, ὡς ἔξῃς.

Εὐσεβὴς τις καὶ σοφὸς σέχης τῶν Ἀδάνων ἐν τῇ Κα-
ρχμανίᾳ, Ἐδεβαλῆς τοῦνομα, διανύσας τὰς νομικὰς σπου-
δὰς ἐν Συρίᾳ, ἐγκατέστη ἐν Ἰτβουρνού (Ἰτόνη), κώμῃ
παρὰ τῷ Δορυλαίῳ, πρωτευούσῃ νῦν τοῦ νομοῦ τοῦ σουλ-
τάν Οἰνί. Ὁ Ὀσμάν ἐφοῖτα πρὸς αὐτόν· ἰδὼν δὲ ἐσπέραν
τινὰ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Μαλχατοῦν, ἐφλέχθη σφοδρῶ
ἔρωτι· ἀλλ' ὁ πατὴρ οὐδόλως συνήνεσεν εἰς τὴν ἐπιθυ-
μίαν τοῦ γάμου αὐτοῦ, νομίζων ὅτι οὔτε αἱ διαθέσεις τοῦ
νεανίου ἦσαν σταθεραὶ, οὔτε ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ ὁμοία πρὸς
τὸ γένος ἐκείνου. Οὗτος ἐξηγήθη τὴν ἀνίαν τῆς ψυχῆς
αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐταίρους καὶ γείτονας· μεταξὺ δὲ τού-

των καὶ πρὸς τὸν δεσπότην τοῦ Δορυλαίου, ὅστις φλεχθεὶς ἔρωτι ὑπὸ τῆς διηγήσεως τοῦ ἐνθουσιῶντος ἑραστοῦ, ἐζήτησεν ὡσαύτως τὴν ὡραίαν Μαλχατοῦν· ἀλλὰ καὶ οὗτος ἀπέτυχε. Φοβούμενος δὲ ὁ Ἐδεβαλῆς τὸν δεσπότην τοῦ Δορυλαίου μᾶλλον ἢ τὸν νέον Ὀσμάν, μετώκησεν ἀπὸ τῆς ἐπικρατείας τοῦ πρώτου εἰς τὰς τοῦ τελευταίου, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν εἰς τὰς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἐρτογρούλ· ὅθεν ἐπῆλθον ἔχθρα καὶ ἕρις μεταξὺ τοῦ δεσπότη τοῦ Δορυλαίου καὶ τοῦ Ὀσμάν. Ὅτε δὲ οὗτος ἐξενίζετο ποτε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Γουνδουζάλπ παρὰ γείτονι καὶ φίλῳ, τῷ δεσπότη τοῦ Ἰνoinι, φαίνεται ἐξαίφνης ὁ δεσπότης τοῦ Δορυλαίου, σύμμαχον ἔχων τὸν τῆς Χιρμεγγίας Μιχάλ Κεζέ (Μιχαήλ τὸν ὀξυγένειον) (Ε), φρουρίου ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου παρὰ τῇ Ἀδριανουπόλει, οἵτινες ἀπήτησαν διὰ τῶν ὅπλων παρὰ τοῦ δεσπότη τῆς χώρας τὴν παράδοσιν τοῦ Ὀσμάν. Ἄλλ' ὁ δεσπότης τοῦ Ἰνoinι ἀπέκρουσε τὴν παραβίασιν ταύτην τὴν φιλοξενίας. Ὁ δὲ Ὀσμάν καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ἐλπίζοντες ἐπὶ τὸν Θεόν, ἐξώρμησαν τοῦ φρουρίου, ἀπέκρουσαν τὸν δεσπότην τοῦ Δορυλαίου καὶ ἠχμαλώτευσαν τὸν τῆς Χιρμεγγίας. Μετ' οὐ πολὺ ὁ Μιχάλ Κεζέ ἐγένετο φίλος τοῦ νικητοῦ, ὑποταγεὶς αὐτῷ εἰλικρινῶς· εἴτα δὲ, ὅτε ὁ Ὀσμάν ἐγένετο αὐτόνομος, ὁ Μιχάλ Κεζέ ἐξομόσας ἐδέχθη τὸν ἰσλαμισμόν καὶ ἐγένετο τὸ στερρότατον στήριγμα τῆς ἀναφαινομένης δυναστείας τοῦ Ὀσμάν, οἱ δὲ ἀπόγονοι αὐτοῦ Μιχάλογλοι καλούμενοι, διέπρεψαν ἐπὶ δυνάμει καὶ πλούτῳ ἐπὶ πολὺ κατὰ τοὺς ὑστέρους χρόνους τῆς Ὀθωμανικῆς ἱστορίας, ἐν ᾗ πολὺ αἰσῶς ἔσται περὶ αὐτῶν ὁ λόγος. Ὁ Ὀσμάν οὖν ἐκτίσασα ἤδη φίλον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν ποθητὴν αὐτῷ νέαν· δύο δ' ἔτη ἔτι παρήλθον, ἕως οὗ πληρωθῇ ἡ σφοδροτάτη αὐτοῦ ἐπιθυμία, καὶ ἕως οὗ ὁ πατήρ αὐτῆς, καμφθεὶς ὑπὸ τῆς πί-

στεως καὶ τοῦ σταθεροῦ ἔρωτος τοῦ νέου, ἀπεδέξατο τὴν ἑρμηνείαν ὀνείρου ὑπὲρ αὐτοῦ.

Ὁ Ὄσμάν, ξενιζόμενος ἐσπέραν τινὰ παρὰ τοῦ Ἐδεβαλῆ, διενυκτέρευε πλήρης ὑπομονῆς, ἥτις κατὰ τὴν ἀραβικὴν παροιμίαν ἐστὶν ἡ κλεῖς πάσης τέρψεως, καὶ κατείχετο ἐκ τῶν τοῦ ἔρωτος συλλογισμῶν, δι' ὃν ἐν σιγῇ καὶ στερήσει σχεδὸν ἦτο ἄξιος μαρτυρίου (ΣΤ). ὅτε δὲ κατεκλίθη, ἐνεφάνη ἐκ μυστηριώδους κόσμου τοῖς πρὸς τὰ ἔσω μὲν ὑπνώττουςι, πρὸς τὰ ἔσω δὲ ἠνεωγμένοις ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ τὸ ἐξῆς ὄραμα, εἶδε δηλονότι ἑαυτὸν τε καὶ τὸν ξενίζοντα σέχην ἐκτάδην κειμένους, καὶ ἐκ τοῦ στήθους τοῦ Ἐδεβαλῆ ἀνατέλλουσιν τὴν αὔξουσιν σελήνην, ἥτις κλίνασα πρὸς τὸν Ὄσμάν, ἐκρύβη καὶ ἐβυθίσθη ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ. Τότε ἐβλάστησεν ἐκ τῶν λαγώνων αὐτοῦ δένδρον, ὃπερ ἐπαυξάνον ἐν καλλονῇ καὶ δυνάμει, ἐξέτεινε τοὺς κλάδους καὶ τοὺς κλῶνας πάντοτε περαιτέρω ἐπὶ χώρας καὶ θαλάσσας, ἐξαπλοῦν τὴν σκιὰν αὐτοῦ ἕως τοῦ ἀπωτάτου ὀρίζοντος τῶν τριῶν μερῶν τῆς οἰκουμένης. Ὑπ' αὐτὸ ἦσαν ὄρη, οἷον ὁ Καύκασος καὶ ὁ Ἄτλας, ὁ Ταῦρος καὶ ὁ Αἴμος, οἷον αἱ τέσσαρες στήλαι τῆς ἀπεράντου σκηνῆς· διὰ τῶν ριζῶν αὐτοῦ ἔρρεον ὁ Τίγρις καὶ ὁ Εὐφράτης, ὁ Νεῖλος καὶ ὁ Ἰστρος, ὡς αἱ τέσσαρες ποταμοὶ τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ τούτου δένδρου· πλοῖα ἐκάλυπτον τοὺς ποταμοὺς καὶ στόλοι τὰς θαλάσσας, λήια τὰς πεδιάδας καὶ δάση τὰ ὄρη. Ἐκ τούτων ἔβρυσαν ἀφθονοὶ καὶ γόνιμοι πηγαὶ ἀρδεύουσαι τὰ ἐκ ῥόδων καὶ κυπαρίσσεων κατάφυτα ἄλση καὶ τοὺς λειμῶνας τοῦ ἐπιγείου τούτου παραδείσου· ἐκ τοῦ μέσου τῶν κοιλάδων ὑψοῦντο πόλεις μετὰ ναῶν καὶ θόλων, μετὰ πυραμίδων καὶ ὀβελίσκων, μετὰ λαμπρῶν κιόνων καὶ πύργων· ἐπὶ τῆς κορυφῆς δ' αὐτῶν ἡκτινοβόλει ἡ ἡμισέληνος· ἐκ τῶν στοῶν τούτων ἀν-

τήχουν φωναί προσευχῆς εἰς τὴν ἁρμονίαν ἀναριθμήτων γλυκυφθόγγων ἀηδόνων καὶ μυριοχρόων ψιττακῶν, ἀδόντων καὶ ὑποκοριζομένων ὑπὸ τὴν ὁροσερὰν σκιάν, ἧς τὰ ἄπειρα φύλλα ἦσαν ξιφοειδῆ ⁽¹⁾. Τότε ἠγέρθη ὀρμητικὸς ἄνεμος, ὅστις ἐκλινε τὴν κορυφὴν τοῦ δένδρου τούτου πρὸς τὰς πόλεις καὶ κατὰ πρῶτον πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἥτις κειμένη μεταξὺ δύο θλασσῶν καὶ δύο ἡπείρων, ὡς ἀδάμας μεταξὺ δύο σαφείρων καὶ δύο σμαράγδων, σχηματίζει τὸν τιμαλφέστατον λίθον τοῦ δακτυλίου τῆς κοσμοκρατορίας. Ἐν τῷ ἐγγίξειν τὸ δακτύλιον ὁ Ὄσμαν ἐξηγέρθη. Ἡ ἐρμηνεία τοῦ ὀνείρου τούτου, ὡς οἰωνοῦ τῆς παγκοσμίου ἀρχῆς ἐθνους ἐξεληθόντος ἐκ τῶν λαγώνων τοῦ Ἑδεβαλῆ καὶ τοῦ Ὄσμαν, ἐκποδῶν ἐποίησε τὰ ἐμπόδια πρὸς τὸν γάμον τοῦ νεανίου μετὰ τῆς παγκάλου Μαλχατοῦν ⁽²⁾, ἣν ἀπεικόνιζεν ἡ σελήνη. Καὶ ὅμως οὐδ' ὁ γάμος ἐτελέσθη μετὰ τῆς πομπῆς τῶν μετὰ ταῦτα σουλτανικῶν γάμων, ἀλλὰ κατὰ πάσας τὰς παραγγελίας τοῦ νόμου καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Προφήτου. Μαθητῆς δέ τις τοῦ σέχη Ἑδεβαλῆ, ὁ εὐσεβὴς δερβίσης Τουροῦδ, τὰ νόμιμα τοῦ γάμου ἐτέλεσεν· ἔλαβε δὲ παρὰ τοῦ γαμβροῦ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ κατοικῆσαι παρὰ τέμενος καὶ παρὰ ποταμόν. Γενόμενος αὐτόνομος κυριάρχης ὁ Ὄσμαν, ἐτέλεσε παραχρῆμα τὴν ὑπόσχεσιν, ἀνεγείρας μοναστήριον καὶ ἀπονείμας αὐτῷ τὰς προσόδους κωμῶν καὶ ἀγρῶν, αἱ ἐπὶ διακόσια ἔτη κατεῖ-

(1) Ὁ Σεαδδὶν, φύλλ. 9, διηγεῖται διὰ κρίων τὸ δράμα τοῦτο, ὃ δὲ Ἀλῆς, φυλ. 9, Σαλακζαδὲ, φυλ. 3, Λουφῆ, φυλ. 115, Τζιχαννουμας, σ. 676, καταλογάδην. Μόνος ὁ Ἰδρις ποιεῖται λόγον περὶ τῶν ξιφοειδῶν φύλλων κλινόντων πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

(2) Κατὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ δράματος τούτου ἡ Μαλχατοῦν ἐφάνη τῷ Ὄσμαν ὑπὸ τὸ σχῆμα πανσελήνου.

χεν ὁ οἶκος τοῦ Τουρούδ (1). Τοιοῦτα ὄνειρα πρὸ τῆς γεννήσεως μεγάλων ἡγεμόνων, ὡς προρρήσεις μελλούσης ἰσχύος, ἱστορούμενα καὶ ἐρμηνευόμενα ὑπὸ τῶν μαρτύρων αὐτῶν πολὺ μετὰ ταῦτα, εἰσὶ πανάρχαιον μηχανήματα τῶν Ἀσιανῶν ἱστοριογράφων, ὃ ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ ἀρχαιοτάτων καὶ νεωτάτων συγγραφέων τῆς Δύσεως. Ὁ Ἡρόδοτος οὐδόλως διέρχεται ἐν σιγῇ τὸ ὄνειρον τοῦ πάππου τοῦ Κύρου Ἀστυάγου, οὗ ἡ μήτηρ Μανδάνη, ἐφαίνετο «ἐν τῇ ὕπνῳ οὐρῆσαι τοσοῦτον, ὥστε πλησαι μὲν » τὴν ἐωυτοῦ πόλιν, ἐπικατακλύσαι δὲ καὶ τὴν Ἀσίην πᾶσαν» (Ζ), ὃ δὲ Γίβων ἀναφέρει, ὅτι ἡ μήτηρ τοῦ Τζιγχισχάν συνέλαβεν ἐκ φωτός, ἀπορροφηθέντος διὰ τοῦ στόματος αὐτῆς (2).

Πλὴν τῶν ὁνείρων, οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ θεωροῦσιν ἔτι εὐτυχῇ οἰωνὸν τῆς βασιλείας καὶ τὸν βασιλικὸν γῦπα, ἱπτάμενον ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τοῦ μέλλοντος βασιλέως. Οὕτω παρὰ τοῖς Πέρσαις καὶ Τούρκοις ὁ βασιλικὸς γύψ Χουμὰ καλούμενος, ἐστὶν ὁ εὐγενέστατος οἰωνός, ἐπειδὴ, κατὰ τὴν ἐκ παραδόσεως φυσικὴν ἱστορίαν τῆς Ἀσίας, ἐξ οὐδενὸς ζῶντος ζώου, ἀλλὰ μόνον ἐκ τῶν ὀστέων φονευθέντων ὑπ' ἄλλων τρέφεται, καὶ τῶν νεοσσῶν αὐτοῦ προστατεύει μετὰ μεγάλης φιλοστοργίας ὑπὸ τὰς εὐρείας αὐτοῦ πτέρυγας. Διὸ ἐστὶ τὸ σύμβολον φιλοστοργίας (3) καὶ βασιλικῆς πραότητος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Αἰγυπτίοις,

(1) Ἱδρις, φύλλ. 30.

(2) Γίβων, Κεφ. ΑΔ'. Τόμ. Γ. σ. 388. Ἀπρί. Προσφορωτέρα τῆς προφητείας τοῦ φωτός ἐστὶν ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀβδοῦλ Γαζῆ ἱστορηθεῖσα τῆς πληρώσεως πεπηγότος αἵματος χειρὸς, μεθ' ἧς ἐγεννήθη ὁ Τζιγχισχάν.

(3) Ὁραπόλλων, ΙΑ.

οἵτινες ἐν ταῖς ἱερογλυφικαῖς εἰκόσιν ἐξεικονίζουσιν αὐ-
τὸν ἱπτάμενον ὑπὲράνω τῆς κεφαλῆς τῶν βασιλέων (1)
καὶ κρατοῦντα διὰ μὲν τοῦ ἑνὸς ὄνυχος τὴν γραφίδα τοῦ
νόμου, διὰ δὲ τοῦ ἑτέρου τὸ δακτύλιον τῆς κυριαρχίας.
Ἐν τῇ Σαχναμὲ οἱ ἥρωες φέρουσιν ὡς περίαμμα ἐπὶ
τῆς κεφαλῆς τὸ πτερὸν τοῦ σιμούργου, (2) ὅστις ἐστὶν ὁ
τριπλοῦς γύψ τῆς Ζανδαθέστης, ὡς οἱ ἐν Αἰγύπτῳ ἱερο-
γραμματεῖς φέρουσιν ὡς διδάσκαλοι καὶ ἐρμηνευταὶ τοῦ
ὑπὸ τῶν βασιλέων δεδομένου νόμου τὸ πτερὸν σπιζίου ἐπὶ
τῆς κεφαλῆς (3). Ἡ μεγίστη καὶ μόνη βασιλὶς, ἣν ἡ ἀρ-
χαία περσικὴ ἱστορία γινώσκει πρὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, κατὰ
τὰς ἀνατολικὰς πηγὰς, καὶ εἰς ἣν ἀποδίδει τὴν οἰκοδομὴν
τῶν ἐκ χιλίων στηλῶν ἀνακτόρων τῆς Περσεπόλεως, κα-
λεῖται Χουμά, τουτέστι βασιλικὸς γύψ. Τὸ ὄνομα Χουμα-
γιούν, εὐχρηστον ἔτι καὶ νῦν γενικῶς καθ' ἅπασαν τὴν
Περσίαν καὶ Τουρκίαν, παραγόμενον ἐκ τοῦ Χουμά, ἀντι-
στοιχεῖ πρὸς τὸ ἡμέτερον αὐτοκρατορικὸν ἢ βασιλικόν, ἢ
κυριολεκτικώτερον πρὸς τὸν τοῦ Αὐγούστου τῶν Ῥω-
μαίων (H). Εὐτυχὲς οὖν ὡς κυρίαρχος κεφαλὴ ἐστὶν ἐκείνη
ὑπὲρ ἣν ὁ γύψ ἐκτείνει τὰς εὐρείας αὐτοῦ πτέρυγας, ὁ ὑπὸ
τῆς σκιᾶς αὐτῶν εὐλογούμενος, διότι ὡς μέγας καὶ ἰσχυ-
ρὸς ἡγεμὼν εὐδαιμονίσει τοὺς λαοὺς ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν
πτερύγων αὐτοῦ. Ὁ βασιλικὸς γύψ ἐστὶ τοῖς Ἀσιανοῖς
ὅ,τι ὁ ἀετὸς τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ ὡς τῷ ἀρχαίῳ Ταρχυ-
νίῳ, ἀπλῶς ἔτι πολίτῃ ὄντι, ἢ γυνὴ αὐτοῦ Τανακίλῃ (Θ)
προεῖπε τὸ μέλλον μεγαλεῖον ἐκ τῆς πτήσεως τοῦ ἀετοῦ,

(1) Ὅρα τὰς εἰκόνας τῆς εἰς Αἰγύπτου ἐκστρατείας καὶ τὰς
τοῦ Βελζόνη.

(2) Πτηνὸν τρίσωμον, Anguétil, Γ, σ. 173, σημείωσις.

(3) Διόδ. Σικελιώτης, 1, 87.

ὅστις ἤρπασε τὸ κάλυμμα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ καὶ πάλιν ἐπέθηκεν αὐτὸ ἐπ' αὐτῆς, οὕτω καὶ τῷ υἱῷ τοῦ Ἑρτογρούλ ὁ εὐλαβῆς δερβίσης Ἀδδάλ Κουμράλ. Οὗτος ἐν τῷ στενῷ τοῦ Ὀρμηνίου, ἰδὼν οἰωνόν ἐπισκιάζοντα διὰ τῶν πτερύγων τὴν κεφαλὴν τοῦ νεανίου, ἠρμήνευσεν αὐτῷ τὸν οἰωνόν τοῦτον ὡς εὐτυχὲς προάγγελμα τῆς δεσποτείας αὐτοῦ, ἥτις μετ' οὐ πολὺ ἐμελλεν ἐπεκταθῆσθαι ἐπὶ τὴν λευκὴν θάλασσαν καὶ τὸν Εὐξείνιον Πόντον, τὴν Εὐρώπην καὶ Ἀσίαν (1). Εὐγνωμονῶν ὁ Ὀσμὰν ἐπὶ τῇ προφητείᾳ ταύτῃ τὸν εὐσεβῆ δερβίσην, ὅστις διὰ τὴν δόξαν τῆς ἀγιότητος ἠδύνατο συντελέσαι εἰς τὴν πλήρωσιν αὐτῆς, ἐδωρήσατο αὐτῷ τὸ ἀλλιστον τῶν ἰδίων ξιφῶν καὶ ποτήριον, ὑπέσχετο δὲ αὐτῷ ἐγγράφως καὶ τὴν ἀνεγερσιν μοναστηρίου. Ὁ Ἀδδάλ Κουμράλ ἐχρήσατο τῷ ξίφει τούτῳ μαχόμενος παρὰ τῷ Ὀσμὰν ἐπὶ τοσεῦτον ἐν ταῖς ἐκστρατείαις αὐτοῦ, ἕως ὃ ἡγεμὼν οὗτος διὰ τῶν κατορθωμάτων ἠδυνήθη ἐκτελέσαι τὰ ὑπεσχημένα, ἀνεγείρας ὑπὲρ τοῦ δερβίση ἐν τῷ στενῷ τοῦ Ὀρμηνίου, ὅπου ἐνέτυχεν αὐτῷ τὸ πρῶτον, μοναστήριον. Ἐν τούτῳ διετηρήθησαν μετὰ ταῦτα τὸ ξίφος καὶ τὸ ποτήριον τοῦ Ὀσμὰν εἰς παράδειγμα διδακτικόν τῶν ἐπιγιγνομένων σουλτάνων, οἵτινες ἐμιμήθησαν αὐτὸ ἀνεγείραντες πολλὰ μοναστήρια. Ἐν τῇ μεταξὺ τοῦ δρους Τήμνου καὶ Ὀλύμπου διόδῳ τοῦ Ὀρμηνίου ἐπολέμησε καὶ ἐνίκησε τὸ πρῶτον ὁ Ὀσμὰν τοὺς Ἑλληνας, ζῶντος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἑρτογρούλ.

(1) Ἐπὶ τοῦ Ἡροδότου ἤδη τὸ ὄνειρον τοῦ υἱοῦ τοῦ Ὑστάπου, ὅπερ ὁ Κύρος εἶδε μετὰ δύο πτερύγων, ἀναγγέλλει τὴν ἐπὶ τῆς Ἀσίας καὶ Εὐρώπης δεσποτείαν.

Ὁ πατήρ καὶ υἱὸς εἶχον φιλικώτατα πρὸς τὸν Ἑλληνα φρούραρχον τῶν Βηλοκώμων (Βηλετζίκ), ὀχυροῦ φρουρίου κειμένου μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν Προύσης, Γενισέρ, Λευκῶν, Γιαῖλακαβάδ, Κίου καὶ Νικαίας· πρὸς μεσημβρίαν ταύτης καὶ πρὸς ἄρκτον τῆς Κίου· ἀλλ' ὁ φρούραρχος τῶν Ἀγγελοκώμων ⁽¹⁾ ἐτέρου φρουρίου ὀπίσω τοῦ Ὀλύμπου ἐπὶ τῆς ἀπὸ Προύσης εἰς Κοτύαιον ἀγούσης, οὗτο ὄνομα μετέβαλον οἱ Τοῦρκοι εἰς Ἀῖνεγέλ, ἡνὼχλει ἀπαύστως τὴν πορείαν τῶν στιφῶν καὶ ἀγγελῶν τοῦ Ὀσμάν ἀπὸ τῶν ὁρέων εἰς τὰς πεδιάδας ἐν ὧρα χειμῶνος, καὶ ἀπὸ τῶν πεδιάδων εἰς τὰ ὄρη ἐν ὧρα θέρους. Διὸ ὁ Ἐρτογρούλ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς οὐσίας τῆς φυλῆς αὐτοῦ συνέθετο φιλικῶς πρὸς τὸν φρούραρχον τῶν Βηλοκώμων, ὅπως οἱ ὑπ' αὐτὸν παρακατατιθῶσι τὰ πολύτιμα αὐτῶν πράγματα ἐν τῷ φρουρίῳ πρὸ τῆς εἰς τὰ ὄρη ἀναχωρήσεως. Ὁ δεσπότης τῶν Βηλοκώμων συνήνεσε μὲν, ἀλλ' ἐπὶ τῇ ῥήτρᾳ, ὅπως τὰ πράγματα κομίζονται πρὸς αὐτὸν οὐχὶ ὑπ' ἐνόπλων, ἀλλ' ὑπὸ γυναικῶν καὶ παιδίων. Ἡ συνθήκη ἐτηρήθη ἀκριβῶς, τῶν παρακατατεθειμένων πραγμάτων φυλασσομένων πιστότατα κατὰ τὸ θέρος, κατὰ δὲ τὴν ἀπὸ τῶν ὁρέων ἐπάνοδον ὁ Ὀσμάν προσέφερεν ἐκάστοτε τῷ κυρίῳ τῶν Βηλοκώμων πικιλόχρους τάπητας, οἶους νῦν οἱ Τουρκομάνοι κατασκευάζουσιν, ἐφίππια, δέρματα αἰγία μετὰ τυροῦ καὶ χυτρῶν καὶ ἄσκούς πλήρεις μέλιτος, δῶρα ποιμενικῆς εὐγνώμοσύνης. Ἐπὶ τέλους ὁ τολμηρὸς Ὀσμάν, μὴ ἀνεχόμενος ἐπὶ πλέον τὸ ἐθέλεχθρον τοῦ κυ-

(1) Παχυμέρης, Βιβλ. Κεφ. 21, ὅπου πάντα σχεδὸν τὰ κατὰ πρῶτον ὑπὸ τῶν Τοῦρκων κυριευθέντα ὀχυρὰ φρούρια μνημονεύονται. Οἱ μετ' αὐτὸν ἱστοριογράφοι τῆς ὀθωμανικῆς ἱστορίας οὐδ' ἐφρόντισαν ἵν' ἀναγνωρίσωσιν αὐτὰ ὑπὸ τὰ νῦν αὐτῶν ὀνόματα.

ρίου τῶν Ἀγγελοκώμων, ἐβουλεύθη μετὰ τῶν γενναίων στρατιωτῶν τοῦ πατρὸς, τοῦ Ἀγτζὲ Χότζα, τοῦ Ἀβδοῦ-
 ραχμανγαζή καὶ τῶν τριῶν φίλων αὐτοῦ Κονουράλπ,
 Τοργουδάλπ καὶ Αἰγουδάλπ· συνελθόντες δὲ πέντε καὶ
 ἑβδομήκοντα πάντες ἄνδρες ἐστράτευσαν πρὸς ἄλωσιν
 τοῦ φρουρίου. Μαθὼν ταῦτα ὁ φρούραρχος τῶν Ἀγγελο-
 κώμων, ἐνῆδρευσεν ἐν τῷ στενῷ τοῦ Ὀρμηνίου, ὅπου συνή-
 φθη κρατερὰ μάχη, ἐν ἣ ἔπεσεν ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Ὀσμάν
 Βαϊκοτζᾶ ὁ τοῦ Σαρουγιατί καὶ ἐτάφη ἐν τῇ ἐξόδῳ τῆς
 φάραγγος τοῦ Ὀρμηνίου ἐν τῷ νομῷ τῆς κώμης Χαμ-
 ζαβέγη, ἐνθα ὁ τάφος αὐτοῦ δείκνυσιν τὸν τόπον τῆς μά-
 χης παρά τινι κατηρηρειμμένῳ ξενῶνι. Ὁ Ὀσμάν καὶ οἱ
 γενναῖοι αὐτοῦ συστρατιῶται οὐκ ἀντεῖχον ἴσως εἰς τὴν
 ἀπροσδόκητον ταύτην προσβολήν, εἰμὴ ἀνήγγελλεν αὐ-
 τοῖς τὸν κίνδυνον χριστιανός τις, ὃν οἱ Τοῦρκοι καλοῦσιν
 Ἀρατον. Ὅπως δὲ ἀντιπαραταχθῇ πρὸς τὸν ἐχθρὸν ὁ Ὀ-
 σμάν, ἤγαγε μετὰ τινες ἡμέρας τριακοσίους ἄνδρας κατὰ
 τοῦ φρουρίου (Κολατζᾶ) ⁽¹⁾, κειμένου παρὰ τὰ Ἀγγελο-
 κωμα ὀπίσω τοῦ Ὀλύμπου. Οἱ κάτοικοι δὲ τοῦ φρουρίου
 τούτου παρεδόθησαν ἀμαχητὶ τῇ διαρπαγῇ καὶ δουλείᾳ.
 Διὰ ταῦτα ὁ κύριος τῶν Ἀγγελοκώμων οὐδόλως ἠτύμη-
 σεν, ἀλλὰ συνεμάχησε πρὸς τὸν τῶν Μελαγγείων, ᾧ κα-
 τέλαβε μὲν ὁ Ἐρτογρούλ πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν, ἀλλ' 1268
 ἀνεκτῆσαντο οἱ Ἕλληνες ἐπὶ Ἀλαεδδὶν τοῦ Β'.

Οἱ πολέμιοι ἤλθον εἰς χεῖρας ἐν Ἀγρίτζῃ (Ἀγριλλίῳ)
 παρὰ τῇ Τήμνον, ὅπου ὁ νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ Ὀσμάν
 ἔπεσεν ὑπὸ πίτυν (Ι). Νυκτὸς δὲ, λέγεται, οὐράνιον φῶς

(1) Ἴσως ἐστὶ τὸ φρούριον Κρούλλα. Παχυμέρης, Τομ. Β'. Βιβλ. Ε.
 Κεφ. 21, σ. 443,

περιέλαμψε τὴν πίτυν ὡς δόξαν τοῦ μαρτυρίου, τουτέστιν ἡ εὐσεβὴς λατρεία ἤναπτε νυκτὸς λύχνους ἐνταῦθα, καὶ μέχρι τοῦδε καλεῖται ὁ τόπος ἐκεῖνος πεφωτισμένη πίτυς, ἐξαγιασθεῖσα ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ὑπὸ τῆς ὀθωμανικῆς ἱστορίας, ὡς διὰ τῆς ῥωμαϊκῆς ὁ τόπος τῆς συκῆς τοῦ Ῥωμύλου ⁽¹⁾. Οὐχὶ δὲ πόρρω τοῦ τόπου τούτου καὶ συγχρόνως πρὸς τὸν δεύτερον ἀδελφὸν τοῦ Ὀσμὰν ἔπεσεν ἐν ταῖς ἐχθρिकाῖς τάξεσιν ὁ νεώτατος ἀδελφὸς τοῦ κυρίου τῶν Μελαγγείων Καλανὸς ⁽²⁾, οὗ ὁ θάνατος καὶ ὁ τάφος, καὶ περ μὴ λαμπρὸς καὶ ἱερὸς, ἀληθὴς ἐστὶ καὶ ἀξιομνημόνευτος ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ὅτε δ' οὗτος ἔπεσεν, ὁ Ὀσμὰν ἀνέκραξεν. «Ἐξεντερίσατε αὐτόν». Καὶ νῦν ἔτι ὁ τόπος οὗτος καλεῖται «ὄζον χωρίον τοῦ ἐξεντερισθέντος κυνός». Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ὀθωμανικὴ βαρβαρότης καθ' ἡττημένων χριστιανῶν, ἡτις ἐντεῦθεν ἀρξαμένη διήρκεσεν ἐπὶ πέντε αἰῶνας. Ὁμοίαν σύγχρονον βαρβαρότητα παρέχει ἡ τῷ αὐτῷ ἔτει συμβᾶσα ἥττα τῶν Τατάρων, κατανικηθέντων κατὰ τὴν ἀκτὴν τῆς Προποντιδὸς ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Ἀλαεδδὶν τοῦ Β', ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Πήγας (Πηγῶν κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς) ⁽³⁾. Ἐν ᾧ δ' ὁ σουλτάνος, σπεύδων εἰς βοήθειαν τοῦ κατὰ τῶν Ἑλλήνων φρουροῦντος τὰ μεθόρια Ὀσμὰν, ἐπολιόρκει μετ' αὐτοῦ τὸ φρούριον Μελάγγεια, ἔμαθεν ὅτι στρατὸς ταταρικὸς ὑπὸ τὸν Ταϊντζά (ΙΑ), ἀποβάς παρὰ τῇ Ἡρακλείᾳ κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ῥυνδάκου, ἐπυρπόλησε τὴν πόλιν διὸ ἀναθεῖς τὰ τῆς πολιορκίας τῷ Ὀσμὰν,

(1) Ubi nunc ficus Ruminalis (Romularem vocatam ferunt). Livius I. 4.

(2) Ἰσως οὗτος ἐστὶν ὁ Καλοῖωάννης τῶν Βυζαντινῶν,

(3) Παχυμέρης, Τομ. Β. Βιβλ. Ε. Κεφ. 24, σ. 415.

ἐφώρμησε πρὸς τοὺς Τατάρους καὶ ἐξωλόθρευσε αὐτοὺς ἐν ὀνομαστῇ ἐπὶ τοῖς βαρβαρικοῖς τροπαίοις μάχῃ (IB).

Ὅτε ἐνίκα τοὺς Τατάρους ὁ σουλτάνος, ὁ Ὄσμάν ἐκυρίευσε τοῦ φρουρίου καὶ τῆς πόλεως τῶν Μελαγγείων, καλουμένων ὅτε μὲν Καρατζαῖσάρ (μέλαν φρούριον,) ὅτε δὲ Καρατζασέρ (μέλαινα πόλις) μικρὸν πρὸ τῆς τελευτῆς τοῦ Ἐρτογρούλ, τοῦ κυριεύσαντος ἢ τοῦλάχιστον πολι-
ορκήσαντος τὸ πρῶτον τὸ φρούριον τοῦτο πρὸ ἡμισείας ἑκατονταετηρίδος καὶ μετὰ μακρὰν πεντηκονταετῇ ἀνακω-
χὴν τελευτήσαντος ἡδέως τὸν βίον, καθ' ὅσον εἶδεν ἐν τῷ υἱῷ ἀνανεούμενα τὰ ἀνδραγαθήματα τῆς νεότητος αὐτοῦ. Πρὸς τὸν Ὄσμάν δὲ, λυπούμενον ἐπὶ τῇ σερήσει τοῦ πατρὸς, παρεῖχε παραμυθίαν οὐ μόνον ἢ ἄλωσις αὐτῇ, ἀλλὰ καὶ ἡ γέννησις τοῦ ἰδίου υἱοῦ Ὀρχάν τῷ αὐτῷ ἔτει. Τῷ δ' ἐπιόντι ἔλαβεν ὡς ἀμοιβὴν τῆς πιστῆς στρατείας τὸν κυριευθέντα 1283
ὑπ' αὐτοῦ τόπον, τὰ Μελάγγεια. Ὁ σουλτάνος ἐπεμψε πρὸς αὐτὸν διὰ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Ἀκτιμούρ τὰ παράσημα τοῦ ἡγεμονικοῦ ἀξιώματος, ἥτοι σημαίαν, τύμπανον καὶ 1289
οὐρὰν ἵππου. Ὁ νέος ἡγεμὼν ἐξῆλθεν εἰς προὑπάντησιν τῶν δώρων· παιανίζουσας δὲ τῆς στρατιωτικῆς μουσικῆς, κρουομένων τῶν τυμπάνων καὶ κυμβάλων, ἔμεινεν ὁρθίος μετ' εὐλαθείας, ἐσταυρωμένης τὰς χεῖρας ἔχων ἐπὶ τοῦ στήθους. Οὕτως ἔπραττον ἐκάστοτε καὶ οἱ ἄμεσοι διάδο-
χοι αὐτοῦ, ὅτε ἡ στρατιωτικὴ μουσικὴ ἐπαίανιζε κατὰ τοὺς πέντε τῆς προσευχῆς χρόνους, ἕως οὗ ὁ ἕκτος σουλτάνος, Μωάμεθ ὁ πορθητής, κατήργησε τὴν ἀρχαίαν ταύτην συνή-
θειαν, εἰπὼν, ὅτι «Διαχοσίῳ δέκα ἔτων τιμαὶ εἰσιν ὑπὲρ τὸ δέον πολυχρόνιοι» (II).

Τὸ πρῶτον μέλημα τοῦ Ὄσμάν, βέγη τῆς πόλεως καὶ τοῦ φρουρίου τῶν Μελαγγείων, ἦν ὁ μετασχηματισμὸς τῆς ἐν τῇ πρωτευούσῃ αὐτοῦ ἐγχωρίου ἐκκλησίας εἰς τέ-

μενος, καὶ ἡ ἐν τούτῳ ἐγκατάστασις ἱμάμη (ιερέως) χαλίβη καὶ μολλᾶ (δικαστοῦ) πρὸς ἐκδίκασιν τῶν ὑποθέσεων καὶ ἐρίδων, τῶν συμβαινουσῶν ἐκ τῆς κατὰ Παρασκευὴν συγκροτουμένης ἐβδομαδιαίας ἀγορᾶς. Συνεβουλεύθη δὲ περὶ τούτου μετὰ τοῦ πενθεροῦ Ἐδεβαλῆ καὶ τῶν τεσσάρων πιστῶν αὐτῷ συστρατιωτῶν, τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, τοῦ Γουνδουζάλπ, Χασανάλπ καὶ Ἀϊγουδάλπ, οἵτινες συνεβούλευσαν αὐτῷ λαβεῖν τὴν τοῦ σουλτάνου κατάνευσιν. Δοθείσης δὲ ταύτης, ἡ Παρασκευὴ ὠρίσθη ὑπὲρ τῆς δημοσίας προσευχῆς· ἐτελεῖτο δ' αὕτη ὑπὸ τοῦ ἐκ Καραμανίας μαθητοῦ τοῦ Ἐδεβαλῆ Τουρσουνξακίχ, παρ' ᾧ ἀνετέθη ὡς δικαστῇ καὶ ἡ τήρησις τῆς εὐταξίας ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἄνευ διακρίσεως ἔθνους καὶ θρησκείας. Ἐν τῇ ἀγορᾷ δὲ συμβάσης ποτὲ ἐρίδος μεταξὺ μουσουλμάνου, ὑπηκόου τοῦ ὁμόρου δεσπότη τοῦ Τούρκου τοῦ Κερμιάν Ἀλυσὺρ ⁽¹⁾, καὶ χριστιανοῦ, ὑπηκόου τοῦ Ἑλλήνου δεσπότη τῶν Βηλοκώμων, ὁ Ὄσμάν ἀπεφάνθη ὑπὲρ τούτου. Παραχρῆμα διεθρυλήθη ἡ εὐθύτης τοῦ Ὄσμάν, ὥστε ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἀγορᾶς συνέρρουν ἄπειρον πλῆθος. Ἴσως ἐν τῇ πρὸς τὴν δικαιοσύνην ἀγάπῃ τῆς εἰρημένης κρίσεως συνέβαλον καὶ πολιτικαὶ σκέψεις· διότι ὁ κύριος τοῦ Κερμιάν Ἀλιτὺρ διέκειτο ἐχθρικῶς πρὸς τὸν Ὄσμάν, φθονῶν τὴν ἀναφαινομένην ἐξουσίαν καὶ αὐτονομίαν τούτου, ἐν ᾧ ὁ Ἑλλήν φρούραρχος τῶν Βηλοκώμων, φυλάττων τὰ ἀγαθὰ τοῦ Ὄσμάν κατὰ τὴν ἐπὶ τῶν ὁρέων διατριβὴν αὐτοῦ, εἶχεν ἐξ ἐναντίας φιλικῶς πρὸς αὐτὸν ὡς καλὸς γείτων ⁽²⁾.

(1) Ὁ Ἀλυσὺρ οὗτός ἐστιν ὁ Ἀλυσίρας Καρμανῶν τοῦ Παχυμέρου. Τόμ. Β'. Β.6λ. Ε'. Κερ. 25. σ. 421. Ἀναγκαῖον ἵνα διακρίνῃ τις τὸν ἡγεμόνα τοῦ Κερμιάν ἀπὸ τοῦ Καρμιάν.

(2) Ἰδρὶς, φυλὴ 49. Πάντες οἱ ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι λέγουσιν, ὅτι

Ἄλλ' ὁ ἄριστος φίλος καὶ συστρατιώτης τοῦ Ὀσμάν ἦ-
 ὁ Κεζέ Μιχάλ, Ἕλληνα ἔτι, μήπω ἐπιστρέψας εἰς τὸν ἰαν
 λαμισμὸν, κύριος τοῦ φρουρίου τῆς Χιρμεγγίας, κειμένου
 ἐπὶ βράχου πρὸς τὴν νοτιοδυτικὴν πλευρὰν τοῦ Ὀλύμπου
 παρὰ τῇ Ἀδριανουπόλει (Βόλι). Τῇ συμβουλῇ δὲ καὶ τῇ
 βοιθείᾳ αὐτοῦ ὁ Ὀσμάν ἐπεχείρησε τὴν πρώτην διαρπα-
 γὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Ἀδριανουπόλεως. Καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ
 Ὀλύμπου ἐστράφησαν πρὸς τὴν Σαρουκίαν καὶ τὸ Σοῦρ-
 κον, ὅπου ὁ Σαγγάριός ἐστιν εὐδιάβατος, αὐτοὶ δὲ προῦ-
 πνήντησεν αὐτοῖς πιστός τις στρατιώτης τοῦ Ἐρτογρούλ,
 ὁ Τσαούσης Σαμταμά, ὅστις γινώσκων καλῶς τὸν τόπον
 ἤγαγεν αὐτοὺς ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν ὁδοῦ τὴν
 Ταράκλειαν, τὸ Κοῖνικ καὶ τὴν Μοδρηνήν. Ἡ Ταράκλεια,
 καλουμένη καὶ Γενιτζέ Ταρακτζί (νέα κτενοποιὸς πόλις),
 ἀπέχουσα ἐννέα ὥρας ἀνατολικῶς ἀπὸ τοῦ πόρου τοῦ Σαγ-
 γαρίου, εἴλκυσε τὸ φιλάρπαγον τῶν ἐπιδραμόντων διὰ τὴν
 εὐπορίαν τῶν κατοίκων, ἅτε λίαν ἐπιτηδεῖων περὶ τὴν κα-
 τασκευὴν τῶν κτενῶν καὶ κοχλιαρίων. Πέντε καὶ ἡμίσειαν
 ὥρας ἀπωτέρω κεῖται τὸ Κοῖνικ, καὶ μετὰ ἡμερησίαν ὁδοί-
 πορίαν, ἥτοι ἐννέα καὶ ἡμίσειαν ὥρας ἔτι πέραν, δεκαπέντε
 δὲ ἀπὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἦν ἡ Μοδερίνα ἡ Μοδρηνή (1),
 ἥτις ἦν τὸ ἐσχάτον τέρμα τῆς ἐπιδρομῆς. Κεῖται ἡ πόλις
 αὕτη μεταξὺ δύο γυμνῶν ὁρέων, ἐν μέρει δὲ ὑπὸ τὰς ὑπω-
 ρείας αὐτῶν, καὶ ἐκοσμήθη μετὰ ταῦτα διὰ δύο τεμενῶν,
 ἀνεγερθέντων ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Βαγιαζήτ τοῦ Α', καὶ
 Σουλεϊμάν τοῦ Α'. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς εἰσιν ὀνομαστοὶ ἐπὶ

Ὀσμάν ἐξήσκησε κυριαρχικὰ δικαιώματα, ἀνηγόρευσε δὲ τὸν περὶ οὗ ὁ λό-
 γος δικαστὴν τῷ 688 (1289).

(1) Μόδρα παρὰ Στράβωνι, IB'. σ. 543. Ἡ κωμόπολις Μοδρηνή τοῦ
 Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου, 28, 7, Μάνερτ, 2Τ'. 3, σ. 576.

τῇ ἐπιτηδεϊότητι περὶ τὴν βελονοποιῖαν, ὡς οἱ τῆς Ταρακλείας περὶ τὴν κτενοποιῖαν. Οἱ πλείστοι τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐγκατεστημένων βελονοποιῶν εἰσιν ἐκ Μοδρηνῆς. Κομίζουσα ἡ ληστρική αὕτη σπεῖρα τὴν κινητὴν περιουσίαν τῶν βελονοποιῶν τῆς Μοδρηνῆς καὶ τῶν κτενοποιῶν τῆς Ταρακλείας, ἐπανεκάμφε παραπορευομένη τῷ ποταμῷ τῆς Μοδρηνῆς (Γάλλῳ παρὰ Στράδωνι) (1Δ), ἐκδίδοντι εἰς τὸν Σαγγάριον παρὰ τὴν Κίβαν, καὶ διὰ τῆς παρὰ τὸν Ὀλυμπον Χιρμεγγίας ἀφίκετο εἰς Μελάγγεια.

Μετὰ τὴν ἐκδρομὴν ταύτην ἑπτὰ ἔτη παρῆλθον ἐν ἡσυχίᾳ, διαταραχθεῖσα μόνον ὑπὸ τῶν ὁμόρων δεσποτῶν, ὑποφθονούντων τὴν ἐν σιγῇ αὐξάνουσαν δύναμιν τοῦ Ὀσμάν. Καὶ αὐτὸς ὁ θησαυροφύλαξ τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ, ὁ κύριος τῶν Βηλοκώμων, ἤρξατο φθονῶν. Ὁ δὲ Κεζὲ Μιχάλ, ὡς πιστὸς καὶ πρόθυμος φίλος τοῦ Ὀσμάν, ἐσπούδασε παντὶ σθένει κατὰ τὴν τελετὴν τοῦ γάμου τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ μετὰ υἱοῦ τοῦ Καλανοῦ, οὗ ὁ πατὴρ ἐφονεύθη κατὰ τὴν ῥηθεῖσαν μάχην ἐν τῷ στενῷ τοῦ Ὀρμηνίου, ὅπως διαλλάξῃ πρὸς τὸν Τοῦρκον ἡγεμόνα πάντας τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους κυρίους τῶν ὁμόρων φρουρίων ἄλλ' οὗτοι, μὴ ἀκούσαντες τὰς φιλικὰς καὶ διαλλακτικὰς προτάσεις τοῦ Κεζὲ Μιχάλ, ἐζήτησαν ἀναπείσειν αὐτὸν, ἵνα συμπράξῃ αὐτοῖς κατὰ τοῦ Ὀσμάν καὶ παραδῷ αὐτὸν πρὸς αὐτούς· ἡ δὲ εὐθετος πρὸς τοῦτο εὐκαιρία ἐμελλεν ἐσσεῖσθαι ἢ προσεγγίζουσα τελετὴ τῶν γάμων τοῦ κυρίου τῶν Βηλοκώμων μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ κυρίου τοῦ Ἰαρισάρ. Ἀλλ' ἡ πίστις τοῦ Μιχάλ ὑπῆρξεν ἀκλόνητος. Ἐν τούτοις, ὅπως ἀνακοινώσῃ τῷ φίλῳ αὐτοῦ τὰ βουλευόμενα τῶν ἐχθρῶν, προσεποιήθη ὅτι ἐνδίδει. Μαθὼν δὲ παρ' αὐτοῦ ὁ Ὀσμάν τὴν ὀλεθρίαν συνωμοσίαν, ἐδέχθη μετὰ προσποιητῆς καὶ ἀνυπόπτου εὐθυμίας τὴν εἰς τοὺς γάμους

πρόσκλησιν τοῦ ἀπίστου κυρίου τῶν Βηλοκώμων· καὶ δὴ πέμψας πρὸς αὐτὸν ὡς γαμήλιον δῶρον ποίμνιον προβάτων, ἡτήσατο παρ' αὐτοῦ τὴν κατ' ἔτος χορηγουμένην αἰδειαν, ἵνα διὰ γυναικῶν παρακαταθέσῃ ἐν τῷ φρουρίῳ τὰ πολυτιμότερα πράγματα, ὅπως μετὰ τοὺς γάμους μεταβῇ ἀμέσως εἰς τὰ ὄρη. Ὁ κύριος τῶν Βηλοκώμων ἐχάρη τὰ μάλιστα ἐπὶ τῇ ἐπιτυχίᾳ τοῦ δόλου· πρὸς παράδοσιν δὲ τοῦ θησαυροῦ ὠρίσθη ἡ παραμονὴ τῶν γάμων, ὅτε ὁ φρούραρχος πρὸς τελετὴν αὐτῶν ἐπορεύετο εἰς Τσακιρβινάρι. Ὁ δὲ Ὀσμάν, μεταμριέσας εἰς γραΐας τριακονταεννέα τῶν ἀνδρειοτάτων συστρατιωτῶν, ὠδήγησεν αὐτὸς τεσσαρακοστὸς ἀκωλύτως εἰς τὸ φρούριον τὰ φορτία τῶν ὑποτιθεμένων θησαυρῶν, ἃ ἦσαν μόνον ὅπλα, καὶ κατῴρθωσεν τὴν ἀλυσιν τοῦ φρουρίου εὐχερέστερα, καθ' ὅσον τὸ πλεῖστον τῶν κατοίκων καὶ τῆς φρουρᾶς ἐτύγγανον ἀπόντες εἰς τοὺς γάμους. Μετὰ τὴν ἀλυσιν τῶν Βηλοκώμων ὁ Ὀσμάν, ἐνεδρεύσας ἐν τῇ στενοπορείᾳ τοῦ Καλδιραλίκ, ἀνέμενε τὸν γαμβρὸν, ὅστις ἀνύποπτος καὶ πλήρης ἐλπίδων, ὅτι μετ' οὐ πελὺ ἔσσεται κύριος καὶ τῶν θησαυρῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ Ὀσμάν, ἐπανήρχετο ἡσύχως οἴκαδε. Αἰφνιδίως δὲ, προσθαλὼν αὐτὸν ὁ Ὀσμάν, ἐστέρησε τῆς γυναικὸς καὶ τῆς ζωῆς, καὶ καταλαβὼν τὴν ὡραίαν Ἑλληνίδα, καλουμένην ἑλληνιστὶ μὲν ἄνθρος τοῦ Λωτοῦ, τουρκιστὶ δὲ Νιλουφέρ⁽¹⁾, προώριτεν αὐτὴν εἰς γυναῖκα τοῦ δωδεκαετοῦς τότε υἱοῦ Ὀρχάν, καὶ ἐγράτευσεν λίαν ταχέως εἰς τὸ φρούριον τοῦ πατρὸς τῆς Νιλουφέρ Ἰαρισάρ, κείμενον μεταξὺ Προύσης καὶ Ἀγγελοκώμων, ἐπὶ τῆς ἀπὸ Γενισέρ εἰς Κοτύαιον ἀγούσης, καὶ ἡμερησίαν ὁδοιπορίαν ἀπέχον ἀπὸ τούτου, ἐνθα νῦν φαίνονται τέμενος καὶ λουτρόι.

(1) Ἱστορικοὶ τινες μετέβλυν αὐτὴν εἰς Ὀλοφίαν.

Συγχρόνως πρὸς τὴν ἄλωσιν τοῦ φρουρίου τούτου ὑπὸ τοῦ Ὁσμάν, ἐγένετο καὶ ἡ τῶν Μελαγγείων ὑπὸ τοῦ Τοργουδάλπ. Διὰ τῆς συγχρόνου δὲ ταύτης ἀλώσεως τῶν τριῶν τούτων φρουρίων τῷ τελευταίῳ ἔτει τοῦ Ζ' αἰῶνος τῆς Ἑγί-
 4299 ρας καὶ τοῦ ΙΓ' ἀπὸ Χριστοῦ, ἐθεμελιώθη τότε ἡ δύναμις τοῦ Ὁσμάν, ὡς κυριάρχου. Ἐπειδὴ δὲ συγχρόνως κατέρ-
 ρευσε τὸ βασίλειον τῶν Σελτσούκων, ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου ἄρχεται ἡ αὐτονομία τοῦ οἴκου τοῦ Ὁσμάν.

Ἡ ἄρπαγὴ τῆς Νίλουφὲρ ἀναμνησθεῖς τὴν τῶν Σαβί-
 νων παρθένων, ὁ δὲ τρόπος τῆς ἀλώσεως τῶν Βηλοκώμων τὸν τῆς Τρωάδος. Ἴσως ἀμφότερα τὰ συμβάντα εἰσὶ μυ-
 θώδη, ἴσως δὲ καὶ ἀληθεύωσι τοῦλάχιστον ἐν μέρει. Ἐγέν-
 οντο ἄρπαγαὶ παρθένων πρὸ τῆς ἄρπαγῆς τῶν Σαβίνων καὶ μετὰ ταῦτα· πολλῶ δὲ πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Τρωά-
 δος ἡ ἀρχαία περσικὴ ἱστορία διηγεῖται τὴν ἄλωσιν τῆς Ῥουϊνδιζ ὑπὸ πολεμιστῶν εἰσελθόντων δι' ὁμοίου μηχανή-
 ματος ⁽¹⁾· συγχρόνως δὲ τῇ ἀλώσει τῶν Βηλοκώμων (ΙΕ) οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ ἀναφέρουσι τὴν τῆς παρὰ τὸν Μαί-
 ανδρον Τριπόλεως ⁽²⁾ διὰ περιστάσεων πάντῃ ὁμοίων, ἥτοι διὰ Καρμιανῶν στρατιωτῶν εἰς ἐμπόρους μετημφισμένων, οἵτινες, κρύψαντες ἐν σάκκοις ὅπλα καὶ ὄργανα θορυβώδους στρατιωτικῆς μουσικῆς, κατέλαβον τὸ φρούριον· ὥστε ἡ ὁ δόλος τοῦ Ἀλυσὺρ ἐν Τριπόλει ἀπομίμησις ἐστὶ τοῦ δόλου τοῦ Ὁσμάν ἐν Βηλοκώμοις, ἥ, καὶ τοῦτο πιθανώτερον, ἀπεδόθη ὁ δόλος οὗτος ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἱστοριογρά-
 φων τῷ Ὁσμάν. Ἦτονα δὲ ἀμφιβολίαν δύναται τις ἔχειν

(1) Μερχόνδης ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης, ἀρ. 412, Τόμ. Α', σ. 344.

Ἱστορία τῆς Περσικῆς ῥητορικῆς, σ. 69.

(2) Παχυμέρης, Τόμ. Β', Βιβλ. Ε', Κεφ. 25, σελ. 433.

περί τῆς ἄρπαγῆς τῆς νέας καὶ περί τοῦ ὀνόματος αὐτῆς, ἢ περί τοῦ ἔτους καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀλώσεως τῶν Βηλοκώμων· διότι Νιλουφέρ (1), ἄνθρωπος τοῦ Λωτοῦ, καλεῖται ἐτι ὁ ἀρδεύων τὴν πεδιάδα τῆς Προύτης ποταμὸς, καὶ ἡ πρὸ τῆς πόλεως μεγάλη λιθόδομητος γέφυρα καὶ τὸ ἀνεγερθὲν ὑπὸ τῆς Νιλουφέρ κάτω τοῦ φρουρίου παρὰ τῇ εἰς τὰ λουτρὰ ἀγούσῃ μοναστήριον.

Ἡ Νιλουφέρ ἔτεκε Μουράτ τὸν Α' καὶ τὸν Σουλεϊμάν Πασᾶν, δύο υἱοὺς τοῦ Ὁρχάν, ὡς ἡ Μαλχατοῦν ἢ τοῦ Ἐδεβαλῆ τὸν Ὁρχάν καὶ τὸν ἀδελφὸν τούτου Ἀλαεδδίν.

Μετὰ τὸν τῷ ἔτει τούτῳ βίαιον θάνατον Ἀλαεδδίν τοῦ Γ', τελευταίου κυριάρχου τῶν Σελτζούκων, εἴτε φονευθέντος ὑπὸ τῶν Μογόλων, εἴτε κατ' ἄλλους ἱστοριογράφους φαρμακευθέντος ὑπὸ τοῦ υἱοῦ Γαϊκσεδδίν, ἐπιζήσαντος αὐτῷ ὀλίγας μόνον ἡμέρας, τὸ βασιλεῖον τούτων διμερίσθη, ὡς εἶδομεν ἤδη, εἰς δέκα μέρη, ὧν ἕκαστον ἐκυβερνᾶτο αὐτονόμως. Ὁ Ὀσμάν μνημονευόμενος, ὡς λέγεται, ἀπὸ δώδεκα ἤδη ἐτῶν, ἐν ταῖς δημοσίαις προσηυχαῖς τῆς πρωτεύουστος αὐτοῦ Μελαγγείων, εἶχεν ἐπίσης ἤδη, ὡς λέγεται, ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλαεδδίν, τὸ δεύτερον ἡγεμονικὸν δικαίωμα τοῦ ἰσλάμ, τὸ τοῦ χαράττειν νομίματα (ΙΣΤ). Πιθανώτερον ὅμως, ὅτι ἡ ἀπὸ δώδεκα ἐτῶν μνημόνευσις ἐτελεῖτο εἰτέτι ἐν ὀνόματι τοῦ σουλτάνου Ἀλαεδδίν, ὡς κυριάρχου, μόνον δὲ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐτελεῖτο ἐν ὀνόματι τοῦ Ὀσμάν· τὸ δὲ πρῶτον νόμισμα, ὡς μετὰ ταῦτα ῥηθήσεται, ἐχαράχθη πολλῶ ὕστερον, ἐπὶ τοῦ Ὁρχάν.

(1) Ἡ Νιλουφέρ ἔστιν ὁ Γέβης ἢ Γέλλης τοῦ Πλινίου. Παράβαλε: Μάνερτ, ΣΤ', σελ. 569.

Γενόμενος αὐτόνομος ἡγεμὼν ὁ Ὄσμαν ἐν τῇ περὶ τὸν Ὀλυμπον χώρα, ἐμερίσματο τὴν διοίκησιν αὐτῆς τὸ πρῶτον πρὸς τοὺς γενναίους ἐταίρους, τοὺς συνεργασθέντας αὐτῷ εἰς κατάκτησιν αὐτῆς· κατέστησε δὲ τὸν μὲν υἱὸν Ὀρχάν φρούραρχον τῶν Μελαγγείων ἐν τῇ ἐσχατιᾷ τῶν μεσημβρινῶν ὁρίων τῆς ἐπικρατείας αὐτοῦ, τὸν δὲ ἀδελφὸν Γουνδουζάλπ, κυβερνήτην τῆς πόλεως Δορυλαίου, τὸν δὲ Ἀιγουδάλπ φρούραρχον τῶν φρουρίων Ἰνουλ καὶ Ἰουνδισάρ, τὸν δὲ Χασανάλπ τοῦ τοῦ Ἰαρισάρ, καὶ τὸν Τοργουδάλπ τοῦ τῶν Ἀγγελοκώμων, οὗ αὐτὸς οὗτος ἐκυρίευσεν. Ὡ-
ρισε δὲ τὰς προσόδους τῶν Βηλοκώμων εἰς διατροφήν τῶν δερβισῶν καὶ σεχῶν, ἰδίᾳ δὲ τοῦ πενθεροῦ Ἐδεβαλῆ, κατοικοῦντος ἐν τῷ φρουρίῳ τούτῳ μετὰ τῆς θυγατρὸς Μαλχα-
τοῦν καὶ τοῦ νεωτέρου υἱοῦ ταύτης Ἀλαεδδίν· αὐτὸς δὲ ἀ-
νέδειξε πρωτεύουσαν τὸ Γενισέρ, κείμενον ἐν τῇ ἀρκτῳᾷ ἄκρᾳ τῆς μικρᾶς χώρας αὐτοῦ, ἣν τις ἐδύνατο διελθεῖν δι' ἡμέρας, ὅρια δ' ἔχον πανταχόθεν τὸ σουλτάν Οἰνί. Σήμερον δὲ ἐστὶν εἰς μόνον ἐκ τῶν δεκαεπτὰ νομῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, οὗσης καὶ ταύτης μιᾶς ἐκ τῶν εἰκοσιπέντε σατρα-
πιῶν τῆς ἀπεράντου ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Τοσοῦτον μικρὰ ἦν ἡ ἀρχὴ τῆς αὐτοκρατορίας ταύτης τῷ προτελευταίῳ ἔτει τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἀπὸ Χριστοῦ. Πα-
ρῆλθον ἑκατὸν πεντήκοντα ἔτη ἕως οὗ ἐσπερεώθη ἡδὴ ἐν-
τελῶς διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ αἰῶ-
να δὲ καὶ ἐπέκεινα μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κύπρου ἐμε-
γαλύνετο καὶ ἐκραταιοῦτο, διετηρήθη δὲ ἐν τῇ δυνάμει αὐ-
τοῦ ὑπὲρ μίαν καὶ ἡμίσειαν ἑκατονταετηρίδα, ἕως οὗ μετὰ
τέσσαρας ἑκατονταετηρίδας ἀπὸ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ τῷ προ-
τελευταίῳ ἔτει τοῦ ΙΖ αἰῶνος ἀπὸ Χριστοῦ ἡ ἐν Καρλο-
βίτση εἰρήνη ἐσήμανε τὴν ἀρχὴν τῆς παρακμῆς, ἥτις τα-
χέως προέβη ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ ΙΗ' αἰῶνος μετὰ τῆς εἰ-

ρήνης τοῦ Καϊναρτζικίου, καὶ ἔκτοτε διαρκεῖ μέχρι τοῦδε.

Λήγοντος τοῦ II' αἰῶνος, ὅτε κατέρρευσε τὸ βασιλεῖον τῶν Σελτσούκων καὶ ἐκ τῶν ἐρειπίων αὐτοῦ ἐξῆλθε τὸ τῶν Ὀθωμανῶν, δύο αἰῶνας ἀκριβῶς μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν πρώτων σταυροφόρων ἄλωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ, ὧν ἡ τελευταία κτῆσις ἐν Συρίᾳ, ἦτοι ἡ Πτολεμαῖς, μόλις πρὸ ἐξ ἐτῶν ἀπώλετο, συνέβησαν ἐν τε Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ διάφορα ἱστορικά καὶ φυσικὰ ἀξιόλογα συμβάντα, ἐξ ὧν ταῦτα ὑπελαμβάνοντο ὡς προσημαίνοντα ἐκεῖνα. Οὕτως ἀναρίθμητος στρατὸς Μογόλων, ὧν τὸ κράτος ἐπίσης ἔληγε, κατεπόρθει τὴν Συρίαν ⁽¹⁾, ἐν Γερμανίᾳ ἡ γῆ ἐσείετο ⁽²⁾, ἐν Μεσοποταμίᾳ ἔβρεχε σπορπίους· ἐν δὲ τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ συνεκρούοντο αἱ δύο δυναστεῖαι τοῦ Ὀσμάν καὶ τοῦ Καραμάν, αἱ ἰσχυρότεραι ἐκ τῶν δέκα τοῦ σελτσουκικοῦ βασιλείου, ὧν ἡ τελευταία ἐπλεονέχτει τῆς πρώτης ἐπὶ ὅλον αἰῶνα. Ἐν Εὐρώπῃ τῷ τελευταίῳ ἔτει τοῦ II' αἰῶνος ἀπὸ Χριστοῦ ἐπανηγυρίζετο ὁ πρῶτος Ἰωβιλαῖος, ἐν δὲ Ἀσίᾳ ἐν τῷ τελευταίῳ ἔτει τοῦ Z' αἰῶνος τῆς Ἑγίρας εἰσῆγετο ἡ Ἰλχανική χρονολογία ⁽³⁾.

Πλὴν δὲ τῆς συμπτώσεως σπουδαιοτάτων συμβάντων, ἃ παρέχει ἡ γενικὴ ἐποψὶς τῆς ἀσιατικῆς καὶ εὐρωπαϊκῆς ἱστορίας, οἱ Τοῦρκοι συγγραφεῖς τῆς ὀθωμανικῆς ἱστορίας ἀποδίδουσιν ἐτι ἰδίαν τινὰ ἱστορικὴν σπουδαιότητα τῇ τε ἐμφανίσει τοῦ Ὀσμάν κατὰ τὰς ἀρχὰς νέου αἰῶνος καὶ αὐτῷ τῷ ὀνόματι Ὀσμάν, ὅπερ ὁ τε ἰδρυτὴς καὶ ἡ δυναστεία καὶ ἡ αὐτοκρατορία φέρουσι. Ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς Ἑγίρας ἡ ἀρχὴ ἐκάστου τῶν μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ἐβδό-

(1) Κατὰ τὸν Χατζῆ Κάλφην, τῷ 699.

(2) Κατὰ τὸν Ραουζατοῦλ — Ἐβράλ, τῷ 696.

(3) Κατὰ τὸν Χατζῆ Κάλφην, τῷ 700.

μου παρελθόντων αἰώνων ἐδοξάζετο ἐπὶ ἱστορικῶς ἀξιολόγῳ μεγάλῳ ἡγεμόνι, ὃν ὁ αἰὼν αὐτοῦ ἐτίμα ὡς δεσπρόζοντα τῆς ἐποχῆς δαίμονα. Μετὰ τὸν Προφήτην, ἰδρυτὴν τοῦ ἰσλάμ καὶ τοῦ δυναστικοῦ αὐτοῦ μεγαλείου, κατεῖχε τὸν ἐν Βαγδάτ θρόνον τοῦ καλιφάτου ἐν τῇ ἀρχῇ μὲν τοῦ δευτέρου αἰῶνος τῆς Ἑγίρας ὁ Ὁλάρ Βὲν Ἀβδολαζίζ, ὁ διαίότατος ἡγεμὼν τοῦ οἴκου Ὁμμια, ἐν τῇ ἀρχῇ δὲ τοῦ τρίτου ὁ Μαμούν, ὁ μέγας προστάτης τῶν ἐπιτημῶν, ἐν τῇ ἀρχῇ δὲ τοῦ τετάρτου ὁ Ὀβείδολλάχ Μεχδι ἐθεμελίωσε τὸ καλιφάτον τῶν Φατιμιτῶν ἐν Ἀφρικῇ, ἐν τῇ ἀρχῇ δὲ τοῦ πέμπτου διεμερίσθη εἰς δύο ἴσα μέρη ἡ τεσσαρακονταστῆς βασιλεία τοῦ Καδιρβιλλάχ (1), τελευταίου μεγάλου καλίφου τοῦ οἴκου Ἀββάς, καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἑκτου (ΙΖ) ἐφάνη ὁ μέγας δορικτήτωρ Τσιγγισχάν. Οἱ κολοσσοὶ οὗτοι τῆς ἀσιατικῆς ἱστορίας ἴστανται ἐν τοῖς προφυλαίοις οὕτως εἰπεῖν τοῦ κατ' αὐτοὺς αἰῶνος· οὕτω δὲ ἴστανται ἐν τοῖς προφυλαίοις τοῦ ὀγδόου τῆς Ἑγίρας ὁ θεμελιωτής τῆς βμωνύμου αὐτῷ αὐτοκρατορίας ὁ ἔγγονος τοῦ Σουλεϊμάν, υἱὸς δὲ τοῦ Ἐρτογρούλ Ὁσμάν.

Ἀπὸ τοῦ τρίτου διαδόχου τοῦ Προφήτου, τοῦ καλίφου Ὁσμάν, οὐδεὶς ἡγεμὼν ἐφ' οἰουδήποτε ἰσλαμικοῦ θρόνου ἔφερε μετὰ λαμπρότητος καὶ δόξης τὸ ὄνομα τοῦτο. Ὁ καλίφης Ὁσμάν συνάπτει πρὸς ἑαυτὸν ἀμφοτέρας τὰς προσηγορίας τοῦ συλλογέως τοῦ Κορανίου καὶ τοῦ συλλογέως δύο οὐ τῶν φῶτων· ἔλαβε δὲ ταύτην μὲν, διότι ἔγημε δύο θυγατέρας τοῦ Προφήτου, ἐκίνην δὲ, διότι συνέλεξε καὶ ἤνωσεν εἰς ἓνα τόμον τὰ διεσπαρμένα

(1) Ἦται ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἡρῆατο εἴκοσιν ἔτη πρὸ τοῦ τέλους τοῦ τετάρτου αἰῶνος, καὶ ἔληξεν εἴκοσι ἔτη μετὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ πέμπτου.

ἐδάφια τοῦ κειμένου τῆς Ἀγίας Γραφῆς τοῦ ἰσλάμ, τοῦ Κορανίου, καὶ διεφύλαξεν οὕτως αὐτὰ ἀπὸ τοῦ κινδύνου τῆς παραποιήσεως. Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οἱ μουσουλμάνοι προὔχωρσαν νικηφόροι εἰς τὸν Ὠξον καὶ Βόσπορον ⁽¹⁾, αἱ δὲ πρωτεύουσαι τῆς Περσίας καὶ τοῦ Χορασάν, τὸ Ἰσφαχάν καὶ Ἰσταχάρ, ἡ Μέρβη καὶ τὰ Βάκτρα ὑπετάγησαν ⁽²⁾, ὡς καὶ αἱ νῆσοι τῆς Μεσογείου Κύπρος, Κρήτη, Ῥόδος καὶ Μελίτη ⁽³⁾, ἡ δὲ Κωνσταντινούπολις ἐπολιορκήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ἀρχηγούντες τοῦ Μοαβία ⁽⁴⁾. Ὁ χαγᾶνος τῶν Τούρκων Καρέν καὶ ὁ τελευταῖος Χοσρόης τῆς Περσίας Γεσδεδτζίρτ ἐφονεύθησαν, ὁ μὲν μαχόμενος, ὁ δὲ φεύγων, τὸ δὲ κραταιούμενον βασίλειον τῶν Ἀράβων κατέλυσε τὸ περσικόν. Ἡ λαμπρὰ αὕτη δόξα, ἥτις περιέβαλε τὸν συλλογέα τῶν δύο φώτων Ὀσμάν, ὡς νομοθέτην καὶ δορικτήτορα, ἐμελλε μετὰ ἐπτακόσια ἔτη ἀναλάμψειν ἐπὶ τὸν Ὀσμάν τὸν Ἐρτογρούλ καὶ ἐπὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ. Οὕτω προώρισεν ἡ ἱστορικὴ σημασία τοῦ ὀνόματος.

Τὰ ὀνόματα ἔρχονται ἐξ οὐρανοῦ, λέγει τὸ Κοράνιον. Διὸ ὁ μουσουλμάνος ἐξετάζει αὐτὰ ὡς ἀγαθοὺς ἢ ἀπαισίους οἰωνοὺς ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις οὐχὶ μόνον ἱστορικῶς, ἀλλὰ καὶ φιλολογικῶς. Ὀσμάν, κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀραβικῆς ρίζης, σημαίνει τὸν ῥήκτην τῶν ὀστών ⁽⁵⁾, ἡ δὲ σημασία αὕτη συνάπτεται στενῶς πρὸς τὰς ἀνωτέρω

(1) Τῷ 30 ἔτει τῆς Ἑγίρας.

(2) Τῷ 27, 29, 31 ἔτει τῆς Ἑγίρας.

(3) Τῷ 26 καὶ 33 ἔτει τῆς Ἑγίρας.

(4) Τῷ 32 ἔτει τῆς Ἑγίρας.

(5) Τοιαύτην σημασίαν ἔδωκεν ὁ Ἰδρις τῇ λέξει Ὀσμάν, κατὰ τὴν ρίζαν αὐτῆς· ὁ δὲ Γόλιος λέγει, ὅτι σημαίνει τὴν κατὰ τὴν κατεργασίαν σκελούς.

ῥηθείσας ἐννοίας τῆς τοῦ βασιλικοῦ μεγαλείου καὶ τῆς
δυνάμεως τῆς νίκης. Καὶ πρῶτον μὲν ὁ βασιλικὸς γῦψ,
ὅστις ἐν ἀπάσῃ τῇ Ἀσίᾳ ἐστὶ τὸ σύμβολον τῆς ἀρχῆς
καὶ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ἀπὸ τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων
μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, καλεῖται ἰδίᾳ ῥήκτης
τῶν ὀστέων μεταξὺ τῶν πτηνῶν· διότι, καταφρονῶν
πάσης ἄλλης τροφῆς, τρέφεται μόνον ἐκ τῶν ὀστέων πε-
φονευμένων ζώων· εἴτα δὲ κατὰ τοὺς παναρχαίους χρόνους
τῆς τουρκικῆς ἱστορίας οἱ τρεῖς υἱοὶ τοῦ Ὁγούζ Χάν, ὧν
εἰς τὸν πρῶτον Γέκ Χάν (Χάν τοῦ οὐρανοῦ) ἀνάγεται τὸ
γένος τοῦ Ὀσμάν, ἐκλήθησαν ὡσαύτως ῥήκται, ἅτε
θλάσαντες εἰς τρία μέρη τὸ εὖρεθὲν ὑπ' αὐτῶν τόξον (ΠΗ).
Ὅπως δ' οὗτοι ἐθλασαν τὸ τόξον, οὕτω καὶ οἱ ἀπόγονοι
αὐτῶν ἐῤῥήξαν τὰ τεῖχη καὶ τὰ φρούρια, ἡ δὲ βασι-
λικὴ μεγαλειότης καὶ ἡ νικηφόρος δύναμις τοῦ βασιλικοῦ
γυπὸς Χουμάη, τοῦ ῥήκτου τῶν ὀστέων μεταξὺ τῶν
πτηνῶν, ἐπεδίου ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ βασιλικῷ (Χουμα-
γιούν) κυριαρχικῷ οἴκῳ τοῦ Ὀσμάν, τοῦ ῥήκτου τῶν
ὀστέων μεταξὺ τῶν λαῶν. Μετὰ τὴν παρεκβολὴν ταύτην
περὶ τῆς παρὰ τοῖς Τούρκοις ἱστορικοῖς σπουδαίας σημα-
σίας τοῦ ὀνόματος τοῦ πρώτου κυριάρχου τῶν Ὀθωμα-
νῶν, ἐπανερχόμενοι εἰς τὰ συμβάντα τοῦ κατ' αὐτὸν χρό-
νου, ἱστοροῦμεν τὸ πρῶτον πολεμικὸν ἔργον τῆς αὐτο-
νόμου ἐξουσίας αὐτοῦ.

Πρὸ αὐτῆς τῆς πρωτευούσης τοῦ Ὀσμάν Γενισέρ καί-
ται ἐγγύτατα τὸ Κηπριϊσάρ (φρούριον τῶν γεφυρῶν),
καθ' οὗ πρότερον, ὅτε ἦν ἐτι φίλος τοῦ κυρίου τῶν Βη-
λοχώμων, ἐχθροῦ τοῦ κυρίου τοῦ Κηπριϊσάρ, ἐπέδραμεν
ἐνίοτε. Ὁ κύριος τῶν Βηλοχώμων, εὐγνωμονῶν ἐπὶ τῇ
ἐπιτυχίᾳ ληστρικῆς τιнос ἐκδρομῆς, εἰστίασέ ποτε τὸν Ὀ-
σμάν ἐν τόπῳ τινὶ καλουμένῳ Ἰντζιβινάρι (πηγὴ συκῶν).

ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπήτησε τότε, ἵνα ὁ Ὄσμάν εἰς δεῖγμα ὑπο-
ταγῆς ἀσπασθῇ τὴν χεῖρα αὐτοῦ, ἐγένετο ἡ πρώτη αἰτία
τῆς διαλύσεως τῆς τέως μεταξὺ τοῦ Ὄσμάν καὶ αὐτοῦ
(κυρίου τῶν Βηλοκώμων) φιλίας· ὥστε μετὰ ταῦτα συ-
νέβη ἡ ἄλωσις τοῦ φρουρίου τούτου (ΙΘ). Ἔνεκα δὲ τῆς
ἀλώσεως ταύτης ἀνεβλήθη μὲν πρὸς ὦραν ἡ τοῦ Κη-
πριῶν ἀλλ' εὐθὺς ὡς ὁ Ὄσμάν ἐγένετο αὐτόνομος
ἡγεμὼν καὶ ἐκτίσαστο τὸ δικαίωμα τοῦ μνημονεύεσθαι ἐν
ταῖς δημοσίαις προσηχαιῖς καὶ ἔχειν ἴδιον νόμισμα, καὶ
κατέστησε δικαστὴν καὶ ἀγορανόμον, ἠύξησε δὲ καὶ τὸν
δασμὸν ἐπὶ τῶν εἰς τὴν ἀγορὰν κομιζομένων ἐμπορευ-
μάτων, ἐβουλεύετο μόνον περὶ τῆς ἀλώσεως τοῦ Κηπρι-
ῶν. Διὸ πρῶτον συνεβουλεύθη περὶ τούτου τοῖς συστρα-
τιώταις. Ἐν τῷ συμβουλίῳ δὲ τούτῳ ὁ γηραιὸς αὐτοῦ
θεῖος Δουνδάρ, ὅστις πρὸ ἐβδομήκοντα ἐτῶν μετώκησε
μετὰ τοῦ Ἐρτογρούλ ἀπὸ τοῦ Ἀχλάτ εἰς Ροῦμ, καὶ τό-
τε ἦν περίπου ἐννενηκοντούτης, ἀντέλεξε παραστήσας,
ὅτι ἦν ἀσύνητον ἵνα ἐξεγείρῃ ἐφ' ἑαυτὸν διὰ τῆς ἐπιχει-
ρήσεως ταύτης πάντας τοὺς ἐχθροὺς καὶ φθονεροὺς ὁμό-
ρους, τοὺς περικυκλοῦντας πανταχόθεν αὐτὸν, ὅπισθεν
μὲν τὸν κύριον τοῦ Κερμιάν, ἔμπροσθεν δὲ τοὺς φρου-
ράρχους τῶν μεθορίων Ἑλλήνας (1). Ἀλλ' ὁ θερμουρ-
γὸς Ὄσμάν οὐδόλως ὑπέμεινε τὴν ψυχρὰν φρόνησιν τοῦ
γέροντος, καὶ δὴ ἐμμανὲς ἐνέτεινε τὸ τόξον, ὃ δὲ Δουνδάρ
ἐπεσεν ὑπὸ βέλους τοῦ ἀνεψιοῦ, μάθημα φονικὸν τοῖς μέλ-
λουσιν ἀντιλέγειν πρὸς τὴν γνώμην τοῦ κυρίου. Ἐπὶ τῆς
ἄκρας τῆς ὁδοῦ τοῦ Τζακιρβινάρι πρὸς τὸ φρούριον τοῦ
Κηπριῶν ἐγείρεται ὁ τάφος τοῦ ἀτυχοῦς συμβούλου. Ὁ

(1) Ἱδρις, φ. 63. Νεσρή, φ. 31. Levenklau, μουσουλ. ιστο-
ρία, σ. 75, Knolles, Turkish history, σ. 97.

φόνος οὗτος θείου στιγματίζει τὴν ἀρχὴν τῆς ὀθωμανικῆς δυναστείας, ὡς ἡ ἀδελφοκτονία τὴν τῆς Ῥωμαϊκῆς, εἰ καὶ ἐκεῖνος βεβαιοῦται μᾶλλον ὑπὸ τῆς ἱστορίας ἢ αὐτῇ. Ὁ Ἰδρίς, ὅστις δικαίῳ τῷ λόγῳ ἐκτιμᾶται μᾶλλον πάντος ἄλλου ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἱστοριογράφων, καὶ περὶ δὴλῶν ἀπροκαλύπτως ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ, ὅτι διέρχεται ἐν σιγῇ τὰ ἀξιοκατάκριτα γεγονότα, ὅπως μεταδῶση τοῖς μεταγενεστέροις μόνον τὰ ἐνδοξα ἔργα τῆς δυναστείας τοῦ Ὀσμάν, ἀναφέρει ὁμῶς τὸν φόνον τοῦ Δουνδάρ μετὰ τῶν ἐκτεθεισῶν περιστάσεων. Ἄν οἱ τῶν συγγενῶν φόνοι θεωρῶνται ὑπὸ τῶν πανηγυριστῶν τῶν Ὀθωμανῶν ἀξιέπαινοι πράξεις, τί ἄρα εἰκάξει τις περὶ τῶν ἀξιοκατακρίτων, περὶ ὧν ἡ ἱστορία αὐτῶν σιγᾷ; Εἰς τὴν μακρὰν στοὰν τῶν συγγενικῶν φόνων, ὡς τὸ σύννηθες προπύλαιον τῶν ἐπομένων βασιλείων Ὀθωμανῶν ἡγεμόνων, ἄγει ὡς αἵματηρὸς οὐδὸς ὁ φόνος τοῦ θείου τοῦ Ὀσμάν.

Ἡ ἄλωσις τοῦ Κηπριῖσσάρ διήγειρε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Ὀσμάν εἰς τὴν ἄλωσιν ἄλλων ὁμόρων φρουρίων κειμένων περὶ τὴν Νίκαιαν, οἷον τοῦ Διμσοῦ, Κουγουνισάρ καὶ Μαρμαρά· εἰς τοῦτο δὲ ἐκάλουν αὐτὸν προσέτι αἱ κακῶς ἔχουσαι φρουραὶ αὐτῶν καὶ αἱ πλημμύραι τοῦ Σαγγαρίου. Πρὸ τῆς βασιλείας τοῦ πρώτου Παλαιολόγου οἱ φρουραρχοὶ τῶν ἐπὶ τῶν μεθορίων ἑλληνικῶν φρουρίων προθυμοῦντο εἰς φυλακὴν αὐτῶν ἕνεκα τοῦ μεγάλου μισθοῦ, τῶν παραχωρήσεων γαιῶν καὶ τῆς παραχωρήσεως αὐτοῖς τῆς λείας· ὅτε δὲ Μιχαήλ ὁ Παλαιολόγος μετὰ τὴν ἀπὸ τῶν Φράγκων ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐνδούς ταῖς ὀλεθρίαις συμβουλαῖς τοῦ Χαθηνοῦ, κατήργησε τὸν μισθὸν τῶν τὰ μεθόρια φρουρούντων καὶ ἐπέβαλεν ἔτι αὐτοῖς φόρους, ἐξέλιπεν ὁ ζήλος τῶν ξένων μισθοφό-

ρων πρὸς τὸ φυλάσσειν τὰ ἀνατεθέντα αὐτοῖς φρο-
 Πλὴν δὲ τούτου, τοῦ Σαγγαρίου, φυσικοῦ τάφρου πολλοῖς
 τῶν φρουρίων τούτων, μεταβαλόντος τὴν κοίτην, αἱ φρου-
 ραὶ κατέλιπον τὰ φρούρια ἀπροστάτευτα. Καὶ ἐπανῆλθον
 μὲν τὰ πλημμυρήσαντα τὴν πεδιάδα ὕδατα εἰς τὴν προ-
 τέραν κοίτην, ἐπλήρωσαν ὅμως αὐτὴν χορὸς ἐκ μιλτοπα-
 ρήων ὀρέων καὶ χέραδος, ὥστε ὁ ποταμὸς κατέστη εὐπο-
 ρος (1). Οὕτως ὁ Ἀλῆ Οὐμουρβέγης, κύριος τῆς Καστε-
 μόνης, εἰς τῶν δέκα ἡγεμόνων τῶν διαμερισμένων τὸ
 σελτσουικὸν βασίλειον, ἐθάρρῃσεν ἵνα λύσῃ τὴν πρὸς τὸν
 Ἑλληνα αὐτοκράτορα εἰρήνην· ἀλλ' ἰσχυρότερον ἢ κατά-
 στασις αὐτὴ ἐπέδρασεν ἐπὶ τὸν Ὀσμάν. Παρὰ τῷ παρὰ τὴν
 Νικομήδειαν Κουγουνισάρ (Βαφεῖ παρὰ Παχυμέρει) συν-
 ῆφθη ἡ πρώτη μάχη μεταξὺ τοῦ Ὀσμάν καὶ τοῦ Μουζά- 1301
 λωνος, ἐταιριάρχου ἢ ἀρχηγοῦ τῶν σωματοφυλάκων τοῦ
 Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος, ἡ δὲ ἦττα τῶν Ἑλλήνων ἦν το-
 σοῦτον ὀλεθριωτέρα, καθόσον αὐτὴ οὐδόλως παρεκώλυε
 τὰς ἐπιδρομὰς τοῦ Ὀσμάν ἐν ὧρα μάλιστα τῆς τῶν καρ-
 πῶν συλλογῆς (Κ). Ὁ Ὀσμάν ἐθρήνησε τὸν ἀδελφιδοῦν
 Ἀῖτογδὶ (ΚΑ), υἱὸν τοῦ Γουνδουσάλπ, πεσόντα ἐν τῇ μά-
 χῃ τοῦ Βαφέως καὶ παρὰ τῷ φρουρίῳ ταφέντα ἐπὶ τῆς
 ὁδοῦ, ὅπου φαίνεται ὁ τάφος αὐτοῦ καὶ φημίζεται ἐπὶ τῇ
 θαυμασίᾳ θεραπείᾳ τῶν νοσούντων ἵππων, ὡς ὁ τάφος τοῦ
 Σκώτου Ὀσβάλδου, νικητοῦ τοῦ Βρετανοῦ Καϊθβάλλα.

Οἱ Τοῦρκοι ἐπέδραμον μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Νικαίας,
 ὧν τὸ ὕψος καὶ τὸ ὄχυρὸν ἐματαίουσαν πᾶσαν ἐλπίδα ἀλώ-
 σεως διὰ πολιορκίας ἢ ἐφόδου. Ὁ Ὀσμάν πρὸς ἐκφόβησιν
 τῆς φρουρᾶς ἀνήγειρεν ἐντεῦθεν τοῦ Γενισέρ ἐπὶ τοῦ ὄρους

(1) Παχυμέρης, Βιβλ. Δ', Κεφ. 25, σ. 334.

φρούριον, κληθὲν Θαργὰν ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ταχθέντος
1307 ἐν αὐτῷ ἀνδρείου φρουράρχου.

Ἐξ ἔτη ἀπὸ τῆς πρώτης ταύτης ἡττης τῶν Ἑλλήνων οἱ φρούραρχοι τῶν περὶ τὴν Προῦσαν φρουρίων Ἀδριανουπόλεως, Μαδενοῦ, Κέτης (Κατοικίας) καὶ Κέστελ, παρορμώμενοι ὑπὸ τοῦ φρουράρχου τῆς Προῦσης, συνῆψαν μάχην πρὸς τὸν Ὀσμάν. Καὶ ὁ μὲν φρούραρχος τοῦ Κέστελ ἔπεσε μαχόμενος, ὁ δὲ τῆς Κατοικίας μόλις διεσώθη εἰς Λοπάδιον (Οὐλοπάδ). Ὁ κυβερνήτης δὲ ταύτης (ΚΒ), προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὀσμάν, ἵνα παραδώσῃ αὐτῷ τὸν πρόσφυγα, συνήνεσεν ἐπὶ τῇ συνθήκῃ, ὅπως οἱ ἡγεμόνες τοῦ οἴκου τοῦ Ὀσμάν μηδέποτε διαβῶσι τὸν Ῥύνδακον. Καὶ ὑπέσχετο μὲν τοῦτο ὁ Ὀσμάν, οἱ διάδοχοι ὁμῶς αὐτοῦ ἐτήρησαν τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην κατὰ γράμμα μόνον, καὶ οὐχὶ κατ' ἔννοιαν· διότι ἀληθῶς οὐδέποτε μὲν διέβησαν τὸν ποταμὸν, ἀνάγκης ὁμῶς τυχοῦσης ἑκαμπτον ἐπὶ πλοίων διὰ θαλάσσης τὸ στόμιον αὐτοῦ, ἐκφεύγοντες οὕτω τὴν ὑπὸ τῆς συνθήκης ἀληθῆ ἀπαγόρευσιν. Ἡ Βεβισκὸς νῆσος (Καλόλιμνος), ἣτις ἦν ὑπὸ τὴν Κατοικίαν ⁽¹⁾, κειμένη πρὸ τοῦ Κυανοῦ κόλπου (Λοδανίων), ἐκυριεύθη τῷ ἐπιόντι ἔτει τῇ διαταγῇ τοῦ Ὀσμάν ὑπὸ τοῦ Καρὰ Ἀλῆ τοῦ Ἀἰγουδαῖπ, ὅστις ἔγημε νέαν Ἑλληνίδα θαυμασίας καλλονῆς, εὔρεθεισαν ἐν τοῖς πλουσίοις λαφύροις τῆς νήσου Βιδεσχοῦ.

Μικρὸν πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς νήσου ταύτης συνέβη ἡ πρώτη μεγάλη τουρκικὴ πειρατεία, ἡ ἐκπόρθησις τῆς αὐτοῦ νήσου Χίου. Ἡ νῆσος αὕτη, ἐξάρχουστος ἐπὶ τε τῇ θαυμασίᾳ καλλονῇ τῆς χώρας καὶ ἐπὶ ταῖς ἐπὶ ἑξ αἰῶνας

(1) Παχυμέρης, Τομ. Β', Βιβλ. Ε, σ.

τοσάκις ἐπαναληφθείσαις βαρβαρικαῖς καταστροφαῖς, δεικνύει διὰ οἰκτροῦ παραδείγματος ὁποῖα ἡ τύχη τοῦ ὠραίου καὶ ἐν ταῖς νήσοις, καὶ τίνι τρόπῳ πολλάκις θαυμάσιον καὶ ἔξοχον κάλλος ὑπόκειται τραγικῇ τύχῃ διὰ τρόπου φανταστοῦ μόνον, οὐχὶ δὲ καταληπτοῦ. Τριάκοντα τουρκικὰ πλοῖα προτορμισθέντα ἠρήμωσαν πᾶσαν τὴν νῆσον, οἱ δὲ μείναντες ἐν αὐτῇ κάτοικοι παμπληθεῖς ἀπώλοντο ⁽¹⁾, πλὴν τινων κατορθωσάντων καταφυγεῖν εἰς τὸ φρούριον· ἄλλοι δὲ, ἐνθήμενοι εἰς τεσσαράκοντα πλοῖα παῖδας καὶ γυναῖκας καὶ πλοῦτον, ἐναυάγησαν περὶ τὴν Σκύρον πλέοντες. Ἐκτοτε οἱ πειραταὶ Τοῦρκοι ἠρήμωσαν τὰς νήσους τῆς Μεσογείου ἀπὸ τοῦ Βοσπόρου ἕως τῆς Κάλπης (Γιβραλτάρ) ⁽²⁾. Οἱ Βυζαντινοὶ ἱστοριογράφοι διηγούνται τὰς κατασρεπτικὰς ἀποβάσεις τῶν τουρκικῶν εἰσόδων εἰς τὰς νήσους Πρίγκιπον, Ῥόδον, Σάμον, Κάρπαθον, Λῆμον, Μιτυλήνην ⁽³⁾, Κρήτην, Μελίτην καὶ εἰς τὰς ἄλλας Κυκλάδας ⁽⁴⁾. Ἐπειδὴ οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι ἀποσιωπῶσι τὰ κατορθώματα ταῦτα, πλὴν τῆς ἀλώσεως τῆς νήσου Βιβεσκοῦ, ἡ δὲ ἐπικράτεια τοῦ Ὀσμὰν, ὡς μεσόγειος τότε χώρα, μόλις διῆκεν εἰς τὴν παραλίαν, τεκμαίρεται τις ὅτι οἱ τουρκοὶ αὐτοὶ στόλοι, οἱ καλούμενοι πάντοτε ὑπὸ τοῦ Παχυμέρους περσικοί, ἦσαν οὐχὶ τῶν Ὀθωμανῶν, ἀλλ' ἄλλων Τούρκων ἡγεμόνων, ἀρχόντων τῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπὸ τοῦ Κυανοῦ κόλπου μέχρι τοῦ Τελμησσίου, οἷον οἱ στόλοι τῶν παραλίων ἡγεμόνων τοῦ Κασπῆ, Σαρουχάν, Ἀϊδίν καὶ Μεντεσέ.

(1) Παχυμέρης, Τόμ. Β', Βιβλ. ΣΤ', Κεφ. 17, σελ. 540.

(2) Αὐτ. Γ', Κεφ. 14, σελ. 232, Βιβλ. Δ', Κεφ. 24, σελ. 225.

(3) Αὐτ. Β', Κεφ. 26, σελ. 436.

(4) Νικηφόρος Γρηγορᾶς, Βιβλ. Π'. Κεφ. 40, σελ. 446.

Τοῦτ' αὐτὸ συμπεραίνει τις δικαίως καὶ περὶ τῶν κατὰ ξηρὰν συγχρόνων τουρκικῶν κατακτήσεων, περὶ ὧν ποιεῖται λόγον ὁ Παχυμέρης, αἱτινές εἰσιν οὐχὶ τῶν Ὀλμανῶν, ἀλλὰ τῶν ἡγεμόνων τῆς Κασταμόνης, τοῦ Κερμιάν, τοῦ Μεντεσέ, τῆς Ἀλαῖας ἢ Καραμανίας, πάντων Τούρκων, οἵτινες, καίπερ διηρημένοι πρὸς ἀλλήλους, ὁμογνυμόνουν καὶ συνεμάχουν κατὰ τῆς ἀδυνατοῦ βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Τοιαῦτα ἔργα εἰσὶ τὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Κασταμόνης Οὐmourβέγη, ὅστις πολιορκήσας τὴν πόλιν Γάγγραν ἢ Κεγχεράς, ὅπου κατέφυγον οἱ ἐκ τῶν κατὰ τὸν Σκάμανδρον χωρῶν καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν Τούρκων Ἑλλήνες⁽¹⁾, ἐκυρίευσεν αὐτῆς καὶ ἡρτήμωσε διὰ λεηλασίας καὶ σφαγῆς, εἶτα δὲ ἐνέπρησε τὴν ἑρμηον πόλιν⁽²⁾. Ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀλυσὺρ, ἡγεμόνος τοῦ Κερμιάν, ἄλωσης τῆς παρὰ τὸν Μαϊάνδρον Τριπόλεως, καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἡγεμόνος πολιορκία τῆς Φιλαδελφείας⁽³⁾, ἣν ἔλυσε ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τοῦ Ῥογήρου, ἀρχαίου ἱεροσολυμίτου ναῖστοῦ καὶ πειρατοῦ, ἀνδρὸς δὲ τότε τῆς ἐγγόνου τοῦ αὐτοκράτορος καὶ μεγάλου ναυάρχου τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας⁽⁴⁾. ἡ ἐπιδρομὴ καὶ λεηλασία τοῦ Ἀλαεδδὶν ἐν Λυδῇ, ἥς ἡ πρωτεύουσα Σάρδεις διέμεινεν ἐπὶ τινα χρόνον κατὰ μὲν τὸ ἥμισυ ὑπὸ τοὺς Τούρκους, κατὰ δὲ τὸ ἕτερον ἥμισυ ὑπὸ τοὺς Ἑλλήνας, ἕως ἡ τουρκικὴ φρουρὰ ἐδιώχθη ὑπὸ τῆς ἐνισχυθείσης ἐλληνικῆς⁽⁵⁾. τέλος ἡ ἄλωσις τοῦ Θυραῖων

(1) Παχυμέρης, Ε', Κεφ. 27, σελ. 413.

(2) Αὐτ. Ε', Κεφ. 27, σελ. 413.

(3) Αὐτ. Ε', 303.

(4) Αὐτ. Ε', 21, 293, Κεφ. 2¹, 297. Κεφ. 26, 302. Νικηφόρος Γεργαριῶς, Ζ', 135.

(5) Παχυμέρης, Ζ', 230.

φρουρίου καὶ τῆς περιλαλήτου Ἐφέσου, δέκα ὥρας μόνον ἀπεχούσης ἀπ' ἐκείνου, ὑπὸ τοῦ Σαίζαν γαμβροῦ καὶ ἄλλοτε δούλου τοῦ κυρίου τοῦ Μεντεσέ (1), ὅστις, καὶ περ ἐπιτρέψας τὴν ἐλευθέραν μετακόμισιν τῶν πολυτίμων σκευῶν τοῦ ναοῦ τῆς Ἐφέσου, τῶν εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Θεολόγον καὶ εἰς τὴν Θεοτόκον ἀφιερωμένων, καὶ ὅμως ἄλλους μὲν τῶν ἀπροστατεύτων κατοίκων ἀνηλεῶς ἔσφαξεν, ἄλλους δὲ, φοβούμενος ἐπανάστασιν, ἀπήγαγε καὶ καθεῖρξεν εἰς τὸ Θυραίων φρούριον.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος, ὃν οἱ Τοῦρκοι προσέβαλον ἐκ πάντων τῶν ἀσιατικῶν ὀρίων τῆς αὐτοκρατορίας, ἐπεκαλέσατο τὸν Γασάν, πρῶτον Χάν τῶν Μογόλων, ὑποσχόμενος αὐτῷ πρὸς ἀμοιβὴν δοῦναι εἰς γυναικα τὴν νόθον ἀδελφὴν αὐτοῦ Μαρίαν, ἣν πρότερον ἤδη ὑπέσχετο τοῖς προγόνοις αὐτοῦ, Ὀλακού καὶ Ἀθακάν, ὅτε δ' οὗτος ἐτελεύτησε, πρὶν ἢ ἡ Βυζαντινὴ ἡγεμονίς ἔλθῃ εἰς γάμον, ἐπανελήφθη ἡ ὑπόσχεσις αὕτη πρὸς τὸν διάδοχον τοῦ Γασάν Χοδαβένδην. Καὶ ὁ μὲν Γασάν προσεκάλεσεν ἤδη τοὺς δέκα ἀσιανούς ἡγεμόνας, ἵνα σεβασθῶσι τὴν χώραν τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος, ὁ δὲ Χοδαβένδης στηρίζων τὴν πρόσκλησιν ταύτην ἀνήγγειλεν, ὅτι ἐκστρατεύει ἐπικουρικός στρατὸς ἐκ τεσσαράκοντα χιλιάδων, ὃν ὁ ὑπὸ τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ ἥμισυς ἐμελλε μετ' οὐ πολὺ ἐλεύσεσθαι πρὸ τοῦ Ἰκονίου. Καὶ ὅμως οὔτε ἡ ἀπειλὴ τοῦ Γασάν, οὔτε ὁ ἐξοπλισμὸς τοῦ Χοδαβένδη ἐκώλυσαν τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀλαεδδὶν κατοχὴν τῶν Σάρδεων καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Σαίζαν, κυρίου τοῦ Μεντεσέ, ἄλωσιν τῆς Ἐφέσου καὶ Λαρίσης (Τιρὲ ἢ Ταράτας)· ἔτι δὲ μᾶλλον ὠλιγώρει ὁ

(1) Παχυμέρης, Ζ', 412.

Ὁσμάν τῆς αὐθάρους ἀπειλῆς τῆς Μογολικῆς Μαρίας, ἥτις πρὸς ἐπίσπευσιν τοῦ πρὸ πολλοῦ πραγματευομένου γάμου καὶ τῆς ἐκστρατείας τῶν ἐπικούρων Μογόλων, τῆς πρὸ πολλοῦ ἀναγγελομένης, προῦχώρησεν εἰς Νίκαιαν, ὅθεν ἠπέιλεσε τῷ Ὁσμάν, ὅτι ἔμελλε καταγγελεῖν αὐτὸν πρὸς τὸν Χοδαβένδην, ὅστις, ἔλεγεν, ἔπεμψεν ἤδη τριακοντακισχιλίους ἄνδρας ἐπὶ τὰ μεθόρια αὐτοῦ (ΚΓ).

Ὁ Ὁσμάν, ὅστις πρότερον ἤδη ἐπέδραμε μεταξὺ Σαγαρίου καὶ Μέλανος εἰς τὴν χώραν τῶν Σιφώνων (ΚΔ) μέχρι τῶν ὀχθῶν τοῦ Βοσπόρου, τῆς Ἀστραβητῆς (Ἰσράβου) καὶ τοῦ Ἱεροῦ, φρουρίου ἐν τῇ ἀνατολῇ, καὶ μέχρι τῶν παρὰ τὸν Εὐξείνιον Χηλῶν, πληρῶν τὰ πάντα φόβου, τοσοῦτον ὠλιγόρησε τῶν ἀπειλῶν τῆς μνηστῆς τοῦ Μογόλου Χάν, ὥστε διερεθισθεὶς μᾶλλον ὑπ' αὐτῶν, ἐπετέθη πρὸς τὸ πρὸ τῆς Νικαίας προτείχισμα, τὸ ὀχυρὸν φρούριον Τρικόκκιαν (Κοτζαϊσάρ). Οἱ πρόμαχοι τοῦ φρουρίου, ὡς δεινοὶ τοξόται, ἔβλαψαν μὲν πολὺ τοὺς μαχητάς τοῦ Ὁσμάν, ἀλλ' οὗτοι, πληρώσαντες τὴν βαθεῖαν τάπρον δένδρων καὶ χωμάτων ⁽¹⁾, καὶ ἐπιπεδώσαντες αὐτήν, ἐκυρίευσαν τοῦ φρουρίου μετὰ πολλὴν αἵματοχυσίαν. Καὶ τοῦ φρουρίου Δουβλουτζέ (Κουβουκλείων), ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου κειμένου, ἐκυρίευσαν διὰ τῆς προδοσίας ἐξήκοντα Ἀμογαβάρων, οὓς ὁ φρούραρχος τοῦ Λοπαδίου Μακρινὸς ἔπεμψε πρὸς ἐπικουρίαν τῆς καταπολιορκουμένης φρουρᾶς (ΚΕ). Ὁ δὲ Ὁσμάν διὰ τῆς καταλήψεως τῶν φρουρίων τούτων ἐνόμισεν ἑαυτὸν ἀσφαλῆ ἀπὸ παντὸς κινδύνου ἐξ ἐπιδρομῆς τῶν Μογόλων ⁽²⁾. Ταῦτα, ἀτελῶς ὑπὸ τοῦ Παχυμέ-

(1) Παχυμέρης, Ζ', 445.

(2) Αὐτ. Βιβλ. Ζ', Κεφ. 33, Τόμ. Β', σ. 415.

ρους ιστορούμενα περί τῶν κατακτήσεων τοῦ Ὀσμάν, συμ-
πληροῦσιν οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι, οἵτινες συγχρόνως
τῇ ἀλώσει τῶν φρουρίων Τριχοκκίας καὶ Κουβουκλείων
(ΚΣΤ), ἀναφέρουσι τὴν τοῦ Ἀκχισάρ, Λευκῶν καὶ Βεκετζέ, 1303
κειμένων τῶν τριῶν τούτων παρὰ τὸν ποταμὸν τῶν Λευ-
κῶν ἢ Μέλانا, καὶ τὴν Κίβαν κατὰ τὴν εἰς τὸν Σαγγάριον
εἰσβολὴν τοῦ ποταμοῦ τούτου.

Ὁ Ὀσμάν, ὅστις πρὸ δεκαεπτὰ ἐτῶν μετὰ τοῦ φίλου
αὐτοῦ Κεζέ Μιχάλ, κυρίου τῆς Χιρμεγγίας, εἰσέβαλε τὸ
πρῶτον εἰς τὰς ἀρκτῶας χώρας τοῦ Σαγγαρίου, ἐκάλυψε
πάλιν αὐτὸν οὐ μόνον παρ' ἑαυτῶ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἱσ-
λαμιτμόν, ὁ δὲ Μιχάλ οὐδὲν τούτων ἀπέβαλε. Ὁ δὲ
Σαμσαμά Τσαούσης, ὅστις πρὸ δεκαεπτὰ ἐτῶν ἐχρησί-
μευεν ὡς ὁδηγὸς ἐπὶ τῆς εἰς Μοδρηνὴν καὶ Κοϊνὴν ὁδοῦ,
προσῆλθε πάλιν πρὸς τὸν Ὀσμάν, παρέχων πρόθυμον ὑ-
πηρεσίαν καὶ αἰτῶν πρὸς ἀμοιβὴν φρούριόν τι, κείμενον
παρὰ τὸν Μέλانا ἐγγὺς τῶν Λευκῶν ἐπὶ ἀποτόμου βρά-
χου. Ὁ Ὀσμάν ἐνέδωκε τῇ αἰτήσει αὐτοῦ, ὁ δὲ τόπος
καλεῖται καὶ νῦν Τσαούσκι, ἥτοι χωρίον τοῦ Τσαούση.
Ὁ Σαμσαμά ἐστὶν ὁ πρῶτος τῶν Τσαουσῶν, τῶν μετὰ
ταῦτα ἐν τῇ ὀθωμανικῇ πολιτείᾳ διαπρεφάντων ὡς ἀγγε-
λιαφόρων, ὡς εἰσηγητῶν τῶν πρέσβειων καὶ ὡς πρεσβευ-
τῶν· τὸ ὄνομα ὁμῶς τοῦ ἀξιώματος τούτου ἐστὶν ἀρχαιό-
τερον τῆς ὀθωμανικῆς ἐπικρατείας· διότι ἀπαντᾷται ἡδη
παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, παρ' οἷς ὁ μέγας Τσαούσης ἦν αὐ-
λικὸν ἀξίωμα, ὡς ὁ Τσαουσβάτης ἐν τῇ αὐτῇ τῶν Σελτσού-
κων σουλτάνων καὶ μετὰ ταῦτα τῶν Ὀθωμανῶν (ΚΖ). Ἐκ
Λευκῶν ὁ Ὀσμανικὸς στρατὸς ἐσράτευσεν ἐπὶ τὸ Ἀκχισάρ,
τὸ Βεκετζέ καὶ τὴν Κίβαν, ὧν οἱ φρούραρχοι κατέλιπον
τὰ φρούρια, καὶ ἡ προσῆλθον ὑποταγέντες τῷ νικητῇ, ὡς
ὁ τοῦ Ἀκχισάρ, ἡ ἐφυγον, ὡς ὁ τῆς Κίβας, εἰς τὴν κοι-

λάδα Καραδερε (ΚΗ). Δύο μόνον φρούρια ἀντέστησαν, τὸ ἐπὶ ἀποκρήμνου βράχου παρὰ τὸν ποταμὸν Σαγγάριον, κληθὲν ὕστερον Καρατζεβέ, καὶ τὸ τοῦ Τεκουρ Βινάρι (αὐτοκρατορικὴ πηγὴ). Τὴν πολιτορκίαν τούτου ὁ Ὄσμαν ἀνέθηκε τῷ υἱῷ τοῦ Ἀϊγουνδάλπ Καρα Ἀλῆ, ὅστις κυριεύσας αὐτοῦ ἐξ ἐφόδου, ἔλαβεν εἰς ὁμοιβὴν τῆς γενναιότητος αὐτοῦ ὡς τιμᾶριον αὐτὸ μετὰ τῆς περὶ τὴν Κίβαν χώρας, ἐν ᾗ ἦσαν τὰ φρούρια Ὀνδὲ, Νιφτζεϊσάρ καὶ Καραγές.

Καταλαμβάνοντος τοῦ Ὄσμαν τὰ παρὰ τὸν Σαγγάριον φρούρια τῶν μεθορίων τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἡ μεσημβρινὴ ἐσχατιὰ τῆς ἰδίας χώρας διεκινδύνευsen ἐξαίφνης ἐκ τῶν εἰσβαλόντων εἰς αὐτὴν Τατάρων, οὓς οἱ μὲν Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι καλοῦσι Τσοδάρους, οἱ δὲ Βυζαντινοὶ Τοχάρους· ἦσαν δ' εὗτοι μογγολικὰ στίφη (1). Ὁ Ὄσμαν ἐνεχείρισε τὴν φρουρὰν τῶν Μελαγγείων τῷ υἱῷ Ὀρχάν, ᾧ ἀνέθηκε τοὺς πιστοὺς συστρατιώτας Σαλτουκάλπ καὶ τὸν πρὸ μικροῦ ἐξομόσαντα Κεζέ Μιχάλ· τῇ βοηθείᾳ δὲ τῶν δύο τούτων πολεμιστῶν ὁ νεανίας ἐνίκησε τοὺς Τοχάρους παρὰ τὸ χωρίον Οἰνάς, ὅπου ἐγένετο ἡ μάχη, τοὺς εἰσβαλόντας ἀπὸ τοῦ Κερμιάν εἰς τὴν χώραν τῶν Μελαγγείων καὶ λεηλατήσαντας τὴν ἀγορὰν τῆς πόλεως· διὰ τοῦ ἀνδραγαθήματος δὲ τούτου ἀνεδείχθη ἄξιος γόνος τοῦ Ὄσμαν.

Περιχαρῶς φέρων τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ υἱοῦ ὁ Ὄσμαν, ἀνέθηκεν αὐτῷ ἐτέραν ἐκστρατείαν πρὸς τελείαν κτῆσιν τῆς μεταξὺ τοῦ Σαγγαρίου καὶ τῆς θαλάσσης χώρας, κα-

(1) Οἱ Τόχαροι οὗτοί εἰσιν οἱ ἐπίκουροι, οἱ πεμφθέντες ὑπὸ τοῦ Χοδαβένδου, περὶ οὗ ποιεῖται λόγον ὁ Παχυμέρης ἐν Βιβλ. Ζ, Κεφ. 43, σ. 588, καὶ Κεφ. 22, σ. 611.

λουμένης νῦν Κοτζά Γλί, δούς αὐτῷ βοηθοὺς τῆς νίκης τέσσαρας τῶν ἀνδρειοτάτων μαχητῶν, δεδοκιμασμένων ἐν ταῖς μάχαις δι' εἰκοσαετοὺς πίστεως καὶ γενναιότητος, τὸν Κεζέ Μιχάλ, τὸν Ἀβδορράχμάν Γαζήν, τὸν Κονουράλπ καὶ Ἀγτζέ Χότζαν. Ἡ πρώτη μάχη συνήφθη παρὰ τοὺς πρόποδας φρουρίου πολιορκηθέντος ἐν τῇ προτέρᾳ ἐκστρατείᾳ, ὃ, κυριευθὲν ἤδη ὑπὸ τοῦ ἀνδρείου Καρατζεβέ, ἐδόθη αὐτῷ ὡς τιμάριον μετὰ τῆς περὶ αὐτὸ χώρας. Ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων τοῦ φρουρίου τούτου σώζεται ὁ τάφος τοῦ ἥρωος (ΚΘ). Τὸ φρούριον Ἀλψόφι, κυριευθὲν μετὰ ταῦτα ὑπὸ τοῦ Ὁρχάν, ἐδόθη εἰς τιμάριον τῷ Κονουράλπ, μετὰ δὲ τὴν ἄλωσιν τοῦ παρὰ τὸν Σαγγάριον πέραν τῆς γεφύρας Ἀκχισάρ ὁ Ὁρχάν κατέλαβε τὴν παρὰ τὴν λίμνην Ἀγάγγολην ἀκρόπολιν τῆς Κέπρτε, ὅθεν ἀνήγγειλε πρὸς τὸν πατέρα διὰ τοῦ γνωστοῦ ἐκ τῆς προτέρας ἐκδρομῆς τιμαριούχου Καρὰ Ἀλῆ τὴν νίκην. Καὶ τὸ περὶ τὴν Νίκαιαν φρούριον Καρατεκιν ἐάλω, οἱ δὲ νικηταὶ διμερίσαντο τὰς γυναῖκας ὡς λάφυρα, τὸ δὲ φρούριον ἀνετέθη τῷ Σαμσαμᾷ Τσκούστ. Ὁ Κονουράλπ ἐπιδραμὼν εἰς Ἀχιασί, ἐκυρίευσεν τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ φρουρίων Τουζμπαζάρ (ἀγορὰ ἁλατος), τὴν πρωτεύουσαν τῶν Ἀλιζώνων τῶν Βυζαντινῶν, τοῦ Κιλίκι παρὰ τῇ Ἀκχισάρ, τοῦ Καπουτζίκ καὶ Κερατετζί, ἐν ᾧ ὁ Ἀγτζέ Χότζας προὐχώρει εἰς Ἀκοβάν (λευκὴν κοιλάδα) καὶ ἐκάλεσε τῷ ἰδίῳ ὀνόματι ἅπασαν τὴν χώραν, ὅπερ ἔτι νῦν φέρει Κοτζά Γλί (χώρα τοῦ γέροντος) (Λ).

Ἡ Νίκαια, τὸ σπουδαιότατον μεθόριον φρούριον τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, περιχυκλωθεῖσα οὕτω πανταχόθεν ὑπὸ ἐχθρῶν, κατεπολιορκεῖτο ὑπὸ τῶν φρουρῶν ἀμφοτέρων τῶν πρὸ τῶν πυλῶν αὐτῆς κειμένων καὶ ὑπὸ τοῦ Ὁσμάν καὶ Ὁρχάν κυριευθέντων δύο φρουρίων Τρικοκχίας καὶ Κα-

1317

ρατεκίν (1). Ἵνα δὲ οὕτω κυκλώσῃ τὴν Προῦσαν, ὁ Ὄσμαν παρήγγειλε τῷ ἀνεψιῷ Ἀκτιμούρ καὶ τινι τῶν στρατηγῶν, Βαλαβάν ὀνόματι, ἵν' ἀνεγείρωσι δύο φρούρια πρὸ τῆς πόλεως αὐτῆς. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ἀνήγειρε τὸ πρὸ αὐτῶν τῶν πυλῶν τῆς πόλεως, ἔνθα νῦν φαίνονται οἱ θόλοι τῶν θερμῶν λουτρῶν τοῦ Καπλιτζέ, ὁ δὲ Βαλαβάν τὸ παρά τὸν Νιλουφέρ, καλούμενον ἔτι νῦν ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ Βαλαθαντζίκ(2). Ἐπὶ δεκαετίαν αἱ φρουραὶ τῶν δύο πούτων φρουρίων ἀπέκλειον τὴν πόλιν, ἕως τέλος ὁ Ὄσμαν ἔγνω ἵνα συναθροίσας πάσας τὰς δυνάμεις πρὸς ἅμσον προσβολὴν αὐτῆς, ἀναθῇ τὴν ἀρχηγίαν τῷ υἱῷ, ἐπειδὴ αὐτὸς ἔπασχεν ἐκ ποδαλγίας. Τὸ δὲ πολεμικὸν συμβούλιον, συντιθέμενον ὑπὸ τοῦ Κεζέ Μιχάλ, Τοργουδάλπ, τοῦ σέχη Μαχμούτ καὶ Ἀχὶ Χασάν, ἀνεψιοῦ τοῦ Ἐδεβαλῆ, ἔκρινεν ἀναγκαῖον καταλαβεῖν πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Προύσης τὴν παρά τῷ Ὀλύμπῳ Ἀδριανούπολιν, ὡς τὴν κλειδὰ αὐτῆς. Ἡ φωνὴ τῆς πολεμικῆς συνέσεως ἐνισχύθη ὑπὸ τῆς συγγενικῆς ἐκδικήσεως· διότι ὁ Αἰδογδιάλπ, ἀνεψιὸς τοῦ Ὄσμαν, ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ φρουράρχου τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἡ πόλις ἐάλω· ἐκόρεσε δὲ τὸ μὲν φιλάρπαγον τῶν στρατιωτῶν ἡ λεηλασία τῆς πόλεως, τὴν δὲ πρόνοιαν τοῦ στρατηγοῦ ἡ καθαίρεσις τῶν τειχῶν, τὴν δὲ συγγενικὴν ἐκδίκησιν ὁ ἀποκεφαλισμὸς τοῦ φρουράρχου, καὶ ὁ Ὀρχάν ἔστησε τὰς νικηφόρους σημαίας πρὸς ἀνατολὰς τῆς Προύσης ἐν ταῖς ὑπω-

(1) Πιχυμέρης, Βιβλ. Δ', Κεφ. 2', καὶ Βιβλ. Ε', Κεφ. 21, σ. 412, καὶ Β.βλ. Ζ, Κεφ. 33, σ. 637.

(2) Κατὰ τὸν Τζεχαννουργᾶν, σ. 659, τοῦτο κεῖται πρὸς δυσμὰς τῆς Κοιτίας παρὰ τὴν ἀρκτῶν ὄχθην τοῦ Νιλουφέρ.

ρίαις τοῦ Ὀλύμπου ἐν Βιναρβασί (Κρουνός) πρὸ αὐτῶν τῶν
τειχῶν τῆς πόλεως. Μεσιτεία δὲ τοῦ παλαιοῦ φίλου τοῦ
Ὀσμὰν Κεζέ ἐγένετο διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν φρού-
ραρχον τῆς πόλεως ταύτης, ὅπως οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ ἐξέλ-
θωσιν ἐλευθέρως ἔχοντες τὰ ἑαυτῶν καὶ φρουρούμενοι ἀ-
σφαλῶς μέχρι τῆς Κίου. Ὁ Ὀρχάν συνήνεσεν εἰς τὴν
συνθήκην ταύτην ἐπὶ λύτροις 30,000 χρυσῶν βυζαντινῶν
(ΛΑ'). Ἡ διαπραγματεύσις αὕτη ἀξιωματιμότητος ἐστὶν
ἐπὶ τῷ εὐτυχεῖ καὶ μεγάλῳ ἀποτελέσματι, τῇ ἀμαχητὶ
καταλήψει τῆς πόλεως καὶ ἐπὶ τῇ ἀποτίσει τοῦ μεγάλου
ποσοῦ τῶν τρισμυρίων δουκάτων, ὃ ἀπὸ τοῦδε καθιερώθη
ὡς ἀναλλοίωτον ποσὸν λύτρων, δι' οὗ νῦν μὲν ἄπαξ, μετὰ
ταῦτα δὲ ἐνιαυσίως οἱ ἡττημένοι χριστιανοὶ ἡγεμόνες ἐξη-
γόραζον τὴν ἀνακωχὴν τῶν ὀπλων. Τὸ ποτὸν τοῦτο ἐπὶ
τῇ εἰρηνικῇ παραδόσει τῆς Προύσης τὸ πρῶτον καὶ μετὰ
ταῦτα ἐπὶ τριακόσια ἔτη ἐπὶ πάσῃ ἀνακωχῇ καὶ ἐπ' αὐτῆς
καὶ ἔτος εἰσῆρχετο εἰς τὸ ὀθωμανικὸν ταμεῖον, ἕως οὗ
κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἡ εἰρήνη τοῦ Σιτβατορόκ
διέγραψεν εἰσαεὶ τὸ σπουδαῖον τοῦτο ἄρθρον ἐκ τοῦ κατα-
λόγου τῶν φόρων τοῦ ὀθωμανικοῦ ταμεῖου.

Οὕτως ἔπесεν ἡ Προῦσα, κτισθεῖσα μὲν κατὰ τὸν Πλί-
νιον ὑπὸ τοῦ Ἀνίβα, ὅτε ἐξενίξετο παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς
Βιθυνίας Προῦσία, κυριευθεῖσα δὲ μεσοῦντος τοῦ δεκάτου
αἰῶνος μετὰ ἐνιαύσιον πολιορκίαν ὑπὸ τοῦ Σειφεδδεβλέτ
(ἑφόρος τοῦ βασιλείου), μεγάλου ἡγεμόνος τοῦ οἴκου
Ἀμαδάν, ὅστις κατεδαφίσας τὰ τεῖχη διήρπασεν αὐτήν.
Οὕτω δὲ, περιελθοῦσα αὖθις τοῖς Βυζαντινοῖς καὶ περιτει-
χισθεῖσα ὑπ' αὐτῶν, περιῆλθεν ὡς ἡ πρώτη μεγαλόπολις
καὶ ἡ πρωτεύουσα τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ταῖς
χερσὶ τοῦ ἰδρυτοῦ ταύτης, ἡ μᾶλλον τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· διότι
ὁ Ὀσμὰν ἔμαθε τὴν ὑποταγὴν μικρὸν πρὸ τῆς τελευτῆς·

1326 παραμυθούμενος δὲ, ὅτι ἡ πρωτεύουσα τῆς Βιθυνίας ἐγένετο αὐτῷ μὲν τάφος, τοῖς δὲ διαδόχοις πρωτεύουσα, ἐτελεύτησε τὸν βίον μετὰ βασιλείαν εἴκοσι καὶ ἑπτὰ ἐτῶν ἄγων τὸ ἑβδομηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας.

Τέσσαρας μῆνας πρὸ τῆς τελευτῆς τοῦ Ὀσμάν ἐτελεύτησεν ὁ πενθερὸς αὐτοῦ, ὁ εὐσεβὴς σέχης Ἐδεβαλῆς, ἐν ἡλικίᾳ ἑκατὸν καὶ εἴκοσι ἐτῶν (ΛΒ'), μετὰ μῆνα δὲ ἡ θυγάτηρ μὲν τούτου, πεφιλημένη δὲ αὐτῷ σύζυγος, ἡ διωνύμως ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἱστοριογράφων καλουμένη Μαλχατοῦν (γυνὴ θησαυρὸς), καὶ Καμεριγέ (σελήνη ὑπέρλαμπρος), οὓς αὐτὸς ἐνεταφίασεν ἐν Βηλοκώμοις (ΛΓ). Μαθὼν ὁ Ὀρχάν τὸν προσεγγίζοντα θάνατον τοῦ πατρὸς, ἔσπευσε πρὸς αὐτὸν θνήσκοντα εἰς Θιβάσιον μετὰ τῶν πρώτων ἀνδρῶν, οἵτινες λόγῳ τε καὶ ἔργῳ ἐβοήθησαν αὐτῷ, τοῦ Τοργουδάμπ καὶ Σαλτουκάμπ, τῶν σεχῶν Ἀχισεμσεδδίν, ἀδελφοῦ τοῦ Ἐδεβαλῆ, καὶ Ἀχλὶ Ἀσάν, ἀνεψιοῦ αὐτοῦ, τοῦ ἱμάμη αὐτοῦ Ὀσμάν Ἰακτζῆ καὶ τοῦ Καρὰ Χαλῆλ Τζενδερελῆ, ὅστις μετὰ ταῦτα ἐγένετο ἀρχιδικαστὴς τοῦ στρατοῦ καὶ ἀρχηγὸς γένους μεγάλων βεζυρῶν. Ὁ ἀποθνήσκων ἐφθέγγετο τὰς τελευταίας βουλὰς πρὸς τοὺς ἐξ τούτους ἀνδρας καὶ τὸν υἱόν· συνέστησε δὲ ἰδίᾳ τῷ διαδόχῳ Ὀρχάν ἵνα τηρήσῃ ἀκμαῖον τὸν ἰσλαμισμὸν, κυβερνήσῃ μετ' εὐθύτητος καὶ πραότητος καὶ ἐνταφιάτῃ αὐτὸν ἐν Προύσῃ. Τὸν νεκρὸν ἐνεταφίασαν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ οἱ δύο ἱμάμαι, Τουρσοῦν Φακῆ, ἱμάμης τοῦ Ὀσμάν, καὶ Ὀσμάν Ἰακτζῆ, ἱμάμης τοῦ Ὀρχάν, ὁ Ἀχισεμσεδδίν, ἀδελφὸς τοῦ Ἐδεβαλῆ, καὶ Καρὰ Χαλῆλ Τζενδερελῆς, ἐν τῷ Γιουμισλικουβδὲ (ἀργυρῷ θόλῳ) (1) ἥτοι ἐν τῷ ἀρ-

(1) Ὁρχ τὴν περιγραφὴν τοῦ ναοῦ ἐν τῇ Ὁδοιπορίᾳ εἰς Προύσαν σ. 47, καὶ ἐπόμεν.

χαίῳ καθεδρικῷ ναῷ τοῦ φρουρίου. Μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐδείκνυτο ἐκεῖ τοῖς προστερχομένοις εὐσεβέσιν ὁδοιπόροις ξύλινον κομβολόγιον, καλούμενον τοῦ Ὄσμαν, οὗ τὰ μεγάλα κοράλια διέσωζον ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ λαοῦ σεβασμὸν πρὸς τὸ μεγαλεῖον, καὶ ὑπερμέγεθες τύμπανον, ὡς ἐκεῖνο, ὅπερ ἐδωρήσατο αὐτῷ ὁ σουλτάνος Ἀλαεδδίν, ὅτε ἀνηγορεύθη κύριος τῶν Μελαγγείων. Ἀμφοτέρα τὰ ἱστορικὰ ταῦτα μνημεῖα ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρὸς κατὰ τὴν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος τούτου τελευταίαν πυρκαϊάν, τὴν ἀποτεφρώσασαν τὸ φρούριον καὶ τὴν πόλιν· ἀντὶ δὲ τῆς στιλπνότητος τοῦ ἀργύρου, ἥτις ἀπνύγαζεν ἄλλοτε ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου θόλου τοῦ ναοῦ ἐπὶ τοῦ τάφου (1), προσβάλλει νῦν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡ λευκότης τῆς τιτάνου, ἡ ἐπιχρίουσα τὰ καταρρέοντα ἐρείπια τοῦ μνημείου τοῦ προπάτορος τῶν Ὀθωμανῶν. Ἡ σημαία καὶ τὸ ξίφος, ἃ ἐδωρήθησαν τῷ Ὄσμαν, σώζονται νῦν, ὡς λέγεται, ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ τῶν Ὀθωμανῶν. Τὸ ξίφος ἔχει δύο ἀκίδας, οὐκ ἔστιν ὁμῶς δίστομον, τὴν δὲ ῥάχιν σπονδυλώδη, ὡς ἡ σουλφακάρ, περιβόητον ξίφος τοῦ καλὶφου Ὀμάρ, δι' οὗ ἔταμέ ποτε διχῇ ἄπιστόν τινα ἀμφιβάλλοντα περὶ τῆς θεοότητος τοῦ Κορανίου (2). Τὴν εἰκόνα τοῦ δύο ἀκίδας ἔχοντος ξίφους, οὗ ἡ μὲν ἀπειλεῖ τὴν ἀνατολήν, ἡ δὲ τὴν δύσιν, ἔφερον μετὰ ταῦτα οἱ διοικηταὶ τῆς αὐτοκρατορίας ἐπὶ τῆς σφραγίδος (3)· νῦν δὲ φέρει αὐτὴν ἐπάργυρον ἐπὶ

(1) Ὀδοιπορὶα εἰς Προῦσαν, σ. 49.

(2) Ἐντεῦθεν ὁ Προφήτης ἀπέδωκεν αὐτῷ τὴν τιμητικὴν προσωινίαν Ἄλφα ρ ο ὺ κ, ἥτοι τιμητικόν. Ἄλφαρον καλεῖται καὶ τὸ Κοράνιον.

(3) Κυρίως οἱ διοικηταὶ τῆς Βούδης, Σώζονται ἐν τοῖς ἀρχείοις καὶ ἐν τῇ μυστικῇ γραφείῳ τῆς Βιενναῖς αὐτῆς πολλὰ ἔγγραφα, φέροντα τοιαύτας σφραγίδας.

ἐρυθρᾶς σημαίας ὁ καπουδανβέγης, ἦτοι ὁ πρῶτος ναυαρχος τοῦ τουρκικοῦ στόλου, αἶρων αὐτὴν ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος (1).

Μᾶλλον δ' ἀξιόπιστον τῆς διατηρήσεως τῶν ἀληθῶν τούτων σημάτων τοῦ Ὄσμὰν μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐστὶν ἡ ἀπλὴ ἱστορικὴ παράδοσις περὶ τῆς εὐτελεστάτης περιουσίας καὶ ἐνδυμασίας αὐτοῦ. Οὔτε ἄργυρον, οὔτε χρυσὸν κατέλιπεν, ἀλλὰ μόνον κοχλιάριον, ἀλατοθήκην, τισύραν, καινὴν κίθαριν λινῆν, σημαίας τινὰς ἐξ ἐρυθροῦ ὑφάσματος, οἷον κατεσκευάζετο ἐν Φιλαδελφείᾳ, ἵππων ἀμετὰ ἐκλεκτῶν ἵππων, ζεύγη τινὰ βοῶν πρὸς καλλιέργειαν τῶν γαιῶν τοῦ σουλτάν Οἰνὶ καὶ τινὰ ποίμνια ἐξ ἐκλεκτῶν προβάτων, ἐξ ὧν κατὰγονται καὶ τὰ νῦν ἐτι ἐν τοῖς περιχώροις τῆς Προύτης σουλτανικά. Ἡ ἐνδυμασία τοῦ Ὄσμὰν ἦν λιτή, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν πρώτων προμάχων τοῦ ἰσλαμιμοῦ. Ὡς περ οὔτοι, ἔφερεν ἐρυθρὸν καὶ εἰς ὀξὺ κατὰ τὰ ἄνω λήγοντα πῖλον (σκοῦφον), περιελισσόμενον λευκῷ ὑφάσματι, οὗ ἔμπροσθεν ὑψοῦτο ἑσμη πτερῶν, κἀνδυν (καφτάν) ἔχοντα πλατὺ περιλαίμιον (γιακᾶν), οὗ τὸ χρῶμα διάφορον πρὸς τὸ τοῦ κἀνδους, ἦν ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ ὑποβλήματος (φόδρας) (2), χειρίδας δὲ μακρὰς κρεμαμένας ὀπίσω τῶν χειρῶν, ἃς ἐκάλυπτεν ὁ ὑπενδύτης. Οἱ βραχίονες τοῦ Ὄσμὰν ἦσαν ἐπίσης τόσοι μακροί, ὅσον σχεδὸν αἱ κρεμαμέναι χειρίδες, διήκουσαι εἰς

(1) Ὁθωμανικὴ πολιτεία καὶ διοικήσεις, Τόμ. Β', σ. 296.

(2) Ὅρα τὴν Σαμυλναμὲ ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης, ἀρ. 141 καὶ 475. Ὅρα ἐπίσης καὶ τὸ σύγγραμμα τοῦ Γιούγ. Αὐτὸ ἐπὶ τῆς βασιλείας Σελῆμ τοῦ Γ' χαρακτηῖται χαλκογραφία· εἰσὶ μὲν κακοτέχνου, ἀλλ' ἀκριβεῖς κατὰ τὰς ἐν τῇ σεραϊῷ φυλασσόμενας εἰκόνας τῶν σουλτάνων.

τὰ γόνατα· ἡ κατασκευὴ δ' αὕτη τοῦ σώματος αὐτοῦ νομίζεται ἐν τῇ ἀνατελῇ αἰσίᾳ τοῖς ἡγεμόσιν· διότι κατ' αὐτὴν ἤδη εἰς τῶν ἰσχυροτάτων ἀρχαίων βασιλέων τῆς Περσίας, ὁ Μακρόχειρ, ἐπραγματοποίησε τὸ ἀρχαῖον λόγιον περὶ τῶν μακρῶν χειρῶν τῶν βασιλέων (1). Ὁ Ὄσμάν ἦν προσέτι μακροσκελὴς, ἐπιτήδειος πρὸς ἵππευσιν· εἶχε τὴν ξίνα σιμὴν, τὰς δὲ τρίχας καὶ βλεφαρίδας μελαίνας, ὡς καὶ τὸ γένειον. Μελάγχρους ὢν, ἐκλήθη ἀπὸ τῆς νεαρᾶς ἡλικίας Καρα, ἥτοι μέλας· τὸ ἐπίθετον δὲ τοῦτο ἐστὶ παρὰ τοῖς Ἀσιανοῖς μέγας ἔπαινος καλλονῆς, διδόμενον δὲ νέῳ ληστάρχῃ ὡς ἐπώνυμον κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ληστρικοῦ βίου θεωρεῖται ὡς ἄριστος οἰωνός. Ὁ Χαφίζ ἐν τινι περιβοήτῳ (ΛΔ') στίχῳ ἐπαινεῖ τὸ μελάγχρουν τοῦ ἀγαπητοῦ αὐτοῦ· διὸ πολλοὶ ἡγεμόνες Τουρκομάνοι, λαβόντες τὸ παρωνύμιον τοῦτο, ἐγένοντο ἐξάρχουστοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ὡς ὁ Καρασῆ, ὅστις ἦν, ὡς ὁ Ὄσμάν, ἐκ τῶν δέκα ἡγεμόνων τῶν διαμερισμένων τὰ λείψανα τοῦ σελτσουκικοῦ βασιλείου, ὁ Καρα Ἰουσούφ (Ἰωσήφ ὁ μέλας), ὁ Καρα Ἰσκενδέρ (Ἀλέξανδρος ὁ μέλας), ἀμφοτέρωι οἱ ἡγεμόνες τῆς περιβοήτου δυναστείας τοῦ μέλανος χριοῦ (2), καὶ τέλος ὁ Καρα Σουλούκ (μέλαινα βδέλλα), ὁ γενάρχης τῆς δυναστείας τοῦ λευκοῦ χριοῦ. Περὶ ἀμφοτέρων τῶν δυναστειῶν τούτων γενήσεται λόγος κατωτέρω. Τὸ ἐπίθετον τοῦ μέλανος Ὄσμάν ἐγένετο ἐπίσημον ὡς συμπεσὸν πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἔδραν τῆς φυλῆς αὐτοῦ καὶ πρὸς τὴν πρώτην ἐν Ρούμ κατάκτησιν. Ὁ Ἐρτογρούλ κατώκησε τὸ πρῶτον ἐν Καρατζατάγ (μέλανι

(1) Nonne scis regibus longas esse manus.

(2) Μαυροπροβάτων, κατὰ τοὺς Βυζαντινούς.

δρει) πρὸς τὸ βορειονατολικὸν τῆς Ἀγκύρας, ὁ δὲ Ὄσμάν
κατὰ πρῶτον ἐγένετο κύριος τοῦ Καρατζαϊσάρ (μέλανος
φρουρίου) (ΛΕ'). ἡ ἀρχὴ δὲ τῆς αὐτονόμου βασιλείας αὐ-
τοῦ ἦν ἡ μαιοφονία τοῦ Θείου, τὰ δὲ ἔργα τῶν μετ' αὐτὸν
πληροῦσι τὴν ἱστορίαν ἐκ πλειόνων ἢ ἐνὸς μέλανος βί-
βλίου.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

Ἀνάθασις τοῦ Ὁρχάν εἰς τὸν θρόνον. — Ἄλλοις τῆς Νικαίας καὶ Νικομηδείας. — Πρῶται πολιτικαὶ θεσμοθεσίαι τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. — Νομίσματα, δημόσιαι προσευχαὶ καὶ διατάξεις τῶν ἐνδυμάτων. — Στρατιωτικοὶ θεσμοί. — Γενίτσαροι καὶ σπαῖδες. — Μάχη παρὰ τῷ Πελεκάνφ, καὶ ἤττα πρὸς τῆς Φιλοκρήνης. — Πτώσις τῆς Νικαίας καὶ ἄλωσις τῆς Κιβωτοῦ. — Ἀνέγερσις σχολείων καὶ μοναστηρίων. — Ἄλλοις τοῦ Καρασῆ καὶ τῆς Περγάμου. — Μοναστήρια ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου. — Τάφοι τῶν σουλτάνων. — Σοφοὶ καὶ ἄγιοι ἐν Προύσῃ.

1323 **Π**ρὸ ἔτος, ἐν ᾧ ὁ Ὁρχάν κατέλαβε τὴν ἀπόλυτον ἀρχὴν ὡς βέγης, ἀξιοσημειωτόν ἐστιν, ὅπως καὶ τὸ ἔτος, ἐν ᾧ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ὁσμάν ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον· διότι συνέπεσεν ἢ ἀναβῆ εἰς αὐτὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς καὶ γεννήσῃ τὸν πρωτότοχον, διάδοχον τοῦ θρόνου, ὅπως ἐγένετο καὶ κατὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ πατρὸς. Ὡς δὲ ἡ ἀγαθὴ ἀγγελία τῆς ἀλώσεως τῶν Μελαγγείων διεθρυλήθη συγχρόνως πρὸς τὴν γέννησιν τοῦ Ὁρχάν, οὕτως ἀντήχησε καὶ ἡ εὐχάριστος ἀγγελία τῆς ἀλώσεως τῆς Προύσης συγχρόνως πρὸς τὴν γέννησιν τοῦ Μουράτ, τοῦ μετὰ ταῦτα τρίτου κυριάρχου τῶν Ὀθωμανῶν. Ὁ Ὁρχάν ἀνέβη, ὡς ὁ Ὁσμάν, εἰς τὸν θρόνον, ὅτε ὁ μὲν πατὴρ ἐνεσταφιάζετο, ὁ δὲ υἱὸς ἦν ἐν σπαργάνοις. Τὸ πρῶτον δὲ μέλημα αὐτοῦ ἦν ὁ μερισμὸς τῆς πατρικῆς περιουσίας

πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ἀλαεδδὶν, ἄνδρα σοφόν, ὅστις συνέταξε τοὺς πρώτους πολιτικούς θεσμούς τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Τιμῶν ὁ Ἀλαεδδὶν τὴν διαθήκην τοῦ τεθνεώτος πατρὸς, ὅπως διαδεχθῇ αὐτὸν ἀποκλειστικῶς ὁ πρεσβύτερος ἀδελφός, ἠρνήθη μάλιστα λαβεῖν τὸ ἥμισυ τῶν ἵππων, βοῶν καὶ προβάτων, ἃ ὁ Ὁρχάν προσήνεγκεν αὐτῷ ἐκ τῆς πατρικῆς περιουσίας, ἐζήτησε δὲ μόνον εἰς διαμονὴν χωρίον τι ⁽¹⁾ ἐν τῇ κοιλάδι τῆς Κατοικίας, κείμενον παρὰ τὴν δυτικὴν ὄχθην τοῦ Νιλουφέρ ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Προύσης. Τότε ὁ Ὁρχάν εἶπεν αὐτῷ· «Ἔστω· ἐπειδὴ » οὐ θέλεις λαβεῖν εἰς κατοχὴν τοὺς ἵππους, βόας καὶ » πρόβατα, γενοῦ ποιμὴν τοῦ λαοῦ μου, ἥτοι βεζύρης.» Ὁ Ἀλαεδδὶν ὑπήκουσε τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ κυρίου αὐτοῦ· οὕτω δὲ ὁ ἀδελφὸς τοῦ δευτέρου ἡγεμόνος τῶν Ὀθωμανῶν ἐγένετο βεζύρης τῆς αὐτοκρατορίας, μεριζόμενος πρὸς τὸν ἀδελφὸν τὴν μέριμναν τοῦ κυβερνᾶν, ὡς ἔπραξε κατὰ τὴν ἱστορίαν τῶν ἀσιανῶν λαῶν ὁ Ἀκρῶν πρὸς τὸν ἀδελφὸν Μωῦσῃν. Ἡ λέξις βεζύρης κατὰ τὴν κυριολεκτικὴν σημασίαν ἐν τῇ τουρκικῇ γλώσσῃ δηλοῖ ἀχθοφόρον, ὄνομα ἀρκοῦντως πρὸς τὸ πρᾶγμα ἀνταποκρινόμενον, ὡς φέρον τὸ ἄχθος τῶν κυβερνητικῶν ὑποθέσεων, δι' οὗ ὁ βασιλεύων φορτίζει τὸν πρῶτον ὑπουργὸν μετ' ἀπεριόριστου πληρεξουσιότητος, σύναμα δὲ καὶ μετ' ἀμερίστου εὐθύνης. Ὁ πρῶτος βεζύρης τῶν Ὀθωμανῶν, ἀδελφὸς τοῦ κυριαρχοῦ, οὕτω εἶχε τόσῳ μεγάλῃν ἐξουσίαν, ὅσῳ οἱ ὕστερον μεγάλοι βεζύραι, οἵτινες, προεδρεύοντες πολλῶν ἄλλων

(1) Ὁ Βρατιούτης, Τόμ. Α. σ. 88, οὐκ ἀναφέρει τὸ ὄνομα τούτου, ὃ δὲ Σεαεδδὶν καὶ ἄλλοι μνημονεύοντες αὐτοῦ καλοῦσιν ὅτε μὲν Φατοῦρ, ὅτε δὲ Φόδρ. Ἀσιχπασαδὲ, σ. 63, Χειρόγραφον τοῦ Βατικανοῦ, καλεῖ αὐτὸ Καραδὰ, καὶ γράττει αὐτὸ ἐν τῇ κοιλάδι τῆς Κατοικίας.

βεζυρών, διεῖπον διὰ τῆς ἰδίας χειρὸς τὰ τοῦ πολέμου καὶ τῆς εἰρήνης, τὰ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καὶ ἐσωτερικῆς διοικήσεως. Ὁ Ἀλαεδδίν, ἄπειρος ὢν τῆς πολεμικῆς, ἡσυχολήθη μόνον περὶ τὰ διοικητικὰ καὶ νομοθετικὰ τοῦ προκόπτοντος βασιλείου, ὅπερ ἐνίσχυσε διὰ σοφῶν θεσμοθεσιῶν, ἐν ᾧ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐξέτεινεν αὐτὸ διὰ νέων κατακτήσεων.

Ζῶντος αὐτοῦ τοῦ Ἐρτογρούλ, τὸ πλεῖστον τοῦ νομοῦ τοῦ σουλτάν Οἰνί, τὸ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ὀλύμπου, κατεκτήσατο ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ὀσμάν· βασιλεύοντος δὲ τούτου, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ὀρχάν κατεκτήσατο τὴν πέραν τοῦ Ὀλύμπου χώραν μέχρι τῶν πυλῶν τῆς Νικαίας καὶ Νικομηδείας. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Προύσης ὁ Ὀρχάν μετέθηκε τὴν πρωτεύουσάν ἀπὸ τοῦ Γενισέρ εἰς τὴν λαμπρὰν ταύτην πόλιν, οἱ δὲ συστρατιῶται αὐτοῦ Ἀγτζέ Χότζας, Κονουράλπ, Ἀβδουρράχμάν Γαζής καὶ Καρατζεβέ προχώρησαν διελθόντες τὰ πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Νικαίας καὶ Νικομηδείας φρούρια εἰς τὴν χερσόνησον, ὀριζομένην πρὸς ἄρκτον μὲν ὑπὸ τοῦ Εὐξείνου, πρὸς μεσημβρίαν δὲ ὑπὸ τοῦ Κυανοῦ κόλπου καὶ πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τοῦ Βοσπόρου, μέχρι τῆς παραλίας αὐτοῦ. Ὁ Κονουράλπ ἐκυρίευσεν ἤδη τῶν ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν τοῦ Σαγγαρίου φρουρίων, τῶν ἐνθεν τοῦ Ἀκχιασί, Κονουρπά καὶ Ἀκοβα, ὁ δὲ Ἀγτζέ Χότζας τῶν παρακειμένων τούτοις, τοῦ Ἑρμενιμπαζάρ, Ἀγάγγελη καὶ Κανδερί. Νῦν δὲ ἀμφοτέροι οὗτοι ἐνώσαντες τὰς δυνάμεις αὐτῶν, ἐπορεύθησαν ἐπὶ τὰ φρούρια Ἀἰδοῦ καὶ Σεμένδρα, αἵτινα κείμενα παρὰ τὸν Βόσπορον ἀπέχουσι τὸ μὲν τέσσαρας, τὸ δὲ τρεῖς ὥρας ἀπὸ τῆς Χρυσουπόλεως. Καὶ ἐπολιόρκησαν μὲν ἐπὶ τινὰ χρόνον τὸ φρούριον Σεμένδρα, ἀλλ' ἀνεπιτυχῶς· ὅτε δὲ αἱ πύλαι ἠγεφύχθησαν εἰς τὴν ἐκφορὰν τοῦ νεκροῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ

φρουράρχου, οἱ Ὀθωμανοὶ ὀρμήσαντες πρὸς τὴν προπύμα-
πὴν συνέλαβον τὸν πατέρα· μὴ φονεύσαντες δὲ αὐτὸν, ὡς
τοὺς φρουράρχους τῶν ἄλλων μεθορίων φρουρίων, προέ-
τειναν πρὸς τὸν Ἑλληνα αὐτοκράτορα τὴν διὰ λύτρων
ἀπελευθέρωσιν τοῦ ὑπηρέτου αὐτοῦ, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἀ-
πεκρίνατο, ὅτι οὔτε ἡγόραζεν, οὔτε ἐπώλει ἀνθρώπους.
Τοιαύτην ἀπάντησιν ἔδωκε καὶ ὁ κύριος τῆς Ἀἰδοῦ. Ἀλ-
λ' ὁ φρούραρχος τῆς Νικομηδείας ἀπέτισε μόνος τὰ λύ-
τρα. Τοῦ δὲ φρουρίου Σεμένδρα ἐκυρίευσεν ἐπὶ τέλους ὁ
Ἀγτζέ Χότζας (πολιὸς γέρων), ὡς καὶ πάσης τῆς φε-
ρωνύμου ἐπὶ αὐτῷ χώρας Χότζα Ἰλὶ (χώρα τοῦ γέρον-
τος). Ὁ τάφος τούτου, προσκύνημα περισκυδάστον, ἴ-
σταται ἐπὶ λόφου παρὰ τῷ Κανδερί (Α).

Ὁ Κονουράλπ καὶ ὁ Γαζής Ἀβδουρράχμάν ἐπολιορκη-
σαν τὸ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὀμωνύμου ὄρους φρού-
ριον Ἀἰδοῦ, ἀπέχον ὥραν ἀπὸ τοῦ Σεμένδρα πρὸς ἀνα-
τολάς. Καὶ τὰ μὲν τείχη ἀντέστησεν πρὸς τὴν δύναμιν
τῶν πολιορκητῶν, οὐχὶ ὁμῶς καὶ ἡ καρδία τῆς θυγατρὸς
τοῦ φρουράρχου πρὸς τὸ ἀρρένωπόν κάλλος τοῦ Γαζή
Ἀβδουρράχμάν, ὃν εἶδεν ἀπὸ τῶν τειχῶν, φανέντα αὐτῇ
κατ' ὄναρ. Διὸ ἔρριψεν αὐτῷ ἐπιστολὴν μετὰ λίθου δει-
κνύουσα τὸν τρόπον τῆς ἐν νυκτὶ καταλήψεως αὐτῆς
τε καὶ τοῦ φρουρίου (Β). Ὁ Γαζής Ἀβδουρράχμάν, εἰσελ-
θὼν μετὰ ὀγδοήκοντα ἐταίρων, ἐπέμφθη ὑπὸ τοῦ Κονου-
ράλπ μετὰ τῆς ἀγγελίας τῆς ἀλώσεως καὶ τῆς ἔρωτι ἀ-
λούσης ὠραίας κόρης τοῦ φρουράρχου, τῆς εἰσαγαγούσης
τοὺς νικητὰς πρὸς τὸν Ὀρχάν· ὁ δὲ κατέλιπε αὐτῷ αὐ-
τὴν εἰς νόμιμον γυναῖκα. Ἐκ τοῦ γάμου τούτου ἐγεννήθη
ὁ Καρὰ Ἀβδουρράχμάν, ἐπάμιλλος τῇ ἀνδρίᾳ πρὸς τὸν
πατέρα, τὸ δὲ ὄνομα αὐτοῦ διετέλει πολὺ ἐπὶ μετὰ θάνα-
τον φόβητρον· διότι αἱ Ἑλληνίδες ἐξεφόβιζον τὰ τέκνα

Ἔρχεται ὁ μέλας Ἀβδουρραχμάν. »
ὁ ἐπώνυμος τοῦ μέλανος ἦν ἀγαθὸς οἰωνός, ἀφ'
οὗ ἐκλήθη ὁ Ὄσμάν διό ἐδόθη καὶ τῷ Μουρσάλ,
ἐτέρῳ ἀνδρείῳ μαχητῇ τοῦ Ἀγτζέ Χότζα, ἐπικληθέντι
μέλανι. Ὁ Μουρσάλ κατεκτήσατο τὴν μεσημβρινὴν πα-
ραλίαν τοῦ Κυανοῦ κόλπου, δοθείσαν αὐτῷ εἰς τιμάριον,
συγχρόνως δὲ ἀνετέθη αὐτῷ ἡ διὰ ἀκταιώρων φυλακὴ
αὐτῆς. Καὶ νῦν ἔτι καλεῖται Καρὰ Μουρσάλ ἡ ἐπὶ τῆς με-
σημβρινῆς ἀκτῆς τοῦ Κυανοῦ κόλπου ⁽¹⁾ περιάλατος ἐπὶ
ταῖς ῥόαις χώρα· καὶ εἰδὸς τι ἀκταιώρων καλεῖται ὡσαύ-
τως Καρὰ Μουρσάλ. Μικρὸν ἀνωτέρω ἐν τῷ μεσημβρινῷ
ὄρμῳ τοῦ κόλπου εἰσὶ τὰ λουτρά τοῦ Ἰαλακαβάτ ἢ Ἰά-
λοβα (Δρεπάνου), κεκοσμημένου δι' ἀνακτόρων καὶ νοσο-
κομείων ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείας Ἑλένης, ἧς ὁ πατὴρ εἶ-
χεν ἐνταῦθα ξενῶνα κατὰ τὴν ἐξ Ἰερουσαλήμ ἐπάνοδον
αὐτῆς ⁽²⁾, Κωνσταντῖνος δὲ ὁ Μέγας ἀνύψωσεν αὐτὴν εἰς
πόλιν πρὸς τιμὴν τῆς μητρὸς, καλέσας αὐτὴν Ἑλενόπο-
λιν. Αὐτόσε κατέφυγεν ὁ στρατὸς τῶν πρώτων σταυρο-
φόρων, ἡγουμένων Πέτρου τοῦ Ἐρημίτου καὶ Βαλτέρου
τοῦ ἀκτῆμονος, ὁ παρὰ τὴν Νίκαιαν καταστραφεῖς, οἱ δὲ
Σαρακηνοὶ ἀνήγειραν αὐτόθι διὰ τῶν ὀστέων τῶν πεσόντων
πύργους καὶ πυραμίδας. Ἐκλειζετο ἡ χώρα αὕτη κατὰ
τοὺς ἀρχαιοτάτους καὶ κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους ἐπὶ
τοῖς θερμοῖς ἱαματικοῖς ὕδασι ⁽³⁾. Παρὰ τῇ χώρᾳ ταύτῃ
κεῖται ὁ τάφος Ἀβδάλ τινος, τουτέστι δερβίση ἡ ὑπηρέτου
τοῦ Θεοῦ, θεομανοῦς, ἀγαγόντος τοὺς Ὀθωμανικοὺς στρα-

(1) Τζιχαννουμῆς, σ. 663.

(2) Γιάβων, Κεφ. ΚΔ', σ. 480.

(3) Μαλαλῆς, ΙΓ'. Ἀρμυιανὸς Μαρκελλῖνος, ΚΣΤ', σ. 8. Κομνηνῇ,
ΙΕ', σ. 463.

τούς μετὰ ξυλίνων ξιφῶν πρὸς ἄλωσιν αὐτῆς. Ἐπὶ δὲ τῆς ἀπέναντι τοῦ κόλπου ὄχθης πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Νικομηδείας ἦν τὸ φρούριον Ἐρέκε (Ἄγγυρον, ὅπου ἐτελεύτησεν ὁ Κωνσταντῖνος), οὗ τὰ κατερηρειμμένα τείχη ἐκτείνονται καὶ νῦν ἔτι ἀπὸ τοῦ ὄρους μέχρι τῆς παραλίας, ἐκυρίευσεν δ' αὐτοῦ ὁ Καρὰ Ἀλῆς, πατὴρ τοῦ ὕστερον ἐνδόξου Βεγλέρβεγη Τιμουρτάς. Οἱ Ὀθωμανοί, κύριοι νῦν τῶν φρουρίων Ἰάλοβα, Ἐρέκε καὶ Νικομηδείας, γενεθλίου τόπου τῆς Ἑλένης καὶ τελευταίας πρωτεύουσος καὶ τάφου τοῦ Κωνσταντίνου, ἤρξαντο ἀπειλεῖν τὴν πρωτεύουσαν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ Βυζαντινοὶ ιστοριογράφοι ὀρίζουσι τὴν ἄλωσιν τῆς Νικομηδείας (1) πολὺ ὕστερον, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἱστορικοὶ εὐθὺς μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Κουγουνισάρ (Βαφέως), (Γ) ὅπου ὁ Ὀσμὰν ἤρατο τὴν πρώτην μεγάλην νίκην κατὰ τοῦ Ἑλληνος στρατηγοῦ Μουζάλλωνος. Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀγτζὲ Χότζας ἐκυρίευσεν τῆς πρωτεύουσος τῆς Βιθυνίας, τῆς μεγαλοπρεπῶς κοσμηθείσης ὑπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ πρὶν ἢ ἀποθέσῃ τὸ διάδημα ἐν τῇ πεδ' ἀδι τῆς Νικομηδείας καὶ μετοικήσῃ ἀπὸ τοῦ Ἀσάκηνου κόλπου εἰς τὸν Δαλματικόν, ὅπου ἡδέως ἐβίου. Ὁ Καλοῖωάννης, ἀδελφὸς τῆς καλουμένης κυρίας τῶν Μογόλων Μαρίας Παλαιολόγου, μάτην προῦστάτευσεν τῆς Νικομηδείας, πεσὼν μετ' αὐτῆς.

Τῷ ἐκατοστῷ ἔτει ἀπὸ τῆς εἰς Ροῦμ μεταναστεύσεως τοῦ Ἐρτογρούλ, τῷ τριακοστῷ δ' ἔτει τῆς αὐτονομίας τῶν Ὀθωμανῶν καὶ τῷ τρίτῳ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεως τοῦ δευτέρου αὐτῶν κυριάρχου, τῷ αὐτῷ ἔτει, ὅτε Κάρολος μὲν ὁ Καλὸς ἐτελεύτησεν ἐν Παρισίοις, Λουδοβίκος δὲ ὁ Βαβαρὸς ἀνηγορεύετο Ῥωμαῖος αὐτοκράτωρ, ἐν δὲ

(1) Νικηφόρος Γρηγοράς, Γ', σ. 336.

Κωνσταντινουπόλει ὁ τῶν Βυζαντινῶν Ἀνδρόνικος ὁ πρεσβύτερος ἐξεβλήθη τῆς ἀρχῆς καὶ καθείρχθη ὑπὸ τοῦ ἐγγόνου Ἀνδρονίκου τοῦ νεωτέρου, ἡ ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία ἐκρατύνθη ὑπὸ τῶν πρώτων πολιτικῶν νόμων καὶ θεσμῶν, οὓς ὁ Ἀλαεδδὶν ἐν ἡσυχίᾳ συνέταξεν. Οἱ νόμοι οὗτοι, θεθέντες κατὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐπικρατείας, εἰσὶν ἡ τετάρτη πηγὴ τοῦ πολιτικοῦ δικαίου τοῦ ἰσλάμ, ἥτις οὐδόλως ἀντιφάσκουσα πρὸς τὰς ἀνωτέρας τρεῖς ἄλλας, ἦτοι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ τὸ Κοράνιον, τὸν λόγον τοῦ Προφήτου (Σουννᾶν) καὶ τὴν ὁμόθυμον ἀπόφασιν τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἰσλάμ, τῶν τεσσάρων πρώτων ἱσλαμῶν, ἀναπληροῖ μόνον τὴν σιωπὴν καὶ τὰ κενὰ αὐτῶν, καὶ οὐρφεῖ καλουμένη, ἦτοι αὐτόβουλος θεσμοθεσία, ἐφαρμόζει τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τοῦ ἰσλάμ πρὸς τὰς ἐκάστοτε ἀνάγκας τῆς πολιτείας. Ἐκτοτε ἡ θεσμοθεσία αὕτη ἐκλήθη ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ διὰ τοῦ ἐλληνικοῦ ὀνόματος Κανὸν (κανὼν), ἡ δὲ συλλογὴ αὐτῆς Κανονέμνα, ἦτοι κανονικὸν βιβλίον ἢ δίκαιον· ἐν ᾧ ὀνόματι οὐδόλως ἐννοητέον τὸ παρ' ἡμῖν ἐκκλησιαστικόν, ἀλλὰ τὸ ἐν μέρει ἀντίθετον πρὸς αὐτὸ ἰδιαιτερον ὀθωμανικόν δημόσιον δίκαιον. Πολλόκις ἔσεται λόγος περὶ τῶν τοιούτων κανονικῶν βιβλίων, ὅταν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ ποιήσωμεν λόγον περὶ τῶν ἐκάστοτε νομοθετῶν.

Τρία εἰσὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀλαεδδὶν συνταχθέντα καὶ ὑπὸ τοῦ Ὁρχάν καθιερωθέντα πολιτικὰ νομοθετήματα, τὸ περὶ νομίσματος, περὶ ἐνδυμάτων καὶ τοῦ στρατοῦ. Τὸ δικαίωμα τοῦ χαράττειν νομίσματά ἐστιν ἐν τῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἰσλάμ, τὸ δὲ ἕτερόν ἐστι τοῦ μνημονεύειν τοῦ ὀνόματος τοῦ ἡγεμόνος ἐν ταῖς ἀπὸ τοῦ ἀμβωνος μόνον τελουμέναις προσευχαῖς κατὰ πᾶσαν Παρσκευήν. Κατὰ πολλοὺς Ὀθωμανοὺς ἱστοριογράφους

ὁ Ὄσμὰν ἔνδεκα ἤδη ἔτη πρὸ τῆς διανομῆς τοῦ σελτσου-
 κικοῦ βασιλείου, ὅτε ἐγένετο τοποτηρητῆς τῶν Μελαγ-
 γείων μετὰ σημαίας καὶ τυμπάνου, ἵππου καὶ ξίφους, πα-
 ρήγγειλεν ἵνα ἐν ταῖς δημοσίαις προσευχαῖς ἀντικατα-
 σταθῇ τὸ ἴδιον ὄνομα ἀντὶ Ἀλαεδδίν τοῦ Γ', τελευταίου
 κυριάρχου τῆς σελτσουκικῆς δυναστείας· ἀλλ' ἡ πρᾶξις
 αὕτη, οὕσα φανερά στάσις κατὰ τοῦ κυρίου αὐτοῦ, οὔτε
 ἐπαινετὴ, οὔτε πιστευτὴ ἐστίν, ὅτι ἐγένετο ὑπὸ ἀπλοῦ
 τιμαριούχου πρὸ τῆς τελείας πτώσεως τοῦ βασιλείου. Οἱ
 αὐτοὶ ἱστοριογράφοι, οἵτινες ἀποδίδουσιν αὐτῷ προῶρως
 τὰ δύο ταῦτα ἡγεμονικὰ δικαίωματα, λέγουσιν, ὅτι εἶχεν
 ἤδη τὸ προνόμιον τοῦ χαράττειν νομίσματα ἀπὸ τοῦ
 πρώτου ἔτους τῆς ἐν τοῖς Μελαγγείοις αὐτονομίας αὐ-
 τοῦ, ὅπερ προνόμιον ἀνῆκε μὲν αὐτονόμῳ κυριάρχῃ, μὴ
 ὀλιγωροῦντι τῶν καθηκόντων τοῦ ὑποτελοῦς, ἀλλ' ἐκ
 τῶν μετὰ ταῦτα λόγων, καθ' οὓς οἱ Ὀθωμανοὶ συγγρα-
 φεῖς ἱστοροῦσι τὰ περὶ τῆς χαράξεως τῶν νομισμάτων,
 ἐπίσης ἀπίστευτόν ἐστιν, ὡς ἡ πρόωρος ἐξάσκησις τοῦ
 ἡγεμονικοῦ δικαίου οὕτως, ὥστε ἡ ἐν ταῖς δημοσίαις
 προσευχαῖς μνημόνευσις τοῦ ὀνόματος τοῦ Ὄσμὰν βε-
 θαίως ἀρχεται μόνον ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς αὐτο-
 νομίας αὐτοῦ, ἡ δὲ χάραξις τῶν νομισμάτων μόνον ἀπὸ
 τοῦ τρίτου ἔτους τῆς βασιλείας τοῦ Ὀρχάν. Ὁ βεζύρης
 Ἀλαεδδίν, ἀναφέρουσι αἱ πηγαὶ τῆς ὀθωμανικῆς ἱστο-
 ρίας, παρέστησέ ποτε τῷ κυριάρχῃ ἀδελφῷ, ὅτι ἐπειδὴ
 τὸ τέως κυκλοφοροῦν νόμισμα ἀπεικόνιζε μόνον τὸν τύ-
 πον τῶν Σελτσούκων τοῦ Ἰκονίου, καὶ ὅτι τούντεῦθεν ἦν
 ἀναγκαῖον ἵνα χαράττωνται ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ὀρχάν,
 εἰ πρῶτος ὁ Ὄσμὰν ἐχάραττε τὸ πρῶτον νόμισμα,
 ἐχαράσσετο βεβαίως κατὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ οὐχὶ κατὰ
 τὸ τοῦ τελευταίου Σελτσούκου· διότι τὸ μέγιστον ἡγε-

μονικὸν δικαίωμα τοῦ χαράττειν νομίσματα συνίσταται ἐν αὐτῷ τῷ τύπῳ, οὐχὶ δὲ ἐν τῇ ἀπλῇ ἐνεργείᾳ νομισματοκοπεύου κατὰ ξένον ὄνομα. Μάλιστα ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ὁ Ὄσμαν ἔχων σελτσουκικὸν νομισματοκοπεῖον, ἐπέτρεψεν αὐτῷ τὴν χάραξιν δι' ἑλλειψιν ἰδίου τύπου, ἐστὶν ἀνυπόστατος· διότι τὸ ἐν Ἰκονίῳ νομισματοκοπεῖον τοῦ σελτσουκικοῦ βασιλείου, ὡς ἐτέρα πρωτευούση, ἔλαχεν ἄλλῳ ἰσχυροτέρῳ ἡγεμόνι ἐκ τῶν διαμερισμένων αὐτό, ἐν ᾧ ἐν τῷ μικρῷ μεθορίῳ φρουρίῳ τῶν Μελαγγείων, ὅπου ὁ Ὄσμαν ἦν τότε ἄσσημος, ἡ καὶ ἐν τῇ μετὰ ταῦτα πρωτευούσῃ αὐτοῦ Γενισέρ, κατὰ πάσας τὰς νομισματικὰς εἰδήσεις οὐδέποτε ὑπῆρξε νομισματοκοπεῖον. Οὕτως οὖν ἐλλόγως ἰσχυρίζομεθα, ὅτι πρὸ τοῦ 729 ἔτους τῆς Ἑγίρας, 1328 ἀπὸ Χριστοῦ, οὐδὲν ὀθωμανικὸν νόμισμα ἐχαράχθη, καὶ ὅτι ἡ ἀληθοῦς χρῆσις τῶν δύο τούτων κυριαρχικῶν δικαιωμάτων ἄρχεται μόνον ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου ἐν ἐνόματι τῶν Ὀθωμανῶν ἡγεμόνων.

Τρεῖς μόνον ἔκτοτε ἐγένετο μεταβολὴ ἐν τῇ ἐπισήμῳ προσευχῇ, πάντοτε ὅμως μετὰ προσθήκης ἐντιμοτέρων προσωνυμιῶν· ἁ. Ἡ προσωνυμία τοῦ κυριάρχου Ἑμίρη ἀντικατέστη διὰ τῆς τοῦ σουλτάνου ἐπὶ Βαγιαζήτ τοῦ Α'. β'. Ἡ τοῦ κυριάρχου δὺο ἡπείρων καὶ δὺο θαλασσῶν προστετέθη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Β'. γ'. Ἡ δὲ τοῦ προστάτου τῶν δύο ἀγίων πόλεων τῆς Μεκκας καὶ Μεδίνης μετὰ τὴν ἐπὶ Σελίμ τοῦ Α' ἄλωσιν τῆς Αἰγύπτου. Τὸ νόμισμα ὅμως ὑπέστη ποικίλας μεταβολάς, καὶ ἀπὸ τῆς παρακμῆς τῆς αὐτοκρατορίας ἐπὶ τὸ χεῖρον, περὶ ὧν ποιήσομεν λόγον ἐκάστοτε ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ.

Τὸ δεῦτερον μέλημα τῆς νομοθετικῆς προσοχῆς τοῦ

Ὁρχάν, ἡ μᾶλλον τοῦ Ἀλαεδδίν, ἦν ἡ περὶ τὴν ἐνδυμασίαν διάταξις, ἣτις περιστρέφετο οὐχὶ περὶ τὰ ἐνδύματα, ἀλλὰ μᾶλλον περὶ τὸ χρῶμα καὶ τὴν ὕλην τοῦ καλύμματος τῆς κεφαλῆς· εἰ δὲ καὶ ὕστερον ἡ κοπή, ἡ ὕλη, τὸ ὑπόβλημα, ἡ περιβολή τῶν διαφορῶν κανδύων (καφτάν) καὶ δολιμάνων τῶν πολιτικῶν καὶ τιμητικῶν σισυρῶν τῶν τελετῶν ἀκριθέστατα προσδιωρίζοντο καὶ διευτυπύντο, τὸ μὲν διὰ νόμων τῆς ἐθιμοτυπίας, τὸ δὲ διὰ νόμων περὶ πολυτελείας, οὐδεὶς ὅμως ἐγίνετο τότε λόγος περὶ τούτου, ἀλλὰ μόνον περὶ τοῦ καλύμματος τῆς κεφαλῆς, ὅπερ ἀνέκαθεν ἐν Ἀσίᾳ ἦν τὸ διακριτικὸν σημεῖον τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν τάξεων, ὡς δύνатаί τις ἰδεῖν ἤδη ἐκ τῶν εἰκόνων τῆς Περσепόλεως. Οἱ Ἕλληνες ἐπὶ τοῦ Ὁρχάν ἡγάπων τὰ χρυσοκέντητα καλύμματα τῆς κεφαλῆς, οἱ δὲ Τουρκομάνοι τὰ ἐξ ἐρυθροῦ πιλήματος, συνειλημμένα κεχρωματισμέναις τιάραις. Πρὸς διάκρισιν δὲ τῶν Ὀθωμανῶν ἀπὸ τῶν δύο τούτων ἐθνῶν εἰσῆχθησαν τὰ ἐκ λευκοῦ πιλήματος καλύμματα ὡς γενικὸν κάλυμμα τῶν στρατιωτῶν καὶ θεραπόντων τῶν ἡγεμόνων. Τὸ σχῆμα αὐτῶν ἦν ἴσως κωνοειδὲς κατὰ τὸ τοῦ φοινικοβαλάνου, ὡς ἐδύνάτο τις ἰδεῖν αὐτὸ ἐκ τῆς τιάρας τοῦ σουλτάνου Ὁρχάν ἐπὶ τοῦ ἐν Προύση τάφου αὐτοῦ πρὸ τῆς ὑπὸ τοῦ πυρὸς καταστροφῆς τοῦ μνημείου τούτου. Καὶ οἱ βέγηδες δὲ αὐτοὶ ἐν ἐκστρατεία ἔφερον μόνον καλύμματα ἐκ λευκοῦ πιλήματος, κατασκευαζόμενα τότε ἐν τοῖς ἐργαστασίοις τῶν Βηλοκώμων (Δ), ἀλλὰ κατὰ τὰς τελετάς, ἀπομιμούμενοι τοὺς ἡγεμόνας, περιέδεγον αὐτὰ λευκῇ διαφανεῖ ὑφάσματι. Ἡ τιάρα τοῦ Ὁρχάν, οὗ ὁ κἀνδύς οὐδόλως διέφερε πρὸς τὸν τοῦ πατρὸς, διακρίνεται τῆς τοῦ Ὁσμάν διὰ τοῦ λεμβοειδοῦς σχήματος τοῦ δεσμοῦ, ὅπερ ἔχει μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὴν μίτραν τοῦ ἀρχιερέως

τῶν Ἑβραίων καὶ πρὸς τὸ κάλυμμα τῶν ἱερέων τῶν μά-
γων, ὡς ἐξεικονίζονται ἐν τοῖς δακτυλιόλοις τῆς Περ-
σεπόλεως, ὑπομνησκει δὲ καὶ τὴν ἱερογλυφικὴν ἀπεικό-
νισεν τοῦ ἡλίου ἐντὸς λέμβου, ἐχούσης σχῆμα ἡμισελή-
νου. Ἡ τάξις αὕτη τοῦ κεφαλοδέσμου ἔμενεν ἀμετάβλη-
τος μόνον ἐπὶ δύο βασιλείων, ἐπειδὴ ἐπὶ Βαγιαζήτ τοῦ
Ἰλδερὶμ, εἰ καὶ οἱ αὐλικοὶ διετήρησαν, ὡς ἐπὶ Ὁρχάν,
τὰ λευκὰ καλύμματα, οἱ ὑπηρέται ὅμως τῶν βέγγδων
καὶ τῶν ἀξιωματικῶν ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ πρώτου βεγ-
λέρβεγῃ τῆς αὐτοκρατορίας Τιμουρτάς, ἐπανάλαβον τὰ
ἐρυθρά. Ἀμφότερα τὰ καλύμματα, τό τε ἐρυθρὸν καὶ
λευκόν, ἔμειναν ἀπλᾶ μέχρι Μωάμεθ τοῦ δορικτήτορος, ὅτε
ἤρξαντο παρुφαινέσθαι ποικίλως μετὰ χρυσοῦ, καὶ οἱ μὲν
λευκοὶ ὥρίσθησαν ἰδίᾳ ὑπὲρ τῶν γενιτσάρων, διάφορα δ'
ἄλλα εἶδη κεφαλοδέσμων εἰσῆχθησαν. Καὶ τὰ μὲν ἐκ
πλήματος καλύμματα καλοῦνται βέρκ, τὰ δὲ ἔχοντα
ὀπισθεν κρεμάμενα πλατέα πλήματα τῶν γιαντισάρων
κετσέ, τὰ δὲ κυλινδροειδῆ καὶ ἄνω ἀπεσφαιρωμένα τῶν
ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν οὐσκουφ. Τὸ βέρκ, ὡς ἐρ-
ρέθη, εἰσῆχθη ὑπὸ τοῦ βεζύρου Ἀλαεδδὶν ἐπὶ Ὁρχάν ὡς
κοινὸν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, εἴτα δὲ ἐπὶ Βαγιαζήτ τοῦ
Α' περιωρίσθη ὑπὸ τοῦ βεγλέρβεγῃ Τιμουρτάς τῷ στρα-
τῷ· τέλος ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Β' ποικίλως παρुφάνθη καὶ
ἐκοσμήθη. Τὸ ἴδιον σχῆμα τοῦ κετσέ πηγάζει ἀπὸ τῆς
εὐλογίας τοῦ δερβίση Χατζῆ Βεκτάς, περὶ οὗ ἔσεται λό-
γος κατὰ τὴν σύστασιν τῶν γιαντισάρων. Τὸ δὲ οὐσκουφ,
ἴδιον κάλυμμα τῶν Μεβλεβίδων δερβισῶν, εἰσῆχθη ὑπὸ
τοῦ Σουλεϊμάν, υἱοῦ τοῦ Ὁρχάν, δευτέρου βεζύρου τῆς
ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἐξ εὐλαθείας πρὸς τὸν Τζελα-
λεδδὶν Ῥούμ, ἰδρυτὴν τοῦ τάγματος τῶν Μεβλεβίδων
δερβισῶν. Οἱ ἀκόλουθοι κυριάρχαι τῶν Ὀθωμανῶν, ἀντὶ

τοῦ εὐειδοῦς καὶ φοινικοβαλανοειδοῦς, πρὸς τὰ ἄνω δὲ εἰς ὄξυ λήγοντος, βέρκ, περὶ ὃ ὁ Ὀσμάν καὶ ὁ Ὀρχάν περιείλισσον τὸν δεσμόν, παρέλαβον τὸ οὐσκούφ, ὅπερ ἔκτινος ἀφορμῆς κατὰ τὰς πρώτας ἐν Εὐρώπῃ κατακτήσεις, περὶ ὧν ὕστερον ἔσται λόγος, ἐπὶ Μουράτ τοῦ Β' κατεκαλύφθη ἐκ χρυσοῦ.

Τὸ τρίτον καὶ ἀπουδαιότατον φρόντισμα τοῦ Ἀλαεδδίν ὑπῆρξεν ὁ ὀργανισμὸς στρατοῦ μονίμου καὶ μισθοφόρου, ὃν εἰσήγαγεν ὅλον αἰῶνα πρὸ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου τοῦ Ζ', ὅστις ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ ἱστορίᾳ τῶν μέσων αἰώνων μνημονεύεται, ὡς ὁ πρῶτος ἰδρυτὴς τῶν μονίμων στρατῶν (Ε), ἐν ᾧ οὗτος ἐμιμήθη τοὺς Τούρκους. Ὁ Ἐρτογρούλ καὶ ὁ Ὀσμάν ἐπολέμουν μόνον διὰ Τουρκομάνων ἱππέων, ἀκιντζίδων καλουμένων, ἥτοι ἐπιδρομέων, οἵτινες ἐπὶ τῇ ἐκάστοτε προσκλήσει τοῦ ἀρχηγοῦ ἐξεστράτευον ὡς ἱππεῖς. Πρῶτος ὁ Ὀρχάν ἰδρύσατο πεζικὸν στρατὸν, καὶ μάλιστα μόνιμον, κληθέντα γιὰ γιὰ ἡ πιαδὲ, τουτέστι πεζόν. Οἱ στρατιῶται οὗτοι λαμβάνοντες ἐν ἀρχῇ καθ' ἐκάστην ἐν ἀκτιζέ, ἥτοι τὸ τέταρτον ἀργυροῦ διρέμ (₺), ἐσχηματίζοντο κατὰ δεκάδας, ἑκατοστύας καὶ χιλιάδας, ὧν ἦρχον δέκαρχοι, ἑκατόνταρχοι καὶ χιλίαρχοι. Ἀλαζωνευθεὶς ὁ στρατὸς οὗτος ἐκ τοῦ μισθοῦ, γύξησε ταχέως τὴν ἀταξίαν ἀκολασταίνων, ἐν ᾧ ἡ σύστασις αὐτοῦ προσετίθετο νὰ περιστείλῃ αὐτήν. Τότε ὁ Ὀρχάν πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ τούτου συνεβουλεύθη τῷ ἀδελφῷ καὶ βεζύρῃ Ἀλαεδδίν, τῷ στρατιωτικῷ δικαστῇ Καρὰ Χαλήλ Τζενδερελῇ, γυναικαδέλφῳ τοῦ Σέχῃ Ἐδεβαλῇ καὶ ἐπομένως συγγενεῖ τοῦ σουλτάνου. Ὁ δὲ στρατοδίκης, γινώσκων καλῶς τὸ δυσπειθὲς τῶν Τουρκομάνων καὶ τὴν πρὸς τὰς ἀκολασίας κλίσιν αὐτῶν, προὔτεινε τὸ βαθέως μεμελετημένον βούλευμα, ἔργον μεγίστης ἀνθρωπίνης

πέρας καὶ ἀπανθρωποτάτης πολιτικῆς, περὶ συστάσεως στρατοῦ ἐκ παίδων χριστιανῶν, ἐκ διαζομένων πρὸς τὸν ἰσλαμισμόν, εἰπὼν· «Οἱ ἡττημένοι εἰσὶ δοῦλοι τοῦ νικητοῦ, οὗ νόμιμος περιουσία εἰσὶ καὶ κτήματα καὶ γυναῖκες καὶ παῖδες αὐτῶν· ἀναγκάζοντες τούτους εἰς τὸν ἰσλαμισμόν καὶ ἐγγράφοντες ὡς μαχητὰς ὑπὲρ τούτου, παρέχομεν αὐτοῖς τὴν πρόσκαιρον καὶ τὴν αἰώνιον σωτηρίαν· διότι, κατὰ τὰ λόγια τοῦ Προφήτου, πᾶν νεογνὸν πέφυκε πρὸς τὸ ἰσλάμ (1). ἐκπαιδευόμενον δ' ἐν στρατῷ ὑπὸ χριστιανῶν νέων ἐξάπτει τὸν ζῆλον τῶν ἀπίστων πρὸς ἐπιστροφὴν εἰς τὸν ἰσλαμισμόν. Οὕτω δὲ ὁ νέος οὗτος στρατὸς πληρωθήσεται οὐ μόνον ἐκ τῶν παίδων τῶν ἡττημένων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων συμπολιτῶν καὶ ἐξομοτῶν (Z)».

Τὸ καταχθόνιον τοῦτο ἐπινόημα, τὸ παρὰ πᾶν ἄλλο ὀλεθριώτατον μὲν τοῖς χριστιανοῖς, ὠφελιμώτατον δὲ τοῖς μουσουλμάνοις, μοναδικόν ἐστι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ στρατιωτικοῦ δεσποτισμοῦ ἐν τοῖς ἀρχαίοις καὶ νεωτέροις χρόνοις. Καὶ περιεκύκλουν μὲν οἱ καλίφαι τοὺς θρόνους αὐτῶν ἐκ σωματοφυλάκων αἰχμαλώτων Τουρκομάνων, ὧν ἡ εὐπείθεια καὶ πίστις ἦν βεβαιωμένη διὰ πλουσίας μισθοφορᾶς καὶ παντελοῦς ἀπομονώσεως ἀπὸ πατρίδος καὶ συγγενῶν· καὶ κατακτεταὶ διὰ τῆς μετατοπίσεως τῶν στρατευμάτων ἀπὸ τῆς πατρίου χώρας εἰς ἄλλας ἐνίσχυον τὴν πειθαρχίαν τοῦ στρατοῦ, ἐξησθένουν δὲ τὸν δεσμόν τοῦ ἐθνισμοῦ, ἀλλ' οὐδαμοῦ, ὡς ἐνταῦθα, ἀπεκόπτοντο μετὰ τῶν δεσμῶν τοῦ ἐθνισμοῦ καὶ τῆς συγγενείας οἱ τῆς πατρῴας ὀρησκειας, καὶ οὐδαμοῦ λαός, εἰμὴ παρὰ τοῖς Τούρκοις, ἐθεμελιόυτο ἐπὶ τῆς αἱματοφύρτου βάσεως τῆς

(1) Külun mewloudoun ala fitretü islam. *Ibric, φ. 107.

τριπλῆς ἀποσασίας ἀπὸ πατρίδος, γονέων καὶ ὀρησκείας.

Ἡ καταχθονία αὕτη ἐφεύρεσις τοῦ καταχθονίου Χαλήλ Τσενδερελῆ ἐστὶ σατανικὴ ἐπίνοια πολὺ καταχθονιωτέρα τῆς συγχρόνως σχεδὸν ὑπὸ τοῦ Σβάρτζ ἀνευρεθείσης ἐν Εὐρώπῃ πυρίτιδος. Ὁ στρατὸς (τσερι) οὗτος ἐκλήθη νέος (Γενίτσερι)· μετ' οὐ πολὺ δὲ τὸ ὄνομα τῶν γενιτσάρων μετηνέχθη ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰς Εὐρώπην ἐπὶ τῶν πτερύγων τῆς νίκης. Τὸ ὄνομα, ὡς καὶ τὸ διακριτικὸν σχῆμα τοῦ λευκοῦ καλύμματος τῆς κεφαλῆς, ἔλαβεν ὁ στρατὸς οὗτος παρὰ τοῦ δερβίση Χατζῆ Βεκτὰς, ἰδρυτοῦ τάγματος λίαν διεσπαρμένου ἔτι καὶ νῦν ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ ὧδέ πως. Ὁ Ὀρχάν, ὃς ἡκολούθουν ἐξομότητι τινὲς μισθοφόροι, ἐχαιρέτισε τὸν σέχην Χατζῆ Βεκτὰς ἐν τῷ παρὰ τὴν Ἀμάσειαν (Η) χωρίῳ Σουλτζέ Κεναριοῦν, ὅπως αἰτήσῃται παρ' αὐτοῦ τὴν εὐλογίαν, σημαίαν καὶ ὄνομα ὑπὲρ τοῦ νέου στρατοῦ. Ὁ δὲ σέχης ἔθηκε τὴν χειρίδα τοῦ ἐπενδύτου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τινος τῶν πρὸς αὐτὸν προσελθόντων ἐξομοτῶν μισθοφόρων οὕτως, ὥστε ἡ χειρὶς ἐκρέματο πρὸς τὰ ὀπίσω διὰ τῆς κεφαλῆς, εἰπὼν· «Τὸ ὄνομα αὐτῶν ἔστω Γενί—Τζερί, νέος στρατός· τὸ πρόσωπον αὐτῶν λευκόν, ὁ βραχίων νικηφόρος, τὸ ξίφος ὀξύ, τὸ δόρυ διατιτρώσκον· ἐπανίτω αἰὶ νικηφόρος καὶ εὖ ἔχων.» Πρὸς ἀνάμνησιν τῆς εὐλογίας ταύτης προσετέθη τῷ λευκῷ καλύμματι τῆς κεφαλῆς ἐκ τῶν ὀπίσω κρεμάμενον τεμάχιον λευκοῦ ὑφάσματος, παριστῶν τὴν χειρίδα τοῦ σέχη, ἐμπρὸς δὲ ἀντὶ δεσμοῦ ἡ σημαίας ξύλινον κοχλιάριον.

Ὡς οἰωνόν τῆς ὑπὲρ τοῦ νέου στρατοῦ θαυσιλοῦς σιτήσεως, (1) τὰ ὀνόματα τῶν ἀξιωματικῶν αὐτοῦ ἐλήφθησαν

(1) Μόνοι οἱ γενίτσαροι καὶ οἱ πεζοὶ (πιχδὲ) ἐμισθοδοτοῦντο καὶ διετρέφοντο, τὰ δὲ λοιπὰ σώματα ἐλάμβανον σιτηρίσιον.

ἐκ τῶν ἀναγκῶν τοῦ μαγειρείου. Οὕτως ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀποθήκης, ἦτοι τοῦ τάγματος, ἐκαλεῖτο τσορβατζί, τουτέστι ζωμοποιός· μετ' αὐτὸν οἱ ἀνώτατοι ἀξιωματικοὶ ἀστυίεσθαι (ἀρχιμάγειρος) καὶ σακάδασι (ὕδροφόρος). Ἐπὶ τῶν ἐρυθρῶν σημαίων ἡκτινοβόλει ἡ ἀργυρὰ ἡμισέληνος καὶ τὸ δύο ἀκίδας ἔχον ξίφος τοῦ Ὁμάρ⁽¹⁾. Τὸ ἱερὸν τοῦ τάγματος ἦν ὁ λέβης, περὶ ὃν συνήρχοντο οὐχὶ μόνον πρὸς βρῶσιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς συμβούλιον. Τὰ ἔθιμα δὲ ταῦτα σώζονται καὶ νῦν ἔτι μετὰ πεντακόσια σχεδὸν ἔτη⁽²⁾. Ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Β' καὶ οἱ σὺλτοι οὗτοι τοῦ οἰκοδομήματος τῆς ὀθωμανικῆς πολιτείας, ὡς καὶ πάντα τὰ ἄλλα αὐτῆς μέρη, ἐμεγαλύνθησαν καὶ ἐνισχύθησαν, ὃ δὲ ἀριθμὸς καὶ ἡ μισθοφορὰ τῶν γενιτσάρων ἠῤῥησεν. Ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ ὁ ἐλάχιστος ὅρος τοῦ μισθοῦ ὠρίσθη εἰς ἓν ἄσπρον, κατὰ τὸν χρόνον δὲ καὶ τὰς ὑπηρεσίας ἠῤῥησαν ἕως ἑπτὰ οὕτως, ὥστε ὁ ἀνώτατος μισθὸς ἀνέβαινεν εἰς τὸ ἑπταπλοῦν.

Ἐν ἄσπρον ἦν ὁ ἐλάχιστος κατ' ἀρχὰς μισθός· χίλιοι τοῦλάχιστον ἦσαν κατ' ἀρχὰς οἱ γενιτσαροὶ κατ' ἔτος χίλιοι παῖδες χριστιανῶν ἐκ τῶν αἰχμαλώτων ἠναγκάζοντο ἵνα δεχθῶσι τὸν ἰσλαμισμόν καὶ ἀπογραφῶσι στρατιῶται⁽³⁾. Εἰ δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν αἰχμαλώτων ἦν ἀνεπαρκής, συνεπληροῦτο τὸ ἔλλειμμα, ἡ ἐν πλήρει εἰρήνῃ προσελαμβάνοντο σύμπαντες ἐκ τῶν παίδων τῶν χριστιανῶν ὑπηκόων μέχρι τῆς βασιλείας Μωάμεθ τοῦ Δ', ὅτε αὐτὸς ὁ στρατὸς στρατολογῶν τοὺς ἰδίους παῖδας⁽⁴⁾.

(1) Ὁρ. Marsigli Stato militare dell' imperio Otomanno.

(2) Mouradjea d' Ohlsson, πῖναξ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

(3) Σειεδδὶν ἐν Βρατσούτῃ, σ. 42.

(4) Ἦσαν σχεδὸν πάντες ἔγγαμοι.

ἤρξατο παρακμάζων. Οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι ἐπαινοῦσιν ὁμοθυμαδὸν τὸ συνεπὲς καὶ εὐσεβὲς τῆς θεσμοθεσίας ταύτης, ἣτις ἀνέδειξε τοσοῦτους δορικτήτορας ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τοσοῦτους νικητὰς τοῦ οὐρανοῦ ἐν τῷ ἱερῷ πολέμῳ, ὥστε, εἰ ἐντὸς τριακοσίων ἐτῶν ἀπεγράφοντο οἱ χίλιοι μόνον, τριακόσαι χιλιάδες ψυχαὶ χριστιανῶν ἐσώθησαν ἀπὸ τοῦ ἄδου. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἐν ἀρχῇ ἀριθμὸς τῶν χιλίων ἀνέβη ἐπὶ μὲν Μωάμεθ τοῦ Β' εἰς δώδεκα χιλιάδας, ἐπὶ δὲ Σουλεϊμὰν εἰς εἴκοσι χιλιάδας, καὶ ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Δ' εἰς τεσσαράκοντα χιλιάδας, ἐξάγεται βεβαίως, ὅτι πεντακόσαι χιλιάδες παίδων χριστιανῶν εἰσιν ὁ ἐλάχιστος ἀριθμὸς τῶν διὰ τοῦ ξίφους ληφθέντων καὶ καταναλωθέντων παίδων χριστιανῶν, ὁ ἐλάχιστος ὃν ἡ θεομανία δύναται ἵνα ἐναβρύνηται ὅτι ἐθυσίασε τῷ στρατιωτικῷ δεσποτισμῷ.

Μετὰ τὴν ἱδρύσιν τῶν γενιτσάρων ὡς πυρῆνος τῶν πολεμικῶν ὀθωμανικῶν δυνάμεων, ὁ Ἀλαεδδὴν διέταξε τὸν λοιπὸν στρατὸν, ὡς ἐξῆς· Ὁ ἄλλοτε συνήθως ἔμμισθος καὶ μόνιμος πεζὸς στρατὸς, πιαδὲ, ἔλαβε γαίας, αἷτινες κατόπιν μετεβλήθησαν εἰς τιμάρια μετὰ τῆς ὑποχρεώσεως, ὅπως οἱ κτήτορες αὐτῶν ἐν καιρῷ ἐκστρατείας καθιστῶσι διαβατὴν καὶ χρήσιμον τὴν ὁδὸν τοῦ στρατοῦ, ἥτοι ἦν εἶδος στρατοῦ σκαπανέων (Θ), ὧν τό τε ὄνομα καὶ πρᾶγμα διεδόθη ἀπὸ τοῦ στρατοῦ τῶν Ὀθωμανῶν εἰς τὴν χριστιανικὴν Εὐρώπην. Ὁ ἐν ἀρχῇ ἀριθμὸς αὐτῶν ἦν ἴσος πρὸς τὸν τῶν ἀντικαταστησάντων αὐτοὺς γενιτσάρων, ἥτοι χίλιοι μόνον, ἠῤῥησε δὲ μετὰ ταῦτα εἰς εἴκοσι χιλιάδας· μετὰ τὴν παρακμὴν δ' αὐτῶν τὰ τιμάρια ἐδίδοντο ὡς συντάξεις πρὸς τοὺς ἀποστράτους ἀξιωματικούς τῶν γενιτσάρων (1). Ὁ δὲ ἀτακτος πεζὸς στρατὸς,

(1) Mouradjea d' Ohsson, πῖναξ τῆς ὀθωμαν. αὐτοκρατορίας, Γ', 3914

ὅστις οὔτε ὡς ὁ ἔμμισθος γενίτσαρος, οὔτε ὡς ὁ τιμα-
ριοῦχος πιαδὲ ἐξετράτευεν, ἐκαλεῖτο ἀζάβ (1), ἥτοι ἀ-
πηλλαγμένος. Ἦσαν δ' οὗτοι πρόσκοποι πεζοί, ὡς οἱ ἀκιν-
τζίδες, ἢ ἐφιπποὶ ἐπιδρομαῖς.

Μετὰ ταῦτα ἐχρῶντο αὐτοῖς εἰς κωπηλασίαν τῶν τριή-
ρων τοῦ σουλτάνου, εἰς ἀνώρουξιν τάφρων καὶ κατασκευὴν
γεφυρῶν· ἀντὶ δὲ τούτων ἐν ταῖς πολιορκίαις ἐπλήρουν
διὰ τῶν πτωμάτων αὐτῶν τὰς τάφρους ὡς γέφυραν τοῖς
ἐπ' αὐτῶν ἐφορμῶσι γενιτσάροις (1).

Ὡς τὸ πεζικόν, οὕτω καὶ τὸ ἵππικόν, ἐν μέρει μὲν ἐ-
κανονίσθη, ἐν μέρει δὲ οὐ. Τὸ μόνιμον μισθοφόρον ἵππι-
κὸν ἐσχημάτιζε τέσσαρες ἱλας κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς
φρουρᾶς τῆς σημαίας, ἣν ἦδη ὁ καλὶφης Ὁμάρ κατέστησε
πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἱερᾶς σημαίας. (2). Καὶ κατ' ἀρχὰς
μὲν εἶχε δύο χιλιάδας καὶ τετρακοσίους ἀνδρας, ἐπὶ Σου-
λεϊμάν δὲ τοῦ μεγάλου τέσσαρας χιλιάδας, ἥτοι χιλίους
σπαῖδας (ἵππεῖς κυρίως), χιλίους σιλιχδάρους (δορυφόρους),
χιλίους οὐλουφετζὶ (μισθοφόρους) καὶ χιλίους γαρηβά
(ξένους), οἵτινες, διαιρούμενοι εἰς τέσσαρας μοῖρας ἐκ δε-
ξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων τῆς ἱερᾶς σημαίας καὶ τοῦ σουλ-
τάνου, ἐσχημάτιζον τὴν φρουρὰν τῆς τιμῆς καὶ τὴν σω-
ματοφυλακὴν τοῦ σουλτάνου ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐμπολέμου
παρατάξεως καὶ τοῦ στρατοπέδου (3). Πλὴν δὲ τοῦ ἐμ-
μίσθου ἵππικοῦ, τοῦ ἀβξήσαντος μετὰ ταῦτα, ὅπερ φέρον
τὸ ὄνομα τῆς πρώτης τῶν τεσσάρων ἱλῶν, τουτέστι τῶν
σπαίδων, ἐγνώρισε καλῶς ἅπασα ἡ δύσις, ὡς καὶ τοὺς

(1) Ἀζάπιδες, κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς.

(2) Mouradjea d' Ohsson, F', σ 391.

(3) Παῦλος Ἰώδιος, Cose de' Turchi μετὰ πολλῆς ἀκριβείας. Marsigli,
Stato del imperio ottomano. Mouradjea d' Ohsson.

γενιτσάρους, συνέστη ὡσαύτως τιμαριοῦχον ἵππικόν, ὡς τὸ τιμαριοῦχον πεζικόν. Οἱ ἵππεῖς δ' οὗτοι ἐκαλοῦντο μο-
ζελιμάνοι, ἥτοι ἀφορολόγητοι· διωκοῦντο δὲ ὑπὸ ἀξιωμα-
τικῶν καλουμένων σούβασι (1), εἰ οἱ ὑπὸ τούτους ἦσαν
ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν, βίνθασι δὲ, εἰ ἦσαν ὑπὲρ τοὺς χιλίους,
καὶ σαντζακθέγηδες, ἥτοι σημαιοφόροι (2). Ἡ βαθμολο-
γία αὕτη τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας ἔμεινε καὶ ἐν τῷ
κατόπιν αὐξήσαντι πολὺ ἵππικῷ τῶν κατόχων τῶν μικρῶν
καὶ μεγάλων τιμαρίων, τιμάρ καὶ σιαμέτ. Ἐγνωρίσαμεν
ἤδη τὸ ἄτακτον, ἀμισθον καὶ ἄνευ τιμαρίων ἵππικόν, κα-
λούμενον ἀκιντζι, ἥτοι ἐπιδρομεῖς, ἐκ τῶν πρώτων ἐκστρα-
τειῶν τοῦ Ἐρτογρούλ ἐπὶ Ἀλαεδδὶν τοῦ Β', καὶ εἴτα ἐκ
τῆς ἐπὶ τὰ βόρεια μέρη τῆς μικρᾶς Ἀσίας πρώτης ἐκστρα-
τείας τοῦ Ὀσμάν, εἰς ἣν συνεπορεύετο τούτῳ ὁ φίλος
Κεζέ Μιχάλ, Ἑλλήν φρούραρχος, καὶ ὁ ἔμπειρος τῆς
χώρας ἐκείνης Τσαούσης Σαμσαμά, ὃς ἐχρησίμευεν ὡς
ὁδηγός. Ὡς δὲ οἱ τακτικοὶ γενίτσαροι καὶ οἱ ἄτακτοι ἀ-
ζάβ ὡς πεζοί, οὕτω καὶ οἱ τακτικοὶ σπαῖδες καὶ οἱ ἄτα-
κτοὶ ἀκιντζίδες ὡς ἵππεῖς, ἐπλήρουν φόβου πᾶσαν τὴν Εὐ-
ρώπην, ἐφ' ὅσον οἱ Τούρκοι ἠπείλουν αὐτῇ ὡς δορικτή-
τορες. Οἱ ἀκιντζίδες προῦχώρησαν κατὰ τὴν πρώτην πο-
λιορκίαν τῆς Βιέννης διὰ τῆς Λεντίας (Λιντζ) μέχρι τῆς
Ῥατισβόνης (Ρεγενσβούργου), τέμνοντες καὶ καίοντες
τὴν Γερμανίαν μέχρι τοῦ κέντρου αὐτῆς (ΙΑ). Ἀρχηγὸς
αὐτῶν ἦν τότε Μιχάλογλούς τις (ΙΒ), ἀπόγονος τοῦ Κεζέ
Μιχάλ, ὅστις ἐπὶ τῆς πρώτης ἐκστρατείας τοῦ Ὀσμάν

(1) Σεαδεδδὶν, Ἰδρις, Σολακζαδὲ, ἢ Ἀλῆς καὶ Mouradjea d' Ohsson, Γ', σ. 391.

(2) Mouradjea d' Ohsson. Πολιτεία καὶ διοικήσεις τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους ὑπὸ Ἀμμερ.

ὠδήγησε τοὺς ἐπιδρομεῖς ἔμεινε δὲ ἡ θέσις αὕτη διαδοχικῶς τοῖς ἀπογόνους αὐτοῦ, ὡς οἱ ἀρχηγοὶ ἐπὶ πολὺ παρὰ τοῖς Κοζάκοις. Ἡ ἀμετάβλητος αὕτη μονιμότης τῶν πρώτων θεσμῶν εὗρηται πανταχοῦ τῆς ὀθωμανικῆς ἱστορίας, διευκολύνει δὲ πολλὰ τὸν ἱστοριογράφον εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῆς ἀλληλουχίας τῶν πρώτων καὶ τελευταίων γεγονότων. Ὡς ὁ τσαούσης Σιμσαμά ἐπὶ τῆς πρώτης ἐπιδρομῆς ὑπέδειξε τὴν εἰς τὴν ἐχθρικὴν χώραν ἀγούσαν (ΙΓ'), οὕτως ἐχρῶντο μετὰ ταῦτα τοῖς τσαούσαις, οἵτινες ἀποστέλλομενοι ὡς ἀγγελιαφόροι ἐγνώριζον τὴν χώραν, ὡς ὁδηγοῖς τῶν στρατευμάτων, ἃ ἠκολούθουν τοῖς τὸ πλεῖστον πολεμικοῖς αὐτῶν παραγγέλμασι. Ἡ ἱστορία τῶν διπλωματικῶν καὶ πολεμικῶν σχέσεων τῆς Οὐγγρίας ἢ τῆς Αὐστρίας πρὸς τὴν Πύλην δεικνύει ἡμῖν πανταχοῦ τὰς ἀποστολὰς τῶν Τσαουσῶν καὶ τὰς λεηλασίας τῶν ἀκιντίζιδων.

Μετὰ τὰς διατάξεις περὶ τοῦ νομίσματος, τοῦ καλύμματος τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ ἔρατοῦ, οἱ μὲν Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι ἱστοροῦσιν ἀμέσως τὴν ἄλυσιν τῆς Νικαίας, οἱ δὲ Βυζαντινοὶ προτάττουσι τὴν μάχην τοῦ Πελεκάνου καὶ τὴν πρὸ τῆς Φιλοκρήνης ἥτταν. Δυσχεραίνων ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος ὁ νεώτερος ἐπὶ ταῖς ἀκαταπαύστοις ἐπιδρομαῖς τοῦ Ὁρχάν, ἐκτεινομέναις μέχρι τῆς ἀσιατικῆς ὄχθης τοῦ Βοσπόρου, ἔγνω ἐπὶ τέλους ἵνα αὐτὸς ἐκστρατεύσῃ ἐπ' αὐτόν. Καὶ δὴ μετακαλεσάμενος τὸν τῆς Μεσοθηνίας (ἥτοι τῆς δυτικῆς ἀρχαίας Βιθυνίας) ἀρχοντα, τὸν πρωτοκυνηγὸν Κοντοφρὲ (1), ὅστις διεδέχθη τὸν

(1) Καντακουζηνός, Βιβλ. Β', Κεφ. 6, σελ. 240.

Μουζάλωνα, ἡττηθέντα πρότερον ὑπὸ τοῦ Ὀσμάν ἐν Νικομηδείᾳ ⁽¹⁾, ἐβουλεύετο μετ' αὐτοῦ περὶ τῆς κατὰ τῶν βαρβάρων εἰσβολῆς. Ὁ δὲ Κοντοφρὲ, πείραν ἔχων τῶν κατὰ τοὺς βαρβάρους πραγμάτων καὶ πολλῶν πολέμων ἔμπειρος, συνεβούλευσεν αὐτῷ ἵνα μὴ χρονοτριβήσῃ, ἐκστρατεύσῃ δὲ ἀμέσως περὶ τὰ τέλη Μαΐου, πρὶν ἢ οἱ Ὀθωμανοὶ ἀπὸ τῶν πεδινῶν ἐπὶ τὰ ὀρεινότερα ἀναχωρήσωσι μετὰ τῶν ποιμνίων ⁽²⁾. Διὸ παραχρῆμα συνηθροίσθησαν ἐκ τῶν περιχώρων τοῦ Βυζαντίου, ἐκ τοῦ Διδυμοτείχου, ἐκ τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τῆς Θράκης στρατεύματά τινα· διότι οὐκ ἐπέτρεπεν ὁ χρόνος τὴν μετὰ κλήσιν τοῦ ἀπὸ τῆς Μακεδονίας καὶ τῶν ἀπωτέρω χωρῶν στρατοῦ. Ἀρχομένου δὲ μηνὸς Ἰουνίου τὰ στρατεύματα ταῦτα ἀπέβησαν εἰς Χρυσούπολιν, νῦν προάστιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Μαθὼν ὁ Ὀρχάν τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, ἐστρατοπέδευσε μετὰ τοῦ πεζικοῦ καὶ ἱππικοῦ ἐν ὑψηλοῖς καὶ δυσβάταις χωρίοις παρὰ τὴν παραλίαν τῆς Μεσοθηνίας. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ, διανύσας ἐν δύο ἡμέραις τεσσάρων ὥρων ὁδὸν, κατεσκήνωσε τὸ πρῶτὸν τῆς τρίτης ἐν Πελεκάνῳ (Μαλτεπέ), ὅθεν ἐφάνησαν οἱ Τούρκοι ἐν ὑψηλοῖς χωρίοις ἐστρατοπεδευμένοι (1Δ). Βουλευσάμενος δὲ μετὰ τῶν ἐπιτελῶν, ἔκρινεν ἵνα μὴ προβῇ εἰς τὰ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν κατεχόμενα χωρία δύσβατα καὶ στενὰ, ἀλλὰ συνάψῃ μάχην ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς πεδιάδος· εἰ δὲ ὁ ἐχθρὸς ἀπέφυγε τὴν μάχην, ἐπανέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν ⁽³⁾. Ταῦτα βουλευσάμενος διενυκτέρευ-

(1) Παχυμέρης, Β', Κεφ. 23.

(2) Καντακουζηνὸς Β, σ. 210.

(3) Δύτ. σ. 211.

σεν ἐν Πελεκάνῳ. Τῇ δὲ πρωΐᾳ μετὰ τοὺς εἰωθότας ἑω-
 θινοὺς ὕμνους αἱ σάλπιγγες ἐσήμαναν τὴν εἰς μάχην
 παράταξιν. Καὶ ὁ Ὅρχαν ἀντιπαρέταττε τὴν στρατιάν,
 ἧς μέρος κατέκρυψεν ἐν λόχοις· τριακοσίους δὲ ἀπολεξά-
 μενος ἐκέλευσεν αὐτοὺς ἵνα συμπλακῶσιν ἐξ ἐφόδου πρὸς
 τὴν στρατιάν τοῦ αὐτοκράτορος· ὥρμησαν δ' οὗτοι τό-
 σον θαρράλεώτερον, ὅσον οἱ Ἕλληνες κατεῖχον τὴν εὐ-
 θεπον πρὸς τὰς ἱππηλασίας πεδιάδα, οἱ δὲ Ὀθωμανοὶ
 ἴσταντο ἐπὶ τόπου ὀρεινοῦ καὶ δυσπροσόδου καὶ τάφροις
 αὐτοφυεσί πανταχόσε διατετμημένου (1). Ἐκ τῶν ὀκταχι-
 σχιλίων ἀνδρῶν, ἐξ ὧν συνέκειτο ὁ Ὀθωμανικὸς στρατός,
 ὁ Ὅρχαν ἔταξε τρισχιλίους μὲν ἐν τῷ κέντρῳ, χιλίους δὲ
 ἐν τῇ δεξιᾷ πτέρυγι καὶ ἑτέρους χιλίους ἐν τῇ ἀριστερᾷ
 ὀπίσω τῶν λόφων καὶ τῶν δυσχωριῶν, ὅπως ἀποκρού-
 σωσι καρτερικῶς τὸν ἐχθρόν, εἰ οὗτος κατεδίωκε τοὺς
 κατὰ τὸν τρόπον τῶν Πάρθων ἐν τῷ φεύγειν (2) ἐφ' ἱπ-
 πων ἐστραμμένων τοξεύοντας ἱππεῖς. Ἰδὼν ὁ αὐτοκρά-
 τωρ τριακοσίους μαχητὰς καταβαίνοντας ἀπὸ τοῦ λόφου,
 ἐξελέξατο τοσοῦτους ἐκ τῶν ἰδίων καὶ ἔταξεν ὑπὸ τὸν
 μέγαν ἑταιρειάρχην Ἐζώτροχον. Τὸ θάρρος δὲ τῶν στρα-
 τιωτῶν τούτων ἐψυχραίνεται μᾶλλον ἢ ἐθερμαίνεται, εἰ ὁ
 αὐτοκράτωρ ἀληθῶς εἶπε διὰ τῆς μακρᾶς προσφωνήσεως
 αὐτοῦ ὅσα παρέδωκεν ἡμῖν ὁ Καντακουζηνός, παρὼν ἐν
 τῇ μάχῃ ὥς μέγας δομέστικος (3). Ἄλλ' οὔτε ὁ λόγος
 οὗτός ἐστιν ἄξιος πίστεως, οὔτε ἡ ἀφήγησις τῆς νίκης
 τῆς ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τρεῖς ἐπαναληφθείσης μάχης τῶν τρια-

(1) Καντακουζηνός, Β, σ. 211.

(2) Αὐτόθι.

(3) Αὐτόθι, σ. 213.—Νικηφόρος Γρηγοράς, Τόμ. Α, σ. 266.

κοσίων Τούρκων πρὸς τοὺς τριακοσίους Ἕλληνας, ἐν ᾗ ἔπεσαν ἑξ̄ ἐκείνων μὲν περὶ τοὺς ἑκατὸν, ἦτοι τὸ πρῶτον τεσσαράκοντα, τὸ δεύτερον τριάκοντα καὶ τὸ τρίτον τινεῖς, ἐκ τῶν Ἑλλήνων δὲ οὐδὲ εἷς, πλήν τινων τραυματιῶν (1). Ὁ οὖν Ὀρχάν ἐκέλευσεν ἵνα προβῶσι χίλιοι ἄνδρες εἰς τὴν πεδιάδα κατὰ τῶν τριακοσίων Ἑλλήνων, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ, ἐπαινέσας τὸν μέγαν ἐταίρειάρχην ἐπὶ τῇ ἐμπειρίᾳ καὶ τῇ τόλμῃ, ἀντικατέστησε τὴν κεκμηκυῖαν μοῖραν διὰ νέας στρατιᾶς ὑπὸ τὸν μέγαν στρατοπεδάρχην Μανουήλ Τάγαριν. Γενομένης δὲ ἐπὶ πολὺ μάχης ἰσχυρᾶς, ἔπεσαν ἐκ μὲν τῶν Τούρκων πεντήκοντα, ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων εἷς μόνον, ἵπποι δὲ τούτων ἐτρώθησαν πολλοί (2). Τότε ὁ Ὀρχάν, ἐξορμήσας πανστρατιᾶ ἐκ τῶν στενῶν, ἀνέθηκε τὴν ἀρχηγίαν τῆς μάχης τῷ ἀδελφῷ Ἀλαεδδίν (ΙΕ), αὐτὸς δὲ ἔμεινε μετ' ὀλίγων ἐπὶ τοῦ λόφου, ὅπως σκοπῇ τὰ συμβαίνοντα. Καὶ ὁ αὐτοκράτωρ πανστρατιᾶ ἐχώρησεν ἐπὶ τοὺς Τούρκους, αὐτὸς μὲν ἄρχων τοῦ κέντρου, τῆς δὲ δεξιᾶς πτέρυγος οἱ δύο Καντακουζηνοί, ὁ μέγας δομέστικος καὶ ὁ ἐξάδελφος αὐτοῦ ὁ Ἀγγελος Ἰωάννης.

Κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ δομεστίκου ἐκ τῶν Τούρκων ἔπεσαν ἑκατὸν πεντήκοντα, ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων οὐδεὶς, οὐδ' ἵππος ἐτρώθη (ΙΓ). Ἐπειδὴ δ' ἦν ὀψέ, ὁ δομέστικος ἐδημηγόρησε, τοῦλάχιστον ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ (3), ὥς ἔπραξε τῇ πρωΐᾳ ὁ αὐτοκράτωρ ἐξαίρων τὴν νίκην καὶ συμβουλεύων τὴν εἰς Βυζάντιον ἐπάνοδον· ἀλλ' ἡ δημη-

(1) Καντακουζηνὸς, Βιβλ. Β', Κεφ. 7, σ. 215.

(2) Αὐτόθι.

(3) Αὐτόθι.

γορία αὕτη οὐδόλως κατέστειλε τὴν ἀκάθεκτον ἀνδρίαν τῶν Ἑλλήνων, ὧν τινες οὐ τῶν εὐγενεστέρων, ἀλλὰ καὶ τῆς ἄλλης στρατιᾶς ἐξερχόμενοι τῶν τάξεων, ἀντὶ τοῦ φυγεῖν, συνεπλέκοντο πρὸς τοὺς ἐχθρούς. Ὁ δομέστικος, ὡς καὶ ὁ αὐτοκράτωρ, ὅπως κωλύσῃ τὴν ἀταξίαν, ἥτις προήρχετο ἐκ τῆς παρὰ τὴν διαταγὴν αὐτῶν γενομένης συμπλοκῆς, ἔστρεψεν τοὺς ἵππους καὶ συνηντήθησαν ἐν τῷ τόπῳ τῆς συμπλοκῆς τῶν ὀλιγαρίθμων Ἑλλήνων πρὸς τοὺς ὑπερέχοντας κατὰ τὸν ἀριθμὸν Τούρκους. Ὁ ἵππος τοῦ μεγάλου δομεστίκου ἐφρονεύθη, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἐτρώθη διὰ βέλους τὸν μηρόν, ὡς ὁ νικητὴς τῆς Μούνδας. Σεβαστόπουλος δὲ, τὸ γένος Μυσὸς, ἀρχὼν τριακοσίων στρατιωτῶν, οὐ πάνυ ὥπλισμένων, οὐδὲ ἵπποις χρωμένων ἀγαθοῖς, σπεύσας εἰς βοήθειαν τοῦ αὐτοκράτορος, ἀπώλεσεν εἴκοσι καὶ πέντε ἀνδρας, κατ' αὐτὴν τὴν ὁμολογίαν τοῦ Καντακουζηνοῦ (1). Ὁ αὐτοκράτωρ ἀντὶ τοῦ διατάξαι ἵνα μετακομισθῇ εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης ἐντὸς φορείου, ὡς ὁ Σκηπίων, καὶ νικήσῃ, ἐφυγεν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Πιλεκάνου, ὅθεν εὐθὺς παρήγγειλε τῷ ἐν Βυζαντίῳ πρωτοστάτορι, ἵνα παρασκευάσῃ τὰς ἀναγκαίας πρὸς πόρον τῶν στρατευμάτων ναῦς (2). Ἐν τούτοις διαδοθείσης τῆς ψευδοῦς φήμης ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἔπεσε μαχόμενος, ὁ στρατὸς διεσκορπίσθη ἐν μεγίστῃ ἀταξίᾳ, ἕκαστος φεύγων εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Ἀνδρόνικος, ὃν οἱ περὶ αὐτὸν ἄραντες ἐπὶ τάπητος ἐνέβαλον λέμβῳ, ἀνέστρεψεν εἰς Φιλοκρήνην (νῦν Ταύσαντζιλ) (ΙΖ), παρὰ τὴν παραλίαν, ὅπου διελὼν τὴν στρα-

(1) Καντακουζηνός, σ. 217.

(2) Αὐτόθι.

τιὰν εἰς τέσσαρα, ἔπεμψε τὸ μὲν εἰς τὴν πόλιν, τὰ δὲ ἄλλα τρία εἰς τὰ παρακείμενα φρούρια Δακίβιζαν (νῦν Γε-
βίζαν) (1), Ρίτζιον (νῦν Δαριτζέ) καὶ Νικητιάτον (νῦν Ἐ-
σκισάρ, τὸ ἀρχαῖον παρὰ τὴν παραλίαν φρούριον κάτω τῆς
Λιθύσσης). Ὁ Ὀρχάν, δς, κατὰ τὸν Καντακουζηνόν, ὡ-
μίλησε διὰ μακρῶν, παριστῶν τὴν ἀνάγκην τῆς ὑποχωρή-
σεως κατὰ τῆς γνώμης τοῦ Χότζα Ἀλῆ καὶ τοῦ Τσαούση,
παλαιῶν συστρατιωτῶν τοῦ Ὀσμάν (2), ἀφῆκε τριακασίους
μόνον ἵππεις ὡς σκοπούς. Οὗτοι δὲ, βλέποντες τὴν ἐν τῷ
ἐλληνικῷ στρατῷ ἀταξίαν καὶ τὸ στρατόπεδον ἔρημον,
διηρέθησαν οὕτως, ὥστε διακόσιοι μὲν ἐσύλησαν ἐν τῷ
στρατοπέδῳ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς ἵππους μετὰ τῶν ἐρυ-
θρῶν ἐφιππίων καὶ τὴν αὐτοκρατορικὴν σκηνήν, οἱ δὲ λοι-
ποὶ ἑκατὸν κατεδίωξαν τοὺς εἰς Φιλοκρήνην φεύγοντας
καὶ κατέλαβον αὐτοὺς πρὸ τῶν θυρῶν τῆς πόλεως. Ἐπειδὴ
δὲ συνέβη ἵν' ἀπολεσθῶσι τὰ κλεῖθρα τῆς πόλεως, ὁ στρα-
τὸς συνεσωρεύθη ἀναμῖξ μετὰ τῶν σκευοφόρων, ἀχθοφό-
ρων καὶ πάσης τῆς ἀκολουθίας. Μεταξὺ τῶν κατασφαγέν-
των ἐν τῷ θορύβῳ ὑπὸ τῶν Τούρκων τριάκοντα καὶ δύο
Ἑλλήνων ἦσαν καὶ δύο τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, ὁ Μανουὴλ
Ταρχανειώτης καὶ ὁ Νικηφόρος Καντακουζηνός, ἀμφοτέ-
ροι συγγενεῖς τοῦ μεγάλου δομεστίκου· ἐξωγρήθησαν δὲ
ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα, καὶ ἡρπάγησαν τετρακόσιοι ἵπποι.
Ἐν δὲ τῇ ἐπαναληφθείσῃ μάχῃ τῆς ἐπιούσης ἔπεσον τεσ-
σαράκοντα καὶ ἑπτὰ Ἕλληνες, ἐν οἷς καὶ ὁ μέγας ἐται-
ρειάρχης Ἐξώτροχος, δς ἐλέγετο, ὅτι οὐχὶ ὑπὸ βαρβάρου,
ἀλλ' ὑπὸ Ῥωμαίου ἐπλήγη, εἴτε ἐξ ἐκδικήσεως, εἴτε ἐξ

(1) Λιθύσσα, ὅπου ἐτάφη ὁ Ἀννίδης.

(2) Καντακουζηνός, σελ. 219.

ἀγνοίας (1). Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἀπεχώρησεν εἰς Χρυσούπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βυζάντιον, ὃ δὲ Ὅρχαν ἀνέλαβε τὴν εἰς Νίκαιαν (2).

Ἡ παρὰ τὴν Φιλοκρήνην αὕτη μάχη, ἣν οἱ μὲν Βυζαντινοὶ θεωροῦσιν ὡς μέγα δυστύχημα ἐπὶ τοῖς ὀλεθρίοις ἀποτελέσμασιν, οἱ δὲ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι, εἰ καὶ ἀπέβη αὐτοῖς εὐτυχῆς, οὐδὲ μνείας ἄν ἀξιοῦσιν, ὡς πάντη ἄσκημον, ἣν ἡ μόνη ἀπόπειρα, ἣν ἡ ἀσθενὴς βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἐτόλμησεν ἀνευ ἐκβάσεως πρὸς ἐπικουρίαν τοῦ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν κατακυλιόμενου ἀξιολογώτατου μεθορίου φρουρίου τῆς Νικαίας. Ἐπανελάβε δὲ κατὰ ταύτης ὁ Ὅρχαν μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας τὸν αὐτὸν τοκτικὸν καὶ πολιτικὸν τρόπον, δι' οὗ ἐπολιόρχησεν ἐπὶ δέκα ἔτη τὴν Προῦσαν, τὴν ἀντιστᾶσαν πρὸς τὴν πρώτην ἔφοδον, ἀνεγείρων πρὸ τῶν πυλῶν αὐτῆς τὰ φρούρια Ἀκτιμοῦρ καὶ Βαλαβάν, ἕως οὗ τέλος ἡ πόλις, ἀπολέσασα προμάχους καὶ καρτερίαν, παρεδόθη προθύμως πρὸς τὸν ἐπελθόντα στρατὸν αὐτοῦ. Οἱ ἐπιδρομεῖς, ὧν ἡγεῖτο ὁ Τσαούσης Σαμσαμά, εὐρόντες στερεώτατα καὶ ὑψηλότατα πρὸς τὴν ἐξ ἐφόδου ἄλωσιν τὰ τείχη τῆς Νικαίας, κατέλαβον τὰ παρ' αὐτῇ φρούρια Καρατεκλὶν καὶ Ταργὶν ἢ Τάζ. Ἀλῆ (1Η), ἀποκλείσαντες οὕτω πᾶσαν κοινωνίαν τῆς πόλεως καὶ πᾶσαν εἰσοδὸν τροφῶν.

Μετὰ τὴν τελευταίαν ἔφοδον τῶν πολιορκητῶν ὠφεληθέντων ἐκ Θελλωδῶδους νυκτός, καὶ μετὰ τὴν παρὰ τῇ Φιλοκρήνῃ ἦτταν, οἱ Ἕλληνες μηδεμίαν ἐπικουρίαν ἐλπί-

(1) Καντακουζηνός, σελ. 222.

(2) Αὐτ. καὶ Νικηφόρος Γρηγορεῖς, Βιβλ. Θ', σ. 263. Ὁ Χαλκοκονδύλης μάλιστα ποιεῖται λόγον περὶ τῆς ἡττης τῆς Φιλοκρήνης.

ζοντες, ἀπειρηκότες δὲ ἐκ λιμοῦ καὶ λοιμοῦ, παρέδωκαν τὸ φρούριον τῷ στρατῷ τοῦ Ὀσμὰν, σπεύσαντι πανοστρατιᾷ εἰς τὰς πύλας τοῦ φρουρίου, ἐπὶ τῇ συνθήκῃ τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐλευθέρας ἀποχωρήσεως τῆς φρουρᾶς. Ἐκ τῆς συνθήκης ταύτης μόνον ὀλίγοι τῆς φρουρᾶς ὠφε-
 1330 λήθησαν ἀποχωρήσαντες μετὰ τοῦ φρουράρχου (1)· διότι οἱ πλεῖστοι, μὴ πάσχοντες τοσοῦτον ὑπὸ τῶν δεινῶν τῆς πολιορκίας, ὅσον ὑπὸ τῶν καταπιέσεων, καὶ ἤττον ἐλπίζοντες ἐκ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς μεγαλοδωρίας τοῦ χριστιανοῦ αὐτοκράτορος ἢ τοῦ Ὀσμὰν, ἀπῆλθον μετὰ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως προὔπαντήσοντες τῷ νικητῇ, εἰσελθόντι εἰς τὴν πόλιν διὰ τῆς πρὸς μεσημβρίαν αὐτῆς θύρας τοῦ Γενισέρ. Οὕτως ἔπεσε τὸ δεύτερον ταῖς χερσὶ τῶν Τούρκων ἡ Νίκαια, τὸ ἰσχυρότατον ὀχύρωμα τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τῆς δυνάμεως τῶν Σελτσούκων, εἶτα δὲ κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν, περιώνυμος ἐπὶ τῇ μακρᾷ καὶ καρτερᾷ πολιορκίᾳ τῶν πρώτων σταυροφόρων, ὅτε ἦν ἡ πρωτεύουσα τῶν Σελτσούκων τοῦ Ροῦμ, μετὰ δὲ ταῦτα τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Φράγκων ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὅσα δ' εὐχερῶς οἱ Ἕλληνες παρέδωκαν αὐτὴν τοῖς Ὀθωμανοῖς, τόσῳ ἰσχυρῶς ἀντέστησαν οἱ Σελτσούκοι πρὸς τοὺς σταυροφόρους· διότι πᾶσαι αἱ δυνάμεις τῆς πρώτης σταυροφορίας μετὰ τῶν ἀθανάτων ἀρχηγῶν Γουδεφρίδου Βουλλιῶν, Ταγκρέδου, Βοημόνδου, Οὐγὼ τοῦ μεγάλου, Ροβέρτου

(1) Σεαδεδδίν, Νερσῆ, Ἰδρις. Τὴν πτώσιν τῆς Νικαίας διηγεῖται ὁ Νικηφόρος Γρηγορᾶς, Βιβλ. Θ'. σελ. 433. — Φραντζῆς, Α', 7—, καὶ ἕστερον ὁ Χατζῆ Κάλφας. Πάντες δὲ οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι ἀποδέχονται τὸ αὐτὸ ἔτος τῆς ἀλώσεως,

τοῦ ἀπὸ Φλανδρῶν, Ῥοβέρτου κόμητος τῆς Νορμανδίας, Στεφάνου Καρνότ καὶ τοῦ ἐπισκόπου Ἀδημάρου ἐμειναν ἐπὶ ἐπτὰ ἐβδομάδας πολιορκοῦντες τὴν πόλιν ⁽¹⁾.

Ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν τειχῶν ἔχεον ζέον ἔλαιον καὶ ἑλληνικὸν πῦρ· αἶφνης δὲ κατεβιβάζοντο, ὥς ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῶν Συρακουσῶν ⁽²⁾, σιδηραὶ χεῖρες, αἵτινες ἀφήρπαζον τοὺς πολιορκητὰς καὶ ἤρρον αὐτοὺς ὑψηλὰ, εἶτα δὲ κατέβαλλον νεκροὺς ἢ ἡκρωτηριασμένους. Ὑπὸ τὴν γῆν καὶ ἐπ' αὐτῆς παρὰ τὸν περιβόητον πύργον, Γόνατον καλούμενον, κατεσκευάσθησαν πρὸς ἐπίθεσιν ἰδία μηχαναί, ὧν ἡ μὲν ἐκλήθη Ἀλώπηξ ⁽³⁾, ἡ δὲ Χελώνη. ⁽⁴⁾ Καὶ ἡ μὲν Ἀλώπηξ κατέρρευσεν ἐκ τοῦ ἰδίου βάρους ἢ ἐθραύσθη ὑπὸ τῶν ὀγκωδῶν λίθων, οὕς ἔβαλον κατ' αὐτῆς, φονεύσασα εἴκοσι συστρατιώτας τοῦ ἐφευρέτου Ἑρρίκου, ἀλλ' οἱ ὑπὸ τὴν Χελώνην ἐργαζόμενοι ἀντικατέστησαν διὰ ξυλίνων σανίδων καὶ κορμῶν τοὺς ἀποσπασθέντας λίθους καὶ τὰς οὕτως ἀπὸ λίθων εἰς ξύλα μεταβληθείσας βάσεις τοῦ πύργου κατέκαυσαν διὰ ὑποβληθέντος πυρός· ὥστε ὁ πύργος κατέρρευσεν μετὰ πατάγου καὶ κρότου ⁽⁵⁾. Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Γονάτου ἅπανα ἡ πόλις ἐκλινε γόνυ οὐχὶ ἐνώπιον τῶν σταυροφόρων, ἀλλὰ τῶν Ἑλλήνων. Τότε ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ἀπῆλθεν, ὡς νῦν ὁ Ἀνδρόνικος, μετὰ στρα-

(1) Ὅρα τὰς ἱστορίας τῶν σταυροφοριῶν τοῦ Βίλκεν, τοῦ Ἀκεν καὶ τοῦ Μισώδ, ὡς καὶ τοῦ Φούλχερ, *Gesta Dei per Francos* ἐν τῇ χωρίῳ, ὅπου γίνεται λόγος περὶ τοῦ Στεφάνου Καρνότ.

(2) Λίβιος, ΚΑ', Κεφ. 34.

(3) Ἐκ τῆς τάφρου τῆς ὑποκρυπτούσης τοὺς σκάπτοντας.

(4) Ἐκ τοῦ σχήματος τῆς στέγης τῆς προφυλακτούσης τοὺς παλεμιστὰς.

(5) Ἄννα Κομνηνὴ, Βιβλ. ΙΑ', σελ. 344.

τοῦ εἰς Πελεκάνον, ὅπου οἱ πολιορκηταί, οὐχ ἤττον βάρ-
 βαροι ἢ οἱ πολιορκούμενοι, ἔβαλον πολλὰς ἀποκοπεύσας
 κεφαλὰς τῶν πεσόντων καὶ ἄλλων διὰ βελοστάσεων εἰς τὸ
 φρούριον. Ὁ ναύαρχος Βουτουμίτης διεπραγματεύθη πρὸς
 τὸν σουλτάνον τῶν Σελτσούκων Σουλεϊμάν ἐλευθέραν ἀ-
 ποχώρησιν τῆς φρουρᾶς ἀντὶ τῆς διὰ τῆς Ἀσκανίας λί-
 μνης ἐλευθέρως εἰσόδου τῶν Ἑλλήνων, ἐν ᾧ οἱ σταυρο-
 φόροι ἐποιοῦντο ματαίαν ἔφοδον ἀπὸ τῆς ξηρᾶς. Μετὰ με-
 γάλῃ δ' ἐκπλήξεως εἶδον οὗτοι τὰς ἑλληνικὰς σημαίας
 κυμαινόμενας ἐπὶ τῶν τειχῶν, τὸν δὲ Βουτουμίτην κηρύτ-
 τοντα ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων, ὅτι κατέλαβε τὸ φρούριον ἐν
 ὀνόματι τοῦ αὐτοκράτορος. Ὡς δὲ ἡ Νίκαια ἠρπάγη παρὰ
 τῶν σταυροφόρων δι' ἑλληνικοῦ δόλου, οὕτω μετὰ ἐννέα
 ἔτη ἀπὸ τῆς ἐνδόξου πολιορκίας ἀπώλεσαν διὰ παντός αὐ-
 τήν οἱ χριστιανοὶ ἕνεκα τῆς βυζαντινῆς πολιτικῆς, ὅτε ὁ
 Ἀλέξιος, ἀποχωριζόμενος τῶν σταυροφόρων, ἀπέδωκε τὴν
 Νίκαιαν δι' ἰδίας συνθήκης τοῖς Σελτσούκοις (1). Μετὰ
 αἰῶνα ἡ Νίκαια ἐγένετο ἡ πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ αὐ-
 τοκράτορος Θεοδώρου τοῦ Λασκάρειος (16), ὅθεν, ἐνῷ οἱ
 Φράγκοι ἐδέσποζον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐμελέτησε
 καὶ ἐξετέλεσε τὴν ἀνάκτησιν αὐτῆς. Ἐκτοτε ἡ Νίκαια
 ἐκηρύχθη πρώτη πόλις τῆς Βιθυνίας, οὐχὶ δὲ μητρόπολις·
 διότι τοιαύτην ὁ αὐτοκράτωρ Βάλης ἐκήρυξε τὴν Νικομή-
 δειαν· ἡ δὲ Νίκαια, κατεῖχτο ἔκτοτε εἰρηνικῶς ὑπὸ τῶν
 Ἑλλήνων ἐπὶ αἰῶνα ὡς τὸ ἐπισημότερον μεθόριον φρού-
 ριον τῆς αὐτοκρατορίας, ἕως τὸ τρίτον παρέδωκαν αὐτὴν
 ἀμαχητὶ τοῖς μουσουλμάνοις. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον παρε-

(1) Gottfar, abbé de Lichtenau, Annales argentorati, 1690,
 σελ. 188.

δόθη ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ Βοτονιαίου τῷ Σουλειμάν, ἰδρυτῇ
τῆς σελτζουκικῆς αὐτοκρατορίας, τὸ δὲ δεύτερον τῷ υἱῷ
αὐτοῦ Κιλιτζαρσλάν διὰ συνθήκης ἐπὶ Ἀλεξίου, καὶ τέλος
τὸ τρίτον ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ νεωτέρου διὰ συνομολογή-
σεως συνθήκης τῷ Ὁρχάν. Καλουμένη ἡ πόλις αὕτη κατ'
ἀρχὰς Ἀντιγόνη ἐκ τοῦ θεμελιωτοῦ Ἀντιγόνου, ἐκλή-
θη μετὰ ταῦτα Νίκαια πρὸς τιμὴν τῆς γυναικὸς τοῦ Αυ-
σιμάχου, σώζεται δ' ἐτι τὸ ὄνομα ταύτης ἐν τῇ παρεφθα-
μένη λέξει Ἰονίχ, ὡς ὁ ποταμὸς καὶ ἡ πεδιάς τῆς Προῦ-
σης σώζει τὸ ὄνομα Νιλουφέρ ἀπὸ τῆς γυναικὸς τοῦ
Ὁρχάν. Τὸ φερώνυμον πρὸς τὴν Ἑλληνίδα φρούριον τρις
μὲν παρεδόθη τοῖς Ὀθωμανοῖς ἀμαχητὶ ὡς βυζαντινόν,
ἅπαξ δὲ ὡς τουρκικόν ἀντέστη καρτερῶς ἐπὶ ἑπτὰ ἐβδο-
μάδας πρὸς τοὺς σταυροφόρους.

Ἡ Νικαία ἐστὶν ἐξάκουστος οὐ μόνον ἐπὶ τῇ πολιτορχίᾳ
τῶν σταυροφόρων καὶ ὡς πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνος αὐ-
τοκράτορος, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ταῖς δύο Οἰκουμενικαῖς Συνό-
δοις, τῇ πρώτῃ καὶ ἐβδόμῃ, ὧν ἡ μὲν ὥρισε τὸ σύμβο-
λον τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἀφώρισε τὴν διδασκαλίαν
τοῦ Ἀρείου, ἐκάνονισε τὸν χρόνον τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα,
καὶ ἔθηκε τὰς βάσεις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, ἡ δὲ
δευτέρα παρεδέχθη τὴν εἰκονολατρείαν (1). Ὁ ναὸς, ὅπου
οἱ τριακόσιοι καὶ δεκαοκτὼ ἐπίσκοποι, ἐν οἷς καὶ πολλοὶ
πατέρες καὶ ἅγιοι, συνελθόντες ἀπ' ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν
περὶ τὸν θεμελιωτὴν τῆς αὐτοκρατορίας τὸν αὐτοκράτορα
Κωνσταντῖνον, ὥρισαν τὸ ἁμυσύσιον τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ
Υἱοῦ ὡς ἄρθρον θεμελιῶδες τῆς πίστεως εἰς πάντα τὸν

(1) Ὁρ. δόδοι πορίαν εἰς Προῦσαν. Τὸ αὐτογράμμα τοῦτο περιέχει
πολλὰ περίεργα περὶ τῶν Πατέρων τῆς πρώτης τῶν Συνόδων τούτων, σ. 144.

μέλλοντα χρόνον συμφώνως πρὸς πάσας τὰς χριστιανικὰς Ἐκκλησίας, μετεβλήθη εἰς τουρκικὸν ναὸν ὑπὸ τοῦ Ὁθωμανοῦ Ὁρχάν· ὑπὸ τὰ ἐρείπια δὲ αὐτοῦ ἄνω τῆς θύρας ἐτι καὶ νῦν φαίνεται ἐπὶ λίθου κεχαραγμένον τὸ ὄνομα τούτου, ὡς φωσφόρος ἀτμὶς μεταξὺ τῶν ἐρειπίων. Πρῶτος ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἐκ τῶν Ὁθωμανῶν ἐμιμήθη τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα τῶν Ἀσιανῶν ἡγεμόνων, ὅπως κλείζῃ δι' ἐπιγραφῶν τὰ δημόσια οἰκοδομήματα (Κ), οἷον τεμένη, σχολεῖα, νοσοκομεῖα, τάφους, φρέατα, γεφύρας, ἅπερ ἀπ' αὐτοῦ φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ ἱδρυτοῦ καὶ τὸ ἔτος τῆς ἀνεγέρσεως ἀφ' ἅπασαν τὴν Ὁθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν· ἐνίοτε δὲ καὶ καταλλήλους ῥήσεις τοῦ Κορανίου, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς στίχους ἀτέχνους καὶ κακοζήλους, χρυσοῖς γράμμασι γεγραμμένους ἐπὶ κυανοῦ ἐδάφους. Προσέτι δὲ πρῶτος ὁ Ὁρχάν προσήρτησε τῷ τεμένει τούτῳ μενδρεσέν, ἥτοι ἀνώτατον ἐκπαιδευτήριον, ὁ δὲ νομικὸς Δαουδ (Δαβὶδ) ἐκ τῆς ἐν Καραμανία Καισαρείας, ἐγένετο ἐν αὐτῷ ὁ πρῶτος διδάσκαλος (μουδύρης)· μετ' αὐτὸν δὲ ὁ μολλᾶς Τατζεδδὶν, τὸ γένος Κοῦρδός, ὅστις ἐνύμφευσεν πρότερον τὴν μὲν τῶν θυγατέρων αὐτοῦ μετὰ τοῦ γηραιοῦ σέχη Ἐδεβαλῆ, τὴν δὲ μετὰ τοῦ στρατιωτικοῦ δικαστοῦ Χαλήλ Τζενδερελῆ. Μετὰ τοῦτον τρίτος μουδύρης ὑπῆρξεν ὁ Ἀλαεδδὶν Ἐσβέδ, κοινῶς καλούμενος Καρά Χότζα (μέλας διδάσκαλος). Ἐν τῷ τόπῳ δὲ, ὅπου οἱ δύο Εὐσέβιοι, ὁ μὲν ἐκ Νικομηδείας, ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐν Παλαιστίνῃ Καισαρείας περιώνυμος ἱστοριογράφος, ἠναγκάσθησαν υπογράψαι τὸ σύμβολον τῆς πίστεως τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου καὶ ἀπαρνήσασθαι τὴν αἵρεσιν αὐτῶν ἐπὶ ἀπειλῇ καθαιρέσεως καὶ ἐξορίας, τότε παῖδες χριστιανῶν ἠναγκάσθησαν ἵνα ἐξομώσωσιν, ἀπογραφόμενοι ὡς

γενίτσαροι (1). Αυτόθι καὶ ὁ μολλᾶς Δαβὶδ ὁ ἐκ Καισαρείας διύλισεν ἐν ἰδίῳ ὑπομνήματι τὰ ἀκατάληπτα σοφίσματα τοῦ περιβοήτου μυστικοῦ συγγράμματος, τοῦ καλουμένου δακτυλίου τῶν φιλοσοφημάτων (2). Αἱ ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Συνόδου εἰκόνες καὶ αἱ ἅγιοι Τράπεζαι ἀνετράπησαν, ἐπὶ δὲ τῶν κενῶν τοίχων ἀντὶ τοῦ ἐν Νικαίᾳ συμβόλου τῆς πίστεως ἐπεγράφη τὸ τοῦ ἱσλάμ· «Οὐδεὶς ἄλλος Θεός, ἢ ὁ Θεός, καὶ Μωάμεθ ὁ Προφήτης αὐτοῦ». Πλὴν τῶν τεμενῶν καὶ σχολείων ὁ Ὁρχάν ἀνήγειρεν ἐτι ἐν Νικαίᾳ μαγειρεῖον τῶν πτωχῶν (ἱμαρὲ) οὐχὶ μακρὴν τῆς πύλης Γενισέρ καλουμένης, καταστήσας ἀρχηγὸν τοῦ καταστήματος τούτου τὸν σέχην Χατζή Χασάν, μαθητὴν τοῦ Ἐδεβαλῆ, ἄνδρα οὐ μόνον εὐσεβή, ἀλλὰ καὶ ποιητὴν, ἐξηγήσαντα τὴν προσφῶδιαν τοῦ Ἀνδαλουσῆ καὶ στιχουργήσαντα τὸν περὶ κληρονομίας τίτλον τοῦ δικαίου τοῦ ἱσλάμ. Εἰ δὲ ὁ Ὁρχάν οὐκ ἦν ἱκανῶς λόγιος, ὅπως διευθύνῃ τὸν διδάσκαλον τῆς σχολῆς, ἦν ὅμως ἱκανῶς εὐσεβής, ὅπως παρέχῃ καλὰ παραδείγματα τῷ ἐπιμελητῇ τοῦ μαγειρείου, διανέμων ἰδίαις χερσὶ τὸν ζωμὸν τοῖς πτωχοῖς, τὸ δὲ ἑσπέρας ἀνάπτων τοὺς λύχνους. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Ὁρχάν ἐφρόντιζε περὶ τῆς θρησκείας, τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς συντηρήσεως τῶν μουσουλμάνων διὰ τεμενῶν, σχολείων καὶ μαγειρείων, οὐδόλως ἐπελάθετο τῶν ἀνδρείων συστρατιωτῶν, οὓς ἡ εἰρηνικὴ παράδοσις τῆς πόλεως ἐστέρησε τῆς προσδοκωμένης λεηλασίας. Πρὸς ἀμοιβὴν δὲ ὁπωσοῦν αὐτῶν διένειμεν αὐτοῖς

(1) Γίβων, Κεφ. 31. Τόμ. Β, σ. 257.

(2) Φιλοσοφήματα ὑπὸ τοῦ μεγάλου μυστικοῦ Ἰβνὸλ Ἀραβί.

τάς Ἑλληνίδας γυναῖκας καὶ παρθένους, αἵτινες χηρεύ-
σασαι ἢ ἀπορφανισθεῖσαι ὑπὸ τῆς μακρᾶς πολιορκίας, τοῦ
λοιμοῦ καὶ τοῦ λοιμοῦ, κατώκουν ἐν ὑψηλοῖς ἐρήμοις ἀνα-
κτόροις. Αἱ κάτοχοι ἐγένοντο σύζυγοι τῶν νικητῶν.

Ἡ διοίκησις τῆς πόλεως ἀνετέθη τῷ πρεσβυτέρῳ υἱῷ
τοῦ Ὁρχάν Σουλεϊμάν Πασᾶ (ΚΑ), διοίκησαντι τὸν
στρατὸν κατὰ τῆς Νικαίας. Ἦδη δὲ πρὸ τῆς παραδόσεως
τοῦ φρουρίου διεδέχθη ὡς διοικητὴς τῆς χώρας Χοτζᾶ
Ἰλὶ τὸν γηραιὸν ἥρωα Ἀγτζῆ Χοτζᾶν, οὗ τὸ ὄνομα ἔ-
λαβεν ἡ χώρα ὡς ὁ νεώτερος ἀδελφός, ὁ πενταετὴς
Μουράτ, ἀντικατέστησε τὸν ἀποθανόντα ἐπίσης ἥρωα
Κονουράλπ (¹) ὡς διοικητὴς τοῦ σουλτάν Οἰνί. Ἀμφό-
τεροι οὗτοι οἱ συστρατιῶται τοῦ Ὁσμάν ἐτάφησαν ἐν τῇ
γῇ, ἣν πολλάκις κατεπάτησαν διὰ τῶν ἵππων αὐτῶν πορ-
θοῦντες, ὁ μὲν ἐν Κανδερὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μεταξὺ τοῦ
Εὐξείνου καὶ τοῦ Κυανοῦ κόλπου ἰσθμοῦ, ὁ δὲ ἐν τῇ χώρᾳ
Ἀκχιασὶ πέραν τοῦ Σαγγαρίου, ὅπου οἱ τάφοι αὐτῶν εἰσιν
ἔτι προσκυνήματα τοῖς μουσουλμάνοις. Ὁ Σουλεϊμάν καὶ
ὁ Μουράτ διώκῃσαν ἀμφοτέρους τοὺς νομοὺς (σαντζάκια)
τῆς κραταιουμένης αὐτοκρατορίας, ἕωσού μετὰ δύο ἔτη,
γενομένων ἄλλων κατακτήσεων πρὸς τὴν μεσημβρινὴν πα-
ραλίαν τῆς Βιθυνίας, ἣ Προῦσα ἀνυψώθη εἰς τὴν τάξιν τῆς
πρωτεύουσας τρίτου νομοῦ, δοθεῖσα τῷ Μουράτ καὶ κατ'
αὐτὸν κληθεῖσα Σουδαβεγκιάρ (νομὸς τοῦ κυρίου). Μετὰ
ταῦτα ἡ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Χοτζᾶ Ἰλὶ μετετέθη ἀπὸ
τῆς Νικαίας εἰς Νικομήδειαν. Ἐκτοτε ἡ Νίκαια ὥφειλεν
εὐημερίαν τινα τοῖς πρὸ τῶν πυλῶν αὐτῆς παρὰ τὴν
λίμνην ἰδρυθεῖσιν ἐργοστασίοις περσικῶν φαβεντιανῶν,

(¹) Ὅρα ἐν τῷ ἀτλαντὶ τὸν χάρτην τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ΚΘ.

ἕως οὗ καὶ ταῦτα κατεστράφησαν. Νῦν δὲ ἡ ἔρημος αὕτη πόλις, κειμένη ἐντὸς τῶν ὑψηλῶν καὶ ἀκεραίων τειχῶν τοῦ φρουρίου καὶ ὁμοιάζουσα πρὸς ἐγκαταλελειμμένην κυνηγετικὴν οἰκίαν ἐν μέσῳ ἀγροῦ θηρίων, παρίσται τοῖς ὁδοιπόροις προσκυνηταῖς μόνον τοὺς τάφους τοῦ Γουνδουζάλπ, ἀδελφοῦ τοῦ Ὀσμάν, τοῦ σέχη Ἐσρεφζαδὲ, τοῦ μέλανος Χότζα καὶ τοῦ ποιητοῦ Χιαλῆ, (1) ἐν ᾧ ὁ φιλέλλην, ὁ ἀναγινώσκων εἰσέτι τὰς ἐπιγραφὰς τῶν φιλοχρίστων αὐτοκρατόρων ἐπὶ τῶν πύργων καὶ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, (2) μάτην ἀναζητεῖ τὸ μνημεῖον τοῦ Βυζαντινοῦ ἱστοριογράφου Νικήτα τοῦ Χωνιάτου, τοῦ θρηνήσαντος ἐνταῦθα ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη καὶ περιγράφαντος ῥητορικῶς τὴν ὑπὸ τῶν Φράγκων ἐρήμωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Γενόμενος βεζύρης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ θεοῦ Ἀλαεδδίν (3) ὁ Σουλεϊμάν Πασᾶς, διοικητὴς τῆς Προύσης, ἐπεχείρησεν ἐκδρομὴν τινα πρὸς τὸ πέραν τοῦ Σαγγαρίου ἀρχτικὸν μέρος, ἐπὶ τὴν Ταράκλειαν, Κοϊνίκ καὶ Μοδρηνήν, ὅπου καὶ ὁ πάππος αὐτοῦ Ὀσμάν ἐστράτευσε τὸ πρῶτον, ἔχων ὁδηγοὺς τὸν Κεζέ Μιχάλ καὶ τὸν Ὑσαούσην Σαμσαμά. Αἱ τρεῖς δ' αὗται πόλεις ὑπετάγησαν ἀμαχῇ, ὡς ἡ Νίκαια.

1333

(1) Τζιχαννουᾶς, σ. 662. Ἡ περιγραφή τῶν ὁδοιποριῶν τούτων τῶν προσκυνητῶν σώζεται ἐν συγγράμματι ἐκδοθέντι ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐπιγραφομένῳ Μεναζικοῦλ—Χατζῆ, σ. 23 καὶ 27. Αὐτόθι σώζεται καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἐσρεφζαδὲ, δίστιχον.

(2) Ὅρα τὰς ἐπιγραφὰς ἐν τῇ Ὀδοιπορίᾳ εἰς Προύσαν.

(3) Ὁ Ἀλαεδδίν ἐτελεύτησε, κατὰ τὸν ῥητοροδιάσκαλον τῆς Προύσης (δρ. βιογραφίας αὐτοῦ) ἔτει 732 (1332). ὁ δὲ Χατζῆ Κάλφας οὐδόλως λέγει τὸ αὐτὸ, ἀλλ' ἀναφέρει μόνον τὸν Σουλεϊμάν ὡς ἄμεσον διάδοχον αὐτοῦ. Ὁ Ἀλαεδδίν ἐτελεύτησεν ἐν Πηγαῖς (Hadikutul-Wusera).

Ἐπὶ τρία ἔτι ἔτη ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς Νικαίας ἀντέστησαν τὸ νεώριον καὶ τὸ προτείχισμα αὐτῆς, τὸ Κεμλικ, ἡ ἀρχαία Κίος τῶν Ἑλλήνων, Κιβωτός δὲ τῶν σταυροφόρων, ὅπερ κείμενον ἐν τῷ μυχῷ τοῦ κόλπου, τανῦν κόλπου τῶν Μοδανιῶν, ἐστὶ φύσει, πρότερον δὲ καὶ τέχνη, ὀχυρόν. Ὁ τέσσαρα ὀνόματα ἔχων ὀχυρὸς οὗτος λιμὴν Κίος, Προυσιᾶς, Κιβωτός καὶ Κεμλικ, ἐστὶν ἐξάκουστος ἐν τῇ μυθῳδῇ καὶ ἀληθεῖ ἱστορίᾳ τῶν Ἑλλήνων, κατὰ δὲ τὸν μεσαιῶνα ἅμα ἀρξαμένων τῶν σταυροφοριῶν, καὶ πάλιν ἐν τοῖς ἐσχάτοις χρόνοις τῆς βυζαντινῆς καὶ ἐν τοῖς πρώτοις τῆς ὀθωμανικῆς ἱστορίας. Ἐκλήθη δὲ Κίος ἕκτινος ἀργοναύτου, ὅστις ἐπανερχόμενος ἐκ Κολχίδος λέγεται ὅτι ἔκτισεν αὐτήν. Ὅτε οἱ ἀργοναῦται πλέοντες εἰς Κολχίδα ἀπέβησαν ἐνταῦθα, ἀφηρπάσθη ὑπὸ τῶν νυμφῶν ὁ ἑταῖρος τοῦ Ἡρακλέους Ὑλλας, ἐξελθὼν ἐπὶ ὑδρεῖαν. Οἱ κάτοικοι ἐορτάζοντες ἐνιαυσίως τὴν ἐορτὴν τοῦ ἀρπαγέντος Ὑλλα, περιέρχονται τὰ ὥραια δάση τοῦ Ἀργανθωνίου (σήμερον Κατηρλί) θιασεύοντες καὶ καλοῦντες Ὑλλαν, ὡς ἂν κατὰ τὴν ζήτησιν τὴν ἐκείνου πεποιημένοι τὴν ἐπὶ τὰς ὕλας ἐξοδὸν (1). Τόσαῦτα ὁ μῦθος. Ὁ δὲ Ἡρόδοτος διηγεῖται τὴν ἄλωσιν τῆς Κίου ὑπὸ τῶν Περσῶν ἄρχοντος Ὑμέα στρατηγοῦ τοῦ Δαρείου (2), ὃ δὲ Στράβων ἱστορεῖ, ὅτι ἀνωκοδομήθη ἡ πόλις ὑπὸ τοῦ βασιλέως Προυσία, ὅθεν ἐκλήθη Προυσιᾶς (3). Οἱ σταυροφόροι, οἵτινες τὸν λιμένα, ὅτε μὲν Κιβωτὸν, ὅτε δὲ Κιβιτώτ, καὶ ἄλλοτε Κίβιζουμ καλοῦσιν, ἀνείλχυσαν ἐντεῦθεν τὸν

(1) Στράβων, IB', σ. 564. Ὅρα καὶ Ὁδοιπορίαν εἰς Προῦσαν.

(2) Ἡρόδοτος, E', 122.

(3) Στράβων, IB', σ. 563.

ἐξ ἀκατίων στόλον ἐπὶ τῆς ξηρᾶς μέχρι τῆς ὄχθης τῆς Ἀσκανίας λίμνης, ἦτοι εἰς ἀπόστασιν ἑπτακισχιλίων βημάτων, μιμούμενοι τοὺς Νορμανδοὺς, οἵτινες δις πρὸ δύο αἰώνων ἐν δύο πολιορκίαις τῶν Παρισίων ἀνείλκυσαν τὰ πλοῖα αὐτῶν εἰς τὴν ξηρὰν ἐπὶ δύο χιλιάδας βημάτων, καὶ τὸν Ἀννίβαν, ὅστις πρότερον ἐν τῇ πολιορκίᾳ τοῦ Τάραντος μετεβίβασεν ἐφ' ἁμαξῶν τὰς ναὺς ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ μεταξὺ τοῦ λιμένος καὶ τῆς πόλεως (1). Αὐτόθεν ὁ πρῶτος τῶν σταυροφόρων στρατὸς ἐξ εἴκοσι καὶ πέντε χιλιάδων συγχείμενος ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Νίκαιαν εἰς ἐξμοίρας ἄλλεπαλλήλους, ὁ δὲ σουλτάνος τῶν Σελτσούκων Σουλεῖμάν ἔτρεφεν αὐτοὺς εἰς φυγὴν μέχρι τοῦ παρὰ τὴν Κιβωτὸν στρατοπέδου, ὅπου κατέσφαξεν ἀνηλεῶς καὶ ἀδιακρίτως γέροντας καὶ παιδία, μοναχοὺς καὶ μοναχάς, πλὴν τῶν ἐπὶ καλλονῇ διαπρεπόντων νέων καὶ νεανίδων, οἵτινες ἀπήχθησαν εἰς τὸν ἐν Νικαίᾳ γυναικωνίτην τοῦ σουλτάνου. Τρισχίλιοι μόνον ἄνδρες εἰσῆλθον εἰς τὸ ἄνωθεν τοῦ λιμένος ἐπὶ τοῦ λόφου κείμενον ἀρχαῖον φρούριον, οὗ τὰς ἐλλειπούσας πύλας ἀποφράξαντες δι' ἀσπίδων καὶ λίθων προὔσταυσαν διὰ τόξων καὶ λιθοβολίας, ἕως ὃ αὐτοκράτωρ ἐπεμφεν ἐπικουρίαν ἐκ Τουρκοπούλων, ὅπως σώσῃ αὐτούς. Ἐπὶ Ὀσμάν τὸ φρούριον τοῦτο ἤδη ἀντέσχε πρὸς τὴν ἐφοδὸν τοῦ Ἀγτζέ Χοτζᾶ καὶ Καρὰ Τιμουρτάς, νῦν ὅμως ἔπεσεν οἰκοθεν τοῖς πορθηταῖς τῆς Νικαίας μετὰ τὴν πόρθησιν τῶν καρπῶν καὶ τὴν διακοπὴν πάσης σιταγωγίας ἐκ τῶν πέριξ, ὡς συνέβη μετὰ τέσσαρα ἔτη τοῖς παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Κυανοῦ κόλπου φρουρίοις Ἀναχόρ καὶ Ἀρμουδλῇ.

(1) Αἰθίος, ΚΕ'. Κεφ. ΙΑ'.

- Πᾶσαι αἱ μέχρι τοῦδε κτήσεις καὶ νῆκαι τῶν Ὀθωμανῶν ἦσαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Γενεὰ ὀλόκληρος παρῆλθεν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς αὐτονομίας τοῦ Ὀσμάν, καὶ ὁμῶς οὔτε αὐτός, οὔτε ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ὀρχάν ἦλθεν εἰς χεῖρας πρὸς τινὰ τῶν διαμερισσαμένων τὸ σελτσουικὸν βασιλεῖον δέκα ἡγεμόνων. Ἀλλὰ νῦν ἦλθεν ὁ καιρὸς τῆς χώρας καὶ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Καρασῆ, πλησιέστερου γείτονος, Τουρκομάνου ἄρχοντος τῆς ἀρχαίας Μυσίας πρὸς τὸ νοτιοδυτικὸν τοῦ Ὀλύμπου, ἐξ οὗ ἡ δύναμις τῶν Ὀθωμανῶν ἐξώρμηται ὡς χεῖμα ῥέας, καὶ κατ' ἀρχάς μὲν περιλαβοῦσα εἰς ἑαυτὴν τὴν χώραν τῶν δέκα ὁμόρων ἡγεμόνων, εἴτα δὲ ἐπὶ μᾶλλον αἰείποτε αὐξανομένη καὶ ἀπὸ ὄρους εἰς ὄρος προϊοῦσα καὶ χώραν ἐπὶ χώρα προσκτωμένη, κατεβρόχθισεν ἐπὶ τέλους πάντα τὰ λοιπὰ μικρὰ κράτη τοῦ βασιλείου τῶν Σελτσούκων, καὶ κατεπλημμύρησεν ἅπασαν τὴν μικρὰν Ἀσίαν ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου μέχρι τοῦ Ταύρου. Ὁ ἡγεμὼν τοῦ Καρασῆ Ἀσλάν Βέγης, ὃς, ἰσχυρότερος τοῦ Ὀσμάν κατὰ τὸν μερισμὸν τοῦ σελτσουικικοῦ βασιλείου, ἐγένετο κυριάρχης πάσης τῆς Μυσίας, ἀπέθανε καταλιπὼν δύο υἱούς, ὧν ὁ πρεσβύτερος διεδέξατο αὐτόν, ἐν ᾧ ὁ νεώτερος Τουρσοὺν ἀνετράφη παρὰ τῷ Ὀρχάν. Οὗτος, ἐρειδόμενος ἐπὶ τῇ πρὸς ἑαυτὸν μὲν εὐνοίᾳ, πρὸς τὸν ἀδελφὸν δὲ δυσμενείᾳ, τοῦ βεζύρου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Χατζῆ Ἰλβέκη, ἐπεκαλέσατο τὸν Ὀρχάν πρὸς κατάληψιν τῆς κυριαρχίας τοῦ Καρασῆ, ἀνθ' οὗ ὑπέσχετο ἵνα καταλίπη αὐτῷ τὰς πόλεις Ἀϊδιντζίκ (Κύζικον), Βαλικεσίρ, Τάρχαλα καὶ Μινιάν (ΚΒ) καὶ ἀρκεσθῇ ταῖς πόλεσιν Ἀδραμυττείῳ, Κιζιλτζὲ Τούσλῃ, Βιναρισάρ καὶ Ἀιγασμένδῃ (ΚΓ). Ἀποδεχθεὶς ἀσμένως ὁ Ὀρχάν πρότασιν εὐθετον πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν φιλοκτημόνων αὐτοῦ προθέσεων, συναπῆλθε τῷ Τουρσοὺν, ἐκστρατεύοντι πρὸς ἀνάκτησιν τῆς πατρικῆς

κληρονομίας μετὰ στρατοῦ, ὅστις καθ' ὁδὸν ἐκυρίευσέ τοῦ Λοπαδίου, τῆς Κερμαστῆς καὶ τοῦ Μιχαλίτση, κειμένων παρὰ τὸν Ῥύνδακον, ὡς καὶ τῶν φρουρίων Κοῖλσου καὶ Ἀἰλσου. Ὁ δὲ τοῦ Καρασῆ ἡγεμὼν, προσεγγίζοντας τοῦ στρατοῦ τοῦ Ὁρχάν, κατέλιπεν ἀμαχητὶ τὴν μεγάλην ὁρεινὴν πόλιν Βαλικεσίρ, κειμένην πρὸς ἀνατολὰς, καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν πρὸς δυσμὰς ὄχυράν Πέργαμον, ὅπου ἀνίστατο πρὸς τὴν πολιορκίαν. Ὁ Ὁρχάν διὰ τοῦ ἔμφρονος πολιτικοῦ βεζύρου Χατζῆ Ἰλθέκη προὔτεινε συμβίβασιν τοῖς ἀδελφοῖς, πρὸς ἣν ὁ πρεσβύτερος συγκατανεύων κατὰ τὸ φαινόμενον ἀπέκτεινε τὸν νεώτερον. Ἐκ τῆς ἐπιβουλῆς ταύτης ἐξοργισθεὶς ὁ Ὁρχάν, ἠνάγκασε τὸν φονέα ἵνα αἰτήσῃται συγγνώμην διὰ τὴν ἀδελφοκτονίαν καὶ ἀντίστασιν αὐτοῦ, ὥρισε δὲ αὐτῷ ἐπιζῆσαι ἐν Προύσῃ ἀντὶ τῆς παραδόσεως τοῦ φρουρίου τῆς Περγάμου. Οὕτως ἔπεσε μετὰ τὴν πτώσιν τῶν τριῶν μεγάλων πόλεων τῆς Βιθυνίας, Νικομηδείας, Νικαίας καὶ Προύσης, καὶ ἡ πρωτεύουσα τῆς Μυσίας, ἡ ἀρχαία πρωτεύουσα τοῦ βασιλέως Ἀττάλου, ὅστις διαθείς ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων τὸ τεταρτημόριον τῆς ἐπικρατείας αὐτοῦ, ὑπέδειξεν αὐτοῖς τὴν περαιτέρω κτῆσιν τῆς Ἀσίας ⁽¹⁾, πόλις περιώνυμος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν ἐπὶ τῇ ἐφευρέσει τῆς περγαμηνῆς, ἐπὶ τοῖς πολυτελέσι τάπησι, καλουμένοις ἀτταλικοῖς ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ βασιλέως, ἐπὶ τῇ ἐκ διακοσίων χιλιάδων τόμων βιβλιοθήκῃ καὶ ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ Γαληνοῦ καὶ τοῦ διδάξαντος τὸν Αὐγουστον τὴν ῥητορικὴν Ἀπολλοδώρου ⁽²⁾. Αἱ νῦν καλύβαι αὐτῆς, ἃς κα-

(1) Λίβιος, ΚΣΤ'. Κεφ. 37.

(2) Στράβων, Η', 625.

τοικοῦσι μόνον χιλιάδες τινές Τούρκων καὶ Ἑλλήνων, ἀφανίζονται ἐν τοῖς μεγαλοπρεπέσιν ἐρειπίοις τῶν ἀρχαίων οἰκοδομημάτων, ἐν τοῖς τῶν ναῶν τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῆς Ἀθηνᾶς, τοῦ θεάτρου καὶ λαμπρᾶς τινος πύλης, μεγάλης δεξαμενῆς καὶ ὑδραγωγείου (ΚΔ). Ὁ Ὀρχάν ἤνωσε τὴν πόλιν ταύτην καὶ τὴν χώραν αὐτῆς μετὰ τοῦ νομοῦ τοῦ Σουλεϊμάν Πασᾶ, ὥστε συμπεριελήφθη ἐν τῷ τῆς Προύσης, ἀναθεῖς τὴν διοίκησιν τοῦ Καρασῆ τῷ βεζύρῃ τοῦ τελευταίου ἡγεμόνος Χατζῆ Ἰλβέκη, καὶ δοὺς συμβοηθοὺς αὐτῷ ἐκ τῶν ἰδίων ἀξιωματικῶν τὸν Ἀγτζέ Βέγην καὶ Ἑβρενὸν Βέγην, ἐξομότην Ἑλλήνα, πρῶτην διοικητὴν τῆς Προύσης. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Καρασῆ οὐδεμία νέα κτῆσις ἐγένετο ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη, ἐν τῷ χρόνῳ δὲ τούτῳ οἱ Τούρκοι ἱστοριογράφοι τηροῦσι βαθυτάτην σιγὴν· ἀλλ' ἡ σιγὴ αὕτη οὐδόλως δηλοῖ, ὡς ἐν τῷ ἐφεξῆς βιβλίῳ ἀποδείξομεν, ἀπώλειαν ἢ ἥτταν, ὡς ἐρμηνεύουσιν αὐτὴν οἱ Βυζαντινοὶ ἱστοριογράφοι· ἀπ' ἐναντίου κατὰ τὸ ἀσύνηθες τοῦτο διάλειμμα τῶν κατακτήσεων ἢ στρατιωτικὴ πειθαρχία καὶ ἡ τάξις κατὰ μικρὸν ἐπαγιώθησαν καὶ εἰς τὸν κολοφῶνα προήχθησαν ἐπὶ τῶν βάσεων τῶν θεσμῶν τοῦ Ἀλαϊδίν. Προσέτι δὲ ἐν Προύσῃ τῷ ἐπιδόντι 1336 τει μετὰ τὴν συγχώνευσιν τῆς χώρας τοῦ Καρασῆ ἤρξαντο ἀνεγειρόμενοι ναοί, σχολεῖα, πτωχῶν ἐστιατόρια καὶ ξενῶνες, ἐτι δὲ καὶ ἱερὰ ἱδρύματα, δι' ὧν ἡ καθέδρα τοῦ βασιλείου ἡμιλλᾶτο πρὸς τὴν Νίκαιαν, ὅπου πρὸ πέντε ἐτῶν ἀνηγέρθη τὸ πρῶτον ἐστιατόριον τῶν πτωχῶν καὶ τὸ πρῶτον σχολεῖον (ΚΕ) ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου, μετὰ μικρὸν δὲ ὑπερέβη αὐτὴν κατὰ τε τὴν λαμπρότητα καὶ τὸν πλοῦτον.

Τὸν Ὀσμάν, οἰκοδομήσαντα μοναστήρια τοῖς δερβίσις Τουρούδ καὶ Ἀβδάλ Κουμράλ, μιμούμενος δ' Ὀρχάν ἀ-

νήγειρε τῷ εὐσεβεῖ Γκεικλιμπαμπά (πατρί τῶν ἐλάφων)
 πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς πόλεως κατὰ τοὺς πρόπο-
 δας τοῦ Ὀλύμπου ἀναχωρητήριον, εἰς ὃ καὶ νῦν φοιτῶσι
 πολλοὶ προσκυνηταί· μικρὸν δ' ἄνωτέρω ἐν τόπῳ καλου-
 μένῳ Γκιόκ θινάρ (οὐρανία πηγὴ) ἀνήγειρε τὸν τάφον τοῦ
 Δογλιμπαμπά (πατὴρ τοῦ ὀξυγάλακτος) ⁽¹⁾, καὶ ἐγγὺς
 τῶν τειχῶν παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ διαυγοῦς ῥύακος τοῦ Ἀ-
 λιτύρ, τοῦ ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου καταφερομένου, τὸ μονα-
 στήριον τοῦ Ἀβδάλ Μουράτ, καὶ πρὸς τὸ δυτικὸν τῆς πό-
 λεως παρὰ τὰ λουτρά τὸ μοναστήριον καὶ τὸν τάφον τοῦ
 Ἀβδάλ Μουστᾶ. Οἱ δύο οὗτοι μπαμπά ἢ πατέρες, καὶ οἱ
 δύο Ἀβδάλ ἢ σαντόνοι (Ὀθωμανοὶ μοναχοὶ) συνεξεστρά-
 τευσαν τῷ Ὀρχάν πρὸς κυρίευσιν τῆς Προύσης, διὰ τῶν
 προτευχῶν δὲ καὶ διὰ τῆς ἀποδιδομένης αὐτοῖς θαυματουργ-
 οῦ δυνάμεως ἐπέμφθη οὐρανόθεν ἡ νίκη καὶ εὐτυχία
 πρὸς τὴν τουρκικὴν στρατὸν καὶ τὴν νέαν πρωτεύουσάν·
 ὥστε ὁ ποροητής διηκόνεισε τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ διὰ
 τῆς ἀνεγέρσεως πολλῶν κελλίων, παρ' οἷς ἐτάφησαν. Ἀμ-
 φότεροι οἱ ἐν Θεῷ πατέρες οὗτοί εἰσι γνωστοί, ὥστε πε-
 ριττὸν εἰπεῖν, ὅτι ὁ μὲν ἔζη συνήθως ἐν μέσῳ τῶν ἐλάφων
 καὶ δορκάδων, ὁ δ' ἐτρέφετο μόνον ἐξ ὀξυγάλακτος, δι' οὗ
 ἀνέφυγε τοὺς πολιορκητάς, ὅπερ ἡ ἱστορία ἠδύνατο ἔτι
 διηγεῖσθαι, εἰμὴ ἡ παράδοσις ἐπλαττε τὸν μὲν πρῶτον ὀ-
 χούμενον ἐπὶ ἐλάφου καὶ ὀδιγοῦντα τοὺς πολιορκητάς
 μετὰ σπάθης ἐχούσης βάρος ἑκατὸν πεντήκοντα λιτρῶν,
 τὸν δὲ δεύτερον μετὰ ξυλίνου ξίφους θαύματα ἀνδρίας

(1) Οὗτος ἐστὶν ὁ Ἀριστάριος τῶν Τούρκων. Aristoeum primo apium
 et mellis nova et lactis ad coagula hominibus tradidisse, Justinus,
 Βιβλ. Η', Κεφ. 7.

διαπραττόμενον, καὶ τὸν Ἀβδάλ Μουσαῖν φέροντα πε πυρακτωμένους ἀνθρακας ἐν βάμβακι. Ὁ πατήρ τῶν ἐλάφων, Πέρτης τὸ γένος ἐκ Κουῖ, μαθητὴς τοῦ Σέχη Ἡλίου, κτησαμένου ἐπὶ Ὀσμάν ὄνομα εὐσεβοῦς καὶ ἁγίου, διητᾶτο ἐν μέσῳ τῶν δασῶν μόνος μετὰ ἐλάφων καὶ δορκάδων· μεταπεμφαμένου δὲ ποτε αὐτὸν τοῦ Ὀρχάν, ἀπῆλθεν ἐποχούμενος ἐπὶ ἐλάφου καὶ φέρων ἐπ' ὤμου κορμὸν πλατάνου, ὃν ἐφύτευσεν ἐν τῇ αὐλῇ τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ ἀνακτόρων. Ὡς ἡ πλατάνος αὕτη, οὕτως ὤφειλε καὶ ἡ αὐτοκρατορία ριζωθῆναι καὶ βλαστῆσαι καὶ ὑψωθῆναι. Αἱ πυρκαϊαὶ ἀπετέφρωσαν μετὰ τῶν ἀνακτόρων καὶ τὸ δένδρον, ὃ ἐπὶ πολὺ ἐτιμᾶτο ὡς ἱερὸν (ΚΤ). Ὁ Ἀβδάλ Μουράτ, ἐνδοὺς τῇ προσκλήσει τοῦ Ὀρχάν (ΚΖ), ἐθαυματούργησε διὰ τοῦ ξυλίνου ξίφους, ὃ ἦν τόσῳ μέγα, ὅσῳ τὸ τοῦ πατρὸς τῶν ἐλάφων ἦν βαρὺ, οὐχὶ μόνον κατὰ τῶν ἀπίστων ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν λυμαινομένων τὴν χώραν παμμεγέθων ὄψεων, ὥστε συγχρόνως ἦν ὁ ἱππότης ἅγιος Γεώργιος καὶ ὁ μαινόμενος Ῥολάνδος τῶν Ὀθωμανῶν. Σουλεϊμάν δ' ὁ μέγας⁽¹⁾, ὅτε ἐπεσκέψατο τὸ κελλίον καὶ τὸν τάφον αὐτοῦ, ὅπως τιμῇσῃ τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ, ἡλάττωσε τὸ ξίφος κατὰ ἐν τρίτον, παραγγείλας ἵνα κατατεθῇ τὸ ἀποκοπὲν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ τῶν ἀνακτόρων παρὰ τὰ ἐκεῖ ξίφη τοῦ Προφήτου, τῶν διαδόχων αὐτοῦ καὶ τῶν μεγάλων στρατηγῶν⁽²⁾. Οἱ Εὐρωπαῖοι ὁδοιπόροι ὑπέλαβον εὐπίστως τὸ ξύλινον ξίφος τοῦ μαινομένου δερβίση ὡς τὸ ἀληθὲς τοῦ Ῥολάν-

(1) Ῥητοροδιδάσκαλος τῆς Προύσης, σ. 80. Ὁ Ἐβλιάς, εἰς αἱ ἱστορικαὶ διηγήσεις εἰσὶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ σφαλμαί, ἀποδίδει τὸ γεγονός τοῦτο τῷ Ὀσμάν.

(2) Ὁρ. Διοίκησιν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, Τόμ. Β', σ. 20.

δου, καὶ ἐνόμιζαν ὅτι τὸ φοβερόν τοῦτο μετέωρον τῶν Ὀλωμανῶν ἐλατρεύετο ἐνταῦθα ὑπὸ αὐτῶν.

Ἐπειδὴ δὲ περιῆλθεν ὁ λόγος εἰς τοὺς πατέρας, μπαμπὰ ἡ δεδὲ, καὶ τοὺς Ἀβδάλ, περὶ ὧν πολλάκις γενήσεται λόγος, ἀναγκαστὸν ἐστὶν εἰπεῖν ὀλίγα χάριν τοῦ μὴ γινώσκοντος τοὺς βαθμοὺς τῆς ἰσλαμικῆς ἀσκητικῆς πρὸς διάκρισιν αὐτῶν ἀπὸ τῶν συνήθων δερβισῶν καὶ σεχῶν. Καὶ δερβίσαι μὲν εἰσιν μοναχοί, ὧν οἱ ἀνώτεροι καλοῦνται σέχαι (πρεσβύτεροι). Οἱ ἀναχωρηταὶ καλοῦνται Σαΐδ, τὰ δὲ ὠκοδομημένα αὐτοῖς κελλία σεβιγαί, ὡς καὶ τὰ μοναστήρια τῶν δερβισῶν τεκκέ. Ὅσοι τῶν ἀναχωρητῶν ἐκτῆταντο δόξαν τινὰ ἐπὶ εὐτεβείᾳ ἀΐουσιν καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρός, (μπαμπὰ ἡ παπᾶ) καὶ δεδὲ, καὶ τάτι ἡ ἀβδάλαι, καλοῦνται δὲ ἐν γένει ὑπὸ τῶν περιηγητῶν σαντόνοι (ΚΗ).

Κατὰ τὴν πάνυ ἀνεπτυγμένην μυστικὴν ἱεραρχίαν τῆς ἀσκητικῆς τοῦ ἰσλάμ ζῇ πάντοτε ἐπὶ τῆς γῆς ὠρισμένος ἀριθμὸς ἀγίων, πλησιαζόντων μᾶλλον ἢ ἦττον τῷ Θεῷ (ΚΘ). Ἀβδάλαι ζῶσι μόνον πάντοτε ταῦτοχρόνως τεσσαράκοντα, ἕκαστος δ' αὐτῶν τελευτῶν ἀντικαθίσταται ὑπὸ νέου. Ἐπειδὴ δὲ μόνον ὁ Θεὸς γινώσκει τοὺς ἐκάστοτε ἐκλεκτοὺς τούτους τεσσαράκοντα, ἡ ἀντιποίησης τῆς ὑπερόγκου αὐτῆς τιμῆς ἐστὶν εὐχερεστέρα ἐπὶ τῆς γῆς· ἀλλ' ὅμως ἀποδίδονται εὐχερέστατα ὑπὸ τῶν συγχρόνων τοῖς μωροτάτοις. Ἐν τοῖς ἐκλεκτοῖς τεσσαράκοντα Ἀβδάλαις, οἵτινες ἐπὶ Ὀρχάν ἦσαν διεσπαρμένοι ἐφ' ἅπασαν τὴν ὑπὸ τὸ ἰσλάμ χώραν, συγκατελέγοντο καὶ οἱ δύο ἅγιοι, περὶ ὧν ἐρρέθη ἥδη, ὁ Ἀβδάλ Μουράτ καὶ ὁ Ἀβδάλ Μουσαῖς, ὧν οἱ τάφοι κεῖνται ἐν Προύση (Λ).

Καὶ ἰδιῶται μιμούμενοι τὸν Ὀρχάν ἀνήγειραν ἐν Προύση τεμένη καὶ μοναστήρια καὶ σχολεῖα. Καὶ τέμενος μὲν ἀνήγει-

ρεν ὁ Ἱερεὶ Χότζας, εἷς τῶν ὁπαδῶν τοῦ Ὁρχάν κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Προύσης, παρὰ τοῖς ἀνακτόροις, μοναστήριον δὲ ὁ σέχης Ἀχὶ Χασάν, γαμβρὸς τοῦ Ἐδεβαλῆ, καὶ σχολεῖον ὁ Λαλασαχίν, στρατηγὸς τοῦ Ὁρχάν καὶ Μουράτ τοῦ Α', περὶ οὗ πολλάκις γενήσεται λόγος. Ὁ Ὁρχάν προϋπέσχετο τῷ τελευταίῳ τούτῳ πάντα τὰ λάφυρα μιᾶς ἐκστρατείας· ἀλλ' ἐπειδὴ ταῦτα ἦσαν πλεῖστα, ὁ κυριάρχης μετεμελήθη μὲν ἐπὶ τῇ δοθείσῃ ὑποσχέσει, ἀλλ' ὁ σοφὸς Μολᾶς Τατζεδδὶν, Κοῦρδός, ἔκρινεν, ὅτι τὸ δῶρον δοθὲν οὐκ ἀναλαμβάνεται. Ἀλλὰ καὶ ὁ Λαλασαχίν, μὴ ἐπιθυμῶν ἵνα δυσαρεστήσῃ πρὸς τὸν ἡγεμόνα, συσσωρεύων τοσαῦτα πολλὰ λάφυρα, ἔδαπάνησεν αὐτὰ εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ περιωνύμου ἀνωτέρου ἐκπαιδευτηρίου τῆς Προύσης, τοῦ πικλὴν Λαλασαχανιέ (1). Οὕτως ἀνηγέρθησαν ἐντὸς μὲν τῶν τειχῶν τῶν ἀνακτόρων καὶ τῆς πόλεως τεμένη καὶ σχολεῖα ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος καὶ ἰδιωτῶν, ἐκτὸς δὲ ὑπὸ τὰς ὑπωρείας τοῦ Ὀλύμπου μοναστήρια καὶ κελλία τῶν ἐν Θεῷ πατέρων.

Ἡ ἔξοχος καλλονὴ τοῦ Ὀλύμπου (2) ἀνέκαθεν εἴλκυσεν εὐσεβεῖς θεωροὺς τῆς φύσεως καὶ τοῦ δημιουργοῦ αὐ-

(1) Πλὴν τοῦ σχολείου τούτου ὁ Λαλασαχίν κατεσκεύασε γέφυραν καὶ μοναστήριον ἐν Κερμαστή. Σεκεδδὶν, φύλ. 10.

(2) Σῴζεται ποιητικὴ περιγραφή τοῦ Ὀλύμπου ἐν ταῖς διηγήσεσι (ῥισαλέϊ μοναζαράτ) τοῦ Ααμί, ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βερολίνου, ἐν ταῖς χειρογράφαις τοῦ Διεξ, 437. Αὐτόθι σῴζεται ὡσαύτως καὶ ἡ περιγραφή δύο μοναστηρίων τοῦ Γεϊκλιπμαπμά καὶ λυρικὸν ποίημα περὶ τῶν καλλονῶν τῶν περὶ τὴν Προῦσαν καὶ τοῦ μεγάλου τεμένους ἐν τῇ συλλογῇ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἰσάκ Χότζα. (Ἱστορία τῆς γραμματολογίας τῶν Ὀθωμανῶν ὑπὸ Eichorn, σ. 1673.

τῆς εἰς κατοικίαν τῶν λαμπρῶν κοιλάδων καὶ ὑψωμάτων τοῦ ὄρους τούτου. Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ὁ Ὀλυμπος ᾤκειτο ὑπὸ μοναχῶν τῷ θεωρητικῷ βίῳ ἀφιερωμένων καὶ τοῦ κόσμου ἀποκεχωρηκότων, μόνον δὲ ἐν τῇ ἑαυτῶν καὶ τῆς φύσεως θεωρίᾳ βυθιζομένων, οὓς καὶ οἱ αὐτοκράτορες οὐκ ἀπηξίουον ἐπισκέπτεσθαι καὶ ἐξαιτεῖσθαι ἐκ τῶν δεήσεων αὐτῶν διαδόχους καὶ νίκας ἐν τοῖς πρὸς τοὺς Σαρακηνοὺς πολέμοις (1). Ὁ Ἰγούμενος τοῦ τῷ μάρτυρι Ἀθηνόγενει ἀφιερωμένου μοναστηρίου ἐδειξε Κωνσταντίνῳ τῷ Πορφυρογεννήτῳ, ὅτε ἐπεσκέψατο αὐτόν, περγαμηνὴν τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐν ᾗ προσέλεγτο, ὅτι ὁ υἱὸς αὐτοῦ μικρὸν πρὸ τῆς τελευτῆς ἐπισκεφθήσεται τὸν Ὀλυμπον. Ἴσως δὲ ἡ προφητεία αὕτη συνετέλεσεν εἰς τὸν μετ' οὐ πολὺ συμβάντα ἐκεῖ θάνατον αὐτοῦ.

Τοὺς Ἕλληνας κοινοβιάτας καὶ ἀναχωριτὰς ἀντικατέστησαν εἰς τὰ ἀναχωρητήρια καὶ κελλῖα οἱ δερβίσαι καὶ μοναχοὶ Μωαμεθανοὶ (σαντόνοι) ἀπὸ τῶν ὑπαιρειῶν μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ Ὀλύμπου, περικυκλούμενοι ὑπὸ νομάδων ποιμένων τουρκομανικῶν φυλῶν. Ἡ καλλονὴ καὶ δαψίλεια τῆς φύσεως ἦν εὖθετος οὐ μόνον πρὸς τὸν ἐρημιτικὸν βίον τῶν μοναχῶν καὶ ἀναχωρητῶν, ἀλλὰ διήγειρε καὶ τὴν μοῦσαν τῶν ποιητῶν καὶ τὴν ἐνασχόλησιν τῶν λογίων εἰς λαμπρά καὶ ὠφέλιμα ἔργα. Ὁ πρῶτος μέγας ποιητὴς τῶν Τούρκων Χοσερέφ ἦδεν ἐπὶ τῶν κορυφῶν τοῦ Ὀλύμπου τὸ ποίημα αὐτοῦ Σχιρίν ὑπὸ τὸν ψιθυρισμὸν τῶν πιτύων καὶ τὸν κελαρυσμὸν τῶν διαυγῶν

(3) Συνεχιστὴς Θεοφάνους, σ. 289. — Ζωναρᾶς, Κεφ. 22, σ. 196, καὶ Κεδρηνός, Τομ. Β, σ. 611.

δρεινῶν βυάκων. Ὁ συγγραφεὺς τῆς πλήρους εἰκόνων μεταφράσεως τῶν μύθων τοῦ Βιδπάι συνέλεξεν ἐν τοῖς λειμῶσι τῆς Προύσης τὰ κάλλιστα ἄνθη τῆς ποιήσεως καὶ ῥητορικῆς καὶ μετωχέτευσεν εἰς τὸ ἀθάνατον αὐτοῦ σύγγραμμα μετὰ φυσικῆς ἁρμονίας τὴν ἁρμονίαν τῶν ψιθυρίζοντων δασῶν καὶ τῶν καταπιπτόντων χειμᾶρρων. Ὁ Χιαλῆς, τουτέστιν ὁ ἔχων μεγάλην φαντασίαν, καὶ ὁ Δελμπιραδέρ, ἥτοι ὁ σαλὸς ἀδελφός, ἐνετρύφων ἐνταῦθα, ὁ μὲν ἐν τῷ ὕψει λυρικῶν ποιημάτων, ὁ δὲ ἐν ταπειναῖς ἐρωτικαῖς διηγήσεσι.

Ἐτερός τις Χοσρέζ καὶ ἕτερός τις Χιαλῆς, ὡς νομοθεταὶ ἐξίτου μεγάλοι, ὡς οἱ ὁμώνυμοι αὐτοῖς ποιηταί, συνέγραψαν ἐνταῦθα δόκιμα συγγράμματα νομικά καὶ θεολογικά. Ὡσαύτως οἱ πρῶτοι κολεσσοὶ τῆς ὁθωμανικῆς θεολογίας καὶ νομικῆς, ὁ μέγας σέχης Ἀλβεσπάμης, καὶ ὁ μέγας δικαστὴς Ἀλφενάρης, περὶ ὧν μετ' οὐ πολὺ γενήσεται διὰ μακροτέρων λόγος, ὡς καὶ περὶ τοῦ μεγίστου καὶ ἐνδοξοτάτου τῶν ἐν τῇ ἀγίᾳ γῇ τῆς Προύσης ἀναπαυομένων σεχῶν, ἥτοι τοῦ ἐκ Βουχαρίας Μωάμεθ, γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα σουλτάν ἐμίρη. Ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ, ἐξ οὗ καλεῖται καὶ συνοικία τις τῆς πόλεως, ὕψουται τέμενος ἐκ τῶν μεγίστων τῆς Προύσης, πολλάκις γενόμενον παρανάλωμα τοῦ πυρὸς καὶ πολλάκις ἀνεγεροθὲν ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν σουλτάνων. Οἱ εὐσεβεῖς καὶ σοφοὶ οὗτοι ἄνδρες, οἱ ποιηταὶ οὗτοι καὶ δικασταὶ κεῖνται ἐν ταῖς ὑπωρεΐαις τοῦ Ὀλύμπου, ὅπου ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ διῆλθον τὸν βίον ἐν μέσῳ τῶν κελαδημάτων τῶν πτηνῶν καὶ τοῦ ψιθυρισμοῦ τῶν ὑδάτων, θεωροῦντες καὶ ἐπιζητοῦντες τὰ οὐράνια, ἢ ἐν τοῖς σχολαίοις, ὅπου διδάσκοντες καὶ διδασκόμενοι ἤντλουν ἐκ τῆς πηγῆς τῶν ἐπιστημῶν καὶ μετεδίδοσαν τὰ νάματα αὐτῶν διὰ τῶν συγγραμμάτων

αὐτῶν, ἅτινα ζήσουσιν ἐφ' ὅσον ἡ αὐτοκρατορία καὶ ἡ γλῶσσα τῶν Ὀθωμανῶν. Ἡ Προῦσα, πρωτεύουσα τοῦν-
τεῦθεν τῶν Ὀθωμανῶν κυριαρχῶν, ἐγένετο καὶ τάφος αὐ-
τῶν· διότι ἐν τοῖς ὑπ' αὐτῶν οἰκοδομηθεῖσι τεμένεσιν, ἐν
τῷ φρουρίῳ, ἐν τῇ πόλει καὶ ἐν τοῖς προαστείοις κεῖνται ὁ
Ὀσμάν, ὁ Ὀρχάν, ὁ Βαγιαζήτ, οἱ δύο πρῶτοι Μουράτ,
καὶ Μωάμεθ ὁ Α' παρὰ τοῖς ἀδελφοῖς καὶ υἱαῖς, ταῖς θυ-
γατράσι καὶ γυναῖξιν αὐτῶν ὑπὸ μεγαλοπρεπῇ μαυσώ-
λεια. Παρὰ τοὺς τάφους τῶν ἐξ τούτων σουλτάνων (ἐπει-
δὴ καὶ οἱ τρεῖς πρῶτοι δεσπόται τῶν Ὀθωμανῶν, εἰ καὶ
ζῶντες ἐκαλοῦντο μόνον ἐμίραι, ἀποθανόντες ὁμῶς ἐκλή-
θησαν κοινῶς σουλτάνοι) κεῖνται ἕτεροι εἴκοσι καὶ ἐξ τῶν
ἀδελφῶν καὶ υἱῶν αὐτῶν κατ' ὄνομα γνωστῶν, εἴτα
δὲ οἱ τῶν πρώτων βεζυρῶν καὶ βεγλερβέγηνδων τῆς αὐτο-
κρατορίας, ἐν οἷς διαλάμπουσι τὰ ὀνόματα τοῦ Τζενδερε-
λῆ καὶ Τιμουρτάς, μετὰ ταῦτα τὰ τῶν ἄλλων βεζυρῶν
καὶ μουφτίδων, ἐξ ὧν ἀναφέρομεν μόνον τὸν πορθητὴν
τῆς Κύπρου Κοτζᾶ Μουσταφᾶ Πασᾶν καὶ τὸν σοφὸν
ιστοριογράφον Ἀζίζ Ἐφένδην. Περὶ τὰ μαυσώλεια τῶν
πρώτων σουλτάνων καὶ τῶν ἀγίων τῆς ὀθωμανικῆς αὐτο-
κρατορίας κεῖνται ὡς πεντακόσιοι τάφοι ἐνδόξων βεζυ-
ρῶν, πασάδων, σεχῶν, καθηγητῶν, ρητόρων, ποιητῶν,
ιατρῶν (ΛΑ) καὶ μουσικῶν.

Ἡ Προῦσα ἐστὶν ἐξάκουστος ἐπὶ τῇ καλλονῇ τῶν περι-
χώρων, τῇ λαμπρικῇ ἐνεργείᾳ τῶν ἀξιολόγων λουτρῶν,
τῷ πλούτῳ τῶν φυσικῶν καὶ βιομηχανικῶν προϊόντων,
ταῖς θερμαῖς πηγαῖς καὶ τοῖς ψυχροῖς ἀναδρυτηρίοις, τῇ
διαυγείᾳ τῶν καταρρέοντων ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου ὑδάτων,
ἐξ ὧν τὰ ὀνομαστότατά εἰσι τὸ Βινάρβασι, τὸ Ἀκτλαγάν
καὶ Μίρ Ἀλίσυρ, ταῖς ἡδίσταις σταφυλαῖς, τοῖς μῶροις,
τοῖς ἀπίοις, ὧν γνωστά εἰσι τεσσαράκοντα εἶδη, τοῖς ἄρμε-

νικοῖς μήλοις (βερυκόκχοις), τοῖς κερασίοις, τοῖς καστά-
νοις, ὧν τινα ἔχουσι βάρος τεσσαράκοντα δραμίων, τῇ με-
τάξῃ, τῷ ἐρίῳ καὶ σηπίῳ, τῷ πλησίον ἐξορυττομένῳ, ἐξ
οὗ κατασκευάζονται οἱ κομποὶ τευρικοί λουλάδες, τοῖς
διαφόροις πέμμασι (ζυμαρικοῖς), τοῖς σακχαροκράτοις (σορ-
βετίοις) καὶ γλυκίσμασι, τοῖς σηρικοῖς καὶ ἐριούχοις ὑφά-
σμασι τῶν ἐνδυμάτων, τῷ λεπτῷ ὑφάσματι τῶν γυναι-
κείων χιτῶνων, τοῖς μεταξοχνόοις (βελοῦδοις) τῶν προσ-
κεφαλαίων, καὶ τοῖς λινέοις περιζώμασι· πλὴν τοσούτων
φυσικῶν καὶ τεχνητῶν πλεονεκτημάτων, ὑπὸ τῶν Ὀθω-
μανῶν τιμᾶται διαφερόντως, ὥς ἡ πρώτη μητρόπολις καὶ
ὁ τάφος πολλῶν εὐσεβῶν καὶ σοφῶν ἀνδρῶν, ὥς γῆ ἱερὰ
καὶ χλασική· ὥστε μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντι-
νουπόλεως κατεῖχε τὰ πρωτεῖα μεταξὺ τῶν πόλεων, εἴτα
δὲ διεφιλονείκησε τὰ δευτερεῖα πρὸς τε τὴν Ἀδριανούπο-
λιν, ἐφήμερον πρωτεύουσαν τῶν σουλτάνων, καὶ πρὸς τὸ
Βαγδάτ, καλούμενον φρούριον τῶν ἁγίων διὰ τοὺς ἐν αὐ-
τῇ τάφους. Νῦν δὲ γέγραπται ἐν τοῖς τίτλοις τοῦ σουλτά-
νου, ὥς ἡ τρίτη πόλις τῆς αὐτοκρατορίας.

BIBLION TETARTON.

Οἱ Τούρκοι ἀποβαίνουσιν εἰκοσάκις εἰς Εὐρώπην. — Πῶσις τῆς Καλλιπόλεως. — Θάνατος τοῦ Σουλεϊμάν Πασᾶ. — Συνοπτικὴ ἱστορία τῶν μοναχῶν Τούρκων. — Θάνατος τοῦ Ὁρχάν. — Τὸ ὄνομα πικρᾶς.

Οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι σιγῶσιν ἐπὶ τὰ εἴκοσι πρῶτα ἔτη ἀπὸ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ἐν Προύση τεμένους μέχρι τῆς εἰς Εὐρώπην ἀποβάσεως τοῦ Σουλεϊμάν Πασᾶ οὐχὶ ἔνεκεν δυσκληρημάτων, διότι καὶ αὐτοὶ οἱ Βυζαντινοὶ μίαν μόνον ἀναφέρουσιν ἀποτυχοῦσαν μάχην τῶν Ὀθωμανῶν, οὔτε ἔνεκα ἐλλείψεως μονίμων κατακτήσεων, ὥστε αἱ ἐπιδρομαὶ αὐτῶν ἀπέβησαν ἀτελεσφόρητοι, ἀλλ' ἐκ δύο ἄλλων αἰτιῶν, ὡς φαίνεται. Καὶ ἡ μὲν ἐστὶν ἡ φιλία καὶ εἰρήνη τοῦ Ὁρχάν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, ἥς οὐδὲ μνείας ἤξιώσαν οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι, ἡ δὲ, ἡ ὑπερέχουσα τότε διὰ τὰς κατὰ θάλασσαν δυνάμεις παρὰ τῇ βυζαντινῇ αὐτῇ ἰσχύς τῶν τουρκικῶν ἡγεμόνων καὶ κυρίων τῶν παραλίων τῆς Μυσίας, τῆς Λυδίας καὶ Ἰωνίας, ἥτοι Καρασῆ, Σαρουχάν καὶ Ἀϊδὶν, ὧν ἡ πολεμικὴ ἢ εἰρηνικὴ

διάθεσις παρείχε τότε πλείονα φόβον ἢ ἐλπίδα τῷ αὐτοκράτορι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἢ ἡ τῶν Ὀθωμανῶν κυριαρχῶν ἦττον ἰσχυρῶν τότε κατὰ θάλασσαν. Δι' ἀμφοτέρους τοὺς λόγους τούτους οἱ ἐγγύριοι ἱστοριογράφοι τῶν τελευταίων τούτων φαίνεται ὅτι ἐπείσθησαν, ὅπως διέλθωσιν ἐν βαθυτάτῃ περιφρονητικῇ σιγῇ τὰ περὶ τῶν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους συνομολογηθεῖσων συνθηκῶν εἰρήνης μεταξὺ τοῦ Ὁρχάν καὶ Ἀνδρονίκου τοῦ νεωτέρου, περὶ τοῦ γάμου ἐκείνου μετὰ μιᾶς, ἂν οὐχὶ μετὰ δύο Ἑλληνίδων ἡγεμονίδων, περὶ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν ἡγεμόνων τοῦ Καρασῆ, Σαρουχάν καὶ Αἰδίν, καὶ περὶ τῆς συμμαχίας τούτου πρὸς τὸν Καντακουζηνόν. Ἀλλὰ μᾶλλον παράδοξος φαίνεται ἡμῖν ἡ σχεδὸν βαθεῖα σιγὴ ἢ ῥαθυμία τῶν μέχρι τοῦδε Εὐρωπαίων ἱστοριογράφων τῆς ὀθωμανικῆς ἱστορίας περὶ τῆς εἰκοσαετοῦς ταύτης σιγῆς, οἵτινες προϋτίμησαν ἵνα περιορισθῶσιν ἐν ταῖς ἐκ μεταφράσεων γνωσταῖς καὶ ἐλλιπεστάταις τουρκικαῖς ἱστορίαις καὶ ἐν τῷ Χαλκοκονδύλῃ καὶ Φραντζῇ, ἐπίσης ἀνεπαρεστώτοις κυρίως πρὸς τὴν περίοδον ταύτην, ἢ μοχθήσωσιν ὅπως συλλέξωσιν εἰδήσεις διεσπαρμένas ἐν τῷ Νικηφόρῳ Γρηγορᾷ, μάλιστα δ' ἐν τῷ Καντακουζηνῷ, καὶ παραλαβόντες αὐτὰς θήσωσι χρονολογικὴν τινα τάξιν. Ὅσω ἄκαρπος καὶ ἂν ᾖ τοιοῦτος μόχθος, φαίνεται ἡμῖν ἀναπόφευκτον καθῆκον· ἐκ τοῦ αποτελέσματος δὲ τῆς ἐργασίας ταύτης ἀναπληροῦται ἐνταῦθα ἐκ τῶν Βυζαντινῶν τὸ κενὸν τῆς ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν μὲν τελείως, ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων δ' ἐν μέρει τηρουμένης εἰκοσαετοῦς σιγῆς. Πρὶν δὲ ἢ ἀνεύρωμεν τοὺς Ὀθωμανοὺς ἱστοριογράφους κατὰ τὴν εἰς Καλλιόπολιν ἀπόβασιν τοῦ Σουλεϊμάν, ἀφηγούμεθα ἐν συνόψει κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς πάσας τὰς προτέρας ἐπιδρομὰς τῶν Τούρκων πέραν τοῦ Βοσπόρου ἢ Ἑλλησπόντου, ἀφ' οὗ ἡ δύναμις αὐτῶν ἐνί-

δρύθη ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Ἀσίας μέχρι τῆς εἰς Εὐρώπην μεταθέσεως αὐτῆς ἡγουμένου τοῦ Σουλεϊμάν, καὶ μέχρι τῆς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἡπείρῳ μονίμου κτήσεως. Στρέφομεν οὖν τὰ βλέμματα εἰς τὰ ὀπίσω ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ὀθωμανικῆς δυναστείας, εἰς τὰ τελευταῖα ἔτη τῶν Σελτσούκων κυριαρχῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐφ' ὧν τὸ πρῶτον ἀπέβησαν εἰς Εὐρώπην εἰρηνικοὶ μὲν κατὰ τὸ φαινόμενον, ἀλλ' ὀλέθρια δυστυχήματα προαγγέλλοντες.

Τῷ 1263 ἀπὸ Χριστοῦ, τῷ αὐτῷ ἔτει, ἐν ᾧ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος εὐρὼν ἄστυλον ἐν τῇ αὐλῇ τῶν Σελτσούκων καὶ ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐξώρυξε τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Ἰωάννου, υἱοῦ τοῦ Λασκάρεως, νομίμου κληρονόμου τοῦ θρόνου, ὅπως ἰδρύσῃ τὴν δυναστείαν τῶν Παλαιολόγων, ἀποικία δέκα ὡς δυοκαίδεκα χιλιάδων Τουρκομάνων, ἡγουμένου τοῦ Σαλτουκιδέ, ἐγκατέστη ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου, καλουμένης ἐτι νῦν Δοδρουζικῆς Ταταρίας. Μετ' οὐ πολὺ ὁ Σελτσούκος πρόσφυξ Ἀζεδδὴν Κεϊκαβὸς, ὅστις ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ Ῥοκνεδδὴν Κιλιτζαρσλάν καταλιπεῖν αὐτῷ μόνῳ τὸν θρόνον τοῦ Ἰκονίου, κατέφυγεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐβουλεύθη, στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ πλήθους καὶ τῆς ἀνδρίας ἐκείνων (τῶν Τουρκομάνων), τῇ τολμηρᾷ συμβουλῇ καὶ συνδρομῇ τοῦ Βεχαδὶρ Ἀλῆ, μεγάλην συνωμοσίαν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἐλπίζων καταλήψεσθαι τὸν βυζαντινὸν ἀντὶ τοῦ σελτσουκικοῦ θρόνου. Ἀλλ' ἡ συνωμοσία προὔδθη ὑπὸ τοῦ οἰνοχόου τοῦ Ἀζεδδὴν, Ἑλληνας τὸ γένος, ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν ὀρησκειάν καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν προγόνων αὐτοῦ. Ὁ σουλτάνος μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν σωματοφυλάκων Βεχαδὶρ Ἀλῆ καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου αὐτοῦ Ὁγουζλιβέγη, συνελήφθησαν, καὶ

τοῦ μὲν Βεχαδὶρ ἀπέταμον τὴν κεφαλὴν, τούτου δὲ ἐξώ-
ρυξεν τοὺς ὀφθαλμοὺς, τὸν δὲ σουλτάνον μετὰ τῶν υἱῶν
καὶ τῆς μητρὸς καθεῖρξαν δεσμώτας (Α). Ὁ δὲ Βερκεχάν
(¹), ὁ ἄρχων τῶν Τατάρων τῆς Ταυρικῆς, παρορμηθεὶς
ὑπὸ τοῦ Ῥοκνεδδὶν, σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου, ὅπως ἀπαλ-
λάξῃ τῆς εἰρκτικῆς τὸν ἀδελφόν, διέβη τὸν πεπηγότα Δού-
ναβιν καὶ προχωρήσας μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντι-
νουπόλεως ἤγαγε τὸν ἐξ Αἰνίου δραπετεύσαντα Ἀζεδδὶν
μετὰ πάσης τῆς Δοβρουξικῆς ἀποικίας εἰς Ταυρικὴν,
χίλιοι δὲ τῶν σωματοφυλάκων τοῦ Ἀζεδδὶν (²), μείναν-
τες ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ἐδέχθη-
σαν ὑπηρεσίαν παρὰ τῷ αὐτοκράτορι καὶ τὸ ἱερὸν βάπτι-
σμα, καταταχθέντες ἐν τῷ στρατῷ τῶν Τουρκοπούλων
ἢ Τούρκων, τῶν ἐπιστρεψάντων εἰς τὴν χριστιανικὴν πί-
στιν (³). Ὁ στρατὸς οὗτος ἠῤῥξῃσε διὰ τῆς προσθήκης
τῶν νέων τούτων εἰς τρισχιλίους (⁴), ὧν ἤρξε μετὰ ταῦτα
ὁ Χαλήλ. Ὁ αὐτοκράτωρ πέποιθεν ἐπ' αὐτοῦς, ὥς καὶ ἐπὶ
τοὺς Ἀλανοὺς, ἐπιχειρῶν τὸν πρὸς τοὺς Κατελάνους πό-
λεμον, οἵτινες μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν
Ῥοντζερίου ἐκάλεσαν εἰς βοήθειαν πέραν τοῦ Ἑλλησπόν-
του Τούρκους.

1307 Οἱ κληθέντες ἐκ τῆς χώρας τοῦ κυρίου τοῦ Ἀϊλὶν οὗτοι
ἐπίκουροι, τετρακόσιοι τῷ πλήθει, ἦσαν ὑπὸ τὸν Ἰσακ, ὃν
οἱ Βυζαντινοὶ καλοῦσι Μελέκ Ἰσακ (⁵), τουτέστι βασι-

(1) Λουτζι, Ὁγοζναμέ, ἡ ἱστορία τῶν Σελτσουκιδῶν, σ. 143.

(2) Νικηφόρος Γρηγοράς, Βιβλ. Ζ', Κεφ. 4, § 6, σ. 140. Κεφ. 8, σ.
138, καὶ Κεφ. 6, § 6, σ. 152.

(3) Νικηφόρος Γρηγοράς, Ζ', σ. 248.

(4) Αὐτόθι.

(5) Παχυμέρης, Ζ', Κεφ. 15, 22, 29.

σιλέα Ἰσαάκ, ὡς καλοῦσι Μελλήκ Κωνσταντῖνον τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἀζεδδὶν, μείναντα ἐν Κωνσταντινπόλει καὶ δεχθέντα τὸ βάπτισμα. Οἱ Τοῦρκοι ἀπέβησαν παραχρῆμα ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην παρὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οὕτω δὲ διὰ τῆς δευτέρας ταύτης ἀποβάσεως ἐπληροῦτο ὄνειρον αὐλικοῦ τινος, γνωστὸν τῷ λαῷ, καθ' ὃ ἡ τῆς Ἀσίας παραλία καὶ ἡ Χρυσούπολις ἦσαν πλήρη Τούρκων ἐπὶ καμήλων, αἴφνης δὲ αἱ καμήλοι αὐταὶ ἤρθησαν καὶ ἐπέτασαν εἰς Εὐρώπην.

Κατὰ τὴν συναφθεῖσαν δὲ μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν Κατελάνων ἢ Ἀλμογαθάρων μάχην ἐπὶ τῆς μεταξὺ Κυψέλων καὶ Ἀπρων πεδιάδος, οἱ μὲν σωματοφύλακες ἦσαν ἐν τῷ κέντρῳ μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ πτέρυγι αἱ ὀρακικαὶ καὶ μακεδονικαὶ δυνάμεις, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ οἱ Ἀλανοὶ καὶ οἱ Τουρκόπουλοι. Ἐν τῷ ἐχθρικῷ στρατῷ τῶν Κατελάνων οἱ ἐπίκουροι Τοῦρκοι τοῦ Ἀϊδὶν ἐτάχθησαν ἐπὶ τῶν δύο πτερύγων. Τῆς συμβολῆς δὲ τῶν στρατευμάτων ἐκατέρωθεν σημανθείσης, οἱ Ἀλανοὶ καὶ οἱ Τουρκόπουλοι προὔδωκαν τὸν κύριον αὐτῶν διότι, ἀντὶ τοῦ πολεμῆσαι ὑπὲρ αὐτοῦ, ἔμενον ἀκίνητοι θεαταὶ καὶ οὕτω συνετέλεσαν εἰς τὴν ἥτταν (1). Ὁ στρατὸς τῶν στασιασάντων συνέκειτο ἤδη ἐξ ὀκτακισχιλίων ἀνδρῶν, ὧν οἱ μὲν πεντακισχιλιοὶ Κατελάνοι, ἵππεῖς τε καὶ πεζοί, τρισχιλιοὶ δὲ οἱ Τοῦρκοι ἐπίκουροι τοῦ Ἀϊδὶν καὶ οἱ αὐτομολήσαντες Τουρκόπουλοι (2). Καὶ τῶν μὲν ἤρχεν ὁ Μελλήκ Ἰσαάκ (3), τῶν δὲ ὁ Χαλήλ (4).

(1) Νικηφόρος Γρηγοράς, Ζ', 4, § 6 καὶ 7, σ. 140 καὶ 141.

(2) Αὐτ. Κεφ. 6, § 4 καὶ 6.

(3) Παχυμέρης, Ζ', 22, σ. 427.

(4) Νικηφόρος Γρηγοράς, Ζ', 8, σ. 156. Ὁ Χαλήλ οὗτος καλεῖται ὑπὸ τοῦ Παχυμέρους Ταχατζιάρην, Ζ', 29, σ. 440.

Μετά τὴν ἐν Κυφέλοις μάχην οἱ Κατελάνοι καὶ οἱ Τοῦρ-
και εἰσέβαλον εἰς ἅπασαν τὴν θρακικὴν χερσονήσον, ἀπὸ τῆς
μῆς ἀκτῆς μέχρι τῆς ἄλλης, διαβάντες τὰ στενὰ τοῦ Γά-
νου (Τεκιρτάγ), μέχρι τῆς παρὰ τὴν παραλίαν τῆς Προ-
ποντίδος* Παιδεστοῦ καὶ μέχρι τῆς παρὰ τὸν Εὐξείνον
Βιζύης (1). Ὁ δὲ Ἀνδρόνικος πρὸς κατάπausιν τῶν ἐπι-
δρομῶν αὐτῶν ἀνήγειρε περὶ τὴν Χριστοῦπολιν (B) μα-
κρὸν τεῖχος ἀπὸ θαλάσσης μέχρι τῆς τοῦ παρακειμένου ὄ-
ρους ἀκρωνυχίας, ὅπως ἀποκλείτῃ τὴν ἀπὸ Μακεδονίας
εἰς Θράκην διάβασιν (2). Οἱ Τοῦρκοι μετ' οὐ πολὺ δια-
στάντες πρὸς τοὺς νέους συμμάχους Κατελάνους, ἐσχί-
σθησαν εἰς δύο μοίρας (3), ὧν ἡ μὲν ἐκ χιλίων ἱππέων
καὶ πεντακοσίων πεζῶν ὑπὸ τὸν Μελλήκ Ἰσαὰκ ἔλαβον
ὑπηρεσίαν παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς Σερβίας Μιλουτίνῳ, ὅστις
ἐκέλευσεν ἵνα ζῶσιν ὡς ἰδιῶται καὶ μόνον ἐν πολέμῳ
ὀπλιζῶνται, ἡ δὲ ἑτέρα, ἡ ὑπὸ τὸν Χαλῆλ, ἐκ χιλίων
τριακοσίων ἱππέων καὶ ὀκτακοσίων πεζῶν συγκεκλιμένη,
διεπραγματεύθη πρὸς τὸν αὐτοκράτορα περὶ τῆς παρὰ
τὴν Χριστοῦπολιν ἐλευθέρως διαβάσεως καὶ τῆς εἰς τὰ
οἴκοι διὰ θαλάσσης ἐπιστροφῆς· καὶ ὁ μὲν αὐτοκράτωρ
ὅπως ἀπαλλαγῇ αὐτῶν, ἐδέχθη τὴν αἴτησιν, οἱ δὲ Ἕλλη-
νες στρατηγοί, εἴτε ἐξ ἀπερισκέπτου ζήλου, εἴτε ἐκ κέρ-
δους, παρέβησαν τὴν ρήτραν, γνόντες ἵνα ἐπιπέσωσι κατὰ
τῶν Τοῦρκων. Τοῦτο οὐκ ἔλαθε τούτους, οἵτινες εἰσῆλθον
εἰς παράλιον φρούριον, ὅθεν προσβαλόντες τὸ ἐλληνικὸν
στρατόπεδον, κατέλαβον τὸν θησαυρὸν καὶ τὰ βασιλικά

(1) Νικηφόρος Γρηγοράς, Ζ', 6, § 1, σ. 450, καὶ Παχυμέρης, ΣΤ',
21, σ. 423.

(2) Νικηφόρος Γρηγοράς, Ζ', 6, § 3, σ. 451.

(3) Ἀδ. σ. 4'6.

παράσημα, «μεθ' ὧν ἦν καὶ ἡ βασιλικὴ καλύπτρα, κεκο-
 » σμημένη συνήθως τῷ τε λίθῳ καὶ ταῖς τῶν μαργάρων
 » σειραῖς· ἦν δὲ καὶ τῇ ἑαυτοῦ κεφαλῇ τὸν Χαλήλ ἐπι-
 » θέντα φασὶ σκωπτικούς τε καὶ εἰρωνεὺς λόγους ἀφιέναι
 » κατὰ τοῦ βασιλέως» (1).

Διηγήθημεν ἤδη, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ, ὅπως κωλύσῃ τὴν
 τελευταίαν συμμαχίαν τῶν Κατελάνων πρὸς τοὺς Τουρ-
 κοπούλους, ὑπέσχετο τῷ ἀρχηγῷ τούτων Ἰσαὰκ Μελήκ
 τὴν θυγατέρα τοῦ Μελήκ Κωνσταντίνου, ἐγγόνην τοῦ
 Ἀζεδδὸν, τὸ ἀξίωμα τοῦ διοικητοῦ τῶν Πηγῶν, καὶ ὅτι
 οἱ Κατελάνοι μαθόντες τὴν ἀπιστίαν τῶν Τουρκοπούλων
 ἠνάγκασαν αὐτοὺς ἵνα παραδῶσιν αὐτοῖς τοὺς ἀρχηγούς
 αὐτῶν Μελήκ Ἰσαὰκ καὶ Χαλήλ (2). Καὶ ὁ μὲν ἀπεκεφα-
 λίσθη, ὡς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος, ὁ δὲ Χα-
 λήλ δραπετεύσας κατέφυγε πρὸς τὸν Ἑλληνα διοικητὴν
 τῶν Ἀπρων, ἐντεῦθεν δὲ εἰς Τζούρουλον (Τιρίχαλον).
 Τοιαῦτα ὑπέστησαν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Κατελάνων, οὓς κα-
 τέστρεψαν οἱ Ἀλμογάβαροι, οἱ δὲ στρατιῶται κατεστρά-
 φησαν ὑπὸ τῶν Σέρβων. Ὁ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Μιλουτί-
 νου Οὐρόση, βασιλέως τῆς Σερβίας, μόνιμος στρατὸς, ἐπαι-
 νελθὼν ἐκ τῆς ἐπὶ τοὺς Οὐγγρους ἐκστρατείας, ἐστασίασε
 κατὰ τοῦ μισθοδοτοῦντος αὐτὸν, ὃς κατέσφαξεν αὐτοὺς καὶ
 μόνον ὀλίγους διένειμεν ὡς δούλους (3). Οἱ δὲ ἄλλοι Τούρ-
 κοι, οἱ ἐγκλεισθέντες ἐν Χερσονήσῳ, περικυκλωθέντες ὑπὸ
 δισχιλίων ἱππέων Σέρβων, ἐπεραιώθησαν ἐξ ἀνάγκης εἰς
 Μικρὰν Ἀσίαν (4). Οὕτω πρωίμως οἱ Σέρβοι ἀναμιγνύον-

(1) Νικηφόρος Γρηγοράς, Ζ', 8, σ. 456.

(2) Παχυμέρης, Ζ', 29, σ. 440.

(3) Ἐγγελος, ἱστορία τῆς Σερβίας, σ. 249.

(4) Αὐτ. σ. 250.

ται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Τούρκων ὡς ἐχθροὶ καὶ ταπεινωτικοὶ αὐτῶν.

1321 Οἱ ἀποβάντες οὖν εἰς Εὐρώπην κατὰ πρῶτον Τούρκοι, ἡ ἀποικία τῆς Δοβρουζικῆς Ταταρίας καὶ οἱ Τουρκόπουλοι, ἦσαν Σελτσούκοι Τουρκομάνοι, οἱ δὲ τὸ δεύτερον, οἱ ὑπὸ τῶν Ἀλμογαθάρων κληθέντες εἰς ἐπικουρίαν, ἦσαν Τουρκομάνοι ἐξ Ἀϊδίν. Μικρὸν μετὰ τὴν εἰσβολὴν τούτων ἐγένετο ἡ πρώτη ἐπιδρομὴ Ὀθωμανῶν Τούρκων, οἵτινες ἐπιδάντες εἰς πλοῖα ἐληίζοντο τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης ⁽¹⁾, ὥστε «μῆτε ἀροτριᾶν, μῆτε σπεῖρειν, οὔτε τῶν πόλεων ἐξιέναι ἐδύναντο (οἱ ἐγχώριοι) ἐπὶ ἔτος ἓν καὶ μῆνας δέκα» ⁽²⁾, κατεπόρθησαν δὲ τοσοῦτοι τὴν χώραν καὶ ἐξήντησαν τὸ γαζοφυλάκιον τοῦ αὐτοκράτορος, ὥστε αὐτὸς ὑπ' ἀνάγκης ἐπώλησε τὸν χρυσὸν καὶ τὰ κοσμήματα τῶν παραστέμων, κατὰ δὲ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Καντακουζηνοῦ τὸ στέμμα ἦν ἐκ πετάλων χρυσοῦ καὶ ψευδολίθων ⁽³⁾.

1327 Ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Ὁρχάν ἄρχονται αἱ πρῶται εἰργνικαὶ καὶ φιλικαὶ σχέσεις μεταξὺ Βυζαντινῶν καὶ Ὀθωμανῶν, καὶ ἐναλλαγὴ πολέμου καὶ εἰρήνης. Ἀνδρόνικος δὲ πρεσβύτερος ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν κατὰ τοῦ ἐγγόνου Ἀνδρονίκου τοῦ νεωτέρου τουρκικὰ στρατεύματα· ταῦτα δὲ, καταπολεμηθέντα ὑπὸ τούτου μεταξὺ Τζουρούλου καὶ Σηλυμβρίας, κατέφυγον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἤτή-

(1) Νικηφόρος Γρηγοράς, II', Κεφ. 41, § 5, σ. 216, καὶ Φραντζῆς, Κεφ. 5.

(2) Κατὰ τὸν Φραντζῆν, Κεφ. 6, κατὰ δὲ τὸν συγγραφεὰ ἐπὶ δεκτικαῖς δεκα μῆνας.

(3) Νικηφόρος Γρηγοράς, II', Κεφ. 41, § 5, σ. 216, καὶ IE', Κεφ. 41, § 4, σ. 416.

σαντο παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος ναῦς, ὅπως ἀποπλεύσωσιν εἰς Ἀσίαν (1). Ἀνδρόνικος δ' ὁ νεώτερος, πολεμῶν τότε πρὸς τε τοὺς Γενουηνοὺς καὶ πρὸς τοὺς Ὀθωμανοὺς, ἐπεζήτησε τὴν συμμαχίαν τῶν ὁμόρων τοῦ Ὀρχάν, τῶν κυριαρχῶν τοῦ Σαρουχάν (Λυδίας) καὶ Ἀϊδίν (Ἰωνίας). Ἐφ' ᾧ ἀπῆλθεν εἰς Φωκαίαν, ἐπὶ θαλασσοπλοῖα καὶ αὐτονομία περιώνυμον τῆς Ἰωνίας πόλιν, ἧς οἱ κάτοικοι πρωτοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐπεχείρησαν μακρὰς θαλασσοπορίας (2), καὶ ὅπως μὴ ἀναγνωρίσωσι τὴν ἀρχὴν τῶν Περσῶν, ἀνέλαβον εἰς τὰ πλοῖα τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὴν ἄλλην κτῆσιν καὶ ἀπέπλευσαν, τὰ τεῖχη τῆς πόλεως ἀντὶ πλοίων ἀνταλλάξαντες (3), καταλιπόντες τὴν πατρίαν γῆν τοῖς λύκοις καὶ κάπροις (Γ). Οἱ ἀρπακτικοὶ λύκοι, οἱ βεβηλώσαντες τότε τὸ ἀρχαιοσέμνιον ἔδαρος τῆς παλαιᾶς Φωκαίας, ἦσαν οἱ Τοῦρκοι, ὧν ὁ γενάρχης Τοῦρκος, ὡς ὁ τῶν Ῥωμαίων, λέγεται θηλάσας λύκαιναν, καὶ οὗ οἱ πρόγονοι ἔφερον τῇ Γ' ἑκατονταετηρίδι ἀπὸ Χριστοῦ ἐπὶ τῶν σημαιῶν λύκον καὶ ἔσττησαν καὶ χρυσὸν τοιοῦτον ἐπὶ τῆς αἰχμῆς δόρατος πρὸ τῆς εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ ἄρχοντος αὐτῶν εἰσόδου (4). Ὁ Τουρκομάνης Σαρουχάν ἄρχων τῆς παλαιᾶς Λυδίας, καὶ ὁ Ἀϊδίν τῆς παλαιᾶς Ἰωνίας, συνεμάχησαν ἐν Φωκαίᾳ πρὸς τὸν Ἀνδρόνικον τὸν νεώτερον, ὁ μὲν αὐτοπροσώπως, ὁ δὲ διὰ πρέσβεων, πέμψας ἅμα καὶ δῶρα (5). Ἄμφοτεροὶ δὲ ἐχορήγησαν τὰ ἐπιτήδεια τῷ στόλῳ τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς πολιορκίαν τοῦ φρουρίου τῆς νέας Φω-

(1) Καντακουζηνός, Βιβλ. Α', Κεφ. 32, σ. 94.

(2) Πρόβλος, Α', 461.

(3) Αὐτ. Α', 105.

(4) Γέβων, ΓΜΒ', σ. 425. (5) Καντακουζ., Β', 13, σ. 238.

καίας, κατεχομένου τότε ὑπὸ τῶν Γενουησίων, ὡς καὶ ἡ Χίος καὶ ἡ Λέσθος.

Μόλις ἐπανελθὼν εἰς Διδυμότειχον (Δ) ὁ αὐτοκράτωρ ἔμαθεν, ὅτι ἐβδόμηκοντα πλοῖα τοῦ κυριάρχου τῆς Τρωϊκῆς παραλίας, τούτέστι τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Καρασῆ, δια-
 1334 περαιωθέντα τὸν Ἑλλήσποντον καὶ προσορμισθέντα ἐν Χερσονήσῳ, κατεπόρθησαν τὰ περὶ τὴν Τραϊανούπολιν καὶ Βέρροϊαν ⁽¹⁾. Παραχρῆμα ὁ αὐτοκράτωρ συναγείρας στρα-
 τὸν ἐπέτεθον αὐτοῖς· ἀλλὰ πολλοὶ τούτων ἀπεχώρησαν οἴκοθεν, οἱ δὲ χίλιοι πεντακόσιοι τῶν βαρβάρων τούτων, οἱ μέιναντες ἐν Θράκῃ, ἔπεσον πάντες ⁽²⁾.

1332 Ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ διανοούμενος ἵνα ἀπέλθῃ εἰς τὰς πόλεις τῆς Θράκης, ἔμα-
 θεν αὖθις, ὅτι πρὸ μικροῦ τουρκικὸν ἱππικὸν διαβύν τὸν Ἑλλήσποντον διεμερίσθη εἰς δύο μέρη, ὧν τὸ μὲν πορευ-
 θέν πρὸς βορρᾶν ἐδήσεν τὰ περὶ τὴν Πολύβοτον, Κισσὸν καὶ Ἀκονίτην, τὸ δὲ προθὰν πρὸς μεσημβρίαν προσέβαλε τὴν πόλιν Ῥαιδεστόν. Καὶ οὗτοι μὲν ἡττήθησαν καὶ ἀπεδιώ-
 χθησαν ὑπὸ τῶν ἐπελθόντων στρατευμάτων, ἐκεῖνοι δὲ ἐ-
 περαιώθησαν πρὸς ἑω, ἅμα μαθόντες, ὅτι ὁ βασιλεὺς χω-
 ρεῖ κατ' αὐτῶν ⁽³⁾.

Ὅσα τὰ λείψανα τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας κατε-
 τρύχοντο ὑπὸ τῶν στόλων τοῦ Καρασῆ τοῦ Μυσοῦ, καὶ
 τῶν στρατῶν τοῦ Ὀσμάν τοῦ Βιθυνοῦ, τόσῳ καθίστατο
 ἀναγκαία ἡ συνομολόγησις εἰρήνης καὶ φιλίας, τοῦλάχισ-
 στον πρὸς ἕτερον τούτων, ὡς πρότερον πρὸς τὸν Σαρου-
 χάν τὸν Λυδὸν καὶ Ἀἰδὶν τὸν Ἰωνα. Πρὸς ταχεῖαν δὲ

(1) Καντακουζηνός, Β', σ. 238.

(2) Αὐτόθι. — Ὁ Νικηφόρος Γρηγορᾶς λέγει πεντακοσίους.

(3) Καντακουζηνός, Β', σ. 266.

βοήθειαν τῆς καταπολιορκουμένης Νικομηδείας, ὁ αὐτοκράτωρ ἐπεβίβασε πεζὴν τε καὶ ἵππικὴν στρατιάν οὐ μόνον εἰς τριήρεις, ἀλλὰ καὶ εἰς φορτηγὰς ναῦς. Ἐπὶ δὲ μετεώρου ὄντος τοῦ στόλου καὶ μέλλοντος εἰς Νικομήδειαν καταίρειν (1), ὁ Ὅρχαν ἐπεμψε πρεσβείαν πρὸς τὸν βασιλέα προτείνων εἰρήνην ἢ πόλεμον, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ, φιλοφρόνως καὶ αὐτὸς προσφερόμενος ἀπεκρίνατο, ὅτι ἦν μὲν ἐτοιμοπόλεμος, ἀλλ' οὐκ ἀποκρούει τὴν εἰρήνην. Διὸ πρέσβεις ἑκατέρωθεν συνωμολόγησαν συνθήκην ἐπὶ τῷ ὄρω, ὅτι ὁ φίλος τοῦ αὐτοκράτορος Ὅρχαν οὐδόλως ἀδικήσει τὰς κατὰ τὴν ἑω πόλεις, ὅσαι ἦσαν ἐτιυπήκοοι τῶν Ἑλλήνων· εἶτα δὲ ἀντήλλαξαν ἀλλήλοις δῶρα. Καὶ ὁ μὲν Ὅρχαν ἐπεμψεν ἵππους, θηρευτικούς κύνας, τάπητας καὶ παρδάλεων δοράς, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐκπώματα ἀργυρᾶ καὶ ὑφάσματα οὐκ ἐξ ἐρίων μόνον, ἀλλὰ καὶ σηρικὰ, καὶ τῶν βασιλικῶν ἐπιβλημάτων ἓν, ὁ περὶ πλείστου παρὰ τοῖς βαρβάροις σατράπαις ἄγεται ἄει, καὶ τιμῆς εἶναι δοκεῖ τεκμήριον καὶ εὐμενείας (2). Ἀξιοσημείωτον δὲ, ὅτι ἐν τῇ πρώτῃ ταύτῃ περὶ εἰρήνης συνθήκῃ τῶν Ὀθωμανῶν πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς ἀναφαίνονται οἱ διπλωματικοὶ τύποι δώρων καὶ ἐν αὐτοῖς μάλιστα ἀργυρᾶ ἐκπώματα καὶ ἐσθῆτες, ἃ πάντα ἐν τῇ ἀνατολῇ τηροῦνται κατ' ἔθος σταθερὸν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν νεωτάτων χρόνων. Ἦδη οἱ Ἕλληνες ἔλαβον παρὰ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν δῶρον κίνδυν (καφτάν), κατὰ δὲ τὴν τελευταίαν σταυροφορίαν ὁ πρεσβύτερος τοῦ ὄρους (3) ἐπεμψε πρὸς τὸν ἅγιον

1333

(1) Καντακουζ. Β', σ. 273.

(2) Λόγ. σ. 273.

(3) Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐταιρίας τῶν Δολοφόνων.

Λουδοβίκον εἰς πίστιν μεγάλης φιλίας τὸν ἴδιον χιτῶνα, ἐκφαίνων διὰ τούτου, ὅτι ἦν αὐτῷ προσκεκολλημένος, ὡς ὁ χιτῶν τῷ σώματι (1). ἐν ὧν δὲ καὶ οἱ πρέσβεις τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας ἐκόμιζον δῶρα εἰς τὴν Πύλιν, τὰ ἀργυρᾶ ἐκπώματα ἦσαν τὰ πρῶτα (2).

Μόλις ἐπανελθὼν ὁ αὐτοκράτωρ εἰς Μακεδονίαν, ὅπου παρὰ τὴν Θεσσαλονίκην, μεταξὺ τῆς πόλεως ταύτης καὶ τῆς λίμνης Βόλβης, συνήθροισεν ἅπαντα τὸν στρατὸν, ὅπως ἐκστρατεύσῃ ἐπὶ τοὺς Σέρβους, ἔμαθεν ὅτι ἐξήκοντα πλοῖα, ἀποβιβάσαντα Τούρκους εἰς τὴν ἐσχατιάν τοῦ ὅρους Ἄθω μεταξὺ τούτου καὶ Παλλήνης (ἄλλοτε Ποτιδαίας καὶ εἴτα Κασσάνδρας, καὶ νῦν ἐτι ἐν ἐρειπίοις καταφανοῖς παρὰ τὴν νέαν Κασσάνδραν (3), παρὰ τὴν κατεσκαμμένην ἀρχαίαν πόλιν τῶν Σαρυλιῶν) (4), ἐδήουν τὴν χώραν. Ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τοῦ μεγάλου δομεστίκου ἐπορεύθη ἐπ' αὐτοὺς, ἡ δὲ μάχη ὑπῆρξε δεινὴ διότι ὁ τόπος ἦν δασώδης, ὁ δὲ ἐχθρὸς ἐμάχετο μόνον πεζῇ· καὶ ὅμως οἱ πλεῖστοι αὐτῶν ἐφρονεύθησαν ἢ ἐξωγρήθησαν· ὅσοι δὲ ἐσώθησαν χρυβέντες ἐν τοῖς δάσεσιν, ἐπανῆλθον τῇ ἐπαύριον εἰς τὰ πλοῖα αὐτῶν, ἅτινα ἐνέπρησαν πλὴν δύο, εἰς ἃ ἐπιβάντες ἀπέπλευσαν οἴκαδε μετὰ πολλῶν λαφύρων. Τίνος δὲ ἡγεμόνος τῆς ἀσιατικῆς παρα-

(1) Ζουάνελλ, σ. 15 καὶ 86.

(2) Ὅρ. τὸν κατάλογον τῶν δώρων ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς πρεσβείας τοῦ Γερτάχ, σ. 407· Schweiger, σ. 61, καὶ Oettingen, σ. 109.

(3) Σχολίον τι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Καντακουζηνοῦ λέγει, ὅτι ἡ Παλλήνη ἐκαλεῖτο καὶ Κασσάνδρα.

(4) Ὁ Μάνερτ, λέγων, Μερ. Ζ', σ. 485, ὅτι μετὰ τὸν Ἡρόδοτον καὶ Θουκυδίδην οὐδεὶς ἐγένετο λόγος περὶ τῆς πόλεως ταύτης, οὐκ εἶδε τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Καντακουζηνοῦ. Ἐν τούτοις οὗτος λέγει Σ α ρ μ υ λ ῖ ο ν, σ. 278.

λίας ἦν ὁ στόλος οὗτος; Ὁ Καντακουζηνὸς οὐδὲν λέγει, ἐν ᾧ οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἀφήσῃ περὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐξῆς ἀποβάσεως.

Ὁ υἱὸς τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Ἀἰδίν Οὐμοῦρ Βέγης, σα· 1335
τράπης τῆς Σμύρνης καὶ Ἐφέσου καὶ ἄλλων Ἰωνικῶν πό-
λεων, ἔχων ἐβδομήκοντα καὶ πέντε πλοῖα, ἀπέβη τὸ πρῶ-
τον μὲν εἰς Σαμοθράκην, εἶτα δὲ εἰς Ποροῦν κατὰ τὰ πα-
ράλια τῆς Θράκης, ὅπου ἀπέβησαν οἱ Κουμουτζηνοὶ (1).
διὸ ἔτι καὶ νῦν καλοῦνται Κουμουτζηνά (2). Οἱ Ἕλληνες
καὶ Τοῦρκοι συνηγήθησαν μικρὸν ἀπὸ τοῦ χωρίου τούτου ἐν
τῇ πεδιάδι τῆς Παναγίας. Ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι ἦσαν πλείο-
νες, οἱ Ἕλληνες ἀπέφυγον τὴν ἐπίθεσιν· ἀμφοτέρω δ' οἱ
στρατοὶ ἔμειναν ἀπρακτοὶ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἀντιπαρα-
τεταγμένοι, ἀνταλλάσσοντες λέξεις μόνον. Δύοντος ἡ-
λίου, οἱ Τοῦρκοι ἀπεχώρησαν καὶ ἐπέβησαν εἰς τὰ πλοῖα,
μηδόλως ἐνοχληθέντες ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων (3).

Ἐπὶ ἔτος, ἐν ᾧ ἐτελεύτησεν Ἀνδρόνικος ὁ πρεσβύτερος, 1336
ἡ αὐτοκρατορία ἔμεινεν ἀνενόχλητος ἐν τε τῇ ἀνατολῇ
καὶ τῇ δύσει· ἀλλὰ τῷ ἐπιόντι ὁ νέος αὐτοκράτωρ ἐπανε-
λαβε τὰς πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τοῦ Σαρουχὰν καὶ Ἀἰδίν δια-
πραγματεύσεις, ὅπως χορηγήσωσιν αὐτῷ πλοῖα καὶ σιτία
πρὸς τὴν πολιορκίαν τῆς Μιτυλήνης καὶ Φωκαίας κατὰ
τῶν Γενουησίων (4). Συνωμολόγησαν γὰρ συνθήκην, καθ'
ἣν ὁ μὲν Σαρουχὰν ὑπέσχετο στρατὸν καὶ στόλον, ὁ δὲ
αὐτοκράτωρ τὴν ἀπὸ τῶν Γενουησίων ἐλευθέρωσιν τοῦ
υἱοῦ τοῦ Σουλεϊμὰν καὶ τῶν ἄλλων εἰκοσιτεσσάρων παί-

(1) Καντακουζηνός, Β', σ. 287.

(2) Προμελία τοῦ Χατζῆ Κάλφα.

(3) Καντακουζηνός, Β', σ. 288.

(4) Αὐτόθι, Β', σ. 292.

δων ἐγκρίτων Τούρκων, οἵτινες συλληφθέντες ὑπὸ τῶν Γενουηνσίων κατεῖχοντο ἐν Φωκαίᾳ (1). Εἰς τὸ πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως στρατόπεδον ἦλθον οἱ τοῦ Ἀϊδίν υἱοὶ Χίζρ, Οὐμούρ καὶ Σουλεϊμάν προτείνοντες εἰρήνην καὶ βοήθειαν, ἐπανῆλθον δὲ μετὰ πλουσίων δώρων. Μετ' οὐ πολὺ ἐφάνη καὶ αὐτὸς ὁ Σαρουχάν μετὰ εἴκοσι καὶ τεσσάρων πλοίων, ὁ δὲ Ἀϊδίν ἐπεμψε τὸν υἱὸν Οὐμούρ μετὰ ἐτέρων τριάκοντα. Ὁ μέγας δομέστικος Καντακουζηνὸς, πολεμήσας πρὸς τὸν Οὐμούρ κατὰ τὴν εἰς Κουμουτζηνᾶ ἀπόβασιν καὶ συνάψας πρὸς αὐτὸν φιλίαν ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῆς Φωκαίας, ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς συνέντευξιν ἐν Κλαζομεναῖς, πατρίδι τοῦ Ἀναξαγόρου, μικρὸν ἀπεχούση τῆς νῦν κόμης τῶν Βουρλῶν (2), ὅπου ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας εἰστίασεν αὐτὸν, πολλὴν ἐπιδειξάμενος φίλοπροσύνην, καὶ ἔπεισεν ἵνα τῇ μὲν αὐτοκράτορι βοηθήσῃ κατὰ τῶν Γενουηνσίων, τοὺς δὲ Φιλαδελφεινοὺς, συμμάχους τῶν Βυζαντινῶν, μὴ ἐνοχλήσῃ.

Οὕτω δὲ ἐθῆκε τὰς βάσεις τῆς εἰλικρινοῦς καὶ σχεδὸν μυθώδους, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Καντακουζηνοῦ, φιλίας, ἥτις διήρκεσεν ἐπὶ δέκα ἔτη μέχρι τῆς τελευτῆς τοῦ Οὐμούρ Βέγη (3). Διαλυθέντος τοῦ λατινικοῦ στόλου, ὁ τοῦ Σαρουχάν ἀπέπλευσε μετὰ πλουσίων δώρων. Ἡ πρὸς τοὺς σατράπας τῆς Λυδίας καὶ Ἰωνίας, ἐμόρων καὶ ἀντιπάλων τοῦ Ὁρχάν, φιλία τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου ἠνάγκαζε τὸν σουλτάνον τοῦτον εἰς τὴν πρὸς

(1) Καντακουζηνός, Β', σ. 292.

(2) Αὐτόθι, σ. 204.

(3) Αὐτόθι, Βιβλ. Β', Κεφ. 28, σ. 288, καλεῖται οὗτος Ἀμούρπεκς, ὑπὸ ἐξ τῶν Ἰταλῶν Μορβασάν, ὡς ὁπανᾷται συχνὰ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Βενετίας.

τοὺς Γενονησιούς (1) φιλίαν, πολεμοῦντας τότε φανερώς πρὸς τοὺς ἐν Γαλατῇ καὶ Φωκαίᾳ Βυζαντινοὺς.

Αἰρνης ὑφισταμένης τῆς πρὸς τὸν Ὁρχάν εἰρήνης, καὶ διὰ τῆς ἐκστρατείας τούτου κατὰ τοῦ Καρασῆ βεβαιωθείσης, ἡγγέλθη ἐκ Τριγλείας (ἀκρωτηρίου κλείοντος πρὸς μεσημβρίαν τὸν Κυανῶν κόλπον), ὅτι ὁ Ὁρχάν αὐτῇ ταύτῃ ἢ βεβαίως τῇ ἀκολούθῳ νυκτὶ ἀποθήσεται εἰς τὰ περὶ τὸ Βυζάντιον, καὶ ὅτι ἡ ἐξόπλισις τοῦ στόλου αὐτοῦ οὐδόλως ἐδήλου βραχεῖαν ἀρπαγὴν, ἀλλὰ μόνιμον καταστροφὴν καὶ ἄλωσιν τῶν δύο πρὸ τῆς πόλεως κειμένων χωρίων Ἐπιβατῶν καὶ Ἀθύρας. Διὸ παραχρῆμα ὁ αὐτοκράτωρ ἀπέστειλε τὸν μέγαν δομέστικον Καντακουζηνόν μετὰ εἴκοσιν εὐγενῶν καὶ τεσσαράκοντα στρατιωτῶν (2) πρὸς τι χωρίον, Ἐννεακόσια καλούμενον, ὅπου ὑπετίθετο, ὅτι ἀποθήσονται οἱ βάρβαροι, αὐτὸς δὲ ἐξώπλισεν ὅ,τι ἐκ τοῦ στόλου ἔμενεν ἐν τῷ λιμένι μάχιμον, τουτέστι μόνον δύο τριήρεις (3). Οἱ πυρποληθέντες σιτοβολῶνες καὶ οἱ κλαυθοὶ τῶν ἀρπαγέντων νηπίων καὶ γυναικῶν ἐδήλουν τὴν νυκτὸς παρὰ τὸ Ῥήγιον (Βουγιουκτζεκμετζέ) ἀποβάσιν τῶν βαρβάρων, ὅποι ὁ Καντακουζηνὸς ἔσπευσεν, ὡς καὶ ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τῶν δύο τριηρῶν, ὅστις περὶ τὸ λυκαυγές, ἐπιβάς τοῦ ἵππου τοῦ μεγάλου δομεστίκου, ὤρμησεν ἐκθύμως πρὸς τὸν ἐχθρόν (4). Κατὰ τὴν μάχην, παραταθείσαν μέχρι μεσημβρίας, ἔπεσον ὡς χίλιοι Τοῦρκοι, τριακόσιοι δὲ ἐξωγρήθησαν, ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν ἄλλως ἀξιόπιστον τὸν Νικηφόρον Γρηγο-

(1) Νικηφόρος Γρηγοράς, Δ', 11, σ. 332.

(2) Αὐτόθι.

(3) Καντακουζηνός, Β', σ. 308.

(4) Νικηφόρος Γρηγοράς, Δ', 11, σ. 332.

ρᾶν, οὐδεὶς ἔπese (1). Ὅσοι τῶν Τούρκων ἐσώθησαν, ἐπέ-
βησαν εἰς τρία μόνον πλοῖα ἀναπετάσαντες ἐπὶ μὲν τοῦ
ἐνὸς ὀκτῶ, ἐπὶ δὲ τοῦ ἐτέρου δέκα ἱστία, καὶ εὐτυχήσαντες
ἐπιφόρου πνεύματος ἔφυγον· τῶν δὲ αὐτοκρατορικῶν τριη-
ρῶν, παρασκευαζομένων εἰς καταδίωξιν αὐτῶν, τῆς μὲν
ἐρράγησαν οἱ κάλῳ, τῆς δὲ ἐτέρας καταχθεῖσα ἡ κεραία
κατέπεσεν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος (2). Πέντε καὶ τριάκον-
τα πλοῖα ἔμειναν κενὰ ἐν τῇ ἀκτῇ. Τῇ ἐπιούῃ δὲ
νυκτὶ, ὅτε ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς ἐσκύλευε τοὺς νε-
κροὺς τῶν πολέμιων, ἐννέα ἄλλα τουρκικὰ πλοῖα, πλέον-
τα εἰς βοήθειαν, κατέπλευσαν καὶ ἐφώρμησαν πρὸς τὰς δύο
αὐτοκρατορικὰς τριήρεις· παρ' ὀλίγον δὲ κατέλαβον ταύ-
τας, διότι οἱ Τούρκοι ἐμάχοντο ἤδη ἐπὶ τοῦ καταστρώμα-
τος τῆς ἐτέρας· ἀλλ' ἠττήθησαν καὶ ἔφυγον ἐφ' ἐνὸς μό-
νον πλοίου.

1340 Εἰ καὶ αἱ ἐπιδρομαὶ αὗται τῶν Τούρκων προέβαινον μέ-
χρι τῶν πυλῶν τῆς πρωτευούσης, ὁ αὐτοκράτωρ τυφλῶτ-
των παρέλαβε Τούρκους ἐπικούρους, καὶ δὴ δισχιλίους ὑπη-
κόους τοῦ σατράπου τῆς Σμύρνης καὶ Ἐφέσου (3). Οὕτως
οἱ Τούρκοι οὐχὶ μόνον οὐκ ἀπετράπησαν, ἀλλ' ἐθάρρυσαν εἰς
νέας ἐπιδρομὰς μετὰ μείζονος δυνάμεως, ἐξ ὧν ὀκτακισχί-
λιοι διέβησαν τὸν Ἑλλήσποντον καὶ λεησάμενοι νυκτὸς καὶ
ἡμέρας τὴν Θράκην καὶ Μυσίαν, καὶ ἄφθονα λάφυρα φέ-
ροντες, μόλις ἤθελον ἐπανακάμψαι οἴκαδε.

Τοιαύτη ἀνάγκη καθίστα ἀναγκαίαν νέαν διαπραγμα-

(1) Νικηφόρος Γρηγορᾶς, Δ', σ. 332.

(2) Κωνσταντίνου, Β', σ. 308. Ὁ Νικηφόρος Γρηγορᾶς λέγει, ὅτι ὁ
αὐτοκράτωρ κατέλαβε δεκατέσσαρα μόνον πλοῖα καὶ δέκα ἔφυγον.

(3) Νικηφόρος Γρηγορᾶς, σ. 335.

τευσιν πρὸς εἰρήνην· διὸ ἡ πρὸς τὸν Ὀρχάν ἀνενεώθη τό-
 σω μᾶλλον ταχέως, ὅσω ὁ σατράπης τῆς Λυδίας Σαρου-
 χάν παρασπονδῶν ἠπειλεῖ τὰς ἐλληνικὰς χώρας διὰ στό-
 λου, ἡγουμένου τοῦ Γιαξῆ, ὃς τῷ ὄντι μετ' οὐ πολὺ κατε- 1341
 πόρθησεν αὐτάς (¹). Δις ὁ μέγας δομέστικος Καντακου-
 ζηνὸς ἐνίκησε τοὺς εἰς Χερσόνησον ἀποβάντας Τούρκους,
 ὥστε ὁ Γιαξῆς ἐζήτησεν εἰρήνην, ἣν καὶ εὐχερῶς ἔλαβε (²).

Ὁ Καντακουζηνὸς οὐχὶ ἤδη μέγας δομέστικος, ἀλλὰ
 διὰ τῆς αἰσίας ἐκβάττω τῶν μηχανημάτων αὐτοῦ γενό-
 μενος αὐτοκράτωρ καὶ σύνθρονος Ἰωάννου τοῦ Παλαιο- 1342
 λόγου, ὠκοδόμησε τὴν ἀδίκως ἰδρυθεῖσαν ἀρχὴν ἐσωτερι-
 κῶς μὲν ἐπὶ στάσεως, ἐξωτερικῶς δὲ ἐπὶ τῆς ἐπικουρίας
 τῶν βαρβάρων. Διὸ ὁ σατράπης τῆς Ἰωνίας Οὐμούρ, πρὸς
 ὃν συνῆψεν ἄλλοτε ἐν Φωκαίᾳ ἰδίαν φιλίαν, παραλαβὼν
 τριακοσίας καὶ ὀγδοήκοντα ναῦς, ἐν αἷς ἦσαν εἰκοσιοκτὼ
 χιλιάδες μαχητῶν, κατέπλευσεν εἰς βοήθειαν παρὰ τὰς ἐκ-
 βάλας τοῦ Ἑβρου (³).

Ὁ Καντακουζηνὸς, καταπιεζόμενος ὑπὸ τοῦ ἀντιπά-
 λου αὐτοῦ τοῦ ἀρχιναάρχου Ἀποκαύκου, κατέφυγε τότε
 πρὸς ἄλλον αὐτοῦ σύμμαχον, τὸν βασιλέα τῆς Σερβίας,
 ἀπὸ τοῦ Διδυμοτείχου, καταλιπὼν αὐτόθι τὴν νέαν βασι-
 λίδα Εἰρήνην. Ἡ δὲ ἔπεμψεν εἰς προὔπαντησιν τοῦ συμ-
 μάχου τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς τοὺς εὐγενεῖς τῆς αὐλῆς, καὶ
 ὅσους ἵππους συνήθροισεν, ἥτοι ἑκατόν· εἰ δὲ οὗτοι ἦσαν
 ὀλίγοι, ὁ Οὐμούρ ὁμῶς ὡμολόγει χάριτας καὶ εὐχαρι-
 στίαις τῇ βασιλίδι ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ τιμῇ, διανείμας αὐτοὺς

(1) Καντακουζηνὸς, Β', Κεφ. Θ', σ. 379.

(2) Αὐτόθι, σ. 381.

(3) Αὐτόθι, Γ', σ. 540.

μὲν τοῖς προβεβηκόσι πολεμισταῖς, αὐτὸς δὲ ἐπορεύθη μετὰ δισχιλίων πεζῶν λογάδων εἰς Διδυμότειχον, ὅπου παρέσχε τὰ λάφυρα τῶν στρατιωτῶν τοῖς κατοικοῖς τῆς κατατρυχομένης πόλεως, ὅπερ περὶ Τούρκου ἀπίστευτόν ἐστι σχεδόν, καὶ κατέλιπεν ἑνεακισχιλίους ἄνδρας ἐκ τῆς στρατιᾶς, ὥς καὶ πεντακοσίους λογάδας ⁽¹⁾ πρὸς φρούρησιν τῆς πόλεως, μετὰ δὲ τῶν λοιπῶν χιλίων καὶ πεντακοσίων λογάδων καὶ δισχυρίων ἄλλων στρατιωτῶν ἀπῆλθεν εἰς Σερβίαν, ὅπου διέτριβεν ὁ Καντακουζηνός. Ἄλλ' οἱ Φεραῖοι ἔστησαν τὴν πορείαν αὐτοῦ διὰ πλαστῶν ἐπιστολῶν, ἃς ἐνεχέρισαν αὐτῷ ἐν ὀνόματι τοῦ Καντακουζηνοῦ ⁽²⁾. διὸ ἀναστρέψας εἰς Βῆραν, ἔνθα προσωρμίσθησαν αἱ νῆες αὐτοῦ κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἑβρου, εὔρε τριακοσίους ναύτας καὶ σχεδὸν πάντα τοὺς αἰχμαλώτους ἀποθανόντας κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα ὑπὸ δεινοῦ ψύχους ⁽³⁾. Ὁ Οὐμούρ ἐπέστειλε πρὸς τὴν βασιλίδαν, γυναῖκα τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἐξαιτούμενος συγγνώμην· διότι διὰ τὸν χειμῶνα οὐκ ἐδυνήθη ἵνα ἐπανεέλθῃ προσκυνήσων αὐτὴν ⁽⁴⁾, ὑπέσχετο δὲ ἐπανακάμψαι τῷ ἐπιόντι ἔτει.

4343 Τῷ ὄντι τῷ ἔαρι τοῦ ἐπιόντος ἔτους τριακόσια πλοῖα τοῦ Οὐμούρ μετέωρα εἰς τὸ πέλαγος ἔπλεον, ἀλλ' ἕνεκα τρικυμίας ἐξώκειλεν ὁ στόλος οὗτος εἰς Εὐβοίαν καὶ ἡλαττώθη κατὰ τὸ τρίτον, μόνον δὲ διακόσια πλοῖα κατέπλευσαν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Κλωπᾶ προταγορευομένου ⁽⁵⁾ περὶ τὴν Θεσσαλονίκην, πρὸ τῶν τειχῶν δὲ ταύτης ὁ Καντα-

(1) Τούτους, κατὰ τὸν Καντακουζηνόν, ἀπέμειπεν εἰς τὰς ναῦς, φρουρήσοντας ἄχρις ἐπανάξει. » Βιβλ. Γ', σ. 541.

(2) Αὐτόθι, σ. 542.

(3) Αὐτόθι.

(4) Αὐτόθι. (5) Αὐτόθι, Γ', Κεφ. 63, σ. 567.

κουζηνός συνέτυχε τῷ Οὐμούρ. Γενομένου συμβουλίου περὶ τῆς διὰ τῆς βίας ἀλώσεως τῆς πόλεως, ἡ διὰ τοῦ λημοῦ, ὁ Καντακουζηνός ἐνέκρινε τὴν τελευταίαν γνώμην, τιμῶν τὸν ἅγιον μάρτυρα Δημήτριον (1), οὗ τὸ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ θυματοργὸν κουβούκλιον ἀπεστάλαξεν εὐώδεις ἔλαιον. Μετὰ μῆνα ὁ Οὐμούρ ἐπεμφεν οἴκαδε τὸν στόλον, τηρήσας παρ' ἑαυτῷ ἑξακισχίλιους μόνον στρατιώτας, μεθ' ὧν ἀνεχώρησεν ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης σὺν τῷ Καντακουζηνῷ, τῇ δὲ ἐβδόμῃ ἡμέρᾳ ἀφίκοντο εἰς τὰ περὶ τὴν Χριστοῦπολιν στενὰ, ἃ διέβησαν ἀπονητί (2).

Μάτην πολιορκήσαντες τὸ Περιθεώριον, ἐπανῆλθον εἰς Διδυμότειχον, ὅπου οἱ ἐν αὐτῷ ὑπεδέξαντο δημοτελέστατα τὸν Οὐμούρ, ὅστις ἐξύμνησεν ἱπποτικῶς τὰς ἀρετὰς τῆς Αὐτοκρατείας Εἰρήνης (3). Ἐν τούτοις ἡ μήτηρ βασιλίσσης Ἄννα ἡ ἐκ Σαβαυδίας καὶ τὸ ἔρρεισμα αὐτῆς ὁ μέγας ναύαρχος Ἀπόκαυκος διεπραγματεύοντο πρὸς τε τὸν βασιλέα τῶν Βουλγάρων καὶ πρὸς τὸν Οὐμούρ, ὅπως πείσωσιν αὐτοὺς ἐπανελθεῖν εἰς Ἀσίαν (4). Ὁ εὐσυμπερίφορος Τοῦρκος ἐξηπάτησε τὸν ξενίζοντα αὐτὸν Ἕλληνα, διεξαγαγὼν τοσοῦτον ἐπιτηδεύειν τὴν πρὸς τὴν αὐλὴν τοῦ Βυζαντίου διαπραγματεύειν ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Καντακουζηνοῦ, ὥστε οὗτος ἐκὼν ἄκων ἐπέισθη, ὅτι οἱ δεκακισχίλιοι χρυσοί, οὓς ὁ Οὐμούρ ἔλαβε παρὰ τῶν ἐναντίων αὐτοῦ, χρησιμεύσουσι μόνον ἵνα παράσχωσι νέας δυνάμεις πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ ὑπὲρ αὐτοῦ πολέμου (5). Ὁ

(1) Νικηφόρος Γρηγοράς, Βιβλ. II', Κεφ. 10, § 8, σ. 422.

(2) Αὐτόθι.

(3) Καντακουζηνός, Βιβλ. Γ', σ. 575.

(4) Αὐτόθι καὶ Νικηφόρος Γρηγοράς, Βιβλ. ΙΔ', Κεφ. 1, σ. 435.

(5) Νικηφόρος Γρηγοράς, αὐτόθι.

Τουρκος ἀπέπλευσεν ὑποσχόμενος, ὅτι «ὀλίγω ὕστερον ἐπίκουρος ἰσχυρότερος τῷ Καντακουζηνῷ ἐπανάξει» (1). ἔπεισε δὲ αὐτὸν ἵνα ἀναχωρήσῃ οὐχὶ ὁ βυζαντινὸς χρυσὸς, ἀλλ' ὁ ἀπειλῶν κίνδυνος τὴν ἰδίαν χώραν, ὅπου στόλος λατινικὸς, συγκεείμενος ἐκ τῶν τριήρεων τῶν Βενετῶν, τοῦ Πάπα καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Κύπρου ἠπείλουν τὴν πρωτεύουσάν αὐτοῦ Σμύρναν (2). Καὶ τὸ μὲν φρούριον κατέλαβον οἱ κατὰ τῶν Τούρκων τὸ πρῶτον συμμαχοῦντες χριστιανοί, ἢ λατῖνοι, ὡς καλοῦσιν αὐτοὺς οἱ Βυζαντινοί (3), ὁ ναύσταθμος καὶ ὁ στόλος τοῦ Οὐμούρ ἐπυρπολήθη, αἱ δὲ παραπλέουσαι τριήρεις ἐκώλυσαν τὴν ἐξάρτησιν νέου στόλου καὶ τὴν διαπόντιον τοῦ Οὐμούρ ἐπάνοδον.

1345 Οὗτος δὲ, ὅπως διαβῇ τὸν Ἑλλησπόντον, διεπραγματεύθη ἐξ ἀνάγκης πρὸς τὸν ὁμορον αὐτοῦ Σαρουχάν τὸν Λυδίας σατράπην, περὶ τῆς διὰ τῆς χώρας αὐτοῦ διαβάσεως, ὁ δὲ Σαρουχάν ἐπέτρεψεν αὐτῷ τὴν διὰ τῶν χωρῶν αὐτοῦ δίοδον μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου ἀντὶ τῆς παραχωρήσεως χώρας τινὸς ἀμφισβητουμένης, συνέστησε δὲ ἔτι διαφερόντως τῷ Οὐμούρ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Σουλεϊμάν (4), ὅστις ἤδη πρότερον ἐπεσκέψατο τὸν Καντακουζηνὸν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς, παρασχὼν αὐτῷ ἵππους καὶ ὅπλα καὶ στρατιάν οὐκ ὀλίγην καὶ ἐφιλοφρονήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως (5). Οὕτως ὁ Οὐμούρ, συνεχestraτεύων τῷ υἱῷ τοῦ Σαρουχάν Σουλεϊμάν μετὰ εἰκοσακισχιλίων ἱππέων, ἐπορεύθη

(1) Νικηφόρος Γρηγοράς, Βιβλ. ΙΑ', κεφ. 4, σ. 435.

(2) Καντακουζηνός, Βιβλ. Γ', σ. 584. Λωζιέ.

(3) Αὐτόθι, σ. 584.

(4) Αὐτόθι σ. 649.

(5) Αὐτόθι, σ. 617.

διὰ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας εἰς Ἑλλάσποντον, ὅπου πε-
ραιωθείς εἰς Εὐρώπην, ἀφίκετο τὸ τρίτον εἰς Διδυμότει-
χον ὡς σύμμαχος τοῦ Καντακουζηνοῦ· παραχρῆμα δὲ ἐ-
βοήθησε τούτῳ κατὰ τοῦ Βουλγάρου Μομιτζίλου, ὅστις
ἄρχων τῆς Ξανθείας καὶ τῶν τῆς Μερόπης πόλεων μέχρι
τῶν ὁρίων τῆς Πελοποννήσου, ἦν τότε ὁ ἐπιφοβώτατος
ἐχθρὸς τῆς αὐτοκρατορίας (1). Ὁ Οὐμούρ νικήσας αὐτὸν
παρὰ τὸ Περιθεώριον, ἐκυρίευσεν τῆς Ξανθείας, ὁ δὲ Μομι-
τζίλος ἀνεχώρησεν ἀκωλύτως μετὰ τῶν θησαυρῶν αὐτοῦ
εἰς Βουλγαρίαν (2). Ἐν τῷ γενομένῳ δὲ συμβουλίῳ, εἰ ἦν
λυσιτελὲς λῦσαι τὴν πολιορκίαν τῶν Φερῶν, ὑπὸ τοῦ βα-
σιλέως τῆς Σερβίας πολιορκουμένων, ἢ πορευθῆναι ἐπὶ
τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ Καντακουζηνὸς, ὁ τὸ πρῶτον
συμβουλευών, οὐκ ἴσχυσε. Καὶ ὁμῶς προῦχώρησαν εἰς
Κωνσταντινούπολιν, καὶ πρὸ τῶν πυλῶν αὐτῆς ἐλθόντες,
ἐστρατοπεδεύσαντο εἰς Ἀπάμειαν ἐν τινι μεγάρῳ, κειμένῳ
μεταξὺ τοῦ νῦν Κουτσουκτζεκμετζέ καὶ Βαλουκλή, ὅτε ὁ
τοῦ Σαρουχὰν υἱὸς Σουλεϊμάν, κατασχεθεὶς ὑπὸ λαυροτά-
των πυρετῶν, ἀπέθανε (3). Ὅπως δὲ προλάβῃ παρὰ τῷ
Σαρουχὰν πᾶσαν ὑποψίαν φαρμακεύσεως τοῦ Σουλεϊμάν,
ὁ Οὐμούρ ἐγὼν ἐπανελθεῖν οἴκαδε μετὰ τοῦ στρατοῦ, εἰ καὶ
ἐξ ἀρχῆς ὑπέσχετο, ὅτι οὐδόλως ἀποχωρισθῇσεται τοῦ
φίλου αὐτοῦ πρὸ τῆς λήξεως τοῦ σερβικοῦ πολέμου (4).
Ἡ αὐτοκράτειρα, μήτηρ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, μι-
μουμένη τὸ δλέθριον παράδειγμα τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἐ-

(1) Καντακουζηνὸς, Βιβλ. Γ', σ. 650.

(2) Αὐτόθι, σ. 652.

(3) Αὐτόθι, σ. 661.

(4) Αὐτόθι, σ. 662.

ζήτησεν ὡταύτως βοήθειαν παρὰ τῶν Τούρκων, ἰδίᾳ δὲ παρὰ τοῦ Σαρουχάν, ὅστις παρέσχεν αὐτὴν, ἀλλ' αὕτη ἀπέβη ἀνωφελὴς διὰ τὴν ὑπὲρ τοῦ Καντακουζηνοῦ ἐνεργὸν φιλίαν τοῦ Οὐμούρ. Κατ' ἔθος δὲ ἐπικρατοῦν τότε παρὰ τοῖς σατράπαις Τούρκοις τῆς ἀσιατικῆς παραλίας ἐν ταῖς ἐκστρατείαις ἕκαστος αὐτῶν ἐπέτρεπεν ἀσμένως, ἵνα μετάρχῃσι τῶν ἐπιδρομῶν καὶ ξένοι ὡς κοινωνοὶ τῶν κινδύνων καὶ τῆς λείας ⁽¹⁾. Οὕτω μετὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Σαρουχάν, τῶν πεμφθέντων πρὸς βοήθειαν τῆς βασιλίδος, ἠνώθησαν δισχιλίοι μαχηταὶ τοῦ Οὐμούρ, οἵτινες πιστῶς καὶ ἐπιτυχῶς ἐξετέλεσαν κρύφα τὴν παραγγελίαν αὐτοῦ, ἀποσπάσαντες τὸ πλεῖστον τῶν πολεμιστῶν ἀπὸ τῆς βασιλίδος καὶ συντάξαντες αὐτοὺς ὑπὲρ τοῦ Καντακουζηνοῦ ⁽²⁾.

Ἀλλὰ τότε ὁ Καντακουζηνὸς ἤλπισε πάλιν εὐρήσειν νέον σύμμαχον Τούρκον, ἰσχυρότερον μάλιστα τοῦ Οὐμούρ καὶ Σαρουχάν, τὸν Ὁρχάν, αἰτήσαντα εἰς γάμον τὴν θυγατέρα αὐτοῦ ⁽³⁾. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ «οὔτε ἀπέιπατο τὴν πρεσβείαν, οὔτε εὐθὺς συνέθετο πρὸς τὴν ἐπιγαμίαν, ἀλλὰ προσηνῶς τε καὶ ἡμέρως τοῖς πρέσβεσι χρηματίσας καὶ δῶρα παρασχόμενος, νῦν μὲν ἔλεγε μηδὲν ἀποκρίνεσθαι, ὕστερον δὲ ὀλίγῳ πέμψας πρεσβείαν τὴν ἀπόκρισιν ποιήσασθαι.» Βουλευσάμενος δὲ μετὰ τῶν οἰκείων καὶ τῶν ἐν τέλει περὶ τούτου, ἔπεμψε πρεσβείαν καὶ πρὸς τὸν πιστὸν φίλον αὐτοῦ Οὐμούρ, ὅπως ἐρωτήσῃ περὶ τούτου· ὁ δὲ ἀρι-

(1) Κωνσταντινούπολις καὶ Βόσπρος, Βιβλ. Γ', Κεφ. 96, Τόμ. Β', σ. 875.

(2) Καντακουζηνός, Βιβλ. Γ', σ. 887.

(3) Ἀπόλλ., σ. 82.

σον ἡγείτο, καὶ συνεβούλευσεν αὐτῷ ἵνα δεχθῇ τὸ κῆδος ⁽¹⁾, ἐπειδὴ ὁ Ὀρχάν εὐχερῶς ἠδύνατο βοηθεῖν αὐτῷ (E). Ἡ εὖνους αὕτη γνώμη τόσῳ ἥττον ἦν ἀπορρίπτέα, ὅσῳ καὶ ἡ βασιλὶς Ἀννα ἐπεζήτει συγχρόνως τὴν ἐπικουρίαν τοῦ Ὀρχάν, ἴσως δὲ καὶ τὴν τιμὴν τῆς ἀγχιστείας. Ἐμνήστευσεν οὖν ὁ Καντακουζηνὸς τὴν θυγατέρα τῷ ἡγεμόνι τῶν Ὀθωμανῶν, ὃς ἐπεμψε παραχρῆμα τριάκοντα ναῦς καὶ ἱππεῖς οὐκ ὀλίγους καὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν ὑπ' αὐτὸν, ὅπως ἀγάγῃ τὴν μνηστὴν πρὸς αὐτόν ⁽²⁾.

Ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς αὐλῆς καὶ τῶν οἰκείων ἀπῆλθεν εἰς Σηλυμβρίαν, ὅπου ἐν τῷ πεδίῳ πρὸ τῆς πόλεως ἡγέρθη πρόκυψις ἐκ ξύλων, κεκαλυμμένη ποικιλοχρόοις τάπησιν, ἐφ' ἧς κατ' ἀρχαῖόν τι βυζαντινὸν ἔθος, ὅτε αἱ θυγατέρες τῶν βασιλέων ἐνυμφεύοντο ξένους, ἡ μνηστὴ ἀναγκαίως ἐδεικνύετο πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τῷ δήμῳ. Παρὰ τῇ προκύψει ταύτῃ ἐστήθη ἡ αὐτοκρατορικὴ σκηνή, ἐν ᾗ ἵστατο ἡ βασιλὶς μετὰ τῶν τριῶν θυγατέρων. Τὴν τακτὴν δὲ τῆς παραδόσεως τῆς μνηστῆς ἐσπέραν ἡ μὲν βασιλὶς ἔμεινεν ἐν τῇ σκηνῇ μετὰ τῶν ἐπιλοίπων δύο θυγατέρων, Θεοδώρα δὲ ἡ νυμφευομένη ἐπὶ τὴν πρόκυψιν ἀνῆλθε· καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ἵστατο ἔφιππος, πάντες δὲ οἱ λοιποὶ πεζῇ ἀνέμενον περίξ. «Οὕτω τῶν παραπετασμάτων περιαιρεθέντων, ἦν δὲ περικεκαλυμμένη ἡ πρόκυψις πανταχόθεν διαχρύσοις καὶ σθηκοῖς ὑφάσμασιν, ἀνεφάνη ἡ νύμφη, καὶ λαμπάδες ἦσαν περὶ αὐτὴν ἡμμέναι ἑκατέρωθεν, ὥς εὐνοῦχοι κατέχοντες ἐπὶ γόνυ κεκλιμένοι, οὐκ ἐφαίνοντο. Σάλπιγγες δὲ ἤχησαν ἐπὶ πλεῖστον, καὶ αὐλοὶ

(1) Καντακουζηνός, Βιβλ. Γ', σ. 683.

(2) Αὐτόθι, σ. 683.

- καὶ σύριγγες καὶ ὅσα πρὸς τέρψιν ἐξεύρηται ἀνθρώποις. Πausαμένων δὲ ἐκείνων, ἐγκώμια ᾗδον οἱ μελωδοὶ ὑπὸ τινων λογίων πρὸς τὴν νύμφην πεποιημένα» (1). Ἐπὶ τινος ἡμέρας ὁ βασιλεὺς εἰστιάσας τὴν τε στρατιὰν καὶ πάντας τοὺς ἐν τέλει Ῥωμαίους καὶ βαρβάρους, εἴτα δὲ ἐξέπεμψε τὴν θυγατέρα πρὸς τὸν ἐξηκοιτούτην ἄνδρα, ὅστις κατὰ τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας ἔγχευε πρώτην γυναικα τὴν ὡραίαν Ἑλληνίδα Νιλουφέρ, ἀρπαγείσαν ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ὀσμάν. Μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου τούτου γάμου κεῖται ἡμισυς αἰὼν νικῶν, δι' ὧν κατωρθώθη ὅπως ἡ νῦν νύμφη μὴ ᾗ ὥς τὸ ἡρπαγμένον ἀπὸ τοῦ φρουρίου κοράσιον, ἀλλὰ θυγάτηρ τῶν Kaisάρων, παραδιδομένη αὐτῷ ἐκουσίως καὶ μετὰ δημοτελεστάτων πομπῶν (2).
- 1348 Τῷ ἐπιόντι ἔτει ὁ Ὀρχάν πανοικεσία ἦλθεν εἰς Χρυσούπολιν πρὸς τὸν πενθερόν, ὅπου ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας συνήδοντο ἀλλήλοις εἰς θήρας, εἰς πότους καὶ εἰς φιλοτησίας· καὶ ὁ μὲν αὐτοκράτωρ μετὰ τοῦ γαμβροῦ συνήσθιον ἐπὶ τῆς αὐτῆς τραπέζης, οἱ δὲ ἐξ ἄλλων προτέρων γυναικῶν τέσσαρες υἱοὶ τοῦ Ὀρχάν ἐφ' ἑτέρας οὐ μακράν τοῦ βασιλέως, πέριξ δὲ οἱ μεγιστᾶνες Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι ἀνακεκλιμένοι ἐπὶ ταπήτων. Καὶ ὁ μὲν Ὀρχάν ἔμεινεν ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ μετὰ τῆς θυγατρὸς Θεοδώρας καὶ τῶν τεσσάρων υἱῶν τοῦ Ὀρχάν ἀπῆλθον εἰς Βυζάντιον, ὅπου ἡ Θεοδώρα διέμεινεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας παρὰ τῇ βασιλίδι μητρὶ καὶ ταῖς ἀδελφαῖς, εἴτα δὲ ἀνέ-

(1) Καντακουζηνός, Β.βλ. Δ', σ. 717.

(2) Ὁ Ὀρχάν γεννηθεὶς τῷ 687 (1283), ἡβῶντων εἰς τὸ μὲν πρῶτον τὴν θυγατέρα τοῦ κυρίου τῶν Βηλοκώμων τῷ 699 (1299), τὸ δὲ δεύτερον τὴν θυγατέρα τοῦ Καντακουζηνοῦ τῷ 1346.

στρεφεν εἰς Βιθυνίαν μετὰ τῶν υἱῶν τοῦ Ὁρχάν, φιλοτίμως παρὰ βασιλέως τοῦ πατρὸς εὐεργετηθέντων ⁽¹⁾. Οἱ νέοι οὗτοι φιλικοὶ καὶ συγγενικοὶ δεσμοὶ ἦσαν ἀνεπαρκεῖς, ὅπως καταστείλωσι τὸ πρὸς τὴν λεηλασίαν ἀρχαῖον ἔθος τῶν Ὀθωμανῶν· διότι μικρὸν ὕστερον ἀπὸ τῆς ἐν Βοσπόρῳ ἐπισκέψεως τοῦ Ὁρχάν σπεῖρά τις λογάδων Ὀθωμανῶν πολεμιστῶν, διαβάσα τὸν Ἑλλήσποντον, κατεπόρθησε τὰς πόλεις τῆς Θράκης. Ἐπειδὴ δὲ τὰ παραθαλάσσια χωρία ἦσαν ἤδη ἔρημα ἐκ τῶν προτέρων ἐπιδρομῶν καὶ κενὰ πραγμάτων καὶ κατοίκων, οἱ Ὀθωμανοὶ οὗτοι ἐσχίσθησαν εἰς δύο μοῖρας, καὶ ἡ μὲν τῶν ἱππέων φάλαγξ, εἰς χιλίους καὶ διακοσίους τὸν ἀριθμὸν, ἐχώρησε πρὸς ἀνατολὰς καὶ διῆλθε τὰ περὶ τὴν Βιζύην, ἡ δὲ πεζικὴ δύναμις, ἐκ χιλίων καὶ τετρακοσίων εὐζώνων συγκειμένη, ἐγκαταλιποῦσα πρὸς τὰ δεξιὰ τὴν Ῥοδόπην καὶ τὰς περὶ Διδυμότειχον πόλεις, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Χαλκιδικὴν χερσόνησον, (τὴν μετὰ τοῦ Στρυμονικοῦ καὶ Θερμαϊκοῦ κόλπου κειμένην, νῦν δὲ Κοντέσσης ἢ Σαλονίκης καλουμένην). Ἐνταῦθα προῦπήντησεν αὐτοῖς ὁ κυβερνήτης τῆς Χαλκιδικῆς Ματθαῖος, υἱὸς τοῦ Καντακουζηνοῦ· μετὰ κρατερὰν δὲ μάχην, καθ' ἣν οἱ τοξόται Τούρκοι ἐτόξευσον φυγομαχοῦντες κατὰ τὸν τρόπον τῶν Πάρθων, οὐδεὶς τούτων ἐσώθη, ὅπως ἀναγγεῖλη εἰς Ἀσίαν τὴν καταστροφὴν αὐτῶν ⁽²⁾. Ὁ Καντακουζηνός, ὢν τότε ἐν Μηδίᾳ (τῇ ἀρχαίᾳ Σαλμυδησῶ), κειμένη ἐπὶ τῶν παραλίῳν τοῦ Εὐξείνου, ὅπου ἐπανάγαγεν εἰς ὑπακοὴν φρούραχόν τινα ἐπαναστάτην, ἐπορεύετο εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅτε ἔμαθε τὴν εἰσβολὴν ταύ-

(1) Καντακουζηνός. Βιβλ. Δ', σ. 77.

(2) Νικηφόρος Γρηγοράς, ΙΣΤ', Κεφ. Ζ', σ. 126-128.

την τῶν Τούρκων καὶ τὴν προσέγγισιν τῶν χιλίων τετρακοσίων πεζῶν, ἐστρατοπεδευμένων παρὰ τὸ τοῦ Αἰπικος ὄρος· διὰ τὰς δυσχωρίας δὲ καὶ τάφρους καὶ φάραγγας, ὡς καὶ τοὺς πολλοὺς ἐχθροὺς, οὐκ ἐπετέθη παραχρῆμα κατ' αὐτῶν, ἀλλ' ἠκολούθησεν αὐτοῖς διὰ πάσης τῆς νυκτὸς κρύπτων τὴν πορείαν αὐτοῦ, τῇ δὲ πρώτῃ τῆς ἐπιούσης ἤρξατο ἡ μάχη παρὰ τῇ πόλει Μεσῆνῃ. Καὶ ὁ μὲν Καρὰ Μωάμεθ, Τούρκος ἀρχηγός, ἔπεσε μαχόμενος, ὁ δὲ Καρὰ Ὀσμάν, ⁽¹⁾ καταλαβὼν μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν λόφον τινα ἐμάχετο ἀνδρείως. Ὁ αὐτοκράτωρ προσεκάλεσεν αὐτοὺς ἵνα παραδοθῶσιν. Εἰ δὲ καὶ οὗτοι ἀπέκρουσαν κατ' ἀρχὰς τὴν πρότασιν, ἐνέδωκαν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν πρόσκλησιν πεσόντες πρὸ αὐτοῦ καὶ ἀσπασθέντες τοὺς πόδας. Ἐν ᾧ δὲ ἡτιᾶτο τὴν ἀγνωμοσύνην αὐτῶν, διότι, καὶ τοι φίλοι, στρατεύουσιν ἐπὶ τὴν χώραν αὐτοῦ, ἡ ἀβουλία καὶ ἀπιστία τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ ⁽²⁾ καὶ τινων νέων εὐπατριδῶν ἐξέθηκαν αὐτὸν μεγίστῳ κινδύνῳ· διότι ὀρμήσαντες ἄλλοι πρὸς τοὺς περὶ τὸν αὐτοκράτορα Τούρκους ἀπέκτεινάν τινας αὐτῶν. Καὶ ἠδύναντο οὗτοι εὐκόλως, ἔχοντες ἐν χερσὶ γυμνά ξίφη, ἀποκτεῖναι τὸν αὐτοκράτορα, ἀλλ' ἡ πίστις τῶν Τούρκων αἰχμαλώτων διέσωσε τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἐπὶ ἰδίῳ κινδύνῳ ἀπὸ τῆς ἐλληνικῆς ἀπιστίας. Οὐδόλως ἐκινήθησαν νομίζοντες, ὅτι ἡ παράβασις τοῦ θεόθεντος λόγου καὶ τῆς εἰρήνης ἦν ἐναντία πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ Καντακουζηνοῦ, ὅστις ἐκραύγαζε τουρκιστὶ ἵν' ἀνατρέξωσιν εἰς τὸν λόφον καὶ σωθῶσιν ἀπὸ τῆς ἀκατα-

(1) Καντακουζηνός, Δ', Κεφ. 10, σ. 739, καλεῖ τούτου; Καραμαχούμεν καὶ Μαρατουμάνον, ἀντὶ Καρασιμάνον.

(2) Νικηφόρου τοῦ Δεσπότη.

σχέτου ὀργῆς τῶν ἰδίων στρατιωτῶν. Οὕτως ἐφονεύθησαν ἑννέα Τοῦρκοι μετὰ τοῦ Καρὰ Ὁσμάν, δευτέρου ἀρχηγοῦ, τριακόσιοι δὲ ἀπώλοντο πρότερον μαχόμενοι. Ὁ αὐτοκράτωρ, δούς δῶρα τοῖς λοιποῖς Τούρκοις ἀπέπεμψεν οἱ-καδε, νομίσας ἀνάξιον ἑαυτοῦ μὴ σῶσαι τοὺς πιστεύσαν-τας αὐτῷ καὶ φεισθέντας τῆς ζωῆς αὐτοῦ διὰ τῆς ἑαυ-τῶν ἀπωλείας.

1319

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Οὐμούρ, ὅστις ἔν τινι δυστυ-χεῖ ἐπιχειρήσει, ὅπως ἀποσπάσῃ αὐτοῖς ἀπὸ τῶν Λατίνων τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ Σμύρνην, ἔπεσε τρωθεὶς ὑπὸ βέ-λους (1), ὁ Ὁρχάν ἦν, εἰ μὴ ἰδίου αὐτοῦ φίλος, βοηθὸς ὅμως καὶ σύμμαχος τοῦ πενθεροῦ Καντακουζηνοῦ. Οὐδό-λως ἐξετάζομεν ἐνταῦθα, εἰ ἡ πρότασις τοῦ ἐκτομίου Μερ-τζιάνη, ἵνα ἄρῃ ἐκ τοῦ μέσου διὰ φαρμακεύσεως τὸν νέον αὐτοκράτορα Ἰωάννην τὸν Παλαιολόγον, ἀντίζηλον τοῦ Καντακουζηνοῦ, προῆλθε τῶντι ἐκ τοῦ Ὁρχάν, ἡ ἐκ τῆς πολλῆς προθυμίας τοῦ ἐκτομίου, ἡ ἴσως μάλιστα ἐπλά-σθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Καντακουζηνοῦ, ὅπως ἐπὶ τῇ προφάσει τῆς ἀποσοβήσεως τοῦ κινδύνου φυλάττῃ τοσοῦτω στενό-τερον τὸν κηδεμονευόμενον ὑπ' αὐτοῦ νόμιμον αὐτοκράτο-ρα, ἡ καὶ μόνον ὅπως σεμνύνηται, ὅτι ἐματαίωσε τὴν φαρμάκευσιν. Ἀλλὰ δικαιοτέρα τῆς διὰ φαρμάκου κατὰ τοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀντιπάλου βοηθείας ἦν πάντως ἡ διὰ τῶν ὅπλων, ἣν ὁ Ὁρχάν παρέσχε πρὸς τὸν πενθερὸν κατὰ τῶν Σέρβων, πέμψας πρὸς ἐπικουρίαν αὐτοῦ τὸν υἱὸν Σουλεϊμάν μετὰ στρατοῦ. Ὁ Ὁρχάν μετεκαλέσατο μὲν ἀληθῶς μετ' οὐ πολὺ τὸν υἱὸν εἰς Ἀσίαν, ἀλλ' οἱ ἐπικούροι Τοῦρκοι μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Βεῤῥόας, ψευσθέντες ἐν τῇ ἐλπίδι

(1) Νικηφόρος Γεργοῦς, 1Δ', σ. 226.

πλουσίων λαφύρων, ἀνεζήτησαν αὐτὰ ἐν τῇ ὁρώσει τῶν χωρῶν τοῦ κράλη (1).

1353 Ἡ μέχρι τοῦδε φιλία τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ Ὁρχάν οὐδόλως ἀπέτρεψε τοῦτον τῆς πρὸς τοὺς Γενουηνοὺς συμμαχίας, ἐπικλιθέντας τὴν βοήθειαν αὐτοῦ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Βενετικοῦ στόλου κατὰ τὸν Βόσπορον ἦτταν. Διαφθοαεῖς ὑπὸ τοῦ Γενουηνιστικοῦ χρυσοῦ ὁ Ὁρχάν, ὃς ἦν προσέτι πρὸ πολλοῦ ἐξωργισμένος κατὰ τῶν Βενετῶν, διότι οὗτοι προσορμισθέντες μετὰ τῶν στόλων παρὰ τὰς χώρας τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ οὐ μόνον περιεφρόνησαν τῆς φιλίας αὐτοῦ καὶ συμμαχίας, ἀλλ' οὐδὲ προσρήσεως ἠξίωσαν ψιλῆς (2), ἔπεμψε πολλὴν πεζὴν τε καὶ ἵππικὴν στρατιάν πρὸς τὴν Χρυσούπολιν καὶ ἐβοήθησε τοῖς Γενουηνοῖς ἐν Γαλατῇ, προαστείῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατὰ τῶν Βενετῶν, φίλων τότε καὶ συμμάχων τοῦ Καντακουζηνοῦ. Ἐκτοτε ἄρχεται ἡ ἐχθρα τοῦ Ὁρχάν κατὰ τοῦτου, ὅστις ἕως τότε ἠλπιζεν εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ ἐνὸς γαμβροῦ, τοῦ Ὁρχάν, κατὰ τοῦ ἐτέρου καὶ συνθρόνου αὐτοῦ, τοῦ Ἰωάννου, ἔμεινε δὲ ἐπὶ τοῦ κλονιζομένου καὶ διχῇ διηρημένου θρόνου παρὰ τὴν θέλησιν τῶν Παλαιολόγων μόνον διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τῶν Ὀθωμανῶν. Ἡδὲ ὅμως καὶ ὁ Ἰωάννης, ὡς ὁ Καντακουζηνὸς, ἐπεκαλέσατο τὸν Ὁρχάν, ἀμφότεροι δὲ οἱ γαμβροὶ ἐγένοντο ἐχθροὶ τοῦ πενθεροῦ. Ὁ δὲ Ὁρχάν, ὁ πλησιέστερος μάρτυς τῆς ἀδυναμίας τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, βλέπων ὅτι ἐν μὲν τῇ πρωτεύουσῃ ταύτῃ οἱ Γενουῆνιοι ἐπέβαλλον νόμους τῷ αὐτοκράτορι, ὁ δὲ Παλαιολόγος καὶ Καντακου-

(1) Νικηφόρος Γρηγορῆς, Α', Κεφ. 18, σ. 774.

(2) Αὐτόθι, Κεφ. 31, σ. 883.

ζηνός ἡμφισβήτουν ἐνόπλιως περὶ τῆς μοναρχατορίας, ἔκρινε συμφέρον αὐτῷ ἵνα ἐπὶ τινα χρόνον τοῦλάχιστον ὑποστηρίξῃ τοῦτον κατ' ἐκείνου μετ' ὀλίγης δυνάμεως, εἴτα δὲ πάλιν μετὰ μείζονος βοηθήσῃ ἐκείνον κατὰ τοῦτου.

Ὁ καιρὸς οὗτος τῶν ταραχῶν καὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἦν λίαν εὐθετος τῇ πολιτικῇ τοῦ Ὁρχάν ἢ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Σουλεϊμάν, ὅπως ὠφελήθῃ ἐξ αὐτῶν καὶ ἐγκαταστῇ στερεῶς κατὰ πρῶτον ἐπὶ τοῦ ἐν Εὐρώπῃ ἑλληνικοῦ ἐδάφους διὰ τῆς καταλήψεως τοῦ θρακικοῦ παραλίου φρουρίου Τζύμπης (νῦν Τζεμανλίκ). Ἡ δεκάτη ὁγδόη αὕτη ἀπόβασις τῶν Τούρκων, δεκάτη δ' ἕκτη τῶν Ὀθωμανῶν, περὶ ἧς ὁ Καντακουζηνός ⁽¹⁾ δις ἀναφέρει ἐν παρόδῳ, ἐστὶν ἡ πρώτη, ἣν ἱστοροῦσιν οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι, παρρῶντες τὰς προτέρας, ὡς οὐσας ἄνευ ἔχρους μονίμου κατακτήσεως. Ἀλλ' ὅμως μετὰ μείζονος ἀγάπης διατρίβουσι πάντες ἐν τῷ ἐπιχειρήματι τούτῳ τοῦ Σουλεϊμάν Πασᾶ, καὶ ὡς οὐκ ὠκνήσαμεν λαβεῖν ἐκ τοῦ στόματος τοῦ Ὁσμάν τὸ ῥωμαντικὸν ὄνειρον αὐτοῦ, οὕτω διηγησόμεθα ἀκριβέστερα τὸν ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἱστοριογράφων κεκοσμημένον μῦθον, ἐλπίζοντες ὅτι οἱ ἀναγνώσται καὶ νῦν ἔτι τὸ τελευταῖον παρέξουσιν ἡμῖν συγγνώμην ἐπὶ τῇ μικρολογίᾳ ταύτῃ· διότι ὅσω προχωρεῖ ὁ χρόνος, τόσω μᾶλλον ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὁ πεζὸς λόγος κατισχύει τῆς ποιήσεως τῶν μύθων.

Ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Προποντίδος, ὅπου ὁ Ἑλλήσποντος ἄρχεται στενούμενος, προέχει χερσονήσος τις, ἡ Καπούταγν, ἡ ἀρχαία Κύζικος, ἀποικία τῶν Μηλησίων. Ἐπὶ τῆς ἄκρας τῆς χερσονήσου ἐκεῖ, ὅπου συνέχε-

(1) Νικηφόρος Γρηγοράς, Κεφ. 33, σ. 481, καὶ Κεφ. 38, σ. 866.

ται πρὸς τὴν ἡπειρον καὶ ὅπου φαίνονται νῦν τὰ ἐρείπια τοῦ Ἀϊδιντζίκ, ἔκειτο καὶ ἡ πόλις Κύζικος, ἐνδοξος ἐν τῇ περσικῇ, ῥωμαϊκῇ, τῇ ἀρχαιοτέρᾳ καὶ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ ἐπὶ τοῖς οἰκοδομήμασι, τῷ μεγαλείῳ καὶ τῇ δυνάμει, καὶ ὡς λιμὴν ναυπηγείου καὶ ἐμπορικῇ πόλιν ἐφάμιλλος τῆς Ῥόδου, Μασσαλίας καὶ Καρχηδόνος μετὰ τριῶν εἰδῶν ἀποθηκῶν, ἤτοι τῶν ὀπλῶν, τῶν μηχανῶν καὶ τοῦ σίτου, ὧν ἐπεστάτουν τρεῖς ἀρχιτέκτονες· ἦν δὲ προσέτι ἐπιφανὴς ἐπὶ τῇ ἀποβάσει τῶν Ἀργοναυτῶν κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους καὶ ἐπὶ τῇ τῶν Γόθων κατὰ τὸν μεσαιῶνα, ἐπὶ τῇ πολιτορκίᾳ τοῦ Μιθριδάτου καὶ τῇ ὑπὸ τοῦ Λουκούλλου ἐκπορθήσει αὐτῆς. Ἡ πόλις αὕτη ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων ἐκηρύχθη ἐλευθέρᾳ μετὰ προνομίων καὶ τιμῶν διὰ τὴν σταθερὰν αὐτῆς πίστιν, εἴτα δὲ ἐστερήθη τῆς ἐλευθερίας ἀφομοιωθεῖσα πρὸς τὰς λοιπὰς πόλεις διὰ τὴν παραμεληθεῖσαν λατρείαν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Αὐγούστου (1)· τέλος ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν ἐγένετο πάλιν ἡ ἐπίσημος πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἑλλησπόντου, περιλαμβάνουσα τὴν Μυσίαν καὶ τὴν Τροίαν (2) μετὰ καθέδρας Μητροπολίτου (3). Ἐπὶ τοῦ πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως ὄρους Δινδύμου ὑψοῦτο ὁ ὑπὸ τῶν Ἀργοναυτῶν ἰδρυθεὶς ναὸς τῆς μητρὸς Δινδυμῆνης (4), ἧς ἡ λατρεία ἤκμασεν ἐνταῦθα, ὡς ἐν Πεσσινούντι, ὅθεν ἀερόλιός τις, λατρευόμενος ὡς ἄγαλμα τῆς θεᾶς ταύτης, μετεκομίσθη εἰς Ῥώμην ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἀττάλου, ὅπου ἐγένετο δεκτὸν καὶ εἰσῆχθη

(1) Τάκιτος, Δ', 36.

(2) Ἱεροκλῆς, σ. 661. Μαλακιά, Α', σ. 364.

(3) Νικηφόρος Γρηγοράς, Βιβλ. Ζ', Κεφ. 9.

(4) Στράβων, ΙΒ', 7, σ. 573.

ὑπὸ Σκηπίωνος τοῦ νεωτέρου (1), τοῦ ἀνακηρυχθέντος δικαιοτάτου καὶ ἐναρκειωτάτου ἀνδρὸς τῆς πόλεως, προηγουμένων πασῶν τῶν δεσποινῶν. Τῆς λατρείας τῆς Κυβέλης μετεῖχον ἐνταῦθα ἡ Περσεφόνη καὶ ὁ Ζεὺς, ὅστις ἔδωκε τῇ θεᾷ ταύτῃ τὴν Κύζικον ὡς προῖκα. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς ἀνήγειρεν ἐνταῦθα τὸν μέγιστον καὶ κάλλιστον πάντων τῶν ναῶν, οὗ οἱ μονόλιθοι κίονες εἶχον περίμετρον τεσσάρων πήχεων καὶ πεντήκοντα ὕψος (ΣΤ). Περὶ πάντων τούτων ὁ νέος σατράπης τῆς νεωστὶ ἀλούσης Μυσίας ὁ Σουλεϊμάν υἱὸς τοῦ Ὀρχάν οὐδὲν ἐγίνωσκεν· ἐφαίνετο δ' αὐτῷ ὁ σωρὸς οὗτος τῶν κιόνων ὡς λείψανα τῶν ἀνακτόρων τῆς βασιλείσης τῆς Σαβᾶ Βάλκης (Ζ), ὑπὲρ ἧς ἀνηγέρθησαν κατὰ διαταγὴν τοῦ Σολομῶντος, ὡς τ' ἀνάκτορα τῆς Παλμύρας καὶ Περσεπόλεως. Καὶ ὁμῶς κατελάμβανε τὸν βάρβαρον θαυμασμὸς καὶ ἱερὸν σέβας διὰ τὴν παρηκμακυῖαν μεγαλοπρέπειαν τῶν ἐρειπίων τούτων. Καθήμενος δ' ἐνταῦθα σύγγους ἐσπέραν τινὰ ὑπὸ ἀμυδρὸν φέγγος τῆς σελήνης, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχων ἐστραμμένους πρὸς τὴν θάλασσαν, ὅπου ἀποκατεφαίνοντο ἐν τοῖς σκοτεινοῖς κύμασι τὰ μαρμάρινα ἀνάκτορα καὶ αἱ στοαί, καὶ ὅπου συγχρόνως τὰ κινούμενα νέφη τοῦ οὐρανοῦ ἀπεικονίζοντο, ἐνόμισεν ὅτι τὰ ἀνάκτορα καὶ οἱ ναοὶ ἀνέδουν ἐκ τοῦ πυθμένος καὶ ὅτι στόλοι ἐπέπλεον τῆς θαλάσσης. Ἐν τῷ ῥόθῳ τῶν κυμάτων ἡσθάνετο μυστηριώδεις φωνάς, ἡ δὲ ὀπίσω αὐτοῦ πρὸς ἀνατολὰς ἱσταμένη σελήνη συνέδεε δι' ἀργυροῦ δεσμοῦ, ἐκτεινομένου ἀπὸ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην, τὰς δύο ἡπείρους· ἦν δὲ ἡ αὐτὴ σελήνη, ἥτις, ἀπὸ τοῦ στήθους τοῦ Ἐδεβαλῆ ἀνατείλασα, εἰσέδυσεν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πάπ-

(1) Αἰβίος, ΚΘ'. Κερ. 11—12.

που αὐτοῦ Ὀσμάν. Τότε κατέλαβεν αὐτόν, ἀναμνησκόμενον τοῦ προσιωνίζομένου τὴν παντοκρατορίαν δνείρου, μέγα θάρρος καὶ ἔγνω ἵνα ἐνώσῃ τὴν Εὐρώπην μετὰ τῆς Ἀσίας διὰ μονίμου κτήσεως καὶ δεσποτείας τῶν Ὀθωμανῶν.

Διὸ συνεβουλεύθη μετὰ τῶν πιστῶν αὐτῷ, τῶν δοθέντων ὑπὸ τοῦ πατρὸς, ὅπως βοηθήσωσιν αὐτῷ εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ Καρατῆ, καὶ ἐγγηρασάντων ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἀνδρῶν, οἷον τοῦ Ἀτζεβέγῃ, τοῦ Γαζῆ Φασῆλ, τοῦ Ἐβρενοῦ καὶ Χατζῆ Ἰλβέκῃ πρώην βεζύρου τοῦ Καρασῆ, οἵτινες πάντες ἐνίσχυσαν τὴν μεγάλην γνώμην αὐτοῦ. Εἴτα τῇ αὐτῇ νυκτὶ οἱ δύο πρῶτοι ἐπορεύθησαν εἰς Γουρουδτζούκ, ὅθεν ἐπιβάντες εἰς σκάφος ἀπέπλευσαν χάριν κατασκοπήσεως εἰς τὰ περίχωρα τοῦ φρουρίου τῆς Τζύμπης, ἀπέχοντος μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τῆς Καλλιπόλεως καὶ κειμένου ἀπέναντι τοῦ Γουρουδτζούκ. Συλλαβόντες δὲ Ἑλληνά τινα, ἤγαγον αὐτὸν μεθ' ἑαυτῶν· οὗτος δὲ δοὺς αὐτοῖς τὴν ἐπιθυμητὴν πληροφορίαν περὶ τοῦ ἀπροστατεύτου φρουρίου, προὔτεινεν ἵνα ὁδηγήσῃ αὐτοὺς πρὸς αἰφνιδίαν κατάληψιν. Εὐθὺς ὁ Σουλεϊμάν παρήγγειλεν ἵνα κοπῶσιν εἰς ἑνάντας βόεια δέρματα, ὅπως συνδέσωσι δι' αὐτῶν ξύλα πρὸς κατασκευὴν δύο σχεδίων· τῇ ἐπιούσῃ δὲ νυκτὶ ἀπέβη εἰς αὐτὰς μετὰ τριάκοντα καὶ ἑννέα συστρατιωτῶν τῶν ἀνδρειοτάτων. Καὶ ἐν μὲν τῇ μιᾷ τῶν σχεδίων τούτων ἦσαν οἱ υἱοὶ τῶν ἤδη γνωστῶν ἡρώων Καρα Χασάν, Καρα Ἀλῆ, Ἀγτζέ Χοτζᾶ καὶ Βαλαβαντζίκ, ἐν δὲ τῇ ἐτέρᾳ οἱ τέσσαρες στῦλοι τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ, ὁ Χατζῆ Ἰλβέκης, ὁ Ἀτζεβέγῃς, ὁ Γαζῆ Φασῆλ καὶ ὁ Ἐβρενός. Κατέλαβον δὲ τὸ φρούριον νυκτὸς τοσοῦτον εὐχερέστερον, ὅσον οἱ κάτοικοι κατὰ τὸ πλεῖστον ἦσαν διεσπαρμένοι ἐν τοῖς ἀγροῖς ἕνεκα ἀμνητοῦ, οἱ δὲ περὶ τὰ τείχη κοπρῶνες ὑπόκλυναν τὴν ἀνάβασιν. Ὁ Σουλεϊμάν

διὰ τῶν εὐρεθέντων ἐν τῷ λιμένι τῆς Τζύμπης πλοίων μετήνεγκεν ἐτπευσμένως τριακοσίους νέους μαχητάς, ἐν δὲ διαστήματι τριῶν ἡμερῶν ἐπεραιώθησαν τρισχίλιοι ἄνδρες (1).

Ἐν ᾧ δὲ χρόνῳ ἐζῶν ἡ Τζύμπη, ὁ Καντακουζηνὸς ἐπεκαλεῖτο τὸν γαμβρόν Ὀρχάν κατὰ τοῦ ἐτέρου, τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου. Ὁ δὲ Ὀρχάν, ἐνδίδων ταῖς παρακλήσεσιν αὐτοῦ, ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν τὸν ἴδιον υἱὸν Σουλεϊμάν, τὸν πορθητὴν τὴν Τζύμπης. Ἀλλὰ νῦν ἡ ἐπικουρία αὕτη ἐγένετο ἐπικινδυνωτέρα καὶ θλεθριωτέρα τῷ φίλῳ ἢ τῷ ἐχθρῷ· διότι δεκακισχίλιοι ἵππεῖς Τοῦρκοι, ἀποβάντες εἰς τὰς παρὰ τὴν Αἴνον ἐκβολὰς τοῦ Ἑβρου, κατεπολέμησαν τοὺς Μουσούς καὶ Τριβαλλοὺς ἐπικούρους τοῦ Παλαιολόγου, ἐληΐσαντο τὴν Βουλγαρίαν καὶ ὑπέστρεψαν εἰς Ἀσίαν μετὰ πολλῶν λαφύρων (2). Ὁ δὲ Καντακουζηνὸς, ἀναλαβὼν ἐντεῦθεν θάρρος, διεπραγματεύετο πρὸς τὸν Σουλεϊμάν περὶ ἀποδόσεως τῆς αἰφνιδίως καταληφθείσης Τζύμπης, συμφωνήσας ἔν' ἀποδῶ αὐτῷ δεκακισχιλίους χρυσούς (3). Ἦδη ὁ Καντακουζηνὸς ἔπεμψε τὸν

(1) Σεκδεδδὲν, φύλ. 32, ἐν Βραττούτῃ, 58—63. Νεσρῆ, φύλ. 56. Ἀλῆς φύλ. 48. Λουφί, φύλ. 10. Σολακζαδὲ, φύλ. 7. Ἰδρις, φύλ. 118. Τζιχαννουμῆς, σ. 682· ἐν τῷ χειρογράφῳ τῆς αὐτοκρατορικῆς καὶ βασιλικῆς βιβλιοθήκης, ἀρ. 139, φύλ. 48, καὶ ἀρ. 480, φύλ. 9. Ῥωσολοῦτ Ἑβέρ, ὁ μικρὸς Νισχαντζῆ καὶ ὁ Χατζῆ Κάλφας ἐν τοῖς χρονολογικοῖς πίναξιν, ἀναφέρουσιν ὁμοφώνως, ὅτι ἡ ἐκστρατεία ἐγένετο τῷ 758 (1356), ὁ δὲ Καντακουζηνὸς λέγει, ὅτι ἡ ἀλωαίς τῆς Τζύμπης ἐγένετο δύο ἔτη μετὰ ταῦτα. Ἀλλ' οὗτος ὀλίγον ἐστὶ πιστευτὸς ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν, ἐπεὶ δὲ ἀπεδείχθη, ὅτι ἔδωκε ψευδῆ χρονολογίαν καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν στέψιν.

(2) Καντακουζηνός, Δ', σ. 845.

(3) Αὐτόθι, σ. 861.

χρυσόν, ὁ Σουλεϊμάν δὲ τὸν πρὸς παράδοσιν τοῦ φρουρίου ἐπίτροπον, ὅτε σεισμὸς γενόμενος ἐν Εὐρώπῃ παρ' ὀλίγον κατέστρεψε πάσας τὰς πόλεις τῆς Θράκης. Καὶ οὐ μόνον αἱ οἰκίαι κατέπεσον ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας καὶ διέφθειραν πολλοὺς, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν πόλεων τείχη κατεβλήθησαν (1), οἱ δὲ πρόμαχοι αὐτῶν ἔφυγον διὰ τῶν πυλῶν ἢ διὰ τῶν ἐκ τοῦ σεισμοῦ γενομένων ἐπὶ τῶν τειχῶν ῥηγματῶν μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ παιδίων κατὰ τὴν φοβεράν ταύτην νύκτα, ἐλπίζοντες ὅτι εὕρησουσι καταφύγιον ἐν ἄλλαις πόλεσιν, ἃς οὐ κατέλαβε τὸ δυστύχημα τοῦτο, καὶ ὧν τὰ τείχη ἠδύναντο ἀνθίστασθαι πρὸς τοὺς πολιορκοῦντας Τούρκους. Ἐπειδὴ δὲ ἐγένοντο ὄμβροι, χιῶν καὶ ψυχρὸς ἀμύθητον, αἱ μὲν γυναῖκες, τὰ βρέφη καὶ νήπια ἀπώλοντο ὑπὸ τοῦ κρυμοῦ, οἱ δὲ λοιποὶ οἱ σωθέντες ἀπὸ τοῦ φύχους ἠνδραποδίσθησαν ὑπὸ τῶν βαρβάρων, πρὸς οὓς ὁ σεισμὸς ἐφάνη ὡς σύμμαχος δύναμις, εὐμενὴς πρὸς τὰς ἀρπακτικὰς καὶ κατακτητικὰς αὐτῶν βουλὰς.

- 1357 Οὕτως εἰσῆλθον εἰς τὰς ἐκ τοῦ σεισμοῦ κενωθείσας πόλεις ὡς λύκοι, καὶ οὕτως ἡ κλεῖς τοῦ Ἑλλησπόντου, ὁ λιμὴν τῶν δύο θαλασσῶν καὶ τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς ἐμπορίας, ἡ Καλλιπολις, περιῆλθεν εἰς τὸ κράτος τῶν Ὀθωμανῶν. Ἡ Καλλιπολις ἐγένετο κατὰ πρῶτον ἱστορικῶς ἐπίσημος ἐπὶ τῇ ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνο, πολεμίου τῶν Ῥωμαίων, ἀλώσει αὐτῆς. Ἐνταῦθα πρὸ πενήκοντα ἐτῶν οἱ ἐπαναστάντες Κατελάνοι ἢ Μογάβαροι ἀντέστησαν ἐπὶ μακρὸν κατὰ πάσης τῆς δυνάμεως τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, δηροῦντες τὰ πέριξ καὶ πειρατεύοντες. Ὁ Ἀτζεβέγης καὶ Γαζῆ Φασήλ, πρὸς οὓς ὁ Σουλεϊμάν

(1) Κατακουζηνός, σ, 861.

ἀνέθηκε τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως, κατέλαβον αὐτήν· οἱ τάφοι δ' αὐτῶν καὶ νῦν ἔτι εἰσὶ προσκυνήματα, ὥς περιέχοντες τοὺς δύο πρώτους ἀγωνιστὰς τῆς πίστεως ἐπὶ εὐρωπαϊκοῦ εἰδάφους. Εἶτα δ' ἐπόρθησαν τὴν φερώνυμον καὶ νῦν ἔτι αὐτοῖς πεδιδάδα Ἀτζε Ὀδᾶ.

Διατρίβοντος τοῦ Σουλεϊμάν ἐν τῇ πρωτευούσῃ αὐτοῦ, ἐν Πηγαῖς, ὁ Ἀτζεβέγης καὶ ὁ Γαζή Φασήλ ὠφεληθέντες ἐκ τοῦ σεισμοῦ εἰσῆλθον διὰ τῶν ὑπὸ τούτου γενομένων ῥηγμάτων εἰς τὰς ἐγκαταλελειμμένας πόλεις. Ταῦτα μαθὼν ὁ Σουλεϊμάν οὐ μόνον ἀπέσχευ ἀπὸ πάσης σκέψεως περὶ ἀποδόσεως τῆς Τζύμπης ⁽¹⁾, ἀλλ' ἀπέστειλεν εἰς Εὐρώπην ἀραβικὰς καὶ τουρκικὰς ἀποικίας, ἃς κατώκισε περὶ τὴν Καλλιπόλιν, καὶ ἀνεγείρας τὰ πεπτωκότα τεῖχη ὡχυρώθη ἐν ταῖς ὑπ' αὐτοῦ καταληφθεῖσαις πόλεσιν. Αἱ ἐξοχώτεραι δὲ τούτων ἦσαν τὸ φρούριον Κονοῦρ, οὗ ὁ φρούραρχος, Καλακόνιας καλούμενος ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἱστοριογράφων, ἀπηγγονίσθη πρὸ τῆς πύλης τοῦ φρουρίου τῇ προσταγῇ τοῦ Σουλεϊμάν· τὸ Βουλαῖρ, ὅπου πρὸ αὐτοῦ δερβίσης τις ἐκ τοῦ τάγματος τῶν μεβλεβίδων προσήνεγκε τῷ Σουλεϊμάν τὸν πῖλον αὐτοῦ, εὐχρηθεὶς ἵνα τὸ δῶρον τοῦτο φέρῃ εὐτυχίαν αὐτῷ, ὁ δὲ Σουλεϊμάν εὐγνωμόνως ἐδέξατο αὐτὸν καὶ ἔθηκεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς· ἔκτοτε δὲ ὁ κυλινδροειδὴς πῖλος τῶν μεβλεβίδων ἔμεινεν ἐπὶ πολὺ ὡς σχῆμα τοῦ καλύμματος τῆς κεφαλῆς τῶν ἡγεμόνων τῶν Ὀθωμανῶν· ἡ Μαλγαρά, περιλάλητος ἐπὶ τῷ γνωστῷ καὶ πανταχοῦ ἐμπορευομένῳ μέλιτι· τὰ Κύψελα, ἔξοχα ἐπὶ τῇ φυσικῇ, τερπνῇ καὶ τῇ εὐκραεῖ χωροθεσίᾳ, τρεῖς ἡμέρας ἀπέχοντα τῆς Καλλιπόλεως καὶ τοσοῦτον

(1) Καντακουζηνός, σ. 881.

τῆς Μαλγαρᾶς πρὸς τὸν Ἑβρον· τέλος ἡ Ῥαιδεστὸς, ἡ ποτὲ Βισάνθη, ὅπου ἐβασίλευε κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρό-
 νους ὁ ἡγεμὼν τῆς Θράκης Ῥῆσος, κατὰ δὲ τοὺς νεω-
 τέρους ὁ Οὐγγρος Ῥακότσης μετὰ τῶν λειψάνων τῶν
 αὐτοῦ ὁπαδῶν τὴν ἀνήσυχον κεφαλὴν ἔθαψε. Πᾶσαι αἱ
 πόλεις αὗται κατελήφθησαν τῷ αὐτῷ ἔτει ὑπὸ τῶν Τούρ-
 κων, οἵτινες ἐξέτειναν τὰς ἐπιδρομὰς μέχρι τῆς Χαρίου-
 πόλεως (Χερέπολι) καὶ Τζουρούλου.

4357

Ὁ Καντακουζηνὸς ἠτιάσατο τὴν παρασπόνδῃσιν· ὁ δὲ
 Ὅρχαν ἀπολογούμενος ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ εἶπεν, ὅτι οὐχὶ διὰ
 τῶν ὅπλων, ἀλλὰ διὰ τοῦ σεισμοῦ ἠνεφύχθησαν αὐτῷ αἱ
 πύλαι τῶν πόλεων τούτων, καὶ ὅτι οὐκ ἐπεθύμει ἀκοῦσαί τι
 περὶ παραδόσεως. Ὁ Καντακουζηνὸς ἀπεκρίνατο, ὅτι
 οὐκ ἦν λόγος, εἰ εἰσῆλθε διὰ τῶν ἠνεωγμένων πυλῶν ἢ διὰ
 τῶν γενομένων ἐπὶ τῶν τειχῶν ῥηγμάτων, ἀλλ' εἰ δικαίως
 κατεῖχεν αὐτάς, ἢ οὐ. Ὁ Ὅρχαν αἰτήσας χρόνον τινα,
 ὅπως σκεφθῇ περὶ τούτου, ὑπέσχετο πείσειν τὸν υἱὸν εἰς
 τὴν ἀπόδοσιν αὐτῶν. Ὁ δὲ Καντακουζηνὸς, ἀναλαβὼν ἀπο-
 τίσαι μυριάδας χρυσίου τέσσαρας (1), ἐκάλεσε τὸν γαμ-
 βρόν εἰς συνέντευξιν παρὰ τῷ Κυανῷ κόλπῳ, ὅπου ἔμελ-
 λε παρευρεθῆσθαι καὶ αὐτὸς ὁ Σουλταὴν καὶ ἀποδώσειν
 τὰς πόλεις. Καὶ ἀπέπλευσε μὲν εἰς Νικομήδειαν ἐπὶ τριή-
 ρεως, ἀλλ' ὁ Ὅρχαν προφασισθεὶς νόσον οὐκ ἀπῆλθε· διὸ ἐ-
 πανῆλθεν ἄπρακτος εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Βλέπων ὁ σουλτάνος διηρημένην μεταξὺ τοῦ Καντα-
 κουζινοῦ καὶ τοῦ κηδεμονευομένου ὑπ' αὐτοῦ Παλαιολό-
 γου τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν, ἐστρέφετο ὅτε μὲν
 πρὸς ἐκεῖνον, ὅτε δὲ πρὸς τοῦτον κατὰ τὸ ἴδιον συμφέρον.

(1) Καντακουζηνός, Δ', σ. 862.

Οὕτω τῷ τελευταίῳ, ὡς φίλῳ τῶν Γενονησιῶν, διέκειτο φιλικῶς ἐλπίζων, ὅτι διὰ τούτου ἀπαλλάξει τῆς ἐν Φωκαίᾳ αἰχμαλωσίας τὸν υἱὸν Χαλήλ. Μὴ δυνάμενος δὲ ὁ Παλαιολόγος ἔν' ἀναγκάσῃ τὸν ἄρχοντα τῆς Φωκαίας Καλόθετον εἰς τὴν ἀπόλυσιν τοῦ Ὀθωμανοῦ, ἐξηγόρασεν αὐτὸν ἀντὶ ἑκατὸν χιλιάδων χρυσῶν καὶ τῆς ἀπονομῆς τοῦ ἀξιώματος τοῦ πανυπερσεβάστου, καὶ ἐδωρήσατο πρὸς τὸν πατέρα Ὁρχάν, ὃς οὐχ ἥττον ἐπεμψε συγχρόνως πρὸς τὸν ἐν Ἀβύδῳ υἱὸν τοῦ Καντακουζηνοῦ Ματθαῖον ἐπικουρικὸν στρατὸν διὰ τὸν πρὸς τοὺς Βουλγάρους πόλεμον ⁽¹⁾.

Παύομεν ἤδη ἱστοροῦντες τὰ καθ' ἕκαστα τῶν διαφορῶν ἀποβάσεων τῶν Τούρκων. Ἀφ' οὗ οὗτοι ἐγκατέστησαν ἐντεῦθεν τοῦ Ἑλλησπόντου, κατὰ πᾶν ἔτος ἡ Ἀσία ἐξέπεμπε νέα στίφη εἰς τὴν Εὐρώπην, ἕως οὗ τὸ κράτος αὐτῶν ἐξετάθη ἀπὸ τῆς παραλίας τῆς Προποντίδος εἰς τὸν Ἰστρον. Ὅτε δὲ οὗτος κατέστη τὸ ὄριον τῶν δυτικῶν κτήσεων αὐτῶν, πᾶν ἕαρ πολεμικοῦ ἔτους ἐξέπεμπεν ἀγγεληδὸν ἀρπακτικὰ πτηνὰ εἰς Εὐρώπην, τὰ δὲ φθινόπωρον ἐπανῆγεν αὐτὰ εἰς Ἀσίαν. Ἐν τοῖς ὕστερον ἀνάγκη ποιεῖσθαι λόγον μόνον περὶ τῆς μεταβάσεως τοῦ κυριάρχου ἀπὸ τῆς ἐν Ἀσίᾳ πρωτευούσης εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν, ἣ περὶ τῶν ἐκστρατειῶν τῶν σουλτάνων ἐξ Εὐρώπης εἰς Ἀσίαν. Τοῖς μέλλουσι δὲ ἱστορικοῖς ἀπόκειται μετὰ τῆς τελευταίας μεταβάσεως τῶν Ὀθωμανῶν ἐξ Εὐρώπης εἰς Ἀσίαν, ἵνα διηγηθῶσι τὸν ἀποχωρισμὸν τοσούτον ξένου στοιχείου ἀπὸ τοῦ ὀργανικοῦ σώματος τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ἡμῖν δὲ ἀπόκειται ἡ ἐξιστόρησις

(1) Καντακουζηνός, σ. 887.

τῆς προΐούσης ἐπὶ τὴν Εὐρώπην ἐπιδράσεως τῆς Ἀσίας διὰ τῶν πολεμικῶν σπαραγμῶν τῶν Τούρκων.

Τὴν ἄλωσιν τῆς Καλλιπόλεως, ἣτις ἠνέωξε τὴν θύραν τῆς ἐπαυξήσεως τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους ἐν Εὐρώπῃ, ἠγγειλεν ὁ Ὁρχάν πρὸς τοὺς ὁμόρους καὶ ἐφαμίλλους κατὰ τὴν δύναμιν, ἥτοι τοὺς ἡγεμόνας τῆς Ἀσίας, ὧν οἱ πατέρες διεμερίσαντο πρὸς τὸν Ὀσμὰν τὸ σελτσουικὸν βασίλειον, διὰ νικητηρίων ἐπιστολῶν· ἔκτοτε δὲ τοιαῦται ἐξήρχοντο συνεχῶς ἐκ τῶν ὀθωμανικῶν γραφείων καὶ ἦσαν τὸ μετὰ ἀείποτε μείζονος κόμπου ἐπὶ ἡμίσειαν ἤδη χιλιετηρίδα ποικιλλόμενον θέμα τουρκικοῦ ὕφους (H).

Τὴν φυλακὴν τῶν νέων ἐν Εὐρώπῃ κτήσεων διεμερίσαντο πρὸς ἀλλήλους οἱ πορθηταὶ Σουλεϊμὰν Πασᾶς, υἱὸς καὶ βεζύρης τοῦ Ὁρχάν, καὶ ὁ Χατζῆ Ἰλβέκης, πρῶτον βεζύρης τοῦ κυριάρχου τοῦ Καρασῆ οὕτως, ὥστε ὁ μὲν Σουλεϊμὰν διέμενεν ἐν Καλλιπόλει, ὅθεν ἐξέτεινε τὰς ἐπιδρομὰς μέχρι Διδυμοτείχου, ὁ δὲ Ἰλβέκης ἐν Ἰκονίῳ, ὅθεν ἐπέδραμε μέχρι Τζουρούλου καὶ Χαριουπόλεως. Ὁ Ἀγτζὲ Βέγης ἔλαβεν εἰς τιμᾶριον τὴν ἔτι καὶ νῦν φερώνυμον αὐτῷ κοιλάδα, ὁ δὲ Σουλεϊμὰν μόλις ἐπὶ τινα ἔτη ἀπῆλause τῶν κτήσεων αὐτοῦ, ἐλπίζων νέας, ἅτε προωρισμένος διάδοχος τοῦ γέροντος πατρός· διότι μεταξὺ τοῦ Βουλαῖρ καὶ Σιδὶ Καβάκ, ἀκολουθῶν ἔφιππος ἱέρακι διώκοντι χῆνας, ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ παραχρῆμα ἐτελεύτησεν. Ὁ νεκρὸς αὐτοῦ ἐτάφη οὐχὶ ἐν Προύσῃ, ἐν τῷ νέῳ κοιμητηρίῳ τοῦ ὀθωμανικοῦ οἴκου, ὅπου ἐν τῇ συνοικίᾳ τῶν πεμματουργῶν αὐτὸς οὗτος ἀνήγειρε τέμενος, ἀλλὰ παρὰ τὸ ἐπίσης ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθὲν ἐν Βουλαῖρ. Ὁ παρὰ τὴν παραλίαν τοῦ Ἑλλησπόντου τάφος αὐτοῦ ἔμεινεν ἐπὶ ἓνα καὶ ἐπέκεινα αἰῶνα τὸ μόνον μνημεῖον Ὀθωμανοῦ ἡγεμόνος ἐπὶ εὐρωπαϊκοῦ ἐδάφους, καλοῦν

τοὺς κατοίκους τῆς Ἀσίας εἰς προσκύνησιν μετὰ ξίφους πορθητοῦ. Ἐκ πάντων δὲ τῶν ἡρώων τῶν μέχρι τοῦδε ἐν τῇ τουρκικῇ ἱστορίᾳ ἀναφερομένων οὐδὲν ὀνομαστότερον καὶ πλείονας εὐσεβεῖς εἰς προσκύνησιν καλοῦν ἢ τὸ τοῦ δευτέρου βεζύρου τῆς αὐτοκρατορίας, τοῦ εὐτυχῶς διαβά-
τος τὸν Ἑλλήσποντον, ἰδρυτοῦ τῆς Ὀθωμανικῆς δυνά-
μεως ἐν Εὐρώπῃ. Μὴ ἀρκουμένη ἡ παράδοσις τῇ λάμψει τῆς ἀληθοῦς ἱστορικῆς νίκης τοῦ Σουλεϊμάν, πλάττει αὐ-
τῷ ἐτι θαῦμα νίκης μετὰ τὴν τελευταίαν, ἣν μετὰ στίφους οὐρανίων ἡρώων ἐπὶ λευκῶν ἵππων ὑπὸ φωτὸς περιλαμ-
πομένων ἤρατο κατὰ στρατοῦ ἀπίστων. Πρὸς ἀτυχίαν ὁμως τῆς παραδόσεως αὐτὴ ἡ μάχη, εἰς ἣν οὗτος ἔσπευ-
σε μετὰ τὴν τελευταίαν πρὸς ἐπικουρίαν τῶν πιστῶν πο-
λεμιστῶν, καθαρὸν ἐστὶ πλάσμα (Θ). Κατὰ τὰ φαντασιώ-
δη ταῦτα διηγήματα τριακοντακισχίλιοι χριστιανοὶ ἐφά-
νησαν ἐν τῷ Ἑλλήσποντῳ ἐπὶ στόλου ἐξ ἐξήκοντα καὶ
ένος πλοίων συγκειμένου· καὶ οἱ μὲν ἡμίσεις ἀπέβησαν
εἰς Τούρλαν, οἱ δὲ ἕτεροι εἰς Σιδὶ Καβάκ. Οὗτοι δὲ οἱ δε-
καπεντακισχίλιοι ἡττήθησαν ὑπ' ὀλίγου στρατοῦ τῶν πι-
στῶν διὰ τῆς ὑπερφυσικῆς ἐπικουρίας τοῦ ὑπὸ τὸν Σου-
λεϊμάν οὐρανοῦ στρατοῦ. Οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι, ἐξ
ᾧ οὐδ' αὐτὸς ὁ Σεαδεδδὴν ὀκνεῖ ἵνα διηγηθῇ τὸν μῦθον
τοῦτον, ἀνῆρπασαν προφανῶς τὸν στόλον τοῦτον, τὸν πάν-
τως λίαν ἐξωπλισμένον, ἐκ τῆς πρώτης ἢ δευτέρας σταυ-
ροφορίας τῶν συμμαχησάντων κατὰ τῶν Τούρκων Εὐρω-
παίων, καὶ μετήνεγκον αὐτὸν ἐκ τῆς θαλάσσης τῆς Σμύρ-
νης ἢ τοῦ Ἑλλήσποντου εἰς τὴν τῆς Καλλιπόλεως πρὸς
μείζονα δόξαν τοῦ Σουλεϊμάν. Καὶ ἄνευ δὲ τοῦ θαύματος
τῆς νίκης ταύτης, ἥς οὐδὲν ἔχνος σώζεται ἐν τοῖς συγχρό-
νοις Εὐρωπαίοις ἢ Βυζαντινοῖς ἱστορικοῖς, τὸ ὄνομα τοῦ
Σουλεϊμάν διαλάμπει ἱκανῶς ὥς τὸ τοῦ πρώτου ἰδρυτοῦ

τῆς ὀθωμανικῆς δυνάμεως ἐν Εὐρώπῃ, ὡσεὶ ὁ αἴσιος πρόδρομος Σουλεϊμάν τοῦ μεγάλου, τοῦ ἀνυψώσαντος αὐτὴν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς ἰσχύος καὶ δόξης. Ὁ τάφος τοῦ Τούρκου ἥρωος Σουλεϊμάν, ὅστις ἐγείρεται ἐν τῷ βορείῳ στομίῳ τοῦ Ἑλλησπόντου ἐν Εὐρώπῃ, ἐστὶν ἱστορικῶς πολὺ ἀξιομνημονευτότερος ἢ ὁ τύμβος τοῦ Ἑλλήνος ἥρωος Πρωτεσιλάου, ὅστις ἐν τῷ μεσημβρινῷ στομίῳ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μέρους βλέπει πρὸς τὸν Ἀχαιὴ Ἑλλησποντον καὶ πρὸς τοὺς μεταγενεστέρους λαλεῖ ἐν πολυκώπῳ πλοίῳ· «Ἰδατε τὸν ἐξέχοντα τάφον τοῦ πάλαι τελευτήσαντος ἀνδρός, τοῦ ἀνδρείως ἐν τῇ μάχῃ ποτὲ πεσόντος.»

Πλὴν τῶν τάφων τῶν ἡρώων τοῦ ἰσλάμ, οὐχ ἤττον ἄξιοι λόγου ἐν τῇ ὀθωμανικῇ ἱστορίᾳ εἰσὶν οἱ τάφοι τῶν σεχῶν καὶ δερβιστῶν, οἵτινες ὡς ἱδρυταὶ τάγματος, ἢ διὰ τῆς ἀγιότητος τοῦ βίου αὐτῶν, κατέστησαν εἰσαεὶ ἐνδοξοὶ. Ἦδη ἐν τῷ τέλει τοῦ προηγουμένου βιβλίου κατὰ τὴν περιγραφὴν τῆς Προύσης ἐγένετο λόγος περὶ τῶν μνημείων τῶν ἐνδοξοτάτων ἀγίων, συστρατιωτῶν τοῦ Ὁρχάν κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Νικαίας, Νικομηδείας καὶ Προύσης· κα-
 1359 ταλήγοντες δὲ τὸ βιβλίον τοῦτο συγχρόνως τῷ θανάτῳ τοῦ Ὁρχάν, ἐπιζήσαντος μόλις ἔτος τῷ υἱῷ Σουλεϊμάν, προστίθεμεν συνοπτικὴν περιγραφὴν τῶν μοναχῶν, οἵτινες ἤδη ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ σουλτάνου τούτου ἐρρίζώθησαν ἐν τῇ ὀθωμανικῇ ἐπικρατείᾳ, καὶ οἵτινες, ὡς κοινότης, ἦσαν τότε ἰσχυρότεροι ἢ ὁ ὕστερον συσταθεὶς σύλλογος τῶν νομομαθῶν ἢ οὐλεμάδων, μετὰ δὲ ταῦτα, ὡς ὀψόμεθα, καὶ διὰ στάσεων ἠπειλοῦν γενέσθαι ὀλέθριοι τῇ πολιτείᾳ. Εἰ καὶ ὁ Μωάμεθ εἶπεν· «Οὐδεὶς μοναχὸς ἐν τῷ ἰσλάμ,» καὶ οὕτως ἀπέκλειεν εἰσαεὶ πᾶσαν ἀπομίμησιν τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἰνδῶν μοναχῶν, ἢ κλίσις ὅμως τοῦ Ἀραβος, ὡς κατσίκου τῆς ἐρήμου, εἰς τὸν ἐρημικὸν καὶ

ἀσκητικὸν βίον ἐπεκράτησε μετ' οὐ πολὺ τῶν λόγων τοῦ Προφήτου. Ἄλλη δὲ ῥῆσις αὐτοῦ « ἡ πενία ἐστὶν ἡ δόξα μου », ἐχρησίμευσεν ἀναγκαίως ὡς πρόσχημα, δι' οὗ οἱ μοναχοὶ τριάκοντα ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Προφήτου εἰσέδυσαν εἰς τὴν ποίμνην τοῦ ἰσλάμ. Ἐκτοτε δὲ τὰ τάγματα τῶν φακιρῶν (πτωχῶν) καὶ δερβισῶν (κατωφλίου τῆς θύρας) ἐπολυπλασιάσθησαν τοσοῦτον ἐν Ἀραβίᾳ, Περσίᾳ καὶ Τυρκίᾳ, ὥστε κοινῶς παραδέχονται ἐξ ὡδεκάδας ⁽¹⁾, καὶ ποιοῦνται λόγον περὶ ἐβδομήκοντα καὶ δύο ταγματῶν δερβισῶν, ὡς περὶ ἐβδομήκοντα καὶ δύο αἰρέσεων τοῦ ἰσλάμ, πιθανὸν ὅπως ἀντισταθμίσωσι τὸ φάρμακον πρὸς τὸ ἀντιφάρμακον. Ἐν τούτοις οὐδαμοῦ εὑρεται ἡ ἐντελής ἀπαρίθμησης τῶν ἐβδομήκοντα καὶ δύο ταγμάτων, ἀλλὰ μόνον τὸ ἥμισυ ἐν τῷ ἀλθιθεὶ βίῳ ⁽¹⁾. Ἐκ τούτων τὸ τριτημόριον, ἥτοι μία δωδεκάς, ἐστὶν ἀρχαιότερον τῆς ἰδρύσεως τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, τὰ δὲ ἕτερα δύο τριτημόρια, ἥτοι δύο δωδεκάδες, ἰδρύθησαν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ΙΔ' μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος μεσοῦντος, τὸ μὲν πρῶτον τὸ τῶν Ναχισβένδων ⁽²⁾ ἐπὶ Ὀσμάν, τὰ δὲ τὰ τῶν Τζεμαλῆ ἐπὶ Ἀχμέτ τοῦ Γ' ⁽³⁾.

Τριάκοντα καὶ ἐπτὰ ἔτη ἀπὸ τῆς φυγῆς τοῦ Προφήτου ὁ ἀρχάγγελος Γαβριὴλ ἐπιφανεῖς τῷ Ὁβεί, γεννηθέντι ἐν τῷ κατὰ τὴν εὐδαίμονα Ἀραβίαν (Ἰαμάν) Κάρν, παρήγγειλεν αὐτῷ ἐξ ὀνόματος τοῦ Κυρίου, ἵνα ἐγκαταλείψῃ τὸν κόσμον καὶ διάγῃ βίον ἐν ἀσκήσει καὶ μετаноίᾳ !

Πρὸς τιμὴν δὲ τοῦ Προφήτου, ἀποβαλόντος δύο ὁδόν-

(1) Mouradjea d' Olsson, Ε', σ. 619-626, λέγει τριάκοντα τρία.

(2) Συσταθέν τῷ 711 (1319).

(3) Συσταθέν τῷ 1164 (1750).

τας ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς μάχης τοῦ Ὁχὸδ, ὁ Ὁβείτς ἐξέβαλε πάντας τοὺς ἑαυτοῦ ἀπαιτήσας παρὰ τῶν μαθητῶν τὴν αὐτὴν θυσίαν· διὸ ὀλίγους μόνον ἔσχε προσηλύτους ἐκ τῶν θερμότερων θεομανῶν τῆς θερμῆς Ἀραβίας ⁽¹⁾. Ἐμimήθησαν δ' αὐτόν, ἀλλὰ μετὰ κανόνων ἤττον αὐστηρῶν, οἱ σέχαι Ὀλβάν, Ἰβραΐμ, Ἐδὲμ, Βαγιαζήτ ὁ ἐκ τοῦ Βε-σταμ, καὶ Σιβρί Σακάτι, θεμελιωταὶ τῶν φερωνύμων ταγματῶν. Ὀνομαστότερος πάντων τούτων ἐστὶν ὁ ἰδρυτὴς τῶν Καδιρῆ ὁ σέχης Ἀβδούλ Καδὶρ Γιλανί, ὃς ἦν φρουρὸς ἐν Βαγδατίῳ τοῦ τάφου τοῦ μεγάλου ἱμάμη Ἀβουχανιφέ, περὶ δὲ τὸν ἴδιον τάφον αὐτοῦ ἐν Βαγδατίῳ ἐγείρονται οἱ τάφοι τῶν περιφροσάτων μυστικῶν σεχῶν (IA), ὥστε ἡ πόλις ἐκ τούτου ἐκλήθη πρὸς τιμὴν προπύργιον τῶν ἀγίων. Τὸ τάγμα τῶν Ρουφαί, κληθὲν οὕτως ἐκ τοῦ ἰδρυτοῦ Σεῖδ Ἀχμέτ Ρουφαί, ἐστὶ τὸ γνωστότατον τοῖς ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἀπερχομένοις Εὐρωπαίοις ὁδοιπόροις ἐπὶ τῇ θαυμασίᾳ ἐπιτηδεϊότητι τοῦ καταπίνειν μαχαίρας, τοῦ τρώγειν πῦρ καὶ ἐπὶ ἄλλοις τερατουργήμασιν, οἷον τοῦ ποικιλοτρόπως βασανίζειν ἑαυτοὺς καὶ ἀβλαβῶς ἐξέρχεσθαι τοῦ πυρός· τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο τερατούργημα ὑπομινύσκει ἡμᾶς τοὺς ἱερεῖς τοῦ Φοίβου παρὰ τοῖς Τυρρῆνοις. Οἱ μοναχοὶ οὗτοι ἀναφέρουσι τὴν καταγωγὴν τῶν μυστηρίων τοῦ τάγματος αὐτῶν εἰς τὸν Ἰνδὸν Μπαμπᾶ Ρεδέν, ὅστις ἤδη, ὡς λέγεται, σύγχρονος τῷ Προφῆτῃ ἔζησε πεντακόσια ἔτη πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτόν, καὶ διέτριψε τὸ μὲν πρῶτον ἐν Συρίᾳ, εἴτα δὲ ἐν ταῖς κορυφαῖς τοῦ Ταύρου, ἐγνώρισε πάντα τὰ δένδρα καὶ πάσας τὰς βοτάνας ἀπὸ τοῦ κέδρου μέχρι τῆς ὑσσώπου καὶ εἰσή-

(1) Mouradjea d' Olsson, ἑρ. ὁδὸν ἐκδ. σ. 619.

γαγε τὸ πρῶτον ἐξ Ἰνδικῆς τὴν χρῆσιν τοῦ ὀπίου, τοῦ κατασκευαζομένου ἐκ Χασισχέ, καθ' ὃ οἱ Δολοφόνοι τῶν πρεσβυτέρων τοῦ Ὁρους ἐκλήθησαν Χασισχίν, διαφθαρέντες εἰς Ἀσασίνους ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων. Ἀμέσως μετὰ τοὺς Ῥουφαί (πυρφάγους) ἔπονται κατὰ τὴν χρονολογικὴν σειρὰν τῆς συστάσεως οἱ μαθηταὶ τοῦ σέχη Σεχαβεδδίν Σουρβερεδῆ, καλούμενοι νουρβαχσιέ (φωτοδόται), ὄνομα μέγα τῷ δόγματι τοῦ τάγματος, ἐξ οὗ ἐξῆλθον οἱ θεμελιωταὶ τῶν δύο μεταγενεστέρων, ἦτοι ὁ Τζελαλεδδίν Ῥουμί, ὁ θεμελιωτὴς τῶν μεβλεβίδων καὶ ποιητὴς τοῦ δόγματος τοῦ φωτός, καὶ Χατζῆ Βεϊράμ, ὁ τῶν βείραμίδων (1). Ὁ σέχης Νετζμεδδίν Κουβρά, θεμελιωτὴς τῶν Κουβρεβίων (2), μόλις ἐστὶ γνωστὸς κατ' ὄνομα, ἀλλὰ μείζον κλέος αἱρεῖ ὁ Ἐβούλ Χαπὰν Σαζελῆ ἢ Σεδελη, ὁ πρῶτος ἀνακαλύψας τὴν ἀρετὴν τοῦ καύμου τοῦ καφέ τῆς Μόκας καὶ γενόμενος ἔκτοτε διὰ τοῦτο προστάτης τῶν καφεποιῶν (3), ὡς ὁ νωδὸς Οὐβέις, ὁ τῶν ἐξαιρούντων τοὺς ὀδόντας, ὁ μπαμπά Ῥεδέν, ὁ βοτανικὸς, ὁ τῶν κηπουρῶν (4), καὶ ὁ Χατζῆ Βεκτάς, ὁ τῶν γενιτσάρων. Ἦδη ἐν τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀλαεδδίν τοῦ Α', μεγάλου ἡγεμόνος τῶν Σελτσούκων, ἐγένετο λόγος περὶ τοῦ ἱδρυτοῦ τῶν μεβλεβίδων Τζελαλεδδίν Ῥουμί, τοῦ μεγίστου τούτου

(1) Ἐτελεύτησε τῷ 617 (1220). Monradjea d' Ohsson, 623.

(2) Βιογραφία τοῦ Ἀταῦ, σ. 38. Ὁ Σουρβερεδῆ ἐτελεύτησε τῷ 602 (1205) καὶ ἐτάφη ὡσαύτως ἐν Βαγδάτ. Τζιχαννουμῆς, σ. 460.

(3) Ἐτελεύτησε τῷ 656 (1258). Αὐτόθι. Ὁρ. περὶ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ καφέ Ἀραβικήν Χρηστομάνειαν ὑπὸ Σουλτάνου ἑξ Σαού, Τόμ. Β', σ. 224, καὶ Τζιχαννουμῆς, σ. 535, ὅπου ὀρίζεται ἡ πρώτη σύστασις καφεσίων ἐν Κιωνσταντινουπόλει, τῷ 902 (1534).

(4) Κιωνσταντινούπολις καὶ Βόσπορος, Τόμ. Β', σ. 514.

μυστικοῦ ποιητοῦ τῆς ἀνατολῆς, καλουμένου καὶ Μολλᾶ Χουγκιάρ (μολλᾶς βασιλεὺς ἢ αὐτοκράτωρ), καὶ ἐτι πρὸ μικροῦ κατὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Βουλαίρ περὶ τοῦ καλύμματος τῆς κεφαλῆς, ὃ μεβλεβῆς τις προσήνεγκε τὸ ἴδιον ὡς δῶρον τῷ υἱῷ τοῦ Ὁρχάν Σουλεϊμάν, καὶ οὗτος ἐπέθηκεν αὐτὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ὡς προάγγελον τῆς νίκης οὕτως, ὥστε ἔμεινε τὸ σχῆμα τοῦτο μέχρι Μωάμεθ τοῦ Β' ὡς σχῆμα τοῦ καλύμματος τῶν ἡγεμόνων τῶν Ὀθωμανῶν. Τὸ τάγμα τοῦτο ἐκτίσατο ἐτι μείζονα δύναμιν, ὅτε τὸ Ἰκόνιον, καθέδρα τῶν αὐτοῦ σεχῶν, τάφος δὲ τοῦ θεμελιωτοῦ καὶ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, περιελήφθη ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ, ὅτε ἤκμασεν ἐν αὐτῇ ἡ σπουδὴ τῶν περσικῶν γραμμάτων καὶ τῆς ποιήσεως, καί μετὰ τῆς προόδου τῶν κλάδων τούτων ἐξηπλώθη αἰέποτε ἐπὶ μᾶλλον τὸ περὶ φωτὸς δόγμα τῶν Σόφη (IB), ὃν τὸ κυριώτατον ὄργανον ἦν ὁ Τζελαλεδδὴν Ῥουμί οὐ μόνον ἐν τῷ κελλίῳ τοῦ ἀναχωρητοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ πολιτικοῦ, ὥστε τὸ τάγμα τῶν μεβλεβίδων ἐξετείνετο καθ' ἐκάστην καὶ θεωρεῖται εἰκότως ὡς ἡ πολιτικὴ ἀδελφότης τῶν γεγραμματοσιμμένων, ἥτοι τῶν ἐφέντων ἢ ὑπαλλήλων τῶν γραφείων, ὡς τὸ τάγμα τῶν βεκτασῆ, στρατιωτικὴ ἀδελφότης τῶν γενιτσάρων. Ἐκ πάντων τῶν ταγμάτων τῶν ἀνιδρυέντων πρὸ τῆς θεμελιώσεως τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας τὸ τῶν μεβλεβίδων ἐστὶ τὸ ἀξιολογώτερον καὶ σεβαστότερον διὰ τὸ μυστηριῶδες αὐτοῦ. Τὸ δὲ ἐν Αἰγύπτῳ συσταθὲν ὑπὸ τοῦ σέχη Ἀχμέτ Βεδεβῆ συγχρόνως σχεδὸν πρὸς τὸ ἀνωτέρω τάγμα προσεῖλκε μόνον Βεδουίνους.

Μετὰ τὴν προηγηθεῖσαν ἔρευναν τῶν πρὸ τῆς θεμελιώσεως τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ὑπαρξάντων καὶ ἐν τῷ ἰσλάμ ἐνδοξοτάτων δώδεκα ταγμάτων ἑπονται ἐνταῦθα μόνον τὰ μέχρι τέλους τῆς βασιλείας τοῦ Ὁρχάν

ἰδρυθέντα τάγματα τῶν Νακισθένδων (1), τῶν Σααδῆ (2) καὶ τῶν Βεγτασῆ (3). Περὶ δὲ τῶν λοιπῶν γενήσεται λόγος εἰκότως ἐν τοῖς ἐξῆς κατὰ τὰ ἔτη τῆς συστάσεως αὐτῶν. Ἐρρέθη ἤδη περὶ τοῦ Χατζῆ Βεκτὰς, πῶς αὐτὸς ἠυλόγησε τοὺς γενιτσάρους, καλοῦντας ἑαυτοὺς ἔκτοτε τέκνα καὶ οἰκογένειαν αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ πάντες οἱ γενίτσαροι συνεσωματώθησαν ἐν τῷ τάγματι τούτῳ, διὰ τοῦτο αὐτό ἐστι κυρίως οὐ μόνον τάγμα μοναχῶν, ἀλλὰ καὶ στρατιωτικὴ ἀδελφότης, ἥς τὰ μέλη ἦσαν συγχρόνως καὶ μοναχοὶ καὶ στρατιῶται, ὡς τὰ χριστιανικὰ τάγματα τῶν σταυροφοριῶν, οἱ τοῦ Ναϊτικοῦ καὶ τοῦ Νοσοκομείου ἱππῶται. Ἰσως δὲ μάλιστα ἡ γειτνίασις πρὸς τοὺς ἱππῶτας τῆς Ῥόδου, ὧν ὁ στόλος ἐν τῇ πρώτῃ κατὰ τῶν Τούρκων σταυροφορίᾳ κατέλαβε τὴν Σμύρνην ἐπὶ Ὁρχάν, ἔδωκεν ἀφορμὴν πρὸς μίμησιν τῶν στρατιωτικῶν τοῦ τάγματος θεσμῶν διὰ τῆς ἰδρύσεως τῶν γενιτσάρων καὶ ἔπεισεν αὐτοὺς εἰς ἔνωσιν ὡς ἀδελφότητα τοῦ Χατζῆ Βεκτὰς. Οἱ δὲ Σααδῆ, ἰδρυθέντες ὑπὸ τοῦ Σεαδεδδὶν Τζεβαρῆ εἰσι γόητες, οἵτινες παρέλαβον μετὰ τῆς διὰ τοῦ πυρὸς τερατουργίας καὶ τὴν δι' ὄψεων μαγείαν, ὡς οἱ Ψύλλοι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Τὸ πρῶτον πάντων τῶν ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κράτει ἤδη ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὁρχάν ἰδρυθέντων ταγμάτων ἐστὶ τὸ τῶν Νακισθένδων, ὃ ἀνάγει τὴν παράδοσιν τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ εἰς τὸν Ἐβουθέερ, πενθερὸν τοῦ Προφήτου, ὡς καὶ τὰ τάγματα τῶν Βεσταμῆ καὶ Βεκτασῆ, πάντα δὲ τὰ ἄλλα τάγματα ἀναφέρουσι

(1) Τῆ 719 (1319).

(2) Τῆ 736 (1337).

(3) Τῆ 759 (1359).

τὴν καταγωγὴν τῆς διδασκαλίας αὐτῶν εἰς τὸν Ἀλξιν, γαμβρόν τοῦ Προφήτου. Ἡ καταγωγὴ αὕτη τῶν δογμάτων καλεῖται, κατὰ τὸν τεχνικὸν ὅρον τῶν ὁπαδῶν τῶν ταγμάτων, ἄλυσις, καὶ ἵτως ἀνάγεται εἰς τὴν χρυστὴν ἄλυσιν τοῦ Ἑρμοῦ τῶν πυθαγορικῶν καὶ νεοπλατωνικῶν. Ἐν τῇ μακρᾷ σειρᾷ τῶν σεχῶν εὑρηνται καὶ πολλοὶ ἐνδοξοὶ ποιηταί, ἐξ ὧν ὁ τελευταῖος μέγας ποιητὴς τῶν Περσῶν Ὑζαμί ἐπισκιάζει πάντας τοὺς ἄλλους, ὡς ἡ σελήνη τοὺς ἀστέρας. Συνήθως δὲ ἕκαστος μέγας διδάσκαλος ἔχει τέσσαρας μαθητάς, ἐν οἷς, ὡς ἐκλεκτοῖς κληρονόμοις τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, κεῖται ἡ διάνοια τοῦ διδασκάλου, ὅπερ ἐστὶ μίμησις τῶν τεσσάρων καλιφῶν, διαδόχων τοῦ Προφήτου, τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν καὶ τῶν τεσσάρων Ἀρχαγγέλων, τῶν περικυκλούντων τὸν θρόνον τοῦ Ὑψίστου. Τὸ ἤδη ἐπὶ Ὀσμὰν ἰδρυθὲν τάγμα τῶν δερβισῶν ἐστὶ τὸ τῶν Νακισθένδων, τὸ μᾶλλον τιμώμενον διὰ τὴν ἀρχαιότητα αὐτοῦ καὶ σχηματίζον γενικὴν τῆς ἐπικρατείας ἀδελφότητα, ἧς τὸ τάγμα τῶν Βεκτασῆ σχηματίζει τὸν στρατιωτικὸν αὐτοῦ κλάδον. Ὁ σέχης τῶν τελευταίων τούτων ἦν συγχρόνως ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐννενηχοστοῦ ἐννάτου τάγματος, ὁκτώ δὲ δεξιῶν, κατοικοῦντες ἐν τοῖς στρατῶσι τῶν γενιτσάρων, προσήχοντο νυκτὸς καὶ ἡμέρας ὑπὲρ τῆς εὐμερίας τῆς αυτοκρατορίας καὶ ὑπὲρ τῆς εὐδωσέως τῶν ὀπλίων τῶν γενιτσάρων, καλουμένων ἐστίας τοῦ ἰδρυτοῦ αὐτῶν Χατζῆ Βεκτάς. Ὁ ἐν Θεῷ φίλος τῶν δερβισῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν Ὁρχάν, ὁ κατακτησάμενος τὴν Προῦσαν τῇ πνευματικῇ αὐτῶν βοήθειᾳ, ὁ οἰκοδομήσας αὐτοῖς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ κελλίᾳ καὶ μοναστήρια, ἦν οὐ μόνον φίλος, ἀλλὰ καὶ προστάτης τῶν σοφῶν, ὧν οἱ ἐξοχώτεροι ἐμνημονεύθησαν ἀνωτέρω κατὰ τὴν ἰδρυσιν τῶν σχολείων τῆς Νικαίας, κατέστησε δ' αὐ-

τοὺς διδασκάλους ἐν τοῖς οἰκοδομηθεῖσιν ὑπ' αὐτοῦ σχολαίσις ἐπὶ μεγάλῳ μισθῷ, ἢ ἀντήμειψε τὴν ἀξίαν αὐτῶν διὰ μεγάλων δώρων. Οὕτω πρὸς τὸν Πέρσῃν μολλᾶν Σινὰν προσηνέχθη τοσοῦτον μεγαλοδώρως, ὥστε διὰ τὸν πλοῦτον ἐκάλουν αὐτὸν πάντες Σινὰν Πασᾶν. Πρὸ αὐτοῦ δὲ δύο ἡδὴ ἔτεροι σοφοί, ζῶντες ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ σουλτάνου Ὁσμὰν, ἐκλήθησαν Πασάδες, ὁ Ἀαριφβουλλάχ (ὁ γινώσκων τὸν Θεόν), ὅστις γνωστός ἐστι μᾶλλον ὑπὸ τὸ ὄνομα Μουχλῆς Πασᾶ (εἰλικρινοῦς Πασᾶ), καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀσίκ Πασᾶς, περιβόητος ἐπὶ μυστικῷ τινι ποιήματι, ἔχοντι ὑπόθεσιν τὸν Θεὸν ἔρωτα καὶ τὴν λατρείαν. Καὶ ὁ ἔγγονος αὐτοῦ Ἀσίκ Πασαζαδὲ ἐγένετο περίφημος, ἅτε συγγράφας ὀθωμανικὴν ἱστορίαν (ΙΓ). Ὁ ἐν Καρασέρ τάφος αὐτοῦ ἐστὶ καὶ νῦν προσκύνημα, εἰς ὃ πολλοὶ φοιτῶσιν, ὡς ἐν Τζουρούλῳ ὁ τοῦ Ὀλβὰν Τζελεμπῆ, ἐτέρου μυστικοῦ ἀκμάσαντος ἐπὶ Ὀρχὰν, συγγραφέως βιβλίου φέροντος ἐπιγραφὴν «Γκιουλαιρινάς,» ἥτοι Ἀγρὸς ῥόδων τοῦ μυστηρίου (ΙΔ).

Τρεῖς οὖν εἰσιν οἱ σοφοί, οἵτινες ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων τῆς Ὀθωμανικῆς ἱστορίας μετὰ τῶν δύο βεζυρῶν τῆς αὐτοκρατορίας, Ἀλαεδδὶν τοῦ ἀδελφοῦ καὶ Σουλεϊμὰν υἱοῦ τοῦ Ὀρχὰν, προσηγορεύθησαν Πασάδες. Ὅσον δὲ γνωστοτάτη ἐστὶν ἐν ἀπάσῃ τῇ Εὐρώπῃ ἡ προσαγόρευσις αὕτη, τόσον ἀγνοεῖται ἡ πρώτη σημασία καὶ τὸ ἔτυμον αὐτῆς. Ἡ λέξις πασᾶ, συγκειμένη ἐκ δύο περσικῶν λέξεων π ἄ ῖ σ ἄ χ, σημαίνει τὸν πόδα τοῦ Σάχ, ἐστὶ δὲ λείψανον ἀρχαιοτάτου περσικοῦ πολιτικοῦ θεσμοῦ ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ἱστορουμένου. Ὁ Κύρος ἐκάλει τοὺς ἀναδειχέντας ὑπ' αὐτοῦ ἄρχοντας πόδας, χεῖρας, ὀφθαλμοὺς καὶ ὦτα αὐτοῦ (1). Οἱ ἐφορεύοντες τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν

(1) Ξενοφῶν, Κύρου Παιδείας, Βιβλ. II', Κεφ. Β'.

ἦσαν οἱ ὀφθαλμοί, οἱ μυστικοὶ ἀγγελιαφόροι, τὰ ὦτα, οἱ εἰσπράκτορες τῶν φόρων, αἱ χεῖρες, οἱ πεζοὶ τε καὶ ἔφιπποι πολεμισταί, οἱ πόδες τοῦ βασιλέως, οἱ δὲ δικασταὶ ὡς ὄργανα τοῦ νόμου, αἱ γλῶσσαι τῆς δικαιοσύνης (ΙΕ), ἡ ἐνὶ λόγῳ αἱ πέντε αἰσθήσεις ἦσαν ἡ φυσικωτάτη καὶ ἀπλουστάτη εἰκὼν τῶν λειτουργιῶν τῆς πολιτείας, αἵτινες κατὰ τὸν νῦν τεχνικὸν ὅρον τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης καλοῦνται ὑπουργεῖα τῶν ἐσωτερικῶν, τῆς ἀστυνομίας, τῶν οἰκονομικῶν, τῶν πολεμικῶν καὶ τῆς δικαιοσύνης (Ι). Τὸ ἔγχος τῆς ἀρχαίας ταύτης ἀσιατικῆς εἰκονικῆς παραστάσεως ἐσώθη μέχρι τοῦδε ἐν τῇ προσηγορίᾳ τῶν Πασάδων, οἵτινες ὡς διοικῆται, στρατηγοὶ καὶ βεζύραι εἰσὶν οἱ πόδες τοῦ κυριάρχου. Οἱ δύο βεζύραι, περὶ ὧν ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος, καὶ οἱ τρεῖς σοφοὶ ἦσαν οἱ πρῶτοι Πασάδες τῶν Ὀθωμανῶν.

Ὁ Ὅρχαν ἐτελεύτησε τῷ ἐβδομηκοστῷ πέμπτῳ ἔτει τῆς ἡλικίας μετὰ τριάκοντα καὶ πέντε ἐτῶν βασιλείαν, ἥτις οὐδόλως ἐμιάνθη ὑπὸ συγγενικοῦ αἵματος, ἡ ἄλλης φονικῆς πράξεως, γενόμενος εὐθύς ἡγεμὼν καὶ γενναῖος πολεμιστῆς, καὶ ὡς νομοθέτης ὁ Νομᾶς τῶν Ὀθωμανῶν. Τὸ εἶδος αὐτοῦ ἦν φαιδρότερον τοῦ τοῦ πατρὸς καὶ πάππου αὐτοῦ τοῦ μέλανος Ὀσμάν, τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς δυναστείας, πρὸς ὃν εἶχε κοινὰς τὴν σιμὴν ρίνα καὶ τὰς εὐκαμπεῖς μελαίνας ὀφρυς· ἀλλ' εἶχε τὰς τρίχας ξανθὰς, τοὺς ὀφθαλμοὺς λαμπροὺς, τὸ μέτωπον καὶ ἀνάστημα ὑψηλόν, τὸ στήθος πλατὺ, τὰς χεῖρας στιβαράς, ὡς τοὺς ὄνυχας τοῦ λέοντος, τὸ πρόσωπον στρεγγύλον, τὴν χροίαν αὐτοῦ λευκὴν καὶ ἐρυθράν, τὸ δὲ σῶμα ῥωμαλέον, τὸν πώγωνα καὶ τὸν μύστακα δασύν καὶ εὐτραφεῖ. Ὑπὸ τὸν λοβὸν τοῦ δεξιοῦ ὠτὸς ἔφερεν ἐκ γενετῆς σπίλωμα, ὃ κατὰ τὴν περὶ σωματικῆς καλλονῆς γνώμην τῶν Ἀσιανῶν, ὡς γνωστὸν,

ἔστι τὸ μέγιστον τῶν προτερημάτων καὶ ἐγκωμιάζεται
ὑπὸ τῶν ποιητῶν ὡς ὁ σπόρος τοῦ μήκωνος ἐν τῷ γάλα-
κτι, ὡς πνοή καπνοῦ στεναγμῶν ἐξερχομένου τῶν ἔρωτι
φλεγομένων καρδιῶν, ὡς ἡφαιστεία νῆσος ἐν τῷ λευκῷ
πελάγει τῆς καλλονῆς, «ἐξέχων διὰ σπιλώματος, ὅπερ,
κατὰ τὸν σπουδαιότατον πεζὸν ἱστορικὸν λόγον τῶν βιο-
γραφιῶν τῶν σουλτάνων τῶν Ὀθωμανῶν, εἴλκυε καὶ ἤρ-
παζε τὰς καρδίας, καὶ ὅπερ ὑπηρετοῦν πάντες, ὁ δὲ μέ-
λας σέχης τῆς Ἰνδικῆς ὑπήκουεν ὡς δούλος» (ΙΗ).

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

Βασιλεία Μουράτ τοῦ Α' τοῦ κυρίου καὶ νικητοῦ. — Ἄλωσις Ἀδριανουπόλεως. — Πρώτη ἤτα τῶν Σέρβων. — Εἰσαγωγή τοῦ πεμπτημορίου τῶν λαφύρων, τοῦ τουγρᾶ, τῶν χρυσῶν νομισμάτων καὶ τῶν ἀμαξῶν. — Περὶ τοῦ τιμαριωτικοῦ συστήματος. — Περὶ τῶν ἐσπέρων τοῦ γάμου καὶ τῆς περιτομῆς. — Κτῆσις τοῦ πλείστου τοῦ Κερμιάν διὰ γάμου, τῆς δὲ Ἀμίδης δι' ὠνήσεως. — Συνωμοσία τῶν υἱῶν Μουράτ καὶ Παλαιολόγου. — Ἐκστρατεία ἐπὶ τὴν Καραμανίαν. — Καταγωγή τῆς δυναστείας ταύτης. — Ἐκστρατεία κατὰ Βουλγαρίας καὶ Σερβίας. — Μάχη κατὰ τὸ Κοσσυφοπέδιον. — Θάνατος Μουράτ, φονευθέντος ὑπὸ τοῦ Μιλόση Κοβιλόβιτς.

Μουράτ, ὁ νεώτερος τοῦ Ὁρχάν υἱός, ἀνατραφεὶς ἀπὸ τῆς γεννήσεως ἐπὶ τῆς μακρᾶς βασιλείας τοῦ πατρὸς, ἦτοι ἐπὶ τριάκοντα καὶ πέντε ἔτη, ἐν δουλικῇ ὑποταγῇ, συνήθει ἐν τῇ ἀνατολῇ τῷ νεωτέρῳ ἀδελφῷ πρὸς τὸν πρεσβύτερον, τὸν κύριον αὐτοῦ, αἰφνης ἀντήλλαξε μετὰ τὴν μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ὁρχάν τελευτὴν τοῦ Σουλεϊμάν, συμβᾶσαν ἐκ πτώσεως ἀφ' ἵππου (1), τὴν ἐλπίδα ἰσοβίου ὑπηκοότητος ἢ συντμηθέντος βίου πρὸς τὴν

(1) Χατζῆ Κάλφας, Ἰδρις, Νεσερῆ, Ἀλῆς, Σολακζαδὲ, Λουφί. Ἐν τῇ συλλογῇ τῶν πολιτικῶν ἐγγράφων τοῦ Φεριδούν σώζεται ἡ συγχαρητήριος ἐπιστολὴ τοῦ Πέρσου ἡγεμόνος Τζιχανσάχ Μίρζα (ἀρ. 65) καὶ ἡ τοῦ Μουράτ ἀπάντησις (ἀρ. 65) ἀχρονολόγητοι.

ἀπολύτου κυριαρχίας καὶ ἐπραγμάτωσε τὴν ἐλπίδα ταύτην εὐθὺς μετὰ ταῦτα ἀναβάς εἰς τὸν Ὄρόνον. Αἱ φιλοκτήμονες αὐτοῦ βουλαὶ ἀπέβλεπον εἰς δυσμὰς πρὸς ἐπέκτασιν τῶν ἐν Εὐρώπῃ κτήσεων τοῦ πατρός· ἀλλὰ πρὶν ἢ ἐπιληφθῇ τῆς πληρώσεως αὐτῶν, ἔστρεψεν ἐξ ἀνάγκης τὴν προσοχὴν ἀπὸ τῆς ἐν Εὐρώπῃ προφυλακῆς τῆς ἐπικρατείας πρὸς τὰ ἐν Ἀσίᾳ ἀπειλούμενα νῶτα αὐτῆς. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Καραμανίας, δε, ὦν εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ σέλτσουκικοῦ βασιλείου ὁ ἰσχυρότατος τῶν δέκα ἡγεμόνων, οὐδόλως ἐροβεῖτο μέχρι τοῦδε τοὺς ἐκ τῆς αὐξανούσης δυνάμεως τῶν Ὀθωμανῶν κινδύνους, ἔγνω, ὅτι οὐκέτι ἔφειλε μένειν εἰρηνικὸς θεατὴς τῶν προσόδων αὐτῶν. Διὸ ἔκρινεν εὐθετώτατον τὸν καιρὸν, ὅτε πᾶσαι αἱ δυνάμεις τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ ἦσαν ἐστραμμέναι πρὸς τὴν Εὐρώπην, ἵνα προσβάλλῃ αὐτάς ἐκ τῶν ὀπίσω ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Πρὸς ἐπιτυχίαν δὲ τῆς προσβολῆς ταύτης διήγειρεν εἰς ἀνταρσίαν τοὺς ἀχίδας, ἥτοι μεγάλους γαιοκτήμονας τῆς Γαλατίας (Α), ἄρχοντας τότε τῆς Ἀγκύρας. Ὁ δὲ Μουράτ, σπεύσας ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου εἰς τὰ μεθόρια τῆς Γαλατίας, ἀπέκρουσε τοὺς ἀχίδας καὶ παρέλαβε παρ' αὐτῶν ἐκουσίως τὰς κλεῖς τῆς Ἀγκύρας. Ἡ πόλις αὕτη, ἡ βορειοτάτη τῶν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ κτήσεων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ⁽¹⁾, ἡ διὰ τῶν ναῶν τοῦ Αὐγούστου καὶ τῆς ἐγγεγλυμμένης ἐφ' ἑνὸς αὐτῶν ἱστορίας τῶν πράξεων αὐτοῦ ἐξυμνηθεῖσα μητρόπολις τῆς ἀρχαίας Γαλατίας (Β), ἦν ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τοῦ βυζαντινοῦ κράτους καὶ τοῦ καλιφάτου, ὥς καὶ τὸ ὅμορον Ἀμόριον, οὗ τὴν ἀληθῆ θέσιν

(1) Ἀρμένιος, Β', δ'.

οὐδείς ἔτι τῶν περιοδευτῶν ἀνεγνώρισεν ἐν τοῖς ἐρειπίοις αὐτοῦ, τὸ μῆλον τῆς ἔριδος τῶν δύο ἐπικρατειῶν καὶ ἡ καλλίστη τῶν κτήσεων τοῦ Ἀαρὸν ἀλ' Ῥασιδ καὶ τοῦ Μαμούν. Ὁ πρῶτος τούτων μετεκόμισεν εἰς Βαγδάτ ὡς τρόπαιον τὰς δύο πτέρυγας τῆς πύλης τῆς Ἀγκύρας, ὅπως ἑκατὸν πεντήκοντα ἔτη μετὰ ταῦτα ὁ αὐτοκράτωρ Νικηφόρος μετεκόμισε τὰς πύλας τῶν Κιλικικῶν πόλεων Μοφουεστίας καὶ Ταρσοῦ καὶ ἔστησεν αὐτὰς ὡς στερεὸν μνημεῖον τῆς νίκης αὐτοῦ ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Γ). Ἐνδοξος ἐκ τῶν ἀναμνήσεων τούτων τῶν καλλίστων ἡμερῶν τοῦ καλιφάτου ἡ Ἀγχυρα εἴλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ σουλτάνου τῶν Ὀθωμανῶν ἔτι μᾶλλον ὡς ἐμπορεῖον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ὡς κέντρον πασῶν τῶν ὁδῶν τῶν ἀπὸ Συρίας καὶ Ἀρμενίας ἀγουσῶν εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ Κιλικίας καὶ ὡς χώρα εὐδαίμων ἐπὶ τοῖς ἐξόχοις γεννήμασι τῆς φύσεως. Αἱ παχεῖαι οὐραὶ τῶν προβάτων, αἱ ὡς ἡ μέταξα λεπτὰί τρίχες τῶν αἰγῶν, ἦσαν ἤδη γνωστὰ κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους, ὡς κατὰ τοὺς νεωτάτους ἡ καλλονὴ τῶν αἰλούρων καὶ καμηλωτῶν, τὰ εὐχυμα ἄπια, ὧν ἔχει τριάκοντα καὶ ἑξ εἶδη ⁽¹⁾, τὰ μῆλα, αἱ σταφυλαὶ καὶ αἱ ἄλλαι αὐτῆς ὀπῶραι. Οἱ κῆποι τοῦ Καγίς, ἀρδευόμενοι ἀφθόνηως, εἰσὶν εὐφορώτατοι καὶ συγκαταλέγονται ἐν τοῖς γονιμωτάτοις τῶν καλλίστων ἐπαρχιῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, αἱ δὲ πηγαὶ τοῦ Ἀγιάς ἐν ταῖς ἱαματικωτάταις καὶ πρὸς λοῦσιν καὶ πόσιν. Ἡ παρακειμένη βραχέως κοιλὰς Ἀτενόση ἀξιοσημείωτός ἐστιν ἐπὶ τοῖς γραφικοῖς σχήμασι τῶν πετρῶν καὶ τῇ βαθύτητι τῶν σπηλαίων καὶ ἐπὶ ἐπιτηδειότητι τῶν κατοίκων ὡς

(2) Τζιχανγουμάς, σ. 644.

σχοινοβατῶν καὶ παλαιστῶν, ὧν οἱ περιφημότατοι ἔρχονται ἐντεῦθεν καὶ ἐκ τῆς πόλεως Κοδόζ. Ἡ ἐπιτηδειότης αὐτῶν κατέστη παροιμιώδης ὡς τὸ στερεὸν τῆς ἀμμοκονίας τῆς Ἀγκύρας. Μεταξὺ δὲ τῶν κοσμοούντων τὴν Ἀγκυραν τε-
μενῶν, μοναστηρίων, σχολείων, βαλανείων καὶ τάφων ἀξιο-
θέατα πρὸ πάντων εἰσὶ τὰ ἐπὶ Σουλεϊμάν τοῦ Μεγάλου ἀνεγερθέντα ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἀρχιτέκτονος Σινάν τε-
μένη τοῦ Χατζῆ Βεϊράμ καὶ Ἀχμέτ Πασᾶ, ὁ λουτρὸς τοῦ-
του, τὰ σχολεῖα τοῦ Μουσταφᾶ Πασᾶ, τοῦ Σεϊφεδδίν καὶ
τοῦ μεγάλου ἐγκυκλοπαιδικοῦ Τάσχ-Κιοπριζαδῆ, τὸ μονα-
στήριον τῶν μεβλεβίδων, τὸ τῶν Ἀδδάλων τοῦ Χουσεῖν
Γαζῆ καὶ τὸ τῶν δερβισῶν Βεϊραμίδων, τὸ ἀνεγερθὲν ἐπὶ
Μουράτ τοῦ Α' ὑπὸ τοῦ μεγάλου σέχη Βεϊράμ, ἰδρυτοῦ τοῦ
τάγματος τούτου. Πάντα ταῦτα τὰ οἰκοδομήματα ἐγένον-
το μὲν ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων σουλτάνων, ἀλλὰ φύσει
καὶ τέχνῃ ἡ Ἀγκυρα ἦν ἤδη τότε φρούριον, καὶ ὡς τὸ
ἀνατολικὸν μεθόριον τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἐπι-
σημότατον. Ὁ μέγας περιοδευτὴς Ἑβλιάς, ὅστις ἐπὶ τεσ-
σaráκοντα ἔτη περιῆλθε μεσούντος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος τὴν
τουρκικὴν αὐτοκρατορίαν, ἐξέτεινε τὰς ἐκδρομὰς αὐτοῦ
πρὸς ἀνατολὰς μὲν μέχρι Περσίας, πρὸς δυσμὰς δὲ μέχρις
Αὐστρίας, ἐπισκεψάμενος δὲ καὶ διαγράψας τὴν Ἀγκυραν
καὶ Ὅφεν (Βουδην) (1), εὗρίσκει μεγάλην ὁμοιότητα μετα-
ξὺ τῶν δύο τούτων πόλεων κατὰ τὴν θέσιν καὶ ὀχυρότητα,
φρονεῖ δὲ, ὅτι μόνον τὸ Βάν, τὸ πρὸς τὴν Περσίαν τουρ-
κικὸν μεθόριον φρούριον, δύναται ἵνα παραβληθῇ πρὸς αὐτάς.
Μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἀγκύρας (Δ) ἀποκατασταθεῖ-

(1) Πολιτεία καὶ διοικήσεις τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, Β', σ.
455—579.

σης τῆς ἡτυχίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὁ Μουράτ ἔστρεψε τὴν προσοχὴν πάλιν εἰς δυσμάς· ἀλλὰ πρὶν ἢ ἐκστρατεύσῃ ἐπὶ τὴν Εὐρώπην, κατέστησε τὸν δικαστὴν τῆς Προύσης (ὅστις ὡς δικαστὴς τῆς πρωτευούσης ἦν ὁ πρῶτος τῆς ἐπικρατείας) πρῶτον στρατοδίκην, ἀρχὴν, ἣν μετῆλθεν ἡδὴ ἐπὶ τῶν προτέρων ἐκστρατειῶν, ἀλλ' ἥτις τὸν τεύθεν κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ Μουράτ κατέστη διαρκὴς ὡς ὁ στρατός. Ἐξέλεξε δὲ ὁ σουλτάνος δικαστὴν μὲν τὸν Καρὰ Χαλήλ Τζενδερελῆν, ὅστις μετὰ ἐννεατίαν ἐγένετο μέγας βεζύρης, τὸν δὲ Λαλαταχὶν (Ε), γενναῖον πολεμιστὴν, διαβάντα τὸν Ἑλλησποντον μετὰ τοῦ Σουλεϊμάν πρὸς κατάληψιν τῆς Τζύμπης, ἀνηγόρευσε ἀνώτερον διοικητὴν τῶν ὀθωμανικῶν στρατευμάτων, καλέσας αὐτὸν βεγλέρβεγην. Πρὸ αὐτοῦ τὸ μὲν πρῶτον ὁ Ἀλαεδδὶν, εἴτα δὲ ὁ Σουλεϊμάν, ἦνωσεν ἐν τῷ αὐτῷ προσώπῳ τὰ ὑπουργήματα τοῦ βεζύρου καὶ τοῦ βεγλέρβεγην, μετὰ τούτους ὁμῶς οὐδενὶ ἡγεμονόπαιδι τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους παρεδόθησαν τὰ δύο ταῦτα ἀξιώματα.

Ἐκτοτε ἄρχεται εὐρὺ στάδιον ὀθωμανικῶν κτήσεων ἐν Εὐρώπῃ, διαρκέσαν ἐφ' ὅλην τὴν βασιλείαν τοῦ Μουράτ μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐν τῇ κατὰ τὸ Κοσσυφοπέδιον μάχῃ. Ἡρξάτο δὲ διὰ τῆς ἀλώσεως τοῦ παρὰ τὸν Ἑλλησποντον φρουρίου Νεβοτοῦ ἢ Βοντοῦ, μικρὸν ἀπέχοντος τῆς Καλλιπόλεως, ὅπερ ἴσως ἐστὶν οἱ Αἰγὸς ποταμοί. Τὸ Τζούρουλον ἐκυριεύθη ἐξ ἐφόδου, ὁ δὲ Μουράτ ἀπεκεφάλισε τὸν γενναῖον φρούραρχον, ἀπαχθέντα ἐνώπιον αὐτοῦ μετὰ καθημαγμένου ὀφθαλμοῦ, ὃν βέλος διетρύπησε· τὰ περίχωρα κατεστράφησαν, τὰ δὲ τείχη κατηδαφίσθησαν. Τὸ παρακείμενον Μεζελλί ἀμαχητὶ περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ νικητοῦ, τὸ δὲ Βουργάς ἐγκαταλείφθην ὑπὸ τῶν κατοίκων κατηρημώθη (Γ).

Ἄγοντος τοῦ Μουράτ τὸν νικηφόρον στρατὸν πρὸς ἄρ-
κτον τοῦ Ἑλλησπόντου, οἱ στρατηγοὶ Χατζῆ Ἰλθέκης
καὶ Ἐβρενός, οἷς ἀνέθηκε τὴν φρουρὰν τῶν μεθορίων τῆς
αὐτοκρατορίας ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τὴν εἰς Ἀσίαν ἀπουσίαν
αὐτοῦ, εἰσέβαλον ὁ μὲν ἀπὸ τῆς Μεγαλαγαρᾶς, ὁ δὲ ἀπὸ
τῶν Κυφέλων εἰς τὰς παρακειμένας χώρας καὶ κατεκτή-
σαντο αὐτάς (Ζ). Καὶ οὗτος μὲν ἐγένετο κύριος τοῦ φρου-
ρίου Κεσάν, κειμένου μεταξὺ τῆς ἀρχαίας Συρακέλλης καὶ
Κυφέλων, ἐκεῖνος δὲ τοῦ Διδυμοτείχου, ἐνδιατήματος τοῦ
Καντακουζηνοῦ καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Εἰρήνης. Ἡ πό-
λις αὕτη ἀξιοσημείωτός ἐστιν ἐπὶ τῷ ἐπὶ κωνοειδοῦς λό-
φου ἐγειρομένῳ φρουρίῳ, ἐπὶ τοῖς ἐν τῷ μέσῳ τούτου
ὑπὸ τοῦ Μουράτ κτισθεῖσιν ἀνακτόροις, καὶ ἐπὶ τοῖς
λουτροῖς, ὧν οἱ θόλοι ἐπαναλαμβάνουσιν εὐκρινῶς μίαν
πρὸς μίαν τὰς ἀσθενῶς προφερομένας λέξεις. Ἐν τινὶ
δὲ νυκτερινῇ αἰφνιδίᾳ ἐπιθέσει ὁ Χατζῆ Ἰλθέκης, αἰχμα-
λωτίσας τὸ υἱὸν τοῦ φρουράρχου, ἠνάγκασεν αὐτὸν ἐν ἀ-
πολυτρώσῃ τὸν υἱὸν διὰ τῆς ἐκουσίας παραδόσεως τοῦ
φρουρίου. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ὁ Μουράτ προῦχώρησε
μέχρι τοῦ Τζατάλ Βουργάς, ὅπου ἀμφότεροι οἱ στρατη-
γοὶ ἀπῆλθον ὅπως ἀναγγεῖλωσι τῷ σουλτάνῳ τὰς γενο-
μένας κτήσεις. Αὐτόθι δ' ἐν πολεμικῇ συμβουλίᾳ ἐκρίθη
ἡ ἄλωσις τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἀνατεθείσα τῷ Λαλασα-
χὶν καὶ Χατζῆ Ἰλθέκῃ, ὅστις ἤδη τῷ ἀπρόντι ἔτει προῦ-
χώρησε μέχρι τῶν πυλῶν τῆς πόλεως ταύτης, ὅπου καὶ
ἐκυρίευσεν τοῦ μέχρι τοῦδε ἐπωνύμου αὐτῷ φρουρίου. Καὶ
αὐτὸς ὁ σουλτάνος προέβη μετὰ τοῦ λογάδος στρατοῦ
ἀπὸ Βουργάς πρὸς τὴν εἰς Ἀδριανούπολιν (Η) ἀγούσαν
μέχρι τοῦ Ἑσκι Μπαμπά. Ὁ φρούραχος Ἀδριανουπόλεως
ἀντεπεξελθὼν ἐπορεύθη ἐπὶ τὸν Λαλασαχὶν, ἀλλ' ἥττηθεις
ἔφυγε νυκτὸς ἐπὶ ἀκατίου, ὠφεληθεὶς ἐκ τῆς πλημμύρας

1361 τοῦ Ἑβρου, εἰς τὰς ἐκβολὰς αὐτοῦ καὶ ἀφίκετο εἰς Αἶνον.
Οὕτω δὲ ἡ ἀλυσίς τοῦ μεγίστου ἐν Εὐρώπῃ φρουρίου
τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐγένετο εὐχερέστατα ἕνεκα
τῆς ἀνανδρίας, ἢ προδοσίας τῶν προμάχων αὐτοῦ ⁽¹⁾, ὡς
ἡ τῶν μικροτέρων φρουρίων καὶ ἀκροπόλεων.

Οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι καλοῦσι τὸν διοικητὴν τῆς
πόλεως Ἑδρενὸν, ἥτοι Ἀδριανὸν, εἴτε διότι συγγέουσι τὸ
ὄνομα τοῦ κτίτορος πρὸς τὸ τοῦ ἀνατροπέως τῆς πόλεως,
εἴτε διότι ἀληθῶς οὕτως ἐκαλεῖτο. Οὕτω τὸ παίγνιον τοῦ-
το τῆς τύχης ἦν μόνον ἐπανάληψις τῆς ἐν τῇ παγκοσμίῳ
ἱστορίᾳ πολλάκις ἀπαντωμένης ὁμωνυμίας μεταξὺ τοῦ
πρώτου καὶ τελευταίου ἡγεμόνος κράτους τινός, τὸ δὲ
ὄνομα τοῦ Ἀδρικνοῦ, ὡς τὸ τοῦ Αὐγούστου καὶ Κων-
σταντίνου, ἐδόξασε μὲν ὁ πρῶτος φέρων αὐτὸ, ἐξηυτέλισε
δ' ὁ τελευταῖος. Ἄλλως τὸ ὄνομα Ἀδριανὸς ἦν λίαν γνω-
στὸν τοῖς Τούρκοις ἀπὸ τῆς φερωνύμου ἐν Ἀσίᾳ πόλεως,
ἡ δὲ πρώτη κτῆσις τῆς παρὰ τὸν Ὀλυμπον ταύτης πό-
λεως ἴσως ἐφαίνετο αὐτοῖς ἀγαθὸς οἰωνὸς, πληρούμενος
νῦν διὰ τῆς πτώσεως τῆς παρὰ τὸν Αἶμον Ἀδριανουπό-
λεως, ὡς ἡ κτῆσις τῆς δευτέρας ταύτης πόλεως τῆς βυ-
ζαντινῆς αὐτοκρατορίας, τῆς ἐπὶ ἑπτὰ ὁμαλῶν λόφων κει-
μένης, ἦν οἰωνὸς τῆς ταχείας πτώσεως τῆς πρωτευούσης
τῆς αὐτοκρατορίας, ἥτοι τῆς Νέας Ῥώμης, τῆς κειμένης,
ὡς ἡ παλαιά, ἐπὶ ἑπτὰ λόφων.

(1) Σεκεδὺν, Χατζῆ Κάλφας, Ἰδρι, Νεσρεῖ, Λουτφί, Ἀλῆς, Σολαχζα-
δὲ, Νισχαντζί, Τζιχαννουμάι, πάντες τῷ αὐτῷ ἔσει. Ὁ Χαλκοκονδύλης
(32, 2), ἀποδίδει τὴν κτῆσιν ταύτην τῷ Σουλεϊμάν, υἱῷ τοῦ Ὀρχάν. Ὁρα
καὶ Σὺλλογὴν τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τοῦ Φερίδουν, ὁρ. 118, 111, 142
καὶ 113.

Ἡ Ἀδριανούπολις κτισθεῖτα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς Οὐσκουδάμης, ἀρχαίας πόλεως τῶν Βέσσων, καλεῖται καὶ Ὀρεστιάς (Θ). ἐπιφανής δ' ἐστὶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐπὶ τῇ πολιορκίᾳ καὶ ταῖς πορθήσεσι τῶν ὑπὸ τὸν Φριτίγερον Γόθων ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος, ἐπὶ τῇ λεηλασίᾳ τῶν Βουλγάρων ἐπὶ Ῥωμανοῦ καὶ ἐπὶ τῇ διαβάσει τῶν σταυροφόρων ἐπὶ Κομνηνῶν, ἐπιφανεστέρα δ' ἔτι ἐπὶ τῇ θέσει τῆς συρρόης τριῶν ποταμῶν, ὧν ὁ Ἐβρος ῥέει διὰ ῥοδῶνων καὶ κυδωνῶνων, καὶ ἐκ τῶν ἀνθέων καὶ καρπῶν αὐτῶν παράγεται τὸ ἀριστον ῥοδόσταγμα καὶ ῥοδέλαιον, ὧν ἐκεῖνο μὲν ἀμιλλᾶται πρὸς τὸ αἰγυπτιακόν, τοῦτο δὲ πρὸς τὸ περσικόν. Καὶ τὰ ἄλλα αὐτῆς προΐόντα εἰσὶν ἀξιόλογα. Οὕτως ὁ σάπων αὐτῆς ἀμιλλᾶται πρὸς τὸν τῆς Συρίας, τὰ δὲ κυδωνόπαστα πρὸς τὰ τῆς Ἀμασείας, καὶ τὰ σακχαρόκρατα καὶ μελιτώματα πρὸς τὰ τοῦ Ἰκονίου καὶ τῆς Ἐπιφανείας, τὸ δὲ κάλλος τῶν κατοίκων πρὸς τὸ τῶν παιδῶν τῶν Τατάρων. Τοσαῦτα φυσικὰ καὶ τεχνητὰ πλεονεκτήματα, τηλικαύτη καλλονὴ τῆς τοποθεσίας καὶ τῶν κατοίκων ἐξυμνήθησαν πολυειδῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ποιητῶν δι' ἰδίων ποιημάτων (I). Ἐπειδὴ δὲ ἐν Ἀδριανουπόλει ἐγεννήθησαν καὶ ἐτάφησαν πολλοὶ ποιηταί, ὁ Ὁθωμανὸς τιμᾷ αὐτήν, ὥς καὶ πάντα τόπον τῆς γεννήσεως καὶ ταφῆς τῶν εὐσεβῶν καὶ σοφῶν, τῶν ἀγίων καὶ ποιητῶν. Ἡ Ἀδριανούπολις ἐξυμνεῖται οὐχ ἧττον καὶ ἐπὶ τοῖς οἰκοδομήμασι, τοῖς ἀνακτόροις, ταῖς ἀγοραῖς, τοῖς τεμένεσι, τοῖς σχολαίσις καὶ ταῖς γεφύραις, περὶ ὧν γενήσεται λόγος κατωτέρω κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνδρύσεως αὐτῶν.

Διὰ τοιούτων ἐξαιρέτων πλεονεκτημάτων, πρὸς ἃ βραδύτερον διὰ τὴν ἐπικαιρον θέσιν (ἐὰν ἐξετάσωμεν αὐτήν ὑπὸ πολιτικὴν, στρατιωτικὴν καὶ ἐμπορικὴν ἑποψίν) προτετέ-

θησαν ἔτι ἄλλα, ἡ Ἀδριανούπολις ἡξιούτο τῆς ὑψηλῆς θέσεως τῆς δευτέρας καθέδρας τῶν σουλτάνων καὶ δευτέρας πρωτεύουσας τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἐν πρώτοις ὅμως ὁ Μουράτ, ἐγχειρίσας τὴν διοίκησιν καὶ ὑπεράσπισιν αὐτῆς τῷ βεγλέρβεγῃ Λαλασαχίν, ἐξέλεξεν ὡς πρώτην πρωτεύουσαν ἐν Εὐρώπῃ τὴν τελευταίαν τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, τουτέστι τὸ Διδυμότειχον, ὅπου ἀνήγειρεν ἀνάκτορα· παρήγγειλε δὲ τῷ Ἐθρενῶ καὶ Λαλασαχίν ἵνα διατελέσωσι κατακτώμενοι τὰς θρακικὰς χώρας, ὁ μὲν πρὸς μεσημβρίαν, ὁ δὲ πρὸς ἄρκτον. Καὶ ὁ μὲν Ἐθρενὸς κατέλαβε τὴν Κουμουλτζίναν πρὸς δυσμὰς τοῦ Φερετζίκ (Δορίσκου) ⁽¹⁾ καὶ τὸ Βαρδάρ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Βερρόϊας, τὸ δὲ ὄνομα αὐτοῦ διτηρήθη ἐν ταῖς δύο ταύταις πόλεσιν οὐ μόνον ὡς νικητοῦ, ἀλλὰ καὶ ὡς ἰδρυτοῦ πτωχοκομείων καὶ ξενόνων· ὁ δὲ Λαλασαχίν προῦχώρησε νικῶν μέχρι τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Αἴμου πρὸς τὴν νέαν καὶ παλαιάν Σάγγραν καὶ τὴν Φιλιπούπολιν, ἧς οἱ ὀρυζῶνες πορίζουσιν εἰς πᾶσαν τὴν χώραν μέχρι τοῦ Βελγραδίου ὀρυζαν, ἀποφέροντες ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Σεαεδδίν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον τέσσαρα ἑκατομμύρια ἄσπρων. Ὁ Λαλασαχίν προσέτι διηώνισεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὡς ὁ Ἐθρενὸς, οὐ μόνον ὡς πορθητῆς, ἀλλὰ καὶ ὡς ἰδρυτῆς, ἀνεγείρας ἐν Φιλιππουπόλει τὴν μεγάλην λιθίνην γέφυραν, ἔχουσαν μῆκος μὲν δύο βολῶν βέλους, πλάτος δὲ δύο ἀμαξῶν, καὶ πρὸς διατήρησιν αὐτῆς ὥρισε καὶ κατέστησε πολλοὺς δούλους ⁽²⁾.

(1) Ἡρόδ. Ζ', 25, 106, καὶ Χατζῆ Κάλφας, σ. 67.

(2) Ὅρα Προμειλίαν τοῦ Χατζῆ Κάλφα, σ. 52. Βρατιούτην, σ. 89, καὶ Συλλογὴν τοῦ Φερεζοῦν, ἀρ. 414, 415, 416, 417, καὶ 418. Αὐ-

Ἡ πληθὺς τῶν δούλων, ἥτοι τῶν αἰχμαλώτων, ἤρξατο τοσοῦτον ἕνεκα τῶν ἀδιακόπων κτήσεων, ὥστε ἡ συνήθης τιμὴ τῶν ἀνθρώπων ἦν 125 ἄσπρα. Ἡ τιμὴ δ' αὐτὴ παρεδέχθη πρὸς ὀρισμὸν τοῦ πεμπτημορίου τῶν λαφύρων, οὗ τὴν εἴσπραξιν παριμέλησαν μέχρι τοῦδε ὁ Ὅσμαν, ὁ Ὀρχάν καὶ οἱ στρατοδίκαι αὐτῶν. Διὸ ὁ Καρά Ρουστέμ, νομικὸς τῆς Καραμανίας, ἐπέπληξε σφοδρῶς ἐνώπιον τοῦ Μουράτ τὸν Χαλήλ Τζενδερελὴν στρατοδίκην ἐπὶ τῇ παραμελήσει ταύτῃ τῶν κεινῇ συμφερόντων, ὃ δὲ σουλτάνος κατανοῶν τό τε ἐπωφελές καὶ νόμιμον τοῦ μέτρου τούτου καὶ ἐρειδόμενος εἰς τὸ Κοράνιον, ὥρισεν ἵνα τοῦντεῦθεν τὸ πεμπτημόριον τῆς ἀξίας ἐκάστου αἰχμαλώτου δίδωται τῷ θησαυροφυλακίῳ, ἥτοι 25 γρόσια, ὡς ἡ ἀξία τοῦ νομίμου πεμπτημορίου τῶν λαφύρων (IA). Ὁ ἐπὶ τῶν δούλων οὗτος φόρος ἐκλήθη τοῦντεῦθεν πεντζίκ ἢ ἰσπεντζέ (IB). Μετὰ ταῦτα δὲ ἡ ἀπὸ τοῦ φόρου τούτου ἀπαλλαγὴ ἐγένετο ἄρθρον τῶν πρὸς τὰς χριστιανικὰς δυνάμεις συμβάσεων καὶ ῥητὴ διάταξις τῶν διπλωμάτων (βερατίων), τῶν διδομένων πρὸς τοὺς διερμηνεῖς τῶν δυνάμεων τούτων (II).

Ἐπανελθὼν εἰς Προῦσαν ὁ Μουράτ, ἐδήλωσε πρὸς πάντας τοὺς ὁμόρους καὶ ἀπωτέρω ἡγεμόνας τῆς Ἀσίας τὴν περιφανῆ τῆς Ἀδριανουπόλεως ἄλωσιν· αἱ δηλώσεις δ' αὗται ἐπέμθησαν πρὸς τοὺς κυριάρχας τῆς Περσίας καὶ Ἀραβίας, ὡς καὶ πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τοῦ Κερμὶν καὶ

τόθι σώζονται αἱ συγχαρητήριοι ἐπιστολαὶ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Καραμανίας καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ Μουράτ τῆς 4 Ρετζέμπ 764, ἡ ἐπιστολὴ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Τζανίκ καὶ ἡ ἀπόκρισις τοῦ σουλτάνου, φέρουσα χρονολογίαν τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ Ζηλγιζέ 770 (14 Αὐγούστου 1368), καὶ τέλος· δευτέρα ἐπιστολὴ τοῦ Μουράτ, γεγραμμένη τῷ 776 (1374) εἰς Ἀδριανουπόλεως.

τῆς Καραμανίας. Καὶ περὶ μὲν τῶν τελευταίων τούτων ποιήσομεν διεξοδικώτερον λόγον μετ' οὐ πολὺ, περὶ δὲ τῶν ἐτέρων δύο ἀνατολικῶν κυριαρχῶν ἀρκεῖ νῦν ἵνα γνωρίσωμεν τὰ ὀνόματα τοῦ ἡγεμόνος καὶ τῆς δυναστείας αὐτῶν.

Τοῦ περσικοῦ Ἰράκ καὶ τῆς πρὸς μεσημβρίαν καὶ ἀνατολὰς τούτου χώρας Φάρς ἐβατίλευε τότε ὁ ἐμίρης Μουβαριζεδδὶν Μωάμεθ, ὁ δεῦτερος ἡγεμὼν τῆς δυναστείας τῶν Μοζαφερῶν (νικητῶν), ἰδρυθείσης ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Τὸ ἀραβικὸν Ἰράκ μετὰ τῆς πρὸς βορρᾶν τούτου κειμένης χώρας Ἀζερβειτζάν ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Ὁβεί, υἱοῦ τοῦ σέχη Χασάν (ΙΔ) καὶ δευτέρου ὡσαύτως ἡγεμόνος τῆς δυναστείας τῶν Ἰλχανῶν (ἡγεμόνων τῆς χώρας), ἰδρυθείσης ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Μόλις πρὸ τριάκοντα ἐτῶν ἀμφοτέραι αἱ δυναστείαι αὐταὶ ἐξηλθον τῶν λειψάνων τῆς αὐτοκρατορίας τῶν διαδόχων τοῦ Τσιγγισχάν, ὡς τριάκοντα ἔτη πρότερον τὸ κράτος τῶν Ὀθωμανῶν ἐκ τῶν ἐρειπειῶν τῶν Σελτσουκιδῶν (ΙΕ). Ὁ ἐμίρης Μουβαριζεδδὶν Μωάμεθ, ὁ κύριος τοῦ περσικοῦ Ἰράκ καὶ τῶν χωρῶν Φάρς καὶ Κερμιάν, ἐφ' ἅπασαν σχεδὸν τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ἐπολέμησε πρὸς τοὺς Ἀφγάνους καὶ Τζερμάνους (ΙΣ), δύο ἀνατολικοὺς λαοὺς, οὓς ὁ τῶν Μογόλων αὐτοκράτωρ Ἀργοὺν ἐπεμφεν ἐπὶ τῇ δεήσει τοῦ Τζελαεδδὶν Σιγιουργετμὶς, ἡγεμόνος τοῦ Καραχιταί, πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ὁρίων τῆς Καραμανίας. Ἀλλ' οὗτοι, ἀντὶ τοῦ προστατεύσειν τῆς χώρας, ἐπόρθουν αὐτὴν σχεδὸν ἐπὶ ὅλον αἰῶνα, ἕως ὑπέταξεν αὐτοὺς ὁ Τιμούρ. Ὁ Μουβαριζεδδὶν ἐπολέμησε καὶ πρὸς τὸν Ἀχί Τσόκην, διοικητὴν τοῦ Τζανίβεγ ἐν Ἀζερβειτζάν, ὡς καὶ ὁ σουλτάνος Ὁβείς, ὁ κύριος τοῦ ἀραβικοῦ Ἰράκ. Ὁ σουλτάνος Ὁβείς, υἱὸς τοῦ σέχη Χασάν καὶ τῆς περιωνύμου ἡγεμονίδος Διλσχάδ (χαρὰ τῆς καρδίας) (ΙΖ) ἐξυμνήθη, ὡς καὶ

ἡ μήτηρ αὐτοῦ, ὑπὸ τῶν δοκίμων ποιητῶν τοῦ κατ' αὐτὸν χρόνου, ἐξ ὧν ὁ ἀντίζηλος τοῦ Χαφίζ Σελμάν Σαβετζή καλεῖται ἰδίᾳ πανηγυριστὴς αὐτοῦ (ΙΗ).

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Φιλιππουπόλεως ὁ Μουράτ συνωμολόγησεν εἰρήνην πρὸς τὸν Ἑλληνα αὐτοκράτορα (ΙΘ), ἀλλὰ μόλις ἀναπαυθεὶς ἐν Προύσῃ ἔμαθεν, ὅτι νέα καταγίς ἐξερράγη ἐν Εὐρώπῃ. Ὁ Ἑλλήν φρούραρχος τῆς Φιλιππουπόλεως κατέφυγε πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Σερβίας Οὐρόσπην τὸν Ε', ἀφ' οὗ ὁ Πάπας Οὐρβανὸς ὁ Ε' ἀνεκήρυξε τὴν δευτέραν σταυροφορίαν κατὰ τῶν Τούρκων, ὡς Κλήμης ὁ Ε' τὴν πρώτην, ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγρίας καὶ οἱ ἡγεμόνες τῆς Σερβίας, Βοσνίας καὶ Βλαχίας συνεξέστράτευσαν κατὰ τῶν ἤδη ἐπαπειλούντων τὰ μεθόρια αὐτῶν Τούρκων. Ὁ βεγλέρβεγης Λαλασαχὶν ἀνεκοίνωσε τοῦτο εἰς Προῦσαν, αἰτῶν ἐπικουρίαν, ἐπεὶδὴ μόνος οὐκ ἠδύνατο ἔν' ἀντιστῇ πρὸς τὰς πλείονας δυνάμεις τῶν συμμαχῶν. Ὁ Μουράτ παρεσκευάζετο ἵνα διαβῇ τὸν Ἑλλήσποντον μετὰ στρατοῦ καὶ πλοίων· ἐλθὼν ὅμως εἰς Πηγάς, κυριεύσας ἤδη πρότερον ὑπὸ τοῦ Ὁρχάν καὶ ἐπὶ τινα χρόνον ἐνδιαίτημα τοῦ μεγάλου βεζύρου Ἀλαεδδίν, εἶτα δὲ ὑποταγείσας πάλιν τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῦ (ἴσως τοῖς Ἀλμογαβάραις) (1), ἔγνω ἵνα κυριεύσας τοῦ φρουρίου τούτου ἐξασφαλίσῃται τὰ νῶτα ἐν Ἀσίᾳ πρὶν ἢ ἀντιταχθῇ πρὸς τοὺς ἐν Εὐρώπῃ ἐχθρούς. Συναθροίσας οὖν τὰ ἐν Κυζίκῳ καὶ Καλλιπόλει πλοῖα, ἀνέθηκεν αὐτοῖς τὴν κατὰ θάλασσαν φρούρησιν, αὐτὸς δὲ ἐπολιόρχησε τὰς Πηγάς. Ἐν τούτοις ὁ ἐν Εὐρώπῃ συμμαχικὸς στρατὸς προὐχώρησε

(1) Ὁ Ἀλῆς, φυλ. 27, καλεῖ αὐτοὺς Λεβένδ, τουτέστι στίφος ἄθλιον, ὅποιοι ἦσαν τότε οἱ Κατελάνοι.

ταχέως ἕως εἰς Ἑβρον, δύο ἡμέρας ἀπὸ τῆς Ἀδριανουπό-
λεως· ὁ δὲ Λαλαταχίν, ἀμφιβάλλων περὶ τῆς νίκης διὰ
τὰς ὑπερτέρας ἐχθρικὰς δυνάμεις, ἐπεμψεν ὡς πρόσκοπον
τὸν Χατζῆ Ἰλθέκην, ἀνδρειότατον πρόμαχον τῆς πίστεως ⁽¹⁾.
Ὁ δὲ, μὴ τολμῶν ἵνα ἐμβάλῃ τὸν ἐκ δεκακισχιλίων μό-
νον ἀνδρῶν ὀθωμανικὸν στρατὸν εἰς κίνδυνον, μαχόμενος
ἀπὸ τοῦ φανεροῦ πρὸς πολέμιον διπλασίως ὑπέρτερον, ἐ-
τόλμησεν ἵνα ἐπιπέσῃ νυκτὸς αἰφνιδίως πρὸς τὸ στρατό-
πεδον τῶν χριστιανῶν, ἀμελῶς φρουρούμενον ὑπὸ οἰνοβα-
ρούντων στρατιωτῶν. Ὁ κρότος τῶν τουρκικῶν σαλπίγ-
γων καὶ αὐλῶν καὶ ὁ ἀλαλαγμὸς Ἀλλάχ! Ἀλλάχ!
ἐνεποίησε φρίκην τοῖς Ἑλλησιν ⁽²⁾, αὐξηθεῖσαν ἔτι ὑπὸ
τοῦ σκότους τῆς νυκτός. Ὁ Σεαεδδὴν αὐτολεξεῖ λέγει, «οἱ
ἐχθροί, ὡς τὰ ἐν ταῖς φωλεαῖς αὐτῶν πεφοβημένα θηρία,
ἐτράπησαν εἰς φυγὴν μετὰ μεγάλης σπουδῆς καὶ ἔδραμον
πρὸς τὸν Ἑβρον ταχέως, ὡς ὁ ἄνεμος προπορεύεται τοῦ
πυρός, καὶ ἐβυθίσθησαν ἐν τοῖς ὕδατι». Καὶ νῦν ἔτι τὸ πε-
1363 δίον τῆς μάχης καλεῖται Σίρφ Σινδουγί, ἥτοι ἥττα τῶν
Σέρβων (K).

Τὸ πρῶτον ἤδη οἱ Οὐγγροι συνηντήθησαν πρὸς τὸν
στρατὸν τῶν Ὀθωμανῶν· ὁ δὲ βασιλεὺς Λουδοβίκος, δια-
φυγὼν τὴν συμφορὰν ταύτην καὶ ἀποδοὺς τὴν σωτηρίαν
αὐτοῦ τῇ εἰκόνι τῆς Ἀειπαρθένου, ἦν ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ,

(1) Ὁ Σεαεδδὴν καλεῖ τὸν Χατζῆ Ἰλθέκην «πρῶτον πρόμαχον ἐν τῇ
σταδίῳ τῆς ἀνδρείας, λείοντα τῆς μάχης καὶ στήριγμα τῆς ἀληθείας πίστεως.»

(2) Σεαεδδὴν, Νεσρῆ, φύλ. 64. Ἰδρις, φύλ. 154. Λουτφί, σ. 43. Σο-
λαχζαδὲ, φύλ. 24. Χατζῆ Κάλφας, Χρονολογικοὶ πίνακες. Τὸ
ἔτος 766 ἀρχεῖται μόνον μηνὶ Σεπτεμβρίῳ 1364. Ἡ μάχη δ' αὕτη, γενομέ-
νη κατὰ τὸ θέρος, καθήκει εἰς τὸ ἔτος 1363.

ἀνέθηκε ναὸν τῇ Θεοτόκῳ· ἀποτελῶν δὲ τὴν εὐχὴν ταύτην, ἀνήγειρε τὸν ναὸν τῆς Μαρίας (Μαριαζέλλην), τὸ Λορέττον τῆς αὐστριακῆς αὐτοκρατορίας. Ἐκ δὲ τῶν μεγάλων θαυμάτων τοῦ ναοῦ τούτου τὸ πρῶτον, τὸ μεταβαλὸν τὴν ἥτταν ταύτην τῶν συμμάχων τοῦ στρατοῦ τῶν χριστιανῶν εἰς πλήρη κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν νίκην, ἐστὶν ἱστορικῶς ἀξιομνημονευτότατον ⁽¹⁾. Ἀξιοσημείωτός ἐστι προσέτι ἡ ἀκριβὴς συμφωνία τῶν Τούρκων ἱστορικῶν πρὸς τὸ στυριανὸν συναξάριον περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ στρατοῦ τοῦ Λουδοβίκου, ὑφ' ἑκατέρου ἀναφερομένων εἰς εἴκοσι χιλιάδας ἀνδρῶν, μετὰ τῆς διαφορᾶς μόνον, ὅτι ἐν μὲν τῷ συναξαρίῳ ὁ ἀριθμὸς οὗτος φαίνεται ὡς ὁ ἐλάχιστων (ΚΑ), ἐν δὲ τῇ ἱστορίᾳ ὡς ὁ διπλάσιος τῆς τουρκικῆς δυνάμεως. Ἡ μάχη τοῦ Σίρφ Σινδουγι, καίπερ λίαν ἄσκημος ἐπὶ τοῖς παρακολουθήμασιν, οὐχ ἥττόν ἐστιν ἀξιομνημόνευτος ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἔνεκα τοῦ ἀμέσως μετ' αὐτὴν συμβάντος θανάτου τοῦ νικητοῦ Χατζῆ Ἰλβέκη, ὃν ἐφαρμάκευσεν ἐκ ζηλοτυπίας ὁ Λαλασαχίν, ἅτε στερηθεὶς τῆς δόξης τῆς νίκης. Οὕτω διηλόνισεν ἡ μάχη αὕτη, ἡ μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῆς παραδόσεως ὡς μεγίστη νίκη ὑμνουμένη, ὑπὸ τῶν Στυριανῶν ὅμως καὶ Οὐγγρων ἱστοριογράφων ἀμφιβαλλομένη ὡς ἀληθὴς ἥττα τῶν Σέρβων, τὴν μνήμην αὐτῆς διὰ τῆς διαρκοῦς ὀνομασίας τοῦ πεδίου τῆς μάχης παρὰ τὸν Ἑβρον καὶ διὰ τῆς ἀνιδρύσεως ναοῦ ὑπὲρ τῆς Θεοτόκου ἐν τῷ στυριανῷ ὄροπεδίῳ, πρὸς ὃν συνάπτεται ἐν μὲν τῇ Τουρκίᾳ ἡ πρώτη φαρμάκευσις ὡς τὸ φρικῶδες παρὰ-

(1) Σεαεδὸν ἐν Βραττούτῃ, σ. 94. *Ιδρις, φύλ. 147. Σολακζαδὲ, φυλ. 12. Ραουζατούλ—Ἑβράρ, ἐν 766, ἐν τῷ χειρογράφῳ τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης, ἀρ. 139, φύλ. 25

δειγμα σειρᾶς ὁμοίων κακουργημάτων, ἐν δὲ τῇ Στυρίᾳ μακρὰ σειρὰ εὐσεβῶν ὁδοιποριῶν καὶ δώρων.

Ἀνεγείροντος τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου τὸν ναὸν τῆς Μαρίας πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς εὐχῆς αὐτοῦ, ὁ Μουράτ δι' ἄλλον λόγον, διὰ τὴν παρὰ τὸν Ἑβρον νίκην καὶ τὴν ἐν Ἀσίᾳ σύγχρονον σχεδὸν ἄλωσιν τῶν Πηγῶν, ὠκοδόμει τεμένη, μοναστήρια, σχολεῖα καὶ λουτρούς. Καὶ ἐν μὲν Βηλοκώμοις ἀνήγειρε τέμενος, ἐν δὲ Γενισέρ μοναστήριον ὑπὲρ τοῦ εὐσεβοῦς δερβίση Ποστινπούσχ (δερματοφόρου), σαλοῦ, εἰς οὗ τὸν τάφον θαμίζουσι καὶ νῦν οἱ προσκυννῶνται, ἐν δὲ Προύσῃ μικρὸν μὲν τέμενος ἐν τῇ οὐρανίᾳ κοιλάδι (Γκιοκδερέ) καὶ τὸ μέγα δὲ ἀπέναντι τῶν ἀνακτόρων πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς πόλεως ἐν τῇ συνοικίᾳ τῶν λουτρῶν. Τέλος δ' ἀπετέλεσε τὸν θόλον τοῦ ἀρχαίου λουτροῦ, οὗ τὴν ἱαματικὴν δύναμιν ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐβεβαίουν μυθική τις παράδοσις. Ἐν ταῖς πηγαῖς ταύταις ὁ Ἡρακλῆς ἀπέπλυνε τὸ αἷμα τοῦ ὑπ' αὐτοῦ κακῇ τύχῃ φονευθέντος ἐταίρου Ὑλλα, τὰ δὲ θερμὰ ταῦτα ὕδατα ἐθεράπευσαν τὰ ἡθικὰ ἢ μᾶλλον ἀνήθικα πάθη αὐτοῦ, ὥς ἔκτοτε θεραπεύουσι τὰ σωματικά (1).

Ἡ ἀρετὴ τῶν ὑδάτων τούτων ὑπερβάλλει τὴν τῶν ὁμόρων μυθικῶν λουτρῶν τοῦ Δορυλαίου, τῆς Ἐλενοπόλεως καὶ τῶν ἱαματικῶν πηγῶν τῆς Φιλοκρήνης. Ὁ ἀρχιτέκτων τοῦ λουτροῦ καὶ τοῦ τεμένους ἦν Ἕλλην ἢ Φράγκος, ὅστις αἰχμαλωτισθεὶς ἐν ἐπιδρομῇ τινι ὑπὸ τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου, ἐνησχόλησε τὴν εὐφυΐαν αὐτοῦ περὶ τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα πρὸς ἀνακούφισιν τῶν δεινῶν τῆς

(1) Συνεχιστὴς Θεοφάνους, σ. 290, ἐν τῇ τέλει τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου.

αἰχμαλωσίας. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τούτου, διαφέρουσα τῆς συνήθους, μαρτυρεῖ τὴν ἐπιτηδειότητα αὐτοῦ. Οὗτος ἦνωσε τὸν ναὸν καὶ τὸ σχολεῖον εἰς ἓν οἰκοδόμημα, ὃν συγχρόνως μνημεῖον τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς ἐπιστήμης. Τὸ ἰσόγειόν ἐστι τὸ τέμενος, ἐπὶ δὲ τοῦ ἀνωτέρου δαπέδου περιθεῖς ἡ στοὰ τῶν κοιτῶνων τῶν σπουδαστῶν οὕτως, ὥστε, εἰ ὁ ἡμάμης προσηύχετο ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, ἕκαστος μαθητῆς ἐδύνατο προσεύχεσθαι ἀπὸ τῆς ἐπὶ τῆς στοᾶς εἰς τὸ τέμενος προσβλεπούσης θύρας τοῦ δωματίου, ὃν συγχρόνως ἐν τῷ ναῷ καὶ ἐν τῷ κοιτῶνι· οὕτω δὲ ὠκονομεῖτο ὁ χρόνος, ὅπερ διεγείρει ὑπὲρ τοῦ ἀρχιτέκτονος τὴν ἀγαθὴν γνώμην, ὅτι ἐγίνωσκεν ἵνα συνδέῃ τὴν λατρείαν καὶ τὴν μελέτην, καὶ συγχρόνως ἐφρόντιζε περὶ τῆς φειδοῦς τοῦ τιμιωτάτου, ἥτοι τοῦ χρόνου (KB').

Ἐὰν τὰ χτίσματα τῶν τεμενῶν μαρτυρῶσι τὴν εὐσέβειαν τοῦ Μουράτ, οὐδόλως συμπεραίνομεν ἐκ τούτου, ὅτι ἡ ἀνέγερσις πολυπληθῶν σχολείων ἀποδεικνύει τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτοῦ παιδείαν. Ἡ ἀμάθεια αὐτοῦ μαρτυρεῖται ὑπὸ τῆς ὑπογραφῆς, ἣν ἔθηκεν ἐπὶ τῆς πρώτης πρὸς τοὺς Ῥαγασίους συνθήκης τῷ αὐτῷ ἔτει, καθ' ὃ ἤρξατο ἡ ἀνέγερσις τοῦ τεμένου ἐν Προύση καὶ ἡ τῶν ἀνακτόρων ἐν Ἀδριανουπόλει, δι' ἧς ἀντὶ ἐτησίου φόρου πενταχοσίων δου- 4365
κάτων ἐχορήγησεν αὐτοῖς προστασίαν καὶ ἐλευθερίαν ἐμπορίας ἐν τῇ θαλάσῃ τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ Μουράτ ἀδαῆς ὢν τοῦ γράφειν καὶ μὴ δυνάμενος ὑπογράφειν τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἐνέβαπτεν ἐν τῷ μέλανι τὴν χεῖρα καὶ ἐπετίθη αὐτὴν ἐπὶ τῆς κεφαλίδος τῆς συνθήκης, ἀντὶ ὑπογραφῆς καὶ σφραγίδος. Ὁ τύπος οὗτος τῆς παλάμης τῶν χειρῶν καὶ τῶν πέντε δακτύλων, ἐξ ὧν οἱ τρεῖς μέσοι ἦσαν παράλληλοι, ὁ δὲ μικρὸς καὶ ὁ ἀντίχειρ πολλοὶ ἀπ' ἀλλήλων ἀπεῖχον, καθιερώθη εἰς τὸ μέλλον καὶ μέχρι τοῦδε ὡς

ὁ τουγρᾶς ἡ ὑπογραφή τοῦ σουλτάνου, εἰς ὃν ἔδωκαν κατὰ πρῶτον οἱ γραφεῖς τὴν σημασίαν συγκεχυμένων στοιχείων καὶ παρεφθαρμένου ὀνόματος. Οἱ γραφεῖς οὗτοι μετεσχημάτισαν τὸν ἄκομψον τύπον τῆς χειρὸς, ὃν τὸ διάγραμμα τοῦ τουγρᾶ ἀπομιμείται ἔτι καὶ νῦν, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ σουλτάνου Χάν (ΚΓ) καὶ τὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῆς προσθήκης πάντοτε νικηφόρος, ὃ δὲ γραφεὺς ὁ τιθεὶς τὸ πολὺπλοκον τοῦτο μονόγραμμα ἐπὶ τῶν φερμανίων καὶ διπλωμάτων ἐν ὀνόματι τοῦ σουλτάνου περιεβάλλετο ἐν ταῖς ἐξῆς διὰ τοῦ πρώτου τῶν ἀξιωματῶν τοῦ κράτους, καλούμενος Νισαντζήβας ἡ γραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας ἐπὶ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ σουλτάνου.

Πλὴν τῆς περὶ τὸ γράφειν ἀμαθείας τοῦ σουλτάνου, ἀποδείκνυσι προσέτι τὴν μικρὰν ἐπιστημονικὴν παιδείαν αὐτοῦ τοῦτο, ὅτι τρεῖς σοφώτατοι ὑπήκοοι αὐτοῦ, οὓς ἡ ἱστορία τῶν γραμμάτων ἀναφέρει μετὰ μεγάλης τιμῆς, μετενάστευσαν εὐρόντες μόνον ἐν τῇ ξένῃ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας αὐτῶν. Καὶ ὁ μὲν ἦν ὁ μαθηματικὸς Μαχμούτ, διδάσκαλος τοῦ Οὐλοῦ Βέγη, τοῦ σοφοῦ ἡγεμόνος ἀστρονόμου, ὅστις καλούμενος Καζιζαδὲ Ρουμί (υἱὸς τοῦ δικαστοῦ τοῦ Ροῦμ) ἐδίδαξεν ἐν τῷ μεγάλῳ τεμένει τῶν Μαράκάνδων. Ἐν ἐκάστη τῶν τεσσάρων γωνιῶν τοῦ ναοῦ τούτου ὑπῆρχε σχολεῖον (ΚΔ): ὁσάκις δὲ ὁ Καζιζαδὲ ἐδίδασκεν, οὐ μόνον οἱ μαθηταὶ τῶν τριῶν ἄλλων γωνιῶν τοῦ τεμένους κατελίμπανον τὰς θέσεις αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ καθηγηταὶ τὰς καθέδρας, ὅπως ἀκούσωσι τοῦ μαθηματικοῦ. Ὁ δὲ ἦν ὁ γραμματικὸς Μολλᾶς Τζεμαλεδδὴν ἐξ Ἀκσεράι, διδάσκαλος τῆς ἐν Καραμανία μεγάλης καὶ περιωνύμου σχολῆς, ὅπου ἐδίδαξε καλούμενος Ζιντζιρλῆ (ἄλυσόδετος), διότι ἐξεπλήρου τὸν ὑπὸ τοῦ ἰδρυτοῦ τῷ ἐκάστοτε καθηγητῇ ἐπιβαλλόμενον ὅρον τοῦ γινώσκειν

ἀπὸ μνήμης τὸ ἀραβικὸν λεξικὸν Σιχχάλ (ΚΕ), ὅπερ ἦν δυσχερέστερον ἢ τὸ ἀπομνημονεύειν τὸ Κοράνιον. Οἱ γινώσκοντες ἀπὸ μνήμης τοῦτο ἐκαλοῦντο, ὡς γνωστὸν, χαφιζ, τουτέστι συντηρηταί. Τέλος ὁ τρίτος ἦν ὁ δογματικὸς Ἀχμέτ Βουρχανεδδίν, δικαστὴς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Καισαρείας, οὗ ὁ υἱὸς Ἐβούλ Ἀββάς Βουρχανεδδίν ἐφόνευσε κατ' ἀρχάς ἐν Ἐρζεντζάν τὸν ἡγεμόνα τῆς πόλεως, πενθερὸν αὐτοῦ, ὅπως καταλάβῃ τὴν ἀρχήν, εἴτα δὲ ἔπασσε καὶ αὐτὸς μαχόμενος, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Καρά Ἰουλούκ (ΚΤ).

Πρὶν ἢ ἀπέλθῃ ἐκ Προύσης ὁ Μουράτ πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν ἐν Εὐρώπῃ κτήσεων, ἐπανηγύρισε τὴν περιτομήν τῶν τριῶν υἱῶν Βαγιαζήτ, Ἰακούβ, καὶ Σκουτζῆ διὰ πολυτελῶν συμποσίων καὶ διανομῆς δώρων καὶ στολῶν πρὸς τοὺς σέχας καὶ δερβίσας· εἴτα δ' ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἐν Διδυμοτείχῳ καθέδραν, ὅθεν διεῖπε τὴν πολιορκίαν καὶ ἄλωσιν τοῦ Τζίρμαν, φρουρίου ἡμέραν ἀπέχοντος τῆς Ἀδριανουπόλεως, καὶ τὴν οἰκοδομὴν τῶν ἀνεγειρομένων ἀνακτόρων ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Τάξου ἢ Ταινάρου (Τούντζα) ὠκοδομήθησαν τὰ νέα ταῦτα ἀνάκτορα μετὰ εὐρυχώρων κήπων. Ἐπιμελεία δὲ τῶν ἀκολουθῶν σουλτάνων, ἰδίᾳ δὲ Σουλεϊμάν τοῦ Μεγάλου καὶ Μωάμεθ τοῦ Δ', προστετέθησαν τοῖς ἀνακτόροις τούτοις πολυτελεῖ οἰκοδομήματα καὶ κῆποι. Οἰκησίων δὲ καταστάντων τῶν ἀνακτόρων τούτων, ὁ Μουράτ μετόκησεν ἀπὸ Διδυμοτείχου εἰς Ἀδριανούπολιν, ἥτις διέμεινε πρωτεύουσα μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἴτα δὲ δευτερεύουσα πόλις τῆς αὐτοκρατορίας.

Ἐντεῦθεν παρήγγειλε τοῖς στρατηγοῖς Τιμουρτάς καὶ Λαλασαχίν ἵνα ἐξακολουθήσωσι τὰς περὶ τὸν Ἰάξον καὶ Αἷμον πορθήσεις. Καὶ ὁ μὲν ἐγένετο κύριος τοῦ παρὰ τὸν ποταμὸν τοῦτον Γεντζε Κιζιλαγατζι καὶ Ἰωαννουπόλεως

(Γάμπολι), ὁ δὲ Λαλασαχίν μετὰ τινὰ ἔτη τῶν ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ Αἴμου Ἰχτιμαν καὶ Σαμακόβου, ὅπερ καλεῖται οὕτω σερβιστί ἐκ τῶν σιδηρουργείων αὐτοῦ. Αὐτὸς δ' ὁ Μουράτ ἤγαγε τὸν στρατὸν αὐτοῦ πρὸς Ἀνατολὰς εἰς τὴν παραλίαν καὶ κατέλαβε τὰς πόλεις Καριναβάδ, Αἶδον, Ἀπολλωνίαν, Χαριούπολιν, Βιζύην (ΚΖ), Ἡράκλειαν (Κίρκ Κιλισέ) καὶ τὸ Βιναρχισάρ (φρούριον τῶν πηγῶν), ὅπου ἀναβλύζουσι τριάκοντα καὶ ὀκτὼ πηγαὶ τοῦ Τεάρου. Ἐνταῦθα ὁ Δαρεῖος ἐν τῇ ἐπὶ τοὺς Σκύθας ἐκστρατεία ἐξύμνησεν ἐπὶ ἀνεγερθέντος μνημείου τὸν Τεάρον ὡς τὸν κάλλιστον καὶ ἄριστον τῶν ποταμῶν, ἑαυτὸν δὲ ὡς τὸν κάλλιστον καὶ ἄριστον ἄνδρα.

- 4371 Μετὰ πενταετῇ εἰς Εὐρώπην ἐκστρατείαν ὁ Μουράτ ἐπανέκαμψεν εἰς Ἀσίαν· διαρκούσης δὲ τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἀνέδειξε μέγαν βεζύρην τὸν στρατοδίκην Καρὰ Χαλήλ Τζενδερελῆν. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἐχέρευσεν ἐπὶ δέκα ἔτη, ἕκτοτε δὲ οὐδέποτε ἐχέρευσεν. Ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὁ δημιουργὸς τοῦ διαρκοῦς στρατοῦ καὶ τῆς στρατολογίας τῶν γενιστάρων ἐκ τῶν παίδων τῶν χριστιανῶν, ὅστις προέπεμψεν ἤδη εἰς τὸν τάφον τὸν νεκρὸν τοῦ Ὀσμάν, καὶ ὅστις ἐπὶ μὲν τῆς βασιλείας τοῦ Ὀρχάν ὡς δικαστῆς ἐν Προύσῃ ἐπὶ τριάκοντα καὶ πέντε ἔτη, μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μουράτ ὡς στρατοδίκης ἐπὶ δέκα ἔτη, προσήνεγκε μεγάλας ὑπηρεσίας τῇ τε ἐπικρατεία καὶ τῇ πίστει διὰ τῆς ἰσχύος τῶν νόμων καὶ τῆς ἐν τῷ στρατῷ πειθαρχίας, κατέστη ἄξιος τοῦ πρώτου ἀξιώματος, ὅπερ οὐδενὶ ἄλλῳ ἀξιωτέρῳ ἐδύνατο ἵνα δοθῇ. Ἐπὶ ὀκτωκαίδεκα ἔτη κατεῖχε τοῦτο, Χαῖρεδδὶν Πασᾶς καλούμενος, μετὰ φρονήσεως καὶ εὐθύτητος, ἕως ἐτελεύτησε τὸν βίον περὶ τὸ τέλος τοῦ αὐτοῦ αἵωνος πορευόμενος εἰς Γενισέρ ἐν ἡλικίᾳ σχεδὸν ἑκατὸν ἐτῶν· ἐγένετο δὲ προπάτωρ

σειράς βεζυρών, ὧν τὸ μέγα τοῦτο ἀξίωμα μετεδόθη κληρονομικῶς ἀπὸ πατρός εἰς υἱὸν μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Λαλασαχίν, βεγλέρβεργης τῆς Εὐρώπης, διέμενεν ἐν Φιλιππουπόλει, λαβὼν τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ὡς τιμάριον· ἐκεῖθεν δὲ ἐξέτεινε τὰς κτήσεις μέχρι τῶν στενῶν τοῦ Αἴμου κατανικήσας τὸν κράλην τῆς Σερβίας ἐπὶ τῆς πρὸ τοῦ Σαρακόβου πεδιάδος Τσαμουρλοῦ.

Ὁ κράλης οὗτος εἶχε σύμμαχον καὶ γείτονα τὸν κυριάρχην τῆς Βουλγαρίας, Χακάν συνήθως καλούμενον κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους. Ἡ ἀνωτέρα καὶ κατωτέρα Μυσία, ἐξ ἧς ἐγένοντο κατόπιν ἡ Βουλγαρία, Σερβία καὶ Βοσνία κατὰ τοὺς ἐγκατασταθέντας μετὰ ταῦτα ἐν αὐταῖς λαοῦς, ἔχει ὡς φυσικὰ ὅρια πρὸς ἄρκτον μὲν τὸν Δούναβιν καὶ τὸν Σάβον, πρὸς μεσημβρίαν δὲ τὴν ἀπὸ δυσμῶν εἰς ἀνατολὰς μεγάλην διειράδα μέχρι τοῦ Εὐξείνου. Ἡ διείρας αὕτη ἐκαλεῖτο κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους Σοάρδιος, Ὁρβήλος καὶ Αἴμος, νῦν δὲ Σιαρτάγ, Ἐγρισουτάγ καὶ Βαλκάν (ΚΗ). Δύο κλάδοι σχεδὸν ὀρθογωνίως ἀποσπῶνται ἀπὸ τῆς διειράδος ταύτης ὁ μὲν πρὸς βορρᾶν, ὁ δὲ πρὸς μεσημβρίαν. Ἐκ τούτων δὲ, ὁ μὲν καταλήγει εἰς τὴν παρὰ τὸν Ἰστρον γέφυραν τοῦ Τραϊανοῦ, ὁ δὲ εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἑβρου. Καὶ ἐκεῖνος μὲν διαχωρίζει τὴν ἀνωτέρω Μυσίαν ἀπὸ τῆς κατωτέρω, οὗτος δὲ τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τῆς Θράκης. Τὸν φυσικὸν τοῦτον φραγμὸν διαβάντες πολλάκις οἱ Σέρβοι καὶ Βούλγαροι, ἐπολιόρχησαν τὴν πρωτεύουσαν τῆς παρακμαζούσης βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, κατεπόρθησαν δὲ καὶ τὰ περὶ τὸν Βόσπορον. Οἱ δὲ ἀδύνατοι Παλαιολόγοι, ἀντὶ τοῦ θεῖναι φραγμὸν εἰς τὸν ἀπὸ τοῦ Αἴμου καὶ Ὁρβήλου εἰσβάλλοντα χεῖμαρρον τῶν Βουλγάρων καὶ Σέρβων, ἐζήτησαν μάλιστα παρ' αὐτῶν βοήθειαν καὶ ἐπικουρίαν κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἐ-

σωτερικῶν ἐχθρῶν. Οὕτω κατὰ τὰς περὶ τὸν Ἑβρον καὶ Ταΐναρον μάχας οἱ Ὀθωμανοὶ ἐπολέμησαν οὐχὶ ἀμέσως πρὸς τοὺς Ἑλλήνας, ἀλλὰ πρὸς τοὺς Βουλγάρους καὶ Σέρβους. Διὸ ἡ Ῥοδόπη, ἡ διαχωρίζουσα τὴν Θράκην ἀπὸ τῆς Μακεδονίας, ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ κράλη ὅρος τοῦ Δεσπότου, ὡς καλεῖται καὶ νῦν. Κατὰ τὰς ὑπωρείας αὐτοῦ, ὅπου διαχωρίζεται ἀπὸ τοῦ Ὀρβήλου, συνεπλέκοντο τὰ ὅρια τῆς Βουλγαρίας καὶ Σερβίας, ὥστε δυσχερῶς ὀρίζονται σήμερον· διότι κατὰ τὴν πρὸ τοῦ Σαμακόβου πρὸς τοὺς Σέρβους μάχην φαίνεται ἡγεμὼν Βούλγαρος, ἄρχων τῆς πόλεως Γιουστανδίλ, χωριζομένης ἀπὸ τοῦ Σαμακόβου διὰ ῥάχεως ὁρους. Ἡ πόλις αὕτη, Οὐλπιανὸν ποτὲ καλουμένη ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πρώτου ἰδρυτοῦ αὐτῆς Τραϊανοῦ, φέρει ἔτι σήμερον τὸ παρεφθαρμένον ὄνομα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, δευτέρου ἰδρυτοῦ αὐτῆς. Ἐχει δὲ ἀφθονα ψυχρὰ καὶ θερμὰ ὕδατα καὶ δωδεκάδα πηγῶν θειούχων θερμῶν, καλυπτομένων ὑπὸ ὁδῶν. Τὸ πόσιμον ὕδωρ διοχετεύουσιν εἰς τὴν πόλιν ὑδραγωγεῖα, οἱ δὲ κῆποι καταρδεύονται διὰ ῥυακίων ἀπὸ τῶν ὁρέων καταρρέόντων. Λουτρὸς τις διακρίνεται πάντων τῶν ἄλλων ἐπὶ καλλονῇ καὶ εἶδει τινὶ μέλων ἐνταῦθα παραγομένων, διὰ τὸν κινητὸν πυρῆνα, ὅς, κινουμένου τοῦ μήλου, ποιεῖ ἤχον. Ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, εὐρισκόμενου ἄλλοτε περὶ τὰ πέριξ, ἐχαράττοντο νομίσματα παρὰ τὸ παρακείμενον Καρατόβον. Διὰ τὴν ἐπισημότητα τῆς πόλεως ταύτης ἐπεραιώθη πάλιν ὁ Μουράτ ἀπὸ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην, ὅπως παραλάβῃ αὐτὴν παρὰ τοῦ

1371 κατέχοντος Βουλγάρου Κωνσταντίνου, ἀπαλλάττων αὐτὸν παντὸς φόρου.

Μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Γιουστανδίλ ὁ Μουράτ ἐπα-
 1372 νῆλθε μὲν εἰς Προῦσαν, ἀλλὰ τῷ ἐπιόντι ἔτι ἐπεραιώθη πάλιν τὸν Ἑλλήσποντον, ἀνακοινώσαντος αὐτῷ τοῦ φρου-

ράρχου τῆς Βιζύης, ὅτι τὰ βυζαντινὰ στρατεύματα ἀπετόλμων διαταράττειν τὰ περίξ. Ἐνώσας οὖν τὸν Ἀσιατικὸν αὐτοῦ στρατὸν μετὰ τοῦ ἐν Εὐρώπῃ, τοῦ ὑπὸ τὸν Λαλασαχίν, καὶ εὐρὼν αὐτὸν λίαν ἰσχυρὸν πρὸς τιμωρίαν τῶν παρὰ τὸν Εὐξεῖνον Ἑλλήνων φρουράρχων, ἔπεμψε μέρος αὐτοῦ μετὰ τοῦ βεγλέρβεγῃ πρὸς κατάληψιν τοῦ παρὰ τὸν κόλπον τῆς Αἴνου Φερετζίκ (Σερβρίου) (ΚΘ), αὐτὸς δὲ μετὰ τοῦ ἐπιλοῖπου ἐπορεύθη ἐπὶ τὰς πόλεις Τζατάλ Βουργάς (¹) (Βεργούλην), καὶ Ἰντζιγίς, ὧν ἡ μὲν ἀπέχει τῆς Κωνσταντινουπόλεως δύο ἡμέρας, ἡ δὲ μόλις μίαν πρὸς δυσμὰς. Ὁ τόπος οὗτος, οὗ τὸ ὄνομα σημαίνει μικρὸν σπήλαιον, ἐκλήθη οὕτως ἐκ λαβυρίνθου σχηματίζοντος πολλὰς στέγας ἐπαλλήλους. Καίτοι δὲ μικρὸν ἀπέχει τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οὐδεὶς Εὐρωπαῖος περιοδευτὴς ἐξήτασεν αὐτόν.

Καταλαβὼν ἀμαχητὶ ὁ Μουράτ τὸν τόπον τοῦτον, ἐπορεύθη ἐπὶ τὸ φρούριον Ἀπολλωνίας (Λ), κείμενον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἰντζιγίς, ὅπερ ματαίως ἐπολιόρκησεν ἐπὶ δεκαπέντε ἡμέρας· κεκμηκῶς ἤδη ἐκ τῆς πολιορκίας ἀπεχώρησε, καταλιπὼν μόνον ὀλίγον στρατὸν πρὸς περικύκλωσιν, ὅτε μέρος τῶν τειχῶν καταρρέυσαν ἡνοιξε δίοδον τοῖς 1372 πολιορκηταῖς. Ὁ Μουράτ, ὅτε ἔμαθε τὴν ἀγγελίαν ταύτην, ἣν προσκεκλημένος ἐπὶ πλατάνου, ὅστις ἔκτοτε ἐκλήθη εὐδαίμων πλατάνος καὶ ἐγένετο δημοτικώτατον σέβασμα, ὡς ἡ ἐν τῷ καπιτωλίῳ (²) ἱερὰ δρυς ἐγένετο σέβασμα τῶν ποιμένων (³), τὸ δὲ φρούριον ἐκλήθη Ταγρί Γικδουγί, ἥτοι θεόβλητον.

(1) Μάνερτ, Ζ', σ. 258. Τζιχαννουμζς, σ. 683.

(2) Αἰθίος, Α', 10.

(3) Σεαδεδδὴν ἐν Βραττούτῃ, σ. 109. Ἰδρις, φυλ. 157.

Ἡ ὀθωμανικὴ ἱστορία ἀναφέρει εἰς τὴν πόρθησιν τῆς Ἀπολλωνίας πλὴν τῶν δύο μύθων καὶ τρίτον, τὴν εἰσαγωγὴν τῶν χρυσοποικίλων πέλων (σερκιουλὰχ ἢ οὔσκουφ) (ΛΑ), ὡς κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τῶν αὐλικῶν καὶ τοῦ σουλτάνου. Ὅτε οἱ πολιορκηταὶ ἀπεχώρουν τῆς Ἀπολλωνίας μετὰ πλουσίων χρυσῶν τε καὶ ἀργυρῶν λαφύρων, ὁ Μουράτ, ἰδὼν στρατιώτην φέροντα χρυσὴν κύλικα, μὴ καλῶς κεκρυμμένον ἐν τῷ καλύμματι αὐτοῦ, ἐπέπληξεν αὐτόν, ἅτε κρύψαντα τὸ λάφυρον, οὗ τὸ πεμπτημόριον ἀνῆκε τῷ γαζοφυλακίῳ. Καὶ ὁμῶς, ἐπειδὴ ἤρπεν αὐτῷ ἡ ἐπινόησις τοῦ στρατιώτου, αὐτὸν μόνον ἐδωρήσατο αὐτῷ τὴν κύλικα, ἀλλὰ πρὸς ἀνάμνησιν εἰσῆγαγε τὰ χρυσοποικίλα ὑπεκαλύμματα, ἃ ἕκτοτε ἔφερον οἱ σωματοφύλακες καὶ ἄλλοι αὐλικοί. Καὶ αὐτὸς οὗτος διέκρινε τὴν κίδαριν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς τῶν προγόνων, καλύψας μόνον τὸ ὑποκάλυμμα διὰ χρυσοῦ, εἰ καὶ αὐτὸς ἡγάπα τὴν λιτότητα καὶ περιείλισσε συνήθως τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ διὰ λευκοῦ λινοῦ ὑφάσματος τῶν ἐργοτασίων τοῦ Κερμιάν, ἡ δὲ χλαμὺς καὶ ὁ ἐπενδύτης αὐτοῦ συνέκειντο ἐξ ἐρυθροῦ λινοῦ τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας (ΛΒ). Ἡ στολὴ αὕτη ἐγένετο ἕκτοτε ἡ ἀρεστὴ τοῖς ἀξιωματικοῖς τῶν σπαίδων καὶ τῶν αὐλικῶν, τὰ δὲ περίχρυσα κράνη καὶ τὰ χρυσὰ ἐνδύματα τῶν λογχοφόρων σωματοφυλάκων τοῦ σουλτάνου, πεῖκ καλούμενα (1), ὑπομιμνήσκουσιν ἔτι καὶ νῦν τὴν ὑπὸ τοῦ στρατιώτου κατὰ τὴν λεηλασίαν τῆς Ἀπολλωνίας ἀρκαγεῖσαν χρυσὴν κύλικα.

Ἐν εἰρήνῃ ἄγων πρὸς τὸ Βυζάντιον ὁ Μουράτ ἔγνω νῦν ἐπιτεθῆναι πρὸς τοὺς Σλάβους ἢ Βλάχους τῶν ὑπὸ

(1) Α', 19. Διέλεγε τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, Α', 53, Β', 52.

τοὺς πρόποδας τῆς Ῥοδόπης πόλεων. Διὸ προσέταξε τῷ Βεζύρη Χαϊρεδδὴν Πασᾷ καὶ τῷ γηραιῷ πολεμιστῇ Ἐβρενῷ, ἵνα ἐπιδράμωσιν ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ Ζάρκου Δράγερην καὶ τὸν Βόγδανον (ΛΓ), ἐξ οὗ κατόπιν ἐκλήθη ἡ Βογδανία (Μολδα- 1373
βία). Οἱ ἐγγηράσαντες ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἀπὸ τοῦ Ὀσμὰν στρα-
τηγοῖ οὗτοι ἐκυρίευσαν τῶν πόλεων Βούρλας (ΛΔ), Ἰσκέ-
της, Μαρούλας καὶ τῶν φρουρίων τῆς Καβάλας (Νεαπό-
λεως), τοῦ Ἀβρετχισάρ καὶ τῆς Βεβροίας, ὡς καὶ τῶν ἐπὶ
τῆς οδοῦ τῶν Σεβέρων κομποπόλεων Δραβίσκου (Δράμας) καὶ
Σίχνας καὶ τέλος αὐτῶν τῶν Σεβέρων καὶ τινων μὲν ἐκυρίε-
σαν διὰ πολέμου, ἄλλων δὲ διὰ συμβάσεων. Ὁ Δράγερης
καὶ ὁ Βόγδανος ἠχμαλωτίσθησαν ὑπὸ τοῦ νικητοῦ, ὅστις,
κατὰ τὸν Χαλκικονδύλην (1), προσηνέχθη αὐτοῖς φιλοφρο-
νέστατα, ὡς ἄλλος Κύρις.

Τὴν πρὸς μεσημβρίαν ἐκστρατείαν ἐπὶ τὰς παραλίας
πόλεις τῆς Θεσσαλίας διεδέχθησαν ἀμέσως δύο ἑτεροι πρὸς
ἄρκτον ἐκεῖθεν τοῦ Αἴμου, ἡ μὲν κατὰ τοῦ Λαζάρου, δε-
σπότου τῆς Σερβίας, ἡ δὲ κατὰ τοῦ Σισμὰν, κράλη τῆς
Βουλγαρίας. Ὁ Μουράτ ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Ναϊσσὸν, νῦν 1375
Νίσσαν, ἀξιολογώτατον τότε φρούριον, ὡς ἐν τῶν τετ-
σάρων ὀπλοστασίων τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ
κύριον κέντρον τῶν συγκοινωνιῶν τῆς Θράκης, Σερβίας
καὶ Παννονίας (ΛΕ). Ἡ Νίσσα ἔπεσε μετὰ πολεμικὸν ἀ-
γῶνα ἡμερῶν εἴκοσι καὶ πέντε (2), ἔστι δ' ὁ γενέθλιος

(1) Α' 19.

(2) Ἡ Συλλογὴ τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τοῦ Φερίδου περιέχει ὑπὸ τὸν
ἀριθμὸν 121 τὴν νικητήριον ἐπιστολὴν τοῦ Μουράτ πρὸς τὴν ἡγεμόνα τῆς
Καραμανίας, χρονολογημένην ἐξ Ἀδριανουπόλεως τῇ τελευταίᾳ Ἰουλίου
778 (8 Μαΐου 1377)· τὴν ἀπάντησιν πρὸς ταύτην ἀπὸ Ἰωάννου τῆς I Τε-
βουλί—1661 779 (ἀρ. 22)· τὴν συγχαρητήριον ἐπιστολὴν τοῦ ἡγεμόνος

τόπος Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, ὃν ἐξωράϊσε δι' οἰκο-
δομημάτων (Λ^Γ), ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας Μανουὴλ τοῦ Κο-
μνηνοῦ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου Ἀγγέλου
ὠχυρώθη συγχρόνως πρὸς τὰ φρούρια Σεμλίνου καὶ Βελγρα-
δίου· εἴτα ἐδοξάσθη ἐκ τῆς ἡττης τῶν Γότθων, ἐξ ὧν πεντα-
κισχίλιοι ἔπεσον ὑπὸ τὰ τεῖχη αὐτῆς (1). Ὁ Ἀττίλας κα-
τέστρεψεν αὐτήν, ὡς τὰς πλείστας τῶν πόλεων τῆς Μυ-
σίας, Ἰουστινιανὸς δ' ὁ Μέγας ἀνεκαίνισε, καλέσας Ναῖσ-
σόπολιν (2). Ἐν αὐτῇ Ἰουλιανὸς ὁ παραβάτης ἔμαθε τὸν
θάνατον τοῦ ἀντιζήλου αὐτοῦ Κωνσταντίνου, καὶ δι' αὐτῆς
διῆλθον ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ οἱ Γερμανοὶ σταυρο-
φόροι, ὧν ἡγεῖτο ὁ βασιλεὺς Κορράδος, ἀπερχόμενοι εἰς
Παλαιστίνην (ΛΖ). Τὸ ἱστορικώτατον τοῦτο φρούριον ὑ-
πετάγη τοῖς Ὀθωμανοῖς, ὧν ὁ Τακτζή Βέγης, υἱὸς τοῦ
1375 Τιμουρτάς, ἡγεῖτο κατὰ τὴν ἐφοδον. Ὁ Λάζαρος μαθὼν
τὸ συμβάν ἐπεκαλέσατο εἰρήνην, ἧς ἔτυχεν, ὑποσχόμενος
ἵνα χορηγῇ κατ' ἔτος χιλίους ἵππεις καὶ χιλίας ἀργυρᾶς
λίτρας (ΛΘ). Μετ' οὐ πολὺ ὁ Μουράτ εἰρήνευσε καὶ πρὸς
τὸν Σισμάν, ὅστις ἀντὶ φόρου ἐξέδωκε τὴν Ουγατέρα τῷ
νικητῇ (Μ).

Ἀποκαταστάσης οὕτω τῆς ἡσυχίας ἐν Εὐρώπῃ, ὁ Μου-
ράτ διεχέιμασε τὸ πρῶτον ἐν τῇ νέᾳ καθέδρᾳ, τῇ Ἀδριανου-
πόλει, ἧτις τοῦντεῦθεν προὔτιματο τῆς Προύσης. Τὸ πρῶ-
τον ἤδη ὁ Μουράτ ἀπήλαυσε τῶν ἀγαθῶν τῆς εἰρήνης ἐπὶ
ἐξ ὅλα ἔτη, καθ' ἃ συνεπλήρωσε τὴν ὀργάνωσιν τοῦ στρα-

τῆς Ἀμίδης (ἀρ. 123) καὶ τὴν ἀπάντησιν τοῦ σουλτάνου ἀπὸ Προύσης τῇ
τελευταίᾳ Τζεμαζιοῦλ—Ἀκχίρ (ἀρ. 124).

(1) Νικήτας Χωνιάτης, Δ', 3.

(2) Προκόπιος περὶ αἰσθημάτων, Λόγος Δ',
Δημόσιον Ἰστορικὸν τῆς Βυζαντινῆς Βέροιας

τοῦ διὰ τοῦ τιμαριωτικοῦ συστήματος τῶν σπαίδων καὶ τῆς συστάσεως τῶν βοϊνάκων. Ἡ διανομὴ τῶν στρατιωτικῶν τιμαρίων καὶ ἡ κατάταξις αὐτῶν εἰς μικρὰ καὶ μέγала τμήματα ἐκανονίσθη, ἐδόθη δὲ πρὸς τοὺς σπαΐδας ἡ ἐρυθρὰ σιμαία, διακρινομένη ἀπὸ πασῶν τῶν προηγουμένων ἐνδόξων σιμαιῶν τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἰσλάμ.

Ἡ σιμαία τοῦ Μωάμεθ ἦν κιτρίνη ⁽¹⁾, ἡ τῶν Φατιμιτῶν πρασίνη ⁽²⁾, ἡ τῶν Ὀμμιαδῶν λευκή, ἡ δὲ τῶν Ἀββασιδῶν μέλαινα. Ὁ Προφήτης ἐξέλεξε τὸ χρῶμα τοῦ ἡλίου, ὁ οἶκος αὐτοῦ τὸ τῆς γῆς, οἱ Ὀμμιάδαι τὸ τῆς ἡμέρας, οἱ δὲ υἱοὶ τοῦ Ἀββὰς, δυσμενῶς διακείμενοι πρὸς τοὺτους, τὸ τῆς νυκτός (μέλαν). Οἱ υἱοὶ τοῦ Ὀσμάν προὔτιμησαν τὸ χρῶμα τοῦ αἵματος. Τὸ οἰράνιον χρῶμα, τοσοῦτω τιμώμενον ὑπὸ τῶν Σοφῇ τῆς Περσίας (MA), καὶ ὃν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων τὸ ἐπίσημον χρῶμα τῆς αὐλῆς καὶ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου (MB), ἐγένετο μισητὸν τοῖς πολεμίοις τῶν Ἑλλήνων· περιεφρονήθη δὲ τοσοῦτον ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν, ὥστε ὠρίσθη ὡς τὸ σύνθημα χρῶμα τῶν καλυμμάτων τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ὑποδημάτων τῶν Ἰσραηλιτῶν. Οἱ βοϊνάκαι ἦσαν στρατὸς, ὃν παρεῖχον οἱ χριστιανοὶ ὑπῆκοοι, ἐκπληρῶν τὰς ἐλάσσονας ὑπηρεσίας ἐν ταῖς ἐκστρατείαις, οἷον τὸ καθαρίζειν τοὺς ἵππωνας καὶ τὰς ἀμάξας· διὸ ἦσαν ἀπῆλλαχμένοι παντὸς φόρου. Οἱ δύο οὗτοι θεσμοὶ τοῦ συστήματος τῶν τιμαρίων καὶ τῶν σκευοφόρων ἀμαξῶν ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ Τιμουρτάς, ὅστις ἀντικατέστησεν ὡς βεγλέρβεγης τοῦ Ρούμ τὸν Λαλασαχίν, τελευτήσαντα κατὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου.

(1) Γεζών, Κεφ. NA', Β' βλ. Ε', σ. 318.

(2) Γεζών, Κεφ. NB', Β' βλ. Ε', σ. 414.

Ὁ Μουράτ εἰρηνεύων τε καὶ πολεμῶν ἀπέβλεπε πρὸς αὐξήσιν τοῦ βασιλείου· διὸ διεπραγματεύθη τὸν γάμον τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ Βαγιαζήτ Ἰλδिरīm μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἰακούβ, κυριάρχου τοῦ Κερμιάν καὶ πλησιεστέρου γείτονος τῶν Σελτσουκιῶν δεκάρχων, ἐπιφερούσης προῖκα τὸ κάλλιστον μέρος τῶν κτημάτων τοῦ πατρὸς αὐτῆς (1). Ὅπως δ' αἰτήσεται ἐπισήμως τὴν ἡγεμονόπαιδα ὁ σουλτάνος, ἔπεμψε πρεσβεῖαν, συγκειμένην ἐκ τοῦ Χότζα ἐφένδη, δικαστοῦ τῆς Προύσης, τοῦ σημαιοφόρου αὐτοῦ Ἀχσανκόρ μετὰ τοῦ Τσαούσβαση Τιμουρχάν, υἱοῦ τοῦ Σαμσαμά Τσαούση, γνωστοῦ ἀπὸ τοῦ χρόνου τοῦ Ὀσμάν· σὺν τούτοις δὲ πρὸς συνοδίαν τῆς μνηστῆς, τὰς γυναῖκας τοῦ δικαστοῦ καὶ τοῦ σημαιοφόρου καὶ τὴν τίτθην τοῦ Βαγιαζήτ μετ' ἀκολουθίας τρισχιλίων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Ὁ ἡγεμὼν τοῦ Κερμιάν, ὑποδεξάμενος πομπωδέστατα αὐτοὺς, παρέδωκε τὴν θυγατέρα ταῖς τρισὶ γυναῖξιν, παρήγγειλε δὲ τῷ δαιτρῷ ἵνα παραπέμψῃ αὐτὴν ἄγων τὸν ἵππον αὐτῆς. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἔμεινεν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Μουράτ λαβὼν τὸ αὐτὸ ἀξίωμα, ὅπερ διατηρήθη ἐπὶ πολὺ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ὡς τὸ τοῦ Τσαούσβαση ἢ τοῦ αὐλάρχου ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Σαμσαμά Τσαούση, τὸ τοῦ ἄρχοντος τῶν ἵπποδρομιῶν ἐν τῷ τοῦ Κεζέ Μιχάλ, καὶ τὸ τοῦ βεζύρου ἐν τῷ τοῦ Τζενδερελῇ. Οἱ γάμοι ἐτελέσθησαν ἐν Προύση πανηγυρικῶς· διότι παρέστησαν οὐ μόνον οἱ πρέσβεις τῶν ἡγεμόνων τοῦ Ἀἰδίν καὶ τοῦ Μεντεσέ, τῆς Καστεμόνης καὶ τῆς Καραμανίας, ἀλλὰ καὶ οἱ τῶν σουλτάνων τῆς Συρίας καὶ Αἰγύπτου κομίζοντες βαρύτιμα δῶρα, ἵππους ἀρα-

(1) Ἡ Συλλογὴ τοῦ Φεριδούν, ἀρ. 406 καὶ 407, περιέχει τὴν ἐπιστολὴν πρὸς γάμον καὶ τὴν ἀπάντησιν τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Κερμιάν.

δικούς και ἀλεξανδρινὰ ὑφάσματα, δούλους και δούλας Ἑλληνίδας. Ὁ Ἑβρενὸς Βέγης μόνον, Ἕλληνα ἐξομότης, προσήνεγκεν ἐκ τῶν υἱῶν καὶ θυγατέρων τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ἑκατὸν ἐκ τῶν καλλίστων νέων καὶ παρθένων ὡς δούλων. Ἐκ τούτων δὲ οἱ μὲν δέκα πρῶτοι ἐκόμιζον ἕκαστος χρυσᾶ πινάκια πλήρη χρυσῶν νομισμάτων (δουκάτων)· οἱ δ' ἀκόλουθοι δέκα, ἀργυρᾶ τρυβλία ἕκαστος μετὰ νομισμάτων τοῦ αὐτοῦ μετάλλου· οἱ δὲ λοιποὶ ὀκτωκαίδεκα, χρυσᾶς καὶ ἀργυρᾶς λεκάνας καὶ προχόους, κύπελλα καὶ ἀγγεῖα πεποικιλμένα, βαυκάλια καὶ ποτήρια λιθοκόλλητα· ὥστε, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ἰδρις, ἢ κατὰ τὸ Κοράνιον περιγραφὴ τοῦ παραδείσου ἐπραγματοῦτο, «καὶ οἱ ἀειθαλεῖς παῖδες (ἡγιασμένοι) πορεύονται μετὰ λεκανῶν καὶ προχόων καὶ κυπέλλων» (1).

Πάντα τὰ δῶρα ταῦτα καλούμενα τουρκιστὶ σατσιοῦ, τουτέστι σκορπιζόμενα πράγματα, ἐπεὶ τὰ γαμήλια δῶρα, ἰδίᾳ δὲ τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα ἐβρίπτοντο ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τῆς γυναικὸς, ἐξετέθησαν εἰς θέαν τοῦ Μουράτ, ὃς οὐδὲν ἑαυτῷ τηρήσας ἔδωκε τοὺς μὲν ἀραβικοὺς ἵππους καὶ τὰ αἰγυπτιακὰ ὑφάσματα τῷ Ἑβρενῷ, τοὺς δὲ Ἕλληνας δούλους καὶ δούλας τοῖς Αἰγυπτίοις πρεσβευταῖς, τὰ δὲ πολυτελῆ δῶρα τῶν δέκα ἡγεμόνων διένειμε τοῖς σοφοῖς οὐλεμάδαις καὶ τοῖς σεβασμίοις σέχαις. Ἡ ἡγεμονόπαις τοῦ Κερμιάν ἐκόμισεν ὡς προῖκα τὰς κλεῖς τῆς Ἑγριγὸς, τοῦ Ταβσανλῆ, Σιμάβ καὶ Κοτναίου (ΜΓ). Ἡ πρώτη τῶν πόλεων τούτων ἐστὶ νῦν ἡ ἐπισημοτάτη δικαστικὴ καθέδρα τοῦ νῦν νομοῦ τοῦ Κερμιάν· ἡ δὲ δευτέρα, κειμένη ὀκτὼ ὥρας πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν τοῦ Κα-

(1) Ἰδρις, φύλ. 166.

τυαίου, ἐστὶν ἀκουστὴ ἐπὶ ταῖς ὁπώραις καὶ τοῖς λοιποῖς γεννήμασιν, ἡ δὲ τρίτη ἐστὶν ἐπιφανεστέρα ἔτι, ἅτε γεννήσασα τὸν πρὸς τὸν θρόνον ἐπικίνδυνον σοφὴν Σιμάβναν Ὁγλοῦ, περὶ οὗ κατωτέρω διεξοδικώτερον, καὶ ἡ τετάρτη, τὸ ἀρχαῖον Κοτύαιον, ὅθεν διέβη ὁ Ξενοφῶν ἐκστρατεύων ἐπὶ τὴν Περσίαν (1), κειμένην παρὰ τὸν Βαθύν, ἐστὶν ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἡ ἔδρα τοῦ βεγλέρβεγν, διοικητοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, μεγάλόπολις περιέχουσα ἑπτὰ τεμένη, ὧν τὸ μέγιστον ἀνήγειρεν ὁ ἡγεμὼν τοῦ Κερμιάν, ὡς καὶ ἑπτὰ μεγάλους λουτροὺς, ὧν ὁ μέγιστος καλεῖται ἰχθυώδης· διότι ἐν μέσῳ αὐτοῦ ὑπάρχει δεξαμενὴ μετὰ ψυχροῦ ὕδατος καὶ ἰχθύων. Τὸ δεσπόζον τῆς πόλεως ὑψηλὸν ὄρος ἐστὶ διχῇ ὠχυρωμένον ὑπὸ φρουρίου κατὰ τοὺς πρόποδας καὶ ἐτέρου ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ὧν τὸ τελευταῖον καλεῖται πολυτελὴς λίθος τοῦ δακτυλίου (Γκεβρί νιγίν).

Τὸ Κοτύαιον περικυκλοῦται ὑπὸ ὁπωροφόρων δένδρων, μηλεῶν καὶ ἀπίων, καὶ ὑπὸ θερμῶν πηγῶν, ὧν τὰ ὕδατα καὶ ἡ ἰλύς εἰσιν ἀξιόλογα πρὸς θεραπείαν τῆς ἀρθρίτιδος. Ἡ καλλονὴ τοῦ τόπου καὶ οἱ τάφοι τοῦ λεξικογράφου Ἀκτερί, τοῦ σέχη Κερμιάν καὶ τοῦ ποιητοῦ Φιρακί, γεννηθέντων ἐνταῦθα, προσελκύουσιν ἀθρόους τοὺς περιουδευτάς.

Οὐδ' αἱ κτήσεις αὗται ἔρκεσαν τῷ Μουράτ· διὸ ἐμεγάλυνε τὸ κράτος αὐτοῦ δι' ἐξωνήσεως, περὶ ἧς οἱ Ὁλωμανοὶ ἱστοριογράφοι οὐδόλως ἀποκρύπτουσιν, ὅτι ἡ πώλησις οὐκ ἦν ἐκούσια, ἀλλ' ἀκουσία. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Ἀμίδης, χώρας μεσογείου μεταξὺ Τεκχέ, Κερμιάν καὶ Καραμάν,

(1) Πάνελ, illustrations of the History of the expedition of Cyrus,

βραδύνας ἵνα πωλήσῃ, ὥς ἡξίου ὁ σουλτάνος, ἐξ ἑκ τῶν καλλίστων πόλεων, συγκατένευσεν εἰς τοῦτο φοβηθεὶς τὴν εἰς Κοτύαιον ἔλευσιν τοῦ σουλτάνου, ἵνα οὕτως λυτρώσῃ διὰ τῆς θυσίας ταύτης τὸ ἐπίλοιπον ἄθλιον μέρος τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ. Οὕτως ἡ προῖξ ἡῴησε διὰ τῆς βιαιᾶς ἀγορᾶς τῶν πόλεων τοῦ γείτονος. Αἱ πόλεις δ' αὗται ἦσαν ἡ Βεγσεχερί (πόλις τῶν ἡγεμόνων), κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀλαεδδίν, μεγάλου ἡγεμόνος τῶν Σελτσούκων τοῦ Ρούμ, πρὸς ἀνατολὰς τῆς ὁμωνύμου λίμνης (Τρωγίτιδος κατὰ Στράβωνα)· ἡ Σιδισεχερί παρὰ μικροτέραν ἰχθυώδη λίμνην πρὸς μεσημβρίαν τῆς προηγουμένης, προσκειμένη βουνῷ δρυμώδει· ἡ Ἀκσεχέρ (Φιλομήλιον), κειμένη ὡσαύτως παρὰ ἰχθυώδη λίμνην καὶ πρωτεύουσα τοῦ νῦν νομοῦ Ἀκσεχέρ, ὥς ἡ Βεγσεχερί ἐστὶν ἡ πρωτεύουσα τοῦ φερωνύμου νομοῦ· ἡ Ἰσπάρτα (Βόρις;), πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Ἀμίδης πρὸς δυσμὰς τοῦ Ἰγριδέρ, ἡ Ἰαλαβάτζη πρὸς ἀνατολὰς τῆς μεγάλης λίμνης Ἰγριδέρ, καὶ τέλος τὸ Καρὰ Ἀγάτζι, ἀπέχον ἡμερησίαν ὁδοιπορίαν τῆς Ἰσπάρτης πρὸς δυσμὰς. Πᾶσαι αἱ πόλεις αὗται, κείμεναι παρὰ ἰχθυοφόρους λίμνας καὶ συνηρεφῇ ὄρη, ἔχουσι καὶ πολλὰς ἐξαιρέτους ὀπώρας. Καὶ ἡ μὲν Ἰαλαβάτζη διαπρέπει ἐπὶ μήλοις, ἀπίοις καὶ κερασίοις, τὸ δὲ Ἰγριδέρ ἐπὶ πιστακίοις καὶ τριάκοντα καὶ ἑξ εἶδεσι σταφυλῶν. Ἡ λίμνη τούτου ἔχει μῆκος μὲν τεσσάρων καὶ ἡμίσεως, πλάτος δὲ τριῶν, καὶ βάθος δέκα ὀργυιῶν· ἐν αὐτῇ δὲ κεῖνται δύο νησίδαι, ὧν οἱ ἐκ χριστιανῶν καὶ Τούρκων μιγάδες κάτοικοι εἰσιν ἀλιεῖς καὶ λεμβοῦχοι καὶ πορίζονται τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀλιεύοντες τὰ πέντε εἶδη τῶν ἰχθύων τῆς λίμνης ταύτης, οὓς προμηθεύουσι τοῖς μοναχοῖς τῶν περὶ τὰ παρακείμενα ὄρη πολυαρίθμων μοναστηρίων τῶν δερβισῶν. Τὸ Ἀκσεχέρ φημιζεται ὡς ἱερὰ πόλις, ἅτε περιέχουσα μοναστήρια καὶ τάφους θεοσεβῶν ἀνδρῶν.

ἰδία δὲ τῶν ἀγίων Βουχαρίδεδε, Νιμετουλλάχ, Ἀχὶ Ὅρεν, θαυματουργοῦ ἀγίου, συστρατιώτου τοῦ Ὀσμάν, καὶ τοῦ Νασρεζδὶν Χότζα, ὀνομαστοῦ σαλοῦ.

Ἐκ τῶν χωρῶν τῶν ἐννέα ἡγεμόνων τῶν διαμερισταμένων πρὸς τὸν Ὀσμάν ὡς δέκατον τὰ λείψανα τοῦ βασιῆ λείου τῶν Σελτσούκων, τρεῖς ἤδη κατεπόθησαν ὑπὸ τούτων καὶ συνεχωνεύθησαν ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ κράτει, τὸ Καρασῆ διὰ πορθήσεως ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὀρχάν, τὸ Κερμιάν δι' ἐπιγαμίας, καὶ ἡ Ἀμίδη διὰ βιαιᾶς ὠνήσεως. Ἀντὶ δὲ τῶν τριῶν τούτων μικρῶν ἡγεμονιῶν, αἵτινες ἀπώλεσαν τὴν αὐτονομίαν αὐτῶν διὰ τῆς ὁσημέραι ἐπεκτάσεως τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ἐντὸς τῶν τριῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ἑξαετοῦς εἰρήνης ἰδρύθησαν τρεῖς νέαι δυναστεῖαι ἐπὶ τῶν ἀντιθέτων ἀνατολικῶν ὁρίων τοῦ ἄλλοτε σελτσουκικοῦ βασιλείου, ὧν ἡ χώρα μόλις μετὰ ἑκατονταετηρίδα ἠνώθη μετὰ τοῦ ὀθωμανικοῦ βασιλείου, καὶ σήμερόν ἐστι μέρος αὐτοῦ. Αἱ τρεῖς δ' αὗται δυναστεῖαι εἰσιν ἡ τοῦ Καρα Κογιουνλου (μέλανος κριοῦ) ἐν Διαρβεκίρ ⁽¹⁾, ἡ τοῦ Σουλκὰδρ ἐν Μερὰς (Γερμανικία) ⁽²⁾ καὶ ἡ τῶν Βενὶ Ῥαμαζὰν ἐν Ἀδάνοις ⁽³⁾. Καὶ περὶ ἐκείνης μὲν ποιησόμεθα συχνὰ λόγον, τούτων δὲ σημειώσομεν μόνον τὴν ἐξαφάνισιν. Ὁ χεῖμαρρος τῶν ὀθωμανικῶν καταστροφῶν οὕτω ἐρρῆυσεν ὁρμηδὸν πρὸς ἀνατολὰς, ὅπως κατακλύσῃ τὰς δυναστείας ταύτας. Οὗτος ἐπλημμύρει τὸ νῦν ἐν Εὐρώπῃ καταβροχθίζων χώρας.

Ὁ Τιμουρτάς, καταλαβὼν τὰς παρὰ τὴν Ῥοδόπην καὶ τὸν

(1) Ἦρξατο τῷ 717 (1375) καὶ ἐξέλιπε τῷ 874 (1469).

(2) Ἀνεβάνη τῷ 730 (1378) καὶ ἐξέλιπε τῷ 921 (1515).

(3) Ἀνεβάνη τῷ 720 (1378) καὶ ἐξέλιπε τῷ 924 (1515).

Ἀξιὸν πόλεις, ὅπου ἤρξαν οἱ ἡγεμόνες Δράγεσης καὶ Βόγ-
δανος, περιήγαγε τὸν καταστρεπτικὸν αὐτοῦ στρατὸν δι'
ἀπάσης τῆς Μακεδονίας μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Ἀλβανίας
(ΜΔ) καὶ κατέλαβε τὰς πόλεις Μοναστήριον ⁽¹⁾, Πρίλ-
λιπον ⁽²⁾ καὶ Στόβους (Ἰστίπ) (ΜΕ). Καταλαμβάνοντας
δὲ τοῦ Τιμουρτάς τὰς ἐντεῦθεν τοῦ Ὀρβήλου πόλεις, τὴν
ὑπὸ τὸν Ἰντζέ Βαλαβάν στρατεύματα διέμειναν πέραν τοῦ
Αἷμου, πολιορκοῦντα τὴν Σοφίαν ⁽³⁾, ἣτις διὰ διετοῦς κρα-
τερᾶς ἀντιστάσεως ἐκόπασε τὴν καρτερίαν τῶν πολιορ-
κητῶν, ὅτε ὁ δόλος ἀντὶ τῆς βίας ἀπέβη τελεσφόρος.
Καλὸς τις νέος Τοῦρκος, Οὐζαντζέ Σουνδούκ καλούμενος,
παρέστη ὡς αὐτόματος τῷ φρουράρχῳ· ὁ δὲ παρέλαθεν
αὐτὸν ὡς ἱερακοβοσκόν. Ἐξελθόντος δὲ ποτε τοῦ φρουράρ- 1382
χου ἐπὶ Οἰθραν τοῦ ἐρωδιεῦ, ὁ ἱερακοβοσκὸς εἴλκυσε αὐτὸν
μικρὸν κατὰ μικρὸν ἀπὸ τῶν τειχῶν, ἕως οὗ ἰδὼν εὐθε-
τον τὸν καιρὸν συνελαβεν αὐτὸν, καὶ δήσας κατόπιν ἐπ' ἑπ-
που ἀπύγαγεν εἰς τὸν Βαλαβάν. Οὗτος δὲ οὕτω ὀδεμέ-
νον παρέστησεν ὑπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως, ἣτις παρεδόθη
ἰδοῦσα τὸν φρουράρχον ⁽⁴⁾. Ἡ Σοφία, ἡ τὸ πάλαι Σαρ-

(1) Ρουμελία τοῦ Χατζῆ Κάλφα, σ. 93.

(2) Λυδοί.

(3) Ἐν τοῖς Χρονολογικοῖς πίναξιν ὁ Βαλαβάν δικαίως δεί-
κνυται ὡς ὁ πορθητής τῆς Σοφίας· ἐν δὲ τῇ περιγραφῇ τῆς Ρουμελ-
ίας ὁ Χατζῆ Κάλφα δείκνυσιν τὸν Λυλασαλίν, ἀποθανόντα τῷ 777. Ὁ
Σεαεδδὴν περιπίπτει εἰς τὸ αὐτὸ ἁμάρτημα.

(4) Ὁ Σεαεδδὴν ἐν Βραττούτῃ, σ. 125. Ὅρα τὴν ἀναφορὰν τοῦ Βαλα-
βάν πρὸς τὸν σουλτάνον ἐν τῇ Συλλογῇ τοῦ Φερίδου, ἀρ. 130, καὶ τὸ δι-
πλωμα αὐτοῦ τῆς 15 Ρετζέβ 788, ἀρ. 131. Τὸ πρῶτον τῶν ἐγγράφων
τούτων σώζεται ἐν τῷ ἑλλειπῇ ἀντιτύπῳ τοῦ Φερίδου, ἐν τῇ βιβλικῇ βι-
βλιοθήκῃ τῶν Παρισίων, ἡ δὲ μετάφρασις αὐτοῦ ὑπὸ Σαβίστρου δὲ Σαὺ
ἐν τῷ Τ. Ζ' τοῦ συγγράμματος, τοῦ ἐπιγραφομένου· «Ἱστορικὴ καὶ ὑπομνή-
ματα τοῦ βυζαντινοῦ Πανεπιστημίου τῆς Γαλλίας».

δική, ἔτι δὲ καὶ Τριαδίτσα καλουμένη, κεῖται ἐπὶ εὐρείας εὐχάρπου πεδιάδος πέραν τῆς συμβολῆς τῆς Ῥοδόπης μετὰ τοῦ Αἷμου παρὰ τὸν ποταμὸν Σαμάχοβον (Ἰσκραν). Ἡ ὠραία αὕτη πεδιάς (1), ἣν περιγράφοντες πολλοὶ Ὀθωμανοὶ ἱστορικοὶ αἰρουσι τὸν συνήθη ποιητικὸν πεζὸν λόγον εἰς ἀληθῆ ποίησιν, ἦν τὸ εὐρὺ θέατρον τοῦ μεγάλου δράματος, ὅπερ παρέσχον Κωνσταντῖος ὁ Κωνσταντίνου ὁ ἀνατολικὸς, καὶ ὁ Βετράνιος, ὁ ἀντίχλος αὐτοῦ, ὁ Ἰλ-λυρικός αὐτοκράτωρ, πρὸς τοὺς ἀντιπαρατεταγμένους στρατοὺς αὐτῶν, ἐν εἰρήνῃ συζητοῦντες τὰ εἰς τὸν θρόνον δικαιώματα. Αὐτόθι αἱ εὐτακτοὶ φάλαγγες τῶν Ῥωμαίων καὶ βαρβάρων (2) μετὰ γυμνῶν ξιφῶν καὶ ὑψωμένων ἀκοντίων, ὡς καὶ αἱ Ἰλαιοὶ τοῦ ἵππικοῦ καὶ ὁ πεζικὸς στρατός, διακρινόμεναι ἐκ τῶν ὀπλῶν καὶ σημαιῶν, ἐσχημάτιζον ἀπέραντον κύκλον περὶ τὸ βῆμα τῶν αὐτοκρατόρων καὶ διέκοπτον ἐνίοτε τὴν πρὸς τοὺς λόγους αὐτῶν προσεκτικὴν σιγὴν διὰ κραυγῶν ἐπιδοκιμασίας, ἕως οὗ διὰ μιᾶς ἀντήχησεν ἐκ τῆς γενικῆς κραυγῆς. «Ἐτη πολλὰ καὶ νίκη τῷ υἱῷ τοῦ Κωνσταντίνου· ὑπὸ τὰς σημαίας αὐτοῦ ἐπιθυμοῦμεν νικᾶν καὶ ἀποθνήσκειν.» Τότε ὁ Βετράνιος ἐκ τῶν κραυγῶν τούτων καὶ ἐκ τῶν ἀπειλητικῶν τρόπων καὶ ἐκ τοῦ κρότου τῶν ὀπλῶν ἀποδειλιάσας, ὑπετάγη τῇ τύχῃ αὐτοῦ (3). λαβὼν δὲ τὸ διάδημα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, παρόντων ἀμφοτέρων τῶν στρατῶν, ἔπασε πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ νικητοῦ. Ἡ Σαρδικὴ περιώνυμός ἐστιν ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ καὶ ἐπ’

(1) Ὁ Βιλλέρμος Τυρένσιος, Α', Κεφ. 47, καλεῖ αὐτὴν Στρατίξαν.

(2) Ὁ Ἰδρις ἀναφέρει ἐν τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ πολλὰ περσικὰ δίστιχα, ἃ εἰσιν ἀπομίμησις τοῦ ποιήματος τοῦ Χαφίζ περὶ τῆς ὠραίας θέσεως τοῦ Σιράζ.

(3) Γίββων, Κεφ. III', Τόμ. Β', σ. 115—117.

ἐκκλησιαστικῇ τινι συνόδῳ· λεηλατηθεῖσα δὲ ὑπὸ τῶν Οὐν-
ων καὶ ἐρημωθείσα ὑπὸ τῶν Βλάχων (ΜΓ), ἀνηγέρθη ἐπὶ
τῶν ἐρειπίων αὐτῆς κληθεῖσα Σοφία. Καὶ νῦν ἐτι ἐστὶν ἐ-
πιφανὴς ἐπὶ ταῖς θερμαῖς καὶ ψυχραῖς πηγαῖς, ἐπὶ τοῖς τε-
μένεσι καὶ τοῖς λουτροῖς.

Ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Ἀδριανουπόλεως φιλία καὶ εἰ-
ρήνη ἐπεκράτουν μεταξὺ Μουράτ καὶ Ἰωάννου τοῦ Παλαιο-
λόγου· διότι αἱ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον πολυάριθμοι κτή-
σεις ἐγένοντο οὐχὶ ἀμέσως ἐπὶ τῶν χωρῶν τῆς βυζαντινῆς
αὐτοκρατορίας, ἀλλ' ἐπὶ τῶν χωρῶν τῶν βασιλέων τῆς
Σερβίας καὶ Βουλγαρίας καὶ ἄλλων ἡγεμόνων Βουλγά-
ρων τε Βλάχων, ὡς τοῦ Δραγέση καὶ Βογδάνου, ἡ ἐπὶ χω-
ρῶν ἀνταρτῶν ζωικητῶν Ἑλλήνων, οἵτινες, ὠφελοῦμενοι
ἐκ τῆς ἀδυναμίας τοῦ ἄρχοντος ὀλίγων μόνον πόλεων
αὐτοκράτορος, ἐκηρύσσοντο αὐτόνομοι. Ἐπὶ ἐπταετίαν μὲν
ὑπομείνας ὁ Παλαιολόγος τὴν εἰρήνην ταύτην, μηδὲν ὡς
δ' ἀποπειραθεὶς ἵνα λύσῃ αὐτήν, ἅτε ἐλπίζων προστα-
σίαν κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν εἰς ἀμοιβὴν τῶν γενομένων
παραχωρήσεων τῇ λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ, συνωμολόγησε
πρὸ μικροῦ συνθήκην πρὸς τὸν Πάπαν Οὐρβανὸν τὸν Ε',
ὑπιτχνούμενον αὐτῷ πεντεκαίδεκα παπικὰς ναῦς μετὰ
πενταχοσίων ἱππέων καὶ χιλίων τοξοτῶν, ὅπως πολεμή-
σῃ πρὸς τοὺς χριστιανοὺς αὐτοῦ ἐχθροὺς καὶ μουσουλμά-
νους· ἀπῆλθε μάλιστα εἰς Ῥώμην, ὅπου τὸ Βατικανὸν
τῷ αὐτῷ ἔτει ὑπεδέξατο δύο κατ' ὄνομα αὐτοκράτορας,
παριστῶντας τὴν μεγαλειότητα τοῦ Κωνσταντίνου καὶ
Καρόλου τοῦ Μεγάλου (1). Ἐνώπιον τσασάρων Καρδινά-

(1) Urban the fifth enjoyed the glory of receiving in the Vatican the two inperial, shadows who represented the Majesty of Constantine and Charlemagne. Γέβων, τόμ. ΣΤ', σ. 385.

λίῳ ὁ Ἰωάννης ὡμολόγησε τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν τοῦ Πάπα καὶ τὴν διπλὴν ἐκπόρευσιν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, ὡς ἀληθοῦς καθολικός· γονυπετήσας δὲ τρεῖς ἐνώπιον τοῦ Πάπα ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Πέτρου, ἡσπάσθη τὸν πόδα, τὴν χεῖρα καὶ τὸ στόμα αὐτοῦ καὶ ἠξιώθη χαλιναγωγῆσαι τὴν ἡμίονον αὐτοῦ καὶ πολυτελεστάτου συμποσίου ἐν τῷ Βατικανῷ. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐξέλιπεν ἡ ἐλπὶς τοῦ Πάπα τοῦ ἀναζωπυρῆσαι τὸν ζῆλον τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας καὶ ἄλλων δυτικῶν δυνάμεων ὑπὲρ τοῦ νέου προσηλύτου· ὅτε δὲ ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ἀπέπλεεν ἐκ Βενετίας οἶκαδε, συνελήφθη ὑπὸ τῶν ἐμπόρων τῆς πόλεως ταύτης διὰ χρέη.

Ὁ πρεσβύτερος υἱὸς αὐτοῦ Ἀνδρόνικος, κυβερνῶν τὸ κράτος ἐν τῇ ἀπουσίᾳ τοῦ πατρὸς, ἐκώφευσε ταῖς ἐπανειλημμέναις καὶ κατεπειγούσαις παρακλήσεσιν αὐτοῦ, ἵνα ποιήσῃται χρῆσιν παντὸς τρόπου, λαφυραγωγίῃ μάλιστα ἐν ἀνάγκῃ τὰ θησαυροφυλάκια τῶν ναῶν πρὸς ἀπαλλαγὴν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ αἵσχους τῆς κρατήσεως· ὁ δὲ νεώτερος ἀδελφὸς Ἐμμανουήλ, ὀρμώμενος ὑπὸ φιλοστοργίας, ἐπώλησεν ἢ ἐνεχυράσατο πᾶσαν τὴν περιουσίαν καὶ ἔσπευσεν εἰς Βενετίαν, ὅπως ἀπαλλάξῃ τὸν πατέρα ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν Βενετῶν δανειστῶν. Ὁ Ἰωάννης, πεισθεὶς ἐκ τοῦ εἰς Ἰταλίαν πλοῦ περὶ τῆς ὀλίγης πίστεως, ἣν ὥφειλεν ἔχειν ταῖς παπικαῖς ναυσὶ, καὶ περὶ τῆς βοήθειας τῶν ἄλλων χριστιανῶν ἡγεμόνων κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν, ἀπὸ τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀφίξεως ἔτρεμεν αὐτοὺς ἔτι μᾶλλον ἢ πρότερον (ΜΖ). Διὸ ἐπρεσβεύσατο παραχρῆμα πρὸς τὸν Μουράτ, πέμψας καὶ τὸν τρίτον τῶν υἱῶν Θεόδωρον, ὅπως ὑπηρετήσῃ ὡς στρατιώτης κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ κυριάρχου τῶν Ὀθωμανῶν. Μετὰ τὴν ἐν Πελοποννήσῳ τελευτὴν τῶν υἱῶν τοῦ Καντακουζηνοῦ ἀνεκάλεσεν αὐτόν,

ὅπως ἀναθέσῃ τὴν διοίκησιν τῆς Σπάρτης, ἐστέρησε δὲ καὶ τὸν πρεσβύτερον υἱὸν Ἀνδρόνικον τοῦ οἵακος τῆς πολιτείας, ὃν κατεῖχεν ἕως τῆς ἐκ Βενετίας ἐπανόδου τοῦ πατρὸς, καὶ παρέδωκεν αὐτὸν τῷ πιστοτέρῳ υἱῷ Μανουήλ, κυβερνήτῃ τέως τῆς Θεσσαλονίκης (1). Ὁ δὲ Ἀνδρόνικος εὗρεν ἐν τῷ Σαουτζῇ, υἱῷ τοῦ Μουράτ, τὰ αὐτὰ ἐχθρικά φρονήματα κατὰ τοῦ ἰδίου πατρὸς, καὶ τὸν αὐτὸν πόθον πρὸς τὴν ἀνωτάτην ἀρχήν. Ἀσχολουμένου δὲ τοῦ Μουράτ περὶ τὴν κατάπαυσιν ἐπαναστάσεώς τινος ἐν Ἀσίᾳ, ὁ Σαουτζῆς, τοποτηρητῆς αὐτοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ὁ ἄπιστος Ἀνδρόνικος συνώμοσαν ἀμφοτέροι κατὰ τῶν ἰδίων πατέρων. Μαθὼν τὴν συνωμοσίαν ταύτην ὁ Μουράτ ἐκάλεσεν εἰς τὴν Πύλιν τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, ζητῶν παρ' αὐτοῦ λόγον περὶ τῆς ἀνταρσίας τοῦ υἱοῦ. Μετὰ τὴν ἀποχρῶσαν τοῦ Ἰωάννου ἀπολογίαν, μηδὲν ὡς συμμετασχόντος τῆς συνωμοσίας ταύτης, οἱ δύο πατέρες συνέθεντο ἀλλήλοις ἵνα ἐξορύξωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἐπαναστάντων υἱῶν. Διὸ ὁ Μουράτ, ἀποβὰς πάλιν εἰς Εὐρώπην, ἀφίκετο εἰς Ἀπρικίδιον παρὰ τὸ Βυζάντιον (ΜΗ), ὅπου ἀμφοτέροι οἱ ἐπαναστάται υἱοὶ ἐστρατοπέδευσαν ἐν χαράδρᾳ τινί· νυκτὸς δὲ διαβὰς αὐτὴν ἐφιππος, ἐκέλευσε δι' ἡρώδους φωνῆς τοὺς ἐπαναστάτας ἐπανελθεῖν εἰς τὸ καθῆκον αὐτῶν, ὑποσχόμενος ἐνὸρκως ἀτιμωρησίαν. Ταραχθέντες οἱ πολεμισταὶ τοῦ Σαουτζῆ ὑπὸ τῆς φωνῆς ταύτης, ἦν πολλὰκις ἤκουσαν μαχόμενοι, φοβούμενοι δὲ σύναμα τὴν τύχην καὶ ἰσχύϊν τοῦ κυρίου, ἐγκατέλιπον οἱ πλεῖστοι τῇ αὐτῇ νυκτὶ τὸ στρατόπεδον καὶ προσῆλθον πρὸς τὸ τοῦ Μουράτ ἀπολογούμενοι, ὅτι ἐκ τῆς ἐπιβληθείσης

(1) Φραντζῆς, Α', 21.

αὐτοῖς βίας ὑπήκουσαν τῷ Μουράτ. Ὁ Σαουτζής, ἐγκαταλειφθεὶς σχεδὸν ὑπὸ τῶν πλείστων, κατέφυγεν εἰς Διδυμότειχον μετὰ τῶν ὀλιγίστων αὐτοῦ ὁπαδῶν καὶ τῶν υἱῶν τῶν εὐγενῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἐθάρρυνον αὐτὸν εἰς τὴν συνωμοσίαν. Ὁ δὲ Μουράτ, πολιορκήσας τὴν πόλιν ταύτην, ἠνάγκασεν αὐτὴν διὰ τοῦ λιμοῦ ἵνα παραδοθῇ. Καὶ πρῶτον μὲν συμφώνως πρὸς τὰ συνωμολογημένα (ΜΘ) ἐξώρυξε τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ υἱοῦ Σαουτζή (1), εἶτα δὲ ἀπεκεφάλισεν αὐτὸν παρὰ τὴν συνθήκην (2).

Ὁ Μουράτ ἐθανάτωσε τὸν υἱὸν αὐτοῦ οὐχὶ διὰ τὰ πρὸς τὸν Ἑλληνα αὐτοκράτορα συνωμολογημένα, οὐδ' ἐκ λόγων ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἀλλ' ἐξ ἰδίου πάθους καὶ ζηλοτυπίας, ἥτις καὶ πρότερον παρεκίνησεν αὐτὸν ὅπως καταστήσῃ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Βαγιαζήτ φύλακα τῶν ἰδίων ἀδελφῶν. Οὕτως, ἀποφεύγων τὰς τυπικὰς τῶν γραφείων ἐκφράσεις, συνήθεις ταῖς αὐλαῖς, ἐπέστειλε πρὸς τὸν Βαγιαζήτ λακωνικώτατα καὶ συντομώτατα, ὡς ἐξῆς· «Ὁ βεγλέρβεγης τῆς Ῥούμελης Τιμουρτάς Πασᾶς ἐστράτευσεν ἐπὶ τοὺς ἀπίστους τοῦ Μοναστηρίου καὶ τοῦ Πρίλλάπου, καὶ κατέλαβε τὰ φρούρια αὐτῶν, εἶτα δ' ἐστράφη πρὸς τὸ Καρλί Ἰλί, ὅπου ὑποτάξας τοὺς ἐκεῖ ἀπίστους ἐπέβαλεν αὐτοῖς κεφαλικὸν φόρον· εἰσέβαλεν εἰς Σελανίκ (Θεσσαλονίκην), ὅπου ἔστησε τὴν πορείαν αὐτοῦ, ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Ἑρσέκ καὶ τῆς Βόσνας οἱ βέγηδες τῶν ἐπαρχιῶν τούτων διεκήρυξαν, ὅτι ὑποτάσσονται καὶ ἀποστίνουσι φόρον κεφαλικόν. Μάθε πρὸς τούτοις, ὅτι ἀρχομένου τοῦ ἔαρος μέγας πόλεμος ἐκκαυθήσεται πρὸς τὴν Οὐγ-

(1) Φραντζής, IB'.

(2) Δούκας, Κεφ. IB', σ. 22.

γρίαν, οὗ ἡ μὲν ἀρχὴ κατὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἔσται κατὰ
 θυμόν, τὸ δὲ τέλος παρὰ τῷ Θεῷ κεῖται. Μετὰ τὴν παρά-
 ληψιν τῆς ἐπιστολῆς ταύτης συναθροίσαι καὶ ἐξοπλίσαι
 πάντας τοὺς σοὺς, συγχρόνως δὲ ἐπιβλέψαι τὸν σὸν ἀδελ-
 φὸν Ἰακοῦβ διατρίβοντα ἐν Καρασῇ, καὶ τὸν φρούραρχον
 τῆς Προύσης, τὸν υἱόν μου Σαουτζῆ Βέγην, ὅστις εἶη μα-
 κρόβιος Θεοῦ συνάρσει· μερίμνα περὶ πάντων καὶ ἀνακοί-
 νου μοι ἀκριβῶς πάντα τὰ γινόμενα» (1). Ὁ δὲ Βαγια-
 ζῆτ ἀπεκρίνατο καθόσον ἀφορᾷ τοὺς ἀδελφούς· «Ὁ ἀδελ-
 φός μου Ἰακοῦβ, οὗ τὴν δύναμιν διπλασιάσαι ὁ Θεός, ἐνε-
 γεῖ μετὰ πλήρους δικαιοσύνης· ἀλλ' ὡς πρὸς τὸν Σαου-
 τζῆ Βέγην, ἐν τῷ αὐτῷ φακέλλῳ, ὅπου εὐρίσκεται ἡ πα-
 ρούσα ἐπιστολή, ὑπάρχει καὶ ἔγγραφον τοῦ δικαστοῦ τῆς
 Προύσης ἐν πρωτοτύπῳ. Ἀλλως τὰ περαιτέρω κεῖνται
 παρὰ τῇ δικαιοσύνῃ τῆς σῆς Πύλης. Ὁ σὸς δοῦλος, ὁ ἐ-
 λλάχιστος Βαγιαζῆτ.» Οὕτως ἡ καταδίκη τοῦ υἱοῦ αὐ-
 τοῦ ἦν πρὸ πολλοῦ γεγραμμένη ἐν τῇ αἰμοβόρῳ καρδίᾳ
 τοῦ τυράννου. Οἱ δὲ εὐγενεῖς Ἕλληνες, ἀπαχθέντες ἀλυ-
 σίδετοι πρὸς αὐτόν, ἐκρημνίσθησαν ἀπὸ τῶν τειχῶν τῆς
 πόλεως εἰς τὸν ποταμόν. Ὁ Μουράτ ἀπὸ τοῦ στρατοπέ-
 δου κειμένου παρὰ τὸν Ἑβρον ἐθεᾶτο ἡρέμα καὶ ἀταρά-
 χως τὰ κυλιόμενα ἐν τῷ ποταμῷ ἀνὰ δύο ἢ ἀνὰ τρία θύ- 1383
 ματα. Λαγῶς δέ τις, φανείς ἐξαίφνης πρὸ τοῦ στρατοπέ-
 δου καὶ καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν κυνῶν, ἐκίνησεν εἰς γέ-
 λωτα τὸν τύραννον, ὡμὸν ἐν τε τῇ ἱλαρότητι καὶ χαριεν-
 τισμῷ· διότι ἡ ἐμφάνις τοῦ λαγωῦ, καθόσον οἱ Ἕλλη-
 νες ἐμπαικτικῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων οὕτω καλοῦνται, συ-

(1) Τὸ ἔγγραφον τοῦτο σώζεται ἐν τῇ Συλλογῇ τοῦ Φιερζόλν, ἀρ. 427
 ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως τῇ 1 ᾿Ρεββιάλ.—ἐβδελ 717 (1885).

νεσχετίζετο πρὸς τὴν ἑλληνοκτονίαν, ἣν ἄχρι τοῦδε ἀπαθῶς ἐθεώρει μετὰ καταφρονητικοῦ γέλωτος. Εἵτα δ' ἐκέλευσε τοὺς πατέρας τῶν συνομοσάντων μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ υἱῶν καὶ μεινάντων πιστῶν, ἵνα ἀποκτείνωσιν αὐτοὺς ἰδίαις χερσίν. Πάντες ἐξετέλεσαν τὴν προσταγὴν καὶ ἐμιμήθησαν τὸ παράδειγμα τοῦ τυράννου, πλὴν δύο, οἵτινες, ἐπειδὴ ἀπεποιήθησαν, ἀπεκεφαλίσθησαν παραχρῆμα μετὰ τῶν υἱῶν αὐτῶν (1). Μετὰ τὸν φόνον τοῦτον ὁ Μουράτ ὑπέμνησε τὸν αὐτοκράτορα, ἵνα πράξῃ τὸ αὐτὸ τῷ υἱῷ αὐτοῦ, ὁ δὲ Παλαιολόγος ἐτύφλωσε τὸν Ἀνδρόνικον διὰ ζέοντος ὀξους. Τοιοῦτο ἦν τὸ τέλος τῆς ἀμφοτέραις ταῖς βασιλείαις ἐπικινδύνου συνωμοσίας τῶν ἡγεμονοπαίδων τοῦ τε Ἑλληνος καὶ Ὀθωμανοῦ κατὰ τῶν πατέρων αὐτῶν.

- 1383 Μετ' οὗ πολὺ ἐτράπη ὁ Μανουὴλ εἰς νέαν πάντη διαφορὰ φύσεως ἐπιχειρῆσαι, ἧς τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν εὐτυχέστερον μὲν τῷ ἡγεμονόπαιδι, δυστυχέστερον δὲ τῇ αὐτοκρατορίᾳ. Ὁ ἡγεμονόπαις Μανουὴλ, μηδὲν πτοηθεὶς ὑπὸ τῆς ὑποτελείας τοῦ πατρὸς πρὸς τὴν ὀθωμανικὴν δύναμιν, μηδὲ ὑπὸ τῶν ἐν Διδυμοτείχῳ ἀποκεφαλισμῶν, ἐβουλεύετο ἐν Θεσσαλονίκῃ, ὅπου ἐκυβέρνηα ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς, ὅπως διὰ δόλου αἰφνιδίως καταλάβῃ τὰς Σέρβας καὶ ἀφαρπάσῃ αὐτάς ἀπὸ τῶν Τούρκων (N). Πληροφορηθεὶς ὁ Μουράτ περὶ τῆς βουλῆς ταύτης, ἐπεμψε τὸν βεζύρην Χαϊρεδδὴν Πασᾶν κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ δὲ Μανουὴλ, αἰσθανθεὶς τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἀδυναμίαν, ὅπως ἀντιστῇ πρὸς τοιαύτας δυνάμεις, ἐγκατέλιπε τὴν πόλιν, ὅτε προσήγγιζεν ὁ ἐχθρὸς, καταφυγὼν διὰ θαλάσσης εἰς Βυζάντιον παρὰ τῷ πατρὶ αὐτοῦ. Ἀλλ' οὗτος, φοβούμενος μὴ παράσχη

(1) Χαλκοκονδύλης, Α', σ. 15.

ὑπόνοιαν περὶ κοινοπραγίας καὶ ἐλκύσῃ τὴν δυσμένειαν τοῦ Μουράτ, οὐδόλως ἐτόλμησεν ἵνα δεχθῇ τὸν υἱὸν ἐν τῇ πρωτευούσῃ ⁽¹⁾. Διὸ ὁ Μανουὴλ ἀπέπλευσεν εἰς Λέσβον, ζητῶν παρὰ τῷ Γενουησιῷ ἄρχοντι τῆς νήσου καταφύγιον, ὃ ὁ πατήρ οὐδόλως ἐτόλμα ἵνα χορηγίῃ αὐτῷ. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα διὰ τὸν τοῦ Μουράτ φόβον, ἀπέκλεισαν αὐτὸν τῆς εἰς τὴν πόλιν εἰσόδου ⁽²⁾. Τότε ἔγνω παρατόλμως ἵνα αὐτὸς οὗτος παραστῇ ἐνώπιον τοῦ Μουράτ καὶ ἐπικληθῇ τὴν ἐπιείκειαν αὐτοῦ. Ὁ δὲ Μουράτ ὡς μεγαλόφυχος, χαίρων ἐπὶ τῇ ἐμπιστοσύνῃ τοῦ ἐχθροῦ, προέβη εἰς προὔπαντησιν αὐτοῦ καὶ μετὰ μικρὰν ἑκατέρωθεν σιγὴν ἐμέμφθη αὐτῷ τὰ γενόμενα καὶ προέτρεψεν ἵνα κρείττων γένηται, ὅπως καὶ τὰ τῆς Εὐρώπης βελτιωθῶσι ⁽³⁾. Ὁ Μανουὴλ ὠμολόγησε τότε τὸ ἔγκλημα τῆς ἐσχάτης προδοσίας καὶ ἐπεκαλέσατο συγγνώμην παρὰ τοῦ σουλτάνου. Ὁ δὲ, παρασχὼν αὐτὴν, ἐπεμψε τὸν Μανουὴλ πρὸς τὸν πατέρα, συνιστῶν αὐτῷ ἵνα δεχθῇ καλῶς αὐτὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τελικαύτη ἦν τότε ἡ δύναμις τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας πρὸς τὴν βυζαντινὴν, ὥστε ὁ αὐτοκράτωρ συνεμάχει πρὸς τοὺς σουλτάνους καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου οἴκου, καὶ τὸν φεύγοντα υἱὸν τότε μόνον ἐτόλμησεν ἵνα δεχθῇ ἐν τῇ πρωτευούσῃ αὐτοῦ, ὅτε παρήγγειλεν αὐτῷ ὁ Τούρκος.

Ἡ ἄλωσις τῆς Θεσσαλονίκης ⁽⁴⁾, ἣν ἀνεκτήσαντο οἱ 1386 Ἕλληνες ἢ Βενετοὶ ἀφελόντες αὐτὴν τῶν Τούρκων, τὸ τελευταῖον ἐστὶ κατόρθωμα τοῦ βεζύρου Χαϊρεδδίν, ὃς καὶ

(1) Φραντζῆς, Α', Μέρος ΙΑ'.

(2) Αὐτόθι.

(3) Χαλκοκονδύλης, Α. 46, καὶ Φραντζῆς, σ. 11.

(4) Ταύτην ἀνεκτήσαντο μετὰ ταῦτα οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Βενετοί.

πρότερον ἐτιμᾶτο ὑπὸ τοῦ Μουράτ, ἀλλὰ νῦν ἔτι μᾶλλον διὰ τὸ κατόρθωμα τοῦτο· τῷ δ' ἐπιόντι ἔτει ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν, καταλιπὼν δόξαν ἀνδρείου πολεμιστοῦ καὶ συνετοῦ συμβούλου. Ὁ Χαλκοκονδύλης διετήρησε περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου πλείονας ἐκ τῶν ἀξιολόγων λόγων αὐτοῦ ἢ ἅπαντες οἱ Ὀλωμανοὶ ἱστοριογράφοι, ἰδίᾳ δὲ ἀναφέρει συνέντευξίν τινα μετὰ τοῦ Μουράτ· « Ἀμουράτῃ, ὦ βασιλεῦ, ἠρώτησεν ὁ βεζύρης οὗτος τὸν κύριον αὐτοῦ, πῶς ἂν δὴ μάλιστα στρατηγῇ, ἕως ἂν βούλοιτό οἱ γενέσθαι τούτων ῥαδίως ἐπιτυγχάνοι; Ὁ δὲ Μουράτ ἀπεκρίνατο· Ἐῦτε στοχαζόμενος, καὶ τοὺς στρατιώτας ὡς οἶόν τε μάλιστα εὐεργετῶν. Τὸν δὲ Χαϊρεδδὴν ὑπολαβόντα· καὶ πῶς ἂν δὴ, εἰπόντα, στοχάζοιτο ὀρθῶς; Ὁ Μουράτ εἶπεν, εἰ μετρῶν τὰ εἰκότα μὴ σφάλῃται περὶ τὰ μέτρα. Ἐνταῦθα λέγεται, ὅτι ὁ βεζύρης ἐκάγχασε καὶ εἶπε τῷ Μουράτ· ὦ βασιλεῦ, σωφρονεῖν ἄριστα ἂν δοκοίης. πῶς δ' ἂν μετροίῃ ἂν μὴ παρὼν ἑκάτερα θεωρῇ τὰ τε δέοντα, καὶ τὰ ἀντία τούτων, καὶ τῶν μὲν ἀπέχοιτο, τὰ δὲ αὐτῷ μεταδιώκοι ἐλόμενος, φθάνων τε τὸν τούτων καιρὸν, τὰ δέοντα; Διὰ ταῦτα δὲ ταχυτῆτα αἰνιττόμενος, προφέρειν μέγα τῶν ἄλλων ἀγαθῶν, εἰς τὸ μέγала κατεργάζεσθαι, ὡς οὐδὲν ἄλλο πρὸ ταχυτῆτός τε καὶ σπουδῆς τὸν γε στρατηγὸν χρῆναι ἐπιτηδεύειν καὶ πανταχοῦ παραγενόμενον, ὅποι ἂν δέοι πη παρῆναι» (ΝΑ) (1). Διὰ τοιούτων συνεντεύξεων καὶ ἀρχῶν ὁ Μουράτ καὶ ὁ βεζύρης αὐτοῦ παρεσκευάζοντο εἰς ἄλωσιν τῆς Εὐρώπης καὶ δι' αὐτῶν ἐξωογόνησαν τὰ ἔργα αὐτῶν. Ὁ Χαϊρεδδὴν Πασιᾶς ἐτελεύτησε τὸν βίον ἐν Γενισέρ ἐπὶ εὐρωπαϊκοῦ ἐδάφους, ὅπερ κατεκτήσατο ἀγωνιζόμενος συνετῶς καὶ ἀνδρείως.

(1) Χαλκοκονδύλης, Α', σ. 21.

Ἡ τελευταία τοῦ βεζύρου καὶ αἱ τελευταῖαι ἐν Εὐρώπῃ
 ταραχαὶ ἐθάρρουν τοὺς ἐχθροὺς τῶν Ὀθωμανῶν, πεφο-
 βημένους τέως ὑπὸ τῶν ἀρετῶν καὶ τῆς ἀνδρίας τοῦ Χαϊ-
 ρεδδίν, ἵνα ἐπιτεθῶσι κατ' αὐτῶν. Ὁ κυριάρχης τῆς Καρα-
 μανίας ἔκρινεν εὐθετώτατον τὸν καιρὸν ⁽¹⁾, καθ' ὃν μόλις
 τὸ πῦρ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἦν ἤδη ἐσβεσμένον
 ἐν τῷ αἵματι, καὶ τὸν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἐγγηράσαντα πατέρα
 διεδέχθη ἐν τῇ ὑπάτῳ τοῦ κράτους ἀρχῇ νέος ἄπειρος,
 ὅπως ἐκδηλώσῃ τὴν ἐπὶ πολὺ ὑποκεκρυμμένην ζήλοτυ-
 πίαν κατὰ τῆς ὁσημέραι αὐξανούσης δυνάμεως τοῦ Μου-
 ράτ καὶ ἐκτελέσῃ τέλος διὰ κεκρυγμένου πολέμου τὰς
 πρὸ πολλῶν ἐτῶν μελετωμένας ἐχθρικὰς βουλὰς. Ἐπειδὴ
 δ' οὗτος ἦν ὁ πρῶτος πόλεμος μεταξὺ Ὀθωμανῶν καὶ
 Καραμανίων, οἵτινες ἔκτοτε ἐπολέμησαν πρὸς ἀλλήλους
 ἐπὶ ἓνα καὶ ἥμισυν αἰῶνα, ἕως οἱ τελευταῖοι κατεστράφη-
 σαν ἀνεπιστρεπτί, κρίνομεν δεόν ἵνα δεῖξωμεν τὴν κατα-
 γωγὴν τῆς ἰσχυροτέρας δυναστείας μετὰ τὴν τῶν Ὀθω-
 μανῶν, τῆς ἀνιδρυθείσης ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῶν Σελτσού-
 κων. Ἐπὶ Ἀλαεδδίν τοῦ πρώτου, μεγάλου ἡγεμόνος τῶν
 Σελτσούκων τοῦ Ροῦμ, μόνον ὁ Νούρ Σοφῆς ⁽²⁾, Ἀρμέ-
 νιος τὸ γένος, καὶ μετὰ ταῦτα ὁ παῖς τοῦ σέχ' ἡ παμπὰ
 Ἡλία ⁽³⁾, ἀφίκετο εἰς Ἰκόνιον, ὅπου ὁ υἱὸς αὐτοῦ Καραμάν
 κατήντησεν εἰς τρσοῦτον εὐνοίας παρὰ τῷ Ἀλαεδδίν,

(1) Νισρῆ, φύλ. 18, λέγει ῥητῶς, ὅτι ἡ κυρία αἰτία, ἣτις ἔπεισε τὸν ἡ-
 γεμόνα τῆς Καραμανίας, ἵνα κηρύξῃ τὸν πόλεμον πρὸς τοὺς Ὀθωμανοὺς, ἦν ἡ
 νεότης καὶ ἡ ἀπειρία τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, υἱοῦ τοῦ Χαϊρεδδίν. Ἰδρις, φύλ. 179.

(2) Ἰζναδῆς, σ. 213.

(3) Οὗτος ἐκάλυψε τοὺς ἐπαναστατικοὺς αὐτοῦ σκοποὺς ἐν τῷ σκότει τοῦ
 μυστικισμοῦ, μετὰ ἐυστυχῆς δὲ ἀποτελέσμα ἀποπείρας ἐπαναστατικῆς ἐν Ἀ-
 μασείᾳ ἀπέθανε β' αἰῶν ὁ ἀνά-φω.

ὥστε οὗτος, ἀναγορεύσας αὐτὸν μέγαν ἵπποστασιάρχην, ἐ-
νύμφευσε μετ' αὐτοῦ τὴν ἀδελφὴν, ἐν ᾧ ὁ πατὴρ ἐγκατέ-
στη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βαρσάκ παρὰ τὴν πρὸς τὸ βορειοδυτι-
κὸν τῆς Κιλικίας ἐκτεινομένην δειράδα τοῦ Ταύρου.

Ὁ φρούραρχος τῆς παρὰ τὴν παραλίαν τῆς Κιλικίας
Σελευκείας, ἥς ἐν τοῖς παρὰ τὴν ὄχλῳ τοῦ Καλυκάδου (1)
ἐρειπίοις ἐφιστᾷσι τὴν προσοχὴν τοῦ περιηγητοῦ ναὸς με-
ταβεβλημένος εἰς ἐκκλησίαν, ὑπερμεγέθους δεξαμενῇ, σαρ-
κοφάγοι καὶ κατακόμβαι φέροντες ἑλληνικὰς ἐπιγραφάς,
καὶ τὸ ἀρχαῖον φρούριον τῶν ἵπποτων τοῦ Ἀγίου Ἰωάν-
νου μετὰ ἀρμενικῶν ἐπιγραφῶν οὕτω ἐρμηνευθεισῶν, δια-
φθαρεῖς ὑπὸ τῆς διδασκαλίας τοῦ Νοῦρ Σοφῆ ἐδέξατο αὐ-
τὸν ἐν τῷ φρουρίῳ μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Οἱ ξένοι δ'
οὔτοι, φονεύσαντες αὐτὸν, κατέλαβον τὸ φρούριον εἰς ἀμοι-
βὴν τῆς δεξιώσεως. Μαθὼν τὸ τόλμημα τοῦτο ὁ σουλτά-
νος Ἀλαεδδὴν, παρέδωκε τῷ υἱᾷ Καραμάν εἰς τιμᾶριον
μετὰ σημαίας καὶ τυμπάνου τὴν Σελευκείαν καὶ τὴν ὁμο-
ρον Λαρένδαν, ἥς τὰ ἐρείπια μικρὸν ἀπέχοντα ἀπὸ τῆς νῦν
πόλεως Καραμάν οὐδεὶς τῶν Εὐρωπαίων ὁδοιπόρων ἐπε-
σκέψατο μέχρι τοῦ νῦν. Μετ' οὐ πολὺ ὁ Καραμάν κατέ-
λαβε διὰ δόλου ὡσαύτως τὸ φρούριον Ἑρμενάκ, δύο ἡμέ-
ρας ἀπέχον πρὸς μεσημβρίαν ἀπὸ τῆς Λαρένδας, εἰσαγα-
γὼν λάθρα ἄνδρας ἐνόπλους ἐν τοῖς κιβωτίοις ὡς ἐμ-
πορεύματα (NB). Καὶ τὸ φρούριον τοῦτο οὐδεὶς Εὐρω-
παῖος ὁδοιπόρος ἐπεσκέψατο μέχρι τοῦδε, καὶ ἄξιόν ἐστιν
ἐπισκέψεως, ἐπειδὴ ἐνταῦθα ὑπάρχει τὸ παρὰ Στράβωνι
περίφημον Κωρύκιον ἄντρον, ὃ καὶ οἱ Τοῦρκοι γεωγράφοι
περιγράφουσιν ἰδίως ὡς θαῦμα τῆς φύσεως. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ
Μωάμεθ, ὅστις ἀπὸ τοῦ Ἑρμενάκ, καθέδρας τῆς δυνά-

(1) Ὅρα τὴν Καραμανίαν τοῦ Βωφὲρτ, σ. 232.

μεως αὐτοῦ, ἐξέτεινεν ὁσημέραι πανταχόσε αὐτὴν κατακτώμενος χώρας, διενόηθη μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ Γαλασεδδὶν Κεϊχσνρέφ, ἵνα ἀναδείξῃ Τοῦρκόν τινα ἐξ ἀσήμεου γένους, Τζεμερῆν τοῦνομα, ὡς τὸν ὑποτιθέμενον υἱὸν τοῦ ἐν Ταυρικῇ ἀποθανόντος Ἀζεδδὶν· ἐν ὀνόματι δὲ τούτου κατέλαβε τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ Ἰκόνιον, πρωτεύουσαν τῶν Σελτσούκων. Οὗτος, ὡς ἐβρέθη, εἰσήγαγεν εἰς ἅπασαν τὴν ὁθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν τὴν καὶ νῦν ἐν χρήσει περσικοτουρκικὴν ἀπογραφὴν τῶν ἀπολόγων (καταστιχογραφίαν). Ἀβασὰ δὲ, Χὰν τῶν Μογόλων, ἀνθ' οὗ ὁ βεζύρης Περβανέ ἐκυβέρνησεν ἐν ὀνόματι αὐτοῦ ἐπὶ τινα χρόνον τὸ σελτσουρικὸν βασίλειον, φονεύσας δι' ὑποψίαν τοῦτον, ἐπεμφε τὸν βεζύρην αὐτοῦ Σεμσεδδὶν Τζοβαὶνὶ ἵνα ἐγκαταστήσῃ αὐτὸς εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ Ἰκόνιον τὸν νέον Γαλασεδδὶν, ὃν ὁ ἀγύρτης Τζεμερῆς ἐισχυθεὶς ὑπὸ τοῦ Καραμὰν ἐξεδίωξεν. Ὁ Τζεμερῆς καὶ ὁ προστάτης αὐτοῦ Καραμὰν ἐφονεύθησαν· ἐπειδὴ δ' ὁ τελευταῖος κατέλιπεν ἓνα μόνον υἱόν, τὸν Μαχμούτ, ἐν τοῖς σπαργάνοις ἔτι, ἡ δυναστεία αὐτοῦ ἦν ἐν τῷ δύνει· ἀλλ' ὅτε ὁ Μαχμούτ ἠνδρώθη, ἐστέρεωσεν αὐτὸς τὴν καταρρέουσαν δύναμιν τοῦ οἴκου αὐτοῦ ὡς κύριος τοῦ Ἑρμενάκ καὶ ἐκλήθη Βεδρεδδὶν (πανσέληνος τῆς πίστεως), ὡς κυριάρχης ἀπόλυτος ἐν πάσῃ τῇ Καραμανίᾳ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ θρόνου τῶν Σελτσούκων. Κατέλιπε δὲ δύο υἱοὺς τὸν Ἰακτζῆ Βέγην καὶ Σουλεϊμὰν Βέγην, ὧν ὁ πρῶτος διεδέξατο αὐτόν (ΝΙ). Ὁ υἱὸς δὲ καὶ διάδοχος αὐτοῦ Ἀλασεδδὶν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἦδη τῆς βασιλείας τοῦ Μουράτ συνήνεγκεν εἰς τὴν ἐπανάστασιν ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Ἀγκύρας, παροξύνων τοὺς Βαρσάκας· καὶ ἡ μὲν ἐπανάστασις τότε διὰ τῆς ἀλώσεως τοῦ χωρίου ἔπαυσεν, ἡ δὲ πρὸς τὸν Καραμὰν φιλία ἐκρατύνθη διὰ τοῦ δεσμοῦ τοῦ γάμου μετὰ τῆς Νεφιζέ, θυγατρὸς

τοῦ Μουράτ (1). Ἐκτοτε ὁ Ἀλαεδδὶν τῆς Καραμανίας βαρέως ἔφερε τὴν εἰρήνην, ἀποκρύπτων τὸ ἐθέλεχρον καὶ τὴν ζηλοτυπίαν, ἕως ἡ ἔκρηξις τῆς συνωμοσίας τῶν δύο ἡγεμόνων καὶ ὁ θάνατος τοῦ Χαϊρεδδὶν Πασᾶ παρέσχον αὐτῷ τὸν εὐθετον καιρὸν ἵνα ἐπιτεθῇ ἐπιτυχῶς τῷ γαμβρῷ. Συναγαγὼν οὖν ὑπὸ τὰς σημαίας αὐτοῦ τὰς διαφόρους φυλάς τῶν Βαρσάκων καὶ Τοργούτων, τὰ στίφη τοῦ Βαϊβούρδ καὶ ἄλλων φύλων Τουρκομάνων καὶ πλανήτων Τατάρων ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἐβουλεύθη εἶτα μετὰ τῶν βέγγηδων περὶ τοῦ πολέμου (ΝΔ). Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Μουράτ ἐκάλεσε παραχρῆμα ἐξ Εὐρώπης εἰς Ἀσίαν τὸν βεγλέρ-βεγην Τιμουρτάς μετὰ πασῶν τῶν δυνάμεων, ἐν αἷς ἦσαν δισχίλιοι ἐπικούριοι Σέρβοι, ὧς ἐξήτασεν ἐπὶ τῆς πεδιάδος τοῦ Κοτυαίου, συγχρόνως δὲ ὑπεδέξατο ἐν τῇ πόλει λαμπρὰν πρεσβείαν τοῦ σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου, διδόντος πίστιν τῆς φιλίας καὶ πέμποντος πρὸς αὐτὸν ἀραβικοὺς ἵππους, ὁ κυριάρχης τῆς Καραμανίας ἀπεπειράθη, ἵνα ἀποφύγῃ τὸν πόλεμον διὰ διαλλακτικῆς πρεσβείας καὶ ἀπολογηθῇ ὑπὲρ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ Ἀμίδῃ γενομένων πορθήσεων. Ἀλλ' ἦν ὀφιαίτατα· διότι τὸ φιλοπόλεμον τοῦ νέου βεζύρου Ἀλῆ Πασᾶ ἀπέκρουσε πᾶσαν περὶ εἰρήνης πρότασιν, τῇ δὲ ἐπανερχομένῃ πρεσβείᾳ ἐκ ποδὸς ἠκολούθησεν ὁ στρατός.

Ἐπὶ τῆς αὐτῆς πεδιάδος τοῦ Ἰκονίου, ὅπου πρὸ δύο ἡδὴ αἰώνων (2) οἱ Σελτζοῦκοι ἡττήθησαν ὑπὸ τοῦ στρα-

(1) Τὸ συμβόλιον τοῦ γάμου τῆς Νεφιζῆ σώζεται ἐν τῇ Συλλογῇ τοῦ Φερειδδὸν, ἀρ. 126, γεγραμμένον τῇ 10 ᾿Ραμζὰν 180. Αὐτόθι σώζεται ἀρ. 125, ἐτέρη ἐπιστολὴ τοῦ Μουράτ πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Καραμανίας, ἀλλ' ἀχρονολόγητος.

(2) Τῷ 584 (1188). Μετὰ τὴν μάχην ἡ πόλις ἐῴλω ἐξ ἐπόδου ὑπὸ τοῦ μῆτοκράτορος Φρειδερίκου.

τοῦ τῶν σταυροφόρων, ἡγουμένου τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου, εἶτα δὲ ἕλῳ τὸ Ἰκόνιον, οἱ Ὀθωμανοὶ καὶ οἱ Καραμάνοι συνεκρούσθησαν ἀλλήλοις τὸ πρῶτον. Αὐτὸς ὁ Μουράτ, παρατάξας τὸν στρατὸν ὡς εἰς μάχην, ἐνεπίστευσε τὴν μὲν δεξιὰν πτέρυγα τῷ υἱῷ Ἰακοῦβ, τὴν δὲ ἀριστερὰν τῷ ἐτέρῳ Βαγιαζήτ, καὶ τὴν οὐραγίαν τῷ βεγλέρβεγῃ Τιμουρτάς, αὐτὸς δ' ἔστη ἐν τῷ κέντρῳ μετὰ τοῦ ἵππικου ὀπίσω τῶν γενιτσάρων καὶ Ἀζάβων. Καὶ παρὰ μὲν τῷ Ἰακοῦβ ἐμάχοντο ὁ Σαρουτζέ Πασᾶς, ὁ Βαλαβάν Βέγης, ὁ Ἡλίας Βέγης, ὁ Μουστετζᾶβ Βέγης καὶ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῶν ἀσιατικῶν στρατευμάτων, παρὰ δὲ τῷ Βαγιαζήτ ὁ Φιρούξ Βέγης, ὁ Κοτζᾶ Βέγης καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ στρατοῦ μετὰ τῶν ἐπικούρων Σέρβων. Τοῦντεῦθεν ἡ σύνταξις τῆς μάχης ταύτης ἔμεινεν ὡς παράδειγμα πασῶν τῶν ἐξῆς μαχῶν τῶν Ὀθωμανῶν, ἐν αἷς πάντοτε ἡ δεξιὰ πτέρυξ σχηματίζεται ἐν μὲν Ἀσίᾳ ὑπὸ τῶν ἀσιατικῶν στρατευμάτων, ἐν δ' Εὐρώπῃ ὑπὸ τῶν ρουμελικῶν, οἱ δὲ γενίτσαροι τάσσονται κατὰ μέτωπον, ἐνῷ ὁ σουλτάνος ἢ ὁ ἐκπροσωπῶν αὐτὸν μέγας βεζύρης ἵσταται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στρατοῦ περικυχλούμενος ὑπὸ τῶν ἰλῶν τοῦ τακτικοῦ ἵππικου, τῶν σπαϊδων καὶ σιλιχδάρων. Ὁ δὲ Καραμάν ἔταξε τοὺς Βαρσάκας καὶ Τατάρους ἵππεις κατὰ τὸ δεξιὸν κέρας, τοὺς δὲ Τουρκομάνους καὶ Τοργούδους κατὰ τὸ εὐώνυμον· καὶ τῶν μὲν ἤρχεν ὁ Τεβερούκ Βέγης, τῶν δὲ ὁ Σαμαγάρ· ὁ δὲ ἡγεμὼν τοῦ Καραμάν ἵστατο ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στρατοῦ. Ἦδη τὸ δεξιὸν κέρας τῶν Καραμάνων ἐχώρει ἐπὶ τὸ ἀριστερόν τῶν Ὀθωμανῶν, ὁ δὲ ὀρύθος τῶν κυμβάλων καὶ τῶν σαλπίγγων καὶ οἱ ἀλαλαγμοὶ «ὁ Ἀλλάχ ἐστι μέγας» ἀντήχουν, ὅτε ὁ Βαγιαζήτ, οὐπω δυνάμενος ἵνα κρατήσῃ τῆς ὁρμῆς αὐτοῦ, μὴ τολμῶν ὅμως ἄρξασθαι ἀφ' ἑαυτοῦ τῆς προσβολῆς, ἀπέ-

βη τοῦ ἵππου, καὶ ἀσπατάμενος τὴν γῆν ἐνώπιον τοῦ πα-
τρός, ἐπεκαλέσατο τὴν συναινέσιν αὐτοῦ ὅπως ἐφορμήσῃ
τοῦ δὲ σουλτάνου συναινέσαντος, παραχρῆμα οἱ πολέμοι
συνεπλάκησαν. Αὐτὸς ὁ Τιμουρτάς, ἐφορμήσας πρὸς τὸν
ἡγεμόνα τῆς Καραμανίας καὶ τρέφας αὐτὸν εἰς φυγὴν, ἔ-
κρινε τὴν νίκην. Εἰς ἀμοιβὴν δ' ἔλαβεν οὐ μόνον τὸ πλεῖ-
στον τῶν πλουσίων λαφύρων, ἀλλὰ καὶ τὴν προσηγορίαν
τοῦ βεζύρου, ἥτοι Πασᾶ μετὰ τριῶν ἵππουρίδων. Τὴν προ-
σηγορίαν, ἣν αὐτὸς ὡς πρῶτος βεγλέρβεγης τοῦ ὀθωμανι-
κοῦ κράτους ἔλαβεν, ἐν ᾧ πρὸ μικροῦ αὕτη ἐδίδοδοι ἰδίᾳ
μόνον τῷ κατέχοντι τὸ ἀνώτατον ἀξίωμα τῆς ἐπικρατείας,
ἔφερεν ἔκτοτε ὁ μέγας βεζύρης πρὸς διάκρισιν τῶν κατ' ὀ-
νομα βεζυρῶν. Βεζύραι ὅμως ἐκαλοῦντο ἔκτοτε πάντες οἱ
μετὰ τριῶν ἵππουρίδων Πασάδες. Μετὰ τὴν νίκην ταύτην ἐ-
γένετο ἡ πολιορκία τοῦ Ἰκονίου· ἀλλ' αὐτῇρως παρηγγέλ-
θη τῷ στρατῷ ἵνα μηδὲν λαφυραγωγῇσῃ, μηδὲ ἀρπάσῃ τὸ
ελάχιστον ἀπὸ τῶν κατοίκων. Ἡ δὲ κατὰ τινων στρατιωτῶν
Σέρβων, παραβάντων τὴν διαταγὴν ταύτην, θανατικὴ πεινὴ
ἀπέσπασε μὲν τοὺς ἐπικούρους τούτους ἀπὸ τῶν Ὀθωμα-
νῶν, ἀλλ' ἐξῆσφάλισε τούτοις τὴν πίστιν τῶν κατοίκων,
οἵτινες ἐπόριζον αὐτοῖς τροφάς. Ἐπὶ δώδεκα ἡμέρας ὁ
Μουράτ ἐστρατοπέδευε πρὸ τοῦ Ἰκονίου μηδὲν ἐπιχειρῶν,
ἕως ὃ ἡγεμὼν τῆς Καραμανίας, κατανοῶν τὸν ἐπικείμενον
αὐτῷ κίνδυνον, ἐπεμψε πρὸς τὸ στρατόπεδον τῶν Ὀθωμα-
νῶν τὴν ἰδίαν γυναῖκα, θυγατέρα τοῦ Μουράτ, ὅπως μεσι-
τεύσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ. Αὕτη δὲ διὰ τῶν παρακλήσεων διήλλαξε
τὸν πατέρα πρὸς τὸν σύζυγον, πρὸς ὃν ἐκείνος ὑπέσχετο τὴν
εἰρήνην, εἰ αὐτὸς ἤρχετο ἐπικαλεσόμενος αὐτὴν καὶ ἡσπά-
ζετο τὴν χεῖρα αὐτοῦ. Ὁ Ἀλαεδδὴν ὑπέκλυψεν ἐξ ἀνάγκης
τῇ ταπεινώσει ταύτῃ, καὶ προσκυνήσας τὸν νικητὴν, ἔμεινε
κύριος τοῦ Ἰκονίου καὶ τῶν λοιπῶν χωρῶν. Τότε ὁ Μου-

ράτ ἐξεστράτευσεν ἐπὶ τὴν ἐπαναστατήσασαν πόλιν Βεγσε-
χερί, ἣν μετὰ τινὰς ἡμέρας ἐξεπόρθησε. Τὴν ἐν τῇ εὐκαιρίᾳ
ταύτῃ γενομένην αὐτῷ πρότασιν, ἵνα ἐνώσῃ μετὰ τῆς αὐ-
τοκρατορίας τὴν ἐπικράτειαν τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Τεκκῆ, ἀπέ-
κρουσεν εἰπών· «Ὁ ἡγεμὼν τοῦ Τεκκῆ ἐστὶ πένης, ἡ δὲ
δύναμις αὐτοῦ περιορίζεται ἐν ταῖς δύο πόλεσιν Ἰστένω καὶ
Ἀτταλείᾳ· ἀπρεπὲς τὸ πολεμῆσαι πρὸς αὐτόν· διότι ὁ λέων
οὐδέποτε διώκει τοὺς κύνωπας» (NE). Κατανοήσας ὁ ἡ-
γεμὼν τοῦ Τεκκῆ τὴν βουλὴν αὐτοῦ, παρέδωκε πάντα τὰ
φρούρια τῷ Μουράτ, ὅπως διατηρήσῃ τοῦλάχιστον τὴν κα-
τοχὴν τῶν ὑπὸ τοῦ σουλτάνου μνημονευθεῖσων πόλεων.
Τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ ἀπολυθέντος ἐν Κοτυαίῳ, ὁ Μου-
ράτ ἐπανῆλθε νικηφόρος εἰς Προῦσαν.

Ἐπανελθόντες οἵκαδὲ οἱ ἐπικουροὶ Σέρβοι κατεκραύγα-
ζον, ἀγανακτοῦντες διὰ τὴν πρὸ τοῦ Ἰκονίου τιμωρίαν
τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν, ὥστε ἡ Σερβία ἐπανεστῇ ἐλπίζουσα
εἰς τὴν βοήθειαν τῶν Βοσνίων καὶ αὐτῶν τῶν Βουλγάρων,
ὧν ὁ κράλης Σισμάν, καίτοι πενθερός τοῦ Μουράτ καὶ φί-
λος αὐτοῦ ἐν τῷ φανερῷ, συνεμάχει κρύφα κατ' αὐτοῦ πρὸς
τὸν Λάζαρον κράλην τῆς Σερβίας. Ἐκ τῶν δυνάμεων δὲ
τῶν δύο τούτων λαῶν δισμύριοι Τοῦρκοι, διαρπάζον-
τες τότε τὴν Βοσνίαν, ὑπέστησαν τοιαύτην ἥτταν, ὥστε
πεντακισχίλιοι μόνον διεσώθησαν. Καὶ ἡδύνατο μὲν ὁ Μου-
ράτ ἤδη ἐλπίζειν εἰς τοὺς ἐπικούρους τῶν Ἀσιανῶν ἡγε-
μόνων Τεκκῆ, Ἀϊδὴν, Μεντεσέ, Σαρουχάν καὶ Καραμάν,
ὑποκειμένων αὐτῷ ὡς ἰσχυρῷ γείτονι, ἀλλ' ἐν Εὐρώπῃ
οἱ κράλαι τῆς Βοσνίας, Σερβίας καὶ Βουλγαρίας συνεμά-
χησαν κατ' αὐτοῦ, οἱ δὲ ὑποτελεῖς αὐτοῦ ὁ ἡγεμὼν τῆς
Δοβρουζικῆς Ταταρίας καὶ ὁ τοῦ Γιουστεντίλ ἀπέστησαν
ἀπ' αὐτοῦ. Τότε παρεσκευάσθη ὁ Μουράτ ἵνα ἐκστρατεύσῃ
ἐπὶ τὴν Εὐρώπην καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ἐξασφαλίσῃται τὴν ἡσυ-

χίαν τῆς Ἀσίας, διεῖλε δὲ τὴν διοίκησιν αὐτῆς εἰς τοὺς ἀκολουθοῦς πέντε νομοὺς, εἰς τὴν χώραν τοῦ Κερμιάν, διοικουμένην μέχρι τοῦδε ὑπὸ τοῦ Βαγιαζήτ, συνεχεστρατεύοντος ἤδη τῷ πατρί, ὡς καὶ ὁ ἀδελφὸς Ἰακoῦβ, εἰς τὴν τοῦ Σιθριχισάρ καὶ τῆς παρὰ τὸν Σαγγάριον χώρας, εἰς τὴν τῆς Ἀγκύρας, εἰς τὴν τοῦ Ἰγριδῖρ, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἀμίδης, καὶ εἰς τὴν τοῦ Ἀκσεχέρ· ἀνέδειξε δὲ διοικητὴν τῆς μὲν χώρας τοῦ Κερμιάν τὸν βεγλέρβεγην Τιμουρτάς, τῆς δὲ Σιθριχισάρ καὶ τῆς παρὰ τὸν Σαγγάριον ἑτερόν τινα Τιμουρτάς Σούβασην (ὑποδιοικητὴν τῆς ἀστυνομίας), τῆς δὲ Ἀγκύρας τὸν γνωστὸν Φιρούζ Βέγην, ἀρχηγὸν τῆς τελευταίας πρὸς τοὺς Καραμάνους μάχης, τοῦ δὲ νομοῦ Ἀκσεχέρ τὸν Σούβασην Κοτζᾶ Βέγην, καὶ τοῦ Ἰγριδῖρ, τὸν Σούβασην Κουλοῦ Βέγην, ἀναγορεύσας συγχρόνως πάντας αὐτοὺς καὶ στρατηγούς (NΓ).

Πρὶν δὲ ἡ ἐκστρατεὺς ὁ Μουράτ ἀπῆλθεν εἰς Γενισέρ, ὅπως τελέσῃ τοὺς γάμους αὐτοῦ τε καὶ τῶν δύο υἱῶν Βαγιαζήτ καὶ Ἰακoῦβ μετὰ τριῶν βασιλίδων Βυζαντινῶν, ὧν τὴν μὲν ἔγχευεν αὐτὸς, τὰς δὲ ἑτέρας δύο οἱ υἱοὶ αὐτοῦ Βαγιαζήτ καὶ Ἰακoῦβ, ἐορτάσῃ δὲ συγχρόνως καὶ τὴν περιτομὴν τῶν τριῶν ἐγγόνων. Παρὰ τοῖς Ἀραβί, Πέρσαις καὶ Τούρκοις τὸ ὄνομα γάμος σημαίνει οὐ μόνον τὴν τελετὴν τῶν γάμων τῶν κορασίων (NΖ), ἀλλὰ καὶ τὴν τῆς περιτομῆς τῶν παιδίων, ἐπειδὴ κατὰ τὴν γνώμην τῶν Ἀσιανῶν αἱ τοῦ γάμου ἐορταὶ καὶ τέρψεις δίδονται μόνον τῇ νύμφῃ, οὐχὶ δὲ τῷ γαμβρῷ, ὅστις ἤδη ὡς παῖς ἐν τῇ εὐθυμίᾳ τῆς ἐορτῆς τῆς περιτομῆς ἡμεῖσθε ἀντὶ τοῦ ἄλλου αὐτῆς, ἐν ᾧ αἱ γαμήλια ἐορταὶ δίδονται ὡς ἀμοιβὴ τῆς ὀδύνης τῆς νύμφης, ὅπως ξηράνωσι τὰ δάκρυα αὐτῆς. Κατὰ τὴν συνήθη οὖν ἑκφρασίᾳ τῶν Ὀθωμανῶν ἱστοριογράφων αἱ ἐν Γενισέρ. (NH) ἐορταὶ ἦσαν διπλοῦς γάμος,

ἦτοι ὁ γάμος τοῦ Μουράτ καὶ τῶν δύο υἱῶν καὶ ὁ γάμος τῆς περιτομῆς τῶν ἐγγόνων, υἱῶν τοῦ Βαγιαζήτ.

Ἀποκρινόμενος ὁ Μουράτ πρὸς τὴν περὶ φιλίας διαβεβαίωσιν τοῦ σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου, ἀντέπεμψε πρὸς αὐτὸν ὡς πρεσβευτὴν τὸν Γιαζίτζη Ὁγλοῦ (υἱὸν τοῦ γραμματέως), οὗ οἱ ὁμώνυμοι τῷ πατρὶ υἱοὶ ἐτίμησαν τὰ ὀθωμανικὰ γράμματα ἐπὶ τῆς βασιλείας Μουράτ τοῦ Β' (NΘ), ὡς τὰ πρῶτα κοσμήματα αὐτοῦ.

Εὐθὺς μετὰ τὰς ἐορτὰς ταύτας ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἐστράτευσε μετὰ τρισμυρίων ἀνδρῶν πρὸς τιμωρίαν τῆς ἀπιστίας τοῦ Σισμάν. Ἡ Βουλγαρία, ἡ ἄλλοτε κατωτέρω Μυσία, ἐστὶν εὐφορος χώρα, ἔχουσα πρὸς βορρᾶν καὶ νότον ἰσχυρὰ φυσικὰ ὀχυρώματα, καὶ πρὸς βορρᾶν μὲν τὸν πρὸς τὰς ἐκβολὰς αὐτοῦ πλατὺν μὲν, ἀλλ' ὅμως βαθὺν Ἰστρον, πρὸς μεσημβρίαν δὲ τὴν δειράδα τοῦ Αἴμου. Ἡ Βουλγαρία ἐφ' ἅπαν τὸ μῆκος αὐτῆς προσίτη ἐστὶ μόνον δι' ἐπτὰ στενῶν, πρὸς ἃ ἀντίκεινται παραλλήλως πρὸς τὸν Ἰστρον ἴσα φρούρια, παρακείμενα αὐτῷ, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἰσχυρά· ὥστε σχεδὸν ἐκάστῳ μεσημβρινῷ στενῷ ἀντιστοιχεῖ ἀκριβῶς παραποτάμιον βόρειον φρούριον. Τὰ δύο ἀκρότατα φρούρια τῆς βορείου παραποταμίου γραμμῆς εἰσι πρὸς δυσμὰς μὲν ἡ Βιδήνη, ἡ ἀρχαία Παννονία (Ξ) ⁽¹⁾, καὶ Βοδῆνη τῶν Βυζαντινῶν, πρὸς ἀνατολὰς δὲ ἡ Σιλίστρα (Δουρόστολον). Ἐγγύτατα τοῦ δυτικωτάτου μεθορίου φρουρίου κεῖται πρὸς ἀνατολὰς ἡ Νικόπολις, ἡ ὕστερον σφετερισθεῖσα τὴν δόξαν τῆς ἐνδοτέρῳ κειμένης ἀρχαίας ὁμωνύμου πόλεως ⁽²⁾, ἐγγύτατα δὲ τοῦ ἀνα-

(1) Οὐμινάκιον, κατὰ τὸν Μελέτιον,

(2) Μάννερτ, Ζ', σ. 144 καὶ 140.

τολικωτάτου μεθορίου φρουρίου πρὸς δυσμὰς τὸ 'Ρουστσούκιον ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Σεκουρίσκης (ΞΑ), καὶ μεταξὺ Νικοπόλεως καὶ 'Ρουστσουκίου, ὅπου ἦν ἄλλοτε ἡ Σαϊδάβα, κεῖται τὸ Σίστοβον, περιώνυμον οὐχὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ πολέμου, ἀλλ' ἐν τῇ τῶν συνηκῶν, ἰδίᾳ δὲ ἐπὶ τῇ ἐν αὐτῷ συνομολογηθείσῃ εἰρήνῃ μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Πύλης. Τὰ στενὰ τοῦ Αἴμου, τὰ πρὸς τὰς βορείας ταύτας κλείδας τῆς χώρας ἀντιστοιχοῦντα ὡς μεσημβρινὰ πύλαι ἐν τῇ αὐτῇ τάξει, εἰς τὰ ἐξῆς· Τὸ δυτικώτατον, μετὰ δύο πόρων, ὧν ὁ μὲν ἐστὶ τὸ Σουλουδερβέντ (ὑδάτιον στενόν), τὸ δὲ τὸ Καπουλουδερβέντ (στενὸν πύλης). Καὶ τὸ μὲν ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων 'Ρωμαίων Σοῦκκι, ὑπὸ δὲ τῶν μεταγενεστέρων πύλη τοῦ Τραϊανοῦ (ΞΒ), τὸ δὲ δευτέρον ἐστὶ τὸ τοῦ Ἰσλάδη, περιώνυμον ὕστερον γεγόμενον ἐπὶ τῇ ἐν χειμῶνι νίκη τοῦ Οὐνούδου. Διὰ τῶν δύο τούτων στενῶν ἄγει ἡ ὁδὸς διὰ Σορίας καὶ Ναϊσσου εἰς Βιδήνην· τὸ τρίτον ἐστὶ τὸ τοῦ Καζανλίκ, ἄγον εἰς Νικόπολιν. Μετὰ τὴν ἀρχαίαν Νικόπολιν καὶ Τύρνοβον ἡ μετὰ τὸ ἀμέσως ἄνωθεν τούτου κείμενον παρὰ τὸν Ἰστρον Σίστοβον φέρει ἡ ὁδὸς διὰ τοῦ τετάρτου στενοῦ Δεμιρκαπού (Σιδηρὰ Πύλη)· ἡ ὁδὸς τοῦ πέμπτου καὶ ἕκτου, πλησίον ἀλλήλοισι κειμένων στενῶν, ἐνοῦται κατὰ τὰς πρὸς μεσημβρίαν ὑπωρείας τοῦ Αἴμου ἐν Καριναβάδ· ἀλλ' ἐπὶ τῆς βορείας πλευρᾶς τούτου φέρει ἡ ὁδὸς διὰ τοῦ πέμπτου στενοῦ εἰς 'Ρουστσούκιον, διὰ δὲ τοῦ ἕκτου εἰς Σιλίστραν, ὅπου ἄγει καὶ ἡ ὁδὸς διὰ τοῦ ἐβδόμου ἀνατολικωτάτου στενοῦ τοῦ Αἴμου, τοῦ Ναδιρδερβέντ. Ἐκ τῶν ἑπτὰ τούτων στενῶν τὸ δυτικώτατον καὶ τὸ πρὸ τοῦ ἀνατολικωτάτου εἰς τὰ ἐπιφανέστατα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἱστορίᾳ. Καὶ τὸ μὲν περιγράφεται ἀκριβῶς ὑπὸ τοῦ περὶ τὰ πολεμικὰ δεινοῦ

Ἀρμιανοῦ (1), τὸ δὲ ποιητικώτερον ὑπὸ τοῦ Θεοφυλάκτου, ἢ ὑπὸ τοῦ Λουκιανοῦ καὶ Ὀβιδίου. Περὶ τοῦ πρώτου στενοῦ γενήσεται πάλιν λόγος κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ἦδη δὲ περιγράφομεν διὰ τῶν λόγων τοῦ Θεοφυλάκτου τὸ δεύτερον, ἐπειδὴ ὁ Ἀλῆ Πατᾶς διέβη αὐτὸ μετὰ τοῦ στρατοῦ ἐν μέρει μὲν διὰ τοῦ Τσαλῆ Καβάκ, ἐν μέρει δὲ διὰ τοῦ παρακειμένου Ναριδερβὲντ εἰς Σούμναν καὶ Παραβάδι (Πρόβατον). «Τὸ Σαβουλὲν δὲ Μανάριον (ἐξ οὗ τὸ Τσαλῆ Καβάκ) . . . χῶρος οὗτος πάγκαλος καὶ μετέωρος, ἀνὰ τὸ τοῦ ὄρους μεσαιτάτον ὑπτίος τὴν θέσιν, πεδῖον κατειμένον, ἀνθοφόροις προσαυλαῖς ἅπαν κατάκομον. Λειμῶνες δὲ τούτῳ χλοάζοντες, ὀφθαλμῶν ἑορτὴ καὶ ἐστίασις. Διατριβαὶ δὲ αὐτῷ κατάσκιος, τῷ λασίῳ τῆς ὕλης τὸν ἐπιβάτην ἐγκρύπτουσαι καὶ πολλὴν ἀλέαν μεσημβρίας ὥρα τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἀποτίκτουσαι, ὅποτε ταῖς ἡλιακαῖς ἀκτῖσι καὶ τὰ τῆς γῆς ἐνδόμυχα καθάλωται. Καὶ ἐστὶν ὄρεᾶν μὲν ἡδὺ, εἰπεῖν δὲ οὐ βράδιον. Περιῤῥεῖ δὲ τὸν τόπον ὑδάτων ἀφθονία, μήτε τὸν πίνοντα παραλυποῦσα ταῖς ὑπερβολαῖς τῆς ψυχρότητος, μήτε τὸν ψυχάζοντα ἀποκναίουσα, διὰ τὸ τῆς ὁμαλίας ὡς ἔπος εἰπεῖν μαλθακώτερον. Ξεναγωγοῦσί τε ὄρνιθες τοὺς θεατὰς τοῖς μέλεσι μουσικώτερον, ἐν τοῖς νεοβλάστοις τῶν δένδρων ὕχουμένοι ἄδουσί τε αὐταῖς νηπενθές τ' ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἀπάντων, καὶ πολλὴν τὴν ἀλυπτίαν τοῖς ὀδίταις ταῖς ψδαῖς παραπέμπουσι. Ὁ τε κισσὸς καὶ ἡ μυρρίνη καὶ ἡ σμίλαξ μετὰ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἀνθῶν καλλίστη τινὶ συμφωνίᾳ τρυφὴν αὔλῳν τινα ταῖς ὁσμαῖς τελεσφοροῦσι κομιδῇ ἀφθονώτατα, καὶ καταπλουτοῦσι ταῖς

(1) Ἀρμιανὸς Μαρχελλῖνος, ΚΑ', 10.

εὐωδίαις τὸν ἐνδημήσαντα, ὥσπερ τινὶ φιλοξενίας ἀρίστῳ
Θεσμῷ παρασκευὴν θυμηδίας τινὰ τοῖς φοιτηταῖς προσφε-
ρόμενοι» (ΞΓ).

Διὰ τοῦ στενοῦ τούτου ὁ μέγας βεζύρης Ἀλῆ Πασᾶς
προὐχώρησεν εἰς Σούμναν, ἀφ' οὗ προαπέστειλε τὸν Ἰα-
κτζῆ Βέγην, υἱὸν τοῦ βεγλέρβεγῆ Τιμουρτάς μετὰ πεν-
τακισχιλίων ἀνδρῶν πρὸς τὸ Παραβάδι (Πρόβατον). Κει-
μένη ἡ πόλις αὕτη ἐν τῇ φάραγγι τοῦ τελευταίου ἀνατο-
λικωτάτου στενοῦ τοῦ Αἰμου ἐάλω ἐξ ἐφόδου, ἡ δὲ Σού-
μνα, ἥτις ὑπῆρξε συχνότατα κατὰ τοὺς νεωτέρους χρό-
νους τὸ στρατοπεδαρχεῖον τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων
ἐν τοῖς πρὸς τοὺς Ῥώσσοις πολέμοις, παραδόθη ἐκουσίως
μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Τερνόβου ἢ Τρινάβου ⁽¹⁾, ἀρχαίου
φρουρίου τοῦ Σισμάν. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἐνεκλείσθη ἐν Νι-
κοπόλει, ὅπου ἐπολιόρχησεν αὐτὸν ὁ Ἀλῆ Πασᾶς. Τότε ὁ
Σισμάν ἐπεκαλέσατο τὴν εἰρήνην· ὁ δὲ μέγας βεζύρης
ἀπήγαγεν αὐτὸν εἰς τὸν Μουράτ, ὅστις διηλλάγη πρὸς
αὐτὸν διὰ τῆς ἀποτίσεως τοῦ καθυστεροῦντος φόρου καὶ
τῆς παραδόσεως τῆς Σιλίστρας. Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἐπεμψε
στρατὸν εἰς εἰσβολὴν, ἡγουμένου τοῦ Τουγάν Βέγῆ, πρὸς
τὸ Κοσσυφοπέδιον, κατὰ τὴν μεσημβρινωτάτην γωνίαν τῆς
Βοσνίας, ὅπου γειτνιάζει πρὸς τὴν Ἀλβανίαν, Ἑρζεγοβί-
ναν καὶ Σερβίαν. Ὁ στρατὸς οὗτος ἐπανῆλθεν ἄγων πλῆ-
θους αἰχμαλώτων, ὁ δὲ Ἀλῆ Πασᾶς ἀπῆλθε πρὸς λύτρω-
σιν αὐτῶν τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου Τσέτε Χεζάρ (Ἑρ-
ζαργράδ) (ΞΔ)· ἀλλὰ μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ φρουρίου
παρέβη τὴν ὑπόσχεσιν, ὥς ὁ Σισμάν παρέβη τὴν ἑαυτοῦ

(1) Κατὰ τὸν Μάνινετ, II', σ. 141, τὸ Τερνόβον εἶναι ἡ ἀρχαία Νι-
κόπολις.

ὡς πρὸς τὴν παράδοσιν τῆς Σιλίστρας, ἣν ὠχύρου ἐπὶ πλεόν, ὡς καὶ τὴν Νικόπολιν. Ὁ βεζύρης ἐξηκολούθησε πολεμῶν πρὸς τὸν ἡγεμόνα τοῦτον, κατέλαβε τὸ φρούριον Δρίτζαζαν διὰ συμβάσεως, ἐξ ἐφόδου δὲ τὴν παρὰ τὸν Ἰστρον Ἰρσόβαν, παρέστη πανστρατιᾷ πρὸ τῆς Νικοπόλεως καὶ ἠνάγκασε τὸν κράλην παραδοθῆναι μετὰ τῆς πρωτευούσης καὶ τοῦ οἴκου αὐτοῦ τῷ ἐλέει τοῦ νικητοῦ· ὁ δὲ βεζύρης ἐπεμφεν αὐτὸν μετὰ τῶν ὀθσαυρῶν καὶ τέκνων εἰς Ταουζλί, ὅπου ἐστρατοπέδευεν ὁ Μουράτ, ὅστις 1390 ἐφείσατο μὲν τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ κατέλαβε πᾶσαν τὴν Βουλγαρίαν.

Βλέπων ὁ κράλης τῆς Σερβίας Λάζαρος τὴν θύελλαν ἀπειλοῦσαν ἵνα ἐνσκήψῃ εἰς τὰ μεθόρια αὐτοῦ, παρεσκευάζετο εἰς ἄμυναν καὶ ἐπίθεσιν, ὅπως ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ· προσέβαλε δὲ καὶ κατεκτήσατο διὰ τοῦ στρατηγοῦ Δημητρίου τὸ φρούριον Σερκόι, κείμενον ἐν τοῖς ὀρίοις τῆς νῦν ὑποκειμένης τοῖς Ὀθωμανοῖς Βουλγαρίας ἐπὶ ἀποτόμου ὁροῦ.

Τοῦτο μαθὼν ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἐπεμφε τὴν ταχίστην τὸν Ἰακτζῆ Βέγην, τὸν σούβασην Ἀινὲ Βέγην καὶ τὸν Πασᾶν Σαρουτζῆ μετὰ δεκακισχιλίων ἀνδρῶν, ὅπως ἐκπορθήσωσι πάλιν τὸ φρούριον. Ἡ ἐπιχείρησις ἐπέτυχε· τὸ φρούριον κατηδαφίσθη, ἡ φρουρὰ ἀπῆχθη αἰχμάλωτος· ὁ δὲ Ἰακτζῆ Βέγης, ἀνεγκλὼν περὶ τούτου εἰς τὸν σουλτάνον, ἤτήσατο τὴν ἄδειαν ἵνα καταδιώξῃ τὸν ἐχθρόν, ἀλλὰ παρηγγέλθη ἵνα ἐπανεέλθῃ. Ὁ Λάζαρος οὐδενὸς πόνου ἐφείσθη, ὅπως διεγείρῃ τοὺς ὁμόρους δεσπότας τῆς Ἀλβανίας καὶ Βοσνίας εἰς ὁμοσπονδίαν κατὰ τοῦ Μουράτ, καὶ πεποιθὼς ἐπὶ τῇ ἐπικουρίᾳ αὐτῶν ἐπεμφε προκλητικὴν πρεσβείαν πρὸς τὸν Μουράτ. Οὗτος δὲ ἀνεκάλεσεν ἐξ Ἀσίας τοὺς υἱοὺς Βαγιαζήτ καὶ Ἰακoύβ, κυβερνῶντας τότε τοὺς νομοὺς Κο-

τουαίου καὶ Καρασῆ, καὶ ἐνίσχυσε τὸν στρατὸν διὰ τῶν ἐπικούρων στρατευμάτων τοῦ Σαρουχάν, Μεντεσέ, Αἰδὶν καὶ τῆς Ἀμίδης. Ἐκ τῶν ὑποτελῶν αὐτῷ χριστιανῶν Εὐρωπαίων κυριαρχῶν ἐπίστευε τῷ ἡγεμόνι Σερράτς καὶ τῷ Κωνσταντίνῳ, ἡγεμόνι τοῦ Γιουστεντίλ· ἀλλ' ἰσχυρὸς ἐπίκουρος ἦν τὸ ὄνομα τοῦ Ἑβρενοῦ Βέγη, τοῦ παλαιοῦ συστρατιώτου τοῦ Ὁρχάν, ἐπανελθόντος πρὸ μικροῦ εἰς τὸν στρατὸν ἀπὸ τῆς εἰς Μέκκαν ἀποδημίας (ΕΒ). Ὁ Μουράτ ἤγαγε πάντα τὸν στρατὸν διὰ τοῦ δυτικωτάτου τῶν στενῶν τοῦ Αἴμου, τῶν Σούκκων, νῦν Σουλουδερβέντ, ὅπερ, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἀμμιανὸς Μαρχελλῖνος ⁽¹⁾, ὃς διελθὼν δι' αὐτοῦ ὡς πολεμιστῆς ἐξ αὐτοψίας μαρτυρεῖ, ὑψεῦται βαθμὴδὸν πρὸς τὸ βόρειον ἢ Ἰλλυρικὸν μέρος, καταπίπτει δὲ ἀποτόμως πρὸς δυσμὰς, ἥτοι πρὸς τὴν Θράκην, καὶ διαθατόν ἐστι μόνον μετὰ κόπου διὰ πετρωδῶν βαθμίδων. Ἐκατέρωθεν τοῦ Αἴμου, ἐξ οὗ ἐνταῦθα ἡ Ῥοδόπη διακλαδίζεται πρὸς μεσημβρίαν, ἐκτείνεται εὐρεῖα πεδιάς πρὸς βορρᾶν μὲν ἢ τῆς Σοφίας ἢ Σαρδικῆς, ὅπου ἐπὶ Ἀμμιανοῦ Μαρχελλίνου κατῴκουν μεσόγειοι Δᾶκες, πρὸς μεσημβρίαν δὲ ἢ τῆς Φιλιππουπόλεως, ὅπου κατῴκουν οἱ Θράκες. Ἐντεῦθεν διὰ τοῦ στενοῦ τῶν Σούκκων πορευθεὶς μετὰ τριήμερον πορείαν ὁ Μουράτ ἀφίκετο εἰς τὸ Ἴτιμάν, τὴν πάλαι Ἑλίκην, ἧς τὴν τραχεῖαν καὶ χιονοσκεπῆ χώραν ἀπεθανάτισε διὰ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ὁ Ῥωμαῖος τραγικός, τὰς δὲ χιονώδεις κορυφὰς τῆς Ῥοδόπης ὁ Ῥωμαῖος λυρικός. Ἐνταῦθα διαιρεῖται ἡ ὁδὸς, ἄγουσα πρὸς δεξιὰ μὲν ἀπόνως καὶ εὐχερῶς εἰς Σοφίαν, Νίσσαν καὶ Σερκόϊ, πρὸς ἀριστερὰν δὲ ἐπιπόνως διὰ πολλῶν ὑδάτων, ἐξ ὧν τὸ

(1) Ἀμμιανὸς Μαρχελλῖνος, ΚΑ', σ. 10.

στενὸν καλεῖται νῦν Σουλουδερβέντ, τουτέστι ὕδατῶδες, εἰς τὰ θερμὰ ὕδατα τοῦ Γιουστεντίλ, εἰς τὴν ἄκραν τοῦ ὄρους, ὅπου ὁ Ὀρθήλος ἐνοῦται μετὰ τοῦ Αἴμου. Τῇ συμβουλῇ δὲ τοῦ ὑποτελοῦς αὐτῷ χριστιανοῦ ἡγεμόνος Σεβράτζ ὁ Μουράτ ἐξεῖλέξατο τὴν τελευταίαν ὁδὸν, καλουμένην Σουλουδερβέντ, ἅτε συντομωτέραν καὶ φέρουσαν τὴν ταχίστην εἰς τὸν ἐχθρόν. Τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀπὸ τῆς ἐξ Ἰτιμάν ἀναχωρήσεως ἐντάθμευσεν ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Ἀλαεδίν ἐπὶ δύο ἡμέρας, τῇ δὲ τρίτῃ ἀφίκετο πρὸ τοῦ Γιουστεντίλ, ὅπου ὑπεδέξατο αὐτὸν φιλικώτατα ὁ πιστὸς αὐτῷ ὑποτελὴς ἄρχων τῆς χώρας καὶ ἐξενίστατο τοσούτον πολυτελῶς, ὥστε, ὡς ὁ Νεσρῆ λέγει, ἔρρεε ποταμὸν μέλι καὶ γάλα. Ὁ πρῶτος σταθμὸς ἐγένετο ἐν τῇ μεγάλῃ κοιλάδι τοῦ Οὐλοῦ Ὁβᾶ, ὅθεν ὁ Ἑβρενὸς, ἐξελθὼν εἰς κατασκοπὴν μόνον μετὰ τεσσαράκοντα ἱππέων, ἀπήγαγεν αἰχμαλώτους τινάς. Ἀπὸ Οὐλοῦ Ὁβᾶ ἐπορεύθη εἰς Κάρατοβον, ὅπου μακρότερον χρόνον ἐστάθμευσε. Πρεσβευτὴς δὲ τις τοῦ Λαζάρου, ἐλθὼν ἵνα προκαλέσῃ εἰς μάχην, κυρίως ὅμως ἵνα κατασκοπεύσῃ τὸν στρατὸν, χάριν τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ ἐπλήρωσε τὴν ἀλαζονικὴν πρεσβείαν οὐχ ἄλλως ἢ διὰ ἀγερῶχου ἀποκρίσεως. Ὁ Μουράτ συνεχέλεσεν εἰς πολεμικὸν συμβούλιον τοὺς στρατηγοὺς· πάντες δὲ ἀπεφάνησαν ἵνα προχωρήσωσιν εἰς τὴν χώραν τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ ὁ μὲν Ἑβρενὸς Βέγης καὶ Ζιζίτ Πασᾶς ἀνέλαβον τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς, ὁ δὲ στρατὸς, πορευθεὶς πρὸς βορρᾶν διὰ τῶν φαράγγων τοῦ Ὀρθήλου καὶ στρατοπεδεύσας ἐν Γκιουμισχισάρ παρὰ τὴν δυτικὴν ὀχθὴν Μωράβα, διέβη νύκτωρ τὸν ποταμὸν ἐν ἐξ μοίραις, κρουσμένων τῶν τυμπάνων καὶ ἀναπεπταμένων τῶν σημαίων. Καὶ τῆς μὲν πρώτης ἡγεῖτο ὁ μέγας βεζύρης, τῆς δὲ δευτέρας ὁ ἡγεμονόπαις Βαγιαζήτ, τῆς δὲ τρίτης ὁ Ἀινὲ Βέ-

γης, τῆς δὲ τετάρτης ὁ ἡγεμονόπαις Ἰακoύβ, τῆς δὲ πέμ-
πτης ὁ Σαριτζέ Πασᾶς, τῆς δὲ ἕκτης αὐτὸς ὁ Μουράτ.
Ἐντεῦθεν ἐπορεύθησαν πρὸς δυσμὰς εἰς προὔπαντησιν τῶν
συμμαχικῶν στρατῶν, συναθροισθέντων ἐπὶ τῆς πεδιά-
δος τοῦ Κοσσυφοπεδίου ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς Σερβίας καὶ
Βοσνίας.

Τὸ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Σινίτζα διαρρέομενον Κοσσυφο-
πέδιον ἔχει εὖρος μὲν πέντε μιλίων, μῆκος δὲ εἴκοσι, πε-
ρικυκλούμενον πανταχόθεν ὑπὸ τερπνῶν ὀρέων, ὑπὸ τῆς
ὄχθης τοῦ ποταμοῦ καὶ τῶν ὑπωρείων, κεκοσμημένων ὑπὸ
εὐγεωργήτων καὶ τερπνῶν χωρίων. Αὐτόθι τὰ τοῦ Μου-
ράτ στρατεύματα ἀντετάχθησαν πρὸς τὰ πολυπληθέστε-
ρα τῶν συμμάχων ἡγεμόνων τῆς Σερβίας, Βοσνίας, Ἑρζε-
γοβίνης καὶ Ἀλβανίας, ἐ δὲ σουλτάνος ἐβουλεύθη μετὰ
τῶν στρατηγῶν, εἰ ἦν τολμηρὸν ἄρξασθαι τῆς προσβο-
λῆς κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ περ πολυπληθεστέρων ὄντων
(ΞϚ). Πολλοὶ ἐγνώμάτευσαν ἵνα συναγελάσῃ τὰς κα-
μήλους πρὸ τοῦ μετώπου τοῦ στρατοῦ, ὅπως διαταράξω-
σι τὸν ἐχθρὸν διὰ τῆς ἀσυνήλους θέας τῶν ζώων τούτων,
ὥς ὁ Πύρρος ἐν τῇ πρώτῃ μάχῃ κατετάραξε τοὺς Ῥω-
μαίους διὰ τῶν ἐλεφάντων, ποιήσονται δὲ σύναμα χρῆσιν
τούτων ὡς ὀχυρωμάτων, ὥς ἐν τοῖς ἐσχάτοις χρόνοις οἱ
Γάλλοι ἐν Αἰγύπτῳ διὰ τῶν ὀρομάδων· ἀλλ' ὁ ἡγεμονό-
παις Βαγιαζήτ ἀντέκρουσε τὴν γνώμην ταύτην, εἰπὼν· «Ὁ
Θεὸς προσάτευσε τέως τοσοῦτον ὑπερβαλλόντως τῶν ὀλω-
μανικῶν ὀπλων, ὥς οὐδεμίαν ἀνάγκη ἦν τοιοῦτου μηχανή-
ματος· τὸ τοιοῦτον ἐλαττοῖ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν, καὶ
ἀνάγκη ἄνευ τοιοῦτου προαπίσματος μάχεσθαι μέτωπον
πρὸς μέτωπον. » Ὁ μέγας βεζύρης ἐκύρωσε τὴν γνώμην
ταύτην τοῦ ἡγεμονόπαιδος διὰ τῆς ἐκβάσεως τοῦ ἐν τῇ νυ-
κτὶ ταύτῃ γενομένου συμβουλίου, καθὼ, ἀνοιχθέντος τοῦ

Κορανίου, συνέπεσε τὸ χωρίον τοῦτο· « Ὡς προφήτα, μά-
χου πρὸς τοὺς ἀπίστους καὶ τοὺς ὑποκριτάς (ΕΖ)! καὶ τῶ
ὄντι πολλάκις ὀλίγος στρατὸς νικᾷ μέγαν. » Καὶ ὁ βεγ-
λέρβεγης Τιμουρτάς ἀπέκρουσε τὴν πρότασιν διὰ λόγων
οὐχὶ ὀρθοσκευτικῶν, ἀλλὰ στρατηγικῶν, παραστήσας ὅτι
αἱ κάμηλοι ἐκφοβιθῆσονται μᾶλλον ὑπὸ τοῦ ὠρακοφόρου
ἵππικου, καὶ ὅτι ἀναποδίζουσαι διαβρῆξουσιν τὰς τάξεις
τῶν Ὀθωμανῶν, ἀντὶ τοῦ ἐμβαλεῖν ἐν ἀταξίᾳ τὰς τοῦ ἐχ-
θροῦ. Τὸ συμβούλιον διελύθη παρελθούσης τῆς νυκτὸς μη-
δὲν διαγνούν. Ὁ Μουράτ ἦν ἐν ἀπογνώσει βλέπων, ὅτι ἄ-
νεμος πνέων ἀπὸ τοῦ μέρους τῶν ἐχθρῶν ὥθει τὸν κονιορ-
τὸν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ προστυχθήθη
παννύχιος ὅπως τύχη τῆς ἐξ ὕψους ἀντιλήψεως καὶ τῆς
χάριτος τοῦ ἀποθανεῖν ὡς μάρτυς ἐν τῇ ὑπερασπίσει τῆς
ἀληθινῆς πίστεως καὶ τοῦ ἰσλάμ, μόνου δυναμένου εὐδαι-
μονίζειν (ΕΗ). Ἡλίου ἀνίσχοντος εὐεργετικὴ βροχὴ διέ-
λυσε τὰ νέφη τῶν κονιτᾶλων.

Ἐν τῇ πολεμικῇ δὲ συμβουλίᾳ τῶν ἐχθρῶν τὴν γνώ-
μην τοῦ ἄρξασθαι νύκτωρ τῆς προσβολῆς ἀπεδοκίμασε
Γεώργιος ὁ Καστριώτης ἰσχυριζόμενος ἀγερῶχος, ὅτι ἡ
νύξ εὐνοοῦσα τῇ φυγῇ τοῦ ἐχθροῦ, δύναται ἀπαλλάξειν αὐ-
τὸν ἐντελοῦς καταστροφῆς. Ὑποφωσκούσης δὲ τῆς ἡμέ-
ρας οἱ στρατοὶ ἦσαν ἐξ ἐναντίας ἐτοιμοπόλεμοι. Καὶ ὁ μὲν
τῶν ἀπίστων, οὔτινες ἐπτά γλώσσας διελέγοντο, συγκείμε-
νος ἐκ Σέρβων, Βουλγάρων, Βοσνίων, Ἀλβανίων, Βλάχων
Πολωνῶν καὶ Οὐγγρων (ΕΘ), μάλιστα κατὰ τὴν μαρτυ-
ρίαν τοῦ Ὀθωμανοῦ ἱστορικοῦ, ἦν διατεταγμένος οὕτως,
ὥστε Λάζαρος ὁ βασιλεὺς τῶν Σέρβων ἡγεῖτο τοῦ κέν-
τρου, ὁ δὲ ἀνεφίς αὐτοῦ Βούκ Βράνκοβιτς, τοῦ δεξιοῦ κέ-
ρατος, καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Βοσνίας, τοῦ ἀριστεροῦ. Οἱ δὲ
Ὀθωμανοὶ ἦσαν παρατεταγμένοι οὕτως. Ὁ μὲν Μουράτ ἐ-

ξελέξατο τὴν συνήθη ἐν μέσῳ τῆς συντάξεως θέσιν, ὁ δὲ Βαγιαζήτ ἔλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῆς δεξιᾶς, ὁ δὲ Ἰακούβ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος. Καὶ ὑπὸ μὲν τὸν πρῶτον ἦσαν ὁ Ἐβρενὸς Βέγης καὶ ὁ Κούρδ, ἀγᾶς τῶν ἀξιάων, ὑπὸ δὲ τὸν δεύτερον ὁ Σούβασης, Ἄινὲ Βέγης, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν σκαπανέων Σαριτζὲ Πασᾶς. Ὁ δὲ Χαϊδὲρ, ἀρχηγὸς τοῦ πυροβολικοῦ, ἔμεινεν ἐπὶ τοῦ μετώπου μετὰ τῶν πυροβόλων τεταγμένων μεταξὺ τῶν γενιστάρων· ἐπὶ τῶν νώτων δὲ ἦν τὸ κύριον σῶμα τοῦ στρατοῦ.

Ἡ μάχη ἐμαίνετο, ἡ δὲ ἀριστερὰ πτέρυξ τῶν Ὀθωμανῶν ἤδη ὑπεχώρει, ὅτε ὁ Βαγιαζήτ ἐδράμεν εἰς ἐπικουρίαν, πατάσων τὰς κεφαλὰς τῶν ἐχθρῶν διὰ σιδηροῦ ροπάλου. Ἦδη, λέγει ὁ Σεαδεδδίν, μετεβλήθησαν διὰ ποταμῶν αἵματος τὰ ἀδαμάντινα ξίφη εἰς ὑακύνθινα, ὁ λάμπων χάλυψ τῶν λογχῶν εἰς ἀνθρακίτιν, καὶ τὸ πεδῖον τῆς μάχης διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀποκεκομμένων κεφαλῶν καὶ τῶν κυλισμένων κιδάρων (σαρικίων) εἰς πολύχρουν ἀγρὸν λειριῶν. Τότε ἐκ τοῦ σωροῦ τῶν πεσόντων, ὡς ἀρπακτικὸς οἰωνὸς, ἀναπετάννυται ἐκ τῶν θνησιμαίων πτωμάτων εὐπατρίδης τις Σέρβος, ὁ Μιλόσης Κοβιλόβιτς, ὅστις διὰ τῶν τσαουσῶν καὶ σωματοφυλάκων διερχόμενος ἀναβοᾷ, ὅτι ἐπιθυμεῖ ἀνακοινῶσαι ἀπόρρητόν τι τῷ Μουράτ. Τούτου δὲ νεύσαντος, προσήγγισεν ὁ αὐτόμολος ὅστις ὀρμήσας καὶ κύψας ἔν' ἀσπασθῇ τοὺς πόδας αὐτοῦ, ἐμπήγνυσι τὸ ξιφίδιον αὐτοῦ εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ σουλτάνου. Οἱ σωματοφύλακες ὥρμησαν πρὸς τὸν φονέα, ἀλλ' οὗτος ἰσχυρὸς τοῦς βραχίονας καὶ ὠκύπους καταβάλλει πολλοὺς αὐτῶν, καὶ ἐσώθη τρεῖς ἐκ τοῦ πλῆθους τῶν διωκόντων διὰ τερατωδῶν ἀλμάτων, ἀποπειρώμενος ἵνα ἀφίχθῃ πρὸς τὸν παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ ἵππον αὐτοῦ· ἀλλὰ τέλος ὑπέικων

τῇ υπερβαλλούσῃ τῶν πολεμίων δυνάμει κατατέμενεται (1).
 Ἐν τούτοις, καίπερ καιρίως τετραυματισμένος ὁ Μουράτ,
 ἔσχεν ἔτι ἱκανὴν μεγαλοφυΐαν, ὅπως διατάξῃ τὰ πρὸς
 τὴν τελείαν νίκην (Ο). Ὁ Λάζαρος αἰχμαλωτισθεὶς ἀπήχ-
 θη εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Μουράτ, ὅστις ἀποθνήσκων ἀπήγ-
 γειλε τὴν καταδίκην αὐτοῦ· οὕτω δὲ ἔλαβε δίκην τοῦ προ-
 σεγγίζοντος θανάτου διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἐχθροῦ (ΟΑ). 1839

Οὕτως ἀφηγοῦνται οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι τὴν πρᾶ-
 ξιν τοῦ σουλτανοκτόνου Μιλόση Κοβιλόβιτς, διαφωνοῦντες
 πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ Σέρβους. Καὶ εἰ οἱ Ὀθωμανοὶ
 ἱστοριογράφοι ἐλαττοῦσι συνήθως τὰς ἐνδόξους πράξεις
 τῶν χριστιανῶν, οὗτοι κοσμοῦσι μᾶλλον τὰς τῶν ὁμοφύλων
 αὐτῶν ἡρώων. Ἡ κριτικὴ ὅμως ἀνάγκη ἵνα μὴ πιστεῦ-
 ῃ ἀπολύτως οὐδετέρους· ὅπου δὲ διὰ τῆς βοήθειας τρίτης
 ἀγνοήσεως μαρτυρίας τῆς τῶν Τούρκων καὶ Ἑλλήνων συ-
 νήθως παρεχομένης ἀδυνατεῖ ἐκ τῆς ἀντιφάσεως αὐτῶν
 ἀνευρεῖν τὴν ἀλήθειαν, ὁ ἱστοριογράφος καθήκον ἔχει ἀν-
 τισταθμίζειν τὰς ἀντιφασκούσας μαρτυρίας καὶ ἐν τῇ ἀμφι-
 βολίᾳ, ποῦ κεῖται ἡ ἀλήθεια, μηδεμίαν κρίσιν ἐκφέρειν. Ἰδοὺ
 δὲ πῶς διηγοῦνται τὴν πρᾶξιν τοῦ Κοβιλόβιτς οὐ μόνον αἰ-
 σερβικαὶ παραδόσεις, ἀλλὰ καὶ τῶν βυζαντινῶν τις ἀξιο-
 πιστος, ὁ Ἰωάννης Δούκας, ἑγγονος τοῦ ὁμωνύμου αὐτο-
 κράτορος. «Τῇ παραμονῇ τῆς μάχης ὁ βασιλεὺς Λάζαρος
 συνέπινε τοῖς εὐγενέσιν ἐν ποτηρίοις καλουμένοις σ τ ρ α -
 β ί ζ α ι ς. Πτε τὸ ποτήριον τοῦτο εἰς ὑγίειαν μου, εἶπεν ὁ
 Λάζαρος τῷ Μιλόσῃ, εἰ καὶ ὑπαίτιος εἶ προδοσίας. Εὐχα-
 ριστῶ σοι ἐπὶ τῇ στραβίζῃ, ἀπεκρίνατο ὁ Μιλόσης, ἡ ἐπιού-
 σα ἀποδείξει τὴν πίστιν μου. » Τῇ πρωτῇ τῆς ἐπαύριον

(1) Σολαζαδὲ, φύλ. 72. Ὅρα καὶ Δούκας, Κεφ. Γ', σ. 7.

ὁ Μιλόσης ἔππευσεν ἐπὶ θυμοειδοῦς ἵππου εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον καὶ ἐζήτησεν ὡς αὐτόμολος, ἵνα ἀσπασθῇ τὸν πόδα τοῦ Μουράτ. Ἐπετράπη αὐτῷ τοῦτο. Ὁ δὲ Μιλόσης, λαβὼν τὸν πόδα τοῦ σουλτάνου, καθεῖλκυσε αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐδρας καὶ ἐνέπηξε τὸ θανατηφόρον ξιφίδιον εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ. Εἶτα δ' ἔφυγε μετὰ τοσαύτης ταχύτητος, ὥστε κατῶρθωσε καταλαβεῖν τὸν ἵππον αὐτοῦ· ἀλλὰ πρὶν ἢ ἀναβῇ εἰς αὐτὸν, ἔπεσε κατακοντισθεὶς ὑπὸ τῶν γενιτσάρων. Οἱ Τούρκοι μαινόμενοι συνῆψαν σφοδρὰν μάχην πρὸς ἐκδίκησιν τῆς δολοφονίας τοῦ κυριάρχου. Ὁ Λάζαρος προσέταξε τῷ ἀρχηγῷ τῶν Βοσνίων Βλάδκω Βούκοβιτς, ἵν' ἀντιταχθῇ μετὰ εἰκοσακισχιλίων ἀνδρῶν πρὸς τοὺς ἐφορμῶντας Τούρκους. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπέκρουσε αὐτοὺς, ἀλλ' ὅτε τὸ δεύτερον προὔτιθετο ἵνα ἐπαναλάβῃ τὴν προσβολήν, ἐθρυλήθη ἐν τῷ στρατῷ, ὅτι ὁ Τράγος Πρόβιτς, στρατηγὸς τοῦ δεσπότη, ἔστρεψεν ἀπίστως τὰ ὅπλα κατὰ τῶν χριστιανῶν· τὸ ψευδὲς δὲ τοῦτο θρύλημα ἐπήγασεν εἴτε τυχαίως, εἴτε ἐπίτηδες ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ὁ Βλάδκως ἔφυγε μετὰ τῶν Βοσνίων, ὁ δὲ Λάζαρος, ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν οἰκείων, περιέπεσε ἀμαχητὶ αἰχμάλωτος μετὰ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ τῷ ἐχθρῷ· ἀπαχθεὶς δὲ εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ θνήσκοντος σουλτάνου, ἔμαθε τότε τὸ πρῶτον, πῶς ὁ Μιλόσις Κοβιλόβιτς ἀπέδειξε κατὰ τὴν κρίσιμον ἡμέραν τὴν ἐν τῷ συμποσίῳ δοθεῖσαν αὐτῷ ἔνορκον ὑπόσχεσιν. « Μέγα Θεέ, ἀνεβόησεν ὁ Λάζαρος, ἀνατείνων τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανόν, κάλεσον νῦν τὴν ψυχὴν μου, ἐπειδὴ ἤξιώ· ἄς με ἴδῃν πρὸ τῆς τελευταίας ἐκπνεόντα τὸν ἐμὸν ἐχθρόν, ὃν ἐπληξες χεὶρ πιστοῦ πολεμιστοῦ». Παραχρῆμα ὁ Λάζαρος καὶ οἱ μεγιστάνες αὐτοῦ ἐθανατώθησαν πρὸ τοῦ ψυχορῥαγοῦντος σουλτάνου.

Οὕτως ὁ μὲν Λάζαρος πρὸ τοῦ θανάτου εἶδε τὸν ἐχθρόν

Θνήσκοντα· ἀλλ' οὗτος Θνήσκων εἶδεν ἥδη τὸν ἐχθρόν νεκρόν. Τὸ αἷμα τοῦ κυριάρχου τῶν Ὀθωμανῶν ἔρρευσε εἰς τὸ πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ ρέον αἷμα τοῦ σφαγέντος βασιλέως, τὸ δὲ δύον βλέμμα τοῦ νικητοῦ ἐβλέπε μετ' ἀγαλλιάσεως τὴν δύουσαν δύναμιν τοῦ σερβικοῦ βασιλείου. Τίς δὲ τῶν δύο διηγήσεων περὶ τρόπου, καθ' ὃν ἐφονεύθη ὁ Μουράτ ὑπὸ τοῦ Σέρβου, ἀληθεύει; Τοῦτο δύναται μένειν ἄλυτον εἰς τὸ μέλλον ἀνευ μεγάλης βλάβης τῆς ἱστορίας, εἴτε ἐφόνευσεν αὐτὸν ὡς αὐτομόλος ἀσπαζόμενος τὸν πόδα αὐτοῦ, εἴτε ἐκ τῶν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης νεκρῶν ἐγερθεὶς ἐφόνευσεν αὐτόν. Ὅπως ποτ' ἂν ἦ, οὐκ ἦν φανερὰ ἐπιθεσις ἀνδρὸς πρὸς ἄνδρα δι' ὁμοίων ὅπλων καὶ δι' ὁμοίας προφυλάξεως. Ὁ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης φόνος ἐστὶν ἥττον προδοτικὸς ἢ ὁ ὑπὸ τὴν σκηνὴν διὸ μάλιστα μᾶλλον πιστευτὸν, ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, ὅτι οἱ Ὀθωμανοὶ καὶ Σέρβοι ἱστοριογράφοι νομίζουσιν ἥττον ἐνδοξον τὴν ἐξέγερσιν τοῦ τραυματισθέντος ἀπὸ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἢ τὴν ὑπὸ τὴν σκηνὴν δολοφονίαν τοῦ αὐτομόλου· διότι ἐκάτεροι, κατὰ τὴν ἰδίαν κρίσιν ἕκαστος, ἠδύναντο διηγηθῆναι τὸ συμβάν, οἱ μὲν ἐξευτελίζοντες τὸ ἔργον τῶν χριστιανῶν ἀλλὰ μετ' ἀληθείας, οἱ δὲ μεγαλύνοντες τὸ τοῦ ἥρωος αὐτῶν, ἀλλὰ ψευδῶς. Ἐὰν δὲ παραδεχθῶμεν τὴν ἀντίθετον γνώμην τῶν Ὀθωμανῶν καὶ Σέρβων ἱστοριογράφων, ὅτι δηλαδὴ ἡ ἐκδίκησις τοῦ τραυματισθέντος πολεμιστοῦ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τιμιωτέρα ἐστὶν ἢ ἡ δολοφονία ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἱκετεύοντος αὐτομόλου, οἱ ἱστοριογράφοι ἑκατέρων τῶν ἐθνῶν ἀπέδειξαν τότε ἀσυνήθην μεγαλόψυχον ἀμεροληψίαν, οἱ μὲν Ὀθωμανοὶ ἱστορήσαντες περὶ Μιλόση τὸ ἐνδοξότερον, οἱ δὲ Σέρβοι τὸ ἥττον ἐντιμον. Τούτου δὲ μὴ ὑποτεθέντος, ἡ πλάστιγγὲς τῆς πιθανότητος κλίνει εἰς τὴν διήγησιν τῶν Ὀθωμανῶν ἱστοριογράφων,

Ὅπως ποτ' ἂν ἦ, τὸ ὄνομα τοῦ Μιλόση σώζεται ἐν τῇ ιστορίᾳ τῶν Ὀθωμανῶν ὡς ὄνομα φονέως, ἐν δὲ τῷ στόματι τῶν Σέρβων διὰ τῶν δημοτικῶν ᾠσμάτων ὡς ὄνομα τιμωροῦ, ἐκδικήσαντος τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν, ὡς τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος παρ' Ἑλλήσι. Ὡς δὲ ἡ τυραννοκτονία τοῦ Ἀριστογείτονος, κατὰ τὴν ἀναμφίλεκτον μαρτυρίαν τοῦ Θουκυδίδου, ἐπήγαγεν οὐχὶ μόνον ἐκ τῆς καθαρᾶς αἰτίας τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ δήμου, ἀλλὰ κυρίως ἐξ ἰδίου πάθους καὶ ἀντιζηλίας ἐν τῇ παιδευαστίᾳ, οὕτω κατὰ τὴν ἀνέριστον μαρτυρίαν τῶν Σέρβων συγγραφέων τὸ ἀνδραγάθημα τοῦ Κοβιλόβιτς ἐγένετο ἐκ φιλοδοξίας καὶ ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἀπαλλαγῆναι τῆς ἐπὶ προδοσίᾳ ὑποψίας· ἔδωκε δὲ αἰτίαν τὸ ἐξῆς. Ἡ Βουκασάβα καὶ Μάρα, ἀμφότεραι θυγατέρες τοῦ Λαζάρου, ἐγήμαντο ἡ μὲν τῷ Μιλόση Κοβιλόβιτς, ἡ δὲ τῷ ἀντιζήλῳ αὐτοῦ Βούκ Βράγκοβιτς. Ἡρίζον δὲ ποτε αἱ ἀδελφαὶ αὐταὶ περὶ τῆς ἀνδρίας τῶν ἰδίων ἀνδρῶν, ἐκάστη ἐπαινοῦσα μᾶλλον τὸν ἑαυτῆς ἢ τὸν τῆς ἀδελφῆς, ἡ δὲ Βουκασάβα ἐπεσφράγισε τὸν ἑπαινον αὐτῆς διὰ κολάφου. Ἡ Μάρα κλαίουσα ἀνήνεγκε τὴν ὕδριν τῷ Βράγκοβιτς· ὁ δὲ ἐκάλεισε τὸν σύγγαμβρον εἰς μονομαχίαν, ἣτις καὶ ἐγένετο τῇ συναινέσει τοῦ βασιλέως. Ὁ Μιλόσης ἀνέτρεψεν ἀπὸ τοῦ ἵππου τὸν ἀνταγωνιστήν, οὗτος ὅμως ὑπ' ἀγενοῦς μνησικακίας κατηγορήσε τοῦ νικητοῦ, ὅτι ἐκοινολογεῖτο πρὸς τοὺς Τούρκους. Εἶδομεν ἤδη πῶς τῇ παραμονῇ τῆς μάχης ὁ βασιλεὺς, παρόντων πάντων τῶν μεγιστάνων, ἔδωκε τὸ ἀργυροῦν ποτήριον τῷ Μιλόση καὶ πῶς οὗτος ἐξεπλήρωσε τὰ ὑπεσχημένα. Οὕτως ἡ ἡρωϊκὴ αὐτοῦ πράξις προσκλήθη κυρίως ἐκ γυναικειᾶς ἐριδος, ὡς ἡ μεγάλη μεταβολὴ τοῦ θεμελιώδους ῥωμαϊκοῦ νόμου περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν ὑπάτων, καθ' ὃν μόνον πατρίκιοι ἐξελέγοντο, ἕως οὗ ἡ νεω-

τέρα τῶν Φαβίων ἀδελφῶν, τκωφθεῖσα ὑπὸ τῆς πρεβυτέρας, ὅτι κατεπλάγη ἐπὶ τῇ διὰ τῆς δεσμίδος τῶν ῥάβδων προσκρούσει τῶν ῥαβδούχων, παρεκίνησε τὸν πατέρα εἰς κύρωσιν τοῦ περὶ ἐκλογῆς δημοτικῶν ὑπάτων νόμου. Ἀλλως τὸ ὄνομα τοῦ Μιλόση Κοβιλόβιτς διηγωνίσθη παρὰ τοῖς Σέρβοις καὶ Ὁθωμανεῖς πολλαχῶς. Ἐν τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει ναυπηγείῳ σώζεται ἡ πανοπλία καὶ ἡ ἱπποσκευὴ αὐτοῦ, ἡ δὲ συνήθεια ἡ τηρουμένη μέχρι τοῦ νῦν, ὅπως οἱ προστερχόμενοι πρὸς τὸν σουλτάνον ὧσιν ἄοπλοι καὶ κρατῶσι τοὺς βραχίονας αὐτῶν οἱ θαλαμηπόλοι, ἐστὶ προληπτικὸν μέτρον ἀπὸ τοῦ φόβου τοῦ Μουράτ. Ἐπὶ τοῦ Κοσσυφοπέδιου φαίνονται τρεῖς μεγάλοι λίθοι, ἀπέχοντες πεντήκοντα πήχεις ἀπ' ἀλλήλων, οἵτινες σημαίνουνσι τὰ τρία πηδήματα τοῦ Κοβιλόβιτς, διαφυγόντος τοὺς ὀρμήσαντας ἐπ' αὐτὸν σωματοφύλακας· τουρκικὸν δὲ μικρὸν τέμενος δείκνυσι τὸ μέρος, ὅπου ὁ Μουράτ ἔπεσε. Ὁ νεκρὸς αὐτοῦ μετεκομίσθη εἰς Προῦσαν καὶ κατετέθη ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἀνεγερθέντι τεμένει (OB).

Ὁ βίος τοῦ Μουράτ ἐδικαίωσε τὰ δύο ἐπίθετα χουδαβεν-διγκιάρ (χυρίου) καὶ Γαζή (νικητοῦ) (OG), ἐν οἷς ἐξυμνεῖται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Ὁθωμανῶν. Ὑπῆρξεν ἀκάματος πρόμαχος ἐν τῷ ἱερῷ πολέμῳ, καὶ τὸ πλεῖστον εὐθὺς ἡγεμόν. Τὸν ἔπαινον τοῦτον ἀποδίδωσι καὶ αὐτὸς ὁ Χαλκοκονδύλης αὐτῷ, καίπερ φονεύσαντι τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ καταποντίσαντι ἐν Διδυμοτείχῳ εἰς τὸν Ἑβρὸν τοὺς Ἑλληνας εὐπατρίδας.

Τῷ αὐτῷ ἔτει, ὅτε ὁ Μουράτ ἔπεσεν ὑπὸ τὸ ἐγχειρίδιον τοῦ Μιλόση Κοβιλόβιτς, ἐτελεύτησε καὶ ὁ μέγας σέχης τῶν Νακησβένδων Βεχαεδδίν, καὶ ὁ μέγιστος Πέρσης λυρικὸς ποιητὴς Χαφίζ (μυστικὴ γλῶσσα). Τοῦτο ἦν ἀνάξιον μνήμης ἐνταῦθα, εἰ τὸ σύγχρονον τοῦ βίου καὶ

τοῦ θανάτου αὐτῶν δι' ἐνὸς βλέμματος οὐ κατεδείκνυε τὸ
ὕψος τοῦ περσικοῦ μυστικισμοῦ καὶ τῆς ποιήσεως, ἥτις ἀπὸ
τοῦδε ἀρχεται ἐπενεργοῦσα ἰσχυρῶς ἐπὶ τὴν φιλολογίαν
τῶν Ὁθωμανῶν.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΚΤΟΝ.

Βασιλεία τοῦ ἀδελφοκτόνου Βαγιαζήτ. — Πρώτη πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων. — Πρώτη τουρκικὴ εἰσβολὴ εἰς Οὐγγρίαν. — Κατάκτησις τῶν χωρῶν Καρχαμανίας, τοῦ Βουρχανεδδίν καὶ Κητουροῦ Βαγιαζήτ. — Διαφθορὰ τῶν ἡθῶν καὶ τῶν δικαστῶν. — Ἰδρύματα καὶ οἰκοδομήματα. — Μάχη ἐτέρη περὶ τὴν Νικόπολιν καὶ σφαγὴ δεκαχιλίων αἰχμαλώτων. — Τέμενος καὶ καθῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει. — Νεαὶ κτήσεις ἐν Ἀσίᾳ καὶ Ἑλλάδι.

 βασιλεία τοῦ Βαγιαζήτ Ἰλδριμ, ἥτοι τοῦ κεραυνοῦ (Α), ἄρχεται, ὡς ἡ ἱστορία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀπὸ ἀδελφοκτονίας. Ἄμα ἐκπνεύσαντος τοῦ πατρὸς, ὁ Βαγιαζήτ ἐθανάτωσε τὸν μόνον αὐτοῦ ἀδελφὸν Ἰαχοῦβ (Β), ἐνθυμούμενος, ὡς λέγει ὁ ἱστοριογράφος τῆς αὐτοκρατορίας, τῆς ῥήσεως ταύτης τοῦ Κορανίου, ὅτι ἡ στάσις χειρῶν ἐστὶ τοῦ φόνου, καὶ τοῦ δοθέντος ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Σαουτζῆ κακοῦ παραδείγματος τῆς συνωμοσίας καὶ ἀνταρσίας, ἧς πᾶσα πιθανότης ἐπαναλήψεως ἦν ἀναγκαῖον ἵνα ἐκλείψῃ ἐν τῷ μέλλοντι, προσέτι δὲ καὶ τοῦ παραδείγματος τοῦ Θεοῦ, ὃς ἐστὶ μόνος καὶ ἄνευ ἀντιζήλου, καὶ οὕτως ἡ ἐπὶ τῆς γῆς σκιὰ τοῦ Θεοῦ, ὁ ἀρ-

χηγός τῶν πιστῶν, ὥφειλεν, ὡς ὁ Θεός, ἵνα βασιλεύῃ μόνος ἀνενόχλητος ἀπὸ παντὸς ἀντιζήλου ». Τὴν πολιτικὴν ταύτην τοῦ Βαγιαζήτ ἔκριναν οἱ διάδοχοι ἀξιολογωτάτην, ὥστε ἐθεώρησαν αὐτὴν ὡς νόμον, ὁ δὲ σουλτάνος Μωάμεθ ὁ πορθητῆς ἐκήρυξε δημοσίᾳ ὡς νόμον τοῦ βασιλείου τὴν ἀδελφοκτονίαν ⁽¹⁾ κατὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν. Οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι, οἷς ἡ ἀδελφοκτονία αὕτη, καίπερ νομιζομένη ὑπ' αὐτῶν ὡς πολιτικὴ ἀνάγκη, ἐφαίνετο ὁμως, ὅτι ἐκηλίδου τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ ἥρωος αὐτῶν, ἱστοροῦσιν, ὅτι ὁ φόνος τοῦ Ἰακὺβ ἐγένετο ἐν ἀγνοίᾳ μὲν τοῦ Βαγιαζήτ, καθ' ὁμόθυμον δὲ γνώμην τῶν βέγηδων. Εὐρωπαῖοι δὲ ἱστοριογράφοι, ὧν σκοπὸς ἐστὶ τὸ μεγαθύνειν τὰ κακουργήματα, ὡς οἱ τῶν Ὀθωμανῶν τὸ μεγαθύνειν τοὺς ἐπαίνους, ἀναφέρουσιν, ὅτι ὁ Βαγιαζήτ ἐθανάτωσεν ἑπτὰ ἀδελφούς (Γ), ἐν ᾧ εἶχε μόνον δύο, ἔμενε δὲ εἷς μόνον, ὅτε ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον.

Πέμψας ὁ Βαγιαζήτ εἰς Ἀσίαν τὰς ἀναγκαίας περὶ τῆς νίκης τοῦ Κοσσυφοπεδίου καὶ περὶ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεως δηλώσεις (Δ), ἐνησχολήθη κατ' ἀρχάς περὶ τὴν διάταξιν τῶν σερβικῶν· παρήγγειλε δὲ τῷ Ζιζιτ Βέγῃ ἵνα ἐκστρατεύσῃ ἐπὶ τὴν Βοσνίαν, τῷ δὲ Φιρούζ Βέγῃ ἐπὶ τὴν Βιδήνην· εἶτα δὲ κατέλαβε τὰ ἀργυρᾶ μεταλλεῖα τοῦ Καρατόβου καὶ κατῴκισε τὴν Σχοπίων πόλιν (Ε) ἐξ ἀποίκων Τούρκων. Μετὰ ταῦτα Στέφανος ὁ Λαζάρου, ἐλθὼν ὁμῶς αὐτῷ πίστιν, συνωμολόγησε συνθήκην, δι' ἧς ὁ δεσπότης ὑπισχνεῖτο συνεκστρατεύεσθαι παντοῦ τῷ Βαγιαζήτ καὶ νυμφεῦσαι μετὰ τούτου τὴν ἀδελφὴν καὶ ἀποτίνειν αὐτῷ ἐτήσιον φόρον ἐκ τῶν ἀργυρῶν μεταλλείων ⁽²⁾.

(1) Πολιτεία τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, Α', σ. 98.

(2) Δούκας, Δ', σ. 6.

Ὁ Ἰλδिरὺμ προσηνέχθη πολλῶ ὑβριστικώτερον πρὸς τοὺς Παλαιολόγους, ἐρίζοντας περὶ τοῦ κατ' ὄνομα μόνον βυζαντινοῦ θρόνου, ἢ πρὸς τὸν δεσπότην τῆς Σερβίας. Ἀνδρόνικος καὶ Ἰωάννης, υἱὸς καὶ ἐγγονος τοῦ βασιλεύοντος Ἰωάννου, ἔχοντος σύμμαχον κατ' αὐτῶν τὸν Μουράτ, ὡς πρότερον τὸν Ὀρχάν κατὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἐτυφλώθησαν κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ διὰ τὴν μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Μουράτ Σαουτζῆ συνωμοσίαν καὶ ἔκτοτε καθείρχθησαν· ἀλλ' ἡ τύφλωσις αὐτῶν οὐδόλως ἐγένετο τελεία, ὅπως ἀποσπεριθῶσιν ἐντελῶς τῆς δράσεως καὶ ἐπομένως τῆς μικρᾶς ἐλπίδος τοῦ ἀναβῆναί ποτε ἐπὶ τὸν θρόνον. Οὐδ' ἡ φρούρησις αὐτῶν ἦν τοσοῦτον αὐστηρά, ὅπως μὴ κοινολογήσωνται πρὸς τὸν Βαγιαζήτ καὶ πραγματοποιήσῃσι δι' αὐτοῦ τὰς ἐλπίδας αὐτῶν. Ὁ δὲ Βαγιαζήτ ἐχάρη ἐπὶ τῇ νέᾳ ταύτῃ εὐκαιρίᾳ, ὅπως ἐμβάλλῃ νέας περιπλοκάς, καὶ ὡς «ὁ λύκος τὸ τοῦ ἀνέμου σφοδρὸν μετὰ κοινορτοῦ ἰδὼν ἡγάλλετο πηδῶν» (1). Οὕτως ἐκφράζεται ὁ Φραντζῆς, ὑπαινιττόμενος βεβαίως τὸν ἐπὶ τῶν ἀρχαίων τουρκικῶν σημάτων λύκον. Ἦλθεν οὖν ὁ σουλτάνος εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς βοήθειαν τῶν ἡγεμονοπαίδων μετὰ ἑξακισχιλίων ἱππέων καὶ τετρακισχιλίων πεζῶν, καὶ ἀρπάσας ἀπὸ τῶν ἀνακτόρων τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μανουὴλ καθείρξεν ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Ἀνεμᾶ (7), παραδούς αὐτοὺς τῇ αὐστηρᾷ φρουρᾷ τοῦ Ἀνδρονίκου, τοῦ ἀναβάντος εἰς τὸν θρόνον τοῦ πατρὸς (2). Ἦδὴ δὲ τὰ πράγματα μετεβλήθησαν. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης καὶ ὁ ἀγαπητὸς αὐτῷ υἱὸς Μανουὴλ καθείρχθησαν

(1) Φραντζῆς, Α, 43.

(2) Αὐτόθι καὶ Χαλκοκονδύλης.

ἐν τῷ αὐτῷ πύργῳ τοῦ Ἀνεμᾶ, ἐν ᾧ πρότερον ἐκεῖνος κα-
θεῖρξε τοὺς τυφλωθέντας, τὸν ἄφρονα υἱὸν αὐτοῦ Ἀνδρό-
νικον καὶ τὸν υἱὸν τούτου Ἰωάννην. Ἀντὶ δὲ τούτων
ὁ Ἀνδρόνικος ἀπέτινε τῷ Βαγιαζήτῃ κατ' ἔτος πολλὰ κεν-
τηνάρια χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου ⁽¹⁾. ἀλλ' ἤκουσε τῆς συμ-
βουλῆς αὐτοῦ τοῦ ἀποκτεῖναι τὸν πατέρα καὶ ἀδελφὸν ⁽²⁾,
ἤτοι τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην καὶ τὸν Μανουήλ, οἵτινες
βοηθεία τῶν Γενουηνσίων διέφυγον τοὺς φρουροῦντας τὸν
πύργον τοῦ Ἀνεμᾶ Βουλγάρους καὶ κατέφυγον πρὸς τὸν
Βαγιαζήτῃ. Ὁ δὲ, καίπερ πολλάκις προτρέψας τὸν Ἀνδρό-
νικον ἵνα θανατώσῃ αὐτούς, ἔγνω νῦν ἵνα ὠφελῇ ἐκ τῆς
σωτηρίας αὐτῶν πρὸς τιμωρίαν τῆς ἀπειθείας τοῦ ὑπ' αὐ-
τοῦ προστατευομένου Ἀνδρονίκου. Ἀναμιμνησχόμενος δ' ὁ
Βαγιαζήτῃ τὴν ἀρχαίαν φιλίαν τοῦ γέροντος αὐτοκράτο-
ρος Ἰωάννου μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Μουράτ καὶ τοῦ προ-
πάππου Ὁρχάν, ἠκρόασατο τῶν περὶ ὑποτελείας προτά-
σεων τοῦ Ἰωάννου, ὅστις ὑπισχνεῖτο τέλος διὰ τὴν αἰχμα-
λωσίαν τοῦ υἱοῦ τὸν αὐτὸν φόρον, ὃν τέως ἐτέλει ὁ υἱὸς διὰ
τὴν τοῦ πατρὸς, ἐν ἐκάστῳ δὲ ἔαρι συνεκστρατεύειν τοῖς
Ὀθωμανοῖς μετὰ δωδεκακισχιλίων ἀνδρῶν, ἱππέων τε καὶ
πεζῶν, καὶ ἔσσεσθαι φίλος τοῖς φίλοις καὶ ἐχθρὸς τοῖς ἐχ-
4390 θροῖς αὐτοῦ. Συνωμολόγησαν δὲ ταῦτα ἐνόρχως. Ὁ δὲ
Βαγιαζήτῃ ἐπεμψε πρεσβευτῆνεις Κωνσταντινούπολιν, ὅπως
γνώρίσῃ τὰς γνώμας τῶν κατοίκων, ποῖον τῶν δύο υἱῶν
τοῦ αὐτοκράτορος, τὸν Ἀνδρόνικον ἢ τὸν Μανουήλ, εἰς βα-
σιλέα ἡγάπων. Τῆς ἀγγελίας οὔσης ὑπὲρ τοῦ Μανουήλ, ὁ
Βαγιαζήτῃ ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ὑπεσχημένην βοήθειαν· στρα-

(1) Φραντζῆς, Α, 43.

(2) Λαύθι καὶ Χαλκοκονδύλης.

τὸς δὲ τουρκικὸς, ὅστις ἐξέβαλεν αὐτὸν τοῦ θρόνου πρὸ δύο ἐτῶν, ἀνεβίβασεν αὐτὸν ἐπ' αὐτοῦ. Ἄλλ' ὁ Ἀνδρόνικος οὐκ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν εἰρκτὴν, ἀλλὰ διετήρησεν ὅ,τι ἐσώζετο ἔτι ἐκ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐκτὸς τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἤτοι τὴν Σηλυμβρίαν, Ἡράκλειαν, Ῥαιδεστόν, τὸ Δάνειον καὶ Πάνιδον παρὰ τὴν Προποντίδα, ὡς καὶ τὴν Θεσσαλονίκην (1). Ὁ Μανουὴλ ἀνιγγορέυθη διάδοχος καὶ σύνθρονος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου, ὃς ἔμεινεν ἐπὶ δύο ἔτη ἐπὶ θρόνου, ὃν ὡς ἀσήμαντον ἐπὶ ἡμίσειαν ἑκατονταετηρίδα οἱ σουλτάνοι τῶν Ὀθωμανῶν Ὀρχάν, Μουράτ καὶ Βαγιαζήτ ἀνείχθησαν καὶ προὔσταύσαν.

Πρὶν ἢ ἀπέλθῃ εἰς Ἀσίαν ὁ Βαγιαζήτ, συνομολογήσας εἰρήνην πρὸς τὴν Σερβίαν, ἔθηκε τὸν θεμέλιον λίθον τεμένους ἐν Ἀδριανουπόλει ἐν τῷ μέρει τῆς πόλεως, τῷ καὶ νῦν καλουμένῳ συνοικίᾳ τοῦ Ἰλδριμχάν. Τὸ τέμενος τοῦτο, οὗ ὁ ὅλος κεῖται ἐπὶ τεσσάρων ἀψίδων, καλούμενον διὰ τοῦτο θολωτὸν, μετὰ τοῦ παρ' αὐτῷ ἐστιατορίου ὑπὲρ τῶν πτωχῶν, μόλις ἐπερατώθη μετὰ δεκατέσσαρα ἔτη (2). Ὁ δὲ Σαριτζέ Πασᾶς, ὁ πολλακίς ὀνομασθεὶς στρατηγὸς τῶν Ἀζάβων, ἀνήγειρεν ἕτερον τέμενος ἐν τῇ πρωτευούσῃ ταύτῃ. Ναύαρχος ὢν οὗτος, ἀφῆρπασεν ἀπὸ φραγκικοῦ τινος πλοίου κατὰ τὸν εἰς Ἑλλήσποντον εἰσπλουν ἡγεμονίδα τινὰ Εὐρωπαϊάν, (προωρισμένην τῷ αὐτοκράτορι τοῦ Βυζαντίου) ὑπὲρ τοῦ γυναικωνίτου τοῦ Βαγιαζήτ, ὃς γήμας τὴν θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Κερμιάν, τὴν Βυζαντινὴν, τὴν ἐκ Σερβίας καὶ τὴν ἄγνωστον ταύτην Εὐρω-

(1) Φραντζῆς, Βιβλ. ΙΓ'. σ. 13, καὶ Χαλκοκονδ. Βιβλ. Β', σ. 49.

(2) Χατζῆ Κάλφας, σ. 9.

παίαν, εἶχεν ἤδη τέσσαρας ἡγεμονόπαιδας ὡς νομήμους γυναῖκας. Ὅπως δὲ ἐπαρκέσῃ ταῖς ἀναγκαίαις δαπάναις πρὸς τελείωσιν τοῦ θεμελιωθέντος τεμένους, ἐξεστράτευσεν εἰς Ἀσίαν, ὅπως ἐκπορθήσῃ τὴν πόλιν Φιλαδέλφειαν, ἥτις μόνη ἐν ἀπάσῃ τῇ Ἀσίᾳ μεταξύ τῆς Ὀθωμανικῆς χώρας καὶ τῆς τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Κερμιάν ἐθεωρεῖτο ὡς τελευταία ἐλληνικὴ κτῆσις, πρὸς διατήρησιν τοῦ τεμένους ἐκ τῶν εἰσοδημάτων αὐτῆς. Πρὸς τὴν ἄλωσιν δὲ ταύτην ὁ σουλτάνος ἀπήτησε στρατὸν παρὰ τῶν νέων συμμάχων τῆς Σερβίας καὶ τοῦ Βυζαντίου. Ὁ Ἕλληन φρούραρχος τῆς Φιλαδελφείας ἀπεκρίνατο εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ Μανουήλ, ἵνα δεχθῇ ἄρχοντα καὶ δικαστὴν Τούρκους, ὅτι οὐκ ἦν διατεθειμένος παραδοῦναι τὴν πόλιν βαρβάρῳ. Διὸ ἐκμανεῖς ὁ Βαγιαζήτ ἐπολιορκήσας τὴν μέχρι τοῦδε πιστὴν τῷ Βυζαντινῷ αὐτοκράτορι πόλιν δι' ἐλληνικῶν στρατευμάτων, ὧν ἡγοῦντο αὐτοὶ οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες Ἰωάννης καὶ Μανουήλ, οἵτινες ἀριστεύσαντες ἐν τῇ πολιορκίᾳ ταύτῃ ἔλαβον ἀμοιβὴν τινα παρὰ τοῦ Ἰλδिरίμ, πρὸς ὃν ὁ φρούραρχος τῆς πόλεως ἡρνήθη παραδοῦναι τὴν πόλιν. Ἐφαίνεται δὲ ἀπίστευτον, εἰ μὴ αὐτοὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἱστοριογράφοι ὠμολόγουν, ὅτι πρῶτοι οἱ δύο αὐτοκράτορες ἐξ ἐφόδου ἀναβάντες ἐχυρίευσαν τῆς ἰδίας πόλεως, ὅπως ὑποτάξωσιν αὐτὴν ταῖς βαρβάροις (1). Ἡ Φιλαδέλφεια ἐγένετο μᾶλλον περιώνυμος ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐπὶ τῷ παραδόξῳ τρόπῳ τῆς ἐκπορθήσεως, ἢ ἐπὶ τῇ προτέρᾳ τῶν Σελτσούκων, Βυζαντινῶν (2), σταυροφόρων

(1) Χαλκοκονδύλης, Β', 27.

(2) Ὁ Νικήτας Χωνιάτης, καὶ κατ' αὐτὸν, ὁ Δεγούλης, Γενεαλ. Ἱστορία τῶν Οὐννων, Βιβλ. Γ', σ. 35, τάττει τὴν ἄλωσιν τῆς Φιλαδελφείας τῷ 1122.

καὶ Καραμάνων (1), ἀφ' ὧν οἱ Καταλάνοι, ἀρχηγούντος τοῦ Ῥογήρου, μάτην ἐπειράθησαν ἀφαρπάσαι αὐτήν. Ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις ἡ πόλις αὕτη ἐκαλεῖτο Καλλάτῃος. Ὁ Ἡρόδοτος ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ τοῦ Ξέρξου ποιεῖται λόγον περὶ τῆς πόλεως αὐτῆς, «ἐν τῇ ἄνδρες δημοεργοὶ ἐκ μυρίκης τε καὶ πυροῦ μέλι ποιεῦσι (2) καὶ νῦν μάλιστα ὁ χαλθαῖς τῆς Φιλαδελφείας, ὡς καὶ τοῦ Ἰκονίου, φημίζονται ἐν ἀπάσῃ τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ὁ Βαγιαζήτ ἀνήγειρεν ἐκεῖ τέμενος, σχολεῖον καὶ λουτρόν, ἀποτάξας τὰς προσόδους τῆς πόλεως εἰς τὴν ἀνίδρουσιν καὶ διατήρῃσιν τοῦ οἰκοδομουμένου ἐν Ἀδριανουπόλει τεμένους. Ὁ ἡγεμὼν τοῦ Ἀἰδίν, ὁ προστατήσας ἕως τότε τῆς Φιλαδελφείας, τῆς μόντης ἐλληνικῆς πόλεως ἐν Ἀσίᾳ, προσῆλθεν ἵνα προσκυνήσῃ τὸν πορθητὴν καὶ οὐ μόνον ἀπέστη τοῦ κυριαρχικοῦ δικαιώματος τοῦ χαράττειν νομίσματα καὶ τοῦ μνημονεύεσθαι ἐν ταῖς δημοσίαις προσευχαῖς ἐφ' ἅπαν τὸ κράτος αὐτοῦ, ἀλλὰ παρεχώρητε καὶ τὴν μέχρι τοῦδε πρωτεύουσαν αὐτοῦ Ἐφεσον, μεταθείς αὐτὴν εἰς Θύραν, ὀνομαστὴν νῦν ἐπὶ τοῖς τάπησι καὶ βαμβακίνοις ὑφάσμασι. Πλὴν τῶν περὶ τὸ Ἀἰδίν χωρῶν συνεχωνεύθησαν ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κράτει καὶ αἱ τοῦ Σαρουχάν καὶ Μεντεσέ, ὧν οἱ ἡγεμόνες ἐξήτησαν καὶ εὖρον καταφύγιον παρὰ τῷ Κιουτουρούμ Βαγιαζήτ, τουτέστι Βαγιαζήτ τῷ Χωλῷ, ἡγεμόνι τῆς Καστεμόνης καὶ Σινώπης.

Ὁ Ἰλδिरὺμ ἐσχημάτισεν ἐκ τῶν νέων κτήσεων νομὸν

(1) Πηρυμέτης, Βιβλ. Ε', Κεφ. 24, σ. 298, καὶ Κεφ. 23, σ. 293. Ἡ τελευταία θήσας τῆς πόλεως τούτης εὐρίσκεται ἐν Χαλκοναυλῇ, Βιβλ. Α', σ. 20, καὶ Δούκα, Βιβλ. Δ', σ. 7.

(2) Ἡρόδ. Βιβλ. Ε', Κεφ. 31, Μάνερτ, Βιβλ. Α', Κεφ. 31, σ. 305.

(σανδζάκ), ὃν ἔδωκε τῷ υἱῷ Ἐρτογρούλ (Ζ). Οὕτως ἐκ τῶν δέκα ἡγεμονιῶν τῶν σχηματισθεισῶν ἐκ τῶν λειψάνων τοῦ σελτσουκιχοῦ βασιλείου ἑπτὰ ἤδη κατεβρόχθισε τὸ χάσμα τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας· πρὸς ἄρκτον δὲ καὶ πρὸς μεσημβρίαν τῆς μικρᾶς Ἀσίας μόνον ὁ ἡγεμὼν τῆς Καστεμόνης καὶ ὁ τῆς Καραμανίας ὠλιγώρουν ἐτι τῆς δυνάμεως τῶν Ὀθωμανῶν. Κατὰ τοῦτου, πρὸς ὃν ἀπὸ τῆς ἀνανεωθείσης ὑπὸ τοῦ Ὁρχάν εἰρήνης διέκειτο φιλικῶς ὁ Βαγιαζήτ, ἐγένοντο αἰτιάσεις ὑπὸ τῶν ὑποτελῶν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀμιδῆς. Ὁ Βαγιαζήτ, καθυποτάξας ὁλοσχερῶς τὸ Κερμιὰν καὶ τὸ Τεκχέ καὶ ἀναθεῖς τῷ Φιρούζ Βέγῃ τὴν διοίκησιν τοῦ γέου τούτου νομοῦ, ἐπορεύθη ἐπὶ τὴν Καραμανίαν, ἧς ὁ ἡγεμὼν Ἀλαεδδὶν κατέφυγεν εἰς τοὺς βράχους τῆς Πετραίας Κιλικίας. Ὁ Βαγιαζήτ ἐπολιόρχησε τὸ Ἰκόνιον, πολιορκηθὲν ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Μουράτ μετὰ τῆς αὐτῆς ὑπὲρ τῶν κατοίκων τῆς χώρας προσοχῆς καὶ μετὰ τῆς αὐτῆς αὐστηροτάτης πειθαρχίας, τῆς διεγειράσης ἄλλοτε τὰς δυσαρεστήσεις τῶν ἐπικούρων σερβικῶν στρατευμάτων· ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἐθάῤῥησαν ἐκ τούτου, ὅπως σιταγωγῶσι πρὸς τὸ ὀθωμανικὸν στρατόπεδον· λαμβάνοντες δὲ τὴν τιμὴν τῶν τροφῶν, παρεπέμποντο χάριν ἀσφαλείας ὑπὸ τσαουσῶν. Διὰ τοιαύτης χρήσεως προσελκόμεναι αἱ καραμανικαὶ πόλεις Ἀκσεχέρ, Νίγδε ⁽¹⁾ καὶ Ἀκσεράϊ ⁽²⁾ παρεδίδοντο ἐκουσίως, ἡ δὲ διοίκησις αὐτῶν ἀνετέθη τῷ βεγλέρβεγῃ Τιμουρτάς. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Καραμανίας, ὅπως μὴ ἀπολέσῃ ἅπασαν τὴν ἐπικράτειαν, ἐθυσία-

(1) Ἡ ἀρχαία Καδύνη, Τξιχαννουμάς; σ. 613, καὶ Ἑβλίας.

(2) Ἡ ἀρχαία Ἀρχελαί; κατὰ Μάννερτ, Δ', 2, σ. 192.

σε μέρος αὐτῆς· ὥστε συνωμολογήθη εἰρήνη ἐπὶ τῇ βή- 1390
τρα ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι ὁ ποταμὸς Τζεαρσενβέ ἔσται τὸ με-
ταξὺ τῶν ὀθωμανικῶν καὶ καραμανικῶν χωρῶν με-
θόριον (H).

Ἀποκαταστήσας τὴν τάξιν καὶ ἡσυχίαν ἐν Ἀσίᾳ ὁ Βα-
γιαζήτ Χάν, ἐτράπη πανστρατιᾷ πρὸς τὴν Εὐρώπην. Πρὶν
δὲ ἢ ἐπιχειρήσῃ τι, ὠχύρωσε τὴν κλεῖδα τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐν
Εὐρώπῃ πόλεων, τὴν Καλλίπολιν, καταστραφεῖσαν πρότε-
ρον ὑπὸ τῶν Κατελάνων καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν Ὀθωμανῶν,
καὶ ἀνήγειρεν ὄρμον ἀσφαλῆ ὑπὲρ τῶν τριτηρῶν καὶ ὑπερμε-
γέθη πύργον πρὸς ἀντιπαράταξιν τῶν προσβολῶν τῶν ἐχ-
θρῶν (1). Σύναμα δὲ ἀποβλέψας εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος,
τὸ Βυζάντιον, τὴν Βοσνίαν, Οὐγγρίαν καὶ Βλαχίαν, ἀπή-
τησε παρὰ τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος τὸν κατὰ τὰς
συνθήκας φόρον καὶ ἐπικουρίαν, ὁ δὲ διάδοχος καὶ σύνθρο-
νος Μανουὴλ ἀπῆλθεν εἰς τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον, ὡς
σύμμαχος καὶ ὑποτελῆς, μετὰ ἑκατὸν ὀπλιτῶν (2). Ὁ
σουλτάνος ἐκώλυσε τὴν ἐξ Ἀσίας εἰς τὰς νήσους Λέσβον,
Χίον, Λῆμνον καὶ Ῥόδον σιτοπομπίαν· ἐκπέμψας δὲ εἴτα
κατὰ τῆς Χίου ἐξήκοντα μακρᾶς νῆας, ἐνέπρησε τὴν τε
πόλιν καὶ τὰς πέριξ κώμας, αἵτινες μετὰ ὀγδοήκοντα καὶ
τέσσαρα ἔτη ἀπὸ τῆς πρώτης τουρκικῆς κατὰστροφῆς (3)
ἐξῆλθον τῶν ἐρειπίων, κατέστρεψε δὲ καὶ τὴν Εὐβοίαν καὶ
μέρος τῆς Ἀττικῆς. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης, ὅστις ὑπο-
στρατευόμενος τῷ Βαγιαζήτ, ἀνέβη μόνος μετὰ τοῦ υἱοῦ
εἰς τὴν πόλιν Φιλαδέλφειαν, διενόηθη ἤδη βραδύτερον τοῦ

(1) Δούκας, Δ', σ. 7.

(2) Δούκας, Η', σ. 21.

(3) Τῷ 1307. Ὁρ. ἀνωτέρω.

δέοντος τὴν ὑπεράσπισιν τῆς πρωτεύουσας αὐτοῦ διὰ νέων ὀχυρωμάτων· ἐπειδὴ δὲ ὑπῆρχεν ἑλλειψις λίθων, κατηδάφισε τρεῖς ἐκ τῶν λαμπροτάτων ναῶν, ἧτοι τὸν τῶν Ἀγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων, ἀνεγερθέντα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μαρκιανοῦ ⁽¹⁾, τὸν τῶν Ἀγίων Πάντων, κτισθέντα ὑπὸ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, καὶ τὸν τοῦ Ἀγίου Μωκίου, ὃν ἔκτισεν ὁ Μέγας βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, καὶ ἐκ τῶν μαρμάρων τῶν ναῶν τούτων ἀνήγειρε παρὰ τὴν χρυσοῦν Πύλιν δύο μεγάλους τετραγώνους πύργους ⁽²⁾· ἐπὶ τῶν θομελίων δὲ τούτων ὑψοῦνται οἱ δύο μέγιστοι καὶ κάλλιστοι τῶν ἐπτὰ ὀνομαστῶν Πύργων. Ὁ Βαγιαζήτ, μόλις ἀφικόμενος τότε εἰς Προῦσαν ἐκ τῆς εἰς Ἀσίαν ἐκστρατείας καὶ παρασκευαζόμενος ἵνα περαιωθῇ εἰς Εὐρώπην, ἐκέλευσεν ἐκ Προῦσης, ὅπου ὁ Μανουήλ ὑπηρέτει ἐν τῇ αὐλῇ, τὸν αὐτοκράτορα ἵνα κατεδάψῃ τὰ ἀνεγερθέντα νέα ὀχυρώματα, εἰ μὴ ἐπεθύμει ἰδεῖν ἐπανερχόμενον τὸν υἱὸν Μανουήλ τετυφλωμένον. Ὁ γέρον αὐτοκράτωρ ὑπήκουσεν ἀσπαίρων περὶ τῆς ζωῆς τοῦ υἱοῦ, ἀπεβίωσε δὲ ἐκ τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀνίας. Μαθὼν ὁ ἐν Προῦσῃ διάδοχος τοῦ θρόνου συγχρόνως τὴν κατεδάφισιν τῶν πύργων καὶ τὴν τελευτὴν τοῦ πατρὸς, ἀπέδρα εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ δὲ Βαγιαζήτ, μαινόμενος κατὰ τῶν οἰκείων, οἷς ἀνετέθη ἡ φρούρησις τοῦ Παλαιολόγου, καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ Μανουήλ, ἀνήγγειλε πρὸς τοῦτον, ὅτι τοῦ λοιποῦ καθῆς διακασεῖ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰς ὑποθέσεις τῶν ἀληθινῶν πιστῶν· διότι ἦν ἄδικον ἵνα οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐρ-

(1) Μαυρικίου, κατὰ τὸν Δούκαν, ΙΓ', σ. 24.

(2) Δούκας, Κεφ. ΙΓ', σ. 23. Κωνσταντινούπολις καὶ Βόσπορος, Α', σ. 86, ἔχει τῆς Ἐγίρας 53 (672).

χόμενοι μουσουλμάνοι δι' ἐμπορικὰς καὶ ἄλλας ὑποθέσεις δικάζονται ὑπὸ τῶν δικαστηρίων τῶν ἀπίστων (Θ). ἐπὶ τέλους ἔλεγε τῷ αὐτοκράτορι, «εἰ οὐ βούλει ποιῆσαι καὶ δοῦναι ὅσα σοὶ προστάττω, κλείσον τὰς θύρας τῆς πόλεως καὶ βασιλεύει ἐν μέσῳ αὐτῆς· τὰ δὲ ἐκτὸς αὐτῆς ἐμὰ πάντα εἰσὶ» (1). Μετὰ τὴν ἀγγελίαν ἀμέσως στρατὸς ἐπεραιώθη ἀπὸ Βιθυνίας εἰς Θράκην, καταστρέφων πάντα τὰ χωρία ἀπὸ Πανίδου μέχρι τῶν τειχῶν αὐτῆς τῆς πόλεως καὶ ἄγων τοὺς κατοίκους εἰς δουλείαν.

Ἀπὸ τοῦδε ἤρξατο ἡ πρώτη ἐπταετὴς τουρκικὴ πολιορκία, ἡ μᾶλλον ὁ πρῶτος ἀποκλεισμός τῆς Κωνσταντινουλίδος, ἥτις ἐπτάκις ἐπολιορκήθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ἀπαξ δὲ ἐπὶ ἐπτὰ ὅλα ἔτη κατετρύχετο ὑπὸ τῶν αὐτῶν, οἵτινες ἐδῆλουν τὰ ἐκτὸς τῶν τειχῶν. Ὁ πλεονάζων ὀθωμανικὸς στρατὸς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, Βλαχίαν, Βοσνίαν καὶ Οὐγγρίαν. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας Μύρξας ὠμολόγησεν ἑαυτὸν ὑπῆκοον καὶ φόρου ὑποτελεῖν τοῦ νικητοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου ἡ Βλαχία ἐνεγράφη ὡς δασμοφόρος ἐν τοῖς καταλόγοις τῆς Πύλης (2). Τῷ αὐτῷ ἔτει, 1391 ἐν ᾧ ὁ Τοκατμὶς, Χάν τῆς μεγάλης Ταταρίας, κατεστράφη ἐντελῶς ὑπὸ τοῦ Τιμούρ Χάν σὺν τῷ βασιλείῳ αὐτοῦ, ἐγένετο καὶ ἡ μετανάστευσις τῶν Τατάρων τῆς Κιπτσάκης εἰς ἀμφοτέρας τὰς ὀχθὰς τοῦ Δουνάβεως, τουτέστι πρὸς τὴν Βεσσαραβίαν καὶ Δοβρουζικὴν Ταταρίαν. Μέρους τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, καταλύσαν τὴν Βοσνίαν, ἔστη παρὰ τῇ Ναγλαζίντζη. Ἀλλὰ τῇ παρακλήσει τοῦ Δαβισίου, διαδόχου

(1) Δούκας, II', σ. 25.

(2) Mouradjea d' Olsson, πέντε τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, πύλ. Γ', σ. 438· κατὰ τὸν Ῥωστούλ Ἐβέρ 937 (1390).

τοῦ Ζάρκου ὁ Γόικος Μαναρβίτιος, ἡγούμενος τῶν ἐπικου-
ρικῶν οὐγγρικῶν στρατευμάτων, ἔστησε τὴν πορείαν τοῦ
τουρκικοῦ στρατοῦ. Μοῖρα δὲ τοῦ στρατοῦ τούτου εἰσβα-
λοῦσα εἰς Συρμίαν, συνῆψε μάχην ἐν Ναγὺ Ὀλός ἢ
Φραγκοβίλλῃ πρὸς τοὺς Οὐγγρους, ὧν ἦρχεν ὁ Ἰωάννης
δὲ Μαρότ (1). ἑτέρα δὲ μοῖρα κατέλαβε τὸ Γαλαμβόζ καὶ
πᾶσαν τὴν χώραν τοῦ Μαχόβου, ἕως Πέτρος ὁ Περηνὺ,
ἀναγκάσας αὐτὸν εἰς ὑποχώρησιν, ἀνεκτήσατο τὸ φρούριον
τοῦ Γαλαμβόζ, κείμενον ἐπὶ ὑψηλοῦ ὄρους παρὰ τὴν ὄχθην
τοῦ Δουνάθως τὴν πρὸς Σερβίαν (2). Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ
εἰς Οὐγγρίαν πρώτη εἰσβολὴ τῶν Τούρκων μετὰ ἀτελε-
σφόρητον πρεσβείαν τοῦ βασιλέως Σιγισμούνδου πρὸς τὸν
Βαγιαζήτ· μετὰ τέσσαρας δὲ ἑκατονταετηρίδας τὰ μεταξὺ
τῆς Οὐγγρίας καὶ Τουρκίας ὅρια ὠρίσθησαν ὑπὸ τῆς εἰρή-
νης τοῦ Σιστόβου.

1392 Τῷ ἐπιόντι δ' ἔπει ὁ Σιγισμούνδος ἐστράτευσεν εἰς Βουλ-
γαρίαν ἐπὶ τοὺς συμμαχήσαντας πρὸς τὸν Μύρξαν Τούρ-
κους, οὓς νικήσας ἐκυρίευσσε μετὰ ἐπίπονον πολιορκίαν
τῆς Μικρᾶς Νικοπόλεως, φρουρίου παρὰ τὸν Ἰστρον χει-
μένου. Ἀλλ' ἡ ὑπερτέρα δύναμις τῶν Τούρκων ἠνάγκασεν
αὐτὸν εἰς ἀποχώρησιν, ὁ δὲ Βλάσιος Ξερῆς ἔσωσε τὸν βα-
σιλέα ἐν μὲν τῷ πολέμῳ ἀπὸ τοῦ ξίφους σπαῆτινος, ἐν δὲ
τῇ φυγῇ ἀπὸ τοῦ λιμοῦ (3). Ἐπὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης
ὁ βασιλεὺς Σιγισμούνδος ἠράσθη σφοδρῶς ἐν τῇ κομητείᾳ
ταύτῃ Οὐνυάδῃ τῆς εὐειδοῦς Ἐλισάβετ Μορσινάου (4). Ἐκ
τοῦ ἔρωτος δὲ τούτου ἐγεννήθη Οὐνυάδης ὁ Μέγας, ὅστις

(1) Ἐγγελλος, Ἱστορία τῆς Σερβίας, σ. 319.

(2) Αὐτόθι.

(3) Ἐγγελλος, Ἱστορ. τῆς Οὐγγρίας, Τόμ. Β', σ. 568.

(4) Αὐτόθι καὶ Ἱστορ. τῆς Βλαχίας.

εὐτυχῆς ἐν τοῖς κινδύνοις ἐπὶ τε τοῦ θρόνου καὶ ἐν ταῖς ἐκστρατείαις διέπρεψεν ἐπὶ τοῖς κατὰ τῶν Τούρκων ἀνδραγαθήμασι καὶ ταῖς νίκαις.

Τοῦ Βαγιαζήτ ἀντιτασσομένου τοῖς πολεμίοις πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης, ὁ ἡγεμὼν τῆς Καραμανίας ἐστασίασεν ἐν Ἀσίᾳ· διὰ προσβολῆς δὲ αἰφνιδίας εἰσέβαλε μέχρι τῆς Ἀγκύρας καὶ Προύσης καὶ ἡχμαλώτευσε μάλιστα τὸν βεγλέρβεγην Τιμουρτάς. Αὐτὸς ὁ Βαγιαζήτ ἐστράτευσεν ἐπ' αὐτόν· ἀπέπεμψε δὲ τὴν πρεσβείαν τῆς Καραμανίας, ἐλθοῦσαν εἰς Προῦσαν, ὅπως ἐπικληθῇ εἰρήνην καὶ συγγνώμην, ἀποκριθεὶς, ὅτι μόνον τὸ ξίφος δύναται κρίνειν. Τῷ τότε τὸ ξίφος ἔκρινεν ὑπὲρ τῶν Ὀθωμανῶν ἐπὶ τοῦ μεγάλου πεδίου τοῦ Ἀκτσάι, ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Κερμιάν (Ι), ὅπου ὁ ἡγεμὼν τῆς Καραμανίας Ἀλαεδδὶν, αἰχμαλωτισθεὶς μετὰ τῶν δύο υἱῶν Ἀλῆ καὶ Μωάμεθ, παρεδόθη τῷ ἐχθρῷ αὐτοῦ Τιμουρτάς, ἵνα φυλάττῃ αὐτόν. Ὁ Ἀλαεδδὶν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου, ἅμα μαθὼν τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Βαγιαζήτ, ἀπήλλαξε τῆς αἰχμαλωσίας αὐτόν καὶ ἀπέπεμψε μετὰ βαρυτίμων δώρων ἄλλὰ διὰ ταῦτα οὐδόλως συνδιηλλάγη πρὸς τὸν Τιμουρτάς· διότι οὗτος, μόλις λαβὼν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὸν Ἀλαεδδὶν, ἀπηγχόνησεν αὐτόν ἄνευ διαταγῆς, μάλιστα δὲ ἐναντίον τῆς θελήσεως τοῦ Βαγιαζήτ. Ὁ δὲ, καὶ περ ἀγανακτῶν, τοῦλάχιστον κατὰ τὸ φαινόμενον, ἤκουσεν εὐμενῶς ὅμως τῆς ἀπολογίας τοῦ βεγλέρβεγην, στηριζομένης ἐπὶ πολιτικῶν λόγων, καὶ παρέσχεν αὐτῷ συγγνώμην, σκεφθεὶς, ὅτι ἡ ἀπώλεια ἡγεμόνος οὐκ ἦν τοσούτῳ σπουδαία, ὅσῳ ἡ ἀπώλεια ἡγεμονίας (ΙΑ). Ἡ ἀρχὴ δὲ αὕτη ἐδικαίωσε πλεονάκεις ἐν τοῖς ἐξῆς τὸν ἐκ προσταγῆς τῶν σουλτάνων θάνατον τῶν ἡττηθέντων ἡγεμόνων καὶ φονευθέντων. Παραχρῆμα ὑπετάγησαν αἱ πόλεις Ἰκόιον,

Ἀκσεχέρ, Ἀκσεράϊ καὶ Λαρέντα, καὶ πᾶσα ἡ Καραμανία συνεχωνεύθη ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ.

Ὑποτάξας ὁ Βαγιαζήτ τὴν μεσημβρινὴν Μικράν Ἀσίαν, ἐστράτευσε πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς βορρᾶν, ὅπως διέλθῃ τὰς χώρας ταύτας ὡς πορθητῆς, ὡς τὰς μεσημβρινὰς καὶ δυτικάς. Τῆς ἀνατολικωτάτης ἐπὶ χερσονήσου τοῦ νομοῦ τῆς Σεβαστείας, μεταξὺ τῆς πόλεως ταύτης καὶ τῆς Καισαρείας, ἐβατίλεψε τότε ὁ Ἀχμέτ Καζή Βουρχανεδδίν (ὁ δικαστής, ἀπόδειξις πίστεως), ὅστις διαπρέπων ἐπὶ παιδείᾳ καὶ πολιτικῇ δεινότητι, ἱδρύσει τὸ κράτος αὐτοῦ ἐνταῦθα ἐπὶ τῶν λειψάνων πολλῶν ταταρικῶν φυλῶν, ἄλλοτε ὑποτεταγμένων τοῖς ἀπογόνους τοῦ Τζιγγιτχάν. Προσεγγίζοντος δὲ τοῦ Βαγιαζήτ, ἀπεχώρησεν εἰς τὰ ὄρη τοῦ Χαρπούρτ (IB), ὅπου ὁμῶς ἐπιδραμὼν ἐπ' αὐτόν ὁ Καρα Ὀσμάν, ἄλλως Καρα Ἰουλούκ καλούμενος, ὁ κύριος τῆς νέας δυναστείας Βαϊενδέρ, ἡ τοῦ λευκοῦ κριοῦ, ἐνίκησε καὶ ἐφόνευσεν αὐτόν. Ὁ Βαγιαζήτ, χαίρων ὅτι εὔρειν ἐν τῇ δυναστείᾳ τοῦ Βαϊενδέρ βοηθὸν μαχόμενον πρὸς τοὺς ἐχθρούς τῶν Ὀθωμανῶν (II), ἐπεθύμησε κατ' ἀρχὰς καταλιπεῖν τῷ υἱῷ τοῦ Βουρχανεδδίν Σεϊνὸλ — Ἀαβιδίν τὰς χώρας τοῦ πατρός· ὅτε ὁμῶς οἱ ἐγκριτοὶ τῆς χώρας ἐνόμισαν συνελθόντες ἵνα πέμψωσι τὸν νέον ἡγεμονόπαιδα πρὸς τὴν Νατιρεδδίνβεγην, συγγενὴ αὐτοῦ καὶ ἡγεμόνα τῆς ὁμόρου δυναστείας τοῦ Σουλκάρδ, καὶ προσενέγκωσι τῷ Βαγιαζήτ τὴν κατοχὴν τῆς χώρας, οὗτος εὐχαρίστως ἐδέξατο τὴν προσφορὰν, καὶ οὕτω κατέλαβε τὰς πόλεις Σεβάστειαν, Τοκάτ καὶ Καισάρειαν.

Πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν τοῦ μέρους τούτου τῆς ἀρχαίας Καππαδοκίας κεῖται ὁ νῦν νομὸς τῆς Καστεμόνης, περιλαμβάνων ἅπασαν σχεδὸν τὴν ἀρχαίαν Παφλαγονίαν. Ἐνταῦθα μικρὸν μετὰ τὴν πτώσιν τῆς αὐτοκρατορίας τῶν

Σέλτσούκων, ὁ τελευταῖος γόνος τοῦ οἴκου τούτου διεπρά-
 ξατο ἐν ταῖς χώραις ταύταις αἰσχροῦν πειρατεῖαν· ἤδη δὲ
 μετ' αὐτοῦ ἡ εὐθὺς μετ' αὐτόν, ἤρξαν ἐνταῦθα οἱ υἱοὶ τοῦ
 Ἰσφενδιάρ. Ἐξ αὐτῶν ὁ Κιοτουρούμ Βαγιαζήτ (ὁ Χωλός),
 βασιλεύων τότε, οὐκ ἠδύνατο ἀντιστῆναι πρὸς Βαγιαζήτ
 τὸν Ἰλδिरίμ. Ἐπειδὴ δὲ τῶν πρώτων πόλεων τῆς Καστε-
 μόνης, Σαμφούντος, Τζανίκ καὶ Ὀσμαντζίκ μετὰ τῶν
 πλουσίων χαλκωρυχείων (ΙΔ) ἐκυρίευσεν ὁ δορικτῆτωρ,
 Βαγιαζήτ ὁ Χωλός κατέφυγεν εἰς τὴν ἐσχατιὰν τοῦ βα-
 σιλείου αὐτοῦ, ἔχουσαν φρούριον καὶ λιμένα, εἰς Σινώπην,
 ὅθεν διεπραγματεύθη πρὸς τὸν νικητὴν. Ὁ δὲ Βαγιαζήτ
 κατέλιπε μὲν αὐτῷ τὴν Σινώπην μετὰ τῶν περιχώρων, ἀ-
 πήτησεν ὅμως ἵνα παραδῷ αὐτῷ τοὺς υἱοὺς τῶν ἡγεμό-
 νων τοῦ Μεντεσέ καὶ Ἀϊδίν· ἀλλ' οὗτοι κατέφυγον πρὸς
 τὸν Τιμούρ, πρὸς ὃν μετ' οὐ πολὺ κατέφυγε καὶ αὐτὸς ὁ
 Ἰσφενδιάρ.

Τῆς Καστεμόνης ἡ διοίκησις παρεδόθη τῷ Σουλεϊμάν.
 Ἡ χώρα αὕτη, οὐσα τὸ μεταλλεῖον πάσης τῆς ὀθωμανικῆς
 αὐτοκρατορίας, διαπρέπει ἐπὶ πολλαῖς φυσικαῖς καὶ τεχνι-
 καῖς καλλοναῖς. Ἡ πρωτεύουσα Καστεμόνη (ΙΕ), ἐξέχουσα
 ἐπὶ πολλοῖς τεμένεσιν (ΙϚ), ἐξειργάζετο ἄλλοτε μέρος τῶν
 πλουσίων προσόδων τῶν ὁμόρων μεταλλείων εἰς χαλκᾶ
 ἀγγεῖα ⁽¹⁾, ἀλλὰ νῦν οὐδεμίαν ἔχει χειροτεχνίαν, εἰ καὶ
 οἰκεῖται ὑπὸ δώδεκα χιλιάδων Τούρκων, τριακοσίων Ἑλ-
 λήνων καὶ πεντήκοντα οἰκων Ἀρμενίων ⁽²⁾. Ἡ πόλις κεί-
 νη ἐν φάραγγι, ἐχούσῃ ἐν τῷ μέσῳ ἀπότομον βράχον, ἐφ'
 οὗ ὑπάρχει ἰσχυρὸν φρούριον, ἀνῆκον ἄλλοτε τοῖς Κομνη-

(1) Τζιχνουμάς, σ. 618.

(2) Mackinner, σ. 282.

νόις, ὕστερον δὲ τοῖς Τουρκομάνοις (IZ), ἔστι δὲ ὁ τά-
φος ἁγίου τινὸς καὶ πατρὶς πολλῶν ποιητῶν (IH) καὶ
τῆς ποιητρίας Σεινέβ. Τὸ Τζάνικ, ἡ ἀρχαία πρωτεύουσα
τῶν Τζάνων, ὧν τὸ ὄνομα σώζεται καὶ ἐν τῇ νῦν ὀνο-
μασίᾳ τῆς χώρας, περιβόητός ἐστιν ἐπὶ τῇ τραχύτητι
τῶν ὁρέων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς διεσπαρμένων Τουρκομά-
νων. Ἡ δὲ Σαμφοῦς, ἡ πάλαι Ἀμισός, ἀποικισθεῖσα
τὸ πρῶτον μὲν ὑπὸ τῶν Μιλησίων, ὅτε ἐκράτουν τῆς
Καππαδοκίας, εἶτα δὲ ὑπὸ Ἀθηναίων ἀποίκων, μετὰ
ταῦτα βασιλευθεῖσα καὶ ἐξωραϊσθεῖσα ὑπὸ πολλῶν βασι-
λέων, ἰδίᾳ δὲ ὑπὸ τοῦ Εὐπάτορος καὶ Μιθριδάτου, κα-
ταληφθεῖσα ὑπὸ Λουκούλλου μετὰ κρατερὰν πολιορκίαν,
εἶτα ὑπὸ τοῦ Φαρνάκου, κηρυχθεῖσα ἐλευθέρα ὑπὸ Ἰου-
λίου Καίσαρος, ὑποταγείσα πάλιν ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου εἰς
βασιλεῖς, κακωθεῖσα ὑπὸ τοῦ τυράννου Στράβωνος, ὑπὸ
δὲ τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου μετὰ τὴν ἐν Ἀκτίῳ νίκην
οὐ μόνον ἀπελευθερωθεῖσα, ἀλλὰ καὶ καταστᾶσα κυρίαρ-
χος πασῶν τῶν πόλεων τοῦ Εὐξείνου ⁽¹⁾, ὕστερον δὲ οὖσα
ἐκ τῶν πρώτων πόλεων τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Κομνη-
νῶν ἐν τῷ Πόντῳ, καὶ τέλος περιελθοῦσα ἀπὸ Βαγιαζήτ
τοῦ Χωλοῦ εἰς Βαγιαζήτ τὸν Κεραυνόν, οἰκεῖται νῦν μόνον
ὑπὸ δισχιλίῳν περίπου κατοίκων καὶ περιέχεται ὑπὸ τει-
χῶν ἡμιπτῶτων ⁽²⁾. Οἱ ναυτικοὶ Τοῦρκοι τιμῶσι τὰ μάλι-
στα τὴν πίσσαν, τὴν ῥητίνην, τὰ σχοινία καὶ τοὺς κάλως
αὐτῆς. Πρὸς ἀνατολὰς τῆς Ἀμισοῦ κεῖται τὸ πεδῖον Φανα-
ροίας, δι' ἧς ῥέει ὁ Ἴρις (IO), ἀπωτέρω δὲ τὸ τῆς Θεμισκύ-
ρας (K), δι' ἧς διέρχεται ὁ Θερμῶδων, καθέδρα τῶν Ἀμα-

(1) Στράβων, Ζ'.

(2) Machinner, σ. 340.

ζόνων. Παρά τὸν Ἴριν (νῦν Τζεχαρσενβесоῦ, ἥτοι ὑδωρ τῆς τετράδης) κεῖται ἡ Ἀμασεια, ἥς τὸ ὄνομα λίαν παραδόξως ἐσώθη ἄθικτον μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, διελθὼν διὰ τοσούτων αἰώνων καὶ διὰ τοῦ στόματος τοσούτων βαρβάρων λαῶν. Ἡ πόλις αὕτη, ἣν ἀφεῖλον ἀπὸ μὲν τῶν Ἑλλήνων οἱ Δανησμένδαι, ἀπὸ δὲ τούτων οἱ Σελτσοῦκοι, ἀπὸ δὲ τούτων οἱ Ἰσφενδιάρ καὶ ἀπὸ τούτων οἱ Ὀθωμανοί, ἀξιομνημόνευτός ἐστιν ἐπὶ τοῖς ἐρειπίοις τοῦ ἀρχαίου φρουρίου τῶν βασιλέων, τοῖς πετροτόμοις τάφοις αὐτῶν ⁽¹⁾, τοῖς ἀρχαίοις ὑδραγωγείοις καὶ τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Ἰσφενδιάρ. Ἐνεκα τηλικούτων προτερημάτων ἐκαλεῖτο συνήθως Βαγδάτ τοῦ Ρούμ.

Εὐθὺς μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰλδιρίμ γενομένην ἄλωσιν τὸ φρούριον τῆς Ἀμασειας ἀντέστη ἐπὶ ἑπτὰ μῆνας πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ Τιμοῦρ, ὅστις ἔλυσεν ἐξ ἀνάγκης τὴν πολιορκίαν. Κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους δὲ χρόνους ἐπὶ τῶν ἐπαναστάσεων τοῦ Καραγατζῆ καὶ Καρασαῖτ ἐγένετο ἡ ἀσφαλὲς ἀποθήκη πάντων τῶν κινητῶν ἀγαθῶν τῶν περιχώρων. Ἐκ τῶν πολλῶν τεμενῶν τὰ μάλιστα διαπρέπει τὸ τοῦ Βαγιαζήτ, οὐχὶ Βαγιαζήτ τοῦ Α' τοῦ Κεραυνοῦ, ἀλλὰ Βαγιαζήτ τοῦ Β' τοῦ Θεοσεβοῦς, ἔχον ἑκτασιν ἑκατὸν τετραγωνικῶν ποδῶν, ἐπὶ ταῖς κορυφαῖς ξυλίναις γλυφαῖς τοῦ ἁμβωνος τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ἐπὶ τῷ ὅλῳ αὐτοῦ. Ὁ αὐτὸς ἡγεμὼν ἀνήγειρε καὶ τάφον τοῦ Σέχη Πίρ Ἠλίας, εἰς ὃν πολλοὶ θαμίζουσι χάριν προσκυνήσεως. Ὁ σέχης οὗτος, ὢν σύγχρονος Βαγιαζήτ τοῦ Κεραυνοῦ καὶ φίλος τοῦ Τιμοῦρ, κατοικῶν τότε ἐν Ἀμασειᾷ, ἐτάφη ἐν τῇ ψυχαγωγικῇ τοποθεσίᾳ Σουβαγιδιέ παρὰ τὸ μονα-

(1) Morier's first journey, σ. 52.

στήριον τοῦ Χαλδέτη, τὸ ὑπὸ Βαγιαζήτ τοῦ Β' ἀνεγερ-
θέν. Μικρὸν ἀπωτέρω ὑπάρχει ὁμοιος τάφος, εἰς ὃν θα-
μίζουσιν οἱ μουσουλμάνοι, ὁ τοῦ γαμβροῦ καὶ διαδόχου
τοῦ σέχη 'Αβδουρράχμάν Βέν Χασάν, ὅστις δεχθεὶς τὴν
ἐπίσκεψιν τῶν τριῶν υἱῶν Μουράτ τοῦ Β', ἐπέτρεψε τοῖς
δύο αὐτῶν ἵν' ἀσπασθῶσι τὴν δεξιὰν αὐτοῦ, πρὸς τοὺς πό-
δας δὲ τοῦ τρίτου Μωάμεθ, τοῦ μετὰ ταῦτα σουλτάνου,
προσπεσῶν, ἐκέτευσεν ἐνώπιον τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ ἵνα ἐπα-
γρυπνῇ ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῷ ἰσλαμισμῷ. Ὡς ἡ προ-
σοχὴ τῶν θεοσεβῶν ἐγείρεται ἐπὶ τῶν δύο τούτων τάφων,
οὕτως ἡ τῶν φίλων τῆς ποιήσεως πρὸ τοῦ τάφου τοῦ
ποιητοῦ Μουμίν, βεζύρου τοῦ ἡγεμόνος 'Αχμέτ, κυβερνή-
του τοῦ Βαγδάτ, μάλιστα δὲ ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς ποιητρίας
Μιχρί, τῆς Σαφουῦς τῶν 'Οθωμανῶν, ἥτις ἀφιέρωσε τῷ
ἔρωτι τὰ ποιήματα καὶ τὸν ἄγαμον, ἀλλ' οὐχὶ παρθενικόν,
βίον αὐτῆς (ΚΑ). Αἱ εὐερεῖς Τουρκομάνοι τῆς 'Αμασείας,
αἱ κυρίως 'Αμασεώτιδες τῆς Μικρᾶς 'Ασίας, εὐρίσκουσιν
ἄφθονον τροφὴν ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς διηγήμασι καὶ παραστά-
σεσι τοῦ σινικοῦ δράματος ἐν τῷ μυθιστορήματι Φερχὰδ
καὶ Σιρίν, οὗ τὴν σκηνὴν ἡ ὀθωμανικὴ παράδοσις μεταφέρει
ἐνταῦθα καὶ τὸ ἀρχαῖον ὑδραγωγεῖον, ὡς τὸν ὑπὸ τοῦ
Φερχὰδ λιθοτομηθέντα ὀχετὸν χάριν τοῦ γάλακτος τῶν
ποιμνίων τοῦ Σιρίν, καὶ τὸν περίπατον Κανλί Βινάρ (αἰ-
ματηρὰ πηγὴ) ὡς τὸν τόπον, ὅπου ὁ Φερχὰδ, ἐξαπατη-
θεὶς ὑπὸ τῆς γραιας, ἀγγειλάσας τὸν θάνατον τοῦ Σιρίν,
ἀπέκτεινεν ἑαυτὸν διὰ τοῦ ἰδίου πελέκεως. Ὁ νέος οὗτος
μῦθος ἐστὶ ταῖς 'Αμασεώτεσιν ἀντὶ τοῦ ἀρχαίου τῶν ὁμόρων
'Αμαζόνων, περὶ ὧν οὐδὲν γινώσκουσι. Μετὰ τῆς 'Αμισοῦ
καὶ 'Αμασείας ἐστὶ τὸ μετ' αὐτῶν τρίγωνον ἀποτελοῦν 'Ο-
σμαντζίκ, πρωτεύουσα τῆς νεωστὶ ἀλούσης Καστεμόνης,
ἥτις παρεδόθη εἰς διοίκησιν τῷ ἡγεμονόπαιδι Σουλεϊμάν. Τὸ

Ὁσμαντζίκ κεῖται παρὰ τὸν Ἄλυν (Κιζιλϊρμάκ), ἐν πεδιάδι τερπνῇ καὶ εὐφώρῳ, παραγούσῃ οἶνον καὶ σῖτον (1). Πρὸ τῆς μεγάλης γεφύρας τοῦ ποταμοῦ τούτου, στηριζομένης ἐπὶ δέκα καὶ ἐννέα τόξων, δι' ὧν διέρχεται ὁ ποταμός, καὶ οὐσης ἐκ τῶν καλλίστων τοῦ ὀθωμανικοῦ βασιλείου, ἦν ἐκτίσας Βαγιαζήτ ὁ Β', ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ ἁγίου Βουρχανδεδέ (2). Ἀλλὰ πολλῶ ἐνδοξότερος αὐτοῦ ὑπάρχει ἐν τῷ Ὁσμαντζίκ ὁ τάφος τοῦ ἁγίου Κογιουνμπαμπά, ἥτοι πατρός κριοῦ, ἐταίρου τοῦ σέχη τῶν γενιτσάρων Χατζή Βεκτάς· ἐκλήθη δ' οὕτως, ἐπειδὴ οὐδόλως ἐλάλει, πεντάκις δὲ τῆς ἡμέρας ἐν ταῖς ὥραις τῆς προσευχῆς ἐβληχᾶτο ὡς τράγος. Ὁ σουλτάνος Βαγιαζήτ ὁ Β', ἐπικαλούμενος καὶ αὐτὸς Θεοσεβής ἢ ἅγιος, ἀνῆγειρε τῷ ἁγίῳ τούτῳ, ἐπιφανέντι αὐτῷ κατ' ὄναρ, μεγαλοπρεπῆ τάφον καὶ μοναστήριον μετὰ ἱππῶνων, ἐστιατορίων καὶ πολλῶν θαλάμων πρὸς ὑποδοχὴν καὶ ἀδάπανον συντήρησιν τῶν ὁδοιπόρων. Ἔστι δὲ τῶν κομψοτάτων καὶ πλουσιωτάτων μοναστηρίων τοῦ βασιλείου (ΚΒ).

Ὁ Βαγιαζήτ, ἐπαιρόμενος ἐπὶ ταῖς νίκαις καὶ ταῖς κτήσεσιν, ἤρξατο παραμελεῖν ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ βασιλείου. Καὶ δὴ πρῶτος τῶν ὀθωμανῶν ἡγεμόνων παρεβίασε τὸν νόμον τοῦ ἱσλάμ, τὸν ἀπαγορεύοντα τὸν οἶνον, ὠλιγώρησε τῆς πολυτελείας καὶ τῶν παρὰ φύσιν ἀσελγειῶν τοῦ μεγάλου βεζύρου Ἀλῆ Πασᾶ. Ἡ ἐκ Σερβίας γυνὴ (ΚΓ) αὐτοῦ ἐνέβαλεν αὐτῷ τὸ πρὸς τὴν οἰνοποσίαν πάθος. Πρὸς κορεσμόν αἰτχυρῶν ἐπιθυμιῶν ὁ βεζύρης ἐθέλχθη ὑπὸ τῶν πολλῶν χριστιανῶν νέων, οὓς μετεχειρίζετο ἀπὸ τοῦδε οὐ μόνον

(1) Morier's First Journey, σ. 352.

(2) Ἐβλ. Β', φύλ. 320.

νον ὡς νεοσυλλέκτους τῶν γενιτσάρων (ατζεμογλάν), ἀλλὰ τοὺς ἐξ αὐτῶν διαφέροντας τῇ ὠραιότητι καὶ εὐφυίᾳ ὡς παῖδας (ίτσογλάν) ἐν τῇ ἐσωτερικῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς αὐλῆς. Ἐντεῦθεν δὲ προήγοντο εἰς κτήσεις πλουσίων τιμαρίων καὶ τῶν πρώτων ἀξιομάτων τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς πολιτείας. Οὕτως εἰσέφρησεν εἰς τὴν ὀθωμανικὴν ἐπικράτειαν ἢ παρὰ φύσιν ἀσιατικὴ διαφθορὰ τῶν ἡθῶν, ἥ τις τὴν πρώτην εἰσαγωγὴν κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους οἱ μὲν Ἕλληνες ἀπεδίδοντο τοῖς Πέρσαις, οὗτοι δὲ τοῖς Ἕλλησι (ΚΔ)· ἐπενέμετο δὲ μετὰ τοσαύτης ἀκολασίας ἐκ τοῦ παραδείγματος τῶν σουλτάνων καὶ βεζυρῶν, ὥς καὶ ἐκ τοῦ τῶν νομομαθῶν, ὥστε ἐγένετο τὸ κύριον ἐλάττωμα τῆς αὐλῆς, τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ λαοῦ, καὶ τὸ κράτιστον ἐφόδιον τοῦ κτήσασθαι τιμὰς καὶ πλούτη, οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ κυρία αἰτία τῶν πρὸς τοὺς χριστιανοὺς πολέμων, ὧν ἡ λεία ἐσκόπει ἀναπληρῶσαι τὰς ἀραιουμένας τάξεις τῶν νεοσυλλέκτων καὶ παίδων διὰ νέας προσθήκης δυνάμεως καὶ ἡδονῶν. Εἰ δὲ καὶ ὁ νόμος τοῦ ἰσλάμ οὐδέποτε ἀνέχεται τοιαύτην αἰσχροτήτα, καταδικάζει δὲ αὐτὴν ὡς παρὰ φύσιν, ἀνέκαθεν ὁμῶς ἡ διαφθορὰ τοῦ τουρκικοῦ βασιλείου ὠλιγώρησε δημοσίᾳ τοῦ νόμου τούτου. Εἰ ἡ αἰσχρὰ παιδεραστία ἐλκει τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς Περσίας, ἡ κυρίως ἀπὸ τῆς Μηδίας, ὥς οὐδεὶς δύναται ἀμφιβάλλειν περὶ τούτου, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου (1) καὶ ἄλλων ἱστοριογράφων, αὕτη, στενότατα συνδεομένη μετὰ τῆς τρυφῆς τῶν ἐκτομιῶν, καὶ τὰ μακρὰ μυχδικὰ ἐνδύματα ἐξεθήλυναν

(1) Ἡρόδοτος, ΣΓ', 32. Σένεκας, Δ', Κεφ. 10, καὶ Ἅγιος Γερώνυμος, Βιβλ. Α'.

τούς Πέρσας. Οἱ Τοῦρκοι ὁμῶς ἔλαβον ἀνδρικώτερον καὶ ὠφελιμώτερον τῇ ἐπικρατεῖᾳ τρόπον· διότι κατήργησαν τὸν πανάρχαιον μηδικὸν σύνδεσμον τῆς παιδερασίας καὶ τῆς ἐκτομῆς, καὶ ἀποχωρίσαντες αὐτὰ, καθιέρωσαν τὸν μὲν πρὸς ὑπηρεσίαν τοῦ γυναικωνίτου, τὸ δὲ πρὸς τὴν τοῦ βασιλείου. Οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι ἐξέτεμον τοὺς ἀρίστους τῶν παίδων οὐ μόνον ὡς παρὰ φύσιν φρουροὺς τῶν γυναικωνιτῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς κορσεσμόν τῶν ἀκολασιῶν αὐτῶν, ἀμαρτάνοντες διττῶς κατὰ τῆς φύσεως, ἢτοι κατὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς γυναικὸς καὶ κατὰ τῆς ἀξίας τοῦ ἀνδρός. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐξήγγιζον τὸ παρὰ φύσιν τοῦτο ἐν τῷ Θηβαϊκῷ λόγῳ τῶν ἐρβρωμένων καὶ ἐν τῷ Μακεδονικῷ τῶν ἀθανάτων πρὸς ὑψηλότερον καὶ καθαρώτερον δεσμόν τῶν νέων ὑπὲρ ἐλευθερίας καὶ πατρίδος. Οἱ Τοῦρκοι ἐμιμήθησαν τὸν τελευταῖον τοῦτον δεσμόν, ἐξευτελιζόντες αὐτόν· ἀλλ' ἐκτὸς ὀλίγων, οἱ παῖδες ἔμενον ἄνδρες, τὸ δὲ σῶμα τῶν λευκῶν ἐκτομιῶν συνεπληροῦτο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μόνον ἐκ δούλων Γεωργιανῶν καὶ Κιρκασίων, οὐχὶ ὁμῶς Εὐρωπαίων. Ἕλληνες, Σέρβοι, Βούλγαροι καὶ Οὐγγροὶ παῖδες οὐκ ἐξετέμνοντο ὡς εὐνοῦχοι, ἀλλὰ μόνον περιτέμνοντο ὡς Μουσουλμάνοι· καὶ ἐξησκούντο ἐν τοῖς ὅπλοις, ἀφ' οὗ δ' ἐκορένουν τὰς ἡδονὰς τῶν κυρίων αὐτῶν, προήγοντο εἰς τὰ πρῶτα ἀξιώματα τῆς πολιτείας καὶ τοῦ στρατοῦ διὰ τῆς εὐνοίας καὶ ἐπιτηδεϊότητος. Ἐκ τῶν τοιούτων σχολείων ἐξῆλθον οἱ μέγιστοι ἄνδρες τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἐφ' ὅσον δὲ διήρκει ἡ ἐνιαύσιος στρατολογία τῶν χριστιανῶν παίδων καὶ αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Ὀθωμανῶν, ἔφερον κατὰ πᾶν ἔτος λάφυρα ἐκ δούλων· οἱ ἐνδοξότατοι πολιτικοὶ αὐτῶν ἄνδρες καὶ στρατηγοὶ ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ Ἕλληνες, Βόσνιαι, Ἀλβανοί, σπανιώτατα δὲ Τοῦρκοι. Οὕτως ὁ τουρκικὸς δεσποτισμὸς ἀγενέου τὰς δυνάμεις αὐτοῦ

ἐκ τοῦ αἵματος τῶν χριστιανῶν, διὰ τοῦ ἐπιδεξίου δὲ τοῦ-
του πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ ἡ Ἑλλάς ἠναγκάζετο, ἵνα спа-
ράττη ἐαυτὴν διὰ τῶν χειρῶν τῶν ἰδίων τέκνων. Μόλις ἐν
τοῖς νεωτάτοις χρόνοις μετεβλήθησαν τὰ πράγματα· μό-
λις ἐν ταῖς τελευταίαις ταραχαῖς τῆς Σερβίας οἱ γέροντες
Τούρκοι παρεμύθουν ἑαυτοὺς δι' ἃς ὑπέστησαν ἥττας, ἀ-
ναλογιζόμενοι ὅτι ἥττωντο ὑπὸ τῶν ὁμαιμόνων μόνον,
ἐπειδὴ αἱ ματέρες τῶν νικητῶν ὑπηρετοῦν μέχρι τοῦδε ὡς
δοῦλαι ταῖς ἀκολασίαις τῶν ἡττηθέντων (ΚΕ).

Ἡ διαφθορά τῶν ἡθῶν, ἐφ' ἣ ὁ Βαγιαζήτ διὰ τῆς οἰνο-
ποσίας, ὁ δὲ Ἀλῆ Παῶ διὰ τῶν ὑβριζομένων παίδων
διέπρεπεν, ὡς δαδούχος ἀσωτίας καὶ ἀσελγείας, ἐξετείνετο
πανταχοῦ οὐχὶ τοσοῦτον ἐν τῷ στρατῷ, οὗ ἡ πειθαρχία
ἦν αὐστηρά καὶ πολλὰκις σκληρὰ, ὅσον ἐν τοῖς νομομαθέ-
σιν, ἰδίᾳ δὲ τοῖς δικασταῖς. Ὁ Βαγιαζήτ, ὃς εὐχερῶς πα-
ρέβλεπε τὰ ἴδια ἐλαττώματα, ἐξωργίζετο ἀπανθρώπως διὰ
πᾶν ἀμάρτημα τῶν παίδων καὶ διὰ πᾶσαν νέαν δωροδο-
κίαν τῶν ἀρχόντων. Παῖς τις κατηγοροῖσθαι ὑπὸ γράϊας
τινὸς, ὅτι ἐπιε τὸ γάλα αὐτῆς, ἐξηντερίσθη (1)· ὀγδοήκον-
τα δὲ δικασταὶ κατηγορούμενοι, ὅτι ἐνεκα δωροδοκίας ἐξέ-
δωκιν ἀποφάσεις παρανόμους, κατεκλείσθησαν εἰς οἰκημά-
τι ἐν Βεγοεχερί καὶ κατεδικάσθησαν ἵνα καῶσι ζῶντες. Ἡ
προσταγὴ τῆς ἐκτελέσεως ἦν ἤδη δεδομένη, ὅτε ὁ βεζύ-
ρης, μὴ τολμῶν αὐτὸς ποιῆσαι παραίνεσιν τινα, συνεμά-
χησε πρὸς τὸν γέλωτοποιὸν τοῦ Βαγιαζήτ, Ἀραβὰ τὸ γέ-
νος, ὑπισχνόμενος αὐτῷ χίλια δουκάτα, εἰ μετέβαλλε τὴν

(1) Χαλκοκονδύλης, Β'. Ὁ Δαρού, Ἱστορία τῆς Βενετίας, λέγει ἐν τινι
σημειώσει τὰ ἑξῆς· Ὁ Γιββων ἐπναλαμβάνει τὸ διήγημα τοῦτο, πιστεύων
τῷ Χαλκοκονδύλῃ καὶ Σι. επεδδὶν, Βιβλ. Ε', Κεφ. 15. Ἀλλὰ περὶ τούτου
οὐδὲ λέξις ὑπάρχει ἐν ἀμφοτέροις τούτοις, ἀλλὰ μόνον ἐν τῷ Ἀραβῶν.

ἀπόφασιν τοῦ κυριάρχου. Ὁ δὲ γελωτοποιὸς παρέστη τῷ Βαγιαζήτῃ, ἱκετεύων ἵνα πέμψῃ αὐτὸν ὡς πρεσβευτὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Διατί; εἶπεν ὁ σουλτάνος. Ὅπως ζή-
τήσω παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος μοναχοῦς ὡς δικαστάς. Πῶς τοῦτο; Ἐπειδὴ καίομεν τοὺς ἡμετέρους ἀμαθεῖς δι-
καστάς, ἀνάγκη ἀντικαταστήσαι αὐτοὺς δι' Ἑλλήνων μο-
ναχῶν λίαν γεγραμματοισμένων, ὅπως δι' αὐτῶν διαδοθῇ
τὸ Εὐαγγέλιον. Ὁ σίλλος ἐπέτυχεν· ὁ δὲ βεζύρης προσ-
κληθεὶς καὶ ἐρωτηθεὶς, διατί οἱ δικασταί, καίτοι τοσοῦτον
εὐπαίδευτοι, ῥέπουσι πρὸς τὴν δωροδοκίαν; Ὁ βεζύρης
ἀνήνεγκεν ὡς κύριον λόγον τὴν προτέραν ἀβεβαίαν μισθα-
ποδοσίαν, προὔτεινε δὲ ἵνα ὁρισθῇ αὐτοῖς εἰς τὸ μέλλον
βεβαία μισθοποδοσία διὰ προστίμων καὶ ἄλλων τυχηρῶν
δικαστικῶν δικαιωμάτων. Οὕτως ὠρίσθησαν ὡς δικαστικά
δικαιώματα δύο τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ τῶν διαδικαζομένων πο-
σοτήτων καὶ δύο ἅπρα διὰ τὴν σύνταξιν ἑκάστης δικα-
στικῆς πράξεως. Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἐβελτίωσε κυρίως
οὐ μόνον τὰ τῶν δικαστηρίων, ἀλλὰ καὶ τὰ νομίσματα,
χαράξας νέα καὶ καταργήσας τὰ παλαιά.

Μὴ ἀρκούμενος ὁ Βαγιαζήτῃ τῷ τρόμῳ, ὃν διὰ τῆς ἀ-
πειλῆς τῆς καύσεως ἐνεποίησε τοῖς δικασταῖς, διενεοῖτο ἵνα
δι' ἰδίου χρεῖττονος ἐξαλείψῃ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ δοθέντος
ὑπ' αὐτοῦ τῷ λαῷ κακοῦ παραδείγματος. Καὶ δὴ προτρα-
πεῖς εἰς μετάνοιαν καὶ ἐξιλασμόν τῶν ἁμαρτιῶν ὑπὸ τοῦ
μεγάλου σέχῃ Βουχάρα (ἀπὸ τῆς πατρίδος καλουμένου
οὕτω, κοινῶς δὲ γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἑμίρ Σουλ-
τάν), ἐδείχθη πρόθυμος ταῖς συμβουλαῖς αὐτοῦ· διὸ πρὸς
ἐξάλειψιν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ ἔκτισε δύο τεμένη ἐν Πρού-
σῃ. Καὶ τὸ μὲν τούτων κεῖται ἐκτὸς τῆς πόλεως, ἐν ἐρήμῳ
καὶ γραφικῇ θέσει παρὰ τῷ χειμάρρῳ τοῦ Ἀκτίζαγλάν
(λευκῷ ἀφρίζοντι), τὸ δὲ ἐν τῇ συνοικίᾳ τῆς πόλεως, τῇ Βέροιας

καλουμένη ἔτι καὶ νῦν Ἑμίρ Σουλτάν, ὑπὲρ τοῦ σέχῃ, ὅστις ἐκτίσαστο οὐ μόνον τὴν εὐνοίαν τοῦ Σουλτάνου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγάπην μιᾶς τῶν θυγατέρων αὐτοῦ, μεθ' ἧς ἦν μεμνηστευμένος. Τὸ τέμενος τοῦτο πολλάκις ἀπετεφρώθη κατὰ τὰς συχνὰς πυρκαϊὰς τῆς Προύσης· ἐκεῖνο δὲ ὡς μεμονωμένον, οὐδέποτε παθὼν ὑπὸ φθορᾶς τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ πολέμου, σώζεται ἔτι καὶ νῦν ἐν τῇ πρώτῃ καταστάσει ἄθικτον, ἐστὶ δὲ πολύτιμον μνημεῖον τῆς σαρακηνῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ τέλους τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος. Οἰκοδομουμένου τοῦ τεμένου τοῦ Ἑμίρ Σουλτάν, ὁ σέχης Σεΐδ Ἀλῆ Ἀμαδανὶ (ΚΤ), εἷς τῶν μεγίστων μυστικῶν τῆς ἀνατολῆς, ἤλθε χαιρετίσων τὸν σέχην Βουχάραν, ὁ δὲ σουλτάνος ἐδωρήσατο αὐτῷ ἐπὶ τῇ ἀφίξει τὸ τριπλοῦν ἡμερομίσθιον τῶν οἰκοδόμων τοῦ τεμένου. Ὁ σέχης Βουχάρας Ἑμίρ Σουλτάν, τὰς αὐτὰς προσηγορίας φέρων ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς ἀγιότητος, ὡς ὁ πενθερὸς αὐτοῦ ἐν τῷ κοσμικῷ βασιλείῳ, πρὸς ὃν ὁ καλίφης τῆς Αἰγύπτου Βερκὸκ, ὃς, εἰμὴ ἦν ἡ σκιά τοῦ Θεοῦ, ἦν τοῦλάχιστον ἡ σκιά τοῦ καλιφάτου ἐπὶ τῆς γῆς, συνεχώρησε τὴν ποθητὴν προσηγορίαν τοῦ σουλτάνου, εἶχε τὸ προνόμιον τοῦ ζωννύειν τὸ ξίφος τῷ ἐμίρῃ σουλτάνῳ Βαγιαζήτ Ἰλδिरίμ, ὅτε ἐξεστράτευσεν. Ἡ ἐθιμοταξία αὕτη ἐπέχεν ἐφεξῆς τόπον στέψεως ⁽¹⁾. Οὐ μόνον δὲ διὰ τεμενῶν ἐκόσμησεν ὁ Βαγιαζήτ τὴν Προῦσαν, ἀλλ' ἠσφάλισεν αὐτὴν καὶ ἐξ αἰφνιδίας προσβολῆς διὰ τευχῶν. Καίπερ δ' ἀνεγείρων τεμένη καὶ τείχη ἐν Προύσῃ, ὠκοδόμησε καὶ φρούριον παρὰ τὴν ἀσιατικὴν τοῦ Βοσπόρου ὄχθην, τὸ φρούριον τῆς ἀνατολῆς, καλούμενον ἐπαξίως Γιουζέχιλ τζεσάρ, ἥτοι ὠραῖον φρούριον. Ὡραιότερον δὲ τοῦ φρουρίου

Δημόσια Κρατικὴ Βιβλιοθήκη Βελούκου
(1) Πολιτεία καὶ διαίτησις τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, Α' τ. σ. 484.

καὶ μάλιστα ἐν τῶν ὠραισιτάτων τῶν ὠραίων κοιλάδων τοῦ Βοσπόρου εἶναι τὸ τοῦ οὐρανίου ὕδατος τοῦ Γκιοκσοῦ, τοῦ ἀρχαίου Ἀρέτα (1), τοῦ ποτίζοντος τὴν τερπνοτάτην κοιλάδα τῆς χώρας, παρ' οὗτινος τὰς ἐκβολὰς, ὅπου τὸ μέγιστον στεγὸν τοῦ Βοσπόρου, ἀνηγέρθη τὸ νέον φρούριον, ὅπως συντελέσῃ ἐνεργητικώτερον εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (ΚΖ). Ἡ ἐπὶ τὴν Θεσσαλονίκην ἐκστρατεία τοῦ σουλτάνου ἐπέτυχε τάχιον ἢ ἡ ἐπὶ τὴν πρωτεύουσάν τοῦ Βυζαντίου, ἐξ ἧς συνέκειτο καὶ ὅλη ἡ αὐτοκρατορία. Ἡ Θεσσαλονίκη δὲ ὑπετάγη τὸ δεύτερον τοῖς Τούρκοις μετὰ τὴν κατὰ τοῦ συμμαχικοῦ στόλου (2) τῶν χριστιανῶν σταυροφόρων, σπευσάντων εἰς βοήθειαν τῆς ἀκροπόλεως, νίκην. Ἦδὲ ὁ Χαϊρεδδὴν Πασᾶς ἐκυρίευσεν αὐτῆς περὶ τὸ τέλος τῆς βασιλείας Μουράτ τοῦ Α', ἀλλ' ἀπέδωκε τῷ μεταμεληθέντι ἡγεμονόπαιδι Μανουήλ. Οὐδὲ νῦν ἐτήρησαν αὐτὴν οἱ Τοῦρκοι, ἀλλ' ἔπειτα, ὅτε μετὰ φοινικᾶς μάχας (ΚΗ) ἀπέσπασαν αὐτὴν ἀπὸ τῶν Βενετῶν.

Στρέφωμεν νῦν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπὸ τῶν μεσημβρινῶν μεθοριῶν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας πάλιν εἰς Εὐρώπην, ἀλλὰ πρὸς ἄρκτον, ἥτοι εἰς τὴν Βουλγαρίαν, Οὐγγρίαν καὶ Βλαχίαν. Ἡ Βουλγαρία, τὸ μὲν πρότερον, τὸ δὲ μετὰ τὴν μάχην τοῦ Κοσσυφοπεδίου, ὑπετάγη τῇ κυριαρχίᾳ τῶν Τούρκων, μόνον δὲ τὸ Σίστοβον καὶ ἡ Βιδήνη, ἡ Νικόπολις καὶ ἡ Σιλιστρία, τὰ ὀχυρώτατα παρὰ τὸν Ἰστρον φρούρια, ἀντέστησαν ἐπὶ τινα ἔτι χρόνον. Ὁ κρά-

(1) Κωνσταντινούπολις καὶ Βόσπορος, Β', σ. 624.

(2) Τὸ σύγγραμμα τοῦ Βερνίνου, *Memorie storiche, di ciò che hanno operato li sommi pontifici*, οὐδὲν ἀναφέρει περὶ τῆς ναυμαχίας ταύτης, περὶ ἧς ποιεῖται λόγος ὁ Σακεδδὴν ἐν Βρατιούχῃ, σ. 180.

λης Σισμάν, ἐγκλεισθεὶς ἐν Νικοπόλει, ἠδύνατο ἐγκαρτε-
ρῆσαι ἐπὶ πλείονα χρόνον πρὸς τὴν δύναμιν τῶν Τούρκων,
ἀπείρων περὶ τὴν πολιορκητικὴν· ἀλλ' αὐτὸς τε καὶ ὁ
υἱὸς προσῆλθον πρὸς τὸν πολιορκοῦντα στρατηγὸν Ἀλῆ
Πασᾶν μετὰ νεκρικῆς συνδόνης περὶ τὸν τράχηλον, ἰκετεύ-
οντες σωτηρίαν. Καὶ ὁ μὲν Σισμάν ἐπέμφθη αἰχμάλωτος
εἰς Φιλιππούπολιν, ὅπου παραυτίκα ἐφονεύθη ἢ ἐφυλάχθη
μέχρι τοῦ φυσικοῦ θανάτου· ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ, Σισμάν καὶ
οὗτος καλούμενος, ἐσώθη ἐπιστρέψας εἰς τὸν Ἰσλαμισμόν,
ἀνεδείχθη δὲ διὰ τοῦτο διοικητὴς τῆς νεωστὶ ἐν Ἀσίᾳ ἀ-
λούσης Ἀμισοῦ ⁽¹⁾. Ἡ Βιδήνη παρεδόθη ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει,
ὅτι ἡ ἐξοδος τῆς φρουρᾶς ἔσται ἐλευθέρα· καὶ ὁμῶς κατε-
σφάγησαν πάντες τῇ διαταγῇ τοῦ Φερὶζ Βέγη. Ἡ δὲ Σιλι-
στρία καὶ ἡ Νικόπολις, λέγεται, ἐκυριεύθησαν διὰ τοῦ αὐτοῦ
μηχανήματος στρατιωτῶν μετημφισμένων εἰς ἐμπόρους ⁽²⁾,
οὐπὲρ οἱ Καραμάνοι ἐποιήσαντο ἐπιτυχεστάτην χρῆσιν πρὸς
ἄλωσιν τοῦ Ἑρμενάκου καὶ τῆς παρὰ τὸν Μαϊάνδρον Τριπό-
λεως. Ἐν τούτοις, ταραχθεὶς ὑπὸ τῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ Βα-
γιαζήτῃ Σιγισμοῦνδος, ἐπεμψεν οὐγγρικὴν πρεσβείαν πρὸς
αὐτόν, ἣν οὗτος ἐδέχθη ἐν αἰθούσῃ κεκοσμημένῃ ἐξ ὀ-
πλῶν καὶ τροπαίων βουλγαρικῶν· ἀντὶ δ' ἄλλης ἀπαντή-
σεως ἔδειξε τοῖς πρεσβευταῖς τὰ ἐπὶ τῶν τοίχων ἀνηρτη-
μένα βέλη καὶ τόξα ὡς δικαιώματα πρὸς κατοχὴν τῆς
Βουλγαρίας (ΚΘ).

Ὁ Σιγισμοῦνδος συνωμολόγησε συνθήκην πρὸς τοὺς ὀ-
μόρους καὶ ἀπωτέρω κατωχισμένους, ὅπως ἀντιστῇ πρὸς

(1) Ἐγγελος, ἱστορία τῆς Βουλγαρίας, κατὰ τὸν Σιλνιθέρgeron.

(2) Αὐτόθι, σ. 466. Ὁ Ἐγγελος διηγέται ἕως μετὰ τῶν αὐτῶν περι-
στάσεων τὴν ἄλωσιν τῆς Βιδήνης ὑπὸ τοῦ Φερὶζ Βέγη, καὶ τὴν τῆς Νικοπό-
λεως ὑπὸ στρατιωτῶν μετημφισμένων εἰς ἐμπόρους.

τὰς ὑπερτέρας δυνάμεις τοῦ Βαγιαζήτ, μάλιστα δὲ ἐπεκαλέσατο τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας διὰ τοῦ πρεσβευτοῦ Νικολάου τοῦ ἐκ Κανίσσης, καὶ συνωμολόγησε νέαν συνθήκην πρὸς τὸν βοιθόδαν τῆς Βλαχίας καὶ ὑποτελῆ τοῦ βασιλείου τῆς Οὐγγρίας Μύρξαν, τελοῦντα πρὸ δύο σχεδὸν ἐτῶν φόρον τῇ Πύλῃ, εἴτα δὲ ἄγων τὸν στρατὸν αὐτοῦ πέραν τοῦ Ἰστρου, ἀνέλαβε μετὰ κρατερὰν πολιορκίαν τὴν μικρὰν Νικόπολιν. Ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ πενταχόσιοι ὡς ἑξακόσιοι ἵππεῖς Γάλλοι ἐπολέμουν ἤδη μετὰ τοῦ Σιγισμουῦνδου, ἀρχηγοῦντος τοῦ ἱππωνάρχου τῆς Γαλλίας, τοῦ Κόμητος τοῦ ἐξ Ἑῦ (1). Μὴ ἐπαρκούσης δὲ τῆς ἐπικουρίας ταύτης ἦλθε τῷ ἐπιόντι ἔπει στρατὸς χιλίων ἱππέων Γάλλων μετὰ τοιοῦτων ἱπποκόμων καὶ ἑξακισχιλίων μισθοφόρων (Λ). Τούτων ἡγούντο ὁ κόμης τοῦ Νεβέρ, ὁ ἀνδρεῖος εὗτος υἱὸς τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας, κυρίου τῆς Φλανδρίας καὶ θείου Καρόλου τοῦ ΣΤ', τοῦ Βουρβόνου κόμητος Μάρσης, ὁ Ἑρρίκος καὶ ὁ Φίλιππος τοῦ Βάρ, ἑξάδελφοι καὶ οἱ τρεῖς τοῦ βασιλέως, ὁ Φίλιππος δ' Ἀρτοά, ὁ κόμης ἐξ Ἑῦ, πρίγκιψ ἐξ αἵματος, ἱππωνάρχης, Ἰωάννης ὁ ἐκ Βιέννης ναύαρχος, ὁ στρατάρχης Βουκιώλτ, ὅστις ἐν τῇ ἐξ Ἀνατολῆς ἐπιστροφῇ διερχόμενος διὰ τῆς Οὐγγρίας ἐθάρρυνε τὸν βασιλέα Σιγισμουῦνδον εἰς νέας κατὰ τῶν Τούρκων ἐπιχειρήσεις (2), ὁ κύριος τοῦ Κουσύ, ἐκ τῶν ἀρίστων καὶ ἀρχαιοτάτων στρατηγῶν τῆς Χριστιανωσύνης, ὁ Γουὶ λὰ Τρεμουλ, οἱ κύριοι τοῦ Ρουά, Σαιντ Παῦλος, Μοντουρέλ καὶ Σανπί. Πρὸς τοὺς λογάδας ἱππότας Γάλλους προσετέθησαν κατὰ τὴν διὰ Γερμανίας

(1) Ἀπομνημονεύματα τῆς Κυρίας Λουζάν, Γ', σ. 5.

(2) Ἐγγελοι, ἱστορ. τῆς Οὐγγρίας, Β', 169.

διάβασιν Φρειδερίκος, κόμης τοῦ Ὁχενζόλλερν, μέγας τῆς Γερμανίας ταξιάρχης, ἡγούμενος τῶν τευτονικῶν ἱπποτῶν, καὶ ὁ μέγας ταξιάρχης Φιλιβέρτ Ναιλλάκ, ἐλθὼν ἐκ Ῥόδου εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Σιγισμούνδου μετὰ πολλῶν ἱπποτῶν τοῦ ἀγίου Ἰωάννου ⁽¹⁾. Πλὴν τῶν ἐπικούρων γαλλικῶν στρατευμάτων καὶ τῶν ταγμάτων τῶν ἱπποτῶν ὁ στρατὸς τοῦ Σιγισμούνδου ἠῤῥησεν ἐκ Βαβαρῶν ἱπποτῶν ⁽²⁾, ὧν ἦρχεν ὁ ἐκλέκτωρ Παλατῖνος καὶ ὁ κόμης Μουνπελγάρτ, πυργοδεσπότης τῆς Νουρεμβέργης, ἐκ τῶν Στυριῶν ἱπποτῶν, ὧν ἡγεῖτο Ἑρμαννος ὁ Β', κόμης τοῦ Κιλλί ⁽³⁾, καὶ ἐκ τῶν Βλαχικῶν στρατευμάτων, ὧν ἦρχεν ὁ Μύρξας, 1396 ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας ⁽⁴⁾. Περί τὴν Πεντηκοστὴν συνῆλθον πάντες οὗτοι ἐν Βιέννῃ, ὅθεν ἐβδομήκοντα μεγάλα πλοῖα μετὰ οἴνου, ἀλεύρου καὶ κριθῆς κατέπλευσαν τὸν Δούναβιν. Ὁ οὐγγρικὸς στρατὸς, διερχόμενος διὰ τῆς Σερβίας, ἐλεηλάτησε τὴν χώραν ⁽⁵⁾, τὰ δὲ ἐπίκουρα γαλλικὰ στρατεύματα διῆλθον διὰ τῆς Τρανσυλθανίας καὶ Βλαχίας. Ὁ βασιλεὺς Σιγισμούνδος, διαβάς τὸ στενὸν τῆς σιδηρᾶς Πύλης, κατέλαβε τὴν Βιδήνην καὶ τὴν Ὀρσοβαν, τὴν μὲν μετὰ τριακοσίων, τὴν δὲ μετὰ διακοσίων ἀνδρῶν. Καὶ ἡ μὲν Βιδήνη παρεδόθη ἐκουσίως, ἡ δὲ Ὀρσοβα ἀντέστη ἐπὶ πέντε ἡμέρας, μεθ' ἧς οἱ χριστιανοὶ κάτοικοι ἐξήλασαν τὴν τουρκικὴν φρουράν. Τὸ Ῥάκον ἐάλω ἐξ ἐφόδου, ἡ δὲ παρα-

(1) Βερνάρ, ἱστορία τῶν μοναχῶν ἱπποτῶν τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τῆς Ἱερουσαλὴμ, Β.βλ. ΣΤ', ἐν Ἀποστολάμω, 1732, τόμ. Β', σ. 6.

(2) Σιλιβέργερος, (δόμοιρία ἐν τῇ Ἀνατολῇ), ἐν Μονάχῳ 1843, σ. 8.

(3) Ἰούλιος Καῖταρ, Ἑκκλησιαστικὴ καὶ πολιτικὴ ἱστορία τοῦ δουκάτου τῆς Στυρίας, Δ', σ. 3.

(4) Ἑγγελοσ, ἱστορία τῆς Βλαχίας, σ. 159 καὶ 160 κατὰ τὰ ἀπομνημονεύματα τῆς Κυρίης Λουσσάν.

(5) Ἑγγελοσ, ἱστορία τῆς Βουλγαρίας, σ. 468.

δοθεῖσα φρουρά κατεσφάγη. Ὁ ἐξ ἐξηκονταχιλίων ἀνδρῶν
 συμμαχικὸς στρατὸς (ΛΑ) συνήλθεν ἐν Νικοπόλει, ἣν ἐπὶ
 ἐξ ἡμέρας ἐπολιοῦρκεσεν ἀπὸ τε τῆς ξηρᾶς καὶ ἀπὸ τοῦ
 ποταμοῦ (ΛΒ). Ὁ Τογὰν Βέγης ἐνεκαρτέρησεν ἐλπίζων
 ἐκ τοῦ Βαγιαζήτ ταχεῖαν ἐπικουρίαν. Οἱ δὲ σύμμαχοι, μά-
 λιστα δὲ οἱ Γάλλοι, θαρρόντες τῇ ἑαυτῶν ὑπεροχῇ, παρε-
 δόθησαν τῇ οἰνοποσίᾳ καὶ ἀκολασίᾳ μετὰ τῶν ἐταιρῶν, ἃς
 ἤγαγον μεθ' ἑαυτῶν· λαλοῦντες δὲ λίαν ἀλαζωνικῶς
 περὶ τοῦ Βαγιαζήτ, ἐδίσταζον ὅτι θαρρήσει διαβῆναι τὸν
 Βόσπορον. Διὸ οὐδὲ τοῖς ταχυδρόμοις ἐπίστευον, οἵτινες
 ἀνήγγειλαν, ὅτι ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐξ μόνον ὥρας ἀπεί-
 χεν, ὥστε ὁ στρατηγὸς Βουσικῶλτ ἠπειλήσεν ἀποκόψειν
 τὰ ὅλα τῶν ἀγγελιαφόρων, ἅτε διὰ ψευδῶν ἀγγελιῶν τα-
 ρασσόντων τὸν στρατόν (1). Ἡ ὑπεροψία τῶν ἵπποτῶν
 προέβαινεν εἰς τοσοῦτον, ὥστε ἔλεγον ὅτι, εἰ ὁ οὐρανὸς ἐ-
 πιπτεν, ἐκράτουσιν αὐτόν ἐπὶ τῶν λογχῶν. Ἦττον δὲ ὑπε-
 ροπτικὴ ἦν ἡ τοῦ Βαγιαζήτ ἀπειλή, στηριζομένη ἐπὶ τῆς
 ὑπεροχῆς τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ὅτι «Μετ' οὐ πολὺ παρέ-
 ξει εἰς τροφὴν τῷ ἵππῳ αὐτοῦ βρῶμον ἐπὶ τοῦ θυσιαστη-
 ρίου τοῦ ἁγίου Πέτρου ἐν Ῥώμῃ» (2). Ἀμα δὲ τῶν
 προσκόπων Τούρκων τῶν ἀζάδων καλυφάντων τὴν πεδιάδα,
 ὁ ἀπερίσκεπτος κόμης τοῦ Νεβέρ ἐζήτησε παραχρῆμα
 τὴν πρώτην θέσιν ὑπὲρ τοῦ γαλλικοῦ ἱππικοῦ πρὸς προσ-
 βολήν. Ὁ δὲ βασιλεὺς Σιγισμουνδος, γινώσκων καλῶς
 τὴν πολεμικὴν τῶν Τούρκων, παρέστησεν αὐτῷ, ὅτι μόνον
 οἱ εὗζωνες ἔρχουσι διασκεδάσαι τὸν κακῶς ὠπλισμένον

(1) Βερτότ, σ. 9, κατὰ τὴν ἀνώνυμον ἱστορίαν τοῦ ἁγίου Διονυσίου, Βιβλ.
 ΙΣΤ', Κεφ. 11.

(2) Δαρού, ἱστορία τῆς Βενετίας, Β', σ. 103.

τοῦτον συρφετὸν, καὶ ὅτι ἀναγκαῖον ἦν διαφυλάξαι τὸν κύριον χριστιανικὸν στρατὸν, ὅπως ἀντιτάξωσιν αὐτὸν πρὸς τὸν τουρκικόν, τοὺς γενιτσάρους καὶ σπαΐδας. Καὶ ὁ μὲν δεσπότης τοῦ Κουσὺ καὶ ὁ ναύαρχος Ἰωάννης ὁ ἐκ Βιέννης ὡμοφώνησαν, ἀλλ' ὁ ἱππωνάρχης καὶ ὁ στρατηγὸς τῆς Γαλλίας, βαρέως φέροντες, ὅτι ὁ Σιγισμούνδος πρὶν ἢ ζήτησιν τὴν γνώμην αὐτῶν, συνεβουλεύθη τῷ ναυάρχῳ καὶ τῷ Κουσὺ, διεφώνησαν καὶ ἐκράυγασαν, ὅτι τὸ γαλλικὸν ἱππικὸν οὐδέποτε παραχωρήσει τὰ πρωτεῖα τῷ οὐγγρικῷ, καὶ ὅτι ἡ πρώτη ἐν τῇ μάχῃ θέσις ἀνῆκε δικαιοματικῶς τοῖς Γάλλοις. Τοὺς λόγους τούτους ἐπευφήμησε θορυβῶδως ἡ γαλλικὴ νεολαία, ὣν ἡ ἀνότης ὑπεροψία μετεβλήθη εἰς θηριώδη βαρβαρότητα, κατασφάξασα ἐπὶ τοῦ πεδίου τοὺς Τούρκους αἰχμαλώτους, οἵτινες παρεδόθησαν πιστεύσαντες τῷ λόγῳ αὐτῶν (1).

Μετὰ τὸ φοινικὸν τοῦτο προεισόδιον συνήφθη κρατερὰ μάχη, ἥς ἡ ἐκβασίς ὑπῆρξε τραγικωτάτη. Οἱ ἀξάβοι, ἐξ ὧν συνίστατο ἡ τουρκικὴ ἐμπροσθοφυλακή, οὐδόλως ὑπέμειναν τὴν ὀρμὴν τοῦ γαλλικοῦ ἱππικοῦ, καὶ αὐτοὶ οἱ γενίτσαροι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Ἀφ' οὗ δὲ δεκακισχίλιοι ἐξ αὐτῶν ἔπεσον ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, οἱ ἐπίλοιποι κατέφυγον ὀπίσω τῶν σπαΐδων. Τότε οἱ Γάλλοι ἱππότες, ἐφώρμησαν μετ' ἀκατασχέτου ὀρμῆς πρὸς τὸ τουρκικὸν ἱππικὸν, φονεύσαντες πεντακισχιλίους ἀνδρας. Οἱ Γάλλοι ἔμενον νικηταί, εἰ ἤκουον τὴν γνώμην τοῦ Κουσὺ καὶ τοῦ ναυάρχου, ὅπως ἐπιστήσωσι τὸν στρατὸν, ἐπαναγάγῃ τὴν τάξιν ἐν τῷ ἱππικῷ καὶ περιμένῃ τὸ Οὐγγρικὸν πεζικόν (2).

(1) Βερότ, κατὰ τὴν ἀνώνυμον ἱστορίαν τοῦ ἀγίου Διονυσίου.

(2) Βερότ, Βιβλ. Δ', σ. 12 καὶ 13.

Ἀλλ' ἐν τῇ παραφορᾷ ἄφρονος θάρρους βλέποντες τοὺς
σπαῖδας φεύγοντας, ἠκολούθησαν αὐτοῖς καὶ ἀνέβησαν
εἰς τὴν κορυφὴν λόφου τινός, ὅπου ἤλπιζον ἐξαφανίσαι
τὸ ἐπίλοιπον τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ἀλλ' ἐξεπλάγησαν
μεγάλως, ὅτε εὗρον τὸν πυρῆνα τῆς δυνάμεως τοῦ Βαγια-
ζήτ (1) ἐκ τετρακισμυρίων λογχῶν. Μετὰ τὴν πρώτην
ἐκπληξιν κατελήφθησαν ὑπὸ πανικοῦ φόβου, τὸ δὲ ἀπερί-
σκεπτον θάρρος μετεβλήθη εἰς πληρεστάτην ἀποδειλίαν.
Πάντες φεύγουσι καὶ διασκορπίζονται, ἀλλὰ τὸ τουρκικὸν
ἵππικὸν ἀποκλείει αὐτοῖς τὴν ὁδόν. Ὁ ναύαρχος Ἰωάννης
ἀπεχώρει ἤδη, ὅτε ἀναμνησθεὶς τῆς τιμῆς ἔκραξε πρὸς τοὺς
περὶ αὐτὸν ὠδῶδες ἱππότητας· « Μὴ γένοιτο ἐξαγοράσαι τὴν
ζωὴν ἡμῶν ἀντὶ τῆς τιμῆς· ἐνταῦθα ἀνάγκη ἀμύνεσθαι ἢ
ἐνδόξως πεσεῖν » (2). Μετὰ τοὺς λόγους τούτους, συνε-
φορμήσαντες πρὸς τὰς ἐχθρικὰς λόγχας, ἀπέθανον ὡς ἱπ-
πῶται Γάλλοι. Ὁ δούξ καὶ εἰκοσιτέσσαρες ἐπίσημοι συμ-
πολεμισταὶ ἐξωγρήθησαν, ἐν οἷς καὶ ὁ πρίγκιψ Ἐρρίκος
ὁ ἐκ Βάρ, ὁ Κουσὺ καὶ ὁ Λά Τρεμούλ. Χίλια βήματα μό-
νον ὀπισθεν τῶν Γάλλων ἦν παρετεταγμένος ὁ οὐγγρικός
στρατός, καὶ κατὰ μὲν τὴν δεξιὰν πτέρυγα ἦσαν οἱ Οὐγ-
γροι, ὧν ἡγεῖτο ὁ Στέφανος Λάσκοβιτς, κατὰ τὴν ἀριστερὰν
οἱ Βλάχοι ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Μύρξαν, ἐν τῷ κέντρῳ
Ἑρμανος ὁ ἀπὸ Κελείας (Κιλλύ) μετὰ τῶν Στυρίων καὶ
Βαβαρῶν ἱπποτῶν τοῦ παλατίνου Γάρα καὶ αὐτοῦ τοῦ Σι-
γισμούνδου. Συντριβέντος τοῦ τύφου τῶν Γάλλων ὑπὸ τοῦ
στρατοῦ τοῦ Βαγιαζήτ, αἱ δύο πτέρυγες τοῦ Σιγισμούνδου
ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, καὶ ὁ μὲν Στέφανος Λάσκοβιτς, ἀπό-

(1) Δούκας, Η'. 2. 27.

(2) Βερτότ, σ. 12.

κρυφός ἐχθρός, ἔφυγε μετὰ τῶν Οὐγγρων, ὃ δὲ Μύρξας ἀπιστος σύμμαχος, μετὰ τῶν Βλάχων. Μόνον τὸ κέντρον, ἐν ᾧ ἦσαν τὰ πιστὰ τοῦ βασιλέως στρατεύματα ὑπὸ τὸν Γάραν, εἰ Στύριοι ὑπὸ τὸν Ἑρμαννον τὸν ἀπὸ Κελεύας, καὶ οἱ Βαβαροί, συλλέξαντες τοὺς φυγάδας Γάλλους, ἐχώρησαν θαρραλέως περὶ τοὺς δωδεκαχιλιούς εἰς μάχην ὑπὸ τὸν ἐκλέκτορα παλατῖνον (ΛΓ). "Ἰδὼν δὲ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς γενιτσάρους καὶ διενεοῦντο ἐφορμῆσαι πρὸς τοὺς σπαῖδας, ὅτε ὁ δεσπότης τῆς Σερβίας, μαχόμενος ὡς σύμμαχος τοῦ Βαγιαζήτ, ἔσπευσεν εἰς ἐπικουρίαν αὐτοῦ μετὰ πενταχιλίων ἀνδρείων στρατιωτῶν καὶ ἔκρινε τὴν νίκην. Ἡ στραία τοῦ Λουδοβίκου ἔπεσεν, οἱ δὲ Στύριοι καὶ οἱ Βαβαροί ἱππῶται κατεμελίσθησαν πάντες μαχόμενοι ὑπὲρ αὐτῆς. Ὁ Ἑρμαννος καὶ ὁ δεσπότης τῆς Νουρεμβέργης, περικυκλώσαντες τὸν βασιλέα, ἀπέσπασαν αὐτὸν ἀπὸ τῆς μάχης καὶ ἐπεβίβασαν εἰς πλοιαρίον, ἐφ' οὗ ἐπέβη καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Στριγονίου καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Στέφανος ὁ ἀπὸ Κανίσης, ὃ δὲ Ἑρμαννος καὶ ὁ Νικόλαος Γάρα, ὁ παλατῖνος, ἠκολούθησαν αὐτοῖς ἐφ' ἑτέρου πλοιαρίου. Πάντες δ' οὗτοι ἀφίκοντο εὐτυχῶς μετὰ τοῦ μεγάλου ταξιάρχου τῶν ἱπποτῶν τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου εἰς τὸν κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἰστρου προσωρμισμένον στόλον τῶν Βενετῶν καὶ Ῥοδίων σταυροφόρων, ὅστις μετήνεγκεν αὐτοὺς εἰς Δαλματίαν διὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ῥόδου (ΛΔ).

Μετὰ τὴν νίκην ὁ Βαγιαζήτ κατεσκήνωσε πρὸ τῆς Νικοπόλεως· εἴτα δ' ἐπανῆλθεν εἰς τὸ ἄρειον πεδῖον, ὅπου ἰδὼν τοὺς πολλοὺς νεκροὺς τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, ὑπὲρ τοὺς ἑξαχιλιούς, ὡς λέγεται, ἔχυσε δάκρυα μανίας καὶ ἐκδικήσεως καὶ ὤμοσεν ἵνα λάβῃ παρὰ τῶν ἀπίστων δίκην τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου τῶν Μουσουλμάνων, οἵτινες ἔπε-

σον ἐν τῇ μάχῃ καὶ πρὸ ταύτης ἐν τῷ γαλλικῷ στρατοπέδῳ, ὅπου ἦσαν αἰχμάλωτοι. Διό ἔδωκε τὴν αὐστηράν διαταγὴν, ἵνα τῇ ἐπαύριον πρῶτῃ προσαχθῶσιν ἐνώπιον αὐτοῦ πάντες οἱ αἰχμάλωτοι. Δεκακισχίλιοι τούτων δεσμῶται ἀπήχθησαν πρὸς αὐτόν, ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ λογχοφόρος ὑπαξιωματικὸς Βαβαρὸς Σιλτβέργερος, νέος μόλις ἄγων τὸ ἐκκαιδέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας, ὅστις εὐτυχῶς διαφυγὼν τὰ δεινὰ τῆς αἰχμαλωσίας, συνέγραφεν ἀκριβῶς μετὰ τὴν οἰκαδὲ ἐπάνοδον τὰ δεινὰ δουλείας τριάκοντα καὶ τεσσάρων ἐτῶν. Ὁ σουλτάνος ἐκάλεσε τὸν κόμητα τοῦ Νεβέρ, ὅπως γένηται μάρτυς τῆς φοβερᾶς ἐκδικήσεως, ἣν ἔμελλε λήψεσθαι παρὰ τῶν χριστιανῶν. Ὁ πρίγκιψ ἐζήτησεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τινων ἄλλων χάριν, ἥτις ἐδόθη αὐτῷ, ὥς καὶ εἴκοσι καὶ τέσσαρσι τῶν πρώτων ἱποποτῶν. Εἵτα ἐδόθη τὸ πρόσταγμα τῆς γενικῆς σφαγῆς τῶν αἰχμαλώτων, ἐξ ὧν ἕκαστος στρατιώτης ὤρσει κατασφάζει τοὺς ἰδίους, ἢ βλέπειν αὐτοὺς ἀποκεφαλιζομένους ἢ φονευομένους διὰ ροπάλων ὑπὸ τῶν δημίων (ΛΕ). Ὅτε δὲ ἐπέστη ἡ σειρὰ τοῦ Σιλτβέργερου, ἰδόντος ἤδη ἀποκεφαλιζομένους τοὺς τρεῖς αὐτοῦ συστρατιώτας, ὁ υἱὸς τοῦ Βαγιαζήτ ὑπέμνησε τὴν νεότητά τοῦ αἰχμαλώτου· διότι οὐδεὶς ἐφρονέετο ἔχων ἡλικίαν ἐλάσσονα τῶν εἰκοσιν ἐτῶν· τυχὼν δὲ ὁ Σιλτβέργερος συγγνώμης προσετέθη πρὸς τοὺς ἄλλους νέους. Ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ πέντε εὐπατρίδοι Βαβαροὶ ἀπήχθησαν σχοινόδετοι. Ἐν τούτοις ἦν καὶ ὁ Ἰωάννης Γρέϊφ, ὅστις ἐκραύγασε μεγαλοφώνως· « Ὑγίαινε· χέομεν τὸ αἷμα ἡμῶν ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς πίστεως, καὶ σήμερον μάλιστα, ἐὰν ὁ Θεὸς εὐδοκήσῃ, ἐσόμεθα ἐν τῷ οὐρανῷ ». Παραχρῆμα ἀπέταμον τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τε καὶ τῶν τεσσάρων συστρατιωτῶν. Ἡ σφαγὴ διήρκεσεν ἀδιακόπως ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου

μέχρι τῆς τετάρτης ὥρας τῆς ἑσπέρας (1), ὅτε οἱ μεγιστᾶνες τῆς ἐπικρατείας, προσπεσόντες πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ σουλτάνου, ἰκέτευσαν ἵνα παύσῃ τῆς σφαγῆς. Ἡ διψα τῆς ἐκδικήσεως τοῦ τυράννου ἐκορέσθη ἐκ τοῦ αἵματος μυρίων χριστιανῶν, διένειμε δὲ τοὺς λοιποὺς τοῖς αἰχμαλωτεύσασιν αὐτοὺς, ἐκλέξας τὸ ἀνῆκον αὐτῷ πεμπτημόριον, ἐν ᾧ ἦν καὶ ὁ Σιλτβέργερος. Οὗτοι καθεύχθησαν μετὰ τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας καὶ τῶν εἰκοσιτεσσάρων ἵπποτῶν ἐν τῷ πύργῳ τῆς Καλλιπόλεως. Ἐν ᾧ δὲ ἐνταῦθα ἦσαν ἀλυσίδετοι, ὁ βασιλεὺς Σιγισμουῆδος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐρχόμενος, παρέπλεε πρὸ τῆς Καλλιπόλεως. Οἱ δὲ Τοῦρκοι, μηδὲν σπουδαῖον δυνάμενοι ἐπιχειρῆσαι διὰ τῶν μικρῶν αὐτῶν πλοίων κατὰ τοῦ στόλου τῶν σταυροφόρων, παρέταξαν τοὺς αἰχμαλώτους ὥς εἰς θέαν ἐπὶ τῆς παραλίας καὶ σκωπτικῶς ἐκραύγασαν τῷ βασιλεῖ, ἵνα λυτρώσῃ αὐτούς. Τὸ σκῶμμα τοῦτο τῶν ἐχθρῶν οὐκ ἦν ἀναγκαῖον, ὅπως ζωπυρήσῃ τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Σιγισμουῆδου εἰς λύτρωσιν τῶν αἰχμαλώτων, συμμάχων αὐτοῦ. Εὐθὺς δ' ὥς ἀρξαμένου τοῦ νέου ἔτους, ἀπεδόθησαν αὐτῷ τὰ διὰ τῆς πρὸς τὴν Βενετίαν περὶ χρημάτων συνθήκης κατ' ἔτος ἀποδοτέα 7,000 δουκάτα, ἃ ὥρισεν εἰς λύτρωσιν τῶν αἰχμαλώτων, τῶν Γάλλων ἵπποτῶν (2). Καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Κύπρου συνωμολόγησαν πρὸς τὸν τῆς Οὐγγρίας συνθήκην, ὅπως πέμψωσιν ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ πρέσβεις μετὰ δώρων. Καὶ ὁ μὲν Λουσινιάνος ἐπεμψεν ἀλατοθήκην χρυσῇν θαυμασίας ἐργασίας καὶ δεκακισχίλια

(1) Σιλτβέργερος, § 2, σ. 13.

(2) Ἐγγελος, ἱστορία τῆς Οὐγγρίας, Β', σ. 203. Ἡ συνθήκη αὕτη συνωμολογήθη τῷ 1381, τὰ δὲ πρὸς λύτρωσιν τῶν Γάλλων χρήματα ἐδόθησαν τῇ 16 Ἰανουαρίου 1397.

χρυσᾶ νομίσματα· Κάρολος δ' ὁ Γ' διὰ τῆς Οὐγγρίας ἀ-
γέλιν Νορβηγικῶν ἱεράκων, ἐξ φορτία ἵππων κόκκου, λε-
πτὸν λινοῦν ὕφασμα τῶν Ῥέμων καὶ τάπητας τοῦ Ἀτρε-
βάτου (Ἀράς), ἐφ' ὧν παρίσταντο αἱ μάχαι Ἀλεξάνδρου
τοῦ Μεγάλου. Ἐπὶ τέλους ἀντὶ διακοσίων χιλιᾶδων δου-
κάτων οἱ ἵπποταὶ ἀπηλλάγησαν τῆς αἰχμαλωσίας ἐν Πρού-
σῃ, ὅπου αὐστηρῶς ἐφυλάσσοντο ἐν τοῖς ἀνακτόροις. Ὁ
ναύαρχος τῆς Γαλλίας ἔπεσεν ἐν τῇ μάχῃ, ὁ δὲ ἵππωνάρ-
χης καὶ ὁ κύριος τοῦ Κουσι ἀπέθανον ἐν ταῖς εἰρκταῖς τῆς
Προύσης. Ἀλλ' ὁ στρατάρχης Βουσικώλτ καὶ ὁ Γκουτὶ δὲ
λὰ Τρεμουλ ἦσαν ἐκ τῶν περισωθέντων ἐκ τῆς αἰχμαλω-
σίας ⁽¹⁾. Μετὰ τὴν κατάθεσιν τῶν λύτρων ὁ σουλτάνος
ἀπέπεμψε τὸν κόμητα τοῦ Νεβέρ εἰπών· « Ἀφίημί σε τοῦ
» ὅρκου, ὅτι οὐδέποτε ἐγερεῖς πόλεμον κατ' ἐμοῦ· ἐὰν ἔχῃς
» τιμὴν, ἐξορκίζω σε μᾶλλον ἀναλαβεῖν αὐτὰ κατ' ἐμοῦ ὥς
» τάχιστα καὶ συλλέξαι πρὸς τὸ πολεμῆσαί με πάσας
» τὰς δυνάμεις τῆς χριστιανωσύνης. Οὐδεμίαν ἄλλην μεί-
» ζονα τέρψιν δύνασαί μοι παρασχεῖν ἢ παρέχων μοι νέαν
» εὐκαιρίαν τοῦ δοξασθῆναί με » ⁽²⁾. Πρὸ τῆς ἀπελεύσεως
τῶν αἰχμαλώτων ὁ Βαγιαζήτ, λίαν φιλόδοξος ὢν, ἐκάλεσεν
αὐτοὺς εἰς θέαν τῆς δι' ἱεράκων θήρας, καὶ ἐξέπληξε διὰ τῆς
μεγαλοπρεπείας τῶν θηρευτῶν αὐτοῦ, συγκεκμημένων ἐξ ἑπτα-
κισχιλίων θηρευτῶν δι' ἱεράκων καὶ ἐξακισχιλίων φυλάκων
τῶν κυνῶν (ΛΓ). Ἐκτοτε οἱ δι' ἱεράκων θηρευταὶ διέμει-
ναν τὸ κύριον σῶμα τῶν θηρευτῶν τῶν σουλτάνων, διαι-
ρούμενον εἰς τέσσαρας τάξεις, τοὺς θηρευτὰς διὰ τῶν ἱερά-

(1) Γίβων, Κεφ. ΛΔ', ΣΤ', σ. 326. Δαρού, ἱστορία τῆς Βενετίας,
Β', σ. 108.

(2) Βερνὸτ, ἱστορία τοῦ τάγματος τῆς Μελίτης, Βιβλ. Δ', σ. 15. Γίβων,
Κεφ. ΛΗ'.

κων, τοὺς διὰ τῶν ἰκτίνων, τοὺς διὰ τῶν γυπῶν καὶ τοὺς διὰ τῶν σπιζιῶν (ΛΖ), ἐν ᾧ οἱ ἐπιμελεῖται τῶν κυνῶν (σεγβάν), ἐγκαταταχθέντες ὕστερον ἐν τοῖς γενιτσάροις, ἀπετέλουν τριάκοντα καὶ τρία τάγματα, πλὴν τῶν τριῶν συνταγμάτων τῶν μολοσσοφυλάκων (σαμσουντζι), τῶν ἰχνηλατῶν κυνῶν (ζαγαρτζι) καὶ τῶν γερανοφυλάκων (τουρνατζι) (1). Οἱ τέσσαρες αὐτῶν ἀρχηγοί εἰσιν ἔτι καὶ νῦν οἱ τέσσαρες ἀντιστράτηγοι τοῦ ἀγὰ τῶν γενιτσάρων. Κατὰ τὴν παρ' ἡμῖν περὶ στρατοῦ γνώμην οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ διὰ τῶν ὀνομάτων τούτων τῶν ἐκ τῆς θήρας εἰλημμένων, ὥς οἱ κατώτεροι διὰ τῶν ἐκ τῶν τοῦ μαγειρείου, ἐκφαυλίζονται, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀρχαιοπάτην γνώμην τῶν Ἀσιανῶν τιμῶνται, διότι τὰ σιτία εἰσὶ τὸ νεῦρον τοῦ πολέμου, ἡ δὲ θήρα τὸ εὐγενέστερον προαγώνισμα αὐτοῦ.

Ἀπὸ τῆς Προύσης ὁ Βαγιαζήτ ἐπλήρωσε πᾶσαν τὴν Ἀσίαν τῆς ἀγγελίας τῆς λαμπρᾶς αὐτοῦ νίκης (ΛΗ). Οἱ πρέσβεις, οἱ κομίσαντες τὴν ἀγγελίαν ταύτην πρὸς τὸν σουλτάνον τῆς Αἰγύπτου, πρὸς τὸν ἡγεμόνα τοῦ ἀραβικοῦ καὶ περσικοῦ Ἰράκ, πρὸς τὸν Χάν τῶν Τατάρων καὶ πρὸς τοὺς δυνάστας τῆς Ἀρμενίας, ἡγαγον μεθ' ἑαυτῶν πρὸς βεβαίωσιν δούλους αἰχμαλωτισθέντας ὥς δῶρα. Οὕτως ὁ σουλτάνος τῆς Αἰγύπτου ἔλαβεν ἐξήκοντα εὐπατρίδας νέους αἰχμαλώτους, ἐν οἷς καὶ μεγιστᾶνα Οὐγγρον (ΛΘ). Ἀμεσος συνέπεια τῆς ἡττης τῆς Νικοπόλεως ἦν ἡ ἄλωσις τοῦ παρὰ τὸν Σάβον Μίτροβιτς καὶ ἡ πρώτη καταστρεπτικὴ εἰσβολὴ τῶν Τούρκων εἰς Στυρίαν, ἐφ' ἣν ὁ Βαγιαζήτ ἐπορεύθη τῇ τρίτῃ ἡδὴ ἡμέρᾳ ἀπὸ τῆς ἐν Νεα-

(1) Πολιτεία καὶ διοίκησις τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, σ. 203 καὶ 208.

πόλει μάχης καὶ προῦχώρησε μέχρι Πεττάου, ὃ κατε-
τέφρωσε καὶ ἔγαγεν ἑκατακισχιλίους αἰχμαλώτους ⁽¹⁾.
Ὁ προδότης Λάσκοβιτς, ὁ πρῶτος τραπεὶς εἰς φυγὴν ἐν
τῇ μάχῃ τῆς Νικοπόλεως μετὰ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος τοῦ
στρατοῦ, ἔρχε τῆς εἰς Συρμίαν εἰσβολῆς· ἔκτοτε δὲ ἐ-
ποιεῖτο λόγον περὶ γάμου τῆς θυγατρὸς τοῦ Βαγιαζήτ
μετὰ τοῦ Λαδισλάου τῆς Νεαπόλεως, ὅπως ἀναβιβάσῃ
τοῦτον εἰς τὸν θρόνον τοῦ Σιγισμούνδου τῇ βοηθείᾳ τοῦ
σουλτάνου ⁽²⁾. Ὁ Ἰωάννης Δὲ Μαρόθ ἀπέκρουσε παρὰ τὴν
Ποσέγην καὶ ἠνάγκασεν εἰς ὑποχώρησιν τὸν διαβάντα τὸν
Σάβον τουρκικὸν στρατὸν, ἐρχόμενον ἐκ Βοσνίας, ἀλλ' οἱ
Τούρκοι ἐπόρθησαν πᾶσαν τὴν μεταξὺ Σάβου, Δράβου καὶ
Δουνάβεως χερσόνησον, μόνον δὲ τὰ ἐρείπια τῶν πόλεων
ἐδείκνυν τὴν ἀρχαίαν εὐδαιμονίαν τῆς χώρας ⁽³⁾. Καὶ εἰς
τὴν Βοσνίαν εἰσῆλθασαν μέχρι τοῦ Σβορνίκου ⁽⁴⁾, ἐν δὲ τοῖς
ὄρυμῶσι τῆς Βλαχίας ὁ Μύρξας συνεπλάκη πρὸς τὸν Ἐ-
βρενὸν, ἕως οὗτος, ὀχυρώσας τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ, ἐστε-
ρέωσε τὴν δύναμιν τῶν Ὀθωμανῶν καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἀξίαν
παρὰ τῷ σουλτάνῳ.

Ἦδη ὁ Βαγιαζήτ ἀπέβλεψε πάλιν εἰς Κωνσταντινούπολιν,
ἐν τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἐπολιόρχουν ἀπὸ τῆς τελευτῆς
Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, ἧται πρὸ πέντε ἡδὲ ἑτῶν. Ἵνα
δὲ συνεχίσωμεν τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν μετὰ τοῦ Βαγια-
ζήτ, ἀνατρέχομεν εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀνάβασιν τοῦ
Μανουὴλ, καὶ σύναμα ἐπὶ τὴν δυσμένειαν τοῦ Βαγιαζήτ,

(1) Σιλβέργερος, σ. 17.

(2) Βοναίνιος, Γ', Κεφ. 2, σ. 384, καὶ Ἐγγελος, ἱστορία τῆς Οὐγ-
γρίας, Β', 203.

(3) Ἐγγελος, ἱστορία τῆς Σερβίας, σ. 354.

(4) Λούκιος, Βιβλ. Ε', σ. 490.

αἰτήσαντος τὴν ἰδρύσιν τεμένους καὶ καθῆ ἐν Κωνσταντι-
νουπόλει. Ὁ Χαλκοκονδύλης καὶ Φραντζῆς διηγοῦνται ἀ-
κριβέστερον τοῦ Δούκα τὴν αἰτίαν τῆς περαιτέρω δυσμενείας
τοῦ σουλτάνου κατὰ τοῦ ὑποτελοῦς αὐτῷ Βυζαντινοῦ αὐ-
τοκράτορος Μανουήλ. Οὗτος μικρὸν μετὰ τὴν εἰς τὸν θρό-
νον ἀνάβασιν παρέστη ἐν Σέρραϊς, ὅπου ὁ σουλτάνος διέ-
μενε τότε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Θεοδώρου καὶ ἄλλων
ὑποτελῶν τῷ Βαγιαζήτῃ ἡγεμόνων, οἷον τοῦ δεσπότη τῆς
Σερβίας Στεφάνου, Κωνσταντίνου, υἱοῦ τοῦ Ζάρκου, καὶ ἀ-
δελφοῦ τοῦ Δραγέση, κυρίου τῆς περὶ τὸν Ἀξιδόν (Βαρδάρ)
χώρας, καὶ Παύλου Μαμωνᾶ, κυβερνήτου τῆς Ἐπιδαύρου
ἢ Μονεμβασίας ⁽¹⁾. Οὗτος ἐνεκάλεσεν εἰς τὸν Βαγιαζήτῃ
τὸν ἀδελφὸν τοῦ Μανουήλ Θεόδωρον, ὅτι ἀφῆρπασεν ἀπ’
αὐτοῦ διὰ τῆς βίας τὴν Μονεμβασίαν ⁽²⁾. Τὴν ὀργὴν τοῦ
σουλτάνου ὑπέκαιεν ἔτι μᾶλλον ὁ Ἰωάννης, ἡμίτυφος
υἱὸς τοῦ ἡμιτύφλου Ἀνδρονίκου, ὁ ὑπηρετήσας τῇ πύλῃ
ὡς τοποτηρητῆς ἐν Σηλυμβρία. Ἦδη δὲ ὁ σουλτάνος ἐν
τῇ ὀργῇ αὐτοῦ ἤθελεν ἀποκτεῖναι τὸν Θεόδωρον ἐν αὐτῷ
τῷ διαλόγῳ, ἀλλ’ ἀπέσχε καταλιπὼν τὴν φροντίδα ταύτην
τῷ βεζύρῃ Ἀλῇ Πασᾷ. Ὁ δὲ, καίπερ πλούσιος δῶρα λα-
βὼν παρὰ τοῦ Θεοδώρου, ἀντήμειψεν αὐτὸν ὕστερον διὰ
βιαίου θανάτου ⁽³⁾. Ἐν τῇ ἐν Σέρραϊς ταύτῃ συνεντεύξει
ὁ Μανουήλ καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Ζάρκου ὤμοσαν πρὸς
ἀλλήλους μὴ ἐπανελθεῖν ἐπὶ τὴν πύλην τοῦ σουλτάνου ⁽⁴⁾.
Διὰ τοῦτο δὲ ὁ Κωνσταντῖνος ὑπισχνεῖτο τὴν θυγατέρα
εἰς γυναῖκα τῷ Βυζαντινῷ αὐτοκράτορι, ἀντὶ τῆς ἐκ τῆς

(1) Χαλκοκονδύλης, Β', 42. Φραντζῆς, ΙΓ', σ. 13.

(2) Φραντζῆς, αὐτόθι.

(3) Χαλκοκονδύλης, Β', σ. 42.

(4) Αὐτόθι.

Τραπεζοῦντος γυναικός, χήρας τοῦ Τούρκου Ἀζεδδίν, ἥν, μεμνηστευμένην ἤδη, ὁ πατήρ αὐτοῦ Ἰωάννης Παλαιολόγος ἀφείλετο αὐτὸν, εἰ καὶ οὐκ ἐδύνατο στήναι ὀρθῶς ἐκ τῆς ποδαλγίας (1). Μετὰ ταῦτα οἱ συνωμότες ἀπεχωρίσθησαν, ὅπως ἐπανέλθωσιν οἵκαδε, ὁ μὲν Κωνσταντῖνος εἰς τὴν παρὰ τὸν Ἀξιὸν χώραν, ὁ δὲ Θεόδωρος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μανουὴλ, εἰς Πελοπόννησον, αὐτὸς δὲ ὁ Μανουὴλ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ βεζύρης Ἀλῆ Πασᾶς προὐχώρησεν εἰς τὰ τεῖχη τοῦ Βυζαντίου, ἐντεταλμένος ἵνα αἰτήσῃται παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τὴν εἰς τὴν πύλιν ὑπηρεσίαν. Καὶ ἔλεγε μὲν δημοσίᾳ τὰ ὑπὸ τοῦ Βαγιαζήτ παρηγγελμένα, ἐχρημάτιζε δὲ αὐτῷ, ὥς ἐνιοι λέγουσιν, ἰδίᾳ συγγενόμενος. μηδამῶς ἐλθεῖν ἐπὶ τὰς βασιλέως θύρας (2). Ὁ δὲ, βλέπων ὅτι ὁ Παλαιολόγος οὐ διανοεῖτο προσενεγκεῖν πλείονας ὑπηρεσίας τῇ πύλῃ, ἐπανέλαβε στενότερον καὶ ἐνεργότερον τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἥτις πρὸ τῆς νίκης τῆς Νικοπόλεως ἤρξατο καὶ διήρκει ἤδη ἕξ ἔτη. Τὸ πλεῖστον τῶν κατοίκων ἐγόγγυζε καὶ προὔτιμα, ἵνα παραδοθῇ ἡ πόλις ἢ λιμώτῃ. Ἐπιθυμῶν δὲ ὁ Βαγιαζήτ ἵνα ἀφαρπάσῃ παρὰ τοῦ Ἰωάννου, υἱοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου, τὴν Σκλυμβρίαν, συνέστησεν αὐτὸν τοῖς κατοικοῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς αὐτοκράτορα, ἀντὶ τοῦ θείου αὐτοῦ Μανουὴλ· ὁ δὲ, ὑπέικων τῇ ἀνάγκῃ, ἐκοινολόγησεν, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Βαγιαζήτ, πρὸς τὸν ἀνεψιὸν Ἰωάννην, πρὸς ὃν ὑπέσχετο παραδοῦναι ἀντὶ ἐλευθέρως ἐξόδου τὰ λείψανα τοῦ ἤδη ἐν τῇ λιμωττούσῃ πόλει περιορισθέντος βυζαντινοῦ κράτους καὶ ἀρκεσθῆναι τῇ Πελοποννήσῳ. Ἐπιβὰς δ' εἰς πλοῖον κατέλιπε τὴν γυναῖκα καὶ τὸν νέον

(1) Χαλκοκονδύλης, Β', σ. 43.

(2) Αὐτόψη.

υιὸν Θεόδωρον ἐν Πελοποννήσῳ ⁽¹⁾, καὶ ἀπέπλευσε ματαίως, ὅπως ἐπικληθῇ ἐπικουρίαν κατὰ τῶν Τούρκων, εἰς Μεδιόλανα, Γένουαν, Φλωρεντίαν, Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν. Ἐν τούτοις ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Ἰωάννης ἐβασίλευεν ἐν Κωνσταντινουπόλει· πρῶτον δ' ἔργον τῆς διὰ τοῦ σουλτάνου παραληφθείσης βασιλείας ἦν ἡ παραχώρησις τεμένους καὶ δικαστοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ⁽²⁾ μετὰ ἐτησίου φόρου μυρίων δουκάτων πρὸς τὸν σουλτάνον, καὶ δέκα ἰχθύων πεπληρωμένων χρυσοῦ καὶ ἀργύρου πρὸς τὸν βεζύρην Ἀλῆ Πασᾶν ⁽³⁾, ὅστις διαφθοαεὶς ἀπεσόβησε καὶ νῦν ἔτι τὸν κίνδυνον τῆς ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου. Τοῦτο ἦν τὸ τέταρτον μουσουλμανικὸν τέμενος, ὃ ἀνείχετο ἡ ἀδυναμία τῶν χριστιανῶν αὐτοκρατόρων ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἰσλάμ ἐν τοῖς τείχεσι τῆς μητροπόλεως. Πρὸ τοῦ Βαγιαζήτ ὁ καλὶφης Σουλεϊμάν, ὁ Σελτσούκος Ἐρτογρούλ καὶ ὁ Κοῦρδός Σαλαεδδὴν ἤτῃσαντο ἤδη καὶ ἐπετράπη (M) αὐτοῖς ἡ ἐλευθέρᾳ ἐξάσκησις τῆς ὀρησκείας τῶν μουσουλμάνων ἐν τινι τεμένει τῆς πρωτεύουσας, ἀλλ' ἐπεφυλάσσετο τῷ σουλτάνῳ τῶν Ὀθωμανῶν, ἵνα ἀνεγείρῃ παρὰ τῷ τεμένει μεχχεμέν (δικαστήριον) καὶ ἐγκαθιδρύσῃ παρὰ τῷ ἱμάμῃ καδῆν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ δὴ συνώκισεν εἰς προάστειόν τι τῆς πόλεως ἀποικίαν τουρκομανικὴν ἐκ τῶν Βηθουναίων ὀχθῶν τοῦ Εὐξείνου· ἦσαν δὲ οὗτοι κἄτοιχοι τοῦ Ἰκονίου καὶ τοῦ Γειτζῆ Ταρακτζῆ, οἵτινες μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Βαγιαζήτ, διωχθέντων τοῦ ἱμάμῃ καὶ τοῦ καδῆ μετὰ τῶν οἰκείων, ἐγκατέστησαν ἐν Κιλικίᾳ,

(1) Δούκας, 1Ε', σ. 56.

(2) Αὐτόθι.

(3) Σεαεδδὴν, ἐν Β. αἰτούτῃ, σ. 19. Νεσρῆ, φύλ. 101.

χωρίῳ γνωστοτάτῳ ἔτι καὶ νῦν περὶ τὴν Κωνσταντι-
νούπολιν (ΜΑ).

Ταπεινώσας οὕτως ὁ Βαγιαζήτ τὸν αὐτοκράτορα ἐν τῇ
ιδίᾳ πρωτεύουσῃ, διέτρεχεν ὡς κεραυνὸς κατακτώμενος τὴν
τε Ἀσίαν καὶ τὴν Εὐρώπην, ἐκεῖ μὲν διὰ τοῦ στρατηγοῦ
Τιμουρτάς τὸ πρὸς βορρᾶν καὶ πρὸς ἀνατολὰς βασίλειον,
ἐνταῦθα δὲ αὐτὸς οὗτος ἐκτείνων τὰ ὀθωμανικὰ ὅρια πρὸς
μεσημβρίαν καὶ δυσμᾶς. Ὁ Τιμουρτάς ἐκυρίευσεν τῶν Γαγ-
γρῶν, ἀρχαίας καθέδρας τῶν Παφλαγόνων καὶ μητροπό-
λεως τῆς Παφλαγονίας ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος ⁽¹⁾, κειμένης
μεταξὺ τῶν δύο ποταμίων Σιρίνσου (γλυκεὸς ὕδατος) καὶ
Ἀττίσου (πικροῦ ὕδατος), ἅτινα ἐκβάλλουσιν εἰς τὸν Ἄλυν
πρὸς δὲ τῆς Διβριγῆς, ἥτις, ἀπέχουσα δύο ἡμέρας πρὸς
ἀνατολὰς ἀπὸ τῆς Σεβαστείας καὶ περικλειομένη ἐξ ἀνατο-
λῶν μὲν ὑπὸ τοῦ ὄρους Τζιτζικτάγ (Σκυδίσση), πρὸς δυ-
σμᾶς δὲ ὑπὸ τοῦ Χασάν (Ἀντιταύρου), κεῖται ἐν τῇ ἀκρᾷ
ἀγόνου καὶ βραχέως κοιλάδος. Ἔστι δ' αὕτη ἡ ἀρχαία
Νικόπολις, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Πομπηίου ἐπὶ τοῦ χωρίου,
ὅπου ἐνίκησε τὸ πρῶτον τὸν Μιθριδάτην ⁽²⁾· τῆς Δερκέν-
της, ἀπεχούσης δύο ἡμέρας πρὸς μεσημβρίαν ἀπὸ τῆς
Διβριγῆς καὶ κειμένης ἐπὶ τῶν ὀρίων τῆς Μελιτηνῆς καὶ
ἐπὶ ἀποτόμῳ ἐσχισμέου ὄρους, ὅθεν ὁ ποταμὸς Ἄλσου
(λευκὸν ὕδωρ) πηγάζει· τῆς πόλεως Βεχέσνης, ἥτις κεῖ-
ται ἐν τῇ ὁμωνύμῳ ἐπαρχίᾳ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Μεράς εἰς Καισάρ-
ρειαν ἀγούσης καὶ περικυκλοῦται ὑπὸ πολλῶν κήπων, ἀρ-
δευομένων ὑπὸ ποταμίου· τῆς Μελιτηνῆς, μικρὸν ἀπεχού-
σης ἀπὸ τοῦ Εὐφράτου, παρὰ τὸ ποτάμιον Δεῖρ Μεσίχ

(1) Μάννερτ, Δ', 3, σ. 32.

(2) Μάννερτ, Δ', 2, σ. 317, καὶ Τζιχνουμτζι, σ. 625.

(μόναστήριον τοῦ Μεσσίου), ἥτις διὰ τῶν ὑδάτων Βιναρθασίτινος (χρουνεῦ) ποτίζει τὸν ὠραῖον περίπατον τοῦ Οὐεπουζί, ἔστι δὲ περιώνυμος ἐπὶ τῇ μεταξὺ τοῦ 'Τουστινιανοῦ καὶ τοῦ Χοσρόου Νουσιρβάν ⁽¹⁾ συγκροτηθεῖση μεγάλη μάχη, ἐπὶ τῇ γεννήσεται τοῦ πρώτου ἥρωος τῶν 'Αράβων Σιδ 'Αλπαττάλ, καὶ ὡς πρωτεύουσα καὶ κατοικία τῆς δυναστείας τῶν Δανησμένδων ⁽²⁾· τέλος τοῦ μεθορίου φρουρίου Κουμάχ, τοῦ σώζοντος τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τῆς χώρας Γουματίνης ⁽³⁾ παρὰ τὸν Εὐφράτην, ὅπερ ἔστιν ἐκ τῶν ἰσχυροτάτων φρουρίων τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας περιώνυμον καὶ ἐπὶ τῇ λινουργίᾳ, ὅσον ἡ ὁμορος πόλις 'Ερζεντζάν ἐπὶ τοῖς προβάτοις καὶ ἡ Βαϊβούρδῃ ἐπὶ τῇ καλλονῇ τῶν νεανίδων.

Ἀγοντος τοῦ Τιμουρτάς τὸν νικηφόρον αὐτοῦ στρατὸν πρὸς τὸν Εὐφράτην, τὸ ἐπὶ πολὺν χρόνον φυσικὸν ὄριον τῶν 'Ρωμαίων καὶ Περσῶν, ὁ Βαγιαζίτ ἐπιπτεν ὡς κεραυνὸς εἰς τὴν 'Ελλάδα. Ὁ ἀρχιερεὺς τῆς Φωκίδος, ὁ τὴν πατρίδα καὶ τὴν πίστιν αὐτοῦ προδοὺς, προσεκάλεσεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἐν Βερόϊᾳ στρατοπεδαρχείου, ὅπου ἀνήγειρε τέμενος, εἰς τὴν 'Ελλάδα, ἣν περιέγραφεν αὐτῷ ὡς φιλοθῆρῳ, ὡς «χώραν κυνηγῆσαι τε κρατίστην καὶ λειμῶνας γεράνους περιεχομένους πλῆθος ἄπλετον καὶ πεδία ἐνιππεῦσαι τὰ κάλλιστα» ⁽⁴⁾. Προχωρήσας εἰς Θεσσαλίαν ὁ Βαγιαζίτ, κατέλαβε τὰς πρώτας πόλεις, οἷον τὴν Λάρισσαν, τὰ Τρίκκαλα, ἄλλοτε Τρίκκην ⁽⁵⁾, γνωστὴν ἤδη τῷ ὀνό-

(1) Τῷ 572.

(2) Δυναστεία ἐκ τῶν ἐπιγαιῶν τῆς ὀθωμῆς 'Ασίης.

(3) Ἀρμενικὸς Μαρκελλίνος, III', 9.

(4) Χαλκοκονδύλης, Β', 27.

(5) Λίθιος, ΛΘ', 25.

ματι τούτῳ ἐκ τῶν πολέμων τῶν Ῥωμαίων πρὸς τὸν Φίλιππον τῆς Μακεδονίας καὶ ἐκ τῶν τοῦ Βοιμόνδου πρὸς Ἀλέξιον τὸν Κομνηνόν, ὃν ἕκαστος ἐν παρακειμένῳ τινὶ ὀχυρῷ στενῷ ἐπειράθη στρατηγηματικῶς ἵνα ἐξαπατήσῃ τὸν ἐχθρόν (1). τὴν Δομακίαν (νῦν Δοιμενέκην ἢ Δομενίσκαν) (2), ἐκλιπόντος τοῦ ἐν αὐτῇ δουκὸς, Κερναίου τοῦ νομαῖ τὰς Πάτρας, νῦν (Πατραζίκι) παρὰ τὴν ὑπώρειαν τοῦ ὄρους τῶν Λοκρῶν (3). τέλος δὲ τὰ Φάρσαλα, ὑπέκοντα, ὡς ἡ Δομακία, τῷ οἴκῳ τῶν Κερναίων (4). Τὰ Φάρσαλα περιώ-
 νυμα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ πολέμου ἐπὶ δύο κρίσιμωτάταις μάχαις, ἐν αἷς Φίλιππος μὲν ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας ἡτ-
 τήθη ὑπὸ τοῦ Κοινκτίου Φλαμινίου, ὁ δὲ Πομπήιος κατε-
 στράφη ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, ὑπετάγησαν ἀμαχητὶ τῷ δορι-
 κτήτορι. Ὁ Βαγιαζήτ, ὡς ἄλλοτε ὁ Ἀλαρῖχος μετὰ τῶν
 Γότθων, διῆλθεν ἀκωλύτως τὸ ἐνδοξον στενὸν τῶν Θερμο-
 πυλῶν, μὴ μοχλήσας ἵνα περικυκλώσῃ τὸν ἐχθρόν, ὡς οἱ
 Πέρσαι ἔπραξαν πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ οἱ Ῥωμαῖοι
 πρὸς τοὺς Μακεδόνας. Ἄνευ τῆς δόξης τοῦ ἀγῶνος, ὃν ὁ
 Λεωνίδας συνῆψε πρὸς τὸν Ξέρξην, ἄνευ τοῦ πόνου τῆς
 μάχης, ἦν ὁ ὑπατος Ἀκίλιος ἐνταῦθα συνεκρότησε πρὸς
 τὸν βασιλέα Ἀντίοχον, ὁ Βαγιαζήτ διῆλθε τὰς Θερμοπύ-
 λας, ἀντὶ δὲ τοῦ προδότου Μαλιέως ὠδήγησεν αὐτὸν ὁ
 ἐπίσκοπος Φωκίδος. Ἡ πόλις Θερμοπύλαι, (ἡ ἀρχαία Λα-
 μία), δοξασθεῖσα τοσοῦτον ὑπὸ τῆς παλιορκίας Φιλίππου
 τοῦ Μακεδόνα (5), ὅσον καὶ ὑπὸ τῆς τοῦ Ἀντιπάτρου ἐν

(1) Ἄννα Κομνηνή, Ε', σ. 435, καὶ Χαλκοκονδ. Β', σ. 28.

(2) Χαλκοκονδύλης, Β', 2, καὶ Πουκελίς τοῦ Χατζῆ Κάλφα.

(3) Χαλκοκονδ. Β', σ. 35.

(4) Ἐπικερναίων, κατὰ τὸν Χαλκοκονδύλην. Αὐτόθι.

(5) Λίβιος, ΛΣΤ', σ. 43.

τῷ πολέμῳ τῷ καλουμένῳ Λαμιακῷ (1), παρεδόθη μετὰ πάσης τῆς Φωκίδος τοῖς βαρβάροις, οὓς ὁ ἐπίσκοπος Ἑλληνα εἰσήγαγεν. Ὁ ἱεράρχης οὗτος διέβαλεν εἰς τὸν Βαγιαζήτ τὴν ἡγεμονίδα Τουρδελοῦλαν, γυναῖκα τοῦ Δελουῆ, ἡγεμόνος τῶν Δελφῶν, ὅτι εἶχεν ἀθεμίτους σχέσεις πρὸς τὸν Ἑλληνα Στράτον (2), ὅτι « ἀνήμεστα κακὰ ἐποίει τοὺς πολίτας » καὶ ὅτι πολλοὺς τούτων ἔκτεινε. Ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ἀπόγονος τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Ἰσπανίας, ἀπέθανε πρὸ μικροῦ, ὃ δ' ἑραστής κατηγορεῖτο, ὅτι ἐξηπάτησε τὴν δούκισσαν καὶ πολλὰς ἄλλας γυναῖκας διὰ δαιμονίου τρόπου (3). Ἰσως ἡ κατηγορία αὕτη παρώρμησε τὴν ἡγεμονίδα, ἵνα προὔπαντήσῃ τῷ νικητῇ μετὰ πολλῶν δώρων καὶ τῆς ἐπιγάμου θυγατρὸς, μεμνηστευμένης ἥδη, καὶ προσενέγκῃ αὐτῷ τοὺς Θησαυροὺς, τὴν χώραν, τὴν θυγατέρα καὶ ἑαυτήν. Ὁ δὲ Βαγιαζήτ τὴν μὲν μητέρα ἀφῆκεν ἐλευθέραν, μὴ ἀπαιτήσας τὴν ἄρνησιν τῆς πίστεως αὐτῆς, τὴν δὲ θυγατέρα ἐδέξατο, ὥς καὶ τὴν χώραν, ἐν ᾗ ἐπέστησεν ἄρχοντα. Κύριος ὢν ὁ Βαγιαζήτ τῆς Δωρίδος, Λοκρίδος καὶ Φωκίδος ἀνέθικε τὴν κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου τοῖς στρατηγοῖς Ἰακοῦθ καὶ Ἑβρενῷ (4). Καὶ ἐ μὲν διέδραμε τὴν δυσμικὴν χερσόνησον μέχρι τῆς μεσημβρινωτάτης ἁκρας, πορθῶν τὰ περὶ τὴν Κορώνην τε καὶ Μεθώνην, ὃ δὲ ἐπολιόρχησε τὸ Ἄργος, ἀρχαίαν τῆς Πελοποννήσου πρωτεύουσαν, τὴν ἄλλοτε περιώνυμον ἐπὶ τῷ Ἡραίῳ καὶ τοῖς ἵπποις τοῦ Ποσειδῶνος. Προσέβαλε δὲ τῇ πόλει ταύτῃ ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ ἀριστερῶν ἐν ᾧ δὲ οἱ κά-

1397

(1) Διάκωρος, III', 5.

(2) Χαλκοκονδύλης, B', 33.

(3) Αὐτόθι.

(4) Αὐτόθι.

κοικοι ἀπῆρχοντο πάντες εἰς τὸ πρῶτον μέρος, ἐξαπατη-
θέντες ὑπὸ τῆς ψευδοῦς φήμης, ὅτι ἡ πόλις εἰλῶν ἐκ τοῦ
δεξιοῦ, οἱ πολέμιοι ἀνέβησαν ἐξ ἀριστερῶν τὰ ἐγκαταλελειμ-
μένα ὑπὸ τῶν προμάχων αὐτῆς τεῖχη, καὶ τοὺς μὲν θησαυ-
ροὺς τῆς πόλεως ἐλαφύραγώγησαν (ΜΓ), τοὺς δὲ κατοί-
κους αὐτῆς ὡς τρισμυρίους ἐξανδραποδίσαντες κατέφυκσαν
εἰς Ἀσίαν ⁽¹⁾. Ἀντί δὲ τούτων ὁ Βαγιαζήτ μετόπισεν ἐξ
Ἀσίας εἰς Εὐρώπην τουρκομανικὰς καὶ ταταρικὰς ἀπει-
κίας κατὰ τὸ ἔθος τῶν ἀσιανῶν πορθητῶν, οἵτινες ἀπὸ
τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων τὴν μετανάστασιν ὀλοκλήρων
πόλεων καὶ κοινοτήτων ἀπὸ τῆς μιᾶς ἄκρας τοῦ βασι-
λείου αὐτῶν μέχρι τῆς ἐτέρας ἐθεώρησαν ὡς τὸν ἐνεργό-
τατον τρόπον πρὸς στερέωσιν δεσποτικῆς δυνάμεως. Ὁ
Δαρεῖος ἤδη μετενάστησε τοὺς ἐνοικοῦντας ἐν ταῖς ἐρήμοις
τῆς ἐν τῇ Λιβύῃ Βάρκης εἰς Βακτριανὴν ⁽²⁾, τοὺς Παίονας
ἐξ Εὐρώπης εἰς Ἀσίαν ⁽³⁾, τοὺς δὲ Μιλησίους ἐκ τῆς
Μικρᾶς Ἀσίας εἰς Σοῦσα ἐν Περσίᾳ ⁽⁴⁾. ἐβουλεύσατο δὲ,
ἵνα καὶ τοὺς Φοίνικας ἐξαναστήσας ἐν τῇ Ἰωνίᾳ κατοική-
σῃ, τοὺς δὲ Ἰωνας ἐν τῇ Φοινίκῃ ⁽⁵⁾. Οὕτως ὁ Βαγιαζήτ
μετόπισε τοὺς Τουρκομάνους τῆς χώρας Σαρουχάν ἐκ τῶν
πεδιάδων τοῦ Μαινομένου εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Φιλιππου-
πόλεως (ΜΔ), ἐτέρους δὲ ἀπὸ τῶν ἀσιατικῶν χωρῶν τοῦ
Μαιανδρου, Σκαμάνδρου καὶ Κασίτρου εἰς τὴν παρὰ τὸν
Ἀξιὸν χώραν ἐν Εὐρώπῃ, τοὺς δὲ κατοίκους τῆς Θέρμης,
εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Ζαγοράς καὶ Σοφίας ⁽⁶⁾.

(1) Χαλκοκονδύλης, Β', 51.

(2) Ἡρόδοτος, Δ', 201.

(3) Αὐτόθι, Ε', 12 καὶ 98.

(4) Αὐτόθι, ΣΤ', 20.

(5) Αὐτόθι, Ζ', 3.

(6) Αὐτόθι, Β', 52.

1397 Οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι ὁμοφώνως ἀνάγουσιν εἰς τὸ αὐτὸ ἔτος τῆς ἀλώσεως τῆς Πελοποννήσου, ἥτοι εἰς τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος τῆς Ἑγίρας, τὴν τῶν Ἀθηνῶν, ἃς καὶ αὐτοὶ καλοῦσιν οὐκ ἄλλως ἢ πόλιν τῶν φιλοσόφων. Εἰ δὲ μόλις ἢ μόνιμος κτῆσις αὐτῶν ἐγένετο ἐξήκοντα ἔτη ὕστερον ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β', ἀναμφισβήτητος ὅμως ἐστὶν ἐλλόγως ἢ προτέρα ἄλωσις αὐτῶν, ὡς καὶ ἡ τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἡλικὰ συμβάντα ἀπὸ τῆς πρώτης ἱστορικῆς μαρτυρίας τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας, τοῦ καλοῦντος τοὺς Ἀθηναίους πρώτους τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν σοφίαν (1), μέχρι τῆς τοῦ Ὀθωμανοῦ ἱστοριογράφου Σεαδεδδίν, ὅστις οὐδ' ἀρνηθῆναι δύναται αὐταῖς τὸ ὄνομα τῆς πόλεως τῶν σοφῶν ! Αἱ Ἀθῆναι, θεμελιωθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Κέκροπος, ὅστις μετήνεγκεν ἐνταῦθα ἐκ τῆς Σαΐδος τὴν λατρείαν τῆς Νηΐθ, ὡς Ἀθηνᾶς· αἱ Ἀθῆναι, ὧν οἱ ἀρχαιότατοι κάτοικοι ἐσεμνύνοντο, ὅτι μόνοι τῶν Ἑλλήνων οὐδαμοῦ ἐξεχώρησαν (2), αἵτινες ἤδη ἐπεμψαν πρὸς ἄλωσιν τοῦ Ἰλίου τὸν δοκιμώτατον εἰς διευθέτησιν τοῦ στρατοῦ ἄνδρα, εἰς δὲ τὸν Μαραθῶνα τοὺς προμάχους τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας (3)· αἱ Ἀθῆναι, ὅποι οἱ ἀπόγονοι τῶν Φοινίκων οἱ Γεφυραῖοι (4) εἰσῆγαγον τὰ γράμματα καὶ ἃς οἱ ἀπόγονοι τῶν αὐτῶν Γεφυραίων Ἀρμόδιος καὶ Ἀριστογείτων ἀπήλλαξαν τῆς τυραννίας τοῦ Ἰκπαρχοῦ, υἱοῦ τοῦ τυράννου Πεισιστράτου· αἱ Ἀθῆναι, δις ἀλοῦσαι ὑπὸ τῶν Περσῶν,

(1) Ἡρόδοτος, Α', 63.

(2) Αὐτόθι, Α', 56.

(3) Αὐτόθι, Ζ', 112—113.

(4) Αὐτόθι, Ε', 57—58.

ἐμπρησθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ξέρξου καὶ Μαρδονίου, ὑποδουλωθεῖσαι ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, ἀπαλλαγεῖσαι αὖθις ἀπὸ τῶν τριάκοντα τυράννων ὑπὸ τοῦ Θρασυβούλου, ὑπακούουσαι τοῖς Μακεδόσι μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην, πορθηθεῖσαι ἐπὶ Ῥωμαίων ὑπὸ Φιλίππου, βασιλέως τῆς Μακεδονίας, ἀπήλαυσαν ἐπὶ πολὺν ἔτι χρόνον κατ' ὄνομα ἐλευθερίας διὰ τοῦ πολυκρότου ψιφίσματος τῆς Ῥωμαϊκῆς Συγκλήτου, τοῦ ἀποδόντος τὴν αὐτονομίαν ἀπάσῃ τῇ Ἑλλάδι (1). Ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων ἐξωραΐσθησαν ὑπὸ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀδριανοῦ διὰ νέων ἀρχιτεκτονικῶν μνημείων, καταστραφέντων τῶν πλείστων ὕψερων ὑπὸ τῶν Γότθων ἐπὶ Ἀλαρίχου. Ἀλλ' ἔτι πρὸ τῆς ὑπὸ τῶν φιλαρπάγων Γότθων ἐρμώσεως τῆς πόλεως «ὁμοιοζούσης πρὸς κενὸν καὶ αἶμα ἀποστάζον δέρμα θύματος», Ἑλλην ἤδη βασιλεὺς, Φίλιππος ὁ Μακεδὼν ἐπόρθησε τὰ πέριξ, τὸ Κυνόσαργες, τὸ Λύκειον καὶ εἴ τι ἄλλο καλὸν καὶ τερπνὸν ἦν περὶ τὴν πόλιν, καὶ οὐ μόνον τὰς στέγας, ἀλλὰ καὶ τοὺς τάφους κατέστρεψε (2). Ἐπὶ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας αἱ Ἀθῆναι, οὔσαι τὸ προσορμιστήριον αὐτῆς, ἔλαχον ἐν τῇ διανομῇ αὐτῆς, ὡς καὶ αἱ Θῆβαι, εὐπατρίδιητινὶ Βουργουνδίῳ, Ὁθωνι Δὲ λὰ Ῥόσε, ὡς μέγα δουκάτον. Ἐκ τοῦ οἴκου τούτου περιῆλθε δι' ἐπιγαμίας εἰς τὸν τοῦ Οὐάλτερος (3) τόνεκ Βριέννης. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος μετὰ ἑπτακοσίων ἵπποτων, ἑξακισχιλίων καὶ τετρακοσίων ἱππέων καὶ ὀκτακισχιλίων πεζῶν ἐστράτευσεν ἐπὶ τοὺς Καταλάνους, οἵτινες κατεπολέμησαν αὐτὸν καὶ κατεμέλισαν παρὰ

(1) Τίτος Λίβιος, ΑΓ, Κεφ. 32.

(2) Αὐτόθι, ΑΑ, Κεφ. 24.

(3) Γωτιέρ, κατὰ τὴν γαλλικὴν μετάφρασιν.

τόν ἐν Βοιωτία Κηφισόν. Ἡ Ἀττική καὶ ἡ Βοιωτία ἐγένοντο λάφυρον τῶν νικηφόρων Καταλάνων, οἵτινες, καλούμενοι μεγάλη ἑταιρία (τῆς ἀρπαγῆς), ὑπῆρξαν ἐπὶ τεσσαρακαίδεκα ἔτη φοβερά μάστιξ τῆς Ἑλλάδος. Ἐπὶ τέλους ὁμολόγησαν τὴν κυριαρχίαν τοῦ οἴκου τῆς Ἀραγωνίας, οἱ δὲ βασιλεῖς τῆς Σικελίας παρεχώρησαν τὰς Ἀθήνας ὡς τιμᾶριον. Μετὰ τοὺς Φράγκους καὶ Καταλάνους ἀνέβη ἐπὶ τὸν θρόνον τοῦ μεγάλου δουκάτου ὁ ἰταλικὸς οἶκος τῶν Ἀκχιαϊολῶν, δημοτικῶν μὲν ἐν Φλωρεντία, μοναρχικῶν δ' ἐν Νεαπόλει, δεσποτῶν δ' ἐν Ἑλλάδι. Αἱ Ἀθῆναι, ἐξωραϊσθεῖσαι δι' οἰκοδομημάτων, ἐγένοντο ἡ πρωτεύουσα ἐπικρατείας, περιλαμβανούσης τὰς Θήβας, Ἀργος, Κόρινθον καὶ μέρος τῆς Θεσσαλίας, μετὰ δὲ τὴν δευτέραν ἄλωσιν τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Β', ὁ τελευταῖος ἡγεμὼν τοῦ οἴκου τούτου ἀπηγχονίσθη κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Τιμουρτάς, ἀπαγχονίσαντος τὸν ἡγεμόνα τῆς Καραμανίας. Ἡ πατρίς τοῦ Κέκροπος, τοῦ Σόλωνος καὶ τοῦ Περικλέους, τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὅπου ἐν ταῖς στοαῖς καὶ ἐν τοῖς κήποις τῆς Ἀκαδημίας ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Ζήνων, ὁ Ἐπίκουρος ἐδίδασκον τοιοῦτον ποικίλην σοφίαν· ὅπου ἀπὸ τῆς σκηνῆς ὁ μὲν Σοφοκλῆς καὶ ὁ Εὐριπίδης διεκίνουν διὰ τοῦ κοθόρνου τὰς ψυχὰς, ὁ δὲ Ἀριστοφάνης καὶ ὁ Μένανδρος διὰ τῶν ἐμβάδων τὸν γέλωτα τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν· ὅπου ἀπὸ τοῦ βήματος ὁ Αἰσχίνης ἤστραπτε καὶ ὁ Δημοσθένης ἐβρόντα· ἡ πόλις τῆς Ἀθηναίων καὶ τοῦ Ποσειδῶνος μετὰ τῶν ναῶν καὶ τῶν ἀκαδημιῶν αὐτῆς, μετὰ τοῦ Παρθενῶνος, τοῦ Πανθέου, τοῦ Πανδρυσίου καὶ Ἐρεχθείου, μετὰ τῶν ναῶν τῆς Πολιάδος Παλλάδος, τοῦ Θησέως, τῆς Δήμητρος, τῆς Θέμιδος καὶ τῆς Ἀφροδίτης, μετὰ τοῦ Κυνοσάργου καὶ τοῦ Ὀλυμπίου, μετὰ τοῦ Ἀρεοπάγου

καὶ τῆς Πνυκός, μετὰ τοῦ Πειραιῶς καὶ τῆς Ἀκροπόλεως, μετὰ τοῦ Λυκείου, Μουσείου, Ὡδαίου καὶ Πρυτανείου, μετὰ τῆς Ποικίλης καὶ τῶν Προπυλαίων, μετὰ τοῦ Γυμνασίου καὶ τοῦ σταδίου, μετὰ τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου καὶ τοῦ Ἡρώδου, μετὰ τῶν μακρῶν τειχῶν καὶ στοῶν, μετὰ τῆς Ὀριαμβικῆς ἀψίδος τοῦ Ἀδριανοῦ, τοῦ ὠρολογίου τοῦ Κυρρῆστου καὶ τοῦ τροπαίου τοῦ Φιλοπάππου, μετὰ τῶν ἀντρων τοῦ Πανός καὶ τοῦ Φοίβου, μετὰ τοῦ Ἰλισσοῦ καὶ τῆς Ἐννεακρούνου, μετὰ τῶν τάφων τοῦ Τάλω καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους, τὸ μόνον τοῦτο ἱερὸν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν πλεονάκεις πυρποληθὲν, συληθὲν καὶ ἐρημωθὲν ὑπὸ τῶν βαρβάρων, τῶν Περσῶν, τῶν Γόθων καὶ τῶν Καταλάνων, κατέπεσε μετὰ τῶν ἐρειπίων πασῶν τούτων τῶν καλλονῶν εἰς τὰς χεῖρας ἄλλων βαρβάρων, οἵτινες ἐφείσαντο τῶν ἐρειπίων τούτων, ὡς τῶν τῆς πόλεως τῶν φιλοσόφων, ὡς εἶχον. Ἐπὶ τῶν ἡδὴ ἱστορηθεισῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ὕστερον πάλιν ἀπολωλυῶν κτήσεων ἐν Πελοποννήσῳ, ἐν ᾧ ὁ Ἑβρενὸς καὶ ὁ Ἰακοῦβ ἀπολωτίζοντες ἐμάραινον τὴν Ἑλλάδα μετὰ τῶν στρατῶν διὰ τῆς πρώτης εἰς αὐτὴν τουρκικῆς εἰσβολῆς (ME), (δεδοσθῶ ὅτι ἡ ἐπιδρομὴ αὕτη ἐγένετο ἡδὴ μετὰ τὴν μάχην τῆς Νικοπόλεως καὶ οὐχὶ πρὸ αὐτῆς), ὁ αὐτοκράτωρ Μανουήλ διέτρεχε τὴν Εὐρώπην ἐπαιτῶν διὰ ματαίων παρακλήσεων βοήθειαν παρὰ τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων, ὁ δὲ ἀνεφίος αὐτοῦ Ἰωάννης ἐβασίλευε τότε μόνον ἐν τοῖς τείχεσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως· διότι τὰ περὶ τὴν πόλιν, τὰ περιειλημμένα μάλιστα ὑπὸ τοῦ Ἀναστασιείου τείχους, ὅπερ ἐλάβανε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἐν τῇ Σηλυμβρίᾳ, περιέπεσον τῷ κράτει τῶν Τούρκων μετὰ τῆς τελευταίας ταύτης πόλεως. Οἱ Τοῦρκοι μάλιστα ὥκουν οὐ μόνον ἐντὸς τοῦ μακροῦ τούτου τείχους, ἀλλὰ Τουρκομάνοι ἄποικοι κατῴκουν καὶ ἐν

τοῖς προαστείοις τῆς πρωτευούσης, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει παρὰ τὸ τουρκικὸν τέμενος καὶ παρὰ τὸ δικαστήριον τοῦ ἱμάμη καὶ καδῆ.

Οὕτω παρῆλθον ὀλίγα ἔτη ἐν ἀταράχῃ αἰσχύνη. « Ὁ » δὲ Βαγιαζήτ, » λέγει ὁ ἱστοριογράφος Δούκας, » καθήμε- » νος ἐν Προύσῃ, καὶ τὰ τῆς εὐτυχίας ὑψίκομα δένδρα » ὀρῶν καρποὺς βρίθοντα καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἀδεῶς » κατατρυφῶντα ἐν διαφόροις στρουθῶν κελαδίσμασιν· οὐ » γὰρ ἔλλειπέ τι τῶν ἐν τοῖς γένεσι τῶν γλωσσῶν ὠραῖον, » εἴτε ἐν σώματι ζώου ἢ μετὰλλου ἢ ἄλλης τινὸς ἐν τῷ » κόσμῳ δοθείσης παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡδείας ὀψεως, τοῦ μὴ » εἶναι τε καὶ εὐρίσκεσθαι ἐν τοῖς θησαυροῖς αὐτοῦ. Ἐκλε- » γόμενα τοίνυν τὰ καθαρὰ τῶν σωματίων καὶ τῶν ὠ- » ραῖα τῇ ὀφει ἀρρένων τε καὶ θηλέων παρίσταντο, παι- » δάρια νέα καὶ τρυφερά, καὶ κόραι ὑπὲρ τὸν ἥλιον λάμ- » πουσai, τίνων; Ῥωμαίων, Σέρβων, Βλάχων, Ἀλβανίων, » Οὐγγρων, Σάξων(ΣΜ), Βουλγάρων καὶ Λατίνων, ἕνα » ἕκαστον μελωδοῦντα τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ καὶ μὴ βουλευο- » μένων. Αὐτὸς δὲ καθήμενος καὶ κατασπαταλῶν οὐκ » ἐπαύετο ἀφροδισιάζων, ἐν ἀρρένοις ἀσελγαίνων καὶ θή- » λεσι (1) ». Αἰφνης μῆνυμα τοῦ Τιμοῦρ, οὗ τὸ ὄνομα ἐπλήρου τὴν οἰκουμένην, μόνος δὲ πληρώσει τὸ ἐξῆς βιβλίον, ἐξήγειρεν αὐτὸν τῆς μετρησομένης ταύτης. Ὁ Βαγιαζήτ ἐνόμισεν, ὅτι καταπλήξει αὐτὸν δι' ὑβριστικῆς ἀποκρίσεως καὶ διὰ τῆς πορθέσεως τοῦ Ἐρζεντζάν ἐν τῇ
4400 Ἀρμενίᾳ ἀποτρέψει αὐτὸν τῆς περαιτέρω πορείας. Ἐπα-
ναζεύξας δὲ ἦλθεν εἰς Προῦσαν, καὶ διαβάς μετ' οὐ πολὺ τὸν Ἑλλησποντον ἀνεκοίνωσεν ἐξ Ἀδριανουπόλεως τῷ

(1) Δούκας, Κ', 34.

βασιλεῖ Ἰωάννῃ· « Ἐγὼ μὲν εἰ καὶ τὸν βασιλέα Μανουὴλ
» ἐξέωσα τῆς πόλεως, οὐ διὰ σέ, ἀλλὰ δι' ἐμὲ τοῦτο πε-
» ποίηκα. Εἰ μὲν βούλει τοῦ εἶναί σε ἡμέτερον φίλον, μετὰ-
» στηθι τῶν ἐκεῖ, καὶ δώσω ἐπαρχίαν ἣν ἂν βούλῃ· εἰ δέ
» μὴ γε, μάρτυς μοι Θεὸς καὶ ὁ μέγας προφήτης, οὐ φεί-
» σομαί τινος, ἀλλὰ πάντας ἄρδην ὀλέσω » (1). Οἱ δὲ
Βυζαντινοὶ, πορισθέντες ἱκανὰς τροφὰς πρὸς νέαν πο-
λιορκίαν, ἀπεκρίναντο χριστιανικῶς, ἀλλὰ σῶμα καὶ
ὑπερφάνως· « Ὑπάγετε, ἀναγγεῖλατε τῷ κυρίῳ ὑμῶν.
» Ἡμεῖς ἐν ἀδυναμίᾳ ὄντες καὶ δυναστεία πολλῇ οὐκ ἔ-
» χομεν ποῦ καταφυγεῖν, εἰμὴ εἰς Θεὸν τὸν βοηθοῦντα
» τοὺς ἀδυνάτους καὶ καταδυναστεύοντα τοὺς δυνάστας·
» καὶ εἴ τι βούλει, ποίει » (2). Ἀλλ' ἡ ἄλωσις τοῦ Ἐρζεν-
τζάν καὶ ἡ σφαγὴ τῆς Σεβαστείας ἐκώλυσαν τὴν ἐξακο-
λούθησιν τῆς δευτέρας πολιορκίας, ὑφ' ἧς ἠπειλοῦντο οἱ
Βυζαντινοὶ, ὁ δὲ Βαγιαζήτ ἐδραμεν ἐξ Εὐρώπης εἰς Ἀ-
σίαν, ὅπου φοβερὸς ἔρρεεν ὁ ταταρικὸς χειμάρβρος, ὅστις
μετ' ὀλίγον ἐμελλεν ἐξαφανίσειν αὐτόν.

(1) Δούκας, ΙΕ', 31.

(2) Αὐτόθι.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ.

Ἱστορία τοῦ Τιμοῦρ, ᾧ γέννησις, εἶδος καὶ ἀνατροφή αὐτοῦ. — Ἐκστρατεία ἐπὶ τοὺς Γέτας, τὴν Χωρσμίαν, τὸ Χορσάν καὶ τὸν Τοκαμί. — Αἱ τρεῖς ἐπὶ τοὺς Πέρσας ἐκστρατεῖαι. — Ἀλώσις τοῦ Βαγδάτ, τῆς Μεσοποταμίας, τοῦ Κουρδιστάν, τῆς Ἀρμενίας, τῆς Γεωργίας. — Ἀταξία ἐν τοῖς νομοῖς τῆς αὐτοκρατορίας. — Ἡγεμόνες πρόσφυγες. — Ἐκστρατεία ἐπὶ τὴν Συρίαν πρὸς ἐκδίκησιν τῆς ὑβρισθείσης πρεσβείας. — Συνέντευξις Τιμοῦρ μετὰ τῶν σοφῶν τοῦ Χαλεπίου. — Πόρθησις Βαγδάτ, ἐπίσκεψις τῶν τάφων. — Πρεσβεύσεις Τιμοῦρ καὶ Βαγιαζήτ. — Μάχη τῆς Ἀγκύρας. — Αἰχμαλωσία τοῦ Βαγιαζήτ.

⦿ σίδηρος πορθαῖ τὴν οἰκουμένην. Τιμοῦρ, ὅστις ὁ σίδηρος, ἦν τὸ προσιωνιζόμενον κοσμοκρατορίαν ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ Θαραγάϊ, οὗ ὁ τέταρτος γενάρχης ἦν ὁ Καρατζάρ Νοβιάν ἐκ τοῦ εὐγενοῦς φύλου Βερλὰς, ὁ ἐμίρου λουμιρᾶ, τουτέστι μέγας βεζύρης τοῦ Τζαγατάι, υἱοῦ τοῦ Τζιγγισχάν. Τῷ αὐτῷ ἔτει, καθ' ὃ ὁ σουλτάνος Ἐβουσαῖδ Βεχαδὶρ Χάν, ἔσχατος μέγας ἡγεμὼν τοῦ οἴκου Τζιγγισχάν ἔδωκε, καὶ μετ' αὐτοῦ τὸ μεγαλεῖον τῆς μογολικῆς δυνάμεως, εἶδεν ὁ Τιμοῦρ τὸ φῶς τοῦ κόσμου, οὗ ἡ πόρθησις ἦν σκοπὸς τοῦ βίου αὐτοῦ. Πρὸς εὐτυχίαν τῆς ἀνθρωπότητος ἐν τῇ μακρᾷ ἱστορίᾳ αὐτῆς, ὁ σκοπὸς οὗτος τῆς

κοσμοκρατορίας, εἰς ὃν τοσοῦτοι πορθηταὶ ἀπέβλεπον, ὑπὸ
τόσον ὀλίγων καὶ ὑπὸ τούτων τῶν ὀλίγων τόσον ἀτελῶς
ἐγένετο ἐφικτὸς, ὥστε οἱ καλούμενοι κοσμοκράτορες, οἱ
κατ' ἐξοχὴν ἐπαξίως φέροντες τὴν φοβεράν ταύτην προ-
σηγορίαν, εἰσὶ μόλις ἕξ ἢ ἑπτὰ. Ὁ πρῶτος τούτων Σέ-
σαστρὶς ἐστὶ τόσῳ μυθώδης, ὥστε ἡ μὲν ἑλληνικὴ μυθο-
λογία συγχέει αὐτὸν πρὸς τὸν Διόνυσον, ἡ δὲ Ἀσιανὴ πρὸς
τὸν πρῶτον Τζέμ. ἢ Ἰσκενδὲρ Σουλκαρνέιν, ἥτοι Ἀλέξαν-
δρον τὸν δικέρατον. Ἡ τοῦ δικεράτου τιμητικὴ προσηγο-
ρία σημαίνουσα οὐ μόνον τὴν μεγίστην ῥώμην, ἥς τὸ
σύμβολον ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ ἐστὶν ὁ μονόκερως, ἀλλὰ
καὶ τὴν δεσποτείαν ἐπὶ δύο ἡπείρων καὶ ἐπὶ δύο αἰῶνας,
οὔτε τῷ δευτέρῳ Τζέμ, ἥτοι τῷ Διόσκῳ (1), ἰδρυτῇ τοῦ
Βασιλείου τῶν Μήδων, οὔτε τῷ Κύρῳ, ἰδρυτῇ τοῦ τῶν
Περσῶν, οὔτε Ἀλεξάνδρῳ τῷ Μεγάλῳ ἀποδίδεται ὑπὸ τῶν
Ἀσιανῶν, εἰ καὶ τοῦτον ἡ ἀρχαία Ἀσιανὴ ἱστορία ὁμολο-
γεῖ ἀποκλειστικῶς κοσμοκράτορα. Ἡ μέση ἱστορία τῆς
Ἀσίας μόλις κατ' ὄνομα γινώσκει τὸν Ἀττίλαν, ἀτενίζει
δὲ μόνον εἰς τὴν δαῖδα τῆς καταστροφῆς, ἣν ἤναψεν ἐν τῇ
οἰκουμένη ὁ Τζιγγισχάν, καὶ εἰς τὸν φάρον τῆς φιλοκτη-
μοσύνης, ὅστις ἀναφθὲς ὑπὸ τοῦ Τιμούρ ἐξέχεε τὸ αἷμα-
τόχρουν αὐτοῦ φῶς ἐφ' ἅπασαν τὴν Ἀσίαν, ἀπὸ τοῦ Ἰν-
δοῦ μέχρι τοῦ Εὐξείνου. Ὡς ὁ Αἰγύπτιος Σέσαστρὶς καὶ
ὁ Πέρσης Κύρος καλύπτονται ἐτι ἐν τῷ σκότει τοῦ μύθου
ὡς πρὸς Ἀλεξάνδρον τὸν Μέγαν, ὅστις, λάμπων ἐκ τῆς
μεγίστης λαμπηδόνης ἑλληνικῆς παιδείας, πρῶτος μνη-
μονεύεται ὑπὸ τῆς ἀληθοῦς ἱστορίας ὡς κοσμοκράτωρ,

(1) Ὁρα περὶ τῆς ταυτότητος τοῦ Τζέμ ἢ Τζεμισὶ πρὸς τὸν Διόσκῳ
Jahrbücher der litteratur (χρονικά τῆς γραμματολογίας), Τόμ. Θ, σ. 10.

οὕτως ὁ Ἀττίλας καὶ ὁ Τζιγγισχάν, οἱ βάρβαροι ἡγεμό-
νες Οὐννικῶν καὶ Μογολικῶν στιφῶν, ἐπισκιάζονται ὑπὸ
τοῦ Τατάρου Τιμούρ, ὅστις, ἐγκρατὴς τῆς ὑψηλοτέρας
περσικῆς παιδείας τοῦ κατ' αὐτὸν χρόνου, ἐγίνωσκεν οὐ
μόνον καταστρέφειν βασιλεία, ἀλλὰ καὶ ἀνεγείρειν τοιαῦ-
τα, καὶ κατὰ τὴν συνήθη φράσιν τῶν Τούρκων καὶ Περ-
σῶν, οὐ μόνον καταλαμβάνειν τὴν οἰκουμένην, ἀλλὰ καὶ
ἄρχειν αὐτῆς, ὡν οὐ μόνον δορικτήτωρ τῆς οἰκουμένης,
ἀλλὰ καὶ ἰδρυτὴς κοσμοκρατορίας. Ἡ κοσμοκρατορία τοῦ
Ἀττίλα, ὡς ἡ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐξέλιπε μετ' αὐτοῦ, ἡ δὲ
δύναμις τοῦ Τζιγγισχάν, διαμερισθεῖσα ὑπὸ τῶν τεσσάρων
υἱῶν αὐτοῦ ⁽¹⁾, διήρκεσεν ἐπὶ δύο αἰῶνας ἐν τοῖς τέσσαρσι
βασιλείοις τῆς Σινικῆς, τῆς πέραν τοῦ Ὠξοῦ χώρας,
Περσίας καὶ Ταταρίας· οἱ δὲ ἀπόγονοι τοῦ Τιμούρ, διατη-
ρήσαντες τὸ πατρικὸν κράτος ἐπὶ ἑκατονταετηρίδα μόνον
ἐν τῇ πέραν τοῦ Ὠξοῦ χώρᾳ καὶ ἐν Περσίᾳ, ἤρξαν ἔτι
τῆς Ἰνδικῆς σχεδὸν μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Ὁ Ἀτ-
τίλας καὶ ὁ Τζιγγισχάν παρεβλήθησαν ὑπὸ ἑποψιν συγ-
γενῇ μὲν, λίαν ὁμῶς ἐπιπόλαιον, ὅτι ὁ μὲν ἰδρυσε τὸ κρά-
τος τῶν Οὐννων, ὁ δὲ τὸ τῶν Μογόλων ἐπὶ τῆς δημώδους
δαισιδαιμονίας, ὁ μὲν ἐπὶ τοῦ ξίφους τοῦ Ἀρεωῦ, ὁ δὲ
ἐπὶ τοῦ μύθου τῆς θαυμαστῆς αὐτοῦ ἐκ παρθένου γεννή-
σεως. Ἀλλ' ἡ παραβολὴ τοῦ Τιμούρ πρὸς τὸν Ἀλέξαν-
δρον ἦν ἥττον ἐπιπόλαιος, εἰ ἐξητάζομεν τὴν τε μεγίστην
ἀκμὴν τῆς ἐλληνικῆς καὶ περσικῆς παιδείας, ἐν ᾗ ἀμφοτέ-
ροι ὡς κοσμοκράτορες ἀνέτειλαν, καὶ τὴν διάρκειαν καὶ τὸ
τέλος τοῦ βίου αὐτῶν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν ἐκ-
τασιν τῶν κτήσεων καὶ τὴν ἀνδρίαν τῶν ἡττηθέντων καὶ

(1) Τζιγγισχάν, ΔΣΤ', ἐκδοσις τετάρτη, Γ', σ. 368.

τέλος τὴν μετριοπάθειαν αὐτῶν. Ἐκ τῆς παραβολῆς ταύτης ἐξήγετο, ὅτι ὁ Μακεδὼν εἶχε μὲν λεπτοτέραν παιδείαν καὶ ἤττονα ἀπανθρωπίαν ἢ ὁ Τάταρος· οὗτος ὁμῶς ὑπερέχει αὐτὸν ὡς δορικτήτωρ καὶ ὡς ἰδρυτὴς παγκοσμίου ἀρχῆς· διότι αἱ κτήσεις αὐτοῦ περιελάμβανον οὐ μόνον πλείονας χώρας καὶ ἔθνη, ἀλλὰ καὶ πλεῖον ταῦτα ἀντείχον· ἐπειδὴ, πλὴν τῆς Ἰνδικῆς, οὐδαμοῦ ἀντετάχθησαν πρὸς αὐτὸν, ὡς πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, ἀπόλεμα, ἐκτεθηλυμένα καὶ ἀσθενῆ ἔθνη, ἀλλὰ πανταχοῦ ἡναγχάζετο καταπολεμεῖν φιλοπόλεμα ἔθνη καὶ βασιλείαι· τέλος δὲ οὐδαμῶς ἐκνευριζόμενος ἐν τῇ τρυφῇ, οἷδὲ μεθύων ἐπὶ ταῖς νίκαις καὶ τῇ ἡδονῇ, ἐξηκολούθησεν ἐπιτυχῶς τὸ ἔργον, ὃ ἀνέλαβεν ἐξ ἀρχῆς μετ' ἀείποτε ἱσθῆς νηφαλιότητος καὶ ἀκλονήτου σταθερότητος ἐπὶ γενεὰν ὀλόκληρον. Παραλείπομεν δ' εἰπεῖν, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος γεννηθεὶς ἐπὶ θρόνου ἦν υἱὸς τοιοῦτου πατρὸς, τοῦ Φιλίππου, ἐν ᾧ ὁ Τιμοῦρ, υἱὸς ὦν ἀτήμου πατρὸς, ἀνυψώθη πρῶτος ἐπὶ τὸν θρόνον· καὶ ἑπτερέωσεν αὐτὸν ἔπειτα ἐπὶ τῶν ἐρείπιων τόσων ἄλλων θρόνων ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς ἀπογόνοις αὐτοῦ·

Ὁ Τιμοῦρ, καλούμενος γενικῶς Τιμουρλέγγ (Τιμοῦρ ὁ Χωλός), ὑπὸ δὲ τῶν Εὐρωπαϊῶν Ταμερλάν, οὐκ ἦν χωλός ἐκ γενετῆς, ἀλλ' ἐκ τραύματος, ὃ περ ἔλαβε κατὰ τὴν πολιτορχίαν τῆς πρωτευούσης τοῦ Σιστάν (Προφθασίας) μικρὸν πρὶν ἢ καταλάβῃ τὴν ἀνωτάτην ἀρχήν. Ἄλλως τε δὲ εἶχεν ὑψηλὸν ἀνάστημα, μάλιστα δὲ μεγάλην τὴν κεφαλὴν, τὸ μέτωπον εὐρὺ καὶ ἀνοιχτόν, τὴν χροιάν τοῦ προσώπου καλὴν καὶ ἐρυθράν, τὴν κόμην μακράν καὶ ἐκ γενετῆς λευκὴν, ὡς ὁ Σάμ, ὁ ἐξάρχουστος ἥρως τῆς περσικῆς ἱστορίας (1)· ἐπὶ ἑκατέρου δὲ τετραπλημένου λωβοῦ τῶν ὠτων

(1) Ὁρα περὶ τοῦ Σάμ τὸ ἐπεισόδιον τῆς Σιγχανμέ ἐν τοῖς θησαυροῖς τῆς Ανατολῆς, Τόμ. Γ', σ. 57.

ἔφερε βαρυτίμους μαργαρίτας ὡς ἐνώτια. Ὡς σοβαρὸς καὶ σκυθρωπὸς ἀπηχθάνετο πάντα ἀστεῖσμον καὶ παιδιάν, μᾶλλον δὲ τὸ ψεῦδος, ὅπερ τόσῳ ἐμίσει, ὅσω ἡγάπα τὴν ἀλήθειαν· ὥστε δυσάρεστός τις ἀλήθεια ἦν αὐτῷ πάντοτε προσφιλεστέρα τοῦ εὐχαρίστου ψεύδους· διέφερε δὲ κατὰ τοῦτο πολὺ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅστις δι' ἣν εἶπεν ἀλήθειαν ἀπέκτεινεν ἰδίαις χερσὶ τὸν ἐταῖρον καὶ φίλον αὐτοῦ Κλεῖτον, τὸν δὲ φιλόσοφον Ἀντισθένην προσέταξεν ἵν' ἀποκεφαλίσωσιν· οὐδέποτε ἀφίστατο βουλῆς τινος, οὐδ' ἀνεχάλεσε προσταγὴν· οὐδέποτε ἐλυπεῖτο ἢ μετεμελεῖτο ἐπὶ τοῖς γενομένοις, οὐδέποτε ἐκαρὰδόκει τὸ μέλλον, ἢ ἐπέχαιρεν ἐπ' αὐτό. Οὔτε τοὺς ποιητάς, οὔτε τοὺς γελωτοποιοὺς ἡγάπα, ἀλλ' ἐτίμα μέγας τούς ἰατροὺς καὶ ἀστρονόμους καὶ νομικοὺς, οἷς πολλάκις ἐπέτρεπεν ἵνα συζητῶσιν ἐνώπιον αὐτοῦ περὶ ἀμφισβητουμένων ὑποθέσεων, μάλιστα δὲ τοὺς περιωνύμους ἐπὶ ἀγιότητι σέχας, ὧν αἱ προσευχαὶ παρεσκεύαζον αὐτῷ τὴν νίκην. Ἡγάπα τὰ μάλιστα τὸ ζατρίκιον, εἰς ὃ οὐδεὶς ὑπερέβη αὐτόν· ἔκ τινος δὲ κινήματος πεσσοῦ τινος (τῆς ἀλλαγῆς τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν πύργον) ἐχάλεσε τὸν ἀγαπητὸν αὐτῷ υἱὸν Σιαχρόχ (1). Ἡ ἱστορία τῶν πολέμων, ὁ βίος τῶν πολεμιστῶν καὶ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ἦσαν τὰ ἀγαπητὰ αὐτῷ βιβλία, ἃ οὔτε ἐν εἰρήνῃ, οὔτε ἐν πολέμῳ κατέλιπε. Ἡ μάθησις αὐτοῦ περιοριζέτο εἰς τὸ ἀναγινώσκειν καὶ γράφειν, εἰ καὶ εἶχε τοσαύτην εὐρεῖαν μνήμην, ὥστε, ὅσα ἄπαξ ἀνέγνω ἢ ἤκουσε, διέσωζεν ἀκριβῶς ἐν τῇ μνήμῃ

(1) Ὁ Δοῦκας (Κεφ. ΙΣΤ', σ. 63) ἀναφέρει τὴν περίστασιν τοῦ ὀνόματος τούτου, ἀλλ' ὑποπίπτει εἰς ἀναχρονισμόν, λέγων ὅτι ὁ Σιαχρόχ ἐγεννήθη εἴκοσι καὶ ἑξ ἔτη ὕστερον, τῷ ἔτει τῆς μάχης τῆς Ἀγκύρας.

αὐτοῦ· καὶ ὁμῶς ἐλάλει μόνον τρεῖς γλώσσας, τὴν περσικὴν, τουρκικὴν καὶ μογολικὴν, τῆς ἀραβικῆς πάντῃ ξένης οὐτῆς αὐτῷ. Ἐτίμα δὲ τοσοῦτον τὴν καλουμένην Τόραν, νομοθεσίαν τοῦ Τζιγγισχάν, ὥστε προὔτιμα αὐτὴν τοῦ Κορρανίου· διό οἱ νομικοὶ ἐκήρυξαν διὰ φετῶ ἀπίστους τοὺς προτιμῶντας ἀνθρωπίνους τοῦ θεοῦ νόμου. Συνεπλήρωσε τὴν Τόραν δι' ἰδίας νομοθεσίας Τουζουκάτ, ἥτις ἰδίως περιλαμβάνει τὴν διευθέτησιν τοῦ στρατοῦ, τὴν ἱεραρχίαν τῶν αὐλικῶν καὶ πολιτικῶν ἀξιωμάτων καὶ τὴν ἐσωτερικὴν διαχείρησιν τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν οἰκονομικῶν. Ἄνευ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἀντωνίου, ἄνευ τῆς σοφῆς σχολαστικότητος Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου (1) οἱ νόμοι αὐτοῦ δηλοῦσι βαθύνοιαν στρατιωτικῆς ἀρχικῆς τέχνης καὶ καλῶς διατεταγμένων πολιτικῶν θεσμῶν· ἐμίθθησαν δὲ αὐτὸν δύο ἀπόγονοι αὐτοῦ βασιλεύσαντες τῆς Ἰνδικῆς, ὁ Σάχ Βαβέρ, θεμελιωτὴς τῆς δυνάμεως τῶν μεγάλων Μογόλων, καὶ Σάχ Ἐκβέρ, ὁ μέγιστος τῶν ἡγεμόνων τούτων, ἐν τοῖς καταλειφθεῖσιν ὑπομνήμασιν αὐτῶν (2).

Ἡ δύναμις τῆς κυβερνητικῆς καὶ πολεμικῆς αὐτοῦ ἔκειτο ἰδίως ἐν τῷ ἀξιολόγῳ θεσμῷ τῆς κάτασκοπίας, ἣν ἐτελειοποίησε διὰ παντοίων ὁδοιπόρων, ἰδίᾳ δὲ διὰ δερβισίων, ὥστε ὁ Τιμούρ ἐμάνθανε πάντοτε ἐπὶ τὸ ἀκριβέστερον τὴν δύναμιν καὶ τὰς βουλὰς τῶν ἐχθρῶν, τὰ συμβαίνοντα ἐν ταῖς ἀλλοδαφαῖς καὶ τὴν κατάστασιν τῶν πόλεων αὐτῶν. Ὅ,τι δὲ ἐμάνθανε παρὰ τῶν ἐμπόρων αὐτοῦ καὶ ὁδοι-

(1) Ὁρσ Πορφυρογεννήτου περὶ τελετῶν τῆς βοζαντινῆς αὐλῆς καὶ περὶ θεμάτων, καὶ Λέοντος, *Tacticae et epistola encyclica*.

(2) *Commentaries of Shah Babour*, Στουάρτ, *Catalogue of the Library of Tippoo Saib*, ἄρ. I, σ. 184.

πόρων περὶ τῆς δημοσίας δυνάμεως καὶ περὶ τῆς τοπογραφίας τῶν ξένων χωρῶν, ἀνέγραφεν ἐν μεγάλοις πίναξι καὶ ἐν χάρταις, οὓς πάντοτε εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν. Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ καθοσίωσις τῶν στρατιωτῶν ὑπὲρ τοῦ Τιμοῦρ ἦσαν τοιαῦται, ὥστε οὐ μόνον μετὰ χαρᾶς ἐθυσίαζον τὴν ζωὴν, ἀλλὰ καὶ τὸ προσφιλέστατον τοῖς φιλάρπαξι, ἦτοι τὰ λάφυρα καὶ τὰ ἀγαθὰ αὐτῶν ἐν ἀνάγκῃ· ἡ ὑποταγὴ δὲ αὐτῶν ἦν τοσοῦτον τυφλὴ καὶ τοσοῦτον τελεία, ὥστε ἔρκει μόνον κέλευσμα, ὅπως ἀνακρηρυχθῇ ἀπὸ αὐτοκράτορος προφήτης τῶν Τατάρων. Τὴν θριωδίαν τῶν ἐκ παντοίων λαῶν συναθροισθέντων στρατιωτῶν ἐσπούδασεν ἵνα ἐξμερώσῃ διὰ τῶν ποιητῶν καὶ σοφῶν, τῶν μουσικῶν καὶ τῶν Σοφῶν, οἵτινες ἀθρόοι προσήρχοντο εἰς τὸν στρατὸν αὐτοῦ καὶ διέτρεχον μετ' αὐτοῦ ἅπασαν τὴν Ἀσίαν.

- Ὁ Τιμοῦρ διῆλθε τὴν νεότητά αὐτοῦ ἐν πολεμικαῖς ἀσκήσεσιν, ἐν θήρᾳ καὶ ἀρπαγῇ. Ἦγε δὲ μόνον τὸ εἰκοστὸν ἔβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας, ὅτε ἐτέλεσε τὸ πρῶτον ἀξιόλογον στρατιωτικὸν ἔργον, βοηθήσας τῷ ἐμίρῃ Χουσεῖν, ἡγεμόνι τοῦ οἴκου Τζαγαταῖ, ὅστις διατρίβων τότε ἐν Ἐράτ καὶ Βάκ-
 1361 τροις, ἐβασίλευε τοῦ Χορασάν (Βακτριανῆς) καὶ τῆς ἐνθεν καὶ ἐνθεν τοῦ Ὠξοῦ χώρας (Μαβεραίνερ), κατὰ τοῦ Τιμοῦρ Τογλουκ Χάν, κυριάρχου τοῦ Τουρκιστάν, ὅστις ἡγούμενος τῶν Γετῶν, διήρπαξε τὰς ἐκατέρωθι τοῦ Ὠξοῦ χώρας. Ὁ
 1363 γάμος τῆς ἀδελφῆς τοῦ Χουσεῖν Τουρκάν Χάν μετὰ τοῦ Τιμοῦρ ἀντήμειψε τὴν ἀνδρίαν, τὴν ἐξασφαλίσασαν πρὸ μικροῦ
 1365 τὸν θρόνον τοῦ ἀδελφοῦ, ἀλλ' ὁ ἥδη μετὰ τρία ἔτη ἐπελθὼν θάνατος τῆς γυναικὸς διέλυσε νῦν σὺν τοῖς δεσμοῖς τῆς συγγενείας τοὺς τῆς ὑποτελείας, ὁ δὲ Τιμοῦρ, ἐκήρυξε φανερόν πόλεμον πρὸς τὸν κυριάρχην τοῦ Χορασάν καὶ τῆς πέραν τοῦ Ὠξοῦ χώρας. Καὶ συνωμολογήθη μὲν εἰρήνη, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ὁ πόλεμος ἐπανελήφθη, ἕως οὔ, μετὰ τὴν

ἄλωσιν τῶν Βάκτρων καὶ τὸν θάνατον τοῦ Χουσεῖν, φονευ- 1356
θέντος ὑπὸ τῶν προθυμουμένων εὐαρεστῆσαι πρὸς τὸν νι-
κητὴν ἐμιρῶν, οὐδὲν πλέον ἀντέκειτο πρὸς τὸν ἐνθρονισμὸν
τοῦ Τιμούρ. Ἐξ ὀκτὼ γυναικῶν, τῶν εὐρεθείσων ἐν τῇ γυ-
ναικωνίτιδι τοῦ Χουσεῖν, ὁ Τιμούρ ἐξελέξατο τὰς ἡμίσεις
ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ δύο μόνον ἔλαβεν ὡς νομίμους γυναῖκας,
τὰς δὲ ἑτέρας τέσσαρας ἔδωκε τοῖς ἐμίραις, τοῖς φίλοις, ὁ-
μοφύλοις καὶ συστρατιώταις. Ἡ ἀκρόπολις διηρπάγη, εἴτα 1359
δὲ κατηδαφίσθη, ὡς καὶ τὰ ἀνάκτορα. Τῶν δὲ κατοίκων ἄλ-
λους μὲν ἐδέσμευσεν, ἄλλων δὲ ἀπέταμε τὴν κεφαλὴν, τὰς
δὲ γυναῖκας καὶ τὰ παιδία διένειμεν ὡς δούλας. Τοῦτο ἦν τὸ
προοίμιον τοῦ μεγάλου τραγικοῦ δράματος, ὅπερ οἱ Τάτα-
ροι πορθηταὶ ἐμελλον παραστήσειν ἐν Ἀσίᾳ.

Ἀντὶ τῶν κατασκαφέντων Βάκτρων, ὁ Τιμούρ ἐξελέξα-
το ὡς πρωτεύουσαν τὰ Μαράκανδα, ἃ περιτείχισε καὶ ἐξω-
ραίσε δι' ἀνακτόρων καὶ κήπων. Ἡ γενικὴ συνέλευσις
(Κουρουλτάι) τῶν Ταταρικῶν λαῶν ἀνεκήρυξεν αὐτὸν κύριον
τοῦ ἀνατραπέντος πρὸ μικροῦ θρόνου, ὁ δὲ σέχης Βερε-
κέτ, ὁ προσιπὼν αὐτῷ τὴν βασιλείαν, περιέβαλεν αὐτῷ τὰ
κυριαρχικὰ σήματα, παρασχὼν σημαίαν καὶ τύμπανον,
καὶ πρὸς τῷ ὀνόματι Τιμούρ (σίδηρος,) τῷ δοθέντι ὑπὸ
τοῦ πατρὸς διὰ τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ, προσθεῖς τὸ τοῦ Γουρ-
γάν (μεγάλου Λύκου), τοῦ Σαχίβ Κιράν (κυρίου τοῦ χρό-
νου) καὶ τοῦ Τζιχαγγίρ (πορθητοῦ τῆς οἰκουμένης), τέσσαρα
ὀνόματα, ὧν τὴν εὐτυχῇ σημασίαν ἐπλήρωσεν ὁλως ἐν τοῖς
τετράκις ἐννέα ἐνιαυτοῖς τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Τὸ σύμβολον
τῆς σφραγίδος τοῦ Τιμούρ ἦν εὐθύτης, σ ω τ η ρ ί α.
Ἐπὶ τῶν τριάκοντα ἔξ τούτων ἐτῶν μόνον ἐπὶ βραχὺ δια-
κοπτομένων νικῶν καὶ πορθήσεων, ἐννέακις μόνον ἐπανῆλ-
θεν οἰκαδὲ πέραν τοῦ Ὠξοῦ εἰς τὴν πρωτεύουσαν Μαρά-
κανδα ἢ εἰς Βουχάραν, ὅπως ἀναζωπυρήσῃ διὰ μικρᾶς ἀ-

ναπαύσεως τὰς δυνάμεις τοῦ στρατοῦ καὶ ἐνισχύσῃ αὐτὸν εἰς νέα ἔργα (Α).

Ὁ Τιμούρ συνήγαγεν εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τὰ στέμματα τρεῖς ἐννέα χωρῶν, ἀνήκοντα ἐννέα δυναστείαις (Β), ὧν τὴν τύχην αὐτὸς ἔκρινεν ὡς νικητῆς καὶ πορθητῆς. Ἦσαν δ' αὐταί· α', ἡ τῶν Τζαγατάι, ὧν κατέλαβε τὸν θρόνον μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ Χουσεΐν· β', ἡ τῶν Τζετῶν ἢ Γετῶν ἐν τῷ Τουρκιστάν καὶ Μογολιστάν· γ', ἡ τῶν κυριαρχῶν τῆς Χωρασμίας· δ', ἡ τῶν κυριαρχῶν τοῦ Χωρασάν· ε', ἡ τῆς δυναστείας τῶν Τατάρων ἐν Ταταριστάν καὶ Δέσχη Κιπτσάκη· στ', ἡ τῶν υἱῶν Μοζαφέρ ἐν τῷ περσικῷ Ἰράκ· ζ', ἡ τῶν Ἰλχανῶν ἐν τῷ ἀραβικῷ Ἰράκ· ἡ, ἡ τῶν κυριαρχῶν τοῦ Ἰνδοστάν, καὶ θ', ἡ τῶν Ὀθωμανῶν. Αἱ πορθήσεις αὐτοῦ ἐξετάθησαν πρὸς ἀνατολὰς μὲν ἕως τῶν τειχῶν τῆς Σινικῆς, πρὸς ἄρκτον δὲ ἕως τοῦ μέσου τῆς Ῥωσσίας, πρὸς δυσμὰς δὲ ἕως τῆς παραλίας τῆς Μεσογείου καὶ πρὸς μεσημβρίαν ἕως τῶν μεθορίων τῆς Αἰγύπτου, ἤρχε δὲ ὡς μέγας λύκος διὰ σιδήρου τοῦ χρόνου καὶ τοῦ κόσμου. Καί τινα μὲν τῶν βασιλείων τούτων ὑπετάγησαν διὰ μιᾶς μόνης μάχης, ἀλλὰ τὰ πλεῖστα ἀνέτρεψε μόλις μετὰ μακροχρονίου μόχθου πολλῶν ἐκστρατειῶν. Οὕτω μόνον ἐπτάκις ἐστράτευσεν ἐπὶ τοῖς Γέτας, καὶ πεντάκις ἐπὶ τὴν Χωρασμίαν· δις ἐπολέμησε πρὸς τοὺς κυριάρχας τῆς Ταταρίας, τὸ μὲν πρῶτον πρὸς τὸν Οὐρούζ, τὸ δὲ δεύτερον πρὸς τὸν Τοκατμίς· τὸ μὲν Ἰνδοστάν ὑπέταξεν ἐν μιᾷ μόνη ἐκστρατεία, ἀλλ' ἐν τῇ δυτικῇ Ἀσίᾳ ἐπεχείρησε τρεῖς πολέμους, ὧν ὁ μὲν πρῶτος διήρκεσεν ἐπὶ τρία ἔτη, ὁ δὲ δεύτερος ἐπὶ πέντε, καὶ ὁ τρίτος, ὁ καὶ τελευταῖος, καθ' ὃν ἐκρίθη ἡ τύχη τοῦ Βαγιαζήτ, παρετάθη ἐπὶ ἑπτὰ ὅλα ἔτη. Περὶ τῶν ἐπτακαίδεκα πρώτων τούτων πολέμων λέγομεν μόνον ἐμπα-

ρόδῳ, ἀλλ' ἀκριθέστερον περὶ τοῦ τελευταίου ἐπταετοῦς, ὅστις, γενόμενος ἐπὶ τῶν ὀρίων ἢ ἐντὸς τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, συνέχεται ἀμέσως καὶ σπουδαίως μετὰ τῆς ἱστορίας ταύτης (Γ).

Αἱ ἐπὶ τοὺς Γέτας ἐπτά καὶ αἱ ἐπὶ τὸν Χουσεῖν Σοφῇ, Σάχ τῆς Χωρασμίας, πέντε ἐκστρατεῖαι διεκόπτοντο οὐχὶ μόνον διὰ πρεσβειῶν καὶ συνθηκῶν εἰρήνης, ἀλλὰ καὶ διὰ διαπραγματεύσεων συμμαχίας καὶ γάμων. Μετὰ τὴν πρῶτην ἤδη ἐπὶ τὸν Σάχ τῆς Χωρασμίας ἐκστρατεῖαν ὁ Τιρροῦρ ἐζήτησε διὰ πρεσβείας τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Χανσαδὲ εἰς γυναῖκα τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ Τζιχαγγίρ, ὁ δὲ Χουσεῖν Σοφῇ, πατὴρ τῆς μνηστῆς, ἐποίησε πανηγυριν ἀνθαμιλλωμένην κατὰ τὴν λαμπρότητα πρὸς τοὺς μεγαλοπρεπεῖς γάμους τῶν καλιφῶν Μαμουν (Δ) καὶ Μοτεδχάδ (¹). Τὰ γαμήλια δῶρα τῆς Χανσαδὲ συνέκειντο ἐκ χρυσοῦ θρόνου, ἐκ βαρυτίμων στεμμάτων, ἐκ πολυτιμοτάτων ψελλίων καὶ ἐνωτίων, ἐκ περιδεραιῶν καὶ ζωνῶν, ἐκ κιβωτίων πεπληρωμένων πολυτίμων λίθων καὶ μαργαριτῶν, ἐκ κλινῶν, σκηνῶν, ἀνακλίντρων καὶ σκιαδῶν. Οἱ μεγιστᾶνες τοῦ βασιλείου, ὑποδεχόμενοι τὴν νύμφην, ἐρῥάντιζον διὰ χρυσῶν νομισμάτων καὶ μαργαριτῶν τὴν κεφαλὴν αὐτῆς· ἡ ἀτμοσφαῖρα ἐπληροῦτο μόσχου καὶ ἀμβάρου (ἡλέκτρου)· τὸ ἔδαφος ἦν ἐστρωμένον διὰ ταπήτων καὶ χρυσῶν ὑφασμάτων· ἐκ πάντων δὲ τῶν πόλεων, ὅθεν διήρχετο ἡ νύμφη, οἱ σέχαι καὶ οἱ δικασταί, οἱ ἱμάμαι καὶ οἱ μολλάδες ἐξήρχοντο πρὸς προὔπαντησιν αὐτῆς. Πᾶσαι δὲ αἱ πομπαὶ αὗται ἐδιπλασιάσθησαν κατὰ τὴν ὑποδοχὴν αὐτῆς ἐν Μαρακάνδοις. Ἡ σκη- 1373 νή, ὅφ' ἣν ἐτελέσθη ὁ γάμος, ἐξεικόνιζεν ἐνδοθεν τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ μετὰ τῶν ἀστέρων, πεποικιλμένων

• (¹) Δεγουίνης, Γεν. ἱστορ. τῶν Οὐγγῶν, Β', 139.

διὰ πολυτίμων λίθων· τὸ σφαίρωμα αὐτῆς ἦν ἡλέκτρινον, τὸ δὲ παραπέτασμα τοῦ ἐνδοτάτου δωματίου ἐκ χρυσοῦ ὑφάσματος. Πολλαὶ σκηναὶ ἦσαν πλήρεις γλαυδῶν, σαλίων, ἐνδυμάτων καὶ ὑφασμάτων, ἅτινα διενεμήθησαν τοῖς αὐλικοῖς καὶ τοῖς κεκλημένοις. Οἱ ἀστρονόμοι ὥρισαν τὴν εὐτυχῆ ὥραν τοῦ γάμου, ὅστις ἐτελέσθη μετὰ μεγαλοπρεπείας, οἷας ἡ Ἀνατολή οὐδὲν παράδειγμα εἶδεν ἀπὸ τῶν καλλίστων χρόνων τοῦ καλιφάτου.

1374 Ἦττον μεγαλοπρεπῶς ἐτέλεσεν ὁ Τιμούρ τῷ ἐπιόντι ἔπει τὸν ἴδιον γάμον μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ σουλτάνου τῶν Γετῶν Διλσχαδαγά, ἣν ἡχμαλώτευσεν ἐν τῇ δευτέρᾳ κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτῆς ἐκστρατεία. Πλὴν τῶν γυναικῶν, ὧν ἔδῃ ἐγένετο μνεία, ὁ Τιμούρ μετὰ τὴν τελευταίαν τῆς Τουρκᾶν ἔγημε τὴν θυγατέρα τοῦ ἐμίρη Μουσᾶ Τουμᾶν Ἀγᾶ· διὰ τὴν πρὸς αὐτὴν δ' ἀγάπην ἤνωσεν εἰς ἓνα μόνον τοὺς δώδεκα βασιλικούς κήπους τῶν Μαρακάνδων, κληθέντα Βαγὶ βιχίς (κῆπον τοῦ παραδείσου).

4377 Ἀλλ' ἡ συγγένεια αὕτη οὔτε τὸν σουλτάνον τῶν Γετῶν, οὔτε τὸν τῆς Χωρασμίας ἔσωσαν ἀπὸ τῆς καταστροφῆς. Πρὸς τοῦτον, παραπάντα τὸ διεθνὲς δίκαιον διὰ τῆς καθεύξεως τῶν πρέσβειων τοῦ Τιμούρ, ἐφώρμησε τὸ τέταρτον ὁ πορθητής, ὅστις ἐπολιόρκησεν αὐτὸν ἐπὶ τρεῖς καὶ ἑμισυν
4379 μῆνας ἐν τῇ πρωτεύουσῃ αὐτοῦ. Ὁ Τιμούρ προῦκάλεσεν εἰς τὰ τεῖχη τὸν πενθερὸν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ πρὸς μονομαχίαν, ἣν ὁ Χουσεῖν ἀπερρίψε. Τότε ἡ μὲν πόλις ἐάλω ἐξ ἐφόδου καὶ διερπάγη, πάντες δὲ οἱ σέχαι καὶ οἱ σοφοὶ καὶ οἱ τεχνῖται καὶ οἱ χειρώνακτες ἀπήχθησαν εἰς Κῆς, πατρίδα τοῦ Τιμούρ, Σχέρ Σεψ τέως καλουμένην, ἔκτοτε δὲ κληθεῖσαν ναὸν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν γραμμάτων. Ὁ Τιμούρ ἀνέδειξεν αὐτὴν δευτέραν πρωτεύουσαν καὶ ἐκόσμησε λευκοῖς ἀνακτόροις, ὕστερον δὲ τῷ τάφῳ

τῆς πεφιλημένης αὐτοῦ θυγατρὸς Ἀκαδέγης, γυναικὸς τοῦ υἱοῦ ἐμίρη Μουσᾶ, πενθεροῦ αὐτοῦ. Ἔτι μᾶλλον ἐθλίβη ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ αὐτοῦ Τζιχαγγίρ καὶ ἐπὶ τῷ τῆς φιλιτάτης αὐτῷ ἀδελφῆς Τουρκάν Χατούν, ἐφ' ᾧ παρηγοροῦντες αὐτόν οἱ σέχαι καὶ νομικοὶ ἀνεγίνωσκον αὐτῷ χωρία τοῦ Κορανίου καὶ τῆς Σουννάς, ἱστορήματα καὶ συναξάρια, μετ' αὐτὸν πολὺ δὲ ἀνέλαβε τὸν οἶακα τῆς πολιτείας, ἐγκαταλελειμμένον ἕνεκα τοῦ πένθους.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Χωρασμίας καὶ τὴν μετανάστευσιν τῶν κατοίκων αὐτῆς εἰς Κέζ, ὁ Τιμουρ ἐξεδήλου ἀπροκαλύπτως τὴν πρὸς τὰς πορθήσεις ἐπιθυμίαν καὶ τὴν κλίσιν πρὸς κοσμοκρατορίαν. Πάντοτε ἐν στόματι εἶχε τὸν λόγον τοῦ ποιητοῦ, ὅτι «Ὡς μόνον εἰς Θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς γῆς δεόν ἵνα μόνον εἷς κυριάρχης ᾗ, καὶ ὅτι οὐδὲ πάντα τὰ βασιλεία τῆς οἰκουμένης δύναται πληρῶσαι τὴν φιλοδοξίαν μεγάλου ἡγεμόνος». Κύριος τοῦ Τουράν, τουτέστι τῶν πέραν τοῦ Ὠξου χωρῶν, ἐπεθύμει νῦν καταλαβεῖν τὸ Ἰράν, ἥτοι τὰς ἐνθεν τοῦ Ὠξου χώρας, ἡ κυριολεκτικώτερον τὴν κυρίως Περσίαν, ὅπου ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ βασιλείου τοῦ Τζιγγισχάν τοσαῦται δυναστεῖαι ἀνιδρύθησαν. Τὰς ἀνατολικὰς χώρας τῆς Περσίας, τὸ Χορασάν, διηρημένας εἰς δύο, κατεῖχον τότε δύο κυριάρχαι, ὧν ὁ μὲν Γαῖασσεδδὴν Πῆρ Ἀλῆς, ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Κούρτ, κλάδου τοῦ οἴκου Γούρ, τοῦ δεσπόσαντος τῆς Ἰνδικῆς μετὰ τοὺς Γασσενβίδας, ἐβασίλευε τοῦ μεσημβρινοῦ μέρους, ἐν Ἐράτ, ὁ δὲ Κοτζᾶ Ἀλῆς Μουεγίδ ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Σερβεδάρων, ὅστις ἀνεδείχθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀβουσαῖδ, ἐσχάτου κυριάρχου τοῦ οἴκου τοῦ Τζιγγισχάν, ἐβασίλευε τοῦ ἀρκτικοῦ μέρους ἐν Σεβζεβάρ. Καὶ οὗτος μὲν, ὁ Μουεγίδ, ὑποταγεῖς τῷ Τατάρῳ πορθητῇ, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ δίπλωμα ὡς ὑ-

ποτελής καὶ συνεξεστράτευσεν αὐτῷ, ἐκεῖνος δὲ, ὁ ἡγε-
μὼν τοῦ Ἑράτ, συνήθροισε τὰς δυνάμεις, ὅπως ἀντιστῇ
πρὸς τὸν Τιμούρ. Ὅτε δὲ ἦλθεν οὗτος εἰς Ἀουδκούδ,
δερβίσης τις σαλὸς ἔρριψεν ἐκ Θεοσεβείας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς
αὐτοῦ στῆθος προβάτειον, ὅπερ ὁ νικητῆς ἐδέξατο ὡς ἄ-
ριστον οἰωνὸν τῆς ἐκπορθήσεως τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους
τῆς Περσίας, κληθέντος ἔκτοτε στήθους τῆς Ἀσίας.
Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ ἰσχυροτάτου φρουρίου τοῦ ἐχθροῦ
Φουσεντζι, ἡ πρωτεύουσα αὐτοῦ Ἑράτ παρεδόθη μετὰ
πάντων τῶν θησαυρῶν, ὅσους αἱ δυναστεῖαι τοῦ Γούρ καὶ
Κούρτ συνεσώρευσαν ἐκεῖ ἀπὸ δύο αἰώνων. Ἡ πόλις ἐ-
σώθη ἀπὸ τῆς καταστροφῆς, μόνον δὲ αἱ δαιδάλειαι σιδη-
ραὶ πύλαι αὐτῆς μετεχομίσθησαν ὡς τρόπαια εἰς τὴν πα-
τρίδα τοῦ Τιμούρ Κῆς, ὡς ὁ Νικηφόρος αὐτοκράτωρ ἐν
τῇ ἐκστρατείᾳ αὐτοῦ εἰς Ἀσίαν μετεκόμισε τὰς πύλας
τῆς Ταρσοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκόσμησε τὰ ἀνά-
κτορα αὐτοῦ, καὶ ὡς ἤδη ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις ὁ Ἀλῆς
καὶ ὁ Σαμφὼν τὰς πύλας τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐκπορθησῶν πό-
λεων ἀφείλον. Τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω πορείαν τοῦ νικητοῦ εἰς
Χορασάν ἐκώλυον τὰ ἐγγύρια φρούρια, ὧν οὐδὲν ἄνευ αἱμα-
τηρᾶς ἀντιστάσεως παρεδόθη. Τὰ ὀνομαστότατα δὲ τούτων
ἦσαν τὸ Σαβουρκάν, Καβουσάν, μάλιστα δὲ τὸ μεταξὺ
Βάκτρων καὶ Κελάτ φρούριον Κακαχά (σχωπτικόν), ἅτε
σχωπτοὶ πάντας τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἐχθροῦ. Αἱ μεγαλοπό-
λεις Νισαβούρ, Σεβζεβάρ καὶ Τοὺς ὑπετάγησαν εἰρηνικῶς
τῷ νικητῇ. Ἡ τελευταία καλεῖται συνήθως καὶ Μεσέδ
(τάφος), ἐπειδὴ περιέχει τοὺς τάφους πολλῶν ἐνδόξων
ἀνδρῶν τοῦ ἰσλαμισμού καὶ ἐγένετο προσκύνημα τῶν
δοσιπόρων. Αὐτόθι κεῖνται οὐ μόνον ὁ ἱμάμης Ριζά, ὁ
ᾧ ὁδοὺς τῶν δώδεκα ἱμαμῶν, ἀμέσων διαδόχων τοῦ Προ-
φήτου, καὶ ὁ Ἀρουν Ἀλ Ρασίδ καὶ ὁ Ἀβὺ Μοσλίν, ὁ

αἰμοχαρέστατος τῶν στρατηγῶν, ὁ ἀποβαλὼν τοῦ θρόνου τοῦ καλιφάτου τὸν οἶκον τῶν Ὀμμιαδῶν, ὅπως ἀναβιάσῃ εἰς αὐτὸν τὸν τῶν Ἀββασιδῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ μέγιστος τῶν μεγάλων βεζυρῶν καὶ ὁ μέγιστος μαθηματικὸς καὶ ποιητὴς τῆς Περσίας Νιζάμουλ Μούλκ, μέγας βεζύρης τοῦ Μελέκ Σάχ καὶ θερμὸς διώκτης τῆς φοβικῆς ἐταιρίας τῶν Δολοφόνων, ὁ Ναζιρεδδίν, ὁ ἰδρυτὴς τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Μεράγα, γνωστὸς ἐπὶ τοῖς ἀστρονομικοῖς αὐτοῦ πίναξι, καὶ ὁ Φιρδεβσί, ὁ μέγιστος τῶν ἐπικῶν ποιητῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ Τιμούρ οὔτε περὶ τὸν τάφον τοῦ ἱμάμη, οὔτε περὶ τὸν τοῦ καλίφου, οὔτε περὶ τὸν τοῦ ἀστρονόμου, οὔτε περὶ τὸν τοῦ ποιητοῦ διέτριψεν, ἀλλὰ περὶ τὸν τοῦ Ἀβού Μοσλίν, τοῦ ἐξολοθρεύσαντος διὰ τοῦ ξίφους ἐν ταῖς μάχαις, ἡ διὰ τοῦ ξίφους τοῦ δημίου, ἡμισυ ἑκατομῆριον ἀνδρῶν. Ἀποβάς τοῦ ἵππου, ἐγονυπέτησε καὶ ἐπεκαλέσατο τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἥρωος ἐν ταῖς μελλούσαις ἐκστρατείαις. Τρόντι, ἡ αἱματιόχρους σκιά τοῦ Ἀβού Μοσλίν φαίνεται τοῦντεῦθεν προπορευομένη· διότι κατὰ τὸ αἰμοχαρές αὐτοῦ κατέπαυσε τὴν ἐν Σεβζεβάρ στάσιν, συσσωρεύσας ἐπ' ἀλλήλων δισχιλίους κατοίκους ζῶντας καὶ χτίσας δι' αὐτῶν ἀντὶ λίθων πύργον μετὰ πηλοῦ καὶ ἀσβέστου. Φρικῶδες μνημεῖον ἀπανθρωπίας !

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Χορασάν, τοῦ Σιστάν, τοῦ Σα-
 βουλιστάν καὶ τῆς ὑπὸ τὴν δειράδα τοῦ Σουλεϊμάν Κούχ 4386
 χώρας τῶν Ἀφγάνων, ὁ Τιμούρ ἔστρεψε τὸ πρῶτον τὰ
 ὅπλα κατὰ τῆς κυρίως Περσίας (Ε), ὁ δὲ πόλεμος διήρκεσεν
 ἐπὶ τρία ἔτη. Ὡς δὲ τὸ Χορασάν ἦν διηρημένον εἰς τὰς
 δυναστείας τοῦ Κούρτ καὶ τοῦ Σερβεδάρ, οὕτω καὶ ἡ τῆς
 Περσίας δεσποτεία διηρεῖτο τότε εἰς τοὺς Μοζαφίρας, ἀρ-
 χοντας τοῦ περσικοῦ Ἰράκ καὶ τῆς χώρας τοῦ Φάρς (Περσί-

δοξ), καὶ τοὺς Ἰλχάνας, ἄρχοντας τοῦ ἀραβικοῦ Ἰράκ καὶ τοῦ Ἀζερβειτζάν (Ἀτροπατηνῆς). Ὁ Σάχ Σετζαά, ὃν ὁ Χαφίζ ἐξόμνησε, κυριάρχης ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Μοζαφιδῶν, ἐπεμψε διὰ πρεσβείας τὴν ὑποταγὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν προσεγγίζοντα νικητὴν μετὰ πλουσίων δώρων, ἐν οἷς ἦσαν πολλαὶ ἐξάζυγες ἡμίονοι, μεγάλη σκιάς ἀλουργοβαφῆς, σκηνὴ βασιλικὴ καὶ θολία ἐκ τῶν πολυτιμοτάτων ὑφασμάτων. Ὁ Τιμούρ ἀπέπεμψε τὸν πρεσβευτὴν ὑποσχόμενος εἰρήνην, ἀπήτησε δὲ γάμον, ὡς συνήθως ἐπραττε πρὸ τῆς ὑποτάξεως τῶν ἡγεμόνων, πρὸς οὓς συνεδέετο δι' ἐπιγαμίας, ἥτοι τὴν θυγατέρα τοῦ Σάχ Σετζαά ὑπὲρ τοῦ Μιρζᾶ Πίρ Μωάμεθ, υἱοῦ τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ αὐτοῦ Τζιχαγγίρ. Τοιαύτην διάθεσιν πρὸς ὑποταγὴν οὐδόλως εὔρε παρὰ τῷ σουλτάνῳ Ἀχμέτ, υἱῷ τοῦ σέχνη Ὁβεί Τζελαΐρ· διότι ὁ Ἰλχάν οὗτος ἐξωχυρώθη ἐν τῇ πρωτευούσῃ Σουλτανία, ὅθεν μετ' οὐ πολὺ ἐφυγε τὸ πρῶτον μὲν εἰς Ταυρίδα, τέλος δὲ εἰς Βαγδάτ. Τὰς ἀρκτικὰς ἐπαρχίας τῆς Περσίας Μαζανδερὰν, Ρέι (Ράγην) καὶ Ρουστεμδάρ κατέλαθεν ὁ νικητὴς, ὡς καὶ τὴν Σουλτανίαν, Ταυρίδα καὶ Ναχσιβάν, ὅθεν διέβη τὸν τραχὺν Ἀράξην ἐν Τσούλφα, διὰ τῆς τότε περιωνύμου λιθίνης γεφύρας, ἧς τὰ τόξα εἴχον ὕψος πεντήκοντα ὡς ἐξήκοντα πήχεων, ἐκατέρωθεν δὲ πύλας ἐκ μεγάλων λίθων ὡς φρούριον. Τὸ Κάρς, μεθόριος νῦν χώρα τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἀνεγερθὲν ἐπὶ βράχου, ἠνέωξε τὰς πύλας ἐν μέσῳ τοῦ κρότου τῶν μεγάλων κυμβάλων, καλουμένων γουργέ, καὶ τοῦ ἀλαλαγμοῦ τῶν Τατάρων, Σοῦροῦμ! (Ἐμπρός). Ἡ Γεωργία ὑπετάγη μετὰ τῆς πρωτευούσης Τιφλίδος, τὸ δὲ τέρμα τῆς ἐκστρατείας ἐπανηγυρίσθη διὰ μεγάλης ταταρικῆς θήρας, νέρκε καὶ γέργκε, ὅπου ὁ μὲν στρατὸς ἐσχημάτισε κύκλον (νέρκε), οἱ δὲ διώκται τῶν ἀγριμαίων

(γέργε) ἐδίωκον τὰς ἐλάφους καὶ δορκάδας, τοὺς λύκους καὶ λέοντας πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος.

Ἐν τῷ εὐθαλεῖ πεδίῳ τοῦ Καραβάγ, ὅπου κατεσχίνωσεν ὅπως διαχειμάσῃ, ὁ Τιμούρ ἔλαβε τὴν ὑποταγὴν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Γεωργίας, ὅστις, ἐξαγοράσας τὴν ἡγεμονίαν ἀντὶ τῆς ἀπωμοσίας τῆς χριστιανικῆς πίστεως, προσήνεγκε μεταξὺ πολλῶν σπανίων καὶ πολυτίμων ἐπὶ ἀρχαιότητι πραγμάτων θώρακα, ὃν, κατὰ τὸ Κοράνιον, ὁ βασιλεὺς Δαβὶδ, ἐφευρέτης τῶν θωράκων, κατεσκεύασεν ἰδίαις χερσίν.

Ἐτέρα ὑποταγὴ, ἀρεστοτέρα καὶ θωπευτικωτέρα τῷ Τιμούρ, ἦν ἡ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Σιρβάν (Μηδίας), κομίσαντος τὰ τιμαλφέστατα δῶρα τῆς Ἀνατολῆς, πάντα προσενεχθέντα ἀνὰ ἑννέα, ἀριθμὸν ἱερὸν παρὰ τοῖς Τατάροις, ἥτοι ἑννέα ξίφη, ἑννέα τόξα, ἑννέα σκιάδας, ἑννέα κύλικας, ἑννέα τόμους βαρυτίμων ὑφασμάτων, ἑννέα εὐγενεῖς κέλητας, ἑννέα δούλας, ἀλλὰ ὁκτὼ μόνον δούλους, αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἡγεμόνος παρισταμένου ὡς ἐννάτου. «Ἢ » ἐλευθεριότης αὕτη,» λέγει ὁ Σερεφεδδὶν, «ἤρεσε τῷ κυρίῳ ἀρχῇ· διὸ πρὸς ἀμοιβὴν ὁ δούλος διέμεινε βασιλεὺς τοῦ » Σιρβάν.» Καὶ οἱ ἡγεμόνες τοῦ Γιλάν, οἵτινες τέως ἐνόμιζον ἑαυτοὺς ἀσφαλεῖς καὶ ἐλευθέρους ἐν τοῖς φρουρίοις τῶν ὄρεων, ἐν τοῖς δρυμῶσι καὶ ἔλεσι, προσεκύνησαν τὸν πορθητὴν, ὅστις προσεκάλεσε τοὺς κυρίρχας τῆς Ἀρμενίας καὶ Μεσοποταμίας εἰς ὑποταγὴν. Τοῦ ἐν Μεσοποταμίᾳ Διαρβεκίρ ἐβατίλευεν ὁ οἶκος τοῦ Μέλανος Κριοῦ, τοῦ δὲ Ἐρζεντζάν ἐν Ἀρμενίᾳ ὁ ἡγεμὼν Ταχερτέν· ὁ πρῶτος τούτων ἀντιστάς ἐτιμωρήθη διὰ τῆς καταστροφῆς τῆς πεδιάδος τοῦ Μοῦς, διὰ τῆς ἀλώσεως τῶν πόλεων Ἀχλάτ καὶ Ἀδιλτζουβάζ, καὶ τέλος διὰ τῆς τοῦ Βάν. Τὸ δόγμαστος τοῦτο φρούριον, ὅπερ πρὸ τοῦ Τιμούρ οὐδενὶ

πορθητῇ ὑπετάγη, ἐάλω ἐξ ἐφόδου μετὰ κρατερὰν ἀντίστασιν εἰκοσιν ἡμερῶν, οἱ δὲ ἀνδρεῖοι πρόμαχοι αὐτοῦ ὀπισθόδετοι ἐκρημνίσθησαν ἀπὸ τῶν τειχῶν. Μετὰ ταῦτα δὲ ἤρξατο ἡ κατεδάφισις τῶν ὀχυρωμάτων· τοσοῦτον δὲ ἰσχυρὰ ἦσαν ταῦτα, ὥστε ὁ μῦθος ἀπεδίδω τὴν ἀνέγερσιν αὐτῶν τῷ Σεδάδ, υἱῷ τοῦ Ἀάδ, μοῖρα δὲ (τουμάν) ἐκ δεκακισχιλίων ἀνδρῶν μάτην εἰργάσθη διὰ μιᾶς ἡμέρας, ὅπως κατεδαφίσῃ τοὺς παμμεγέθεις λίθους. Ἡ πτώσις τοῦ Βάν ἐπέσπευσε τὴν ὑποταγὴν τοῦ Ταχερτέν, ὅστις διὰ διπλώματος τοῦ Τιμοῦρ διέμεινεν ὑποτελής ἐν τῷ Ἐρζεντζάν.

Ὁ ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Μοζαφιρῶν Σάχ Σετζαά, κυριάρχης τοῦ Φάρς, τελευτῶν συνέστησε δι' ἰδίας ἐπιστολῆς τὴν ἐπικράτειαν καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ τῇ μεγαλοψυχίᾳ τοῦ Τιμοῦρ, ἀλλ' ὁ υἱὸς αὐτοῦ Σείνολ Ἀβιδὴν ἡρνήθη ὑπακοῦσαι τῇ διαταγῇ τοῦ Τιμοῦρ, μεταπεμφαμένου αὐτὸν εἰς τὴν ὑψηλὴν πύλιν. Διὸ ὁ πορθητικὸς στρατὸς ἐστράφη πρὸς μεσημβρίαν, τὸ δὲ περσικὸν Ἰράκ μετὰ τῆς πρωτευούσης Ἰσφαχάν παρεδόθη ἀμαχητί. Νέος δὲ τις σιδηρουργὸς ἔκ τινος προαστείου τοῦ Ἰσφαχάν, Ἀλῆ Κουτζαπᾶ τοῦνομα, ἐστέναζεν ἐπὶ τῇ δουλείᾳ τῆς πατρίδος, καταπιεζομένης ὑπὸ τῶν Τατάρων, καὶ ἠτένιζεν εἰς τὸ μέγα παράδειγμα τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς ἀρχαίας Περσίας, τὸ δοθὲν τοῖς καταδυναστευομένοις λαοῖς καὶ τοῖς μεταγενεστέροις ὑπὸ τοῦ σιδηρουργοῦ Καβέ. Ἄρας οὖν τὸ περίζωμα ὡς σημαίαν τῆς ἐλευθερίας, συνήθροισε πάντας τοὺς τυραννουμένους πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ τυράννου Σοχάκ. Νυκτὸς δ' ἐξυπνίσας διὰ τῆς τυμπανοκρουσίας τοὺς κατοίκους τοῦ Ἰσφαχάν, διήγειρεν αὐτοὺς εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τῶν Τατάρων ἐπιτρόπων καὶ κατ' αὐτῆς τῆς ἐτι εὐαρίθμου φρουρᾶς, ἐξ ᾧν τρισχίλιοι κατεσφάγησαν. Ὁ Τιμοῦρ, μα-

θών τοῦτο, προσέταξε τοῖς ὑπ' αὐτὸν, ἵν' ἀναλάβωσιν ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν, διαρπάσωσιν αὐτὴν καὶ κατασφάξωσι πρὸς ἐκδίκησιν πάντας τοὺς κατοίκους· ὅπως δὲ μηδεὶς Τάταρος μείνῃ ἀμέτοχος τῆς σφαγῆς, παρήγγειλεν ἵνα ἕκαστος αὐτῶν παραδῶσῃ ὠρισμένον ἀριθμὸν κεφαλῶν τῶν κατοίκων. Ἐν τούτοις μόνη ἡ συνοικία τῆς πόλεως, ἔνθα κατῴκουν οἱ σέχαι καὶ οἱ σοφοί, ἐφρουρήθη πρὸς ἀσφάλειαν· παρηγγέλθησαν δὲ ἰδίᾳ οἱ πορθηταί, ἵνα φεισθῶσι πρὸ πάντων τοῦ οἴκου τοῦ μεγάλου σοφοῦ Χότζα Ἰμαμεδδίν Βαίτζ, εἰ καὶ ὁ σοφὸς οὗτος πρὸ ἔτους ἤδη ἐτελεύτησε. Ἐν μέσῳ τῆς φοβερᾶς σφαγῆς ὁ αἰμοβόρος Τιμούρ οὐκ ἀπέδειξεν ἥττον σέβας πρὸς τὴν ἐπιστήμην καὶ τοὺς διδασκάλους ἢ ἄλλοτε ὁ Ἀλέξανδρος κατὰ τὴν ἄλωσιν τῶν Θηβῶν πρὸς τὸν οἶκον τοῦ Πινδάρου. Πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν, κεκορεσμένοι ἤδη αἵματος καὶ ἀργυρίων, ἀντὶ τοῦ ἀπαράσσειν τὰς κεφαλὰς, προὔτιμων ἀγοράζειν τοιαύτας, ὅπως παραδῶσι τὸν ὀρισθέντα ἀριθμὸν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ κεφαλὴ ἐτιμᾶτο εἴκοσι κοπικίων, μετ' οὐ πολὺ δὲ ἡμίσεος, καὶ ἐπὶ τέλους οὐδεὶς ἠγόραζε. Κατὰ τοὺς καταλόγους παρεδόθησαν ἐβδόμήκοντα τοῦλάχιστον χιλιάδες κεφαλῶν, δι' ὧν ἐν ταῖς ἀγοραῖς τῆς πόλεως ἀνηγέρθησαν πύργοι.

Μετὰ τὸ φοβερόν τοῦτο παράδειγμα ἐκδικήσεως ὁ Σι. Τῆ 27 ράξ παρεδόθη εἰρηνικῶς τῷ νικητῇ. Ἐν τοῖς ἀνακτόροις, ^{Δεκεμ. 1387} τοῖς καλουμένοις θρόνῳ Καρατζᾶ, οὐ μόνον οἱ μεγιστᾶνες καὶ κυβερνήται, ἀλλὰ καὶ οἱ ἡγεμονόπαιδες τοῦ οἴκου τῶν Μοζαφιρῶν, οἱ κυριάρχαι τῆς Κερμανίας καὶ τοῦ Ἰεσδ, οἱ Ἀταβέγαι τοῦ Λοριστάν καὶ οἱ ἡγεμόνες τοῦ Λαριστάν, οἵτινες ἐσεμνύνοντο, ὅτι ἔλκουσι τὸ γένος ἀπὸ τοῦ ὀνομαστοῦ Πέρσου ἥρωος Γουργὶν Μιλὰδ, γνωστοῦ ἐκ τῆς Σιαχναμέ, προσεκύνησαν τὸν Τιμούρ, οὗ τὸ ὄνομα ἔκτοτε

ἐμνημόνευον ἐν ταῖς δημοσίαις προσευχαῖς. Οἱ μουνσί (γραμματεῖς τοῦ διβανίου) ἡμιλλῶντο συντάττειν διὰ κομπαστικῶν καὶ ἐπαινετικῶν ἐκφράσεων τὰς νικητηρίους ἐπιστολάς, αἵτινες παραχρῆμα δι' ἰδίων ἐπιτρόπων ἐπέμφθησαν εἰς Μαράκανδα, Χωρασμίαν, Χορασάν καὶ πάσας τὰς ὑπὸ τὸν Τιμούρ χώρας, ὅπως οἱ χατίβαι (οἱ ἱεροκῆρυκες) ἀναγνώσωσιν αὐτὰς ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος.

Κατὰ τὸν περσικὸν πόλεμον ἡ Χωρασμία ἐπανεστῆσεν, οἱ δὲ Τάταροι κυβερνῆται κατέφυγον πρὸς τὸν Τοκατμίς, Τάταρον Χάν τῆς Κιπτσάκης. Ὁ Τιμούρ οὖν τὸ πέμπτον καὶ τὸ τελευταῖον πορευθεὶς ἐπὶ τὴν Χωρασμίαν, κατέσκαψεν ἄρδην τὰ τεῖχη τῆς πρωτευούσης, ἡροτρίασε τὸ ἔδαφος καὶ ἔσπειρε κριθήν, πάντας δὲ τοὺς κατοίκους μετώκισεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν Μαράκανδα, ὅπου εἰσῆλθε θριαμβικῶς· εἶτα δὲ, τελετας πομπωδέστατα τοὺς γάμους τῶν ἡγεμονοπαίδων Πίρ Μωάμεθ Μιρζᾶ, Μιράν Σάχ Μιρζᾶ καὶ Σιαχρόχ Μιρζᾶ, παρεσκευάσθη παραχρῆμα εἰς τὸν πρὸς τὸν Τοκατμίς πόλεμον, κυριάρχην τῆς μεγάλης Ταταρίας, ὑποτελοῦς τέως αὐτῷ. Πρὸ δώδεκα ἡδὴ ἐτῶν προστατεύσας αὐτοῦ ἐκ τοῦ Οὐρουζ Χάν, ἡγεμόνος τῆς Ῥωσικῆς Ταταρίας, κατέστησεν αὐτὸν κυριάρχην τῆς Κιπτσάκης, τουτέστι τῆς μεγάλης Ταταρίας, περιλαμβανούσης πᾶσαν τὴν μεταξὺ τῆς μικρᾶς Ταταρίας ἢ Ταυρικῆς καὶ τοῦ Τουρκιστάν χώραν. Ὁ Τοκατμίς καὶ Οὐρουζ Χάν ἦσαν ἀπόγονοι τοῦ Τζουτζί, υἱοῦ τοῦ Τζιγγισχάν, ὃν ὁ πατὴρ αὐτοῦ ζῶν ἐτι κατέστησε κυριάρχην τῆς μεγάλης Ταταρίας, ὡς τὸν ἀδελφὸν Τζαγατάι, ἡγεμόνα τῆς πέραν τοῦ Ὠξοῦ χώρας, τῆς Χωρασμίας καὶ τοῦ Τουρκιστάν, τὸν δὲ πρεσβύτερον υἱὸν Ὀγτάι, αὐτοκράτορα ἐν τῇ Σινικῇ καὶ ἐν Χατάι μέγαν Χάν. Διὰ τῆς ἀλώσεως τῶν Βάκ-

τρων καταλαβὼν ὁ Τιμούρ τὴν ἐπικράτειαν τοῦ Τζαγατάι, ἀνηγόρευσε κατ' ὄνομα μόνον Χάν τοῦ Τζαγατάι τὸν Σιουργούτις, τούτου δὲ ἄρτι ἀποθανόντος, διάδοχον τοῦ κατ' ὄνομα ἀξιώματος τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μωάμεθ· ἀλλ' ὁ Τοκατμὶς ἐβασίλευεν ἀληθῶς τῆς Κιπτσάκης τῇ προστασίᾳ τοῦ Τιμούρ, ἣν ἀγνωμόνως προσφερόμενος ἐπεθύμει νῦν ἰν' ἀποσείσῃ. "Αἷμα μαθὼν ὁ Τιμούρ τὴν ἐν Κιπτσάκῃ συνάθροισιν στρατευμάτων, ἔπεμψεν ἄνδρας (ταβασχί) πανταχοῦ τοῦ ἀπεράντου βασιλείου πρὸς στρατολογίαν· συγχρόνως δὲ ἐν τινι γενικῇ ἐθνικῇ συνελεύσει (κουρουλτάι) ἐπέτυχεν ἄνευ ἀντιρρήσεως τῆς διπλῆς προθέσεως, τοῦ αὐξῆσαι τὸν στρατὸν καὶ ἐλαττώσαι τὸν πλοῦτον τῶν στρατηγῶν, ἐπιβαλὼν τὴν δαπάνη τούτων συμπλήρωσιν πάντων τῶν συνταγμάτων. Τὸν πρὸ τῆς γενικῆς ταύτης συνελεύσεως, συγχροτουμένης πάντοτε τῷ ἔαρι, χειμῶνα 1339 ὁ Τιμούρ διέτριψε παρὰ τὰς λίμνας τῆς Βουχάρας Θηρεύων κύκνους, ὅπως διατηρήσῃ τὸ ἀρχαῖον τοῦτο Θηρευτικὸν ἔθος τοῦ οἴκου τοῦ Τζιγγισχάν. Οἱ υἱοὶ τοῦ πορθητοῦ τούτου Ὅγταϊ καὶ Τζαγατάι διέτριψαν δι' ὅλου τοῦ χειμῶνος περὶ τὴν θήραν ταύτην, κατὰ πᾶσαν δ' ἐβδομάδα ἔπεμπον εἰς Μαράκανδα κύκνους πεντήκοντα φορτία καμήλων, ὅπως διανεμηθῶσι δημοτελῶς τῷ στρατῷ. Συγχρόνως ἐπανηγύρισε τὸν γάμον τῆς μόνης καὶ περὶλημένης αὐτῷ θυγατρὸς σουλτάνης Βάχτ καὶ τῶν ἐγγόνων Μιρζά Ἐβουβέρ, υἱοῦ τοῦ Μιράν Σάχ, καὶ τοῦ Μιρζά Ὁμάρ, υἱοῦ τοῦ Τζιχαγγίρ. Αἰχμαλωτὸς δὲ Ἰανουαρίου τοῦ ἐπιόντος ἔτους μετεστρατοπέδευσεν ἀπὸ τῆς Τασκένδης καὶ ἀπέπεμψε τὰς γυναῖκας, κρατήσας μόνον παρ' ἑαυτῷ τὴν ἀγαπητὴν Τζολπάν (ἐωτόφορον), θυγατέρα τοῦ Χατζηβέγη τοῦ Γέτου. Ἐν Καρασουμάν, ὅπου διὰ τὴν χιόνα καὶ τὸν ὑετὸν ἔστησε τὴν πορείαν, ἐδέξατο τοὺς πρέσβεις τοῦ Τοκατμὶς,

οἵτινες κατὰ τὸ τελετικὸν τῶν Τατάρων εἰσέχθησαν δρομαῖοι, ἐφίψαντο τοῦ ἐδάφους διὰ τοῦ μετώπου αὐτῶν καί, αἰτούμενοι συγγνώμην ὑπὲρ τοῦ ἰδίου κυριάρχου, προσήνεγκον ὡς δῶρα ἱέρακα, τσογγάρ καλούμενον, καὶ ἐννέα εὐποδας ἵππους. Ὁ Τιμούρ ἔθηκε μὲν τὸ πτηνὸν ἐπὶ τῆς πυγμῆς, ἀλλ' ἀπεκρίνατο πρὸς τὴν ἀπολογητικὴν ἐπιστολὴν διὰ λόγου, ἐν ᾧ ὑπέμνησε τὴν προτέραν πρὸς τὸν Τοκατμίς εὐεργεσίαν κατὰ τοῦ Οἰρούζ Χάν, διέτριψε δὲ περὶ τὴν ἀγνωμοσύνην τοῦ πρώτου καὶ συνεπέρανεν εἰπὼν, ὅτι τιμωρήσει αὐτόν.

Ὁ στρατὸς διὰ τῆς Ἰατσῆς, Καρατσούκ καὶ Σαβρὰν ἀφίκετο εἰς τὰ ὄρη Κουτζούκταγ (μικρὸν ὄρος) καὶ Οὐλούκταγ (μέγα ὄρος). Ὁ Τιμούρ ἀνέβη εἰς τὴν κορυφὴν τοῦτου, ὅπως θεάσεται τὰς ἀπεράντους πεδιάδας τῆς μεγάλης Ταταρίας, ἐφ' ὅσον ἐξετείνετο ὁ ὀρίζων. Ἐν ᾧ δὲ δι' ὅλης ἡμέρας ἐθεᾶτο γηθοσύνως τὸ κυματίζον πέλαγος τῶν χλοερῶν πεδιάδων, οἱ στρατιῶται συνήθροίζον λίθους πρὸς ἀνέγερσιν πύργου, ἐφ' οὗ ἐπεγράφη τὸ ἔτος καὶ ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ὁ Τιμούρ ἦλθεν ἐνταῦθα. Γενικὴ θήρα τοῦ στρατοῦ ἐπόρισεν αὐτῷ τὰ ἐπιτήδεια· ἀφ' οὗ δὲ ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους ἐθεάσατο τὸν στρατόν, ὡς ὁ Ξέρξης ἀπὸ τοῦ ἐν Ἀβύδῳ κολωνοῦ ⁽¹⁾ κατὰ τὸ στόμιον τοῦ Ἑλλησπόντου, ἐξήτασε δ' ἀκριθέστερον αὐτόν, ἢ ὁ Ξέρξης ἐπὶ τῆς πεδιάδος τοῦ Δορίσκου ⁽²⁾, φέρων κυρθασίαν κεκοσμημένην ἀνθραξὶ καὶ κρατῶν ἀνὰ χεῖρα ῥόπαλον, ὡς ἤδη οἱ ἀρχαῖοι βασιλεῖς τῆς Περσίας, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ῥοπάλου τοῦ Φεριδούν, διήλασε τὸν στρα-

(1) Ἡρόδοτος, Ζ', 44.

(2) Αὐτόθι, Ζ', 59, 60.

τὸν τουμάν πρὸς τουμάν, ἦτοι μυριάδα πρὸς μυριάδα. Κατὰ τὸ ἐν ταῖς στρατιωτικαῖς ἐπιθεωρήσεσι τῶν Τατάρων ἔθος οἱ ἀρχιγχοὶ ἐγονυπέτουν ἐνώπιον αὐτοῦ κρατοῦντες τοὺς ἵππους αὐτῶν ἀπὸ τῶν χαλινῶν, φιλοῦντες τὴν γῆν καὶ ἀναμιγνύοντες τῇ συνήθει ὑπὲρ τοῦ ἡγεμόνος προσευχῇ τυπικοὺς ἐπαίνους καὶ εὐλογίας. Προσδεξάμενος δὲ οὕτω τὰς δεήσεις καὶ εὐχὰς τῶν υἱῶν καὶ ἐγγόνων καὶ τῶν λοιπῶν στρατηγῶν, πάντων γονυπετούντων, καὶ ἐπαινέσας αὐτοὺς ἐπὶ τῇ σάσει, τάξει καὶ πειθαρχίᾳ τῶν τουμάνων, γεζάρων καὶ σάδων ⁽¹⁾, κατέστησεν ἀρχηγὸν τῆς προπορείας, μαγαλαῖ καλουμένης ὑπὸ τῶν Μογόλων, τὸν ἑγγονον αὐτοῦ Μιρζά Μωάμεθ, συνιστῶν αὐτῷ ἀγρυπνίαν, ταχύτητα καὶ ἀκάματον καρτερίαν, ἃ εἰσὶν ἀναγκαῖα τῷ ἀρχηγῷ τῶν δρομέων. Ἦ συνάντησις τῶν προπορειῶν τῶν δύο στρατῶν ὑπῆρξε τὸ φονικὸν προοίμιον τοῦ μετ' οὐ πολὺ φονικωτέρου δράματος τῆς μάχης. Οἱ ἥρωες τοῦ Τιμοῦρ, ὁ Χεριμουλκ, ὁ Ῥαμαζάν Χότζα, ὁ Ἐρλάτ καὶ ὁ Ἀλκουτιμούρ, ἔπεσον ἐν τῇ μάχῃ τῆς προπορείας, μεθ' ἧν ὁ Τιμοῦρ ἀπένειμεν ἐπαίνους καὶ δῶρα τοῖς ἐπανελθοῦσι καὶ τὴν προτιγορίαν τοῦ ταρχάν ⁽²⁾, χορηγοῦσαν τὴν πρὸς τὸν ἡγεμόνα ἐλευθέραν προσέλευσιν ἐν παντί καιρῷ, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ πεσόντος ἐν τῇ μάχῃ βεζύρου Ἀλατζιγαῖ ἔλαβε τ' ἡν μεγάλην σφραγίδα τῆς ἐπικρατείας καὶ τὴν μικρὰν τοῦ γραφεῖου, ἦτοι τὴν τῆς Χ ρ υ σ α λ λ ῖ δ ο ς.

Μετὰ ἑξαήμερον χειμῶνα, διαθριάσαντος, ἐγένετο Τῇ 5 ἡ κυρία μάχη, ἐν ᾗ ὁ Τιμοῦρ συνέταξε τὸ πρῶτον ^{Ιουλ.} 1390

(1) Τούτῃστι σοιμάτων ἐκ μυρίων ἀνδρῶν, συνταγματῶν ἐκ χιλίων, καὶ λόγων ἐξ ἑκατὸν.

(2) Ταρχάνης, κατὰ τοῦ Βυζαντινοῦ: Οἱ Ταρχάνι εἶχον τὴν ἐλευθερίαν τοῦ πράττειν σχεδὸν ὡς αὐτοὶ ὁ σέγης, ὅς οὐ-ε ἤχθετο ἐπὶ τούτῳ, οὐδ' ἐτιμῶρει αὐτούς. Σερεφεδδίν, Τόμ. Β', Κεφ. 10, σ. 234.

τὸν στρατὸν, ἀντὶ τῆς εἰς κέντρον, ἀριστερὸν καὶ δεξιὸν
 κέρας συνήθους συντάξεως, εἰς ἑπτὰ μέρη (†). Ἐν τῷ
 στρατῷ τοῦ Τοκατμὶς οἱ ἀρχηγοὶ ἦσαν σχεδὸν πάν-
 τες ἡγεμόνες ἀπόγονοι τοῦ Τζιγγισχάν, καλούμενοι ἀ-
 γεδέν, ὡς οἱ τῆς Περσίας καλοῦνται μιρζᾶ. Ὁ ἀλαλαχ-
 μὸς σ ο ὄ ρ ο υ ν κατεπνίγετο ὑπὸ τῆς φοβερᾶς πολεμι-
 κῆς σάλπιγγος, κεραναῖ καλουμένης, ὃ δὲ σερὶφ Σεῖδ Βε-
 ρεχέ, ὁ πρῶτος προμαντευσάμενος τὸ μεγαλεῖον τοῦ Τι-
 μοῦρ διὰ τῆς ἀπονομῆς σημαίας καὶ τυμπάνου καὶ ἔκτοτε
 ἀκολουθήσας αὐτῷ ἐν πάσαις ταῖς ἐκστρατείαις ὡς συστρα-
 τιώτης, ἐγονυπέτησεν ἀσκεπῆς, ὅπως ἐπικαλέσεται τὴν
 θεῖαν ἀντίληψιν, πληρώτης δὲ τὴν χεῖρα κονιορτοῦ ἔβαλε
 κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐξεφώνησε τὴν κατάραν ταύτην :
 «Οὕτωτὰ πρόσωπα ὑμῶν γενέσθωσαν μέλανα ὑπὸ τῆς ἡτ-
 τής!» Εἶτα στραφεὶς πρὸς τὸν Τιμοῦρ εἶπε «Πορεύου, ὅποι
 ἂν θέλοις ὡς νικητής». Ἡ ὀρμητικὴ προσβολὴ ἀνέτρεψε
 τὸν ἐχθρόν· ὁ Τοκατμὶς ἐτράπη εἰς φυγὴν, ὃ δὲ Τιμοῦρ ἐ-
 κέλευσεν ἵνα ἐκ πάσης δεκάδος ἱππέων τοῦ στρατοῦ ἑπτὰ
 καταδιώξωσι τὸν φεύγοντα ἐχθρόν, αὐτὸς δὲ, προβάς μετὰ
 τοῦ ἐπιλοίπου στρατοῦ, ἐστρατοπεδεύσατο παρὰ τὸν Ῥᾶ
 ἐπὶ τῆς τερπνῆς πεδιάδος Οὐρδέπης μετ' ἀσυνήθους μεγα-
 λοπρεπείας. Ἄπαν τὸ στρατόπεδον, κατέχον διάμετρον
 τριῶν παρατάγγων, περιεκυκλοῦτο ὑπὸ παραπετάσματος
 ἄνθεσι πεποικιλμένου· τὰ ἐξ ἀγελῶν κτηνῶν καὶ δούλων
 λάφυρα, ἃ ἤγαγον ἐκ τῶν ὀχθῶν καὶ τῶν νήσων τοῦ Ῥᾶ,
 ἦσαν ἀναρίθμητα· αἱ κάλλισται νεάνιδες ἀπεδόθησαν τῇ
 γυναικωνίτιδι τοῦ Τιμοῦρ, αἱ δὲ λοιπαὶ διανεμήθησαν πρὸς
 τοὺς ἐμίρας· πενταχιστίλιοι δὲ τῶν εὐειδεστάτων νέων ὠ-
 ρίσθησαν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ὑπηρεσίαν τῆς αὐλῆς. Μετὰ
 ταῦτα ἐτελέσθη λαμπρὰ ἑορτή, ἥτις ἐστὶν ἡ λαμ-
 προτάτη, ἐξ ὧν ἀναφέρουσιν αἱ ἱστορίαι τοῦ Τουράν·

διότι αἱ κάλλισται παρθέναι καὶ παῖδες προσέφερον ταῖς ἐστιώσι τὰ παρατιθέμενα τῇ τραπέζῃ ἐν χρυσοῖς καὶ λιθοκολλήτοις τρυβλίοις· οἱ μουσικοὶ ἐτόνιζαν νέας μελωδίας, ὧν τις διὰ τοῦτο ἐκλήθη ἐπιστολή τῆς ἀλώτεως τῆς Κιπ-τσάκης. Ὁ Τιμούρ καλῆμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν κυριαρχῶν τῆς μεγάλης Ταταρίας, τῶν παρὰ τὸν Ῥᾶ ἐν Οὐρδέπῃ συνήθως διαμενόντων, προεκυκλοῦτο ὑπὸ τῶν καλλιστευουσῶν γυναικῶν, ἡ δὲ μουσικὴ ᾗδεν ἐναλλάξ ᾠσματα τῆς νίκης (ρίχαβι) καὶ ἐρωτικά (οὐτάκ).

Τὸν ἐπιόντα χειμῶνα διήνυσεν ὁ Τιμούρ ὡσαύτως ἐορ- 1391
τάζων ἐν Μαρακάνδοις, ἔαρος δὲ τοῦ 1391 ἀνέλαβε τὴν ἐπὶ τὴν Περσίαν δευτέραν πενταετῇ ἐκστρατείαν. Πλὴν δὲ τῶν ἐξ ἱππουρίδων συνήθων σημαιῶν ἤρθη νέα φέρουσα εἰκόνα δράκοντος. Ἡ ἄλωσις τοῦ Μαζενδεράν κατέστη ἀξιομνημόνευτος ἐπὶ τῇ κρατερᾷ ἀμύνῃ τῶν πόλεων Ἀμούλ Σαρῇ καὶ Μαχανασάρ καὶ, πλὴν τῶν ἐν πολέμῳ συνήθων φόνων, ἐπὶ τῇ δεινῇ σφαγῇ πάντων τῶν Φεδαγί ἢ Δολοφόνων. Ἀφ' οὗ ὁ Ὀλακού κατέσκαψε τὰ φρούρια αὐτῶν, μαθηταὶ τῶν αἵρεσιωτῶν τούτων ἐσώθησαν ἐν ταῖς χώραις ταύταις, ὅπου ἐδόλοφονήθησαν πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Τιμούρ. Καὶ στρατηγὸς μὲν τούτου ὤφειλε τιμωρῆσαι αὐτοὺς ἐπὶ τῷ φόνῳ τοῦ ἑαυτοῦ υἱοῦ, ἕτερος δὲ ἐπὶ τῷ τοῦ πατρός· οὕτω δὲ κατεσφάγχθησαν πάντες ἐν Ἀμούλ φρικτότατα, ὥς καὶ αὐτὸς ὁ Πέρσης ἱστοριογράφος ἱστορεῖ τὴν σφαγὴν ταύτην ὡς τὴν φρικτωδεστάτην τῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀναφερομένων.

Ἀπὸ τῆς ἀρκτέας Περσίας ὁ Τιμούρ ἐστρεψε τὰ νικηφόρα ὅπλα πρὸς τὰς μεσημβρινὰς ἐπαρχίας, ἐπὶ τὸ Λοριστὰν καὶ Χουσιστὰν, καὶ ἐπὶ τέλους ἐπὶ αὐτὸ τὸ Φᾶρς, ὅπου τέως ὑπέμεινεν ἐξάδα ἡγεμόνων τοῦ οἴκου τῶν Μοζαφριῶν ὡς κυβερνήτας πόλεων τινων. Ἀπὸ τοῦ Χουσι-

στὰν προχωρήσας εἰς Φάρσ διὰ τῶν στενῶν τῶν ὀρέων, κατέλαβε τὸ Καλάϊ-Σεφίδ (λευκὸν φρούριον), ὀνομασθέντατον ἐπὶ τῇ φυσικῇ ἰσχυρᾷ τοποθεσίᾳ, ὅπου διεῖρήθησαν πέτραι διὰ τοῦ πελέκεως πρὸς διάβασιν τοῦ στρατοῦ· εἴτα διερχόμενος τὴν Θαυμασίαν κοιλάδα τοῦ Σαββεθὰν, ἣτις ἐστὶν ἐκ τῶν τεσσάρων παραδείσων τῆς Ἀσίας, ἐπορεύθη ἐπὶ τὸν Σάχ Μανσοῦρ, τὸν σφετερισθέντα τῶν χωρῶν τῶν ἄλλων ἡγεμόνων τοῦ οἴκου τῶν Μοζαφιδῶν. Οἱ Τάταροι ἐνίκησαν, ὁ δὲ Σιαχρόχ Μιρζᾶ, μόλις ἄγων τὸ δέκατον ἑβδόμον ἔτος τῆς ἡλικίας, ὀρμήσας πρὸς τὸν Σάχ Μανσοῦρ, ἔταμεν αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν, ἣν ἔρριψε πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Τιμοῦρ ἐκφωνῶν τὴν συνήθη εὐχήν· «Οὕτω πεσάτωσαν πᾶσαι αἱ τῶν ἐχθρῶν σου κεφαλαὶ ὑπὸ τὰς ὀπλὰς τοῦ ἵππου σου (1)». Ὁ Τιμοῦρ ἠσπάσατο τοὺς υἱοὺς καὶ ἐγγόνους καὶ ἐδέξατο τὰς εὐχὰς τῶν ἐμῖρων, οὔτινες κατὰ τὸ μογγολικὸν ἔθος ἤψαντο ἐννεάκις τοῦ ἐδάφους τῷ μετώπῳ αὐτῶν καὶ προστήνεγκον αὐτῷ γονυπετεῖς χρυσοῦν ποτήριον. Τότε ἐφάνη ἐκ τῶν νώτων νέος ἐχθρικός στρατός· ἀλλὰ καὶ οὗτος καταπολεμηθεὶς ἀπεχώρησεν εἰς τὸ ἐρυθρὸν φρούριον. Ὁ Τιμοῦρ εἰσῆλθε νικηφόρος εἰς Σιράζ, ὅπου αἱ ὀκτὼ θύραι ἦσαν κεκλεισμέναι, μόνον δὲ ἡ ἐννάτη, ἐφ' ἧς ἔστησε τὴν σημαίαν, ἔμεινεν ἀνοιχτή. Καὶ εἰ μὲν θησαυροὶ τοῦ Σάχ Μανσοῦρ διενεμήθησαν πρὸς τοὺς ἐμίρας καὶ τὸν στρατὸν, οἱ δὲ κάτοικοι ἐσώθησαν ἀποτίσαντες πολλὰ ἀργύρια. Κατόπιν ἀπήχθησαν οἱ ἡγεμόνες τοῦ οἴκου τῶν Μοζαφιδῶν, οὔτινες πάντες ἀπεκεφαλίσθη-

(1) Ἡ ἐθιμοταξία αὕτη σώζεται ἐτι ἐν Περσίᾳ κατὰ τὰς ἐπισήμους ὑποδοχὰς, ἐν δὲ ταῖς τελεταῖς ῥίπτονται ἀγγεῖα πλήρη ξαγκαρικράτων ὑπὸ τοῦ πόδας τῶν ἵππων. (Orca Morier's First Journey, σ. 76 καὶ 97.)

σαν, πλὴν δύο τυφλωθέντων ὑπὸ τῶν συγγενῶν αὐτῶν, οἷς ἐπετράπη ἵνα ζῶσιν ἀφανῶς ἐν Μαρακάνδοις. Σοφοὶ καὶ καλλιτέχναι μετώκησαν ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ῥοκναβάν εἰς τὰς τοῦ Ὠξου. Μετὰ ταῦτα ὁ Τιμούρ, ἀναγορεύσας τὸν υἱὸν Μιράν Σάχ κυριάρχην ἀπάτης τῆς Περσίας, ὡς κατεῖχεν αὐτὴν ὁ Ὀλακού Χάν, ἀδελφὸς τοῦ Κουβλάι, μεγάλου Χάν τῶν Μογόλων, παρέδωκεν αὐτῷ δίπλωμα κατὰ τὸ ἔθος τῶν Μογόλων αὐτοκρατόρων μετὰ τοῦ τύπου τῆς χειρὸς τοῦ Τιμούρ, βεβαμμένης ἐν μέλανι ἐρυθρῷ.

Ὁ στρατὸς, πορευθεὶς εἴτα εἰς δυσμὰς πρὸς τὸ Κουρδιστάν, ἀφίκετο δι' αὐτοῦ εἰς Βαγδάτ, πρωτεύουσαν τοῦ Ἀχμέτ Τζελαΐρ, ἡγεμόνος τῆς δυναστείας τῶν Ἰλχανῶν. Εἰς Ἀκβουλάχ οὐχὶ πόρρω τῶν Ἀρβήλων, ὅπου ὁ Ἀλέξανδρος ἔκρινε τὴν τύχην τῆς Περσίας, ἦλθε πρεσβευτῆς τοῦ Ἀχμέτ Τζελαΐρ ὁ μέγας μουφτής καὶ σοφὸς Νουρεδδὴν Ἀβδουρράχμάν Ἰσφεραϊνί, κομίζων φιλικὰς διαβεβαιώσεις καὶ δῶρα, πάντα ἀνὰ ἐννέα κατὰ τὸ ταταρικὸν ἔθος, ἐν οἷς ἦσαν καὶ ἔλαφοι καὶ λεοπαρδάλεις καὶ ἵπποι ἀραβικοὶ μετὰ χρυσῶν ἐφιππίων. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ πρεσβευτῆς οὗτος ἐστερεῖτο ἐξουσίας, ὅπως παραχωρήσῃ ἐν ὀνόματι τοῦ ἑαυτοῦ κυρίου ἀμφοτέρω τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα, τὸ τοῦ χαράττειν νομίσματα καὶ τὸ τοῦ μνημονεύεσθαι ἐν ταῖς δημοσίαις προσευχαῖς, αἱ διαβεβαιώσεις αὐτοῦ οὐκ ἐπιστεύθησαν, εἰ καὶ ὁ Τιμούρ ἀπέδειξεν αὐτῷ ἰδίᾳ μεγίστην τιμὴν διὰ τὴν σοφίαν αὐτοῦ· ἀποπέμφας δὲ αὐτὸν μετ' ἀορίστου ἀποκρίσεως, ἠκούλουθῆσεν αὐτῷ ἐγγύθεν μετὰ τοῦ στρατοῦ ἐλπίζων, ὅτι καταλήφεται τὸν σουλτάνον ἐν τῇ πρωτεύουσῃ αὐτοῦ. Τῷόντι, μόλις προλαβόντος τοῦ Ἀχμέτ ἵνα ἄρῃ τὰς γεφύρας τοῦ Τίγριδος καὶ βυθίσῃ τὰ ἐν τῷ ποταμῷ πλοῖα, ὁ στρατὸς τοῦ Τιμούρ ἦν ἤδη πρὸ τῶν τειχῶν τοῦ Βαγδάτ, εἰς ἃ εἰσῆλθεν ἄνευ

ἀντιστάσεως. Διὰ τῆς νηὸς τοῦ σουλτάνου, καλουμένης ἡλίου, ἐπεραιώθη ὁ Τάταρος κυριάρχης εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχλην, τὸ δὲ ἵππικὸν διεπέρατε τὸν ποταμὸν χολυμβῶν. Ὁ Τιμούρ ἄγων τοὺς λογάδας ἵππεϊς κατεδίωξε τὸν φεύγοντα σουλτάνον πρὸς τὸν Εὐφράτην, ὃν κατέλαβεν ἐπὶ τῆς πεδιάδος Κερβελαῖ, ἔχων μόνον μεθ' ἑαυτοῦ τεσσαράκοντα καὶ πέντε Τατάρους ἐμίρας, ὧν οἱ εὐθυμοὶ ἵπποι ὑπέμειναν τοσοῦτον δρόμον. Τρὶς ἐπανελήφθη ἡ μάχη πρὸς τὰς πολλὰς κρείσσονας δυνάμεις τοῦ σουλτάνου, ὅστις διέφυγε μὲν, ἀλλ' ἠναγκάσθη καταλιπεῖν τῷ νικητῇ τὰς γυναῖκας καὶ τὸν υἱόν (1). Οἱ σοφοὶ καὶ οἱ καλλιτέχναι τοῦ Βαγδάτ μετῴκισθησαν εἰς Μαρακανδα, ὡς πρότερον οἱ τῆς Χωρασμίας καὶ τοῦ Σιράζ, ἐν αἷς ἦν ὁ περικλεῆς Χότζας Ἀβδουλκαδὶρ, συγγραφεὺς θεωρίας περὶ μουσικῆς. Ἐφ' ἅπασαν τὴν Ἀσίαν ἀνηγγέλθη ἡ ἄλωσις, ὁ δὲ Τιμούρ, διατρίψας δύο μῆνας ἐν Βαγδάτ, ἐπέτρεψε τοσοῦτον ὀλίγον τὴν τρυφὴν τῷ στρατῷ αὐτοῦ, ὥστε διέταξεν ἵνα ριφθῇ εἰς τὸν Τίγριν ἅπας ὁ εὐρεθείς ἐν τῇ πόλει οἶνος. Αὐτόθεν διεπρεσβεύσατο ἔτι τὸν σοφὸν σέχην Σαδὲ πρὸς τὸν σουλτάνον Βαρχόκ, κυριάρχην τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Συρίας, μετ' ἐπιστολῆς περιεχούσης, ὅτι, ἀπεσταλμένος ὑπὸ τῆς Προνοίας, ὅπως ἀνεγείρῃ ἐπὶ τῶν ἀπογόνων τοῦ Τζιγγισχὰν τὴν πεπτωκυῖαν δυναστείαν αὐτοῦ, ἐπεθύμει διατηρεῖν πρὸς αὐτὸν εἰρήνην καὶ φιλίαν διὰ τῆς ἐλευθέρας κοινωνίας τῶν ἐμπόρων καὶ πρεσβευτῶν.

Τὰ φρούρια τῆς Μεσποταμίας ὑπετάγησαν οὐχὶ ῥαδίως, ὡς τὸ Βαγδάτ, ἀλλὰ μετὰ κρατεράν ἀντίστασιν. Τὸ Τεκρίτ, θρυλούμενον ὡς ἀπόρρητον ἐπὶ τῇ ὀχυρότητι αὐτοῦ, ἡ

(1) Σερφεδδὴν, Γ, 3), σ. 233.

Καλλιρρόη ἡ Ἐδεσσα, κτισθεῖσα ὑπὸ Νεμρόδου καὶ ἐπιφανὴς ἐπὶ τῇ καιούσῃ καμίνῳ τοῦ Ἀβράαμ, τέλος τὸ Ὅσιν Κεῖφ ἔχον ἴδιον ἡγεμόνα, καὶ ἡ Μάρδη ὑπείκουσα τῷ σουλτάνῳ Ἰσᾶ ἐκ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου Ὀρτόκ, ἐκ μιᾶς μόνον ὁδοῦ οὔσα προσιτὴ καὶ ἀφθόνως ὑδρευομένη ἐκ μιᾶς μόνον πηγῆς, ἔμειναν ἀπόρθητα καὶ ὑπὸ τοῦ Τιμούρ, ὅστις ἐδέξατο παρὰ τῶν πολιορκουμένων τὰ συνήθη ἐννέα δῶρα καὶ τὴν ὑπόσχεσιν ἐτησίου φόρου. Τὸν Τιμούρ, δυσφοροῦντα ἐπὶ τῇ μὴ ἀλώσει τοῦ φρουρίου τούτου καὶ λυπούμενον ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ὁμάρ Σέχνη, ἀνεκούφισεν ἡ ἀγαθὴ ἀγγελία τῆς γεννήσεως ἐγγόνου, υἱοῦ τοῦ Σιαχρόχ. Οὐλουδέγη, περιπύστου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀστρονομίας. Ἡ πρωτεύουσα τοῦ Διαρβεκίρ Ἀμιδα κυριευθεῖσα ἐλαφυραγωγῆθη· ἐξηφανίζετο μάλιστα, εἰ μὴ ἀντεῖχον τὰ πετρότομα τεῖχη αὐτῆς πρὸς πάσας τὰς ἀποπείρας, ὥστε οἱ ἀνατροπεῖς ἠρκέθησαν τῇ κατεδαφίσει μόνον τῶν ἐπάλλξεων. Ὁ Τιμούρ ἔδωκε μάλιστα 20,000 κοπέκια πρὸς ἀνέγερσιν δύο θόλων ἐπὶ τῶν τάφων τοῦ προφήτου Ἰωνᾶ καὶ τοῦ ἀγίου Σεργίου, εἰς οὓς ἐπορεύθη ὡς προσκυνητῆς, διανείμας πλούσια ἐλέη τοῖς πτωχοῖς.

Μετά τὴν πόρθησιν τῆς Μεσοποταμίας καὶ τοῦ Κουρδιστάν συνέβη ἡ τῆς Ἀρμενίας καὶ Γεωργίας. Κατ' ἀρχὰς ἐάλω ἡ Ἀλαντζίκη, ἧς ὁ κυριάρχης Καρὰ Τουσοῦφ, ἡγεμὼν τῆς δυναστείας τοῦ Μέλανος Κριοῦ, μαθὼν τὴν προσέγγισιν τοῦ Τιμούρ, ἔφυγεν ἐσπευσμένως. Ἐν δὲ τῇ πεδιάδι τοῦ Ἀχλάτ (1), ἀρχαίας πρωτευούσης τῶν Τουρ-

(1) Ὅρα περὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας ταύτης πόλεως τὸν Σαίντ Μαρτίν Ἱστορικὰ καὶ γεωγραφικὰ ὑπομνήματα. Ἑδλιὰν καὶ τὴν ἐγκυκλοπαιδεῖαν τοῦ Ἐρ.σχ. καὶ Γρούβερ.

κομάνων ἡγεμόνων, ὁ Τιμούρ ἐδέξατο τὴν ὑποταγὴν τοῦ ἡγεμόνος Ἀδιλτζουβάζ καὶ τοῦ Ταχερτέν, κυριάρχου τοῦ Ἑρζεντζάν, ὁμολογησάντων ἑαυτοὺς πιστοὺς ὑποτελεῖς. Ἐπειδὴ δὲ ὁ τελευταῖος τούτων ἐφοβεῖτο τὴν γειτνίασιν τῶν Ὀθωμανῶν, ὁ Τιμούρ κατέστησεν αὐτὸν ἡγεμόνα αὐτόνομον, τὸ δὲ δίπλωμα ἔφερε τὴν χεῖρα τοῦ Τιμούρ, βεβαμμένην ἐν μέλανι ἐρυθρῷ καὶ στέφανον μαργαρίταις κεκοσμημένον.

Ἐπὶ τῶν ὁρέων τοῦ Μιγγιόλ ἢ Βιγγιόλ (χίλιαί λίμναι), ὅθεν πολλοὶ ποταμοί, ἐν οἷς καὶ ὁ Εὐφράτης, πηγάζουσιν (1), ἐπανηγύρισε τὴν γέννησιν τοῦ Ἰβραῖμ, δευτέρου υἱοῦ τοῦ Σιαχρόχ καὶ τὴν νίκην τοῦ ἐν Γεωργία στρατοῦ· παρῶν δ' ἐν τῇ τελετῇ ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Τατάρων, ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ θρόνου φέρων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τὴν ἡγεμονικὴν τιάραν καὶ κρατῶν ἐν τῇ χειρὶ ρόπαλον (Ζ), περὶ αὐτὸν δὲ ἦσαν τεταγμένοι αἱ καλλιστεύουσαι τῶν γυναικῶν, καὶ ἐκ δεξιῶν ἴσταντο οἱ μελωδοί, ἐξ εὐωνύμων δὲ οἱ μουσικοί. Ἐννέα ἔφιπποι τσαοῦσαι ἐπεμελοῦντο τῶν τῆς πανηγύρεως· οἱ δὲ οἰνοχόοι ἐπέχεον εἰς κρυσταλλίνους φιάλας καὶ χρυσᾶ ποτήρια τὸν ἐρυθρὸν οἶνον τοῦ Σιράζ καὶ τὸν μελίχιον τοῦ Λιβάνου. Τὰς πανηγύρεις ταύτας τοῦ αὐτοκράτορος ἀνταπέδωκαν καθ' ὅμοιον τρόπον αἱ ἡγεμονίδες, αἷτινες ἀνηγορεύθησαν πρῶται τῆς αὐτῆς κυρίας καὶ τροφοὶ τοῦ νεογνοῦ ἡγεμονόπαιδος. Ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας αἱ ἐορταί καὶ τὰ συμπόσια διέκοπτον τὴν πολεμικὴν τύρβην.

Ὅτε ἀνέλαβε τὴν εἰς Γεωργίαν ἄγουσαν ὁδὸν, οἱ Οὐσβέκαι ἀνήγγειλαν, ὅτι τὰ ταταρικά στρατεύματα τοῦ Το-

(1) Τζιχαννουμάς, σ. 425 καὶ ὑπομνήματα τοῦ Μ, Κινέλ, σ. 8.

κάτμεις, εἰσβαλόντα διὰ τοῦ στενοῦ τῆς Σιδηρᾶς Πύλης εἰς Καύκασον, ἐπόρθουν τὴν χώραν τοῦ Σιρβάν, ὃ δὲ Τιμούρ εἶπεν, ὅτι « αἰρετώτερον ἐμπεσεῖν τὸ θηρίον ἐν τοῖς θηρά-
 τροις ἢ ζητεῖν αὐτό· παλαιὸς φασιανὸς οὐδόλως φοβεῖται
 τὸν ἱέρακα· ὅταν ἡ ἀκρίς μεγαλυνθῇ, τὰ δὲ πτερὰ αὐτῆς
 γένωνται ἐρυθρά, τότε πολεμεῖ πρὸς τὸ στρουθίον, ὅπερ
 ἐπιθυμεῖ καταφαγεῖν αὐτήν ». Ὁ Τιμούρ διῆλθε τὸν ἤδη
 ἀπελθόντα χειμῶνα ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Μαχμουδαβὰδ, ὅθεν
 ἔπεμψε τὸν Σεμσεδδὶν Ἀλμαλαγί, τὸν εὐγλωττότατον
 καὶ ἀγγχινούστατον πρόξενον αὐτοῦ, πρὸς τὸν Τοκατμῖς
 μετ' ἐπιστολῆς προτείνων τὸν πόλεμον ἢ τὴν εἰρήνην.
 Ἀλλ' ἡ οἰσις τῶν ἀγλενῶν καὶ τῶν αὐλικῶν ἐκώλυσε
 τὸν Τοκατμῖς τοῦ δεχθῆναι τὴν σωτήριον εἰρήνην· ὥστε
 ἡ δευτέρα ἐκστρατεία ἐπὶ τὴν Κιπτσάκην ἤρξατο νῦν ἀπὸ
 τῆς δυτικῆς ὁχθῆς τῆς Κασπίας θαλάσσης, ὡς ἡ πρώτη
 ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς. Ἡ κρίσιμος μάχη, καὶ ἦν ὁ Τιμούρ 1394
 διεῖλε τὸν στρατὸν εἰς ἐπτὰ μοίρας, ἐγένετο παρὰ τὸν Τε-
 ρέκον. Πρὸ τῆς μάχης ὁ αὐτοκράτωρ ἐξήτασεν ἐπιμελέ-
 στατα τὸν ἐξοπλισμὸν ἐκάστου συντάγματος, εἰ εἶχον
 πάντες τὰ ἀναγκαῖα ἐπτὰ ὅπλα, τὸ ξίφος, τὴν λόγχην,
 τὸ τόξον, τὰ βέλη, τὸν θώρακα, τὸ ρόπαλον καὶ τὴν ἀρκυν
 πρὸς ζώγρησιν τῶν ἐχθρῶν (H). Αὐτὸς ὁ Τιμούρ, ἡγού-
 μενος εἴκοσι καὶ ἐπτὰ ἐπιλέκτων ταγμάτων, ἐπετέθη πρὸς
 τὸν ἐχθρόν, ὃν κατενίκησε καὶ κατεδίωξεν· ἔστη δὲ παρὰ
 τὰς ὁχθὰς τοῦ Ῥᾶ. Ἀφ' οὗ δὲ ὁ Τοκατμῖς ἐπεραιώθη ἡδη
 τὸν ποταμὸν κατὰ τὸν πόρον τοῦ Τουράτου μετὰ τῶν
 ὁμαίων ἀγλενῶν καὶ νοβιανῶν (1), ὁ Τιμούρ ἐκήρυξεν

(1) Παρὰ τοῖς Τατάροις ἀ γ λ ἔ ν η ς συνώνυμόν ἐστι τῷ ἐξ αἵματος ἡγε-
 μόνι, τὸ δὲ ν ο β ῖ ἄ ν η ς τῷ τοῦ ἀλλοδαποῦ ἡγεμόνος.

αὐτὸν ἔκπτωτον τοῦ θρόνου τῆς Κιπτσάκης, ἀνεκήρυξε δὲ διάδοχον τὸν Κοριτζάκ, υἱὸν τοῦ Οὐρούζ Χάν, εὐρεθέντα ἐν τῷ στρατοπέδῳ μετὰ τῶν ἀλιχῶν αὐτοῦ, δοῦς δ' αὐτῷ τὸν χρυσοῦν μανδύαν καὶ τὴν χρυσὴν ζώνην καὶ σωματοφυλακὴν ἐξ Οὐσβέκων, ἔπειμψεν αὐτὸν πέραν τοῦ Ῥᾶ. Αὐτὸς δὲ ὁ Τιμούρ, διαβάς τὸν ποταμὸν τοῦτον, εἶτα δὲ τὸν Τάναϊν καὶ Βορυσθένην, ἀπῆλθεν ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην, ὅθεν στρέψας κατόπιν πρὸς βορρᾶν, ἐπόρθησε τὴν μικρὰν καὶ μεγάλην Ῥωσσίαν μέχρι τῶν περιχώρων τῆς Μόσχας (1) καὶ ἔλαβεν ἄπειρον λείαν, συγκειμένην ἐξ ἀσήμου χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ἐκ διφθερῶν γαλῶν σκυθικῶν, σιμῶρων, λευκοῖκτίδων (κακουμίων), σκιούρων, τιγροειδῶν λυγγῶν, ἐρυθρῶν καὶ ὑποκυάνων ἁλωπέκων καὶ λευκῶν ἄρκτων. Πρὸς μεσημβρίαν οἱ ταταρικοὶ στρατοὶ ἐξέτειναν τὰς ἐκδρομὰς μέχρι τῆς Μαιώτιδος καὶ τοῦ Κουβάν, εἶτα δὲ ἐπανῆλθον εἰς Γεωργίαν πρὸς ἐκπόρθησιν τῶν ὄχυρῶν ἐγχαρίων φρουρίων. Καὶ τὸ μὲν Ἀστραχάνιον, κείμενον κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ῥᾶ, καὶ ἡ Σεράι, ἡ τότε πρωτεύουσα τῆς Κιπτσάκης, κειμένη ἐγγύτερον τῶν πηγῶν, ἐνεπρήσθησαν, οἱ δὲ κάτοικοι ἐδιώκοντο ὡς τὰ ποίμνια ὑπὸ τῶν λύκων. Καὶ ἡ Μαδσάρ, πόλις ταταρική παρὰ τὸν Τερέκον (Θ), ἐδηλώθη. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ὁ μὲν Τιμούρ διέτρεχε τὴν παρὰ τὴν Μαιώτιδα καὶ τὴν Κασπίαν θάλασσαν χώραν μεταξὺ τοῦ Βορυσθένου καὶ Ῥᾶ, καταλυμαινόμενος πάντα τὰ καθ' ὁδόν, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Μωάμεθ Μιρζά Σουλτάν πᾶσαν τὴν περὶ τὸν περσικὸν κόλπον καὶ τὸ βασίλειον Ἀρμοζείας (Ὁρμούζ) ὑπέ-

(2) Σερεφεδδίν, Γ', σ. 563. Μιρχόνδης καὶ κατ' αὐτὸν Πρίκος (Pricé) Chronological retrospect, Γ', Τομ. Α'. σ. 198.

τάξεν. Ἐπὶ τέλους μετὰ πενταετεῖς νίκας καὶ πορθήσεις ἐπανῆλθεν ὁ Τιμούρ οἰκαδε πέραν τοῦ Ὠξου. Παρὰ τὸν ποταμὸν δὲ τοῦτον ὑπεδέξαντο αὐτὸν αἱ γυναῖκες αὐτοῦ καὶ αἱ τῶν υἱῶν, αἵτινες κατὰ τὸ πανάρχαιον ταπαρικὸν ἔθος ἔρριψαν ἐπὶ τῆς πολυτίμου κεφαλῆς αὐτοῦ ⁽¹⁾ χρυσᾶ νομίσματα καὶ πολυτίμους λίθους, καὶ προσήνεγκον αὐτῷ χιλίους ἵππους, πολυτελῶς κεκοσμημένους, καὶ χιλίας ὁμοιοχρούς ἡμιόνους. Ὁ Τιμούρ ἐπορεύθη πρῶτον μὲν εἰς Κες, ὅπου ἡσπάσθη τοὺς τάφους τοῦ πατρὸς Θαραγάι καὶ τοῦ υἱοῦ Τζιχαγγίρ, εἶτα δὲ τοὺς τῶν θεοσεβῶν καὶ ἁγίων ἀνδρῶν, διένειμε δὲ πλούσια ἐλέη τοῖς πτωχοῖς καὶ πολλὴν λείαν πρὸς τοὺς σοφοὺς.

Τῷ ἔαρι δὲ τοῦ ἐπιόντος ἔτους, καταλιπὼν τὰ ἐξωραΐ- 1396
ζοντα τὸ γενέθλιον ἔδαφος ἀνάκτορα, καλούμενα Ἀκσεράι καὶ Γκιокσεράι (λευκὰ καὶ οὐράνια ἀνάκτορα), εἰσῆλθε θριαμβικῶς εἰς Μαράκανδα, ὅπου κατέλυσεν ἐν τῇ ἀγροικίᾳ αὐτοῦ, καλουμένη Ῥαγί Σουμάλ (ἀρκτῶφ κήπῳ), ἀνήγειρε δὲ νέα τοιαῦτα ἐκ λευκοῦ καὶ ἡμιδιαφανοῦς μαρμάρου τῆς Ταυρίδος, ἡ ἐκόσμησε διὰ πολυτιμοτάτων εἰκόνων καὶ ἀφιέρωσε τῇ ἐγγόνῃ αὐτοῦ Βεγισῇ, θυγατρὶ τοῦ Μιράν Σάχ, ὡς πρότερον ἀφιέρωσε τὸν παραδείσειον κῆπον τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Τουμαναγᾶ. Πρὸς τὸν υἱὸν δὲ Σιαχρὸχ, κυβερνήσαντα πᾶσι τὸ Χορασάν ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ εὐαρεστήσαντα πρὸς αὐτὸν, παρεχώρησεν αὐτὸ ἐπισήμως ὡς ἴδιον κτῆμα μετὰ τελείας κυριαρχίας· ὥστε τὸ νέον βασίλειον περιελάμβανε, πλὴν τοῦ Χορασάν, τὸ

(1) Ἡ Σ ι α χ ν α μ ε λέγει, ὅτι πρὸ τούτου οἱ μάγοι ἱερεῖς τοῦ Ἀξερβεί-
τζάν ἔρριψαν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Κουτχτάσδ χρυσὸν καὶ ἀργυρον, ὅτε ἤλ-
θεν ἵνα ἐπισκεφθῇ τὸν γαδὸν τοῦ πυρός.

Σιστάν καὶ Μαζενδεράν μέχρι τῶν πόλεων τοῦ Φιρουζκούχ καὶ Ρέϊ. Οὕτως ἔδωκε πρότερον τῷ μὲν υἱῷ Μιράνδ Σάχ τὸ βασίλειον τοῦ Ὀλακού, ἦτοι τὴν Μηδίαν καὶ τὴν Μεσοποταμίαν, τῷ δὲ ἐτέρῳ Ὁμάρ Σέχῃ, τὴν κυρίως Περσίαν. Διανέμων οὕτως ὁ Τιμούρ τὰ κατακτηθέντα βασίλεια τοῖς τέσσαρσιν υἱοῖς, ὧν ὁ μὲν ἐβασίλευε πρὸς ἀνατολὰς ἐν Χορασάν, ὁ δὲ πρὸς δυσμὰς ἐν τῷ Ἰράκ, ὁ δὲ πρὸς ἄρκτον ἐν τῷ Ἀζερβειτζάν καὶ ὁ τέταρτος πρὸς μεσημβρίαν ἐν τῇ γῶρᾳ τοῦ Φάρς, ἐμιμείτο τὸν Τζιγγισχάν, ἐβύρυσαντα τὸ κράτος καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἐνότητος καὶ τῆς ὁμοφροσύνης τῶν πολυαρίθμων οἰκείων. Ὁ Τιμούρ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τοῦ τέλους τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἡσχολήθη περὶ τὴν ἐπέκτασιν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ συστήματος τούτου δι' ἐπιγαμιῶν· διὸ αἱ τελεταὶ τούτων ἀπαντῶνται συχνάκις ἐν τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ. Καὶ νῦν ἐτέλεσε τοὺς γάμους τῆς ἐγγόνου Βεγισῆς μετὰ τοῦ Ἰσκενδέρ Μιρζᾶ καὶ τὸν ἑαυτοῦ μετὰ τῆς Τουκελχανοῦν, θυγατρὸς τοῦ Κεζέρ Χότζα, ἀρχοντος Μογόλου· ὑπῆρξε δ' αὕτη ἡ ἐννάτη τῶν γυναικῶν αὐτοῦ, ἣν ἔγημε κατὰ τὸ ἐξηκοστὸν τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας, καὶ ἀφιέρωσεν αὐτῇ τὸν νέον ἐν Μαρακάνδοις κῆπον, Διλγουσάν (τὸν ἀνοίγοντα τὴν καρδίαν) κληθέντα (Ι), ὠκοδόμησε δὲ ἐν Μαρακάνδοις καὶ τὰ ἀνάκτορα τοῦ Ταχτι Κατζάρ, ὥς ἀνήγειρε πρότερον τὰ φερώνυμα αὐτῷ ἐν Σιράζ· ἐν δὲ Ἰασσῇ παρὰ τὸν Σιούν (Ἰαξάρτην), οὐχὶ πόρρω τῆς Τασκέντης, ἀνήγειρε ναῖδιον ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ὀνομαστοῦ σέχῃ τῶν Νακησβένδων Ἀχμέτ Ἰασεβί, ὃν καὶ νῦν ἔτι προσκύνημα.

Ἡ νέα νύμφη εἰς τὸν ἀρχαῖον πορθητὴν οὐκ ἐδυνήθη ἵνα ἐμβάλῃ λήθην τῶν νικῶν καὶ πορθήσεων· διότι τὰς προπαρασκευὰς τοῦ γάμου διεδέχθησαν αἱ πολεμικαί, καὶ ἀπὸ τοῦ παστοῦ ὁ Τιμούρ ἐστράτευσε πρὸς ἄλωσιν τῆς

Ἰνδικῆς, τοῦ τέρματος τούτου τῶν κοσμοκρατόρων, ὃ μετὰ τὰς μυθώδεις ἐκστρατείας τοῦ Διονύσου, Νινύα καὶ Σεσώστριδος, ὃ μὲν Πέρτης Δαρείου καὶ ὁ Ἕλλησιν Ἀλέξανδρος ὑπέταξαν μόνον κατὰ τὸ ἥμισυ, ὃ Μαχμοῦτ ὅμως ὁ τοῦ Σεβεκτεγίν ὑπέταξεν ὁλόκληρον, ὃ δὲ Τζιγγισχάν μόλις ἤφατο αὐτοῦ. Διὰ τὰς ἀταξίας καὶ ἐριδας τῶν ἀντιποιοιμένων τοῦ θρόνου μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ Φιροῦζ Σάχ, ἐσχάτου μεγάλου κυριάρχου τῆς μεταξὺ τοῦ Ἰνδοῦ καὶ Γάγγου χερσονήσου, ὃ Τιμοῦρ ἐξεστράτευσεν ἐπὶ τὰς χώρας ταύτας. Ἦλθον δὲ εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ πρέσβεις τῶν Τατάρων καὶ Μογόλων ἡγεμόνων, τῆς Κιπτσάκης, τῆς χώρας τῶν Γετῶν, τῶν Καλμούκων, τῆς Περσίας, τῆς Ἀραβίας καὶ αὐτῶν τῶν Κασσιμηρέων, ὅπως εὐχρηθῶσιν αὐτῷ ἐπιτυχίαν τῆς ἐκστρατείας.

Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ ἐνάτου αἰῶνος τῆς Τῇ 19
Σεπτ.
1398
Ἐγίρας ἦν παρὰ τὸν Ἰνδόν, ὅπου ὁ Τζελαλεδδίν Μανκχερνί, Σάχ τῆς Χωρασμίας, καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ Τζιγγισχάν, ἐπέραςε κολυμβῶν τὸν ποταμὸν, καὶ ὅθεν ὁ καταδιώκων ἐπανεκάμψεν ⁽¹⁾. Αὐτόθεν ἀποπέμψας τοὺς πρέσβεις, παρήγγειλεν αὐτοῖς ἀνακοινῶσαι τοῖς κυρίοις αὐτῶν, ὅτι ἦσαν αὐτόπται τῆς διαβάσεως τοῦ Ἰνδοῦ, ὅπερ οὐδ' ὁ Τζιγγισχάν ἀπεπειράθη. Ἀκολουθῶν δὲ τοῖς ἔχνεσι τοῦ Ἀλεξάνδρου, διέβη τοὺς πέντε ποταμούς. Παρὰ τὴν ἀνατολικὴν ὄχθην τοῦ Ὑφάσιος ὁ Ἀλέξανδρος ἀνήγειρε βωμοὺς ὡς ὅρια τῆς κτήσεως αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ Τιμοῦρ διέβη

(1) Σερεπεδδίν, Βιβλ. Δ', Κεφ. 8, σ. 45. Ὁ Γίβων, Κεφ. 65, σ. 340, πλανᾷται λέγων, ὅτι αἱ ἐννεήκοντα καὶ δύο μοῖραι τοῦ στρατοῦ ἀντεστοίχουν ὅθεν πρὸς τὰ ἐννεήκοντα καὶ δύο δνόματα τοῦ Θεοῦ. Ἐννεήκοντα καὶ ἐννία εἰσι ταῦτα, τὸ δὲ ἑκατοστὸν Ἀλλάχ.

ταῦτα πάλεις καὶ χώρας πορθῶν παρὰ τὴν ὁδὸν τὴν εἰς
Δέλλον ἄγουσαν, πρωτεύουσαν τοῦ σουλτάνου Μαχμούντ.
Καὶ οὐδεμία μὲν τέως συνέβη κρατερὰ μάχη, καὶ ὁμῶς
ὁ Ταταρικός στρατὸς ἀπῆγε μεθ' ἑαυτοῦ ὑπὲρ τοὺς ἑκα-
τοντακισχιλίους αἰχμαλώτους Ἰνδοὺς, ὧν οἱ πλεῖστοι ἦ-
σαν Γουέβροι, ἦτοι λάτρες τοῦ πυρός. Βιπόντων δὲ τῶν
ἀρχηγῶν, ὅτι τὸ ἐν τῷ στρατοπέδῳ πλῆθος τοῦτο τῶν
ἐχθρῶν ἠδύνατο ἐμβαλεῖν εἰς κίνδυνον τὸ ἀποτέλεσμα
τῆς πρώτης μεγάλης μάχης, ὁ Τιμούρ παρήγγειλε τὸν
παντελῆ ἐξαφανισμὸν αὐτῶν, καὶ πρὸς εἰς ἕμετρον τῆς βαρ-
βαρότητος ἐκέλευσεν, ἵνα ἕκαστος ἀρχηγὸς φονεύσῃ ἰδίαις
χερσὶ τοὺς αἰχμαλώτους αὐτοῦ, ὁ δὲ μὴ ὑπακούσων γενή-
σεται κτῆμα μετὰ τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν γυναικῶν τῶν κα-
ταγγελλόντων αὐτόν. Ἐν μιᾷ ὥρᾳ ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν χιλιά-
δας ἀθῶων θυμάτων κατεσφάγησαν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν
τοῦ πορθητοῦ τῆς οἰκουμένης. Ὁ σοφὸς Ναζιρεδδὶν Οὐ-
μούρ, πρῶτατος ἀνὴρ, ὅστις ἀπετροπιάζετο τὸν φόνον
καὶ αὐτῶν τῶν ζώων, ἐφόνευσεν ἐξ ἀνάγκης δεκαπέντε
τῶν ἰδίων Ἰνδῶν αἰχμαλώτων, ὅπως σώσῃ τὴν ἰδίαν ζωὴν.
Οἱ ἐν πάσαις ταῖς ἐκστρατείαις συμπορευόμενοι τῷ αἵμο-
χαρεῖ πορθητῇ ἀστρολόγοι καὶ μάγοι ἐτόλμησαν εὐρεῖν ἐν
τῇ περιστάσει ταύτῃ, ὅτι ἡ σύνοδος τῶν ἀστέρων ἦν δυσ-
μενής πρὸς τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω πορείαν τοῦ στρατοῦ. Ἄλ-
λ' ὁ Τιμούρ περιεφρόνησε τῆς προῤῥήσεως αὐτῶν, εἰπὼν
ὅτι οὔτε ἡ χαρὰ, οὔτε ἡ λύπη, οὔτε ἡ εὐτυχία, οὔτε τὰ
δυσκληρίματα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τῶν ἀστέρων, ἀλλ' ἐκ τῆς
θελήσεως τοῦ Θεοῦ, τοῦ δημιουργοῦ τῶν οὐρανίων σωμά-
των καὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὅτι οὐδόλως ἐμελεν αὐτῷ περὶ
τῆς θέσεως ἢ τῆς συνόδου τῶν πλανητῶν, καὶ ὅτι καλῶς
προπαρασκευασθεὶς εὐδὲ κατὰ μικρὸν διαστάσει πρὸς ἐκ-
πλήρωσιν τῶν βουλῶν αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐν ᾧ ἀπέκρουε τὴν

προφητείαν των ἀστρολόγων, ἐδέχετο τὴν τοῦ Κορανίου, ὃ αὐτὸς οὗτος ἀνέλιξεν, ὅπως ἴδῃ τὴν τύχην τῆς ἡμέρας, καὶ εὖρεν εὐτυχῇ φράσιν, ἀγγέλλουσαν νίκην καὶ πόρθησιν. Τῷ ὄντι οἱ λόγοι τοῦ Κορανίου ἐπληρώθησαν διὰ τῆς ἐντελοῦς ἡττης τοῦ Ἰνδικοῦ στρατοῦ καὶ διὰ τῆς ἀλώσεως τοῦ Δέλλου, ὅπου ἐπανελήφθησαν πάντα τὰ δεινὰ τῆς λεηλασίας καὶ σφαγῆς ⁽¹⁾. Οἱ οὕτως εἰρηνικῶς παραδοθέντες, ἐκ τῆς ἀπογνώσεως μέγα θάρρος ἀντλήσαντες, ἐρρίψαν τὸ πῦρ τῶν ἀνατετραμμένων βωμῶν εἰς τὰς ἰδίας οἰκίας καὶ μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τέκνων ἐγένοντο παράλωμα τῆς πυρπολουμένης πόλεως. Ἐν Μύρθῃ πάντες οἱ Γουέβροι ἐξεδάρησαν ζῶντες, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά ἀπῆχθησαν αἰχμάλωτοι, ἡ δὲ ἰσχυροτάτη αὕτη πόλις, ἣν καὶ αὐτὸς ὁ μέγας κυριάρχης τῆς Ἰνδίας οὐδέποτε ἤδυνήθη ὑποτάξαι, ἐγένετο σωρὸς τέφρας καὶ κονιορτοῦ. Τὰ λάφυρα τοῦ Δέλλου ἦσαν ἄπειρα, συγκεῖμενα ἐξ ἐπισήμου καὶ ἀσίου χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ἐκ φελλίων, περιδεραιῶν, διαδημάτων, δακτυλίων καὶ ζωνῶν, κεκοσμημένων δι' ἀδαμάντων τῆς Γολκόνδης, διὰ λυχνιτῶν τοῦ Βεδακτάν καὶ διὰ σαπφείρων τοῦ Κεϋλάν, καὶ ἐκ καμήλων καὶ ἐλεφάντων καὶ δούλων. Πλείστοι στρατιῶται εἶχον ἕκαστος ὡς ἑκατὸν πεντήκοντα δούλους, ὁ ἐλάχιστος δὲ σκευοφόρος τοῦλάχιστον ὡς εἴκοσι ⁽²⁾. Δέκα ζεύγη ἐλεφάντων ἐπέμφθησαν μετὰ τῶν ἀναγγελλουσῶν τὴν ἐκπόρθησιν ἐπιστολῶν πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Περσίας, Μηδίας, Ἀρμενίας μέχρι τῶν ὀρίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Πολλὰι χιλιάδες τεχνιτῶν καὶ ἐργατῶν, ἰδία δὲ λιθοτόμων καὶ κτιστῶν,

(1) Οὐδέποτε ἐγένετο λόγος περὶ τοιαύτης σφαγῆς καὶ λεηλασίας. Σερφεδδὶν, Κεφ. 20, σ. 112.

(2) Σερφεδδὶν, Κεφ. 29, σ. 111.

διανεμήθησαν τοῖς ἡγεμόσι καὶ ἐμίραις, ὅπως χρησιμεύσωσιν εἰς τὸν μέγαν ναὸν τῶν Μαρακάνδων, ὃν ὁ Τιμούρ εὐχὴν ἔθετο ἀνεγερεῖν ἐπὶ τῇ εὐτυχεὶ ἐκβάσει τῆς ἐκστρατείας ταύτης· ἀπειρα δὲ ἀνάγλυφα καὶ ἰνδικὰ εἰδῶλα μετεκομίσθησαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς αὐτοκρατορίας, ὡς λίθοι τῆς οἰκοδομῆς ταύτης. Ἐνταῦθα ἐμιμήθη τὸ παράδειγμα προτέρων δορικτητόρων· διότι οὕτως ὁ Καμβύσης ἤγαγεν εἰς Περσίαν Αἰγυπτίους ἀρχιτέκτονας, οἵτινες ἀνήγειραν τὰ ἀνάκτορα καὶ τοὺς ναοὺς τῆς Περσεπόλεως ⁽¹⁾, ὁ δὲ Μαχμούτ, ὁ δορικτὴ τῆς Ἰνδικῆς, ἔστησε τὸ κολοσσιαῖον εἰδῶλον τῆς παγόδης τοῦ Σουμενάτ ⁽²⁾, ἔχον βάρος ἑκατὸν λιτρῶν, ὡς βηλὸν τοῦ ναοῦ τῆς Γάσνας, ὅπως ὁ ἀληθὴς πιστὸς εἰσερχόμενος εἰς τὸν οἶκον τοῦ μόνου Θεοῦ καταπατῇ τὰ ψευδῆ εἰδῶλα (ΙΑ).

Ὁ Τιμούρ κατεδίωξε τοὺς Ἰνδοὺς μέχρι τῶν πηγῶν τοῦ Γάγγου καὶ τοῦ στενοῦ τοῦ καλουμένου στόματος τῆς δαμάλεως, ὅπου ἠρύθρανε τὰ ὕδατα τοῦ ἱεροῦ ποταμοῦ διὰ τῆς γενικῆς σφαγῆς τῶν λατρευτῶν αὐτοῦ. Μετὰ μεγάλην θήραν ἐπὶ τοὺς λέοντας, λεοπαρδάλεις, ῥινοκέρους, ὑποκυάνους, ἐλάφους, ἀγρίους ταῶς καὶ ψιττακοὺς, ἔληξεν ἡ ἐκστρατεία, ὁ δὲ Τιμούρ, παραπορευόμενος τὰ ὄρια τῆς μαγευτικῆς κοιλάδος τῶν Κατσιμηρέων, ἐπανῆλθεν εἰς Μαρακάνδα, ὅπου πρὸς διαίωσιν τῆς μνήμης τῆς ἐξαφανίσεως τῶν εἰδωλολατρῶν ἱδρυσεν τὸν μέγαν καὶ μεγαλοπρεπῆ ναὸν δι' Ἰνδῶν καὶ Περσῶν λιθοτόμων καὶ ἀρχιτεκτόνων.

Ἐν τῷ βραχεὶ χρόνῳ ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Τι-

(1) Διόδωρος Σικελιώτης, Βιβλ. Α'.

(2) Σερεφεδδίν, Δ', Κεφ. 25.

μοῦρ ἀπετέλεσε μεγάλα ἱστορικά συμβάντα, ἦτοι τὴν διά-
 βασιν τοῦ Ἰνδοῦ καὶ τὴν πόρθησιν τοῦ Δέλλου, καὶ ἤρξα- 1398
 το τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ μεγάλου τεμένους ἐν Μαρακάνδοις·
 τῷ αὐτῷ δ' ἔτει ἡ ἐπὶ τῶν δυτικῶν ὁρίων τῆς Ἀσίας καὶ
 τῶν βορείων τῆς Ἀφρικῆς τελευτῇ δύο ἡγεμόνων, ἡ τοῦ
 Καζῆ Βουρχανεδδίν, κυριάρχου τῆς Σεβαστείας, καὶ Βερ-
 κούκ, σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς νέας
 κτήσεις ἐν τῇ δυτικῇ Ἀσίᾳ, ἀπὸ τοῦ Πόντου μέχρι τῶν ὁ-
 ρίων τῆς Συρίας, ἦτοι εἰς τὸν τρίτον περσικὸν πόλεμον,
 παραταθέντα ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη. Προσέτι δὲ ἡ ἐν τῷ δυτικῷ μέρει
 τῆς αὐτοκρατορίας παρουσία αὐτοῦ ἦν ἀναγκαία διὰ τὰς
 ἀταξίας, τὰς κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ συμβάσας ἐν ταῖς
 χώραις τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ἦτοι τῶν βασιλέων τοποτηρητῶν
 τοῦ Ἀζερβειτζάν καὶ τοῦ Φάρς. Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ τῶν
 χωρῶν τούτων τὸ κακὸν ἐπήγαγεν ἐκ τῶν ἀκολασιῶν τοῦ
 Μιράν Σάχ, αἵτινες προέβαινον εἰς παραφροσύνην, εἰς ἣν
 συνήργησε καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ ἵππου πτώσις. Τρυφῶν οὗτος
 ἐν μουσικῇ καὶ πότοις πάντοτε ἠπεύλει θάνατον κατὰ τῶν
 βεζυρῶν καὶ κατ' αὐτῆς τῆς γυναικὸς Χασανδὲ, ἥνεγκε δὲ
 κίνδυνον τῇ ἀσφαλείᾳ τῆς χώρας αὐτοῦ διὰ τῶν παρα-
 κεκινδυνευμένων ἐκστρατειῶν ἐπὶ τὸ Βαγδάτ, ὅποι οὐκ ὑπὸ
 τοῦ Τιμούρ ἐκδιωχθεὶς Ἀχμέτ Τζελαίρ ἐπανῆλθεν· ἐν δὲ
 Φάρς ὁ ἡγεμὼν Πίρ Μωάμεθ ἐπεβούλευσεν ἀνελεῖν διὰ
 φαρμάκου τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ρουστέμ καὶ ἄλλους ὥστε
 ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἐπικρατείαις ἡ αὐστηρότης τοῦ κυριάρ-
 χου ἦν ἀναγκαία. Καὶ ὁμοῦς ὁ Τιμούρ ἐφείτατο τῶν υἱῶν,
 ἐδείχθη δὲ μόνον αὐστηρῶς πρὸς τοὺς περὶ αὐτοὺς, πρὸς
 οὓς ἀπεδίδοτο ἡ τῶν ἡγεμόνων δικαιοδοσίαν. Ἐμῖραι δὲ
 τινες, πεμφθέντες ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς ἀποκατά-
 στασιν τῆς τάξεως, ἀνέλαβον τὴν διοίκησιν τῶν πραγμά-
 των, καὶ τοὺς μὲν ἐταίρους τοῦ Μιράν Σχχ, ἰδίᾳ δὲ τοὺς

μουσικοῦς, ἐν οἷς καὶ τὸν εὐφρέστατον τοῦ κατ' αὐτὸν χρόνου ποιητὴν Μωάμεθ Κουϊστάνι (1), καθέρξαν, ἐν δὲ Σιράζ ἀπεκεφάλισαν τοὺς διαφθείραντας τὸν ἡγεμόνα φαρμακευτὰς Πέρσας τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς φυλῆς Τατζίκ (IB).

Ὁ Τιμοῦρ ἀπῆλθεν ἀπὸ Μαρακάνδων, ἐγχειρίσας τὴν διοίκησιν αὐτῶν μὲν τῷ ἐγγόνῳ Μωάμεθ Σουλτάν, τὴν δὲ τοῦ Ἀνδεκάν τῷ Ἰσκενδέρ, ἐτέρῳ ἐγγόνῳ. Πορευόμενος δὲ διὰ τοῦ Κές, Τερμεδ, Βάκτρων καὶ Ἐράτ, ἐπεσκέφατο τοὺς τῶν μεγάλων σεχῶν τάφους (2), εἰς οὓς ὁ λαὸς ἐθάμιζε χάριν προσκυνήσεως, διένειμε δὲ καὶ πλούσια ἐλένη, ὅπως ἄρωγόν ἔχη τὸν Θεὸν ἐν τῇ νέᾳ ταύτῃ ἐκστρατείᾳ· ἐπληροφορήθη δὲ περὶ τῆς θείας ἀντιλήψεως, μαθὼν καθ' ὁδὸν τὸν θάνατον πολεμίων τινῶν ἡγεμόνων καὶ τὰς ταραχὰς ὁμόρων τινῶν ἐπικρατειῶν. Ὁ Τιμοῦρ Κοτλοῦγ Ἀγλένης, ὁ ἀγνώμων Τάταρος ἡγεμὼν, κατασταθεὶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Τοκατμίς ὑπὸ τοῦ Τιμοῦρ, ἐπανέστη κατὰ τοῦ εὐεργέτου αὐτοῦ. Ὁ εἰδωλολάτρης κυριάρχης τῆς Σινικῆς Τουγγουζ Χάν, καὶ ὁ Χιζρ Χοτζᾶ Ἀγλένης, ὁ Μογόλος ἡγεμὼν τῶν Γετῶν, ἐτελεύτησαν σχεδὸν συγχρόνως, ἡ δὲ τελευτὴ αὐτῶν, ὡς καὶ ἡ τοῦ Καδῆ Βουρχανεδδίν τῆς Σεβαστείας καὶ τοῦ Βερκούκ, σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου, προήγγελλε διὰ τὰς ἐν τοῖς βασιλείοις αὐτῶν ταραχὰς νέα ἔργα τοῦ μεγάλου δορικτήτορος, περιχαρῶς μαθόντος τὸν θάνατον αὐτῶν· διότι οἱ διάδοχοι τοῦ

(1) Ἱστορ. τῆς Πητορικῆς ἐν Περσίᾳ, 223.

(2) Ἐν Κές τὸν τάφον τοῦ σέχη Σεμσεδδίν Κελάρ, ἐν Τερμεδ τὸν τοῦ Χοτζᾶ Μωάμεθ Ἀλῆ, ἐν Βάκτροις τὸν τοῦ ἁγίου Χοτζᾶ Ὀκιάσχ, ἐν δὲ Ἐράτ τὸν τοῦ μουφτῆ Ἀχμέτ—Τζαμί. Σερεφεδδίν, Τομ. Ε', Κεφ. 3, σ. 201—204.

των ἢ οἰκοθεν ἢ ἐκ διαφωνίας ἦσαν ἀδύνατοι. Ὁ νέος κυβερνήτης τοῦ Ἀνδεκάν Ἰσκενδέρ Μιρζά, μόλις ἄγων τὸ δέκατον πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας, οὐδ' ἐπὶ μακρὸν ἐχρo-νοτρίβησεν, ὅπως ὠφεληθῇ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ πάππου αὐτοῦ. ἐκ τῶν ἐν τῷ βασιλείῳ τῶν Γετῶν στάσεων, ἀλλ' ἤγαγε τὸν νικηφόρον αὐτοῦ στρατὸν εἰς Χοτέν (1), πόλιν τοῦ Τουρκιστάν, περιάλητον ἐπὶ τῇ καλλονῇ τῶν κατοίκων καὶ τῷ ἱασπιδῶδει χάλικι τῶν ποταμῶν αὐτῆς. Ἀπὸ τοῦ Κασγάρ, ὅπου διεχίμασεν, ἐπεμψε πρὸς τὸν πάππον ἐννέα εὐειδεστάτας παρθένους Μογόλας, ὡς τρόπαια τῆς νίκης, καὶ ἐννέα ἐτέρας πρὸς τὸν ἐξάδελφον κυβερνήτην τῶν Μαρακάνδων· ἀλλ' οὗτος, φθονῶν αὐτῷ ἐπὶ τῇ δόξῃ ἐκστρατείας γενομένης ἄνευ αὐτοῦ, ἀπέπεμψε τὰ δῶρα ταῦτα.

Ἐν ᾧ δὲ ὁ ἐγγονος ἦγε τὰ νικηφόρα αὐτοῦ ὅπλα εἰς τὸ μέσον τοῦ Τουρκιστάν, ὁ Τιμούρ διεχίμαζε πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Κασπίας θαλάσσης ἐπὶ τῆς τερπνῆς καὶ μεγάλης πεδιάδος τοῦ Καραβάγ, ὅπου ἐν ἐκκλησίᾳ τοῦ στρατοῦ (κουρουλταί) ἐγνώ ἐκστρατεῦσαι ἐπὶ τὸν στασιάσαντα κυριάρχην τῆς Γεωργίας Μελέκ Γουργίν. Ὁ ἡγεμὼν τοῦ Σιρβάν Σέχης Ἰβραήμ καὶ ὁ Σιδὶ Ἀχμέτ ἐκ Σεκί ἦλθον προσκυνήσοντες ὡς πιστοὶ ὑποτελεῖς τὸν ἀνώτατον κυριάρχην, ὅστις ἀπέπεμψεν αὐτοὺς μετὰ τιμητικῶν στολῶν· ὁ Ταχερτέν ὅμως, κυριάρχης τοῦ Ἐρζεντζάν (2), ὅστις ἦλθε φέρων ἐννεάκις ἐννέα δῶρα καὶ προσεκύνησεν ἐννεάκις, ἔλαβεν ἐπισήμως ἵππουρίδα καὶ δύο κύμβαλα, ὡς

(1) Σερεπεδδίν, ἀδόθι, καὶ Τζιγαννουμάς, σ. 367.

(2) Παρὰ τῷ Χαλκοκονδύλῃ, Β'. σ. 33, Ἐρτζικάν, παρὰ δὲ Δούκα, Κεφ. 15, Ἀρσυγγάν.

ἡγεμῶν τοῦ Ἑρζεντζάν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Γεωργίας ἀπέβριψε τὴν περὶ παραδόσεως τοῦ καταφυγόντος πρὸς αὐτὸν Ἀχμέτ Τζελαΐρ, κυριάρχου τοῦ Βαγδάτ, αἰτησὶν τοῦ Τιμούρ, νομίζων ἑαυτὸν ἀκίνδυνον καὶ ἰσχυρὸν ἐν τοῖς σπηλαίοις τῶν ὀρέων. Ὁ δὲ Τιμούρ πρὸς κατάληψιν τῶν καταγωγίων τούτων κατέφυγεν εἰς νέον εἶδος προσβολῆς διὰ κοφίνων καὶ σχοινίων, δι' ὧν διέβη τὰς ἰνδικὰς Ἀλπεῖς. Τὰ σχοινία εἶχον μῆκος ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα πήχεων, δι' ὧν ἐκεῖ κατεβιβάσθη ἐπὶ φορείου ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν Ἀλπεων εἰς τὸ βάθος τῶν κοιλάδων, πεντάκις δ' ἐπανελήφθη ἡ ἐπικίνδυνος αὕτη κατάβασις ⁽¹⁾.

Ἐπὶ ἐπικινδυνότερα ἦν ἡ χρῆσις τῶν κρεμαστῶν τούτων κοφίνων καὶ κινητῶν φορείων ἐν τῇ ἐπὶ τὴν Γεωργίαν ἐκστρατείᾳ· διότι πρὸς προτβολὴν τῶν ἐν τοῖς ἀπροσίτοις σπηλαίοις ὠχυρωμένων ἐχθρῶν οἱ στρατιῶται διὰ κοφίνων καὶ φορείων κατεβιβάσθησαν ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῶν καθέτων βράχων, ἕως τοῦ, καταντῶντες ἀντικρυ τῶν σπηλαίων, ἐξέπεμπον χάλαζαν βελῶν καὶ ἡραίου τὰς τάξεις τῶν Γεωργιανῶν, εἴτα δὲ ἐφώρμων ἀπὸ τῶν ἐναερίων κοφίνων πρὸς τὸ μέσον αὐτῶν, ἥ, ἂν τοῦτο ἦν ἀδύνατον, ἐξέπεμπον πῦρ εἰς τὰ σπήλαια καὶ ἐπυρπόλουν αὐτοὺς μετὰ τῶν σιτοβολώνων καὶ σκευοθηκῶν. Οἱ Γεωργιανοὶ, διωχθέντες ἀπὸ τῶν καταγωγίων τούτων, πολλῶ ἤττον ἀντέστησαν ἐν τοῖς φρουρίοις, ὧν πεντεκαίδεκα μετὰ τῆς πρωτευούσης τῆς χώρας Τιφλίδος ὑπετάγησαν τῷ Τιμούρ. Κατὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ ἐπόρθησε καὶ ἑπτὰ ἕτερα φρούρια, ὧν τὰ μὲν τεῖχη κατηδαφίσθησαν, οἱ δὲ κάτοικοι κατεσφάγησαν.

(1) Γέβων, Κεφ. ΞΕ', Βιβλ. ΣΤ', σ. 340.

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, καθ' ὃν ὁ Τιμούρ ἐπόρθει τὴν ἀρκτῶαν Ἀσίαν, παρ' ὀλίγον ἠνεώχθησαν διὰ προδοσίας αἱ πύλαι τοῦ Βαγδάτ. Ὁ Ἰλχάνης Ἀχμέτ Τζελαῖρ, ὅστις, διωχθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἀπὸ Βαγδάτ, κατέφυγε πρὸς Βερκούκ τὸν σουλτάνον τῆς Αἰγύπτου, κατὰ τὴν ἐπὶ τὴν Ἰνδικὴν ἐκστρατείαν τοῦ Τιμούρ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πρωτεύουσαν, ἐστερέωσεν αὖθις τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἐν αὐτῇ τῇ πρωτεύουσῃ καὶ οὐ μόνον ἐξέτισε τὸν ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Μέλανος Κριοῦ ἡγεμόνα τῶν Τουρκομάνων, ὃν ὁ Τιμούρ ἐξήλασε τοῦ Διαρβεκίρ, ἀλλὰ καὶ τὸν κυβερνήτην τοῦ Κουχιστάν Σερβάν, ἐπαναστατήσαντα κατὰ τοῦ Τιμούρ. Οὗτος, εἴτε διότι ἢ κατὰ τοῦ Τιμούρ στάσις ἦν μόνον πρόσχημα, εἴτε διότι διηλλάγη πρὸς τὸν κυρίαρχον αὐτοῦ, εἴτε διότι ἐπεθύμει ἵνα ἰδρῶσῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ αὐτόνομον κυριαρχίαν, διέφθειρε τοὺς ἐμίρας τοῦ Ἰλχάνη διὰ μυρίων μέχρι τριακοσίων χιλιάδων δουκάτων. Ὁ κατάλογος δὲ τῶν διαφθαρέντων οὕτω προσώπων, ἐν ᾧ προεξῆρχεν ἡ γηραιὰ τιτίς τοῦ Τζελαῖρ Βεφά Χατοῦν, περιῆλθεν ἐξ ἀπροσεξίας τοῦ γραμματέως τοῦ Σερβάν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Ἰλχάνη. Ὁ δὲ παραχρῆμα ἐκέλευσεν ἵνα κομισθῶσιν αἱ κεφαλαὶ τοῦ Σερβάν καὶ τῶν διαφθαρέντων ἢ ὑπόπτων δισχιλίων ἀξιωματικῶν, ἡ δὲ Βεφά Χατοῦν ἐστραγγαλίσθη ἐν ταῖς στρώμασιν αὐτῆς. Αὐτὸς δ' οὗτος ἀπέκτεινεν ἰδίαις χερσὶ πολλὰς γυναῖκας τοῦ γυναικωνίτου καὶ αὐλικοὺς ἀξιωματικοὺς, οἵτινες ἐρρίφθησαν εἰς τὸν Τίγγριν, εἴτα δὲ, κλείσας τὰς πύλας τῶν ἀνακτόρων, ἔφυγε κρύφα μετὰ ἐξ μόνον ὁπαδῶν εἰς τὴν ὁμορον χώραν τοῦ Καρὰ Ἰουσούφ. Καὶ ἐπανῆλθε μὲν εἰς Βαγδάτ μετὰ τούτου, πρὸς ὃν ὑπέσχετο τὴν διαρπαγὴν τῆς ἑαυτοῦ πρωτεύουσας, ἀλλ' ἅμα στρατεύσαντος τοῦ Τιμούρ ἀπὸ τῆς Γεωργίας ἐπὶ τὴν Σεβάστειαν, ὅπως λάβῃ δίκην τοῦ θανάτου τοῦ Βουρχανεδδίν, οὐχὶ παρά

τοῦ φονέως, ἀλλὰ παρὰ τῶν κατείκων τῆς πόλεως, ὁ Ἀχ-
μέτ Τζελαΐρ καὶ ὁ Τουρκομάνος Καρὰ Ιουσοῦρ, ἡγεμῶν
τοῦ Διαρβεκίρ, ἔφυγον τὸ πρῶτον εἰς Συρίαν· ἀλλ' ἐπειδὴ
ὁ Τιμουρτάς ⁽¹⁾, στρατιωτικὸς διοικητὴς τοῦ σουλτάνου
τῆς Αἰγύπτου ἐν Χαλεπίῳ, ἀντέστη ἐνόπλιως πρὸς τὴν πε-
ραιτέρω εἰς Αἴγυπτον φυγὴν αὐτῶν, ἀπῆλθον ἀμφοτέρω
εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ σουλτάνου Βαγιαζήτ Ἰλδιρίμ. Τὸ ἄ-
συλον δὲ τοῦτο πρὸς τοὺς φυγάδας ἡγεμόνας καὶ αἱ προη-
γούμεναι αἰτιάσεις τοῦ Ταχερτέν περὶ τῆς ὑπὸ τῶν Ὀθω-
μανῶν καταλήψεως τῆς χώρας τοῦ Ἐρζεντζάν, παραχω-
ρηθέντος αὐτῷ πρὸ μικροῦ ὑπὸ τοῦ Τιμοῦρ, ἐγένοντο αἰτία
φονικοῦ πολέμου μεταξὺ τούτου καὶ Βαγιαζήτ.

Ἐγένετο ἤδη λόγος περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Βαγιαζήτ καταλή-
ψεως τῆς Σεβαστείας καὶ τοῦ Ἐρζεντζάν· ἀνάγκη δ' εἰπεῖν
ἐνταῦθα ὀλίγα ἔτι περὶ τοῦ οἴκου τῶν κυριαρχῶν τῆς Σε-
βαστείας, τῶν δύο Βουρχανεδδίν, πατρὸς καὶ υἱοῦ, καὶ περὶ
τοῦ βιαίου θανάτου τοῦ τελευταίου.

Ὁ Ἀχμέτ Βουρχανεδδίν (ἀπόδειξις τῆς πίστεως) ⁽²⁾,
ἦν δικαστὴς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Καισαρείας· θανόντος δὲ
τούτου, διεμερίσατο μετὰ τῶν ἐμιρῶν τὴν χώραν αὐτοῦ,
ὥστε ὁ μὲν Χατζή Γκελδὶ κατέλαβε τὴν κυριαρχίαν τοῦ
Τοκάτ, ὁ δὲ σέχης Μεδσίκ, τὴν τῆς Ἀμασειας, ὁ δὲ δι-
καστὴς Βουρχανεδδίν, τὴν τῆς Σεβαστείας. Περὶ τῆς ἀλώ-
σεως τῆς Σεβαστείας καὶ τοῦ Τοκάτ ἐγένετο ἀνωτέρω λό-
γος, μὴ μνημονευθέντων τῶν κυριαρχῶν αὐτῶν, ὡς καὶ

(1) Σερεφεδδίν, Ε'. Κεφ. 7, σ. 233. Δέον μὴ συγχέειν τὸν Τιμουρτάς
ταῦτον πρὸς τὸν φερώνυμον Ὀθωμανὸν βιγλέρβεγην.

(2) Παρὰ Φραντζή ὁ ἡγεμὼν τῆς Ἀμασειας, ταυτέστιν ὁ Βουρχανεδδίν,
κρλεϊτάι Δῖνας (Α, Κεφ. 26), ὁ τοῦ Μεντεσέ Μαϊνδές καὶ ὁ τοῦ Τεκκέ Θερχοείας.

περί τῆς Σινώπης καὶ χωρῶν τινων τοῦ Βουρχανεδδίν.
 Ὁ Ἀχμέτ Βουρχανεδδίν, εἶτα δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἐβούλ Ἀβ-
 δὰς, διακείμενοι ἐχθρικῶς πρὸς τὸν Βαγιαζήτ διὰ τὸ δο-
 θέν ὑπ' αὐτῶν ἄσυλον πρὸς τοὺς ἐκβληθέντας τῆς ἀρχῆς
 ἡγεμόνας τοῦ Κερμιάν καὶ τοῦ Μεντεσέ, εἶχον καὶ ἕτερον
 ἐχθρόν, ἥττον μὲν ἰσχυρόν, ἀλλ' οὐχ ἥττον ἐπικίνδυνον, τὸν
 Καρὰ Ἰουλοῦκ (ΙΓ), Τουρκομάνον ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Λευκοῦ
 Κριοῦ, γενόμενον ὕστερον ἰδρυτὴν τῆς φερωνύμου δυναστείας.
 Οὗτος ἦν μὲν συγγενὴς καὶ φίλος τοῦ Καρὰ Ἰουσοῦφ, ἡ-
 γεμόνος τῆς δυναστείας τοῦ Μέλανος Κριοῦ, ἀλλὰ τὰ
 συμφέροντα αὐτοῦ συνῆπτον αὐτὸν μᾶλλον πρὸς τὸν Τι-
 μοῦρ, ὃ προὔπηντησεν ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ εἰς Μικράν Ἀ-
 σίαν ἀφίξει καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς ὁδηγός (1). Χάριν δὲ
 τοῦ πορθητοῦ καὶ τῶν ἰδίων συμφερόντων ἐπολέμησε πρὸς
 τὸν ἐξάδελφον αὐτοῦ Καρὰ Ἰουσοῦφ καὶ πρὸς τοὺς Λι-
 γυπτίους, ἐπὶ τέλους δὲ πρὸ τὸν Ἐβούλ Ἀβδὰς Βουρχα-
 νεδδίν, κυριάρχην τῆς Σεβαστείας, ὃν αἰχμαλωτίσας ἀ-
 πέκτεινε. Οἱ κάτοικοι τῆς Σεβαστείας ὑπετάγησαν τῷ
 Βαγιαζήτ, ὅστις ἐπεμφε πρὸς αὐτοὺς τὸν υἱὸν Σουλεϊμάν
 μετὰ πέντε ἐμιρῶν (ΙΔ), εἶτα δὲ ἐκυρίευσεν τοῦ Ἐρζεντζάν,
 ὁμόρου πόλεως τοῦ Ταχερτέν.

Μετὰ τὴν ἐπὶ τὴν Γεωργίαν ἐκστρατείαν ὁ Τιμοῦρ δι-
 ῆλθε τὸ θέρος ἐν τῇ ὠραίᾳ κοιλάδι τοῦ Καραβάγ, βουλευ-
 ὄμενος καὶ ἐτέρας πορθήσεις πρὸς δύοσιν καὶ πρὸς μεσημ-
 βριαν. Διατρίβοντος δὲ ἐν τῇ κοιλάδι ταύτῃ τοῦ Τιμοῦρ,
 οἱ ἐκβληθέντες ἐκ τῆς χώρας αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Βαγιαζήτ
 ἡγεμόνες, ἀποδράντες, κατέφυγον πρὸς αὐτόν. Καὶ ὁ

(1) Τζιναβής, ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης, ἀριθ. 469,
 σ. 227.

μὲν ἡγεμῶν τῆς Καραμανίας ἀπέδρα τῆς εἰρήτης τῶν Κυ-
φέλων, διασκευασθεὶς εἰς ἐλατῆρα πιθήκων, ὃ δὲ τοῦ
Μεντεσέ, ὠφελῆθεις ἐκ τῆς ἀλλοιούσης αὐτὸν μακρᾶς κό-
μης, ὃ δὲ τοῦ Ἀιδίν διέφυγεν ὡς σχοινοβάτης. Πάντες
οὗτοι ἐμέμφθησαν πρὸς τὸν Τιμούρ τὴν ἀπώλειαν τῶν
ἐπικρατειῶν αὐτῶν, ὃ δὲ Ταχερτέν προσέτι τὴν στέρησιν
τῶν θησαυρῶν καὶ γυναικῶν αὐτοῦ, ἃς ἀφείλεν ὁ Βαγια-
ζήτ. Ὁ Τιμούρ ἐπεμψε πρεσβείαν μετ' ἀλαζόνοιο ἐπι-
στολῆς ἀπαιτῶν τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν αἰτιάσεων τούτων
(ΙΕ), ὃ δὲ Βαγιαζήτ, ἐκμανεὶς ἐβουλεύετο ἵνα φονεύσῃ
τοὺς κομιστάς τῆς ὑβριστικῆς ταύτης ἐπιστολῆς, εἰ μὴ
ὁ μέγας Σέχης Βουχάρας καὶ ὁ μέγας νομομαθὴς Φενα-
ρί ὑπεμίμνησκον αὐτὸν τὴν ἀρχὴν τοῦ περὶ πρεσβευτῶν
δικαίου τῶν Ἀσιανῶν καὶ μετέβαλλον τὴν αἰμοχαρῆ αὐτοῦ
βουλὴν μόνον εἰς κάκωσιν αὐτῶν καὶ ὑβριστικὴν ἀπόκρι-

Τῇ 22^α σιν. Ἀγανακτήσας ὁ Τιμούρ, ἀνεπέτασε τὰς σημαίας, τῇ
Ἀυγούστου 1400 δὲ πρώτῃ ἡμέρᾳ τοῦ ἔτους 803 τῆς Ἑγίρας εἰσέβαλεν
εἰς τὴν ὀθωμανικὴν χώραν στρατεύων ἐπὶ τὴν Σεβάστιαν.

Ἡ ἀρχαία αὕτη πόλις, ἀνακαινισθεῖσα ὑπὸ τοῦ μεγά-
λου ἡγεμόνος τῶν Σελτσούκων Ἀλαεδδίν καὶ τειχι-
σθεῖσα δι' ὑψηλῶν τειχῶν ἐκ τετραγώνων λίθων καὶ τά-
φρων, ἦν οὐ μόνον ἐκ τῶν ὀχυρωτάτων, ἀλλὰ καὶ ἐκ
τῶν πολυανθρωποτάτων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἔχουσα ὑπὲρ
τὰς ἑκατὸν χιλιάδας κατοίκων, κατὰ δὲ τὸν Καλκοκον-
δύλην (1) ἑκατὸν εἴκοσι. Οἱ τετράγωνοι λίθοι τῶν τειχῶν
εἶχον μῆκος μὲν τριῶν πήχεων, πᾶχος δὲ ἑνός, τὸ δὲ εἴ-
κοσι πήχεων χαράκωμα πρὸς μὲν τὰ κάτω εἶχε πλάτος
δέκα πήχεων, πρὸς δὲ τὰ ἄνω, ἕξ. Αἱ ἐπτὰ πύλαι τῆς πό-

(1) Γ', σ. 78.

λεως περιστρέφοντο ἐπὶ σιδηρῶν στροφίγγων. Τὸ ἰσχυρὸν τῶν τειχῶν συνεφώνει ὅλως οὐ μόνον πρὸς τὸ θάρρος τῶν προμάχων, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ὁρμὴν τῶν πολιορκητῶν καὶ τὴν θηριωδίαν τοῦ δορικτήτορος. Τὰ δεινὰ τῆς καταστροφῆς αὐτῆς ὑπερβάλλουσι πολλῶ κατὰ τὴν ἀπανθροπίαν πάνθ' ὅσα ἡ ἱστορία ἀναφέρει κατὰ τὴν ἄλωσιν ἄλλων πόλεων ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Τιμοῦρ, ἢ τοῦ Τζιγγισχάν. Ἄλλαι πόλεις κατεστράφησαν, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῶν τὸ πλεῖστον κατεσφάγησαν ἢ μετωκίσθησαν, αὐδαμοῦ ὅμως φαίνεται τοσαύτη ὑπερβάλλουσα βαρβαρότης, ἢ κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τατάρων ἄλωσιν τῆς Σεβαστείας. Ἐπειδὴ δὲ τὴν πόλιν περιεῖχεν ἐκ τριῶν μερῶν τάφρος ὕδατος, ἢ προσβολὴ ἀπέβαινε δυνατόν μόνον ἐκ τοῦ δυτικοῦ μέρους διὰ χωμάτων καὶ ὑπονόμων. Διὸ ὀκτακισχίλιοι ὑπενόμευσαν τὰ τεῖχη· ἀφ' οὗ δὲ ταῦτα ἀνορυχθέντα ἦσαν ἤδη μετέωρα ἐπὶ ξύλων (!), ἐνέβαλον πῦρ καὶ τὰ τεῖχη κατέπεσαν μετὰ τῶν πύργων. Μετὰ ὀκτωκαίδεκα ἡμερῶν ἀντίστασιν οἱ πολιορκούμενοι ἐπεκαλέσαντο χάριν, ὃ δὲ Τιμοῦρ ἔδωκεν αὐτῇν, ἀλλὰ μόνον τοῖς μουσουλμάνοις· διότι οἱ χριστιανοί, ἰδίᾳ δὲ οἱ Ἀρμένιοι ἱππεῖς, ὧν τετρακισχίλιοι ἐνεκαρτέρησαν, ὥφειλον αἰχμαλωτισθῆναι. Ὁ νικητὴς, διανείμας αὐτοὺς τῷ στρατῷ, παρήγγειλεν ἵνα ἐνταφιάσωσι ζῶντας. Ἐπὶ καινοφανέστεραι καὶ σκληρότεραι τοῦ θανάτου τῶν θυμάτων ἐπενοήθησαν αἱ βάσανοι αὐτῶν· διότι πρῶτον μὲν ἔδησαν τὰς κεφαλὰς αὐτῶν μεταξὺ τῶν σκελῶν (17), καὶ πρὸς παράτασιν τῆς ἀγωνίας οἱ βόθροι, εἰς οὓς ἔρριπτον αὐτοὺς ἀνὰ δέκα ὡς ἐχίνους συσφαιρωμένους, οὐδόλως ἐπληροῦντο παραχρῆμα γῆς, ἀλλ' ἐκαλύπτοντο τὸ πρῶτον

(1) Χελκοκονδύλης, Γ', σ. 73.

διὰ στανίδων, καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐρρίπτετο γῆ, ἵνα οὕτως ἡ ἀγωνία τοῦ θανάτου παραταθῇ. Ὡς περ οἱ ἀνδρειότατοι τῶν κατοίκων ἐφονεύθησαν ὑπὸ τοῦ τυράννου, οὕτω καὶ πάντες οἱ λεπροὶ, ὅπως μὴ μιάνωσι τοὺς ἄλλους, οὗτοι μὲν ἐνέκα τῆς νόσου, ἐκεῖνοι δὲ ἐνέκα τῆς ἀνδρίας, μὴδ' αὐτῶν τῶν γυναικῶν, τῶν παιδίων καὶ τῶν γερόντων φεισθεῖς. ⁽¹⁾ Σουλ-
λαβὼν δὲ μετὰ τῆς φρουρᾶς καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Βαγιαζήτ
'Ερτογρούλ (ΙΖ) ζῶντα, ἐπὶ ἡμέρας περιῆγε μεθ' ἑαυτοῦ,
μετὰ δὲ ταῦτα ἀνελεῖν ἐκέλευσε ⁽²⁾.

Ἡ πτώσις τῆς Σεβαστείας ἀνεβάλετο τὴν τῆς Κων-
σταντινουπόλεως· διότι ὁ σουλτάνος, μαθὼν τὴν δεινὴν
ἀγγελίαν, κατέλιπε τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως ταύτης.
Ἐκ τούτου ὁ Παλαιολόγος διέμεινεν ἐπὶ τινα ἔτι χρόνον
ἥσυχος ἐντὸς τῶν τειχῶν, ὅπου περιωρίζετο τότε τὸ βυ-
ζαντινὸν κράτος. Ὁ Βαγιαζήτ ὥρμησεν εἰς Ἀσίαν βρύχων
τοὺς ὁδόντας ἐπὶ τὸν Τιμούρ διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς ἰσχυ-
ροτάτης τῶν πόλεων καὶ τὴν ἀναίρεσιν τοῦ κρατίστου
τῶν υἱῶν. Καθ' ὁδὸν δὲ «ὡς βοσκὸν τινα ἐωράκει αὐλοῦντα,
λέγεται δὴ εἰπεῖν, ἐπιδηλώσαντα τὸ πάθος αὐτῷ, οἷον ἦν
αὐλεῖ δὲ ὠδὴν εὐτε Σεβάστειαν ἀπώλεσεν, οὔτε παῖδα
'Ορθογρούλην ⁽³⁾».

Πρὶν δὲ ἡ ἐνσκήψῃ εἰς τὰ ἀνατολικά ὄρια τοῦ βασι-
λείου ὁ Κεραυνός, ἐβρόντησεν ἤδη ἡ καταστρεπτικὴ
λαίλαψ τοῦ Τατάρου πορθητοῦ μακρὰν πρὸς μεσημβρίαν.
Εἰ ὥφειλε τιμωρῆσαι τὸν Βαγιαζήτ ἐπὶ τῇ ὕβρει καὶ αἰχ-
μαλώσει τῶν πρεσβευτῶν αὐτοῦ, ὥφειλε κολάσαι τὸν

(1) Χαλκοκονδύλης, Γ', σ. 77.

(2) Αὐτόθι.

(3) Αὐτόθι, σ. 78.

σουλτάνον τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ ἔτι μεῖζονι παραβάσει τοῦ δικαίου τῶν πρεσβευτῶν. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Βερκούκ ἀντὶ πάσης ἀποκρίσεως ἐφόνευσεν ἤδη τὸν Γάταρον πρεσβευτὴν, τὸν σοφὸν Σέχην Σαβέ, ὁ δὲ Φεβρούτζ, υἱὸς τοῦ ἡγεμόνος τοῦτου βασιλεύων τότε, κατεῖχεν ἔτι δεσμώτην τὸν κυβερνήτην τοῦ Ἀβενίκ, ὄντα ἐκ τῶν ἀρίστων στρατηγῶν τοῦ Τιμούρ, τὸν Ὀλταμὺς Κουτσὶν (1), ὅστις, ἐν μάχῃ τινὶ πρὸ τοῦ Ἀβενίκ αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Τουρκομάνου Καρὰ Τουσουφ, ἐπέμφθη δῶρον πρὸς αὐτόν. Καὶ τοὺς νέους πρέσβεις τοῦ Τιμούρ, τοὺς πεμφθέντας ἵνα ζητήσωσι λόγον ἐπὶ τῷ φόνῳ τοῦ πρώτου πρεσβευτοῦ καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ στρατηγοῦ, συλλαβὼν ἅμα ἐλθόντας εἰς Χαλέπιον, μεθόριον φρούριον τοῦ σουλτάνου, καθεῖρξε. Παρευόμενος ὁ Τιμούρ ἐπὶ τὸ Χαλέπιον, ἐκυρίευσεν ἐξ ἐφόδου τῆς Μελιτηνῆς τῇ ἡμέρᾳ, καθ' ἣν ἐφάνη πρὸ τῶν τειχῶν αὐτῆς, καὶ τῆς Βεχέσνης μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν, καίπερ ἐχούσης φρούριον ἐπὶ λιθοτόμου βράχου· παρέλειψε δὲ τὸ Καλάτερ Ῥούμ (1Η) οὐχὶ ἀπρόσβλητον, ἀλλ' ἀνάλωτον, καὶ εἰσήλασεν εἰς τὴν πρὸς Ταύρω Ἀντιόχειαν (Ἀιντάβ), ἀνοίξασαν αὐτῷ ἐκουσίως τὰς πύλας. Πρὸ τοῦ Χαλεπίου συνέβη κρίσιμος μάχη πρὸς τὸν Αἰγυπτιακὸν στρατὸν, συγχρίμενον ἐκ στρατευμάτων πασῶν τῶν τῆς Συρίας πόλεων (2). Ὁ Τιμούρ, ὦν ἐν μέσῳ τῶν ὑπ' αὐτόν, διώκει τὴν μάχην ὀπισθεν ὀχυρώματος καλῶς ἐξωπλισμένων ἐλεφάντων, ἀφ' ὧν οἱ τοξόται καὶ οἱ πυροτέχναι ἐξέπεμπον βέλη καὶ ἐλληνικὸν πῦρ. Κατ' ἀρχὰς μὲν τὰ ζῶα

(1) Κατὰ τὸν Ἀραβσάχ, αὗτος εἶχε γυναῖκα τὴν ἀνεψιὰν τοῦ Τιμούρ.

(2) Αὗται δὲ ἦσαν ἡ Ἑμεσσα, Ἐπιφάνεια, Ἀντιόχεια, Τρίπολις, Νεάπολις, Ἡλιούπολις, Γάζα, Ῥάμλα, Ἱερουσαλὴμ, Καρὰ καὶ Καλάτερ Ῥούμ. Σερεφεδδίν, Ε', Κεφ. 20, σ. 288.

ταῦτα ἔμειναν ἡσύχα, ἔχοντα τὰς προβοσκίδας συνεσταλ-
 μένας· ὥς δὲ ἐγένετο ἡ συμπλοκή, ἀνέμιχθησαν αὐτῇ καὶ
 διὰ τῶν προβοσκίδων ἀνέβριπτον τοὺς ἐχθροὺς εἰς τὸν ἀέρα
 καὶ κατεπάτουν. Ἡ συνώλησις τῶν ἡττηθέντων περὶ τὰς
 πύλας τῆς πόλεως ἐποίησεν εὐχερῇ τοῖς νικηταῖς τὴν
 φρικωδεστάτην σφαγὴν. Ὀλόκληραι ἑκατοστύες φεύγου-
 σαι κατέπιπτον ἐπ' ἀλλήλων εἰς τὰς πληρωθείσας μετ' οὐ
 πολὺ πτωμάτων τάφρους, τὰ δὲ βέλη διετίτρωσκον μιᾶ
 βολῇ πολλὰ ἔπ' ἀλλήλων σώματα συσσεσωρευμένα. Ἐπὶ
 τῶν πτωμάτων τούτων ὥς ἐπὶ γεφύρας οἱ νικηταὶ εἰσῆρ-
 Τῇ 30 χοντο εἰς τὴν πόλιν. Ἡ λεηλασία ὑπῆρξε γενικὴ, καὶ οὕ-
 'Οστ. τῶν ἀγορῶν, οὔτε τῶν οἰκιῶν, οὔτε γερόντων, οὔτε νέων
 4100 ἐφείσαντο, τὸ δὲ φρούριον παρεδόθη μετὰ τὴν λεηλασίαν
 τῆς πόλεως. Ὁ Τιμοῦρ διέτριψεν ἐκεῖ ἐπὶ δύο ἡμέρας ἵνα
 θεάσῃται τὴν γενομένην καταστροφὴν, εἴτα δὲ ἐπεμφε τὸν
 αἰχμαλωτισθέντα ἐν τῷ φρουρίῳ υἱὸν τοῦ τοποτηρητοῦ
 Τῇ 2 πρὸς τὸν σουλτάνον, ὅπως προτείνῃ αὐτῷ τὴν ἀνταλλα-
 Νοεμ. γὴν τοῦ Ὀλταμῖς ἀντὶ τῶν Αἰγυπτίων στρατηγῶν Τι-
 μουρτὰς καὶ Σαδούν.

Κατὰ τὴν ἐν τῷ φρουρίῳ διήμερον διαμονὴν ὁ Τιμοῦρ
 διαλεγόμενος προέτεινε τοῖς νομομαθεῖσι τὴν λύσιν ἀγκύ-
 λων ἐρωτημάτων, ὅπως εὖρῃ ἐν ταῖς ἀποκρίσεσιν αὐτῶν
 πρόφασιν θανάτου ἢ τιμωρίας. «Λύσατέ μοι,» ἔλεγεν αὐ-
 τοῖς, «ζητήματα, ἃ οὐκ ἔλυσαν οἱ ἐν Μαρακάνδοις, Βου-
 χάρρα καὶ Ἐράτ νομομαθεῖς μου». Ὁ πρῶτος δικαστὴς
 τοῦ Χαλεπίου ἀπέφυγε τὴν ἐπικίνδυνον ἀπάντησιν, ἀναθεῖς
 αὐτὴν εἰς τὸν Ἰβν Σχονέ, ἱστοριογράφον τοῦ Χαλεπίου, ὡς
 τὸν σοφώτατον σέχην μουφτῆν καὶ διδάσκαλον τῆς πό-
 λεως (ΙΘ). Ἠρώτησε δ' αὐτὸν ὁ Τιμοῦρ· «Ἐκ τῶν πε-
 σόντων ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Χαλεπίου, τίνες εἰσὶ μάρτυρες;»
 Ὁ μουφτῆς διέφυγε τὴν παγίδα, ἐπαναλαβὼν ὅ,τι ὁ Προ-

φήτης εἶπεν ἐπὶ τῷ αὐτῷ ἀκαίρῳ ἐρωτήματι Ἄραβός τις·
 «Οἱ ἀγωνισάμενοι ὑπὲρ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ». Εἵτα ὁ
 Τιμοῦρ γενόμενος ὁμιλητικὸς εἶπεν· «Εἰμὶ μόνον ἐλλιπὴς
 ἄνθρωπος (ὑπαινισσόμενος τὴν χωλότητά αὐτοῦ), καὶ ὅμως
 κατεκτησάμην τὴν Περσίαν, τὸ Ἰράκ, τὴν Ἰνδικὴν καὶ
 Ταταρίαν». «Ἀπόδος εὐχαριστίας τῷ Θεῷ καὶ μηδένα
 φονεύσης», ἀπεκρίνατο ὁ μουφτῆς. «Μαρτύρομαι τὸν Θεόν,»
 ὑπέλαβεν ὁ Τιμοῦρ, «οὐδένα φονεύω ἐκ προθέσεως· ὑμεῖς
 δὲ αὐτοὶ φονεύετε τὰς ὑμετέρας ψυχάς· Ὁμνυμι· οὐδένα
 φονεύω, ὑμῖν δὲ παρέχω ἀσφάλειαν περὶ τῆς ζωῆς καὶ
 τῶν ἀγαθῶν ὑμῶν». Ἡ διαβεβαίωσις αὕτη ἠνέωξε τὰ χεῖλη
 τῶν σεχῶν καὶ διδασκάλων, οἵτινες ἤρξαντο λαλοῦντες ὡς
 ἀπὸ τοῦ βήματος καὶ τῆς καθέδρας, ἕως ὁ πρῶτος δικαστὴς
 ἐκραύγασεν αὐτοῖς· «Σιγαῖτε καὶ ἄφετε τὸν λόγον τῷ ἀν-
 δρὶ τούτῳ (τῷ μουφτῇ), τῷ γινώσκοντι τί λέγει». Τὸ δὲ δεύ-
 τερον ἐρώτημα ἦν τοῦτο· «Τί φρονεῖτε περὶ τοῦ Μοαβία
 καὶ Γεζίδ·; (ὢν ὁ πρῶτος ἀπήλασε τὸν Ἀλῆν ἀπὸ τοῦ
 καλιφάτου, ὁ δὲ δεύτερος ἀπέκτεινε τὸν Χουσεῖν, υἱὸν τοῦ
 Ἀλῆ). Σουννίτης δὲ τις δικαστὴς (¹) ἀπεκρίνατο· «Ἡγω-
 νίσαντο τὸν ἱερὸν πόλεμον ὑπὲρ τῆς ἀληθινῆς πίστεως».
 Ἐξοργισθεὶς τότε ὁ Τιμοῦρ ἐκραύγασεν· «Ἀληθῶς! ὁ
 Μοαβίας ὑπῆρξε τύραννος, ὁ δὲ Γεζίδ κακοῦργος, ὑμεῖς
 δὲ, κάτοικοι τοῦ Χαλεπίου, ἐστέ, ὡς οἱ τῆς Δαμασκού,
 φονεῖς τοῦ Χουσεῖν». Ὁ Ἰβν Σχονὲ ἀπελογήθη ὑπὲρ τοῦ
 συναδέλφου, λέγων, ὅτι οἱ λόγοι αὐτοῦ ἦσαν ἐπανάληψις
 τῶν ἐν ταῖς βιβλίαις ἀναγνωσθέντων. Ὁ Τιμοῦρ, ἐπαινέ-
 σας τὸν πρῶτον δικαστὴν ὡς ἀγαθόν, καὶ τὸν ιστοριογρά-

(¹) Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀκριδὴς μεθερμάνευσις τοῦ παρὰ τῷ Ἰβν Σχονὲ
 χωρίου, Φ. Ζ'. Ὅρα καὶ Γ' 55ῶνα, ΞΕ, τόμ. ΣΤ', σ. 346, κατὰ τὴν με-
 τφρασιν τοῦ Βατιέρ.

φον ὡς εὐγλωττον, ἠρώτησε τὴν ἡλικίαν αὐτῶν (Κ). ἐπιστάσης δὲ τῆς ὥρας τῆς ἐσπερινῆς προσευχῆς, προσηύξατο μετ' αὐτῶν, ἱστάμενος παρὰ τῷ ἱστοριογράφῳ, καθήμενος μετ' αὐτοῦ, ἐγειρόμενος καὶ γονυκλιτῶν συγχρόνως. Τῇ ἐπαύριον ὁ Τιμοῦρ ἀπεχώρησεν ἀπὸ τοῦ πλήρους παντοίων αἰχμαλώτων φρουρίου, ἤτοι ἀλυσιδέτων, σχοινοδέτων, βεβατανισμένων καὶ ἐστιγματισμένων, καὶ ἐπορεύθη εἰς τὰ ἐν τῇ πόλει μέγαρα, ὅπου παρεσκευάσθη πολυτελὲς συμπόσιον κατὰ τὸν μογολικὸν τρόπον. Ἐν ᾧ ἔρρεεν ὁ οἶνος, ἐπλημμύρει τὸ αἷμα ἐν ταῖς ὁδοῖς, οἰκίαι, σχολεῖα καὶ τεμένη διηρπάζοντο. Ἡ δὲ διαρπαγὴ καὶ ἐρήμωσις διήρκεσεν ἐπὶ δεκαπέντε ἡμέρας. Τῇ παραμονῇ τῆς ἀπελεύσεως ὁ Τιμοῦρ μετεπέμψατο ἔτι τὸν πρῶτον δικαστὴν καὶ τὸν μουφτῆν, ὅπως δώσωσι πλείονας ἐξηγήσεις ἐπὶ τῶν ἐρωτημάτων περὶ τοῦ Μοαβία καὶ Γεζιδ, ὁ δὲ ἱστορικὸς ἀπεκρίνατο κατὰ τὴν γνώμην τοῦ νικητοῦ, λέγων, ὅτι οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι τὸ δίκαιον εἶχεν ὁ Ἀλῆς καὶ ὅτι ὁ Μοαβίας οὐχ ὑπῆρξε νόμιμος καλὴφης, κατὰ τὸν Προφήτην, λέγοντα ὅτι «Τὸ καλιφάτον διαρκεῖ μόνον τριάκοντα ἔτη μετ' ἐμέ», ἀλλὰ κατὰ τὴν γνώμην μεγίστου νομομαθοῦς, καὶ παράνομος κυριάρχης δύναται ἀναδεῖξαι ἄλλους νομίμους δικαστάς. Ἡ ὁμολογία αὕτη περὶ τοῦ κύρους τῶν κυβερνητικῶν αὐτοῦ πράξεων ἤρесе τῷ διὰ βίας ἄρχοντι· διὰ συνέστησε τὸν καθὴν καὶ μουφτῆν τῇ ἰδίᾳ φροντίδι τῶν ὀκτῶ αὐτοῦ ἐμιρῶν, οὓς κατέλιπεν ὡς κυβερνήτας τοῦ Χαλεπίου πρὶν ἢ ἀπέλθῃ τῆς Δαμασκού. Τῇ δ' ἐπαύριον ἀνεκρηρύχθη τὸ φονικὸν κέλευσμα, ὅπερ ἦν ὡς ἡμερήσιον πρόσταγμα, σύνθηες ταῖς ὑπὸ τοῦ Τιμοῦρ ὑποτασσομέναις πόλεσι, τῆς ἀποτομῆς ὠρισμένου ἀριθμοῦ κεφαλῶν εἰς μνημεῖον τῆς πορθήσεως. Ὁ Τιμοῦρ μετεπέμψατο τὸ τρίτον ἤδη τὸν πρῶτον δικαστὴν καὶ τὸν

ιστοριογράφον, ὁ δὲ μολλᾶς αὐτοῦ ἀνεκοίνωσεν αὐτοῖς, ὅτι ἐξήτειτο παρ' αὐτῶν φετβᾶς δηλῶν, ὅτι ἡ θανάτωσις τοῦ διοικητοῦ τῆς Δαμασκοῦ, θανατώσαντος τὸν πρῶτον πρεσβευτὴν τοῦ Τιμοῦρ, ἦν νόμιμος. Ὁ δὲ Ἴβν Σχονὲ ἀπεκρίνατο· «Πῶς εὖν ἀπετμήθησαν τοσαῦται κεφαλὰι μουσουλμάνων ἀνευ φετβᾶ καὶ παρὰ τὸν ὄρκον, ὅτι οὐδεὶς φονευθήσεται ἀναιτίως ;» Ὁ μολλᾶς ἀπῆλθε πρὸς τὸν Τιμοῦρ, δὴν ὁ καθῆς καὶ ὁ μουφτῆς ἔβλεπον ἀπὸ τινος ἀποστάτεως γευόμενον κρέατος ἐφθοῦ. Ὁ Τιμοῦρ ἐπεμψε πρὸς αὐτοὺς κρέας ἐκ τῆς ἰδίας τραπέζης, δίδων τοῖς ὑπ' αὐτὸν μεγαλοψύμως διαφόρους ἐντολάς· ἐπὶ τέλους ἐμίρης τις ἀπέπεμψε τὸν δικαστὴν καὶ τὸν διδάσκαλον μετὰ τῆς τυραννικῆς καὶ διπλωματικῆς ἀπολογίας, ὅτι ὁ σουλτάνος οὐδόλως ἐκέλευσε τὸν ἀποκεφαλισμὸν τῶν μουσουλμάνων, ἀλλὰ μόνον τὸν τῶν φονέων, ὅπως ἀνεγείρῃ μνημεῖον εἰς τιμὴν αὐτοῦ, ὡς εἰθιζε, καὶ ὅτι παρενοήθη τὸ κέλευσμα, αὐτοὶ δὲ ἦσαν ἐλεύθεροι ἀπελθεῖν ὅποι βούλοιντο.

Μετὰ τὸ Χαλέπιον ἔπεσον ἡ Ἐπιφάνεια (Ἑμὰ), Ἑμεσσα (Ἑμες) καὶ ἄλλα ἰσχυρὰ φρούρια τῆς Συρίας. Κατόπιν ὁ Τιμοῦρ ἐπορεύθη εἰς τὴν Ἡλιούπολιν, μήπω κατερρηγμένην, ἀλλὰ πολυάνθρωπον, ἔχουσαν εὐγεώργητα τὰ πέριξ, ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον τροφὰς καὶ ἄλλα χρειώδη πορίσασαν τῷ στρατῷ. Ἐν ταῖς ναοῖς αὐτῆς ὁ Τιμοῦρ εἶδε μόνον τὸ ἔργον τῶν δαιμόνων· μετὰ ἡμερησίαν δὲ ὁδοιπορίαν ἐπισχεφόμενος τὸν τάφον τοῦ Νῶε, ἐπορεύθη ἐκείθεν εἰς Δαμασκόν, ὅπου ἦν τότε αὐτὸς ὁ σουλτάνος τῆς Αἰγύπτου. Οὗτος ἐπεμψε πρὸς τὸν πορθητὴν πρεσβευτὴν, φέροντα ἔνδυμα δερβίση μετὰ δύο νέων, ὧν τὸ εἶδος ἐφάνη ὑποπτον τῇ γραμματεῖ τοῦ αὐτοκράτορος. Γενομένης δ' ἐρεῦνης ἐπ' αὐτῶν, εὐρέθησαν ἐν τοῖς ὑποδήμασιν αὐτῶν

δηλητηριώδη ἐγχειρίδια· ὠμολόγησαν δὲ, ὅτι ἐπέμφθησαν ὑπὸ τοῦ σουλτάνου, ὅπως ἀποκτείνωσι τὸν Τιμούρ κατὰ τὴν ἀκρόασιν τοῦ πρεσβευτοῦ. Ὁ πρεσβευτὴς ἀπεσφάγη διὰ τῶν αὐτῶν ἐγχειριδίων, τῶν δὲ νέων ἀπεκόπη μόνον ἡ ῥίς καὶ τὰ ὦτα. Ὁ Τιμούρ οὐκ ἀπέκτεινεν αὐτούς, θέλων ἵνα πέμψῃ δι' αὐτῶν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Φεῤῥούτζ, δι' ἧς ἤτει παρ' αὐτοῦ εἰρήνην, εἰ αὐτὸς ὠμολόγει ἑαυτὸν ὑποτελῆ, χαράττων νομίσματα ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ καὶ μνημονεύων αὐτοῦ ἐν ταῖς δημοσίαις προσευχαῖς· ἀλλὰ μεταβαλὼν γνώμην ἐπεμψε τὴν ἐπιστολὴν διὰ τινος τῶν ἑαυτοῦ ἐμυρῶν. Ὁ σουλτανος ἀπέβριψεν ὑπερηφάνως τὰς προτάσεις τοῦ αὐτοκράτορος, συνήνεσε δὲ μόνον εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ὀλταμῖς. Τότε ὁ Τιμούρ ἐπορεύθη ἐπὶ τὴν Δαμασκὸν καὶ κατεπολέμησεν ἐν δευτέρᾳ μάχῃ ἐπίσης φονικῇ, ὡς ἦν ἡ τῆς Ἡλιουπόλεως, τὸν ἐπὶλοιπον αἰγυπτιακὸν στρατὸν, οὗ τὰ ἀσθενῆ λείψανα ἐνεκλείσθησαν ἐν τοῖς

τῇ 8
'Ιαν.
1401

τείχεσι τῆς Δαμασκού. Μεταξὺ δὲ τῶν αἰχμαλώτων ἦν ὁ ἐξ ἀδελφῆς ἀνεψιὸς τοῦ Τιμούρ Χουσεῖν Μιρζά, αὐτομολήσας πρότερον πρὸς τὸν ἐχθρὸν μετὰ τινων συνωμοτῶν. Ὁ πάντοτε θηριώδης Τιμούρ ἦν ἐπισεικέστατος πρὸς τοὺς συγγενεῖς· ὥστε ἡ προδοσία τοῦ Χουσεῖν, κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Τζιγισχάν, ἐτιμωρήθη μόνον διὰ τινων ραβδισμῶν.

Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Δαμασκού ὁ Τιμούρ προσῆλθεν εἰς τοὺς πρὸ τῆς πόλεως τάφους τῆς Οὐμ Σελμά καὶ τῆς Οὐμ Χαθιβά, ἀμφοτέρων γυναικῶν τοῦ Προφήτου, καὶ τοῦ Βελάλ, Χότζα τοῦ Προφήτου, καὶ ὑπεδέξατο τοὺς ἀποσταλέντας πρὸς αὐτὸν σέχας καὶ σοφοὺς, εὗς ἐκάλεσεν ἐπὶ ἄριστον, συγκεῖμενον ἐκ βραστοῦ κρέατος, καὶ παρεκάλει αὐτοὺς φαγεῖν. Ἐν τούτοις ἦν καὶ ὁ Ἰβν Χαλεδούν, ὁ περιώνυμος Ἀραβ ἱστοριογράφος,

δοῖς ἐν τῷ προοιμίῳ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ ἐκτίθῃσιν, ὡς ὁ Μοντεσκιού, φιλοσοφικῶς καὶ κριτικῶς τὰς αἰτίας τῆς ἀκμῆς καὶ παρακμῆς τῶν ἐπικρατειῶν. Ὁ Τιμούρ, γνῶστης τῆς ἱστορίας, συνδιελέχθη τῷ ἱστοριογράφῳ τῶν ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ Ἀφρικῇ ἐπικρατειῶν, ἐλκύσαντι κατ' ἀρχάς τὴν προσοχὴν αὐτοῦ διὰ τὸν παράδοξον κόσμον τῆς κεφαλῆς· ἀλλ' εἴτα μετ' εὐχαριστήσεως ἤκουσε τὰς θεωπευτικὰς ἐκφράσεις τοῦ κοσμοπολίτου καὶ δεινοῦ τούτου ἱστοριογράφου, ὅτι ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ δύσει, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ καὶ νεωτέρᾳ ἱστορίᾳ οὔτε εὔρεν, οὔτε εἶδε κυριάρχην ἐπαξίως φέροντα τὴν προσηγορίαν ταύτην, ὅσον αὐτός, μάλιστα δὲ οὐδένα, παρασκευάσαντα ἐαυτῷ τοσαύτην εὐδαιμονίαν, δόξαν καὶ εὐγένειαν.

Ἡ πόλις παρεδόθη εἰρηνικῶς, ἀπελλάγη δὲ τῆς διαρπαγῆς διὰ λύτρων ἑκατομμυρίου δουκάτων. Πρὸς εἰσπραξίν τῶν χρημάτων τούτων ὁ Τιμούρ ἐκλείπειν ἐκ τῶν οὐκὰν πυλῶν τῆς πόλεως τὰς ἐπτὰ, καὶ μόνη ἡ ὀγδόη, παρ' ἣ οἱ εἰσπράκτορες ἐκάθηντο, ἔμεινεν ἀνοικτή. Ἡ ἀκρόπολις παρεδόθη, ἀφ' οὗ οἱ ὑπὸ τὸν Τιμούρ τὸ μὲν ὕδωρ παρέτρεψαν ἀλλαχοῦ, τὸ δὲ πῦρ ἐνέβαλον ὑπὸ τὰ πύργια, τὰ στηρίζοντα τὰ ὑπόταταφρευμένα τείχη· ἀλλὰ παρὰ τὴν περὶ παραδόσεως σύμβασιν ὁ φρούραρχος ἐφονεύθη, ἐπειδὴ βραδέως ἀπεφάνθη, καὶ οἱ μὲν στρατιῶται τῆς φρουρᾶς, ὧν οἱ πλείστοι ἦσαν Κιρκάσσιοι Μαμελοῦκοι καὶ Αἰθίοπες, δινεμήθησαν τοῖς ἐμίραις, οἱ δὲ τεχνῖται, ἐργάται καὶ σοφοὶ ἀπῆχθησαν εἰς Μαράκανδα. Ἐν τούτοις ἦσαν οἱ δύο ἐπιφανέστατοι τοῦ χρόνου τούτου ἱατροί, ἐν δὲ τοῖς τεχνῖταις οἱ περιώνυμοι ἐπὶ τοῖς ξίφεσι τῆς Δαμασκοῦ χαλκουργοί, ὧν ἡ τέχνη μετινέχθη ἔκτοτε εἰς Χορασάν καὶ Περσίαν, ἐξηφανίσθη δὲ ἐν Δαμασκῷ. Νέα νομίσματα ἐχαράχθησαν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Τιμούρ, ὧν τινα ἐπέμποντο μετὰ τῶν νι-

κητηρίων γραμμάτων, ἃ ταχυδρόμοι Τάταροι ἐκόμισαν μέχρι τῶν ἐσχατιῶν τῆς Ἀσίας. Ἐπὶ τῶν τάφων τῶν δύο ἀγίων γυναικῶν τοῦ Προφήτου ἀνηγέρθησαν θόλοι, οἵτινες ἐκοσμήθησαν δι' ἀναγλύφων ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου καὶ ἀπετελέσθησαν τῇ φροντίδι τῶν ἡγεμονοπαίδων καὶ ἐμριῶν ἐν εἴκοσι καὶ πέντε ἡμέραις. Τότε ὁ Τιμούρ ἐδήλωσε πρὸς τὸ μυστικὸν συμβούλιον μεγάλην ἀγανάκτησιν κατὰ τῶν κατοίκων τῆς Δαμασκού, τῶν κακοποιησάντων τοὺς προφῆτας, ἰδίᾳ δὲ τὸν Ἀλῆν καὶ τὸν υἱὸν τούτου Χουσεῖν, καὶ καταλιπόντων ἐπὶ ὀκτῶ αἰῶνας τοὺς τάφους τῶν γυναικῶν τοῦ Προφήτου, ὅπως καλυφθῶσιν ὑπὸ χόρτου καὶ χώματος, καὶ μὴ φροντισάντων ἐπιτεγάζσαι αὐτούς. Ὁ εὐσεβὴς οὗτος ζῆλος τοῦ Τιμούρ ὑπὲρ τοῦ Ἀλῆ καὶ Χουσεῖν κατὰ τῶν ἀπογόνων τῶν πρώτων ὁπαδῶν τοῦ Μοαβία καὶ Γεζιδ ἐπέδρασεν ὑπερβαλλόντως ἐπὶ τῶν ἰδιαιτέρων συμβούλων, ἔτι δὲ πλεον ἐπὶ τοῦ στρατοῦ, ὅστις βιαίως εἰσῆλασεν εἰς τὴν πόλιν, παριδὼν τὰ δοθέντα λύτρα, καὶ ἡρῆμωσεν αὐτὴν διὰ τοῦ πυρός καὶ τοῦ σιδήρου.

Τῇ 25 ^{Μαρτ.} 1401 ¹⁴⁰¹ Εἰ καὶ κατ' ἀρχὰς φροντίς ἐγένετο πρὸς κατάσβεσιν τῆς πυρκαϊᾶς, ὅμως αὕτη κῦξίσε· διότι τὰ ὑπερῶα τῶν οἰκιῶν τῆς Δαμασκού ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον ξύλινα, ἐν βραχεὶ δὲ χρόνῳ πᾶσα ἡ πόλις ἀπετεφρώθη· πανταχοῦ δὲ διεχύθη ἡ εὐωδία τῶν κέδρων καὶ κυπαρίσσω, ἐξ ὧν ἦσαν κατεσκευασμένα τὰ σανατώματα τῶν τοίχων, τῆς σανδαρικῆς καὶ τοῦ ῥοῦ. Ὁ Τιμούρ ἔπεμψε μετὰ σπουδῆς ἐμίρην τινά, ὅπως σώσῃ τοῦλάχιστον τὸ ἀρχαιότατον ἀριστοτέχνημα τῆς σαρακηνῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τὸ μέγα τέμενος τῶν Ὀμμιαδῶν· ἀλλ' ὁ στεγάζων αὐτὸ μόλυβδος τακεῖς ἐσχημάτισε πυρίνους ῥύακας· ὁ μόνος δὲ μιναρὲς, δι' οὗ, κατὰ συναξάριόν τι μουσουλμανικόν, ὁ Μεσσίας μέλλει ποτὲ καταβῆσθαι κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν, ὅπως κρίνῃ ζῶν-

τας καὶ νεκροὺς ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Ἰωσαφάτ, καίπερ μόνον ξύλῳ ἐστεγασμένοις, ἐσώθη ἀπὸ τοῦ πυρὸς, ἐφάνη δὲ τοῦτο μέγιστον θαῦμα τοῖς τε τότε οἰκοῦσι καὶ τοῖς μεταγενεστέροις καὶ τοῖς τὴν Δαμασκὸν ἐπισκεπτομένοις. Μετὰ τὴν πυρκαϊάν ὁ Τιμούρ ἐστρατοπέδευσεν ἐν τῇ ὠραίᾳ πεδιάδι τῆς Γούτας, οὗτῃ ἐκ τῶν τεσσάρων παραδείσων τῆς Ἀσίας· αἱ τρεῖς δ' ἄλλαι εἰσὶν ἡ πεδιάς τῶν Μαρακάνδων, ἡ κοιλάς τοῦ Βεβάν ἐν Περσίᾳ καὶ ἡ κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Εὐφράτου παρὰ τὴν πόλιν Ὀδόλλαν, ἐξ ὧν οὐδεμία ἔμεινεν ἀδήωτος ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ πορθητοῦ· διότι ἀναχωρήσας ἀπὸ τῆς πρωτευούσης αὐτοῦ, τῶν Μαρακάνδων, εἰσέβαλεν εἰς Περσίαν κατὰ τὴν δευτέραν περσικὴν ἐκστρατείαν διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Βεβάν, εἶτα δὲ ἐπεμφεν ἀπὸ τῆς μαγευτικῆς πεδιάδος τῆς Δαμασκοῦ καὶ τῶν καπνίζόντων ἐρειπίων τῆς πόλεως μοῖρὰν τινα τοῦ στρατοῦ διὰ τῶν ἐρειπίων τῆς Ταδμόρ (Παλμύρας), ὅπου κατέφυγεν ἡ τουρκομανικὴ φυλὴ τοῦ Σουλκάρδ, πρὸς τὰς ὄχθας καὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Εὐφράτου. Αὐτὸς δὲ διαβάς διὰ τῆς Ἐπιφανείας, ἧς ἐφείσατο πορευόμενος ἐπὶ τὴν Δαμασκὸν, ὕστερον δὲ ἡρήμωσεν, ἀπῆλθεν εἰς Μάρδην, ὅπου οἱ κύριοι τοῦ φρουρίου Ὅσν Κεφ καὶ τῆς πόλεως Ἐρζεν (1) ἦλθον προσκυνήσοντες αὐτόν· ὁ δὲ ἀπένειμεν αὐτοῖς χρυσοῦν κάνδυν, ζώνην καὶ ξίφος μετὰ χρυσῆς λαβῆς.

Ὁ Ἰσά Ταχέρ, ἀρχηγὸς τοῦ οἴκου Ὀρτόκ, πεποιθὼς ἀπὸ τῆς τελευταίας ἐπὶ τὴν Περσίαν ἐκστρατείας τοῦ Τιμούρ ἐπὶ τοῖς μεγάλοις ὀχυρώμασι τῆς πρωτευούσης αὐ-

(1) Σερενδβίν, Κεφ. 30, σ. 355. Αὕτη ἐστὶν ἡ τρίτη τῶν πόλεων τῆς δυτικῆς Ἀσίας, τῆς φερύσης τὸ ὄνομα τοῦτο. Αἱ ἑτεραί εἰσι τὸ Ἐρζενόμυ ἢ Ἐρζενρόμυ καὶ Ἐρζεντζάν.

τοῦ, ἀπεκρίνατο λακωνικῶς πρὸς τὴν λακωνικὴν πρόσ-
κλησιν τοῦ Τιμούρ (ΚΑ)· εἶδε δὲ μετὰ θριάμβου τὸν
πορθητὴν παρερχόμενον τὰ τείχη τῆς Μάρδης, καὶ ἐκ-
στρατεύοντα ἐπὶ Βαγδάτ.

Ὁ Φεῤῥούτζ, τοποτηρητὴς τοῦ Ἰλχάνη Ἀχμέτ Τζε-
λαΐρ, ἀντέστη καρτερικώτατα, ἡ δὲ πολιορκία τῆς πόλεως
ταύτης ὑπῆρξεν ἐκ τῶν φονικωτάτων οὐ μόνον διὰ τὴν
Τη⁹ θερμουργὸν προτοβλήν καὶ τὴν ἀντίστασιν, ἀλλὰ καὶ διὰ
ἰουλ. τὸν καύσωνα τοῦ θέρους, ἀφόρητο· ἐν τῷ θερμοτάτῳ ἀραβι-
1401 κῷ κλίματι κατὰ τὸν μῆνα Αὐγούστου. Τῇ θερμοτάτῃ δὲ
ἡμέρα, καθ' ἣν ἡ φρουρά, μὴ ἀντέχουσα ἐπὶ τῶν φλεγόν-
των ὀχυρωμάτων, ἀφῆκεν ἐκεῖ τὰ κράνη αὐτῆς ἐπὶ ξύλων
καὶ κατέβη εἰς τοὺς θολωτοὺς ὑπονόμους καὶ τὰ ὑπόγεια,
ὅπως ἀναψύξῃ, ἐγένετο γενικὴ ἐφοδος, ὁ δὲ ἐμίρης σέχης
Νουρεδδὴν ἔστησεν ἐπὶ τῶν τειχῶν τῇ ἐξ ἱππουρίδος ση-
μαίαν, ἥς ὑπερέκειτο ἡ νέα ἡμισέληνος. Ὁ Φεῤῥούτζ καὶ
ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ, φυγόντες ἐπὶ τοῦ Τίγριδος, κατελήφθη-
σαν, ἀλλ' ἔπεσον ἐν τῷ ποταμῷ, ὅπου ἐπνίγησαν, τὰ δὲ
πτώματα αὐτῶν ἐξαχθέντα ἐρρίφθησαν εἰς τὴν ὄχθην.
Τότε ἤρξατο ἡ διάρπαγῃ καὶ σφαγῇ, ἐν ἣ ὁ Τάταρος Τι-
μούρ ἀνεδείχθη ἐφάμιλλος πρὸς τὸν Μογόλον Ὁλακού,
τὸν καταστροφέα τοῦ καλιφάτου καὶ τὸν πορθητὴν τοῦ
Βαγδάτ, καὶ ἡ πόλις τῆς σωτηρίας ἐγένετο χώρα
τῆς φθορᾶς. Μόνον τὰ τεμένη, σχολεῖα, μοναστήρια καὶ
νοσοκομεῖα ἔμειναν ἄθικτα ἀπὸ τῆς καθολικῆς καταστρο-
φῆς τῶν οἰκοδομημάτων· μόνοι δὲ οἱ ἱμάμαι, οἱ δικασταὶ
καὶ οἱ καθήγηται ἐσώθησαν ἀπὸ τῆς γενικῆς σφαγῆς· πλὴν
αὐτῶν οὐδενὸς ἐφείσατο, οὔτε τοῦ ὀκταετοῦς παιδίου, οὔτε
τοῦ ὀγδοηκοντούτου γέροντος. Ἐκαστος στρατιώτης τοῦ
ἐννεακισμυρίου στρατοῦ παρείχεν ἐξ ἀνάγκης κεφαλὴν, εἰ
ἤθελε σῶσαι τὴν ἑαυτοῦ. Ἐννεακισμύριοι κεφαλαὶ ἔπεσον

καὶ πρὸ τῶν πύργων τῆς πόλεως ἐπυργώθησαν εἰς τροπαιὸν τῆς βαρβαρότητος τοῦ νικητοῦ.

Πρὶν ἢ ἀπέλθῃ ὁ Τιμοῦρ ἀπὸ τοῦ Βαγδάτ προσηυχῆθη ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ μεγάλου ἱμάμη 'Αβού Χανιφέ, πρώτου ἐκ τῶν τεσσάρων σουνιτῶν ἱμαμῶν τῆς ὁρθοδόξου ἐκκλησίας τῶν μουσουλμάνων (ΚΒ). Καὶ αἱ γυναῖκες τοῦ Τιμοῦρ αἱ αὐτοκράτειραι, αἱ αἰείποτε ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις ἐπισκεπτόμεναι τὰ προσκυνήματα, ἡμιλλῶντο πρὸς αὐτὸν ἐν ταύτῃ τῇ παρὰ τοῖς μουσουλμάνοις προσευχῇ τοῦ προσεύχεσθαι ἐπὶ τῶν τάφων. Οὕτως ἡ αὐτοκράτειρα Τουμαναγά, ἣν ὁ Τιμοῦρ ἐκάλεσε παρ' ἑαυτῷ τότε ἐκ Μαρακάνδων μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, προσεκύνησεν ἐν Βουχάρα τὸν τάφον τοῦ σέχη Βακερζί, ἐν δὲ Τοῦζ τὸν τοῦ ὁγδόου ἱμάμη 'Αλῆ Ριζᾶ. Ἡ γυνὴ τοῦ Τιμοῦρ Τουμαναγά καὶ ἡ θυγάτηρ Βεκσιαγά καὶ ἡ ἐξαδέλφη αὐτοῦ Σαδεκὶν εὗρον αὐτὸν ἐν 'Αουτζάν, ὅπου προσήνεγκον αὐτῷ χρυσοποιίκιλτα ἐνδύματα καὶ ἐπέχυσαν χρυσὸν καὶ πολυτίμους λίθους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ. Μετὰ ταῦτα στρατοπεδεύσας ἐν Ναχτζιθάν, ἐξήτασε τὸ παρακείμενον φρούριον 'Αλαντζίκ, ὅπερ, κατὰ τὴν ἐπὶ τὴν Συρίαν ἐκστρατείαν ἐπαναστάν τὸ δεῦτερον, ὑπετάγη πρὸ μικροῦ, ἐδέξατο πρεσβείαν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Γεωργίας Μελέκ Γουργίν, κομίζουσαν τὴν ἀπολογίαν καὶ τὴν ὑποταγὴν αὐτοῦ, καὶ διελθὼν διὰ τοῦ Κεντζε καὶ Βερδᾶ κατεσχένησεν ἐν τῇ θερπνῇ κοιλάδι τοῦ Καραβάγ, ὅπως διαχειμάσῃ.

Κατὰ τὰς χειμερινὰς τροπὰς τοῦ πρώτου ἔτους τοῦ δε-^{Δεκεμ.} Τῇ 10
κάτου πέμπτου αἰῶνος, κατεσχένησεν ὁ Τιμοῦρ ἐν τοῖς 1410
χειμαδίοις, καὶ ἐδέξατο αὐτόθι τὰ πιστὰ τῶν υἱῶν καὶ ἐγ-
γόνων, τῶν νοβιανῶν καὶ ἐμιρῶν, ἐτίμησε δὲ πρὸ πάντων
τούτων τὸν ἐγγονον Μωάμεθ Μιρζᾶ, θείς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς
αὐτοῦ χρυσοῦν στέμμα καὶ δοὺς ὁγδοήκοντα καὶ ἑναῖππους

τεταγμένους εἰς ἑννέα στίχους, ὁμοιοχρόους καὶ ἔχοντας κεχρυσωμένα ἐφίππια. Ἡ παρουσία τῶν αὐτοκρατειρῶν καὶ τῶν ἄλλων γυναικῶν τοῦ γυναικωνίτου ἐλάμπρυνε τὴν ἑορτήν.

Κατὰ τὸν Πέρσην Σερεφεδδίν, ἱστοριογράφον τοῦ Τιμοῦρ, οὗτος ἐδέξατο ἐνταῦθα πρεσβείαν τοῦ Βαγιαζήτ, προτείνασαν εἰρήνην καὶ ὑποταγὴν, ἀπεκρίθη δὲ δι' ἐπιστολῆς ἀπαιτῶν ἢ τὸν θάνατον, ἢ τὴν κάθειρξιν, ἢ τοῦλάχιστον τὴν ἀπελασίαν τοῦ Καρὰ Ἰουσούφ (ΚΓ), Τουρκομάνου τοῦ Μέλανος Κριοῦ. Οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι σιγῶσι περὶ τῆς πρεσβείας τοῦ Βαγιαζήτ, ἀναφέρουσι δὲ μόνον τὴν ἐν τῷ ὕβριστικῷ πιστωτικῷ γράμματι τοῦ πρεσβευτοῦ αὐτοῦ Τζεμπάι Ἐλτζικεδὲ ῥηθεῖσαν ἀπαίτησιν τοῦ Τιμοῦρ (ΚΔ). Πρὶν δὲ ἡ ἀποπέμψη τοὺς πρέσβεις, ὁ Γάταρος αὐτοκράτωρ ἐκάλεσεν αὐτοὺς εἰς τὴν πέραν τοῦ Ἀράξου πεδιάδα πρὸς θεὰν μεγάλης θήρας, ἧς ὁ κύκλος ἐσχηματίζετο ὑπὸ στρατιωτῶν ἐπὶ ἑξ τεταγμένων.

Μετὰ τὴν θήραν ἐδωρήσατο τοῖς πρέσβεσι χρυσοὺς πῖλους καὶ ζώνας, ἀναγγεῖλας αὐτοῖς, ὅτι ἀρχομένου τοῦ ἔαρος πορεύεται εἰς τὰ μεθόρια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπως λάβῃ τὴν ἀπόκρισιν τοῦ σουλτάνου, καὶ ὅτι κατ' αὐτὴν εἰρηνεύσει ἢ πολεμήσει.

Τὸ λοιπὸν τοῦ χειμῶνος ἐνσχολήθη ὁ Τιμοῦρ εἰς ἐπισκευὴν παλαιᾶς διώρυγος τοῦ Ἀράξου, ἣν ὁ στρατὸς ἀνέσκαψεν, ἐκάλεσε δὲ αὐτὴν τῷ ὀνόματί τινος τῶν ἐξοχωτάτων ἡγεμόνων τῆς φυλῆς αὐτοῦ, ποταμὸν τοῦ Βερλάς. Ἐπιστάντος δὲ τοῦ ἔαρος ὁ Τιμοῦρ, διατρίβων ἔτι ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Καραβάγ, συνέταμε τὸν χρόνον ἐντυγχάνων συχνὰ μετὰ τῶν ἐμιρῶν περὶ τοῦ πιθανοῦ πρὸς τοὺς Τούρκους πολέμου καὶ περὶ τῆς ἐκβάσεως αὐτοῦ. Δύο δὲ εὐτυχῇ συμβάντα ἐθάρρυναν λίαν αὐτὸν εἰς τὴν ἐπιχείρησιν κατὰ

τοῦ 'Ροῦμ, τὸ μὲν ἡ γέννησις ἐγγόνου, τοῦ Μιρζά Τζοκί Τῇ 27
 υἱοῦ τοῦ Σιαχρόχ, ἣτις τὸν μὲν στρατὸν ἐπλήρωσεν ἀγαλ- ^{Ἀπριλ.}
 λιάσεως, τὴν δὲ αὐλὴν ἑορτῶν, καθ' ἃς αἱ γυναῖκες τοῦ 1402
 γυναικωκίτου ὡς ἔθος ἔχεον ἐπὶ τῆς προσηλοῦς κεφαλῆς
 τοῦ πατρὸς καὶ πάππου χρυσᾶ νομίσματα καὶ μαργαρίτας·
 τὸ δὲ, ἡ πρὸς δυσμὰς ἀνατολὴ μεγίστου, λαμπροῦ καὶ
 πυρώδους κομήτου, οὗ αἱ ἀκτῖνες ἐφλέγοντο πρὸς ἀνατο-
 λὰς καὶ ἐφαίνοντο ἔχουσαι μῆκος ὑπὲρ τοὺς τέσσαρας πῆχεις·
 ἐπὶ τρεῖς δὲ μῆνας τὸ μετέωρον τοῦτο ἐφώτισε τὴν γῆν δι'
 ὅλης τῆς νυκτός, ἀμαυροῦν τὸ φῶς πάντων τῶν ἀστέρων.
 Πάντες οἱ λαοὶ ἀπὸ τοῦ 'Ινδοῦ καὶ Γάγγου μέχρι τοῦ 'Ρή-
 νου καὶ τοῦ Τάγου εἶδον αὐτόν, καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες, κα-
 λέσαντες τὸν κομήτην τοῦτον Λαμπάδιαν, ἐθεώρησαν αὐ-
 τὸν ὡς φοβερὸν οἰωνόν τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ φονικῶν μα-
 χῶν, οἱ δὲ ἀστρολόγοι τοῦ Τιμοῦρ καὶ οἱ παρ' αὐτῷ πιστοὶ
 ὡς εὐμενῇ οἰωνόν βεβαίως νίκης ἐν τῇ δύσει (ΚΕ).

Καταλιπὼν τὸ Καραβάγ ὁ Τιμοῦρ διέμενεν ἐν Ἀβενίκ,
 ὅπου περιέμενεν ἐπὶ δύο μῆνας τὴν ἐπάνοδον τῶν πρέσβων·
 ἐπὶ τέλους δὲ ἐπορεύθη ἐπὶ τὸ ἰσχυρὸν φρούριον Κουμάχ, οὗ
 τὴν παράδοσιν ἀπήτησε ῥητῶς ἐν τῇ πρὸς τὸν Βαγιαζήτ ἐπι-
 στολῇ, καὶ πολιορκήσας αὐτὸ ἐπὶ δέκα ἡμέρας, τῇ ἐνδεκάτῃ
 ἐκυρίευσεν αὐτοῦ ἐξ ἐφόδου διὰ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Μεκράν,
 ἐνησχημένων ἐν τῷ ἀναβαίνειν εἰς τοὺς βράχους. Καταλι-
 πὼν δὲ τὴν πεδιάδα τοῦ Ἐρζεντζάν, οὗ ἔδωκε πάλιν τὴν
 κυριαρχίαν τῷ ὑποτελεῖ αὐτοῦ Γαχερτέν, ἐπορεύθη εἰς Μι-
 κράν Ἀσίαν διὰ τῆς Σεβαστείας. Ἐνταῦθα ἦλθεν ὁ Τζεμ-
 πάι Ἐλτζικεδέ μετὰ τῶν πρέσβων τοῦ Βαγιαζήτ, κοιμι-
 ζόντων αὐθάδη καὶ ἀλαζονικὴν ἀπόκρισιν· διότι ὁ Βαγιαζήτ,
 κελεύων τὸν Τάταρον πορθητὴν ἵνα παραστῇ ἐνώπιον αὐ-
 τοῦ, ἐδήλου, ὅτι ἐν ἀρνήσει αἱ γυναῖκες τοῦ Τιμοῦρ ἐμελλον

διαζευχθήσεται τρίς ἀπ' αὐτοῦ· εἰ δὲ ἤρχετο καὶ μὴ εὗρισκε τὸν Βαγιαζήτ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, αὐτὸς ὁ Βαγιαζήτ βούλεται τρίς διαζευχθῆναι ἀπὸ τοῦ ἰδίου γυναικωνίου. Ἡ ὕβρις τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἐξώργισεν ἐτιμᾶλλον τὸν Τιμούρ ἕνεκα τῆς παραβάσεως πάντων τῶν διπλωματικῶν τύπων τοῦ ἐγγράφου. Ὁ Τιμούρ ἐτήρησεν ἐν τῷ ἑαυτοῦ τοῦς τύπους τούτους προσενεχθεῖς πρὸς αὐτὸν ὡς πρὸς ἴσον· καὶ ἔθηκε μὲν ἐπὶ τῆς ἐπιγραφῆς τῆς ἐπιστολῆς τὸ ἴδιον ὄνομα πρὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ Βαγιαζήτ, ἀλλ' ἐν τῇ αὐτῇ γραμμῇ· ἐν δὲ τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Βαγιαζήτ τὸ ὄνομα τοῦ Τιμούρ ὑπέκειτο τῷ τοῦ σουλτάνου, καὶ ἦν γεγραμμένον αὐτὸ μὲν ἀπλῶ μέλανι, τὸ δὲ τοῦ Βαγιαζήτ χρυσοῖς γράμμασι. Ὁ Τιμούρ ἐξοργισθεὶς ἐπὶ τῇ ὕβρει ταύτῃ γενομένη διὰ τῆς παραβάσεως τῶν ἐλιζομένων ἐν τε λόγῳ καὶ γραφῇ, «Ὁ υἱὸς τοῦ Μουράτ μαίνεται» ἐκραύγασεν, ἅμα ἰδὼν τὸ ἐξωτερικὸν σχῆμα τῆς ἐπιστολῆς· ἀλλ' ὅτε ἀνέγνω τὸ περὶ τοῦ διαζυγίου ἀπὸ τῶν γυναικῶν αὐτοῦ χωρίον ἐθυμώθη λίαν· διότι παρὰ τοῖς μουσουλμάνοις τὸ ποιεῖσθαι λόγον περὶ τῶν γυναικῶν, περὶ ὧν οὐδεὶς ἀνὴρ ἔχει τὸ δικαίωμα λέγειν τι πρὸς ἄλλον, ἡ μεγάλη ἐστὶ προσωπικὴ ὕβρις. Ἀπέβαλε τὰ δῶρα, ἃ προσήνεγκον αὐτῷ οἱ πρέσβεις, ἤτοι δέκα ἵππους, τοῦτο δ' ἦν νέα ὕβρις τοῦ ἱεροῦ ταταρικοῦ ἀριθμοῦ ἐννέα, καὶ διάφορα θηρευτικὰ ζῶα, καὶ ἐν τῇ πρώτῃ παραφορᾷ τῆς ὀργῆς εἶπε τῷ Ὀθωμανῷ πρεσβευτῇ, ὅτι, εἰ μὴ οἱ πρέσβεις ἦσαν ἀπαρβαστοὶ, ἀπέτεμνε παραχρῆμα τὰς κεφαλὰς αὐτῶν· εἴτα δὲ, κοπασάσης τῆς ὀργῆς, προσέειπεν, ὅτι ὁ ἄπιστος καὶ ἄθρησκος Βαγιαζήτ μόνος ἔκρινε τὴν τύχην αὐτοῦ καὶ ὅτι ἤδη ἀνάγκη ἦν, ἵνα παρασκευασθῇ πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ νικηφόρου στρατοῦ τῶν Τατάρων.

Ὁ Τιμούρ ἐξήτασε τὸν στρατὸν, παρόντων τῶν Ὀθωμαν-

νῶν πρέσβεων ἐφ' ἵππων. Οἱ στρατηγοί, γονυπετοῦντες
 πρὸ αὐτοῦ καὶ κρατοῦντες τὰ ἡνία τῶν ἵππων, κηρύττουν
 αὐτῷ ὡς συνήθως. Ὁ Τιμούρ ἐπήνεσε τὴν πληρότητα καὶ
 τὴν καλὴν στάσιν τῶν στρατευμάτων, ἰδίᾳ δὲ τὴν τοῦ
 στρατοῦ, ὃν ὁ Μωάμεθ Σουλτάν ἤγαγε νεωστὶ ἐκ Μαρα-
 κάνδων, καὶ ὃς διεκρίνετο ἐπὶ τῇ νείᾳ ἐφευρέσει ὁμοχρόου
 στολῆς ἐκάστου τάγματος· τοῦτο δὲ ὑπῆρξεν ἡ πρώτη
 ἀρχὴ τῶν στρατιωτικῶν στολῶν. Οὕτως ἴλαι τινὲς ἵππι-
 κοῦ εἶχον ἐρυθρὰς σημαίας, ἐρυθρὰ κράνη, ἐρυθροὺς θώ-
 ρακας, ἐρυθρὰ ἐρίππια καὶ ἐπιβλήματα ἐρίππιων, ἐρυθρὰς
 λόγχας, ἀσπίδας καὶ ῥόπαλα· ἄλλαι δὲ εἶχον κίτρινα ἢ λευ-
 κὰ καὶ ἐξῆς. Ὑπῆρχον ὡσαύτως δύο συντάγματα θωρα-
 κοφόρων τὰ ἀρχαιότατα, ἀ ἡ πολεμικὴ ἱστορία ἀναφέρει.
 Ἡ ἐξέτασις τοῦ στρατοῦ διήρκεσεν ἀπὸ τῆς πρωίας μέχρι
 τῆς δείλης, ὅτε, τῆς στρατιωτικῆς μουσικῆς σημανάσης
 τὴν προσευχὴν, ὁ Τιμούρ προσπυχέθη. Εἵτα δὲ, περιελά-
 σας μετὰ τῶν Τούρκων πρέσβεων πάσας τὰς τάξεις, ἀ-
 πεχαίρετίσεν αὐτοὺς εἰπών· « Ἀποκλίνω ἔτι πρὸς τὴν εἰ-
 ρήνην, ἐὰν ὁ Βαγιαζήτ ἀπολύσῃ τῆς αἰχμαλωσίας τοὺς ἀ-
 κολούθους τοῦ Ταχερτέν καὶ πέμψῃ πρὸς ἐμὲ τινὰ τῶν
 υἱῶν, πρὸς ὃν προσενηχθήσομαι φιλικώτατα· ἐπὶ τοῖς ὁροῖς
 τούτοις μόνοις δύναται ἔτι ἐν τῇ μέλλοντι ἄρχειν ἡσύ-
 χως καὶ ἀσφαλῶς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας· (1). Συγχρόνως
 πρὸς τοὺς πρέσβεις τούτους, κήρυκας τοῦ ἐπιστήμου λό-
 γου αὐτοῦ, ὁ Τιμούρ ἀπέστειλε ταχέως ἀποκρύφους ἀπο-
 στόλους πρὸς τὰ ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Βαγιαζήτ πολυάριθ-
 μα ταταρικά στρατεύματα, ὅπως ὑπομνήσωσιν αὐτὰ τὴν
 ὁμόφυλον καὶ τὴν ἀτιμάζουσαν αὐτοὺς ἀρχὴν τῶν Ὀθω-

(1) Σερεφεδδίν, 41, σ. 419.

μανῶν Τουρκομάνων, ὧν ὁ ἰδρυτὴς ἦν ἀπελεύθερος τῶν Σελτσούκων (1), προτρέψωσιν εἰς ἀποστασίαν ἀπὸ τοιούτων κυριαρχῶν καὶ μετὰ βασιν πρὸς τοὺς ἰδίους ἀδελφούς.

Πρὸς τὰ σκευωρήματα τοῦ Τιμούρ συνήργει ἡ ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Βαγιαζήτ ἐπικρατοῦσα ἀγανάκτησις· διότι οὗτος αὐστηρῶς προσεφέρετο αὐτῷ καὶ ἀτάκτως ἐμισθοδότηι (2). Μάτην δ' ἐν τῷ πολεμικῷ συμβουλίῳ, ὃ ἐφ' ἵππων ἐγένετο, καλεῖται δὲ ἐπὶ ποδὸς διβάνιον (3), ὁ βεζύρης Ἀλῆ Πασᾶς καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰβραῖμ ἐπειράθησαν καταπραῦναι τὴν φειδῶ καὶ τὴν ἰταμότητα αὐτοῦ· μάτην ἔλεγον, ὅτι αἱ ὑπερέχουσαι ἐχθρικαὶ δυνάμεις καθίστων ἐπιθυμητὴν, ἀντὶ μάχης ἐν τῷ πεδίῳ, ἀψιμαχίαν ἐν τοῖς στενοῖς καὶ ἐν τοῖς δάσεσι· μάτην παρεκάλουν αὐτὸν ὅπως, τοῦλάχισον ἀνοίξῃ τὸ γαζοφυλάκιον καὶ καταπαύσῃ διὰ διανομῆς τινος χρημάτων τὴν ἀγανάκτησιν τῶν στρατιωτῶν· ὁ Βαγιαζήτ ἐμεινεν ἀμετάπειστος ἐν τῇ γνώμῃ αὐτοῦ (4), ὅπως προὑπαντίσῃ τοῖς Τατάροις ἐν πεδίοις, μὴ δὲν δώσῃ τοῖς ἐν τῷ στρατῷ αὐτοῦ μισθοφόροις. Τότε, ὡς λέγεται, στρατηγός τις εἶπεν· « Ἴσως τὰ χρήματα τοῦ Βαγιαζήτ φέρει ἤδη τὴν σφραγίδα τοῦ Τιμούρ, ἐπειδὴ οὐ τολμᾷ διανεῖμαι αὐτὰ πρὸς τοὺς στρατιώτας » (5). Οἱ στρατιῶται, τὴν αὐτὴν ἔχοντες πρὸς τοὺς ἀξιωματικούς γνώμην, ἐξεδήλουν τὰ αὐτὰ φρονήματα οὐχὶ ἐν τῷ πολεμικῷ συμβουλίῳ, ὅπου οὐκ εἶχον ψῆφον, ἀλλὰ διὰ συμ-

(1) Ἀρχεσκ. φύλ. Η, καὶ κατ' αὐτὸν, Ἀλῆς, φύλ. 30.

(2) Ἀλῆς, φύλ. 35, καὶ Χαλκοκονδύλης.

(3) Οὐχὶ κυριολεκτικῶς καλεῖται οὕτω· διότι τὸ διβάνιον ἐφ' ἵππων καὶ οὐχὶ ἐπὶ ποδὸς γίνεται, ὡς ἐν τῇ σημασίᾳ pedibus ire.

(4) Χαλκοκονδύλης.

(5) Αὐτόθι, Γ.

βολικῶν ἐκφράσεων, δι' ὧν ἡ ἀλήθεια πολλάκις δύναται
 ἵνα πλησιάσῃ τοῖς ἀσιατικοῖς θρόνοις. Νυκτί τινι ὁ Βα-
 γιαζήτ ἐξήτησε μέλι, ἀλλ' οὐχ εὗρέθη καθαρὸν, ἐπειδὴ
 τὴν νύκτα αἱ μέλισσαι καὶ οἱ κηφῆνες ρυπαίνουσι τὰς κυ-
 ψέλλας. Οἱ δὲ σπαῖδες, δραξάμενοι τῆς εὐκαιρίας ταύτης,
 ἐπεμφαν πρὸς τὸν σουλτάνον πινάκιον περιέχον τοιοῦτο
 μέλι μετὰ τῶν ἐκφαντικῶν τούτων λόγων· « Τὸ συλ-
 λεγὲν μέλι νυκτὸς οὐκ ἔστι βρώσιμον· ἐπειδὴ ὑπὸ τῶν με-
 λισσῶν καὶ κηφῆνων ρυπαίνεται· ὡσαύτως μικρὸν ὠφελεῖ
 ἀργύριον, οὐ ἐφείσατό τις μέχρι τῆς ζοφερᾶς ὥρας τοῦ
 δυστυχήματος». Ἄλλ' ὁ Βαγιαζήτ, κωφεύων πρὸς τὰς
 συμβουλὰς στρατηγῶν τε καὶ στρατιωτῶν, ἐξεστράτευσεν
 μετὰ τοῦ ἐκ δώδεκα μυριάδων στρατοῦ, ἐν ᾧ ἦσαν ὀκτωκαί-
 δεκα χιλιάδες Τατάρων καὶ δέκα χιλιάδες ἐπικούρων Σέρ-
 βων ὑπὸ τὸν Λάζαρον, πρὸς προὔπαντήσιν τῶν δυνάμεων
 τοῦ Τιμούρ ἐπτάκις πολυπληθεστέρων (ΚΗ).

Ὅτε ὁ Τιμούρ ἔμαθεν ἐν Σεβαστείᾳ, ὅτι ὁ Βαγιαζήτ
 μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἦν ἐν Τοκάτ, ἐξ οὗ ἡ εἰς Σεβά-
 στειαν ὁδὸς ἄγει διὰ συνηρεφῶν δασῶν, ἐστράφη πρὸς με-
 σσημβρίαν, πρὸς τὴν Καισάρειαν, αὐτόθεν δὲ ἐπορεύθη πρὸς
 τὸ βορειοδυτικόν, πρὸς τὸ Κίρσεχερ καὶ τὴν Ἀγκυραν,
 διανύσας ἐξ ἡμέρας ἀπὸ Σεβαστείας εἰς Καισάρειαν, τρεῖς
 δὲ ἐτέρας ἀπὸ ταύτης εἰς Κίρσεχερ, παραπορευόμενος
 τῷ ποταμῷ τοῦ Ἰντζέσου, καὶ τρεῖς ἐτέρας ἡμέρας ἀπὸ
 Κίρσεχερ εἰς Ἀγκυραν. Ὁ Ἀκούβ, φρούραρχος τῶν Ὀθω-
 μανῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἀπεκρίνατο ὡς προσῆκεν ἀν-
 δρείῳ στρατηγῷ πρὸς τὴν περὶ παραδόσεως τῆς πόλεως
 πρόσκλησιν τοῦ Τιμούρ. Οὗτος δὲ, παρατρέψας τὸ ὕδωρ
 τοῦ ποταμίου Τζιβουκαβάδ, ἐξ οὗ ὑδρεύετο ἡ πόλις, καὶ
 ἀρξάμενος ἀνορύττειν ὑπονόμους ἔμαθεν, ὅτι ὁ Βαγιαζήτ
 μετὰ τοῦ στρατοῦ ἀπείχε τρεῖς μόνον ὥρας ἀπὸ τῆς πό-

λεως. Παραχρῆμα, λύσας τὴν πολιορκίαν, ἐστρατοπέδευσε πέραν τοῦ βριθέντος ποταμίου, ὅπως ἔχη αὐτὸ ὀπίσθεν, συγχρόνως δὲ ὠχύρωσε διὰ τάφρων καὶ χαράκων τὸ στρατόπεδον. Ὁ Βαγιαζήτ, τετυφλωμένος ἐκ τῆς ἀλαζονείας, ὅπως δείξῃ τὴν πρὸς τὰς δυνάμεις τῶν Τατάρων περιφρόνησιν, ἐστρατοπέδευσεν ἐπὶ τοῦ ἀρκτικού μέρους καὶ διέταξε θήραν ἐπὶ τῶν πέριξ ἀνύδρων ὄροπεδίων. Οἱ στρατιῶται αὐτοῦ σκληρῶς ἐβασανίζοντο ὑπὸ τοῦ καύσωνος καὶ τῆς ἀνυδρίας, ὥστε πεντακισχίλιοι ἀπέθανον ἐν τῇ ἀφρόνῳ ταύτῃ ἐκδρομῇ (1). Ὅτε δὲ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐπανήρχετο, ὅπως καταλάβῃ τὸ πρότερον στρατόπεδον, εὗρεν οὐ μόνον κατειλημμένον αὐτὸ ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ Τιμούρ, ἀλλὰ καὶ τὴν μόνην πηγὴν, ἐξ ἧς ἡδύνατο ἐκεῖ ἵνα ὑδρευθῇ ὁ στρατὸς αὐτοῦ, κατεστραμμένην καὶ βεβρύκωμένην ὑπὸ τῶν Τατάρων, πεμφθέντων νυκτὸς πρὸς τοῦτο. Πρὸς τὸ βορειοανατολικὸν τῆς Ἀγκύρας ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Τζιθουκαβάδ ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Στέλλα, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ χωρίου, ὅπου ὁ Πομπήιος ἐνίκησε τὸν Μιθριδάτην (2), οἱ Τάταροι καὶ οἱ Ὀθωμανοὶ παρετάχθησαν εἰς μάχην. Οἱ πολέμιοι στρατοὶ συνέκειντο σχεδὸν ἐξ ἑκατομμυρίου ἀνδρῶν, οἵτινες διωκοῦντο οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων τῶν Τατάρων καὶ τῶν Ὀθωμανῶν, τοῦ Τιμούρ, τοῦ μεγάλου Λύκου, καὶ τοῦ Βαγιαζήτ, τοῦ Κεραυνοῦ, ἀλλὰ καὶ αἱ μοῖραι τούτων ὑπὸ ἡγεμονοπαίδων, τῶν υἱῶν καὶ ἐγγόνων καὶ ἐν τούτοις ὑπὸ τῶν ἀνδρειοτάτων στρατηγῶν τῆς Ἀσίας καὶ Εὐρώπης.

Ἐκ τῶν ἐπτά υἱῶν τοῦ Τιμούρ δύο μὲν ἦσαν ἀνήλικες· δριττὸς δὲ πρεσβύτερος Τζιχαγγίρ ἐτελεύτησε πρὸ πολλοῦ, οἱ

(1) Δούκας, ΙΣΤ', σ. 34.

(2) Παῦλος Λυβίος, κατὰ τοὺς Ῥωμαίους ἱστοριογράφους.

δὲ ἕτεροι τέσσαρες μετὰ πέντε ἐγγόνων τοῦ Τιμοῦρ, τοῦ
 τέστιν ὁμαίμων, ἤρχον διαφόρων σωμάτων τοῦ ταταρικοῦ
 στρατοῦ. Τῶν δὲ σωμάτων τοῦ ὁθωμανικοῦ στρατοῦ ἤρ-
 χον οἱ πέντε υἱοὶ τοῦ Βαγιαζήτ, τοῦ ἔκτου Ἐρτογρούλ
 φονευθέντος παρὰ τὴν Σεβάστειαν· ἀλλαγῇ δὲ γενήσεται
 λόγος περὶ Κασίμ τοῦ ἐβδόμου. Παρ' αὐτοῖς ἦσαν οἱ μέγι-
 στοι στρατηγοὶ τοῦ κατ' αὐτοὺς χρόνου. Τοῦ δεξιοῦ κέρατος
 τοῦ στρατοῦ τοῦ Τιμοῦρ ἡγεῖτο ὁ πρεσβύτεροισιν ζώντων
 υἱὸν αὐτοῦ Μιράν Σάχ, ὃν ἦν ὁ υἱὸς Ἐβουβέκρ, τοῦ
 δὲ εὐωνύμου οἱ υἱοὶ τοῦ Τιμοῦρ, Σιαχρόχ καὶ Χαλλήλ, ἔχον-
 τες ὅρ' ἑαυτοὺς τὸν υἱὸν τῆς θυγατρὸς τοῦ Τιμοῦρ Σάχ
 Χουσεῖν, ὃς μετὰ τὴν προδοσίαν καὶ τοὺς ἐν Δαμασκῷ
 ῥαβδισμοὺς ἀνεκτίσασα τὴν εὐνοίαν τοῦ Τιμοῦρ, ἐν δὲ τῷ
 κέντρῳ, θέσει ἀντηκούσῃ τῷ τελευτήσαντι πρεσβυτέρῳ υἱῷ
 Τζιχαγγίρ, ἦν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μιρζᾶ Μωάμεθ Σουλτάν, ἐκ
 δεξιῶν δὲ καὶ ἐξ εὐωνύμων ὀγδοήκοντα συνταγματάρχαι
 ἡγοῦντο τῶν συνταγμάτων αὐτῶν· πρὸ αὐτοῦ ἐκυμάτιζεν
 ἡ ἐξ ἵππουρῖδος ἐρυθρὰ σιμαία μετὰ τῆς χρυσοῦς ἡμισε-
 λήνου· ὑπ' αὐτὸν ἐμάχοντο ὁ θεῖος Ὁμάρ Σέχης, υἱὸς τοῦ
 Τιμοῦρ, μετὰ τῶν υἱῶν Μιρζᾶ Πίρ Μωάμεθ καὶ Ἰσκανδέρ
 (ΚΘ), αὐτὸς δ' ὁ Τιμοῦρ ἵστατο ἐν τῇ ὀπισθοφυλακῇ
 μετὰ τεσσαράκοντα συνταγμάτων. Ὁ Βαγιαζήτ ἐνεχείρισε
 τὴν μὲν δεξιὰν πτέρυγα, ἣν ἐσχηματίζον τὰ ἀσιατικὰ στρα-
 τεύματα, τῷ πρεσβυτέρῳ υἱῷ Σουλεϊμάν Σάχ, κυβερνήτῃ
 τοῦ Ἀϊδίν, τοῦ Σαρουχάν καὶ τοῦ Καρασῆ (Λ), τὴν δὲ ἀ-
 ριστεράν τοῖς σερβικοῖς στρατεύμασι τοῦ Στεφάνου Λα-
 ζάρου (ΛΑ), υἱοῦ τοῦ Βούλκ καὶ πενθεροῦ τοῦ σουλτάνου, ἐν δὲ
 τῷ κέντρῳ ἔμεινεν αὐτὸς ὁ Βαγιαζήτ, ἔχων τοὺς τρεῖς υἱοὺς
 Ἰσάν, Μουσαῖν καὶ Μουσταφᾶν μετὰ μυρίων γενιτσάρων
 καὶ ἀζάβων καὶ τῶν ἀρίστων στρατιῶν (ΛΒ). Ὁ υἱὸς
 αὐτοῦ Μωάμεθ ἦν ἐν τῇ ὀπισθοφυλακῇ, ἐπὶ δὲ τοῦ μετώ-

που τοῦ στρατοῦ τοῦ Τιμοῦρ παρετάχθησαν τριάκοντα καὶ δύο ἐλέφαντες, οὓς ἤγάγεν ἐκ τῆς Ἰνδικῆς. Πρὸς τοὺς ἐπικούρους Σέρβους τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τῶν Ὀθωμανῶν ἀντετάχθησαν οἱ ἐν τῇ δεξιᾷ πτέρυγῃ τοῦ ἐχθροῦ ὑποτελεῖς ὀροφύλακες τοῦ ταταρικοῦ βασιλείου, ὁ Ἰβραὴμ Σάχ, κυβερνήτης τοῦ Σιρβάν, ὁ τοῦ Ἐρζεντζάν Ταχερτέν, ὁ τοῦ Διαρβεκίρ Καρά Ὀσμάν Βαγενδέρ μετὰ τῶν ἰδίων Τουρκομάνων· ὥστε ἐν τῷ ταταρικῷ στρατῷ τοῦ Τιμοῦρ ἐμάχοντο Τουρκομάνοι, ἐν δὲ τῷ ὀθωμανικῷ οὐ μόνον Τάταροι, ἀλλὰ καὶ Σέρβοι.

Τῇ ἑκτῇ ὥρᾳ τῆς πρωΐας (ΛΓ) οἱ πολέμιοι στρατοὶ συνεπλάκησαν, οἱ μὲν Τάταροι ἡγουσῶν τῶν σαλπείγων, ἀλαλάζοντες Σ ο ὑ ρ ο υ ν, οἱ δὲ Ὀθωμανοὶ κροτούντων τῶν τυμπάνων ἐπιφωνοῦντες Ἀ λ λ ά χ. Ὁ Τιμοῦρ προτραπείς ὑπὸ δερβίση τινὸς ἀπέβη τοῦ ἵππου, ὅπως προσευχθῇ, καὶ εἴτα ἔδωκε τὸ πρόσταγμα τῆς προσβολῆς. Ὁ Μιρζά Ἐβουδέρ, ὅστις ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Μιράν Σάχ ἡγεῖτο τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τῆς δεξιᾶς πτέρυγος, ἐφώρμησε πρὸς τὰ νῶτα τῶν Ὀθωμανῶν, ἀλλ' οἱ λεοντόθυμοι Σέρβοι ἐτιμώρησαν τὸ θράσος αὐτοῦ. Τότε ὁ Μιρζά Μωάμεθ Σουλτάν, ἄρχων τοῦ κέντρου, ἐγονυπέτησε πρὸ τοῦ Τιμοῦρ αἰτῶν ἄδειαν, ὅπως σπεύσῃ εἰς ἐπικουρίαν τῆς κινδυνευούσης ἀριστερᾶς πτέρυγος. Τὰ εὐρωπαϊκὰ στρατεύματα ἐμάχοντο μετὰ μεγάλης ἀνδρίας καὶ ἀδαμάστου θάρρους (ΛΔ)· ἀλλ' ἐν ᾧ οἱ Σέρβοι ἐμάχοντο καρτερικώτατα ἐν τῇ ἀριστερᾷ πτέρυγῃ, ἐν τῇ δεξιᾷ τὰ στρατεύματα τοῦ Αἰδίν, βλέποντα τὸν πρῶτον αὐτῶν ἡγεμόνα ἐν ταῖς ἐχθρικαῖς τάξεσιν, ἠυτομόλησαν πρὸς αὐτόν, μετὰ ταῦτα δὲ καὶ τὰ τοῦ Σαρουχάν, Μεντεσέ, Κερμιάν καὶ οἱ Τάταροι, οὓς οἱ ἀπόκρυφοὶ ἀπόστολοι τοῦ Τιμοῦρ διέφθειραν. Οἱ Σέρβοι ἦσαν ἤδη κεχωρισμένοι ἀπὸ τοῦ Βαγιαζήτ, ὅτε

ὁ ἀνδρεὺς αὐτῶν ἀρχηγὸς Στέφανος μετὰ τῶν θωρακισ-
φόρων ἱππέων, διασχίσας τὰς ἐχθρικὰς φάλαγγας μετὰ
μεγάλης φθορᾶς αὐτῶν, ἤλθεν εἰς τὸν σουλτάνον καὶ συνε-
βούλευσεν αὐτῷ φυγεῖν. Βλέπων ὁ Τιμεὺρ τὴν ἀνδραγα-
θίαν τῶν Σέρβων ἐκραύγασεν· «Οἱ δερβίσαι οὗτοι οὐδὲν
παρέλειψαν». Ὁ δὲ ἰσχυρογνώμων Βαγιαζήτ ἔμεινεν ἀκί-
νητος μετὰ τῶν μυρίων γενιτσάρων, μεθ' ὧν κατέλαβε λόφον
τινὰ. Βλέπων ὁ Στέφανος, ὅτι ἡ μάχη ἀπώλετο καὶ ὅτι
ὁ σουλτάνος οὐκ ἐδύνατο σωθῆναι, ὑπερήσπισε τῆς ἀποχω-
ρήσεως τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ Σουλεϊμάν, ὃν ὁ μέγας βε-
ζύρης Ἀλῆ Πασᾶς, ὁ ἀγᾶς τῶν γενιτσάρων Χασάν καὶ ὁ
σούβασης Αἰνὲ Βέγης ἀπέσπασαν ἀπὸ τῆς μάχης καὶ ἐ-
πορεύθησαν μετ' αὐτοῦ πρὸς δυσμὰς εἰς τὴν θάλασσαν,
ἐν ᾧ οἱ ἐμίραι τῆς Ἀμασειᾶς, θέντες ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν
τὸν ἕτερον υἱὸν τοῦ Βαγιαζήτ Μωάμεθ, ἔφυγον μετ' αὐ-
τοῦ πρὸς ἀνατολὰς εἰς τὰ ὄρη. Ὁ δὲ Βαγιαζήτ, καίπερ
καταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν οἰκείων ἐπικούρων στρατῶν, ὑπὸ τῶν
βεζυρῶν καὶ ἐμιρῶν, τῶν πασάδων καὶ τῶν υἱῶν, ἐνεκαρ-
τέρησε δι' ὅλης τῆς μακρᾶς θερμῆς ἡμέρας ἐπὶ τοῦ λό-
φου, ὃν κατεῖχε μετὰ τῶν γενιτσάρων, τῶν καὶ ὑπὸ τῆς
δίψης ἀπολλυμένων. Οἱ πλεῖστοι τῶν πιστῶν αὐτῷ στρα-
τιωτῶν, ἐξησθηγκότες ὑπὸ τῆς δίψης ἢ ὑπὸ τοῦ ξίφους
τῶν Τατάρων, ἔπεσον. Νυκτὸς δ' ἐπιστάσης, ὁ σουλτάνος
μόνον ἐπὶ ταῖς θερμαῖς προτροπαῖς τοῦ Μιννέτ Βέγη ἐπει-
ράθη ἐπὶ τέλους φυγεῖν, ἀλλὰ πεσόντος τοῦ ἵππου αὐτοῦ
(ΛΕ), ὁ Μαχμούτ Χάν (ΛΤ), ἀπόγονος τοῦ Τζιγγισχάν,
κατ' ὄνομα Χάν τοῦ Τζαγατάι, ἤχημαλώτισεν αὐτὸν (ΛΖ). Τζ 20
Ἰουλ.
4402

Μετὰ τοῦ Βαγιαζήτ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μουσαῶς, οἱ ἐμίραι
Μιννέτ Βέγης, ὁ Μουσταφᾶ Βέγης, ὁ ἀρχιεunuρχος Ἀλῆ
Βέγης, ὁ φρούραχος τοῦ γυναικωνίτου Φιρδὺς Βέγης, ὁ
Βεγλέρβεγης Τιμουρτάς καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰαχσῆ Βέγης

ἐγένοντο αἰχμάλωτοι τοῦ Τιμούρ. Ὁ Σουλεϊμάν, ὁ Μωάμεθ καὶ ὁ Ἰσᾶς διέφυγον, ὁ μὲν πρὸς δυσμὰς εἰς τὴν Θάλασσαν, ὁ δὲ πρὸς ἀνατολὰς εἰς τὴν Ἀράσειαν, ὁ δὲ πρὸς μεσημβρίαν εἰς τὴν Καραμανίαν, ὁ δὲ ἡγεμονόπαις Μουσταφᾶς ἐγένετο ἄφαντος κατὰ τὴν μάχην καὶ οὐδὲν ἠκούσθη περὶ αὐτοῦ.

Κατὰ τὸν Βυζαντινὸν ἱστοριογράφον Δούκαν (1) λέγεται, ὅτι ὁ Τιμούρ, ὅτε ὁ Βαγιαζήτ ἀπήχθη αἰχμάλωτος εἰς τὴν σκηνήν, ἐπαιξε ζατρίκιον μετὰ τοῦ υἱοῦ Σιαχρόχ· ἐν ᾧ δὲ ὁ σουλτάνος ἐφάνη ἐπὶ τοῦ βηλοῦ, ἤλλαξε τὸν βασιλέα (σάχ) ἀντὶ τοῦ πύργου (ρόχ), καὶ ὅτι ἐκ τῆς ἀξιωμανημονεύτου ταύτης στιγμῆς, καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς τῶν Ὀθωμανῶν ἤλλαξε τὸν ὀρόνον ἀντὶ τοῦ πύργου τῆς αἰχμαλωσίας, ὁ Τιμούρ ἐπωνόμασε τὸν υἱὸν Σιαχρόχ.

Οἱ Πέρσαι, Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι ἱστοριογράφοι συνομολογοῦσιν, ὅτι ὁ Τιμούρ ἐδείχθη κατ' ἀρχὰς μεγαλόφυχος καὶ φιλόφρων πρὸς τὸν ἡττηθέντα καὶ αἰχμάλωτον σουλτάνον, ἰδὼν αὐτὸν κατάποντον ὑπὸ τοῦ καύσωνος τῆς ἡμέρας καὶ τῆς μάχης, κεκονισμένον καὶ ἡλιοκαῆ, ἐλάλησεν αὐτῷ φιλοφρόνως καὶ ἐκάθισε παρ' ἐαυτῷ, ὥρισε δ' αὐτῷ τρεῖς μεγαλοπρεπεῖς σκηνὰς βεβαιῶν αὐτὸν ἐνόρκως περὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Τοῦ δὲ Βαγιαζήτ αἰτήσαντος ἵνα γένηται ἔρευνα περὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ ἐπιτραπῇ ἢ μετ' αὐτῶν συνδιαίτησις, ἐπέμφθησαν πανταχοῦ ἀπόστολοι, οἵτινες εὐρόντες μόνον τὸν Μουσᾶν, ἐνέδυσαν αὐτὸν στολὴν καὶ ἤγαγον πρὸς τὸν Τιμούρ. Τῷ Χασάν Βερλάς, Τατάρῳ ἐμίρῃ ἐκ τῶν πρώτων καὶ συγγενεῖ τοῦ Τιμούρ, καὶ τῷ Τζεμπάι, πεμφθέντι πρεσβευτῇ πρὸς

(1) Κεφ. ΙΣΤ', σ. 68.

τὸν σουλτάνον, ἀνετέθη ἡ φρούρησις τοῦ Βαγιαζήτ. Ἐν τῷ
ἐξῆς βιβλίῳ ἐξιστορήσομεν τὰ αἰτία, ἅτινα κατέστησαν
ἀναγκαίαν αὐστηροτέραν μεταχείρισιν καὶ ἐγέννησαν τὸν
περὶ σιδηροῦ κλωβίου μῦθον.

Ἐπειδὴ ἡ σπουδαιότης μάχης τινὸς κρίνεται ἀναγκαίως
ἐκ διαφορῶν ἐπόψεων, ἧτοι ἐκ τῆς δυνάμεως τῶν στρα-
τῶν, τῆς δόξης καὶ τέχνης τῶν στρατηγῶν, τῆς σφοδρό-
τατος καὶ διαρκείας τῆς μάχης, τῆς δυσχερείας τοῦ τό-
που καὶ τῆς προόδου ἐν τῇ πολεμικῇ, ἐν τοῖς ὅπλοις καὶ
τῇ παρατάξει, μάλιστα δὲ ἐκ τῶν πραρακολουθημάτων τῆς
νίκης ἢ ἥττης ὑπὲρ τῆς τύχης τῶν στρατηγῶν καὶ τῶν
βασιλέων, τῆς ἐκστρατείας καὶ τῶν βασιλείων, ἡ μάχη
τῆς Ἀγκύρας, ἐκ τῶν πλείστων τούτων ἐπόψεων κρινομέ-
νη, ἐστὶν ἀναντιρρήτως ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων ἐν τῇ ἱστο-
ρίᾳ τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἐθνῶν· μάχη τῶν Τούρκων καὶ
Τατάρων, καθ' ἣν τὸ τελευταῖον οὗτοι ὑπέταξιν ἐκείνους,
μάχη, μεθ' ἣν τὸ ὀθωμανικὸν κράτος διὰ τῆς αἰχμαλω-
σίας τοῦ ἡγεμόνος οὐκέτι ἐφαίνετο φοβερόν, ἀλλὰ δύνω,
μάχη κρίσιμος, ἣτις κατέπαυσε τὸ νικηφόρον τοῦ Βαγια-
ζήτ στάδιον, σύναμα δὲ καὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ Τιμοῦρ,
ὅστις τρία ἡδὴ ἔτη ὕστερον ἀπέθανε, μηδὲν μέγα πλεον
ἐπιχειρήσας, ὅτε δὴ παρεσκευάζετο ἐκστρατεῦσαι ἐπὶ τὴν
Σινικὴν. Οἱ στρατηγοὶ ἦσαν ὁ ταχύτητα κεραυνοῦ ἔχων
Ὀθωμανὸς πορτολῆς Βαγιαζήτ, ὁ Κεραυνός, καὶ ὁ Σιδηροῦς
κοσμοκράτωρ Τιμοῦρ, ὁ μέγας Λύκος, ὑπ' αὐτοὺς δὲ οἱ
υἱοὶ αὐτῶν, διοικηταὶ τῶν βασιλείων ἀπὸ τῶν ὀρίων τῆς
Σινικῆς μέχρι τοῦ Βοσπόρου. Οὐδαμοῦ ἡ ἱστορία ἀναφέρει
πλεονας ὁμαίμους στρατηγούς ἢ ἐνταῦθα. Ὁ Τιμοῦρ
μετὰ τῶν ἐξ υἱῶν καὶ κυβερνητῶν καὶ αντιβασιλέων καὶ
μετὰ δωδεκάδος ἐγγόνων, στρατηγῶν, ὑπὸ τοὺς πατέρας
αὐτῶν, ἐστὶν ὁ μόνος ἐν τῇ ἱστορίᾳ δορικτήτωρ καὶ κοσ-

μοκράτωρ, συνέχων διὰ τῆς στιβαρᾶς χειρὸς ἐπὶ τοῦ μακροχρονίου βίου ὅ,τι κατέσχε διὰ τοῦ ἰσχυροῦ βραχίονος.

Οἱ λαοί, οἱ πολεμήσαντες ἐνταῦθα ἐπίσης κρατερῶς δι' ὅλης θερμῆς ἡμέρας ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας, ἦσαν οὐ μόνον Τάταροι, Πέρσαι καὶ Τοῦρκοι, ἀλλὰ καὶ Εὐρωπαῖοι, ἀληθεῖς χριστιανοί, οἱ Σέρβοι, καὶ ἀρνησίθρησκοι παντοίων ἐθνῶν, οἱ μύριοι γενίτσαροι. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς πολεμικῆς ἡ μάχη αὕτη ἐστὶν ἀξιοσημεῖωτος ἐπὶ ταῖς πρώταις στολαῖς καὶ ἐπὶ τοῖς πρώτοις Ταταρικοῖς συντάγμασι θωρακοφόρων, ὡς καὶ ἐπὶ τῇ θέσει τῆς μάχης· διότι ἐπὶ τῆς πεδιάδος τῆς Ἀγχύρας, πρὸ αὐτῶν ἐκείνων τῶν βορείων ὀρέων, ὅπου οἱ πρόγονοι τοῦ Βαγιαζήτ ἔλαβον παρὰ τῶν Σελτσούκων σουλτάνων τὰς πρώτας νομάς ἐπὶ τῶν ὀρέων ὑπὲρ τῶν ποιμνίων αὐτῶν, ἐπὶ τῆς πεδιάδος, ὅπου ὁ Πομπήιος ἐνίκησε τὸν Μιθριδάτην (ΛΗ), ὁ νικηφόρος Κεραυνὸς (Ἰλδριμ) ἠττήθη ὑπὸ τοῦ κοσμοκράτορος Σιδηρου (Τιμούρ) καὶ παρετράπη οὕτως, ὥστε τὸ τελευταῖον ἀσπαίρων ἠφανίσθη.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ.

Ἐρευναι περὶ τοῦ ζητήματος τοῦ σιδηροῦ κλωβίου. — Συνέντευξις τοῦ Τιμοῦρ καὶ Βαγιαζήτ. — Καταδίωξις τῶν υἱῶν τοῦ Βαγιαζήτ. — Ἐκδρομαὶ τῶν υἱῶν τοῦ Τιμοῦρ. — Ἀλωσις τῆς Σμύρνης. — Τελευταῖα Βαγιαζήτ καὶ Τιμοῦρ. — Μεσοβασιλεία. — Πρῶτα κατορθώματα τοῦ Μωάμεθ. — Ἦττα τοῦ Ἰσᾶ. — Ἀνάβασις εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ἰζουεῖδ. — Ἐκστρατεία τοῦ Σουλεϊμάν ἐπὶ τὸν Μωάμεθ ἐν Ἀσίᾳ καὶ εἰσβολὴ εἰς Εὐρώπην. — Ἀκολοῦται καὶ τέλος τοῦ Σουλεϊμάν. — Τυραννικὴ κυβέρνησις τοῦ Μουσσᾶ. — Ποιεῖται καὶ λόγοι ἐπὶ Σουλεϊμάν καὶ Μουσσᾶ.

III πρὸς τὸν Βαγιαζήτ ἡπιότης τοῦ Τιμοῦρ μετεβλήθη μετ' οὐ πολὺ εἰς αὐστηροτέραν φυλακὴν ἔνεκεν ἀποπειράς δραπετεύσεως τοῦ αἰχμαλώτου. Ὁ τρίτος τῶν υἱῶν αὐτοῦ Μωάμεθ, διαφυγὼν ἐκ τῆς μάχης τῆς Ἀγκύρας, ἀπεπειράθη ἀπαλλάξαι τῆς αἰχμαλωσίας τὸν μὴ αὐστηρῶς φρουρούμενον πατέρα. Δύο ὀρύκται Τοῦρκοι, παρεισδύσαντες λάθρα, νυκτὸς εἰς τὸ στρατόπεδον, ἤρξαντο ὑπονομεύειν ἀπὸ παρακειμένης τινὸς σκηνῆς τὴν σκηνήν, ἐν ᾗ ἦν ὁ Βαγιαζήτ, ἵν' ἀπελευθερώσωσιν αὐτὸν δι' ὑπογείου ἐξόδου· εὐτυχῶς ἤδη προέβησαν εἰς τὸ μέσον τῆς σκηνῆς αὐτοῦ, ὅτε ὁ λόχος, ὁ ἐλθὼν περὶ τὸ λυκαυγὲς πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς φρου-

ρᾶς, ἀνεκάλυψε τὴν ὑπόνομον· εὔρε δὲ τὸν Βαγιαζήτ καὶ τὸν Φιρούζ Βέγην, τὸν ἀρχιευνούχον, ἐγρηγορότας καὶ ὀρθοὺς ἐν τῇ σκηνῇ. Οἱ ὀρύκται ἐσώθησαν φυγόντες, ὁ δὲ Τιμούρ τὸν μὲν Βαγιαζήτ κατεμέμφθη, τοῦ δὲ πιστοῦ ὑπηρετοῦ Χότζα Φιρούζ ἀπέταμε τὴν κεφαλὴν, ὡς συνεργάτου τῆς ἀποπείρας ταύτης. Ἐκτοτε ἐφρουρεῖτο αὐστηρότερον τῇ μὲν ἡμέρᾳ ὑπὸ μείζονος φρουρᾶς, τῇ δὲ νυκτὶ δεσμευόμενος (1). Ἐκ τῆς ἐνισχύσεως ταύτης τῆς φρουρᾶς καὶ ἔκ τινος παρερμηνείας τῆς τουρκικῆς λέξεως καφές, σημαίνουσας οὐχὶ μόνον κλωθίον, ἀλλὰ καὶ θάλαμον πεφραγμένον διὰ κιγλίδων, ἥ φορεῖον περιπεφραγμένον, ἐπήγασεν ὁ μῦθος τοῦ σιδηροῦ κλωθίου, ἐπαναλαμβανόμενος πολλάκις καὶ ἐπὶ πολὺ ὑπὸ πάντων τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἱστοριογράφων, κατὰ τὸν Βυζαντινὸν Φραντζήν (2) καὶ τὸν Σύρον Ἀραβσάχ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ μῦθος οὗτος ἐγένετο ὑπὲρ τὰ τριακόσια ἔτη στερεότυπος ὑπόθεσις ῥητορικῶν γυμνασμάτων πρὸς ἱστορικὰς ἐπιδείξεις, αὐτὸς δ' ὁ κριτικὸς ἱστοριογράφος τῆς πτώσεως τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ὑπέβαλεν ὑπὸ ἱστορικὴν ἐξέτασιν τὸ ἀμφισβητούμενον ζήτημα, καὶ περ ἀπέχον μᾶλλον τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ ἢ τοῦ ἡμετέρου, ἐξετάζομεν καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα τὸ ζήτημα τοῦτο, ἀλλ' ἀκριβέστερον τοῦ Γίββωνος, ὅστις οὔτε τὸν αὐτόπτην μάρτυρα, τὸν Σιλτθέργκερον, ἐγνώρισεν, οὔτε τὴν περὶ τούτου γνώμην τῶν ἀρχαιοτάτων Ὀθωμανῶν ἱστοριογράφων, τοῦ Ἀσικπασαζαδὲ καὶ Νετρῆ, οὔτε τὴν κρίσιν τοῦ Σεαδεδδίν.

Καὶ πρῶτον μὲν ἀνακρίνομεν τοὺς συγγχρόνους Εὐρω-

(1) Δούκας, ΙΣΤ', σ. 71. Χαλκοκονδύλης, Γ'.

(2) Κεφ. ΚΕΤ, σ. 49.

παίους, δεύτερον δὲ τοὺς Βυζαντινοὺς, εἴτα τοὺς Ἀσια-
νοὺς ἱστοριογράφους τοῦ Τιμοῦρ, καὶ τέλος τοὺς Ὀθω-
μανοὺς. α. Ὁ Βαβάρος ὁπλοφόρος Σιλτβέργερο, ὅστις,
αἰχμαλωτισθεὶς ἐν τῇ μάχῃ τῆς Νικοπόλεως, περιέγρα-
ψεν ἀκριβέστατα τὸν φόνον τῶν αἰχμαλώτων, εἴτα δὲ, πε-
ριπεσὼν τοῖς Τατάροις ἐν Ἀγκύρᾳ καὶ ὑπηρετήσας τοῖς
υἱοῖς τοῦ Τιμοῦρ, πρῶτον μὲν τῷ Σιαχρόχ, εἴτα δὲ τῷ
Μιράν Σάχ, ἐξιστόρησε τὴν μάχην καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν
τοῦ Βαγιαζήτ, καὶ ὅστις ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς μάχης ἐκεί-
νης συμφωνεῖ ἐντελῶς πρὸς τοὺς Ἀσιανοὺς καὶ Βυζαντινοὺς
ἱστοριογράφους περὶ τε τῶν ἐλεφάντων καὶ τοῦ λόφου,
ἐφ' οὗ ὁ Βαγιαζήτ ἀπεχώρησεν ἐπὶ τέλους μετὰ τῶν
μυρίων γενιτσάρων, οὐδὲν μνημονεύει περὶ κλωδίου (1).
ὁ δὲ Βουσικώλτ ἐν τοῖς κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον συν-
ταχθεῖσιν ἀπομνημονεύμασιν (2) ἀναφέρει ἀπλῶς, ὅτι ὁ
Βαγιαζήτ ὑπέστη σκληρὸν θάνατον ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ,
ἐκ τούτου δὲ οὐδὲν συμπεραίνεται, διότι ὁ θάνατος ἐν
τῇ αἰχμαλωσίᾳ πάντοτε σκληρὸς ἐστὶ, καὶ ἂν ἡ φυ-
σικὸς, ὡς ὁ τοῦ Βαγιαζήτ. β. Ἐκ τριῶν Βυζαντινῶν,
οἵτινες ἐξιστοροῦσι τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ σουλτάνου, οἱ
δύο, οἱ μᾶλλον ἀξιόπιστοι, ὁ Δούκας (3) καὶ ὁ Χαλκοκον-
δύλης (4), ποιοῦνται λόγον μόνον περὶ δεσμῶν ὁ πρῶτος
μάλιστα τούτων προστίθησιν, ὅτι ἡ προφύλαξις αὐτῇ ἐ-
λήφθη μόνον νυκτὸς μετὰ τὴν ἀπόπειραν τῆς δραπετεύ-
σεως, Ὁ δὲ Φραντζῆς (5), ὅστις πλανᾶται, ὅταν πρόχεται

(1) Σιλτβέργερο, ὁδοπορία ἐν τῇ Ἀνατολῇ· ἐν Μινάχρ. 1613, σ. 71.

(2) Ἀπομνημονεύματα Βουσικώλτ, Α, Κεφ. 38,

(3) ΙΣΤ, σ. 71.

(4) Γ, σ. 84.

(5) Α, Κεφ. ΚΣΤ. σ. 85.

περὶ συμβάντων τῆς ἱστορίας τῆς Ἀνατολῆς, ἐστὶν ὁ μόνος ὁ ποιῶν λόγον περὶ σιδηροῦ κουβουκλίου. γ'. Οἱ Πέρσαι ἱστοριογράφοι τοῦ Τιμοῦρ, λογογράφοι καὶ ποιηταί, ὁ Σερεφεδδὴν ὁ ἐξ Ἰέζτ καὶ ὁ ἐπικὸς ποιητὴς Χατεφί, συγγραφεὺς τοῦ Τιμουρναμέ, ἀναφέρουσι μόνον τὴν φιλόφρονα ὑποδοχὴν τοῦ Βαγιαζήτ ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ Τιμοῦρ, μηδενὸς μνημονεύοντες περὶ κλωβίου, ὡς οἱ δικαίως ἀξιόπιστότατοι νομιζόμενοι ἱστοριογράφοι Λαρί καὶ Τζεναβῆς. Οἱ σύγχρονοι Ἀραβες ἱστοριογράφοι, ὁ Ἰβν Χατζίρ, βιογράφος τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τοῦ ὀγδόου αἰῶνος τῆς Ἑγίρας, καὶ ὁ Ἰβν Σχονέ, ὅστις, ὡς ἐβρέθη ἤδη, συνέτυχε τῷ Τιμοῦρ ἐν Δαμασκῷ, οὐδὲν γινώσκουσι περὶ σιδηροῦ κλωβίου, ἡ δὲ σιγὴ τῶν ἐξ τούτων ἐμβριθῶν καὶ ἰσχυρῶν μαρτύρων διαψεύδει τὸν Σύρον στιχουργὸν Ἀραβσάχ, ὅστις ἐπιγράφει ἕκαστον κεφάλαιον τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ δι' ὑβριστικῆς κατὰ τοῦ Τιμοῦρ λέξεως, ἐκλέγει δὲ καὶ τίθησι τὰς λέξεις μόνον κατὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ πλουσίου ρυθμοῦ τοῦ τεχνικῶς ἐξεργασμένου καὶ παμφώνου λόγου (Α). δ'. Ὁ ἀρχαιότατος ἱστοριογράφος τῶν Ὀθωμανῶν Ἀσικπασαζαδὲ διηγεῖται κατ' αὐτόπτην μάρτυρα, ὅστις τότε ἦν ἐν τῇ σωματοφυλακῇ τοῦ Βαγιαζήτ, ἀνεδείχθη δὲ μετὰ ταῦτα διοικητὴς τῆς Ἀμασείας, ὅτι ὁ Βαγιαζήτ μετεκομίσθη ἐν φορείῳ, ἔχοντι κιγκλίδας ὡς κλωβίον, μεταξὺ δύο ἵππων (1). Συνωδὰ τούτῳ λέγει καὶ ὁ Νεσερῆ τάδε (2): «Ὁ Τιμοῦρ κατεσκεύασε φορεῖον, ἐν ᾧ μετεκόμιζον αὐτόν (τὸν Βαγιαζήτ) ὡς ἐν κλωβίῳ μεταξὺ δύο ἵππων». Ἐν τῷ παρερμηνευθέντι τούτῳ χωρίῳ κεῖται ἡ μέχρι τοῦδε ἄγνωστος πηγὴ τοῦ ὅλου περὶ τοῦ

(1) Χειρόγραφον τοῦ Βατικανοῦ, σελ. 167 καὶ 168.

(2) Φύλ. 108.

κλωβίου μύθου, ὅστις προϊόντος τοῦ χρόνου ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐξογκωθείς ἐπὶ τέλους ἐξέβαλε διὰ τοσοῦτων πολλῶν στομιῶν εἰς τὸν ὠκεανὸν τῆς ἱστορίας. Οὐ μόνον καφῆς σημαίνει, ὡς ἤδη εἵπομεν, κλωβίον, ἀλλὰ καὶ νῦν ἔτι πᾶν περραγμένον διὰ κιγκλίδων ἐνδιαίτημα τῶν γυναικῶν καὶ μάλιστα τῶν Ὀθωμανῶν βασιλοπαίδων ἐν τοῖς ἀνακτόροις τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καφῆς σημαίνει ὡσαύτως τὰ ἔχοντα κιγκλίδας φορεῖα, ἐν οἷς ὥδοι-πόρει ὁ γυναικωνίτης, ἐν ὁμοίᾳ δὲ ἐφέρετο ὁ Βαγιαζήτ μεταξὺ δύο ἱππῶν. Οἱ μετὰ ταῦτα Ὀθωμανοὶ ἀνεκδότων ἀνώνυμοι συγγραφεῖς, πιστεύοντες τῷ Σύρῳ στιχουργῷ, μετέβαλον τὸ φορεῖον τοῦτο εἰς σιδηροῦν κλωβίον· ἀλλ' οὐδεὶς ἀξιόπιστος Ὀθωμανὸς ἱστοριογράφος λέγει τι περὶ τούτου. Ὁ δὲ τὰ μάλιστα τιμώμενος ἱστοριογράφος τῆς αὐτοκρατορίας Σεαδεδδὶν ἐν τῷ στέμματι τῶν ἱστοριῶν (B) ὥδε περὶ τούτου ἀποφαίνεται· «Τὰ ἐν τισι τουρκικαῖς ἱστορίαις μυθεύματα περὶ τῆς ἐν σιδηρῷ κλωβίῳ κατακλείσεως τοῦ Βαγιαζήτ εἰσὶ πλαστά· διότι, εἰ ἀληθῶς τοιοῦτό τι συνέβαινε, ὁ Μεβλανά Σερεφεδδὶν, ὁ τοῦ Ἱμρὺ ἐγκωμιαστής, ἐνεκωμίαζε μετὰ πολλοῦ ζήλου αὐτὸ κομπάζων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μισητὴ αὐτῷ ὀψις τῶν Τατάρων παρώξυνε τὴν ὀργὴν αὐτοῦ (τοῦ Βαγιαζήτ), ἐξέλεξεν οὗτος ἵνα μετακομίζεται ἐν φορεῖᾳ. Ὁ σκεπτόμενος, ὡς αὐτὸς, κατανοεῖ, ὅτι ἀληθῶς οὕτως ὥδοιπόρει καὶ ὅτι ἀδύνατον ἦν τῷ ὀξυθύμῳ αὐτοῦ ὑπομένειν καθ' ἑκάστην τὴν θέαν τῶν ἐχθρῶν. Οἱ μὴ δυνάμενοι διακρίνειν τὸ φορεῖον ἀπὸ τοῦ κλωβίου εἰσὶν ἐκ τῶν πολλῶν ἀνοήτων, οἵτινες οὐκ εἰσὶν ἱκανοὶ διακρίνειν τὸ κυανοῦν ἀπὸ τοῦ φαιοῦ χρώματος» (1).

(1) Σεαδεδδὶν, φύλ. 115. Χειρόγραφον τῆς αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης, καὶ Βραττούτης, σ. 230, pero si faceva portare in lettiga.

Ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν μαρτυριῶν τῶν συγχρόνων Εὐρωπαϊῶν καὶ Βυζαντινῶν, τῶν ἱστοριογράφων τοῦ Τιμουρ καὶ τῶν Ὀθωμανῶν δὴλόν ἐστιν, ὅτι οἱ πρῶτοι οὐδὲν γινώσκουσι περὶ τοῦ μυθάριου τοῦ κλωβίου καὶ ὅτι Βυζαντινὸς μὲν τις ὀλίγον ἀξιόπιστος ὑπὸ δύο ἀξιόπιστων, λοῖδορος δέ τις Σύρος καλλιγράφος ὑπὸ ἑξ Περσῶν καὶ Ἀράβων ἱστοριογράφων τοῦ Τιμουρ, καὶ τέλος Τοῦρκοί τινες ἀνεκδότων συλλογεῖς, οἵτινες ἀντέγραψαν τὸ μυθᾶριον τοῦ Σύρου, ὡσαύτως ὑπὸ ἑξ ἐπιφανεστάτων Ὀθωμανῶν ἱστοριογράφων τὸ μὲν σιωπηρῶς ἐξελέγχονται, τὸ δὲ περὶ τῆς γενέσεως τοῦ μυθάριου διὰ τῆς συγχύσεως τοῦ φορείου πρὸς τὸ κλωβίον διδάσκονται.

Οἱ κατ' ἐξοχὴν ὑπέρμαχοι ἀμφοτέρων τῶν γνωμῶν εἰσιν ὁ Ἀραβσάχ καὶ ὁ Σεαδεδδίν· διότι ἐκεῖνος μὲν ἐστὶν ὁ ἀρχαιοπάτος ἀφρηγητῆς τοῦ μυθάριου, οὗτος δὲ στηριζόμενος ἐπὶ τῆς ἐγκύρου μαρτυρίας τοῦ Ἀσικπασαζαδὲ καὶ Νεσρῆ ἐστὶν ὁ ἐπιστημότατος ἀντίπαλος τῆς γνώμης ταύτης. Μεταξὺ δὲ τῶν εἵκοσιν ἱστοριογράφων, οὓς εἶδομεν, οὗτοί εἰσιν οἱ μόνοι οἱ πειραθέντες ὅπως ἐξετάσωσι πραγματικῶς τὸ διήγημα. Οὕτως ὁ μὲν Ἀραβσάχ, πιστεύων τῷ μύθῳ ἑτέρου οὐχὶ σπανίως μυθεύοντος Ἀραβὸς ἱστοριογράφου, τοῦ πατριάρχου Εὐτυχίου, καθ' ὃν μύθον ὁ Καῖσαρ τῶν Ῥωμαίων Μαξιμιανὸς ἢ Γαλέριος ἔρραψεν ἐν δέρματι δαμάλεως τὸν Πέρσιν Χοσρόην Σαβούρ, θεωρεῖ τὸ σιδηροῦν κλωβίον τοῦ Τιμουρ ὡς ὁμοίον τι τῷ εἰρημένῳ δέρματι τῆς δαμάλεως, ὁ δὲ Σεαδεδδίν ματαίως ζητεῖ ἵνα ἐνισχύσῃ ἀνευ ἀνάγκης τὴν ἐπικρατήσαν ἐρημνίαν τῆς παρανοήσεως τοῦ φορείου καὶ κλωβίου παρατηρῶν ὅτι, εἰ ὑπῆρχε τι ἀληθὲς ἐν τῷ πράγματι, ὁ Σερεφεδδίν, ἐγκωμιαστῆς τοῦ Τιμουρ, οὐ παρέλειπεν ἐπαινέσας τοῦτο κομπωδῶς. Πρὸς ἀμφοτέρας τὰς παρατη-

ρήσεις τοῦ Σύρου καὶ τοῦ Ὀθωμανοῦ ἱστοριογράφου ἀντι-
τάσσομεν τὰ ἑξῆς! Ὁ Τιμούρ κατὰ τὴν μαρτυρίαν πάντων
τῶν ἱστοριογράφων αὐτοῦ καὶ μάλιστα κατ' αὐτὸν τὸν Ἀραβ-
σάχ, ἔχθιστον πρὸς τὸν Τιμούρ, γνώστην τῆς ἱστορίας, ἦν
μετ' ἀγάπης ἐμελέτησεν, ἵσως οὐδὲν ἐγίνωσκε περὶ τοῦ ἵσως
μεταγενεστέρου μύθου τοῦ Εὐτυχίου, ἀλλ' αἱ ὁμοίαι τύχαι
μεγάλων κυριαρχῶν, οἵτινες ἡχμαλωτίσθησαν ὑπὸ τῶν νι-
κητῶν αὐτῶν καὶ περὶ ὧν πάντες οἱ ἀνατολικοὶ ἱστοριο-
γράφοι ποιοῦνται λόγον, οὐδαμῶς ἠδύναντο μένειν ἄ-
γνωστοι. Οὗτος ὤρειλε γινώσκειν, ὅτι ὁ Ῥωμαῖος αὐ-
τοκράτωρ Βαλεριανὸς ἀπέθανεν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ ἡτ-
τηθεὶς ὑπὸ τοῦ Πέρσου Χοσρόη Σαβούρ, καὶ ὅτι ὁ Βυ-
ζαντινὸς αὐτοκράτωρ Ῥωμανὸς Διογένης πάλιν ἤλυθε-
ρῶθη ὑπὸ τοῦ Σελτσούκου Ἀλπαρσλάν, καὶ ὅτι ὁ ἔγχορος
τοῦ Ἀλπαρσλάν Σαντζάρ, μέγας ἡγεμὼν τῶν Σελτσού-
κων, αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Γούζων, ἔτυχε παρ' αὐ-
τοῖς, τοῦλάχιστον κατ' ἀρχάς, τιμῇ. Τὸ παράδειγμα τοῦ
ὑπὸ τοῦ Πέρσου ὑβρισθέντος Ῥωμαίου ἐπεσιχιάζετο ὑπὸ
ἀπλᾶσιως ὠραιότερου τοῦ ὑπὸ τοῦ Σελτσούκου ἐλευθε-
ρωθέντος Ἑλλήνου καὶ τοῦ Σελτσούκου, ὅστις ἔτυχε
περιποίησεως παρὰ τοῖς Γούζοις. Ἀλλὰ τὸ μέγα κυριαρ-
χικὸν πνεῦμα τοῦ Τιμούρ οὐκ ἔδεῖτο καὶ τούτων τῶν
προτέρων παραδειγμάτων τῆς ἱστορίας, ἐν ἧ ὡς μέγας ду-
νάστης διὰ τῆς ἰσχύος αὐτοῦ οὗτος ἔμεινεν ὡς παράδειγ-
μα, καὶ ἐγίνωσκε τιμᾶν ἐν αὐτῷ τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα το-
σοῦτον, ὥστε οὐκ ἠδύνατο ἐξυβρίσαι αὐτὸ ἀπρεπῶς καὶ ἐν
αὐτῷ τῷ πολέμῳ αἰχμαλώτῳ. Ἐάν ἀπὸ τοῦ Βαγιαζίτ ἀ-
φέλωμεν τὸ ἀξίωμα τοῦ σουλτάνου, τότε οὐκ ἦν ἀπίστευ-
τος ἢ ἐν σιδηρῷ κλωβῷ ἐγκάθειρξις πολέμου ὑπὸ τοῦ
λυσσομανοῦς, ὃς τις σιγῶν τοὺς αἰχμαλώτους ὡς ἐ-
χίνους ἔθαπτε ζώντας, ἢ ἀνήγειρε πυραμίδας ἐκ κρανίων,

ὡς τρόπαια γενικῆς σφαγῆς, ἀλλὰ γινώσκοντες τὴν μεγίστην περὶ τὸ ἄρχειν ἐμπειρίαν τοῦ Τιμοῦρ, τὴν ὑποτιπούμενην ἐν τῷ νῶ τῶν θεσμῶν καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ, εὐχερέστερον κατανοοῦμεν, ὅτι ἡδύνατο κατασφάζει μᾶλλον μυριάδας δούλων, ὅπως ἀνεγείρῃ πυραμίδας, ἢ ὅτι ἐβούλετο καταισχύναι τὴν ἐν αὐτῷ μεγαλειότητα, ἣν οἱ ἐκπορθήθεντες λαοὶ ἐφοβήθησαν ἐν τῷ ἥττηθέντι σουλτάνῳ, ἐγκλείων αὐτὸν ὡς θηρίον ἐν κλωβίῳ. Εἰ ὅμως ὁ Τιμοῦρ ἐπελανθάνετο ἑαυτοῦ τοσοῦτον, ὁ πολιτικὸς ἱστοριογράφος Σερεφεδδὶν δυσκόλως ἐκαυχᾶτο ἐπὶ τῷ ἀνακολούθῳ ἀμαρτήματι τοῦ ἥρωος αὐτοῦ, ὡς νομίζει ὁ Σεαδεδδὶν, ἀλλ' ἴσως συνετῶς ἀπεσιώπα αὐτό. "Ἄλλως ὁ μῦθος τοῦ σιδηροῦ κλωβίου, ὡς καὶ ὁ ἕτερος, ὅτι ὁ Τιμοῦρ ἀνέβαινεν εἰς τὸν ἵππον πατῶν ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ Βαγιαζήτ, ἐπανάληψις ἐστὶ τετριμμένου ἀρχαιοτέρου μύθου τῶν Βυζαντινῶν καὶ Ἀσιανῶν, καθ' ὃν ἤδη ὁ Ἀλπαρσλάν ἐπάτησεν ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ αἰχμαλώτου αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ Διογένη, καὶ καθ' ὃν ἤδη, λέγεται, ὁ σουλτάνος Σαντζάρ, ἕγγονος τοῦ Ἀλπαρσλάν, ἐκλείσθη ἐν σιδηρῷ κλωβίῳ ὑπὸ τῶν Γούζων.

Οὐδὲ πολλῶ ἀξιοπιστότερα ἱστορικῶς τοῦ περὶ σιδηροῦ κλωβίου μύθου εἰσὶν αἱ διάφοροι τοῦ Τιμοῦρ πρὸς τὸν Βαγιαζήτ ὁμιλίαι, καθ' ἃ μαρτυροῦσιν Ἕλληνες, Ἀραβες, Πέρσαι καὶ Τοῦρκοι ἱστοριογράφοι, κατὰ τὴν πρώτην ὑποδοχὴν, κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ κατὰ τὸ τέλος αὐτῆς μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Βαγιαζήτ. Εἰ δὲ καὶ οὐκ εἰσὶν ὅλως ἀληθεῖς, ὡς ἱστοροῦνται, παρατίθενται ὅμως ἐνταῦθα, ὡς χαρακτηρίζουσιν τὸ πνεῦμα τοῦ αἰῶνος καὶ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς ἐν αὐτῇ συνήθους φιλοσοφίας καὶ πολιτικῆς τῶν νικητῶν καὶ ἡττηθέντων κυριαρχῶν.

Ἡ τὰ μάλιστα ἀξιοσημείωτος καὶ πιθανωτάτη καὶ ὑπὸ τῶν πλείστων Τούρκων ἱστοριογράφων ἐπαναληφθεῖσα, εἰ καὶ ὑπὸ τοῦ Πέρσου αὐλικοῦ καὶ ἐθνικοῦ ἱστοριογράφου Σερεφεδδίν παραλειφθεῖσα, φράσις τοῦ Τιμούρ, μεθ' ἧς προσεφώνησε τῷ Βαγιαζήτῃ κατὰ τὴν πρώτην ἐντευξιν ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ, μετὰ τὸ καθίσαι αὐτὸν παρ' αὐτῷ ἐπὶ τάπητος ἐν μέσῳ τῶν περὶ τῶν διαφορῶν συμβάντων τῆς μάχης διαλόγων, ἐστὶν ἡ ἐξῆς· «Σὺ καὶ ἐγὼ ὀφείλομεν ἰδίᾳ εὐχαριστίας τῷ Θεῷ ἐπὶ τῇ δοθείσῃ ἡμῖν ἀρχῇ». «Πῶς»; ἠρώτησεν ὁ Βαγιαζήτ· «Ἐπειδὴ ἔδωκε ταύτην ἐμοὶ τῷ ἡλωῷ ἀπὸ τῶν ὀρίων τῆς Ἰνδικῆς μέχρι τῆς Σεβαστείας, σοὶ δὲ τῷ ποδαγγῷ (Γ) τὰς ἀπὸ ταύτης μέχρι τῆς Οὐγγρίας χώρας, κατὰδηλὸν ἐστὶν, ὅτι ἡ κοσμοκρατορία οὐδὲν ἐστὶ παρὰ τῷ Θεῷ· διότι ταύτην ἀντὶ ἀναπήρων, ὡς ἡμεῖς, ἐδίδω ἀν βεβαίως τινὶ ἔχοντι εὐθεία καὶ ὑγιᾶ μέλη. Ἐπειδὴ δὲ σὺ ἀγνωμονῶν τῷ Θεῷ⁽¹⁾ οὐκ ἔγνων τὰ εὐεργετήματα αὐτοῦ, ἔπεμψέ σοι τὴν τιμωρίαν δι' ἐμοῦ, μάστιγος αὐτοῦ. Ἀλλὰ, ἀδελφέ μου Βαγιαζήτ, μὴ λυποῦ· ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἔχων καλῶς καὶ ὑγιῶς ταχέως ἀνακτᾶται τὴν εὐτυχίαν καὶ εὐδαιμονίαν». Μετὰ ταῦτα, παραταθέντος λοπαδίου ὀξυγάλακτος, ὁ Βαγιαζήτ ἐγένετο ἔτι στυγνότερος ἢ πρότερον· ἐρωτηθεὶς δὲ περὶ τῆς στυγνότητος ταύτης διηγήθη, ὅτι ὁ ὑπ' αὐτοῦ ὑπερασπιζόμενος Ἀχμέτ Τζελαῖρ, ὑπὸ τοῦ Τιμούρ δ' ἐκδιωχθεὶς ἀπὸ τοῦ Βαγδάτ, προεῖπεν αὐτῷ, ὅτι συνεντευξέσται ποτε τῷ Τιμούρ καὶ βρώσεται μετ' αὐτοῦ ὀξύγαλα. «Ἀλλοῶς», εἶπεν ὁ Τιμούρ, «ὁ Ἀχμέτ Τζελαῖρ σοφώτατός ἐστιν ἀνὴρ, ὃ ὀξείλω πολλὴν χάριν·

(1) Τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἐντευξεως συμφωνεῖ ἐντελῶς πρὸς τὸν Χαλκὸν κινδύλιν (Γ', σ. 84), λέγοντα· «Οὕτω γὰρ εἶπεν τὸ θεῖον τὰ πάνυ μέγα φρονῶν καὶ περυστημένα μειῶν δις τὰ πολλὰ καὶ σμικρύνειν».

διότι, εἰ μὴ διέτριβε παρά σοι, οὐδέποτε ἦσο μετ' ἐμοῦ » (Δ).
 Ὅτε μετὰ ταῦτα ἠρπάγησαν ἐν Προύσῃ αἱ γυναῖκες τοῦ
 Βαγιαζήτ, μετὰ δὲ τὴν ἀπόπειραν τῆς ἀποδράσεως ἐφυλάσ-
 σετο οὗτος αὐστηρότερον, ὁ Τιμούρ, ὡς λέγεται, ὅπως ἐμ-
 παιξῇ τὸ πρὸς τὴν Θήραν πάθος τοῦ σουλτάνου, ἐπεμψε πρὸς
 αὐτὸν ζεύγος κυνῶν καὶ ζεύγος ἐρωδιῶν· ὁ δὲ Βαγιαζήτ
 ἀγανακτῆσας εἶπε· « Ἀληθῶς κύνες καὶ θηρευτικά πτενὰ
 ὀλίγον ἀρμόζουσί σοι, Τιμούρ, τῷ βαρβάρῳ καὶ ληστῇ,
 ἀλλ' ἐμοί, ἀνατραφέντι ὅπως βασιλεύσω, ἐμοὶ τῷ υἱῷ τοῦ
 Μουράτ καὶ ἐγγόνῳ τοῦ Ὀρχάν ». Τοὺς λόγους τούτους
 βαρέως φέρων ὁ Τιμούρ, ἐχλεύασε τὸν Βαγιαζήτ· ἐν τινι
 δὲ συμποσίῳ λέγεται, ὅτι ἐβεβήλωσεν εἰς τοσοῦτον τὰ
 περὶ γυναικῶν ἔθιμα, ὥστε ἐκέλευσεν ἵνα οἰνοχοῇ ἡ γυνή
 τοῦ αἰχμαλώτου, ἢ ἐκ Σερβίας ἡγεμονόπαις (¹), ἀποδίδων
 τὰ ἴσα πρὸς τὴν ὕβριν, ἣν ἐποίησεν ὁ Βαγιαζήτ κατὰ τῶν
 γυναικῶν ἐν τῇ πρὸς τὸν Τιμούρ ἐπιστολῇ, μνημονεύων
 τῆς τριπλῆς διαζεύξεως. Μετὰ ταῦτα, ὅτε τοῦ Βαγιαζήτ
 αἰχμαλώτου ὄντος οἱ υἱοὶ διένειμαν τὴν δεσποτείαν τῆς Ἀ-
 σίας καὶ Εὐρώπης, ὁ Τιμούρ ἠρώτησεν αὐτὸν, εἰ ἀπελευθέ-
 ρου αὐτὸν, οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ὁμολόγουν πάλιν κυριάρχη· ὁ σουλ-
 τάνος ἀπεκρίνατο· « Λύσον μόνον τὰ δεσμά μου, καὶ ἐγὼ
 διατάξω τὰ κατ' αὐτούς » (²). Ὁ Τιμούρ κατανοήσας ἐκ
 τούτου, ὅτι ἡ φιλοδοξία τοῦ Βαγιαζήτ ἦν ἀδάμαστος,
 εἶπεν αὐτῷ· « Θάρρει, Κάν· ἐγὼ ἄγω σε μόνον εἰς Μαρά-
 κανδά, ἐκεῖθεν δὲ ἀπολύσω σε εἰκαδὲ ». Μετὰ ταῦτα κατέ-
 λαβε τὸν Βαγιαζήτ βαθεῖα μελαγχολία, ἥτις ἐπέσπευσεν
 τὸν προσεγγίζοντα θάνατον. Κατὰ τὸν Τζεναβῆν, τρεῖς ἡ-

· (¹) Χαλκοκονδόλης, Γ', σ. 84.

· (²) Ἀντόθι, Ἀραβὴν καὶ Μουχίγιδδίν. Χειρόγραφον τῆς αὐτοκρατορικῆς
 βιβλιοθήκης, ἀρ. 139.

μέρας πρὸ τῆς τελευτῆς, ὡς λέγεται, ὁ νικητὴς ἀπῆλ-
θέρωσεν αὐτόν· ὁ δὲ, συνορῶν τὸν προσεγγίζοντα θάνατον,
ἀπέτεινε τὰς ἐξῆς τρεῖς παρακλήσεις, ἃς ὁ Τιμούρ ἐξετέ-
λεσε· α'. ἵνα μὴ ἐξαφανίσῃ τὸν οἶκον αὐτοῦ· β'. μὴ πορθή-
σῃ τὴν χώραν τοῦ Ροῦμ καὶ τὰ φρούρια αὐτοῦ, ὡς ὀχυρώ-
ματα καὶ καταφύγια τοῦ ἰσλαμισμού, καὶ γ'. μετοικίσῃ
οἰκαδὲ τοὺς ἐκεῖ ἀπωρισμένους Τατάρους (1). Πρὸς τὴν
ἐκπλήρωσιν τῆς τελευταίας ταύτης θελήσεως τοῦ Βαγια-
ζήτ, ἰδίᾳ δὲ τῆς τρίτης, στρέφομεν τὸν λόγον εἰς τὸν μετὰ
ἔτος συμβάντα θάνατον τοῦ Βαγιαζήτ, νῦν δὲ συνεχίζομεν
τὰ διακοπέντα πολεμικὰ ἔργα μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἀγκύρας.

Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ὁ Μιρζά Μωάμεθ σουλτάνος,
ἐγγονος τοῦ Τιμούρ ἐκ τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ Τζιχαγγίρι,
κατεδίωξε μετὰ τρισμυρίων ἱππέων τὸν φεύγοντα ἡγεμονό-
παιδα υἱὸν τοῦ Βαγιαζήτ Σουλεϊμάν, ὃς τις ὡς πρεσβύ-
τατος υἱός, ἔχων περὶ ἑαυτὸν τὰ ἐρείσματα τῆς τουρκικῆς
κυβερνήσεως, τὸν μέγαν βεζύρη, τὸν ἀγὰν τῶν γενιτσά-
ρων, τοὺς βεγλερβέγηδας καὶ σπαῖδας, ἔφυγε πρὸς τὴν
Προύσαν. Ἡ αἰχμαλωσία ἢ καταστροφὴ τοῦ πρεσβυτέρου
τούτου υἱοῦ τοῦ σουλτάνου, ὡς καὶ ἡ ἐν Προύσῃ κατάλη-
ψις τοῦ Θησαυροφυλακίου αὐτοῦ, ἦν τὸ κύριον μέλημα τοῦ
Τιμούρ. Αὐτὸς δὲ οὗτος ἐστράτευσεν ἐπὶ τὸ Κοτύαιον.
Μετὰ τοσαύτης δὲ ταχύτητος ἐδράμεν ὁ Τάταρος ἡγεμὼν,
ὥστε τὸ μέγα τοῦτο διάστημα διήνυσεν ἐν πέντε ἡμέραις·
ἀλλ' ἐκ τῶν τρισμυρίων ἱππέων μόνον τέσσαρες χιλιάδες
ἀφίκοντο εἰς Προύσαν. Καὶ ὁ Ὀθωμανὸς ἡγεμονόπαις ἐ-
πέσπευσε τοσοῦτον τὴν φυγὴν αὐτοῦ, ὥστε ἦλθεν εἰς τὴν
παραλίαν πολλῶν πρότερον.

(1) Τζιχαγγίρι, σ. 161, ἐν τῇ μεταφράσει τοῦ Ποδίσια, Δ', 38.

Κατὰ τὴν διαρπαγὴν καὶ τὸν ἐμπρησμόν τῆς Προύσης ἐ-
πανελήφθησαν πάντα τὰ δεινὰ ταταρικῆς ποροήσεως· διότι
τὰ σχολεῖα καὶ τεμένη μετεβλήθησαν εἰς ἵππωνας, μάλι-
στα τὸ μέγα τέμενος διηρέθη πρὸς χρῆσιν τῶν ἵππων, αἱ δὲ
γυναῖκες καὶ θυγατέρες τοῦ Βαγιαζήτ, ἡ μνηστὴ τοῦ υἱοῦ
αὐτοῦ Μουσταφᾶ, θυγάτηρ τοῦ Ἀχμέτ Τζελαῖρ, οἱ αἰχμά-
λωτοι ἡγεμόνες τῆς Καραμανίας, οἱ θησαυροὶ τοῦ κρά-
τους, τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη, τὰ πολυτελῆ ὕψα-
ματα, τὰ πολύτιμα ἐνδύματα καὶ κειμήλια, ἃ ὁ Σουλεϊμάν
σπεύδων φυγεῖν κατέλιπε, περιῆλθον τοῖς Τατάροις. Μετὰ
τὴν ἀπογραφὴν ὑπὸ τῶν γραμματέων τοῦ Τιμούρ καὶ ἐν-
τελῇ κένωσιν τοῦ γαζοφυλακίου ἡ πόλις διηρπάγη, εἴτα
δὲ ἀπετεφρώθη.

Οἱ ὑπὸ τοῦ Βαγιαζήτ ὑπερασπιζόμενοι Ἀχμέτ Τζε-
λαῖρ καὶ Καρὰ Ἰουσοῦφ, ὁ ἐκ τῆς δυναστείας τοῦ Μέ-
λανος Κριοῦ, κατῴρωσαν ἥδη διαφυγεῖν, ὁ μὲν εἰς Βαγ-
δάτ, ὁ δὲ εἰς Καισάρειαν· ἀλλ' ὁ μέγας σέχης Μωάμεθ
Βουχάρας μετὰ τῶν δύο μεγίστων σοφῶν τοῦ κατὰ τὸν
Βαγιαζήτ χρόνου, τοῦ μεγάλου νομοδιδασκάλου Σεμσεδ-
δὶν Φεναρὶ καὶ τοῦ μεγάλου ἀναγνώστου τοῦ Κορανίου
Μωάμεθ Τζεζερί (E), συνελήφθησαν φεύγοντες καὶ ἀπήχ-
θησαν πρὸς τὸν ἐμίρην Νουρεδδὶν, ἀυλάρχην τοῦ Τατάρου
ἡγεμόνος καὶ κυβερνήτην τῆς Προύσης, ὃς τις ἀπήλλα-
ξεν αὐτοὺς τῶν δεσμῶν, καὶ τιμήσας αὐτοὺς μεγάλως ἐ-
πεμψε πρὸς τὸν ἐν Κοτναίῳ Τιμούρ.

Ἐγένετο ἥδη λόγος περὶ τοῦ σέχη Βουχάρα, ὡς καὶ
περὶ τοῦ μουφτῆ Φεναρὶ (ΣΤ), ὧν ὁ πρῶτος ἐραστὴς τῆς
ἀδελφῆς τοῦ σουλτάνου Βαγιαζήτ ἐγημεν αὐτήν. Ὁ δὲ
Τζεζερί (Ζ) ἐστὶν ὁ κολοσσὸς τῆς ἐπιστημονικῆς ἀναγνώ-
σεως τοῦ Κορανίου, ὡς ὁ Φιρούζ Ἀβαδὶ, ὡς συγγραφεὺς τοῦ
μεγάλου ἀραβικοῦ λεξικοῦ, τυπωθέντος συγχρόνως ἐν τε

Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Καλκούτῃ, ὅπερ ἐστὶν ὁ κολοσσὸς τῶν ἀραβικῶν λεξικῶν. Οὗτος Πέρσης τὸ γένος, ὡς τὸ ὄνομα δείκνυσι, ἐκ Φιρουζαβάδ, ἐν ταῖς μικρὸν πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ μεταξὺ Τιμούρ καὶ Βαγιαζήτ πολέμου ὁδοπορίαις αὐτοῦ, ἐξενίσθη ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν ἡγεμόνων τούτων καὶ προὔταθ' αὐτῷ, ὅπως ἐγκαταστῇ ἐν ταῖς αὐλαῖς αὐτῶν· ἐπειδὴ δὲ ἡρνήθη τὴν τιμὴν ταύτην ἀμφοτέροις, ἔλαβε πλούσια δῶρα. Ὁ Τιμούρ ὑπέδεξατο διαφερόντως καὶ τοὺς τρεῖς σοφοὺς Ὀθωμανοὺς καὶ προέτρεψεν αὐτοὺς μετοικῆσαι ἀπὸ Προύσης εἰς Μαράκανδα· καὶ ὁ μὲν Βουχάρας καὶ Φεναρὶ ἀπεποιήθησαν τὴν πρότασιν, ὁ δὲ Τζεζερι, δεχθεὶς ταύτην, ἀπεστάλη μετὰ ταῦτα τὸ μὲν πρῶτον ὡς πρεσβευτὴς εἰς Αἴγυπτον, ὕστερον δὲ, τελευτήσαντος τοῦ δημοσίου καὶ αὐλικοῦ μολλᾶ τοῦ Τιμούρ, κατέλαβε τὴν θέσιν αὐτοῦ, καὶ κατὰ τοὺς γάμους τῶν οἰκείων τοῦ αὐτοκράτορος (H) αὐτὸς ἀνεγίνωσκε δημοσίως τὰ συμβόλαια τοῦ γάμου.

Ὁ ἡγεμονόπαις Μωάμεθ Σουλτάν, καταληφθεὶς ἐν Προύσῃ ὑπὸ τῶν λειψάνων τῶν τρισμυρίων ἱππέων, ἔπεμψε μυρίους ἐξ αὐτῶν εἰς Νίκαιαν, ἡγουμένου τοῦ ἐξαδέλφου αὐτοῦ Ἐβουδέκρ, τὸν δὲ ἐμίρην Σεβιντζίκ μετὰ μοίρας στρατοῦ παρὰ τὴν παραλίαν πρὸς τὴν Κίον, ὅπως καταδιώξωσι περαιτέρω τὸν ἡγεμονόπαιδα Σουλεϊμάν. Ἡ Νίκαια καὶ ἡ Κίος, αἵτινες ἀπὸ τοῦ χρόνου τῶν σταυροφοριῶν ἦσαν ἀπηλλαγμέναι τοιούτων καταστροφῶν, διηρπάγησαν ὑπὸ τῶν Τατάρων, ἡρημώθησαν καὶ κατεστράφησαν. Ὁ δὲ Σουλεϊμάν, ὄν οὐ μόνον οἱ Βυζαντινοί, ἀλλὰ καὶ οἱ Πέρσαι ἱστοριογράφοι καλοῦσι Μουτουλμάνον, ἐπέβη ἐγκαίρως εἰς πλοῖον καὶ κατέπλευσεν εἰς Θράκην, ὅτε οἱ καταδιώκοντες αὐτὸν Τάταροι ἦλθον εἰς τὴν ἀσιατικὴν παραλίαν. Καὶ οἱ μὲν ἱππεῖς τοῦ Μιρζᾶ Ἐβουδέκρ ἐπέδραμον πρὸς ἄρκτον

τῆς Νικαίας μέχρι τοῦ Γενιτζέ Ταρακτζι (Θ), ὁ δὲ Μιρζᾶ Μωάμεθ Σουλτάν προσέβη πορθῶν ἀπὸ Προύσης διὰ τῆς χώρας τοῦ Καρασῆ μέχρι τοῦ παρὰ τὸν Ῥύνδακον Μιχαλίτζι· μαθὼν δὲ ἐνταῦθα παρὰ τοῦ ἐξαδέλφου Ἐβουθέερ Μιρζᾶ, ἡγουμένου τῆς προπορείας, τὴν εἰς Εὐρώπην φυγὴν τοῦ Σουλεϊμάν, ἀνεκοίνωσε τοῦτο τῷ πάπῳ Τιμούρ δι' ἑκατὸν ταχυδρόμων, πέμπων συγχρόνως πρὸς αὐτὸν ὡς δῶρον μέγαν θηρευτικὸν πτηνὸν (τζίογγάρ). Οἱ ταχυδρόμοι οὗτοι οὐκ ἦσαν πολυάριθμοι, διότι ἐν τοῖς μετὰ τοῦ Κοτυαίου καὶ Προύσης δάσεσιν ἓν τινι κοιλάδι ἐπετέθησαν αὐτοῖς ἐνοπλοὶ χωρικοί, ἀφ' ὧν εὐτυχῶς διεσώθησαν.

Ἐν Μιχαλίτζι ἠνώθησαν πάλιν μετὰ τοῦ ἡγεμονόπαιδος Μωάμεθ Σουλτάν ὁ ἐξαδέλφος Ἐβουθέερ καὶ ὁ ἐμῖρης Σεβιντζικ, ἐν δὲ τῇ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Προύσης πεδιάδι τοῦ Γενισέρ, ἐπιτρέψαντος αὐτῷ τοῦ πάπου Τιμούρ, ἐτέλεσεν ὁ Μωάμεθ τοὺς μετὰ τῆς πρεσβυτέρας Ουγαπρὸς τοῦ Βαγιαζήτ γάμους. Συγχρόνως δὲ, ἐν ᾧ ὁ Μωάμεθ Σουλτάν καὶ Ἐβουθέερ Μιρζᾶ ἐπέδραμον πρὸς βορρᾶν τοῦ Κοτυαίου πέραν τῆς Προύσης καὶ Νικαίας, ἐν τῇ μεσημβρινῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ὁ ἡγεμονόπαις Χουσεῖν Μιρζᾶ (I) ἐκυρίευσεν τῶν χωρῶν τῆς Ἀμίδης καὶ Τεκέ, ὁ δὲ Ἐμίρ Σάχ, κυβερνήτης τῆς Χωρασμίας, τοῦ Αἰδίν καὶ Σαρουχάν. Καὶ ὁ μὲν ἔταμε καὶ ἔκαυσε τὰς πόλεις Ἀκσεχέρ καὶ Καραϊσάρ, ὁ δὲ πᾶσαν τὴν χώραν μέχρι τῆς παραλίας.

Οἱ θησαυροὶ τοῦ Βαγιαζήτ καὶ αἱ γυναῖκες αὐτοῦ μετεκομίσθησαν ἐπὶ καμήλων ὑπὸ τοῦ σέχη Νουρεδδίν ἐν μουσικῇ καὶ ὀρχήσει εἰς Κοτύαιον, ὅπου προσήχθησαν τῷ νικητῇ, ὡς καὶ οἱ δύο τῆς Καραμανίας ἡγεμονόπαιδες, οὓς ὁ Βαγιαζήτ κατεῖχε δεσμώτας ἐν Προύσῃ. Ὁ Τιμούρ ἐπεμφε πρὸς τὸν αἰχμάλωτον σουλτάνον τὴν ἐκ Σερβίας

γυναῖκα αὐτοῦ, ἐπεθύμει ὁμῶς ἵνα αὕτη, ἣτις τέως ἔμενε πιστὴ ἐν τῇ χριστιανικῇ θρησκείᾳ, ἀσπασθῇ τὸν ἰσλαμισμόν (1), τὸν δὲ Μωάμεθ, τὸν πρεσβύτερον τῶν ἐκ Καραμανίας ἡγεμονοπαίδων, ἐνέδυσεν ἐσθλὰ καὶ ζώνην καὶ ἔδωκεν αὐτῷ τὰς χώρας, ἃς ἀφείλετο τὸν πατέρα αὐτοῦ, ὁ Βαγιαζήτ, ἦτοι τὰς πόλεις Ἰκόνιον, Λαρένδαν, Ἀκσεράϊ, Ἀνταλίαν, Ἀλδαίαν, Ἀκσεχέρ, Σιβριχῦσάρ, καὶ Βεγπαζαρί.

Ὁ Τιμούρ ἐδέξατο ἐν Ἰκόνιῳ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως τῶν ἐγγόνων, ἐπανερχομένων ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν αὐτῶν μετὰ πολλῶν λαφύρων, ἀπέταμε τὴν κεφαλὴν τινων ἀνδρειοτάτων στρατηγῶν αὐτοῦ μετὰ παντός τοῦ οἴκου αὐτῶν ἐνεκα διαπραχθέντων ἀδικημάτων καὶ ἐώρτασε τὴν μεγάλην ἐορτὴν, ἐν ᾗ ἐφωχάουν δοῦλαι ἐκ πασῶν τῶν χωρῶν (1Α).

Μετὰ ταῦτα ὁ Τιμούρ ἐνησχολήθη περὶ τὴν ἀποστολὴν καὶ ὑποδοχὴν πρέσβων. Ἀπέστειλε δὲ πρὸς τὸν σουλτάνον τῆς Αἰγύπτου τὸν περιώνυμον σοφὸν Ἰουσοῦφ Τζεζερι, ὅπως ἀπαιτήσῃ ἐπὶ τέλους τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ στρατηγοῦ αὐτοῦ Ὀλταμῖς καὶ τὰ δύο κυριαρχικὰ δικαιώματα, ἧτοι τὸ χαράττειν νόμισμα καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος μνημόνευσιν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. Εἶτα δύο πρέσβεις ἀνεχώρησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ἀπαιτήσωσι τὸν φόρον παρὰ τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος, δύο δὲ ἕτεροι πρὸς τὸν πρεσβύτερον υἱὸν τοῦ Βαγιαζήτ Σουλᾶμᾶν, ἰδρύσαντα τὴν πρωτεύουσάν αὐτοῦ ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς τοῦ Βοσπόρου παραλίᾳ ἀνεγερθέντι φρουρίῳ Γκιουσελτζέχισαρ, ὅπως προκαλέσωσιν ἵνα αὐτὸς ἔλθῃ ἢ πέμψῃ τὸν φόρον, ὃν ἄλλως μετ' αὐτοῦ

(1) Σιρεφεδδῖν, Βιβλ. Ε', Κεφ. 52, σ. 33.

ἔμελλε κομίσειν αὐτὸς ὁ ταταρικὸς στρατός. Μετὰ τῶν ἐπανεληθόντων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρέσβειων τοῦ Τιμούρ ἦλθον οἱ πρέσβεις τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος, προσφέροντες ὁμολογίαν πίστεως καὶ φόρον, ὡς πρεσβευτῆς δὲ τοῦ Σουλεϊμάν ὁ σέχης 'Ραμαζάν μετὰ ἵππων καὶ θηρευτικῶν ζώων, παρηγγελμένος ἵνα δηλώσῃ, ὅτι ὁ κύριος αὐτοῦ ἐτοίμως εἶχε πορευθῆναι εἰς τὴν πύλιν τοῦ Τιμούρ, εἰ οὗτος παρεῖχε συγγνώμην τῷ Βαγιαζήτ καὶ προσεφέρετο αὐτῷ ἡγεμονικῶς. Ὁ δὲ Τιμούρ, ἀποπέμψας τὸν πρεσβευτὴν, ἔδωκεν αὐτῷ πίστιν περὶ τῆς φιλίας αὐτοῦ, σύναμα δὲ χρυσοῦν πῖλον καὶ χρυσὴν ζώνην· ἀλλ' οὐκ ἐφάνη τόσον εὖνους πρὸς τὸν βεγλέρβεγην Τιμουρτάς, αἰχμάλωτον, οὗ εὔρε τοὺς θησαυροὺς ἐν Κοτυαίῳ. Μεταπεμφθὲς δὲ αὐτὸν, εἶπε· « Πρὸς τί συνεσώρευσας θησαυροὺς; Οὐκ ἦν σοι δυνατόν δαπανῆσαι αὐτοὺς, ἵνα συλλέξῃς στρατιὰν πρὸς βοήθειαν τοῦ σοῦ κυρίου; σύμβουλοι καὶ ὑπουργοί, συσσωρεύοντες θησαυροὺς, μηδόλως δ' ἀποβλέποντες εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατοῦ, εἰσὶν ὁ ὀλεθρος τῶν βασιλείων». Ὁ Τιμουρτάς ἀπεκρίθη· « Ὁ ἐμὸς αὐτοκράτωρ οἷκ ἔστι νέος· οὐκ ἔχει χρεῖαν τῶν θησαυρῶν τῶν συμβούλων καὶ ὑπουργῶν εἰς στρατολογίαν, ὡς οἱ νέοι ἡγεμόνες, οἱ μηδέποτε πρότερον θεασάμενοι θησαυροὺς». Διὰ τὴν ἀπόκρισιν ταύτην ὑπέλαθεν ὁ Τιμούρ· « Στερήθητι τούντεῦθεν τῆς ἐλευθερίας, ἣν ἄρτι διενεοσύμην δοῦναι σοὶ καὶ τοῖς σοῖς υἱοῖς».

Ἐν τούτοις τὰ ταταρικά ἐπιδρομικά στρατεύματα ἐδῆλυν τὰς χώρας τοῦ Μεντεσέ, Τεκέ, 'Αϊδὴν καὶ Σαρουχάν· καὶ οἱ μὲν ἡγεμονόπαιδες Μωάμεθ Σουλτάν καὶ 'Εβουβέρ Μιρζά κατεσκήνωσαν ἐν τοῖς ἐν Μαγνησίᾳ χειμαδίοις, ὁ δὲ Σιαχρόχ ἐν Κερμιά, ὁ δὲ Τιμούρ ἐπορεύθη παρὰ τὴν παραλίαν διὰ τῆς Ἐφέσου εἰς Σμύρνην. Παρὰ τὴν χτι-

σθείσαν ὑπὸ τοῦ Τιμουρτάς γέφυραν τοῦ Μαιάνδρου ἦλθον οἱ υἱοὶ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Μεντεσέ, οὔτινες, ἀποβληθέντες ἄλλοτε τῶν πατρικῶν χωρῶν ὑπὸ τοῦ Βαγιαζήτ καὶ αἰτήσαντες, εὗρον ἄσυλον παρὰ τῷ Ἰσφενδιάρ, κυριάρχῃ τῆς Σινώπης, καὶ αὐτὸς ὁ Ἰσφενδιάρ, ὁ υἱὸς τοῦ Κιοτουρούμ Βαγιαζήτ, τοῦ ὑπὸ τοῦ Βαγιαζήτ Ἰλδिरήμ φονευθέντος καὶ τῶν πόλεων αὐτοῦ Καστεμόνης καὶ Σαμψούντος στερηθέντος. Ὁ Τιμούρ ἀπέδωκε τοῖς ἀποβληθεῖσι τῶν ἰδίων χωρῶν ἡγεμόσιν Ἀϊδὶν καὶ Κερμιὰν τὰς κληρονομικὰς αὐτῶν κτήσεις, ἐπιθυμῶν πρὶν ἢ κρίνῃ περὶ τῆς τύχης τοῦ Βαγιαζήτ, ἢ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ἵνα ἐξασθενήσῃ τὰ λείψανα τῆς Ὀθωμανικῆς δυνάμεως διὰ τῆς τῶν ἐμόρων ἡγεμόνων, ὧν ὁ Βαγιαζήτ ἀπερρόφησε τὰς χώρας. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπέταξε τὰς ἀνατολικὰς μεθορίους χώρας τῆς Ἀρμενίας καὶ Περσίας τοῖς ὑπ' αὐτοῦ ὑπερασπιζομένοις Ταχερτέν, ἡγεμόνι τοῦ Ἐρζεντζάν, Ἰβραήμ, κυριάρχῃ τοῦ Σιρβάν, καὶ Καρὰ Ιουλούκ, κυριάρχῃ τοῦ Κουμάχ καὶ ἰδρυτῇ τῆς δυναστείας τοῦ Λευκοῦ Κριοῦ, καὶ ἀσμένως ἔβλεπε διαμεμερισμένας τὰς οὐπω καταληφθείσας χώρας τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους μεταξὺ τῶν υἱῶν τοῦ Βαγιαζήτ, τῶν ἐριζόντων περὶ τῆς κατοχῆς αὐτῶν· διὰ τοῦτο δὲ ὑπέθαλπε τὴν ἐλπίδα τῶν υἱῶν τοῦ Βαγιαζήτ διὰ τῶν πρὸς τοὺς πρέσβεις αὐτῶν διδομένων ἐπιδεξίων ὑποσχέσεων. Οὕτως ὁ σέχης Ῥαμαζάν, πρεσβευτῆς τοῦ Σουλεϊμάν, ἐλθὼν τὸ δεύτερον, ὅπως ὑποβάλλῃ τὴν πίστιν τοῦ κυρίου αὐτοῦ, ἔλαβεν ὑπὲρ τούτου τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν πέραν τῆς Ὀλάσσης ὀθωμανικῶν χωρῶν διὰ διπλώματος, φέροντος τὸν ἐρυθρὸν τύπον τῆς χειρὸς τοῦ Τιμούρ. Ὁ Κουτβεδδὶν, πρεσβευτῆς τοῦ Ἰσᾶ Τζελεπῆ, δευτεροτόκου υἱοῦ τοῦ Βαγιαζήτ, φυγόντος εἰς Καραμανίαν, ἐκόμισε τὴν ὑποταγὴν καὶ δῶρα, ἐπανῆλθε δὲ λαβὼν φιλικὰς διαβεβαιώσεις· ὁ δὲ

Σοφῇ Βαγιαζήτ, ὁ συνετὸς αὐλάρχης τοῦ Μωάμεθ Τζελεπῇ, ὃν δωδεκαετῇ ἔσωσεν ἀπὸ τῆς μάχης τῆς Ἀγκύρας (ΙΑ) εἰς τὰ ὄρη καὶ εἰς τὸ φρούριον τῆς Ἀρμασείας, ἤλθεν ἐπίσης ὡς πρεσβευτὴς τοῦ νέου τούτου κυρίου, ὅπως προσενέγκῃ ὑποταγὴν, σύναμα δὲ καὶ ἀπολογία ὑπὲρ τοῦ ἡγεμονόπαιδος, ἅτε μὴ δυναμένου προσελθεῖν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Τιμούρ, ὡς οὗτος ἀπῆτει, ὅπου ὁ Μουσταφᾶ Τζελεπῆς συμμετεῖχε τῆς τύχης τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Βαγιαζήτ.

1402 Ὁ Τιμούρ ἀπῆλθε μετὰ τοῦ στρατοῦ ἀπὸ Κοτυαίου εἰς Σμύρνην, ἧς τὴν πολιορκίαν εἶχεν ἀνατεθειμένην τοῖς ἡγεμονόπαισι στρατηγοῖς, αὐτὸς δὲ προσελθὼν τῇ πρώτῃ Δεκεμβρίου, ἡμέρας τινὰς ἤδη μετὰ τὴν ἑναρξιν τῆς πολιορκίας, προσεκάλεσε τοὺς ἱππότες τῆς Ῥόδου, κατέχοντας τὴν πόλιν ταύτην ἀπὸ πεντήκοντα ἐπτά ἡδὴ ἐτῶν, ἵνα δεχθῶσι τὸν ἰσλαμισμὸν, ἢ, εἰ μὴ ἤθελον μετασχεῖν τῆς σωτηρίας αὐτοῦ, τελέσωσι φόρον καὶ στήσωσι τὴν σημαίαν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὀχυρώματος αὐτῶν· ἄλλως ἡπεῖλει αὐτοῖς θάνατον. Ὁ ἀδελφὸς Γουλλιέλμος δὲ Μίν, ἑφορος τοῦ νοσοκομείου, ὃν ὁ μέγας ταξιάρχης ἐπεμψε πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως, ἀπέβαλε περιφρονητικῶς τὴν πρότασιν. Παραχρῆμα ἤχρησαν τὰ τύμπανα καὶ ὁ ἀλαλαγμός. Ἡ πόλις προσεβλήθη διὰ ξηρᾶς τριχῆς, διὰ προχώματος περικυκλοῦντος αὐτὴν, διὰ πύργων, ὧν ἕκαστος περιεῖχε διακοσίους στρατιώτας καὶ τὰς πρὸς ἐφοδὸν κλίμακας, καὶ οἵτινες διὰ τροχῶν κινηθέντες μέχρι τῶν τειχῶν ἐβοήθουν τῇ ἐφόδῳ, καὶ τέλος δι' ὑπονόμων, δι' ὧν δεκακισχίλιοι ἄνδρες ὑπενόμευσαν τὰ τεῖχη, εἴτα δὲ ἤναψαν τὰ ξύλα, δι' ὧν ὑπεστήριζον τὰ ὑπεσκαμμένα τεῖχη (1). Πρὸς τὴν θάλασσαν

(1) Χαλκοκογδύλης, Γ', σ. 85.

οἱ Τάταροι μετεκόμισαν ἐκατέρωσε τῆς προκυμαίας, τῆς ἀποτελούσης τὴν εἵσοδον τοῦ λιμένος, λίθους καὶ πέτρας, οὓς ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν πρὸς ἀπόφραξιν, ἀλλ' εὐτυχῶς αἱ τριήρεις ἤδη πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου διέφυγον· διότι μετὰ μικρὸν ἐπυρπολοῦντο. Εἰ καὶ μόλις τὸ δέκατον τῶν πολιορκητῶν προσεκόμιζε λίθους, τὸ χαράκωμα, τὸ συνάπτον ἀμφοτέρω ἀκροῖ τῆς προκυμαίας εἰς ἓν μόνον, ἀπετελέσθη ἐκ τῶν εἰς τὴν θάλασσαν ῥιφθέντων λίθων ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ (1). εἴτα δὲ κατεπήχθησαν δοκοὶ ἐν τῷ ὕδατι τοῦ λιμένος καὶ ἐκαλύφθησαν διὰ σανίδων οὕτως, ὥστε ἐκατέρωθεν τοῦ λιμένος στερεὰ ὁδὸς ἔφερεν εἰς τὸ φρούριον, ἐφ' ἧς οἱ πολιορκηταὶ ὡς ἐπὶ ξηρᾶς ἐπορεύοντο καὶ ἐμάχοντο. Ἡ ἐφοδος ἐμαίνετο συνεχῶς ἐν μέσῳ βαλδάρου ὑετοῦ, ἥ δὲ ὁρμὴ τῆς καταιγίδος οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον ἐλάττωσεν οὔτε τὴν ὁρμὴν τῶν πολεμιστῶν, οὔτε τὴν ἀμυναν τῶν πολιορκουμένων· οὗτοι ἀπαύστως ἐξεῖρριπτον φλογερὰ βέλη καὶ ἀγγεῖα πλήρη νάφθης, ἅπερ ἔκαιον καὶ ἐν τῷ ὑετῷ καὶ ἐν τοῖς κύμασι. Ἐπὶ τέλους ἅπας ὁ στρατὸς ὤρμησε πρὸς τὴν ἐφοδον, ἥ δὲ πόλις μόλις μετὰ δεκαπενθήμερον πολιορκίαν ὑπετάγη (IB). Οἱ ἱππῶται, χωρήσαντες εἰς τὸ ἐνδότατον τοῦ φρουρίου, ἐξῆλθον καὶ, ἡγουμένου τοῦ ἐφόρου τοῦ νοσοκομείου, διωδοποίησαν εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπου παρελήφθησαν παρὰ τῶν προσπλεόντων πλοίων. Οἱ χριστιανοὶ κάτοικοι τῆς πόλεως ἠκολούθησαν αὐτοῖς εἰς τὴν θάλασσαν, ἐρρίφθησαν εἰς τὰς κώπας τῶν πλοίων, εἰς τὴν ἄγκυραν καὶ εἰς τοὺς κάλως καὶ ἐβόων, «ἐλεῆσατε ἡμᾶς χριστιανούς ὄντας καὶ μὴ ἐγκαταλίπητε ὥδε». Οἱ ναῦται ὁμῶς διὰ δοράτων ἀπώθουν αὐτοὺς καὶ ἀναπετά-

(1) Δούκας, 12', σ. 41.

σαντες τὰ ἱστία ἀφῆκαν τοὺς ἀτυχεῖς ἀπεγνωκότας ἐπὶ τῆς παραλίας ⁽¹⁾. Χιλιάδας τούτων ἀπήγαγον οἱ Τάταροι πρὸς τὸν Τιμούρ· ὁ δὲ ἐκέλευσε τὴν ἀποκεφάλισιν πάντων ἀνεξαιρέτως. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτοι ἦσαν λίαν εὐάριθμοι πρὸς τὴν διὰ τῶν κεφαλῶν αὐτῶν ἀνέγερσιν τροπαίου, συνήθους μνημείου τῆς ἀλώσεως, ἐπεσωρεύθησαν τότε ἐναλλάξ κρανία καὶ λίθοι οὕτως, ὥστε ἐκάστοτε μετὰ δύο λίθων ἔσταιρεν ἓν κρανίον ⁽²⁾. Καὶ ὁμῶς οὐχὶ πᾶσαι αἱ κεφαλαὶ ἐχρησίμευσαν πρὸς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ μνημείου τούτου· διότι, ὅτε μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως χριστιανικαὶ τινες τριήρεις (ΙΓ), ἐλθοῦσαι βραδύτερον τοῦ δέαντος πρὸς ἐπικουρίαν, προσήγγισαν πρὸς τὴν παραλίαν, ὁ Τιμούρ ἐκέλευσεν ἵνα οἱ σφενδονῇται τοῦ ἐλληνικοῦ πυρὸς ἐκσφενδονίσωσι τὰς κεφαλὰς τῶν χριστιανῶν εἰς τὰ πλοῖα αὐτῶν· ὥστε ταῦτα ἀπέπλευσαν μετὰ φρίκης.

Οἱ Γενουήνσιοι κυβερνῆται τῆς νέας καὶ παλαιᾶς Φωκαίας, οἱ Γενουήνσιοι ἄρχοντες τῆς Λέσβου καὶ τῆς Χίου, φοβούμενοι τὴν τύχην τῶν κατοίκων τῆς Σμύρνης, ἐκόμισαν δῶρα καὶ ὡμολόγησαν ἑαυτοὺς ὑποτελεῖς τοῦ Τιμούρ καὶ τοῦ ἐγγόνου αὐτοῦ Μωάμεθ Μιρζᾶ. Οὗτος ἐδωρήσατο τῷ ἄρχοντι τῆς Λέσβου σκῆπτρον χρυσοῦν καλῶς ἐξειργασμένον ὡς δεῖγμα ἀγάπης καὶ εὐμενείας (ΙΔ).

Ἡ Σμύρνη ὑπῆρξε τὸ τέρμα τῶν πρὸς δυσμὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πορθήσεων τοῦ Τιμούρ· αὐτόθεν δὲ ἐστράφη πάλιν πρὸς ἀνατολὰς λακπατῶν τὰ βασίλεια. Τριάκοντα ἡμέρας διέτριβεν ἐν τῷ παρὰ τὴν Ἐφεσον στρατοπέδῳ αὐτοῦ, ὅθεν ἐλαφυραγῶγει τοὺς θησαυροὺς τῶν εἰς τὰ πέριξ

(1) Δούκας, ΙΖ', σ. 41.

(2) Αὐτόθι.

καταφυγόντων κατοίκων καὶ τὰς πόλεις τούτων ἐδήρου. Οἱ Βυζαντινοὶ καὶ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι ὁμοφώνως μαρτυροῦσι τὰς ὑπὸ τοῦ ταταρικοῦ στρατοῦ διαπραχθείσας ὠμότητες ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ· οἱ τελευταῖοι μάλιστα διηγοῦνται προσέτι τὸν φόνον ἀθώων παιδίων σκληρότερον καὶ πιθανώτερον τοῦ ἐπὶ τοῦ Ἡρώδου. Τὰ παιδία δυστυχοῦς τινος πόλεως τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπῆλθον, τὸ Κοράνιον ἔχοντα ἀνὰ τὰς χεῖρας, πρὸς προϋπάντησιν τοῦ προσεγγίζοντος νικητοῦ καὶ ἐπεκαλέσαντο τὸ ἔλεος αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς πόλεως καὶ τῆς ζωῆς αὐτῶν καὶ ἀπαγγέλλοντα ῥήσεις τοῦ βιβλίου τοῦ Προφήτου. Ὁ δὲ Τιμούρ ἠρώτησε· «Τί ἐστὶν ὁ μινυρισμὸς οὗτος;». Ἀκούσας δὲ, ὅτι ἀπέβλεπεν ὅπως συγκινήσῃ τὸν οἶκτον αὐτοῦ, ἐκέλευσε τὸ ἱππικὸν ἵνα διὰ τῶν ὀπλῶν τῶν ἵππων καταπατήσῃ τὰ παιδία μετὰ τῶν Κορανίων.

Ὁ Τιμούρ ἐπορεύθη μετὰ ταῦτα διὰ Μυλάσων (1) εἰς τὴν λίμνην Ἰγιδίρ (τὴν Τρωγίτιν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Πισιδίᾳ), διότι, ἀκούσας περὶ τῆς ὑπὸ τε τῆς φύσεως καὶ τῆς τέχνης ὠχυρωμένης νήσου, ἐπεθύμησε πορθῆσαι αὐτήν. Ὁ σέχης Μπαμπᾶ, εἰς οὗ τὸν ἐν Ἰγιδίρ τάφον φοιτῶσι πολλοὶ ἔτι καὶ νῦν χάριν προσκυνήσεως, ὑπερήσπισε τῆς πόλεως, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὁ Τιμούρ, παραλαβὼν αὐτήν ἐν εἰρήνῃ, ἐφείσατο αὐτῆς. Μετὰ τὴν παράδοσιν ταύτην ὁ Τιμούρ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ ἐν Ἀκσεχέρ στρατόπεδον μετὰ τῶν ἀποσκευῶν καὶ τῶν σκευοφόρων, ὅπου ἦσαν ὁ Βαγιαζήτ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μουσᾶ. Ἐν δὲ Ἰκονίᾳ μετέσχε τῶν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ Σιαχρόχ καὶ τοῦ ἐγγόνου Χουσεῖν Σάχ δοθεισῶν πανηγύρεων ἐπὶ ταῖς νίκαις αὐτοῦ, ἐδέξατο δὲ καὶ τὴν

(1) Δούκας, ΙΖ', σ. 41.

περί ὑπόταγῆς ὁμολογίαν τῶν ἡγεμόνων τοῦ Κερμιάν καὶ τῆς Καραμανίας, οὓς ἀποκατέστησεν ἐν ταῖς ἐπικρατείαις αὐτῶν.

Τῇ 8 = Ἐν τούτοις ὁ Βαγιαζήτ ἐτελεύτησεν ἀπόπληκτος (ΙΕ)
 Μαρτ. 1403 ἐν Ἀκσεχέρ, μετὰ τέσσαρας δὲ ἡμέρας ἐν ἡλικίᾳ δεκαεννέα ἐτῶν καὶ ὁ φίλτατος τῶν ἐγγόνων τοῦ Τιμούρ, ὁ Μωάμεθ Σουλτάν, ἐνδοξότατος ἤδη ἐπὶ τοῖς πολεμικοῖς ἔργοις. Ἄσπας ὁ στρατὸς ἐθρῆναι ἐπὶ τῷ θανάτῳ τούτῳ· καὶ οἱ μὲν ἄρχοντες καὶ μεγιστᾶνες ἐνεδύθησαν μέλανα καὶ κυανὰ ἐνδύματα μετὰ δερματίνων παρυφασμάτων, αἱ δὲ γυναῖκες ἔπεσον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐμωλώπιζον τὸ σπῆθος διὰ λίθων. Μαθὼν τὴν ἀγγελίαν τοῦ θανάτου τοῦ ἐγγόνου ὁ Τιμούρ, εἶπε μόνον τοὺς λόγους τούτους τοῦ Κορανίου· «Τοῦ Θεοῦ ἐστὲν καὶ εἰς αὐτὸν ἀπερχόμεθα». Ὑστερον, ὅτε ἀφίκετο εἰς Ἀβενίχ, παρετέθη τὸ σύνθηρος ἐπικήδειον δεῖπνον, καθ' ὃ οἱ μὲν ἀναγνώσται ἀπήγγελλον χωρία τοῦ Κορανίου, τὸ δὲ μέγα νεκρικὸν τύμπανον ἐκρότει ἀδιακόπως ἐν μέσῳ τῶν οἰμῶγῶν τῶν γυναικῶν· καὶ ὅτε τὸ νεκρικὸν τύμπανον ἔπαυσε, κατεβράβη, κατ' ἀρχαῖον μογολικὸν ἔθος, ὡς ὁ ἥρωες, ὁ τοσοῦτον θόρυβον ποιήσας ἐν τῇ οἰκουμένῃ, κατεβράβη ὑπὸ τοῦ θανάτου. Τὸ φέρετρον, προπεμπόμενον ὑπὸ διακοσίων ἵππέων καὶ ἐπτὰ ἐμιρῶν, μετεκομίσθη εἰς τὴν πέραν τοῦ Ὠξοῦ χώραν, ὅπως κατατεθῇ ἐν τῷ νεκροταφείῳ τοῦ οἴκου τοῦ Τιμούρ. Ὡσαύτως ὁ Τιμούρ ἐπέτρεψε τῷ Ὀθωμανῷ ἡγεμονόπαιδι Μουσᾷ, ἵνα μετακομίσῃ εἰς Προῦσαν τὸν νεκρὸν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ταφέντα προσκαίρως ἐν τῇ τάφῳ τοῦ σέχῃ Μαχμούτ Χαϊράμ, αὐτῷ δὲ τῷ ἡγεμονόπαιδι ἔδωκε τιμητικὴν ἐσθῆτα, ζώνην, ξίφος λιθοκόλλητον, φαρέτραν καὶ δίπλωμα μετὰ τοῦ ἐρυθροῦ τύπου τῆς χειρὸς αὐτοῦ.

Οὕτως ἐτελεύτησε τὸν βίον Βαγιαζήτ ὁ Κεραυνός, ὁ αἰς

ἐπὶ δέκα καὶ τέσσαρά ἔτη (ΙΓ), ὡς πορθητής, τὴν Εὐρώ-
πην καὶ Ἀσίαν διήλθε. Τὸ βασίλειον, ὃ οὐ μόνον βασι-
λεύων συνεκράτει, ἀλλὰ καὶ κατακτώμενος ἐμεγάλυνε καὶ
ἐστερέωτε διὰ τῶν ὁμόρων χωρῶν, οὐ μόνον ἀπώλεσε πά-
λιν ταύτας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τοῦτο διηρέθη εἰς πολλὰ μέρη
διὰ τὴν διχόνοιαν τῶν ἡγεμονοπαίδων τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ
διὰ τὴν πολιτικὴν τοῦ Τιμοῦρ, ὑποθάλπουσαν τὴν διχό-
νοιαν αὐτήν. Πλὴν ὅτι οἱ ἡγεμόνες τοῦ Ἀϊδίν, Μεντεσεῖ,
Τεκέ, Κερμιάν καὶ τῆς Καρμανίας, ἀναλαβόντες τὰς
ιδίας ἡγεμονίας, ἐσμίχρυναν τὴν Ὀθωμανικὴν Ἀσίαν, οἱ ἡ-
γεμονόπαιδες Μωάμεθ, Ἰσᾶς καὶ Μουσᾶς ἤρριζον προσέτι
περὶ ταύτης, ἐνῷ ὁ πρεσβύτερος αὐτῶν Σουλεϊμάν ἐβασί-
λευε μόνος ἐν Εὐρώπῃ. Ἡ μεσοβασιλεία αὕτη διήρκεσεν
ἐπὶ δέκα ἔτη, ἕως ὃ Μωάμεθ, μόνος νικήσας τοὺς ἀδελφούς
καὶ ἐνώσας αὐτοὺς τὴν τε Ἀσίαν καὶ Εὐρώπην ὑπὸ τὸ ἑαυ-
τοῦ σκῆπτρον, ἀποκατέστησε τὴν ἐνότητα τῆς ἀρχῆς καὶ
ἔδωκε τῷ ἐτοιμορρόπῳ πολιτικῷ οἰκοδομήματι νέαν βάσιν,
ἐφ' ἧς οἱ διάδοχοι ἐπωκοδόμησαν τὴν ὀρυφὴν αὐτοῦ.
Εὐρωπαῖοι συγγραφεῖς τῆς ἱστορίας τῶν Ὀθωμανῶν, πα-
ριστῶντες ἕκαστον τῶν τεσσάρων τούτων ἡγεμονοπαίδων
ὡς σουλτάνον καὶ πλείονας τούτων συγχρόνως ὡς βασι-
λεύοντας, συγχέουσιν οὕτω τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν βασιλείαν
τῶν σουλτάνων, ὅπερ ἀγνοοῦσιν οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογρά-
φοι· διότι οὗτοι ὅλως συνεπεῖς τῇ ἀρχῇ τῆς ἐνότητος καὶ
τῆς ἐξουσίας, τῆς πηγαζούσης ἐκ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς
κατοχῆς, οὐχὶ δὲ ἐκ τοῦ νόμου καὶ τοῦ δικαίου, εὗτε τὸν
Σουλεϊμάν, οὔτε τὸν Μουσᾶν ὁμολογοῦσιν ὡς σουλτάνους,
εἰ καὶ ὁ πρῶτος εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ οὐ μόνον τὸ δίκαιον
τῶν πρωτοτοκείων, ἀλλὰ καὶ τὸ πλεονέκτημα, ὅτι οἱ ἄρ-
χοντες τῆς πολιτείας καὶ τοῦ στρατοῦ συνετάχθησαν αὐτῷ,
εἰ καὶ ὁ δεύτερος πρεσβύτερος τοῦ Μωάμεθ καὶ διοικητής

τοῦ Σουλεϊμάν ἐβασίλευεν ἀπολύτως ἐν Εὐρώπῃ. Μωάμεθ δὲ ὁ νεώτερος ἀδελφός, ὅστις μάλιστα ἐπὶ πολὺ ὑπετάσσετο τῇ βασιλείᾳ τοῦ πρεσβυτέρου τῶν ἀδελφῶν, ἐστὶ κατ' αὐτοὺς ὁ μόνος ἀληθὴς καὶ νόμιμος σουλτάνος τῶν Ὀθωμανῶν· διότι, ἀγαθῇ τύχῃ, ἔμεινεν ὁ τελευταῖος κάτοχος τοῦ θρόνου. Ἡ γνώμη ὅμως αὕτη τῶν Τούρκων ἱστορικῶν οὐκ ἐρείδεται ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ δημοσίου δικαίου τοῦ ἰσλάμ, ἀπονέμοντος τὴν κληρονομίαν τοῦ θρόνου τῷ πρεσβυτέρῳ τοῦ βασιλεύοντος οἴκου, ἢ τῷ ὑπὸ τῆς θελήσεως τοῦ ἄρχοντος ὡς διαδόχῳ ὀρισθέντι. Τούρκοι καὶ Πέρσαι σφετερισταὶ τοῦ καλιφάτου καὶ τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς ἐτήρησαν τοῦλάχιστον κατ' ἐπιφάνειαν τὴν νομιμότητα διὰ τῆς ὁμολογίας, ὅτι ἦσαν κατ' ὄνομα καλίφαι, ἢ Χάν τοῦ ἐκθρονισθέντος οἴκου· ἐν ὀνόματι δὲ αὐτῶν ἡξίουں βασιλεύειν. Τοιοῦτοι κατ' ὄνομα βασιλεῖς ἦσαν ἐν Βαγδάτ ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν Ἐμῖρούλ — Οὐμερά, καὶ οἱ καλίφαι ἐν Καῖρῳ ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν Μαμελούκων. Καὶ αὐτὸς ὁ κοσμοκράτωρ Τιμούρ, ὁ ὑποτάξας ὑπὲρ αὐτὸν ἅπασαν τὴν εὐρείαν ἐπικράτειαν πάντων τῶν κλάδων τοῦ οἴκου τοῦ Τζιγγισχάν, πλὴν τοῦ τῆς Σινικῆς, ὡμολόγει κατ' ὄνομα τὸν Χάν τοῦ Τζαγατάι, ὡς τὸν νόμιμον Χάν τοῦ οἴκου τοῦ Τζιγγίς.

Μετὰ τοῦ θανάτου τοῦ Βαγιαζήτ καταλιμπάνομεν¹ καὶ τὸν Τιμούρ, δύο ἐτι ἐτη² ἐπιζήσαντος τῷ αἰχμαλώτῳ σουλτάνῳ καὶ μετὰ τὸ τέλος³ τοῦ πρὸς τὴν Περσίαν τρίτου ἐπιταστοῦς πολέμου ἐπανελθόντος τὸ ἑννατον⁴ ἤδη οἶκαδε, Τῇ 10⁵ εἰς Μαράκανδα. Ἐκεῖ κατέβη εἰς τὸν ἐκ πλατάνων κήπον, ¹ σουλ. 1404 ἐπεσκέπτετο τὴν εἰς μνήμην τοῦ ἐγγόνου Μωάμεθ Σουλτάν ἀνεγερθεῖσαν ἀκαδημίαν· κατόκει ἐναλλάξ ἐν τῷ ὕψι ἡλῷ κήπῳ, ἔν τῳ παραδείσῳ καὶ ἐν τῳ τὴν καρδίαν ἀνοίγοντι (δiligουσάν)· ὠκοδόμησε διὰ τῶν ἀρχιτεκτόνων καὶ

τεχνητῶν, τῶν ἐκ Δαμασκοῦ ἀπαχθέντων, νέα μεγαλο-
πρεπῆ ἀνάκτορα χιλίων πεντακοσίων τετραγωνικῶν πῆ-
χεων, κεκοσμημένα λαμπρῶς μαρμαρίναις γλυφαῖς ὑπὸ
Σύρων λιθοξόων, κεράμοις ὑαλίταις περσικοῖς, ἐβενίνῳ ξύ-
λῳ καὶ ἐλέφαντι διαφανῶς ἐξεργασμένῳ, ψηφοθετήμασι
καὶ πίδαξιν. Ἐν τῇ μεγάλῃ πεδιάδι Κανιγούλῃ ἐώρ-
τασε μετὰ πομπῆς ἀγνώστου πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν
τοὺς γάμους ἐξ ἐγγόνων· ὑπεδέξατο δὲ ὡς κυριάρχης
τῆς Ἀσίας τοὺς πρέσβεις, τοὺς ἐλθόντας ἵνα συγχα-
ρῶσιν αὐτῷ, κομίζοντας ἐννεαπλᾶ δῶρα, ἐν οἷς ἦσαν
καμπυλοπαρδάλεις, στρουθοκάμηλοι καὶ ἄλλα σπάνια ζῶα.
Ἐννεάκις οἱ μνηστῆρες μετεξεδύθησαν καὶ μετέλλαξαν
κόσμον, καθ' ἑκάστην δὲ νέαν ἀλλαγὴν προσεκύουν πρὸ
τοῦ θρόνου, ἐννεάκις θίγοντες τὸ ἔδαφος διὰ τοῦ μετώπου,
ἐνῷ ἐπὶ τῶν κεφαλῶν αὐτῶν ἐπέχεον πολυτίμους λίθους,
δι' ὧν τὸ ἔδαφος ἐκαλύπτετο. Μετὰ τὴν ἐορτὴν ταύτην ὁ
Τιμούρ, ἐκστρατεύσας πρὸς ἄλωσιν τῆς Σινικῆς, ἐτελεύ- τῇ 19
τισε καθ' ὁδὸν ἐν Ὀτράρῳ μετὰ βασιλείαν τριάκοντα καὶ Φεβρ.
ἐξ ἐτῶν, τῷ ἐβδομηκοστῷ πρώτῳ ἔτει τῆς ἡλικίας, τριά- 1405
κοντα καὶ ἐξ υἱῶν καὶ ἐγγόνων ζώντων, καὶ ἐπτακαίδεκα
ἡγεμονίδων, ὀρηνισάντων τὸν μέγιστον δορικτήτορα, οὗ
τὰ αἰσχρὰ μνημεῖα ἦσαν ἡρημωμένα καὶ ἀνάστατοι χω-
ραι, πόλεις καπνίζουσαι καὶ πυραμίδες ἐκ κρανίων.

Ἀρχόμεθα ἐνταῦθα τῆς ἀφηγήσεως τῶν κατὰ τὴν με-
σοβασιλείαν συμβάντων, ἀμέσως ἀπὸ τῆς μάχης τῆς
Ἀγκύρας, ὡς αἱ ὀθωμανικαὶ ἱστορικαὶ πηγαί, ἀπὸ τῶν
πρώτων ἀνδραγαθημάτων τοῦ νεωτάτου υἱοῦ τοῦ Βαγια-
ζήτ Μωάμεθ. Αἱ πράξεις τούτου οὐ μόνον ἔμειναν ἄγνω-
στοι τοῖς Βυζαντινοῖς ἱστοριογράφοις, ἀλλὰ μάλιστα με-
τέβαλον παραδοξότατα τὸ ἐπώνυμον τοῦ Κιουρεστζή Τζε-
λεπή (τοῦ νέου ἡγεμόνος παλαισοῦ), ὃ ἔλαβεν ἐκ τῆς περὶ

τὴν πάλιν ἐπιτηδειότητος, εἰς τὸ τοῦ Κυριστζὶ τζελεπῆ. Οὕτω δὲ ἐκ τῆς ἀγνοίας τῆς τουρκικῆς γλώσσης μετεβλήθη εἰς τοξοποιὸν ἢ χορδοποιὸν (IZ) (1).

Ὅτε μετὰ τὴν ἦταν τῆς Ἀγκύρας ὁ πρεσβύτερος τῶν υἱῶν τοῦ σουλτάνου Ἐμίρ Σουλεϊμάν ἔφυγε πρὸς τὴν παραλίαν μετὰ τοῦ βεζύρου Ἀλῆ Πασᾶ, τοῦ σούβαση Ἀινὲ βέγη καὶ τοῦ Χατὺν (II), ἀγὰ τῶν γενιτσάρων, ὁ Βαγιαζήτ Πασᾶς ἐξήρπασεν ἀπὸ τῆς μάχης τὸν ἐνδεκαετῆ Μωάμεθ τὸν παλαιστὴν καὶ ἀπήγαγεν αὐτὸν εἰς τὰ ὄρη· εἴτα δὲ μετὰ τούτου ἤνοιξε δίοδον διὰ τῶν Τατάρων καὶ εἴτα διὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Καρὰ Ἰαχγιά (2), τουτέστι Μέλανος Ἰωάννου, τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Ἰσφενδιάρ, ὅστις ἀπεπειράθη ἵνα κλείσῃ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ παρὰ τὴν Τασίαν (τὴν ἀρχαίαν Δοκίαν) καὶ παρὰ τὸ Βόλι ('Αδριανούπολιν), καὶ ἐπορεύθη εἰς Τοκάτ (τὴν ἀρχαίαν Εὐδοκίαν) καὶ Ἀμάσειαν. Τὸ πρῶτον τοῦτο καὶ τὰ ἐφεξῆς ὀκτὼ ἀνδραγαθήματα, σύμπαντα ἐν ἐνὶ ἔτει διαπραχθέντα ἀπὸ τῆς μάχης τῆς Ἀγκύρας μέχρι τοῦ ἐν Ἀκσεχέρ θανάτου τοῦ Βαγιαζήτ, καὶ ἐπίσης ἐξυμνηθέντα ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἱστοριογράφων, ὡς τὰ ἐπτὰ περιώνυμα θαυμάσια ἔργα τῆς περσικῆς Κυκλικῆς Τραπεζίης (3), ἃ διηγεῖται ἡ Σιαχναμέ, ὡς καὶ ἡ συνετὴ πρὸς τὸν Τιμούρ συμπεριφορὰ ἀποδοτέα οὐχί, ὡς ἐν ταῖς ὀθωμανικαῖς ἱστορίαις συμβαίνει, τῇ ἀνδρίᾳ καὶ φρονήσει τοῦ ἐνδεκαετοῦς ἡγεμόνος, ἀλλὰ τῇ ἀνδρίᾳ τοῦ στρατη-

(1) Φραντζῆς, Κεφ. ΚΘ'. Χαλκοκανδύλης, Δ', 95.

(2) Πολλοὶ ἱστοριογράφοι ἁμαρτάνουσι καλοῦντες αὐτὸν Καρὰ - Ἰσᾶν ('Ιησοῦν Μέλανον)· διότι ὁ Καρὰ Ἰσᾶς ἦν υἱὸς τοῦ Ἰσφενδιάρ.

(3) Ἐφτ Χουάν, ἅτοι ἐπτὰ τράπεζαι. Ὅρ. ἱστορίαν τῆς περσικῆς ῥητορικῆς, σ. 59.

γού αὐτοῦ Βαγιαζήτ Πασᾶ, καὶ τῇ συνέσει τοῦ αὐλικοῦ αὐτοῦ Σοφῇ Βαγιαζήτ, τῶν ὁδηγούντων αὐτόν.

Τὸ δεύτερον ἀνδραγάθημα ἦν τὸ κατὰ τοῦ Καραδεβλετσάχ, ὃν ὁ Τιμούρ κατέστησεν ἄρχοντα τῆς χώρας ἐκείνης, καὶ ὅστις μετὰ χιλίων ἀνδρῶν ἀντιστάς πρὸς τοὺς Ὀθωμανοὺς ἐν Καστάλ (¹), ἠττήθη καὶ ἀπώλετο ὑπὸ βέλους τοῦ Μωάμεθ.

Ὁ Κοβᾶδ Ὁγλοῦ, ἐφορμήσας ἐν ὀνόματι τοῦ Τιμούρ πρὸς τὴν Νεοκαισάρειαν, ἐστὶν ὁ τρίτος, ὁ καταμαθὼν τὴν ἀνδρίαν τοῦ Μωάμεθ καὶ τῶν πιστῶν αὐτῷ, ἀναγκασθεὶς ἔν' ἀποχωρήσῃ εἰς τὸ φρούριον Τασχάνογλου (²), ἐν ᾧ οἱ Ὀθωμανοὶ κατελάμβανον τὸ φρούριον Φιλενλέκ (³).

Μόλις ἡσυχάσαντος τοῦ Μωάμεθ ἐν Τοκάτ, δισμύριοι Τουρκομάνοι, ἡγουμένου τοῦ Ἰνάλογλου εἰσέβαλον εἰς τὴν πεδιάδα Κάζοβαν (πεδιάδα χηνῶν) (ΙΘ). Οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι βεβαιοῦσιν, ὅτι ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ, καθ' ἣν κατετροπώθησαν οἱ Τουρκομάνοι, οἱ Ὀθωμανοὶ ἔσχον μόνον δύο τραυματίας, ὅπερ ἐστὶ τὸ τέταρτον ἀνδραγάθημα τοῦ Μωάμεθ· διότι ἦσαν πάντες θωρακοφόροι, οἱ δὲ Τουρκομάνοι ἄνευ θωράκων.

Ὡσαύτως διὰ τοῦ πέμπτου ἀνδραγαθήματος οἱ Τουρκομάνοι, πολιορκοῦντες τὴν πόλιν Καραϊσάρ, ἡγουμένου τοῦ Γχιόζλέρ, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, καὶ διὰ τοῦ ἔκτου ἀνδραγαθήματος ὁ Τουρκομάνος Κιοπέκ (κύων) ἐξεδιώχθη τῆς πεδιάδος Καζαβάδ.

(¹) Παρὰ μὲν Βραττούτῃ, Καλγάλα, παρὰ δὲ Λεβενκλάου, ἱστορία τῶν Μουσουλμάνων, σ. 229, Κέρδη.

(²) Παρὰ Βραττεύτῃ, σ. 244, Τασκιάνεν, παρὰ δὲ τῷ Λεβενκλάου, σ. 232, Τασάνκαγλι, ὡς ὄνομα ἀνδρὸς καὶ οὐχὶ φρουρίου.

(³) Παρὰ Βραττούτῃ, σ. 244, Φιλεμδέκ, παρὰ δὲ Λεβενκλάου, σ. 232, Φελέκ.

Ἡ ἀξιολογώτατη τῶν ἀνωτέρω ἐξ ἐκστρατειῶν ἦν ἡ ἐβδόμη, ἡ ἐπὶ τὸν ἀρχιληστήν Μεζίδ, ὃς ἀρχὼν τῆς Σεβαστείας ἐνεκαρτέρησεν ἐν τῷ τεμένει τοῦ σουλτάνου κατὰ τοῦ Βαγιαζήτ Πασᾶ στρατηγοῦ τοῦ Μωάμεθ, ἡ ἀξιολογώτατη, διότι ὁ Μεζίδ, παραδοθεὶς ἐπὶ ἐπικίεσι συνθήκαις, κατετάχθη ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Μωάμεθ, ἐν τῷ ἐξῆς ὧν ἐκ τῶν ἀρίστων στρατηγῶν αὐτοῦ· ἐστὶ δὲ λίαν γνωστὸς καὶ ἐν τῇ Οὐγγρικῇ ἱστορίᾳ ἐπὶ ταῖς νίκαις καὶ ἐπὶ τῇ τελευταίᾳ ἡττῇ.

Ὁ Τιμούρ παρεκελεύσατο τὸν Μωάμεθ ἐλθεῖν εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ· οὗτος δὲ προσεποιόθη, ὅτι ἐνδίδει τῇ προσκλήσει. Ὅτε ὁμῶς διαβάς τὴν Ἀμάσειαν εὔρε τὸ δεύτερον τὸν μέλανα Ἰσᾶν, υἱὸν τοῦ Ἰσφενδιάρ, θέλοντα ἤδη ἀποκλεῖσαι αὐτὸν τῆς ὁδοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ δεύτερον ἡττηθέντα, ἐκτίσατο τὸν ὄγχεον στέφανον τῆς νίκης, ὡς καὶ τὸν ἔννατον κατὰ τοῦ Τατάρου Σαουτζῆ ἐν τῇ παρά τὴν Ἀδριανούπολιν (Βόλι) πεδιάδι Μουρτεζαβὰδ.

Τοσαῦτα προσκόμματα παρεμβληθέντα πρὸς τὴν πορείαν τοῦ Μωάμεθ ἀπέτρεψαν αὐτὸν τοῦ προβῆναι, καὶ προέκρινεν ἵνα ὑπακούσῃ τέλος τῇ γνώμῃ τῶν προθύμων αὐτῷ ὑπηρετῶν, καὶ, ἀντὶ τοῦ πορευθῆναι αὐτοπροσώπως εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Τιμούρ, πέμψῃ τὸν διδάσκαλον καὶ αὐλικὸν Σοφῆ Βαγιαζήτ (Κ) πρὸς ἀπολογίαν. Ἐπαγερχόμενος δὲ οὗτος μετὰ πρεσβευτοῦ τοῦ Τιμούρ ἡγγειλε τὸν θάνατον τοῦ Βαγιαζήτ.

Ἄγων ὁ Τιμούρ τὸν στρατὸν εἰς Ἀσίαν, ἐπλήρωσε τὴν τριπλῆν εὐχὴν, ἣν μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου ἐδήλωσεν αὐτῷ ὁ Βαγιαζήτ, ἡ δὲ ἀναχώρησις αὐτοῦ κατέπαυσε τὴν ἄπαυστον αἱματοχυσίαν, ἥτις ἄλλως ἐμελλεν ἐξερημώσῃν ἅπασαν τὴν μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἐξαφανίσῃν τοὺς ἐν αὐτῇ προμάχους τοῦ ἰσλάμ· ἐπανάγαγε πάλιν πέραν τοῦ

Ἰωάννου (ΚΑ) διὰ δόλου καὶ βίας τοὺς μελανὰς Τατάρους, ἤτοι μογολικὴν ἀποικίαν, ἐγκατασταθεῖσαν ἐν τῇ Μικρῇ Ἀσίᾳ ἀπὸ τῆς πρώτης εἰσβολῆς τῶν λαῶν τούτων, καταλιπὼν τὴν δεσποτείαν τοῦ Ῥούμ τοῖς υἱοῖς τοῦ Βαγιαζήτ, ἀλλ' ὅμως μεμερισμένην. Ἐκ τούτου ὁ Μωάμεθ διὰ τῶν συμβουλῶν τοῦ Σοφῆ Βαγιαζήτ καὶ τῶν ἀνδραγαθημάτων τοῦ Βαγιαζήτ Πασᾶ ἐκρατύνετο καθ' ἑκάστην ἐν ταῖς περὶ τὴν Ἀμάσειαν καὶ Τοκάτ ὀρειναῖς χώραις. Ὁ Σουλεϊμάν, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τὸν βεζύρην Ἀλῆ Πασᾶν, τὸν σούβασην Ἀϊνὲ Βέγην, τὸν ἀγᾶν τῶν γενιτσάρων Χασᾶν καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Κασίμ, ἀπῆλθε διὰ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Εὐρώπην, ὅπου πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἀρχῆς συνωμολόγησε παραχρῆμα συμμαχίαν πρὸς τὸν Ἑλληνα αὐτοκράτορα, δούς αὐτῷ ὁμήρους τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Κασίμ (ΚΒ), ὃν οἱ Βυζαντινοὶ καλοῦσι Χαλήλ, καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ Φατιμᾶν (1), αὐτὸς δ' ἔγημε τὴν θυγατέρα τοῦ δεσπότη Θεοδώρου, ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος (2). Ὁ δὲ Ἰωάννης μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἀγκύρας ἐφυγεν εἰς τὰ περίξ τῆς Προύσης, ὅπου ἔμεινε κεκρυμμένος ἐπὶ ἔτος, ἕως μικρὸν πρὸ τῆς τελευτῆς τοῦ Βαγιαζήτ ἢ εὐθὺς μετ' αὐτήν, τῇ βοήθειᾳ τοῦ βεγλέρβεγη Τιμουρτάς, ἀπαλλαγέντος ἢ ἀποδράντος τῆς αἰχμαλωσίας, ἀνέβη ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς Προύσης. Εἶτα μιμούμενος τὸν Σουλεϊμάν συνωμολόγησε συμμαχίαν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, ἔγημε δὲ ὡσαύτως καὶ ἐπιφανῆ ἑλληνίδα, θυγατέρα τοῦ Ἰωάννου Τουντερῆ (3). Τελευταῖον ὁ ἔκτος ἀδελφὸς Μουσᾶς, ὁ μετατχῶν τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ πατρὸς, παρεδόθη πρὸς

(1) Ὁ Δούκας καλεῖ ταύτην Φατμακᾶτον (Φατμάκκατον), III', σ. 79.

(2) Φραντζῆς, Κεφ. ΚΗ', σ. 20.

(3) Χαλκοκογδόγλης, Δ', 55.

φυλακὴν, ἀναχωροῦντος τοῦ Τιμοῦρ, τῷ ἡγεμόνι τοῦ Κερτ-
μιάν, κατασταθέντι αὐτονόμῳ ἐν Κοτταίῳ καὶ λαβόντι τὴν
λάρνακα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Βαγιαζήτ.

Οὕτω τὸ ὀθωμανικὸν κράτος ἦν τριχῇ διηρημένον μετα-
ξὺ τοῦ Σουλεϊμάν, βασιλεύοντος ἐν Ἀδριανουπόλει, τοῦ
Ἰσᾶ ἐν Προύσῃ καὶ τοῦ Μωάμεθ ἐν Ἀμασειᾷ. Ὅτε δ' οὗ-
τος μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ Βαγιαζήτ ἐξεστράτευσεν ἐπὶ
τὴν Προῦσαν καὶ ἐπὶ τὸν ἀδελφὸν Ἰσᾶν, εὗρεν ἀντίστασιν
τὸ πρῶτον ἐν τῷ γενῶ τοῦ Ὀρμηνίου κατὰ τὸ μέρος, ὅπου
ἄλλοτε ὁ ἀνεψιὸς τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς δυναστείας Ὀσμᾶν ἔπασσε
μαχόμενος πρὸς τὸν κύριον τῶν Ἀγγελοκώμων. Ὁ Ἰα-
κούβ, υἱὸς τοῦ Φιρούζ Πασᾶ, ὁ ἀντιστάς ἐν Ἀγκύρᾳ πρὸς
τὸν Τιμοῦρ, ἄρχων τοῦ στρατοῦ τοῦ Μωάμεθ κατὰ τοῦ
βεγλέρβεγῃ Τιμουρτάς, στρατηγοῦ τοῦ Ἰσᾶ, ἐνίκησεν αὐ-
τὸν καὶ προῦχώρησε μέχρι τοῦ Βαλικεσίρ, ὅπου ὁ σοῦβασης
Ἀινέ Βέγης συνετάχθη τῷ Μωάμεθ. Τῇ προτροπῇ δὲ αὐτοῦ
ὁ Μωάμεθ ἐπέστειλε πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ἰσᾶν περὶ διανο-
μῆς τῆς Ἀσίας οὕτως, ὥστε τὸν μὲν Μωάμεθ ἄρχειν
τῶν πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἄρκτον τῆς Προύσης ἐπαρχιῶν,
τοῦ Τοκάτ, Ἀμασειᾶς καὶ Σεβαστείας, τὸν δὲν Ἰσᾶν τῶν
πρὸς μεσημβρίαν καὶ δυσμᾶς, τοῦ Καρασῆ, Σαρουχᾶν καὶ
Ἀϊδίν (1). Τῆς προτάσεως ἀπορρίφθεισης, ἐγένετο ἐν Λο-
παδίῳ παρὰ τὴν Ἀπολλωνιάτιδα λίμνην συμπλοκὴ, καθ' ἣν
ὁ Τιμουρτάς τραπεῖς εἰς φυγὴν ἐφρονέυθη ὑπὸ τινος τῶν
ιδίῶν ὑπηρετῶν. Ὁ Μωάμεθ ἐπεμψε τὴν κεφαλὴν τοῦ
στρατηγοῦ τούτου πρὸς τὸν ἀδελφὸν Σουλεϊμάν ὡς τρώ-
παιον, ὁ δὲ Ἰσᾶς ἔφυγεν εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ τοῦ
Δρεπάνου (Γαλόβας). Κύριος τῆς Προύσης καὶ τῆς Νι-

(1) Σααδεδδὴν ἐν Βρακτούτῃ, σ. 273.

καίας ὁ Μωάμεθ, ἐζήτησε διὰ πρεσβείας παρὰ τοῦ ἡγεμό-
 νος τοῦ Κερμιάν τὴν πειράδοσιν τοῦ Μουσαῖ καὶ τὸν νεκρὸν
 τοῦ πατρὸς, ὁ δὲ ἡγεμὼν τοῦ Κερμιάν εὐηρέτησεν ἀμελ-
 λητὶ πρὸς αὐτόν, ὅς τις τῆς μὲν ζωῆς τοῦ Μουσαῖ ἐφείσα-
 το, τὰ δὲ λείψανα τοῦ πατρὸς κατέθηκεν ἐν τῷ ὑπὸ τούτου
 ἐν Προύση παρὰ τὸν χεῖμαρρον Ἀκτ'αγλάν ἐπὶ ἐρήμου
 χώρας γραφικῶς ἀνεγερθέντι τεμένει. Ὁ Μωάμεθ ἐπανῆλ-
 θεν εἰς Ἀράσειαν καὶ Τοκάτ, ὁ δὲ Ἰσαῖς ἐπορεύθη ἐκ Κων-
 σταντινουπόλεως εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅπου λαβὼν ἐπικου-
 ρίαν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ Σουλεϊμάν, ἐπανῆλθεν εἰς Ἀσίαν
 καὶ ὠχυρώθη κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν Καρασῇ, εἶτα δὲ προσ-
 ποιούμενος εἰρήνην καὶ φιλίαν πρὸς τὸν Μωάμεθ ἐπέδρα-
 μεν ἐπὶ τὴν Καραμανίαν αἰφνης ὁμῶς ἐφάνη πρὸ τῆς
 Προύσης μετὰ στρατοῦ μυρίων ἀνδρῶν, καὶ ὅτε οἱ κάτοι-
 κοι ἀπεκώλυσαν αὐτόν τοῦ εἰσελθεῖν εἰς αὐτήν, τὸ δὲ δεύ-
 τερον ὁ Μωάμεθ ἐνίκησεν αὐτόν, κατέφυγε πρὸς τὸν Ἰσ-
 φενδιάρ Βέγην, κυριάρχην τῆς Καστεμόνης· τῇ βοηθείᾳ
 δὲ τούτου ὁ Ἰσαῖς ἐφάνη ἐξ ἀπροσδοκίτου τὸ τρίτον ἐν
 τῷ πεδίῳ κατὰ τοῦ Μωάμεθ πρὸ τῆς Ἀγκύρας, πολιορ-
 κῶν τὸ φρούριον Σελασέλ. Ὁ Μωάμεθ μετὰ τρισχιλίων
 μόνον ἀνδρῶν ἀπέκρουσεν αὐτόν· καὶ ὁ μὲν Ἰσφενδιάρ ἔ-
 φυγεν εἰς Καστεμόνην πρὸς τὴν παραλίαν τοῦ Πόντου, ὁ
 δὲ Ἰσαῖς εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Ἰωνίου πελάγους πρὸς τὴν
 Σμύρνην. Ὁ κυριάρχης τῆς Καραμανίας συνεχάρη τῷ
 Μωάμεθ, ὥς καὶ ὁ ἡγεμὼν τῆς δυναστείας Σουκάδρ, δούς
 αὐτῷ καὶ τὴν θυγατέρα εἰς γυναῖκα. Ἀλλ' ὁ Ἰσαῖς συνε-
 μάχησε πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τοῦ Αἰδίν, Σαρουχάν, Τεκὲ
 καὶ Μεντεσέ, οἱ ἀποβληθέντες πάντες ἀπὸ τῶν ἐπι-
 κρατειῶν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Βαγιαζήτ, ἀποκατεστάλησαν ἐν
 αὐταῖς ὑπὸ τοῦ Τιμούρ· τὰ συμμαχικά δὲ ταῦτα στρατεύ-
 ματα, συγκεῖμενα ἐξ εἰκοσακισχιλίων σχεδὸν ἀνδρῶν, ἔξε-

στράτευσαν ἐπὶ τὸν Μωάμεθ, ὃς τις, καὶ περ ἔχων τὰς ἡμισείας δυνάμεις, διέρρηξε τὴν δύναμιν τῶν συμμάχων καὶ ὑπέταξεν ἔπειτα καθ' ἕκαστον αὐτούς. Ὁ Χιζρσάχ, κυρίαρχος τοῦ Σαρουχάν, συλληφθεὶς αἰφνιδίως ἐν τῷ λουτρῷ, ἠτήσατο μόνον πρὸ τοῦ θανάτου ἀντὶ πάσης ἄλλης χάριτος, ἵνα ταφῇ ἐν Μαγνησίᾳ παρὰ τοῖς προγόνοις αὐτοῦ, μὴ καταστραφῶσι δὲ τὰ ὑπ' αὐτοῦ καὶ αὐτῶν ἀνεγερθέντα τεμένη, νοσοκομεῖα καὶ σχολεῖα. Λαβὼν ὑπόσχεσιν μετήλλαξεν ἡδέως τὸν βίον. Ὁ Ἰακούβ Βέγης, κυρίαρχος τοῦ Κερμιάν, παρέδωκεν αὐτῷ τὰς κλεῖς τῶν φρουρίων· ὁ δὲ Ἰσᾶς, φυγὼν εἰς Καραμανίαν, ἐγένετο ἀφανὴς (ΚΓ), ὡς ἄλλοτε ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μουσταφᾶς ἐκ τῆς μάχης τῆς Ἀγκύρας.

Μετά τὸν ἀφανισμόν τοῦ Ἰσᾶ, ἕτερος ἰσχυρότερος ἀντίπαλος τῆς ἀρχῆς παρέστη, ὁ Σουλεϊμάν, ὃς τέως ἐθεᾶτο μόνον ἀπὸ τῆς πρωτεύουσας αὐτοῦ Ἀδριανουπόλεως ὡς εἰρηνικὸς θεατὴς τὸν ἐν Ἀσίᾳ ἀδελφικὸν πόλεμον. Ὁ αὐτοκράτωρ Μανουήλ, ὁ ἐπὶ δέκα ἔτη ἀποδημῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατέλαβεν αὖθις τὸν θρόνον εὐθὺς μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ Βαγιαζήτ· ἀναδείξας δὲ τὸν ἀνεψιὸν Ἰωάννην ἄρχοντα πάσης Θεσσαλίας, ὃς ἐπὶ τῶν δέκα τούτων ἐτῶν διεῖπε τὴν ἀρχὴν ὡς ἐπίτροπος τοῦ Βαγιαζήτ, συνωμολόγησε μετὰ ταῦτα συμμαχίαν πρὸς τὸν Σουλεϊμάν, ἐκδούς αὐτῷ καὶ τὴν ἀνεψίαν εἰς γυναικα. Διὸ ὁ σουλτάνος ἀπέδωκε τῷ βασιλεῖ οὐ μόνον τὴν Θεσσαλονίκην καὶ πάσας τὰς πόλεις μέχρι τοῦ Στρυμόνος, ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς παρὰ τὸν Εὐξείνιον πόλεις ἀπὸ Πανίδου μέχρι Βάρνης (1), ἐν ᾧ αὐτὸς ἐν Ἀδριανουπόλει

(1) Δούκας, ΙΗ', σ. 43.

ἐνετρώφα ταῖς ἡδοναῖς τοῦ λουτροῦ καὶ τοῦ οἴνου. Ἐκ τῆς μακαρίας ταύτης ἀπραξίας ἐξήγειραν αὐτὸν οὐ μόνον αἱ κατὰ τοῦ Ἰσα νίκαι τοῦ Μωάμεθ, ἀλλὰ καὶ ἡ προδοσία τοῦ Τζουνεῖδ, κυβερνήτου τῆς Σμύρνης, ὅπως περαιωθῇ ἀπὸ Εὐρώπης εἰς Ἀσίαν.

Ὁ υἱὸς τοῦ Καρασούβαση, ἦτοι τοῦ διοικητοῦ τῆς πόλεως, καταστάς ὑπὸ τοῦ Βαγιαζήτ ἄρχων τοῦ Ἀἰδίν μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τοῦ ἡγεμόνος τῆς χώρας ταύτης, ἐκήρυξε πόλεμον πρὸς τὸν ἐν Ἐφέσῳ ἐδρεύοντα ἡγεμόνα τοῦ Ἀἰδίν, ὃν ὁ Τιμοῦρ κατέστησεν αὐθις ἐν τῇ ἀρχῇ, καὶ καταλαβὼν τὴν πόλιν ταύτην ἐπεκαλέσατο τὸν Σουλεϊμάν, λέγων, ὡς ὑπὲρ αὐτοῦ κατεκτᾶτο τὴν χώραν. Ὁ ἡγεμὼν τοῦ Ἀἰδίν Οὐμοῦρ κατέφυγε πρὸς τὸν θεῖον αὐτοῦ Ἐλίαν Βέγην, κυριάρχην τοῦ Μεντεσέ· λαβὼν δὲ παρ' αὐτοῦ ἐπικουρίαν ἐξακισχιλίων ἀνδρῶν ⁽¹⁾, κατέλαβε τὴν Ἐφεσον, ἣν ὁ Καρασούβασης, πατὴρ τοῦ Τζουνεῖδ, κατεῖχε μόνον μετὰ τρισχιλίων ἀνδρῶν, ἠχμαλώτευσεν δὲ καὶ αὐτὸν τοῦτον, πρὶν ἢ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Τζουνεῖδ δράμῃ ἐκ Σμύρνης πρὸς ἐπικουρίαν. Ἀλλ' οὗτος ἀπελευθερώσας τὸν πατέρα, ἐγκλειστον ἐν τῷ παραλίῳ φρουρίῳ Μαμάλου, προέβη εἰς Ἐφεσον, ὅπου ἦλθεν εἰς συμβάσεις πρὸς τὸν Οὐμοῦρ, ὃς, ἐκδοὺς αὐτῷ τὴν θυγατέρα εἰς γυναῖκα, κατέστησεν στρατάρχην. Μετὰ μικρὸν, τελευτήσαντος τοῦ Οὐμοῦρ, ὁ Τζουνεῖδ ἐγένετο ἤδη κυριάρχης παντὸς τοῦ Ἀἰδίν, ἦτοι πασῶν τῶν πόλεων τῶν πρὸς τὸν Μαϊάνδρον, τῆς Φιλαδελφείας καὶ τῶν Σάρδεων, καὶ πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ Νυμφαίου καὶ Ἐρμου ποταμοῦ ⁽²⁾. Οὐχ ὑπομένων ἐπὶ πλέον ὁ Σουλεϊμάν τὰς νίκας τοῦ Μωάμεθ καὶ

(1) Δούκας, 4H', σ. 44.

(2) Αὐτόθι.

τὴν προδοσίαν τοῦ Τζουνεῖδ, προέβη ἀμελλητί εἰς Προῦσαν, ἣτις ἠνέωξεν αὐτῷ ἐκουσίως τὰς πύλας· ὁ δὲ Τζουνεῖδ ἐπορεύθη ὡς τάχιστα πρὸς τὸν ἐν Ἰκονίῳ κυριάρχην τῆς Καραμανίας καὶ πρὸς τὸν ἐν Κοτυαίῳ κυριάρχην τοῦ Κερμιαν, πρὸς οὓς συνεμάχησε κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν. Καὶ ἡ μὲν Καραμανία ἐχορήγησε τρισμυρίους ἄνδρας, τὸ δὲ Κερμιαν μυρίους, πρὸς οὓς ἠνώθη ὁ Τζουνεῖδ μετὰ δεκαπενταχισχιλίων ἰδίων. Ὁ Σουλεϊμάν ἐξετάσας τὸν ἴδιον στρατὸν, συγκείμενον ἐξ εἴκοσι καὶ πέντε χιλιάδων ἀνδρῶν ἐν Λοπαδίῳ, ἦλθε μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ παρὰ τὴν Πέργαμον πεδῖον τοῦ Μαινομένου διὰ Σμύρνης καὶ κατεσκήνωσεν ἐν τόπῳ λεγομένῳ Μεταυλίῳ, ἐξ ὥρας ἀπέχοντι τῆς Ἐφέσου. Ἐν τούτοις ὁ Τζουνεῖδ ἔμαθε κρυφίως, ὅτι οἱ ἡγεμόνες τῆς Καραμανίας καὶ τοῦ Κερμιαν ὁμοноήσαντες ἐβουλεύοντο παραδοῦναι αὐτὸν τῷ Σουλεϊμάν (1). Τῇ αὐτῇ ἐτι νυκτί, φυγὼν ἐκ τῆς Ἐφέσου καὶ βρόγχον ἐνθεις τῷ τραχήλῳ, ἦλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Σουλεϊμάν κλαίων καὶ λέγων, ὅτι ἤμαρτε καὶ ἦται χάρις (2). Οἱ ἡγεμόνες τῆς Καραμανίας καὶ τοῦ Κερμιαν, εὐρόντες ἔργμον τὴν σκηνὴν τοῦ Τζουνεῖδ, ἦραν τῇ πρωΐᾳ τὸ στρατόπεδον ἐν ταραχῇ καὶ ἐπορεύθησαν ὡς τάχιστα, ὅπως καταλάβωσι τὰ στενὰ τοῦ Μαιάνδρου. Μετὰ ταῦτα ὁ Σουλεϊμάν ἐκέλευσε τὸν στρατὸν ἵνα προχωρήσῃ διὰ τῆς πρὸς τὸ Γαλλήσιον ὁδὸς κειμένης γεφύρας καὶ εἰσῆλθεν εἰς Ἐφεσον ὡς νικητῆς, ὅπου διέμεινε μετὰ τοῦ Τζουνεῖδ παραδοθείς τῇ τρυφῇ καὶ κραιπάλῃ (3).

Ἐν τούτοις ὁ στρατὸς τοῦ Σουλεϊμάν, οὗ ἡγεῖτο ὁ βασιλεὺς, ἐπὶ τῇ πόλει τῆς Ἐφέσου ἐπέβη.

(1) Δούκας, III', σ. 14.

(2) Αὐτόθι.

(3) Αὐτόθι.

ζύρης Ἀλῆ Πασᾶς, χωρήσας πρὸς τὴν Ἀγκυραν, ἐπα-
 λίσθησε τὸ φρούριον Σελασέλ, ἐν ᾧ ἐνεκαρτέρει ὁ Ἰακούβ
 Βέγης, υἱὸς τοῦ Φιρούζ Πισᾶ. Ὁ Μωάμεθ, ταραχθεὶς με-
 γάλως ἐκ τῆς ἀπιστίας τοῦ Τουγουράν Βέγη, ἀπέστειλε
 πρὸς τὸν Ἰακούβ ἀγγελιαφόρον, ἐνθαῤῥύνων αὐτὸν εἰς ἐγ-
 καρτέρησιν καὶ ὑποσχόμενος ταχεῖαν ἐπικουρίαν. Ἀλλὰ
 τὴν ἐπιστολὴν ταύτην μετολαβήσας ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἔγρα-
 φεν ἐν ἀντιθέτῳ ἐννοίᾳ ἑτέραν, δι' ἧς ὁ Μωάμεθ ἐνετέλλετο
 αὐτῷ ἵνα παραδῷ τὸ φρούριον, ὅπερ οὐκέτι ἡδύνατο λυτρω-
 θῆναι. Οὕτως ἐπεπτώκει ἡ Ἀγκυρα, ὅτε προσῆλθεν ὁ Μωά-
 μεθ μετ' ἐπικουρίας, ὅς ὁμῶς ἐξηκολούθησε τὴν ἐπὶ Προῦ-
 σαν πορείαν, ὅπου ὁ Σουλεϊμάν, ὡς πρότερον ἐν Ἐφέσῳ,
 κατέτριβε τὸν χρόνον ἐν λουτροῖς καὶ συμποσίοις. Ἐν τῷ
 λουτρῷ δ' ὡν ἔμαθε παρὰ τοῦ σούβαση Σουλεϊμάν, τοῦ
 ἡγουμένου τῆς παρὰ τὸν Σαγγάριον ἐμπροσθοφυλακῆς
 τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, ὅτι ὁ Μωάμεθ ἦν ἐν τῷ διαβῆναι τὸν
 ποταμόν. Ὁ Σουλεϊμάν παρεσκευάζετο ἐπανελθεῖν εἰς Εὐ-
 ρώπην, ἀλλ' ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἀντέστη καρτερῶς πρὸς τὴν
 ἄνδρον ταύτην βουλήν, ὥστε ἐπικρατῆσαι τὴν γνώμην αὐ-
 τοῦ, ἵνα πορευθῶσιν εἰς Γενισέρ καὶ ἐκεῖ ἀντισταθῶσι πρὸς
 τὸν ἐχθρὸν παρὰ τὸ στενὸν τοῦ Καφίρβιναρί. Ὁ Ἀλῆ Πα-
 σᾶς, ἐξίσου πανούργος τε καὶ ἀνδρεῖος, ἐβουλεύθη νέον τι
 στρατήγημα· ἔγραψε πρὸς τὸν Μωάμεθ ἐπιστολὴν
 πλήρη διαβεβαιώσεων τῆς πρὸς αὐτὸν προθυμίας, καὶ εἰς
 ἀπόδειξιν ἀπεκάλυπτεν αὐτῷ συγχρόνως συνωμοσίαν ἐν
 τῷ στρατῷ τοῦ Μωάμεθ, δι' ἧς ὑπισχνοῦντο οἱ πιστότα-
 τοι καὶ ἀνδρειότατοι αὐτοῦ, ὅπως συνταχθῶσι τῷ Σουλεϊ-
 μάν. Καὶ κατ' ἀρχάς μὲν ὁ Μωάμεθ κατεφρόνησε τῆς
 ἀγγελίας ταύτης, ὡς μηχανήματος τοῦ ἐχθροῦ· ὅτε ὁμῶς
 μετ' οὐ πολὺ ὁ οἰνοχόος αὐτοῦ Ἑλίας ὑποτόμωσεν ἀλη-
 θῶς ἀπ' αὐτοῦ πρὸς τὸν Σουλεϊμάν, ἐβουλεύθη μετὰ τοῦ

πιστοτάτου συμβούλου καὶ ἀνδρειοτάτου στρατηγοῦ Βα-
 γιαζήτ Πασᾶ, καὶ τῇ συμβουλῇ αὐτοῦ ἀνεχώρησεν αὐθις
 εἰς Τοκάτ καὶ Ἀμάσειαν. Ἐν τούτοις ὁ Σουλεϊμάν ἐπο-
 ρεύθη ἐπὶ τὸ Σιβριγισάρ, ἅτε δὴ μαθὼν, ὅτι ἡ τοῦ φρου-
 ρίου παράδοσις ἔσται εὐχερής. Ἐν ᾧ δὲ κατεσκήνου με-
 τ' ὀλίγου στρατοῦ πρὸ τῶν τειχῶν, ὁ ἡγεμὼν τῆς Καρα-
 μανίας, κρίνων εὐθετον τὸν καιρὸν, ἔσπευσε μετὰ τῆς δυ-
 νάμεως αὐτοῦ ἵνα προσβάλλῃ τῷ Σουλεϊμάν· ὁ δὲ ἐπεμψεν
 ἐπ' αὐτὸν τὸν Ἑβρενὸν, ὅστις κατεδίωξεν αὐτὸν πέραν τοῦ
 Ἀκσεράϊ. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Καραμανίας, στενοχωρηθεὶς
 ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Σουλεϊμάν, συνείδε τὴν ἀνάγκ-
 ην ἵνα συμμαχήσῃ πρὸς τὸν Μωάμεθ, ὄντα τότε ἐν τῇ
 4406 χώρᾳ τοῦ Κιρσεχέρ. Διὸ ἐν τῷ φρουρίῳ Τζεμαλέ συνελ-
 θὼν αὐτῷ συνωμολόγησε συνθήκην συμμαχίας καὶ φιλίας
 κατὰ τοῦ Σουλεϊμάν (1). Ταραχθεὶς ἐκ τῆς συμμαχίας
 ταύτης ὁ Ἑβρενὸς ἀπεχώρησεν εἰς Ἀγκυραν, ὁ δὲ Μωά-
 μεθ παρεδέχθη τὴν πρότασιν τοῦ ἀδελφοῦ Μουσᾶ, ὅπως
 περαιωθῇ εἰς Εὐρώπην καὶ πολεμήσῃ πρὸς τὸν Σουλεϊ-
 μάν ἐν τῇ χώρᾳ αὐτοῦ. Ὅθεν ὁ Μουσᾶς ἀπῆλθε πρὸς
 τὸν Ἰσφενδιάρ, ἀλλὰ τυχὼν κατ' ἀρχάς παρὰ τούτῳ
 φιλόφρονος μόνον ὑποδοχῆς ἄνευ πραγματικῆς ὑποσφι-
 ξεως, ἐπανῆλθεν εἰς Καραμανίαν. Μόλις δὲ, ὅτε ὁ Ἰσφενδιάρ
 προετράπη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας, ἵνα ἀναδείξῃ
 ἐν Εὐρώπῃ τὸν Μουσᾶν ἀρχηγὸν τῶν δυσμενῶς ἐχόντων
 πρὸς τὸν Σουλεϊμάν ἐθνῶν, ἐπορεύθη ὁ Μουσᾶς τὸ δεύτε-
 ρον πρὸς τὸν Ἰσφενδιάρ, εἴτα δὲ, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ
 τούτου καὶ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας, διέβη εἰς Εὐρώπην

(1) Ὁ Χαλκοκονδύλης (Δ', σ. 57) ποιεῖται μνείαν τῆς συνθήκης ταύτης
 τοῦ Μωάμεθ καὶ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Καραμανίας. Ὁρ. καὶ Φραγκτζήν, Α, 29.

ἵνα ἄρξηται τοῦ πρὸς τὸν Σουλεϊμάν πολέμου ἐν τῷ μέσῳ τῶν χωρῶν αὐτοῦ (ΚΔ).

Περαιωθεὶς ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην ὁ Σουλεϊμάν ἐδώ-
 ρήσατο πλείστα δῶρα τῷ Γενοουηναίῳ Νέγγῳ ⁽¹⁾, τῷ ὁ-
 χυρώσαντι τὴν ἀπέναντι τῆς Καλλιπόλεως Λάμψακον,
 ἄγων δὲ μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν Τζουνεῖδ' κατέστησε κυδε-
 νήτην τῶν Ἀχριδῶν ⁽²⁾. Ἡ πρώτη δὲ συμπλοκὴ μεταξὺ
 τοῦ Μουσᾶ καὶ τοῦ Σουλεϊμάν ἐγένετο παρὰ τὴν Κων-
 σταντινούπολιν ⁽³⁾, ὅπου ἐζήτησεν ἐπικουρίαν καὶ σύμ-
 πραξιν παρὰ τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ, τοῦ Ἑλλήνος αὐτοκρά-
 τορος, ἐν ᾧ ὁ Μουσᾶς ἐξεστράτευσεν μετὰ τῶν Σέρβων καὶ
 Βλάχων ἐπικεύρων, οὓς ἐχορήγησεν ὁ κράλης τῆς Σερ-
 βίας Στέφανος καὶ ὁ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας Μύρξας. Ἀλλ'
 εἰ στρατιῶται τοῦ Στεφάνου, διαφθαρέντες ὑπὸ τῶν Βυ-
 ζαντινῶν ἀποστόλων, ἠυτομόλησαν ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς μά-
 χης πρὸς τὸν ἐν Βυζαντίῳ Σουλεϊμάν, ὃς διὰ στρα-
 τηγήματός τινος ἀπεχώρησε μέχρι τῶν τάφρων τῆς πό-
 λεως· ὅτε δὲ ὁ Μουσᾶς κατεδίωκε τὰ φεύγοντα Ἀσιανὰ
 στρατεύματα, ὁ Σουλεϊμάν, ἐξελθὼν τῆς ἐνέδρας μετὰ
 πεντακοσίων λογάδων ἱππέων, κεκρυμμένων ἐν ταῖς τά-
 φροις, ὤρμησε πρὸς τὸ ἐγκαταλελειμμένον στρατόπεδον
 τοῦ ἐχθροῦ καὶ κατέλαβεν αὐτὸ ἁμαχητί.

Ὁ Μουσᾶς, ὅτε μετὰ τὴν καταδίωξιν τῶν Ἀσιανῶν
 στρατευμάτων εἶδεν ἀπολωλὸς τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ, ἐ-
 δόκει ὅτι ἀπώλετο καὶ ἔφυγε μετὰ σπουδῆς πρὸς τὸν
 ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας, μείναντα αὐτῷ πιστόν· ἐν τῇ χώ-
 ρᾳ δὲ τούτου ζητήσας εὗρεν ἐν παραβύσπῳ, ὅτε μὲν ἐν:

(1) Κατὰ τὸν Δούκαν, ΙΘ', σ. 48, Νέγγῳ.

(2) Αὐτόθι.

(3) Χαλκοκονδύλης, Δ', σ. 92.

ταῦθα, ὅτε δὲ ἐκεῖ ἀσφάλειαν (1). Ὁ Σουλεϊμάν ἀνέλαβεν εὐχερῶς τὴν κατοχὴν τῆς Ἀδριανουπόλεως ὡς αὐτεξούσιος κύριος καὶ σουλτάνος τῶν Ὀθωμανῶν· ὡμολόγησαν δὲ αὐτὸν τοιοῦτον οὐ μόνον ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, ἀλλὰ καὶ ἕτεραι ὁμοιοὶ χριστιανικαὶ δυνάμεις, ὧν τὰς χώρας ἐδήρουν τὰ στρατεύματα αὐτοῦ.

Τῇ 9
Ὁκτ.
1408

Ἐπὶ Σουλεϊμάν ὁ τουρκικὸς στρατὸς εἰσέβαλε τὸ πρῶ-
ταν εἰς Καρνιόλαν, πορθῶν καὶ ἀπάγων ἀπὸ Μετούλου
(Μετλίγγ) πολλὰ λάφυρα καὶ πολλοὺς δούλους (2). Διὰ
τοῦτο ἡ Βενετία, ἣτις ἤδη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Σμύρνης
συνωμολόγησε τὴν πρώτην τουρκικὴν συνθήκην εἰρήνης
πρὸς τὸν Οὐμούρβεγην (Μορβασάν), κυριάρχην τοῦ Σα-
ρυχάν, διεπραγματεύθη τὸ πρῶτον καὶ πρὸς τὸν Σουλεϊ-
μάν διὰ Ζήνωνος, ἀρχοντος τῆς νήσου Ἀνδρου, ὃς ἐν Βε-
νετία ἤγαγεν εἰς αἶσιον τέλος τὴν παρὰ τοῦ Βυζαντινοῦ
αὐτοκράτορος ὑπὲρ τῆς δημοκρατίας παραχώρησιν τῶν
Πατρῶν. Ἡ συνθήκη δὲ συνωμολογήθη ἐπὶ τῇ ὑπὲρ τῶν
ἐν Ἀλβανίᾳ βενετικῶν κτήσεις κατ' ἔτος ἀποτίσει φό-
ρου 1600 δουκάτων (3). Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ πρώτη μεταξὺ
Βενετῶν καὶ Ὀθωμανῶν συνομολογηθεῖσα συνθήκη.

1409

Μετὰ τὴν ἐπικύρωσιν τῶν συνθηκῶν τούτων οἱ ἐρίζον-
τες περὶ τοῦ στόματος τῆς Βοσνίας Τβάρκος καὶ Ὀστέιος
ἡμιλλῶντο πρὸς ἀλλήλους, ὅπως κατέχωσι τὴν χώραν
βοηθείᾳ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἣν μύριοι Τοῦρκοι ἐλυμαίνον-
το παρὰ τὸν ὑποσχεθέντα αὐτοῖς ἐνιαύσιον φόρον διςμυ-
ρίων δουκάτων (4).

(1) Χαλκοκονδύλης, Δ', σ. 93.

(2) Βαλδασσωρ, Βιβλ. ΙΕ', σ. 329, καὶ Βιβλ. ΙΑ', σ. 389.

(3) Λωζιέρ, Ἱστορία τῆς Βενετίας, Τόμ. Ε', σ. 308.

(4) Λούκιος, Τόμ. Ε', σ. 261, καὶ κατ' αὐτὸν, Σιμέκ, πολιτικὴ ἱστο-
ρία τοῦ βασιλείου τῆς Βοσνίας, καὶ Ρέμας, σ. 98 καὶ 100.

Ἐν τούτοις ὁ Σουλεϊμάν ἐτρύφα ἐν Ἀδριανουπόλει, ἀφροντιστῶν περὶ τῶν κρυφίων στρατολογιῶν τοῦ Μουσᾶ. Μάτην πρέσβεις τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος προέστρεπον αὐτὸν ἵνα ἐγρηγορῇ καὶ ἐνεργῇ καὶ προφυλάσσεται ἀπὸ τεχνασμάτων τοῦ ἀδελφοῦ· ἐλάλουν πρὸς κωφόν, ὅστις τῇ μὲν πρωΐᾳ καὶ τῇ ἐσπέρᾳ ἐτρύφα, τῇ δὲ νυκτὶ ἐκώμαζε, τῇ δὲ ἡμέρᾳ ἐκίθευδε. Γενομένου δὲ ποτε ἐν τῷ στρατοπέδῳ θορύβου ἐνεκεν ἐλάφου ἀποπλανηθείσης εἰς αὐτὸ, ὁ Σουλεϊμάν ἠρώτησεν, εἰ τὸ ζῶον τοῦτο ἔφερεν ἐπὶ τῶν κεράτων λαγῆγιον οἴνου, προσθεὶς ὅτι τότε ἀσμένως ἀφείλετο αὐτὸ ἀπὸ τοῦ ζώου (1). Οὕτω δὲ διὰ τῆς τρυφῆς ἡμαύρωσε τὰς λοιπὰς ἀρετὰς αὐτοῦ· διότι οὐ μόνον ἦν εἰς τὸ μάχεσθαι κράτιστος, ἀλλὰ καὶ φιλόφρων καὶ ἐπιφανὴς καὶ εὐθύς, ἐν ᾧ ὁ Μουσᾶς τούναντίον ἦν ἄγρυπνος καὶ προτεκτικὸς (ΚΕ), ἀλλὰ καὶ σκληρὸς καὶ παράφορος, καὶ ὅτε οὐ κατεδάμαζε τὴν ὀργὴν αὐτοῦ, ὥμος τε καὶ τυραννικὸς. Οὕτως, ἐν ᾧ ὁ Σουλεϊμάν ἀμεριμνῶν διῆγεν ἐν ἀσωτίαις καὶ κραιπάλαις ἐν Ἀδριανουπόλει, ὁ Μουσᾶς ἐφάνη πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως μετὰ στρατοῦ. Ὁ Μιχάλογλους ἔσπευσε πρῶτος εἰς τὸν λουτρῶνα ἀναγγελῶν τὴν πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως ἀφίξιν τῆς προπορείας τοῦ Μουσᾶ, ὁ δὲ Σουλεϊμάν ἀπεκρίνατο εἰπὼν περσικόν τινα στίχον (ΚΣ). Μετὰ ταῦτα πρὸς τὸν ἐλθόντα δεῦτερον, τὸν γηραιὸν Ἑβρενὸν, καὶ πειρώμενον ἀνεγερεῖν αὐτὸν ἐκ τῆς ληθαργίας, εἶπε· «Ἐχεις σῶας τὰς φρένας, γέρον, ταράττων μου τὴν τέρψιν διὰ τοιούτων παραδοξολογιῶν; Τίς ἐστὶν ὁ Μουσᾶς οὗτος, ὁ δυνάμενός ποτε τολμήσαι πόλεμον περὶ τῆς βασιλείας μετὰ μικροῦ συνα-

(1) Χαλκοκογδύλης, Δ', σ. 93.

γερθέντος ὅσον τάχιστα δχλου;· Οὕτως ἀποπεμφθεὶς ὁ Ἐδρενὸς ἐμέμψατο τὸν Σουλεϊμάν πρὸς τὸν ἀγαθὸν τῶν γενιτσάρων Χασάν, ὃς τις τρίτος ἀπεπειράθη ἐξεγεῖραι τὸν κύριον αὐτοῦ διὰ δριμυτέρων λόγων. Ἀγανακτήσας ὁ Σουλεϊμάν ἐπὶ τῇ παρρησίᾳ τοῦ ἀγαθῶν τῶν γενιτσάρων ἐκέλευσε τοὺς ὑπὲρ αὐτόν, ἵνα κείρωσι τὸν πώγωνα αὐτοῦ διὰ ξίφους. Ὁ Χασάν μετὰ προσώπου κατακεκομμένου δάιππευσε τὸ στρατόπεδον, παρορμῶν τοὺς ἐμίρας διὰ τοῦ παθήματος αὐτοῦ ἵνα αὐτομολήσωσι πρὸς τὸν Μουσᾶν. Πάντες ἠκολούθησαν αὐτῷ πλήν τριῶν, οἱ μόνοι ἔμειναν παρὰ τῷ Σουλεϊμάν ὡς πιεσοὶ ἀκόλουθοι τῆς φυγῆς αὐτοῦ, εἰς ἣν ἐτράπη ἤδη ἀπὸ τοῦ λουτροῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἔγνωσαν αὐτόν καὶ ἐκ τοῦ ἵππου καὶ ἐκ τῶν ἐνδυμάτων οἱ παρὰ τὸ χωρίον Δουγουντζὶ Τθυρκομάνοι κάτοικοι, οὓς οἱ ὑπὲρ αὐτόν πολλαχῇ ἐκάκωσαν (1)· πέντε δὲ ἀδελφοὶ προήλασαν ἴσως μόνον ἐκ περιεργείας, ὅπως ἴδωσιν αὐτόν. Ὁ Σουλεϊμάν ταραχθεὶς ἐκ τῆς προελάσεως αὐτῶν, κατετόξευσε τὸν ἕνα, εἴτα δὲ τὸν ἕτερον. Τότε οἱ ἕτεροι τρεῖς ἐτόξευσαν τὸν Σουλεϊμάν, οὗ πεσόντος ἀπὸ τοῦ ἵππου ἀπέταμον τὴν κεφαλὴν (2).

Οὕτως ὁ Σουλεϊμάν μετὰ δέκα ἔτη ἀπὸ τῆς τελευτῆς τοῦ πατρὸς ἐτελεύτησε τὸν βίον, τὸν τρυφηλὸν μὲν, ἀλλ' οὐχὶ ὀλως ἄδοξον· διότι πρῶτος τῶν Ὀθωμανῶν ἡγεμόνων ἐθάρρυνε τοὺς πρῶτους Ὀθωμανοὺς ποιητάς. Ἐν τούτοις ἦν ὁ ἱμάμης Σουλεϊμάν Ἰζελεπῆς, οὗ ὁ πάππος Μαχμούτ, ἐταῖρος τοῦ Ὁρχάν, ἐν τῇ πρώτῃ εἰς Καλλίπολιν διαβάσει νύχθη ἐτύχαιαν τῷ υἱῷ τοῦ σουλτάνου Σου-

(1) Δούκας, 1Θ', σ. 49. Χαλκοκονδύλης, Δ', σ. 74.

(2) Δούκας, 1Θ', σ. 49.

λειμάν διὰ στίχου αὐτοσχεδίου πρὸς κατοχὴν τῆς 'Ρου-
μελίας, συνέταξε δὲ τὸ πρῶτον μεβλουδ, ἥτοι ἐγκώμιον
εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Προφήτου (1), ὅπερ, εἰ καὶ ὁ ἀρ-
χαιότατος τῶν πολλῶν τουρκικῶν γενεθλίων ὕμνων τοῦ
Προφήτου, περισώθη ὅμως, ἐν ᾧ πολλὰ ἄλλα νεώτερα
περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως παρεδόθησαν παντελεῖ λήθη.
Ἔτερός τις ποιητῆς, σύγχρονος τοῦ ἀνωτέρω, ζήσας καὶ
αὐτὸς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Βαγιαζήτ, ὑπῆρξεν ὁ Νιαφί, οὗ τὰ
ποιήματα, γεγραμμένα τουρκιστὶ καὶ περσιστὶ, κατεστρά-
φησαν ἐπὶ τῆς εισβολῆς τοῦ Τιμούρ. Ἀλλ' ὁ πρῶτος ὀνο-
μασιτότατος ποιητῆς ὑπῆρξεν ὁ Ἀχμέτ, ὃς μετὰ τοῦ
ἀδελφοῦ αὐτοῦ Χαμζά ἐζη ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Σουλεϊμάν,
τιμηθεὶς καὶ ἀμειφθεὶς πρότερον ὑπὸ τοῦ Τιμούρ ἐπὶ τῇ
εὐτραπελίᾳ καὶ παρρησίᾳ. Ὁ δορικτήτωρ, ὃν ποτε ἐν τῷ
λουτρῷ μετὰ τοῦ ποιητοῦ, ἠρώτησεν αὐτόν, « Πόσου εἰμὶ
ἄξιος » ; Ὁ δὲ ποιητῆς ἀπεκρίνατο, « Ὁ γδοήκοντα ἄ-
σπρων ». « Αὕτη ἐστὶ μόνη ἡ ἀξία τῆς ἐμῆς λουτρίδος »,
ὑπέλαθεν ὁ Τιμούρ. « Τοῦτο πάντως καὶ ἐγὼ ἐνόμιζον »,
ὑπολαβὼν ἔφη ὁ ποιητῆς, « διότι πᾶν ὅ,τι ὑπάρχει ἐν σοὶ
οὐδενός ἐστιν ἄξιον ». Ὁ Τιμούρ ἦν ἱκανὰ μεγαλόψυχος,
ἵνα οὐ μόνον μὴ τιμωρήσῃ τὴν παρρησίαν ταύτην, ἀλλὰ
καὶ ἀφθόνως ἀνταμείψῃ αὐτὴν (ΚΗ), ἐπειδὴ καὶ οὗτος καὶ
ὁ Βαγιαζήτ ἡμιλλῶντο πρὸς Ἀλέξανδρον τὸν Μέγαν,
ὃν ἐξ ἀκοῆς ἐγίνωσκον· διότι ὁ μὲν πρῶτος λίαν φιλίστωρ

(1) Ἔτερα ποιήματα πρὸς δόξαν τοῦ Προφήτου ἐποίησαν ὁ Σουλεϊμάν,
ὁ Ἀχσεμσεδδίν, ὁ Σχεβλὶ Τζελεπῆς, ὁ Χοσραμί, ὁ Λαμιῖ, ὁ Γανιζαδὶ Να-
δὶρλί, ὁ Ριαζλί, ὁ Νεσχατλί, ὁ Ναχιβλί Τζελεπῆς, ὁ Ἀρίφ Ἐφέντης, ὁ Γουφτὶ
καὶ Βαλί. Ἐκ δὲ τῶν λογογράφων διακρίνουσιν ὁ Σαῖχ-Σαχιρσεδδίν, ὁ Σαῖχ-
Μουάμεθ Σαχλί, ὁ Ἀλαεδδίν Ἀχλατλί, ὁ Δεδὲ Ἐφέντης (ἐν τῷ ῥητορικῷ
δωσκάλῳ τῆς Προύσης, φύλ. 55) καὶ ἄλλοι.

ὧν ἡγάπα πρὸ πάντων τὴν ἱστορίαν τοῦ δορικτήτορος, πρὸς δὲ τὸν δεύτερον Κάρολος ὁ ΣΤ΄ τῆς Γαλλίας ἐπεμψε μάλιστα τὰς πράξεις τοῦ Ἀλεξάνδρου, πεποικιλμένας ἐπὶ τάπητος, ἀρεστότατον δῶρον πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν αἰχμαλώτων τῆς Νικοπόλεως· διὰ τοῦτο ὁ βίος τοῦ Ἀλεξάνδρου παρεῖχεν ἀφθονωτάτην καὶ λυσιτελεστάτην ὑπόθεσιν τῷ ποιητῇ, ὅς τις τὸ πρῶτον ἐταῖρος τοῦ Τιμοῦρ ἔζη μετὰ ταῦτα ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ υἱοῦ τοῦ Βιγιαζήτ. Συνέγραψε δὲ τὰς πράξεις αὐτοῦ ἐν εἴκοσι καὶ τέσσαρσι βιβλίοις, ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ Χαμζὰς τοσαῦτα ἱστορικὰ βιβλία. Οὐδέτερος ὁμοῦς τούτων ἔγραψε μετ' ἐπιτυχίας.

Τὸ ποίημα τοῦ Ἀχμέτ εὗρεν ὀλίγους θαυμαστίας διὰ τὸ περὶ τὴν λέξιν ξηρόν, ἡ δὲ ἱστορία τοῦ ἀδελφοῦ ὀλίγην πῖστιν διὰ τὸ μυθώδες αὐτοῦ, γενόμενον ἔκτοτε παροιμιῶδες· ὥστε πάντα τὰ μυθώδη διηγήματα καλοῦνται ἱ σ τ ο ρ ί α ι τοῦ Χ α μ ζ á. Ἡδύτερον ἦν τῷ τρυφηλῷ Σουλεϊμάν ἐν τῇ αὐλῇ αὐτοῦ τὸ ποίημα ἐτέρου ποιητοῦ, τοῦ Ἀχμέτ Δαγί, περὶ εὐθυμίας καὶ ἁσμάτων, καὶ ὠφελιμώτερον τὸ σύγγραμμα τοῦ ἐξ Ἀϊδίν ἱατροῦ Χατζῆ Πασᾶ, ὅστις ἐφάμιλλος κατὰ τε τὴν παιδείαν καὶ τὴν πείραν πρὸς τοὺς ὀνομαστοὺς ἱατροὺς τοῦ Τιμοῦρ (ΚΘ), ἔγραψεν οὐ μόνον δύο ἔτι καὶ νῦν τιμωμένας πραγματείας περὶ ἱατρικῆς, ἀλλὰ καὶ ἐρμηνείας μεταφυσικῶν καὶ νομικῶν συγγραμμάτων (Λ).

Τελευτήσαντος τοῦ Σουλεϊμάν ὁ Μουσᾶς, γενόμενος δεσπότης τῶν Ὀθωμανῶν ἐν Εὐρώπῃ, ἐκχυρῶθη εὐθὺς κατὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν φίλος τῶν Σέρβων καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τύραννος. Συλλαβὼν δὲ τοὺς τρεῖς ἀδελφοὺς, τοὺς τοξεύσαντας τὸν Σουλεϊμάν ἀπὸ τοῦ ἵππου, ἐπανήγαγεν εἰς τὸ χωρίον, ὅπου αὐτὸς ἔπεσε κατατοξευθεὶς· εἶτα ἀθροίσας πάντας τοὺς χωρίτας καὶ κατακλείσας ἐν ταῖς καλύβαις αὐτῶν σὺν γυναίξιν καὶ τέκνοις

κατέκαυσεν αὐτοὺς ζῶντας εἰς ἐξίλασμον τοῦ θανάτου τοῦ Σουλεϊμάν, ὃς τις εἰ καὶ ἐχθρὸς, ἀδελφὸς ὅμως αὐτοῦ ὦν, ἦν ἄτοπον ἵνα φονευθῇ ὑπὸ δούλων (1). Εἵτα ἐπόρθησε τὴν χώραν τοῦ ἀπίστου συμμάχου Στεφάνου, αἰχμαλωτίζων τοὺς παῖδας καὶ κατασφάττων τοὺς λοιποὺς κατοίκους. Αἱ φρουραὶ τριῶν φρουρίων κατεσφάγησαν, ἐπὶ δὲ τῶν πτωμάτων τῶν φονευθέντων χριστιανῶν «τράπεζαν ἐφήπλου καὶ πανδαισίαν ἐποίει μετὰ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ» (2). Διὰ τῆς φονικῆς ταύτης πανδαισίας ἡμιλλᾶτο πρὸς τὸν αἰμοβόρον Ἀβούλ Ἀββάς, τὸν πρῶτον καλίφην τοῦ οἴκου Ἀββάς, ὃς τις μετὰ τὸν γενικὸν φόνον τοῦ οἴκου Ὁμμια ἐφήπλωσεν ἐπὶ τῶν ψυχορραγούντων τὴν ἐπιτραπέζιον ὁθόνην οὕτως, ὥστε ὁ οἶνος τῶν συμποτῶν καὶ τὸ αἷμα τῶν θνησκόντων συνέρρεον.

Ἐπανελθὼν ἐκ Σερβίας ὁ Μουσαῦς ἐπολιόρχησε τὴν Θεσσαλονίκην, κατέλαβε δὲ πάσας τὰς παρὰ τὸν Στρυμόνα πόλεις, πλὴν Ζητουνίου (Λαμίας). εἵτα δ' ἐπεμψε πρὸς τὸν Ἑλληνα αὐτοκράτορα τὸν Ἰβραῖμ, υἱὸν τοῦ πρὸ μικροῦ τελευτήσαντος μεγάλου βεζύρου Ἀλῆ Πασᾶ, ὅπως ἀπαιτήσῃ τὸν φόρον. Ὁ Ἰβραῖμ, φοβούμενος τὴν τυραννίαν τοῦ Μουσαῦ καὶ μιμηθεὶς τὸν πατέρα αὐτοῦ Ἀλῆν, ὃς τις ἐν παρομοίᾳ περιστάσει, πεμφθεὶς ὑπὸ τοῦ Βαγιαζήτ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, ἀπέτρεψεν αὐτὸν κρύφα μὴ ὑπακούσαι ταῖς προσταγαῖς τοῦ σουλτάνου, συνεβούλευσεν αὐτῷ ἀντίστασιν· ἀντὶ δὲ τοῦ ἐπανελθεῖν πρὸς τὸν Μουσαῦν, ἀπῆλθε μετὰ συστατικῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἑλληνος αὐτοκράτορος πρὸς τὸν κυριάρχην τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Μωάμεθ

(1) Δούκας, 1Θ', σ. 49.

(2) Αὐτόθι, σ. 50.

εἰς Προῦσαν⁽¹⁾. Ἀγανακτήσας ὁ Μουσᾶς ἐπὶ τούτῳ, ἔτι δὲ μᾶλλον, διότι ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, ὑποστηρίζων τὸν Ὅρχαν τὸν τοῦ Σουλεϊμάν, ἐπειράτο ἵνα ἀντιτάξῃ τοῦτον πρὸς αὐτὸν ἐν Εὐρώπῃ, ὡς τὸν Μωάμεθ ὡς σουλτάνον ἐν Ἀσίᾳ, ἐπορεύθη διὰ Σεῶρων καὶ Βεροίας εἰς Θεσσαλίαν, ὅπου διὰ τῆς προδοσίας τοῦ Βαλαβάν⁽²⁾ κατέλαβε τὸν ἀνεψιὸν τοῦ αὐτοκράτορος, εἴτα δὲ ἐστράφη πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν⁽³⁾. Ἀφ' οὗ ὁ στόλος αὐτοῦ ἡττήθη ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ παρὰ τὴν νῆσον Πλάτην, ἄρχοντος τοῦ Μαγουήλ, φυσικοῦ υἱοῦ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου⁽⁴⁾, ἐπολιορκήσας τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἥτις, δις πολιορκηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Βαγιαζήτ, εἶδε τὸ τρίτον πρὸ τῶν τειχῶν τοὺς Ὀθωμανοὺς ὡς ἐχθροὺς. Πάσας τὰς περίκωμας εὗρεν ἐγκαταλελειμμένας, ἐπειδὴ ὁ αὐτοκράτωρ συνήθροισε πάντας τοὺς κατοίκους ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, ὅθεν ἐτόλμων ἐπιτυχῶς ἐξόδους πρὸς τὸν ἐχθρόν, τὸν πόρρωθεν μόνον περικυκλοῦντα αὐτούς. Ἐν τινι τῶν ἐξόδων τούτων ὁ υἱὸς Νικολάου τοῦ Νοταρᾶ, διερμηνευτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Μαγουήλ, ἐφονεύθη καὶ ἔσσωσαν μὲν οἱ Ἕλληνες τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὴν κεφαλὴν ἐκόμισαν οἱ Τοῦρκοι πρὸς τὸν Μουσᾶν. Ὁ πατήρ τοῦ πεσόντος ἐξηγόρασε τὴν κεφαλὴν διὰ πολλῶν κεντηναρίων, καταλελυτημένος ἐπὶ τῇ τύχῃ τοῦ ἐνὸς τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ μὴ προβλέπων, ὅτι ἡ αὐτὴ συμφορὰ ἐμελλεν εὐρήσῃν καὶ τὸν δευτερότοκον Λουκᾶν μετὰ τεσσαράκοντα καὶ τρία

(1) Νεσρῆ, Ἰόρις, Ἀλῆς, Σεαδεδδὴν ἐν Βρατιούτῃ, σ. 213.

(2) Σαμπάνης παρὰ Φραντζῆ, Α', Κεφ. 29. Παρὰ Χαλκοκονδύλῃ, Πάπ. λάπανος.

(3) Χαλκοκονδύλης, Δ', σ. 95. Φραντζῆς, Α', 29.

(4) Φραντζῆς, Α', 29.

ἔτη (1). Ὁ αὐτοκράτωρ μέγας πιεζόμενος ὑπὸ τῶν πολιορκητῶν, ἐπεκαλέτατο τὸν Μωάμεθ ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην, ἵνα ἀπὸ κοινοῦ προσβάλλῃ τῷ ἀδελφῷ· ὁ δὲ Μωάμεθ, παρορμηθεὶς εἰς πόλεμον πρὸς τὴν Μουσᾶν ὑπὸ τοῦ Ἰβραῖμ Πασᾶ, ὃν ἀνέδειξε μέγαν βεζύρην, ἐπεμψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς πρεσβευτὴν τὸν δικαστὴν τῆς Λιβύσσης Φασλουλλάχ, ὅπως ζητήσῃ τὰ ἀναγκαῖα πλοῖα πρὸς τὴν εἰς Εὐρώπην μεταφορὰν τοῦ στρατοῦ, μεθ' οὗ ἀμελλητὶ προῦχώρησεν εἰς Χρυσούπολιν. Ἀμα μαθὼν ὁ Μανουήλ τὴν εἰς τὴν ἀσιατικὴν παραλίαν ἄριξιν αὐτοῦ ἐπλευσε πρὸς ὑπάντησιν μετὰ τῶν αὐτοκρατορικῶν τριήρεων· λαβὼν δὲ καὶ δούς ἐνόρκους λόγους εἰρήνης καὶ φιλίας, ἤγαγεν αὐτὸν μεθ' ἑαυτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἡ ἀφίξις αὐτοῦ ἐπανηγυρίσθη ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, τῇ δὲ τετάρτῃ ὁ Μωάμεθ ἐξώρμησε μετὰ τοῦ ἰδίου στρατοῦ καὶ ὀλίγων Ἑλλήνων πρὸς τὸν Μουσᾶν, ἀλλ' ἀποκρουσθεὶς ὑπ' αὐτοῦ παρὰ τὸ Ἰντζιγίς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πόλιν. Καὶ κατὰ τὴν δευτέραν ἐξοδὸν ἀπέτυχε (2). Συγχρόνως δὲ ἔμαθεν, ὅτι ὁ Τζουνεῖδ, ἀναδειχθεὶς ὑπὸ τοῦ Σουλεῖμᾶν κυβερνήτης τῶν Ἀχριδῶν καὶ περαιωθείς πάλιν εἰς Ἀσίαν, κατέλαβε τὴν Ἐφεσον καὶ ἠπείλει κίνδυνον κατὰ τῶν ἀσιατικῶν αὐτοῦ χωρῶν. Αἱ ἀγγελίαι αὗται καὶ αἱ δύο πρῶται νίκαι τοῦ Μουσᾶ ἐπέισαν τὸν Μωάμεθ τό γε νῦν ἐπανελθεῖν εἰς Ἀσίαν.

Ὁ ἄρχων τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Ἐφέσου Τζουνεῖδ ματαίως ἤλπισεν ἀντιστῆναι τῷ Μωάμεθ· διὸ ἐκ νέου συνωμολόγησε πρὸς αὐτὸν ὑποτελείας συνθήκην, ὡς πρό-

(1) Δούκας, 1Θ', σ. 51.

(2) Δυτθὺς, σ. 52, καὶ Φραντζῆς, Α, 29.

τερον παρεδόθη τῷ Σουλεϊμάν. Καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Φιροῦζ Πασᾶ Ἰακούβ, ὃς ἤδη κατὰ τὴν μεγάλην μάχην τῆς Ἀγκύρας ἦν φρούραρχος τῆς πόλεως ταύτης, εἶτα δὲ ἦρχεν αὐτῆς ἐν ὀνόματι τοῦ Μωάμεθ, ἀλλὰ πρὸ μικροῦ ἐπαναστάς, ἐπεκαλέσατο συγγνώμην τοῦ παραπτώματος αὐτοῦ. Καὶ ἔσωσε μὲν τὴν ζωὴν, οὐχὶ ὅμως καὶ τὴν ἐλευθερίαν· διότι ἀπήχθη δεσμώτης ἀπὸ Βαλτάογλου εἰς Τοκάτ, ὅπου κατεκλείσθη ἐν τῷ καλουμένῳ Τζαρδὰκ τῶν Βεδουίνων.

Ὁ ἡγεμὼν τοῦ Σουλκάδρ ἦλθεν εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Ἀγκύρας μετὰ στρατοῦ ὡς φίλος καὶ σύμμαχος τοῦ Μωάμεθ, μεθ' οὗ ἐν τῷ πολεμικῷ συμβουλίῳ ἔγνω πορευθῆναι εἰς Εὐρώπην. Μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Σουλκάδρ, τοῦ ἐσχάτου πρὸς ἀνατολὰς γείτονος τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, καὶ μετὰ τοῦ κράλη τῆς Σερβίας τοῦ πρὸς δυσμὰς τελευταίου ὁμόρου, ὡς καὶ μετὰ τοῦ ἐν τῷ μέσῳ κειμένου αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου σύμμαχος ὢν, ἐστράτευσεν ὁ Μωάμεθ διὰ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Εὐρώπην καὶ κατέσκηνωσεν ἐν Βιζύῃ. Ἐνταῦθα ἔλαβεν ἐπιστολὴν τοῦ Ἑβρενοῦ, ὃς τις, φοβούμενος τὴν τυραννίαν τοῦ Μουσᾶ καὶ ἤδη ἐπὶ πολὺ ὑποπτος ὢν αὐτῷ, ὑπεδέξατο τὸν σωτῆρα λόγῳ τε καὶ ἔργῳ.

Ὅτε ὁ Μουσᾶς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σουλεϊμάν ἐκάλεσε παρ' ἑαυτῷ εἰς Ἀδριανούπολιν τοὺς βέγηδας, ὁ Ἑβρενὸς οὐ παρέστη, προφασιζόμενος τὸ γῆρας καὶ τὴν τυφλότητα, τὸ μὲν ἀληθῶς, τὸ δὲ καθ' ὑπόκρισιν. Φοβούμενος ὁ Μουσᾶς τὴν πανουργίαν τοῦ γέροντος καὶ γινώσκων τὴν λιχνείαν αὐτοῦ, ἠνάγκασεν αὐτὸν ἐλθεῖν ἀπὸ τοῦ Γενιτζέ Βαρδάρ, ὅπου κατέκει, εἰς Ἀδριανούπολιν, καὶ καλέσας αὐτὸν εἰς δεῖπνον, παρέθηκεν αὐτῷ τὰ ἀγαπητὰ αὐτῷ λιχνεύματα, ἥτοι λοπάδα βατράχων, ἐλ-

πιζων, ὅτι ἐκτενεῖ τὴν χεῖρα πρὸς αὐτὰ καὶ οὕτω διαφεύσει τὴν τυφλότητα· ἀλλὰ τοῦ γέροντος ἡ ὑποκρισία ἐνίκησε τὴν λιχνείαν αὐτοῦ, ὃς οὐδενὸς ἔψατο, ἕως οὗ αὐτὸς ὁ Μουσαῦς ἐκέλευσεν αὐτὸν ἵνα λάβῃ· ὁ δὲ σουλτάνος, πεισθεὶς ὅτι ἦν ἀληθῶς τυφλὸς, ἀπῆλλαξεν αὐτὸν τῆς ὑπηρεσίας τοῦ θυρωροῦ. Ὁ Ἑβρενὸς ἀνέμενεν ἡσύχως τὸν καιρὸν τοῦ ἀποφυγεῖν τὰς ἐν τῷ μέλλοντι προσκλήσεις τοῦ τυράννου· ὅτε δὲ ἐπανῆλθεν ὁ Μωάμεθ εἰς Εὐρώπην, συνεβούλευσεν αὐτῷ δι' ἐπιστολῆς, ἐν ᾗ ἐδήλου τὴν πρὸς αὐτὸν πίστιν, ἵνα τραπῇ εὐθὺς εἰς Σερβίαν, ἀποσπᾷ ἀπὸ τοῦ Μουσαῦ καὶ προσελκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν τοὺς ἀλαϊθόγηδας (ταγματάρχας) τῆς Θεσσαλίας, τὸν Βεράχ Βέγην, Γιγίτ Πασᾶν καὶ Σινὰν Βέγην, φρούραρχον τῶν Τρικκάλων. Ὡς δ' ἐρρέθη ἀνωτέρω, ὁ υἱὸς τοῦ βεζύρη Ἀλῆ Πασᾶ Ἰβραήμ. ἀπέδρα πρότερον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὸν ἐν Προύσῃ Μωάμεθ, ὁ δὲ διάδοχος αὐτοῦ Σάχ' Αὐὺρ Μελέκ κατὰ τὴν παρὰ τῷ Μουσαῦ βεζυρίαν οὐ προῦδωκε μὲν ἐκ τοῦ φανεροῦ τὸν κύριον αὐτοῦ, ἐκοινολογεῖτο ὅμως κρύφα πρὸς τὸν Μωάμεθ. Ἐκ τοῦ φανεροῦ ὅμως προσῆλθον ἔτι πρὸς τὸν Μωάμεθ καὶ ὁ Μωάμεθ ὁ Ἑβρενοῦ καὶ ὁ Ἰαχσῆ Βέγης ὁ τοῦ Μιχάλογλου. Μόνον αὐτὸς ὁ Μιχάλογλου, ἀρχηγὸς τῶν ὁρομέων, ὡς καὶ ὁ στρατοδίκης Σιμαβνάογλου, καὶ ὁ σιμκινοφόρος τοῦ Μουσαῦ (μιραλέμ) Ἀζάβ Βέγης ἔμειναν πιστοὶ αὐτῷ μετ' ὀλίγων ἄλλων. Κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ Ἑβρενοῦ Βέγη ὁ Μωάμεθ ἤγαγε τὸν στρατὸν αὐτοῦ πρὸς βορρᾶν, ὅπως ἐνώσῃ τὰς μαχίμους δυνάμεις μετὰ τῶν τοῦ κράλη τῆς Σερβίας, ἀφ' ὧν ἦν χωρισμένος ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ Μουσαῦ. Μετὰ τὴν πρώτην ἐξ Εὐρώπης ἀποχώρησιν τοῦ Μωάμεθ ὁ Μουσαῦς διετέλει πολιορκῶν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἣν πολιορκιανὴν ἔλυσε ἀπὸ ἀνάγκης, ἀλλ' ἐπολέμησεν ἐπιτυχῶς πρὸς τὸν κράλην

τῆς Σερβίας, ὡς σύμμαχον τοῦ Μωάμεθ καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος. Κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν ἐτι τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεως κατέλαβε τὰς πόλεις Πρόβατον, Μοδρηνήν, Κιοπρί καὶ Ἀκτζέβολι, γενόμενος πάλιν οὕτω κύριος τῶν ἐνθεν καὶ ἐνθεν τοῦ Αἴμου ὀχυρῶν ὀρίων, ὧν ἐστερήθη ἡ ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία ἐν Εὐρώπῃ, ὡς ἐν Ἀσίᾳ, ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Βαγιαζήτ. Ὁ Μωάμεθ μετὰ τοῦ στρατοῦ ἐτράπη εἰς Ἀδριανούπολιν· καὶ ὁδὸν δὲ ὁ Ἰαχσῆ Βέγης, υἱὸς τοῦ Μιχάλογλου, ἐνίκησε τὴν ὑπὸ τοῦ Καρὰ Χαλήλ διοικουμένην προπερείαν τοῦ Μουσαῶ, ἀποχωρήσαντος εἰς Σάγραν διὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ὁ Μωάμεθ προέτρεψε τὴν Ἀδριανούπολιν εἰς παράδοσιν καὶ ἀπεδέξατο τὴν ἀπόκρισιν τῆς πόλεως, ὅτι παραδοθήσεται αὐτῷ ἅμα νικήσαντι τὸν Μουσαῶν. Καταδιώξας τοῦτον πρὸς τὴν Φιλιππούπολιν, ἐτράπη παρὰ τὸν Ἑβρον εἰς Αἴμον, ὅπου τὰ στρατεύματα τοῦ Μουσαῶ ἐπειράθησαν προστατεῦσαι τοῦ ὀνομαστοῦ στενοῦ Σούκκι ἢ Σουλουδερβέντ. Τὸ στενὸν τοῦτο κατεῖχεν ὁ Χαμζὰ Ἰσμίρογλου καὶ ὁ Γιγίτ Πασᾶς μετὰ δισχιλίων ἀνδρείων μαχητῶν, ἐφ' οὓς ὁ Μωάμεθ ἐπεμψε δισχιλίους λογάδας ἐκ τῆς προπορείας, ἡγουμένων τοῦ Βαγιαζήτ Πασᾶ καὶ Ἰαχσῆ Βέγη τοῦ Μιχάλογλου. Καὶ τὰ μὲν στρατεύματα τοῦ Μουσαῶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, τὰ δὲ τοῦ Μωάμεθ, εἰσελθόντα εἰς τὸ στενόν, προέβησαν εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Σοφίας, ὅπου εὗρον ἄφθονα ἐπιτήδεια. Ἐτι εὐχερεστέρα ἐγένετο ἡ διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Σερκοῖ δίοδος, ὅπου ὁ Μωάμεθ ἔλαβεν ἐπιστολὴν τοῦ Γιγίτ Πασᾶ, τοῦ Βεράχ Βέγη καὶ Σινὰν Βέγη, κυρίου τῆς Τρίκκης, οἵτινες, προτρέποντες αὐτὸν ἵνα προχωρήσῃ, ἐβεβαίουν περὶ τῆς ἐαυτῶν πίστεως. Εὐχερῶς προέβη ὁ Μωάμεθ μέχρι Ναῖσσοῦ, εἶτα ἀφίκετο εἰς τὸν Μοράβαν, ὅθεν ἐκάλεσε τὸν σύμμα-

χον αὐτοῦ Στέφανον τὸν τοῦ Λαζάρου τῆς Σερβίας, ἵνα ἐνω-
θῇ μετ' αὐτοῦ. Ἐκεῖ δὲ συνῆλθον αὐτῶ οἱ ἀποστάντες ἀπὸ
τοῦ Μουσᾶ, ὁ Γιγίτ Πασᾶς, ὁ Βεράχ Βέγης καὶ ὁ Σινάν
Βέγης ἐκ Τρίκκης, ὡς καὶ ὁ Ἐβρενὸς Βέγης ἐκ τοῦ Γενιτζέ
Βαρδάρ, καὶ ἐπὶ τέλους Στέφανος ὁ Λαζάρου, ὃς τις εἰ-
σήγαγε τὰ στρατεύματα τοῦ Μωάμεθ εἰς τὴν ἰδίαν χώραν.
Καὶ πρῶτον μὲν ἐστρατοπεδεύσατο εἰς τὸ Κοσσυφοπέδιον,
εἶτα δὲ ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Κιὸρ Τεκκούρ (τοῦ τυφλοῦ κυ-
ρίου) (ΛΑ), ὅπου καὶ ὁ Χαμζά Βέγης, υἱὸς τοῦ κυρίου τῆς
Σμύρνης, αὐτομολήσας πρὸς τὸν Μωάμεθ μετὰ πεντακισ-
χιλίων ἱππέων, ἥσπασατο τὴν χεῖρα αὐτοῦ, φέρων καὶ τὴν
ἀγγελίαν, ὅτι ὁ Μουσᾶς ἐγκατελείφθη σχεδὸν ὑπὸ πάντων
τῶν Βέγηδων. Τὰ στρατεύματα τοῦ Μωάμεθ προὐχώρη-
σαν πρὸς τὸν ποταμὸν Καραάσου ἐπὶ τῆς πεδιάδος τοῦ
Ἀλαεδδίν Ὀγλοῦ καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ Τζαμουρλῆ, ἀκολου-
θοῦντα τοῖς ἴχνεσι τοῦ Μουσᾶ, τραπέντος πρὸς μεσημ-
βρίαν εἰς τὰ ὄρη, πρὸς τὸ Ἰτιμάν. Ἐν Τζαμουρλῆ, ὅπου
διέμεινεν ἐπὶ δύο ἡμέρας, καὶ ἕτεροι ἀξικωματικοὶ τοῦ Μου-
σᾶ ἠυτομόλησαν πρὸς τὸν Μωάμεθ, οἱ βέγηδες Τεματζί-
ογλου καὶ Σουτζίογλου, ἀσπασθέντες αὐτοῖς τὴν χεῖρα τοῦ
Μωάμεθ (ΛΒ).

Ἦν ἔτι ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Τζαμουρλῆ ὁ Μωάμεθ, ὅτε
ὁ Μουσᾶς κατήρχετο βραδέως ἀπὸ τοῦ ὄρους μετὰ ἐπτακισ-
χιλίων γενιτσάρων πιστῶν αὐτῶ, διανεύσαντι αὐτοῖς χρή-
ματα διὰ μοδίῳ (ΛΓ). Ὁ Μωάμεθ παρέταξε τὸν στρατὸν
εἰς μάχην· καὶ ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ πτέρυγι ἦν ὁ σύμμαχος
Στέφανος μετὰ τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ ὁ Ἐ-
βρενὸς Βέγης μετὰ τῶν πέντε υἱῶν. Ἐτοίμων δὲ ὄντων
ἀμφοτέρων τῶν στρατῶν πρὸς συμπλοκὴν, ὁ ἀγᾶς τῶν
γενιτσάρων Χασάν, ὁ αὐτομολήσας ἀπὸ τοῦ Μουσᾶ πρὸς
τὸν Μωάμεθ, ἐφώνησε πρὸς τοὺς ἀρχαίους συστρατιῶτας·

«ὦ παῖδες, τί διαμέλλετε καὶ οὐκ ἐξέρχεσθε ὅτι τάχιστα ἐπὶ τὸν βασιλέα ὑμῶν, ἄνδρα τε τῶν τοῦ γένους Ὀτουμανίδων (Ὀθωμανῶν) δικαιοτάτον τε καὶ ἐπιεικέστατον καὶ πάντας δὴ τοῦ γένους αὐτοῦ ὑπερβαλλόμενον ἀρετῇ; ἀλλὰ ἀνέχεσθε ὑβριζόμενοι καὶ κακῶς πράττοντες ὑπ' ἀνδρὸς ὑδριστοῦ τῇ φύσει καὶ ἀλαζόνο, καὶ ἑαυτῷ καὶ τοῖς ἐπιτηδεύουσιν αὐτοῦ οὐδὲν ὑγιὲς ἔχοντος» (1); Ἀκούσας τῆς φωνῆς ταύτης ὁ Μουσᾶς οὐκ ἐδυνήθη ἐπὶ πλέον ἀναχαίτισαι τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν, ἀλλὰ μαινόμενος προσίππευσε πρὸς τὸν φεύγοντα Χασάν καὶ διέταμε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ· ἐπανέτεινε δὲ τὸ ξίφος ἵνα παίσῃ αὐτὸν αὖθις, ἀλλὰ ἀκόλουθός τις τοῦ Χασάν, ἀντιτάξας πρὸς αὐτὸν τὴν σπάθην, ἀπέκοψε τὴν χεῖρα αὐτοῦ (2). Τότε ὁ ἡγεμὼν ἐπανῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ, ὅτε οἱ γενίτσαροι ἰδόντες αὐτὸν λελωθημένον ἤυτομόλησαν πρὸς τὸν Μωάμεθ, ἔφυγεν εἰς τὴν Βλαχίαν. Καταδιωκόμενος δὲ ὑπὸ τινων ἱππέων, ὧν ἡγεῖτο ὁ Σαρουτζὲ Πασᾶς, εὐρέθη νεκρὸς ἐν τέλματι, ἵσως ἀπαγχονισθείς (ΛΔ) ὑπὸ τῶν διωκόντων (3). Ἐκ τῶν μεινάντων αὐτῷ πιστῶν μέχρι τῆς τελευταίας ὥρας ὁ μὲν Ἀζάβ Βέγης, μιραλέμ ἢ σημαιοφόρος τῆς αὐτοκρατορίας, ἔφυγεν εἰς Βλαχίαν, ὁ δὲ Μιχάλογλου, ὅστις παρὰ τῷ Μουσᾶ ἦν βεγλέρβεγης τῆς Ῥούμελης, ἐπέμφθη δεσμώτης εἰς τὴν ἐν Τοκάτ εἰρκτὴν τοῦ Τζαρδὰκ τῶν Βεδουίνων, ὅπου ἤδη Ἰακούβ ὁ τοῦ Φιρούζ Βέγη ἐδίδε δίκην τῆς προδοσίας· ἀλλ' ὁ Σιμαθνάογλου καὶ ὁ σοφὸς

(1) Χαλκοκονδύλης, Δ', 97.

(2) Αὐτόθι.

(3) Ὁ δὲ Χαλκοκονδύλης λέγει, ὅτι συνέλαβον αὐτὸν ἐν ἔλει, «καὶ ἀγοντες παρὰ τῷ ἀδελφῷ κατεχρήσατο αὐτίκα ἀγχόνῃ τὸν λαιμὸν βιασάμενος».

στρατοδίκης διὰ τὴν παιδείαν καὶ τὸ ὑψηλὸν αὐτοῦ ἀξίωμα ἔτυχεν οὐ μόνον χάριτος, ἀλλὰ καὶ δικαστικοῦ ἀξιωματος, ἀποφέροντος ἑκατὸν ἄσπρα καθ' ἑκάστην ἡμέραν.

Οὕτως ἐτελεύτησε μετὰ δύο καὶ ἡμισυ ἔτη ἡ ἀπόλυτος δεσποτεία τοῦ Μουσαῦ, ἡγεμόνος ἐλευθερίου μὲν, ἀλλ' ἐτι μᾶλλον τυραννικοῦ, οὗ ἡ σκληρότης ἀπέκρουε τὴν ἀγάπην τῶν βέγγηδων, οἷς ἐν τέλει ἠκολούθησαν οἱ κατ' ἀρχάς καθωσιωμένοι αὐτῷ διὰ τοῦ χρυσοῦ στρατιῶται. Τὸ ὀλιγοχρόνιον τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἐπέτρεπεν αὐτῷ ἵνα τελέσῃ τὸ τέμενος τῆς Ἀδριανουπόλεως, οὗ τὴν οἰκοδομὴν ἤρξατο ἡδὴ ὁ Σουλεϊμάν, αὐτὸς δ' ἀνύψωσε μέχρι τῶν θυρίδων.

Ἐκ τῶν σχολείων τῶν ἀνεγερθέντων ἐπ' αὐτοῦ ἡ ἱστορία ἀναφέρει μόνον τὸ ἱδρυθῆν ἐν Καλλιπόλει ὑπὸ τοῦ Σαρουτζέ Πασᾶ, τοῦ καταλαβόντος αὐτὸν ἐν τῇ φυγῇ. Ἐκ πάντων δὲ τῶν λογίων τοῦ κατ' αὐτὸν χρόνου διέπρεπεν ὁ στρατοδίκης Βεδρεδδὴν Σιμαβνόγλου (ΑΒ), ὅστις τόσῳ μᾶλλον ἀξιός ἐστιν ἰδίας μνείας, ὅσῳ ἀναφαίνεται ἐν τοῖς ἐξῆς οὐ μόνον ὡς λόγιος, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπικίνδυνος τῷ θρόνῳ ἐπαναστάτης. Ἐγεννήθη ἐν Σιμάδῃ, δικαστικῇ καθέδρᾳ τοῦ νομοῦ τοῦ Κοτυαίου, ἐσπούδασε τὴν λογικὴν ἐν Αἰγύπτῳ μετὰ τοῦ μεγάλου Τζορτζάνη, καὶ εἴτα ἐδίδαξε τὸν σουλτάνον τῆς Αἰγύπτου Φαβρόυχ, υἱὸν τοῦ Βερκόκ. Μυθεῖς ὑπὸ τοῦ Σεῖδ Χουσεῖν τοῦ ἐξ Ἀχλάτ τὰ μυστήρια τῶν Σοφῇ ἦν καὶ μέγας σέχης καὶ μέγας νομομαθὴς καὶ ἀπθανάτισε τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα διὰ τῶν θεολογικῶν καὶ δικανικῶν συγγραμμάτων (ΛΓ). Ἰξιώθη δὲ ἵνα συζητήσῃ μετὰ πολλῶν ἄλλων νομικῶν ἐνώπιον τοῦ Τιμούρ, πρὸς ὃν συνέστησεν ἐξαιρέτως αὐτὸν ὁ μέγας ἀναγνώστης τοῦ Κορανίου Ἰζεζερὶ χάριν τῆς ὑγιοῦς διαλεκτικῆς. Μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ διδάξαντος αὐτὸν τὸν

μυστικισμὸν Χουσεῖν διέμεινεν ἐπὶ τινα χρόνον ἐν Καῖρῳ, εἶτα ἐν Ἰκονίῳ, καὶ ὕστερον ἐν Οὐρά· αὐτόθεν δὲ μετέβη εἰς Χίον, προεκλήθεις ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ τῆς νήσου, ὃς εἶδεν αὐτὸν καθ' ὕπνον καὶ δι' αὐτοῦ ἡσπάσθη τὸν ἰσλαμισμὸν (ΛΖ). Ὅτε ὁ Μουσᾶς ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον, ἀνέδειξεν αὐτὸν στρατοδύκην, ὁ δὲ Μωάμεθ ἐτίμησε τὴν παιδείαν αὐτοῦ ὀρίσας μεγάλας προσόδους, ἕως ἀπώλεσεν ἀμφότερα καὶ ἐπὶ τέλους τὸν βίον ἐν φανερᾷ ἐπαναστάσει.

Ὁ ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Βαγιαζήτ κατασπαράξας τὴν ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν ἐν τε Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ περὶ διαδοχῆς πόλεμος μεταξὺ τῶν ἡγεμονοπαίδων, τῶν ἀντιπιοιουμένων τοῦ θρόνου, κατέπαυσε μὲν, ἀφοῦ ἐκ τῶν τριῶν κεφαλῶν τῆς ὕδρας αἱ δύο ἔπεσον, ἀλλ' ἡ διχόνοια ἐξηκολούθησεν ἐν ἐπαναστάσεσιν, ὧν ἡ κατάσβεσις ἦν τὸ κύριον μέλημα τῆς ἐπομένης ὀκταετοῦς μονοκρατορίας τοῦ Μωάμεθ.

Ἐπὶ τῆς δεκαετοῦς μεσοβασιλείας, καθ' ὃν χρόνον ὁ Σουλεϊμάν, Μουσᾶς καὶ Μωάμεθ ἤριζον ἐν Εὐρώπῃ περὶ τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς, ἐν Ἀσίᾳ οἱ υἱοὶ τοῦ Τιμούρ Χαλήλ καὶ Σιαχρόχ καὶ οἱ ἑγγονοὶ αὐτοῦ Πίρ Μωάμεθ, ὁ ὑπ' αὐτοῦ καταστάς διάδοχος τοῦ θρόνου, ὁ Ἰσκενδέρ καὶ ὁ Χουσεῖν Βαϊκάρας (ΛΗ) ἐμάχοντο περὶ τῆς καταλήψεως τῶν ἐνθεν καὶ ἐνθεν τοῦ Ὠξοῦ χωρῶν, τῆς Χωρασμίας καὶ τοῦ Χορασάν, τῆς μετῆμβρινῆς καὶ ἀρκτώας Περσίας, ἤτοι τοῦ Φαρσιστάν καὶ τοῦ Ἀζερβειτζάν, μὴ ἐνωθέντων ποτὲ πάλιν ἐν μιᾷ κεφαλῇ τῶν βασιλείων τοῦ Τιμούρ, ὡς ἠνώθησαν τὰ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, καὶ ἐν ᾧ ἡ δυναστεία τῶν ὀθωμανῶν διὰ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Βαγιαζήτ καὶ διὰ τῆς ἀσπόνδου ἐχθρας τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἐκινδύνευεν ἵνα ἐξαλειφθῇ, ἐδύσαν ἐν Ἀσίᾳ τῷ ὄντι τρεῖς δυναστεῖαι, ἡ τοῦ οἴκου Ὀρτόκ ἐν Μάρδῃ, ἡ τοῦ Τογα-

τιμοῦρ ἐν Τζορτζάν καὶ ἐν τῷ Ἰράκ ἡ τῶν Ἰλχανῶν διὰ
τοῦ βιαίου θανάτου τοῦ Ἀχμέτ Τζελαίρ, φονευθέντος ὑπὸ
τοῦ Ἰουσοῦφ, ἰδρυτοῦ τῆς δυναστείας τοῦ Λευκοῦ Κριοῦ.

1. The first part of the document is a letter from the President of the United States to the Congress, dated January 1, 1861. It is a copy of the original letter, and is signed by Abraham Lincoln.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΠΕΞΗΓΗΣΕΙΣ.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Α.—σελλ. 2.

Ἡρόδοτος, Ζ, 64. Σκύθας Ἀμυργίους Σάκας ἐκάλουν. Ἵσως οἱ Ἀμύργιοι ἐκτελοῦν-ο Τούργιοι· διότι ὁ πρὶς τὸν Κύρον σκυθικὸς πόλεμος τῶν Σακῶν ἐποδίδεται ὑπὸ τῶν Περσῶν ἱστοριογράφων τοῖς Τούρκοις. Πλὴν τούτου οἱ Σακαλίδοι (Σλάβοι), τουτέστιν οἱ Σάκαι τοῦ Ἡροδότου, καταλέγονται ὑπὸ τῶν γεωγράφων καὶ ἐθνογράφων ἐν τοῖς Τούρκοις (Τζιχανουμῆς, σελ. 272).

Β.—σελ. 3.

Ἱστορία τῆς Βουλγαρίας ὑπὸ Ἐγγέλου. Ὁ Σχλοίζερς ἐν τοῖς ἱστορικοκριτικαῖς παρέρργοις συνήθροισε τὰς διαφόρους γνώμας περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Τούρκων. Τὰ πάρεργα ταῦτα, διὰ τὴν υπερκριτικὴν καὶ τὴν ἑλλειψιν τῶν ἀναγκαίων πηγῶν, ἀκριτον βιβλίον ἐστίν.

Γ.—σελ. 4.

Χαρίτζ. «Εἰ δ' εὐμορφος Τούρκος τοῦ Σιράτζ ἐλάμβανεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὴν καρδίαν μου, ἐδίδων αὐτῷ εἰς εὐωχίαν τὰ Μαράκανδχ καὶ τὴν Βουχάραν. Φεῦ! Οἱ πανούργοι, οἱ μελανόφθαλμοι καὶ οἱ εὐειδεῖς ἀρπάξουσι τὴν καρδίαν, ὡς οἱ Τούρκοι τὴν ἡσυχίαν».

Δ.—σελ. 7.

Σώζεται παρ' Ἡροδότῳ ἀντὶ τῆς παραδόσεως τοῦ τόξου καὶ τῶν τριῶν βελῶν ἢ τοῦ ὀρίτρου, τοῦ ζυγοῦ, τοῦ πελέκειος καὶ πότηριου, δῶρα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα. Ἀμφότεραι αἱ παραδόσεις αὗται φαίνονται ἔχουσαι ἀναφορὰν τινα πρὸς τε τὴν παράδοσιν τοῦ Οὐγούζ-Χάν καὶ τὴν ἀρχαιοτέραν τῶν Τούρκων πρὸς τὴν Ἰάφεθ, καθ' ἣν ὁ Νῶε ἐδίδαξε τοῦτον τὴν προσευχὴν τοῦ θεοῦ, ἐνεχείρισε δὲ αὐτῷ τὴν λίθον Τζετὲ (Ἰαδὲ), ἥς ὁ κάτοχος

ἡδύνατο κατ' ἀρέσκειαν ἵνα προκαλῇ υετόν. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, ὁ πίπτων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ χρυσὸς ἔλκειεν, οὕτω δὲ καὶ ἡ λίθος Τ ζ ε τ ἐ ὤφειλε καίειν ὡς τις ἀερόλιθος. Ὁ Μιργόντης καὶ ὁ Λαρεῖ μνημονεύουσιν ἐν ταῖς γενικαῖς αὐτῶν ἱστορίαις τοῦ μύθου τῆς λίθου παρὰ Ἰάφεθ, ὅστις κατ' αὐτοῦς ὡς γενάρχης τῶν Τούρκων καὶ ὁ πρῶτος θηρευτὴς ἐστὶν ὁ ἐφρευετὴς τῶν σκηνῶν, τῶν πέλων καὶ τῶν ἐκ δερμάτων ζώων ἐνδυμάτων.

Ε.—σ. 8.

Γενικὴ ἱστορία τῶν Τατάρων, σ. 67, καὶ Τζιχαννουμάς, σ. 370, 1, 23. Πλὴν τῆς διαιρέσεως ταύτης τῶν Τούρκων εἰς 24 φυλὰς, ὁ Τζιχαννουμάς ἀναφέρει ἑτέραν, σ. 371, ἔχουσαν βῆσιν τὸν ἀριθμὸν ἐ ν ν ε α, ἱερὸν τοῖς Τατάροις, μνημονεύει δὲ τὰς ὀνομαστοτέρας φυλὰς τῶν Τούρκων. Αἷαν περιεργόν ἐστιν, ὅτι ἐνταῦθα δικρίνει τοὺς Οὐγούζους ἀπὸ τῶν Γούζων ἢ Οὔζων, οἵτινες κατὰ τὸν Δεγούνην εἰσὶν ὁ αὐτὸς λαός.

ΣΤ.—σ. 8.

Οἱ τέσσαρες ἱστυλοὶ τῆς βασιλείας, ἡ οἱ βεζύραι τοῦ Κανουνημαέχ Μωάμεθ τοῦ Β', ἀπομίμησίς εἰσι τῶν τεσσάρων βεζυρῶν τοῦ Τζιγγισχάν. Ἐν τῇ ἰσλαμισμῷ ὁ ἀριθμὸς τ ε σ σ α ρ ἄ ἐστι προτιμητέος. Βλέπομεν τοὺς τέσσαρας Καλίφας Ῥασιδεδδίν, ἀμέσους διαδόχους τοῦ Προφήτου (Ἐβουδέερ, Ὁμάρ, Ὁσμάν, Ἀλῆν), τοὺς τέσσαρας ὁρθοδόξους ἱμάμας (Ἐβού—Χανιφέ, Ἰβν—Μαλέκ, Σχαφί' καὶ Χανβελί) καὶ τέλος τοὺς τέσσαρας μαθητὰς τῶν σεχῶν, οἵτινες φαίνονται ἀπομίμησις τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν. Ὡσαύτως καὶ ἐν τῇ κόσμῳ τῶν γυναικῶν ὁ ἀριθμὸς τέσσαρα ἐγένετο ἱερὸς, ἐπεὶ δὲ ὁ ἰσλαμισμὸς ἀναγνωρίζει τέσσαρας γυναῖκας νομίμους κατὰ τὰς τέσσαρας γυναῖκας τοῦ Μωάμεθ, ὅστις ἀνεκέρυεν αὐτὰς ὡς τὰς καλλίστας τῶν γυναικῶν (Χαδιτζά, Φατιμά, Ἀϊσά καὶ Μαρία). Δαρεῖος δ' Ὑσταπού εἶχεν ὡσαύτως τέσσαρας γυναῖκας, τὴν Φαιδύμην (Φατιμέ), Μανδάνην, Ἀτσασαν καὶ Πάρμυν (Ἡρόδ. Γ', 69, 88).

Ζ.—σ. 8.

Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Νεσερῆ, φύλ. 243, εὐρίσκεται περὶ τὸ τέλος περιεργὸν χωρίον, καθ' ὃ ἐπὶ φυλαί, καταγόμεναι ἀπὸ τῶν υἱῶν τῶν Τριῶν Βελῶν, ἀναφέρονται ὡς ἀκολουθήσασαι τῇ Σουλεϊμάν Χάν, γενάρχη τῶν Ὀθωμανῶν.

Η.—σ. 8.

Ὁ Νεσερῆ παρέχει ἡμῖν φειδωλὰς πληροφορίας περὶ τῆς ἱστορίας τῶν Τούρκων.

κων Ὀγούζων ἀπὸ τοῦ τετάρτου αἰῶνος τῆς Ἑγίρας. Ὅρα περὶ τῶν προτέ-
ρων πολέμων τῶν Ἀράβων καὶ Τούρκων τοὺς Χρονολογικοὺς Πί-
νακας τοῦ Χατζῆ Κάλφα ἐν τοῖς ἀντιστίχοις ἔτεσιν.

Θ.—σ. 42.

4. Ἡ δυναστεία τῶν Σελτσουκιδῶν ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Φάρς ἤρξατο τῷ 432
ἔτει τῆς Ἑγίρας (4040) καὶ ἔληξε τῷ 590 (4493). Ἐπὶ τὰ ἑκατὸν πεν-
τήκοντα ὀκτὼ ταῦτα ἔτη ἐβασίλευσαν δεκαπέντε κυρίαρχοι.

2. Ἡ δυναστεία τῆς Κερμανίας (Κερμιάν) ἤρξατο τῷ 433 (4041) καὶ
ἔληξε τῷ 583 (4187)· ἔλαβεν ἑννέα κυρίαρχοι.

3. Ἡ τοῦ Χαλεπίου (Βεροίας) ἤρξατο τῷ 471 (4078) καὶ ἔληξε τῷ 540
(4146). Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τῶν τεσσαράκοντα ἐτῶν εἶχε πέντε κυρίαρχοι.

4. Ἡ τῆς Δαμασκοῦ ἤρξατο τῷ 488 (4095) καὶ ἔληξε τῷ 549 (4154)·
ἤρξαν δὲ ἑννέα ἡγεμόνες κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐτῶν ἐξήκοντα καὶ ἑνός.

5. Ἡ τοῦ Ρούμ ἤρξατο τῷ 477 (4084) καὶ ἔληξε τῷ 700 (1300)· δε-
καπέντε δὲ ἡγεμόνες ἤρξαν ἐν τῷ χρόνῳ τῶν 223 ἐτῶν.

I.—σ. 43.

Ὁ Δεγούνης, Γενικὴ ἱστορία τῶν Οὐννων, Βιβλ. 1, σ. 498 καὶ κατ' αὐ-
τὸν δ' Γιββων, Κεφ. ΝΗ'. Ἀμφότεροι οἱ συγγραφεῖς οὗτοι ποιοῦνται λόγον
περὶ δύο διαδημάτων, ὅπερ ἐστὶν ἀμάρτημα τοῦ μεταφραστοῦ τοῦ πρώτου
τούτων· διότι οἱ νεώτεροι Ἀσιανοὶ οὐκ ἔχουσι διαδήματα κατὰ τὴν ἀληθῆ ση-
μασίαν τῆς λέξεως. Τὸ ὄνομα τὰς τῶν δεσποτῶν μόνον ἄλλην τινὰ σημασίαν
πῶς ἔχει.

IIA.—σ. 14.

Στρίττερ, Ἀπομ. Βυζ. Τόμ. Γ, σ. 923—948. Ὁ Δεγούνης, Γενικὴ
ἱστορία τῶν Οὐννων, Β, σ. 522, Γ, σ. 133, ὑποθέτει ὅτι οἱ
Ὀγούζοι εἰσιν ὁ αὐτὸς λαὸς πρὸς τοὺς Οὐζοὺς· ἄλλοι ἐνόμισαν, ὅτι οἱ Οὐγγροι
καὶ οἱ Οὐϊγούροι ἦσαν τὸ αὐτὸ ἔθνος. Ὁ Ρεμουσάτ, ἔρευναὶ περὶ τῶν
Ταταρικῶν γλωσσῶν, σ. 320 καὶ 321 ἀποδείκνυσιν σαφέστατα τὴν
διαφορὰν τῶν λαῶν τούτων, καλεῖ δὲ ὡσαύτως τοὺς Οὐζοὺς Κομάνους.

IIB.—σ. 46.

Γενικὴ ἱστορία τῶν Οὐγγων, βιβλ. I, σ. 215.

ΙΓ.—σ. 49.

Οἱ Βαρμεκίδαι, Χαλεδ, οὗ ὁ υἱὸς Ἰαχγιά καὶ οἱ δύο ἔγγονοι Φάζλ καὶ Τζαφὲρ ἐν τῇ ἐννάτῳ αἰῶνι· ὁ Νιζάμουλ Μούλκ καὶ τρεῖς αὐτοῦ υἱοὶ Μετζίζουλ Μούλκ, Φαχρούλ Μούλκ καὶ Σιαμούλ Μούλκ τῇ ἐνδεκάτῳ αἰῶνι· ὁ Καρὰ Χαλλήλ Τζενδερελῆ, οἱ υἱοὶ αὐτοῦ Ἀλῆ Πασᾶς καὶ Ἰδραῖμ Πασᾶς καὶ ὁ ἔγγονος αὐτοῦ Χαλλήλ Πασᾶς ἐπὶ τῶν σουλτάνων Μουράτ τοῦ Α', Βαγιαζήτ τοῦ Α', Μωάμεθ τοῦ Α', Μουράτ τοῦ Β', Μωάμεθ τοῦ Β' τῇ ἐνδεκάτῳ τετάρτῳ αἰῶνι· οἱ Κιοπρηλί Μωάμεθ Κιοπριλιζαδὲ Ἀχμέτ, Κιοπριλιζαδὲ Μουσταφᾶ καὶ Κιοπριλιζαδὲ Ναμάν, πάντες μεγάλοι βεζύραι ἐπὶ τῶν βασιλείων Μωάμεθ τοῦ Δ' καὶ Ἀχμέτ τοῦ Γ' τῇ δεκάτῳ ἐβδόμῳ καὶ δεκάτῳ ὀγδόῳ αἰῶνι.

ΙΔ.—σ. 22.

Λαρί, σ. 548· Ἡ αἰτία τῆς μετοικήσεως τῶν Ὀγοζικῶν φυλῶν ἀπὸ τῶν μεθορίων τοῦ Σινᾶ εἰς Τουρκιστάν ἐν οὐδεμιᾷ τῶν πηγῶν τοῦ Δεγούνη εὐρίσκεται.

ΙΕ.—σ. 24.

Δεγούνης, Γενικὴ ἱστορία τῶν Οὐννων, Β.βλ. Ι, σ. 260. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο, ὡς καὶ τὸ ἔτι καὶ νῦν ὄνομα αὐτοῦ ἀρχαιστάτον ἐστὶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Σακί, ἥτοι οἰνοχόος ἐστὶν ὁ Σάκας τῆς Κύρου παιδείας, ὅστις προσφέρει τὸν οἶνον τῇ βασιλεῖ καὶ εἰσάγει τοὺς ξένους. Τὸ ἀξίωμα τοῦ οἰνοχόου καὶ τὸ τοῦ μεγάλου θαλαμηπόλου ἦσαν τὰ μέγιστα ἐν τῇ αὐτῇ τῆς ἀρχείας Περσίας· Ὁ μέγας θαλαμηπόλος ἦν σύναμα καὶ ἀρχηγὸς τῶν εὐνούχων.

ΙΣΤ.—σ. 24.

Δεγούνης, Ι, σ. 234 δίδει ἡμῖν τὴν σειρὰν τῶν ἡγεμόνων τούτων, διέρχεται ὁμοίως ἐν σιγῇ τὸν σουλτάνον Σαντζάρ, ἡγεμόνα τοῦ Χορασάν. Ἐν τούτοις ὁ Χατζῆ Κάλφας ἀναφέρει τὸν κλάδον τούτον τῶν Σελτσουκιδῶν, ἀφορμὴν λαβὼν ἐκ τοῦ Χορασάν· οὐδὲν ὁμοίως λέγει ὅτι ἐκασίλευσε τοῦ Ἰράκ.

ΙΖ.—σ. 26.

Ἐπὶ Σαδούρ ἢ Σαπόρ, μετὰ τὴν τῇ 260 ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ αἰχμαλωσίαν τοῦ Βαλεριανοῦ· ὑπὸ τοῦ Χοσρόη Νουρχιβάν τῇ 540 ἀπὸ Χριστοῦ (Γ'ββων, Κεφ. ΜΒ.)· ὑπὸ τοῦ Χοσρόη Περβίς τῇ 611 ἀπὸ Χριστοῦ (Γ'ββων, Κεφ. ΜΣΤ.)· ὑπὸ τῶν Ἀραβῶν τῇ 14 ἔτει τῆς Ἑγίρας (645), καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπὶ Σουλταϊμάχ τῇ 477 (1084). Οἱ Βυζαντινοὶ ἱστο-

ριογράφοι σιωπῶσι τὴν τελευταίαν ταύτην ἐποχὴν, ἐν ᾗ οἱ Ἀσιανοὶ θέτουσιν ἀκριβῶς τὴν ἐκ δευτέρου ἁλωσιν τῆς Ἀντιοχείας ὑπὸ τοῦ Σεῖφεδδεβλέτ τῷ ἔτει 338 (968) (ἐπὶ Νικηφόρου Φωκᾷ καὶ Ἰωάννου Τζιμισκῇ). Ὁ Τζιναβῆς διηγεῖται λεπτομερέστατα τὴν ὑπὸ τοῦ Σουλεϊμάν ἁλωσιν τῆς Ἀντιοχείας· κατ' αὐτὸν δὲ ἡ πόλις παρεδόθη οὐχὶ ὑπὸ τοῦ Φιλαρέτου (ὡς βεβαίωτο ὁ Δεγούνης, Βιβλ. ΙΑ, σ. 30), ἀλλ' ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὅτε ὁ Φιλάρετος ἀπε-
δήμει εἰς Κωνσταντινούπολιν (Τζιναβῆς, σ. 498).

III.—σ. 26.

Ὁ Λαρί καὶ ὁ Ἰδρίς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Σελτζούκιδων ποιοῦνται λόγον ἀμφοτέρου περὶ τοῦ Δαβὶδ τούτου, διαδόχου τοῦ Σουλεϊμάν, ὃς αὐτὸς οὗτος διεδέξατο ἀμέσως τὸν Κιλιτζαρσλάν. Ὁ σοφὸς μουφιτὶ Ἀχίζ Ἐφέντης παρατηρεῖ ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ, τῇ 551 τῆς Ἑγίρας, ὅτι ἡ διήγησις τοῦ Ἰδρίδ διαφέρει τῆς τοῦ Νοβαΐρι καὶ ἄλλων Ἀράβων ἱστοριογράφων, οἵτινες φρονοῦσιν ὅτι ὁ Σουλεϊμάν διεδέξατο τὸν Κιλιτζαρσλάν.

1Θ.—σ. 27.

Ὁ Τζιναβῆς (φύλ. 200) ποιεῖται λόγον περὶ τῆς διανομῆς ταύτης. Ἐλ-
λείπει μόνον ἐκ τοῦ καταλόγου τούτου εἰς τῶν δέκα υἱῶν· ἀλλ' ὁ Νεσρῆ, φ. 9, ἀναφέρει ἑνδεκα, διότι ἀναφέρει ὡς βασιλεύσαντα τοῦ Ἐρεγλί τὸν Σε-
τζαεδδίν—Σιρσάχ, τὸν δὲ Μαζαφερεδδίν Ἀρσλانسάχ τοῦ Νικδέ.

K.—σ. 27.

Ὁ Νεσρῆ καὶ ὁ Τζιναβῆς ἀντιφάσκουσιν ἐνταῦθα πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους ἱστοριογράφους. Οἱ μὲν λέγουσιν, ὅτι ὁ Φρειδερίκος ἐπνίγη ἐν τῷ ποταμῷ Πυράμω (Τζιχάν), οἱ δὲ ἐν τοῖς ὕδασι τοῦ Σαλέφ, τουτέστιν ἐν τῷ ποταμῷ τῆς Σελευκείας, τῷ ἀρχαίῳ Καλυκάδων. Ὁρ. Μάννερτ, ΣΤ, 2, σ. 29, καὶ Ῥαουμνὺρ, ἱστορία τῶν Hohenstaufen.

KA.—σ. 29.

Λαρί, σ. 528. Nobkhetel-tewarikh, 121, ληφθὲν ἐκ τοῦ Miretoul-edwar, τουτέστι τοῦ καθρέπτου τῶν Ἀτόνων. Τὸν μερισμὸν τοῦ βασιλεῖου μεταξὺ τῶν υἱῶν τοῦ Ἀχεδδίν—Ἀρσλάν ἀναφέρει ὁ Δεγούνης, Γενική ἱστορία τῶν Οὐγγων, Βιβλ. Ι', σ. 54.

ΚΒ.—σ. 34.

‘Ο Τζεναβής ἔσωσεν ἡμῖν τὸν ἐπὶ τοῦ μνημείου τούτου ἐπιτάφιον, ἔχοντα ὡς ἑξῆς· *Κατέβη ἀπὸ τοῦ θρόνου εἰς στενὸν τάφον· οἱ θησαυροὶ καὶ ἡ ἰσχύς αὐτοῦ ἐξέλιπον· ἐπέρανε τὴν ἀποδύμειν αὐτοῦ μετὰ τοῦ βίου. Οὕτω τὰ πάντα εἰσι φθαρτά. Ἐν τῇ σελήνῃ Σιεβάλ, 617 (1220).· Ἴδου ἡ ἀρχὴ τῆς ἐλπίδας εἰς τὸν θάνατον τοῦ Κεῖχοσρέφ· α Ἴδετε τὸν Γαῖασσεδδὶν, τὸν ἥλιον τῆς πίστεως, λάμποντα κατὰ τὴν δύσιν τὴν αὐτὴν λάμπειν ὡς κατὰ τὴν ἀνατολήν· τὸ ἄστρον τοῦ δόρατος προσήγγισεν αὐτῷ, ὅπως ἐπισκιάσῃ αὐτόν. Φεῦ! Οὐδέτι βλέπω αὐτόν, τὸ ἄστρον ἀπέκρυψεν αὐτόν ἀπὸ τῆς δράσεώς μου’

ΚΓ.—σ. 33.

Τζιχννουμάς, σ. 335. ‘Ορα περὶ τῆς νέας γεωγραφίας καὶ ἐθνογραφίας τῆς Χωρασμίας τὸ ἀριστον ἔργον τοῦ Ριττέρου (Τόμ. Δ’, Κεφ. 3). Ἐν τινι χειρογράφῳ τοῦ Μιρχόνδῃ ἀπαντᾷται Τζε ρ μ α ν ι α, ἀντὶ τῆς Τ ζ ο ρ τ ζ α ν ι α ς, ὅ ἐστιν ἀναμφισβόλως ἀμάρτημα ὀρθογραφικόν. Ἐν τούτοις τὸ ἐθνικὸν ὄνομα Germains (Γερμανός) καὶ Gètes (Γέτης) σώζεται παρ’ ἀμφοτέρους τοῖς λαοῖς τούτοις Τζε ρ μ ἐ ν καὶ Τζε τ έ. ‘Ορα πρὸς τοῦτο τὸν Μιρχόνδῃν (ἱστορίᾳ τῆς δυναστείας τῶν Μοζαφιρῶν καὶ τοῦ Τιμούρ). Ὡσαύτως τὸ ὄνομα Deutsche ἢ Teutsche (Γερμανοὶ) διατηρεῖται ἐν τῷ τοῦ Tadjiks, δ οὐκ ἔστιν ἄλλο ἢ οἱ Δαδίκαι τοῦ Ἡροδότου (Ζ, 63)· καὶ παρὰ τούτῳ συγκαταλέγεται τοῖς Σογδοῖσι καὶ Χωρασμοῖσι.

ΚΔ.—σ. 33.

Τζιχννουμάς, σ. 383. Τὰ ἐξοχώτερά εἰσι τὰδε· Καθαμεδδὶν, συγγραφεὺς τοῦ Μ ι ρ α τ ζ έ δ —δ ι ρ α γ έ τ, τουτέστι τῆς ἀναλήψεως τῆς θεωρίας, ἐπιφανοῦς νομικοῦ συγγράμματος. Χοσσαμεδδὶν, σχολιαστὴς τῆς Εἰ σ α γ ω γ ῆ ς τοῦ Ἀριστοτέλους. Νασσιρεδδὶν Μοταββέζι, Χότζα Ἐδουλεβέφ, Πεχλιβέν Μαχμουτ, Μεβλανά Κεμχλεδδὶν Χουτεῖν καὶ ἄλλοι.

ΚΕ.—σ. 32.

Τζεναβής, σ. 206. ‘Ο Ἀλαεδδὶν Κεϊκοβὰδ ἐκάλεισε τῷ ἰδίῳ ὀνόματι δύο πόλεις κτισθείσας ὑπ’ αὐτοῦ· καὶ τὴν μὲν κατὰ τὸ κύριον ἑαυτοῦ ὄνομα Ἀλαϊάν, τὴν δὲ δευτέραν κατὰ τὸ ἐπίθετον Κοβαδιγέ.

ΚΣΤ.—σ. 35.

‘Ο Τζεναβής, σ. 206, δίδει ἡμῖν τὴν ἐπιγραφὴν, ἔχουσαν ὥδε πῶς·

« Τὰ τείχη ταῦτά εἰσι κύκλος, κωλύων τὴν ὁρμὴν τῶν κυμάτων καὶ τὴν δύναμιν τῶν ἑπῶν, οὐχὶ ὅμως καὶ τοὺς ὁλολογμούς, τοὺς συμβαίνοντας ἐν τῇ καταιγίδι τῆς νυκτός ».

ΚΖ.—σ. 36.

Πλὴν τῶν τριῶν τούτων μυστικῶν σουλτανικῶν προσώπων οἱ ὀνομασθέντες σέχαι καὶ σοφοὶ ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ Ἀλαεδδίν ἦσαν ὁ Σεμσεδδίν ἐκ Ταβρίδος, ὁ διδάσκαλος καὶ καθηγητὴς τοῦ Τζελαλεδδίν, ὃ ἀφίερωσε τὸ δὲ ἀνίστατο. Ὁ Σαδρεδδίν ἐξ Ἰκονίου, συγγραφεὺς μεγάλου συγγράμματος, ἐπιγραφομένου Μιζταχσάι, ἥτοι κλειδὸς τῶν μυστηρίων. Ὁ Βουρχανεδδίν Μωάμεθ ἐκ Ταβρίδος, ὁ Χουσταμεδδίν ἐξ Οὐρμυγῆς, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Φαζίλ Ἑρμεδὶ (Ἰδρις, Τζεναβῆς).

ΚΗ.—σ. 37.

Ὁ Ἰδρις, Τζεναβῆς καὶ τὸ Νοχβέδετ-τεβαρίχ διηγούνται ταῦτα κατὰ τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ Ἑμίρου Καρατάϊ, φίλου πιστοῦ τοῦ Ἀλαεδδίν, ὃν οὐδ' ἐπὶ μικρὸν κατελίμπανε.

ΚΘ.—σ. 37.

Ὁ Ἰδρις καὶ ὁ Τζεναβῆς καὶ τὸ Νοχβέδετ-τεβαρίχ μνημονεύουσι πῶν δύο ἐξοχωτάτων συγγραμμάτων αὐτοῦ, ἥτοι τοῦ Κιμιάϊ—Σεαδέτ, τούτέστι τῆς Ἀλχημείας τῆς εὐδαιμονίας ὑπὸ Γαζαλί, καὶ τοῦ Σεϊρόλ—Μουλουκ, τούτέστι τῆς Διαγωγῆς τῶν βασιλέων ὑπὸ τοῦ περιφανοῦς μεγάλου βεζύρου Νιζάμουλ Μούλκ.

Λ.—σ. 37.

Ἡ αὐτοκρατορία τῶν Σελτσούκων ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Ῥοῦμ περιελάμβανε τότε τὰς πόλεις Ἰκόνιον, Ἀκσερῆ, Κιζιάρειαν, πᾶσαν τὴν Καραμανίαν, τὰς ἐπαρχίας τοῦ Ἀϊδινίου, τοῦ Σαρουχάν, τοῦ Μεντεσέ, τῆς Ἀμίδης, τοῦ Κερμάν, τοῦ Κερδῆ, τῆς Καστεμόνης, τὰς πόλεις τῆς Ἀγκύρας, τὴν Μελιτηνὴν, τὸ Μερὰς, τὸ Ἐλδισιάν, τὸ Τοκάτ, τὴν Ἀμάσειαν, τὸ Νιγισσέρ, τὸ Ἐρζεντζάν, τὴν Σαμσουντα, τούτέστιν ἅπασαν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἔχουσα πρὸς ἀνατολὰς θρίον τὴν Ἀρμενίαν καὶ μέρος τῆς Συρίας.

ΛΑ.—σ. 39.

Τζεναβῆς, σελ. 207. Λουτφὶ καὶ Νοχβέδετ-τεβαρίχ. Ὁ Δε-

γούινης δίδει ἡμῖν ἀκριβεστέρας πληροφορίας ἢ οἱ ἀνατολικοὶ συγγραφεῖς περὶ τῶν διαφορῶν τμημάτων τοῦ βασιλείου μεταξύ τῶν δύο ἀδελφῶν. Ἀποδείκνυσιν δὲ, ὅτι ἐρειδόμενοι ἐπὶ τοῦ Ἀβούλ Φαρατζὶ καὶ τῶν Βυζαντινῶν, ἀμφοτέροι· οἱ ἀδελφοὶ οὐκ ἐδασίλευσαν συγχρόνως, ἀλλ' ὅτι ὁ Ἀζεδδὶν Κεϊκαβὸς ἐδασίλευε πρὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ρουκνεδδὶν Κιλιτζαρσλάν. (Δεγούινης Γενικὴ ἱστορία τῶν Οὐγγων, Βιβλ. 1Α, 67—72).

ΑΒ.—σ. 41.

Ὁ Ἀζεδδὶν ἐτελεύτησε τὸν βίον τῷ 667 (1268)· οὕτως δὲ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μεσοῦδ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ἀπῆλθε διὰ Καστεμόνης εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Πόσσινος ἐν τῇ προστεθείσῃ χρονολογίᾳ κατὰ τὸ τέλος τοῦ Παχυμέρης.

ΑΓ.—σ. 44.

Τὸ ὄνομα Ἀλ—μογαδαρί ἐστὶ βεβαίως περικοπὴ τῆς λέξεως Ἀλ—μογρέβη· διὸ καὶ ὁ Γίββων δικαίως νομίζει τὸν λαὸν τοῦτον ἀραβικῆς καταγωγῆς, εἰ καὶ ὁ Παχυμέρης (Κεφ. Ε', 21), πρὸς δὴ παραπέμπει, παράγει τὴν καταγωγὴν αὐτῶν οὐχὶ ἐκ τῶν Ἀράβων, ἀλλ' ἐκ τῶν Ἀθάρων.

ΑΔ.—σ. 44.

Παχυμέρης (Ζ, 20). Ὁ Δεγούινης ἀπατάται λέγων, ὅτι ἡ μνηστὴ ἦν ἡ θυγάτηρ τοῦ Κεϊκαβός· ἀπ' ἐναντίου ὁ Παχυμέρης (Βιβλ. Ζ, 22) λέγει ῥητῶς ὅτι ἦν θυγάτηρ τοῦ Μελέκ (Μεσοῦδ), υἱοῦ τοῦ Ἀζεδδὶν (Κεϊκαβός), ἥτοι ἐγγόνῃ τοῦ τελευταίου τοῦτο· καλεῖ τὸν Κωνσταντῖνον θεῖον αὐτοῦ, ἐν ᾧ ὡφεῖλε μνημονεῦσαι αὐτοῦ ὡς ἀδελφοῦ, εἰ ἦν θυγάτηρ τοῦ Ἀζεδδὶν.

ΑΕ.—σ. 47.

Ὁ Ἰδρις, Νεσρῆ, Σεαδεδδὶν, Σολακζαδὲ, Ἀλῆς, Λουτφί, Νοκβέδετ—τεβαρίχ καὶ Ἐζορρὲν ἠρίθμησαν μετὰ πλείονος ἢ ἥπτονος ἀκριβεῖας τὰ διάφορα τουρκομανικὰ μικρὰ κράτη, ἃ ἐγεννήθησαν ἐκ τοῦ Σελτσουκιῦ βασιλείου. Μόνος ἐκ τῶν ἱστοριογράφων τούτων ὁ Ἐζορρὲν οὐκ ἔστι παρ' ἡμῖν ἄξιος πάσης πίστεως· διότι, πλὴν τοῦ Αἰδὶν, ἡγεμόνος τῆς Σμύρνης, ἀναφέρει καὶ τινὰ Ἰσμίρογλουν. Μνημονεύει προσέτι τῶν Βενὶ Ῥαμζζάν καὶ τῶν Σουλκαδριγῶν, ὧν σφαλερῶς θέτει τὰς δυναστείας πέραν τοῦ Ταύρου, ἐπειδὴ βέβαιόν ἐστιν, ὅτι αὗται ἀνεβάνησαν ἐξήκοντα μόνον ἔτη μετὰ ταῦτα, τῷ 780 (1387) ἐν Ἀδάνοις καὶ Μεράς (Χατζῆ Κάλφας, χρονολογικοὶ πίνακες). Ὡς καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Βουρχανεδδὶν, οἵτινες ἔδρυσαν τὴν ἐξου-

οἶαν αὐτῶν πέραν τοῦ Ἄλως ἐν τῇ Καππαδοκίᾳ. Ἐκ τῶν Βυζαντινῶν δὲ Παχυμέρης, δὲ Νικηφόρος Γρηγορεῖς, δὲ Χαλκοκονδύλης, δὲ Δούκας καὶ Φραντζῆς ποιοῦσι τὴν διαίρεσιν ταύτην τῶν ἐπαρχιῶν ἀτελέστατα καὶ μετὰ ἡκρίστη-
ριασμένων ὀνομάτων. Ἐν τούτοις ὁμολογοῦσι τὸ Ἀϊδὶν ὡς Ἀτίναι, τὸ Μεν-
τεπὲ ὡς Μαντάχιοι, τὸ Ἀλίσιρ Κερμιάν ὡς Κέρμανος Ἀλίσύριος, τὸ Σαρου-
χὰν ὡς Σαρχάνης, τὸ Καρασί ὡς Καραΐνης, τὸν Οὐμουρβέγ, ὡς Ἀμούριον,
τὸν Ὅσμαν ὡς Ἀτμάν κτλ. κτλ.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Α.—σ. 49.

Ἐν τῇ σημειώσει ταύτῃ ὁ συγγραφεὺς πειρᾶται ἵν' ἀπαλλάξῃ τοὺς Γερ-
μανοὺς ἐκ γλωσσικοῦ ἀμαρτήματος, ἀφορῶντος μόνον εἰς αὐτοὺς περὶ τῆς λέ-
ξεως Ἐγίρας. (Σ. Μ.)

Β.—σ. 49.

Ὁ Νεσρῆ, φύλλον 20, ἐκφράζεται περὶ τούτου σαφέστατα καὶ οὐδεμίαν
ἀμφιβολίαν καταλείπει περὶ τῆς ἀληθοῦς τουρκομανικῆς καταγωγῆς τῶν Ὀ-
θωμανῶν οὕτως, ὥστε ἀφανίζεται ἡ ὑπόθεσις τοῦ Δεγούνη, δὲ νομίζει αὐτοὺς
Χωρασμίους. Καὶ ἀληθὲς μὲν ἔστιν, ὅτι οἱ σάχαι τῆς Χωρασμίας εἶχον ὡσαύ-
τως τουρκομανικὴν καταγωγὴν, ἀλλ' οὐδόλως ἔπεται, ὅτι καὶ τὸ ἔθνος ἔσχε
τὴν αὐτὴν καταγωγὴν. Ὁ Τζιγαννουμᾶς λέγει ῥητῶς, ὅτι ἦν ἰδίᾳ μιγάς φυ-
λῆ. Ἐπίσης δὲ οὐχ ἔπεται ὅτι οἱ πρόγονοι τοῦ σουλτάνου κατέκρησαν τὴν
Χωρασμίαν. Πᾶσαι αἱ πηγαὶ τῆς Ὀθωμανικῆς ἱστορίας δεικνύουσι τὸ ἐν τῷ
Χωρασὸν Μακὰν ὡς ἱστορικῶς γνωστὴν πρώτην κατοικίαν τοῦ ἔθνους τούτου,
οὐδεὶς δὲ ποιεῖται λόγον περὶ τῆς Χωρασμίας.

Γ.—σελ. 52.

Ὁ μέγιστος ἥρως τοῦ ἰσλαμισμού ἐπὶ τῶν Ὀμμιαδῶν Σιδ—ἀλ—Βαττάλ
ἀπέθανε μαρτυρικῶς τῷ 121 (739) ἐν τῷ ἱερῷ πρὸς τοὺς Ἕλληνας πολέμῳ
(χρονολογικοὶ πίνακες Χατζῆ Κάλφα). Τὰ ἀνδραγαθήματα αὐτοῦ παρέσχον
ἀφορμὴν εἰς πληθὺν τουρκικῶν ἱπποτικῶν μυθιστορημάτων. Πολλὰ ἀντίτυπα
σώζονται ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων ὑπὸ τοὺς ἀριθμοὺς 317,
318, 338, 339, 340, 341, 342. Ἐλλα δὲ ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθή-
κῃ τῆς Βιέννης ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν 170. Ὁ Σούβεῦ πολλὴ ἀμαρτάνει ἀμφιβάλ-
λων, ὅτι ἡ δόξα τοῦ Ἰσπανικοῦ Σιδ ὑπῆρξεν ἀντήχησις τοῦ Ἀραβικοῦ Σιδ,

ὀνομαστοῦ πεντακάσιχ ἔτη πρὸ τούτου. Οἱ Ἀραβες οὐδένα ὠμολόγουν μείζονα ἤρῳα ἢ τὸν Σιδ—Βατάλ· διὰ τοῦτο κατὰ τοὺς πρὸς τὴν Ἰσπανίαν πολεμοὺς προσέθηκαν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ τὸ Ἰσπανικὸν ὄνομα τοῦ ἱππότου.

Δ.—σ. 23.

Ὁ ἱστοριογράφος Ἀλῆς παρέδωκεν ἡμῖν τὰ ὀνόματα τῶν συστρατιωτῶν τοῦ Ὀσμάν· ἦσαν δὲ οὗτοι, ὁ Ἀγτζὲ Χότζας, ὁ Κονουράλπ, Τοργουδάλπ Χασσάν—Ἀλπ, Σαμσαμᾶ Τσαούσης καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Σου—γκουμῖς Τσαούσης, Ἀβδουῤῥαχμάν Γαζῆ, Ἀκβάς Μαχμούτ—Ἀλπ, Καρὰ Ὀγλάν, Καρὰ Μουρτάλ Βακσχλοῦ, Καρὰ Τεκίν, Σεῖχ Μαχμούτ, Ταργάλ Μιχμάν. Ἐκ τῶν πολλῶν τούτων ὀνομάτων, ὡς ἐκ τοῦ Ἀκβούκ, ἐκλήθησαν πόλεις ἢ χωρία, τὰ δὲ ὀνόματα τούτων σώζονται μέχρι σήμερον.

Ε.—σ. 56.

Ὁ Λεβενκλάου (ἱστορία μουσουλμανική, σ. 60 καὶ 61) λέγει (οὐκ οἶδα ἐπὶ τίνας μαρτυρίας ἐρειζόμενος) ὅτι ὁ Κεζέ ἐστι τὸ ἡκρωτηριασμένον Ἑλληνικὸν ὄνομα τοῦ Κοσαίφου, καὶ Ἑρμανικία τὸ ὄνομα τοῦ ὄρους Ὀρμηνίου. Κατ' αὐτὸν τὸ μὲν Καρατζατάγ, ἦτοι μέλαν ὄρος, ἐκαλεῖτο Μαυρόνορος, τὸ δὲ Καρατζαῖσάρ, ἦτοι τὸ μέλαν φρούριον, Μαυρόκαστρον ἢ Μελανοπύργιον, τὸ δὲ Σεγολδ, ἦτοι τόπος τῶν ἱτεῶν, Ἰταία. (Ὅρα Πανδέκτ. 49)· καὶ οὕτω πολλὰί πάνυ αὐθαίρετοι παραδόσεις ἀρχαίων τοπικῶν ὀνομάτων εὐρίσκονται ἐν τοῖς Πανδέκταις.

ΣΤ.—σ. 57.

Κατὰ τὴν ὑψηλὴν ἔκφρασιν τοῦ Μωάμεθ, Ὁ ἀγαπῶν σιωπᾶ, καὶ ὁ ὢν ἀπορος θνήσκει, καὶ θνήσκει ὡς μάρτυς.

Ζ.—σ. 59.

Ἡρόδ. Α, 407.

Η.—σ. 60.

Ὅρα τὴν ἐξήγησιν τῆς λέξεως Χ ο υ μ α γ ι ο ὦν, ληφθεῖσης ἐκ τοῦ περικοῦ συνωνυμικοῦ λεξικοῦ τοῦ Κεμαλπασαζαδὲ, Τόμ. Γ, σ. 47. Χ ο υ μ ᾶ ῖ, τούτεστι βασιλικὸς γούψ, καὶ Χ ο υ μ α γ ι ο ὦν ἐπιθέτον ἐστιν ἐκ ταύτης τῆς φράσεως καὶ προσηγορίας.

Θ'.—σ. 60.

Circa summum culmen hominis ausficio fecisse. (Τίτ. Αΐσιος, Α, Κεφ. ΑΔ).

I.—σ. 63.

Ὁ Παγουσαῖος Βραττούτης, διερμηνεὺς Φερδινάνδου τοῦ Γ', μεθρμη-
νευσε τὸν Σεαδεδδὶν τόσῳ ἀμελῶς, ὅσῳ ὁ Ἰωάννης Γωλτιέρ Σπιέγελ, ὁ δι-
ερμηνεὺς Φερδινάνδου τοῦ Α', μεθρμηῖνευσε τὸ Χρονικὸν τοῦ Μοχιεδ-
διν Τζεμαλῆ, τὸ ὑπὸ τοῦ Λεβενκλάου δημοσιευθὲν· διότι παραλείπει ἐλόκληρα
χωρὶς· ὥστε τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐστὶ μᾶλλον σύντομὸν τις ἢ μετὰφρασιν. Θαυμά-
δὲ τίθησι τὸ τουρκικὸν ἢ ἀραβικὸν ὄνομα, ἀπαλλασσόμενος τοῦ κόπου τῆς
ἐξηγήσεως αὐτοῦ. Οὕτω λέγει ἐνταῦθα «Nel luogo del suo martirio
cala la luce sopra d' un albero San ouber». Οἱ μὴ γινώσκοντες
τὴν Ἀραβικὴν, ἀγνοοῦσιν ὅτι Sanouber ἀντιστιχεῖ πρὸς τὴν λέξιν πίτυν.

IA.—σ. 64.

Ὁ Ταϊντζάρ οὗτος τοῦ Νεσρῆ, ὃς ἐν ἄλλοις χειρογράφοις καλεῖται Βαι-
τζάρ διὰ τῆς μεταθέσεως στιγμῶν τινῶν, ἐστὶν ἀναμφιβόλως ὁ Τοχατζάρις
τοῦ Παχυμέρους, τουτέστιν ὁ ἀρχηγὸς τῶν παρὰ τῷ αὐτοκράτορι τοῦ Βυζαν-
τίου μισθοφόρων Τουρκοπούλων, τῶν διατρεζάντων τὴν χώραν ταύτην.
(Παχυμ. Α, Βιβλ. Ζ, Κεφ. 23, σ. 632).

IB.—σ. 65.

Τασχάκ-γαζουσι, ἤτοι Scortorum oestiva. Ἰδρις (φύλ. 46) ὀρῖζει τὸν
χρόνον τῆς μάχης ταύτης, ὁ δὲ Νεσρῆ (φύλ. 22) καὶ ὁ Ἀλῆς (φύλ. 9)
τάττουσιν αὐτὴν εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς πρώτης πολιορκίας τοῦ Καρτζαῖσαρ
ὑπὸ τοῦ Ἐρτογαύλ· διὰ τοῦτο πεντήκοντα ἔτη πρότερον. Τότε οἱ Μογόλοι
μόλις ἐφάνησαν μακρόθεν ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν ὁρίων τῆς ἐν Μικρῇ Ἀσίᾳ
αὐτοκρατορίας τῶν Σελτσούκων· ἦν οὖν ἀδύνατον αὐτοῖς· ἵνα εἰσβάλωσιν εἰς
τὰ ἀνατολικά ὄρια, ἃ ὀρίζουσιν ἡ Προποντίς καὶ ὁ Ῥύνδακος. Ἄλλως πᾶσα
ἀμφιβολία ἐκλείπει διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἐρεγλί καὶ τῶν Πηγῶν. Ἄλλοι
ἱστοριογράφοι Τοῦρκοι, ἐννοοῦντες τὴν καταφανῆ ταύτην ἀντίφασιν, μετέθε-
καν αὐθαίρετως τὸν τόπον τῆς μάχης ταύτης ἀπὸ τοῦ νομοῦ τῶν Πηγῶν,
ὅπου ὑπάρχει πεδῖον τι, καλούμενον τῶν ὄρχων, ἐν Ἐρζερούμ. Στη-
ριζόμενος ἐφ' ἐνὸς αὐτῶν ὁ Μουρατζά ὁ Ὅσσον, ἐν τῷ Τόμ. Γ' τοῦ συγ-
γράμματος αὐτοῦ, ἀναφέρει τὸ συμβῆν ὡς ἑξῆς· «Κεϊκοβὰδ ὁ Α' (Ἀλμεδ-

δὴν δ' Α' ἠνίκησε μεγάλην νίκην τῷ 4230 παρὰ τῷ Ἐρζερούμ κατὰ τοῦ Τζε-
λαεδδὸν, ὃ δὲ τελευταῖος ἡγεμὼν τῶν Χωρασμίων ἐκέλευσε τὴν ἀποκοπὴν
τῶν ὄρχων πάντων τῶν πεσόντων πολεμίων, οἵτινες ἦσαν, ὡς λέγεται,
τριακοντακισχίλιοι, καὶ τὴν συνρυμὴν τῶν ὀσχείων, ὅπως κατασκευάσωσιν
ἐξ αὐτῶν σκηνάς. Περὶ τὴν ἐργασίαν ταύτην ἐνησχολήθη πολὺς στρατός, τῇ
δὲ πέμπτῃ ἡμέρᾳ τριακόσιαι τοιαῦται σκηναὶ ἐστήθησαν μετὰ πομπῆς,
κροτούντων τῶν τυμπάνων ἐν μέσῳ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Μετὰ ταῦτα αἱ
σκηναὶ αὗται μετεκομίσθησαν εἰς Ἰκόνιον, ὅπου διετηρήθησαν ἐπιμελῶς ὡς
ἔδοξον μνημεῖον τῆς ἀξιομνημονεύου καύτης ἡμέρας. (Ὅρα ὡσαύτως
Λεβενκλάου μουσουλμανικὴ ἱστορία, σ. 53).

ΙΓ.—σ. 66.

Ἰδρις, φύλ. 46. Σεαδεδδιν, φύλ. 10. Σολακζαδὲ, φύλ. 2. Ἡ καλουμένη
τουρκικὴ μουσικὴ ἐστὶ νῦν τὸ προνόμιον τῶν βεζυρῶν καὶ πασάδων. Παίζει
ἐνώπιον αὐτῶν κατὰ τοὺς πέντε χρόνους τῆς προσευχῆς πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ
ἱεροῦ πολέμου. Σύνκειται δὲ ἐξ ἑκκαίδεκα συρίγγων (ζουρνά), ἐξ ἑκκαίδεκα
μικρῶν τυμπάνων (ταούλ), ἐξ ἑνδεκα σαλπίγγων (βορού), ἐξ ὀκτὼ μεγάλων
τυμπάνων (ναρὲ) ἐξ ἑπτὰ σείστρων (ζιλ) καὶ ἐκ τεσσάρων τυμπάνων (κούς).
Ὁ ἐξ ἐξήκοντα δύο μουσικῶν οὗτος θμίλος διπλασιάζεται, ὅταν αὐτὸς ὁ συλ-
τάνος ἐκστρατεύῃ. (Ὅρα Μουρατζζ ὃ' Ὅσσον, Τόμ. Γ, σ. 92).

ΙΔ.—σελ. 68.

Ὁ Μάννερτ συγγέει ἐνταῦθα τὸν Γάλλον (νῦν Ταρκαλιδόν), τὸν βέοντα
ἐκ τοῦ νοτιοανατολικοῦ τῶν Μώδρων καὶ ἐκβάλλοντα εἰς τὸν Σαγγάριον πρὸς
τὸν μικρὸν ποταμὸν τῶν Λευκῶν Μέλανα.

ΙΕ.—σ. 70.

Ὁ Παχυμέρης, Βιβλ. Ε, Κεφ. 21, τίθησι τὴν ἄλωσιν τῶν Βηλοκώμων
ἐν ἔτος πρὸ τῆς παρὰ τὸν Μαϊάνδρον Τριπόλειος, τὴν μὲν πρώτην τῷ 1305,
τὴν δὲ δευτέραν τῷ 1306. Ὁ Ἐξαρφὲν διηγείται τὴν ἄλωσιν τοῦ Ἑρμενὰ,
ὡς ὁ Παχυμέρης τὴν τῆς παρὰ τὸν Μαϊάνδρον Τριπόλειος, καὶ ἡ Βαριγὲ,
τουτέστι περιγραφὴ τῆς Μεσογείου ὑπὸ Πιρὶ Ρεῖς, ἱστορεῖ
ὁμοίως τὴν ὑπὸ τῶν Ἰσπανῶν ἄλωσιν τοῦ Καλενδερεῖ ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς
Καναρίας καὶ τὴν τοῦ Ὁρὰν ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Ἀφρικῆς.

ΙΣΤ.—σ. 74.

Νεσερῆ, φύλ. 36. Πάντες οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι ὁμοφώνως λέγουσιν,

ὅτι ὁ Ὄσμάν περιεβλήθη ὑπὸ τοῦ Ἀλαεδδίν τὸ ἀξίωμα τῆς ἡγεμονίας τῷ 688 (1239). ἀλλὰ κατὰ τοὺς ἱστοριογράφους τῶν Σελτσουκιδῶν, ὧν ὁ Δεγούνης παραδέχεται τὴν αὐθεντίαν, ὁ σουλτάνος Μεσοῦδ ἐτελεύτησε τῷ 708 (1308). Ὁ Τζεναβῆς, φύλ. 208, ἀντιτέλει ρητῶς τὴ διαδεσβαίῃσει ταύτη· διότι κατ' αὐτὸν ὁ Ἀλαεδδίν ἐτελεύτησε τῷ 700, μετὰ βασιλείαν εἴκοσι καὶ τριῶν ἐτῶν καὶ τριῶν μηνῶν.

ΙΖ.—σ. 74.

Λουτφί, σ. 5-8. Ὁ σοφὸς μέγας βεζύρης ὀλίγον φροντίζει περὶ τῆς χρονολογίας. Τίθησιν ἀντὶ Ἀαρὺν Μαμουὺν (ἀποθανόντος τῷ 139 τῆς Ἐγίρας) καὶ ἀντὶ Τζιγγισχὰν Γαζὰν, ζήσαντα μετὰ ἓνα αἰῶνα ἐπὶ τοῦ Ὄσμάν.

ΙΗ.—σ. 76.

Δεγούνης, Γενελογικὴ ἱστορία τῶν Οὐννων, σ. 62.

ΙΘ.—σ. 77.

Ὁ Νεσερῆς (φύλ. 30) τίθησι τὴν ἄλωσιν τοῦ Κηπριῶσάρ πρὸ τῆς τῶν Βηλοκώμων, ἅπερ κατ' ἄλλην παράδοσιν διηρπάγησαν ὑπὸ τοῦ Ὄσμάν ἐν μιᾷ νυκτί, ὅτε ὁ κύριος τῶν Βηλοκώμων ἐν τινὶ ἐκκλησίᾳ τῶν ὁμόρων αὐτοῦ, συγκληθείσα κατὰ τὴν πηγὴν τοῦ Καλδιναρικ παρὰ τὰ Βηλόκωμα, ἤθελε πείσαι αὐτοὺς ἐπιτεθῆναι πρὸς τὸν Ὄσμάν· ἀλλ' ὁ Νεσερῆς προστίθησι παραχρῆμα, ὅτι ἡ ἐτέρα διήγησις περὶ διαρπαγῆς τῶν Βηλοκώμων ὀρθότερα ἐστίν.

Κ.—σ. 79.

Ὁ Γιββων λέγει ὅτι ἡ μάχη αὕτη συνέβη τῷ 299, ἀλλ' οὐδεμίαν μαρτυρίαν ἀναφέρει. Κατὰ τοὺς Χρονολογικοὺς πίνακας τοῦ Χατζῆ Κάλφα καὶ ἄλλας ὁωμανικὰς πηγὰς, ἡ μάχη συνέβη τῷ 1301, κατὰ δὲ τὴν Χρονολογίαν τοῦ Παχυμέρους, δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ποσσίνου, τῷ 1302, ἅπερ ὅλως συμφωνεῖ πρὸς τὸν Χατζῆ Κάλφην· διότι τὸ 701 ἔτος τῆς Ἐγίρας λήγει Ἀυγούστῳ μηνί τοῦ 1301.

ΚΑ.—σ. 79.

Ὁ Καντεμῖρος, ὑποκείμενος πάντοτε εἰς ὅλως ἀπίστευτον σύγχυσιν ὀνομάτων καὶ πραγμάτων, ὅτε οὐ ποιεῖται λόγον περὶ τοῦ κατ' αὐτὸν χρόνου, ἐκ τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Ὄσμάν Ἀϊτογλί ποιεῖ ἔγγονον Δογρίν καὶ παρίσθησι τὸν Ὄσμάν προρροῦντα τὸ Κοτῦαϊον (σ. 14).

KB.—σ. 83.

Σεχδεδδίν, φ. 12. Σαλαχζαδὲ φ. 5. Νεσερῆ, φ. 38. Ίδρις, φ. 67. Τὸ ὄνομα τοῦ φρουράρχου τοῦ Λοπαδίου Μακρηνοῦ ἀναφέρει ὁ Παχυμέρης, Βιβλ. Ζ, Κεφ. 9, Τόμ. Β. σ. 405· ἀλλ' ἴσως ἐστὶν ὁ αὐτὸς, ὃς εὕρηται παρὰ τοῖς Ὁθωμανοῖς ὡς διοικητῆς τῆς Προύσης καὶ περιώνυμος ὡς Ἑβρενός.

KF.—σ. 84.

Παχυμέρης, Βιβλ. Ζ, Κεφ. 33, σ. 444. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος μετεχειρίζετο τὰς ἡγεμονοποιῶας, νόθους αὐτοῦ ἀδελφούς· ὡς δὲ λέγει, ὅπως συνδιαλλαχῇ πρὸς τοὺς Μογόλους καὶ Τατάρους· διότι, ὡς ἡ Μαρία Παλαιολόγου ἐμνήστευσε τέσσαρσι χάναις Μογόλοις, οὕτω καὶ ἡ Εὐφροσύνη, νόθος θυγάτηρ τοῦ Μιχαήλ, ἐμνήστευσε πρῶτον μὲν τῷ Νογαί, εἶτα δὲ τῷ Τουκταί, Χάνῃ τῶν Τατάρων.

KA.—σ. 84.

Οἱ Σίφωνες κατέκουν ἐν τῷ ὄρει, παρὰ τὴν λίμνην Σίφωνα ἢ Σόφωνα, γυν Σαθαντζά, καλουμένην καὶ Βαανά. (Ἀλεξιάς Κομνηνῇ, Βιβλ. Ι, σ. 282).

KE.—σ. 84.

Παχυμέρης, Βιβλ. Ζ, Κεφ. 43, σ. 405. Ὁ Ἀτάρης τοῦ Παχυμέρου ἴσως ἐστὶν ὁ Ἀκτιμούρ, ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Ὁσμάν. Ἡ ἑλῶσις τῆς Τρικοκχίας καὶ τῶν Κουβουκλείων συνέβη, κατὰ τὸν Παχυμέρη, τῷ 1308, ἡ δὲ χρονολογία αὕτη συνάδει ἐντελῶς πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ μικροῦ Νιχαντζὶ διδομένην χρονολογίαν τῆς ἀλώσεως τοῦ Κοτζαῖσάρ τῷ 708 (1308).

KST.—σ. 85

Ὁ μεταπηγματισμὸς τῶν Κουβουκλείων εἰς Λουβλουτζ ἐξήγησιν εὐχερῶς τῷ εἰδήμονι ἀσιανολόγῳ διὰ τῆς παραλείψεως μιᾶς μόνης γραμμῆς, δι' ἧς τὸ Κιὰφ τῆς λέξεως μεταβάλλεται εἰς Λὰς. Ἡ παραφθορά αὕτη ἐστὶν ἥττον ἐλάσσων τῆς τοῦ Χοδαδέντη εἰς Χαριποντιν (Παχυμέρης, Ζ, Κεφ. 33, σ. 445).

KZ.—σ. 85.

Ὁ σουλτάνος τοῦ Ἰκονίου πέμπει Τζαούσην, Σιαοὺς, πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξιον (Βιβλ. ΣΤ, σ. 470). Παρὰ τοῦ Παχυμέρου μανθάνομεν τὸν

μέγαν Τζάους (Βιβλ. Ζ, Κεφ. 30, καὶ Βιβλ. ΙΑ, Κεφ. 22), καὶ παρὰ τοῦ Κοδηνοῦ Μέγαν Δραγουμάνον. Ὁρμ Δουκάγιον καὶ Γίβδωνα, Κεφ. ΝΓ, σ. 486.

ΚΗ.—σ. 85.

Καρνδερὲ, τουτέστι κοιλάδα ξηράν.

ΚΘ.—σ. 87.

Ἰδρις, φ. 73. Ἐν Οὐγγρία οἱ Τούρκοι ἐκάλεισαν εἰς ἀνάμνησιν διὰ τοῦ δνόματος αὐτοῦ τὴν ἀρχαίαν Colonia Iitorata, καλουμένην καὶ νῦν Καρατζεβέ. Ταύτης τῆς ἀληθοῦς βερβαρικῆς παραγωγῆς διάφορός ἐστιν ἡ μυθώδης τῶν ἀρχαίων, καθ' ἣν οἱ ἀρχαῖοι ἐνόμιζον τὸ Καρανσεβέ τόπον τῆς ἐξορίας τοῦ Ὀβιδίου (Cara vedes).

Λ.—87.

Ἰδρις καὶ Σεαδεδδίν, φ. 46. Τὸ κάτω μέρος τῆς παιδείδος, τῆς ἐριζομένης ἐξ ἀνατολῶν μὲν ὑπὸ τοῦ Σαγγαρίου, ὅπισθεν τῆς Νικομηδείας, καλεῖται Ἀκοβα, τὸ δὲ ἄνω καὶ ὀρεινὸν μέρος, ὅπισθεν τῆς Νικαίας, καλεῖται Ἀκχιασί, τουτέστι λευκὸν ὀρεινὸν στρατόπεδον.

ΛΑ.—σ. 89.

Νεσρῆς, φ. 44. Ἰδρις φ. 81. Σεαδεδδίν, φ. 17, καὶ ἡ μετάφρασις τοῦ Βραττούτη, σ. 25. Ὁ Βραττούτης, δὲ ἀκρωτηριάζει καὶ πολλὰ ὀνόματα, λέγει «Jmonto dalla banda di Peichiar», ἀντὶ τοῦ Βινχερβασί (κρουρός).

ΛΒ.—σ. 90.

Σεαδεδδίν, φ. 48. Ὁ Βραττούτης παρέλιπεν ἐν τῇ μετάφρασει αὐτοῦ τὴν βιογραφίαν πάντων τῶν συγχρόνων εὐσεβῶν καὶ σοφῶν ἀνδρῶν, οὗς ὁ Σεαδεδδίν ἀριθμεῖ ἐν τῷ τέλει ἐκάστης βασιλείας.

ΛΓ.—σ. 90.

Σεαδεδδίν, Α. Ὁ Ἐδεβαλί οὐκ οὐκ ἐδύνατο, ὥς ὁ Ἰδρις θέλει, παρεῖναι τῇ διαθήκῃ καὶ τῇ κηδείᾳ τοῦ Ὁσμάν.

ΛΔ.—σ. 93.

«Ἰδε τὸν Μέλανα, τὸν γινώσκοντα ἐλκύειν πρὸς ἑαυτὸν τὸν κόσμον! Διὰ

τοῦ λαμπροῦ αὐτοῦ βλέμματος, διὰ τῆς χάριτος τοῦ μειδιάματος αὐτοῦ γοη-
τεύει πάσας τὰς καρδίας».

ΛΕ.—σ. 94.

Ἡ σημασία τοῦ ἐπιθέτου τοῦ Μέλανος (Κορά), δοθέντος τῷ Ὀσμάν, οὐκ
ἔστιν ἥτιον ἐμφαντικὴ ἢ ἡ διήγησις τοῦ Γέβωνος περὶ τῆς εἰκασίεπταστοῦς
ἀρχῆς τοῦ ἡγεμόνος τούτου καὶ περὶ τῆς χρονολογίας τῆς 27 Ἰουλίου, ἡμέ-
ρας, καθ' ἣν ὁ Ὀσμάν ἤρατο τὴν πρώτην νίκην κατὰ τῶν Βυζαντινῶν.

BIBAIION TPITON.

Α.—σ. 93

Ἰδρις, φ. 202. Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἀγτζὲ Χότζα ἔζων ἔτι ἐπὶ τοῦ Ἰδρις.
Εἷς δ' αὐτῶν, ὁ Φαζλουλλάχ Τζελεπῆς, ἀνήγειρεν ἐν Καλλιπόλει πολλὰ εὐσε-
βῆ καταστήματα.

Β.—σ. 98.

Ἰδρις, φ. 401. Σεαδεδδὶν, φ. 20. Νεσρῆ, φ. 16. Ὁ τελευταῖος τίθησι
τὴν ἄλωσιν τοῦ Σεμένδρα καὶ Ἀἰδοῦ τῷ τελευταίῳ ἔτει τῆς βασιλείας τοῦ
Ὀσμάν καὶ πρὸ τῆς πτώσεως τῆς Προύσης· ὁ δὲ Χατζῆ Κάλφας ἐνιαυτῷ πρὸ
τῆς ἁλώσεως τῆς Νικομηδείας, ὁ δὲ Ἰδρις καὶ Σεαδεδδὶν τῷ 728. Ὁμοίᾳ
περιπέτεια πρὸς τὴν τοῦ Ἀβδουρράχμάν ἐστι κυρία ὑπόθεσις τοῦ ἱπποτικοῦ
διηγήματος, τοῦ ἐπιγραφομένου Σιδ-ἄλ-Βαττάλ (Cid el-Campeador)· ἐν
τούτῳ ὁ Ἀβδουρράχμάν ἐφονεύθη ὑπὸ λῆθου, ὃν ἔβαλεν ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἑλλη-
νος διοικητοῦ ἀπὸ τῶν τειχῶν καὶ πρὸς ὃν ἦν δεδεμένη ἡ ἐρωτικὴ ἐπιστολή.
Ὅρα Φιχδὲν, ἱστορία τῆς ὀθωμανικῆς γραμματολογίας, σ. 1755.

Γ.—σ. 100.

Κατὰ τὸν Νικηφόρον Γρηγορᾶν, ἡ ἄλωσις τῆς Νικομηδείας, ἣν οἱ Ὀθω-
μάνοι ἱστοριογράφοι τίθεσι τῷ 727 (1326), συνέβη δώδεκα ἔτη βραδύτερον,
τῷ 1338 (βλ. ΙΑ, Κεφ. ΙΒ, σ. 2). Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ Νικομηδεία ἐάλω ὑπὸ
τοῦ Ἀγτζὲ Χότζα, ἀποθανόντος πολλῷ πρότερον τοῦ 1338, οὐ δύναται τις

συμβεῖν τὴν χρονολογίαν τῶν Βυζαντινῶν καὶ Ὁθωμανῶν ἄλλως, ἢ ἐὰν ὑποθέσῃ, ὅτι ἡ πόλις αὕτη ἐάλω τὸ πρῶτον τῷ 1326, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἀπώλεσαν αὐτὴν μετὰ μικρὸν, ἀνεκτῆσαντο δ' αὐτὴν τῷ 1338.

Δ.—σ. 104.

Ὁ Νεσρῆ, φ. 54, λέγει, ὅτι ἔφερον ὑπὸ τὸν πῖλον (βέρκ) πιλίσκον, κεκοσμημένον διφθέρᾳ, καλούμενον σχοῦκλα

Ε.—σ. 106.

Βοθέρτσων, A view of the state of Europe, Τομ. Δ, σ. 111, 1812.
Ἐκδοσις Λονδίνου.

ΣΤ.—σ. 106.

Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀρχαιτάτη εἰδησις τουρκικῆς νομισματικῆς βάσεως. Ἀδύνατόν ἐστιν, ἵνα γνωρίσωμεν ἀκριβῶς τὴν ἐσωτερικὴν ἀξίαν τοῦ ἀργυροῦ διρέμ, μάλιστα καὶ μετὰ τὰς σοφὰς ἐρεῦνας τοῦ Σουλῆστρου δὲ Σχού καὶ τοῦ κόμητος Καστιλιόνε, (Ὁρα Journal des savants), ἕνεκα τῆς μεγάλης διαφοράς τοῦ βάρους τῶν διαφόρων διρέμ. Δύναται τις λογίσαι τὴν μέσσην ἀξίαν τοῦ διρέμ ὡς ἀντιστοιχοῦσαν σχεδὸν πρὸς δραχμὴν. Ἡ μισθοδοσία οὖν τοῦ στρατιώτου ἦν ἐκ τεσσάρων πενταλέπτων, ὅπερ, κατὰ τὴν τότε ἀντιστοιχοῦσαν ἀξίαν τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ τὴν τιμὴν τῶν ἐδωδίκμων, ἦν μεγάλη μισθοφορὰ, ἐὰν μάλιστα παραβάλλῃ τις αὐτὴν, πρὸς ἣν ἐλάμβανον τότε οἱ στρατοὶ πάντων σχεδὸν τῶν βασιλείων τῆς Εὐρώπης.

Ζ.—σ. 107.

Ἡ τελευταία αὕτη γνώμη ὑπ' οὐδενὸς Εὐρωπαίου ἱστοριογράφου οὕτως σαφῶς ἀνεπτύχθη, ὥς ὑπὸ τῶν Ὁθωμανῶν, καὶ κατ' ἐξοχὴν ὑπὸ τοῦ Ἰδρις ἐν τῇ προτάσει ταύτῃ τοῦ Τζενδερελῆ.

Η.—σ. 108.

Γιουλ δεστέ Ἰριζι ἱερφάν, τουτέστι στεφανὸς βόδων τῶν γνώσεων, ἐπὶ τοῦ βητοροδιδασκάλου τῆς Προύσης, φ. 8· ἀλλὰ τίθησι τὴν συνέντευξιν ταύτην τοῦ Ὁρχάν μόνον τῷ ἔτει 761. Ἡ μεταγενεστέρᾳ αὕτη χρονολογία ἴσως ἐστὶν ἡμαρτημένης εἰδήσεως τῶν Βυζαντινῶν ἱστοριογράφων, οἵτινες τὴν σύστασιν τῶν γενιτσαρῶν ἀντὶ τοῦ Ὁρχάν μετετίθεσαν τῷ διαδόχῳ αὐτοῦ Μουράτ τῷ Α'. Ὁ Καγερεῖμος, δ Γίββων, δ Λά

Κροά, ὁ Μινόν, ὁ Παῦλος Ἰώβιος καὶ πάντες οἱ ἄλλοι ἱστοριογράφοι περιέ-
πεσαν τῇ αὐτῇ ἀπάτῃ. Ὁ Ἰδρις καὶ ἄλλοι ἱστοριογράφοι Ὁθωμανοί, ἰδί-
α δὲ ὁ Ἀσικπασαζαδὲ, ὁ ἀρχαιότατος Τούρκος ἱστοριογράφος, ἀνάγουσι τὴν
σύστασιν ταύτην εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Ὁρχάν.

Θ.—σ. 110.

Ἡ περσικὴ λέξις *π ι α δ ἔ* εἰσῆχθη ὑπὸ δύο μορφάς εἰς τὰς εὐρωπαϊκάς
γλώσσας, ἐν τῇ πολεμικῇ γλώσσῃ *pionnier* καὶ ἐν τῇ τοῦ ζατρίκιου *pion*,
ὡς σύμβολον αὐτοῦ. Ἄλλως πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς λέξεως ταύτης, ἡ περσι-
κὴ *π α ῖ* μετὰ τῆς ἐλληνικῆς, λατινικῆς, γαλλικῆς, ἰταλικῆς, ἀγγλικῆς καὶ
γερμανικῆς (*ποῦς, pes, pied, piede, foot et fusz*) ἐπὶ μακρὸν χρόνον
συγγενὴς ἦν* πλὴν τοῦ *pionnier* καὶ *pion* καὶ ἡ *pieton* ἐστὶ μόνον διάφορος
τύπος τῆς περσικῆς λέξεως *π ι α δ ἔ*. Ἡ περσικὴ λέξις *π ι α δ ἔ* καλεῖται
τουρκιστὶ *ι α γ ι ἄ*, τουτέστι *το μ ε ὕ ς ἄ ρ τ ο υ* (Ἀσικπασαζαδὲ).

Ι.—σ. 411.

Οἱ Ἀζάπιδες τῶν Βυζαντινῶν. (Παῦλος Ἰώβιος, Βενετία 1541, φ. 83).

ΙΑ.—σ. 412.

Παῦλος Ἰώβιος, φ. 33.

ΙΒ.—σ. 412.

Εἰ αἱ ἀξιώσεις τοῦ τότε ἀρχηγοῦ τῶν Ἀκιντζιδῶν περὶ τῆς ἐκ γυναικῶν συγ-
γενείας μετὰ τοῦ δουκὸς τῆς Σαβανδίας καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας εἶχον
ὑπόστασιν τινα, ὁ πάππος αὐτοῦ, ὁ ἐξομότης Ἑλλήν Κεζὲ Μιχάλ, ὥφειλε
κατάγεσθαι ἀπὸ τοῦ οἴκου τῶν Παλαιολόγων, (Ὁρα καὶ Παῦλον Ἰώβιον).

ΙΓ.—σ. 113.

Εἰ καὶ οἱ Βυζαντινοὶ διαστρέφουσι συνήθως τὰ τουρκικὰ ὀνόματα, ὁ Καντα-
κουζηνὸς ὅμως ἐτήρησεν ἀθικτὸν τὸ τοῦ τζαούση ὀδὴγὸς καλεῖται τουρκιστὶ
κ ο λ α ο ὕ ζ, ὁ δὲ Καντακουζηνὸς (Β', Κεφ. Η'), ὀνομάζει τοῦτον *κ ο λ α ο ὕ ζ ε ς Σ α λ ῖ γ α ρ ι*, καὶ σὺνάμα τὸν ἥρωα Ἀλῆν Χότζαν *Κ α τ α ἱ γ ι α λ ὸ ς Κ α τ α τ ο ὕ ρ η ς*.

ΙΔ.—σ. 114.

*Ὁρα σ. 165, ὁδοπορικὸν εἰς Προῦσαν. Εἰ ὑπελόγιζέ τις κατὰ τὴν συνήθη

πορείαν τῶν στρατευμάτων, τὸ Πελεκόνον, ὃ λέγεται, ὅτι ἀπέχει δύο ἡμέρας ἀπὸ τῆς Χρυσουπόλεως, ἔκειτο βεβαίως ἀλλοθὶ που ἢ ἐν Μαλτεπὲ, ὅπερ ἀπέχει τέσσαρας μόνον ὥρας ἀπ' αὐτοῦ. Παραβάλλων τις τὸν Καντακουζηνὸν πρὸς τὸν Νικηφόρον Γρηγορᾶν (Βιβλ. Θ, Κεφ. Θ. σ. 267) οὐδαμῶς ἀμφιβάλλει, ὅτι ἡ τριήμερος πορεία παρὰ τὴν παραλίαν πραΐθη μόνον μέχρι τῆς Φιλοκρήνης, εἰς ἣν ἀφίκοντο τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ. Οὕτως οὖν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπὶ τὰς δύο πρώτας ἡμέρας ἔστη μετὰ δίωρον πορείαν. Τόσον ἀνέτως ἐπορεύοντο τότε οἱ παρηγμακότες Ἕλληνες διπλάσιος ἀνετιώτερον ἢ οἱ Τοῦρκοι, ὧν ὁ πρῶτος σταθμὸς ἦν ὡσαύτως τὸ Μαλτεπὲ κατὰ τὴν εἰς Ἀσίαν στρατείαν.

ΙΕ.—σ. 146.

Ὁ Καντακουζηνὸς διαφθείρει τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλαεδδὶν Πασᾶ εἰς Πα-
ζα ρ λ οῦ, ὅπερ δῆθεν σημαίνει Ἀλῆ Πασᾶ. Βιβλ. Β, σ. 214—224.

Ις.—σ. 116.

Οὔτε στρατιώτης, οὔτε Ἱππος. Καντακουζηνὸς Βιβλ. Β, σ. 214. Ἡ φιλόπατρις σιγὴ αὐτοῦ περὶ τῆς πτώσεως τῶν τριῶν πρωτευουσῶν τῆς Βιθυνίας, Προύσης, Νικομηδείας καὶ Νικαίας, παρέχει ἡμῖν τὸ μέτρον τῆς πίστεως τῶν δελτίων αὐτοῦ περὶ τῆς ζημίας τῶν Ἑλλήνων.

ΙΖ.—σ. 117.

Οἱ Βυζαντινοὶ ποιοῦνται συχνὰ λόγον περὶ τῶν πυθικῶν λουτρῶν, τῶν τῆς Ἑλενοπόλεως καὶ τῶν θερμῶν ὑδάτων τῆς Φιλοκρήνης, ὡς τόπων, εἰς οὓς ἐθαμίζον αἱ νοσοῦντες. Ὁ Λέσσιγγ, Τόμ. ΙΔ, σ. 214, ὁμολογεῖ τὸ Ἑσκι-σέρ (Δορύλαιον) ὡς τὰ πυθικὰ λουτρά· ἀλλ' αἱ Recherches faites dans un voyage à Proussa ἀπέδειξαν, ὅτι τὰ λουτρά τῆς Ἑλενοπόλεως κεῖνται ἐν τῇ Ἰαλόβᾳ, τὰ δὲ τῆς Φιλοκρήνης ἐπὶ τοῦ τόπου, ἐνθα εἰσι τὰ τοῦ Ταβ-σαντζιλ.

ΙΗ.—σ. 149.

Οὐδεμία ἀμφιβολία ἐστὶ περὶ τῆς ταυτότητος τοῦ Ταργὶν καὶ Τὰξ Ἀλῆ· διότι αἱ αὐταὶ περιστάσεις, ἃς ὁ Ἰδρις διηγεῖται περὶ τοῦ καθ' ἡρώα τινος κληθέντος φρουρίου Ταργὶν, μνημονεύονται ὑπὸ τοῦ Μουχιγιεδδὶν (χειρόγραφον τῆς αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης, φ. 7. ἀρ. 439) περὶ τοῦ φρουρίου Τὰξ

Ἀλῆ. Νῦν ἔτι λέγει ὁ Μουχιγεδδὺν καλεῖται τὸ φρούριον οὕτως, ἡ δὲ ἀπὸ πέτρας πηγάζουσα πηγή Τῶζ Ἀλῆ Βιναρὶ, τουτέστι πηγή τοῦ Τῶζ Ἀλῆ.

ΙΘ.—σ. 122.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1204) ὁ Θεόδωρος κατέστησε πρωτεύουσαν τὴν Νίκαιαν ἐπὶ τοῦ Γαῖσεδδὺν Κεῖχοσρέφ· ὁ δὲ, ἀναγκασθεὶς φυγεῖν, εὔρε προστασίαν ἐν Βυζαντίῳ καὶ ἔπασσε κατὰ τὴν πρὸς τὸν Λάσκαριν μάχην ἐν Ἀμουρίῳ (Παρ. Βιβλ. Α, τοῦ ἀνὰ χειρας συγγράμματος).

Κ.—σ. 124.

Ἡ ἀρχαιοτάτη ἐπιγραφή ἐστὶν ἡ τοῦ θόλου τῶν θερινῶν ἀνακτόρων τοῦ Φεριδοῦν, σωζομένη παρὰ τῷ Σααδί. «Τῷ κόσμῳ, ἀδελφε, μὴ πίστευε· ἀρχέσθῃτι πιστεύειν Θεῷ τῷ Κυρίῳ. Ἔστω σοι στήριγμα οὐχὶ ἡ κοσμοκρατορία· διότι πολλοὶ ὑψώσε καὶ ἐκρήμυνσεν, ὡς σέ. Εἴποτε ἡ ψυχὴ ἔσεται λεία τοῦ θανάτου, ταῦτό ἐστιν, εἰ ἥς ἐπὶ τοῦ θρόνου ἢ ἐν τῇ κόνει. (Rosa-rium Gentii, σ. 40).

ΚΑ.—σ. 126.

Τὸ δίπλωμα τῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ Σουλεϊμὰν ὡς διοικητοῦ τῆς Νικαίας εὑρίθεται ἐν τῇ ἑλληνικῇ συλλογῇ τῶν τουρκικῶν πολιτικῶν ἐγγράφων τοῦ Φεριδοῦν, ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων, ἀρ. 97. (᾽Ορα τὸν πίνακα τῆς συλλογῆς ταύτης ἐν τῷ πέμπτῳ τόμῳ τῶν *Notices et Extraits de la Bibliothèque du Roi*, p. 608). Ὁ μεταφραστὴς συγγέει τὸ Ἰσνὶκ (Νίκαιικ) πρὸς τὴν Νικομήδειαν (Ἰσνικμίδ). Τὸ δίπλωμα φέρει χρόνον 732 (1332)· δύο οὖν ἔτη μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς Νικαίας· ἀλλὰ ἡ χρονολογία αὕτη ἐστὶν ἀμάρτημα γραφικὸν ἢ τυπογραφικόν· διότι τὸ δίπλωμα, δι' οὗ ἀνηγόρευσεν ὁ Ὅρχαν τὸν υἱὸν Σουλεϊμὰν, ὅσον σῶζεται ἐν τῇ πλήρει συλλογῇ τοῦ Φεριδοῦν, ἀρ. 50, ἐστὶ λίαν σαφές καὶ φέρει δλοκλήρον τὸ ἔτος 733.

ΚΒ.—σ. 130.

Ἀἰδιντζίκ ἐστὶν ἡ ἀρχαία Κύζικος· ἀλλ' ἀπόκειται τοῖς μέλλουσιν ὁδοιποροῖς κρῖναι, ἐὰν τὸ Βαλικεσρὶ, Τίρχαλα καὶ Μινία ὣσαν αἱ ἀρχαῖαι πόλεις Περπερηνή, Ἀταρνα καὶ Λυρνησσός.

ΚΓ.—σ. 130.

Ἐδρεμίτ ἐστὶ τὸ ἀρχαῖον Ἀδραμύττιον, τὰ δὲ ἀρχαῖα ὀνόματα τῶν τριῶν

ἄλλων εἰσιν ἔτι ἄγνωστα. Οὐλουβάδ ἐστὶν ἡ Ἀπολλωνία. Κατὰ τοὺς Ὁοι-
μανοὺς ἱστοριογράφους ἡ Κερμαστή ἔλαβε τὸ ὄνομα παρ' Ἑλληνίδος ἡγεμο-
νόπαιδος Κερμαστοργέ, τὸ δὲ Μιχαλίτζι ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς Μιχαήλ.
Τὸ Οὐλουβάδ κεῖται κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ῥυνδάκου εἰς τὴν Ἀπολλωνιά-
τιδα λίμνην, τὸ δὲ Μιχαλίτζι κατὰ τὴν εἰς τὴν θάλασσαν ἐκβολὴν τῆς λί-
μνης. Τζιχαννουμά, σ. 659.

ΚΔ.—σ. 132.

Choiseul-Gouffier, Voyage pittoresque de la Grèce, Τόμ. Α'. Ἡ
συναικία τῆς πόλεως, ἥτις ἐν μέρει ὠκοδόμητο ἐπὶ τοῦ ὑδραγωγείου τούτου,
καλεῖται νὲ Γερδὲ βὲ νὲ Κιοκδὲ, τούτέστιν οὔτε ἐπὶ τῆς γῆς, οὔτε ἐν
τῷ οὐρανῷ· ἐπειδὴ αἱ οἰκίαι εἰσὶν οἷον εἰ μετέωροι. (Τζιχαννουμά, σ. 659).

ΚΕ.—σ. 132.

Σεαδεδδὴν παρὰ Βραττούττη, σ. 50. Νεσρί, φ. 55· Ἰδρις, φ. 143. Ὁ
τελευταῖος ἀναφέρει ἐν ἐκάστῳ τῶν εὐσεβῶν τούτων ἱδρυμάτων τὰ προτρε-
πτικά καὶ σαφῶς καταδεικνύοντα τὴν ἀξίαν αὐτῶν χωρὶα τοῦ Κορανίου,
οἷον ἐν τῷ τεμένει· «Ὁ ἱδρύων Θεῷ τῷ Κυρίῳ τέμενος, τούτῳ ἱδρύει ὁ
Θεὸς οἶκον ἐν παραδείσῳ». Ἐν τῷ σχολείῳ· «Καὶ ἐδιδάξαμεν αὐτὸν ἐπι-
στήμην ἐκ τῶν σπλάγχχων ἡμῶν»· ἐν δὲ τῷ μαγειρείῳ· τῶν πτωχῶν τὸ βή-
τον τῆς παραδόσεως· «Οὐκ ἔστιν ἔργον κρεῖττον ἢ τρέφειν πεινῶντας»· ἐν δὲ
τῷ ξενῶνι τῶν δοιοπόρων, τὸ κείμενον τοῦ Κορανίου· «Οἱ καταναλίσκοντες
τὰ κτήματα αὐτῶν ἐν ταῖς τρίβοις τοῦ Θεοῦ εἰσὶν ὡς πεφυτευμένος σῖτος,
ὃς φέρει ἐπτά στάχεις, ἐν ἐκάστῳ δὲ στάχει ἑκατὸν κόκκους. Ὁ Θεὸς δι-
πλασιάζει τὰ ἀγαθὰ τῷ ἀγαπητῷ αὐτοῦ». Τὰ κείμενα ταῦτά εἰσιν ὡς ἐπι-
γραφαι τῶν οἰκοδομημάτων τούτων ἐπὶ τῆς εισόδου ἢ ἐπὶ τῶν τοίχων
αὐτῶν.

ΚΣΤ.—σ. 134.

Ὁ ῥητοροδιδάσκαλος τῆς Προύσης μνημονεύει ἐν ταῦθα τοῦ ἀραβικοῦ ῥη-
τοῦ· «Ὁ θεοσεβὴς ἀποξενοῦται παντὸς ἄλλου ἐπιγελοῦ».

ΚΖ.—σ. 134.

Ὁ ῥητοροδιδάσκαλος τῆς Προύσης μνημονεύει ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ
τοῦ ἀραβικοῦ ῥητοῦ. «Ἢ παρὰ τῷ βασιλεῖ ὑπηρεσία ἐστὶ τὸ ἥμισυ τοῦ βίου
ἐν τῇ τάξει».

ΚΗ.—σ. 135.

Ἐν τοῖς Tales of the Crusaders, ἐν τῷ Talisman, ὁ Θεοδώρικος Ἐγγαδδὶ ἐξεικονίζεται ὡς τοιοῦτος Ἀδδάλ ἡ ὅσιος (santon).

ΚΘ.—σ. 135.

Ἡ μυστικὴ αὕτη ἱεραρχία εὑρεται σαφέστατα καὶ εὐκρινέστατα ἐν τῷ συγγράμματι Μεντζελίς, ἥτοι αἱ ἐπτὰ συνελεύσεις. Ὅρα τὴν Συλλογὴν τοῦ Διέξ ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βερολίνου.

Λ.—σ. 135.

Βιογραφίαι τοῦ ῥητοροδιδασκάλου τῆς Προύσης, φ. 79 καὶ 80. Ὁ πληθυντικὸς τῆς λέξεως Ἀδδάλ ἐστὶ Βουδηλὰ, θθεν καὶ ἡ νεολληνικὴ λέξις Μπουταλᾶς, ἥτις σημαίνει βλάκα καὶ ἀνόητον. Οἱ τεσσαράκοντα τῆς μηδέποτε ἐκλιπούσης καὶ πάντοτε ἀνανεουμένης τοιαύτης ἀκαδημίας τῶν φρενοβλαβῶν ἀγίων λέγονται οἱ τεσσαράκοντα θεόληπτοι.

ΛΑ.—σ. 134.

Σεῖδ Ἰσμαήλ ὁ ἐκ Προύσης, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Βελιγὸλ Προῦσα, ἡ ῥητοροδιδάσκαλος τῆς Προύσης, περιγράφει ἐν τῷ βιογραφικῷ συγγράμματι αὐτοῦ, τῷ ἐπιγραφομένῳ Ροδωνιὰ τῶν κήπων τῆς γνώσεως, τὰς βραχείας βιογραφίας πεντακοσίων ὀγδοήκοντα ἐνδόξων ἀνδρῶν, τεθαμμένων ἐν Προύσῃ. Ἐν τούτοις εἰσιν ἑξ σουλτάνοι, ἑξ καὶ εἰκοσιν ἡγεμονόπαιδες, δέκα βεζύραι, ἑκατὸν εἰκοσι σέχαι, ὀκτὼ καὶ τεσσαράκοντα πατέρες ἢ θεόληπτοι (ἄγιοι), διακόσιοι δώδεκα καθηγηταί, δύο καὶ τριάκοντα ἄνδρες, ὀνομαστοὶ ἐπὶ εὐσεβείᾳ, ἑβδομήκοντα ποιηταί, τέσσαρες καὶ εἰκοσιν ἱατροὶ καὶ μουσικοί.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Α.—σ. 144.

Λουτφί, ἱστορία τῶν Σελτσουκιδῶν. Ὁ χρόνος τῆς μετοικεσίας εὑρεται ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ χειρογράφου, ἐν ᾧ ἡ ἱστορία τῶν Σελτσουκιδῶν (σ. 144)

προηγείται ἀμέσως τῆς τῶν Ὀθωμανῶν (σ. 108). Ὅρα περὶ τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς συνωμοσίας ταύτης, ἣν ἀποσιωπῶσιν οἱ Βυζαντινοί, τὸν αὐτὸν συγγραφέα, σ. 142 καὶ 113. Οἱ Βυζαντινοὶ λέγουσι τῶντι, ὅτι ἡ μήτηρ τοῦ Ἀζεδδὶν ἦν χριστιανή, ἀλλ' οὐχί, ὡς λέγει ὁ Λουτφί, ὅτι ἦν ἀδελφὴ τοῦ Ἑλληνος αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Λασκάρειος.

B.—σ. 146.

Ἡ Χριστούπολις ἔκειτο μεταξύ τοῦ ὅρους καὶ τῆς θαλάσσης. Νικηφ. Γρηγορᾶς, Βιβλ. Ζ, Κεφ. ΣΤ, σ. 151. Ἀνάγκη οὖν ἵνα μὴ συγχέηται πρὸς τὴν παρὰ τὸν Νέστον Νικόπολιν, ἥ τις κατὰ τινα σχολιαστὴν Ἑλληνα, ἐκαλεῖτο ὡσαύτως Χριστούπολις. Ὅρα Μάννερτ, Ζ, σ. 220.

Γ.—σ. 449.

. Phocærum
valut profogit execrata civitas,
Agros atque lares proprios habitandaque sana
Apris-reliquit et rapacibus lupis. Horat. Epod. 16.

Δ.—σ. 450.

Ὁ Καντακουζηνός, Βιβλ. Β, Κεφ. ΙΓ, Τομ. Α, σ. 238, καὶ ὁ Νικηφ. Γρηγορᾶς, Βιβλ. ΙΑ, Κεφ. Δ, σ. 331, συνομολογοῦσιν, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ διέτριβε τότε ἐν Διδυμοτείχῳ, ὁ δὲ τελευταῖος προσεπιλέγει, ὅτι ὁ στόλος ἦν ὁ τοῦ ἡγεμόνος τῆς τρωϊκῆς παραλίας.

Ε.—σ. 463.

Καντακουζηνός, Βιβλ. Γ, σ. 683. Ὁ Δουκάγγιος ἀποδείκνυσιν, ὅτι ὁ λόγος τοῦ Φραντζῆ, ὅτι ὁ Ἰωάννης Παλαιολόγος κατέφυγε πρὸς τὸν Ὁρχάν καὶ ἐξέδωκεν αὐτῷ τὴν θυγατέρα (I, 9, *Stemmata imperatorum Byz.*, σ. 239 καὶ 261) ἐστὶν ὅλως σφαλερός. Ὁ Καντακουζηνός καὶ ὁ Νικηφόρος Γρηγορᾶς (ΙΕ, Κεφ. Ε, σ. 2) ποιοῦνται λόγον μόνον περὶ τοῦ γάμου τῆς θυγατρὸς τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἣν ὁ μὲν Νικηφόρος καλεῖ Μαρίαν, ὁ δὲ πατὴρ Θεοδώραν. Ὁ Νικηφόρος γράφει τὸ ὄνομα Ὁρχάν ἱκανῶς ὁρθῶς (Ἑρκανός). Οἱ Εὐρωπαῖοι ἱστοριογράφοι, ἐν οἷς ὁ Σπανδογίνος, ἀντιγράφουσι τὰ ἅμαρτήματα τοῦ Φραντζῆ. Οὗτος λέγει μάλιστα, ὅτι ὁ Ὁρχάν κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας ἐθανάτωσε τοὺς τρεῖς αὐτοῦ ἀδελφοὺς, ἀλλὰ εἶχεν ἕνα μόνον, τὸν Ἀλαεδδίν.

ΣΤ.—σ. 171.

Δίων Κάσσιος, Βιβλ. Ο, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀντωνίνου. Τὸ χωρίον

τοῦτο, οὗ δ Μάννερτ οὐδεμίαν μνείαν ποιεῖται, καταδείκνυσι τὸ μέρος, ὅθεν ἐξήγαντο οἱ παμμεγέθεις κίονες πολλῶν τεμενῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μονολίθοι τοῦ αὐτοῦ πάχους καὶ τοῦ αὐτοῦ ὕψους.

Z.—σ. 471.

Ὁ Βρατούττης, σ. 60, λέγει· *Fù il trono di Bilchis* (ἀντὶ Βάλκχης) dal qual luogo il Re e Potentati grandi sin dal tempo di Salomone in quà hanno transportato li marmi e le colonne smisurate, che si trovano in quei edificii, alle fabriche loro.

H.—σ. 478.

Ὁρα *Notices et Extraits des manuscrits de la Bibliothèque du Roi* Τόμ. ε, σ. 668, ἔνθα εὔρηται πίναξ ἑλλιποῦς ἀντιγράφου τῆς Συλλογῆς τοῦ Φεριδούν. Περιέχει μόνον τὴν ἐπιστολὴν τοῦ σουλτάνου Ὁρχάν πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Καραμανίας περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Καλλιπόλεως, ἐπιστολὴν νικητηρίαν τοῦ Σελεϊμάν πρὸς τὸν πατέρα Ὁρχάν καὶ τέλος ἐπιστολὴν τοιαύτην τοῦ Ὁρχάν πρὸς τὸν ἡγεμόνα τοῦ Κερμιάν· προσέτι δὲ τὸ δίπλωμα τὸ ἀναγορεύον τὸν Σουλεϊμάν εἰς διοικητὴν τῆς Νικαίας καὶ τὴν ἐπιστολὴν, τὴν ἀναδεικνύουσαν τὸν νομομαθῆ Χαμζά μολλὰ καὶ χορηγοῦσαν αὐτῷ τὴν κατοχὴν γῆς ἐν Προύση. Τὸ δίπλωμα τοῦτο φέρει χρόνον τὸ ἔτος 754 (1353). Ἡ πλήρης συλλογὴ τῶν πολιτικῶν τοῦ Φεριδούν περιέχει πολλὰ ἄλλα ἔγγραφα περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὁρχάν.

Θ.—σ. 179.

*Quae tanta est, ut aut impudenter ficta sit, aut negligenter prae-
termissa* (Αἰθίος Α, Κεφ. 26). Ὁ Βερτότ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἱπποτῶν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου (Τόμ. Δ, ἐν Ἀμστελδάμῳ, 1782) ἱστορεῖ, ὅτι δ' Ὁσμάν ἤδη τῷ 699 ἔτει, καθ' ὃ ἔτι μόλις ἦν αὐτοτελὴς φρουράρχος τῶν Μελαγχείων, κατέπλευσε μετὰ στόλου εἰς Ῥόδον. Ἐὰν τῶνόντι κατέπλευσεν ἐκεῖ, ἀνῆκεν ἐτέρῳ κυρίῳ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας. Τὰ αὐτὰ ἱστορεῖ καὶ περὶ τοῦ Ὁρχάν, ὅτι ἐποίησατο ἀπόθασιν τῷ 721, καθ' ὃ οὐδὲ ἐβασίλευεν οὗτος ἔτι (Βιβλ. ζ, σ. 523), καὶ παρίστησιν αὐτὸν ὡς κύριον ὅλης τῆς Μυσίας, Λυκαονίας, Φρυγίας, Καρίας! ἐν ᾧ ἐξ ὅλων τούτων τῶν χωρῶν μόνον ἡ πρῶτη ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὁρχάν ἦν συγκεχωνευμένη τῷ ὀθωμανικῷ

κράτει. Ἡ δευτέρα αὕτη ἀπόβασις ἦν πιθανῶς ἐκστρατεία τοῦ κυρίου τοῦ Ἀϊδίν ἢ Σαρουχάν, ἀλλ' οὐδαμῶς τοῦ ἡγεμόνος τῶν Ὀθωμανῶν.

Θ.—σ. 180. στιχ. 44 (δίδς).

Καὶ ποτὲ τις εἴπῃσι καὶ ὀψιγόνων ἀνθρώπων,
 Νηὶ πολυκλήϊδι πλείων ἐπὶ εἰνοπα πόντον.
 Ἄνδρὸς μὲν τόδε σῆμα πάλαι κατατεθνηκῶτος,
 ὃν ποτε ἀριστεύοντα κατέκτανε φαίδιμος Ἔκτωρ.

Ὅμηρου Ἰλιάς, Η, σ. 85.

Τοῖς Τούρκοις οἱ τάφοι 4, τοῦ Ἑρτογορούλ (ἐν Σεγούδ)· 2, τοῦ Σαριγιατί Σαουτζι παρὰ τὴν πύον ἐν τῷ στενῷ τοῦ Τήμνου· 3, τοῦ Αἰτογδιάλπ παρὰ τὸ Κουγιόν Ἰσάρ· 4, τοῦ Γουνδουνζόλπ ἐν Νικαίᾳ· 5, τοῦ Ἐδεβαλί καὶ 6 τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Μαλχατούν ἐν Βηλεκόμοις· 7, τοῦ Σαμσαματζαούση ἐν Τζαούσκοι· 8, τοῦ Κονουράλπ ἐν Κανούλπα· 9, τοῦ Ἀκίτζε Χότζα ἐν Κανδερλί· 10, τοῦ Ἀτζεβέγγ καὶ 11 τοῦ Γαζι Φαζίλ ἐν Καλλιπόλει καὶ τέλος 12 τοῦ Σουλεϊμάν Πασᾶ ἐν Βουλαίρ, εἰσιν οὐχ ἤττον σεβαστοί, ὅσον τοῖς Ἑλλήσιν ἦσαν οἱ τάφοι τῶν ἡρώων αὐτῶν· 1, τοῦ Πρωτεσιλάου ἐν Ἐλεούντι τῆς Χερσονήσου (Ἡρόδ. Θ, 146)· 2, τοῦ Ὀνησίλου ἐν Ἀμαθούντι τῆς Κύπρου (Ἡρόδ. Ε, 114)· 3, τοῦ Αἰακοῦ ἐν Ἀθήναις (Ἡρόδ. Ε, 89)· 4, τοῦ Ἀστροβάκου ἐν Σπάρτῃ (Ἡρόδ. σ, 69)· 5, τῆς Ἑλένης ἐν Θεράπνῃ (Ἡρόδ. σ, 64)· 6, τῆς Θούης τῆς θυγατρὸς Κηφισοῦ ἐν Θούῃ (Ἡρόδ. Ζ, 178)· 7, τοῦ Ταλθυβίου, τοῦ Τζαούση (κῆρυκος) τῶν Ἑλλήνων ἐν Σπάρτῃ (Ἡρόδ. Ζ, 134)· 8, τοῦ Ἀμφικτύονος ἐν Ἀνθήλῃ παρὰ τὰς Θερμοπύλας (Ἡρόδ. Ζ, 200)· 9, τοῦ Ἀνδροκράτους πλησίον τῆς κρήνης Γαργαφῆς παρὰ τὰς Πλαταιάς (Ἡρόδ. Θ, 25)· 10, τοῦ Φυλάκου καὶ 11, τοῦ Αὐτονόου ἐν Δελφοῖς (Ἡρόδ. Η, 39)· καὶ 12. τοῦ Θησέως ἐν Ἀθήναις.

Ι.—σ. 181.

Τὰ πρὸ τῆς ιδρύσεως τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους τάγματα ἦσαν εἴς καὶ τριάκοντα.

ΙΑ.—σ. 182.

Ἐτελεύτησε τῷ 561 ἔτει (1465). Μουρατζά δ' Ὅσσον, σ. 619, ἐκδ. εἰς 8ον. Τζιχαννουμά, σ. 360, ἐνθα ὑποδείκνυνται οἱ τάφοι τῶν πρώτων σεχῶν ἐν Βαγδάτ, Τζουνεϊδ, Σουβλί, Χασάν Καρχί, Χουσεῖν Μανσοῦρ, Σιρρί Σακατὶ καὶ ἄλλων· ὅρα καὶ βιογραφίας τοῦ Ἀτταγί, ὡς συνέχαιαν τοῦ Σα-

καίκουναμανιγέ τοῦ Τασκιπριζαδέ, φ. 44, ἔθα μνημονεύονται οἱ ἐπιφανέστατοι σέχαι τοῦ Καδιρί, ὡς Τζουνεϊδ ὁ ἀπὸ Βαγδάτ, ὁ Ἐβουθέκρ Σουβλί καὶ οἱ δύο μεγάλοι μυστικοὶ Μουχιγεδδὶν ἄλ Ἀραβί καὶ Σαδρεδδὶν ὁ ἀπὸ Ἰκονίου.

IB.—σ. 184.

Ὅρα περὶ τοῦ δόγματος τῶν Σοφῶν τὴν Ἱστορίαν τῆς περσικῆς ῥητορικῆς σ. 195 καὶ 196. Ἐρσκειν ἐν τῇ συγγράμματι Transactions of The Asiatic society of Bombay, Τομ. Β' Θολοὺκ de Sufismo Persarum. Ἡ ἀγγελία τοῦ συγγράμματος τούτου εὐρηται ἐν τῷ Journal des savants, ἡ δὲ βιογραφία τοῦ σέχῃ Νασχθενδὶ ἐν τῇ Journal litteraire de Leipsik ἀρ. 252—258.

II.—σ. 187.

Ἀλῆς. σ. 15, καὶ Λατιφί, βιογραφία τῶν ποιητῶν. Τὸ διδάνιον τοῦ Ἀσίκ Πασᾶ σώζεται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βερολίνου μεταξὺ τῶν χειρογράφων τοῦ Διέξ. Τὸ ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν σύγγραμμα τῆς βασιλικῆς βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων ἐστὶ τὸ χρονικὸν τοῦ Μουχιγεδδὶν τοῦ ἐξ Ἀδριανουπόλεως, μεταφρασθὲν ὑπὸ τοῦ Γωλτιέρ Σπίεγελ. Ἡ Ἱστορία τοῦ Ἀσίκ Πασαζαδέ σώζεται μόνον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ. Το σύγγραμμα τοῦτο ἐστὶν ἡ ἀρίστη ἀπόκρισις πρὸς τὰς ἀμφιβολίας τοῦ ζητήματος, εἰ οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἱστοριογράφους πρὸ Μωάμεθ τοῦ Β'. Ὁ Πετί δὲ Λακροά καὶ ὁ μεταφραστὴς αὐτοῦ Σούλτζ ἀναφέρουσιν ἀληθῶς ἐν τῷ τέλει ἐκάστης βασιλείας πολιτικούς τινας ἀνδρας καὶ λογίους, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὅπως ἐσφαλμένως.

IA.—σ. 187.

Ὁ Χαρδὶν (Τομ. Β) ἐκτιμᾷ τὴν ἀξίαν τοῦ ποιήματος Γκιουλιρ-νάς. Ἡ μετάφρασις τοῦ ποιήματος τούτου, ἀγνώστου ἐν Εὐρώπῃ, διαφωτίζει πολὺ τὸ περὶ φωτὸς δόγμα τῶν Σοφῶν.

IE.—σ. 188.

Ὅρα περὶ τῶν ἑπτὰ Περσῶν, «οἱ τῶν νόμων ἐξήγησιν ἔχουσι παρ' αὐτοῖς» Φλαβίου Ἰωσήπου τὰ σωζόμενα, Antiq. Judaicarum, Βιβλ. IA, Κεφ. ΣΤ. Παράβ. πρὸς ταῦτα τὰς γλώττας δίκης παρὰ Πλουτάρχῳ περὶ Ἰσίδος καὶ Ὀσίριδος. ΚΣΤ καὶ ΜΗ, οἱ τινες ὡς δαίμονες τὴν δικαιοσύνην διαχειρίζονται.

IST.—σ. 188.

Τοὺς πέντε ὑπουργοὺς ὑστέρων χρόνων, τουτέστιν ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν

Σασανιδῶν, ἀριθμεῖ δ Νικδὶ Βὲν Μεσούδ. Ὅρα Notices et Extraits de la Bibliothèque du Roi, Τόμ. Α, σ. 46.

IZ.—σ. 189.

Δευτέρα γὰρ ἐλά τοῦ Ἀφίζ. «Εἰ ἐλάβανεν ἐν τῇ χειρὶ τὴν καρδίαν μου ὁ καλὸς Τοῦρκος τοῦ Σιράζ, ἐδίδων τότε τὴν Σαμαρκάνδην καὶ τὴν Βουχάραν». Ὅρα τὴν συνωνυμικὴν περσικῶν μεταφορῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς περσικῆς καλλιτεχνίας, ὅπου μνημονεύονται τεσσαράκοντα μεταφορικαὶ ἐκφράσεις περὶ τοῦ φακοῦ.

BIBAIION PEMPTON.

A.—σ. 191.

Ὁ Ἰδρις, φ. 133, λέγει, ὅτι οἱ Ἀχίδες ἦσαν οἱ ἐγὶ ἀν, τουτέστιν οἱ ἐγκριτότατοι ἐν τῇ χώρᾳ ἕνεκα τῶν κτημάτων. Ὁ Ἀλῆς, φ. 25, καλεῖ τοὺς Βαρσάκ καὶ Τοργουδ τουρκομανικὰς φυλάς. Κατὰ τοὺς Ὀθωμανοὺς ἱστοριογράφους οἱ Βαρσάκ καταγόνοιντο ἀπὸ Τατάρων, οἱ δὲ Τοργουδ ἀπὸ Μογόλων. (Ὅρα Ἀβελ Ῥεμουσάτ, Recherches sur les tatares σ. 258). Καὶ νῦν ἔτι αἱ ἑδραὶ αὐτῶν παρὰ τὴν Ἀγκυραν ὑπὸ τὰς ὑπερβαίνας καλοῦνται Τοργουδ Ἰλί (Τζιχαννουμᾶ, σ. 614), ὡς καὶ ὁ κυριώτερος νομὸς τῆς Μαγνησίας (Τζιχαννουμᾶ, σ. 555). Βαρσάκ ταχὶ (Τζιχαννουμᾶ, σ. 614) ἔστι τὸ νεώτερον ὄνομα μέρους τοῦ Ταύρου.

B.—σ. 491

Οἱ λόγιοι ἀπερίλουσι τὴν πρώτην ἀνακοίνωσιν τοῦ Monumentum ancygarum τοῖς δύο αὐτοκρατορικοῖς πρεσβευταῖς, τῷ Βουδῆκ καὶ Βεραντίω, οἵτινες πορευθέντες εἰς τὸ πρὸ τῆς Ἀμασειᾶς στρατόπεδον Σουλεϊμάν τοῦ μεγάλου ἀντέγραψαν διὰ τῶν γραμματέων αὐτῶν τὴν ἐπιγραφὴν. Ὅρα Chishull, Antiquites asiaticæ, ἐν Λονδίῳ, 1728, σ. 465. Τὰ γραφικὰ ἁμαρτήματα διωρθώθησαν· ἡ ὅλη δὲ ἐπιγραφὴ συνεπληρώθη κατ' εἰκασίαν ὑπὸ τοῦ Βιλλιασόν, Τόμ. MZ τῆς ἱστορίας τῆς ἀκαδημίας, σ. 85.

Z.—σ. 192.

Ὁ Ἀρόν καὶ ὁ Νικηφόρος ἐμιμήθησαν κατὰ τοῦτο τὸν Σαμυλὸν καὶ

τὸν Ἀλῆν, ὃν τὸ τουρκικὸν συναξάριον παρίστησι τὸσον ῥωμαλέον, ὡς τὸν Σαμφών, καὶ ἀποκομίσαντα τὴν πόλιν τοῦ Χαϊθάρ ἐπὶ τῶν ὁμίον. Ὅρα Γιββωνα, Βιβλ. ΝΒ, ἐκδ. εἰς 4ον, σ. 460. Κατὰ τὸ Τζιχαννουμά, σ. 643, ἐκ προστάγματος τοῦ Ἀρὺν ἐγγράφη ἐλληνιστὶ ἐπὶ τῆς πόλεως τῆς Ἀγκύρας· «Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, τοῦ παναγάθου, τοῦ πανελεήμονος, ὃ θνητὲ, μὴ παρίδῃς τὴν εὐκαιρίαν· ἔκλεξον πρὸς τὸ ἔργον τὸν ἄνδρα κατὰ τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον. Λύπη γίγνεται ἡ ἡδονή, ἔταν ὑπερβῇ τὸ μέτρον. Μὴ βρῶνῃς σεαυτὸν διὰ τῆς θλίψεως τῶν μελλουσῶν ἡμερῶν καὶ μὴ μιμηθῇς τὸ παράδειγμα τῶν μωρῶν, οἵτινές εἰσι τυφλοὶ καὶ ὑπερήφανοι ἐπ' ἐκείνοις, ὅσα συνέλεξαν.

Δ.—σ. 193.

Καὶ ὁ Καντακουζηνὸς ποιεῖται λόγον περὶ τῆς πτώσεως τῆς Ἀγκύρας (Βιβλ. Δ, Κεφ. 39, τόμ. Γ, σ. 864)· ἀλλὰ χρονολογεῖ αὐτὴν ἔτη τινὰ πρότερον ἐπὶ τῆς βασιλείας ἐτι τοῦ Ὁρχάν καὶ ὅτι ἔαλω ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Σουλεϊμάν. Πλὴν τῆς Ἀγκύρας ἀναφέρει τὴν πόλιν Κράτειαν, ὃ δὲ Ἰδρις πλὴν τῆς Ἀγκύρας καὶ τὸν νομὸν Ἀγισοκί.

Ε.—σ. 194.

Ὁ Φραντζῆς βεβαιῶν, ὅτι ὁ Μουράτ, δὲ μόλις ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον τῷ 1339, ἔπεμψε πρὸς Ἰωάννην τὸν Παλαιολόγον ἐπικουρίαν δώδεκα χιλιάδων ἀνδρῶν κατὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ (Δ, Κεφ. Β, ἐκδ. Ἀλτερ, σ. 41)· ἐν ᾧ οὗτος πρὸ ἐνὸς ἔτους ἔκάρη ὡς μοναχὸς Ἰωάσαφ. Ἀπεδείχθη οὖν, ὅτι ὁ Φραντζῆς συγχέει τὸν Μουράτ πρὸς τὸν Ὁρχάν καὶ πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Σουλεϊμάν.

ΣΤ.—σ. 194.

Τὸ Πουργὰς τοῦτο κείμενον ἐπὶ τῆς ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἀδριανούπολιν ἀγούσης καλεῖται Τζατάλ Βουργὰς πρὸς διακρίσιν ἀπὸ τοῦ Χατζὶ Ἰλδελὶ Βουργὰς, φρουρίου κειμένου παρὰ τὸν Ἑβρόν πρὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως, ὃ ἐκυρίευσεν ὁ Χατζῆ Ἰλδελὶ, καὶ ἀπὸ τοῦ παρὰ τὸν Εὐξείνιον Πουργὰς (Πύργου) κάτω τῆς Μεσημβρίας.

Ζ.—σ. 195.

Παρὰ Βρατούττη, σ. 84, Χιέσκεν. Ὅρα τὴν Ρούμελην τοῦ Χατζῆ Κάλφα, ἐν Βιέννῃ, 1812, σ. 67. Ὁ Μάνερ, δὲ τάσσει τὴν Συρα-ἔλλαν (Ζ, σ. 205 καὶ 227) παρὰ τῷ χωρίῳ Ρούσκιο φαίνεται, ὅτι δὲν ἐγνώρισε τὴν Μεγαλαγοράν. Αἰνατζίκ, Μεγαλαγορὰ καὶ Κῦφελλα (Ὅρα Χατζῆ

Κάλφα, σ. 61 καὶ 65) εἰσὶν ἔτι νῦν σταθμοὶ τῆς ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Θεσσαλονίκην ἀγούσης. Τὸ χειρόγραφον τοῦ Ἀσικπασαζαδῆ, σ. 411, δὲ σώζεται ἐν τῷ Βατικανῷ, περιέχει τὴν ἄλωσιν τοῦ Διδυμοτείχου.

Η.—σ. 195.

Βρατούττης, σ. 85 καὶ Χατζῆ Κάλφα, Ρούμελην, σ. 22.

Θ.—σ. 197.

Ὁ Μάννερτ (Ζ, σ. 262) νομίζει, ὅτι τὸ ὄνομα Ὁρεστιάς ἐλήφθη παρὰ τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας· ἀλλὰ πιθανώτερον, ὅτι παράγεται ἀπὸ τῶν Ὁρεστών, λαοῦ τῆς Μακεδονίας. *Macedonum ea gens est* (Ίτιος Λίβιος, ΔΓ, 34).

Ι.—σ. 197.

Ὅρα τὴν Ρούμελην τοῦ Χατζῆ Κάλφα καὶ τὰ Ὀδοιπορικὰ τοῦ Ἑβλιά, τόμ. Β, ἅτινα ἐχρησίμευσαν ὡς βῆσις τοῦ ἄρθρου περὶ Ἀδριανουπόλεως ἐν τῇ ἐγκυκλοπαιδεῖᾳ τοῦ Ἑρσχ καὶ Γρού-βερ. Ὁ μολλὰ Χάβρ ἔγραψεν εἰδικὸν σύγγραμμα περὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τῶν ἐνδοξῶν αὐτῆς ἀνδρῶν, ἐπιγραφόμενον Ἐνισουλ Μουσαφί-ρ ἰν (Ψίλος τῶν Ὀδοιπόρων).

ΙΑ.—σ. 199.

Σεαδεδδίν, φ. 46· Βρατούττης, σ. 87. Ἰδρις, φ. 142· Λουτφί, σ. 22· Σολακζαδῆ, φ. 8. Ὁ Δούκας (Κεφ. ΚΓ, ἔκδοσις Παρισίων, σ. 76) πρὸς τὸ πεμπτημόριον τῶν λαφύρων συνδέει τὴν αὐτᾶσιν τῶν γενιτσάρων.

ΙΒ.—σ. 199.

Ὅρα περὶ τοῦ πεντζίκ τοῦ περσικὸν λεξικὸν τοῦ Βουρχανί Κατιῖ, σ. 213. Ἐκδ. Κωνσταντινουπόλεως, ἐνθα φαίνεται, ὅτι τὸ πεντζοὺς συνέκειται ἐκ πέντε οὐσιῶν. Οὐδεὶς Ἀγγλος ἐτυμολόγος ἐφαντάσθη ποτε, ὅτι τὸ ἀγγλικὸν πούντζ ἐστὶν ἀρχικῶς τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ πεντζίκ.

ΙΓ.—σ. 199.

Τὰ διδόμενα ὑπὸ τῆς ἀρχῆς πρὸς τοὺς ὑπηρέτας τῶν πρέσβειων, διερμηνέων καὶ προξένων διπλώματα ἐποιοῦν ἀτελεῖς τοὺς φέροντας αὐτά, ἐκαλοῦντο δὲ διὰ τοῦτο Ἰσπαντζῆ Κιαγαδί. Ὁ Ἰδρις μνημονεύει τοῦ κειμένου τοῦ

Κορανίου, τοῦ δρίσαντος τὸ πέμπτον τῶν λαφύρων, καὶ ἔχοντος ὄδον· «Γνώτε, ὅτι, ἐὰν ποιήσητε λάφυρα, ἐν πέμπτον ἀνήκει τῷ Θεῷ καὶ τῷ Προφῆτῃ, τοῖς πλησίον, τοῖς ὀρφανοῖς, τοῖς ἐνδεέσι καὶ ὁδοιπόροις». Οὕτως ἡ εἰσπραξις τοῦ πέμπτου τῶν λαφύρων κρίνεται ὡς νόμιμος, κατὰ τὸ Κοράνιον, «ὅταν ὁ εὐεργετικὸς σκοπὸς τῶν θεσμῶν εκπληροῦται.

ΙΑ.—σ. 200.

Παρά τῷ Νοχβετέτ τεβαρίχ, σ. 275, εὔρηται ἡ δυναστεία τῶν Ἰλχανῶν, καὶ φ. 260 ἡ τῶν Μοζαφέρ. Ἡ ἀπὸ Προύσης περὶ νίκης ἐπιστολὴ τοῦ Μουράτ πρὸς τὸν σουλτάνον Ὄβεί εὔρηται ἐν τῇ Συλλογῇ τῶν πολιτικῶν ἐγγράφων τοῦ Φεριδούν (Βιβλιοθήκη τοῦ βασιλέως, αρ. 79, σ. 25). Ὁρα Notices et Extraits de la Bibliothèque du Roi, S, σ. 670.

ΙΕ.—σ. 200.

Ἡ δυναστεία τῶν Μοζαφέρ, ιδρυθεῖσα τῷ 733 (1332), ἐξέλιπε τῷ 696 (1397), ἡ δὲ τῶν Ἰλχανῶν ιδρυθεῖσα τῷ 737 (1336) ἐξέλιπε τῷ 776 (1374). Χατζζὶ Κάλφας, χρονολογικοὶ πίνακες, σ. 467. Νοχβετέτ τεβαρίχ.

Ις.—σ. 200.

Ἐὰν οἱ Τζερμάνοι ᾖσι τινόντι γερμανικὴ φυλὴ, ἀνάγκη εἶναι ἐρεῦνης. Φαίνεται ὅμως, ὅτι τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐστὶ τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ τῶν Γερμανῶν, ὡς περ καὶ τὸ ὄνομα τῶν Τζετῶν, τῶν ἀναφανισμένων ὑπὸ τὸν Τιμούρ, ἐστὶν ὁμοίον πρὸς τὸ τῶν Γετῶν.

ΙΖ.—σ. 200.

Ἡ Διλσχαδ ἦν θυγάτηρ τοῦ ἐμίρη Δίμισκ, υἱοῦ τοῦ ἐμίρη Τζοβάν, ιδρυτοῦ τῆς ὀλιγογονίου ὁμωνύμου δυναστείας. Οἱ ἐπτὰ υἱοὶ αὐτοῦ ἀπέθανον βιαίῳ θανάτῳ.

ΙΗ.—σ. 201.

Τὸ Νοχβετέτ τεβαρίχ, σ. 275, ἀναφέρει πλὴν τοῦ Σελμάν τὸν Σερέφ Ῥαμλ, τὸν Μωάμεθ Ἀσσάρ καὶ τὸν Ὄβεί Σαχανί. Ὅρα περὶ τούτου ἱστορίαν τῆς περσικῆς ῥητορικῆς, σ. 249. Ὁ Ἰδρις, σ. 433, ἀναφέρει καὶ τὸν Κελάμ Χοντζενδὶ καὶ τοὺς νομομαθεῖς Κουτθεδδὶν Ῥαζὶ καὶ τὸν λόγιον δικαστὴν Μουχιγεδδὶν Βερδὲ, οἵτινες ἔφυγον ἀπὸ Ταβρίδος εἰς Ταυρικὴν.

ΙΘ.—σ. 201.

Φραντζῆς, Α, 11, σ. 11. Εἰ καὶ ὁ ἱστοριογράφος εὔτος οὐκ ἀναφέρει τὸ

ἔτος, ἐν ᾧ διωμολογήθη ἡ εἰρήνη, ποιεῖται δὲ λόγον ἀπλῶς περὶ αὐτῆς μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἡ χρονολογία ὅμως αὐτοῦ ὀρίζεται ἐκ τοῦ ὅτι πῶ 766 (1363) κατὰ τὴν διεθνῇ μάχην τῶν συμμάχων παρὰ τὸν Ἑβρον οὐδεὶς λόγος περὶ Ἑλλήνων ἐστι. Τῷ ἔτει 765 (1362 καὶ 1363) ἔαλω καὶ ἡ Φιλιππούπολις.

Κ.—σ. 202.

*Ὅρα Βρατούττην, σ. 91, καὶ τὴν περιοδικὴν ἐφημερίδα τῆς Σιυρσίς, σ. 58, φυλλάδιον 6. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ὁ Οὐγγρος Λαδίσλαος Λόδκας ἐδοξάσθη. Περὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ βασιλεῖος Λουδοβίκου πεμφθέντος μετὰ τρία ἔτη πρὸς αὐτὸν διπλώματος ὅρα Κατάναν, I, σ. 393.

ΚΑ.—σ. 203.

*Ἔστιν ἄρα ἡ ὁμοιοφωνία τοῦ Μαρίαζα καὶ Μαρίαζέλλης, τυχαία; Μὴ τὸ Μ α ρ ί α Ζ έ λ λ α ἐσχηματίσθη ἰσως ἐκ τοῦ ὀνόματος ἐκείνου, οὗ ὡσαύτως ἐστὶ τὸ Μαρία;

ΚΒ.—σ. 205.

*Ὅρα περὶ τοῦ μύθου τοῦ λιθίνου ἱέρακος, τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ ὀράφου τοῦ τεμένουστος, τὸ Ὅ δ ο ι π ο ρ ι κ ὸ ν ε ἰ ς Π ρ ο ὕ ς α ν. *Ἐπειδὴ τὸ σπάνιον σπανίως ἐστὶν ἱκανὸν τοῖς πιστοῖς, προστέθηκεν ἐνταῦθα ὁ μῦθος καὶ τὸ θαυμάσιον. Ὁ ἐκ λίθου λελαξευμένος ἱέραξ δ' ἐπικαθήμενος ὡς κόσμημα λιθίνου θόλου, ἐστὶ κατ' αὐτὸν ὁ ἱέραξ τοῦ Μουράτ, ὃν φυγόντα μάτην ἀνεκάλει οὗτος. Τὸν ἱέρακα κατηράσατο τότε ὁ Μουράτ ἵνα μείνῃ ἀκίνητος, ὁ δὲ παραχρῆμα μετεμορφώθη κατὰ σάρκα καὶ ὅσῃ εἰς λίθον. Τὸ ἀνέκδοτον τοῦτο εὑρεται καὶ παρὰ τῷ ἱστοριογράφῳ τοῦ κράτους Σεαδεδδίν.

ΚΓ.—σ. 206.

Αἱ τρεῖς ἀθροώσεις τῶν τριῶν μέσων δακτύλων ἐξεικονίζουσι τὸ Ἐ λ ι φ καὶ Α ἄ μ τῶν λέξεων Σουλτάνου καὶ Χάνη· ὁ ἀνοικτὸς ἀντίχειρ τὴν λέξιν Β ε ν (υἱός), ὁ ἀνοικτὸς μικρὸς δάκτυλος τὸ ἐπὶ βῆμα ἄ εἰ' τὸ στήθος τῆς χειρὸς τὰ δύο ὀνόματα τοῦ σουλτάνου καὶ πατρὸς αὐτοῦ, ὡς καὶ τὴν λέξιν ν ι κ η φ ὀ ρ ο ς. Ὡστε ὁ τύπος πάσης τῆς χειρὸς ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν φράσιν· Σ ο υ λ τ ἄ ν ο ς Μ ο υ ρ ἄ τ, υἱ ὁ ς τ ο ὗ σ ο υ λ τ ἄ ν ο υ Ὁ ρ χ ἄ ν, ἄ εἰ ν ι κ η φ ὀ ρ ο ς.

ΚΑ.—σ. 206.

Τὰ ὀνομαστότατα μαθηματικά συγγράμματα τοῦ Καζιζαδέ 'Ρουμί εἰσι σχολίον εἰς ἀστρονομικὸν σύγγραμμα, ἐπιγραφόμενον Τζαμί νι, καὶ ἔτερον εἰς τὸ 'Εσκαλί τεσίς. Σεαδεδδίν, φ. 77.

ΚΕ.—σ.

*Εγγραφε παρασέλιδα σχολία εἰς τὸ Κουχάφ, τοῦτέστι τὴν μεγάλην ἐξήγησιν τοῦ Κορανίου ὑπὸ Ζιμακσαρί· σχολίον εἰς τὰ συντακτικὰ συγγράμματα τοῦ 'Ιζαμί νι καὶ ἕτερον εἰς τὸ ἱατρικὸν σύγγραμμα Μουδζίφ τίβ. Οἱ μαθηταὶ τῆς μεγάλης σχολῆς τοῦ Σινδζιρλου ἐν Καραμανία ἦσαν διηρημένοι εἰς τρεῖς τάξεις, καλουμένας κατὰ τὰ ὀνόματα τῶν αἰρέσεων τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, περιπατητικοί, στωϊκοὶ καὶ ἐσωτερικοὶ (πλατωνικοί). διότι οἱ μὲν ἐδίδασκοντο ἀπὸ στόματος, περιπατοῦντες παρὰ τὸν ἵππον τοῦ καθηγητοῦ ἀπὸ τῆς οἰκίας τούτου εἰς τὴν σχολήν, αἱ δὲ διότι ὁ καθηγητὴς ἱσταμένος ἐδίδασκεν ἐντὸς τῶν στοῶν, οἱ δὲ, διότι καθήμενος ἐν τοῖς ἐνδοτάτοις ἐδίδασκε. Σεαδεδδίν, φ. 78. Ἀλῆς, φ. 29. Ὁ μέγας φιλόλογος Τζοριζανί ἀπεδοκίμασε τὸ σχολίον τοῦ Τζεμαλεδδίν διὰ τῆς λακωνικῆς φράσεως «ὡς μυῖα ἐπὶ κρέατος», παραβάλλων τὸ πάντοτε δι' ἐρυθροῦ γραφόμενον κείμενον πρὸς τὸ κρέας, τὸ δὲ πάντοτε διὰ μέλανος γραφόμενον σχολίον πρὸς τὰς μυίας.

Κς.—σ. 207.

Συγγραφεὺς τοῦ Τερτζίχ, σχολίου ἀξιολογωτάτου εἰς τὸ δογματικὸν σύγγραμμα Τελβίχ. Σεαδεδδίν, φ. 79.

ΚΖ.—σ. 208.

*Ὁ Μάννετ (Ζ, σ. 270) νομίζων τὴν Βιζύην ὡς μυθολογικὴν πόλιν, μηδέποτε ὑπάρξαν, ἀγνοεῖ τὴν ὑπαρξίν αὐτῆς κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα. Ὅρα Ἀλεξ. Κομν., ἐνθα εὕρηται Βιζύη καὶ Σηλυμβρία, αἱ μόναι πόλεις αἱ ἐπὶ Βαλδουίνου σωθεῖσαι ἀπὸ τῆς πορθήσεως τῶν Λατίνων καὶ τῶν Σκυθῶν.

ΚΗ.—σ. 209.

*Επειδὴ Ἐγρισουτὰγ σημαίνει ὄρος ἐν ἑλικοειδεῖ ὕδατι, τότε φαίνεται, ὅτι τὸ ἀρχαῖον ὄνομα Ὁρθηλος, τοῦτέστι στρόβιλος, ὑποδηλοῖ οὐχὶ τὸσον τὸν ἐλιγμόν τοῦ ὄρου, ἀλλὰ τὸν τοῦ ὕδατος. Κατ' ἄλλην τινὰ εἰκόνα ἀποκαλεῖται ὁ πολλαπλῶς ἐλισσόμενος ποταμὸς τοῦ ὄρου Αἶμου, ὃς παρὰ τὸ Ἑμινὲ ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν, Καμτζικισού, ἥτοι ὕδωρ

μαστικωσ. Καὶ τὸ εἰς τὸν κόλπον τῆς Νικομηδείας παρὰ τὴν Ἰαλῶσαν
ἐκβάλλων εἰς τὴν θάλασσαν ὀρεινὸν ὕδωρ· ἀλεῖται ἀπὸ τῶν ἐλιγμῶν αὐτοῦ
Δράκων.

ΚΗ.—σ. 210. στίχ. 29 (δίδε).

Ὁ Προκόπιος (περὶ οἰκοδομ., Δ) καὶ ὁ Χατζῆ Κάλφας (Ρούμελη, σ.
31) περιγράφουσιν ἀκριβῶς τὴν πόλιν ταύτην ὡς ὀνομαστήν. Ἀκατανόητον
πῶς ὁ Μάνερτ ἐδύνατο εἰπεῖν, ὅτι οὐδαμοῦ εἶβεν ἐπιμαρτυρίαν τοῦ λόγου
τοῦ Ἀμβίλ, ὅτι ἡ Ἰουστινιανὴ ἐσώθη ὡς Γιουστινιδίλ.

ΚΘ.—σ. 211.

Τὸ Φερετζικ κεῖται ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ Δορίσκου τοῦ Ἡροδότου (Βιβλ.
Ζ, Κεφ. 103). Ἀλλ' οὐδαμῶς εἰσιν αἱ Φεβρώνι τῶν Βυζαντινῶν, εἰ καὶ ὁ
Χαλκοκονδύλης διηγεῖται περὶ Φεβρῶν ἀναλογόν τι πρὸς τὸ ὑπὸ τῶν Ὀθω-
μανῶν ἱστοριογράφων περὶ Φερετζικ ἱστορούμενον, ἥτοι ὅτι ὁ Μουράτ κατέ-
λιπε τὴν πόλιν ταύτην τῇ Σαχίν (Σαίνῃ) ἀμέσως πρὸ τοῦ πρὸς τὸν Σισμάν
πολέμου. «Σαίνῃ τε τὴν Φεβρῶν ἐπιστρέψας πόλιν, ἀνδρὶ ἀγαθῷ, ἐστρα-
τεύσατο ἐπὶ Σούσμανον τὸν Μυσίας βασιλέα» (Χαλκοκονδύλης, 36, 23).

Λ.—σ. 211.

Πολωνία ἐστὶν ἡ παρὰ τὸν Εὐξείνιον Ἀπολλωνία, εἰ καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰν-
τζιγίς ἀπέχει οὐκ ὀλίγον.

ΛΑ.—σ. 212.

Σὲ ρ περισιτὶ σημαίνει χρυσὸν, καὶ κοῦλᾶχ, πῖλον. Οἱ Βυζαν-
τινοὶ γράφουσι Ζερκοῦλλαν. Ὅρα Δουκάγγιον, Geoss. inf. latinit.
Εὐρηται ὡσαύτως ἐν πολλοῖς χωρίοις τοῦ Ἀφίξ, τόμ. Α, σ. 343, καὶ Β,
σ. 501. Τὸ τουρκικὸν οὐσκούφ ἐστὶ τὸ ἰταλικὸν Scuffia.

ΛΒ.—σ.

Τὸ Σαμαῖλναμέ. Ὁ Μουράτ χαρακτηρίζεται ὡς ἔχων, ὡς καὶ ὁ
πατὴρ καὶ πάππος αὐτοῦ, τὴν ῥίνα τράγου, συναφεῖς ὀφρῦς, πάγωνα πυκνὸν,
στῆθος εὐρὸν, παράστημα καλὸν καὶ κνήμας· πάντα ταῦτα κοινὰ πρὸς τὸν
πατέρα καὶ τὸν πάππον· οὐδὲν δὲ ἴδιον ἢ τὸν μικρὸν λαιμὸν καὶ τὸν μακρὸν
πώγωνα.

ΛΓ.—σ. 213.

Ὁ Χαλκοκονδύλης λέγει ῥητῶς, ὅτι ὁ Δράγσης ἤρξε τῆς Μυσίας· ἀλλ'
ἡ ἱστορία τῆς Βουλγαρίας ἀποσιωπᾷ τὴν ὑπαρξίν ἡγεμόνος φέροντος τοιοῦτον
ὄνομα· ποιεῖται δὲ λάγον μόνον περὶ τοῦ Θόδάρκου, ἡγεμόνος τῆς Βοσνίας.

Ἔστιν οὖν πιθανόν, ὅτι ὁ Δράγσης ἦν Βόσνιος. Ὁ Ἐγγελος οὐδὲν λέγει οὔτε περὶ τοῦ Δραγέση, οὔτε περὶ τοῦ Βογδάνου.

ΛΔ.—σ. 213.

Ἡ Βούρλα ἴσως ἐστὶν ἡ αὐτὴ πρὸς τὸ Βουρνὸν πρὸς δυσμὰς τῆς Κοιμουτζίνης· ἡ Ἰσκέτα ἴσως ἡ αὐτὴ πρὸς τὸ Βερεκέτ. (Ῥούμελη τοῦ Χατζῆ Κάλφα, σ. 72). Ἡ Μαρούλια ὑπελήφθη ὑπὸ τοῦ Χατζῆ Κάλφα οὐχὶ ὡς τόπος, ἀλλ' ὡς τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς τοῦ φρουράρχου τοῦ Ἀβρεχισάρ, φρουροῦ κειμένου παρὰ τὴν θάλασσαν κατέναντι τῆς Θάσου (Αὐτόθι, σ. 74), ὑπερ' ἀντίστη μὴνὰς τινας πρὸς τὸν Ἑβρενοβέγγην (Αὐτόθι, σ. 84). Ἀβρεχισάρ σημαίνει φρούριον τῶν γυναικῶν· ἐκλήθη δ' οὕτως ἕνεκα τῆς ἀνδρικῆς ἀντιστάσεως τῆς Ἑλληνίδος Μαρούλιας (Αὐτόθι, σ. 84). Καραφερία ἐστὶν ἡ ἀρχαία Βέρβοια (Αὐτόθι, σ. 84, Μάννερτ, Ζ, σ. 516). Δίραμα περὶ τὰς Σέρβας (Αὐτόθι, σ. 73) ἐστὶ τὸ Δράμα τοῦ Νικήτα, οὗ δὲ Μάννερτ (Βιβλ. Γ, 2, σ. 273) οὐδεμίαν μνησίαν ποιεῖται, εὑρηται ὁμοίως παρὰ τῷ Ἀκροπολίτῃ. Αἱ Σέρβαι καὶ αἱ Φέρβαι τῶν Βυζαντινῶν εἰσιν ὀνόματα τῆς αὐτῆς πόλεως. Ὅρα περὶ τῆς ἀλώσεως τῶν πόλεων τούτων τὸν Σεαδεδδὶν παρὰ Βρατούττη, σ. 109 καὶ 110· τὸν Ἰδρίς, φ. 154—158· τὸ Ῥαουζατοῦλ Ἑβρὰρ καὶ τὸν Χατζῆ Κάλφην, χρονολογικοὶ πίνακες. Αἱ τρεῖς ἄλλαι ἦσαν ἡ Μάργος, ἡ Ῥατιαρία καὶ ἡ Θεσσαλονίκη. Ὁ Ἀλαρχος εὔρεν ἐν αὐταῖς πολλὰ ὅπλα, ἃ διένειμε τοῖς στρατεύμασι (Γέβων, Λ, ἐκδ. εἰς 4ον· Γ, 143).

ΛΕ.—σ. 213.

Κίναμος, Βιβλ. Ε, Κεφ. 8.

ΛΣΤ.—σ. 214.

Στέφανος Βυζάντιος, καὶ Κωνσταντ. περὶ Θεμάτων, Β, 56. Anonymus, de gentis Gonslantinop. Μάννερτ, Ζ, σ. 93. Γέβων, Κεφ. 44, σ. 480, τόμ. Α.

ΛΖ.—σ. 214.

Κίναμος, Βιβλ. Β. Κεφ. II.

ΛΗ.—(α).

ΛΘ.—σ. 214. (α)

Νεσρί, φ. 67. Κατὰ τὸ Ῥαουζατοῦλ Ἑβρὰρ ὁ ἐτήσιος φόρος ἦν ἐκ 30, 000 δουκάτων. Ὅρα Μουρατζὶ δ' Ὅσσον, Γ, σ. 438. Κατὰ τὸν Ἰδρίς, σ. 161, ὁ φόρος οὗτος ἦν ἐκ πεντήκοντα ὀκκάδων χρυσοῦ. Ἡ ὀκκὰ δύναται 400

(α) Παρελείφθη ἐκ παραδρομῆς ὁ ἀριθμὸς οὗτος.

δραχμάς. Ὁ Ἑγγελος, ἱστορία τῆς Σερβίας, σ. 344, ἀναφέρει τὴν εἰρήνην ταύτην καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Μουράτ βέγη ἄλωσιν τῆς Νίσσης κατὰ τὴν Χανιβαλδικὴν ἱστορίαν τοῦ Μουράτ βέγη, ἀλλ' ἀπατᾶται τάσσω αὐτὴν κατὰ τριακαίδεκα ἔτη μετὰ ταῦτα.

M.—σ. 214.

Διαπρεσβευσάμενος δὲ πρὸς Ἀμουράτην Σάσμανον σπονδάς τε ἐποίησεν καὶ συμμαχίαν, ὥστε τὸν αὐτὸν ἐχθρόν τε καὶ φίλον νομίζειν, καὶ ἐπιγαμίαν ποιησάμενος» κτλ. (Χαλκοκονδύλης I, 37). Ὁ Ἑγγελος, δὲ τὴν ἄλωσιν τῆς Νίσσης τάσας κατὰ τριακαίδεκα ἔτη μετὰ ταῦτα, τάσσει τὴν εἰρήνην ταύτην ὡς καὶ τὸν γάμον κατὰ τριακαίδεκα ἔτη πρότερον, τῷ 1364 (ἱστορία τῆς Βουλγαρίας, σ. 459) καὶ ἐπομένως ἀμφοτέρας τὰς συγχρόνους εἰρήνας ἀποχωρίζει ἀπ' ἀλλήλων κατὰ ἕξ καὶ εἴκοσιν ἔτη. Ὁ Χαλκοκονδύλης, εἰ καὶ οὐδεμίαν χρονολογίαν ἀναφέρει, ὁρίζει ὁμῶς τὸν χρόνον τῆς πρὸς τὴν Βουλγαρίαν συνθήκης εἰρήνης· τῶντι δὲ λέγει, ὅτι αἱ Φέβραι, ἡ Σίγνα καὶ τὸ Δίραμα καὶ πολλὰ φρούρια, κείμενα ἐπὶ τοῦ ὄρους Ῥοδόπης, ὑπετάγησαν χρόνον τινὰ πρὸ τῆς συνθήκης ταύτης. Ὁ Μουράτ. ἤδρευε τότε ἐν Διδυμοτείχῳ.

MA.—σ. 245.

Ἐντεῦθεν τὰ συχνὰ σκώμματα τοῦ Ἀφίξ κατὰ τοῦ κυανοῦ χρώματος τοῦ μοναχικοῦ ἐνδύματος τοῦ σάχη.

MB.—σ. 215.

Οὕτως δὲ Χοσρόης Νουσιρβάν προὔτιμα κατὰ τοὺς ἀγῶνας τῆς Ἀπαμείας τὸ κυανοῦν χρῶμα τοῦ πρασίνου, ὃ ἐξέλεξαν οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου. (Προκόπιος, B. 11. Κωνσταντινούπολις καὶ Βόσπορος, Τόμ. Α., σ. 139.)

MG.—σ. 217.

Νεσρί, φ. 15. Ἰδρις, φ. 166. Οὗτος ἀναφέρει ἐν τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ τὴν ἀραβικὴν παροιμίαν· «Ὅταν θέλῃς γῆμαι γυναῖκα, ἐξέτασον πρῶτον τὸν πατέρα καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς, ἐπειδὴ αὕτη σύνδεσμός ἐστι μετὰ σοῦ καὶ αὐτῶν» καὶ περαιτέρω, φ. 167 λέγει· «Ἡ ἀρίστη τῶν γυναικῶν ἐστὶν ἡ εὐάρεστος, ἡ καθιστώσα τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς γλυκυτέραν τὴν ἡδονήν».

MT.—σ. 221.

Ἰδρις, φ. 167. Ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ Σεαδεδδὲν παρὰ Βρατούττη, σ. 124.

Sache Giamento di Albania di Bosna e di Herzegovina, περιέχει ἀμάρτημα. Ἐπειδὴ οὕτω καὶ νῦν τὰ ὀθωμανικὰ στρατεύματα διέβησαν τὰ ὅρια τῆς Μακεδονίας. Ἐτι μᾶλλον ἐσφαλμένη ἐστὶν ἡ παρεμβεβλημένη πιθανῶς προσθήκη τῇ Χατζῇ Κάλφᾳ περὶ τῆς ἀλώσεως τοῦ Καρλὶ Ἰλί.

ME.—σ. 224.

Ἡ τελευταία αὕτη πόλις σχηματίζουσα τρίγωνον τῶν πόλεων Ὅσκούκ καὶ Καρατόδα κεῖται πρὸς μεσημβρίαν ἑκατέρων. Ἴσως ἐστὶ τὸ Σ τ ο ῦ ν - π ι ο ν τοῦ Νικήτα. Οἱ Βλάχοι ἀπῆλθαν αὐτόθεν τοὺς κατοίκους ὡς ἔπραξαν ἐν Νίσσῃ, ὅτε ἐπώρθησαν τὴν Ἀγχίαλον, ἐκυρίευσαν τῆς Βάρνης καὶ ἡρμήωσαν τὴν Σαρδικὴν (Νικήτας Χωνιάτης, Γ. 4).

MS.—σ. 223.

Ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Κομνηνοῦ, Νικήτας, Γ. 3. Ὁ Μάννερτ οὐδαμῶς μνημονεύει τῆς ὑπὸ τῶν Βλάχων ἐρμηώσεως ταύτης, οὐδ' ὅτι ὁ Μανουὴλ Κομνηνὸς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γεῖσα ἤθελεν ἐντεύθεν πραγματοποιῆσαι τὰ περὶ Οὐγγρίας βουλευόμενα αὐτοῦ.

MZ.—σ. 224.

Τῷ ἔτει 1370. Ὁ Χαλκοκονδύλης λέγει ῥητῶς· Α, σ. 54) «Καὶ ἐπὶ Βυζάντιον ἐπανιῶν (ὁ Ἐμμανουῆλος) διεπρεσβεύετο πρὸς βασιλέα Ἀμουράτη, πέμπων τὸν δε τὸν παῖδα αὐτοῦ τὸν νεώτερον ἐπὶ τὰς θύρας αὐτοῦ.» Καὶ ὁ Φραντζῆς, ὃς τὴν εἰς Ῥώμην ἀποδημίαν μόλις μετὰ τὴν συνωμοσίαν τοῦ Ἀνδρονίκου μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Μουράτ διηγείται, ἀπατάται καὶ νῦν, ὡς πολλάκις, κατὰ τὴν χρονολογίαν. «Ταῦτα μὲν οὖν συνηνέχθη πρὶν ἢ Ἀνδρόνικον τὸν παῖδα βασιλεῶς ἀφιστάμενον σὺν τῷ Ἀμουράτῳ παιδί τῷ Σαουζῇ ἐξενέγκαι πόλεμον ἀμφω τῷ Ἀμουράτῳ κατὰ ταῦτα» (Χαλκοκονδύλης, Α, 53). Ὁ Φραντζῆς ἀναφέρει καὶ τὸν τέταρτον υἱὸν τοῦ Ἰωάννου, ὃν ὁ Χαλκοκονδύλης καλεῖ Δημήτριον.

MH.—σ. 225.

Οἱ Βυζαντινοὶ ἱστοριογράφοι διαφωνοῦσιν ἐντελῶς πρὸς τοὺς Ὀθωμανοὺς περὶ τούτου· διότι οὗτοι λέγουσιν, ὅτι ἡ ἀνταρσία τοῦ Σαουτζῆ καὶ ἡ μάχη, καθ' ἣν ἡττήθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς, ἐγένετο ἐν Κετὲ ἐν Ἀσίᾳ (Χατζῇ Κάλφᾳ, χρονολογικοὶ πίνακες, τῷ 787· Σεαδεδδὶν παρὰ Βρατιούττη, σ. 422· Ἰδρις, φ. 170). Ἄλλ' ἀσφαλέστερον πιστεῦσαι τοῖς Ἑλλήσιν, ὧν οἱ τρεῖς ἱστοριογράφοι (Χαλκοκονδύλης, Φραντζῆς καὶ Δούκας) συμφωνοῦσι περὶ αὐτοῦ, διαφωνοῦσι δὲ μόνον περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Τούρκου ἡγεμονόπαιδος.

ΜΘ.—σ. 226.

Οἱ Βυζαντινοὶ καὶ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι διαφωνοῦσι περὶ τοῦ δνόματος τοῦ τιμωρηθέντος υἱοῦ τοῦ Μουράτ. Ὁ Δούκας (IB, 22) ἀναφέρει τὰ ὀνόματα καὶ τῶν τριῶν, τοῦ Βαγιαζήτ, Σαουτζή (Σαβουτζου) καὶ Κουντοῦς (Κουντουζή). τούτου δὲ, κατ' αὐτὸν, ἐξωρύχθησαν οἱ ὀφθαλμοί. Οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι ποιοῦνται λόγον περὶ τῆς θανατώσεως τοῦ Σαουτζή ἢ Σαβετζί καὶ καλοῦσι τὸν τρίτον υἱὸν τοῦ Μουράτ Ἰακούδ. Ὁ Φραντζῆς, λέγει τέλος, ὅτι ὁ υἱός, ὃν πατήρ ἀφῆκεν ἐν Εὐρώπῃ, ἐκαλεῖτο Μωσῆς Τσελεπής (IB, I 2).

N.—σ. 228.

Τὸ διήγημα τοῦ συμβάντος τούτου (Χαλκοκονδύλης καὶ Φραντζῆς) ἀποδεικνύουσιν ἀρκούντως, ὅτι αἱ Φέβραι τῶν Βυζαντινῶν αὐδαμῶς εἰσιν ἡ ἀρχαία Βέρροια (νῦν Καραφερία), ἀλλ' ἡ νῦν πόλις τῶν Σεβρών· διότι ἡ πόλις αὕτη, ἣν ὁ Μανουὴλ ᾗθελε καταλαβεῖν αἰφνιδίως, καλεῖται ὑπὸ τοῦ Χαλκοκονδύλη Φέβραι, ὑπὸ δὲ τοῦ Φραντζῆ, Κεφ. 14, Πόλις τῶν Σεβρών. Ὁ πρῶτος τούτων καλεῖ προσέτι τὸν βεζύρην Καραλίπασαν, ὁ δὲ δεύτερος Χαϊρατίνην. Ὁ Χαϊρεδδὴν Πασᾶς ἐκαλεῖτο ἄλλοτε Καρὰ Χαλῆλ Τζενδερέλη, ὁ δὲ υἱός αὐτοῦ Ἀλῆς. Ἐναργὲς οὖν, ὅτι ὁ Φραντζῆς συγχέει ἐνταῦθα τὸν πατέρα πρὸς τὸν υἱόν, τὸν διαδεξάμενον αὐτὸν εἰς τὴν βεζυρίαν.

NA.—σ. 230.

Ἡ συνέντευξις αὕτη τοῦ Μουράτ καὶ τοῦ Χαϊρεδδὴν φαίνεται ἀπομίμησις τῆς μεταξὺ Πύρρου καὶ τοῦ στρατηγοῦ αὐτοῦ. Ὁ Χαλκοκονδύλης ἠθέλησεν οὕτως ἐπαινέσαι τὰς μεγάλας ἀρετάς τοῦ Χαϊρεδδὴν ὡς στρατηγοῦ καὶ πολιτικοῦ.

NB.—σ. 232.

Ὁ Χεζαφέν ἀναφέρει περὶ τῆς ἀλώσεως τοῦ Ἐρμενᾶκ διήγημα ὁμοιον πρὸς τὸ τοῦ Παχυμέρη (B, Κεφ. 25, σ. 303) περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς παρὰ τὸν Μαϊάνδρον Τριπόλεως.

NΓ.—σ. 233.

Νεσρί, φ. 16. Ὁ Μαχμούτ ἐτελεύτησε τῇ 707 ἔτει τῆς ἐγίρας. Ὅρα αὐτόθι καὶ φ. 68.

ΝΔ.—σ. 234.

Ἰδρις, φ. 473. Ὁ Νεσρί, φ. 69, ἀναφέρει τὰ ὀνόματα αὐτῶν.

ΝΕ.—σ. 237.

Νεσρί, φ. 73. Ὁ Σεαδεδδίν σφαλερῶς ἀνάγει τὴν ἀπόκρισιν τοῦ Μουράτ πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἀμίδης. Τῶντι πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡνάγκασε τὸν ἡγεμόνα τοῦτον ἵνα πωλήσῃ αὐτῷ τὴν χώραν αὐτοῦ. Ἄλλως αἱ πόλεις, περὶ ὧν ποιεῖται λόγον ὁ Νεσρί, οὐ κεῖνται ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ ταύτῃ.

ΝΣΤ.—σ. 238.

Ὁ Σεαδεδδίν παρὰ Βρατούττη, σ. 425, καὶ ὁ Νεσρί, φ. 75, θέτουσιν ὡς ἀρχηγὸν τῆς ἐκστρατείας ταύτης τὸν Αἰλασαχλίν, ὃ δὲ Νεσρί λέγει ῥητῶς, ὅτι ὁ στρατηγὸς οὗτος ἐτελεύτησε τὸν βίον μετὰ ἔτος καὶ ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ βεγλέρβεγῃ Τιμουρτάς· ἀλλ' οὗτος ἦν ἤδη βεγλέρβεγῃς τῆς Ρούμελης πρὸ δέκα ἐτῶν, ἔλαβε δὲ μόνον μετὰ τὴν μάχην τοῦ Ἰκονίου, ὡς αὐτὸς ὁ Σεαδεδδίν λέγει, τὴν προσηγορίαν τοῦ βεζύρου ὡς προσθήκην τῆς τοῦ βεγλέρβεγῃ.

ΝΖ.—σ. 238.

Σουριχατάν ἡ ἑορτὴ τῆς περιτομῆς καὶ Σουρίτζιχάζ ἡ ἑορτὴ τῶν γάμων.

ΝΗ.—σ.

Νεσρί, φ. 74. Οἱ Βυζαντινοὶ ἀποσιωπῶσιν ἐντελῶς τὸν γάμον τοῦτον, οὗ ἡ διήγησις εὐρηται καὶ παρὰ τῷ Λεβενκλάου, μουσουλμανικῆς ὁρίᾳ, σ. 457. Ὁ Ἰδρις ἀναφέρει ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ τὴν ἀραβικὴν παροιμίαν, ἧς καὶ ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν, ὡς καὶ ἄλλην· «Αἱ γυναῖκες εἰσι παίγνιον· ὃ δὲ λαμβάνων παίγνιον, λαβέτω καλόν.»

ΝΘ.—σ. 329.

Ὁ Μωάμεθ Βιτζάν καὶ Ἀχμέτ Βιτζάν καλοῦνται ἀμφότεροι Γιατζῆ Ὁγλού. Ὁ μὲν ἐστίν ὁ συγγραφεὺς τοῦ Μωαμεδιγέ, ποιήματος διδακτικοῦ περὶ τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας, ὃ δὲ μετέφρασεν ἀπο τοῦ ἀραβικοῦ τὸ μυστικὸν σύγγραμμα τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ, τὸ ἐπιγραφόμενον Τάφωτατῶν ἐρμείων. Τὸ πρῶτον τῶν συγγραμμάτων τούτων εὐ-

ρηται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης, ἀρ. 243 καὶ 244. Ὅρα ἱστορίαν τῆς ὀθωμανικῆς φιλολογίας παρὰ Ἐἰχὸρν, Τόμ. Γ. 3 μέρος, σ. 1595.

Ξ.—σ. 239.

Ὁ Μάννεργ, Ζ, σ. 85 φρονεῖ, ὅτι ἡ Βιδίνη κεῖται ἐπὶ τῆς ἀρχαίας Βοιονίας, ἣν οἱ νῦν κάτοικοι καλοῦσι Βοδόν· ἀλλ' οὐδὲν λέγει περὶ τῆς Βοδαίνης τῶν Βυζαντινῶν, ἥτις εὑρηται παρὰ τῷ Ἀκροπολίτῃ καὶ ἀλλαχοῦ.

ΞΑ.—σ. 240.

Ὁ Μάννεργ, Ζ, σ. 112, φρονεῖ, ὅτι τὸ Ῥουτσούκιον ἐστὶν ἡ Σαϊδάβα, τὸ δὲ Σίστοβον ἢ Σεκουρίσκα· ἀλλ' ἡ τῶν ὀνομάτων συγγένεια δηλοῖ τὸ ἐναντίον.

ΞΒ.—σ. 240.

Περὶ τοῦ στενοῦ τούτου ποιοῦνται λόγον δ' Ἀμμιανὸς (ΚΑ, σ. 10), δ Σωζόμενος (Β, ἐκκλ. Β, 12) καὶ Νικηφόρος (Θ. 13), οἵτινες καλοῦσιν αὐτὸ Σοῦκίς καὶ Σουσάκίς, οἱ δὲ Τούρκοι ἐκ τούτου Σουλοῦ (Μάννεργ, Ζ, 98). Τὸ νῦν ἀληθὲς ὀνομά ἐστι Σουλουδεβέντ καὶ οὐχὶ Δεμρκαπού, ὄνομα τοῦ τρίτου στενοῦ.

ΞΓ.—σ. 242.

Ἀμμιανὸς, Βιβλ. Α, Κεφ. 11, σ. 46, καὶ Βιβλ. ΣΤ, Κεφ. 5, σ. 149. Ἐν τῷ πρώτῳ χωρίῳ καλεῖται τὸ ὄνομα τοῦ στενοῦ Σαβουλέν δὲ Μανάλιον, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ Σαβουλέν τε κανάλιν, ὅπερ ἀναντιρρήτως ἐστὶν ἡ ὀρθότερα γραφή, ὡς ἀποδείκνυσαι τοῦτο τὸ ἐξ αὐτοῦ πηγάσαν νῦν ὄνομα Τσαλῆ Καβάκ.

ΞΔ.—σ. 242.

Ὁ Βραττούτης σ. 193, μεταφράζει μόνον τὸ ἥμισυ τοῦ ὀνόματος Τσέ-τε καὶ παραλείπει τὸ ἕτερον ἥμισυ Ἐζάρ, ὅπερ ἐστὶ τὸ κυρίως ὄνομα τοῦ τόπου, ὃς καλεῖται ἐπὶ νῦν Ἐζαργαδ ἢ Ρααργαδ. Ὅρα τὴν Ῥούμελην τοῦ Χατζῆ Κάλφα. Τζετέ—Ἐζάρ σημαίνει τὰς χιλίας σκηνάς.

ΞΕ.—σ. 244.

Νεσρί, φ. 80. Ἡ μνεία τοῦ ἔτους τῆς προσκυνητείας ταύτης τοῦ Ἑβρενοβέγγη, καθίστησιν ὑποπτον τὸ ὑπὸ τοῦ Διεξ ἐν τοῖς Ἰπομνήμασι

περὶ τῆς Ἀσίας, σ. 101, μεταφρασθὲν διπλωμα τῆς ἀναγορεύσεως αὐτοῦ, καθότι καλεῖται ἤδη ἐν αὐτῷ ὁ Ἑβρενὸς χατζῆς. Ἐἰ ἦν γνήσιον, ἀναγκαίως ἐξεδόθη οὐχὶ τῷ 777, ὡς φρονεῖ ὁ Διέξ, ἀλλὰ τούτῳ δὴ τῷ ἔτει 790, καθ' ὃ ὁ Ἑβρενὸς ἐδύνατο καλεῖσθαι Χατζῆς. Ἄλλως καὶ ὁ πρόλογος οὗτος τοῦ Διέξ, βρίθκει, ὡς πᾶν ὅ,τι ἔγραψε περὶ τουρκικῆς γλώσσης καὶ ἱστορίας, παχυτάτων ἀμαρτημάτων καὶ ἀγνοημάτων.

ΞΣΤ.—σ. 246.

Ὁ Νεσρί οὐδαμῶς αἰσχύνεται μνημονεύων, ὅτι αἱ δυνάμεις τῶν ἐχθρῶν ἦσαν τριπλάσιαι τοῦ τουρκικοῦ, ἥτοι τριακόσιαι χιλιάδες ἀνδρῶν. Οἱ λόγοι τοῦ Ζαροσταβνίκ λέγουσιν ὅπως τὸ ἐναντίον, ἥτοι μυρίους Σέρβους πρὸς τρισμυρίους Τούρκους (*Εγγελος, ἱστορία τῆς Σερβίας, σ. 346).

ΞΖ.—σ. 247.

Ὁ Βρατούττης μεταφράζει ὡς ἐξῆς τὸ χωρίον τοῦτο. O Messia (!) io (!) sono estermatore de gl' infideli, ἐν ᾧ ὥφειλε μεταφράσαι αὐτὸ οὕτως· «Ὁ προφῆτα, μάχου πρὸς τοὺς ἀπίστους καὶ τοὺς ὑποκριτάς».

ΞΗ.—σ. 247.

Fa mi gratia che io moia vittima per la tua santa fede, e martire per tua immacolata lege (Βρατούττης, σ. 148 καὶ 146).

ΞΘ.—σ. 247.

Σεαδεδδίν, σ. 74. Αὐθεντικόν τι ἔγγραφον τῆς βασιλείας τοῦ Σιγισμούνδου φέρον χρόνον τὸ ἔτος 1408, ὃ εὑρηται καὶ παρὰ τῇ Ἑγγέλιῳ (ἱστορία τῆς Σερβίας, σ. 346) οὐδεμίαν περὶ τούτου ἀφίησιν ἀμφιβολίαν, ὅτι στρατὸς ἐπίκουρος Οὐγγρων μετέσχε τῆς μάχης· ἀλλ' οὐδεμίαν μνείαν ποιεῖται περὶ τοῦ στρατοῦ τῶν Πολωνῶν, ὃν οἱ Ὁθωμανοὶ ἱστοριογράφοι συγχέουσι πρὸς τὸν τῆς Ἑρτζεγοβίνης.

Ο.—σ. 249

Κατὰ τὸν Σεαδεδδίν ἐκφωνεῖ ἔτι μακρὸν λόγον πρὸς τὸν υἱὸν Βαγιαζήτ· Ὅρα καὶ Ἑγγελον, ἱστορία τῆς Σερβίας, 343, καὶ Δούκαν, Γ. 5, ὁρότερον ἢ ὁ Χαλκοκονδύλης ἀφηγούμενον τὰ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην. Ὁ

Δούκας ἑμὲν ἱστορεῖ, ὅτι ὁ Κοβιλόβιτς ὤρμησε πρὸς τὴν σκηνὴν τοῦ Μουράτ καὶ οὐχὶ ὥς τοσαῦται εὐρωπαϊκαὶ ἱστορίαι ἀναφέρουσιν, ὅτι οὗτος ἐφονεύθη ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ὑπὸ τραυματίου στρατιώτου.

ΟΑ.—σ. 253.

Τὸν χρόνον τῆς ἀξιωμανημονεύτου ταύτης μάχης πᾶσαι αἱ παραδόσεις καὶ αἱ ἱστορίαι τῆς Σερβίας ὀρίζουσιν εἰς τὴν 15 Ἰουνίου 1389. Μόνος ὁ Σεαδεδδὶν ἐκ τῶν Ὀθωμανῶν ἱστοριογράφων τάσσει τὸν θάνατον τοῦ Μουράτ εἰς τὴν 4 ᾽Ραμαζῆν (27 Αὐγούστου)· πάντες δὲ οἱ λοιποὶ λέγουσιν, ὅτι συνέβη τῷ ἔαρι τοῦ 1389.

ΟΒ.—σ. 253.

Ὁ ἀνακοινῶν τὴν ἰταλικὴν μετάφρασιν τοῦ χωρίου τοῦ Δούκα ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ παρατηρεῖ κατὰ τοῦ Καντεμίρου, ὅς κατ' ὀθωμανικὰς πηγὰς ἱστορεῖ τὸν θάνατον τοῦ Μουράτ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Egli segue la tradizione dei Turchi, sempre per la superbia loro intenti ad occultare e sminuire i propri danni. Ἡ παρατήρησις αὕτη δύναται εἶναι ὀρθὴ μόνον ἐπὶ τῇ ὑποθέσει τῆς σφαλερᾶς γνώμης, ὅτι ὁ πρὸς ἐκδίκησιν φόβος ἐστὶν ἥττον ἐντιμος ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἢ ἡ δολοφονία ὑπὸ τὴν σκηνήν.

ΟΓ.—σ. 253.

Ἡ προσηγορία τοῦ Γαζὶ ἀποδίδεται μόνον τοῖς σουλτάνοις, οἵτινες ἐκτῆσαντο διὰ τῶν νικῶν καὶ ἀληθῶν κατακτήσεων δικαίωμα τοῦ ἀνεγεῖρειν τεμένη. Πόλεμος ἀτελεσφόρητος ὑπὲρ τῶν ἱερῶν οὐδαμῶς πορίζει τὴν προσηγορίαν ταύτην.

BIBLION EKTON.

Α.—σ. 255.

Οἱ Βυζαντινοὶ καλοῦσιν αὐτὸν Ἀλέλαπα. Ὁρθότερον ἦν καλέσαι αὐ-

τὸν Κεραιυνὸν, ἐπίθετον δοθὲν ὑπὸ τῆς ἀρχαιότητος τῷ υἱῷ τοῦ Κλεάρχου (Ίουστίνος, Βιβλ. ΙΣΤ, Κεφ. 5).

B.—σ. 255.

Νεσρί, Σεαδεδδίν, Σολακζαδὲ, Ἀλῆς, Ἰδρί, Μουχιγεδδίν. Ὁ Δούκας Α, Κεφ. 3, σ. 6, λέγει, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μουράτ ὁ Σαβούτζιος (Σαουτζή) ἐξορύσσεται τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκ προστάγματος τοῦ Βαγιαζήτ. Συγχέει οὕτω τὸν υἱὸν, ὃν ὁ Μουράτ ἐθανάτωσε, πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ Βαγιαζήτ φονευθέντα ἀδελφὸν Ἰακούβ, ὃν καλεῖ Κοντούζιον (12, σ. 22).

Γ.—σ. 256.

Dimbajazito (Ἰλδρίμ Βαγιαζήτ) perciocche dapoi che da lui furo-ro spenti e morti sette fratelli (Σπανδογίνος, 1554 σ. 19). Ὁ αὐτὸς λέγει ὡσαύτως, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης εἶχεν ἑπτὰ υἱοὺς (σ. 23), πρὸς οὓς διένειμε τὸ ἑλληνικὸν κράτος εἰς ἑπτὰ μέρη. Ὁ Σπανδογίνος οὗτος ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἐνομιζέτο πηγὴ ἀξιόπιστος ὀθωμανικῆς ἱστορίας.

Δ.—σ. 256.

“Ορα τὴν ἐπιστολὴν τοῦ σουλτάνου Ἰλδρίμ πρὸς τὸν δικαστὴν τῆς Προύσης ἐν ταῖς Notices et extraits des manuscrits de la Bibliothèque du Roi, Δ, σ. 672. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ὁ σουλτάνος ἀναγγέλλει τῷ δικαστῇ τὴν ἀποστολὴν τῶν νεκρῶν τοῦ πατρὸς τε καὶ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἀπαγορεύων αὐτῷ δημοσιεῦσαι τὴν ἀγγελίαν τοῦ θανάτου αὐτῶν, καὶ κελεύει αὐτὸν ἵνα τελέσῃ νικητήρια. Ἐν τῇ Συλλογῇ τῶν πολιτικῶν ἐγγράφων τοῦ Φεριδούν ἡ ἐπιστολὴ αὕτη φέρει ἀρ 137, ἔστι δὲ ἡ δευτέρα ἐπιστολὴ τῆς βασιλείας τοῦ Βαγιαζήτ, ἡ δὲ πρώτη, ὑπ’ ἀρ. 136, ἔστιν ἡ νικητήρια ἐπιστολὴ περὶ τῆς ἐν Κοσσυφοπεδίῳ μάχης καὶ τοῦ θανάτου τοῦ σουλτάνου Μουράτ.

Ε.—σ. 256.

Νεσρί, φ. 95. Σεαδεδδίν παρὰ Βρατούττη, σ. 158. Ὁ Χαλκοκονδύλης μνημονεύει τῆς οἰκήσεως τῶν Σκοπίων βραδύτερον. «Θετταλία δὲ καὶ ἡ περὶ τὰ Σκοπία χώρα καὶ ἡ τῶν Τριβαλλῶν ἀπὸ Φιλιππουπόλεως ἔσται ἐπὶ τὸν Αἴμον καὶ τὴν Σοφίαν οὕτω καλουμένην κώμην, Παιαζήτης ὁ Ἀμουράτω κατοικίσας τήν τε Ἰλλυριῶν καὶ Τριβαλλῶν ἐληλίζετο χώραν (B, σ. 101).

ΣΤ.—σ. 257.

Χαλκοκονδύλης, B, σ. 63. “Ορα περὶ τῶν ἀνακτόρων τῆς Πηγῆς καὶ

τοῦ πύργου τοῦ Ἀνεμᾶ, Κωνσταντινούπολιν καὶ Βόσπορον, Α, σ. 240 καὶ 75. Ὁ πύργος οὗτος ἤδη ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτοῦ ἦν οἰονεὶ ἀφιερωμένος τῇ νημέσει· διότι ἤδη ὁ Ἀπόκκυκος, ὃς φιλοδόμησεν αὐτὸν ἐν τοῖς παλαιοῖς ἀνακτόροις ὅπως καλεῖρξεν ἐν αὐτῷ τὸν ἀντίπαλον Καντακουζηνόν, ἐφρονεῖτο ἐν αὐτῷ. Ὡς δ' Ἰωάννης διὰ τῶν Γενουηνσίων, οὕτω καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀνδρόνικος ἡλευθερώθη ἀπὸ τοῦ πύργου τοῦ Ἀνεμᾶ τῇ βοηθείᾳ αὐτῶν. Οἱ Γενουήνσιοι ἐπολιτεύοντο κατὰ τοὺς Ὀθωμανοὺς πρὸς τοὺς ἀντιπάλους τοῦ βυζαντινοῦ θρόνου. Πρὸς ἀμοιβὴν ἔδωκεν ὁ Μανουὴλ τῷ Γενουησίῳ Κατελουσίῳ τὴν ἀδελφὴν εἰς γυναῖκα καὶ τὴν νῆσον Λέσβον εἰς προίκα (Δούκας IB, σ. 23).

Z.—σ. 262.

Ὁ Ἰδρις καλεῖ τὸν ἡγεμονόπαϊδα, διοικητὴν τοῦ Ἀἰδίν, τοῦ Σαρουχάν καὶ τοῦ Μεντεσέ, Σουλεϊμάν, ἀλλ' ὁ Σεαδεδδίν καλεῖ αὐτὸν Ἐρτογορούλ. Καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Τιμούρ περικιτέρω εὐρίσκειται ὁμοία σύγχυσις τῶν δύο τούτων ἡγεμονοπαίδων. Ὁ Ἀραβσάχ, Σερεφεδδίν καὶ Χαλκοκονδύλης ἀναφέρουσιν ἕκαστος ἄλλον ἡγεμονόπαϊδα Ὀθωμανόν.

H.—σ. 263.

Νασρί, φ. 96. Σολαχζαδέ, φ. 11. Ἰδρις, 3ον διήγημα τῆς βασιλείας τοῦ Ἰλδριμ Βαγιαζήτ. Καὶ Χαλκοκονδύλης ποιεῖται λόγον περὶ τῆς εἰρήνης τούτης· «πλὴν γὰρ Καρμαάνου τοῦ Ἀλωσησίου (ὁ Ἀλωσησίου τῆς Καρμακίνας συγγέσται πρὸς τὸν Ἀλωσησίου, τὸν ἡγεμόνα τοῦ Κερμαάν) ἐπίπλην καὶ Τουργούτω (τοῦ κυρίου τῆς χώρας τοῦ Τοργούδ καὶ τῆς Μαγνησίας) τοῦ τῆς Φρυγίας ἀρχοντος, οἱ καὶ ἐπιγαμίς αὐτῷ ποιησάμενοι εἰρήνην ἔχον» (B, σ. 65). Ἐπειδὴ δὲ αἱ πόλεις Ἀκτεράϊ, Νικδὲ καὶ Ἀκσέρ ἦσαν ἐκκεχωρημέναι, ἀνάγκη ἵνα ζητήσωμεν τὸν Τζαρσενδὲ πρὸς μεσημβρίαν τῶν πόλεων τούτων. Νῦν τὸ ὄριον τῶν σαντζακίων τοῦ Κοτζαίου καὶ Ἰκονίου ἐστὶ πρὸς δυσμὰς τοῦ Ἀκσέρ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Βουλαβαν εἰς Ἰτακλί ἀγούσης (Μεναζικοῦλ Χάτζ, σ. 31).

Θ.—σ. 265.

Δούκας, Κεφ. II, σ. 25. Ὁ Δούκας εἶχεν εὐκαιρίαν ἀκοῦσαι ὁρθῶς τῆς προφορᾶς τουρκικῶν ὀνομάτων παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καταφυγόντος πρὸς τὸν κύριον τοῦ Ἀἰδίν· εὐρίσκειται δ' ἔτι αὐτὰ παρ' αὐτῷ πολλῇ ὁρθότερον γεγραμμένα ἢ παρὰ τῷ Χαλκοκονδύλῃ καὶ Φραντζῇ.

I.—σ. 267.

Ζητητέον τὸ πεδῖον τοῦ Ἀκτσάϊ περὶ τὸ Κοτύαιον. Τὰ πολλὰ τοπικὰ

δνόματα, οἷς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ προστίθεται ἡ συλλαβὴ Ἄκ, τοτέστι λευκός, παρέχουσιν ἡμῖν εἰκασίαν περὶ τιτανωδῶν ὁρέων, λευκῶν τειχῶν ἢ διαφανοῦς ὕδατος.

ΙΑ.—σ. 267.

Ricordandosi di quella sentenza ch' e meglio che si perda un principe che un principato. Βρατούττης, σ. 169. Ἡ ἀρχὴ αὕτη τῆς ἀνατολικῆς πολιτικῆς εὐρηται καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς περσικοῖς στίχοις· «Ὁ ἡγεμῶν ὁ ὑποθάλλων τὴν διαίρεσιν, κρεῖσσόν ἐστι πεσεῖν. Ὁ στρατός, ὁ γενόμενος ἀπιστος, κρεῖσσόν ἐστι διαλυθῆναι».

ΙΒ.—σ. 268.

Παρὰ Βρατούττη Χαρπόδιον, ὅπερ πάντως δύναται ἵνα ὑπονοηθῇ· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἔπεται πάντῃ δυσνόητον, γελοιωδέστατον ἀμώρτημα περὶ τὴν μετάφρασιν. Τὸ κείμενον λέγει, ὅτι «ὁ Βουρανεδδὶν διέτριψε πρῶτας τινὰς καὶ ἐσπέρας ἐπὶ τῶν ὁρέων τοῦ Χαρποῦρτ ἀμφιβάλλων περὶ τοῦ ποιητέου. Λεῖτ οὐ ἂν σὰ ἰλ ἐ, τοτέστιν ἡ θ ε λ ε καὶ ἰ σ ω ς... ἢ ἐκυμαίνετο μεταξύ τοῦ ἰ ἂ ν καὶ ὅ μ ω ς. Ὁ Βρατούττης, μηδαμῶς ἐννοήσας τὰς ἀραβικὰς λέξεις λ ε ῖ τ καὶ ἂ σ ἂ, ἐνόμισεν ὅτι τὸ πρῶτον σημαίνει Ἥλιος, τὸ δὲ δεύτερον Ἰησοῦς, καὶ μετέφρασε «Per trattenervi alcune matine e sere con Giesù e Elia» !!!

ΙΓ.—σ. 268.

Κατὰ τὸ ἀραβικὸν ῥητὸν, «ὁ ἄνθρωπος εὐτυχεῖ, ὅταν ὁ ἐχθρὸς αὐτοῦ θανατοῦται διὰ ξένου ξίφους».

ΙΔ.—σ. 269.

Τὸ Τζιχαννουμᾶ λέγει, σ. 650, ὅτι ἡ πρόσδος τῶν μεταλλείων τούτων ἐμισθοῦτο κατ' ἔτος εἰς 10,000 βατμὰν χαλκοῦ. Τὸ βατμὰν ἐδύνατο 9 ὀκκάδας, τοτέστιν ὡς 2,000 ἑκατοντάλιτρα, ὧν τὸ ἐν τρίτον κατηναλίσκετο εἰς τὰς δαπάνας, τὰ λοιπὰ δὲ δύο παρεδίδοντο τῷ γαζοφυλακίῳ. Ἀλλ' ἡ μερὶς τούτου ἐμειώθη ὕστερον εἰς 4,000 βατμὰν. Ὁ Ἰδρις ὑπολογίζει τὸ μὴ καθαρὸν εἰσόδημα ἐν ἀργυρίῳ εἰς 80,000 ἀσπρων κατ' ἔτος, ἥτοι εἰς 2,000 δουκάτων. Τὸ δουκάτον ἐδύνατο τότε 40 ἀσπρα.

ΙΕ.—σ. 269.

Κατὰ τὸν Μαυδονάλ Κιννέϊρ (Journey through Asia Minor, σ. 282) ἡ ἀρχαία Γερμανόπολις, νῦν Καστομπόλ, ἥτοι Κασταμόνη· κατὰ δὲ τὸν Μάννερτ αὕτη ἐστὶν ἡ ἀρχαία Σόρα. Γ, 3, 33.

ΙΣΤ.—σ. 269.

Τὰ ἀξιολογώτατά εἰσι τὰ τεμένη τοῦ Σαβάν 'Εφένδη, τοῦ Σιουτὶ 'Εφέν-
δη, τοῦ Τζεμάλαχ καὶ τοῦ Γαζὶ 'Αταδέγη (Τζιχαννουμᾶ, σ. 648).

ΙΖ.—σ. 270.

Τὸ Τζιχαννουμᾶ λέγει ρητῶς, ὅτι ἡ Κασταμόνη ἦν ἡ κυρία ἔδρα τῶν
Τουρκομάνων, ὅθεν ἐπέτρεχον πορθοῦντες τὴν χώραν μέχρι Κωνσταντινου-
πόλεως.

ΙΗ.—σ. 274.

Ὅρα Λατιφὶ βιογραφίας τῶν Τούρκων ποιητῶν. Ὁ Λατιφὶ, γεννηθεὶς
ἐν Κασταμόνῃ, κατηγορεῖται δικαίως ὑπὸ τῶν ἄλλων βιογράφων τῶν Ὁθω-
μανῶν ποιητῶν, ὅτι ἐπροσωπολήπησεν ὑπὲρ τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ.
Ὅρα τὴν ὑπὸ Χάβετ μεταφρασιν τῶν βιογραφιῶν τοῦ Λατιφί.

ΙΘ.—σ. 270.

Ὁ Ὑῖρις ἔχει τρία ὀνόματα· καλεῖται ποταμὸς τῆς Ἀμασείας, Γε-
σιλ Ἰρμάκ, τούτέστι πράσινος ποταμὸς κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Κι-
ζιλ Ἰρμάκ, τούτέστι τὸν ἐρυθρὸν ποταμὸν, καὶ τέλος Τζεχαρ-
σενβεσσού (Τζιχαννουμᾶ, σ. 624). Φέρει δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο κατ' ἀντίθεσιν
πρὸς τὸν Πεντζσχενβεσσού, τούτέστι ὕδωρ τῆς Πέμπτης, ὅπερ
ὄνομα ἔστι νῦν τὸ τοῦ ἀρχαίου Θερμώδοντος.

Κ.—σ. 270.

Ἡ Θεμίσκυρα σημειοῦται ἐν τῷ χάρτῃ τοῦ Τζιχαννουμᾶ ὡς Πεντζσεν-
βέ, τούτέστι Πέμπτη, ἐν ᾧ ἀναγνωρίζεται τὸ ἀρχικὸν ὄνομα.

ΚΑ.—σ. 272.

Ὅρα Λατιφί, Βιογραφίας, σ. 215. Δίστιχον τῶν ποιημάτων τούτων
ἔχει ὧδε·

«Οἱ λόγοι τῶν γυναικῶν εἰσιν ἄξιοι τῆς ἐπαικειᾶς τῶν ἀνθρώπων·

διότι ὅσον ἡ κόμη ἐστὶ μακρὰ, τοσοῦτον βραχυτέρα ἡ διάνοια.

Οὐκ ἔστιν ἀτιμία τῷ ἡλίῳ τὸ καλεῖσθαι θηλυκῶς.

Τὸ ἄρρεν γένος οὐ φέρει τιμὴν τῇ σελήνῃ».

Αὕτη ἀπέκρουσε τὰς περὶ μνηστείας προτάσεις τοῦ Πασᾶ Τζελεπῆ, κα-
θηγητοῦ τῆς σχολῆς τοῦ 'Εγιούπ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Εἶχεν ἔρωτας πρὸς

τὸν μετὰ ταῦτα καδιασπέρην Μουγιζαδὲ καὶ πρὸς τὸν καλὸν νεανίαν Ἀλέξανδρον. Ἐγραψε δὲ πλὴν τοῦ ἐρωτικοῦ διθανίου καὶ νομικὰς διατριβάς. Ὅρα Ἑβλια, Τόμ. Β, σ. 324. Μιρὲ σημαίνει τὴν ἐρωτιῶσαν γυναῖκα (Μιρ Μιτράς).

ΚΒ.—σ. 426.

Ἑβλια, Β, 300. Ὁ Ἑβλια διηγείται κατανυκτικώτατα τὴν εἰς τὸν τάφον τοῦ ἁγίου πορείαν, ὅτι ἐμυρίσθη μόσχῳ καὶ ἡλέκτρῳ, ὅτι ἐχαιρείσθη ὑπὸ τοῦ χοροῦ τῆς ἀδελφότητος Βεκτασί· ὅτι, ὅτε περιέβαλε τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ τὸν πῖλον τῶν Βεκτασί ἄνεμος ἐφυθίρισεν ἐν τοῖς ὠσίν, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἔλαμπον ὡς ἀραβικαὶ δάδες· ὅτι τέλος τῷ πύλῳ τούτῳ ὀφείλει τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ναυαγίου ἐν τῷ Εὐξείνῳ.

ΚΓ.—σ. 273.

Ἐν τοῖς χρονολογικοῖς πίναξι τοῦ Χατζῆ Κάλφα, ἐν ἔτει 795, εὕρηται μόνον περὶ τῆς διαφθορᾶς τῶν ἡθῶν τοῦ Ἰδριμ χάν αἱ λέξεις· αὗται. «Τοῦ Ἰδριμ χάν βυθυμία περὶ τὰ πράγματα». Ὁ Νεσρί, Ἰδρις, Σολακζαδὲ, Λουτφὶ καὶ ἰδία ὁ Μουχιγεδδίν, φ. 30—32 (χειρόγραφον τῆς αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης, ἀρ. 439) εἰσὶν ἀκριβέστεροι τοῦ Χατζῆ Κάλφα.

ΚΔ.—σ. 274.

Ἀτζέμ, γεγραμμένον μεθ' ἐνὸς Ἑλίφ, ἀνάγκη ἵνα μὴ συγχέηται πρὸς τὸ Ἀατζέμ, οὗ τὸ ἀρχικόν γράμμα ἐστὶν ἄλν. Τοῦτο ἐστὶ τὸ ὄνομα τῶν Περσῶν, ὅπερ παράγεται ἀπὸ τοῦ Ἀχαιμένου; ἐκεῖνο δὲ ἀπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ ἄλγημα.

ΚΕ.—σ. 276.

Τοιαύτης παρρημυθίας τῶν ἡττηθέντων διὰ τῆς καταγωγῆς τοῦ νικητοῦ ἐκ τοῦ γένους αὐτῶν παραδείγματα παρέχει πολλά ἡ ἱστορία. Κατὰ τοὺς Πέρσας ἱστοριογράφους ὁ δορικτῆτωρ τῆς Περσίας Ἀλέξανδρος ὁ μέγας ἐγεννήθη ἐκ Περσίδος ἡγεμονίδος, καθ' Ἑλληνας δὲ (βρα Φραντζήν) ὁ ἀρχικὸς πρόγονος τῶν Ὀθωμανῶν κατάγεται ἀπὸ τοῦ οἴλου τῶν Κομνηνῶν, Γάλλοι δὲ ἱστοριογράφοι παρεμύθουν ἑαυτοῖς τῆς δεσποτείας τοῦ Ναπολέοντος διὰ τὴν δῆθεν ἐκ γαλλικοῦ αἵματος καταγεγεννημένον αὐτοῦ.

ΚΣΤ.—σ. 278.

Ὁ Ἰδρις, ἐν τῷ ΙΒ διηγῆματι περὶ Βαγιαζήτ, λέγει περὶ αὐτοῦ, ὅτι τρίς διήνυσσε τὴν μεγάλην μυστικὴν πορείαν ἀπὸ Τζαμουλκᾶ εἰς Σαβούλ.

καὶ ν, τουτέστιν ἀπὸ τῆς φαντασιώδους οὐρανίης ἀνατολικῆς Ἱερουσαλήμ εἰς τὴν οὐτικήν. Ὁ Λαζὶ διηγείται περὶ αὐτοῦ ἀνέχδοτον, ὅπερ μαρτυρεῖ, ὅτι οὐ μόνον ἐν τῷ μυστικῷ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ ἐδύνατο εὐδοκιμεῖν. Ὁ Τιμούρ, ἀκούσας ὅτι οὗτος οὐ τρώγει ἄλλως, εἰμὴ στρεφόμενος πρὸς τὴν Κίβλαν, ἐκάλεσεν αὐτὸν ἐπὶ δεῖπνον καὶ ἔταξεν αὐτῷ ἀντίστροφον θέσιν ἐπὶ τῆς τραπέζης. Ὁ σέχης ἐκάθισε μηδὲν ἀντειπών. Ὅτε δὲ ὁ Τιμούρ ἐδήλωσεν αὐτῷ τὴν ἐπὶ τούτῳ ἑκπληξίν, ἀπεκρίνατο μετ' ἀληθείας καὶ φιλοφροσύνης, ὅτι ὦν κατέναντι τοῦ Τιμούρ, ἦν βεβαίως ἐστραμμένος πρὸς τὴν Κίβλαν.

KZ.—σ. 792.

Τὸ πρόσταγμα τοῦ Ἰλδρίμ πρὸς τοὺς δικαστὰς τῆς αὐτοκρατορίας πρὸς ἐπίσπευσιν τῶν προπαρασκευῶν τῆς πολιορκίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως εὑρίθαι ἐν τῇ Συλλογῇ τῶν πολιτικῶν ἐγγράφων τοῦ Φερίδου ἐν ταῖς *Notices et extraits des manuscrits de la Bibliothèque du Roi*, Δ, σ. 673, φέρει δὲ χρόνον 797 (1394). Ἀλλὰ κατὰ τὸν Δούκαν ἡ πολιορκία ἡ μᾶλλον εἰπεῖν ὁ ἀποκλεισμός τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἤρξατο εὐθὺς ὡς ἐταλεύτησεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1391.

KH.—σ. 279.

Τῇ 19 Τετάρτῃ αὐτῇ ἀχίρ 796 (1394), οὐχὶ δὲ τῇ 1386, ὡς λέγει ὁ Βρατούτης, σ. 180, οὐδὲ τῇ 1391, ὡς λέγει ἡ παρισιανὴ ἔκδοσις τοῦ Δούκα ἐν παρεγγεγραμμένην σελίδι. Ὁ Χατζῆ Κάλφας, ἐν τοῖς χρονολογικοῖς πίναξιν, ἀναφέρει Πέρσην χρονογράφον, καθ' ὃν ἡ ἄλωσις τῆς Θεσσαλονίκης συμπίπτει πρὸς τὴν πτώσιν τῆς δυναστείας Μοσαφέρ ἐν Περσίᾳ· τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ χρόνος οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθής. Καὶ ὁ Σεαδεδδὶν φαίνεται ὅτι ἄγνοεῖ, ὅτι ἡ πύλις ἔαλω πολλάκις.

KΘ.—σ. 280.

Θουρὸς, Κεφ. II, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Σιγισμούνδου, καὶ κατ' αὐτὸν ὁ Ἐγγελος, ἱστορία τῆς Βουλγαρίας, σ. 467, καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Οὐγγρίας, Β, σ. 191. Ὁ Ἐγγελος παρασιωπᾷ τὴν ὑπὸ Βαγιαζήτῃ καθειρῆν τῶν Οὐγγρων πρεσβευτῶν. Τὸ κενὸν τοῦτο πληροῖ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ σουλτάνου πρὸς τὸν υἱὸν Σουλεϊμάν ἀγγέλλοντος αὐτῷ, ὅτι καθεῖρξε τοὺς Οὐγγρους πρεσβευτὰς ἐν Πρὺσῃ καὶ ὅτι ἀπέρριψε τὰς προτάσεις τοῦ βουλγάρου. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εὑρίθαι ἐν ταῖς *Notices et extraits de la Bibliothèque du Roi*, Δ, σ. 674.

Α.—σ. 281.

‘Ο Γιβζων ἐλαττοῦ ἀθαιρέτως εἰς 1,000 ἱππεῖς, παρκαπεμπομένους ὑπὸ τῶν ἱποκόμων, τὸν στρατὸν, δὲ ἦν τῶνόντι 10 ὡς 12 χιλιάδες ἀνδρῶν. «The Constable admiral and marshal of France commanded an army which did not exceed the number of a thousand Knights and squires, ΝΔ, ΣΤ, σ. 323.». ‘Ο Δαροῦ (ἱστορία τῆς Βενετίας, Β, σ. 104) ὁρίζει ὅλον τὸν στρατὸν εἰς 10 χιλιάδας ἀνδρῶν. «‘Ο στρατὸς τοῦ δουκὸς τοῦ Νεβέρ ἦν μόλις ἐκ 10,000 ἀνδρῶν. ἦσαν δ’ ἐν αὐτῷ, λέγεται, χίλιοι) ἱππεῖς, παρκαπεπόμενοι ὑπὸ πολλῶν θεραπόντων καὶ μάλιστα ξιαιρῶν». ‘Ο λόγος τοῦ Σιλτβεργέρου, ἀνάγοντος τοὺς Γάλλους ἐπικούρους εἰς 6,000 ἀνδρῶν, φαίνεται ἀξιопιστότερος.

ΑΑ.—σ. 283.

‘Ο λόγος τοῦ Σιλτβεργέρου, ὄντος τότε ἐν τῷ στρατῷ, ἀξιопιστότερός ἐστι τῶν ἄλλων συγγραφέων, οἱ τινες ἀνάγουσι τὸν στρατὸν τοῦ Λουδοβίκου εἰς 40,000. ‘Ο Σιλτβέργερος ἀπ’ ἐναντίου υπερτιμᾷ τοῦλάχιστον κατὰ τὸ διπλάσιον τὸν τουρκικόν, λέγων ὅτι ἦν ἐξ 20,000.

ΑΒ.—σ. 285.

‘Ο Βονφίνιος ἀναφέρει δύο Νικοπόλεις, τὴν μὲν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὁχθῆς τοῦ Ἰστρου (Μικρὰ Νικόπολις), τὴν δὲ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς (Μεγάλη Νικόπολις). ‘Αλλ’ ἐπὶ ταύτης οὐ ὑπάρχει πόλις φέρουσα τοιοῦτο ὄνομα, ἡ δὲ ἀρχαία Μεγάλη Νικόπολις ἐστὶ μεσόγειος. Μάνερτ, Ζ, σ. 441 καὶ 140. Ἡ νῦν πόλις Νεγέβολι ἐστὶν ἀναμφιβόλως ἡ Μικρὰ Νικόπολις, τὸ δὲ Νικοβὶ ἐγγὺς τοῦ Τυρνόβου ἡ Μεγάλη Νικόπολις.

ΑΓ.—σ. 286.

Πλὴν τῶν οὐγγρικῶν ἱστοριῶν ἀνασκευάζει ἄριστα ἡ ἀφήγησις τοῦ Σιλτβεργέρου, ὡς αὐτόπτου μάρτυρος τῆς μάχης, τὴν ὑπὸ τοῦ Δαροῦ μομφὴν κατὰ τῶν Οὐγγρων ἐπὶ μηδεμιᾶς πηγῆς ἐρειδομένην. «Εἶδον μετὰ λύπης, ὅτι ὁ οὐγγρικὸς στρατὸς οὐδαμῶς ἐκινεῖτο πρὸς βοήθειαν αὐτῶν» (Ἱστορία τῆς Βενετίας, Β, σ. 407). Ἄλλως δ, τι λέγει ὁ Σιλτβέργερος περὶ τῆς tri-πλῆς προσβολῆς τῶν Γάλλων πρὸς τοὺς ἀζάδους, τοὺς γενιτσάρους καὶ τοὺς σπαῖδας συμφωνεῖ ἐντελῶς καὶ πρὸς τὴν ἀφήγησιν τῆς Histoire anonyme de S. Denis.

ΑΔ.—σ. 286.

‘Ο ἀξιопιστότατος πάντων τῶν ἱστορησάντων τὴν μάχην ταύτην. ‘Οθωῶν]

μηνῶν ιστοριογράφων ἐστὶν ὁ Ἀσὶκ Πασαζαδὲ, ὃς λόγον ποιούμενος περὶ τοῦ ἀπιστεύτου ἀριθμοῦ τῶν αἰχμαλώτων, ἐπικαλεῖται τὴν μαρτυρίαν τοῦ Οὐμουρβέγη, υἱοῦ τοῦ Τιμουρτάς, παρόντος τῇ μάχῃ (χειρόγραφον τοῦ Βατικανοῦ, σ. 133). Οἱ ἄλλοι, οἱ λόγον ποιούμενοι περὶ τῆς μάχης ταύτης, εἰσιν ἐκ τῶν Βυζαντινῶν ὁ Δούκας, Κεφ. Γ', σ. 21, ὁ Χαλκοκονδύλης, Βιβλ. Β, σ. 24, ὁ Φραντζῆς, Βιβλ. Α, Κεφ. ΙΑ. Ἐκ τῶν Γάλλων Histoire de Boucicault, Memoires de Madame de Lussan, Histoire anonyme de S. Denis, ὁ Vertot, Histoire de Malte, Βιβλ. ζ, ὁ Δαρρὺ, Histoire de Venise, Βιβλ. ΙΑ, ὁ Floissard, Vely, Voltaire· ἐκ δὲ τῶν Οὐγγρων ὁ Θουρότ, ὁ Κατώνας, ὁ Βονφίνιος καὶ ὁ Ἑγγελος, Ἱστορία τῆς Οὐγγρίας, Β, σ. 196—202, Ἱστορία τῆς Βλαχίας, σ. 160, καὶ Ἱστορία τῆς Βουλγαρίας, σ. 468· ἐκ δὲ τῶν Ἰταλῶν, ὁ Σανσοβίνος, ἐν Βενετίᾳ, 1573, σ. 34· ὁ Παῦλος Ἰώβιος, 1541, σ. 5· Memorie historique τοῦ Βερνίνου, σ. 29 καὶ ὁ Βόζιος, Τόμ. Β, σ. 4· ὁ Γέβων καὶ ὁ Σιλτβέργερ· ἐκ δὲ τῶν Ὀθωμανῶν ιστοριογράφων, ὁ Σεαδεδδὶν παρὰ Βρατουῦττη, σ. 181—185, τὸ Τζιχαννουμαῖ, σ. 684, ὁ Νεσρί, σ. 100, ὁ Ἰδρίς, Χεζαρφέν καὶ τὸ Πραουζατοῦλ ἑδράρ. Ὁ Σούριος ιστοριογράφος Ἰούλιος Καῖσαρ, ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ, Τόμ. ζ, σ. 3, παραπέμπει εἰς τὸ μέγα σύγγραμμα Χρονικά τῆς Στυρίας, Τόμ. Γ, σ. 312—314, καὶ εἰς τὰ χρονικά Cillejense καὶ Hagenense, ὧν τοῦτο τάσσει τὴν ἡμέραν τῆς μάχης εἰς τὴν 24 Σεπτεμβρίου, ἐν ᾧ ὁ Βονφίνιος τάσσει αὐτὴν εἰς τὴν 29, οἱ δὲ ἄλλοι εἰς τὴν 28· «Ἡ μάχη ἐγένετο, λέγει τὸ χρονικὸν τοῦ Ἀγεν, τῇ παραμονῇ τοῦ ἁγίου Μιχαήλ». Κατὰ τὸν Ἑγγελον, Ἱστορία τῆς Οὐγγρίας, Τόμ. Β, σ. 200, ἦν ἡμέρα Τρίτη.

ΛΕ.—σ. 287.

Σιλτβέργερ, § 2, σ. 13. Μόνος ὁ Χεζαρφέν ἐκ τῶν Ὀθωμανῶν ιστοριογράφων ποιεῖται λόγον περὶ τῆς σφαγῆς τῶν αἰχμαλώτων καὶ μάλιστα ὀρίζει ἀκριβέστερον, ὅτι αἰχμαλῶτοι ἐφονεύθησαν διὰ ῥοπαλίων.

ΛΣΤ.—σ. 289.

Ὁ Χαλκοκονδύλης λέγει (Γ, σ. 159) «Λέγεται γὰρ Παιαζήτης εἰς τοὺς ἑπτακισχίλους κτήσασθαι ἱερικοφόρους καὶ κύνας ἀμφὶ τοὺς ἑξακισχίλους»· Σερεπεδδὶν ὁ ἀπὸ Ἰεῦδ λέγει, ὅτι εἶχεν ὡς 12,000 κυνοφυλάκων, καὶ οὐχὶ ὡς λέγει ὁ Γέβων· A round number of 14,000 officers and servants of the chace· Κεφ. Ι ΝΔ, σ. 326, εἰς 4ον.

ΛΖ.—σ. 250.

Ὅρα Σύστασιν καὶ διοίκησιν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, Τόμ. Β. σ. 37.

ΛΗ.—σ. 290.

Ὅρα τὴν περὶ νίκης ἐπιστολὴν, δι' ἧς ὁ Βαγιαζήτ παραγγέλλει τῷ δικαστῇ τῆς Προύσης πανηγύρεις ἐπὶ τῇ νίκῃ, ἣν ἤρατο ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Οὐγγρων, ἐν ταῖς Notices et extraits, Δ. σ. 673, φέρει δὲ χρόνον ἢ ἐπιστολὴ αὕτη τὴν 11 σαφὲρ (7 Δεκεμβρίου). Οὕτω δὲ ἢ φέρει ψευδῆ χρόνον ἢ ὁ λόγος περὶ ἄλλης νίκης ἢ περὶ τῆς ἐν Νικοπόλει.

ΛΘ.—σ. 29.

Ὁ Σιλτζέργερος (σ. 17), ὅς ἦν ἀν ἐν ταῖς παισίν, εἰ μὴ ἦν τετραυμαχτι-
σμένος, καλεῖ τὸν μεγιστᾶνα τοῦτον Χόδερ.

Μ.—σ. 294.

Ὁ Κωνσταντῖνος περὶ Διοικῆς. Κεφ. ΙΣΤ' βεβαιοῖ, ὅτι τὸ τέμενος τῶν Ἀράβων ἐκδομήθη ἐπὶ τῆς βασιλείας Μιχαὴλ τοῦ Ψ' ἐλλοῦ, ἀναβάντος εἰς τὸν θρόνον τῷ 812, ἀλλ' ἀπατᾶται λίαν, διότι ὁ Μοσλεμάς, ὃν ὑποτίθουσιν ὡς ἰδρύσαντα τὸ τέμενος τοῦτο, ἐτελεύτησε τὸν βίον τῷ 121 (738), ἥτοι ἑκατονταετηρίδα πρότερον. Ὅρα περὶ τῶν ἄλλων τεμενῶν Δουκᾶγγιον Κων-
στ. χριστ. Βιβλ. Β, σ. 461. Σεαδεδδὶν παρὰ Βρατουῦττη σ. 192.

ΜΑ.—σ. 295.

Κινικλί ἀντὶ Κοϊνικλί ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ παρὰ τὸν Εὐξείνιον Κοϊνίχ, ὅθεν ἦλθον οἱ ἀποικοὶ οὗτοι. Νεσρί, φ. 404. Ἰδρις, ΙΓ' διήγημα· Μουχι-
γεδδὶν, ἐν τῷ χειρογράφῳ τῆς αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης. ἀρ. 439, φ. 30·
τὸ ἕμμετρον χρόνον τοῦ Ἀδιδι (βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βερ-
ρολίνου, ἀρ. 76, εἰς 4ον). Εἰσὶ γνωστοὶ ἐν Ῥαιδεστῷ καὶ κατοικοῦσιν ἐν
τῷ χωρίῳ Κοϊνικλί.

ΜΒ.—σ. 296. σ. 43.

Εὐχερὲς ἐννοῆσαι τὴν παροιμίαν· Κουμακλὸν βεζι, Ἐρζεντζονὸν Κουζ',
Βαϊδουρδὶν Κιζι διὰ τῆς ὁμοιοφωνίας τοῦ βέζ (λίνου) καὶ οὐζι (προβότου)
καὶ κιζ (χορτίου).

ΜΓ.—σ. 299.

Τὸ ἄνώνυμον χρονικὸν τὸ προσηρτημένον τῇ παρισιανῇ ἐκδόσει τοῦ Δούκα, λέγει, ὅτι ὁ Ἰακὼβ καὶ ὁ Μουρταζί ἦλθον πρὸ τῶν τειχῶν τοῦ Ἄργους ἡμέρᾳ Σαββάτῳ, 2 Ἰουνίου 1397, εἰς Λεοντάρι δὲ τῇ 21 Ἰουνίου. Ἡ ἐξ ἑτῆ πρότερον τεθεῖσα ἄλωσις τῆς Λακεδαιμόνος καὶ τοῦ Λεονταρίου ὑπὸ τοῦ Βρενέζη (Ἐβρενοῦ) ἐστὶν ἀμάρτημα.

ΜΔ.—σ. 299.

Ὁ Νεσρί, φ. 103, συμφωνεῖ ἐντελῶς πρὸς τὸν Χαλκοκονδύλην· «Καὶ τὸ τῆς Ζαγορᾶς πέδον οὕτω καλούμενον ὑπὸ Ἀμουράτειο κατακίσθη, καὶ ἡ Φιλιπποπόλεως χώρα». Ὁ Νεσρί λέγει, ὅτι οἱ περὶ τὴν Φιλιππούπολιν ἄποικοι οὗτοι ἐκαλοῦντο Γ'ιουρὲ πικουλλοῦ.

ΜΕ.—σ. 303.

Ὁ Λίβιος ἐν ὁμοίᾳ περιστάσει ἀβεβίχας χρονολογίας, Βιβλ. ΑΘ, λέγει· Dum hæc (si modo hoc anno acta sunt) Romæ aguntur. Ὁ Φραντζῆς καὶ ὁ Χαλκοκονδύλης ἱστοροῦσι τὴν μάχην τῆς Νικοπόλεως μετὰ τὰς ἐν Πελοποννήσῳ κατακτήσεις· ἀλλὰ ὁ Δούκας, οὗ ἡ χρονολογία ἀξία ἐστὶ μείζωνος πίστεως, διηγεῖται τὴν μάχην τῆς Νικοπόλεως πρὸ τῆς ἀναγορεύσεως τοῦ δικαστοῦ καὶ τῆς ἀποδημίας τοῦ Μανουῆλ εἰς Εὐρώπην. Τὸ προσηρτημένον τῷ Δούκᾳ ἄνώνυμον χρονικὸν τάσσει ῥητῶς τὴν ἄλωσιν τοῦ Ἄργους τῷ ἔαρι (1397), πάντες δὲ οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι τάσσουσι τὴν ἄλωσιν τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τὴν μάχην τῆς Νικοπόλεως.

ΜΣΤ.—σ. 304.

Οὗτοι ἦσαν οἱ Σάξωνες καὶ οὐχὶ οἱ Βαβαροί, οἵτινες ἦσαν ἐπικούροι ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Σιγισμουῦνδου. Δούκας, Κεφ. ΙΕ, σ. 30, καὶ Ὀδοιπορικὸν τοῦ Σιλτβεργέρου.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΕΝ Τῷ ΠΡΩΤῳ ΤΟΜῳ.

- Ἀφιέρωσις τοῦ μεταφραστοῦ, σ. γ.
Πρόλογος τοῦ μεταφραστοῦ, σ. ζ.
Βιογραφία τοῦ συγγραφέως. σ. ιε.
Σύνοψις τῶν ἀνατολικῶν πηγῶν τῶν χρησιμευσασῶν πρὸς
συγγραφὴν τῆς Α΄ Περιόδου τῆς ἱστορίας ταύτης, σ. λά.

Βιβλίον πρῶτον.

Καταγωγή καὶ χώρα τῶν Τούρκων.—Ἱστορία τῶν Ὀγούζων
καὶ Τουρκομάνων, τῶν Σελτσούκων τῆς Περσίας καὶ τοῦ
Ρούμ, 1—47.

Βιβλίον δεύτερον.

Ἀρχὴ τῆς ὀθωμανικῆς δυναστείας.—Βασιλεία τοῦ Ὀσμάν,
πρώτου ἡγεμόνος αὐτῆς, σ. 48—94.

Βιβλίον τρίτον.

Ἀνάθασις τοῦ Ὀρχάν εἰς τὸν θρόνον.—Ἀλωσις τῆς Νικαίας
καὶ Νικομηδείας.—Πρῶται πολιτικαὶ θεσμοθεσίαι τῆς ὀθωμα-
νικῆς αὐτοκρατορίας.—Νομίσματα, δημόσιαι προσευχαὶ καὶ
διατάξεις τῶν ἐνδυμάτων.—Στρατιωτικοὶ θεσμοί.—Γενίτσαροι
καὶ σπαῆδες.—Μάχη παρὰ τὸ Πελεκάνον καὶ ἦττα πρὸς τῆς
Φιλοκρήνης.—Πτώσις τῆς Νικαίας καὶ ἄλωσις τῆς Κιβωτοῦ.—
Ἀνέγερσις σχολείων καὶ μοναστηρίων.—Ἀλωσις τοῦ Καρασῆ
καὶ τῆς Περγάμου.—Μοναστήρια ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου.—Τάφοι
τῶν σουλτάνων.—Σοφοὶ καὶ ἄγιοι ἐν Προύσῃ, 94—140.

Βιβλίον τέταρτον.

Οἱ Τοῦρκοι ἀποβαίνουσιν εἰκοσάκις εἰς Εὐρώπην.—Πτώσις τῆς Καλλιπόλεως.—Θάνατος τοῦ Σουλεϊμάν Πασᾶ.—Συνοπτική ἱστορία τῶν Τούρκων μοναχῶν.—Θάνατος τοῦ Ὁρχάν.—Τὸ ὄνομα Πασᾶς, σ. 141—189.

Βιβλίον πέμπτον.

Βασιλεία Μουράτ τοῦ Α', τοῦ κυρίου καὶ νικητοῦ.—Ἄλωσις τῆς Ἀδριανουπόλεως.—Πρώτη ἦττα τῶν Σέρβων.—Εἰσαγωγή τοῦ πεμπτημορίου τῶν λαφύρων, τοῦ τουγρᾶ, τῶν χρυσῶν νομισμάτων καὶ τῶν ἀμαζῶν.—Περὶ τοῦ τιμαριωτικοῦ συστήματος.—Περὶ τῶν ἐορτῶν τοῦ γάμου καὶ τῆς περιτομῆς.—Κτήσις τοῦ πλείστου τοῦ Κερμιάν διὰ γάμου, τῆς δὲ Ἀμίδης δι' ὠνήσεως.—Συνωμοσία τῶν υἱῶν Μουράτ καὶ Παλαιολόγου.—Ἐκστρατεία ἐπὶ τὴν Καραμανίαν.—Καταγωγή τῆς δυναστείας ταύτης.—Ἐκστρατεία κατὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ Σερβίας.—Μάχη κατὰ τὸ Κοσσυφοπέδιον.—Θάνατος Μουράτ φονευθέντος ὑπὸ Μιλόση Κοβιλόβιτς, σ. 190—254.

Βιβλίον ἕκτον.

Βασιλεία τοῦ ἀδελφοκτόνου Βαγιαζήτ.—Πρώτη πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.—Πρώτη τουρκικὴ εἰσβολὴ εἰς Οὐγγρίαν.—Κατάκτησις τῶν χωρῶν τῆς Καραμανίας, τοῦ Βουρχανεδδίν καὶ Κιουτουρουῦ Βαγιαζήτ.—Διαφθορά τῶν ἡθῶν καὶ τῶν δικαστῶν.—Ἰδρύματα καὶ οἰκοδομήματα.—Μάχη ἑτέρα περὶ τὴν Νικόπολιν καὶ σφαγὴ δεκακισχιλίων αἰχμαλώτων.—Τέμενος καὶ λαδῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει.—Νέαι κτήσεις ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἐν Ἑλλάδι, σ. 255—305.

Βιβλίον ἑβδομον.

Ἱστορία τοῦ Τιμούρ.—Γέννησις, εἶδος καὶ ἀνατροφή αὐτοῦ.

—Ἐκστρατεία ἐπὶ τοὺς Γέτας, τὴν Χωρασμίαν, τὸ Χορασάν καὶ τὸν Τοκακμὺς.—Αἱ τρεῖς ἐπὶ τοὺς Πέρσας ἐκστρατεῖαι.—Ἄλωσις τοῦ Βαγδάτ, τῆς Μεσοποταμίας, τοῦ Κουρδιστάν, τῆς Ἀρμενίας, τῆς Γεωργίας.—Ἀταξίαι ἐν τοῖς νομοῖς τῆς αὐτοκρατορίας.—Ἡγεμόνες πρόσφυγες.—Ἐκστρατεία ἐπὶ τὴν Συρίαν πρὸς ἐκδίκησιν τῆς ὑβρισθείσης πρεσβείας.—Συνέντευξις Τιμοῦρ μετὰ τῶν σοφῶν τοῦ Χαλεπίου.—Πόρθησις Βαγδάτ καὶ ἐπίσκεψις τάφων.—Πρεσβεύσεις Τιμοῦρ καὶ Βαγιαζήτ.—Μάχη τῆς Ἀγκύρας.—Αἰχμαλωσία τοῦ Βαγιαζήτ, σ. 306—376.

Biblia or ὁγδοοῦ.

Ἐρευναι περὶ τοῦ ζητήματος τοῦ σιδηροῦ κλωβίου.—Συνέντευξις τοῦ Τιμοῦρ καὶ Βαγιαζήτ.—Καταδίωξις τῶν υἱῶν τοῦ Βαγιαζήτ.—Ἐκδρομαὶ τῶν υἱῶν τοῦ Τιμούρ.—Ἄλωσις τῆς Σμύρνης.—Τελευτὴ Βαγιαζήτ καὶ Τιμούρ.—Μεσοβασιλεία.—Πρῶτα κατορθώματα τοῦ Μωάμεθ.—Ἡττα τοῦ Ἰσᾶ.—Ἀνάβασις εἰς τὸν θρόνον τοῦ Τζουνεϊδ.—Ἐκστρατεία τοῦ Σουλεϊμάν ἐπὶ τὸν Μωάμεθ ἐν Ἀσίᾳ καὶ εἰσβολὴ εἰς Εὐρώπην.—Ἀκολασίαι καὶ τέλος τοῦ Σουλεϊμάν.—Τυραννικὴ κυβέρνησις τοῦ Μουσᾶ.—Ποιηταὶ καὶ λόγιοι ἐπὶ Σουλεϊμάν καὶ Μουσᾶ. σ. 377—429.

Ἐπεξηγήσεις, σ. 431.

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ.

Σελ.	στ.		
6	20	ἀντι Νεσρῇ	ἀνάγνωθι Νεσρί (καὶ πανταχοῦ)
»	28	» χιόνο	» χιόνος
7	25	» Τζιχαννουμάς	» Τζιχαννουμά (καὶ πανταχοῦ)
20	29	» Τζεναβῆς	» Τζεναβι (καὶ πανταχοῦ)
22	44	» αὐτόν	» τοῦτον
23	30	» Ὡξον	» Ὡξον
63	42	» κατηρηρειμμένω	κατερηρειμμένω
»	30	» παρὰ τῇ Τῆμον	παρὰ τὸ ὄρος Τῆμον
181	23	» Ἰάμαν	» Ἰέμεν
184	45	» Σόφη	» Σοφῇ (καὶ πανταχοῦ)
188	9	» (1)	» (ΙΣΤ)
249	7	» 1839	» 1339
283	26	» εὐζωνες	» εὐζωνοι
400	24	» ἐπιζήσαντος	» ἐπιζήσαντα
»	26	» ἐπανελθόντος	» ἐπανελθόντα

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	01	01
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	02	02
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	03	03
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	04	04
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	05	05
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	06	06
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	07	07
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	08	08
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	09	09
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	10	10
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	11	11
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	12	12
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	13	13
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	14	14
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	15	15
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	16	16
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	17	17
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	18	18
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	19	19
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	20	20
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	21	21
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	22	22
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	23	23
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	24	24
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	25	25
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	26	26
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	27	27
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	28	28
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	29	29
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	30	30
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	31	31
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	32	32
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	33	33
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	34	34
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	35	35
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	36	36
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	37	37
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	38	38
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	39	39
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	40	40
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	41	41
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	42	42
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	43	43
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	44	44
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	45	45
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	46	46
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	47	47
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	48	48
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	49	49
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	50	50

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΥΠΟ
Ι. ΧΑΜΜΕΡ,

ΕΞΕΛΑΛΗΝΙΣΘΕΙΣΑ

ΥΠΟ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Σ. ΚΡΟΚΙΑΔΑ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

ΑΘΗΝΑΙ.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ,
Τοῦ ἐν τῇ παγκοσμίᾳ ἐκδόσει, τῇ γενομένῃ ἐν Παρίσι τοῖς τῷ 1867, βραβευθέντος.
(Παρά τῇ Πύλῃ τῆς Ἀγορᾶς ἀριθ. 4.)

1870

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ

Τ Η Σ

ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ.

BIBLION ENNATON.

Χαρακτηρισμός Μωάμεθ τοῦ Α΄. — Ἀνανέωσις τῆς πρὸς τοὺς χριστιανοὺς ἡγεμόνας εἰρήνης. — Ὁ ἡγεμὼν τῆς Καραμανίας κυριεύει τῆς Προύσης· ἔττα αὐτοῦ καὶ τοῦ Τζουνεΐδ. — Ναυμαχία τῆς Καλλιπόλεως καὶ εἰρήνη πρὸς τὴν Βενετίαν. — Εἰσβολὴ εἰς Βλαχίαν, Οὐγγρίαν καὶ Στυρίαν. — Μάχη ἐν Ῥαδκεσδούργῳ. — Μετοικισμὸς τῶν Τατάρων εἰς Ῥούμελην. — Στάσις τῶν δερβισῶν. — Ἀντιποιήσις τοῦ θρόνου ὑπὸ δύο Μουσταφᾶ. — Ἐλευσις Μωάμεθ εἰς Κωνσταντινούπολιν. — Τελευτὴ καὶ ἀπόκρυψις αὐτῆς. — Οἰκοδομήματα, ἀφιερώματα, βεζύρκι, ἱατροί, νομοθέται, σέχαι καὶ ποιηταί.

ΜΩΑΜΕΘ, ὁ πρῶτος τὸ ὄνομα τοῦτο φέρων Ὀθωμανὸς σουλτάνος, ἐπικαλούμενος δὲ Κιουρεστζή Τζελεπῆ (Α), ἦτο παλαιστῆς, χαρίεις κύριος (ὡς ὁ πατὴρ αὐτοῦ Βαγιαζήτ ἐπεκαλεῖτο Ἰλδिरίμ, ὁ δὲ πάππος Μουράτ ὁ Α΄, Γαζή Χουδαβενδιγγιάρ) ἔφερεν ἀξίως ἀμφοτέρας τὰς ἐπωνυμίας ταύτας διὰ τε τὴν περὶ τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις ἐπιτηδεότητα καὶ διὰ τὸ κομψὸν φυσικὸν εἶδος καὶ διὰ τὴν ἠθικήν αὐτοῦ καὶ πνευματικὴν παιδείαν. Τέλειος ὢν περὶ

τὴν παλαιστικὴν, ἥς οἱ ἥρωες παρὰ τοῖς Πέρσαις καὶ Ἀ-
 ραφί καλοῦνται τιμητικῶς πεχλιθάναι (ἀθληταί), ὥς οἱ
 μεγάλοι ἄνδρες τῆς ἀρχαίας περσικῆς ἱστορίας, διέπρεπον
 οὐ μόνον ἐπὶ εὐμορφίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ κατ'ἐξοχὴν κομψῇ καὶ
 φιλοκάλῳ ἐνδυμασίᾳ. Λευκὸς καὶ ἐρυθρὸς τὸ πρόσωπον
 ὦν, μελανόφθαλμος μετὰ μελαινῶν συνεχομένων ὀφρύων,
 βαρὺν πώγωνα δ' ἔχων καὶ ὠραῖον μύστακα, πλατὺ μέτω-
 πον καὶ εὐρὺ στῆθος, στρογγύλην σιαγόνα καὶ χεῖρας
 μακράς, ἰέρακος βλέμμα καὶ ῥώμην λέοντος, περιείλισσε
 τὸν κεφαλόδεσμον (δουλβένδ) κατὰ διάφορον τῶν προ-
 γόνων αὐτοῦ ἰδιάζοντα κολπώδη τρόπον οὕτως, ὥστε
 σχηματίζων πολλοὺς προέχοντας ὄγκους, μόνον τὴν ἄ-
 κραν τοῦ χρυσοῦ πύλου (καβούκ) ἐδείκνυε. Ὁ κἀνδύς ὅμως
 αὐτοῦ, καίπερ ἔχων σχῆμα ὡς ὁ τῶν προγόνων αὐτοῦ, ἀντὶ
 ὑποβλήματος (ἀστάρι) ἐξ ἄλλοχρόου ὑφάσματος ἔφερε
 δέρμα λευκοῖκτίδος (B). Μᾶλλον δὲ τῶν ἐπωνυμιῶν τοῦ χα-
 ριέντος καὶ τοῦ παλαιστοῦ, ἃ ἕως τότε οὐκ ἦσαν ἀλλότρια
 παρὰ τοῖς Τούρκοις, ἐξυμνεῖ Μωάμεθ τὸν Α' οὐ μόνον ἡ
 ὁμόθυμος μαρτυρία τῶν Βυζαντινῶν ἱστοριογράφων, ἀλλὰ
 καὶ ἡ τῶν Ὀθωμανῶν περὶ τῆς εὐθύτητος, πραότητος,
 γενναιοφυχίας, πίστεως ἐν τῇ φιλίᾳ καὶ τῆς πρὸς τοὺς
 Ἑλλήνας καὶ Τούρκους ἡπιότητος (Γ). Οὐ μόνον δ' οὐκ
 ἦν ἐχθρὸς τῶν χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ φίλος τῶν Ἑλλήνων
 (Δ), μετὰ τῶν φιλανθρώπων δὲ τούτων φρονημάτων συ-
 νεφώνει ἡ μεγάλη αὐτοῦ πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ παιδεία
 (Ε). Ἐφ' ὅλον τὸν βίον πιστὸς ὦν σύμμαχος τοῦ Βυ-
 ζαντινοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἀνδρείος καταστροφεὺς τῶν
 Τουρκομάνων στασιωτῶν, κατέστη ὁ σωτὴρ τοῦ κατα-
 πίπτοντος Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ αὖθις ἀνατέλλοντος ὀθωμα-
 νικοῦ κράτους. Κατὰ τὴν ἔκφρασιν Τούρκων ἱστοριογρά-
 φων ἦν « ὁ Νῶε, ὁ σώσας ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τῶν

Τατάρων τὴν πολλαχῶς κινδυνεύουσαν κιβωτὸν τοῦ βασι-
λείου ».

Ὁ Μανουὴλ, ἅμα μαθὼν τὴν ὑπὸ τοῦ φίλου καὶ συμ-
μάχου Μωάμεθ ἦτταν τοῦ τελευταίου καὶ ἰσχυρωτάτου
τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ, ἐπεμψε πρὸς αὐτὸν πρεσβείαν,
ὅπως συγχαρῇ αὐτῷ, ζητήσῃ δὲ σύναμα τὴν πλήρωσιν
τῶν ὄρων τῆς συνθήκης. Ὁ δὲ Μωάμεθ, τηρῶν ἀκριδῶς 1413
τὸν λόγον αὐτοῦ, ἀπέδωκε τῷ αὐτοκράτορι ὅσα κατεῖχε
φρούρια παρὰ τὸν Εὐξείνιον, τὴν Προποντίδα καὶ ἐν Θεσσα-
λίᾳ· ἐπικυρώσας δὲ τὴν περὶ φιλίας συνθήκην διὰ νέων ὄρ-
κων, ἐδώρῃσατο δαψιλῇ δῶρα τοῖς πρεσβευταῖς καὶ ἀπέ-
πεμψεν αὐτοὺς φιλοφρονέστατα εἰπὼν· « Εἶπατε τῷ ἐμῷ
πατρί, τῷ βασιλεῖ τῶν Ῥωμαίων, ὅτι τῇ βοθείᾳ τοῦ Θεοῦ
καὶ συνεργείᾳ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς καὶ βασιλέως ἐξωσάμην
τὴν δύναμιν τὴν πατρικὴν. Ἀπὸ τοῦδε δὲ εἰμί καὶ ἔσομαι
ὑπῆκοος αὐτοῦ ὡς υἱὸς πρὸς πατέρα. Οὐκ εἰμί γὰρ ἀγνώ-
μων, οὐδ' ἀχάριστος ὀφθήσομαι· κελεύετω μοι τὸ δο-
κοῦν αὐτῷ· ἐγὼ δὲ μετὰ χαρᾶς ὅτι πλείστης ἔχω τοῦ
δουλεύειν αὐτῷ » (1). Συγχρόνως ἐδέξατο τὰς συγχαρη-
τηρίους πρεσβείας τῆς Σερβίας, Βλαχίας, Βουλγαίρας,
τοῦ δουκὸς τῶν Ἰωαννίνων, τοῦ δεσπότη τοῦ Λακεδαιμό-
νος, τοῦ ἄρχοντος τῆς Ἀχαΐας, ἐκάλεισε τοὺς πρέσβεις
ἐπὶ ἄριστον, προέπιε φιλοποσίαν αὐτοῖς καὶ εἶπεν ἀποχαι-
ρετίζων αὐτούς· « Ἀναγγεῖλατε τοῖς κυρίοις ὑμῶν, ἐγὼ
μετὰ πάντων εἰρήνην δίδωμι καὶ εἰρήνην λαμβάνω. Ὅς
πανουργεῖ τὴν εἰρήνην, καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης κατ' αὐ-
τοῦ » (2). Συνωμολόγησε καὶ πρὸς τοὺς Βενετοὺς εἰ-
ρήνην πρὸς ἀσφάλειαν τῶν ἀποικιῶν αὐτῶν· διαπρεσβευ-

(1) Δούκας, Κ', 53.

(2) Αὐτόθι.

τῆς δ' ἦν ὁ Φραγκῖσκος Φόσκαρης, ὁ διαπραξάμενος καὶ τὴν πρὸς τοὺς Ἑλληνας εἰρήνην (1). ἀνενεώθη δὲ καὶ ἡ πρὸς τοὺς Ῥαγουσαίους συνθήκη προστασίας ἐπὶ τῷ ὄρω, ὅπως οἱ πόλεμοι τῶν Τούρκων μὴ διαταράξωσι τὴν ἡσυχίαν τῆς ὑποκειμένης αὐτοῖς δημοκρατίας (2).

Ὁ Μωάμεθ οὖν ὥρμησεν εἰς Ἀσίαν, ὅπου ἡ ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Καραμανίας κατάλυσις τῆς εἰρήνης καὶ ἡ ἐπανάστασις τοῦ Τζουνεῖδ καθίσων ἀναγκαιοτάτην τὴν παρούσiam αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ἐπὶ τὸν Μουσᾶν ἐκστρατείαν ὁ ἡγεμὼν τῆς Καραμανίας πανστρατιᾷ ἐλθὼν πρὸ τῆς Προύσης, κατεπολιοῖρχησεν αὐτήν, ἧς ὑπερήσπισεν ἀνδρείως ὁ Αἰθᾶς Πασᾶς (3). Οἱ πολιορκηταὶ ἐπειράθησαν ἀποτρέψαι τὸ διαυγὲς καὶ ἄφθονον ὕδωρ τοῦ Βιναρδασί, ἐξ οὗ πρὸ πάντων, εἰ καὶ οὐχὶ ὅλως, ὑδρεύετο ἡ πόλις, καὶ ὑπορῦξαι τὸ τεῖχος τοῦ φρουρίου· ἀλλ' ὁ Αἰθᾶς Πασᾶς ἀπέκρουσε τοὺς ὀρύκτας διὰ πυρὸς, ἐξώρμησε δὲ πολλάκις καὶ πρὸς τοὺς παροχετεύοντας τὸ ὕδωρ. Ἐν τούτοις ὁ ἡγεμὼν τῆς Καραμανίας ἐπόρθησε τὰ προάστεια καὶ τὰ περίξ οἰκοδομήματα, καὶ πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, αἰχμαλωτισθέντος καὶ φονευθέντος ἐπὶ Βαγιαζήτ ὑπὸ τοῦ Τιμουρτάς, ἀνώρυξε τὸν τάφον τοῦ σουλτάνου, ἔκαυσε τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ οὕτως, ὥστε τὸ τελευταῖον λείψανον τοῦ Κεραυνοῦ κατεφλέγη (4). Ἐν ᾧ δὲ ἐπυρπόλει τεμένη καὶ ἀνώρυσσε τάφους, ἤρχετο ἡ ἐπικήδειος πομπὴ τοῦ νεκροῦ τοῦ Μουσᾶ, ὅπως ταφῇ ἐν Καπλιτζέ

(1) Λωζιέρ, ἱστορ. τῆς Βενετίας, Βιβλ. Κ', Τόμ. Ε', σ. 425.

(2) Ἱστορία τῆς Ῥαγούσης ὑπὸ Ἐγγέλου, σ. 157. Κατὰ τὸν Γεπχάρ-δην, σ. 531, ἡ νέα συνθήκη ἐγένετο τῷ 1416 ἀπὸ Χριστοῦ.

(3) Αἰθᾶς, ἢ Ἀοὺς, ἢ Ἑλιάς ἐστὶ τὸ αὐτὸ ὄνομα.

(4) Δούκας, ΚΑ', σ. 57.

παρὰ τὸ τέμενος τοῦ πάππου αὐτοῦ Μουράτ τοῦ Α'. Τότε κατέλαβε τὸν πολιορκοῦντα τὴν πρωτεύουσαν τῶν σουλτάνων καὶ βεβηλοῦντα τοὺς τάφους αὐτῶν πανικὸς φόβος, ἐμποιηθεὶς εἴτε ἐκ τῆς σκέψεως, ὅτι τῷ ἡττηθέντι νεκρῷ Μουσαᾷ ἀκολουθῶν κατὰ πόδας ὁ ζῶν νικητὴς Μωάμεθ ταχέως ἀναδειχθήσεται τιμωρὸς ἀήττητος, εἴτε ἐκ τοῦ ἐλέγχου τῆς συνειδήσεως, δι' οὗ ἡ αἰφνιδία μεταφορὰ τοῦ νεκροῦ τοῦ Μουσαᾷ ἐτιμῶρει τὴν ἐν τοῖς ὀστέοις τοῦ Βαγιαζήτ διαπραχθεῖσαν βεβήλωσιν. "Ὅπως ποτ' ἂν ᾔ, ὁ ἡγεμὼν τῆς Καραμανίας πυρπολήσας τὴν πόλιν ἐτράπη εἰς φυγὴν· πιστὸς δέ τις συστρατιώτης εἰπὼν αὐτῷ· «Ἐὰν σὺ φεύγῃς ἤδη πρὸ τοῦ νεκροῦ Ὀθωμανοῦ, πῶς στήσῃ πρὸ τοῦ ζῶντος;» ἐτιμωρήθη διὰ τὴν θρασύτητα ταύτην δι' ἀγχόνης.

Ἐλθὼν ὁ Μωάμεθ εἰς Ἀσίαν ἐπορεύθη εἰς Πέργαμον, προτρέπων τὸν ἐπαναστάτην Τζουνεῖδ ἔν' ἀποχωρήσει τῆς πόλεως· ἀλλ' οὗτος οὐχ ὑπήκουσεν, ἀλλὰ ὠχυρώθη ἐν πάσαις ταῖς πόλεσι. Ὁ Μωάμεθ κυριεύσας ἐξ ἐφόδου Κύμης, τῆς ἀρχαίας αἰολικῆς πόλεως, τοὺς μὲν στρατιώτας τοῦ Τζουνεῖδ ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ ἐγχωρίους ἠλευθέρωσεν. Ἐκεῖθεν ἐτράπη εἰς τὴν τοῦ Μαινομένου πεδιάδα, ὅπου ἦν ὀχυρὸν φρούριον, τὸ τοῦ Ἀρχαγγέλου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καλούμενον, ὑπὸ δὲ τῶν Τούρκων Κατσατζίκ, οὗ ἐκυρίευσεν, ὡς καὶ τοῦ Νυμφαίου (1). Φρούραρχος τούτου ἦν ὁ Ἀλβανὸς Ἀβδουλλάχ, γαμβρὸς τοῦ Τζουνεῖδ, πρὸς ὃν, καίπερ δούλον, ἐξέδωκε τὴν θυγατέρα μόνον ὅπως ὑβρίσῃ τὴν βεζύρην τοῦ Μωάμεθ, Ἀλβανὸν ὡσαύτως, Βαγιαζήτ Πασᾶν, ὃς, ἐν ᾧ ὁ κύριος αὐτοῦ ἦν ἐτι ἐν Εὐρώπῃ, ἐζήτησεν εἰς γάμον τὴν θυγατέρα τοῦ Τζουνεῖδ.

(1) Δούκας, ΚΑ', σ. 53.

Ὅτε δὲ ὁ ἀπεσταλμένος ἤτησε τὴν θυγατέρα αὐτοῦ εἰς γυναῖκα τοῦ Βαγιαζήτ, ὁ Τζουνεῖδ σφαγεῖς πρὸς τὸν Ἀβδουλλάχ ἠρώτησεν αὐτόν· « Τίνος εἶ δούλος ; » ὁ δὲ « τῆς σῆς αὐθεντίας ». Ὁ δὲ Τζουνεῖδ « καὶ ποίου γένους ; » Ἀβδουλλάχ δὲ « τῶν Ἀλβανῶν ». « Λοιπὸν », εἶπεν ὁ Τζουνεῖδ πρὸς τοὺς μεγιστᾶνας αὐτοῦ, « τὴν σήμερον ἡμέραν, κατενώπιον ὑμῶν, ἰδοὺ δίδωμι τὴν ἐμὴν θυγατέρα εἰς γυναῖκα νόμιμον τῷ ἐμῷ δούλῳ Ἀβδουλλάχ, καὶ ποιῶ τοῦτον ἐλεύθερον καὶ γαμβρὸν ἀπὸ τὴν σήμερον καὶ ἓνα τῶν ἐμῶν συγγενῶν ». « Ἀλλὰ σὺ », προσέθηκε πρὸς τὸν ἀπεσταλμένον, « ἀνάγγειλον τῷ κυρίῳ σου Βαγιαζήτ, ὅτι ἀνελάβομεν γαμβρὸν ἐκ τῶν Ἀλβανῶν ὡς ἐκεῖνον, δούλον ἀργυρώνητον ὡς ἐκεῖνον, νεώτερον ὑπὲρ ἐκεῖνον, καὶ φρονιμώτερον παρ' ἐκεῖνον » (1). Ὁ Βαγιαζήτ Πασᾶς πρὸς ἐκδίκεσιν τῆς ὕβρεως ταύτης ἐξεθέρισε τοὺς ὄρχεις τοῦ Ἀβδουλλάχ, ὅτε συνέλαβεν αὐτόν (2).

Ὁ Μωάμεθ ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Σμύρνην, ἣν ὠχύρωσε καλῶς ὁ Τζουνεῖδ, καταλιπὼν ἐν αὐτῇ τὸν ἀδελφὸν Βαγιαζήτ, τὴν μητέρα καὶ τὰ τέκνα· ἐκεῖ εὔρε τὸν μέγαν ταξιάρχην τῆς Ῥόδου, ὃς ὠχύρωσεν ἐκ νέου καὶ ἄκοντος τοῦ Τζουνεῖδ τὸ ὑπὸ τοῦ Τιμοῦρ κατεδαφισθὲν φρούριον τῶν ἱπποτῶν· ἐκεῖ ὑπεδέξατο τοὺς κυρίους τῶν νήσων καὶ τοὺς ἡγεμόνας τῶν ὁμόρων χωρῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, οἵτινες, τὸ μὲν κινήθεντες ὑπὸ τῆς ἐπιεικείας καὶ πραότητος, τὸ δὲ ἀναγκασθέντες ὑπὸ τῶν ληστρικῶν ἐπιδρομῶν τοῦ Τζουνεῖδ, ἦλθον πανταχόθεν διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, ἐπιζητοῦντες τὴν φιλίαν καὶ βοήθειαν αὐτοῦ. Ἐν τούτοις ἦσαν καὶ οἱ Γενουήνσιοι, κύριοι τῆς Φωκαίας, Μιτυλήνης

(1) Δούκας, Κεφ. ΚΑ', σ. 57.

(2) Αὐτόθι.

καὶ Χίου, οἱ ἡγεμόνες τοῦ Κερμιάν, τοῦ Τεχέ καὶ Μέντεσέ καὶ αὐτοὺς ὁ μέγας ταξιάρχης τῶν Ἰωαννιτῶν. Ὁ Μωάμεθ προσηνῶς ὑπεδέξατο τὰς συγχαρητηρίους εὐχὰς καὶ τὴν βοήθειαν αὐτῶν πρὸς ὄλεθρον τῆς δυνάμεως τοῦ Τζουνεϊδ. Τῇ δεκάτῃ τῆς πολιορκίας ἡμέρᾳ ἡ μήτηρ, ἡ γυνὴ καὶ τὰ τέκνα τοῦ Τζουνεϊδ προσέπεσον πρὸς τοὺς πόδας τοῦ Μωάμεθ ἐπικαλούμενα χάριν. Ὁ δὲ παρέσχεν αὐτοῖς αὐτὴν ἐπὶ τῇ παραδόσει τῆς πόλεως, ἧς κατηδάφισε τοὺς πύργους καὶ τὰ τεῖχη· καὶ ὁ πύργος ὁ ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ λιμένος, ἀνεγερθεὶς ὑπὸ τοῦ μεγάλου ταξιάρχου, ἄρδην ἐν μιᾷ νυκτὶ κατεβλήθη. Τῇ πρώτῃ ὁ μέγας ταξιάρχης, παραστὰς πρὸ τοῦ σουλτάνου, εἶπεν ὅτι τὸ φρούριον ἀνηγέρθη δαπάνῃ τοῦ τάγματος τῶν ἵπποτῶν, ὅτι ὁ Ἀἰδὶν ἐδέσποζεν ἔτι τῆς χώρας, καὶ ὅτι παρακολούθημα τῆς καθαιρέσεως αὐτοῦ ἔσεται ὁ πρὸς τὸν Πάπαν πόλεμος καὶ ἡ ἐλευσις τῶν ἐχθρικῶν στόλων καὶ στρατῶν. Ὁ σουλτάνος ἀταράχως ἀκούσας τὰς ἀπειλὰς τοῦ μεγάλου ταξιάρχου, ἀπεκρίνατο μετὰ τῆς αὐτῆς ἀταραξίας. « Ἐγὼ μὲν, πάτερ, ἐβουλόμην εἶναι πᾶσι τοῖς τοῦ κόσμου χριστιανοῖς μεγάλῳ δώρῳ καὶ φιλότιμος· καὶ γὰρ τὸ τῆς ἡγεμονίας ἴδιον τοῦτ' ἐστὶ τὸ τοὺς καλοὺς εὐεργετεῖν καὶ τοὺς πονηροὺς τιμωρεῖν· ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ ὑπηκόου συμφέρον δεῖ πραγματεύεσθαι. Ἐλθὼν γὰρ ἐν τοῖς μέρεσι τούτοις εὗρον πολλοὺς τῶν Μουσουλμάνων παροτρύνοντάς μου καὶ νοῦν καὶ διάνοιαν, λέγοντες· εἰ καὶ οὐδὲν χρηστὸν εἰργάσατο ὁ Τεμὺρ ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἀλλὰ τὸ διαφθεῖραι καὶ ἐρείπιον ἀφεῖναι τὸ πολίχνιον τὸ ἐν Σμύρνῃ μέγα μνημόσυνον ἀνέθηκε τῇ Ἰωνίᾳ· οἱ γὰρ ἐν τύχῃ δουλείας τοὺς Ἰωνεῖς δουλεύοντες πάντες εἰς ἐκεῖνο καταφεύγοντες ἐλευθερίας ἐτύγγανον, καὶ οἱ ἐν τριόδοις διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ πελάγους ἐν θαλάσῃ πλέοντες διὰ τῶν ληστρικῶν ἀκατίων πᾶντες τύχῃ δουλείας ἐδεσμοῦντο, καὶ

ἦν ἄσπονδος ἔχθρα τῶν φρερίων ἐν τε τῇ ἡπείρῳ ἐν τε θαλάσῃ μετὰ τῶν Τούρκων· ἐμακαρίζετο οὖν διὰ τοῦτο ὁ ἀσεβὴς Τεμὺρ. Νῦν δὲ βούλει τοῦ εἶναί με ἀσεβέστερον τοῦ τυράννου ἐκείνου; οὐ δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι. Πλὴν γενέσθω καὶ τὸ σοὶ βουλευτὸν καὶ τὸ παρὰ τῶν Τούρκων αἰτηθὲν ἀσάλευτον· δίδωμί σοι ἐν τοῖς ὁρίοις Καρίας καὶ Λυκίας τόπον ὅσον βούλει, καὶ ἄπελθε οἰκοδομήσων ὅποιον βούλει πολίχνιον». Τότε ὁ μέγας ταξιάρχης, ἀκούσας τοὺς λόγους τούτους, εἶπε πρὸς τὸν Μωάμεθ· «ὦ ἡγεμῶν, δός μοι τῶν ὑπὸ τὴν σὴν ἐξουσίαν τόπων μέρος, καὶ μὴ με ἀποπέμψης ἐν ἀλλοτριαῖς ἐπαρχίαις». Ὁ δὲ ἡγεμῶν, «ἐκ τῶν ἐμῶν δίδωμί σοι, καὶ γὰρ τῷ Μανταχία ἐδωρησάμην τὴν ἐπαρχίαν, καὶ μὴ σοι μελέτω περὶ τούτου»⁽¹⁾. Οὕτως ἀπέλυσε τὸν μέγαν ταξιάρχην, ὡς καὶ τοὺς Γενονησίους, κυρίους τῆς Φωκαίας, Μιτυλήνης καὶ Χίου. Εἰσήκουσε δὲ καὶ τῶν ἱκεσιῶν τῆς μητρὸς τοῦ Τζουνεῖδ' μὴ ἀποκτεῖναι τοῦτον, ὃς ἐλθὼν καὶ προσκυνήσας τὸν Μωάμεθ ὑπέσχετο ἐνόρκως ἵνα ὑπέικη αὐτῷ ὡς ὑποτελής· ἐγχειρίσας δὲ τὴν διοίκησιν τῆς Σμύρνης Ἀλεξάνδρῳ τῷ Σισμάν, τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως τῆς Σερβίας Λαζάρου, ἐξομότη καὶ μέχρι τοῦδε διοικητῇ τῆς Ἀμισοῦ⁽²⁾, παρεσκευάζετο ἵνα αὐτὸς στρατεύσῃ ἐπὶ τὸν ἡγεμόνα τῆς Καραμανίας πρὸς τιμωρίαν τῆς παρασπονδήσεως καὶ τῆς πορθήσεως τῆς Προύσης.

Εὐθὺς ἀπὸ τῶν Ἀγγελοκώμων, τοῦ πρώτου πρὸς τὴν Προῦσαν σταθμοῦ, ὁ Μωάμεθ ἐπέστειλε πρὸς τὸν σουλτάνον τῆς Αἰγύπτου, ὅπως συνάψῃ μετ' αὐτοῦ φιλίαν· ὁ δὲ ἀπεκρίνατο μετὰ μικρὸν δι' ἐπισήμου πρεσβείας⁽³⁾.

(1) Δούκας, ΚΑ', σ. 60.

(2) Αὐτόθι.

(3) Ὁδοπορικὸν Σιλτβεργέρου, ἐν Μονάχῳ, 1813, σ. 30· σημειώσεις.

Προσεκάλεσε δὲ τὸν ἡγεμόνα τῆς Καστεμόνης Ἰσφενδιάρ, ὅπως πέμψῃ πρὸς αὐτὸν τὸν υἱὸν Κασίμ Βέγην μετὰ ἐπικούρου στρατοῦ, τὸν δὲ ἡγεμόνα τοῦ Κερμιάν Ἰακούβ Βέγην ἵνα προπαρασκευάσῃ τὴν διὰ τοῦ Σεϊδιγαζὶ ἡλεωφόρον, δι' ἧς ἐμελλε πορευθῆσθαι ἐπὶ τὸν Καραμάν. Καὶ τὸ μὲν Ἀχσεχέρ, Βεγσεχέρ, Σιδισεχέρ καὶ ἄλλα φρούρια παρεδόθησαν ἀπόνως, τὸ δὲ Ἰκόνιον ἐπολιορκήθη· μετὰ δὲ τοῦτο ἀποκατέστη ἡ πρὸς τὴν Καραμανίαν εἰρήνη. Ἐντεῦθεν δὲ 1414 Μωάμεθ ἔστρεψε πρὸς ἄρκτον, ὅπως συγχωνεύσῃ πάλιν ἐν τῇ ὀθωμανικῇ χώρᾳ τὸ παρὰ τὴν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου Τζανίκ. Ἐν ᾧ δὲ διέτριβεν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ὁ ἡγεμὼν τῆς Καραμανίας ἔλυσεν αὖθις τὴν εἰρήνην, ὁ δὲ Μωάμεθ ἤγαγε πάλιν τὸν στρατὸν πρὸς μεσημβρίαν, εἰς τὸν δεύτερον πρὸς τὴν Καραμανίαν πόλεμον (1). Ἐν Ἀγκύρᾳ δὲ κατελήφθη σφοδρὰ νόσῳ, ἣν οἱ συνήθεις ἰατροὶ οὐκ ἐδύναντο θεραπεῦσαι. Ἐπὶ τέλους ἐκάλεσε τὸν περιωνυμώτατον ἰατρὸν τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Κερμιάν Σινάν, ὃς ὁμῶς ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ καὶ ὡς ἰατρός ἐστι πολλῶ ἥττον γνωστός ἢ ὡς ποιητὴς καλούμενος Σεῖχί. Οὗτός ἐστιν ὁ συγγραφεὺς τοῦ πρώτου καὶ προσέτι ἀρίστου μυθιστορικοῦ ποιήματος τῶν Ὀθωμανῶν, τοῦ Χ ο σ ρ ε φ καὶ τῆς Σιρίν, ἐν ᾧ μιμούμενος τὸν Νιζαμί, τὸν μέγαν μυθιστορικὸν ποιητὴν τῆς Περσίας, ἐξύμνησε τὸν εὐτυχῆ ἔρωτα τῆς Σιρὶν πρὸς τὸν Χοσρέφ, καὶ τὸν ἀτυχῆ πρὸς τὸν Φερχάδ καὶ τὰ ἀγάλματα τοῦ τελευταίου ἐν τῷ ὄρει Βισουτούν(2). Ὁ Σινάν Σεῖχί, διαγνοὺς τὴν νόσον τοῦ Μωάμεθ, προερχομένην ἐξ ἀνίας, ἐβεβαίωσεν ὅτι ἡ εὐάρεστος ἀγγε-

(1) Δούκας, KB', σ. 65.

(2) Ὁρα Σιρὶν, ἀνατολικὸν ῥωμαγτικὸν ποίημα, ἐν Λειψία, 1809.

λία νίκης βεβαιώτερον θεραπεύσει αὐτὴν ἢ πάντα τὰ φάρμακα. Ὁ Βαγιαζήτ Παῖς ἀνέλαβεν ἵνα παράσχη τὴν ἀγγελίαν τῆς νίκης. Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ πολλοῦ διετέλει ἐν φιλικῇ ἀλληλογραφίᾳ πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Καραμανίας, προσεκάλεσεν αὐτὸν ἵνα ἔλθῃ ἐξ Ἰκονίου πρὸς αὐτὸν, ὅπως ἐγγύτερον ἀναμείνῃ τὴν ἐκβασιν τῆς νόσου τοῦ Μωάμεθ, καί, εἰ οὗτος ἀπέθνησκε, παραχρῆμα καταλάβῃ τὰς ἱνίας τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Καραμάν ἐνέπεσεν εἰς τὴν ἐνεδραν, ἡττήθη ὑπὸ τοῦ Βαγιαζήτ Παῖς, ἐνεδρεύοντος αὐτῷ, καὶ ὁ υἱὸς Μουσταφᾶ Βέγης ἠχμαλωτίσθη. Ὡς δὲ προεῖπεν ὁ ποιητὴς ἱατρὸς, ἡ ἀγγελία τῆς νίκης ἐθεράπευσε τὸν σουλτάνον. Ὁ Μωάμεθ εἰρήνευσε πρὸς τὸν τοῦ ἡγεμόνος υἱόν, ὃς, ἐπὶ τοῦ στήθους τὴν χεῖρα ἔχων, ἀπήγγειλε τὸν ἐξῆς ὅρκον. «Ὁμνυμι, ὅτι, ἐν ὅσῳ ἡ ψυχὴ αὕτη μενεῖ ἐν τῷ σώματι τούτῳ, οὐδέποτε στρέψω τὸ βλέμμα εἰς ὀθωμανικὸν κτῆμα ἢ χώραν». Ὁ σουλτάνος, ἡσθεὶς ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἐνόρκῳ εἰρήνῃ, ὑπέσχετο ἀποδοῦναι πᾶς κατακτηθείσας πόλεις ἔδωκε δὲ τῷ υἱῷ τοῦ Καραμάν τύμπανον, σημαίας, ἵππους καὶ καμήλους. Ὁ νέος ἀπῆλθεν· ἀλλὰ, μόλις ἀπομακρυνθεὶς τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοπέδου, κατέλαβεν ἀγέλας ἵππων βοσκόντων ἐνταῦθα παρὰ τὴν ἐνορκον ὑπόσχεσιν καὶ ἀπήλασεν αὐτάς, διότι ἔλεγεν ὅτι μεταξὺ Καραμάνου καὶ Ὀθωμανοῦ μόνον ἔχθρα ἐδύνατο ὑπάρξαι ἀπὸ σπαργάνων μέχρι τοῦ τάφου. Ὅτε δὲ οἱ βέγηδες ὑπέμνησαν αὐτὸν τὸν τῆς εἰρήνης ὅρκον, ἐξήγαγε τοῦ στήθους αὐτοῦ νεκρὰν περιστερὰν, ἣν ζῶσαν εἶχεν ἐν αὐτῷ, ὅτε ἀπήγγειλε τοὺς λόγους τοῦ ὅρκου «ἐν ὅσῳ ἡ ψυχὴ αὕτη μενεῖ ἐν τούτῳ τῷ σώματι». Πνίξας δὲ τὴν περιστερὰν ἐνόμιζεν ἑαυτὸν δικαιούμενον ἵνα πνίξῃ πάλιν καὶ τοὺς Ὀθωμανούς. Ὁ Μωάμεθ ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Ἀγκυραν πρὸς τιμωρίαν τοῦ ἐπὶ ὁρκου. Τοῦ δὲ Μωάμεθ Βέγη, ἡγεμόνος τῆς Κα-

ράμανίας, φυγόντος εἰς τὴν Πετραίαν Κιλικίαν (Ταστζίκ), ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μουσταφᾶ Βέγης ὁ ἐπίορκος ὑπερησπίζετο τοῦ Ἰκονίου, ὅπερ ἤδη, πολιορκηθὲν τὸ τρίτον, ἐάλω ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν, ἀλλ' οὐχὶ διαρκῶς. Ἡ εἰρήνη ἀποκατέστη διὰ τῆς ἀποδόσεως τῆς πόλεως ταύτης (7), ὁ δὲ Μωάμεθ ἤγαγε τὰς νικηφόρους αὐτοῦ σημαίας ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην.

Ἐν Καλλιπόλει ἀπήρτισε στόλον κατὰ τοῦ δουκὸς τῆς Νάξου, δεσπότης τῆς Ἀνδρου, Πάρου, Μήλου καὶ τῶν λοιπῶν Κυκλάδων νήσων. Τριάκοντα νῆες, ὧν ἦρχεν ὁ Τζαλῆ Βέγης (1), ἐπόρθησαν τὰς νήσους ταύτας, ὧν ὁ κάτοχος Πέτρος Ζῆνος, εὐπατρίδης Βενετός, μὴ ὧν συμπεριειλημμένος ἐν τῇ τελευταίᾳ τῆς Βενετίας πρὸς τοὺς Ὀθωμανοὺς συνθήκη, προτεφέρετο ἐχθρικῶς πρὸς τὰ τουρκικὰ πλοῖα. Τοῖς ἴσους ἀμειβόμενος στόλος τουρκικὸς ἐκ τεσσαράκοντα καὶ δύο πλοίων κατεδίωξε τὰ ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου, τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τοῦ Τανάϊδος ἐμπορικὰ βενετικὰ πλοῖα εἰς Εὐβοίαν πλέοντα· παρεσκευάζετο δὲ πολιορκῆσαι τὴν πρωτεύουσαν τῆς Εὐβοίας, ὅτε ἐφάνη ὁ Βενετικὸς στόλος, συγκείμενος ἐκ δεκαπέντε γαλερῶν, ἡγουμένου τοῦ Πέτρου Λορεδάνου, μετὰ δύο ἐπιμελητῶν πεμπομένων ὡς πρέσβειων· ἐπλευσεν ὁ στόλος οὗτος μέχρι τοῦ λιμένος τῆς Καλλιπόλεως, ὅπου τὰ τουρκικὰ πλοῖα κατέφυγον. Μαθόντες οἱ Τοῦρκοι, ὅτι ὁ Λορεδάνος ἤρχετο οὐχὶ ὡς ἐχθρὸς, ἀλλ' ὡς σπονδοφόρος, ἐξέπεμψαν ἐπ' αὐτὸν χάλαζαν πεφαρμακευμένων βελῶν, πρὸς ἃ ὁ Βενετὸς ἀπεκρίνατο διὰ σφαιρῶν τηλεβόλων· τέλος δὲ ἤρξατο ἡ ναυμαχία τῆς Καλλιπόλεως τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ἥτοι τῇ 29

(1) Δούκας, ΚΑ', σ. 64

Τῇ 29 Μαΐου 1416 Μαΐου, καθ' ἣν τριάκοντα ἐπτὰ ἔτη μετὰ ταῦτα ἐγένετο ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ⁽¹⁾. Εἰ καὶ τῇ παραμονῇ διὰ τοῦ συμβολαιογράφου Θωμᾶ καὶ διερμηνέως τινὸς διελέχθησαν οἱ ναύαρχοι, Τοῦρκος καὶ Βενετὸς, καὶ ὑπέσχοντο πρὸς ἀλλήλους φιλίαν, διότι ὁμως πλοῖον Γενουήσιον, καταδιωκόμενον ὑπὸ τῶν Βενετικῶν ⁽²⁾, ἐξελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ὡς ἴδιον, ἐξέπλευσεν ὁ Τουρκικὸς στόλος, ἐπιτεθεὶς κατὰ τῆς Βενετικῆς ναυαρχίδος. Ὁ Λορεδάνος, καίπερ τρωθεὶς ὑπὸ δύο βελῶν, ὧν τὸ μὲν εἰσδύσαν κάτω τοῦ ὀφθαλμοῦ διήλασε διὰ τῆς παρεῖας καὶ τῆς ῥινός, τὸ δὲ ἐπειρε τὴν ἀριστεράν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ ἔχων πολλὰ ἄλλα ἐλαφρότερα τραύματα, ἐξηκολούθησεν ὁμως πολεμῶν· κατέλαβε κατὰ πρῶτον τὴν τουρκικὴν ναυαρχίδα, εἴτα δὲ ἐξ νῆας καὶ ἐννέα βάρεις, ὧν τὰ πληρώματα κατεσφάγησαν, ἐνώπιον τῶν γυναικῶν καὶ παίδων αὐτῶν, τῶν θεωμένων τὴν ναυμαχίαν ἀπὸ τῆς παραλίας τῆς Καλλιπόλεως. Εἴκοσι καὶ ἐπτὰ πλοῖα κατέλαβεν ὁ νικητῆς· τῇ δὲ ἐπαύριον ἐξήτασε τοὺς αἰχμαλώτους καὶ πάντας τοὺς χριστιανοὺς ναύτας, τοὺς μὴ ἐν ταῖς γαλέραις δούλους, ἀλλ' ἐθελοντάς, οἷον, Γενουηνοὺς, Καταλάνους, Σικελοὺς, Γάλλους, Κρήτας, καὶ ἐκρέμασεν ἀπὸ τῶν κεραιῶν ⁽³⁾. προδότης δὲ τις Βενετὸς ἐτεταρτάσθη ἐπὶ τῆς πρώρας τῆς ναυαρχίδος, πέντε νῆες ἐπυρπολήθησαν πρὸ τῆς Καλλιπόλεως, ἥς τὰ φρούρια ἐσίγησαν πρὸς τὸ πῦρ τοῦ στόλου. Μετὰ ταῦτα ὁ Λορεδάνος ἀπεχώρησεν εἰς Τένεδον, ὅπου ἐπέδθησε τοὺς τετραυματισμένους τριακοσίους

(1) Δούκας, Λωζιέρ, ἱστορία τῆς Βενετίας, Τόμ. Ε', σ. 428.

(2) Δούκας, ΚΑ', σ. 64.

(3) Ἐκθεσις τοῦ Λορεδάνου, Λωζιέρ, ἱστορία τῆς Βενετίας, Τόμ. Ε', σ. 435. Ὁ Δούκας μεταφέρει τὴν σκηνὴν τῆς ἀγχόνης εἰς Τένεδον, σ. 64.

καὶ τεσσαράκοντα πάντα τὰ παρὰ τοῦ ἐχθροῦ καταληφθέν-
τα πλοῖα ἐνέπρησε, πλὴν δύο νηῶν καὶ πέντε βάρειων,
τοὺς δὲ βαρέως τετραυματισμένους ἐπεμφεν εἰς Εὐ-
βοίαν ⁽¹⁾ καὶ τοὺς αἰχμαλώτους διένειμεν ἐν Εὐβοίᾳ καὶ
ἐν Κρήτῃ. Ὁ Βενετικὸς στόλος, μετὰ ταῦτα διαπλεύ-
σας αὖθις τὸν Ἑλλησπόντον, ἐπυροβόλησεν ἐν Λαμφά-
κῃ τὸν ὑπὸ τοῦ Σουλεϊμάν ἐκεῖ οἰκοδομηθέντα ὀχυ-
ρὸν πύργον ⁽²⁾. ἀλλ' οὐκ ἐτόλμησεν ἀπόβασιν, ἐπειδὴ ὁ
Χαμζά Βέγης, ἀδελφὸς τοῦ Βαγιαζήτ Πασᾶ, ἦν ἐπὶ τῆς
παραλίας μετὰ μυρίων ἀνδρῶν διασκοπούντων τὰ κινήμα-
τα αὐτοῦ καὶ ἐτοίμων προσβαλεῖν αὐτῷ. Καταστήσαντες
ἡμίπτωτον τὸν πύργον οἱ Βενετοὶ, ἐπλευσαν ἐπὶ τὰ πρόσω-
πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ δὲ Χαμζά παραχρῆμα
κατέρραξεν ἕως θεμέθλων αὐτὸν εἰπὼν, « ἄνευ κέρδους οὐ
πρέπον ἐστὶν ὄνειδος κερδᾶναι » ⁽³⁾. Τέλος ἐλθόντες εἰς Τῆ 9
τὴν πύλην οἱ Βενετοὶ πρέσβεις ἀδεία τοῦ σουλτάνου, ^{Ιουλ. 1416}
διεπραγματεύθησαν καὶ συνωμολόγησαν τὴν εἰρήνην ἐπὶ
τῇ ἐκατέρωθεν ἀποδόσει τῶν αἰχμαλώτων, παρὰ μὲν τοῦ
σουλτάνου τῶν ἀπαχθέντων ἀπ' Εὐβοίας, παρὰ δὲ τῆς Βε-
νετίας τῶν ἀπὸ Καλλιπόλεως, καὶ τῇ καταπαύσει παντὸς
μεταξὺ Τούρκων καὶ Βενετῶν πολέμου, πρὸς δὲ καὶ ἐπὶ
τῷ δικαίῳ τούτων τοῦ προσφέρεσθαι ἐχθρικῶς πρὸς
πάντα τουρκικὸν πειρατὴν, ὃς ἐτάραττε τὸν πλοῦν
τοῦ Αἰγαίου ἢ τοῦ Ἑλλησπόντου ⁽⁴⁾. Πρὸς ἐπικύρω-
σιν τῆς συνθήκης ταύτης, ὑπογραφείσης ὑπὸ τοῦ Ἀν-
δρέου Φοσκόλου καὶ Δελφίνου Βενιέρου, ἀπῆλθεν εἰς

(1) Ἐκθεσις τοῦ Λορεδάνου.

(2) Δούκας, ΚΑ', 61.

(3) Ἀπόθ.

(4) Δωζιέρ, Τόμ. Ε', σ. 438.

Βενετίαν ἀρχομένου τοῦ ἐπιόντος ἐτους πρεσβευτῆς Τοῦρ-
κος, ὃν οἱ Βενετοὶ ὑπεδέχθησαν δημοτελῶς καὶ ἐφιλοξένη-
σαν ὥς καὶ τὴν πολυάριθμον ἀκολουθίαν αὐτοῦ, δωρήσαντες
αὐτῷ καὶ τόμους ἐριούχου χρυσοῦ φάντου καὶ τέσσαρα τόξα
λαμπρῶς ἐξεργασμένα κατὰ τὸν τουρκικὸν τρόπον (Ζ).

Τῷ ἔτει, καθ' ὃ συνωμολογήθη ἡ πρὸς τὴν Βενετίαν
εἰρήνη, ἄρχεται μεγάλη ἀλληλογραφία, ἣν ὁ σουλτάνος
Μωάμεθ διετῆρει πρὸς τοὺς κυριάρχας τῶν ἀνατολικῶν
δυναστειῶν ἀπὸ Τίγριδος μέχρις Ὁξου. Διὰ βεβαιώσεων δὲ
φιλίας καὶ εὐνοίας ὁ Μωάμεθ τόσῳ ἀσφαλέστερον ἀπε-
μάκρυνεν αὐτοὺς τῶν ὀθωμανικῶν μεθοριῶν, ὥσθ οὗτοι
ἤριζον πρὸς ἀλλήλους καὶ ἀμιλλώμενοι ἐπεζήτουν τὴν
φιλίαν αὐτοῦ. Διὸ Σιαχρόχ ὁ ἐγγονος τοῦ Τιμούρ, βασι-
λεύων πέραν τοῦ Ὁξου, ὁ Καρὰ Ἰουσούφ, ἄρχων τῆς
δυναστείας τοῦ Μέλανος Κριοῦ, καὶ ὁ Καρὰ Ἰουλούκ τῆς
τοῦ Λευκοῦ, ἡμιλλῶντο πρὸς ἀλλήλους περὶ τῆς φιλίας
τοῦ Μωάμεθ· ὁ δὲ διὰ φιλίῶν ἐπιστολῶν ὑπέθαλπε τὰς
διαθέσεις αὐτῶν μέχρι τοῦ τέλους τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας (Η).

Ἐν Εὐρώπῃ ὧν ὁ Μωάμεθ ἔστρεψε πρῶτον ἤδη ἐπὶ τῆς
βασιλείας αὐτοῦ τὰ βλέμματα πρὸς τὰς ἀρκτικὰς ὁμόρους
χριστιανικὰς ἐπικρατείας. Ὁ Δάν, συγγενὴς τοῦ Μύρξα,
ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας, ἐπεζήτει κατὰ τούτου τὴν βοήθειαν
τῶν Τούρκων, ἐνῷ ὁ Σιγισμούνδος, βασιλεὺς τῆς Οὐγγρίας,
ἀντεποιεῖτο αὐτῆς. Ὁ Στέφανος Λοσόνζος, ἄρχων τῶν ἐπι-
1416 κούρων Οὐγγρων, μετὰ κρατερὰν μάχην (¹) ἡττήθη ὑπὸ τῶν
ὑπερτέρων τουρκικῶν καὶ βλαχικῶν δυνάμεων καὶ ἀπώλε-
τό μαχόμενος. Ὁ Μύρξας ἐπεκαλέσατο εἰρήνην καὶ ἔ-

(¹) Ἡ μάχη ἐγένετο τῷ τέλει τοῦ 1420. Ὁρα Ἑγγελλον, ἱστορία τῆς
Βλαχίας, σ. 165.

λαβεν αὐτὴν ἀντὶ ἀποτίσεως τοῦ ἐπιβληθέντος φόρου (1) καὶ παραδόσεως τοῦ υἱοῦ τῷ ὀθωμανικῷ στρατοπέδῳ ὡς ὁμήρου. Ὁ Μωάμεθ, ὅπως κατέχῃ αὐτὸν ἔτι μᾶλλον, ἀνήγειρεν ἐν αὐτῇ τῇ Βλαχίᾳ, πέραν τοῦ Ἰστρου, ἀκριβῶς κατέναντι τοῦ Ῥουσσουκίου, μεθόριον φρούριον, καλέσας αὐτὸ Γέρκιοκι, οὗ τὸ βλαχιστὶ παραφθορὴν ὄνομα εἰς Τζουρτζοβὰ μνημονεύεται συχνὰ ἐν τοῖς νεωτάτοις τουρκικοῖς πολέμοις· ὡχύρωσε δὲ προσέτι ἐκ νέου τὰ μεθόρια φρούρια Ἰσακτζί καὶ Γενισαλὲ παρὰ τὴν δεξιάν ὄχθην τοῦ Ἰστρου καὶ κατέστησε τὸν Τζουνεϊδ, τὸν ἀνδρεῖον στασιώτην καὶ πρῶτον κύριον τῆς Σμύρνης καὶ Ἐφέσου, κυβερνήτην τῆς Νικοπόλεως (2)· κατεκτήσατο ἔτι τὸ ἰσχυρὸν φρούριον τοῦ ἁγίου Σεβερίνου, μικρὸν ἀπέχον ἀπὸ τῆς γεφύρας τοῦ Τραϊανοῦ, καὶ ὑπεδέξατο τρεῖς πρέσβεις τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Σιγισμούνδου, οὗ τὴν χώραν τουρκικὰ στρατεύματα κατεπόρθουν, ὡς καὶ τὴν Βοσνίαν καὶ Στυρίαν. Δισμύριοι Τούρκοι ἐπλιόρκησαν τὸ Ῥαδεσβοῦργον, ὅπερ ἐνεκαρτέρει ἕως ὁ δούξ Ἑρνέστος ἔδραμε πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦ μετὰ τῶν στρατῶν τῆς ἐνδοτέρω Αὐστρίας. Ὁ Νικόλαος, κόμης τοῦ Φραγγιπᾶν, καὶ ὁ κύριος τοῦ Ἀουερσβέργου, δύο οἱκοὶ ἤδη τόσῳ πρωΐμως καὶ τόσῳ εὐτυχῶς, μετὰ δὲ ταῦτα τόσῳ βραδέως καὶ τόσῳ ἀτυχῶς μνημονευόμενοι ἐν τοῖς τουρκικοῖς πολέμοις, ἡγοῦντο τῶν Κροατῶν καὶ τῶν Καρνιολίων· ὁ δὲ Ὁθων Ἑρενφίλς, τῶν Καρινθίων. Ὁ δούξ τῆς Αὐστρίας Ἀλβέρτος ἐπέμφε πεντακισχιλίους ἄνδρας, ὁ δὲ δούξ τῆς Στυρίας Ἑρνέστος, ὃς πρὸ ἐξ ἡδὴ ἐτῶν μετὰ τῶν λογάδων ἱπποτῶν τῆς Στυρίας ἀπεδήμησεν εἰς Μαριαζέλλην, εἴτα δὲ εἰς

(1) Χαλκοκονδύλης, Δ', σ. 58,

(2) Δούκας, ΚΑ, σ. 62.

Παλαιστίνην (1), ἤρχε χιλίων πολεμιστῶν, ἐν συνόλῳ δὲ δώδεκα χιλιάδων περίπου. Συνήφθη φονικὴ μάχη, ἐν ἣ λέγεται ὡς ἔπεσον οἱ πλείονες τοῦ ὅλου στρατοῦ τῆς Στυρίας, ὁ Ἀχμέτ Βέγης, ὁ στρατηγὸς καὶ ἐκκαίδεκα τῶν ἀξιωματικῶν αὐτοῦ (Θ). ἐκ τῶν ἐπτὰ δὲ πρώτων Στυρίων λοχαγῶν ἔπεσον τρεῖς, ὁ Γοττφριέδ Ῥάουβερ, ὁ Θιεόρλ Ταυχάουζεν καὶ ὁ Γουλλιέλμος Χεβενύλλερ, ὡς πρόμαχοι τῆς χώρας αὐτῶν κατὰ τῶν Τούρκων (I).

Εἰς τὴν Οὐγγρίαν, εἰς τὸ βανάτον τοῦ Τέμες, εἰσέβαλεν ὁ Ἰκάκ (Ισάκ) (ΙΑ), Βέγης τῆς Βοσνίας. Ὁ ὑποπαλατῖνος Νικόλαος Πετερφύς, Μακεδὼν τὸ γένος, συνήγαγεν ὡς τάχιστα τὰ ὀλίγα τοῦ παλατινάτου στρατεύματα, ἀνεξήτησεν ἐν τῇ μάχῃ τὸν Βέγην εἰς μονομαχίαν, ἔρριπεν αὐτὸν διατρωθέντα ἐν τῇ πρώτῃ προσβολῇ ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ ἀποθὰς τοῦ ἵππου, ἐπάτησεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ τραχήλου καὶ ἀπηγγόνισεν ἐνώπιον τοῦ εἰς φυγὴν τραπέντος στρατοῦ αὐτοῦ. Μετ' οὐ πολὺ ὁ Νικόλαος Πετερφύς ἐνίκησε τὸ δεύτερον τοὺς Τούρκους· ἐξοπλίσας δὲ πάντας τοὺς χωρίτας ἐπετέθη ἐν νυκτερινῇ ἐφόδῳ πρὸς αὐτοὺς, ἄγων μόνον ὀλίγους ἐφίππους χωρίτας καὶ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τὸν ἐχθρόν, ἐκπλαγέντα ὑπὸ τοῦ πλήθους τοῦ φαινομένου στρατοῦ, ὑπὸ τῆς μεγάλης κραυγῆς καὶ ὑπὸ τοῦ κρότου πᾶν κυμβάλων, καὶ ἐπανῆλθε μετὰ πολλῶν λαφύρων οἰκαδε. Ἐπὶ τέλους αὐτὸς ὁ Σιγισμουνδος ἐνίκησε τοὺς Τούρκους μεταξὺ Ναῖσου καὶ Νικοπόλεως (ΙΒ).

Τῇ 4
Ἰουλ.
1419 Κατὰ τὰς ἐπὶ τὴν Οὐγγρίαν καὶ Στυρίαν ταύτας ἐπιδρομὰς αἱ ἐριδες πολλῶν ὁμόρων ἡγεμόνων, αἱ ταρασσουσαι τὸ βασίλειον ἐν Ἀνατολῇ, ἐκάλουν τὸν σουλτάνον ἐξ

(1) Ἰούλιος Καῖσαρ, πολιτικὴ καὶ θρησκευτικὴ ἱστορία τοῦ δουκάτου τῆς Στυρίας, Βιβλ. ΣΤ', σ. 33.

Εὐρώπης εἰς Ἀσίαν. Ὁ Καρὰ Ἰουσοῦφ, ἰδρυτὴς τῆς κρα-
 ταιουμένης δυναστείας τοῦ Μέλανος Κριοῦ, κατέστησεν ἐν
 Ἑρξεντζάν κυβερνήτην τὸν Πίρ Ὁμέρ, ὃς ἠπέλπει καταλα-
 βεῖν τὸ Καραϊσάρ· διό ὁ κύριος τούτου Χασάν Βέγης, υἱὸς
 τοῦ Μελεκαχμέτ, ἐπεκαλέσατο διὰ πρεσβείας τὴν βοήθειαν
 τοῦ Μωάμεθ· ἀλλὰ πρὶν ἢ δοθῇ ἡ βοήθεια, ὁ Πίρ Ὁμέρ ἤχ-
 μαλώτευσεν τὸν Χασάν Βέγην καὶ κατέλαβε τὴν πόλιν Τζα-
 νίκ, ἧς ἐκυρίευσεν ὁ Μωάμεθ ἐν τῇ τελευταίᾳ ἀσιατικῇ ἐκ-
 στρατείᾳ. Συγχρόνως δὲ ὁ Ἰσφενδιάρ, κύριος τῆς Σινώπης,
 οὗ οὐίος Κασίμ Βέγης ἐσράτευεν ὡς ὁμηρος ὑπὸ τὸν Μωά-
 μεθ, παρεχώρησεν ἄνευ συμβάσεως ἢ κοινολογίας τῷ δευ-
 τεροτόκῳ υἱῷ Χιζρ Βέγῃ τὴν διοίκησιν τῆς μεταλλούχου
 ὄρεινῆς χώρας. Ὁ δὲ Μωάμεθ, ὃν διὰ παρακλήσεων πα-
 ρώτρυνεν ὁ Κασίμ, ἀπήτησε παρὰ τοῦ Ἰσφενδιάρ ὑπὲρ τοῦ
 προθύμου τοῖς Ὀθωμανοῖς υἱοῦ τὰς πόλεις Τούσιαν
 (Δοκίαν), Γάγγραν, Καστεμόνην καὶ τὴν μεταλλοῦχον
 χώραν. Ὁ Ἰσφενδιάρ, συνορῶν, ὅτι κατ' οὐδένα τρόπον
 οὔτε ὑπὲρ ἑαυτοῦ, οὔτε ὑπὲρ τοῦ προσφιλοῦς τῶν υἱῶν
 Χιζρ Βέγῃ ἐδύνατο σῶσαι τὸ κάλλιστον μέρος τῆς χώ-
 ρας, ἐπεθύμει τοῦλάχιστον διαψεῖσαι τὴν ἐλπίδα τοῦ
 Κασίμ Βέγῃ, μισθίου τῶν Ὀθωμανῶν· διὸ διὰ τοῦ Βε-
 ζύρου αὐτοῦ καὶ ἐτέρου πρεσβευτοῦ παρεκάλεσε τὸν Μωά-
 μεθ, ἵνα αὐτὸς παραλάβῃ τὰς ὑπὲρ τοῦ Κασίμ αἰτη-
 θείσας πόλεις καὶ τὴν μεταλλοῦχον χώραν, ἐπιτρέψῃ
 δὲ αὐτῷ μόνον τὴν ἥσυχον κατοχὴν τῆς Καστεμόνης. 1419
 Ἡ παράκλησις ἦν ἀρεστοτάτη καὶ εὐπρόσδεκτος. Συνω-
 μολογήθη ἡ πρὸς τὸν Ἰσφενδιάρ εἰρήνη ἀντὶ πικραχω-
 ρήσεως τῶν μνημονευθεισῶν πόλεων καὶ τῶν προσόδων
 τῆς μεταλλούχου χώρας, ὡς φόρου (Π). Ὁ Κασίμ ὑπηρέ-
 τησε διὰ βίου ὡς μισθοφόρος τῇ πύλῃ τοῦ σουλτάνου, ὃ δὲ
 διενοήθη δοῦναι ὁμοίαν τιμὴν τῷ ἀδελφῷ τοῦ Κασίμ Χιζρ

Βέγη, ἀφοῦ ἀφήρπασε τὴν Ἀμισόν· ἀλλ' οὗτος, ἀποστρεφόμενος τοὺς τε Ὀθωμανοὺς καὶ τον ἀδελφόν, ἡρνήθη τῷ σουλτάνῳ τὴν ὑπηρεσίαν, προφασιζόμενος, ὅτι ἦν αὐτῷ ἀδύνατον ἀνεχθῆναι τὸν Κασίμ, καὶ οὕτως ἐπετράπη αὐτῷ ἀπελθεῖν ἐντεῦθεν.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Τζανίκ (ΙΔ) καὶ τῆς Ἀμισοῦ (Σαμσοῦντος) (ΙΕ), στρατεύσας ὁ Μωάμεθ διὰ τοῦ Ἰσκιλίθ εἰς Προῦσαν, εὔρεν ἑαυτὸν ἐν τῷ μέσῳ ἀποικίας Τατάρων, ἐγκατασταθέντων ἀπὸ τῶν εἰσβολῶν ἔτι τῶν Μογόλων καὶ ὑπολειφθέντων ἐνταῦθα. Ἐρωτήσαντι τῷ σουλτάνῳ, τίς καὶ ποῦ ἦν ὁ Βέγης αὐτῶν, ἀπεκρίναντο, ὁ Μιννέτ Βέγης ἐκ τῆς Ταταρικῆς φυλῆς τῶν Σαμγάρων, ἀπὼν τότε εἰς γάμον. «Οὕτως», ἔφη ὁ σουλτάνος, «ἐμοῦ στρατεύοντος, οἱ Τάταροι βέγηδες πανηγυρίζουσι γάμους, μὴ παριστάμενοι τῇ ἐμῇ πύλῃ! Ἐγέρθητε, πέραν εἰς Φούμελην! Ὁ Μιννέτ Βέγης παρηγγέλθη ἵνα μετοικήσῃ μετὰ πάσης τῆς ἀποικίας εἰς Εὐρώπην, ὅπου συνωκίσθη ἐν τῇ κοιλάδι Κονοῦς, ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Φιλιππουπόλεως. Ἐντεῦθεν ἔχει τὴν ἀρχὴν ἢ ἐν τῇ λεωφόρῳ τῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ Φιλιππουπόλεως ἀγούσῃ μεγάλη κώμη, ἀπέχουσα ἕνα σταθμὸν ἀπὸ ταύτης καὶ καλούμενῃ ἔτι καὶ νῦν Ταταρπαζάρι (ἄγορά τῶν Τατάρων) (ΙΣ). Μωάμεθ ὁ τοῦ Μιννέτ Βέγη ἀνήγειρεν ἐκεῖ ὕστερον ἀνάκτορα, σχολεῖον καὶ ξενῶνα.

Ἀρχόμεθα οὖν νῦν τῆς διηγήσεως ἐπικινδυνότητος καὶ ἀξιολογωτάτης ἐπαναστάσεως ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κράτει, ἀξιομνημονεύτου ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην διὰ τὸν ὀρθησκομανῆ χαρακτῆρα, ὃν ὡς πρόσχημα ἔχοντες οἱ ἀντιποιοῦμενοι τοῦ θρόνου, ἐμπούδαζον ἐκτελέσαι τὰ τολμηρὰ καὶ ὀλέθρια βουλεύματα αὐτῶν. Τὸ περισκεμμένον καὶ λίαν ἐξηπλωμένον βούλευμα τῆς ἐπικινδύνου ταύτης τῷ κράτει ἐπαναστάσεως φέρει μὲν κατ' ἐπιφάνειαν τὸ ὄνομα ὀρθησκομανοῦς

τινος, ἀλλ' ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἦν ὁ σοφὸς στρατοδίκης Βεδρεδδίν ἀπὸ Σιμάθ, ὃς, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ ἦτταν τοῦ Μουσαῶ, τυχὼν χάριτος τῆς ζωῆς καὶ τῶν πρὸς τὸν βίον, ἐξωρίσθη εἰς Νίκαιαν, ὅθεν ὁμῶς μετ' οὐ πολὺ ἀπέδρα. Γνωστὸς ὢν οὗτος ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, τὸ μὲν ὡς νομομαθὴς, τὸ δὲ ὡς μυστικὸς φιλόσοφος, ἱδρυσεν τὸ ὑψηλὸν οἰκοδόμημα τῶν ὑποσκαπτόντων τὸ κράτος καὶ ἀντιπαισχυμένων τοῦ θρόνου βουλευμάτων ἐπὶ Θεμελίῳ νέας διδασκαλίας· ἐξελέξατο δὲ ὡς συνεργὸν κοινὸν τινα Τοῦρκον ἐκ τοῦ ὅρους Στυλαρίου, τοῦ σχηματίζοντος ἐν τῷ μεσημβρινῷ πέρατι τοῦ σμυρναϊκοῦ κόλπου τὴν Μέλαιναν Ἀκραν (Καρά Βουρνού) καὶ κειμένου κατεῦθεῖαν ἀντικρὺ τῆς Χίου ⁽¹⁾. Τὸν Τοῦρκον τοῦτον, πρὸς ὃν ἀπεκάλυψε τὸν εἰς τὸ ἀποστολικὸν αὐτοῦ ἔργον ἀναγκαῖον ὀρησκομανῆ ζῆλον, ἐξελέξατο ὡς ἐπίτροπον (κιαγιά) καὶ τοποτηρητὴν πρὸς διάδοσιν τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ· ἐκάλεσε δὲ αὐτὸν Βορεκλήτζε Μουσταφᾶν. Τοῦτον παραστάντα ὡς κήρυκα νέας διδασκαλίας, ὡς πνευματικὸν πατέρα καὶ κύριον, οἱ ὀπαδοὶ ἐκάλουν Δεδὲ Σουλτάν. Ἐτερός τις συνεργὸς τοῦ Βεδρεδδίν ἦν ἀρνησιθρησκὸς τις Ἰουδαῖος, Τορλάκ Χοῦ Κεμαλί ἢ Κεμαλί Χουβδίν τοῦνομα, ὃς κατέστησεν ἑαυτὸν ἀρχηγὸν τῶν ἀθρόως τότε τὴν χώραν διατρεχόντων καὶ τὰ νέα δόγματα ὁμολογούντων δερβισῶν. Τὰ δόγματα τῆς νέας ἀδελφότητος ἦσαν τὰ τῆς πενίας καὶ ἰσότητος, «καὶ πλὴν τῶν γυναικῶν, πάντα τὰ λοιπὰ κοινὰ ἐδογματίζε, καὶ τροφὰς καὶ ἐνδύματα καὶ ζεύγη καὶ ἀρούρας· ἐγὼ εἰς τὸν σὸν οἶκον ὡς ἐμὸν, σὺ δὲ εἰς τὸν ἐμὸν ὡς σὸν, πλὴν τοῦ θήλεος μέρους» ⁽²⁾. Ἐ-

(1) Δούκας, ΚΑ', σ. 62. Σαδεδδίν ἐν Βραχτούτῃ, σ. 353. Ἰδρ., ΚΣΤ', Νεσερῇ, φ. 160. Ἀλῆς καὶ Σολαζαδέ.

(2) Δούκας, ΚΑ', σ. 62.

πειδὴ δὲ ὁ ἀπόρρητος σκοπὸς τῶν δογμάτων τούτων ἀπέ-
 βλεπεν εἰς τὴν δεσποτείαν τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας, ἀναγ-
 καῖον ἦν ἵνα θηρεύσῃ καὶ τὴν εὐνοίαν τῶν Ἑλλήνων, ὧν
 ὁ αὐτοκράτωρ ἦν λίαν φίλος τοῦ Μωάμεθ. Διὸ ἐδογματί-
 ζεν ὅτι, «ὅς τις τῶν Τούρκων εἴποι, ὅτι Χριστιανοὶ οὐχ
 ὑπάρχουσιν εὐσεβεῖς, οὗτος ἀσεβής ἐστίν». Οἱ δερβίται οὖν
 ὑπεδέχοντο φιλοφρονέστατα τοὺς Χριστιανοὺς ὡς ἀγγέ-
 λους τοῦ Θεοῦ. Ὁ Βορεκλητζὲ Μουσταφᾶς ἐπεμψε καὶ
 πρὸς τοὺς ἐν Χίῳ πολιτικούς καὶ ἐκκλησιαστικούς ἄρχον-
 τας ἀποστόλους, ἀναγγέλλων αὐτοῖς τὸ δόγμα αὐτοῦ.
 «Ἐτυχε δὲ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ κατοικεῖν ἐν τῇ νήσῳ ἀνα-
 χωρητὴν ἕνα Κρήτα γέροντα ἐν τῇ μονῇ, τῇ καλουμένῃ
 Τουρλοτῇ· καὶ στείλας ὁ ψευδαβθᾶς ἐκεῖνος δύο τῶν ἀπο-
 στόλων αὐτοῦ τῶν μοναχικῶνων, ἔχοντας τὴν κεφαλὴν
 κατεψιλωμένην ἀσκεπῇ καὶ τοὺς πόδας χωρὶς σανδάλια
 καὶ πῖλον ἕνα μοναχικωνίσκον ἐνδεδυμένους, προσαγαρεύων
 αὐτῷ καὶ μηνύων, ὡς ὅτι καὶ γὰρ συνασκητῆς σὺ
 εἶμι, καὶ τῷ Θεῷ, ᾧ λατρεύεις, ἐκείνῳ κα-
 γῶ τὴν προσκύνησιν φέρω, καὶ μετὰ σοῦ
 εἰμί νύκτωρ διαβαίνων ἀψόφῳ ποδὶ τὸ
 πέλαγος. Ὁ δὲ ἀληθοῦς ἀβθᾶς, πλανηθεὶς ὑπὸ τοῦ
 ψευδαβθᾶ, ἤρξατο καὶ αὐτὸς ἀλλόκοτα ὑπὲρ ἐκείνου φθέγ-
 γεσθαι, λέγων ὅτι ἐν τῇ νήσῳ Σάμῳ σχολά-
 ζων καὶ αὐτὸς συνασκητῆς μου ἐγένετο,
 καὶ νῦν ἡμέραν παρ' ἡμέραν διαβαίνων
 συνομιλεῖ μοι, καὶ ἄλλα τινὰ τέρατα, ἃ ἐνώπιον ἐ-
 μοῦ τοῦ γράφοντος ἔλεγε» (1).

Μαθὼν πάντα ταῦτα ὁ Μωάμεθ ἐπέστειλε τῷ κυβερ-

(1) Δούκας, ΚΑ', σ. 62.

νήτῃ τοῦ Σαρουχάν Σισμάν, υἱῷ τοῦ βασιλέως τῆς Σερβίας, ἵνα στρατεύσῃ ἐπὶ τοὺς καινοτόμους· ἀλλ' ὁ ἀρχηγὸς οὗτος, μὴ δυνάμενος ἵνα προχωρήσῃ ἐπ' αὐτοὺς, καταλαβόντας μετὰ ἐξακισχιλίων ἀνδρῶν τὰ στενὰ τοῦ Στυλαρίου, κατετροπώθη ὑπ' αὐτῶν μεθ' ἅπαντος τοῦ στρατοῦ (ΙΖ), καὶ ὁ ἀποστάτης χριστιανὸς ἐσφάγη ὑπὸ τῶν ἀποστατῶν Μουσουλμάνων. Ἡ νίκη ἐθάρρυνε τὴν δραστηριότητα τῆς αἵρέσεως, πρὸς ἣν πανταχόθεν συνήρχοντο ὁπαδοί. Ἀντί δὲ τοῦ καλύπτειν τὴν κεφαλὴν, ὅπερ οἱ Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι ἐθεώρουν ὡς σημεῖον ἐλευθερίας, οἱ ὁπαδοὶ οὗτοι τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος «ἐξέθεντο δόγμα τοῦ μὴ ἐνδύσασθαι τὴν κεφαλὴν πῖλον, ἀλλὰ ζῆν μονοχίτωνα καὶ ἀσκεπῆ βίον καὶ προτιθεσθαι πλέον Χριστιανοῖς ἢ Τούρκοις» (1). Μετὰ ταῦτα ὁ Μωάμεθ παρήγγειλε τῷ νέῳ κυβερνήτῃ τοῦ Σαρουχάν (Λυδίας) καὶ Ἀϊδίν (Ἰωνίας) στρατεῦσαι σὺν πάσῃ δυνάμει κατὰ τῶν ἀποστατῶν· ἀλλ' ἡττηθεὶς ὑπ' αὐτῶν, ὡς ὁ πρὸ αὐτοῦ, ὁ κυβερνήτης τοῦ Σαρουχάν μόλις μετ' ὀλίγων διεσώθη εἰς Μαγνησίαν. Τότε ὁ σουλτάνος ἐπεμψε τὸν δωδεκαετῆ υἱὸν Μουράτ (ΙΗ), ἀναθεὶς αὐτῷ καὶ τὴν διοίκησιν τῆς Ἀρμασείας, μετὰ τοῦ πιστοῦ βεζύρου Βαγιαζήτ (ΙΘ), ἡγουμένου πασῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν καὶ ἀσιατικῶν δυνάμεων, κατὰ τῶν αἵρεσιωτῶν. Αὗται διήλθον τὰ ὄχυρά στενὰ ἀνηλεῶς σφάζουσαι γέροντας καὶ νήπια, ἀνδρας τε καὶ γυναῖκας· τέλος κατὰ τὸ ὄρος Στυλάριον, τὴν ὄχυράν ἔδραν τῆς κρατίστης δυνάμεως τῶν στασιωτῶν, ἐγένετο δεινὴ μάχη, ἐν ᾗ μετὰ κρατερὰν ἄμυναν ὁ Βορεκλητῆς Μουσταφᾶς συνελήφθη μετὰ πάντων τῶν μὴ πεσόντων

(1) Δούκας, ΚΑ', σ. 62.

καὶ ἀπήχθη εἰς Ἑφεσον· πᾶσαι αἱ κατ' αὐτοῦ βάσανοι, ὧν ἀπεπειράθησαν, ὅπως ἐπιστρέψῃ αὐτῆς εἰς τὸν ἰσλαμισμόν, ἀπέβησαν εἰς μάτην, ἐξ ἐναντίας δὲ μᾶλλον ἐνίσχυσαν αὐτὸν ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τοῦ νέου δόγματος. «Τότε σταυρώσαντες αὐτόν, καὶ ἐπιθέντες καμῆλῳ, ἐκτεταμέναις ἔχων τὰς χεῖρας πεπερονημέναις ἐν σανίσι διὰ τῶν ἡλῶν, ἐθριάμβευσαν αὐτόν ἐν μέσῳ τῆς πόλεως· τοὺς δὲ μαθητάς αὐτοῦ μὴ ἀπαρνησαμένους τὸ φρόνημα τοῦ διδασκάλου αὐτῶν πάντας ἐπ' ὄψει αὐτοῦ κατέσφαττον, οὐκ ἄλλο λέγοντες, πλὴν τὸ τετ ἐ σ ο υ λ τ ἄ ν ἐ ρ ῖς ⁽¹⁾, ἡγουν, κύριε ἄββα, φθάσεν· καὶ ἡδέως ἐπιπτον ὑπὸ τὰ ἔξοφα καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὀνήσκοντος διδασκάλου, καὶ ἐκύρωσαν τὴν νέαν διδασκαλίαν διὰ τοῦ ἑαυτῶν αἵματος. Εἰ καὶ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Μουσταφᾶ ἐθραύσθη ἡ δύναμις τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ, ἐλέγετο ὅμως ἐπὶ πολὺ ἐν τοῖς ἐπιζῶσιν, ὅτι οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ ζῇ ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁ Ἕλληνας Κρής ἀσκητὴς ἐβεβαίωσε τῷ ἱστοριογράφῳ Δούκα σπουδαιότατα, ὅτι ὁ Βορεκλητὴς Μουσταφᾶς «οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ περάσας ἐν τῇ νήσῳ Σάμῳ ἐκεῖ ὡς καὶ πρῶτον αὐλίζεται» ⁽²⁾.

Μετὰ τὴν ἀποκεφάλισιν τοῦ Μουσταφᾶ ὁ Βαγιαζήτ Πασᾶς ἐπορεύθη μετὰ τῶν ὑποταγέντων τῷ ἡγεμονόπαιδι ἀρχηγῷ στρατευμάτων ἐπὶ τοὺς αἰρετικούς, τὸν πάλαι Ἰουδαῖον Τορλάκ Κεμαλί, ἡττηθέντα ἐν Μαγνησίᾳ μετὰ τρισχιλίων περίπου δερβισῶν, εἴτα δὲ ἀπαγχονισθέντα μεθ' ἑνὸς μόνου αὐτῶν, τοῦ πιστοτάτου αὐτῷ μαθητοῦ. Μετὰ ταῦτα ὁ Μουράτ καὶ ὁ Βαγιαζήτ Πασᾶς ἐπεραιώθη-

(1) Ἦτοι, πάτερ σουλτάνε, ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου.

(2) Δούκας, ΚΑ', 63.

σαν εἰς Εὐρώπην, ὅπου ὁ τρίτος καὶ ἰσχυρότατος κλάδος τῆς τριπλῆς τῶν καινοτόμων ἀποστασίας, ὁ Βεδρεδδίν Σιμαβνὰ Ὀγλοῦ, ἐν τοῖς δρυμῶσι τοῦ Αἴμου ἐξήπλωσε τὴν νέαν ἐν Ἀσίᾳ διὰ τῶν μαθητῶν τοῦ Βορσκλητζὲ καὶ Τορλάκ κηρυχθεῖσαν διδασκαλίαν καὶ ἐνίσχυσε τοὺς ὁπαδοὺς αὐτοῦ διὰ πάντων ἐκείνων, πρὸς οὓς ἐπὶ τῆς μεσοβασιλείας τοῦ Μουσᾶ παρέσχεν ὡς στρατοδικῆς τιμάρια καὶ σιτηρέσια. Ἡττηθεὶς δὲ ἐν Σέρραϊς καὶ αἰχμαλωτισθεὶς ἀπηγχονίσθη ὡς στασιώτης κατὰ φετβᾶν (Κ), ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ Πέρσου νομομαθοῦς Μεβλανά Σαῖδ τοῦ ἐξ Ἐράτ (ΚΑ), μαθητοῦ τοῦ μεγάλου Τεφταζανί, καίπερ περιβληθεὶς διὰ τοῦ πρώτου δικαστικοῦ ἀξιώματος καὶ καταδείξας τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ νομομάθειαν καὶ τὸν μυστικισμόν ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ, ἀκρίνονται ἐτι καὶ νῦν ὡς δόκιμα.

Ἡ στάσις αὕτη, πλὴν τῆς τῶν Βεχαβί, συμβάτης ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ἐστὶν ἡ μόνη ἐν ἀπάσῃ τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ, ἣτις ἐβρίχων ἐπὶ τοῦ ὀλισθηροῦ ἐδάφους τῆς ὀρησκειτικῆς καινοτομίας, καὶ ἡ μόνη ἐν τῇ νέᾳ ἀσιανῇ ἱστορίᾳ, ἥς οἱ ὁπαδοὶ καὶ ἀπόστολοι ἦσαν μοναχοί. Ἡ προτέρα ἱστορία τοῦ καλιφάτου περιέχει μὲν πολλὰ παραδείγματα ἐπικινδύνων τῷ θρόνῳ στάσεων, αἵτινες, στενῶς συνδεδεμέναι πρὸς τὰ ἀνατρεπτικὰ κατὰ τῶν καθεστώτων δόγματα, ἔτεινον ἀνατρέφαι σὺν τῷ θρόνῳ καὶ τὴν ὀρησκειάν, ἀλλ' οἱ νεωτερισταὶ οὗτοι συνέρρεον τότε ἐκ πασῶν τῶν τάξεων τοῦ λαοῦ, ὁ δὲ πυρὴν τῆς δυνάμεως αὐτῶν οὐδαμῶς ἦν τάγμα μοναχῶν, καθόσον οὗτοι πρότερον ἐν τῷ ἰσλάμ οὐδαμοῦ ὑπερεπλεόναζον. Οἱ πρῶτοι αἰρετικοὶ στασιῶται ἐν τῷ καλιφάτῳ, οἱ Χαρετζῖται, ἡρνήθησαν ὑπακοῦσαι οὐχὶ τῇ μεγαλειότητι τοῦ Καλίφου, σκιᾶς τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ μόνον τῷ προσώπῳ αὐτοῦ, ἅτε δὴ θέλοντες ἀποδέξασθαι ἄλλαν

ἢ τὸν ὑπάρχοντα νόμιμον. Τῇ δευτέρᾳ ἑκατονταετηρίδι τῆς Ἑγίρας ὁ Ῥαβενδὶ καὶ ὁ Μουκανναὰ ἤσαν τὴν σημαίαν τῆς αἰρέσεως καὶ τῆς στάσεως ἐν Χορασάν. Καὶ ὁ μὲν ἐδίδασκε τὰ Ἰνδικὰ δόγματα, τὴν μετεμψύχωσιν, ὁ δὲ τὰς φιλελευθέρους ἀρχάς, κατὰ περσικὰ διεφθαρμένα τῶν ζενδικῶν βιβλία· διὸ οἱ ὁπαδοὶ αὐτοῦ ἐκλήθησαν Ζενδικοὶ (ἀσεβεῖς). Διακρινόμενοι δὲ οὗτοι καὶ ἐκ τῶν λευκῶν ἐνδυμάτων καὶ ἐκ τῶν ἐρυθρῶν ζωνῶν, ἐκαλοῦντο καὶ Μοβεϊγεσέ (λευκοὶ) καὶ Μοχαμερέ (ἐρυθροί). Περὶ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος ὁ Βαβὲκ ἐκήρυττε τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἰσότητα καὶ τὴν κοινοκτημοσύνην πάντων, μάλιστα καὶ τῶν γυναικῶν· ὅσοι δὲ ἐδέχοντο τὴν διδασκαλίαν ταύτην ἐκαλοῦντο Χουρρέμιγέ (εὐθυμοί). Ἀπὸ τοῦ μέσου δὲ τοῦ τρίτου αἰῶνος τῆς Ἑγίρας μέχρι τοῦ μέσου τοῦ τετάρτου οἱ Καρμάται, ὡς ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων οἱ Βεχαβί, ἔσειταν ἐν τῇ κοιτίδι τοῦ ἰσλαμισμού ἐν Ἀραβίᾳ τὰ θεμέλια αὐτοῦ καὶ ἠπέιλησαν τὴν ἀνατροπὴν τοῦ θρόνου, ὡς ἀνέτρεψαν καὶ ἀφήρπασαν τὸν μέλανα λίθον τῆς Κασθά (1). Μετ' ὀλίγον ὁ Χασάν Σαβᾶχ, προσποιούμενος ὅτι στρατολογεῖ ὑπὲρ τῶν εἰς τὸν θρόνον δικαιωμάτων τῶν Φατιμιτῶν κατὰ τῶν καλιφῶν τοῦ οἴκου Ἀββάς, ἐμνηχανήσατο τὴν ὀλεθριωτάτην μυστικὴν ἐταιρίαν τῶν Ἰσμαηλιτῶν ἢ Βατενιτῶν (τουτέστι τῶν μεμνημένων), ὧν τὸ δι' ἑπτὰ βαθμῶν ἀπλοποιηθὲν δόγμα, συγκεφαλαιούμενον ἐπὶ τέλους χάριν τοῦ τὰ ἐνδόματα μεμνημένου, εἰς μόνον τὸ δόγμα τοῦ «Μηδὲν πιστεύειν καὶ πάντα ἐπιτρέπειν», ἐπὶ ἑκατὸν ἐβδόμηκοντα καὶ ἐν ἑτος διὰ τῶν ἐγγχειριδίων τῶν συνεταίρων, ἤγουν τῶν Δολοφόνων, ἀπὸ Χορασάν μέχρι Συρίας ἐπὶ

(1) Ὅρα ἀκριβέστερον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Δολοφόνων, Βιβλ. Α', κατὰ τὰς πηγὰς τῆς ἱστορίας τοῦ καλιφάτου.

πολύ ἐνέμετο ἐν δολοφονίᾳ· ἐξ ἰσχυρῶν φρουρίων οὐ μόνον τὰς πολιτείας, ὅπου ἐνεφώλευσε τὸ δόγμα τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὰς πόρρω ἀπειλοῦσα, ἐπαλλε τὴν μάχαιραν κυρίως κατὰ βασιλέων καὶ βεζυρῶν, ἅτε κεκλημένων μᾶλλον τῶν ἄλλων ἐκ τοῦ γένους καὶ τοῦ ἀξιώματος αὐτῶν εἰς ὑπεράσπισιν κοσμικῆς καὶ κληρικῆς δυνάμεως (ΚΒ)· τέλος δὲ διὰ τῆς μεγάλης τῇ φωνῇ κηρύξεως τῆς ἀπιστίας καὶ τοῦ δόγματος τοῦ φόνου ἀποκαλύψασα ἀπὸ τοῦ βήματος τὰ μυστήρια τῆς ἀθείας καὶ τῆς κακουργίας, ὥπλισεν ἡ ἐταιρία αὕτη καθ' ἑαυτῆς τὸ ἀνάθεμα τῶν νομομαθῶν καὶ τὴν βραχίονα τῶν ἡγεμόνων. Καὶ ὁ μὲν Ὀλακού καὶ Βιδάρ διέφθειραν αὐτοὺς μετὰ τῶν ἐν Κουχιστάν καὶ Συρία ὀχυρωμάτων, ὁ δὲ Τιμούρ τέλος ἐξωλόθρευσε τὰ τελευταῖα λείψανα αὐτῶν.

Ἐν πάσαις ταύταις ταῖς σκοπούσαις εἰς τὴν ἀνατροπὴν τῆς πίστεως καὶ τῶν καθεστώτων ἐταιρίαις τοῦ Ῥαβενδί, Μουκαναά, Μπαμπέκ, Καρμέτ καὶ Χασάν Σαβᾶχ, ἱερεῖς καὶ μοναχοὶ οὐδόπως πρωταγωνιστοῦσιν, ὥς ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ στρατοδίκου Βεδρεδδίν χαλκευθείσῃ στάσει οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Βορεκλητζέ Μουσταφᾶ καὶ οἱ τρισχίλιοι δερβίσαι τοῦ Τορλάκ (1). Μόνον ἐν τῇ ἀρχαιοτέρᾳ ἱστορίᾳ τῆς Περσίας εὐρηται τὸ ὅλον δράμα τῆς ὑπὸ Κοβὰδ στάσεως τῶν μάγων, πρὸς ἣν, παραβαλλομένη ἡ τῶν δερβισῶν, φαίνεται μόνον ἀσθενές τι ἐξόδιον. Ἐκεῖ κακός τις μάγος, ὁ Μαζδэк, ἐν τῇ πατρίδι τοῦ μεγίστου ἀσιατικῷ δεσποτισμῷ, μετεπήδησεν ἐπὶ τὸ ἄλλο ἄκρον γενικῆς ἐλευθερίας καὶ ἰσότητος καὶ κοινοκτημοσύνης, οἱ δὲ ἱερεῖς διὰ τοῦ ἱεροῦ πυρὸς τῶν βωμῶν αὐτῶν ἀνεβρίπιζον τὴν στάσιν, ἥτις κα-

(1) Χειρόγραφον ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ καὶ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ, ἀριθμὸς 139, φύλ. 64, Λουτφί, σ. 40.

τέφλεξεν ἅπαν τὸ βασιλεῖον, ἕως ὁ Χοσρόης Νουσχίρβαν ἐσθῆσεν αὐτὴν ἐν τῷ αἵματι τετρακισμυρίων μάγων. Παρόμοιος κίνδυνος, οὐχὶ ὁμῶς τόσῳ μέγας, γεννηθεὶς ἐκ τῆς ἐν Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ στάσεως τῶν δερβισῶν, κατέπαυσε διὰ τῆς σταυρώσεως τοῦ Βορεκκλητζῆ Μουσταφᾶ καὶ διὰ τῆς ἀπαγχονίσεως τοῦ Γορλάκ καὶ Βεδρεδδίν. Ἄμα ἐξαφανισθέντος τοῦ Βορεκκλητζῆ Μουσταφᾶ, ἑτερός τις Μουσταφᾶς ἀνέστη, ἀντιποιοῦμενος τοῦ θρόνου, καὶ εἰ μὴ ἔτυχεν εὐτυχεστέρας ἐκθάσεως, εἶχεν ὁμῶς μεῖζον, ὡς φαίνεται, δικαίωμα.

Οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι, πλὴν τοῦ Νεσρῆ, ποιούμενοι μνηΐαν περὶ τοῦ πανούργου τούτου ἐπὶ τῆς ἐξῆς μόνον βασιλείας, καλοῦσιν αὐτὸν Δουζμέ Μουσταφᾶν (ψευδομουσταφᾶν)· διότι ἐκίρυττεν ἑαυτὸν ὡς τὸν ἀπολωλότα ἐν τῇ μάχῃ τῆς Ἀγκύρας υἱὸν τοῦ Βαγιαζήτ, ὃς ἦν δίκαιον ὡς πρεσβύτερος βασιλεῦσαι μᾶλλον, ἢ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μωάμεθ ⁽¹⁾. οἱ δὲ Βυζαντινοὶ ἱστοριογράφοι ἀπ' ἐναντίου βεβαιοῦσιν, ὅτι ἀληθῶς ἦν ὁποῖος ἐλέγετο. Ἀλλ' οὗτ' ἐκεῖνοι, οὔτε οὔτοι λογιζόνται ὡς ἀπαθείς μάρτυρες· διότι ἐκεῖνοι μὲν προστατεύουσι τοῦ τελευταίου βασιλεύοντος σουλτάνου, ὡς τοῦ μόνου νομίμου διαδόχου τοῦ Βαγιαζήτ, εἰ καὶ ὁμολογοῦσι τὸ πρὸς τὸν θρόνον δικαίωμα τῶν πρεσβυτέρων καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἡγηθέντων ἀδελφῶν καὶ παριστῶσιν ἐξ ἐπαγγέλματος τὸν Μουσταφᾶν ὡς ἀπατεῶνα καὶ ψευδῶς ἀντιποιοῦμενον τοῦ θρόνου, οἱ δὲ Βυζαντινοὶ, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἐλληνος αὐτοκράτορος, κρίνουσιν ὅτι οὐδὲν νομιμώτερον ἢ τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα τοῦ ἀντιποιομένου τοῦ θρό-

(1) Χαλκοκονδύλης, σ. 64, καὶ Δούκας, ΚΖ', σ. 401.

νου, ὃν συνέφερεν ἐντελῶς τῇ Βυζαντινῇ πολιτικῇ ἵνα ὑποστηρίξῃ ὡς τοιοῦτον. Ἐκ τῆς διηγήσεως καὶ ἐξετάσεως τῶν ἀντιφατικῶν λόγων κλίνει ὁ ἀμερόληπτος κριτικὸς ἱστοριογράφος πιστεῦσαι, ὅτι ὁ Μουσταφᾶς ἦν ἀληθῶς ὁ φερώνυμος Ὁθωμανὸς ἡγεμονόπαις, ὁ γενόμενος ἀφανὴς ἐν τῇ μάχῃ τῆς Ἀγκύρας· πρῶτον μὲν, διότι πᾶσαι αἱ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης κατὰ διαταγὴν τοῦ Τιμοῦρ γενόμεναι ἀκριβεῖς ἔρευναι περὶ τῶν υἱῶν τοῦ Βαγιαζήτ οὐδὲν ἔχνος ἀνεκάλυψαν, ὅτι ὁ Μουσταφᾶς ἔπεσεν ἐν τῇ μάχῃ· δεύτερον δὲ, διότι ὁ Μωάμεθ ἔστερξεν ὑστερον διὰ συνθήκης, συνομολογηθείσης πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκράτορα, ἵνα τελῇ τούτῳ ἐτησίως πολλὰ χρήματα πρὸς φρούρησιν τοῦ Μουσταφᾶ· τρίτον δὲ, διότι οὗτος κατέλεγεν ἐν τοῖς ὁπαδοῖς αὐτοῦ οὐ μόνον τὸν συναγεροέντα ταχέως ὄχλον, ἀλλὰ καὶ μεγιστᾶνας τῆς αὐτοκρατορίας, οἷον τὸν Τζουνεῖδ, καὶ τοὺς υἱοὺς τοῦ Βεγλέρβεγῃ Τιμουρτάς, ὡς καὶ τοῦ Ἑβρενοῦ· τέλος, διότι ἡ ἀφελὴς μαρτυρία τοῦ γηραιοῦ Νεσρῇ προτιμᾶται τῆς γνώμης τῶν μεταγενεστέρων ἱστοριογράφων (ΚΓ). Ὅπως ποτ' ἂν ᾔ, ὁ Μουσταφᾶς, ὁ γνήσιος ἢ νομιζόμενος πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Μωάμεθ, παρέστη ὡς λίαν ἐπικίνδυνος ἀντίζηλος τοῦ ἐπὶ τοῦ ὀθωμανικοῦ θρόνου δικαιώματος ἐν Εὐρώπῃ, ὅπου λαβὼν βοήθειαν τὸ μὲν πρῶτον παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Μόρξα, εἶτα δὲ παρὰ τοῦ κυβερνήτου τῆς Νικοπόλεως Τζουνεῖδ, πρῶτον κυρίου τῆς Ἐφέσου καὶ Σμύρνης, τοῦ ἤδη δις ἐπαναστάντος καὶ δις ἀξιοθέντος χάριτος, διέβη τὸν Αἰμον καὶ ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Θεσσαλίαν. Ὁ Μωάμεθ ἔδραμεν ἐπ' αὐτόν, παρὰ δὲ τὴν Θεσσαλονίκην, συγκροτηθείσης μάχης, ἐνίκησεν. Ὁ Μουσταφᾶς καὶ Τζουνεῖδ μετὰ τινων τῶν ἀκολούθων ἐσώθησαν, καταφυ-

γόντες (1) εἰς τὴν πόλιν, ἧς ὁ φρούραρχος Δημήτριος Λάσκαρις Λεοντάριος ὑπέσχετο καὶ παρέσχεν αὐτοῖς ἀσφάλειαν. Ὁ Μωάμεθ προσεκάλεσεν αὐτὸν ἵνα παραδώσῃ αὐτῷ τοὺς πρόσφυγας, ὁ δὲ φρούραρχος ἀπεκρίνατο φιλοφρόνως, εἰπὼν, ὅτι δοῦλος οὐ μόνον τοῦ Μωάμεθ τυγχάνει, ἀλλὰ καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Ῥωμαίων, ἐπεὶ ὁ σουλτάνος ὠμολόγει τὸν αὐτοκράτορα ὡς πατέρα· ἀλλ' ὅμως οὐδὲ τὸν ἔσχατον δοῦλον καταφυγόντα παρ' αὐτῷ παραδώσει ἄνευ προσταγῆς τοῦ βασιλέως, πολλῶ δὲ μάλλον ὁμαιμον ἡγεμόνα, ἀδελφὸν τοῦ Μωάμεθ, ἀλλ' ἀναμενεῖ τὸ κέλευσμα τοῦ αὐτοκράτορος (2). Καὶ ὁ Μωάμεθ ἐπέστειλε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα αἰτῶν ὅσα καὶ παρὰ τοῦ Λεονταρίου, ὁ δὲ Παλαιολόγος ἀπεκρίνατο, ὅτι οὐδέποτε παραδώσει φυγάδας καταφυγόντας παρ' αὐτῷ· διότι οὕτως ἐνεργήσῃ οὐχὶ ὡς βασιλεὺς, ἀλλ' ὡς τύραννος· ὅτι εἰ ἀδελφὸς αὐτοῦ καταδιωκόμενος κατέφευγε παρὰ τῷ σουλτάνῳ, οὗτος οὐδόλως παρέδιδεν αὐτὸν ἄνευ παραβιάσεως τοῦ περὶ ἀσυλίας ἱερωτάτου νόμου, ἀλλ' ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Μωάμεθ ὠμολόγει διὰ συνθήκης τὸν αὐτοκράτορα ὡς πατέρα αὐτοῦ, αὐτὸς ὁ Μανουὴλ ὠμνυε «τοῦ μηδ' ὅλως ἐξελθεῖν ἀπὸ τῆς φυλακῆς τὸν πρόσφυγα Μουσταφᾶν, οὔτε τὸν συνοδοιπὸρον αὐτοῦ Τζουεῖδ, μέχρις οὗ παύσῃ τῆς ἡγεμονίας καὶ αὐτῆς τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ζωῆς» (3). Συγχρόνως ἀπέστειλε πρόσταγμα πρὸς τὸν Δημήτριον Λεοντάριον, ἵνα πέμψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ τάχους ἐν μιᾷ τριήρει τὸν Μουσταφᾶν σὺν τῷ Τζου-

(1) Δούκας, KB', σ. 65. Χαλκοκονδύλης, Δ'. 65.

(2) Αὐτόθι.

(3) Αὐτόθι.

νεῖδ (1). Ὁ πιστὸς ὑπηρέτης ὑπήκουσεν, ὁ δὲ Μωάμεθ συνωμολόγησεν ἑνορκον συνθήκην, δι' ἧς ὁ αὐτοκράτωρ ὑπέσχετο φρουρεῖν τὸν Μουσταφᾶν καὶ Τζουνεῖδ μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς τριάκοντα νέων, λαμβάνειν δὲ εἰς ἀμοιβὴν παρὰ τοῦ Μωάμεθ τριακοσίας χιλιάδας ἄσπρων ὡς τροφεῖα (ΚΔ) (2). Ὁ ποιησάμενος τὴν συνθήκην ταύτην ἦν ὁ διερμηνευτὴς τῆς αὐλῆς τοῦ Μανουήλ, Θεόδωρος Κόραξ, Ἕλλην ἐκ τῆς Φιλαδελφείας, ὃς, διοικητὴς ὢν τῆς πατρίδος αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ πρὸς τὴν Τιμουρ πολέμου, κατέδωκε τῷ πορθητῇ τούτῳ πολλοὺς τῶν ἐπιφανεστάτων πολιτῶν, οὓς ὁ Τιμουρ πυρὶ κατέφλεξεν, ἅτε μὴ ἔχοντας ἀποδοῦναι τὸ ταχὲν λύτρον. Συνφκειώθη δὲ ὁ Κόραξ τοσοῦτον τῷ Μωάμεθ καὶ τῷ βεζύρῃ αὐτοῦ Βαγιαζήτ Πασᾶ, ὥστε ἐγένετο σύνδαιπνος τούτου καὶ αὐτοῦ τοῦ Μωάμεθ πολλάκις, διὰ δὲ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ διεῖπε τὰς σπουδαιοτάτας ὑποθέσεις· διὸ ἀνηγορεύθη μὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος γενικὸς πρεσβευτῆς (3), συγχρόνως ὅμως ἐγένετο ὑποπτος καὶ ἐκακολογεῖτο, ὅτι προδίδει τὰ συμφέροντα τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς πρὸς τὴν ὀθωμανικὴν. Διὰ τοῦτο κοινῶς ἐκαλεῖτο Θεολλόγος (4) Κόραξ, ἀντὶ Θεολόγος (5)· ἐκ φόβου δὲ μὴ κατορθώσῃ τὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸν σουλτάνον παράδοσιν τοῦ Μουσταφᾶ καὶ Τζουνεῖδ, ὁ Μανουήλ ἐπεβίβασεν αὐτοὺς εἰς πλοῖον καὶ ἀπέστειλεν εἰς Αἴῆμον, ὅπου ἐφυλάσσοντο ἐπιμελῶς ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς Θεοτόκου (ΚΕ).

(1) Δούκας, KB', σ. 67.

(2) Αὐτόθι.

(3) Ἀποκρισάριος καθολικός· αὐτόθι.

(4) Ὡς εἰ ἀκάθαρτος, ἐκ τοῦ πολλὸς καὶ λίγω.

(5) Αὐτόθι.

Πρὸς τιμωρίαν τοῦ ἡγεμόνος Μύρξα, βοηθήσαντος τῷ ἀντιπαιουμένῳ τοῦ θρόνου, ὁ Μωάμεθ ἐξελάττησε τὴν Βλαχίαν ⁽¹⁾. Οὕτω περὶ τὸ τέλος τῆς βασιλείας ὁ Μωάμεθ διὰ τῆς καθείρξεως τοῦ γνησίου ἢ λεγομένου ἀδελφοῦ ὑπὸ τοῦ Ἑλλήνος αὐτοκράτορος, ὡς ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς βασιλείας αὐτοῦ διὰ τῆς παραδόσεως τοῦ ἀδελφοῦ Κασίμ, ἡσύχασεν ⁽²⁾. Ἀλλ' οὗτος οὐδόλως ἀπεκεφαλίσθη κατὰ τὸ ὑπὸ Βαγιαζήτ τοῦ Ἰλδिरίμ δοθὲν παράδειγμα πρὸς τὴν ἀσφάλειαν τοῦ θρόνου, ἀλλὰ μόνον ἐτυφλώθη. Ὁ Μωάμεθ ὥρισεν αὐτῷ μὲν τὴν παρὰ τὴν Κίβαν πόλιν τοῦ Ἀκχισάρ εἰς διαμονὴν καὶ σίτισιν, ἐνύμφευσεν δὲ μετὰ τινος Σαντζάκ Βέγη τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ Φατιμέ, ἣν ὁ Σουλεϊμάν παρέδωκε μετὰ τοῦ Κασίμ τῷ Ἑλληνι αὐτοκράτορι ὡς ἐγγύην φιλίας, ὁ δὲ Μανουήλ αὖθις ἀπέδωκε ταύτην τῷ Μωάμεθ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ. Ὅσακις ὁ Μωάμεθ ἐπορεύετο εἰς Προῦσαν, μετεπέμπετο παρ' ἑαυτῷ τὸν Κασίμ καὶ τὴν ἀδελφὴν καὶ συνδιελέγετο αὐτοῖς ἀδελφικῶς.

Τῇ 4
Μαΐου
1412

Τῷ αὐτῷ ἔτει, ὅτε, συνομολογηθείτης τῆς πρὸς τὸν Μανουήλ περὶ τῆς συντηρήσεως τοῦ Μουσταφᾶ συνθήκης, ὁ Μωάμεθ διὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπορεύετο εἰς Ἀσίαν, οἱ ἄρχοντες παρώτρυναν τὸν βασιλέα εἰς τὸ συλβεῖν τὸν τε Μωάμεθ καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἐτήρησε τὸν λόγον αὐτοῦ καὶ τὸ τῆς φιλοξενίας δίκαιον· ἐπέμψεν δὲ εἰς ὑπάντησιν αὐτοῦ τὸν Δημήτριον Λεοντάριον, τὸν Ἰσάκ Χασάν καὶ τὸν Μανουήλ Καντακουζηνόν.

(1) Δούκας, KB', σ. 67.

(2) Ὁ Δούκας, Κεφ. KB', σ. 54, ποιεῖται λόγον περὶ τῶν δύο υἱῶν τοῦ Βαγιαζήτ, ὧν ὁ μὲν (Κασίμ) ἀπελύθη σὺν τῇ ἀδελφῇ τῇ Φατιμῇ, ὁ δὲ (Ἰωσήφ παρὰ Φραντζῆ, Α', 27, σ. 20) ἐδέξατο τὸ βάπτισμα καὶ ἀπέθανεν Ἰσως χριστιανὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει.

μετὰ πολλῶν ἀρχόντων καὶ στρατιωτῶν καὶ δωρεῶν βασιλικῶν (1). Οὗτοι ὑποδεξάμενοι αὐτὸν ἐκτὸς τῆς πόλεως προέπεμψαν εἰς τὴν ὄχθην τοῦ Βοσπόρου, ἧτις καλεῖται Διπλοκιόνιον (Βεσίκτασι). Δι' ὅλης τῆς ὁδοῦ ὁ σουλτάνος συνδιελέγετο τῷ Δημητρίῳ Λεονταρίῳ. Ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τῶν υἱῶν ὑπεδέξατο αὐτὸν ἐν τινι τριήρει, εἰς ἐτέραν δὲ πολυτελῶς κεκοσμημένην ἐπέβη ὁ σουλτάνος. Οἱ κυριάρχαι χαιρετισθέντες ἡσπάσθησαν, ἕκαστος ἐν τῇ ἰδίᾳ τριήρει ὦν, καὶ συνδιελέχθησαν φιλικῶς κατὰ τὸν πλοῦν· οὕτω δὲ παρέπλευσαν μέχρι τῆς Χρυσουπόλεως, ὅπου ὁ σουλτάνος, ἀποβάς τῆς ἰδίας τριήρεως, εἰσῆλθεν εἰς τὴν παρεσκευασμένην αὐτῷ σκηνήν. Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἡρίστων ἐντὸς τῆς τριήρεως καὶ ἐσθ' ὅτε ἀντίπαικτον πρὸς ἀλλήλους οἱ δύο αὐτοκράτορες προσαγορεύσεις. Περὶ τὴν ἐσπέραν ὁ σουλτάνος ἀνεχώρησεν ἑφιππος εἰς Νικομήδειαν, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἐπανῆλθεν οἶκαδε διὰ θαλάσσης.

Τῷ ἐπιόντι δ' ἔαρι ὁ μὲν σουλτάνος διὰ τῆς Καλλιπόλεως ἐπανῆλθεν εἰς Ἀδριανούπολιν, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἐπεμψε Δημήτριον τὸν Λεοντάριον, ὅπως προσαγορεύσῃ αὐτόν. Ὁ σουλτάνος μετὰ τιμῆς καὶ ἀγάπης πολλῆς ἐδέξατο τὸν πρεσβευτὴν, ἀλλὰ μετὰ τρεῖς ἡμέρας παθὼν ὑπὸ ἀποπληξίας ἐπέσεν ἀπὸ τοῦ ἵππου· συνορῶν δὲ τὸν προσεγγίζοντα θάνατον μετεπέμψατο τὸν βεζύρην Βαγιαζήτ Πασᾶν (τὸν πιστὸν τοῦτον καὶ δεδοκιμασμένον ὑπὲρ ῥέτην, πρὸς ὃν ὤφειλε τὸν θρόνον, διότι ὁ Βαγιαζήτ, ἀσπώντας αὐτὸν ἀπὸ τῆς μάχης τῆς Ἀγκύρας, ἤγαγεν ἀσφαλῶς διὰ πολλῶν κινδύνων εἰς Ἀμάσειαν, ἐκτοτε δὲ

(1) Φραντζῆς, ΚΖ', σ. 25.

διαρκῶς ὑπηρέτησεν αὐτῷ προθυμότατα) καὶ ἐξώρκεισεν αὐτὸν ἵνα δείξῃ μὲν τὴν αὐτὴν πίστιν καὶ πρὸς τὸν υἱὸν Μουράτ, ὃς τότε ἄρχων τῆς Ἀρμενίας ἐρροῦρει τὰ ἀνατολικά ὅρια τῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τοῦ Καραΐτουλνυκ Βενδερὶ, Τουρκομάνου τοῦ Λευκοῦ Κριοῦ, ἐγγχειρίσῃ ὁμῶς τὰ δύο ἀνήλικα αὐτοῦ τέκνα τῇ προστασίᾳ καὶ κηδεμονίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ, ὅπως φυλάξῃ τὴν ζωὴν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ υἱοῦ Μουράτ· διότι, οὐκ ἀποδίδων τῷ πρωτοτόκῳ τὴν ἰδίαν φιλανθρωπίαν, ἐφοβεῖτο δικαίως μὴ οὗτος, μιμούμενος τὸ παράδειγμα τοῦ πάππου καὶ τοῦ πατρὸς, ἀπαγχονίσῃ τοὺς ἀδελφοὺς ὡς ἀντιζήλους τοῦ θρόνου (1). Τῶνόντι, εἰ καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἱστοριογράφοι ἐπαινοῦσι τὰς ἀρετὰς τοῦ Μωάμεθ, οὗτος ὁμῶς οὐκ ἀπέβαλε τὴν ῥοπήν Ὀθωμανῶν τυράννων πρὸς τὸ λούειν τὰς χεῖρας ἐν τῷ ἰδίῳ αἵματι. Ὁ υἱὸς τοῦ ἀδελφοῦ Σουλεϊμάν παρεδόθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τοῦ ἤδη τὸν Μουσαῦν ἀπαγχονίσαντος Τερσίκογλου Σαγανοῦ, καὶ κατὰ προσταγὴν τοῦ Μωάμεθ ἐρονεύθη. Μόντης τῆς θυγατρὸς τοῦ Σουλεϊμάν ἐφείσατο καὶ τοῦ υἱοῦ ταύτης, πρὸς ὃν ὁ Μωάμεθ ἐχορήγησε καὶ τιμάρια.

Τῇ ἐπιούσῃ πρωΐᾳ ὁ σουλτάνος παρέστη αὐθις τῷ στρατῷ, ὃς ὑπεδέξατο αὐτὸν διὰ τῶν συνήθων κραυγῶν καὶ εὐφημιῶν (ἀλκῆς)· ἀλλὰ τῇ ἐπαύριον παθὼν τὸ δεύτερον ὑπὸ ἀποπληξίας, παραλυσάσης τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ, ἐτελεύτησε τὸν βίον τὸ ἐσπέραν. Οἱ δύο βεζύραιοι, Ἰβραήμ καὶ Βαγιαζήτ, ἔγνωσαν ἀποκρύψαι τὴν τελευτήν, ἕως ὃ πρωτότοκος τοῦ Μουράτ υἱὸς μαθὼν αὐτὴν καταλάβῃ τὸν θρόνον ἐν Προύσῃ. Διὸ ὁ πρῶτος ἱπποστασιάρχης

(1) Δούκας, KB', σ. 70.

Ἐλβάν Βέγης ἀπεστάλη ταχέως πρὸς αὐτὸν, διατρέχοντά ἐν Ἀμασειᾷ, ὅπως ἀναγγείλῃ τὸν θάνατον τοῦ πατρός. Ἐν τούτοις τὸ διδάνειον συνήρχετο ταχτικῶς, καὶ ἵνα διχάσῃ τὸν ἐν Εὐρώπῃ στρατὸν, ὃς ἐνέπνεε φόβον μὴ πρότερον μαθὼν τὴν τελευτὴν συνταχθῇ τοῖς πολλοῖς υἱοῖς τοῦ Μωάμεθ, ἐνισχύσῃ δὲ διὰ τινων στρατευμάτων τὸν νέον ἡγεμόνα ἐν Ἀσίᾳ, ἐκήρυξεν ἐν ὀνόματι τοῦ σουλτάνου, ὅτι ἐκρίθη ἐκστρατεία ἐπὶ τὴν Ἀσίαν καὶ ὅτι τόπος τῆς συναθροίσεως τῶν στρατευμάτων ὠρίσθησαν αἱ Πηγαί, πρωτεύουσα τοῦ Καρασῆ. Γενίτσαροι τινες καὶ σπαῖδες παρηγγέλωσαν ἀπελθεῖν ἐκεῖσε, λαβόντες παραχρῆμα τὴν τεταγμένην μισθοφοράν· ἀλλ' οὗτοι πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως ἐξήτησαν ἰδεῖν αὐτὸν τὸν σουλτάνον, ὅπως πληροφορηθῶσιν, ὅτι ζῇ. Μάταιον οἱ βεζύραι παρέστησαν αὐτοῖς, ὅτι πᾶσα κίνησις ἀπέβαινε ἐπιβλαβὴς τῷ νοσοῦντι, καὶ ὅτι ἡ περὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἀμφιβολία τοῦ στρατοῦ ἡδύνατο βλάψαι αὐτόν· ἀλλ' οἱ σπαῖδες καὶ γενίτσαροι ἐνέμενον τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτῶν. Τότε ὁ ἕτερος τῶν δύο ἰατρῶν, τῶν μεμνημένων τὸ μυστήριον τοῦ θανάτου, ὁ Κούρδ Οὐζοῦν, ἐπενόησε τρόπον ὅπως ἐκπληρώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ στρατοῦ, μὴ προδίδους τὸ μυστήριον. Ὁ σουλτάνος, φέρων τὰ παράσημα τῆς ἀρχῆς, ἐτέθη ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐν τινι σκιάδι τῶν ἐν Ἀδριανουπόλει ἀνακτόρων, ὅπου ἀπέθανεν· ὁπίσω δὲ τοῦ νεκροῦ ἐκάθητό τις τῶν συνειδότων τὸ ἀπὸ ῥήτων τεσσάρων παιδῶν τοῦ παλατίου (1), ὃς θείς τοὺς βραχίονας ἐν ταῖς χειρίσι τῆς διφθέρας ἐκίνει αὐτάς, ὥσει ὁ σουλτάνος ἔζη. Αἱ θυρίδες τῆς σκιάδος ἦσαν κεκλεισμέναι· διότι, ἔλεγον τοῖς στρατιώταις, οἱ ἰατροὶ ἐδῆλωσαν, ὅτι

(1) Δούκας, KB', σ. 71.

τὸ ρεῦμα τοῦ ἀέρος ἐστὶ βλαβερόν τῷ νοσοῦντι. Οὕτω δια-
τεθέντων τῶν πραγμάτων, οἱ γενίτσαροι καὶ οἱ σπαῖδες πα-
ρήλασαν ὑπὸ τὰς θυρίδας τῆς σκιάδος, ἐν ᾗ εἶδον τὸν
σουλτάνον ἀμυδρῶς ὀπισθεν τῶν ὑελίνων θυρίδων καθή-
μενον ἐν σκοτεινῇ ἀποστάσει καὶ κινουντα τὰς χεῖρας. Οἱ
βεζύραι, οἱ γινώσκοντες τὸ ἀπόρρητον, προσελθόντες ὡς
τὸ σύνηθες πρὸς ἀκρόασιν, ἀνήγγειλαν ἀπὸ τῆς κλίμακος
πρὸς τὸν στρατὸν, ὅτι ἡ ὑγεία τοῦ σουλτάνου βαίνει ἐπὶ
τὸ κρεῖττον· ὥστε τὰ στρατεύματα χαίροντα ἐπὶ πᾶσι
τούτοις καὶ κραυγάζοντα εὐτυχίαν καὶ σωτηρίαν, ἀνεχώ-
ρησαν εἰς τὸν προωρισμένον τόπον. Οὕτως ἐπὶ τεσσαρά-
κοντα ἡμέρας διέλαθεν ὁ θάνατος τοῦ σουλτάνου, ἕως οὔ
ὁ ἀποσταλεὶς πρὸς τὸν Μουράτ ἀγγελιαφόρος ἐπανῆλθε
μηνύων τὴν ἔλευσιν τοῦ νέου σουλτάνου ἐξ Ἀμασείας εἰς
Προῦσαν, ὅπου κατέλαβε τὸν θρόνον τοῦ πατρὸς· ὥστε
σύναμα ἀνεκηρύχθη ὁ θάνατος τοῦ Μωάμεθ καὶ ἡ εἰς
τὸν θρόνον ἀνάβασις τοῦ Μουράτ· παρηγγέλλθη δὲ ὁ στρα-
τὸς ἵνα ἀπέλθῃ εἰς Προῦσαν, ὅπως προπέμψῃ ἐνταῦθα
τὸν νεκρὸν, κομιζόμενον ἐν φερέτρῳ. Ἡ ἀπέκρυψις αὕτη
τοῦ θανάτου τοῦ κυριάρχου, ἣν πολλάκις ὀφόμεθα ἐπα-
ναλαμβανομένην ἐν τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ, ἦν ἀναγκαία πρὸς
ἐξασφάλισιν τῆς ἀδικαφιλονεικίης κατοχῆς τοῦ θρόνου
ὑπὸ τοῦ διαδόχου, ὅτε οὗτος ἦν πολὺ μακράν τοῦτο
ὅμως οὐ συνέβαινε βραδύτερον, ὅτε οἱ διάδοχοι ζώντων τῶν
πατέρων οὐδεμίαν ἐλάβανον διοίκησιν ἐν χώρᾳ μεμακρυ-
σμένη, ἀλλ' ἐνεκλείοντο ἐν τοῖς καφεσίοις, τουτέστιν ἐν
τοῖς διὰ κιγκλίδων περιβεβλημένοις δωματίοις τοῦ γυναι-
κωνίτου, ἐνθα ἄνευ τῆς ἀνάγκης τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ
στρατοῦ ἡ μακράν ὄντων τῶν ἡγεμονοπαίδων, ἐδύναντο
διὰ βήματος ἀναβῆναι ἀπὸ τοῦ καφεσίου ἐπὶ τὸν θρόνον καὶ

διὰ νεύματος ἀπαλλαχθῆναι τῶν ἀντιζήλων ἀδελφῶν διὰ τῆς ἀγχόνης.

Μιμούμενος τοὺς προγόνους Μουράτ καὶ Βαγιαζήτ, Μωάμεθ ὁ Α' ἀνήγειρε τεμένη ἐν ταῖς δύο πρωτεύουσαις αὐτοῦ, τῇ Προύση καὶ Ἀδριανουπόλει. Μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἀπὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεως ἀπετέλεσεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τὸ τέμενος, οὗ τὴν ἀνέγερσιν ἐπεχείρησαν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Σουλεϊμάν καὶ Μουσᾶς, κείμενον παρὰ τὸν Ἑβρον ἐπὶ τῆς εἰς Φιλιππούπολιν ἀγοῦσης καὶ κοινῶς Οὐλούτζαμι (μέγα τέμενος) καλούμενον. Τὸ ἐμβαδὸν τοῦ τεμένου τούτου ἦν ἑκατὸν καὶ ὀγδοήκοντα ποδῶν τετραγωνικῶν (1) καὶ εἶχεν ἔσωθεν μὲν ἐννέα θόλους, ἐκτὸς δέ, πέντε, οὐδὲν δὲ προαύλιον, καὶ δύο ὀβελίσκους (μιναρέδες), ὧν ὁ ἕτερος ἦν κεκοσμημένος δυοῖν περιστόοις ὑπὲρ τῶν εἰς τὴν προσευχὴν προσκαλούντων. Ὡς ἐν Ἀδριανουπόλει ὁ Μωάμεθ ἐτέλεσε τὸ μέγα τέμενος, οὗ τὴν οἰκοδομὴν ἤρξαντο οἱ ἀδελφοὶ Σουλεϊμάν καὶ Μουσᾶς, οὕτως ἐτέλεσε καὶ ἐν Προύση τὴν οἰκοδομὴν τοῦ μεγάλου τεμένου, ὅπερ ὁ μὲν πάππος αὐτοῦ Μουράτ ὁ Α' ἤρξατο ἀνεγείρειν, ὁ δὲ πατὴρ Βαγιαζήτ διετέλεσεν οἰκοδομῶν, ἀλλ' οὐκ ἤνεγκεν εἰς πέρας. Ἐκαστος τῶν τριῶν τούτων σουλτάνων ἔκτισε καὶ ἴδιον τέμενος· ἀλλὰ μόνον οἱ ἀπὸ κοινοῦ μόχοι καὶ δαπάναι τῶν τριῶν ἐπὶ τρεῖς βασιλείας καὶ ἐπὶ τρεῖς γενεάς ἀπετέλεσαν τὸ πρῶτον τοῦτο μέγα μνημεῖον τῆς πρώτης ἀσιατικῆς πόλεως τοῦ κράτους. Τετράγωνον ἑκατὸν βημάτων, οὗ ἑκάστη πλευρὰ διαιρεῖται εἰς πέντε ἴσα μέρη, σχηματίζει ἑδαφος χωριζόμενον διὰ τετραγωνικῶν στηλῶν εἰς εἰκοσιπέντε μικρὰ τετράγωνα, ἕκαστον εἴκοσι

(1) Ἑλληνικῶς, Τόμ. Γ', σ. 178.

τετραγωνικῶν βημάτων. Εἰκοσιτέσσαρα τούτων τῶν μικρῶν τετραγώνων, ἀποτελουμένων ὑπὸ τεσσάρων στηλῶν, καλύπτονται ὑπὸ θόλου (ΚΓ), μόνον δὲ τὸ μεσαίτατον εἰκοστὸν πέμπτον ἀνοικτὸν ἐστὶ καὶ ἀντὶ θόλου σχηματίζει μέγα ὀπαῖον εἴκοσι βημάτων διαμέτρου, πρὸς ὃ κάτω ἐν τῷ τεμένει ἀντιστοιχεῖ μεγάλη τετράγωνος δεξαμενὴ. Τὸ τέμενος τοῦτο διαφέρει κατὰ τοῦτο πάντων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Ἀδριανουπόλει γνωστῶν μεγάλων, ὧν οὐδὲν φωτίζεται οὕτως ἀνωθεν, οὐδ' ἐνδον φύχεται ὑπὸ δεξαμενῆς ὕδατος. Μέγα ὀρειχάλκινον δίκτυον περιεῖχεν ὡς ἀλιέων δίκτυον τὸν σήμερον ἀνοικτὸν χώρον, ὅπως καλῶς τὴν εἰς τὸ τέμενος εἰσοδὸν τῶν πτηνῶν καὶ τὴν ἐμφώλευσιν αὐτῶν, ἐν δὲ τῇ δεξαμενῇ ἔπλεον φωτιζόμενοι ὑπὸ τῶν χρυσῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου χρυσοὶ ἰχθῦς, μὴ φοβούμενοι τὸ δίκτυον τὸ ἐν τῷ ὕδατι ἀποκαταφαινόμενον. Αἱ τεχνικαὶ γλυφαὶ τοῦ ἄμβωνος ἀπεικονίζον οὐ μόνον ἄνθη καὶ καρπούς, κάλυκας, φύλλα καὶ βλαστούς, ἀλλὰ καὶ τὰς τεχνικὰς ἐκ μετάξης ἱματίων παρυφάς, δι' ἧς ἡ Προῦσα ἦν ἐξάρχουστος· διὸ ἐν ἀπάσῃ τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ μόνος ὁ περιλάλητος ἄμβων τοῦ ἐν Σινώπῃ τεμένους ἐδύνατο παραβληθῆναι αὐτῷ ὡς πρὸς τὰ τορεύματα. Αἱ εἰληαῖ ἦσαν κεχρυσωμέναι ἄλλοτε ἀπὸ τῆς βάσεως μέχρις ὕψους ἀνθρώπου, ἐπὶ δὲ τῶν τοίχων εἰσὶν ἐγκεχαραγμέναι ἐπιγραφαὶ περιέχουσαι ἐπίθετα τοῦ Θεοῦ (ΚΖ). Ἐπὶ τῶν δύο γωνιῶν τοῦ μετώπου ὑψοῦνται χωρὶς ἀπὸ τοῦ οἰκοδομήματος ἐπὶ λίαν στερεῶν κρηπιδῶν δύο ὀβελίσκοι· ἐπὶ τοῦ ἀνωτάτου δὲ περιστόου τοῦ ἐτέρου τούτων διωχτεῦθι πίδαξ, οὗ τὸ ὕδωρ, καταρρέει ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου, ἀνυφοῦτο μέχρι τῆς κορυφῆς τούτου οὕτως, ὥστε ὁ πύργος ὡς κίων ἦρε πρὸς τὸν οὐρανὸν λεκάνην καὶ αἱ ἀκτῖνες τοῦ ὕδατος ἐμίγνυντο πρὸς τὸ ὕδωρ τῶν νεφελῶν.

Μετὰ τὴν ἐπιτέλεσιν τῶν μεγάλων οἰκοδομημάτων, ὧν ἤρξαντο οἱ πρόγονοι αὐτοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ Προύστῃ, ὁ Μωάμεθ ἤρξατο οἰκοδομεῖν ἐν ταύτῃ τὸ περιώνυμον ἴδιον τέμενος, τὸ καλούμενον Γεσίλ Ἰμαρέτ (πράσινον εὐεργετικὸν ἱδρυμα), ὃν ἐκ τῶν πρώτων κοσμημάτων τῆς πόλεως διὰ τε τὸν πλοῦτον καὶ τὴν πολυτέλειαν τῶν διαφορῶν μαρμάρων καὶ διὰ τὴν τέχνην τῶν λιθίνων γλυφῶν.

Τὸ τέμενος τοῦτο, ὃ οὐκ ἔχει περίστυλον προτερῆσιμα, ἴστανται ἐπὶ ἀπλοῦ ὑψηλοῦ κρηπιδώματος λευκοῦ μαρμάρου. Οἱ ἑξῶθεν τοῖχοι περιβάλλονται μεγάλαις τετραγώνοις πλαξίν ἐκ μαρμάρου πορφυροῦ, πρασίνου, κυανοῦ, φαιοῦ, κιτρίνου, μέλανος καὶ λευκοῦ, ὡς ψηφωτὸν ἢ μέγα πολύχρουν ἑδάφος ζατρκίου. Αἱ παραστάδες τῶν θυρίδων καὶ τῆς μόνης πύλης, ἥτις ὑψοῦται μετὰ τῶν κοσμημάτων αὐτῆς μέχρι τοῦ γείσου τοῦ μετώπου, εἰσὶν εὐρεῖαι πλάκες ἐκ πορφυροῦ μαρμάρου μετὰ τοσαύτης τέχνης καὶ ἐπιμελείας λελαξευμέναι καὶ λελειωμέναι, ὥστε τὰ ἐπ' αὐτῶν χαλκόχυτα γράμματα σίλβουσι. Τὸ καλλιτέχνημα τοῦ ὡς ἀριστουργήματος τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ γλυπτικῆς περιωνύμου τούτου τεμένουσ οὐκ ἔστι τὸ Ουσιαττήριον (μυχράβ), ἀλλ' ἡ πύλη, ἥς αἱ πολλαὶ γλυφαὶ ἐκπλήττουσι διὰ τὴν πληθὺν καὶ λεπτότητα, διὰ τὴν λάμψιν καὶ φιλοκαλίαν. Πρὸς διακόσμησιν δὲ τῆς πύλης τούτης, τελεσθεῖσαν ἐν τρισίνετεσι, κατηναλώθησαν τετρακισμύρια δουκάτα, ἵνα κατὰ τὴν πολυτέλειαν καὶ τέχνην ὑπερβῇ τὴν τῆς καλουμένης Ἐρουθράς Ἀκαδημίας, ἣν ἱδρύσει ἐν Σεβασείᾳ ὁ σουλτάνος Ἀλκεδδίν. Κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ τεμένουσ καὶ ὑπὸ τὸν χορὸν, ὑπὲρ ὃν ἐγείρεται ὁ σηκὸς τοῦ σουλτάνου, ἐκπλήττεται ὁ εἰσερχόμενος ἐκ τοῦ λυκόφωτος, τοῦ στίλβογτος φαβεντιανοῦ, δι' οὗ κοσμοῦνται αἱ πλευραὶ αἱ στενοῦσαι τὴν εἴσοδον. Τὸ ἐκ φαβεντιανοῦ ἢ σιγοκεράμων

κάλυμμα τοῦτο ἀπεικονίζει δύο μεγάλα πράσινα παραπετάσματα μετὰ καλάρου ἀνθέων ἐν τῷ μέσῳ. Οἱ τοῖχοι ὁμῶς τοῦ τέμενους ἔσωθεν περιβάλλονται ἀπὸ τῆς βάσεως μέχρις ἀναστήματος ἀνθρώπου διὰ κυανοῦ σινοκεράμου, ἐφ' οὗ αἱ τοῦ Κορανίου ἀργυρήλατοι ἐπιγραφαὶ ἐξέχουσαι στίλβουσιν ἐξαισίως. Τὸ μιχράβ ἢ μέγα Ουσιαστήριον, τουτέστι τὸ Οὐρώμα, ἐν ᾧ κεῖται τὸ Κοράνιον ἐξ ἐρυθροῦ μαρμάρου λελαξευμένον καὶ λίαν κεκοσμημένον διὰ γλυφῶν, ἄξιόν ἐστιν ὅλως πρὸς τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς κατ' εὐθεΐαν ἀντικρυ εἰσόδου. Οἱ θόλοι ἐτι καὶ οἱ ὀβελίσκοι ἦσαν ἄλλοτε, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι εἰσὶ, περιβεβλημένοι ὅλως διὰ πρασίνου σινοκεράμου οὕτως, ὥστε ἐν τῷ φωτὶ τοῦ ἡλίου ἔλαμπον ὡς σμαράγδινοι θύλοι καὶ κίονες θαυμασίων ἀνακτόρων, ἐξ οὗ τὸ τέμενος ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα Γεσίλ 'Ιμαρέτ (πράσινον ἱδρυμα). Παρὰ τὸ τέμενος ἐγείρεται ὁ τάφος τοῦ Μωάμεθ ὡς ὀκτάγωνος οἰκοδομὴ ἐν τῷ μέσῳ εὐθαλοῦς κήπου. Οἱ τοῖχοι ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν περιβάλλονται ἐτι καὶ νῦν διὰ πρασίνου σινοκεράμου καὶ ἀπὸ τῶν ὀκτὼ τοίχων προσφωνοῦσι πρὸς τὸν εἰσερχόμενον ὀκτὼ ἐκ παραδόσεως γνωστὰ λόγια τοῦ Προφήτου, ἀναγεγλυμμένα λευκῷ χρώματι ἐπὶ κυανοῦ ἐδάφους (ΚΗ). Παρὰ τὸ τέμενος καὶ τὸν τάφον ἀνιδρύθησαν καὶ σχολεῖα καὶ ἐστιατόρια ὑπὲρ τῶν πτωχῶν, ἔχοντα πλουσίας προσόδους πρὸς σωματικὴν καὶ πνευματικὴν τροφήν. Πρὸς ἱδρυσιν αὐτῶν ὁ Μωάμεθ καθιέρωσε τὰς χώρας καὶ τὰς γαίας τῶν παρὰ τὸν Κυανοῦν κόλπον πόλεων, ἃς κατεκτήσαντο μὲν ἄλλοτε οἱ Ὀθωμανοί, ἀλλ' ἀπώλεσαν πάλιν ἀπὸ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Τιμούρ ἐπὶ τῆς μετοβασιλείας, ὡς τὸ "Αγκυρον(Ἐρέκε), ἡ Λίβυσσα (Γεβίσσα), τὸ Καρτάλ καὶ τὸ Παγτίχιον (Πανδίκ)· ὁ δὲ Οὐμούρ Βέγης καὶ ὁ Τιμουρτάς

ἀνεκτῆσαντο αὐτάς (¹). Διὰ τοιούτων προσόδων τῆς νίκης καὶ τῶν κτήσεων καὶ διὰ τοιαύτης ἀρχιτεκτονικῆς καὶ γλυπτικῆς κεκοσμημένον τὸ ἐν Προύσῃ πράσινον τέμενος Μωάμεθ τοῦ Α', ἐστὶ τῶν καλλίστων μνημείων τῆς Θεοσεβείας καὶ φιλοτεχνίας τῶν σουλτάνων τῶν Ὀθωμανῶν, λαμπρὸν κειμήλιον σαρακηνῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ γλυπτικῆς, οὗ τὸ πολύχρουν μάρμαρον, ἡ κυανῇ καὶ πρασίνῃ σινοκέραμος, αἱ κομφαὶ ἐλικοειδεῖς ἐν μαρμάρῳ ἐγκεχαραγμέναι ἐπιγραφαὶ ἀπεικονίζουσι τὴν λεπτὴν καὶ ἐξαισίαν φιλοκαλίαν τοῦ πορθητοῦ, ὃς διὰ τούτου, ὡς καὶ δι' ὅλου τοῦ βίου αὐτοῦ, ἐπαξίως ἐπεκλήθη Τζελεπῆς, ἥτοι φιλόκαλος, κομψὸς καὶ εὐγενὴς κύριος.

Ὁ Μωάμεθ, ὃς ἐν τῇ οἰκοδομῇ τοῦ μεγάλου καὶ πρασίνου ἐν Προύσῃ τεμένους ἀνίδρυσεν μνημεῖον, ὅπερ διὰ τὴν λιθοξοικὴν καὶ ξυλουργικὴν παρεβάλλετο πρὸς τὸν ἄμβωνα τῆς Σινώπης καὶ τὴν πύλην τῆς ἀκαδιμίας τῆς Σεβαστείας ἡ ὑπερέβαλλεν αὐτήν, οὕτω δὲ ὡς ἰδρυτῆς ἡμιλλᾷτο ἐνδόξως πρὸς τὸν μέγιστον τῶν Σελτσουκιδῶν σουλτάνον Ἀλαεδδὴν τὸν Α', ἀνεδείχθη ἐτέρωθεν ἐξίσου καὶ μεγαλόδωρος, ἐφάμιλλος πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους σουλτάνους πρὸς ὄφελος τῆς θρησκείας, τοῦθ' ὅπερ τιμᾶται ἐπίσης ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν. Πρῶτος τῶν Ὀθωμανῶν κυριαρχῶν ὁ Μωάμεθ ἐπεμψε διὰ τῆς κατ' ἔτος συνοδίας τῶν προσκυνητῶν χάριν τῶν πτωχῶν τῆς Μέκκας καὶ Μεδίνης χρυσοῦν δῶρον, καλούμενον σουρρῆ, παραδοθὲν ἰδίῳ ἐπιτρόπῳ μετ' ἐπιστολῆς πρὸς τὸν σερίφην τῆς Μέκκας. Εἰ δὲ καὶ τὸ δῶρον οὕτε τοσοῦτο μέγα ἦν, οὐδ' ἡ παράδοσις αὐτοῦ πρὸς τὸν κομιστὴν ἐγένετο τοσοῦτον πανηγυρικῇ,

(¹) Τῷ 829 ἔτει τῆς Ἑγίρας (1420).

ὥς ἐν τοῖς ἐξῆς, καὶ ὁμῶς καὶ τὸ δῶρον καὶ ἡ πομπὴ ἄρχεται οὐχὶ κατὰ πρῶτον ἀπὸ Σελίμ τοῦ Α', πορθητοῦ τῆς Αἰγύπτου, ἀλλ' ἤδη ἀπὸ Μωάμεθ τοῦ Α' (ΚΘ). Ἀπ' αὐτοῦ ὡσαύτως ἄρχονται καὶ τὰ ἡμιτιμάρια ἐν τῇ 'Ρουμελίᾳ, ὧν οἱ κάτοχοι ἐτέλουν τῷ σουλτάνῳ μόνον τὸ ἥμισυ τῶν συνήθων φόρων. Ὁ Μωάμεθ κατέστησε τὸν θεσμόν τοῦτον, τὸν οὐδαμοῦ ἄλλοι ἐν τῷ τουρκικῷ κράτει συνήθη, εὐθὺς ἅμα γενόμενος αὐτοκράτωρ, ὅπως ἀμείψῃ οὕτω τοὺς πιστοὺς αὐτῷ, τοὺς ἐπὶ τῆς μετοδασιλείας τῶν ἀδελφῶν Σουλεϊμάν καὶ Μουσσᾶ μέινοντας σταθερῶς παρ' αὐτῷ καὶ συμπράξαντας πρὸς ἐγκατάστασιν τῆς μονοκρατορίας αὐτοῦ. Οὕτω δὲ τὰ ἡμιτιμάρια εὐρίσκονται μόνον ἐν τῇ 'Ρουμελίᾳ καὶ οὐχὶ ἀλλαχοῦ.

Ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Ἰζελεπῆ κρῖξεν ἡ πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὴν ποίησιν αἰσθησις. Εἰ δὲ καὶ ἱστοριογράφοι καὶ ἱστοριοδίφαι Εὐρωπαῖοι (1) πρὸ Μωάμεθ τοῦ Β' οὐκ ἐπίστευον, ὅτι χρονικά τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους περιεῖχόν τι περὶ φιλολογίας καὶ γραμματολογίας, καὶ ὁμῶς τὰ χρονικά ταῦτα ἀγγέλλουσιν ἤδη ἀπὸ Μωάμεθ τοῦ Α' ἐν τῷ τέλει ἐκάστης βασιλείας μετὰ τοὺς διαπρέψαντας ἐπὶ πολιτικαῖς καὶ στρατιωτικαῖς ὑπηρεσίαις βεζύρας καὶ ἐμίρας, τοὺς νομομαθεῖς, τοὺς σέχας καὶ τοὺς ποιητάς, πρὸς οὓς προστίθενται ἐπὶ τῶν ἀκολούθων βασιλειῶν οἱ μαθηματικοί, ἀστρονόμοι καὶ ἰατροί, πολλῶν δὲ ὑπερτον καὶ οἱ περὶ τὴν καλλιλογίαν ἀσχολούμενοι καὶ οἱ μουσικοί. Αἱ βιογραφίαι τῶν σοφῶν καὶ καλλιτεχνῶν καὶ ὁ πρὸς τὰ ἔργα τούτων σεβασμὸς σχηματίζουσι ἰδιαιτέρον κλάδον τῆς ὀθωμανικῆς φιλολογίας καὶ τῆς ἱστορίας τῆς

(1) Γίβων, καὶ Σχλόζερερ.

τέχνης, αἱ δὲ πράξεις καὶ περιπέτειαι τῶν βεζυρῶν καὶ ἑμιρῶν δύνανται παρασχεῖν ὑπόθεσιν πρὸς μέλλοντα Τοῦρκον Πλούταρχον, ὅς, ἐὰν ἡ ἐγκρατὴς τῶν πηγῶν (Λ), ἔξει ἄφθονον ὑπόθεσιν λόγου. Ἄλλ' ὁ συγγραφεὺς τῆς ἱστορίας τοῦ ὅλου ὀθωμανικοῦ κράτους ἐκ τοῦ πλήθους τῶν πολλῶν ἐπισήμων ὀνομάτων καὶ βίων, μόνον ὀλίγων ἐξεχόντων δύναται διὰ βραχέων μνείαν ποιήσασθαι.

Εἰ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν βεζυρῶν καὶ ἑμιρῶν εἰκονίζονται κάλλιστα καὶ ἰδιαίτατα ἐν τοῖς γεγονόσιν, ἃ ἐπενόησαν διὰ τῶν συμβουλῶν αὐτῶν, ἧ αὐτοὶ οὗτοι ἐξετέλεσαν, ὅμως τὰ σπουδαιότερα τῶν περιπετειῶν τοῦ βίου αὐτῶν εὐρίσκουσιν ἐνίοτε ἁρμοδιωτέραν θέσιν ἐν τῇ γενικῇ ἐπόψει τῶν περιβλέπτων πολιτικῶν καὶ στρατηγῶν ὁλοκλήρου βασιλείας. Οὕτως ἐκ τῶν μεγάλων βεζυρῶν Μωάμεθ τοῦ Α' δύναται ἁρμοδιώτατα νὰ μνημονευθῇ ὁ Ἰβραὴμ Πασᾶς, υἱὸς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, τρίτος βεζύρης τοῦ οἴκου Τζενδερελῆ, ὃν πάντες οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι ὁμοθυμῶς παραδίδουσιν ὡς μέγαν βεζύρην τοῦ Μωάμεθ, εἴτα δὲ ἐπὶ ὀκτῶ ἔτη ὡς μέγαν βεζύρην Μουράτ τοῦ Β', ὅτι καθ' ὅλην τὴν ὀκταετῆ μοναρχίαν τοῦ Μωάμεθ γίνεται λόγος περὶ αὐτοῦ μόνον δις, τὸ πρῶτον πρὸ τοῦ τέλους τῆς μεσοβασιλείας, τὸ δὲ δεύτερον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωάμεθ· καὶ τὸ μὲν πρῶτον, ὅτε ὑπὸ τοῦ Μουσαῖ ἐπέμφθη πρὸς τὸν Ἑλληνα αὐτοκράτορα εἰς Κωνσταντινούπολιν, αὐτόθεν δὲ εἰς Ἀμάσειαν, τὸ δὲ δεύτερον, ὅτε μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ Μωάμεθ, συμφώνως πρὸς τὸν Βαγιαζήτ Πασᾶν, ἀπέκρυψε τὴν τελευτὴν ταύτην (ΛΗ). Οἱ Βυζαντινοὶ ἱστοριογράφοι καλοῦσιν αὐτὸν μόνον ὡς τὸν πιστὸν καὶ πρῶτον τοῦ Μωάμεθ βεζύρην, ὅς, ἀποσπάσας αὐτὸν νέον ἔτι ὄντα ἀπὸ τῆς μάχης τῆς Ἀγκύρας, ἔσωσεν ἐκ πολλῶν κινδύνων, προεφύλαξεν αὐτὸν γενναίως ἀπὸ πάντων τῶν ἐχ-

θρῶν καὶ ἐτι παρηγγέλθη ὑπ' αὐτοῦ ἀποθνήσκοντος, ἐκπλη-
ρῶσαι τὴν τελευταίαν θέλησιν. Ἡ περὶ τοῦ Ἰβραῖμ Πασᾶ
βαθεῖα σιγὴ τῶν Βυζαντινῶν ἐφ' ὅλην τὴν βασιλείαν Μωά-
μεθ τοῦ Α' καὶ ἡ ὑπ' αὐτῶν μνημόνευσις τοῦ Βαγιαζήτ
Πασᾶ ὡς πρώτου καὶ οἰκιστάτου βεζύρου, οὐδόλως ἐξα-
σθενεῖ τὴν ὁμόθυμον μαρτυρίαν τῶν Ὀθωμανῶν χρονο-
γράφων, τῶν ὁμολογούντων μόνον τὸν Ἰβραῖμ Πασᾶν ὡς
μέγαν βεζύρην, ἀλλ' ἀποδείκνυσιν, ὅτι οὗτος μᾶλλον διὰ
τῆς κεφαλῆς ἢ τοῦ βραχίονος ἦν ὠφέλιμος, καὶ ὅτι ἦν
ἀνὴρ μᾶλλον συνετὸς ἢ ῥέκτης. Ὅσῳ ὀλιγώτερα περὶ τοῦ
Ἰβραῖμ, τοσούτω πλείονα περὶ τοῦ Βαγιαζήτ Πατᾶ διη-
γούνται οἱ Βυζαντινοί, ὃν συγχέουσι συχνὰ πρὸς τὸν Σοφῆ
Βαγιαζήτ, αὐλάρχην τοῦ ἡγεμονόπαιδος Μωάμεθ, φυ-
γόντα μετὰ τούτου ἐκ τῆς μάχης τῆς Ἀγκύρας καὶ ἀπο-
σταλέντα εἶτα ὑπ' αὐτοῦ ὡς πρεσβευτὴν πρὸς τὸν Τιμούρ.
Κατὰ τὴν φυγὴν ἐβόήθησαν τῷ δωδεκαετῇ ἡγεμόνι καὶ ὁ
αὐλάρχης Βαγιαζήτ Σοφῆς καὶ ὁ στρατηγὸς Βαγιαζήτ
Πασᾶς, σωθέντες μετ' αὐτοῦ εἰς τὰ περὶ τὴν Ἀράσειαν
ὄρη. Οἱ Βυζαντινοί, μὴ διακρίνοντες τὸν Σοφῆν ἀπὸ τοῦ
Πασᾶ, διηγοῦνται περὶ τούτου ἀνέκδοτα, ἃ, ὡς ἀνωτέρω ἀ-
πεδείχθη, ἐρεῖδονται ἐπὶ τῆς ψευδοῦς προφορᾶς τοῦ ἐπιθέτου
Κιουρεστζῆ (παλαιστοῦ), ἐξ οὗ ἐπήγαγε τὸ τοῦ Κιριστζῆ
(χορδοποιοῦ) (1). Οὕτω, κατὰ μὲν τὸν Χαλκοκονδύλην, ὁ
συνοδοιπόρος τοῦ Μωάμεθ ἐν τῇ φυγῇ ἦν χορδοποιός τις,
κατὰ δὲ τὸν Φραντζῆν, ἦττον ἀκριβολογούντα, τοξοποιός
τις (2), κατὰ δὲ τὸν Δούκαν, περὶ τούτου μακρολογούντα,
ὁ βεζύρης Βαγιαζήτ Πασᾶς, ὃς μετὰ τοῦ ἡγεμονόπαιδος
διήγνησε τὴν ἀπὸ Ἀγκύρας εἰς Ἀράσειαν ὡς προσαίτης

(1) Χαλκοκονδύλης, σ. 95.

(2) Φραντζῆς, Α', 29.

ἐν σχήματι μονοχίτωνος ⁽¹⁾ (δερβίση), ἔφερε δ' ἐπ' ὤμων τὸν νέον ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ⁽²⁾, ἅτε μὴ ὑποφέροντα τὴν ὁδοιπορίαν, ἐξογκωθέντα τοὺς πόδας καὶ μεκέτι δυνάμενον βαδίζειν. Εὐγνωμονῶν δὲ ὁ Μωάμεθ ἐπὶ τούτοις, κατὰ τὴν μακρὰν βασιλείαν αὐτοῦ κατέστησεν αὐτὸν κύριον πάσης τῆς παρ' αὐτοῦ ἀρχομένης γῆς ⁽³⁾.

Ὁ τρίτος βεζύρης τοῦ Μωάμεθ μετὰ τὸν βεζύρην Ἰβραήμ Πασᾶν καὶ τὸν στρατηγὸν Βαγιαζήτ Πασᾶν ὑπῆρξεν ὁ Ἀϊβάς, Ἀούρ, ἢ Ἐλιά Πασᾶς, ὁ ἀνδρεῖος πρόμαχος τῆς Προύσης κατὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Καραμανίας, ὁ ἐν ταύτῃ τῇ περιστάσει προαχθεὶς ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ σούβας ἢ συνταγματάρχου τῶν σπαῖδων εἰς τὸ πρῶτον ἀξίωμα τοῦ βασιλείου. Τὸ ἐπιφανὲς ὄνομα τῶν τριῶν οἰκῶν Μιγάλογλου, Ἐβρενοῦ καὶ Τιμουρτάς, τιμηθέντων διὰ μεγάλων καὶ διαδοχικῶν στρατιωτικῶν ἀξιωματίων ἀπὸ τοῦ Ὁρχάν καὶ Μουράτ τοῦ Α', περιῆλθεν εἰς τοὺς ἀπογόνους αὐτῶν, οἵτινες, ἀνήκοντες τὸ πρῶτον τοῖς ἀδελφοῖς τοῦ Μωάμεθ, τοῖς ἀντιποιοιμένοις τοῦ θρόνου, παρέτειναν τὴν μεσοβασιλείαν διὰ τῆς βοήθειας αὐτῶν, εἴτα δὲ ἐπετάχυναν τὸ τέλος αὐτῆς, προσελθόντες πρὸς τὸν Μωάμεθ. Ὁ κληρονομικὸς ἀρχηγὸς τῶν ἀκιντζίδων ⁽⁴⁾ ἡ δρομέων, συνώδευσε μετὰ τοῦ Χασάν, Ἀγά τῶν γενιτσάρων, καὶ μετὰ τοῦ Ἐβρενοῦ, βεγλέρβεγῃ τῆς Ρούμελης, τὸν πρεσβύτερον ἡγεμονόπαιδα Σουλεϊμάν, φεύγοντα εἰς Εὐρώπην ἀπὸ τῆς μάχης τῆς Ἀγκύρας. Ὁ βεγλέρβεγῃς

(1) Δούκας, KB', σ. 70.

(2) Ὡς ὅτος Λίβος ἰκός· α' τόθι.

(3) Αὐτόθι.

(4) Δούκας (ΚΓ, σ. 75) ἐξηγεῖ καλῶς τὴν λέξιν ταύτην λέγων· «...πρὸς ἐπιδρομὴν, ὃ καλεῖται κατὰ τὴν αὐτῶν γλῶσσαν ἄκιντζι νι».

τῆς Ἀνατολῆς Τιμουρτάς, αἰχμαλωτισθεὶς κατὰ τὴν μάχην τῆς Ἀγκύρας, προσήνεγκε τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐν Ἀσίᾳ ἀντίπαλον τοῦ θρόνου, τὸν ἡγεμονόπαιδα Ἰσάν· ἐν τοῖς ἐξῆς δ' ἔσσεται λόγος περὶ τῶν υἱῶν τούτου. Ὁ δὲ Ἐβρενὸς καὶ οἱ πέντε υἱοὶ αὐτοῦ, οἱ κατ' ὄνομα ὑπὸ τοῦ Χαλκοκονδύλη (1) μνημονευόμενοι, ἀπέστησαν ἀπὸ τοῦ Μουσᾶ πρὸς τὸν Μωάμεθ, ἀλλ' οἱ δύο Μιχάλογλου, πατὴρ καὶ υἱός, συνετάχθησαν διαφόροις φατρίαις, ἐπειδὴ ὁ μὲν πατὴρ συνεξεστράτεψε τῷ Μωάμεθ, ὁ δὲ υἱὸς Μωάμεθ Βέγης ἐνέμεινε πιστὸς τῷ Μουσᾶ καὶ μετὰ τὴν τελευταίαν μάχην ἀπεστάλη αἰχμάλωτος εἰς Τοκάτ· δεύτερος δέ τις υἱὸς Ἰαχσῆ Βέγης ἦν ἐμίρης τῶν συνοδιῶν τῶν ὁδοιπόρων τῆς Ρούμελης.

Οἱ ἱατροὶ τοῦ Μωάμεθ, ἐξ ὧν ἦν ὁ περιώνυμος ποιητὴς Σινάν Σεῖχί ἐκ Κερμιάν, ὁ δὲ δεύτερος ὁ Κουρδ Οὐζούν ἐκ Κουρδιστάν, ἀπιθανάτισαν τὸ ἑαυτῶν ὄνομα, ὁ μὲν διὰ τὸ ποίημα Χοσρέφ καὶ Σιρίν, ὁ δὲ διὰ τὴν εὐδοκιμήσασαν ἀπόκρυψιν τοῦ θανάτου τοῦ σουλτάνου· ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ διδάσκαλος τοῦ Μωάμεθ Σοφῆ Βαγιαζήτ, ἔνεκα τῆς ἐπιτυχῶς γενομένης φυγῆς ἐκ τῆς μάχης τῆς Ἀγκύρας καὶ τῆς διπλῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν Τιμουρ πρεσβεύσεως, καὶ ὁ διδάσκαλος τῶν υἱῶν τοῦ Μωάμεθ, ὁ Σύρος Ἀραβσάχ, πρῶτον παιδαγωγὸς τῶν παίδων τοῦ Τιμουρ, διὰ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, οὔσης ἐν ἀπάσῃ τῇ Ἀνατολῇ ἀριστούργημα ἱστορικῆς ῥητορικῆς, γνωστότατον ἔτι καὶ ἐπαινούμενον ὑπὸ πάντων τῶν Εὐρωπαϊῶν Ἀνατολικολόγων (ΛΒ), καὶ δι' ἄλλων συγγραμμάτων ἔτι ἀγνώστων αὐτοῖς. Ὁ δικαστὴς τῆς Λιβύσσης Φαζλουλλάχ, ὃν, ὡς ἔρρέθη, ἐπεμφεν ὁ

(1) Βιβλ. Δ', σ. 56.

Μωάμεθ πρὸς τὸν Ἑλληνα αὐτοκράτορα εἰς Κωνσταντι-
νούπολιν, ἔκτισεν ἐν τῇ πόλει, ὅπου ἐτάφη ὁ Ἀννίβας,
τέμενος καὶ μοναστήριον δερβισῶν, ἀνυψῶθη δὲ διὰ τὰ
ἔργα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ δικαστοῦ εἰς τὴν τοῦ
Πασᾶ (ΛΓ). Καὶ ἄλλοι νόμομαθεῖς ἐδόξασαν τὸ ὄνομα αὐ-
τῶν καὶ τὴν βασιλείαν τοῦ Μωάμεθ διὰ συγγραμμάτων,
οἷον ὁ Μουχιγεδδὴν Καφιετζί, ὁ πρῶτος μέγας φιλόλογος,
πολυμαθὴς καὶ πολυγράφος τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρα-
ρίας, παρ' οὗ ἤκουτε τὴν γραμματικὴν ἐν Αἰγύπτῳ ὁ ἔσχα-
τος μέγας συγγραφεὺς τῆς ἀραβικῆς γραμματολογίας
Σουγιουτί, ὃς συνέγραψε πενταχοσίους τόμους, φέροντας
λίαν παραδόξους ἐπιγραφάς. Ἐρωτήσαντός ποτε τούτου
τὸν διδάσκαλον περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συγγραμμάτων
αὐτοῦ ὁ Καφιετζί, τουτέστι διδάσκαλος τοῦ Καφιέ, ἤτοι
περιφήμου συντακτικοῦ συγγράμματος, ἀπεκρίνατο ὅτι οὐκ
ἰδύνατο γινώσκειν αὐτὸν, ἐπειδὴ ἐπελάβετο ἐντελῶς τῆς
ὑποθέσεως πολλῶν συγγραμμάτων καὶ μάλιστα τῆς ἐπι-
γραφῆς (ΛΔ). Μετὰ τὸν σοφὸν τοῦτον ἀναγκαῖον μνημο-
νεῦσαι τῶν δύο Ἰακὺβ, τοῦ Μέλανος καὶ τοῦ Κιτρίνου,
ἀμφοτέρων ἐκ Καραμανίας, συγγραφέων πολλῶν ἐρμηνευ-
τικῶν πραγματειῶν καὶ δικανικῶν ὑπομνημάτων (ΛΕ),
εἴτα δὲ τῶν δύο Περσῶν Χαϊδάρ ἐκ τοῦ Ἐράτ καὶ Φαχ-
κρεδδὴν ἀλ' Ἀτζεμί. Καὶ ὁ μὲν τούτων περιώνυμός ἐστιν
ἐπὶ τοῖς ἐπὶ τοῦ Κορανίου ὑπομνήμασιν, ἐπὶ τῇ ρητορικῇ
καὶ ἐπὶ τῇ περὶ κληρονομημάτων γνῶναι, ὁ δὲ μᾶλλον
ἐπὶ τῇ αὐτοκρίει, ἣν ἀπέδειξεν, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δεχθεὶς
αὔξησιν μισθοφορᾶς ὡς μουφτῆς, ἀλλ' ὁμως καὶ ἐπὶ ὀρη-
σκομανεῖ μισαλλοδοξία, ὅτε ὀφθαίτερον ἐπὶ τῆς βασιλείας
Μουράτ οὐ μόνον ἐδίδαξε κατὰ τινος ἀπίστου φιλοσόφου
Πέρσου, ἀλλὰ καὶ ὅτε οὗτος κατεδικάσθη εἰς τὸν διὰ πυρᾶς

θάνατον ἐκόμισε ξύλα, ἀνῆψεν αὐτά, ἀνεσκάλευσε τὸ πῦρ καὶ κατέφλεξε τὸν μακρὸν πώγωνα αὐτοῦ (ΛΓ).

Πλὴν τοῦ μεγάλου σέχη Βουχάρα, γαμβροῦ τοῦ Βαγιαζήτ 'Ιλδिरίμ, τοῦ καλουμένου 'Εμίρ Σουλτάν, διαπρέφαντος ἤδη ἐπὶ τῆς προηγουμένης βασιλείας κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τατάρων ἄλωσιν τῆς Προύσης, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς ἐξῆς βασιλείας ποιησόμεθα πλεονάκεις λόγον· πλὴν τοῦ Βεδρεδδίν Σιμάβνα, γενομένου ἐπίσης ἐνδόξου ἐπὶ τοῖς πολιτικοῖς μηχανήμασιν, ἐπὶ στάσει καὶ τῷ ἐλεεινῷ θανάτῳ, ὡς καὶ ἐπὶ τοῖς μυστικοῖς αὐτοῦ συγγράμμασιν, ἐγένοντο ὀνομαστοὶ πρὸ πάντων ἐκ τῶν σεχῶν, τῶν καθιερωμένων τῷ ἀσκητικῷ βίῳ, τρεῖς, ἅπαντες μαθηταὶ τοῦ μεγάλου μυστικοῦ σέχη Σεϊνεδδίν Γαζή (ΛΖ) ἐν τρισὶ διαφόροις πόλεσι τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ὅπου οἱ τάφοι αὐτῶν εἰσιν ἔτι καὶ νῦν προσκυνητήρια. Ὁ πρῶτος τούτων Ἀβδῶλλατίφ Μοκκαδετζὶ ἐξ 'Ιερουσαλὴμ, διανύσας ἐν Χορασάν τὴν μαθητείαν αὐτοῦ διὰ τεσσαρακονθήμερων γυμνασμάτων τῆς ἀσκητικῆς ἐρβαν καὶ ἀγνισθεὶς ἐπὶ τῶν τάφων τῶν μεγάλων μυστικῶν φιλοσόφων Σαδρεδδίν, Μεβλανά Τζελαλεδδίν καὶ Τεβριζὶ ἐν 'Ικονίῳ, κατέθηκεν ἐν ἰδίῳ βιβλίῳ τὴν μυστικὴν αὐτοῦ σοφίαν καὶ ἀποκατέστη ἐν Προύσῃ (ΛΗ). Ὁ ἐκ Μερσιφοῦν σέχης Ἀβδουρράχιμ, διανύσας τὰς σπουδὰς αὐτοῦ οὐχὶ μόνον παρὰ τῷ σέχη Σεϊνεδδίν Γαζή, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῷ μεγάλῳ μυσικῷ φιλοσόφῳ Σεχαβεδδίν Σεχερβερ-δι καὶ λαβὼν τὴν ἄδειαν παρὰ τούτου ἵνα διδάξῃ περὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, ἀπελύθη διὰ τῶν ἐξῆς λόγων· «Πέμπω σε εἰς τὴν χώραν τοῦ Ρούμ ὡς τὸ πῦρ τῆς θείας ἀγάπης» (ΛΘ), καὶ ἀνεξωπύρησε διὰ τούτου τοὺς κατοίκους τῆς πατρίδος αὐτοῦ. Τέλος ὁ Πίρ 'Ελίας, ὁ ἐξ Ἀμασειας, ἀποσταλὴς ὑπὸ τοῦ Τιμοῦρ εἰς Σιρβάν, ἐπανῆλθεν εἰτα οἴκαδε, ὅπου ἐπέζησε καὶ ἐτελεύτησε τὸν βίον

φημιζόμενος ἐπὶ μεγάλῃ ἀγιότητι. Ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ ἐν Σεβαδιγιε περί τὴν Ἀμάσειαν (M) Μωάμεθ ὁ Α' ἀνήγειρε μνημεῖον, παροτρυνθεὶς ἴσως εἰς τοῦτο ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ καὶ πνευματικοῦ διαδόχου τοῦ Ἑλίας, τοῦ σέχης Χοσαμεδδὶν Γχιουμισλίογλου, ὅς, πέμφαντός ποτε τοῦ σουλτάνου Μουράτ τοῦ Α' τοὺς τρεῖς υἱοὺς Σουλεϊμάν, Μουσᾶν καὶ Μωάμεθ ἐπισκεφομένους αὐτόν, συνέστησε τῷ τελευταίῳ τούτων Μωάμεθ μᾶλλον ἢ τοῖς ἄλλοις τὰ συμφέροντα τῷ τε ἰσλαμισμῷ καὶ τῷ βασιλείῳ.

Μετὰ τοὺς βεζύρας καὶ ἐμίρας, τοὺς παιδαγωγοὺς τῶν ἡγεμονοπαίδων καὶ τοὺς ἰατροὺς, μετὰ τοὺς οὐλεμάδας καὶ σέχας μνημονευθήτωσαν ἐν τέλει οἱ ποιηταί. Ἐγένετο ἤδη λόγος περὶ τοῦ μεγίστου αὐτῶν, τοῦ ἱατροῦ καὶ μάλιστα ὀφθαλμιάτρου Σεϊχὶ τοῦ ἐκ Κερμιὰν κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωάμεθ. Αἱ πρὸς αὐτὸν μεγάλαι ἀμοιβαὶ τοῦ σουλτάνου ἐκίνησαν κατ' αὐτοῦ τὸν φθόνον καὶ τὴν ἐχθραν πολλῶν, οἵτινες, ἀντὶ ὡς συνήθως παρὰ μεγάλοις ποιηταῖς τοῦ ἐπικρῖναι μόνον τὰ συγγράμματα καὶ συλῆσαι τὰς ἐννοίας καὶ τὰς φράσεις, ἐπέπεσον κατ' αὐτοῦ, διήρπασαν τὴν περιουσίαν καὶ ἐφόνευσαν τοὺς περὶ αὐτόν. Ἐκ τῆς ἀφορμῆς ταύτης ὁ σέχης συνέγραψε περὶ ὧν Βιβλίον, ἐν ᾧ ἐξιστορεῖ τὰ καθ' ἑαυτὸν καὶ κατατάσσει τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ἐν διαφόροις εἵδεσιν ὄνων (MA). Ἀναγνοὺς τὸ βιβλίον τοῦτο ὁ σουλτάνος, ἐπηνώρθωσε τὴν βλάβην τοῦ ὀφθαλμιάτρου καὶ ποιητοῦ, καὶ μετὰ τὰς γενομένας ἀνακρίσεις ἐτιμώρησε τοὺς αἰτίους τῆς ἀρπαγῆς καὶ τοῦ φόνου. Ὁ Σεϊχὶ ἐπελήφθη τῆς μεταφράσεως τοῦ λαμπροῦ ποιήματος τοῦ Νιζαμί, τοῦ ἐπιγραφομένου Χοσρέφ καὶ Σιρίν (MB), μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωάμεθ· προσήνεγκε δὲ πρὸς τὸν διάδοχον αὐτοῦ Μουράτ τὸν Β' ἑκαστον ἄσμα, ὡς ἐτελείου αὐτό, καὶ ἀγθ' ἑκάστου αὐτῶν ἀντημεῖβετο βασι-

λικῶς· ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ θάνατος κατέλαβεν αὐτὸν πρὶν ἢ ἀποτελέσῃ τὸ ἔργον. Ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Τζεμαλιζαδὲ (ΜΓ), ποιητὴς καὶ οὗτος, ὦν παρὰ τῷ ἡγεμόνι τοῦ Κερμιὰν γραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας καὶ οἰκεῖος αὐτοῦ, συνέχισε τὸ ἔργον τοῦ θείου καὶ ἐκτήσατο καὶ αὐτὸς ὄνομα ὡς μεταφραστὴς τινῶν περσικῶν ἐγκωμίων καὶ θρήνων (κασιδέ), ὡς συγγραφεὺς ποιήματος, προστεθέντος τοῖς θρήνοις τοῦ Σεναγί, καὶ ὡς μυθικὸς ποιητὴς. Μέτριοι ποιηταὶ ἦσαν οἱ ἐξ Ἀκσεχέρ Νουρεδδίν, ὁ τοῦπίκλην Ἐζχερί (ἀνθηρὸς), ὁ ἐκ Τουρκιστάν Τζεμιλί, ὁ στιχοποιήσας ἐν ἀρχαίᾳ τουρκικῇ φιλοκαλίᾳ Τζαγαταϊκὰ ποιήματα, καὶ ὁ Σεχίρί, ὃς δεφτερδάρ ὦν τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ, ὅτε οὗτος ἔτι ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ πατρὸς παῖς ὦν διέμενεν ὡς τοποτηρητὴς ἐν Ἀμασειᾷ, συνετέλεσεν ἰσως, καὶ περ μέτριος ποιητὴς, ἵνα εἰς τὸν ἡγεμονόπαιδα μέλλοντα σουλτάνον ἐμπνεύσῃ ἔρωτα καὶ κλίσιν πρὸς τὴν ποίησιν καὶ ζῆλον πρὸς τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ.

Ἀνάβασις εἰς τὸν θρόνον Μουράτ τοῦ Β'. — Νίκη κατὰ τοῦ ἀντιποιουμένου τοῦ θρόνου Μουσταφᾶ τῇ βοήθειᾳ τῶν Γενουηνσίων τῆς Φωκαίας. — Μάχη παρὰ τὸ Λοπάδιον καὶ θάνατος τοῦ διερχομένου Κόρκακος. — Τετάρτη πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων. — Θάνατος τοῦ τρίτου ἀντιποιουμένου τοῦ θρόνου Μουσταφᾶ. — Εἰσβολὴ τῶν Τούρκων εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ Ἀλβανίαν. — Γάμος καὶ ἀνανέωσις τῆς εἰρήνης πρὸς τὰ ἀρκτῶα εὐρωπαϊκὰ κράτη. — Τελευταία ἐπανάστασις καὶ τελευτὴ τοῦ Τζουεῖδ. — Πόλεμος Καραμανικός. — Διαθήκη τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Κερμιάν. — Εἰρήνη πρὸς τοὺς Οὐγγρους καὶ Σέρβους. — Ὁλεθρος τῶν Τουρκομένων. — Ἀλωσις τῆς Θεσσαλονίκης. — Οἱ τότε ἄρχοντες τῆς Ἑλλάδος. — Ἀνανέωσις τῆς πρὸς τὴν Οὐγγρίαν καὶ Σερβίαν εἰρήνης. — Πόλεμος πρὸς τὴν Καραμανλίαν καὶ Οὐγγρίαν. — Ἀλωσις τῆς Σεμενδρας καὶ πολιορκία τοῦ Βελγραδίου. — Ἐκστρατεία τοῦ Οὐγιάδου. — Φιλανθρωπία καὶ παραίτησις τοῦ Μουράτ.

ΜΟΥΡΑΤ ὁ Β' ὀκτωκαιδεκαετῆς κατέλαβε τὴν βασιλείαν ἣν οὔτε τῷ αἵματι τῶν ἀδελφῶν ἐμίανεν, οὔτε κατήσχυνε διὰ τῆς πρὸς τὸν Ἑλληνα αὐτοκράτορα παραδόσεως αὐτῶν. Ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ οἱ μὲν δύο πρεσβύτεροι, οἱ κυβερνήσαντες πρὸ αὐτοῦ τὴν Ἀμάσειαν, ἐτελεύτησαν τὸν βίον ζῶντος τοῦ πατρὸς (Α), οἱ δὲ νεώτεροι δύο ἀπώλοντο ὑπὸ τοῦ λοιμοῦ. Τὸν Μουράτ (¹), ἅμα ἐλθόντα

(¹) Ἐγεννήθη τῷ 806 (1403) ἔτει τῆς Ἑγίρας, ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον

ἐξ Ἀμασείας εἰς Προῦσαν, περιέζωπε τὸ ξίφος ὁ μέγας
σέχης Βουχάρας ἢ Ἐμίρ Σουλτάν, γαμβρὸς τοῦ πάππου
αὐτοῦ Βαγιαζήτ. Οἱ γενίτσαροι παρήλασαν ἐνώπιον αὐτοῦ
παρὰ τὰ ἀνάκτορα, δεξιούμενοι αὐτόν, ὁ δὲ νεκρὸς τοῦ
πατρὸς κατετέθη ἐν τῷ παρὰ τὸ πράσινον μνημεῖον τεμέ-
νει, τὸ δὲ πένθος ἦν ὀκταήμερον ⁽¹⁾. Πρέσβεις ἀπεστά-
λησαν πρὸς τοὺς ἡγεμόνας Καραμανίας καὶ Μεντεσέ,
πρὸς τὸν βασιλέα Σιγισμουνδον καὶ πρὸς τὸν Ἑλληνα αὐ-
τοκράτορα Μανουήλ, ὅπως ἀναγγείλωσι τὴν εἰς τὸν θρόνον
ἀνάβασιν αὐτοῦ καὶ ἀνανεώσωσι τὰς πρὸς τὸν πατέρα
συνθήκας ⁽²⁾.

Καὶ εἰρήνη μὲν ἔνορκος διωμολογήθη πρὸς τὴν Καρα-
μανίαν, ἀναχωρῇ δὲ πενταετὴς πρὸς τὴν Οὐγγρίαν ⁽³⁾
μετὰ τὴν πρό μικροῦ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐρτίμωσιν μέρους
τῆς Τρανσυλθανίας καὶ τὴν ἀπαγωγὴν τῶν ἀρχόντων
τῆς Στεφανουπόλεως (Κρονστάδ) ὡς αἰχμαλώτων ⁽⁴⁾.
Πρὸ τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐλεύσεως τῶν πρέσβων
τοῦ Μουράτ ὁ Μανουήλ ἐπρεσβεύσατο πρὸς τοῦτον τὸν
Παλαιολόγον Λαχυνὴν καὶ τὸν Θεολόγον Κόρακα, περὶ
ᾧ ἤδη ἐγένετο λόγος, ὅπως ὑπομνήσωσι τὴν ἐκπλήρωσιν
τῆς τελευταίας βουλῆσεως τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, αἰτοῦντες
τὴν παράδοσιν τῶν νεωτέρων υἱῶν τοῦ σουλτάνου, ἀνακοι-

τῷ 824 (1421), ἀπέστη τῆς ἀρχῆς τῷ 847 (1443), ἀνέλαβε αὐτήν
τὸ δεύτερον μεθ' ἐν ἔτος, τῷ 848 (1444), ἀφ' ἧς ἀπέστη πάλιν μετὰ τὴν
μάχην τῆς Βάρνας· ἀνέβη δὲ τὸ τρίτον εἰς τὸν θρόνον μετὰ δύο μῆνας, βα-
σιλεύσας μέχρι τῆς τῷ 855 (1451) συμβάσεως τελευτῆς.

(1) Δούκας, ΚΓ', σ. 72.

(2) Αὐτόβι.

(3) Ἑγγελλος, ἱστορίκ τῆς Οὐγγρίας, σ. 302.

(4) Σβάνδενερ, Τόμ. Α', σ. 866. Πρὶν παρὰ Κάτωνα, Β.βλ. ΙΒ', σ.
337, καὶ Ἑγγελλος, ἱστορία τῆς Βλαχίας, σ. 165.

νώσωσι δὲ πρὸς τὸν Μουράτ ἀρνούμενον, ὅτι ἀναγορεύσει κυριάρχην τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας τὸν κληρονόμον τοῦ τουρκικοῦ θρόνου Μουσταφᾶν τὸν τοῦ Βαγιαζήτ, φυλασσόμενον παρ' αὐτῷ, ὑφ' ὃν μετ' οὐ πολὺ ἐμελλεν ὑπακούσειν καὶ ἡ Ἀσιατικὴ Τουρκία. Ὁ δὲ Βαγιαζήτ Πασᾶς ἀπεκρίνατο τοῖς πρεσβευταῖς ἐν ὀνόματι τοῦ νέου σουλτάνου, «ὥς οὐκ ἔστι καλὸν καὶ τοῖς τοῦ Προφήτου θεσπίσμασι συνᾶδον Μουσουλμάνων παῖδας τρέφεσθαι παρὰ Καθουρίδων καὶ παιδαγωγείσθαι, τουτέστιν εὐσεβῶν παῖδες παρ' ἀπίστων ἐπιτροπεύεσθαι· ἀλλ' εἰ θέλει ὁ βασιλεὺς ἐχέτω τὴν ἡμετέραν ἀγάπην καὶ μενέτω κατὰ τὰς πρώτας συνθήκας φίλος καὶ πατὴρ τῶν ὀρφανῶν τούτων πάντων ἐκτός ἄλλης ἐπιτροπικῆς διαθέσεως....» (1).

Ὡς λαβὼν τὴν ἀπάντησιν ταύτην ὁ Μανουήλ ἐτράπη τὴν ἀντίθετον ὁδόν, γνοὺς ἵνα ὑποστηρίξῃ τὸν ἐν Λήμνῳ φρουρούμενον Μουσταφᾶν καὶ τὸν σύμβουλον αὐτοῦ Τζουνεῖδ. Ἐπεμψεν οὖν εἰς Λῆμνον Δημήτριον Λάσκαριν τὸν Λεοντάριον, τὸν αὐτὸν, ὃς ὑπεδέξατο τὸ πρῶτον ἐν Θεσσαλονίκῃ τὸν Μουσταφᾶν ὡς φυγάδα καὶ ὃς ἡρνήσατο τὴν πρὸς τὸν Μωάμεθ παράδοσιν αὐτοῦ, μετὰ δέκα τριήρων καλῶς ἐξοπλισμένων, ὅπως ἀπελευθερώσῃ τὸν Μουσταφᾶν καὶ Τζουνεῖδ καὶ ἀποβιβάσῃ αὐτοὺς εἰς Χερσόνησον (2). Ὁ δὲ Μουσταφᾶς ὤμοτεν ἀποδοῦναι τῷ αὐτοκράτορι τὴν Καλλιόπολιν, καὶ πρὸς ἄρκτον μὲν τὰ ποντικὰ μέρη μέχρι Βλαχίας, πρὸς δυσμὰς δὲ τὰ τῆς Θεσσαλίας μέχρις Ἐρισοῦ καὶ ἁγίου Ὁρους (3).

(1) Δούκας, ΚΓ', σ. 74.

(2) Αὐτόθι.

(3) Αὐτόθι, σ. 78. Χαλκοκογδύλης, Ε', σ. 70, καὶ Φραντζῆς, Α', Κεφ. ΑΗ'.

Μετὰ τὴν ἐνόρκως συνομολογηθεῖσαν συνθήκην ὁ Δημήτριος ἀπέπλευσε μετὰ τοῦ Μουσταφᾶ καὶ Τζουγεῖδ εἰς Καλλιόπολιν, ἐνθα πολλοὶ κάτοικοι τῆς τε πόλεως καὶ τῶν περιχώρων προσῆλθον πρὸς τὸν Μουσταφᾶν, προσφέροντες αὐτῷ ὁμολογίαν πίστεως ὡς ἀληθεῖ διαδόχῳ τοῦ θρόνου· ἀλλ' ἡ φρουρά, κηρυχθεῖσα φανερώς ὑπὲρ τοῦ Μουράτ, ἤρνήθη τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου. Τότε ὁ Μουσταφᾶς ἐπορεύθη μετὰ τῶν αὐξανόντων διηνεκῶς ὁπαδῶν εἰς τὸν ἰσθμὸν τοῦ Ἀθω, Ἐξαμίλιον καλούμενον, ὁ δὲ Δημήτριος Λεοντάριος ὑπελείφθη πρὸ τῆς Καλλιπόλεως πολιορκῶν αὐτήν (1).

Οἱ βεζύραι τοῦ Μουράτ, Ἰβραῖμ καὶ Αἰθᾶζ Πασᾶς, οἱ δυνάμενοι ἐτι παρὰ τῷ νέῳ κυριάρχῃ, ἅμα μαθόντες τὰ κινήματα ταῦτα, προέτρεψαν (2) αὐτὸν ἵνα πέμψῃ εἰς Εὐρώπην τὸν Βαγιαζήτ Πασᾶν (3), τὸν ὑπὸ τούτων ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτοῦ φθονούμενον καὶ μὴ ἀγαπητὸν, ὅπως ἀποτρέψῃ τὴν προσεγγίζουσαν θύελλαν. Μάτην δὲ ὁ Βαγιαζήτ Πασᾶς καὶ οἱ τρεῖς τοῦ Τιμουρτάς υἱοί, οὓς ἅπαντας ὁ σουλτάνος Μωάμεθ ἀνέδειξε βεζύρας, ἢ Πασάδας τριῶν ἱππουρίδων, ἀντέκρουσαν τὴν γνώμην ταύτην· ἀλλ' ἐπειδὴ ὑπερίσχυσαν οἱ δύο ἄλλοι βεζύραι (Ἰβραῖμ καὶ Αἰθᾶζ), ὁ Βαγιαζήτ ἐδήλωσεν, ὅτι ἐτοίμως εἶχε θῦσαι ἑαυτὸν ὑπὲρ τοῦ κυριάρχου καὶ ἐδεήθη μόνον τοῦ σουλτάνου, ἵνα μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐκτελέσῃ τὸ κληροδότημα πεντακισμυρίων ἄσπρων ὑπὲρ τοῦ Οὐμούρ Βέγη, πρεσβυτέρου

(1) Δούκας, ΚΔ', σ. 79.

(2) Ὁ Δούκας καὶ Νεσρῆ, ὁ Ἰδρις, Ἀλῆς, Σολακζαδὲ καὶ Σααδεδδίν εἰσιν ἐντελῶς σύμφωνοι περὶ τῶν σκευωριῶν τῶν βεζυρῶν Ἰβραῖμ καὶ Αἰθᾶζ κατὰ τοῦ ἀντιπάλου αὐτῶν Βαγιαζήτ Πασᾶ.

(3) Φραγτζής, Α', 39.

υιού τοῦ Τιμουρτάς, πιστοτάτου καὶ προθυμοτάτου ὑπὲρ τοῦ τοῦ Μουράτ· εἶτα δὲ κατὰ τὸ μέσον τοῦ Βοσπόρου μετὰ τινων πλοίων καὶ ὀλίγων ἀνδρῶν ἀπέβη εἰς Εὐρώπην καὶ ἐπορεύθη εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅπου συναθροίσας πάντα τὰ στρατεύματα τῆς Ῥουμελίας ἐκ τρισμυρίων ἀνδρῶν, κατεσκήνωσεν ἐπὶ πεδιάδος τελματώδους ἀπέναντι τῆς Ἀδριανουπόλεως (1). Ὁ Μουσταφᾶς ἐπὶ μείζον αὐξήθειαν ἐν Σέρραϊς καὶ Γενιτζέ Βαρδάρ ἐκ τῶν ὁπαδῶν τῶν υἱῶν τοῦ Ἑβρενοῦ, ἐκ τοῦ Οὐρχάν Βέγη, ἐκ τοῦ Κουμλίογλου καὶ ἄλλων ἐγχωρίων μεγάλων γαιοκτημόνων, ἀντεστρατεύσατο πρὸς τὸν ἐχθρὸν, διελθὼν διὰ μεγάλης τινὸς κωμοπόλεως νεοδμήτου καὶ πολυανθρώπου (2) εἰς τὴν καλαμοφόρον κοιλάδα Σαζλιδερέ. Τῶν πολεμίων στρατῶν ἀντιπαραταχθέντων, ὁ Μουσταφᾶς ἐκραύγασε πρὸς τοὺς στρατιώτας τοῦ Μουράτ, ἵνα μὴ ἀρνηθῶσιν ὑπακοὴν αὐτῷ τῷ ἀληθεῖ διαδόχῳ τοῦ Ὁρόνου· παραχρῆμα δὲ πάντα τὰ στρατεύματα τοῦ Μουράτ ὡς ἐκ θαύματος νῆτομόλησαν πρὸς τὸν Μουσταφᾶν. Ὁ Βαγιαζήτ Πασᾶς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Χαμζά συλληφθέντες ἐδεσμεύθησαν. Ὁ Μουσταφᾶς ἐπέτρεψε τῷ βεζύρῃ Τζουνεῖδ, ἵνα λάβῃ δίκην παρὰ τοῦ Βαγιαζήτ ἐπὶ τῇ ἐκτομῇ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ Ἀβδουλλάχ, ὁ δὲ Βαγιαζήτ ἀπεκεφαλίσθη ἐνώπιον τοῦ Τζουνεῖδ, εἰπόντες αὐτῷ· «οἶδας, ὦ κάχιπτε, θερίζειν ὄρχεις» (3). Τοῦ δὲ ἀδελφοῦ τοῦ Βαγιαζήτ Χαμζά Βέγη ἐφείσατο ὁ Τζουνεῖδ, μὴ προαισθανόμενος ὅτι ἡ ἐπιείκεια αὕτη ἐμελλε μετὰ ταῦτα ἀπολέσειν αὐτόν. Μαθοῦσα τὴν νίκην ταύτην ἡ φρουρά τῆς Καλλιπόλεως, παρεδόθη Δη-

(1) Δούκας, ΚΔ', σ. 84.

(2) Αὐτόθι.

(3) Αὐτόθι.

μητρίῳ τῷ Λεονταρίῳ, παρασκευαζομένῳ εἰσαγαγεῖν στρα-
τόν καὶ τὰ πρὸς πόλεμον εἰς τὸ φρούριον, ὅτε, παρὰ γενό-
μενος ὁ Μουσταφᾶς πρὸ τῆς Καλλιπόλεως, διεσκέδασε τὰ
λαμπρὰ ὄνειροπολήματα αὐτοῦ, εἰπών· «Ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὦ
στρατηγέ Δημήτριε, τὸν ἀγῶνα, ὃν ἡγωνισάμεθα καὶ
τοὺς κινδύνους, οὓς ὑπέστημεν, ἕνεκα τοῦ γένους τοῦ σοῦ
καὶ τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας ὑπολαμβάνεις γεγονέ-
ναι . . . οἶδα ἀκριβῶς τὰς ὑποσχέσεις, ἃς ὑπεσχέθην ἐνώ-
πιον τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ προφῆτου αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἐν μέσῳ
τούτων ἦν καὶ τὸ τῆς Καλλιπόλεως φρούριον. Τηρήσω
ἄλλως ἀκριβῶς τὴν πρὸς τὸν σὸν κύριον συνθήκην, ὅς
δύναται πιστεῦσαι τῷ ἐμῷ ὄρκῳ. Οὐκ ἔχω ἀνάγκην τῶν
στρατευμάτων. Ἐλεύθερος εἶ ὁ Δημήτριος ἀπελθεῖν» (1).
Οὕτως ἡ ἐλληνικὴ πολιτικὴ ἀπέτυχε τῆς ὠφελείας, ἣν
ἠλπίζεν ἐκ τῆς δοθείσης τῷ Μουσταφᾶ ἐλευθερίας καὶ
βοηθείας, ὁ δὲ Δημήτριος Λεοντάριος, διαμαρτήσας τῆς
ἐλπίδος, ἀπέπλευσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν (2).

Ἐγὼ οὖν ὁ Μανουὴλ ἵνα στραφῇ πάλιν πρὸς τὸν Μου-
ράτ καὶ ἀνανεώσῃ εἰ δυνατόν τὴν συνθήκην ἐπὶ τῷ ὄρκῳ
τῆς παραδόσεως τῶν δύο ἀδελφῶν τοῦ σουλτάνου· ἀλλὰ
τὴν πρεσβείαν ταύτην προέλαβεν ἡ τοῦ Μουράτ, διότι ὁ
Ἰβραὴμ Πασᾶς (B), ὁ μέγας βεζύρης, ὁ πρὸ δώδεκα ἐτῶν
ἀποσταλὴς ὡς πρεσβευτὴς τοῦ Μουσᾶ πρὸς τὸν Μανουὴλ
καὶ ὑπὸ τούτου πρὸς τὸν Μωάμεθ, ἦλθε πάλιν ὡς πρεσβε-
υτὴς τοῦ Μουράτ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως πείσῃ τὸν
αὐτοκράτορα διὰ φιλικῶν λόγων, ἵνα παράσχη τῷ Μου-
ράτ κατὰ τοῦ ἀντιποιομένου τῆς βασιλείας Μουσταφᾶ,
ἣν παρέσχε βοήθειαν τῷ πατρὶ Μωάμεθ κατὰ τοῦ Μου-

(1) Δούκας, ΚΔ', σ. 84 καὶ 85, Χαλκοκονδύλης, Ε', σ. 70.

(2) Δούκας, ΚΔ', σ. 87.

σά (1). Ἐπιμένοντας δὲ τοῦ Μανουὴλ εἰς τὴν κηδεμονίαν τῶν ἡγεμονοπαίδων, ἦν ἀπεποιεῖτο ὁ Ἰσραῆλ, οὐδὲν κατωρθώθη· ὁ δὲ Μωάμεθ ἐν τούτοις ἐνίσχυσεν ἑαυτὸν διὰ βοηθείας Γενουησίων, ἀντὶ Βυζαντινῶν.

Κατὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀκτὴν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Φωκαίᾳ ἀπέναντι τῆς Μιτυλήνης ἦν ὅρος πλούσιον στυπτηρίας. Ἦδη ἐπὶ τῆς βασιλείας Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου Ἴταλοι ἐπέχρησαν τὴν ἐξόρυξιν τοῦ ὀρυκτοῦ τούτου, τελούντες τῷ Ἑλληνι αὐτοκράτορι ἐτήσιον φόρον. Ἄλλ' ὅτε αἱ τουρκαὶ ἐπιδρομαὶ ἐπόρθουν τὴν χώραν καὶ οἱ ἐξορύσσοντες οὐκ ἦσαν ἀσφαλεῖς, οἱ Λατῖνοι ἀνήγειραν τῇ βοηθείᾳ τῶν Ἑλλήνων φρούριον κατὰ τὴν ὑπώρειαν καὶ κατὰ τὴν παραλίαν, τὴν νέαν Φώκαιαν. Οἱ εὐπατρίδαι Γενουήνσιοι Ἀνδρέας καὶ Ἰακώβ Κατανέοι, κτίτορες τοῦ φρουρίου τούτου, συνωμολόγησαν πρὸς τὸν Σαρουχάν, ἡγεμόνα Τοῦρκων τῆς Λυδίας, συνθήκην, τηρηθεῖσαν ἐκατέρωθεν ἐπὶ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἔτη, στέρξαντες ἵνα κατ' ἔτος τελῶσι τῷ Σαρουχάν πεντακόσια δουκάτα (2). Ἀρχων τῆς πόλεως ἦν Γενουήνσιος, κυβερνῶν ἐν ὀνόματι τῆς δημοκρατίας ὡς αὐτόνομος, ὡς ἐν ταῖς ἄλλαις ἀσιατικαῖς κτήσεσι τῶν Γενουηναίων, οἷον ἐν Χίῳ καὶ Λέσβῳ, ἐν Γαλατῇ, προαστείῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐν Ἀμισῷ, Ἀμάστριδι καὶ Θεοδοσιουπόλει κατὰ τὸν Εὐξείνιον Πόντον (3). Ἐπὶ τῆς βασιλείας Μωάμεθ τοῦ Α' ἀρχων ἦν ὁ Ἰωάννης Ἀδόρνος, υἱὸς τοῦ Γεωργίου Ἀδόρνου, δούκῃς τῆς Γενούης, ὃς ἐξ ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ σουλτάνου συνέθετο πρὸς αὐτὸν συνθήκην φιλίας ἀντὶ ἀποτίσεως «εἴκοσι χιλιάδων ἀριθμὸν νο-

(1) Δούκας, ΚΕ', σ. 88.

(2) Αὐτόθι, σ. 90.

(3) Αὐτόθι.

μίσματα καθαροῦ χρυσοῦ ἐν ἔτεσι δέκα» (3). Ὀλίγω ὕστερον ἀπὸ τῆς τελευτῆς τοῦ Μωάμεθ ὁ Ἀδόρνος ἀπέτισε τὸν ὀφειλόμενον φόρον τῶν ἐξ ἐτῶν, καίπερ ἐπὶ τούτων ὑποστάς πολλὴν ζημίαν ἐκ τῶν πρὸς τοὺς Κατελάνους πολέμων τῶν Γεουηησιῶν, καὶ προσηνέχθη δι' ἐπιστολῆς διαπεράσαι τὸν στρατὸν τοῦ Μουράτ ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην. Ὁ Μουράτ ἀπεκρίνατο φιλίως εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ὁ δὲ Ἀδόρνος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βαγιαζήτ Πασᾶ ἐπεμφε πρεσβευτὴν (Γ) τὸ δεύτερον πρὸς τοὺς βεζύρας τοῦ Μουράτ Ἀλῆ Βέγην, Οὐμούρ Βέγην καὶ Χατζῆ Ἀϊβάζ (Δ)· ὁ δὲ πρεσβευτὴς ἐπανῆλθε μετὰ τινος Χατίβη Τούρκου (Ε), κομίζοντας πεντακισμῦρια δουκάτα, ὅπως ναυλώσῃ γενουήν-σια πλοῖα πρὸς μεταφορὰν τοῦ στρατοῦ ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην.

Πορευόμενος εἰς ὑπάντησιν τοῦ Βαγιαζήτ Πασᾶ ὁ Μουσταφᾶς συνέλεξε τὸν πλεῖστον στρατὸν ἐκ νέων πεζῶν στρατιωτῶν, ἐπειδὴ οἱ γενίτσαροι, πρὶν ἢ ὁ στρατὸς τοῦ Βαγιαζήτ Πασᾶ ἐν τῇ κατὰ τὴν κοιλάδα Σαζλιδερε μάχῃ αὐτομολήσῃ πρὸς τὸν Μουσταφᾶν, ἦσαν μετὰ τοῦ Μουράτ. Τὸ πλεῖστον τοῦ πεζικοῦ στρατοῦ τοῦ Μουσταφᾶ συνέκειτο ἐκ τῶν λεγομένων ἀζάβων (ἀγάμων) καὶ Ἰαχγιά, στρατευόντων κατ' ἀνάγκην ἄλλοτε ἀμίσθως. Ὁ Μουσταφᾶς πρῶτος ἔδωκε τούτοις ὡς ἀρράβωνα πεντήκοντα ἄσπρα, καλέσας μ ο σ ε λ λ ε μ ἄ ν ο υ ς, ἥτοι μεμνησευμένους· τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο ἦν κοινὸν πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Ὁρχάν συστηθὲν τιμαριοῦχον ἱππικόν. Μετὰ τὴν αὐτομόλησιν τοῦ στρατοῦ τοῦ Μουράτ ὁ Μουσταφᾶς, νομιζων ἑαυτὸν ἐν Ἀδριανουπόλει ἀσφαλῆ ἀπὸ τοῦ ἐν Ἀσίᾳ Μουράτ, πα-

(1) Δούκας, ΚΕ', σ. 90.

ρεδόθη τῇ τρυφῇ καὶ ταῖς ἀκολασίαις· ἀλλ' ὁ Τζουνεῖδ ἐξήγειρεν αὐτὸν τῆς ληθαργίας ταύτης, ἀναγγείλας ὅτι ὁ Μουράτ συναθροίζει στρατὸν καὶ ὅτι ἀναγκαῖον ἦν στρατεῦσαι ἐπ' αὐτὸν ἐν Ἀσίᾳ, πρὶν ἢ περαιωθῇ ἀπὸ τῆς Λαμφάκου ἢ Χρυσουπόλεως εἰς Εὐρώπην (1). Ταῦτα δὲ λέγων ὁ Τζουνεῖδ ἤττον ὠρμάτο ὑπὸ τῶν συμφερόντων τῷ Μουσταφᾷ, ἢ ὑπὸ τοῦ βουλευματος νέας προδοσίας, ἐλπίζων καὶ τὸ τέταρτον διαφυγεῖν τὸν ὄλεθρον, ὡς πρότερον ἐπὶ Σουλεϊμάν, Μουσᾶ καὶ Μωάμεθ. Ὁ Μουσταφᾶς, κύριος ὢν τοῦ στόλου καὶ τῆς θαλάσσης, ἀπεβίβασε τὸν στρατὸν εἰς Λάμφακον, ὅπου ἐπὶ ἡμέρας τρεῖς ἔλαβεν ὁμολογίαν πίστεως τῶν ὁμόρων ἀρχηγῶν (2). Ὁ Μουράτ, ἀκούσας τὴν ἀπόβασιν τοῦ Μουσταφᾶ, ἐστράτευσεν ἐκ Προύσης καὶ κατεσκήνωσεν ὀπίσω τοῦ Ῥυνδάκου καὶ τῶν τελμάτων, τῶν σχηματιζομένων ὑπὸ τῆς λίμνης Ἀπολλωνιάτιδος. Λύσας δὲ τὴν ἐπὶ τοῦ Ῥυνδάκου γέφυραν, ἡσφάλισε τὴν μὲν ἀριστερὰν πτέρυγα πρὸς τὴν θάλασσαν, τὴν δὲ δεξιὰν πρὸς τὴν λίμνην καὶ τὰ τέλματα, ἃ μόλις ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐδύνατό τις περιελθεῖν διὰ τῆς ὑπωρείας τοῦ Ὀλύμπου. Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ὑπέμεινε τὸν Μουσταφᾶν, κατασκηνοῦντα ἐπὶ τῆς ἀντιπέρας ὄχθης τοῦ ποταμοῦ.

Ὁ σουλτάνος εἶχε περὶ ἑαυτὸν τοὺς πιστοὺς ὑπηρέτας, τοὺς υἱοὺς τοῦ Τιμουρτάς, Ἀλῆν, Οὐμούρ καὶ Οὐρουτζ Βέγην, καὶ τὸν Χατζῆ Ἀϊβάζ, οἵτινες συνεβούλευσαν αὐτῷ ἐλευθερῶσαι τὸν Μιχάλογλου, δεσμώτην ἐν Τοκάτ ἀπὸ τῆς νίκης Μωάμεθ τοῦ Ἀ' κατὰ τοῦ ἀντιποιοιμένου τοῦ θρόνου σέχη Σιμάβνα, ὅπως μεταχειρισθῇ τὸ ὄνομα καὶ τὴν

(1) Δούκας, ΚΕ', σ. 92.

(2) Αὐτόθι, σ. 93.

δύναμιν αὐτοῦ κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Μουσταφᾶ.

Ὡς δ' ἤδη διηγήθημεν τὰ στρατεύματα ταῦτα ἦσαν τὸ πλεῖστον συρφετός· καὶ οἱ μὲν πεζοί, ἄζάβοι, οἱ δὲ ἵππεις, ἀκιντζίδες. Ἡ ἀρχηγία τῶν ἀκιντζίδων ἤδη ἀπὸ τοῦ σουλτάνου Ὀσμᾶν ἦν κληρονομικὴ ἐν τῷ οἴκῳ τῶν Μιχάλογλου· διὸ εὐλόγως ἠλπίζεν, ὅτι ὁ στρατὸς οὗτος, ἀκούων τῆς φωνῆς τοῦ ἀρχαίου αὐτοῦ στρατηγοῦ, αὐτομολήσει πρὸς αὐτόν. Ὁ Μουράτ, παραδεχθεὶς τὴν πρότασιν τῶν βεζυρῶν, ἐπεμψε ταχυδρόμους εἰς Τοκάτ πρὸς ἐλευθέρωσιν τοῦ Μιχάλογλου· συγχρόνως δ' ἐπεκαλέσατο τὰς εὐχὰς τοῦ μεγάλου σέχη Βουχάρα Ἐμίρ Σουλτάν, τοῦ περιζώσαντος αὐτόν τὸ ξίφος κατὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν. Ὁ δὲ Βουχάρας προσηύξατο ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, καθ' ἃς ὁ Μουσταφᾶς ἐκακοπάθησεν ὑπὸ σφοδρᾶς ἐκ τῆς ῥινόδς αἰμορροαγίας, ἣν ὁ στρατὸς ἐνόμισεν ὡς κακὸν οἰωνὸν προσεγγιζούσης ἥττης. Τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ ἔπαυσεν ἡ αἰμορροαγία, ἀλλ' ἦν τόσῳ ἀδύνατος, ὥστε ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας οὐκ ἐδύνατο μάχεσθαι. Ἐν τούτοις τὸν Μιχάλογλου, ἐλθόντα εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ σουλτάνου, ὑπεδέξατο οὗτος εὐμενῶς· ὁ δὲ ὑπήκουσε προθύμως τῇ γνώμῃ τῶν βεζυρῶν, τοῦ ἐλκύσαι πρὸς ἑαυτὸν τοὺς ἐχθροὺς ἀκιντζίδας· διὸ νυκτὸς ἀπελθὼν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, τοῦ διαχωρίζοντος τὰ πολέμια στρατεύματα, καὶ καλέσας τοὺς ἀρχαίους στρατιώτας, ὡς πρότερον ἔπραξε Μουράτ ὁ Α', ὅτε προέβη ἐνώπιον τοῦ στρατοῦ, ὃν ἐφείλκυσεν ὁ στασιώτης υἱὸς Σαουτζή, ἐπανήγαγεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἰδίαν σημαίαν, καὶ ὡς ἔπραξεν ὁ Χασάν, ὁ ἀγᾶς τῶν γενιτσάρων, ὅπως ἀποσπάσῃ τοὺς λογάδας τούτους στρατιώτας ἀπὸ τοῦ Μουσᾶ (1). Ἡ ἀντηχήσασα πέραν

(1) Χαλκοκογδύλης, Α' 2, σ. 13.

τοῦ ποταμοῦ ἐν μέσῳ τῆς ἡσυχίας τῆς νυκτὸς φωνή τοῦ Μιχάλογλου ἐκίνησεν ἅπαν τὸ ἱππικόν. Ὁ Τουγάν, ὁ Κοϊνογλου καὶ υἱοὶ τοῦ Ἑβρενοῦ, οἱ νομίζοντες πρὸ πολλοῦ τεθνεῶτα τὸν ἀρχαῖον αὐτῶν ἀρχηγόν, ἐχάρησαν, μαθόντες ὅτι ζῇ καὶ προθύμως ἤκουσαν τῆς προτάσεως αὐτοῦ, ὅπως αὐτομολήσωσι πρὸς τὸν Μουράτ. Οἱ παρὰ τῷ Μουσταφᾷ ἄζάβοι ἐδείχθησαν πιστότεροι ἢ οἱ ἀκιντζίδες· διότι πενταχισχίλιοι τούτων ἐπειράθησαν διαβῆναι τὸν ποταμόν, ὅπου ἦν πορεύσιμος καὶ ποιῆσαι νυκτερινήν ἑφοδόν. Ὁ Μουράτ, μαθὼν τὴν βουλὴν αὐτῶν, ἐκάθισεν εἰς ἐνέδραν τὸν Οὐμούρ Βέγην μετὰ δισχιλίων γενιτσάρων παρὰ τὸ ἄκρον δάσους τινός, ἐκτεινομένου μέχρι τοῦ πόρου τοῦ ποταμοῦ. Μόλις δὲ τῶν ἄζάβων διαβάντων τὸν ποταμόν, οἱ γενίτσαροι ὀρμήσαντες πρὸς αὐτοὺς τοὺς μὲν πλείους κατέσφαξαν, τοὺς δὲ ἠχμαλώτισαν. Γενίτσαρός τις, ἀπάγων δύο τῶν δυστυχῶν τούτων, ἐλθὼν εἰς τὸ μέρος τοῦ στρατοπέδου, ὅπου ἦν τὸ κρεωπωλεῖον, ἐπώλησεν αὐτοὺς κρεωπώλῃ τινὶ ἀντὶ κεφαλῆς προβάτου. Ἀπὸ τοῦ συμβάντος τούτου οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι χρονολογοῦσι τὸ μῖσος καὶ τὸν φόβον μετὰ τῶν γενιτσάρων καὶ ἄζάβων· ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον ἐδηλώθη τὸ ἀντίθετον φρόνημα αὐτῶν ἐν ταῖς στάσεσι, πρὸς ἃς συνετάχθησαν ἐπὶ τῶν ἐμφυλίων τούτων πολέμων· διότι οἱ μὲν γενίτσαροι, ὡς τακτικῶς μισθούμενοι, ἔμενον πάντοτε πιστοὶ τῷ κυριάρχῃ, οἱ δὲ ἄζάβοι, ὡς ἄτακτοι, ἐπεδίωκον τύχην ὑπηρετοῦντες τοῖς στασιασταῖς καὶ τοῖς ἀντιποιομένοις τοῦ θρόνου.

Πλὴν τῆς ἐπιτυχούσης ἀποπείρας τοῦ Μιχάλογλου, ὁ Ἄουρ Πασᾶς ἐπενόησεν ἄλλο μηχανήμα, ὅπως ἀποσπάσῃ καὶ τὸν Τζουνεῖδ, ὄντα ψυχὴν τοῦ στρατοῦ τοῦ Μουσταφᾶ· διὸ ἐπεμφε νυκτὸς τὸν Χαμζά Βέγην, ἀδελφόν τοῦ

Τζουνεϊδ, πρὸς τοῦτον μετ' ἐπιστολῆς, ὑπισχνόμενος αὐτῷ ἐν ὀνόματι τοῦ σουλτάνου τὴν διοίκησιν τοῦ Ἀϊδίν εἰς ἀμοιβὴν τῆς ἀπὸ τοῦ Μουσταφᾶ ἀποσασίας⁽¹⁾. Ὁ Ἀὐς Πασᾶς ἐπέστειλε καὶ πρὸς τὸν Μουσταφᾶν, ὥσει ὑπὸ φιλίας καὶ εὐνοίας κινούμενος, ἐφιστῶν τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Τζουνεϊδ, γνόντος συμφώνως τῷ πλείστῳ τοῦ στρατοῦ παραδοῦναι αὐτὸν πρὸς τὸν σουλτάνον. Ἀμφότεραι αἱ ἐπιστολαὶ ἐπέτυχον τοῦ σκοποῦ· διότι ὁ μὲν Τζουνεϊδ, καταλιπὼν καιούσας τὰς λυχνίας ἐν ταῖς ἑαυτοῦ σκηναῖς, ἀπῆλθεν ἔφιππος νυκτὸς ἐν μεγίστῃ σιγῇ μεθ' ἐβδομήκοντα ἐταίρων, παραλαβόντων ὑπὸ τοὺς μανδύας μόνον τὰ βαρυτιμότατα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη, καὶ ἐπορεύθη περὶ τὴν μεσημβρίαν πρὸς τὸ ταχθὲν αὐτῷ Ἀϊδίν ⁽²⁾. Ὅτε δὲ περὶ τὸν ὄρθρον ἐγένετο γνωστὴ ἡ ἀπόδρασις αὐτοῦ, ὁ στρατὸς τοῦ Μουσταφᾶ, συσχεθεὶς ὑπὸ πανικοῦ θορύβου, ἐτράπη εἰς φυγὴν ⁽³⁾. Εἰς μάτην οἱ στρατιῶται τοῦ Μουράτ, ἀναχαιτισθέντες ὑπὸ τῶν καταδιωκόντων, ἐκραύγαζον πρὸς αὐτοὺς, Ἐτῆτε, στῆτε, μὴ φεύγετε ⁽⁴⁾. Ὁ στρατὸς τοῦ Μουσταφᾶ διεσπάρη πανταχοῦ, αὐτὸς δ' οὗτος ἔσπευσε πρὸς τὰ τῆς Λαμφάκου μέρη, ὅθεν ἐπεραιώθη εἰς Καλλιπόλιν μετὰ τινων μόνον ὁρομένων. Ὁ Μουράτ ἔλαβε τὸν ὄρκον τῶν αὐτομόλων, ἀνέζευξε τὴν διαλυθεῖσαν γέφυραν τοῦ Λοπαδίου καὶ ἐπορεύθη πρὸς τὴν Λάμφακον· ἅμα δὲ παρήγγειλε πρὸς τὸν ἐν νέᾳ Φωκαίᾳ Ἀδόρνον, ἵνα παραπλεύσῃ μετὰ τοῦ στόλου μεταξὺ Λαμφάκου καὶ Καλλιπόλεως. Ὁ

(1) Δούκας, ΚΣΤ', σ. 94—96.

(2) Αὐτόθι.

(3) Αὐτόθι, σ. 98.

(4) Αὐτόθι.

Ἀδóρνoς παρεγένετο μεθ' ἑπτὰ μεγάλων πλοίων, ὃ δὲ Μουράτ ἐπέβη εἰς τὸ μείζον τούτων μετὰ πεντακοσίων καλῶς ἐξωπλισμένων παιδων, ἅτε μήπω ἔχων τελείαν πίστιν πρὸς τὸν Γενουήνσιον, ἐπιβιβάσαντα εἰς τὸ πλοῖον ὀκτακοσίους ὀπλίτας· ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις πλοίοις ἦσαν ἱσάριθμοι Τοῦρκοι καὶ Φράγχοι ὀπλίται. Πλέοντος δὲ τοῦ στόλου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πορθμοῦ, ὃ Ἀδóρνoς ἀναστὰς καὶ γόνυ κλίνας ἐνώπιον τοῦ Μουράτ ἠτήσατο, ἵνα δωρήσῃται αὐτῷ τὴν ἐκ τῆς στυπτηρίας ὀφειλήν. Καὶ ὁ μὲν Μουράτ ἀσμένως καὶ φιλικῶς εἰσήκουσε τῆς αἰτήσεως αὐτοῦ καὶ διέγραψεν ἐκ τοῦ καταλόγου τὸ ἔλλειμμα τῶν εἰκοσιεπτὰ χιλιάδων δουκάτων (1).

Βλέπων ὁ Μουσταφᾶς ἀπὸ τῶν τειχῶν τῆς Καλλιπόλεως τὸν προσεγγίζοντα στόλον, μετεπέμψατο διὰ λέμβου τινὰ τῶν οἰκείων τοῦ Ἀδóρνoυ, ὥς ἀνακοινώσων αὐτῷ προτάσεις τινάς· προὔτεινε δὲ πεντακισμύρια δουκάτα διὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Μουράτ· ἀλλ' ὁ Ἀδóρνoς ἀπεῖρριψε τὴν πρότασιν. Ὁ Μουράτ ἀκούσας τούτων, ἐνηγκαλίσατο τὸν Γενουήνσιον ὡς ἀδελφὸν καὶ φίλον (2).

Τὰ στρατεύματα τοῦ Μουσταφᾶ, καταλαβόντα τὸν λιμένα, ἐκώλυσαν τὸν εἰσπλουν τοῦ στόλου. Τότε ὁ Ἀδóρνoς, ἀγκυροβολήσας ἐκτὸς τοῦ λιμένος ὑπὸ τὴν πόλιν, ἐκέλευσεν ἀπόβασιν. Εἴκοσιν ἀκάτια ἀπεβίβασαν τὸ πρῶτον πεντακοσίους Φράγκους τοξότας (3)· εἶτα δὲ ἀπέβη αὐτὸς ὁ Μουράτ, ὑπὸ χιλίων τοξοτῶν ἐκατέρωθεν περικυκλούμενος καὶ ἐν μέσῳ τρισχιλίων μαχιμωτάτων πολεμιστῶν πορευόμενος. Οἱ Φράγχοι τοξόται καὶ οἱ σφεν-

(1) Δούκας, KZ', σ. 99.

(2) Αὐτόθι.

(3) Τξαγκατόρους καὶ δορυφόρους, κατὰ Δούκαν.

δονῆται διὰ τόξων καὶ λίθων ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς στρα-
τιώτας τοῦ Μουσταφᾶ· ὁ δὲ ἐπώθη, καταφυγὼν εἰς Ἀ-
δριανούπολιν, ὅπου μόλις συνήθροισε τὰ πολυτιμότερα
ἐκ τοῦ γαζοφυλακίου καὶ ἐπορεύθη πρὸς τὴν Βλαχίαν ⁽¹⁾.
Ὁ Μουράτ, τρεῖς ἡμέρας διαμείνας ἐν Καλλιπόλει καὶ
κατασφάξας πάντας τοὺς τὸν εἰσπλοῦν κωλύσαντας, ἐπο-
ρεύθη εἰς Ἀδριανούπολιν μετὰ τοῦ Ἀδόρνου καὶ πάντων
τῶν ἐπιστατούντων τὰς νῆας καὶ μετὰ δισχιλίων Ἰταλῶν,
καταπεφραγμένων μέλανι χαλκῷ, δορυφορούντων καὶ πε-
λεχυφόρων ⁽²⁾. Οἱ κάταικοι τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐξῆλθον
ἀθρόοι πρὸς ὑποδοχὴν αὐτοῦ· ὁ δὲ ἐκάλεσε πάντας εἰς εὐω-
χίαν μεγάλην καὶ πανδαισίαν σὺν τῷ Ἀδόρνῳ, καὶ εὐφραν-
θέντες εὐφήμεσαν αὐτὸν ἅπαντες· ἐδωρήσατο δὲ διὰ βίου
αὐτῷ μὲν τὰ πολίχνιον Περιθεώριον καὶ τὰ τελωνιακὰ τέλη
τῶν Φωκαίων ⁽³⁾, τοῖς δὲ ἄλλοις κυρίοις τῶν νηῶν ἄλλα
πολυτελῆ δωρήματα καὶ ἀπέλυσεν αὐτοὺς φιλοφρονέσταται.
Ὁ δὲ Μουσταφᾶς, καταδιωχθεὶς ἐν τῇ φυγῇ, συνελήφθη
καὶ ἐδεσμεύθη ὑπὸ τῶν οἰκείων ἐν Κιζιλαγατζί Γενιτζέ,
σταθμὸν ἀπέχοντι πρὸς βορρᾶν τῆς Ἀδριανουπόλεως
παρὰ τὸν Ταίναρον ⁽⁴⁾, ἀπήχθη δὲ πρὸς τὸν Μουράτ, ὃς
ἀπηγχόνισεν αὐτὸν ἐκ τινος πύργου τῆς Ἀδριανουπό-
λεως ⁽⁵⁾.

Ὁ αὐτοκράτωρ Μανουήλ, ἰδὼν ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ
Βαγιαζήτ καταρρέοντα ἅπαντα τὰ στηρίγματα τῆς πολι-

(1) Δούκας, ΚΖ', σ. 100.

(2) Αὐτόθι.

(3) Αὐτόθι.

(4) Ῥουμελίη τοῦ Χατζῆ Κάλφα, σ. 49. Κατὰ τὸν Χαλκοκονδύλην,
Ε', σ. 95, ὁ Μουράτ αὐτὸς εὔρε τὸν Μουσταφᾶν ὑπὸ θάμνῳ τινὶ κεκρυμμένον.

(5) Λουτφί, σ. 43.

τικῆς αὐτοῦ, ἐπρεσβεύσατο πρὸς τὸν Μουράτ, τὸν Πα-
λαιολόγον Λαχυνήν ἢ Λαχανᾶν καὶ τὸν Μάρκον Ἰάγα-
ριν ⁽¹⁾, ὅπως πείσωσι τὸν σουλτάνον, ὅτι διὰ τὰ συμ-
βάντα αὐτῷ οὐκ ἦν αἰτία αὐτὸς (ὁ αὐτοκράτωρ), ἀλλ' ὁ
ἀποθανὼν Βαγιαζήτ Πασᾶς, ὁ ἀποποιηθεὶς παραδοῦναι
τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ σουλτάνου τῇ κηδεμονίᾳ καὶ τῇ φυλα-
κῇ τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ δὲ Μουράτ, μήτε ἰδεῖν, μήτε ἀ-
κοῦσαι τοὺς πρέσβεις θελήσας, περιορίσας δ' αὐτοὺς ἐν ὁ-
λίγαις ἡμέραις, ἕως οὗ ὁ στρατὸς αὐτοῦ παρασκευασθῇ
ἐντελῶς πρὸς τὴν ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐκστρατείαν,
ἀπέλυσεν αὐτοὺς εἰπών· « Ὑπάγετε, ἀναγγεῖλατε τῷ βα-
σιλεῖ, ὅτι ἤδη ἔρχομαι ταχύ ». ⁽²⁾ Μετὰ τινὰς ἡμέρας ἐξε-
στράτευσε τῷ ὄντι μετὰ δισμυρίων ἀνδρῶν ἐπὶ τὴν πρωτεύ-
ουσάν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἐμφοβοὶ οἱ Κων-
σταντινουπολῖται ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τῶν Τούρκων, ἠτιά-
σαντο αἶφνης τὸν διερμηνέα τῆς αὐλῆς Θεολόγον Κόρακα,
νομίζοντες ὅτι ἐγένετο αἷτιος τῆς ἐκστρατείας ταύτης διὰ
τῶν μηχανημάτων αὐτοῦ πρὸς ἐκδίκησιν, ὅτι οὐ μετέτχε
τῆς τελευταίας πρὸς τὸν Μουράτ πρεσβείας. Διὸ ὁ Μανουήλ
ἐπεμψεν ἐκ νέου πρεσβευτὴν αὐτὸν πρὸς τὸν σουλτάνον,
ἡδὴ κατεσκευασμένον πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως παρὰ τὰ
ἀνάκτορα τῶν Πηγῶν ⁽³⁾. Ὁ Κόραξ ἐπανήλθεν ἄπρακτος.
Ἀκόλουθος δέ τις αὐτοῦ ἔλεγεν, ὅτι ἤκουσεν αὐτοῦ εἰ-
πόντος ὅτι, « εἰ ποιήσεις μοι συνθήκας ἐνόρκους τοῦ εἶναι με
ἄρχοντα καὶ ἡγεμόνα τῆς πόλεως, ἐγὼ σοὶ ταύτην παρα-
δώσω » ⁽⁴⁾. Ἡ κατηγορία διεδόθη ὡς ἀστραπή ἐν τῇ τετα-

(1) Δούκας, ΚΗ', σ. 102.

(2) Αὐτόθι.

(3) Κωνσταντινούπολις καὶ Βόσπορος, Τόμ. Α', σ. 210. Ὁ Δούκας λέ-
γει, ὅτι κατεσκευάσεν « ἐν τῷ ναυί τῆς πηγῆς ἔνδον ». ΚΗ', σ. 103.

(4) Δούκας, ΚΗ', σ. 103.

ραγμένη πόλει. Ὁ Κόραξ, ἀπερχόμενος ἀπὸ τῆς παρὰ τῇ βασιλεῖ ἀκροάσεως, καθυβρίσθη δημοσίᾳ, οἱ δ' ἐν τῇ βασιλικῇ πύλῃ φύλακες Κρήτες στασιάσαντες, ἀπήτησαν τὴν πρὸς αὐτοὺς παράδοσιν τοῦ Κόρακος. Ὁ αὐτοκράτωρ παρέδωκεν αὐτὸν αὐτοῖς δέσμιον, ὅπως ἐξετάσῃ τὸ ἐγκλήμα αὐτοῦ· εὖρον δ' ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ σκεύη χρυσᾶ τε καὶ ἀργυρᾶ καὶ χρυσοκέντητα ἐνδύματα, ἃ ὁ σουλτάνος ἔπεμψε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, αὐτὸς δὲ ἐνοσφίσθη. «Τότε οἱ Κρήτες, σύραντες αὐτὸν διὰ τῆς λεωφόρου ἕως τῆς πύλης τῆς βασιλικῆς, ἐκεῖ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύττουσιν ἀνηλεῶς καὶ ἀπανθρώπως· οὕτω γὰρ ἐξέγλυψαν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ὥς μηδὲ τύπον φαίνεσθαι βλεφάρων ἢ δερματος· βαλόντες τοῖνον ἐν τῇ φυλακῇ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἀπέθανε, τὴν δὲ οἰκίαν αὐτοῦ διμεύσαντες ἐνέπρησαν, πολὺν θησαυρὸν γέμουσαν» (1). Ὁ Μουράτ, εὐνοῶν τῷ Κόρακι, ὡς ὁ πατὴρ αὐτοῦ Μωάμεθ, ἀπέδωκε τὴν αἰτίαν τῆς τραγικῆς αὐτοῦ τύχης τῇ κατηγορίᾳ ἐτέρου Ἑλλήνου διερμηνέως, τοῦ ἐξ Ἑρέσου Μιχαὴλ τοῦ Πύλλη (2), ὃς ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἦν γραφεὺς τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Ἀραβικῶν ἐγγράφων, συνῆν ὁμῶς τότε τῷ τυράννῳ (3). Βασανισθεὶς δὲ καὶ ἀπαχθεὶς εἰς τὴν πυράν ὁ Πύλλης οὗτος, ἐσώθη οὐχὶ διὰ τῆς ὁμολογίας τοῦ ἀποδιδόμενου αὐτῷ ἐγκλήματος, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀπωμοσίας τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

Τῇ 10^ῃ Ἀρχομένου Γουνίου μηνὸς ὁ Μιχαὴλ Βέγης προέβη
 10^{ην}. πρῶτος εἰς τὰ τεῖχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ μυ-
 1422^ς ρίων ἀκιντίζιδων καὶ ἐπόρθησε τὰ περίξ, πυρπολῶν κώμας
 καὶ ἀγροὺς, φονεύων ζῶα, ἀπάγων εἰς δουλείαν τοὺς κα-

(1) Δούκας, ΚΗ', σ. 101.

(2) Αὐτόθι.

(3) Αὐτόθι.

τοίλους καὶ διαφθείρων παρθένους καὶ παῖδας. Μετὰ δέκα ἡμέρας ἀφίκετο καὶ ὁ ἐπίλοιπος πολιορκητικὸς στρατός, ὃς, εὐρὼν κώμας τε καὶ ἀγρούς πεποροθημένους, ἐκόρεσε τὴν λύσσαν αὐτοῦ, ἐκριζῶν καὶ τέμνων τοὺς κήπους καὶ τὰς ἀμπέλους, τὰ ὀπωροφόρα δένδρα καὶ τὰ φυτὰ· τέλος ἦλθεν αὐτὸς ὁ Μουράτ ἐπλημένος ὑπὸ τῆς προσφάτου νίκης καὶ ἐξωργισμένος κατὰ τῶν χριστιανῶν, ἐπιποθῶν τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως καὶ κατακλύζων τὴν ἐρημωθείσαν χώραν διὰ πεζῶν καὶ ἱππέων. Ἀνῆγειρε δὲ χαράκωμα ἀπὸ τῆς χρυσῆς Πύλης μέχρι τῆς Ξυλοπόρτης, τουτέστιν ἀπὸ τῶν Κυκλοβείου ἀνακτόρων μέχρι τῶν ἀνακτόρων τῶν Βλαχερνῶν, ἐχόμενον τὸ μὲν ἐν ἄκρον τῆς θαλάσσης, τὸ δὲ τοῦ λιμένος. Τὸ χαράκωμα τοῦτο, ἀπέχον ὅσον τόξου βολὴν ἀπὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, ἦν στερεὸν καὶ ὀχυρώτατον, κατασκευασθὲν «ἀπὸ ξύλων μεγίστων καὶ χονδρῶν σανίδων, καὶ πλοκοτὰς ἀπὸ βέργας ἐθήκαν ἔμπροσθεν τῆς παστίης, ἵνα δέχωνται τὰς σαγίττας τῶν τόξων καὶ τῶν τσαγρῶν τῶν Ῥωμαίων», καὶ τῶν βουμπάρδων τὰς πέτρας» (1).

Ἡ κυρία ἐσοδος ἐγένετο πρὸς τινὰ σessaθρωμένον πύργον καὶ ἐσχισμένον ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω, κείμενον παρὰ τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Κυριακῆς (2), ὅπου οὐχὶ πόρῳ τῆς πύλης τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ, τῆς καλουμένης νῦν Πύλης τῶν Κανονίων, ῥέει εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ ποτάμιον Λύκος. Ξύλινοι πύργοι σιδηρότροχοι, ἔχοντες τὸ αὐτὸ ὕψος πρὸς τοὺς τῆς πόλεως, προσήχθησαν πρὸς τὴν πόλιν. Κα-

(1) Ἰωάννης Κανανὸς (σ. 490), διήγησις περὶ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει γεγονότος πολέμου.

(2) Ἀὐτόθι.

τεσκευάσθησαν δρεπανοφόροι ἄμαξαι, γελῶναι (1) καὶ ἄλλα πολλὰ ξύλινα καὶ μηχανικώτατα ἔργα καὶ ἐλεπόλεις πρὸς προσβολὴν τῶν τειχῶν· ἄλλοι δὲ ὑπενόμειυσαν τὰ τείχη, ἣ ἀνεζήτουν τὰ ὑδραγωγεῖα, ὅπως δι' αὐτῶν εἰσελθωσιν ἀθεώρητοι εἰς τὴν πόλιν (2).

Ὁ σουλτάνος πρὸς αὔξησιν τοῦ στρατοῦ τῶν πολιορκητῶν ἐκίρυσεν, ὅτι ἡ πόλις μετὰ πάντων τῶν θησαυρῶν ἔσεται λεία τῶν μουσουλμάνων. Τότε πλὴν τοῦ στρατοῦ πανταχόθεν ἔσπευσαν ἐκ πάσης γῆς καὶ γενεᾶς ἀναρίθμητα πλῆθη μουσουλμάνων, ὅον ἔμποροι βοσκημάτων καὶ αἰχμαλώτων, τεκογλύφοι καὶ ρακοπῶλαι, ὅπως ἀγοράσωσι τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ οἱ μὲν τὰς γυναῖκας, ἄλλοι τοὺς ἀνδρας, ἄλλοι τὰ βρέφη καὶ ἄλλοι τὰ ζῶα καὶ ἄλλοι τὰ πράγματα, μάλιστα δὲ καὶ δερβίσαι ἀπαιτοῦντες παρὰ τοῦ σουλτάνου τὰς μοναχὰς τῶν μοναστηρίων ὡς τὸ ἐπιβάλλον αὐτοῖς μέρος τῆς λείας (3). Τῶν δερβισῶν τούτων, πεντακοσίων ὄντων, ἡγεῖτο ὁ μέγας σέχης Βουχάρας (Z) (4), γαμβρὸς Βαγιαζήτ τοῦ Ἰλδριμ (H), ὃς ἐξῶννε τοῦτον τὸ ξίφος, ὅτε ἐστράτευεν, ὃς ἐξῶσεν αὐτὸ καὶ τὸν ἔργονον αὐτοῦ Μουράτ κατὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν, καὶ ὃς προσέτι πρὸ μικροῦ ἐπνύξατο αὐτῷ νίκην κατὰ τοῦ ἀντιπάλου Μουσταφᾶ. Ὁ σέχης οὗτος μεγαλοφρονῶν ἐπὶ τῇ ἀπὸ τοῦ γένους τοῦ Προφῆτου καταγωγῇ, ἐπὶ τῇ συγγενείᾳ πρὸς τὸν οἶκον τοῦ σουλτάνου, ἐπὶ τῷ σεβασμῶν ἐπιβάλλοντι μεγάλῳ σώματι καὶ ἐπὶ τῇ πληρωθείσῃ προρ-

(1) Ἰωάννης Κικανός, σ. 190. Φαλκούνια, ἀρκουδάμαξα. Ὁρα Ἰλυσσάριον Δουκαγγίου.

(2) Αὐτόθι.

(3) Αὐτόθι.

(4) Κικανός, σ. 192, καλεῖ τοῦτον Μηρσαίτην Βεχάρ.

ρήσει ἀγαθῆς ἐκδόσεως τῶν ὀπλῶν, προσῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον ἐπὶ ἡμιόνου, προπεμπόμενος ὑπὸ πλῆθους θρησκομανῶν σείδων καὶ δερβιστῶν, ἀσπαζομένων οὐ μόνον τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἡτίας καὶ τὰς ὀπλὰς τῆς ἡμιόνου. Εὐθὺς ὡς ἀπέβη ταύτης, εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐκ πιλῆματος σκηνὴν αὐτοῦ, ὅπου ἐξήτασε τὰ θεῖα βιβλία, ὅπως ὀρίσῃ τὴν ἡμέραν καὶ ὥραν, καθ' ἣν ἡ πόλις ἐμελλε κατ' ἀνάγκην γενέσθαι ἄφρευκτος λεία τῶν μουσουλμάνων (¹). Ἐν τούτοις οἱ δερβίσαι ἐκραύγαζον καὶ ὠλόλυζον καὶ ἀντὶ βελῶν ἔπεμπον ὕβρεις πρὸς τοὺς πολιορκημένους λέγοντες· «Ποῦ ὁ Θεός σας, ὦ σκοτεινοὶ Ῥωμαῖοι ; ποῦ ὁ Χριστός σας ; ποῦ εἶναι οἱ ἅγιοί σας νὰ σᾶς βοηθήσουν ; αὔριον τὴν πόλιν ἐπέρνομεν, καὶ ἐσᾶς αἰχμαλώτους καὶ σκλάβους ἔχομεν, καὶ τὰς γυναῖκάς σας καὶ τὰ παιδιὰ σας ἔμπροσθεν ὑμῶν ἀτιμάσομεν, καὶ τὰς καλογραῖάς σας μὲ τοὺς Τουργοκαλογέρους μας νὰ παντρέψωμεν· μὰ τὴν πίστιν μας ἀλήθεια ὁ προφήτης μας· ἔτι λέγει· (²).

Ὁ σέχης ὥρισεν ἐπὶ τέλους τὴν ἡμέραν καὶ ὥραν τῆς 1122 καθολικῆς ἐφόδου, τὴν 24 Αὐγούστου, ἡμέραν Δευτέραν, τὴν πρώτην ὥραν μετὰ μεσημβρίας. Εἶπε δὲ ὡς σύνθημα· «Ὅταν ἐφ' ἔππου ὑψηλοῦ με καθήμενον θεωρήσητε καὶ ἐν δεξιᾷ τῇ χειρὶ μου σπάθην γεγυμνωμένην θεάσῃτε, καὶ τρεῖς τῆς φωνῆς μου ἀκούσητε, μετὰ βοῆς καὶ κραυγῆς καὶ ὀργῆς καὶ κρότων καὶ ὀργάνων κατὰ τῶν Ῥωμαίων εἰσβάλετε καὶ αὐτομάτως πεσοῦνται τὰ τεῖχη τῆς πόλεως καὶ ἀκωλύτως γενέσθαι ἐντὸς καὶ ταύτην αἰχμαλωτίσῃτε ».

(¹) Ἰωάννης Κανανδς, σ. 193.

(²) Αὐτόθι.

Ἦ ὥρα ἐπέστη, ὁ δὲ Βουχάρας ἐπιβὰς ἐπὶ θυμοειδοῦς ἵππου, ἐκέλευσεν ἵνα προταγάγωσιν αὐτῷ παμμεγέθη ἀσπίδα. Τρεῖς ἐπανελάβον τὸν τουρκικὸν ἀλαλαγμὸν οἱ πεντακόσιοι λάγνοι δερβίσαι (Θ), στρέφοντες πρὸς τὰ γυναικεῖα μοναστήρια τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν· αὐτὸς δὲ ξιφήρης μεγάλῃ φωνῇ ἐκραύγασεν Ἀλλάχ! καὶ Μωάμεθ! καὶ πτερνίσας τὸν ἵππον ἐκέλευσε τὴν καθολικὴν ἐφοδὸν, ἣτις ἐγένετο ἐμμανῶς πρὸς τὴν ξηρὰν ἐφ' ἅπασαν τὴν ἔκτασιν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ἀπὸ τῆς Χρυσῆς Πύλης μέχρι τῆς Ξυλοπόρτης. Τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ ὄντος ἐγγὺς τοῦ θανάτου, ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Ἰωάννης ἔστη ἔξωθεν τῆς Πύλης τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ, παροξύνων τὸν στρατὸν καὶ τοὺς κατοίκους εἰς ὑπεράσπισιν τῶν τειχῶν καὶ τῆς ὑπάρξεως ἑαυτῶν. Νέφος βελῶν ἐπεσχίαζε τὸν ἥλιον· πάντες οἱ κάτοικοι ἦσαν ἐνοπλοι, παῖδες καὶ γυναῖκες· οἱ μὴ ἔχοντες ξίφη καὶ ἀσπίδας ἔφερον ἀντὶ ξιφῶν δρέπανα, καὶ ἀντὶ ἀσπίδων τῶν βαρελίων τὰ τυμπάνια. Οὐ μόνον οἱ ἄρχοντες καὶ ἐφοροὶ ἐμάχοντο πρὸς τοὺς βεζύρας καὶ ἐμίρας, ἀλλὰ καὶ οἱ μοναχοὶ καὶ οἱ ἱερεῖς τῆς πόλεως πρὸς τοὺς σείδας καὶ δερβίσας· καὶ ἐντὸς μὲν ἐπεκαλοῦντο τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Θεοτόκον, ἐκτὸς δὲ συγχρόνως τὸν Ἀλλάχ καὶ τὸν Μωάμεθ ἐν μέσῳ τοῦ συριγμοῦ τῶν βελῶν καὶ τοῦ κρότου τῶν τηλεβόλων. Ἦδη ἔδυσεν ὁ ἥλιος, καὶ ὅμως οἱ Ἕλληνες ἐμάχοντο ἐρρωμένως ἀπὸ τῶν προχωμάτων αὐτῶν ⁽¹⁾, ὅτε ἐξαίφνης οἱ Τούρκοι, πυρπολήσαντες τὰς πολιορκητικὰς μηχανάς, ἔφυγον ὡς ὑπὸ θαύματος ἐκπλαγέντες ⁽²⁾. Οἱ Ἕλληνες

(1) Κανανός, σ. 196.

(2) Αὐτόθι, σ. 198.

ἀπέδωκαν τὸ θαῦμα τῇ Θεοτόκῃ, τῇ σωσάσῃ τὰς μονα-
χὰς ἀπὸ τῶν δερβισῶν, κατὰ δὲ Ἰωάννην τὸν Κανανὸν (1)
ὁ Ἐμίρ Σουλτάν ἐβεβαίον, ὅτι σεμνοπρεπὴς παρθένος, φέ-
ρουσα ἰοειδῇ ἐσθῆτα, περιεπάτει ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐπι-
τειχίσματος κατὰ τὴν μεγίστην ὁρμὴν τῆς ἐφόδου καὶ ὅτι
ἡ ἐμφάνισις αὕτη κατεφόβησε τοὺς πολιορκητὰς, τραπέν-
τας εἰς φυγὴν, οὕτω δὲ κατήσχυνε πᾶσαν τὴν δύναμιν τῶν
ἀστέρων, δι' ἧς ἡ ἡμέρα καὶ ἡ ὥρα αὕτη ἦσαν ὠρισμέναι
πρὸς ἄλωσιν τῆς πόλεως, καὶ πάσας τὰς τῶν δερβισῶν
ἐλπίδας. Ἄπας ὁ τουρκικὸς στρατὸς, ἐπιλέγει ὁ Κανα-
νὸς, συνεμαρτύρει ἐνὸρκως τὸν λόγον τοῦ Ἐμίρ Σουλτάν
καὶ τὸ θαῦμα (2). Οὐχ ἥττον θαῦμά ἐστίν ἡ ὑπὸ τοῦ Κα-
νανοῦ μαρτυρουμένη ἐκατέρων βλάβη κατὰ τὴν φοβεράν
ταύτην ἐφοδὸν· διότι ἐκ μὲν τῶν Τούρκων ἐτραυματίσθη-
σαν καὶ ἀπέθανον ἐπέκεινα μιᾶς χιλιάδος, ἐκ δὲ τῶν Ἑλ-
λήνων ἐτραυματίσθησαν μὲν ἀληθῶς ἐλάττονες τῶν ἐκα-
τόν, ἀπέθανον δὲ οὐ πλείονες τῶν τριάκοντα (3). Τὰ τουρ-
κικὰ χρονικά ἐξηγοῦσιν ἄνευ πολλῶν θαυμάτων πολλῶν φυ-
σικώτερον τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας, ὁ δὲ Δούκας (I) (4)
συνάδει ἐντελῶς αὐτοῖς. Ἡ Ἑλληνικὴ πολιτικὴ, στερηθεῖ-
σα τοῦ ἐρείσματος αὐτῆς, ἥτοι τοῦ Μουσταφᾶ, τοῦ ἀντιζή-
λου τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ τοῦ Μουράτ, εὑρε νέον ἀντίζηλον
τοῦ σουλτάνου, ἄλλον τινὰ Μουσταφᾶν, ἀδελφὸν τοῦ Μου-
ράτ, ἄγοντα τὸ δέκατον τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας, ὃν ἐκ τῆς
Καραμανίας, ὅποι ἐφυγε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωάμεθ σὺν

(1) Κανανός, σ. 198.

(2) Ἰδεῶν, ME', σ. 371, λέγει περὶ τούτου· For this miraculous apparition Cananus appeals to the Musulman Saint, but who will bear testimony for seïd Rechar ?

(3) Κανανός, σ. 199.

(4) ΚΗ', σ. 104.

τῷ παιδαγωγῷ αὐτοῦ, τῷ οἰνοχόῳ Ἑλίας, ἐκάλεσεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Πολιορκῶν ὁ Μουράτ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔμαθεν, ὅτι ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἦλθεν, ὅπως διαφιλονεικήσῃ πρὸς αὐτὸν τὸν θρόνον, κατέλαβε δὲ ἤδη καὶ τὴν Νίκαιαν (1). Διὸ ἔγνω διακόψαι προσκαίρως τὴν πολιορκίαν τῆς πρωτεύουσας τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὥς ὁ πάππος αὐτοῦ ἠναγκάσθη δις διακόψαι αὐτήν, τὸ πρῶτον ἕνεκα τῆς εἰς τὴν Νικόπολιν προσεγγίσεως τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ τῶν χριστιανῶν, τὸ δὲ δεύτερον ἕνεκα τῆς εἰς τὴν Σεβάστειαν πορείας τοῦ Τιμούρ.

Ὁ οἰνοχόος Ἑλίας, αὐτὸς, ὥς ἐρρήθη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ὁ προδοὺς τὸν Μωάμεθ Τζελεπῆν καὶ προσελθὼν πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Σουλεϊμάν, συμμαχίους ἔχων τοὺς στρατοὺς τῶν ἡγεμόνων τῆς Καραμανίας καὶ τοῦ Κερμιαν, προὐχώρησε μέχρι τῆς Προύσης μετὰ τοῦ νέου Μουσταφᾶ. Οἱ δὲ κάτοικοι τῆς πόλεως ταύτης ἔπεμψαν δύο ἐγκρίτους μετὰ ἑκατὸν τόμων πολυτελοῦς ὑφάσματος, ὅπως στρώσωσιν αὐτὸ ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ ἡγεμονόπαιδος, συγχρόνως δὲ αἰτήσωνται συγγνώμην, εἰμὴ ἠνέωγον αὐτῷ τὰς πύλας· διότι ὤμοσαν πίστιν καὶ ὑποταγὴν τῷ πρεσβυτέρῳ ἀδελφῷ αὐτοῦ. Ὁ Ἑλίας ἐχώρησε μετὰ τοῦ ἡγεμονόπαιδος πρὸ τῆς Νικαίας, ἣν ὁ Ἀλῆ Βέγης, υἱὸς τοῦ Φιροῦζ Βέγης, μετὰ τεσσαρακονθήμερον ἀντίστασιν παρέδωκε.

Τοῦτο μαθὼν ὁ Μουράτ ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἀναδείξας δὲ τὸν μὲν Φιροῦζ Βέγην ἀρχηγὸν τοῦ κατὰ τῆς Βλαχίας στρατοῦ, τὸν δὲ υἱὸν τοῦ Ἑβρενοῦ, κυβερνήτην τῆς Ρουμελίας, ἐπεραιώθη εἰς Ἀσίαν, ὅπως καταβάλῃ τὸν δεύτερον Μουσταφᾶν, ἀδελφὸν αὐτοῦ,

(1) Δούκας, ΚΗ', σ. 104.

ὥς πρὸ μικροῦ κατέβαλε τὸν πρῶτον, θεῖον αὐτοῦ· στρα-
τεύοντος δὲ τοῦ Μουράτ ἐπὶ τὸν Μουσταφᾶν, οὗτος ἐξεῦρε
τρόπον, ὅπως ἐπισκερθῇ τὸν Ἑλληνα αὐτοκράτορα εἰς
Κωνσταντινούπολιν, ὅθεν διαμείνας ἡμέρας τινάς, ὅπως
βεβαιωθῇ περὶ τῆς βοηθείας τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς, ἐπα-
νέκαμψεν εἰς Ἀσίαν διὰ τῆς Σουλημβρίας (IA).

Ὁ Μουράτ ἔλαβε πρὸς ἑαυτὸν τὸν προδότην Ἑλίαν δι'
ἐπιστολῆς, ἐν ᾗ ὑπέσχετο ἀναδείξαι αὐτὸν κυβερνήτην τῆς
Ἀνατολῆς· μάτην δὲ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐπικουρικῶν στρα-
τευμάτων τοῦ Κερμιάν καὶ Θοργουδ ἀπήτησαν παρὰ τοῦ
Ἑλία τὴν παράδοσιν τοῦ νέου ἡγεμονόπαιδος, ὅπως ἐπα-
ναγάγῳσιν αὐτὸν εἰς Καραμανίαν· ἀπεποιήθη ἀνευδότης,
ὅπως ἀσφαλέστερον παραδώσῃ αὐτὸν τῷ ἀδελφῷ. Ἦδῃ
δὲ ὁ Μιχάλογλου, ἡγούμενος τῶν δρομέων, ἦν πρὸ τῶν
πυλῶν τῆς Νικαίας, ὅτε ὁ Τατζεδδὶν, ὁ πιστὸς τοῦ Μου-
σταφᾶ βεζύρης, ἀρπάσας αὐτὸν ἀπὸ τοῦ λουτροῦ, ἐπεδίβα-
σεν εἰς ἵππον. Ὁ Μιχάλογλου ὤρμησε πρὸς τὸν Τα-
τζεδδὶν φεύγοντα, ἀλλ' οὗτος, τραυματίσας αὐτὸν θανατη-
φόρως, ἀνέτρεψεν ἀπὸ τοῦ ἵππου. Ὁ προδότης Ἑλίας,
συλλαβὼν τὸν ἡγεμονόπαιδα, προσήγαγε κατ' εὐθείαν εἰς
τὸ στρατόπεδον τοῦ σουλτάνου, ὅπου παρέδωκεν αὐτὸν τῷ
ἵπποστασιάρχῃ Μεζιδ Βέγῃ. Τῇ προσταγῇ τοῦ σουλτάνου
ὁ νέος ἡγεμονόπαις ἀπηγχονίσθη ἐκ συκῆς πρὸ τῆς πό-
λεως (IB), ὁ δὲ νεκρὸς αὐτοῦ ἐτάφη παρὰ τὸν τάφον τοῦ
πατρὸς ἐν Προύσῃ. Ὁ Μιχάλογλου ἀπέθανεν ἐκ τοῦ τραύ-
ματος, ὁ δὲ Τατζεδδὶν, ὁ φονεύσας αὐτὸν καὶ φυγὼν μετὰ
ταῦτα, ἀνευρέθη ἐν ὀρνιθῶνι ὑπὸ τῶν συγγενῶν τοῦ Μη-
χάλογλου καὶ κατεμελίσθη. Οὕτως ἐτελεύτησεν ὁ τρί- 1126
τος ἀντιποιοῦμενος τοῦ θρόνου Μουσταφᾶς, ἀδελφὸς τοῦ
Μουράτ, ὡς ὁ Βορεκλητζέ Μουσταφᾶς ἐπὶ Μωάμεθ καὶ
ὡς ὁ Δεσμὲ Μουσταφᾶς, ἀδελφὸς τοῦ Βαγιαζήτ, ὄνομα,

ὅπερ ἐν τῇ ὀθωμανικῇ ἐπικρατείᾳ τοῖς τε ἡγεμόσι, τοῖς ἀντιπιοιουμένοις τοῦ θρόνου καὶ τοῖς κατόχοις αὐτοῦ ἀπέβη πολλάκις ἀτυχές, ὡς ὁφόμεθα ἐν τοῖς ἐξῆς.

Ὁ Μουράτ ἔμεινεν ἐν Ἀσίᾳ, ὅπως πολεμήσῃ πρὸς τὸν Ἰσφενδιάρ κύριον τῆς Σινώπης καὶ Καστεμόνης, ἐν δὲ Εὐρώπῃ διετέλουν πολεμοῦντες πρὸς βορρᾶν μὲν ὁ Φιρούζ Βέγης κατὰ τῆς Βλαχίας, πρὸς μεσημβρίαν δὲ ὁ υἱὸς τοῦ Ἑβρενοῦ κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Φιρούζ Βέγης εἰρήνευσε πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας, λαθὼν τὸν καθυστεροῦντα δύο ἐτῶν φόρον καὶ πολλὰ δώρα. Ἐν ᾧ χρόνῳ ὁ Φιρούζ Βέγης ἐνίκησε τὸν ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας Δρακούλην (1F), ὁ υἱὸς τοῦ Ἑβρενοῦ (1Δ) ἐνίκηκε 1123 τοὺς Ἀλβανούς, τῇ δὲ πρώτῃ Μαΐου, εἰσελθὼν διὰ τοῦ ἰσθμοῦ εἰς Πελοπόννησον, κατέλαβε τὴν Λακεδαίμονα, τὸ Γαρδίκι καὶ τὴν Δαβίην, ὅπου τῇ 5 Ἰουνίου ἤρατο νίκην κατὰ τῶν Ἀλβανῶν (1), ἀνήγειρε δὲ πυραμίδα διὰ τῶν κεφαλῶν ὀκτακοσίων αἰχμαλώτων (2).

Αὐτὸς δ' ὁ Μουράτ ἐν Ἀσίᾳ ἐστράτευσεν ἐπὶ τὸν ἡγεμόνα τῆς Σινώπης Ἰσφενδιάρ, παρασπονδήσαντα καὶ θέλοντα ἀποσεῖται τὸν ὀθωμανικόν ζυγόν διὰ προσβολῆς πρὸς τὴν παρὰ τὸν Ὀλυμπον Ἀδριανούπολιν καὶ τὸ Ταρρακλί. Ὁ Ἰσφενδιάρ εἶχεν ἐχθρόν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τὸν υἱὸν Κασίμ Βέγην, αὐτομολήσαντα πρὸς τὸν Μουράτ μετὰ τοῦ πλείστου στρατοῦ. Οὕτως ἀπώλεσεν ἦν ἐτόλμησε μάχην· πληγείς δὲ τὴν κεφαλὴν ὑπὸ τοῦ ἰδίου θαλαμηπόλου Ἰακτζή Βέγη, ἔφυγεν εἰς Σινώπην· ἡνάγκασθη δὲ,

(1) Σύντομον χρονικὸν Δούκα, σ. 119.

(2) Χαλκοκονδύλης, Ε', σ. 127. Φραντζῆς, Α', 40. Ἡ κατάληψις τοῦ παρὰ τὸν ἰσθμὸν Ἑξαμιλίου ἀγνέσθη τῇ 1 Μαΐου. Ἐν ἑαυτῷ

ἵνα συνομολογήσῃ εἰρήνην ἐπὶ δυσὶν ὄροις, τῇ παραχωρήσει τοῦ χαλκωρυχείου τῆς Καστεμόνης καὶ τῷ γάμῳ τῆς θυγατρὸς μετὰ τοῦ Μουράτ. Τῇ 5
Ἰουνίου
1423

Πρὸ τῆς εἰς Ἀσίαν ἐπανόδου ὁ σουλτάνος ἔγνω, ὅτι ἀπαλλαχθῇ τῶν πλεοναζόντων βεζυρῶν, συνορῶν, ὅτι πέντε τῶν ἀξιωματικῶν τούτων ἦσαν πολλοί. Διὸ ἐκ τῶν τριῶν υἱῶν τοῦ Τιμουρτάς (σιδηρολίθου), τῶν προστεθέντων πρὸς τὸν Ἀοὺς καὶ Ἰβραὶμ Πασᾶν, ἐπεμψε τὸν Οὐμὸρ Βέγην εἰς Κερμιάν, ἀνηγόρευσε τὸν Οὐρουτζ Βέγην βεγλέρβεγην, τὸν δὲ Ἀλῆν, κυβερνήτην τοῦ Σαρουχάν. Τοῦ Ἀοὺς Πασᾶ κατηγόρησαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ, ὅτι ἐπραξικόπει παρὰ τῷ στρατῷ καὶ ἐπεδίωκε τὸν θρόνον. Ὁ σουλτάνος, θεὸς ποτε τυχαίως τὴν χεῖρα ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ βεζύρου, ἐνόησεν, ὅτι ὑπὸ τὸ ἐνδυμα ὑπῆρχε θώραξ· ἐρωτήσας δὲ αὐτόν· «Τί τοῦτο»; ὁ βεζύρης ἐπροφασίσθη τοὺς φόβους, οὓς ἐνεποιοῦν αὐτῷ οἱ στρατιῶται· ἡ ἀπόκρισις δὲ αὐτῇ ἐνίσχυσε τὴν ὑπόψιν τοῦ σουλτάνου, ὃς ἐτύφλωσε τὸν βεζύρην. Οὕτως ἡ ἀπ' ἀρχῆς τῆς βασιλείας τοῦ Μωάμεθ ἐν τῇ αὐτῇ αὐτοῦ πενταμερὲς δύναμις τοῦ βεζυράτου ἐδόθη διὰ τῆς ἀποχωρήσεως τῶν τεσσάρων ἄλλων μόνον ταῖς χερσὶ τοῦ Ἰβραὶμ Πασᾶ.

Ὁ Μουράτ ἐπορεύθη εἰς Ἀδριανούπολιν πρὸς παρασκευὴν τῆς δημοτελοῦς τελετῆς τῶν γάμων αὐτοῦ μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σινώπης. Ὁ Ἐλβάν Βέγης, μέγας ἐδέατρος, οὗ ὁ οἶκος κατεῖχε διαδοχικῶς τὸ αὐλικὸν τοῦτο ἀξίωμα, ὡς καὶ τὸ τῆς πρεσβεύσεως πρὸς αἰτησιν νυμφῶν, ἐπέμφθη εἰς Σινώπην μετὰ τῆς χήρας τοῦ Χαλήλ Πασᾶ, τῆς ἐπὶ Μωάμεθ ἀνατραφεύσης ἐν τῷ γυναικωνίτῃ τοῦ σουλτάνου, ὅπως ἀγάγῃ τὴν νύμφην πολυτελῶς κεκοσμημένην. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Σινώπης, ὑποδεξάμενος διαφερούσαις τιμαῖς τὴν πρεσβείαν, παρέδωκε τὴν

θυγατέρα τῇ γυναικὶ τοῦ Χαλῆλ Πασᾶ καὶ τῇ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Κερμιάν. Πανταχοῦ, ὅθεν διήρχετο ἡ πομπή, ὑπεδέχοντο πανηγυρικώτατα τὴν ἡγεμονόπαιδα. Ἐν Ἀδριανουπόλει, πλὴν τῶν γάμων τοῦ σουλτάνου, ἐτελέσθησαν ἔτι οἱ τῶν τριῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, ὧν ἡ μὲν ἐγγήματο τῷ Κατίμ Βέγγ, υἱῷ τοῦ Ἰσφενδιάρ, ἡ δὲ τῷ Καρατζᾶ Τζελεπῇ, κυβερνήτῃ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῷ ὑστερον ἐν τῇ μάχῃ τῆς Βάρνης πεσόντι, ἡ δὲ τρίτη τῷ υἱῷ τοῦ Ἰδραῖμ Πασᾶ Μαχμούτ Τζελεπῇ, τελευτήσαντι μετὰ ταῦτα ἐν Μέκκᾳ.

Τῇ 22^α Φεβρ. 1424^α Τῷ αὐτῷ ἔτει, καθ' ὃ ἐτελεύτησεν ὁ Μανουήλ, ὁ Μουράτ εἰρήνευσε πρὸς τὸν νέον αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Ἰωάννην ἐπὶ τῇ συνθήκῃ, ὅπως πᾶσαι αἱ παρὰ τὸν Πόντον πόλεις καὶ τὰ φρούρια, πλὴν τῶν μὴ ἀλουσῶν ὑπ' αὐτοῦ Σουλτημβρίας⁽¹⁾ καὶ Δέρκων, τῶν δύο προφυλακῶν τῆς πρωτεύουσας, τὸ Ζεϊτοῦν (Λυσιμαχία), ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ παρὰ τὸν Στρυμόνα πόλεις παραχωρηθῶσιν αὐτῷ, τελῆ δ' αὐτῷ ὁ Ἰωάννης κατ' ἔτος τριακοσίας χιλιάδας ἀσπρῶν, ἢ τρισμύρια δουκάτα⁽²⁾. Ὁ δεσπότης τῆς Σερβίας Στέφανος Λαζάρου, πρὸς ὃν συγχρόνως τῷ ἡγεμόνι τῆς Βλαχίας συνωμολόγησεν εἰρήνην, ἦλθεν εἰς Βούδην. Ὁ Τοῦρκος πρεσβευτὴς, ὃς εἶχεν ἐντολήν, ἵνα προσφέρῃ τῷ μέχρι τοῦδε βασιλεῖ καὶ νῦν αὐτοκράτορι Σιγισμούνδῳ τὰς συγχαρητικὰς εὐχὰς ἐπὶ τῇ εἰς αὐτοκράτορα στέψει καὶ συνομολογήσει διετὴ ἀναχωχὴν, ἐκόμιζε δῶρα χρυσοῦφанта καὶ σιρικὰ ὑφάσματα, τέσσαρας κεχρυσωμένας λεκάνας, τέσσαρα ρόπαλα καὶ δέκα σαρακηνοὺς τά-

(1) Ὁ Δούκας λέγει «Μεσημβρίας».

(2) Δούκας, ΚΘ', σ. 109, Φραγκίτζης, Δ', 44, Χαλκοκονδύλης.

πητας. Εἰς ἀντίδωρον δὲ ὁ Σιγίσμουνδος ἐπέμφε πρὸς τὸν σουλτάνον ὀκτὼ κεχρυσωμένας πόρπας, ἑξ τόμους μεταξόχνου (βελούδου), ἐννέα τεμάχια ἐριούχου τῆς Μεχλινίας, ὧν τὰ τρία ἐρυθρά, τὰ τρία μέλανα καὶ τὰ τρία κυανᾶ, ἑξ Μηνί
Ιουλίου
1121 εὐειδεῖς ἵππους καὶ χίλια οὐγγρικά χρυσᾶ φλωρίνια· ἔδωκε δὲ καὶ τῷ πρεσβευτῇ τρεῖς χρυσᾶς πόρπας, τρεῖς τόμους μεταξόχνου, ἑξ τόμους ἐριούχου τῆς Μεχλινίας, τέσσαρας ἵππους καὶ τετρακόσια χρυσᾶ φλωρίνια (1).

Ἐπανερχόμεθα σὺν αὐθις μετὰ τοῦ Μουράτ εἰς Ἀσίαν, καὶ μάλιστα εἰς τὸν ἀνήσυχον καὶ ταραχοποιὸν Τζουνεῖδ, τὸν ἄπιστον προδότην, ὃς ἤδη ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Βαγιαζήτ ἐπὶ τῆς μεσοβασιλείας τῶν υἱῶν τούτου, εἴτα δὲ ἐπὶ τῆς μονοκρατορίας Μωάμεθ τοῦ Α', συντασσόμενος πάντοτε τοῖς στασιώταις καὶ τοῖς ἀντιπαιουμένοις τῆς βασιλείας, ἤλπισε στερεῶσαι τὴν ἄνομον αὐτοῦ ἐξουσίαν ἀντιστρατεύομενος πρὸς τὴν νόμιμον ἀρχήν. Κατελίπομεν αὐτὸν ἤδη φεύγοντα μετὰ ἐβδομήκοντα μόνον πιστῶν ὑπηρετῶν ἐκ τοῦ στρατοπέδου τοῦ ὑπὸ μὲν τῶν Ὀθωμανῶν ἐπικαλουμένου Ψευδοῦς, ὑπὸ δὲ τῶν Βυζαντινῶν ὁμολογούμενου ἀληθοῦς ἀδελφοῦ τοῦ Βαγιαζήτ. Δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἔφιππος διήνυσε πορείαν δύο συνήθων ἡμερῶν μέχρι τῶν Θυατείρων (Ἀχχισάρ), καὶ διαβάς τὸν Ἑρμον (Μερμερέ), ἀφίκετο τῇ ἐπαύριον περὶ τὴν ἐσπέραν εἰς Σμύρνην (2). Οἱ δὲ Σμυρναῖοι μαθόντες τὴν ἀφίξιν αὐτοῦ ὑπεδέξαντο ἀθρόοι τὸν συμπολίτην αὐτῶν· διότι ἦν γέννημα καὶ θρέμμα τῆς Σμύρνης. Μαθὼν δὲ παρ' αὐτῶν, ὅτι ἡ διοίκησις τοῦ Ἀἰδίν, ἣν ὑπεσχέθη αὐτῷ ὁ Μουράτ ὡς ἀμοι-

(1) Ἐγγελος, ἱστορία τῆς Σερβίας, σ. 369· κατὰ τὸν Βινδλκ καὶ Ἐγγε-
λον, ἱστορία τῆς Οὐγγρίας, Β', σ. 343.

(2) Δούκας, ΚΣΤ', σ. 97.

θὴν τῆς λειποταξίας ἀπὸ τοῦ Ψευδομουσταφᾶ ἦν ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ Μουσταφᾶ, τοῦ ἐγγόνου τοῦ πάλαι κυριάρχου τοῦ Ἀϊδίν, διάγοντος τότε ἐν Ἐφέσῳ, ἐπορεύθη εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς χώρας, εἰς τὰς Ἐρυθρὰς (Τζεσμὲν) ⁽¹⁾ καὶ Κλαζομενάς (Βουρλά) ⁽²⁾, ὅπου ἐξώπλισε δισχιλίους μαχιμωτάτους ἐκ τῶν κατοίκων τῆς χώρας καὶ ἐκ τῶν δρυμῶνων δόρατα κατασκευάσας καὶ χαλκεύσας λόγχας διασυντόμως κακοσφύρους καὶ ἀνίσους, ἐν ἐβδομαδί μιᾷ ἐποίησε καὶ τοξότας καὶ πελεκυφόρους καὶ δορυφόρους ἐπέκεινα τῶν δισχιλίων ⁽³⁾. Μαθὼν ὁ Μουσταφᾶς, ἄρχων τοῦ Ἀϊδίν, τὴν προσέγγισιν τοῦ Τζουνεῖδ, ἤγαγε τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἐκ τῆς Ἐφέσου πρὸς τὴν Σμύρνην καὶ παρέταξεν εἰς μάχην ἐν Μεσσαυλίῳ, ἐξ ὥρας ἀπέχοντι τῆς Ἐφέσου, ἐν τόπῳ ἐλώδει καὶ πολυξύλῳ, ἐνθα πρὸ δεκαεπτὰ ἐτῶν ὁ Τζουνεῖδ, ὅτε ἐμελλεν ἄρξασθαι τῆς πρὸς τὸν Σουλεϊμάν μάχης, προδιδούς τοὺς ἑαυτοῦ συμμάχους, τοὺς ἡγεμόνας τῆς Καραμανίας καὶ τοῦ Κερμιάν, κῆτομόλησε πρὸς τὸν Σουλεϊμάν ⁽⁴⁾. Μόνον ὁ ἄρχων τοῦ Ἀϊδίν ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς μάχης· διότι ὁ Τζουνεῖδ, οὔτε σάλπιγγας, οὔτε τύμπανα εἶχεν ἐν τῷ ἀτάκτῳ συναγερθέντι στρατῷ· ἀλλ' ὀρμήσας πρὸς τὸν κύριον τοῦ Ἀϊδίν ἐπληξεν αὐτὸν διὰ πληγῆς ῥοπάλου, ἀνέτρεψεν ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ ἐκπνεύσαντος τοῦ ἐχθροῦ αὐτοῦ, ἀνεδείχθη ὡς πρότερον ἡγεμὼν καὶ κύριος τοῦ Ἀϊδίν ⁽⁵⁾. Ἐπὶ

(1) Μάννερτ, Γεωγραφία, Βιβλ. Δ', ἐκδοσις τρίτη, σ. 322.

(2) Αὐτόθι. Ἄλλ' ὁ Δούκας λέγει, ὅτι εἰσῆλθεν «εἰς τὰ ἐνδότερα, ὅπου εἰσὶ τὰ Βρύελα καὶ αἱ Ἐρυθραὶ Κλαζομεναὶ τε καὶ ἄλλα χωρία».

(3) Δούκας, ΚΣΤ', σ. 97.

(4) Αὐτόθι.

(5) Αὐτόθι, ΚΖ', σ. 98.

ἐπὶ τινὰ διέμεινεν ὡς τοιοῦτος, ἕως ὁ Μουράτ, εἰρηνεύσας πάλιν πρὸς τὰς ὁμόρους εὐρωπαϊκὰς ἐπικρατείας, πρὸς τὴν Βλαχίαν, Σερβίαν καὶ Οὐγγρίαν, ἐγνω τιμωρῆσαι τὸν προδότην, ὃς προσέτι ἤρνεϊτο πέμψαι τὸν υἱὸν πρὸς τὴν Πύλιν (1).

Ἀνετέθη δὲ ἡ ἐντολὴ τῷ Χαλήλ Τακτίζι Βέγη (2), ἀνδρὶ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Βαγιαζήτ Πασᾶ, ὃν ὁ Τζουνεῖδ ἐθά-
νάτωσεν. Οἱ πολέμιοι στρατοὶ ἐστρατοπέδευσαν παρὰ τὰ
Θυάτειρα, τέταρτον ὥρας ἀπέχοντες ἀπὸ ἀλλήλων. Κούρδ
δὲ, ὁ νεώτερος υἱὸς τοῦ Τζουνεῖδ, διέόρρηξε τὸ στρατόπεδον
τοῦ Χαλήλ, ὃπερ διεχώριζε τὸν στρατὸν αὐτοῦ καὶ ἀφῆ-
κιν αὐτὸν διελθεῖν ἀκωλύτως· διότι ὁ Χαλήλ ἐνόησεν ἤδη
τὴν βουλὴν τοῦ Τζουνεῖδ, βουλομένου, ὅπως συγχρόνως
αὐτὸς μὲν ἐπιτεθῇ αὐτῷ κατὰ μέτωπον, ὁ δὲ Κούρδ ἐκ τῶν
νώτων. Πρὸς ματαίωσιν τοῦ στρατηγήματος τούτου ὁ
Χαλήλ ἐπορεύθη παρὰ τὰ πλευρά, παραγχείλας δὲ τῷ
στρατῷ, ἐν ἀποκρύψῃ τὰ λευκὰ καλύμματα, δι' ὧν διεκρί-
νοντο οἱ ὀθωμανικοὶ στρατοὶ, ὑπέμεινε τὴν ἐπάνοδον τοῦ
Κούρδ ἐπὶ λόφου τινὸς, ὃν ἤθελε καταλαβεῖν ὁ Τζουνεῖδ.
Ὁ Κούρδ ἐνέπεσεν εἰς τὸν βρόχον· ἀλλ' ἅμα γνοὺς τὸν
ὀθωμανικὸν στρατὸν καὶ συνιδῶν τὴν ἀπάτην, ἐτράπη τα-
χύτατα εἰς φυγὴν, καὶ συλληφθεὶς καὶ αἰχμαλωτισθεὶς
μετὰ τοῦ Χαμζά, θεοῦ αὐτοῦ, ἀπήχθη τὸ μὲν πρῶτον εἰς
Ἀδριανούπολιν, εἶτα δὲ δέσμιος εἰς Καλλίπολιν (3).

Ἰδὼν ὁ Τζουνεῖδ, ὅτι ὁ υἱὸς καὶ ἀδελφὸς ἡχμαλωτί-
σθησαν, ἐπορεύθη πρὸς τὴν Ὑψηλὴν, φρούριον ἰσχυρὸν ἐν
τῇ παραλίᾳ τῆς Ἰωνίας ἀπέναντι τῆς νήσου Σάμου, ὃ ἦν

(1) Δούκας, ΚΗ', σ. 105.

(2) Ὁ Δούκας καλεῖ αὐτὸν Χαλήλ.

(3) Δούκας, ΚΗ', σ. 106.

καλῶς ἡσφαλισμένον « ἐν ἄρμασι καὶ νέοις καὶ παντοῖα τροφῇ » (1). Ὁ Χαλῆλ, διαβάς τὸν Ἑρμῶν, ἐπορεύθη πρὸς τὸ Νύμφαιον, εἶτα δὲ πρὸς τὴν Ἑφεσον, ἐπανάγαγε τὴν ἡσυχίαν παρὰ τοῖς κατοικοῖς καὶ ἐπέστειλε πρὸς τὸν σουλτάνον περὶ τῶν τῆς ἐκστρατείας. Πρὸς τὴν περαιτέρω καταστροφὴν τοῦ Τζουνεῖδ' ὁ σουλτάνος ἐπεμψε τὸν βεγλέρ-βεγην Οὐρουτζ Βέγην, υἱὸν τοῦ Τιμουρτάς, κυβερνήτην τῆς Ἀνατολῆς, καὶ τὸν Χαμζά Βέγην, ἀδελφὸν τοῦ Βαγιαζήτ Πασᾶ, οὗ, ὡς ἐρρέθη ἀνωτέρω, ὁ Τζουνεῖδ' ἐφείσατο μετὰ τὴν τοῦ ἀδελφοῦ Βαγιαζήτ ἀποκεφάλισιν. Μαθὼν δὲ ὁ Τζουνεῖδ' τὴν προσέγγισιν τῶν ὀθωμανικῶν δυνάμεων, ἃς ἤγεν ὁ Οὐρουτζ Βέγης καὶ Χαμζά Βέγης, ἀνέθηκε τὴν ἄμυναν τῆς Ὑψηλῆς τῷ δευτέρῳ ἀδελφῷ αὐτοῦ Βαγιαζήτ, αὐτὸς δ' ἔφυγε μετὰ τριῶν διήρεων (2), πρὸς τοῦτο παρεσκευασμένων, εἰς τὴν παραλίαν τῆς Κιλικίας· ἀποβάς δὲ εἰς Ἀνεμώριον (3), ἐζήτησε παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Καραμανίας συνέντευξιν. Αὕτη μὲν ἐπετράπη, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἡ βοήθεια, ἣν ἠλπίζεν ὁ Τζουνεῖδ', διότι ὁ ἡγεμὼν τῆς Καραμανίας, ἀναμιμνησκόμενος τῶν προτέρων ἐπιβουλῶν τοῦ Τζουνεῖδ', ἀπεποιήθη βοηθῆσαι νῦν αὐτῷ, ὡς πρότερον ἐδοίθησε πάσῃ δυνάμει κατὰ τοῦ Σουλεϊμάν, ἔδωκεν ὅμως αὐτῷ ἀργύρια καὶ πεντακοσίους ἵππους (4). Μετὰ τούτων ὁ Τζουνεῖδ' ἐπανῆλθε διὰ τῆς Λαοδικείας καὶ τοῦ πεδίου Γαλησίου εἰς Ὑψηλὴν, ἣν ἐπολιόρκει ὁ Χαμζά Βέγης μετὰ πενταχισμυρίων ἀνδρῶν, αὐτὸς δὲ εἶχε μόνον πεντακοσίους ἵππους, ὅσους καὶ

(1) Δούκας, ΚΗ', σ. 407.

(2) Αὐτόθι.

(3) Ἀμώριον, κατὰ Δούκαν, Αὐτόθι.

(4) Δούκας, αὐτόθι.

ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ εἶχε στρατιώτας ἐν τῷ φρουρίῳ. Ἐπειδὴ δὲ οὐδ' ἀπόπειραν ἀντιστάσεως πρὸς τὸν ἐχθρὸν πεντηκοντάκις ἰσχυρότερον ἐδύνατο διανοηθῆναι, ἠναγκάσθη εἰσελθεῖν εἰς τὸ φρούριον, ὅπερ, κείμενον πρὸς τὴν ξηρὰν ἐπὶ ἀποτόμου πέτρας, ἀντέστη ἐφ' ὅσον ἡ διὰ θαλάσσης συγκοινωνία ἔμενεν ἐλευθέρα. Ὁ Χαμζὰς παρέστησε τῷ σουλτάνῳ, ὅτι ἦν ἀδύνατον αὐτῷ ὑποτάξαι τὸ φρούριον ἄνευ ναυτικῆς δυνάμεως. Τότε ὁ Μουράτ ἐκάλεσε τὸν Γενουήνσιον κύριον τῆς νέας Φωκαίας, διάδοχον τοῦ Ἀδόρνου, Περσιβὰν Παλαβιτζῖνον τοῦνομα, ὃς ἀνέλαβε τὴν διὰ θαλάσσης πολιορκίαν τοῦ φρουρίου ⁽¹⁾ καὶ ἐπλευσεν ἐκ Χίου εἰς Ὑψηλὴν μετὰ τριῶν πλοίων. Ὁ Τζουνεῖδ ἀπῆλπισεν ἤδη ἐγκαρτερῆσαι ἐπὶ πλέον τοσοῦτῳ μάλλον, ὅσῳ οἱ πεντακόσιοι ἐπίκουροι Καραμάνοι, οὓς ἤγαγε μεθ' ἑαυτοῦ, ἐπανεστήσαν, οἱ μὲν αὐτομολοῦντες πρὸς τοὺς πολιορκητάς, οἱ δὲ διασκορπιζόμενοι ⁽²⁾. ἤλθε δὲ εἰς λόγους πρὸς τὸν Χαλήλ, ὃς, ἀπόντος τοῦ Χαμζὰ ἐν Ἐφέσῳ χάριν ἀσχολιῶν, ἤρχε τῆς πολιορκίας. Ὁ Χαλήλ ἔδωκεν αὐτῷ πίστεις ἐνόρκους, ὃ δὲ Τζουνεῖδ παρεδόθη. Ὅτε ὁμῶς ὁ Χαμζὰς πρὸς τὴν ἐσπέραν (ΙΕ), ἐλθὼν εἰς Ἐφέτου, ἔμαθε τὰ πραχθέντα, ἐπεμψε τέσσαρας δημίους, οἵτινες ἐπνίξαν τὸν Τζουνεῖδ κοιμώμενον, καὶ πάντας τοὺς οἰκείους αὐτῷ. Αἱ κεφαλαὶ αὐτῶν ἐπέμφθησαν εἰς Ἀδριανούπολιν πρὸς τὸν σουλτάνον, ὃ δὲ παρήγγειλε τὴν παραχρῆμα ἀποτομὴν τῶν κεφαλῶν τοῦ ἐν Καλλιπόλει κρατουμένου ἀδελφοῦ καὶ τῶν υἱῶν τοῦ Τζουνεῖδ Χαμζὰ καὶ Κούρδ. Μετὰ τῆς ὀλικῆς καταστροφῆς τῶν οἰκείων αὐτοῦ ἔληξεν ἡ ποικίλη τύχη τοῦ Τζουνεῖδ, τοῦ τολμηροῦ

(1) Δούκαε, ΚΗ', σ. 408.

(2) Αὐτόθι.

τούτου τυχοδιώκτου, τοῦ προδότου καὶ στασιώτου, ὃς ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη ἐπὶ τῆς μεσσοβασιλείας τοῦ Σουλειμάν καὶ τοῦ Μουσαῦ, εἴτα δὲ ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Α' καὶ Μουράτ τοῦ Β' πρωταγωνιστήσας, κατέλαβε δις διὰ τῆς βίας τὸ Ἀλδὶν κατὰ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τοῦ βίου, ἐκυβέρνησε δις ἐν Εὐρώπῃ, ἐν Ὁχριδὶ ἐπὶ Σουλειμάν καὶ ἐν Νικοπόλει ἐπὶ Μωάμεθ, ἐβοήθησε τῷ ψευδωνύμῳ Μουσταφᾷ, κατέκλεισθη μετ' αὐτοῦ ἐν Ἀθήνῃ, εἴτα δὲ πάλιν, ἀπαλλαγείας τῆς φυλακῆς, ὡς στρατηγὸς καὶ βεζύρης τοῦ ἀντιποιομένου τοῦ θρόνου, συνέλαβε καὶ ἀπέκτεινε τὸν βεζύρην Βαγιαζήτ Πασᾶν, εἴτα ἐγκαταλείψας τὸν Μουσταφᾶν παρὰ τὸν Ῥύνδακον, γενόμενος αὖθις κυριάρχης τῆς Σμύρνης
1425 καὶ Ἐφέσου, ἐφονεύθη ἐπιβούλῳ μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς Ὑψηλῆς ὁ πολλαχῶς προδότης, τέλος γενόμενος καὶ αὐτὸς θῦμα τῆς προδοσίας.

Ἀπαλλαγείας ὁ Μουράτ τοῦ στασιώτου τούτου, διέβη εἰς Ἀσίαν, ὅπως ἐκτείνῃ καὶ ἐξασφαλίσῃ τὰ ὅρια τῶν διαφόρων χωρῶν. Διὰ τοῦ Ῥυνδάκου, τῆς Περγάμου, Θυραίων καὶ Σμύρνης ἀπῆλθεν εἰς Ἐφeson, ὅπου ὑπεδέξατο τοὺς πρέσβεις τῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας, ἐλθόντας ἵνα προσκυνήσωσιν αὐτόν. Αὐτόθι ἦλθον καὶ πρέσβεις τοῦ Δάνου, ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας, τοῦ Στεφάνου, δεσπότης τῆς Σερβίας, καὶ ὁ Λουκάς Νοταρᾶς, πρωθυπουργὸς τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος, ὡς καὶ πρέσβεις τῶν Γενουησίων ἀρχόντων τῆς Λέσβου καὶ Χίου, καὶ τῶν ἱπποτῶν τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου, κυρίων τῆς Ῥόδου. Πρὸς πάντας τούτους ἀνενέωσε καὶ ἐπεκύρωσε τὰς περὶ εἰρήνης συνθήκας (ΙΓ), πλὴν τῶν Βενετῶν (1), διότι ὁ σουλτάνος οὐκ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς τὴν ἀγορὰν τῆς Θεσσα-

(1) Δούκας, ΚΘ', σ. 410.

λονίκης· ἀλλ' ὅμως νῦν τὰ τοῦ Μεντεσέ, Τεκέ, Κερμιάν καὶ Καραμανίας, Τοκάτ καὶ Τζανίκ ἀπησχόλουν αὐτὸν ἐν Ἀσίᾳ. Ὁ κύριος τοῦ Μεντεσέ Ἐλίας Βέγης ⁽¹⁾ κατέλιπε δύο ἀνεψιούς ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ Μωάμεθ, τὸν Ἀχμέτ καὶ Ὁδεῖν, οἵτινες, θανόντος τοῦ πατρὸς, συνελήφθησαν τῇ διαταγῇ τοῦ Μουράτ καὶ ἐνεκλείσθησαν ἐν τῇ εἰρκτῇ τῆς χώρας τοῦ Τοκάτ, καλουμένη Τζαρδάκ τῶν Βεδουίνων· ἀλλ' ἐξεῦρον τρόπον τοῦ διαφυγεῖν, ὁ μὲν ἐν σάκκῳ ἀχύρων, ὁ δὲ ἐν σάκκῳ βρόμου. Καὶ ὁ μὲν Ὁδεῖς συλληφθεὶς πάλιν ἐθανατώθη μετὰ τοῦ δεσμοφύλακος· ὁ δὲ Ἀχμέτ ἔφυγεν εἰς Περσίαν, ἥ δὲ χώρα τοῦ Μεντεσέ ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ τοῦ Βαλαβάν Πασᾶ.

Ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Τεκέ ὁ Ὀσμάν Βέγης, ἀπόγονος τῶν ἀρχαίων ἐγγχωρίων ἡγεμόνων, ἔχων βοήθον τὸν ἡγεμόνα τῆς Καραμανίας, προσῆλθε πρὸς πολιορκίαν τῆς εὐλιμένου πόλεως καὶ τοῦ παραλίου φρουρίου Ἀτταλείας (ΙΖ). Ὁ Φιρούζ Βέγης, φρούραρχος τῶν Ὀθωμανῶν ἐν Ἀτταλείᾳ, ἐτελεύτησε πρὸ μικροῦ· ἀλλ' ὁ υἱὸς αὐτοῦ Χαμζά Βέγης ἔσπευσεν ἀπὸ Καραϊσάρ καὶ ὠφεληθεὶς ἐκ τῆς νόσου τοῦ Ὀσμάν, νοσήσαντος ἐν τῷ παρὰ τὴν Ἀτταλείαν Ἰσταύρω (ΙΗ), συνήθροισε στρατεύματά τινα καὶ ἐπιτεθεὶς τῷ Ὀσμάν, ἀπέκτεινεν αὐτὸν, τὴν δ' ἀδελφὴν αὐτοῦ ἡχμαλώτισεν. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Καραμανίας Μωάμεθ Βέγης ἔλυσε τὴν πρὸς τὸν Μουράτ εὐθὺς μετὰ τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας αὐτοῦ συνομολογηθεῖσαν εἰρήνην, μὴ διακόψας τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀτταλείας· ἀλλὰ σφαῖρα τηλεβόλου ἐφόνευσε τὸν παράσπονδον ἡγεμόνα. Ὁ φρούραρχος τῆς Ἀτταλείας ἀνήρτησεν ἐξ ἀλύσεως ἐπὶ τῆς πύλης τοῦ φρουρίου τὴν σφαῖραν τοῦ τηλεβόλου, τὴν τιμωρήσας.

(1) Δούκας, KB', σ. 64, καὶ IST', σ. 11.

σαν τὴν παρασπόνδῃσιν, πρὸς μεγάλην δυσαρέστησιν τῶν πάντοτε εἰς Ἀττάλειαν ἐρχομένων Καραμανῶν, οὓς ἐχλεύαζον διὰ τοῦτο οἱ πολῖται. Ἐκ τῶν τριῶν υἱῶν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Καραμανίας, ὁ Ἰβραὶμ διέφυγεν εἰς Καραμανίαν, προπέμπων τὸν νεκρὸν τοῦ πατρὸς, οἱ δὲ ἕτεροι δύο, ὁ Ἰσᾶς καὶ Ἀλῆς, αἰχμαλωτισθέντες, ἐπέμφοθησαν πρὸς τὸν σουλτάνον. Ὁ δὲ παρεχώρησε τούτοις κτίματα περὶ τὴν Σοφίαν καὶ ἔδωκεν εἰς γάμον ἐκάστῳ αὐτῶν τὰς ἀδελφάς, πρὸς δὲ τὸν Ἰβραὶμ Βέγην ἐπεμψε σημαίαν καὶ ξίφος, δοὺς αὐτῷ τὴν Καραμανίαν ὡς τιμᾶριον καὶ ἀνανεώσας τὴν εἰρήνην ἀντὶ τῆς ἀποδόσεως τῆς χώρας τῆς Ἀμίδης, ἀποσπαρθείσης ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Τῆς ἀποδοθείσης χώρας τῆς Ἀμίδης ἀνεδείχθη διοικητὴς ὁ οἰνοχόος Ἐλίας, ὁ κομίσας εἰς Ἀμάσειαν τὴν ἀγγελίαν τοῦ θανάτου τοῦ Μωάμεθ καὶ παραδοὺς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ

4126 Μουσταφᾶν. Οὕτως ἔληξεν ὁ πρῶτος πρὸς τὴν Καραμανίαν πόλεμος, ὁ οἷς ἔτι ἐπαναληφθεὶς ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μουράτ.

Τὸ παράδειγμα τῆς προδοσίας, καθ' ὃ ὁ Χαμζά Βέγης ἀπῆγξε καθ' ὕπνον τὸν Τζουνεῖδ καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ, καίπερ ὑποσχεθεὶς αὐτοῖς ἀσφάλειαν, ἐπενήργησεν ὡς μίasma ἐπὶ τοὺς βεζύρας τοῦ Μουράτ, ὡς κανὼν τῆς τουρκικῆς πολιτικῆς καὶ τόσῳ μᾶλλον, διότι αὐτὸ ἐδόθη ὑπὸ τινος τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Ἰουρκέτζ Πατᾶς, πρῶν ἀυλάρχης τοῦ Μουράτ, νῦν δὲ διοικητὴς τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας, ἀπέλαυε τοσαύτης ὑπολήψεως, ὥστε ὁ σουλτάνος συνεχώρησεν αὐτῷ τὸ προνόμιον τοῦ χαράττειν ἐν τῷ ἰδίῳ ὀνόματι νομίσματα, κληθέντα νομισμάτια τοῦ Ἰουρκέτζ Πατᾶ. Τὴν περὶ τὴν Ἀμάσειαν καὶ Τοκάτ χώραν ἐλυμαίνοντο τέσσαρες ἀδελφοί, ἀρχηγοὶ τῆς φυλῆς τῶν Τουρκομάνων τοῦ Ἐρυθροῦ

Χότζα διὰ ληστειῶν, διαρπάζοντες τὰς συνοδείας τῶν ἑδο-
 πόρων καὶ ἀπάγοντες γυναῖκας ἀπὸ τῶν λουτρῶν· τότε
 διεχείμαζον ἐν Νεοκαισαρείᾳ (Ναγισάρ) μετὰ τετρακό-
 σίων ἀνδρῶν. Ὁ Ἰουρκέτζ Πασᾶς ἐπέστειλεν αὐτοῖς ἐν
 ὀνόματι τοῦ σουλτάνου, ὑπισχνούμενος τιμᾶριον τὴν περὶ
 τὸ Ὄρτοκαβὰδ χώραν, καὶ ἐκάλεσεν αὐτοὺς εἰς φιλικὴν
 συνέντευξιν, ὅπως συνδιαλεχθῇ περὶ στρατείας τινὸς ἐπὶ
 τὴν Τουρκομανικὴν φυλὴν τῶν υἱῶν τοῦ Ἀλπαρσλάν,
 καταλαβοῦσαν τὴν παραλίαν χώραν Τζανίκ, κατοικίαν
 τῶν ἀρχαίων Ἰζανῶν. Ὅπως δ' ἐμπέσωσιν ἀτφλέστερον
 εἰς τὴν παγίδα ὁ Ἰουρκέτζ Πασᾶς ἀπεμάκρυνε τὸν στρα-
 τὸν· προσποιούμενος δὲ νόσον ἐν Ἀμασειᾷ, ἐπεμφε τὸν
 υἱὸν Χιζρ Βέγην πρὸς προϋπάντησιν αὐτῶν μετὰ δώρων
 καὶ τιμῶν μέχρι τοῦ Μερσιφούν, δικαιολογῶν ἑαυτὸν, ὅτι
 διὰ τὴν νόσον οὐκ ἔλθε καὶ προσκαλῶν αὐτοὺς εἰς Ἀμά-
 σειαν. Ὁ δόλος ἐπέτυχε· διότι οἱ Τουρκομάνοι, τέκνα
 ἀπλᾶ τῶν ἐρήμων, οὐδεμίαν ἐπιβουλὴν ὑποπτεύοντες ἐκ
 τῶν διεφθαρμένων ὁμοφύλων Ὀθωμανῶν, ἔλθον ὑπὸ τὴν
 αἰγίδα τῆς φιλοξενίας εἰς Ἀμάσειαν, ὅπου ἡ ὑποδοχὴ
 αὐτῶν ἦν χαρμώδης· παρετέθησαν αὐτοῖς πολυτελεῖ
 δεῖπνα, ἐνθα ἐγένοντο ἄφθονοι φιλοτιμαί· παραδοθέντες
 δὲ εἰς ὕπνον καὶ εἰς μέθην αἰφνιδίως συνελήφθησαν νυκτὸς
 τετρακόσιοι, ἐδεσμεύθησαν καὶ καθεύχοντες ἐνδεσμωτηρίῳ,
 ἐπὶ πέτρας κειμένῳ. Εἵτα τειχισθείσης τῆς θύρας ἐτέθη
 πῦρ ἔξωθεν ὥστε πάντες οἱ τετρακόσιοι κατεπνίγησαν ὑπὸ
 τοῦ καπνοῦ. Ὁ Ἰουρκέτζ Πασᾶς ἰππεύσας ἐπέπεσε πρὸς
 τοὺς συσσεωρευμένους ἐν Τζουρουμλί θησαυροὺς καὶ πρὸς
 τὰ ποίμνια τῶν Τουρκομάνων. Τὰ λάφυρα ἦν τόσῳ με-
 γάλα, ὥστε ὁ κριὸς ἐτιμᾶτο ἀντὶ ἐνὸς παρᾶ. Οἱ διαφυγόν-
 τες τὴν σφαγὴν Τουρκομάνοι κατέλιπον τὴν χώραν τῶν
 ἀπίστων Ὀθωμανῶν καὶ κατέφυγον πρὸς τοὺς Τουρκομά-

νους τοῦ Σουλκάδρ καὶ Λευκοῦ Κριοῦ, στενοτέρους συγγενεῖς καὶ εἰλικρινεστέρους ὁμοφύλους αὐτῶν, ὧν ἀρχηγὸς ἦν ὁ Χαλῆλ Βέγης, υἱὸς τοῦ Καραϊουλούκ, περὶ οὗ πολλάκις ἐγένετο λόγος. Τῇ ἐβδόμῃ ἡμέρᾳ ἀπὸ τοῦ ἐν Ἀμασεΐᾳ ἐμπρησμοῦ καὶ μετὰ τὴν ἐκεῖσε ἐπάνοδον τοῦ Ἰουρκέτζ Πασᾶ, γραῖά τις, προσπεσοῦσα πρὸς τὰ γόνατα αὐτοῦ ἰκέτευσεν, ἵνα δῶ αὐτῇ τὸν νεκρὸν τοῦ υἱοῦ, περὶ οὗ ἦν ἀποδεδειγμένον, ὅτι οὐκ ἦν ἐκ τῶν τετρακοσίων Τουρκομάνων, ἀλλὰ κατὰ τύχην ἐντειχισθεὶς τῇ ἐσπέρᾳ ἐκείνῃ μετ' αὐτῶν συνεπνίγη. Ἡ ἰκεσία εἰσηκούσθη. Ἡ μήτηρ, ὑπὸ φιλοστοργίας ὀρμωμένη, ἀνεζήτησε τὸν υἱὸν ἐν τοῖς τετρακοσίοις νεκροῖς· ἐπὶ τέλους εὔρεν αὐτὸν καὶ μετὰ κλαυθμῶν περιπτυσσομένη, ἀνεκάλυψεν αὐτῷ ἐτι ἔχνη ζωῆς, εἰς ἣν ἀνεκάλεσεν αὐτὸν ἐντελῶς διὰ καταλλήλου θεραπείας καὶ πολλῆς φροντίδος. Τῶν λοιπῶν Τουρκομάνων ὁ Ἰουρκέτζ Πασᾶς ἀπαγορεύσας τὸν ἐνταφιασμὸν, ἐκέλευσεν, ἵνα ρίψωσιν αὐτοὺς εἰς βορὰν τῶν σαρκοφάγων πτηνῶν καὶ τῶν θῶων. Οὕτως ὁ ἰσχυρὸς διοικητὴς, ὁ διδάσκαλος τῶν υἱῶν τοῦ σουλτάνου, ἐδίδασκε τὴν ἀπιστίαν καὶ ὠμότητα τοὺς ἄλλους διοικητὰς καὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ. Τὸ δὲ γεγονός τοῦτο σημειοῦται ὡς ἄξιον ἐπαίνου ἐν ταῖς ἱστορίαις τῶν Ὀθωμανῶν καὶ ἐν τῇ τοῦ Ἰδρίς, ὃς κηρύττει ἑαυτὸν ὡς τὸν ἱστοριογράφον μόνον τῶν ἐπαινετῶν πράξεων τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ ἐν αὐταῖς τάσσει τὸν φόνον τῶν συγγενῶν, καὶ τὴν προδοσίαν καὶ τὴν δολοφονίαν.

Ὁ Ἰουρκέτζ Πασᾶς κατέφυγε προσέτι τοῖς αὐτοῖς τρόποις τῆς τουρκικῆς πολιτικῆς πρὸς κατάληψιν τοῦ φρουρίου Κοτζάκai (παλαιοῦ βράχου), κειμένου ἐπὶ ἀποτόμου πέτρας παρὰ τὸ Ὀσμαντζίκ. Ὁ φρούραρχος Χαϊδέρ, δοκῶν ἑαυτὸν ἀσφαλῆ διὰ τὸ ἀνάλωτον τοῦ φρουρίου

καὶ τὰς ἐν αὐτῷ ἀποταμιευθείσας τροφάς, οὐδέποτε κατέ-
 λιπεν αὐτό· φοβούμενος δὲ μὴ ὁ υἱὸς αὐτοῦ συλληφθῇ ὡς
 ὄμηρος, οὐδέποτε ὑμολόγησεν αὐτὴν δημοσίᾳ τοιοῦ-
 τον· ἀλλ' ἡ τοιαύτη πρόνοια οὐδόλως προεφύλαξεν αὐτὸν
 ἀπὸ τῶν προδοτικῶν καὶ φονικῶν μηχανημάτων τοῦ
 Ἰουρκέτζ Πασᾶ. Οὗτος ἐφείλχυσεν εἰς ἑαυτὸν τὸν Ταϊ-
 φούρ τὸν πιστὸν τοῦ Χαϊδέρ, ὑπισχνόμενος δοῦναι αὐ-
 τῷ νύμφην τὴν θυγατέρα ἀντὶ τῆς προδοσίας. Ὁ Ταϊ-
 φούρ ἐνέπρησε τοὺς σιτοβολῶνας καὶ τὰς ἀποθήκας
 τοῦ φρουρίου, ὃ δὲ Χαϊδέρ ἠναγκάσθη παραδοῦναι τὸ φρού-
 ριον. Τῷ αὐτῷ τρόπῳ ὁ Ἰουρκέτζ Πασᾶς ἐκυρίευσεν καὶ τοῦ 1427
 φρουρίου Τζανίκ, οὗ τέως ἐκράτει ὁ Χουσεῖν Βέγης, ἀρ-
 χηγὸς τοῦ τουρκομανικοῦ φύλου τῶν υἱῶν τοῦ Ἀλπαρ-
 σλάν. Προβλέπων ὁ Χουσεῖν, ὅτι ἐμελλεν ὑπακούσειν ἢ
 τῇ δυνάμει ἢ τῷ δόλῳ τῶν Ὀθωμανῶν, ἤλπισεν σώσειν
 τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐλευθερίαν, ἐκουσίως παραδιδούς ἑαυτόν·
 διὸ παρέστη τῷ Ἰουρκέτζ Πασᾶ μετὰ τῶν κλειδῶν τοῦ
 Τζανίκ ὡς δούλος τῶν Ὀθωμανῶν. Καὶ ἔλαβε μὲν αὐτὰς
 ὁ Ἰουρκέτζ Πασᾶς, ἀλλὰ διέταξεν ἵνα ἀπαγάγῃσιν εἰς τὸ
 ἐν Προύσῃ δεσμωτήριον τὸν προσενεγκόντα αὐτάς. Ὁ
 Χουσεῖν διέφυγεν ἐκεῖθεν εὐτυχῶς· ἐλπίζων δὲ μᾶλλον ἐπὶ
 τὴν μεγαλοφυχίαν τοῦ μαθητοῦ ἢ τὴν δικαιοσύνην τοῦ
 διδασκάλου, προσέπεσε πρὸς τοὺς πόδας τοῦ σουλτάνου·
 ὃ δ' ἔδωκεν αὐτῷ χάριν καὶ σταντζάκιον ἐν Ῥουμελίᾳ, ὅπου
 ὁ οἶκος αὐτοῦ διεσώθη μετὰ τῶν ἐγκριτοτάτων τῆς χώρας.
 Ἡ μεγαλοφυχία τοῦ Μουράτ κατεδείχθη καὶ πρὸς τὸν
 γηραιὸν τοῦ Κερμιάν ἡγεμόνα, ὃς ὁμῶς ὑπερέβη αὐτὸν
 τὸν σουλτάνον κατὰ τὴν ἐλευθεριότητα. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος
 ἦλθεν ἐπισκεψόμενος αὐτὸν εἰς Ἀδριανούπολιν διὰ Πρού-
 σης, ὅπου προσεκύνησε τοὺς τάφους τῶν Ὀθωμανῶν
 σουλτάνων καὶ τὸν ζῶντα ἔτι τότε μέγαν σέχην Ἐρίρ

Σουλτάν και ἐδωρήσατο πᾶσι τοῖς φιλανθρωπικοῖς ἰδρύμασι και παιδευτηρίοις δῶρα ἀφθονα. Ὁ Μουράτ προσέβη πρὸς προϋπάντησιν αὐτοῦ μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἑρκενέ, οὗ ἤδη ὁ Ἡρόδοτος μνημονεύει ὡς Ἀγριάνου. Κατὰ τὴν σύρροισιν δὲ τούτου και τοῦ Ἑβρου (ΙΘ) ἰδρύθη πρὸ μικροῦ γέφυρα, ἔχουσα μῆκος ἑξακοσίων δέκα σπιθαμῶν, ἧς ἡ οἰκοδομὴ ἀνετέθη τῷ φρουράρχῳ τοῦ σερβικοῦ φρουρίου Ἰσᾶ Βέγη, και ἧς ἡ τελείωσις ὡς μέγα ἔργον γεφυροποιίας δοξάζει τὴν κυβέρνησιν τοῦ Μουράτ. Ἡ ὑποδοχὴ και ξένισις τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Κερμιάν ἦν μεγαλοπρεπεστάτη και πανηγυρικωτάτη. Ὁ σοφὸς ἱατρός και ποιητὴς Σεῖχι, ὑπὴκοος αὐτοῦ, ἐτάχθη ὡς μιχμανδάρ⁽¹⁾, ὅπως δεῖξῃ αὐτῷ πάντα τὰ τῆς πόλεως ἀξιοθέατα και ἐπαγρυπνῇ περὶ τῆς πληρώσεως πάντων τῶν καθηκόντων τῆς βασιλικῆς φιλοξενίας. Ὁ ἡγεμὼν τοῦ Κερμιάν ἀντήμειψε τὸν ξεναγὸν και τοὺς ὁδηγοὺς τόσῳ μεγαλοδῶρως, ὥστε κατὰ τὴν ἐπάνοδον, ἐλθὼν εἰς Καλλιπολιν, ἐσερεῖτο ἀργυρίων πρὸς περαίωσιν. Διὸ ἐπέστειλε πρὸς τὸν σουλτάνον, ἀγγέλλων αὐτῷ, ὅτι ἐξέλιπον τὰ πρὸς ὁδοπορίαν χρήματα· ὁ δὲ σουλτάνος, λαβὼν τὴν ἐπιστολὴν, εἶπεν· «Ὁ Θεὸς ἔδωκεν ἡμῖν τὸν ἡγεμόνα τοῦ Κερμιάν ἀδελφόν, καταναλίσκοντα, πλὴν τῶν προσόδων τῆς ἰδίας χώρας, και τὰς τῆς ἡμετέρας». Ἐπεμψεν ὁμῶς πρὸς αὐτὸν ἀργύριον ἀνάλογον τῆς μεγαλοφυχίας τοῦ δοτῆρος και τοῦ λήπτορος. Μετὰ ἔτος ὁ ἡγεμὼν τοῦ Κερμιάν, τελευτήσας τὸν βίον, κατέλιπε ὡς κληρονομίαν διὰ διαθήκης τὴν χώραν αὐτοῦ τῷ μεγαλοφύχῳ ξένῳ.

Τούτων γενομένων ἐν Ἀσίᾳ, Στέφανος ὁ Λαζάρου, δε-

(1) Ἦδη ἐν τῷ Ἀρριανῷ, Βιβλ. Α', Κεφ. ΙΣΤ', βλέπομεν τὸν Ὀμάττην ὡς μιχμανδάρ, ἄτοι εἰσηγητὴν τῶν ξένων.

σπότης τῆς Σερβίας, ἀπέθανεν (1), Γεώργιος δ' ὁ Βράγκο- Τῇ 19
 βιτς διεδέξατο αὐτόν. Ἐκ τῶν φρουρίων, ὅσα κατὰ τὰς ^{Ἰουνίου}
 1437
 συνθήκας ἐμελλον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Στεφάνου ἀπο-
 δοθῆσθαι τῇ Οὐγγρία, τὸ ἀξιολογώτατον ἦν τὸ Καλαμ-
 δότζ ἢ Κολουμπάτζ, τουρκιστὶ Γκιογερτζινλίχ, ἥτοι περι-
 στερεῶν, μεταξύ Σεμένδρας καὶ Ὀρσόδας κατὰ τὴν δεξιὰν
 ὄχθην τοῦ Ἰστρου, ὃ ὁ Στέφανος ἐνεχυρίασεν ἀντὶ ὠδε-
 κακισχιλίων δουκάτων τινὶ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ. Τοῦ Σι-
 γισμούνδου δ' ἀρνηθέντος τὴν ἀπότισιν τῶν χρημάτων τού-
 των, ὁ ἀρχὼν ἐκάλεσε τοὺς Τούρκους, τὸ δὲ Κολουμπάτζ
 κατελήφθη ὑπ' αὐτῶν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγρίας ἐπολιόρ-
 κησε τὸ φρούριον ἐκ τῆς ξηρᾶς καὶ ἐκ τοῦ ποταμοῦ τῷ
 ἐπιόντι ἔαρι· ἀλλ' ὁ Μουράτ ἦλθε μετ' ἰσχυροῦ στρατοῦ
 πρὸς ἐπικουρίαν, καὶ κατὰ συνομολογηθεῖσαν νέαν ἀναχω- 1428
 χήν, τὸ φρούριον παρεχωρήθη τοῖς Τούρκοις (2). Διαβαί-
 νοντος δὲ τοῦ Σιγισμούνδου τὸν Ἰστρον, οἱ Τούρκοι παρὰ
 τὰς σπονδὰς ἐπέπεσον πρὸς τὸν μήπω διαβάντα τὸν πο-
 ταμὸν στρατὸν αὐτοῦ. Ἐν αὐτῷ ἦν ἀνδρεῖός τις συμπολεμι-
 σῆς τοῦ Σιγισμούνδου, λοχαγὸς τοῦ Ζιψ, ὁ Ζάδισσας Νίγερ
 ἐκ Γαρβόφ, ὃς, ἅμα τοῦ φέροντος τὸν βασιλέα πλοίου
 ἀναχθέντος, ἀνέβη εἰς μικρὸν ἵππον καὶ ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ
 δύο μόνον πεζοὺς, ὥρμησε πρὸς τοὺς Τούρκους, οἵτινες, νο-
 μίζοντες αὐτὸν βασιλέα ἢ ἡγεμόνα (K), κατέκοψαν.
 Ὁ δεσπότης τῆς Σερβίας, Γεώργιος Βράγκοβιτς, ἐγκατα-
 λειφθεὶς μόνος, ἠναγκάσθη συνομολογῆσαι εἰρήνην πρὸς
 τὸν Μουράτ ἐπὶ ἀποτίσει ἐτησίου φόρου πενταχισμουρίων

(1) Ἑγγελος, ἱστορία τῆς Οὐγγρίας, Τόμ. Β', σ. 320. Ἱστορία τῆς Σερβίας, σ. 369.

(2) Ἑγγελος, ἱστορία τῆς Οὐγγρίας, σ. 324. Ἱστορία τῆς Σερβίας, σ. 373.

δουκάτων καὶ ἐπὶ τῷ ἀπέχειν πάσης πρὸς τὴν Οὐγγρίαν
 συμμαχίας καὶ τελεῖν στρατείαν τῷ σουλτάνῳ. Περὶ τῆς
 οὐγγρικῆς νίκης καὶ εἰρήνης ἀντηλλάγησαν ἐπιστολαὶ
 πρὸς Πέρσας ἡγεμόνας (ΚΑ).

Ἀφοῦ οὕτω διὰ τῆς πρὸς τὴν Οὐγγρίαν καὶ Σερβίαν
 εἰρήνης τὰ δύο φρούρια Κολουμβάτζ καὶ Κρουσοβάτζ, τὰ
 κείμενα ἐπὶ τῶν ἀρκτικῶν ὁρίων τῆς Ῥουμελίας, ἠνώθη-
 σαν μετὰ ταύτης, προσέκλεσε τὸν σουλτάνον εἰς τὰ μεσημ-
 βρινὰ ὅρια αὐτῆς ἰσχυρότερον φρούριον καὶ ἐπιφανέστερα
 πόλιν, τοῦτέστιν ἡ Θεσσαλονίκη. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς, δυσ-
 φοροῦντες ἐπὶ τῇ ἀσθενείᾳ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαν-
 τίου, μὴ δυναμένου προστατεῦσαι αὐτῶν κατὰ τῶν περὶ
 τὰ τείχη διαρπαζόντων Τούρκων, διελέχθησαν πρὸς τοὺς
 Βενετοὺς περὶ τῆς πωλήσεως τῆς πόλεως. Γενομένης δ' οὖν
 πρεπόντως τῆς πωλήσεως, ἐπεβίβασαν εἰς ναῦς καὶ ἀπέ-
 στειλαν εἰς Πελοπόννησον τὸν τέως αὐτῶν ἄρχοντα, τὸν
 ἀδελφὸν τοῦ αὐτοκράτορος δεσπότην Ἀνδρόνικον, εὐχό-
 μενοι αὐτῷ εὐτυχῇ πλοῦν. Ἐπὶ τούτοις, ἀγανακτήσας ὁ
 Μουράτ, ἀπέκλεισε τοὺς Βενετοὺς τῆς εἰρήνης, ἦν στρα-
 τεύων ἐν Ἀσίᾳ ἀνενέωσε πρὸς τὰς ἄλλας χριστιανικὰς
 δυνάμεις (1). Μετὰ τὴν ἐξ Ἀσίας εἰς Θράκην ἐπάνοδον
 τοῦ Μουράτ οἱ Βενετοὶ ἔπεμψαν αὐθις πρὸς αὐτὸν πρε-
 σβεῖαν, αἰτοῦντες εἰρήνην· ὁ δ' ἐδῆλωπε τοῖς πρεσβευταῖς,
 ὅτι «ἡ πόλις αὕτη πατρικὸν μου κτῆμά ἐστι καὶ ὁ ἐμὸς
 πάππος Παγιαζήτ δυνάμει χειρὶ παρὰ τῶν Ῥωμαίων ταύ-
 την ἔλαβεν· εἰ γὰρ ἦσαν Ῥωμαῖοι οἱ δυναστεύοντές μοι,
 εἶχον ἂν πρόφασιν τοῦ λέγειν ὁ ἀδικῶν. Ὑμεῖς δὲ Λατῖνοι
 ὄντες καὶ ἀπὸ Ἰταλίας, τίς ἡ προσχώρησις τῶν ὧδε ;

(1) Δούκας, ΚΘ', σ. 140.

μετανάστητε, εἰ βούλεσθε· εἰ δὲ μὴ, ἔρχομαι ταχύ» (1).
 Πρὸς δὲ τοὺς Ἑλληνας πρέσβεις Νικόλαον τὸν Χωνιάτην
 καὶ Φραγκόπουλον τὸν πρωτοστάτορα ἀπεκρίθη, ὅτι, «εἰ
 ἦτο τὸ ἐκ τῶν τοῦ βασιλέως, ἐγὼ οὐκ ἐπιχειρίζομην τι·
 εἰ δὲ καὶ ἐπιχειρίζομην, ἐγκατέλειπον ἂν . . . νῦν δὲ
 οὐκ ἔξεστιν ἑάσω αὐτὴν (τὴν Θεσσαλονίκην) ἐν μέσῳ
 τοῦ τόπου ἡμῶν καὶ ὑμῶν ἄρχεσθαι ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν» (2).
 Μεσοῦντος τοῦ Φεβρουαρίου ὁ Μουράτ, ἄρας ἀπὸ Ἀδρια- τῇ 14
Φεβρ.
1430
 νουπόλεως, ἐπορεύθη εἰς Σέρρας, ὅπου κατεπύφρα ἐν ἡδο-
 ναῖς καὶ πότοις· μεταπεμφάμενος δὲ ἐξ Ἀσίας τὸν Χαμ-
 ζὰ Βέγην, ἀνέθηκεν αὐτῷ τὴν πολιορκίαν τῆς Θεσσαλονί-
 κης. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἦν ἑκατοντάκις μείζων τῶν
 πολιορκουμένων, ἡ δὲ φρουρὰ τόσῳ ἀνεπαρκῆς πρὸς ὑπε-
 ράσπισιν, ὥστε μετὰ τὴν διανομὴν αὐτῶν ἀνελόγει μόνον
 εἰς ἀνὴρ δύο ἢ τρισὶν ἐπάλξεσιν (3). Ἦν ἡμέρα Κυριακὴ, τῇ 26
Φεβρ.
1430
 ὅτε νυκτὸς σεισμὸς ἐγένετο μέγας, καὶ ἐπὶ τοῦ γενικοῦ
 φόβου ὁ τουρκικὸς στρατὸς εἰσέλασεν εἰς τὴν πόλιν, μῆτε
 σημαίαν ἡρμένην ἔχων, μῆτε βαδίζων, ὅπως ἀποπειραθῇ,
 εἰ ἐδύνατο, καταλαβεῖν τὴν πόλιν ἄνευ ἐφόδου, ἐξαπατῶν τοὺς
 κατοίκους αὐτῆς (4). Πολλοὶ τῶν κατοίκων διέκειντο εὐνοί-
 κως πρὸς τοὺς Τούρκους, ἀλλ' ἢ πρὸς τοὺς κατοίκους δυσ-
 πιστία τῶν Βενετῶν προέβαινεν εἰς τοσοῦτον, ὥστε κατὰ τὴν
 διανομὴν τῶν φρουρῶν ἔταπτον πάντοτε παρ' Ἑλληνι ἑνα
 τῶν Τζεταρίων (ΚΒ)· ληστῶν δὲ οὗτοι ἦσαν σύνταγμα,

(1) Δούκας, ΚΘ', σ. 112.

(2) Φραντζῆς, Β', Κεφ. 9.

(3) Ἰωάννης Ἀναγνώστης. Διήγησις περὶ τῆς τελευταίας ἀλώσεως τῆς
 Θεσσαλονίκης, σ. 328, καὶ Δούκας, ΚΘ', σ. 111.

(4) Ἰωάννης Ἀναγνώστης, σ. 328.

ἐκ διαφορῶν τόπων συναθροισθέντων (1). Μάτην ὁ Μου-
ράτ προσεκάλεσε τρεῖς τοὺς πολιορκουμένους εἰς παράδο-
σιν, ὑπισχνούμενος ὅτι φείσεται τῆς πόλεως καὶ οὐκ ἐνα-
χλήσει τοὺς κατοίκους· μάτην ἔπεμψεν εἰς τὴν πόλιν βέλη
μετ' ἐπιστολῶν, δι' ὧν ἐβεβαίουν ἐνόρκως τὰ ὑπεσχημένα·
διότι οἱ μὲν Βενετοὶ οὐδ' ἀκοῦσαι ἤθελον περὶ παραδόσεως,
οἱ δὲ Ἕλληνες, κλίνοντες ἐνδοῦναι ταῖς προτάσεσι τοῦ
Μουράτ, ἐκωλύοντο ὑπὸ τῶν ἐπιτηρούντων αὐτοὺς ξένων μι-
4430 σθοφόρων (2). Τῇ νυκτὶ τῆς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Φε-
βρουαρίου πρὸς τὴν πρώτην Μαρτίου (ΚΓ), διαθρυληθείσης
τῆς ἀγγελίας, ὅτι ἡ γενικὴ ἐφοδὸς γενήσεται τῇ ἐπαύριον,
ὁ λαὸς ἐπλήρωσε τοὺς ναοὺς, μάλιστα δ' ἐδραμεν εἰς
τὸν ναὸν, ὅπου ἔκειντο τὰ λείψανα τοῦ ἁγίου Δημητρίου
τοῦ Μυροβλήτου (3), δεόμενος ὑπὲρ ἀποτροπῆς τοῦ δεινροῦ
(ΚΔ).

Οἱ Βενετοὶ ἤγαγον νύκτωρ ἀπὸ τῶν χαρακωμάτων μέ-
ρος τῆς φρουρᾶς, συγκειμένης μόλις ἐκ χιλίων πενταχο-
σίων ἀνδρῶν, εἰς τὸν λιμένα, ἅτε φοβούμενοι μὴ οἱ Τοῦρ-
κοι πυρπολήσωσι τρεῖς τριήρεις τῆς δημοκρατίας, κατα-
πλευσάσας τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. Οἱ Ἕλληνες, ἀγνοοῦντες τὴν
αἰτίαν τῆς ἀπὸ τῶν χαρακωμάτων ἀποχωρήσεως, ἐνόμι-
σαν αὐτὴν φυγὴν καὶ ἀπῆλθον οἴκαδε. Ὑποφαινούσης ἡ-
μέρας, ὁ τουρκικὸς στρατός ὥρμησεν εἰς τὴν ἐφοδὸν
μετὰ κλιμάκων, σανίδων καὶ μετὰ πεπλεγμένων ἀσπίδων

(1) Ἰωάννης Ἀναγνώστης, σ. 332.

(2) Ἀν-60ι.

(3) Οἱ Τοῦρκοι ἱστοριογράφοι καὶ ὁ Λωζιέρ, Βιβλ. ΚΕ', Τόμ. Δ', σ.
400, τάττουσι τὴν ἄλυσιν τῆς Θεσσαλονίκης τῇ 832 (1429)· ὁ δὲ Φραν-
τζῆς καὶ Κανανὸς τῇ 1430. Ὁ τελευταῖος ὡς αὐτόπτης μάρτυς ἀξιοπιστό-
τερός ἐστι,

ἐκ πτόρθων (1), διψῶν αἵματος καὶ διαρπαγῆς. Τῇ γνῶμῇ δὲ τοῦ Ἀλῆ Βέγη, υἱοῦ τοῦ Ἑβρενοῦ, ὁ Μουράτ ἐκήρυξε διὰ τῶν σαλπύγων, ὅτι ἅπας ὁ λαὸς καὶ τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ ἔσονται λεία τῶν στρατιωτῶν, καὶ ὅτι οὐδὲν τηρήσει ἑαυτῷ πλὴν τῆς κατοχῆς τῆς πόλεως (2). Ὁ Τουρκικὸς στρατὸς περιέβαλεν ἅπασαν τὴν πόλιν πρὸς τε ἀνατολὰς καὶ δυσμάς. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κατ' ἀνατολὰς μέρος ἦν τὸ εὐαλωτότερον, οἱ μαχιμώτατοι Τούρκοι ἐτάχθησαν ἐκεῖ, αὐτὸς δ' ὁ Μουράτ παρστάχθη ἀπὸ τοῦ Τριγωνίου μέχρι τῆς μονῆς τοῦ Χορταίτου, διερεθίζων διὰ λόγων τοὺς πολιορκητὰς καὶ τοὺς ὑπορύττοντας τὸ τεῖχος καὶ ἐπιδαφιεύων αὐτοῖς δῶρα καὶ ὑποσχέσεις· διένεμε σηρικὰ ἱμάτια καὶ ἀντίμειβε τὸν κομίζοντα πρὸς αὐτὸν λίθον, ὥσπερ ἐκομίζε κεφαλὴν (3). Τὰ βέλη τῶν πολιορκητῶν ἐπιπτον δίχην νιφάδων τόσον πυκνὰ ἐπὶ τῶν πολιορκουμένων, ὥστε ἦν ἀδύνατον ἵνα φανῶσιν οὗτοι ἐπὶ τῶν ἐπάλλεων, μόνον δ' ἐξ ἀφανοῦς ἐδύναντο βάλλειν λίθους κατὰ τῶν πολιορκητῶν, ὅπως κωλύσωσιν αὐτοὺς τῆς διὰ κλιμάκων ἀνόδου (4). Πολλοὶ Τούρκοι, ἀναβάντες ἤδη βαθμίδας τινάς, οὐκ ἔσχυσαν συμπερᾶναι τὸ ἐγγχείρμα· τέλος εὐτολμίας τις, τὸ ξίφος ἐνδακῶν τοῖς ὁδοῦσιν, ἀνέβη εἰς τὸν ἑσχατον πύργον τοῦ Τριγωνίου, ὅθεν κατέρριψε τὴν κεφαλὴν Λατίνου τινὸς εἰς τὸ μέσον τῶν πολεμούντων, τοὺς δὲ ἑτέρους ἐντρόμους ἐφυγάδευσεν, νομίζοντας ὅτι ἅπαν τὸ ὀχύρωμα ἐάλω. Πα-

(1) Ἰωάννης Ἀναγνώστης, σ. 340.

(2) Δούκας, ΚΘ', σ. 111. Ἀναγνώστης, σ. 343, πρὸς τοῦτον συμμανοῦσιν ὁ Σεαζελλὶν παρὰ Βρυτούτην, Τόμ. Β', σ. 50, ὁ Ἰόρις, Ἀλῆς καὶ Σολακζαδέ.

(3) Ἀναγνώστης, σ. 343 καὶ 344.

(4) Αὐτόθι, σ. 347.

ραχρῆμα ἅπασαι αἱ κλίμακες ἐπετέθησαν ἐπὶ τοῦ Τριγώνου καὶ ἐπὶ τοῦ πύργου Σαμαρεία, τὸ δὲ ὀχύρωμα κατελήφθη, κρουομένων ἀδιαλείπτως τῶν τυμπάνων (1).

Οἱ πολιορκηταὶ δίκην μελισσῶν ἢ θηρίων εἰσῆλθασαν εἰς τὴν πόλιν διὰ τῶν κλιμάκων καὶ διὰ τῶν ὑπονόμων, καὶ ἔτρεχον πρὸς τὸ τῆς πόλεως οἰκούμενον μέρος καὶ τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν, ὅπου δικαίως ἐνόμιζον, ὅτι ἦσαν τὰ πλουσιώτερα λάφυρα. Οἱ πολιορκούμενοι ἐζήτουν πανταχοῦ σωτηρίαν, οἱ μὲν κρυπτόμενοι ἐν ταῖς ὑπογείοις κρύπταις, οἱ δ' ἐν τοῖς τάφοις, ἄλλοι δὲ ἔσπευδον εἰς τὸν λιμένα νομίζοντες, ὅτι ἦν καλῶς κατωχυρωμένος δι' ὀπλων τε καὶ πάντων τῶν ἀναγκαίων. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα διήμαρτον τῆς ἐλπίδος· μόλις οἱ προὔχοντες τῶν Λατίνων καὶ ὀλίγοι τῶν Τζεταρίων εἰσῆλθον καὶ ἐκώλυσαν τοὺς ἄλλους τῆς εἰσόδου. Ἡ φρουρά τοῦ λιμένος ὥρμησε διὰ τοῦ κατὰ θάλασσαν διατειχίσματος, Τζερέμβουλον καλουμένου, εἰς τὰς πρὸ μικροῦ καθορμισθείσας τριήρεις (2). Ἡρξάτο ἡ φρίκη τῆς καθολικῆς λαφυραγωγίας καὶ τῆς θήρας τῶν συνελαυνομένων αἰχμαλώτων. Ἐκαστος Τοῦρκος ἤλαυνε τοὺς ἑαυτοῦ εἰς τὸ ἔξω τῆς πόλεως στρατόπεδον ἐν μέσῳ τοῦ ὀδυρμοῦ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδίων καὶ τοῦ στεναγμοῦ τῶν θνησκόντων γερόντων καὶ ἀδυνάτων. Γυναῖκες ἀπεσπῶντο τῶν ἰδίων ἀνδρῶν, θηλάζοντα τέκνα ἀπὸ τῶν μητέρων· οἱ οὕτω δὲ ἀποχωρισθέντες ἀπ' ἀλλήλων, ἐπτακισχίλιοι τὸν ἀριθμὸν, συνδιῆγον μετὰ ξένων. Πολλὴν τέρψιν ἐνεποίουν τοῖς βαρβάροις οἱ μοναχοὶ συνδεόμενοι μετὰ γυναικῶν καὶ νεανίδων (ΚΕ). Ἐν

(1) Ἰωάννης Ἀγαγνώστης, σ. 348.

(2) Αὐτόθι.

αὐτῇ τῇ πόλει οὐδεμία ἐκκλησία, οὐδὲν ἀνάκτορον, οὐδεὶς οἶκος ἔμεινεν ἀβεβήλωτος καὶ ἀλαφραγώγητος. Οἱ Τοῦρκοι παρ' αὐτῶν τῶν αἰχμαλώτων ἐμάνθανον τοὺς κεκρυμμένους θησαυροὺς, τὰς μὲν γυναῖκας πείθοντες διὰ κολακιῶν καὶ δολίων ὑποσχέσεων, ἵνα δηλώσωσιν αὐτοὺς, τοὺς δὲ ἀνδρας βίσανίζοντες. Ἐπειδὴ δὲ τὰ πολυτιμότερα πράγματα ἦσαν κατατεθειμένα ἐν τοῖς ναοῖς ὑπὸ τὰς ἀγίας τραπεζάς, αὗται ἐποροθήθησαν καὶ ἀνετράπησαν· πάντα δὲ ἀνάστατα ἐποίησαν, ἅτε νομίζοντες, ὅτι ὑπὸ πάντα λίθον ἔκειντο χρήματα. Αἱ εἰκόνες τῶν ἀγίων ἐνεπρήσθησαν ἢ κατεθραύσθησαν ἢ ὑπὸ τινων μετὰ ταῦτα ἐπωλήθησαν πρὸς τοὺς χριστιανούς (1).

Τὸ μέγιστον καὶ ψευδὲς δέλεαρ τῶν νικητῶν, καὶ ἡ μεγίστη, εἰ καὶ μετὰ ταῦτα καταπραυνθεῖσα, βαρυθυμία τῶν ἡττηθέντων, ἦν ἡ μυροδόχος τιμία λάρναξ τοῦ ἀγίου Δημητρίου, οὗ τὸ ἱερόν λείψανον ἔσταξεν ἀπ' αἰῶνων θαυματουργὸν ἱαματικὸν μύρον. Ταύτην δὲ τὴν ἀέναον καὶ ἀνεξάντλητον πηγὴν ἤθελον οἱ ἄρπαγες, ἵνα ἐξαντλήσωσι, τὸ μὲν διότι ἐνόμιζον κεκρυμμένους ὑπ' αὐτὴν θησαυροὺς, τὸ δὲ διότι ἤθελον, ἵνα καταπαύσῃ τὸ θαῦμα. Ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἤντλουν τὸ μύρον δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν, πλὴν οὐκ ἐδυνάθησαν καταστῆσαι ξηρὰν καὶ ἀνικμον τὴν τῶν μύρων πηγὴν· διὸ καὶ αὐτοὶ οὗτοι ἔλαβον ἐκ τοῦ θαυματουργοῦ τούτου μύρου, φθιζομένου ὡς ἀσφαλοῦς ἱαματικοῦ κατὰ πάσης νόσου. Τὸ λείψανον τοῦ ἀγίου, ἐν τῷ μύρῳ ἐπιπλέον ὡς ἐν θαυματουργῷ βελσάμῳ, κατεθραύσθη εἰς μέρη, ἃ συλλεγέντα ὑπὸ τινων εὐσεβῶν ψυχῶν συνηρμόσθησαν καὶ ἀνενέωσαν τὸ θαυματουργὸν μύρον (ΚΤ).

(1) Ἰωάννης Ἀγαγνώστης, σ. 355.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως ὁ Μουράτ μεταβάς πρὸς τὸν Γαλικὸν ποταμὸν, ἐγγὺς τῆς πόλεως ῥέοντα, ἔγνω ἵνα σώσῃ ἀπὸ τῆς ὀλοσχεροῦς ἀπωλείας τὴν διατηρηθεῖσαν πόλιν, οἰκίζων αὐτὴν πάλιν. Μετὰ τὴν παρὰ τὸν Ἀξιὸν (Βαρδάρ) στρατοπέδευσιν, ὅπου ἐκ τῶν αἰχμαλώτων, οἱ μὲν ἐλυτρώθησαν ὑπὸ συγγενῶν καὶ φίλων, οἱ δὲ ἐπωλήθησαν, οἱ δὲ ἀπὴχθησαν εἰς δουλείαν ⁽¹⁾, ὁ Μουράτ ἐπέτρεψε τοῖς ἀπολυτρωθεῖσιν ἐπανελθεῖν εἰς τὴν κενωθείσαν πόλιν, ἀποδοὺς τοῖς κυρίοις τὰς οἰκίας· βραδύτερον δὲ συνώκισε τὰς ἄλλας ἐκ Τούρκων ἀποίκων ἐκ τῆς ὁμόρου πόλεως Γενιτζέ Βαρδάρ ⁽²⁾. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ ἐπιφανέστατοι ναοὶ καὶ αἱ πρῶται μοναὶ, ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου καὶ ἡ μονὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, μετεβλήθησαν εἰς τεμένη, ἐκ δὲ τῶν ἄλλων ἱερῶν οἰκῶν ἀφείλετο μέγαν ἀριθμὸν μαρμαρίνων πλακῶν ⁽³⁾, ἃς ἔπεμψεν εἰς Ἀδριανούπολιν πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ μεγάλου λουτροῦ τοῦ Μουράτ ⁽⁴⁾. Ἀλλ' ὅτε μετὰ ταῦτα αἱ χίλιοι ἀποικοὶ τοῦ Γενιτζέ Βαρδάρ κατέλαβον τὴν πόλιν, ἐματαιώθησαν τὰ πλήρη ἐλπίδων ὄνειρα τῶν Ἑλλήνων, κολακευομένων ὅτι ὁ Μουράτ, ὡς ὁ πατὴρ αὐτοῦ Μωάμεθ, δειχθήσεται οὐ μόνον ὡς πορθητῆς, ἀλλὰ καὶ ὡς εὐεργέτης τῆς πόλεως ⁽⁵⁾. Μετ' ἀκριθεῖ ἀπογραφὴν τῶν οἰκιῶν, μοναστηρίων καὶ ναῶν, εἰς ἣν αὐτοὶ οἱ Ἑλληγες ἐκουσίως συνέπραξαν, ὁ σουλτάνος μετέβαλεν εἰς τεμένη πάντας τοὺς ναοὺς

(1) Ἀναγνώστης, σ. 361.

(2) Σιαδεδδὶν, παρὰ Βρατούττη, Τόμ. Β', σ. 51. Νεσερή, Ἰδρις, Ἀλῆς, Σολακζαδὲ καὶ τὸ χειρόγραφον τοῦ Βατικανοῦ, σ. 258.

(3) Χιλίας, κατὰ τὸν Ἀναγνώστην, σ. 362.

(4) Ἀναγνώστης, αὐτόθι.

(5) Αὐτόθι.

πλήν τεσσάρων, ἐδωρήσατο τὰ ἀνάκτορα ⁽¹⁾ τοῖς ἐν ἀξιώμασι Τούρκοις, τὰς δ' ἄλλας οἰκοδομὰς τοῖς ἀπὸ Γενιτζέ Βαρδάρ μετοικήσασιν. Τὰ μοναστήρια μετεβλήθησαν εἰς ξενῶνας, οἱ δὲ λίθοι τῶν κατεδαφισθέντων ναῶν συνεβάλλοντο εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως μεγάλου τουρκικοῦ βαλανείου. Οὕτω λέγει ὁ Ἰωάννης Ἀναγνώστης, « ἡ πόλις ὥσπερ τινα πενήθη χιτῶνα τὴν ἀκοσμίαν περιβάλετο καὶ στένουσα οἶον μετ' οἰμωγῆς, ὅτι μὴ σεισμὸς ταύτην συνέχωσεν, ἢ πῦρ παρανάλωσεν, ἢ ὕδωρ ἀναδοθὲν ἢ νεφελόθεν βραγὲν συνεκάλυψε καὶ κατέκλυσε· τοῦτο γὰρ ἀνεκτότερον, ἐπεὶ τοί γε βέλτιον, τοῦ τοιαύτην ὁρᾶσθαι, τὸ μὴδ' ὅπως οὖν ἐπὶ γῆς ἐστάναι. Οἱ μὲν οὖν τῶν ἱερῶν οἰκῶν εἰς κοινὰ καταγῶγια μετῆμείβθησαν, ὥσπερ εἰρήκειμεν, καὶ τὸ προφητικὸν εἰπεῖν, ἐν πελέκει καὶ λαξευτηρίῳ τὰ θυσιαστήρια τοῦ Θεοῦ καταβέβληντο » ⁽²⁾.

Εἰ καὶ οὐδεμία ὑπάρχει ἀρχαία καὶ περιώνυμος πόλις, ἥτις ἐν διαστήματι πολλῶν αἰώνων οὐχ ὑπέστη πολλαχῶς τὴν μεταβολὴν γηϊνῶν περιπετειῶν, καὶ πλειστάκις τὰ κοσμήματα ὑπὸ ἐχθρικῆς χειρὸς ἀφῆρέθη, ἢ ἐμολύνθη ὑπὸ τοῦ αἵματος τῶν πολιτῶν αὐτῆς, ἐσχέει ὁμως καὶ ἐπὶ πόλεων τινῶν, ὡς καὶ ἐπὶ τινῶν ἀνθρώπων, ἰδιάζουσα τραγικὴ τύχη, καὶ ἐκ τούτων τῶν περιωνύμων καὶ ἀτυχῶν πόλεων ἐστὶ καὶ ἡ Θεσσαλονίκη. Ἡ πόλις αὕτη, καλουμένη ποτὲ Ἀλία καὶ Θέρμη, ἔλαβε παρὰ τοῦ ἀνακτίσαντος αὐτὴν Κασσάνδρου τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς τούτου Θεσσαλονίκης ⁽³⁾, ἀδελφῆς Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου.

(1) Τὰς μονὰς, κατὰ τὸν Ἀναγνώστην, σ. 366.

(2) Αὐτόθι, σ. 368.

(3) Περὶ αὐτὴν ἐγίκεσε τοῦς Θεσσαλοὺς Φίλιππος δ υἱὸς τοῦ Ἀμύντου.

Πολιοῦχοι θεοὶ αὐτῆς ἦσαν οἱ Κάθειροι καὶ ἡ Θερμαία Ἀφροδίτη, ἥς οἱ ναοὶ, μεταβληθέντες μετὰ ταῦτα εἰς ἐκκλησίας, σώζονται ἔτι καὶ νῦν καλούμενοι θόλοι καὶ ἀρχαῖα τεμένη. Διὰ τῆς τῶν Θεῶν προστασίας ἀπῆλθεν ἰδίας εὐνοίας πάντων τῶν βασιλείων τῆς Μακεδονίας, οἵτινες ἐν συνειδήσει ἐξετίμων τὰ πλεονεκτήματα αὐτῆς, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν τῆς ἀξιολογωτάτης ταύτης θέσεως. Τούτους ἐμιμήθησαν οἱ Ῥωμαῖοι αὐτοκράτορες, ἐξωραίσαντες αὐτὴν δι' ἀρχιτεκτονικῶν μνημείων. Ἐπὶ τῆς εἰς Γενιτζέ Βαρδάρ (ἀρχαίαν Πέλλην, πατρίδα τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου) ἀγούσης ὁδοῦ σώζεται ἔτι καὶ νῦν Ὀριαμβικὴ πύλη, ἣν οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως μετὰ τὴν παρ' αὐτοῖς ἐν Φιλίπποις κριθεῖσαν κοσμοκρατορίαν ἀνήγειραν τοῖς νικηταῖς Ὀκταβίῳ καὶ Ἀντωνίῳ. Ὁ Νέρων ἔκτισε μακρὸν περίστυλον κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, ὑποθαστάζον δύο σειράς ἀνδριάντων ἀρίστης ἐλληνικῆς τέχνης· τὰ ἀθρᾶ συμπλέγματα τοῦ Γανυμήδους καὶ τῆς Ἀήδας, τοῦ Πάριδος καὶ τῆς Ἑλένης, τοῦ Βάχχου καὶ τῆς Ἀριάδνης καὶ τῆς ὑπὸ τῆς ἡδονῆς ἐν τῷ φεύγειν ἀναχαιτισθείσης Νίκης θέλγουσιν ἔτι διὰ τοῦ τοιοῦτου κάλλους τῶν λειψάνων, ὥστε κοινῶς καλοῦνται μαγικὰ ἔργα. Ὁ Τραϊανὸς ἀνήγειρε θόλους τῶν Καθειρῶν κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Πανθέου· ἐπὶ Μάρκου Ἀντωνίου ἀνηγέρθη Ὀριαμβικὴ πύλη, ὑπάρχουσα ἔτι πρὸς τιμὴν Ἀντωνίου τοῦ Εὐσεβοῦς καὶ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Φαυστίνης, ἥ δὲ Ὀριαμβικὴ ἀφίς τοῦ Κωνσταντίνου, ἥ ἀνεγερθεῖσα ὑπὸ τῆς πόλεως τῷ νικητῇ τῶν τυρράνων Λικινίου καὶ Μαξεντίου, ὡς ἡ πρότερον τῷ νικητῇ τῶν προμάχων τῆς ἐλευθερίας Βρούτου καὶ Καίου, δείκνυσιν ἔτι καὶ νῦν ἐν τοῖς μαρμαρίνοις περιβλήμασι, τοῖς ὑπὸ τῶν Τούρκων διαρπαγείσι, καὶ ἐν ταῖς κατὰ μέγα μέρος ἡκρωτηριασμέαις εἰκόσι τὸν θρίαμβον τοῦ πρώτου

Χριστιανοῦ αὐτοκράτορος. Τὸ θέατρον τῆς πρώτης μεγάλης τραγωδίας, τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ διδαχθείσης, καὶ τῆς μεγίστης, ὣν ἡ ἱστορία τῶν πόλεων μνημονεύει, ἐστὶ τὸ ἵπποδρόμιον, ἐνθα, ὅπως κολάσῃ τὴν ἐν αὐτῷ χάριν καθεργαμένου τινὸς ἡνιόχου, ὃς ἦν ἀγαπητὸς τῷ λαῷ, γενομένην στάσιν, κατ' ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου, οἱ εἰς τοὺς ἵπποδρομικοὺς ἀγῶνας δολίως προσκεκλημένοι εἰρηνικοὶ θεαταὶ ἄνευ διακρίσεως ἡλικίας ἢ γένους ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐφονεύθησαν 7000· μιὰρὰ πρᾶξις, ἥς τὸ αἱματόφυρτον στίγμα οὔτε τὸ ὄνομα Μέγας ἀποπλύνει, οὔτε ἡ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Μεδιολάνων μετάνοια ἐν τῇ ἱστορίᾳ, καὶ ἥς τὸ φρικῶδες αὐξάνει· διότι ὁ Θεοδόσιος, διατρίβων συχνὰ ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐπέβαλε τὴν σφαγὴν οὐχὶ ἐπὶ ξένων, ἀλλ' ἐπὶ λίαν γνωστῶν αὐτῷ πολιτῶν (1).

Ἐπίσης τραγικὴ, ὡς ἡ κυβέρνησις Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, ἦν τῇ Θεσσαλονίκῃ ἡ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, τοῦ περὶ τακτικῆς γράψαντος, ἀλλὰ μὴ δυνηθέντος ἵνα κωλύσῃ διὰ τῶν ἐλληνικῶν στόλων τὰς πειρατείας τῶν ἀραβικῶν. Σύρος τις ἐξωμότης ἐκ Τριπόλεως μετὰ πεντήκοντα καὶ τεσσάρων πλοίων, ὣν τὸ πλεῖστον πλήρωμα συνέκειτο ἐξ Αἰθιοπῶν, ἡγχυροβόλησε πρὸ τῆς Θεσσαλονίκης, δευτερευούσης τότε πόλεως τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τε τὸν πλοῦτον καὶ τὴν λαμπρότητα· γενόμενος δὲ κύριος τῆς πόλεως ἐπόρθησεν αὐτήν, ἀπῆλασε τοὺς κατοίκους ὡς κτήνη, κατέσφαξεν ὅσους οὐκ ἐδύνατο ἀπελάσαι, μόνον δὲ λύτρον ἑκατὸν λιτρῶν χρυσοῦ ἔσωσε τὰ οἰκοδομήματα ἀπὸ ἐντελοῦς καταστροφῆς (ΚΖ). Ἀλλὰ τὴν ὁμότητα πρῶτον μὲν τῶν Ἀράβων, εἶτα δὲ τῶν Τούρκων ὑπερέβησαν οἱ πειραταὶ Νορμανδοί, πειραταὶ, οἵτινες, ἡ-

(1) Γ' βιβλίου, Κεφ. ΚΖ', Τόμ. Γ', σ. 51.

γούμενου τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας Γουλλιέλμου, κατέκτησαν τὴν Θεσσαλονίκην, ἐβεβήλωσαν τοὺς ναοὺς καὶ τοὺς τάφους, κατεμίαναν τοὺς κατοίκους μετ' ἀνηκούστου θηριώδους σκληρότητος καὶ φρικωδεστάτης βαρβαρότητος (ΚΗ). Ὡς ἐν τῷ σκιαγραφήματι τῆς ἐν τῷ ἱπποδρομίῳ σφαγῆς κατέναντι τοῦ Μεγάλου φονέως Θεοδοσίου φαίνεται ὁ Μέγας Ἐπίσκοπος Ἀμβρόσιος ὡς φαινὸς ἄγγελος τῆς δικαιοσύνης, ἐπιμένων τῷ ἐκδοθέντι ἀφορισμῷ καὶ τῇ ἐπιβληθείσῃ δημοσίᾳ μετανοίᾳ, οὕτως ἐν τῇ φοινικῇ εἰκόνι τῆς Νορμανδικῆς πορθησεως φαίνεται ὡς πρῶτος ἄγγελος παραμυθίας καὶ ἀντιλήψεως ὁ ἀρχιεπίσκοπος Εὐστάθιος, ὁ ὑπομνηματιστὴς τοῦ Ὁμήρου. Οὐδενὸς τοιοῦτου μνημονεύει ἡ ἱστορία ἐν τῇ τρίτῃ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλώσει τῆς πόλεως (ΚΘ). Ἀφ' οὗ ὁ Χαϊρεδδίν Παῆς ἀφείλετο αὐτὴν τὸ πρῶτον ἐπὶ Μουράτ τοῦ Α' τὸν ἡγεμονόπαιδα κυβερνήτην αὐτῆς Μανουήλ, ὁ δὲ Βαγιαζήτ κατεκτήσατο τὴν ἀποδοθεῖσαν τοῖς Βυζαντινοῖς, Μωάμεθ ὁ Α' ἐγένετο κύριος τῆς κατὰ τὴν μεσοβασιλείαν ἀπολωλυίας (1), εἴτα παρέδωκεν αὐτὴν πάλιν τοῖς Ἑλλήσιν, οἵτινες ἐπώλησαν αὐτὴν πρὸς τοὺς Βενετούς, Μωάμεθ δ' ὁ Β' κατεκτήσατο αὐτὴν, μείνανσαν ἔκτοτε διηνεκές κτῆμα τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας (Λ). Ἡ Θεσσαλονίκη, πολιορκηθεῖσα ὑπὸ τῶν Γότθων (2), πορθηθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἀράβων, Νορμανδῶν καὶ Τούρκων, ἀνιδρύθη αὖθις, διότι διὰ τὴν ἐν βαθεῖ κόλπῳ λαμπρὰν θέσιν αὐτῆς ἐστὶν ἡ φυσικὴ ἀποθήκη τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς ἐμπορίας τῆς Ρουμελίας, ὡς ἀπέναντι ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἡ Σμύρνη ἐστὶν ἡ ἀποθήκη τῆς Ἰωνίας καὶ τῆς ἐμπορίας τῆς Ἀνατολῆς. Αἱ οἰκίαι τῆς πόλεως ἐγείρονται

(1) Ἀναγνώστης, σ. 367.

(2) Ἐπὶ Γαλλιανοῦ ἐν τῷ μέσῳ τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος.

ἀμφιθεατρικῶς ἐν μέσῳ κυπαρίσσων περὶ τὸν λιμένα· τὸ ἐπὶ τοῦ ὑψίστου μέρους τοῦ ἡμικυκλίου φρούριον δεσπόζει τοῦ τε λιμένος καὶ τῆς θαλάσσης ἐκ δύο προμαχώνων, ὧν ὁ μὲν καλεῖται πύργος Πυρίτιδος, ὁ δὲ πύργος τῶν γενιτσάρων. Αὐτὸ δὲ τὸ φρούριον καλεῖται φρούριον τῶν Ἑπτὰ Πύργων, ὡς τὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἅτε ὑπὸ ἑπτὰ πύργων ὑπερασπιζόμενον, ὧν ὁ ὑψιστος ἔχει ὕψος ὀγδοήκοντα ποδῶν. Ὡς ἐν Κωνσταντινουπόλει, οὕτω καὶ τῶν τριῶν μεγίστων χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν, τῶν εἰς τουρκικὰ τεμένη μεταβληθεισῶν, καλεῖται ἀγία Σοφία, ἐτέρα δὲ τῶν δύο ἐστὶν ἡ τοῦ ἀγίου Δημητρίου, ἄλλοτε ναὸς τῆς Θερμαίας Ἀφροδίτης, εἴτα δὲ ἡ ἐκκλησία τοῦ θαυματουργοῦ Μυροβλήτου. Αἱ ἐλληνικαὶ ἐκκλησίαι, τὸ πάσαι ῥωμαῖκοὶ ναοὶ, εἰςί σήμερον τουρκικὰ τεμένη. Τῆς ἀνεξαντλήτου πηγῆς τοῦ μύρου οὐδὲν ἐτι ἔχνος σώζεται, ἱκανῶς δὲ περιεργόν ἐστιν, ὅτι τὰ κάλλιστα μάρμαρα, τὰ κοσμοῦντα τὰ ὠραιότατα οἰκοδομήματα τῶν Θερμῶν, μετεχειρίσθησαν οἱ Τούρκοι ἐπὶ τῆς τουρκικῆς πορθήσεως πρὸς ἀνέγερσιν τῶν ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ Θεσσαλονίκῃ μεγάλων λουτρῶν (1). Ὁ πληθυσμὸς τῆς Θεσσαλονίκης, συνεστηκὼς ἄλλοτε ἐπὶ τοῦ ἀγίου Παύλου ἐκ χριστιανῶν καὶ ἐθνικῶν, σύγκειται νῦν ἐξ ἐκκαίδεκα χιλιάδων Ἑλλήνων, δυοκαίδεκα Ἰσραηλιτῶν καὶ πεντακισμυρίων Τούρκων. Καὶ τὰ μὲν πράγματα τῶν πρώτων διέπουν ἄρχοντες (προεστώτες), τὰ δὲ τῶν δευτέρων, ῥαββῖνος (Χαχάμ), τὰ δὲ τῶν τρίτων, Πασᾶς καὶ ἐξ Βέγηδες (ἀγιάν).

Πρὸ τῆς πτώσεως τῆς Θεσσαλονίκης ὁ ναύαρχος τοῦ Βενετικοῦ στόλου Ἀνδρέας Μοσενίγος διέρρηξε τὴν ἄλυσιν τοῦ λιμένος τῆς Καλλιπόλεως, κατέστρεψε δὲ παρ' ὀλί-

(1) Ἀνεγνώστης, σ. 362 καὶ 369.

γον τὸν ἐκεῖ συνηθροισμένον τουρκικὸν στόλον, εἰ δεόντως συνηγωνίζοντο οἱ πλοίαρχοι τῶν γαλερῶν (1). Ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν ναύαρχος Σίλβεστρος Μοροζίνης εὐθὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης γενόμενος κύριος τοῦ ἐπὶ τῆς Ἀσιατικῆς ὁχλοῦ τοῦ Ἑλλησπόντου φρουρίου κατέσφαξε τὴν φρουρὰν καὶ κατηδάφισε τὰ τεῖχη. Ἐφεξῆς δ' ἀνενεώθη ἡ πρὸς τὴν Βενετιανὴν εἰρήνην, ἣν ὁ Μουράτ ἐπέκύρωσεν ἐν Καλλιπόλει (2), ὅποι ἐπορεύθη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης μετὰ μέρους στρατοῦ, τὸν λοιπὸν πέμψας ὑπὸ τὸν Καρατζᾶν (3) ἐπὶ τὰ Ἰωάννινα πρὸς ἄλωσιν αὐτῶν.

Ὅπως οἰκειωθῶμεν πρὸς τοὺς τότε κυριάρχας τῆς Ἡπείρου καὶ Ἑλλάδος, ἀναγκαῖον ἀναγαγεῖν τὸν λόγον εἰς τὰς πάλαι μετὰ τοῦ βυζαντινοῦ σκήπτρου ἐν Εὐρώπῃ ἐνωθείσας χώρας, ὡς διεμερίζοντο ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μανουήλ. Ὁ μονάρχης οὗτος, φίλος ὢν Μωάμεθ τοῦ Α', ἐνόμισεν ὅτι δύναται ἄνευ κινδύνου τῆς αὐτοκρατορίας διαμερίσαι αὐτὴν τοῖς ἐπτὰ υἱοῖς, Ἰωάννῃ, Θεοδώρῳ, Ἀνδρονίκῳ, Κωνσταντίνῳ, Δημητρίῳ, Θωμᾷ καὶ Ἀνδρέᾳ (ΛΑ). Ὁ μὲν πρεσβύτερος Ἰωάννης ἀνηγορεύθη διάδοχος τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ζῶντος ἔτι τοῦ πατρὸς, μάλιστα δὲ κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μουράτ πολιορκίαν καὶ κατὰ τὴν εἰς Οὐγγρίαν ἀποδημίαν, ἐκυβέρνα οὗτος· ὁ δὲ Θεόδωρος, δεσπότης τῆς Λακεδαιμόνος, ὁ δὲ Ἀνδρόνικος ἤρχε τῆς Θεσσαλίας μέχρι τῆς πρὸς τοὺς Βενετοὺς πωλήσεως τῆς

(1) Δωζιέρ, Ἱστορία τῆς Βενετίας, Βιβλ. ΚΑ, Τομ. 4', σ. 94.

(2) Ἀπόδοι.

(3) Ἀπόδοι, σ. 101. Δούκας, ΚΘ, σ. 112. Ὁ Χαλκοκονδύλης, Βιβλ. Ε', σ. 426, καλεῖ τοῦτον Καρατζιαν, ἀλλ' ὁ Φραντζής, Βιβλ. Β', Κεφ. 9, ἱσχυρίζεται, ὅτι ἦν ὁ βεγλέρβεγης Σινάν, υἱὸς τοῦ Τιμούρτα.

πρωτευούσης αὐτοῦ Θεσσαλονίκης, μεθ' ἣν ἀπέπλευσεν εἰς Πελοπόννησον, ὃ δὲ Κωνσταντῖνος ἔλαβε τὰς παρὰ τὸν Εὐξείνιον πόλεις, ὃ δὲ Ἀνδρέας ἀνεδείχθη ἄρχων τοῦ Ῥικινίου (;), ὃ δὲ Δημήτριος καὶ Θωμᾶς κατὰ τὸν μερισμὸν τοῦτον παῖδες ὄντες ἀνετρέφοντο ἐν τοῖς ἀνακτόροις· ἀλλ' ἀμφοτέροι μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῶν Ἰωάννου ἦσαν ἀντὶ κυριαρχῶν ἐν Πελοποννήσῳ. Ἔνεκα τοῦ μερισμοῦ τούτου μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μουράτ ἄλωσιν τῆς Θεσσαλίας βλέπει τις, ὅτι ἡ καταδιηρημένη βυζαντινὴ αὐτοκρατορία περιελάμβανε μόνον τὴν πρωτεύουσαν καὶ τὰ ἐντὸς τοῦ Ἀναστασιείου τείχους ἀπὸ Σηλυμβρίας μέχρι Δέρκων, τὰς παρὰ τὸν Εὐξείνιον πόλεις πρὸς βορρᾶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι Μεσσημβρίας, καὶ τὴν δεσποτείαν τῆς Σπάρτης ἐν Πελοποννήσῳ, ὅπου ὁ Θεόδωρος, ἀποθανὼν ἄπαις, ἔσχε διάδοχον τὸν φερώνυμον ἀδελφιδοῦν, υἱὸν τοῦ Ἀνδρονίκου, τοῦ πρώην ἄρχοντος τῆς Θεσσαλίας.

Αἱ λοιπαὶ ἐπαρχίαι τῆς Ἑλλάδος καὶ αἱ ὁμοροὶ ἐπικράτειαι ὑπῆκουον διαφόροις ἄρχουσιν, ὡς ἐξῆς. Οἱ Βενετοὶ καὶ οἱ Γενουήνσιοι διεμερίσαντο ἑαυτοῖς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου· καὶ οἱ μὲν κατεῖχον τὴν Εὐβοίαν καὶ Κρήτην, οἱ δὲ τὴν Χίον καὶ Λέσβον. Ὁ ἐκ τοῦ Φλωρεντιανοῦ οἴκου τῶν Ἀκκιαόλων Ῥαῖνερος, ὃν εἶδομεν ἤδη διαπρέποντα ἐπὶ τῆς πρώτης ὑπὸ τοῦ Ἰλδερὶμ ἀλώσεως τῶν Ἀθηνῶν, ἤρχεν ὡς μέγας δοῦξ τῆς Ἀχαΐας καὶ Βοιωτίας, τῶν Ἀθηνῶν, Θηβῶν καὶ τῆς Φωκίδος μέχρι τῆς Θεσσαλίας (1)· ἐνύμφευσεν δὲ τὰς δύο θυγατέρας μετὰ τοῦ Θεοδώρου, υἱοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου, καὶ μετὰ τοῦ Καρόλου τοῦ ἐκ τοῦ οἴκου

(1) Σαλκογονδύλης, Δ', σ. 87.

Τόκων (1), ἄρχοντας τῆς Ἠπειροῦ, τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τῆς Αἰτωλίας, δούς εἰς προῖκα τῇ μὲν τὰς Θήβας, τῇ δὲ τὰς Ἀθήνας. Κάρολος ὁ ἐκ Τόκων, ὁ πρῶτος τῶν Φράγκων πορθητῶν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, λαβὼν τὴν προσηγορίαν τοῦ δεσπότη, ἔμεινε μὲν ἄπαις ἐκ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, θυγατρὸς τοῦ μεγάλου δουκὸς Ῥαινέρου, ἀλλὰ κατέλιπε πέντε νόθους υἱοὺς, ὧν εἷς ὁ Ἀντώνιος, διεδέξατο αὐτὸν ὡς ἡγεμῶν τῶν Ἀθηναίων καὶ Θηβῶν, ὁ δὲ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Κάρολος, υἱὸς τοῦ ἀδελφοῦ Λεονάρδου, διεδέξατο αὐτὸν ἐν Αἰτωλίᾳ (2). Ὡς δεινὸς πολιτικὸς ὁ Ἀντώνιος ἐξῆσφάλισε τὴν ἡσυχίαν τῆς πολυχρονίου καὶ τρυφῆς βασιλείας αὐτοῦ, τελῶν φόρον διηνεκῶς τῷ Βαγιαζήτῃ, εἶτα τῷ Σουλεϊμάν, Μουσαῖ καὶ Μωάμεθ (3). Οἱ δὲ νόθοι αὐτοῦ ἀδελφοὶ Μέμνων, Τύρνος καὶ Ἐρχούλιος (4), οἷς ὁ πατὴρ διένειμε τὴν Ἀκαρνανίαν, διενεχθέντες πρὸς ἀλλήλους κατ' ἀρχάς περὶ τῆς πατρικῆς κληρονομίας, ἐμισθοφόρησαν παρὰ τῷ Μουράτ. Ὁ Μέμνων, προέχων τῶν ἄλλων κατὰ τὴν σύνεσιν, ἐπεκαλέσατο τὸν σουλτάνον, ὅπως ἐπανεέλθῃ εἰς τὴν πατρῴαν χώραν, τοῦ δὲ σουλτάνου εἰσακούσαντος τῆς παρακλήσεως αὐτοῦ, στρατὸς τουρκικὸς παρηγγέλθη ἵνα ἐκστρατεύσῃ ἐπὶ τὰ Ἰωάννινα (5). Τότε, τοῦ Μουράτ ἔτι ὄντος ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Θεσσαλονίκης, ἦλθον πρέσβεις ἐξ Ἰωαννίνων μετὰ τῶν κλειδῶν τῆς πόλεως, ὅπως ἐγχειρίσωσιν αὐτὰς ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει,

(1) Χαλκοκονδύλης, Δ', σ. 411.

(2) Αὐτόθι, σ. 126.

(3) Αὐτόθι, σ. 113.

(4) Αὐτόθι, σ. 126.

(5) Αὐτόθι,

ὅτι ἡ πόλις αὐτῶν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου ἔσει- Τῇ 9
ται ἐλευθέρα. Ὀκτ.
4131

Ἡ συνθήκη συνωμολογήθη ἐνόρκως, τὸ δὲ χάτι σερῖφ, φέρον τὴν ὑπογραφὴν τοῦ σουλτάνου, ἐδόθη τοῖς πρεσβευταῖς εἰς ἀνταλλαγὴν τῶν κλειδῶν ἐν τόπῳ τινὶ παρὰ τὴν Θεσσαλονίκην, διατηρήσαντι ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης τὸ ὄνομα Κλειδί (ΛΒ). Ὀκτωκαίδεκα Τοῦρκοι ἀπεστάλησαν καταλαβεῖν τὴν πόλιν ἐν ὀνόματι τοῦ σουλτάνου καὶ οἰκοδομῆσαι ἐκτὸς αὐτῆς τὰς οἰκίας, ἐν αἷς κατὰ τὴν συνθήκην ἐμελλόν κατοικήσειν· ἀλλὰ τὸ πρῶτον αὐτῶν ἔργον ἦν ἡ παρασπόνδῃσι· κατηδάφισαν τὸν ἐντὸς τῶν τειχῶν ναὸν τοῦ ἁγίου Μιχαήλ, εἴτα δὲ ἐξήτησαν εἰς γυναῖκας τὰς νεάνιδας τῆς πόλεως. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεμία τούτων ἐδέξατο τοιοῦτον γάμον, οἱ Τοῦρκοι ἠτήσαντο καὶ ἔλαβον τὴν ἄδειαν τοῦ σουλτάνου ἵνα ἀρπάσωσι γυναῖκας. Ἐν δημοτελεῖ ἑορτῇ, ὅτε αἱ ἑλληνικαὶ καλλοναὶ ἐξήρχοντο ἀθρόαι τῆς ἐκκλησίας τοῦ Παντοκράτορος, οἱ Τοῦρκοι ἀνενέωσαν τὴν σκηνὴν τῆς ἀρπαγῆς τῶν Σαβίνων. Οἱ πατέρες καὶ μητέρες, κεκημηκότες ἐκ τῶν κλαυθμῶν καὶ ὀδυρμῶν, παρεμύθησαν ἑαυτοὺς ἐπὶ τέλους, ἀναλογιζόμενοι ὅτι οἱ ἀρπαγες ἴσως ἦσαν καὶ αὐτοὶ εὐπατρίδαι, ὡς αἱ νύμφαι (ΛΓ). Ἐπειδὴ δὲ τῷ αὐτῷ ἔτει ἐτελεύτησε τὸν βίον καὶ ὁ Ἰωάννης Καστριώτης, ἄρχων τῆς βορείου Ἀλβανίας, ὁ Μουράτ, ἔχων παρ' ἑαυτῷ ὡς ὁμήρους τοὺς τέσσαρας υἱοὺς τοῦ ἡγεμόνος τούτου, κατέλαβε τὴν Ἐρίθιοιαν (Κρόϊαν) καὶ πᾶσαν τὴν χώραν· τῷ ἔτει τούτῳ ὀκτακισχίλιοι Τοῦρκοι εἰσβαλόντες διὰ τοῦ Κολάπιδος (Κούλπα) εἰς Καρνιόλαν ἔταμον καὶ ἔκαυσαν τὸ Μέτουλον (Μετλίγγ). οἱ διοικηταὶ τῆς Καρνιόλης καὶ Καρινθίας, Σέγκ ἐξ Ὀστροβιτζ καὶ Στέφανος ἐκ Μοντφόρτ, ἔδραμον μετὰ τετρακισχιλίων ἀνδρῶν, ταχέως συλληχθέντων, πρὸς προὔπαντησιν αὐτῶν

καὶ ἐπιτεθέντες αὐτοῖς παρὰ τῇ Ῥουδολφβέρτῃ ἐξέβαλον τῆς χώρας.

Κατὰ τὸ ἔτος τῆς πτώσεως τῆς Θεσσαλονίκης, ὡς καὶ κατὰ τὸ προηγούμενον, φυσικὰ ἀσυνήθη φαινόμενα ἐνομήσθησαν κατὰ τὴν κοινὴν γνώμην ὡς προάγγελοι μεγάλων πολιτικῶν συμβάντων· ὁ σεισμὸς καὶ ὁ λοιμὸς συχνότατα ἐν τῷ μακρῷ χρονικῷ διαστήματι ἡμισείας χιλιετηρίδος, ἣν ἡ ἱστορία αὕτη περιέχει, μόλις ἦσαν ἄξιοι μνείας, εἰ ὁ πρῶτος μὴ ἐρρήγνυε τὰ τεῖχη τῆς πολιορκουμένης ὑπὸ τοῦ Μουράτ Θεσσαλονίκης (1), καὶ ἠνέφευγε φυσικὴν ὁδὸν τοῖς πορθηταῖς, ὁ δὲ λοιμὸς μὴ ἐπληττε μεταξὺ τῶν πολλῶν θυμάτων ἐπὶ τὰ ἐξόχους κεφαλὰς, ἥτοι τρεῖς ἡγεμονόπαιδας Ὀθωμανοὺς, τὸν Ἰουστούφ καὶ Μαχμούτ, τοὺς τυφλωθέντας ἀδελφοὺς τοῦ σουλτάνου, καὶ τὸν Ὀρχάν, υἱὸν τοῦ Σουλεϊμάν, ὃς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀντετάσσετο ὡς κληρονόμος τοῦ θρόνου ἀντὶ τοῦ θείου αὐτοῦ Μουσαᾶ, καὶ ὃς αἰχμαλωτισθεὶς ἐν Θεσσαλίᾳ ὑπὸ τοῦ Βαλαθάν (2), διήγαγεν ἕκτοτε μέχρι γήρατος ἡσυχῶς ἐν Προύσῃ· τὸν μέγαν σέχην Μωάμεθ Βουχάραν, ὃς ἀπὸ Μουράτ τοῦ Α' μέχρι Μουράτ τοῦ Β', συγγενὴς ὢν πρὸς τὸν Βαγιαζήτ Ἰλδρίμ, διεβίωσεν ἐπὶ τῆς μεσοβασιλείας τοῦ Ἰσαᾶ, Σουλεϊμάν καὶ Μουσαᾶ, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μωάμεθ, ἡμίσειαν ἑκατονταετηρίδα, ἥτοι τέσσαρας γενεὰς κυριαρχῶν, πλουτῶν πάντοτε καὶ τιμώμενος· τὸν βεζύρην Ἀοὺς Πασᾶν, τὸν βέγην Τζιράγ, οὗ ὁ πατήρ Φαχρεδδὴν ἀνῆγειρε τέμενος ἐν Προύσῃ· τέλος τὸν μέγαν βεζύρην Ἰβραὴμ Πασᾶν, ὃς ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς μέχρι τοῦ ἰδίου

(1) Ἰωάννης Ἀναγνώστης, σ. 330, ἐν τῇ νυκτὶ τῆς 26 Φεβρουαρίου 1430.

(2) Χαλκοκονδύλης, Γ', σ. 57.

διετηρήθη ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη ἐν τῷ πρώτῳ ἀξιώματι, ὡς μέ-
 γας βεζύρης· ἐκληρονόμησε δὲ μετὰ ταῦτα τὸ ἀξίωμα
 τοῦτο ὁ υἱὸς Χαλῆλ Πασᾶς, τρίτος μέγας βεζύρης τοῦ
 οἴκου Τζενδερελῆ (ΛΔ). Τὸν θάνατον τριῶν ἡγεμονοπαί-
 δων, τριῶν βεζυρῶν καὶ τοῦ μεγάλου ἐμίρου ἀντεσῆκωσεν
 ἡ γέννησις υἱοῦ τοῦ Μουράτ, Μωάμεθ τοῦ πορθητοῦ. Μετὰ
 τὸ συμβάν τοῦτο, προηγήθην τοῦ σεισμοῦ καὶ τοῦ λοιμοῦ,
 συνέβη εὐθὺς ὀλικὴ ἔκλειψις ἡλίου καὶ λιμός, τῷ δὲ ἐπι-
 ὄντι ἔτει κομήτης προήγγειλε νέους πολέμους ἐν τε Ἀ-
 νατολῇ καὶ Δύσει (ΛΕ).

Ὁ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας Βλάδος, ὁ τοῦπικλην Δρα-
 κούλης, εἴτε ἔνεκα τοῦ παρασήμου τοῦ δράκοντος, ὅπερ
 ὁ αὐτοκράτωρ Σιγισμουῆδος ἀπένειμεν αὐτῷ, εἴτε ἔνεκα
 τῆς καταχθονίου σκληρότητος, (διότι δρακούλης σημαί-
 νει βλαχιστὶ διάβολον), περιέπεσε τὸ κατ' ἀρχὰς τῇ
 ὀργῇ τοῦ Μουράτ, ὡς ἐκδιώξας τοῦ θρόνου καὶ θανατώ-
 σας τὸν νόμιμον ἡγεμόνα Δάνον. Ὁ Μουράτ ἐπεμψεν ἐπ'
 αὐτὸν μετὰ ταῦτα στρατὸν, ὃς ἡττήθη, ὁ δὲ Δρακούλης,
 θανατώσας καὶ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Δάνου, βέβαιος κατέστη
 ἐν τῇ ἡγεμονικῇ ἀρχῇ διὰ τῆς ἀνανεώσεως συνθήκης, ἐν
 ᾗ ὡμολόγει τὴν κυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου καὶ ἑαυτὸν
 ὑπόφορον.

Ὁλίγω ὕστερον, εἰσβαλὼν εἰς τὴν Τρανσιλθανίαν μετὰ
 τουρκικῶν στρατευμάτων, κατέσφαξε παρὰ τὸ φρούριον Ζαι-
 ρενί τοὺς Πρώσους ἱππότες τοῦ τευτονικοῦ τάγματος,
 προμάχους τοῦ φρουρίου τούτου, καὶ ἐπόρθησε τὰ περὶ τὴν 17 24
 χώραν τῆς Στεφανουπόλεως ὡς καὶ μέρος τῆς χώρας Ζιψ¹ 1132
 μέχρι Κρίστ (1). Ὁ ἐκ τῶν Τούρκων κίνδυνος καὶ ἐπανά-

(1) Ἐγγελος, Ἱστορία τῆς Οὐγγρίας, Βιβλ. Β'. σ. 335, καὶ ὁ αὐτός,
 Ἱστορία τῆς Βλαχίας, κατὰ τὸν Βενδὲκ καὶ Ἐδερ, σ. 166,

στασίς τις τῶν Βλάχων χωρικῶν, ἐγένοντο ἀφορμή τῆς ἐν τῇ Τρανσυλβανίᾳ πρώτης συμμαχίας τῶν τριῶν ἐθνῶν ⁽¹⁾ τῶν Σαξόνων, Οὐγγρων καὶ Ζεκλέρων, περὶ ὧν πολλάκις ποιήσομεν λόγον ἐν τῇδε τῇ ἱστορίᾳ. Ὁ Μουράτ ὅπως ἀποκαταστήσῃ τὴν λυθεῖσαν εἰρήνην, συγχαρῇ δὲ τῷ Σιγισμούνδῳ ἐπὶ τῇ εἰς αὐτοκράτορα ἀναρρήσει, ἐπεμψε πρεσβείαν, ἣν ὁ Σιγισμούνδος ἐδέξατο ἐν τῷ παρὰ τῷ Βά-ζελ ναῷ, φέρων τὰ αὐτοκρατορικὰ σήματα. Τὰ δώδεκα πρωτεύοντα πρόσωπα τῆς πρεσβείας προσήνεγκον αὐτῷ ἐν δυνάμει τοῦ Μουράτ δώδεκα χρυσὰ κύπελλα πλήρη νομισμάτων τοῦ αὐτοῦ μετάλλου, ἐνδύματα χρυσοποίκιλτα καὶ ἄλλα σθηρικὰ κεκοσμημένα πολυτίμοις λίθοις. Ὁ Σιγισμούνδος ἀπέλυσεν αὐτοὺς μετὰ δώρων, ἡ δὲ εἰ-
 ρήνη ἀνενεώθη ⁽²⁾.

Μηνί
 Νοεμβ.
 1433

Συγχρόνως ὁ Ἰσὺκ Βέγης, φρούραρχος τῶν σερβικῶν μεθοριῶν, εἰσέβαλεν εἰς τὴν χώραν τῆς Σερβίας· ἐπειδὴ δὲ ἦδη τὸ Κρουσοβάξ ἢ Ἀλατζαῖσάρ, πρωτεύουσα τοῦ Σαντζακίου, ἥτις καὶ νῦν τὸ ὄνομα τοῦτο φέρει, ἐξεπορθήθη ὑπὸ τοῦ Σινὰν Πασᾶ, ὁ Γεώργιος Βράγκχοβιτς ἠτήσατο ἐξ ἀνάγκης εἰρήνην παρὰ τοῦ σουλτάνου, προτενεγκὼν αὐτῷ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Μάρω εἰς γυναῖκα. Αἱ προτάσεις αὗται ἐγένοντο δεκταί, ὁ δὲ Σαριτζέ Πασᾶς ἀπεστάλη ὅπως λάβῃ τὸν ὄρκον τῆς ὑποταγῆς καὶ τὴν μνηστὴν τοῦ σουλτάνου· συγχρόνως ἐπετράπη τῷ Βράγκχοβιτς ἵνα
 1432 ἀνεγείρῃ φρούριον ἐν τῇ Σεμένδρῃ παρὰ τὸν Ἰστρον πρὸς
 ἀμυναν κατὰ τῶν Οὐγγρων ⁽³⁾. Καὶ ἡ μὲν οἰκοδομὴ τοῦ

(1) Ἑγγελοῦ, ἱστορία τῆς Βλαχίας, σ. 160.

(2) Κάτονας, Βιβλ. IB'. σ. 623, ἐκ τοῦ Κράντζ, συνεχιστοῦ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τοῦ Φλερύ.

(3) Ἑγγελοῦ, ἱστορία τῆς Σερβίας, σ. 378.

φρουρίου ἐγένετο ὑπὸ τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ γυναικαδέλφου τοῦ Βράγκοβιτς, γήμαντος τὴν Εἰρήνην ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Καντακουζηνῶν (1), ὁ δὲ γάμος τῆς Μάρω ἀνεβλήθη ἔνεκα τῆς ἀνηλικιότητος αὐτῆς (2),

Ἐν Ἀσίᾳ ὁ ἡγεμὼν τῆς Καραμανίας, σύμμαχος ὢν κρύφα τοῦ αὐτοκράτορος Σιγισμούνδου (ΛϚ), ἐπεχείρησε τὸν δεύτερον καραμανικὸν πόλεμον ἔνεκα μικρᾶς τιнос ἀφορμῆς, ἥτοι ἔνεκα ἀπαρνήσεως ἀποδόσεως ἵππου. Ὁ Σουλεϊμάν Βέγης, ἡγεμὼν τῶν Τουρκομάνων τοῦ Σουλκάδρ, ἐμέμφθη πρὸς τὸν Μουράτ τὸν Ἰβραῖμ Βέγην τῆς Καραμανίας, ὅτι ἐκλῆψε δι' ἐπιτηδείου κλέπτου τὸν κάλλιστον τῶν ἀραβικῶν αὐτοῦ ἵππων. Ὁ ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ Μουράτ εἰς Καραμανίαν μετὰ τῆς ἐπιστολῆς, τῆς ἀγγελλούσης τὴν τῆς Θεσσαλονίκης ἄλωσιν, παρηγγέθη ἵνα ἀνακρινώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ σουλτάνου περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ ἵππου (3). Ἡ ἄρνησις τοῦ Ἰβραῖμ τοῦ ἀποδοῦναι τὸν ἵππον ἐγένετο αἰτία κηρύξεως πολέμου· παρομοία δὲ αἰτία οὐχ εὐρίσκεται ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἱστορίᾳ ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου πολέμου τῶν ἀραβικῶν φυλῶν, ἔνεκα τῶν φορβάδων Δαχίς καὶ Γάβρα. Ὁ Σαριτζέ Πασᾶς ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ, αὐτὸς δὲ ὁ Μουράτ ἐπεραιώθη εἰς Ἀσίαν· αἱ πόλεις Βεγσεχερί, Ἀκχεςέρ καὶ Ἰκόνιον ὑπετάγησαν τῷ νικηφόρῳ στρατῷ. Ὁ Ἰβραῖμ Πασᾶς, φυγὼν εἰς τὴν πετραίαν Κιλικίαν, ἤλθεν εἰς λόγους εἰρήνης δι' ἐπισήμου τινὸς σέχῃ τῶν μεβλεβίδων (ΛΖ) καὶ διὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ἀδελφῆς τοῦ Μουράτ. Διὰ τῆς μεσιτείας δὲ αὐτῆς

(1) Σπανδογῖνος, σ. 29.

(2) Ἐγγελας, ἱστορία τῆς Σερβίας, σ. 378.

(3) Σεαδεδδίν, παρὰ Βρατούττη, Βιβλ. Β', σ. 63. Νεσρῆ, φύλ. 180. Ἰδρις, Β', διήγημα Μουράτ τοῦ Β', καὶ Δούκας, ΚΘ', σ. 113.

ἀπεδόθη τῷ Ἰβραὴμ ἡ κατακτηθεῖσα χώρα καὶ ἀποκατέστη ἡ εἰρήνη (1) ἐπὶ τῷ ὄρω, ὅτι ὁ μὲν ἐκδιωχθεὶς ἐκ τοῦ Τοργούδ ἡγεμὼν ἀνακτήσεται τὴν χώραν αὐτοῦ, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Καραμανίας ὑπηρετήσῃ τῇ Πύλῃ (2).

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ πρὸς τὴν Καραμανίαν πολέμου ὁ Μουράτ ἐτράπη ἐπὶ τὴν Εὐρώπην πρὸς τιμωρίαν τῶν ἀποκρύφων ὑποβολέων τοῦ πολέμου τούτου, τοῦ δεσπότου τῆς Σερβίας καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγρίας. Ὁ Γεώργιος Βράγκοβιτς ἀπέτρεψε τὴν ἐπὶ τὴν χώραν αὐτοῦ ἐπικρεμαμένην καταιγίδα διὰ πρεσβείας, ἥτις ἰκέτευσε τὸν σουλτάνον ἵνα μεταπέμψῃται τὴν μνηστήν. Πρὸς τοῦτο δὲ ὁ Μουράτ ἐκέλευσε τοὺς ἐκτομίας Ῥιχὰν Ἀγὰν, τὸν Οὐρουτζ Βέγην καὶ τὴν γυναῖκα τοῦ φρουράρχου τῶν σερβικῶν ὀρίων Ἰσακ Βέγην, οἵτινες, μεταβάντες μέχρι Σκόπων καὶ Σεμένδρας, παρέλαβον τὴν νέαν ἡγεμονόπαιδα Μάρω μετὰ τῶν συνήθων τελετῶν (3). Κατὰ τῆς Οὐγγρίας ἐπεχείρησεν ἐκστρατείαν, ἧς ἤρχεν ὁ ἀρχηγὸς τῶνδρομέων Ἀλῆς ὁ Ἑβρενοῦ, συνεξεστράτευσον δὲ μετὰ τῶν ἰδίων στρατῶν καὶ ὁ Γεώργιος Βράγκοβιτς καὶ ὁ Δρακούλης, προσκληθέντες ὑπὸ τῆς Πύλης. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς, διαβάς κατὰ τὴν Σεμένδραν τὸν Ἰστρον (ΔΗ), εἰσέβαλε διὰ
 4438 τῆς σιδηρᾶς Πύλης εἰς Τρανσυλθανίαν, ὅπου μάτην ἐπολιόρκησε τὴν Ἑρμανούπολιν ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρας, ἀλλὰ τὸ μὲν Πίρον (Μεγεσθάρ) ἐδήλωσε, τὴν δὲ Σανδάουσαν (Σχεσβοῦρ) διήρπασε, τὰ δὲ προάστεια τῆς Στεφανουπόλεως ἐνέπρησεν, ὥστε ἐπὶ τεσσαράκοντα πέντε ἡμέρας ἡ χώρα ἡρημοῦτο· ἀγέλη ἐβδομήκοντα χιλιάδων δούλων ἀπήχθησαν

(1) Ἰδρις. Δούκας, ΚΘ', σ. 414. Χαλκοκονδύλης, Ε', σ. 76.

(2) Χαλκοκονδύλης, Ε', σ. 77.

(3) Δούκας, Κ', σ. 115.

διὰ τοῦ στεγοῦ τοῦ Τερσβούργ (1). Ὁ βοϊβόδας τῆς Τραν-
συλβανίας Δεσιδέριος ὁ ἐκ Λασζόντς, ἐπετέθη, ὡς λέγε-
ται, κατὰ τοῦ ἀποχωροῦντος ἐχθροῦ ἐν ταῖς φάραξι, καὶ
νικήσας αὐτὸν ἀφείλετο τὰ λάφυρα (2). ἀλλὰ περὶ τού-
του αἱ τουρκικαὶ πηγαὶ σιωπῶσι. Ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις
τούτοις ἦν καὶ νέος τις ἀγνώστου ὀνόματος καὶ πατρίδος,
τεσσαρακαίδεκαετῆς, ὃς, ἀπαχθεὶς εἰς δουλείαν ἀπὸ Σεβῆς ἡ
Μυλενδάχ, ὅπου ἐσπούδαζε, καὶ ὑπομείνας ἐπὶ εἴκοσι δύο
ἔτη παντοίας συμφορᾶς, ἐπανῆλθεν οἰκαδε, ὅπου περιέ-
γραψε τὰ ἔθνη, τὰ ἔθιμα, τὴν θρησκείαν καὶ τὰς αἱρέσεις
τῶν Τούρκων μετ' ἀκριβείας καὶ γνώσεως τῶν πραγμά-
των σπανίας ἐν τοῖς τότε χρόνοις (ΛΘ).

Ὁ Μουράτ διεχέιμασεν ἐν Ἀδριανουπόλει, πανηγυρί-
ζων τὸν μετὰ τῆς ἐκ Σερβίας ἡγεμονόπαιδος γάμον· ἀλλ'
ἅμα ὑπολάμπωντος τοῦ ἔαρος ἐβουλεύθη νέας κατὰ τοῦ
πενθεροῦ ἐχθροπραξίας. Ἰσάκ Βέγης ὁ τοῦ Ἐβρενοῦ πα-
ρώξυνε τὸν σουλτάνον, καθιστῶν συνεχῶς ὑποπτον τὴν
πίστιν τοῦ δεσπότη τοῦ Σερβίας, ὡς καὶ τὴν τοῦ βοϊβόδα
τῆς Βλαχίας, εἰς νέους πρὸς αὐτοὺς πολέμους, καὶ πείσας
πρὸ πάντων αὐτὸν ἵν' ἀπαιτήσῃ τὴν παραχώρησιν τοῦ
νεοδμήτου φρουρίου τῆς Σεμένδρας. Ὁ δεσπότης καὶ ὁ
βοϊβόδας προσεκλήθησαν μετὰ τῶν υἱῶν αὐτῶν εἰς τὴν
στρατείαν τῆς Πύλης. Ἀλλ' ὁ μὲν Γεώργιος Βράγκοβιτς,
ἐξοχυρώσας τὸ φρούριον, ἐνεχείρισεν αὐτὸ τῷ πρεσβυτέρῳ
υἱῷ καὶ ἔφυγε μετὰ τοῦ νεωτέρου Λαζάρου καὶ τῶν θη-
σαυρῶν πρὸς τὸν βασιλέα Ἀλβέρτον, διάδοχον τοῦ Σι-

(1) Ἐγγελλος, Ἱστορία τῆς Οὐγγρίας, Βιβλ. Γ', σ. 13, καὶ χρονικὸν
Μελισσένσου. Χατζῆ Κάλφας, ἐν ἔτει 841 ἀρχομένη, τῇ ᾧ Ἰουλίου 1437.
Δούκας, Α', σ. 115.

(2) Ἐγγελλος, Βιβλ. Γ' 2

γισμούνδου εἰς Οὐγγρίαν, ὃ δὲ Δρακούλης, ἡ μὴ δυνάμενος διαφυγεῖν, ἡ ἐλπίζων ἀποτρέφειν τὴν καταιγίδα, ἐπέμφθη δέσμιος εἰς Καλλίπολιν, οἱ δὲ υἱοὶ αὐτοῦ ζητηθέντες ὡς ὄμηροι, ἐπέμφθησαν εἰς Ἀσίαν ὡς αἰχμάλωτοι (1). αὐτὸς δὲ, ἀνανεώσας ὄρκον ἀναλλοιώτου πίστεως, ἀπέπεμφθη εἰς Βλαχίαν (2). Ὁ Μουράτ ἐστρατεύσατο ἐπὶ τὴν Σεμένδραν, ἐν ᾧ ὁ σύμβουλος αὐτοῦ Ἰσάκ Βέγης ἀπῆλθε προσκυνήσων εἰς Μέκκαν. Ἡ πολιορκία διήρκει ἐπὶ τρεῖς μῆνας, ὅτε, ἐπανελθόντος ἐκ τῆς ἀποδημίας τοῦ Ἰσάκ Βέγη (Μ), ἡ Σεμένδρα ἔπεσε μετὰ κρατερὰν ὑπεράσπισιν τοῦ υἱοῦ τοῦ Βράγκοβιτς καὶ τοῦ θείου αὐτοῦ Καντακουζηνοῦ. Ὁ Γρηγόριος καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ὃς ἐν τῷ μεταξὺ ἐφυλάσσετο ἐν Ἀδριανουπόλει, τυφλωθέντες ἐπέμφθησαν εἰς τὰς εἰρκτὰς τῆς Ἀμάστριδος καὶ τοῦ Τοκάτ (3).

Ὁ Ἰσάκ Βέγης καὶ ὁ Ὀσμάν Τζελεπῆς, ἑγγονος τοῦ Τιμουρτάς, παρεσκευάζοντο μετὰ τὴν τῆς Σεμένδρας πτώσιν ἐκστρατεῦσαι ἐπὶ τὴν Νικόπολιν, ἀλλὰ μαθόντες, ὅτι ὁ οὐγγρικός στρατὸς προσεγγίζει, ἠναγκάσθησαν ἀντεπεξελθεῖν. Ἡ μάχη ἦν δεινὴ, τὰ δὲ λάφυρα μεγάλα. Τοσοῦτοι δὲ παῖδες καὶ παρθένοι ἠχμαλωτίσθησαν, ὥστε ἡ

(1) Ὁ μὲν Δούκας καλεῖ Νύμφαιον τὸν τόπον τῆς ἐξορίας αὐτῶν, ὃ δὲ Σεαδεδδὶν (ἐν Βρατούττη, Βιβλ. Ε', σ. 79) καλεῖ αὐτὸν Ἐγριγὸς ἐν τῷ Κερμιάν. Ἐὰν ἀμφότεραι αἱ ὀνομασίαι αὗται ὧσιν ὀρθαί, τότε ἀμφότεραι σημαίνουναι τὸν αὐτὸν τόπον.

(2) Δούκας, Κ', σ. 117.

(3) Ὁ Σεαδεδδὶν, Βιβλ. Ε', σ. 75, καλεῖ τὸν τόπον τῆς εἰρκτῆς Τοκάτ, ὃ δὲ Δούκας, Κ', σ. 117, Ἀμαστριν· ἀλλ' ὁ Νεσρῆ λέγει, ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ δεσπότης καθείρχθησαν ἐν Διδυμοτείχῳ, ἡ δὲ φρουραρχία τῆς Σεμένδρας παρεδόθη τῷ Τουραχὰν Βέγῃ. Κατὰ τὸν Χαλκοκονδύλῃν τοῦτο συνέβη τῷ 1140.

καλλίστη αιχμαλωτίς ἀντηλλάσσετο ἀντί ὑποδήματος, ὁ δὲ ἱστοριογράφος Ἀλκσίκ-πασαζαδὲ (ΜΑ), ὁ συμμετασχὼν τῆς τε ἐκστρατείας καὶ τῶν λαφύρων, ἐπώλησε μετὰ ταῦτα ἐν Σκόποις πέντε αιχμαλώτους ἀντί πεντακοσίων ἄσπρων.

Μετὰ τὴν τῆς Σεμένδρας ἄλωσιν ὁ Μουράτ ἐτράπη πρὸς τὴν Νοβοβέρδαν ⁽¹⁾, ἥτις διὰ τὰ πολλὰ καὶ πλούσια μεταλλεῖα ἐκαλεῖτο ἡμήτηρ τῶν πόλεων· ἠπεῖλει τὴν Βοσνίαν, καὶ ἠνάγκασε τὸν ἡγεμόνα Τβάρκον εἰς αὐξήσει τοῦ φόρου ἀπὸ 20,000 εἰς 25,000 δουκάτων ⁽²⁾. Ὁ Ἀλβέρτος διέβη τὸν Ἰστρον μετὰ τοῦ στρατοῦ, ὅπως ἀποσπάσῃ αὐθις ἀπὸ τῶν Τούρκων τὴν Σεμένδραν, ἀλλ' ἡ δυσεντερία καὶ ὁ ἐκ τῶν Τούρκων πανικὸς φόβος ἐξησθέ-
νισαν τὸ στράτευμα, ὅπερ βοῶν «ὁ Λύκος, ὁ Λύκος!» 1439
διεσπάρη. Εἰ καὶ ἡ κραυγὴ αὕτη ἦν ἤδη ἀπὸ τοῦ Κολομάνου συνήθης, οὐδέποτε ὅμως προσφορώτερον ἐφηρμόσθη ἢ ἐναντίον τῶν Τούρκων, οἷς ὁ Λύκος, ὡς τοῖς Ῥωμαίοις, ἦν συγγενὲς θηρίον, καὶ περὶ ὧν ὁ λόγος τοῦ Μιθριδάτου, ὁ ῥηθεὶς περὶ τῶν Ῥωμαίων, ἤρμοζε περὶ αὐτῶν λεγόμενος, ὅτι δηλαδὴ τὸ ἔθνος τοῦτο ἦν δίκην λύκου ἀνδρεῖον, ἀκόρεστον, αἰμοχαρὲς, δεσποτικὸν καὶ διψῶν λείας.

Εἰ καὶ ὁ Μουράτ διετέλει πολεμῶν καὶ συνθήκας ποιούμενος πρὸς τοὺς ἐγγυτάτω γείτονας, ἐξέτεινεν ὁμως τοὺς μίτους τῶν πολιτικῶν δεσμῶν πέραν τῶν γειτνιαζουσῶν πολιτειῶν μέχρι τῶν ὀρίων τούτων· ἀντεπέστελλε πρὸς τὸν Σιαχρόχ, υἱὸν τοῦ Τιμούρ, συνιστῶν αὐτῷ τὸν κυρίαρχον τοῦ Λευκοῦ Κριοῦ Καραϊτουλοῦκ καὶ τὸν ἡγεμόνα

(1) Νοβόπριδον, κατὰ Δούκαν, Α', σ. 117.

(2) Ἐγγέλως, Ἱστορία τῆς Οὐγγρίας, Βιβλ. Γ', σ. 23. Χαλκοκονδύλης, Ε', σ. 78, Σιμὲν, πολιτικὴ ἱστορία τοῦ βασιλείου τῆς Βοσνίας, σ. 412.

τῆς Καραμανίας, ὅπως προσφέρηται αὐτοῖς φιλικῶς, ἀν-
 τεπέστελλε δὲ καὶ πρὸς τοὺς σουλτάνους τῆς Αἰγύπτου
 (MB). Αἱ ταραχαὶ τῆς Βοημίας, ὅπου ὁ βασιλεὺς καὶ νῦν αὐ-
 τοκράτωρ τῆς Οὐγγρίας Ἀλβέρτος ἀνηγορεύθη κυριάρχης
 ὑπὸ τῆς φατρίας τῶν καθολικῶν, ἐν ᾧ οἱ Οὐτρακισταὶ
 (ἀμφικοινώνητοι) ⁽¹⁾ ἀνηγόρευσαν βασιλέα τὸν τρισκαίδε-
 καστῇ ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας Βλαδίσλαον,
 παρώτρυναν τὸν σουλτάνον, ἵνα συνάψῃ τὸ πρῶτον διπλω-
 ματικὰς σχέσεις πρὸς τὴν Πολωνίαν, πέμπων πρεσβείαν
 πρὸς τὸν Βλαδίσλαον καὶ προτείνων αὐτῷ συμμαχίαν
 ἐπὶ τῷ ὄρω, ὅπως ὁ μὲν Κασιμίρος τηρήσῃ τὸν θρόνον τῆς
 Βοημίας, ὁ δὲ Βλαδίσλαος ἀπέχῃ πάσης πρὸς τὴν Οὐγ-
 γρίαν συμμαχίας ⁽²⁾. Ἀποθανόντος ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ
 4440 Ἀλβέρτου, ὁ Βλαδίσλαος ὑπεδῆλωσε τοῖς πρεσβευταῖς,
 ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τούτου τὰ τῆς πρεσβείας αὐτῶν
 ἐματαιώθησαν, καὶ ὅτι, ἐὰν ὁ Βλαδίσλαος ἦ ἐν Οὐγγρίᾳ,
 τότε ἔσται καιρὸς τοῦ ποιήσασθαι λόγον περὶ εἰρήνης ⁽³⁾.
 Μετὰ ταῦτα ὁ Μουράτ ἔγνω πολιορκῆσαι τὸ Βελιγράδιον,
 πρὸς ὃ σφοδρῶς ἐπετέθη Ἀλῆ Βέγης ὁ Ἑβρενοῦ, ἀλλ'
 ἀντέστη κρατερῶς ὁ Ῥαγούσιος Ἡγούμενος Ζοβάν ⁽⁴⁾.
 Οἱ πολιορκηταὶ περιεχαράκωσαν τὴν πόλιν ἐκ τῆς ξηρᾶς,
 καὶ ἐξεσφενδόνισον λίθους ἐπ' αὐτήν, αὕτη δὲ ἀντετάσσετο
 αὐτοῖς διὰ τηλεβόλων καὶ δι' ἐκρήξεως ὑπονόμων. Ὑπὲρ τὰ
 ἑκατὸν καὶ ἑκατὸν ἀνέπλεον καὶ κατέπλεον ἐπὶ τοῦ ποτα-

(1) Οὐτσῆται τῆς Βοημίας.

(2) Βονζίνις, Δεκ. Γ', Βιβλ. Δ', σ. 416.

(3) Αὐτόθι.

(4) Χαλκοκονδύλης, Βιβλ. Ε', σ. 78. Βονφίνις, Γ', Βιβλ. Δ', σ. 427.
 Δρούκας, Α', σ. 416. Θουρὸς, Τόμ. Δ', Βιβλ. ΑΕ'. Κάτονας, Βιβλ.
 ΙΓ', σ. 134.

μοῦ. Ὁ Πολωνὸς Λεντζίκιχης ἦλθεν ὡς πρεσβευτὴς τοῦ Βλαδισλάου, ἵνα ζητήσῃ τὴν λύσιν τῆς ἐξ ἡδὴ μῆνας διαρκούσης πολιορκίας, ὃ δὲ Μουράτ, καίπερ λύσας μετ' οὐ πολὺ αὐτὴν, ἀπεκρίνατο ὑπερφηφάνως, ὅτι «Θάττον ἢ βράδιον κυριεύσει βεβαίως τοῦ Βελιγραδίου» (1).

Νῦν ἀναφαίνεται ἐν τῇ πολεμικῇ τῶν Οὐγγρων καὶ Τούρκων ἱστορίᾳ ὁ περιφανὴς ἥρως Ἰωάννης ὁ Οὐνυάδης, ὃπερ ὄνομα, Ἰάγκω ὑπὸ τῶν Τούρκων καλούμενον, ἀντηγχεῖ αὐτοῖς φρικωδῶς (2). Ὁ Μεζιδ Βέγης, ἱπποστασιάρχης τοῦ σουλτάνου, ὁ πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ Βαγιαζήτ σώσας τὴν πόλιν Σεβάστειαν ἀπὸ τοῦ ἡγεμόνος Μωάμεθ καὶ τοῦ Βαγιαζήτ Πασᾶ, εἶτα δὲ παρὰ τοὺς αὐτὴν, εἰσβαλὼν πρὸ μικροῦ διὰ τῆς Βλαχίας εἰς Τρανσυλθανίαν, κατέκοψε παρὰ τὸ χωρίον Τζενιμέ τὸν τῇ 18
Μαρτ.
1442
Ἐπίσκοπον Γεώργιον Λέπην, ἐπολιόρχησε δὲ τὴν Ἑρμάνουπολιν. Ἰωάννης ὁ Οὐνυάδης ἐδράμε μετὰ τοῦ Σίμωνος Κεμενὺ πρὸς λύσιν τῆς πολιορκίας· ἀλλ' ὁ Μεζιδ Βέγης, τετυφωμένος ἐπὶ τῇ παρὰ τὸν ἅγιον Ἑμέριχον νίκῃ, ἀντεστρατεύσατο ἐπ' αὐτόν, βέβαιος ὢν, ὅτι αὐθις νικήσει· ἔταξε δ' ἐκ προκαταβολῆς πρὸς τοὺς τολμηροτάτους τῶν σπαῖδων τὸν ἵππον καὶ τὴν πανοπλίαν τοῦ Οὐνυάδου, εἰ οὗτος νεκρὸς ἢ ζῶν παρεδίδοτο αὐτῷ. Ὁ Οὐνυάδης, μαθὼν τοῦτο ἐν καιρῷ παρὰ τῶν κατασκόπων, ἀντήλλαξε τὴν πανοπλίαν αὐτοῦ πρὸς τὴν τοῦ Σίμωνος Κεμενὺ· ὁ δὲ ἐξηγόρασε τὴν ἐπικίνδυνον ταύτην τιμὴν τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς πανοπλίας διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος καὶ τρισχιλίων ἀνδρείων μαχητῶν, ὀρμησάντων ἐπ' αὐτόν ὡς Οὐνυάδην

(1) Καλλίμαχος, περὶ τῆς συμφορᾶς τῆς Βάρνης, σ. 668, ἔκδοσις τῆς Βασιλείας.

(2) Ἰάγκω τουρκιστὶ σημαίνει καὶ ἡχώ.

τῶν Τούρκων. Ἡ φρουρά τῆς Ἑρμανουπόλεως ἐξορμήσα-
σα ἠλευθέρωσε τοὺς ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Τούρκων αἰχ-
μαλώτους καὶ ἐπετέθη ἐκ τῶν νώτων πρὸς τὸν Τουρκι-
κὸν στρατόν (1). Ὁ Μεζιδ Βέγης μετὰ τῶν ἱππέων τρα-
πεῖς εἰς φυγὴν κατεσφάγη σὺν τῷ υἱῷ. Ὁ Οὐνυάδης κα-
τεδίωξε τοὺς φυγάδας, οἵτινες προσαγόμενοι ἐθανατοῦντο
πολλάκις πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἀριστοποιουμένου.
διερχόμενος δὲ διὰ τῶν ὁρέων, ἤγειρεν ἐπ' αὐτῶν τροπαία, καὶ
διὰ τῶν ἐρυθρῶν τοῦ Πύργου παρόδων ἐπέδραμεν εἰς Βλα-
χίαν καὶ πέραν τοῦ Ἰστρου. Δισμύριοι Τούρκοι ἔπεσον ἐπὶ
τοῦ πεδίου τῆς μάχης, Οὕγγροι δὲ μόνον τρισχίλιοι. Ἐ-
πανελθὼν οἶκαδε ὁ Οὐνυάδης ἔτυχεν ὑποδοχῆς ὡς ἐλευθε-
ρωτῆς τῆς πατρίδος, ὡς σωτῆρ τῶν αἰχμαλώτων καὶ ὡς
ἀήττητος στρατηγός· ἐπεμψε δὲ πρὸς τὸν σύμμαχον τῆς
Οὕγγριας, δεσπότην τῆς Σερβίας Γεώργιον, ὄχημα μετὰ
τοσούτων πολλῶν λαφύρων καὶ τροπαίων, ὥστε μόλις
δέκα ἵπποι εἴλκυον αὐτό. Αἱ κεφαλαὶ τοῦ Μεζιδ Βέγη καὶ
τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἐτέθησαν ἐπάνω τοῦ ὀχήματος, ἐν μέσῳ δὲ
ἐκάθητο γέρων τις Τούρκος, ἐντεταλμένος προσφωνῆσαι
τῷ δεσπότην λόγον κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς λείας καὶ
τῶν λαφύρων τοῦ ἔθνους αὐτοῦ. Πρὸς ἐκδίκησιν τῆς ἥττης
ταύτης ἐστράτευσεν ὀλίγῳ ὕστερον μετὰ ὀκτακισμυρίων
ἀνδρῶν ὁ Σεχαβεδδὴν Πασᾶς (ΜΓ), ὃς ἀλαζονευόμενος, ὡς ὁ
Μεζιδ Πασᾶς, ἐνεκαυχᾶτο ὅτι οἱ ἐχθροί, μόνον τὴν κύδαριν
αὐτοῦ ἰδόντες, ἐμελλον φεύξεσθαι πολλῶν ἡμερῶν ὀ-
δόν (2). Ὁ Οὐνυάδης μετὰ δεκαπεντακισχιλίων μόνον

(1) Ἐγγελος, Ἱστορία τῆς Οὐγγρίας, Βιβλ. Γ', σ. 50.

(2) Ἡ κομποῤῥημοσύνη αὕτη εὐρίσκεται καὶ ἐν τῷ Νεσρῇ, φύλ. 186,
αὕτη δὲ ἡ ἥττα ἐν Βρατούττη, Τόμ. Β', σ. 80. Ἀλῆς, Σολακζαδὲ, Μοχ-
χεδδὴν, Χατζῆ Κάλφας.

ἀνδρῶν ἀντεπεξῆλθεν, ἐγνωκῶς νικῆσαι ἢ ἀποθανεῖν. Ἡ
 συμπλοκὴ ἐγένετο ἐν Βασάζη, ὅπου ὁ Οὐνιάδης, δημηγο-
 ρήσας πρὸς τοὺς στρατιώτας, παρώξυνε τὴν προθυμίαν
 αὐτῶν. Ἡ νίκη ἀπέβη ὑπὲρ αὐτοῦ· διότι ἡ παραλυσία
 τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ ἡ ζημία αὐτοῦ τὴν μείζων ἢ
 ἐν τῇ ἡττῇ τοῦ Μεζιδ Βέγη, διακόσαι δὲ σημαῖαι ἐλαφυρα-
 γωγίθισαν καὶ πεντακισχίλιοι ἄνδρες ἡχμαλωτίσθησαν.
 Ἐν τοῖς πεσεῦσιν ἐθρήνουν οἱ Ὀθωμανοὶ οὐ μόνον τὸν
 στρατηγόν, ἀλλὰ καὶ τὸν Ὀσμάν Βέγην, ἕγγονον τοῦ Τι-
 μουρτάς⁽¹⁾, καὶ ἄλλους τῶν ἀνδρειοτάτων Βέγηδων (ΜΔ). 1112
 Ἐνῶ δὲ ὁ Σεχαβεδδὶν συνελαμβάνετο, ὁ πρεσβευτὴς, ὃν ὁ
 Μουράτ ἐπεμψεν εἰς Βούδην, ὅπως ἀπαιτήσῃ τὸ Βελιγρά-
 διον, ἐπανήρχετο ἄπρακτος ⁽²⁾.

Τὸ ἐπὶ τὸν ἔτος περιλαμβάνει τὴν καλλίστην περίοδον 1113
 τῆς πολεμικῆς δόξης τοῦ Οὐνιάδου, ὡς τὸ ἔτος τῆς ὑπὸ
 τῶν Οὐγγρῶν καλουμένης μακρᾶς ἐκστρατείας, ἣτις δι-
 καιότερον δύναται κληθῆναι βραχεῖα, ἐπειδὴ ἐντὸς πέντε
 μηνῶν ἴσας πόλεις κατέλαβε καὶ ἴσας νίκας ἐνίκησε (ΜΕ).
 Ἡ ἐν τῷ αὐτῷ τούτῳ ἔτει ἀρξαμένη λαμπρῶς, ἡ διὰ τοῦ
 καρδινάλιου Ἰουλιανοῦ συσταθεῖσα ὑπὸ τοῦ Πάπα Εὐγε-
 νίου τοῦ Δ', κοινὴ σταυροφορία, κατέληξε δυστυχέστατα
 τῷ ἐπιόντι ἔτει. Ἀπὸ τῆς μάχης τῆς Νικοπόλεως οὐδέ-
 ποτε τοσαῦτα παντοδαπὰ χριστιανικὰ ἔθνη συνεμάχισαν
 εἰς πόλεμον κατὰ τοῦ αἰωνίου ἐχθροῦ τῆς πίστεως αὐτῶν,
 τὸ δὲ ὄνομα τοῦ ἀρχηγοῦ Ἰωάννου τοῦ Οὐνιάδου ἐπι-
 σκιάζει ἐντελῶς τοὺς κατὰ τοὺς προηγούμενους πρὸς
 τοὺς Τούρκους πολέμους χριστιανοὺς στρατηγοὺς. Ἐξ

(1) Κατὰ τὸν Νεσερή, ὁ Ὀσμάν Βέγης ἔπεσεν ἐν τῇ μάχῃ τῆς Πάρνης.

(2) Κάτονας, κατὰ τὸν Διευγρόσιον, Βιβλ. II', σ. 277, καὶ Ἐγγελος, Ἱ-
 storia τῆς Οὐγγρίας, Βιβλ. Γ', σ. 54.

Οὐγγρων, Πολωνῶν, Σέρβων, Βλάχων καὶ Γερμανῶν
 Τῇ 29 σταυροφόρων συνέκειτο ὁ στρατός, ὃς, ἐκστρατεύσας ἐκ
 'Ιουλ.
 1443 Βούδης, ἀρχηγούντος τοῦ δεινοῦ περὶ τὰ πολεμικά συμ-
 μάχου Βράγκοβιτς, διέβη τὸν Ἰστρον παρὰ τὴν Σεμένδραν
 (ΜΤ). Ἀγων ὁ Οὐνιάδης δυοκαίδεκα χιλιάδας λογάδας
 ἱππεῖς, εἰσήλασεν εἰς Σερβίαν, καὶ διὰ τοῦ Κρουσσοβάτς καὶ
 Σερχόι προῦχώρησε μέχρι Ναῖσου, πορθὼν πάντα τὰ καθ'
 ὁδόν, ἐν ᾧ ὁ βασιλεὺς Βλαδίσλαος μετὰ τοῦ καρδινάλιου
 Ἰουλιανοῦ ἠκολούθει μετὰ δισμυρίων ἀνδρῶν, δύο ἡμερῶν
 ὁδὸν ἀπέχων. Ἡ πρώτη μεγάλη μάχη συνήφθη ἐγγὺς
 τῆς Ναῖσου παρὰ τὸν Μοράβαν, ἥ δὲ ἀκριβεστάτη περι-
 γραφὴ αὐτῆς σώζεται ἐν τῇ μετὰ πέντε ἡμέρας συνταχ-
 θείσῃ ἐκθέσει αὐτοῦ τούτου τοῦ στρατηγοῦ πρὸς τὸν συ-
 νάδελφον αὐτοῦ βοϊβόδαν τῆς Τρανσυλθανίας Νικόλαον
 Τῇ 3
 Νοεμβ.
 1443 Οὐίλάκ. Τρία τουρκικὰ τάγματα, ὧν τοῦ μὲν ἡγήτο 'Ισᾶ
 Βέγης ὁ Ἐβρενοῦ (ΜΖ), τοῦ δὲ ἑτερος Βέγης μὴ μνημονευό-
 μενος, καὶ τοῦ τρίτου ὁ Τουραχάν Βέγης, ἐφώρμησαν καθ'
 ἕκαστον καὶ καθ' ἕκαστον ἐξέκλιναν. Ἐν τῷ κυρίῳ στρα-
 τεύματι ἦσαν οἱ Βέγηδες τοῦ Βιδινίου καὶ τῆς Σοφίας (ΜΗ),
 Ἀλῆ Βέγης ὁ τοῦ Τιμουρτάς, Βαλαβάν ὁ ἐκ Τοχάτ, ὁ
 Κασίμ Πασᾶς, ὁ βεγλέρβεγης τῆς Ρούμελης καὶ ὁ Μαχ-
 μουτ Τζελεπῆς, Βέγης τῆς παρ' Ὀλύμπῳ Ἀδριανουπόλεως,
 κηδεστῆς τοῦ σουλτάνου καὶ ἀδελφὸς τοῦ μεγάλου βεζύ-
 ρου Χαλήλ (1). δισχιλίοι αὐτῶν ἔπεσον, τετρακισχιλίοι ἤχ-
 μαλωτίσθισαν καὶ ἐννέα σημαῖαι ἐλαφυραγωγῆθησαν (ΜΘ).
 Ἡ μάχη ἐγένετο τῇ 3 Νοεμβρίου. Ἡ Σοφία ἐάλω, ὁ δὲ
 στρατὸς ἐτράπη νῦν εἰς Φιλιππούπολιν διὰ τῶν ἀποτό-
 μων κορυφῶν τοῦ Αἵμου ἐν μέσῳ χειμῶνος. Τὸ στενὸν

(1) Ὁ Χαλκοκονδύλης καλεῖ τὸν ἀδελφὸν τοῦτον τοῦ Χαλήλ υἱὸν τοῦ
 Ἰβράῒμ.

τῶν Σούγκων, λίαν ὀνομαστὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, καλούμενον καὶ πύλη τοῦ Τραϊανοῦ ἕνεκα πύλης κτισθείσης ἐκεῖ ὑπὸ τούτου, ἔχει δύο διόδους, ὧν ἡ μὲν πρὸς δυσμὰς Σουλίου-δεξιῶν, ἡ ὑδαλέον στενὸν, κλειομένη τεχνικῶς ὑπὸ τῆς πύλης τοῦ Τραϊανοῦ, ἐστὶ τὸ κατ' ἐξοχὴν στενὸν τῶν Σούγκων, ἡ δὲ πρὸς ἀνατολὰς καλεῖται στενὸν τοῦ Ἰσλάδι ἢ Σλατίτσα ἐκ τοῦ φερωνύμου ποταμίου, τοῦ ῥέοντος αὐτόθεν πρὸς Βορρᾶν (N). Ὁ δὲ Μουράτ, μαθὼν τὴν πρὸς τὸ στενὸν πορείαν τοῦ οὐγγρικοῦ στρατοῦ, ἐτείχισεν ἀμφότερας τὰς διόδους, τὴν τε δυτικὴν, τὴν διὰ τῆς πύλης τοῦ Τραϊανοῦ ἄγουσαν, καὶ τὴν ἀνατολικήν, διὰ μεγάλων λίθων καὶ ἐκκεκομμένων δένδρων. Εἰ καὶ ἀμφοτέραι αἱ δίοδοι αὗται δυσπρόσιτοί εἰσι καὶ ἐν τῇ καλλίστῃ ὥρᾳ τοῦ θε-
 ρους, νῦν ἐν μέσῳ χειμῶνι ἦσαν ὅλως ἀπρόσιτοι ἕνεκα τῆς χιόνης καὶ τοῦ πάγου (NA). Οἱ Τοῦρκοι ὅπως αὐξή-
 σωσιν ἔτι τὸ φύσει ἀπρόσιτον κατέχεον ὕδωρ νυκτὸς ἐπὶ τὴν χιόνα, ὥστε τῇ ἐπαύριον ἀντανέκλα ἐπὶ τῶν ἱππέων ἢ πενηγυῖα ὁδὸς ὡς κάτοπτρον. Καὶ ὅμως οἱ Οὐγγροι, παρορμηθέντες ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ αὐτῶν, ἀνέβησαν εἰς τὸ τεῖχος· ἐλθόντες ὅμως εἰς τὴν πύλην εὗρον αὐτὴν τε-
 τειχισμένην καὶ δυσάλωτον. Τότε ἐτράπησαν εἰς τὴν δευ-
 τέραν διόδον καὶ ἐπειράθησαν διαβῆναι δι' αὐτῆς, δι' ἧς τὸ ποτάμιον Ἰσλάδι ῥέει δι' ὁδοῦ μὴ δυναμένης φραγῆναι· ἀφικόμενοι δὲ παρὰ τὸ Ἰσλάδι τῇ παραμονῇ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, ἐμάχοντο τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, τῇ βραχυτάτῃ καὶ ψυχροτάτῃ τοῦ χειμῶνος, τὴν μακροτάτην καὶ σκληροτάτην μάχην πρὸς τὰς νιβάδας, πρὸς τὸν πάγον καὶ πρὸς τὸν σίδηρον. Εὐτυχῶς διῆλθον νικηταί· τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως ἐχαιρέτισαν τὰ χιονοσκεπῆ ὁροπέδια τοῦ Αἴμου ἐν τῇ πρὸς τὴν Βουλγαρίαν μεσημε-
 ρινῇ πλευρᾷ αὐτοῦ. Εὐχερῶς κατέλαβον τὰ βουλγαρικά

χωρία· διότι πλὴν τῶν θρησκευτικῶν δεσμῶν ἡ συγγένεια τῆς γλώσσης τῶν Πολωνῶν καὶ Βουλγάρων συνήπτε τούτους πρὸς ἐκείνους, καὶ ἅμα ὡς οἱ Πολωνοὶ προσήγγιζον πρὸς τὰς βουλγαρικὰς κώμας, αὗται παρεδίδοντο. Σὺν τοῖς Πολωνοῖς καὶ τῷ βασιλεῖ Βλαδίσλαφ διήλθον τὸ στενὸν καὶ οἱ σταυροφόροι καὶ ὁ καρδινάλιος Ἰουλιανός. Ἐπὶ τῆς τελευταίας κατωφερείας τοῦ Αἵμου ἐν τῷ ὄρει Κουννοβίτζα ἐπὶ τοῦ πεδίου τοῦ Ἰάλοβαζ συνήθη ἡ τελευταία καρτερὰ μάχη, ἥς συμμετέσχε καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Βλαδίσλαος καὶ ἐν ἧ ὁ γραμματεὺς αὐτοῦ Καλλιμάχος, ὁ συγγραφάς ὡς αὐτόπτης μάρτυς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐσκρατείας ταύτης, ἐτρώθη τὸν δάκτυλον ὑπὸ βέλους. Οἱ ἐχθροὶ ἠττήθησαν· ἐν δὲ τοῖς αἰχμαλώτοις ἦσαν ὁ Κασίμ Βέγης, βεγλέρβεγης τῆς Ρουμελίας, καὶ ὁ Μεχμέτ Τζελεπῆς (NB), Βέγης τῆς παρ' Ὀλύμπῳ Ἀδριανουπόλεως. Ὁ Οὐνυάδης, ἀποκτείνας ἑκατὸν ἐβδομήκοντα αἰχμαλώτους, ἐπανεκάμψε μετὰ τοῦ στρατοῦ νικηφόρος εἰς Βούδαν ἀπάγων τοὺς δύο Βέγηδας.

Συγχρόνως πρὸς τὴν ἐν Εὐρώπῃ μακρὰν οὐγγρικὴν ἐκστρατείαν, ὁ ἡγεμὼν τῆς Καραμανίας ἐν Ἀσίᾳ, κοινολογούμενος κρύφα πρὸς τοὺς Οὐγγρους, ἐπανεστῆ τὸ τρίτον, πορῶν τὴν χώραν δι' ἐπιδρομῶν ἀπὸ Κοτταίου μέχρις Ἀγκύρας, τοῦ Βουλαβαδδὸν καὶ Σιβριχισάρ καὶ ληϊζόμενος τὰς πόλεις Ἀκχισάρ, Ἀκσεχέρ καὶ Βεγσεχέρ (NF). Ὁ Μουράτ ἐπέρασεν εἰς Ἀσίαν· ἐν ᾧ δὲ τὰ οὐγγρικά στρατεύματα ἐπορεύοντο ἐπὶ τὰ τουρκικὰ ὄρια, αὐτὸς ἐκόλασε τὴν νέαν ἐπανάστασιν, διαρπάσας τὸ Ἰκόνιον, τὴν Λαρένδαν καὶ ἄλλας πόλεις τοῦ ἡγεμόνος τῆς Καραμανίας (1)· ἀλλ' ὁ

(1) Δούκας, KB', σ, 128.

οὐγγρικός πόλεμος, καθιστῶν ἀναγκαίαν τὴν ἐν Εὐρώπῃ παρουσίαν αὐτοῦ, κατέστησεν αὐτὸν μᾶλλον εὐμενῇ τῇ περὶ εἰρήνης αἰτήσῃ τοῦ Καρασουργι, βεζύρου τῆς Καραμανίας, καὶ τῇ δεήσει τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ, ὅπως εἰσακούσῃ τῆς αἰτήσεως αὐτοῦ, καὶ παρέσχῃ τὴν εἰρήνην. Συνεξεστράτευσεν δὲ τότε αὐτῷ ὁ πρεσβύτερος καὶ φίλτατος τῶν υἱῶν Ἀλαεδδὶν, διοικητὴς τῆς Ἀμασείας, ὃς μετὰ τὴν εἰρήνην ἐπανῆλθεν εἰς τὸν νομὸν αὐτοῦ συγχρόνως τῷ εἰς Εὐρώπην ἐπανερχομένῳ σουλτάνῳ.

Ἐνταῦθα ἀνέμενε τὸν σουλτάνον ἡ ἰκεσία τῆς δευτέρας ἀδελφῆς αὐτοῦ, γυναικὸς τοῦ Μαχμουτ Τζελεπῆ, αἰχμαλώτου τῶν χριστιανῶν, πρῶτον δὲ διοικητοῦ τῆς παρ' Οὐλύμπω Ἀδριανουπόλεως· ὁ δὲ σουλτάνος, πεισθεὶς ὑπ' αὐτῆς καὶ κεκμηκῶς ἐκ τοῦ συνεχοῦς πολέμου, ἔγνω εἰρηνεῦσαι ἐν τῇ δώσει πρὸς τὴν Βλαχίαν, Σερβίαν καὶ Οὐγγρίαν, ὡς εἰρήνευσεν πρὸ μικροῦ ἐν τῇ ἀνατολῇ πρὸς τὴν Καραμανίαν. Διὸ ἀπέδωκε τῷ ἡγεμόνι τῆς Βλαχίας Δρακούλῃ καὶ τῷ δεσπότη τῆς Σερβίας Βράγκοβιτς τοὺς τυφλωθέντας υἱοὺς, τούτῳ δὲ καὶ τὰ σερβικά φρούρια Σερχάι, Κρουσοβάτς καὶ Σεμένδραν, ἐπεμψε δὲ τὸν γραμματέα ἐξομότην Ἑλληνα μετ' ἀκολουθίας ἑκατὸν ἀνδρῶν ὡς πρεσβευτὴν εἰς Οὐγγρίαν, ὅπως συνομολογήσῃ τὴν εἰρήνην τῷ Οὐνιάδῃ· ὁ δὲ στρατηγὸς οὗτος, ὃν οἱ ἱστοριογράφοι Τοῦρκοι καλοῦσι πάντοτε δεῦτερον βασιλεῖα τῆς Οὐγγρίας, ἐξαγαγὼν τῆς πλάνης τὸν πρεσβευτὴν, ὅτι οὐκ ἔστι βασιλεὺς, ἐπεμψεν αὐτὸν μετὰ τῶν περὶ εἰρήνης προτάσεων πρὸς τὴν ἐν Σεγεδίνῃ συνέλευσιν (1). Ἐπειδὴ δὲ αἱ μεγάλαι Εὐρωπαϊαὶν ἡγεμόνων ὑποσχέσεις τῆς δι' ἐπι-

(1) Ἐγγελος ἱστορίας τῆς Οὐγγρίας, Βιβλ. Γ, σ. 74.

κούρων βοηθείας τῆς σταυροφορίας κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ
 ἔαρος ἔμενον ἔτι ἀπλήρωτοι, ὁ Βλαδίσλαος ἐνέδωκε ταῖς
 προτάσεσι τοῦ Οὐνιάδου καὶ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σερβίας
 Βράγκοβιτς, συμβουλευσάντων τὴν εἰρήνην, εἰ καὶ ὁ
 Πάπας καὶ ὁ Ἕλλην αὐτοκράτωρ ἀνερρίπιζον τὸν πόλε-
Μηνι
 'Ιουλίου
 1444
 μον· συνωμολογήθη δ' ἐν Σεγεδίνῃ δεκαετῆς ἀνακωχὴ ἐπὶ
 τοῖς ἐξῆς ὅροις· α', ὅπως ἡ Σερβία καὶ ἡ Ἑρζεγοβίνα
 ἀποδοῶσι τῷ Γεωργίῳ Βράγκοβιτς· β', ἡ Βλαχία διαμένῃ
 ὑποτελὲς τῇ Οὐγγρία, καὶ γ', λύτρον 70,000 δουκάτων
 ἀποδοθῇ ὑπὲρ τοῦ Μαχμούτ Τζελεπῆ. Ἡ συνθήκη αὕτη
 συνετάχθη ἐν δύο γλώσσαις καὶ ἐβεβαιώθη δι' ὅρκου ἑκα-
 τέρωθεν. Οἱ Τοῦρκοι ἀπήτησαν παρὰ τοῦ βασιλέως τὸν
 ὅρκον ἐπὶ τοῦ ἀζύμου ἄρτου, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Γρηγόριος Σο-
 βόρης ἠρνήθη τὴν βεβήλωσιν ταύτην τοῦ ἀγιωτάτου, συ-
 νετέθη ἵνα ὁ μὲν βασιλεὺς ὁμώσῃ ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου,
 ὁ δὲ Μουράτ ἐπὶ τοῦ Κορανίου, ὁ δὲ διπλοῦς οὗτος ὅρκος
 ἐνίσχυσε τὴν ἐν διπλῷ γεγραμμένην συνθήκην.

Πρὸ τῆς ἐντελοῦς ἔτι συναμολογήσεως τῆς εἰρήνης, ἦν
 ὁ Μουράτ ἐνόμιζε βεβαίαν διὰ τῶν Οὐσιῶν, ἀνθ' ὧν ἐποί-
Τῇ 12
 'Ιουλ.
 1444
 μως εἶχεν ἐξαγοράσαι αὐτὴν, ἐπεραιώθη ἤδη εἰς Ἀσίαν,
 ὅπου ἔμαθεν, ἀρχομένου τοῦ ἔαρος, τὸν θάνατον τοῦ πρε-
 σβυτέρου καὶ φιλτάτου υἱοῦ Ἀλαεδδίν. Ὁ θάνατος οὗτος
 κατελύπησεν αὐτόν· διότι τὴν ἡμερότητα αὐτοῦ οὐδαμῶς
 ἐξηφάνισεν ὁ ὑπὲρ τὰ εἰκοσιν ἔτη ἀδιάλειπτος τῶν πολέ-
 μων θόρυβος.

Μέχρι τοῦδε εἶδομεν μὲν τὴν εἰκόνα τοῦ ἥρωος ἐν μέσῳ
 τοῦ θορύβου τῶν μαχῶν, θαυμάζοντες μόνον τὸ πολεμι-
 κὸν αὐτοῦ μεγαλεῖον, ἐδχάριστον δὲ, ὅτι δυνάμεθα θαυ-
 μάζειν αὐτόν καὶ μετὰ τὰς μάχας ὡς ἄνθρωπον ὡς τοιοῦ-
 τος δὲ ἀξιός ἐστι κατὰ πολὺ τοῦ ἡμετέρου θαυμασμοῦ,
 καίπερ ἄλλα ὧν οἶος ἐμνημονεύθῃ. Εἰ καὶ ἐδικαιώθη ὑπὸ

τοῦ σκληροῦ παραδείγματος τοῦ πάππου αὐτοῦ Βαγιαζήτ καὶ τοῦ ἡμέρου παραδείγματος τοῦ πατρὸς Μωάμεθ, ἵνα ἀσφαλίσῃ τὸν θρόνον διὰ τοῦ φόνου τῶν ἀδελφῶν ἢ τῆς παραδόσεως αὐτῶν πρὸς φυλακὴν τῷ Ἑλληνι αὐτοκράτορι, οὐκ ἠθέλησεν ὁμως οὔτε τοὺς ἀδελφοὺς φονεῦσαι, οὔτε παραδοῦναι αὐτοὺς ταῖς χερσὶ τῶν Παλαιολόγων ἀρξάμενος τῆς βασιλείας, ἀλλὰ κατέλιπεν αὐτοὺς ἡσύχους ἐν Προύσῃ, ἕως ἐθέρισεν αὐτοὺς ὁ λοιμός. Ὁ γνήσιος ἢ ὑποτιθέμενος θεῖος αὐτοῦ Μουσταφᾶς ἔπεσεν ἐν τῇ μάχῃ, ἔχων τὰ ὅπλα ἀνὰ τὰς χεῖρας, ὁ δὲ στασιάζας ἀδελφός, ὁ νεώτερος Μουσταφᾶς, ἐφονεύθη ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἄκοντος αὐτοῦ, καὶ τὸ περὶ τούτου ἄλγος τοῦ Μουράτ ἦν εἰλικρινές (ΝΔ). Καὶ εἰ ὁ παιδαγωγὸς (λαλᾶς) αὐτοῦ, ὁ μετὰ ταῦτα Ἰουρκέτζ Πασᾶς, ἦν ὠμός καὶ ἄπιστος, διότι, ἐξαπατήσας τοὺς Τουρκομάνους, ἐπνίξεν αὐτοὺς ἐν τῷ καπνῷ καὶ διότι οὕτω τοῦλάχιστον διὰ τοῦ παραδείγματος τούτου ἦν κακὸς τῶν βασιλέων διδάσκαλος, ὁ Μουράτ ὁμως οὔτε ὠμός, οὔδὲ παραβάτης τῶν συνθηκῶν ἦν, ἀλλ' ἡμέρος καὶ πιστὸς τῷ λόγῳ αὐτοῦ. Πρὸς ἄλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης ὑπέσχετο τοῖς γενιτσάροις τὴν λαφυραγωγίαν τῆς πόλεως, ἀλλ' ὁ βάρβαρος μέγας πορθητὴς ἔδωκε τὰς ὁδοὺς τῆς Θεσσαλονίκης διὰ σφαγῶν, ὡς ἔπραξεν ὁ φιλόχριστος μέγας Θεοδόσιος. Οὗτος μὲν ἐκέλευσε τὸν φόνον ἐπτακισχιλίων πολιτῶν, ἐκεῖνος δὲ ἀπήγαγεν ἐπτακισχιλίους ἐχθροὺς ὡς αἰχμαλώτους, ὧν οἱ πλείστοι οὐ μόνον ἐλυτρώθησαν μετὰ ταῦτα, ἀλλ' ἔλαβον πάλιν καὶ τοὺς ἰδίους οἴκους (1). Μὴ ἀποδεχόμενοι ὡς ἀληθῆ τὰ εἰς αὐτὸν ἐγκώμια τῶν Ὀθωμανῶν ἱστοριογράφων, ἀσμένως ἀκούομεν αὐτὰ ἐκ τοῦ στόματος τῶν ἐχθρῶν

(1) Καχλῆος.

αὐτοῦ Ἑλλήνων. Ὁ Μουράτ κατὰ τὸν Δούκαν «ἦν χρηστὸς τῷ ᾧ καὶ ἡμέρας» (1), κατὰ δὲ τὸν Χαλκοκονδύλην «ἄνθρωπος ἐπιεικής καὶ τὴν τύχην οὐκ ἀδόκιμος» (2). Ἐτι πλέον ἢ αἱ μαρτυρίαι τῶν Ἑλλήνων ἱστοριογράφων ἐπαινοῦσι τὸν Μουράτ τάδε· ἡ ὑπὲρ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ μέριμνα· ἡ κατάνευσις εἰς τὰς δεήσεις τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, αἵτινες ἐποίησαν εὐχερῇ τὴν εἰρήνην ἐν Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ, καθόσον τῆς μὲν χάριν παρέσχε τρεῖς συγγνώμην τῷ ἡγεμόνι τῆς Καραμανίας, τῆς δὲ, ἐλύτρωσε τὸν ἄνδρα ἀντὶ 70,000 δουκάτων· ἡ εὐλικρινὴς καὶ βαθεῖα θλίψις ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ φιλτάτου αὐτῷ υἱοῦ· ἐπὶ τέλους δὲ ἡ ἐν μέρει ὑπὸ τῆς συμφορᾶς ταύτης ἐμποικηθεῖσα φιλοσοφικὴ βουλή τοῦ ἀποθέσθαι τὴν βασιλείαν, ὅτε ἔκμαζεν ἐν πάσῃ τῇ λαμπρότητι καὶ πλήρει δυνάμει τῆς ἡλικίας.

Τεσσαρακοντούτης ὢν καὶ ἐπὶ εἰκοσιτρία ἔτη διαβιώσας ἐν τῇ δόξῃ τῇ ἀρχῆς καὶ τῶν νικῶν, ἔγνω ἵνα παραδώσῃ τὸν οἶακα τῆς πολιτείας τῷ υἱῷ Μωάμεθ, ἄγοντι τὸ δέκατον τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας, ὅς μόνος πρὸ τριῶν ἐτῶν πανηγυρικώτατα περιετμήθη ἐν Ἀδριανουπόλει, ἢ μᾶλλον τοῖς τέως αὐτοῦ βεζύραις, παραδοθῇ δὲ μετὰ τῶν πιστοτάτων αὐτῷ συστρατιωτῶν ἐν Μαγνησίᾳ τῇ ἡσυχίᾳ καὶ ταῖς ἡδοναῖς τοῦ βίου. Μόνον ὁ Τουραχάν, πρὸς ὃν ἀπεδόθη ἡ παρὰ τὸ στενὸν τοῦ Ἰσλάδι ἔπτα, καθείρχθη ἐν Τοχάτ (3)· ὁ Χαλήλ Πασᾶς διώκει τὰ τῆς πολιτείας ὡς μέγας βεζύρης, ὁ δὲ μολλᾶς Χοσρέφ, μέγας νομομαθής, ἀνεδείχθη στρατοδίκης. Οἱ πιστοὶ ἐταῖροι τῆς ἐπικου-

(1) Κεφ. ΚΘ', σ. 443.

(2) Ζ', ἐν τῷ τέλει.

(3) Αὐτόθι.

ρείου ταύτης ἡσυχίας τοῦ Μωάμεθ ἦσαν ὁ Ἰσάκ Πασᾶς καὶ ὁ ἀρχιοινοχόος Χαμζὰ Βέγης. Πρὸς διάχυσιν τῆς φιλοσοφικῆς ταύτης μονώσεως ἐτήρησεν ἑαυτῷ τοὺς νομοὺς Μεντεσέ, Σαρουχάν καὶ Ἀϊδίν, ἤτοι τὸ κάλλιστον μέρος τῆς Καρίας, Μαιωνίας καὶ Ἰωνίας, ἀπολαύων ὑπὸ τὸν οὐρανὸν αὐτῶν τιμῆς, ἡσυχίας καὶ ἰωνικῆς εὐκηνισίας.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Παραβιάσις τῆς εἰρήνης ὑπὸ τῶν Οὐγγρων. — Ὁ Μουράτ ἀναβαίνει πάλιν εἰς τὸν θρόνον πρὸ τῆς μάχης τῆς Βάρνης, ἐκθρονίζεται πάλιν καὶ πάλιν ἀναβαίνει εἰς αὐτὸν τὸ τρίτον. Καταλαμβάνει τὸ Ἐξαμίλιον, τὴν Κόρτινον, τὰς Πάτρας καὶ διαλλάττεται πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον. — Ὁ Οὐνιάδης ἡττᾶται ἐν Κοσσυποπεδίῳ. — Σκενδέρ Βέγης, ἄρχων τῆς Ἀλβανίας. — Γάμος τοῦ Μωῦμέθ. — Τελευτὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου καὶ τοῦ Μουράτ. — Οἰκοδομήματα, στρατιωτικοὶ θεσμοὶ, βεζύρκι, στρατηγοὶ, νομομαθεῖς, σέχαι καὶ ποιηταὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ.

Ἡ μεταξὺ τοῦ σουλτάνου καὶ τοῦ βασιλέως Βλαδισλάου δεκαετὴς ἀνακωχή οὐδ' ἐφ' ἑξ ἑβδομάδας διήρκεσε· διότι δέκα ἡμέραι οὐ παρῆλθον ἀπὸ τοῦ δεθέντος ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου ὄρκου, καὶ ὁ ἑξαρχος τοῦ Πάπα Καρδινάλιος Ἰουλιανὸς Καισαρίνης ἐξώρκισεν αὐτοὺς τὸν βασιλέα καὶ τοὺς συμβούλους αὐτοῦ ἐν ὀνόματι τῆς ἁγιωτάτης Τριάδος καὶ τῆς ὑπερενδόξου Παρθένου Μαρίας, τοῦ ἁγίου Στεφάνου καὶ τοῦ ἁγίου Λαδισλάου, ἵνα, λύσαντες τὴν πρὸς τοὺς Τούρκους εἰρήνην, παραστῶσι μετὰ τοῦ στρατοῦ πρὸ τῆς Ὁρσόβης τῇ πρώτῃ Σεπτεμβρίου (1). Μετὰ τὴν

(1) Ὁ τύπος τοῦ ὄρκου τούτου σώζεται δλόκληρος ἐν Κάτονα, ΠΓ', σ. 325. Ἡ ἀνακωχή συνωμολογήθη τῇ 15 Ἰουλίου, ὁ δὲ ὄρκος ἐδόθη τῇ 4 Αὐγούστου.

ἀποχώρησιν τῶν Τούρκων πρεσβευτῶν, ἐπιστολαὶ τοῦ καρδινάλιου Φραγκίσκου Γονδολμιέρη Φλωρεντιανοῦ, ἀρχιναυάρχου τοῦ παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον παπικοῦ στόλου (Α), καὶ τοῦ Ἑλληνος αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, ἐδείκνυνον τὸν καιρὸν τῆς ἐν Ἀσίᾳ ἀπουσίας τοῦ σουλτάνου, ὡς εὐθετώτατον καὶ σπανιώτατον πρὸς ταπείνωσιν πάσης τῆς ἐν Εὐρώπῃ δυνάμεως αὐτοῦ· ὅτι ἡ μὲν Καραμανία ἐστασίαζεν, ὁ δὲ σουλτάνος διεπραγματεύετο πρὸς τοὺς στασιώτας διοικητὰς, καὶ ὅτι ὁ σταθμεύων ἐν Ἑλλησπόντῳ συμμαχικὸς στόλος τῶν σταυροφόρων οὐκ ἐπιτρέψει τῷ σουλτάνῳ τὴν εἰς Εὐρώπην διάβασιν. Τὰς ἀγγελίας καὶ καὶ τοὺς λόγους τῶν ἐπιστολῶν ὑπεστήριζεν ἡ εὐγλωττία τοῦ ἐξάρχου, ἐρειδομένη ἐπὶ δύο ἡμαρτημένων λόγων, ὅτι οἱ δοθέντες πρὸς τοὺς ἀπίστους λόγοι οὐκ εἰσὶ τηρητέοι, καὶ ὅτι ἡ Οὐγγρία οὐκ εἶχε δικαίωμα συνομολογῆσαι ἀνακωχὴν πρὸς τοὺς Τούρκους ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων χριστιανικῶν δυνάμεων (). Πρὸς τὴν γνώμην ταύτην συνεφώνει καὶ ὁ ὑπεἰάρχος ὑφυπουργὸς τῆς Βενετίας Φραγκίσκος καὶ δύο τριήραρχοι, ὁ μὲν ἐκ Βουργουνδίας, ὁ δ' ἐκ Βενετίας. Τοῦ Οὐνιάδου ἡ συγκατάθεσις ἐπετεύχθη διὰ τῆς ὑποσχέσεως, ὅτι ἐμελλεν ἀναδειχθῆσθαι βασιλεὺς τῆς ἀπὸ τῶν Τούρκων ἀποσπασθείσης Βουλγαρίας, καὶ μόνον διὰ τῶν λόγων τούτων ἐδέξατο τὴν περὶ κηρύξεως πολέμου ἀναβολὴν μέχρι τῆς πρώτης Σεπτεμβρίου, ὅπως ἀσφαλέστερον καταλάβῃ τὰ σερβικὰ φρούρια, ἃ οἱ Τούρκοι, ἐκπληροῦντες ἀκριβῶς τὴν συνθήκην, παρέδωκαν ἄνευ ἀναβολῆς. Ἄπας ὁ Οὐγγρικὸς στρατὸς ἡρίθμει οὐχὶ πλέον τῶν μυρίων ἀνδρῶν, δι' ὧν ἤλπιζεν ἐξελάσειν ἐκ

(1) Δλουγόσιος καὶ Αἰνείας Σύλβιος, ὁ μετὰ ταῦτα Πάπας

τῆς Εὐρώπης τοὺς Τούρκους τῷ αὐτῷ μάλιστα ἔτει. Ὅπως ὁ στρατὸς ἦν ἐλάσσων, τοσούτῳ μείζων ἡ ἀποσκευὴ κατὰ τὸ τότε ἔθος τῶν Πολωνῶν (1). διότι διασχίλαι σκευοφόροι ἄμαξαι ἐκόμιζον αὐτήν. Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ τῆς διὰ τῶν στενῶν τοῦ Αἴμου δυσχεροῦς πορείας ἐγνώσαν πορευθῆναι πρὸς τὴν θάλασσαν, μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἰστρου. Εἰς Νικόπολιν ἦλθεν ὁ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας Δρακούλης μετὰ στρατοῦ, μεθ' οὗ ἠνώθη ὁ διὰ τῆς Τρανσυλθανίας καὶ Βλαχίας ἐλθὼν μετὰ 5000 ἀνδρῶν Οὐνιάδης (2). μάτην δ' ἐν τῷ πολεμικῷ συμβουλίῳ ὁ Δρακούλης, παραστήσας σπουδαίως τὸ ἐπικίνδυνον τῆς ἀσυνέτου ταύτης ἐκστρατείας, εἶπε πρὸς τὸν Οὐνιάδην ὅτι, «οἱ ἐπὶ θήραν ἀκόλουθοι τοῦ σουλτάνου εἰσὶ πολυπληθέστεροι τοῦ οὐγγρικοῦ στρατοῦ». ὁ Οὐνιάδης οὐ μόνον ἀντέκρουσεν αὐτῷ, ἀλλ' ἠλεγξεν ὡς ἄπιστον ἐπὶ τῇ ἀγαθῇ ταύτῃ συμβουλῇ. Ὁ Δρακούλης ἐκμανεῖς ἠσπάσατο τὸ ξίφος, ἀλλὰ καθεύχθη· ἀπηλλάγη δὲ τῆς εἰρκτικῆς ἀντὶ λύτρων καὶ τῆς ὑποσχέσεως τοῦ ἐνισχύσαι τὸν οὐγγρικὸν στρατὸν διὰ τεσσάρων χιλιάδων ἀνδρῶν, ἡγουμένου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Τοὺς ἐκ τῶν πραγμάτων κατὰ τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἀρυσθέντας λόγους ἐνίσχυεν ὁ Δρακούλης καὶ δι' ἀπαισίας προῤῥήσεως Βουλγαρίδος τινός· ὡσαύτως δὲ μετὰ τὸ περὶ τοῦ πολέμου ψήφισμα ἐγένετο σεισμὸς ἐν ἀπάσῃ τῇ Οὐγγρίᾳ, ὥσει ἐφρικία ἐπὶ τῇ λύσει τοῦ ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ δοθέντος ὅρκου (B).

Ὁ στρατὸς διῆλθε διὰ τῆς πεδιάδος τῆς Βουλγαρίας, παραπορευόμενος τὴν δειράδα τοῦ Αἴμου, προηγουμένου

(1) Ἐγγελες, Ἱστορία τῆς Οὐγγρίας, Βιβλ. Γ', σ. 78.

(2) Κατὰ τὸν Χαλκοκονδύλην, μετὰ δεκακισχιλίων ἀνδρῶν.

τοῦ Οἰνυάδου μετὰ τρισχιλίων Οὐγγρων ἱππέων καὶ τῶν ἐπικούρων Βλάχων, ἐπομένου δὲ τοῦ βασιλέως μετὰ τῶν σταυροφόρων. Οὗτοι, καίπερ φέροντες τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἔτενον καὶ ἔκαιον τὰς ἐλληνικὰς καὶ βουλγαρικὰς ἐκκλησίας· εἴκοσι καὶ ὀκτὼ πλοῖα, ναυπηγηθέντα ὑπὸ τῶν Τούρκων παρὰ τὸν Πάνυσον (Καμτζίκ) (Γ), ὅπως καταπλεύσωσιν εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ ἐντεῦθεν ἀναπλεύσωσιν εἰς τὸ στόμα τοῦ Ἰστροῦ, ἐνεπρήσθησαν (Δ)· πολλὰ καὶ κῶμαι παρεδόθησαν ἐκουσίως· ἀλλὰ τὸ Σούνιον καὶ Πεζέχ (Ε), κείμενα ἐπὶ ὀχυρᾷ θέσει, ἀντέστησαν κρατερῶς πρὸς τοὺς πορθητάς. Πεντακισχίλιοι Τούρκοι ἔπεσον ἐν τῇ ἐφόδῳ, οἱ δὲ λοιποὶ κατεκρημνίσθησαν ἀπὸ τῶν πετρῶν, ἐφ' ὧν ἐνόμιζον ἑαυτοὺς ασφαλεῖς. Ἡ Καθάρνα καὶ ἡ Βάρνα, ἡ μὲν οὖσα τὸ πάλαι λιμὴν τοῦ Καρῶνος, ἡ δὲ τῆς Κωνσταντίας, κατελήφθησαν. Ἡ Βάρνα κεῖται πρὸς βορρᾶν κόλπου τινός, τελευτῶντος εἰς δύο ἀκρωτήρια, ὧν τὸ πρὸς ἀριστερὰ βορείον ἐστὶ κλιτύς τις ὑπωρείας τοῦ Αἴμου, περιέχουσα μακρὰν κώμην, Μακρόπολιν καλουμένην, πρὸς δεξιὰ δὲ τοῦ μεσημβρινοῦ ἀκρωτηρίου ἔκειτο ὁ Γαλατᾶς (Κάλλαντρα, τανῦν Γαλιάγρα), πεντακόσια μόνον βήματα ἀπέχουσα τῆς πόλεως· μετὰ δὲ τοῦ Γαλατᾶ καὶ τῆς Βάρνης ἡ χώρα ἦν ἐλώδης. Αὐτόθι κατεσκήνου ὁ οὐγγρικὸς στρατὸς, ὅτε ἔμαθε τὴν δεινὴν ἀγγελίαν, ὅτι ὁ Μουράτ, ταραχθεὶς ἐκ τοῦ ἀκούσματος τῆς λύσεως τῆς εἰρήνης, ὥρμησεν ἐξ Ἀσίας μετὰ τετρακισμυρίων ἀνδρῶν, ἀντὶ δὲ τοῦ διαβῆναι τὸν Ἑλλησποντον, ὅπου ἦν προσωρμισμένος ὁ παπικὸς στόλος, ὅπως κωλύσῃ τὴν διάβασιν αὐτοῦ, διέβη τὸν Βόσπορον διὰ πλοίων γενονησίων, ἀποτίσας δουκάτον κατ' ἄνδρα (1).

(1) Καλλίμαχος, Ββλ. ΙΓ', σ. 344.

Ἐστρατοπεδεύσατο μόνον τέσσαρας χιλιάδας βήματα μακρὰν τῶν Οὐγγρων. Ἐν τῷ πολεμικῷ συμβουλίῳ τῶν χριστιανῶν ὁ ἐξαρχος καρδινάλιος καὶ οἱ ἐπίσκοποι τοῦ Ἐρλάου καὶ Βαραδὶν ἐγνωμάτευσαν, ἵνα ὁχυρωθῇ τὸ στρατόπεδον διὰ τάφρων καὶ περιφραγμάτων ἐξ ἁμαξῶν, ὑπομείνῃσι δ' οὕτω τὴν ἐφοδὸν τοῦ ἐχθροῦ. Ἀλλ' ὁ Οὐ-
 νιάδης ἀπεφάνητο, ἵνα συνάψῃσι μάχην ἐν τῷ πεδίῳ, ὃ δὲ
 νέος βασιλεὺς, παραφερόμενος ὑπὸ νεανικοῦ θάρρους, συ-
 νετάχθη εὐχερῶς τῇ γνώμῃ ταύτῃ.

Τῇ 10
 Νεμ.
 1444 Τῇ παραμονῇ τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Μαρτίνου οἱ πολέ-
 μιοι στρατοὶ παρετάχθησαν εἰς μάχην. Καὶ τὸ μὲν ἀρι-
 στερὸν κέρας τοῦ οὐγγρικοῦ στρατοῦ, συγκείμενον ἐκ Βλά-
 χων καὶ μόνον ἐκ πέντε οὐγγρικῶν λόχων (5), ἦν ἀσφαλὲς
 ἀπὸ πάσης προσβολῆς διὰ τὸ παρακείμενον ἔλος, ἐπὶ δὲ
 τοῦ δεξιοῦ τοῦ πρὸς τὴν πόλιν ἐστραμμένου, ὁπόθεν ὡς
 τοῦ προσιτωτάτου ἐπέκειτο μέγιστος κίνδυνος, ἦν ἡ δύνα-
 μὴς τοῦ στρατοῦ καὶ ἡ μεγάλη μέλαινα οὐγγρική ση-
 μαία, ὑπὸ τὸν βάνον Φράγκον καὶ τὸν ἐπίσκοπον τοῦ Ἐρ-
 λάου, ἐν οἷς ἦσαν οἱ ὑπὸ τὸν καρδινάλιον σταυροφόροι.
 Ὅπισθεν, ὅπου ἦσαν τὰ ὀχήματα καὶ ἡ ἀποσκευὴ τοῦ πυ-
 ροβολικοῦ, ἦρχε τῆς ὀπισθοφυλακῆς ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Βα-
 ραδὶν, ἔχων τὴν σημαίαν τοῦ ἁγίου Λαδισλάου, καὶ ὁ Λά-
 σκος Βόθριτς μετὰ τινων πολωνικῶν στρατευμάτων (Z). Ὁ
 βασιλεὺς ἦν ἐν τῷ μέσῳ, ἔχων περὶ ἑαυτὸν πεντακοσίους
 ἵππεῖς ὡς σωματοφυλακὴν μετὰ τῆς σημαίας τοῦ ἁγίου
 Γεωργίου, ἣν ἔφερεν ὁ Στέφανος Βαθώρης. Ὁ Οὐνιάδης
 ἦν πανταχοῦ ἡ ψυχὴ τῆς μάχης. Τῆς δὲ δεξιᾶς πτέρυγος
 τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἦρχεν ὁ βεγλέρβεγης τῆς Ρουμελίας,
 ὡς αἰεὶ, ὅτε ἦν ὁ πόλεμος ἐν τῇ Εὐρώπῃ, τῆς δὲ ἀριστερᾶς,
 ὁ βεγλέρβεγης τῆς Ἀνατολῆς μετὰ τῶν στρατευμάτων,
 ὅστις τότε μόνον ἵσταται ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ κέρατος, ὅταν

ὁ πόλεμος γίνεται ἐν Ἀσίᾳ. Καὶ βεγλέρβεγης τῆς μὲν Ἀσίας ἦν ὁ Καρατζᾶς (H), τῆς δὲ Ῥουμελίας ὁ Τουραχάν, ὃς ἀπαλλαγείς τοῦ ἐν Τοκάτ δεσποτηρίου ἔσπευσεν, ὅπως ἀποπλύνῃ κατὰ τὴν ἐν τῷ τέλματι μάχην τὸ αἷσχος τῆς ἐν τῷ στενῷ τοῦ Ἰσλάδι ἥττης. Ὁ Μουράτ μετὰ τῶν γενιτσάρων ἵστατο ἐν τῷ μέσῳ (Θ)· πρὸ τούτου ἦν τάφρος πασσάλοις περιβεβλημένη καὶ ἐπὶ τοῦ ἄκρου δόρατος ἦν τὸ ἔγγραφον τῆς ἐνόρκως ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου βεβαιωθείσης συνθήκης· ὀπίσω τοῦ σουλτάνου ἦσαν αἱ κάμηλοι καὶ αἱ ἀποσκευαί. Τότε αἰθρίας οὔσης, συνέβη λαῖλαψ, διασπάσασα πάσας τὰς οὐγγρικὰς σημαίας, πλὴν τῆς τοῦ βασιλέως, καὶ καταφοβίσασα τοὺς Οὐγγυροὺς.

Τῇ 10
Νομβ.
1444

Ὁ Οὐνιάδης, ὁρμήσας πρὸς τὸν βεγλέρβεγην τῆς Ἀσίας, ἔτρεψεν αὐτὸν εἰς φυγὴν, οἱ δὲ Βλάχοι ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τὰ στρατεύματα τῆς Ῥουμελίας καὶ εἰσέηλσαν λεηλατοῦντες τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον μέχρι τῆς σκηνῆς τοῦ σουλτάνου. Ἦδη ὁ Μουράτ παρεσκευάζετο φυγεῖν, ὅτε ὁ Καρατζᾶς, κατασχὼν τὰς ἡνίας τοῦ ἵππου αὐτοῦ, ἰκέτευσεν αὐτὸν ἵνα μὴ στρέψῃ τὰ νῶτα, ὁ δὲ Ἰαχτζῆ Τοχάν, ἀγᾶς τῶν γενιτσάρων, ἡγανάκτησεν ἐπὶ τῷ θράσει τούτῳ τοῦ βεγλέρβεγην, πεσόντος ταύτῃ τῇ στιγμῇ ὑπὸ δόρατος οὐγγρικοῦ (1). Ἀλλ' ὁ Μουράτ καὶ οἱ γενίτσαροι, στάντες ἐδραῖοι, ἀπέκρουσαν τὴν προσβολὴν τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγρίας, ὃς, καίπερ παρακληθεὶς ὑπὸ τοῦ Οὐνιάδου μὴ κινηθῆναι ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ, παροξυνθεὶς ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν, ὥρμησε πρὸς τοὺς γενιτσάρους. Ὁ ἵππος τοῦ βασιλέως τρωθεὶς τὸν πόδα ὑπὸ πελέκews πίπτει μετὰ τοῦ ἵππέως, γηραιὸς δὲ τις γενίτσαρος Χότζα Χιζρ, ἀποταμών τὴν κεφαλὴν τοῦ Βλαδισλάου, ἐνέπηξεν.

(1) Ὁ Χαλκοκονδύλης ἐστὶν ἀκριβέστατος κατὰ τοῦτο.

αὐτὴν ἐπὶ λόγχῃς ὡς φοβεράν ἀπόκρισιν πρὸς τὸ ἐπὶ τῆς ἄκρας τοῦ δόρατος προσαρτηθὲν ἔγγραφον τῆς λυθείσης συνθήκης· πρὸς ἐκδίκησιν δ' αὐτῆς ὁ Μουράτ πρὸ τῆς μάχης ἐπεκαλέσατο τὸν ἴδιον Θεὸν καὶ τὸν τῶν Χριστιανῶν. Ὁ Οὐνιάδης, εὐρών τὸν βασιλέα νεκρὸν, ἐτράπη μετὰ τῶν Βλάχων εἰς φυγὴν, ἅμα ἐπελθούσης τῆς νυκτός. Πρωΐας δὲ γενομένης καὶ μεγίστης ἡσυχίας οὔσης ἐν τῇ διὰ τῶν ὀχημάτων σχηματισθέντι ὀχυρώματι, ὅπου οἱ Οὐγγροὶ περιέμενον πάντοτε τὴν ἐπάνοδον τοῦ Οὐνιάδου, ὁ Μουράτ ἐφορμήσας κατεκερμάτισε πάντας τοὺς ἐν αὐτῷ προμάχους, πλὴν τινων μόνον. Ἐν τούτοις ἀπώλοντο αὐτόθι οἱ ἐπίσκοποι τοῦ Ἑρλάου καὶ τοῦ Γροσβαρδάιν, ὁ Στέφανος Βαθώρης, ὁ σώσας ἐνταῦθα τῇ παραμονῇ τὴν βασιλικὴν σημαίαν, καὶ τέλος αὐτὸς ὁ καρδινάλιος Ἰουλιανὸς Καιταρίνης, ὁ προκαλέσας τὴν λύσιν τῆς εἰρήνης καὶ δημιουργὸς τῆς ἀξιομνημονεύτου μεγάλης ταύτης συμφορᾶς (1). Ὁ Μουράτ ἔχων ἀκόλουθον τὸν Ἀζάβ Βέγγην ἐκ τῶν πιστῶν αὐτῷ, τὸν μετὰ ταῦτα ἀνεγείραντα τέμενος ἐν Προύσῃ, ἀπῆλθεν ἰδεῖν τὸ πεδῖον τῆς μάχης. Θεασάμενος δὲ τοὺς νεκροὺς εἶπε· «Τοῦτο οὐκ ἔστι θαῦμα, ὅτι πάντες εἰσὶ νέοι, ἐν δὲ τοσούτοις νεκροῖς οὐδεὶς πολὺς». «Εἰ μόνον εἰς γέρον ἦν ἐν αὐτοῖς», ἀπεκρίνατο ὁ Ἀζάβ Βέγγης, «οὐκ ἂν ἐπεχείρουν τὸ θρασὺ τοῦτο ἔργον». Διακόσια καὶ πεντήκοντα ὀχήματα, φέροντα πολυτιμα πράγματα, κατέλαβον οἰνικηταί. Μετὰ τῶν πρὸς τὸν σουλτάνον τῆς Αἰγύπτου περὶ τῆς νίκης ἐπιστολῶν, ὡς ὁ Ἀζάβ Βέγγης ἐκόμισεν, ὁ Μουράτ ἐπεμψε καὶ εἴκοσι καὶ πέντε θώρακας, ὅπως μᾶλλον γνωρίσῃ αὐτῷ ὁποῖους σιδηροὺς ἄνδρας ἐνίκησε. Κατασφραγέντος τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέ-

(1) Ἑγγελοῦ, Ἱστορία τῆς Οὐγγρίας, Βιβλ. Γ', σ. 84.

δου, ὁ Μουράτ οὐκ ἐδύνατο ρίψαι εἰς τὸ στρατόπεδον τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως, ὡς ὁ Ῥωμαῖος ὑπατος ἔρριψε τὴν τοῦ Ἀσδρούβα εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἀννίβα (1), ἀλλ' ἔθιχεν αὐτὴν ἐν μέλειτι καὶ ἔπεμψεν εἰς ἀπόδειξιν τῆς νίκης πρὸς τὸν διοικητὴν τῆς Προύσης Τζουββὲ Ἀλῆν, οὗ ἔτι καὶ νῦν τὸ ὄνομα φέρει πύλη τις τῆς Κωνσταντινουπόλεως (2). Οἱ κάτοικοι τῆς Προύσης προῦπαντήσαντες τῷ ἀγγελιαφόρῳ, ἔπλυναν τὴν κεφαλὴν ἐν τῷ Νιλουφέρ καὶ περιήγαγον αὐτὴν εἴτα ἐπὶ λόγχης, ὡς ποτε οἱ Πάρθοι τὴν τοῦ Κράτσου, ἐν θριάμβῳ διὰ τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως, ὥστε ἐν ταῖς ὑπωρεῖαις τοῦ Ὀλύμπου ἀντήχουν τρανῶς ἄσματα ἐπὶ τῇ ἐν ταῖς ὑπωρεῖαις τοῦ Αἴμου νίκῃ.

Ὁ Μουράτ τοσοῦτον φίλος ἦν τῆς ἀναπαύσεως καὶ τῆς ἡδονῆς καὶ ἐκορέσθη τοσοῦτον τῆς βασιλείας καὶ τοῦ πολέμου, ὥστε μετὰ τὴν πανώλεθρον μάχην τῆς Βάρνης ἐπανῆλθεν αὐθις εἰς τοὺς ἐν Μαγνησίᾳ τερπνοὺς κήπους καὶ τὰ ἀνάκτορα. Τὰ λείψανα τῶν ἀνακτόρων καὶ τοῦ κήπου, καίπερ ὄντα μόνον τεμάχιον τοῖχου καὶ τινες κυπάρισσοι, ἐφιστᾶσι καὶ νῦν ἔτι τὴν προσοχὴν τῶν ὁδοιπόρων, οἵτινες ἀποδίδουσιν ἐσφαλμένως Μωάμεθ τῷ Β' τὰ πολυάριθμα οἰκοδομήματα, δι' ὧν Μουράτ ὁ Γ' καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἐξωράϊσαν τὸ προσφιλὲς ἐνδιαίτημα τοῦ μεγάλου αὐτῶν προγόνου. Ἐπὶ Μουράτ τοῦ Γ' ἀνηγέρθησαν φρενοκομεῖον, μοναστήριον ὑπὲρ τῶν δερβισίων, βάλανετον, ἐστιατόριον ὑπὲρ τῶν πτωχῶν, ἀκαδημία καὶ ξενῶν, τὸ τέμενος τοῦ σουλτάνου μετὰ θόλου καὶ ὀβελίσκων ἀρίστου ρυθμοῦ, τὸ τέμενος τῆς ἀγαπητῆς αὐτῷ (Χασεκί) καὶ τὸ

(1) Αἰθίς, Βιβλ. ΚΖ', Κεφ. 51.

(2) Κωνσταντινούπολις καὶ Βόσπορος, Βιβλ. Α', σ. 102. (Τζουμπαλί.)

τῆς γυναικὸς (Χατουνιγέ)· ἀρχαιότερον ὅμως Μουράτ τοῦ Β' ὑπάρχει τὸ τέμενος τοῦ πάλαι ἡγεμόνος τοῦ Σαρουχάν Ἰσάκ Τζελεπῆ. Τὸ παρὰ τὰ εἰρήπια τῶν ἀνακτόρων καὶ τῶν κήπων Μουράτ τοῦ Β' μαυσώλειον περιέχει τοὺς τάφους εἴκοσι καὶ δύο γυναικῶν καὶ παίδων, μεθ' ὧν ἐνταῦθα Μουράτ ὁ Γ' καὶ Μουράτ ὁ Β' συνεβίου, ἐκτὸς μόνον ὅτι ἐκεῖνος μὲν ἐπὶ τῆς βασιλείας παρεδίδοτο τῷ μαλακῷ κλίματι τῆς Ἰωνίας, ἐνῷ Μουράτ ὁ Β' ἀναγκαῖον ἔκρινεν ἀποθέσθαι δις τὴν βασιλείαν, ἵνα δύνηται ὅλως σπουδάζειν ὥσπερ πρότερον περὶ τὴν κυβέρνησιν καὶ τὸν πόλεμον, οὕτω καὶ νῦν περὶ τὴν ἡσυχίαν καὶ τρυφήν. Ἐπὶ μικρὸν ὅμως μόνον διήρκεσεν ὁ διπλοῦς ὕπνος καὶ τὸ ὄνειρον τῆς ἡδονῆς ἐπικουρεῖσι ἐρημίας. Καὶ τὸ πρῶτον μὲν ἐξήγειρεν αὐτὸν τὸ κύμβαλον τοῦ ἐξωτερικοῦ πολέμου, τὸ δὲ δεύτερον ὁ κατὰ τὴν ἐκραγεῖσαν πυρκαϊὰν θόρυβος στάσεως ἐσωτερικῆς ἐπανάγαγεν αὐτὸν ἐντρομον εἰς τὸν θρόνον ἀπὸ τῶν ἀνακλίντρων τῆς ἡσυχίας. Ἐν Ἀδριανουπόλει μεγάλη πυρκαϊά, ἀποτεφρώσασα τὴν ἀγορὰν, ἐδήλωσε τὴν δυσἀρέστησιν τῶν γενιτσάρων, μετὰ πολλοῦ δὲ μόχθου ὁ ἀρχιεunuῦχος διέφυγε τὴν παροξυνθεῖσαν ὀργὴν αὐτῶν, καταφυγὼν ἀπὸ τῶν ἐξωτερικῶν νέων ἀνακτόρων εἰς τὰ ἐσωτερικὰ παλαιά, τὰ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ νέου σουλτάνου. Μετὰ ταῦτα οἱ γενίτσαροι ἀπεχώρησαν ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ πρὸς μεγάλην φρίκην τῶν κατοίκων κατεσκήνωσαν ἐπὶ τοῦ λόφου Βουτσαχούλ. Ἡ καθ' ἡμῖς ἀσπρον αὖξησης τῆς καθημερινῆς μισθοφορᾶς καθησύχασε τοὺς γενιτσάρους οὐχὶ ὅμως τοὺς βεζύρας. Ὁ μέγας βεζύρης Χαλήλ, ὁ βεγλέρβεγης Οὐζγούρ καὶ ὁ Ἰσάκ Πασᾶς ἐπεμφαν εἰς Μαγνησίαν τὸν συνάρχοντα Σαριτζέ Πασᾶν, ὅπως προσκαλέσῃ τὸν Μουράτ ἐν ἀναλάβῃ τὸ δεύτερον τὸν οἶακα τῆς κυβερνήσεως. Ἡ δέησις αὐτῶν ἀμελλητί εἰσηκού-

αθη· διότι ὁ Μουράτ ἐνόησεν, ὅτι ὁ βραχίων τοῦ ἔκκαϊδε-
καετοῦς υἱοῦ οὐκέτι ἦν ἱκανὰ κραταῖος, ὅπως ἄρξῃ τοῦ
βασιλείου, ὅπερ ἐμελλέ ποτε τοσοῦτον αὐξήσῃν ὥς δορι-
κτῆτωρ· διὸ ἀνέλαβε τὸ τρίτον τὴν βασιλείαν, ἣν δις ἐκ
φιλησυχίας καὶ φιληδονίας κατέλιπε. Ὁ νέος Μωάμεθ
ἀντήλλαξε πρὸς τὸν πατέρα πρόσωπον καὶ τόπον, καθότι
οὗτος μὲν ἀπῆλθεν εἰς Μαγνησίαν, ὁ δὲ Μουράτ εἰσῆλθεν
εἰς Ἀδριανούπολιν. Ὁ Σαγανὸς Πασᾶς, ὁ τὰ μάλιστα
πάντων δυνάμενος, ἐπέμφθη εἰς Βαλίκεσιρ, ὅπως βιώσῃ
ἐν ἡσυχίᾳ, ὁ δὲ Χαλήλ Πασᾶς ἀνέλαβεν αὐθις ὥς μέγας
βεζύργς τὴν προτέραν ἀπεριόριστον ἐξουσίαν. Οὗτος ἦν
ὁ κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ οὐγγρικοῦ στρατοῦ προσκαλέ-
σας τὸν πρῶτον αὐτοῦ κύριον, ἵνα στρατηγήσῃ αὐθις τοῦ
ὀθωμανικοῦ στρατοῦ, καὶ ὁ τούτου ἕνεκα πορευθεὶς πρὸς
ὕπαντησιν αὐτοῦ καὶ ὁ τότε τὰ μέγιστα συντελέσας εἰς τὴν
πρόσκλησιν τῆς τρίτης βασιλείας. Ἢ πρὸς τὸν Μουράτ
καὶ τὴν αὐτοκρατορίαν διπλῇ αὐτηὺς ὑπηρεσία οὐχ ὑπελαμ-
βάνετο τοιαύτη ὑπὸ τοῦ εἰς Μαγνησίαν πεμφθέντος δια-
δόχου, καὶ κατέλιπε βαθεῖαν ἀγανάκτησιν ἐν τῇ ἡδὴ μνη-
σικάκῃ καὶ φιλοδόξῳ καρδίᾳ τοῦ νέου ἡγεμόνος, τοῦ ἐν δι-
αστήματι ἐνιαυτοῦ δις ἡδὴ γευσσαμένου Ταντάλου δίκην τῆς
βασιλείας.

445

Τὸ τρίτον ὁ Μουράτ ἀναλαβὼν τὴν ὑπάτην ἐξουσίαν
κατεῖχε κατὰ τὸν ὑπόλοιπον αὐτοῦ βίον τὸν χαλινὸν αὐ-
τῆς καὶ τὴν λαβὴν τοῦ ξίφους τοῦ πορθητοῦ. Τὸ βλέμμα
αὐτοῦ ἦν ἐστραμμένον μόνον πρὸς μεσημβρίαν τῆς πάλαι
ἐν Εὐρώπῃ αὐτοκρατορίας τοῦ Βυζαντίου, πρὸς τὴν Πε-
λοπόννησον καὶ Ἀλβανίαν, ὅπου στρέφομεν ἡδὴ τὴν ἡμε-
τέραν προσοχήν. Πρὸς τὸν Ἰωάννην τὸν Ἑλληνα αὐτοκρά-
τορα, τὸν διὰ τῆς παρορμητικῆς αὐτοῦ ἐπιστολῆς προκα-
λέσαντα τὴν δυστυχῇ ἐκστρατείαν τῆς Βάρνης, ἀποκατέ-

στη αὔθις ἡ εἰρήνη εὐθὺς μετὰ τὴν πανώλεθρον μάχην ⁽¹⁾. ἀλλὰ τότε ἡ αὐτοκρατορία περιορίζετο μόνον ἐν τοῖς πέριξ τῆς πρωτευούσης καὶ ἐντὸς τοῦ μακροῦ ἀναστασιείου τείχους, ἡ δὲ πρὸς αὐτὸν εἰρήνη οὐ περιελάμβανε τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ δεσπότης τῆς Πελοποννήσου. Κατὰ τὴν μεταξὺ τῶν ἐπτὰ υἱῶν τοῦ Μανουὴλ διανομὴν τοῦ κράτους ὁ Θεόδωρος κατέστη δεσπότης τῆς Λακεδαιμόνος ⁽²⁾. ἀλλὰ τελευτήσαντος αὐτοῦ, διεδέξατο αὐτὸν ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Θεόδωρος, υἱὸς τοῦ Ἀνδρονίκου, ὁ μετὰ ταῦτα ἀνταλλάξας τὴν χώραν αὐτοῦ πρὸς τὸν θείον Καντακουζηνὸν οὕτως, ὥστε ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ κατὰ τὴν διανομὴν λαβὼν τὰς παρὰ τὴν παραλίαν τοῦ Πόντου καὶ τῆς Προποντίδος πόλεις, Μεσημβρίαν καὶ Σηλυμβρίαν, κατέστη δεσπότης τῆς Σπάρτης, ὁ δὲ Θεόδωρος ἤρχε τῆς Σηλυμβρίας ⁽³⁾. Κωνσταντῖνος ὁ μετὰ ταῦτα ἑσχατος αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, ἅμα ἐλθὼν εἰς Πελοπόννησον, ἐξέτεινε τὸ κράτος αὐτοῦ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς αὐτῆς τοσοῦτον, ὥστε ἐντὸς αὐτῆς περιελάμβανε σχεδὸν σύμπασαν τὴν χερσόνησον, πλὴν τῆς μοίρας τοῦ ἀδελφοῦ Θωμᾶ, ἐκτὸς δ' αὐτῆς ἔτι τὴν Βοιωτίαν καὶ Ἀττικὴν κατὰ μέγιστον μέρος· διότι ὁ ἡγεμὼν τῶν Ἀθηναίων Νέρης Ἀκκιαϊόλης, διαδεχθεὶς ἐν τῇ κτήσει τῆς Ἀττικῆς τὸν συγγενὴ αὐτοῦ Πραϊνερον, συνεμάχησε πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον ἀντὶ ἀποτίσεως ἐτησίου φόρου ⁽⁴⁾. Οὕτως ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ δεσπότης τῆς Πελοποννήσου, ἦν ἐντὸς μὲν αὐτῆς κύριος τῆς Σπάρτης, τῆς Κορίνθου καὶ τῶν Πατρῶν, ἐκτὸς δ' αὐτῆς

(1) Χαλκοκονδύλης, Ζ', σ. 180.

(2) Δούκας, ΚΓ', σ. 74.

(3) Χαλκοκονδύλης, Ζ', σ. 180.

(4) Ἀδρόβι, ΣΤ', σ. 168.

τῶν Θηβῶν, τῆς χώρας τῶν Ὀζολῶν Λοκρῶν καὶ τοῦ Πίνδου, κατοικουμένου τότε ἤδη ὑπὸ Βλάχων ⁽¹⁾. Τὴν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου ταύτην αὐξήσιν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ὠφέλησεν ἡ μακρὰ ἐκστρατεία τοῦ Οδ-
 νυάδου. Ὅτε δὲ τῷ ἐπιόντι ἔπει ὁ Μουράτ ἀποθέμενος τὴν
 ἀρχὴν ἐπανῆλθεν εἰς Ἀσίαν, ὁ Κωνσταντῖνος προσέσχεν εἰς
 τὴν ὀχύρωσιν τῆς χερσονήσου, τειχίσας τὸν ἰσθμὸν, τὸν
 ἐνοῦντα τὴν Πελοπόννησον πρὸς τὴν στερεάν Ἑλλάδα
 καὶ κληθέντα ἐκ τοῦ πλάτους αὐτοῦ Ἑξαμίλιον ⁽²⁾. Ὁ
 ἰσθμὸς οὗτος, ὡς ἡ μόνη γέφυρα τῆς ἡπείρου πρὸς τὴν
 Χερσονήσον, ἦν ἀφ' ὅτου ἡ ἱστορία μνεῖαν ποιεῖται τῆς
 Πελοποννήσου τὸ κύριον μέλημα τῶν δορικτικῶν ἢ προ-
 στατῶν αὐτῆς, ὅπως ἡ διορύξωσιν αὐτὸν, ἡ διατειχί-
 σωσι. Τοῦ πρώτου ἀπεπειράθη Δημήτριος ὁ Πολιορκη-
 τῆς, Ἰούλιος ὁ Καῖσαρ, Καλιγούλας καὶ Νέρων, καὶ τοῦ
 ἔργου ἀποδειχθέντος ἀδυνάτου ἢ ἀσκόπου, οὐδεὶς ἄλ-
 λος μετ' αὐτοὺς ⁽³⁾. Πρῶτοι οἱ Ἕλληνες ἐτείχισαν τὸν
 ἰσθμὸν ⁽⁴⁾ κατὰ τοῦ Ξέρξου, ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς ἀνήγειρεν
 αὐθις τὰ καταπεσόντα ταῦτα τείχη ⁽⁵⁾. τέλος ὁ Μανουὴλ
 κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς βασιλείας Μωάμεθ τοῦ Α' βραχυχρό-

(1) «Βλάχοι . . . τῶν Λακῶν ἀπόγονοι, τοῖς παρὰ τὸν Ἰσθμὸν Δα-
 ξίν ὁμοῦντες». Χαλκοκονδύλης, ΣΤ', σ. 168.

(2) Μάνερτ, Βιβλ. Θ', σ. 361, κατὰ τὸν Σκύλακα, Στράβωνα, Μίλαν, Πλίνιον.

(3) Στράβων, Βιβλ. Α'. Πλίνιος, Βιβλ. Δ'. Παυσανίας, Βιβλ. Β'. Σου-
 τόνιος, περὶ Καίσαρων, Κεφ. 24. Νέρων, Κεφ. 19.

(4) Ἡρόδοτος, Βιβλ. Π', Κεφ. 71.

(5) Προκόπιος περὶ οἰκοδ. θν ἀναφέρει ὁ Μάνερτ, Βιβλ. Δ', σ. 2, ὁμιλεῖ-
 μόνον περὶ τῆς ὀχυρώσεως τῆς Θερμακικῆς Χερσονήσου, ἧς ὁ Μιλτιάδης προ-
 στάτευσεν ἄλλοτε διὰ τείχους· ἀλλὰ πλὴν τοῦ Ζωσιμά, Α', 29, ὁ Φραντζῆς,
 Α' 2, ΔΓ', ποιεῖται λόγον περὶ τῶν ἀμυντικῶν ἔργων τῆς Πελοποννήσου.

νιον ἡσυχίαν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ⁽¹⁾ καὶ ὁ Κωνσταντῖνος κατὰ τὴν οὐγγρικὴν ἐκστρατείαν τῆς Βάρνης ὠχύρωσαν τὸ τελευταῖον τὸ τεῖχος τοῦτο ⁽²⁾. Τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἀδελφοῦ Θωμᾶ, ὃς μετὰ μεγίστου ζήλου συνέπραττεν εἰς τὴν ὀχύρωσιν ⁽³⁾, ὁ Κωνσταντῖνος ἀνήγειρεν ἐφ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ ἰσθμοῦ τεῖχος, ἔχον ὕψος μὲν δύο δοράτων, πλάτος δὲ πέντε πήγγων, προφυλασσόμενον ὑπὸ πέντε προμαχόνων καὶ βαθείας τάφρου ⁽⁴⁾. Τὸ νέον ὀχύρωμα ἠρέθισε τὸν σουλτάνον τοσούτῳ μᾶλλον εἰς ἐφάδον· παρώρων δ' αὐτὸν εἰς τοῦτο καὶ ὁ βεγλέρβεγης τῆς Ρουμελίας Τουραχάν, ὃς πρὸ εἴκοσιν ἐτῶν εἰσήλασεν εἰς τὸ Ἑξαμίλιον πορθῶν, καὶ ὁ Νέρης, ἡγεμὼν τῶν Ἀθηνῶν, ὃς, παρασπονδῶν πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον, ὑπέειχεν ἤδη τῷ σουλτάνῳ. Οὗτος ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον μετὰ τοῦ συνελθόντος ἐν Σέρραϊς εὐρωπαϊκοῦ καὶ ἀσιανοῦ στρατοῦ, ἐν δὲ Θήβαις προσῆλθεν αὐτῷ καὶ ὁ Νέρης μετὰ στρατοῦ ⁽⁵⁾. εἰτα ἐστρατοπεδεύσεν ἐπὶ τινὰς ἡμέρας ἐν Μιγγίαις, ὅπως παρασκευάσῃ τὰ τηλεβόλα καὶ τὰς ἄλλας πολιορκητικὰς μηχανάς ⁽⁶⁾. Ὁ Κωνσταντῖνος, ὃς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Θωμᾶ καὶ πασῶν τῶν δυνάμεων τῆς Πελοποννήσου ἵστατο ὀπίσω τοῦ νεοδμήτου τεύχους τοῦ ἰσθμοῦ καὶ οὐδόλως προσεῖχε τοῖς λέγουσι περὶ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ σουλτάνου, διεπρεσβεύσα-

(1) Φραντζῆς, Α', Κεφ. ΛΓ'.

(2) Χαλκοκονδύλης, ΣΤ', σ. 168 καὶ σύντομον χρονικὸν Δούκα, τῇ 1444, σ. 199.

(3) Χαλκοκονδύλης, ΣΤ', σ. 168.

(4) Σεαδεδοῖν παρὰ Βρατούττη, Βιβλ. Β', σ. 105.

(5) Χαλκοκονδύλης, Ζ', σ. 181.

(6) Αὐτόθι.

τὸ πρὸς τοῦτον, αἰτῶν παρακαίρως παρ' αὐτοῦ, ἵνα παραχωρήσῃ αὐτῷ τὰς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ ἰσθμοῦ χώρας, ἃς κατεῖχεν ἄλλοτε ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, ἀδελφὸς αὐτοῦ. Πρεσβευτὴς δὲ ἦν Χαλκοκονδύλης ὁ Ἀθηναῖος, οὗ τὴν μαρτυρίαν συχνότατα ἐπικαλούμεθα ἐν τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ (1). Ὁ Μουράτ ἐτιμώρησεν ἐν αὐτῷ τὴν ὑπεροφίαν τοῦ κυρίου αὐτοῦ, καθείρξας αὐτὸν ἐν Σέρραϊς, ὡς πρὸ τινων ἐτῶν τὸν πατέρα αὐτοῦ, πεμφθέντα μετὰ τὴν τελευτήν τοῦ Ῥαινέρου ἀγγελιαφόρον εἰς τὴν πύλην (I) ὑπὸ τῆς χήρας τοῦ ἡγεμόνος τούτου. Ὁ Μουράτ, ἄρας μεθ' ἐξακισμυρίων λογάδων (2) ἀπὸ τοῦ ἐν Μιγγίαις στρατοπέδου, κατεσκόπησεν αὐτοφεί τὰ ὀχυρώματα τοῦ ἰσθμοῦ. Ἐπὶ τινὰς ἡμέρας περιέμεινε τὴν παράδοσιν τοῦ Κωνσταντίνου· βλέπων δὲ τὴν προσδοκίαν, ἣν ἐνεποίησεν αὐτῷ ὁ Τουραχάν ματαιουμένην, ἐξωργίσθη κατὰ τούτου, ὅτι παρώρμησεν αὐτὸν εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χειμῶνος, ἐνῷ αὐτὸς ἤθελεν ἀναβαλέσθαι αὐτὴν εἰς τὸ θέρος (3). Ἐλθὼν οὖν μετὰ τῶν τηλεβόλων καὶ τῶν μηχανῶν πρὸς τὸ τεῖχος, κατεσκήνωσεν ἐν μέσῳ τοῦ ἰσθμοῦ, ἐνθα ἄλλοτε ἄλσος πιτύων περιεκύκλου τὸν ἱερὸν τόπον τῶν Ἰσθμίων. Ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, ὅπου τὰ ἄρματα τῶν ἐλλληνικῶν πόλεων ἡμιλλῶντο, τρέχοντα πρὸς τιμὴν τοῦ Εἰνوسيγαίου Ποσειδῶνος (4), ἔλασε τὰς πολιορκητι-

(1) Χαλκοκονδύλης, KZ', σ. 184.

(2) Δούκας, σύντομον Χρονικόν, σ. 199.

(3) Χαλκοκονδύλης, Z', σ. 184.

(4) «Βασιλεὺς τε αὐτὸς καὶ οἱ νεήλυδες (γενίτσαροι) κατὰ τὸ μέσον τοῦ ἰσθμοῦ, ἧ παρεσκήνου». Αὐτόθι, σ. 184. Ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἐτελοῦντο τὰ Ἰσθμια Παιστανίας, Βιβλ. Α', σ. 2. Στράβων, Βιβλ. Η'. Μάνερτ, Βιβλ. Θ', σ. 363.

καὶ μηχανὰς ἐπὶ τροχῶν κατὰ τοῦ τείχους, τὰ δὲ τηλεβό-
 Τῇ 3 λα ἔσεισαν αὐτὸ καὶ τὸν ἰσθμόν. Ὁ κατὰ τοῦ τείχους
 ΔΕΚΕΙΑ. πυροβολισμὸς διήρκεσεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, τῇ δ' ἐσπέρα
 1446 τῆς τετάρτης πολλὰ πυρὰ ἔκαιον ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν
 Τούρκων, οἵτινες ἠλάλαζον, προαναγγέλλοντες ἐπὶ τρεῖς
 ἡμέρας τὴν ἔφοδον (1). Τῇ πρώτῃ τῆς τετάρτης, ἦτοι
 τῇ ἐβδόμῃ ἀπὸ τῆς πολιορκίας «κύμβαλά τε καὶ αὐ-
 λικά καὶ σάλπιγγες» ἐσήμαναν τὴν ἔφοδον· προσήγαγον
 κλίμακας καὶ ὑπώρυξαν τὸ τεῖχος, ἢ ἀνέβησαν εἰς αὐτό.
 Ὁ γενίτσαρος Χιζρ, ὁ αὐτὸς ἴσως ὁ ἀποκεφαλίσας τὸν
 βασιλέα Βλαδίσλαον ἐν τῇ μάχῃ τῆς Βάρνης, Σέρβος τὸ
 γένος, ἀναβάς πρῶτος εἰς τὸ ὀχύρωμα ἠνάγκασεν εἰς φυγὴν
 τοὺς Ἕλληνας εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου· αὕτη
 δὲ, στερηθεῖσα τοῦ ὀχυρώματος αὐτῆς, ἦν ἐκτεθειμένη ταῖς
 προσβολαῖς τῶν Τούρκων. Τριακόσιοι ἄνδρες, καταφυγόν-
 τες εἰς τὸ ὑπὲρ τὰς Κεγχρέας ὄρος Ὀξὺ, περιεκυκλώθησαν
 καὶ κατεσφάγησαν· ἑξακόσιοι δ' ἕτεροι ἐσφάγησαν ὡς θύ-
 ματα ἀντὶ τῶν πεσόντων κατὰ τὴν ἔφοδον Ὀλωμανῶν (1Α).
 Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, καθ' ἣν ἐάλω τὸ τεῖχος, ὁ Μουράτ ἤλασε
 διὰ τῆς Σικυῶνος εἰς Ἀχαΐαν, καταλιπὼν τῷ Τουραχάν
 μόνον χιλίους γενιτσάρους, ὀλίγους μὲν, ἀλλ' ἱκανοὺς πρὸς
 ἐρήμωσιν ἀπάσης τῆς μεσημβρινῆς Πελοποννήσου. Ἡ
 Κόρινθος, καταλειφθεῖσα ὑπὸ τῶν κατοίκων, ἐκδραμόντων
 πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ τείχους, ἔπεσεν ἀμαχητὶ λάφυρον
 εἰς τὰς χεῖρας τῶν βαρβάρων (2).

Ἡ Κόρινθος ἐφίστισι τὴν ἡμετέραν προτοχὴν, ὡς ἡ
 κλείς τῆς Πελοποννήσου, ὡς ἀρχὴ γεφύρας, ὡς ἡ ἐμπο-
 ρικὴ ἀποθήκη τοῦ Κρισσαίου κόλπου πρὸς δυσμὰς, καὶ τοῦ

(1) Χαλκοκονδύλης, Ζ', σ. 182.

(2) Αὐτόθι, σ. 181.

Σαρωνικοῦ πρὸς ἀνατολὰς, ὡς τὸ μεγαλοπρεπέστατον θέα-
τρον πάσης ἑλληνικῆς τέχνης. Ἡ Κόρινθος, μνημονευο-
μένη ἤδη ἐν τῇ Ἰλιάδι, ἔδωκε μετὰ ταῦτα τὸ ὄνομα αὐτῆς
τοῖς λαμπροτάτοις κίοσι, τοῖς κομψοτάτοις ἀγγείοις, ταῖς
πολυτιμοτάταις γραφαῖς καὶ τοῖς ἀγάλμασι, τοῖς ὡραιο-
τάτοις χαλκίνοις ἔργοις καὶ ἔτι ταῖς ἀβροτάταις ἐταίραις.
Οἱ ναοὶ τῆς Ἀφροδίτης ἠγείροντο ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ
Ἀκροκορίνθου, ἐν τῇ κάτω πόλει καὶ ἐν τῷ τρεπνῷ Κρα-
νίῳ ἄλσει· ἐν τούτῳ δέ, παρὰ τὸ μνημεῖον τῆς περιωνυμι-
τάτης καὶ πολυδαπανωτάτης τῶν ἐταίρων αὐτῆς Λαίδος (1).
Παρὰ τοὺς ναοὺς τῆς Ἀφροδίτης ὠκοδόμητο ἱερὸν τῆς
Ἀνάγκης καὶ Βίας, τῆς Χαλινίτιδος Ἀθηνᾶς, τοῦ Κορυ-
φαίου Διὸς καὶ τέλος ἐπὶ τοῦ Ἀκροκορίνθου ὁ ναὸς τοῦ
Βελλεροφόντου παρὰ τὴν πηγὴν Πειρήνην, ἀναβλύζουσαν
διὰ τῆς ὀπλῆς τοῦ δαμασθέντος ὑπὸ τοῦ Βελλεροφόντου
Πηγάτου. Ὁ Ἀδριανὸς ἔδωκε τῷ παλαιῷ μύθῳ διὰ τῆς
τέχνης νέαν ζωὴν καὶ ἀλήθειαν, διοχετεύσας ἐκ τῆς
ἐν Ἀρκαδίᾳ Στυμφαλίδος πηγῆς ὕδωρ εἰς Κόρινθον, ὅπερ
ἀνέβλυζεν ἐν τινὶ πηγῇ ἐκ τῆς ὀπλῆς χαλκοῦ Πηγάτου,
ὃν ἵππευεν ὁ Βελλεροφόντης, ἐν ἐτέρᾳ δὲ ἐκ τοῦ στόμα-
τος δελεσίνος, ἐφ' οὗ ἐκάθητο ὁ Ποσειδών. Πλὴν τῆς Πει-
ρήνης πηγῆς καὶ τοῦ ὕδραγωγείου τοῦ Ἀδριανοῦ τοῦ ἐκ
τῆς Στυμφαλίδος πηγῆς ἐχορήγουν ἔτι ὕδωρ τῇ πόλει αἱ
πηγαὶ Λέρνα καὶ Γλαύκη. Ἐπὶ τῆς πόλεως, τῆς εἰς τὸν
δυτικὸν λιμένα Λέχαιον ἀγούσης, ὁ Φαέθων καὶ ὁ Ἥλιος
ἐκάθητο ἐπὶ ἐπιχρύσων ἀρμάτων (2). Ἐν Κεγχρῆαις, τῷ
πρὸς ἀνατολὰς λιμένι κατέναντι τοῦ εἰς νεκροταφεῖον
Χρησιμεύοντος κυπαρισῶνος, ἔρρεεν ὑπόθερμον καὶ ἀλμυ-

(1) Παυσανίας, Κορινθιακά, Κεφ. Β'.

(2) Αὐτόθι, Κεφ. Γ'.

ρὸν τὸ λουτρὸν τῆς Ἑλένης εἰς τὸ ἄλμυρὸν λουτρὸν τῆς Ἀφροδίτης, εἰς τὴν θάλασσαν (1). Ἀμφοτέρους τοὺς λιμένας τούτους καθήμαξεν ὁ καταστροφεὺς πάσης τῆς λαμπρότητος ταύτης, ὁ Ῥωμαῖος ὕπατος Μούμμιος, οὗ ἡ βαρβαρότης οὐδὲ πρὸς τὴν τοῦ ὕψερου καὶ δευτέρου πορθητοῦ Ἀλαρίχου ἰσοφαρίζει, ὅτε πυρποληθείσης τῆς πόλεως ἀναλελυμένος ἄργυρος, χρυσὸς καὶ χαλκός, βέων ἀναμίξῃ, παρήγαγε τὸ δεύτερον κορινθιακὸν μέταλλον οὐχ ἥττον περιφθιμον ἢ τὸ πρῶτον, ὅπερ ζέον ἐσβέσθη ἐν τῇ Πειρήνῃ πηγῇ (2). Ἰούλιος ὁ Καῖσαρ ἐγένετο ὁ ἀνιδρυτὴς καὶ συνοικιστὴς τῆς πόλεως ἐκ τῶν ἀπογόνων Ῥωμαίων ἀπελευθέρων, ὁ δὲ Ἀττικὸς Ἡρώδης ἀνεκαίνισε τὸ ὑπὸ τοῦ Μούμμιου ἀνατραπὲν θέατρον, ὅπερ ὁ Πausanίας εἶδεν ὡς καὶ τὸ Γυμνάσιον καὶ Ὡδεῖον (3). Ἐκ τοσούτων θαυμασίων καλλιτεχνημάτων ἐσώθησαν μόνον ἐρείπιά τινα ναῶν τινων ἀντὶ δὲ τῆς Ἀφροδίτης λατρεύεται ἡ Παναγία, τὸ δὲ σπήλαιον τοῦ ἁγίου Παύλου μετὰ τῆς μνήμης τοῦ Ἀποστόλου ἐκκληροδότησε τοῖς ἀπογόνους τῶν Κορινθίων καὶ τὴν μομφὴν διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν. Ὁ Ἀχροκόρινθος ἐστὶν ἔτι καὶ νῦν, ὡς πάλαι, ἡ φυσικὴ κλεῖς τῆς Πελοποννήσου καὶ ὁ ἀπὸ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ εἰς τὰ πέριξ βλέπων περιλαμβάνει ἔτι καὶ νῦν ὡς πάλαι τὸν Κρῖσσαϊὸν καὶ Σαρωνικὸν κόλπον, εἰς οὓς οἱ λιμένες Λέχαιον καὶ Κεγχρέαι ὡς πύλαι ἀνοίγονται, τὰ Ὀνεῖα καὶ τὸν Κιθαιρῶνα μέχρι τῶν χιονοσκεπῶν κορυφῶν τοῦ Ἑλικῶνος καὶ Παρνασσοῦ ἐν ῥιπῇ

(1) Pausanias, Corinthiaca, B', καὶ Στράβων. Ὅρα καὶ Σπὸν, Βιβλ. B', σ. 283. Χάνδλερ, Βιβλ. B', σ. 57. Πουκεβίλ, Δ', σ. 15—20. Μάννερτ, Βιβλ. Θ', σ. 360—371. Ὅδοιπορίαι τοῦ Κλάρκου καὶ Δοδδελ.

(2) Φλώρος, B', Κεφ. 16.

(3) Pausanias, Σπὸν, Κλάρκος καὶ Πουκεβίλ.

ὀφθαλμοῦ ὡς ὁ Πήγασος, ὁ διανύων τὸ ἀπὸ τῆς μίας διπλῆς μέχρι τῆς ἄλλης διάστημα, ἦτοι ἀπὸ τῆς Πειρήνης πηγῆς μέχρι τῆς Κασταλίας.

Μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ φρουράρχου Μουλγερίου ἡ Κόρινθος ἀπετεφρώθη, καὶ τὰ τεῖχη τοῦ ἰσθμοῦ κατεστράφησαν, τοῦ ἰσθμοῦ, ὃν τέσσαρες ἡγεμόνες μάτην ἐπεχείρησαν διορύξαι καὶ ὃς τετράκις ματαίως διετειχίσθη (1). Τὸ πρῶτον τεῖχος ὠκοδόμητο ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τῶν συμμάχων μετὰ τὴν μάχην τῶν Θερμοπυλῶν κατὰ τῶν ἐπερχομένων Περσῶν, τὸ δὲ τελευταῖον ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἡγεμόνων Κωνσταντίνου καὶ Θωμᾶ, ὅπως στήσωσι τὴν πρὸς τὸν Ὀθωμανῶν ἀλλ' ὁ χεῖμαρρος τοῦ στρατοῦ Μουράτ τοῦ Β' διέρρηξε τὸ πρόχωμα καὶ ἐξηφάνισεν αὐτὸ ἄρδην.

Μετὰ τὸν ἐμπρησμόν τῆς Κορίνθου ὁ Μουράτ παρεπερσεύθη τὴν ἀρκτικήν παραλίαν τῆς Πελοποννήσου, τουτέστι τὴν Ἀχαΐαν, πρὸς τὴν δευτέραν πρωτεύουσαν καὶ παράλιον πόλιν αὐτῆς, ἦτοι τὰς Πάτρας, ὧν ἡ ἀρχαιότης, τὰ ἀξιοθαύμαστα μνημεῖα καὶ ἡ ἀρχαιοτέρα ἱστορία ἐφιστάσιν ἐπὶ μικρὸν τὴν ἡμετέραν προσοχὴν, ὡς τὰ τῆς Κορίνθου. Αἱ Πάτραι, καλούμεναι ἄλλοτε Ἀρόνη, ὡς ἡ Κόρινθος ἄλλοτε Ἐφύρα, ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων πόλεων τῆς Ἀχαϊκῆς ὁμοσπονδίας (2), παρῆχον ἀσφαλῆ ὄρμον τοῖς στόλοις τῶν Σπαρτιατῶν ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, οὔσαι ὁμόνοιοι, καίπερ μέτριοι, λιμὴν τῆς ἀρκτικῆς παραλίας (3). Ὁ Αὐγουστός μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀγρίππα ἄλωσιν τῶν

(1) Χελκοκονδύλης, Ζ', σ. 181. Σύντομον χρονικὸν Δούκα, σ. 199, καὶ Φραντζῆς, Β', 9.

(2) Πρόδος, 1, 115.

(3) Θουκυδίδης.

Πατρῶν συνώκισε (1) μετὰ τὴν ἐν Ἀκτίῳ μάχην αὐτὰς διὰ τινων τῶν νικητῶν καὶ ἀνέδειξε τὸν διὰ τὴν πρὸς τὴν Ἰταλίαν γειτνιάσιν λίαν ἀξιόλογον ἐμπορικὸν καὶ ὀχυρὸν τόπον ῥωμαϊκὴν ἀποικίαν. Ὁ πρῶτος Ἀπόστολος καὶ μάρτυς Ἀνδρέας ἐκήρυξεν ἤδη ἐνταῦθα τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἔλαβε τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου τῆς πίστεως, ὅτε διέμενον ἔτι οἱ μῦθοι καὶ τὰ θαύματα τῶν ὑπὸ τοῦ Πausanίου περιγραφομένων πολυαρίθμων ναῶν. Ἐν τῷ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ναῷ τοῦ Αἰτυμνήτου Διονύσου ἐφυλάσσετο ἡ μυστηριώδης καὶ ἱερὰ λάρναξ, περιέχουσα τὸ ἡφαιστοτευχές ἄγαλμα τοῦ Διονύσου, ἣν ἐκόμισεν ἐξ Ἰλίου ὁ Εὐρύπυλος· ἀλλ' ἐμβλέψας εἰς αὐτὴν ἐξέστη ἔνεκα τούτου τῶν φρενῶν. Ἡ μετακόμισις τῆς ἱερᾶς λάρνακος τοῦ Διονύσου κατέπαυσε τὰς ἀνθρωποθυσίας (2), δι' ὧν οἱ κάτοικοι κατὰ χρησμὸν ἐξιλέουν τὴν βεβήλωσιν ναοῦ τινος τῆς Ἀρτέμιδος. Εἰ καὶ ἡ Παλλὰς ἦν ἡ προστάτις τῆς Ἀχαικῆς συμμαχίας, ἐλατρεύετο ὅμως ἐν Πάτραις ἥττον ἢ ἡ Ἀρτεμις, ἥτις ἐλατρεύετο ὡς Τρικλαρία, Λιμνάτις καὶ Λαφρία ἐν ἴσοις ναοῖς, ἐν δὲ τῷ τελευταίῳ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα αὐτῆς, ὡς θηρευτρίας ἐνδεδυμένης δι' ἐτησίου ὀλοκαυτώματος ζώωντων ζώων ἐπὶ πυρᾶς περικυκλουμένης ὑπὸ φραγμοῦ χλωρῶν ξύλων. Οὐχ ἥττον παράδοξον τῆς ἱερᾶς λάρνακος τοῦ Διονύσου καὶ τοῦ ὀλοκαυτώματος τῆς Ἀρτέμιδος ἦν τὸ μαντεῖον τῆς κατοπτριζούσης πηγῆς ἐν τῷ ναῷ τῆς Δήμητρος, ὅπου ἐν τινι ἐπὶ τῶν ὑδάτων

(1) Βελλέϊος Πατέρкулως.

(2) « Ἀναθὰς δὲ ἐς Δελφοῦς (ὁ Εὐρύπυλος) ἐρχάτο ὑπὲρ τῆς νόσου. Καὶ αὐτῷ γενέσθαι λέγουσι μάντευμα, ἐνθα ἂν ἐπιτύχη θύουσιν ἀνθρώποις θυεῖαν ξένην, ἐνταῦθα ἰδρύσασθαι τε τὴν λάρνακα καὶ αὐτὸν οἰκῆσαι ». Pausanias Ἀχαικά, ΙΘ'.

τῆς πηγῆς ἐπιπλέοντι κατόπτρῳ ἔβλεπον τὴν κατάστασιν τοῦ νοσοῦντος, καὶ τὸ μαντεῖον τῶν ἀγαλμάτων τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τῆς Ἑστίας ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἃ ὁ συμβουλευόμενος ἐθυμιάζεν, ἐφώτιζε καὶ εἴτα πεφραγμένοις ὤσιν ἐπορεύετο εἰς τὴν ἀγοράν, ἵνα ἐκεῖ ἀκούσῃ τὸ μάντευμα ἐν τῇ πρώτῃ ἀκουσθείσῃ φωνῇ (1). Ἐπὶ τοῦ τόπου τοῦ κατοπτρικοῦ μαντείου ἐγείρεται νῦν ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου, τὸ δὲ σχολεῖον, τὸ ἔχον προστάτην τὸν ἅγιον τοῦτον, μικρὸν ἀπέχει τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τῆς Κυβέλης καὶ τοῦ Ἄττος. Τὸ ὕδωρ τῆς κατοπτρικῆς πηγῆς, τῆς προλεγοῦσης τὸ πάλαι τὴν κατάστασιν τῶν νοσοῦντων, πίνεται σήμερον ὡς ἀγίασμα τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου ὑπὸ νοσοῦντων τε καὶ ὑγιῶν πρὸς ἀνάρρῳσιν καὶ πρὸς τήρησιν τῆς ὑγιείας (2). Σώζονται ἔτι τὰ ἔχνη τοῦ σταδίου (3), ἀλλὰ τὰ τοῦ θεάτρου καὶ Ὠδείου, ὅπερ ὑπερέβαλλε πᾶν ἄλλο ἐν Ἑλλάδι, πλὴν τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀττικοῦ Ἡρώδου ἐν Ἀθήναις ἰδρυθέντος, ἐξηφανίσθησαν (4). Τῆς δεισιδαιμονίας τοσούτων μαντείων ἐθριάμβευσαν τὰ θαύματα τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου, ὑπολειφθέντες μόνου θαυματουργοῦ προστάτου τῆς πίστεως.

Ὅτε ἀρχομένης τῆς ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος οἱ Σλάβοι κατέκλυσαν τὴν Πελοπόννησον, ὅτε οἱ Πελοποννήσιοι Σλαβῶνιοι καὶ Ἀφρικανοὶ Σαρακηνοὶ ἐπολιόρχουν ἀπὸ κοινοῦ τὰς Πάτρας, ὁ Πρωτομάρτυς ἐφάνη ἡγούμενος τῶν πρὸς σωτηρίαν τῆς πόλεως μαχομένων, ὡς τὸ πάλαι ὁ Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης ἐφάνησαν κατὰ τὸν μακεδονικὸν καὶ χιμβρικὸν πόλεμον. Τὸ φρούριον, κείμενον ἐπὶ

(1) Πausanias, Ἀχαϊκὰ, ΚΑ'.

(2) Σπὸν, Βιβλ. Β', σ. 10. Πουκεβίλ, Βιβλ. Γ', σ. 504.

(3) Σπὸν.

(4) Πausanias, Ἀχαϊκὰ, Κ'.

τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους, τοῦ καλουμένου ἄλλοτε Παναχαϊκοῦ, ἐκαλεῖτο ἐν τοῖς ἐσχάτοις χρόνοις τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας Νέαι Πάτραι καὶ ἐνομιζέτο ἀπόρρητον (IB). Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Φράγκων ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὴν διανομὴν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας αἱ Πάτραι ἐκληρώθησαν τοῖς Βενετοῖς, ἀφ' ὧν μάλιστα ἐν τοῖς ἐσχάτοις χρόνοις ἀπέσπασεν αὐτὰς ὁ δεσπότης Κωνσταντῖνος, διὰ κτήσεων αὐξήσας καὶ ἐνισχύσας τὸ κράτος αὐτοῦ. Πρὸ δώδεκα ἔτη ἐτῶν, τοῦ Κωνσταντίνου πολιορκούντος τὰς Πάτρας, ὁ Μουράτ ἐπρεσβεύσατο αὐτῷ ἐν ἀποστῇ τούτων, ἐπειδὴ αἱ Πάτραι ἤθελον εἶναι ὑποταλῆς τῇ Πύλῃ. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος, διαφθείρας τὸν πρεσβευτὴν διὰ δώρων, ἀπέπεμψε αὐτὸν ἀποκριθεὶς, ὅτι οἱ Πατρεῖς ἐτοίμως εἶχον παραδεῖναι τὸ φρούριον τοῖς Καταλάνοις καὶ ὅτι οὕτως αὐτὸς μαχόμενος ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ σουλτάνῳ, ἐκώλυεν, ὅπως ἡ πόλις αὕτη, κειμένη ἐν μέσῳ τῶν ὁρίων αὐτοῦ, μὴ περιέλθῃ ταῖς χερσὶ τῶν κοινῶν αὐτοῖς ἐχθρῶν (1). Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἦλθον αὖθις δύο πρέσβεις, ὧν ὁ μὲν τοῦ σουλτάνου, ὁ δὲ τοῦ Τουραχάν, μετὰ τοῦ προστάγματος ἵνα μὴ ὁ δεσπότης παραλάβῃ τὰς Πάτρας· ὁ δὲ εἶπεν· «Ὁ παρὼν ἡμῶν ἄρχων ἀπέρχεται πρὸς τὸν ἀδελφόν μου τὸν μέγαν ἀμνηρᾶν, καὶ ὡς ἐκεῖνος προστάζει, οὕτω καὶ ποιήσομεν» (2). Ὁ ἄρχων δ' οὗτος ἦν ὁ τότε θαλαμηπόλος (IG) καὶ μετὰ ταῦτα πρωτοβεστιάριος Φραντζῆς, ὃς, πολλὰς ὕβρεις παθὼν ἐν τῷ ἑαυτοῦ οἴκῳ ὑπὸ τῆς τουρκικῆς βαρβαρότητος, ἱστόρησεν ἐν τινι μοναστηρίῳ τῆς Κερκύρας πάντα τὰ δεινὰ τοῦ κατ' αὐτὸν χρόνου.

(1) Φραντζῆς, Β'. 7.

(2) Αὐτόθι, Β', 8.

μέχρι δὲ τοῦ τέλους τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, ἡ ἡμετέρα ὡς αὐτόπτη πιστῶ μάρτυρι καθαρῶς ἑλληνικῶν γεγονότων παρακολουθήσει αὐτῷ, πλὴν τινων βυζαντινῶν ἀσχημιῶν, καθαρῶς τουρκικῶν πράξεων.

Ὁ Φραντζῆς καὶ ὁ Μάρκος Παλαιολόγος ἀπῆλθον πρὸς τὸν μέγαν βεζύρην Ἀλῆ Πασᾶν, εἴτα δὲ πρὸς τὸν σουλτάνον· ἀλλ' ἑκάτερος τούτων παρήγγειλεν αὐτοῖς ἀποδοῦναι τὰς Πάτρας τῇ πρώτῃ κατόχῳ αὐτῶν· πρεσβευτῆς δὲ τοῦ Μουράτ συναπῆλθεν αὐτοῖς μετὰ τῆς αὐτῆς ἐντολῆς. Ταῦτα πάντα ἐγένοντο πρὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Μουράτ ἀλώσεως τῆς Θεσσαλονίκης. Μετὰ δὲ τὸ συμβᾶν τοῦτο, ὅτε ὁ Τουραχάν κατεσκήνωσεν ἐν Θήβαις, ὁ Φραντζῆς ἐπέμφθη τὸ δεύτερον ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου ὡς πρεσβευτῆς πρὸς τὸν Τούρκον στρατηγόν, ὅπως ἐξηγήσῃ αὐτῷ τὰ ἐπὶ τῶν Ἀθηνῶν καὶ Θηβῶν δικαιώματα τοῦ κυρίου αὐτοῦ. Ὁ Τουραχάν, ὑποδεξάμενος αὐτὸν φιλοφρονέστατα, παρέστησεν αὐτῷ τοὺς υἱοὺς καὶ ὤμοσε λέγων, «ὅτι, εἰ ἔγνωκα τοῦτο πρὶν οἰκοθεῖν ἐξελθεῖν με ἐνταῦθα, ἔνεκεν τῆς πρὸς τὸν δεσπότην ἀγάπης καὶ πρὸς σέ γνωριμίας χαριέντως ὃ αἰτεῖς πληρῶσαι εἶχον, ἐπειδὴ ἄνευ προσταγμάτων τοῦ μεγάλου αὐθέντου ἐποίησα τοῦτο, διότι ὅτε ἤμην ἐν τῷ οἴκῳ μου πλείστας προφάσεις ἐδυνάμην εὑρεῖν, νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχω οὐδεμίαν» (1). Οὕτως ὁ Φραντζῆς ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς δευτέρας πρεσβείας, ὡς ἐκ τῆς πρώτης, ἀπρακτος. Ὁ Φραντζῆς ἐπέμφθη τὸ δεύτερον πρεσβευτῆς πρὸς τὸν Μουράτ χάριν τοῦ ζητήματος τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου, περὶ ἧς ὁ Κωνσταντῖνος ἐβουλεύθη μετὰ τοῦ σουλτάνου. Ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ἐκάλεσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τοὺς ἀδελφοὺς

(1) Φραντζῆς, Β', 9.

Θεόδωρον καὶ Δημήτριον, ὅπως βουλευθῇ μετ' αὐτῶν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ὁ Φραντζῆς ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου πρὸς τὸν σουλτάνον· μετὰ τρία δ' ἔτη, ὅτε ὁ Δημήτριος, ἔχων βοηθὸν τὸν τουρκικὸν στρατὸν, ἠπέλυσεν πολιορκίαν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Φραντζῆς ἀπεστάλη μετὰ τριπλῆς ἐντολῆς τοῦ Κωνσταντίνου πρὸς τὸν ἀδελφὸν Δημήτριον, πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην καὶ πρὸς τὸν σουλτάνον. Ἐπὶ τέλους εὐθὺς πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς τελευταίας οὐγγρικῆς ἐκστρατείας ὁ πρεσβευτὴς οὗτος ἐπορεύθη πάλιν μετὰ τετραπλῆς ἐντολῆς πρὸς τὸν Βενετὸν ναύαρχον Λορενδάνον, πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Οὐγγρων καὶ πρὸς τὸν σουλτάνον· ἀλλ' ὅτε Νοεμβρίῳ μηνὶ ἀφίκετο εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἡ ἀγγελία τῆς ἥττης τῆς Βάρνης ἐματαίωσε τὴν ἐντολήν, ἣν ἔλαβε πρὸς τὸν πεσόντα βασιλέα καὶ πρὸς τὸν νικήσαντα σουλτάνον. Τοσαῦται πρεσβεῖται πρὸς τὸν Μουράτ καὶ τὸν Τουραχάν οὔτε τοῦτον ἀπέτρεψαν τοῦ καταλαβεῖν τὰς Θήβας, οὔδὲ τὸν σουλτάνον τοῦ κατεδαφίσαι τὰ ὀχυρώματα τοῦ ἰσθμοῦ, καὶ μετὰ τὸν ἐμπρησμὸν τῆς Κορίνθου ἐγένετο ἡ ἐρήμωσις τῶν Πατρῶν. Οἱ μὲν πλείστοι τῶν κατοίκων ἦσαν πεφευγότες, ἔμμενον ὁμῶς τετρακισχίλιοι, οἵτινες ἀπώλεσαν τὴν ἐλευθερίαν διὰ τὴν πρὸς τὸν νικητὴν μωρὰν πίστιν. Οἱ γενίτσαροι κατέσκαψαν τὰ τεῖχη τῆς ἀκροπόλεως, ἀφ' ὧν οἱ Ἕλληνες ἔχσον ζέουσιν ῥυτίνην καὶ πίσσαν ⁽¹⁾· οἱ πολιορκούμενοι ἀνώρθωσαν τὰ ῥήγματα καὶ ἐκ νέου ὠχυρώθησαν· ὅτε δὲ μετὰ ταῦτα ἐπῆλθε πανστρατιά ὁ Τουραχάν μετὰ

(1) «Οἱ δὲ Ἕλληνες ῥυτίνην καὶ πίσσαν πυρὶ ἀψάμενοι κατὰ τὴν ὁπλὴν, τοὺς τε νεήλυδας (γενιτσαῖρους) ἐξεκρούσαντο ἀμυνόμενοι καὶ ἐκράτουν τὴν ἀκρόπολιν». Χαλκοκονδύλης, Ζ', σ. 184.

πολλῶν λαφύρων (1), ὁ Μουράτ ἔλυσε τὴν πολιορκίαν καὶ ἐποιήσατο εἰρήνην πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον, ὅπως ἀπὸ τοῦδε ἡ Πελοπόννησος ἦ ὑποτελὴς τοῖς Τούρκοις (2). Ἐξακισμύριοι κάτοικοι ἀπήχθησαν εἰς δουλείαν (3). Ὁ Κωνσταντῖνος, ὡς δεσπότης τῆς Σπάρτης, καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Θωμᾶς, ὡς δεσπότης τῆς Ἀχαΐας, ἀπέτισαν τὰ λύτρα τῶν μὴ εἰς δουλείαν ἀπαχθέντων. Ὀλίγον δὲ πρότερον ὁ ἐναύσιος φόρος τῶν Ῥαγουσαίων ἡυξήθη ἀπὸ πεντακοσίων εἰς χίλια δουκάτα, ἐπειδὴ οἱ δημοκράται οὗτοι ἐτόλμησαν παρασχεῖν ἐπικουρίαν δύο γαλερῶν πρὸς τὸν παπικὸν στόλον τῶν σταυροφόρων (4).

Τῷ ἔαρι τοῦ ἐπιόντος ἔτους ὁ Μουράτ ἤγαγε τὸν πό- 1447
λεμον εἰς τὴν Ἀλβανίαν· ἐπειδὴ ὁμως μετὰ δέκα καὶ ὀκτῶ μῆνας ἀνεκλήθη ἐκεῖθεν, ὁ δ' ἀλβανικὸς πόλεμος διεκόπη μόνον ὑπὸ οὐγγρικῆς ἐκστρατείας, προτάττομεν τὴν διήγησιν τῆς τελευταίας.

Ὁ Οὐνυάδης ὠδήγησε τὸν ἄριστον καὶ λίαν ἐξησκημένον στρατὸν, ὃν ποτε παρέταξεν ἡ Οὐγγρία, συγκεῖμενον ἐκ πλείονων ἢ εἴκοσι καὶ τεσσάρων χιλιάδων ἀνδρῶν, ὧν οἱ μὲν ὀκτακισχίλιοι Βλάχοι ὑπὸ τὸν Δάνον, κατασταθέντα ὑπὸ τοῦ Οὐνυάδου βοϊβόδαν τῆς Βλαχίας ἀντὶ τοῦ Δρακούλη, οἱ δὲ δισχίλιοι Γερμανοὶ καὶ Βοημοὶ ὀπλῆται μετὰ τῆς δυνάμεως ταύτης διαβάς τὸν Ἰστρον κατὰ τὴν γέφυραν τοῦ Τραϊανοῦ παρὰ τὸν Ἅγιον Σεβερίνον (5) εἰσέβαλεν

(1) Ὁ Χαλκοκονδύλης, (Ζ', σ. 484), λέγει, «ἀνδράποδα ὡς πλεῖστα ἀγόμενος».

(2) Αὐτόθι.

(3) Δούκας, ΑΒ', σ. 123, καὶ σύντομον Χρονικόν, σ. 199.

(4) Ἐγγελος, Ἱστορία τῆς Ῥαγούσης, σ. 171. Γεπγάρδης, Ἱστορία τῆς Ῥαγούσης, σ. 535, ἔτει 1445.

(5) Θουρόσιος, Τόμ. Δ', Κεφ. 46. Κατὰ τὸν Βονφίνιον, Γ', Βιβλ. Ζ', σ.

εἰς τὴν Σερβίαν ἐχθρικῶς, ἐπειδὴ ὁ δεσπότης, τηρῶν ἀκρι-
βῶς τὴν πρὸς τὸν Μουράτ συνθήκην, ἀπεποιήθη συνεκ-
στρατεῦσαι. Ἐπὶ τοῦ Κοσσυφοπεδίου, δοξασθέντος πρὸ
πεντήκοντα καὶ ἐννέα ἐτῶν ἐπὶ τῇ νίκῃ Μουράτ τοῦ Α΄
καὶ ἐπὶ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ, δολοφονηθέντος ὑπὸ τοῦ Μι-
χαήλ Καβιλόβιτς, ὁ Οὐνιάδης ὠχυρώθη μεσοῦντος τοῦ
᾽Οκτωβρίου μηνός (1). Ὁ τοῦ Μουράτ στρατὸς, συγκεί-
μενος ἐξ ἑκατὸν πενήκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν (2), διέβη
διὰ τριῶν ἡμερῶν τὸν Σιτνίτζαν, διερχόμενον διὰ μέσου
τῆς πεδιάδος. Ὁ Οὐνιάδης, ἀντὶ τοῦ περιμεῖναι τοὺς Ἀλ-
βανοὺς ἐπικούρους ἐν τοῖς χαρακώμασι, κατέλιπε τὸ στρα-
τόπεδον καὶ διελθὼν τὸν Σιτνίτζαν παρὰ τὴν κώμην Βρό-
δον ἐπῆλθεν ἐπὶ τὸν ἐχθρόν. Γραῖά τις ἐκ Σερβίας ὀρηνοῦ-
σα προεῖπεν αὐτῷ τὴν ἥτταν ἐκ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἐχθροῦ,
διανύσαντος τρεῖς ἡμέρας πρὸς διάβασιν τοῦ ποταμοῦ,
ἐν ᾧ ὁ οὐγγρικός στρατὸς διέβη αὐτὸν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ (3).
Ὁ Μουράτ ἔπεμψεν ὀκτὼ πρέσβεις, προτείνων καὶ πάλιν
τὴν εἰρήνην, ἀλλ' ὁ Οὐνιάδης οὐδὲν ἤκουσε.

Τῇ παραμονῇ τοῦ ἁγίου Λουκᾶ οἱ πολέμιοι στρατοὶ
τῇ 17 ἀντιπαρετάχθησαν. Καὶ οἱ μὲν Τοῦρκοι παρετάχθησαν ὡς
᾽Οκτ. 1448 συνήθως εἰς μάχην, ἥτοι ἐκ δεξιῶν μὲν οἱ Εὐρωπαῖοι, ἐξ
εὐωνύμων δὲ οἱ Ἀσιανοί, ἐν δὲ τῷ μέσῳ οἱ γενίτσαροι,
ἔχοντες ἔμπροσθεν αὐτῶν τριπλοῦν ὀχύρωμα, πρῶτον μὲν
τάφρον, εἶτα δὲ τὰς καμήλους, καὶ ἔπειτα τὰς ἐν τῇ γῇ

470, μέρος τοῦ στρατοῦ τούτου διέβη κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Μοράβα παρὰ
τὸ Κόβι.

(1) Θουρόσις, παρὰ Κάτονα, Β:βλ. II', σ. 643. Ἰβανίχ παρὰ Σθαννέ-
ρω, Τομ. Β', σ. 57.

(2) Κατὰ τὸν Χαλκοκονδύλην εἶχε μόνον 15,000 ἀνδρῶν. Τοῦτό ἐστιν ἡ
μάρτυμα τοῦ ἀντιγραφείως.

(3) Βονφίνιος, Γ', Β:βλ. Ζ', σ. 417.

ἐμπαγείσας ἀσπίδας. Ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ δὲ κέρατος τοῦ στρα-
τοῦ τοῦ Οὐνυάδου ἐτάχθησαν οἱ Οὐγγροι καὶ Ζέκλεροι, ἐξ
εὐωνόμων δὲ οἱ ἐπικούροι Βλάχοι, καὶ ἐν τῷ κέντρῳ οἱ
ὀπλίται Γερμανοὶ καὶ Βοημοὶ μετὰ τῶν Τρανσιλθανῶν (ΙΔ).
Τῇ ἡμέρᾳ ὁμῶς ταύτῃ ἐγένοντο μόνον μονομαχίαι καὶ
ἀψιμαχίαι μετὰ τῶν ψιλῶν, τῇ δὲ ἐπαύριον περὶ τὴν με-
σημβρίαν συνήφθη ἡ γενικὴ μάχη (1). Ὁ Οὐνυάδης πα-
ρέταξε τὸν στρατὸν ἐν τριάκοντα καὶ ὀκτὼ μοίραις, ἐν ᾗ
ὁ Μουράτ ἐφώρμησε μετ' ἀθρόων δυνάμεων. Μέχρις
ἡλίου δυσμῶν ἡ μάχη ὑπῆρξεν ἐκατέρωθεν καρτερωτάτη
καὶ ἀμφιρρέπης. Ὁ Οὐνυάδης ἤλπιζεν, ὅτι ὁ τουρκικὸς
στρατὸς διασκεδασθήσεται τῇ νυκτὶ, ἀλλ' ἀποτυχὼν τῆς
ἐλπίδος συνεχάλεσε πολεμικὸν συμβούλιον, ἐν ᾗ Τοῦρ-
κὸς τις, Δαβίδ τοῦνομα, υἱὸς τοῦ Σαβετζί, συστρατευόμε-
νος τῷ Οὐνυάδῃ, συνεβούλευσε νυκτερινὴν προσβολὴν ἄλ-
λ' ἡ ἐπιχείρησις ἀπέτυχε· διότι οἱ γενίτσαροι ἀπέκρουον
τὴν προσβολὴν καὶ ἔμειναν ἀκίνητοι.

Περὶ τὴν ἑω ἡ μάχη ἐπανελήφθη. Ἐν ᾗ δὲ τὸ δεξιὸν τῇ 18
κέρας τοῦ Οὐνυάδου καὶ τὸ ἀριστερὸν τοῦ Μουράτ ἤλθον ^{Ὀκτ.}
εἰς χεῖρας, ἦτοι οἱ Οὐγγροι καὶ οἱ Ἀσιανοί, τὰ ὑπὸ τὸν 1418
Τουραχάν εὐρωπαϊκὰ στρατεύματα περιεκύκλωσαν τοὺς
Οὐγγρους, οἵτινες ἔκτοτε εἶχον τὸν ἐχθρὸν κατὰ μέτωπον
καὶ κατὰ νῶτα. Ἐπὶ τέλους ἔκρινε τὴν νίκην ἡ προδοσία
τῶν Βλάχων, οἵτινες ἐν τῷ μέσῳ τῆς συμπλοκῆς πέμψαν-
τες πρεσβείαν πρὸς τὸν Μουράτ, προὔτειναν συνθήκας διὰ
τοῦ μεγάλου βεζύρου Χαλήλ καὶ εἶτα ὑπομόλησαν πρὸς
τοὺς Ὀθωμανούς. Περὶ δέλην ὀψίαν ὁ Οὐνυάδης, συναγα-
γὼν περὶ ἑαυτὸν τοὺς οἰκειοτάτους αὐτῷ πολεμιστὰς, πα-
ρήγγειλε τοῖς Γερμανοῖς καὶ τῷ πυροβολικῷ ἵνα προχω-

(1) Θουρόσιος, Βονφίνιος.

ρήσωσι πρὸς τὸ μέρος, ὅπου ἦσαν ὁ Μουράτ καὶ οἱ γενί-
 Τῇ 19 τσαροὶ· ἐν ᾧ δὲ προῦχώρουν, ἔφυγε. Τῇ ἐπιούσῃ οἱ Τοῦρ-
 1419 ^{Οκτ.}κοὶ ὤρμησαν πρὸς τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὸ πυροβολικόν,
 ὑπὲρ οὗ οἱ Γερμανοὶ καὶ Βοημοὶ ἥρωικῶς ἠμύνοντο ⁽¹⁾.
 Ἐπεσον δ' ἐν τῇ μάχῃ ἐκ μὲν τοῦ στρατοῦ τοῦ Οὐνιάδου
 δέκα καὶ ἐπτὰ χιλιάδες ἀνδρῶν, ἐν οἷς καὶ οἱ λογάδες τῶν
 Οὔγγρων εὐπατριδῶν, ἐκ δὲ τοῦ Μουράτ διπλάσιοι ⁽²⁾.
 Ἡ μάχη διαρκέσασα ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐπλήρωσε τὸ Κοσ-
 συφοπέδιον ὁστέων, τὰ δὲ ρεύματα τοῦ Σιτνίτζα νεκρῶν
⁽³⁾. Ὁ Οὐνιάδης ὡς ἐκ τῆς μάχης τῆς Βάρνης ἐσώθη
 φεύγων κατὰ θαυμαστὸν τρόπον, ἐκείθεν μὲν διὰ τῆς χώ-
 ρας τοῦ βοϊβόδα Δρακούλη, ἐντεῦθεν δὲ διὰ τῆς τοῦ ἑχ-
 θροῦ, τοῦ Γεωργίου. Αἱ δύο ἦτται τῆς Βάρνης καὶ τοῦ
 Κοσσυφοπεδίου ἡμαύρωσαν τὴν στρατηγικὴν δόξαν, τὴν
 διὰ τῶν νικῶν τῆς Τρανσυλθανίας καὶ Βλαχίας κτηθεῖ-
 σαν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ Αἵμου. Ἡ ἐκ τῶν πρώτων μα-
 χῶν ἐμποιηθεῖσα αὐτῷ μεγάλη πίστις ἐπενήργησεν ἐν μέ-
 ρει εἰς τὴν ἀπώλειαν τῶν ὑστέρων μαχῶν. Ἡ μάχη τοῦ
 Κοσσυφοπεδίου οὐκ ἀπώλετο, εἰ περιέμενε τὴν τῶν Ἀλβα-
 νῶν βοήθειαν, ἣν ὑπέσχετο αὐτῷ ὁ Σκενδέρβεγης.

Ὁ Σκενδέρβεγης, ὁ μέγας οὗτος σύγχρονος τῷ Οὐνιά-
 δῃ καὶ ἐφάμιλλος τῆς πολεμικῆς δόξης αὐτοῦ, ἐπιφαίνεται
 νῦν ἡμῖν ὡς ἀθλητῆς ἥρωικοῦ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶ-
 νος, καὶ ἀπασχολεῖ ἡμᾶς κατὰ τὸν ἐπίλοιπον χρόνον τῆς
 βασιλείας Μουράτ τοῦ Β', καὶ κατὰ τὸν ἡμῖς τῆς ἐπο-

(1) Τοῦ Παίονας τοῦ Χαλκοκονδύλη αὐτὸς ὁ Οὔγγρος Ἐγγελος μεταφρά-
 ζει εἰς Γερμανοὺς καὶ Βοημούς.

(2) Κατὰ δὲ τὸν Χαλκοκονδύλην, Ζ', σ. 495, τετρακισχίλιοι, ἀντὶ τεσσά-
 ρακοντακισχιλίων. Ἐγγελος, Ἱστορία τῆς Οὔγγρας, σ. 440.

(3) Βονφίνιος Γ', Βιλ. Ζ', σ. 474.

μένης βασιλείας Μωάμεθ τοῦ Β', ἦτοι ἐπὶ εἴκοσι καὶ πέν-
τε ἔτη, μέγαν ἐμποίων ἡμῖν θαυμασμόν.

Γεώργιος ὁ Καστριώτης, ὁ νεώτατος υἱὸς Ἰωάννου
Καστριώτου, ἄρχοντας τῆς Αἰμαθίας, ὅτε ὁ νικηφόρος
τοῦ Μουράτ στρατὸς εἰσῆλθε τὸ πρῶτον εἰς Ἡπειρον⁽¹⁾,
παρεδόθη ὡς ὄμηρος μετὰ τῶν τριῶν ἀδελφῶν τῷ σουλ-
τάνῳ, ὅπως ὑπηρετήσῃ ἐν τοῖς ἀνακτόροις καὶ ἐν τῇ Ὑψη-
λῇ Πύλῃ. Διαπρέπων οὗτος ἐπὶ εὐμορφίᾳ σώματος καὶ
ἐπὶ φυσικοῖς καὶ πνευματικοῖς προτερήμασι περιετμήθη,
ἀνατραφεὶς δ' ἐν τῇ μουσουλμανικῇ θρησκείᾳ ἀνηγορεύθη
μόλις ἄγων τὸ δέκατον ὀγδοὸν ἔτος τῆς ἡλικίας διοικητῆς
νομοῦ (ΙΕ). Διὰ τῆς ἐν πολλαῖς μονομαχίαις καὶ πολέμοις
ἀνδειχθείσης ἀνδρίας ἐκτήσατο τὴν μεγίστην εὐνοίαν τοῦ
σουλτάνου καὶ ἐπεκλήθη Ἰσκενδέρ-Βέγης (ἡγεμὼν Ἀλέ-
ξανδρος), ἐπωνυμία ἀρμόζουσα οὐ μόνον διὰ τὴν γενναί-
οψυχίαν καὶ τὸ ἐπιχειρηματικὸν τοῦ ὀκτωκαιδεκαετοῦς νεα-
νίσκου, ὅς, ὡς Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδὼν, ἐβούλετο ὀκτω-
καιδεκαετῆς κατακτήσασθαι τὴν οἰκουμένην, ἀλλὰ καὶ διὰ
τὴν πατρίδα αὐτοῦ Ἡπειρον, ἐξ ἧς ἐξῆλθον οἱ στρατοί,
μεθ' ὧν ὁ υἱὸς τοῦ Φιλίππου ὑπέταξε τὴν Ἀσίαν. Τὸ ὄνο-
μα καὶ ἡ δόξα τοῦ ἥρωος ἐγέννησαν βραδύτερον τὴν πα-
ράδοσιν περὶ τοῦ θαυμασίου ὀνείρου τῆς μητρὸς αὐτοῦ,
ὅτε ἐκυοφόρει αὐτόν. Ὡς συνεγένετο τῇ Ὀλυμπιάδι καθ'
ὑπνον δράκων τις, ὡς ἐν τῇ κλίνῃ τοῦ Ἀφρικανοῦ Σχη-
πίωνος ἐφάνη ὄφεις, οὕτως ἡ ἐκ Σερβίας ἡγεμονόπαις
Βοϊσάδα, μήτηρ τοῦ Σκενδέρβεγῃ, ἔτεκε κατ' ὄναρ μέ-
γαν ὄφιν, οὗ ἡ μὲν κεφαλὴ κατεβρόχθιζε τὴν Τουρκίαν,

(1) Τῷ 1424 μ. Χ. καὶ οὐχὶ τῷ 1413, ὡς λέγει ὁ Σιγισμούνδος, Βιβλ.
I, σ. 190.

ἡ δὲ οὐρὰ ἐπληττε τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος ⁽¹⁾. Τὸ ἐπινόημα τοῦτο τῶν ἱστοριογράφων τοῦ Σκενδέρβεγῃ, ὅπως λαμπρύνωσι μᾶλλον τὴν γέννησιν τοῦ ἥρωος αὐτῶν, ὡς ἔπραξαν οἱ τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦ Τζιγγισχὰν καὶ τοῦ Τιμούρ, ἐστὶ μᾶλλον συγγνωστὸν, ἢ τὸ πλάσμα ἀνδραγαθιμάτων αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐφοδὸν καὶ ἄλλωσιν ἀσιατικῶν πόλεων, πολλῶ πρότερον τῆς γεννήσεως αὐτοῦ ἀλουσῶν (ΙΓ), καὶ τοῦτο ἐτι μᾶλλον συγγνωστὸν ἢ ὁ ἔπαινος τῆς ἐπιβουλῆς καὶ ὠμότητος τῆς πρώτης ἐν Εὐρώπῃ ἐμφανίσεως τοῦ Σκενδέρβεγῃ. Ἐν τῇ πρώτῃ μάχῃ τῆς μακρᾶς ἐκστρατείας, ἣν ἀπώλεσαν οἱ Τοῦρκοι, ὁ Γεώργιος Καστριώτης, ἄγων τὸ εἰκοστὸν ἔνατον ἔτος τῆς ἡλικίας, κατέλιπε τὴν σημαίαν, πρὸς ἣν ὤμοσε πίστιν τῷ ἐννάτῳ ἔτει ὡς μουσουλμάνος καὶ τῷ δεκάτῳ ἐννάτῳ ὡς ταπάρχης. Ἀπειλῶν δὲ θάνατον τῷ ὑπουργῷ τοῦ Μουράτ, ἠνάγκασεν αὐτὸν ἵνα παραδῷ αὐτῷ πρόσταγμα πρὸς τὸν φρούραρχον Κροΐας (ΙΖ), δι' οὗ παρηγγέλλετο παραδοῦναι τὸ φρούριον τῷ κομιστῇ αὐτοῦ ὡς διαδεχομένῳ αὐτόν. Μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ προστάγματος συνέβη ὁ ἀπειληθεὶς καὶ διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ προστάγματος ἀναβληθεὶς, οὐχὶ δ' ἀποτραπείς βίαιος θάνατος τοῦ ὑπουργοῦ τῇ χειρὶ τοῦ Καστριώτου, διαφυγόντος εὐτυχῶς σὺν τῷ ἀνεψιῷ Χαμ-
 Τῇ 10 ζα' (2), ὅς, ὡς αὐτὸς, ἦν μουσουλμάνος, ὕστερον δ' ἐβα-
 Νοεμβ. 1418 πτίσθη.

Τῇ ἐβδόμῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν λειποταξίαν ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ στρατοπέδου, ὁ Καστριώτης μετὰ τριακοσίων ὁπαδῶν, οὓς συνέλεξε κατὰ τὴν φυγὴν καὶ καθ' ὁδόν, παρε-

(1) Βαρλέτιος, τόμ. Α'.

(2) Ἐν Βαρλετίῳ καὶ πᾶσι τοῖς κατ' αὐτὸν γράμμασιν, οὗτος γράφεται Ἀμεσά.

γένετο εἰς τὴν ἄνω Δίβρην, τουτέστιν ἐπὶ τοῦ ὄρους, τοῦ παραλλήλως ἐκτεινομένου πρὸς τὸ Ἰόνιον πέλαγος καὶ ὀρίζοντος τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἰλλυρίαν ἢ τὴν βόρειον Ἀλβανίαν πρὸς ἀνατολὰς, καὶ καθήκοντος πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν προπόδων αὐτοῦ ρέοντα Δρεῖλωνα ποταμόν. Αὐτόθι κατέλειπεν ἐν τοῖς δάσεσι τοὺς τριακοσίους φυγάδας καὶ τοσούτους ὀρεινοὺς τῆς Δίβρης μέχρι τῆς παραλήψεως τῆς Κροΐας, ἣν ἀνοίξῃ αὐτοῖς ἔπειτα τὰς πύλας. Ὁ δόλος ἐπέτυχε. Οἱ ἑξακόσιοι ὁπαδοί, εἰσελθόντες νυκτὸς, κατέσφαξαν, κραυγάζοντες ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, τὴν ἡσύχως καθεύδουσαν τουρκικὴν φρουράν (1). Μόνον ὅσοι ἔφθασαν καταφυγόντες πρὸς τὸν Καστριώτην ἐσώθησαν· ὁ δ' ἐφείσατο τῆς ζωῆς αὐτῶν, καίτοι ἀρνηθέντων ἵνα ἐξομώσωσι τὸν ἰσλαμισμόν, ὡς αὐτός. Ἡ σφαγὴ τῆς ἐν Κροΐᾳ φρουρᾶς ἦν τὸ σύνθημα τῆς τουρκοκτονίας ἐν ἀπάσαις τῇ πόλει συνετελούσαις κώμαις (2). Μεταξὺ τοῦ μεσημβρινοῦ πέρατος τῆς Δίβρης καὶ τοῦ ἀρκτικοῦ τοῦ Τομάρου (3), ὅπου ἡ ἀπὸ Μακεδονίας εἰς Ἡπειρον ἄγουσα μεταξὺ τῶν δύο δειράδων, ὁ Καστριώτης ἔταξε δισχιλίους ἄνδρας, αὐτὸς δ' ἐπορεύθη πρὸς τὴν κάτω Δίβρην, τουτέστι πρὸς τὸ ἀρκτικὸν μέρος τοῦ ὄρους, εἶτα δ' εἰς Κροΐαν, ὅπῃ συνεκάλεσεν εἰς συμβούλιον πάντας τοὺς ἐξ αἵματος καὶ ἐξ ἀγχιστείας συγγενεῖς, ἄρχοντας τῶν πόλεων τῆς Ἡπείρου, ὅπως συσκεφθῇ αὐτοῖς περὶ τῶν τρόπων τῆς ἀπελευθερώσεως πάσης τῆς χώρας. Συνῆλθον δὲ καὶ οἱ ἀδελφίδοι αὐτοῦ, οἱ γαμβροὶ καὶ πανταχόθεν ἐναγλοῖ

(1) Βαρλέτιος, σ. 11.

(2) Αὐτόθι, σ. 12.

(3) Παρὰ Βαρλέτιον ὁ Τόμαρος καλεῖται Μακρεὺς, ὅπερ ἴσως ἐστὶν ἐσφαλμένη γραφὴ ἀντὶ Μορεύς.

Ἡπειρώται ὑπὲρ τοὺς δωδεκακισχιλίους. Οἱ πρῶτοι αὐτοῦ συναγωνισταὶ ἦσαν ὁ Χαμζὰς καὶ ὁ Μωσῆς Γολέντος, μεθ' ὧν βουλευσάμενος ⁽¹⁾ περὶ τῆς ἀλώσεως τῶν ἔτι κατεχομένων ὑπὸ τῶν Τούρκων πόλεων, ἐπελήφθη ταχέως τοῦ ἔργου. Ὁ Μωσῆς ἐδραμε μετὰ τρισχιλίων ἀνδρῶν ἐπὶ τὴν Πετρέλλαν ⁽²⁾, πολίχνιον, ὅπερ διὰ τὴν ἐπὶ ἀποτόμου ὄρους θέσιν αὐτοῦ ἦν ἀπόρθητον. Ἡ φρουρὰ παρεδέξατο τὴν δι' ὄρκου δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν ἐλευθέρως ἐξόδου. Ὁ Καστριώτης ἔδωκεν αὐτοῖς ἵππους, τροφάς καὶ ἄλλα δῶρα καὶ ἀπέλυσεν αὐτοὺς ἀσφαλῶς πέραν τῶν ὁρίων. Ἡ καλὴ αὕτη μεταχειρίσις ἔπειτε τὰς φρουράς τῶν ἄλλων φρουρίων εἰς ὁμοίαν ταχεῖαν παράδοσιν. Ἡ Πετράλβα ⁽³⁾, ἴσον ἀπέχουσα ἀπὸ τῆς Πετρέλλας καὶ Κροΐας καὶ κειμένη παρὰ τὸν ποταμὸν Αἰμαθὸν, ἐξ οὗ καλεῖται ἡ χώρα Αἰμάθια, ἡ Στελουσία, ἀπέχουσα εἴκοσι καὶ πέντε μίλια ἀπὸ τῆς Πετράλβας καὶ πεντήκοντα ἀπὸ τῆς Κροΐας καὶ κειμένη ἐπὶ ὠραίας καὶ ὀχυρᾶς θέσεως ἐπὶ τινος τερπνοῦ καὶ ὀχυροῦ ὄρους τῆς Αἰμαθείας, παρεδόθησαν παραχρῆμα. Οὕτω πλὴν τοῦ κατὰ τὴν κάτω Δίβρην κειμένου μεθορίου Σφετιγράδου πάντα τὰ ὀχυρὰ φρούρια τῆς χώρας κατέλαβεν ὁ Σκενδέρβεγης καὶ ἐν τριάκοντα ἡμέραις ἐγένετο κύριος τῆς Ἡπείρου, ὡς ὁ Ῥωμαῖος ὑπάτος Ἀνίκιος, ὃς ἐν ὁμοίῳ βραχεῖ διαστήματι, ἀφελὼν τοῦ βασιλέως τῆς

(1) Βαρλέτιος, Β:βλ. Β', σ. 14.

(2) Αὐτόθι, 1Δ'. Ἡ Πετρέλλα δέον ἵνα μὴ συγχισθῇ πρὸς τὴν Πετράλβαν (Βεράτ), μῆτε πρὸς τὴν Πέτραν τὴν παρὰ τὸν ἅγιον Νικόλαον παράλιον ἀνω τοῦ Δυρράχίου.

(3) Πετράλβα, τουρκιστὶ Ἀρναούτ Βελγρὰδ, ἐστὶν ἐκ τῶν τεσσάρων πόλεων, αἵτινες ὑπὸ τῶν Τούρκων καλοῦνται Βελγρὰδ, ἥτοι τὸ ἐν Σερβίᾳ Βελιγρὰδιον, ἡ ἐν Οὐγγρίᾳ Ἀλβα Ἰουλία ἡ Στουλθείσζενβοῦργ, Οὐστούνι Βελγρὰδ, ἡ ἐν Τρανσυλβανίᾳ Ἀλβα Πεγάλη καὶ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐνταῦθα.

Ἰλλυρίας Γεντίου τὴν χώραν, ἤγαγε καὶ αὐτὸν ἐν θριάμβῳ εἰς Ῥώμην. Τῇ ἡμέρᾳ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, ὅτε ὁ ^{Τῇ 28} Οὐνιάδης μετὰ τὴν παρὰ τὸν Σιτνίτζαν μάχην διέβαινε ^{Δικεμ. 1448} τὰ χιονοσκεπῆ στενὰ τοῦ Αἵμου, ὁ Σκενδέρβεγης ἐλάμ-
πρυνε τὸν θρίαμβον διὰ τοῦ βαπτίσματος τοῦ ἀδελφοῦ
Χαμζᾶ.

Ὡς πρὸ ἐνὸς μηνὸς ὁ Σκενδέρβεγης ἐκάλεσεν εἰς Κρό-
ϊαν τοὺς ἐξ αἵματος καὶ ἀγχιστείας συγγενεῖς, οὕτω νῦν
τοὺς χριστιανοὺς ἡγεμόνας καὶ κυρίους τῶν ὁμόρων χωρῶν
ἐκάλεσεν εἰς συνέλευσιν ἐν Λισσῶ (Ἀλεσσίῳ), λιμένι ἤδη
περιωνύμῳ ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ ἱστορίᾳ ἐκ τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ
Ἀνικίου καὶ Ἰουλίου Καίσαρος, ἀπέχοντι ἐξίσου ἀπὸ τῆς
Κροΐας καὶ Σκόδρας. Ἐν τῇ συνελεύσει ταύτῃ παρῆσαν ὁ
Ἀριανίτης Θεοπίας (1) ὁ Κομνηνὸς (ΙΗ), κυριάρχης τῆς με-
σημβρινῆς Ἀλβανίας ἀπὸ τοῦ Ἀώου ἢ Αἰάντος (Βγιοῦσα)
μέχρι τοῦ ἀμβρακικοῦ κόλπου, τοῦ νῦν κόλπου τῆς Ἀρ-
τας, ὃς ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Α' ἐκτήσατο μέγα ὄνομα διὰ τὴν
κρατεράν ὑπεράσπισιν τῆς χώρας αὐτοῦ κατὰ τῶν Τούρ-
κων· μετὰ δὲ ταῦτα συμμαχήσας πρὸς τὸν ὁμορον Ἰωάν-
νην Καστριώτην, ὅτε ὁ Μουράτ ἐστράτευεν ἐν Ἀσίᾳ ἐπὶ
τὴν Καραμανίαν, ἐκάλεσεν εἰς Ἠπειρον καὶ Ἀργυρόπολιν
τοὺς Ἀλβανοὺς εἰς τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Τούρκων, τὴν ἀν-
ταρσίαν δὲ αὐτὴν κατέστειλε μετὰ μόχθου ὁ Τουραχάν,
ὅτε, ἐπιπεσὼν αἰφνιδίως κατὰ τῶν ὑπὸ τὸν Δέπαν (2) πο-
λιορχούντων τὴν Ἀργυρόπολιν Ἀλβανῶν, ἐνίκησεν αὐ-
τοὺς καὶ ἐξώγησε τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν, ἀπέκτεινε δὲ καὶ
ὑπὲρ τοὺς χιλίους Ἀλβανοὺς αἰχμαλώτους, καὶ οὕτως
ἐπέβαλεν αὐθις τῷ ἔθνει ὃν ἀπεπειράθη ἀποσεῖσαι τουρ-

(1) Χαλκοκονδύλης, Ε', σ. 133.

(2) Δέπαν, κατὰ τὸν Χαλκοκονδύλην, Ε', σ. 134.

κικόν ζυγόν⁽¹⁾. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀριανίτου Ἀνδρέας Θεοπίας μετὰ τῶν υἱῶν ἔρχε τῆς ἀρχιεπίας Ἀλβανίας μέχρι τῆς Ἐπιδαμνίου ἢ τοῦ Δυρράχίου. Πρόγονος αὐτῶν ἦν ὁ Κάρολος Θεοπίας, ὅς, ὅτε ὁ πατὴρ τοῦ Σκενδέρβεγῃ Ἰωάννης Καστριώτης ἐκράτησε τὸ πρῶτον τῆς Ἡπείρου, ἔκτισε τὴν Κροΐαν καὶ Πετράλβαν⁽²⁾. Ἦλθον ἐπίσης καὶ ὁ Γεώργιος Στρέσιος Βάλς (ΙΘ)⁽³⁾, οὗ τὰ μεταξὺ Κροΐας καὶ Λισσοῦ κτήματα ἦσαν μᾶλλον τερπνὰ ἢ μεγάλα· οἱ γενάρχαι τῶν οἰκῶν Μουσάχη καὶ Δουκαγίνου, ὧν τὰ ὀνόματα ἐσώθησαν ἐν τοῖς ἔτι καὶ νῦν κατ' αὐτοὺς καλουμένοις νομοῖς (Κ). ὁ Λουκάς Ζαχαρίας, κύριος τοῦ φρουρίου Δαΐνα· ὁ Πέτρος Σπὰν, ἡγεμὼν τοῦ Δριβάστου, πατὴρ εὐτυχῆς ἐπὶ τοῖς πολλοῖς υἱοῖς, καὶ ὁ Στέφανος Τζέρνοβιτς μετὰ τῶν υἱῶν, κύριος τοῦ Μαυροβουνίου. Πάντες οὗτοι οἱ ὁμοιοὶ ὡμολόγησαν τὸν Σκενδέρβεγῃ ὡς ἀρχηγόν, ὁ δὲ Ἀριανίτης πρῶτος ὑπετάγη αὐτῷ ὑποσχόμενος ἐτήσιον φόρον. Οἱ ἄλλοι ἐμιμήθησαν αὐτόν· ὥστε αἱ πρόσοδοι τοῦ Σκενδέρβεγῃ ἀνέβαινον εἰς 200,000 δουκάτων ἄνευ τῶν προσόδων τῶν ἀλοπηγικῶν τοῦ Καμπουπεσκούπη, κειμένων ἄνω τε τοῦ Δυρράχίου παρὰ τὴν θάλασσαν μετὰ τοῦ ὄρους Σελίτα καὶ τῆς ἀρχαίας Πέτρας, νῦν ἁγίου Νικολάου, ὅπου ὁ Καῖσαρ ἐπολιόρκησε τὴν ῥωμαϊκὴν γερουσίαν (ΚΑ).

Τὰ ὑπὸ τὸν Σκενδέρβεγῃ στρατεύματα τῶν ἡγεμόνων τούτων τῆς Ἡπείρου ἦσαν ὀκτακισχίλιοι ἵππεῖς καὶ ἑπτακισχίλιοι πεζοὶ⁽⁴⁾, μεθ' ὧν κατεσκήνωσεν ἐν τῇ κάτω

(1) Χαλκοκονδύλης, Ε', σ. 135.

(2) Βαρλέτιος, φύλ. 15 καὶ 23.

(3) Αὐτόθι, Βιβλ. Δ', φύλ. 53.

(4) Αὐτόθι, φύλ. 15 καὶ 23.

Δίβρη, οκτακισχίλια βήματα ἀπὸ τῆς Κροΐας, ὅπως πλεονεκτήσῃ τοῦ στρατηγοῦ Τούρκου Ἀλῆ Πασᾶ, ἐπερχομένου μετὰ τεσσαρακοντακισχιλίων ἀνδρῶν. Εἴκοσι καὶ δύο χιλιάδες τούτων, λέγεται, ἔπασον μαχόμενοι καὶ δύο χιλιάδες ἐξωγρήθησαν καὶ εἴκοσι καὶ τέσσαρες σημαῖαι ἐκυριεύθησαν (1), καὶ οὐ πολλῷ πλέον τῶν ἑκατὸν Ἀλβανῶν ἔπασον, ὅπερ ἐστὶν ὑπερβολὴ καταλειπτά μετὰ τῶν μακρῶν λόγων (ΚΒ) τοῦ Σκενδέρβεγῃ ἐν τοῖς πλάσμασι τοῦ ἱστοριογράφου αὐτοῦ. Ἡ οὐγγρική ἐκστρατεία καὶ ἡ ἀπόθεσις τῆς ἀρχῆς τοῦ σουλτάνου παρέσχον ἐπὶ βραχὺν χρόνον τῷ Σκενδέρβεγῃ μελζονα ἄνεσιν· οὗτος μετ' οὐ πολὺ νικήσας τὸν Φιρούζ Πασᾶν καὶ Μουσταφᾶ Πασᾶν, ὡς τὸν προκάτοχον αὐτῶν Ἀλῆν, ἔστρεψε τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Βενετῶν, οἵτινες ἰδιοποιήθησαν τὰ κτήματα τοῦ δολοφονηθέντος κυρίου τῆς Δαΐνης, καὶ ἐνίκησε μὲν τὸν Δανιὴλ Τούριτς τὸν ἐκ Σεβενίγου, στρατηγὸν Βενετῶν, ἀλλὰ ματαίως ἐπιλόρρησε τὴν Δαΐναν. Ὁ Στέφανος Ἑρσέκ (ΚΓ) (2), ἡ δοῦξ τῆς Βοσνίας, ἐπόρθησε τὴν περὶ τὸ Δρίβασον χώραν ὡς σύμμαχος τῶν Βενετῶν, ὁ δὲ Χαμζὰς ὑπελείφθη πρὸς πολιρκίαν τῆς Δαΐνης. Ἡ ἐπέλευσις δὲ νέου τουρκικοῦ στρατοῦ, οὗ ἤγχετο ὁ Μουσταφᾶς ἠνάγκασε τὸν Σκενδέρβεγῃ εἰς συνομολόγησιν πρὸς τοὺς Βενετοὺς εἰρήνης ἀντὶ παραχωρήσεως τῆς Δαΐνης (3). Τὴν εἰρήνην ταύτην ἐπετάχυνεν ἡ πορεία τοῦ Μουσταφᾶ, ὅς, ἡττηθείς κατὰ κράτος, ἀπώλεσε δεκακισχιλίους ἀνδρας ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἐνῷ ἡ χμαλωτίσθησαν ἐβδομήκοντα καὶ δύο μόνον καὶ δεκαπέντε σημαῖαι ἐκυριεύθησαν· ἀλλ' ἐν τοῖς ὀλίγοις τού-

(1) Βαρλέτιος, φύλ. 27.

(2) Ἑρσέκ ἀντὶ Ἑρσὺν (δοῦξ), ὅθεν τὸ ὄνομα Ἑρσεγοβίνα.

(3) Βαρλέτιος, Βιβλ. Δ', σ. 61.

τοὺς αἰχμαλώτοις ἦσαν αὐτὸς ὁ Μουσταφᾶς μετὰ δώδεκα
 εὐπατριδῶν, οἵτινες ἐλυτρώθησαν ἀντὶ 25,000 δουκάτων.
 Ἐπὶ τέλους ἐστράτευσε πανστρατιᾷ αὐτὸς ὁ Μουράτ, πρὸς
 ἐκδίκησιν τοιαύτης ἥττης, ἄγων πλείους τῶν ἑκατὸν χιλιά-
 δων ἀνδρῶν⁽¹⁾, πρὸς ἐκπόρθησιν τοῦ Σφετιγράδου καὶ τῆς
 1149 Κροΐας. Τῇ 14 Μαΐου (ΚΔ) ἤλθε πρὸ τῶν τειχῶν τοῦ Σφε-
 τιγράδου, κειμένου ἐν τῇ ἄνω Δίβρῃ πρὸς ἀνατολὰς τῆς
 Κροΐας (ΚΕ), καὶ παραχρῆμα ἐπολιόρκησε τὴν Δίβρην, πρω-
 τεύουσαν τῆς ὁμωνύμου κάτω χώρας. Οὔτε ἡ γενναιοψυ-
 χία τοῦ Σκενδέρβεγῃ, ἀντιπερισπῶντος ἐκ παντὸς τρόπου
 τοὺς πολιορκητὰς καὶ φονεύσαντος ἰδίαις χερσὶν ἐν μονο-
 μαχίᾳ τὸν Πασᾶν Φιρούζ, οὔτε τὸ παράδειγμα τοῦ φρου-
 ράρχου τῆς Δίβρης Παρλάτου, ὃς ἵνα νικήσῃ τὴν δει-
 σιδαιμονίαν τῶν κατοίκων πρῶτος ἐπιεν ὕδωρ ἐκ τοῦ μόνου
 φρέατος τῆς πόλεως, μολυνθέντος ἐκ θνησιμαίου κυνὸς⁽²⁾,
 ἐδυνήθησαν διασῶσαι ἑκατέρας τὰς πόλεις. Ὅτε δὲ
 κατὰ τὴν σύμβασιν ἡ φρουρὰ ἐλευθέρα ἐξῆλθε, λέγεται,
 κατὰ τὸν Βαρλέτιον καὶ τοὺς ἀκολούθους αὐτοῦ⁽³⁾, ὅτι
 ὁ ἡγεμονόπαις Μωάμεθ ἀντέστη πρὸς τὴν ἐλευθέραν ἀνα-
 χώρασιν τῶν Ἀλβανῶν, δι' ὃν λόγον ὁ καρδινάλιος Ἰου-
 λιανὸς προέτρεψε πρότερον τὸν ἀτυχῆ Βλαδίσλαον εἰς
 λύσιν τῆς εἰρήνης, ὅτι τοῖς ἀπίστοις οὐ τηρητέον πί-
 στιν. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς τελευταίας βασιλείας τοῦ πατρὸς
 μέχρι τῆς ἑαυτοῦ ὁ Μωάμεθ διέμεινεν ἐν Μαγνησίᾳ· οὕτω

(1) Βαρλέτιος, 67. Ὁ Σισμόνδης, ἱστορία τῶν ἰταλικῶν δημοκρατιῶν,
 1, σ. 199, βεβαίῃ ὅτι ὁ στρατὸς τοῦ Μουράτ συνέκειτο μόνον ἐκ τετρακισ-
 μυρίων ἱππέων.

(2) Βαρλέτιος, Βιβλ. Ε', σ. 88.

(3) Αὐτόθι, φύλ. 89. Ἀμεϊδῶν, Συνέχεια τῆς ἱστορίας τῆς βυζαντινῆς
 αὐτοκρατορίας, βιβλ. ΚΖ', σ. 61.

δ' ἀφανίζεται ἡ ἐπιβουλὴ τοῦ Μωάμεθ καὶ ἡ πατρικὴ δι-
δασκαλία τοῦ Μουράτ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς κριτικῆς,
ὡς ἱστοριογραφικὸν πλᾶσμα. Κατὰ τὴν ἐπὶ τὸ Σφετιγράδον
καὶ τὴν Δίβρην ἐκστρατείαν, κατὰ τὸν Βαρλέτιον, ἀπώλε-
σεν, ὡς λέγεται, ὁ σουλτάνος τρισμυρίους ἀνδρας.

Ἐπανελθόντος τοῦ σουλτάνου εἰς Ἀδριανούπολιν, ὁ
Σκενδέρβεγης ἐστρατολόγησεν ὀκτακισχιλίους μαχητὰς
καὶ ἐπολιόρκησεν ἐπὶ μῆνα τὸ Σφετιγράδον, ἀλλὰ μα- 1450
ταίως. Ἀρχομένου τοῦ ἔαρος τοῦ ἐπιόντος ἔτους, ἐπανῆλ-
θεν αὐτὸς ὁ Μουράτ πρὸς πολιορκίαν τῆς Κροΐας. Ὁ
Σκενδέρβεγης, ὑποχωρῶν τῇ ὑπεροχῇ τῶν ὀθωμανικῶν
δυνάμεων, ἀπεχώρησεν εἰς τὸ ὄρος Τουμένιστον, γερμα-
νικὸν μίλιον ἀπέχον τῆς Κροΐας (1), ὁ δὲ Μουράτ ἐστρα-
τοπέδευσεν ἐν τῇ πρὸς ἀνατολὰς μεταξὺ Κροΐας καὶ Πρέ-
σης (2), τῆς ἀρχαίας πόλεως τῶν Παρθυαίων, κειμένη
πεδιάδι παρὰ τὸν Τυάνα. Ἦδη μηνὸς Ἀπριλίου ἀρχομέ-
νου οἱ πρόδρομοι ἦλθον πρὸ τῶν τειχῶν, φθίνοντος δὲ τοῦ
αὐτοῦ μηνὸς ἦλθε καὶ ὁ Μουράτ, ὃς ἀπεπειράθη διαφθεῖ-
ραι τὴν πίστιν τοῦ φρουράρχου τῆς Κροΐας Οὐρακόντη,
ὑπισχνόμενος αὐτῷ 200,000 ἄσπρων καὶ σατραπείαν (3),
ἀλλὰ μὴ δυνηθεὶς ἵνα κλονίσῃ αὐτὸν ἤρξατο κατὰ πρῶτον
χύνειν πρὸ τῶν τειχῶν τηλεβόλα πρὸς ἀνατροπὴν αὐτῶν
καὶ ἐν δεκαπέντε ἡμέραις ἔχυσε δέκα, ὧν τὰ μὲν τέσσαρά
ἀνέριπτον λιθίνους σφαίρας ἑξ ἑκατονταλίτρων ἑκα-
στον, τὰ δ' ἑξ ἑτέρα, σφαίρας δύο ἑκατονταλίτρων. Οἱ σκα-
πανεῖς ὑπώρυξαν τὰ τεῖχη, ἃ τὸ πυροβολικὸν ἄνωθεν ἐρ-
ρίγνυσεν. Ὁ Σκενδέρβεγης τὸ ἐφ' ἑαυτῷ ἐζημίου ἀκατα-

(1) Βαρλέτιος, Βιβλ. ΣΤ', φύλ. 100.

(2) Αὐτόθι, Πουκεβίλ Βιβλ. Α', σ. 320-323.

(3) Αὐτόθι, φυλ. 101.

παύστως τὸν τουρκικὸν στρατὸν, ἐν μιᾷ δὲ μόνον μάχῃ ἔπεσον Τοῦρκοι πλείους τῶν ὀκτακισχιλίων (1). Ὁ Μουράτ, ματαίως ἀποπειραθεὶς τὸ δεύτερον ἵνα διαφθείρῃ τὸν Οὐρακόντην, ἔπεμψε μετὰ ταῦτα πρεσβευτὴν πρὸς τὸν Σκενδέρβεγην, ὃς μετὰ τὰς νίκας ἀπεχώρει πάντοτε εἰς τὰ δάση τοῦ Τουμενίστου ἢ εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ ποταμοῦ Ἰσμοῦ, ῥέοντος ἀπὸ τῆς Πρέσης εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ Τοῦρκος πρεσβευτὴς Ἰουσοῦφ μετὰ τινων κατοίκων τῆς Δίθρης μάτην ἐζήτησε τὸν Σκενδέρβεγην ἐπὶ τοῦ Τουμενίστου καὶ παρὰ τὸν Ἰσμόν· ἐπὶ τέλους δ' εὗρεν αὐτὸν ἐν τῇ καλουμένῃ Ἐρυθρᾷ Πεδιάδι (ΚΤ), ὡραν ἀπεχούσῃ τοῦ ποταμοῦ. Ἡ εἰς ὑποταγὴν πρότασις τοῦ Μουράτ μετὰ ἐτησίου φόρου δέκα ἢ τοῦλάχιστον πέντε χιλιάδων δουκάτων ἀπερρίφθη ὑπὸ τοῦ Σκενδέρβεγην, ὃ δὲ Μουράτ ὑπὸ νόσου καὶ κόρου καταληφθεὶς ἔλυσε τὴν πολιορκίαν καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Ἀδριανούπολιν.

Κατὰ τὴν μεταξὺ τῆς ἀλώσεως τοῦ Σφετιγράδου καὶ τῆς πολιορκίας τῆς Κροΐας χειμερινὴν ἀπραξίαν ὁ Μουράτ ἀπήλαυσε τῆς ἡδονῆς τοῦ ὀρίσαι τὰ τῆς διαδοχῆς τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐν τοῖς ἀντιπαισχυμένοις τοῦ θρόνου. Τελευτήσαντος ἁπαιδὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου, ὁ δεσπότης Δημήτριος ὁ πορφυρογέννητος, εἰ καὶ νεώτερος, ἤριζε περὶ τῆς ἀρχῆς πρὸς τὸν πρεσβύτερον Κωνσταντῖνον. Ὁ πρωτοβεστιάριος Φραντζῆς, πρεσβευσάμενος τὸ ἑβδόμον ἔτη πρὸς τὸν σουλτάνον, ἐπέτυχε μᾶλλον γῦν ἢ πρότερον· διότι ὁ σουλτάνος εἰσέηκουσεν εὐμενῶς τῆς περὶ παραχωρήσεως τοῦ βυζαντινοῦ θρόνου δεήσεως τοῦ πρεσβευτοῦ, ὃν ἀπέπεμψε μετὰ πολλῶν δώρων (2).

(1) Βαρλέτιος, Βιβλ. ΣΤ', φύλ. 107.

(2) Φραντζῆς ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Γ' Βιβλίου.

ὁ δ' ἑβδομος τῶν Παλαιολόγων, ὁ ἔσχατος τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων, καλούμενος ὡς ὁ πρῶτος Κωνσταντῖνος, ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου ἐλέω τοῦ σουλτάνου, οὗ ὁ υἱὸς μετὰ τριετίαν ἤδη ἐμελλεν ἐνταφιάσειν αὐτὸν (ΚΖ) ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῆς πρωτευούσης αὐτοῦ (1). Τῷ ἔτει τούτῳ ὁ Μουράτ ἐπανηγύρισε καὶ τὸν μετὰ τῆς ἡγεμονόπαιδος τοῦ Σουλκάδρ γάμον τοῦ υἱοῦ Μωάμεθ (2). Ὁ Σουλεϊμάν Βέγης, ἐγχώριος Τουρκομάνος ἡγεμὼν, εἵχε πέντε θυγατέρας, ἡ δὲ γυνὴ τοῦ Χιζρ Ἀγᾶ πεμφθεῖσα, ὅπως ἐκλέξῃ μίαν αὐτῶν ὡς μνηστὴν τοῦ διαδόχου τοῦ ὀθωμανικοῦ θρόνου (ΚΗ), τῇ ἐν ὀνόματι τοῦ σουλτάνου ἐκλεχθεῖσῃ ὑπ' αὐτῆς μνηστὴν ἐνεχείρισε τὸ δακτύλιον τοῦ ἀρραβῶνος. Τὸ δεύτερον ἤδη ἡ γυνὴ αὕτη ἐπαρεύθη μετὰ τοῦ προξενητοῦ πρεσβευτοῦ Σαριτζέ Πασᾶ, ὅπως ἀγάγῃ τὴν μνηστὴν, προπεμπομένην ὑπὸ τῶν ἐπισημοτάτων τῆς χώρας αὐτῆς εἰς Προῦσαν, μετὰ τῆς προικός. Οἱ δικασταί, οἱ οὐλεμάδες καὶ οἱ σέχαι ἐξῆλθον πρὸς προῦπάντησιν τῆς ἡγεμονίδος ἐν πανηγυρικῇ πομπῇ, αἱ δὲ ἑορταὶ τῶν γάμων ἐτελοῦντο ἐν Ἀδριανουπόλει ἐπὶ τρεῖς μῆνας, πλὴν ἄλλων πολλῶν πανηγύρεων, καὶ διὰ ποιημάτων (3). μετὰ ταῦτα λήγοντος τοῦ ἔτους ὁ Μωάμεθ ἐπα- 1450 νῆλθεν εἰς τὸ ἐν Μαγνησίᾳ ἐνδιαίτημα. Μηνὶ ὕστερον ἐτελεύτησε τὸν βίον ὁ Μουράτ ἀπόπληκτος κατὰ τὸ τεσσα-

(1) Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος ἐτελεύτησε τῇ 31 Ὀκτωβρίου 1449. Κατὰ τὸν χειμῶνα ὁ Φραντζῆς διεπρεσβεύσατο εἰς Ἀδριανουπόλιν, ὅπως λάβῃ τὴν ὑπὲρ τοῦ Κωνσταντίνου συναίνεσιν τοῦ σουλτάνου. Τῇ 12 Μαρτίου ὁ Φραντζῆς ἐπανῆλθεν ἐκ Πελοποννήσου εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου συνεπορεύθη τῷ νέῳ αὐτοκράτορι. Φραντζῆς, Γ', Κεφ. Α'.

(2) Δούκας ΚΓ', σ. 126.

(3) Ἀπόδοι.

ρακοστόν ἑννατόν ἔτος τῆς ἡλικίας ἐν δείπνῳ, ἐν ᾧ μετὰ τῶν φίλων αὐτοῦ ἐνετρώφα ἐπὶ νήσου τῆς λίμνης τῆς Ἀδριανουπόλεως (ΚΘ).

Ἐπὶ τριάκοντα ἔτη (1) ὁ Μουράτ ἐβασίλευσεν ἐνδόξως καὶ δικαίως ἐν τε πολέμῳ καὶ ἐν εἰρήνῃ, τηρῶν ἀκριβῶς ὃν ἐδίδου λόγον καὶ τιμωρῶν προθύμως τοὺς παρασπονδοῦντας ἐχθρούς. Ὡς ὁ Διοκλητιανὸς καὶ Κάρολος ὁ Ε' ἀπέθετο τὴν ἀρχὴν, οὐχὶ ὁμως ἐξησθενηκῶς κατὰ τε τὸ σῶμα καὶ τὴν διάνοιαν, ὥς ἐκεῖνοι, οὔτε διὰ κόρον τῶν ἐρίδων τοῦ βασιλείου καὶ τῆς θρησκευτικῆς διαιρέσεως, οὔτε διὰ τὸ προσεγγίζον γῆρας, ἀλλ' ἐν τε τῇ ἀκμῇ τῆς ἀνδρικῆς ἡλικίας καὶ ῥώμης, δι' ἔρωτα δὲ μόνον πρὸς τὴν ἡσυχίαν καὶ τὰς ἡδονάς, ἃς κατελίμπανεν εὐθὺς ὡς ἐβλεπε κινδυνεύουσιν τὴν εὐημερίαν τοῦ κράτους, καὶ τοῦτο οὐχὶ ἅπαξ, ἀλλὰ δὶς· τοσοῦτο δὲ κύνόησεν αὐτῷ ἢ τε τύχη τοῦ βασιλείου καὶ ἡ ἑαυτοῦ, ὥστε ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἀναλαβεῖν τὰς ἡνίας τοῦ κράτους οὐδὲν κώλυμα εὔρεν οὔτε ἐν ἐλλείψει δυνάμεως, οὔτε ἐν τῇ θελήσει τοῦ διαδόχου. Μοναδική ἐστιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἡ διπλῇ αὕτῃ ἀπόθεσις τῆς ἀρχῆς καὶ τριττὴ εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασις, παρὰ δὲ τοῖς Ὀθωμανοῖς ἔκτοτε οὐδεὶς ἐκὼν ἀπέθετο τὴν ἐξουσίαν, καίτοι πλείονες τοῦ ἐνὸς ἠναγκάσθησαν εἰς τοῦτο. Κάρολος ὁ Ε' ἀπεχώρησε τοῦ κόσμου καὶ πασῶν τῶν λαμπρῶν ἀπολαύσεων εἰς μοναστήριον, ὁ δὲ Διοκλητιανὸς καὶ ὁ Μουράτ ἐπεφυλάσσοντο ἑαυτοῖς πολλὴν τοῦ βίου εὐπορίαν ἐν μέσῳ τῶν ἀνακτόρων καὶ τῶν κήπων, δι' ὧν ἐλάμπρυνον ὃν ἐξελέξαντο τόπον τῆς φιλοσοφικῆς αὐτῶν ἡσυχίας. Ἐν Μαγνησίᾳ, ἧς τὰς προσόδους ἐδωκεν ὁ Ἀρταξέρξης τῷ

(1) Ἐβασίλευσε μόνον τριάκοντα, οὐχὶ δὲ τριάκοντα καὶ δύο ἔτη, κατὰ τὸν Χαλκοκονδύλην.

Θεμιστοκλεῖ εἰς ψώμιτμα καὶ ὅπου οὐδὲν ἔτι ἔχνος τοῦ τάφου καὶ τῶν ἀνδριάντων αὐτοῦ σώζεται, ὁ ὁδοιπόρος ἐπισκέπτεται ἔτι τὰ ἐρείπια τῶν ἀνακτόρων καὶ τῶν κήπων τοῦ Μουράτ, ὡς καὶ τὰ τοῦ Διοκλητιανοῦ ἐν Σαλῶνις· ἀλλ' ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ κραταιουμένου ὁθωμανικοῦ κράτους ὑπισχνεῖτο ἥττονα ἔτι διάρκειαν καὶ φιλοκαλίαν ἢ τοῦ παρακμάζοντος ῥωμαϊκοῦ, τὰ δὲ ἐρείπια τῶν ἐν Σαλῶνις ἀνακτόρων τοῦ Διοκλητιανοῦ, καίπερ κατὰ χίλια ἔτη ἀρχαιότερα τῶν ἐν Μαγνησίᾳ ἀνακτόρων τοῦ Μουράτ, ὑπερβάλλουσιν αὐτὰ κατὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν, ὡς ἐκ τῶν νῦν ἐρειπίων δῆλον. Πολύχροα ὅμως λείρια καλύπτουσιν ἔτι τοὺς εὐφόρους ἀγροὺς τῆς Μαγνησίας, ὅπου Σκηπίων ὁ Ἀσιατικὸς ἐνίκησεν Ἀντίοχον τὸν βασιλέα Συρίας καὶ περιώρισε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ Ταύρου.

Ἔτερα δὲ οἰκοδομήματα Μουράτ τοῦ Β' ἔτwsαν μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων πᾶσαν τὴν λαμπρότητα τῆς πρώτης αὐτῶν οἰκοδομίας. Ἡ περιγραφή αὐτῶν ἐστὶν οὐχ ἥττον μνησίας ἀξία ἐνταῦθα ἢ ἡ τῶν βασιλείων τοῦ Διοκλητιανοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ παρακμάζοντος ῥωμαϊκοῦ κράτους, ὁ δὲ συγγραφεὺς τῆς ἱστορίας ταύτης ἔχει τὸ πλεονέκτημα, ὅτι ἐπεσκέψατο αὐτὸς τὰ δύο μέγιστα μνημεῖα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν κατὰ τὸν Μουράτ χρόνων, ἥτοι τὰ τεμένη ἐν ἀμφοτέραις ταῖς βασιλευούσαις, τῇ τε Ἀδριανουπόλει καὶ τῇ Προύσῃ. Τὸ ἐν Ἀδριανουπόλει περιώνυμον τοῦ Οὐτζ Σεφερλί (Λ), τουτέστι τοῦ ἔχοντος τρεῖς ἀναβαθμοὺς, ἐστὶ μοναδικὸν πολλῶν ἕνεκα λόγων ἐν τῷ ὁθωμανικῷ κράτει· διότι πρῶτον τοῦτο πάντων τῶν ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ βυζαντινοῦ οἰκοδομηθέντων ἔχει προτεμένισμα (Χαρέμ, ἱερὸν περίβολον καλούμενον). Τὸ προτεμένισμα τοῦτο σύγκειται ἐκ τετραγώνου ἀποτελουμένου ἐκ στοῶν, ἐν τῷ μέσῳ δὲ αὐτοῦ ὑπάρχει συνήθως

λουτήρ χάριν τῶν πιστῶν πρὸς τέλεσιν τοῦ πρὸ τῆς προσευχῆς ἀναγκαίου ἀγνισμοῦ. Ἐχουσι δὲ τό τε προτεμενίσμα καὶ τὸ τέμενος τὸ αὐτὸ εὖρος, ὅπερ συνήθως μεῖζόν ἐστι τοῦ μήκους τοῦ λογιζομένου ἀπὸ τῆς κυρίας πύλης μέχρι τοῦ μιχράθ, ἡ μεγάλου θυσιαστηρίου. Πέντε μεγάλοι θόλοι μολυβδοσκεπεῖς ἀποτελοῦσι τὴν ὀροφὴν τοῦ τεμένους, εἴκοσι δ' ἐλάσσονες τὴν τῶν στοῶν τοῦ προτεμενίσματος. Ἐν δὲ τῷ μετώπῳ τούτου ἀνοίγονται τρεῖς πύλαι, ἀντιστοιχοῦσαι ἀκριβῶς πρὸς τὰς τρεῖς πύλας τῆς κατὰ μέτωπον πλευρᾶς τοῦ τεμένους. Κατὰ τὰς τέσσαρας γωνίας τοῦ προτεμενίσματος ὑψοῦνται τέσσαρες μιναρέδες, ἥτοι κιονοειδεῖς ὀβελίσκοι, περιστεμμένοι ἐξωθεν δι' ἐνὸς, δύο ἢ τριῶν ἐξωστῶν, ὅθεν οἱ μουεζῖναι προσκαλοῦσι τοὺς πιστοὺς πεντάκις τῆς ἡμέρας εἰς προσευχὴν. Ἐκ τῶν τεσσάρων τούτων πύργων τῶν τεμενῶν τούτων οἱ μὲν δύο ἔχουσιν ἀνὰ ἓνα ἐξώστην, εἰς δὲ, δύο, καὶ εἰς (ὁ πρῶτος πρὸς τὰ δεξιὰ, ὅθεν τὸ τέμενος ἔχει τὸ ὄνομα) τρεῖς. Ὁ τρεῖς ἔχων ἐξώστας οὗτος πύργος, οἵτινες ὡς τρεῖς δακτύλιοι ἐν τῷ δακτύλῳ ἐπαλλήλως περιβάλλουσιν αὐτόν, ἦν ὁ πρῶτος οἰκοδομηθεὶς μετὰ τριῶν ἐξωστῶν ἐν τῇ ὀθωμανικῇ ἐπικρατείᾳ. Ἐκτοτε δὲ πολλὰ τεμένη, μάλιστα δὲ τὰ ὑπὸ τῶν διαδόχων τοῦ Μουράτ ἀνεγερθέντα ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἶχον τοιοῦτον κόσμον· ἀλλ' ὁ πύργος τοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει τεμένους Μουράτ τοῦ Β' τοιαύτην ἔχει τέχνην, οἷαν οὐδὲν ἕτερον οἰκοδόμημα ἐν ὅλῳ τῷ ὀθωμανικῷ κράτει. Εἰς τὰ τρία δηλονότι ἐδάφη τῶν τριῶν ἐξωστῶν φέρει οὐχί, ὡς συνήθως, μόνον μία κλίμαξ, ἀλλὰ τρεῖς διάφοροι ἐλικοειδεῖς ἐπαλλήλοι τεχνικῶς εἰργασμένοι ἐκ τῶν θεμελίων τοῦ πύργου μέχρι τῆς κορυφῆς· τρεῖς δὲ ἄνθρωποι δύνανται σύναμα ἀναβῆναι εἰς τὸν πύργον ἐπὶ τῶν τριῶν ἐπαλλή-

λων ἐλικτῶν κλιμάκων οὕτως, ὥστε ἀκούουσι τὰ βήματα αὐτῶν· διότι δι' οὐδενὸς ἄλλου μεσοτοιχοῦ χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων ἢ διὰ τῶν βαθμίδων τῶν κλιμάκων. Ὅτε δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν μουξινῶν ἐστὶ πλήρης, τότε διὰ τῶν τριῶν τούτων ἐλικτῶν κλιμάκων ἀναβαίνουνσι τρεῖς μετ' αὐτῶν εἰς τὸν πύργον, τὸν ἔχοντα τρεῖς ἐξώστας, δύο δὲ εἰς τὸν ἔχοντα δύο, εἰς δὲ τοὺς δύο ἑτέρους τοὺς ἔχοντας ἀνὰ ἓνα ἐξώσῃν εἰς προσευχητῆς, ὅπως καλέσωσι τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν προσευχὴν πεντάκις τῆς ἡμέρας, βυῶντες τάδε· «Οὐδεὶς ἄλλος Θεὸς ἢ ὁ Θεός, Μωάμεθ δὲ ὁ Προφήτης αὐτοῦ· δεῦτε εἰς προσευχήν· δεῦτε εἰς τὸ ἀγαθόν ! Μέγας ὁ Θεός». Ἐπειδὴ ὅμως οὗτοι ἄρχονται τῆς δι' εὐτόνου φω- νῆς καὶ εὐφώνου προσκλήσεως οὐχὶ συγχρόνως, ἀλλ' ἀλ- λεπαλλήλως, ἡ κραυγὴ κατέρχεται ἐκ τῶν ἐπτὰ ἐξωστῶν τῶν τεσσάρων πύργων δίκην ἐπταφώνου τιλιεβόλου, ἀπο- τελοῦσα μετὰ τῆς προσκλήσεως πάντων τῶν λοιπῶν τεμε- νῶν ἐντελὴ ἁρμονίαν, ἥτις, ἐὰν μὴ ἐκκωφῶται ὑπὸ τοῦ θορύ- βου τῆς ἡμέρας καὶ τῆς ἀγορᾶς, μάλιστα δ' ἐν τῇ ἡσυχίᾳ τῆς νυκτὸς καὶ πρὸ τῆς ἡοῦς μετὰ τῆς προσθήκης «προσευχὴ κρίστων ἐς τὸ ὕπνου», καλεῖ τοὺς πιστοὺς ὡς πολύφωνος ᾠδὴ εἰς τὴν ζῶην τῆς ἡμέρας καὶ εἰς τὴν ἐναρξιν αὐτῆς μετὰ προσευχῆς. Ὡς τεμένει τούτῳ προσετέθησαν σχολαὶ καὶ ἐσι- ατόρια, ὡς πρότερον ἄλλοις τεμένεσιν. Ἄλλ' ἐκτὸς τοῦ πλεο- νεκτήματος τούτου τοῦ μιναρὲ, τοῦ μετὰ τριῶν ἐξωστῶν καὶ τριῶν ἐλικοειδῶν κλιμάκων καὶ τοῦ προτεμενίσματος, ὃ ἔχει τέσσαρας ὀβελίσκους, ἔχει τὸ τέμενος τοῦτο προσέτι τὸ τρίτον μοναδικόν πλεονέκτημα, ὅτι ἐν αὐτῷ ἰδρῦθη τὸ πρῶτον δάρουλ χαβίς, τουτέστιν οἶκος ἡ σχολαίον (ΛΑ) τῆς παραδόσεως, ὅπου ὁ πρὸς ἀνάγνωσιν ὠρισμένος δι- δάσκαλος ἐμισθοδοτεῖτο πολλῶ βέλτιον πάντων τῶν μέχρι τοῦδε ἰδρυθέντων, ἑκατὸν δηλονότι ἄσπρα καθ' ἐκάστην.

Ἐν Προύσῃ ὑφούται τὸ τέμενος τοῦτο ἐν μέσῳ τοῦ κυ-
παρισσῶνος, τοῦ περικυκλοῦντος τοὺς τάφους τῶν γυναι-
κῶν, τῶν ἀδελφῶν καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ. Ἐστιατόριόν τι
ὑπὲρ τῶν πτωχῶν καὶ ἀκαδημία καλοῦσιν εἰς μνημόσυνον
αὐτοῦ τὴν εὐχὴν τῶν ἐνδεῶν καὶ διδασκομένων καὶ παρα-
διδούσιν αὐτὸν τοῖς μεταγενεστέροις, οἵτινες εὐλογοῦσιν
αὐτὸν ἐπὶ τῇ εὐεργεσίᾳ καὶ τῇ ἀρωγῇ τῆς ἐπιστήμης.

Πρῶτος τῶν σουλτάνων ὁ Μουράτ κατεσκεύασε μεγάλας
γεφύρας, διαιωνιζούσας τὴν μνήμην αὐτοῦ. Πλὴν τῆς μνη-
μονευθείσης ἡδὴ τοῦ Ἑρκενέ, ἑκατὸν ἐβδομήκοντα τόξα
ἐχούσης, ἀνήγειρεν ἑτέραν μεταξὺ Θεσσαλονίκης καὶ Γε-
νιτζέ ἐπὶ ἐλώδους ἐδάφους, ἔχουσαν μῆκος μεῖζον τοῦ τε-
τάρτου τῆς ὥρας, καὶ τρίτην παρὰ τῇ Ἀγκύρᾳ, καλουμέ-
νην Βαλικχισάρ. Τὰ διόδια τῆς τελευταίας ὠρίσθησαν
πρὸς συντήρησιν τῶν ἐνδεῶν τῆς Μέκκας καὶ Μεδίνης,
ὅπου ὁ σουλτάνος ἔπεμπε μετὰ τῆς ἐνιαυσίας συνοδείας
τῶν προσκυνητῶν δῶρον ἐκ 2,500 δουκάτων. Πάντα ταῦ-
τα τὰ ἔργα οὐδόλως ἀπέτρεψαν τὸν Μουράτ, ἵνα τελειώ-
σῃ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ στρατοῦ, ἰδίᾳ δὲ τὴν τῶν γενιτσά-
ρων, ὧν ἡ σύστασις ἀποδίδεται αὐτῷ σφαλερῶς ὑπὸ πολ-
λῶν ἱστορικῶν. Ὁ σύγχρονος αὐτῷ ἱστοριογράφος Χαλ-
κοκονδύλης παρέδωκεν ἡμῖν ἀκριβεστάτας εἰδήσεις περὶ τῆς
οἰκονομίας τοῦ στρατοπέδου καὶ τοῦ στρατοῦ, οὔσης ἀξίας
λόγου διὰ τὴν διάταξιν καὶ τὸ σκόπιμον (1). «Αἱ μὲν οὖν
θύραι (Πύλη τοῦ σουλτάνου) ᾧδὲ πη ἔχουσιν περὶ πάρε-
σι τῷ βασιλεῖ ἀμφὶ τοὺς ἑξακισχιλίους καὶ ἐνίοτε ἀμφὶ
τοὺς μυρίους. Ἀπὸ γὰρ τούτων φρουρὰν τε φαίνει ἐν ταῖς
ἀκροπόλεσι, καὶ αὖθις ἑτέραν ἐς τὴν χώραν ἐκείνων κα-
θίστησι· παρεγένοντο δ' αὐτῷ τῇδε παῖδας λαθῶν αἰχμα-

(1) Χαλκοκονδύλης, Ε', σ. 121.

λώτους ὅσους ἂν τύχη ἀνδραποδισάμενος, κατατίθεται εἰς τὴν Ἀσίαν παρὰ τοῖς Τούρκοις, ὥστε τὴν φωνὴν ἐκμαθεῖν ἓνα ἕκαστον· καὶ ἐπὶ δύο ἢ καὶ τρία ἔτη διαγενόμενοι τὴν τε γλῶσσαν ἐκμανθάνουσι, καὶ συνιέντες τῆς φωνῆς ὅσα ἂν δυνηθῶσιν, αὐθις συλλέγει ἀφ' ὧν κατέθετο ἐς δισχιλίους καὶ πλείους τούτων· ἄγει δὲ αὐτοὺς ξύμπαντας εἰς τὴν Καλλιούπολιν, καὶ καθίστησιν αὐτοὺς εἰς τὰ πλοῖα, ναυτίζεσθαί τε καὶ διαπορθεύειν ἐς τὴν Ἀσίαν ἀπὸ τῆς Εὐρώπης τοὺς βουλομένους διαβαίνειν. ὁβολὸν δ' ἔχει ἕκαστος ἐνταῦθα καὶ χιτῶνα τοῦ ἐνιαυτοῦ. μετ' οὐ πολὺ δὲ χρόνον μεταπέμπονται εἰς τὰς θύρας αὐτοῦ, παρέχων τε μισθόν, ὅσος ἂν ἱκανὸς εἴη εἰς τὸ ἀποζῆν αὐτοὺς, ἐνίοις· ἄλλοις δὲ πλείω παρέχεται, καὶ ἐς δεκαδάρχας τε καὶ πεντηκοντάρχας καὶ ἐνωμοτίας καὶ λόχους τεταγμένοι τε καὶ διακεκριμένοι στρατεύονται κατὰ τὰ συσσίτια τε καὶ τῷ δις μηνοὺς εἶναι σὺν τῷ δεκαδάρχει εἰς τὴν σκηνήν. σκηνοῦσι δὲ οὗτοι ἀμφὶ τὸν βασιλέα, ἐς τὸν ἑαυτοῦ χῶρον ἕκαστος ἐχόμενος τοῦ ἐτέρου. ἐντὸς μὲν τοι τούτων οὐδενὶ ἔξεστι σκηνοῦν, πλὴν τῶν τοῦ βασιλέως παίδων καὶ τῶν θησαυρῶν τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ κοιτῶνος (ΑΒ)· σκηνὴ δὲ ἐρυθρὰ αὐτῷ. ὅτε μὲν δύο, ὅτε δὲ καὶ τρεῖς ἴδρυνται αὐτῷ τῷ βασιλεῖ, ἀπὸ πύλου ἐρυθροῦ χρυσόπαστοι, καὶ σκηναὶ ἑτεραι ἀμφὶ τὰς πεντεκαίδεκα, πᾶσαι ἐντὸς τῶν νεηλῦδων. Ἐκτὸς δὲ σκηνοῦσιν οἱ λοιποὶ τῶν θυρῶν ἄνδρες, οἳ τε ἀμουραχόριοι (σταυλάρχαι) καὶ οἶνοχόοι, οἳ λεγόμενοι παρ' αὐτῶν σαραπτάριοι, καὶ σηματοφόροι οἳ λεγόμενοι ἐμιρουλάμιοι (ΑΓ) ⁽¹⁾, καὶ οἳ τῶν θυρῶν πρυτανεῖς ⁽²⁾, βιξόριδες οὕτω καλούμενοι, τοῦ βασιλέως ἀγγελιαφόροι. Οὗ-

(1) Μισθολ-ἀαλέμ.

(2) Οἱ βεζύραι.

τοι μὲν οὖν μεγάλοι τε ὄντες, καὶ ὡς πλείους ἐπαγόμενοι
θεράποντας, πληθὺν παρέχονται ἄπλετον. μετὰ δὲ σιλι-
κτάριδες (1) ἔνεισι τῶν βασιλέως θυρῶν ἀμφὶ τῶν τριακο-
σίων, οἱ ἵππεῖς ὄντες, ἀπὸ τῶν νεηλύδων ἐπὶ ταύτην πα-
ραγίνονται τὴν χώραν. Μετὰ δὲ τούτους καρίπιδες (2), οἱ
ἐπὶ ἡλύδες καλούμενοι, ἀπὸ τε Ἀσίας καὶ Λιγύπτου, καὶ
δὴ καὶ Λιβύης αὐτῶ ἐς τὰς θύρας παραγενόμενοι, καὶ
ἀρετῆς ἀντιποιούμενοι ἔναντι βασιλέως, μεμισθωμένοι
αὐτῶ, ὁ μὲν πλείονος, ὁ δὲ ἐλάττονος. τούτων δὲ ἔχονται
ἀλοφατζίδες (3) οἱ μισθωτοὶ καλούμενοι, ἀμφὶ τοὺς ὀκτα-
κοσίους. τούτων δὲ αὖθις ἔχονται οἱ σπαχίδες καλούμενοι,
ἀμφὶ τοὺς διακοσίους. Οὗτοι δ' εἰσιν οἱ τῶν ἀρχόντων παῖ-
δες, ὧν τοὺς μὲν ἀπὸ τοῦ κοιτῶνος ἐκβαλὼν, ἐς ταύτην
αὐτοὺς καθίστησι τὴν χώραν· τοὺς δὲ ἐπιλεξάμενος ἐν-
ταῦθα ἔχει ὡς ἀνδρῶν παῖδας ἀγαθῶν γενομένους. καὶ αἱ
μὲν θύραι, ὡς ξυνελόντι μοι φάναι, οὕτω τετάχεται· δύο
δὲ ὑπὸ βασιλέως, ἐς ξύμπασαν αὐτῶ τὴν ἀρχὴν καθίσταν-
ται στρατηγοί, ὁ μὲν, τῆς Εὐρώπης, ὁ δὲ, τῆς Ἀσίας.
καὶ τούτων ἑκατέρῳ ἔπονται τὰ τε στρατεύματα καὶ οἱ
ἄρχοντες, ὅποι ἀνέξηγῶνται, ἐπειδὴν ἐπαγγείλη αὐτοῖς ὁ
βασιλεὺς. ἔπονται δ' αὐτοῖς καὶ οἱ ὑπαρχοὶ παρ' αὐτοῖς,
σημαιοφόροι καλούμενοι· ἐπειδὴν γὰρ ἐς τὴν ἀρχὴν ταύ-
την ὑπὸ βασιλέως καθίστηται, σημαία τε δωρεῖται
αὐτῶ ὁ βασιλεὺς, ὡς στρατηγῶ γενομένῳ καὶ πολλῶν
ἄρχοντι πόλεων. τούτῳ δ' αὖ τῶ ὑπάρχῳ ἔπονται οἱ τῶν
πόλεων ἄρχοντες ὅποι στρατεύηται. Χωροῦσι δὲ ἅπαντες
κατὰ ταῦτα ἐπόμενοι τοῖς σφετέροις αὐτῶν ἄρχουσὶ τε
καὶ στρατηγοῖς, ἐπειδὴν ἐς τὸ βασιλέως παραγένωνται

(1) Ἴππεῖς.

(2) Γαρίβ.

(3) Οὐλουφετζί.

στρατόπεδον· αὕτη σχεδὸν ἡ τῶν στρατευμάτων αὐτῶν διά-
ταξις· οἱ μὲν τοι ἵπποδρόμοι τάττονται καὶ οὗτοι ἐς τοὺς
σφῶν αὐτῶν ὑπάρχουσ· οἱ δὲ ἀζάπιδες, ὑφ' ἐνὶ ἄρχοντι
ἐπόμενοι, ἐς ταὐτὸ γιγνόμενοι στρατεύονται (1). Πάρεξ
γὰρ τοῦ στρατοῦ (τῶν σαραχόριδων), ὃς ἐπόμενος τῷ βα-
σιλεῖ τούτῳ στρατεύεται, ἐπάγονται ὄμιλον, τὰ τε σιτία
φέροντα ἀπὸ τῶν περιόικων, καὶ τῆς ἄλλης τοῦ βασι-
λέως χώρας. ἕτεροι ἄλλοι δ' αὖ, οἱ Ἀσιανοὶ ἀγιάδες κα-
λούμενοι, πεζός τε ὄμιλος ἐπὶ τε τὰς χρείας τοῦ στρατοῦ
χρῶμενος διατελεῖ, καὶ ἐς τὴν τῶν ὁδῶν κάθαρσιν ἄγεται
τούτοις, καὶ ἐς τὰ στρατόπεδα· δοκεῖ δὲ τὸ τοῦ βασιλέως
τοῦτο στρατόπεδον κάλλιστα πάντων δὴ στρατοπέδων,
ὧν ἡμεῖς ἐθεασάμεθα καὶ ἀκοῇ ἐπυθόμεθα, τὰ τε περὶ τὰς
σκηνάς καὶ ἐς τὴν τῶν σιτίων ἀφθονίαν κράτιστα μηχαν-
ήσασθαι. πρῶτον μὲν γὰρ δὴ ἀγορασίαι ἐπονται τῷ βα-
σιλεῖ μεγάλαι ἐς τε τὰ σιτία καὶ τοὺς ἵππους καὶ ἐς
τὰ ἀνδράποδα καὶ ἐς τὴν τοῦ στρατοῦ χρείαν, ὅτου δ'
ἄντι ἐπιδέοιτο, ἐνταῦθα ἀφθόνως τε πολλῶν ἐς τοῦτο πα-
ραγινομένων. μετὰ δὲ ταῦτα οἱ τῶν μεγάλων ὅσοι ἐπονται
τῷ βασιλεῖ, ὑποζύγια τε πάμπολλα, ἕκαστος περιάγει εἰς
τὴν ἐξέλασιν, οἱ μὲν τε καμήλους σιτίων καὶ ὀπλων, καὶ
κριθῆς τῆς τῶν ὑποζυγίων τροφῆς ἱκανὰς ἔχοντες, οἱ δὲ
ἡμιόνους, οἱ δὲ συναμφότερα, οἱ δὲ καὶ ἵππους, ὥστε δι-
πλάσια γίνεσθαι τὰ ὑποζύγια τοῦ στρατοῦ. πάρεξ δὲ τού-
των περιάγει ὄμιλον ἀπὸ τῆς χώρας αὐτοῦ, σιτίων τε ἐνε-
κα, καὶ ἐπειδὴν ἐς ἀνάγκην καταστῇ τὸ στρατόπεδον, ἐπι-
διελόμενος τοῖς ἀρίστοις τὴν τροφήν, οὕτω χωρεῖ ἐφ'
ὅ,τι ἂν γένοιτο. σκηνάς δ' ἔτι ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ βα-

(1) Ταῦτα ἀρύνονται ἐκ τοῦ Βιβλ. Ε', σ. 122. Τὰ δὲ ἐπόμενα ἐκ τοῦ
Ζ', σ. 182.

σιλέως ἴδοι ἄν τις ἐς μυρίας, καὶ πλείους καὶ ἐλάσσους τούτων, ὡς τυγχάνει στρατευόμενος».

Τῶν στρατηγῶν, τῶν διαπρεφάντων ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ ἐπ' ἀνδρίᾳ καὶ εὐτολμίᾳ, ἐμνήσθημεν ἤδη ἐν ταῖς διαφοροῖς ἐκστρατείαις· ἀλλὰ βραχεῖά τις ἐξέτασις αὐτῶν ἐξοικεῖοι ἡμᾶς ἐπὶ πλεονοῦ μόνον πρὸς τὰ ὀνόματα αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν τότε ἀριθμὸν τῶν βεγλερβέγηδων καὶ τῶν βέγηδων τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ πρὸς τοὺς ἐν τούτῳ ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν ἄρχοντας οἴκους. Οἱ τρεῖς ἰσχυρότατοι τῶν οἴκων τούτων ἦσαν ὁ τοῦ Τζενδερελῆ, ὁ τοῦ Τιμουρτάς καὶ ὁ τοῦ Ἑβρενοῦ. Ἐν τῷ πρώτῳ τούτων μετεδόθη κληρονομικῶς τὸ μέγα βεζυράτον ἀπὸ τοῦ γενάρχου Χαϊρεδδίν τῷ πάππῳ Ἀλῆ, εἶτα τῷ Ἰβραήμ Πασᾶ, πατρὶ τοῦ βεζύρου Χαλῆλ Πασᾶ. Ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Τιμουρτάς ἴδομεν πέντε, τὸν Οὐρουτζ Βέγην, βεγλερβέγην τῆς Ρουμελίας, τὸν Οὐμούρ Βέγην, τὸν Ὀσμὰν Βέγην, κυβερνήτην τοῦ Κερμιάν, τὸν Ἰαχτζῆ Βέγην, τὸν ἡγούμενον τῆς πολιτορχίας τοῦ Κολουμπάτζ, καὶ τὸν ἑγγονον Ἀλῆ Βέγην, κυβερνήτην τοῦ Καρασῆ. Ἐκ τῶν ἐξ υἱῶν τοῦ Ἑβρενοῦ, οὓς κατ' ὄνομα ἀναφέρει ὁ Χαλκοκονδύλης ⁽¹⁾ Ἰσας, ὁ Θεσέτης τῶν Οὐγγρων ἱστοριογράφων, εὗρηται ἐν τῇ ἀναφορᾷ τοῦ Οὐνιάδη μετὰ πολλῶν ἄλλων πασάδων καὶ βέγηδων ⁽²⁾. Ἐν τοῖς τρισι τούτοις οἴκοις τὰ ἀξιώματα τῶν βεζυρῶν καὶ τῶν βεγλερβέγηδων ἐκληροδοτοῦντο ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν, εἰ καὶ οὐχὶ κατὰ κληρονομικὸν δίκαιον. Κατὰ τοῦτο ὁμως οἱ γόνοι τῶν οἴκων Μιχάλογλου, τοῦ Σαμσαμᾶ Τσαούση καὶ τοῦ Ἐλθὰν Βέγη κατεῖχον τὰ ἀξιώματα τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν προδρόμων, τοῦ μεγάλου αὐλάρχου καὶ

(1) Δ'.

(2) Κάτονας, βιβλ. IB', σ. 252.

τοῦ δαιτροῦ ὡς κληρονομικά. Τοσοῦτον οἱ πρῶτοι θεσμοὶ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας προσήγγιζον πρὸς τοὺς τῆς κληρονομικῆς εὐγενείας καὶ τῶν κληρονομικῶν αὐλικῶν ἀξιομάτων, ὧν τὰ ἴχνη δεῖκνυνται ἐν τῇ δυνάμει τῶν οἰκῶν τούτων ἔτι ἐπὶ πολὺ ἐν τοῖς ἐξοῖς περιόδοις τῆς ἱστορίας ταύτης. Ἡ ἱστορία τῆς Οὐγγρίας γινώσκει πρὸ πάντων τὸν Ἰσάκ Πασᾶν, ὃς ἔπασσε μαχόμενος κατὰ τὰς εἰς Βοσνίαν εἰσβολὰς, ὡς ὁ Μεζιδ καὶ ὁ Σεχαβεδδὶν ἔπασσον ἐν Βλαχίᾳ κατὰ τὴν πρὸς τὸν Οὐνυάδην μάχην, ὡς οἱ βεγλερβέγηδες Κασίμ Βέγης καὶ Καρατζᾶς ἔπασσον ἐν ταῖς κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Αἴμου μάχαις καὶ ἐν τοῖς παρὰ τὴν Βάρνην τέλμασι. Δυσχερὲς ὀρισθῆναι διὰ τὴν τῶν πηγῶν ἀντίφασιν, εἰ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ὑπὸ τοῦ Οὐνυάδου ἡττηθέντος ἐν Βλαχίᾳ δευτέρου στρατοῦ ἐκάλειτο Σεχαβεδδὶν, ἢ Σεχινκουλέ. Ἀλλὰ πιθανώτερον τὸ δευτερον διότι ὁ Σεχαβεδδὶν ἀναφαίνεται ἔτι ὕστερον ὡς ἀρχισυνούχος, γενόμενος αἰτία τῆς πρώτης ἐπαναστάσεως τῶν γενιτσάρων ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ τῆς τὸ τρίτον εἰς τὸν Ὀρόνον ἀναβάσεως τοῦ Μουράτ. Ὁ Τουραχάν γνωστός ἐστὶν ἐν τῇ βυζαντινῇ ἱστορίᾳ ἐκ τῶν εἰς Ἠπειρον καὶ Πελοπόννησον εἰσβολῶν, ὁ δὲ Μαχμούτ Βέγης, γαμβρὸς τοῦ σουλτάνου, ὁ ἐν Κουνοβίτζα αἰχμαλωτισθεὶς, ἐκ τῆς οὐγγρικῆς ἱστορίας ὑπὸ τὸ ὄνομα Καραμβός. Τὸ ὄνομα τοῦ Χαμζᾶ Βέγη στιγματίζει διὰ παντὸς ἢ πρὸς τὸν Τζουγεϊδ ἀπιστία αὐτοῦ, ὡς τὸ τοῦ μεγάλου ἀυλάρχου (λαλά) Ἰουρκέτς Πασᾶ ἢ πρὸς τοὺς Τουρκομάνους ἀπιστία. Ἐπὶ πλείστον πάντων (ἤδη ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ σουλτάνου Βαγιαζήτ) μνημονεύεται ἐν τε τοῖς πολέμοις καὶ ἐν ταῖς περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεσιν ὁ Σαριτζέ Πασᾶς, ὃς ναυαρχῶν ἤδη ἐπὶ τοῦ σουλτάνου Ἰλδριμ ἤρπασε Φραγκίδα τινα χάριν τοῦ γυναικωνίτου, ὕστερον δ' ἐστρατήγησε πολ-

λῶν ἐκστρατειῶν κατὰ ξηρὰν, εἴτα ὡς πρεσβευτῆς προέ-
πεμψε τὴν ἐκ Σερβίας ἡγεμονόπαιδα εἰς τὸν νυμφικὸν θά-
λαμον τοῦ Μουράτ καὶ τὴν τοῦ Σουλκάδρ εἰς τὸν τοῦ
Μωάμεθ, τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Τέλος πολιοῦ καὶ ἐγγηράσας
ἐν ἐξηκονταετέσι στρατείαις ὑπὸ τρισὶ σουλτάνοις φαίνε-
ται ἔτι ἐπὶ μικρὸν ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς βασιλείας τοῦ τετάρ-
του σουλτάνου, ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Β'. Ἐκ τοῦ πιστοῦ καὶ
ἀκριβοῦς τούτου ὑπηρέτου λέγεται, ὅτι ἐκλήθησαν Σαρι-
τζέ (1) οἱ ἀτάκτως συλληχθέντες Ἀσιανοὶ στρατοί, ὧν αἱ
στάσεις ἐπασχολήσουσιν ἡμᾶς πλεονάκις ἐν τοῖς ἐξῆς.

Αἱ ἐπιστῆμαι τοῦ νόμου, ἥτοι ἡ θεολογία καὶ ἡ νομι-
κὴ, ἐπὶ Μουράτ τοῦ Β' ἀριθμοῦσι πολλοὺς ἐξόχους σο-
φοὺς, εἰ καὶ ἔτι οὐχὶ τοσοῦτους καὶ τοσοῦτον ἐξόχους,
ὅσον ἐπὶ τῆς ἐξῆς βασιλείας Μωάμεθ τοῦ Β'. Ὁ μολλὰς
Γεκάν (ὁ μόνος μολλὰς), διάδοχος τοῦ μεγάλου Φεναρί,
ὡς μουδρίρρης (διδάσκαλος), μουφτῆς (ὁ δικάζων νομομα-
θῆς) καὶ καδῆς (δικαστῆς), γεννηθεὶς ἐν Ἀϊδίν, ἔζησε καὶ
ἐδίδαξεν ἐν Προύση, ὅπου ἐτάφη μετὰ τῶν τριῶν υἱῶν καὶ
τῶν τριῶν ἐγγόνων (ΑΔ), οἵτινες ὡς διδάσκαλοι καὶ δικασταὶ
ἐμιμήθησαν αὐτόν. Ὁ μολλὰς Γεκάν τιμᾶται, ὅτι ἐξεπαί-
δευσε δύο τῶν μεγίστων σοφῶν τῆς ἀκολουθοῦν βασιλείας,
τὸν μολλὰν Χιζρ Βέγην καὶ τὸν διδάσκαλον Μωάμεθ τοῦ
Β', τὸν μολλὰν Κουρανί. Ὁ μολλὰς Σουχρουλλάχ ἐπέμ-
φθη ὡς πρεσβευτῆς εἰς Καραμανίαν, ἧς ὁ ἡγεμὼν ἔπεμψε
τὸν μολλὰν Χαμζάν (ΑΕ) ὡς πρεσβευτήν. Ὁ μολλὰς
Μωάμεθ ἐπεκλήθη Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστῆς ἅγιος
Θεολόγος, οὐχὶ βεβαίως διὰ τὴν παιδείαν αὐτοῦ, ἀλλὰ
διὰ τὴν πατρίδα Ἐφεσον, ἧς τὰ ἐρείπια καλοῦνται ἔτι νῦν

(1) Ὅρα ἱστορίαν τῆς αὐτοκρατορίας ὑπὸ Πασίλ, Γ', 20, 70. Δ', 123, 129.

Ἁγιασσοῦλουκ (ἅγιος Θεολόγος). Δύο ἕτεροι λόγιοι ἐπεκλήθησαν Κριμαῖοι, ἅτε γεννηθέντες ἐν τῇ Κριμαίᾳ (Ταυρικῇ). Ὡς συγγραφεὺς ὑπομνημάτων θεολογικῶν, νομικῶν καὶ ἀστρονομικῶν συγγραμμάτων διέπρεψεν ὁ μολλὰς Σεΐδ Ἀλῆς ὁ Πέρσης, διακρινόμενος ἐτέρου Σεΐδ Ἀλῆ ἀπλῶς οὕτω καλουμένου (ΛΤ), ὁ Μεβλανά Ἐλίας, ὁ Μεβλανά Ἰβν Μινάς, ὁ Μεβλανά Καζ'η, ὁ Μεβλανά Ἀλῆ Κοτζισαρί, ὁ Μεβλανά Μωάμεθ ὁ ἀπὸ Νικαίας, ὁ Μεβλανά Φετουλλάχ ὁ ἀπὸ Σιρβάν, καὶ ὁ Μεβλανά Χο-σαμεδδίν ὁ ἀπὸ Τοκάτ (ΛΖ).

Καὶ ἐν τοῖς σέχαις, παρ' οἷς ἀξίαν ἔχει μᾶλλον ὁ ἀσκη-
τικὸς ἢ ὁ συγγραφικὸς βίος, κατέλιπον δύο ἀδελφοὶ γνω-
στοὶ ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰασικτζῆ Ὀγλου (οἱ υἱοὶ τοῦ συγ-
γραφέως) συγγράμματα. Ὁ μὲν Μωάμεθ Βιτζάν ἐν τινι
μεγάλῃ διδακτικῇ τουρκικῇ ποιήματι περιέλαβε τὴν δογ-
ματικὴν, ἐν μέρει δὲ καὶ τὴν μυστικὴν φιλοσοφίαν τοῦ
ἰσλάμ (ΛΗ). Ζῶν ἐν Καλλιπόλει ἐτελεύτησεν ἐκεῖ φημι-
ζόμενος ὡς θαυματουργός. Ὁ δὲ Ἀχμέτ Βιτζάν, γεν-
νηθεὶς καὶ ταφείς ἐν Καλλιπόλει, ὡς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ,
ἔγραψε τὰ φῶτα τῶν ἐρωμένων (ΛΘ), ἥτοι μετάφρασιν
τουρκικὴν ἀραβικοῦ συγγράμματος τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ.
Ἀμφότερα λίαν ἀξιόλογα οὐχὶ τόσῳ διὰ τὸ ἐν αὐτοῖς
θέμα, ὅσῳ διὰ τὴν γλῶσσαν, ἥτις ἤδη λίαν πρῶτως μορ-
φωθείσα ἐπιστημονικῶς, ἀλλὰ λίαν διαφέρουσα τῆς πρεσβυ-
τέρας ἀδελφῆς τῆς τῶν Οὐγούρων ἢ τῆς τζαγκατα-
κῆς, τῆς καλουμένης ἀρχαίας τουρκικῆς, ἣν ἐτι ἱκανὰ
ἀπὸ πηλαγμένη ἀραβικῆς καὶ περσικῆς ἀναμίξεως. Ἀμ-
φότεροι οὗτοι οἱ ἀδελφοὶ ἦσαν δερβίσαι τοῦ τάγματος
τῶν βεϊραμίδων· ἐξ αὐτῶν ἦν καὶ ὁ σέχης Ἀχβούτχ (λευ-
κομύσταξ), ταφείς ἐν Προύση παρὰ τὸ μέγα τέμενος, ὅπου
ὕστερον ἀνηγέρθη ἕτερον παρὰ τὸν τάφον αὐτοῦ. Ἐπειδὴ

ποτε, ἀπερχομένου τοῦ Ἀκβούκ πρὸς τὸν σέχην αὐτοῦ, ἔπεσεν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ὁ ἐπίδεσμος τῶν δερβισῶν, ὁ καλούμενος στέφανος, εἶδεν ἐν τούτῳ τὸ σημεῖον τοῦ βαδίζειν ἐφ' ὅλον τὸν βίον, κεκαρμένην ἔχων τὴν κεφαλὴν· τὴν δὲ συνήθειαν ταύτην ἐμιμήθησαν ὁ υἱὸς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ (M). Ὁ Σεῖδ Νατάα (ὁ πλοκεύς), γεννηθεὶς ἐν Βαγδάτ, παρελήφθη ὑπὸ τοῦ μεγάλου σέχη Ἐμίρ Σουλτάν, ὅτε ἐπορεύετο εἰς Ῥούμ. Ὅτε δ' ὁ διδάσκαλος ἔγημε τὴν ἀδελφὴν τοῦ σουλτάνου, ὁ μαθητὴς (ὁ πλοκεύς) ἔγημε τὴν θυγατέρα τοῦ Ἰσάκ Πασᾶ, καὶ ὅτε ὁ σουλτάνος ἀνήγειρεν ἐν Προύση τῷ Ἐμίρ Σουλτάν τεμένη καὶ μοναστήρια, καὶ ὁ Πασᾶς ἀνήγειρε τῷ ἑαυτοῦ γαμβρῷ τέμενος καὶ σηκὸν, ἐξ οὗ μετὰ ταῦτα οἱ ἐν τῷ ἀναχωρητηρίῳ τούτῳ ἐνδαισιώμενοι δερβίσαι ἐκαλοῦντο οἱ δερβίσαι τοῦ Ἀβού Ἰσάκ. Κατὰ τὴν μεγάλην εἰσβολὴν τῶν Τατάρων ὁ πλοκεύς μετὰ τοῦ μεγάλου διδασκάλου Φεναρί καὶ τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Ἐμίρ Σουλτάν ἢ Βουχάρα ἠχμαλωτίσθησαν ὑπὸ τοῦ Τιμούρ· ὁ δὲ μετὰ ταῦτα ἀπέδωκεν αὐτοῖς τὴν ἐλευθερίαν. Πρῶτος ὁ Σεῖδ Νατάα ἀνεδείχθη ὑπὸ τοῦ Βαγιαζήτ Ἰλδिरμ ὡς ἀνώτατος ἄρχων τῶν σείδων ἢ ἐμιρῶν, τούτεστι τῶν συγγενῶν τοῦ Προφήτου. Ἐν τῇ ἑορτῇ, ἣν ὁ σουλτάνος Μουράτ ἐτέλεσε χάριν τῆς περιτομῆς τοῦ υἱοῦ Μωάμεθ, ὁ Νατάα ἔστρωσεν ὑπὸ τὰς τραπέζας τοὺς ὑπ' αὐτοῦ κατασκευασθέντας φορμούς, ἄγνωστος τέως πολυτέλεια τοῖς Ὀθωμανοῖς. Διάδοχος αὐτοῦ, ὡς ἄρχων τῶν συγγενῶν τοῦ Προφήτου, ἦν ὁ υἱὸς Σεϊνουλ Ἀβιδίν, οὗ ὁ υἱὸς Ἀλῆς ἦν ποιητὴς, ὡς καὶ ὁ ἐγγονος Ἀσικτζελεπῆ, ὁ περιώνυμος βιογράφος τῶν ἐπὶ Σουλεϊμάν του μεγάλου Τούρκων ποιητῶν (MA).

Ἐν ταύταις καὶ ἐν ἄλλαις βιογραφίαις ἀναφέρεται δωδεκάς Τούρκων ποιητῶν, ἀκμασάντων ἐπὶ Μουράτ τοῦ

Β', ὧν εἷς πρὸ πάντων καλεῖ τὴν ἡμετέραν προσοχὴν, οὐ μόνον ἔνεκα τῶν ποιημάτων, ἀλλὰ καὶ ἔνεκα τοῦ τραγικοῦ αὐτοῦ τέλους. Ὁ Ἀμαδεδδὶν, Τουρκομάνος ἐκ τοῦ παρὰ τὸ Βαγδάτ χωρίου Νεζίμ, ἐξ οὗ ἐκαλεῖτο Νεζιμί, ἐπρέσβευεν ἐν τῷ ἀσκητικῷ αὐτοῦ βίῳ τὰ πανθεισικά δόγματα τοῦ σέχη Σουβλί, οὗ ἡ διδασκαλία ἤρχετο ἀπὸ τοῦ λογίου τούτου, *Θ ε ό ς εἰ μ ι*, καὶ ὃς ἐδίδασκεν, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ, καταδύσα εἰς τὸν θεόν, μίγνυται μετ' αὐτοῦ, ὡς ἡ βροχὴ μετὰ τῆς θαλάσσης· προσέτι ἦν ὁπαδὸς τοῦ Φαζλουλλάχ Χουρουφί, τουτέστι τοῦ ἐρμηνεύως τῶν γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου, ὃς ἐξήγει τὰ γράμματα μόνον ὡς συμβολικά φωτεινὰ ἀγγεῖα, ἀντιστοιχοῦντα ἑκαστον πρὸς μέλος τι τοῦ ἀνθρώπου· κατὰ τὸ σύστημα δὲ τοῦτο ὁ Χουρουφί ἡρμήνευσε τὸ Κοράνιον ὡς μορφήν ἀνθρωπίνην (MB). Ὁ Ἀμαδεδδὶν ἦν ἱκανῶς ἄφρων, ὅπως διδάσκη τὰ μυστήρια ταῦτα τὸν ὄχλον, καὶ ἔπεσεν οὕτως εἰς τὰς χεῖρας τῶν νομομαθῶν, οἵτινες εἶχον ἐξουσίαν παρὰ τοῦ νόμου κρίνειν οὐχὶ κατὰ τὸ ἐσωτερικόν, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὸ ἐξωτερικόν (MG). Καταδικασθεὶς ἐν Χαλεπίῳ ὑπὸ τῶν οὐλεμάδων εἰς θάνατον ἐδάρη ζῶν. Βι καὶ ἐποίει περσιστὶ καὶ ἀραβιστὶ, ὅμως τὸ κύριον αὐτοῦ διβὰν ἦν τὸ τουρκικόν· εἰ δὲ καὶ ἤδη πρὸ αὐτοῦ ἐπὶ Μωάμεθ καὶ Βαγιαζήτ τοῦ Α' ἐποίουν Ὀθωμανοὶ τουρκιστὶ, ὅμως αὐτὸς πρῶτος ἔδωκε τοῖς τουρκοῖς ποιήμασιν ὕψος καὶ δόξαν οὕτως, ὥστε Μουράτ τοῦ Β' ἡ βασιλεία θεωρεῖται ἐν γένει ἡ πρώτη ἐποχὴ, ἐν ᾗ ἤκμασεν ἡ Ὀθωμανικὴ ποίησις.

BIBLION ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ.

Ἀνάβασις εἰς τὸν θρόνον Μωάμεθ τοῦ Β'. — Ἀνανέωσις τῆς πρὸς τὰς χριστιανικὰς δυνάμεις εἰρήνης. — Ἀνέγερσις τοῦ παρὰ τὸν Βάσπαρον εὐρωπαϊκοῦ φρουρίου καὶ κατασκευὴ τοῦ μεγάλου τηλεβόλου. — Πολιορκίαι καὶ ἄλλοις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τῇ 5
Φεβρ.
1451

Τῇ 7
Φεβρ.

Τῇ 9
Φεβρ.

Τῇ τρίτῃ ἤδη ἡμέρᾳ μετὰ τὴν ἐν Ἀδριανουπόλει τε-
λευτὴν Μουράτ τοῦ Β' ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μωάμεθ, ἄγων τὸ
εἰκοστὸν πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας, μαθὼν αὐτὴν ἐν Μαγ-
νησίᾳ διὰ τοῦ ἀγγελιαφόρου τοῦ μεγάλου βεζύρου Χα-
λῆλ, «ὁ ἀγαπῶν με ἀκολουθεῖτω μοι» ἀνέκραξεν (1). ἐπι-
βάς δὲ ἀραβικοῦ ἵππου καὶ προπεμπόμενος ὑπὸ ταχυδρόμων
καὶ ξιφοφόρων, ἦλθε τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ εἰς Καλλιπόλιν.
Ἐνταῦθα δ' ἀναμείνας δύο ἄλλας ἡμέρας τὴν ἀκολουθίαν,
ἔπεμψε συγχρόνως ταχυδρόμον εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅ-
πως ἀναγγεῖλῃ τὴν εἰς τὴν χερσόνησον ἔλευσιν αὐτοῦ.
Καθ' ὁδὸν συνήρχετο πανταχόθεν ὁ λαὸς, ὅπως ἴδῃ τὸν
νέον κύριον. Οἱ βεζύροι, οἱ βεγλερβέγηδες, οἱ βέγηδες, οἱ
οὔλεμάδες καὶ οἱ σέχαι προὔπῃντησαν αὐτῷ ἐξ Ἀδριανου-
πόλεως ἔφιπποι· ἐν μίλιον δὲ μακράν τῆς πόλεως ἀποβάν-
τες τῶν ἵππων ἐπορεύθησαν πεζῇ πρὸς τὸν ἡγεμόνα. Μεθ'

(1) Δούκας, ΛΓ, σ. 126.

ἡμισυ μίλιον ἔστησαν ἐν ἄκρᾳ σιγῇ, εἴτα δὲ ἤρξαντο πάν-
τες θρηνεῖν (1) ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· τότε καὶ ὁ
υἱὸς ἀποβάς τοῦ ἵππου καὶ συνθρηνῶν αὐτοῖς ἔδωκε τὴν
χεῖρα εἰς ἀσπασμόν. Εἴτα ἔφιπποι πάντες προέπεμψαν
τὸν σουλτάνον μέχρι τῶν ἀνακτόρων. Τῇ ἐπαύριον (Α)
ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ἐν μέσῳ πολλῶν βεζυρῶν καὶ με-
γιστάνων. Ὁ ἀρχιευνούχος Σαχὶν καὶ ὁ Ἰβραήμ Πασᾶς
ἵσταντο ἐγγύτατα αὐτοῦ, ὁ δὲ Ἰσακ Πασᾶς καὶ ὁ μέγας
βεζύρης Χαλὴλ ὀλίγον ἀπωτέρω. Οὗτος σύνοιδε κα-
λῶς, ὅτι οὐκ ἔσεται αὐτῷ εὐνους ὁ νέος σουλτάνος, ὃν δις
ἤδη ἀπὸ τοῦ θρόνου εἰς τὴν ἐρημίαν ἀπέπεμψε. Τότε εἶπεν
ὁ Μωάμεθ πρὸς τὸν Σαχὶν, «Τί ὅτι ἀπομακρόθεν ἴστανται
οἱ μεσάζοντες τοῦ μου πατρὸς; κάλεσον αὐτοὺς, καὶ εἰπέ
τῷ Χαλὴλ ἑστάναι ἐν τῷ τόπῳ αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἰσακ ἀπελ-
θέτω ἐν Προῦσῃ σὺν τοῖς λοιποῖς τῆς ἐφ᾽ αὐτὸν ἀρχουσι, ταφῇ
δοῦναι τὸ σῶμα τοῦ ἐμοῦ πατρὸς, ἐγέτω δὲ καὶ τῶν ἀνα-
τολικῶν θεμάτων τὴν φροντίδα» (2). Παραχρῆμα ὁ Χα-
λὴλ, ἀναδειχθεὶς μέγας βεζύρης, ἡσπάσατο τὴν χεῖρα τοῦ
σουλτάνου, ὁ δὲ Ἰσακ ἀπήγαγε τὸν νεκρὸν εἰς Προῦσαν
μετὰ μεγάλης πομπῆς καὶ διένειμε πλεῖστα νομίσματα
πρὸς τοὺς πένητας (3).

Τὸ πρῶτον μέλημα τοῦ Μωάμεθ ἦν ἡ ἐκ τοῦ μέσου ἄρ-
σις τοῦ ἀδελφοῦ Ἀχμέτ, ὃς κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἔκφρα-
σιν ἦν πορφυρογέννητος, υἱὸς τῆς ἡγεμονοπαίδος τῆς Σι-
νώπης, θυγατρὸς τοῦ Ἰσφενδιάρου, ὁ δὲ Μωάμεθ ἐ-
γεννήθη ἐκ δούλης· διὸ ἀναπόφευκτος ἐφάνη τῷ υἱῷ
τῆς δούλης ὁ φόνος τοῦ πορφυρογεννήτου ἀδελφοῦ πρὸς
ἐξασφάλισιν τῆς ἀρχῆς. Ἐνῶ δὲ ἡ ἡγεμονίς τῆς Σινώπης

(1) Δούκας, ΚΓ', σ. 126.

(2) Αὐτόθι, σ. 127.

(3) Αὐτόθι, σ. 128.

ἐφάνη ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ θρόνου, ὅπως δηλώσῃ τὸ πένθος αὐτῆς τῷ προγόνῳ σουλτάνῳ ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ πατρὸς, ἔπεμψεν ὁ σουλτάνος Ἀλῆν τὸν Ἑβρενοῦ εἰς τὸν γυναικωνίτην ἵν' ἀπαγχονίσῃ τὸν υἱὸν αὐτῆς ἐν τῷ λουτρῷ ⁽¹⁾. Τῇ δ' ἐπαύριον ὁ υἱὸς τοῦ Ἑβρενοῦ ἤρθη ἐκ τοῦ μέσου, ἡ δὲ μήτηρ ἡγεμονίς τῆς Σινώπης ἐδόθη ὡς γυνὴ δούλῳ τινὶ, Ἰσάκ τοῦνομα.

Ὁ Μωάμεθ ἐπεθύμει ἵνα καὶ τὴν ἑτέραν μητριαν, θυγατέρα τοῦ δεσπότη τῆς Σερβίας, δώσῃ ἑτέρῳ δούλῳ· ἀλλὰ, φοβηθεὶς μὴ ὁ πατὴρ αὐτῆς Γεώργιος ἐγείρῃ πόλεμον κατ' αὐτοῦ διὰ τὴν τοιαύτην ὕβριν, ἔπεμψεν αὐτὴν πρὸς τὸν πατέρα ἐντίμως μετὰ δώρων, ὀρίσας αὐτῇ μεγάλην ἑτησίαν σύνταξιν καὶ ἀνανεώσας τὴν ὑπάρχουσαν εἰρήνην. Συγχρόνως ἦλθον εἰς Ἀδριανούπολιν πρέσβεις τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Δραγόση καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Δημητρίου, δεσπότη τῆς Πελοποννήσου, ἵνα δηλώσωσι τὴν θλίψιν αὐτῶν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ πατρὸς καὶ τὴν χαρὰν ἐπὶ τῇ εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσει τοῦ υἱοῦ. Ὁ Μωάμεθ, ὑποδεξάμενος εὐμενῶς αὐτοὺς ὡμοσε «στέργειν καὶ ἐμμένειν ἐφ' ὅρου ζωῆς ἐν ἀγάπῃ καὶ ὁμονοίᾳ μετὰ τῆς πόλεως», ὡς ὁ πατὴρ αὐτοῦ ⁽²⁾. ὑπέσχετο δὲ προσέτι ἐπιστήμῳ πρὸς τὸν πρεσβευτὴν τοῦ Κωνσταντίνου ἀποτίνειν κατ' ἔτος 300,000 ἄσπρων ἐκ τῶν προσόδων τῶν παρὰ τὸν Στρυμόνα κειμένων χωρῶν πρὸς συντήρησιν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει τότε Ὀθωμανοῦ ἡγεμονόπαιδος Ὁρχάν, ἐγγόνου τοῦ Σουλεϊμάν (Β). Μετὰ τῶν πρεσβευτῶν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ δεσπότη ἦλθον

(1) Ἱδρις φυλ. 29.

(2) Ἱδρις, σ. 130. Δούκας, ΛΑ, σ. 137. Ὁ Χαλκοκανδύλης ποιεῖται λόγος περὶ τῆς συνθήκης πρὸς τὸν δεσπότην ἐν τῷ τέλει τοῦ Ζ' Βιβλίου.

εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ οἱ πασῶν τῶν λοιπῶν δυνάμεων, μικρῶν τε καὶ μεγάλων, πρὸς ἃς ἡ ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία εἶχεν ἤδη τότε συνθήκας προστασίας, ὑποτελείας ἢ εἰρήνης· ὡς φόρου δ' ὑποτελεῖς, οἱ πρέσβεις τῆς Ῥαγούσης, οἵτινες τὴν πρὸ πολλοῦ αὐξηθέντα φόρον ἐκ 1000 δουκάτων κατ' ἔτος ἀνεβίβασαν ἐκουσίως εἰς 1500 (1)· καὶ οἱ τῆς Βλαχίας, εἴτα οἱ τῶν Γενουησιῶν, τοῦ Γαλατᾶ, τῆς Χίου καὶ τῆς Μιτυλήνης, οἱ τῶν ἵπποτῶν τῆς Ῥόδου καὶ τέλος οἱ Οὐγγροὶ τοῦ Οὐνιάδου, πρὸς οὓς συνωμολογήθη τριετὴς ἀνακωχή (2). Μόνον πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Καραμανίας, τὸν μεσημβρινώτατον ὁμορον ἐν Ἀσίᾳ, ὡς ἡ Οὐγγρία ἦν ὁ βορειότατος ἐν Εὐρώπῃ, ἐπολέμησεν ἀντὶ εἰρηνεῦσαι· διότι ὁ Ἰβραὴμ Βέγης, ἡγεμὼν τῆς Καραμανίας, διανοούμενος ὅτι ὁ νέος σουλτάνος, ὁ δὲς ἤδη κριθεὶς ἀνάξιος ὅπως ἄρξῃ, οὐδὲ τὸ τρίτον ἔσεται ἱκανὸς εἰς τοῦτο, ἤλπισε νῦν, ὅτι δύναται ἀναλαβεῖν τὰς ἐπὶ Μουράτ ἀποσπασθείσας χώρας τῆς Καραμανίας· πρὸς τοῦτο δ' ἐπεμψεν ὡς γνησίους ἢ νόθους ἀπογόνους τῶν ἄλλοτε ἡγεμόνων τοῦ Κερμιάν, Ἀϊδὶν καὶ Μεντεσέ εἰς τὰς χώρας ταύτας ὡς ἀντιποιοιμένους τῶν χωρῶν αὐτῶν. Ἀναθεὶς ὁ Μωάμεθ τὴν στρατηγίαν τῷ νέῳ κυβερνήτῃ τῆς ἀνατολῆς Ἰσάκ Πασᾶ, ἔδραμεν εἴτα καὶ αὐτὸς οὗτος εἰς τὸν τόπον τῆς μάχης· ἀλλ' εἰς Ἀκσεχέρ ἦλθον πρέσβεις τῆς Καραμανίας ἐπικαλούμενοι εἰρήνην καὶ προτείνοντες αὐτῷ εἰς γάμον τὴν θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος. Ὁ δὲ Μωάμεθ συνήνεσε, καὶ οὕτως ἐγένετο εἰρήνη κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν πρὸς πάντας τοὺς ὁμόρους ἐν τε ἀνατολῇ καὶ δύσει.

(1) Ἐγγελος, ἱστορία τῆς Ῥαγούσης, σ. 175.

(2) Δούκας, ΚΔ, σ. 134.

Ὁ Μωάμεθ εἰρήνευσε ταχέως πρὸς τὴν Καραμανίαν, ἅτε διανοούμενος μὴ τηρῆσαι ἐπὶ μακρὸν τὴν πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς φιλίαν. Τὰ μάλιστα ἀπρονοήτως καὶ ἀσυνέτως ἡρέθισεν αὐτὸν ἢ ὅλως τετυφλωμένη πολιτικὴ τῶν Βυζαντινῶν, ὅπως ἐπισπεύσῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν περὶ νίκης καὶ αὐξήσεως τῆς χώρας μεγάλων βουλῶν αὐτοῦ. Κατὰ τὴν εἰς Καραμανίαν ἐκστρατείαν παρέστησαν πρέσβεις τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τῆς ἀκαίρου αἰτιάσεως, ὅτι ἡ συνομολογηθεῖσα σύνταξις ὑπὲρ τοῦ ἡγεμονόπαιδος Ὁρχάν οὐκ ἀπεδόθη καὶ μετὰ τῆς παρακαίρου προσέτι ἀπειλῆς, ὅτι ἀπολύσουσι τὸν ἡγεμονόπαιδα τοῦτον ὡς ἐπίδοξον τοῦ θρόνου, εἰ ἡ Πύλη μὴ ἐδιπλασίαζεν ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν συνομολογημένην σύνταξιν. Ὁ μέγας βεζύρης Χαλήλ, φίλος τῶν Ἑλλήνων, οὐ μόνον διότι ἦν προστηνὴς καὶ κοῦρος, ἀλλὰ καὶ φίλος τῶν δώρων, ὧν πολλὰ ἐλάμβανε παρ' αὐτῶν, ὑπολαβὼν εἶπε τοῖς πρεσβευταῖς· «Ὡ ἀνόητοι καὶ μωροὶ Ῥωμαῖοι, τὰ τῆς διανοίας ὑμῶν πανουργήματα εἶδα ἐγὼ πρὸ πολλοῦ· ἄφετε ἂ κατέχετε. Ὁ παριυχλικὸς ἡγεμὼν ἡμερος καὶ εἰς πάντας ἀχραιφνὴς φίλος ἐτύγχανε καὶ χρηστῆς συνειδήσεως ἄνθρωπος· ὁ δὲ νῦν ἡμέτερος ἡγεμὼν Μεχεμέτ οὐκ ἔστι τῆς τοσαύτης γνώμης, ἣν ὑμεῖς θαρρεῖτε· καὶ γὰρ εἰ ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἀποδράσει Κωνσταντινούπολις, πρὸς τὸ θρασὺ καὶ ἄγριον καὶ ὀρμητικὸν αὐτοῦ λέγω, γινώσκων γινώσκει, ὅτι ἔτι θεὸς παραβλέπει τὰς ὑμῶν διαβουλάς καὶ διαστροφάς. ἄνθρωποι μωροὶ, τὴν χθὲς καὶ πρότρίτα γενομένην μεθ' ἡμῶν ἔνορκον πρᾶξιν ἤδη φέρομεν, καὶ εἰ δυνατόν εἶπεν, τὰ γεγραμμένα οὐπω ἐξήρανται· νῦν δὲ διότι τὴν ἀνατολὴν διαβάντες καὶ ἐν Φρυγίᾳ διάγοντες, θέλετε φοβῆσαι ἡμᾶς, δεικνύντες τὰ παρ' ὑμῖν κατεσκευασμένα συνήθη μορμολύκεια. Οὐκ ἐσμὲν παιδά-

ρια άνευ γνώσεως ἢ δυνάμεως· εἴτι δύνασθε πράξει, πράξατε· εἰ βούλεσθε τὸν Ὅρχαν δεῖξαι ἡγεμόνα ἐν Θράκῃ, δείξατε· εἰ τοὺς Οὐγγρους μελετᾶτε διαπερᾶσαι τὸν Δάνουβιν, ἐλθέτωσαν· εἰ καὶ ὑμεῖς βούλεσθε τοῦ καταδραμεῖν καὶ λαβεῖν ἂ πρὸ πολλοῦ ἀπωλέσασθε, τοῦτο ποιήσατε· πλήν γινώσκετε ὅτι εἰς οὐδὲν τούτων εὐδοκιμήσετε, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ὃ δοκεῖτε ἔχειν ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν· πλήν ἐγὼ ἀναγγελῶ τῷ κυρίῳ μου καὶ τὸ αὐτῷ βουλευτὸν γενέσθω» (1). Ἄλλ' ὅμως ὁ Μωάμεθ, φοβούμενος μὴ διὰ τῆς λυτρώσεως τοῦ Ὅρχαν ἐπαναληφθῶσιν αἱ σκηναὶ τῆς μεσοβασιλείας, συνείδε τὴν ἀνάγκην τοῦ συνομολογῆσαι τὴν εἰρήνην πρὸς τὴν Καραμανίαν· ἀποκρύψας δὲ τοῖς πρεσβευταῖς τὰ ἀληθῆ αὐτοῦ διανοήματα ἀπεκρίνατο αὐτοῖς ὡς φίλος, ὅτι «διασυντόμως ἐν Ἀδριανουπόλει μέλλομεν εἶναι, κακεῖ ἐλθόντες ἅπαντα τὰ τῷ βασιλεῖ καὶ τῇ πόλει ἀναγκαῖα ἀναγγείλατέ μοι, καὶ ἐτοίμως ἔχω τοῦ δοῦναι πᾶν τὸ ζητούμενον» (2).

Ἐλθόντος εἰς Προῦσαν τοῦ Μωάμεθ, οἱ γενίτσαροι ἔδραμον θορυβωδῶς πρὸς ὑπάντησιν αὐτοῦ ἀπαιτοῦντες δῶρα. Ὁ δὲ Μωάμεθ, κατασχών τὴν αὐτοῦ ὀργὴν, ἐφάνη ἀφροντιστῶν περὶ τῆς ἐπιθυμίας αὐτῶν. Τότε ὁ ἀρχιευνούχος Σαχὶν καὶ ὁ Τουραχὰν ὑπέβαλον αὐτῷ τὴν αἴτησιν ἐκ νέου· ὃ δὲ συνορῶν τὴν ἀνάγκην τοῦ ἐνδοῦναι ἐδωρήσατο τοῖς γενιτσάροις δέκα πουγγία χρυσοῦ. Ἦν δὲ τοῦτο τὸ πρῶτον δῶρον, ὅπερ καταναγκαστικῶς ἔλαβον οἱ γενίτσαροι κατὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ σουλτάνου καὶ ὅπερ ἐπὶ τῶν ἀκολούθων βασιλείων ἀπῆτησαν καὶ ἔλαβον διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου, πάντοτε αὐξάνοντες τὴν ἀξίαν τοῦ

(1) Δούκα, ΛΔ', σ. 132.

(2) Αὐτόθι, σ. 133.

δῶρου, ἕως οὗ ἡ ἔνδεια τοῦ γαζοφυλακίου κατήργησεν αὐτὸ διὰ παντός. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ σουλτάνος μεταπεμφάμενος τὸν ἀγᾶν τῶν γενιτσάρων Καζαντζή Τουγάν (1) ἐκονδύλισε καὶ ἐμαστίγωσεν αὐτόν, τὸ μὲν διότι οὐκ ἐγίνωσκε κατέχειν τοὺς ὑπ' αὐτόν ἐν αὐστηρᾷ πειθαρχίᾳ, τὸ δὲ διότι ἐν τῇ ἐπὶ τὴν Καραμανίαν ἐκστρατείᾳ οὐχ ὑπέβαλε τακτικούς καταλόγους τῶν ὑπ' αὐτόν (2). Διεδέξατο δ' αὐτόν ὁ Μουσταφᾶ Βέγης. Ὅπως δὲ κωλύσῃ ἢ καταπνίξῃ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ στρατοῦ, ὁ Μωάμεθ ἀνέμιξε μετὰ τῶν γενιτσάρων ἐπτακισχιλίους κυνοφύλακας, ὄντας τέως ὑπὸ τὸν ἀρχικυνηγόν, καὶ διετήρησε μόνον ἑκατὸν ἐξ αὐτῶν καὶ πεντακοσίους ἱερακοφόρους (3), οἱ δὲ λοιποὶ ἐγένοντο μὲν γενίτσαροι, διετήρησαν ὅμως ἔκτοτε τὴν ἐπωνυμίαν Σεγβάν, ἥτοι κυνοφύλακες (4).

Ἄμα διαβάς εἰς Καλλίπολιν ὁ Μωάμεθ κατέσχε τὴν ἐκ τῶν περὶ τὸν Στρυμόνα χωρῶν πρὸς συντήρησιν τοῦ Ὀρχάν ὠρισμένην πρόσοδον καὶ ἐξέβαλεν ἐκεῖθεν τοὺς Ἑλληνας κατοίκους.

Ἀρχομένου δὲ τοῦ χειμῶνος ἀπέστειλεν ἐγκυκλίους ἀνὰ πᾶσαν τὴν εὐρωπαϊκὴν καὶ ἀσιατικὴν Τουρκίαν πρὸς ἀνεύρεσιν χιλίων οἰκοδόμων καὶ τεκτόνων καὶ τῶν ἀναγκαίων ἀσβεστοκαυστῶν (5) καὶ βοηθῶν μετὰ παντός τοῦ ἀναγκαίου ὕλικου πρὸς ἀνέγερσιν φρουρίου ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ὁχθῆς τοῦ Βοσπόρου κατὰ τὴν ἐκβολὴν αὐτοῦ (6). Ἡ φο-

(1) Χαλκοκονδύλης ἐν τῷ τέλει τοῦ Ζ' Βιβλίου.

(2) Αὐτόθι.

(3) Αὐτόθι.

(4) Τὸ αὐτὸ τὸ ὄνομα φέρουσιν οἱ γενίτσαροι ἀπὸ τοῦ ἐξηκοστοῦ πρώτου μέχρι τοῦ ἑννενηκостоῦ ἑκτοῦ συντάγματος. Διοίκησις Ὀθωμανικῆς, Τόμ. Ε', σ. 207.

(5) Δούκας, ΛΔ', σ. 133. (6) Αὐτόθι.

θερά αὕτη ἀγγελία ἐπλήρωσε τόν τε αὐτοκράτορα καί τὴν πόλιν τρομώδους προαισθήματος ἐπικειμένου τέλους. Ἀντὶ δὲ τοῦ ἀπαιτῆσαι τὴν ὑπὲρ τοῦ Ὁρχάν ὑπεσχημένην σύνταξιν, ἥ δὴ καὶ διπλασίαν ἐπιθυμῆσαι, οἱ πρέσβεις τοῦ αὐτοκράτορος ἰκέτευσαν νῦν τὸν σουλτάνον ἵνα παύσῃται ἀνεγείρων τὸ φρούριον καὶ λάβῃ φόρον (Γ). Ὁ δὲ Μωάμεθ ἀπεκρίνατο αὐτοῖς μένεα πνέων· «ἐγὼ ἐκ τῆς πόλεως οὐ λαμβάνω τι. ἐκτὸς τῆς τάφρου οὐκ ἔχει οὔτε κέκτηται τι. καὶ γὰρ εἰ ἤθελον κτίσαι ἐν τῷ ἱερῷ στομίῳ φρούριον, οὐκ εἶχε δίκαιον τοῦ κωλύειν με. πάντα γὰρ ὑπὸ τὴν ἐμὴν ἐξουσίαν εἰσὶ καὶ τὰ πρὸς ἀνατολὴν κείμενα τοῦ στομίου φρούρια, καὶ ἐντὸς αὐτῶν Ταῦρκοι κατοικοῦσι, καὶ τὰ ἐν τῇ δύσει ἄοικα ἐμὰ εἰσὶ καὶ γὰρ Ῥωμαῖοι οὐκ ἔχουσιν ἐπ' ἀδείας τοῦ οἰκῆσαι· ἢ οὐκ οἶδατε ἐν ποίᾳ στενοχωρίᾳ ὑπέστη καὶ δεινῇ περιστάσει ὁ ἐμὸς πατήρ, ὅταν τοῖς Οὐγγροις ὁ βασιλεὺς συνετέθη, καὶ διὰ ξηραῶς ἐλθόντες ἐκεῖνοι, διὰ θαλάσσης τὰς τῶν Φράγκων τριήρεις ἐν ταύτῃ τῇ Ἑλλησπόντῳ ἡγάγετο, καὶ τὸν Καλλιουπόλεως πορθμὸν ἀποκλείσαντες οὐκ ἐδίδουν πορείαν τῷ ἐμῷ πατρί, ἀναβάς οὖν μέχρι τοῦ τόπου τοῦ ἱεροῦ στομίου ἐγγύς, καὶ ἐν τῷ πολιχνίῳ ὁ ἐδεῖματο ὁ πατήρ αὐτοῦ, σὺν ἀκατίοις περάσας Θεοῦ εὐδοκοῦντος. καὶ γὰρ αἱ τριήρεις τοῦ βασιλέως ἐκεῖ κατεσκόπευον τοῦ κωλύσαι τὴν διάβασιν· ἐγὼ δὲ ἐκαθήμην ἐν Ἀδριανουπόλει παιδίον ὢν, ἐκδεχόμενος τὴν τῶν Οὐγγρων ἀφίξιν· οἱ δὲ Οὐγγροι ἐλεηλάτουν τὰ πέριξ τῆς Βάρνης, καὶ ὁ βασιλεὺς εὐφραίνετο, καὶ τὸ τῶν Μουσουλμάνων γένος ἐδυσφόρει, καὶ οἱ καθούριδες ἐχαίροντο. τότε ὁ ἐμὸς (πατήρ) περάσας μετὰ πολλοὺς τοὺς κινδύνους ὥμοσε τοῦ ποιῆσαι καταντικρὺ τοῦ φρουρίου τοῦ κειμένου πρὸς ἀνατολὴν ἕτερον φρούριον πρὸς δύοσιν· ἐκεῖνος οὐκ ἔφθασε τοῦ ποιῆσαι· ἐγὼ τοῦτο μέλλω ποιῆσαι Θεοῦ ἄρωγοῦντος. τί

με κωλύετε ; ἢ οὐκ ἔξεστι ποιῆσαι ἐν τοῖς ἐμοῖς ὁ βού-
λομαι ; ἀπέλθατε, εἶπατε τῷ βασιλεῖ· ὁ νῦν ἡγεμὼν οὐκ
ἔστι τῶν πρώην ὅμοιος· ἃ οὐκ ἠδύναντο ἐκεῖνοι ποιῆσαι,
οὗτος ὑπὸ τὴν χεῖρα καὶ εὐκόλως ἔχει τοῦ πράξει, καὶ ἃ
οὐκ ἐβούλοντο ἐκεῖνοι, οὗτος θέλει καὶ βούλεται. καὶ ὁ
ἐλθὼν ἀπὸ τοῦ νῦν ἕνεκα τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἀφαιρε-
θήσεται τὴν δοράν» (1).

Τῇ 21^ῃ Μαρτ. 1452 Ἀλήγοντος Μαρτίου μηνὸς τοῦ ἐπιόντος ἔτους, ἡ ἐσβε-
σμένη τίτανος ἐκομίζετο πανταχόθεν, τὰ δὲ πρὸς οἰκοδο-
μὴν ξύλα ἐκ Νικομηδείας καὶ Ποντοπρακλείας, οἱ δὲ λίθοι
ἐκ τῆς ἀνατολῆς. Οἱ βεγλερβέγηδες τῆς Ἀσίας καὶ Εὐ-
ρώπης, οἱ βέγηδες καὶ οἱ σούβασαι συνῆλθον παρὰ τὴν
ἀνατολικὴν ὄχλιν τοῦ Βοσπόρου, ὅπου καὶ αὐτὸς ὁ σουλ-
τάνος ἦλθεν ἐξ Ἀνδριανουπόλεως. Ἀπέναντι δὲ τοῦ φρου-
ρίου τοῦ Γιουζελισάρ, τοῦ ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ὄχλης ἀνε-
γερθέντος ὑπὸ Βαγιαζήτ τοῦ Ἰλδिरίμ, ἔνθα ὁ Βόσπορος
στενοῦται, καλεῖται δὲ διὰ τοῦτο Λάρυγξ καὶ κατὰ τὸ
τέλος Στόμα, καὶ ὅπου ἕνεκα τῶν ἀντικειμένων ἐκατέρω-
θεν ἀκρωτηρίων ὁ Βόσπορος ἀποστενοῦται εἰς πέντε στάδια,
οὐχὶ πόρρω τοῦ χωρίου, ὅπου Ἀνδροκλῆς ὁ Σάμιος ἐξευξε
τὴν περίφημον γέφυραν πρὸς διάβασιν τοῦ ὑπὸ τὸν Δα-
ρεῖον περσικοῦ στρατοῦ τοῦ ἐπὶ τοῦ Σκύθας στρατεύοντος,
ὁ Μωάμεθ ἐξελέξατο τὸν τόπον πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ νέου
φρουρίου. Αὐτόθι αἱρεται ἀκρωτήριο, ὅπερ ἔκπαλαι ἐκ τοῦ
ἐνταῦθα κειμένου ναοῦ τοῦ Ἑρμοῦ ἐκαλεῖτο Ἑρμαῖον,
καὶ ὅπου ἀπὸ τοῦ ἐπὶ πέτρας γεγλυμμένου ὁρόνου ὁ Δα-
ρεῖος ἐθεᾶτο τὴν τοῦ στρατοῦ διάβασιν ἀπὸ Ἀσίας εἰς
Εὐρώπην καὶ ὅπου ἡ περὶ τῆς διαβάσεως ἀγγελία ἐχα-
ράχθη ἀσσυρίοις γράμμασιν ἐπὶ στήλης πρὸς ἀνάμνησιν.

(1) Δούκας, ΑΔ', σ. 135.

Ἡ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου ὄχθη ἐκαλεῖτο Ῥώδης ἐκ τῶν ἐνταῦθα ἐν τῷ μεγίστῳ πορθμῷ ταρασσομένων κυμάτων, ἢ Φωνοειδής, ἢ Φόνας κατὰ τὸν Δούκαν, ἐκ τοῦ βρυχωμένου ρεύματος, καὶ κατὰ τοὺς παναρχαίους χρόνους ἐκαλεῖτο Πυρρίας Κύων (ἐρυθρὸς κύων) (1), ἐπεὶ δὲ ἐνταῦθα τὸ ρεῦμα ὑλακτεῖ τοὺς παραπλέοντας ὥτει ἐρυθρὸς κύων. Ἐνταῦθα παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ἑρμαίου ἀκρωτηρίου, καὶ ἀμέσως παρὰ τοῖς μηχωμένοις κύμασι καὶ τῇ ἡχούσῃ ὄχθῃ, ὁ Μωάμεθ ἐσκιαγράφησε τὸ φρούριον κατὰ παράβολον ἰδέαν, ὅτι ἡ περιοχὴ τῶν τειχῶν ὥφειλεν ἐξεικονίζειν ἀραβικοῖς γράμμασι τὸ σχῆμα τῆς λέξεως Μωάμεθ, ἥτοι τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ καὶ τοῦ Προφῆτου οὕτως, ὥστε ἐκεῖ, ὅπου ἕκαστον Μ σχηματίζει κύκλον, ἔδει οἰκοδομηθῆναι πύργον (2). Οὕτω τὸ ὅλον ἔλαβεν ἀλλόκοτον σχῆμα τῆς περιφερείας, ἔχον τρεῖς πύργους, ὧν οἱ δύο ἦσαν κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ἀκρωτηρίου, ὁ δὲ τρίτος, ὁ μέγιστος πάντων, ἦν ἐστραμμένος πρὸς τὴν θάλασσαν. Τὴν οἰκοδομὴν τοῦ τελευταίου ἀνεθήκεν ὁ Μωάμεθ τῷ μεγάλῳ βεζύρῃ Χαλήλ Πασᾶ, τὴν δὲ τῶν δύο ἐτέρων τῷ Σαριτζὲ Πασᾶ, ἐγγηράσαντι ἐπὶ πεντήκοντα ἔτη ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Πύλης καὶ τοῦ γυναικωνίτου, καὶ τῷ βεζύρῃ Σαγανῶ (3), ὃς ἐπὶ τῆς ἀναβάσεως Μουράτ τοῦ Β' εἰς τὸν θρόνον τὸ τρίτον ὡς οἰκειότατος βεζύρης τοῦ υἱοῦ ἐξεβλήθη τῆς βεζυρίας καὶ ἐξωρίσθη· ἀλλὰ νῦν ἀνεκλήθη μετὰ διπλασίας εὐνοίας. Αὐτὸς δ' ὁ σουλτάνος ἀνέλαβε τὴν ἀνέγερσιν τῶν συναπτόντων ἀλλήλοις τοὺς πύργους τειχῶν. Χίλιοι οἰκοδόμοι ἔχοντες ἕκαστος δύο

(1) Κωνσταντινούπολις καὶ Βόσπορος, Τομ. Β, σ. 220.

(2) Ὅθωμανοὶ ἱστοριογράφοι καὶ Ἑβλαῖας.

(3) Δούκας, ΛΔ, σ. 147.

βοηθοὺς εἰργάζοντο ἔξωθεν, τοσοῦτοι δ' ἔσωθεν τῶν τει-
χῶν. Πλὴν δὲ τῶν δισχιλίων οἰκοδόμων καὶ τῶν τετρα-
κισχιλίων βοηθῶν ἄπειροι ἄλλοι καὶ ἐν τούτοις μεγιστᾶ-
νες ἐκόμιζον λίθους, τίτανον καὶ πλίνθους ὀπτάς.⁽¹⁾ Πλὴν
τοῦ ἐκ τῆς Ἀσίας κομισθέντος ἐλάβανον ὑλικὸν καὶ ἐκ
τῶν ἐρειπίων τῶν προχωμάτων καὶ τῶν ναῶν τοῦ Βοσπό-
ρου, ἰδίᾳ δὲ κίονας ἐκ τοῦ μεγάλου καὶ λαμπροῦ παρὰ τὸ
Σωσθένιον μεγαλοπρεποῦς ναοῦ τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ.
Οὕτως ἐν χρόνῳ τριῶν μηνῶν ᾠκοδομήθη τὸ φρούριον, οὗ
τὰ τεῖχη εἶχον εἰκοσιπέντε ποδῶν πάχος, τῶν δὲ μολυ-
βδοσκεπῶν πύργων, τριάκοντα.

Βλέπων ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου προβαίνοντα τὰ
ἔργα ταῦτα κατέλιπε τὴν προτέραν πολιτικὴν καὶ ἡσπά-
σατο ὅλως ἐναντίαν, καὶ ἀπὸ ἀσθενῶν ἀπειλῶν ἐτράπη εἰς
ταπεινοτάτην ὑποταγὴν. Καὶ δὴ ἐπεμψε πρέσβεις ἰκετεύων
αὐτὸν ἵνα φυλάξῃ τὰ παρὰ τὸν Βόσπορον χωρία καὶ τοὺς
ἀγροὺς ἀπὸ τῆς δρώσεως τῶν Τούρκων. Συγχρόνως ἐπεμ-
πε πρὸς τὸν Μωάμεθ καθ' ἐκάστην βρώματα καὶ πόματα
ἐκλεκτά. Ἀλλ' οὗτος, ἀντὶ τοῦ ἐκπληρῶσαι τὴν δέησιν
καὶ ἀνταποδοῦναι τὴν φιλοφροσύνην, παρήγγειλεν, ἵνα μη-
δεὶς κωλύῃ τοὺς στρατοὺς αὐτοῦ τοῦ ἐλαύνειν εἰς τοὺς
ἀγροὺς τῶν Ἑλλήνων ἵππους, ἡμιόνους καὶ ἄλλα σκευο-
φόρα ζῶα, καὶ, ἐὰν οὗτοι ἀντιστῶσι, τότε καὶ αὐτοὶ κα-
ταφύγωσιν εἰς τὴν θίαν. Οὕτως συνέβη, ὥστε ὁ υἱὸς τοῦ
Ἰσφενδιάρ, ὁ γήμας ἀδελφὴν τοῦ σουλτάνου καὶ περάσας
ἐξ Ἀδραμυττίου εἰς Εὐρώπην, ἐδήλωσε διὰ τῶν φορτηγῶν
αὐτοῦ ζῶων τοὺς περὶ τοὺς Ἐπιβάτας κήπους καὶ ἀγροὺς.
Ἱπποκόμου δὲ τινος Τούρκου παίσαντος τότε Ἑλληνα,
ἐβοήθησαν αὐτῷ ἄλλοι Ἑλληνες, καὶ οὕτως ἐγένετο συμ-

(1) Δούκας, ΛΔ', σ. 136.

πλοκή, καθ' ἣν ἀπώλοντό τινες ἐκατέρωθεν (1). Ὁ Κε-
χαγιαβέης (ὑπουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν), ἀνενεγκὼν τῇ ἐ-
παύριον τὰ γενόμενα πρὸς τὸν σουλτάνον, παρηγγέλθη
ἵνα κατακόψῃ πρὸς ἐκδίκησιν τοὺς κατοίκους τῶν Ἐπιθα-
τῶν. Οἱ στρατιῶται, ἐπιπεσόντες πρὸς τοὺς ἀπελθόντας
τῇ πρώτῃ θεριστὰς εἰς τοὺς ἀγροὺς, κατέσφαξαν πάντας.
Οὕτω δ' ἤρξατο Ἰουνίῳ μηνὶ ὁ τελευταῖος πρὸς τὴν βυ-
ζαντινὴν αὐτοκρατορίαν πόλεμος (2). Τότε ὁ αὐτοκράτωρ, 1452
κλείσας τὰς πύλας τῆς πόλεως, καθεῖρξε πάντας τοὺς
ἐν αὐτῇ Τούρκους. Ἐν τούτοις ἦσαν καὶ τινες νέοι εὐνοῦ-
χοι τοῦ γυναικωνίτου τοῦ σουλτάνου, οἵτινες παρασπάντες
τῷ βασιλεῖ εἶπον, ὅτι, «εἰ μὲν ἀπολύσεις ἡμᾶς, ὧ βασι-
λεῦ, πρὸ τοῦ τὸν ἥλιον κλίνειν πρὸς δυσμὰς, χάριν εἰσομέν-
σοι· εἰ δὲ μετὰ δύσιν ἡλίου μὴ εὐρεθέντες ἐνώπιον τοῦ
ἡγεμόνος, γνῶθι τὸ μετὰ ταῦτα ἀπολυθῆναι οὐκ ἔστιν ἡμῖν
πρόσχαρι, ἀλλὰ καὶ λίαν θανάσιμον» (3). Ὁ δ' αὐτοκρά-
τωρ καμφθεὶς ἀπέλυσεν αὐτοὺς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ (4). Συγ-
χρόνως πέμψας πρέσβεις πρὸς τὸν σουλτάνον εἶπεν· «Ἐ-
πεὶ τὰ τῆς μάχης ἡρετίσω, καὶ οὔτε ὄρκους, οὔτε κολα-
κείαις πεισθῆναι ποιῆσαι σε ἔχω, ποίει ἃ βούλει· ἐγὼ γὰρ
πρὸς τὸν Θεὸν καταφεύγω, καὶ εἰ θελητὸν αὐτῷ ἐστὶ τοῦ
δοῦναι καὶ τὴν πόλιν ταύτην εἰς χειράς σου, τίς ὁ ἀντει-
πεῖν δυνάμενος; εἰ δὲ πάλιν ἐμφυτεύσει εἰρήνην ἐν τῇ καρδίᾳ
σου, καὶ τοῦτο ἀσπασίως ἀποδέχομαι· πλὴν κατὰ τὸ πα-
ρόν λάβε σου τὰς συνθήκας καὶ τοὺς ὄρκους· ἐγὼ ἀπὸ τοῦ νῦν
τὰς πύλας τῆς πόλεως κεκλεισμένας ἔχω καὶ τοὺς ἐνδον
φυλάξω ὅσον ἡ δύναμις· σὺ δὲ καταδυναστεύων δυνάσσευε,

(1) Δούκας, ΛΔ', 137.

(2) Φραντζῆς, Β', Κεφ. Γ', σ. 52.

(3) Δούκας, ΚΔ', σ. 137.

(4) Κατὰ τὸν Δούκαν (αὐτόθι) «τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ».

ἕως ὁ δίκαιος κριτὴς ἀποδώσει ἐκάστω, ἐμοὶ τε καὶ σοί, τὴν δικαίαν ἀπόφασιν» (1). Ὁ σουλτάνος, μὴ φροντίζων περὶ ἀπολογίας ἢ προφάσεως, ἐκήρυξε παραχρῆμα τὸν πόλεμον, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος προορῶν τὸ μέλλον εἶχε κλειστάς τὰς πύλας τῆς πόλεως, εἰς ἣν ἀπὸ ἑξ μηνῶν ἀπεχώμισε σιτία (2). Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ οἰκοδομὴ τοῦ παρὰ τὸν Βόσπορον φρουρίου ἀπετελέσθη. Ἐπειδὴ δ' ἔκειτο ἐν τῷ Λάρυγγι τοῦ πορθμοῦ καὶ ἐκώλυε τὸν πλοῦν, ὁ Μωάμεθ ἐκάλεσεν αὐτὸ Βογασκεσζέν (λαρυγγοκόπτην). Οἱ Ἕλληνες ἐσφαλμένως ἐκλαμβάνοντες τὴν τουρκικὴν λέξιν βογὰς (λαιμόν) ἀντὶ βάσχ (κεφαλὴν) καὶ εἰωθότες ἤδη ἐν τῷ ἀποτέμνῃ τὴν κεφαλὴν ἐνόμιζον, ὅτι τὸ φρούριον ἐκαλεῖτο Κεφαλοκόπτης (3). οὕτω δ' ἐν τῇ αὐτῶν γλώσσῃ ἐκάλεσαν αὐτὸ Λαιμοκοπίην (4), τουτέστιν ἀποτέμνοντα τὰ ρεύματα· διότι ἐνταῦθα τὸ ρεῦμα τοῦ Βοσπόρου ῥήγνυται ἐπὶ τοῦ Ἑρμαίου ἀκρωτηρίου. Φρούραρχος ἀνηγορεύθη ὁ Φιρούζ ἀγᾶς, ἔχων τετρακοσίους γενιτσάρους, ἐντεταλμένος ἵνα κωλύῃ τὰ πλοῖα πάντων τῶν ἐθνῶν καὶ ἐπιτρέπῃ τὸν πλοῦν αὐτῶν μόνον μετὰ τὴν ἀπότισιν τοῦ φόρου. Ὅπως δ' ἐκτελέσῃ τὴν παραγγελίαν ταύτην καὶ ἀρχῇ τοῦ Βοσπόρου, ἐστήθησαν ἐπὶ τοῦ εὐθὺς παρὰ τὴν θάλασσαν κειμένου πύργου τὰ παμμεγέθη τηλεβόλα τοῦ Χαλὴλ Πασᾶ. Τῇ 28 Αὐγούστου ὁ Μωάμεθ ἀπελθὼν ἐκεῖθεν προσήγγιζε πρὸς τὰς τάφρους τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Δ), ὅπως ἐπισκοπήσῃ αὐτάς, τῇ δὲ πρώτῃ Σεπτεμβρίου ἐπα-
1452 νῆλθεν εἰς Ἀδριανούπολιν (5).

(1) Δούκας, ΚΔ', σ. 137.

(2) Αὐτόθι, σ. 138.

(3) Πασχεσέν, κεφαλοκόπτης. Αὐτόθι, σ. 136.

(4) Χαλκοκονδύλης ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Η' Βιβλίου.

(5) Φραγκζής, Γ', Κεφ. 3.

Ὅπως παρεμποδίσῃ ὁ Μωάμεθ τοὺς δεσπότας τῆς Πελοποννήσου Δημήτριον καὶ Θωμᾶν τοῦ βοηθῆσαι τῷ αὐτοκράτορι ἀδελφῷ αὐτῶν καὶ τῇ πρωτεύουσῃ, ἐπεμψεν ἀρχομένου τοῦ φθινοπώρου εἰς τὴν Χερσόνησον τὸν ἐν ταῖς πορθήσεσιν αὐτῆς ἐγγηράσαντα βεγλέρβεγην Τουραχάν μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ Ἀχμέτ καὶ Ὁμάρ (1)· εἰσελάσαντες δὲ διὰ τοῦ ἰσθμοῦ καὶ τῆς Κορίνθου προὐχώρησαν τέμνοντες καὶ καίοντες εἰς Ἀρκαδίαν καὶ διὰ τῆς Τεγέας καὶ Μαντινείας εἰς τὸ ὄρος Ἰθώμην καὶ μέχρι τοῦ Ἀσιναίου κόλπου, ἐκυρίευσαν τῆς Νεοπολίχνης (Νεοκάστρου) καὶ ματαίως ἐπολιόρκησαν τὴν Σιδηροπολίχνην (Σιδηρόκαστρον). Ἐντεῦθεν ἐπορεύθη μοῖρὰ τις στρατοῦ, ἧς ἡγεῖτο Ἀχμέτ ὁ τοῦ Τουραχάν, ἐπὶ τὴν Μεγαλόπολιν (Λεοντάρι)· ἀλλὰ καταληφθεῖσα αἰφνιδίως καθ' ὁδὸν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατεκόπη, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Τουραχάν αἰχμαλωτισθεὶς ἀπήχθη πρὸς τὸν ἐν Σπάρτῃ δεσπότην Δημήτριον (2).

Ἐπὶ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ τούτων ἐπιδρομῶν ὁ Μωάμεθ ἡσχολεῖτο ἀκαταπαύστως ἐν Ἀδριανουπόλει περὶ τὰς πρὸς πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως προπαρασκευάς. Τῷ παρελθόντι θέρει οἰκοδομουμένου τοῦ παρὰ τὸν Βόσπορον φρουρίου, χύτης τις τηλεβόλων, τὸ γένος Οὐγγρος (4), Ὁρβανὸς δὲ τοῦνομα, μετέβη ἐκ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὴν τοῦ σουλτάνου, ὃς προσήνεγκε πολλὰ δῶρα καὶ ὥρισεν αὐτῷ τοσοῦτον μεγάληνμισθοφορὰν, ὥστε «εἰ ὁ βασιλεὺς τὸ τέταρτον ἔδιδεν, οὐκ

(1) Φραντζῆς, Γ', Κεφ. 3. (2) Λύ:δοι.

(3) Χαλκοκονδύλης, II, σ. 202.

(4) Δούκα, ΑΕ, σ. 158. Ὁ Χαλκοκονδύλης καλεῖ αὐτὸν Ὁρβανόν, Δᾶκα τὸ γένος.

ἀν ἀπεδίδρασκε τῆς Κωνσταντινουπόλεως» (1). Ἐρωτήσαντος δὲ τοῦ Μωάμεθ, εἰ ἐδύνατο χυῖσαι τηλεβόλον δυνάμενον σείσαι τὰ τεῖχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ τεχνίτης ἀπεκρίνατο, «δύναμαι, εἰ βούλει, κατασκευάσαι χωνεῖαν ὅση τὸ μέγεθος τυγχάνει τῆς δεικνυομένης μοι πέτρας· ἐγὼ γὰρ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως ἀκριβῶς ἐπίσταμαι· οὐ μόνον γὰρ ἐκεῖνα, ἀλλὰ καὶ τὰ Βαβυλώνια τεῖχη ὡς χοῦν λεπτυνεῖ ἢ παρὰ τῆς χωνείας τῆς ἐμῆς ἀφθεῖσα· πλὴν ἐγὼ τὸ πᾶν τοῦ ἔργου καλῶς ἀπαρτίσω· τὴν δὲ βολὴν οὐκ ἐπίσταμαι, οὐδὲ συντάσσομαι». Ταῦτα ἀκούσας ὁ σουλτάνος ἐκέλευσε τὴν κατασκευὴν τοῦ τηλεβόλου, περὶ δὲ τῆς ἀποστάσεως τῆς βολῆς ἐμέλλε βουλευσασθαι μετὰ ταῦτα. Ὁ Ὀρβανὸς ἔχυσεν ὡς δεῖγμα παμμέγεθες τηλεβόλον χάριν τοῦ παρὰ τὴν ὄχθην πύργου τοῦ νέου φρουρίου. Ἡ δοκιμασία τῆς βολῆς ἐγένετο ἐπὶ τοῦ πρώτου παραπλέοντος πλοίου, ὅπερ οὐκ ἐχάλασε τὰ ἱστία. Τὸ βενετικὸν πλοῖον τὸ ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Ῥύτζου ὠρίσθη ὡς σκοπιὰ καὶ τὸ δεῖγμα τῆς ἐπιτυχούσης χύσεως τοῦ τηλεβόλου καὶ τῆς ἀποστάσεως τῆς βολῆς. Τὸ πλοῖον πλήσσειται, συντρίβεται καὶ καταβυθίζεται. Ὁ πλοίαρχος σὺν τοῖς λοιποῖς τριάκοντα ἐν ἀκατίῳ ἐμβάντες ἐξῆλθον εἰς τὴν ξηρὰν, ἔπεσον ὅμως ἐν τῇ ἀκτῇ εἰς τὰς χεῖρας τῆς φρουρᾶς τῆς Λαιμοκοπίης, ἥτις δεσμίους προσήγαγεν αὐτοὺς πρὸς τὸν ἐν Διδυμοτείχῳ σουλτάνον, κελεύσαντα ἵνα πάντες ἀποκεφαλισθῶσιν, ὁ δὲ πλοίαρχος ἀνασκολοπισθῇ, καὶ μείνωσιν ἄταφοι. Οὕτως εἶδεν ὁ ἱστοριογράφος Δούκας, διὰ γων τότε ἐν Διδυμοτείχῳ (2). Ἐπαινέσας ὁ Μωάμεθ τὴν τέχνην τοῦ Ὀρβανοῦ καὶ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς δοκιμασίας,

(1) Δούκας, ΛΕ, σ. 139.

(2) Αὐτόθι.

ἐκέλευσε τὴν κατασκευὴν παμμεγέθους πολιορκητικοῦ τηλεβόλου διπλασίου τοῦ προτέρου, τοῦ μεγίστου, οὗ ἡ ἱστορία τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τῶν πολιορκιῶν μνημονεύει. Τὸ τηλεβόλον τοῦτο ἐξέπεμπε λιθίνους σφαίρας περιφερείας δυωκαίδεκα σπιθαμῶν καὶ βάρους δώδεκα ἑκατονταλίτρων (Ε). Μόλις πεντήκοντα ζεύγη βοῶν μετεκίνουν αὐτό· ἑπτά·κόσιοι δὲ ἄνδρες ὠρίσθησαν εἰς μετακόμισιν καὶ ὑπηρεσίαν αὐτοῦ (Σ). Μετὰ τὴν κατασκευὴν καθειλκύσθη πρὸ τῆς πύλης τῶν νεοδημάτων ὑψηλῶν ἀνακτόρων τῆς Ἀδριανουπόλεως, τῶν καλουμένων Τζιχαννουμα (θέα τοῦ κόσμου) καὶ μετὰ πολλοῦ κόπου ἐγεμίσθη. Ἠγγέλθη δὲ τοῖς κατοίκοις, ὅτι τῇ ἐπαύριον ἐμελλε κενωθῆσθαι, ἵνα μὴ φριζαντές διὰ τὴν μεγάλην βροντὴν μείνωσιν ἄφωνοι, ἥ αἱ ἐγκυοὶ γυναικες ἐξαμβλώσωσι. Τῇ πρωΐᾳ τίθεται πῦρ· ὁ ἀτμός τῆς πυρίτιδος πληροὶ ἅπασαν τὴν πόλιν· ἡ βροντὴ ἀκούεται πολλὰς ὥρας μακρὰν (1), ἡ δὲ σφαῖρα ἐπιπεσοῦσα μακρὰν ἐν μίλιον σχηματίζει βόθρον ὅσον ὀργυιᾶς.

Τὸ παμμεγέθους τοῦτο πολιορκητικὸν τηλεβόλον, τοῦλάχιστον διὰ τὴν φρίκην, ἣν ἐποίει, ἦν ἀνάλογον πρὸς τὰς μεγάλας βουλὰς τοῦ Μωάμεθ καὶ τὴν μεγάλην αὐτοῦ φυγὴν. Νυκτὸς καὶ ἡμέρας οὐδὲν ἄλλο διενεοῖτο ἢ καταστροφὰς καὶ φοβράς. Τὸ ἑσπέρας συνήθως, ἔχων ἀκολούθους δύο μόνον πιστοὺς αὐτῷ, περιήρχετο τὴν Ἀδριανούπολιν ἄγνωστος, ὅπως ἀκούῃ τοὺς λόγους τῶν στρατιωτῶν καὶ τοῦ λαοῦ. Εἰ δέ τις ἐτόλμα ἀναγνωρίσαι καὶ προσάγορεῦσαι αὐτόν ὡς σουλτάνον κατὰ τὸ σύνθηρος «Ζῆθι ἐπὶ πολὺ» ὁ σουλτάνος ἰδίᾳ χειρὶ ἐπληττε τὸν ἀκλήτως προσάγορεύοντα (2). Νυκτὶ τινι μετεπέμψατο δι' εὐνούχων τὸν

(1) Δούκας, ΛΕ, σ. 139.

(2) Αὐτόθι.

Χαλῆλ Πασᾶν· ὁ δὲ φοβούμενος περὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, διότι ζῶντος τοῦ πατρὸς ὁ Μωάμεθ δις ἐξέπεσε τῆς βασιλείας, ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ δίσκον καὶ κατέθηκε πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ σουλτάνου, ὃν εὔρεν ἐνδεδουλευμένον καὶ καθήμενον ἐπὶ τῆς κλίνης. «Τί εἰσι ταῦτα;» ἠρώτησεν ὁ ἡγεμὼν. «Ἔθος ἐστὶ τοῖς σατράπαις», ἀπεκρίνατο, «ὅταν ὁ ἡγεμὼν φωνήσῃ τινὰ τῶν μεγιστάνων παρ' ὧραν, μὴ εἰσέρχεσθαι κενὸς εἰς θεωρίαν αὐτοῦ. Ἐγὼ μὲν οὐδὲν ἐκ τῶν ἐμῶν ἔφερον εἰς θεόρετρα, ἀλλ' ἐκ τῶν σῶν τὰ σὰ προσέφερον». Ὁ δὲ σουλτάνος ἀπεκρίνατο· «Οὐκ ἔστι μοι χρεῖα τῶν σῶν· μάλλον καὶ ἔτι πλείονα δωρήσομαί σοι, ἐν ἐστὶ τὸ ζητούμενον, τὸ τὴν πόλιν διδόναι μοι» (1). Ὁ μέγας βεζύρης, φίλος ὢν ἀπόκρυφος τῶν Ἑλλήνων, ὃν οὗτοι προσωκείωσαν διὰ δώρων, ἐξεπλάγη ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ σουλτάνου τόσῳ μάλλον, ὅσῳ αὐτὸς οὗτος ἐνομίζετο ὑπὸ πάντων ὡς σύντροφος τῶν ἀπίστων. Τότε ὁ Χαλῆλ εἶπε τῷ σουλτάνῳ, ὅτι «ὁ Θεὸς ὁ δούς σοι εἰς χεῖρας τὸ πολλοστὸν μέρος τῆς γῆς τῶν Ῥωμαίων, αὐτὸς σοι καὶ τὴν πόλιν δωρήσεται. Ὡς γὰρ ἐμοὶ δοκεῖ ἐκ τῶν χειρῶν σου οὐ φεύγεται, καὶ σὺν Θεῷ καὶ τῷ κράτει σου καὶ ἐγὼ καὶ πάντες οἱ δοῦλοί σου συναγωνισόμεθα οὐκ ἐν πλούτῳ μόνον, ἀλλὰ σὺν σαρκὶ καὶ αἵματι» (2). Ταῦτα πρὸς ὀλίγον ἡμέρωσαν τὸν Μωάμεθ, ὑπολαβόντα· «Βλέπεις τὸ προσκεφάλαιον; τὴν πᾶσαν νύκτα διεβίβασα ἔλκων ἀπὸ τῆς μιᾶς γωνίας τοῦ κοιτῶνος εἰς τὴν ἄλλην καὶ ἀπὸ τῆς ἄλλης εἰς τὴν ἐτέραν, ἀνακλινόμενος καὶ ἐξεγειρόμενος, καὶ ὑπνος τοῖς ὀφθαλμοῖς μου οὐκ ἐρχόμενος. Λέγω οὖν, ἀρ-

(1) Δοίκα; ΔΕ, σ. 140.

(2) Αἰνῶσι, σ. 141.

γύριον ἢ χρυσίον μή σε δελεάζων ἀπορρίψῃ τῆς ἀποκρί-
σεως, ἥς ἀπεκρίνω μοι νῦν· ἀλλὰ σταθερῶς ἀνταγωνισό-
μεθα τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ θαρρόυντες Θεοῦ τῇ νεύσει καὶ
τῇ εὐχῇ τοῦ προφήτου τὴν πόλιν ληψόμεθα» (1). Οὕτω
νῦν ἀπέλυσε τὸν ἐκ τοῦ ὕπνου τῆς νυκτὸς καὶ τῆς ἀφροντι-
σίας ἐκπλαγέντα μέγαν βεζύρην· ἀλλ' ὁ σουλτάνος αὐτὸς
τῇ νυκτὶ ταύτῃ καὶ πολλαῖς ἄλλαις «οὐκ ἔλιπε διανυκτε-
ρεύων καὶ μεριμνῶν τὰ κατὰ τῆς πόλεως, λαμβάνων ἐν
χερσὶ χάρτιν καὶ μέλανα καὶ σκιαγραφῶν τὴν περιοχὴν
τῆς πόλεως, καὶ δεικνύων τοῖς ἐπιστήμοσι τῶν ἐπάλξεων,
ποῦ καὶ πῶς μέλλουσι θεῖναι τὰς σκευὰς τῶν προβόλων
καὶ τὰς ἐπάλξεις καὶ τὰς κατερυγὰς καὶ τῆς τάφρου τὴν
εἴσοδον, καὶ τὰς κλίμακας ἐν ποίῳ τείχει» (2). Πρὶν ἢ
προβῶμεν εἰς τὰ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντι-
νουπόλεως, λέγομεν ἐνταῦθα διὰ βραχέων καὶ συνοπτικῶς
περὶ τῆς θέσεως τῆς πόλεως καὶ περὶ τῆς φύσεως τῶν
ἐκ τε τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης τειχῶν (3). Λέγομεν δὲ
διὰ βραχέων μὲν, ὅσον ἀπαιτεῖ ὁ σκοπὸς τῆς ἱστορίας,
ἀκριβῶς δὲ ὅσον δέδοται ἡμῖν μεταδοῦναι τῷ ἀναγνώστῃ
τὸ συμπέρασμα πένταετοῦς ἡμῶν μελέτης. Ἡ προτέρᾳ
ἱστορία καὶ ἐκτενὴς περιγραφὴ τῆς πόλεως προσήκει ἐτέ-
ρω τινὶ συγγράμματι, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἀνακτόρων καὶ πυ-
λῶν τῆς πόλεως ἐνταῦθα μνημονεύονται μόνον περὶ ὧν
γίνεται λόγος ἐν ταῖς ἐλληνικαῖς καὶ τουρκικαῖς ἱστορίαις
κατὰ τὴν πολιορκίαν καὶ ἄλωσιν τῆς πόλεως (4).

(1) Δούκας ΛΕ', σ. 141.

(2) Αὐτόθι.

(3) Κωνσταντινούπολις καὶ Βόσπορος, ἐν Βιέννῃ, 1822.

(4) Παράβαλε Χαλκοκονδύλην, Δούκαν, Φραντζῆν, Λεονάρδον Χίον, 'Ιωά-
κωρον, Καρδινάλιον, 'Ρουθῆνον, πάντας τοὺς συγχρόνους καὶ αὐτόπτας.

Ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς γωνίας τῆς Θράκης κεῖται ἡ νέα Ῥώμη, ὡς ἡ παλαιὰ ἐπὶ ἑπτὰ λόφων, κληθεῖσα Βυζάντιον μὲν ὑπὸ τοῦ πρώτου Θεμελιωτοῦ, Κωνσταντινούπολις δὲ ὑπὸ τοῦ δευτέρου. Ἐκ δὲ τοῦ κεκολοβωμένου ἐλληνικοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως καλεῖται τανὺν Ἴσταμπούλ, ἢ μετὰ μείζονος κολοβώσεως, ἀλλὰ μείζονα ἔννοιαν ἔχουσης ἐν τῷ στόματι τῶν Τούρκων Ἴσλαμπούλ, τουτέστιν εὐρὺ Ἰσλάμ ἢ πλῆθὺς τοῦ Ἰσλάμ. Οἱ Ἕλληνες ἐκάλουν αὐτὴν καὶ Ἀνθουσαν, οἱ δ' Ἀραβες Κωνσταντινίγῃ καὶ Φαρούκ, τουτέστι τὴν χωρίζουσαν, ἅτε κειμένην ἐπὶ τῶν τερμῶνων τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας· ὡς δὲ οἱ Ἀραβες ἐπονομάζουσι τὴν Μέκκαν μητέρα τῶν πόλεων, οὕτως ὁ Ὀθωμανὸς ἀποδίδωσι τῇ μητροπόλει τοῦ κράτους τὸ λαμπρὸν, καὶ διὰ τὴν θέσιν οὐχὶ ἀνάξιον, ὄνομα μήτηρ τῆς οἰκουμένης (οὐμμεδουνιά)· ὡς δέσποινα δὲ δύο ἡπείρων καὶ δύο θαλασσῶν, ὡς φύσει ἄρχουσα τῆς Ἀσίας καὶ Εὐρώπης, ὡς τὸ μέγιστον οὗτα ἐμπόριον τῆς ἀνατολῆς καὶ δύσεως, ἐστὶν ἐντεθρονισμένη ἐπὶ τῶν ὀρίων ἀμφοτέρων, ἐκ δύο μερῶν περιῤῥυτος καὶ μόνον ἐκ τοῦ τρίτου συνεχῆς τῇ Θρακικῇ ἡπείρῳ. Βλέπει δ' ἐκ μεσημβρίας μὲν πρὸς τὴν Προποντίδα καὶ πρὸς τὸ στόμιον αὐτῆς, τὸν ἰχθυόεντα Ἑλλησπόντον, ἐξ ἀνατολῶν δὲ πρὸς τὸν ἑπτάκις ἐλίσσόμενον δίκην μεγάλου ὄψεως, ἐπὶ ἐκάστη ἀκτῇ, ἐπὶ ἑπτὰ ἀκρωτηρίοις, ἐπὶ ἑπτὰ ῥοαῖς καὶ ἑπτὰ ἀντιῤῥοαῖς διαπρέποντα Βόσπορον, καὶ διὰ τοῦ βορείου στομίου αὐτοῦ πρὸς τὸν δυσχείμερον Εὐξείνιον Πόντον. Κατὰ δὲ τὴν μεσημβρινὴν ἐκβολὴν τοῦ Βοσπόρου, τουτέστι κατὰ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, κάμπτεται πρὸς δυσμὰς εἰς τὸν εὐρυχωρότατον καὶ εὐορμότατον ἐν παντὶ ἀνέμῳ πλήρη πλοίων, καὶ κατὰ πάντων ἀσφαλῆ λιμένα, ὅς ἐκ τοῦ σχήματος καὶ τοῦ φυσικοῦ πλούτου ἐκαλεῖτό ποτε Χρυσοῦν κέρας.

Σχήμα δὲ ἔχει ἡ πόλις μεγάλου καμπύλου τριγώνου, οὗ τὴν μὲν τῶν πλευρῶν ἀποτελεῖ ὁ λιμὴν, τὴν δὲ ἡ πα-
ραλία τῆς Προποντίδος, τὴν δὲ τὸ πρὸς τὴν γῆν τεῖχος·
ἐκλείετο δὲ ἐκ τῶν δύο θαλασσίων πλευρῶν μόνον δι' ἀπλοῦ
τείχους ἀνευ τάφρου· ἀλλ' ἐκ τῆς γῆς ἦν ὠχυρωμένη δι-
πλῶ ὑψηλῶ τείχει μεθ' ὑψηλῶν πύργων καὶ διπλῇ βαθείᾳ
καὶ εὐρείᾳ τάφρῳ. Ἐπὶ ἐκάστης τῶν τριῶν γωνιῶν τοῦ
τριῶν ὠρῶν περίοδον ἔχοντος τριγώνου ὑψοῦτο ὀχυρὸν φρού-
ριον, καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ ἐνὸς ἄκρου τοῦ λιμένος κατὰ τὴν ἐκα-
τέρωθεν περίρρυτον ἄκραν, ἣτις πάλαι ποτὲ ἐκαλεῖτο ἀκρό-
πολις, νῦν δὲ ἐστὶν ἡ ἄκρα τοῦ σεραῖου, ἔκειτο τὸ φρού-
ριον τοῦ ἁγίου Δημητρίου (Ζ) ⁽¹⁾ ἐν τῷ ὁμωνύμῳ ναῷ, ἐξ
οὗ τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο ἐκαλεῖτο καὶ ἀκρωτήριον τοῦ ἁγίου
Δημητρίου, ὡς ἡ θάλασσα ὁ βραχίον τοῦ ἁγίου Γεωργίου
ἐκ τοῦ παρακειμένου ναοῦ αὐτοῦ. Ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας
γωνίας τοῦ τριγώνου κατὰ τὸ ἕτερον τέρμα τοῦ λι-
μένος ἐν τῇ ἐσχατιᾷ αὐτοῦ ἔκειτο τὸ Κυνήγιον, νῦν Χα-
θανσεράϊ (ἀνάκτορον τῶν κτηνῶν), ἀμφιθέατρον προωρι-
σμένον εἰς ἀγῶνας θηρίων, καὶ ὀπίσω αὐτοῦ τὰ μεγάλα
ἀνάκτορα τῶν Βλαχερνῶν, ἃ οἱ τελευταῖοι Ἕλληνες αὐ-
τοκράτορες προετίμων τῶν ἄλλων ἀνακτόρων καὶ ὧν τὸ
ὄνομα σώζεται ἔτι νῦν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ συνοικίᾳ τῆς πό-
λεως. Ἐπὶ τοῦ τρίτου τέρματος τῆς πόλεως, ἦτοι κατὰ
τὴν ἑτέραν ἐσχατιάν τοῦ ἐκ τῆς γῆς τείχους, ἦν τὸ Κυ-
κλώδιον ἢ Πενταπύργιον, γενόμενον περιώνυμον ὀψιαιτε-
ρον τῷ ὀνόματι τῶν ἐπτά Πύργων. Ὅρισαντες ἤδη τὰς
τρεῖς γωνίας τοῦ τριγώνου ἐξετάζομεν νῦν τὰς πλευράς
αὐτοῦ, ἐμμένοντες μόνον ἐν τῇ περιοχῇ τῆς πόλεως, ἥς

(1) Ὁ Δούκας (ΑΒ', σ. 151) λέγει ἐΜεγαδημητρίου τὴν ἀκρόπολιν.

τὰ ἐντὸς ἀνάκτορα καὶ οἱ ναοί, πλὴν τοῦ τῆς ἁγίας Σοφίας, οὗ μνημονεύονται κατ' ὄνομα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς πολιορκίας, ὥστε οὐδ' ἐνταῦθα. Ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν Προποντίδα τετραμμένης θαλασσίας πλευρᾶς, τῆς μεταξὺ τῆς ἄκρας καὶ τοῦ Ἑπταπυργίου, ὑπῆρχον μεταξὺ ἀμφοτέρων δύο τεχνητοί, νῦν δὲ κεχωσμένοι καὶ ἐντὸς τῶν τειχῶν περικεκλεισμένοι, λιμένες, ὁ μὲν ὁ ποτὲ Ἐλευθέριος ἢ Θεοδόσιος ⁽¹⁾ νῦν Βλαγγαμποστάν ⁽²⁾ καὶ ὁ Ἰουλιανὸς ἢ Σοφιανὸς, καλούμενος νῦν Καδιργαλιμᾶν (λιμὴν τῶν γαλερῶν), ὃς ἔκειτο ἐν τῇ ἀρχαίᾳ συνοικίᾳ τοῦ Ἑπτασκάλου ⁽³⁾, εἶτα δὲ Κοντοσκάλου. Οἱ δύο οὗτοι λιμένες ἦσαν κεκοσμημένοι δι' ἀνακτόρων, ὁ μὲν διὰ τῶν Θεοδοσιείων, ὁ δὲ διὰ τῶν Σοφιανείων. Μεταξὺ τῆς ἀμφιρρύτου ἄκρας τοῦ ἁγίου Δημητρίου καὶ τοῦ Σοφιανείου ἢ Ἰουλιανείου λιμένος ἔκειντο τὰ κάτω αὐτοκρατορικὰ ἀνάκτορα Βουκολέοντος ⁽⁴⁾ παρὰ τὸ Τζατλαδὶ καπού, καλούμενα οὕτως ἐκ τοῦ λιθογλυφοῦς συμπλέγματος λέοντος καὶ ταύρου, τὰ δὲ ἄνω ἢ μεγὰλα αὐτοκρατορικὰ ἀνάκτορα ἔκειντο ἐν μέρει ἐπὶ τῶν νῦν ἀνακτόρων. Μεταξὺ τοῦ Ἐλευθερίου ἢ Θεοδοσίου λιμένος καὶ τοῦ Κυκλωδίου (τῶν ἐπτὰ Πύργων) ἔκειντο τὰ ἀνάκτορα τῶν Ὑψωμαθίων ⁽⁵⁾ παρὰ τὴν φερώνυμον ἐτι νῦν πύλιν.

Ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας πρὸς τὴν θάλασσαν πλευρᾶς τῆς πόλεως, τῆς μεταξὺ τῆς ἄκρας τῶν ἀνακτόρων καὶ τῆς συνοικίας τῶν Βλαχερνῶν, φέρουσι νῦν τέσσαρες καὶ δέκα πύλαι (H) πρὸς τὸν λιμένα, ὧν ὁμῶς πέντε μόνον μνημονεύ-

(1) Κωνσταντινούπολις καὶ Βόσπορος, Τομ. Α, σ. 209.

(2) Ἀχρί τοῦ Βλάχα. Δούκας, ΑΘ, σ. 159.

(3) Κωνσταντινούπολις καὶ Βόσπορος, Τομ. Α, σ. 124.

(4) Αὐτόθι.

(5) Φραγτζής, Γ, Κεφ. Γ, σ. 56.

ονται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς πολιορκίας. Ἡ πρώτη καὶ ἡ ἐσχάτη ἡ τοῦ Κυνηγίου (1), ἡ δευτέρα ἡ Ξυλόπορτα, ἡ τρίτη ἡ μεγάλη τῶν ἀνακτόρων τῶν Βλαχερνῶν (Θ), ἡ τετάρτη ἡ Πέτρα (Ι) (2) ἐν τῷ νῦν Φαναρίῳ, ἡ ἐν τῇ ἐλληνικῇ συνοικίᾳ, καὶ τελευταία ἡ Ὠραία (ΙΑ), νῦν πύλη τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἡ τοῦ ἰχθυοπωλείου. Κατὰ τὸ κάτω μέρος τῶν ἀνακτόρων τῶν Βλαχερνῶν ὑπῆρχεν ὑπόγειος ἀποτετειχισμένη πύλη, Κερκόπορτα (ΙΒ) (3) καλουμένη, ἡ πύλη τοῦ Ἱπποδρομίου, ἣν ἤδη Ἰσαὰκ ὁ Κομνηνὸς ἀπέφραξε, φοβούμενος μὴ πληρωθῇ ἡ προφητεία, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Φρειδερίκος εἰσελεύσεται εἰς τὴν πόλιν διὰ τῆς πύλης ταύτης (4). Αὕτη δὲ καὶ ἡ Ξυλόπορτα ἐστὶν ἡ αὐτή.

Ἐὰν δυνώμεθα παραλιπεῖν ἀμνημονεύτους τὰς λοιπὰς τῆς πρὸς τὸν λιμένα πλευρᾶς πύλας, ὥσπερ τοὺς ἐπὶ τὰ πύργους τῆς πρὸς τὴν θάλασσαν πλευρᾶς, ἀναγκαῖον ὁμῶς βῆμα πρὸς βῆμα ἐξετάσαι τὰς πύλας τῆς πρὸς τὴν ξηρὰν πλευρᾶς· διότι ἐντεῦθεν ἐπῆλθεν ἅπαντα ἡ δύναμις τῶν πολιορκητῶν, ἐκάστη δὲ αὐτῶν ὀνομαστί μνημονεύεται ἐν τῇ πολιορκίᾳ.

Ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν γῆν πλευρᾶς πρώτη πύλη ἐστὶν ἡ Χαρσία, ἡ ἡ Καλλιγαρία, ἥς τὸ ὄνομα οἱ Τοῦρκοι μετέβαλον κατὰ τὸν τρόπον αὐτῶν, ὅπως ἔχῃ ἐννοιάν τινα τουρκισί, εἰς Ἑγρί Καπού (πύλην κυρτήν) (5)· ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Βουλγαρική, ἡδύνατο δὲ μάλιστα κληθῆναι καὶ Γερ-

(1) Νῦν Χαϊδὴν σεραΐ καπουσί, τοῦτέστιν ἡ πύλη τῶν ζώων.

(2) Πέτρα ἐκαλεῖτο τὸ μοναστήριον τοῦ ἀγίου Ἰωάννου. Δούκας, ΛΘ', σ. 162.

(3) Δούκας, ΛΘ', σ. 159.

(4) Νικήτας Χωνιάτης, Β.δλ. Β', σ. 4.

(5) Κωνσταντινούπολις καὶ Βόσπορος, Τόμ. Α', σ. 106. Ὁ Λεονάρδος Χίος καλεῖ αὐτὴν Καλλιγαρίαν, ὃ δὲ Δούκας Χαρσίον.

μανική· διότι ἡ βυζαντινὴ ἱστορία δις μνημονεύει δύο Γερμανῶν, οἷς ἀνετέθη ἡ ὑπεράσπισις αὐτῆς, ἐπὶ μὲν τῶν Κομνηνῶν τῷ Γερμανῷ Ἀρνούλφῳ Γιλπρέκτῳ (1), ἐπὶ δὲ τοῦ τελευταίου Κωνσταντίνου τῷ Γερμανῷ Ἰωάννῃ Γράντῃ (2). Ἡ δευτέρα πύλη, ἡ νῦν τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐκαλεῖτο Μυρίανδρος ἢ Πολύανδρος, ἐπειδὴ κατὰ τὴν οἰκοδομίαν τῶν πρὸς τὴν ξηρὰν τειχῶν ἀμφοτέραι αἱ τῶν οἰκοδόμων μοῖραι, ὧν ἡ μὲν ἤρξατο οἰκοδομεῖν ἐκ τῆς δεξιᾶς ἄκρας κατὰ τὰς Βλαχέρνας, ἡ δὲ ἑτέρα ἐκ τῆς ἀριστερᾶς κατὰ τοὺς ἐπτὰ πύργους, ἐνταῦθα συνῆλθον ἐργαζόμεναι καὶ συνηνώθησαν εἰς πολλὰς χιλιάδας. Ἦδη δ' ἐν τῇ πολιτορχίᾳ τῶν Ἀθάρων συνήφθη ἡ καρτερωτάτη μάχη μετὰ τῆς πύλης ταύτης καὶ τῆς παρακειμένης (3), ἀλλὰ νῦν αὕτη ἐγένετο κατὰ τὴν τρίτην καὶ μεσαίαν πύλην, κατὰ τὴν τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ, ἥτις ἐκ τοῦ παμμεγέθους τηλεβόλου τοῦ ἐμπροσθεν αὐτῆς στηθέντος καλεῖται ἔτι καὶ νῦν Τὸπ καπουσί (πύλη τοῦ τηλεβόλου). Παρ' αὐτὴν ὑψοῦντο δύο πύργοι, ὁ μὲν ὁ τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ, ὁ δὲ τοῦ Βαγδάτ καλούμενος (4). Μετὰ ταῦτα εἶπετο ἡ πύλη, ἐξ ἧς ἡ ὁδὸς ἦγεν ἐν πρώτοις μὲν εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Πηγῶν (Βαλουκλί), εἶτα δὲ διὰ τοῦ Ῥηγίου (Τζεχμετζέ) εἰς Σουλῆμβρίαν· διὸ ἐκαλεῖτο τριχῇ, πύλη τῆς Πηγῆς, πύλη τοῦ Ῥηγίου καὶ πύλη τῆς Σουλῆμβρίας, ἐτήρησε δὲ τὸ τελευταῖον τοῦτο μέχρι τοῦδε. Τέλος ἡ πέμπτη καὶ τελευ-

(1) Ἄννα Κομνηνή, Βιβλ. Β', σ. 63.

(2) Λεονάρδος Χῖος.

(3) Κωνσταντινούπολις καὶ Βόσπορος, Βιβλ. Α', σ. 407. Κωνῆνος, Χρονικὸν Πασχάλῃ.

(4) Turris Baetatine, Λεονάρδος Χῖος. Κωνσταντινούπολις καὶ Βόσπορος, Βιβλ. Α', σ. 210.

ταία τῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς πολιορκίας μνημονευμένων
 πυλῶν ἐστὶν ἡ Χρυσῇ (II), δι' ἧς εἰσῆρχοντο οἱ θριαμβευ-
 ταί, καὶ ἤτις, κεκοσμημένη μαρμαρίνοις ἀγάλμασι καὶ
 ἀναγλύφοις, ἦν ἡ μεγάλη θριαμβικὴ πύλη τῆς πόλεως.
 Εἰ καὶ τινες θρίαμβοι, ὡς ὁ βανδαλικὸς, ἐν ᾧ τὰ χρυσᾶ
 ὑπὸ τοῦ Γηνσερίχου ἐκ Ῥώμης συληθέντα καὶ ἀπὸ τοῦ
 Γελιμρίου πάλιν ἀφαιρεθέντα σκεύη τοῦ ναοῦ προηγούντο
 τοῦ Βελισσαρίου, ὡς ὁ γοθικὸς, ὁ ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου τοῦ
 Βελισσαρίου τοῦ εὐνούχου Ναρσῆ τελεσθεῖς, ὡς ὁ περσι-
 κὸς ὁ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείου τελεσθεῖς, ὡς ὁ πανοννικὸς καὶ
 δαλματικὸς, εἰ ὧν Ἰωάννης ὁ Κομνηνὸς ἐπανηγύρισε τὰς
 κατὰ τῶν Πανοννίων καὶ Δαλματῶν νίκας, ἤλαυον μόνον
 ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως διὰ τοῦ ἵπποδρόμου εἰς τὴν ἀγίαν
 Σοφίαν, οἱ πλεῖστοι ὅμως θρίαμβοι, ὡς οἱ τέσσαρες βουλ-
 γαρικοί, τοῦ Ἡρακλείου, Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκῆ, Νικηφό-
 ρου τοῦ Φωκᾶ καὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου τε-
 λεσθέντες κατὰ τοῦ ἔθνους τούτου, καὶ ὁ Σαρακηνὸς, ὁ τε-
 λεσθεῖς ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου κατὰ τὴν ἐκ Ταρσοῦ καὶ Μα-
 φουεστίας ἐπάνοδον, ἤλαυον διὰ τῆς Χρυσῆς, καὶ δὴ διὰ
 τῆς μεγάλης ὁδοῦ τῆς διατεμνούσης τὸ μέσον τῆς πόλεως
 πρὸς τὴν Χαλκῆν πύλην τῶν μεγάλων ἀνακτόρων (ID).
 Εὐθὺς μετὰ τὸν τελευταῖον θρίαμβον τοῦ Βουλγαροκτό-
 νου ἡ Χρυσῇ πύλη διετειχίσθη ἐκ φόβου μὴ ἡ προφητεία,
 ἡ προλέγουσα τοῖς Λατίνοις τὴν διὰ τῆς πύλης ταύτης
 ἄλωσιν τῆς πόλεως, οὕτως εὐχερέστερον πληρωθῇ (1).
 Ἐξ ὁμοίου φόβου ἐτειχίσθη ἐν τῷ ἀντιθέτῳ τέρματι τῆς
 αὐτῆς πλευρᾶς τοῦ τείχους ἡ ὑπόγειος Κερκόπορτα (2).

(1) Radulfus de Diceto. Mathaeus Paris. Rogerus Hovedennus
 παρὰ Δουκαγγίῳ. Κωνσταντινούπολις Χριστ. Βιβλ. Α', σ. 363.

(2) Βίλκεν, ἱστ. τῶν σταυροφοριῶν, Βιβλ. Δ', σ. 78, κατὰ τὸν Γοδεφρ.
 Δούκαε, ΑΖ', καὶ Καντακουζηνός, Βιβλ. Γ', σ. 48, καὶ Δ', σ. 28.

ἀλλ' ἐν τῇ πολιορκίᾳ, ὡς ὀφόμεθα, ἠνέγκται αὖθις, ἀντί
 δὲ τῶν Λατίνων καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου εἰσή-
 λασαν δι' αὐτῆς οἱ Τοῦρκοι. Ἡ Χρυσῇ πύλῃ ἔμεινε κλει-
 στή, ἥ δὲ προφητεία διαρκεῖ μέχρι τοῦ νῦν ἐτι· μόνον τὰ
 πρόσωπα ἀντηλλάγησαν διὰ τὴν ἀλλαγὴν τῶν κατόχων
 τῆς πόλεως· διότι διὰ τῆς Χρυσῆς πύλης, δι' ἧς τοσάκις
 οἱ φιλόχριστοι αὐτοκράτορες εἰσῆλθον ἐν θριάμβῳ, μέλ-
 λουσι, κατὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν τῶν Τούρκων βεβαιωμένην
 προφητείαν, οἱ Χριστιανοὶ εἰσελεύσεσθαι ἐν θριάμβῳ αὖθις
 ἡμέρᾳ τινὶ εἰς τὴν τῇ πίστει τῶν πατέρων αὐτῶν ἀποδο-
 τεάν πόλιν τοῦ Κωνσταντίνου.

Ἀείποτε ἀληθεῖς καὶ ψευδεῖς προφητεῖαι ὑπῆρξαν, ἥτοι
 ὀρθοὶ λογισμοὶ περὶ τοῦ μέλλοντος καὶ κεναὶ προῤῥή-
 σεις· αἱ μὲν δι' ὑψηλοτέρας παρατηρήσεως τῆς ἐσωτερικῆς
 οὐσίας τῶν πραγμάτων καὶ τῆς ἀναγκαίας συναφείας τῶν
 αἰτιῶν καὶ ἀποτελεσμάτων τῶν συμβεβηκότων ἐρειδόμε-
 ναι ἐπὶ τοῦ στερεοῦ ἐδάφους τοῦ νοῦ καὶ τῆς πείρας, αἱ δὲ
 ἐκ τυφλῆς δεισιδαιμονίας τυχαίων ἐξωτερικῶν φαινομένων
 ἐπὶ τοῦ κυμαινομένου ἁμμου τῶν ἀστήμων λέξεων ὠκοδο-
 μημένα. Αἱ μὲν ἀπαθεῖς δι' αὐτὸ τοῦτο οὐ τιμῶνται παρὰ
 τοῖς προκατελιημμένοις ὑπὸ παθῶν καὶ συνήθως ἐξαφανί-
 ζονται ἀπαρατήρητοι καὶ ἄκαρποι, αἱ δὲ, τὸ πλεῖστον ἐμ-
 πνευσμέναι ὑπὸ πάθους, εἰσὶ τούτῳ ἰσχυρὸς μοχλὸς τῆς
 τόλμης ἢ τοῦ φόβου. Τοιαῦταί εἰσιν αἱ παραδόσεις καὶ
 προφητεῖαι τοῦ πλήθους. Αὗται εἰσι μεγάλῃς ἀξίας τῷ
 ἱστοριογράφῳ, ἅτε οὐ σπανίως διαφωτίζουσιν τὸ πνεῦμα
 τοῦ χρόνου, τὸν χαρακτῆρα τῶν ἐθνῶν, τὴν φύσιν τῶν κυ-
 βερνήσεων, τὴν συνάφειαν τῶν γεγονότων. Τὰ ἔθνη, ὡς τὰ
 ἄτομα, παρασκευάζουσιν αὐτὰ ἑαυτοῖς τὴν ἀτυχίαν ἢ εὐ-
 τυχίαν, προφητεύοντα ἑαυτοῖς ταύτην ἢ ἐκείνην, ἐὰν ἡ
 προφητεία ἐκφύηται ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς ρίζης τῆς ρώμης

ἡ τῆς ἀσθενείας, αἵτινες εἰσὶν αἱ πρῶται αἰτίαι τῆς σωτηρίας ἢ τῆς καταστροφῆς, οὐχὶ ὅ,τι προφητεύει τινὶ ὁ ἐχθρὸς ἢ ὁ φίλος, ἀλλ' ὅ,τι ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ θάρρους ἢ τῆς ἀθυμίας προφητεύει τις ἑαυτῷ, στέφεται ὑπὸ νίκης ἢ ὑπ' ὀλέθρου. Ἐξῶθεν ἐνσπειρόμεναι αἱ προφητεῖαι δύνανται ἐνίοτε ἐπιταχύναι τὴν κρίσιν τῆς νίκης ἢ τοῦ ὀλέθρου, ἀλλ' αἱ ἐκ τῶν μυχῶν τοῦ ἔθνους ἐκπορευόμεναι, ὁδοποιοῦσιν ἀσφαλῶς τὴν ἀνάβασιν ἢ πτώσιν αὐτοῦ, καὶ εἰσι θεωρητέαι οὐ μόνον ὡς συνεργοῦσαι αἰτίαι τῆς τελευταίας νίκης ἢ ἥττης, ἀλλὰ καὶ ὡς ἤδη πρότερα ἀποτελέσματα πνευματικῆς εὐημερίας ἢ ἡθικῆς ἀπωλείας, δι' ὧν γεννᾶται ἐξουσία ἢ δουλεία. Θάρρος καὶ συναίτησις βώμης προλέγουσι νίκην καὶ πόρθησιν· ἀδυναμία καὶ ἀτονία προφητεύει ἥτταν καὶ θάνατον. Ὁ τύπος τοῦ ἀναβαίνοντος καὶ καταπίπτοντος κράτους, ὁ χαρακτήρ τοῦ καταδυναστεύοντος καὶ καταδυναστευθέντος ἔθνους ἐκτυπῶνται πιστῶς ἐν ταῖς ἑαυτοῦ προφητείαις. Ἡ γνώμη αὕτη μαρτυρεῖται πολλαχῇ ἐν ταῖς προφητείαις, αἵτινες ἐν τοῖς χριστιανοῖς καὶ μουσουλμάνοις ἦσαν συνήθεις περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς τύχης τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους καὶ αἵτινες περιεσώθησαν ἡμῖν πιστῶς ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ Ὀθωμανῶν ἱστοριογράφων. Διὰ τοῦτο ἀκούσωμεν ἐνταῦθα τὰς μὲν καὶ τὰς δὲ ὡς ἀξιολόγους φωνὰς τῶν χρόνων αὐτῶν, κατὰ πρῶτον δὲ τὰς χριστιανικάς.

Αἱ προφητεῖαι αὗται ἦσαν τετραπλαῖ, ἀποβλέπουσαι ἢ μόνον εἰς τὴν τύχην τῆς πρωτευούσης, ἢ εἰς τὴν τοῦ ὅλου κράτους, εἰς τὴν τῶν Παλαιολόγων, ἢ εἰς τὴν ἀπάσης τῆς χριστιανωσύνης. Μεταξὺ αὐτῶν οὐ καταλέγομεν τὰς καθολικάς τῆς Γραφῆς, τὰς ἐκ τῶν προτέρων ἐφαρμοσίμους εἰς τὴν λύσσαν πάντων τῶν δορικτητόρων καὶ τὸν ὀλεθρον πασῶν τῶν πόλεων, ἢ τὰ ἐκ τῶν ὑστέρων ἐφαρ-

μοσθέντα εὐκόλως εἰς αὐτὰ τὰ χωρία τῶν Προφητῶν, ἃ ἐκάστοτε παρέχουσιν ἄφθονον ὑπόθεσιν εἰς προτέρους νοου-
 θετικούς λόγους, ἢ εἰς ὑπέρτας θρηνωδίας. Οὐ καταλέγο-
 μεν τὰς ὑπὸ τοῦ ἱστοριογράφου Δούκα εἰς τὰς συμφορὰς
 τῆς ἀλώσεως ἐφαρμοσθείσας ῥήσεις τοῦ προφήτου Ἡ-
 σαΐου ⁽¹⁾, Ἐζεκιήλ, Ἀμώς καὶ Ἰερεμίου, λέγομεν μόνον
 περὶ τῶν ἰδίων. Ἐκτὸς τῆς μετ' ἀμφοτέρων τῶν κεκλη-
 σμένων πυλῶν τῆς πόλεως συνδεδεμένης καὶ ἐν αὐταῖς
 μνημονευθείσης προφητείας, ὅτι δι' αὐτῶν ὁ αὐτοκράτωρ
 Φρειδερίκος καὶ οἱ Λατῖνοι ἐμελλον εἰσελεύσεσθαι, ὑπῆρ-
 χον ἔτι δύο ἄλλαι περὶ τῆς τύχης τῆς πόλεως, πρῶτον
 ὅτι ὁ ἐχθρὸς προχωρήσει μέχρι τοῦ μέσου αὐτῆς, ἦτοι
 μέχρι τοῦ Ταύρου ⁽²⁾ καὶ καταδιώξει τοὺς κατοίκους, ὅτι
 ὁμῶς ἔπειτα ἐπὶ τοῦ τόπου τούτου οἱ κάτοικοι ἐμελλον
 ἀνασπρέψειν τὸν ἐχθρὸν, ἀποκρούσειν γενναίως καὶ διατη-
 ρήσειν τὴν πόλιν ⁽³⁾. Δεύτερον ἢ ἀπ' αἰώνων ἤδη ὑπὸ εὐ-
 σεβοῦς ἀνδρός, Μορηνου τοῦνομα, γενομένη προφητεία,
 ὅτι ἔθνος τοξοτῶν καταλήψεται τὸν λιμένα τῆς Κωνσταν-
 τινουπόλεως καὶ ἐξολοθρεύσει τοὺς Ἑλληνας. Αἱ δύο αὖ-
 ται διαφωνοῦσι μὲν ἀλλήλαις, διότι ἡ μὲν προσέλεγε παν-
 τελῇ ὄλεθρον, ἡ δὲ μόνον τὸν μέγιστον κίνδυνον, ἀλλ' ἡ
 ἐπαναπαυομένη τῷ κινδύνῳ ἦν ἡ μόνη τοιαύτη καὶ κατε-
 πνίγετο ὑπὸ τῆς πλθύος τῶν ἀγγελλουσῶν τὸ τέλος τῆς
 πόλεως, τοῦ βασιλείου καὶ τοῦ βασιλεύοντος οἴκου. Ἀλ-
 λως ἡ τοῦ εὐσεβοῦς Μορηνου ἦν λίαν ἀόριστος· διότι οἱ
 τοξόται ἠδύναντο ἀναφέρεσθαι οὐ μόνον εἰς τοὺς Ἀραβας,

(1) Δούκας, ΑΖ', σ. 149, 164 καὶ 165.

(2) Forum Taurus. Ὅρ. Κωνσταντινούπολιν καὶ Βόσπορον, Βιβλ. Α', σ. 70.

(3) Χαλκοκονδύλης, Η'.

τοὺς Πέρσας καὶ τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς Σλάβους, τοὺς Βουλγάρους, τοὺς Ἀβάρους καὶ αὐτοὺς τοὺς Φράγκους, τοὺς Λατίνους καὶ Ἑλλήνας, ἐνὶ λόγῳ εἰς πάντας τοὺς τοξοφόρους λαοὺς, τοὺς πολιορκήσαντας τὴν Κωνσταντινούπολιν. Περὶ τῆς αὐτοκρατορίας ἔλεγε πρόβ-
 ῃσιν τις ἀποδιδόμενη Λέοντι τῷ Σοφῷ, ἀλλ' ἀνευρεθεῖσα
 πρὸ μικροῦ ἐν τῷ παρὰ τὸ νεώριον μοναστηρίῳ τοῦ ἁγίου
 Γεωργίου κατὰ τὴν ἄκραν τῶν ἀνακτόρων, ἣτις συνέ-
 κειτο ἐκ δύο πινάκων διηρημένων εἰς φατνώματα, ὧν τὸ
 μὲν περιεῖχε τὰ ὀνόματα τῶν αὐτοκρατόρων, τὸ δὲ τὰ
 ὀνόματα τῶν Πατριαρχῶν. Τὰ φατνώματα ταῦτα ἦσαν
 πεπληρωμένα διὰ τῶν ὀνομάτων τῶν αὐτοκρατόρων καὶ
 τῶν Πατριαρχῶν, οἵτινες ἀπὸ Λέοντος ἐβασίλευσαν καὶ
 ἐπατριάρχευσαν· ὑπελείποντο δὲ μόνον δύο ἔτι φατνώ-
 ματα εἰς πλήρωσιν, τὸ μὲν χάριν τοῦ τελευταίου αὐτοκρά-
 τορος, τὸ δὲ χάριν τοῦ τελευταίου Πατριάρχου. Ἄλλη τις
 τὴν ἀπώλειαν τῶν Ἑλλήνων ἀγγέλλουσα προφητεία ἡδύ-
 νατο ἀναγνωσθῆναι ἐν ταῖς τῇ Ἑρυθραίᾳ Σιδύλλῃ (ΙΕ)
 ἀποδιδομένοις χρησμοῖς (¹).

Ἡ τρίτη τάξις τῶν προφητειῶν, ἡ ἀφορῶσα ἰδίᾳ εἰς τὸν
 οἶκον τῶν Παλαιολόγων, ἔταξε τῇ βασιλείᾳ αὐτῶν τὰ αὐ-
 τὰ ὅρια, ὥστε πρὸς τὴν δυναστεύοντι οἴκῳ τῶν Ὀθωμανῶν
 ἐπειδὴ ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος καὶ ὁ Ὀσμὰν ἀνέβησαν
 σχεδὸν σύναμα εἰς τὸν ὀρόνον, ὁ μὲν εἰς τὸν τῶν Κομνη-
 νῶν, ὁ δὲ εἰς τὸν τῶν Σελτζούκων, ἐμελλόν καὶ ἀμφοτέ-
 ροι συγχρόνως ἐκπσεῖν αὐτῶν. Λέγεται προσέτι, ὅτι ὁ
 Μιχαὴλ, γενάρχης τῶν Παλαιολόγων, ἐρωτήσας μάντιν
 τινὰ περὶ τῆς τύχης τῆς αὐτοκρατορίας ἐν ταῖς χερσὶ τῶν

(¹) Erythrae autem nostrae de Grecorum jactura vaticanium
 legentibus palet. Λεονάρδος Χίος.

κληρονόμων αὐτοῦ, ἤκουσε παρ' αὐτοῦ τὴν οὐδὲν σημαίνουσαν λέξιν μαμαίμι, ἥτις δὴ οὕτως ἡρμηνεύθη, ὥς ἐτοσοῦτοι τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ ἐμελλον ἄρξαι, ὅσα στοιχεῖα ἡ λέξις περιεῖχε (1). Ἐντεῦθεν οὖν προελέγετο τὸ τέλος τῆς τοῦ οἴκου αὐτῶν ἀπωλείας κατὰ τὸν ἑβδομον Παλαιολόγον, βασιλεύοντα συγχρόνως πρὸς τὸν ἑβδομον Ὀθωμανόν. Τέλος περὶ τῆς τύχης τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀπειλουμένης ἀπάσης χριστιανωσύνης ὑπῆρχε συνήθης οὐγγρική τις προφητεία, ἣν μετὰ τὴν ἐν Κοσσυφοπεδίῳ ἀπολωλυτὴν μάχην ὁ Οὐνιάδης ἤκουσεν ἐκ τοῦ στόματος γέροντός τινος, παραμυθοῦντος τὸν ἐπὶ τῇ ἡττῇ δυσφοροῦντα ἦρωα. Ὡς πῶς «Ἰσθι, τέκνον· εἰ μὴ παντελὴς φθορὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἐπέλθοι, οὐκ ἐπιγέλασει τοῖς χριστιανοῖς ἡ τύχη· δεῖ γὰρ τὴν πόλιν ὑπὸ τῶν Τούρκων φθαρῆναι, καὶ οὕτω τὰ τῶν χριστιανῶν δυστυχήματα τέλος ἐξουσι» (2). Πᾶσαι αὗται αἱ προφητεῖαι, αἱ τὸν ὅλεθρον τῶν Ἑλλήνων ἀγγέλλουσαι, ἀπερρέον ἀπ' αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων· διότι καὶ τὴν φοβερωτάτην ταύτην οὐγγρικήν ἐμβάλλει τῷ στόματι τοῦ γέροντος Βυζαντινός τις. Τίτι δὲ τρόπῳ οἱ χρησμοὶ τῆς καταστροφῆς ἀναγκαίως ἐπήγαζον ἐκ τῆς κενῆς εἰκόνος τοῦ ἐπὶ πηλίνων ποδῶν ἱσταμένου βυζαντινοῦ κράτους, ἐξηγεῖ ἡ πνευματικὴ καὶ ἡθικὴ ἀπώλεια αὐτοῦ, ἥτις ἐστὶν ὁ βέβαιος πρόδρομος τῆς πολιτικῆς. Πῶς οἱ κρωγμοὶ οὗτοι τῶν ἀπαισίων κοράκων, οἵτινες αἰωροῦμενοι ὑπὲρ τοῦ μεγάλου πεδίου τῆς μάχης ἀμφοτέρων τῶν βασιλείων καὶ θνησιμαίων ὁσφραίνόμενοι ἐκρωζον ἐκ τοῦ ἀέρος πρὸς τὰ κάτω, ἐπενήργη-

(1) Δούκας, MB', σ. 180. Μιχαήλ δ Α', Ἀνδρόνικος δ Α', Μιχαήλ δ Β', Ἀνδρόνικος δ Β', Ἰωάννης δ Α', Μανουὴλ καὶ Ἰωάννης δ Β'.

(2) Δούκας, AH, σ. 154.

σαν ὀλεθρίως ἐπὶ τῆς τύχης τῶν πολιορκουμένων, γενήσεται δὴλον ἐκ τῆς περαιτέρω συνεχείας τῆς ἱστορίας τῆς πολιορκίας.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ Κοράνιον πᾶσαν προφητείαν καὶ πᾶσαν ἄλλην πρόβρῃσιν, πλὴν τῶν τοῦ Προφήτου, ἀποδοκιμάζει, τὴν δὲ δεισιδαιμονίαν κατακρίνει ὡς ἀπιστίαν, ἀκούσωμεν νῦν τοὺς χρησμούς τῶν μωσλίμων, ὧν οἱ ἱστοριογράφοι μόνον τοὺς τοῦ Μωάμεθ λόγους, οὓς τῳόντι εἶπεν ἢ λέγεται εἶπεῖν ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ ὡς θείαν γραφήν (ἐν τῷ Κορανίῳ), ὡς ἰδίαν δὲ προφητείαν ἐν τῇ παραδόσει (Χαδὶς) κρίνουσι θεμιτὸν ἀναφέρειν εἰς τὰ νῦν συμβαίνοντα. Ὁ οὖν Προφήτης εἶπε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, «Ἠκούσατε λόγον λεγόμενον περὶ πόλεως, ἐχούσης ἐνθὲν μὲν γῆν, ἐνθὲν δὲ καὶ ἐνθὲν θάλασσαν;» Οἱ δὲ εἶπον «Ναί, ἀπόστολε τοῦ Θεοῦ». Εἶτα εἶπεν αὐτοῖς· «Ἡ τελευταία ὥρα (τῆς κρίσεως) οὐ σημανεῖ πρὶν ἢ ἡ πόλις αὕτη ἀλῶν ὑπὸ ἐπτὰ μυριάδων υἱῶν τοῦ Ἰσάκ. Παρὰ ταύτην ἐλθόντες οὔτε ὅπλοις χρήσονται, οὔτε καταπέλταις, ἀλλὰ τοῖς λόγοις τούτοις· Οὐδεὶς ἄλλος Θεὸς ἢ ὁ Θεὸς καὶ ὁ Θεός ἐστι μέγας. Παραχρῆμα τὸ ἓν μέρος τῶν πρὸς τὴν θάλασσαν τειχῶν καταρρέψει, τὸ δὲ δευτέρον καταρρέψει τὸ ἑτερον αὐτῶν μέρος, τὸ δὲ τρίτον, τὸ πρὸς τὴν γῆν, οἱ δὲ υἱοὶ τοῦ Ἰσάκ εἰσελεύσονται αὐτὴν ἐν εὐθυμίᾳ» (ΙΓ). Καὶ πάλιν ἄλλοτε εἶπεν ὁ Προφήτης. «Κρατήσατε τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἄριστος ἡγεμὼν ἐστὶν ὁ κρατῶν αὐτῆς, ἄριστος δὲ στρατὸς ὁ αὐτοῦ». Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Προφήτου παρώρμησαν τὸν λαὸν αὐτοῦ, τοὺς Ἀραβας, ἵνα ἐπτάκις ἀποπειραθῶσι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἦν τὸ μὲν πρῶτον δι' ἐπτὰ ὄλων ἐτῶν ἐπολιόρχησαν σπείροντες καὶ θερίζοντες τοὺς παρακειμένους ἀγροὺς χάριν ἑαυτῶν (ΙΖ), ἐν δὲ τῇ τρίτῃ ἐπτα-

επει πολιορκία τῶν Ἀράβων ἔπεσεν ὁ Ἐγιοῦπ, ὁ σημαιοφόρος τοῦ Προφήτου, οἱ δὲ δερβίσαι καὶ οἱ σέχαι ἔθηξαν τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἀνδρίαν τῶν πιστῶν πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ τάφου. Ὅ,τι δὲ ἀμφοτέροι οἱ Φράγχοι Πέτροι ἔπραξαν, ὁ μὲν Πέτρος ὁ ἐρημίτης ἐκ τῆς Ἀμβιάνης (Ἀμιένης), ὁ δὲ Πέτρος ὁ μοναχὸς ἐκ τῆς Προβιγγίας, ὁ μὲν κηρύττων τὴν σταυροφορίαν, ὁ δὲ ἀνευρὼν τὴν λόγχην κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀντιοχείας, ταῦτα ἀμφοτέρα διέπραξεν ἐπιτυχῶς καὶ ὁ σέχης Ἀχισεμεδδὶν ἐν τῇ πολιορκίᾳ καὶ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1). Οὗτος, γεννηθεὶς ἐν Συρίᾳ καὶ μαθητὴς ὢν τοῦ σέχης Χατζῆ Βεϊράν, ἐκήρυττε τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸ κείμενον τῶν μνημονευθεισῶν παραδόσεων τοῦ Προφήτου, ὥρισε δὲ τὴν ἡμέραν καὶ ὥραν τῆς ἐφόδου ἐπιτυχέστερον ἢ ὁ σέχης Βουχάρας ἐν τῇ πολιορκίᾳ Μουράτ τοῦ Β'. Ἀντὶ δὲ τοῦ ἰδεῖν, ὡς οὗτος, τὴν Παναγίαν ἐπὶ τῶν χαρακωμάτων τῆς πόλεως ἀπειλοῦσαν ἐν ἐσθῇτι ἰόχρῳ καὶ ἀμυνομένην, εἶδε κατ' ὄναρ τὸν Ἐγιοῦπ, τὸν σημαιοφόρον τοῦ Προφήτου, δεικνύοντα αὐτῷ τὸν τόπον τῆς ἑαυτοῦ ταφῆς, ὥσπερ ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας ἔδειξε Πέτρῳ τῷ ἐκ Προβιγγίας τὸν τόπον τῆς ἱερᾶς λόγχης. Ἡ ἀνεύρεσις τοῦ ἱεροῦ τάφου ἐνομίσθη ὡς θαῦμα, ὡς ἡ τῆς λόγχης, καὶ ὡς αὕτη συνετέλεσεν εἰς τὴν τῆς Ἀντιοχείας πτώσιν, οὕτως ἐκείνη ἐπετάχυνε τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἄλωσιν.

Τοιαῦτα οἰωνιζομένων τῶν εἰρημένων προφητειῶν, αἵτινες τοῖς μὲν Ἑλλήσιν ἀνήγγελλον βεβαίαν βλάβην καὶ

(1) Ἡ ἀκριβὴς βιογραφία αὐτοῦ σώζεται ἐν τῇ Σακαίᾳ, παρὰ Ἀλῆ, φύλ. 134, καὶ ἐν τινὶ βιογραφικῇ συγγράμματι ἐπιγράφομένῳ «Μενακίδι Ἀχισεμεδδίν».

ἐλεθρον, τοῖς δὲ Ὀθωμανοῖς μόνον νίκην καὶ ἄλωσιν, ἤρ- 1453
 ξατο ἀρχομένου τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς ἡ ἐπίπονος με-
 ταφορὰ τοῦ μεγάλου πρὸς τὴν παλιαρκίαν τηλεβόλου ἐξ
 Ἀδριανουπόλεως. Τοῦτο εἶλκον πεντήκοντα ζεύγη βοῶν⁽¹⁾,
 διακόσιοι δὲ ἄνδρες παρεπορεύοντο ἐκατέρωθεν πρὸς δια-
 τήρησιν τῆς ἰσορροπίας· προηγοῦντο δὲ πεντήκοντα ἁμα-
 ξοπηγοὶ καὶ διακόσιοι σκαπανεῖς πρὸς ἀνόρθωσιν τῶν δ-
 δῶν καὶ τῶν γεφυρῶν ⁽²⁾. δύο μῆνες ἦσαν ἀναγκαῖοι ὅπως
 διανύσῃ τὸ τηλεβόλον δύο ἡμερῶν ὁδόν. Ὁ δὲ ἐπιτηρῶν
 τὴν μετακόμισιν τοῦ τηλεβόλου Καρατζᾶ Βέγης διέτρεχε
 κατὰ τὸν χρόνον τῆς βραδείας ταύτης μετακομίσεως τοῦ
 τηλεβόλου τὰ περὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀρκτῶα καὶ
 μεσημβρινὰ περὶχωρα παρὰ τὴν παραλίαν τοῦ Πόντου καὶ
 τῆς Προποντίδος· παρεδόθησαν δὲ αὐτῷ ἡ Μεσημβρία, ἡ
 Ἀγχίαλος, ἡ Βιζύη, ὁ πύργος τοῦ ἀγίου Στεφάνου, ἀπέ-
 χων τρεῖς ὥρας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τὸ φρού-
 ριον τῶν Ἐπιβατῶν (Βιβαδός). Μόνη ἡ Σηλυμβρία, θαρ-
 ρόυσα ἐπὶ τοῖς ἰσχυροῖς τείχεσιν, ἀντέστη, καίπερ ἔχουσα
 παράδειγμα, ὅτι ἡ φρουρὰ πασῶν ἐκείνων τῶν χωρῶν,
 τῶν μὴ παραδοθεισῶν κατὰ τὴν πρώτην πρόσκλησιν, ἀπε-
 κεφαλίσθη ⁽³⁾.

Κατὰ τὰς πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως
 ταύτας πορθίσεις οἱ κάτοικοι φιλικῶς ἢ ἐχθρικῶς εἶχον
 πρὸς ἀλλήλους, ὥς ὑπέρμαχοι ἢ πολέμιοι τῆς ἐνώσεως
 τῆς ἐλληνικῆς καὶ ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας. Τῇ 12 Δεκεμ-
 βρίου τοῦ ἀπιόντος ἔτους συνδιηλλάγησαν μὲν κατὰ τὸ
 φαινόμενον οἱ ἐρίζοντες ἐν τῇ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, τῇ ἁγίᾳ
 Σοφίᾳ, ὅπως τύχωσι παρὰ τῶν καθολικῶν ἡγεμόνων ἐπι-

(1) Κατὰ τὸν Δούκαν (ΛΖ', σ. 145) «ξ' βόας».

(2) Αὐτόθι. (3) Αὐτόθι.

κουρίας κατὰ τῶν Τούρκων, ἀλλὰ τὸ πῦρ τῆς διαιρέσεως τῆς Ἐκκλησίας ὑπέκαιε διηνεκῶς ὑπὸ τὴν σποδὸν, καὶ ἐν παντὶ καιρῷ ἐξεβρόγγυτο. Ὁ κλῆρος τῆς αὐλῆς, οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ διάκονοι συνετάσσοντο τῇ γνώμῃ τοῦ αὐτοκράτορος, παρισταμένου τῇ καθολικῇ λειτουργίᾳ τοῦ Ῥωμαίου καρδινάλιου Ἰσιδώρου, ἀλλ' οἱ ἡγούμενοι, οἱ ἀρχιμανδρίται καὶ οἱ μοναχοὶ ἐδείκνυσαν διαβρόχην τὴν πρὸς τοῦτο ἀποστροφὴν, ὁμοφρονοῦντες τῷ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος ἐξορισθέντι Πατριάρχῃ Γενναδίῳ, ὃς κατηρᾶτο τὸ ἐνωτικόν, τουτέστι τὸ ψήφισμα τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, ὡς ἀσεβὲς ἔργον, καὶ κατηγόρει ὡς αἰρετικὸν τὸν ἅγιον Θωμᾶν τὸν ἐξ Ἀκονίου. Τῷ Πατριάρχῃ τούτῳ συνετάσσετο ἐκ μίσους πρὸς τοὺς καθολικοὺς καὶ τοὺς Λατίνους ὁ μέγας ναύαρχος Λουκάς Νοταρᾶς, ὁ κράτιστος ἀνὴρ τῆς ψυχοβράγους αὐτοκρατορίας, ὃς οὐδόλως ἐδειλίασεν εἰπεῖν, ὅτι «Κρειττότερόν ἐστιν εἰδέναι ἐν μέσῃ τῇ πόλει φακιδόλιον βασιλεῦον Τούρκων ἢ καλύπτραν Λατινικήν» (1), ἐν ᾧ οἱ τῆς πόλεως ἀπογόνοντες ἔλεγον· «Εἴθε ἐδόθη ἢ πόλις ἐν χερσὶ τῶν Λατίνων τῶν ὀνομαζόντων τὸν Χριστὸν καὶ Θεοτόκον καὶ μὴ ἀπορρίφθωμεν ἐν ταῖς τῶν ἀσεβῶν παλάμαις» (2). ἀντὶ δὲ τοῦ ἐνεργεῖν ἀπὸ κοινοῦ ὑπὲρ τῆς πόλεως οἱ Ἕλληνες καὶ Λατῖνοι ἔφευγον καὶ ἐβδελύσσοντο ἀλλήλους, ἡ μεγάλη Ἐκκλησία ἦν ἔρημος καὶ ἐγκαταλελειμμένη, οἱ ἱερεῖς ἤρνούντο μεταδοῦναι τῶν ἀχράντων μυστηρίων τοῖς ἀποθνήσκουσι, τοῖς μὴ ὁμοφρονοῦσιν αὐτοῖς· μοναχοὶ καὶ μοναχαὶ οὐκ ἤθελον κοινωνῆσαι τοῦ ἀχράντου σώματος καὶ αἵματος ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἐνωτικῶν ἱερέων. Ἐν ταῖς μοναῖς ἐπεκράτει

(1) Δούκας, ΔΗ', σ. 148.

(2) Αὐτόθι.

σύγχυσις καὶ ταραχή, πρὸς μέγα δὲ σκάνδαλον τῶν πιστῶν, καὶ μάλιστα τοῦ Δούκα, μοναχὴ τις καὶ τὰ θεὰ λόγια μεμυημένη οὐ μόνον ἐκρεωφάγει καὶ ἄμφια τῶν βαρβάρων τῷ σώματι περιέφερεν, ἀλλὰ καὶ τῷ ψευδοπροφήτῃ θυσίαν ἔφερε καὶ τὴν ἀσέβειαν ἀνεπαισχύντως ὡμολόγει (1). Οὕτω διήλθεν ἡ τεσσαρακοστή.

Τῇ Παρασκευῇ τῆς Διακαιησίμου ἐλθὼν ὁ Μωάμεθ σὺν τῇ στρατιᾷ πρὸ τῆς πόλεως, κατεσχένησεν ὀπίσω τοῦ πρὸ τῆς Χαρσίας ἢ Καλλιγαρίας πύλης λόφου, καὶ περιεκύκλωσε τὴν πόλιν ἐκ τῆς ξηρᾶς ἀπὸ τῆς Ξυλοπόρτης, τῆς παρὰ τὰ ἀνάκτορα κειμένης, μέχρι τῆς Χρυσῆς πύλης (2). Τὸ μέγα τηλεβόλον ἤχθη πρὸς τὴν Καλλιγαρίαν πύλην (3). μετὰ ταῦτα δὲ, ἐπειδὴ ἡ νεωστὶ ὀχυρωθεῖσα πύλη ἀνθίστατο κρατερώτερον, ἐκομίσθη πρὸς τὴν πύλην τοῦ Ῥωμανοῦ (4), ἥτις ἐκ τούτου ἔλαβη τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου τηλεβόλου, σωζόμενον μέχρι τοῦδε (5). Πλὴν τοῦ τηλεβόλου τούτου τῶν χιλίων διακοσίων λιτρῶν ἔστησαν δύο ἐλάσσονα, ἃ, ἐκπέμποντα σφαίρας ἑκατὸν πενήκοντα λιτρῶν, παρεσκευάζον τὴν ὁδὸν ταῖς καταστροφαῖς τοῦ μεγάλου τηλεβόλου (10). Τοῦτο διὰ δύο ὥρων ἐγεμίζετο· ὥστε ἐπτάκις μόνον τῆς ἡμέρας ἐπυροβόλει, πλὴν τοῦ πρὸ τῆς ἑω πυροβολισμοῦ τοῦ τὴν ἔφοδον σημαίνοντος. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ διαῤῥαγὲν κατεκερμάτισε τὸν χύτην αὐτοῦ (6). τὸ διαῤῥαγὲν ὁμῶς ἐπεσκευάσθη καὶ ἐ-

Τῇ 6
Ἀπρ-
1453

(1) Δούκας, ΑΠ', σ. 144.

(2) Αὐτόθι, ΑΖ', σ. 148.

(3) Λεονάρδος Χῖος, παρὰ Χαλκοκονδύλῃ, Κεφ. Η'.

(4) Αὐτόθι.

(5) Κωνσταντινούπολις καὶ Βόσπορος, Βιβλ. Α', σ. 103.

(6) Φραντζῆς, Γ', Κεφ. Γ', σ. 53.

πτάκις τῆς ἡμέρας διέσειε τὰ τείχη, ἐκπέμπον μεγάλους λίθους (Κ). ἀλλ' ὁ τεχνίτης, ὁ διοικῶν τὰς βολὰς τοῦ τεραστίου τούτου τηλεβόλου, οὐκέτι ὑπῆρχε, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα διέψευδε τὴν προσδοκίαν.

Τότε ἐλθὼν εἰς τὸ τοῦ Μωάμεθ στρατόπεδον πρεσβευτῆς τοῦ Ἰωάννου Οὐνυάδου, ὃς συνωμολόγησεν αὐτῷ πρὸ ἐνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους τριετῇ ἐκεχειρίαν, εἶπεν, ὅτι ὁ Οὐνυάδης κατέθηκε τὴν ἀρχὴν ἐγχειρίσας αὐτὴν τῷ κυρίῳ αὐτοῦ Λαδισλάῳ· ὅτι οὐκέτι ἐδύνατο τηρῆσαι τὰ ὑπεσχημένα· διὸ ἐπιστρέφων αὐτῷ τὴν τουρκιστὶ γεγραμμένην συνθήκην τῆς ἐκεχειρίας αἰτεῖ τὴν ἑαυτοῦ· ὁ δὲ σουλτάνος ἐχέτω πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Οὐγγρίας κατὰ τὸ δοκοῦν (1). Ἡ οὐγγρική προφητεία, περὶ ἧς ἦν ἀνωτέρω ὁ λόγος, ἔπεισεν εἰς τὴν πρεσβείαν ταύτην τὸν Οὐνυάδην, ὁ δὲ πρεσβευτὴς ἐνόμιζεν, ὅτι ὤφειλε τὸ ἐφ' ἑαυτῷ πάντα ποιῆσαι, ὅπως ἐπισπεύσῃ τὴν πλήρωσιν αὐτῆς πρὸς τὸ συμφέρον τῆς χριστιανωσύνης διὰ τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ πρεσβευτὴς, ἰδὼν τὴν περὶ τὸ στοχάζεσθαι ἀνεπιτηδεϊότητα τοῦ σκοπευτοῦ τοῦ μεγάλου τηλεβόλου, ἐμειδίασεν ἐπὶ τούτῳ καὶ ἐδίδαξε τὸν τρόπον τοῦ εὐθύνειν τελεσφορώτερον τὸ τηλεβόλον, εἶπε δέ· «εἰ βούλει καταπεσεῖν εὐκόλως τὰ τείχη, μετάθες τὴν σκευὴν ἐν ἄλλῳ μέρει τοῦ τείχους ἀπέχοντι ἀπὸ τῆς πρώτης βολῆς ὀργυιὰς εἰς ἡ' καὶ τότε ἐξιῶν τὴν πρώτην ἄφες ἐτέραν βολήν· τῶν δύο οὖν ἄκρων κρουσθέντων ἐπιμελῶς, τότε βάλλε καὶ τρίτην ὡς εὐρεθῆναι τὰς τρεῖς βολὰς ὡς τριγώνου σχῆμα, καὶ τότε ὄψει τὸν τοιοῦτον τοῖχον εἰς γῆν καταπίπτοντα. Ἦρσεν οὖν ἡ βουλὴ, καὶ

(1) Δούκας, ΑΠ, σ. 154, καὶ Ἑγγελος, Γ', σ. 175.

οὕτω πέπραχεν ὁ τεχνίτης, καὶ οὕτως ἀπέβη» (1). Οὕτως Οὐγγρος μηχανικός καὶ Οὐγγρος πρεσβευτὴς διὰ τῆς χύσεως καὶ διοικήσεως τοῦ μεγάλου τηλεβόλου συνετέλεσαν τὸ ἐφ' ἑαυτοῖς εἰς τὴν πτῶσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Πλὴν δὲ τοῦ μεγίστου τηλεβόλου καὶ τῶν ἐκατέρωθεν αὐτοῦ δύο μεγάλων ἦσαν καὶ πολλὰ ἄλλα μέτρια καὶ ἐλάσσονα, ἐστημένα καθ' ὅλην τὴν πολιορκητικὴν γραμμὴν ἀπὸ τῆς Ξυλοπόρτης μέχρι τῆς Χρυσῆς πύλης. Ἐκ δεκατεσσάρων τηλεβολοστάσεων ἐβάλλετο ἡ πόλις διὰ μεγάλων καὶ μικρῶν τηλεβόλων μετὰ καταπελτῶν καὶ τόξων (ΚΑ). Τὰς ὑπονόμους δὲ ὥρυξαν οἱ Σέρβοι μεταλλευταὶ τοῦ Νοβοθέρδα (2), οἵτινες εἰσεχώρησαν μέχρι τῆς τάφρου τῆς πόλεως, προφυλασσόμενοι διὰ στοᾶς κεκαλυμμένης «πίλοις λευκοῖς τε καὶ ἐρυθροῖς» καὶ ἠνέφωσαν ὅπας ἐν τῇ πρώτῃ τείχει, δι' ὧν ἐβλαπτον πολὺ τοὺς Ἕλληνας, ἀπρόσβλητοι ὄντες ὑπὸ τούτων (3). ὠκοδόμησαν τέσσαρας πύργους, κινουμένους ἐπὶ τροχῶν, καὶ ὑπερμεγέθη πολιορκητικὴν μηχανὴν, ἐλέπολιν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καλουμένην (ΚΒ), ἣτις, κινουμένη διὰ πολλῶν τροχῶν καὶ περιβεβλημένη ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν διὰ τριπλοῦ βοείου δέρματος, ἄνω δὲ ἔχουσα πύργους καὶ ἐπάλξεις, προσεφύλασσε τοὺς ἐπιτιθεμένους στρατιώτας· τρεῖς θύραι ἠνοίγοντο πρὸς τὸ ὄρυγμα, ἐνδοθεν δὲ ἦν πλήρης ξύλων καὶ δεσμίδων φρυγάνων πρὸς πλήρωσιν τῆς τάφρου· ἀπὸ τῶν πύργων κατήρχοντο, κινηταὶ γέφυραι, ἵνα δι' αὐτῶν ραδίως εἰσέλθωσιν εἰς τοὺς πύργους τῆς πόλεως (4).

(1) Δούκας, ΑΗ', σ. 154, καὶ Ἑγγελοσ, σ. 178.

(2) Λεονάρδος Χίος.

(3) Χαλκοκονδυλῆς, Η, σ. 204.

(4) Φραντζῆς, Γ', Κεφ. Γ', σ. 54.

Ἄπας ὁ πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως συνελθὼν τῶν-
 κικὸς στρατὸς ἦν εἰς διακοσίας πεντήκοντα χιλιάδας ἀνδρῶν
 (ΚΓ), ἐξ ὧν ἑκατὸν μὲν χιλιάδες ἱππέων ἦσαν πρὸς τὰ
 νῶτα τοῦ στρατοπέδου, ἕτεροι δὲ τόσοι πεζοὶ ἐπὶ τῆς δε-
 ξιάς πτέρυγος μέχρι τῆς Χρυσῆς πύλης, καὶ πεντήκοντα
 ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς μέχρι τῶν ἀνακτόρων τῶν Βλαχερνῶν.
 Ὁ σουλτάνος ἵστατο ἐν τῷ κέντρῳ μετὰ δεκαπέντε χιλιά-
 δων γενιτσάρων (¹), ὁ δὲ Σαγανὴς Πασᾶς μετὰ τινων
 χιλιάδων ἵστατο ἐπὶ τοῦ ὀπίσω τοῦ Γαλατᾶ ὑψώματος,
 ἐπὶ τῆς κατέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως κειμένης ἐτέ-
 ρας πλευρᾶς τοῦ λιμένος (²). Ὁ δὲ στόλος, ὃν ὁ ναύαρ-
 χος Βαλτάογλου, Βούλγαρος ἐξωμότης, ἐξήρτυσε κατὰ τὸν
 χειμῶνα ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Βοσπόρου, καλουμένῳ ἔτι καὶ
 νῦν λιμὴν τοῦ Βαλτάογλου (ΚΔ), συνέκειτο ἐκ δεκαοκτῶ τρι-
 ῆρων, ἐκ τεσσαράκοντα ὀκτῶ διήρων, ἐξ εἴκοσι καὶ πέντε
 φορτηγῶν καὶ πλέον ἢ τριακοσίων ἐλασσόνων πλοίων (³),
 ἐν συνόλῳ ἐκ τετρακοσίων εἴκοσι ἱσιοφόρων. Αὕτη ἦν ἡ δύ-
 ναμις καὶ ὁ ἐξοπλισμὸς τῶν πολιορκητῶν, εἰκοσάκις ὑπερ-
 βάλλουσα τὴν τῶν πολιορκουμένων (⁴) καὶ χιλιάκις τὴν
 τόλμην αὐτῶν.

Οἱ ἐνοπλοὶ Ἕλληνες, κατὰ τινα κατάλογον συνταχ-
 θέντα τῇ προσταγῇ τοῦ αὐτοκράτορος ὑπὸ τοῦ πρωτο-
 θεσπιαρίου Φραντζῆ κατὰ τὴν πολιορκίαν ἦσαν χιλιά-
 δες τέσσαρες καὶ ἑννεακόσιοι ἐβδομήκοντα τρεῖς (⁵), πλὴν
 δισχιλίων ξένων καὶ τριακοσίων ἢ πεντακοσίων Γενουην-

(¹) Λεονάρδος Χῖος.

(²) Χαλκοκονδύλης, Η, σ. 203. Φραντζῆς, Γ, Κεφ. Γ, σ. 53.

(³) Φραντζῆς, Γ, Κεφ. Γ, σ. 53.

(⁴) Δούκας, ΔΗ', σ. 150.

(⁵) Φραντζῆς, Γ, Κεφ. Γ, σ. 53.

σίων (1) ὧν ἡγεῖτο Ἰωάννης ὁ Λόγγος ἐκ τοῦ εὐγενοῦς οἴκου τῶν Ἰουστινιανῶν, πεμφθεὶς ἐπὶ δύο τριηρῶν πρὸς τελευταίαν ἐπικουρίαν τῆς πιπτούσης πόλεως. Ὁ αὐτοκράτωρ χάριν ὠμολόγησε τοῖς ἐπικούροις τούτοις ἐπιδαφιλεύσας πλεῖστα δῶρα, ἀνέδειξε δὲ τὸν θερμουργὸν Λόγγον πρωτοστάτορα, ἥτοι στρατηγὸν ἐπὶ τριακοσίων ἀνδρῶν (2), καὶ παρεχώρει αὐτῷ διὰ χρυσοβούλλου γράμματος τὴν νῆσον Λῆμνον, εἰ ὁ Μωάμεθ ἠναγκάζετο λῦσαι τὴν πολιορκίαν, ὡς ὁ πατὴρ αὐτοῦ Μουράτ (3). Οὐ μόνον δ' οἱ Ἕλληνες ἠλπιζον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ οἱ Γενουήνσιοι, κύριοι τοῦ Γαλατᾶ, οἵτινες ἐπεμψαν μὲν ἀληθῶς πρέσβεις πρὸς τὸν Μωάμεθ καὶ ὑπέσχοντο κατὰ τὰς συνωμολογημένας συνθήκας τηρῆσαι φιλίαν, ἀλλὰ συγχρόνως παρεῖχον τοῖς Κωνσταντινουπολίταις πᾶσαν τὴν δυνατὴν βοήθειαν. Ὁ δὲ Μωάμεθ, ὃν οὐκ ἔλαθε τοῦτο, εἶπεν ἐν ἑαυτῷ· «Ἐάσω κοιμᾶσθαι τὸν ὄφιν, ἕως οὔ καθελῶ τὸν δράκοντα» (4). Ὁ παρὰ τῇ Πύλῃ Βενετὸς πρεσβευτὴς κατέσχε πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως τὰ ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου, ἀπὸ τοῦ Τανάιδος (Μαιώτιδος) καὶ τῆς Τραπεζοῦντος ἀναπλέοντα βενετικὰ πλοῖα (5). Οὕτω δὲ αἱ ἐν τῷ λιμένι ναυτικαὶ δυνάμεις συνέκειντο ἐκ τριῶν γενοουηνσίων πλοίων, ἐνὸς ἰσπανικοῦ, ἐνὸς γαλλικοῦ, τεσσάρων κρητικῶν, δύο ἐκ Κυδωνίας (6) καὶ τριῶν μεγάλων βενετι-

(1) Ὁ μὲν Φραντζῆς, αὐτόθι, λέγει μετὰ τριακοσίων, ὁ δὲ Δούκας, ΑΗ, σ. 149 μετὰ πεντακοσίων.

(2) Φραντζῆς, Γ', Κεφ. Γ. σ. 54.

(3) Δούκας, ΑΗ, σ. 150.

(4) Δούκας, σ. 151.

(5) Αὐτόθι, σ. 149.

(6) Ὁ Φραντζῆς λέγει· «Ἐκ δὲ τῆς Κρήτης τρεῖς, ἐκ δὲ τῆς πόλεως λεγομένης Χάνδαξ ἡ μία, καὶ αἱ δύο ἐκ Κυδωνίας.» Βιβλ. Γ, Κεφ. Γ, σ. 83.

αἰῶν ἐμπορικῶν, καλουμένων γελεατζῶν, ἅπαντα δεκατέσσαρα. Οὐδὲ τὸ πυροβολικὸν εἶχε κρεῖττον· οἱ πολιορκούμενοι οὐκ ὤφειλον μέμφεσθαι, ὅτι ἡδυνάτουσαν ἀντιτάξαι πρὸς τὸ τεράστιον τηλεβόλον τῶν πολιορκητῶν οὐδὲν ἰσομέγεθες· διότι τὰ ἑαυτῶν ἐκπέμποντα σφαίρας ἐκαστὸν πεντήκοντα λιτρῶν ἦσαν ἔτι πολλῶ μείζονα καὶ ἰσχυρότερα ἢ κατὰ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως, ἃ τοσοῦτον ἐσείοντο ἐν ἐκάστη ἐκπυρσοκροτήσει, ὥστε ἐβλάπτοντο μᾶλλον οἱ Ἕλληνες ἢ οἱ Τούρκοι. Οὐχ ἦττον οἱ Ἕλληνες, ὅτε τὸ μέγιστον τῶν ἰδίων τηλεβόλων διεβράβη, ἐξωργίσθησαν κατὰ τοῦ τεχνίτου καὶ ἤθελον θανατώσαι αὐτόν, ὡς διαφθαρέντα ὑπὸ τοῦ σουλτάνου, ἀλλ' εἴτα ἀπέλυσαν αὐτὸν ἕνεκα μὴ ἀποχρώσης ἀποδείξεως ⁽¹⁾· τὰ ῥήγματα ἐπλήρουν ταχύτατα νυκτὸς διὰ σπυρίδων γεμόνων χώματος καὶ ἀγγείων ξυλίνων ⁽²⁾ καὶ οἱ ὑπονομεύοντες ἐδίωκον αὐτοὺς διὰ πυρὸς ἐκ τῶν ὑπονόμων. Ὡς τὸ τουρκικὸν πυροβολικὸν ἐμόρφωσε καὶ εὐθυνεν Οὐγγρος, οὕτω τὴν χρῆσιν καὶ τὴν εὐθυνσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πυρὸς διώκει ὁ Γερμανὸς Ἰωάννης Γράντης· ὥς ὁ Γερμανὸς μηχανικὸς ὡς φίλος τῶν Ἑλλήνων ἀντετάσσετο πρὸς τὸν ἐπίκουρον τῶν Τούρκων Οὐγγρον ⁽³⁾. Διὰ τοῦ ἐλληνικοῦ δὲ πυρὸς οἱ πολιορκούμενοι ἐνέπρησαν τὴν μεγάλην πολιορκητικὴν μηχανήν, τὴν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν διὰ τριπλοῦ βοείου δέρματος περιβεβλημένην, ἣτις κατὰ τὴν νύκτα ἀνέτρεψε τὸν πύργον τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ, ὁ δὲ Μωάμεθ ὤμοσε πρὸς πάντων τῶν Προφητῶν, ὅτι οὐδέποτε ἐπίστευεν ὅτι ἐν μιᾷ νυκτὶ ἐδύναντο ποιῆσαι τηλικαῦτα ⁽⁴⁾.

(1) Χαλκοκονδύλης, II, σ. 206.

(2) Φραντζῆς, Γ, Κεφ. Γ, σ. 54.

(3) Λεονάρδος Χῖος καὶ Φραντζῆς, Βιβλ. Γ', σ. 54.

(4) Ὁ Φραντζῆς, (Γ, Κεφ. Γ, σ. 55) ἱστορεῖ, ὅτι ὁ σουλτάνος ὤμοσε

Τῇ 15 Ἀπριλίου ὁ ἐκ τετρακῶσίων πλοίων συγκείμε- 1453
νος τουρκικὸς στόλος, ἐξορμίσας τοῦ λιμένος, κατέπλευ-
σεν ἐκ τοῦ κόλπου τῆς Φιδαλίας εἰς τὸ μεσημβρινὸν στό-
μιον τοῦ Βοσπόρου καὶ ἡγκυροβόλησεν ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ
παραλίᾳ παρὰ τὸ Διπλοκιδόνιον (1). Μετ' ὀλίγας ἡμέρας
ἐφάνησαν ἐν τῇ Προποντίδι πέντε πλοῖα, ἐν αὐτοκρατο-
ρικὸν καὶ τέσσαρα ἄλλα γενουήνσια, ἃ δι' ὅλου τοῦ Μαρ-
τίου μηνὸς ὤρμουν ἐν Χίῳ ἐνεκα τῶν ἀνέμων, μόλις δὲ
τότε πνεύσαντος νότου ἀπέπλευσαν. Μοῖρά τις τοῦ τουρ-
κικοῦ στόλου ἐξ ἑκατὸν πενήκοντα πλοίων (2) παρετάχθη
εὐθὺς πρὸ τοῦ λιμένος, ὅπως κωλύσῃ τὸν εἰσπλουν τῶν
πέντε τούτων πλοίων. Ὁ οὐρανὸς ἦν αἶθριος, ἡ θάλασσα
εὐδαίμων, ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως πληθεὺς θεατῶν, ὁ δὲ
σουλτάνος ἐφιππος ἐθεᾶτο ἀπὸ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τὸ
μέγα θέαμα τῆς ἀρχομένης ναυμαχίας, ἐν ᾗ παρὰ τοῦ
τριακοντάκhis πολυπληθεστέρου στόλου αὐτοῦ ἡλπιζε βε-
βαίως νικήσειν· ἀλλ' ἐκ τούτων δέκα ὀκτὼ μόνον ἦσαν γα-
λέραι, τὸ δὲ πλήρωμα αὐτῶν συνέκειτο ἐξ ἀπειροπολέ-
μων στρατιωτῶν. Ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοκρατορικοῦ καὶ
ἀπὸ τῶν γενουηνσίων πλοίων κατέπιπτε χάλαζα βελῶν
καὶ πῦρ κατὰ τῶν ταπεινοτέρων τουρκικῶν πλοίων, ἀπερ-
ὅμως ἡπεῖλουν καταλαβεῖν τὸ αὐτοκρατορικὸν πλοῖον. Χύ-
τραι πλήρεις ἐλληνικοῦ πυρὸς καὶ λίθων κατασφενδονιζό-
μεναι ἐβύθιζον καὶ κατέκαιον αὐτά. Ὁ αὐτοκρατορικὸς

πρὸς τριάκοντα ἑπτὰ χιλιάδας Προφητῶν, ὅπερ ὅμως ἐστὶν ἀπόκρυφον· ὁ
κανονικὸς ἀριθμὸς τῶν Προφητῶν, πρὸς ὧν ὁ σουλτάνος ἐν ταῖς συνθήκαις
ἔτι ὁμνυσιν, ἐστὶν ἑκατὸν εἴκοσι τέσσαρες χιλιάδες.

(1) Αὐτόθι, σ. 53.

(2) Κατὰ τὸν Δούκαν (σ. 151) ἡ μοῖρα αὕτη συνέκειτο ἐκ τριακῶσίων
πέντε πλοίων, κατὰ δὲ τὸν Φραντζῆν, ὅς ἐστιν ἀξιοπιστότερος ὡς αὐτόπτης
μάρτυς καὶ μὴ υπερβολικός, ἐξ ἑκατὸν πενήκοντα.

κυβερνήτης Φλαντανελας (1) ἐμάχετο ἐπὶ τῆς πρύμνης
ὡς λέων, ὡς καὶ οἱ Γενουήνσιοι Κατανέος, Νοβάρρας
καὶ Βαλανέρης. Ἡ θάλασσα κατεκαλύφθη ὑπὸ βελῶν,
κωλυόντων τὴν κωπηλάτησιν τῶν ἄλλων τουρκικῶν
πλοίων· πολλαὶ τριήρεις συνεκρούσθησαν ἀλλήλαις, δύο
δὲ ἀνεφλέχθησαν. Τότε ὁ Μωάμεθ ἐγένετο ἐξαλλος· ἐπι-
λαθόμενος δὲ τῆς ἀποστάσεως, τοῦ στοιχείου καὶ ἑαυτοῦ,
πρίων τοὺς ὀδόντας καὶ ἐκμαιόμενος καὶ ὀργιζόμενος
κεντρίζει τὸν ἵππον αὐτοῦ εἰς τὴν κυμαινομένην θάλασσαν,
ἵνα προβᾷ εἰς τὸν στόλον ἀποσπάσῃ τὴν νίκην ἀπὸ τῶν
Ἑλλήνων. Οἱ περὶ αὐτὸν μεγιστᾶνες ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ
ὀρμῶντες ἔφιπποι εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπως ἀφιχθῶσιν εἰς
τὸν στόλον, ἀπέχοντα ὡσεὶ λίθου βολήν (2). Οἱ καταισχυ-
θέντες καὶ φοβηθέντες ναῦται ἐπανελάθον μετὰ θάρρους
μεγάλου τὴν προσβολήν, ἀλλ' εἰς μάτην. Τότε ἀνέμου
σφοδροῦ πνεύσαντος τὰ πέντε χριστιανικὰ πλοῖα εἰσέπλευ-
σαν εὐτυχῶς διὰ τῶν τουρκικῶν σκαφῶν εἰς τὸν λιμένα,
ὃς εὐθὺς ὕστερον ἐφράχθη αὖθις διὰ τῆς σιδηρᾶς ἀλύσεως,
ἐκτεινομένης ἀπὸ τῆς πύλης τοῦ ἰχθυοπωλείου τοῦ Γαλατᾶ
μέχρι τῆς ὁμωνύμου πύλης τῆς Κωνσταντινουπόλεως
(3). Μεγάλη ἦν ἡ βλάβη τῶν Τούρκων (ΚΕ), μείζων δ' ἐτι
ἡ αἰσχύνη. Ὁ Μωάμεθ ἐκμαιόμενος κατὰ τοῦ ναυάρχου
Βαλταόγλου, ὃν ἐνόμιζεν αἴτιον τῆς ἥττης δι' ἀνανδρίαν,
ᾗθελεν αὐτὸν ἀνασκολοπίσαι (4), ἀλλὰ, προσλιπαρούν-
των τῶν γενιτσάρων, ἐφείσατο αὐτοῦ· ὁμως ᾗθελεν ἀπε-
ρεῖσασθαι τὸν θυμὸν εἰς αὐτόν. Τέσσαρες δοῦλοι ἐξήπλωσαν

(1) Φραντζῆς, Γ, Κεφ. Γ, σ. 53, καὶ Ἰσιδώρος Χιός.

(2) Φραντζῆς, Γ, Κεφ. Γ, σ. 55.

(3) Δούκας, ΔΗ, σ. 451.

(4) Φραντζῆς, Γ, Κεφ. Γ, σ. 55.

χαμαὶ τὸν ναύαρχον, αὐτὸς δὲ ὁ σουλτάνος κατήνεγκε κατ' αὐτοῦ ἑκατὸν πληγὰς διὰ τῆς βαρείας αὐτοῦ ράβδου (1) καὶ ἐπήνεγκεν ἵσα τραύματα. Εἷς δὲ τῶν Ἀζάδων λίθον ἄρας καὶ ρίψας ἐπὶ τῆς παρειᾶς ἐξώρυξε τὸν ἕνα ὀφθαλμόν (2). Οὕτως εἰσηκούσθησαν αἱ δεήσεις τῶν γενιτσάρων, καὶ οὕτως ἐσώθη ὁ ἀρνησιθρησκὸς Βούλγαρος. Οὕτως ἤδη ἐπὶ τοῦ πρώτου ναυάρχου τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους ἔλαβεν ἀρχὴν ὁ ἕκτοτε ἐν τοῖς Τούρκοις συνήθης λόγος, ὅτι ὁ Θεὸς ἔδωκεν αὐτοῖς μὲν τὴν κυριαρχίαν τῆς γῆς, τοῖς δὲ ἀπίστοις κατέλιπε τὴν τῆς θαλάσσης (3). Ἡ ὥρα, καθ' ἣν οἱ πολιορκούμενοι ἔλαβον ἀπροσδοκῆτως ἐπικουρίαν καὶ ἐπιτήδεια, εἰ καὶ ὑπῆρχον παντοῖα προσκόμματα, ἐφάνη τῷ μεγάλῳ βεζύρῃ Χαλήλ Πασᾷ, ὃς εἶπε διαφθαρεῖς τῶνόντι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων διὰ δώρων, ἢ ἐκ πεποιθήσεως ἦν ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς εἰρήνης, ὅτι ἦν εὐθεωτάτη, ὅπως προτρέψῃ τὸν σουλτάνον εἰς τὴν γνώμην ταύτην· ἀλλὰ πρὸς ταύτην ἀντέστησαν ὁ δεύτερος βεζύρης, γυναικάδελφος καὶ φίλος τοῦ σουλτάνου, Σαγανὸς Πασᾶς, ὁ παιδαγωγὸς αὐτοῦ μολλαῖ, ὁ Μωάμεθ Κουρανὶ καὶ ὁ σέχης Ἀχισεμσεδδὶν, ὁ ἀναζωπυρῶν τὸν στρατὸν διὰ τῶν λόγων αὐτοῦ, οἵτινες ἐν τινὶ μετὰ τὴν ναυμαχίαν γενομένῳ συμβουλίῳ ἐγνωμάτευσαν περὶ ἐξακολουθήσεως τῆς πολιορκίας. "Οτε δὲ ὁ σουλτάνος ἠρώτησεν αὐτοὺς, τίνι τρόπῳ διαβρῆξουσιν τὴν ἄλυσιν τοῦ λιμένας καὶ τίνι τρά-

(1) Αἱ πεντακόσαι λίτραι, ἃς ὁ Δούκας (ΛΗ', σ. 152) λέγει ὅτι ἐστάθμισεν ἡ ράβδος αὕτη, διωρθώθησαν καὶ ἡλαττώθησαν ὑπὸ τοῦ Βουλγαρίστου εἰς πέντε.

(2) Δούκας, ΛΗ, σ. 152.

(3) Γίβων ἐκ ΛΗ', σ. 448, ΣΤ.

πω, ὑπάρχοντες τοῦ φραγμοῦ τούτου, δυνηθήσονται εἰσελθεῖν εἰς τὸν λιμένα, καὶ τίνι τρόπῳ δυνηθήσονται ὀρμηῖσαι ἐκ δύο μερῶν πρὸς τὴν πόλιν, πρὸς ἣν ἐφώρμησαν τέως μόνον ἐξ ἑνὸς μέρους, πάντες ἔμειναν ἄφωνοι. Τότε ὁ σουλτάνος ἔλυσε τὴν δυσχέρειαν διὰ τολμηρᾶς γνώμης καὶ ταχείας βουλῆς. Ἡ αὐτὴ τόλμη, ἡ παροξύνουσα αὐτὸν ἵνα ἔφιππος προελάσῃ εἰς τὴν θάλασσαν, ἐνεποίησεν αὐτῷ καὶ τὴν κατασκευὴν διόλκου. Ὅτι ὡς οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι ἰσχυρίζονται, ἡ γνώμη αὕτη ἐστὶν ὅλως ἰδίᾳ αὐτοῦ καὶ ὡς ἀνήκουστος τέως ἐπήγασεν ἐκ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, οὐκ ἔστι τοσοῦτον πιστευτὸν, ὅσον ὅτι αὐτὸς ἤκουσε περὶ ὁμοίων πολεμικῶν ἔργων, εἰ οὐχὶ ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων, ἀλλ' ὅμως ἀμέσως ἐκ τῶν πρὸ αὐτοῦ χρόνων καὶ ἐφήρμοσε προηγούμενα παραδείγματα ἐν τῇ παρούσῃ εὐκαιρίᾳ. Τὰ παραδείγματα τοιοῦτου διόλκου εἰσὶ πολυαριθμότερα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἱστορίᾳ καὶ ἐν τῇ τοῦ μέσου αἰῶνος, ἢ ὅσων ἀνεμνήσθησαν οἱ μέχρι τοῦδε ἱστοριογράφοι τῆς πολιορκίας ταύτης, ἀντὶ δὲ τοῦ ἀυξῆσαι αὐτὸ, καὶ αὐτὸς ὁ Γίββων καὶ μετ' ἄλλων πλανώμενος ἀπηρνήθησαν τὴν ἀλήθειαν τῆς ἐτέρας τῶν ὑπὸ τοῦ Φραντζῆ μνημονευομένων περιστάσεων.

Ἐκ τοιούτων διόλκων, ὧν μνημονεύουσιν οἱ ἱστοριογράφοι τῆς ἀρχαιότητος, εἷς μὲν ἐστὶ βεβαίως μυθώδης, οὐχὶ ὅμως ὁ ὑπὸ τοῦ Φραντζῆ μνημονευόμενος, ὃν ἐλέγχει ὁ Γίββων, ὑπερμαχεῖ δὲ τοῦ Φραντζῆ κατὰ τοῦ Γίββωνος ἡ μαρτυρία τοῦ Δίωνος Κασσίου, ἀλλ' ὁ ἱστορούμενος ὑπὸ τοῦ Ἰουστίνου ἐκ τῶν μυθωδῶν χρόνων τῶν Ἀργοναυτῶν, ὅτι δηλαδὴ οἱ διώκοντες αὐτοὺς Κόλχαι μετήνεγκον ἐπ' ὤμων τὰ πλοῖα αὐτῶν ἐκ τοῦ Ἰστροῦ ὑπερθεν τῶν ὁρέων εἰς τὸν Ἀδρίαν (1). Πάντα δὲ τὰ μετὰ ταῦτα τοι-

(1) Ἰουστίνος, ΑΒ'. Κεφ. Γ'.

αὐτὰ ἔργα πίπτουσιν ἤδη εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἀληθοῦς ἱστορίας καὶ οὐδαμῶς εἰσιν ἀμφισβητήσιμα, ὅτε μαρτυρούμενα ὑπὸ ἀξιοπίστων ἱστοριογράφων. Ἀλλως δὲ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλήσιν ἦν γνωστὴ ἡ διὰ τῆς ξηρᾶς αὕτη διακόμισις τῶν πλοίων καὶ ἐν τούτῳ οὐδὲν ἀσύνηθες ἔβλεπον, ἐπειδὴ ὁ Ἡρόδοτος, ἱστορῶν τὴν διόρυξιν τοῦ Θρακικοῦ ἰσθμοῦ (Ἐξαμιλίου ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, ὡς καὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ, καλουμένου), νομίζει πᾶν τοῦτο περσικὸν κόμπον, ὡς τοῦ Ξέρξου εὐχερέστερα δυναμένου διέλκειν τὰς ναῦς διὰ τοῦ ἰσθμοῦ ⁽¹⁾. Οὕτως οἱ Σπαρτιάται ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου διείλκυσαν εἰς τὴν Πύλον ἐξήκοντα ναῦς διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τῶν Λευκαδίων ⁽²⁾. Ἡττὸν ἡγάπων διελκύειν τὰς ναῦς διὰ ξηρᾶς οἱ Ταραντῖνοι, οὔτινες, φήσαντος τοῦ Ἀννίβα βοηθῆσαι αὐτοῖς ἄνευ στόλου τῶν Καρχηδονίων, ὅπως κυριεύσωσι τοῦ λιμένος, ἐθαύμαζον καὶ οὐκ ἐνόουν, ἕως προσέτεινεν αὐτοῖς ἵνα κυλίσωσι τὰ πλοῖα ἐφ' ἀμαξῶν διὰ ξηρᾶς εἰς τὸν λιμένα, ὡς ὁ Πολύβιος διὰ μακρῶν διηγεῖται ⁽³⁾. Ὁ δὲ Δίων Κάσσιος ἱστορεῖ, ὅτι ὁ Ὀκταβιανὸς ὑπερήνεγκε δις κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τὰς ναῦς αὐτοῦ, τὸ μὲν πρῶτον διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Νικαπόλεως εἰς τὸν Ἀμβραχικὸν κόλπον, τὸ δὲ δευτέρον διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ ⁽⁴⁾. Κατὰ τὴν ἐννάτην ἑκατονταετηρίδα μετεχειρίσαντο οἱ Νορμανδοὶ κατὰ τὴν δευτέραν πολιορκίαν τῶν Παρισίων δις τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπερνεωλκήσαντες ἐπίσης τὰς ναῦς αὐτῶν ἐπὶ διαστήματος δισχιλίων σχεδὸν βημάτων, ὅπως μετακομίσωσιν αὐτὰς πάλιν εἰς τὸν Ση-

(1) Ἡρόδοτος, Ζ', 24.

(2) Θουκυδίδης, Δ', 4.

(3) Πολύβιος, ἐν τῷ τέλει τοῦ Βιβλ. II'.

(4) Δίων Κάσσιος, M' καὶ MA'.

κουάναν (1). Τῇ δεκάτῃ ἑκατονταετηρίδι ὁ Πατρίκιος Νικήτας διείλκυσεν ἀπ' ἀνατολῶν εἰς δυσμὰς διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Πελοποννήσου τὸν στόλον αὐτοῦ καὶ ἐπετέθη εἴτα πρὸς τὰ ἐκ Κρήτης ἐλθόντα στρατεύματα παρὰ τὴν Μεθώνην καὶ Πύλον. Οὕτως ἐπραξάν οἱ σταυροφόροι, ὅτε κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Νικαίας διείλκυσαν τὰ πλοῖα αὐτῶν διὰ τριῶν ὥρῶν ἀπὸ τῆς παρὰ τὸν Ἀσκάνιον κόλπον Κίου εἰς τὸν Κυανοῦν (2), ὅπερ, φαίνεται, ἐφάνη ἀπίστευτον τοῖς συγχρόνοις ἱστοριογράφοις τῶν σταυροφοριῶν, ὡς καὶ τοῖς Ὀθωμανοῖς ἱστοριογράφοις, περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Μωάμεθ· ἔτι ἐγγύτερον ὅμως πάντων τούτων τῶν διόλκων ἦν τοῖς χρόνοις Μωάμεθ τοῦ Β' τὸ αὐτὸ βούλευμα, ὅπερ οἱ Βενετοὶ ἐβουλεύθησαν πρὸ δεκατεσσάρων ἐτῶν, ὅπως διελκύσῃ διὰ ξηρᾶς τὸν στόλον ἀπὸ τοῦ Ἀθέσεως εἰς τὴν λίμνην Βάρδαν, καὶ ὅπερ κατὰ τὸν Λεονάρδον Χῖον ἐνεποίησε τῷ σουλτάνῳ, ὅπως ὑπερνεωλκήσῃ μέρος τοῦ στόλου αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου, ὅπου ἦν προσωρμισμένος πρὸ τοῦ Διπλοκιονίου, εἰς τὸ ἐνδότερον τοῦ λιμένος. Ἡ ἀπόστασις οὐκ ἔστι μείζων τῶν δύο ὥρῶν (ΚΤ), ἀλλὰ τὸ ἔδαφος ἀνώμαλον καὶ λοφώδες. Ὁ Μωάμεθ κατεσκεύασε δίολκον ἐπὶ τοῦ χώρου τούτου ἐκ δοκῶν, οἵτινες ἡλείφθησαν πιμελῇ βοῶς καὶ κριοῦ, ὅπως εὐχερέστερον διελκύσῃ τὰ πλοῖα ἐπ' αὐτοῦ. Ἐβδομήκοντα δίκωπα πλοῖα καὶ τινες μείζονες ναῦς μετὰ τριῶν καὶ πέντε κωπῶν ἐκινήθησαν καὶ ἐντὸς μιᾶς νυκτὸς διελκύσθησαν διὰ κοιλάδων καὶ λόφων ἀπὸ τῆς ὄχθης τοῦ Βοσπόρου εἰς τὸν λι-

(1) Τῷ ἔτει 868 καὶ τῷ 898. (Annales Metenses, dans Bouguet, II', σ. 63).

(2) Ἀλθέριος ὁ ἐξ Ἀκούων Σεβήτων (Λΐξ).

μένα· ἕκαστον δίκωπον πλοῖον ἔφερεν ἐν μὲν τῇ πρύμνῃ τὸν πηδαλιούχον, ἐν δὲ τῇ πρῶρᾳ τὸν πρωρέα, τὰ δὲ ἱστία ἦσαν ἀναπεπταμένα, ὅπως ἐπωφελῶνται ἐκ τοῦ ἀνέμου (1). Τὰ τύμπανα καὶ αἱ σάλπιγγες τῶν πλοίων ἤχησαν καὶ ἅμα τῇ ἔῳ πρὸς ἐκπληξιν τῶν πολιορκουμένων εἰσέπλευσεν ἀπέναντι τῶν πρὸς τὸν λιμένα τειχῶν τῆς πόλεως τουρκικὸς στόλος ἐκ πλοίων περὶ τὰ ἐβδομήκοντα διὰ μιᾶς ὡς ἀπὸ νεωρίου εἰς τὸν λιμένα ἄνωθεν.

Ὁ Ἰωάννης Ἰουστινιάνης ἐβουλεύθη παραχρῆμα ἐμπρῆσαι τὸν ἐχθρικὸν στόλον τῇ ἐπιούσῃ νυκτί· ἀλλὰ τὴν βουλὴν αὐτοῦ προῦδωκαν τοῖς Τούρκοις οἱ τοῦ Γαλατᾶ Γενουήνσιοι (2), οἵτινες καθ' ὅλην τὴν πολιορκίαν προσποιούμενοι πίστιν ἦσαν ἄπιστοι πρὸς ἑκατέρους τοὺς διαμαχομένους· διότι, ἐνῶ νυκτὸς ἐπεμπον κρύφα ἐπικουρίαν πρὸς τοὺς Ἑλληνας, δι' ὅλης τῆς ἡμέρας διῆγον ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν μουσουλμάνων, προμηθεύοντες τὸ πολὺ αὐτοῖς ἀναγκαῖον ἔλαιον (3), ὅπως πλύνωσι δι' αὐτοῦ τὸ μέγα τηλεβόλον μετὰ πάσαν βολὴν, ἐλπίζοντες οὕτω κωλύσειν τὴν διάβρηξιν αὐτοῦ (4). Διὸ, ὅτε νυκτὸς ὁ Ἰουστινιάνης ἐπλησίασε πρὸς τὸν ἐχθρικὸν στόλον οἱ Τούρκοι, ἀγρυπνοῦντες καὶ καιροφυλακτοῦντες, ἔβριψαν μέγα τηλεβόλον κατὰ τοῦ πλοίου αὐτοῦ, ὅπερ θραυσθὲν ὑπὸ τῆς σφαίρας ἐδυθίτη μετὰ τοῦ ἐν αὐτῷ πληρώματος ἑκατὸν πεντήκοντα λογάδων νέων Ἰταλῶν. Ὁ Ἰουστινιάνης μόλις καὶ ἔντρομος ἐσώθη, οἱ δὲ Τούρκοι ἤραν μέγαν ἀλαλαγμὸν, ἀντηχοῦντα ἀπὸ τῆς παραλίας

(1) Λεονάρδος Χίος.

(2) Δούκας, ΛΗ', σ. 156.

(3) Αὐτόθι, σ. 153.

(4) Αὐτόθι, σ. 151.

καὶ τῶν ἐπτὰ λόφων τῆς πόλεως. Ἡμέρας γενομένης οἱ
 Τούρκοι ἐτέρποντο ἀποπειρώμενοι τὸ δεύτερον τὴν ἐπιτη-
 δεϊότητα τοῦ πυροβολικοῦ αὐτῶν, ἀλλὰ νῦν οὐχὶ καθ' ἐλ-
 ληνικοῦ πλοίου, ἀλλὰ κατὰ γενουηνσίου, φέροντος πολὺν
 φόρτον, προσωρμισμένου πρὸ τοῦ Γαλατᾶ. Ἡ σφαῖρα ἡ-
 στόχησε, τὸ δὲ πλοῖον διερράγη. Οἱ τοῦ Γαλατᾶ ἄποικοι
 ἐμέμφθησαν διὰ πρεσβείας τοὺς Τούρκους, ὥς οὕτως ἀμεί-
 ψαντας τὴν ἐπικουρίαν αὐτῶν, ἥς ἄνευ οὐδέποτε ὁ ἐξ ὀγ-
 δοήκοντα πλοίων στόλος ἠδύνατο μετακομισθῆναι εἰς τὸν
 λιμένα· ἀλλ' οἱ βεζύραι ἀπελογήθησαν, ὅτι ἐνόμιζον τὸ
 πλοῖον ἐκεῖνο ἐχθρικὸν καὶ ὅτι προσέτι πᾶσαν βλάβην ἐ-
 μελλον ἀνορθώσκειν μετὰ τὴν τῆς πόλεως ἄλυσιν ⁽¹⁾.
 Ἔσους δὲ ἠχμαλώτισαν οἱ Τούρκοι τῇ νυκτὶ ἀπήγαγον πρὸ
 τῶν τειχῶν τῆς πόλεως καὶ κατέσφαξαν ἐνώπιον τῶν Ἑλ-
 λήνων. Παραχρῆμα ὁ Μωάμεθ ἐγεφύρωσε τὸν λιμένα· ξύ-
 λινα δοχεῖα, συνδεδεμένα διὰ στεφανίων σιδηρῶν, ἦσαν ἀντὶ
 γεφύρας, ἐφ' ἧς ἐτέθησαν σανίδες. Τὸ πλάτος τῆς γεφύρας
 ἦν πέντε πῆχεων οὕτως, ὥστε πέντε στρατιῶται (ΚΖ) ἠδύ-
 ναντο βαδίσαι παραλλήλως, τὸ δὲ μῆκος, ἑκατὸν πῆχεων·
 ἦν δ' ἀποχρῶντως ἰσχυρὰ πρὸς διάβασιν στρατοῦ καὶ πρὸς
 ἱδρυσιν ἐπ' αὐτῆς τηλεβόλου ⁽²⁾.

Τὰ πλοῖα ἠγκυροβόλησαν ἀμέσως πρὸ τῶν τειχῶν τῆς
 πόλεως. Τότε οἱ Ἕλληνες, γνόντες ἐμπρῆσαι τὴν τε γέ-
 φυραν καὶ τὰ πλοῖα, ἀνέθηκαν τὸ ἔργον τοῦτο τῷ Βενετῷ
 Ἰακώβῳ Κόκκῳ ⁽³⁾. ὁ δὲ, παραλαβὼν ἐπὶ τριῶν ταχυ-

(1) Δούκας, ΑΠ, σ. 157.

(2) Ὁ Φραντζῆς λέγει, ἐσφαλμένως βεβαίως, πεντήκοντα ἀντὶ πέντε, ὁ
 δὲ Δούκας (ΑΠ', σ. 157) λέγει ῥητῶς πέντε.

(3) Φραντζῆς, Γ', Κεφ. Γ', καὶ Δ, σ. 57,

πλῶν τεσσαράκοντα λογάδας νέους καὶ ἑλληνικὸν πῦρ καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα, ἀπέπλευσε νυκτός, κατέλιπε δὲ ἐπὶ τῆς γεφύρας δύο νέους, ὅπως ἐμπρήσωσι συγχρόνως αὐτήν, ὅταν τὸ πῦρ ἀρχίσῃ ἀπὸ τῶν πλοίων (1). ἄλλ' εὗρε τοὺς φρουροὺς αὐτῶν οὐχὶ ἀπαρασκευοὺς (2). Οὗτοι ὑπεδέξαντο αὐτοὺς ἐκσφενδονίσαντες χάλαζαν πετρῶν, δι' ὧν συνέτριψαν καὶ κατεπόντισαν τὰ ἀκάτια. Μία μόνον γαλέρα ἐνεπρήσθη, τὸ δὲ ἀναφθὲν συγχρόνως ἐπὶ τῆς γεφύρας πῦρ κατεσβέσθη. Τὰ πληρώματα τῶν πλοίων, ζωγραφθέντα ὑπὸ τῶν Τούρκων, κατεσφάγησαν τῇ ἐπαύριον ὑπ' ὅψιν τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες πρὸς ἐκδίκησιν τὰς κεφαλὰς διαχοσίων ἐξήκοντα αἰχμαλώτων Τούρκων ἔστησαν ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων (3). Ἐκ τῆς ἀποτυχίας τοῦ ἔργου ἀνεφύησαν ἔριδες μεταξύ Βενετῶν καὶ τῶν ὑπὸ τὸν Ἰουστινιάνην Γενουησίων· διότι οὗτοι ἔτρεπον ὅλην τὴν αἰτίαν εἰς τὴν ἀπειρίαν καὶ τὴν κακὴν διοίκησιν τοῦ Κόκκου. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐπεμβὰς καθισύχασε τοὺς ἐρίζοντας.

Ἐν τούτοις ὁ Μωάμεθ ἔστησε τηλεβολοστοιχίας ἐπὶ τοῦ ἄνωθεν τοῦ Γαλατᾶ πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος τοῦ λιμένος κειμένου λόφου τοῦ ἀγίου Θεοδώρου, ὅπως πυροβολήσῃ τὰ πρὸ τοῦ Γαλατᾶ ἡγκυροβολημένα ἑλληνικὰ καὶ γενουήνσια πλοῖα. Οἱ Γενουήνσιοι ἐζήτησαν ἵνα φείσῃται τῶν ἐμπορικῶν αὐτῶν πλοίων, ὁ δὲ Μωάμεθ ἀπεκρίνατο, ὅτι ταῦτα ἦσαν οὐχὶ ἐμπορικὰ, ἀλλὰ πειρατικὰ καὶ ὅτι κατέπλευσαν οὐχὶ πρὸς ἐμπορίαν, ἀλλὰ πρὸς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων. Ἡ πρώτη βολὴ ἐβύθισε τὸ πρῶτον πλοῖον, τὰ

(1) Φραντζῆς, Γ', Κεφ. Γ' καὶ Δ', σ. 57.

(2) «Τὸ μυστήριον οἰκέτης τις ταῖς ἐναντιοῖς ἐμήνυσεν, κατὰ Φραντζῆν, αὐτόθι.

(3) Αὐτόθι, σ. 57.

δὲ ἄλλα ὑπεχώρησαν ὑπὸ τὰς οἰκίας τοῦ Γαλατᾶ, ὥστε δι' αὐτῶν προεφυλάσσοντο ἀπὸ τῶν τηλεβολοστάσεων. Τῶν οἰκῶν οὐκ ἐφείσατο, ἀλλὰ τὰ πλοῖα καὶ τὰ πληρώματα οὐδεμίαν βλάβην ὑπέστησαν, ἣν δὲ τοσοῦτον ἄσποχον τὸ πῦρ τοῦ τουρκικοῦ πυροβολικοῦ, ὥστε ἑκατὸν πεντήκοντα πυροβολισμοὶ ⁽¹⁾ ἐθανάτωσαν μίαν μόνην ὡραίαν γυναῖκα, καὶ ταύτην μόνον διὰ πέτρας, πεσοῦσης ἀπὸ τοῦ τείχους.

Ἐπὶ ἐπτὰ ἡδὲ ἑβδομάδας διετέλει καταπολιορκουμένη κατὰ ξηρὰν ἡ πόλις, νῦν δὲ ἤρξατο πολιορκεῖσθαι καὶ ἀπὸ τοῦ λιμένος. Ἐν πάσαις ταῖς προτέραις πολιορκίαις, ὧν μνεῖαν ποιεῖται ἡ ἱστορία, ἡ πόλις ἢ μόνον ἀσθενῶς, ἢ μόνον ἀφ' ἐνὸς μέρους σπουδαίως ἐπολιορκεῖτο, ὑπὸ δὲ τῶν Λατίνων ἀπὸ τοῦ λιμένος μόνον ἔάλω. Νῦν ὁ ἐχθρικός στρατὸς ἦν ἐν ταῖς τάφροις, ὁ δὲ στόλος ἐν τῷ λιμένι ἀμέσως πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως· τέσσαρες ἐπὶ τῆς ξηρᾶς πύργοι ἀνετράπησαν, μέγα ῥῆγμα ἐγένετο παρὰ τὴν πύλην τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ, ἡ δὲ τάφος ἐπληρώθη ὑπὸ τῶν καταρρέόντων τειχῶν καὶ ἐξωμαλίσθη. Τότε ὁ Μωάμεθ ἔγνω πέμψαι αὐθις πρεσβεῖαν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, εἶτε χάριν τοῦ νόμου, τοῦ παραγγέλλοντος προτείνειν πάντοτε τῷ ἐχθρῷ πρὸ τῆς καταστροφῆς εἰρήνην ἀντὶ παραδόσεως, εἶτε ἵνα καταμάθῃ παρ' αὐτόπτου, εἰ ἡ πόλις ἠδύνατο ἀντιστῆναι. Ὁ Ἰσφενδιάρωγλου ⁽²⁾, γαμβρὸς τοῦ σουλτάνου, ἐπορεύθη εἰς τὴν πόλιν οὐχὶ ὡς

(1) Ὁ Φραντζῆς λέγει· «πλεῖον ἢ καὶ ἑκατὸν καὶ τριάκοντα ἐλεβόλεις», δὲ δὲ Ἰσίδωρος, ἑκατὸν πεντήκοντα.

(2) Δούκας, ΑΘ', σ. 158. Χαλκοκονδύλης, Η', σ. 207. Φραντζῆς, Γ', Κεφ. Δ', σ. 58. Ὁ Γίβων παρατηρεῖ διαφωνίαν τούτων ἐπὶ τῆς διαπραγματεύσεως ταύτης.

πρεσβευτῆς τοῦ σουλτάνου, ἀλλὰ κηρύσσων ἑαυτὸν φίλον τῶν Ἑλλήνων, συμβουλεύων αὐτοῖς ἵνα καταπραΰνωσι τὴν ὀργὴν τοῦ σουλτάνου, ἀπαλλάξωσι δὲ ἑαυτοὺς σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἀπὸ τῆς ἀφύκτου δεινῆς δουλείας διὰ παραδόσεως τῆς πόλεως. Ἄλλ' ἐν τῷ πολεμικῷ συμβουλίῳ ἐξενίκησεν ἡ φωνὴ τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀπεγνωκυίας τῶν ἡμετέρων ὁ αὐτοκράτωρ ἀπεκρίνατο πρὸς τὸν Μωάμεθ διὰ τοῦ Ἰσφενδιάρου, ὅτι, «Εἰ μὲν βούλει, καθὼς καὶ οἱ πατέρες σου ἔζησαν, εἰρηνικῶς σὺν ἡμῖν συζῆσαι καὶ σὺ, τῷ Θεῷ χάρις· ἐκεῖνοι γὰρ τοὺς ἐμοὺς γονεῖς ὡς πατέρας ἐλόγιζον καὶ οὕτως ἐτίμων, τὴν δὲ πόλιν ταύτην ὡς πατρίδα· καὶ γὰρ ἐν καιρῷ περιστάσεως ἅπαντες ἐντὸς ταύτης εἰσιόντες ἐσώθησαν, καὶ οὐδεὶς ὁ ἀντισημαίνων ἐμακροβίω· ἔχε δὲ καὶ τὰ παρ' ἡμῖν ἀρπαχθέντα ἀδίκως κάστρα καὶ γῆν ὡς δίκαια, καὶ ἀπόκοψον καὶ τοὺς φόρους τόσους, ὅσους κατὰ τὴν ἡμετέραν δύναμιν κατ' ἔτος τοῦ δοῦναι σοι, καὶ ἤλθε ἐν εἰρήνῃ· τί γὰρ οἶδας εἰ θαρρῶν κερδάναι εὐρεθεὶς κερδανθεὶς; τὸ δὲ τὴν πόλιν σοι δοῦναι οὔτε ἐμὸν ἐστίν, οὐτ' ἄλλου τῶν κατοικούντων ἐν ταύτῃ· κοινῇ γὰρ γνώμῃ πάντες αὐτοπροαιρέτως ἀπεθανοῦμεν καὶ οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν» (1).

Μετὰ τὴν ἀπόκρισιν ταύτην ὁ σουλτάνος τῇ 24 Μαΐου Τῇ 21
ἀνεκέρηξεν εἰς τὸ στρατόπεδον τὴν 29 ὡς τὴν ἡμέραν Μαΐου
τῆς γενικῆς ἐφόδου ἐκ τε τῆς ξηρᾶς καὶ ἐκ τοῦ λιμένους, 1453
συνήθροισεν τοὺς στρατηγούς καὶ δι' ὅρκου ὑπέσχετο αὐτοῖς τὴν διαρπαγὴν τῆς πόλεως, ἐπιφυλασσόμενος ἑαυτῷ τὰς οἰκοδομὰς καὶ τὰ τείχη ὡς τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς λείας. Τότε κραυγὴ χαρᾶς ἐπλήρωσεν ἅπαν τὰ στρατό-

(3) Δούκας, ΛΘ', σ. 158.

πεδον ἐπὶ τῇ ἀγγελθείσῃ διαβεβαιώσει (1). οἱ δὲ ἀρχηγοὶ τῶν γενιτσάρων, ὑπισχνούμενοι ἐν ὀνόματι τῶν ὑπ' αὐτοῦς νίκην καὶ καταστροφὴν, ἐκέτευσαν μόνον τὸν σουλτάνον ἵν' ἀπολύσῃ τοὺς ἀπὸ τῆς ἀτυχοῦς ναυμαχίας ἐν τῇ εἰρκτῇ ὄντας συσρατιώτας αὐτῶν (ΚΗ). Ὁ Μωάμεθ ἀπέλυσεν αὐτοὺς, ἅπας δὲ ὁ στρατὸς ἠγαλλιᾶτο ἐν θορύβῳ ἐπὶ τῇ προσεγγιζούσῃ ἀλώσει. Κήρυκες ἐκήρυσσον τιμάρια καὶ σάντζάκια ὡς ἀμοιβὴν καὶ βραβεῖα τοῖς κατὰ πρῶτον ἀναβησομένοις εἰς τὰ τεῖχη, ἀφευκτον δὲ διὰ τοῦ πελέκεως τοῦ δημίου θάνατον τοῖς φυγᾶσι, τοῖς μέλλουσι διὰ τῆς φυγῆς σωθῆσθαι ἐκ τοῦ ἀβεβαίου διὰ τοῦ ξίφους τοῦ ἐχθροῦ θανάτου (2). Δερβίσαι ἐπλήρουν τὸ στρατόπεδον καλοῦντες τοὺς μωσλίμους ἐν ὀνόματι τοῦ Προφήτου καὶ τοῦ πεσόντος ἄλλοτε πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως σημαιοφόρου αὐτοῦ Ἐγιοῦπ, ἵνα πῆξωσι τὰς σημαίας τοῦ Ἰσλάμ ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῆς πρωτευούσης τῶν ἀπίστων. Νυκτὸς ἐπελθούσης, ἐκέλευσε διὰ σημείων σαλπίγγων γενικὴν λυχνοκαΐαν (δονανμά) ἐν τῷ στρατοπέδῳ· ἐπὶ πάντων τῶν πλοίων καὶ σκηνῶν ἔφεγγον λύχνοι καὶ δᾶδες ἀπὸ τῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου, ἀπὸ τῶν ὀπίσω τοῦ Γαλατᾶ λόφων, ἀπὸ τοῦ βάθους τοῦ λιμένος, ἀπὸ παντὸς τοῦ πρὸς πολιορκίαν χώματος. Ἀπὸ τῶν Βλαχερνῶν μέχρι τῆς Χρυσῆς πύλης ἔκαιον πυρσοὶ ἀνταυγάζοντες ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ὁχθῆς καὶ ἐπὶ τῆς Χρυσουπόλεως· ἡ πόλις ἀπὸ τῆς ξηρᾶς καὶ τοῦ λιμένος περιεκυκλοῦτο ὑπὸ τῆς μεγάλης πυρώδους ἡμισελήνου, ἣν ἀπετέλει ὁ φωτισμὸς τοῦ στόλου καὶ τοῦ στρατοπέδου, καὶ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἀντήχει ἡ κραυγὴ· «Οὐδεὶς ἄλλος

(1) Δούκας, ΛΘ, σ. 158.

(2) Χαλκοκονδύλης, Η, σ. 208.

Θεὸς ἢ ὁ Θεὸς, Μωάμεθ δὲ ὁ Προφήτης αὐτοῦ! Ὁ Θεὸς εἶς, αὐτῷ δὲ οὐδεὶς ὅμοιος!» Οἱ πολιορκούμενοι ἐνόμιζον κατ' ἀρχάς, ὅτι πυρκαϊὰ μεγάλη κατέκαιε τὸν στόλον καὶ τὸ στρατόπεδον, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐπέισθησαν ἐκ τῶν ἀλαλαγμῶν καὶ ἐκ τῶν ὀρχήσεων τῶν δερβισῶν, ὅτι ἐτελοῦντο τὰ προσέορτια τῆς νίκης καὶ ἀλώσεως, ἐκ δὲ τῆς ἔξωθεν φωτιζομένης, ἔσωθεν δὲ σκοτεινῆς πόλεως, ἀντήχει κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμὸς «Κύριε, φεῖσαι ἡμᾶς τῆς δικαίας σου ἀπειλῆς καὶ λύτρωσαι ἡμᾶς ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἀντικειμένου» (1).

Ἄλλ' ὅμως ἡ βεβαία προσέγγισις τῆς γενικῆς ἐφόδου ἀνερρίπισε τὸ σχεδὸν ἐσθιασμένον πῦρ τοῦ ἐλληνικοῦ θάρρους. Κατὰ τὴν ἐπὶ ἑπτὰ ἐβδομάδας πολιορκίαν παρεμυθοῦντο ἑαυτοὺς ἐνίοτε οἱ πολιορκούμενοι, ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἀρκούμενος τῇ κατὰ τῶν τειχῶν προσβολῇ οὐ τολμήσει γενικὴν ἐφοδὸν. Ἐν τῇ βεβαιότητι ταύτῃ πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ἀπῆλθον ἀπὸ τῶν τειχῶν οἴκαδε, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐδράξαντο τῆς εὐκαιρίας ταύτης, ὅπως καθελκύσωσι διὰ σιδηρῶν ἀγγίστρων τὰς πλήρεις χώματος σπιρίδας, δι' ὧν τὰ ῥήγματα ἦσαν πεπληρωμένα, οὕτω δὲ ἀνοίξωσι πάλιν αὐτά (2). Μαθὼν ταῦτα ὁ αὐτοκράτωρ, κατεμέμψατο καὶ λίαν ἠπέιλησε τοὺς λειποτάκτας· ὅτε δὲ οὗτοι ἀπελογοῦντο, ὅτι ἐπορεύθησαν οἴκαδε, διότι οὔτε αὐτοί, οὔτε αἱ γυναῖκες καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν εἶχον φαγεῖν καὶ πιεῖν (3), ὁ αὐτοκράτωρ διένεμε καθ' ἐκάστην ἄρτους ἐν τε τοῖς οἴκοις καὶ ἐν τοῖς πύργοις οὕτως, ὥστε οὔτε οἱ στρατιῶται, οὔτε αἱ γυναῖκες ἐστερουῦντο τροφῶν. Τῇ νυχτὶ ἐκεί-

(1) Δούκας, ΑΘ', σ. 153.

(2) Φραντζῆς, Γ, Κεφ. Γ καὶ Δ, σ. 59.

(3) Αὐτόθι, σ. 58.

νη, καθ' ἣν ἔξω μὲν ἦν λυγνοκαΐα, ἔνδον δὲ θρηνώδης σκοτία, ὁ Ἰωάννης Ἰουστινιάνης διετέλει ἐργαζόμενος πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν ῥηγμάτων, ἔνθα δὲ τὸ τεῖχος κατὰ τὴν πύλην τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ ἦν ὅλως κατερρώγος, ἀνήγειρε διὰ δεσμιδῶν φρυγάνων νέον ὀχύρωμα, ὀπίσω δὲ αὐτοῦ ἐχαρακώθη (1). εἴτα ἐζήτησε παρὰ τοῦ μεγάλου ναυάρχου Λουκᾶ Νοταρᾶ καὶ στρατηγοῦ τῶν ἐλληνικῶν στρατευμάτων τηλεβόλα τινά, ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, ὅτι οὐκ ἦν χρεία ἐν τῷ τόπῳ, ἔνθα αὐτὸς ἐμάχετο. Ὁ Ἰουστινιάνης ἀπεκρίνατο, ὅτι τοῦτο οὕτως ἔχει ἐν τῇ πρὸς τὸν λιμένα πλευρᾷ, ἔνθα αὐτὸς ὁ Νοταρᾶς ἤρχεν. Ἐκ τῶν λόγων τούτων ἦλθον εἰς ὕβρεις καὶ ὀνειδισμούς. Καὶ ὁ μὲν Ἰουστινιάνης ἐκάλει τὸν Νοταρᾶν ἀλάστορα καὶ ἐχθρὸν τῆς πατρίδος, ὁ δὲ Νοταρᾶς πάλιν αὐτὸν ὕβρεις ἐτέρας ἐνέπλυνε (2). Ὁ αὐτοκράτωρ διέλυσεν καὶ πάλιν τὴν ἔριν, παρασήσας αὐτοῖς τὸ ὀλέθριον τῆς τοιαύτης διενέξεως ἐν τῷ κοινῷ κινδύνῳ, κατώρθωσε δὲ τὴν διαλλαγὴν αὐτῶν, τοῦλάχιστον κατὰ τὸ φαινόμενον. Ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις τῆς ἀνάγκης καὶ τοῦ κινδύνου ὁ Ἰουστινιάνης ὑπερεῖχε πολὺ τῶν ἀντιπάλων λόγῳ τε καὶ ἔργῳ, δι' ἐνθαῤῥυντικῶν λόγων καὶ ἀκλονήτου θάρρους. Νυχθήμερον ἔβλαπτε πόρρωθεν τὸν ἐχθρὸν διὰ τηλεβόλων ἢ ἐγγύθεν, ὡς ἄκεις ἐτόλμων ἀναβῆναι εἰς τὰ τείχη, ἀφ' ὧν ἰδίᾳ χεῖρὶ κατεκρήμνιζεν αὐτούς. Ἐπειδὴ δὲ (3) οἱ Ἕλληνες οὐ παρῆχον ταῖς ἐργασίαις αὐτοῦ ἱκανὴν βοήθειαν ἐκ φόβου, ἐπεσκεύαζε τὰ τείχη τῇ βοηθείᾳ μόνον τῶν ἐπὶ ἀνδρείων συστρατιωτῶν αὐτοῦ, τουτέστι τῶν Γενουηνσίων Ἰωάννου Καρέτου,

(1) Δούκας, ΛΘ, σ. 158.

(2) Φραντζῆς, Γ', Κεφ. Δ, σ. 88.

(3) Αὐτόθι.

τοῦ Παύλου Βοκιάρδη, τοῦ Ἰωάννου Φορνάρη, τοῦ Θωμᾶ Σελδατικού, τοῦ Λουδοβίκου Γατελουσίου, τοῦ Μαυρικίου Κατενέου καὶ τοῦ Ἰλλυριοῦ Ἰωάννου. Ὁ σουλτάνος τιμῶν τὴν ἀνδρίαν καὶ τὴν τόλμην καὶ ἐν τῷ ἐχθρῷ ἀνέκραξε βλέπων τὰς ἐργασίας ταύτας· «Πόσον ἐπεθύμουν ἔχειν παρ' ἐμοὶ τὸν Ἰουστινιάνην !» Ἀπεπειράθη ἵνα διαφθείρῃ αὐτὸν διὰ δώρων καὶ χρυσοῦ (ΚΘ), ἀλλ' εὗρεν αὐτὸν ἥττον σταθερὸν πρὸς τὸν χρυσὸν, ἢ πρὸς τὸν σίδηρον. Πάντες οἱ μόχθοι τοῦ Ἰουστινιάνου πρὸς ἀνθρώπῳ τῶν τειχῶν ἀπέβησαν εἰς μάτην· διότι ἐκπαλαὶ καταπεσόντα ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ καιροῦ οὐκ ἐπεσκευάσθησαν προσηκόντως πρὸς ἄμυναν πρὸ τῆς πολιορκίας, ὅτε ἦσαν ἐτι καιρὸς καὶ χρήματα. Οἱ μοναχοὶ Μανουὴλ Γάγαρης καὶ Νεόφυτος ὁ ἐκ Ῥόδου, πρὸς οὓς ἀνετίθη ἡ φροντίς τῆς ἐπισκευῆς τῶν τειχῶν τούτων πρὸ τῆς πολιορκίας, κατέρυξαν τὰ πρὸς τοῦτο ὠριτμένα ἀργύρια, κατὰ δὲ τὴν ὕστερον λεηλασίαν τῆς πόλεως εὗρέθησαν 70,000 χρυσῶν, οὓς ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε δοὺς πρὸς τὴν οἰκοδομὴν τῶν τειχῶν (1).

Περιερχόμεθα ἤδη τὰ τεῖχη, ὅπως διαγράψωμεν κατὰ σειρὰν τὰς θέσεις, ἐφ' ὧν οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ παντοῖοι στρατοὶ ἦσαν τεταγμένοι καὶ περιέμενον τὴν τελευταίαν ἐφοδὸν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κυρία ἀπὸ τῆς ξηρᾶς ἐφοδὸς ἐπῆρχετο εἰς τὸ μέσον τοῦ τεύχους, ἦτοι τῆς πύλης τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ, ἀρχόμεθα ἐντεῦθεν τὴν ἡμετέραν περιοδεῖαν, εἴτα δὲ στρεφόμεθα δεξιὰ πρὸς τὸν λιμένα, διερχόμεθα τὴν πρὸς τὸν λιμένα καὶ πρὸς τὴν θάλασσαν πλευρὰν καὶ ἐπανερχόμεθα διὰ τῆς Χρυσῆς πύλης ἢ τοῦ Ἑπταπυργίου

(1) Λεονάρδος Χίος.

εἰς τὸ σημείον, ὅθεν ἀφωρμήθημεν, τὴν πύλην τοῦ ἁγίου
 Ῥωμανοῦ. Ἐν τῷ μέσῳ, ὅπου ἡ μὲν ἐφοδος ἐπέκειτο
 σφοδροτάτῃ, ἡ δὲ μάχη προηγγέλλετο καρτερωτάτῃ, ἵ-
 στατο αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ ἔχων παρ' ἑαυτοῦ τὸν Ἰου-
 στινιάνην καὶ τοὺς τριακασίους λογάδας Γενουηνσίους καὶ
 τὸν Δὸν Φραγκίσκον Τολέδον ⁽¹⁾. οἱ ἀδελφοὶ Παῦλος,
 Ἀντώνιος καὶ Τρωΐλος Βοκιάρδῃ, ἀπομαχόμενοι ἐν τῇ
 παρακειμένῃ Μυριάνδρῳ πύλῃ, νῦν τῆς Ἀδριανουπόλεως,
 κατὰ τῶν καὶ ἐνταῦθα ἐφωρμώντων Τούρκων, οὓς μεγά-
 λως ἐβλαψαν ἐπὶ τῆς πολιορκίας, ἔλκοντες τὰς κλίμακας
 πρὸς τὰ ἐνδον ἢ ὀλῶντες αὐτάς, ἐπισκευάζοντες ἰδίαις
 δαπάναις τὰ βλαβέντα ὑπὸ τῶν σφαιρῶν τείχῃ, κατὰ μί-
 μησιν τοῦ συμπολίτου αὐτῶν Ἰουστινιάνου, ἐκτίσαντο,
 ὥς αὐτὸς, ἀείμνηστον εὐγνωμοσύνην ⁽²⁾. Θεόδωρος ὁ
 Καρύστιος, τολμηρὸς καὶ δεινὸς τοξότης, καὶ ὁ Γερμα-
 νὸς Ἰωάννης Γράντης, ἔμπειρος πυροβολητής, παρηγ-
 γέλθησαν φυλάττειν τὴν ἐξῆς πρὸς τὴν ξηρὰν πύλιν,
 Χαρσίαν ἢ Καλλιγαρίαν, νῦν Ἐγρικαπού ⁽³⁾. Κατὰ τὴν
 ἐσχάτην ἄκραν τοῦ λιμένος, ἦτοι τὴν πύλιν τοῦ Κυνη-
 γίου ἢ τοῦ πρὸς θηριομαχίας ἀμφιθεάτρου (καλουμένην
 ἔτι νῦν Χαϊβὰν καπουσί, πύλιν τῶν θηρίων) μέχρι τῆς ἐκ-
 κλησίας τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ἦν τὸ φυλακεῖον τοῦ Ῥώσ-
 σου καρδινάλιου Ἰσιδώρου. Οὗτος, πεμφθεὶς ἐκ Ῥώμης
 πρό τινων ἐβδομάδων ὥς ἐξαρχος τοῦ Πάπα πρὸς ἀποτέ-
 λεσιν τῆς ἐν τῇ Συνόδῳ τῆς Φλωρεντίας ψηφισθείσης
 ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, προσήνεγκε καὶ χρήματα καὶ
 τὸν βραχίονα αὐτοῦ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως, τῆς

(1) Λεονάρδος Χίος καὶ Φραντζῆς Γ, Κερ. Γ καὶ Δ. σ. 56.

(2) Αὐτόθι.

(3) Φραντζῆς, αὐτόθι.

διχογνωμοσύνης διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ γενομένην διαλλαγὴν τῶν Ἐκκλησιῶν (1). Τὰ αὐτοκρατορικά ἀνάκτορα τῶν Βλαχερνῶν ἐφρούρει ὁ πρεσβευτὴς τῆς Βενετίας Ἰερώνυμος Μηνότος (2), ἐπὶ δὲ τῆς κατωτέρω πρὸς τὴν θάλασσαν πλευρᾶς αὐτῶν ὁ Ἰταλὸς Ἰερώνυμος καὶ ὁ Γενουήνσιος λοχαγὸς Λεονάρδος Λαγγάσκος ἐφύλασσον τὴν πύλιν τοῦ λιμένος Ξυλόπορταν καὶ τὸν πύργον τοῦ Ἀνεμᾶ (3), ὃν ἰδίῳ ἀναλώμασιν ἀνετείχισεν ὁ καρδινάλιος Ἰσίδωρος. Ὁ πύργος οὗτός ἐστιν οὐχ ἥττον περιβόητος ὡς εἰρκτὴ δημοσία ἐν τῇ βυζαντινῇ ἱστορίᾳ, ἢ ἐν τῇ ὀθωμανικῇ οἱ ἐν τῷ ἀντικειμένῳ ἄκρῳ τῆς πόλεως κείμενοι ἐπτὰ πύργοι.

Πᾶν τὸ λοιπὸν μῆκος τῆς πρὸς τὸν λιμένα πλευρᾶς ἦν ὑπὸ τὸν μέγαν ναύαρχον Λουκᾶν Νοταρᾶν (4). Μεταξὺ τῆς ἄκρας τῆς Ἀκροπόλεως (τοῦ σεραγίου) καὶ τοῦ φάρου ἦν ὁ Γαβριὴλ Τρεβιζάνος μετὰ τετρακοσίων εὐπατριδῶν Βενετῶν (5), ὁ δὲ Ἀνδρέας Δίνιος πλοίαρχος ἐφρούρει μετὰ τῶν τριήρων πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος. Ὁ Ἰσπανὸς πρόξενος Πέτρος Γουλιάνος ἤρχε τῶν πρὸς τὴν θάλασσαν τειχῶν ἀπὸ τοῦ Βουκολέοντος μέχρι Κοντοσκαλίου (6), ὁ δὲ Βενετὸς Κονταρίνος ἀπ' αὐτοῦ παρὰ τὴν παραλίαν μέχρι τῶν Ὑψωμαθίων (7). Τὰ με-

(1) Χαλκοκονδύλης, Δούκας, Φραντζῆς, Λεονάρδος Χῖος.

(2) Λεονάρδος Χῖος καὶ Φραντζῆς, Γ, Κεφ. Γ, σ. 56.

(3) Ὁ Λεονάρδος Χῖος καλεῖ τὸν πύργον τοῦτον *Turres aveniades*. Ἐν αὐτῷ ἐφυλάσσοντο καὶ οἱ ἐπίσημοι ἄνδρες. Ὁρα Κωνσταντ. καὶ Βόσπορον, Α, σ. 618.

(4) Λεονάρδος Χῖος.

(5) Αὐτόθι.

(6) Φραντζῆς, Γ, Κεφ. Γ, σ. 56.

(7) Αὐτόθι.

ταξὺ τῆς Χρυσῆς πύλης καὶ τῶν ἀνακτόρων τῶν Πηγῶν ἢ τῆς Σηλυμβρίας ἐφύλασσαν ὁ Μαυρίκιος Κατενέος, Γενουήνσιος εὐπατριδῆς, διαπρέψας ἤδη ἐν τῇ κατὰ τὴν εἰσόδον τοῦ λιμένος ναυμαχίᾳ, ὁ δὲ σοφὸς Ἑλλήν Θεόφιλος ὁ Παλαιολόγος ἐφύλασσε τὰ ἀπὸ τῆς πύλης τῆς Σηλυμβρίας μέχρι τῆς τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ τείχη (1). Ὁ Δημήτριος Παλαιολόγος καὶ ὁ Νικόλαος Γουδέλλης οὐκ εἶχον ὠρισμένην τάξιν, ἀλλὰ περιήρχοντο πάσας, ἵνα παράσχωσι τὴν ἀναγκαίαν ἐπικουρίαν (2).

Ἐκ τῶν δώδεκα φυλακείων ἀνετέθησαν οὖν τοῖς Ἑλλησι δύο μόνον, τὸ τελευταῖον δηλαδὴ καὶ τὸ πρὸς τὸν λιμένα, πάντων δὲ τῶν ἐτέρων ἦρχον Γενουήνσιοι, Βενετοί, Ἰσπανός, ὁ Ῥώσσος καρδινάλιος, Δαλματὸς καὶ Γερμανός. Πάντες οἱ Ἕλληνες ἦσαν ὡς ἐξακισχίλιοι, ἀλλοδαποὶ δὲ ὡς τρισχίλιοι (3). Ἐν τοῖς στρατιώταις ἦσαν συντεταγμένοι εἰς μοναχοί, ἡ δὲ μεγίστη ἐλπίς τῆς σωτηρίας τῶν Ἑλλήνων ἀνῆρτητο εἰς τὸ ἔλεος τῆς Ὁδηγητρίας Θεοτόκου, ἣτις ἐν τῇ τελευταίᾳ ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκία, φέρουσα ἐπὶ τῶν τειχῶν ἰόχρουν ἔνδυμα, ἐνέπνευσε τρόμον καὶ ἀπήλασε τοὺς ἐφορμῶντας Τούρκους ἀπὸ τῶν ὀχυρωμάτων. Ἀπὸ τῆς ἐβδομάδος τῆς Διακαινησίμου, ὅτε ἤρξατο ἡ πολιορκία αὕτη, ἡ εἰκὼν αὐτῆς ἦν ἐκτεθειμένη ἐν τῇ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως φερωνύμῳ αὐτῆς Ἐκκλησίᾳ (4), ἐνθα πρότερον ἐν τῷ ἀρχαίῳ Βυζαντίῳ ἔκειτο ὁ βωμὸς τῆς Ἐκθασίας Παλλάδος (5).

(1) Ὁ Λεονάρδος Χῖος καὶ ὁ Φραντζῆς συνομολογοῦσι τὴν παιδείαν αὐτοῦ.

(2) Λεονάρδος Χῖος καὶ Φραντζῆς, Γ, Κεφ. Δ, σ. 57.

(3) Λεονάρδος Χῖος.

(4) Δούκας, ΑΠ, σ. 153.

(5) Κωνσταντινούπολις καὶ Βόσπορος, Α, σ. 231.

Οἱ πολιορκούμενοι ἐνόμιζον ἤδη, ὅτι ἐσώθησαν διὰ τῆς θαυματουργοῦ ταύτης ἀντιλήψεως· διότι ἐν τῷ τουρκικῷ στρατοπέδῳ ἐθρυλήθη ἡ προσέγγισις ἰταλικῶν καὶ οὐγγρικῶν ἐπικουριῶν· ἐκ τούτου δὲ διεδόθη πανικὸς φόβος, ἴσως διὰ τοῦ Χαλήλ Πασᾶ, ἐναντίου τῆς περαιτέρω πολιορκίας καὶ κρυφίου φίλου τῶν Ἑλλήνων. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἀθυμία κατεῖχε τὸν τουρκικὸν στρατὸν, ἀλλὰ τῇ ἑσπέρᾳ τῆς τρίτης ἔλαμψε βόρειον σέλας ὑπὲρ τὴν πόλιν, ὅπερ ἀνεζωπύρησεν αὖθις τὸ ἡμίσεστον θάλλος τῶν Τούρκων, ἅτε ἐρμηνευσάντων ὡς οἰωνόν, ὅτι ὁ Θεὸς ὀργιζόμενος κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἐξέχυσεν ἐπ' αὐτοὺς τὴν ὀργὴν αὐτοῦ. Ὁ Μωάμεθ, ταλαντευόμενος ἤδη περὶ τῆς ἐφόδου, συνεκάλεσεν αὖθις πολεμικὸν συμβούλιον, ἐν ᾧ ἴσχυσεν ἡ γνώμη τῶν ἀντιπάλων τοῦ εἰρηνικοῦ Χαλήλ Πασᾶ (1) Σαγανού Πασᾶ, τοῦ Τουραχάν καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν εὐνούχων. Ὁ βεζύρης, ἀποκρύπτων τὴν αἰσχύνην καὶ κατέχων τὴν ὀργὴν αὐτοῦ, ἀνεκοινώσατο κρύφα τοῖς Ἑλλησι τὴν κρίσιν τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου καὶ παρώτρυνεν αὐτοὺς οὐχ ἥττον ἐπὶ γενναίαν ἀμυναν· διότι ἐν τοῖς πολέμοις ἄδελος ἡ τύχη πολλάκις (2). Τοιαῦτα συνέβαινον τῇ ἑσπέρᾳ τῆς Κυριακῆς τῶν ἁγίων Πάντων, τῇ 27 Μαΐου (3). Τῇ ἐπαύριον ὁ σουλτάνος διέταξε τὸν στρατὸν εἰς δύο μεγάλα σώματα πρὸς τὴν ἐκ τῆς ξηρᾶς προσβολήν, ἐκ δὲ τοῦ στόλου ὀγδοήκοντα τριήρεις παρετάχθησαν ἀπὸ τῆς Ξυλοπόρτης μέχρι τῆς πύλης Πλατείας (4), ὁ δὲ πρὸ τοῦ Διπλοκιονίου προσωρμισμένος ἐπίλοιπος στόλος ἐσχημά-

(1) Λεονάρδος Χῆος καὶ Φραντζῆς.

(2) Φραντζῆς, Γ', Κεφ. Δ', σ. 39.

(3) Δούκας, ΛΘ', σ. 159.

(4) Νῦν Βαλατκαπουσί.

τιζεν ἀπὸ τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος, τουτέστιν ἀπὸ τῆς Ὠραιᾶς πύλης, νῦν πύλης τοῦ ἰχθυοπωλείου, περὶ τὴν ἄκραν τοῦ ἁγίου Δημητρίου (τουτέστι τοῦ σεραΐου) καὶ τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν πύλην τῆς Ὁδηγητρίας μέχρι τοῦ λιμένος Βλάγκα, νῦν ἔτι Βλαγκὰ Βοστάν, μεγάλην ἡμισέληνον (1).

Ὁ μὲν πρὸς τὴν Χρυσὴν πύλην τουρκικὸς στρατὸς ἦν πλεον τῶν δεκακισμυρίων, πρὸς ἄρισερά δὲ τοῦ στρατοπέδου πεντακισμύριοι. Ἐν τῇ οὐραγίᾳ δεκακισμύριοι ἄνδρες ἐτοίμως εἶχον βοηθῆσαι αὐτοῖς, ὁ δὲ Μωάμεθ ἦν ἐν τῷ κέντρῳ ἡγούμενος πεντεκαίδεκα χιλιάδων γενιτσάρων. Δύοντος ἡλίου τῇ 28 τοῦ μηνός, ἡμέρᾳ Δευτέρᾳ, ἅπαν τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον ἦν ἑτοιμον πρὸς ἐφοδον, ἡ δὲ κραυγὴ λ ἂ ι λ ἂ χ ι λ λ α λ λ ἂ χ ἐκ τοῦ στρατοπέδου τούτου καὶ τὸ Κ Ὑ ρ ι ε ἐ λ ἐ η σ ο ν ἐκ τῆς πόλεως ἀνεμίγνυντο μετὰ τῆς κλαγγῆς τῶν ὀπλῶν καὶ τοῦ ἤχου τῶν σαλπίγγων, ὥς ὁ πάταγος τῶν κυμάτων θαλάσσης λίαν τραχυνομένης. Ὁ τε σουλτάνος καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἡγόρευσαν πρὸς τοὺς στρατηγούς αὐτῶν, οὐχὶ ὅμως διὰ μακρῶν, ὥς ἀναφέρουσιν οἱ Βυζαντινοί. Ὁ αὐτοκράτωρ παρευθεῖς εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν ἐκοινώνησε τῆς θείας Μεταλήψεως, ὡσαύτως ἐπραξάν καὶ πολλοὶ τῶν αὐλικῶν· εἴτα διέτριψεν ἐπὶ μικρὸν κατὰ τὴν παραλίαν καὶ ἐξήτησε συγχώρησιν παρὰ τῶν περὶ αὐτόν. Πάντες οἱ ἐν τοῖς ἀνακτόροις κατεδάκρυον (2). Μετὰ ταῦτα ἀναβάς ἐφ' ἵππου μετὰ τῶν ἀκολούθων αὐτοῦ, ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ ἱστοριογράφος Φραντζῆς, παρ' οὗ ἡρύσθημεν τὰ ἐνταῦθα ἱστορούμενα, ἵππευσε παρὰ τὰ τείχη, ὅπως προτρέψῃ τὰς φρουράς εἰς τὸ αὐτῶν

(1) Δούκας, ΛΘ, σ. 159.

(2) Φραντζῆς, Γ', Κεφ. Ζ', σ. 62.

καθῆκον· ἄλλως πάντες τῇ νυκτὶ ταύτῃ ἠγρόπνησαν ἐπὶ τῶν χαρακωμάτων καὶ ἐν τοῖς πύργοις. Κατὰ τὴν πρώτην ἀλεκτοροφωνίαν ὁ αὐτοκράτωρ ἦν ἥδη ἐν τῷ παρὰ τὴν πύλῃν τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ συνήθει αὐτοῦ σταθμῷ.

Περὶ τὴν δευτέραν ἀλεκτοροφωνίαν τῆς 29 Μαΐου μηνός, ἡμέρας τῆς ἁγίας Θεοδοσίας, ἤρξατο ἡ μάχη, ἀλλ' ὅμως τότε ἄνευ τοῦ συνήθους συνθήματος τοῦ μεγάλου τηλεβόλου. Ὁ Μωάμεθ, ὅπως καταπονήσῃ τοὺς Ἕλληνας, ἐπεμψε κατὰ τὸ λυκαυγὲς τοὺς ἀπομάχους καὶ νεοσυλλέκτους τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ πρὸς προσβολὴν, φυλάσσων τὸν λογάδα στρατὸν εἰς τὴν ὑστέραν ἑφοδον. Ἡ μάχη ἐκατέρωθεν ἐγένετο κρατερὰ, ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ὑπέστησαν μείζονα φθοράν. Ἐπιστάσης δὲ τῆς πρωΐας ἐφάνη ἅπασα ἡ πόλις περιπεπλεγμένη ὑπὸ τῶν Τοῦρκων ὥς ὑπὸ σχοινίου ἀπειλοῦντος ἵνα πνίξῃ αὐτήν· ἄμετρος πάταγος σαλπύγων, κεράτων καὶ κυμβάλων ἀναμιξ μετὰ τοῦ ἀλαλαγμοῦ τῆς μάχης ἀντήχει· πᾶσαι αἱ τηλεβολοστοιχίαι τῶν πολιορκούντων ἐκένωσαν συγχρόνως τὰ τηλεβόλα αὐτῶν, συγχρόνως δὲ ἤρξατο πανταχόθεν ἡ ἑφοδος ἐκ τῆς ξηρᾶς καὶ ἐκ τοῦ λιμένος (1). Ἐπὶ δύο ὥρας ἡ ἑφοδος ἐξεμαίνετο ἄνευ προόδου τοῦ ἐχθροῦ. Οἱ τζαουσάι ἵσταντο ὀπισθεν τῶν ἐφορμώντων μετὰ σιδηρῶν ῥάβδων καὶ βουνύρων, προελαύνοντες αὐτούς (2). Καὶ ὁ σουλτάνος αὐτός, ἐλαύνων πρὸς τὰ τεῖχη τοὺς τοξότας ἐν σιδηρᾷ ῥάβδῳ, ἐχρᾶτο πῇ μὲν θωπείαις, πῇ δὲ ἀπειλαῖς (3). Οἱ ἀπὸ τῶν πύργων ἀκοντίζοντες λίθους ἀνέτρεπον τοὺς ἐφορμώντας, ἐλληνικὸν πῦρ ἔρρεεν ἀπὸ τῶν πρὸς τὸν

(1) Φραντζῆς, Γ', Κεφ. Γ', σ. 62.

(2) Αὐτόθι.

(3) Δούκας, ΛΘ', σ. 100.

λιμένα τειχῶν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἔκαιεν ἐν αὐτῇ ἀκαταπαύστως· κλίμακες κατερρήγνυντο ἐπὶ κλιμάκων, σφαῖραι ἐθλῶντο ἐπὶ σφαιρῶν· μέλαν νέφος πυρίτιδος ἐκάλυπτε τὸν ἥλιον καὶ τὸν οὐρανόν (1). Δημήτριος ὁ Καντακουζηνὸς καὶ Θεόφιλος ὁ Παλαιολόγος ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς ἐφορμῶντας, ὁ αὐτοκράτωρ ἐριππος ἀνεθάρρυνε λόγῳ τε καὶ ἔργῳ τοὺς ὑπ' αὐτὸν, ὅτε σφαῖρα ἢ βέλος τιτρώσκει τὸν βραχίονα ἢ τὸν μηρὸν τοῦ Ἰουστινιάνου, ἢ ἀμφοτέρω (2)· παρακαλεῖ τὸν αὐτοκράτορα ἵνα ἐμμείνη, αὐτὸς δ' ἐπορεύετο μόνον εἰς τὸ πλοῖον, ὅπως ἐπιδέσῃ τὸ τραῦμα. Ὁ αὐτοκράτωρ προέτρεψεν αὐτὸν ὀλιγωρῆσαι τοῦ τραύματος ὡς ἐλαφροῦ (3), ἀλλ' ὁ Ἰουστινιάνης οὐκ ἀπετράπη. «Ποῦ, ποῦ;» ἠρώτησεν ὁ αὐτοκράτωρ· «ἐκεῖσε», ἀπεκρίνατο ὁ Ἰουστινιάνης, «ὅποι καὶ ὁ Θεὸς ἀνοίγει τὸν δρόμον τοῖς Τούρκοις» (4) καὶ ἔφυγεν εἰς Γαλατᾶν, ἐπιλήσμων γενόμενος τῆς παρελθούσης δόξης αὐτοῦ καὶ τῆς μελλούσης αἰσχύνης (Λ). Ἡ ἀποχώρησις τοῦ Ἰουστινιάνου εἰς ἀθυμίαν ἐνέβαλε τὸν στρατὸν, ὁ δὲ Σαγανὸς Πασᾶς, ἰδὼν τὴν ἐν ταῖς τάξεσι τῶν πολιορκουμένων σύγχυσιν, ἀνεζωπύρησε τὸ θάρρος τῶν γενιτσάρων. Εἷς δὲ τούτων γιγαντώδης, Χασάν τοῦνομα, ἐκ τοῦ Λοπαδίου, κρατῶν ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τὸν θυρεὸν, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς τὸ ξίφος, ἀναβαίνει εἰς τὰ τεῖχη μετὰ τριάκοντα συστρατιωτῶν, ἀλλ' οἱ πολιορκούμενοι ἀπέκρουσαν

(1) Φραντζῆς, Γ', Κεφ. Ζ', σ. 62.

(2) Κατὰ τὸν Δούκαν, σ. 160, «ἐπλήγη διὰ μολυβδοδόλου ἐν τῇ χειρὶ, ὅππῃθεν τοῦ βραχίονος», κατὰ δὲ τὸν Λεονάρδον Χίον, κάτωθεν τοῦ ὤμου. Ὁ Φραντζῆς (σ. 62) λέγει, ὅτι «ἐπλήγη τόξου βέλει ἐν τοῖς σκέλεσιν ἐπὶ τὸν δεξιὸν πόδα».

(3) Δούκας, ΛΘ', σ. 160.

(4) Χαλκοκονδύλης, Η', σ. 209.

ἀνδρείως αὐτοὺς διὰ βελῶν καὶ λίθων καὶ ἀπεκρήμνισαν παραχρῆμα ὀκτωκαίδεκα τούτων καὶ πολλοὺς ἄλλους, οὓς ὁ Χασάν προέτρεψεν ἵνα ἀκολουθήσωσιν αὐτῷ. Αὐτὸς ὁ Χασάν τρωθεὶς πέτρα καταπίπτει· ἀλλ' ὅμως ἀνορθοῖ ἑαυτὸν ὀλίγον, μὴ δυνάμενος ἐγερθῆναι, καὶ εἰς γόνυ διαναστὰς ἡμύνετο μετὰ τοῦ θυρεοῦ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἕως οὗ καὶ οὗτος ἐκπίπτει τῶν χειρῶν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν χαλαζηδὸν βαλλομένων λίθων καὶ κατατοξεύεται (1).

Ἐν ᾧ οἱ ἐν τῇ πύλῃ τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ, εἰς ἣν ἀπέβλεπον ἡ κυρία προσβολή, ἀπεμάχοντο καρτερικώτατα, οἱ Τοῦρκοι εἰσέβαλον ἥδη ἐτέρωθεν εἰς τὴν πόλιν καὶ μάλιστα διὰ τῆς Εὐλοκέρκου πύλης, τῆς ἄλλοτε φραχθείσης ἐνεκα τῆς προφητείας, ὅτι ὁ ἐχθρὸς εἰσελάσει δι' αὐτῆς εἰς τὴν πόλιν. Ἡ πύλη αὕτη μόλις τῇ προτεραίᾳ ἠνοίχθη κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς ἐξοδὸν ἀπροσδόκητον τῷ ἐχθρῷ (2). Πεντήκοντα Τοῦρκοι, εἰσελάσαντες δι' αὐτῆς, ἐπετέθησαν πρὸς τοὺς προμάχους ἐκ τῶν νώτων (3). Τότε ἐν τῇ πύλῃ τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ ἐκ τοῦ λιμένος ἀντήχησεν ἡ κραυγὴ, ὅτι ἐάλω ἡδὴ ἡ πόλις, καὶ κατέπληξεν αὖθις τὰς περὶ τὸν αὐτοκράτορα ἡραιωμένας τάξεις. Θεόφιλος μὲν ὁ Παλαιολόγος, ὁ Δὸν Φραγκίσκος Τολέδος, ὁ Ἰσπανὸς καὶ Ἰωάννης ὁ Δαλματὸς διέπρεψαν ἐπ' ἀνδρίᾳ, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ συνιδὼν, ὅτι ἡ πρὸς τὴν ὑπεροχὴν τῶν εἰσβαλόντων ἐχθρῶν ἀντίστασις ἀπέβαινε ματαία, ἀνέκραξε· «Θέλω θανεῖν μᾶλλον ἢ ζῆν» (4), καὶ ὥρμησε πρὸς τοὺς εἰσβαλόντας· βλέπων δὲ ἑαυτὸν ἀπολειφθέντα ὑπὸ τῶν οἰ-

(1) Φραντζῆς, Γ', Κεφ. Ζ', σ. 63.

(2) Δούκας, ΛΘ', σ. 159.

(3) Ἀντόθι.

(4) Φραντζῆς, Γ', Κεφ. Ζ, σ. 63.

κείων, τραπέντων εἰς φυγὴν, κραυγάζει τὸν ἀξιοδάκρυτον λόγον· «Οὐκ ἔστι τις τῶν χριστιανῶν τοῦ λαβεῖν τὴν κεφαλὴν μου ἀπ' ἐμοῦ;» (1) καὶ πίπτει ἐκ τῶν πληγῶν τῶν ξιφῶν δύο Τούρκων, ὧν ὁ μὲν ἐπληξεν αὐτὸν κατὰ πρόσωπον, ὁ δὲ ὀπισθεν, ἄγνωστος, ἀναμεμιγμένος μετὰ τῶν πεσόντων (2), ὁ ἑβδομος τῶν Παλαιολόγων Κωνσταντῖνος Δραγόσης, ὁ ἑσχατος τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων, προμαχόμενος ὑπὲρ τῶν ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Α' ἀνεγερθέντων τειχῶν τῆς πρωτευούσης τοῦ ὑπὸ τούτου ἰδρυθέντος χιλιοετοῦς βυζαντινοῦ κράτους. Οἱ Τοῦρκοι εἰσῆλθον ἤδη εἰς τὴν πόλιν ἀθρόοι συγχρόνως ἐκ τῆς ξηρᾶς διὰ τῆς Χαρσίας ἢ Καλλιγαρίας πύλης ἐπὶ προχώματός φονευθέντων, ἐξ ὧν ἐπληροῦτο ἡ τάφος καὶ τὸ ῥῆγμα, κατακόπτοντες τοὺς ἀπὸ τῶν τειχῶν φεύγοντας στρατιώτας· διότι ἐνόμιζον ὅτι ἡ φρουρά συνέκειτο ἐκ πέντε μυριάδων ἀνδρῶν τοῦλάχιστον. Οὕτως ἔπεσον χιλιάδες τινές, ἕως ἀνεκαλύφθη τὸ εὐάριθμον τῶν Ἑλλήνων, καὶ μετὰ ταῦτα ἔπαυσεν ἡ σφαγὴ. Οὐδ' αἱ ὀλίγαι αὗται χιλιάδες ἐγίνοντο θύματα τοῦ ξίφους, εἰ οἱ Τοῦρκοι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐγίγνωσκον, ὅτι ἡ φρουρά οὐκ ἦν μείζων τῶν ἐπτά ὡς ὀκτὼ χιλιάδων ἀνδρῶν. Τοσαύτην εἶχον ἐπιθυμίαν δούλων ἀρρένων τε καὶ θηλέων, ὧν τὸ μὲν σῶμα ἡδύνατο κορέσαι τὰς ἡδονὰς αὐτῶν, ἡ δὲ ἀξία τὴν πλεονεξίαν, ὥστε βεβαίως μᾶλλον ζῶντας ἔμελλον καταδουλώσειν πάντας, ἢ διὰ φόβου ἀπολέσειν τὴν διπλὴν ἐλπίδα ἡδονῆς καὶ χρυσοῦ. Τὰ θύματα ὅμως ταῦτα τῆς πρώτης ὁρμῆς κατεσφάγησαν ἀνευ οὐδεμιᾶς ἀντιστάσεως· διότι ἐκ τῶν

(1) Δούκας, ΛΘ, σ. 161.

(2) Αὐτόθι. Κατὰ τὸν Χαλκοκονδύλην (Η, σ. 207) ὁ Κωνσταντῖνος ἔπεσεν ἐν τῇ φυγῇ.

Τούρκων ἀπώλοντο δύο ἢ τρεῖς (1). Πάντες οἱ κάτοικοι ἔφυγον πρὸς τὸν λιμένα, οὐπὲρ ὁ ἐχθρὸς οὐπω ἐκυρίευσεν· διότι οἱ διὰ τῆς ὑπογείου πύλης Ξυλοκέρκου εἰσελθόντες πεντήκοντα Τούρκοι ἐτράπησαν πάλιν εἰς φυγὴν, πολλοὶ δὲ τῶν φευγόντων κατῴρωσαν διὰ τῶν πρὸς τὸν λιμένα ἀνοικτῶν πυλῶν ἵνα σώσωσιν ἑαυτοὺς ἐπὶ ἐλληνικῶν καὶ γενουησιῶν πλοίων. Ὅτε ὁμως οἱ πυλωροὶ εἶδον τὸ ἀθρόον τοῦτο πλῆθος προσερχόμενον καὶ κατενόησαν τὴν αἰτίαν τῆς φυγῆς, ἔκλεισαν τὰς πύλας, ἔρριψαν τὰς κλεῖς ἐξω τῶν τειχῶν ἐκ δεισιδαιμονίας πρὸς ἀρχαίαν τινὰ προφητείαν, ὅτι οἱ Τούρκοι ἐμελλον προχωρήσειν ἄχρι τοῦ μέσου τῆς πόλεως, τῆς πλατείας τοῦ Ταύρου (2), αὐτόθεν δὲ μόνον ἐμελλον ἀποδιωχθῆσθαι ὑπὸ τῶν κατοίκων (3).

Νῦν ὁ λαὸς συνέβηεν ἀπὸ τοῦ λιμένος εἰς τὸν μέγαν ναὸν τῆς ἁγίας Σοφίας, ἦτοι ἄνδρες, γυναῖκες, γέροντες, παῖδιά, μοναχοί, μοναχαί· καὶ τοῦτο πάλιν ἐκ δεισιδαιμονίας πρὸς τὴν αὐτὴν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν λεγομένην προφητείαν, ὅτι, ἐὰν οἱ Τούρκοι προχωρήσωσιν ἄχρι τοῦ κίονος τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ καταβήσεται καὶ παραδιδούς γυμνὴν ῥομφαίαν λίαν ἀπερίττω καὶ πενιχρῶ ἄνδρϊ, καθημένῳ παρὰ τὸν κίονα, ἐρεῖ αὐτῷ· «Λάβε τὴν ῥομφαίαν ταύτην καὶ ἐκδίκησον τὸν λαὸν Κυρίου» (4). Τότε οἱ Τούρκοι ἐμελλον τραπήσεσθαι εἰς φυγὴν, οἱ δὲ Ἕλληνες καταδιώξειν αὐτοὺς καὶ ἐξελάσειν «καὶ ἐκ τῆς πόλεως καὶ ἀπὸ τῆς δύσεως καὶ ἀπὸ τῶν τῆς ἀνατο-

(1) Δούκας ΑΘ, σ. 161.

(2) Νῦν Ταουκδαζαρί.

(3) Χαλκοκονδύλης, Η', σ. 210.

(4) Δούκας, ΑΘ, σ. 163.

λῆς μερῶν ἄχρις ὁρίων Περσίας» (1). Οὕτως οὖν τὸ πλῆθος κυματωδῶς ἐφέρετο πρὸς τὴν ἁγίαν Σοφίαν, ἐν βραχεὶ δὲ ὁ εὐρύς οὗτος ναὸς μετὰ πασῶν τῶν στοῶν, διόδων καὶ ὑπερώων ἐπληρώθη ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, οἵτινες, κεκλεισμένων τῶν πυλῶν, ἤλπιζον εὐρήσειν σωτηρίαν βίου ἐν αὐτῷ, ἐν ᾧ ἀπὸ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ὁκνησαν ζητῆσαι τὴν ψυχικὴν αὐτῶν σωτηρίαν. Ἡ ἔνεκα τοῦ ἐνωτικοῦ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον κενὴ οὖσα καὶ ὡς φωλεὰ ληστῶν καταλειφθεῖσα ἁγία Σοφία, ἐβριθε τότε ἀνθρωπίνης λείας χάριν τῶν Τούρκων ληστῶν. «Εἰ ἄγγελος κατήρχετο ἀπ' οὐρανοῦ», λέγει ὁ ἱστοριογράφος Δούκας, «ἐρωτῶν ὑμᾶς· εἰ δέχεσθε τὴν ἐνωσιν καὶ τὴν εἰρηνικὴν κατὰστασιν τῆς ἐκκλησίας, διώξω τοὺς ἐχθροὺς ἐκ τῆς πόλεως, οὐκ ἂν συνετίθεσθε· εἰ δὲ καὶ συνετίθεσθε, ψεῦδος ἂν ᾖ τὸ συντιθέμενον. Ἰσασιν οἱ λέγοντες πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν κρεῖττον ἐμπeseῖν εἰς χειρας Τούρκων ἢ Φράγκων» (2). Τοιαύτη ᾖν ἡ διὰ τοῦ ἐνωτικοῦ ἐπελθοῦσα διχόνοια! Οἱ Τούρκοι, ῥήξαντες διὰ τῶν πελέκεων τὰς κεκλεισμένας πύλας, ἀπήγαγον τὸν φεύγοντα τοῦτον λαὸν εἰς τὴν δουλείαν ὡς ἡμερὰ σφάγια. Καὶ οἱ μὲν ἄνδρες συνεδέοντο διὰ σχοινίων, αἱ δὲ γυναῖκες ἀνὰ δύο διὰ τῶν ζωνῶν αὐτῶν ἄνευ διακρίσεως ἡλικίας καὶ κοινωνικῆς θέσεως, ὁ ἀρχιμανδρίτης σὺν τῷ θυρωρῷ, ἡ κυρία σὺν τῇ δούλῃ, ἡ τρυφερὰ μοναχὴ σὺν τῷ μοναχῷ, οὐχὶ πρὸς ἰδίαν, ἀλλὰ πρὸς τὴν τοῦ ποροθητοῦ ἡδονὴν καὶ ὑπηρεσίαν (3). Ἄπας ὁ ναὸς ἐβεβηλώθη· αἱ ἅγιοι εἰκόνες ἀφῆρέθησαν,

(1) «Ἐν τόπῳ καλουμένῳ Μονοξενδρίῳ». Δούκας, ΑΘ, σ. 163.

(2) Αὐτόθι.

(3) Αὐτόθι.

τὰ κοσμήματα κατεσυντρίβησαν, τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ
σχεύη ἥρπαγῆσαν, τὰ ἱερὰ ἅμφια μετεβλήθησαν εἰς ἐφίπ-
πια (1), ἡ δὲ σταύρωσις ἐπανελήφθη, καὶ ὁ ἐσταυρωμένος,
φέρων τιάραν γενιτσάρων, περιήχθη ἐν οὐκώμματι (2). αἱ
ἄγιοι τράπεζαι ἦσαν ἀντὶ τραπεζῶν, φατνῶν καὶ κλι-
νῶν, ἐφ' ὧν αὐτοὶ ἔτρωγον, ἡ ἐδίδοσαν τροφήν τοῖς ἱπ-
ποῖς, ἡ κατήσχυον παρθένους καὶ παῖδας (3). «Τότε»,
λέγει ὁ ἱστοριογράφος Δούκας, «ἐπληροῦντο καὶ ἐν τῇ νέᾳ
Σιών τὰ παρά τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Ἀμώς τοῦ Προφήτου
λεγόμενα· τὰδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ· ἐκ-
δικήσω ἐπὶ τὰ θυσιαστήρια Βαιθήλ καὶ κατασκαφήσεται τὰ
κέρατα τοῦ θυσιαστηρίου καὶ πεσοῦνται ὑπὸ τὴν γῆν· καὶ
συντρίψω καὶ πατάξω τὸν οἶκον τὸν περίπτερον ἐπὶ τὸν οἶ-
κον τὸν θερινόν, καὶ ἀπολοῦνται οἱ οἶκοι οἱ ἐλεφάντινοι,
καὶ ἀφανισθήσονται οἶκοι ἕτεροι πολλοί, λέγει Κύριος.
Ἀπῶσμαι τὰς ἐορτάς ὑμῶν, καὶ οὐ μὴ ὁσφρανθῶ ἐν ταῖς
πανηγύρεσιν ὑμῶν· διότι εἰ ἐνέγκητέ μοι ὀλοκαυτώματα
καὶ θυσίας ὑμῶν, οὐκ ἐπιβλέψομαι· μετὰστησον ἀπ' ἐμοῦ
ἡχον ὠδῶν σου, καὶ ψαλμὸν ὁργάνων σου οὐκ ἀκούσομαι·
καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με, ἤκει τὸ πέρας ἐπὶ τὸν λαόν μου
Ἰσραὴλ· οὐκέτι οὐ μὴ προσθῶ τοῦ παρελθεῖν αὐτόν, καὶ
ὀλολύξει τὰ φατνώματα τοῦ λαοῦ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ,
λέγει κύριος» (4). Τῶντι οἱ θόλοι τοῦ τότε μεγίστου τῆς
χριστιανωσύνης ναοῦ ἀντήχουν ἐκ τῶν ὁργίων τῶν πορθη-
τῶν καὶ τῶν θρηνηφιδίων τῶν δυστυχῶν, τῶν στερηθέντων

(1) Φραντζῆς, Γ, Κεφ. Η, σ. 64.

(2) Λεονάρδος Χίτος.

(3) Φραντζῆς, Γ, Κεφ. Η, σ. 64.

(4) Δούκας, ΛΘ, σ. 165. Ἀμώς, Γ, σ. 14—15, καὶ Βιβλ. Ε, σ. 21,
23, καὶ Βιβλ. Η, σ. 3.

τῶν ἀγαθῶν, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς τιμῆς. Ὁ ναὸς τῆς ἀγίας Σοφίας, ἀναβοᾷ ὁ Φραντζῆς (1), ὁ οὐρανὸς δ' ἐπίγειος τῆς Θεοῦ Σοφίας, ὁ θρόνος τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, τὸ χερουβικὸν ὄχημα καὶ στερέωμα δεύτερον, ἡ Θεοῦ χειρῶν ποίησις, τὸ θέαμα καὶ ἔργον ἄξιον, τὸ πάσης γῆς ἀγαλλίαμα, ὁ ὥραιος καὶ ὥραίων ὡραιότερος ἐγένετο βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως.

Ἄλλ' οἱ Ἕλληγες κατεῖχον ἔτι τὰ πρὸς τὸν λιμένα τεῖχην, τὰ μήπω προσβεβλημένα, καὶ ἔμειναν ἐπὶ τῶν θέσεων αὐτῶν ἕως οἱ ἤδη ἀπὸ τινων ὥρων συλοῦντες τὴν πόλιν ἐπετέθησαν αὐτοῖς ἐκ τῶν νώτων. Τότε ἔδραμον συγχρόνως οἱ ἔξωθεν πολιορκοῦντες καὶ ἔθραυσαν κυριεύοντες τὴν παρὰ τὸν λιμένα πύλιν τῆς Πέτρας καὶ νῦν πύλιν τῆς ἀλευροθήκης (ΛΑ). Ταῦτα ἰδόντες οἱ πρόμαχοι ἀπεχώρησαν καὶ ἐντεῦθεν σύμπαντες εἰς τοὺς αὐτῶν οἴκους, οὓς ἤδη ὁμῶς οἱ Τούρκοι πανταχοῦ σχεδὸν διήρπαζον. Ὁ Ἕλληγιν φρούραρχος Λουκάς Νοταρᾶς ἠχμαλωτίσθη ἡ καθ' ὁδὸν ἡ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, ὁ δὲ Ὁρχάν, ἐγγονος τοῦ Σουλεϊμάν, δι' οὗ οἱ Ἕλληγες ὠνειροπόλουν, ὅτι δύνανται ἐκφοβίσαι τὸν δορικτήτορα, παριστάντες αὐτὸν ὡς διάδοχον τοῦ θρόνου, προϋτίμησεν ἵνα χρημινισθῇ ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ πύργου ἢ παραδοθῇ τοῖς Ὀθωμανοῖς (2).

Οὕτως ἔπασσε ταῖς χερσὶ τῶν Τούρκων ἡ ἐπτὰ ἀνόματα φέρουσα πόλις τῶν ἐπτὰ πύργων καὶ ἐπτὰ λόφων, τὸ ἀρχαῖον Βυζάντιον, ἡ Ἀντωνίνη, ἡ νέα Ῥώμη, ἡ πόλις τοῦ Κωνσταντίνου, ἡ χωρίζουσα τὰς ἡπείρους, ἡ πλη-

(1) Γ, Κερ. Η, σ. 64.

(2) Μόνος ὁ Δούκας διηγεῖται τὴν σύλληψιν τοῦ Νοταρᾶ καὶ τὸν διττὸν θάνατον τοῦ Ὁρχάν (σ. 166 καὶ 169). Ἐνταῦθα προϋτιμήθη ἡ συνάξουσα πρὸς τὸν Χηλκοκονδύλιν (II, σ. 211) διήγησις.

ὅς τοῦ ἰσλάμ, ἡ κοσμομήτωρ, χίλια ἑκατὸν εἰκοσιπέντε ἔτη μετὰ τὴν ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Α' ἐπέκτασιν καὶ ἱδρυσιν αὐτῆς, ἐπὶ τοῦ ΙΑ' καὶ τελευταίου τῇ 29 Μαΐου 1453, κατὰ τὴν εἰκοστὴν ἐννάτην πολιορκίαν ἀπὸ τῆς 1453 ἰδρύσεως αὐτῆς (IB), τῇ πεντηκοστῇ καὶ τρίτῃ ἡμέρᾳ τῆς πολιορκίας. Καὶ τρεῖς μὲν ἐπολιορκήθη ὑπὸ Ἑλλήνων, τοῦ Παισανίου, Ἀλκιβιάδου καὶ Λέοντος, στρατηγοῦ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνα, τρεῖς δὲ ὑπὸ Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων, τοῦ Σεβήρου, Μαξιμίμου καὶ Κωνσταντίνου, δις ὑπὸ Βυζαντινῶν ἀνταρτῶν, τοῦ Θωμᾶ καὶ Τορνικίου, δις ὑπὸ Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ καὶ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, δις ὑπὸ τοῦ κράλη καὶ τῶν Βουλγάρων ἐπὶ Παγανοῦ καὶ Συμεῶνος, ἅπαξ ὑπὸ τοῦ Χοσρόου τῶν Περσῶν, ἅπαξ ὑπὸ τοῦ Χαγάνου τῶν Ἀβάρων, ἅπαξ ὑπὸ τοῦ δεσπότη τῶν Σλάβων Κρούμου, ἅπαξ ὑπὸ τῶν Ῥώσων ἐπὶ Ἀσκόλδου καὶ Δίρου, ἅπαξ ὑπὸ τῶν Λατίνων ἐπὶ τοῦ δουκὸς Δανδόλου, ἐπτάκις ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἐπὶ τῶν στρατηγῶν τῶν χαλιφῶν, πεντάκις δὲ ὑπὸ τῶν Τούρκων (δις μὲν ἐπὶ Βαγιαζήτ, καὶ εἴτα ὑπὸ Μουσᾶ, Μουράτ τοῦ Β' καὶ Μωάμεθ τοῦ Β'), ἐν δὲ τῇ πέμπτῃ πολιορκίᾳ τῶν Τούρκων, ἀφ' οὗ αὕτη πρότερον ἐπτάκις ἔαλω ὑπὸ τοῦ Παισανίου (1), Ἀλκιβιάδου (2), Σεπτιμίου Σεβήρου, Κωνσταντίνου, Ἀλεξίου, Δανδόλου καὶ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, τὸ ὄγδοον ἐπὶ τοῦ Ζ' τῶν Παλαιολόγων ἔαλω ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β', τοῦ ἐβδόμου κυριάρχου τῶν Ὀθωμανῶν. Ἡ τελευταία αὕτη τύχη, ἥτις διὰ τὴν πνευματικὴν καὶ ἡθικὴν ἐξασθένησιν καὶ τὴν ἐκφάυλιν τῶν κατοίκων καὶ τῶν ἡγεμόνων αὐ-

(1) Κορνήλιος Νέπως ἐν Παισανίᾳ.

(2) Αὐτόθι, ἐν Ἀλκιβιάδῃ.

τῆς οὐκ ἦν ἀναξία τῷ οἴκῳ τῶν Παλαιολόγων, ὣν ὁ πρῶτος ἦδη ἤτησεν ἄλλοτε προστασίαν καὶ ἀντίληψιν κατὰ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος παρὰ τοῦ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ Τούρκου ἡγεμόνος, οἱ δὲ διάδοχοι αὐτοῦ, συστρατευόμενοι τῷ σουλτάνῳ ὡς μισθοφόροι, ἐκυρίευσαν ἐλληνικῶν πόλεων ἐν ὀνόματι αὐτοῦ. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἀμοιβὴ τῆς πρὸς τοὺς Τούρκους δοθείσης βοηθείας καὶ ἡ ἀντιμισθία τῆς πύλης.

Ὁ Μωάμεθ οὐκ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν μετὰ τῆς καταιγίδος, ἀλλὰ διέτριψεν ἐκτὸς τῶν τειχῶν ἕως οὗ ἔμαθεν, ὅτι πᾶσα ἡ πόλις ἦν ἐν ταῖς χερσὶ τῶν νικητῶν, ὅπερ ἐγένετο περὶ μεσημβρίαν (ΛΓ). Τότε, ἀπηλλαγμένος παντὸς φόβου καὶ ἀσφαλῆς, εἰσῆλθε πεφρουρημένος ὑπὸ τῶν βεζυρῶν καὶ σωματοφυλάκων εἰς τὴν πόλιν, καὶ δὴ κατ' εὐθείαν εἰς τὸν μέγαν ναόν· ἀποβάς δὲ τοῦ ἵππου (¹) εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν πεζῇ. Θαυμάζων ἐθεῖατο τοὺς ἑκατὸν ἐπτὰ χίονας τοὺς ἐκ πορφυρίτου, γρανίτου, ὀφίτου καὶ πολυχρόου μαρμάρου, τοῦ ἔχοντος ῥοδοχρόους ταινίας τῶν Συννάδων, τοῦ πρασίνου τῆς Λακωνίας, τοῦ κυανοῦ τῆς Λιθύης, τοῦ μέλανος τῆς Κελτικῆς, τοῦ λευκοῦ τοῦ Βοσπόρου, τοῦ θεσσαλικοῦ, μολοσσαικοῦ, προικοννησιακοῦ καὶ ἀστερόεντος αἰγυπτιακοῦ, τοῦ καὶ πορφυρίτου σαΐτικοῦ. Ἐν τούτοις ἦσαν οἱ ἐκ πορφυρίτου λίθου ὀκτὼ χίονες τοῦ ὑπὸ τοῦ Αὐρηλιανοῦ ἐν Ἡλιουπόλει ἀνεγερθέντος ναοῦ τοῦ ἡλίου καὶ αἱ ὀκτὼ πράσινοι ἐκ τοῦ ἐν Ἐφέσῳ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος, οἱ δὲ ἕτεροι ἐκ τοῦ ἐν Κυζίκῳ μεγίστου καὶ καλλίστου ναοῦ τοῦ Διὸς, ἐκ τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ,

(¹) Δούκας, Μ, σ. 163. Τοῦτο ἀντιφάσκει πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους ἱστορικοὺς λέγοντας, ὅτι ὁ Μωάμεθ ἀνέβη ἐφιππος εἰς τὴν ἀγίαν τράπεζαν.

τῶν ἐν Τρωάδι, τῶν ἐν Ἀθήναις καὶ τῶν ἐν ταῖς Κυκλάδι.
Τὸ βλέμμα τοῦ πορθητοῦ μετ' ἐκπλήξεως προσηλοῦτο
πρὸς τὰς ὑψηλὰς στοὰς καὶ τὰ ὑπερῶα, πρὸς τὰς παμ-
μεγέθεις εἰκόνας τῶν Εὐαγγελιστῶν καὶ τῶν Ἀποστό-
λων, τῆς Θεοτόκου καὶ τὸν Σταυρὸν, τὸν φέροντα τὰς
λέξεις, « Ἐν τούτῳ νίκα ». Πάντα δὲ ταῦτα ἦσαν ψηφωτὰ
ἐκ κεχρωματισμένης καὶ ἐπιχρύσου ὑέλου. Ὅσῳ ὑψηλό-
τερον ἀνέβλεπε, τόσῳ ἡ ἐκπλήξις αὐτοῦ ἡῤῃσεν, ἕως τὸ
βλέμμα αὐτοῦ ἐν τῇ τολμηρᾷ πτήσει τοῦ ἀρχιτέκτονος
μετεωρίζετο μετὰ τοῦ τοσοῦτον ταπεινῶς κεκυρτωμένου
θόλου. Ἡ προφητικὴ ἐπιγραφὴ τῆς ἐν Ῥόδῳ ἐκ λευκοῦ
ὡς κιμωλίας κισσιροειδοῦς πηλοῦ ὀπτῆς ἐλαφρᾶς πλίνθου
τοῦ θόλου, « Ὁ Θεὸς ἱδρυσεν αὐτὴν καὶ οὐδέποτε κλονι-
σθήσεται ὁ Θεὸς βοηθήσει αὐτῇ ἐν τῇ λυκαυγείᾳ » (1),
ἐξεπληρώθη ἡδὴ, ἐὰν ἀπιδώμεν εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ἀσιανῶν
δορικτητόρων διατήρησιν τοῦ οἰκοδομήματος. Ἀπὸ τοῦ
ὑψηλοῦ θόλου στραφέν πρὸς τὸ ἔδαφος τὸ βλέμμα τοῦ
Μωάμεθ, ἔπασεν ἐπὶ τινὰ τῶν στρατιωτῶν, θραύοντα τὸ
πολύτιμον μαρμάρινον ἔδαφος τῆς Ἐκκλησίας, οὗ αἱ κυ-
μαίνουσαι γραμμαὶ ἀπεικονίζον κυμαιομένην θάλασσαν
οὕτως, ὥστε ἐκ τῶν τεσσάρων πυλῶν τοῦ ναοῦ τὸ στίλ-
βον μαρμάρινον ρεῦμα ἐφαίνετο ἐξερχόμενον ὡς τὸ τῶν
τεσσάρων ποταμῶν τοῦ παραδείσου. Ὁ Μωάμεθ ἔπαισε
διὰ τοῦ ξίφους τὸν βάρβαρον τοῦτον εἰπών « ἀρκεῖ ὑμῖν ὁ
Θησαυρὸς καὶ ἡ αἰχμαλωσία » αἱ δὲ οἰκοδομαὶ τῆς πόλεως
ἐμαὶ τυγχάνουσι » (2). Ὁ θραύων τὸ ἔδαφος τῆς Ἐκκλη-

(1) Κωνσταντινούπολις καὶ Βόσπορος, Α, σ. 33, κατὰ Κωδηνόν, Παῦ-
λον Σιλεντιάριον καὶ Κεδρηνόν, Νικηφόρον Γρηγορεῖον, Προκόπιον, Νική-
ταν, Σκυλίτζην καὶ λοιπούς.

(2) Δούκας, Μ, σ. 168.

σίας ἐξεβλήθη αὐτῆς ἡμιθανής. Ὁ Μωάμεθ ἐκέλευσε τὰ νὰ τῶν μουεζινῶν ἵνα καλέσῃ ἀπὸ τοῦ πρὸ τοῦ θυσιαστηρίου βήματος τοὺς πιστοὺς εἰς προσευχὴν διὰ τῆς ὁμολογίας τοῦ ἱσλάμ, αὐτὸς δὲ ἐτέλεσε τὴν προσευχὴν οὐχὶ παρὰ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, ἀλλ' ἐπ' αὐτῆς (1). Οὕτως ὁ ναὸς τῆς τοῦ Θεοῦ λόγου Σοφίας ἐβεβηλώθη τοῖς χριστιανοῖς καὶ ἐγκαινιάσθη τοῖς μουσουλμάνοις, αἱ δὲ χριστιανικαὶ ἔριδες τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων ἔνεκα τοῦ ἐνωτικοῦ κατέπαυσεν ἐν τῇ κραυγῇ τοῦ μουεζίνου «Εἷς ἐστὶν ὁ Θεός» (Ἰλλαλλάχ).

Κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς ἱστοριογράφους ἄγγελος ἔδωκε τὸ διάγραμμα καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὰς πρὸς οἰκοδομὴν δαπάνας τοῦ ναοῦ (2). Ὁ ναὸς οὗτος τῆς θείας Σοφίας, ἱδρυθεὶς ἤδη ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, ἀνακαινισθεὶς ὑπὸ Θεοδοσίου καὶ Ἰουστινιανοῦ μετὰ τὸν δις κατὰ τὰς στάσεις ἐμπρησμὸν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐκ σεισμοῦ βλάβην, ἣν ὁ τόπος τῶν μεγίστων δημοσίων πομπῶν καὶ τῶν ἱερωτάτων ἐκκλησιαστικῶν πράξεων, τῶν στέψεων, τῶν θριάμβων, τῶν γάμων τῶν αὐτοκρατόρων, τῶν δημοσίων ἐκκλησιαστικῶν πομπῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν Συνόδων ἦν τὸ ἱερὸν οὐ μόνον τῆς πρωτεύουσας, ἀλλὰ παντὸς τοῦ βασιλείου, τὸ τέως ἀνυπερέβλητον ἀριστούργημα ἐκκλησιαστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐν ἀπάσῃ τῇ χριστιανωσύνῃ. Ὡς περ οἱ Ἕλληνες αὐτοκράτορες τοὺς θριάμβους αὐτῶν ἐπέραινον ἐν προσευχαῖς ἐν τῇ ἁγίᾳ Σοφίᾳ, οὕτως ὁ Μωάμεθ ἤρξατο τῆς κατοχῆς τῆς πόλεως ἐν προσευχῇ ἐπὶ τῆς μεγάλης ἁγίας Τραπέζης τοῦ ναοῦ τούτου. Ὁ τε-

(1) Δούκας, Μ', σ. 168.

(2) Κωδινός, σ. 135.

λευταῖος θρίαμβος, οὗ μνημονεύει ἡ βυζαντινὴ ἱστορία, ἦν ὁ παννονικός, ὁ ὑπὸ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ τελεσθεὶς. Ἐπὶ ἀργυροῦ κατακεχυσμένου τεθρίππου προεπορεύετο αὐτοῦ ἡ θαυματουργὸς εἰκὼν τῆς Ὁδηγητρίας ⁽¹⁾. Οὕτως ἡ εἰκὼν αὕτη ἐν μὲν τῷ βουλγαρικῷ θρίαμβῳ προηγήθη Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκῆ, ἐν δὲ τῷ τουρκικῷ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ ⁽²⁾, Μιχαὴλ δὲ τοῦ Παλαιολόγου ἐν τῇ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀνακτήσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως ⁽³⁾. ἀείποτε δὲ προηγείτο ὡς τὸ παλλάδιον τῆς πόλεως τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων στρατευόντων ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς, ὡς καὶ ἐπανερχομένων ἐν θρίαμβῳ. Ἡδὴ ὁ αὐτοκράτωρ Βάρδας, ἐκστρατεύων ἐπὶ τοὺς ἐν Κρήτῃ Σαρακηνοὺς, ἐπεκαλέσατο ⁽⁴⁾ τὴν Ὁδηγήτριαν ἐν τῷ ναῶ αὐτῆς, ἱδρυμένῳ ἐν τῇ παραλίᾳ ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ναοῦ τῆς Ἐκδασίας Παλλάδος. Ὁ πρεσβύτερος Ἀνδρόνικος, ὡς ἡγγέλθη αὐτῷ ἡ ἥττα Ἀλεξίου τοῦ Φιλανθρωπίνου, ἐτέλεσε τὰ εὐχαριστήρια αὐτοῦ πρὸ τῶν ποδῶν τῆς Ὁδηγητρίας ⁽⁵⁾. Ἐν ταῖς πολιορκίαις περιήγετο ἡ εἰκὼν ἐπὶ τῶν τειχῶν πρὸς τρόμον τῶν ἐχθρῶν. Οὕτω κατὰ τὴν ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου ⁽⁶⁾ σαρακηνὴν πολιορκίαν, οὕτως, ὅτε ἐπὶ Ἰσαακίου Ἀγγέλου ὁ ἀντάρτης Βρανᾶς ἠπειλεῖ τὴν πόλιν ⁽⁷⁾, οὕτω τέλος κατὰ τὴν τελευταίαν τουρκικὴν, ὅτε ἡ Θεοτόκος πορευομένη ἐν ἐσθῆτι ἰόχρῳ

(1) Νικήτας ἐν τῷ Μανουήλ, Ε', σ. 108.

(2) Σκυλίτζης ἐν τῷ Τζιμισκῇ, Νικήτας καὶ Κίνναμος ἐν τῷ Κομνηνῷ.

(3) Νικηφόρος Γρηγορᾶς, Ε', Δ.

(4) Ζωναρᾶς καὶ Σκυλίτζης ἐν Βάρδα.

(5) Παχυμέρης, Ν, Ε, Κεφ. ΙΓ.

(6) Ἀνδρέας Δάνδολος, παρὰ Δουκαγγίῳ, σ. 91.

(7) Νικήτας Χωνιάτης ἐν Ἰσαακίῳ, Ν, Ι, 7, σ. 211.

ἐπὶ τῶν τειχῶν ἀπέτρεψε τὸν σέχην Βουχάραν καὶ τοὺς τῶν μοναστριῶν ὀρεγομένους δερβίσας (1). Αὕτη ἡ θαυματουργός, ἡ ὁδηγός, ἡ εἰς νίκην φέρουσα, ἐτεταρτάσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν τῷ ναῷ, ὅπου ἦν ἐκτεθειμένη πρὸς κοινήν λατρείαν (2), ἡ δ' ἐν τῷ λιμένι κατὰ τὴν ἀκρόπολιν πλουσία μονὴ τῆς Ὁδηγητρίας, ὡς καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἐν Πέτρα, κατεπορθήθησαν.

Ἄμα καταλιπὼν ὁ Μωάμεθ τὴν διὰ τῆς προσευχῆς (ναμάζ) εἰς τέμενος(τζαμίον) μεταβληθεῖσαν ἁγίαν Σοφίαν, μετεπέμψατο τὸν μέγαν ναύαρχον Λουκᾶν Νοταρᾶν, πρὸς ὃν εἶπε· «Καλῶς ἐποιήσατε τοῦ μὴ παραδοῦναι τὴν πόλιν. Ἴδε πόση ζημία ἐγεγόνει, πόσος ὄλεθρος, πόση αἰχμαλωσία». Ὁ δὲ δοῦξ ἀπεκρίνατο· «Κύριε, οὐκ εἶχομεν τόσῃ ἡμεῖς ἐξουσίαν τοῦ διδόναι σε τὴν πόλιν, οὐδὲ βασιλεὺς αὐτός, ἀλλ' ὅτι καὶ τινες τῶν σῶν ἐδυνάμουν τὸν βασιλέα ἐν λόγοις γράφοντες μὴ φοβοῦ, οὐ γὰρ ἰσχύσει καθ' ὑμῶν» (3). Ἡ ὑποψία τοῦ Μωάμεθ ἔπεσε παραχρῆμα ἐπὶ τὸν Χαλῆλ Πασᾶν· ἀλλὰ τό γε νῦν ὑποκρύπτων τὴν ὑποψίαν, ἠρώτησε περὶ τοῦ αὐτοκράτορος, εἰ διέφυγε διὰ θαλάσσης· διότι πέντε πλοῖα γενομένησια ἐξέπλευσαν τοῦ λιμένος εὐτυχῶς πλησίςτια, τὰ δὲ ἕτερα ἀπελείφθησαν διὰ τὸ ἀνεπαρκὲς πληρωμάτων (4). Ὁ Νοταρᾶς ἀπεκρίνατο, ὅτι οὐδὲν οἶδε περὶ τούτου· διότι ἦν παρὰ τὴν βασιλικὴν πύλην, ὅτε οἱ Τοῦρκοι εἰσῆλσαν διὰ τῆς Χαρσαίας. Παραχρῆμα δύο γενίτσαροι ἠγγείλαν ἑαυτοὺς ὡς φονεῖς τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ δὲ Μωάμεθ ἐκέλευσεν αὐτοὺς ἀνευρεῖν τὸ πτώμα αὐτοῦ καὶ

(1) Ἰωάννης Ἀναγνώστης, περὶ ἐλώσεως τῆς Θεσσαλονίκης.

(2) Δεύκας, ΑΘ', σ. 162.

(3) Αὐτόθι.

(4) Αὐτόθι.

κόμισαι πρὸς αὐτὸν τὴν κεφαλὴν. Εἵτα παρηγορήσας τὸν Νοταρᾶν, ἀνεζήτησε τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ, ἔδωκεν ἐκάστῳ αὐτῶν ἀνὰ χίλια ἄσπρα καὶ ὑπέσχετο αὐτῷ, ὅτι «τὴν πόλιν ταύτην σοι μέλλω παρακαταθέσθαι τοῦ ἔχειν τὴν ἅπασαν αὐτῆς φροντίδα, καὶ ποιήσω σε εἰς κριτοτέραν δόξαν παρ' ἣν εἶχες ἐν τῷ καιρῷ τοῦ βασιλέως, καὶ μὴ ἀθύμειν» (1). Διὰ τοιούτων ὑποσχέσεων δελεασθεὶς ὁ δούστηνος Νοταρᾶς, ἔδωκεν αὐτῷ κατάλογον τῶν ἀξιωματικῶν τῆς αὐλῆς καὶ τῶν πρώτων ἀρχόντων· ὁ δὲ Μωάμεθ, ἀναζητήσας αὐτοὺς, ἔδωκεν ἀντὶ ἐκάστης κεφαλῆς τῶν ἀρχόντων τούτων χίλια ἄσπρα ἐκείνοις, εἰς οὓς οὗτοι ὡς λεία περιῆλθον. Ὁ Νοταρᾶς ἀπελύθη οἰκαδε εὐμενῶς. Ἐν τούτοις προσήχθησαν πρὸς τὸν σουλτάνον αἱ κεφαλαὶ τοῦ Ὁρχάν, ἐγγόνου τοῦ Σουλεϊμάν, καὶ τοῦ Κωνσταντίνου. Ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀντιποιοιμένου τῆς ὀθωμανικῆς βασιλείας, δι' οὗ οἱ Βυζαντινοὶ ἠπείλουν τὸν Μωάμεθ, καὶ τοῦ τελευταίου Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος ἐκυλινδίσθησαν ἀμφοτέραι πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ.

Ὁ νεκρὸς τοῦ αὐτοκράτορος ἐγνώσθη ἐν τῷ πλήθει τῶν πεσόντων ἐκ τῶν αὐτοκρατορικῶν πορφυρῶν πεδίλων, τῶν χρυσοῖς ἀετοῖς πεποικιλμένων, ὡς ἔθος ὑπῆρχε τοῖς βασιλεῦσι (2). Ἡ κεφαλὴ ἐνεπάγη ἐπὶ τοῦ Λύγουσταιοῦ παρὰ τὸν ἐκ πορφυρίτου κίονα, ὅπου Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας ἰδρύσατο τῇ μητρὶ Ἑλένῃ τοιοῦτον ἀντὶ τοῦ ἀνδριάντος τῆς Ἑλένης ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος ἔστησε τὸν ἑαυτοῦ ἀργυροῦν, ἔλκοντα ἐπτὰ ἑκατοντάλιτρα ἐπὶ μολυβδίνου κίονος ἐπιτεθέντα, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς ὁ Α' ἀν-

(1) Δούκας, Μ', σ. 170.

(2) Φραντζῆς, Γ', Κεφ. II, σ. 63.

τικατέστησε τὴν μολυβδίνην ταύτην στῆλιν δι' ἄλλου κίονος ἐκ πορφυρίτου, διὰ δὲ τῶν ἐπτά ἑκατονταλίτρων τοῦ ἀργυροῦ ἀνδριάντος ἐχώνευσε τὸν ἑαυτοῦ χαλκοῦν, ὃς φέρων ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ τὴν γήϊνην σφαῖραν μετὰ τοῦ σταυροῦ, ἐξέτεινε τὴν δεξιὰν ἀπειλητικῶς πρὸς ἀνατολὰς, ὅπως δηλώσῃ τὴν ἐξουσίαν τοῦ αὐτοκράτορος ἐπὶ τῆς Ἀνατολῆς (1). Φρικωδῶς ἔσκωπτεν ὁ πορθητής τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ ἀπειλοῦν σχῆμα τοῦ ἀρχαίου ἀνδριάντος, προσηλώσας τῷ κίονι τούτου τὴν κεφαλὴν τοῦ Κωνσταντίνου, τὴν κεφαλὴν τοῦ τελευταίου Ἑλληνος αὐτοκράτορος (2) ἐν τῷ τόπῳ, ὅπου ὁ πρῶτος ἰδρύσατο τῇ μητρὶ αὐτοῦ μνημεῖον, οἷον εἰ ὑποβάλλων ταῖς ὁπλαῖς τοῦ ἵππου τοῦ θριαμβεύοντος Ἰουστινιανοῦ, οὗ ἡ δεξιὰ, ὡς ὁ Προκόπιος λέγει, ἀπηγόρευε τοῖς πρὸς ἀνατολὰς ἐχθροῖς τῆς αὐτοκρατορίας χωρεῖν περαιτέρω. Ἡ κεφαλὴ τοῦ αὐτοκράτορος, ὃς ἐτόλμησεν ἀπειλῆσαι αὐτὸν δι' ἀντιπάλου ὑπὸ τὴν ὀπλὴν τοῦ ἵππου! Σκῶμμα, οὗ τὴν βαθεῖαν ἔννοιαν μόνον δύναται ὅλως κατανοῆσαι ὁ γινώσκων, ὅτι τοῖς θριαμβευταῖς τῆς ἀνατολῆς προσεφώνουν, «αἱ κεφαλαὶ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν κυλισθήτωσαν ὑπὸ τὰς ὀπλὰς τῶν ἵππων αὐτῶν!» (3). Δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἡ κεφαλὴ ἦν ἐκτεθειμένη ἐπὶ τοῦ κίονος (4), τῇ δὲ ἑσπέρᾳ ἐπληρώθη ἀχύροις τὸ ἐκδαρὲν δέρμα, καὶ ἡ κεφαλὴ ἐπέμφθη ὡς τρόπαιον πρὸς θεὰν εἰς τὰς ἀσιατικὰς πόλεις, ὡς ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀτυχοῦς Λαδισλάου μετὰ τὴν ἐν

(1) Κωνσταντινούπολις καὶ Βόσπορος, Τομ. Α, σ. 151 καὶ 153.

(2) Δούκας, Μ', σ. 149.

(3) Morier, first journey, σ. 9.

(4) Δούκας, Μ', σ. 169.

Βάρνη μάχην εἰς Προῦσαν. Ἡ κηδεῖα τοῦ νεκροῦ ἐπετράπη τοῖς Ἑλλήσι (1).

Διάφορος τῆς τύχης τῆς πόλεως ἦτο ἡ τοῦ προαστείου Γαλατᾶ. Τοῦτο ὀχυρῶς περιτετειχισμένον καὶ κατεχόμενον ὑπὸ τῶν Γεγουηνησίων, ὧν οἱ στόλοι ἐφρούρουν τότε τὴν θάλασσαν καὶ ὧν οἱ στρατιῶται συνέπραξαν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πρωτεύουσας, ἐσπονδοποιήσατο ἰδίᾳ πρὸς τὸν Μωάμεθ διὰ τοῦ γαμβροῦ καὶ βεζύρου Σαγανοῦ Πασᾶ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως, προσενεγκὸν δὲ ἐκουσίως αὐτῷ τὰς κλεῖς, ἠτήσατο σωτηρίαν (ΛΔ). Ὁ Σαγανὸς ἔλαβεν ἐντολὴν ἵνα παραλάβῃ εὐμενῶς τὴν πίστιν τῆς ὑποταγῆς τῆς πόλεως, συγχρόνως ὁμῶς ἀνακοινώσῃ τοῖς κατοικοῖς τὸ πρόσταγμα τοῦ σουλτάνου, ὅπως ἡσυχάσωσι καὶ μὴ τολμήσωσιν ἐπιβῆναι ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν νηῶν, αἵτινες ἐμελλον καταπλεύσειν εἰς Γαλατὰν (2). Ὡς δὲ τὰ πλοῖα προσήγγιζον πρὸς τὸν Γαλατὰν, ὁ λαὸς ἀθρόος συνέτρεχεν εἰς αὐτὰ, οἱ δὲ Τούρκοι, ὅπως κωλύσωσι τοὺς συντρέχοντας, ἀπηγγέονσάν τινας αὐτῶν.

Οἱ οὐπὼ ὑποδουλωθέντες Ἕλληνες ἀπήχθησαν εἰς Γαλατὰν, ὅπου διέμειναν ἐλεύθεροι· μόνον ὁ Νοταρᾶς, ὁ τελευταῖος μέγας δούξ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἔλαβεν ἄδειαν ἵνα οἰκῇ εἰς τὸ ἐξῆς τὰ ἐν τῇ πόλει ἀνάκτορα αὐτοῦ. Τῇ ἐπαύριον, ἡμέρᾳ Τετράδῃ, ἦτοι τῇ 30 Μαΐου (ΛΕ), ὁ Μωάμεθ δι᾽ ἵππουσε τὴν πόλιν εὐθὺς εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ μεγάλου δουκός· ὁ δὲ προὔπνητησεν αὐτῷ καὶ προσέπεσε πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ ἔδειξεν αὐτῷ τοὺς θησαυροὺς, εἰπὼν, ὅτι ταῦτα πάντα ἐφύλαττε τῷ σουλτάνῳ. Οὗτος δὲ

(1) Φρηντζῆς, Γ, Κεφ. Η, σ. 64.

(2) Δούκας, ΛΘ, σ. 167.

εἶπεν αὐτῷ· «Εἰπέ μοι, ὦ ἀσεβῆ, τίς ὁ χάρισας μοι τὸν
πλοῦτον τὸν σὸν καὶ τὴν πόλιν ταύτην εἰς χειράς μου;»
Λέγει αὐτῷ ὁ Νοταρᾶς, «ὁ Θεός·» ὁ δὲ ἀμνηρᾶς εἶπεν αὐτῷ·
«Ἐπεὶ ὁ Θεὸς ταῦτά μοι ἐχάρισατο καὶ σὲ καὶ πάντας ὑπὸ
τάς χειράς μου δούλους ἔδωκε, τί σὺ λέγεις, πονηρέ, καὶ
φλυαρεῖς; πῶς οὐκ ἔστειλές μοι αὐτὰ πρὶν τὴν μάχην κι-
νήσω καθ' ὑμῶν, ἢ πρὶν τὴν πόλιν νικήσω, ἵνα ὀφείλω
σοι τὴν χάριν καὶ τὴν ἀνταμοιβήν; νῦν οὖν οὐκ εἰ σὺ ὁ
χάρισας μοι ταῦτα, ἀλλ' ὁ Θεός». Καίπερ ταῦτα εἰπὼν ὁ
Μωάμεθ, ἐπορεύθη εἰς τὴν κλίνην τῆς νοσοῦσης μεγάλης
δουκίσσης καὶ εἶπεν αὐτῇ· «Χαῖρε, ὦ μήτηρ· μὴ λυποῦ
ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσι· τὸ θέλημα τοῦ κυρίου γενέσθω· ἔχω
ἔτι πλείονα παρ' ὧν ἀπώλεκας τοῦ δοῦναί σοι· μόνον ὑ-
γίαινε» (1). Ἐκέλευσε δὲ ἵνα καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ μεγάλου δου-
κὸς παρασταθῶσιν αὐτῷ, αἵτινες προσέπεσον πρὸς τοὺς
πόδας αὐτοῦ, καὶ δι᾿ ἡμετέρας εἶτα τὴν πόλιν. Ἐρχομαι καὶ
ἀνάστατος ἦν ἡ πρωτεύουσα τῶν αὐτοκρατόρων (2), κα-
ταπεποντημένη ὑπὸ τῆς λεηλασίας, ἀοίκητος, μόνοι δὲ οἱ
ὑστεροῦντες τῶν λεηλατῶν, ἀνηρέουν ἐτι ἐν ταῖς κεναῖς
ὁδοῖς καὶ ἐθήρευον λείαν διὰ τῶν ξιφῶν. Δι᾿ ἡμετέρας τὸ
πλεῖστον τῆς πόλεως, ἐπορεύθη εἰς τὰ αὐτοκρατορικά
ἀνάκτορα καὶ εἰσελθὼν διὰ τῶν ἐρήμων στοῶν αὐτῶν, ἐ-
φῆρμος ἐπιτυχῶς μετὰ λυπηρᾶς ἀληθείας εἰς τὸ κατα-
πεσὸν τοῦτο θέατρον πεπτωκυίας βασιλείας στίχον περσι-
κόν (ΛΓ). Ἐγγὺς τῶν ἀνακτόρων ἐποίησε συμπόσιον, ἐν ᾧ
παρέδωκεν ἑαυτὸν ἀμέτρως τῷ οἴνῳ· οἰνοβαρῶν δὲ ἐκέλευσε

(1) Δούκας, Μ, σ. 170.

(2) Αὐτόθι. «Ἦν γὰρ ἡ πᾶσα αἰκία, οὔτε ἄνθρωπος, οὔτε κτῆνος, οὔτε
ὄρνειον κραυγάζον ἢ λαλοῦν ἐντός».

τὸν ἀρχιευνούχον, ἵνα προσαγάγῃ αὐτῷ τὸν τεσσαρακαι-
δεκαετῆ νεώτερον τοῦ Νοταρᾶ υἱόν, οὗ τὸ κάλλος ἐφλεξεν
αὐτόν. Ὁ πατήρ, φρίξας ἐπὶ τῷ προστάγματι τοῦ σουλ-
τάνου, ἀπεκρίνατο· «Οὐκ ἔστι τοῦτο ἐν τῇ ἡμετέρᾳ δια-
γωγῇ τοῦ παραδοῦναι τὸ ἐμὸν παιδίον οἰκείαις χερσὶ
μεινθῆναι ὑπ' αὐτοῦ. Κρεῖττον ἂν ἦν μοι τοῦ στείλαι δῆ-
μιον καὶ λαβεῖν τὴν κεφαλὴν μου ἀπ' ἐμοῦ» (1). Ἀνακοι-
νώσαντος τὴν ἀπόκρισιν ταύτην τοῦ ἀρχιευνούχου, ὁ σουλ-
τάνος ἐπεμψε τὸν δῆμιον, ἵνα σφάξῃ τὸν Νοταρᾶν καὶ
πάντα τὸν οἶκον αὐτοῦ. Ὁ δυστυχὴς ἠκολούθησεν αὐτῷ
μετὰ τῶν υἱῶν καὶ τοῦ Καντακουζηνοῦ. Ὁ δῆμιος ἐκέ-
λευσεν αὐτοὺς στῆναι ἐν τῷ κατωφλίῳ τῆς πύλης, πλὴν
τοῦ παιδός, ὃν προσήγαγε πρὸς τὸν σουλτάνον ὡς ὄμμα
τῆς ἡδονῆς αὐτοῦ, ἐπανῆλθε δὲ φέρων τὴν εἰς θάνατον
καταδίκην τῶν ἄλλων. Ὁ Νοταρᾶς ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ ἀνε-
κτίσαστο τὴν ἐκλιπούσαν ἀξίαν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύ-
ματος, παρήγγεσε τοὺς υἱοὺς ἵν' ἀποθάνωσιν ὡς χριστιανοὶ
καὶ ἐπέρανε τὸν λόγον αὐτοῦ λέγων· «Εὐχαριστῶ σοι,
Κύριε», καὶ «Δίκαιος εἶ, Κύριε». Οἱ υἱοὶ ἀπεκεφαλίσθησαν
ἐνώπιον τοῦ πατρὸς, ὁ δὲ ἤτησε τὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ δη-
μίου ἵνα προσευχηθῇ ἐπὶ μικρόν· ἐτέλεσε δὲ τὴν προσευ-
χὴν ἐν τῷ παρακειμένῳ παρεκκλησίῳ, ὅθεν ἐξελθὼν (ἔσαν
γὰρ ἐκεῖ τὰ σώματα τῶν παιδίων αὐτοῦ ἔτι σπαραττόμενα)
(2) καὶ πάλιν δοξολογίαν πέμψας τῷ Θεῷ ἀπετμήθη τὴν
κεφαλὴν. Τὰ σώματα γυμνὰ καὶ ἄταφα ἀπερρίφθησαν· αἱ
κεφαλαὶ ἐκομίσθησαν τῷ τυράννῳ εἰς τὸ συμπόσιον ὑπὸ
τὰ ποτήρια, ὥσπερ ὁ Μάριος ἐκέλευσεν ἵνα κομισθῇ εἰς
τὸ συμπόσιον ἡ κεφαλὴ τοῦ ὑπάτου Ἀντωνίου.

Ἡ ἔμφυτος θηριωδία τοῦ σουλτάνου ἀνεφλέχθη ἔτι ὑπ'

(1) Δούκας, Μ, σ. 171. (2) Ἀντόθι.

ἄλλοδαποῦ τινος, οὗ ἐμμανῶς ἡγάπα τὴν θυγατέρα· ὅπως δὲ εὐαρεστήσῃ πρὸς τὸν πατέρα αὐτῆς, ἐκέλευσε τὸν ἀποκεφαλισμόν πάντων τῶν Ἑλλήνων, ὧν τῇ προτεραίᾳ ἐφείσατο ⁽¹⁾. οὗτοι δὲ ἀπεκεφαλίσθησαν ἐπὶ τοῦ Ξηρολόφου παρὰ τὴν βάσιν τοῦ κίονος τοῦ Ἀρκαδίου, νῦν Ἀβρέτ Βαζαρί (ἀγορὰ τῶν γυναικῶν), ὡς καὶ ὁ πρεσβευτῆς τῆς Βενετίας καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ ὁ πρόξενος τῆς Ἰσπανίας μετὰ τῶν δύο υἱῶν αὐτοῦ. Καὶ ὁ Κονταρίνης καὶ ἑτεροὶ δέκα εὐπατρίδαι Βενετοὶ ἀπεκεφαλίζοντο, εἰμὴ εὕρισκον τρόπον τοῦ ἐξαγοράσαι τὴν ζωὴν παρὰ τοῦ Σαγανοῦ Πασᾶ ἀντὶ ἐπτακισχιλίων δουράτων ⁽²⁾. Ὁ καρδινάλιος Ἰσιδωρος ἐπωλήθη ὡς δοῦλος ἐν Γαλατᾷ, ὅθεν ἐξεῦρε τρόπον διαφυγεῖν ἐπὶ πλοίου καὶ καταγράψαι τοὺς θρήνους αὐτοῦ ἐν τινὶ ἡμῖν περισθείσῃ θρηνωδίᾳ περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς ὑπ' αὐτοῦ τοσοῦτον ἀτυχῶς ἐνωθείσης ἢ μᾶλλον διαχωρισθείσης καὶ τοσοῦτον ἀτυχῶς ὑπερασπισθείσης πόλεως. Ὁ δὲ πρωτοβεστιάριος Φραντζῆς ὁ ἱστοριογράφος ἐπωλήθη μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων πρὸς τὸν πρῶτον ἵπποστασιάρχην τοῦ σουλτάνου, περιπαθῶς φιλοῦντα δούλους καὶ δούλας, εἴτα δὲ εὔρε τρόπον καταφυγεῖν μετὰ τῆς γυναικὸς εἰς Πελοπόννησον. Τὸν υἱὸν καὶ τὴν θυγατέρα ὅμως ἡναγκάσθη ὁ ἵπποστασιάρχης δοῦναι τῷ γυναικωνίτῃ τοῦ σουλτάνου ⁽³⁾. χάριν δὲ αὐτοῦ ἐξελέχθησαν οἱ κάλλιστοι τῶν

(1) Ὁ Χαλκονοδύλης οὐκ ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἄλλοδαποῦ, ἀλλὰ φαίνεται, ὅτι ἐννοεῖ τὸν Γάλλον, οὗ ἡ θυγάτηρ, γενομένη δεκτὴ ἐν τῷ γυναικωνίτῃ τοῦ σουλτάνου, ἐθεωρήθη μετὰ ταῦτα ὡς ἡ πηγὴ τῆς ὑποτιθεμένης συγγενείας τῶν σουλτάνων τῶν Ὀθωμανῶν πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῆς Γαλλίας.

(2) Λεονάρδος Χῖτος.

(3) Φραντζῆς, Δ, Κεφ. Α, σ. 69.

νέων καὶ τὰ καλλιστεύοντα τῶν κορασιῶν, ὁ δὲ ἐπίλοιπος ὄχλος ἀπήχθη ἀθρόος εἰς Ἀσίαν καὶ Ἀδριανούπολιν. Τοιαύτη ἦν ἡ τύχη τῶν Ἑλλήνων, ὅσοι οὐκ εἶχον τὸ θάρρος ἀποθανεῖν προμαχόμενοι ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ὡς Θεόφιλος ὁ σοφὸς Παλαιολόγος, Ἰωάννης ὁ γενναῖος Δαλματὸς, ὁ Δὸν Φραγκῖσκος Τολέδος ὁ ἀνδρεῖος Ἰσπανός, οἵτινες μαχόμενοι λεοντοθύμως περὶ τὸν αὐτοκράτορα προεφύλαττον αὐτὸν διὰ τοῦ ἰδίου σώματος ἐν τῇ μάχῃ, καὶ ἐν τῷ θανάτῳ ⁽¹⁾. Καὶ οἱ Κρηῖτες ἀντέστησαν καρτερῶς μέχρι μεσημβρίας ἐν τῇ πρὸς τὸν λιμένα πλευρᾷ μετὰ τῶν πύργων τῶν αὐτοκρατόρων Λέοντος καὶ Ἀλεξίου, ὅτε οἱ δύο Γενουήνσιοι Παῦλος καὶ Τρωΐλος Βοκιάρδαι βλέποντες τὴν μὲν πόλιν ἀλοῦσαν, τοὺς δὲ Τούρκους ὀπίσω αὐτῶν, ἐζήτησαν τὴν ἰδίαν σωτηρίαν, ἀποχωροῦντες εἰς Γαλατᾶν ⁽²⁾. Ὁ Ἰουστινιάνης, ὁ πρῶτος ἐγκαταλιπὼν τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὰ τεῖχη, περιφρονῶν ἔνδοξον τέλος, ἐτελεύτησε μετ' οὐ πολὺ τὸν βίον ἐν Γαλατᾷ, εἴτε ἐκ λύπης, εἴτε ἐκ τῶν τραυμάτων ⁽³⁾.

Ὁ Νοταρᾶς καὶ ὁ Ἰουστινιάνης ἡμαύρωσαν ἀμφοτέρω τὴν πολεμικὴν δόξαν ἀνδρείας ἀμύνης διὰ τοῦ τέλους αὐτῆς, καὶ ἐκηλίδωσαν τὰ ὀνόματα αὐτῶν, ὁ μὲν παραδοθεὶς τῷ σουλτάνῳ, ὁ δὲ ἀκαίρως φυγών. Ἀμφοτέρω ὅμως καταπραΰνουσιν ἡμᾶς αὖθις διὰ τοῦ θανάτου αὐτῶν, ὧν ὁ μὲν μεταμελόμενος, ὁ δὲ καρτερικῶς ἐτελεύτησε, κατὰ τοῦτο οὐχὶ ἀνόμοιοι ἀμφοτέροις τοῖς Ἑλλήσι πορθήταις τοῦ ἀρχαίου Βυζαντίου, τῷ Ἀθηναίῳ Ἀλκιβιάδῃ καὶ τῷ Σπαρτιάτῃ Πausανίᾳ, οἵτινες μαχεσάμενοι ὑπὲρ τῆς πατρίδος

⁽¹⁾ Φραγκῖζης, Γ, Κεφ. Ζ, σ. 63.

⁽²⁾ Αὐτόθι, Κεφ. Η.

⁽³⁾ Αὐτόθι, Κεφ. Ε, σ. 63.

ὡς ἤρωες προὔδωκαν αὐτὴν μετὰ ταῦτα τῷ Πέρσῃ βασι-
λεῖ. Ἀλλ' ὁ Νοταρᾶς καὶ ὁ Ἰουστινιάνης οὐκ ἦσαν προ-
δότες, ὥς περ ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ ὁ Πausανίας, καὶ ἐτε-
λεύτησαν ἐνδοξότερον θάνατον, ἢ ὁ Ἀθηναῖος καὶ ὁ Σπαρ-
τιάτης, ὧν ὁ μὲν ἀνάψας πῦρ ἐκάη, ὁ δὲ λιμῷ ἐτελεύτη-
σεν ἐν τῷ ναῷ τῆς Παλλάδος. Διὰ τοῦτο ὁ Νοταρᾶς καὶ
ὁ Ἰουστινιάνης δύνανται κλειῖσθαι ἐπαξίως ἐν τῇ ἱστο-
ρίᾳ τοῦ Βυζαντίου ἀεῖποτε μετὰ τοὺς πορθητὰς αὐτοῦ
Ἀλκιβιάδην καὶ Πausανίαν, κατὰ δὲ τὸ φρόνημα καὶ τὴν
τελευτὴν αὐτῶν καταλαμβάνειν μάλιστα πρὸ αὐτῶν τόπον
ἐν τοῖς ἐνδόξοις ἀνδράσι τῆς ἀρχαιότητος, καὶ ἐν τοῖς
ἀξίοις τιμῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ἡ παραβολὴ αὕτη φυσικωτέρα
ἐστίν, ἢ ἡ τῆς ὑπὸ τοῦ ἱστοριογράφου Χαλκοκονδύλη
ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὴν τοῦ Ἰλίου,
παριστῶντος ἐκείνην ὡς ἀντίδοσιν ταύτης, καὶ (ὥς περ ὁ
Ἡρόδοτος ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ) τίθησιν ἐπὶ τῆς
πλάστιγγος τῆς Νεμέσεως τὴν εἰς Εὐρώπην εἰσβολὴν Ἀ-
σιανῶν βαρβάρων ὡς ἀντίρροπον τῆς ὑφ' Ἑλλήνων ἀρπα-
γῆς Ἀσιανῶν. Φυσικώτερον ἔτι μεταγενέστερος ἱστοριογρά-
φος τῆς ἐνάτης ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως δυνή-
σεται ἐξηγήσai τὴν ἀντίποινον αἰτίαν αὐτῆς ἐκ τῆς βαρβα-
ρότητος τῆς ὀγδόης καὶ δεῖξαι πῶς ἐν τῷ μεγάλῳ βέβρωματι
τῶν χρόνων ἔθνος ἐπὶ ἔθλους συντρίβεται καὶ διὰ τῶν αὐ-
τῶν αἰωνίων νόμων τῆς ἐνεργείας καὶ ἀντιδράσεως ἔθνος τι,
γεννηθὲν ὡς νῆσος ὑπὸ τοῦ χειμάρρου, καταβρεχθίζεται ἐν
μέρει τινὶ καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν ἀναφαίνεται.

Ὁ Μωάμεθ οὐδόλως ἐχρονοτρίβησεν ἐν τῷ τελειῶσαι
τὸ ἔργον τῆς ἀλώσεως, τῇ δὲ τρίτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν ἐξ
ἐφόδου ἄλωσιν ἀπέλυσεν τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον, ἵνα
τελέσῃ ἡσύχως τὰς μεγάλας αὐτοῦ βουλὰς. Ὁ ἱστοριο-
γράφος Δούκας περιγράφει ὧδέ πως τὸν ἀπόπλουν τοῦ

στόλου, φέροντος πλῆθος λαφύρων· « Μεθ' ἡμέρας οὖν τρεῖς τῆς ἀλώσεως ἀπέλυσε τὰ πλοῖα πορεύεσθαι ἕκαστον εἰς τὴν αὐτῶν ἐπαρχίαν καὶ πόλιν, φέροντα φόρτον ὥστε βυθίζεσθαι. Ὁ δὲ φόρτος τί; ἱματισμὸς πολυτελὴς, σκευὴ ἀργυρᾶ, χρυσᾶ, χαλκᾶ, καττιτέρινα, βιβλία ὑπὲρ ἀριθμὸν, αἰχμάλωτοι καὶ ἱερεῖς καὶ λαῖκοι καὶ μονάζουσαι καὶ μοναχοί. Τὰ πάντα πλήρη φόρτου, αἱ δὲ σκηναὶ τοῦ φουσάτου πλήρεις αἰχμαλωσίας καὶ τῶν ἀνωθεν ἀριθμηθέντων τῶν παντοίων εἰδῶν. Καὶ ἦν ἰδεῖν ἐν μέσῳ τῶν βαρβάρων ἓνα φοροῦντα σάκκον ἀρχιερατικὸν, καὶ ἕτερον ζωννύμενον ἐπιτραχήλιον χρυσοῦν, ἔλκοντα κύνας ἐνδεδημένους ἀντὶ σαγισμάτων ἀμνοὺς χρυσοῦφάντους· ἄλλοι ἐν συμποσίοις καθήμενοι καὶ τοὺς ἱεροὺς δίσκους ἐμπροσθεν σὺν διαφόροις ὀπώραις ἐσθίοντες, καὶ τὸν ἄκρατον πίνοντες ἀπὸ τῶν ἱερῶν κρατῆρων· τὰς δὲ βίβλους ἀπάσας ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπερβαινούσας, ταῖς ἀμάξαις φορτηγώσαντες ἀπανταχοῦ ἐν τῇ ἀνατολῇ καὶ δύσει διέσπειραν. Δι' ἐνὸς νομίσματος δέκα βίβλοι ἐπιπράσκοντο, ἀριστοτελικοί, πλατωνικοί, θεολογικοί καὶ ἄλλο πᾶν εἶδος βίβλου. Εὐαγγέλια μετὰ κόσμου παντοίου ὑπὲρ μέτρον, ἀνασπῶντες τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον, ἄλλ' ἐπώλουν, ἄλλ' ἐρρίπτον. Τὰς εἰκόνας ἀπάσας πυρὶ παρεδίδουν, σὺν τῇ ἀναφθείσῃ φλογὶ κρῆν ἐψῶντες ἥσθιον».

Τῆς καταστροφῆς συμπληρωθείσης τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, τῇ τετάρτῃ ἥδη ἐλήφθη πρόνοια περὶ ἀνοικοδομήσεως, διακοσμήσεως καὶ συνοικίσεως τῆς πόλεως. Ἐκ τῶν ἔργων τούτων ἀρχεται ἡ ἐξῆς περίοδος τῆς ἱστορίας ταύτης, τῆς πρώτης καταληξάσης πρὸ μικροῦ ἐν τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Αὕτη εἶναι ἡ πρώτη ἡλικία τῆς ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, καὶ οἶονεῖ ἡ παιδικὴ μέχρι τῆς τελείας ἀναπτύξεως τῶν δυνάμεων τῆς νεότητος αὐτῆς ἐπὶ ἑκατὸν

πεντήκοντα ἔτη ὑπὸ ἑπτὰ ἡγεμόνας, ὧν ὁ νοῦς, ἀναλογῶν
πρὸς τὴν τοῦ ἱδρυτοῦ τῶν Ὀθωμανῶν, ἐμεγάλυνε καὶ ἐ-
στερέωσε τὴν ἀρχὴν ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι τῆς πορθήσεως
διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ βυζαντινοῦ κράτους καὶ διὰ τῆς
ἀλώσεως τῆς πρωτεύουσας, ἑκατὸν δὲ πενήκοντα ἔτη
μετὰ τὴν ἱδρυσιν τοῦ ὀθωμανικοῦ ἐσπερώθη τοῦτο ἐν Εὐ-
ρώπῃ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

Ἐγκαθίδρυσις τοῦ Πατριάρχου. — Νεοὶ ἄποικοι ἐν Κωνσταντινουπόλει. — Ἀποκεφάλισις τοῦ μεγάλου βεζύρου. — Πελοποννησιακαὶ ἔριδες. — Ἐκστρατεία ἐπὶ τὴν Σερβίαν. — Εἰρήνη πρὸς τὴν Σερβίαν καὶ Βενετίαν. — Ἀλωσις τῆς Νυβοβέρδας καὶ πολιορκία τοῦ Βελιγραδίου. — Εἰσβολὴ εἰς Οὐγγρίαν καὶ πλήρης ὑποδούλωσις τῆς Σερβίας. — Ἑορτὴ τῆς περιτομῆς. — Ἀλωσις τῆς Πελοποννήσου. — Διαφωνία. — Τελευταῖαι περιπέτειαι τῶν δύο δεσποτῶν καὶ τοῦ τελευταίου δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν.

Ο Μωάμεθ, πορθητὴς καὶ κύριος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν ἄλωσιν αὐτῆς ἐκέλευσε τὸν ἀπόπλουν τοῦ στόλου, βρίθοντος πολλῶν λαφύρων, τῇ δὲ ὑστεραίᾳ ἐτέλεσε μετὰ θριαμβικῆς εἰσόδου καὶ τῶν νικητηρίων τὴν ἀνάρρῃσιν τοῦ Ἑλληνος Πατριάρχου. Τοσοῦτον δὲ συνεδέετο πρὸς τὸ πορθητικὸν αὐτοῦ τῇ 4.
 τὸ τῆς συντηρήσεως τῆς χώρας, ὥστε ἔχων ἔτι τὰ ὄπλα 1453
 ἐν τῇ χειρὶ συγχρόνως προϋνόει περὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τῶν νέων κτήσεων διὰ πολιτικῶν θεσμῶν. Διὸ ἀνεκήρυξεν ἵνα πάντες οἱ διὰ φόβον κεκρυμμένοι κάτοικοι τῆς πόλεως προσέλθωσιν ἐλευθέρως καὶ ἀνενοχλήτως καὶ πάντες οἱ φυγόντες ἐπανέλθωσιν οἴκαδε, βιώσωσι δὲ κατὰ τὸ σύνθη-
 θες (1) συγχρόνως δὲ ἐκέλευσεν ἵνα ἀντὶ τοῦ ἀποθανόν-

(1) Δούκας, Βιβλ. Γ, Κεφ. ΙΑ', σ. 67.

τος Πατριάρχου κατὰ τὰ παλαιὰ ἤθη καὶ κατὰ τὴν παλαιάν τάξιν ἐκλεχθῇ καὶ ἐγκαθιδρυθῇ ἕτερος (Α). «Προὔπῃρχε δὲ καὶ τάξεις καὶ συνήθεια τοῖς βασιλεῦσι χριστιανοῖς ἵνα δωροποιῶσι τῷ χειροτονηθέντι Πατριάρχῃ νεωστὶ δεκανίκιον χρυσοῦν μετὰ λίθων πολυτίμων καὶ μαργάρων ἐγκεκοσμημένον, καὶ ἵππον ἐκλεκτὸν ἐκ τῶν βασιλικῶν μετὰ ἐφιππίου καὶ ἐφεςτριδος βασιλικῆς ἐγκεκοσμημένον πολυτελῶς· καὶ μετὰ χασδίου λευκοῦ καὶ χρυσοῦ σκεπόμενος ἦν ὁ ἵππος· καὶ ἐκ τοῦ παλατίου τοῦ βασιλικοῦ (τοῦ Βουκολέοντος) μετὰ πάσης τῆς συγκλήτου ἐξερχόμενος ὁ Πατριάρχης καὶ εὐφημούμενος ἐν τῷ Πατριαρχεῖῳ ἐπανεστρεφε· καὶ ἡ χειροτονία ἐγένετο παρὰ τῶν ἀρχιερέων, ὡς τάξεις καὶ νόμος ἦν· ἐλάμβανε δὲ ὁ μέλλων γενέσθαι Πατριάρχης ἐκ τῶν τοῦ βασιλέως χειρῶν τὸ δεκανίκιον τοιουτοτρόπως· καθεζομένου τοῦ βασιλέως ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ δίφρου, καὶ πᾶσα ἡ σύγκλητος ἱστάμενοι ἀσκεπεῖς καὶ ὀρθοί, καὶ ὁ μέγας πρωτοπαππᾶς τοῦ παλατίου ἐποίει εὐλογητόν· εἶτα καὶ μικρὰν ἐκτενῇ, καὶ ὁ μέγας δομέστικος ἔφαλλε, τὸ, "Ὁπου γὰρ βασιλέως παρουσία, καὶ τὰ ἐξῆς· εἶτα τὸ δόξα, ὁ λαμπαδάριος ἐκ τοῦ ἐτέρου χοροῦ, καὶ νῦν· τὸ, "Ὁ Βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν, καὶ τὰ ἐξῆς. Μετὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ τροπαρίου, ὁ βασιλεὺς ἀνίστατο, ἔχων ἐπὶ τὴν δεξιὰν τὸ δεκανίκιον, ὁ δὲ ὑποψήφιος ἐρχόμενος, καὶ ἐκ τοῦ ἐνὸς μέρους αὐτοῦ ὁ Καισαρείας, ἐκ δὲ τοῦ δευτέρου ὁ Ἡρακλείας μητροπολίτης, καὶ ποιεῖ πρὸς πάντας μετανοίας τρεῖς, εἶτα προσέρχεται τῷ βασιλεῖ, καὶ ἐνώπιον τούτου ποιεῖ τὴν προσήκουσαν αὐτῷ προσκύνησιν. Καὶ ὁ βασιλεὺς τὸ δεκανίκιον ὀλίγον ὑψῶν ἔλεγε· «Ἡ Ἀγία Τριάς ἡ τὴν ἐμοὶ βασιλείαν δωρησαμένη, προχειρίζεταιί σε εἰς Πατριάρχην νέας Ῥώμης· καὶ οὕτως ἐκ τῶν βασιλικῶν χειρῶν ὁ Πα-

τριάρχης ἐλάμβανε τὴν ἐξουσίαν, καὶ τὴν εὐχαριστίαν τῷ βασιλεῖ ἐδίδου· εἶτα οἱ χοροὶ ἐψαλλον τό· Εἰς πολλὰ ἔτη Δέσποτα ἐκ τρίτου καὶ ἀπόλυσις (1).

Ὁ Μωάμεθ ἤθελεν ἵνα ἐν τῇ τελετῇ τῆς ἀναρρήσεως τοῦ ὑπὸ δλίγων ὑπαρχόντων ἱερωμένων καὶ λαϊκῶν ἐκλεχθέντος Πατριάρχου Γεωργίου τοῦ Σχολαρίου τοῦ ἐπονάμασθέντος Γενναδίου, τηρῇται ἡ ἱερὰ τάξις, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων· ἐκάλεσε τὸν Πατριάρχην ἐπὶ μέγα ἄριστον καὶ ὑπεδέξατο αὐτὸν ἐν μεγάλαις τιμαῖς· μετὰ δὲ μακρὸν καὶ φιλικὸν διάλογον ἐπιστάντος τοῦ χρόνου τῆς ἐκ τῶν ἀνακτόρων ἀπελεύσεως τοῦ Πατριάρχου, ὁ Μωάμεθ δούς αὐτῷ πολύτιμον δεκανίκιον, παρεκάλεσεν ἵνα δεχθῇ αὐτὸ καὶ προέπεμψεν αὐτὸν, καὶ μὴ θέλοντα, ἕως τῆς αὐλῆς, καὶ ἐκέλευσεν ἵνα πάντες οἱ ἄρχοντες τῆς αὐλῆς αὐτοῦ προπέμψωσιν αὐτὸν μέχρι τῆς Συνόδου τοῦ Πατριαρχείου. Οὕτως ἀνέβη εἰς τὸν προσαχθέντα αὐτῷ ἵππον μέχρι τοῦ ναοῦ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, ὃν δέδωκεν ὁ Μωάμεθ εἰς Πατριαρχεῖον ἀντὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὃν μετέβαλεν εἰς μουσουλμανικὸν προσκύνημα. Ἀλλ' ἡ συνοικία τῆς πόλεως, ὅπου ἔκειτο ὁ ναὸς ἐκεῖνος, κατέστη ἔρημος, αὐτὸς δὲ ὁ ναὸς ἔφερε τὰ ἔλγνη φοβερᾶς πορθήσεως, ἐν δὲ τῷ προαυλείῳ τοῦ ναοῦ εὐρέθη ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν καὶ Ἀγαρηγὸς τις πεφονευμένος. Ὁ Γεννάδιος συνιδὼν, ὅτι ὁ τόπος οὗτος οὐκ ἦν ἀσφαλὴς, ἤτησε καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ σουλτάνου τὴν μονὴν τῆς Παμμακαρίστου ὡς Πατριαρχεῖον, ὅπου ἀνηγέρθη μετὰ ταῦτα τὸ τέμενος Φετιγέ, αἱ δὲ μονάζουσαι ἐν τῇ Παμμακαρίστῳ μονῇ μετώκησαν εἰς τὴν τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου τοῦ ἐν τῷ

(1) Φραντζῆς, Βιβλ. Γ. Κεφ. ΙΑ, σ. 67.

Τρούλλω, ὅπερ τοῦλάχιστον ἀποδείκνυσιν, ὅτι διέσωσάν τινες αὐτῶν εἰ μὴ τὴν τιμὴν, τοῦλάχιστον ὅμως τὴν ζωὴν αὐτῶν (1), καὶ ὁ Πατριάρχης τὰ τότε πρὸς ἄρκτον τῆς νέας μῆτροπόλεως κείμενα λαμπρὰ ἀνάκτορα. Ὁ σουλτάνος παρέδωκεν αὐτῷ δίπλωμα, «Ἵνα μηδεὶς αὐτὸν ἐνοχλήσῃ, ἢ ἀντιτείνῃ· ἀλλ' εἶναι ἀναίτητον καὶ ἀφορολόγητον, καὶ ἀδιάσειστόν τε ἀπὸ παντὸς ἐναντίου, καὶ τέλους καὶ δόσεως ἐλεύθερος ἔσῃται καὶ αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτὸν Πατριάρχαι εἰς τὸν αἰῶνα, ὁμοίως καὶ πάντες οἱ ὑποτεταγμένοι αὐτῷ ἀρχιερεῖς» (2). Τὸ αὐτὸ ἢ ἕτερον δίπλωμα ἐγγυᾶτο τοῖς Ἑλλησι τρεῖς προνομίας· α'. Ἵνα οἱ ναοὶ αὐτῶν μὴ μεταβάλλωνται εἰς τεμένη· β'. Οἱ γάμοι, ταφαὶ καὶ ἄλλαι ὀρησκειστικαὶ τελεταὶ ἐκτελῶνται ἀνενοχλήτως· γ'. Αἱ τοῦ Πάσχα ἑορταὶ τελῶνται πομπωδέστατα, καὶ ἐπὶ τριῶν νυκτῶν αὐτοῦ αἱ πύλαι τοῦ Φαναρίου, ἥτοι τῆς συνοικίας τῶν Ἑλλήνων, μένωσιν ἀνοικταὶ (3).

τῇ 2
Ἰουνίου
4453 Ὁ Μωάμεθ, τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τοῦ Ἰουνίου καθησυχάσας τοὺς Ἑλληνας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῇ δευτέρᾳ ἐφρόντισε περὶ τῶν Γενουηνσίων τοῦ Γαλατᾶ· οἱ κάτοικοι κατεγράφησαν, αἱ οἰκίαι τῶν μετὰ τῶν λατινικῶν πλοίων φυγόντων ἐνεώχθησαν, ἀλλ' οὐ διηρπάγησαν, ἡ περιουσία κατεγράφη καὶ ἐπετράπη τοῖς κυρίοις δέμνηος προθεσμία εἰς ἐπάνοδον, παρελθούσης δὲ τῆς προθεσμίας ταύτης, ἡ περιουσία αὐτῶν ἐδημέυστο (4). Τότε ἐκέ-

(1) Φραντζῆς, ἐν τῷ τέλει τοῦ Γ', Βιβλίου.

(2) Φραντζῆς, αὐτόθι. Τουρκογραφικὰ Κρουαίου, σ. 108.

(3) Καντεμῖρος, σ. 119. Κατὰ τὴν ἐν τῇ Τουρκογραφικῇ τοῦ Κρουαίου ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τοῦτο συνέβη ἐπὶ τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμάν. Ἀλλὰ τοῦτο οὐδόλως συνάδει πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Σουλεϊμάν, εἰ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν βεζυρῶν Ἰβραήμ καὶ Λουτφὶ εἰσὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης.

(4) Δούκας, MB, σ. 176.

λευσε τὸν στρατὸν ἵνα κατεδαφίσῃ τὰ πρὸς τὴν ξηρὰν
τείχη τοῦ Γαλατᾶ, ἐάσῃ δὲ τὰ πρὸς τὸν λιμένα (1). Ὅπως
δ' ἐπισκευάσῃ τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατοί-
κισι δὲ αὐτοῖς τὴν ἔρημον πόλιν, συνήθροισεν οἰκοδόμους
καὶ χαμινευτὰς (2) καὶ διέταξεν ἵνα πεντακισχίλιαι οἰκο-
γένειαι ἐκ Τραπεζοῦντος, Σινώπης καὶ Ἀσπροκάστρου
μετοικήσωσι διὰ τῆς βίας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ
ποινῇ θανάτου. Δούλος δὲ τις τοῦ σουλτάνου, Σουλεϊμάν
τοῦνομα, παρηγγέλθη ἐπιστατεῖν εἰς τὴν πρὸς ἐπισκευὴν
τῶν τειχῶν ἀσθεστον, ὅπως αὕτη κατὰ τὸν Αὐγουστον
μῆνα ᾗ ἑτοιμος, ἕως οὗ Σεπτεμβρίῳ μηνὶ οἱ καταλιπόν-
τες τὴν παλαιὰν αὐτῶν πατρίδα ἐγκατασταθῶσιν ἐν τῇ
νέᾳ. Ὁ σουλτάνος ἀνεκήρυξεν, ὅτι πάντες οἱ Ἕλληνες
εὐπατρίδαι, οἱ τὴν αὐτῶν εὐγένειαν ἀποδεικνύντες, τιμη-
θήσονται μᾶλλον ἢ ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων· ὥστε πολλοὶ
εὐγενεῖς ἦλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ ἁγίου
Πέτρου, ταχθεῖσι πρὸς τοῦτο· ἀλλὰ ταχέως ἀπεκεφαλί-
σθησαν (B).

Τῇ εἰκοστῇ ἡμέρᾳ ἀπὸ τῆς ἀλώσεως ὁ Μωάμεθ ἐπο-
ρεύθη εἰς Ἀδριανούπολιν, φέρων ἅπειρα λάφυρα « καὶ πά-
σας τὰς εὐγενίδας καὶ τὰς αὐτῶν θυγατέρας ἄγων ἐν τοῖς
ἄρμασι καὶ ἐν ταῖς ἵππηλασίαις » (3). Ἐν ἐκείναις ἦν καὶ
ἡ γυνὴ τοῦ μεγάλου δουκὸς Νοταρᾶ, ἀτρόμητος καὶ ἐνά-
ρετος (4), ἥτις ἐτελεύτησε τὸν βίον ἐν ὁδῷ παρὰ τὴν κώ-
μην Μεσηνῆν, ὅπου ἐτάφη. Ὁ Μωάμεθ, ἄγων ὡς αἰχμά-

(1) Δούκας, MB, σ. 146.

(2) Ἀσβεστοτεργάτας καλεῖ τοὺς οὗτο, αὐτόθι.

(3) Δούκας, MB, σ. 177.

(4) « Γυνὴ καὶ περιβήτητον ἐν ἐλεημοσύναις καὶ πενήτων οἰκτιρμοῖς, σώ-
φρων, ἐγκρατευμένη παντοίων ψυχικῶν παθῶν ». Δούκας, αὐτόθι.

λωτον καὶ τὸν μέγαν βεζύρην Χαλήλ Πασᾶν, τὸν τέταρτον τοῦ οἴκου Τζενδερελῆ, πρὸς ὃν μετεδόθη ἄνευ διακοπῆς τὸ μέγιστον ἀξίωμα τοῦ βασιλείου ἀπὸ τοῦ προπάππου μέχρι τοῦ δισεγγόνου, ἀπέταμε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Ἡ τιμωρία αὕτη ἦν ἐν τῇ μακρᾷ σειρᾷ διακοσίων βεζυρῶν, οὓς ἀριθμεῖ τὸ ὀθωμανικὸν κράτος μέχρι σήμερον, τὸ πρῶτον εἰκοσάκις περίπου ἐπαναληφθὲν παράδειγμα βιαίου θανάτου τοῦ ἀνωτάτου ἀρχοντος τοῦ κράτους. Ὁ Χαλήλ Πασᾶς ἦν ἀληθῶς κρύφιος φίλος τῶν Ἑλλήνων καὶ εὐάλωτος τῇ δωροδοκίᾳ. Εὐθύς ὡς ὁ Νοταρᾶς, ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ περὶ τῆς αἰτίας τῆς τοσοῦτον καρτερικῆς ἀμύνης τῆς πόλεως, ἐπεκαλέσατο τὰς κρυφίας ἐπιστολάς τοῦ Χαλήλ, παρορμῶντος αὐτοὺς εἰς γενναίαν ἄμυναν, ὁ βεζύρης καθεύχθη τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν ἄλωσιν, καὶ τῇ τεσσαρακοστῇ ἐθανατώθη. Δώδεκα χιλιάδες δουκάτων ἔρρευσαν ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ εἰς τὸν τοῦ αὐτοκράτορος οἱ θεράποντες αὐτοῦ Ἰακὺβ καὶ Μωάμεθ Πασᾶς ἐστερήθησαν ὡσαύτως τῆς περιουσίας αὐτῶν, καὶ ἀπηγορεύθη

τῇ 10 τοῖς φίλοις αὐτοῦ θρηνεῖν (1). Καὶ ἤδη πρότερον ὁ Μωά-
 10ουλ. μεθ ὑπώπτεισε τὸν Χαλήλ διαφθαρέντα ὑπὸ τοῦ ἐλληνι-
 1453 κοῦ χρυσοῦ. Βλέπων δέ ποτε ἀλώπεκα δεδεμένην ἐν τῇ θύρᾳ τῶν ἀνακτόρων, εἶπεν· «ὦ ταλαίπωρε, τί οὐ χρέμασι διεπράξω παρὰ Χαλὶλῃ τῷ ἡμετέρῳ πρυτάνει διαφυγεῖν, ἀλλ' οὕτω κακῶς πράττεῖς ;» (2) Ὁ λόγος οὗτος κατεπτόησε τὸν βεζύρην, ὃς τότε ἤθελε διαφυγεῖν τὴν ὀργὴν τοῦ σουλτάνου δι' ἀποδημίας εἰς Μέκκαν· ἀλλὰ ἔνεκεν ἰδίας ἀγγελίας, ἐμπονησάσης αὐτῷ θάρρος, καθηсу-

(1) Χελκωνδύλης, Η, σ. 214.

(2) Αὐτόθι.

χάσας οὐκ ἀπεδήμησεν, ἕως ἐθανατώθη διὰ τὴν δωροδοκίαν καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ἀγάπην, καὶ ἐπλήρωσε τὴν παλαιὰν μῆνιν τοῦ Μωάμεθ, τοῦ μηδέποτε παρσχόντος αὐτῷ συγγνώμην διὰ τὴν τὸ δεύτερον εἰς τὸν θρόνον ἀνάκλησιν τοῦ πατρὸς Μουράτ. Ἐξ Ἀδριανουπόλεως ἐπεμψε πρὸς τὸν σάχην τῆς Περσίας, πρὸς τὸν σουλτάνον τῆς Αἰγύπτου καὶ πρὸς τὸν σερίφην τῆς Μέκκας νικητηρίους ἐπιστολάς, ἀγγελλούσας τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ πρέσβεις τῶν ὁμόρων χριστιανικῶν ἐπικρατειῶν, ἐλθόντες προσαγορευσαὶ αὐτὸν, παρηγγέλθησαν εἰς τὴν ἀπότισιν τοῦ ἐτήσιου φόρου. Οὕτως παρὰ μὲν τοῦ δεσπότη τῆς Σερβίας ἀπήτησε τὴν τακτικὴν ἀποστολὴν δωδεκακισχιλίων δουκάτων, παρὰ δὲ τοῦ τῆς Πελοποννήσου δεκακισχιλίων. Παρὰ τῶν ἐν Χίῳ καὶ Λέσβῳ Γενουηνσίων ἀρχόντων ἀπήτησε τὴν κατ' ἔτος ἀπότισιν φόρου ἑξακισχιλίων μὲν δουκάτων παρὰ τῶν ἐν τῇ πρώτῃ τῶν πόλεων τούτων, τρισχιλίων δὲ παρὰ τῶν ἐν τῇ δευτέρᾳ· καὶ παρὰ τῆς Τραπεζοῦντος καὶ παρὰ πάντων τῶν παρὰ τὴν παραλίαν τοῦ Πόντου οἰκούντων ἀπήτησεν ἐτήσιον φόρον δύο χιλιάδων δουκάτων ⁽¹⁾, τὸν δὲ φόρον τῆς Ῥαγούσης ἀνεβίβασεν ἀπὸ χιλίων πεντακοσίων κατ' ἔτος εἰς τρισχίλια δουκάτα, ἐπειδὴ ἡ δημοκρατία ἐξένισε τοὺς Ἑλληνας φυγάδας καὶ ὑπεδέξατο διαφερόντως τοὺς Κομνηνοὺς, τοὺς Λασκάρεις, τοὺς Παλαιολόγους καὶ τοὺς Καντακουζηνούς, καὶ ἐπειδὴ πρὸς διασήμους σοφοὺς, οἷον τὸν Ἰωάννην Λάσκαριν, Δημήτριον τὸν Χαλκοκονδύλην, Θεόδωρον τὸν Σπανδογγίνον, Παῦλον τὸν Ταρχανιώτην, προσήνεγκε καὶ δῶρα, ὅπως διανύσω-

(1) Δούκας καὶ Χαλκοκονδύλης.

σι τὴν πορείαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Λαυρεντίου τῶν Μεδίκων (Γ). Περιέμεινε πρέσβεις τοῦ μεγάλου ταξιάρχου τῆς Ῥόδου καὶ τοῦ δουκὸς τῆς Βενετίας πρὸς διαπραγματεύσιν τῆς εἰρήνης. Οἱ τοῦ δεσπότη τῆς Σερβίας ἦλθον ἤδη μετὰ τοῦ ἐπιβληθέντος φόρου Αὐγούστῳ μηνὶ εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅπου ἐπεδαψίλευσαν μεγάλην ἐλεημοσύνην πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους καὶ ἐλύτρωσαν κατὰ διαταγὴν τοῦ δεσπότη Γεωργίου ἕως ἑκατὸν νέας καὶ γηραιάς μοναχάς (1).

Οἱ Ἕλληνες ἐν Πελοποννήσῳ διεφώνουν πρὸς τε τοὺς ἐπικούρους Ἀλβανοὺς καὶ πρὸς ἀλλήλους. Ὅτε ὁ Δημήτριος καὶ ὁ Θωμᾶς, ἀδελφοὶ τοῦ τελευταίου Ἑλληνος αὐτοκράτορος, ἐβουλεύοντο ἀποπλεῦσαι εἰς Ἰταλίαν μετὰ τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἄλωσιν, οἱ Ἀλβανοὶ ἠρνήθησαν ὑπακοῦσαι αὐτοῖς, καὶ ἀρχηγὸν ἔχοντες Πέτρον τὸν Χωλὸν (2) ἐκήρυξαν ἑαυτοὺς φανερώς στασιώτας καὶ ἀντιποιοιμένους τῆς ἀρχῆς τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Δημήτριος καὶ ὁ Θωμᾶς ἔπαυσαν βουλευόμενοι περὶ φυγῆς, ὑπέσχοντο δ' ἤδη πρὸς τὸν σουλτάνον τὰ ἀπαιτηθέντα ἀντὶ δεκακισχιλίων ὠδεκακισχίλια δουκάτα. Ἀλλ' ἤδη διεφώνησαν καὶ πρὸς ἀλλήλους οἱ Ἕλληνες, ὁ δὲ Ἑμμανουὴλ Καντακουζηνὸς ἀνεδείχθη ἀρχηγὸς τῶν ἀπὸ τῶν Παλαιολόγων ἀποστάντων. Οἱ Ἀλβανοί, πορθήσαντες τὴν χώραν, ἐπέστειλαν πρὸς τὴν Πύλιν προσφέροντες ὅσον φόρον ἐτέλουν καὶ οἱ Ἕλληνες ἀντὶ τῆς κυριαρχίας τῆς Πελοποννήσου. Πλὴν δὲ τοῦ Ἑμμανουὴλ Καντακουζηνοῦ, καταστάντος δεσπότη, οἱ ἐπικινδυνότατοι ἀρχιστασιῶται κατ' ἀμφοτέρων τῶν δεσποτῶν Δημητρίου καὶ

(1) Χαλκοκονδύλης, Η, σ. 215. (2) Λατόβι.

Θωμά ἦσαν οἱ δύο Ἕλληνας Κεντηρίων Ζαχαρίας καὶ ὁ Λουκάνης, οὓς ὁ Θωμάς ἤδη καθεῖρξεν ἐπὶ τινα χρόνον ἐν τῇ πόλει Χλουμούτζη (1) ἢ ἐν τῷ φρουρίῳ Τορνέζα, τὸν μὲν γαμβρόν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος, ἐπειδὴ, στρατεύοντος Μουράτ τοῦ Β' ἐπὶ τὸν ἰσθμόν, κατέλιπε τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀπέδρα εἰς Ἀχαΐαν, τὸν δέ, ἐπειδὴ συνταχθεὶς τοῖς νεωτεροποιοῖς παρώτρυνε τοὺς Ἕλληνας καὶ Ἀλβανοὺς εἰς στάσιν κατὰ τῶν δεσποτῶν (2). Ἀμφότεροι οὗτοι ἀποδράντες ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου, ἠπειλουν, ἠγούμενοι τῶν ἐπαναστάντων Ἀλβανῶν καὶ Ἑλλήνων, ἀφελεῖν τοὺς Παλαιολόγους, ἀδελφοὺς τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος, τὴν δεσποτείαν τῆς Πελοποννήσου, ἣν ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ Μωάμεθ, ποιήσας αὐτοὺς φόρου ὑποτελεῖς. Ἡ ἐν Πελοποννήσῳ ἐξουσία τῶν Ἑλλήνων παρ' ὀλίγον ἀπώλετο, εἰμὴ ὁ ἐν Κορίνθῳ Ἕλληन φρούραρχος Χασάν αἰτῶν στρατὸν παρὰ τῆς Πύλης ἐλάμβανεν αὐτήν (3). Ὁ Τουραχάν, δὲ πρὸ τριάκοντα ἐτῶν κυριεύσας τὸ πρῶτον τοῦ Ἑξαμιλίου καὶ προελάσας εἰς Λακεδαιμόνα, εἰς Λεοντόπολιν καὶ εἰς Γαρδίκην, ἐνίκησε τοὺς Ἀλβανοὺς ἐν Δαβίᾳ (4), ἦλθε τὸ δεύτερον αὖθις εἰς Πελοπόννησον μετὰ τῶν υἱῶν καὶ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Ἀλβανῶν (5). 1154
συγκαλέσας δὲ τοὺς Παλαιολόγους προέτρεψεν αὐτοὺς ἵνα αὐτοὶ δεῖξωσι τοῖς Ἕλλησιν, ὅτι ἀναγκαίως ἐπίστευσον αὐτοῖς ὡς συμπατριώταις πλέον ἢ αὐτῷ, ἀρχαίῳ μὲν ἐχ-

(1) Κατὰ δὲ τὸν Χαλκοκενδύλην, II, σ. 216, Χλουμετίν.

(2) Αὐτόθι.

(3) Αὐτόθι, σ. 217.

(4) Δούκας, σύντομον χρονικόν, σ. 159.

(5) Φραντζῆς, Δ', Κεφ. ΙΔ', σ. 86.

θρῶ, νῦν δὲ συμμαχώ, ἐπέρανε δὲ τὸν λόγον εἰπών· «Καὶ εἰ μὴ ὁ βασιλεὺς νῦν εὐποιῶν ὑμᾶς τὴν χώραν αὐθις ἀποδώσει γε, εὖ οἶδ' ὅτι οἴχοιτ' ἂν ὑμῖν τὰ πράγματα διαφθειρόμενα. ὥς οὖν ταύτῃ οὐ ἐπιτηδεῖως πολιτευομένων, δέοι ἂν ὑμᾶς ἐπὶ τὴν ἐναντίαν τρέπεσθαι. κακεῖνο δ' αὖ παραινῶν ὑμῖν, μὴ οἴκοι διατρίβοντας ἔξιν ὑμῖν φέρεσθαι τὰ πράγματα, ὅποι χωροίη ὑμῖν, ἀλλ' ἐπιόντας αὐτοὺς, ἦν τινα ἡσθάνησθε, τιμωρεῖσθαι αὐτίκα, μηδὲν μαλακὸν ἐνδιδόντας. δύο γὰρ ταῦτα καὶ Τούρκους ἐποίησε μέγα δύνασθαι, σπουδῇ τε ἅμα τὸ παρεῖναι ἀπανταχῇ καταλαμβάνοντας, ὅτου ἂν δέοντο, καὶ τοὺς ἀγαθοὺς ἀμείβεσθαι ἐς τὰ μάλιστα, καὶ ἦν τι ἐς τὸ παρὸν μὴ ἐπιτρέπη, τιμωρεῖσθαι τοὺς φαύλους, εἶκειν μὲν συγχωροῦντας ὅτου ἂν δέοι. αὐτίκα δ' ἐπειδὴν καταστάτῃ τὰ πράγματα, μηκέτι ἐπιτρέπειν αὐτῷ κακῷ ὄντι ἐξυβρίζειν, ἀλλ' εὐθὺ ἐπιόντα ἀμύνεσθαι» (1). Ὁ Τουραχὰν κατέστρεψε τὸν λόγον, προτρέπων ἐκστρατεῖαν ἐπὶ τοὺς Ἀλβανούς. Ὁ δεσπότης Δημήτριος συνεστράτευσε τοῖς Τούρκοις εἰς τὰ στενὰ τῆς Βαρβοστενῆς (2), ὅπου οἱ Ἀλβανοὶ ἡσφάλισαν ἐν τοῖς τείχεσι καὶ τοῖς πύργοις τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παῖδιά, οἱ δὲ Ἕλληνες καὶ οἱ Τούρκοι συνειργάσθησαν πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ ὀχυρώματος τῶν Ἀλβανῶν. Τούτων φυγόντων νυκτός, δεκακισχίλιαι γυναῖκες ἡχμαλωτίσθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ὁ δὲ Θωμᾶς, ὁ νεώτερος δεσπότης, ἡγούμενος ἐτέρου στρατοῦ, ἐπορεύθη διὰ τῆς Ἰωάννης εἰς τὴν πολίχνην Ἀετὸν, ἥτις τὰ τοῦ Κεντηρίωνος φρονοῦσα ἐσώθη, δοῦσα χίλια ἀνδράποδα καὶ ὅπλα καὶ τροφάς. Μετὰ ταῦτα

(1) Χαλκοκονδύλης, Βιβλ. Η, σ. 218.

(2) Ὁ Χαλκοκονδύλης, αὐτόθι, καλεῖ τὴν χώραν ταύτην «Βορδοτιάνην». Ὁρ. Πουκεσίλ, Τόμ. Β, σ. 594.

καὶ οἱ λοιποὶ ἀρχηγοὶ Ἀλβανοὶ ὑπετάγησαν ἐπὶ τῇ συν-
θήκῃ τοῦ μὴ ἀποδοῦναι τοὺς ἀρπάγέντας ἵππους. Πρὶν δὲ ἡ
ἀναχώρησὶς τοῦ Τουραχὰν ἐλάλησε πάλιν τοῖς Παλαιολόγοις,
συνιστῶν αὐτοῖς ὁμόνοιαν καὶ ἀδυσώπητον αὐστηρότητα
πρὸς τοὺς καινοτόμους, ὡς ἐξῆς· «Ὡ βασιλεῖς Ἑλλήνων,
ἐμοὶ μὲν καὶ πρότερον τῇδε συγγενομένῳ εἴρηται ἱκανῶς
ἐς ὑμᾶς, ἃ φρονῶν τυγχάνω περὶ τὰ ὑμέτερα πράγματα.
καὶ νῦν δὲ τοσόνδε ἀν λέγριτο, ὡς ὁμονοοῦσι μὲν πρῶτα
ὑμῖν ἔσται ἄφθονα τάγαθὰ, διενεχθεῖσι δὲ καὶ δίχα γενο-
μένοις τάναντία τούτων. Ἐπειτα δὲ καὶ μὴ ἐπιτρέπουσι
καθ' ἡσυχίαν ἐξυθρῖζειν τοὺς ὑπηκόους ἐς ὑμᾶς, ἀλλὰ ἀ-
φειδέστερον κολάζειν, μηδέποτε ἡσυχίαν ἄγειν . . . » (1).
Ταῦτα εἰπὼν καὶ δεξιωσάμενος τοὺς δεσπότας, ἀπῆλθε
τῆς Πελοποννήσου. Τοιαύτη παραίνεσις τουρκικῆς πολι-
τικῆς ὀλίγον ὠφέλησε τοὺς δεσπότας τῆς Πελοποννήσου·
διότι μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Τουραχὰν, οὐ μόνον οὐκ
ἐφάνησαν αὐστηροί, ἀλλὰ καὶ ἐκολάκευον μᾶλλον ἢ πρό-
τερον τοὺς ἰδίους ὑπηκόους, ἐλπίζοντες ἀσφαλίσειν ἑαυ-
τοῖς τὴν πίστιν αὐτῶν, ἐν ᾧ οὕτω μᾶλλον ὑπέθαλπον τὴν
καινοτομίαν καὶ τὸν πρὸς τὰς συνωμοσίας ἔρωτα. Ὁ Λου-
κάνης συνήνωσε Βυζαντινοὺς, Ἀλβανοὺς καὶ Πελοποννη-
σίους εἰς συνωμοσίαν ἵνα κυβερνήσωσιν αὐτονόμως τὰς
πόλεις ἀπὸ τῶν δεσποτῶν. Οἱ συνωμόται δὲ οὗτοι ἀπῆλ-
θον ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ πρὸς τὸν ἐν Κορίνθῳ Χασάν,
διοικητὴν αὐτῆς καὶ μεγάλου μέρους τῆς Πελοπον-
νήσου· ἀλλ' οὗτος ἐδήλωσεν, ὅτι οὐδὲν ἠδύνατο ἀνε-
νεγκεῖν εἰς τὴν Πύλην, ἐφ' ὅσον οὐκ ἠδύναντο τελέσαι τὸν
ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ ταχθέντα φόρον. Τοῦτον ἐτέλουν οἱ δε-

(1) Χαλκοκονδυλῆς, Η, σ. 219.

σπόται Δημήτριος καὶ Θωμάς, ἦτοι κατ' ἔτος δωδεκακισ-
χίλια δουκάτα (1), ὁ δὲ Μωάμεθ ἐπεμψε δίπλωμα πρὸς
τοὺς πρώτους οἴκους τῆς Πελοποννήσου, ἐν ᾧ δημοτελέ-
στατα ὤμνουν αὐτοῖς πρὸς τῆς σκιᾶς τοῦ πατρὸς, πρὸς
τοῦ ξίφους, ὁ ἐζώσθη, πρὸς τῶν ἑκατὸν εἴκοσι τεσσάρων
χιλιάδων Προφητῶν τῶν μουσουλμάνων καὶ πρὸς τοῦ Κο-
ρανίου, ὅτι κατ' οὐδὲν αὐτοῖ τε καὶ τὰ κτήματα αὐτῶν βλα-
φθήσονται, καὶ ὅτι κρεῖττον ἔξουσιν ἐπὶ τῆς βασιλείας
αὐτοῦ ἢ πρότερον (Δ).

Ὁ Μωάμεθ διῆλθεν ἡσύχως ἐν Ἀδριανουπόλει τὸν χει-
μῶνα, τὸν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.
Ἡ Σηλυμβρία καὶ οἱ Ἐπιβάται, αἱ δύο προφυλακαὶ τῆς
πρωτευούσης, αἵτινες πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντι-
νουπόλεως, θαρρόυσαι ἐπὶ τὰ τείχη αὐτῶν, μόναι ἀντέ-
στησαν πρὸς τὸν τακτικὸν στρατὸν τῶν Τούρκων (2), πα-
ρεδόθησαν ἐν εἰρήνῃ μετὰ τὴν πτώσιν τῆς πρωτευούσης (3).
Ἐν τῇ πρώτῃ φυλάσσεται ἐν τῇ Μητροπόλει τὸ σῶμα
τῆς ἁγίας Εὐφημίας ὡς ἅγιον λείψανον, καὶ ὅπου ἔτι σώ-
ζονται τὰ ἐρείπια ἀνακτόρων τινῶν τοῦ αὐτοκράτορος
Καντακουζηνοῦ, οἱ δὲ Ἐπιβάται εἰσὶν ὀνομαστοὶ ἐπὶ τοῖς
ἀνακτόροις τοῦ Ἀποκαύχου, τοῦ ἰσχυροῦ ἀντιπάλου τοῦ
Καντακουζηνοῦ.

Ὁ Μωάμεθ, κατέχων ἡσύχως τὴν πρωτεύουσιν τῆς
ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὰ πλεῖστα μέρη τῶν χω-
1451 ρῶν αὐτῆς, διανοεῖτο κατὰ πρῶτον περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς
Σερβίας. Ἐπει ὕστερον ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου,
ἐπεμψε τῷ ἔαρι πρὸς τὸν γέροντα δεσπότην τῆς Σερβίας

(1) «Μύριοι καὶ δισχιλίοι χρυσίου στατῆρες». Χαλκοκονδύλης, II, σ. 219.

(2) Δούκας, AZ', σ. 145.

(3) Καντεμῖρος, σ. 160.

τὸ ἐξῆς γράμμα· «Ὁ τόπος ὃν δεσπόζεις οὐκ ἔστι σὸς, ἀλλ' οὐδὲ πατρικὸς, δηλονότι ἡ Σερβία, ἀλλ' ἔστι τοῦ Λαζάρου υἱοῦ τοῦ Στεφάνου· ἀνήκει οὖν ἐμοί. Ἐξελθε οὖν ταχέως ἐκ τῶν ὁρίων αὐτῆς· ἔχω δὲ δωρῆσασθαί σοι μέρος ἐκ τῆς γῆς τοῦ πατρός σου τοῦ Βούλκου καὶ τὴν πόλιν Σοφίαν· εἰ δὲ μὴ, ἔρχομαι κατὰ σοῦ» (1). Παρήγγειλε δὲ αὐστηρῶς τῷ προσβευτῇ, τῷ κομίζοντι τὸ γράμμα τοῦτο, ἵνα ἐν ἡμέραις εἴκοσι καὶ πέντε ἐπανέλθῃ· ἄλλως τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀποτεμεῖ, τὸ δὲ σῶμα ρίψει ἄταφον τοῖς Θηρσίν εἰς βοράν (2). Ὁ Γεώργιος διέβη τὸν Ἴστρον ἵνα ἐπικληθῇ ἐπικουρίαν παρὰ τοῦ Οὐνιάδου, ὁ δὲ πρεσβευτῆς ἐκωλύθη ἀπελθεῖν, ὅπως ἐν τούτοις εὐθέτως ὀχυρώσῃσι τὰς πόλεις καὶ ἐφοδιάσῃσι τροφάς. Ὁ Μωάμεθ μετὰ τριάκοντα ἡμέρας, μὴ βλέπων τὸν πρεσβευτὴν, ἐπλήσθη θυμοῦ, καὶ ἐξῆλθε πανστρατιᾷ τῆς Ἀδριανουπόλεως, πορευόμενος εἰς Φιλιππούπολιν. Αὐτόθι εὔρεν αὐτὸν ὁ ἐπανερχόμενος πρεσβευτῆς, οὗ ἐφείσατο τῆς ζωῆς, ἐπειδὴ ἱκανὰ ἐγκαίρως πρὸ τοῦ τέλους τῆς προθεσμίας ἡγγεilen αὐτῷ τὴν εἰς Οὐγγρίαν φυγὴν τοῦ δεσπότου. Οἱ Οὐγγροι, διαβάντες τὸν ποταμὸν, ἐλεηλάτησαν τὰ περὶ τὸ Τέρνοβον καὶ σὺν πλείστη λείᾳ πάλιν διέβησαν τὸν Ἴστρον. Ὁ Μωάμεθ προήλασεν ἐκ Φιλιππουπόλεως εἰς Σοφίαν, ὅπου κατέλιπε τὸν πλείστον στρατὸν καὶ τὸ διβάνιον, αὐτὸς δὲ ἄγων δισμυρίους ἐλαφροὺς ἵππεῖς (3) εἰσέβαλεν εἰς Σερβίαν ἄνευ ἀντιστάσεως· διότι ὁ Γεώργιος ἐκέλευσεν ἅπαντα τὸν λαὸν ἵνα ἐγκλεισθῇ ἐν τοῖς φρουρίοις, ὑποσχόμενος αὐτῷ εὐλεύσεσθαι ταχέως σὺν δυνάμει παλ-

(1) Δούκας, MB, σ. 178.

(2) Αὐτόθι.

(3) «Σὺν περικτῇ στρατῷ μέχρι χιλιάδας κ'» λέγει ὁ Δούκας, MB, σ. 179.

λῆ (1). Ὁ Μωάμεθ διείλε διχῇ τὸν στρατὸν καὶ ὁ μὲν ἐτάχθη πρὸ τῆς Σεμένδρας, ὁ δὲ πρὸ τῆς Ὀστροβίζης (2), τῶν δύο κυρίων πυλῶν τῆς χώρας. Τὸ ἱππικὸν διαδραμὸν ἅπασαν τὴν Σερβίαν συνήγαγε καὶ ἀπήγαγε πέντε μυριάδας αἰχμαλώτων, ὧν τετρακισχίλιοι ἀπήχθησαν εἰς συνοίκησιν τῶν περὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν κωμῶν (3). Ἡ Σεμένδρα ἀντέστη πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ Μωάμεθ· ὅτε δὲ ἤδη ὁ ἐκτὸς περίβολος ἐάλω, τὸ ἐσωτερικὸν φρούριον ἐνεκαρτέρησεν ἔτι ὡς ἀνάλωτον (4), ἡ δὲ Ὀστροβίζα, καὶ περ ἀνδρείως ἐξορμησάσης τῆς φρουρᾶς αὐτοῦ, ἐγένετο ἀνάστατος καὶ ἠνέφξε τὰς πύλας αὐτῆς, συνομολογήσασα πρὸς αὐτὸν ἐλευθέραν ἔξοδον τῶν στρατευμάτων· ἀλλὰ, καίπερ ἐνόρκως βεβαιωθείσης τῆς συνθήκης, ἅπασα ἡ φρουρά ἀπήχθη εἰς δουλείαν. Ὁ Μωάμεθ, λύσας τὴν πολιορκίαν τῆς Σεμένδρας, ἐπανῆλθεν εἰς Σοφίαν καὶ Ἀδριανούπολιν, ὅπου διένειμε τοὺς αἰχμαλώτους, ἐκλέξας ἑαυτῷ τοὺς καλλίστους παῖδας ὡς τὸ ἐπιβάλλον αὐτῷ πεμπτημόριον τῶν λαφύρων. Κατέλιπε δὲ τὸν Φιρούζ (5) Βέγην μετὰ τριακονταδύο χιλιάδων ἀνδρῶν ἐν Κρουσοβάτζ παρὰ τὸν Μοράβαν, ὅπως ἀντιταχθῇ πρὸς τὸν συμμαχικὸν στρατὸν τῶν Οὐγγῶν καὶ

(1) Δούκας, MB', σ. 179.

(2) Ἡ Ὀστροβίζα καλεῖται ὑπὸ τοῦ Νεσερῆ, σ. 200 Σιβριτζέ Χισάρ· ὑπὸ δὲ τοῦ Ἰδρις, φ. 87, Σιβρί Χισάρ. Οὗτος μνημνεύει καὶ φρουρίου Ὀχούλ.

(3) Θουρόσιος καὶ, κατ' αὐτὸν, Ἐγγελος, ἱστορία τῆς Σερβίας, σ. 405.

(4) Δούκας, MB', σ. 176.

(5) Ὁ Φιρούζ Βέγης καλεῖται ὑπὸ τοῦ Οἰνυάδου (ἐν τῇ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἀναφορᾷ παρατεθειμένη ἐν Κάτωνα, Τομ. II, σ. 964) Φεριέ Βέγης. Καὶ ὁ Θουρόσιος (αὐτόθι, σ. 930) καλεῖ αὐτὸν ὡσαύτως. Αἱ ἀναφοραὶ τοῦ Οἰνυάδου καὶ Θουροσίου εἰσὶν ἐντελῶς σύμφωνοι πρὸς τὸν Ἰδρις Νεσερῆν καὶ Ἀλῆν.

Σέρβων, οὗ ἡγεῖτο ὁ Οὐνούδης καὶ ὁ Γεώργιος. Οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι κατετρόπωσαν τὸν Φιροῦζ Βέγην καὶ ἡχμαλώτισαν αὐτόν, εἴτα δὲ προχωρήσαντες διὰ τοῦ Πιρότα καὶ Βιδίνης ἐπόρθησαν τὴν χώραν καὶ κατέκαυσαν τὰς πόλεις ταύτας. Ὁ Μωάμεθ, ὅπως στήσῃ τὴν πρόοδον αὐτῶν, ἐστρατοπέδευσε μεταξὺ Πιρότα καὶ Σοφίας (1). ἀλλὰ τοῦ Οὐνούδου ἐπανελθόντος ἐν Θριάμβῳ διὰ τοῦ Βελιγραδίου (B), τοῦ δὲ Γεωργίου προσενεγκόντος ἐνιαύσιον φόρον τριακόνταχισχιλίων δουκάτων, ὁ Μωάμεθ συνωμολόγησεν εἰρήνην ἐπὶ τῷ ὄρῳ τούτῳ καὶ ἐπορεύθη δι' Ἀδρια-^{Τῇ 18}
νουπόλεως εἰς Κωνσταντινούπολιν (2). Ὀλίγω^{Ἀπρ. 1454} πρότερον ὁ Μωάμεθ ἐποίησατο καὶ πρὸς τὴν Βενετιάν διὰ τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς δημοκρατίας Μαρχέλλου εἰρήνην, ἐξασφαλίζουσιν τὴν ἐλευθέραν ἐμπορίαν ἀμφοτέρων τῶν ἐθνῶν, συμπεριλαμβανομένου ἐν τῇ συνθήκῃ ταύτῃ καὶ τοῦ δουκὸς τῆς Νάξου ὡς ὑποτελοῦς τῆς Βενετίας, ὁ δὲ φόρος χάριν τῶν ἐν Ἀλβανίᾳ βενετικῶν κτήσεων ὠρίσθη, ὡς καὶ ἐπὶ Μουράτ τοῦ Β', τῇ δὲ δημοκρατίᾳ ἐπετράπη τὸ δικαίωμα τοῦ ἔχειν πρεσβευτὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς προστασίαν τῶν ὑπηκόων αὐτῆς (3). Μετὰ τὴν οὕτως ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης ὁ Μωάμεθ παραχρῆμα ἡσχολήθη ἐπὶ περὶ τὸν καθωραϊσμόν τῆς νέας πρωτευούσης τῆς αὐτοκρατορίας καὶ περὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως· κατέβαλε τὰ θεμέλια τοῦ τεμένους Ἐγιοῦπ ἐπὶ τοῦ τόπου, ὅπου ἐπὶ τῆς πολιορκίας ἀνεκα-

(1) Ἀναφορὰ τοῦ Οὐνούδου ἀπὸ Νανδουάβα. Κάτωνας, σ. 963.

(2) Ἐγγελλος, ἱστορία τῆς Σερβίας, σ. 406.

(3) Αὐξίερ, ἱστορία τῆς Βενετίας, Βιβλ. Ζ, σ. 99. Μαρ. Σανούτος· Βιβλ. ΣΤ, σ. 288, καὶ Mouradjea d' Ohsson, ἐκδ. ἀγλόη, μέρος Ζ, σ. 14.

λύφθη τόσῳ εὐτυχῶς ὁ τάφος τοῦ συστρατιώτου τούτου τοῦ Προφήτου, ἐπὶ δὲ τοῦ τόπου τῆς ἐκκλησίας τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ἐν τοῖς τάφοις τῶν Βυζαντινῶν αυτοκρατόρων, ἤγειρε τὰ τεῖχη τῶν ἀρχαίων ἀνακτόρων, ὀρισθέντων εἰς κατοικίαν αὐτοῦ (1). Ἐν τοῖς περιωνυμωτάτοις μοναστηρίοις κατώκησαν ἡδὴ Τοῦρκοι· καὶ ἐν μὲν τῷ τῆς ὀπλοθήκης, τῷ ἐπὶ τῆς ἄκρας τῶν νῦν ἀνακτόρων, κατώκησαν δερβίσαι, τὸ δὲ τὸ τοῦ Παντοκράτορος κατέλαβον κναφεῖς καὶ σκυτοτόμοι (2). Χηρεύοντος ἐπὶ ὅλον ἔτος τοῦ μεγίστου ἀξιώματος τῆς αὐτοκρατορίας (3), οὐ ἕτερον παράδειγμα οὐχ ὑπάρχει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Ὀθωμανῶν, ὁ σουλτάνος ἀνηγόρευσε μέγαν βεζύρην τὸν Μαχμούτ Πασᾶν, Σέρβον μὲν πρὸς μητρός, Ἑλληνα δὲ πρὸς πατρός, ὃς παιδιόθεν ἀρπαγείς ἐπὶ τῆς ἀπὸ Νοβοθέρδας εἰς Σεμένδραν ὁδοῦ ὑπηρέτησεν ὡς παῖς ἐν τοῖς ἀνακτόροις, ἐκτίησατο τὴν ἰδίαν εὐνοίαν τοῦ σουλτάνου ὡς ὑπερβαλλόντως ἀγαπώμενος, καὶ μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν κατέστη διοικητὴς τῆς Ῥούμελης (3).

Ἐαρι δὲ τοῦ 1455 Ἰσᾶ Βέγης, υἱὸς τοῦ Ἰσᾶκ Βέγῃ, Τοῦρκος φρούραρχος τῶν μεθορίων, ἀνήγγειλεν ὅτι ἦν αὐτῷ εὐχερὲς εἰσβαλεῖν νικηφόρος εἰς Σερβίαν. Παραχρῆμα ὁ Μωάμεθ, ἐξετάσας εὐθὺς τὸν στρατὸν ἐπὶ τῆς πεδιάδος τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐκέλευσεν ἵνα παρελάσωσιν ἐνώπιον αὐτοῦ οἱ Πασάδες, καὶ σὺν αὐτοῖς κατεσκή-

(1) Δούκας MB', σ. 179.

(2) Αὐτόθι.

(3) Αἱ βιογραφίαι τῶν βεζυρῶν ὑπὸ Ὀσμανζαδὲ ἐφάντη ὑπολαμβάνουσιν ἐσφαλμένως τὸν Μαχμούτ ὡς Κροάτην. Ὁ Χαλκοκονδύλης, Βιβλ. Η, σ. 231 λέγει «Μεχμούτης, παῖς Μιχαήλου γενόμενος, Τριβαλλὸς μὲν ἔστι τῆ μητρός, Ἑλλήν δὲ τὰ πατρός.»

νωτε πρὸς δυσμὰς τοῦ Οὐσκούβ ὑπὸ τὰς ὑπωρείας τοῦ Καρατόβου, ἐξακούστου ἐπὶ τοῖς ἀργυρωρυχείοις. Ἐν τῷ γενομένῳ δὲ αὐτόθι πολεμικῷ συμβουλίῳ ἔγνω ἵνα κελεύσωσιν εἰς ὑποταγὴν τὴν Νοβοβέρδαν, τὴν πλουσιωτάτην καὶ ὀχυρωτάτην πόλιν τῆς Σερβίας. Ἡ Νοβοβέρδα ἢ Νοβόβροδον γνωστὸν καὶ ἐπὶ τοῖς ὀνόμασι Νεόπριδον, Νοβοπύργιον ἢ Νοβομόντε (Z) ἐκαλεῖτο παλαιότερον διὰ τὰ ἀργυρωρυχεῖα αὐτοῦ μήτηρ τῶν πόλεων· ἥδη πρότερον ἱστορήθη πῶς πρὸ ὀκτωκαίδεκα ἐτῶν Ἰσακ Βέγης ὁ Ἐβρενοῦ, πατὴρ τοῦ νῦν ἀρχηγοῦ τῶν σερβικῶν ὀρίων, παρώρμησε τὸν σουλτάνον, πατέρα τοῦ βασιλεύοντος, εἰς ἄλωσιν αὐτῆς, καὶ πῶς αὕτη μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Σεμένδρας περιῆλθεν εἰς τὸ κράτος τῶν Ὀθωμανῶν. Ἐπειδὴ ἔκτοτε ἀνεκτήσατο αὐτῇς αὐτὴν ὁ δεσπότης, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰσακ Βέγῃ Ἰσαὶ διενεγρήθη διὰ δευτέρας ἀλώσεως τῆς Νοβοβέρδας γενέσθαι ἀξίος τῆς εὐνοίας τοῦ Μωάμεθ, ὡς ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐκτήσατο τὴν τοῦ Μουράτ διὰ τοῦ πρώτου βουλεύματος. Ὁ Ἰσαὶ Βέγης προσεκάλεσε τὸν φρούραρχον, παραδοῦναι τὴν πόλιν τῷ σουλτάνῳ, οὗ ἦν αὕτη, ἅτε δὴ τοῦ τελευταίου δεσπότη τοῦ τῆς Σερβίας Λαζάρου οὐ καταλιπόντος υἱόν. Ὁ φρούραρχος ἀπεκρίνατο, ὅτι κατέλιπεν ὅμως θυγατέρα, συνοικήσασαν τῷ κυριάρχῃ τῆς Βοσνίας, ὃς ἦν φυσικὸς κληρονόμος τοῦ Λαζάρου. Ἐξοργισθεὶς ἐπὶ τῇ ἀρνήσει ταύτῃ ὁ Μωάμεθ ἐφώρμησε πρὸς τὴν πόλιν, καὶ κατεपुरοβόλησεν ἐπὶ ὀκτῶ ἡμέρας καὶ ἐκυρίευσεν αὐτῆς ἐξ ἐφόδου ἀρχομένου τοῦ Ἰουνίου μηνός. Οἱ εὐρεθέντες 4455 ἐν αὐτῇ θησαυροὶ διενεμήθησαν μεταξὺ τῶν νικητῶν, κατεστάθη δὲ ἐν Νοβοβέρδᾳ βέγης, δικαστὴς καὶ φρούραρχος. Καὶ τὰ φρούρια Τρεπτζία καὶ Τασχισὰρ μετὰ τοῦ ἐν αὐτοῖς πλούτου κατέλαβεν ὁ νικητὴς, ὃς ἐντεῦθεν ἐπορεύθη εἰς τὸ ὁμορον Κοσσυφοπέδιον, περιώνυμον ἐπὶ ταῖς δύο ἐνδό-

ξοις νίκαις, ὅπου πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ προπάππου αὐτοῦ Μουράτ τοῦ Α', ἐνταῦθα ἀπωλέσαντος τὸν καρπὸν τῆς νίκης, ἦν διὰ τοῦ ξίφους ἤρατο, ὑπὸ τοῦ ἐγχειριδίου τοῦ Μιλόση, διένειμε πολυτελεῖ δῶρα πρὸς τοὺς δρομεῖς, εἴτα δὲ παραλαβὼν μόνον τὴν ἰδίαν φρουρὰν ἐπανῆλθε διὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου παρεδόθη ταῖς ἡδοναῖς (H) καὶ τῇ οἰνοποσίᾳ.

Ὁ Μωάμεθ ἤθελεν εἶναι πλησίον τῶν ἔργων τοῦ στόλου αὐτοῦ, διαπλέοντος τὸ δεύτερον τὸ Αἰγαῖον καὶ πολλὰ διαπράξαντος ἐπὶ τῶν νήσων αὐτοῦ, κατὰ τῆς Χίου καὶ Λέσβου, κατὰ τῆς Κῷ καὶ Ῥόδου. Ἀφορμὴ πρὸς ἀπόπλουν ἦν ὁ κατὰ τοῦ μεγάλου ταξιάρχου τῆς Ῥόδου πόλεμος· πρὶν δὲ εἶτι ἡ ὁ Μωάμεθ στρατεύσῃ ἐπὶ τὴν Νοβοβέρδαν, ἱππόται τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἤλθον μετὰ πολυτελεῶν δώρων ὡς πρέσβεις τοῦ μεγάλου ταξιάρχου εἰς Ἀδριανούπολιν, ἐπιθυμοῦντες ὁμολογήσαι συνθήκην, καθ' ἣν ἐπετρέπετο τῷ μὲν τάγματι ἐμπορεύεσθαι ἐλευθέρως ἐν ταῖς παραλίαις τῆς Καρίας καὶ Λυκίας, τοῖς δὲ Τούρκοις ἐν Ῥόδῳ (1). Ὅτε οἱ βεζύραι ἀπήτουν φόρον, ὡς ἐτέλουν τοιοῦτον αἱ ἄλλαι πόλεις τοῦ Αἰγαίου, οἷον ἡ Χίος, ἡ Λέσβος, ἡ Λήμνος, ἡ Ἰμβρος, οἱ πρέσβεις ἀπεκρίθησαν, ὅτι οὐ προσῆκεν αὐτοῖς συναινέσαι εἰς τοῦτο, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο Τούρκος πρεσβευτῆς ἡδύνατο συναπελθεῖν αὐτοῖς πρὸς τὸν μέγαν ταξιάρχην. Διὸ ἀξιωματικὸς τις τῶν πρώτων τῆς αὐλῆς συνεπορεύθη αὐτοῖς ὡς πρεσβευτῆς εἰς Ῥόδον, πρὸς δὴν, δηλώσαντα τὴν περὶ φόρου ἐπιθυμίαν, ὁ μέγας ταξιάρχης ἀπεκρίνατο, ὅτι τὸ τάγμα ὑπήκουε τῷ Πάπᾳ, ἀπαγορεύοντι αὐτοῖς τοῦ τελέσαι φόρον οὐ μόνον

(1) Δούκας, MB, σ. 181.

ἄλλοθρήσκοις ἡγεμόσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς βασιλεῦσι καὶ ταῖς
 χριστιανικαῖς ἐπικρατεῖαις· ὅτι προθύμως εἶχε πέμπειν κα-
 τ' ἔτος πρέσβεις μετὰ δώρων πρὸς ἀπόδειξιν τῆς πρὸς
 αὐτὸν τιμῆς, ἀλλ' εἰ ὁ σουλτάνος οὐκ ἤρκειτο τῇ τοι-
 αύτῃ τιμῇ, πραξάτω ὅ,τι δύναται (1). Ταῦτα μαθὼν ὁ
 Μουράτ, ἐκήρυξε παραχρῆμα πόλεμον κατὰ τῶν ἱππο-
 τῶν τῆς Ῥόδου, οἱ δὲ τὰ παράλια τῆς Καρίας οἰκοῦντες
 Τοῦρκοι, ἐπιβάντες εἰς τριάκοντα πλοῖα, ἤρξαντο τῶν
 ἐχθρικῶν ἔργων, καὶ ἀποβάντες εἰς Ῥόδον καὶ Κῶ ἀπή-
 γαγον λάφυρα καὶ αἰχμαλώτους (2). Ἐν τῷ μεταξὺ ἀπῆρ-
 τισε μέγαν στόλον, συγκείμενον ἐξ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἐν
 συνόλῳ πλοίων, ἥτοι εἰκοσιπέντε τριήρων, πεντή-
 κοντα διήρων καὶ ἑκατὸν καὶ πλεόν μονήρων (3). Εὐ-
 θὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Νοβοβέρδας ὁ στόλος οὗτος
 ἀνήχθη εἰς Καλλιόπολιν, ναυαρχοῦντος τοῦ Χαμζά, εἴτα
 ὅμως, ἀντὶ τοῦ πλεῦσαι πρὸς τὴν Ῥόδον, ἐπλευσεν εἰς Λέ-
 σβον, ὅπου ἠγκυροβόλησε πρὸ τοῦ λιμένος, μὴ εἰσπλεύ-
 σας εἰς αὐτόν. Ὁ Γενουήσιος δούξ τῆς Λέσβου Γατελού-
 σιος ἐπεμφε τὸν ἱστοριογράφον Δούκαν εἰς τὰ πλοῖα μετὰ
 τῶν συνήθων δώρων· ἦσαν δὲ ταῦτα «ἱματισμοὶ σπρικοὶ
 καὶ ἐξ ἐρίων ὑφαντοὶ ὀκτῶ, χάραγμα ἀργυροῦν (φλωρίνια
 ἀργυρᾶ) χιλιάδες ς', βόες χ', πρόβατα ν', οἶνος ὑπὲρ τὰ
 ὀκτακόσια μέτρα, ἄρτοι πεφυρμένοι μοδίων β', ἄρτοι μα-
 λακοὶ μοδίου ἑνός, τυροὶ ὑπὲρ τὰς χιλίας λίτρας, ὀπῶραι
 ὑπὲρ μέτρον» (4). Διαμείνας ὁ στόλος ἐπὶ δύο ἡμέρας, ἀπέ-
 πλευσεν εἰς Χίον, ὅπου ὅμως οἱ Χῖοι, παρωργισμένοι ὄν-

(1) Δούκας, MB, σ. 184.

(2) Αὐτόθι.

(3) Αὐτόθι.

(4) Αὐτόθι, σ. 182.

τες κατὰ τοῦ σουλτάνου, οὐκ ἀπέδειξαν τὴν φιλοτιμίαν τοῦ ἄρχοντος τῆς Λέσβου· διότι ὀλίγω πρότερον ὁ σουλτάνος ἀπήτησεν ὑπὲρ τοῦ ἐκ Γαλατᾶ Φραγκίσκου Δραπερίου τετρακισμύρια δουκάτα ἕνεκα στυπτηρίας, χορηγηθείσης τῇ Χίῳ ὑπὸ τοῦ ἐμπορίου τούτου· νῦν δὲ τὸ δεύτερον ἀπήτησε τὰ χρήματα ταῦτα διὰ τοῦ ναυάρχου Χαμζᾶ, ὃς εἶχεν ἐν τῷ στόλῳ τὸν Δραπέριον ⁽¹⁾, ἄλλως ἐμελλε καταστρέψειν πᾶσαν τὴν νῆσον. Ὁ Χαμζᾶς ἀνέγνω τὴν διαταγὴν τοῦ σουλτάνου πρὸς τοὺς πληρεξουσίους τῆς Χίου, οἵτινες ἀπεκρίθησαν, ὅτι «χρέος ἡμεῖς τῷ Φραντζήσκῳ οὔτε ἐχρεωστοῦμεν, οὔτε δίδομεν, καὶ ποίει ὡς βούλει» ⁽²⁾. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Χαμζᾶς, οὔτε τὸν λιμένα ἠδύνατο βλάψαι, ὃν ἐφρούρουν ὑπὲρ τὰ εἴκοσι πλοῖα καλῶς ἐξωπλισμένα, οὔτε τὴν πόλιν, ἅτε περικυκλουμένην ὑπὸ διπλῆς τάφρου, ἐχούσης πολὺ εὖρος καὶ βάθος ὑπὲρ τὰς τρεῖς ὀργυιάς, προσέτι δὲ καὶ πολυάριθμον καὶ ὀξυθυμον ἰταλικὴν φρουρὰν, ἐπόρθησε μόνον τὰς πέριξ ἀμπέλους καὶ τοὺς κήπους, ἐμήνυσεν δὲ κατόπιν πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῆς πόλεως ἵνα ἔλθωσιν εἰς τὸν στόλον δύο ἐξ αὐτῶν, ὅπως διαλεχθῶσι πρὸς τὸν Δραπέριον. Λαβόντες δὲ πίστιν περὶ τῆς ασφαλείας αὐτῶν, ἐπεμφαν γέροντά τινα καὶ νέον τινὰ ἐκ τοῦ οἴκου Κυρίκου Ἰουστινία ⁽³⁾. Οὗτοι, ἀπερχόμενοι εἰς τὸν στόλον καὶ ὑποπτεύοντες μὴ οἱ Τοῦρκοι, παρ'

(1) Ἐκ τοῦ ἀρχαίου τούτου γενουηναίου οἴκου ὁ ἐν Πέτρᾳ ναὸς τῶν Φραγκισκανῶν φέρει ἔτι τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Μαρίας Δραπερίου.

(2) Δούκας, ΑΓ, σ. 182.

(3) Ὁ δὲ Δούκας λέγει «εἷς ἐκ τῶν γερόντων Κύρικος ὀνόματι Ἰουστινίας, καὶ ἕτερος νέος». Τὸ ὄνομα τοῦτο Κύρικος δέον ἵνα μὴ συγχισθῇ πρὸς τὸ τοῦ Κυρίκου ἢ Κυριάκου, ἀδελφοῦ τοῦ δευτέρου τῆς Λέσβου. (Χαλκοκονδύλης, Ι, σ. 165).

οἷς ἡ παράβασις τῆς ἐνόρκου πίστεως νομίζεται στρατή-
γημα ἢ μάλιστα ἀξιεπαινος πρᾶξις ⁽¹⁾, ἀπαγάγωσιν αὐ-
τοὺς, ἀνέστρεψαν τοὺς ἵππους αὐτῶν· ἀλλ' οἱ τὰς ἀμπέλους
καὶ κήπους πορθοῦντες ἐκώλυσαν αὐτοὺς, τῶν δὲ Φράγ-
κων, τῶν προπεμπόντων αὐτοὺς, τραπέντων εἰς φυγὴν κατὰ
τὴν πρώτην προσβολὴν τῶν Τούρκων, ὁ γέρων καὶ ὁ νέος
ἀπήχθησαν εἰς τὸν στόλον, ὃς παραχρῆμα ἄρας τὰς ἀγκύ-
ρας ἀπέπλευσεν εἰς Ῥόδον. Ὁ λιμὴν ἦν διπλασίως ὀχυρώ-
τερος τοῦ τῆς Χίου, ὡς καὶ ἡ πόλις, καθίστα δ' ἀδύνατον
προσβολὴν κατ' αὐτοῦ· διὸ ὁ Χαμζᾶς ἀπέπλευσε σὺν τῷ
στόλῳ εἰς Κῶ. Εὐρόντες δὲ ἔργμον τὴν πρωτεύουσαν τῆς
νήσου ταύτης, ἠρώτησαν γέροντάς τινας καὶ γραίας περὶ
τῶν πολιτῶν· οἱ δὲ εἶπον, ὅτι οἱ κάτοικοι καὶ οἱ ἱππότες
ἀνεχώρησαν εἰς τὸ ὀχυρὸν φρούριον Ῥαχεῖαν. Λαβόντες
οὖν αὐτοὺς ἀπέπλευσαν εἰς Ῥαχεῖαν, ἥτις, προσκλιθεῖσα
διὰ τοῦ Φραγκίσκου Δραπερίου εἰς ἐκουσίαν παράδοσιν,
ἀπεκρίνατο εἰς τὴν πρόσκλησιν διὰ βελῶν καὶ ἀκροβολι-
σμῶν. Ὁ Χαμζᾶς, καταπολιορκήσας τὸ φρούριον ἐπὶ εἴ-
κοσι καὶ δύο ἡμέρας διὰ κλιμάκων καὶ μηχανῶν καὶ διὰ
πάσης ἄλλης μεθόδου ⁽²⁾ καὶ μηδὲν ὠφεληθεὶς, ἐπανε-
ζευξεν, ἀπολέσας πολλοὺς ἐκ τῶν ἰδίων, τοὺς μὲν ἐκ τοῦ
ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ, τοὺς δὲ ἐκ δυσεντερίας. Κατὰ τὸν
πλοῦν δὲ συνδιελέχθη μετὰ τοῦ Κυρίκου περὶ πρεσβείας
τῆς Χίου εἰς τὸν σουλτάνον πρὸς διαλλαγὴν τῶν διαφο-
ρῶν. Ὁ Κύρικος καὶ οἱ ἄρχοντες προσέτι τῆς Χίου ἐδεί-
χθησαν πρόθυμοι πρὸς τοῦτο· ἀλλ' ἐν ᾧ ὁ Χαμζᾶς ἠγχυ-
ροβόλει πρὸ τοῦ λιμένος, περιμένων τὴν πρεσβείαν, δυσ-
τυχές τι συμβεβηκὸς προῦκάλεσε νέας ταραχάς. Τοῦρκοί

(1) Δούκας, ΜΓ, σ. 183.

(2) Αὐτόθι.

τινες κολυμβῶντες ἐξῆλθον (1) εἰς τὴν νῆσον παρὰ τὴν διαταγὴν τοῦ ναυάρχου, ἀπαγορεύσαντος τῷ πληρώματι ἀποβῆναι εἰς τὴν ξηρὰν, καὶ μεθυσθέντες ἤρξαντο ὀχλαγωγεῖν καὶ ὑβρίζειν. Εἷς δὲ τούτων, ἀναβάς εἰς τὴν στέγην ναοῦ τινος, ἤρξατο ρίπτειν τὰς κεραμίδας καὶ συντρίβειν αὐτάς. Λατῖνός τις ἔπαισε τὸν Τοῦρκον, καὶ παραχρῆμα ἐγένετο στάσις. Λατῖνοι καὶ Ἕλληνες ἐξεγερθέντες πάντες ἐπέπεσον διὰ ῥοπάλων καὶ ξιφῶν κατὰ τῶν Τοῦρκων, οἵτινες ἔσπευδον πρὸς ἐπικουρίαν τοῦ ἐταίρου αὐτῶν. Οἱ Τοῦρκοι συνωθοῦντο περὶ τὴν παραλίαν πρὸς τὸ πλοῖον τοῦ Χαμζᾶ, οἱ δὲ Ἕλληνες καὶ Λατῖνοι καταδιώκουσιν αὐτούς. Τοῦρκοι καὶ Χριστιανοὶ ἐπέκειντο ἀλλήλοισι διώκοντες καὶ σώζοντες, ὑποχωροῦντες καὶ ἀφικνούμενοι εἰς τὴν τριήρη, ἥτις διὰ τὸ βάρος τῶν ἐπιβάντων εἰς αὐτὴν καταβαρυθεῖσα ἐπὶ τέλους κατεδυθίσθη, καὶ μετὰ τῶν ὑπαιτίων κατεκάλυψε καὶ τοὺς ἀθώους (2). Οἱ ἄρχοντες τῆς νήσου κατέπαυσαν τὴν ὀργὴν τοῦ Χαμζᾶ, ὃς ἄλλως ἦν καλογνώμων καὶ πρᾶος, δόντες αὐτῷ τὴν διπλὴν ἀξίαν τοῦ πλοίου, ὥς καὶ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν δούλων, τῶν ἀπολεσθέντων μετ' αὐτοῦ. Ὁ Χαμζᾶς ἦρε τὴν ἄγκυραν καὶ ἀπέπλευσεν ἐν εἰρήνῃ εἰς Λέσβον, ὅπου ὁ ἱστοριογράφος Δούκας τῇ διαταγῇ τοῦ δουκὸς εὐτρεπίσας πολυτελὲς δεῖπνον, εἰσῆλθεν εἰς τὴν τριήρη καὶ συνεδείπνησεν αὐτῷ. Ἐντεῦθεν δὲ Αὐγούστῳ μηνὶ 1455 ἀπέπλευσεν εἰς Καλλιόπολιν μετὰ δίμηνον ἀποδημίαν. Πορευθεὶς ὁ Χαμζᾶς εἰς Ἀδριανούπολιν πρὸς τὸν σουλτάνον ἐπεπλήχθη ὑπ' αὐτοῦ ἐξωργισμένου, εἰπόντος αὐτῷ· «Εἰ μὴ ἐγίνωσκον τὴν ἀγάπην, ἣν ἔτρεφεν ὁ πατήρ μου εἰς σέ,

(1) Ὁ Δούκας (ΜΓ', σ. 183) οὐδὲν λέγει ἂν ἐξῆλθον κολυμβῶντες ἢ μή.

(2) Αὐτόθι, σ. 184.

τὸ δέριμα σου ἂν ἀφειλόμην ἐκ τῆς σαρκός σου», καὶ εὐθὺς ἀπεδίωξεν αὐτόν, μὴδὲν ἀκοῦσαι θελήσας ⁽¹⁾. Μεθ' ἡμέρας δέ τινας, μαθὼν τὴν ἀπώλειαν τῆς διήρεως, μετεκαλέσατο τὸ δεύτερον τὸν ναύαρχον καὶ ἠρώτησεν αὐτόν· «Ποῦ ἐστὶν ἡ διήρης ἡ ὑπὸ τῶν Χίων καταποντισθεῖσα, ὦ Χαμζᾶ;» καὶ ὡς ἀπεκρίνατο, «κατεποντίσθη ὑπὸ τοῦ βυθοῦ». Ἐρωτῶντι δὲ τίνι τρόπῳ, ὁ Χαμζᾶς ἰστόρησεν αὐτῷ τὰ συμβάντα καὶ τίνι τρόπῳ οἱ Τούρκοι ἀπειθοῦντες τῇ ἀπαγορεύσει τῆς εἰς τὴν ξηρὰν ἀποβάσεως εὔρον κατ' ἀξίαν τὸν θάνατον ἀνευ αἰτίας τῶν Χίων ⁽²⁾. Ὁ Μωάμεθ, στραφεὶς πρὸς τὸν Φραγκίσκον Δραπέριον, παρόντα ἐν τῇ σκηνῇ ταύτῃ, εἶπεν αὐτῷ· «Ποῦ αἱ τεσσαράκοντα χιλιάδες τὰ νομίσματα, ὦ Φραντζῆσκει;» διότι ὠφείλε ταῦτα πρὸς τὸν Μωάμεθ. «Ὑπαγε, ἔσο ἀπὸ τοῦ νῦν τοῦ χρέους ἐλεύθερος· ἐγὼ γὰρ τοιοῦτός εἰμι ὡς ἐπὶ τὸ διπλοῦν ἀπαιτῆσαι τὸ ἐμὸν παρὰ τῶν Χίων καὶ τὴν τιμὴν τοῦ αἵματος τῶν Τούρκων». Ὁ Δραπέριος ἡσπάσατο τὴν χεῖρα τοῦ σουλτάνου, ὁ δὲ Χαμζᾶς μετετέθη ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος τοῦ ναυάρχου εἰς τὸ τοῦ διοικητοῦ τῆς Ἀτταλείας, καὶ ὁ πόλεμος ἐκηρύχθη κατὰ τῆς Χίου ⁽³⁾. Τῇ 30
Ἰουνίου
1455

Ἐν τούτοις ὁ κύριος τῆς Λέσβου Γατελούσιος ἐτελεύτησε τὸν βίον ἐν Ἀθήνῃ, ὁ δὲ νέος ἡγεμὼν Νικόλαος ἐπεμφε μετὰ μῆνα τὸν ἱστοριογράφον Δούκαν εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅπως δώσῃ τῇ πύλῃ τοῦ σουλτάνου τὸν ἐτήσιον φόρον τριῶν χιλιάδων δουκάτων ὑπὲρ τῆς Λέσβου καὶ δύο χιλιάδας καὶ πεντακόσια ὑπὲρ τῆς Λήμνου. Ὁ κύριος τῆς Αἰνίου ἐτέλεσεν ὡσαύτως δισχίλια δουκάτα διὰ τὴν κατοχὴν τῆς νήσου Ἰμβρου. Ὁ Δούκας ἐλθὼν προσεκύνησε

(1) Δούκας, ΜΓ, σ. 184.

(2) Αὐτόθι, σ. 185.

(3) Αὐτόθι,

τὸν σουλτάνον ὡς ἔθος καὶ ἐκάθησεν ἐνώπιον αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον ἐβρώθη τὸ ἄριστον, εἴτα δὲ παρέδωκε τὸν φόρον. Οἱ βεζύραι ἠρώτησαν περὶ τῆς ὑγιείας τοῦ γέροντος ἡγεμόνος τῆς Λέσβου, μὴ ἀναγνώρισαντες τὸν νέον πρὶν ἢ αὐτὸς προσέλθῃ εἰς τὴν Πύλην. Ὁ Δούκας, ἀναχωρήσας εἰς Λέσβον, ἐπανῆλθεν ὕστερον μετὰ τοῦ κυριάρχου τῆς νήσου καὶ τινων ἀρχόντων εἰς ἀναζήτησιν τοῦ σουλτάνου, ὃς διὰ τὸν τότε ἀκμάζοντα λοιμὸν μετώκει συχνά· ἀναζητήσαντες δ' αὐτὸν ἐν Ἀδριανουπόλει, Φιλίππουπόλει καὶ Σοφίᾳ ἐπὶ τέλους εὔρον κατασκηνοῦντα ἐν μέσῳ τῶν ὀρέων, ἐν τῷ στενῷ Ἰσλάτι καλουμένῳ. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Λέσβου, προσενεγκὼν δῶρα τῷ μεγάλῳ βεζύρῃ Μαχμουτ Πασᾷ, καὶ τῷ δευτέρῳ βεζύρῃ Σιδὶ Ἀχμεδ Πασᾷ, ἡσπάσατο τὴν χεῖρα τοῦ σουλτάνου καὶ παραχρῆμα ἀπελύθη. Τῇ ἐπαύριον ὁ Μωάμεθ ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ διὰ τῶν βεζυρῶν, ὅτι ἐπιθυμεῖ λαβεῖν τὴν νῆσον Θάσον καὶ διπλάσιους κατ' ἔτος φόρους παρὰ τῆς νήσου Λέσβου. Ὁ ἡγεμὼν ταύτης δυσφορήσας ἀπεκρίνατο, ὅτι ἦν ἀδύνατον εἰσπράξαι τοσοῦτον μεγάλους φόρους, ὃ δὲ σουλτάνος ἠρκέσθη ἐπὶ τέλους τῇ αὐξήσει ἐτέρων χιλίων δουκάτων· ἐφ' ᾧ καὶ συνετάχθη ἡ συνθήκη. Ὁ ἡγεμὼν ἐνεδύθη χρυσοῦφαντον στολὴν, οἱ δὲ σὺν αὐτῷ, ἐν αἷς καὶ ὁ ἱστοριογράφος Δούκας, σηρικὸν ἐπενδύτην· εἴτα δὲ ἀπελύθησαν (1).

Ὁ κατὰ τῆς Χίου ἐξοπλισθεὶς στόλος ἐκ δέκα τριήρων καὶ ἐτέρων τόσων διήρεων ἀπέπλευσε, ναυαρχοῦντος τοῦ νέου ναυάρχου καὶ βέγη τῆς Καλλιπόλεως, τοῦ εὐεῖδοῦς νεανίσκου Ἰουνὶς Πασᾶ· ἀλλ' ὁ στόλος οὗτος καταληφθεὶς ὑπὸ βαρέος λαίλαπος κατὰ τὴν ἀκτὴν τῆς Τροίας ἀπώλεσεν ἑπτὰ ἐκ τῶν εἰκοσι· μόνη ἡ ναυαρχὴς

(1) Δούκας MI, σ. 187.

ἐξώκειλε πρὸς τὴν Χίον, αἱ δὲ λοιπαὶ δώδεκα πρόσωρμί-
 σθησαν ἐν τῷ λιμένι τῆς Λέσβου. Ὁ Ἰουνὶς Πασᾶς εὗρεν
 ἐν τῇ ἄκρᾳ τῆς Χίου Λεσβίαν ναῦν, πεμφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ
 ἀδελφοῦ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Λέσβου πρὸς κατασκοπήσιν
 τῶν Καταλάνων πειρατῶν· διότι, πλὴν τοῦ φόρου, ὁ ἡγε-
 μὼν τῆς Λέσβου ὤφειλεν ἐπαγρυπνεῖν τὴν θάλασσαν παρὰ
 τὴν ἀσιατικὴν παραλίαν ἀπὸ τῆς πολέως Ἀσσοῦ, ὅπου
 νῦν κεῖται ἡ κώμη Βαϊράμ, μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ πο-
 ταμοῦ τῆς Περγάμου, τουτέστι τοῦ Καϊκου, ἀγγέλλειν δὲ
 τῷ ναυάρχῳ περὶ τῶν συμβαινόντων ἐν τῇ θαλάσῃ ταύ-
 τη. Ὁ Ἰουνὶς Πασᾶς κατεδίωξε τὴν ναῦν, ἐν ᾗ ἦν πλου-
 σία Ἑλληνὶς Χία, πενθερὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Λέσβου,
 μέχρι τοῦ λιμένος τῆς Μιτυλήνης, καὶ ἀπήτησεν αὐτὴν
 ὡς λείαν, καίπερ ὡς κατασκοπικὸν πλοῖον ἦν ἐν τῇ ὑπὴρ-
 ρεσίᾳ αὐτῆς τῆς πύλης. Ὁ Ἰουνὶς Πασᾶς ἀπειλήσας
 αὐτοὺς ἐν ἀρνήσει τὴν ὀργὴν τοῦ σουλτάνου ἀπέπλευσεν
 εἰς νέαν Φώκαιαν, ὅπου ἐγκατέστησε τουρκικὴν φρουράν,
 ἀπήγαγεν ἐκεῖθεν ὡς δούλους ἑκατὸν νέους καὶ παρθένους
 Γενουηνοὺς καὶ ἀπήγαγεν αὐτοὺς διὰ ξηρᾶς ἀπὸ Καλ-
 λιπόλεως εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἦν ὁ σουλτάνος.
 Ὁ Δούκας πεμφθεὶς τὸ δεῦτερον ὡς πρεσβευτὴς πρὸς τὴν
 πύλιν, ὅπου ἡ ἀλήθεια τῶν λόγων αὐτοῦ ἡττήθη ὑπὸ
 τῶν ψευδῶν ὀρκῶν τοῦ Ἰουνὶς Πασᾶ, καὶ αὐτὸς οὐκ ἀφέθη
 ἐλεύθερος πρὶν ἢ ἔλθῃ ἡ ἀγγελία, ὅτι ἡ παλαιὰ Φώκαια Μηνὲ
Δικεμ.
 κατελήφθη ὑπὸ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων. Τότε ὁ 1455
 Μωάμεθ ἐπορεύθη ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Αἴνον,
 ὅπου ἐπλευσε καὶ ὁ Ἰουνὶς Πασᾶς μετὰ δέκα πλοίων. Οἱ Τῇ 24
 δικασταὶ τῆς Καραφερίας καὶ Κυψέλων ἐμέμφαντο τῷ σουλ- Ἰαν.
1456
 τάνῳ τὰς πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ
 αὐθαιρεσίας τοῦ κυρίου τῆς Αἴνου Δόρια, καὶ τὴν πώλη-
 σιν ἄλλοις πρὸς τοὺς ἀπίστους ἐπὶ βλάβῃ τῶν μουσουλ-

μένων, ὁ δὲ Μωάμεθ ὑπέσχετο αὐτοῖς ἐπανορθῶσαι τὰ ἀδικήματα ταῦτα διὰ τῆς καταστροφῆς τῆς Αἴνου. Ὁ κύριος ταύτης ἔφυγε κατὰ πρῶτον εἰς τὴν νῆσον Σαμοθράκην, ἐπεμψεν ὅμως τὴν θαυμασίαν τὸ κάλλος θυγατέρα αὐτοῦ μετὰ δώρων πρὸς τὸν σουλτάνον, ἀνθ' ὧν ἔλαβε χάριν καὶ τιμᾶριον. Ἀλλ' ὁ Δόριος πορευόμενος εἰς τὴν Πύλην ἐπέπεσε πρὸς τοὺς προπέμποντας αὐτὸν Τούρκους, ἀπέκτεινεν αὐτοὺς καὶ κατέφυγε πρὸς τὴν χώραν τῶν χριστιανῶν. Ὁ Δούκας ἐνὶ ῥήματι μνημονεύει τῆς ἀλώσεως τῆς Αἴνου, ἀλλ' οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι (1) διηγοῦνται διὰ πλειόνων τὰ περὶ τούτου ἀφιεροῦντες ἴδιον κεφάλαιον μετὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Θάσου, Σαμοθράκης καὶ Ἰμβρου, κειμένων ὡς προφυλακῆς ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ κόλπου τῆς Αἴνου· ἀλλ' ὅμως οὐδὲν γινώσκουσι περὶ τῆς ἀρχαιοσέμνου ταύτης κτήσεως· οὐδέποτε ἤκουσαν περὶ Αἰνείου, ὃς ἐν τῇ ἐκβολῇ τοῦ Ἑβρου, ἐφ' οὗ ἡ κεφαλὴ τοῦ Ὀρφέως ἄδουσα ἐκίνει εἰς ὄρχησιν τὰ κύματα, λέγεται ὅτι ἔκτισε τὸν κατ' αὐτὸν κληθέντα τόπον· οὐδέποτε περὶ τῆς Ἰριδος τῆς ἀγγέλου τῶν Θεῶν, ἣτις καταβαίνει παρ' Ὀμήρῳ εἰς τὴν Ἰμβρον· οὐδέποτε περὶ τοῦ Ἀντιόχου, ὃς κατέλαβε τὴν νῆσον· οὐδέποτε περὶ Κίμωνος καὶ Θρασυβούλου, οἵτινες ὑπέταξαν αὐθις τοῖς Ἀθηναίοις τὴν εἰς τὴν Λακεδαίμονα ἀποστᾶσαν Θάσον. Μόνον αἱ Θάσιαι σαφυλαί, ἃς ἤδη ὁ Βιργίλιος καὶ ὁ Ἀθηναῖος ἐγκωμιάζουσιν, ἐφιστᾶσιν ἔτι νῦν τὴν προσοχὴν τῶν μουσουλμάνων, καίπερ ἀπαγορευομένου τοῦ οἴνου ὑπὸ τοῦ Προφήτου.

(1) Ἰδρις, φύλ. 88. Νεφρῆ, φύλ. 199. Ἀλῆς, Σολακζαδὲ, σ. 52, Ρωσαλουτ Ἑβράρ, φύλ. 164. Χατζῆ Κάλφας, χρονολογικοὶ πίνακες ἐν ἔτει 859 (1454). Ἱστορία τοῦ Τουρσὸν Βέγγ τοῦ Δεφτερτάρ, φύλ. 52.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Αἴνου καὶ τῶν ἐξηρτημένων ἀπ' αὐτῆς τριῶν νήσων, ἡ Θύελλα ἐμελλεν ἐνσκήψειν ἐπὶ τῆς Χίου, εἰμὴ οἱ ἄρχοντες τῆς νήσου ἀπέτρεπον αὐτὴν διὰ νέας συνθήκης, καθ' ἣν ἔδωκαν τριακονταχιχίλια δοῦκά-
τα διὰ τὴν βυθισθεῖσαν ναῦν καὶ ὑπέσχοντο ἐτήσιον φόρον δέκαχιςχίλια (1). Μὴ φροντίζων τό γε νῦν ὁ Μωάμεθ περὶ τῆς καταλήψεως τῆς Χίου καὶ Λέσβου, κατέλαβε τὴν Λῆμνον, ἐν ᾗ ἦρχε Νικόλαος ὁ Γατελούσιος, ἀδελφὸς τοῦ κυρίου τῆς Λέσβου, παρορμηθεὶς εἰς τοῦτο ὑπὸ τῶν κατοίκων, οἵτινες, λαβόντες παρὰ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν ἀφορμὰς δυσαρρεστήσεως, ἐζήτησαν Τοῦρκον διοικητὴν ἀναγορεύσας δὲ τοιοῦτον τὸν πρῶτον ναύαρχον Χαμζᾶν Βέγην, παρήγγειλε τῷ νέῳ ναύαρχῳ Βέγῃ τῆς Καλλιπόλεως, τῷ εὐνούχῳ Ἰσμαήλ (2) ἵνα ἐγκαθιδρύσῃ ἐν Λήμνῳ τὸν νέον διοικητὴν. Ταῦτα μαθὼν ὁ ἡγεμὼν τῆς Λέσβου ἐπεμψε πλοῖον, ἐν ᾧ ἐκυβέρνα Ἰωάννης ὁ Φουντάνας καὶ ὁ Σπινέτας Κουλομπότος, ὅπως ἀπαγάγῃσι τὸν ἀδελφὸν ἀπὸ τῆς νήσου, εἰμὴ οἱ κάτοικοι συνδιηλλάσσοντο πρὸς αὐτόν (3). Οἱ ἀξιωματικοὶ οὗτοι ἐξεπλήρωσαν τὰ παρηγγελμένα μετὰ μάχην πρὸς τοὺς Λημνίους. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ὁ ναύαρχος Ἰσμαήλ ἀπέβη εἰς Λῆμνον μετὰ τοῦ νέου διοικητοῦ Χαμζᾶ Βέγῃ, ἐπήνεσε τοὺς Λημνίους, τοὺς δ' ἐν τῇ νήσῳ Λεσβίου λαβὼν δεσμίους ἐπανῆλθεν εἰς Καλλιόπολιν. Ἡ ἐπὶ τὴν Οὐγγρίαν ἐκστρατεία ἀνεχαίτισε προσκαίρως τὴν κατὰ τῶν ἀδελφῶν Γατελουσίων ὀργὴν τοῦ Μωάμεθ (4).

Μηνὶ
Μαΐῳ
1456

(1) Δούκας, ΜΔ, σ. 189.

(2) Αὐτόθι.

(3) Αὐτόθι, σ. 190.

(4) Αὐτόθι, καὶ ἐν Χελκοκονδύλῃ Η.

Ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου ἤδη μηνὸς διεθρυλεῖτο ἐν Οὐγγρία, ὅτι ὁ Μωάμεθ συναγείρει πολὺν στρατὸν πρὸς ἐκπόρθησιν τοῦ Βελιγραδίου, καὶ ὅτι ἐν Κρουσοβάτζ (1) παρὰ τὸν Μοράβαν ἔχυνε πολιορκητικὰ τηλεβόλα. Τῶντι τῇ 13 Ἰουνίου (2) ὁ σουλτάνος παρεγένετο πρὸ τοῦ Βελιγραδίου ἄγων πλέον ἢ πεντεκαίδεκα μυριάδας ἀνδρῶν (3) καὶ ὑπὲρ τὰ τριακόσια τηλεβόλα (4), ὧν εἴκοσι δύο εἶχον τὸ τεράστιον μῆκος εἰκοσιεπτὰ ποδῶν, καὶ ἑπτὰ ὀλμούς, ὅπως ἐκπέμπωσι λιθίνους σφαίρας (5). Νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐπυροβόλουν κατὰ τῆς πόλεως, ὁ δὲ κρότος τῶν τηλεβόλων ἠκούετο μέχρι τῆς Σεγεδίνης, ἀπεχούσης πλέον τῶν εἰκοσιτεσσάρων οὐγγρικῶν милίων (6). Ὁ Μωάμεθ, ὑπολαμβάνων τὴν ἄλωσιν τοῦ Βελιγραδίου ὡς παιδιὰν μετὰ τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, λέγεται ὅτι ἐκαυχῆθη κυριεῦσαι ἐν δεκαπέντε ἡμέραις τοῦ φρουρίου, ὃ μάτην ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐπολιόρχησεν ἐπὶ ἑξ μῆνας, μετὰ δύο δὲ μῆνας ἤλπιζεν ἀριστήσῃ ἐν Βούδῃ (7). Ὁ ἐκ διακοσίων πλοίων στόλος, συνελθὼν ἐν Βιδίνῃ, ἀναπλέων τὸν Ἰστρον, ἐμελλεν ἀποκρούσειν τὴν ἐκ Σεγεδίνης ἐπικουρίαν τῶν Οὐγγρων (8). Ὁ τοποτηρητὴς καὶ μέγας στρατηγὸς Οὐννάδης, συνήθροισεν πρῶτον μὲν ἐν Βούδῃ, εἶτα δ' ἐν Σεγεδίνῃ, τὸν στρα-

(1) Θουρόσιος, Κεφ. ΑΕ, καὶ κατ' αὐτὸν Βονφίνιος Γ, Κεφ. 8.

(2) Idibus Turnii, Βονφίνιος, Γ, Κεφ. 18 σ. 488.

(3) Κατὰ τὸν Ταγλιακότιον εἶχεν ὑπὲρ τὰς ἑκτὸν ἐξήκοντα χιλιάδας, κατὰ δὲ τὸν Βράγκοβιτς ἑκατὸν πενήκοντα χιλιάδας. Ἐγγελοῦ, ἱστορίαι τῆς Σερβίας, σ. 498.

(4) Τριακόσια τηλεβόλα κατέλαβον οἱ νικηταί. Ἐγγελοῦ.

(5) Ταγλιακότιος παρὰ Κάτωνα, Βιβλ. ΙΓ, σ. 1068.

(6) Θουρόσιος, Βιβλ. ΜΕ.

(7) Ταγλιακότιος, παρὰ Κάτωνα, Βιβλ. ΙΓ, σ. 1070.

(8) Χαλκοκονδύλης, Η, σ. 221.

τὸν τῶν σπαιροφόρων, οἵτινες, προσκαλούμενοι ὑπὸ τῶν γραμμάτων τοῦ Πάπα Καλλίστου τοῦ Γ' καὶ διὰ τῆς τελείας ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν ὑπὸ τοῦ ἐξάρχου αὐτοῦ καρδινάλιου Ἰωάννου Ἀγγέλου, ἤραν τὰ ὅπλα καὶ τὸν σταυρὸν κατὰ τῶν Τούρκων (α). Ἐξακισμύριοι περίπου σταυροφόροι συνέβρευσαν εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ παπικοῦ ἐξάρχου καὶ ἔτι πλείους εἰς τὴν τοῦ ἐνθέου Ἰωάννου τοῦ Καπιστρᾶνου ὑπὸ τὸν Οὐνιάδην· ἀλλ' ἐν τῷ πλήθει τούτῳ ἦσαν τρεῖς μόνον μεγιστᾶνες, ὁ Ἰωάννης Κορόγ, παλατῖνος καὶ βάνος τοῦ Μαχόβου, τοῦ Ὁρβανοῦ καὶ τοῦ Ποσέγα, οὗ ἐν τῷ βανᾷ ἐκειτο τὸ Βελιγράδιον (1), ὁ παλατῖνος τοῦ Βιζραι, ὁ λοχαγὸς Μιχαὴλ Ζελαγῆς καὶ ὁ εὐγενὴς νέος Λαδίσλαος Κανίσκας (2). Πολλοὶ ἄλλοι εὐγενεῖς ἤραν μὲν τὸν σταυρὸν, ἀλλ' οὐχὶ τὰ ὅπλα. Ὁ στρατὸς οὗτος ἐξεκονοῦσε συρφετώδη ὄχλον πολιτῶν, χωρικῶν, σπουδαστῶν καὶ ἐπαιτῶν μοναχῶν, φερόντων ῥάβδους, ῥόπαλα, σφενδόνας καὶ ξίφη (3). Μετὰ τοῦ Καπιστρᾶνου ἦσαν ἔτι ἔξ Φραγκισκανοὶ (4), ὧν ὁ Ἰωάννης Ταγλιακότιος καὶ ὁ Νικόλαος Φάρας ἀπὸ θανάτου μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Καπιστρᾶνου τὸ ἑαυτῶν διὰ τῶν ὑπομνημάτων αὐτῶν (5).

Τῇ 14 Ἰουλίου ὁ Οὐνιάδης μετὰ τοῦ ἐκ διακοσίων νηῶν 4480 στόλου τοῦ Ἰστρου, τῶν μὲν συλλεγεῖσιν ἐν Σλαβκαμέντῃ, τῶν δὲ ναυπηγηθεισῶν ἐν Βελιγραδίῳ ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν τοῦ Ζελαγῆ ἀντετάχθη πρὸς τὸν ἐν Ἰστρῳ τουρκικὸν καὶ διεσκέδασεν αὐτόν (6). Ὁ Μωάμεθ ἐνέπρησε

(1) Ταγλιακότιος, παρὰ Κάτωνος, Βιβλ. ΙΓ, σ. 4078.

(2) Θουρόσιος, Βιβλ. Ε.

(3) Ταγλιακότιος, παρὰ Κάτωνος, Βιβλ. ΙΓ, σ. 4078.

(4) Αὐτόθι.

(5) Πράξ, Χρονικὰ, Μέρ. Γ, καὶ παρὰ Κάτωνος, ΙΓ, σ. 4072 καὶ 4096.

(6) Χαλκοκογδύλης, Η, σ. 221· Θουρόσιος, Βιβλ. Ε, καὶ Ταγλιακότιος.

τὰς ἄνευ πληρώματος καὶ ἰστών ναῦς, ὅπως μὴ καταλάβωσιν αὐτάς οἱ Οὐγγροι. Τρεῖς τριήρεις ἐβυθίσθησαν, τέσσαρες ἐσυλήθησαν, πλείους δὲ τῶν πεντακοσίων Τούρκων ἐπνίγησαν ⁽¹⁾. Ὁ Καπιστράνος κατὰ τὴν μάχην ἰστάμενος παρὰ τὴν ὄχλην ἔβρισε τὴν σερμαϊὰν ἐπικαλούμενος τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ κατὰ τῶν ἐχθρῶν, εὐτυχέστερος ὢν ἐπὶ τῇ ἀταραξίᾳ ἢ Μωάμεθ ὁ Β' καὶ ὁ Πέρσης σατράπης Φαρνάβαζος, οἵτινες ἐν τυφλῇ λύσσει ἐκέντων εἰς μάτην τοὺς ἵππους αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἀκτῆς εἰς τὴν θάλασσαν. Τῇ ἐβδόμῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν ἐν τῷ Ἰστρῷ ταύτῃ ἤτταν, αὐτὸς ὁ Μωάμεθ ἤγαγε τοὺς γενιτσάρους εἰς τὴν διὰ τῶν διεφθρηγμένων τειχῶν κατὰ τῆς πόλεως ἐφοδον ⁽²⁾. Ὁ Καρατζᾶς, βεγλέρβεγης τῆς Ρουμελίας, ὃς τέως ἡγεῖτο τῆς πολιορκίας γενναίως καὶ συνετῶς, κατασυνετριβὴ τὸ ἑσπέρας τῆς προτεραίης ὑπὸ σφαίρας τηλεβόλου. Τῇ δὲ 1433 21 Ἰουλίου ἔωθεν αἱ ἀλπιγγες καὶ τὰ κέρατα ἤχνησαν, οἱ δὲ γενίτσαροι κατέλαβον τὴν ἐξωτερικὴν πόλιν καὶ ὥρμησαν πρὸς τὴν γέφυραν τῆς ἐσωτερικῆς. Αὐτὸς ὁ Οὐνυάδης ἐθρήνει ἤδη τὴν ἀπώλειαν τῆς πόλεως, μόνη δὲ ἡ πίστις τοῦ Καπιστράνου ἔμεινεν ἀκλόνητος ὥς τὸ θεόπνευστον θάρρος αὐτοῦ· διότι διὰ νέων ἐπικούρων, οὓς ἐπεμψεν εἰς τὴν ἀκρόπολιν διὰ τῆς ὀπισθεν πύλης, ὁ Καπιστράνος ἔρριψε πρὸς τοὺς ἀναρρίχωμένους διὰ τῶν κατερηρειμμένων τειχῶν Τούρκους φλεγομένας δέσμας φρυγάνων, βεβρεγμένας θείῳ, καὶ οὕτως ἔτρεψεν αὐτοὺς εἰς τὴν τάφρον ⁽³⁾. Περὶ μεσημβρίαν οἱ Τούρκοι ἐκένωσαν τὴν πόλιν. Τότε ὁ Καπιστράνος, παραλαβὼν δύο τῶν νεωτέρων

(1) Ταγλιακότιος, παρὰ Κάτωνα, Βιβλ. ΙΓ, σ. 1075.

(2) Χαλκοκονδύλης, Θ, σ. 229.

(3) Ταγλιακότιος, παρὰ Κάτωνα, Βιβλ. ΙΓ, σ. 1075.

ἀδελφῶν, τοὺς συστρατιώτας αὐτοῦ, ὧν εἷς ἦν ὁ Ταγλια-
κότιος, καὶ Πέτρον τὸν σημαιοφόρον, καὶ ἡγούμενος χιλίων
σταυροφόρων ἐποίησατο ἔξοδον πρὸς σύλησιν τοῦ πολιορκι-
κητικοῦ πυροβολικοῦ (1). Ἐνῶ δὲ οἱ Τούρκοι ἐφευγον
κραυγάζοντες Ἀλλὰχ, οἱ σταυροφόροι προήλασαν νι-
κηφόροι, ἐπικαλοῦμενοι τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ. Βλέπων δὲ
Μωάμεθ τοὺς μὲν ἀζάβους διεσπαρμένους, τὸ δὲ πυροβο-
λικὸν ἐν κινδύνῳ, ἐμάχετο αὐτὸς ὡς λέων καὶ διὰ τοῦ
ξίφους διέσχισε χριστιανόν, αὐτὸς δ' ἐτρώθη κατὰ τὸν μη-
ρόν (2). Πλήρης θυμοῦ ἠπέιλησεν τῷ ἀρχηγῷ τῶν γενί-
τσάρων Χατὰν ἀποκριθέντι αὐτῷ, ὅτι οἱ πολλοὶ τῶν στρα-
τιωτῶν αὐτοῦ εἰσι τετρωμένοι, οἱ δὲ ἄλλοι οὐκ ἐθέλου-
σιν ὑπακούειν, καὶ ἐνδόξως πεσόντι ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ ἐν
ταῖς ἐχθρिकाῖς τάξεσι (3). Ἐξακισχίλιοι ἵππεις Τούρκοι
ἐλθόντες ἐγκαίρως ἠνάγκασαν τοὺς σταυροφόρους ἵν'
ἀποχωρήσωσι τοῦ στρατοπέδου. Ὁ Μωάμεθ ἀπῆρεν ἐν
ἀταξίᾳ καὶ ἐφυγεν εἰς Σοφίαν μεθ' ἑκατὸν ἀρμάτων, φε-
ρόντων τραυματίας, ὅπου διὰ τοῦ φόβου τῶν φευγόντων
ἠνάγκασεν τὸν στρατὸν ἵνα στῇ (4). Τριακόσια τηλεβόλα
ἐσυλήθησαν, εἰκόσι δὲ χιλιάδες Τούρκων ἐπεσον παρὰ τὰ
τείχη τοῦ φρουρίου (1). Ἀλλ' ἤδη δύο ἐβδομάδας μετὰ τῆς 14
τῆς ἐνδοξοῦς νίκης ἐτελεύτησε καὶ ὁ Οὐνυάδης ἐν Βελιγρα-
δίῳ, μετὰ τρεῖς δὲ μῆνας καὶ ὁ μέγας Καπιστράνος, ἀμ-
φότεροι ἐκ νόσου, ἀφ' οὗ τοςάκις ἐζήτησαν ἐνδόξως τὸν
θάνατον ἐν ταῖς μάχαις. Ὁ Καπιστράνος κατετάχθη ἐν

(1) Χαλκοκονδύλης καὶ Ταγλιακότιος παρὰ Κάτωνας.

(2) Ἰᾶρις καὶ κατ' αὐτὸν ὁ Σεαδεδδίν. Ὁ δὲ Χαλκοκονδύλης (H, σ. 223)
λέγει «καὶ αὐτὸς τε ἀνδρὰ Παλὸνα ἀνελών, τιτρώσκειται εἰς τὸν μηρόν».

(3) Χαλκοκονδύλης, H, σ. 224.

(4) Ἐγγελος, σ. 409.

τοῖς ἁγίοις καὶ ἔτι καθιστᾷ ἐνθους τὸ μνημεῖον αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Στεφάνου ἐν Βιέννῃ, ὅπου πολλάκις ἐκήρυξε τὸν σταυρὸν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ὅπου ὁ λόγος αὐτοῦ ἀνέφλεγε τοὺς ἀκροατὰς, τοὺς πιστοὺς μετ' εὐσεβοῦς ζήλου, καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀπίστους μετὰ πολλοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὸν ἄνδρα (1).

Εἰς μνήμην τῆς νίκης καὶ τῆς σωτηρίας τοῦ Βελιγραδίου ὁ Πάπας Κάλλιστος ὁ Γ' ἔταξε τὴν ἐορτὴν τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Χριστοῦ τὴν 6 Αὐγούστου, τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ Λεωνίδας, ἀγωνιζόμενος ἐν Θερμοπύλαις, ἤρατο ἀθάνατον δόξαν, ὡς ὁ Καπιστράνος ἠρίστευσε προμαχόμενος ὑπὲρ τοῦ Βελιγραδίου. Διὰ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Χριστοῦ μετεμορφώθη ἡ ἡρωϊκὴ δόξα τοῦ Καπιστράνου ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἐορτῇ, ὡς ἡμῖς αἰῶνα βραδύτερον ἡ καλλιτεχνικὴ δόξα τοῦ 'Ραφαήλ ἐν τῇ περιωνυμωτάτῃ τῶν εἰκόνων αὐτοῦ ἐσαεῖ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ καὶ ἐν τῇ τῆς τέχνης, καὶ Πάπας Κάλλιστος ὁ Γ' δύο ἔτη μετὰ ταῦτα ἐν τῇ αὐτῇ ἐορτῇ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Χριστοῦ μετέστη εἰς τοὺς πατέρας αὐτοῦ. Σχεδὸν ὀγδοηκοντούτης γέρων ἐκήρυξε τὴν πέμπτην κατὰ τῶν Τούρκων σταυροφορίαν, εἰς ἣν ἀναφέρεται ἡ νίκη τοῦ Καπιστράνου, ὡς ἡ ἄλωσις τῆς Σμύρνης ἐπὶ Κλήμεντος τοῦ Γ' εἰς τὴν πρώτην (2), καὶ ἡ μάχη τῶν Σέρβων ἐπὶ Οὐρβανοῦ τοῦ Ε' εἰς τὴν δευτέραν (3), ἡ ἥττα τῆς Νικοπόλεως ἐπὶ Γρηγορίου τοῦ ΙΑ' εἰς τὴν τρίτην (4) καὶ ἡ

(1) Ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ Καπιστράνου ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Βαπτιστοῦ Βαρβέρου Ῥωμαιοῦ. Ῥώμη, 1690 εἰς 4ον ἐκ σελίδων 368.

(2) Τῇ 28 Ὀκτωβρίου 1344.

(3) Τῇ 1363.

(4) Τῇ 29 Σεπτεμβρίου 1396.

τῆς Βάρνης ἐπὶ Εὐγενίου τοῦ Δ' εἰς τὴν τετάρτην (1). Ὁ ἐκ δεκαεξὶ τριήρων παπικὸς στόλος, ναυαρχοῦντος τοῦ Λουδοβίκου Σκαράμπα, τοῦ καρδινάλιου πατριάρχου τῆς Βενετίας, ἐπλευσε τῷ ἐπιόντι ἔτει εἰς τὸ Αἰγαῖον πρὸς 1457 βοήθειαν τῶν καλλίστων ἑπτὰ νήσων, οἷον, Ῥόδου, Χίου, Λέσβου, Λήμνου, Ἰμβρου, Θάσου, Σαμοθράκης, κατὰ τῶν Τούρκων (2). Καὶ πρῶτον μὲν ὁ στόλος οὗτος προσωφρμίσθη ἐν Ῥόδῳ, εἴτα δὲ ἐν Χίῳ καὶ Λέσβῳ, ὧν οἱ κάτοικοι οὐκ ἐπέστησαν τῇ προτάσει τοῦ πατριάρχου καρδινάλιου ἀρνηθῆναι φόρον τοῖς Τούρκοις· διότι οἱ ἄρχοντες τῆς Χίου ἐφοδοῦντο νέα ἐχθρικά ἔργα τῶν ἀπίστων μετὰ τὸν ἀπόπλουν τοῦ παπικοῦ στόλου, τῷ δ' ἐπιόντι ἔτει εὐθὺς μετὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ Βελιγραδίου ὁ ἡγεμὼν τῆς Λέσβου ἐπεμψε τὸν φόρον διὰ τοῦ πρεσβευτοῦ Δούκα (3). Μάτην οὗτος, ἐλθὼν εἰς τὴν Πύλιν τὸ τρίτον ἤδη ὡς πρεσβευτὴς, ἐπειράθη ἀπολογηθῆναι ὑπὲρ τῶν κατοίκων τῆς Λέσβου, οὓς ὁ σουλτάνος ἐμέμφετο ὡς προδότας· κατῴρλωσε δὲ μόνον παρὰ τῷ σουλτάνῳ ἵνα οἱ κατακεκκριμένοι εἰς θάνατον κάτοικοι τῆς Λήμνου ἀπαχθῶσιν ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς σφαγῆς εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν δούλων, ὅπου ὁ σουλτάνος ἐπώλησεν αὐτοὺς ἀντὶ 1000 δουκάτων (4). Ὅτε οὖν ὁ παπικὸς στόλος, ἐνωθεὶς μεθ' ἐτέρων τεσσαράκοντα πειρατικῶν πλοίων τῶν Κατελάνων, ἐπλευσεν εἰς Λήμνον, εὔρεν ἐκεῖ προθυμοτέραν ὑποδοχὴν ἢ ἐν Λέσβῳ καὶ Χίῳ· ἐνθεὶς δὲ φρουρὰν ἐν Λήμνῳ, Σαμοθράκῃ, Ἰμβρῳ καὶ Θάσῳ, ἐξέπλευσεν εἰς Ῥόδον. Ὁ δὲ

(1) Τῇ 10 Νοεμβρίου 1444.

(2) Δούκας, ΜΕ, σ. 191. Βερνίνης, σ. 86.

(3) Δούκας, ΜΕ, σ. 191.

(4) Ἀντόθι.

Μωάμεθ, ὑποπτεύων τὸν ἡγεμόνα τῆς Λίμνου, ὅτι λάθρα ἐβοήθει ταῖς ναυτικαῖς ταύταις ἐπιχειρήσεσιν, ἐξήρτους κατ' αὐτοῦ βαρὺν στόλον, ὃς, ἀποπλεύσας μηνὶ Αὐγούστῳ, ναυαρχοῦντος τοῦ Ἰσμαήλ, ἐπολιορκήσας τὴν πόλιν Μήθυμναν δι' ὑπονόμων καὶ τηλεβόλων, ἀλλ' ἐπειτα πάλιν ἀπέπλευσεν ἄπρακτος ⁽¹⁾. Συγχρόνως δὲ, ὅτε εὐθὺς μετὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ Βελιγραδίου ὁ ἡγεμὼν τῆς Λέσβου ἐκόμιζε τὸν φόρον, ἦλθε καὶ ὁ τῆς Μολδαβίας Πέτρος ἐκουσίως μετὰ τοῦ φόρου, ἐξηγόρασε δὲ ἀντὶ δισχιλίων δουκάτων κατ' ἔτος τὴν ἀσφάλειαν τῆς χώρας αὐτοῦ φοβούμενος τὴν γειτνίασιν τῶν ὀθωμανικῶν δυνάμεων ⁽²⁾.

- 1457 Ἐπανελθὼν εἰς Ἀδριανούπολιν ὁ Μωάμεθ ἐσπούδασεν ἀφανίσαι τὸ αἶσχος τῆς ἀπὸ Βελιγραδίου ἀποχωρήσεως διὰ ἑορτῶν καὶ μεγαλοπρεπῶν τελετῶν, τελέσας τὴν περιτομήν τῶν δύο υἱῶν Βαγιαζήτ καὶ Μουσταφᾶ, ὧν ὁ μὲν ἤδρευεν ἐν Ἀμασεΐᾳ, ὁ δὲ ἐν Μαγνησίᾳ. Οἱ ἡγεμονόπαιδες ἐκλήθησαν εἰς Ἀδριανούπολιν μετὰ τῆς αὐλικῆς αὐτῶν θεραπείας, ἅμα δ' ἐγκύκλιοι ἐπιστολαί, πεμφθεῖσαι πανταχόσε τῆς αὐτοκρατορίας, προσεκάλουν εἰς τὴν τελετὴν τοῦς ἐμίρας καὶ φακίρας, τοῦς νομομαθεῖς καὶ πολεμιστάς, τοῦς δικαστάς καὶ ποιητάς. Στρατόπεδόν τι κατεσκήνωσεν ἐν τῇ παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν μεγάλῃ νήσῳ, ὅπου ἰδρύθησαν σκηναὶ καὶ μεταξὺ αὐτῶν θρόνος χάριν τῶν ἐπισήμων συναθροίσεων. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἐπίσημος συνάθροσις ἦν ἡ

(1) Δούκας, ME', σ. 191.

(2) Ἐγγελος, ἱστορία τῆς Μολδαβίας, σ. 131, κατὰ τὸν Κρόμερον. Ἡ γνώμη τοῦ Καντεμίρου, ὅτι ἡ Μολδαβία ἐτέλεσε φόρον τῷ σουλτάνῳ μόνον ἀπὸ τοῦ 1536, ἀνυπόστατος ἐστίν. Ὁ Χαλκοκονδύλης, ἐν Βιβλ. Δ', ἀναφέρει ὅχι περὶ φόρου, ἀλλὰ περὶ εἰρήνης.

τῶν πεπαιδευμένων. Ὁ Μωάμεθ φέρων τὰ βασιλικά σήματα ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἔχων παρ' ἑαυτῷ τέσσαρας τῶν πρώτων σοφῶν, οἷον τέσσαρας κίονας τοῦ θρόνου. Καὶ ἐκ δεξιῶν μὲν ἐκάθητο ὁ Χαϊρεδδίν Χότζας, ἡ διδάσκαλος τοῦ σουλτάνου, ἐξ εὐωνύμων δὲ ὁ Μεβλανά Ἀλῆς Ἐτ Τουζί, ὃς, ἔλθων ἤδη ἐκ Περσίας ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μουράτ, ἐγκατέστη τὸ μὲν πρῶτον ἐν Προύση, εἴτα δὲ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς μουδέρης ἐν τινι τῶν ὀκτῶ ἐκκλησιῶν (IA), ἃς ὁ δορικτῆτωρ μετέβαλεν εἰς σχολεῖα, καὶ τέλος ἔλαβεν ὡς δῶρον χωρίον τι κείμενον περὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, καλούμενον ἐπὶ καὶ νῦν Μουδερίσκοϊ, ἥτοι χωρίον τοῦ διευθυντοῦ (I). ἐνώπιον δὲ τοῦ σουλτάνου ἐκάθητο ὁ Χιζρ Βέγης Τζελεπῆς, ὁ πρῶτος μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πρωτεύουσας δικαστῆς (IB), καὶ ὁ ἐκ Σιρβὰν ἱατρός Σουκρουλλάχ. Οἱ τέσσαρες αὗτοι σοφοὶ προήδρευον τῶν σοφῶν, τῶν ἀναγινωσκόντων καὶ σχολιαζόντων τὸ Κοράνιον, ἡ ἀπαγγελλόντων ποιήματα εἰς τὰς προσπιπτούσας περιστάσεις. Καὶ τοῖς μὲν διδασκάλοις παρετέθησαν τρυβλία μετὰ γλυκυσμάτων, τοῖς δὲ δανισμένοις, ἡ ὑποψηφίοις εἰς καθηγεσίαν, παρεδόθησαν ἐν κιβωτίοις τοιαῦτα, ἵνα κομίσωσιν αὐτὰ οἰκαδε πάντες δὲ ἑωρηθέντες στολαῖς καὶ πολλοῖς ἀργυρίοις ἀπελύθησαν. Τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ ἐξενίσθησαν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον οἱ σέχαι καὶ οἱ φακίραι, ἀφ' οὗ συνδιελέχθη αὐτοῖς ὁ σουλτάνος. Τῇ τρίτῃ ἐγένοντο στρατιωτικὰ γυμνάσματα, ἵπποδρόμια καὶ τοξεύσεις, οἱ δὲ ἀριστεύσαντες ἐβραβεύθησαν αὐτοκρατορικῶς. Τέλος τῇ τετάρτῃ, τῇ τελευταίᾳ τῆς εορτῆς ἡμέρᾳ, ἐρρίφθησαν χρήματα πρὸς τὸν

(1) Κωνσταντινούπολις καὶ Βάσπορος, Τόμ. Α, σ. 572.

λαόν. Πάντες οἱ μεγιστάνες προσήνεγκον δῶρα πρὸς τὸν σουλτάνον, ὧν τὰ τοῦ μεγάλου βεζύρου Μαχμούτ ὑπερέβαλλον πάντα τὰ ἄλλα κατὰ τὸν πλοῦτον (II). Μόλις παυσασῶν τῶν ἐορτῶν οἱ δύο ἔγγονοι τοῦ Ἐβρενοῦ, καλούμενοι Ἰσάκ, ὧν ὁ μὲν ἦν υἱὸς τοῦ Χασάν, ὁ δὲ τοῦ Ἰσάκ, παρηγγέλθησαν ἐκστρατεῦσαι, ὁ μὲν ἐπὶ τὴν Οὐγγρίαν, ὁ δὲ, ἐπὶ τὴν Ἀλβανίαν. Ἡ πόλις Βούδη ἐπὶ μῆνα ἦν ἐρμαιον τῆς διαρπαγῆς τῶν Τούρκων.

Ἐν τῷ ἐφεξῆς Βιβλίῳ διηγησόμεθα διὰ βραχείων τὰ συμβάντα πολεμικὰ ἔργα ἐν Ἀλβανίᾳ νῦν καὶ ἀπὸ τοῦ θανάτου Μουράτ τοῦ Β' κατὰ τὴν μεταξὺ Σκενδέρβεγῃ καὶ Τούρκων ἐκχειρίαν. Τὰ συμβάντα ὁμῶς κατὰ τὴν ἐπὶ τὴν Οὐγγρίαν ἐπιδρομὴν, ἃ σιωπῶσιν οἱ Οὐγγροὶ ἱστοριογράφοι, μνημονεύουσι δὲ μόνοι οἱ Ὀθωμανοὶ καὶ ὁ Χαλκοκονδύλης, προσέτι δὲ τὰ τῆς ἐπὶ τὴν Σερβίαν ἐκστρατείας, ἥτις τέλος μετέβαλε τὴν χώραν ταύτην εἰς τουρκικὴν ἐπαρχίαν, διηγησόμεθα ἐν συνεχείᾳ, ὑπερπηδῶντες τὴν σύγχρονον ἐλληνικὴν ἱστορίαν, ὅπως κατόπιν ἱστορήσωμεν τὴν παντελεῖ ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος, παρορῶντες τὴν μεταξὺ πίπτουσαν ὑποδούλωσιν τῆς Σερβίας.

1458 Ἐν ᾧ αὐτὸς ὁ Μωάμεθ, ἀποτελέσας τὰς ἐορτάς τῆς περιτομῆς τῶν υἱῶν καὶ ἀρξάμενος τῆς οἰκοδομῆς τῶν Ἑπτὰ Πύργων ἐν Κωνσταντινουπόλει (1), ἀνέλαβε τὴν ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον ἐκστρατείαν, ἐκέλευσε τὸν μέγαν βεζύρην Μαχμούτ Πασάν ἵνα κυριεύσῃ τῶν μήπω ὑποταγέντων σερβικῶν φρουρίων, εἴτε διότι τὸ ἔργον τοῦτο αὐτῷ κυρίως ἀπέκειτο, ᾧ ἦν παραδεδομένη ἡ διοίκησις τῆς Ρουμελίας ὡς βεγλέρβεγῃ ἀπὸ τοῦ πρὸ τοῦ Βελιγραδίου θανά-

(1) Δούκας, ME, σ. 192. Κωνσταντινουπόλις καὶ Βόσπορος; Α, σ. 649.

τοῦ τοῦ Καρατζᾶ, εἴτε διότι ὁ Μωάμεθ, καίπερ ἦν δεδοκιμα-
σμένη ἡ πίστις τοῦ ἐν τῷ χαρεμίῳ ἀνατραφέντος ἀγαπη-
τοῦ αὐτῷ, οὐκ ἔκρινε συνετόν ἵνα ἀναθῇ αὐτῷ, Ἑλληνι ὄντι
τὸ γένος, τὴν ἐντελῇ ὑποδούλωσιν τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος.
Ὁ Μαχμούτ, πλὴν τῶν στρατευμάτων τῆς ἐπαρχίας αὐ-
τοῦ, ἐξοπλισθέντων ἰδίοις ἀναλώμασι, καὶ τῶν τῆς Ἀνα-
τολῆς, παρέλαβεν ἔτι χιλίους γενιτσάρους, οὓς ἔδωκεν
αὐτῷ ὁ σουλτάνος, καὶ οὓς ἐξήτασεν ἐν τῇ παρὰ τὴν Κων-
σταντινούπολιν φερωνύμῳ πεδιάδι, εἴτα δὲ μετ' αὐτῶν ἔ-
δραμε πρὸς τὸν Ἰστρον, εὐχερῶς ὑποτάσσωσιν τὰ παρα-
κείμενα φρούρια Ῥέσσοβα, Κουρικοβάτζ, Δροῦνον καὶ Βρα-
νιζοβάτζ. Ἐλθὼν πρὸ τῆς Σεμένδρας διεπραγματεύθη διὰ
τοῦ Ἰσᾶ Βέγῃ, ἐγγόνου τοῦ Ἑβρενοῦ, καὶ Καραμάν Πασᾶ,
περὶ παραδόσεως τοῦ φρουρίου, ἀνθισταμένου ἔτι καὶ μετὰ
τὴν ἄλωσιν τῶν ἐξωτερικῶν ὀχυρωμάτων. Λύσας πρὸς
καιρὸν τὴν πολιορκίαν τῆς Σεμένδρας, ἐπορεύθη εἰς τὸ φρού-
ριον Χαβαλά (1), ἀνεγερθὲν ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β' ἐπὶ
λόφου, ἀπέχοντος τρεῖς μόνον ὥρας τοῦ Βελιγραδίου, καὶ
ὀχυρώσας αὐτὸ, ἐκυρίευσεν εἴτα τῆς Ὀσροβίτζης, τοῦ Ῥουδ-
νικ καὶ τῆς Μαριώνης· διελθὼν δὲ τὰς ἑορτὰς τοῦ βαϊ-
ραμίου ἐν Ναϊσσῷ, ἤρξατο τῆς πολιορκίας τοῦ Τριχορνίου
(Κολουμπάτζ). Ὁ φρούραρχος τούτου ἐβουλεύετο μακρὰν
ἀντίστασιν, ἀλλὰ παρεδόθη ἐξ ἀνάγκης, διότι ὁ Μωάμεθ
ἐξέτρεψε τὸ ὕδωρ τοῦ φρουρίου, ἀπέκρουσε δὲ καὶ τοὺς
ἀπερχομένους ἵνα ὑδρευθῶσιν ἐκ τοῦ Ἰστροῦ στρατιώτας.
Ὁχυρώσας δ' ἐκ νέου αὐτὸ, ἐνετείλατο τῷ Μωάμεθ Βέγῃ,
υἱῷ τοῦ Μινέτ, περαιωθῆναι τὸν Ἰστρον καὶ εἰσβαλεῖν εἰς
Οὐγγρίαν. Οὗτος δὲ κατέλαβε τὸ φρούριον Ταράκ, ἐπόρ-
θησε τὴν χώραν Ῥάχοβαν (Ῥάκοβαν;) τὴν μεταξὺ Ἰστροῦ

(1) Ῥουμλία τοῦ Χατζῆ Κάλφα, σ. 52.

καὶ Σάββου, καὶ ἐπεραίωσεν ἐπὶ πλοίων πολλὰ λάφυρα ἐκ παίδων καὶ παρθένων, ἐκ κτηνῶν καὶ σκευῶν μετὰ διακοσίων ὀπλιτῶν. Πάντα δὲ ταῦτα ὑπέβαλε τῷ σουλτάνῳ, ὅντι τότε ἐν τῇ Σκοπίῳ πόλει (ΙΔ) (1).

Ἐν Σερβίᾳ ὁ δεσπότης Γεώργιος οὐ πολλαῖς ἡμέραις ὕστερον μετὰ τὴν εὐτυχῇ σωτηρίαν τοῦ Βελιγραδίου ἐτελεύτησε τὸν βίον, ὡς πρὸ μικροῦ ὁ Οὐνούδης καὶ ὁ Καπιστράνος, ἀφείδων τὴν γυναῖκα αὐτοῦ Εἰρήνην, τὴν θυγατέρα Μάρων, χήραν τοῦ σουλτάνου Μουράτ τοῦ Β', καὶ τρεῖς υἱούς, τὸν Γρηγόριον, Στέφανον καὶ Λάζαρον. Ἐκ τούτων οἱ δύο πρῶτοι καθειρχθέντες ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ αὐτῶν Μουράτ τοῦ Β' ἐτυφλώθησαν (2), ὁ δὲ Λάζαρος, διώξας τοὺς τυφλοὺς ἀδελφοὺς καὶ φαρμακεύσας τὴν μητέρα καὶ προσενεγκὼν πρὸς τὸν σουλτάνον εἴκοσι χιλιάδας λιτρῶν χρυσοῦ ὡς ἐτήσιον φόρον, ἀπῆλauseν οὐχὶ ἐπὶ πολλὸν χρόνον τῶν καρπῶν τῆς ἐγκληματικῆς ταύτης φιλαρχίας ἀποθανόντων τῷ δευτέρῳ μηνὶ τῆς ἀρχῆς. Ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ ἡ χήρα σουλτάνα Μάρω, κατέφυγε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Γρηγορίου καὶ τοῦ θεοῦ Θωμᾶ Καντακουζηνοῦ πρὸς τὸν Μωάμεθ, ὃς ἀνέλαβε τὰς ἀξιώσεις αὐτῆς εἰς τὸν θρόνον τῆς Σερβίας ὡς ἰσχυοῦσας ὑπὲρ ἑαυτοῦ, καὶ ὥρισεν αὐτῇ παρὰ τὸν Στρυμόνα τὸ Ἰάσσοβον οὐχὶ πόρρω τοῦ Ἄθω τόπον διαμονῆς (3). Αὐτόθι ἐβίωσεν ἡ σουλτάνα τοῦ αὐτοκράτορος Μουράτ, ἡ εὐσεβὴς Τζαρίνα Μάρω,

(1) Χαλκοκονδύλης, Θ, σ. 243. «Βασιλεὺς δ' ἐπὶ τὴν Σκοπίαν ἀφελόμενος πόλιν διέτριβεν, ἣν τι νεώτερον ἀπὸ Παϊόνων ἐπιγένηται. Παῖονες γὰρ μετὰ τὴν Μαχμούτew διατριβὴν συλλεχθέντες καὶ τὸν Ἰστρον διαβάντες, ἤλθασαν ἐπὶ τὴν τοῦ Μαχμούτew φυλακὴν, καὶ συμβαλόντες ἐτρέψαντο, καὶ ἔφθειραν οὐ πολλοὺς, ἐάλωσαν δὲ τινες αὐτῶν καὶ ἀπήχθησαν πρὸς βασιλέως»

(2) Ἐγγελοῦ, ἱστορία τῆς Σερβίας, σ. 414.

(3) Αὐτόθι, καὶ Σπαγδογίνος.

θυγάτηρ τοῦ δεσπότη Γεωργίου (οὕτως ὑπογράφεται ἐν ἐγγράφῳ τινὶ τῆς 13 Ἀπριλίου 1479, σωζομένῳ ἐν Ῥάιτς) ἐν τῷ ἀναχωρητηρίῳ μετὰ τῆς ἀδελφῆς Λικατερίνης, χήρας τοῦ κόμητος Σελλεύ, ἣν προσεκάλεσεν ἐξ Ἀπουλίας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γεωργίου ⁽¹⁾. Ἡ χήρα τοῦ Λαζάρου Ἑλένη ἤλπισε σώσειν τὴν Σερβίαν ἀπὸ τῶν Τούρκων νυμφεύων τὴν θυγατέρα Μαρίαν μετὰ τοῦ διαδόχου τοῦ θρόνου τῆς Βοσνίας καὶ προσφέρων τὸ βασίλειον ὡς τιμᾶριον τῷ Πάπᾳ, ὃς ἐδέξατο τὴν κυριαρχίαν διὰ τοῦ ἐξάρχου αὐτοῦ τοῦ καρδινάλιου ἀγίου Ἀγγέλου. Οἱ Σέρβοι εὐπατρίδαι, ἀγανακτοῦντες ἐπὶ τῇ προσφορᾷ ταύτῃ τῆς βασιλείσεως καὶ ἐπὶ τῇ συμπαθείᾳ αὐτῆς πρὸς τὴν καθολικὴν θρησκείαν, ἐφρόνουν μᾶλλον τὰ τῶν Τούρκων ἢ τὰ τῶν καθολικῶν· διὸ ἐξελεξάντο ὡς ἀρχηγὸν αὐτῶν τὸν Μιχαήλ Ἀβόγοβιτς, ἀδελφὸν τοῦ μεγάλου βεζύρου Μαχμούτ Πασᾶ (ΙΕ). Ἡ Ἑλένη, φιλίαν ὑποκριναμένη, εἴλκυσε τὸν Μιχαήλ εἰς τὴν ἀκρόπολιν καὶ συλλαβοῦσα αὐτὸν ἐπεμψεν αἰχμάλωτον εἰς Οὐγγρίαν ⁽²⁾. Ὁ Μωάμεθ, ὑποτάξας πρὸ μικροῦ τὸ Πρίσρεν, ἦλθεν εἰς Σεμένδραν, ἥτις παρεδόθη, ἐπιτραπέισης τῇ Ἑλένῃ ἐλευθέρας ἐξόδου μετὰ τῶν θησαυρῶν. Τὴν πόλιν ταύτην ἐμιμήθησαν τὰ φρούρια Βισ- Τῇ 8
σλάφ, Σερνόβ καὶ Βελαστένα· οἱ Τούρκοι ἐνέπρησαν τὸ Νοεμ.
1459
μοναστήριον Μιλέσεβον ⁽³⁾. Κατὰ τὸν Αἰνεΐαν Σύλβιον εἰκοσακισμῦριοι κάτοικοι ἀπήχθησαν εἰς δουλείαν. Οὕτω δὲ τῷ ἔκτῳ ἔτει μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ Σερβία κατέστη ἐπαρχία τῆς ὀθωμανικῆς ἐπικρατείας, ἡ δὲ Σεμένδρα ἢ Σπενρεδόβον, ἡ ἀρχαία πρω-

(1) Ἐγγελοσ, σ. 412.

(2) Τῷ 1458. Ἐγγελοσ, Ἱστορία τῆς Σερβίας, σ. 414.

(3) Αὐτόθι, σ. 415.

τεύουσα τῶν Τριβαλλῶν (1), ἥτις ἄλλοτε δις ἐπολιορκήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀπαξ δὲ ἐάλω καὶ πάλιν ἀπεδόθη ὑπὸ τῶν νικητῶν, ἥδη συνεχωνεύθη διαρκῶς τῷ ὀθωμανικῷ κράτει μεθ' ὅλης τῆς Σερβίας. Τὸ πρῶτον ἐπολιορκήθη ματαίως ὑπὸ τοῦ Μουσᾶ, τοῦ ἀντιπάλου Μωάμεθ τοῦ Α', ἀμέσως πρὸ τῆς πολιορκίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως (2). Μικρὸν δὲ πρὸ τῆς πολιορκίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῷ 1440, Μουράτ ὁ Β', προσβαλὼν αὐτὴν διὰ βαρέος πυροβολικοῦ ἐπὶ τρεῖς μῆνας ἐκυρίευσεν, ἀλλ' ἀπεδόθη μετ' οὐ πολὺ ὡς λύτρον τοῦ Μωάμεθ Βέγην, ἀδελφοῦ τοῦ μεγάλου βεζύρου Χαλήλ Πασᾶ, αἰχμαλωτισθέντος ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Ἰσλάτι· ἐπὶ τέλους ὁ μέγας βεζύρης Μαχμούτ Πασᾶς ἐπολιορκήσεν αὐτὴν δις ἐν δύο συνεχέσιν ἔτεσι, τὸ μὲν πρῶτον ματαίως, κατὰ τὸ ἔτος, ὅτε ὁ ἐγγειος φόρος κῆξήθη ἐν ἀπάσῃ τῇ αὐτοκρατορίᾳ ἀπὸ 20 εἰς 33 ἄσπρα ἀνὰ ἑκάστον ζευγὸς βοῶν, τὸ δὲ δεῦτερον κατεκτήσατο αὐτὴν κατὰ τὸ ἔτος, καὶ ὁ ἐγεννήθη ὁ ἀτυχὴς υἱὸς τοῦ σουλτάνου Τζέμ (3).

Ὡς πρὸ ἐβδόμηκοντα ἐτῶν Μουράτ ὁ Α' ἀμέσως μετὰ τοὺς διπλοὺς γάμους ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν δύο υἱῶν μετὰ τριῶν Βυζαντινῶν ἡγεμονίδων καὶ μετὰ τὴν περιτομὴν τῶν τριῶν ἐγγόνων αὐτοῦ ἔπεμψε τὸν μέγαν βεζύρην Ἀλῆ Πασᾶν μετὰ στρατοῦ ἐπὶ τὸν Ὀσμάν, κυριάρχην

(1) Χαλκοκονδύλης, Γ.

(2) Τῷ 1444.

(3) Σεαδεδδὴν καὶ Σολακζαδὲ, τῷ 864 (1439). Ὁ Σισμόνδης, κατὰ τὰς αὐθεντικὰς ἰταλικὰς μαρτυρίας, τίθησι τὴν ἄλωσιν τῆς Σεμένδρας τῷ 1458· ἀλλὰ κατὰ τινὰ χρονολογικὸν πῖνακα ἐν τῷ Μαρίνῃ Σανούτῳ, ἡ πόλις ἔπεσε τῇ 15 Ἀπριλίου 1460, ὅπερ ἀντιφάσκει πρὸς τὰς σερβικὰς καὶ τουρκικὰς μαρτυρίας.

τῆς Βουλγαρίας (1), οὕτω καὶ νῦν μετὰ τὴν ἐορτὴν τῆς περιτομῆς ἐπεμφε τοὺς μὲν ἐγγόνους τοῦ Ἑβρενοῦ ἐπὶ τὴν Σερβίαν καὶ Ἀλβανίαν, τῷ δ' ἐπιόντι ἔτει αὐτὸς ὁ σουλτάνος ἐστράτευσε πρὸς ἐντελῇ ὑποδοῦλωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ἰδὼν πρὸ ἐξήκοντα ἐτῶν ἐπὶ μὲν Βαγιαζήτ' Ἰλδι-^{17 15} ρίμ ὁ Ἑβρενὸς τὸ πρῶτον, ἐπὶ δὲ Μουράτ τοῦ Β' ὁ Του-^{Μαΐου 1458} ραχὰν τὸ δεύτερον εἰσέηλασε διὰ τοῦ ἰσθμοῦ λεηλατῶν εἰς τὰ ἐνδοτέρω τῆς Πελοποννήσου μέχρι Σπάρτης, ἥτις, ὡς ἡ Κόρινθος, τὸ Ἄργος καὶ αἱ Ἀθῆναι, ὑπέκυψεν εἰς τὴν τουρκικὴν ἔφοδον.

Ὅτε Μωάμεθ ὁ Β', ἀποβλέπων μόνον εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, συνεκέντρωσεν εἰς ἑν πρὸς κατόρρωσιν τοῦ μεγάλου τούτου σκοποῦ πᾶσαν τὴν δύναμιν αὐτοῦ, τὰ λείψανα τῆς ἐλληνικῆς δυνάμεως κατέφυγον εἰς Πελοπόννησον, ἣν ὁ Μωάμεθ κατέλιπεν ἐν τῷ παρόντι τῇ φαντασιώδει δεσποτείᾳ τῶν Παλαιολόγων, τοῖς δύο ἀδελφοῖς τοῦ τελευταίου Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος, τοῖς δεσπότης Δημητρίῳ καὶ Θωμᾷ, ὧν ὁ μὲν κατῴκει ἐν Σπάρτῃ, ὁ δὲ ἐν Πάτραις. Διηγέθημεν ἤδη πῶς οὗτοι, διαφωνοῦντες πρὸς ἀλλήλους (2) καὶ πολεμοῦντες ἐκ τοῦ φανεροῦ πρὸς τοὺς ἐπαναστάντας Ἀλβανούς, διετήρησαν ὀλίγον χρόνον τὴν ἀνακτῆθεϊσαν δεσποτείαν τῆς Πελοποννήσου μόνον διὰ τῆς προστασίας τῶν Τούρκων καὶ διὰ τῆς ἀποτίσεως ἐνιαυσίου φόρου. Ἀλλ' ὅπως μᾶλλον γνωρίσωμεν τὰς περιστάσεις, αἵτινες ὥδοποίησαν τὴν τοῖς Τούρκοις ὑποχείρωσιν τῆς Πελοποννήσου, ἱστοροῦμεν διὰ βραχέων τὰ κατὰ τοὺς τότε ἄρχοντας τῆς Πελοποννήσου καὶ τὸν ἐμφύλιον αὐτῶν πόλεμον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κωνσταντίνου, ὑπερμαχοῦντος

(1) Ἐν τῷ τέλει τοῦ Ε' Βιβλίου, τῇ 1587.

(2) Σπανδογίνος, σ. 29.

τῶν τειχῶν τῆς πρωτευούσης, οἱ ἄρχοντες ἤθελον ἀναγο-
ρεῦσαι αὐτοκράτορα τὸν πρεσβύτερον ἀδελφὸν Δημήτριον,
ὃς ἀνῆκεν ὁ θρόνος ἐκ πρεσβυγενείας· ἀλλ' ὁ νεώτερος
Θωμᾶς, φιλόδοξος ὢν καὶ τυραννικὸς ⁽¹⁾, οὐκ ἤθελε πα-
ραχωρῆσαι τὸν θρόνον τῷ ἀδελφῷ· οὕτω δὲ διένειμαν πρὸς
ἀλλήλους τὴν κυριαρχίαν τῆς Πελοποννήσου, ἣν μετ' οὐ
πολὺ οἱ στασιάζσαντες Ἀλβανοὶ ἠπέλθουν αὐτοῖς κατα-
λαβεῖν. Ὁ Θωμᾶς, ὃς κατ' οὐδέν ἀπελείπετο τοῦ σουλ-
τάνου κατὰ τὴν τυραννίαν, ἀλλ' ἦν πολλῷ ἐλάσσων
αὐτοῦ κατὰ τὴν δύναμιν καὶ τὴν μέγαλοφυίαν, παρέστη-
σέν ἐν Πελοποννήσῳ τὸ πρόοιμιον τῶν πολλάκις ὑπὸ τοῦ
Μωάμεθ ἐπαναληφθεῖσων τραγωδιῶν παρανόμως ἀρπαγεί-
σης ἀρχῆς καὶ στραγγαλισμοῦ βασιλέων. Πρὸς κατάληψιν
τῆς Ἀχαΐας καὶ Γλαρέντζας προσεκάλεσε τὸν κύριον τῶν
χωρῶν τούτων, συγγενῇ αὐτοῦ, εἰς Πάτρας μετ' ἀσφαλοῦς
συνοδίας, ὅπου λιμῷ ἀπέθανεν οὗτος μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ·
τοῦ δὲ γαμβροῦ, τοῦ κατὰ τὴν εἰρκτὴν τοῦ ἡγεμόνος
τῆς Ἀχαΐας γήμαντος τὴν θυγατέρα αὐτοῦ, ἀπέκοψε τὰς
χεῖρας, τὴν ῥίνα καὶ τὰ ὦτα, ἐξώρυξε δὲ καὶ τοὺς ὀφθαλ-
μούς. Ἐστέρησε τῶν κτημάτων καὶ ἐτύφλωσε τὸν Θεόδω-
ρον Βουκάλην ⁽²⁾, τὸν ἐκ τῶν πρώτων γαιοκτημόνων τῆς
Πελοποννήσου· τὰ αὐτὰ δὲ ἐβουλεύετο καὶ κατὰ τοῦ Ἐμμα-
νουὴλ Καντακουζηνοῦ· ἀλλ' οὗτος οὐκ ἔπεσεν εἰς τὴν πα-
γίδα, ἀλλὰ κατέστη ἄρχων τῶν ἐπαναστάντων Ἀλβανῶν,
μετέβαλεν, ὅπως εὐαρεστήσῃ πρὸς αὐτοὺς, τὸ ἴδιον ὄνομα
καὶ τὸ τῆς γυναικὸς εἰς ἀλβανικόν, διήρπασε πᾶσαν τὴν
πέδινην χώραν καὶ ἐπολιόρχησε τοὺς δύο δεσπότας Θωμᾶν
καὶ Δημήτριον ἐν ταῖς πρωτευούσαις αὐτῶν, Πάτραις καὶ
Σπάρτῃ ⁽³⁾.

(1) Σπανδογίνος, σ. 44. (2) Αὐτόθι, σ. 42.

(3) Κατὰ τὸν Φραντζήν, Δ, σ. 16, Μπουχάλην.

Τὸν καιρὸν τοῦτον τῆς γενικῆς ἀνατροπῆς ὁ Μωάμεθ
 ἔκρινε δικαίως εὐθειώτατον πρὸς πρόσκτησιν χωρῶν. Τῇ
 15 Μαΐου ἐκστρατεύσας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἀφῆκε 1458
 πρὸ τῆς Κορίνθου μοῖραν στρατοῦ πρὸς πολιορκίαν, καὶ
 προελαύνων ἐν Πελοποννήσῳ διῆλθε διὰ τοῦ Φλιοῦντος
 (1), πόλεως ἄλλοτε τῆς ἀρχαῖκῆς συμμαχίας, ὅπου ἡ ὠ-
 ραιότης, ἡ νεότης καὶ ἡ βώμη ἐλατρεύοντο ἐξαιρέτως ἐν
 τοῖς ναοῖς τοῦ Γανυμήδους, τῆς Ἥθης καὶ τῶν Διοσκού-
 ρων, ἐν δὲ τῷ τοῦ Διονύσου τοῦ προτρυγαίου ἐτελοῦντο
 εὐχαριστίαι χάριν τῆς ἀρετῆς τῶν φλιασίων σταφυλῶν,
 αἵτινες ἦσαν αἱ ἀρίσται τῆς Πελοποννήσου (2). Ὁ Ἀλθα-
 νὸς φρούραρχος τοῦ Φλιοῦντος Δοξίης ἀντετάχθη μετὰ
 τῶν κατοίκων καὶ τῶν στρατιωτῶν ἐπὶ ὄχυρόν λόφου. Ὁ
 Μωάμεθ ἐπορεύθη εἰς Ταρσὸν, ἧς ἡ φρουρὰ παρεδόθη ἐ-
 κουσίως, ἀπήγαγεν ὡς τριακασίους παῖδας καὶ κατέστησεν
 ἐν τῇ πόλει φρούραρχον καὶ προῦχώρησεν εἰς τὰ ἐνδοτέρω.
 Τῶν παραδοθέντων ἐν Ταρσῷ Ἀλθανῶν, ἀποπειραθέν-
 των ἀποδρᾶναι, ἐφονεύθησαν ὡμότατα εἴκοσι πρὸς ἐκφό-
 θησιν τῶν λοιπῶν· ἔθλασε διὰ κοπάνων τὰς ἀρθρώσεις
 τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν· οὕτω δ' ἐτελεύτησαν ὀδυνη-
 ρῶς. Ἐκ τῆς σκληρότητος ταύτης ὁ τόπος ἐκλήθη τουρ-
 κιστὶ Τοχμαχχισαρὶ (φρούριον τῶν κοπάνων) (3). Ἐτέρα
 τις πόλις, κειμένη ἐπὶ λόφου ὑψηλοῦ καὶ ἐρυμνοῦ, ἧς τὸ
 ὄνομα ἀποσιωπᾷ ὁ Χαλκοκονδύλης, ἀλλ' ἦτις ἴσως ἐστὶν
 ὁ Ἀετὸς τοῦ Φραντζῆ (4), περιέστη εἰς τοιαύτην ἀνάγκην

(1) Χαλκοκονδύλης, ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Θ' Βιβλίου. Ἐν τῇ ὁθωμανικῇ ἱστορίᾳ
 ρίγ καλεῖται Φερὰν, ἐν δὲ Βρατούττῃ, σ. 164, Φελίς.

(2) Παισανίας, Κορινθιακά. Κεφ. ΙΒ' καὶ ΙΓ'.

(3) Σολακζαδὲ, Ἰδρις, Ἀλῆς.

(4) Φραντζῆς, Δ', Κεφ. ΙΕ.

ἐνεκὰ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀπατροπῆς τοῦ ὕδατος, ὥστε οἱ κάτοικοι ἀποκτείνοντες τὰ ὑποζύγια ἔφυρον τὰ ἄλφιτα διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν (1). "Οὔτε δὲ ἀπειρηχότες ὑπὸ τῶν δεινῶν ἐβουλεύοντο παραδοθῆναι δι' ὁμολογίας, οἱ γενίτσαροι ἀνέβησαν εἰς τὰ τείχη, ἡ δὲ πόλις διτηρπάγη. Ἐντεῦθεν ὁ Μωάμεθ ἤγαγε τὸν στρατὸν εἰς τὴν Φλιασικὴν πόλιν Ῥούπελιν, καλουμένην νῦν Ἀκοβαν (2), ὅπου Ἕλληνες τε καὶ Ἀλβανοὶ κατέφυγον σὺν γυναιξί. Μετὰ διήμερον προσβολὴν ἦν ἥδη ἔτοιμος ἀπελθεῖν ἔνεκα τῶν πολλῶν τραυματιῶν, ὅτε πρέσβεις τῆς πόλεως ἐλθόντες, προὔτειναν τὴν παράδοσιν αὐτῆς. Ἡ πόλις ἐσώθη ἀπὸ τῆς ἐρημώσεως, ἀλλ' ὁ Μωάμεθ μετόπισθε τοὺς κατοίκους αὐτῆς εἰς Βυζάντιον. Ὁ στρατὸς ἐπορεύθη ἐπὶ τὰ πρόσω διὰ τῆς Μαντινείας εἰς Παζενίκην (3), ἧς τὴν ἀλβανικὴν φρουρὰν προσεκάλεσεν ὁ σουλτάνος διὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ (ὅς πρότερον ἐπολέμησε μετ' Ἀλβανῶν ἐπικουρῶν πρὸς τοὺς δεσπότας) εἰς παράδοσιν· οἱ Ἀλβανοὶ οὔτε πρὸς τὴν πρεσβείαν τοῦ Καντακουζηνοῦ, γενομένου ὑπόπτου, ὅτι ἐθάρρυνεν αὐτοὺς εἰς ἀντίστασιν, καὶ διὰ τοῦτο περιπεσόντος τῇ δυσμενείᾳ τοῦ σουλτάνου, οὔτε πρὸς τὸν Μωάμεθ, προχωρήσαντα μέχρι τοῦ ὀχυροῦ τείχους, ἐνέδωκαν. Τῇ ὕστεραίᾳ ὁ Μωάμεθ ἀπῆλθεν ἐντεῦθεν εἰς Τεγέαν, ἀπορῶν, εἰ ἐντεῦθεν ὠφείλε πορευθῆναι εἰς Σπάρτην, ὅπου ἦν ἐγκλεισμένος ὁ Θωμᾶς, ἢ εἰς Ἐπίδαυρον, ὅπου κατέφυγεν ὁ Δημήτριος· μαθὼν δὲ, ὅτι ἐντεῦθεν ἡ χώρα ἦν τραχεῖα καὶ στρατοῖς ἄδατος, ἐπανήγαγε τὸν στρατὸν εἰς Μούχλην, πόλιν τῆς Τεγέας. Ἡ πόλις αὕτη ὑπερησπίζετο ὑπὸ Δημητρίου

(1) Χαλκοκονδύλης, Θ, σ. 237.

(2) Φαίνεται σαφῶς ἐν τῷ Σεαδεδδίν, ὅτι ἡ Ῥούπελη τοῦ Χαλκοκονδύλη (Θ, σ. 237) καὶ ἡ Ἀκοβα τοῦ Φραντζῆ (Δ, Κεφ. ΙΕ) ἐστὶν ἡ αὕτη πόλις.

(3) Χαλκοκονδύλης, Θ, σ. 235.

τοῦ Ἀσάνη (ΙΓ), ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τῆς ὀχυρᾶς αὐτῆς
θέσεως ἐπὶ ἐρυμνοῦ ὄρους, ἢν μόνον προσβατὴ ἐξ ἐνὸς μέ-
ρους, καὶ ἐκ τούτου τριπλῶ τείχει ἡσφαλισμένη. Ὁ στρα-
τὸς κατεσκήνωσε, πολιορκητικὰ πυροβόλα προσήχθησαν,
τὸ ὕδωρ ἀπετράπη ἀπὸ τῆς πόλεως, ὁ δὲ Ἰσᾶς, ἐγγενὸς
τοῦ Ἐβρενοῦ, ἐπέμφθη μετὰ διερμηνέως πρὸς τὸν Ἀσά-
νην, ὅπως παροτρύνῃ αὐτὸν παραδοῦναι τὸ φρούριον.
Ὁ Χαλκοκονδύλης ἀναφέρει τοὺς λόγους τοῦ Τούρκου
πρεσβευτοῦ, δι' ὧν οὗτος μὲν ἐξαίρει τὴν δύναμιν τοῦ
σουλτάνου, ὁ δὲ φρούραρχος τὴν ὀχυρότητα τοῦ φρου-
ρίου. Μετὰ μάταιους λόγους ὁ Μωάμεθ προσέβαλε
πρὸς τὸ φρούριον ἀπὸ τοῦ μόνου προσβατοῦ μέρους,
τοῦ τριπλῶ τείχει ὠχυρωμένου. Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν τη-
λεβόλων κατεδάφισιν τοῦ πρώτου τείχους, ὁ Ἀσάνης ἐν-
εκαρτέρησεν ἀπὸ τοῦ δευτέρου· ἀλλὰ μεγάλη σφαῖρα λί-
θινη, ἔλκουσα ἐπὶ τὰ τέλαιντα (1), πεσοῦσα ἐπὶ τοῦ ἀρτοκῶ-
πειου κατέστρεψε τὰ ὀλίγα σιτία τῆς φρουρᾶς. Ὁ ἀρχιε-
ρεὺς οὐχὶ ποιμὴν, ἀλλὰ προδότης τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ,
ἀνεχοίνωσε τῷ σουλτάνῳ τὴν σπανοσιτίαν προτρέπων αὐ-
τὸν ἐγκρατερεῖν πρὸς τὴν πολιορκίαν. Ὁ Μωάμεθ προ-
σεκάλεσε τὸ δεύτερον τὸ φρούριον εἰς παράδοσιν, λέγων
ὅτι καλῶς ἐγίνωσκε παρὰ τῶν ἐν αὐτῷ φίλων αὐτοῦ τὴν
ἐνδειαν τῶν τροφῶν. Τότε ὁ Ἀσάνης Δημήτριος καὶ ὁ
Λακεδαιμόνιος Λουκάνης μετέβησαν εἰς τὰ στρατόπεδον
τοῦ σουλτάνου, ὃς εἶπεν αὐτοῖς· « Ἀπαγγείλατε τῷ
ἡμετέρῳ ἡγεμόνι, ὡς σπονδὰς ποιῆσθαι ἐτοιμός εἰμι, ἐφ'
ὧ τὴν χώραν ὅσην ὁ στρατὸς παρεξήει, ἐμὴν τε εἶναι,
καὶ φόρον ἀπάγειν διὰ τὴν λοιπὴν χώραν, πεντακοσίους
στατηῖρας· τῷ δὲ ἡγεμόνι, ἐφ' ὧ τό τε Αἴγειον, καὶ Πά-

(1) Χαλκοκονδύλης, Θ, σ. 241.

τρας, εἰς τὴν περίοικον παραδιδόναι ἡμῖν· εἰ δὲ μὴ αὐτίκα ἅμα ἐπιόντα με γινωσκόντων» (1). Ὁ Ἀσάνης Δημήτριος καὶ ὁ Λουκάνης ἀπῆλθον μετὰ τῆς πρεσβείας ταύτης πρὸς τοὺς δύο δεσπότας, οἵτινες συνῆλθον εἰς τὰ περὶ τὴν Τρύπην βουνά (2) (Τρίπολιν), ὅπως βουλευθῶσι περὶ τῶν κοινῇ συμφερόντων. Εὐθὺς μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Μούχλης, ἡ Κόρινθος παρεδόθη προθύμως ὑπὸ ἐτέρου τινὸς Ἀσάνη, υἱοῦ τοῦ Παύλου, γυναικαδέλφου τοῦ δεσπότη Δημητρίου, καὶ ὑπὸ ἐτέρου τινος Λουκάνη τοῦ Νικηφόρου (3). Οἱ δεσπότες ἔστρεξαν τοὺς ἐπιβληθέντας ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ ὄρους. Καὶ ὁ μὲν Δημήτριος κατέλιπεν αὐτῷ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων πορθηθεῖσαν χώραν Φλιασίαν, περὶ τὴν Κόρινθον καὶ τὰ Καλάβρυτα, ὁ δὲ Θωμᾶς παρεχώρει τὰς Πάτρας μετὰ τῶν ὑποκειμένων αὐτῷ πόλεων, ὡς ὁ πρεσβευτὴς αὐτοῦ Λάζαρος παρίδωκε τῷ σουλτάνῳ (4). Οὕτω συνωμολογήθη εἰρήνη, καθ' ἣν ἡ ἄρκετικὴ παράλια τῆς Πελοποννήσου ἦν ὑποτελὴς τοῖς Τούρκοις. Ὁ Ὀμάρ, οὗ ὁ πατὴρ Τουραχάν διῆλθε τὸ πρῶτον τὸν ἰσθμὸν, ἀνεδείχθη διοικητὴς τῆς Ἀχαιᾶς, ἀπὸ Πατρῶν μέχρι Καλαβρύτων (5), φρουρὰ γενιτσάρων κατεστάθη ἐν ταῖς πόλεσιν, ὁ δὲ Μωάμεθ ἐστράπη ἐπὶ τὰς Ἀθήνας, ὡς ἤδη πρότερον κατέλαβεν ὁ Τουραχάν, καὶ μάλιστα δι' ἐγκληματικὴν ἀφορμὴν τοῦ οἴκου τῶν Ἀκκιαϊολῶν.

Ἡ χίρα τοῦ τελευταίου ἡγεμόνος Ῥαινέρου, ἐρασθεῖσα διακαῶς νεανίου τινὸς Βενετοῦ, ὃν ἡ σύγκλητος ἀνέδειξε

(1) Χαλκοκονδύλης, Θ, σ. 244.

(2) Φραντζῆς, Δ, Κεφ. ΙΕ'.

(3) Αὐτόθι.

(4) Αὐτόθι.

(5) Αὐτόθι.

διοικητὴν τοῦ Ναυπλίου, ὑπέσχετο ἵνα συνάψῃ μετ' αὐ-
τοῦ γάμον καὶ δώσῃ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηνῶν, εἰ πρό-
τερον τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, εὐπατριν Βενετίδα, ἐφάνευε (1).
Ὁ φονεὺς, γενόμενος ἀνὴρ τῆς ἡγεμονίδος καὶ κηδεμὼν τοῦ
ἀγγλικοῦ υἱοῦ τοῦ Ῥαινέρου, κατηγγέλθη ἐπὶ τῷ ἐγκλή-
ματι τούτῳ πρὸς τὴν Πύλιν, ὅπου ἔφυγε διωκόμενος καὶ
μισούμενος ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων μετὰ τοῦ προγόνου αὐτοῦ
καὶ ὅπου διέτριβε καὶ ὁ Φράγγος Ἀκκιαϊόλης, ἀνεφίος τοῦ
τελευταίου ἡγεμόνος Ῥαινέρου. Ὁ Μωάμεθ παρέδωκε τούτῳ,
ὃν λέγεται, ὅτι αἰσχρῶς ἠγάπα, τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθη-
νῶν (2). Ὁ Φράγγος, ὃν προθύμως ὑπεδέξαντο οἱ Ἀθηναῖοι
κατὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ σουλτάνου, καθεῖρξε τὴν ἡγεμο-
νίδα ἐν Μεγάροις, ὡς ὑπαίτιον τοῦ θανάτου τῆς ἀντιζήλου
αὐτῆς, καὶ ἐθανάτωσεν αὐτὴν ἐκεῖ. Ὁ νέος Βενετὸς, ὁ
φονεὺς τῆς πρώτης αὐτοῦ γυναικὸς, κατηγόρησεν ἤδη τὸ
ἔρ' ἑαυτῷ τοῦ Φράγγου πρὸς τὸν σουλτάνον, ὡς φονεὺς
τῆς δευτέρας αὐτοῦ γυναικὸς, τῆς ἡγεμονίδος. Τότε ὁ
Μωάμεθ ἐκέλευσε τὸν υἱὸν τοῦ Τουραχάν καταλαβεῖν τὰς
Ἀθήνας· ὁ δὲ Ὁμάρ εὐχερῶς ἔπεισε τὸν Φράγγον, ἵνα
ἀποχωρήσῃ ἀκωλύτως τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τῶν θησαυρῶν,
ὑπισχνόμενος αὐτῷ ἐν ὀνόματι τοῦ σουλτάνου, ἀντὶ τῶν
Ἀθηνῶν, τὰς Θήβας καὶ τὴν Βοιωτίαν. Τότε ὁ Μωάμεθ
ἦλθεν ἰδεῖν αὐτὸς τὴν πόλιν τῶν σοφῶν, ἣν ἀμαχητὶ ἐ-
κτῆσατο διὰ τῆς συνέσεως ὁ Ὁμάρ· μετὰ θαυμασμοῦ
εἶδε τὰς καλλοῦντας τῆς ἀκροπόλεως καὶ τὸν εὐρύχωρον καὶ
ἀσφαλῆ λιμένα κραυγάζων, «Πόση δὴ χάρις ὀφείλεται ἐν
τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ Ὁμάρῃ τῷ Τουραχάνει» (3).

(1) Χαλκοκονδύλης, Θ, σ. 244.

(2) Ἀδτθι.

(3) Ἀδτθι.

Ὁ Μωάμεθ, ἐπισκεψάμενος ἀκριβῶς πάντα τὰ μνημεῖα τῆς πόλεως, ἐπεμψεν ἀγγελιαφόρον πρὸς τοὺς δεσπότες τῆς Πελοποννήσου, ὅπως λάβῃ τὸν ὄρκον τῆς συνομολογηθείσης εἰρήνης, ζητήσῃ δὲ εἰς γυναῖκα τὴν θυγατέρα τοῦ Δημητρίου (1). Οἱ δεσπότες ὤμοσαν τὴν εἰρήνην, καὶ ὁ Δημήτριος ἐξέδωκε τὴν θυγατέρα κατὰ τὸ αἰσχρὸν παράδειγμα τῶν προγόνων αὐτοῦ, ὧν οἱ πλείστοι, ὡς εἶδομεν ἐν τοῖς προηγουμένοις Βιβλίοις, ἐχαρίζοντο τὰς θυγατέρας τῷ γυναικωνίτῃ τοῦ σουλτάνου. Ὡσαύτως δ' αἰσχρὸν καὶ ἐπιβλαβές, ὡς ἡ παραχώρησις αὐτῇ τοῦ ἐτέρου τῶν δεσποτῶν, ἦν ἡ ἐπιτορκία, ἧς μετ' οὐ πολὺ ἐγένετο ἔνοχος ὁ ἕτερος αὐτῶν, ὁ Θωμᾶς (2). Οὗτος ἀκούσας τοὺς λόγους τοῦ Λουκᾶνῃ Νικηφόρου, ὃν ὁ Φραντζῆς καλεῖ διὰ τοῦτο Πελοποννησιοφθόρον, ἐπέισθη, ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς Πελοποννήσου καὶ οἱ Ἀλβανοὶ ἐτοιμῶς εἶχον ἐπαναστατῆσαι κατὰ τῶν Τούρκων, τρεῖς δὲ μῆνας μετὰ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς συνθήκης ἐπεχείρησεν ἐχθρικά ἔργα οὐ μόνον πρὸς τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν ἀδελφόν· τῇ βοήθειᾳ δὲ τοῦ ἐργάτου τῆς ἀπιστίας ταύτης ἀφείλετο τοὺς Τούρκους μὲν μόνον τὴν πόλιν Καλάβρυτα (3), τὸν δὲ ἀδελφὸν Δημήτριον, τὴν Καρύταιναν, τὸν Ἅγιον Γεώργιον, τὴν Βορδονίαν καὶ Καστρίτζαν (4), ὑπισχνούμενος αὐταῖς τούντεῦθεν αὐτονομίαν· ἐπολιόρκησε τὰς παρὰ τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον ὑπεικούσας τῷ Δημητρίῳ πόλεις Ζαρνάταν καὶ Καλαμάταν (5), ἐν ᾧ οὗτος μετὰ τῶν οἰκείων

Μηνὶ
᾽Οκτ.
4458

Μηνὶ
Ἰαν.
4459

Μηνὶ
Φεβρ.
4459

(1) Χαλκοκονδύλης, Θ, σ. 212, καὶ Φραντζῆς, Δ, Κεφ. 13.

(2) Αὐτόθι.

(3) Φραντζῆς, Δ, Κεφ. 15Τ, καὶ Ἑλληνικὸν Χρονικὸν ἐν τῇ Τουρκοκρατίᾳ, σ. 17.

(4) Φραντζῆς, Δ, Κεφ. 15Τ.

(5) Αὐτόθι.

ἐπολιόρχει τὰς πόλεις Λεοντάριον καὶ Ἀκοβαν, ὑπεικού-
σας τῷ Θωμᾷ (1). Ἄλλ' ἡ ὀλεθριωτάτη μάστιξ ἦν, κατὰ
τὸν Φραντζήν, « τὸ κάκιστον καὶ ἀνωφελέστατον τῶν
Ἀλβανιτῶν γένος εὐκαιρίαν εὐρόντες τῆς ὑπολήψεως καὶ
ἀρπακτικῆς καὶ ἀδίκου αὐτῶν γνώμης ἀρμόδιον, τί οὐκ
ἐπραξαν; ἢ τί οὐκ εἰργάσαντο κακόν; ἀπιστοῦντες γὰρ
τρὶς τοῦ σαββάτου ἐκ τοῦ ἐνὸς αὐθέντου πρὸς τὸν ἄλλον
ἀπέρχοντο». Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν Κορίνθῳ Τοῦρκοι, ἐν Ἀμύκλῃ
καὶ Πάτραις τυχόντες τῆς εὐκαιρίας τοὺς μὲν διήρπαζον,
τοὺς δ' ἀπέκτεινον, τοὺς δὲ αὐθέντας καὶ τοὺς ἄρχοντας
κατεγέλων βλέποντες καθ' ἑαυτῶν τὰ ξίφη ὠθοῦντας (2).
Ὁ Μωάμεθ, διατρίβων τότε ἐν τῇ Σκοπίῳ πόλει, ὅπου ὁ
Μαχμούτ Πασᾶς προσήγαγεν αὐτῷ τοὺς αἰχμαλώτους
τῆς ἐπὶ τὴν Οὐγγρίαν ἐκστρατείας, ἀπεχειροτόνησε τὸν υἱὸν
τοῦ Τουραχάν, ἅτε ἀποδοῦς αὐτῷ τὴν αἰτίαν τῆς ἐπα-
ναστάσεως, καὶ ἀνέθηκε τὴν διοίκησιν τῆς Πελοποννήσου
τῷ Χαμζᾷ (3). Οὗτος ἀπέλυσε τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀξιωματοῦς
τοῦ τοποτηρητοῦ τὸν υἱὸν τοῦ Τουραχάν, γαμβρὸν ἑαυτοῦ,
ἀπῆλλαξε δὲ καὶ τὰς Πάτρας τῆς πολιορκίας τῶν Ἑλ-
λῆνων καὶ παρέστη εἴτα ὡς σύμμαχος τοῦ δεσπότη
Δημητρίου κατὰ τοῦ Λεονταρίου, ὅπου ὁ Θωμᾶς ἐγκε-
κλεισμένος ἀπώλεσε τὴν δοθεῖσαν μάχην διὰ τὴν ἐπιδεξιό-
τητα τοῦ Ἰουνὶς Βέγη, τοῦ πολλῶν ὑπερβάλλοντος τοὺς
Ἑλλήνας κατὰ τὴν τακτικὴν, ἀρχηγοῦ τῶν σπαῖδων, μετὰ
τινων ἑκατοσφύων ἀνδρῶν (4). Ὅσων οἱ Ἕλληνες, Ἀλβανοὶ
καὶ ἄρχοντες καὶ δεσπότες ἐφείσαντο, τούτους ἡρήμωσαν

(1) Φραντζῆς, Δ, Κεφ. ΙΣΤ.

(2) Αὐτόθι.

(3) Χαλκοκονδύλης, Θ, σ. 248.

(4) Αὐτόθι.

νῦν οἱ Τούρκοι ⁽¹⁾, ἑωστοῦ τέλος οἱ διαμαχόμενοι ἀδελφοί, συνορῶντες τὸ μέγεθος τῆς βλάβης, συνῆλθον καὶ συνένυχον ἐν Καστρίτζι καὶ συνωμολόγησαν ἑνορχον εἰρήνην, ἱερουργήσαντος τοῦ μητροπολίτου Σπάρτης ⁽²⁾.

Μαθὼν ὁ Μωάμεθ τὴν συμμαχίαν τῶν δύο ἀδελφῶν, ἀπέδωκε νῦν τὴν αἰτίαν τῆς κατὰ τῶν Τούρκων συμμαχίας τῷ Χαμζᾷ Πασᾷ, ὡς ἀπέδωκε τὴν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τῷ προκατόχῳ αὐτοῦ Ὁμάρ· διὸ ἀντικατέστησεν αὐτὸν διὰ τοῦ Σαγανοῦ Πασᾶ, διοικητοῦ τῆς Καλλιπόλεως, τοῦ ναυάρχου. Εἰσελάσαντος δὲ τούτου εἰς Πελοπόννησον, παραχρῆμα τὰ ἐπίκουρα στρατεύματα, τῶν δεσποτῶν διχογονμούντων αὐθις πρὸς ἀλλήλους, διεσκορπίσθησαν. Ὁ Θωμᾶς, πάλιν ἡδὴ ἐπιорκήσας, κατέλαβε διὰ τῆς βίας τὴν Λακωνίαν καὶ Μεσσηνίαν, ὑπεικούσας τῷ Δημητρίῳ, καὶ ἐπολιόρχησε τὴν Καλαμάταν, συγχρόνως δὲ συνδιελέχθη ὑπὲρ ἑαυτοῦ μόνον πρὸς τὸν σουλτάνον. Ὁ δὲ, παρασκευαζόμενος ἄρτι πρὸς τὴν εἰς Ἀσίαν ἐκστρατείαν ἐπὶ τὸν Οὐζοῦν Χασάν, ἐδέξατο τὰς προτάσεις τοῦ Θωμᾶ ἐπὶ τρισὶν ὅροις, ἐπὶ τῇ ἀπὸ τῶν τουρκικῶν φρουρίων ἀποχωρήσει τῶν ἐλληνικῶν στρατευμάτων, ἐπὶ τῇ κατ' ἔτος ἀποτίσει τρισχιλίων λιτρῶν χρυσοῦ ὡς φόρου καὶ ἐπὶ τῇ ἐν εἴκοσιν ἡμέραις εἰς Κόρινθον ἐλεύσει τοῦ δεσπότου, ὅπου ἀπελεύσεται καὶ Τοῦρκος πρεσβευτής. Καὶ ὑπέσχετο μὲν πάντα ταῦτα ὁ Θωμᾶς, ἀλλ' οὐκ ἐδύνατο τελέσαι τὸν φόρον. Διὸ ἐξοργισθεὶς ὁ Μωάμεθ ἀνεβάλετο εἰς τὸ ἐπὶ τὸν ἔτος τὴν εἰς Ἀσίαν ἐκστρατείαν, αὐτὸς δ' ἐξεστράτευσεν ἐπὶ τοὺς δύο ἀδελφούς εἰς Πελοπόννησον ⁽³⁾. Δεσμεύσας ἐν Κορίνθῳ

Τῇ 13
Ἀπριλ.
1460

(1) Φραντζῆς, Δ, ΙΣΤ, σ. 87.

(2) Αὐτόθι, σ. 88.

(3) Αὐτόθι, καὶ Χρ. Κοκκινόπουλος, Θ, σ. 215.

τὸν γυναικάδελφον τοῦ Δημητρίου Ἀσάνην, ἦλθε μετ' αὐτὸν πολὺ εἰς Σπάρτην· ὁ Δημήτριος προδοθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ, ἐζήτησε βοήθειαν κατὰ τῆς ἰδίας ἀπιστίας τοῦ ἀδελφοῦ, καταπροδοὺς τὰ κοινὰ τῶν Ἑλλήνων συμφέροντα· μετέβη εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ σουλτάνου, ὃς, ὑποδεξάμενος αὐτὸν φιλοφρόνως, ὑπέσχετο αὐτῷ πάλιν γῆμαι τὴν θυγατέρα αὐτοῦ καὶ παρασχεῖν αὐτῷ ἄλλοθι που κτήσεις ἀντὶ τῆς παραχωρήσεως τῆς ἀρχῆς τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Μωάμεθ, φυλάξας αὐτὸν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, κατέστησε τουρκικὴν φρουρὰν ἐν Σπάρτῃ, εἴτα δ' ἐπορεύθη εἰς Καστρίτζαν (1), ἣτις εὐχερῶς ἐάλω ἐξ ἐφόδου καὶ ἐπορεύθη, δυσχερέστερον ὅμως τὸ ἀπρόσιτον φρούριον, ὃπερ ἀντέστη καὶ πολλοὶ γενίτσαροι ἐκρημνίσθησαν ἀπὸ τῶν πέτρων· καὶ ὅμως ἡ ἐκ τριακοσίων ἀνδρῶν φρουρὰ παρεδόθη. Ἀνταμείβων ὁ Μωάμεθ τὴν γενναίαν ἀμυναν τῶν πολεμιστῶν τούτων καὶ τὴν εἰς τὸν λόγον αὐτοῦ πίστιν, κατέσφαξεν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναθροισθέντας, τὸν δὲ φρούραρχον ἔπρισε διχῆ. Ἐντεῦθεν ὁ Μωάμεθ ἐπορεύθη εἰς Λεοντάριον, οὗ οἱ κάτοικοι, ἐγκαταλιπόντες τὴν πόλιν, κατέφυγον σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις εἰς τὸ ὄχυρόν φρούριον Γαρδίκην, ὅπου ἐνεκαρτέρησαν πρὸς τὰς προσβολὰς τῶν ἀζάβων (2). Ἡ πόλις ἐάλω ὑπὸ τῶν προσβαλόντων· ἐξακισχίλιοι νεκροὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐπεσωρεύθησαν ἀναμιξ μετὰ τῶν ὑποζυγίων ἐν αὐτῇ· διότι ὁ Μωάμεθ ἐκέλευσε διὰ κήρυκος, ἵνα μὴ φείσωνται τῆς ζωῆς δούλου τινός (12). Ἀλλ' ὅμως ὑπέσχετο τῇ φρουρᾷ τῆς ἀκροπόλεως ἐλευθέραν ἐξοδον, ὅτε ἐσυνθηκοποιεῖτο μετὰ

(1) Ἐσφαλμένους ἐν τῷ Χαλκοκονδύλῃ καλεῖται Καστρία, διότι αὕτη καί-
ται ἐν Θεσσαλίᾳ. Ὁ Φραντζῆς, Δ, Κεφ. III, ἀναφέρει ὁρθῶς τὸ ὄνομα τούτου.

(2) Χαλκοκονδύλης, Θ, σ. 252.

τὴν πτώσιν τῆς πόλεως· ὥρσεν αὐτοῖς, ὅτι οὔτε φονεύσει, οὔτε εἰς δουλείαν ἀπάξει αὐτοὺς, οὔτε ἄλλως ἐνοχλήσει. Ὡς δ' ἐξῆλθον, συνήλασεν ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας ἐπὶ μικρᾷ τινος πλατείας καὶ κατέσφαξεν ἔπειτα πάντας, χιλίους τριακοσίους ὄντας (1). Καὶ ὁ φρούραρχος Μπουκάλης ἐπρίετο ἴσως εἰς δύο, εἰ μὴ ἡ πρὸς τὸν μέγαν βεζύρην Μαχμούτ, τὸν ἐτεροθαλῆ ἀδελφὸν τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, συγγένεια ἔσωζεν αὐτόν (ΙΗ) (1). Τοιαῦται ὁμότητες ἐξήμβλυναν τὸ θάρρος καὶ τῶν λοιπῶν φρουρίων τῆς Πελοποννήσου· ὥστε πανταχόθεν ἐπεμψαν πρέσβεις, ὅπως παραδοῶσιν ἐκουσίως. Ὁ φρούραρχος τοῦ ἁγίου Γεωργίου Κροκόντηλος, ἡ μᾶλλον εἶπεν, κατὰ τὸν Φραντζῆν, Κροκόδειλος, οἰκειότερον προσεκύνησε τὸν σουλτάνον. Τὸ Ναβαρίνον (Πυλία) καὶ Ἀρκαδία, οἱ δύο ὀχυρότεροι λιμένες τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς, παρεδόθησαν. Τοὺς κατοίκους τῆς τελευταίας ταύτης πόλεως περὶ τοὺς δεκαχισιλίους καθεῖρξεν ὁ σουλτάνος καὶ ἠπέλιψε στραγαλισμὸν, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἐπεμψεν αὐτοὺς σύμπαντας εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως κατοικήσῃ τὰ προάστεια. Κατὰ δὲ συμβουλὴν τοῦ δεσπότη Δημητρίου, ὃν ἤγε μεθ' ἑαυτοῦ ἐν τῷ στρατοπέδῳ ὡς μάρτυρα τῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων πραττομένων ὁμοτήτων, ὁ Μωάμεθ ἐπεμψε τὸν Ἰσᾶν, ἐγγονὸν τοῦ Ἑβρενοῦ, πρὸς τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν, πρὸς τὴν Ἐπίδαυρον ἢ Μονεμβασίαν (ΙΘ), ὅπως καταλάβῃ τὴν πόλιν καὶ προσαγάγῃ τὴν γυναῖκα καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ δεσπότη (3). Ὁ Νικόλαος Παλαιολόγος, ἐπιφανέστερος τοῦ γένους αὐτοῦ,

(1) Χαλκοκονδύλης, Θ, σ. 252, Φραντζῆς, Δ, Κεφ. ΙΣΤ.

(2) Φραντζῆς, Δ, ΙΗ, σ. 90.

(3) Χαλκοκονδύλης, Θ, σ. 253. Φραντζῆς, σ. 88.

ἡ ὁ δεσπότης, ἡρνήθη παραδοῦναι κατὰ τὴν διαταγὴν αὐτοῦ τὴν πόλιν τοῖς Τούρκοις (1), ἀλλ' ἐπέτρεψεν ἵνα ἐξέλθῃ ἐλευθέρως ἡ γυνὴ τοῦ ἡγεμόνος καὶ ἡ θυγάτηρ αὐτῆς. Ὁ Μωάμεθ ἐπιστήσας αὐταῖς εὐνοῦχον πρὸς φρουρὰν ἐπεμψεν αὐτάς εἰς Βοιωτίαν, ὅπου προσέταξε καὶ τῷ δεσπότη Δημητρίῳ ἀκολουθεῖν. Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Λεονταρίου καὶ τῆς Γαρδίκης ὁ Θωμᾶς, ἀπολέσας πᾶσαν ἐλπίδα, ἐφυγεν ἐπὶ πλοίου μετὰ τῶν τέκνων αὐτοῦ ἀπὸ Καλαμάτας (2).

Ὁ σουλτάνος ἀνέθηκε τῷ βεγλέρβεγῃ Σαγανῷ τὴν ἄλωσιν τῶν ἄλλων πόλεων, αὐτὸς δὲ ἐπορεύθη πρὸς τὴν παραλίαν, ὅπως κατασκοπήσῃ τοὺς βενετικούς λιμένας, Μεθώνην καὶ Πύλον. Στρατοπεδεύοντος δὲ πρὸ τῆς πόλεως ταύτης τὸ πλοῖον τοῦ δεσπότη Θωμᾶ ἦν ἐτι ἐν τῷ λιμένει ἢ ἐν τῷ πρὸ αὐτοῦ πελάγει, οἱ δὲ Βενετοὶ ἐσήμηναν πρὸς τὸν δεσπότην τοῦτον φυγεῖν, πρὸς δὲ τὸν σουλτάνον ἐπανελάβον νέας ὑποσχέσεις εἰρήνης καὶ φιλίας (3). οὐχ ἥττον δὲ τὸ Τουρκικὸν ἱππικὸν περιέτρεχε τὰ περὶ τὴν Πυλίαν, ἀπάγον Ἀλβανούς εἰς δουλείαν. Ὁ Μωάμεθ ἐπορεύθη πρὸς ἄρκτον, κατέλαβε τὰς κατὰ τὴν ὁδὸν κειμένας ἄλλας ἀναλώτους πόλεις, τὴν Βοστίτζαν καὶ Λίστραιναν, τὰς Πάτρας καὶ Καλάβρυτα (4). τὸν δὲ γενναῖον φρούραρχον τῆς τελευταίας ταύτης πόλεως τὸν Ἀλβανὸν Δόξαν, ὃς «οὔτε τοῖς δεσπότης, οὔτε τῷ Ἀμνηῶ (σουλτάνῳ) ἐφύλαττε πίστιν, ἀλλ' οὐδ' εἰς τὸν Θεόν», κατὰ τὸν Φραντζῆν (5), ἐπρίονισεν εἰς δύο (6), ἡ δὲ φρουρὰ τὸ μὲν ἀπε-

(1) Χαλκοκονδύλης καὶ Σπανδογίνος.

(2) Φραντζῆς, σ. 91.

(3) Χαλκοκονδύλης, Θ, σ. 254.

(4) Φραντζῆς, Δ, Κεφ. 10, σ. 91.

(5) Αὐτόθι.

(6) Ἡ Ἐκτίσις λέγει ὅτι Φραντζῆς, Αὐτόθι.

κεφαλίσθη, τὸ δὲ ἐπώληθη ὡς αἰχμάλωτος. Ἡ Καρύταινα, ἧς ὑπερησπίζετο ὁ Παλαιολόγος Σγουρόμαλος ⁽¹⁾, παρεδόθη μόνον μετὰ κρατερὰν ἀντίστασιν, τὸ δὲ φρούριον Σαλμενικόν, ὅπου ἦρχεν ὁ Γραίτζας, ἕτερος Παλαιολόγος ⁽²⁾, ἐνεκαρτέρει καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν ἤδη καὶ διαρπαγὴν τῆς πόλεως. Ὁ Γραίτζας οὗτος ἀνεκοίνωσε πρὸς τὸν σουλτάνον, ὅτι ἐτοιμῶς εἶχε παραδοῦναι τὸ φρούριον, εἰ ὁ Μωάμεθ ἀπεχώρει μίλιον ἀπὸ τῆς πόλεως, ὅπως ἡ φρουρὰ ἐξέλθῃ ἐλευθέρως καὶ ἀκινδύνως. Ὁ Μωάμεθ συνήνεσεν εἰς τὴν αἴτησιν ταύτην, τιμῶν τὴν ἀνδρίαν τοῦ Παλαιολόγου, ἀπεχώρησεν ὁμῶς παραγγείλας τῷ τοποτηρητῇ Χαμζᾷ, καταστάντι εἰς τὸ πρότερον ἀξίωμα ἀντὶ τοῦ Σαγανοῦ, ἵνα καταλάβῃ τὸ φρούριον. Τὸ Σελμενικόν ἐνεκαρτέρει ἔτι ἐπὶ ὅλον ἔτος, ἕως ὁ ἀνδρεὺς Παλαιολόγος προσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Βενετῶν, ὡς στρατηγὸς τοῦ ἐλαφροῦ ἵππικοῦ. Ἡ αἰτία, ὅτι ὁ Σαγανὸς, ὁ διαδεξάμενος τὸν Χαμζᾶν ὡς τοποτηρητὴν, ἐπαύθη καὶ ἀντικατεστάθη πάλιν ὑπὸ τοῦ προκατόχου αὐτοῦ, ἦν ἡ μεγίστη δυσἀρέστησις τοῦ σουλτάνου πρὸς τὰ ἀποτελέσματα τῆς πρὸς τὴν ἄλβανικὴν φρουρὰν Σανταμερίνου διαπραχθείσης ἀπιστίας ⁽³⁾. διότι, ὑποσχεθεὶς αὐτῇ ἐλευθέραν ἐξοδον, τοὺς μὲν ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ ἐπώλησεν ὡς δούλους ⁽⁴⁾. Ὁμοίᾳ ἀπιστίᾳ τοῦ Μωάμεθ ἐπει-

(1) Ἐν τῷ ἐγγράφῳ, ὃ ὁ Μωάμεθ ἐπεμψε διὰ τοῦ Χασάν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀπαντᾷται τὸ ὄνομα τοῦ οἴκου Σγουρομάλου, ὄντος κλάδου τῶν Παλαιολόγων.

(2) Φραντζῆς, Δ, Κεφ. ΙΘ, σ. 91. Ὁ Γραίτζας οὗτος ἴσως ἐστὶν ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Παλαιολόγον Γρίτζην. Ὁρα Σπανδουγίνον, σ. 44.

(3) Αὐτόθι. Πουκεβίλ, Γ, σ. 563, Βιβλ. Δ, σ. 436.

(4) Χαλκοκονδύλης, Θ, σ. 355, Ὁρα καὶ Σπανδουγίνον, σ. 46.

σε πολλά φρούρια εἰς ταχεῖαν ὑποταγὴν· ἀλλ' ἡ τοῦ Σαγανοῦ παρήγαγε τὸ ἐναντίον ἀποτέλεσμα ταῖς ἀλβανικαῖς φρουραῖς τῶν μήπω ὑποταγείσων πόλεων, αἵτινες οὕτω παρωξύνθησαν εἰς ἔτι μείζονα ἀντίστασιν. Ὁ Μωάμεθ οὐκ ἐτιμώρει τὴν ἀπιστίαν ὡς τοιαύτην, ἀλλὰ μόνον ὡς ἀφροσύνην ἐν τοῖς παρακολουθήμασιν αὐτῆς διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ τοποτηρητοῦ, μιμηθέντος αὐτὸν, ἀλλ' ἀνεπιτυχῶς. Ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας ὁ σουλτάνος, ἔμαθεν, ὅτι ὁ Φράγγος Ἀγκιαϊόλης ἐθέρμευεν αὐτονομίαν. Παραχρῆμα δέκα τῶν πρώτων πολιτῶν ἀπήχθησαν ὡς ὄμηροι εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁ δὲ Σαγανὸς παρηγγέλθη ἵνα ἀπάγῃ τὸν Φράγγον. Διὸ μεταπεμφάμενος αὐτὸν ὁ Σαγανὸς συνδιελέγετο φιλικῶς μετ' αὐτοῦ μέχρι βαθείας νυκτὸς, ἐπὶ τέλους ἐξ ἰδίας χάριτος ἐκέλευσε τὸν φόνον αὐτοῦ οὐχὶ ἐν τουρκικῇ, ἀλλ' ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ (1). Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ τύχη τοῦ πάλαι ἐρωμένου τοῦ σουλτάνου, τοῦ ἀρχαίου ἡγεμόνος τῶν Ἀθηνῶν. Τῷ δεσπότη Δημητρίῳ ὠρίσθη εἰς κατοικίαν ἢ πόλιν Λῆνος, πλὴν δὲ τῶν ἀλυσκῶν καὶ ἐτησίᾳ πρόσσοδος ἐξήκοντα χιλιάδων ἄσπρων πρὸς συντήρησιν (2). Ἀλλ' ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ οὐκ ἐκρίθη ἀξία τῆς τιμῆς τοῦ γυναικωνίτου, ἀφῆρέθη μάλιστα αὐτὴν ἡ ἀκολουθία τοῦ ἐνὸς εὐνούχου (3). Ὁ δὲ δεσπότης Θωμᾶς ἔφυγεν εἰς Ῥώμην πρὸς τὸν Πάπαν, φέρων ἀντὶ παντός ἄλλου θησαυροῦ τὸ λείψανον τῆς κεφαλῆς τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου (4). Ἐκ Κερκύρας ἔπεμψε τὸν πιστὸν αὐτῷ θεράποντα, τὸν ἄρχοντα Ῥάλην, ὡς πρεσβευτὴν πρὸς τὸν

(1) Χαλκοκονδύλης, Θ. Ὅρα καὶ Σπανδογίνον, σ. 44.

(2) Χαλκοκονδύλης, Θ. Φραντζῆς, ΙΘ, Κ, σ. 99.

(3) Σπανδογίνος, σ. 42.

(4) Φραντζῆς, Δ. Κερ. ΙΘ, σ. 91.

Μωάμεθ, ὅπως προτείνει αὐτῷ τὴν παράδοσιν τῆς Μονεμβασίας, αἰτήσῃ δὲ εἰς ἀμοιβὴν τὴν μεσημβρινήν παραλίαν τῆς Πελοποννήσου (¹). Ὁ Ῥάλης εὗρεν ἐν Βεῤῥοίᾳ τὸν σουλτάνον, ὃς παραχρῆμα ἐδέσμευσεν αὐτὸν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ· ἀλλὰ μετὰ τινος ἡμέρας ἀπέλυσεν αὐτοὺς λέγων ὅτι, ἐὰν αὐτὸς ὁ δεσπότης βούλεται ἐλθεῖν ἢ πέμψαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἡδύνατο βιῶσαι ἐν τιμῇ, ἄλλως ἡδύνατο ποιῆσαι ὅ,τι ἔθελεν (²). Ὁ Μωάμεθ εἰσήλασεν εἰς Ἀδριανούπολιν ὡς πορθητῆς τῆς Πελοποννήσου. Οὕτω τῷ δεκάτῳ ἔτει τῆς βασιλείας, τῷ ἐβδόμῳ δὲ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑπεδούλωσεν ὅλην τὴν Ἑλλάδα, πλήν τινων λιμένων τῶν Βενετῶν (³), συλλαβὼν, ἀποδιώξας καὶ ἀπαγχονίσας τοὺς ἡγεμόνας τῆς Λακωνίας, Ἀχαΐας καὶ Ἀττικῆς, ἀνατρέψας, ἐμπρήσας καὶ ἐρημώσας τὰς πόλεις, ἀποταμὼν τὰς κεφαλὰς τῶν προμάχων αὐτῶν, καταθραύσας τοὺς ἀστραγάλους καὶ διαπρίσας τὸ σῶμα αὐτῶν. Ὅποια ἡφαιστεία εἰκὼν ὡς ἀντίστροφος τῆς φωτεινῆς μεγαλοπρεπείας τοῦ Ῥωμαίου δορικτήτορος τοῦ ὑπάτου Κοϊνκτίου Φλαμινίου, ὃς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν ἰσθμίων ἀπέδωκε τῇ ἐκεῖ συναθροισθείσῃ καὶ μετ' ἀγωνίας τὴν τύχην αὐτῆς προσδοκώσῃ Ἑλλάδι ἐξίσου πολιτικῶς καὶ φιλανθρώπως τὸ ὄνειρον τῆς ἐλευθερίας ἐν μεγάλῃ χαρᾷ.

(¹) Χαλκοκονδύλης, Θ, σ. 258.

(²) Αὐτόθι, σ. 252, καὶ Φραντζῆς, σ. 91.

(³) Κορίνθης, Μεθώνης, Πυλίας, Μονεμβασίας καὶ Ναυπάκτου.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Ἐπιστροφή πρὸς τὸν Σκενδέρβεγην. — Μάχαι καὶ πολιορκίαι. — Ἀνακωχή καὶ συνομολόγησις εἰρήνης. — Ἀλωσίς Σινώπης, Ἀμασσίας καὶ Τραπεζοῦντος. — Βλάδος ὁ ἀνασκολοπιστής. — Ἀλωσίς τῆς Λέσβου καὶ Βοσνίας, τοῦ ἱσθμοῦ καὶ τῆς Κορίνθου κατὰ τὸν πρὸς τὴν Βενετίαν πόλεμον. — Δεύτερος καὶ τρίτος Καραμανικός πόλεμος. — Λύσις τῆς εἰρήνης ὑπὸ τοῦ Σκενδέρβεγην. — Ἐκστρατεία τοῦ Μωάμεθ ἐπ' αὐτόν. — Ὑποταγή τῆς Ἐρζεγοβίνης. — Εἰσβολὴ εἰς Στυρίαν. — Ὑποταγὴ νήσων τινῶν. — Οἰκοδομήματα Μωάμεθ τοῦ Β'. — Ἀλωσίς τῆς Εὐβοίας.

ἘΠΤΑ ἔτη παρῆλθον ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὃ δὲ Μωάμεθ οὐδὲ τὸν ἕτερον πόδα ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης εἰς Ἀσίαν προσέβη. Τοσοῦτον αἱ ἐν Εὐρώπῃ κτήσεις, ἡ ὑποδούλωσις τῆς Ἑλλάδος καὶ ὁ πρὸς τὴν Σερβίαν, Ἀλβανίαν πόλεμος ἀπησχόλουν αὐτόν ! Καὶ ἡ μὲν Σερβία ὑπετάγη, ἡ δὲ Ἀλβανία ἦν ἐτι ἀχείρωτος διὰ τὴν καρτεροψυχίαν τοῦ Σκενδέρβεγην. Ἡ ἑλληνικὴ δεσποτεία κατεβλήθη ἐν Πελοποννήσῳ, ἀλλ' ἐν Τραπεζοῦντι ἐβασίλευεν ἐτι Κομνηνός τις ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ὅπως δὲ κατορύξῃ καὶ τοῦτον ἐν τῇ μεγάλῃ ἀνατροπῇ, ἐξεστράτευσεν εἰς Ἀσίαν. Διὰ τοῦτο, ἅμα ὑποταγείσης τῆς Πελοποννήσου, ὁ Μωάμεθ εἰρήνευσε πρὸς τὸν Σκενδέρβεγην, περὶ οὗ ἀπὸ τοῦ θανάτου Μουράτ τοῦ Β' ἐσιγήσαμεν, ὃς ὁμῶς τὰ δέκα ταῦτα ἔτη διετέλει πο-

λεμῶν πρὸς τὸν ὀθωμανικὸν στρατὸν καὶ τὸ πλεῖστον νικῶν αὐτόν. Οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι τηροῦσι βαθυτάτην σιγὴν περὶ τῶν ἔργων τοῦ Σκενδέρβεγῃ οὐ μόνον ἐπὶ τῶν δέκα τούτων ἐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἑπτὰ τῶν ἐξῆς, καὶ κρίνουσιν ἀνάξιον τοῦ ποιήσασθαι λόγον περὶ αὐτοῦ, πρὶν ἢ αὐτὸς ὁ Μωάμεθ στρατεύσῃ ἐπ' αὐτόν. Εἰ καὶ οὐδαμῶς δυνάμεθα μετασχεῖν τῆς σιγῆς ταύτης μετὰ τῶν τὸ πλεῖστον ὑπὸ τοῦ Σκενδέρβεγῃ ἡττηθέντων Ὀθωμανῶν, ἔχομεν δὲ καθήκον ἀκοῦσαι τοὺς Εὐρωπαίους βιογράφους τοῦ Σκενδέρβεγῃ, οὐ δυνάμεθα ὅμως μακρολογῆσαι περὶ τῶν ἐπὶ μέρους ἐκστρατειῶν καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὥς ὁ Βαρλέτιος, ὃν πάντες οἱ ἄλλοι βιογράφοι τοῦ Σκενδέρβεγῃ ἀντιγράφουσι, καὶ ὠθούμενοι ὑπὸ ἀξιολογωτέρων συνοψίζομεν τὰ συμβάντα τῶν δέκα τούτων ἐτῶν, ἃ ὁ Βαρλέτιος ἱστορεῖ ἐν πέντε μεγάλοις βιβλίοις (1) εἰς τρία κεφάλαια, α', εἰς τὰς μάχας καὶ πολιορκίας, β', εἰς τὴν ἀποστασίαν τοῦ Μωσῆ καὶ Χαμζᾶ, καὶ γ', εἰς τὴν πρώτην ἀνακωχὴν καὶ τὴν δύο ἔτη μετὰ ταῦτα συνομολογηθεῖσαν συνθήκην εἰρήνης.

Εὐθὺς μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν Μωάμεθ τοῦ Β', ὁ Χαμζᾶς, ἀδελφιδοῦς τοῦ Σκενδέρβεγῃ, ἠχμαλώτισεν ἐν τουρκικῇ τινι ἐπιδρομῇ τὸν στρατηγὸν τῶν Τούρκων, Χαμζᾶν ὡσαύτως καλούμενον (2). ἐν τινι δ' ἐτέρᾳ ἐπιδρομῇ ἔπεσε μετὰ τετραχισηιλίων Τούρκων Δεβρέας ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν, διατρωθεὶς ὑπὸ δόρατος τοῦ Σκενδέρβεγῃ (3). Μετὰ ταῦτα οὗτος ἐπολιόρχησε τὸ ἀλβανικὸν Βελιγράδιον, ἀναζωπυρῶν τὸ θάρρος τῶν στρατιωτῶν

(1) Ζ'—ΙΑ'.

(2) Βαρλέτιος ἐν Λονισέρφ, σ. 138.

(3) Δὐτά, σ. 139.

διὰ τοῦ ἐνδόξου παραδείγματος τοῦ ὑπὸ τοῦ Οὐνυάδου καὶ
Καπιστράνου ὑπερασπισθέντος σερβικοῦ Βελιγραδίου (1).
Ἡδὲ δ' ἐνόμιζεν ἑαυτὸν κύριον τοῦ φρουρίου· ἀλλὰ πρὶν
ἢ λήξῃ ἢ ἐπὶ ἑξ ἡμέρας ἐπὶ προσδοκίᾳ ἐπικουρίας συ-
νομολογηθεῖσα ἀνακωχή, ὁ Σεβαλῆς, σπεύσας μετὰ
τουρκικοῦ στρατοῦ, ἐνίκησε τὸν Σκενδέρβεγην, οὗ περ-
ὡς αἰέποτε, ὁσάκις ἐν τῇ μάχῃ ἢ καὶ ἐν τῷ συμβου-
λίῳ ὠργίζετο σφοδρῶς, τὸ κάτω χεῖλος ἐρρήγνυτο καὶ
ἐξέρρεεν αἷμα (2). Πλὴν δὲ τῆς συμφορᾶς πεντακισχι-
λίων ἀνδρείων μαχητῶν, ἐθρήνει τὴν τοῦ ἀρίστου τῶν
στρατηγῶν καὶ φίλων, τοῦ Μουσαχῆ, οὗ τὸ ὄνομα διαιω-
νίζει ὁ ἐτι καὶ νῦν κατ' αὐτὸν ὀνομαζόμενος ἄλβανικὸς νο-
μὸς, καὶ τὴν τῶν Νεαπολιτῶν ἐπικούρων, πεσόντων σχεδὸν
πάντων μετὰ τοῦ Μουσαχῆ. Οἱ Τούρκοι διῆλθον τὸ πλῆ-
ρες νεκρῶν πεδίου τῆς μάχης, ὅπως τέμωσι τὰς κεφαλὰς,
ἐκδάρωσι τοὺς νεκροὺς καὶ ἐπιπληρώσωσι δι' ἀχύρων τὰ
δέρματα (3). Ὁ Σκενδέρβεγης, ὅπως ἀπαλλάξῃ τοὺς
λοιποὺς ἀνδρας τοιαύτης αἰσχύνης, ἐκέλευσεν ἐπτακισχι-
λίους τῶν ἀνδρειοτάτων ἀνδρῶν ἵνα ἐνταφιάσωσι τοὺς συ-
στρατιώτας αὐτῶν, αὐτὸς δὲ διέμεινεν ἐν τῇ σκηνῇ βαθέως
καμθεις ὑπὸ τῆς ἥττης καὶ λυπηθείς ἐτι μᾶλλον ἐπὶ τῇ
ἀποστασίᾳ τοῦ συστρατιώτου αὐτῷ Μωσῇ τοῦ ἐκ Δίβρης.
Ὁ προδότης οὗτος, ὃς ἐσπούδασεν ἀποτρέψαι τὴν πολιορκίαν
τοῦ Σφετιγράδου, καὶ ἀπεχώρησεν ἀπὸ τῆς τοῦ Βελιγραδίου
(4), συνεπορεύθη τῷ ἐν Ὠριάμβῳ εἰς Κωνσταντινούπολιν
ἐπανακάμπτοντι Σεβαλῇ· ἀλλ' ὁ Μωάμεθ, ὃς ἐκάστοτε ἐδή-

(1) Βαρλέτιος ἐν Λονισέρῳ, σ. 430.

(2) Αὐτόθι, σ. 442.

(3) Αὐτόθι, σ. 144.

(4) Αὐτόθι, σελ. 446.

λου τὸν θαυμασμὸν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ἀνδρίᾳ τοῦ Σκενδέρβεγῃ, προσηνέχθη πρὸς αὐτὸν οὐχὶ μετ' ἐξαιρέτου τιμῆς, καίπερ ἀποδεξάμενος τὴν πρότασιν αὐτοῦ τοῦ θείναι τὴν κεφαλὴν τοῦ Σκενδέρβεγῃ πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ καὶ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς βουλῆς ταύτης τάξας ὑπ' αὐτὸν δεκαπέντε χιλιάδας ἀνδρῶν (1). Ὁ Σκενδέρβεγῃς ὑπέμεινε τὸν προδότην, ἡγούμενος μυρίων ἀνδρῶν ἐν τῇ κάτω Δίβρῃ, ἐνίκησεν αὐτὸν καὶ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν. Ὁ σουλτάνος ὑπεδέξατο κακῶς τὸν Μωσῆν· ὁ δὲ, ἐπανελθὼν οἴκαδε μετημφισμέ- νος, προσέπεσε πρὸς τοὺς πόδας τοῦ Σκενδέρβεγῃ, ὃς συ- νέγνω αὐτῷ εὐμενῶς τὰς ἁμαρτίας καὶ ὑπεδέξατο αὐτὸν ὡς ἀρχαῖον φίλον (2). Χαλεπώτερον δὲ ὁ Σκενδέρβεγῃς ἔφερε τὴν τριπλῆν ἀποστασίαν τοῦ ἀνεψιοῦ Χαμζᾶ, ὃς, δελεασθεὶς ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ, ἠρνήθη καὶ πατρίδα καὶ οἶκον καὶ πίστιν. Ὁ Μωάμεθ ἔπεμψεν αὐτὸν μετὰ τοῦ Ἰσᾶ (Α) καὶ μετὰ τετραχισμυρίων ἱππέων πρὸς πόρθησιν τῆς Ἀλ- βανίας· ὁ δὲ Σκενδέρβεγῃς, ἔχων στρατὸν οὐ πλείω τῶν ἐνδεκαχισχιλίων ἀνδρῶν, ἐν οἷς ἐξαχισχιλίους μόνον πε- ζοῦς, ἀπέχωρησε διὰ Λισσοῦ εἰς τὸ Βενετικόν (3). Ὁ Χαμζᾶς, ὃν ὁ σουλτάνος ἀνηγόρευσε Πασᾶν τῆς Ἠπεί- ρου (4), ἠρήμωσε τὴν χώραν· ἐπὶ τέλους δὲ συνεπλάκη ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Λισσοῦ μεταξὺ τῶν δύο ποταμῶν Ματ- θία καὶ Ἀλβουλᾶ (Δρείνου καὶ Δρίλου). Ὁ Σκενδέρβεγῃς ἐπανώρθωσε τὴν ἀδυναμίαν τοῦ στρατοῦ διὰ τοῦ ἐπικαίρου

(1) Βαυλέτιος ἐν Λονισέρῳ φύλ. 148, καὶ Commentario delle cose de' Turchi e del S. Giorgio Skander bey. Vinegia, 1451, φύλ. 20.

(2) Βαυλέτιος, ἐν τῷ τέλει τοῦ Η' Βιβλίου, φύλ. 154, καὶ Cose del Skander Bey, φύλ. 20.

(3) Βαυλέτιος, φύλ. 160. Cose del Skander Bey, φύλ. 21.

(4) Βαυλέτιος, φύλ. 161.

τῆς θέσεως αὐτοῦ, ἐρείσας τὰ νῶτα ἐπὶ τοῦ ὄρους Τε-
μενίου. Τρισμῦριοι Τοῦρκοι ⁽¹⁾ λέγεται, ὅτι ἔβαψαν τὸ
πεδῖον αἵματι καὶ ὅτι κατέχρωσαν τὰ ὕδατα τοῦ Ματθία ⁽²⁾.
Ὁ στρατηγὸς αὐτῶν Ἰσᾶ Βέγης μόλις ἐσώθη· ἀλλ' ὁ σαν-
τζάκβεγης καὶ ὁ Χαμζᾶ Βέγης, ὁ ἐξωμότης τοῦ οἴκου αὐ-
τοῦ, τῆς πίψεως καὶ τῆς πατρίδος, συνελήφθησαν, ὁ δὲ Σκεν-
δέρβεγης μετὰ πολλῶν λαφύρων εἰσήλασε θριαμβικῶς εἰς
Κρόϊαν. Ὁ Μωάμεθ, λυπηθεὶς ἐπὶ τῇ ἥττῃ καὶ ἐπὶ τῇ αἰσχύ-
νῃ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ σαντζάκβεγη, προσήνεγκεν εὐθὺς
δεκαπέντε χιλιάδας δουκάτων πρὸς ἀπολύτρωσιν αὐτοῦ, πέμ-
ψας τὰ λύτρα ταῦτα διὰ τοῦ Μεζιδ Βέγη, ὃς παρηγγέλθη
συγχρόνως εἰσελθεῖν εἰς λόγους περὶ εἰρήνης. Ὁ Σκενδέρβε-
γης οὐδὲν ἤθελεν ἀκοῦσαι περὶ ἀνακωχῆς, εἰμὴ παρεδίδοντο
αὐτῷ τὸ Σφετιγράδον καὶ Βελιγράδιον ⁽³⁾. Ἀλλ' ὁ Μεζιδ
κατ' ὥρωσεν ἀνακωχὴν, ἕως ἂν ἀγγεῖλῃ πρὸς τὸν σουλ-
τάνον τὰς αἰτήσεις αὐτοῦ, ὁ δὲ Σκενδέρβεγης, ἀντὶ τῶν
δοθέντων αὐτῷ λύτρων, ἡλευθέρωσεν οὐ μόνον τὸν σαντζάκ-
βεγην, ἀλλὰ καὶ τεσσαράκοντα ἑτέρους ἐπιφανεῖς Τοῦρ-
κοὺς αἰχμαλώτους ⁽⁴⁾. Ὁ Μωάμεθ ἐπεμψε παραχρῆμα τὸν
Οὐμούρ καὶ Σινὰν πρὸς συνομολόγησιν ἀνακωχῆς μετὰ
τοῦ Σκενδέρβεγη, ἣν καὶ σιωπηρῶς ἐνέκρινε ⁽⁵⁾. Ὁ Ἀλ-
βανὸς ἡγεμὼν, παρασχὼν συγγνώμην τῷ ἀνεψιῷ Χαμζᾶ,
ἐπέτρεψεν αὐτῷ, ἵνα, προσποιούμενος φυγὴν, πορευθῇ εἰς
Κωνσταντινούπολιν, ὅπως, ὑποκλέψας, εἰ ἦν δυνατόν, τὴν
γυναῖκα καὶ τὰ παιδία αὐτοῦ, ἃ κατέλειπεν ἐκεῖ, ἀπαγάγῃ

(1) Cose del Scander bey, φύλ. 21.

(2) Βαυλέτιος, φύλ. 168.

(3) Αὐτόθι.

(4) Αὐτόθι.

(5) Αὐτόθι, φύλ. 169 καὶ 198. Cose del Scander bey, φύλ. 21.

αὐτὰ οἶκαδε. Ἀλλὰ πρὶν ἢ δυνηθῇ ἡ θελήσῃ εκπληρῶσαι τὴν βουλὴν ταύτην ὁ Χαμζᾶς, ἐτελεύτησεν, φαρμακευθεὶς ὡς ἐπιστεύετο, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Μωάμεθ, μισοῦντος αὐτὸν ὡς αἷτιον τῆς παρὰ τὸν Δρεῖνον ἥττης (1). Ἀποθανόντος τοῦ Ἀλφόνσου, βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, ὁ Σκενδέρβεγης ἀπῆλθε πρὸς τὸν διάδοχον αὐτοῦ Φερδινάνδον καὶ ἐβοήθησεν αὐτῷ ἐν τῷ πρὸς τοὺς Γάλλους πολέμῳ. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ὁ Μωάμεθ ὑπεδούλωσε τὴν Πελοπόννησον. Ὅτε δὲ τέλος μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν αὐτῆς ἐπέστη ὁ καιρὸς τῆς ἐπὶ τὴν Ἀσίαν ἐκστρατείας, ἣν πρὸ πολλοῦ διανοεῖτο, ἔκρινε συνετὸν καὶ οὐχὶ ἀνάξιον ἵνα προτείνῃ πρὸς ἐχθρόν, οἷος ὁ Σκενδέρβεγης, εἰρήνην καὶ τὴν ἥσυχον κατοχὴν τῆς Ἑπείρου καὶ Ἀλβανίας ἀντὶ τῆς παραδόσεως τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ὡς ὁμήρου (2). Ὁ Σκενδέρβεγης μὲν ἡρνήθη τὸ τελευταῖον ἐπὶ τῇ εὐλόγῳ προφάσει, ὅτι ὁ υἱὸς αὐτοῦ, νεώτερος τοῦ δέοντος ὢν, οὐκ ἠδύνατο κυβερνᾶν, ἀλλ' ἐδέξατο τὴν εἰρήνην (3), ἥτις ἔκτοτε ἀνεκφυγῆθη

4161 δημοσίᾳ (4).

Ἐκ τῶν δύο κλάδων τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὁ πρὸς δυσμὰς κατελύθη διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Πελοποννήσου· νῦν δ' ἐπέστη ὁ καιρὸς τῆς καταλύσεως καὶ τοῦ πρὸς ἀνατολὰς διὰ τῆς ἀνατροπῆς τοῦ θρόνου τῆς Τραπεζοῦντος. Ἀλλ' ἐγγύτερον ταύτης παρὰ τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου ἔκειντο ἡ Σινώπη, πρωτεύουσα τῆς ἐπικρατείας τοῦ Ἰσφενδιάρ, καὶ ἡ Ἀμαστρίς, πρωτεύουσα τῶν

(1) Βαρλέτιος, φύλ. 172, ἐν τῷ τέλει τοῦ Θ' Βιβλίου.

(2) Ἐπιστολὴ τοῦ Μωάμεθ πρὸς τὸν Σκενδέρβεγην, τῇ 6 Μαΐου 1461.

(3) Ἀπόκρισις τοῦ Σκενδέρβεγῃ, τῇ α'. Ἰουνίου 1461, παρὰ Βαρλετίου, φύλ. 192.

(4) Δευτέρα ἐπιστολὴ τοῦ Μωάμεθ, τῇ 22 Ἰουνίου, φύλ. 193.

παρὰ τὸν Εὐξείνιον γενονησίων κτήσεων. Δι' αὐτῶν ἡ δὲ
 δὸς ἦγεν εἰς Τραπεζοῦντα. Ἡ τριπλῇ αὐτῇ διαφορὰ τῶν
 ἐγγυτάτω γειτόνων κατὰ τὸν Εὐξείνιον Πόντον ἦν τῷ
 πορθητῇ τόσῳ ἀσπαστοτέρα, ὅσῳ διὰ τὸ ἀπόρρητον τῶν
 βουλευμάτων αὐτοῦ ἦν ἄγνωστον, εἰ αἱ πολεμικαὶ αὐταὶ
 προπαρασκευαὶ τοῦ στόλου καὶ τοῦ ἀσιατικοῦ στρατοῦ
 ἀπέβλεπον εἰς τοὺς Γενονησίους τῆς Ἀμάσριδος, εἰς τοὺς
 Τούρκους τῆς Σινώπης, ἢ εἰς τοὺς Ἕλληνας τῆς Τραπε-
 ζοῦντος. Ὁ Μωάμεθ διέκειτο ἐχθρικῶς καὶ πρὸς τὰς τρεῖς
 ἐπικρατείας· ἀλλὰ μόνον κατὰ τῶν Γενονησίων νῦν ἦδη
 ἐδήλωσε τὴν ἐχθραν ταύτην, κηρύξας δημοσίᾳ τὸν πόλεμον.
 Οἱ Γενοῦνήσιοι εἰρήνην ἄγοντες πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀλώ-
 σεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐτρέφοντο τῇ ἐλπίδι, ὅτι
 δυνηθήσονται λαβεῖν παρὰ τοῦ σουλτάνου τὴν κατοχὴν
 τοῦ Γαλατᾶ, ὡς ἔλαβον αὐτὴν παρὰ τῶν Βυζαντινῶν αὐ-
 τοκρατόρων, ἐζήτησαν δὲ αὐτὸν διὰ πρεσβείας. Ὁ δὲ Μωά-
 μεθ ἀπεκρίνατο, ὅτι «οὐδὲν ἔπραξε κατὰ τοῦ Γαλατᾶ ἀ-
 πάτῃ ἢ δόλῳ, οὐδὲ τῇ βίᾳ ὑπεχείρωσεν αὐτόν· ὅτι μετὰ τὴν
 ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἱ κάτοικοι τοῦ Γαλατᾶ
 προσήνεγκόν αὐτῷ ἐκουσίως τὰς κλεῖς, καὶ ὅτι ἐδέχθη
 αὐτὰς πρὸς τὸ εὐεργετῆσαι αὐτοῖς μᾶλλον ἢ κακοποιῆσαι».
 Ἐπὶ τῇ ἀρνήσει ταύτῃ οἱ Γενοῦνήσιοι ἐκήρυξαν τὸν πόλε-
 μον, ὁ δὲ Μωάμεθ παραχρῆμα ἐξώπλισε σὺλῶν καὶ στρατὸν
 πρὸς τιμωρίαν αὐτῶν καὶ ἀντὶ τοῦ ἀποδοῦναι τὸν παρὰ τὸν
 Βόσπορον Γαλατᾶν, παρεσκευάσθη πρὸς ὑποδούλωσιν τῆς
 Ἀμάσριδος, τοῦ κυρίου ἐμπορίου αὐτῶν ἐν τῇ ἀνατολικῇ πα-
 ραλίᾳ τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Ὁ μέγας βεζύρης Μαχμούτ
 Πασᾶς ἀνηγορεύθη ἄρχων τῶν ναυτικῶν δυνάμεων, συγ-
 κειμένων ἐξ ἑκατὸν πεντήκοντα πλοίων ⁽¹⁾, αὐτὸς δὲ ὁ

(1) Χαλκοκονδύλης, Θ, σ. 258.

Μωάμεθ ἦγε κατὰ ξηρὰν τὸν ἀσιατικὸν στρατὸν μετὰ πολλῶν καμηλῶν καὶ φορτηγῶν διὰ τῆς μεταξὺ Νι-
κομηδείας καὶ Σαβαντζᾶ ὁδοῦ. Ἡ Ἀμαστρίς, νῦν Ἀμα-
στρα, ἄλλοτε δὲ Σήσαμος, κεῖται ἐπὶ μικρᾷ χερσονήσῳ
καὶ ἔχει διπλοῦν λιμένα. Διὰ τὴν ὠραιότητα δὲ τῶν οἰκο-
δομῶν Πλίνιος ὁ νεώτερος ἐκάλεισεν αὐτὴν Ὀφθαλμὸν τῆς
οἰκουμένης (1), μεταγενέστεροι δὲ συγγραφεῖς ἐπαινοῦσιν
ὡς ἀξιόλογον ἐμπορικὴν πόλιν (2). Τὰ πλεονεκτήματα
ταῦτα διείδον οἱ Γενουήνσιοι, οἵτινες ἐξέλεξαν αὐτὴν ἐν
τοῖς τελευταίοις χρόνοις ὡς ἀποθήκην τῆς ἐμπορίας τοῦ
Εὐξείνου. Κατὰ τὴν πρώτην περὶ παραδόσεως πρόσκλησιν
τοῦ Μωάμεθ οἱ Γενουήνσιοι ἔμποροι παρεδόθησαν (B), ὁ δὲ
Μωάμεθ, καταλιπὼν τὴν πόλιν τὸ τρίτον τῶν κατοίκων, ἤ-
γαγε τὰ δύο ἑτερα τρίτα ὡς ἀποίκους εἰς Κωνσταντινούπο-
λιν (3), ἐκλέξας ἑαυτῷ τοὺς εὐειδεστάτους παῖδας.

Ὅτε ὁ Μωάμεθ ἐστράτευσε τῷ θέρει ἐκ Κωνσταντινουπό-
λεως, οὐδεὶς ἐγίνωσκε τὸν ἀληθῆ σκοπὸν αὐτοῦ, εἰ οὗτος
ἀπέβλεπε μόνον εἰς τοὺς Γενουησίους ἢ καὶ εἰς τὸν κύ-
ριον τῆς Σινώπης, ἢ εἰς τὸν τῆς Τραπεζοῦντος. Τολμή-
σαντος δὲ στρατοδίκου τινὸς ἐρωτῆσαι αὐτὸν περὶ τοῦ
τέλους τῆς πορείας, ὁ σουλτάνος ἀπεκρίνατο ὀργίλως·
«Εἰ θρίξ τοῦ πώγωνός μου ἐγίνωσκε τὰς ἐμὰς βουλὰς,
ἔτιλλον ἂν ἐν τῷ παραχρῆμα αὐτὸν καὶ ἕκαλον». Ἐκ
Προύσης, ὅπου ἀνέμενε χρόνον τινὰ τὴν ἐντελῆ ἐξάρτυσιν
τοῦ ὑπὸ τὸν Μαχμούτ Πασᾶν στόλου, ὁ σουλτάνος ἐπέ-
στειλε πρὸς τὸν Ἰσμαήλ Βέγην, τὸν κύριον τῆς Σινώπης
ἐκ τοῦ οἴκου Ἰσφενδιάρ, ὃν πρὸ μικροῦ ἔτι δι' ἰδίου πρε-

(1) Πλίνιος, ἐπιστ. Β. βλ. I, σ. 99.

(2) Νικήτας.

(3) Χαλκοκονδυλῆς, Θ, σ. 245.

σβευτοῦ προσεκάλεσεν εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς περιτομῆς τῶν υἱῶν, ἵνα χορηγήσῃ τὰ ἐπιτήδεια τῷ στόλῳ καὶ ἐν ἀνάγκῃ χρήματα ἐκ τῶν προσόδων τῶν χαλκωρυχείων. Διὰ δευτέρας δ' ἐπιστολῆς ἀπῆτει παρὰ τοῦ Ἰσμαήλ Βέγη ἵνα πέμψῃ τὸν υἱὸν Χατάν πρὸς προϋπάντησιν αὐτοῦ εἰς Ἀγκυραν. Ὁ δὲ Ἰσμαήλ Βέγης, οὗ ὁ ἀδελφὸς Κιζιλ Ἀχμέτ (1) ἐστράτευσεν ὑπὸ τὸν σουλτάνον, ὑπακούσας τῇ προσκλήσει τοῦ πορθητοῦ, ἐπεμψε τὸν υἱὸν Χασάν Βέγην εἰς Ἀγκυραν πρὸς δεξίωσιν αὐτοῦ. Ὁ Μωάμεθ ὑπεδέξατο εὐμενῶς τὸν Χασάν, ὃν μετ' οὐ πολὺ ἀπέλυσε μετὰ τοῦ ἐξῆς ἀγγέλλματος· «Ἀνάγγειλον τῷ πατρί σου, ὅτι τὴν Σινώπην βούλομαι· καὶ εἰ μὲν ταύτην ἐλευθέρως παράσχοι, κἀγὼ χαριέντως ἀνταποδίδω αὐτῷ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Φιλιππουπόλεως, εἰ δὲ οὐ, ἔρχομαι ταχύ» (2). Σύναμα δὲ ἀπεδόθη τῷ Κιζιλ Ἀχμέτ, ἀδελφῷ τοῦ κυρίου τῆς Σινώπης, τὸ πλεῖστον τῆς χώρας τοῦ Ἰσμαήλ Βέγη, ἥτοι ἡ ἐπαρχία τῆς Καστεμόνης, καὶ παραχρῆμα ἐγράφη τὸ περὶ τούτου δίπλωμα (3). Ὁ Μωάμεθ προέλασεν εἰς Σινώπην, ὁ δὲ Μαχμούτ Πασᾶς ἔπεισε δι' ἐπιστολῶν καὶ ἀπὸ γλώττης τὸν κύριον τῆς πόλεως, ὅτι πᾶσα ἀντίστασις ἦν τόσῳ μᾶλλον ματαία, ὅσῳ τὸ ἥμισυ τῆς χώρας ἐδόθη ἤδη τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. Ὁ ἀπόγονος τοῦ Ἰσφενδιάρ ὑπεχώρησεν ἐκὼν τῇ δυνάμει τοῦ σουλτάνου· ὁ δὲ οὐκ ἐπέτρεψε τῷ Ἰσμαήλ ἀσπασθῆναι τὴν χεῖρα αὐτοῦ, ἀλλὰ

(1) Τοῦτον ὁ Χαλκοκονδύλης, Θ, σ. 2^{ος} 8, μετέβαλεν εἰς Ἀμέρην.

(2) Δούκας, ME, σ. 193. Χαλκοκονδύλης, Θ, σ. 259.

(3) Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Μαχμούτ Πασᾶ πρὸς τὸν Ἀχμέτ, γεγραμμένη ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ Μαχμούτ, ἐσώθη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ ἐν τῷ διηγήματι τοῦ IB' συμβάντος τῆς βασιλείας Μωάμεθ τοῦ Β'. Ὅρα καὶ Χαλκοκονδύλην, Θ, σ. 258.

περιεπύξατο, καλῶν αὐτὸν πρεσβύτερον ἀδελφόν. Εἰς ἐπανόρθωσιν δὲ τῆς ἐκ τῆς στερηθείσης ἐξουσίας βλάβης, ὥρισεν αὐτῷ τὴν χώραν τοῦ Γενισέρ, Ἀϊνεγὸλ καὶ Ζαρισάρ (¹). Οὕτω παρεδόθη ἄνευ ἀντιστάσεως ἡ Σινώπη, εἰ καὶ ἦν ὠχυρωμένη φύσει καὶ τέχνῃ καὶ εἶχε πρὸς ἄμυναν τετρακόσια τηλεβόλα καὶ δισχιλίους τηλεβολίσκους (²). Μεταξὺ τῶν ἐν τῷ λιμένι πλοίων τὸ μέγιστον τῶν τότε χρόνων ἦν ἐννεακοσίων ἀμφορέων (³), ὅπερ ὁ Μωάμεθ ἔπεμφεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ εἶτα ἡμιλλᾷτο πρὸς αὐτοὺς τοὺς Βενετοὺς καὶ Ἀραγωνίους κατὰ τὴν ναυπήγησιν μεγάλων πλοίων. Ἀλφόνσος, ὁ βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως, ἐναυπήγησε πρῶτος πλοῖον ὡς τετραχιλίων πύθων, ὁ δὲ Μωάμεθ μετὰ ταῦτα τριχιλίων, ὅπερ ὅμως, ὥσπερ τὸ νεαπολιτικόν, διεφθάρη ἐν αὐτῷ τῷ λιμένι πρὶν ἢ ἀποπλεύσῃ (⁴).

Ἡ Σινώπη, ὡς ἡ Ἀμαστρις, ἔχουσα διπλοῦν λιμένα ἦν ἥδη ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις διὰ τὰ ἀξιόλογα ἐμπορικὰ ὠφελήματα τὸ μέλημα τῶν βασιλέων καὶ τῶν νικητῶν τοῦ Πόντου. Κατὰ τοῦ πρώτου Μιθριδάτου τοῦ ἰδρυτοῦ τοῦ ποντικοῦ βασιλείου ὠχύρωσαν οἱ κάτοικοι τῆς Σινώπης τὴν πόλιν αὐτῶν. Μιθριδάτης ὁ Μέγας (τύραννος),

(¹) Κατὰ τὸν Νεσερῆν, κατὰ δὲ τὸν Δούκαν καὶ Χαλκοκονδύλην, ὁ Ἰσμαὴλ Βέγης ἔλαβε παραχρῆμα τὴν Φιλιππούπολιν· ἀλλὰ, κατὰ τὸν Νεσερῆν, ἔλαβεν αὐτὴν μετὰ ταῦτα.

(²) Ὁ Χαλκοκονδύλης, Θ, σ. 259, λέγει «τετρακοσίους μὲν τηλεβόλους, τηλεβολίσκους δὲ ἀμφὶ τοὺς δισχιλίους καὶ ἄνδρας ὑπὲρ τοὺς μυρίους παρέχει, ὡς ἀσφαλέστατα μὲν ἡμῖν τε αὐτοῖς ἀμύνεσθαι, καὶ τοῖς παθεῖν τοὺς ἐπιζήμια».

(³) «Πύθων», κατὰ τὸν Χαλκοκονδύλην, Θ, σ. 260.

(⁴) Χαλκοκονδύλης, αὐτόθι.

μεθ' οὗ κατέρρευσε τὸ βασίλειον τοῦ Πόντου, ἀνέδειξε τὴν Σινώπην μητρόπολιν αὐτοῦ, ὁ δὲ Λεύκουλλος, ὁ πορθητὴς τῆς Κυζίκου, τῆς ἐν Χερσονήσῳ Προκονήσου ἐν τῇ Προποντίδι, ἐπόρθησε καὶ τὴν μετὰ τῆς χερσονήσου συνεχομένην Σινώπην ἐν τῷ Πόντῳ· ὀκτακισχίλιοι Κίλικες μὴ φθάσαντες φυγεῖν κατεσφάγησαν, ἀλλ' ἀπέδωκε τοῖς κατοικοῖς τὰ ἀγαθὰ αὐτῶν καὶ τὸ ἐξαίρετον ἄγαλμα τοῦ Ἀργοναύτου Αὐτολύκου, ὃν ἐνόμιζον οἰκιστὴν τῆς Σινώπης (1). Διέπρεπεν ὁ ἀνδριάς οὗτος ἐν τοῖς τεχνουργήμασι τῆς πόλεως οὐχ ἥττον ἢ ἡ σφαῖρα τοῦ Βιλλάρου (2) καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ Διὸς, ὃς, μετακομισθεὶς ἀπὸ Σινώπης εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἐλατρεύετο ἐν μεγαλοπρεπεὶ ναῶ ὡς Ζεὺς Σέραπις. Ἀλλ' ἔτι μᾶλλον πάντων τούτων ἐκλείσθη ἡ Σινώπη ὡς πατρίς τοῦ Διογένους.

Ἡ κυρία ἐμπορία αὐτῆς ἦν καὶ ἐστὶν ἐκ κάλων, ἐκ σχοινίων, ἐκ λίπους τῶν δελφίνων καὶ ἐκ θύνων ταριχευτῶν, ὧν τὴν ἀφθονον ἀλιεῖαν ἤδη ὁ Στράβων ἐπαινεῖ. Ὁ Μωάμεθ ἐπεφύλαξεν ἑαυτῷ τὴν κατοχὴν τῆς Σινώπης, παρέσχε δὲ τὸ μὲν Βόλι (τὴν ἀρχαίαν Ἀδριανούπολιν), τῷ υἱῷ τοῦ Ἰσμαήλ Χασάν, τὴν δὲ λοιπὴν Παφλαγονίαν μετὰ τῆς πρωτεύουσας Καστεμόνης καὶ τῶν πλουσίων μεταλλουργείων αὐτῆς τῷ ἀδελφῷ τοῦ Ἰσμαήλ Κιζιλ Ἀχμέτ, ὡς σαντζάκιον ἐπὶ ἐτησίῳ φόρῳ πεντήκοντα χιλιάδων δουκάτων (3). Διὰ τὰ μεταλλουργεῖα ταῦτα ἡ Καστεμόνη ἐστὶν ἐπίσης ἀξιόλογος ἐν τοῖς προσδόοις τοῦ τουρκικοῦ ταμείου, ὡς ἐν τῇ ὀθωμανικῇ γραμματολογίᾳ ἐπὶ τοῖς ποιηταῖς αὐτῆς, ὧν ὁ βιογράφος τῶν Ὀθωμανῶν

(1) Στράβων, IB, σ. 546. Πλούταρχος ἐν Λουκούλλῳ.

(2) Στράβων, IB, σ. 546.

(3) Χατζηκυριάκης, Θ, σ. 260.

ποιητῶν Λατιφι, γεννηθεὶς βεβαίως καὶ αὐτὸς ἐν Καστε-
μόνῃ, μνημονεύει δώδεκα.

Ἐκ Σινώπης ὁ Μωάμεθ οὐκ ἐπορεύθη πρὸς τὴν παρα-
λίαν, ἀλλ' ἐνδοτέρω ἐπὶ τῆς λεωφόρου τῆς ἀπὸ τῆς Ἀ-
μασειᾶς καὶ Σεβαστείας εἰς Ἐρζερούμ ἀγούσης, ὥσπερ ἡ
ἐκστρατεία αὐτοῦ ἀπέβλεπεν, οὐχὶ εἰς τὴν Τραπεζοῦντα,
ἀλλ' εἰς τὰς ὁμόρους χώρας τοῦ Οὐζοῦν Χασάν, τοῦ
μεγάλου κυριάρχου τῆς δυναστείας τοῦ Λευκοῦ Κριοῦ, ὅς,
ἐξ ἀγχιστείας συγγενῆς ὦν τοῦ ἐκ Κομνηνῶν αὐτοκράτο-
ρος τῆς Τραπεζοῦντος, ἔπεμψεν ἤδη πρὸ ἔτους πρεσβείαν
πρὸς τὸν Μωάμεθ, ὅπως αἰτήσῃται ὑπὲρ τοῦ γυναικαδέλ-
φου αὐτοῦ Δαβίδ Κομνηνοῦ, κυρίου τῆς Τραπεζοῦντος, τὴν
ἀπόλειψιν τοῦ ἐκ δισχιλίων δουκάτων ὀφειλομένου πρὸς
τὴν Πύλῃν φόρου (Γ). Ἄλλ' ἡ πρεσβεία αὕτη παρώργι-
σεν ἀντὶ τοῦ καταπραῦναι καὶ διαλλάξαι· διότι, ὅπως ἀ-
σφαλέστερον τύχῃ τῆς ἀπολείψεως τῶν ἐπὶ τῆς Τραπε-
ζοῦντος φόρων αὐτὸς ὁ Οὐζοῦν Χασάν, ἀπήτησε παρὰ τοῦ
Μωάμεθ τὸν φόρον, ὃν Μωάμεθ ὁ Α', πάππος αὐτοῦ,
ἐτέλεσε τῷ πάπῳ τοῦ Οὐζοῦν Χασάν Καρὰ Ἰουλοῦκ,
δι' ἐνιαυσίων δώρων χιλίων ἐφιππίων, ταπήτων καὶ κεφα-
λοδεσμίων (1). Οἱ πρέσβεις ἀπήτησαν μάλιστα τὸ ἀνα-
πλήρωμα τοῦ ἀπὸ ἐξήκοντα ἐτῶν ἀπολειφθέντος τούτου
δώρου, ὁ δὲ Μωάμεθ ἀπεκρίνατο· «ὕπάγετε ἐν εἰρήνῃ, καὶ γὰρ
τῷ ἐπερχομένῳ ἔτει κομίσω ταῦτα σὺν ἐμοί, καὶ ἀποδώσω
τὸ χρέος (2)».

Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Τοκάτ, δύο ἡμέρας ἀπέχοντος τῆς
Σεβαστείας, ἐπὶ τῆς Ἐρζερούμ ὁδοῦ, ἦτις ἐνταῦθα φέρεται δι' ὧ-

(1) Χιλίων σαγισμάτων καὶ χιλίων καγιστηρίων καὶ χιλίων κεφαλοδε-
σμίων. Δούκας, ΜΕ, σ. 192.

(2) Αὐτέθι.

ραίων ἀγρῶν, κεῖται τὸ φρούριον Κογιουνλουχισάρ (φρούριον τοῦ Κριού), ὃ δ' κυριάρχης τοῦ Λευκοῦ Κριοῦ Οὐζοῦν Χασάν ἀπείλετο ἤδη βιά τὸν προκάτοχον αὐτοῦ Χουσεῖν πρὸ τινων ἐτῶν. Ὁ Μωάμεθ ἀνέθηκε τῷ βεγλέρβεγῃ τῆς Ῥουμελίας Χαμζᾶ βέγῃ τὴν ἄλωσιν τοῦ φρουρίου τούτου, καὶ εἰ μὴ ἠδύνατο, τὴν πόρθησιν τοῦλάχιστον τῆς περὶ αὐτὸ χώρας. Ὁ Χαμζᾶ Βέγης ἐτέλεσε τὴν ἐντολὴν ταύτην, πορθήσας τὴν χώραν καὶ ἐξυβρίσας τὴν τιμὴν τῶν κατοίκων, τῶν Ἀρμενίων παιδῶν καὶ κορασίων, ὧν αἰμομαί ἠρέθισαν τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Οὐζοῦν Χασάν κατὰ τοῦ σουλτάνου. Ἄλλ' ὅτε μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Κογιουνλουχισάρ ὁ Μωάμεθ ἐτράπη πρὸς τὸ Ἐρζεντζάν, ἦλθεν ἡ μήτηρ τοῦ Οὐζοῦν Χασάν Σάρα μετὰ τοῦ σέχη Χουσεῖν, Κούρδου Βέγῃ τοῦ Τζεμισχεσέκ, πρὸς ὑπάντησιν αὐτοῦ μετὰ πολλῶν δώρων καὶ πρὸς συνομολόγησιν εἰρήνης ἐν ὀνόματι τοῦ υἱοῦ αὐτῆς (1). Ὁ Μωάμεθ παρὰ τὸ ὅρος Σκυδίση (Βουλγάρ) ὑπεδέξατο αὐτοὺς μετὰ μεγάλων τιμῶν, ἐκάλεσε τὴν ἡγεμονίδα μητέρα αὐτοῦ, τὸν δὲ σέχην πατέρα, καὶ συνομολόγησε δι' αὐτῶν εἰρήνην πρὸς τὸν Οὐζοῦν Χασάν, εἶτα δ' ἐπορεύθη εἰς Τραπεζοῦντα διὰ τοῦ Σκυδίσου. Τὸ ὅρος τοῦτο ὑψηλὸν καὶ ἀπότομόν ἐστιν, ὁ δὲ Μωάμεθ ἀνέβη εἰς αὐτὸ τὸ πλεῖστον πεζῇ. «Τιέμου», εἶπεν ἡ Σάρα αὐτῷ, «κατατρύχη τοσοῦτον χάριν τῆς Τραπεζοῦντος;» Ὁ δὲ σουλτάνος ἀπεκρίνατο. «Μῆτερ, ἐν τῇ χειρὶ μου τὸ ξίφος τοῦ Ἰσλάμ· ἄνευ τῶν μόχθων τούτων οὐκ ἂν ἐγενόμην ἄξιος τοῦ ὀνόματος Γαζῆ, τουτέστι τοῦ νικητοῦ, καὶ σήμερον ἢ αὔριον ἀναγκαίως ἡσχυρόμην ἂν πρὸ τοῦ Θεοῦ». Οὕτω διὰ τοῦ ὁρους ἐπορεύθη εἰς Τραπεζοῦντα.

(1) Χαλκοκονδύλης, Θ, σ. 262.

Τραπεζοῦς, τράπεζα ἢ τετράγωνον, ἐκαλεῖτο ἡ πόλις ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἴσως ἐκ τοῦ τετραγώνου τῶν τειχῶν, ὅπερ νῦν ἐτι περιβάλλει τὸ φρούριον ἐπὶ τῆς κλιτύος ὄρους τινός (¹). Ἑλληνικὴ ἀποικία οὖσα τῆς Σινώπης καὶ ὑποτελὲς τῇ μητροπόλει, ἐξένισε τοὺς μυρίους, τοὺς ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ἐκ τῆς Περσίας ἀναχομισθέντας. Οὗτοι ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ὀπίσω τῆς πόλεως κειμένου ὄρους μετὰ τοσοῦτον μακρὰν καὶ ἐπίπονον πορείαν ἐν τῇ βαρβαρικῇ μεσογείῳ, τὸ πρῶτον εἶδον τὰ κύματα τοῦ Πόντου, καὶ μετ' ἀγαλλιάσεως θάλασσα, θάλασσα! ἔκραζον, ὡς ἄλλως ναῦται ξηρὰ, ξηρὰ! ἀλαλαγμὸς χαρᾶς οὐ μόνον τῆς σωτηρίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ πόθου ἐπὶ πολὺ σερηθείσης ἀπολαύσεως μόνον τῷ ναύτῃ ἢ τῷ οἰκοῦντι τὴν παραλίαν ὅλως καταληπτῇ, ὃς μετὰ μακρὰν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀπουσίαν βλέπει αὐτὴν αὖθις τὸ πρῶτον καὶ τὴν μεγάλην δίψαν τοῦ θείου ἀπείρου καταπαύει διὰ τῆς θέας αὐτοῦ ἀμυστί. Ἀγνωστόν ἐστίν, ὅτι ὁ Μιθριδάτης ἔπραξεν ὑπὲρ τῆς Τραπεζοῦντος· ἀλλὰ περὶ τῆς διακοσμῆσεως καὶ τῆς ἐπανορθώσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Τραϊανοῦ, Ἀδριανοῦ καὶ Ἰουστινιανοῦ μαρτυροῦσιν ἐτι ἐπιγραφαὶ καὶ νομίσματα, τὰ λείψανα τοῦ Ἀδριανείου λιμένος καὶ τοῦ Ἰουστινιανείου ὑδραγωγείου (²). Ὡς ἡ μητρόπολις τῆς Τραπεζοῦντός ἐστιν ἄληστος τοῖς Ἑλλησιν ὡς πατρίς τοῦ κυνικοῦ φιλοσόφου τῆς Σινώπης, οὕτως ἡ ἀποικία τοῖς νέοις Ἑλλησιν ἐπὶ τῷ ἐνταῦθα γεννηθέντι καρδιναλίῳ Βησσαρίωνι καὶ Γεωργίῳ τῷ Τραπεζουντίῳ. Ἡ Τραπεζοῦς μετέχει καὶ τῆς δόξης τῶν καρπῶν καὶ ἰχθύων μετ' ἄλλων πόλεων τῆς ποντικῆς παραλίας. Τὰ ἅπια τῆς

(¹) Τουρνεφόρντ, Γ, Β.Ἐλ. ΙΖ, σ. 79.

(²) Διόδοτος.

Τραπεζοῦντός εἰσιν οὐχ ἥττον περιλάλητα ἢ τὰ τῆς Σινώπης καὶ αἱ κέρασοι τῆς Κερασσοῦντος· ἐξ δὲ εἶδη ἰχθύων, οἵτινες ἀλιεύονται ἐν Τραπεζοῦντι, νομίζονται ἐξ ἴτου ὡς λιχνεύματα, ὡς οἱ θύννοι τῆς Σινώπης. Ἡ Τραπεζοῦς ὑπὸ τοιούτων φυσικῶν προτερημάτων καὶ ὑπὸ τῆς ἐξαιρέτου θέσεως αὐτῆς καὶ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Τραϊανοῦ εἰς πρωτεύουσαν τοῦ Καππαδοκικοῦ Πόντου ὑψωθείσα ἦν τὸ τέρμα τῆς πρώτης πειρατείας τῶν Γότθων ἐν τῷ Εὐξείνῳ· καίπερ δ' ἔχουσα διπλοῦν χαράκωμα καὶ φρουρὰν μυρίων ἀνδρῶν κατελήφθη ὑπὸ τῶν βαρβάρων τούτων, οἵτινες ἐλαφυραγώγησαν αὐτήν, ἀπέκτειναν τοὺς κατοίκους καὶ ἀπέπλευσαν μετ' ἀπείρων λαφύρων (1). Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν σταυροφόρων ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅτε οἱ Ἀγγελοὶ, οἱ Λασκάρεις καὶ οἱ Κομνηνοὶ ἐβασίλευσαν μόνον τριῶν ἐρεπιῶν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἐν Ἠπεύρῳ, ἐν Νικαίᾳ καὶ ἐν Τραπεζοῦντι, ἡ πόλις αὕτη ἦν ἡ ἐδρα τοῦ θρόνου τῆς Τραπεζοῦντος. Οἱ κατ' ὄνομα βασιλεῖς ταύτης, οἵτινες ματαιοφρονοῦντες προσηγόρευσαν ἐαυτοὺς αὐτοκράτορας, περικυκλούμενοι πανταχόθεν ὑπὸ ὁμόρων πολὺ ἰσχυροτέρων, ἐθήρευσαν ἵνα ἐξασφαλίσωται αὐτοῖς τὴν πραττασίαν αὐτῶν διὰ γάμων. Διὸ οὐ μόνον ἐξέδωκαν τὰς θυγατέρας αὐτῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τοῦ Λευκοῦ καὶ Μέλανος Κριοῦ, πρὸς τοὺς ἐγγόνους τοῦ Τιμοῦρ καὶ πρὸς ἄλλους ὁμόρους βαρβάρους, ὅλον τοὺς Λάσους καὶ τοὺς Ἀδάσους (2). Ἡ γυνὴ τοῦ Οὐζοῦν Χασάν, μεγάλου ἡγεμόνος τοῦ Λευκοῦ Κριοῦ, ἦν ἀνεφιά τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος τῆς

(1) Ζώσιμος, Βιβλ. Α, σ. 32 καὶ 33, καὶ Ἰωββίαν, Βιβλ. Α, σ. 219. Χαλκοκονδύλης, Βιβλ. Ι.

(2) Οἱ Ἀδάσοι εἰσὶν οἱ Καβαζιτιανοὶ τοῦ Χαλκοκονδύλη, Θ, σ. 262.

Τραπεζούντος Δαβίδ, θυγάτηρ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ προκατόχου Ἰωάννου, ὅς, καταστενοχωρηθεὶς ὑπὸ τοῦ σέχης Ἑρδεβίλ, ἐνεκαρτέρησεν ὁμῶς, καίπερ ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν ιδίων, ἐν τῷ φρουρίῳ μετὰ πεντήκοντα σχεδὸν ἀνδρῶν (1). Ὁ Πέρσης ἐχθρὸς, τουτέστιν ὁ σέχης Ἑρδεβίλ, ἀπεχώρησεν· ἀλλ' ὁ ὁμορος Τοῦρκος φρούραρχος τῆς Ἀμασειᾶς Χιζρ Βέγης (2), ὁ διοικῶν τὸν νομὸν ἐν ὀνόματι τοῦ ἐκεῖ ἐδρεύοντος ἡγεμόνος Βαγιαζήτ, ἐπέδραμεν αἰφνης ἐπὶ τὴν Τραπεζοῦντα καὶ ἀπήγαγεν ὡς δισχιλίους αἰχμαλώτους (3). Τότε ὁ Ἰωάννης ἐπεμψε τὸν ἀδελφὸν καὶ ὁμορον Δαβίδ πρὸς τὸν νέον κυριάρχην τῶν Ὁθωμανῶν Μωάμεθ τὸν Β', ὃς ἄρτι ἀνέλαβε τὴν βασιλείαν· οὗτος δὲ ἤτησε καὶ ἔλαβε τοὺς ἀρπαγέντας κατοίκους ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει ἐτησίου φόρου δισχιλίων δουκάτων (4).

Ὁ διαδεξάμενος τὸν Ἰωάννην Δαβίδ ἐξηγόρασε τὴν εἰς τοιμὸρρόπον βασιλείαν τῆς Τραπεζούντος τελῶν διηνεκῶς φόρον, ἕως διὰ τῆς ὑπερηφάνου μεσιτείας τοῦ γαμβροῦ Χασάν, ἀντὶ τοῦ ἀπαλλαγῆναι τοῦ φόρου, ἐξεβλήθη τοῦ θρόνου. Ὅτε ὁ Μωάμεθ κατεσκήνωσε πρὸ τῆς πόλεως, ὁ Μαχμούτ Πασᾶς, ὃς ἤδη πρὸ πολλῶν ἡμερῶν κατέπλευσεν ἐκεῖ, μάστιγι ἐπεχείρησε πολλὰς ἐρόδους. Παραγεγόμενος ὁ σουλτάνος ἐκέλευσε τὸν αὐτοκράτορα, ἵν' ἀποχωρήσῃ ἐλευθέρως μετὰ τῶν θησαυρῶν καὶ θεραπόντων αὐτοῦ, ἢ ἄλλως ἀπολέσει πάντα ταῦτα μετὰ τῆς ζωῆς (5). Ὁ Δαβίδ οὐ παραδιδόμενος τοῖς λόγοις καὶ ὅπλοις τοῦ

(1) Χαλκοκονδύλης, Θ, σ. 248.

(2) «Χιτήρης» κατὰ τὸν Χαλκοκονδύλην.

(3) Αὐτόθι.

(4) Αὐτόθι.

(5) Αὐτόθι, σ. 263.

Μαχμούτ, ὃς ἐσπούδαζεν ἵνα δελεάσῃ αὐτὸν διὰ τοῦ παρα-
δείγματος τοῦ Δημητρίου, ζῶντος εὐδαιμόνως καὶ πολυ-
τελῶς ἐν Αἴνῳ, ἐνέδωκε παραχρῆμα τῇ λακωνικῇ προσ-
κλήσει τοῦ σουλτάνου καὶ ἀπέπλευσε πανοικί εἰς Κων-
σταντινούπολιν· οἱ γενίτσαροι καὶ ἀζάβοι κατέλαβον τὴν
πόλιν, ἡγουμένου τοῦ ὑπάρχου τῆς Καλλιπόλεως, ὃ δὲ
Χίζρ Βέγης, ὕπαρχος τῆς Ἀμασείας, κατέλαβε τὰ περι-
χωρὰ (1). Οἱ νέοι τῆς Τραπεζοῦντος διενεμήθησαν με-
ταξὺ τῶν σπαίδων, σιλιχδάρων καὶ γενιτσαρῶν, ἧ ὠρί-
σθησαν ὡς παῖδες ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ ταῖς αἰσχυραῖς
ἡδοναῖς τοῦ σουλτάνου (2). Ἡ θυγάτηρ τοῦ αὐτοκράτορος
τῆς Τραπεζοῦντος, ἣν ὁ πατήρ προσήνεγκε τῷ σουλτάνῳ
εἰς γυναῖκα, ὡς ὁ δεσπότης Δημήτριος τὴν ἑαυτοῦ, περιε-
φρονήθη, ὡς ἐκείνη. Ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Δαβίδ, υἱὸς τοῦ ἀδελ-
φοῦ καὶ προκατόχου Ἰωάννου καὶ ὁ ἀληθὴς καὶ νόμιμος
διάδοχος τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὃν ὁ Δαβίδ ἀφεί-
λετο τὸν ὀρόνον, διέμενεν αἰχμάλωτος, ὃ δὲ νεώτατος
τῶν ὀκτῶ υἱῶν τοῦ Δαβίδ, ἐξομώσας τὴν πατρίαν πίστιν,
ἔζη ὡς μωσλῖμος ἐν Ἀδριανουπόλει. Ἐν τῇ πόλει ταύ-
τῃ, ἐν τῇ πύλῃ τοῦ σουλτάνου, συνῆλθον οἱ δύο τελευταῖοι
ἡγεμόνες τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, Δημήτριος ὁ
Παλαιολόγος καὶ Δαβίδ ὁ Κομνηνός, ἀμφότεροι ὡς ἐξε-
στηκότες τῆς ἀρχῆς ἡγεμόνες, τιμηθέντες δι' ἐτρίσας

(1) Χαλκοκονδύλης, Θ. σ. 263.

(2) Αὐτόθι, σ. 265. Ὁ Χαλκοκονδύλης λέγει· «Τὴν δὲ Τραπεζοῦντα
εἰς μοίρας διελόμενος, τὸ μὲν παρ' ἑαυτῷ κατεκράτησε, ποιήσας Σιλιχα-
ρίους καὶ Σπαχογλάνους, ὕστερον εἰς τὰς θύρας αὐτοῦ τούτους κρατήσας πα-
ρ' ἑαυτὸν, ὑπηρεσίας αὐτοῦ ἔνεκα, καὶ εἰς τὰ παιδικὰ, τὸ δὲ κατώκισεν εἰς
Βυζάντιον, καὶ τὸ ἕτερον πεποίηκε γενιτσαρῶν καὶ δουλευτὰς ἐν σκυλαῖς,
ἐπιλεξάμενος παῖδας ὀκτακοσίους καὶ εἰς τὴν τῶν νεηλίδων τάξιν ἐτάξατο».

συντάξεως καὶ δι' ἀναπαυτηρίου, ὀρισθέντος τῷ μὲν ἐν Αἴνῳ, τῷ δ' ἐν Σέρραις, ἀμφοτέρω οὐ τυχόντες τῆς προσφορᾶς τῶν θυγατέρων αὐτῶν χάριν τοῦ γυναικωνίτου, ὡς ἀναξίων τῆς τιμῆς ταύτης· ἀμφοτέρω φέροντες τὸ στίγμα αἰσχρᾶς παραδόσεως καὶ φαύλου πωλήσεως τοῦ στέμματος καὶ ἐξευτελισθέντες ὑπὸ τοῦ σουλτάνου εἰς αἰώνιον ὄνειδος. Ὁ Παλαιολόγος ἐν τοῖς ἐξῆς περιεβλήθη ἀντὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς χλαμύδος χλαῖναν καὶ ἠναγκάσθη ἐτι ἐπιζῆσαι τῇ ἀποκεφαλίσει, τῇ ἐπιφυλασσομένῃ τῷ Κομνηνῷ καὶ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Ἐπὶ τῇ ὑποψίᾳ ἐπιστολῆς, πεμφθείσης πρὸς τὸν Δαβὶδ ὑπὸ τῆς ἀνεψιᾶς αὐτοῦ, γυναικὸς τοῦ Οὐζοῦν Χασάν, δι' ἧς προσεκάλει ἓνα τῶν υἱῶν τοῦ πρῶην αὐτοκράτορος, ἢ τὸν θεῖον αὐτῆς Ἀλέξιον εἰς ἑαυτὴν, ὁ Μωάμεθ καθείρξε πάντας δεσμώτας ἐν Ἀδριανουπόλει, μετ' οὐ πολὺ δ' ἀπεκεφάλισεν ἅπαντα τοῦτον τὸν Τραπεζούντιον αὐτοκρατορικὸν οἶκον ἐν Κωνσταντινουπόλει (1). Ὁ Δαβὶδ καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀλέξιος, ὁ ἀνεψιὸς, ὁ ἀνῆλιξ υἱὸς τοῦ προκατόχου Ἰωάννου καὶ οἱ ἑπτὰ υἱοὶ τοῦ Δαβὶδ ἔπεσον ὑπὸ τὸν πέλεκυν τοῦ δημίου, μόνον ὁ ὀγδοὸς υἱὸς ἐσώθη ὡς μουσουλμάνος (2)· ἡ δὲ ἡγέμονις Ἀννα, ἣν ὁ πατὴρ ὥρισεν εἰς σουλτάνην, εἰσῆλθεν ὡς δούλη εἰς τὸν γυναικωνίτην, ὅπου ἐνέμεινεν ἐν τῇ χριστιανικῇ πίστει, μετὰ δὲ ταῦτα ἦλθεν εἰς γάμον, τὸ πρῶτον μὲν ὡς χριστιανὴ μετὰ τοῦ διοικητοῦ τῆς Θεσσαλίας Σαγανοῦ, εἶτα δὲ, μετὰ τινος τῶν υἱῶν τοῦ Ἐβρενοῦ ὡς μουσουλμάνου (3). Οἱ υἱοὶ τῶν πρώτων αὐλικῶν καὶ τῶν

(1) Χαλκόκονδύλης, Θ, σ. 265.

(2) Σπυριδίου, σ. 47.

(3) Χαλκόκονδύλης, Θ, σ. 284. Οὗτος δ' ὑπῆρξε παιδαγωγὸς τοῦ σουλτάνου, ὡς λέγει ἡ Τουρκογραφία, σ. 21.

ἐν τέλει ἐγένοντο γενίτσαροι, ἡ παῖδες, τὰς δὲ Τραπεζουν-
τίας παρθένους ὁ Μωάμεθ ἐδωρήσατο τοῖς αὐτοῦ υἱοῖς ἡ
παισί· καὶ τινὰς μὲν ἐν τοῖς αὐτοῦ κοιτῶσι κατέθετο, ὡς
τὴν ἡγεμονίδα τὴν κυρίαν αὐτῶν, ὡς δούλας τοῦ γυναικω-
νίτου, τὰς δὲ ἀπεχαρίσατο, ἐνίας δὲ καὶ ὑπανδρεύσατο (1).
Μία μόνον γυνὴ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Τραπεζοῦντος,
ἡ αὐτοκράτειρα Ἐλένη, ἔλκυσσα τὸ γένος ἐκ τῶν Καντα-
κουζηνῶν, ὑπέμεινε καὶ ἐτελεύτησεν, ὡς ἡ μήτηρ τῶν Μακ-
καβαίων, καρτερικῶς καὶ ἐνδόξως· διότι, ὀλιγωροῦσα τῆς
προσταγῆς τοῦ τυράννου, ὅπως μὴδεὶς τολμήσῃ προσεγ-
γίσει τοῖς νεκροῖς, ἵνα γένωνται βορὰ κυνῶν καὶ κοράκων,
ἐπορεύθη ἐνδεδυμένη τρίχινον ἐνδυμα, φέρουσα σκαπά-
νην ἐν τῇ χειρὶ, εἰς τὸν τόπον τῆς θανατώσεως τῶν τέκνων
καὶ φιλτάτων αὐτῆς, ὥρυξε βόθρον, ἀπεδίωξε δι' ὅλης τῆς
ἡμέρας τοὺς κύνας καὶ τὰ σαρκοβόρα πτηνὰ ἀπὸ τῶν
πτωμάτων τῶν πεφιλημένων αὐτῇ τέκνων καὶ νυκτὸς ἔθαψε
τὰ δέκα πτώματα, ἕως ὀλίγῳ ὕστερον καὶ αὐτὴ ἀπειρηκυῖα
ὑπὸ τῆς λύπης ἐτελεύτησε. Οὕτως ἐν τε Ἀνατολῇ καὶ
Δύσει ἐξέλιπεν ὁ αὐτοκρατορικὸς βυζαντινὸς οἶκος ἐν αἰ-
σχύνῃ καὶ αἵματι, καὶ οὕτως ὁ ἐλληνικὸς αὐτοκρατορικὸς
οἶκος ἐν τε Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ κατεπόθη ὑπὸ τοῦ δυνά-
στου δύο ἡπείρων καὶ δύο θαλασσῶν, ὡς ἐγράφετο Μω-
άμεθ ὁ Β' ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως.
Ἀμα ἐπανελθὼν ὁ Μωάμεθ ἀπὸ τῆς πορθήσεως τῆς
Τραπεζοῦντος ἐκλήθη εἰς νέας μάχας ὑπὸ τοῦ βειβόδα
τῆς Βλαχίας Δρακούλη, οὐχὶ ἰσχυροτέρου, ἀλλὰ πανουρ-
γοτέρου, οὐχὶ μείζονος, ἀλλ' ὠμοτέρου ἢ αὐτὸς τυράν-
νου. Ὡς ὁ καταβροχθίζων βασιλεὺς τοῦ Μωάμεθ ὑπὸ

(1) Χαλκοκονδύλης, Θ, σ, 265.

τῆς ὀθωμανικῆς ἱστορίας ἱκανῶς δηλοῦται διὰ τοῦ ἐπωνύμου τοῦ πορθητοῦ, οὕτω δηλοῦται ἱκανῶς τοῦ Βλάχου βοῖβόδα ἡ ὠμότης ἐν τοῖς τρισὶν ὀνόμασιν, ἐν οἷς γινώσκει αὐτὸν ἡ οὐγγρικῇ, βλαχικῇ καὶ τουρκικῇ ἱστορία. Ὁ Βλάδος καλεῖται συνήθως Δρακούλης (διάβολος), ὑπὸ δὲ τῶν Βλάχων, Τζεπελπούς (δήμιος), καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων, Καζικλοῦ Βόδας (ἀνασκολοπιστῆς βοῖβόδας). Πράξεις τινὲς αὐτοῦ χαρακτηρίζουσιν ἀρκούντως τὸν ἀνασκολοπιστήν, δήμιον καὶ διάβολον. Τὸ ἥδιον θέαμα αὐτοῦ ἦν ὁ ἀνατκολοπισμός. Ἡδύτατα ἤρίστα ἐν μέσῳ κύκλου ἀνασκολοπισμένων Τούρκων, ἐν βασάνοις ψυχορραγούντων⁽¹⁾. Τῶν αἰχμαλώτων τούτων ἀπεδερμάτιζε τοὺς πόδας, ἐνέτριβε τὰ γυμνωθέντα νεῦρα ἅλατι, εἶτα δ' ἔλειχον αὐτὰ αἷγες, ὅπως ἐρεθίσωσι καὶ πολυπλασιάσωσι τὰς ἀλγηδόνας⁽²⁾. Πρέσβων Τούρκων, ἀρνηθέντων προσαγορεῦσαι αὐτὸν ἀποκεκαλυμμένη τῇ κεφαλῇ, καθήλωσεν ἐπὶ ταύτης διὰ τριῶν ἡλίων τὴν κύδαριν, ὅπως αὕτη στερεώτερον μένη κατὰ τὰ ἦθη τῶν προγόνων αὐτῶν⁽³⁾. Ἐχάλεσέ ποτε ἐπὶ μέγα δεῖπνον πάντας τοὺς ἐπαίτας τῆς χώρας, τοὺς ἐξ ἀργίας ἢ ἐκ νωθρείας ἐπαιτοῦντας, ξενίσας δ' αὐτοὺς πλουσιοπαρόχως ἐδέσμασι καὶ οἴνῳ, ἐνέπρησε τὸ ἐστιατόριον καὶ κατέκαυσε πάντας⁽⁴⁾. Καθήλου τὰς κεφαλὰς τῶν τέκνων ἐπὶ τῶν ἀποτμηθέντων μαστῶν τῶν μητέρων⁽⁵⁾. ἠνάγκαζε παιδιά ἵνα φάγωσιν ἐφθὸν κρέας

(1) Βονφίνιας, Γ, Βιβλ. I, σ. 532. Ἐγγελος, ἱστορία τῆς Βλαχίας, σ. 174, καὶ ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ, Βιβλ. KB.

(2) Ἐγγελος, σ. 178.

(3) Αὐτόθι.

(4) Αὐτόθι.

(5) Ἐγγελος, Memoire saxon, ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ, Βιβλ. KB.

τῶν μητέρων· ἐπενόησεν ἰδίας μηχανάς, ἵνα κατακόπτῃ τοὺς ἀνθρώπους ὡς λάχανα, ὀπτῇ καὶ ἐφῇ ἐν λέβησι (1). Εὐρώων ποτε μοναχὸν ἐπὶ ὄνου, ἀνεσκολόπισεν αὐτὸν μετὰ τοῦ ὄνου (2). Ἰερεὺς κηρύξας, ὅτι τῶν ἀλλοτρίων ἀγαθῶν οὐδενὶ ἐξεστὶν ἄπτεσθαι, τρώγων δ' ἐν τῇ τραπέζῃ ἐκ τοῦ ἄρτου, ὃν ὁ Δρακούλης ἔκοψεν ἑαυτῷ, ἀνεσκολοπίσθη παραχρῆμα (3). Ἐρωμένης τινὸς αὐτοῦ, νομιζούσης ἑαυτὴν ἐγκυον καὶ οὐκ οὔσης, ἠνέωξεν αὐτὸς τὴν γαστέρα (4). Ἡ μεγίστη αὐτοῦ ἑορτὴ ἦσαν ἀθρόαι ἀποκεφαλίσσεις. Τετρακόσιοι νέοι Οὐγγροὶ καὶ Τρανσυλβανοὶ, πεμφθέντες εἰς Βλαχίαν πρὸς ἐκμάθησιν τῆς γλώσσης, κατεκάθησαν συλλήβδην (5). Ἐξακόσιοι ἔμποροι Βοεμοὶ ἀνεσκολοπίσθησαν ἐν τῇ ἀγορᾷ (6). Πεντακόσιοι ἐπιστάται καὶ εὐπατρίδαι Βλάχοι, γενόμενοι αὐτῷ ὑποπτοι, ἀνεσκολοπίσθησαν ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι ἠγνόουν δοῦναι ἀκριβεῖς πληροφορίας περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν κατοίκων τῆς περιφερείας αὐτῶν (7). Ἀλλὰ πάντα ταῦτα οὐδὲν εἰσι παραβαλλόμενα πρὸς τὸ φρικῶδες θέαμα ἀνασκολοπίσεως, ὃπερ ἐτέλεσεν ὁ ἄγριος οὗτος ἐν Βουλγαρίᾳ κατὰ τὴν ἐπὶ τοὺς Τούρκους ἐκστρατείαν.

Αὐτὸς ὁ Μῶαμεθ ἐβοήθησε τῷ ὠμῷ τούτῳ ἵνα καταλάβῃ τὸν ὀρόνον τῆς Βλαχίας, ὃν ἐν βραχεὶ χρόνῳ κατέστησεν ἀσφαλῆ διὰ φόβου καὶ ἀνασκολοπίσεως ὡς δις.

(1) Ἐγγελοῦ, Memoire saxon, ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ, Βιβλ. KB.

(2) Ἐγγελοῦ, Ἱστορία τῆς Βλαχίας, σ. 79.

(3) Αὐτόθι, σ. 78.

(4) Αὐτόθι.

(5) Αὐτόθι, σ. 76, τοῦ σαξωνικοῦ ὑπομνήματος, καὶ σ. 178 τῆς Ἱστορίας.

(6) Αὐτόθι, ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ, σ. 77, καὶ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ, σ. 178.

(7) Ἐγγελοῦ, Ἱστορία τῆς Βλαχίας, σ. 79, καὶ ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ, σ. 179.

ρίων ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδίων (1). Ὁ δὲ τύραννος Τοῦρκος ἤθελε τὴν ἀνατροπὴν αὐτοῦ οὐχὶ διὰ τὰς ὁμότητας ταύτας, ἀλλὰ διότι ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἐπεμψε πρέσβεις πρὸς τὸν Ματθαῖον Κορβῖνον, καὶ διότι, ἀποκριθεὶς, ὅτι ἐτοίμως εἶχε δοῦναι τὸν ἐκ μυρίων δουκάτων ἐτήσιον φόρον, ἡρνήθη παραδοῦναι καὶ τοὺς πεντακοσίους νέους, οὓς ὑπέσχετο τῷ σουλτάνῳ, παραστῆναι δὲ καὶ αὐτὸς τῇ Πύλῃ (2). Ὁ Μωάμεθ ἤθελεν ἵνα παραδώσῃ τὴν ἡγεμονίαν, ἣν ἐπέτρεψε τῷ Βλάδῳ, τῷ ἀδελφῷ τοῦτου Ῥαδούλ, γενομένῳ παιδικά τε αὐτοῦ καὶ διαιτωμένῳ παρ' αὐτῷ (3). Ὁ σουλτάνος τόσῳ μᾶλλον ἠρᾶτο αὐτοῦ, ὅσῳ κατ' ἀρχὰς ὁ παῖς ἐδόκει ἄπιστος ταῖς τοῦ βασιλέως ἐπιθυμίαις καὶ ἀντέστη πρὸς τὴν πρώτην αἰσχρὰν προσβολὴν τοῦ Μωάμεθ· ἐπειδὴ δ' ἐφίλει τὸν παῖδα ἄκοντα, οὗτος σπασάμενος τὴν μάχαιραν ἐπαισεν αὐτὸν κατὰ τὸν μηρὸν καὶ φυγὼν ἀνέβη ἐπὶ δένδρου, ὅπου ἐκρύβη· ἀλλ' οὐ πολλῷ ὕστερον μετενεχθεὶς ἐγένετο τὰ παιδικὰ τοῦ σουλτάνου (4). Ὁ Μωάμεθ, ἵνα γέννηται κύριος τοῦ ἀπειθοῦντος ἀγρίου διὰ δόλου, ἐπεμψε πρὸς αὐτὸν τὸν ὑπαρχον Βιδίνης, τὸν πρῶτον οἰνοχόον Μουράτ τοῦ Β', γεγόνον μετὰ ταῦτα ναύαρχον καὶ κυβερνήτην τῆς Πελοποννήσου, Τζαρακτζὶ Χαμζᾶ Πασᾶν μετὰ τοῦ ἐξωμότου γραμματέως Ἑλληνοῦ, Καταβολινοῦ καλουμένου πρότερον, νῦν δὲ Ἰουνὶς Βέγῃ (5). Ἀμφότεροι οὗτοι ἐκάλεσαν τὸν βοῦδὸν εἰς συνέντευξιν, ἐν ᾗ ἤλπιζον κρατήσῃν αὐτοῦ διὰ

(1) Χαλκοκονδύλης, Θ, σ. 266.

(2) Αὐτόθι, καὶ Δούκας ME, σ. 194.

(3) Χαλκοκονδύλης, Θ, σ. 265.

(4) Αὐτόθι.

(5) Αὐτόθι, Νεσρῆ, Ἰδρις, Ἀλῆς.

προδοσίας. Ὁ Βλάδος, ἐγνοήσας τὴν βουλὴν αὐτῶν, συνέλαβεν αὐτοὺς καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοὺς καὶ ἀκρωτηριασάμενος ἀνεσκολόπισε πάντας, τὸν δὲ Χαμζᾶν μόνον ἐπὶ ἔτι ὑψηλοτέρου σκόλοπος ἢ τοὺς ἄλλους (1). Δι' ὁμοίας τιμῆς ὑψηλοτέρου σκόλοπος ἐτίμησέ ποτε σεβάσμιον ἄνδρα, ὃς εὗρεν αὐτὸν ἐν θερμῇ θερινῇ ἡμέρᾳ βαδίζοντα ἐν μέσῳ τῶν ἀνεσκολοπισμένων καὶ ἠρώτησε πῶς ἀντέχει ἐν τῇ δυσωδίᾳ. Τότε ὁ Δρακούλης ἐκέλευσεν ἵνα ἀνασκολοπισθῇ ἐπὶ πολλῶν ὑψηλοτέρου σκόλοπος, ὅπως ἢ ὑπὲρ τὴν δυσωδίαν.

Μετὰ ταῦτα ὁ Δρακούλης εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἐπόρθησε τὴν χώραν, κατενέπρησε τὰς πόλεις καὶ τὰς κώμας καὶ ἀπήγάγεν ὑπὲρ τὰς εἰκοσιπέντε χιλιάδας αἰχμαλώτων (2). Ὁ δὲ Μωάμεθ ἔμαθε παρὰ τοῦ Μαχμούτ Πασᾶ τὸν θάνατον τοῦ Χαμζᾶ, τὸν φόνον τῶν πρεσβέων, ἐφ' ὧν τὴν κεφαλὴν καθήλωσεν ὁ Δρακούλης τὰς κιδάρεις, τὸν ἐμπρησμὸν καὶ τὴν ἐρήμωσιν τῆς Βουλγαρίας, ἐπληξεν, ὡς λέγεται, αὐτὸν ἐν τῇ πρώτῃ ὁρμῇ τῆς ὀργῆς· διότι, κατὰ τὸν Χαλκοκονδύλην (3), «νομίζεται καὶ τοῦτο ἐς τὰς θύρας τοῦ βασιλέως, οὐ πάντοτε αἰσχρὸν εἶναι, τούτους οὕς ἀπὸ ἀνδραπόδων καὶ μὴ Τούρκων παίδας αὐτῶν ἐς τὴν ἀρχὴν παραγενομένους». Διὰ κηρύκων πανταχόθεν τῆς αὐτοκρατορίας συνηθροίσθη ὁ στρατός· καὶ ὁ τοῦ Μωάμεθ στρατὸς λέγεται, ὅτι ἦν τότε οὐχὶ ἐλάσσων ἢ ὁ ἐπὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τουτέστιν ἐκ πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδων (4), ὃς, ἡγουμένον

(1) Χαλκοκονδύλης, Θ, σ. 267.

(2) Αὐτόθι.

(3) Αὐτόθι, σ. 268.

(4) Αὐτόθι.

τοῦ μεγάλου βεζύρου, προῦχώρησε πρὸς τὸν Ἰστρον. Αὐτὸς δ' ὁ σουλτάνος μετὰ εἰκοσιπέντε τριήρεων καὶ ἑκατὸν πεντήκοντα πλοίων ἀνέπλευσεν ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου διὰ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἰστροῦ μέχρι Βιδίνης, τέμνων καὶ καίων τὰ πάντα ὅπου ἀπέβαιναν. Ἡ πόλις Πραιλαβος, νῦν Ἰβραΐλα, ἐξάκουστος τότε ἐπὶ ἐμπορίᾳ, ἀπετεφρώθη. Ὁ Δρακούλης ἐπεμψε γυναικας καὶ παιδία τὰ μὲν εἰς τὸ ὄρος Ηράσσοβον, τὰ δὲ εἰς τοὺς δρυμῶνας τῆς χώρας· αὐτὸς δὲ διεῖλε τὸν στρατὸν εἰς δύο μοίρας, ὧν τὴν μὲν ἐπεμψεν ἐπὶ τὸν στρατὸν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδαβίας, ὅς, ἐνωθεὶς μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν, ἐπολιορκεῖ ἐπὶ τινα χρόνον τὴν Κηλίαν καὶ μετὰ τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας ἐπόρθησε τὴν Βλαχίαν· τὴν δ' ἐπὶ τὸν στρατὸν τοῦ Μωάμεθ, συγκεκλιμένην τὰ μάλιστα εἰς δεκακισχιλίους ἵππους Ὁ Δρακούλης, ἀκρισῶς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον, εἰς ὃ λέγεται, ὅτι αὐτὸς ἐπορεύθη μετρημφισμένος, ἐπετέθη πρὸς αὐτὸ νυκτὸς, ἐλπίζων εἰς τὸ πολεμικὸν ἔθος τῶν Τούρκων, ὅπως ἐμμένωσι νυκτὸς ἀκίνητοι ἐν τῇ ἁπαξ καταληφθεῖσθι θέσει ὅ,τι ἂν συμβῇ. Οἱ Βλάχοι ἵππεις ἐν λαμπᾷ καὶ φανοῖς εἰσέβαλον εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Τούρκων, οἵτινες ἔμενον ἀκίνητοι ὑπὸ φόβου καὶ τρόμου. Ὁ Βλάδος ἤθελεν ὀρμῆσαι εὐθὺς πρὸς τὴν σκηνὴν τοῦ σουλτάνου, ἀλλ' ἁμαρτίσας ἐφώρμησε πρὸς τὴν τοῦ μεγάλου βεζύρου Μαχμούτ Πασᾶ καὶ τοῦ Ἰσάκ Πασᾶ, ὅπου μᾶλλον σφαγὴ ἵππων καὶ καμήλων ἐγένετο ἢ μαχητῶν (1). Οἱ ἵππεις Τούρκοι παραχρῆμα ἀνέβησαν εἰς τοὺς ἵππους, οἱ δὲ Βλάχοι ἐτράπησαν πρὸς τὴν σκηνὴν τοῦ σουλτάνου, ἣν εὖρον φυλασσομένην ὑπὸ τῶν γενιτσάρων (2). Ἄπας ὁ ὄθωμα-

(1) Χαλκοκονδύλης, Θ, σ. 271.

(2) Αὐτόθι, σ. 272.

νικὸς στρατὸς παρετάχθη τότε εἰς μάχην· καὶ ἐν μὲν τῷ δεξιῷ κέρατι ἦσαν ὁ Ὁμάρ Βέγης, υἱὸς τοῦ Τουραχάν, ὁ πρῶτον κυβερνήτης τῆς Πελοποννήσου, ὁ Ἀχμέτ Βέγης, υἱὸς τοῦ Ἐβρενοῦ, ὁ Ἀλῆ Βέγης, υἱὸς τοῦ Μιχάλ, καὶ ὁ Μαλῆ Βέγης, υἱὸς τοῦ Μάλκοβιτς, ὃν οἱ Τοῦρκοι καλοῦσι Μαλκότς· ἐν δὲ τῷ ἀριστερῷ, ὁ Νασσοῦχ Βέγης, διοικητὴς τῆς Ἀλθανίας, ὁ Ἐσβέδ Βέγης καὶ Ἰσκενδέρ Βέγης, ἑταῖρος υἱὸς τοῦ Μιχάλ Βέγη (Δ). Κατὰ τὴν νύκτα συνέβησαν ἀψιμαχίαι ἀνευ μεγάλης ἐκατέρωθεν ζημίας. Γενομένης δὲ ἡμέρας ὁ Βλάδος ἀπεχώρησεν, ὁ δὲ Ἀλῆ Βέγης, υἱὸς τοῦ Μιχάλ, ἡγούμενος τῶν δρομέων, ὧν ἦρχε διαδοχικῶς ὁ οἶκος αὐτοῦ, κατεδίωξε τοὺς Βλάχους, ἐξ ὧν ἡχημαλώτισε χιλίους, οὓς ὁ Μωάμεθ πάντας ἐλαιοτόμησε παραχρῆμα. Ἐκ τῶν νυκτὸς αἰχημαλωτισθέντων ἐν τῷ στρατοπέδῳ προσήχθη πρὸς τὸν μέγαν βεζύρην Μαχμουτ (Ε) Βλάχος τις, ὃς ἐρωτηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, ἀπεκρίθη εἰς τὰς γενομένας αὐτῷ ἐρωτήσεις· μόνον δὲ, ὅτε ἠρωτήθη, ποῦ ὁ Βλάδος εὕρεται, ἀπεκρίνατο, ὅτι γινώσκει μὲν, ἀλλ' οὐδέποτε ἐρεῖ τοῦτο· τοσοῦτον ἐφοβεῖτο τὸν ἡγεμόνα. Ἠπειλῆσαν τότε κατ' αὐτοῦ οἱ Τοῦρκοι παραχρῆμα θάνατον, εἰ μὴ εἴπῃ ὅ,τι γινώσκει· ὁ δὲ ὑπέλαβεν, ὅτι ἔτοιμος ἦν ἀποθανεῖν, ἀλλ' οὐχὶ εἶπε·ν. Ὁ Μαχμουτ εὐθέως ἀπεκεφάλισεν αὐτόν· ἀπαγγείλας δὲ τὴν καταδίκην αὐτοῦ οὐδόλως ἀπέκρυψε τὸν θαυμασμόν αὐτοῦ ἐπειπὼν, «εἰ εἶχε στρατὸν ἄξιον λόγου, εἰς μέγα ἂν ἐδόκει οὗτος ἀφικέσθαι» (1). Ὁ στρατὸς προήλασε μετὰ ταῦτα εἰς Βλαχίαν κατὰ τῆς πρωτευούσης τοῦ βοϊβόδα, παρ' ἣν ὁ Μωάμεθ προήλασε μὴ πολιορκήσας αὐτήν· ἐλθὼν δὲ εἰς κοιλάδα τινα κατάρρυτον, ἐθεάσατο, ὡ τοῦ αἰσχους! δά-

(1) Χελκοκονδύλης, Θ, σ. 272.

σος σκολόπων, ἔχον μῆκος μὲν ἑπτακαίδεκα σταδίους, εὖ-
ρος δὲ σταδίους ἑπτὰ ⁽¹⁾, ἐν ᾧ ἦσαν δισμύριοι Τοῦρκοι
καὶ Βούλγαροι ἀνεσκολοπισμένοι ἢ ἐσταυρωμένοι, ἐν
μέσῳ δ' αὐτῶν ἐπὶ σκόλοπος ὑψηλοτέρου ὁ Χαμζᾶ Πα-
σᾶς «μετὰ βυσσίνων καὶ κοκκίνων ὧν ἐφόρει» ⁽²⁾. Παρὰ
ταῖς μητρᾷσιν ἦσαν ἀνεσκολοπισμένα τὰ τέκνα, ἐνεφώ-
λευον δὲ πτηνὰ ἐν τοῖς ἐγκάτοις αὐτῶν. Ὁ Ὀθωμανὸς τύ-
ραννος ἐξεπλάγη ἐπὶ τῷ φρικαλέῳ θεάματι τοῦ ἀγρίου
ἀνασκολοπιστοῦ καὶ ἀνέκραξεν, «ὥς οὐ δυνατόν ἐστιν
ἄνδρα οὕτω μεγάλως ἐργασάμενον ἀφαιρεῖσθαι τὴν χώ-
ραν, ὥς δαιμονίως ἐπισταμένῳ χρῆσθαι τῇ ἀρχῇ καὶ τοῖς
ὑπηκόοις» ⁽³⁾. Ἀλλ' ὅμως προσέθηκε μετὰ τινα σκέψιν
ἐκπλαγεὶς ἐπὶ τῇ παρρησίᾳ ταύτῃ τῶν κυβερνητικῶν αὐ-
τοῦ φρονημάτων, ὅτι ὁ ἀνὴρ, ὃς τοσαῦτα κακὰ εἰργάσατο,
οὐκ ἔστι σεβαστὸς, καλύψας οὕτω τὰς περὶ κυβερνή-
σεως ἀρχὰς αὐτοῦ ⁽⁴⁾. Ὁ Βλάχος ἐτάραττε τὸν στρα-
τὸν τοῦ Μωάμεθ, ἔτοιμος ὧν πάντοτε ὀρμῆσαι πρὸς τὰ
κέρατα, ὅπου ἦσαν οἱ γενίτσαροι καὶ οἱ ἀζάβοι· ἐπὶ τέ-
λους ὅμως ἐπορεύθη ἐπὶ τὴν Μολδαβίαν, καταλιπὼν μόνον
ἑξαχιλίους ἄνδρας κατὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Μωάμεθ.

Οἱ Βλάχοι οὗτοι ἐπολέμησαν γενναίως πρὸς τὸν ἐπα-
νεληθόντα εἰς τὸ στρατόπεδον Ὀμάρ, υἱὸν τοῦ Τιμουρτάς,
ὃς μετὰ τροπαίων δισχιλίων κεφαλῶν Βλάχων, πεπηγ-
μένων ἐπὶ δοράτων, ἐπανῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ
ἡμεῖς φθῆναι ὑπὸ τοῦ σουλτάνου, λαβὼν τὴν διοίκησιν τῆς Θεσ-
σαλίας. Οἱ Τοῦρκοι ἵπποδρόμοι, διαδραμόντες τὴν Βλα-

(1) Χελκοκονδύλης, Θ, σ. 273.

(2) Δούκας, ΜΕ, σ. 195.

(3) Χελκοκονδύλης, Θ, σ. 273.

(4) Αὐτόθι,

χίαν, ἀπήγαγον μεθ' ἑαυτῶν ὡς διακοσίας χιλιάδας ἱπ-
πων καὶ ἄλλων ζώων. Ὁ Μωάμεθ ἐπανῆλθεν εἰς Κων-
σταντινούπολιν, παραγγείλας τῷ ἀρχηγῷ τῶν ἱπποδρό-
μων ἵνα καταστήσῃ ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας τὸν εὖνουν αὐτῷ
Ῥαδοῦλ (1) ἀντὶ τοῦ Δρακούλη, φυγόντος εἰς Οὐγγρίαν
καὶ καθειρχθέντος ἐν Βούδῃ ἢ ἐν Βελιγραδίῳ κατὰ παραγ-
γελίαν τοῦ Ματθία Κορβίνου. Ἐπὶ δεκαπέντε ἔτη ὁ Ῥα-
δοῦλ ἐβασίλευσε, τελῶν τῷ σουλτάνῳ ἐτήσιον φόρον μυ-
ρίων δουκᾶτων (2), ἕως οὗ μετὰ τὸν βίαιον θάνατον αὐτοῦ
τὸ βδέλυγμα τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ ἀνασκολοπι-
στῆς, ὁ δῆμιος, ὁ διάβολος, ἀποδράς ἢ ἀπολυ-
θεὶς τῆς εἰρκτῆς, ἀνεφάνη τὸ δεύτερον ὡς βοϊβόδας, ὡς
αἱματόχρουν ἄστρον ἐπὶ τῆς Βλαχίας, δύο δ' ἔτη μετὰ
ταῦτα ἐφονεύθη ὑπὸ τινος τῶν δούλων αὐτοῦ (3). Οἱ Τοῦρ-
κοι, περιαγαγόντες τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ εἰς θέαν τῶν πό-
λεων, ὧν ἐδέσποζεν (4), ἐγένοντο ἀπὸ τοῦδε κύριοι τῆς
Βλαχίας, εἰ καὶ πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν Μωάμεθ ὁ Α' ἐπέ-
βαλε φόρον τῇ χώρᾳ ταύτῃ καὶ ἐπειράθη ἵνα ἐξασφαλισθῇ
τὴν ἀπότισιν αὐτοῦ, ἀνεγείρων τὸ φρούριον Γιούργεβον (5). 1462

Λήγοντος τοῦ θέρους ὁ Μωάμεθ, ἐπανελθὼν ἀπὸ τῆς
Βλαχικῆς ἐκστρατείας εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐστράτευ-
σε παραχρῆμα ἐπὶ τὴν Λέσβον, ἣν πρὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ
χειμῶνος κατεκτήσατο. Ἡ Λέσβος, ὑπὸ τῶν Τούρκων
κατὰ τὴν πρωτεύουσάν τῆς νήσου Μιτυλήνην καλουμένην
Μιδιλλοῦ, παρεδόθη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων

(1) Χαλκοκονδύλης, Θ, σ. 174.

(2) Δούκας, ME, σ. 194. Κατὰ τὸν Chiaro 147, δωδεκακισχίλια δου-
κάτα.

(3) Ἐγγελλος, Ἱστορία τῆς Βλαχίας, σ. 179.

(4) Αὐτόθι.

εἰς ἀμοιβὴν τῆς δοθείσης βοηθείας κατὰ τῶν Κατελάνων πειρατῶν τῷ γενουησιῷ οἴκῳ Γατελουσίῳ, ὃς ὀλίγῳ ὕστερον κατέλαβε τὴν Αἴνον καὶ τὰς ἐξ αὐτῆς ἐξηρητημένους νήσους Ἰμβρον, Θάσον, Λῆμνον καὶ Σαμοθράκην. Ἀφ' ὅτου οἱ ὀθωμανικοὶ στόλοι διέσχιζον τὸ Αἰγαῖον, ἡ Λέσβος ἐλαφυραγωγῆθη πολλάκις ὑπ' αὐτῶν. Ἦδη ἐπὶ Ὀρχάν ἡρημώθη, ὥς καὶ ἄλλαι νῆσοι, ὑπὸ τῶν τουρκικῶν στόλων τοῦ Οὐμούρ Βέγη, κυρίου τῆς Ἰωνικῆς παραλίας ⁽¹⁾. ἐπὶ δὲ Μωάμεθ τοῦ Α' ὁ Ἰουνίς, ἀξιωματικὸς τῶν γενιτσάρων, λαβὼν παραγγελίαν, ἐπολιόρκησεν εἰς μάτην τὸ Μόλιβον ⁽²⁾, καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας Μουράτ τοῦ Β' ὁ Βαλτάογλου, ὁ πρῶτος ναύαρχος τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, οὗ τὸ ὄνομα ἐτι νῦν διαιωνίζεται διὰ τοῦ φερωνύμου κόλπου τοῦ Βοσπόρου, ἐπόρθησε τὴν νῆσον μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως Καλλονῆς ⁽³⁾. Ἦδη ἐγένετο λόγος περὶ τοῦ ἐν Λέσβῳ κατάπλου ὀθωμανικῶν στόλων, ναυαρχούντων τοῦ Χαμζᾶ καὶ Ἰουνίς Πασᾶ, καὶ περὶ τῆς τριπλῆς πρὸς τὸν σουλτάνον πρεσβεύσεως τοῦ ἱστοριογράφου Δούκα, ὅπως κομίσῃ τὸν φόρον τῆς νήσου ἀντὶ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Λέσβου καὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Νίκλα. Οὗτος, ὁ νῦν ἄρχων τῆς Λέσβου, πρὸ ἐπτὰ ἐτῶν ἀφείλετο τὴν ἡγεμονίαν τὸν πρεσβύτερον καὶ προκατόχον ἀδελφὸν Δομένικον ἢ Κυριακὸν τῇ βοηθείᾳ τοῦ Γενουησιῷ Βαπτιστοῦ, εἶτα δ' ἀπηγγέρονισεν αὐτόν. Ὁ Μωάμεθ, μὴ πολυπραγμονήσας περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν δι' ἀδελφοκτονίας ἦλθεν εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ νέος ἡγεμὼν, ἐδέχθη τὴν ὑποταγὴν καὶ τὸν φόρον αὐτοῦ. νῦν δὲ, ὅτε ὁ

(1) Χαλκοκονδύλης, ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ 1' Βιβλίου.

(2) Ἀδελφί.

(3) Ἀδελφί.

Νίκλας εἴλκυσε καθ' ἑαυτοῦ τὴν ὀργὴν αὐτοῦ, ὅτε συμ-
μαχήσας πρὸς πειρατὰς Ἀραγωνίους καὶ διανείμας πρὸς
αὐτοὺς τὴν λείαν, προσέθηκε τῇ ἀληθεὶ αἰτία τῆς κατὰ
τοῦ ἡγεμόνος (1) ἐχθρας καὶ τὴν πρόφασιν τῆς ἀδελφο-
κτονίας· ἡ αἰτία δ' αὕτη ἐν τῷ στόματι τοῦ τυράννου ἦν
τοσοῦτον ἀσθενεστέρα, ὅσῳ ἡ πρώτη κυριαρχικὴ πράξις αὐ-
τοῦ ἦν ἡ ἀδελφοκτονία. Τοῦ στόλου αὐτοῦ, συγκειμένου ἐκ
τριήρων καὶ διήρων ἐξήκοντα καὶ νηῶν ἑπτὰ (2), ἦρχεν
ὁ μέγας βεζύρης Μαχμούτ Πασᾶς· ἐπεβίβασε δ' εἰς
αὐτὸν τηλεβόλα, ὀλμους καὶ λιθίνους σφαίρας ὑπὲρ τὰς δια-
χιλίας (3). Ὁ Μωάμεθ ἤγαγεν ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς πα-
ραλίας διὰ ξηρᾶς ὀλίγας χιλιάδας γενιτσάρων μέχρι τῆς
ἀπέναντι τῆς νήσου πεδιάδος Ἀσου. Ἀπὸ τοῦ Ἀγια-
σματίου περάσας εἰς τὴν νῆσον, προσεκάλεσε διὰ πρε-
σβευτοῦ τὸν ἡγεμόνα, ἵνα παραδῶ αὐτῷ τὴν πόλιν καὶ τὴν
νῆσον, ὑπισχνούμενος αὐτῷ εἰς ἀμοιβὴν ἄλλας μεγάλας
καὶ καλὰς κτήσεις. Ὁ Νίκλας, ὅς τις παρασκευάσας ἀρί-
στως τὰ πρὸς ὑπεράσπισιν, ἐθάρρει τῷ πολυαριθμῷ πυ-
ροβολικῷ, τοῖς ἰσχυρεῖς τείχεσι, τοῖς πενταχισχιλίοις
καλῶς ἐξοπλισμένοις πολεμισταῖς καὶ ἐπὶ τῷ λαῷ, ἐξ
εἰκοσιπέντε χιλιάδων συγκειμένῳ μετὰ γυναικῶν καὶ τέ-
κνων, ἀπεκρίνατο· «Οὐκ ἔστι δυνατόν παραδοῦναι τὴν πό-
λιν καὶ τὴν νῆσον, εἰ μὴ πρῶτον αὐτοὶ πολεμικῶ νόμῳ
κτανθῇσονται» (4). Μετὰ τὴν ἀπόκρισιν ταύτην ὁ Μωάμεθ
ἐπανῆλθεν εἰς τὴν στερεὰν ἀναθείς τὴν πολιορκίαν τῷ με-

(1) Χαλκοκονδύλης, I, σ. 278.

(2) Δούκας, ME', σ. 193. Κατὰ τὸν Χαλκοκονδύλην ἐξ εἰκοσιπέντε
τριήρων καὶ ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν πλοίων.

(3) Χαλκοκονδύλης, I, σ. 278.

(4) Δούκας, ME, σ. 193.

γάλῳ βεζύρῃ Μαχμουτ Πασᾶ. Οὗτος ἐπὶ εἰκοσιεπτὰ ἡμέρας ἔπαιε τὸ τεῖχος διὰ τῶν τηλεβόλων καὶ ὄλμων, ὥστε τὸ μέρος τῆς πόλεως τὸ καλούμενον Μελανούδιον κατέρρευσε μετὰ πολλῶν ἄλλων πύργων (1). Οἱ Τοῦρκοι ἀπέκρουσαν πάντοτε κρατερῶς τὰς ἐξόδους τῆς φρουρᾶς καὶ τὰς προεβολὰς τῶν πειρατῶν. Τότε ὁ ἡγεμὼν προὔτεινε τῷ μεγάλῳ βεζύρῃ τὴν παράδοσιν τῆς Μιτυλήνης ἀντὶ ἰσῆς χώρας, ὑπισχνούμενος στρατεύεσθαι ὑπὸ τὸν σουλτάνον. Ὁ δὲ Μαχμουτ ἤγγειλε ταῦτα παραχρῆμα πρὸς τὸν Μωάμεθ, ὃς ὑπερχαίρων ἐπέρασεν εἰς τὴν νῆσον, ἐδέξατο τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης καὶ συμμαχίας, οὓς προὔτεινεν ὁ ἡγεμὼν, καὶ συνωμολόγησεν ἑνορκον συνθήκην (2). Ὁ Νίκλας κλαίων προσέπεσε πρὸς τοὺς πόδας τοῦ σουλτάνου, ἐπικαλούμενος συγγνώμην ἐπὶ τῇ μὴ παραδόσει τῆς πόλεως ἐν τῇ πρώτῃ προσκλήσει· ὁ δὲ Μωάμεθ ἐμέμφθη μὲν αὐτῷ ἐπὶ τῇ ἀφροσύνῃ, ἀλλὰ παρεμυθήσατο αὐτὸν, ὅτι καίπερ βραδέως ὑποταγέντι οὐδεὶς φόβος ἐπέκειτο αὐτῷ οὔτε περὶ τῆς ζωῆς, οὔτε περὶ τῶν ἀγαθῶν· ἐκέλευσε δ' αὐτὸν ἵνα παραδώσῃ καὶ τὰς ἄλλας πόλεις τῆς νήσου, ὁ δὲ Νίκλας περιῆλθεν αὐτὴν μετὰ τῶν Τούρκων φρουράρχων, παραδίδων αὐτοῖς πάντα τὰ ὀχυρώματα. Ὁ Μωάμεθ κατέστησε διακοσίους γενιτσάρους καὶ τριακοσίους ἀζάβους ὡς φρουροὺς ἐν Μιτυλήνῃ· εἶτα δ' ἐδιχοτόμησε τριακοσίους πειρατὰς, νομίσας ὁ ὧμός οὗτος ἀνὴρ, ὅτι ὁ θάνατος οὗτός ἐστιν ὀδυνηρότατος (3), καὶ διότι (οὕτως ἔσκωπτε τὸ θηρίον) διὰ τούτου καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ κυρωθεῖσα ὑπόσχεσις τοῦ Μαχμουτ Πασᾶ περὶ τῆς ἐξα-

(1) Δούκας ME, σ. 495.

(2) Χαλκοκονδύλης, I, σ. 280.

(3) Αὐτόθι, σ. 481.

σφαλίσεως τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας αὐτῶν ἐντελέστατα ἐκπληροῦται (1). Τοὺς κατοίκους τῆς Μιτυλήνης διέτλεν εἰς τρία μέρη· καὶ τοὺς μὲν ἀπορωτάτους καὶ ἀχρηστοτάτους ἐγκατέλιπεν ἐν τοῖς τείχεσι, τοὺς δὲ μέσους ἐδωρήσατο τοῖς γενιτσάροις ὡς δούλους, τοὺς δὲ εὐπορωτάτους μετῴκισεν εἰς Κωνσταντινούπολιν (2), ἐξέλεξε δ' ἐαυτῷ ὀκτακοσίους παῖδας τε καὶ θυγατέρας τῶν ἐπιφανεστάτων πολιτῶν. Τὴν χήραν Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, Οἰεῖου τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος τῆς Τραπεζοῦντος, τὴν καλλίστην τῶν γυναικῶν τῶν τότε χρόνων, ἔκρινεν ἀξίαν τῆς τιμῆς τοῦ γυναικωνίτου. Πρὸς τὸν υἱὸν αὐτῆς προσηνέχθησαν εὐμενῶς ἐν τῇ πύλῃ, τὴν δὲ Ἀνναν, θυγατέρα τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος τῆς Τραπεζοῦντος Δαβίδ, συνέζευξε μετὰ τοῦ διοικητοῦ τῆς Μακεδονίας (3). Ὁ Νίκλας καὶ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Λούκιος, πρῶτον κυβερνήτης τῆς Αἴνου, ὃς ἦν συναίτιος τῆς ἀδελφοκτονίας, ἀφέθησαν ἐλεύθεροι. Ἡ ἀδελφοκτονία αὕτη ἐπὶ ἑπτὰ ὅλα ἔτη παρεδόθη τῇ λήθῃ· ἔμνευε δ' ἀτιμώρητος ἐπὶ πλείονα ἔτι χρόνον, εἰ μὴ ἡ σύμπραξις τῶν Ἀραγωνίων πειρατῶν παρώξυνε τὴν τοῦ Μωάμεθ φιλοκτημοσύνην εἰς στρατείαν ἐπὶ τὴν Λέσβον. Καὶ ἡ ἄρνησις ταχείας παραδόσεως ἐτύγχανε συγγνώμης, εἰ μὴ ἕτερον ἔγκλημα αὐτοῦ πρὸς τὸν Μωάμεθ ἐφανεροῦτο, ἀμάρτημα πολλῶ μᾶλλον ἀσυγχώρητον ὑπ' αὐτοῦ ἢ ἡ ἀδελφοκτονία καὶ ἡ ἄρνησις παραδόσεως τῆς πόλεως. Πρὸ τινος χρόνου παῖς τις τῆς αὐλῆς τοῦ σουλτάνου ἐδραπέτευσεν εἰς Λέσβον, ὅπου ἐπιστρέψας εἰς τὴν πίστιν τοῦ

(1) Ἱταλικὴ μετάφρασις τοῦ Δούκα ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ σ. 51.

(2) Χαλκοκονδύλης, I, σ. 280.

(3) Ἀντόθι.

Χριστοῦ ἐγένετο παιδικὰ τοῦ ἡγεμόνος (1). Ἐκτοτε πε-
ριπεσὼν τῇ λήθῃ ὁ πρῶτος παῖς τοῦ σουλτάνου καὶ εἶτα
τοῦ ἡγεμόνος, ἦλθε μετὰ τῶν ὑπὸ τούτου ἐκείνῳ παρα-
δοθέντων παιδῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἀναγνωρί-
σαντες αὐτὸν οἱ πρῶτοι ἐταῖροι, ἀνήγγειλαν τοῦτο πρὸς τὸν
σουλτάνον. Ὁ δὲ ἐδύνατο μὲν ἀνεχθῆναι τὴν ἀντιζηλίαν ἐν
τῇ ἀδελφοκτονίᾳ, οὐδόλως ὅμως τὴν τῶν παιδικῶν· διὸ κα-
θεῖρξε τὸν τε ἡγεμόνα καὶ τὸν ἀντιπρὸς αὐτοῦ Λούκιον, οἱ
τινες ἐσώθησαν ἐκ τοῦ δεσμοπτηρίου καὶ τοῦ προφανοῦς
κινδύνου διὰ τῆς ὁμολογίας τοῦ ἰσλαμισμοῦ, περιετμή-
θησαν καὶ περιεβλήθησαν ἐσθῆτι καὶ τιάρᾳ καὶ ἔμειναν
ἐλεύθεροι διὰ τῆς ἀπομωσίας τῆς πίστεως τῶν πατέρων
ἐπὶ τινὰς ἡμέρας· διότι μετ' οὐ πολὺ, καὶ περ μουσουλ-
μάνοι, καθεῖρχθησαν καὶ κατεσφάγησαν (2).

Οὕτως ὁ Μωάμεθ ἐγένετο κύριος τῆς Λέσβου, τῆς διὰ
τὴν φυσικὴν εὐμοιρίαν καὶ τὴν εὐφυΐαν τῶν κατοίκων αὐ-
τῆς ἐν τῇ ἀρχαιότητι περιωνυμωτάτης νήσου. Λεσβικοὶ
οἶνοι καὶ λέσβιαι ὦδαι, τῆς Μεθύμνης αἱ σταφυλαὶ καὶ
τῆς Μιτυλήνης οἱ ᾠδοὶ κατέθελγον τοὺς παῖδας καὶ τὰς
θυγατέρας τῆς πάλαι Ἑλλάδος. Ἡ κεφαλὴ τοῦ Ὀρφέως
ἐπλευσεν ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν Ἐβρου (ἐν τῇ Αἴνῳ) εἰς Λέ-
σβον· ἐπειδὴ δὲ οἱ κάτοικοι ἐτίμησαν αὐτὴν διὰ τῆς τα-
φῆς, ὁ Φοῖβος ἐδαψίλευσε τὰ δῶρα αὐτοῦ τῇ Σαπφοῖ, τῇ
μεμφομένῃ ἐν αἰολικαῖς χορδαῖς ταῖς ὁμοφύλοις παιδί-
σκαις, τῷ Ἀλκαίῳ, ὃς ὕμνησε πληρέστερον χρυσῷ πλή-
κτρῳ τὰ σκληρὰ κακὰ τῆς νηὸς, τῆς φυγῆς καὶ τοῦ πό-
λέμου, τῷ Τερπάνδρῳ, ὃς πρῶτος τὴν λύραν ἑπτὰ χορ-

(1) Χαλκοκονδύλης, I, σ. 281.

(2) Αὐτόθι, σ. 282. Ἡ ἰταλικὴ μετάφρασις τοῦ Δούκα (Ἀνθολογία, σ.
52) οὐκ ἀναφέρει ἐτέρως λεπτομερείας περὶ τοῦ φόνου τῶν ἡγεμόνων τούτων.

δαῖς ἐπέτεινε, καὶ τῷ Ἀρίωνι, ὃν δελφῖνες θωπεύοντες ἤγαγον εἰς τὴν ξηράν. Ποίησις καὶ μουσικὴ ἠδελφοποιήθησαν ἐν τῇ Λέσβῳ μετὰ τῆς ποιητικῆς καὶ φιλοσοφίας. Ὁ Πιττακός, εἷς τῶν ἐπτὰ σοφῶν, πρὸς ἀπαλλαγὴν τῆς νήσου ἀπὸ τῶν τυράννων, κατέλαβε τοὺς οἶακας τῆς ἀρχῆς καὶ κατέθηκεν αὐθις ἔπειτα αὐτοὺς πρὸς ὄφελος τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ ⁽¹⁾. Ὁ Ἐπίκουρος καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐδίδαξαν ἐν τῇ Λέσβῳ φιλοσοφίαν, οἱ δύο δ' ἐνδοξότατοι μαθηταὶ τούτου Φανίας καὶ Θεόφραστος ἐγεννήθησαν ἀμφοτέροι ἐν Ἐρεσσῷ τῆς Λέσβου. Οἱ Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι ἥρωες ἐκλείσαν αὐτὴν διὰ πολεμικῶν ἔργων καὶ τῆς ἐν αὐτῇ διατριβῆς αὐτῶν. Ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ ὁ Θρασύβουλος ἔλαβον πείραν πλεονάκεις τῆς πίστεως τῶν πόλεων αὐτῆς, αἵτινες, πλὴν τῆς Μιτυλήνης, ἐφρόνουν τὰ τῶν Λακεδαιμονίων. Ὁ Θρασύβουλος ἤρατο νίκην τινὰ κατ' αὐτῶν ἐν Μηθύμνῃ. Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ διέπρεψε τὸ πρῶτον ἐν τῇ πολιιορκίᾳ τῆς Μιτυλήνης, σώσας τὴν ζωὴν στρατιώτου καὶ τιμηθεὶς δρυὸς στεφάνῳ. Μετὰ τὴν ἐν Φαρσάλῳ μάχην ὁ Μάρκελλος ἔφυγεν ἀπ' αὐτοῦ εἰς Λέσβον, παραδιδόμενος ἐνταῦθα μᾶλλον ταῖς μαθήσεσιν ἢ ἐν Ῥώμῃ τῇ πραότητι τοῦ νικητοῦ. Ἐκ τοσούτων καὶ τηλικούτων μνημείων τῆς λεσβικῆς ἀρχαιότητος ἐν τοῖς Τούρκοις νῦν οὐδὲν σώζεται ἢ ἐν τοῖς γυναικωνίταις ὁ λέσβιος ἔρως· ἀλλὰ τὰ δῶρα τῆς φύσεως, οἶνος, ἔλαιον, σῖτος καὶ σῦκα σώζουσι τὴν ἀρχαίαν δόξαν. Ἀποχωριζόμενοι μετ' ἄλλους ἐν τῇ ἀλώσει τῆς Λέσβου ἀπὸ τῶν ἀναμνήσεων τῆς σεμνοπρεποῦς ἀρχαιότητος, ἀποχαιρετίζομεν καὶ μετ' ἀληθοῦς λύπης τὸν ἀκριβῆ ἱστοριογράφον

(1) Διογένης Λαέρτιος.

φον Δούκαν, ὅς, καί περ μὴ γεννηθεῖς ἐν Λέσβῳ, ὥς δὲ μέστικος ὅμως τοῦ προτελευταίου καὶ τελευταίου ἡγεμόνος τῆς νήσου ταύτης, μετέσχε τῶν πολιτικῶν καὶ ἐπέμφθη πολλάκις πρεσβευτὴς πρὸς τὸν σουλτάνον, ὥς οἱ σύγχρονοι καὶ ἀντίζηλοι αὐτῷ ἐν τῇ βυζαντινῇ ἱστορίᾳ Φραντζῆς καὶ Χαλκοκονδύλης, οὗς ἀμφοτέρους ὑπερβάλλει πολὺ κατὰ τὴν σαφήνειαν καὶ τάξιν καὶ τὴν ὀρθὴν γραφὴν τουρκικῶν ὀνομάτων. Τοῦ τελευταίου ὅμως πολὺ ἀπολείπεται κατὰ τὸ μέγεθος εὐρείας ἱστορικῆς μαθησεως.

Συγχρόνως πρὸς τὴν πολιορκίαν τῆς Λέσβου ὁ Μωάμεθ παρέσχε τοῖς Φλωρεντινοῖς ἐμπορικὰς προνομίας ἐπὶ βλάβῃ τῶν Βενετῶν, ἃς ἐκεῖνοι συκοφαντοῦντες τούτους καὶ φαύλως καταγγέλλοντες τοὺς ἐξοπλισμοὺς χριστιανῶν ἡγεμόνων κατὰ τοῦ σουλτάνου διὰ κολακείας ἔλαβον (Ζ').

Τῷ μετὰ τὰς δύο ἐπὶ τὴν Βλαχίαν καὶ Λέσβον ἐκστρατείας χειμῶνι ὁ Μωάμεθ ἡσχολήθη περὶ τὴν ἰδρύσιν καὶ τελεσιουργίαν οἰκοδομημάτων ἐν τε Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσι τῆς αὐτοκρατορίας. Μερὶ μὲν πάντοτε περὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς θαλασσοκρατίας διὰ στόλων καὶ ναυστάθμων, ἀνενέωσέ καὶ ὠχώρωσε τὸν ἀρχαῖον ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἰουλιάνειον λιμένα (1), ὃν ἰδρύσεν ὁ αὐτοκράτωρ, ἐκαθαροποίησε δὲ καὶ προχώμασι παρεσκεύασεν ὁ Ἀναστάσιος Δίκορος, Ἰουστίνος δ' ὁ νεώτερος ἐξωράισε δι' ἀναχτόρων χάριν τῆς αὐτοκρατείας Σοφίας, καὶ ἐκλήθη ἔκτοτε Καδριγὰ λιμάνι (λιμὴν τῶν τριήρεων). Ὑστερον ὁ λιμὴν ἐξηφανίσθη, ἀλλὰ τὸ ὄνομα

(1) Χατζὴ Κάλφας, χρονολογικοὶ πίνακες, ἔτει 867 (1462); καὶ Χαλκοκονδύλης I, σ. 272.

φέρει νῦν ὁ τόπος (1). Ἐν τῷ λιμένι τούτῳ ὁ Μωάμεθ ἐναυπήγησε τὴν ἐκ τρισχιλίων ἀμφορέων μεγάλην τριήρη, ἀπομιμούμενος τὴν ἐκ τετρακισχιλίων νεαπολιτικὴν καὶ τὴν ἐξ ἐννεακισχιλίων τραπεζουντίαν, ἐν δ' Ἑλλησπόντῳ, οὐχὶ πόρρω τῆς πάλαι Σηστοῦ καὶ τῆς Ἀβύδου, ἀνήγειρε τὰ φρούρια τῶν Δαρδανελίων, ὧν τὸ μὲν ἐν Εὐρώπῃ φέρει τὸ ὑπερήφανον ὄνομα τοῦ Σεδδοῦλ Βάχρ (πρόχωμα τῆς θαλάσσης), τὸ δ' ἐν Ἀσίᾳ, τὸ μετρίοφρον Τζανάκ Καλασί (φρούριον τῶν Ασπάδων). Ἐν ᾧ ὁ Μωάμεθ ἀνήγειρεν ἐν Ἀσίᾳ οὐ μακρὰν τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Δαρδάνου τὸ ἐτι φερώνυμον αὐτῷ φρούριον, ὡχύρωσε διὰ πύργου ἐγεροθέντος κατὰ τὴν γέφυραν τοῦ Ἀξιοῦ καὶ τὴν παλαιὰν πόλιν τῶν Δαρδανίων Σκόπους ἢ Οὐσκούπ, ἥτις ἐκλήθη, κατὰ τοὺς Τούρκους γεωγράφους, ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν καλλονὴν αὐτῆς μνηστὴ τῆς Ἑλλάδος, ἐν δὲ Ἀδριανουπόλει ὡχύρωσε τὰ κατὰ τὴν σύρροϊαν τοῦ Ταινάρου καὶ Ἐβρου ἀνάκτορα. Τέλος ἐπὶ τοῦ τόπου, ὅπου ἔκειτο ἄλλοτε ὁ ὑπὸ τῆς Θεοδώρας, γυναικὸς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, κτισθεὶς συγχρόνως πρὸς τὸν τῆς ἀγίας Σοφίας, ναὸς τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ὡς καὶ ὁ τάφος τῶν αὐτοκρατόρων, ἱδρυσε τὸ μέγα τέμενος, ὅπερ ἐτι νῦν, φερώνυμον τῷ πορθητῇ, ἐπιβλέπει θριαμβικῶς ἀπὸ τοῦ μέσου τῶν ἐπτὰ λόφων ἐπὶ τὰ ἄλλα τεμένη. Ἀρχιτέκτων ἦν ὁ Ἑλλήν Χριστόδουλος, πρὸς ὃν ὁ κύριος εἰς ἀμοιβὴν ἐδώρησατο ὁδὸν τῆς πόλεως ἐκδοὺς περὶ τούτου γράμμα, ὅπερ μετὰ τρεῖς αἰῶνας ὡμολογήθη ἐγκυρον ὑπὸ Ἀχμέτ τοῦ Γ' καὶ διέσωσε τοῖς ἐκεῖ οἰκοῦσιν Ἑλλησι τὴν κατοχὴν τῆς ἐκκλησίας αὐτῶν (2).

(1) Κωνσταντινούπολις καὶ Βόσπορος, Βιβλ. Α, σ. 123.

(2) Καντεμίρος, Μωάμεθ ὁ Β', σημειώσεις σ. 122, καὶ αὐτὸ τὸ γράμμα τοῦ Σελīm Α', σημειώσεις σ. 183.

4463 Ἐπιστάντος τοῦ ἔαρος ὁ Μωάμεθ, ἡγούμενος ἑκατὸν πεντήκοντα, ὡς λέγεται, χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐπορεύθη εἰς νέας πορθήσεις. Ἦδὴ τῷ προτέρῳ ἔαρι ἀπήτησε διὰ πρεσβευτοῦ παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Βοσνίας τὸν φόρον, ὁ δὲ βασιλεὺς, ἀγαγὼν τὸν πρεσβευτὴν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον καὶ δεῖξας αὐτῷ τὸ αἰτηθὲν ἀργύριον, εἶπεν αὐτῷ· «Ὡς ἔτοιμος μὲν εἶη ὁ φόρος καὶ ὡς παρσκευάστο, οὐ μὲν τοίγε προθυμεῖται ἐπιπέμποντα τῷ βασιλεῖ τὰ χρήματα, στέρεσθαι τούτων αὐτὸν, οὐδὲ οἱ καλῶς ἔχειν· ἀλλὰ σὺν τούτοις καὶ ἦν πολεμεῖν δέη, πολεμεῖν τῷ βασιλεῖ πόλεμον ἐπαράμενον, ἄμεινον ἂν παρσκευάζοιτο εἰς τὸν πόλεμον· καὶ ἦν δέη ἀπαίροντα ἄλλην τινὰ στέλλεσθαι χώραν, ταῦτα ἔχοντα τὰ χρήματα ἄμεινον πράξει» (1). Ἐκ τῆς ἀποκρίσεως ταύτης ὁ σουλτάνος ἐπείσθη μὲν εἰς τὸν πρὸς τὴν Βοσνίαν πόλεμον, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης ἀνεβάλλετο αὐτὸν ἐπὶ ἔτος, ἕως λάβῃ δίκην τοῦ φόνου τῶν πρέσβων παρὰ τοῦ Δρακούλη. Συνελθόντα δ' οὖν ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὰ ἀσιατικὰ καὶ εὐρωπαϊκὰ στρατεύματα, προήλασαν διὰ τῆς Σκοπίων πόλεως, ὅπου ὁ Ἰσᾶς, ἑγγονος τοῦ Ἑβρενοῦ, διέμενεν ὡς φρουράρχος τῶν μεθορίων (H), πρὸς τὸ Βουλτζερὶν· αὐτόθι δὲ ἡγγέλθη, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἔγνω ἀντιστῆναι ἐν τῷ φρουρίῳ Βαβίσκα Ὁκσάκ. Ὁ Μωάμεθ πρόεπεμψε τὸν μέγαν βεζύρην Μαχμουτ Πασᾶν, μετ' οὐ πολὺ δ' αὐτὸς ἠκολούθησεν αὐτῷ διὰ τοῦ Δρίνου, τοῦ διαχωρίζοντος τὴν Σερβίαν ἀπὸ τῆς Βοσνίας, καὶ διὰ τοῦ Ἰλγυρισοῦ (Κραϊόβα), παρ' ὃν πρὸς τ' ἀριστερὰ ἐπὶ ὑψηλοῦ ὄρους κεῖται τὸ φρούριον Βαβίσκα Ὁκσάκ, καλούμενον Δοροβίκην ὑπὸ τοῦ Χαλκοκονδύλη (2). Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἡ πόλις παρεδόθη, στε-

(1) Χαλκοκονδύλης, I, σ. 284.

(2) I, σ. 285.

νοχωρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ βαρέος πυροβολικοῦ (1), ἡ πρὸ πάν-
των προδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ φρουράρχου (2). Τοὺς κατοίκους, Τῇ 13
Ιουνίου
1463
διείλεν ὁ σουλτάνος τριχῇ, ὡς τοὺς τῆς Λέσβου, καὶ τὸν
μὲν ὀμίλον ἀφῆκεν ἐν τῇ πόλει, τοὺς δὲ διαμέσους ἐδώ-
ρῆσατο τοῖς Τούρκοις ὡς λείαν καὶ δούλους, τοὺς δὲ ἀρί-
στους ἀπέπεμψεν εἰς Βυζάντιον (3). Ὁ Μαχμούτ Πασᾶς
παρηγγέλοη καταλαβεῖν τὴν ὁδὸν μετὰ τοῦ ἐλαφροῦ ἵπ-
πικοῦ, ὅπως συλλάβῃ τὸν βασιλέα φεύγοντα πρὶν ἢ εἰ-
σέλθῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ Γαϊτίαν (Γιατίε)· ὅτε δ'
ὁ Μαχμούτ, ἐγγίζων εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἔμαθεν, ὅτι ὁ
βασιλεὺς, μηδὲν διατρίψας ἐκεῖ, ἔφευγεν ἐσπευσμένως
εἰς τὸ ἰσχυρὸν φρούριον Κλιτίαν (Θ), ἀπέχον δύο ἡμέρας
πρὸς ἀνατολὰς, διέβη τὸν ποταμὸν Βερβάν, ὅπου ἄνω
τῆς πόλεως, γενόμενος εἰς τρία, ἐστὶν εὐπρόωτατος.
Ὅμᾳρ ὁ τοῦ Τουραχάν ἐθάρρυνε πάντας διὰ τοῦ ἰδίου πα-
ραδείγματος, περδῆσας εἰς τὸν ποταμὸν πρῶτος καὶ δια-
νηξάμενος αὐτόν. Δευτερίως ὁ Μαχμούτ ἀφίκετο μετὰ τοῦ
ἵππικοῦ ἐπὶ τὴν Κλιτίαν. Ὁ δὲ παρακολουθῶν βραδέως
αὐτῷ μετὰ τοῦ στρατοῦ Μωάμεθ ἔλαβε τὰς κλεῖς τῆς Γαί-
τίης καὶ τὰς τῶν ἄλλων πόλεων, αἵτινες μετὰ τὴν πτώσιν
τῆς Δοδοβίκης (Βαβίσκας) ἡμιλλῶντο ἀλλήλαις πρὸς τα-
χυτέραν ὑποταγὴν. Τοῖς κατοίκοις τῆς Γαϊτίης, οἵτινες
ἐξῆλθον ἵνα προὔπαντήσωσι καὶ προσκυνήσωσι αὐτόν,
συνεχώρησεν ἵνα πολιτεύωνται κατὰ τὰ πάτρια, ἀλλὰ κα-
τέστησε φρουρὰν ἐν τῇ ἀκροπόλει καὶ ἐξελέξατο ἑαυτῷ
καὶ τοῖς ἀξιωματικοῖς τοὺς παῖδας τῶν ἀρίστων. Ἐν τού-
τοις ὁ Μαχμούτ ἐπολιόρχησε τὴν Κλιτίαν, ὅπου ἐνεκλεί-

(1) Χαλκοκονδύλης, I, σ. 286, καὶ Ὁθωμανοὶ ἱστοριογράφοι.

(2) Σχιμέν, σ. 147, κατὰ τὸν Λούκηριν.

(3) Χαλκοκονδύλης, I, σ. 285.

σθή ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ τρισκαίδεκαετοῦς ἀνεψιοῦ. Ἡ πόλις αὕτη, κειμένη ἐν χωρίῳ ἐλώδει καὶ ἔλη περὶ αὐτὴν ἔχουσα, καθίσταται ἀπρόσβλητος· ἀλλὰ τότε ὑπὸ τοῦ καύματος τὰ πλεῖστα ἦν ἀπεξηραμένα (1). Οἱ Τοῦρκοι, κόψαντες τὸν ξηρὸν κάλαμον, ἐπλήρωσαν δι' αὐτοῦ τὰς τάφρους τῆς πόλεως καὶ ἐνέβαλον πῦρ, ὅπως ἀναγκάσωσι τοὺς κατοίκους εἰς παράδοσιν. Οἱ πολιορκούμενοι ἐπεμψαν εὐθέως πρέσβεις πρὸς τὸν βεζύρην, ἱκετεύοντες αὐτὸν ἵνα φείσῃται αὐτῶν τε καὶ τοῦ βασιλέως, ὃς ἦν ἐτοιμος παραδοθῆναι εὐθὺς ὥς ἐδίδετο αὐτῷ ἔνορκος ὑπόσχεσις περὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Ὁ Μαχμούτ ἐδέξατο τὰς προτάσεις ταύτας καὶ ὥμοσε· καταλαβὼν δὲ τὴν πόλιν διείλεν, ὥς ὁ κύριος αὐτοῦ ἔπραξεν ἐν Δοδοβίκη, τοὺς κατοίκους τριχῇ, ὧν τὸ μὲν κατέλιπε πρὸς πληθυσμὸν, τὸ δεύτερον ὥς λείαν διένειμε τοῖς οἰκείοις, τὸ δὲ τρίτον, ἐν οἷς ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ ἀνεψιοῦ, προσένεγκεν ὥς δῶρον πρὸς τὸν σουλτάνον (2). Ὁ Μωάμεθ ἠθύμησεν ἐπὶ τῇ συνθήκῃ τοῦ Μαχμούτ· διότι, κατὰ τὰ πολιτικὰ αὐτοῦ δόγματα, ἡ ἥσυχος κατοχὴ τῶν ἀλόντων βασιλείων ἐξησφαλίζετο μόνον διὰ τῆς ἐξολοθρεύσεως τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν. Τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐφαρμόσας διὰ τῆς θανατώσεως τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Τραπεζοῦντος, τῶν ἡγεμόνων τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Λέσβου, ἐκωλύετο ἐφαρμόσαι νῦν παραχρῆμα ὑπὸ τῆς ἐνόρκου συνθήκης τοῦ μεγάλου βεζύρου. Οὕτως ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ (3) ἀπήχθησαν μετὰ τοῦ στρατοπέδου ὥς αἰχμάλωτοι, ἐν ᾧ ὁ σουλτάνος, ὁ μέγας βε-

(1) Χαλκοκονδύλης, I, σ. 287.

(2) Αὐτόθι, σ. 288.

(3) Οἱ Τοῦρκοι ἱστοριογράφοι λέγουσι τὸν ἀνεψιὸν τοῦτον ἐδελφὸν τοῦ βασιλέως.

ζύρης καὶ ὁ ὑπαρχος τῆς Θεσσαλίας Ὁμάρ ὁ τοῦ Τουρα-
χάν, ἡγούμενοι ἑκάστος στρατοῦ, ἀπετέλεσαν τὴν ὑποδούλω-
σιν τῆς Βοσνίας, ὑποτάξαντες τὰ ἐτι ἀνθιστάμενα φρούρια.
Τρεῖς ἡγεμονῖσκοι, Κωνσταντῖνος, Κοβάτζ καὶ Παῦλος (1)
(1) μετέβησαν οἰκοθεν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ σουλτάνου καὶ
παρεδόθησαν αὐτῷ μετὰ τῶν ἰδίων χωρῶν ἐπὶ τῇ συνθήκῃ
τοῦ λαβεῖν ἀμοιβὴν ἀλλαχοῦ. Ἡ ὑποταγὴ αὕτη ἐγένετο
δεκτὴ, ὑποσχεθείσης τῆς ἀμοιβῆς. Καὶ ἔμειναν μὲν ἐπὶ
τινα χρόνον οἱ ἡγεμονῖσκοι οὗτοι ἐλεύθεροι, ἀλλὰ μετ' οὗ
πολὺ ἐδεσμεύθησαν, ὥς καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Βοσνίας.

Ὁ Μωάμεθ ἦγε τότε μεθ' ἑαυτοῦ ἐν τῷ στρατοπέδῳ
μέγαν τινὰ σοφὸν καὶ μέγαν θρησκομανῆ, τὸν σέχην Ἀ-
λῆ Βεσταμί, Πέρσην, καταγόμενον κατ' εὐθείαν γραμ-
μὴν ἐκ τοῦ Ἰμάμη Φαχρεδδίν Ραζ'η, καὶ καλούμενον ἐν
τῇ ὁθωμανικῇ ἱστορίᾳ Μουζανιφέκ, μικρὸν συγγραφέα·
διότι ἤδη παῖς ὢν συνέγραφεν, ἐνῶ διὰ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς
ἀξίας τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ κατατάσσεται ἐν τοῖς
πρώτοις συγγραφεύσι τοῦ χρόνου τούτου. Πρὸ εἰκοσιν ἐτῶν
μετώκησεν ἀπὸ Περσίας εἰς Τουρκίαν, ὅπου, τυχὼν εὐνοϊ-
κωτάτης ὑποδοχῆς παρὰ τῷ μεγάλῳ βεζύρῃ Μαχμοῦτ,
θερμῶ προστάτῃ πάντων τῶν σοφῶν, προσεφώνησεν αὐτῷ
ἠθικόν τι σύγγραμμα, Τὸ Δ ὠ ρ ο ν τοῦ Μαχμοῦτ κα-
λούμενον. Ὁ Μωάμεθ ἐχρήσατο τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπὶ σοφίᾳ
τούτῳ Πέρσῃ ὥς τῷ προσφορωτάτῳ ὀργάνῳ πρὸς ἄμεσον
ἐκτέλεσιν τῶν δογμάτων αὐτοῦ κατὰ τοῦ αἰχμαλώτου βα-
σιλέως τῆς Βοσνίας καὶ πρὸς ἐξολόθρευσιν τούτου διὰ τῆς
ἀκυρώσεως τῆς ἐνόρκου τοῦ Μαχμοῦτ συνθήκης. Πρὸ δέκα
ἡδὴ ἐτῶν οἱ σέχαι, οὓς ἦγε μεθ' ἑαυτοῦ, ἐτέλεσαν μεγά-

(1) Χαλκοκονδύλης, I, σ. 290, καλεῖ τούτους Στάντεον, Κραίχον καὶ
Παῦλον.

λας ὑπηρεσίας τῷ πορθητῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ τάφου τοῦ Ἑγίουπ, συστρατιώτου τοῦ Προφήτου, καὶ διὰ τῆς προθυμίας, ἣν ἐνεποιοῦν τοῖς πολιορκηταῖς· ἀλλὰ νῦν περιέμενε παρὰ τοῦ Ὁρησκομανοῦς νομομαθοῦς μείζονα ἔτι ὑπηρεσίαν διὰ φετβά, ὅς, ἀνατρέπων τὴν ἔνορκον συνθήκην τοῦ Μαχμούτ διὰ τὴν ἐν αὐτῇ ἐξασφαλισθεῖσαν ζωὴν τῷ ἀπίστῳ, ἐμελλεν ἀπολύσειν τὸ ξίφος τοῦ δημίου. Οὗτος ἦν ἐξαιρετος τρόπος, ὅπως ἐξέλθῃ τῆς παρούσης ἀμνηχανίας καὶ ἥ εἰς τοὺς μέλλοντας χρόνους διδακτικὸν καὶ ἀξιομίμητον παράδειγμα τοῖς διαδόχοις, ὅπως ἐπιτηδεύωσιν ἀκυρῶνται διὰ φετβά ἔνορκοι συνθῆκαι. Ὁ σοφὸς σέχης, ἐπιλαθόμενος χάριν τῆς θελήσεως τοῦ σουλτάνου πάσης τῆς πρὸς τὸν εὐεργέτην αὐτοῦ, τὸν μέγαν βεζύρην, χάριτος, ἔδωκε φετβὰν κατὰ τὴν αἰτηθεῖσαν ἐννοίαν· μάλιστα δὲ ἡ δουλοπρέπεια ἢ ἡ ὀρησκομανία αὐτοῦ ὥθησεν αὐτὸν εἰς τοσοῦτον, ὥστε προσήνεγκεν ἑαυτὸν πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς κρίσεως, τουτέστιν ὅπως πράξῃ τὸ ἔργον τοῦ δημίου, ἢ τοῦλάχιστον ἀνέλαβεν αὐτὸ κατὰ διαταγὴν τοῦ σουλτάνου (IA). Τῇ ἐπαύριον, ὅτε ὁ στρατὸς παρηγγέλλετο ἀπελθεῖν τῆς Βοσνίας, ὁ σουλτάνος μετέπεμψατο τὸν βασιλέα τῆς Βοσνίας· ὁ δὲ, οὐδὲν καλὸν προαισθόμενος, παρεγένετο ἔχων ἀνὰ χεῖρας τὴν ἔνορκον συνθήκην. Ἀλλὰ ταύτης ἀκυρωθείσης ὑπὸ τοῦ φετβά, ὁ μουφτής, ὁ ἐκδοὺς αὐτὸν, ὁ σοφὸς νομομαθής, ὅς ἤγε τὸ ἐξηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας, ἀπέκοψεν ὡς δῆμιος τὴν κεφαλὴν τοῦ βσιλέως (IB). Οἱ τρεῖς Βόσνιοι ἡγεμονίσκοι ἀπηγγονίσθησαν ἐν ταῖς σκηναῖς αὐτῶν.

Οὕτω τῷ δεκάτῳ ἔτει μετὰ τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἄλωπιν, ἑκατοστῷ δὲ μετὰ τὴν πρώτην παρὰ τὸν Ἑβρον ἦτταν τῶν Σέρβων, καὶ τὸ βασίλειον τῆς Βοσνίας ἐγένετο, ὡς τὸ τῆς Σερβίας, τουρκικὴ ἐπαρχία. Ὁ Μινγέτ

Βέγης κατέστη ἐν αὐτῷ ὡς σαντζάκβεγης, πάντες δὲ οἱ στρατεύσιμοι τῶν Βοσνίων ἐξωπλίσθησαν ἄκοντες ὑπὲρ τοῦ σουλτάνου, ὧν τρισμῦριοι ἀπεγράφησαν ὡς γενίτσαροι. Ὅπως δὲ μὴ διακόψωμεν ἐν τῷ μέσῳ τὴν εὐθὺς ἐπομένην ἱστορίαν τοῦ ἤδη συγχρόνως πρὸς τὴν πρώτην ἐπὶ τὴν Βοσνίαν ἐκστρατείαν ἀρχομένου καὶ μετὰ τὸ πέρας αὐτῆς ἐν Πελοποννήσῳ ὑπὸ τοῦ Μαχμουτ Πασᾶ συνεχισθέντος βενετικοῦ πολέμου, παρατίθεμεν τῇ ἱστορίᾳ τῆς πρώτης ἐκστρατείας καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ ἀλώσεως τῆς Γαϊτίας παραχρῆμα τὴν τῆς δευτέρας βοσνικῆς ἐκστρατείας ἀπὸ τοῦ ἐξῆς ἔτους, καθ' ὃ ὁ Μωάμεθ παρεγένετο αὐθις εἰς Βοσνίαν, ὅπως τὸ δεύτερον ἐκπολιορκήσῃ τὴν Γαϊτίαν, ἧς ἔτι πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ἀπιόντος ἔτους μετ' ἐπίμονον πολιορκίαν δύο καὶ ἡμίσεως μηνῶν ἐκυρίευσεν ὁ Μαθθίας Γορβίνος ⁽¹⁾. Ὁ φρούραρχος Χαράμ Βέ-
Τῇ 16
Δεκεμ.
1463

γης μετὰ διακοσίων αἰχμαλώτων Τούρκων ἐκόσμησε τὴν εἰς Βούδην πρὸς στέψιν ἔλυσιν τοῦ βασιλέως. Ὁ Μωάμεθ, ἐκμαινόμενος ἐπὶ τῇ ταχείᾳ ταύτῃ πτώσει τῆς πόλεως, ἔσπευσε μετὰ τρισμυρίων ἀνδρῶν καὶ μετὰ τοῦ βαρέος πυροβολικοῦ, καὶ λήγοντος τοῦ χειμῶνος ἤρξατο τῆς πολιορκίας τῆς Γαϊτίας, ἧτις ἦν οὐχ ἥττον φοβερά ἐκείνης, ἣν ὑπέμεινε πρὸ τριῶν μόλις μηνῶν παρὰ τοῦ Κορβίνου. Ὁ Μωάμεθ διεῖλε τὸν στρατὸν εἰς τρία σώματα, ὅπως δυνηθῇ ἐκάστοτε κατὰ τρεῖς συνεχεῖς ἡμέρας ἀγαγεῖν εἰς τὸ ῥῆγμα μυρίους νεαλεῖς στρατιώτας. Οἱ Τούρκοι ὥρμησαν ὡς λέοντες πρὸς τὴν ἐφοδον, ἀναζωπυρούμενοι ὑπὸ τῆς παρουσίας τοῦ σουλτάνου, πολλὰ ἐκ τῶν νώτων ὑπισχνουμένου καὶ ἀπειλοῦντος. Πολλοὶ ἤδη τῶν πολιορκητῶν ἀνέβησαν εἰς τὰς ἐπάλξεις, καὶ τινες δ' αὐτῶν ἦν ἐν

(1) Σχιμέλι σ. 154.

τῷ ἀποσπάσαι ἀπὸ πύργου τινὸς τὴν σημαίαν τοῦ Κορβίνου, ὅτε Οὐγγρὸς τις, ὅπως σώσῃ αὐτὴν, περιέσφιγγε Τοῦρκον καὶ ἐκρημνίσθη μετ' αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ πύργου (1). Καίπερ τοιούτων ἀνδραγαθημάτων γενομένων, ὁ Μωάμεθ ὅμως οὐκ ἐδυνήθη κυριεῦσαι ἐξ ἐφόδου τῆς πόλεως, καὶ ἔλυσε τὴν πολιορκίαν, ἅμα μαθὼν, ὅτι ὁ Ματθίας Κορβίνος προσήγγιζεν εἰς ἐπικουρίαν. Ὁ Ματθίας ἐκυρίευσεν τοῦ φρουρίου Σρεβερνίκου, ἐπολιόρχησε τὸ Σβόρνικ, οὗ ἡ φρουρὰ, ἐλπίζουσα ὡσαύτως ταχεῖαν ἐπικουρίαν παρὰ τοῦ Μαχμούτ Πασᾶ, ἐνεκαρτέρει ἐξ ἴσου ἀνδρείως κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγρίας, ὡς ἡ Γαϊτία κατὰ τοῦ Μωάμεθ. Ὁ Μαχμούτ Πασᾶς, ἀθροίσας εἰς ταῦτο πάντας τοὺς βέγηδας τῆς Ῥουμελίας, τὸν Οὐμούρ, τὸν Ἰσᾶν, ἐγγονον τοῦ Ἐβρενοῦ, τὸν Ἀλῆν, ἀπόγονον τοῦ Μιχάλογλου, ἀνεκοίνωσε τοῖς πολιορκουμένοις, ὅτι περιμένουσιν ὡς τάχιστα ἐπικουρίαν· ὡς δὲ ἦλθεν ὁ Μιχάλογλου, ἡγούμενος τῶν προδρόμων, ὁ Ματθίας ἐκέλευσε τοσοῦτον ταχέως ὑποχωρήσιν, ὥστε κατέλιπε τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὸ πυροβολικόν. Ὁ καταδιώκων αὐτὸν μετὰ τοῦ μεγάλου στρατοῦ Μαχμούτ ἐλαφυραγώγησε πολλοὺς αἰχμαλώτους καὶ ἵππους καὶ κατεδίωξε τὸν βασιλέα μέχρι τοῦ Σαύου (ΙΓ). Δύο μῆνας μετὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Σβορνίκου ὁ Μιχαὴλ Οὐϊλάκ, θεῖος τοῦ βασιλέως Ματθία, καὶ ὁ Γρηγόριος Λαθαθάν, αἰφνης περικυκλωθέντες ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐν Βοζᾶζῃ, ἀπεχούσῃ τριάκοντα μίλια ἀπὸ τῆς Σεμένδρας, ἡχμαλωτίσθησαν καὶ ἀπήχθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐνταῦθα ὁ μὲν θεῖος τοῦ βασιλέως Ματθία ἀπεκεφαλίσθη, ὁ δὲ Γρηγόριος Λαθαθάν, ὃς ἤδη αἰχμαλωτισθεὶς ἐν τῇ μάχῃ τῆς Βάρνης ἀπέδρα εὐτυχῶς

(1) Βογφίνιος, Γ₂ Βιβλ. Ξ, ἐν τῷ τέλει, σ. 534 καὶ 535.

ἐν τῷ ἀποκεφαλίζεσθαι, δεήσει Τούρκου ἐσώθῃ καὶ τότε ἀντὶ λύτρων ⁽¹⁾.

Συγχρόνως τῷ πρὸς τὴν Βοσνίαν πολέμῳ, τῷ ἔαρι τοῦ 1463 ἤρξαντο πρὸς τοὺς Βενετοὺς πολεμικὰ ἔργα. Ἀλλ' ὁ πόλεμος οὗτος οὐκ ἔληξεν, ὡς ἐκεῖνος, ταχέως, ἀλλ' ἐπὶ πολὺ ἐμαίνετο κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ἐπὶ ἑκατάδεκα ἔτη. Ἀνδράποδόν τι τοῦ Πασᾶ τῶν Ἀθηνῶν ἀπέδρα εἰς Κορώνην κομίζων 10,000 ἄντρων, εὔρε δ' ἄσυλον ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Βενετοῦ εὐπατρίδου Ἱερωνύμου Βαλαρέσσου ⁽²⁾. Ὁ Πασᾶς ἀπήτησε τὸ ἀνδράποδον, ἀλλ' ὁ Βενετὸς ἡρνήθη τὴν ἀπόδοσιν ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι ὁ φυγάς ἦν χριστιανός. Ὁ διοικητὴς τῆς Πελοποννήσου Ἰσᾶς ὁ τοῦ Ἑβρενοῦ ἤλασεν εἰς Ἀργος, εἰς ὃ εἰσῆλθε τῇ προδοσίᾳ ἱερέως τινὸς Ἑλλήνος, παραδόντος αὐτῷ τὴν πόλιν ⁽³⁾. Ὅμῃ δὲ ὁ τοῦ Τουραχάν, εἰσβαλὼν εἰς Ναύπακτον, διήρπασε τὴν βενετικὴν χώραν, οἱ δὲ Τούρκοι διήρπαζον τὴν Μεθώνην.

Μαθοῦσα ταῦτα ἡ Βενετία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον· καὶ ὁ μὲν Λουδοβίκος Λορεδάνος ἐπέμφθη πρὸς τὴν Εὐβοίαν ὡς στόλαρχος, ὁ δὲ Βερθόλδος ἀνηγορεύθη στρατηγὸς τῶν κατὰ ξηρὰν δυνάμεων. Εἰκοσιπέντε τριήρεις καὶ δώδεκα πλοῖα ἀπέπλευσαν· δισχίλιοι δὲ ἵππεῖς Ἰταλοὶ καὶ τετρακισχίλιοι κακοῦργοι, δραπετεύσαντες εἰς Κρήτην, διεκομίσθησαν ἐπὶ ὑποσχέσει ἀτιμωρησίας εἰς Πελοπόννησον ⁽⁴⁾, ἵνα ἐμβάλλωσιν εἰς στάσιν αὐτήν με-

(1) Βονφίνιος, Δ, Κεφ. Ν, σ. 544 καὶ 582.

(2) Δαροῦ, Ἱστορία τῆς Βενετίας, Βιβλ. Β, σ. 443. *Istoria di Venezia dell' anno 1457, fin all' anno 1500.*

(3) Χαλκοκονδύλης, Ι, σ. 291, καὶ ὁ γραμματεὺς τοῦ Μαλατέστα ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Σανσοβίνου.

(4) Χαλκοκονδύλης, Ι, σ. 294.

τ' οὐ πολὺ δὲ οἱ κάτοικοι τῆς Σπάρτης καὶ τοῦ Ταινάρου καὶ τῆς Ἐπιδάμνου, οἱ Ἀρκάδες καὶ οἱ Πελλήνηες ἐπανεστήσαν κατὰ τοῦ σουλτάνου. Ὁ Λορεδάνος εἰσήγαγεν ἐπιτήδεια εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ τὴν Μονεμβασίαν· διότι ἡ συγκομιδὴ ἦν μικρὰ ἐν ταῖς ὀρειναῖς χώραις· καταλαβὼν δὲ τὸ φρούριον Βάτικα, ἀπέχον τριάκοντα μίλια τῆς Μονεμβασίας, ἐπανῆλθεν εἰς Ναύπλιον, διέπλευσε κατὰ τοὺς μῆνας Μάιον, Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον τὸ Αἰγαῖον, καὶ τῇ πρώτῃ Αὐγούστου ἠγκυροβόλησεν αὖθις πρὸ τοῦ Ναυπλίου, ὅπου ὁ Βερθόλδος ἀνέμενεν αὐτὸν μετὰ τῶν στρατευμάτων τῆς ξηρᾶς ⁽¹⁾. Ἐκυρίευσαν εὐχερῶς μὲν τῆς πόλεως Ἀργούς, τῆς δ' ἀκροπόλεως μετὰ τινα ἀντίστασιν τῆς ἀλβανικῆς φρουρᾶς. Στρατεύματα νεαπολιτικά, πεμφθέντα ὑπὸ τῶν Βενετῶν πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν πολιορκητῶν, ἀπώλεσαν ἐκτοντάδας τινὰς ἀνδρῶν ἕνεκα τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν, ὃς οὐκ ἤγαγεν αὐτὰ παρὰ τὴν παραλίαν, καθὰ παρηγγέλθη, ἀλλ' ἐνδοτέρω, ὅπου οἱ Τοῦρκοι ἐνήδρευον ⁽²⁾. Οἱ Τοῦρκοι κατέκοψαν μετὰ ταῦτα τὴν ἀλβανικὴν φρουρὰν τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Ἀργούς, ὅτε ἀπεχώρει εἰς Κόρινθον ⁽³⁾.

Οἱ Βενετοὶ, προτραπέντες ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν, διανοοῦντο νῦν διατειχίσαι τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου, ὡς πάλαι, καὶ οὕτω κατέχειν τὴν ἐπανάστασιν πάσης τῆς Πελοποννήσου. Εἶδομεν ἤδη ἐν τῷ ΙΑ Βιβλίῳ, πῶς Μουράτ ὁ Β' μετὰ τὴν λύσιν τῆς τετάρτης τουρκικῆς πολιορκίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατηδάφισε τὸ ὑπὸ τῶν δεσποτῶν τῆς Πελοποννήσου Θωμᾶ καὶ Κωνσταντίνου ἀνεγερθὲν ὀχύρωμα τοῦ ἰσθμοῦ. Πρὸς ἀνόρθωσιν δὲ

(1) Χαλκοκονδύλης, Ι, σ. 297.

(2) Αὐτόθι.

(3) Ἐπιστολὴ τοῦ γραμματέως τοῦ Μαλατέστη.

αὐτῶν εἰργάσθη νῦν ἅπας ὁ ὑπὸ τὸν Λορεδάνον καὶ τὸν Βερ-
 θόλδον στρατός, ἐν δύο δὲ ἐβδομάσι τρισμῦριοι ἐργάται ἀπε-
 τέλεσαν τὸ ἔργον μετὰ διπλῆς τάφρου καὶ ἑκατὸν τρια-
 κονταεξ πύργων. Τὸ τεῖχος ἐκ ξερῶν λίθων δώδεκα πο-
 δῶν ὕψους διῆκεν ἐπὶ ἑξ μίλια ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλ-
 λην θάλασσαν, ἐν τῷ μέσῳ δὲ αὐτοῦ ἀνιδρύθη βωμός, ἐφ'
 οὗ ἐστήθη ἡ σημαία τοῦ ἁγίου Μάρκου καὶ ἐτελεῖτο δη-
 μοτελὴς ἱεροτελεστία ⁽¹⁾. Οἱ Βενετοὶ ἡσχολοῦντο ἐτι περὶ
 τὴν διευθέτησιν τοῦ πυροβολικοῦ, ὅτε ἡγγέλθη, ὅτι Οὐμάρ
 ὁ τοῦ Τουραχάν προσήγγιζε μετὰ μυρίων ἀνδρῶν. Ἦλθε Τῇ 25
Σεπτ.
1463
 δ' οὗτος μετ' οὐχὶ πολλῶ ὀλιγωτέρων, ἐπλησίασε πρὸς τὰ
 τεῖχη μέχρι τετρακοσίων βημάτων, ἐθαύμασεν αὐτὰ καὶ παρ'
 ὀλίγον ἐφονεύετο ὑπὸ σφαίρας τηλεβόλου, ἀναρπασάσης
 δύο τῶν ἀκολουθῶν αὐτοῦ ⁽²⁾. Ὁ Λορεδάνος καὶ ὁ Βερ-
 θόλδος, πολιορκήσαντες τὴν Κόρινθον, συνῆψαν μάχην πρὸς
 τῶν τειχῶν τῇ 20 Ὀκτωβρίου, καθ' ἣν ὁ Βερθόλδος 1463
 τραπείς τὴν κεφαλὴν ὑπὸ λίθου ἀπέθανε μετὰ δεκαπέντε
 ἡμέρας ἐπὶ τῶν ὀχυρωμάτων τοῦ ἰσθμοῦ. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ
 ἡγγέλθη, ὅτι ὁ Μαχμούτ Πασᾶς προσήγγιζε πρὸς τὸν
 ἰσθμὸν ἄγων ὀκτακισμυρίους ἄνδρας. Ὁμάρ δ' ὁ τοῦ Του-
 ραχάν ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ δι' ἀγγελιαφόρου Ἀλθανοῦ, ὅτι
 ὁ ἰσθμὸς ἦν ἐφωδιασμένος διὰ διακοσίων τηλεβόλων ⁽³⁾,
 διὰ δισχιλίων τηλεβολιστῶν καὶ διὰ πολλῶν τοξο-
 τῶν καὶ πελταστῶν. Ἐκ τῆς ἀγγελίας ταύτης, ἀνακοι-
 νωθείσης πρὸς τὸν σουλτάνον, καὶ ἐκ τῶν λόγων τοῦ

(1) Ἐπιστολὴ τοῦ γραμματέως τοῦ Μαλατέστα, καὶ Δαρῶ, Βιβλ. Β',
 σ. 445 καὶ 446.

(2) Γραμματεὺς τοῦ Μαλατέστα.

(3) Ὁ Χαλκοκονδύλης I, σ. 299, λέγει· «αὐτὸς δὲ γὰρ στρατεύματι
 πρόσθεν ἐγγύτατα τοῦ ἰσθμοῦ ἀφικόμενος, τηλεβόλους τε ἀφώρα πλείους ἢ
 δισχιλίους, καὶ τηλεβολιστὰς τετρακοσίους καὶ τοξότας καὶ πελταστὰς.»

Μαχμούτ, ὅτι ἦν εὐθετώτατος καιρὸς τοῦ πολεμῆσαι σπουδαίως ἐν Πελοποννήσῳ, ὁ μέγας βεζύρης παρηγγέλθη ἵνα ἐκστρατεύσῃ παραχρῆμα ἐπὶ τὴν χερσόνησον ταύτην μετὰ τοῦ μεγίστου μέρους τοῦ στρατοῦ, τοῦ κυριεύσαντος τῆς Βοσνίας. Οἱ Βενετοί, μαθόντες τὴν ταχεῖαν ἔλευσιν αὐτοῦ, ἐγκατέλιπον ταχέως τὸ ἀνοικοδομηθὲν μετὰ τοσοῦτων μόχθων ὀχύρωμα, ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν τῆς Κορίνθου καὶ ἔφυγον μετὰ σπουδῆς εἰς Ναύπλιον. Ὁ Μαχμούτ, ἐλθὼν περὶ ἡλίου ἀνατολᾶς εἰς τὸν ἰσθμὸν καὶ ἐλπίζων καταλήφασθαι αἰφνιδίως τοὺς Βενετούς, εἶδεν ἤδη τὰ πλοῖα αὐτῶν ἀποπλέοντα· κυριεύσας δὲ τοῦ ἰσθμοῦ ἐπορεύθη διὰ τῆς Κορίνθου εἰς Ἀργος, ὃ κατέλαβεν εὐθὺς, καὶ ἔπεμψε δεσμίους πρὸς τὸν σουλτάνον ἐβδομήκοντα Βενετούς ἐκ τῆς φρουρᾶς (1), ἀπέκτεινε δὲ ἐξήκοντα τοξότας Κρήτας. Ἐντεῦθεν προὔχωρησε διὰ τῆς Τεγέας εἰς Λεοντάριον, ὅπου, ἀπολύσας τῆς διοικήσεως τῆς Πελοποννήσου τὸν ἐγγονον τοῦ Ἑδρενοῦ Ἰσᾶ Βέγην (ΙΔ), ἐπέστησεν ἐν αὐτῇ ἄρχοντα τὸν Σαγανὸν Πασᾶν, πρὸς ὃν παρήγγειλεν ἐφοδιάσαι τὰς Πάτρας καὶ τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἀχαΐας διὰ σιτίων, τὸν δὲ υἱὸν τοῦ Τουραχᾶν Ὁμάρ ἔπεμψε μετὰ δισμυρίων ἱππέων ἵνα πορθήσωσι τὴν τῶν Βενετῶν χώραν (2).

Ὁ τοῦ Τουραχᾶν υἱὸς ἐπιδραμὼν εἰς τὰ περὶ Μεθώνην ἀπήγαγε πεντακοσίους κατοίκους χωρίου ἐκεῖ κειμένου ὡς αἰχμαλώτους πρὸς τὸν μέγαν βεζύρην, ὃς ἔπεμψεν αὐτοὺς πρὸς τὸν σουλτάνον. Ὁ δὲ, ὃς τὸν προσφιλῆ αὐτῷ θάνατον, τὴν εἰς δύο τμησιν, ἐτέλεσε κατ' ἄρχας μόνον ἐν τοῖς κυβερνήταις τῶν Καλαβρύτων καὶ τοῦ Λεον-

(1) Χαλκοκονδύλης, I, σ. 300.

(2) Αὐτόθι.

ταρίου (1), μετὰ ταῦτα δ' ἐπὶ μείζον ἐν τοῖς τριακοσίοις Λεσβίοις πειραταῖς, ἐκέλευσεν ἵνα διχοτομηθῶσιν οἱ πεντακόσιοι οὗτοι Ἕλληνες· διότι ὁ θάνατος οὗτος ἦν ὁ ὀδυνηρότατος. Βοῦς, ὃς συνεφόρησε τὰ δύο ἡμίτομα σώματός τινος διχοτομηθέντος, ἐφάνη τῇ δυσειδαιμονίᾳ τοῦ τυράννου ὡς οἰωνός, οὐχὶ ὅπως ἀποτίσῃ δίκην τῶν αἰμοχαρῶν αὐτοῦ πράξεων ἢ προτραπῇ εἰς μεταμέλειαν, ἀλλ' ὡς σημεῖον μεγάλης τύχης ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, οὗ ἦν ὁ διχοτομηθεὶς στρατιώτης. Ἀβέβαιον εἶν' Ἀλθανός ἢ Βενετός. Ὁ σουλτάνος ἐκέλευσεν ἵνα ταφῇ ὁ ὑπὸ τοῦ βοὸς παραδόξως τιμηθεὶς νεκρός, ὁ δὲ βοὺς διατρέφεται καλῶς ἐν τοῖς ἀνακτόροις (2). Μετὰ τῆς ἱστορίας τοῦ σημείου τούτου καὶ τῆς προσφωνήσεως τῶν Τούρκων στρατηγῶν Ὁμάρ καὶ Χασάν πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Σπάρτης, ὅπως ἐπαναγάγῃ αὐτοὺς ὑπὸ τὸν σουλτάνον διὰ φόβου, λήγει τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ ὁ Ἀθηναῖος Χαλκοκονδύλης, ὁ μέχρι τοῦδε πιστὸς ἡμῶν συνοδοιπόρος δι' ἑκατὸν πεντήκοντα ἔτων ὀθωμανικῆς ἱστορίας. Τὸ πολῦτιμον, οὐχὶ δ' ἄριστα διατεταγμένον αὐτοῦ σύγγραμμα, πλούσιος θησαυρὸς ἱστορικῆς, γεωγραφικῆς καὶ ἐθνογραφικῆς πολυμαθείας, ἀναμένει ἐτι ἐκδότην, ὃς, διορθῶν τὰ τυχαῖα, πραγματικὰ ἢ λεκτικὰ ἀμαρτήματα, διαφωτίσει ἐπὶ μᾶλλον τὴν οὐσιώδη συμφωνίαν αὐτοῦ πρὸς τὰς πηγὰς τῆς ἀσιανῆς ἱστορίας καὶ οὕτω τὴν μεγίστην ἀξιοπιστίαν τοῦ Βυζαντινοῦ ἱστοριογράφου.

Τῷ ἐπὶόντι ἔαρι ὁ Ὁρσάτος Ἰουστινιάνης, διάδοχος τοῦ Μηνι Λουδοβίκου Λορεδάνου, ἀποβὰς εἰς Λέσβον ὡς ναύαρχος Ἀπρ. 1468 τοῦ βενετικοῦ στόλου, ἐπολιόρκησε τὴν Μιτυλήνην ἐπὶ ἑξ ἑβδομάδας. Ἀλλ' ὁ Μαχμούτ Πασᾶς, σπεύσας μετὰ τοῦ

(1) Χαλκοκονδύλης, I, σ. 300.

(2) Αὐτόθι.

στόλου (1), ἠνάγκασε τὸν Βενετὸν ναύαρχον ἵνα λύσῃ τὴν πολιορκίαν, ὡς ἠνάγκασε κατὰ ξηρὰν τῷ προτέρῳ φθι-
 Τῇ 15 νοπῶρῳ τὸν στρατηγὸν, ἵνα λύσῃ τὴν τῆς Κορώνης.
 Μαΐου 1464 Μετὰ τὴν ἀποκρουσθεῖσαν ἐφοδὸν ἐπέβη μετὰ τοσούτων
 Τῇ 18 Ἑλλήνων, ὅσους ἐδύνατο ἵνα λάβῃ ἐπὶ τοῦ πλοίου,
 Μαΐου μετακομίσας δ' αὐτοὺς εἰς Εὐβοίαν, ἐπανῆλθεν ἔτι ἅπαξ
 εἰς Λέσβον, καὶ ἀποθὰς εἰς τὸ φρούριον τοῦ ἁγίου Θεο-
 δώρου ἀπῆλλαξεν αὐτοὺς τῆς τουρκικῆς δουλείας ὅσους
 χριστιανούς ἐδύνατο, οὓς ἀπεβίβασεν εἰς τὴν αὐτὴν βενε-
 Τῇ 10 τικὴν νῆσον Εὐβοίαν (2). μετ' ὀλίγον δ' ἐξεμέτρησε τὸ
 Ἰουλ. 1464 ζῆν. Ἡ ἀρχηγία τῶν κατὰ ξηρὰν δυνάμεων ἀνετέθη τῷ
 Σιγισμούνδῳ Μαλατέστα, κυρίῳ τοῦ Ἀριμίνου, οὗ ὁ ἐξ
 ἀπορρήτων γραμματεὺς συνέγραψεν ἐν τάξει ἀκριβέστα-
 τα καὶ ἀξιοπιστότατα τὰ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην.
 Πολλαὶ τῆς Πελοποννήσου πόλεις συνέστησαν αὐτῷ· ἐπο-
 λιόρκησε τὴν Σπάρτην καὶ ἐκυρίευσεν ἤδη τοῦ διπλοῦ
 τείχους, ὅτε ἀπέτυχεν ἐν τῇ ἀλώσει τῆς ἀκροπόλεως,
 μετ' οὐ πολὺ δ' ἐπανέκαμψεν οἴκαδε. Ὡς λάφυρα δ' ἐκό-
 μισε τὰ λείψανα τοῦ μεγάλου Βυζαντινοῦ φιλοσόφου Γε-
 ωργίου Γεμιστοῦ Πλήθωνος, ὃς ἐπὶ Εὐγενίου τοῦ Δ' ἐν
 τῇ συνόδῳ τῆς Φλωρεντίας ἐκτίσαστο μέγα ὄνομα διὰ τὴν
 εὐγλωττίαν καὶ παιδείαν αὐτοῦ, καὶ ᾧ ἀνήγειρε τάφον ἐν
 Ἀριμίνῳ (3). Ὁ Βερθόλδος, ὡς ἀνωτέρω ἐβρέθη, ἐφονεύ-
 θη ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς πολίχνης τῆς Κορίνθου ὑπὸ λιθο-
 βολίας γυναικὸς τινος, ὡς ὁ Πύρρος ἐν τῇ πολιορκίᾳ τοῦ
 Ἀργους. Ὁ διοικητὴς τῆς Πελοποννήσου Ἰάκωβος Βαρ-
 βαρῆγος ἀναλαβὼν τὴν ἀρχηγίαν τῶν ὑπὸ τὸν Βερθόλ-

(1) Ἐπιστολὴ τοῦ Γραμματέως τοῦ Μαλατέστα,

(2) Αὐτέστι,

(3) Σπυργδογίνος, σ. 50.

δον καὶ Μαλατέσταν δυνάμεων, ἐστράτευσεν ἀτελεσφορή-
τως ἐπὶ τὰς Πάτρας. Ὁ Ὀμάρ Βέγης, υἱὸς τοῦ Τουρα-
χάν, ἐλθὼν μετὰ δωδεκαχισχιλίων ἀνδρῶν, συνῆψε μάχην,
ἐν ᾗ ἔπεσον ὁ διοικητὴς καὶ πολλοὶ ἀνδρεῖοι ἀξιωματικοί
(¹). Οἱ Βενετοὶ ἀπώλεσαν μυρίους ἀνδρας. Ὁ Ἕλλην
Μιχαήλ Ῥάλλης, λοχαγὸς τῆς δημοκρατίας, ὃς ἀντέστη
πρὸς τὴν ἐπὶ τὰς Πάτρας ἐκστρατείαν, οὐχ ἥττον ἀνεσχο-
λοπίσθη, ὃ δ' ἐπίλοιπος ἡττηθεὶς στρατὸς ἀπεχώρησεν
εἰς Καλάμας, ὅπου περὶ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως ταύτης
συνήφθη δευτέρα μάχη, καὶ οἱ Βενετοὶ τὸ δεύτερον ἡττή-
θησαν. Οἱ αἰχμάλωτοι ἀπήχθησαν εἰς Καλλιπόλιν, ὅπου ὁ
ἱστοριογράφος Σπανδογῖνος Καντακουζηνὸς, ὡς παῖς, συν-
διελέχθη πολλοῖς αὐτῶν (²). Ὁ Ἰάκωβος Λορεδάνος,
διάδοχος τοῦ Ὀρσάτου Ἰουστινιάνη, κατήγαγε τὸν στό-
λον εἰς τὸ στενὸν τῆς Καλλιπόλεως, ὅπου ἀνέμεινε τὰ
λείψανα τοῦ στόλου πεντακόσια βήματα ἀπὸ τοῦ Ἑλλη-
σπόντου. Ὁ ἄρχων τοῦ βενετικοῦ κόλπου Ἰάκωβος Βε-
νιέρος παρέσχε τῷ συναθροισθέντι στόλῳ τολμηρὸν θέα-
μα, ἀναπλέων καὶ καταπλέων τὸ στενὸν, περιφρονῶν τοῦ
βαρέος πυροβολικοῦ, ὅπερ ἐν τῷ πρώτῳ διάπλῳ ἐφόνευσε
μόνον ἐπὶ τὰς ὀκτὼ ἐρέτας καὶ πέντε μόνον ἐν τῷ ἀνά-
πλῳ. Ὁ διάδοχος τοῦ Ἰουστινιάνη Βίκτωρ Καπέλλος,
ἀνώτατος ἄρχων τῶν κατὰ θάλασσαν δυνάμεων, ἐκυρίευ-
σε τῶν νήσων Ἰμβρου, Θάσου καὶ Σαμοθράκης, καὶ αὐ-
τῶν τῶν Ἀθηνῶν, ἃς ὅμως μὴ δυνάμενος τηρῆσαι κα-
τέλιπε κατ' ἀνάγκην πάλιν τοῖς Τούρκοις (³). Αἱ
θαλάσσιαι αὐταὶ ἐπιδρομαὶ ἦσαν τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ

(1) Μαλατέστα; καὶ Σπανδογῖνος.

(2) Σπανδογῖνος, σ. 52.

(3) Ἐπιστολὴ τοῦ Γραμματέως τοῦ Μαλατέστα.

στόλου, ὃς μετὰ τοῦ παπικοῦ ἔνεκα τῆς ὑπὸ Πίου τοῦ Β' κηρυχθείσης ἑκτῆς σταυροφορίας κατὰ τῶν Τούρκων ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Πάπα καὶ τοῦ δουκὸς, ἐμελλεν ἐκπλεῦσαι ἐξ Ἀγκῶνος, καὶ ὃς ὁμῶς μετὰ τὸν αἰφνίδιον θάνατον

Τῆ 46 Πίου τοῦ Β' ἔπλευσε μόνον εἰς Ῥόδον καὶ Πελοπόννη-
 Δύγ.
 1464 σον (1). Τῷ σοφῷ Αἰνεῖα Συλβίῳ οὐκ ἐπέπρωτο βεβαιῶσαι τὴν προθυμίαν τῆς κατὰ τῶν Τούρκων προσκλήσεως τῆς χριστιανωσύνης καὶ διὰ πολεμικῶν ἔργων, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα τῶν λόγων αὐτοῦ ὡς ἐξάρχου, καὶ τῶν ἀφορισμῶν, οὓς ὡς Πάπας κατὰ τῶν Τούρκων ἐξέδωκε, καρπὸς πολυχρονίων χριστιανικῶν κατὰ τῶν Τούρκων στρεφομένων μόχθων, ᾗν ἡ ὀλιγοχρόνιος παραμυθία τῶν τελευταίων ἡμερῶν αὐτοῦ.

1463 Τῷ αὐτῷ χιλιοστῷ τετρακοσιοστῷ ἐξηκοστῷ τρίτῳ ἔτει, καθ' ὃ ἐν Εὐρώπῃ ἐξεβράγῃ ὁ βοσνιακὸς καὶ βενετικὸς πόλεμος, παρεσκευάζετο ἐν Ἀσίᾳ σπουδαῖον τῷ ὀθωμανικῷ βασιλείῳ συμβάν διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἡγεμόνος τῆς Καραμανίας Ἰβραΐμ. Παρακολούθημα τοῦ θανάτου τούτου ἦν πρῶτον μὲν ὁ μεταξὺ τῶν ἐπτὰ αὐτοῦ υἱῶν ἐμφύλιος πόλεμος, εἶτα δὲ περιπλοκαὶ πρὸς τὴν πολιτικὴν τοῦ Μωάμεθ, πόλεμος πρὸς αὐτὸν, τέλος δὲ ἡ πτώσις τοῦ καραμανικοῦ κράτους, ὅπερ ἐπὶ ἑκατὸν πεντήκοντα ἔτη, ὃν ὀἐπικίνδυνος ἀντίζηλος τοῦ ὀθωμανικοῦ, πολλάκις διετέλει ἐν κεκηρυγμένῳ πολέμῳ πρὸς αὐτό· ὁ πόλεμος δ' οὗτος μόνον διὰ γάμων μεταξὺ τῶν δύο κυριαρχικῶν οἰκῶν κατέπαυσεν ἐν ἀμφιβόλῳ εἰρήνῃ. Ἐπὶ Μουράτ τοῦ Α' ὁ ἡγεμὼν τῆς Καραμανίας Ἀλαεδδὴν ἡττήθη καὶ ἡμαλωτίσθη (2)· ἐπὶ Βαγιαζήτ παρακολούθημα τοῦ μὲν

(1) Δαροῦ, Β' σ. 455.

(2) Τῷ 1386, Βιβλ. Α'.

πρώτου καραμανικοῦ πολέμου ἦν τὸ ὁροθέσιον τῶν δύο ἐπικρατειῶν διὰ τοῦ ποταμοῦ Τζεχαρσχενδέσου (1), τοῦ δὲ δευτέρου ἡ ἐντελής ἄλωσις τῆς χώρας καὶ ἡ θανάτωσις τοῦ ἡγεμόνος (2), οὗ ὁ διάδοχος, καταφυγὼν πρὸς τὸν Τιμούρ, ἐγκατεστάθη αὖθις ὑπὸ τούτου μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Βαγιαζήτ. Μωάμεθ ὁ Α' ἐπολέμησεν ἅπαξ πρὸς τὴν Καραμανίαν (3). Μουράτ δὲ ὁ Β', ὁ διάδοχος αὐτοῦ, τρίς (4), Μωάμεθ δὲ ὁ Β' ἤρξατο τῆς βασιλείας διὰ τῆς νίκης τοῦ κατ' αὐτοῦ ἐπαναστάντος ἡγεμόνος τῆς Καραμανίας Ἰβραήμ. Ἐκ τῶν ἑπτὰ υἱῶν τοῦ ἡγεμόνος τούτου ἐξ τὸν Πίρ Ἀχμέτ, Καραμάν, Κασίμ, Ἀλαεδδίν, Σουλεϊμάν καὶ Νούρ Σοφῆ ἔτεκεν ἡ σουλτάνα, ἀδελφὴ τοῦ Μωάμεθ, τὸν δὲ ἑβδόμον Ἰσάκ, δούλη τις. Ἀλλ' ὁ υἱὸς οὗτος τῆς δούλης ἦν ὁ πεφιλημένος τῷ πατρὶ, καὶ ἀνηγορεύθη αὐτὸς διάδοχος, ἀποκλεισθέντων τῶν ἐξ υἱῶν τῆς σουλτάνης. Ζῶν παρέδωκε τῷ προσφιλεῖ αὐτῷ τοῦς ὀθσαυροὺς καὶ τὴν χώραν Κιλικίαν καὶ ὡς πρωτεύουσαν τὴν πόλιν Σελεύκειαν. Οἱ ἐξ υἱοὶ τῆς σουλτάνης ἐκήρυξαν φανερόν πόλεμον κατὰ τοῦ πατρὸς, ἐπολιόρκησαν αὐτὸν ἐν Ἰκονίῳ, πρωτεύουσῃ αὐτοῦ, ὅθεν ἐξήλασαν αὐτὸν, μετὰ δὲ τὸν ἐξ ἀτονίας θάνατον αὐτοῦ ἐν τῇ φρουρίῳ τῆς Καβάλας ὁ Πίρ Ἀχμέτ, ὁ πρεσβύτερος τῶν ἐξ ἀνεψιῶν τοῦ Μωάμεθ, κατέλαβε τὴν πρωτεύουσαν τῆς Καραμανίας καὶ τὸ ἀρκτικὸν ἄριστον μέρος τοῦ βασιλείου, καταλιπὼν τῷ ὁμοπατρίῳ Ἰσάκ μόνον τὴν πετρώδη Κιλικίαν. Οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Σουλεϊμάν καὶ Νούρ

(1) Τῷ 4390. Αὐτόθι.

(2) Τῷ 1392. Αὐτόθι.

(3) Τῷ 1414. Αὐτόθι.

(4) Τῷ 1426, τῷ 1432 καὶ τῷ 1444.

Σοφῇ κατέφυγον εἰς τὸν σουλτάνον, ὃς ἀπένειμεν αὐτοῖς τιμάρια, ὃ δὲ Ἰσάκ Βέγης ἤτησε βοήθειαν κατὰ τοῦ ἐτεροθαλοῦς ἀδελφοῦ, τοῦ ἀντιπάλου τῆς βασιλείας, παρὰ τοῦ Οὐζοῦν Χασάν, ἰσχυροῦ ἡγεμόνος τῆς δυναστείας τοῦ Λευκοῦ Κριοῦ, ἡ δὲ αἵτησις αὐτοῦ ἐγένετο τόσῳ μᾶλλον εὐπρόσδεκτος, ὅσῳ προσήνεγκε χίλια δουκάτα ὡς ἐφόδια ἀνθ' ἑκάστου σταθμοῦ τῶν ἐπικούρων. Ὁ Οὐζοῦν Χασάν ἐξεστράτευσεν ἐκ τοῦ Ἐρζεντζάν διὰ τῆς Σεβαστείας, ὃ δὲ Ἰσάκ Βέγης προϋπήνητησεν αὐτῷ ἵνα ἀγάγῃ αὐτὸν εἰς τὴν χώραν. Ὁ προστάτης ἐξήντηλσε ταύτην οὐχ ἥττον διὰ τῶν πορθήσεων τοῦ στρατοῦ· ἀποχωρῶν δὲ κατέλιπεν ἐκεῖ τὸν πρῶην κυριάρχην τῆς Καστεμόνης Κιζιλ Ἀχμέτ, ὃς κατὰ πρῶτον πείσας τὸν Μωάμεθ εἰς τὴν ἀφαίρεσιν τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀδελφοῦ καὶ εἰς τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Σινώπης, ἔλαβε παρὰ τοῦ σουλτάνου ὡς τιμάριον τὸ Γενισέρ, καὶ τελευταῖον δελεασθεὶς ὑπὸ τοῦ Οὐζοῦν Χασάν ἀπέδρα πρὸς αὐτόν (ΙΕ).

Ὁ Ἰσάκ Βέγης, ὃς πρὸς τήρησιν τοῦ θρόνου ἠθελεν ἵνα βεβαιωθῇ καὶ περὶ τῆς εὐνοίας τοῦ σουλτάνου, ἐπεμψέ τινα τῶν σοφωτάτων τοῦ βασιλείου, τὸν Ἀχμέτ Τζελεπῆ, υἱὸν τοῦ Ἰακουβόγλου, ὡς πρεσβευτὴν πρὸς τὸν Μωάμεθ, μετὰ τῆς ἐντολῆς τοῦ καταλιπεῖν αὐτῷ τὸ Ἀκσεχέρ καὶ Βεγσεχέρ, εἰ μὴ ἐβοήθῃ τῷ ἀνεψιῷ. Ὁ Μωάμεθ, κατέχων ἤδη τὰς πόλεις ταύτας τῆς Καραμανίας, ἀπεκρίνατο διὰ τοῦ πρεσβευτοῦ, τοῦ τζαούσβαση Ἰσάκ, ὧδε· «Προσφέρειν τοιαῦτα δῶρα δηλοῖ τὸ ἀπολύειν κυφόν (1)· εἰ δὲ ἡγεμὼν Ἰσάκ θέλει μὴ φοβεῖσθαι τοὺς ἐτεροθαλεῖς ἀδελφούς αὐτοῦ, παραχωρησάτω τὴν ἐνθεν τοῦ Τσεχαρσχεμβέσου χώ-

(1) Παροιμία τουρκικὴ, σημαίνουσα τὴν γενόμενὴν πρὸς τινὰ προσφοράν πράγματος, κατεχομένου ἤδη ὑπ' αὐτοῦ.

ραν καὶ ἀποκαταστήσάτω τὸ ἀρχαῖον ὄριον τῶν δύο χωρῶν, ὡς ὠρίσθη ἐπὶ Βαγιαζήτ». Ἀρνηθέντος τοῦτο τοῦ ἡγεμόνος τῆς Καραμανίας, ὁ Μωάμεθ ἐκέλευσε τὸν διοικητὴν τῆς Ἀτταλείας εἰσβαλεῖν εἰς τὴν Καραμανίαν. Ἐν Ἑρμενάκ ἦ, κατὰ τινας, ἐν Ταγθασάρ, συνεπλάκησαν οἱ πολέμιοι στρατοί. Ὁ Ἰσάκ Βέγης ἠττηθεὶς ἔφυγεν εἰς Κιλικίαν καὶ κατέκλεισεν ἑαυτὸν, τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα ἐν Σελευκείᾳ. Εὐγνωμονῶν ὁ Πῖρ Ἀχμέτ ἔπεμφεν ἀντὶ τῆς βοήθειας πρὸς τὸν ἐξάδελφον αὐτοῦ τὰς κλεῖς τῶν πόλεων Ἀκσεχέρ, Βεγσεχέρ, Σακλάν Ἰσαρί καὶ Ἰλγούρ Παζαρί(17). Οὕτω νῦν ἐτελεύτησεν ὁ Καραμανικὸς πόλεμος, ἐνῶ ὁ ἐν Βοσνίᾳ καὶ ἐν Πελοποννήσῳ ἔχρηζον τῆς παρουσίας τοῦ σουλτάνου καὶ τοῦ μεγάλου βεζύρου. Ὡς ὅμως ἐν Εὐρώπῃ εἶχε μείζονα ἐλευθερίαν, ὁ Μωάμεθ ἔγνω κατακτήσασθαι ἑαυτῷ τὴν Καραμανίαν καὶ στερεῖσθαι τῆς πατρικῆς κληρονομίας οὐ μόνον τοὺς υἱοὺς τῆς σουλτάνης, ἀδελφῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸν τῆς δούλης. Ἀρίστην ἀφορμὴν πρὸς τοῦτο ἔδωκεν αὐτῷ ἡ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας κοινολογία τῆς Καραμανίας· διότι αὕτη συνωμολόγησε συμμαχίαν καὶ ἐπιμαχίαν οὐ μόνον πρὸς τὸν Οὐζοῦν Χασάν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν Βενετίαν (1).

Αὐτὸς ὁ Μωάμεθ, πορευθεὶς εἰς Ἀσίαν μετὰ παντὸς τοῦ 1466 στρατοῦ καὶ τοῦ Μαχμούτ Πασᾶ ἐκυρίευσεν τοῦ φρουρίου τῆς Καβάλας καὶ τῆς πρωτευούσης Ἰκονίου, ἔπεμψε δὲ τὸν μέγαν βεζύρην πρὸς τὴν ἀρχαίαν πρωτεύουσαν τῆς χώρας Λαρένδας ἢ Καραμάν, ὅποι κατέφυγεν ὁ Ἰσάκ Βέγης. Συναφθεὶς δ' αὐτόθι κρατερᾶς μάχης, ὁ Ἰσάκ κατετροπώθη· συνελαμβάνετο δ' εὐχερῶς, εἰ δραστηρίως κα-

(1) Ἀπὸ τοῦ Ἱστορίου τῆς Βενετίας, Β, σ. 457.

τεδιώκετο. Ἐχώρεσε τό γε νῦν ὁ Μωάμεθ τὴν ὀργὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ φυγῇ τοῦ ἀνεψιοῦ διὰ τῆς σφαγῆς πάντων τῶν αἰχμαλώτων. Ὁ Μαχμούτ παρηγγέλθη ἵνα ἀναζητήσῃ καὶ ἐξαφανίσῃ τὰ λείψανα τοῦ οἴκου Τοργούδ, φυλῆς ταταρικῆς, ὑπολειφθέντος ἐν τοῖς περιχώροις τῆς Καραμανίας ἀπὸ τῆς ἀποχωρήσεως τῶν ὑπὸ τὸν Τιμούρ Τατάρων, ὁ δὲ μέγας βεζύρης, βαίνων ἐπὶ τὰ ἔχνη αὐτῶν διὰ τοῦ ὄρους Βουλγάρ μέχρι τῆς Ταρσοῦ, κατέλαβεν ἐν ταῖς κοιλάσι τὰ λείψανα αὐτῶν καὶ ἀπέστειλε δέσματα πρὸς τὸν σουλτάνον, ὃς, κατὰ τὴν συνήθη φράσιν τοῦ Ὀθωμανοῦ ἱστοριογράφου, ἐτελείωσε μετ' αὐτῶν τὸν λογαριασμόν, ἥτοι πάντας ἀπέκτεινε (1).

Ὁ μέγας βεζύρης παρηγγέλθη προσέτι, ἵνα πάντας τοὺς χειρώνακτας καὶ τεχνίτας τῶν δύο πρωτευουσῶν Ἰκονίου καὶ Λαρένδας ἀπαγάγῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ δὲ Μαχμούτ Πασᾶς, ὃς πλεονάκις ἤδη ἐδείχθη φιλάνθρωπος, ἐφάνη τειοῦτος καὶ ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν μεταχομιστέων· διὸ ὁ ἐχθρὸς καὶ ἀντίζηλος αὐτοῦ, ὁ δεύτερος βεζύρης, ὁ Ἕλλην Μωάμεθ Πασᾶς, κατήγγειλεν αὐτὸν πρὸς τὸν σουλτάνον, ὃς παραχρῆμα ἀφελὼν τὸ ἔργον τοῦτο τὸν Μαχμούτ ἀνέθηκεν αὐτὸ τῷ συκοφάντῃ. Οὗτος οὐ μόνον τὴν πίστιν τῶν πατέρων, ὡς ὁ Μαχμούτ (ὦν παῖς), ἀλλὰ καὶ πᾶσαν φιλάνθρωπίαν ἀποβαλὼν, διεχειρίσατο τοσοῦτον αὐστηρῶς τὴν διαταγὴν τοῦ σουλτάνου, ὥστε ὡσεὶ χειρώνακτας καὶ τεχνίτας ἀπήγαγε καὶ ἐνέβαλε συμφοραῖς τοὺς ἐπιφανεστέρους πολίτας, καὶ μάλιστα ἀπόγονόν τινα τοῦ μεγάλου σέχῃ Μεβλανά Τζελαλεδδίν, ὃς, μαθόντος αὐτὸ τοῦ σουλτάνου, ἐπέμφθη οἰκαδὲ μετ' ἀπολογίας καὶ πολλῶν δώρων. Διὰ πολλοὺς λόγους ὁ σουλτάνος διέκειτο

(1) Σολαζαδέι.

ἤδη δυσμενῶς πρὸς τὸν Μαχμούτ· διότι οὐκ ἐδύνατό συγ-
χωρῆσαι αὐτῷ οὔτε τὴν ἐνορκον συνθήκην, δι' ἧς ἡσφάλισε
τὴν ζωὴν τῷ βασιλεῖ τῆς Βοσνίας, οὔτε τὴν μὴ παράδο-
σιν τοῦ ἀνεψιοῦ εἰς σφαγὴν, οὔτε τὴν ἐπιείκειαν, ἣν ἔδει-
ξε πρὸς τοὺς ἐπιφανεσέρους κατοίκους τῶν δύο πρωτευου-
σῶν τῆς Καραμανίας. Ἐπανελθὼν ἐκ τῆς χώρας ταύτης
ὁ σουλτάνος ἀπέλυσεν αὐτὸν τοῦ ἀξιώματος τοῦ μεγάλου
βεζύρου μετὰ βαρβαρικῆς καὶ, ὡς φαίνεται, ταταρικῆς τε-
λετῆς, ἐνταῦθα μὲν τὸ πρῶτον, ὕστερον δὲ πολλάκις ἐν τῇ
ἱστορίᾳ τῶν Ὀθωμανῶν, ἐντυγχανούσης, καταθλάσας καὶ
καταρρίψας αἶφνης ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ μεγάλου βεζύ-
ρου τὴν σκηνὴν. Αἰφνιδία καὶ κεραυνοβόλος, ὡς ἡ ἐξ
ἀπροσδοκίτου συμφορὰ, ἡ καταρρίψασα τὴν στέγην
ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἐστὶν ἡ δυσμένεια τοῦ σουλτάνου. Τὸ
ἀξίωμα τοῦ μεγάλου βεζύρου παρεδόθη τῷ δευτέρῳ,
Ῥούμ Μωάμεθ Πασᾶ, τῷ ἐξωμότῃ Ἑλληνι, ἡ δὲ κυβέρ-
νησις τῆς Καραμανίας, τῷ τρίτῳ υἱῷ σουλτάνῳ Μουστα-
φᾶ. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Καραμανίας Ἰσάκ κατέφυγε πρὸς τὸν
Οὐζοῦν Χασάν. Οὕτως ἡ τῆς Καραμανίας δυναστεία, ἡ
ἀναβλαστήσασα συγχρόνως πρὸς τὴν ὀθωμανικὴν ἐπὶ τῶν
ἐρειπίων τῆς σελτσουικικῆς, ἀνετράπη ὑπὸ τοῦ ἰσχυρότε-
ρον ριζωθέντος κορμοῦ τῆς ὀθωμανικῆς δυνάμεως μετὰ
ἑκατὸν ἐξήκοντα ἐξ ἔτη, μετὰ δέκα δὲ πολέμους τελευ-
ταῖον ὅλως ἐξηφανίσθη (1). Πᾶσα ἡ Καραμανία, πλὴν τῆς
Σελευκσίας, ὅπου εἰσέτι παρέμενεν ἡ χῆρα τοῦ Ἰσάκ Βέγῃ
ἐπὶ τινα χρόνον, ὑπετάγη τοῖς Ὀθωμανοῖς, αἱ δὲ δύο πρω-
τεύουσαι αὐτῆς Καραμὰν ἡ Λαρένδα καὶ Κόνια ἡ Ἰκδ·

(1) Χατζῆ Κάλφας, χρονολογικοὶ πίνακες 871 (1466). Ἐνταῦθα πρόκει-
ται περὶ τῆς ἐξαφανίσεως τῆς δυναστείας, οὐχὶ δὲ τοῦ οἴκου· διότι ὁ Ἀχμέτ
καὶ ὁ Κασίμ, ἀδελφοὶ αὐτοῦ, ἀπαντῶνται ἔτι μετὰ ταῦτα.

νιον ἐστερήθησαν τοῦ χρησιμωτάτου μέρους τῶν κατοίκων, εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποικισθέντων.

Ἡ Καραμανία ἡ νέα Λαρένδα, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς δυναστείας Καραμάν Ὁγλοῦ, μετὰ τῶν λειψάνων τῆς πάλαι Λυκαονικῆς πόλεως Λαρένδας, ἥς σώζονται ἔτι τὰ λείψανα μικρὸν ἀπωτέρω, οὐδέποτε ἐδοξάσθη τοσοῦτον ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ὥς τὸ πάλαι Ἰκόνιον διὰ τῆς ἐκστρατείας τῶν μυρίων ὑπὸ Ξενοφῶντι, διὰ τῶν ἀνδραγαθημάτων τῶν σταυροφόρων καὶ ἰδίᾳ διὰ τῆς ἐκπορθήσεως Φρειδερίκου τοῦ Βαρβερούσου (1), διὰ τῶν ὑπὸ τῶν Σελτσούκων σουλτάνων καὶ ἰδίᾳ ὑπὸ Ἀλαεδδίν τοῦ Μεγάλου ἀνεγερθέντων οἰκοδομημάτων, καὶ τελευταῖον διὰ τοῦ μυστικοῦ ποιητοῦ Τζελαλεδδίν Ῥουμί, ὥς ὁ τάφος τοῦ οἴκου αὐτοῦ, ὥς τὸ κέντρον τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθέντος τάγματος τῶν Μεβλεβίδων, ὥς καταφύγιον τῆς εὐσεβείας καὶ πεσόντων ἡγεμόνων, οἵτινες ἐνταῖθα πλεονάκεις ὑπὸ τὸ κάλυμμα τοῦ ἀσκητικοῦ βίου ἐξησφαλίζον τὴν ἐπὶ χρόνον διάσωσιν τοῦ κοσμικοῦ βίου. Παλαιὰ ἔτι σωζόμενα ἀνάγλυφα μαρτυροῦσι περὶ τῆς μυθικῆς παραδόσεως, τῆς ἀποδιδούσης τὴν ἰδρυσιν τοῦ Ἰκονίου τῷ Περσεῖ ἀραβικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐπὶ πυλῶν καὶ τειχῶν μνημονεύουσι τῶν Σελτσούκων σουλτάνων, τῶν ἰδρυσάντων αὐτά. Ἡ τερπνὴ κοιλὰς Μερέν ἐστὶ πλήρης ἀφθόνως ἀρδευομένων κήπων, ἐν οἷς ὠριμάζει ἐξαίρετόν τι μῆλον ἀρμενικόν (βερούκοκκον), καλούμενον χαμερεδδίν (ἡ σελήνη τῆς πίστεως), καὶ τὸ ὠραῖον βυρσοδεφικόν ἄνθος, ὅπερ χρωματίζει τὸ καρχηδονικόν δέρμα (μαροκῖνον). Τὰ ἀνάκτορα, μεγάλη τις δεξαμενὴ, τὰ τείχη καὶ ὁ τάφος τοῦ Ἀλαεδδίν εἰσι

(1) Ἱστορία τῶν Σταυροφοριῶν, καὶ ἰδίᾳ ἱστορία τοῦ Φρειδερίκου Βαρβερούσου ὑπὸ Ῥώμερ.

τὰ κάλλιστα ἔργα τοῦ μεγάλου τούτου κυριάρχου τῶν Σελτσούκων. Βραδύτερον οἱ Ὀθωμανοὶ σουλτάνοι ἀνήγειραν τὸ τέμενος καὶ τὸ μοναστήριον τῶν Μεβλεβίδων, ὁ δὲ σουλτάνος Σελίμ, κατὰ τὸν τύπον τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Σοφίας, τὸ φερώνυμον αὐτῷ τέμενος μετὰ διδασκαλείων, ὧν αἱ πύλαι ἐκοσμοῦντο διὰ γλυφῶν. Οὕτω τὸ Ἰκόνιον ἔτι καὶ νῦν ἐστὶν ἄξιον τοῦ ἤδη ὑπὸ Πλινίου ἀποδοθέντος αὐτῷ ὀνόματος περιωνυμωτάτης πόλεως.

Διηγηθέντες κατὰ χρονολογικὴν τάξιν τοὺς ἐν Βοσνίᾳ, Πελοποννήσῳ καὶ Καραμανίᾳ συγχρόνους πολέμους τοῦ Μωάμεθ ἐπάγομεν διὰ βραχέων τὰ ἔργα τοῦ Σκενδέρβεγῃ, ἃ ἐντὸς τῶν τριῶν τούτων ἐτῶν μέχρι τοῦ ἐν ἔτει 1466 θανάτου αὐτοῦ ἐγένοντο. Ἡ εἰρήνη, ἣν οὗτος συνωμολόγησε πρὸς τὸν Μωάμεθ, διήρκεσε τρία μόνον ἔτη· διότι, ὅτε Πῖος ὁ Β' ἐκήρυξε τὴν σταυροφορίαν, ὁ Σκενδέρβεγῃς, ἐνδίδων ταῖς θερμαῖς προτροπαῖς τοῦ Βενετοῦ πρεσβευτοῦ καὶ τοῦ παπικοῦ ἐξάρχου, ἔλυσεν ἢν ὤμοσεν εἰρήνην (1). Παῦλος Ἀγγέλως, ἀρχιεπίσκοπος Δυρράχίου, Ἀλβανὸς τὸ γένος ἐκ Δρινάστου, σύμβουλος καὶ ἀκόλουθος τοῦ Σκενδέρβεγῃ, ὅπως πείσῃ αὐτὸν, ὅτι ἐξῆν παραβῆναι τὰς πρὸς τοὺς ἀπίστους συνθήκας, ἐχρίσατο τοῖς αὐτοῖς λόγοις, δι' ὧν ὁ καρδινάλιος Ἰουλιανὸς ἔπεισε τὸν βασιλέα Αἰδίσλαον εἰς παρασπόνδῃσιν, καὶ ὁ μουφτής Βεσταμὶ Μουζανιφέκ, τὸν σουλτάνον εἰς παραβίασιν τῆς πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Βοσνίας ἐνόρκου συνθήκης. Ὁ Σκενδέρβεγῃς ἀπεδέξατο μᾶλλον τοὺς λόγους τούτους ἢ τοὺς τοῦ Μωάμεθ ἐν ἰδίᾳ πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῇ δηλουμένους πρὸς τήρησιν τῆς εἰρήνης (12). Ἡ εἰρήνη ἐλύθη, ὁ δὲ

(1) Βαρλέτιος ἐν Λογισέρῳ φύλ. 193—195.

Ἄρχιεπίσκοπος χάριν τούτου ἀνηγορεύθη καρδινάλιος (1). Ὁ Μωάμεθ, μαθὼν τὴν λύσιν τῆς εἰρήνης, ἐπεμψε τὸν Σερεμέτ Βέγην μετὰ δεκατεσσάρων χιλιάδων ἵππέων πρὸς δῆωσιν τῆς Ἀλβανίας, ὃ δὲ Σκενδέρβεγης συνήθροισε τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἐν Ὁχρυδί, τῇ ἀρχαίᾳ Λυχνιδῷ, Ἀχρύδι τῶν Βυζαντινῶν, ἧς γίνεται μνεία ἐν τοῖς πρὸς τὸν Ἰλλυρικὸν βασιλέα Γέντιον πολέμοις τῶν Ῥωμαίων διὰ τὴν ἐξαίρετον πολεμικὴν θέσιν, ἔτι δὲ συχνότερον ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ὡς ἐδρας μητροπόλεως τῆς Βουλγαρίας (II). Ἡ πόλις κεῖται παρὰ λίμνην ἰχθυοφόρον (2), ἧς τὰ ἀπορρέοντα ὕδατα σχηματίζουνσι τὸν Δρύμωνα ἢ τὸν μέλανα Δρίλον.

Ὁ Σκενδέρβεγης μετὰ μυρίων ἀνδρῶν, παραταχθεὶς ἀθέατος τοῖς ἐχθροῖς τρισχίλια βήματα ἀπὸ τῆς πόλεως, κατετρόπωσε τὸν Σερεμέτ Βέγην, ἀποβαλόντα, ὡς λέγεται, ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τοσοῦτους ἀνδρας, ὅσους εἶχεν ὁ Ἀλβανὸς ἡγεμὼν. Ὁ δεσπερδάρ καὶ δώδεκα τῶν ἐπιφανεστάτων αἰχμαλώτων ἐλυτρώθησαν ἀντὶ τετρακισμυρίων δουκάτων (3). Ὁ Μωάμεθ πρὸς ἐκδίκησιν τῆς τοῦ Σερεμέτ ἥττης ἐπεμψε δεκαπέντε χιλιάδας ἵππέων καὶ τρεῖς χιλιάδας πεζῶν, ἡγουμένου τοῦ Βαλαβὰν Βαδέρα, Ἀλβανοῦ τὸ γένος, ὃς παῖς αἰχμαλωτισθεὶς ἀνέβη πρῶτος διὰ κλιμάκων ἐπὶ τὸ τεῖχος κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (4). Ὁ Σκενδέρβεγης ὑπέμεινεν αὐτὸν ἄγων οὐχὶ πλείους τῶν τεσσάρων χιλιάδων ἵππέων καὶ χιλίων πεντακοσίων πεζῶν ἐν τῇ ὥραίᾳ κοιλάδι Βαλ-

(1) Βαυλέτιος, σ. 198.

(2) Ὁ Πολύβιος καλεῖ ταύτην Λυχνιδίαν, ἄλλοι δὲ Δασσαρῆτιν.

(3) Μαρίνης Βαυλέτιος, φύλ. 204, Β:Ελ. Ε.

(4) Αὐτόθι, φύλ. 206.

χαλία, ἥς τὰς κορυφὰς κατεῖχεν ὁ ἐχθρὸς (1). Ὁ Σκενδέρβεγης ἔταμεν ὁδὸν διὰ τῶν πολεμίων, ἀλλ' ὁκτῶ τῶν ἀνδρειοτάτων στρατηγῶν αὐτοῦ, ἐν οἷς ὁ ἀνεψιὸς Μουσαχῆς καὶ Μωάμεθ ὁ ἐκ Δίβρης αἰχμαλωτισθέντες ἀπήχθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν (2). Ὁ Ἀλβανὸς ἡγεμὼν προσήνεγκεν ὑπὲρ αὐτῶν λύτρον, ἀλλ' ὁ Μωάμεθ οὐδὲν ἀκούσας ἔδειρεν αὐτοὺς ζῶντας. Ἐν τούτοις ὁ Βαλαβάν ἐπανῆλθε μετὰ δεκαπέντε χιλιάδων ἵππέων καὶ τριῶν χιλιάδων πεζῶν εἰς Ὀχρυδα, ὁ δὲ Σκενδέρβεγης ἔμεινε ἐν τῇ Ὀνορίκῃ κατὰ τὴν ἄνω Δίβρην. Ἐπιπεσὼν κατ' αὐτοῦ ὁ Βαλαβάν ἐνταῦθα ἀπεκρούσθη μετὰ μεγάλης βλάβης, τὸ δὲ στρατόπεδον ἐσυλήθη. Καὶ ὁμῶς ἐπανῆλθεν ὀλίγω ὕστερον εἰς Ὀχρυδα μετὰ στρατοῦ ἰσχυροτέρου ἐκ τρισχιλίων πεζῶν καὶ ἑπτακαίδεκαχιλιῶν ἵππέων (3), ἐλπίζων φίλον ποιήσασθαι τὸν μέγαν ἀντίπαλον διὰ δώρων· ἀλλὰ μάρτην καιροφυλακτῆσας ἐπὶ τρεῖς μῆνας, ἵνα αἰφνιδίως ἐπιέσῃ κατ' αὐτοῦ, ἔγνω ἐπὶ τέλους ἵνα συνάψῃ πρὸς αὐτὸν μάχην ἐκ παρατάξεως, ἐν ᾗ ὁ Σκενδέρβεγης πεσὼν ἀπὸ τοῦ τραυματισθέντος ἵππου ἐτραυματίσθη καὶ αὐτὸς τὸν βραχίονα (4). Οἱ Τοῦρκοι ἠττήθησαν, μόλις δ' ἐσώθη διὰ τῆς φυγῆς ὁ Βαλαβάν (5). Ὁ Ὄθωμανὸς στρατηγὸς ἐπανῆλθε τὸ τρίτον μετὰ στρατοῦ, ὁ δὲ Ἀλβανὸς Ἰακoῦβ ἤγεν ἐτέραν μοῖραν στρατοῦ (6)· ἀλλὰ πρὶν ἢ οὗτος ἐνισχύσῃ ἐκείνον, ὁ Βαλαβάν ἤναγκά-

(1) Μαρίνης Βαρλέτιος, φύλ. 206, Β:βλ. Ε.

(2) Αὐτόθι, φύλ. 208.

(3) Αὐτόθι, φύλ. 209.

(4) Αὐτόθι, φύλ. 210.

(5) Αὐτόθι.

(6) Αὐτόθι, φύλ. 212.

σθη ὑπὸ τοῦ Σκενδέρβεγῃ εἰς μάχην· προτάξας δὲ τὸ πεζικόν, τοὺς ἄζάβους, ἐν τῇ ἀριστερᾷ πτέρυγι, ἀπέναντι δὲ τοῦ Τανουσίου Τοφία τοὺς μισθοφόρους ἵππεις, οὐλοφετζί καλουμένους, ἀντέταξε πρὸς τὸν Ζαχαρίαν Γρόππαν τοὺς ἀκιντζίδας καὶ πρὸς τὸν Μανουήλ Πσεκ τοὺς γενιτσάρους· αὐτὸς δὲ ἡγεῖτο ἐν τῇ δεξιᾷ πτέρυγι τῶν λογάδων παλαιῶν στρατιωτῶν, τῆς κυρίας δυνάμεως τοῦ πεζικοῦ. Ἄλλ' ὅμως ἡττήθη κατὰ κράτος ⁽¹⁾. Ἡ λεία ἦν ἐτι ἀμέριστος ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ὅτε ἀγγελιαφόρος, πεμφθεὶς διὰ τοῦ Ἑβρου ὑπὸ τῆς Μαμίτζης, ἀδελφῆς τοῦ Σκενδέρβεγῃ, ἀνήγγειλεν, ὅτι ὁ Ἀλβανὸς Ἰακοῦβ προήλασε μετὰ στρατοῦ δεκαεῖς χιλιάδων ἀνδρῶν μέχρι τοῦ Βεράτ, τέμνων καὶ καίων πάντα τὰ κατὰ τὴν διάβασιν, καὶ ὅτι ἦν ἤδη ἐστρατοπεδευμένος ἐν τῇ μικρᾷ Τυράννα παρὰ τὸν ποταμὸν Ἀργιλάταν ⁽²⁾. Ὁ Σκενδέρβεγῃς ἀνεζήτησεν αὐτὸν τὸν στρατὸν μετὰ τοῦ στρατοῦ, ἐν δὲ τῇ μάχῃ ὁ ἀνὴρ τὸν ἀνδρα. Διὰ τοῦ πυκνοτάτου ὁμίλου ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν Ἰακοῦβ, ἐλογχοβόλησε καὶ ἀπέταμε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ⁽³⁾. Τοῦτο ἰδόντες οἱ Τοῦρκοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, καταλιπόντες τετρακισχιλίους νεκροὺς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ ἑξακισχιλίους αἰχμαλώτους. Ὁ Σκενδέρβεγῃς, ἐκδικήσας διὰ τῆς διπλῆς ταύτης νίκης τὸν θάνατον τῶν πιστῶν συστρατιωτῶν αὐτῷ κατὰ τὴν ἐξοδὸν τῆς κοιλάδος Βαλχαλίας, εἰσῆλθε νικηφόρος εἰς Κρόϊαν ⁽⁴⁾.

Ὁ Μωάμεθ μάτην ἀποπειραθεὶς διὰ δύο στρατηγῶν, οἱοὶ ὁ Βαλαβάν καὶ ὁ Ἰακοῦβ, ἵνα νικήσῃ τὸν Σκενδέρβε-

(1) Μαρίνης Βαρλέτιος, φύλ. 214, Βιβλ. Ε.

(2) Αὐτόθι, φύλ. 215.

(3) Αὐτόθι, φύλ. 216.

(4) Αὐτόθι, φύλ. 217, ἐν τῷ τέλει τοῦ 1Β Βιβλίου.

γην ἐν φανερά μάχῃ, καὶ διὰ δύο μετῃμφισμένων εἰς χριστιανούς νεοφύτους δολοφόνων ⁽¹⁾, ἵνα καταστρέψῃ αὐτὸν, ἐπορεύθη αὐτὸς τελευταῖον ἐπὶ τὴν Ἀλβανίαν μετὰ στρατοῦ πλείονος τῶν ἑκατὸν χιλιάδων ⁽²⁾ πρὸς πολιορκίαν τῆς Κροΐας. Ὑπὸ τοῦ Σκενδέρβεγῃ πανταχόθεν ἐνοχλούμενός καὶ διὰ διηνεκοῦς ζήμίας τῶν ἀρίστων αὐτοῦ στρατῶν βασανιζόμενος, ἀπεχώρησεν ἐπὶ τέλους καὶ ἔστρεψε τὴν ὀργὴν ἐπὶ τοὺς ἀνδρείους κατοίκους τῆς Χασνικῆς χώρας Κύνδης. Οὗτοι δελεασθέντες ὑφ' ὑποσχέσεων παρεδόθησαν τῷ τυράννῳ, ἀποκτείναντι ὀκτακισχιλίους αὐτῶν ⁽³⁾. Πρὸς περαιτέρω πολιορκίαν τῆς Κροΐας κατέλιπε τὸν Βαλαβὰν μετ' ὀκτακισμυρίων ἀνδρῶν· οὗτος δ' ἐστρατοπέδευσε μετὰ μέρους τοῦ στρατοῦ ἐπὶ τοῦ δεσπόζοντος τῆς πόλεως ὄρους ⁽⁴⁾, περιμένων ἦν ἐμελλεν ὁ ἀδελφὸς Ἰουνὶς προσάξειν αὐτῷ ἐπικουρίαν. Ὁ Σκενδέρβεγῃς μαθὼν τοῦτο ἀντεπεξῆλθε πᾶσαν τὴν νύκτα κατὰ τοῦ Ἰουνὶς καὶ νικήσας ἠχμαλώτισεν αὐτὸν καὶ τὸν υἱὸν τούτου Χίζρ· ἀγαγὼν δ' αὐτοὺς δεσμίους πρὸ τοῦ Βαλαβὰν, ἐπέπεσε πρὸς τοὺς ἐπὶ τῇ θέᾳ ταύτῃ ἀθυμοῦντας μετὰ ἔτι μείζονος τόλμης. Σχεδὸν ἐξεστηκῶς ἑαυτοῦ ὁ Βαλαβὰν ἵππευσε πρὸς τὰ τεῖχη τῆς πόλεως καὶ ὑπέσχετο διὰ κραυγῶν τοῖς πολιορκουμένοις πολλά. Βολὴ πυροδόλου τοῦ Ἀλβανοῦ Γεωργίου Ἀλεξίου ἐτραυμάτισε θανατηφόρως κατὰ τὸν τράχηλον τὸν στρατηγόν, ὃς ἐλαύνων πάλιν εἰς τὸ στρατόπεδον ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν πρὸ τῆς ἰδίας

(1) Βαηλέτιος, φυλ. 218, ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ IB Βιβλίου.

(2) Ὁ Βαηλέτιος λέγει, ὅτι ὁ μὲν Μωάμεθ εἶχε διακοσίας χιλιάδας ἀνδρῶν, ὁ δὲ Βαλαβὰν ὑπὲρ τὰς ἀγδοήκοντα. Φύλ. 218, Βιβλ. E, σ. 219,

(3) Αὐτόθι, φύλ. 219.

(4) Βαηλέτιος καλεῖ τὸ ὄρος Κρούϊνος, φυλ. 222.

σκηνης. Οἱ Τοῦρκοι ἀποχωρήσαντες ἔστησαν μόνον ἐν Τυράννῃ, ὁκτὼ χιλιάδας βημάτων ἀπεχούση τῆς Κροΐας. Ματαίως ὁ Σκενδέρβεγης πάντα ἐποίησεν, ὅπως δαμάσῃ τὸ θάρρος τοῦ στρατοῦ, θέλοντος καταδιῶξαι τὸν φεύγοντα ἐχθρόν· μετὰ μεγάλης ζημίας οἱ Τοῦρκοι ἐπορεύθησαν ἐν τρισὶν ἡμέραις εἰς τὴν Τυράνναν, αἱ δ' ἐν τοῖς τόποις διεσπαρμέναι φρουραὶ συνελήφθησαν πᾶσαι ἢ ἐφονεύθησαν (1).

Ὁ Μωάμεθ, μὴ δυνάμενος ὑποτάξαι νῦν τὴν Κροΐαν, ἀνήγειρε καὶ ὠχύρωσε τὴν ἀρχαίαν πόλιν τῶν Βουλγιόνων, ἵνα κατέχῃ τὴν ἀλβανικὴν, ἣτις νῦν Ἰλβεσαν καλουμένη ἐστὶν ἐδρα νομοῦ, κατηδάφισε δ' ἄρδην τὴν πόλιν Τζιορλί, ἣν ὁ Σκενδέρβεγης ἀνήγειρεν οὐχὶ πόρρω τοῦ Δυρράχίου παρὰ τὴν θάλασσαν (2). Ὀλίγω ὕστερον ὁ Σκενδέρβεγης ἐτελεύτησε τὸν βίον ἐν τῇ πόλει Λισσῶ, ἥττον περιωνύμῳ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐπὶ τῷ ἰδρυτῇ αὐτῆς, τῷ τυράννῳ Διονυσίῳ τῶν Συρακουσῶν, καὶ ἐπὶ τῇ πολιορκίᾳ Φιλίππου τοῦ Γ' τῆς Μακεδονίας, ἣ ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ Σκενδέρβεγῃ, συμ-
 1467 βάσῃ τῇ 14 Ἰανουαρίου, κατὰ τὸ ἐξηκοστὸν τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας, ἀγωνισθέντος ἐνδόξως ἐπὶ τριάκοντα ἔτη ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν πατέρων ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ κατὰ Μουράτ τοῦ Β' καὶ Μωάμεθ τοῦ Β'. Ὁ ἥρως οὗτος, εἰ οὐκ ἤγαγε τὰ νικηφόρα αὐτοῦ ὅπλα, ὥς ὁ Πύρρος, μέχρι τοῦ μέσου τοῦ πολεμίου βασιλείου, διέφυγεν ὅμως μᾶλλον τοῦ Γεντίου τὴν τύχην τῶν ἡττηθέντων. Ἡ ἀνδρία αὐτοῦ, ὥς ἡ τῶν δύο τούτων βασιλέων, συμπατριωτῶν αὐτοῦ, μετεἶχε τῆς ἀλ-

(1) Βαρλέτιος ἐν τῇ τέλει τοῦ IB' Βιβλ. φύλ. 225.

(2) Ὁ Βαρλέτιος καλεῖ τὴν πόλιν ταύτην Χιουρλίον, φύλ. 226.

δανικῆς ὠμότητος, δι' ἧς ἡ Ἰλλυρίς βασιλὶς Τεύτα προσεκάλεσεν εἰς τὸν πρῶτον Ἰλλυρικὸν πόλεμον τοὺς Ῥωμαίους διὰ τοῦ φόνου τῶν πρέσβων καὶ τοῦ ἐμπρησμοῦ τοῦ πλοίου.

Τῷ αὐτῷ ἔτει ἀπέθανε καὶ ὁ γείτων αὐτοῦ Στέφανος Κόσοβιτς, κύριος τῆς Ἑρζεγοβίνης, ὃς, ἐρίζων πρὸς τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, ἔπεμψε τὸν νεώτατον ὡς ὄμηρον πρὸς τὴν Πύλην, ὅπου τραπεῖς ἐπὶ τὸ ἰσλάμ ἐγένετο ἀγαπητὸς τοῦ σουλτάνου, καὶ μετὰ ταῦτα γαμβρὸς Βαγιαζήτ τοῦ Β' καὶ μέγας βεζύρης. Ἐκ τῶν ἐτέρων δύο υἱῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κόσοβιτς ὁ μὲν Βλαδίσλαος ἔλαβε τὴν ἄνω Ἑρζεγοβίαν, ὁ δὲ Βλάτκος τὴν κάτω, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ὁ μὲν Βλαδίσλαος ἔφυγεν εἰς Οὐγγρίαν, ὁ δὲ ἕτερος ἔμεινεν ἐπ' ὀλίγον μόνον κάτοχος πεπαλαιωμένων τινῶν φρουρίων, ἕως πᾶσα ἡ χώρα συνηνώθη μετὰ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Τὴν ὀλιγοχρόνιον ἡσυχίαν, τὴν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἡγεμόνος τῆς Καραμανίας καὶ τοῦ Σκενδέρβεγῃ διακόφασαν τὰς νίκας τοῦ ἀηττήτου πορθητοῦ, καὶ ἐφ' ἧς ἡ ἱστορία οὐδὲν μνημονεύει περὶ πορθηθειτῶν χωρῶν, ἀλυσσῶν πόλεων, πνιγείσων ἢ διχοτομηθεισῶν φρουρῶν, ἠνάλωσεν ὁ Μωάμεθ τὸ μὲν εἰς ἐξάρτυσιν στόλων, τὸ δὲ εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῶν νέων ἀνακτόρων. Ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς Ἀκροπόλεως τοῦ ἀρχαίου Βυζαντίου, καὶ τῶν μετὰ ταῦτα πολλῶν καὶ πυκνῶν ἀνακτόρων τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, ἐπὶ τῆς θέσεως, ὅπου ἐν τῷ πάλαι Βυζαντίῳ ἔκειντο οἱ ναοὶ τῆς Ἐκθασίας Παλλάδος, τοῦ Ποσειδῶνος, τοῦ Διονύσου καὶ τοῦ Διὸς τοῦ Ἰππίου, τῆς τριμόρφου Ἐκάτης καὶ τῆς φαεσφόρου Περσεφόνης, ἐπὶ δὲ τῶν φιλοχρίστων αὐτοκρατόρων οἱ ναοὶ τοῦ ἁγίου Δημητρίου καὶ ἁγίου Μηνᾶ, τῶν ἁγίων Θεοδώρου, Σεργίου καὶ Βάκ-

χοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου τῆς Ὁδηγητρίας, ὅπου τὰ παρὰ τὴν πύλην ἀνάκτορα Χαλκῆ, αἱ στοαὶ τῶν προφυλάκων καὶ σωματοφυλάκων μετὰ τοῦ ἐπταπλοῦ ὁλόου, τὰ τρικλίνια τοῦ Λαύσου μετὰ τοῦ γαζοφυλακίου Τριπέτωνος καὶ τοῦ ὥρολογίου τῆς ἄκρας, τὸ ἐστιατόριον τῶν δεκαεννέα συνδαιτημόνων τοῦ αὐτοκράτορος, ἡ χρυσῇ αἴθουσα μετὰ τοῦ θρόνου καὶ τοῦ παρεκκλησίου τῆς ἀκροπόλεως, ὅπου ἡγείροντο τὰ Δέλφικα, τὸ Ὡάτον, τὸ Σίγμα, ὁ Τρίκογχος, ὁ Ἐπτάκογχος, τὸ Μονόθυρον καὶ τὸ Πεντακούβουκλον τρικλίνιον, καὶ τέλος ἡ πορφυρᾷ αἰθουσα, ἐν ἣ αὐτοκράτειραι ἔτικτον, αἱ δὲ αὐτοκράτορες ἐγεννῶντο ἐν πορφύρᾳ, ἐνταῦθα ἐτελείωσε τῷ ὀκτακοσιστῷ ἐβδομηκο-
 1467 στῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς ἐγείρας ἡ οἰκοδομὴ τῶν νέων ἀνακτόρων καὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς Πύλης τῶν σουλτάνων, ὧν αἱ ἐπιγραφαὶ «Ὁ Θεὸς ἀπαθανατίσαι τὴν τιμὴν τοῦ κτίτορος! Ὁ Θεὸς στερεῶσαι τὸ οἰκοδόμημα αὐτοῦ! Ὁ Θεὸς ἐνισχύσαι τὰ θεμέλια αὐτοῦ» (1) ἔτι καὶ νῦν ὡς χρονογράφοι ἀναγγέλλουσι τὸ ἀνωτέρω ἔτος.

Ἐνῷ ἐν τῷ νεωρίῳ τοῦ νεωστὶ ἀνακαινισθέντος λιμένος τῶν τριήρων οἱ ἐξοπλισμοὶ προὐχώρουν, τὸ ἐλαφρόν ἱππικὸν τῶν ἀκιντζίδων ἐπέδραμεν ἐπὶ τὰς πρὸς βορρᾶν μεθορίους χώρας τοῦ κράτους, τὴν Σλαβωνίαν, Καρνιόλαν καὶ Στυρίαν, ὅπου προήλασαν μέχρι Κελτίας (10), μήτε τῶν παιδῶν, μήτε τῶν γερόντων φειδόμενοι, ἀγροὺς καὶ ἀμπελῶνας πορθοῦντες, ὑπὲρ τοὺς δισχιλίους χωρικοὺς μετὰ τῶν κτηνῶν αὐτῶν φονεύοντες καὶ ὑπὲρ τοὺς δισμυρίους δούλους ἀπάγοντες (2). Τὴν χαρὰν ἐπὶ τοῖς ὠφελήμασι

(1) Κωνσταντινούπολις καὶ Βόσπορος, Βιβλ. Α, σ. 197, 224, 225.

(2) Κατὰ τὸν χρονικὸν τοῦ Μοέλκ (Moelk) 1469, Turci abducunt ex Slavonia 30,000 hominum. Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Πάπα, ἥς μνημονεύει ὁ Πράξ

τῆς διαρπαγῆς ἐμετρίασεν ἡ ἀπώλεια νήσων τινῶν καὶ λιμένων, ὧν ἐκυρίευσεν ὁ βενετικὸς στόλος, ναυαρχοῦντος τοῦ Νικολάου Κανάλη (1). Ἡ Αἶνος ἐπὶ τῆς θρακικῆς, καὶ ἡ Φώκαια ἐπὶ τῆς ἰωνικῆς ἀκτῆς, αἱ νῆσοι Ἰμβρος καὶ Λήμνος ἡρημώθησαν ὑπὸ τῶν ἀποβάντων στρατῶν, ἡ δὲ ἐν τῷ κόλπῳ τῶν Πατρῶν Λουστίτζα ὠχυρώθη (2). Οἱ Βενετοὶ μετὰ ματαίας ἀποπείρας πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης ἤρξαντο τῶν πολεμικῶν τούτων ἔργων. Ὁ Ἰουδαῖος Δαβὶδ, πεμφθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως αἰτήσῃται ἀσφάλειαν ὑπὲρ τοῦ Ἰωάννου Καπέλλου, ὡς διαπραγματευτοῦ τῆς εἰρήνης, ἀπεπέμφθη ἀποτόμως ὑπὸ τοῦ Μαχμούτ (3).

Ἐπιθυμῶν διακαῶς ὁ Μουράτ ἵνα τιμωρήσῃ τὰς βενετικὰς ταύτας ἐπιδρομὰς διὰ μεγάλου τινὸς ἔργου, ἔγνω τὴν ἄλωσιν τῆς Εὐβοίας. Διὸ ὁ μὲν Μαχμούτ Πασᾶς, πρῶτον μέγας βεζύρης, νῦν δὲ ναύαρχος καὶ τοπάρχης Καλλιπόλεως, ἐξέπλευσε τοῦ Ἑλλησπόντου μετὰ σόλου τριακοσίων πλοίων, ὧν ἦσαν ἑκατὸν τριήρεις καὶ διακόσια ἄλλα, φέροντα ἑπτακισμυρίους ἄνδρας (4), ὁ δὲ Μωάμεθ

καὶ ὁ Κάτωνας, ΙΕ, 410, ποιῆται ὡσαύτως λόγον περὶ τῶν πορθήσεων τῶν Τούρκων ἐν Καρινθίᾳ καὶ Συρίᾳ. Ἐν δὲ τῇ χρονικῇ τοῦ Μαρίνη Σανούτου γέγραπται: 1469 Allamania seorzada dai Turehi fin à Goricia.

(1) Λωζιέρ, Βιβλ. Ζ, σ. 252.

(2) Ἐπιστολὴ τοῦ γραμματέως τοῦ Μαλατέστα παρὰ Σανσοβίνη, σ. 249. Οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι τάττουσι τὴν ἄλωσιν τῆς Αἶνου τῇ 872 (1467). Νετρῆ, φύλ. 221. Σεαδεδδὲν ἐν Βρυτούττῃ, Β, 244. Σολακζαδὲ, 56. Ὅρα προσέτι Φραντζῆν, Δ, 23, σ. 99.

(3) Ὅρα Ὀθωμανικὸν Χρονικὸν τοῦ Μαρίνη Σανούτου.

(4) Δαροῦ, Ἱστορία τῆς Βενετίας, Βιβλ. Β, σ. 465. Κατὰ τὸν γραμματέα τοῦ Μαλατέστα, ὁ τοῦ Μωάμεθ στρατὸς συνέκειτο ἐκ διακοσίων χιλιάδων ἀνδρῶν.

ἦγε διὰ ξηρᾶς ἰσάριθμον στρατὸν μέχρις ἀπέναντι τῆς Βυβόιας. Ἀπὸ τοῦ Ξέρξου οὐκ εἶδε τὴν θάλασσαν ταύτην τοσοῦτον πολυάριθμος στόλος· ἐν τοῖς αὐτοῖς δὲ ὕδασι, μεταξὺ τῆς Ἀττικῆς παραλίας καὶ τῆς Εὐβοϊκῆς προσέπλευσεν ὁ ἐκ χιλίων πλοίων περσικὸς στόλος κατὰ τῶν Ἐλληνων. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀκτῆς, ἣν τότε ἐκάλυπτον οἱ στρατοὶ τοῦ Ξέρξου, ἐξηπλοῦτο ἡ τουρκικὴ περσικὴ δύναμις, ἡ δὲ σκηνὴ τοῦ Ὀθωμανοῦ πορθητοῦ ἐστήθη ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀκρωτηρίου, ὡς ἡ τοῦ Πέρσου. Ἀλλ' ὁ Νικόλαος Κανάλης οὐκ ἦν Θεμιστολῆς, ὡς εὐφυστάτα λέγει ὁ νεώτερος ἱστοριογράφος τῆς Βενετίας Δαρού. Μετὰ τριάκοντα καὶ πέντε γαλερῶν ὀρμισθεὶς ἐν τῷ Σαρωνικῷ κόλπῳ ὑπὸ τὴν Σαλαμῖνα ἔμενεν ἀκίνητος, περιμένων ἐπικουρίαν ἐκ Κρήτης, ἔδωκε δ' οὕτω καιρὸν τοῖς Τούρκοις ἵνα ἰδρῶσαι γέφυραν ἐκ πλοίων καὶ ἀποβιβάσωσι τὸν στρατὸν εἰς τὴν νῆσον. Τοσοῦτον ἀνδρείοτερον διέπρεψεν ὁ πλοίαρχος Ἀντωνῖος Ὀρθοβόνης, ὅς διὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου μετὰ τοῦ ἰδίου πλοίου μόνος εἰσέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα, εὐτυχέστερος τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Στεφάνου, καταφλεχθέντος μετὰ ἐχθρικοῦ τουρκικοῦ πλοίου. Τῆς νήσου ἤρχεν ὁ Παῦλος Ἐρίτζος ὡς διοικητῆς, ὁ δὲ Λουδοβίκος Κάλβος ὡς ἀρχηγὸς τῶν στρατευμάτων ἀντικατέστησε πρὸ μικροῦ τὸν Ἰωάννην Βαδοέρον, καὶ οἱ τρεῖς ἄνδρες λίαν ἀνδρεῖοι καὶ συνετοί, ἀλλ' ὅμως καὶ οἱ τρεῖς ἠπατήθησαν, πιστεύσαντες εἰς τὸν πλοίαρχον Θωμᾶν Σιάβον τὸν ἐκ Λεβάνου, ὅς προδοτικῶς ἐκοινολογεῖτο πρὸς τοὺς Τούρκους, ἕως λίαν βραδέως ἀνακαλυφθεὶς ἐξημιώθη θανάτῳ (1). Ἐπὶ ἑπτὰ

(1) Διήγησις τοῦ γραμματέως τοῦ Μαλατέστα. Ὁρα καὶ *La presa di Negroponte da un autore incerto* παρὰ Σανσοβίω, σ. 322.

ἡμέρας (1) οἱ Τούρκοι πεντάκις φοβερὰς ἐφόδους ἐποιήσαντο, καὶ κατὰ μὲν τὰς τρεῖς πρώτας ἀπέβαλον ὑπὲρ τοῦς δισμυρίους ἄνδρας καὶ τριάκοντα τριήρεις ἐκ τοῦ πυροβολικοῦ τῶν πολιορκουμένων. Ὁ Μωάμεθ ἀπεβίβασε τὸ ἐπίλοιπον πλήρωμα καὶ συνεκρότησε νέους στρατιώτας καὶ ναύτας ἐκ τῶν περιχώρων. Ὁ καιρὸς ἦν εὐθετος εἰς ταχεῖαν καὶ ἐνεργὸν βοήθειαν τοῦ στόλου, δυναμένου διαρρήξαι τὴν ἐκ πλοίων γέφυραν καὶ διακόψαι πᾶσαν πρὸς τὴν στερεὰν συγκοινωνίαν τῶν ἐν τῇ νήσῳ πολιορκητῶν καὶ πᾶσαν συγκομιδὴν τροφῶν. Ἀλλ' ὁ Νικόλαος Κανάλης, κωφεύων πρὸς τοὺς λόγους πάντων τῶν πλοιάρχων καὶ τυφλώτων πρὸς τὰ σημεῖα τῆς ἀπορίας τοῦ φρουρίου, ἔμενε ἀκίνητος (2). Ἐν τετάρτῃ ἐφόδῳ ἔπεσον αὐτῷ δεκαπέντε χιλιάδες πολιορκητῶν (3), ἕως οὗ ἡ διὰ ζημίας ἐξακισχιλίων ἀνδρῶν ἐξασθενήσασα φρουρὰ παρεδόθη ἐπὶ ἀσφαλείᾳ τῆς ζωῆς (4). Ὁ Μωάμεθ ὅπως ἐδίκηθη τὴν ζημίαν πεντακισμυρίων ἀνδρῶν (5) ἐμάνη, ὡς συνήθως, κατὰ τῶν προμάχων τῆς πατρίδος αὐτῶν καὶ ἐπενόησε βασάνους θανάτου. Οἱ Βενετοὶ τὸ μὲν ἀνεσκολοπίσθησαν, τὸ δὲ ἔτεταρτάσθησαν, τὸ δὲ ἐλιθοβολήθησαν, μόνοι δὲ οἱ Ἕλληνες ἀπῆχθησαν δοῦλοι. Ὁ Παῦλος Ἐρῖτζος, ὡς καὶ οἱ πρέσβεις τῶν Καλαβρύτων καὶ Λεονταρίου, ἐδιχοτομήθησαν (Κ), ἡ δὲ θυγάτηρ αὐτοῦ, μὴ δειχθεῖσα ἱκανῶς εὐκαμπτος πρὸς τὸν τύραννον, κατεμελίσθη (ΚΑ).

(1) Αἱ ἡμέραι τῆς ἐφόδου ἦσαν ἡ 25 καὶ 30 Ἰουνίου, ἡ 3, 5, 8 καὶ 12 Ἰουλίου. Λωζιέρ, Ἱστορία τῆς Βενετίας, Βιβλ. ΚΣΤ.

(2) Δαροῦ, Βιβλ. Β, σ. 466. Λωζιέρ, Βιβλ. Ζ, σ. 235.

(3) Δαροῦ, Λωζιέρ.

(4) Δαροῦ, Βιβλ. Β, σ. 467.

(5) Κατὰ τοὺς Ὀθωμανοὺς ἱστοριογράφους 70,000 ἀνδρῶν.

Ἡ νῆσος Νεγροπόντε, ἡ ἄλλοτε Εὐβοία, κληθεῖσα ἐκ τῆς Εὐβοίας Ουγατρὸς Ἀσωποῦ, καὶ Ἀσωπὶς ἐκ τοῦ πατρὸς αὐτῆς ἡ Μάκρις, τουτέστιν ἡ Μακρά, ἐκ τοῦ σχήματος αὐτῆς, ἡ Χαλκίς ἐκ τῶν χαλκουργείων, ἡ Ἀδαντίς ἐκ τῶν πρώτων αὐτῆς κατοίκων τῶν Ἀδάντων, ἐστὶ λίαν ἀξία λόγου, ὅπως ἐλκύσῃ τὴν προσοχὴν ἡμῶν διὰ τὸ μέγεθος, τὴν θέσιν, τὴν εὐφορίαν, τὰς πόλεις, τὰ ὄρη καὶ ἀκρωτήρια καὶ τὰς ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἀλλεπαλλήλους παλιρροίας τῆς θαλάσσης (1), καὶ ἐμπαρόδῳ μνημονεύωμεν τῶν προτέρων αὐτῆς λαμπροτήτων καὶ περιπετειῶν. Ἡ ἀρχαία ἤδη ὑπὸ Ὀμήρου ἐπαινουμένη Ἰστίαια ἡ Ὠρεὸς ἔκειτο ἐπὶ τῆς ὑπώρειας τοῦ Τελεθρίου ὄρους (2), οὐχὶ πόρρω τοῦ βορειοτάτου τῆς νήσου ἀκρωτηρίου Ἀρτεμισίου, ὃ ἐλάμπρυνε ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος καὶ ἐτι μᾶλλον ἡ πρώτη ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους κατὰ τῶν Περσῶν ναυμαχία(3). Ἡ νέα πρωτεύουσα Χαλκίς ἔκειτο ἐν τῷ μεσημβρινῷ μέρει τῆς νήσου κατὰ τὸ μέγιστον ὅρος τῆς Εὐβοίας Ὀχνην, συνδεομένη πρὸς τὴν ξηρὰν διὰ γεφύρας ὠχυρωμένης διὰ πύργων, ἥτις νῦν ἐστὶν ὠκοδομημένη κατὰ τὸ πρότυπον τῆς παλαιᾶς. Ἐκ τοῦ ὀνόματος τῶν ἐπτάκις τῆς ἡμέρας γενομένων παλιρροίων τοῦ Εὐρίπου ἐπήγασεν ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι τὸ ὄνομα Εὐριπος, εἴτα δὲ τὸ τοῦ Νεγροπόντε (γέφυρα τοῦ Εὐρίπου). Μεσημβρινώτερον τῆς Χαλκίδος ἔκειτο πόλις τις τῆς νήσου ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων καὶ περιωνυμωτάτων, ἡ Ἐρέτρια, μεσημβρινώτερον δ' ἐτι ἡ Κάρυστος, περιώνυμος ἐπὶ τῷ οἴνῳ, τοῖς μαρμά-

(1) Αἰθίος, ΑΗ, 6.

(2) Στράβων, I, σ. 445, καὶ Τίτος Αἰθίος, ΚΘ, σ. 6.

(3) Κορνήλιος Νέπωρ, Θεμιστοκλῆς, 6.

ροίς καὶ τῇ ἀσβέστω. Ἐν τῇ μεσημβρινωτάτῃ ἄκρᾳ τῆς νήσου, ἐν Γεραιστῷ, ἔκειτο ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος, ὡς ἐν τῇ βορειοτάτῃ τὸ ἱερόν τῆς Ἀρτέμιδος. Ἡ Εὐβοία ἐπλούτει οἶνου, ἐλαίου, ἄλατος, μεταλλείων καὶ θερμῶν ὑδάτων. Τὰ μεταλλεῖα καὶ ἀλατωρυχεῖα ἠφανίσθησαν, ἀλλ' ὁ σῖτος καὶ οἶνος ἔτι καὶ νῦν ἀκμάζουσι, τὰ δὲ θερμὰ λουτρά τῆς Αἰδηψοῦ εἰσιν ἐκ τῶν πολυανθρωποτάτων τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τὴν τοιαύτην φυσικὴν εὐπορίαν καὶ διὰ τὴν θέσιν εἴλκυσε τὴν προσοχὴν ὁμόρων πολιτειῶν καὶ ἀλλοδαπῶν πορθητῶν. Ἕλληνες πλούσιοι ἤρχον τῆς Εὐβοίας, καθόσον ἐν ἀπάσῃ τῇ Ἑλλάδι ἤρχον οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ Σπαρτιάται, οἱ Μακεδόνες καὶ τέλος οἱ παρηκμαχότες αὐτῶν ἀπύργοι, οἱ Βυζαντινοί. Ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν Μακεδόνων βασιλέων περιῆλθεν εἰς τὴν δημοκρατίαν τῶν Ῥωμαίων καὶ ἀπὸ τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου εἰς τὴν δημοκρατίαν τῆς Βενετίας. Πρὸ τοῦ Μωάμεθ τῆς νήσου ταύτης ἤρξαν ὡς μεγάλοι μονάρχαι ὁ Ξέρξης, ὁ Ἀντίοχος, ὁ Μιθριδάτης. Οὕτως ἡ Εὐβοία ἐν τῷ Εὐρίπῳ, ἐν τῷ ἑλληνικῷ, περσικῷ, συρικῷ, ποντικῷ, ῥωμαϊκῷ, βενετικῷ καὶ τουρκικῷ πλημμυροῦντι στρατῷ ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐκυμάνετο, ἕως ὁ Μωάμεθ διὰ τῆς ἀλώσεως αὐτῆς ἔθηκε τὸ πρῶτον ἀσφαλὲς θεμέλιον ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ ὅλου Αἰγαίου πελάγους τῷ εἰκοστῷ ἔτει τῆς βασιλείας καὶ τῷ τεσσαρακοστῷ δευτέρῳ τῆς ἡλικίας αὐτοῦ (ΚΒ).

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

Εἰσαγωγή τῶν ἀγροτικῶν ἐκμισθώσεων. — Πόρθησις τοῦ Τοχάτ. — Μαχ-
μοὺτ Πασᾶς μέγας βεζύρης τὸ δεύτερον. — Αὐτογράφος ἐπιστολὴ Μωάμεθ
τοῦ Β'. — Δυναστεία τῶν Λευκοτροχάτων ἢ τοῦ Λευκοῦ Κριοῦ, καὶ τοῦ Μέ-
λανο; Κριοῦ. — Τετάρτη ἐπὶ τὴν Καραμανίαν ἐκστρατεία. — Ἱστορία τοῦ
Οὐζοῦν Χασάν. — Νίκη αὐτοῦ κατὰ τοῦ βεγλέρβεγη Μουράτ Πασᾶ καὶ ἐντελῆς
καταστροφὴ αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ ἐν Τερτζάν. — Ἔργα τοῦ στόλου τῶν
σταυροφόρων. — Πτώσις καὶ θάνατος τοῦ μεγάλου βεζύρου Μαχμοὺτ Πασᾶ. —
Ἔξοδος πρὸς τὴν Ἀττάλειαν. — Ἀλώσις τῶν φρουρίων τῆς Καραμανίας. —
Ὁ Τζέμ. ἀναγορεύεται διοικητὴς τῆς Καραμανίας, ὑποδουλωθείσης κατὰ τὴν
πέμπτην ἐκστρατείαν.

Το ἀκόρεστον ὄμμα τοῦ πορθητοῦ ἐστράφη αὖθις ἐκ
τῆς Εὐρώπης πρὸς τὴν Ἀσίαν, ἥτις περιέεπα αὐτὸν ἐπὶ
πέντε ἔτη συνεχῶς. Ἐν τῇ Καραμανίᾳ ἐσώζετο ἐτι ἀγάπη
ὑπὲρ τῶν ἀρχαίων ἡγεμόνων, ἐξ ὧν ὁ υἱὸς τοῦ Ἰσάκ Βέ-
γῃ διέμενεν ἐτι ἐν Σελευκείᾳ μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, ὃ
δὲ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ὁ θεῖος Κασίμ Βέγης τῇ βοηθείᾳ τοῦ
προστάτου Οὐζοῦν Χασάν ἐσπούδαζον ἀναρρίπισαι τὴν ὑ-
ποκαίουσαν τέφραν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ ταταρικὴ φυλὴ
τοῦ Τοργούδ ἦν μὲν κατὰ τὸ ἥμισυ ἐξηφανισμένη, ἀλλ' ἐ-
τέρα, ἡ τοῦ Βαρσάκ, ὑπολειφθεῖσα ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ ἀπὸ
τῆς εἰσβολῆς τοῦ Τιμούρ, ἐσώζετο ἐτι· τέλος δὲ ἡ χώρα
τῆς Ἀλαϊας ἦν ἐτι αὐτόνομος ὑπὸ τὴν δυναστείαν τοῦ Κι-
λίτζ Ἀρσλάν, ἀπογόνου τῶν ἀρχαίων Σελτσουκιδῶν σουλ-

τάνων ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Πρὸς ἀποκατάστασιν καὶ ἐξασφάλισιν τῆς κατοχῆς καὶ τῆς ἡσυχίας τῆς Καραμανίας ἐπέμφθη εἰς Ἀσίαν μετὰ πολλοῦ στρατοῦ ὁ μέγας βεζύρης (Α), ὃς διὰ τῆς αὐτῆς πιέσεως καὶ τοῦ φιλαργού, δι' ὧν ἐκτῆσατο τὸ ὕψιστον ἀξίωμα τοῦ κράτους, ἀπώλεσεν αὐτὸ αὐθις, ἐξεμύζησεν ἀμφοτέρας τὰς πόλεις τὴν Ἡράκλειαν (Βρεγλί) καὶ τὴν Λαρένδαν, διαρπάζων αὐτάς· ὅτε δὲ οἱ κάτοικοι ταύτης ἐκέτευσαν αὐτὸν ἵνα φείσῃται τῶν τεμενῶν καὶ σχολείων, ἀφιερωμένων μετὰ τῶν προσόδων αὐτῶν τῇ ἱερᾷ πόλει τῆς Μεδίνης, ὅπου κεῖται ὁ τάφος τοῦ Προφήτου, ὁ μέγας βεζύρης ἀπέκτεινεν αὐτοὺς ἀνηλεῶς.

Μετὰ τὴν καταπίεσιν τῶν καραμανικῶν πόλεων, ἀπῆλθε διαρπάσων τὰς τῶν Βαρσάκων (1). Βέγης δέ τις τῆς φυλῆς ταύτης, Οὐγιοῦζ καλούμενος, ὑπέμεινε μετὰ τῶν ἀνδρείων, ὀρεινῶν ἐν ταῖς στενοπορίαις τῆς Κιλικίας τὸ δροῦν ἱππικὸν τοῦ Μωάμεθ καὶ ἐξωλόθρευσεν πλέον ἢ τὸ ἥμισυ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ οὕτως, ὥστε ὁ ἐπίλοιπος ἐξέφυγε καταλιπὼν μόνον τὰ ἥδη ἐκ πάσης τῆς Καραμανίας συλλεγέντα λάφυρα. Οἱ Βαρσάκοι ἐπεφώνουν πρὸς τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν τὸ ἐπὶ τῷ φεύγοντι μεγάλῳ βεζύρῃ σκῶμμα ὡς νικητήριον· «Ὅποιος λαμπρὸς βεζύρης καὶ κύριος, ὃς ἔθηκε χρυσὸν πρὸ τῶν ποδῶν ἡμῶν» (2). Ὁ σουλτάνος, ἀποχειροτονήσας τὸν μέγαν βεζύρην, καταισχυνθέντα ἐκ τῆς ἥττης, ἀνηγόρευσε τοιοῦτον τὸν Ἰσάκ Πασᾶν, ὃς ἀπὸ δούλου ἀνεδείχθη τοπάρχης τῆς Βοσνίας. Ἐκ τῆς τοῦ

(1) Ἡ δεξιὰς τοῦ Ταύρου πρὸς τὸ ἀρκτικόδυτικὸν τῆς Σελευκείας καλεῖται ἐν Βαρσακταγί. Τζιχανομᾶς, σ. 611.

(2) Σααδεδδὴν παρὰ Βρατούττη, Β, σ. 250. Σολαχιάδῃ, φύλ. 57. Νεσερή, φύλ. 222.

Ῥοῦμ Μωάμεθ Πασᾶ, Ἕλληνας τὸ γένος, τριετοῦς διαχειρίσεως τοῦ μεγίστου ἀξιώματος τοῦ κράτους, μνημονεύει ἡ ἱστορία, πλὴν τῆς σκληρότητος καὶ κακώσεως, δι' ὧν ἀνυψώθη καὶ ἔπεσε, καὶ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν μισθώσεων (μουκαττά), φόρου, ὃν ἐνόμιζεν ἀναγκαίως ὁ Μωάμεθ ὡς μεγάλην εὐεργεσίαν. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅτε ὁ Μωάμεθ ἐπεμφε πανταχόθεν ἀποίκους πρὸς οἰκισμὸν τῆς ἐρήμου πρωτευούσης, ἐπέβαλε φόρον μισθώσεως ἐπὶ τῶν οἰκιῶν, ἃς παρεχώρησε τοῖς ἀποίκους, γενόμενον αἰτίαν μεταναστεύσεως μουσλίων ἀποικησάντων νεωστὶ εἰς τὴν ἀλοῦσαν πόλιν. Ὁ δὲ Μωάμεθ τῇ συμβουλῇ τοῦ Λαλασαχίν, συστρατιώτου Μουράτ τοῦ Β', κατήγγησε τὸν ἐπὶ τῶν οἰκιῶν τούτων φόρον, ἀλλ' ὁ Ῥοῦμ Μωάμεθ Πασᾶς εἰσήγαγεν αὖθις αὐτὸν καθ' ὃν χρόνον διεῖπε τὰ τοῦ κράτους. Ἀπ' αὐτοῦ δὲ ἀρχεται ἡ πρώτη σύστασις τῶν μουκαττά, ἡ ἀγροτικῶν ἐκμισθώσεων, περὶ ὧν ἔσται πλεονάκις λόγος ἐν τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ (1).

Ὁ νέος μέγας βεζύρης Ἰσᾶκ Πασᾶς ἐστράτευσεν εἰς Καραμανίαν ἐπὶ τὸν Κασίμ Βέγην, πατέρα τοῦ Ἰσᾶκ Βέγην, ὃς ἀνέσειε τὴν χώραν ἔτι ὑπὲρ τοῦ ἀρχαίου ἡγεμονικοῦ οἴκου· καταλαβὼν δὲ αὐτὸν παρὰ τὸ φρούριον Μούτ' ἔτρεψεν εἰς φυγὴν καὶ ἀνίδρυσε τὰ ὀχυρώματα τοῦ Μούτ καὶ Νιγδὲ, εἴτα δὲ ἐξεπόρθησε τὰ φρούρια Βαρκόι, Οὐτζιχισάρ καὶ Ὀρταχισαρί, ὡς καὶ τὴν πόλιν Ἀκσεραί (Γαρσαούρα) (2), ἣν ἠρήμωσε κατὰ τὸ ῥητὸν πρόσταγμα τοῦ σουλτάνου καὶ

(1) Νεσερή, φ. 198, εὐθὺς μετὰ τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἄλωσιν. Τζιχαννουμάς, σ. 687. Ὅρα περὶ τῶν καθέκαστα τὸν Μουρατζά δ' Ὁρσόν, πίνακx τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, Β, σ. 533, καὶ τὸν δευτερεῖον Τουρ-σουνδέγην, φ. 46.

(2) Τζιχαννουμάς, σ. 620, Φιλολογικά Χρονικά, Ε, ΙΔ, σ. 81.

μετώπισε τοὺς κατοίκους αὐτῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐγκαθιδρύθησαν ἐν τῇ φερωνύμῳ νῦν συνοικία Ἀκσεράι (1). Πάντα ταῦτα συνέβησαν τῷ ἔτει τῆς ἐπὶ τὴν Εὐβοίαν ἐκστρατείας. Τῷ δὲ ἐξῆς ὁ Κεδούκ Ἀχμέτ Πασᾶς (2), ὃς ἀπὸ ἀπλοῦ γενιτσάρου ἀνεδείχθη βεγλέρβεγης καὶ βεζύρης, τουτέστι Πασᾶς τριῶν ἵππουρίδων, ἐπέμφθη μετὰ στρατοῦ πρὸς τὴν Ἀλαΐαν, ἣτις ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Σελτσούκου σουλτάνου Ἀλαεδδὶν Κεϊκοβὰδ παρὰ τὴν θάλασσαν ἐπὶ ὑψώματος ἐν τῇ θέσει τοῦ ἀρχαίου Κορακησίου, καὶ ἥς οἱ μετὰ λευκῶν καὶ ἐρυθρῶν ραβδώσεων ἀμμίται ἔχουσιν ὕψος πεντακοσίων ἢ ἑξακοσίων ποδῶν (3). Ὁ Πασᾶς, πείσας τὸν κυριάρχην τῆς Ἀλαΐας εἰς φιλίαν παράδοσιν, ἐπεμψεν αὐτὸν μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸν σουλτάνον· ὁ δὲ ὥρισεν αὐτῷ εἰς διατροφήν τὰ Κουμουλτζινά (4). Ἐντεῦθεν ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἐπὶ τῇ προφάσει θήρας εὔρεν εὐκαιρίαν τοῦ δραπετεῦσαι. Ἐπορεύθη εἰς Αἴγυπτον, ἥ δὲ γυνὴ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἀποθανόντες ἐκ μαρασμοῦ, ἐτάφησαν παρ' ἀλλήλοις ἐν Κουμουλτζινοῖς. Ἐξ Αἰγύπτου ὁ Κιλίτζ Ἀρσλάν ἐπεμψε πρὸς τὸν Κεδούκ Ἀχμέτ Πασᾶν πολύτιμον λίθον, ἣν ἐδωρήσατο αὐτῷ ὁ σουλτάνος, ἵνα ἀποδῷ αὐτὴν τούτῳ. Ὁ δ' Ἀχμέτ Πασᾶς ἔθηκε τὴν λίθον μεταξὺ πολλῶν ἄλλων ὡς ἀγορασθεῖσαν παρὰ τινος ἀδαμαντοπώλου, ἀλλ' ὁ Μωάμεθ, ὢν μέγας λιθογνώμων, διεγνώρισεν αὐτὴν παραχρῆμα ἐκ πάντων τῶν ἄλλων, ὡς τὴν τῷ Κιλίτζ Ἀρσλάν δωρηθεῖσαν. Ἐρρέθη ἀνωτέρω, ὅτι, ὅτε ὁ Ἰσάκ Βέγης κατέφυγε πρὸς τὸν Οὐῤ

(1) Ὅρα τὸ διάγραμμα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ Κάουφερτ.

(2) Κεδούκ σημαίνει ἄνδρα μετὰ ὀδόντων διεβρώγων.

(3) Βεπφόρτ, Καραμανίξ, σ. 166. Φιλολογικὰ Χρονικά, Βιβλ. ΙΔ.

(4) Τρομελίξ τοῦ Χατζῆ Κάλφα, σ. 69.

ζούν Χασάν, ἡ γυνὴ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Μωάμεθ Βέγη ὑπελείφθησαν ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Σελευκείας· μαθοῦσα δὲ τὴν τελευτὴν τοῦ ἀνδρός ἔπεμψε διὰ πρεσβείας τὴν ὑποταγὴν αὐτῆς πρὸς τὸν σουλτάνον, ὃς παρήγγειλε τῷ Κεδούκ Ἀχμέτ παραλαβεῖν τὸ φρούριον. Ὁ βεζύρης μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς ταύτης ἐπορεύθη εἰς τὸ φρούριον Μοκάν⁽¹⁾, ἐν ᾧ ἦν ὁ οἶκος τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἰσάκ Βέγη καὶ ἡ περιάλητος ἐπὶ μεγίστῃ ὠραιότητι θυγάτηρ τοῦ ὀγδόου υἱοῦ Μωάμεθ Βέγη, τελευτήσαντος τὸν βίον ζῶντος τοῦ Ἰβραήμ. Ὁ Κεδούκ Ἀχμέτ κατέλαβε τὴν ὠραίαν γυναῖκα καὶ τοὺς θησαυροὺς αὐτῆς ἐν ὀνόματι τοῦ σουλτάνου, εἶτα δὲ ἐπολιόρκησε τὸ φρούριον Λουλγέ⁽²⁾. γενόμενος δὲ κύριος αὐτοῦ τινὰς μὲν τῶν προμάχων κατέσφαξε, τοὺς δὲ ἐτέρους ἐκρήμνισεν ἀπὸ τῶν τειχῶν. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τὴν προσέγγισιν τοῦ στρατοῦ τοῦ Οὐζούν Χασάν ὁ Πασᾶς οὐκ ἐδύνατο κατέχειν τὰ κυριευθέντα ὑπ' αὐτοῦ φρούρια, ἀνεχώρησεν εἰς Ἰκόνιον.

Ὁ τοῦ Οὐζούν Χασάν στρατός, δι' οὗ ἐγνωῦποστηρίξαι τὰ εἰς τὴν βασιλείαν δικαιώματα τοῦ ἡγεμόνος τῆς Καραμανίας κατὰ τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ, προήλασε διὰ τῶν ὁθωμανικῶν ὁρίων κατὰ τοῦ Τοκάτ. Παρ' αὐτῶν ἦσαν οἱ δύο ἀνεψιοὶ τοῦ Μωάμεθ, ὁ Πίρ Ἀχμέτ, ὁ νεωστὶ ἐξαγορασθεὶς ἡγεμὼν τῆς Καραμανίας, καὶ ὁ Κασίμ Βέγης, τοῦ δὲ στρατοῦ ἡγούντο ὁ Ὁμάρ Βέγης, βεζύρης τοῦ Οὐζούν Χασάν, καὶ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Ἰουσουφτζέ Μίρζας. Πάντα τὰ δεινὰ, ὅσα ἀναφέρει ἡ ἱστορία ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Τιμούρ ἀλώσει τῆς Σεβαστείας, ἐπανελήφθησαν κατὰ τὴν ἐξ ἐφόδου ἄλωσης τοῦ Τοκάτ. Ἡ πόλις ἐγένετο παρανάλωμα τοῦ πυρός, οἱ

(1) Μευκάνον παρὰ Βρατούττη, Βιβλ. Β, σ. 255.

(2) Ἰσως ἐστὶν ὁ Ἀαλούας τῶν Βυζαντινῶν.

δὲ κάτοικοι ὑπέστησαν μυρίας βασάνους· εἶτα δ' Ὁμάρ Βέγης ἐπορεύθη ἐπὶ τὸ Διαρβεκίρ, ἀφείς ὀπίσω τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Οὐζούρ Χασάν Ἰουσουφτζέ μετὰ τοῦ Πίρ Ἀχμέτ καὶ Κασίμ καὶ μυρίων ἀνδρῶν. Ὁ Ἰουσουφτζέ, ὃν ἤγον οἱ ἡγεμόνες τῆς Καραμανίας, ἐπόρθησε τὰς χώρας, ἃς οὗτοι ἠξίου διιοικῆσαι.

Μαθὼν ὁ Μωάμεθ τὰς διαπραχθείσας ὠρότητας ἐν Τοκὰτ καὶ τὴν δῆωσιν τῆς Καραμανίας ἐξεμάνη ὑπ' ὀργῆς· προσέταξε δὲ πρῶτον ἵνα παραχρῆμα στηθῇ ἡ σκηνὴ αὐτοῦ ἐν Χρυσουπόλει χάριν τῆς εἰς Ἀσίαν ἐκστρατείας, προσέκαλεσεν εἶτα πάντας τοὺς Πασάδας καὶ Βέγηδας μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς στρατευμάτων, ἵνα συγκεντρωθῶσι περὶ αὐτὸν ἐν τῷ στρατοπέδῳ. Ὁ κίνδυνος ἦν μέγας· ἡ καρδίᾳ τῆς Ἀσίας ἐκινδύνευε· ὁ μέγας βεζύρης Ἰσάκ καὶ ὁ ἡγεμονόπαις, στερούμενοι στρατευμάτων ἐν Ἰκονίῳ, ἐκινδύνευον ἐμπεσεῖν ταῖς χερσὶ τοῦ ἐχθροῦ. Τότε ὁ Μωάμεθ συνειδὲ μετ' ἄλλους τὴν βλάβην, ἣν αὐτὸς ἑαυτῷ ἐπ' ἤνεγκεν ἀφελὼν τὸν Μαχμούτ Πασάν τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου βεζύρου· ἔσπευσε δὲ ἵνα ἐπανορθώσῃ τὸ ἀμάρτημα, ἀναδεικνύς τὸ δεύτερον τὸν ἀξίον τοῦτον ὑπηρέτην μέγαν βεζύρην, καὶ συγχρόνως ἔπεμψε πρόσταγμα Χάττι σερίφ (ιδιόχειρον τοῦ σουλτάνου ἐπιστολὴν) πρὸς τὸν ἡγεμονόπαιδα κυβερνήτην τῆς Καραμανίας. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ὅτε οἱ σουλτάνοι ἡγνῶσιν ἐπὶ τὴν γραφὴν, οὐδὲν ἄλλο χάττι σερίφ ὑπῆρχεν ἢ ὁ τύπος τῆς χειρὸς τοῦ σουλτάνου βεβαμμένης ἐν τῷ μέλανι, ἐξ οὗ ὕστερον κομψῶς συνεπλέχθη ὁ νῦν τουγράς, τουτέστι τὸ μονόγραμμα τοῦ σουλτάνου· μετὰ δὲ ταῦτα, ὅτε αὐτοὶ οἱ σουλτάνοι οὐκ ἐφρόντιζον γράφειν καὶ κυβερνᾶν, αἱ ὅλως αὐτόγραφοι ἐπιστολαὶ τοῦ σουλτάνου εἰσὶν ἐπίσης σπάνιοι καὶ τὸ χάττι σερίφ, τουτέστιν ὁ εὐγενὴς στίχος,

σύγκειται ἀληθῶς μόνον ἐκ στίχου ὀλίγων λέξεων, ἃς ὁ σουλτάνος ἰδιοχειρῶς γράφει ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς συνθήκης, τοῦ διπλώματος ἢ διατάγματος τοῦ ὑπουργείου. Ταῦτα δὲ τὰ ἔγγραφα ἢ τὰ προστάγματα ἐπίσης οὐκ εἰσὶν ἔργα τῆς γραφίδος τοῦ σουλτάνου, ὥσπερ ἔγγραφά τινα ἰδιόχειρα εὐρωπαϊῶν μοναρχῶν, ἃ καίπερ γραφόμενα, οὐ συντάσσονται ὑπ' αὐτῶν. Ἐν Τουρκίᾳ αἱ ἐξαιρέσεις εἰσὶν ἐτισπανιώτεραι ἢ ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ καὶ ἱστορικῶς τόσῃ πολυτιμότεραι, εἰ εἰσὶν ἀληθῶς αὐτοκρατόρων καὶ δορικτητόρων, ἐξησκημένων συνήθως μᾶλλον περὶ τὸ ξίφος ἢ περὶ τὴν γραφίδα. Ἀλλ' ὅμως τοῦτο οὐ συνέβη ἐν τῷ Μωάμεθ, ὃς οὐ μόνον ἦν μέγας προστάτης τῶν ἐπιστημῶν καὶ φίλος τῶν λογίων, ἀλλ' αὐτὸς οὗτος ἦν ἐπιστήμων καὶ μάλιστα ποιητής, ἐφ' ὅσον σουλτάνοι καὶ δορικτήτορες, ὡς αὐτὸς, δύνανται εἶναι τοιοῦτοι. Ἐν τούτοις τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ αἱ νικητήρια ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐπιστολαί, ἐν αἷς ἐπιδείκνυται πᾶσα ῥητορικὴ τέχνη, ὅπως διὰ τῆς λάμψεως τοῦ λόγου μεγαλύνῃ τὴν λάμψιν τῆς ἀγγελθείσης νίκης, οὐκ εἰσὶν ἔργον τῆς γραφίδος αὐτοῦ, ἀλλὰ τῶν μεγίστων σοφῶν τῆς αὐλῆς, ὡς ὀνομαστί ἡ πρὸς τὸν σουλτάνον τῆς Αἰγύπτου καὶ τὸν σάχην τῆς Περσίας περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιστολὴ ἦν ἔργον τῆς γραφίδος τοῦ παιδαγωγοῦ τοῦ σουλτάνου, τοῦ περιβοήτου μολλὰ Κουρανί. Ἐκ τῶν εἰκοσιπέντε πολιτικῶν ἐπιστολῶν τοῦ Μωάμεθ, ἃς συνέλεξεν ὁ Φεριδούν, ὁ Ῥεῖζ ἐφέντης, εἶτα δὲ νισαντζίδασις (σφραγιδοφύλαξ τοῦ σουλτάνου) αἰῶνα ὕστερον ἐν τῷ ἀνεκτιμῆτῳ χάριν τῆς ἱστορίας τῶν Ὀθωμανῶν συγγράμματι, ἴσως τέσσαρες ἢ πέντε μόνον ἐγράφησαν ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ σουλτάνου, ἴσως τινὲς ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς νεότητος αὐτοῦ ζῶντος τοῦ πατρὸς, ὅτε ὁ ἡγεμονόπαις

διοικητῆς εἶχε μείζονα σχολὴν ἐξασκεῖσθαι ἐν τῷ λεκτικῷ, ἢ ὕστερον ὁ παδισάχ καὶ ὁ δορικτήτωρ, ὃς κατέλιπε τὴν ἐν τῇ λέξει ἄσκησιν τῶν πολιτικῶν ἐγγράφων τῷ διδασκάλῳ (Χότζα) ἢ τῷ σφραγισδοφύλακι. Ἐὰν ὁμῶς ἢ ἐκ τῶν εἰκοσιπέντε τούτων ἐπιστολῶν μία μόνη ἔργον τῆς ἰδίας χειρὸς τοῦ σουλτάνου, αὕτη ἐστὶν ἡ ἐν τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, τῇ κινούσῃ πᾶσαν τὴν ὀργάνῃ αὐτοῦ, πρὸς τὸν υἱὸν Μουσταφᾶν, διοικητὴν τῆς Καραμανίας, πεμφθεῖσα, δι' ἧς ἀναγορεῦει αὐτὸν στρατάρχην (σερασκέρ) κατὰ τῶν ἐπερχομένων δυνάμεων τοῦ Οὐζοῦν Χασάν· φέρει δὲ σαφῶς ἡ ἐπιστολὴ αὕτη τὸν τύπον τῆς διανοίας τοῦ Μωάμεθ καὶ ἀξία ἐστὶν ἵνα παρατεθῇ ἐνταῦθα ἐν γένει οὐ μόνον χάριν τῆς μεγάλης αὐτῆς ἱστορικῆς σπουδαιότητος, ἀλλὰ καὶ διότι αὕτη ἐκ τῶν ἑκατὸν καὶ ἐπέκεινα ἐπιστολῶν, ἃς περιέχει ἡ τοῦ Φεριδούν συλλογὴ καὶ δημοσίων ἐγγράφων Ὀθωμανῶν σουλτάνων, ἐστὶν ἡ βραχυτάτη. Ἐχει δ' αὕτη ὧδέ πως.

• Ὁ Οὐζοῦν Χασάν ⁽¹⁾, ὃς διὰ τὰ πρότερον ἀδικήματα πρὸς τὸν ποτὲ σουλτάνον Ἐβουσαῖδ καὶ πρὸς τὸν σάχην Τζιχάν ἀξίος ἐστὶν ἀνασκολοπισμοῦ καὶ ἀγχόνης καὶ ὃν ὁ Θεὸς τιμωρήσειεν, ἀλλεπαλλήλως ἐπεμψεν ἀναισχύντους ὑβριστικὰς ἐπιστολάς· ἀπεκρίθημεν δ' αὐτῷ, ὡς ἄρμόζει τοῖς μωροῖς, τουτέστι διὰ τῆς σιγῆς, καὶ διὰ τοιοῦτου τρόπου, δι' οὗ ἡ ἀλώπηξ γίγνεται λαγῶς.

(1) Ὁ προηγούμενος εἰσαγωγικὸς τύπος ἔχει ὡς ἑξῆς: «Εὐτυχὲς υἱέ, ἰσχυρὰ παῖ, ὥς τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς σουλτανίας, λάμψις τοῦ κήπου τοῦ καλιφάτου καὶ τῆς δόξης, στήριγμα τῆς πίστεως καὶ τοῦ κόσμου, βοήθεια, ἡ διασώζουσα τὸ ἰσλάμ καὶ τοὺς μουσουλμένους, φίλε τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου βασιλέως, υἱέ μου Μουσταφᾶ (πολυχρόνιος εἴη, ὅ,τι εὐχεται δοθῆτω). Ἐν τῇ ἐλεύσει τοῦ ἐξόχου εὐδαίμονος τουγρᾶ, γινώθι: κτλ.,

Ἐξοπλιζόμεθα κατ' αὐτοῦ μετὰ τῶν λεόντων τῆς μάχης καὶ μετὰ τῶν ἐξωργισμένων θηρίων τῆς δυνάμεως. Ἐπειδὴ δὲ σὺ ἡγγειλας ἡμῖν, ὅτι οἱ ἄλλοι ἐμίραι αὐτοῦ, παροξυνόμενοι ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Καραμανίας, ἐφίενται τῶν χωρῶν τοῦ ἰσλάμ, ἀνέδειξά σε στρατάρχην πρὸς τὸ ἀπωθῆσαι αὐτόν. Κελεύουσιν ἵνα ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ κινδύνου στρατεύσης ἐπ' αὐτόν σὺν τοῖς πρώτοις στρατηγοῖς τῆς Ἀνατολῆς καὶ Ρούμελης, καὶ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ μηδὲν παραλίπῃς πρὸς τὸ ἐκκροῦσαι αὐτούς. Ἐξεδόθη ἐν
1472 ταῖς πρώταις ἡμέραις τοῦ σαφέρ, τῷ ἔτει 877 (B), ἐν τῇ καθόδῳ τῆς καλῶς φρουρουμένης Κωνσταντινουπόλεως».

Ὁ ἀρχινάυαρχος Μωάμεθ Πασᾶς ἐκ Καλλιπόλεως, τοῦ σταθμοῦ αὐτοῦ, ἔσπευσεν εἰς Χρυσούπολιν. Ἄλλ' εἴτε ἀληθῶς ἔκρινεν ἔτι ἀνεπαρκεῖς τὰς προπαρασκευὰς τῷ ἔτει τούτῳ πρὸς καταπόνησιν τοῦ ἐχθροῦ ἱκανὰ ἐγκαίρως ἐν τῇ καλῇ ὥρᾳ τοῦ ἔτους, εἴτε ἐξ ἰδίας ἀντιπαθείας πρὸς τὸν ἡγεμονόπαιδα διοικητὴν Μουσταφᾶν ἠθέλε κοινωνῆσαι τῶν κινδύνων τῆς ἐκστρατείας ἢ τῆς τιμῆς τῆς νίκης μόνον ὑπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ σουλτάνου, παρέστησε ταπεινῶς, ὅτι ἡ ὥρα τοῦ ἔτους ἦν ἤδη λίαν προβεβηκυῖα, ὅτι ὁ χειμὼν ἦν ὀριμὸς ἐν Καραμανίᾳ, ὅτι ἅπας ὁ στρατός οὕτω δεόντως συνῆλθε καὶ οὕτω ἐξωπλίσθη. Ἰκέτευσεν οὖν ἵν' ἀναθῇ τῷ Βεγλέρβεγῃ, διοικητῇ τῆς Ἀνατολῆς, τὴν φυλακὴν τῆς χώρας καὶ τὴν ἀπόκρουσιν τῶν ἐπιδρομῶν τῶν τουρκομανικῶν ληστρικῶν σιφῶν. Ὁ Μωάμεθ ἐνέκρινε τὴν συμβουλὴν ταύτην, ὁ δὲ Δαουδ Πασᾶς προσετάχθη παραχρῆμα ἵνα πορευθῇ εἰς Καραμανίαν. Τῷ ἡγεμονόπαιδι Μουσταφᾷ ἡγγέλθη τὸ πρόσταγμα τοῦτο. Ἐν τούτοις ὁ Ἰουσουφτζέ μετὰ τῶν υἱῶν τοῦ Καραμᾶν διήρχετο πορθῶν τὴν χώραν τῶν συμμάχων αὐτοῦ.

Ἐστράπη δ' ἀπὸ Ἀκσεχέρ (1) πρὸς μεσημβρίαν διὰ τοῦ Καραμουτ (2) εἰς τὴν χώραν τῆς Ἀμιδης, εἶτα ἀνατολικῶς πρὸς τὸ Κοραϊλί (3), κείμενον παρὰ τὴν φερώνυμον λίμνην. Ὁ ἡγεμονόπαις Μουσταφᾶς καὶ ὁ Δαουδ Πασᾶς διὰ Καραμουτ καὶ Ἰαλοθᾶτζ ἤλθον εἰς Κοραϊλί, ὅπου συνήφθη δεινὴ μάχη. Ἡ περὶ τῆς νίκης ἀγγελία τοῦ στρατάρχου ἡγεμονόπαιδος φέρει ἐπίσης, ὡς τὸ ἀνωτέρω δοθὲν χάττι σερῖφ, τὸν τύπον τῆς ἀξιοπιστίας καὶ διαφέρει ἐπίσης τῆς κομπορρημοσύνης συνήθων νικητηρίων ἀγγελιῶν καὶ ἐπιτολῶν περὶ πορθήσεως δι' ἀκριβοῦς βραχυλογίας. Οὐδόλως δὲ θεωροῦμεν ἀναξίαν, ὅπως παραθέσωμεν ὁλόκληρον αὐτὴν ἐνταῦθα ὡς ἀπόκρισιν πρὸς τὴν ἰδιόχειρον τοῦ σουλτάνου ἐπιστολήν.

«Πρὸς τὴν κόνιν τῆς μετὰ πορθήσεως συνδεδεμένης καὶ μετὰ νίκης περιβεβλημένης βαθμίδος τοῦ θρόνου ἀγγέλλει ὁ ταπεινότατος δοῦλος τάδε. Μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ ὑψηλοῦ προστάγματος ἐκ τῶν ὡς σκορπίων γνωστῶν συγγενῶν τοῦ Οὐζοῦν Χασάν, ὃς διὰ τὰς πράξεις αὐτοῦ ἀξιός ἐστιν ἀνασκολοπισμοῦ καὶ ἀγχόνης, ὁ υἱὸς τοῦ Ὁμάρ καὶ ὁ Ἰουσούφ μετὰ τινων τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ καὶ γνωστῶν Βέγηδων ἐστράτευσεν πρὸ τῶν υἱῶν τοῦ Καραμάν Πῖρ Ἀχμέτ καὶ Κασίμ καὶ φεύγων παρήλασε πρὸ τῆς Καισαρείας. Ὁ δοῦλός σου ἐξήτασε τὸν στρατὸν ἐν Ἰκονίῳ καὶ ἀντεστράτευσεν εἶτα μετὰ τοῦ νικηφόρου

(1) Τὸ Ἀκσεχέρ ἐστὶν ὁ τόπος τῆς ταφῆς τοῦ μεγίστου τῶν Τούρκων ποιητοῦ Νασιρεδδίν Χάτζι.

(2) Τὸ Καραμουτ τοῦτο οὐκ ἔστι τὸ Μούτ, περὶ αὐτὸ ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω. Τὸ Καραμουτ κεῖται περὶ τὰ μεθόρια τοῦ Καραμάν καὶ τῆς Ἀμιδης, τὸ δὲ Μούτ περὶ τὴν παραλίαν τῆς Κιλικίας.

(3) Κοραϊλί ἐστὶ τὸ πρὸν ὄνομα τῆς λίμνης Καραλίης.

στρατοῦ, ὅπως ἐξελάσῃ αὐτόν. Ὁ βεγλέρβεγης τῆς Ἀνατολῆς, ὁ παιδαγωγός μου Κεδούκ Ἀχμέτ Πασᾶς, ἦρχε τῆς δεξιᾶς πτέρυγος, ὁ δὲ βεγλέρβεγης τῆς Ῥούμελης Μωάμεθ Πασᾶς τῆς ἀριστερᾶς μου, καὶ τῇ Τρίτῃ, τῇ 14 Ῥεβιούλ Ἑββέλ (τῇ 18 Αὐγούστου 1472), ἀμφότεροι οἱ στρατοὶ παρετάχθησαν εἰς μάχην. Ἐπάλαισαν καὶ ἡγωνίσθησαν ἔωθεν καὶ μετὰ τοῦ ἡλίου ἔδυσε καὶ ὁ τῆς ἐχθρικῆς τύχης. Οἱ στρατηγοὶ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ Ἰουσούφ μετὰ τῶν ἀδελφῶν Σεϊνέλ καὶ Ἀμρού ἐξωγρήθησαν οἱ ὀνομαστότατοι Βέγηδες, ὡς ὁ Μωάμεθ Βαχίρ καὶ ἄλλοι, ὁδᾶξ γῆν ἔλαβον καὶ μετὰ τῶν ἀποτμηθεισῶν κεφαλῶν ἐγένοντο ἡ χλεύη τούτου καὶ ἐκείνου τοῦ κόσμου. Οἱ διαφυγόντες τὸ ξίφος οὐκέτι δύνανται ἀνακύψαι τὴν κεφαλὴν ἀπὸ τοῦ ὀλέθρου, καὶ οἱ πλείστοι διεσπάρησαν. Ἀπεκόπησαν τὰ νῶτα τοῦ ἔθνους ἐκείνων, οἱ ἀδικίαν ἐξελέξαντο. Δόξα τῷ Θεῷ τῷ παντοκράτορι. Ἡ νίκη αὕτη πηγάζει ἐκ τῆς εὐλογίας τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ Παδισάχ, τοῦ καταφυγίου τῶν ἀνθρώπων. Δύναται τις ἐλπίζειν, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Οὐζούν Χασάν καταληφθήσεται καὶ καταμελισθήσεται ὑπὸ τῆς μαχαίρας τῶν νικητῶν, ὅτι ἄνευ ἐνταφίου καὶ τάφου πεσεῖται ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ ὀλέθρου καὶ τὸ πτώμα αὐτοῦ ἔσται βορὰ τῶν μυρμῆκων καὶ ὄφρων. Οὕτω θέλει ὁ Θεός! Μετὰ τῶν εὐαγγελίων τούτων προπέμπεται ὁ ἀρχιδαιτρος Μαχμούτ, ὁ δοῦλος Αὐτοῦ, ἔπεται δ' αὐτῷ ὁ δοῦλος Αὐτοῦ ὁ ἀρχιεπιποστασιάρχης Κεϊβάν μετὰ τῶν κεφαλῶν καὶ μετὰ τῶν αἰχμαλώτων, ὅπως καθάρωσι τὸ πρόσωπον ἐν τῇ εὐδαίμονι κόνει τῆς ὀπλῆς τῆς Αὐτοῦ Ὑψηλότητος. Ἄλλως τὸ κέλευσμά ἐστι παρὰ τῇ ὑψηλοτάτῃ Πύλῃ Αὐτοῦ. Ὁ δοῦλος Αὐτοῦ Μουσταφᾶς (1).

(1) Συλλογὴ τοῦ Φερίδων, ὅπου εἰσι 227 ἔγγραφα.

Ὁ Μωάμεθ τὸν μὲν ἀρχηγὸν τοῦ πολεμίου στρατοῦ καθεῖρξε, τῶν δ' ἄλλων αἰχμαλώτων ἀπέταμε τὰς κεφαλὰς. Οἱ δύο ἡγεμόνες τῆς Καραμανίας Ἀχμέτ καὶ Κασίμ ἐσώθησαν φυγόντες ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, καὶ ὁ μὲν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Οὐζοῦν Χασάν, ὁ δὲ, τραπείς εἰς Κιλικίαν, ἔστη ἐν Σελευκείᾳ.

Πρὶν ἢ ἀφηγηθῶμεν τὴν ἐπὶ τὸν Οὐζοῦν Χασάν, μέγαν ἡγεμόνα τουρκομανικῆς δυναστείας τοῦ Λευκοῦ Κριοῦ, ἐκστρατείαν τοῦ Μωάμεθ, ἱστοροῦμεν ἐνταῦθα διὰ βραχείων τὰ κατὰ τὴν δυναστείαν ταύτην καὶ τὰ κατὰ τὸν κραταῖον αὐτῆς ἡγεμόνα, οὗ αἱ μέχρι τοῦδε πράξεις, ὡς τὸ ὄνομα αὐτοῦ Οὐσὸνγ (1), μόνον παρεφθαρμέναι εὗρηνται ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς ἱστορίαις.

Λήγοντος τοῦ ὀγδόου αἰῶνος τῆς ἐγίρας καὶ τοῦ δεκάτου τετάρτου ἀπὸ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μογόλου αὐτοκράτορος Ἀργούν, ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ κοσμοκράτορος Τζιγγισχάν, δύο τουρκομανικὰ στίφη, φέροντα τὸ ὄνομα τοῦ Λευκοῦ καὶ Μέλανος Κριοῦ, πορευθέντα ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς, ὤκησαν ἐν Καππαδοκίᾳ καὶ Μεσοποταμίᾳ, τὸ μὲν μεσημβρινῶς κατὰ τὴν Μεσοποταμίαν, ἐν Διαρβεκίρ, τὸ δὲ ἀρκτικῶς κατὰ τὴν Καππαδοκίαν, ἐν Σεβαστείᾳ. Μόλις μετὰ ἑκατὸν ἔτη, ὅτε τὸ μογολικὸν βασιλεῖον πρὸ πολλοῦ κατέρρευσεν ἐν Περσίᾳ, ἀρχομένου τοῦ ἐνάτου αἰῶνος τῆς ἐγίρας καὶ τοῦ δεκάτου πέμπτου ἀπὸ Χριστοῦ, ἀναφαίνονται τὰ δύο ταῦτα στίφη ὡς βασιλεύουσαι δυναστεῖαι, ἐξ ὧν ἡ τοῦ Καρακοῦνλου (τοῦ Μέλανος Κριοῦ) ἐπὶ ἐννεήκοντα καὶ ἑπτὰ ἔτη, καθ' ἃ διήρκεσε, μόνον τέσσαρας ἡγεμόνας ἀριθμεῖ, ἡ δὲ τοῦ Ἀκχοῦνλου (τοῦ Λευκοῦ Κριοῦ) ἐπὶ ἐννεήκοντα καὶ ἐννέα ἔτη, ἐννέα.

(1) Ὁ Χαλκενοῦλης καλεῖ αὐτὸν Ζουχάνην, ὁ δὲ Φραντζῆς, Ζουχσένην.

Ἰδρυτὴς τῆς δυναστείας τοῦ Μέλανος Κριοῦ ἦν ὁ Τουρκομάνος Καρὰ Ἰουσοῦφ, διωχθεὶς ὑπὸ τοῦ Τιμούρ, ἐξήτησεν ἄσυλον καὶ βοήθειαν παρὰ τοῦ Βαγιαζήτ Ἰλδριμ καὶ παρῶνεν αὐτὸν εἰς ἐκστρατείαν ἐπὶ τὸν Τιμούρ. Ὁ ἰσχυρότατος ἡγεμὼν αὐτῶν ἦν ὁ ἐγγονὸς αὐτοῦ καὶ δεῦτερος διάδοχος Τζιχανσάχ, τουτέστιν ὁ σάκης τοῦ κόσμου, ὃς ἐξέτεινε τὸ κράτος ὡς δορικτήτωρ ἐπὶ τῶν δύο Ἰράκ, τοῦ περσικοῦ καὶ τοῦ ἀραβικοῦ, καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀζερβείτζάν (Ἀτροπατηνῆς), καὶ ὃς συνήθως διέμενεν ἐν Ταβρίδῃ, τῇ νεωτάτῃ καθεδρᾷ τῶν Μογόλων αυτοκρατόρων. Ἀναγκαστὸν ἦν μνημονεῦσαι ἐνταῦθα αὐτοῦ, ἐπεὶ δὴ ἡ πτώσις αὐτοῦ ἄπτεται τῆς ἱστορίας τῆς δυναστείας τοῦ Λευκοῦ Κριοῦ καὶ τῶν πράξεων τοῦ μεγίστου αὐτῆς ἡγεμόνος Οὐζούν Χασάν. Ἡ δυναστεία τοῦ Λευκοῦ Κριοῦ ἰδρῦθη ὑπὸ τοῦ Καρὰ Ἰουλοῦκ (μελαίνης βδέλλης), περὶ οὗ πολλάκις ἐγένετο λόγος ἐν τοῖς προηγουμένοις Βιβλίοις κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ Ὀθωμανοὺς ἱστοριογράφους. Ἐν ᾧ δὲ ὁ συγγενὴς αὐτοῦ, ὁ ἡγεμὼν τοῦ Μέλανος Κριοῦ, Ἰουσοῦφ ἐβλεπε τὴν χώραν αὐτοῦ καταπατουμένην ὑπὸ τῶν πορθούντων στρατῶν τοῦ Τιμούρ, ὁ Καρὰ Ἰουλοῦκ ἔσωσε καὶ ἐξέτεινε τὴν αὐτοῦ, ἀγαγὼν εἰς τὴν δυτικὴν Ἀσίαν τὸν ἐκστρατεύοντα Τιμούρ, ὡς ἡ μικρὰ πάρδαλις, ἡ καλουμένη ὑπὸ τῶν Τούρκων Καρὰ Κουλάκ, τουτέστι μέλαινα πᾶντα, παρακολουθεῖ τῷ λέοντι ἐν ταῖς ἐπιδρομαῖς αὐτοῦ. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ δηλοῖ μεταφορικῶς τὸν αἰμοδόρον, ὅπερ ἤρμοζεν αὐτῷ μᾶλλον ἢ τῷ ἰδρυτῇ τῆς δυναστείας τῶν Καλιφῶν Ἀββᾶ. Ἐτεροί, ὄντες ἐτι μᾶλλον αἰμοδόροι, καλοῦνται ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐσθηροί ἢ καὶ μεγάλοι. Τὸν αἰμοδόρον Τουρκομάνον ἐχαρακτήριζεν εὐστοχώτερον ἡ ἱστορία ὡς τὴν μέλαιναν βδέλλαν. Ἦν δ' ἤδη ἄξιος τοῦ ὀνόματος τούτου διὰ τὸν φόγον τριῶν ἡττηθέντων ἡγεμό-

νων, τοῦ ἡγεμόνος Σεβαστείας, τοῦ καλουμένου Γαζή Βούρ-
χανεδδίν, τοῦ κυρίου τοῦ Χαλεπίου καὶ τῆς Δαμασκοῦ Με-
λεκαδὶλ (δικαίου βασιλέως) καὶ τοῦ τῆς Μαρδίνης Με-
λέκ Ζαχίρ Ἰσά (βασιλέως Ἰησοῦ τοῦ φανεροῦ), οὗς καὶ
τοὺς τρεῖς νικήσας ἐζώγρησε καὶ ἐφόνευσε. Αὐτὸς δὲ ἡπ-
τηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰσκενδέρ, υἱοῦ τοῦ Καρὰ Ἰουσοῦφ, τῆς
δυναστείας τοῦ Μέλανος Κριοῦ, ἀπώλετο, πεσὼν ἐν τῇ
τάφρῳ τοῦ Ἐρζεροῦμ, ὅπου καὶ ἐτάφη· ἀλλὰ μετὰ τρεῖς
ἡμέρας ὁ Ἰσκενδέρ, ἀνορύξας τὸν νεκρὸν, ἐκέλευσεν ἵνα
τμηθῇ ἀπὸ τοῦ σώματος ἡ κεφαλὴ, καὶ ἐπεμψεν αὐτὴν εἰς
Κάιρον, ὅπου ἐστήθη ἐπὶ τῆς πύλης Σουβεϊλά (¹).

Ἐγγονος καὶ τρίτος διάδοχος τοῦ Καρὰ Ἰουλοῦκ ἦν
ὁ Οὐζοῦν Χασάν, ὃν ἡ ἱστορία οὐχὶ ἀναξίως ἐξηγένησεν
ὡς μέγαν Χασάν, ἐν ᾧ τινες μόνον διὰ τὸ μέγεθος ἡξιώ-
θησαν τοῦ ὀνόματος τούτου· ἤρξατο δὲ τοῦ βίου αὐτοῦ
στρατευόμενος ὑπὸ τὸν ἀδελφὸν Ἰζιχαγγίρ, κυριάρχην τοῦ
Λευκοῦ Κριοῦ, καὶ μαχόμενος πρὸς τὸν κοινὸν θεῖον αὐτῶν
Χασάν, υἱὸν τοῦ Καρὰ Ἰουλοῦκ, ὃν κατεπολέμησε καὶ
ζωγρήσας ἐθανάτωσε σὺν τοῖς υἱοῖς καὶ ἐμίραις (²). ΒΙ- 1451
τα κατέλαβεν ἐξ ἐφόδου διὰ στρατηγήματος τὸ φρούριον
Ἀμίδης (Διαρβερχίρ), ἔδραν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὑπείσλ-
θὼν μετὰ τῶν μετρημφισμένων εἰς ἀνθρακεῖς καὶ εἰς σι-
ταγωγούς στρατιωτῶν, ὥστε ὁ ἀδελφὸς μόλις προῦλα-
βεν ἵνα σωθῇ. Γενόμενος κύριος τῆς Ἀμίδης, οὐχὶ δὲ καὶ
τῆς ἀρχῆς, ἐπεχείρησεν ἐπιδρομὰς ἐπὶ τὴν ὀθωμανικὴν
χώραν καὶ ἐχείρωσε τὸ φρούριον Δεβελιχισάρ, εἴτα δὲ ἐι-
ρήνευσεν, ὡς εἶδομεν, πρὸς τὸν Μωάμεθ τῇ μεσιτείᾳ τῆς

(¹) Τζεναβής, ὑπὸ τὸν ἀρ. 469 τῆς αυτοκρατορικῆς καὶ βασιλικῆς βί-
βλιοθήκης.

(²) Αὐτόθι.

μητρός Σάρας⁽¹⁾, ὅτε ὁ σουλτάνος πορθῶν ἐστράτευεν ἐπὶ τὴν Τραπεζοῦντα. Ἡ ἡγεμονὶς αὕτη ἦν ἴσως ἐκ τοῦ γένους τῶν Κομνηνῶν, ὡς ἡ προμήτωρ καὶ ἡ γυνὴ τοῦ Οὐζοῦν Χασάν· διότι συνέφερε τῇ πολιτικῇ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Τραπεζοῦντος, ὡς τῇ τῶν ἡγεμόνων τοῦ Λευκοῦ Κριοῦ, ἵνα ἐνισχύσῃ δι' ἐπιγαμιῶν τὸ συμφέρον κοινῆς ὑπερασπίσεως τῶν ἰδίων χωρῶν κατὰ τῶν ὁμόρων Ὀθωμανῶν. Οὕτως ὁ μὲν Καρὰ Ἰουλοῦκ ἐγῆμε τὴν θυγατέρα τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Τραπεζοῦντος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ὁ δὲ ἐγγονος αὐτοῦ Οὐζοῦν Χασάν⁽²⁾ τὴν ἡγεμονό-
 παιδα Αἰκατερίναν, θυγατέρα Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, υἱοῦ τοῦ Ἀλεξίου· μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Μωάμεθ ἐπεμψεν ὡς δῶρον πρὸς τὸν γυναικωνίτην αὐτοῦ ἑτέραν Κομνηνὴν⁽³⁾. Ὁ Οὐζοῦν Χασάν μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ ἀδελφοῦ Τζιχαγ-

4467 γίρ, ἀναβὰς εἰς τὸν θρόνον τοῦ Λευκοῦ Κριοῦ, ἐπολέμησε πρὸς τὸν Τζιχανσάχ, κυριάρχην τοῦ Μέλανος Κριοῦ· ὁ δὲ ἐπεκαλέσατο εἰς βοήθειαν τὸν Μωάμεθ, ὅς, ἀπησχολημένος τότε ἐν Ἀλβανίᾳ περὶ πόλεμον πρὸς τὸν Σκενδέρβεγην καὶ περὶ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ φρουρίου τοῦ Ἰλθασάν, οὐκ ἐδέξατο τὴν αἴτησιν αὐτοῦ. Ὁ Τζιχανσάχ μετὰ τινὰς μάχας ἥττηθεις ἐξωγρήθη καὶ ἐθανατώθη, ὁ δὲ Οὐζοῦν Χασάν, μὴ ἄγνων ὅτι ὁ Τζιχανσάχ μάτην ἐπεκαλέσατο τὸν Μωάμεθ, ἐπεμψε πρὸς τοῦτον νικητῆριον ἐπιστολὴν μετὰ τριῶν κεφαλῶν, ἐν αἷς ἦν καὶ ἡ τοῦ γραμματέως τοῦ Τζιχανσάχ (Γ)· ἐν τῇ τέλει δὲ τῆς ἐπιστολῆς παρώτρυνε

(3) Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι καὶ Χαλκοκονδύλης.

(1) Χαλκοκονδύλης, Θ, σ. 260. Ὁ Δουκάγγιος ἀπατᾷται λέγων, ὅτι ὁ Οὐζοῦν Χασάν ἦν ὁ υἱὸς, οὐχὶ δὲ ὁ ἐγγονος τοῦ Καρὰ Ἰουλοῦκ. Βυζαντινὰ Εἴματα, σ. 195.

(3) Σπανδογίνος, σ. 47, κατὰ τὸν Χαλκοκονδύλην.

τὸν σουλτάνον εἰς εἰλικρινῇ φιλίαν, εἰς ὑπακοήν καὶ εἰς τὸ προσεύχεσθαι ὑπὲρ τῆς αὐξήσεως τῆς εὐτημερίας καὶ λαμπρότητος τοῦ Λευκοῦ Κριοῦ. Ὡς σημεῖον δ' ἐμφαντικώτερον μετὰ τῆς πρὸς τὸν Ἑβουσαῖδ, υἱὸν τοῦ Μιρανσάχ, ἔγγονον τοῦ Τιμούρ, ἄρχοντα τῆς περὶ τὸν Ὠξὸν χώρας, δηλώσεως τῆς νίκης προσέθηκε τὴν κεφαλὴν τοῦ Τζιχανσάχ, στασιάσαντος κατὰ τοῦ Οὐζοῦν Χασάν. Ὁ Ἑβουσαῖδ, οὗ ὁ πατήρ Μιρανσάχ ἔλαβε παρὰ τοῦ Τιμούρ τὴν δεσποτείαν τοῦ Ἀζερβείτζαν, ἣν ἤδη ὁ Οὐζοῦν Χασάν εἶχε συγχωνεύσας τῷ κράτει αὐτοῦ μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ Τζιχανσάχ, οὐδόλως ἐξεπλάγη ὑπὸ τῆς ἀποστολῆς τῆς κεφαλῆς τοῦ κυριάρχου, ἀλλ' ἐξεστράτευσεν πρὸς κτῆσιν τῆς πατρώας καὶ προπατορικῆς κληρονομίας ἐπὶ τὸν ἄρπαγα τοῦ θρόνου. Ἀλλ' ὁ Οὐζοῦν Χασάν, ἐνεδρεύσας ἐν τινι στενῷ, κατέστρεψε τὸ πλεῖστον τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ καὶ ἐξώγηρσε καὶ αὐτὸν τὸν ἔγγονον τοῦ Τιμούρ. Οὔτε δὲ τὸ πρὸς τὸ γένος τοῦ Τιμούρ σέβας, οὔτε ἡ ἀνάμνησις τῆς πολιτικῆς τοῦ πάππου, δὲ ὡς ὁδηγὸς τοῦ Τιμούρ εἰς τὴν δυτικὴν Ἀσίαν ὥφειλεν αὐτῷ τὴν κατοχὴν τῶν ἰδίων χωρῶν, ἐκώλυσαν τὸν Οὐζοῦν Χασάν τοῦ ἀποκεφαλίσαι τὸν μέγαν κυριάρχην τῶν πέραν τοῦ Ὠξοῦ χωρῶν, τὸν ἔγγονον τοῦ Τιμούρ, καὶ πέμψαι πρὸς τὸν σουλτάνον τῆς Αἰγύπτου τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ μετ' ἀπειλητικῆς δηλώσεως τῆς νίκης. Ὁ σουλτάνος δ' οὗτος, ὀλιγωρῶν πασῶν τούτων τῶν ἀπειλῶν καὶ παραιnéσεων, ἐπλυνε τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἑβουσαῖδ καὶ ἐνεταφίασεν αὐτὴν μετὰ τιμῆς (Δ).

Μετὰ τὴν κατὰ τοῦ κυριάρχου τῶν πέραν τοῦ Ὠξοῦ χωρῶν νίκην ὁ Οὐζοῦν Χασάν ἐβουλεύθη παράτολμον βουλὴν τοῦ ἐκβαλεῖν τῆς ἀρχῆς τοῦ Χορασάν καὶ τὸν δισηγγονον τοῦ Τιμούρ Χουσεῖν, υἱὸν τοῦ Βαϊκάρρα καὶ ἔγγονον τοῦ Ὁμάρ Σέχη. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μετεχει-

ρίσατο ἐξάδελφόν τινα τοῦ Χουσεῖν, τὸν Ἰαδκιάρ Μωάμεθ, υἱὸν τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ, υἱοῦ τοῦ Βαيسαγκόρ (Ε), υἱοῦ τοῦ Σιαχρόχ, υἱοῦ τοῦ Τιμούρ, ὡς ἀντιποιοῦμενον τοῦ θρόνου, οὗ ὑπεστήριξε τὰς ἀξιώσεις διὰ νικηφόρου στρατοῦ. Ὁ σουλτάνος Χουσεῖν ἔνεκα τῆς ὑπεροχῆς τῶν δυνάμεων τοῦ ἀντιπάλου τοῦ θρόνου ὑπεχώρησε πρῶτον μὲν εἰς Ἑράτ, εἶτα δὲ εἰς Βάκτρα, ὃ δὲ Μωάμεθ Ἰαδκιάρ, ὃ προστάτην ἔχων τὸν Οὐζοῦν Χασάν, καταλαβὼν τὸν θρόνον ἐτρύφα ἐπ' αὐτοῦ. Ἡ νικητῆριος ἐπιστολὴ τοῦ Οὐζοῦν Χασάν πρὸς τὸν σύμμαχον καὶ φίλα φρονοῦντα Πῆρ Ἀχμέτ, ἡγεμόνα τῆς Καραμανίας, ἐν ᾗ ἐδήλου αὐτῷ τὴν εὐτυχῇ ἔκβασιν τῆς βοηθείας πρὸς ἐγκαθίδρυσιν τοῦ Μωάμεθ ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἐστὶ μαρτύριον, καίπερ ἀλαζονικόν, δι' ἔργων ὁμῶς πιστούμενον περὶ τοῦ τότε μεγαλείου τοῦ Οὐζοῦν Χασάν, ὃς ἀπὸ τοῦ Χορασάν μέχρι τῆς Καραμανίας ἐδέεσποζε τοῦ μεγίστου μέρους τῆς Περσίας (Ζ). ἀνήγγελλε δὲ αὐτῷ, «ὅτι κατ' ἀρχάς ὁ σουλτάνος Χουσεῖν Βαϊκάρας παρέσχε πίστιν περὶ φιλίας, καὶ ὅτι αὐτὸς ὁ Οὐζοῦν Χασάν ἀνταπέδωκεν αὐτὴν δι' ἀποστολῆς ἰδίου ἀγγέλου· ἀλλ' ἀνακαλύψας, ὅτι ἡ φιλία αὕτη οὔτε σταθερά, οὔτε εἰλικρινὴς ἦν, ὑπεστήριξε τὸν ἀπόγονον τοῦ Τιμούρ Ἰαδκιάρ Μωάμεθ διὰ στρατοῦ, οὗ ἦρχεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὁ σουλτάνος Χαλήλ Βεχαδῖρ, ὅπως ἐγκαταστήσῃ αὐτὸν εἰς τὴν πατρικὴν κληρονομίαν, καὶ αὐτὸν μὲν κατέστησεν ἀρχηγὸν τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ δυτικοῦ μέρους τοῦ Χορασάν μέχρι τοῦ Ὠξοῦ καὶ τοῦ Ἰνδοστάν, ἕτερον δὲ υἱὸν, τὸν Μωάμεθ, διὰ στρατοῦ ἐκ τρισμυρίων ἀνδρῶν κατέστησε διοικητὴν τοῦ Μαζενδεράν, Ταβεριστάν, Ἀστραβὰδ, Κουμίς, Δαμαγάν, Σεμνάν, Βεστάμ, Φιρουζκούχ καὶ Λαρτζάν· τρίτῳ δὲ υἱῷ, τῷ Σεϊνέλ Βέγῃ Βεχαδῖρ, παρέδωκε τὴν χώραν τοῦ Κερμάν καὶ τοῦ Σιρ-

τῶν μέχρι τῆς περσικῆς θαλάσσης μετὰ μέρους τοῦ Ἰράκ, συμπεριλαμβανομένων ἐν τῷ Χορασάν καὶ τῶν πόλεων Νούρ, Καῖς καὶ Τάιν, τὴν δὲ κατοχὴν αὐτῶν ἐξασφάλισε διὰ δισχυρίων ἀνδρῶν. Ὁ Ἐμίρης Ὁμάρ Βέγης κατεῖχε μετὰ ἐπαρχοὺς στρατοῦ τὸ Φάρς, ἐν δὲ τῷ Λοριζάν ἐκυρίευσεν τοῦ φρουρίου Χουβρέμαβὰδ, πολλάκις ἀντιστάντος πρὸς τὰς πολιορκίας τοῦ Ἐβουσαῖδ καὶ Τζιχανσάχ, καὶ τοῦ Τζεζιρέ, πρωτεύουσας τοῦ Κουρδιστάν (Ζ). "Ὅθεν χάρις τῷ Θεῷ ἡ μεγάλη αὐτοῦ ἀρχὴ ἀπετελέσθη καὶ ἡσφαλίσθη ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν, ὥσπερ διὰ προχώματος τοῦ Ἀλεξάνδρου» (¹).

Ὁ Οὐζζούν Χασάν, τετυφωμένος ἐκ τῶν νικῶν καὶ καλῶν ἑαυτὸν κύριον τῆς Ἀνατολῆς, ἐνόμισεν ὅτι δύναται ἀνταγωνισθῆναι πρὸς τὸν Μωάμεθ, ὡς ἄλλοτε ὁ Βαγιαζήτ πρὸς τὸν Τιμούρ. Ὡς λοιπὸν οὗτος παρέσχεν ἄσυχον καὶ βοήθειαν τοῖς ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἐκβληθεῖσιν ἐκ τῶν χωρῶν αὐτῶν, οὕτως ὁ Κιζιλ Ἀχμέτ, ἡγεμὼν τῆς Καστεμόνης, καὶ οἱ ἡγεμόνες τῆς Καραμανίας εὗρον παρ' αὐτῷ καταφύγιον. Πλὴν δὲ τῆς δοθείσης αὐτοῖς ἐνόπλου βοήθειας ἐξώργισε τὸν Μωάμεθ πρῶτον μὲν διὰ τῆς νικητηρίου ἐπιστολῆς, δι' ἧς ἀνήγγελλεν αὐτῷ τὴν ὑποταγὴν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Τζιχανσάχ (²), πρὸς δὲ ὃν ὁ Μωάμεθ εἶχε πάντοτε φιλικῶς (³), εἶτα δὲ δι' ἐτέρας πολλῶ μᾶλλον ὑβριστικῆς, ἐν ἧ οὐδὲ σουλτάνον προσηγόρευεν αὐτὸν, ἀλλὰ μόνον Μωάμεθ Βέγην. Διὰ τῆς τελευταίας ταύτης ἐπι-

(¹) Σύλλογὴ τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τοῦ Φερίδούν, ἀριθ. 223.

(²) Αὐτόθι, ἀριθ. 222, ἀνευ χρονολογίας καὶ ἀνευ ἀποκρίσεως.

(³) Αὐτόθι, ἀριθ. 207 καὶ 247, σώζονται αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ σουλτάνου πρὸς τὸν Τζιχανσάχ περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Πέλοποννήσου, ὡς καὶ αἱ ἀποκρίσεις εἰς αὐτάς. Σώζεται ἐπίσης, ἀριθ. 211, ἡ ἐ-

κολῆς⁽¹⁾ ἡγγέλλεν αὐτῷ, ὅτι κατεκτήσατο ἅπαν τὸ Φάρς, διεσκόρπισε τοὺς ἐχθροὺς καὶ ὥρισε τὸ Σιράς ὡς πρωτεύουσαν· ὅτι ἔλαβε τὸ δικαίωμα παρὰ τοῦ Χουσεῖν Βαϊκάρου τοῦ μνημονεύεσθαι ἐν ταῖς δημοσίαις προσευχαῖς καὶ κόπτειν νομίσματα, καὶ ὅτι νῦν χάριτι θείᾳ οὐδὲν οὐδαμῶθεν ἐφοβεῖτο. Ἡ ὕβρις δ' αὕτη ἦν τόσῳ μείζων, ὅσῳ ὁ Μωάμεθ διετέλει ἀντεπιστέλλων πρὸς τε τὸν Χουσεῖν Βαϊκάρου καὶ πρὸς τὸν Τζιχανσάχ. Πρὸς ταῦτα ἀπεκρίνατο ὁ Μωάμεθ ἔτι ὑβριστικώτερον προσαγορεύων αὐτὸν ἐπιτακτικῶς μόνον Χὰν τῆς Περσίας καὶ λέγων τάδε· «Εἴ τις ἐπαιρόμενος ἐπὶ τῇ τύχῃ ὑπερβαίνει τὸ μέτρον καὶ ἐργάζεται ἀνομίαν, τοῦτο σημεῖόν ἐστι πτώσεως τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ. Τὰ σατανικὰ βουλευμάτα, ὧν πληροῖς τὴν κεφαλὴν σου, δέον ἔν' ἀποβάλλης καὶ μόνον τῇ φωνῇ τῆς φρονήσεως προσέξῃς. Ἡ ἐμὴ βασιλεία ἐστὶν ὁ οἶκος τοῦ ἰσλάμ· ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν ὁ λύχνος τῆς ἡμετέρας βασιλείας συντηρεῖται τῷ ἐλαίῳ τῆς τῶν ἀπίστων καρδίας. Ἐὰν ἐπιχειρήσης ὠμότητας κατὰ τῶν πιστῶν, ἔσῃ σὺ αὐτὸς μετὰ τῶν συναιτίων ἐν τοῖς ἐχθροῖς τοῦ νόμου. Πρὸς ἐξόντωσιν τούτων ἐπεσάξαμεν τὸν ἡμέτερον ἵππον καὶ ἐξώσθημεν τὸ ξίφος. Οὐκ ἔχεις εἰπεῖν, Ἡγνῶσιν τοῦτο ἡ διέλαθέ με. Οὐδεμία ἀνάγκη ἵνα σὺ μεταβῇς εἰς τὰς ἡμετέρας χώρας. Κατὰ τὸν μῆνα σεβᾶλ ἐγὼ αὐτὸς ἐκστρατεύω μετὰ τοῦ νικηφόρου στρατοῦ μου ἐπὶ τὰ σὰ φρούρια, πεποιθῶς, ὅτι ὁ Θεὸς, ὁ τὰ πάντα ὑποτάσσει (εἶη τὸ ὄνομα αὐτοῦ εὐ-

πιστολὴ τοῦ Τζιχανσάχ, ἀναγγέλλοντος τὴν ἄλωσιν τοῦ Βαγδάτ καὶ ἡ ἀπόκρισις, ἀριθ. 212. Οἱ ἀριθμοὶ 188 καὶ 190 περιέχουσι δύο ἐπιστολάς· γραφείας ἐν τῇ νεότητι τοῦ ἡγεμόνος τούτου, ὅτε Μουράτ ὁ Β' ἐβασίλευεν ἐνι, οἱ δὲ ἀριθμοὶ 189 καὶ 191 περιέχουσι τὰς ἀποκρίσεις.

(1) Συλλογὴ τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τοῦ Φερίδουν, ἀριθ. 224.

λογημένον!) ἐξελέξατό με ὡς ὄργανον τῆς σῆς τιμωρίας, δι' ἐμοῦ δὲ ἐξαφανίσει τὸ σὸν ὄνομα. Οὐδαμῶς δέομαι πλειόνων λόγων. Ἀποκρίθητι πρὸς ταύτην μου τὴν αὐτοκρατορικὴν προσταγὴν. Χαιρέτω ὁ θέλων μόνον τὸ ἀγαθόν» (1).

Φθίνοντος τοῦ Μαρτίου μηνὸς (2) ὁ Μωάμεθ ἐστράτευ- 1473
σεν ἐκ Χρυσουπόλεως ἐπὶ τὸ Γενισέρ, ὁ δὲ τῆς Ῥουμελίας στρατὸς ἐπεραιώθη ἐκ Καλλιπόλεως εἰς Ἀσίαν. Ἐλθόντος δὲ τοῦ στρατοῦ εἰς Βεγπαζάρι, ὁ ἡγεμονόπαις κυβερνήτης τῆς Καραμανίας, ὁ σουλτάνος Μουσαφᾶς, ἦλθεν εἰς προσκύνησιν τοῦ πατρὸς, εἰς δὲ Καζαβὰδ, ὁ ἡγεμονόπαις κυβερνήτης τῆς Ἀμασείας, ὁ σουλτάνος Βαγιαζήτ. Ὁ Μωάμεθ ἐξήτασε τὸν στρατὸν ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Σεβαστείας. Ὁ βεγλέρβεγης τῆς Ῥουμελίας Χὰς Μουράτ Πασᾶς, τὸ γένος Παλαιολόγος, υἱὸς τοῦ Βίτου (3) μετὰ τεσσαράκοντα τοπαρχῶν καὶ δισχιλίων γενιτσάρων ἀπετέλει ὑπὸ τῷ σουλτάνῳ Βαγιαζήτ τὴν δεξιὰν πτέρυγα, ὁ δὲ Δαοὺτ Πασᾶς, βεγλέρβεγης τῆς Ἀνατολῆς, μετὰ εἰκοσιτεσσάρων τοπαρχῶν καὶ δισφυρίων ἀζάβων ὑπὸ τῷ σουλτάνῳ Μουσταφᾶ τὴν ἀριστεράν, ἐν δὲ τῷ κέντρῳ ἦν ὡς συνήθως τὸ ἵππικόν πρὸς ἄμεσον φυλακὴν τοῦ σουλτάνου· πρὸς τὰ δεξιὰ ἦσαν παρατεταγμένοι οἱ σπαῖδες, πρὸς τ' ἀριστερὰ δὲ οἱ σιλιχδάραι μετὰ τῶν πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ διαμεμερισμένων οὐλουφετζίδων καὶ γουρεβάδων· ἐν γένει δ' ἦν στρατὸς εὐτακτος δεκακισφυρίων ἀνδρῶν. Ἀλλῇ Βέγης ὁ Μιχάλογλου, ὁ κατὰ διαδοχὴν ἀρχηγὸς τῶν ἀκιντζίδων, ἐπέμφθη ἡδὴ πρότερον, ὅπως πορθήσῃ τὴν ἐχ-

(1) Συλλογὴ τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τοῦ Φερίδουν, ἀριθ. 224.

(2) Ἐν τῷ σεβᾶλ, ἐπομένως ἐν ἔτει 877 τῆς ἑγίρας.

(3) Τουρκογραφικὴ Κρουσίου, σ. 24.

θρικὴν χώραν πρὸς τιμωρίαν τῶν ἐν Τοκάτ διαπραχθέντων ἀνοσιουργημάτων. Ὁ Οὐζοὺν Χασὰν διὰ τῶν προαγγέλων τούτων τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μωάμεθ καὶ διὰ τῆς μνημονευθείσης ἀνωτέρω ἐπιστολῆς, ἣν ἐν τῷ μεταξὺ ἔλαβε, γενόμενος προσεκτικὸς, παρετάχθη ἐν τινὶ ὄχυρᾳ θέσει παρὰ τὸν Εὐφράτην οὕτως, ὥστε ὁ μὲν ποταμὸς ἡσφάλιζε τὰ πλάγια αὐτοῦ, ὅρος δέ τι, τὰ νῶτα. Ὁ Χὰς Μουράτ Πασᾶς, ὃς μετὰ τοῦ ἐλαφροῦ ἱππικοῦ τῆς προπορείας προέδραμε τοῦ στρατοῦ, παραπλανηθεὶς ὑπὸ τῆς νεανικῆς ὁρμῆς καὶ ὑπὸ τῆς ἐπιτυχίας ἀψιμαχιῶν τινων, ἐπετέθη ἐπὶ τὴν κυρίαν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ Μιχάλογλου, συνιδὼν τὴν ὑπεροχὴν τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων, ὑπεχώρησε μετὰ τῶν ἱπποδρόμων, ὁ δὲ Μαχμουτ Πασᾶς, ὃς ἠκολούθει τῷ Μουράτ Πασᾷ, παρήγγειλε τούτῳ ἵνα παραχρῆμα ἀνατρέψῃ καὶ μὴ προβῇ προσωτέρω· ἀλλ' ὁ Μουράτ Πασᾶς οὐχ ὑπακούων ἐνέπεσε τῇ παγίδι τοῦ στρατηγήματος τοῦ Οὐζοὺν Χασὰν, προσποιηθέντος ὑποχώρησιν, ὅπως ἐλκύσῃ τοὺς διώκοντας εἰς τὴν ἐνέδραν. Ὁ Μουράτ ὀψιαίτατα συνείδε τὰ παρακολουθήματα τῆς ἀπερισκεψίας αὐτοῦ, ἀφ' ὧν οὐκέτι ἐδύνατο σῶσαι τὸ λεοντόθυμον αὐτοῦ, καὶ ἔπεσε μετὰ τοῦ πλείστου στρατοῦ. Τρεῖς ἐπισημότατοι ἄνδρες τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ, Ὁμάρ Βέγης ὁ τοῦ Τουραχάν, ὁ γνωστὸς κυβερνήτης τῆς Πελοποννήσου Χατζῆ Βέγης, δεφτερδάρ τῆς Ρούμελης, καὶ ὁ σοφὸς νομομαθὴς Ἀχμέτ Τζελεπῆς ὁ τοῦ Φαναρί, ἐζωγρήθησαν καὶ πάντες ἐνεκλείσθησαν ἐν τινὶ σκηνῇ, οἱ δὲ λοιποὶ αἰχμάλωτοι ἀπήχθησαν εἰς Βαϊθούρ. Ὁ Οὐζοὺν Χασὰν προσεφώνει πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Τουραχάν ἐν θριάμβῳ, ὅτι ἦδη ἡ τῶν Ὀθωμανῶν δύναμις διεβράβη, διότι κατέστρεψε τὸν λογάδα αὐτῆς στρατὸν τῆς Ρούμελης καὶ τὸν στρατηγὸν αὐτῆς, τὸν δὲ υἱὸν τοῦ πορθητοῦ τῆς Πελοποννήσου συνέ-

λαβε. Ὁ Ὀμάρ Βέγης ἀπεκρίνατο, ὅτι ὑπῆρχόν ἐτι δεκασιμῦριοι ἄνδρες ὡς αὐτός ὑπὸ τῷ σουλτάνῳ, μόλις δ' ἐδυνήθη καθησυχᾶσαι τὴν ὀργὴν τοῦ Οὐζοῦν Χασάν προσβίς θωπευτικούς λόγους.

Ὁ Μωάμεθ παρεμυθήσατο ἑαυτὸν καὶ τὸν στρατὸν ἐπὶ τῇ ἥττῃ δι' ὄνειρον, εἴτε εἶδεν αὐτὸν ἀληθῶς, ἢ πλάσας αὐτὸν ἠλιπίζεν εἰς τὴν κατ'εὐχὴν ἐρμηνείαν αὐτοῦ. Εἶδεν, ἢ ἰσχυρίσθη ὅτι εἶδεν ὄνειρον, ὅτι αὐτός καὶ ὁ Οὐζοῦν Χασάν, φέροντες ἐνδυμα παλαιστῶν, ἐμέτρουν τὰς δυνάμεις καὶ τὴν ἐπιτηδεϊότητα αὐτῶν ἐν τῇ παλαίστρᾳ. Κατ'ἀρχὰς μὲν ὁ Οὐζοῦν Χασάν ἔρριψεν εἰς γόνυ τὸν σουλτάνον, ἀλλ' οὗτος εἶτα πάλιν ἐγερθεὶς ἐπήγαγε τοιαύτην πληγὴν κατὰ τοῦ στήθους ἐκείνου, ὥστε τεμάχιον τῆς καρδίας τοῦ Οὐζοῦν Χασάν ἔπεσε χαμαί (Η). Μετὰ τινὰς ἡμέρας ὁ ὄνειρος οὗτος ἀπέβη εἰς ἔργον διὰ τῆς ἐντελοῦς νίκης, ἣν ὁ Μωάμεθ ἤρατο κατὰ τοῦ Οὐζοῦν Χασάν ἐγγὺς τοῦ Ἐρζεντζάν. Ἦδῃ ὁ ὀθωμανικὸς στρατὸς προέβη ἐξ σταθμοῦς πρὸς τὸ Βαϊβούρ (¹) ἐν τῇ ἐχθρικῇ χώρᾳ, τῇ δὲ ἐβδόμῃ, τῇ πρώτῃ τοῦ μηνὸς ῤεβιούλ, ἡμέρᾳ Δευτέρᾳ (Θ) ἤλθε πλῆσιον τοῦ Τερτζάν ἐν Οὐτζαγιζλί. Ἐνταῦθα ἐθεάσατο τὸν ἐχθρικὸν στρατὸν ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Οὐτζαγιζλί, ὅπου ὁ Οὐζοῦν Χασάν παρέταξεν αὐτὸν εἰς μάχην, παραδοὺς τὴν ἀρχηγίαν τῆς δεξιᾶς πτέρυγος τῷ νεωτέρῳ αὐτοῦ υἱῷ Σεϊνέλ, τῆς δὲ ἀριστερᾶς, τῷ πρεσβυτέρῳ Ὀγουργλοῦ Μωάμεθ. Ἀντετάχθησαν δὲ ἐκ τῶν ὀθωμανῶν οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Μωάμεθ, ὁ σουλτάνος Μουσταφᾶς μετὰ τῶν ἀσιανῶν στρατευμάτων καὶ τῶν ἀζάδων ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος, ὁ δὲ σουλτάνος Βαγιαζήτ μετὰ τῶν

Τῇ 26
Ἰουλ.
1473

(¹) Μακδ. Κινέιρ, Journey. σ. 355. Τζιχαννουμάς, σ. 424. Φιλολογικὰ χρονικά, ΙΔ, σ. 32.

εὐρωπαϊκῶν στρατευμάτων καὶ τῶν γενιτσάρων ἐπὶ τῆς δεξιᾶς. Ὁ Μουσταφᾶς ἐφώρμησε πρὸς τὴν δεξιὰν πτέρυγα τοῦ ἐχθροῦ, καὶ Σεϊνέλ ὁ τοῦ Οὐζοῦν Χασὰν ἔπεσε μαχόμενος. Ὁ ἀγᾶς τῶν ἀζάβων Μαχμουτ προσήγαγε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τῷ ἡγεμονόπαιδι Μουσταφᾶ, ὃς κατέθηκεν αὐτὴν πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ πατρός. Οὕτως ἐπληρώθη τὸ ὄνειρον τοῦ Μωάμεθ, διότι περσιστὶ καὶ τουρκιστὶ τὰ παιδιά καλοῦνται τεμάχια τῆς καρδίας. Ὁ ἡγεμονόπαις Βαγιαζήτ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα, ἧς ἡγεῖτο ὁ Ὁγουρλού Μωάμεθ· ἅπας ὁ τουρκομανικὸς στρατὸς συνεταράχθη, ὃ δὲ Οὐζοῦν Χασὰν ἔφυγε καταλιπὼν τὸ τε στρατόπεδον καὶ τὴν ἀπασκευήν. Ὁ Μωάμεθ διέτριψεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης πρὸς σφαγὴν τῶν αἰχμαλώτων· ἐφέισατο δὲ μόνον σοφῶν τινων ἀνδρῶν, ὧν τινὰς ὁ Οὐζοῦν Χασὰν, μέγας προστάτης τῶν ἐπιστημῶν, ἤγε πάντοτε μετ' ἑαυτοῦ. Ἐν τούτοις ἦσαν ὁ δικαστὴς Μαχμουτ Σχεριχί ἐκ τῶν μεγίστων σοφῶν τοῦ Ἰράκ, ὁ Καζῆ Χοσνκείφι, ὁ Ἰμάμης Οὐζοῦν Χασὰν καὶ ὁ Σεῖδ Μωάμεθ, ὁ σφραγιδοφύλαξ. Οὗτοι ἀπηλλάγησαν τῶν δεσμῶν καὶ μεγάλως ἐτιμήθησαν.

Οἱ ἐμίραι τοῦ οἴκου τοῦ Μέλανος Κριοῦ, εὗς ὁ Οὐζοῦν Χασὰν περιήγαγεν ὡς αἰχμαλώτους ἀπὸ τῆς ἡττης τοῦ σουλτάνου Τζιχάν, ἠλευθερώθησαν ὡς ἀρχαῖοι φίλοι Ὁθωμανῶν σουλτάνων, τρεῖς δὲ Μίρζαι ἀπόγονοι τοῦ Τιμούρ, καὶ συγγενεῖς ἐκ τῆς μητρὸς αὐτῶν πρὸς τὸν Ὀσμὰν Βαϊανδερὶ, πάππον τοῦ Οὐζοῦν Χασὰν, ἐπέμφθησαν ὡς αἰχμάλωτοι εἰς Ἀμάσειαν, δύο δ' ἕτεροι τῶν πρώτων Βέγηδων τοῦ Οὐζοῦν Χατὰν καθείρχθησαν, ὃ δὲ Διτρίκ, υἱὸς τοῦ Σινὰν Βέγη, ὁ Ὁθωμανὸς, ὃς πρότερον ἐπορεύθη εἰς Περσίαν πρὸς ἐκμάθησιν τῶν ἐπιστημῶν καὶ προέτρεπε

τὸν κυριάρχην τοῦ Μέλανος Κριοῦ εἰς τὴν ἐπὶ τὸ 'Ροῦμ
ἐκστρατείαν, ἐθανατώθη. Τρισχίλιοι ὡσαύτως Τουρκομάνοι
ἔσχον τὴν αὐτὴν τιμωρίαν, ἀλλ' οὐχὶ συγχρόνως, οὐδὲ
κατὰ τὴν πρώτην μέθην τῆς νίκης· ἀλλ' ὅπως διαρκῆ
ἐπὶ πλείονα χρόνον τὸ θέαμα τῆς ὀμότητος, ἀπήγοντο
μετὰ τῆς στρατιᾶς, ἐν ἐκάστῳ δὲ σταθμῷ ἐξελέγοντο ἐξ
αὐτῶν τετρακόσιοι ὡς θύματα ἡμερήσια. Ἡ τοιαύτη σφα-
γὴ διήρκεσεν ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας, ἕως ὁ στρατὸς πρὸ τοῦ
ὀχυροτάτου φρουρίου Καραϊσάρ ἐστρατοπεδεύσατο. Κατὰ
τὴν ἐπὶ τὸν Οὐζοῦν Χασὰν ἐκστρατείαν ὁ Μαχμουτ Πασᾶς
ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ σουλτάνου συγκληθέντι πολεμικῷ συμβου-
λίῳ ἐγνωμάτευσεν, ἵνα πρὸ πάντων ἄρξωνται ἀπὸ τῆς
πολιορκίας καὶ ἐκπορθήσεως τοῦ Καραϊσάρ, ἐπειδὴ ἦν
λίαν ἐπικίνδυνον καταλιπεῖν πρὸς τὰ νῶτα τοῦ στρα-
τοῦ τοιοῦτον ὀχυρὸν φρούριον· ὁ δὲ Μωάμεθ παρωργισμένος
εἶπε, δαμάζων τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ὀργῆς αὐτοῦ. «Οὐκ ἐσμέν
ἐνταῦθα πρὸς κατάληψιν φρουρίων, ἀλλὰ πρὸς κατατρό-
πωσιν στρατῶν». Μετὰ τὴν μεγάλην κατὰ τοῦ Οὐζοῦν
Χασὰν νίκην τὸ φρούριον παρεδόθη, ἅμα ἐλθόντος τοῦ
Μωάμεθ πρὸ τῶν τειχῶν αὐτοῦ, ὡς λέγει ὁ γηραιὸς
Νεσρῆ, δι' ἐνὸς μόνον φοβεροῦ αὐτοῦ βλέμματος.

Ὁ φρούραρχος Πέρσης Δουράβ Βέγης ἔλαβεν εἰς ἀμοι-
βὴν τῆς προθυμίας αὐτοῦ τὸ σαντζακ τοῦ Τζίρμεν, κεί-
μενον περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν. Ἐνταῦθα οἱ νικηταὶ διέ-
νειμαν πρὸς ἀλλήλους τὰ παρὰ τοῦ Οὐζοῦν Χασὰν λη-
φθέντα λάφυρα, προσέτι δ' ὁ Μωάμεθ ἐδωρήσατο τῷ στρα-
τῷ τὰ δέκα ἑκατομμύρια ἀσπρῶν, ἃ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐκ-
στρατείας ὡς προκαταβολὴν τοῦ μέλλοντος μισθοῦ διέ-
νειμε πρὸς τὸν στρατόν· ἀπηλευθέρωσε δὲ προσέτι εἴτε
κατ' εὐχὴν, ἢ ἐκ μεγίστης φιλανθρωπίας εἰς ἀπόδειξιν
τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐχαριστίας αὐτοῦ ἐπὶ τῇ εὐτυχεῖ ἐκ-

θάσει τῆς ἐκστρατείας, πάντας τοὺς δούλους καὶ πάσας τὰς δούλας. Λέξις μόνη τοῦ σουλτάνου ἀπήλλαξε τῆς δουλείας τετρακισμυρίους νέους καὶ νέας. Ἐπὶ τέλους αὐτόθεν ὁ Μωάμεθ ἐπέστειλε περὶ τῆς νίκης ταύτης πρὸς τὸν σουλτάτον Χουσεὶν Βαϊκάραν, δισέγγονον τοῦ Τιμούρ, τὸν πρῶτον κυριάρχην τοῦ Χορασάν, ἡττηθέντα ὑπὸ τοῦ Οὐζοῦν Χασάν, καὶ πρὸς τὸν υἱὸν σουλτάνον Τζέμ, κυβερνήτην τῆς Καστεμόνης, παρήγγειλε καὶ πρὸς πάντας τοὺς βεγλερβέγηδας καὶ σαντζάκιδας τῆς αὐτοκρατορίας ἵνα τελέσωσι νικητήρια.

Ἡ πρώτη πολιτικὴ πράξις τοῦ Μωάμεθ κατὰ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπάνοδον ἦν ἡ ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος τοῦ μεγάλου βεζύρου τὸ δεύτερον ἀποπομπὴ τοῦ Μαχμούτ Πασᾶ. Ἡ ἄρνησις αὐτοῦ ἀναλαβεῖν εὐθὺς ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐκστρατείας τὴν ἀρχιστρατηγίαν χειμῶνος ἔτι ὄντος, ἡ ἀποδοκιμασθεῖσα πρότασις τῆς πολιορκίας τοῦ Καραϊσάρ, καὶ ἔτι μᾶλλον ἡ ἐν τῷ πολεμικῷ συμβουλίῳ κυρωθεῖσα γνώμη μετὰ τὴν μάχην τοῦ Τερτζάν, ἵνα μὴ καταδιώξῃ περαιτέρω τὸν ἐχθρὸν ἐν τῇ χώρᾳ αὐτοῦ, ἐφείλκυσαν κατ' αὐτοῦ τὴν δυσμένειαν τοῦ σουλτάνου, ὃς προσεποιεῖτο σιγὴν καὶ ὑπειξιν, ἐνόσῳ ἡ κεφαλὴ καὶ ὁ βραχίον τοῦ μεγάλου βεζύρου ἐφαίνοντο αὐτῷ ἀναγκαῖοι. Ἀλλὰ τὴν πρώτην ἐκδήλωσιν τῆς ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος ἀπολύσεως ταχέως διεδέξατο ἡ ἐσχάτη τῆς εἰς θάνατον καταδίκης. Τὴν πρώτην εἰς τοῦτο ἀφορμὴν ἔδωκεν ἐπιχαιρεκακία τις, ἣν ὁ Μαχμούτ λέγεται, ὅτι ἐδήλωσεν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἡγεμονόπαιδος Μουσταφᾶ, διοικητοῦ τῆς Καραμανίας, μὴ πενθήσας, ἀλλὰ λευκοφορῶν καὶ παίζων ζατρίκιον. Ἡ ἀληθὴς ὁμῶς αἰτία ἦν οὐχὶ ἡ λεγομένη ἐπιχαιρεκακία, ἀλλ' ἡ νέα ἀνάμνησις τῆς ἐλευθέρως γνώμης τοῦ Μωάμεθ καὶ ἡ παλαιὰ τῆς φιλανθρωπίας

αὐτοῦ, ἥτις τῷ μὲν βασιλεῖ τῆς Βοσνίας διέσωσε τὸν βίον, τῷ δ' ἡγεμόνι τῆς Καραμανίας ἐπέτρεψε τὴν ἀποχώρησιν. Οὕτω πᾶσαι αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ πορθητοῦ τῆς Σερβίας, Βοσνίας καὶ Εὐβοίας, τοῦ μεγάλου προστάτου τῶν σοφῶν καὶ τοῦ ἰδρυτοῦ πάντων τῶν ὠφελίμων καταστημάτων ἐξηφανίσθησαν ἢ μετεμορφώθησαν εἰς λόγους ἐπιβαρυντικούς τῆς εἰς θάνατον καταδίκης. Ὁ Μαχμούτ, γέγονώς πατὴρ μὲν Ἕλληνας, μητὴρ δ' Ἰλλυρίδος, ἀσπασάμενος βιαίως ἐν τῇ νεότητι τὸν ἰσλαμισμόν, ἐστὶν ὁ πρῶτος ἀληθῶς μέγας βεζύρης τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ὁ καταλιπὼν διαρκῆ μνημεῖα τῆς πρὸς τὰς ἐπιστήμας καὶ τοὺς ὠφελίμους θεσμούς τῆς εἰρήνης ἀγάπης αὐτοῦ, ὧν τινες μέχρι τοῦ νῦν ἐσώθησαν μετὰ τέσσαρας αἰῶνας. Τοιαῦτά εἰσι τὰ φερώνυμα τεμένη καὶ λουτροὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Σοφίᾳ, ἡ συλλογὴ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ ἐν Μίρ Ἀλσιρ, ὁ μέγας βεζύρης Πέρσης Ἐβουσαίτ, ὃς, ὡς Πέρσης καὶ Τζαγκαταϊκὸς ποιητῆς, ὡς ἰδρυτῆς τοσοῦτων τεμενῶν, σχολείων, ξενῶνων, νοσοκομείων, λουτρῶν καὶ γεφυρῶν, ἔσεται ἀθάνατος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ ὁ Μαχμούτ Πασᾶς ἦν ποιητῆς, ὡς τοιοῦτος δ' ἐπεκαλεῖτο Ἀδενί, ἥτοι ὁ Ἀδένιος (Ι). Ἀλλ' ὅμως οὐ μόνον ἦν δίκαιος πρὸς τοὺς σοφοὺς, οἷς προσεφώνησε πολλὰ τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐλευθέριος. Ὅτε ἀνήγειρε τὸ σχολεῖον αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐδώρῃσατο ἐκάστῳ μαθητῇ δύο κιδάρεις, τόμον ἐριούχου ὑφάσματος καὶ ἕτερον ἐρυθροῦ πρὸς θερινὸν καὶ χειμερινὸν ἐνδυμα, καὶ 500 ἄσπρα. Τῇ Πέμπτῃ ἐκάστης ἐβδομάδος ἐκάλει σοφοὺς ἐπὶ δεῖπνον, ἐν ᾧ ἐν ἄλλοις παρετίθετο λοπάς ὀριζίου μετὰ πίσων. Πολλὰ τούτων ἦσαν καθαρὸς χρυσὸς, ὅ,τι δ' ἕκαστος μαθητῆς διὰ τοῦ κοχλιαρίου ἐλάμβανε, τοῦτο ἀνῆκεν αὐτῷ, καὶ ὁ

Μαχμούτ ἔλεγεν· «ὦ ἡ τύχη εὐμενής, ἔρχεται ὁ χρυσὸς εἰς τὸ στόμα». Χρυσᾶ ῥήματα τῆς σοφίας καὶ τῆς δικαιοσύνης ἔλεγεν ὁ Μαχμούτ, παρόντος τοῦ σουλτάνου. Ἐρωτήσαντος δέ ποτε τοῦ Μωάμεθ μολλᾶν τινα, πόθεν ἡ παρακμὴ τῆς Ταυρικῆς, ὅπου ἄλλοτε τετρακόσιοι νομομαθεῖς ἐσπούδαζον τὰς ἐπιστήμας, ὁ νομικὸς ἀπεκρίνατο, ὅτι αἰτία ἦν ὁ τελευταῖος βεζύρης, ὃς διὰ τὴν καταφρόνησιν τῶν οὐλεμάδων μετέβαλε τὸν ἐπίγειον τοῦτον παράδεισον, τὴν Ταυρικὴν, εἰς ἔρημον ἐρειπίων. Ὁ Μωάμεθ ἐτυχεν εὐθέτου καιροῦ, ὅπως διδάξῃ τὸν μέγαν βεζύρην τὸν τρόπον τῆς χρήσεως τῶν σοφῶν καὶ τῆς καλλιιεργείας τῶν ἐπιστημῶν, καὶ ὁ Μαχμούτ ἀπεκρίνατο μετὰ τσαύτης ἀφελείας, ἅμα δὲ καὶ ἀληθείας, ὅτι ὑπαίτιός ἐστι μὲν ὁ βεζύρης, ἀλλὰ κατὰ πρῶτον ὁ ἡγεμὼν, ὁ μὴ ἐκλέξας ἐμπειρότερον τοιοῦτον. Τοιαύτῃ παρρησίᾳ συνετέλεσεν εἰς τὴν δευτέραν πτώσιν τοῦ Μαχμούτ καὶ εἰς τὴν εἰς θάνατον καταδίκην αὐτοῦ. Ὁ Μαχμούτ ἔγραψεν ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ· «Παρεγενόμενη εἰς τὴν τοῦ σουλτάνου πύλην μεθ' ἵππου, ξίφους καὶ πεντακοσίων ἄσπρων· ὅτι δ' ἐκτησάμην κτῆμά ἐστι τοῦ παδισάχ, ὃ συνίστημι τὴν ζωὴν τοῦ υἱοῦ μου Μωάμεθ Βέγη καὶ τὴν διατήρησιν τῶν θεοσεβῶν καθιδρυμάτων μου». Διὰ τὸν βίον καὶ τὸν θάνατον ὁ Μαχμούτ ἐδοξάσθη ὡς μάρτυς, ἡ δὲ δημώδης παράδοσις μετεμόρφωσε τὰ κατὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ εἰς μῦθον, ἐν ᾧ ἡ κατὰ τῆς τυραννίας τοῦ σουλτάνου ἀγανάκτησις ἀρχαῖ-κῶς ἐκδηλοῦται (1).

Μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἐπὶ τὴν Ἀσίαν ἐκστρατείας ἐπάνοδον τοῦ σουλτάνου, ἀνετέθη τῷ ἡγεμονόπαιδι Μουσταφᾷ, κυ-

(1) Ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βερολίνου, ἀρ. 57, ἐν τῇ Συλλογῇ τῶν χειρογράφων τοῦ Δ' 43.

βερνήτῃ τῆς Καραμανίας, καὶ τῷ Κεδούκ Ἀχμέτ Πασᾶ, διαδόχῳ τοῦ Μαχμουτ Πασᾶ, ὡς μεγάλῳ βεζύρῃ, ὅπως ἀγάγῳσιν εἰς πέρας τὸν καραμανικὸν πόλεμον ἐν τῇ Πετραίᾳ Κιλικίᾳ κατὰ τὴν παραλίαν, ὅπου φρούριά τινα ἐνεκαρτέρουν ἐτι ὑπὲρ τοῦ Πιρ Ἀχμέτ καὶ Κασίμ Βέγῃ, πρῶτῃν ἡγεμόνων. Ἀλλὰ πρὶν ἢ διηγηθῶμεν τὸ τέλος τοῦ πρὸς τὴν Καραμανίαν πολέμου κατὰ τοὺς Ὀθωμανοὺς ἱστοριογράφους, ἐφιστῶμεν τὰ βλέμματα εἰς τὰ σύγχρονα τῆς κατὰ τοῦ Οὐζοῦν Χασάν ἐκστρατείας ἔργα τοῦ σόλου τῶν σταυροφόρων, ναυαρχοῦντος τοῦ Μοσενίγου, κατὰ τὴν καραμανικὴν παραλίαν. Διὰ τῶν ἐξάρχων καρδιναλίων Βησσαρίωνος, Βέμβου καὶ Βοργία Σίξτος ὁ 5^{ος} προσεκάλεσε τὴν Γαλλίαν, Γερμανίαν καὶ Ἰσπανίαν εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ εἰς σύνοδον ἐν τῷ Λατερανῷ, καὶ συνωμολόγησε τέλος πρὸς τὴν Βενετίαν καὶ Νεάπολιν τὴν τριπλὴν συμμαχίαν, ἥτις κατὰ τὸν κύριον ἐργάτην αὐτῆς ἐκλήθη συμμαχία τοῦ Καραφᾶ (1). Εὐθὺς ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν ἐν Καραμανίᾳ ταραχῶν, ὁ Οὐζοῦν Χασάν ἐπεμψε πρεσβευτὴν εἰς Βενετίαν, ὅπως συμμαχήσῃ πρὸς τὴν δημοκρατίαν καὶ αἰτήσῃται παρ' αὐτῆς πυροβολικὸν, οὗ ἐστερεῖτο. Ὁ δὲ Ἰωάσαφ Βάρβαρος, ὃς πρὸ τριάκοντα ἐπὶ ἡδὴ ἐτῶν ἐκκαίδεκαετῆς περιώδευσε τὴν Ἀνατολήν, ἐλθὼν εἰς τὴν παρὰ τὴν Μαιώτιδα Ταναΐδα, καὶ περιέγραψεν εἰτα αὐτήν, ἀπεστάλη ὡς πρεσβευτῆς τῆς δημοκρατίας εἰς τὰ παράλια τῆς Καραμανίας μετὰ τεσσάρων γαλερῶν, φερουσῶν πυροβολικὸν καὶ διακοσίους πυροβολιστάς (2). Ἡ δημοκρατία ἐπέισθη εἰς τοῦτο ἐκ τῶν ἀναφορῶν τοῦ παρὰ

(1) Βερνίνης, σ. 128.

(2) Ὁδοποιία τοῦ Ἰωάσαφ Βαρβάρου, καὶ Κοριολάνος Κέππικος περὶ τοῦ ἐν Ἀσίᾳ πολέμου τῶν Βενετῶν, 1469—1474. Βενετία, σ. 34.

τῇ αὐτῇ τοῦ Οὐζοῦν Χασάν πρεσβευτοῦ Κατερίνου Ζένου (ΙΑ) καὶ ἐκ τῆς δυστυχοῦς ἐκβάσεως τῶν διὰ δύο πρέσβεων Νικολάου Κόκκου καὶ Φραγκίσκου Καπέλλου γενομένων ἀποπειρῶν, ὅπως συνομολογήσωσιν εἰρήνην πρὸς τὸν Μωάμεθ διὰ τῆς μεσιτείας τῆς ἐκ Σερβίας χήρας σουλτάνης Μάρας (1). Ἐπίσης μάταιαι ἀπέβησαν αἱ ὑπὸ τοῦ σουλτάνου διὰ Τούρκου πρεσβευτοῦ, τοῦ φρουράρχου τῆς Χρυσουπόλεως Λεονάρδου Βολδοῦ, γινόμεναι προτάσεις· διότι ὁ μὲν σουλτάνος προὔτεινεν ἵνα μὴ ἀπαιτήσῃ τὴν ἀπότισιν τῶν 150,000 δουκάτων, ἃ ὤφειλον αὐτῷ οἱ Βενετοὶ ἔμποροι, οἱ δὲ Βενετοὶ καταλίπωσι τὴν Κρόϊαν καὶ Ἀλβανίαν (2), ἀλλ' οὗτοι τὸναντίον ἀπήτουν τὴν Εὐβοίαν. Οὕτως ὁ πόλεμος ἐπανελήφθη.

Στόλος τῶν κατὰ τῶν Τούρκων συμμαχοῦντων σταυροφόρων ἐξ ὀγδοήκοντα καὶ πέντε γαλερῶν συγκεῖμενος, πορθήσας τὴν Σμύρνην, Δῆλον καὶ Μιτυλήνην (3), ἐπλευσε κατὰ τῆς παραλίας τῆς Καραμανίας. Συνέκειτο δὲ ἐξ ἑννεακαίδεκα γαλερῶν τοῦ Πάπα, ὧν ἤρχεν ὁ καρδινάλιος Καραφας, τὸ ἐλατήριον τῆς συμμαχίας, ἐξ ἑπτακαίδεκα γαλερῶν τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, ἐκ τεσσαράκοντα καὶ ἑπτὰ πλοίων βενετικῶν, ὧν δώδεκα ἦσαν σλαβονικά καὶ δύο τῶν ἵπποτῶν τῆς Ῥόδου. Τῶν Βενετῶν ἤρχον ὁ ἀρχιστράτηγος Πέτρος Μοσενίγος (ΙΒ), οἱ ναύαρχοι διοικηταὶ Μαρῖνος Μαλιπιέρος, ὁ Λουδοβίκος Βέμβος καὶ ὁ Βίκτωρ Σοράντζος. Ἐν τοῖς πλοιάρχοις τῶν γαλερῶν ἦν ὁ Κοριολάνος Κίππικος ὁ ἐκ Τραγουρίου, ὁ περιγράψας τὸν κατὰ θάλασσαν τοῦτον πόλεμον. Ὁ ὁμοσπονδιακὸς οὗτος

(1) Κίππικος, σ. 7.

(2) Λωζιέρ, ἱστορία τῆς Βενετίας, Βιδλ. ΚΣΤ, 1796 σ. 254.

(3) Κίππικος Ναβαγιέρος.

στόλος ἐφώρμησε τὸ πρῶτον πρὸς τὸν μόνον λιμένα τῆς ἀξένου παραλίας τῆς Παμφυλίας, πρὸς τὴν Σαλατιάν ἢ Ἀττάλειαν (ΙΓ), ὀχυροτάτην, πολυάνθρωπον καὶ περικλεῆ ἤδη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ὁ Βίκτωρ Σοράντζος, προηγηθεὶς μετὰ δέκα γαλερῶν, διέρρηξε διὰ τηλεβόλων τὴν ἀποφράττουσαν τὸν λιμένα ἄλυσιν καὶ ἐλαφυραγώγησε τὴν πλουσίαν ἀγορὰν, ὅπου ἦσαν συσσεσωρευμένα παντοειδῆ ἀρώματα (ΙΔ). Τὸ φρούριον περιέβαλλε διπλοῦν χαράκωμα καὶ διπλὴ τάφος· καὶ τὸ μὲν πρῶτον χαράκωμα ἐάλω, τῆς δὲ ῥήξεως τοῦ δευτέρου ἐπειράθησαν δι' ὑπονόμου, ἀλλ' ἡ φρουρὰ ἐνεκαρτέρησεν· ὥστε οἱ ἐφορμῶντες ἠθύμησαν καὶ διέκοψαν τὰς ἐφόδους ἐπὶ τινα χρόνον. Τότε ἤκουσαν γυναικείας φωνῆς καλούςσης αὐτοὺς ἀπὸ τῶν τειχῶν· ἡ φωνὴ δ' αὕτη ἦν Σλαβονίδος, ἥτις ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν τουρκικῇ δουλείᾳ οὔσα πρὶν ἢ ἀπαλλαγῇ αὐτῆς, ἤθελεν ἀναζωπυρῆσαι τὴν προθυμίαν τῶν χριστιανῶν συμπατριωτῶν αὐτῆς. Ταῦτα ποιήσασα κατέπεσεν ἀπὸ τῶν τειχῶν καὶ ἐξέπνευσε παρ' αὐτά (¹). Δύοντος τοῦ ἡλίου οἱ ἐφορμῶντες ἀπεχώρησαν· ἐπειδὴ δὲ ἐσπεροῦντο βαρέος πυροβολικοῦ, ὅπως ῥήξωσι τὸ τεῖχος, ἔκριναν ἐν πολεμικῷ συμβουλίῳ, γενομένῳ νυκτός, ἵνα τῇ ἐπαύριον πορθήσαντες τὰ προάστεια ἀναχωρήσωσι. Αἱ οἰκίαι ἀνεφλέχθησαν, τὰ περὶ τὴν πόλιν δενδρόφυτα χωρία κατεκόπησαν, ὁ δὲ στόλος ἄρας τὰς ἀγκύρας ἐπανῆλθεν εἰς Ῥόδον, ὅθεν ἀποπλεύσας ἐπόρθησε τὸ Αἰγαῖον καὶ τὰ παράλια τῆς Ἰωνίας.

Τῷ ἐπιόντι ἔτει ὁ Μοσενῖγος, ἀναπλεύσας εἰς τὴν παραλίαν τῆς Καραμανίας, ὅπως βοηθήσῃ τῷ ἡγεμόνι αὐτῆς

(¹) Κίππικος, σ. 23.

ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς Σελευκείας, ἀπέβη εἰς τὸν λιμένα Ἀγαλιμάν, Ἄγιον Θεόδωρον ὑπὸ τῶν Βενετῶν καλούμενον, ἄλλοτε ἐκ τῶν περιβοητοτάτων καταγωγίων τῶν πειρατῶν τῆς Κιλικίας (1). Ὁ Βίκτωρ Σοράντζος ἀπῆλθεν ὡς πρεσβευτῆς τοῦ Μοσενίγου πρὸς τὸν Κασίμ Βέγην, ἵνα βουλευθῶσι περὶ κοινοῦ ἔργου. Πλὴν δὲ τῆς Σελευκείας, ὁ ἡγεμὼν τῆς Καραμανίας ἐπολιόρχησε προσέτι τὰ δύο φρούρια Σιγίν καὶ Κοῦρχον (Κώρυκον) (ΙΕ), κείμενα ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Καραμανίας μικρὸν πρὸς δυσμὰς, ὧν ἐκεῖνο, ἐν ᾧ ἐφρουράρχει ἄπιστός τις Καραμάνος Μουσταφᾶς, παρεδόθη, καίπερ κείμενον ἐπὶ ἀποτόμου ὄρους, ὁ δὲ Μοσενίγος παρέδωκεν αὐτὸ αὐθωρεὶ τῷ Ἰουσούφ, στρατηγῷ τοῦ Κασίμ Βέγῃ. Ἐντεῦθεν ὁ σόλος ἐπλευσε μετὰ ταῦτα πρὸς τὸ Κοῦρχον, εἴκοσι μίλια ἀπέχον, ὅπερ, διαβρεχόμενον ἐκατέρωθεν ὑπὸ τῆς θαλάσσης, ἦν ὠχυρωμένον ἐκ τῆς ξηρᾶς διὰ βαθείας τάφρου καὶ διπλοῦ τείχους. Πρὸς μεσημβρίαν, ὡς τριακόσια βήματα ἀπὸ τῆς ξηρᾶς, καλύπτουσιν ἐρείπια ἀρχαίων οἰκοδομημάτων τὴν παλαιὰν νῆσον Ἀροινόην, ἣν ὁ Κίππικος καλεῖ Ἐλευσίαν (2). Τοῦ φρουρίου Κούρχου προϋμάχετο ὁ ἀρχηγὸς τῶν γενιτζάρων Ἰσμαήλ, ἐξωμότης Σλάβος, ὃς μετὰ τινὰ ἀντίστασιν παρεδόθη. Τοῦτον ἐμιμήθη ὁ Ἕλληνας Εἰσιβεί, ὃς ἠδύνατο ῥαδίως ἐγκαρτερῆσαι ἐπὶ πλείονα χρόνον μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν διακοσίων ἀνδρῶν ἐν τῇ ἐπὶ ὄρους ἰδρυμένῃ ἀκροπόλει τῆς Σελευκείας (3). Ὁ Κασίμ Βέγης, ὁμολογῆσας χάριν τῷ Βενετῷ ἀρχιστρατήγῳ ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῶν τριῶν παραλίων φρουρίων, ἐδώρῃσατο αὐτῷ

(1) Κίππικος, σ. 38.

(2) Αὐτόθι, σ. 42, καὶ Βωφὸρτ, σ. 199.

(3) Βωφὸρτ, σ. 15.

ἵππον καὶ ἡμερον λεοπάρδαλιν (1), ὃ δὲ ἐξ ἐννενηκοντα καὶ ἑννέα πλοίων στόλος (2) ἀπέπλευσε πρὸς τὸν κόλπον τῆς Τελμησσοῦ (Μέγρι), ὅπου ὁ ἀρνησιθρησκὸς Σέρβος Καρέγος παρέδωκε τὸ φρούριον μετὰ τινα μάχην (3). Ἡ πόλις ἐλαφυραγωγήθη καὶ ἐνεπρήσθη, οἱ κῆποι διεφθάρσαν πυρὶ καὶ σιδήρῳ, τὰ δὲ λάφυρα διενεμήθησαν ὡς συνήθως· τοῖς στρατιώταις ἐδόθησαν τρία δουκάτα ἀντὶ παντός αἰχμαλώτου, εἴτα δ' ἐπωλήθησαν τοῖς πλειοδοτοῦσιν οὕτως, ὥστε ἡ ψυχემπορία ἐνηργεῖτο ὑπὸ τῶν Βενετῶν μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου, ὡς ὑπὸ τῶν Τούρκων (4). Ὁ Μοσενίγος προσήγγισε προσέτι πρὸς τὰς πόλεις Φίσκον καὶ Μύρα κατὰ τὴν παραλίαν τῆς Λυκίας, μαθὼν δὲ τὴν ἥτταν τοῦ Οὐζοῦν Χασάν (15) ἀπέπλευσεν εἰς Κύπρον. Ὁ Οὐζοῦν Χασάν παραχρῆμα μετὰ τὴν τοῦ Ὀτλουκβελλί ἥτταν ἀπέπεμψε τοὺς πρέσβεις τῆς Βενετίας, τοῦ Πάπα καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, διατρίβοντας ἐν τῇ αὐλῇ αὐτοῦ, ἐκλιπαρῶν αὐτοὺς περὶ νέας βοηθείας τῇ ἐπιόντι ἔτει.

Ὁ Κεδούκ Ἀχμέτ Πασᾶς, κυβερνήτης τῆς Καραμανίας, ὃς ἦρχε τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν ἡγεμονόπαιδα Μουσταφᾶν, ἐξεστράτευσεν, ὅπως ἀγάγῃ εἰς τέλος τὸν καραμανικὸν πόλεμον καὶ κυριεύσῃ τῶν ἐτι ὑποκειμένων τοῖς Καραμάνοις φρουρίων. Οἱ κυριώτατοι τόποι, οἱ ἀντέχοντες ἐτι ὑπὲρ τοῦ Πῆρ Ἀχμέτ καὶ Κασίμ. Βέγην, ἦσαν, πλὴν τῶν ἀλόντων ὑπὸ τῶν Βενετῶν Σιγίν, Κούρ-

(1) Κίππικος, σ. 46.

(2) Βάρδαρος, σ. 26.

(3) Κίππικος, σ. 48.

(4) Δαρὺ, κατὰ τὸν Κίππικον, Ἱστορία τῆς Βενετίας, Βιβλ. Β, σ. 461.
Κίππικος, σ. 42.

χου καὶ Σελευχείας, τὰ φρούρια Ἑρμενάκ, Μινάν καὶ Δεβελὶ Καραϊσάρ. Ὁ Πιρ Ἀχμέτ κατεσκήνωσεν ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Γελλίδεπε, τουτέστιν ἐπὶ τοῦ ἀνεμώδους λόφου, παρὰ τὴν Λαρένδαν, ὅπου ὁ Ἀχμέτ Πασᾶς ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ φιλικὴν συνέντευξιν. Ὁ Καραμάνος, πιστεύσας τῷ λόγῳ τοῦ Ὁθωμανοῦ, προτιθεμένου συλλαβεῖν ἢ ἀποκτεῖναι αὐτὸν, ὥς τὸν Καίσαρα ὁ Ἀριόβιστος, διέφυγε μετὰ πολλοῦ κόπου τοὺς ἐπιπεσόντας κατ' αὐτοῦ δρομεῖς τοῦ Ἀχμέτ Πασᾶ. Διὰ τινος δὲ τολμήματος οὗτος ἐκυρίευσεν τοῦ ὀχυροῦ Ἑρμενάκ, παρ' ὃ τὸ περίφημον Κωρύκειον ἄντρον περιμένει ἔτι Εὐρωπαῖον ὁδοιπόρον, ὅπως περιγράψῃ αὐτό· εἶτα δ' ἐπολιόρχησεν τὸ φρούριον Μινάν, ὅποι ὁ Πιρ Ἀχμέτ ἐπεμψε τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ, καὶ ὅποι, ὥς φαίνεται, καὶ αὐτὸς οὗτος κατέφυγε. Τὸ φρούριον τοῦτο, κείμενον ἐπὶ ἀποτόμου κρημνοῦ, ἀντέστη πρὸς τοὺς πολιορκητάς, μάλιστα ἕνεκα τοῦ δυσμεταχομίστου τοῦ πυροβολικοῦ εἰς τὰ ἀπόκριμνα μέρη, ὅποθεν ἠδύναντο μόνον πυροβολῆσαι τὸ φρούριον. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους τὰ τηλεβόλα εἰλκυσθήσαν, ὃ δὲ φρούραρχος Ἰουσούφ παρεδόθη μετὰ κρατερὰν ἄμυναν. Ὁ Πιρ Ἀχμέτ, ὃς ἡ αὐτὸς ἦν ἐν τῷ φρουρίῳ, ἡ ἤλθε τότε, μὴ ὑπομένων τὴν σέρησιν τῶν γυναικῶν καὶ τῶν θησαυρῶν, τοῦ ἐσχάτου αὐτοῦ στηρίγματος, ἐκρημνίσθη ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων τῶν τειχῶν, ἃ οὐκέτι ἠδύναντο προφυλάξαι αὐτόν.

Ἐκ τοῦ Μινάν ὁ Ἀχμέτ Πασᾶς ἐτράπη πρὸς τὴν Σελευχείαν, ὅπου αὐθις προὔτιμησεν τὴν πανουργίαν καὶ προδοσίαν τοῦ φανεροῦ πολέμου, καὶ νῦν ἐπιτυχέστερον ἢ ἐν τῇ μετὰ τοῦ Πιρ Ἀχμέτ συνεντεύξει. Οἱ πυροβοληταὶ τοῦ φρουρίου, διαφθαρέντες ὑπὸ χρημάτων, ἔθηκαν τὰ ἐναύσματα οὐχὶ ἐπὶ τῶν τηλεβόλων τῶν τειχῶν, ἀλλ' ἐπὶ τῆς πυριταποθήκης, ἥτις, ἀναρρίφθεῖσα εἰς τὸν ἀέρα, ἠνέωξεν

εὐρὺ ῥήγμα ἐν τοῖς τείχεσι, δι' οὗ ἐφώρμησαν οἱ Ὀθωμανοὶ ἐν μέσῳ τῆς ταραχῆς καὶ τοῦ φόβου τῆς φρουρᾶς. Ἐκατὸν ὀγδοήκοντα Καραμάνοι, οἵτινες, οὐ συμμέτασχόντες τῆς προδοσίας, ἐπεθύμουν προστατεῦσαι τοῦ φρουρίου, ἐφρονέθησαν. Ὁ ἡγεμονόπαις Μουσταφᾶς ἐπεθύμει αὐτὸς ἀναλαβεῖν τὴν πολιτορκίαν τοῦ Δεβελὶ Καραϊσάρ, ἀλλὰ, συνορῶν τὴν ἀδυναμίαν καὶ ἀσθένειαν αὐτοῦ, ἀνέθηκεν αὐτὴν τῷ Κοτζὶ Βέγῃ, τῷ δραστηριωτάτῳ τῶν ἀξιοματικῶν, ὃς προσεκάλεσε τὸν φρούραρχον Ἀτματζᾶ Βέγην, ἵνα παραδοθῇ· ἀλλ' οὗτος ἐκήρυξεν, ὅτι παραδώσει τὸ φρούριον πρὸς αὐτὸν μόνον τὸν ἡγεμονόπαιδα κυβερνήτην. Εἰ καὶ ἀδύνατος καὶ ἀσθενὴς ἦν ὁ Μουσαφᾶς ἐσπευσεν ὁμῶς, ὁ δὲ Ἀτματζᾶ Βέγης, τηρῶν τὸν λόγον αὐτοῦ, ἠνέωξε τὰς πύλας τοῦ Δεβελὶ Καραϊσάρ. Ὁ Μουσαφᾶς, ἵνα κατέχῃ αὐτὸς τὴν ἀλοῦσαν πόλιν, ἐκάλεσε πρὸς τοῦτο τὸν Ἀχμέτ Κεδούκ Πασᾶν καὶ ἐπανῆλθε ταχέως εἰς Ἰκόνιον. Ἐτελεύτησε δὲ τὸν βίον καθ' ὁδὸν ἐν Βοζπαζαρτζίκ περὶ τὴν Νιγδὲ, ὁ δὲ φυσικὸς αὐτοῦ θάνατος ἐγένετο πρόφασις (ΙΖ), ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, τοῦ βιαίου θανάτου τοῦ Μαχμούτ Πασᾶ. Τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου βεζύρου ἀνετέθη τῷ ἀγαθόντι εἰς πέρας τὸν караμανικὸν πόλεμον, τῷ Κεδούκ Ἀχμέτ Πασᾶ, ἡ δὲ διὰ τὸν θάνατον τοῦ σουλτάνου Μουσταφᾶ κενωθεῖσα θέσις τῆς διοικήσεως τῆς Καραμανίας ἐδόθη τῷ Τζέμ, ἀδελφῷ αὐτοῦ, τῷ τέως διοικητῇ τῆς Καστεμόνης.

Ὁ Τζέμ ἐκκαίδεκαετής, πλείστας ἐλπίδας παρέχων ἡγεμονόπαις, ἐκέκτητο πρὸς τὴν μεγάλην διανοητικὴν παιδείαν καὶ πάσας τὰς ἀρετὰς σωματικῆς δεξιότητος, δι' ἧς ἐξησφάλιζεν ἑαυτῷ τὴν ἀγάπην τοῦ ἔθνους, ἀνθρώπων τοσοῦτον ῥωμαλέων, οἳ οἱ Καραμάνοι. Ἡδὴ ὡς δεκαετής παῖς ἀνηγορεύθη διοικητὴς τῆς Καστεμόνης καὶ ἐν τῇ πληθούσῃ ποιητῶν ταύτῃ πόλει ἐμόρφωσε τὴν

πρὸς τὴν ποίησιν κλίσειν, μετέφρασε χάριν τοῦ πατρὸς περ-
σικὸν ῥωμαντικὸν ποίημα καὶ αὐτὸς ἐποίησε γαζέλια (1).
Πρὸς τὰς ἀσκήσεις ταύτας τῆς ποιήσεως, περὶ ἧς ἡσχο-
λεῖτο ἐν Καστεμόνῃ, συνέδεεν ἐν Καραμανία τὰς γυμνα-
στικὰς ἀσκήσεις καὶ ἰδίως τὴν πάλην, ἐφ' ἣ ἡ χώρα αὐτῇ
ἐπὶ τῶν Σελτσούκων σουλτάνων διέπρεπε. Τὸ βάρος τῶν
ἔτι ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Ἀλαεδδὶν τοῦ μεγάλου, ὃς καὶ
αὐτὸς ἦν περιώνυμος παλαιστής ἐν Ἰκονίῳ καὶ Λαρένδῃ,
φυλασσομένων ῥοπάλων ἤϋξεν κατὰ τινὰς λίτρας διὰ
κρίκων καὶ δεσμῶν, καὶ ἔπαλλεν αὐτὰ, ὥς ὁ μπεχλιβάν,
τουτέστιν ὥς ὁ ἀριστεύς τῶν χρόνων αὐτοῦ. Ὑπὸ τοιοῦτου
ἡγεμόνος τὴν κυβέρνησιν ὑπέμεινεν ἡ ἀλοῦσα Καραμανία
ἡσύχως τὰ δεσμὰ τοῦ πορθητοῦ.

(1) Τὸ διὰ τὸ ὅτι τὸ Ὑζὲμ σέζεται ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ
Βερολίνου ἐν τοῖς χειρογράφοις τοῦ Διαζ, ὑπὸ τὸν ἀριθ. 429.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΚΤΟΝ.

Ἰβρυσιν τοῦ Σαβάτζ. — Εἰσβολὴ εἰς Αὐστρίαν. — Πρώτη πολιορκία τῆς Σκόδρας. — Ἐκστρατεία ἐπὶ τὴν Μολδαβίαν. — Ἀλωεὶς τῆς Θεοδοσίας (Καφφᾶ) καὶ Ἀζόφ, Κελίας καὶ Ἀκερμάν. — Νέα ἐκστρατεία ἐπὶ τὴν Μολδαβίαν. — Καθαίρεσις τῶν παρὰ τὸν Ἰστρον τριῶν ξυλίνων ὀχυρωμάτων. — Πορθήσεις ἐν τῇ ἐνδοτέρῳ Αὐστρίᾳ. — Ἐπισκευὴ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. — Ματαία πολιορκία τῆς Ναυπάκτου καὶ τῆς Κροίας. — Οἱ Τοῦρκοι παρὰ τὸν Ἰσόντιον. — Διαπραγματεύσεις πρὸς τὴν Βενετίαν καὶ τὴν Νεάπολιν. — Δευτέρα πολιορκία τῆς Σκόδρας καὶ παράδοσις τοῦ φρουρίου ἕνεκα τῆς πρὸς τὴν Βενετίαν εἰρήνης.

ΕΝ ᾧ οἱ ὀθωμανικοὶ στρατοὶ ἐν ταῖς ἐσχατιαῖς τῆς αὐτοκρατορίας πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς μεσημβρίαν, ἐν Ἀρμενίᾳ καὶ Καραμανίᾳ, ἐνίκων μάχας καὶ κατελάμβανον φρούρια, ἐν ταῖς πρὸς ἄρκτον καὶ πρὸς δυσμὰς ἐσχάτοις ὁρίοις, ἐν Οὐγγρίᾳ καὶ Κροατίᾳ, ἐτειχοδόμουν καὶ διήρπαζον τὴν χώραν, κομίζοντες πλουσίαν λείαν.

Τῷ 1471 ὁ τῆς Ῥούμελης στρατὸς, συγκεείμενος ἐκ 1471 τετρακισμυρίων ἀνδρῶν, διεσχίσθη εἰς δύο μοίρας, ὧν ἡ μὲν ἐξ εἴκοσι χιλιάδων ἀνδρῶν, φέρουσα μεθ' ἑαυτῆς πάντα τὰ πρὸς τειχοδομίαν ἀναγκαῖα, ἐτράπη ἐν μεγίστῃ σιγῇ πρὸς τὸν Σαῦον, ὅπως κατέχη τὸ Σύρμιον δι' ἀνεγέρσεως νέου φρουρίου, τοῦ Σαβάτζ· ἡ δὲ ἑτέρα μοῖρα ἐκ δεκαπέντε χιλιάδων ἱππέων συγκειμένη, ἥς ἦρχεν ὁ βεγλέρβεγης.

τῆς Βοσνίας Ἰσακ, εἰσήλασεν ἀπὸ τῆς Βοσνίας διὰ τῆς Κροατίας εἰς Καρνιόλαν. Ὁ Μαθθίας, καίπερ ὦν τότε λίαν ἐμπεπλεγμένος ἐν ταῖς βοεμικαῖς καὶ πολωνικαῖς ἔρσιν, ἐξέπεμφεν ὁμῶς τὸν Μητροπολίτην τῆς Κολοκίας (Κολότζ) Γαβριήλ καὶ τὸν γηραιὸν πολεμιστὴν Ἰωάννην Οὐγγερ, ἵνα εἰσπράξωσι φόρους καὶ συναγείρωσι στρατοὺς καί, συμπράττοντος δεόντως τοῦ παλατίνου, κωλύσωσι τὴν ἀνέγερσιν τοῦ νέου φρουρίου. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἔλθωσιν, ἡ τάφος ἦν ἤδη ἐσκαμμένη, τὰ δὲ τεῖχη ἦσαν ὑπὲρ τὴν γῆν. Οἱ Τούρκοι ἀνύψωσαν ὡς τάχιστα χαράκωμα, ὅπως ὀπίσω αὐτοῦ τελειώσωσι τὰ τεῖχη, μὴ ἐνοχλούμενοι ὑπὸ τοῦ πυρὸς τῶν Οὐγγρων· διό μετ' οὐ πολὺ ὁ στρατὸς τοῦ Μαθθία ἤρκεσθη ἐξ ἀνάγκης τῷ φόνῳ ἐργατῶν τινων καὶ τὸ καθ' ἑαυτοὺς τῇ ἀπέναντι τοῦ Σαβὰτζ πρὸς τὸ Σύρμιον ἐγέρσει νέου φρουρίου ⁽¹⁾.

Ὁ αὐτοκράτωρ Φρειδερίκος ἔτι ἤττον ἐδύνατο ἵνα ἀποκρούσῃ τὴν εἰς τὴν ἰδίαν χώραν Κροατίαν, Καρνιόλαν, Καρινθίαν καὶ Στυρίαν εἰσβολὴν τῶν διαρπαζόντων Τούρκων ἱππέων. Αἱ εἰς τὴν Καρνιόλαν, Καρινθίαν καὶ Στυρίαν εἰσβολαὶ τῶν Τούρκων ἤρξαντο ἀπὸ τοῦ 1470 καὶ κατὰ τὰ πρῶτα δέκα ἔτη ἐπανελαμβάνοντο τακτικῶς κατ' ἔτος, εἴτα δ' ἐπὶ τινα ἔτη ἐγένοντο ἐκ διαλειμμάτων μέχρι τοῦ μέσου τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ὁ γδοηκοντούτης τις Πασᾶς ⁽²⁾ ἠύξατο καθαγιάσαι τὸ τέλος τοῦ ἑαυτοῦ βίου δι' εἰσβολῆς εἰς Καρνιόλαν, ἐπλήρωσε δὲ τὴν εὐχὴν ταύτην τῷ 1469 ἢ τῷ 1471. Δύο μοῖραι ἐπορεύθησαν ἐπὶ τὰ Λου-

(1) Βονφίνιος, ΙΔ, Βιβλ. Β, σ. 562, καὶ Πράξ. Χρονικά, Βιβλ. Δ, 72· παρὰ Κάτον, Τόμ. Η, Κεφ. ΙΒ, σ. 135, 138.

(2) Βελβάσωρ, Δ'.

διανὰ (Λαιδάχην) καὶ ἐπὶ τὸ Ῥουδοφσβέρθ ἢ Νεούσατ, ἡ δὲ τρίτη, ἥς ἡγεῖτο αὐτὸς ὁ Πασᾶς, ἔστη πλησίον τοῦ Βεινρίδ παρὰ τὸν Κούλπαν. Πάντα ἐπορθήθησαν μέχρι τοῦ Ἰγγ καὶ Ὀφλέν. Ἐν πέντε ἡμέραις συνηθροίσθησαν 1470 μὲν δισμύριοι ἐθνοφύλακες, ἀλλ' ὅτε ἦλθον εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Βαρθολομαίου, οἱ ἱππεῖς καὶ οἱ ἐμπρησταὶ διέβησαν ἤδη τὸν Κούλπαν ἀπάγοντες ὀκτακισχιλίους αἰχμαλώτους. Πολλὰ κῶμαι ἐνεπρήσθησαν. Τῷ ἐπιόντι 1471 ἔτει πεντεκαίδεκα χιλιάδες ἱππέων τοῦ Ἰσάκ Πασᾶ ἔκαυσαν καὶ ἔταμον τὴν Κροατίαν, ἤρπασαν πολλὰ κτήνη καὶ ἀπήγαγον δισμύριους ἄνδρας ὡς ἀγέλας εἰς δουλείαν (1). Μετὰ τὴν εἰς τὰ φρούρια καὶ τὰς πόλεις τῆς ἑαυτῶν χώρας διανομὴν τῶν αἰχμαλώτων, μύριοι πορθηταὶ εἰσήλασαν εἰς Καρνιόλαν, ὅπου ἐνέπρησαν τὸ Ἰγγ καὶ τὸ μοναστήριον Σιττίχ (2). Τῷ 1472 οἱ ἱππεῖς Τοῦρκοι ἐστρατοπέδευσαν αὐθις πρὸ τῶν Λουβιανῶν, ὅπου δαίνυνται ἔτι 1472 ἐν δύο χωρίοις τὰ ὀρύγματα (γιαμά), ἐν αἷς ἐστρατοπέδευσαν, ἀλλ' ἀπεχώρησαν ὡς τάχιστα, φοβηθέντες ἐκ τοῦ πυρὸς τῆς πόλεως. Πολλῶ ἀξιομνημονευτοτέρα ἦν ἡ τρίτη εἰς Καρνιόλαν εἰσβολή, οὗσα συγχρόνως ἡ πρώτη εἰς Καρινθίαν, ἥς τὴν ἱστορίαν συνέγραψεν ὁ Ἰωάννης Τοῦρς, ἐφημέριος ἐν Στρασβέργῳ, ὡς αὐτόπτης μάρτυς (3). Πεντεκαίδεκακισχιλίοι ἱππεῖς, προσκληθέντες ὑπὸ τῶν κομήτων τῆς Κρούπης, διαφωνούντων διηνεκῶς πρὸς τὸν κόμητα τοῦ Φραγκιπᾶν, εἰσήλασαν διὰ τῆς Κροατίας εἰς Καρνιόλαν καὶ ἀφίκοντο τῇ δευτέρᾳ τῆς Πεντηκοστῆς εἰς τὰ Λουβιανὰ,

(1) Δλαυγόσις, παρὰ Κάτον, Β. ΙΕ, σ. 537.

(2) Χρονικὸν Κελίς, παρὰ Ἰουλίῳ Καίσαρι, Ἰλλυρικὸν Χρονικὸν, Γ, σ. 154. Κάτον, σ. 538, καὶ Βαλδασαρ, Δ, σ. 373.

(3) Ὁρα Μεγίξερν καὶ Βαλδασαρ, Δ, σ. 558.

ἃ, ὑπὸ μόνου τοῦ καπνοῦ πυρπολουμένων χωρίων ταρα-
χθέντα, μόλις προῦλαβον ἵνα κλείσωσι τὰς πύλας. Ἐν-
τεῦθεν οἱ πορθηταὶ ἐσχίσθησαν εἰς δύο μοίρας, ὧν ἡ μὲν,
τραπέισα πρὸς δυσμὰς, ἀνεπορεύθη εἰς τὴν Καρινθίαν,
τῇ 23 αὐτόθεν δὲ εἰς Κελίαν, ἡ δὲ πρὸς ἀνατολὰς, πρὸς τὴν Σλα-
Σεπτ. 4473 θονίαν καὶ Οὐγγρίαν ⁽¹⁾. Οἱ Τοῦρκοι, διαβάντες τὸν στε-
νὸν τοῦ Κωλοῦ, ἐπάτησαν τὸ πρῶτον νῦν τὴν καρινθιακὴν
χώραν καὶ ἤλθον τῇ 25 Σεπτεμβρίου εἰς ἅγιον Γεώργιον
ἐννεακισχίλιοι πεζοὶ καὶ ὀκτωκαιδεκακισχίλιοι ἵππεις. Κα-
τὰ τὴν νύκτα διεσχίσθησαν εἰς τρία σώματα, ὧν τὸ μὲν
κατεσκήνωσε παρὰ τὸν Δραῦον πρὸς τὴν Πούρκ, ἐν Βλεν-
βούργῃ καὶ Φελκερμάρκετ, τὸ δὲ παρὰ τὸ Μοίκλιγεν ἔπεμ-
ψε τοὺς ἐμπρηστάς καὶ δρομεῖς μέχρι Λαβανμοῦνδ καὶ
Φελκερμάρκετ πρὸς τὸν Δραῦον, τὸ δὲ ἐξ ἑξακισχιλίων ἀν-
δρῶν, διαβάν τὸν ποταμὸν τοῦτον, εἰσῆλσεν εἰς Λεγδόρφ καὶ
Πολξενστέττεν, τέμνον καὶ καῖον πάντα ἀπὸ τοῦ ἁγίου
Βεῖτ, Μυλσταδ, Γλάνεκ, Φέλσενεκ μέχρι τῆς λίμνης Βέρτ,
αὐτόθεν δὲ πάλιν εἰς Κλαγενφούρτ ⁽²⁾. Ἐκατοστύες τινὲς
ἱππέων, ἑξοδὸν ποιησάμενοι ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης πό-
λεως καὶ ἐλπίζουσαι ἀφελεῖν παρὰ τῶν ἀποχωρούντων
πορθητῶν μέρος τῶν συναπαγομένων δισχιλίων αἰχμα-
λώτων ⁽³⁾, ἐν αἷς ἦσαν ὁ κύριος τοῦ Γέρα καὶ ὁ Λεονάρ-
τος Ῥάουβερ ⁽⁴⁾, ἐπανῆλθον ἀπολέσασαι ὀγδοήκοντα ἐκ
τῶν ἰδίων. Οἱ πορθηταὶ διενυκτέρευσαν τὴν ἡμέραν τοῦ
ἁγίου Μιχαὴλ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ ἱερέως τοῦ Γουτανσταίν.

(1) Διουγόςιος παρὰ Κάτονα, Βιβλ. ΙΕ', σ. 538.

(2) Ὁ Ἐφημέριος Τοῦρς ἐν Μεγίσερ, σ. 1496. Βαλθάσωρ, Βιβλ. Δ'.

(3) Ὁ Βαλθάσωρ ἠλάττωσε τὰς εἴκοσι χιλιάδας τοῦ Μεγίσερ εἰς δέκα, ἀλλ' οἱ ἐγγήριοι κατάλογοι ἀναφέρουσι μόνον δισχιλίους.

(4) Βαλθάσωρ, Δ, 573.

Ἐν ἀγίῳ Βολφγάγγ συνέβη ἀψιμαχία ὑπὸ τοῦ κομάρχου τοῦ Σουλτχαουζίχ, ὁκτῶ δὲ ἡμέρας μετὰ ταῦτα ἐγκατέλιπον τὴν Καρινθίαν καὶ ἐστρατοπέδευσαν τὸ πρῶτον ἐν Βινδισγραιτζ τῆς Στυρίας. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας διαιροῦνται αὖθις εἰς δύο μοίρας, ὧν ἡ μὲν ἐπορεύθη πρὸς τὸ Βεϊτενστέιν καὶ Γόνθιτζ, ὅπου ἐτρύφησαν, ἡ δὲ μετὰ τῶν αἰχμαλώτων διὰ τοῦ Βοιλλάου εἰς τὸ Σαλλέκ καὶ Σχοινστέιν. Τῷ Σαββάτῳ οἱ ὀκτακισχίλιοι αἰχμάλωτοι εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν, ἡ δὲ εἰσοδος αὐτῶν διήρκεσεν ἀπὸ τῆς ὀγδόης ὥρας τῆς πρωΐας μέχρι τῆς τετάρτης ὥρας μετὰ μεσημβρίαν ⁽¹⁾. Οἱ ἕτεροι ἀκιντζίδες, οἱ πρὸς ἀνατολὰς εἰς τὴν Σλαβονίαν τραπέντες, ἡρήμωσαν τὴν χώραν ταύτην Αὐγούστῳ μηνί, τῇ δὲ πρώτῃ Νοεμβρίου οἱ Τούρκοι πορθηταὶ προυχώρησαν μέχρι τῶν τειχῶν τοῦ Γοίρζ παρὰ τὸν Ἰσόντιον ⁽²⁾. Τῷ ἐξῆς ἔτει ἦσαν ἡσυχαιότεραι ἡ Καρινθία, Καρινθία καὶ Στυρία, ἀπαλλαγεῖσθαι τῶν Τούρκων λησῶν. Οὗτοι ^{Τῇ 6} κατὰ τὸν χειμῶνα ἐτράπησαν ἐπὶ τὴν Οὐγγρίαν, τῇ δὲ ἡμέρᾳ ⁴¹⁶⁹ τῆς ἀγίας Δωροθέας ἐνέπρησαν τὸ Βαραδίν, τόπον τῆς ταφῆς τοῦ ἀγίου Λαδισλάου, κατέσφαξαν τοὺς κατοίκους, γέροντας καὶ παιδιὰ ἀπεκεφάλισαν, κοράσια καὶ παῖδας ἀπήγαγον μεθ' ἑαυτῶν. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐπιδρομῆς ταύτης Βαλίογλου Μάλκοβιτς, βέγης τῆς Σεμένδρας, παρέδωκεν ἐν Κωνσταντινουπόλει πολλοὺς σάκκους κεφαλῶν, ὠτῶν καὶ ῥινῶν (Α).

Οἱ Τούρκοι εὗρον ἐν Ἀλβανίᾳ πρὸ τῆς Σχόδρας καρτερὰν ἀντίστασιν, ἣν οἱ Ὀθωμανοὶ ἱππεῖς οὐχ εὗρον ἐν Κροατίᾳ, Καρινθίᾳ, Στυρίᾳ, Σλαβονίᾳ καὶ Οὐγγ-

(1) Διολογίσαις παρὰ Κάτον, Β16). ΙΕ', σ. 557.

(2) Τίμων, παρὰ Κάτον, Κ', σ. 725—727.

γρία. Ὁ διοικητὴς τῆς Ῥούμελης Σουλεϊμάν Πασᾶς ἀφί-
 1474 κετο ὑπὸ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαΐου
 μηνός. Δύο τηλεβολοστοιχίαι διέρρηξαν ἐν ὀλίγαις ἡμέ-
 ραις τὰ ὀχυρώματα, ὃ δὲ Ἀντώνιος Λορεδάνος προσε-
 κλήθη ἵνα παραδοθῇ· ἀλλ' ἀπεκρίνατο ἐπαξίως τοῦ ὀνό-
 ματος αὐτοῦ καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν πίστεως τῆς δημοκρα-
 τίας. Διὸ ἐκρίθη ἡ ἔφοδος· καίπερ δὲ γενναίως ἐγκαρτε-
 ρούντων τῶν πολιορκουμένων, οἱ πολιορκηταὶ εἰσήλασαν
 ἐκατέρωθεν διὰ τοῦ ῥήγματος τοῦ τείχους. Ἡ ἔφοδος
 διήρκεσεν ἐπὶ ὀκτὼ ὥρας, ἐπὶ τέλος δὲ οἱ πολιορκηταὶ
 ἀπεχώρησαν καταλιπόντες ἐπὶ τῶν ὀχυρωμάτων καὶ ἐν
 τοῖς τάφροις ἑπτακισχιλίους νεκρούς. Οἱ κάτοικοι σπανί-
 ζοντες σιτίων ἤρξαντο γογγύζοντες καὶ λαλοῦντες περὶ
 παραδόσεως. Τότε ὁ Λορεδάνος συναθροίσας τοὺς γογγύ-
 ζοντας περιέγραψεν αὐτοῖς θερμότατα τὰ δεινὰ τῆς τουρ-
 κικῆς δουλείας, ὑπέσχετο ταχεῖαν ἐπικουρίαν καί, ἀποκα-
 λύψας τὸ στῆθος, εἶπεν ἐπὶ τέλος μεγαλοφώνως· «Οἱ
 πεινῶντες διαμελίσάτωσαν τὸ στῆθός μου, καὶ τραφήτω-
 σαν ἐκ τοῦ κρέατός μου!» Ὁ λόγος οὗτος ἐπενήργησε
 θαυμασίως· διότι ἅπαν τὸ πλῆθος ἀνέκραξε· Ζήτω ἡ Βε-
 νετία!· κρεῖττον ἀποθανεῖν ἢ παραδοθῆναι! Οἱ Τούρκοι διέ-
 τριψαν αὐτόθι ἐτι μέχρις Αὐγούστου μεσοῦντος, μὴ τολμή-
 σαντες ἐπαναλαβεῖν τὴν ἔφοδον· ἐν τέλει δὲ ἔλυσαν τὴν πο-
 λιορκίαν, ἀφ' οὗ ὁ Γρίττης (B) κατετρόπωσε τὸν τουρκικὸν
 στόλον ἐν ταῖς ἐκβολαῖς τοῦ Βοϊάνα (1). Πεντεκαίδεκα δὲ
 χιλιάδες ἱππέων, συναθροισθεῖσαι πρὸ τῆς Σκόδρας, ἐστρά-
 τευσαν ἡγουμένου τοῦ κατὰ διαδοχὴν αὐτῶν ἀρχηγοῦ Μι-

(1) Αὐξίερ, ἱστ. τῆς Βενετίας, Z, Βιβλ. KZ, σ. 282—285, καὶ Βαρ-
 λέτιος περὶ πολιορκίας τῆς Σκόδρας. Βιβλ. Α. Σισαεδίν.

χάλογλου ἐπὶ τὴν Δαλματίαν καὶ Καρνιόλαν καὶ ἀπήγαγον μεθ' ἑαυτῶν ἐν τρίτον πλεόν τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν, ἥτοι διςμυρίους αἰχμαλώτους (1). Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ ὑπερασπίσει τῆς Σκόδρας διέπρεψαν ἐπὶ ἀνδρία δύο ἀξιωματικοὶ Ῥαγουσαῖοι, ἐπεβλήθη τῇ πατρίδι αὐτῶν φόρος δεκακισχιλίων δουκάτων ἀντὶ ὀκτακισχιλίων, εἰς ᾧ πρὸ τριῶν ἐτῶν ἠυξήθη ὁ συνήθης τῶν πεντακισχιλίων (2).

Ἐκ Σκόδρας ὁ βεγλέρβεγης τῆς Ῥούμελης Χαδὶμ Σουλεϊμάν Πασᾶς, ἥτοι Σουλεϊμάν Πασᾶς ὁ ἐκτομίας (3), παρηγγέλθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου ἵνα εἰσβάλῃ εἰς Μολδαβίαν. Ὁ ἡγεμὼν ταύτης Πέτρος Ἀαρὼν προσήνεγκε 4457 μὲν ἐκούσιον φόρον ἥδη πρὸ δέκα καὶ ὀκτῶ ἐτῶν πρὸς τὸν σουλτάνον, ἀλλ' ὁ διάδοχος αὐτοῦ Στέφανος ἐπαυσε τελῶν τὸν φόρον τοῦτον, ἡ μάλιστα, κατὰ τὸν γηραιὸν Νεσρῆ, ἡρνήθη ἵνα αὐτὸς κομίσῃ αὐτὸν πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ σουλτάνου. Λήγοντος τοῦ ἔτους, καίπερ σφοδροῦ χειμῶνος καὶ σπανίζων τῶν ἐπιτηδείων ὁ Χαδὶμ Σουλεϊμάν ἐξεστράτευσεν ἄγων ὑπὲρ τοὺς δεκακισμυρίους ἀνδρας (4). Ὁ Στέφανος εἴλκυσεν αὐτὸν εἰς συνηρεφῆ δάση μέχρι τῆς λίμνης Ῥάχοβιτς παρὰ τὸν ποταμὸν Βερλάδ, ὅπου συνήθροισεν ἀπᾶσας τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, ἥτοι τετρακισμυρίους Μολδαβοὺς, ὧν οἱ πλείστοι ἐνοπλοὶ χωρίζαι, πέντε χιλιάδες Οὐγγρων, τὸ πλεῖστον Ζεκλέρων, καὶ δύο χιλιάδας πεζῶν Πολωνῶν. Τῇ 17 Ἰανουαρίου συνήφθη ἡ ἀξιωμανημά- 4478 νευτος μάχη. Ἦδη τὸ μέτωπον, ὅπου ἐμάχοντο οἱ Ζέκλεροι, ἦν διερρήγμένον ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὅτε αὐτὸς ὁ

(1) Βονφίνιος, Δ, Βιβλ. Δ, σ. 602.

(2) Ἐγγελος, ἱστ. τῆς Ῥαγουσῆς, σ. 185 καὶ 186.

(3) Σολακζαδὲ, Σεαδεθδὶν, Νεσρῆ, Ἰδρις, Ἀλῆς, Κίππικος, Βιβλ. ΚΑ.

(4) Ἐκκτὸν εἰκοσι χιλιάδας, κατὰ τὸν Δλουγᾶσιον.

Στέφανος, ὁρμήσας πρὸς τὰς ἐχθρικὰς τάξεις, ἀνώρθωσε τὴν μάχην καὶ ἐνίκησε. Μόνον Τούρκοί τινες ἐσώθησαν φυγόντες, οἱ δὲ πλείστοι αὐτῶν εὗρον τὸν θάνατον ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἢ ἐν τῷ Ἰστρῷ. Οἱ ἐκλιμοὶ ἵπποι αὐτῶν οὔτε ἐν τῇ μάχῃ, οὔτε ἐν τῇ φυγῇ ἐδύναντο φέρειν αὐτοὺς, ὁ δὲ Στέφανος ἵνα λιμοκτονήσῃ τοὺς ἵππους μετὰ τῶν ἱππέων ἔταμε καὶ ἔκαυσε πάντα τὰ μέρη τῆς Βλαχίας, δι' ὧν ὁ ἐχθρικός στρατὸς ἐπορεύετο. Οἱ νεκροὶ ἐκάψαν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, τὸ δὲ πλείστον τῶν αἰχμαλώτων ἀνεσκολοπίσθησαν καὶ ἐκ τῶν ὀστέων τῶν νεκρῶν ἐστήθησαν τρόπαια νίκης (1). Ἀλλὰ καὶ ἡ ζημία τῶν νικητῶν ὑπῆρξε σχεδὸν τόσῃ μεγάλη, ὥσῳ καὶ ἡ τῶν νικηθέντων· διότι τρεῖς λόφοι, ἐφ' ὧν ἡγέρθησαν σταυροί, ἐδήλουν τὸν τόπον, ὅπου ἔπεσον οἱ ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ φονευθέντες χριστιανοί (Γ). Τέσσαρες Πασάδες ἔπεσον μαχόμενοι, σημαῖαι δὲ ἑκατὸν ἐσυλήθησαν. Ὁ Στέφανος ἔπεμψε τέσσαρας ἀρχηγοὺς Τούρκους καὶ τριακονταεξ σημαίας πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Πολωνίας Κασιμίρον, εὐχαριστῶν αὐτῷ ἐπὶ τῇ δοθείσῃ ἡδὴ ἐπικουρίᾳ, αἰχμαλώτους δὲ καὶ σημαίας καὶ πρὸς τὸν Μαθίαν Κορβίνον καὶ πρὸς τὸν Πάπαν Σίξτον τὸν Δ', ἐπικαλούμενος παρὰ τούτου νέαν κατὰ τῶν Τούρκων ἐπικουρίαν. Πρόσταγμα δὲ περιτήγχειλε κατὰ τὴν χώραν, ἵνα μὴ τολμήσῃ τις ἀποδοῦναι τὴν νίκην ἄλλῳ ἢ τῷ κυρίῳ τῶν στρατῶν. Εὐχαριστήρια ἐτελέσθησαν διὰ τετραήμερον νηστείας. Τὰ λάφυρα ἦσαν ἄπειρα καὶ λαμπρά, τὰ δὲ ὑπὸ τῶν Τούρκων καταληφθέντα φρούρια τοῦ Ἰστρου ἐπανῆλθον εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Μολδαβοῦ ἡγεμόνος (2).

(1) Διηγήσεις παρὰ Κάτον. Ὁ Σισμόνδης ΙΑ, 32, ἀπατάται λέγων, βλ. ἡ μάχη αὕτη ἐγένετο τῷ 1474.

(2) Διηγήσεις παρὰ Κάτον. Ἐγγελλος, ἱστορία τῆς Μολδαβίας, σ. 139.

Κατὰ τὴν ἐπὶ τὴν Ἀλβανίαν καὶ Μολδαβίαν ἐκστρα-
 τείαν ταύτην, στόλος ἐκ τριακοσίων ἱπποφόρων ἐξωπλι-
 ζετο ἐν Κωνσταντινουπόλει (1). Τὸ τέρμα αὐτοῦ ἦν ἄδη-
 λον· ἐπλευσε δὲ, ὡς ἐλέγετο, εἰς Κρήτην. Ἐτέρωθεν ἐφαί-
 νετο, ὅτι ὁ Μωάμεθ ἐκλινε πρὸς τὴν εἰρήνην. Αἰήγοντας
 δὲ τοῦ ἔτους ἦλθεν εἰς Βενετίαν πρεσβευτὴς τις Βενετὸς μετ'
 ἐπιστολῆς σουλτάνης, ἵσως Βενετίδος τὸ γένος, προτρεπού-
 σης τὴν δημοκρατίαν εἰς ἀποστολὴν πρέσβειων εἰς Κων-
 σταντινούπολιν, τοῦ σουλτάνου διατεθειμένου ὄντος εἰρη-
 νεῦσαι μετ' αὐτῆς. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἡ γερουσία ἐβουλεύ-
 ετο· ἐπὶ τέλους δὲ ὁ Ἱερώνυμος Ζώρζης ἐστάλη εἰς Κέρ- Τῇ 28
 κυραν, ὅπως περιμένη τὴν ἄδειαν τοῦ σουλτάνου. Τῷ ἔαρι Μαρτ.
1475
 τοῦ ἐπιόντος ἔτους λαβὼν αὐτὴν ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταν-
 τινούπολιν, ὅπου ἐδηλώθη αὐτῷ, ὅτι ἡ Βενετία οὐ δύναται
 τυχεῖν εἰρήνης, εἰ μὴ ἀπεδίδω πάντα τὰ καταληφθέντα ἐν
 Ἀλβανίᾳ φρούρια, ἰδίᾳ δὲ τὴν Κρόϊαν, καὶ εἰ μὴ ἀπέτινε τὰ
 ὀφειλόμενα τῷ αὐτοκρατορικῷ τελωνεῖν δεκαπεντακισ-
 μύρια δουκάτα. Ὁ πρεσβευτὴς ἀπελογήθη εἰς ταῦτα, ὅτι
 αἱ αἰτήσεις αὗται ὑπερέβαινον τὰ ὅρια τῆς ἐξουσίας αὐ-
 τοῦ. Τότε ἐδειξαν αὐτῷ οἱ Τοῦρκοι τὸν ἐκ τριακοσίων
 ἱπποφόρων καλῶς παρεσκευασμένον στόλον καὶ προσέτι
 εἶπον αὐτῷ, ὅτι ὁ σουλτάνος θέλει, μὴ ὑπισχνούμενος
 ὁμῶς τοῦτο ἐγγράφως, ἵνα κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην
 ἀφήσῃ ἡσυχον τὴν Βενετίαν, εἰ τὸ ἐφ' ἑαυτῇ ἡ δημοκρα-
 τία μηδεμίαν ἐποιεῖτο ἀρχὴν ἐχθρικῶν ἔργων. Ὁ Ζώρζης

(1) Ὁ Σααδεδδὴν λέγει μὲν τριάκοντα πλοῖα, ἀλλὰ προσέτιθαι, ὅτι ὁ στό-
 λος οὗτος συνέκειτο ἐκ γαλερῶν (καδριγᾶ), ἐξ ἱππαγωγῶν νηῶν (Ἀτ-γεμισί),
 ἐκ μεγάλων φορτηγῶν (μασούνα) καὶ τέλος ἐκ μικρῶν πλοίων, προωρισμένων
 εἰς τὴν αὐτὴν χρεῖαν (Κούκε).

ἀπελύθη, ὁ δὲ μέγας βεζύρης παρηγγέλθη ἵνα ἐκπλεύσῃ μετὰ τοῦ στόλου οὐχὶ κατὰ τῶν Βενετῶν, ἀλλὰ κατὰ τῶν Γεουηνσίων, καὶ ἐξελάσῃ αὐτοὺς ἐκ τῶν κατὰ τὴν Μαιώτιδα καὶ Ταυρικὴν ὀχυρῶν φρουρίων. Ἡ Θεοδοσία (Καφφᾶ) ἦν τὸ ἐμπόριον τῶν Γεουηνσίων κατὰ τὸν Εὐξείνιον· διότι ἡ μέταξα καὶ ὁ βάμβαξ τῆς Περσίας καὶ τὰ ἀρώματα τῆς Ἰνδικῆς ἐστέλλοντο εἰς Θεοδοσίαν διὰ τοῦ Ἀστραχάν, οἱ δὲ Γεουήνσιοι Πρόξενοι διεπράξαντο μεγάλα προνόμια παρὰ τῷ Χάνῃ τῆς Ταυρικῆς (1). Ὅπως δὲ καταλάβῃ τοιαῦτα ἐμπόρια ὁ Μωάμεθ ἡκροάσατο ἀσμένως τὰ προδοτικὰ μηχανήματα τοῦ Γεουηνσίου Σκερσιαφίκου, ὑπισχνουμένου αὐτῷ ἵνα ἀνοίξῃ τὰς πύλας τῆς Θεοδοσίας (2). Ὁ μέγας βεζύρης Ἀχμέτ Κεδούκ Πασᾶς ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στόλου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ τετρακισμυρίων ἀνδρῶν· ἐν δὲ τῷ ἀποπλέειν παρέστη τῷ σουλτάνῳ, ὃς ἐδωρήσατο αὐτῷ τιμητικὸν ἔνδυμα καὶ ἵππον μετὰ χρυσοῦ ἐφιππίου (3). Τῇ πρώτῃ Ἰουνίου ἡγχυροβόλησε πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, καὶ ἔστησε τὸ πυροβολικὸν κατ' αὐτῆς. Ἡ πόλις ἀντέστη ἐπὶ τρεῖς μόνον ἡμέρας, τῇ δὲ τετάρτῃ παρεδόθη τῇ χάριτι τοῦ νικητοῦ, ὃς καὶ ἐνταῦθα ἐδείχθη ὡς συνήθως· διότι τετρακισμύριοι κάτοικοι ἀπωκίσθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, χίλιοι δὲ καὶ πεντακόσιοι εὐπατρίδαι νέοι Γεουήνσιοι ἐνεγράφησαν ἐν τοῖς γε-
 νιτσαροῖς. Ὁκτῶ ἡμέρας μετὰ τὴν ἄλωσιν ὁ Ἀχμέτ εἰστίασε μεγαλοπρεπῶς τοὺς πρωτεύοντας Ἀρμενίους, τοὺς προδόντας αὐτῷ τὴν πόλιν, ἀποχαιρετίζων δὲ αὐτοὺς ἀ-

(1) Σισμόνης, Βιβλ. ΙΑ, σ. 38.

(2) Ἱστορία τῆς Ταυρικῆς (Νέξ Ρωσσία), Βιβλ. Α, σ. 220.

(3) Σαδεδδίν.

πέπεμπε διὰ στενῆς κλίμακος, ἥς ἐν τῇ ἄκρᾳ ἀναμένων αὐτοὺς ὁ δῆμιος ἀπέταμε τὴν κεφαλὴν αὐτῶν. Μόνον τοῦ Σκερσιφιάκου ἐφείτατο, ὅπως θανατωθῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει (1). Τὰ λάφυρα ἦσαν ἄπειρα, ἰδίᾳ δὲ ἐξ ὕφασμάτων σηρικῶν. Ὁ κυριάρχης τῆς Ταυρικῆς ἐξεπλάγη, μαθὼν τὴν ἄλωσιν τῆς Θεοδοσίας· ἀλλ' ἡσθάνθη αὐξάνοντα τὸν φόβον αὐτοῦ, λαβὼν τὴν περὶ νίκης ἐπιστολήν, δι' ἧς ὁ πορθητὴς ἀνήγγελλε πρὸς τὸν Ἀχμέτ Χάνην τὴν κατὰ τῶν Γενουηνσίων νίκην (2). Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Θεοδοσίας, ἡ Ταναῖς (Ἀζόφ) καὶ ἄλλα φρούρια παρεδόθησαν ἀμαχητί. Νικητηρία ἐπιστολὴ ἀνήγγειλε τῷ Ἀχμέτ Χάνη, ὃς τότε κατεῖχε πρὸς ὥραν τὴν βασιλείαν κατὰ τῶν ἑνδεκα αὐτοῦ ἀδελφῶν, ἀντιπιοιυμένων αὐτῆς, τὴν καταστροφὴν τῶν ἀπίστων τῆς Θεοδοσίας καὶ παραχρῆμα ἐβεβαιώθη διὰ τῆς ἐλεύσεως τοῦ νικηφόρου στρατοῦ τοῦ σουλτάνου εἰς Μανκούπ (Ταρυκτάκην), ὅπερ, παρεσκευασμένον εἰς ἀντίστασιν, κατελήφθη αἰφνιδίως διὰ δόλου. Τὸ Μανκούπ ὑπέκειτο τότε, ὡς ἡ Ταναῖς, τοῖς Γενουηνσίοις, παρ' οἷς κατέφυγεν ὁ Μεγγέλ Γιρέι, ἐκδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀχμέτ Γιρέι. Οἱ θησαυροὶ τοῦ Μανκούπ ἤρξισαν τοὺς τοῦ σουλτάνου, καὶ οἱ κάτοικοι αὐτοῦ συνώκισαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οὕτω τὸ ὀθωμανικὸν κράτος ἐγκατέστη νῦν στερεῶς ἐν τῇ Ταυρικῇ. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο διετηρήθη ἀπὸ τοῦδε ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας, καθ' οὓς ἡ ἱστορία τῶν Τατάρων Χανῶν, τῶν ὑπερασπιζομένων ἢ ὑποτελῶν τῆς Πύλης, συνδέεται στενῶς πρὸς τὴν τῶν Ὀθωμανῶν, τοσούτῳ μᾶλλον ἀρμόζει εἰπεῖν τινα

(1) Ἱστορία τῆς Ταυρικῆς. Ἰουστινιάνης, Χρονικά τῆς Γενούης, καὶ Ἀπόστολος Μενεζιέφ, ὁδοιπορία εἰς Ταυρικὴν, σ. 191· 1820.

(2) Συλλογὴ τοῦ Φερίδου, ἀριθ. 231.

διὰ βραχείων ἐνταῦθα περὶ τῆς καταγωγῆς τῆς δυναστείας τοῦ Γιρέι ἐν τῇ Ταυρικῇ, καθόσον τὸ σκότος, τὸ καλύπτον τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἱστορίας, οὐδόλως διελύθη ὑπὸ Εὐρωπαϊῶν ἱστοριογράφων, δυναμένων ἐγκύψαι εἰς τὰς ἀνατολικὰς πηγὰς (¹).

- Ὁ Τοκατμὶς, ἀπόγονος τοῦ Τουσί, υἱοῦ τοῦ Τζιγγισχάν, ἐγκαθιδρύθη ὡς ἡγεμὼν ὑπὸ τοῦ Τιμούρ κατὰ τοῦ Οὐρούχ Χάν, τοῦ νομίμου διαδόχου τῆς Κιπτσάκης, ἦτοι τῶν ἀπερράντων ἐρήμων τῶν μεταξὺ τοῦ Κασπίου πελάγους καὶ τοῦ Εὐξείνου· τρεῖς δὲ κατεπολεμήθη ὑπ' αὐτοῦ, ὡς εἶδομεν ἐν τῇ διηγήσει τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ Τιμούρ. Ὁ Τοκατμὶς κατέστρεψεν ἐπὶ τέλους τὸν βίον, μαχόμενος πρὸς
- 1395 Αἰδεκοῦ τὸν Οὐσβέκην, τινὰ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ, ὃς, καταφυγὼν ἐπτὰ ἔτη πρότερον πρὸς τὸν Τιμούρ, παρῶ-
- 1395 ξυνεν αὐτὸν εἰς τὸν πρῶτον πρὸς τὴν Κιπτσάκην πόλεμον. Βασιλεύοντος αὐτονόμως ἐν Κιπτσάκῃ τοῦ Οὐσβέκη Αἰ-
- 1411 δεκοῦ ἐπὶ ἐκκαίδεκα ἔτη, παρεγένοντο δύο υἱοὶ τοῦ Τοκατμὶς Χάν, ὧν ὁ μὲν ἐκαλεῖτο Καδιρθερδί, ὁ δὲ Τζελαλθερδί Χάν, γνωστότεροι μᾶλλον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ μεγάλου καὶ μικροῦ Μωάμεθ, καὶ διηγωνίσθησαν ἐνοπλοὶ πρὸς τὸν ἄρπαγα περὶ τῆς πατρικῆς κληρονομίας. Καὶ ὁ μὲν Τζελαλθερδί, ὁ μέγας Μωάμεθ, ἔπεσε μαχόμενος ὑπὸ βέλους τρωθεὶς, ὁ δὲ Καδιρθερδί, ὁ μικρὸς Μωάμεθ, ἐνίκησε τὸν Αἰδεκοῦ, ὃς ἐρρίφθη τετρωμένος ἐν τῷ ποταμῷ Σεῖχοῦν, ὅπου κατεποντίσθη. Ἀπὸ τοῦ μικροῦ Μωάμεθ κατὰγονται οἱ Χάναι τῆς Ταυρικῆς Χερσονήσου (²), ἀπὸ δὲ τοῦ Αἰδεκοῦ οἱ ἡγεμόνες τῶν Νογαίων. Μετὰ τὴν τελευτὴν

(¹) Τὸ κρεῖττον σύγγραμμα, ὅπερ ἔχομεν περὶ τοῦτου, ἐστὶν ἀναμφιδόλως ἡ ἱστορία τοῦ βασιλείου τῆς Ταυρικῆς Χερσονήσου, ἐν Πετροπόλει, 1824.

(²) Τζινεβίς.

τοῦ Αἰδεκοῦ ὁ μικρὸς Μωάμεθ οὐκ ἐδύνατο διατηρεῖν ἑαυτὸν ἐν τῇ ἀρχῇ. Κατὰ πρῶτον ἐξέβαλεν αὐτὸν αὐτῆς ὁ Μαχμούτ, ἀπόγονος τοῦ Τζιγγισχάν, τοῦτον δὲ ὁ Οὐσβέκης Ἐβουλχάιρ, ὃς ἔγημε τὸ πρῶτον τὴν γυναῖκα τοῦ Μαχμούτ, ἀπογόνου τοῦ Τζιγγισχάν, εἶτα δὲ τὴν τοῦ ἡγεμόνος Ἀβδουλλάχ, θυγατέρα τοῦ Οὐλοῦ Βέγη, ἐγγόνου τοῦ Τιμούρ, ἀγχιστεύσας οὕτω διὰ τῶν γυναικῶν πρὸς τοὺς δύο οἴκους τῶν δύο μεγίστων δορικτητόρων τῆς Ἀσίας Τζιγγισχάν καὶ Τιμούρ. Ἀπ' αὐτοῦ κατάγονται οἱ πέραν τοῦ Ὠξοῦ ἄρχοντες Οὐσβέκαι. Μετὰ πολυχρονίους ἐμφυλίους πολέμους περὶ τῆς κατοχῆς τῆς ἀρχῆς τῆς Κιπτσάκης ἔμεινεν ἐπὶ τέλους αὕτη τῷ υἱῷ τοῦ μικροῦ Μωάμεθ Χατζῆ Γιρέι, ὃς κατέλιπε δώδεκα υἱούς, πάντας βασιλειῶντας (Δ). Καί τινες μὲν αὐτῶν ἐβασίλευσαν δέκα μῆνας, ἄλλοι δὲ μόνον ἓνα ὡς χάναι. Ὁ Ἀχμέτ Γιρέι ὁ τελευταῖος ἐπεκράτησεν, ὁ δ' ἀδελφὸς αὐτοῦ Μεγλί Γιρέι εὗρεν ἄσυλον παρὰ τοῖς Γενουηνοῖς τῆς Θεοδοσίας. Τούτων χάριν ὁ Ἀχμέτ Γιρέι ἐξέβαλε τῆς ἀρχῆς τὸν διοικητὴν τοῦ νομοῦ τῆς Ταυρικῆς, ἐν ᾧ ἔκειτο ἡ Θεοδοσία, ἀναγορεύσας ἀντὶ τοῦ Ἐμινέκ Βέγη τὸν Σεϊτάν, υἱὸν τοῦ προκατόχου. Ὁ δὲ Ἐμινέκ πρὸς ἐκδίκησιν συνεμάχησε πρὸς τὸν Καραμουσάν καὶ Χαϊδέρ καὶ ἐπολιόρησεν ἐπὶ ἑξ ἑβδομάδας τὴν Θεοδοσίαν, ὅτε ὁ ὀθωμανικὸς στόλος κατέπλευσεν ἐκεῖ. Ὁ Μεγλί Γιρέι ἀπήχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ τῶν Γενουηνοῦν τοῦ Μανκοῦπ, Ταναΐδος καὶ Θεοδοσίας, φυλαχθέντων ὅπως ἀποκεφαλίσθωσιν ἐκεῖ, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καθείρχθη ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ Βοσπόρου. Ἦδη ἔπεσον αἱ κεφαλαὶ τῶν Γενουηνοῦν εὐπατριδῶν· ἡδὴ ἐτέλεσεν ὁ Μεγλί Γιρέι τὴν συνήθη προσευχὴν τοῦ θανάτου διὰ δύο προσκυνήσεων (ναμάζ), ὅτε ἤλθεν ἡ χάρις τοῦ σουλτάνου. Ὁ Ἐμινέκ Βέγης, ὃς ἦδη πρότερον ἐπὶ τινὰς μῆνας ὤπε-

στήριξεν αὐτὸν ἐν τῷ θρόνῳ, ἰκέτευσε τὸν σουλτάνον ἐν ὀνόματι ἀπάσης τῆς Ταυρικῆς, ἵνα πέμψῃ πάλιν τὸν Με-
γλί Γιρέν εἰς τὴν Ταυρικὴν καὶ ἀναγορεύσῃ αὐτὸν ἡγεμόνα.
Ὁ Μωάμεθ ὥρισε τῷ Τατάρῳ Βέγη οἰκίαν καὶ διατρο-
φήν, κατέστησε δ' αὐτὸν διὰ σημαίας καὶ ἵππουρίδος ⁽¹⁾
Χάνην τῆς Ταυρικῆς (E), καὶ ἔπεμψε μετὰ στρατῶν οἵκαδε
πρὸς κατάληψιν τῆς νέας ὑποτελοῦς αὐτῷ χώρας. Τῷ αὐτῷ
ἔτει, καθ' ὃ ὁ Τάταρος Χάνης ἐγένετο ὑποτελὴς τῆς Ταυ-
ρικῆς διὰ διπλώματος, κατεστάθησαν διὰ σουλτανικῶν δι-
πλωμάτων τὸ πρῶτον καὶ οἱ ἱράμαι, οἱ ἰσλαμοκέρυκες
καὶ ἄλλαι ἀρχαὶ εὐσεβῶν καθιδρυμάτων, οἵτινες ἕως τότε
ἀνηγορεύοντο καὶ ἀπεπέμποντο αὐθαιρέτως ὑπὸ τῶν διευ-
θυντῶν, ἡ δὲ ἀποπομπὴ ἀφέθη μόνον τῷ κελεύσματι τοῦ
σουλτάνου.

Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Θεοδοσίας καὶ τὴν ὑποδούλωσιν
τῆς Ταυρικῆς, ὁ ποροητὴς ἔκρινε προὔργιαίτατον ἵνα λάβῃ
δίκην τῶν ἡττῶν, ἃς οἱ στρατοὶ αὐτοῦ ὑπέστησαν ἐν Μολ-
δαβία καὶ Οὐγγρία διὰ τὴν παρὰ τὸ Βουρλάτ μάχην τοῦ
Ῥάκοβιτς καὶ διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ νεοδημήτου φρουρίου
Σαβάτζ (F). Ἐκ τῶν τουρκικῶν πλοίων, ἃ μετεκόμιζον
ἐκ Θεοδοσίας εἰς Κωνσταντινούπολιν ⁽²⁾ τοὺς χιλίους πεν-
τακοσίους νέους εὐπατρίδας τῆς Γενούης, προωρισμένους
ἵνα περιτμηθῶσιν ὡς μωσλίμοι καὶ ἐγγραφῶσιν ὡς γενί-
τσαροι, ἐν, φέρον ἑκατὸν πεντήκοντα ἐκ τῶν μελλόντων
τούτων νεοφύτων τοῦ ἰσλάμ καὶ τῶν γενιτσαρῶν, ἀπή-

(1) Τζεναβῆς. Ἡ ἱστορία τῆς Ταυρικῆς Χερσονήσου ἀναφέρει, κατὰ
τὸν Πασσονέλ, Τόμ. Β', σ. 228—231, διὰ ἀνηγόρευσεν αὐτὸν τῷ 1478.

(2) Ubertus Foliet, Βιβλ. ΙΑ, σ. 627 καὶ 628. Bizarro, Γεν. Ιστ.
ΙΑ, σ. 327. Λόγουστίνος Ἰουστινιάνης, Χρονικὰ Γενούης, Βιβλ. Ε, σ.
226. Τουρκογραφικὰ, Ἰστ. παρ. Α, σ. 25. Σισμάνδης, Ι, σ. 42.

χθη ὑπ' αὐτῶν δι' ἐπιτηδεΐας στάσεως εἰς τὸν λιμένα Κελ-
λίας (Αχιλλείας πόλεως), ὅπου ἐγένετο δεκτόν (1). Τοῦτο
ἦν νέα ἐτι ἀφορμὴ ἐκδικήσεως κατὰ τῆς Μολδαβίας. Διό,
ἅμα ἀλούσης τῆς Θεοδοσίας, νικηφόρος στρατὸς εἰσέβαλε
διὰ τάχους εἰς τὴν Βεσσαραβίαν καὶ κατέλαβε τὸ Ἀκερ-
μάν ἢ Βιελγόροδον, ὄνομα σιμαῖνον ἐν ἀμφοτέραις ταῖς
γλώσσαις Λευκὸν φρούριον. Ἐκλήθη δ' οὕτως ἐκ τῆς ἀ-
ποικίας τῶν Τατάρων τοῦ Λευκοῦ ὄρους (Ἀκτάγ), ἥτις
ἐπὶ τοῦ Τιμουρ συνώκησεν ἐν Βεσσαραβίᾳ, ἐν Βαβατάγ, καὶ
ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ὁ ἡγεμὼν τῆς
Μολδαβίας Στέφανος καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας Καςι-
μῖρος ἐσπούδασαν διὰ πρεσβειῶν ἀποτρέψαι τὴν ἐπικειμέ-
νην αὐτοῖς θύελλαν· καὶ ὁ μὲν ἀπελογήθη λέγων, ὅτι τῷ
ἀπιόντι ἔτει ἡ ἐπιδρομὴ τῶν ληστρικῶν ἀτιφῶν ἠνάγκα-
σεν αὐτὸν τιμωρῆσαι αὐτά, ὁ δὲ ἰκέτευσεν ἵνα μὴ ἐπαγάγη
πόλεμον κατὰ τοῦ ὑποτελοῦς τῆς Πολωνίας, ἡγεμό-
νος τῆς Μολδαβίας, ἀλλ' ἡ κρίσις ἀνατεθῇ εἰς σύνο-
δον ἐπιτρόπων ἐκ Τούρκων καὶ Πολωνῶν. Ὁ Μωάμεθ
προστηνέχθη περιφρονητικῶς πρὸς τοὺς Μολδαβοὺς, ἀφε-
λῶν αὐτῶν τοὺς ἵππους καὶ ἀποπέμψας οἰκαδε πεζῇ (2),
τοὺς δὲ Πολωνοὺς κατέσχευεν ἐπὶ ἔτος σχεδόν, ἕως αὐτὸς
παρεσκευάσθη ἐκστρατεῦσαι ἐπὶ τὴν Μολδαβίαν (3).

Τῷ ἔαρι ὁ στρατὸς συνῆλθε παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν. Νέος
δέ τις πρεσβευτῆς Πολωνός, Βουροκεμοβιέχης τοῦνομα, εὔρεν

(1) Ἱστορία τῆς Οὐκραίνης, Τόμ. ΜΗ' τῆς γενικῆς ἱστορίας, σ. 39,
καὶ Ἑγγελοῦ, Ἱστορία τῆς Βλαχίας, σ. 180, καὶ τῆς Μολδαβίας, σ. 141.
(2) Ἡ Ἱστορία τῆς νέας Ῥωσσίας, Α, σ. 220, ἀναφέρει πεντακοσίους αἰχμα-
λώτους ἀντὶ τῶν ἑκατὸν πενήκοντα.

(2) Ἑγγελοῦ, Ἱστορία τῆς Μολδαβίας, σ. 140.

(3) Ἑγγελοῦ, σ. 141, κατὰ τὸν Δλευγόσιον καὶ Κρόμερ.

αὐτὸν ἐσπευσμένως βαίνοντα παρὰ τὴν Βάρνην (1). Ὁ σουλτάνος ὡς τελευταῖον ὅρον τῆς εἰρήνης προὔτεινε τὴν ἀπότισιν τοῦ φόρου, τὴν ἀπόδοσιν τῶν αἰχμαλώτων καὶ τὴν παράδοσιν τῆς Κελλίας. Τοῦ Στεφάνου ἀποβαλόντος πολλάκις τοιοῦτους ὅρους, ὁ Μωάμεθ εἰσήλασεν εἰς Μολδαβίαν διὰ πέντε γεφυρῶν. Ἐν τῇ Λευκῇ κοιλάδι, ἣν οἱ μὲν Μολδαβοὶ καλοῦσι Ῥοσβίτι (2), οἱ δὲ Τοῦρκοι διὰ τὰ συνηρεφῆ δάση Ἀγάτζ Δενιζι, ἤτοι πέλαγος δένδρων, συ-
 4675 νήθη μεγάλη μάχη τῇ 26 Ἰουλίου (3). Οἱ γενίτσαροι, εἰωθότες ἐφορμᾶν ξιφῆρεις πρὸς τὰ πυροβολοστάσια, ἐξεπλάγησαν ὑπὸ τοῦ πανταχόθεν τοῦ δάσους ἐξερχομένου πυρὸς καὶ ἔπεσον χαμαὶ, καίπερ παροτρυνόμενοι εἰς πόλεμον ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν τοῦ σεγβάνθαστη Μωάμεθ, ἀγῶ τῆς Τραπεζοῦντος (4). Τότε ὁ Μωάμεθ λέγει πρὸς τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν· «Πόσον εὐχερῶς οἱ νέοι οὗτοι ἡμβλύνθησαν! Προσεδόκων πλεῖον θάρρος παρ' αὐτῶν!» Ταῦτα εἰπὼν ἔλαβε τὴν ἀσπίδα καὶ ὥρμησεν ἑφιππος πρὸς τὸ δάσος. Τὸ παράδειγμα τοῦτο διήγειρε τὸ ἐκκληλοιπὸς θάρρος τῶν χαμαὶ κειμένων, οἵτινες ἐγερθέντες εἰσέδυσαν εἰς τὸ δάσος. Ἡ μάχη διήρκεσεν ἐν αὐτῷ ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου μέχρι τῆς μεσημβρίας. Ὁ Στέφανος, ἀνατραπείς ἀπὸ τοῦ ἵππου, μόλις ἐσώθη (5). Οἱ Τοῦρκοι ἀνήγειραν πυραμίδας διὰ τῶν κρανίων τῶν πεσόντων· τὰ λάφυρα διένειμαν πρὸς ἀλλήλους, ἀφέντες τὰς πολλὰς ἀγέλας χοίρων τοῖς Βλάχοις, οἵτινες ἐπολέμησαν ὡς πιστοὶ ὑπο-

(1) Δλουγόσιαι, παρὰ Κάτον, ΙΣΤ, σ. 2.

(2) Ἐγγελος, Ἱστορία τῆς Μολδαβίας, σ. 142.

(3) Ἐγγελος, Ἱστορία τῆς Οὐγγρίας, Γ, σ. 448.

(4) Σεμπεδὸν παρὰ Βρυτούττη, Β, 310. Σολκχζαδέ, φύλ. 64.

(5) Δλουγόσιαι, Α, ΙΕ, σ. 9.

τελεῖς ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ Μωάμεθ. Οἱ νικηταὶ ἔκαυσαν καὶ ἔταμον τὴν χώραν· ἐπολιόρκησαν τὰ φρούρια Χοτίν καὶ Σουκτζάβα, ἀλλὰ ματαίως ().

Ἐν ᾧ ὁ Μωάμεθ περιήρχετο πορθῶν τὴν Μολδαβίαν, οἱ ἀδελφοὶ Ἀλῆ Βέγης καὶ Ἰσκηνδέρ Μιχάλογλου ἐπέ-
τρεχον τὴν παρά τὸν Ἰστρον Οὐγγρίαν· ἀλλ' εὗρον μα-
χητὰς ὁμοίους αὐτοῖς, τοὺς ἀδελφούς Πέτρον καὶ Φραγ-
κῖσκον Δοσύ. Ἐν Βοζάζη, ἀπεχούσῃ τριάκοντα μίλια ἀπὸ
τῆς Σεμένδρας, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τόπου, ὅπου πρὸ δώδεκα
ἑτῶν ὁ Μιχαὴλ Οὐϊλάκ, θεῖος τοῦ βασιλέως Ματθία, καὶ
ὁ Γρηγόριος Λαβαθὰν ἐξωγρήθησαν ⁽²⁾, οἱ ἀδελφοὶ Δοσύ
ἔλαβον δίκην παρὰ τῶν δύο Μιχάλογλου ἐπὶ τῇ τοσοῦτον
ὀδυνηρᾷ τῷ Ματθία ζημίᾳ. Ὁ Ἀλῆ Βέγης μόλις διέφυ-
γεν ἐπὶ τοῦ ἀπὸ τῆς Σεμένδρας προσκληθέντος στόλου, ὁ
δὲ τουρκικὸς στρατὸς κατεσφάγη ὅλως ἢ κατὰ τὸ πλεῖ-
στον. Ἐν τῷ ἀλαλαγμῷ τῶν νικητῶν οἱ αἰχμάλωτοι Οὐγ-
γροὶ, οἱ φυλασσόμενοι ἐν τῇ παρακειμένη κοιλάδι, ὥρμη-
σαν καὶ ἐπέπεσον πρὸς τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον, καὶ
αὐτοὶ δὲ, οἵτινες ἦσαν πρὸ μικροῦ ἔτι μέρος τῆς τουρκι-
κῆς λείας, ἐπλουτίσθησαν δι' αὐτῆς. Οὔτε ἀνὴρ, οὔτε
παῖς, οὔτε γυνή ὑπῆρχεν, ὅς οὐκ ἐπανῆλθεν ἔφιππος, ἢ
προσέτι οὐχ εἴλκυε κατόπιν αὐτοῦ ἵππον, λαφύροις πεφορ-
τισμένον ⁽³⁾· διακόσιοι πεντήκοντα αἰχμάλωτοι καὶ πέντε
σημαῖαι ἐκομίσθησαν ὡς τρόπαια πρὸς τὸν βασιλέα Ματ-
θίαν, ἐνασχολούμενον συγχρόνως περὶ τὰς παρασκευὰς
τοῦ γάμου αὐτοῦ καὶ περὶ τοὺς ἐξοπλισμοὺς πρὸς πολι-

(1) Διουγύσιος, Α, ΙΕ, σ. 10.

(2) Βονφίνιος, Δ, Βιβλ. Α, σ. 541.

(3) Διτέθι, σ. 582.

ορκίαν τῆς Σεμένδρας καὶ ἀνεγείροντα τὰ τρία ξύλινα ὀχυρώματα πρὸ τοῦ φρουρίου (1). Ὁ Μωάμεθ, ὅπως κωλύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Σεμένδρας καὶ στρέψῃ ἄλλοθι τὴν προσοχὴν τοῦ μεγάλου βασιλέως, ἐπόρθισε διὰ τῶν ἱππέων τὴν Δαλματίαν καὶ Κροατίαν καὶ πᾶσαν τὴν χώραν, δι' ἧς ἡ μνηστὴ τοῦ Μαθθία Βεατρίκη τῆς Νεαπόλεως διήρχετο. Ἀπελαθεῖσαι ἀγέλαι κτηνῶν καὶ ἀνθρώπων, πωλουμένων κτηνωδῶς ἐν τοῖς κτήνεσιν ὑπὸ κτηνωδῶν ληστῶν (2), ἐμπρησθεῖται ἐκκλησίαι καὶ μοναὶ, οὐσιασθήρια ἀνατραπέντα καὶ ἱερεῖς κατασφαγέστες ἐπ' αὐτῶν ἦσαν τὸ θέατρον τῆς βασιλικῆς μνηστῆς ἐν τῇ διὰ τῆς Δαλματίας πορείᾳ αὐτῆς. Φρίσσουσα διενυκτέρευεν ἐν τοῖς ἐμπλεῶς καπνοῦ καὶ αἵματος ἐρειπίοις, ἃ οἱ ἱππεῖς Τοῦρκοι μόλις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν κατέλιπον, πανταχοῦ δὲ ἔφερεν ἡ ὁδὸς διὰ νεκρῶν προσφάτως φονευθέντων (3). Μόλις διαβάσας τὸν Δραῦον τὴν ἥττον περίφοβος περὶ τῆς ζωῆς αὐτῆς. Αἰδοῦντες οὕτως οἱ ἱππεῖς Τοῦρκοι τὴν νυμφικὴν πομπὴν διὰ τῶν ἐμπρησθέντων φρουρίων καὶ πόλεων, ἐκαιροφυλάκτησαν αὐτὸ τὸ γαμήλιον δεῖπνον, ὅπως ἐπ' αὐτοῦ ἐν τῷ δριμυτάτῳ χειμῶνι διαβῶσι τὸν Ἰστρον, ἔχοντα δεκατεσσαρῶν ποδῶν πάγος, καὶ ἀνατρέψωσιν ἐκ βάρων τὰ τρία ξύλινα ὀχυρώματα, ἃ ὁ Μαθθίας ἀνήγειρεν ἐν Κουλίτζῃ (4), κατέναντι τῆς συρρόης τοῦ Μοράβα εἰς τὸν Ἰστρον.

Αἱ ἐν Δαλματίᾳ καὶ Κροατίᾳ πορθήσεις τοῦ τουρκικοῦ ἱππικοῦ ἦσαν ἐπανάληψις μόνον τῶν κατὰ τὰ ἀπιόντα ἔτη γενομένων ἐρημώσεων ἐν Καρινθίᾳ, Καρινόλῃ, καὶ

(1) Βονφίνιος, σ. 582.

(2) Αὐτόθι, σ. 583.

(3) Αὐτόθι, σ. 584.

(4) Τευρκιστὶ Κοβιλόβιτς.

Στυρία. Τῷ ἔαρι τοῦ 1475 οἱ Τούρκοι εἰσέβαλον αὐτοῖς τὸ τρίτον εἰς τὴν Στυρίαν, τὸ δὲ δεύτερον εἰς τὴν Καρινθίαν, ὃ δὲ Γεώργιος Σέγγ συνήθροισε μετὰ σπουδῆς ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Οὐζ παρὰ τὸ Ῥάν τοὺς ἀνδρείους τῆς χώρας καὶ ἐφορμήσας πρὸς τοὺς Τούρκους ἐφόρευεν ἑκατοντάδας τινὰς αὐτῶν. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ὁ Ἀχμέτ Πασᾶς ἐνίσχυσε διὰ δώδεκα χιλιάδων ἀνδρῶν τὸν ἤδη πεντάκις κατὰ τὸ πλῆθος ἀνώτερον τῶν Στυρίων ἐχθρῶν στρατόν. Ἐξακισχίλιοι τῶν πολεμιστῶν τοῦ Σέγγ ἔπεσον ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος, ἑκατὸν εἴκοσι καὶ τέσσαρες εὐπατρίδαι ἀπῆχθησαν εἰς δουλείαν, ἐν οἷς Σιγισμουῦνδος ὁ ἐκ Ποτέμ, φρούραρχος τοῦ Ῥαδκερσβούργου, Γουλλιέλμος ὁ ἐκ Σωράου, Μαρτίνος ὁ ἐκ Διτρισχάτεϊν καὶ ὁ Ἑρρίκος Πριετχένκ, καὶ ἄλλοι, ὡς ὁ Χρίστοφος Ῥάουβερτ, Βερνάρδος ὁ ἐξ Ἀρράς, ὁ Χρίστοφος ὁ ἐκ Ῥοτμανσδόρφ καὶ ὁ Μαρτίνος Καπφεν-έινερ. Πεντεκαίδεκα εὐπατρίδαι διεξέπαισαν μαχόμενοι ὥσπερ λέοντες, ἰδίᾳ δὲ Ὁ-σερμάν ὁ ἐξ Ἀουερσπέργ, Γατπάρδ καὶ Χρίστοφος οἱ ἐκ Χάμπεργ, καὶ ὁ Γεώργιος Ῥάουβερτ. Ὁ κόμης τῆς Κελλίας Γεώργιος Χοτενβάρτερ καὶ ὁ Χριστιανὸς Τσουφενβάχ, οἵτινες ἐδύναντο σωθῆναι παραδιδόμενοι, ὠλιγόωρησαν τοῦ βίου καὶ ἔπεσον ἐνδόξως μαχόμενοι. Οὕτω τὸ Ῥάν διὰ τῆς ἡττῆς τῶν Στυρίων ἐκλείσθη οὐχ ἦττον ἢ πρὸ πεντήκοντα καὶ πέντε ἐτῶν τὸ Ῥαδκερσβούργον ἐπὶ τῇ ἡττῇ τῶν Τούρκων, καὶ ἐν ἑκατέρῳ πεδίῳ τῆς μάχης οἱ εὐπατρίδαι τῆς χώρας ἐβεβαίωσαν τὴν εὐγένειαν αὐτῶν οὐχὶ μόνον διὰ τοῦ αἵματος τῶν πατέρων, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ ἰδίου, τοῦ ὑπὲρ τῆς πίστεως αὐτῶν χυθέντος.

Τῷ ἐπιόντι ἔτει, ἐν ᾧ οἱ δύο Δοσὺ ἐνίκησαν τοὺς δύο Μιχάλογλου, οἱ Τούρκοι εἰσέβαλον ἐκ τῆς Βοσνίας εἰς

Καρνιόλαν (1) πορθοῦντες. Τὸ δ' ἔτος τῆς ἐπὶ τὴν Μολ-
 4476 δαβίαν ἐκατρατείας ἀξιοσημείωτον ἐτι ἐστὶν ἐν τοῖς χρονι-
 κοῖς τῶν Ὀθωμανῶν ἐπὶ τρισὶ θεσμοθετήμασι τοῦ Μωά-
 μεθ, ἅπερ, σύμπαντα δηλοῦντα τὸν νοῦν τοῦ πορθητοῦ καὶ
 τοῦ συντηρητοῦ, ἀνάγκη ἵνα μὴ παρασιωπήσωμεν. Τέως αἱ
 χορηγήσεις τῶν πρὸς τοὺς ἵππεῖς τιμαρίων, τιμὰρ καὶ σια-
 μέτ, ἐνεγράφοντο ἐν τῷ πίνακι μόνον τῷ ὀνόματι τοῦ λαμ-
 βάνοντος τὸ τιμάριον· ἀλλ' ἔκτοτε τὸ πρῶτον προσάγματι
 τοῦ Μωάμεθ συνετάχθησαν τακτικὰ διπλώματα, ἐν οἷς
 ἐσημειοῦντο αἱ πρόσοδοι τῶν παραχωρηθέντων χωρίων,
 τὸ δὲ ἀντίγραφον αὐτῶν ἐνεγράφετο ἐν τοῖς καταλόγοις
 τοῦ ταμείου. Τῷ ἔτει τούτῳ ἐκέλευσεν ὁ σουλτάνος, ὅπως
 συσταθῇ ἐν Ῥουμελίᾳ ἡ αὐστηρὰ τήρησις τῆς πεντάκις
 τῆς ἡμέρας προσευχῆς, ἧς ἡ παραμέλεισις διὰ τὸ πλῆθος
 τῶν νεωστὶ ἀσπασαμένων τὸν ἰσλαμισμόν οὐκ ἦν παράδοξος.
 Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἄρχεται δασμός τις τῶν ξαν-
 τῶν, οὗ ἡ αἰτία ἐστὶν ἐπίσης παράδοξος, ὅσω ἄδικος ἡ
 ἐπιβολὴ αὐτοῦ ἐκ τοιαύτης ἀφορμῆς. Στρατεύοντος τοῦ
 Μωάμεθ κατὰ τῆς Μολδαβίας ὁ βεγλέρβεγης τῆς Ἀνα-
 τολῆς Δαοῦτ Πασᾶς, παριππεύων αὐτῷ, διηγῆθη, ὅτι εἶ-
 δεν ἐν Ταβουσχανλουπαζάρι δώδεκα ξάντας, καταδιώκον-
 τας ἀλώπεκά τινα, εἰτελθοῦσαν εἰς τὸ ἐργαστήσιον αὐτῶν,
 καὶ μὴ δυνηθέντας συλλαβεῖν αὐτήν· ὁ δὲ Μωάμεθ εὐθέως
 ἐκέλευσεν, ἵνα πρὸς τιμωρίαν τοιαύτης ἀδεξιότητος οἱ ξάν-
 ται τοῦ Ταβουσχανλουπαζάρι ἀποτίνωσιν ἐνιαυσίως πρὸς
 τὸν ἄρχοντα τῆς ἀστυνομίας πρόστιμον ἐκ πέντε ἄσπρων,
 καὶ τοῦτο ἔμεινε μέχρι σήμερον.

Μετὰ τρία ἔτη ἐτελείωσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ οἰ-
 κοδομὴ τῶν τειχῶν, ἃ ἀπὸ ἐκατονταετηρίδος καὶ ἐπέκεινα

(1) Βαλκάσωρ, Β.βλ. Δ, σ. 376.

οὐδόλως ἐπεσκευάσθησαν, ἰδίᾳ δὲ βλαβέντα ἐκ τῆς ξηρᾶς ὑπὸ τῆς πολιορκίας ἐχρηζον ἐπισκευῆς. Τὰ πρῶτα τεῖχη τῆς πόλεως ἀνήγειρεν ἡ Φειδαλία, ἡ θυγάτηρ τοῦ Βαρβύσου, καὶ κατὰ τὸν ἄνδρα αὐτῆς Βύζαντα ἐκλήθη ἡ πόλις Βυζάντιον ⁽¹⁾. Ὁ Πausanίας νομίζεται δεύτερος κτίτωρ καὶ ἰδρυτὴς αὐτῆς ⁽²⁾. Ὁ αὐτοκράτωρ Σεβῆρος, ἀνεκαίνισεν ἐντελῶς τὰ τεῖχη, τὰ ἀντιστάντα αὐτῷ ἀλλ' οὐχὶ τῷ τριημέρῳ σεισμῷ ⁽³⁾. Κωνσταντῖνος ὁ ἰδρυτὴς τοῦ ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου κληθέντος ἀνατολικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ ὁ εὐρύνας τὴν κατὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ κληθεῖσαν πόλιν ἐξέτεινε τὰ τεῖχη ἐκατέρωθεν τῶν θαλασσῶν καὶ προηγείτο αὐτὸς τῶν ἐργατῶν ἐν πανηγυρικῇ πομπῇ. Ἡ ἡμέρα τῆς συμπληρώσεως τοῦ ἔργου, ἡ ἐνδεκάτη Μαΐου, ἐπανηγυρίζετο πομπωδῶς ⁽⁴⁾ ὡς τὰ ἐγκαίνια τῆς πόλεως. Μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον ἐκ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ὁ Ἀρκάδιος ⁽⁵⁾ ἐπανώρθωσε τὰ ὑπὸ τοῦ σειμοῦ βλαβέντα τεῖχη. Ἐπὶ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ, ἀκριβῶς ἓνα αἶωνα μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον, ἀπεπερατώθη ἡ οἰκοδομὴ τῶν καταπεσόντων τειχῶν ἀπὸ τε τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης, τὰ μὲν διὰ τοῦ πολιτάρχου Ἀνθεμίου, τὰ δὲ διὰ τοῦ πολιτάρχου Κύρου ἐν διαστήματι περίπου δύο μηνῶν ⁽⁶⁾. Ἦδη πεντήκοντα ἔτη μετὰ ταῦτα Λέων ὁ μέγας ἀνεκαίνισε τὰ πρὸς δυσμὰς τεῖχη τῆς πόλεως «ὅτε καὶ ἐλιτάνευσαν καὶ τὸ, Κύριε

(1) Πλούσιος Μιλήσιος.

(2) Ίουστίνος, ΙΑ, 1.

(3) Ἡρωδιανός, Γ, 1.

(4) Κωδινός, παρὰ Βανδούρη, Α, σ. 3 καὶ 43.

(5) Χρον. Μαλαλᾶ, Ἀρκάδιος.

(6) Νικηφόρος Γρηγοράς, ΙΑ, 1, καὶ Ζωναράς.

ἐλέησον τεσσαράκοντα ἐξεβόησαν καὶ ὁ δῆμος τῶν Πρασίνων ἐκραξαν οὕτως· Ἑλένη καὶ Κωνσταντῖνος καὶ Θεοδόσιος εἰς κράτος ἐνίκηθησαν (1). Τοῦστιμιανὸς ὁ Α' ἐδαπάνησε πολλὰ χρήματα ἵνα προικτῇσεται τῇ θαλάσῃ ἕλαφος ἐκ μέρους τῶν Ἑπτὰ Πύργων (2). Τιβέριος ὁ Ἀψίμαρος ἐπανώρθωσε τὰ πρὸς θάλασσαν τείχη (3). Λέων ὁ Ἰσαυρος ἐπέβαλε φόρον πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν ἐν τῇ τελευταίῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ καταπετόντων τειχῶν (4). Λεων ὁ Βάρδας περιτείχισε τὰ ἀνάκτορα τῶν Βλαχερνῶν κατὰ τῶν εἰσβολῶν τῶν Βουλγάρων (5), ὁ δὲ Ῥωμανὸς τὸ μέγα ἀνάκτορον κατὰ τῶν πολιτῶν, οἵτινες διὰ τοῦτο ἐκάλουν αὐτὸ φρούριον τοῦ τυράννου (6). Τὸ θεμέλιον τῶν πρὸς τὴν θάλασσαν τειχῶν διέσεισε καὶ ἡ θάλασσα ἐκσφενδονίζουσα κατ' αὐτοῦ μεγάλους ὄγκους πάγου, τῇ ὑποσκάπτουσα αὐτὰ δι' ἐπικλύσεως. Τὰ εὖ-ω διασεισθέντα τείχη ἐπανώρθωσαν αὐθις οἱ συμβασιλεύοντες Θεόφιλος καὶ Μιχαήλ (7) καὶ ἔπειτα Ἀνδρόνικος ὁ πρεσβύτερος ὁ Παλαιολόγος (8). Ἀπόκαυκος, ὁ ἀντίκλητος τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ ἀντιπαιούμενος τῆς βασιλείας, ἀνωκοδόμησεν οὐ μόνον τὰ παλαιὰ τείχη (9), ἀλλὰ καὶ ἐκτίσεν αὐτὰ διπλᾶ ἀπὸ τῆς πύλης τοῦ Παλατίου, τοῦ ἐσχάτου τέρματος πρὸς τὸν λιμένα, μέχρι τῆς χρυσῆς Πύλης, τοῦ

(1) Κωδινός, παρὰ Βανδούρη, σ. 156.

(2) Προκόπιος, περὶ οἰκοδομῶν, Α.

(3) Κωδινός, παρὰ Βανδούρη, σ. 231.

(4) Θεοφάνης, Κεδρηνός, Μανασσῆς.

(5) Σίμων Λογθέτης, Λέων Βάρδας.

(6) Ζωναρᾶς, ΙΣΤ, 26.

(7) Ὅρα τὴν περιγραφὴν τοῦ Τουρνεφόρτ, Β, 176.

(8) Νικηφόρος Γρηγορᾶς, Θ, 143.

(9) Αὐτέθι, ΙΔ, 5.

ἐσχάτου τέρματος πρὸς τὴν θάλασσαν οὕτως, ὥστε ἐκτὸς τοῦ μεγάλου ὑψηλοῦ ἐφύλαττε τὴν πόλιν δεύτερον ταπεινότερον. Τέλος Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος ἐπαίχσατο ἔτι ἀσθενῇ ἀπόπειραν, ὅπως ὀχυρώσῃ τὰ τείχη τῆς πόλεως ἀπὸ τῶν ἐπτὰ Πύργων καὶ τὴν Χρυσὴν Πύλιν διὰ δύο ἐκ τετραγώνων λίθων κτισθέντων πύργων, ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα αὕτη κατὰ πρόσταγμα τοῦ Βαγιαζήτ' ἐξ ἀνάγκης ἔπαυσεν, ἅτε δὴ κελεύσαντος τὴν παραχρῆμα κατεδάφισιν τῆς οἰκοδομῆς, ἐπειδὴ ἄλλως ἡπείλει ἐξορύξειν τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἡγεμονόπαιδος Μανουήλ (1). Ἐκ τῶν δώδεκα τούτων ἰδρυτῶν καὶ ἐπανορθωτῶν τῶν τειχῶν δύναται μετὰ τοῦ πρώτου οἰκιστοῦ τῆς ἀποικίας τῶν Μεγάρων μόνον ὁ Κωνσταντῖνος ἵνα θεωρηθῇ ὡς δεύτερος ἰδρυτής, μετοικίσας μέρος τῆς παλαιᾶς Ῥώμης εἰς τὴν νέαν καὶ τὴν ἔδραν τῆς κοσμοκρατορίας ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Τιβέρεως εἰς τὰς τοῦ Βοσπόρου. Ἀλλ' οἱ πρῶτοι οἰκισταὶ ἦσαν Ἕλληνες μεμιγμένοι μετὰ Θρακῶν, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ἐνεκέντρισε μόνον Ῥωμαίους ἐπὶ ἑλληνικοῦ στελέχους. Πολλῶ μείζονες ἦσαν αἱ μετοικίσεις τοῦ Μωάμεθ, αἵτινες τὴν διὰ τῆς παρακμῆς τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους καὶ εἴτα διὰ τῆς ἀλώσεως ἐρημωθείσαν τὴν κατοίκων αὐτῆς πρωτεύουσαν ἐπλήρωσαν οἰκιστῶν ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν καὶ ἐκ πασῶν τῶν χωρῶν τοῦ κράτους. Αἱ πρὸς ἄρκτον καὶ μεσημβρίαν κτήσεις τοῦ Μωάμεθ ἀναγκαίως συνετέλεσαν εἰς αὐξάνειν τοῦ λαοῦ τῆς πρωτεύουσας. Ἐκ τοῦ Εὐξείνου, ἐκ τῆς Καππαδοκίας, ἐκ τῆς Σερβίας καὶ τῆς Πελοποννήσου Λαζοὶ καὶ Καραμάνοι, Ἰλλυριοὶ καὶ Ἕλληνες συνέβρεον πρὸς τὸ κέντρον τοῦτο τοῦ βασιλείου, οἱ δὲ πλουσιώτατοι κάτοικοι τῶν

(1) Δούκας, Η, 12, Νικηφόρος Γρηγοράς.

περίπου δώδεκα αλουσῶν πρωτευουσῶν (Η) ἀπωκίσθησαν εἰς τὴν καθέδραν τοῦ σουλτάνου. Τὸ ἐλάχιστον μόνον μέ-
ρος τῶν ἀποίκων τούτων, ὡς οἱ τῆς Καραμανίας, ἦσαν
μουσουλμάνοι, οἱ δὲ λοιποὶ χριστιανοί, οἷς ἐπετράπη ἡ
διατήρησις τῆς θρησκείας αὐτῶν ὑπὸ τὸν βαρὺν ζυγὸν
τοῦ πορθητοῦ.

Ἡ πρὸς τὴν Βενετιάν ποιηθεῖσα ἐνιαύσιος ἀναχωχὴ ἔ-
ληξεν, αἱ δὲ γενόμεναι περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις ὑ-
πῆρξαν ἀτελεσφόρητοι· διότι ὁ Μωάμεθ προὔτεινε νέας
ἀπαιτήσεις. Ὁ Ἀντώνιος Λορεδάνος, στρατάρχης τῆς δη-
μοκρατίας, ἐξέπλευσε τοῦ Ναυπλίου μετὰ τοῦ στόλου καὶ
προσέπλευσε πρὸς τὴν ἀσιατικὴν παραλίαν πορθῶν αὐτὴν
πολλαχού. Τῷ ἐξῆς ἔτει ὁ Μωάμεθ ἔγνω πολιορκῆσαι τὴν
Ναύπακτον. Σουλεϊμὰν Πασᾶς δ' ὁ ἐκτομίας, ὁ αὐτός,
ὃς μετὰ τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς Σκόδρας, ἠττήθη
ἐν Μολδαβίᾳ παρὰ τὸ Βερλάτ, παρηγγέλθη καταλαβεῖν
μετὰ τεσσάρων μυριάδων ἀνδρῶν τὴν πόλιν ταύτην, ὡς
τὸν ὀχυρώτατον προμαχῶνα τῆς Βενετίας ἐν Ἑλλάδι.
Παραχρῆμα καταπλεύσας ἐκεῖ ὁ Ἀντώνιος Λορεδάνος μετὰ
τριάκοντα καὶ δύο γαλερῶν ἐν' ἀποκρούσῃ αὐτόν, ἐχορή-
γησε τῇ πόλει καὶ τῷ πυροβολικῷ τὰ ἀναγκαῖα. Δι' ὀ-
λίγων ἡμερῶν τὸ ρῆγμα τῶν τειχῶν ἦν διαβατὸν τοῖς
πολιορκηταῖς, ἀλλὰ μετὰ τινος ματαίας ἐφόδους ὁ ἐκτο-
μίας ἀπεχώρησεν ἐξ ἀνάγκης ἀπὸ τῆς Ναυπάκτου, ὡς
ἀπὸ τῆς Σκόδρας, μετ' ὀργῆς ἀποκεκρυμμένης, ἣν ἐξε-
δήλωσε διὰ καταστροφῆς φρουρίων τινῶν (Θ).

Μετὰ τὴν κατὰ θάλασσαν πολιορκίαν τῆς Ναυπάκτου
συνέβη ἡ ἐπίσης ἀτελεσφόρητος τῆς Κροΐας ἐν Ἀλβανίᾳ.
Ὁ σαντζάκ Βέγης τῆς Ἀλβανίας ἦλθε μετὰ ὀκτακισχι-
λίων ἱππέων εἰς τὴν πόλιν, ἥς ἐφ' ὅλον τὸ θέρος ὑπερήπι-
σεν ὁ Πέτρος Βεττόρης. Πρὸς τοὺς Τούρκους, ἐς ρατοπεδεύ-

μένους κατὰ τοὺς πρόποδας τῆς Κροΐας ἐν τῇ πεδιάδι
 Τυράννης, ἐπετέθη τῇ 2 Σεπτεμβρίου μεσοῦσης ἡμέρας 1477
 ὁ στρατηγὸς Φραγκίσκος Κονταρίνης μετὰ δύο χιλιάδων
 καὶ πεντακοσίων ἱππέων καὶ μετὰ τοῦ ἀλβανικοῦ πεζικοῦ.
 Ἡ συμπλοκὴ παρετάθη ἕως τῆς ἑσπέρας, ὅτε οἱ Τοῦρ-
 κοι, τραπέντες εἰς φυγὴν, ἐγκατέλιπον τὸ στρατόπεδον.
 Εὐθέως οἱ πολιορκούμενοι ἐξώρμησαν πρὸς διανομὴν τῶν
 πλουσίων λαφύρων τοῦ στρατοπέδου· ἀλλ' οἱ ἐν τοῖς πα-
 ρακειμένοις λόφοις Τοῦρκοι, ἰδόντες τὴν ἀταξίαν τῶν νι-
 κητῶν, ἐφώρμησαν πρὸς αὐτοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὸ
 λαφυραγωγεῖν, ἔσφαξαν τοὺς πλείστους αὐτῶν καὶ ἀπέ-
 ταμον τὴν κεφαλὴν τοῦ στρατηγοῦ. Οἱ Ἀλβανοὶ διεσπά-
 ρησαν, οἱ δὲ Ἰταλοὶ ἐθρήνησαν τὴν ζημίαν πλέον ἢ χι-
 λίων ἀνδρῶν (1).

Μόλις μὲν παρῆλθεν ἀπὸ τοῦ δυστυχήματος τούτου,
 καὶ ἡ Βενετία κατεταράχθη ὑπὸ τῆς ἀγγελίας τουρκικῆς
 εἰσβολῆς εἰς τὸν Φόρον Ἰουλίου (Φριούλι). Στοιχὸς ὠχυ-
 ρωμάτων ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἰσοντίου παρὰ τὴν
 Ἀκυληΐαν μέχρι τῆς Γωριτίας (Γωριτζίας) μετὰ δύο
 ὠχυρωμένων στρατοπέδων ἐν Γραδίσκῃ καὶ ἐν Φογλιάνῃ
 ἐμελλον ἀποκρούσειν τὴν εἰσβολήν, ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι
 κατέλαβον τὴν γέφυραν τῆς Γωριτίας πρὶν ἢ οἱ ἐν τῷ
 στρατοπέδῳ τῆς Γραδίσκης μάθωσι τὴν ἔλευσιν αὐτῶν.
 Ὁ Ὁμάρ Βέγης (2) ἐπεραίωσε διὰ τῆς γεφύρας ἐν-
 ταῦθα χιλίους ἱππεῖς, ἑτέραν δὲ μοῖραν τοῦ ἱππικοῦ ἐκέ-
 λευσεν ἵνα διαβῇ τὸν ποταμὸν ἄλλοθι, ὅπως ἐνεδρεύσῃ

(1) Σαβαλλίκος καὶ Ναβαγιέρος.

(2) Σισμόνδης, Βιβλ. ΙΑ· σ. 139. Κατὰ τὸν Σαβαλλίκον, Γ, Βιβλ. Ι,
 ὁ Σισμόνδης ἀπατᾶται λέγων, ὅτι ὁ Μάρ Βέγης τῶν Εὐρωπαίων ἱστοριογρά-
 φων ἐστὶν ὁ μέγας Βελζύνης Ἀχμέτ Κετσούκ. Οὗτός ἐστιν ὁ Ὁμάρ Βέγης
 ὁ τοῦ Ταυρχάκ.

τῇ ὑστεραίᾳ τὸν ἐχθρόν· προὔτεινε δὲ τὴν μάχην πρὸς τὸν Βενετὸν στρατηγὸν Ἰερώνυμον Νοβέλλον, ὃς ἐδέχθη αὐτήν. Ὁ υἱὸς τοῦ Νοβέλλου παρεπλανήθη εἰς καταδιώξιν τῆς προσποιητῆς φυγῆς τῶν Τούρκων παρὰ τὴν προσταγὴν τοῦ πατρὸς καὶ ἐνέπεσε τῇ ἐνέδρᾳ. Ἐφανίσθη ἡ φυγὴ κατέστη γενικὴ· ἀμφοτέροι οἱ Νοβέλλοι ἔπεσον, πολλοὶ δὲ ἐξωγρήθησαν. Μετὰ ταῦτα τὸ τουρκικὸν ἱππικὸν κατέκλυσε τὴν μεταξὺ τοῦ Ἰσοντίου καὶ Τιλαθέμπτου (Ταγλιαμέντου) πεδιάδα, καίον καὶ φονεῦον· ἀχυροβολῶνες, δάστη, φρούρια, πόλεις, πάντα ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρός, ὅπερ ὁ ἱστοριογράφος Σαβελλίκος ἐθεάσατο ἀπὸ φρουρίου τινὸς παρὰ τὸ Οὔτινον (). Οἱ Τούρκοι διέβησαν τὸν Τιλάθεμπτον, πλεόν ἢ ἄπαξ ὀνομαζὸν ἐν τῇ πολεμικῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἰταλίας ἐπὶ τολμηρᾷ διαβάσει καὶ ἀνδρείᾳ ἀμύνη· ἀλλὰ νῦν ἐστερεῖτο παντὲς προμάχου, ἡ δὲ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Πλάνεως ἡ Ἀνάσου (Πιαῦς) πεδιάς ἀνεφλέχθη, ὡς ἡ πέραν αὐτῆς. Ἀπὸ τῶν κωδωνοστασιῶν τῆς Βενετίας οἱ πολῖται ἔβλεπον τὴν πυρκαϊάν (2). Διὸ τῇ 2

1477 Νοεμβρίου παῖται αἱ τῆς Βενετίας δυνάμεις ἐξώρμησαν τῆς πόλεως πρὸς ἐξέλασιν τοῦ ἐχθροῦ· ἀλλ' οἱ Τούρκοι ἱππεῖς εἶχον διαβάντες ἤδη αὖθις τὸν Ἰσοντίον, καταλιπόντες ὀπίσω αὐτῶν ἐρείπια καὶ τὸν λοιμόν. Οὕτως ἔληξε τὸ ἔτος τοῦτο, ἐν ᾧ οἱ μὲν Τούρκοι ἐφάνησαν τὸ πρῶτον κατὰ τὸν Τιλάθεμπτον, ὁ δὲ Ματθίας Γορβίνος ἐπολιόρχησε τὴν Βιέννην, Κάρολος δ' ὁ Τολμηρὸς, δούξ τῆς Βουργουνδίας ἄνευ ἀρρένων κληρονόμων ἔπεσεν ἐν τῇ μά-

(1) Σαβελλίκος, Γ, Β.βλ. Ι. φ. 221, καὶ Σισμὸνδης, Βιβλ. ΙΑ', σ. 141.

(2) Σάβδης, Πολιτικὴ ἱστορία τῆς Βενετίας, Βιβλ. II, Κεφ. 9. Δακρὸν, Β', 477.

χη τοῦ Νανσείου (Νανσύ), ὃ δὲ Οὐζοῦν Χασάν ἢ Εὐθαρ-
σῆς, ἡγεμῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἀδιμονδῶν ἐπὶ τῇ διαφωνίᾳ
τῶν πέντε υἱῶν καὶ μετανοῶν, ὅτι ὁ ἕκτος κατετοξεύθη τῇ
συγκатаθέσει αὐτοῦ, ἐτελεύτησε. Πλὴν τοῦ θανάτου τοῦ-
του τὰ χρονικά τῆς Ἀνατολῆς ἀναφέρουσιν εἰς τὸ ἔτος
τοῦτο καὶ τὸν τοῦ Πέρσου ἱστοριογράφου Ἀβδουρρίζάκ,
τοῦ συγγράφαντος τὴν ἱστορίαν τοῦ Τιμούρ καὶ Σιαχρόχ,
καὶ τὸν τοῦ Ἀραβος ἱστοριογράφου Ἰβν Σχονέ (I) ὡς ζη-
μίαν τῶν ἐπιστημῶν.

Ἡ πρὸ ἔτους πολιορκία τῆς Κροΐας παρετείνετο, ὅτε
ὁ Μωάμεθ κατέφυγεν εἰς τὰ συνήθη μηχανήματα, ἥτοι
εἰς ἀπατηλὰς διαπραγματεύσεις περὶ εἰρήνης, ὅπως προ-
παρασκευάσῃ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐκστρατείας αὐτοῦ. Διὸ
παρέσχε πρὸς τοῦτο ἐντολὴν Ἰσραηλίτῃ τινὶ, ὃς ἀπῆλθε
πρὸς τὸν ἐν Κροΐᾳ Λορεδάνον. Ἀνακοινώσας δὲ τούτῳ
τὰς ὁδηγίας, αἱ ἐκόμιζεν, ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ ἄδειαν καὶ
τριήρην, ὅπως μεταφέρῃ αὐτὸν εἰς Βενετίαν, ὃ δὲ Λορεδά-
νος ἐχορήγησεν αὐτά. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἔλθῃ εἰς τὸν μυχόν
τοῦ Ἀδρία, ὁ Ἰσραηλίτης ἐτελεύτησεν ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς
Ἰουστινιούπολεως (Κάπο δ' Ἰστρία). Ἡ δημοκρατία,
μαθοῦσα ταῦτα, ἔπεμψεν, ἀρχομένου τοῦ Ἰανουαρίου μη-
νός, τὸν Θωμάν Μαλιπιέρην εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ
τῆς ἐντολῆς τοῦ παραχωρῆσαι τῷ σουλτάνῳ τὴν Κροΐαν,
Λῆμνον καὶ Μάνην ἐν Πελοποννήσῳ, ὡς καὶ ὅσα κατὰ
τὸν πόλεμον τοῦτον κατεκτήσατο ἡ δημοκρατία, δοῦναι δὲ
καὶ δέκα μυριάδας δουκᾶτων διὰ τὴν ἐκμίσθωσιν τῆς στυ-
πηρίας, ἃ πρὸ πολλοῦ ἀπῆτει ὁ Μωάμεθ. Οὗτος ἐδέξατο
τὰς προτάσεις ταύτας, ἀλλ' ἀπῆρτησε πρὸς σονομολόγη-
σιν εἰρήνης ἐνιαύσιον φόρον δεκακισχιλίων δουκᾶτων. Ὁ
Μαλιπιέρης, μὴ ἔχων ἐντολὴν τοῦ παραδεχθῆναι τοιοῦτον
ὄρον, ἤτησεν ἐκχειρίαν μέχρι τοῦ Ἀπριλίου μηνός, ὅπως

1478

ἐρωτήσῃ τὴν Γερουσίαν καὶ ἐπανεῖλθῃ μετὰ νέας ἐντολῆς. Ἐν τούτοις ἡ δημοκρατία ἔλαθεν, ὅτι οἱ ἤδη δι' ἐπιγαμίας στενότερον συνδεθέντες βασιλεῖς τῆς Οὐγγρίας καὶ Νεαπόλεως, διεπραγματεύοντο σπουδαίως περὶ εἰρήνης πρὸς τὸν σουλτάνον. Καὶ ὁ μὲν Ματθίας Γορβίνος οὐ συνωμολόγησε τὴν εἰρήνην, ὁ πενθερὸς ὅμως αὐτοῦ Φερδινάνδος ὁ ἐξ Ἀραγωνίας συνωμολόγησεν αὐτὴν (1Α). Οὗτος διέκειτο φιλικῶς πρότερον πρὸς τὸν σουλτάνον, μετὰ τὴν ἄλωσην ὅμως τῆς Εὐβοίας οὐδαμῶς ἀπεκρίνατο φιλικῶς πρὸς τὴν περὶ τῆς ἀλώσεως αὐτῆς νικητῆριον ἐπιστολὴν αὐτοῦ (1), ὁ δὲ νεαπολιτικὸς στόλος συνέπρατε μετὰ τῶν συμμάχων, τῶν πορθούντων τὰ παράλια τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Καραμανίας ἐπὶ τοῦ περσικοῦ πρὸς τὸν Οὐζοῦν Χασὰν πολέμου. Νῦν ἡ πολιτικὴ τοῦ Φερδινάνδου, μεταβληθεῖσα αἰφνης, ὑπεδέξατο εὐμενῶς τὰς προτάσεις τοῦ Μωάμεθ, ἀξιοῦντος ἵνα τὰ πλοῖα αὐτοῦ εἰσπλέωσιν ἐλευθέρως εἰς νεαπολιτικούς λιμένας· ἀποδεξάμενος δὲ τὴν προταθεῖσαν συμμαχίαν καὶ ὑπογράψας τὴν συνθήκην, ἀπέπεμψε τὸν πρεσβευτὴν τοῦ Μωάμεθ μετὰ πλουσίων δώρων. Τοῦτο ἦν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας τὸ πρῶτον λυπηρὸν παράδειγμα συμμαχίας μεταξὺ χριστιανικῆς εὐρωπαϊκῆς δυνάμεως καθ' ἑτέρας καὶ τῶν ἐχθρῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἡ τροπὴ αὕτη τῆς πολιτικῆς τοῦ Φερδινάνδου, ἡ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Οὐζοῦν Χασὰν ἀναρχία τῆς Περσίας, ἡ ἐσχάτη ἀπορία τῆς πολιορκουμένης Τροίας καὶ ἡ χαλαρότης τοῦ Πάπα Σίξτου τοῦ Δ' πρὸς ἐπικουρίαν τῶν ἐπὶ τοὺς Τούρκους ἐκστρατειῶν, ἐπεισαν τὴν δημοκρατίαν εἰς τὴν παραδοχὴν

(1) Αἰσ. ἱστ., Τόμ. Ε, Β. 6), ΚΣΤ, σ. 243.

τῶν προτάσεων τοῦ Μωάμεθ. Μετὰ τοῦ γενομένου βου-
λεύματος τῇ 3 Μαΐου ὁ Μαλιπιέρης ἐπανελθὼν εἰς Κων-
σταντινούπολιν εὔρε τὸν σουλτάνον ἐν Σοφίᾳ, ἐκστρα-
τεύοντα ἐπὶ τὴν Ἀλβανίαν. Ὁ σουλτάνος ἀπέπεμψε τὸν
Μαλιπιέρην, διακηρύξας, « ὅτι ἦν ἤδη ὀψιαιτάτα, καὶ ὅτι
νῦν ἀπαιτεῖ οὐ μόνον τὴν Κροΐαν, ἀλλὰ καὶ τὴν Σκό-
δραν » (1B). Αὐτὸς ὁ Μωάμεθ ἐστράτευεν ἐπὶ ἀμφοτέρας
τὰς πόλεις ταύτας.

Τὸ Σκούταρι, ἡ Σκόδρα τῶν ἀρχαίων, ἐκλήθη ἴσως οὕ-
τως ἐκ τῆς ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρώτης
πόλεως τῆς Ἀσίας, ὡς τὸ τέρμα ὁδοιπορίας ἢ σταθμός,
Οὐσκουδάρ περσιζί· καλεῖται δὲ καὶ νῦν οὕτω κοινῶς, εἰ καὶ οἱ
Τούρκοι καλοῦσιν αὐτὴν Ἰσκενδεριγέ (πόλιν τοῦ Σκενδέρ-
βεγῃ). Ἡ Σκόδρα κεῖται πρὸς ἀνατολὰς μεγάλης λίμνης,
ἥτις ὑπὸ μὲν τοῦ Τίτου Λιβίου καλεῖται Λαβεάτις, νῦν δὲ
διαφόρως λίμνη τῆς Ζέντας, τοῦ Σκούταρι, ἢ τοῦ Βοϊά-
να, κατὰ τὸν πρὸς ἀνατολὰς αὐτῆς ἐκρέοντα ποταμόν. Ὁ
Βοϊάνας, ὁ ἀρχαῖος Βαρβάνας (1), ῥέει νοτιοανατολικῶς
πρὸ τῆς πόλεως, βορειοανατολικῶς δὲ, τὸ ποτάμιον Δρί-
νας (ὁ Κλαοῦσουλας τοῦ Τίτου Λιβίου καὶ Δρεῖλων τοῦ
Πλίνιου) (2), ὅπερ ἐκβάλλει εἰς τὸν Βοϊάναν οὐ μακρὰν τῆς
πόλεως καὶ τῆς λίμνης. Ξυλίνη γέφυρα, ζευγνύουσα τὸν
ποταμόν, καταστρέφεται πολλάκις ὑπὸ τῶν πλημμυρῶν
ὥστε οἱ κάτοικοι παρακειμένης τινὸς κώμης εἰσὶν ἡναγ-
κασμένοι, ἵνα διατηρῶσιν αὐτὴν καλῶς ἔχουσαν (3). Τὰ
τρία φρούρια Γκιόλδασι, Δρίδαστον (Δεργός) καὶ Ξαβιάκον
(Σιαβιθέκ) δεσπόζουσιν ὡς προφυλακαὶ τῶν τριῶν ὁδῶν

(1) Τίτος Λίβιος, ΜΔ, Κεφ. 31.

(2) Πλίνιος, Βιβλ. Γ, σ. 22.

(3) Αὐτῶν.

τῆς Σκόδρας. Δύο ἰλλυρικοὶ πόλεμοι κατέστησαν γνω-
στήν τὴν πόλιν τοῖς Ῥωμαίοις, ὧν ἐν τῷ πρώτῳ ὁ Γναῖος
Φούλβιος Κεντίμαλος ἔλαβε δίκην τοῦ φόνου τῶν πρε-
σβευτῶν καὶ τῆς ἐμπρήσεως τοῦ πλοίου παρὰ τῆς βασι-
λίσσης Τεύτης⁽¹⁾. ὁ δὲ δεύτερός ἐστιν ὁ μόνος πάντων τῶν
Ῥωμαϊκῶν πολέμων, ὁ ἀχθεὶς εἰς πέρας ὑπὸ τοῦ πραιτώ-
ρος Ἀνικίου, πρὶν ἢ γένηται γνωστὴ εἰς Ῥώμην ἡ ἀρχὴ
αὐτοῦ· διότι Γέντιος ὁ ἀδελφοκτόνος εὐδ' ἐτόλμησεν
ἀντιστῆναι τῷ ἐπερχομένῳ πραιτῶρι, ἀλλὰ περίτρομος
ἐτράπη εἰς φυγὴν καὶ παρεδόθη εἴτα παραχρῆμα μετὰ τῆς
Σκόδρας. Ὅπως θεάσωνται τὸν ἰλλυρικὸν θρίαμβον τοῦ
Ἀνικίου, ἐν ᾧ ὁ Γέντιος μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ προηγεῖτο
τοῦ ἄρματος τοῦ θριαμβευτοῦ, ἦλθον εἰς Ῥώμην τρεῖς
Ἀσιανοὶ βασιλεῖς, ὁ Ἀτταλος, ὁ Εὐμένης καὶ ὁ Προυσίας.
Τούντεῦθεν σιωπᾷ ἡ ἱστορία περὶ τῆς Ἰλλυρίας καὶ τῆς
τύχης τῶν ἡγεμόνων αὐτῆς, ἕως οὗ συγχρόνως πρὸς τοὺς
Ὀθωμανοὺς ἀνακύπτει πάλιν, αἱ δὲ κατ' αὐτῶν νίκαι τοῦ
Σκενδέρβεγῃ ἀπαλείφουσιν αὖθις τὸ ὄνειδος τῆς δειλίας
τοῦ Γεντίου. Τῇ ΙΔ' ἑκατονταετηρίδι ἄρχει ἐν Σκόδρᾳ ὁ
οἶκος τῶν Βαλσῶν, ὧν τρεῖς ἀδελφοὶ, οἵτινες κατέχον
τὴν Βοϊάναν, τουτέστι τὴν παρὰ τὴν λίμνην καὶ τὸν πο-
ταμὸν οὕτω καλουμένην χώραν, ἐξέβαλον τὸν οἶκον τῶν
Δουκαγίνων ἐκ τῆς φερωνύμου αὐτοῖς χώρας καὶ τὸν οἶκον
τῶν Σοφῆ τῆς Κροΐας, καὶ ἐπολιόρκησαν τὸν βασιλέα τῆς
Βοσνίας Στέφανον ἐν Ῥαγούσῃ. Εἰρηνεύσαντες πρὸς ταύ-
την παρὰ τὸν Ναρένταν, κατεκτήσαντο ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τὴν
Ἀλβαν Γραϊκαν (Ἀρναούτ Βελγρὰδ)⁽²⁾, τὴν Καστορίαν
(Κεσριγέ) καὶ Ἀπολλωνίαν (Αὐλῶνα), καὶ ἤρχον ἡσύχως

(1) Φλωροῦ, Β, 13.

(2) Μαρίνης, Βαρλέτιος, De Scodrenis obsidione et expugnatione,
παρὰ Λονισέρν, φύλ. 231.

ἕως οἱ δύο αὐτῶν ἀπέθανον, ὁ δὲ τρίτος ἡττηθεὶς ἐφονεύ-
θη ὑπὸ τοῦ Ἑβρενοῦ, στρατηγοῦ Μουράτ τοῦ Β', ἐν τῇ
πεδιάδι Σαούρη παρὰ τὴν Ἀλβαν Γραϊκαν. Τότε οἱ Τούρ-
κοι ἱππεῖς κατέκλυσαν τὸ πρῶτον τὴν χώραν καὶ κατέλα-
βον τὰ τρία πρῶτα φρούρια αὐτῆς, τὴν Καστορίαν, τὴν
Ἀλβαν Γραϊκαν καὶ Κρούαν. Ὁ διάδοχος αὐτοῦ Στρασι-
μὲρ Βάλς ἦρχε τῆς Σκόδρας, Δριβάστου, Λισσοῦ καὶ Ἀν-
τιθάρου, κατέλιπε δὲ υἱὸν Γεώργιον ὀνόματι (ΙΓ'), ὃς πα-
ρεχώρησε τὴν Σκόδραν Μουράτ τῷ Β', εἴτα δ' ἔλαβε πα-
ρ' αὐτοῦ αὖθις αὐτὴν ἀντὶ ὠραίας συγγενοῦς αὐτοῦ καὶ
ἐπὶ τέλους ἐνεχυρίασε ταῖς Βενετοῖς, μὴ ἐκλυτρώσας
αὐτήν. Οὕτως ἡ Σκόδρα ἐγένετο βενετικὴ πόλις· ὥς
τοιαύτη δὲ πρὸ τεσσάρων ἐτῶν ἀντέστη πρὸς τρίμηνον πο-
λιορκίαν τοῦ βεγλέρβεγῃ τῆς Ρούμελης, τοῦ ἐκτομίου
Σουλεϊμάν Πασᾶ. Ἀλλὰ νῦν αὐτὸς ὁ Μωάμεθ πανστρατιᾷ
ἐπορεύετο πρὸς ἐκπόρθειν τῆς Σκόδρας. Οἱ πολῖται καὶ τὰ
πληρώματα τριήρεων τινων, εἰσελθουσῶν εἰς τὸν Βοϊάναν,
ἐνησχολήθησαν νυχθημερόν περὶ τὴν ὀχύρωσιν τῶν τειχῶν
καὶ περὶ τὴν χαράκωσιν τῆς πόλεως. Ἐν ᾧ δὲ πάντες ἐνε-
φοροῦντο ὑπὸ μεγίστης προθυμίας, ἀπὸ τῶν βορείων ὑψω-
μάτων τῆς πόλεως ἀνήρχετο ἡ στήλη τοῦ καπνοῦ καί ο-
μένων χωρίων, ἥτις ἀνήγγειλε τὴν προσέγγισιν τῶν
Τούρκων ἱππέων, τῇ δὲ νυκτὶ τῆς 14 Μαΐου ὀκτακισχι- 1178
λιοι ἱππεῖς περιεκύκλωσαν τὴν Σκόδραν, ἡγουμένου
τοῦ κατὰ διαδοχὴν ἀρχηγοῦ αὐτῶν Ἀλῆ Μιχαλόγλου.
Τούτῳ ἠκολούθησεν ὁ ἀδελφὸς Ἰσκενδέρ (ΙΔ), τοπάρ-
χης τῆς Βοσνίας, ἄγων τέσσαρας χιλιάδας ἀνδρῶν, εἴτα
δὲ ἦλθε μετὰ τρισχιλίων ἐλαφρῶν ἱππέων ὁ Μάλκοβιτς,
τοπάρχης τῆς Σερβίας (1), οὗ οἱ ὀφθαλμοὶ πύγαζον το-

(1) Οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι καλοῦσιν αὐτὸν Μελκίτζ Ὀγλού, ὃ δὲ
Βερλέτιος καλεῖ αὐτὸν Μελκιάτιον.

σοῦτον, ὥστε οὐδεὶς ἐδύνατο ἀσκαρδαμυκτὶ ἀτενίζειν εἰς αὐτόν (1). Οἱ ἄνδρες τῆς πόλεως διηρέθησαν παραχρῆμα εἰς τρία, ὧν τὸ μὲν κατεῖχε τὰ ὀχυρώματα, τὸ δὲ εἰργάζετο ἐν τοῖς τείχεσι, τὸ δὲ τρίτον, ἐν ᾧ ἦσαν καὶ οἱ ἱερεῖς, ἔμενεν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ὑπο τὰς χρυσᾶς σημαίας τοῦ ἁγίου Μάρκου, προστάτου τῆς δημοκρατίας, καὶ τοῦ ἁγίου Στεφάνου, προστάτου τῆς πόλεως. Ἀλλ' οἱ ὀκτακισχίλιοι Τοῦρκοι ἱππεῖς καὶ ἐπτακισχίλιοι ἐλαφροὶ ἦσαν μόνον ἡ προπορεία τοῦ στρατοῦ.

Ὁ Μωάμεθ ἀνέθηκε τὴν φροντίδα τῆς εὐδοώσεως τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς ἐξομαλύνσεως τῶν ὁδῶν τῷ υἱῷ τοῦ Ἐθρενοῦ Ἀχμέτ Βέγῃ καὶ τῷ υἱῷ τοῦ Τουραχάν Ὁμάρ Βέγῃ, οἵτινες ἐν ἀνάγκῃ κατεσκευάζον ἢ ἐπεσκευάζον γεφύρας. Τῷ μεγάλῳ βεζύρῃ Ἀχμέτ Κεδούκ, τῷ πορθητῇ τῆς Καραμανίας καὶ Θεοδοσίας, ἦν ἀνατεθειμένη ἡ ἀνωτάτη ἀρχηγία τῆς πολιορκίας· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐποίησεν ἐνστάσεις τινὰς περὶ τῶν δυσχερειῶν ἐκστρατείας ἐπὶ τὴν Ἀλθανίαν, ὁ σουλτάνος ἀπέλυσε αὐτόν τοῦ ἀξιώματος τοῦ μεγάλου βεζύρου, μὴ ἀποβλέψας εἰς τὰς παρελθούσας ὑπηρεσίας, κατέστησε δὲ εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο οὐχὶ στρατηγόν τινα, ἀλλὰ πολιτικόν τινα, ὄντα καὶ ποιητὴν καὶ γραμματέα ἐπὶ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ σουλτάνου, τὸν Μωάμεθ Πασᾶν Καραμανί, ἀπόγονον τοῦ μεγάλου μυστικοῦ ποιητοῦ Τζελαλεδδίν Ρουμί. Ὁ ἀξιωματικὸς οὗτος ἐκτήσατο μέγα κλέος ἐν τῇ νομοθεσίᾳ, ὥς συγγράψας τοὺς θεμελιώδεις νόμους τῆς αὐτοκρατορίας (2)· ἀλλὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ οὐδόλως διαπρέπει ἐν τοῖς πολέμοις, ὧν τὴν ἀρχηγίαν ὁ Μωάμεθ ἐπεφυλάξατο ἑαυτῷ μόνῳ.

(1) Βαρλέτιος, φύλ. 238.

(2) Βιογραφίαι τῶν βεζυρῶν ὑπὸ Ὀσμὴν Ἐφέντη.

Καὶ δὴ αὐτὸς μὲν ἐξεστράτευσεν ἐπὶ τὴν Κρόϊαν, τὸν δὲ Δαούτ Πασᾶν προσέξεπεμψεν εἰς τὴν Σκόδραν. Οὗτος ὡς βεγλέρβεγης τῆς Ῥούμελης ἦν διάδοχος τοῦ ἐκτομίου Σουλεϊμάν Πασᾶ, πρὸς δὲ ὁ σουλτάνος παρέσχε μὲν συγγνώμην διὰ τὴν λύσιν τῆς πρώτης πολιορκίας τῆς Σκόδρας καὶ τὴν μεγάλην ἐν Μολδαβίᾳ ἦτταν, διὰ τὴν λύσιν ὁμῶς τῆς πολιορκίας τῆς Ναυπάκτου καθεῖρξεν ἐν τῷ παρὰ τὸν Βόσπορον εὐρωπαϊκῷ φρουρίῳ, ὡς καὶ τὸν Ἀχμέτ Κεδούκ Πασᾶν διὰ τὴν ἄρνησιν τῆς τοῦ δεύτερον πολιορκίας τῆς Σκόδρας. Πλέον ἢ ἔτος ἐπολιορκεῖτο ἡδὴ ἡ Κρόϊα, ὁ δὲ λιμὸς ἠνάγκαζε τοὺς κατοίκους ἵνα τρέφωνται ἐκ κυνῶν καὶ γαλῶν. Ὅτε ἐφάνη ὁ Μωάμεθ οὐδεὶς τρόπος ὑπελείπετο πρὸς σωτηρίαν τῆς πόλεως διὰ τῶν ἀσθενῶν λειψάνων τοῦ πληρώματος τοῦ Λορεδάνου· διὸ οἱ πολιορκούμενοι ἐπεμψαν πρεσβείαν πρὸς τὸν σουλτάνον, προτείναντες τὴν δι' ὁμολογίας παράδοσιν. Ἐλαβον δὲ ἐγγραφον ὑπόσχεσιν περὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐλευθέρας ἐξόδου μετὰ τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν, εἰ μὴ ἐπεθύμουν ζῆσαι ἐν εἰρήνῃ ὑπὸ τὴν ὀθωμανικὴν ἀρχήν. Παρεδόθησαν οὖν τῷ Πασᾶ, ὀρισθέντι προπέμψαι αὐτοὺς· ἀλλὰ μόλις ἐλθόντας εἰς τὴν πεδιάδα ὁ ἀρχηγὸς τῶν Τούρκων ἔλκυσεν αὐτοὺς καὶ προσήγαγε πρὸς τὸν Μωάμεθ. Ὁ δὲ ἐξελέξατο τινὰς τῶν ἐγκρίτων, τῶν δυναμένων δοῦναι πολλὰ λύτρα, τῶν δὲ ἄλλων ἀπέταμε τὰς κεφαλὰς. Ἡ πόλις Κρόϊα, ἥτοι πηγῶν φρούριον ἕνεκα τῶν ἀφθόνως ῥεόντων ὑδάτων, καλεῖται ὑπὸ τῶν Τούρκων Ἀκισάρ (Λευκὸν φρούριον). Ἀπὸ τῶν ἀποτόμων αὐτῆς πετρῶν θεαταί τις τὰ Αἰμάθια πεδία, ἐν οἷς ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Πομπήιος ἐπὶ μακρὸν ἀντιπαρετάσσοντο ἀλλήλοις, ἕως οὗ ἐπορεύθησαν εἰς Φάρσαλον πρὸς κρίσιμον μάχην· μόνον δὲ δέκα τέσσαρα μίλια ἀπέχει τοῦ Δυρράχίου, ὅπου ὁ Πομπήιος

ἦν ἐπὶ μακρὸν ἐγκλεισμένος, καὶ πεντήκοντα ἑπτὰ ἀπὸ τῆς Σκόδρας· ἐκτίσθη δὲ τὸ φρούριον ὑπὸ κυρίου τινὸς τοῦ οἴκου Σοφῆ, παρ' οὗ ἀφείλεν αὐτὸ ὁ Βαῖς, παρὰ τούτου δὲ οἱ Τοῦρκοι, καὶ παρὰ τούτων ὁ Σκενδέρβεγης. Ὁ Ἀλβανὸς ἦρως ἀντέστη γενναίως πρὸς Μουράτ τὸν Β' καὶ Μωάμεθ τὸν Β', ἐπὶ τέλους δὲ, ἄρξας ἐπὶ εἰκοσιπέντε ἔτη, παρεχώρησεν αὐτὴν κατὰ τὸ γῆρας τοῖς Βενετοῖς (ΙΕ).

Ἐν ᾧ ὁ Μωάμεθ ἐπορεύετο ἐπὶ τὴν Κρόϊαν, ὅπως αὐτὸς λάβῃ τὰς κλεῖς τοῦ φρουρίου, ὁ Δαοὺτ Πασᾶς, Ἀλβανὸς τὸ γένος, ὅστις αἰχμαλωτισθεὶς ἐπὶ τῆς νεότητος αὐτοῦ προήχθη διὰ τῆς εὐφυΐας καὶ ἀνδρίας αὐτοῦ εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ βεγλέρβεγῆ τῆς Ρούμελης, προῦχώρει μετὰ τῆς δυνάμεως τοῦ στρατοῦ εἰς Σκόδραν. Ἀπὸ τοῦ ὅρους τοῦ ἁγίου Μάρκου κατεθεάσατο τὴν πόλιν κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἰουνίου μηνός, παραχρῆμα δὲ διεπεραίωσε διὰ τῆς γεφύρας, ἣν κατεσκεύασεν, εἰκοσакισχιλίους ἱππεῖς ὅπως ἐρημώσωσι τὰ περίχωρα. Τῇ 8 Ἰουνίου ἑλθὼν ὁ Μουσταφᾶ Βέγης, βεγλέρβεγῆς τῆς Ἀνατολῆς, εἰς τὸν Δρεῖνον, προέπεμψε δεκαεὶς χιλιάδας ἱππέων, οἵτινες κατεσκήνωσαν ἐπὶ τῶν λόφων, τῶν καλουμένων ἄνω Σκούταρι. Τὸ τουρκικὸν ἱππικὸν διεσχίσθη εἰς πέντε μοῖρας, διακρινομένας ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ χρῶμα τῶν σημαιῶν. Καὶ ἡ μὲν πρώτη μοῖρα εἶχεν ἐξ σημαιάς, τέσσαρας λευκάς, μίαν πρασίνην καὶ μίαν ῥοδόχρουν, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ, τρίτῃ καὶ τετάρτῃ ἐκυμάτιζον δύο πορφυραῖ, δύο πράσιναι καὶ δύο κίτριναι, ἡ δὲ πέμπτη, ὅπου ἦν ὁ Δαοὺτ Πασᾶς, εἶχεν ἑπτὰ, τέσσαρας ῥοδόχρους, λευκὴν χρυσοποίκιλτον καὶ δύο πρασίνας. Ὁ ἀσιατικὸς στρατὸς ἦν μὲν πιθανὸν εἰς τριάκοντα χιλιάδας, ἀλλ' οὐχί ἐτι ἱκανὸς πρὸς πολιορκίαν, τὸ δὲ ἀσιατικὸν ἱππικὸν ἐθα-

1478 ρύθει ἐλαυνὸν διὰ τῆς πεδιάδος. Τῇ 15 Ἰουνίου ἀλαλά-

ζοντος τοῦ στρατοῦ κατέδωσαν εἰς τὸ πεδίον πεντακισχίλιοι
γενίτσαροι μετὰ λευκῶν σιμαιοῶν, ἐπειδὴ οὗτοι ἦσαν οἱ πρό-
δρομοὶ τοῦ σουλτάνου· μετὰ τρεῖς δὲ ἡμέρας νέος στρατὸς
προσῆλθεν ἐκ τοῦ Δρίνου διὰ τῆς γεφύρας καὶ κατέλαβε Τῇ 18
τὰς πέραν τοῦ Βοϊάνα κώμας ἐν τῇ πεδιάδι τῇ καλουμένῃ 'Ιουν. 1478
"Οπλικά (1).

Δύο ἐπίσημοι Τοῦρκοι, ἀναγγεῖλαντες τὴν πρὸ τριῶν
ἡμερῶν πτῶσιν τῆς Κροΐας, προσεκάλεσαν τὴν Σκόδραν
εἰς παράδοσιν· ἀρνηθέντος δὲ τοῦ φρουράρχου, οἱ Τοῦρκοι
ἐναυπήγησαν ἐπὶ τῆς παρὰ τὴν πόλιν πλατείας τῆς τοῦ
Κατιλίνα καλουμένης δύο γαλέρας, ὅπως κωλύσωσι τὴν
διόδον τῶν ἀλβανικῶν πλοίων, ἃ καὶ ἐκάστην κατέβαινον
διὰ τῆς λίμνης εἰς τὸν Βοϊάναν καὶ ἐποίουν πολλὴν βλά-
βην· ἐπὶ δὲ τοῦ ἀπέναντι τῆς πόλεως λόφου, τοῦ καλουμέ- Τῇ 20
νου ὄρους τοῦ Πασᾶ, ἐπειδὴ ἤδη ἐν τῇ πρώτῃ πολιορκίᾳ 'Ιουν. 1478
πρὸ τεσσάρων ἐτῶν Σουλεϊμάν Πασᾶς ὁ ἐκτομίας κα-
τεστκήνωσεν ἐκεῖ, ἀνήγειραν ξύλινον φρούριον καὶ πρὸ αὐ-
τοῦ τέσσαρας μεγάλους λιθοδμήτους πύργους, ὅπως προ-
φυλάττωσι τὰς πολιορκητικὰς μηχανὰς καὶ τὸ πυροβο-
λικόν. Μυρίαί κάμηλοι μετεκόμισαν τὸ πυροβολικόν καὶ
τὰς ἀποσκευὰς αὐτοῦ, αἵτινες ἐξεφορτίσθησαν ὀπίσω τοῦ
ὄρους τοῦ Πασᾶ παρὰ τὸν χεῖμαρρον Χίρον (2). Ἀρχομέ-
νου τοῦ θέρους ἤρξατο καὶ ἡ θερμότης τῆς πολιορκίας. Τῇ 22
'Εν τούτοις τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ ἡ πόλις μόνον ἐπυροβολήθη 'Ιουν. 1478
ἐπτάκις ἐκ δύο τηλεβόλων, ὧν τὸ μὲν ἐξέπεμπε σφαί-
ρας τῶν τριῶν, τὸ δὲ τῶν τεσσάρων ἑκατονταλί-
τρων, ἐκ τοῦ ὄρους τοῦ Πασᾶ κατὰ τῆς κυρίας πύλης

(1) Μαρίνης Βαρλέτιος, De Scodrensi expugnatione, Βιβλ. Β'.

(2) Ὁ Μένγκερ, Βιβλ. Ζ, συγχέει τὸν χεῖμαρρον τοῦτον πρὸς τὸν Δρί-
νον ἢ Δρίναν, ὅ· ἵστιν ὁ Κλαούσουλες.

τῆς πόλεως. Μετὰ πέντε ἡμέρας ἦλθον ἑξακισχίλιοι ἄ-
ζάβοι, οἵτινες ἦσαν τὸ πεζικὸν τῆς δευτέρας μοίρας μετὰ
δεμάτων φρυγάνων. Ἐὰ δύο τηλεβόλα ἐξέπεμπον καθ' ἐ-
κάστην μόνον ἐπτὰ ὡς ἑννέα βολάς, μέχρις οὗ τρίτον τη-
λεβόλον ὀλκῆς τεσσάρων ἑκατονταλίτρων, στηθὲν ἐπὶ τοῦ
ὄρους τοῦ Πασᾶ κατὰ τὴν πλευρὰν τοῦ Δριβάστου, ἐξέ-
Τῇ 26 πεμπε καθ' ἐκάστην εἰκοσιεννέα βολάς. Δισχίλιοι ἐτι ἀξά-
'Ιουλ. 1478 βαι ἀφίκοντο μετὰ δεμάτων φρυγάνων ἐκ τοῦ Δρίνου, καὶ
ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὄρους τοῦ Πασᾶ, ἀκριβῶς κατέναντι τῆς
ἐκκλησίας τῆς ἀγίας Βενεράνδης, ἐτέθη τὸ τέταρτον τη-
λεβόλον, βάλλον βλήματα ἐξ καὶ ἡμίσεως ἑκατονταλί-
τρων (1). Τῇ πρώτῃ Ἰουλίου περὶ τὴν ἑσπέραν ὀκτακόσια
ὑποζύγια ἐκ τῆς ἀπέναντι ὄχθης τοῦ Δρίνου ἐκόμισαν τὰ
σκεύη τοῦ σουλτάνου· πρὸς προὔπαντλαϊν δ' αὐτοῦ ἀπῆλ-
θον εὐθέως οἱ βεγλερβέγηδες τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ῥού-
μελης. Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ, ἔχων περὶ ἑαυτὸν τοὺς λογάδας
σωματοφύλακας, ἀνεγνώρισε τὴν χώραν· χαίρων δὲ ἀνέ-
κραξεν· «Ὅποιαν λαμπρὰν νεοσιὰν ἐξέλεξεν ὁ ἀετὸς, ὅπως
νεοσσεύσῃ τὰ νεογνὰ αὐτοῦ». Τὸ στρατόπεδον τοῦ σουλ-
τάνου ἐσχημάτιζε κύκλον ἴδιον ἐξ ἑννέα σκηνῶν· εἶχε δὲ
ἑκτασὶν δύο μιλίων καὶ ἦν προσιτὸν ἐξ ἑνὸς μόνου μέρους,
φυλασσομένου ὑπὸ τριῶν εἰσίων σωματοφυλάκων. Πάντα
τὰ περὶ τὴν Σκόδραν ὄρη καὶ λόφοι ἐν ἀποστάσει τεσσα-
ράκοντα μιλίων ἦσαν κεκαλυμμένα ἐκ λευκῶν σκηνῶν. Οἱ
πολιορκούμενοι ὑπελόγιζον τὰς δυνάμεις τοῦ τουρκικοῦ
στρατοῦ εἰς τριακοσίας πεντήκοντα χιλιάδας ἀνδρῶν. Ὅ-
Τῇ 4 πως δὲ διατηρήσῃ ἀκμαῖον τὸ θάρρος τῆς πόλεως ὁ δο-
'Ιουλ. μενικανὸς Βαρθολομαῖος ὁ ἐξ Ἡλείρου, δεύτερος Καπι-

(1) Βαυλῆτιος, De Scodrensi expugnatione, Bf.

στράνος, συναθροίσας τοὺς Ἰταλοὺς καὶ Ἀλβανοὺς, τοὺς ναύτας καὶ πολίτας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς ἁγίας Μαρίας, ἀνέφλεξεν αὐτὸ διὰ λόγου πλήρους ἰσχύος, ἀποπνέοντος μαρτυρικῇν γενναιοψυχίαν (ΙΓ).

Μετὰ δύο ἡμέρας εἰς πολιορκηταὶ ἔστικσαν ἐκ νέου δύο Τῇ 6
νέα μεγάλα τηλεβόλα, τὸ μὲν ἑξακοσίων λιτρῶν πρὸς τοὺς Ἰουλ.
πρόποδας τοῦ διαβρεχομένου ὑπὸ τοῦ Δρίνου ὄρους, τὸ δὲ
ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ Πασᾶ, κατέναντι τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου
Λαζάρου. Τὸ τελευταῖον τοῦτο τηλεβόλον ἦν ἐπίσης παμ-
μέγεθες, ὡς τὸ διαδόχτον τηλεβόλον τῆς πολιορκίας τῆς
Κωνσταντινουπόλεως· διότι ὡς ἐκεῖνο ἔβαλλε βλήματα
χιλίων διακοσίων λιτρῶν. Πρὸ πολλῶν ἡμερῶν οἱ πολιορ-
κηταὶ ἠπειλοῦν τὴν πόλιν διὰ τοῦ τηλεβόλου τούτου, ὑπὲρ
οὗ ἡ πρώτη σουλιτάνα ἐχορήγησε μέρος τῆς ἰδίας προ-
σόδου. Τότε ἔρξαντο βάλλειν τὴν Σχοδρὰν διὰ βλη-
μάτων ἐμπρηστικῶν, ἧτοι διὰ σφαιρῶν ἐκ ῥακῶν ἐλαιοδεύ-
των μετὰ κηροῦ καὶ θεοῦ, πυρπολοῦντων πάνθ' ὅσα ἐθιγον.
Τὰ βλήματα ταῦτα ἐποιοῦν μέγαν κρότον καὶ ἐσχιμά-
τιζον μακροὺς ῥυμῶς φωτὸς, ὡς κομῆται. Εὐθέως οἱ πολιορ-
κούμενοι ἐφρόντισαν, ὅπως ἀποστεγάζωσι τὰς οἰκίας
καὶ σθενύνωσι τὸ πῦρ. Τῇ 7 Ἰουλίου τὸ ἔβδομον μέγα
τηλεβόλον, ὄλμος, ἔχον τὴν αὐτὴν ὀλκὴν ὡς τὸ προη-
γούμενον, ἐστήθη ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ Πασᾶ κατὰ τῆς ἐκ-
κλησίας τοῦ ἁγίου Βλασίου. Ὁ σωρὸς τῶν λίθων, οὗς ἔ-
βαλλεν ὁ ὄλμος οὗτος, ἐθραυε πᾶν τὸ προστυχόν, εἰ δ' ἐ-
πιπτε κατὰ γῆς, ἐχώννυτο ὑπ' αὐτὴν δώδεκα σπιθαμὰς. Ὁ
ὄλμος οὗτος ἦν ὠρισμένος οὐχὶ πρὸς καθαίρεσιν τῶν τει-
χῶν καὶ τῶν οἰκοδομημάτων, ἀλλὰ κυρίως πρὸς κατα-
στρυφὴν τῶν φρεάτων, ὅπως στερήσῃ ὕδατος τοὺς πο-
λιορκουμένους· ἀπέτυχεν ὁμως τοῦ σκοποῦ· διότι τὰ μὲν
φρέατα οὐδόλως ἐβλάβησαν, μόνον δὲ δύο ἄνδρες ἐφονεύ-

θησαν. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ οἱ Τούρκοι μετεκόμισαν ἐκ τῆς ἀντιπέρας τοῦ Βοϊάνα ὄχθης νέον τηλεβόλον ἐπτακοσίων λιτρῶν οὐχὶ διὰ τῆς γεφύρας, ἥτις κατέρρεεν ὑπὸ τοῦ βάρους αὐτοῦ, ἀλλὰ δι' αὐτοῦ τοῦ ποταμοῦ. Τῇ ὑστεραίᾳ δύο νέα τηλεβόλα προσετέθησαν, ὧν τὸ ἕτερον εἶχεν ὀλκὴν δεκατριῶν ἑκατονταλίτρων, ἥτοι τὴν μεγίστην ὅσων μνημονεύει ἡ ἱστορία τοῦ πυροβολικοῦ. Τούτων δὲ τῶν δύο τηλεβόλων, τὸ μὲν ἐστήθη παρὰ τοῖς ἐν Δρίνῳ, τὸ δὲ παρὰ τοῖς ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ Πασᾶ. Πάντα ταῦτα τὰ τηλεβόλα ἀνηκούστου ὀλκῆς ἐχωνεύθησαν ἐπὶ τοῦ τόπου καὶ δὴ ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ ὄρους τοῦ Πασᾶ, καὶ μόλις ἐψυχραίνοντο, ἔβαλλον πῦρ. Τῇ 11 Ἰουλίου τέλος ἐστήθη τὸ ἐνδέκατον καὶ ἔσχατον μέγα τηλεβόλον, βάλλον ἐνδεκα ἑκατοντάλιτρα, ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ Πασᾶ, ἐν τῷ κήπῳ πολίτου τινός. Τῇ 11 Ἰουλίου τὰ ἐνδεκα ταῦτα τεράστια τηλεβόλα ἐξεκένωσαν ἑκατὸν ἐβδομήκοντα ὀκτὼ βλήματα, ἀριθμὸν ἀνήκουστον τέως ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ (ΙΖ). ἐπίσης καὶ τότε καὶ μετὰ ταῦτα ἀνήκουστός ἐστιν ἀριθμὸς τοσούτων τηλεβόλων καὶ τοσαύτης ὀλκῆς, βαλόντων ὁμοῦ ὀγδοήκοντα καὶ τρία ἑκατοντάλιτρα (ΙΗ). Ὁ ἀριθμὸς τῶν ριφθέντων βλημάτων ἀνέβη εἰς δύο χιλιάδας καὶ πεντακοσίας ἐν τριάκοντα καὶ μιᾷ ἡμερῶν πολιορκίᾳ (ΙΘ).

Ἐπὶ ὅλον μῆνα ἡ πόλις ἐπυροβολεῖτο· ὥστε τὰ μὲν τεῖχη διεβράγχισαν, αἱ δὲ τάφροι ἐπληρώθησαν λίθων καὶ δεμάτων φρυγάνων. Τότε ὁ Μωάμεθ ἔγνω τὴν γενικὴν ἐφοδον· διὸ ἔστησεν ἐρυθρὰν σκηνὴν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους τοῦ Πασᾶ, ὅπως αὐτόθεν θεάσεται τὸ αἵματηρόν δράμα. Τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀγίας Μαγδαληνῆς πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ὅτε οἱ κάτοικοι ἦσαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τέσσαρες κανονοβολισμοὶ ἐσήμανον τὴν ἐφοδον· ἐν ἀκαρεὶ δὲ πεντεκαίδεκα μυριάδες Τούρκων περιέβαλον πανταχό-

θεν τὴν πόλιν ὡς σμῆνος μελισσῶν. Οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν, οἵτινες πρὸ μικροῦ ἐκάλουν τοὺς πολίτας εἰς προσευχὴν, ἐστήμανον τὸ ἐγερτήριον, οἱ δὲ πολῖται ἐφώρμησαν ἀπὸ τῶν ναῶν, ὅπως καταλάβωσι τὰς ἐπὶ τοῦ προχώματος θέσεις αὐτῶν. Οἱ Τούρκοι, διαβάντες τὰς πλήρεις δεμάτων φρυγάνων τάφρους, ἀνέβησαν ἤδη ἐπὶ τὸ τεῖχος καὶ ἐνέπηξαν σημαίαν ἐπὶ τοῦ προμαχῶνος τῆς μεγάλης πύλης, ὃ δὲ Μωάμεθ ἔχαιρεν ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς πόλεως, ὅτε οἱ πολιορκούμενοι διὰ θαυμασίας ἀνδρίας ἀνεκτήσαντο τὸν καταληφθέντα ὑπὸ τῶν Τούρκων προμαχῶνα καὶ ἐξέβαλον ἐντεῦθεν αὐτούς. Ὁ Μωάμεθ ἐκέλευσε δευτέραν ἐφοδὸν πρὸς τὴν μεγάλην πύλιν, ἥς προυστάτευον δύο μεγάλοι πύργοι· ἀλλ' οὗτοι ἀνεδράπησαν ὑπὸ τοῦ βαρέος τηλεβόλου, τοῦ σπηθέντος ἀπέναντι αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ Πασᾶ· ὥστε οἱ πολιορκούμενοι ἡμύνοντο ὀπισθεν προχώματος ἀνεγερθέντος διὰ τάχους. Ἡ μάχη ἦν δεινотάτη παρὰ τὴν πετρότομον τάφρον, καταपुरοβολουμένην ὑπὸ πολυαρίθμου πυροβολικοῦ· ἐπὶ τέλους οἱ πολιορκούμενοι ὑπεχώρησαν ἐξ ἀνάγκης, οἱ δὲ Τούρκοι ἐνέπηξαν τὴν σημαίαν ἐπὶ τοῦ προμαχῶνος. Τότε οἱ ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς πόλεως ἐπίτακτοι ἀνδρεῖοι νέοι ὥρμησαν ὡς λέοντες πρὸς τοὺς πολιορκητὰς, οὓς ἀπέκρουσαν, κατεκρήμνισαν τὰς τουρκικὰς σημαίας καὶ ἐνέπηξαν τὰς τοῦ ἁγίου Μάρκου. Τοιοῦτον ἦν τὸ τέλος τῆς κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἐφόδου, καθ' ἣν οἱ δοξασθέντες πολιορκούμενοι ἀπώλεσαν ὡς τετρακοσίους μόνον ἀνδρείους μαχητὰς, ἐν ᾧ ἐκ τῶν Τούρκων ἔπεσον ὡς δώδεκα χιλιάδες. Πέντε ἡμέρας ὕστερον, τῇ 27 Ἰουλίου, ἡμέρᾳ τοῦ ἁγίου Παντελεΐμονος, ἐγένετο ἡ δευτέρα ἐφοδός. Δι' ὅλης τῆς νυκτὸς (ἦν ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς νέας σελήνης) οἱ Τούρκοι ὠρύοντο Ἀλλάχ καὶ Μωάμεθ, ἐκ δὲ τῶν τειχῶν

ἐπέκαλοντο τὸν Θεὸν καὶ τὴν Παναγίαν, τὸν ἅγιον Μάρ-
κον καὶ τὸν ἅγιον Στέφανον. Ὁ Φρά Βαρθολομαῖος, ἱερο-
κῆρυξ καὶ μαχητὴς ἀνδρείος, καὶ ὁ Νικόλαος Μονέτας,
ἱππαρχος, διήλυνον τὴν πόλιν διατάττοντες πάντα τὰ
πρὸς ἄμυναν καὶ θάρσος πᾶσιν ἐμπνέοντες. Ἀμα γενο-
μένης ἡμέρας ἤρξατο ἡ συμπλοκὴ καὶ διήρκεσε μέχρις
ἑσπέρας μετ' ἀμοιβαίας ἐπιτυχίας, ἕως ὃ Μωάμεθ ἐκέ-
λευσε τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἵνα πυροβολήσωσι διὰ μιᾶς κατὰ
τῆς μεγάλης πύλης καὶ τὰ ἑνδεκα μεγάλα τελεσθῶσι
μὴ ἀποβλέποντες, ἐὰν ὑπ' αὐτῶν φονευθῶσι πολιορκηταὶ
ἢ πολιορκούμενοι. Οἱ Τοῦρκοι, οἵτινες ἤδη εἰσῆλθον διὰ
τῆς μεγάλης πύλης, καταπλαγέντες ὑπὸ τῆς ἀπροσδο-
κίης ταύτης ἐκ τῶν νώτων προσβολῆς, ἀπεχώρησαν τε-
ταραγμένοι. Ὁ δὲ ἀπεγνωκὼς Μωάμεθ ἀνέκραξεν· «Εἴθε
μὴ ἤκουόν ποτε τὸ ὄνομα Σκούταρι! πάντες οἱ ἀγῶνές
μου μάταιοι» (Κ).

Τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν ἀπακρουσθεῖσαν ταύτην δευτέραν
ἐφοδὸν, ὁ Μωάμεθ συνεκάλεσε πολεμικὸν συμβούλιον, ἐν
ᾧ ὁ Ἀχμέτ Ἐβρενός (ΚΑ) πρεῦλαβε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ
σουλτάνου, προτείνας ἵνα αὐτὸς μὲν, ὁ κύριος αὐτοῦ, ἀπο-
χωρήσῃ τῆς Σκόδρας, καταλείψῃ δὲ μόνον στρατὸν τινα
πρὸς πολιορκίαν αὐτῆς (ΚΒ). Ἐκρίθη δὲ νῦν ἡ ἁ-
λωσις τῶν φρουρίων Δριθάστου καὶ Σιαβιδέκ (!), κει-
μένων περὶ τὴν Σκόδραν. Διὸ ἀνετέθη τῷ βεγλέρδε-γι τῆς
Ῥούμελης ἡ ἁλωσις τοῦ Σιαβιδέκ, ὅπερ ἀπέχει τεσ-
σαράκοντα μίλια ἀπὸ Σκόδρας ἐπὶ τῆς ἀποτόμου ὄχθης

(!) Ὁ Σισμὸνδης καλεῖ αὐτὸ Ξαβιάκον, ὃ δὲ Βαρλέτιος, Σεβενίκον. Οὗ-
τος ἀπαιτᾶται. Ῥουμείλια τοῦ Χατζῆ Κάλφα, σ. 138, παρὰ Σισμὸνδην, Βιβλ.
1Α, σ. 149, ἡ δευτέρα ἡμέρα τυπογραφικὸν ἐστὶ λάθος, ἀντὶ τῆς δεκάτης
ἡμέρας.

τῆς λίμνης, καὶ ὅπερ ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀντιστάσεως μετ' αἰσχύνης παρεδόθη· ἀλλὰ τὸ Δρίβαστον ἐξ ἐναντίας ἐνεκαρτέρησεν ἐπὶ ἐκκαίδεκα ὅλας ἡμέρας, ἕως τὰ τεῖχη κατέπεσον. Τὸ μέγιστον μέρος τῆς φρουρᾶς, ὀκτακόσιοι ἄνδρεῖοι νέοι, κατεκόπη ἐν ἐξόδῳ τινὶ, τὰ δὲ ἀσθενῆ λείψανα αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ καὶ τοῦ λιμοῦ ἡραιώθησαν. Ὁ Μωάμεθ ἐτήρησεν ἑαυτῷ τὴν δόξαν τῆς ἀλώσεως. Τὸ μέγιστον μέρος τῆς φρουρᾶς ἔπεσε μαχόμενον· πεντακόσιοι αἰχμάλωτοι ἀπεκεφαλίσθησαν πρὸ τῶν προμαχώνων τῆς Σκόδρας, ὅπου κατεσκήνου ὁ Μὰρ Βέγης μετὰ ὀκτακισχιλίων ἀνδρῶν (1). Ἡ Λισσὸς, ἔρημος κατοίκων, ἀπετεφρώθη ὑπὸ τοῦ Πασᾶ τῆς Ρούμελης.

Ὁ Μωάμεθ τῇ νυκτὶ τῆς 8 πρὸς τὴν 9 Σεπτεμβρίου ἀπῆλθε τῆς Σκόδρας, ἠχοῦσων τῶν σαλπείγων, κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου μετὰ τεσσάρων μυριάδων ἀνδρῶν καὶ δύο σπηλαιῶν, ἐρυθρᾶς καὶ λευκῆς. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Λισσοῦ καὶ τῆς μεγάλης νήσου Δρεῖλωνος, ἐχούσης ἑπτὰ μιλίων περιφέρειαν, οἱ δύο βεγλερβέγηδες τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ρούμελης ἐπανῆλθον εἰς Σκόδραν, ὅπου ἐφόνευσαν πρὸ αὐτῆς πεντήκοντα ναύτας, συλληφθέντας ἐν δύο γαλέραις ἐπὶ τῆς νήσου Δρεῖλωνος· εἴτα δὲ ὤθησαν τὴν ἐπὶ τοῦ Βοϊάνα γέφυραν μέχρι τῆς θέσεως τῆς καλουμένης Κατιλίνα, ἐπὶ δὲ τῶν δύο ἄκρων αὐτῆς ἀνῆγειραν δύο πύργους, ὅπως ἐμποδίσωσι πᾶσαν βοήθειαν τοῖς πολιορκουμένοις. Τῇ 18 Σεπτεμβρίου ἐπανῆλθεν εἰς Ἀσίαν ὁ βεγλέρβεγης τῆς Ἀνατολῆς διὰ τὸν προσεγγίζοντα χειμῶνα, ἀρχομένου δὲ τοῦ Νοεμβρίου ἀνεχώρησε

(1) Βονφίνιος, Δ, Β. 6λ. Ε. σ. 603. Ὁ Μὰρ Βέγης ἐστὶν ὁ Ὁμέρ.

καὶ ὁ βεγλέρβεγης τῆς Ῥούμελης, καταλιπὼν τὸν Ἀχμέτ Βέγην Ἐβρενὸν μετὰ τετραχιςμυρίων ἱππέων πρὸς ἐνδελεχῇ πολιορκίαν τῆς πόλεως. Οἱ πολιορκούμενοι ἦσαν ἐν μεγίστῃ ἀπορίᾳ τῶν ἐπιτηδείων· εἶχον δὲ μόνον ἄρτον καὶ ὕδωρ. Τῇ παραμονῇ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως Ἴταλοι ἀνεζωπύρηνσαν τὸ θάρρος τῶν πολιορκουμένων, ἀγγείλαντες ὅτι Βενετὸς πρεσβευτὴς ἐπορεύετο εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως σπονδοποιήσῃ. Ἐνεκαρτέρησαν οὖν οἱ πολιορκούμενοι, ἕως ἧς μετὰ μῆνα ἡγγέλθη, ὅτι ἡ εἰρήνη ἐπετελέσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τῇ κυρίᾳ ῥήτρᾳ τῆς παραδόσεως τῆς Σκόδρας. Κατὰ τὴν συνθήκην ταύτην οἱ κάτοικοι ἦσαν ἐλεύθεροι ζῆσαι ἐν εἰρήνῃ ὑπὸ τὴν τουρκικὴν δεσποτείαν ἢ ἀποχωρῆσαι. Οὐ μόνον δ' ἡ φρουρά, ἀλλὰ καὶ σύμπαντες οἱ κάτοικοι ἐξελέξαντο τὸ τελευταῖον, πεισθέντες ὑπὸ τῆς ἀγορεύσεως τοῦ φρουράρχου Φλωρίου Ἰωνύμα· ἐξασφαλισθέντες δὲ δι' ὁμήρων οἱ γενναῖοι οὗτοι ἄνδρες περὶ τῆς ἐκτελέσεως τῆς συνθήκης, ἐγκατέλιπον περίλυποι τὰ ὑπὸ τοῦ ἰδίου αἵματος τοσοῦτον γενναίως ὑπερασπισθέντα τείχη, οἱ δὲ Τοῦρκοι εἰσῆλθον εἰς αὐτὰ μετ' ἀλαλαγμοῦ ⁽¹⁾.

Τῆς περαιτέρω ἀφηγήσεως τῆς εἰρήνης, ἥτις περατοῖ τὸν βενετικὸν πόλεμον καὶ τὸ Βιβλίον τοῦτο, προηγηθῆτω ἔτι ἐποφίς τις τῶν συγχρόνων πρὸς τὴν πολιορκίαν τῆς Σκόδρας ἐπιδρομῶν ὀθωμανικῶν στρατῶν εἰς Φριοῦλι, Καρνιόλαν, Καρινθίαν καὶ Στυρίαν. Ὡς πρὸ τεσσάρων ἐτῶν οἱ Τοῦρκοι ἱππεῖς ἀπὸ τῆς πρώτης πολιορκίας τῆς Σκόδρας εἰσέβαλον εἰς τὴν Καρνιόλαν καὶ Φριοῦλι, οὕτω καὶ κατὰ τὴν δευτέραν πολιορκίαν καὶ ἐπ' αὐτῆς. Τὸ δι-

(1) Βαυλέτιος, ἐν τῇ τέλει τοῦ Γ Βιβλίου.

κην ἀκρίδων πορθοῦν στίφος τῶν ἐμπρηστῶν καὶ λεηλα-
τῶν Τούρκων ἱππέων, οἵτινες, ἔγνουμένου τοῦ κληρονομι-
καῦ αὐτῶν ἀρχιγοῦ Ἀλῆ Βέγη, τοῦ ἀδελφοῦ τούτου Ἰ-
σκενδέρ, τοπάρχου τῆς Βοσνίας, καὶ τοῦ Μαλκότζογλου,
τοπάρχου τῆς Σερβίας, προεπορεύθησαν τοῦ πολιορκητι-
κοῦ στρατοῦ τῆς Σκόδρας καὶ πυρὶ καὶ σιδήρῳ διέδραμον τὰ
πέριξ, μετὰ τὴν ἔλευσιν τῶν ὑπὸ τὸν Δαοῦτ Πασᾶν, το-
ποτηρητὴν τῆς Ῥούμελης, τακτικῶν στρατῶν, ἀπεχώρη-
σαν τῆς Σκόδρας καὶ Ἀλβανίας καὶ ὤρμησαν πρὸς τὸ
Φριοῦλι, ὅπως ἀνανεώσωσι τὰς πορθήσεις, ὧν ἤρξαντο
τῷ ἀπιόντι ἔτει παρὰ τὸν Ἰσόντιον. Ἀμέσως μετὰ τὴν θε-
ρινὴν συγκομιδὴν ⁽¹⁾ ἦλθεν εἰς τὸν Ἰσόντιον ὁ Ἰσκενδέρ ⁽²⁾
ὃν γινώσκουμεν ἐκ τῶν πρὸς τὴν Οὐγγρίαν πολέμων διαβάς
δὲ τὸν Ἰσόντιον περιέμενεν ἵνα προτείνῃ αὐτῷ μάχην ὁ Κά-
ρολος Μαντόνης ⁽³⁾, ὃς μετὰ τοῦ ἱππικοῦ ἔσατο ἐν Γραδί-
σκη. Ἀλλὰ μάτην περιμείνας ἡμίσειαν ἡμέραν, ἐπειδὴ ὁ Βε-
νετὸς στρατηγὸς, διδαχθεὶς ἐκ τῶν δυστυχημάτων τοῦ ἀ-
πιόντος ἔτους, κατέσχε τὴν ὁρμὴν τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐν τῷ
ὠχυρωμένῳ στρατοπέδῳ, ἐστρατοπεδεύσατο τέσσαρας χι-
λιάδας βήματα ἐντεῦθεν τῆς Γραδίσκης μεταξύ τοῦ ὄρους
Μεδέας καὶ τοῦ Κορμόνσου ⁽⁴⁾, τῇ δὲ ἐξῆς ἡμέρᾳ κατέ-
λιπε τὴν θέσιν ταύτην καὶ διὰ τῶν κοιλάδων Κορμόνσου
καὶ Μανσὰν ἔλαβε τὴν εἰς Καρινθίαν καὶ Στυρίαν ἄγουσαν.
Τρισμῦριοι Τούρκοι ἱππεῖς, ἀγνοοῦντες τὰς ὁδοὺς, διε-
σπάρησαν εἰς τὰς καρινθιακὰς Ἀλπεῖς καὶ διήλυσαν αὐ-
τὰς μετ' ἀπιστεύτου τόλμης καὶ καρτερίας ἐν τοῖς ἀβα-

(1) Σαβελλίκος, Γ, I, φύλ. 226.

(2) Ὁ Σπανδογῖνος καλεῖ αὐτὸν Ἰσκενδέρ Βέγη.

(3) Παρὰ Σαβελλίκῳ καλεῖται Κάρολος Φορτεβράκιος.

(4) Intra Medeæ montem et Cremonem. Σαβελλίκος.

τωτάτοις τόποις. Ὅπου ἀπότομοι πέτραι ἐκώλυνον τὴν πορείαν αὐτῶν, ἔδερν τοὺς ἵππους αὐτῶν διὰ σχοινίων καὶ οὕτω κατεβίβαζον αὐτοὺς ἀπὸ πέτρας εἰς πέτραν μέχρι τῆς κοιλάδος. Οὕτω διέβησαν ἀπότομόν τινα κρημνόν, ὅπου ἐν ἐκτάσει διακοσίων βιβάτων οὐδεὶς ἄλλος ἐδύνατο βαδίσαι, μάλιστα οὐδ' ἴστασθαι, μὴ ἐχόμενος θάμνιων. Οὕτω δ' ἤλθον εἰς Λοίβλ, τὸ μόνον στενόν, τὸ ἄγον ἀπὸ τῶν Ἀλπεων εἰς Καρνιόλαν, ἣν εὗρον κατεχομένην ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων. Ἀλλ' οὗτοι, γενόμενοι μάρτυρες τῆς τόλμης τῶν Τούρκων, διαβάντων ἀπορρώγας τόπους, ἐφυγον περιδεεῖς, καταλιπόντες τὰ πάντα εἰς τὴν διάθεσιν καὶ καταστροφὴν τῶν πολεμίων (¹). Τῇ 19 Ἰουλίου οἱ Τούρκοι ἤλθον τὸ τρίτον εἰς Δραῦον, ὅθεν πορευθέντες εἰς Βεῖνσενφέλ καὶ Βιλλάχ ἀπήγαγον πλέον τῶν μυρίων αἰχμαλώτων (²).

Πρὶν ἢ ἡ Σκόδρα ὑποταγῇ τοῖς Ὀθωμανοῖς καὶ ἐν αὐτῇ τὰ φρούρια τοῦ Δριβάστου καὶ τῆς Λισσοῦ ἀπετεφρώθησαν, ὡς εἴρηται, ἡ πόλις Ἀντίβαρον διετέλει ἀνθισταμένη κρατερῶς. Τὸ Δριβάστον καὶ ἡ Λισσὸς διετέλεσαν ὑπὸ τὴν Ἰωάννην Τζέρνοβιτς, ἡγεμόνα τοῦ Μαυροβουνίου, ἐν ὀνόματι καὶ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου (³). Ἡ Λισσὸς, περιώνυμος ἐν τῇ ἐλληνικῇ ἀρχαιότητι, ἰδρύθη ὑπὸ Διονυσίου τῶν Συρακουσῶν, θέλοντος ἵνα διὰ ταύτης ἐξασφαλίσῃται τὴν ἀρχὴν τῆς Ἀδριατικῆς. Φίλιππος Γ' ὁ Μακεδὼν ἐγένετο κύριος αὐτῆς διὰ δόλου καὶ ἀνδρείας.

(1) Σαβελλίκος, περὶ Χαλκοκενδύλη.

(2) Ὁ Μεγίστηρ περιγράφει ἀκριβῶς τὴν ὁδοιπορίαν καὶ τοὺς σταθμοὺς τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ. Ὁ δὲ Βενφίνιος, Δ, Βιβλ. Δ, σ. 613, λέγει τρεῖς μυρίας ψυχάς.

(3) Μαρίνης Σανούτος.

Γέντιος, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰλλυρίας, συνήγαγεν ἐν Λισσῶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ κατὰ τοῦ Ῥωμαίου πραίτωρος Ἀνικίου, καὶ ὅτε ἡ Ἰλλυρία ἐγένετο ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους, οὗτοι ἐπεμφανέκει Ῥωμαίους πολίτας ὡς ἀποίκους. Ἐν τοῖς ἐμφυλίοις μεταξὺ τοῦ Πομπηίου καὶ Καίσαρος πολέμοις οἱ τῆς Λισσοῦ κάτοικοι εἵλοντο τὰ τοῦ Καίσαρος, ὃς ἐπεμφεν ἐκεῖ τοὺς ἀποίκους. Ὁτακίλιος δὲ ὁ τοῦ Πομπηίου στρατηγός, κατέχων τὴν πόλιν ἐπὶ τινα χρόνον, κατέλιπεν αὐτὴν διὰ παραδειγματικῆς προδοσίας καὶ ὠμότητος, ἥτις πολλάκις εὐρίσκεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ Ὀθωμανῶν πορθητῶν. Τὸ πλήρωμα τῶν πλοίων, τὸ παραδοθὲν ὑπὸ τὴν ἰερότητα τοῦ ὅρκου, κατεσφάγη ὠμότατα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ. Ἐκτοτε ἡ ἱστορία σιγᾷ περὶ τῆς Λισσοῦ, ἕως αὕτη διὰ τοῦ βίου καὶ ἔτι μᾶλλον διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Σκενδέρβεγῃ ἐκλείσθη ἐκ νέου ὡς τάφος αὐτοῦ. Καταλαβόντες ταύτην οἱ Ὀθωμανοὶ συνῆλθον περὶ τὸν τοῦ Σκενδέρβεγῃ τάφον, ὃν ἀνώρυξαν οὐχὶ ὅπως ἐξυβρίσωσιν, ἀλλ' ὅπως τιμήσωσι τὴν μνήμην τοῦ μεγάλου ἀνδρός, τοῦ τοσοῦτους ἐξ αὐτῶν προπέμφαντος εἰς τὸν τάφον· συνέτριψαν τὰ ὀστέα αὐτοῦ ὡς ἅγια λείψανα, ἃ περιλαβόντες ἐν χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ ἔφερον περὶ τὸν τράχηλον ὡς σύμβολα θάρρους καὶ ἀνδρίας (ΚΓ). Ἡ μνήμη αὐτοῦ ἦν τόσῳ ζωηρὰ καὶ ἱερὰ, ὥστε οἱ Τοῦρκοι τὴν Σκόδραν, ἣν ἡ ψυχὴ τοῦ ἥρωος ἐφάνη ὅτι ὑπερησπίζετο κατὰ τῶν ὀπλῶν αὐτῶν, ὠνόμασαν Ἰσκενδεριγὲ ἢ πόλιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὀνομα, ὃπερ φέρει ἔτι μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων (1).

Ἡ πρὸς τὴν Βενετιάν εἰρήνην, δι' ἧς ἡ δημοκρατία παρεχώρησε τὴν Σκόδραν Μωάμεθ τῷ Β', ὑπεγράφη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 26 Ἰανουαρίου ὑπὸ τοῦ γραμματέως 1479

(1) Ρουμελί τοῦ Χατζῆ Κάλφα, σ. 136,

τῆς ἐπικρατείας Ἰωάννου Δορίου (1). Ἡ δημοκρατία ὑπέσχετο διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἵνα παραδῶ ἐντὸς δύο μηνῶν τῷ σουλτάνῳ τὴν Σκόδραν καὶ πάντα τὰ ἐπὶ τοῦ πολέμου ἄλόντα φρούρια μετὰ τὴν ἀποκίνησιν τῶν φρουρῶν, τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τῶν ἀποσκευῶν, ἐντὸς δὲ δύο ἔτων ἀποτίσῃ δεκακισμύρια δουκάτα ἀντὶ τῶν πεντεκαίδεκακισμυρίων, ὅσα ὁ σουλτάνος ἀπῆτησεν ὡς ὀφειλόμενα αὐτῷ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ πολέμου. Ἐξ ἐτέρου ὁ Μωάμεθ ἀπέδωκε τῇ δημοκρατίᾳ πᾶν ὅ,τι αὕτη κατεῖχε πρὸ τοῦ πολέμου ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐν Δαλματίᾳ, πλὴν τῶν πόλεων Σκόδρας καὶ Κροΐας. Ἐπίτροποι ἐκατέρωθεν ὥφειλον ὀρίσειν τὰ ὅρια, τῇ δὲ δημοκρατίᾳ ἐπετρέπετο ἔχειν πρεσβευτὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς ἐκδίκασιν τῶν πολιτικῶν δικῶν τῶν ὑπηκόων Βενετῶν. Δεκακισμύρια δουκάτα ὠρίσθησαν κατ' ἔτος ἀντὶ τοῦ τέλους πάντων τῶν ὑπὸ τῶν Βενετῶν εἰς τὰς ὀθωμανικὰς χώρας εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων. Ἐν τῇ συνθήκῃ ταύτῃ περιλαμβάνοντο πάντες οἱ ὑπῆκοοι καὶ φίλοι καὶ προστατευόμενοι ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, πᾶσαι αἱ πόλεις καὶ οἱ λιμένες, οἵτινες ἤρουν τὴν σημαίαν τοῦ ἁγίου Μάρκου, ἢ ἤρουν αὐτὴν πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου καὶ ἐν χώρᾳ μὴ ὑποκειμένη ἤδη τῇ ὀθωμανικῇ ἐξουσίᾳ. Ὁ Ἰωάννης Δόριος, ὁ τὴν συνθήκην ὑπογράψας, ἐτιμῆθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου διὰ τριῶν χρυσοῦφάντων χλαμύδων. Ὁ ἔφορος Πέτρος Βεττόρης, ὁ ἀνδρεῖος πρόμαχος τῆς Κροΐας, ἤλευθερώθη μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων, μέχρι δὲ τῆς

(1) Λωζιέρ, Τόμ. Ζ, Βιβλ. ΚΖ, σ. 347. Δαρού, Βιβλ. Β, σ. 478. Σισμόνδης, Βιβλ. Ι, σ. 154. Ὁ Σπανδογῖνος, σ. 60, καλεῖ τὸν Ἰωάννην Δάριον Ἰωάννην Δάνον, ὁ δὲ Σαβελλικὸς καλεῖ τὸν διαπραγματευτὴν Βενέδικτον Τρεδιζάνον.

ἀναδείξας πρεσβευτοῦ τῆς δημοκρατίας ἐγένετο δεικτὸς ὡς τοποτηρητῆς αὐτοῦ. Κατὰ τὴν συνθήκην ταύτην ὁ ἔφορος Ἀντώνιος δὲ Λέτζε διῆλθε μετὰ τετρακοσίων καὶ πεντήκοντα ἀνδρῶν καὶ ἑκατὸν πεντήκοντα γυναικῶν, τῶν ὀλίγων λειψάνων τῶν ἐπὶ τῆς ἐνδεκαμήνου πολιορκίας τῆς Σκόδρας τοσοῦτον ὑπὸ τοῦ ξίφους καὶ τοῦ λιμοῦ ἐλαττωθέντων κατοίκων, μετὰ τῶν ἀγαθῶν καὶ τοῦ πυροβολικοῦ, μετὰ τῶν ἀγίων λειψάνων καὶ τῶν ἱερῶν σκευῶν διὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοπέδου ἀβλαβῆς. Ἡ ἀσυλία αὕτη ὀφείλεται οὐχὶ τῷ πρὸς τὴν ἀνδρίαν αὐτῶν σεβασμῷ τῶν Τούρκων, ἀλλὰ τοῖς πρὸς ἀσφάλειαν ληφθεῖσιν ὁμήροις (1). Συγχρόνως παρεδόθησαν τοῖς Τούρκοις σατράπαις τὰ Ἀκροκεραύνια ὄρη (τῆς Χειμάρρας ὄρη) καὶ τῆς Μάνης, ἐν Ἡπειρῷ καὶ ἐν Πελοποννήσῳ, τὰ φρούρια Στρίμοι, Σαράφωνα καὶ Ῥομπάνα καὶ ἡ νῆσος Λῆμνος. Ἐκατέρωθεν οἱ αἰχμάλωτοι ἀπελύθησαν ἄνευ λύτρων. Τῇ δὲ 25 Ἀπριλίου, ἡμέρᾳ τοῦ ἀγίου Μάρκου, ἡγγέλθη ἐν Βενετίᾳ ἡ συνομολογηθεῖσα εἰρήνη, ἥτις ἐπεράτου τὸν ἐκκαίδεκαετῆ δεινότατον πόλεμον, ὃν μέχρι τοῦδε ἡ δημοκρατία ὑπέμεινε (ΚΔ).

Πρὸς βεβαίωσιν τῆς εἰρήνης καὶ νέων φιλικῶν δεσμῶν μεταξὺ τῆς Πύλης καὶ τῆς δημοκρατίας, ὁ Μωάμεθ ἀπέστειλε πρεσβευτὴν πρὸς τὴν νέαν σύμμαχον (ΚΕ), ὃν ὑπεδέξαντο δημοτελέστατα ἐν Βενετίᾳ. Ὁ πρεσβευτὴς αὗτος ἦν ἐντεταλμένος, ἵνα δηλώσῃ τὴν εὐαρέστησιν τοῦ κυρίου αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ἀποκατασταθείσῃ εἰρήνῃ μεταξὺ τῶν δύο ἐθνῶν, προσενέγκῃ δὲ τῷ δουκὶ ζώνην ἀδάμασι κεκοσμημένην ἐπὶ τῷ ὀλίγον μεγαλοψύχῳ δεσποτικῷ ὄρῳ, ὅπως

(1) Σεβελλικός, Γ', φύλ. 266. Βαλέντιος, Γ'. Σισμάνδης, Βιβλ. ΙΑ', σ. 136.

αὕτη ἀποδίδωται, ὅταν ζητηθῇ ὑπὸ τοῦ σουλτάνου, καὶ εἶτα ὅπως ἡ ἄκυρος ἢ συνθήκη μετὰ πάντων τῶν ἐν αὐτῇ ἔρων. Ὁ πρεσβευτὴς ἐκόμιζε προσέτι καὶ μεγάλην χρυσὴν φιάλην ἵνα ἐξ αὐτῆς πῆν μετὰ τοῦ δουκὸς καὶ τῶν πρωτευόντων δώδεκα γερουσιαστῶν. Ἡ γερουσία ἀπέδωκεν αὐτῷ τὰς μεγίστας τιμὰς, ἃς ἐδέξατο μετὰ μεγίστης ἀλαζονίας. Λέγεται ὅτι συνωμολογήθη συνθήκη φιλίας, καθ' ἣν ἡ δημοκρατία ἡγγυᾶτο παρέχειν σόλον ἑκατὸν γαλερῶν πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν χωρῶν τοῦ σουλτάνου, καὶ ὅτι οὗτος, εἰ ἡ δημοκρατία ἐκινδύνευεν, ὑπέσχετο παρέχειν ἐπικουρίαν δεκαχισμυρίων ἱππέων (ΚΤ) (1). Εἰ καὶ οὐδόλως ἀποδίδεται πλήρης πίστις τῷ γεγονότι τούτῳ ἐπὶ τῇ μαρτυρίᾳ ἐνὸς μόνου ἱστοριογράφου, ὅμως ἀναμφιβόλως ἐστὶν ἡ ἥδη ὑπὲρ τῆς Τουρκίας ὅλως ἀλλοιωθεῖσα βενετικὴ πολιτικὴ, ἥτις, μιμουμένη Φερδινάνδον τὸν ἐξ Ἀραγωνίας, ἐπειρᾶτο ἐνισχύειν κατὰ τοῦτου, ὥς βραδύτερον κατὰ τῆς Οὐγγρίας, διὰ τῆς φιλίας τῆς Πύλης, καὶ ἀπωθοῦσα τοὺς Τούρκους τῶν βενετικῶν ὁρίων ἐπικαθίζει αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ τραχήλου τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς. Οὕτως ἐπὶ ἡμῖσιν σχεδὸν αἰῶνα πρὸ τῆς διαβοήτου συνθήκης μετὰ τοῦ χριστιανικωτάτου βασιλέως καὶ τῶν ἐχθρῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἡ Νεάπολις καὶ ἡ Βενετία ἐστηρίζοντο ἐπὶ τουρκικῆς ἐπικουρίας καὶ ἐμμέσων ἐπιθέσεων, Μωάμεθ δ' ὁ πορθητὴς ἦν ἱκανὰ πολιτικὸς, ὅπως πολεμῇ πρὸς τοὺς χριστιανοὺς, οὐχὶ διηνεκῶς καὶ ἀδιακρίτως, ἀλλὰ κατὰ τὸ μέτρον τῶν περιστάσεων, βοηθῇ ἀπίστοις κατὰ ἀπίστων, τουτέστι κατὰ τὴν τουρκικὴν ἔκφρασιν κυσί κατὰ χοίρων, ἢ χοίροις κατὰ κυνῶν.

(1) Λωζιέρ, Ζ, σ. 359.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ.

Εισβολή τῶν Τούρκων εἰς Τρανσιλβανίαν καὶ Αὐστρίαν. — Ἱστορία τοῦ οἴκου Σουλκάρ. — Σχέσεις διπλωματικαὶ πρὸς τὴν Ἰταλίαν. — Ἄλωσις τῆς Ζακύνθου. — Οἱ Τούρκοι ἐν Ἰταλίᾳ. — Ἱστορία ἀρχαία καὶ μεσαιωνικὴ τῆς νήσου Ῥόδου. — Πρώτη πολιορκία τῆς Ῥόδου ὑπὸ τῶν Τούρκων. — Θάνατος Μωάμεθ, χαρακτηρισμοὶ αὐτοῦ, ὡμότης καὶ ἀληθὲς μεγαλεῖον.

Ὁ ὀλοθρευτικὸς χεῖμαρρος τῶν ἱππέων καὶ ἔμπρηστων, πρὸς οὓς διὰ τῆς πρὸς τὴν Βενετιάν εἰρήνης ἀντετάχθη ἀπὸ τοῦ Φριουλι στιγματιόν τι πρόχωμα, κατέκλυσε τῷ αὐτῷ ἔτει τῆς συνομολογηθείσης εἰρήνης μετὰ διπλασίας ὁρμῆς τὴν Οὐγγρίαν. Τῷ 1479 στρατὸς ἐκ τεσσάρων μυριάδων Τούρκων ⁽¹⁾ εἰσέβαλεν εἰς Τρανσιλβανίαν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ὀκτωβρίου μηνός, ἡγουμένων 1479 δώδεκα Πασάδων (Α), ὧν γνωστότατοι ἦσαν οἱ δύο Μιχάλογλου, ὁ Ἀλῆ Βέγης καὶ Ἰσκενδέρ, οἱ υἱοὶ τοῦ Ἑβρανοῦ, ὁ Χασάν Βέγης, ὁ Ἰσᾶ Βέγης καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Μάλκοβιτς Βαλῆ Βέγης, περὶ ὧν ἤδη ἐγένετο λόγος ἐν τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Τούρκων ἱππέων

(1) Κατὰ τὸν Διουγόσιον, ἑκατὸν χιλιάδες, κατὰ δὲ τὴν ἐν Στεφανουπόλει ἐπιγραφὴν, ἐξήκοντα καὶ πέντε, κατὰ δὲ τὸν Βουφίνιον καὶ Ὀλαχούς, ἐξήκοντα, κατὰ δὲ Ὁθωμανοὺς ἱστοριογράφους, Σιαδεδδίν, Σολακζαδὲ καὶ Ἀλῆν, τριάκοντα χιλιάδες.

καὶ ἐμπρηστῶν. Ἡ πλὴθὺς τῶν ἀρχηγῶν διὰ τῆς διαφωνίας αὐτῶν ἐξησθένει τὴν δύναμιν τοῦ στρατοῦ. Ὁ Στέφανος Βαθόριος, βοϊβόδας τῆς Τρανσυλθανίας, συνήθροισε τάχιστα στρατὸν παρὰ τὸν ποταμὸν Σασβάραν (Βρόσκ), ὅπως ἐπιτεθῇ πρὸς τοὺς Τούρκους, προτιθεμένους ἀποχωρῆσαι μετὰ τῶν λαφύρων διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ ἐρυθροῦ Πύργου, ἐπεκαλέσατο δὲ τὸν φρούραρχον καὶ κόμητα τοῦ Τεμεσβάρ, στρατηγὸν τοῦ Ματθίου Κορβίνου, διαπρέψαντα ἤδη τὰ μάλιστα ἐν τοῖς βοεμικοῖς καὶ πολωνικοῖς πολέμοις. Τῇ 1479 13 Ὀκτωβρίου, ἑορτῇ τοῦ ἁγίου Κολομάνου, συνεπλάκησαν οἱ πολέμιοι στρατοὶ ἐν Κεγγέρ Μετζί, ἔκοσι πέντε μίλια ἀπέχοντι τῆς Ἀλβης Ἰουλίας (Βεΐσσεμβούργ). Ὁ Βαθόριος ἔταξε τοὺς Σάξωνας ἐν τῷ ἀριστερῷ κέρατι, ἐν τῷ δεξιῷ τοὺς Ζεκλέρους, καὶ ὀπίσω μὲν ἐκείνων τοὺς Βλάχους, ὀπίσω δὲ τούτων τοὺς Οὐγγρους· αὐτὸς δὲ κατέλαβε τὸ κέντρον μετὰ τοῦ ἰδίου ἱππικοῦ καὶ μετὰ τῶν λόχων τοῦ ἐπισκόπου τῆς Τρανσυλθανίας Λαδισλάου τοῦ ἐκ Γερέβ. Ὁ στρατὸς παρέστη ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ· ἕκαστος δὲ στρατιώτης, κοινωνήσας τῆς θείας μεταλήψεως, ὥμοσε διὰ τῆς χειρὸς ἵνα μὴ ὑποχωρήσῃ ἄνευ κελεύσματος τοῦ στρατηγοῦ. Κατ' ἀρχὰς τὸ ἀριστερὸν κέρας ἐτράπη εἰς φυγὴν· τρισχίλιοι Σάξωνες ἐρρίφθησαν εἰς τὸν Μαρῖον (Μαρός), καὶ αὐτὸ δὲ τὸ δεξιὸν ὑπεχώρει. Ὁ Βαθόριος, ἀθροίσας εἰς ταῦτ' οὓς φυγάδας, ἀπώλεσε τὸν πρῶτον καὶ δεύτερον ἵππον διὰ βολῆς καὶ πληγῆς, αὐτὸς δ' ἔλαβεν ἑξ τραύματα. Τότε ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ ἐπικειμένου μεγίστου κινδύνου ἔσπευσεν ἡ μέχρι τοῦδε βραδύνασα ἐπικουρία τοῦ κόμητος τοῦ Τεμεσβάρ (1).

(1) Κατὰ τὸν Λιτζίθ, ὁ Κινὲς ἐβράδυνεν ἕνεκα ζηλοτυπίας κατὰ τοῦ Βαθόριου· ἀλλ' ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ Κινὲς τοιαύτη ὑπόθεσις οὐδόλως βεβαιεῖται. (Ὁρεῖ Ἐγγελεον, Βιβλ. Γ, σ. 363, σημειῶσιν).

•Ποῦ ἐστὶν ὁ Βαθόριος ;• ἀνέκραξεν ὁ Κινίς, ἐν μέσῳ τῆς μαινομένης μάχης. Ὁ δὲ Βαθόριος ἔκραξεν ἐτι ἅπαξ μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως τῆς παραυτίκα ἐκ τῶν τραυμάτων ἐκπνευσάσης ψυχῆς καὶ ἐθάρρυνε τὸν στρατόν. Τότε ἡ τύχη τῆς μάχης μετεβλήθη, ἡ δὲ ἥττα τῶν Τούρκων ἦν γενική· τρεῖς μυριάδες τούτων ἔπεσον μαχόμενοι. Ὡς πρὸ τριάκοντα καὶ ἑπτὰ ἐτῶν ὁ Οὐνιάδης ἐνίκησε τὸν Μεζίδ Βέγην ἐν τῷ ἐρυθρῷ Πύργῳ, οὕτω νῦν ἐνίκησεν ὁ Κινίς τὸν Ἀλῆ Βέγην, μόλις καὶ χαλεπῶς σωθέντα διὰ τῆς φυγῆς. Χαλεπὸν ὅτι ὅτε Οὐνιάδης καὶ ὁ Κινίς ἐκηλίδωσαν τὴν νίκην διὰ βαρβαρικῆς ὁμότητος· διότι ὁ μὲν δειπνῶν ἐκέλευσε τὴν σφαγὴν τῶν αἰχμαλώτων Τούρκων πρὸ ὀφθαλμῶν, ὁ δὲ ἐπέστρωσε τὴν τράπεζαν ἐπὶ τῶν νεκρῶν τῶν φονευθέντων (1), ἀνοσιούργημα, ὅπερ ἡ ἱστορία τῶν Καλιφῶν ἱστορεῖ μόνον περὶ τοῦ αἰμοβόρου Ἀββάς. Ὁ οἶνος ἔρρεε μετὰ τοῦ αἵματος τῶν φονευθέντων καὶ οἱ νικηταὶ περιωρχοῦντο ὡς ἄγριοι περὶ τὰ πτώματα. Αὐτὸς ὁ Κινίς ἄρας πτώμα διὰ τῶν ὁδόντων ὠρχεῖτο τὴν πυρρίχην, ἔχων αὐτὸ ἐν τοῖς ὁδοῦσι (B). Τῇ ἐπαύριον οἱ νεκροὶ τῶν θανατωθέντων ἐχθρῶν συνεσωρεύθησαν, ἐτάφησαν δὲ οἱ πεσόντες ἐν τῇ μάχῃ ὀκτακισχίλιοι Οὐγγροι μετὰ τοῦ γενναίου ἀρχηγοῦ αὐτῶν Στεφάνου Βαθορίου. Τὸ ἐποικοδομηθὲν ναῖδιον, ἐτι νῦν ὑπάρχον, ἀναμνησκει εἰς τὸν ἔγγονον τὴν ἀνδρίαν τῶν πατέρων, ὡς τὸ ἐν Μούρτεν τῆς Ἑλβετίας κοιμητήριον, ἐκτὸς ὅτι ὁ Ἑλβετὸς οὐκ ἐρυθρίῃ ἐπὶ ταιούτοις ἀποτροπαίοις συμποσίοις.

Τῷ ἐπιόντι ἔτει ἡ ἔνδον Αὐστρία ἠναγκάσθη ἵνα ἀποτίσῃ τὴν κατὰ τῶν Τούρκων ἱππέων ἥτταν διὰ νέων ἐπιδρομῶν αὐτῶν εἰς Καρνιόλαν, Καρινθίαν καὶ Στυρίαν.

(2) Βονφίνιος, Δ, κεφ. ΣΤ. σ. 612.

4480 Τῇ 29 Ἰουλίου ἐπόρθησαν ἐν Καρνιόλῃ τὰ περὶ τὸ Κιρ-
κνίτζ καὶ Λογούς (1), τῇ δὲ 5 Αὐγούστου εἰσέβαλον τὸ
τέταρτον ἤδη εἰς Καρινθίαν διὰ τοῦ Σαύου. Γεώργιος δὲ ὁ
ἐκ Σχαουβούργ, φρούραρχος τοῦ Βαμβέργ, συνήθροισε
περὶ τὸ ῥὰν πολλοὺς ἐφίππους χωρικοὺς, δι' ὧν ἐνίσχυ-
σε τὸ ἵππικὸν αὐτοῦ, καὶ ἀπεδίωξε τοὺς Τούρκους νυκτὸς
διὰ τοῦ ἰσχυροῦ κρότου τῶν κυμβάλων καὶ σαλπίγγων,
ὃς ὑπεδείκνυε πολλῶ μείζον πλῆθος στρατοῦ (2). Οἱ Τούρ-
κοι τὸ ἕκτον ἤδη εἰσέηλασαν ἀπὸ Καρνιόλης εἰς Στυρίαν
καὶ δὴ συγχρόνως ἀμφοτέρωθεν (3). Καὶ οἱ μὲν εἰσβα-
λόντες ἐκ τῆς Καρνιόλης ἡρήμωσαν τὴν κάτω Στυρίαν
παρὰ τὸν Μοῦρ μέχρι Γραικίας, οἱ δὲ ἐκ τῆς Καρινθίας ἀ-
πήγαγον μεθ' ἑαυτῶν δούλους ἐκ τῆς ἄνω Στυρίας, ἐν
οἷς ἦσαν μόνον πεντακόσιοι ἱερεῖς. Ἡ μητρόπολις τοῦ
Σεκάου καὶ ἄλλοι ναοὶ ἐσυλήθησαν καὶ ἀνετράπησαν (Γ).
Καθ' ὃν χρόνον οἱ Τούρκοι ἐπόρθουν τὴν Τρανσιλθανίαν
καὶ τὰς κεντρικὰς ἐπαρχίας αὐτῆς, ὁ Μωάμεθ ἐκέλευσε
τὸν μὲν στόλον ἵνα καταλάβῃ τὸ παρὰ τὴν Μαιώτιδα φρού-
ριον Μούτα, τὸν δὲ υἱὸν Βαγιαζήτ ἵνα ἐκπολιορκήσῃ τὸ
φρούριον Τουρούλ ἢ Τιρόλ. Τοῦ φρουρίου τούτου κειμένου ἐν
Ἀρμενίᾳ παρὰ τὸ Βαίβουρ καὶ Ἐρζεντζὰν ἦρχεν ἴδιος κύ-
ριος, ὃς κατὰ τὸν περσικὸν πόλεμον συνετάχθη τῷ Οὐ-
ζοῦν Χασάν. Ὁ δὲ Μωάμεθ, ἀναμιμνησκόμενος τοῦτο, ἐν-
τείλατο τῷ ἡγεμονόπαιδι κυβερνήτῃ τῆς Σεβαστείας ἵνα
ἐκπορθήσῃ τὸ ἐχθρικὸν τοῦτο φρούριον, ὅπερ καὶ ἐγένε-
το. Ὁ σουλτάνος ἀνήγειρε τότε φρούριον ἐν Ἰμβρίῳ, ἐπεμ-
ψε δὲ εἰς τὴν γῆσον Λῆμνον ἰατροὺς, ὅπως ἐξετάσωσι

(1) Κατὰ τὰς ἐγγωρίους μαρτυρίας, παρὰ Μεγίσερ.

(2) Βαλβάσωρ, Βιβλ. Δ, σ. 378.

(3) Document monast. in Annalibus Styriae.

τὰς ιδιότητας τῆς σημαντρίδος γῆς, ἐφ' ἣ ἡ νῆσος αὐ-
τῇ ἐκλείζετο ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων.

Πρὸς τοὺς σουλτάνους τῆς Αἰγύπτου, πρὸς οὓς οἱ τῶν
Ὀθωμανῶν εἶχον μὲν φιλίαν τινά, ἀλλὰ μικρὰν ἐπιμιξίαν, ἀνε-
φύνην ἡ πρώτη αἰτία ἐρίδος καὶ ἐχθρας ἐκ διπλῆς ἀφορμῆς.
Ἡ πρώτη ἦν, ὅτι ὁ σουλτάνος τῆς Αἰγύπτου Χοσκαδὲμ
ἀπεκρίνατο ἀποφατικῶς πρὸς ἐπιστολὴν τοῦ Μωάμεθ, δι'
ἧς οὗτος προὔτεινεν αὐτῷ ἵνα ἐπισχευάσῃ ἰδίαις δαπάναις
τὰ ἐρειπωθέντα ὑδραγωγεῖα καὶ τὰς πηγὰς τὰς ἐπὶ τῆς
εἰς Μέκκαν ἀγούσης ὁδοῦ χάριν τῶν προσκυνητῶν·
διότι ὁ ὑπερήφανος σουλτάνος τῶν Μαμελούκων οὐκ ἠθε-
λεν ἵνα ἐγκαταλείψῃ τὴν διατήρησιν τοιούτων εὐσεβῶν ἱ-
δρυμάτων. Τὴν δὲ δευτέραν σπουδαιότεραν ἀφορμὴν ἔδω-
κε τὸ ἐπὶ τοῦ Καϊτβάϊ, διαδόχου τοῦ Χοσκαδὲμ ἐπὶ τοῦ
Θρόνου τῶν Μαμελούκων, ἀδίκημα τούτου πρὸς τὸν ἡγε-
μονικὸν οἶκον τῶν Σουλχάδρ. Ἐκατονταετηρίς σχεδὸν πα-
ρῆλθεν, ἀφ' οὗ ὁ Τουρκομάνος Σεϊνεδδὴν Καρατζᾶ Σουλ-
χάδρ ἱδρύσεν ἐν χώρᾳ τῆς ἀρχαίας Καππαδοκίας, ἐν τῇ νῦν
σατραπίᾳ τοῦ Μερασίου, αὐτόνομον δυναστείαν, ἧς ἡ ἱστο-
ρία ἔμεινε μὲν μέχρι τοῦδε ἄγνωστος τοῖς Ἀσιανολόγοις
Εὐρωπαίοις ἱστοριογράφοις (Α), πλεονάκις ὅμως ἐγέ-
νετο λόγος ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἱστορίᾳ κατὰ τοὺς γάμους τῶν
σουλτάνων τῶν Ὀθωμανῶν. Αὐτὸς ὁ Μωάμεθ ὁ πορθητῆς,
ὡς ὁ πάππος αὐτοῦ Μωάμεθ ὁ Α', ἐγημεν ἡγεμονόπαιδα
ἐκ τοῦ οἴκου Σουλχάδρ, ὁ δὲ γυναικάδελφος Μωάμεθ τοῦ
Α' ἐβοήθησεν αὐτῷ κατὰ τὸν πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ
Μουσαῦν πόλεμον. Τοιαύτη προτέρα καὶ σύγχρονος συγ-
γένεια, ἔτι δὲ μᾶλλον ἢ ἀπὸ τοῦδε ἐπὶ τριάκοντα καὶ πέν-
τε ἐνιαυτοὺς κοινὴ πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν ὑστέρᾳ ἱστορία
τοῦ ἡγεμονικοῦ οἴκου Σουλχάδρ ἀπαιτεῖ γινῶσιν τινα τῶν
κατ' αὐτόν.

Ὁ Σεϊνεδδὶν Καρατζᾶ Σουλκάδρ (τὸ κόσμημα τῆς πί-
 στευς, ὁ ὑπομέλας, ὁ δύναμιν περιβεβλημένος) ὁ Τουρ-
 κομάνος ἔδρυσεν τὴν δυναστείαν γενόμενος κύριος τῶν πό-
 λεων τοῦ Μαρασίου καὶ Ἑλβισάν (Ε). Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Χαλῆλ
 Βέγης ἐξέτεινε τὴν πατρικὴν χώραν ὑποτάξας τὰς πόλεις
 Χαρδούρ, Βεχέσνι καὶ Μαλατίαν, ἐπολέμησεν ἐπιτυχῶς
 πρὸς τοὺς στρατοὺς τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ
 ἰδίου λαοῦ· ὁ δὲ ἀδελφὸς καὶ διάδοχος τοῦ Χαλῆλ Σουλῆ
 Βέγης ἐνίσχυσεν ἑαυτὸν διὰ κήδους πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς
 ὁμόρους, ἐκδοὺς τὴν μὲν τῶν Ουγατέρων τῷ Καζί Βουρ-
 χανεδδὶν, κυριάρχῃ τῆς Σεβαστείας, τὴν δὲ, τῷ νεωτάτῳ
 υἱῷ τοῦ σουλτάνου Βαγιαζήτ, τῷ ἡγεμονόπαιδι Μωάμεθ
 Κουρεσιτζῇ, τουτέστι τῷ παλαιστῇ· νικήσας τὸν κύριον
 τῆς Ἐπιφανείας προσήρτισεν τὴν χώραν αὐτοῦ ταῖς ἰδίαις
 κτήσεις· ἐφόνευσεν τὸν ἡγεμόνα τοῦτον, ἐφονεύθη δὲ καὶ
 1396 αὐτὸς διὰ τοῦ ἐγχειριδίου δολοφόνου τινὸς, πεμφθέντος
 ὑπὸ τοῦ Βαρκούχ, σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου. Ὁ θάνατος
 αὐτοῦ συμπίπτει πρὸς τὴν ἐποχὴν τῶν ἐν ταῖς χώραις
 1397 ταύταις πορθήσεων τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Βαγιαζήτ Τιμουρ
 τὰς, καθ' ἣν οὗτος, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Γάγγρης, ἀρχαίας
 πρωτευούσης τῶν βασιλέων τῆς Παφλαγονίας, κατέλαβε
 καὶ τὴν ἀρχαίαν Νεάπολιν (Διθριγι) καὶ τὴν Δερένδαν, ὡς
 καὶ τὸ Βεχέσνι, Μαρασίον καὶ Μαλατίαν, ὑποκειμένας πά-
 σας τῇ ἐπικρατείᾳ τοῦ Σουλκάδρ. Διάδοχος τοῦ Σουλῆ
 Βέγης ἦν ὁ ἀνεψιὸς Ναζιρεδδὶν Μωάμεθ, ὃς τεσσαρακον-
 τούτης ἀναλαβὼν τὴν ἀρχὴν ἤρξεν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἐτι-
 ξτη. Κατ' ἀρχὰς πολεμήσας πρὸς τὸν σουλτάνον τῆς Αἰ-
 γύπτου Μαλεκοῦλ Μουεγίδ, εἰρήνευσε καὶ συνεμάχησε
 πρὸς αὐτόν, καὶ διὰ τῆς βοηθείας αὐτοῦ κατεπολέμησε
 τὸν ἡγεμόνα τῆς Καραμανίας Μωάμεθ, ὃν ἐπεμψε δε-
 1419 σμῶτην εἰς Κώϊρον· ἔστειλε πρεσβευτὴν τὸν Βέγην τῆς

Μαλατίας πρὸς Μουράτ τὸν Β', ὅπως αἰτήσεται παρὰ 1436
 τοῦ σουλτάνου τούτου ἐπικουρίαν κατὰ τῆς Καραμανίας·
 ἔλαβε δὲ αὐτὴν διὰ τῶν στρατευμάτων τῆς Ἀμασειας καὶ
 δι' αὐτῶν ἀφείλετο τὴν χώραν τῆς Καισαρείας τὸν ἡγε-
 μόνα τῆς Καραμανίας Ἰβραΐμ. Τρία δ' ἔτη πρὸ τῆς τε-
 λευτῆς ἀπῆλθεν αὐτὸς οὗτος εἰς Αἴγυπτον, ὅπου ὑπεδέ- 1439
 ξατο διαφερόντως αὐτὸν ὁ σουλτάνος Τζακμάκ, ὃν διε- 1442
 δέξατο ὁ υἱὸς Σουλεϊμάν Βέγης, ὅστις ἦν φιληδονώτα-
 τος καὶ ὀηλυδρίας. Ἐξέδωκεν εἰς γάμον μετὰ γενομένην
 πρὸς μνηστείαν ἐξέτασιν τῶν πέντε θυγατέρων τοῦ Σου-
 λεϊμάν Βέγη τὴν ὑπὸ τῆς πρεσβείας Μουράτ τοῦ Β' ἐκ-
 λεχθεῖσαν ἡγεμονόπαιδα Σίπτην πρὸς τὸν σουλτάνον
 Μωάμεθ τὸν πορθητὴν καὶ ἐτελεύτησε βασιλεύσας ἐν εἰρή-
 νῃ ἐπὶ δώδεκα ἔτη. Οἱ υἱοὶ αὐτοῦ Ἀρσλάν, Σεχζουβάρ, Σάχ 1453
 Βουδάκ καὶ Ἀλαεδδεβλὲτ διεδέξαντο σύμπαντες αὐτὸν
 εἰς τὴν ἀνωτάτην ἀρχήν. Κατ' ἀρχάς μὲν ὁ Ἀρσλάν Βέ-
 γης, ὃς ἤρξεν, ὡς ὁ πατήρ, ἐπὶ δώδεκα ἔτη, εἶτα δὲ τῇ
 συνεργείᾳ τοῦ ἀδελφοῦ Βουδάκ Σάχ, πορευθέντος πρὸς
 τὸν Χοσκαδέμ, ἐφονεύθη καθ' ὃν χρόνον προστύχeto ἐν
 τῷ τεμένει τοῦ Μαρασίου ὑπὸ δολοφόνου, πεμφθέντος ὑπὸ
 τοῦ σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου. Τὸν Βουδάκ ἀνηγόρευσε 1465
 Χοσκαδέμ ἡγεμόνα τοῦ Σουλκάδρ, ἀλλ' οἱ βέγγηδες τῆς
 χώρας ἔχοντες δυσμενῶς πρὸς τὸν ἀδελφοκτόνον ἤτησαν
 παρὰ Μωάμεθ τοῦ Β' ὡς τοιοῦτον τὸν τρίτον ἀδελφὸν Σεχ-
 ζουβάρ· ὁ δὲ σουλτάνος ἐξετέλεσε τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν.
 Διὰ διπλώματος οὖν τοῦ Μωάμεθ ὁ Σεχζουβάρ ἀνηγο-
 ρεύθη ἀρχηγὸς τῶν φυλῶν Σουλκάδρ καὶ Βοζουκλού (Σ).
 Ὁ δὲ Βουδάκ, ἐκβληθεὶς τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ
 αὐτοῦ, ἐπανέκαμψεν εἰς Αἴγυπτον, ὅπου εὔρε δραστηρίαν 1467
 βοήθειαν παρὰ τῷ Καϊτθαί, διαδόχῳ τοῦ Χοσκαδέμ, ἄρ-
 χοντι τῶν Κιρκασσῶν Μαμελούκων. Μετὰ πολλὰς ἀτε-

λεσφόρους μάχας τῶν αἰγυπτιακῶν πρὸς τὰ τοῦ Σουλκάδρ στρατεύματα, ὁ Καϊτβάι ἐπεμφε πρεσβείαν πρὸς τὸν Μωάμεθ μετὰ βαρυτίμων δώρων καὶ αἰτιάσεων κατὰ τοῦ Σεχζουβάρ· σύναμα δὲ παρεκάλει τὸν πορθητὴν ἵνα μηδεμίαν βοήθειαν παράσχη τούτῳ, ἐν ᾧ ὁ τῆς Αἰγύπτου σουλτάνος ἤθελε μόνον συλλαβεῖν τὸν ἐχθρὸν αὐτοῦ, τὴν δὲ χώραν παραχωρῆσαι τῷ σουλτάνῳ τῶν Ὀθωμανῶν. Ὁ δὲ Μωάμεθ ἀπεκρίνατο, ὅτι, εἰ ὁ Σεχζουβάρ ἠρνεῖτο στέρξαι ταῖς ἐπανειλημμέναις προτροπαῖς αὐτοῦ, οὐδεμίαν βοήθειαν ἐδίδω τὸν τεύθεν αὐτῷ. Ὁ Καϊτβάι, ἀρεσκόμενος τῇ τοιαύτῃ ἀποκρίσει, ἔσχεν ἐξ αὐτῆς ἀφορμὴν, ὅπως διὰ μυστικῶν ἐπιστολῶν καὶ διὰ χρυσοῦ πείσῃ τοὺς Βέγγηδας τοῦ Σουλκάδρ, ἵνα ἐγκαταλείψωσι τὸν Σεχζουβάρ.

4470 Οὕτως ὁ πεμφθεὶς ἐπὶ τὸν Σεχζουβάρ αἰγυπτιακὸς στρατὸς οὐδεμίαν ἀντίστασιν εὔρεν, ὁ δὲ ἡγεμὼν, ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν οἰκείων, κατέφυγεν εἰς τὸ ὄχυρόν φρούριον τοῦ Σαμοντίνου. Ἐξελθὼν δὲ τοῦ καταφυγίου τούτου δι' ἀπατηλῶν ὑποσχέσεων συνελήφθη ὑπὸ Αἰγυπτίου στρατηγοῦ, ὃς ἀπήγαγεν αὐτὸν εἰς Κάϊρον· αὐτόθι δὲ, τοῦ Καϊτβάι κελεύσαντος, ἀπηγχονίσθη ἐν τῇ πύλῃ Σουβεϊλά (1). Ἴσως ὁ Μωάμεθ ἤθελεν ἀδιαφορῆσαι περὶ τῆς καταδίκης τοῦ κηδεστοῦ αὐτοῦ, εἰ ὁ Καϊτβάι, φυλάσσων τὸν λόγον, ἀπεχώρει τῆς χώρας τοῦ Σουλκάδρ· ἀλλ' ἀντὶ τούτου, ὑπεστήριζεν ἐνόπλιως τὸν Βουδάκ, ὅπως ἀποκαταστήσῃ αὐτὸν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Σουλκάδρ. Διὸ ὁ Μωάμεθ ἐκηρύχθη, εἰ καὶ παρῆλθον ἤδη δέκα ἔτη ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Βουδάκ, ὑπὲρ τοῦ ἐπιζῶντος ἐτέρου ἀδελφοῦ Ἀλαεδδεβλέτ. Δι' ὀθωμανικοῦ στρατοῦ, πεμφθέντος

(1) Ἀνεσκαυπίσθη, κατὰ τὸν Νοχδελέτ Τεβερὶς.

κατὰ τῆς χώρας Σουλκάδρ, ὁ Βουδάκ ἠναγκάσθη ἵνα καταφύγῃ πάλιν εἰς Αἴγυπτον, ὁ δὲ Ἀλαεδδεβλέτ ἀνέβη 1480 εἰς τὸν θρόνον τοῦ Σουλκάδρ. Ὁψόμεθα ἐν τοῖς ἐξῆς ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Βαγιαζήτ καὶ τοῦ Σελίμ, πόσον ἐφάνη ἀγνώμων τοῖς Ὀθωμανοῖς, καὶ πῶς, συνταχθεὶς τῷ σουλτάνῳ τῆς Αἰγύπτου, ἐκήρυξε φανερόν πόλεμον πρὸς τὴν Πύλιν.

Ἡ ἐπὶ τὸν Βουδάκ ἐκστρατεία ἦν τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ πορθητοῦ ἐν Ἀσίᾳ. Τὸν ἐπίλοιπον χρόνον τῆς βασιλείας ἡσχολήθη περὶ πολέμους πρὸς τὴν Εὐρώπην καὶ περὶ τὰ ἰταλικά. Τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἔστρεψεν οὐχὶ μόνον εἰς Βενετίαν ⁽¹⁾ καὶ εἰς Νεάπολιν, συμμάχους αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν Λαυρέντιον τῶν Μεδίκων, δοῦκα τῆς Φλωρεντίας ⁽²⁾, καὶ πρὸς τὸν Λεονάρδον, κύριον τῆς Λευκάδος, Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας. Μετὰ τὴν γνωστὴν κατὰ τοῦ Λαυρεντίου τῶν Μεδίκων συνωμοσίαν, εἰς τῶν συνωμοστῶν, Βανδίνος τοῦνομα, κατέφυγεν ἀπὸ Φλωρεντίας εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἀλλ' ὁ Μωάμεθ τιμὼν τὸν Λαυρέντιον, δς, ὡς καὶ αὐτὸς, ἦν προστάτης τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἀρρώγδς τῶν πεπαιδευμένων, παρέδωκε παραχρῆμα τὸν δολοφόνον· ἐφ' ᾧ πρεσβεῖα ἐκ Φλωρεντίας νύχαρίστησεν αὐτῷ καὶ συνεχάρη ἐν ὀνόματι τῆς δημοκρατίας. Ὁ Φλω-

(1) Ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Βενετίας οὐδὲν τουρκικὸν μνημεῖον τοῦ 1476 σώζεται, ἀλλ' ἐν μόνον ἀραβικόν, τοῦτέστιν ἐπιστολὴ τοῦ σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου πρὸς τὸν δοῦκα. Τοῦ ἔτους ὁμοῦς 1478 σώζονται οἱ τοῦ Δορίου *capitoli della pace*, καὶ τὸ *récrédentiale*. Ἀμφότερα τὰ ἔγγραφα γέγραπται οὐχὶ τουρκιστὶ, ἀλλ' ἑλληνιστὶ, καὶ φέρουσι χρονολογίαν τὸ μὲν τῆς 25 Ἰανουαρίου, τὸ δὲ τῆς 29· εἰσὶ δὲ αἱ ἀρχαιόταται διπλωματικαὶ πράξεις μεταξὺ Βενετίας καὶ Πύλης.

(2) Roscö, Λαυρέντιος τῶν Μεδίκων, Βιβλ. Α, σ. 194.

ρεντίνος ζωγράφος Βελλίνης, ένασχολούμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τὴν ἀπεικόνισιν τῶν ἀρχαίων μνημείων, ὑπέθαλphen ὑπὲρ τοῦ Λαυρεντίου τὴν εὐνοϊκὴν τοῦ Μωάμεθ διάθεσιν.

Ὁ Μωάμεθ οὐκ ἦν οὕτως εὖνους πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῶν Ἰονίων νήσων Λεονάρδον. Οὗτος ἐγῆμε τὸ πρῶτον τὴν Μελιζαν, θυγατέρα τοῦ Λαζάρου, δεσπότου τῆς Σερβίας, εἶτα δὲ, θανούσης τῆς ἡγεμονίδος αὐτῆς, συγγενῇ τινα τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Φερδινάνδου, μὴ αἰτήσας πρότερον τὴν συναίνεσιν τῆς Βενετίας ἢ τοῦ Μωάμεθ, ἐχθρικῶς τότε ἔχοντος πρὸς τὸν Φερδινάνδον. Τούτου ἕνεκα οὐ συμπεριελήφθη ἐν τῇ μεταξὺ Μωάμεθ καὶ Βενετίας συνομολογηθεῖσῃ εἰρήνῃ, ἀλλὰ σιωπηρῶς ἀπεσιωπήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Πλὴν δὲ τοῦ ἐτησίου φόρου, ὃν ἐτέλει πρὸς τὸν Μωάμεθ, ὥφειλε προσέτι παρέχειν ἐκάστῳ νέῳ σατράπῃ τῶν Ἰωαννίνων δῶρον ἐκ 500 δουκάτων εἰς ἐφόδιον ⁽¹⁾. Ἐντεῦθεν νέος τις Πασᾶς, συγγενὴς τοῦ Λεονάρδου, ὑποβιβασθεὶς ἀπὸ δύο ἱππουρίδων εἰς μίαν, παρέπλευσε τὴν Ζάκυνθον πορευόμενος εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ. Ὁ Λεονάρδος, ἀποβλέπων εἰς τὴν νεότητά, τὴν δυσμένειαν καὶ συγγένειαν αὐτοῦ, ἐνόμισεν ὅτι ἐδύνατο νῦν ἀπαλλαχθῆναι τῆς ἀποτίσεως τῶν 500 δουκάτων διὸ ἀντὶ χρυσοῦ ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν καρπούς. Ὁ σατράπης, βαρέως φέρων τὴν διαγωγὴν ταύτην, ὥμοσε λαβεῖν δίκην αὐτῆς. Παρέστησεν οὖν τῷ σουλτάνῳ, ὅτι ὁ Λεονάρδος κατὰ τὸν τελευταῖον πρὸς τὴν Βενετίαν πόλεμον παρέσχε βλαβεράν κρυφίαν βοήθειαν πρὸς τὸν βενετικὸν στόλον, καὶ ὅτι οὐ συμπεριλαμβάνετο ἐν τῇ εἰρήνῃ ⁽²⁾. Ἡ δεξιὰ αὕτη πα-

(1) Σπανδογῆς, σ. 61.

(2) Αἰγῆς, σ. 62.

ρατήρησις οὐκ ἀπέβη ἀτελεσφόρητος παρὰ τῇ πορθητῇ, κελεύσαντι τὸν ἐξοπλισμὸν εἴκοσι καὶ ἑννέα πλοίων, ὧν κατέστησε ναύαρχον τὸν ἱεσεία τοῦ Χερσεκζαδὲ αὐθις ἀπολυθέντα τοῦ δεσποτηρίου καὶ Πασᾶν τοῦ Αὐλῶνος (Ζ) αὐθις ἀναδειχθέντα πρῶτον μέγαν βεζύρην Κεδουκ Ἀχμέτ Πασᾶν. Ὁ ὀθωμανικὸς στρατὸς ἀπέβη εἰς Λευκάδα καὶ Ζάκυνθον, ὃ δὲ Λεονάρδος, μὴ περιμείνας τὴν ἀφιξίν αὐτῶν, ἀπέπλευσεν εἰς Νεάπολιν μετὰ τῶν θησαυρῶν αὐτοῦ (1). 1470

Μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν δύο τούτων νήσων ὁ ὑπὸ τὸν Κεδουκ Ἀχμέτ σόλος παρηγγέλθη, ἵνα παραχρῆμα πλεύσῃ εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας, ὅπου τέως οὐδεὶς Ὀθωμανὸς ἀπέβη. Ὁ πορθητὴς τῆς Ἑλλάδος διενεοῖτο καταλαβεῖν καὶ τὴν ἀγέρωχον Ἰταλίαν, ἥτις ἐρημωθείσα ὑπὸ τῶν βαρβάρων παρεῖχε καὶ τοῖς Τούρκοις ὁμοίον δέλεαρ λείας καὶ ἡδονῆς. Πέντε καὶ ἥμισυς αἰῶνες παρῆλθον, ἀφ' οὗ μωσλῆμοι προσωρμίσθησαν εἰς τὰ παράλια τῆς Λιγυστικῆς (Λιγουρίας) καὶ τῆς Παρθενόπτης, ἀφ' οὗ τὰ περὶ τὴν Γένουαν καὶ Νεάπολιν κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, ἥ δὲ Ἰταλία διηρπάγη συγχρόνως ἐν μὲν ταῖς Ἀλπεσιν ὑπὸ τῶν Ἀθάρων, ἐν δὲ τῇ Ἀπουλίᾳ ὑπὸ τῶν Ἀράβων (Η). Νῦν ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Ἀπουλίας διεδέξαντο τοὺς Ἀραβας οἱ Τούρκοι. Ἡ τοῦ Μωάμεθ φιλοκτημοσύνη παρωξύνθη προσέτι ὑπὸ τῶν Βενετῶν, ἐχθρῶν τότε τοῦ Φερδινάνδου τῆς Ἀραγωνίας, εἰπόντων αὐτῷ διὰ τοῦ πρεσβευτοῦ Σεβαστιανοῦ Γρίττη, ὅτι τὸ Βρενδίσιον, ὃ Τάρας καὶ ὃ Ὑδροῦς (Ὁτραντον), ὄντα τὸ πάλαι ὑπὸ τὸν Ῥωμαῖον αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς, ἀνῆκον τῷ πορθητῇ τοῦ κράτους τούτου. Τοιοῦτοι λόγοι εἰς κατοχὴν τῶν χωρῶν

(1) Σπανδγιάνος, σ. 68.

τούτων ἐφάνησαν λίαν πανίσχυροι τῷ πορθητῇ. Διὸ δὲ
Κεδούκ Πασᾶς, ὁ ἀνυψωθείς ἀπὸ γενιτσάρου εἰς μέγαν βε-
ζύρην, ἀπέβη εἰς τὴν παραλίαν τῆς Ἀπουλίας μετὰ στόλου
4480 ἐξ ἑκατὸν πλοίων, τῇ δὲ 14 Αὐγούστου, μετὰ δέκα καὶ τέσ-
σαρας ἡμέρας τὸ ὀχύρωμα τῆς Ἰταλίας κατὰ τῶν Τούρ-
κων, ὁ Ὑδροῦς, περιέπεσε ταῖς χερσὶν αὐτῶν. Καίπερ μὴ
ἀνήκουστα, ἦσαν ὅμως ἀπάνθρωπα τὰ ἀνοσιουργήματα
τῆς ἀρπαγῆς καὶ τῆς σφαγῆς· οἱ βωμοὶ συνετρίβησαν καὶ
ἐλακπατήθησαν, αἱ σημαῖαι τοῦ σταυροῦ κατεσχίσθησαν,
αἱ ἅγιαι εἰκόνες ἐκάησαν, τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη τῶν
ναῶν ἐχωνεύθησαν, παρθένοι καὶ γυναῖκες κατησχύνθησαν
πρὸ τῶν ματέρων καὶ τῶν ἀνδρῶν, ὑπότιθθα βρέφη ἐξεσφεν-
δονίσθησαν πρὸς τὸν τοῖχον ⁽¹⁾. Ἐξ εἰκοσιδύο χιλιάδων
κατοίκων, δωδεκακισχίλιοι κατεσφάγησαν, οἱ δὲ ἑτεροὶ ἀ-
πήχθησαν εἰς δουλείαν, ὁ δὲ φρούραρχος καὶ ὁ Ἐπίσκο-
πος ἐδιχοτομήθησαν ⁽²⁾.

Πρὶν ἢ ὁ ὑπὸ τὸν Κεδούκ Πασᾶν τουρκικὸς στόλος
ἀποβῇ εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀπουλίας, ἕτερος ἐκ πλειό-
νων ἢ ἐξήκοντα πλοίων ὑπὸ τὸν Μεσίχ Πασᾶν κατέπλευ-
σεν εἰς Ῥόδον· διότι τὸ θερμουργὸν τοῦ Μωάμεθ διενεόθη
τὴν σύγχρονον ἐκπόρθησιν τοῦ ὀχυρώματος τῆς Ἰτα-
λίας καὶ τοῦ Αἰγαίου. Ἡ Ῥόδος ἐκ τῶν καλλίστων καὶ
μεγίστων νήσων τοῦ Αἰγαίου ἐστὶ καὶ διὰ τὴν θέσιν καὶ
διὰ τὰ μνημεῖα καὶ τὰ ὀχυρώματα καὶ τὴν διπλὴν πολι-
ορκίαν ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ πορθητοῦ καὶ Σουλεϊμάν τοῦ νο-

(1) Βεσόλδης, *Historia regum Siculorum et Neapolitanorum*, σ.
1442. Βονφίνιος, Β'.

(2) Ἰάκωβος Βολατερράνης, *Diar. Pom.*, σ. 106. *Diar. Parmense*, σ.
341. Μαρίνης Σανούτος, *Vite de duchi di Venezia*, KB, σ. 4213. Σεκ-
τεδδίν, *Σολακζαδέ*, φ. 62. Ἀλῆς, Ἰδρις, *Σισμάνδης*, σημ. σ. 177.

μοθέτου κατὰ τῶν Ταξιαρχῶν τοῦ τάγματος ἐν τε τῇ ὁθωμανικῇ καὶ χριστιανικῇ πολεμικῇ ἱστορίᾳ τόσον περίβλεπτος, ὥστε βραχεῖά τις περιγραφὴ τῆς νήσου καὶ τῆς πρωτεύουσας αὐτῆς καὶ συνοπτικὴ ἱστορία τῶν κατ' αὐτὴν ἐπιβάλλεται τῷ ἱστοριογράφῳ ἐνταῦθα ὡς καθήκον.

Ἡ Ῥόδος, ἀπέχουσα τρία ἢ τέσσαρα γεωγραφικὰ μίλια ἀπὸ τῆς νοτιοδυτικῆς παραλίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ κειμένη ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ἦτο ἤδη ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς πολιᾶς ἀρχαιότητος σπουδαῖος σύνδεσμος μεταξὺ Φοινίκης καὶ Ἑλλάδος. Ὡς ἐν τῇ Κρήτῃ οἱ Δάκτυλοι, ὡς μεταλλευταὶ καὶ ὀπλοποιοί, ἐμετάλλευον καὶ ἐσφυρηλάτουν τὸ μέταλλον, οὕτως οἱ Τελχίνες ἐν Ῥόδῳ, ὡς γλύπται καὶ γόητες ⁽¹⁾, ἐδίδονσαν τῷ λίθῳ θεῖαν μορφήν, τουτέστιν ἀνθρωπίνην, καὶ διὰ σχημάτων ὑπεράνθρωπον δύναμιν. Ὁ μῦθος, καθ' ὃν ὁ Ποσειδῶν ἡράσθη τῆς ἀδελφῆς τῶν Τελγίνων, ὁ δὲ Ἥλιος ἐγέννησεν ἐκ τῆς ἀπὸ τοῦ ἔρωτος τούτου βλαστησάσης θυγατρὸς Ῥόδου ἑπτὰ υἱοὺς, τοὺς Ἡλιάδας ⁽²⁾, διδάσκει ὅτι πρὸς τὴν νῆσον τὸ πάλαι, ὡς ἐτι καὶ σήμερον, εἶχον λίαν προσφιλῶς ἡ θάλασσα καὶ ὁ ἥλιος. Τὸ ὄνομα Ῥόδος (ἐλληνιστὶ ῥόδον, φοινικιστὶ ὄφρις) ⁽³⁾, δηλοῖ ὅτι εὐρέθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἢ Φοινίκων, κεκαλυμμένη ῥόδοις ἢ ὄφρεσι. Ὁ μῦθος τέλος, ὅτι ὁ Ἥλιος ἐξ ἔρωτος πρὸς τὴν Ῥόδον διέταμε τὴν θάλασσαν, ὑφ' ἧς περιεκλύσθη, καὶ ὅτι ἀνέδυσεν, ὡς περ ἡ Δῆλος, ἐκ τῆς θαλάσσης, οὐδὲν ἔχει θαυμαστὸν καὶ κυροῦται ὑφ' ἀπάσης τῆς κατασκευῆς τῆς νήσου. Οἱ ἑπτὰ Ἡλιάδαι ἐμπειροί

(1) Διόδωρος Σικελιώτης· κατὰ τὸν Στράβωνα, ΙΔ, ἦλθον ἐκ Κρήτης καὶ ἐργάζοντο τὸν σίδηρον καὶ τὸν χαλκόν, ὡς οἱ Δάκτυλοι.

(2) Πλίνιος, Β'.

(3) Bocharti Phaleg.

τῶν ἄστρον καὶ τῶν πλοίων ἡρμήνευον ἐκεῖνα καὶ ἐναυπήγουν ταῦτα. Ὁ πρεσβύτερος τῶν Ἡλιαδῶν Κέρκαφος ἰδρυσε τὰς τρεῖς πόλεις Ἀχαΐαν, Δαίδαλα καὶ Κορύδαλα, οἱ δὲ τρεῖς υἱοὶ αὐτοῦ τὰς κατ' αὐτοὺς κληθείσας τρεῖς πόλεις Λίνδον, Ἰάλυσόν τε καὶ Κάμειρον. Τὰ πολλὰ ὀνόματα τῆς νήσου δηλοῦσιν ἵτας ἀρετάς αὐτῆς, οἷον Ὀφιοῦσα, Τρινακρία, Μακαρία, Πελαγία, Κορυμβία, Ἀταβυρία ἀπὸ τοῦ ὄρους Ἀταβυρίου καὶ Τελχινίς ἀπὸ τῶν Τελχίνων⁽¹⁾. Φοίνικες οἰκισταί, οὓς ἤγαγεν ὁ Κάδμος, ἰδρυσαν ἐν Ἰαλύσῳ ναὸν τῷ Ποσειδῶνι⁽²⁾. Κρῆτες ὑπὸ τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως Ἀλθαιμένους κατώκησαν περὶ τὸν ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἀταβυρίου τῷ Διὶ ἰδρυθέντα ναὸν⁽³⁾, αἱ δὲ Δαναΐδες ἰδρυσαν τὸ ἐπιφανές ἱερὸν τῆς Λινδίας Ἀθηνᾶς⁽⁴⁾. Ταῦτα δὲ πάντα ἐγένοντο πρὸ τοῦ Ὁμήρου, γινώσκοντος ἀκριβῶς τὴν νῆσον μετὰ τῶν τριῶν αὐτῆς πόλεων⁽⁵⁾.

Κατὰ τὸν πρὸς τοὺς Πέρσας πόλεμον τῶν Ἑλλήνων τὰ πλοῖα τῶν Ῥοδίων συνετάσσοντο πάντοτε τῷ στόλῳ τοῦ ἰσχυροτέρου, τῷ τεῦ Ξέρξου, εἴτα δὲ ὅτε μὲν τῷ τῆς Σπάρτης, ὅτε δὲ τῷ τῶν Ἀθηνῶν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου αἱ τρεῖς πόλεις Λίνδος, Ἰάλυσος καὶ Κάμειρον ἐγνώσαν ἰδρύσαι ἀπὸ κοινοῦ πρωτεύουσαν, ἥτις ἐκτίσθη ἀμφιθεατρικῶς ἐν τῷ βορειοτάτῳ μέρει τῆς ὁμωνύμου νήσου κατὰ τὰ πελοποννησιακὰ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀρχιτέκτονος, ὃν οὐ καὶ ὁ Πειραιεὺς καὶ τὰ

(1) Πλίνιος, Ε', 31.

(2) Διόδωρος, Α'.

(3) Διόδωρος, Ε'.

(4) Στράβων, ΙΔ', σ. 655.

(5) Ὁμηρος, Ἰλ. Β', 656, 662.

μακρὰ τείχη (1). Ἡ Ῥόδος καταλαμβάνει τὸν γεθῶθεν πᾶσαν τὴν ἱστορίαν τῆς νήσου. Τὸ πρῶτον ἐάλω διὰ δόλου ὑπὸ τῆς μεγάλης βασιλίσσης τῆς Καρίας Ἀρτεμισίας τῆς Β', ἥτις ἀπηθανάτισε τὸν πρὸς τὸν Μαύσωλον ἔρωτα αὐτῆς διὰ τινος τῶν θαυμάτων τοῦ κόσμου καὶ ἠνάγκασε τὴν ἡττηθεῖσαν πόλιν, ἵνα ἀνεγείρῃ ὡς τρόπαιον τὸν ἀνδριάντα αὐτῆς, ὃς ἐστιγμάτιζεν ἕτερον παριστῶντα τὴν Ῥόδον (2). Ἀσμένως οἱ Ῥόδιοι ἐξηφάνιζον ὕστερον τὸ μνημεῖον τοῦ αἰσχους αὐτῶν, εἰ μὴ ὀρησκειτικὸς φόβος ἀπηγόρευεν αὐτοὺς τοῦτο· διὸ περιέβαλον τὸν ναὸν, ἐν ᾧ ἰδρύθη, τείχει τινὶ, ὅπερ ἐκώλυε τὴν εἰσόδον· ἐκ τούτου ἐλέγετο καὶ ἔμεινεν ἐν τοῖς ἐξῆς Ἄβατον (3). Πολλὰ παράδοξα τῆς λατρείας τῶν Θεῶν ἐδήλουν τὴν δεισιδαιμονίαν τῶν κατοίκων τῆς χώρας. Εἰς τὸ Ὀκριδίωνος ἡρῶεν οὐκ εἰσῆρχετο κῆρυξ. Ἐν τῇ ἀκροπόλει ἐτελοῦντο ἄπυρα ἱερά. Ἐν τῇ πόλει εὐωχοῦντο ἀνευ ἀμίδος (4), τῇ δὲ ἐβδόμῃ τοῦ μηνὸς Μεταγειτνιῶνος ἐθύετο ἄνθρωπος τῷ Κρόνῳ. Τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀρτέμιδος τῆς Εὐπορίας καὶ τὸ τῆς Περσεφόνης ἐστέφετο ἀσφοδέλῳ. Τὰ ἐπωνύμια τῆς Δενδρίτιδος Ἑλένης καὶ τοῦ Ἐνδένδρου Διὸς ἐδήλουν τὸ πολύδενδρον τῆς νήσου· τὸ δὲ τοῦ Διὸς Ἀταβυρίου, Ἐριδημίου, Παιᾶνος ἀνεφέροντο εἰς τὰ ἱερά αὐτῶ ὄρη ἢ εἰς τὰς νικητηρίους ὠδὰς, ὧν τις τῶν λαμπροτάτων, ἡ ἐβδόμῃ τοῦ Πινδάρου, χρυσοῖς γράμμασιν ἀνέκειτο ἐν τῷ τῆς Λινδίας Ἀθηνᾶς ἱερῷ. Τὸ ἐν τῷ ναῷ τούτῳ ἱερὸν τῆς Παλλάδος ἐκλείσθη δι' αἰγυπτιακῶν καὶ φοινικικῶν δώρων. Ὁ Κάδ-

(1) Διόδωρος, ΙΓ', Στράβων, ΙΔ', σ. 655.

(2) Βιτρούδιος, Β'.

(3) Ὅρα τὴν Ῥόδον τοῦ Μεουρσίου.

(4) Σουίδα.

μος καὶ τὴν Λινδίαν Ἀθηναῖαν ἐτίμησεν ἀναθήμασιν, ἐν οἷς ἦν χαλκοὺς λέβης ἀξιόλογος, κατεσκευασμένος εἰς τὸν ἀρχαῖον ρυθμόν· οὗτος δὲ ἐπιγραφὴν φοινικικοῦς γράμμασι. ἝΑμασις, ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου ἀνέθετο «δύο τε ἀγάλματα λίθινα καὶ θώρακα λίνεον ἀξιόθετον», οὗ ἕκαστος μῖτος ἦν συνεστραμμένος ἐξ ἐτέρων τριακοσίων ἐξήκοντα πέντε. Ἦν προσέτι ἐν Αἰνῶ ἱερὸν τοῦ Ἡρακλέους, ἐν ταῖς θυσίαις δ' αὐτοῦ οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ θύοντες κατηρῶντο ἀντὶ τοῦ εὐλογεῖν ⁽¹⁾.

Ἡ Ῥόδος ὅσον εὐχερῶς ὑπετάγη Ἀλεξάνδρῳ, τῷ υἱῷ τοῦ Φιλίππου, τοσοῦτον μείζονα καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ πασσῶν τῶν πολιορκιῶν περιφανῇ ἀνίστασιν ἐτέλεσε πρὸς Δημήτριον τὸν Πολιορκητὴν, υἱὸν Ἀντιγόνου τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας ⁽²⁾. Μετὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἰλίου καὶ τῶν Θηβῶν, μετὰ τὴν διπλὴν τῆς Βαβυλῶνος ὑπὸ τοῦ Κύρου καὶ τοῦ Δαρείου, μετὰ τὴν τῶν Σάρδεων ὑπὸ τοῦ Κύρου καὶ τὴν τῆς Τύρου ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἡ πολιορκία τῆς Ῥόδου ὑπὸ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ ἐστὶν ἡ ἐβδόμη περιθόητος πολιορκία ἐν τῇ ἱστορίᾳ διὰ τὴν καρτερίαν τῶν πολιορκουμένων καὶ τὴν στρατηγικὴν τοῦ πολιορκητοῦ, ἐπινοήσαντος ἐνταῦθα τὴν ἐλέπολιν καὶ χρησαμένου αὐτῇ. Τρισμύριοι ἐργάται ἐτέλουν τὰς παρασκευὰς τοῦ Πολιορκητοῦ. Καταρρέυσαντος τοῦ πρώτου περιτειχίσματος, οἱ πολιορκούμενοι ἀνήγειραν δεύτερον ἐκ τῶν καταπεσόντων θεάτρων, ναῶν καὶ οἰκιῶν ὑπορυχθέντος δὲ καὶ τούτου, ἔκτισαν τρίτον. Πεντήκοντα πρέσβεις ἑλληνικῶν πόλεων, ἰδίᾳ δὲ οἱ τῶν Αἰτωλῶν καὶ Ἀθηναίων, παρεγένοντο εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Δημητρίου, ὅπως

(1) Ὅρα τὴν Ῥόδον τοῦ Μεουρσίου.

(2) Διάδοχος, Κ', 91, Πλούταρχος, ἐν Δημητρίῳ, Βιτρούβιος, I', 22.

εἰρήνην ποιήσω· τιν ὑπὲρ τῶν Ῥοδίων· ἐγένετο δ' αὕτη ἐπὶ παραδόσει ἑκατὸν ὁμήρων καὶ τῇ κατ' ἀνάγκην ἐπικουρίᾳ ἐν πολέμῳ. Τοὺς Ῥοδίους πολιορκῶν ὁ Δημήτριος ἔλαβεν ἐν τινι προαστειῷ πύνακα Πρωτογένους τοῦ ζωγράφου· Ῥοδίων δὲ πρεσβευτῶν ἱκετευσάντων τὸν Δημήτριον ἵνα φείσῃται τοῦ μέρους τῆς πόλεως, ἐν ᾧ ἔκειτο ἡ πολυκλήσιτος αὐτῇ γραφὴ τοῦ Πρωτογένους, ὁ Πολιορκητὴς ἀπεκρίνατο, ὅτι προὔτιμα διαφθείρειν τὴν τοῦ αὐτοῦ πατρὸς ἢ τὴν τοῦ Πρωτογένους. Τοῦτό ἐστι τὸ ἀρχαιότατον παρὰδειγμα τοῦ πρὸς τὴν τέχνην ἔρωτος κατὰ τοῦ καταστρεπτικοῦ πολέμου, οὗ μέμνηται ἡ ἱστορία.

Εἰς τρόπαιον τοσαύτης ἀνδρίας καὶ τοσοῦτον ἐπιτυχοῦς ἀντιστάσεως ἡ Ῥόδος ἔστησε τὸν κολοσσὸν τοῦ Ἡλίου, ἔχοντα ὕψος μὲν ἑβδομήκοντα ἢ ὀγδοήκοντα πήχεων, σκαθμὸν δὲ ἑννεακισχιλίων ἑκατονταλίτρων· ὑπὸ τὰ σκέλη αὐτοῦ εἰσέρχοντο εἰς τὸν λιμένα αὐτοῦ καὶ ἐξέρχοντο τὰ πλοῖα (1). Χάρης ὁ Λίνδιος ἤρξατο τοῦ ἔργου, Λάχης ὁ Λίνδιος ἐπέρανεν αὐτό. Μετὰ πεντήκοντα καὶ ἑξέτη, ἀφ' οὗ τὸ θαῦμα τοῦτο ἀνιδρύθη, κατέπεσε (2)· μετὰ ἑννέα δὲ αἰῶνας ἑννεακόσιοι κάμηλοι μετεκόμισαν τὰ λείψανα αὐτοῦ (ΙΑ) (3). Ἄλλος μεταγενέστερος τῷ Δι' κολοσσὸς εἶχεν ἑκατὸν εἰκοσι ποδῶν ὕψος, ἑκατὸν δ' ἕτεροι ἐκόσμουσαν τὴν πόλιν, ὧν ἕκαστος μόνος ἐδύνατο κοσμεῖν ἑτέραν πόλιν. Ἀνάλογα τῶν ἑκατὸν κολοσσῶν ἦσαν τὰ τρισχίλια ἀγάλματα τῆς πόλεως καὶ ἄλλα καλλιτεχνήματα τῆς γλυπτικῆς, ὡς αἱ Βάκχαι καὶ οἱ Κένταυροι ἀνάγλυπτοι ἐπὶ φιαλῶν ὑπὸ τοῦ Ἀκράγαντος, ὡς οἱ Σιληναὶ καὶ οἱ Ἑρωτιδεῖς ἐν τῇ ναῶ.

(1) Στράβων, ΙΔ', σ. 652. Πλίνιος, ΛΔ'.

(2) Στράβων, ΙΔ, σ. 652.

(3) Τὸ φορτίον ἐλάστης καμήλου ὑπολογίζεται εἰς δέκα ἑκατοντάλιτρα.

τοῦ Διονύσου ὑπὸ τοῦ Μυδῶ, πρὸ πάντων ὅμως τὸ ἄρμα τοῦ ἡλίου ὑπὸ τοῦ Λυσίππου, ὅπερ ὁ Κάσσιος κατέλιπε μόνον ἐν Ῥόδῳ, ἐν ᾧ ἡ ὑπὸ τοῦ Δημητρίου σωθεῖσα περιλάλητος γραφὴ τοῦ Πρωτογένους, ἀνατεθεῖσα τῷ ναῷ τῆς Εἰρήνης ἐν Ῥώμῃ, ἐγένετο παρανάλωμα τοῦ πυρὸς μετὰ τοῦ ἰδίου ναοῦ ἡμίσειαν χιλιετηρίδα μετὰ ταῦτα. Ἐκτὸς ταύτης καὶ ἄλλων εἰκόνων τοῦ Πρωτογένους ἔλαμπον ἐν ταῖς στοαῖς τῆς Ῥόδου τὰ κάλλιστα καλλιτεχνήματα τῶν μεγίστων ζωγράφων τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Μένανδρος καὶ ὁ Ἀγκαῖος τοῦ Ἀπελλοῦ, ὁ Μελέαγρος, ὁ Ἡρακλῆς καὶ ὁ Περσεὺς τοῦ Ζεύξιδος, καὶ ἄλλαι γραφαί. Οὕτως ἡ Ῥόδος δικαίως προσαγορεύεται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τῇ κολοσσιᾷ καὶ λαμπρᾷ (1) οὐχί μόνον ἐπὶ τοῖς χαλκίνοις κολοσσοῖς καὶ τοῖς ἀριστουργήμασι τῆς τέχνης, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς κολοσσοῖς τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῖς ἐξαιρετοῖς πολιτικοῖς θεσμοῖς. Διὰ τῶν ἐργαστηρίων τῶν γλυπτῶν καὶ ζωγράφων αὐτῆς, διὰ τῶν σχολῶν τῶν ῥητόρων καὶ φιλοσόφων, διὰ τῆς δραστηριότητος καὶ τῆς ἀκμῆς τῶν ὀπλοστασίων καὶ νεωρίων καὶ τῆς δυνάμεως τῶν στόλων, καὶ διὰ τῶν σοφῶν ναυτικῶν νόμων ἐκτίσασατο ἡ Ῥόδος λαμπρὰν καὶ ἀθάνατον δόξαν. Τὸ πολίτευμα αὐτῆς ἦν ἀριστοκρατικόν· οἱ γερουσιασταὶ ἐκαλοῦντο μάστροι, ὁ δὲ ἀνώτατος ἄρχων τῆς Γερουσίας Πρύτανης. Ἡ Ῥόδος ἐπεμψεν ἀποικίας πρὸς τὴν ὁμώνυμον αὐτῇ ἐν Ἰσπανίᾳ πόλιν, πρὸς τὴν ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἑλλάδι Παρθενόπην, πρὸς τὸν ἐν Σικελίᾳ Ἀκράγαντα, πρὸς τὰς Βαlearίδας νήσους καὶ πρὸς ἄλλας χώρας. Ἱέρων ὁ τῆς Γέλας, ὁμολογῶν χάριν τῇ μητροπόλει μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ μεγάλου σεισμοῦ καταστροφὴν αὐτῆς, ἐπεμψεν οὐ μόνον

(1) Ὁράτιος, Λ'. Πίνδαρος, Ζ'.

ἐδομήκοντα καὶ πέντε ἀργυρίου τάλαντα, ἀλλὰ καὶ λέβητας ἀργυροῦς καὶ βάσεις τούτων καὶ τινες ὑδρίας καὶ ἀγάλματα. Διὰ τοῦ πλούτου τῆς νήσου κατεδείχθη ὁ ὑπὸ τοῦ Πινδάρου πρὸς ἔπαινον αὐτῆς ὑμνηθεὶς χρυσοῦς ὑετός (1).

Ἡ Ῥόδος, νομίζουσα τοὺς Σύρους βασιλεῖς ὡς τοὺς ἀμέσους γείτονas τοὺς ἐπικινδυνωτάτους ἀντιπάλους τῆς θαλασσοκρατορίας αὐτῆς, συνεμάχησε τοῖς Ῥωμαίοις κατὰ τοῦ Ἀντιόχου. Ὁ Πολυξενίδας, ἐξορισθεὶς ἐκ τῆς Ῥόδου καὶ ἀναγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀντιόχου ναύαρχος, ἀνταπέδωκε τὴν παρά τῶν Ῥωμαίων ἐν τῇ Ἰωνικῇ ἀκτῇ (2) κατὰ τὸ ἀκρωτήριον Κώρυκον ἥτταν διὰ νίκης, ἣν ἤρατο κατὰ τοῦ στόλου τῶν Ῥοδίων οὐχὶ πόρρω τοῦ Πα νόρμου κατὰ τὴν Καρικὴν ἀκτὴν (3), καθ' ἣν ἡ Ῥόδος ἀπώλεσε, πλὴν τοῦ ἄρχοντος Πausιστράτου, τοὺς ἐν ἀκμῇ νέους καὶ τὰ πλοῖα. Ἀγανακτοῦντες οἱ Ῥόδιοι ἐπὶ τῇ διὰ τοῦ στόλου τοῦ προδότου ἥττη (4), ἐξώπλισαν παραχρῆμα εἴκοσιν ἕτερα πλοῖα, ἃ ἠνώθησαν μετὰ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στόλου. Ὁ ναύαρχος τούτου Λίβιος ἔλαβεν ἐντολὴν, ὅπως περὶ πάντων κοινολογῇται μετὰ τῶν Ῥοδίων (5). Ἀπὸ κοινοῦ οὖν ἔγνωσαν τὴν πολιορκίαν τῶν Πατάρων· ἀλλ' ἔλυσαν αὐτὴν μετ' οὐ πολὺ, οἱ δὲ Ῥόδιοι ἀπεπέμφθησαν. Ὁ Αἰμύλιος Ῥήγιλος, διάδοχος τοῦ Λιβίου, ὡς ναύαρχος τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στόλου, ἐβουλεύθη μετὰ τῶν συμμάχων, τουτέστι μετὰ τοῦ Εὐμένους, βασιλέως τῆς Περγάμου, καὶ μετὰ τῶν Ῥοδίων, περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ

(1) Πίνδαρος, Ὀλυμπ. Ζ'.

(2) Τίτος Λίβιος, ΛΔ. Κεφ. 15.

(3) Αὐτόθι, ΔΖ. Κεφ. 11.

(4) Αὐτόθι, Κεφ. 4.

(5) Αὐτόθι, Κεφ. 16.

Ἀντιόχου προταθείσης εἰρήνης. Οἱ Ῥόδιοι ἀπεδέξαντο αὐτήν, οὐχὶ ὅμως καὶ ὁ Εὐμένης· διὸ ὁ πόλεμος παρετάθη. Στόλος Ῥοδίων ἐκ τριάκοντα καὶ δύο τετρήρων καὶ τεσσάρων τριήρων ἀντεπεξῆλθε κατὰ τοῦ συρίου στόλου, ἐφ' οὗ ἦν ὁ Ἀννίβας κατὰ τὴν παμφυλιακὴν ἀκτὴν, καὶ εὗρεν αὐτὸν ἐν Σούδῃ μετὰ τεσσαράκοντα καὶ ὀκτὼ πλοίων. Ἡ μάχη ἦν ἐκ τῶν ἀξιολογωτάτων μεταξὺ τῶν δύο ἀντιπάλων τῆς αὐτοκρατορίας, ἥτοι τῶν Συρίων καὶ Ῥοδίων· ἡ δὲ νίκη τούτων τόσῳ ἐνδοξότερα τῷ Εὐδάμῳ τῷ ἀρχιναύαρχῳ, ὅσῳ οὗτος ἤρατο αὐτὴν κατὰ τοῦ Ἀννίβα. Μεγάλη ἀγαλλίασις ἦν ἐν Ῥώμῃ καὶ Ῥόδῳ. Τὸ δεύτερον ἐπολέμησαν εἰκοσιδύο Ῥοδιακὰ πλοῖα μετὰ ὀγδοήκοντα Ῥωμαϊκῶν ἐν Μυοννήσῳ κατὰ τὸ ἀκρωτήριο Κώρυκον καὶ ἐξηφάνισαν διὰ λαμπρᾶς νίκης τὴν ἐν τοῖς ὕδασι τούτοις ἦτταν τοῦ Πολυξενίδου. Οἱ Ῥωμαῖοι ὑπερέβαλλον τὰς συριακὰς δυνάμεις κατὰ τε τὴν στερρότητα τῶν πλοίων καὶ τὸ θάρρος τῶν στρατιωτῶν, τὰ δὲ Ῥοδιακὰ πλοῖα ἐκ τοῦναντίου τὰ τοῦ βασιλέως κατὰ τε τοὺς ἐλιγμούς, τὴν τέχνην τῶν πλοιάρχων καὶ τὴν δεξιότητα τῶν κωπηλατῶν (1). Καταπαύσαντος τοῦ πρὸς τὸν Ἀντίοχον πολέμου ὑπὸ Λευκίου τοῦ Σκηπίωνος ἐν τῇ παρὰ τὸν Ἑρμόν μάχῃ κατὰ τὰ πεδία τῆς Ὑρκανίας καὶ δεκτῆς γενομένης τῆς εἰρήνης ἀντὶ τῆς παραχωρήσεως τῆς ἐνθεν τοῦ Ταύρου Ἀσίας, ἐξεκᾶν ζηλοτυπία καὶ ἔρις μεταξὺ τῶν συμμάχων τῆς Ῥώμης, μεταξὺ τοῦ βασιλέως Εὐμένους καὶ τῆς Ῥόδου, τοῦ μὲν ἀξιοῦντος τῆς καταλήψεως τῶν ὁμόρων τῷ κράτει αὐτοῦ χωρῶν, τῆς δὲ Ῥόδου ἀπαιτούσης τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἐν τῷ μέρει τούτῳ τῆς Ἀσίας κειμένων ἐλληνικῶν πόλεων. Ἡ σύγκλητος, ἀκροασαμένη

(1) Τίτος Λίβιος, Α', Κεφ. 29 καὶ 30.

τοῦ Κόττου, ὑπάρχου τοῦ Σκηπίωνος, τῶν πρεσβευτῶν τοῦ Ἀντιόχου, τοῦ βασιλέως Εὐμένους καὶ τῶν τῆς Ῥόδου, ἀπεφήνατο περὶ τῶν παρακλήσεων τῶν βασιλέων καὶ τῶν ἀξιώσεων τῶν πόλεων οὕτω· « Ἡ ἐντεῦθεν τοῦ Ταύρου Ἀσία ἔσεται ὑποτελὴς τῷ Εὐμένει, πλὴν τῶν παραλίων τῆς Λυκίας καὶ Καρίας, ὡς ἀπέναντι τῆς Ῥόδου κειμένων, ἅτινα παραχωροῦνται τοῖς Ῥοδίοις ⁽¹⁾. ἀλλ' ἐκ τῆς Καρίας ἐξαιρεῖται ἡ Τελμησσὸς καὶ μάλιστα ἡ πόλις Σόλοι, ὧν ἀντεποιοῦντο οἱ πρέσβεις αὐτῶν. Ἐκ τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Ἀσίας, ὅσαι ὑπέκειντο τῷ Ἀττάλῳ, ἔσονται ὑποτελεῖς τῷ Εὐμένει, ὅσαι δὲ ἦσαν ὑποτελεῖς τοῦ Ἀντιόχου ἔσονται ἐλεύθεροι καὶ ἀτελεῖς ». Οἱ Ῥόδιοι λίαν βραδέως συνείδον τὴν ἀφροσύνην αὐτῶν, παρασχόντες ἐπικουρίαν τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ ταχέως ἐγένοντο δικαίως ὑποπτοι τούτοις διὰ τὸ ἀμφίβολον τῶν φρονημάτων. Κατὰ τὸν πρὸς τὸν Περσέα πόλεμον ἡ Ῥώμη ἐπεμψε πρέσβεις εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἀσίας, ὅπως κρατύνῃ αὐτοὺς ἐν τῇ ὑπὲρ αὐτῆς ἀγάπῃ. Ὁ Ἡγησίλοχος, τότε πρυτανεύων, ἔπεισε τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ, ἵνα ἀντιτάξωσι τὰ ἐν τῷ λιμένι ἐξωπλισμένα τεσσαράκοντα πλοῖα πρὸς τοὺς πρεσβευτὰς τῆς Ῥώμης. Εἰ δὲ καὶ οἱ Ῥόδιοι ἤκουον οὐχὶ ἄνευ προθυμίας τῶν πρεσβευτῶν τοῦ Περσέως, οὐκ ἐδύναντο ὁμῶς πεισθῆναι εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ⁽²⁾. Ἐν τούταις ἡ Ῥώμη οὐκ ἐπελάθετο τῆς φαινομένης ταύτης οὐδωτερότητος, πολλῶν δ' ἦττον τῆς προτάσεως τῆς Ῥόδου, ὅπως μεσευέσῃ ἐν τῷ πρὸς τὸν Περσέα πολέμῳ. Διὸ, ὑποταγέντος τούτου, ἐδήλωσε πρὸς τὴν πρεσβείαν τῆς Ῥόδου, ἐλθοῦσαν

(1) Τίτος Λίβιος, Α, Κεφ. 56.

(2) Τίτος Λίβιος, ΜΒ', Κεφ. 43.

ἵνα συγχαρῇ αὐτῇ ἐπὶ τῇ νίκῃ, «ὅτι ἡ πρεσβεία ἦλθεν ἡδὴ λίαν βραδέως, καὶ οὐχὶ ὑπὲρ τοῦ κοινῇ τῇ Ἑλλάδι ξυμφέροντος, οὐχὶ ἐκ συμπαθείας πρὸς τὴν Ῥώμην, ἀλλὰ μόνον ὑπὲρ τοῦ Περσέως» (1). Οἱ ἀριστοκρατικοὶ τῆς Ῥόδου, καταπλαγέντες ἐκ τῆς ἀποκρίσεως ταύτης, ἔπραξαν πᾶν δυνατόν, ὅπως συνδιαλλαγῶσιν αὐτῇ πρὸς τὴν Ῥώμην, προσεκάλεσαν δὲ μεθ' ἑκασίας τοὺς Ῥωμαίους πρεσβευτὰς τὸν Γάϊον Δεσίμιον καὶ Γάϊον Ποπίλιον, οἵτινες, ἀπερχόμενοι εἰς Συρίαν, ἀπέβησαν εἰς Λώρυμα (νῦν Μάρμαρις) ἀπέναντι τῆς Ῥόδου, ὅπως, ἐλθόντες εἰς τὴν πόλιν, γένωνται αὐτοὶ μάρτυρες τῶν ἐν αὐτῇ συμβαινόντων. Ὁ Ποπίλιος μετὰ πικρίας καὶ αὐθαδείας ἤλεγξεν αὐτοῖς πάνθ' ὅσα διαρκοῦντος τοῦ πολέμου λόγῳ τε καὶ ἔργῳ ἔπραξαν ὑπὲρ τοῦ Περσέως, συνεπέρανε δὲ τὸν λόγον εἰπὼν, ὅτι αἱ ἐχθρικαὶ αὗται διαθέσεις ἐνὸς συγκλητικοῦ ἦσαν καὶ αἱ τῆς συγκλήτου ἀπάσης. Ἀλλὰ μετριοπαθεῖς ἦσαν οἱ λόγοι τοῦ συμπρεσβευτοῦ Δεσμίου, ὃς ἀπέδωκε τὴν αἰτίαν ὀλίγοις ταραξίαις τοῦ δήμου, οἵτινες δι' ὠνίας γλώττης προὔκालεσαν ψηφίσματα ὑπὲρ τοῦ βασιλέως καὶ οἵτινες ἐπεμψάν τας πρεσβείας, δι' ἃς μεταμέλονται καὶ αἰσχύνονται οἱ Ῥόδιοι, ὅπερ μόνον βλάψει τοὺς ἐνόχους (2). Παραχρῆμα ἡ σύγκλητος κατέγνω θάνατον πάντων τῶν ὑπὲρ Περσέως λαλησάντων ἢ ἐνεργησάντων. Τινὲς τούτων κατὰ τὴν ἔλευσιν τῶν πρεσβευτῶν ἔφυγον ἐκ τῆς πόλεως, ἄλλοι δὲ κατέγνωσαν ἑαυτῶν αὐτόχειρα θάνατον (3). Οὕτως ἡ Ῥόδος ἦν μόνον κατ' ὄνομα ἐλεύθερος καὶ ἔμενε, καίπερ ἀκουσίως, πιστῇ τῇ Ῥώμῃ κατὰ τὸν πρὸς τὸν Μιθριδάτην πόλεμον, πρὸς ὃν μόνη ἐξ ἀπα-

(1) Τίτος Λίβιος, ΜΕ, 3.

(2) Ἰρτιος περὶ τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ πολέμου, ΙΑ.

(3) Τίτος Λίβιος, ΜΕ, 4.

σῶν τῶν ἐλληνικῶν νήσων ἀντίστη ἐπὶ πολὺ πολιορκου-
μένη (1). Οὗτος ἀφείλετο τὸ ἄγαλμα τοῦ Πολιορκητοῦ ἐκ
τῆς Ῥόδου (2). Ἐν τῷ ἐμφυλίῳ πολέμῳ οἱ στόλοι τῶν
Ῥοδίων ἐμάχοντο κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπὲρ τοῦ Πομπηίου,
εἴτα δὲ ὑπὲρ τοῦ Καίσαρος (3), καὶ διέπρεπον ἐν ἀπάσαις
ταῖς μάχαις ἐπὶ δεξιότητι καὶ ἀνδρίᾳ (4). Μετὰ τὴν ἐν
Φαρσάλῳ μάχην οἱ Ῥόδιοι ἐκλείσαν τὰς πύλας τοῖς περὶ
τὸν Πομπήιον, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Καίσαρος, τοῖς
φονεῦσιν αὐτοῦ, καίπερ ἐν Ῥόδῳ τοῦ Βρούτου τὴν ῥητορι-
κὴν διδαχθέντος (5). Ὁ Κάστιος ἐπολιόρκησε τὴν Ῥόδον
καὶ εἰσῆλθε διὰ προδοσίας εἰς τὴν πόλιν· ἐπέτρεψε σφα-
γὰς καὶ ἀφῆρπασε παρὰ τῆς πόλεως πᾶν ὅ,τι ἐδύνατο βιά-
σθαι καὶ ἀπειλῇ (6). Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου ἀπώλε-
σεν ἡ Ῥόδος τὴν ἐλευθερίαν, διότι οἱ κάτοικοι ἐτόλμησαν
ἀνασκολοπίσαι Ῥωμαίους πολίτας (7), ἀλλὰ μετὰ ἐννέα ἔτη,
τῷ τελευταίῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἀπέδωκεν αὐτοῖς
αὖθις τὴν ἐλευθερίαν (8). Τέλος ἀπώλετο αὕτη ἀνεπιστρε-
πτὶ ἐπὶ Οὐεσπεσιανοῦ, ὃς τὴν νήσον, ὡς τὴν Ἀχαΐαν, Λυ-
κίαν, Βυζάντιον, Σάμον, Θράκην, Κιλίαν καὶ Κομμαγηνήν,
αἵτινες τέως τό γε ὄνομα ἦσαν ἐλεύθεραι, ἐκήρυξε ῥω-
μαϊκὴν ἐπαρχίαν (9).

(1) Ἀππιανὸς περὶ Μιθριδατικοῦ πολέμου, καὶ Αὐρήλιος Βίκτωρ, ἐν Μιθριδάτῃ.

(2) Καῖσαρ, περὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, Γ', 5.

(3) Ἰρριος, περὶ τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ πολέμου, ΙΑ'.

(4) Καῖσαρ, Γ', 402.

(5) Αὐρήλιος Βίκτωρ, ἐν Μάρκῳ Βρούτῳ.

(6) Ἀππιανὸς, Δ', 72.

(7) Τῷ ἔτει 797 ἀπὸ κρίσεως Ῥώμης, Δίων Κάστιος, ΙΑ'.

(8) Τῷ 806 ἀπὸ κρίσεως Ῥώμης. Τάτικος, ΙΒ'. Σουετόνιος, ἐν βίῳ Κλαυδίου, Κεφ. 25.

(9) Σουετόνιος ἐν Οὐεσπεσιανῷ, Κεφ. 8. Σίξτος Ρούφος, Παῦλος Διά-
κονος, Εὐτρόπιος ἐν Οὐεσπεσιανῷ.

Ἐπὶ Κωνσταντίνου ἡ Ῥόδος ἐγένετο πρωτεύουσα τοῦ
 θέματος τῶν Κιβυβέραιωτῶν, εἴτα δὲ ἀρχιεπισκοπή, ὑφ' ἣν
 ὑπέκειντο δεκατέσσαρες Ἐπίσκοποι. Ἡ βυζαντινὴ ἱστορία
 μνείαν ποιεῖται κυρίως τῆς νήσου κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τῆς
 ἁγίας Σοφίας, χάριν τοῦ ὑψηλοῦ θόλου αὐτῆς. Ἐν Ῥόδῳ
 κατεσκευάσθησαν αἱ κισσιρσιδεῖς λευκαὶ ὡς ἡ κιμωλία
 γῆ, ἐλαφραὶ ὡς τὰ πτερὰ, κέραμαι, ὧν δώδεκα εἶχον σταθ-
 μὸν μιᾶς συνήθους (IB). Τῷ δωδεκάτῳ ἔτει τῆς βασιλείας
 633 τοῦ Κωνσταντίνου (1) ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μοαβία οἱ
 Ἀραβες ἐκυρίευσαν τῆς Ῥόδου· τότε δὲ ἐννεακόσιοι κά-
 μηλοι μετεκόμισαν τὰ λείψανα τοῦ κολοσσοῦ τοῦ Ἡλίου
 (2). Ἐκ τῶν Βυζαντινῶν ἱστοριογράφων οὐ γίνεται δῆλον
 τὸ ἔτος, καθ' ὃ οἱ Ἀραβες ἀπῆλθον τῆς Ῥόδου, ἴσως ὅ-
 634 μως τῷ ἐπιέντι, ὅτε ὁ στόλος αὐτῶν ἡττήθη ἐν τῷ κόλ-
 πῳ τοῦ Φύσκου (3), τοῦλάχιστον μετὰ πεντήκοντα ἔτη
 ἡ Ῥόδος ἐγένετο ἥδη τὸ προσορμιστήριον τῶν βυζαντινῶν
 στόλων ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου (4). Κατὰ τὴν
 διανομὴν τῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν
 σταυροφόρων ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ Ῥόδος
 ἔλαχεν Ἰταλῷ τινὶ ἡγεμόνι, οὗ τὸ ὄνομα παρασιτωπάται,
 περιῆλθε δὲ τῷ 1249 τοῖς Γενουηνσίοις, ἀφ' ὧν ὁ Ἰωάν-
 νης Καντακουζηνὸς, οἰνοχόος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου
 Δούκα, ἐπειράθη ἀποσπᾶσαι αὐτήν· ἀλλὰ τῇ βοήθειᾳ τοῦ

(1) Θεοφάνης. Κεδρηνός, IB'.

(2) Ὁ Γίδων νομίζει ἐν τοῖς ἐννεακόσιοις τεύτοις φορτίοις τῶν καμή-
 λων συμπεριληπτὰ τὰ λείψανα τῶν ἑκατὸν ἐτέρων κολοσσῶν καὶ τῶν τρις-
 χιλίων ἀγαλμάτων. Τὰ τελευταῖα οὐδαμῶς· διότι ὁ Κάσιος ἀφῆρπασεν αὐτὰ,
 καταλιπὼν μόνον τὸ ἄρμα τοῦ Λυσίππου.

(3) Θεοφάνης, A', II'. Κωνστ. 634.

(4) Ὁρα Μεύρσιον.

Βιλλεαρδουίνου, ἡγεμόνος τῆς Ἀχαΐας, πορευομένου τότε δὴ εἰς Αἴγυπτον πρὸς τὸν ἅγιον Λουδοβίκον, ἐδιώχθη. Ὁ Δούκας ἐπεμφε μετὰ ταῦτα τὸν πρωτοσέβαστον Θεόδωρον, ὃς, ἐκβαλὼν τοὺς Γενουηνοὺς, κατεκτήσατο αὖθις τὴν Ῥόδον τῇ βυζαντινῇ αὐτοκρατορίᾳ (1). Ἀλλ' ἡ ἀρχὴ αὕτη τῶν Ἑλλήνων ἦν μόνον ἐφήμερος καὶ ἀδύνατος· διότι ὁ διοικητής, κύριος τῆς Κουάλλας, ἐπαναστατήσας, ἐκήρυξεν ἑαυτὸν αὐτόνομον, σὺν αὐτῷ δὲ Τοῦρκοι πειραταὶ διεπόρθουν τὴν νῆσον συγχρόνως τῇ Χίῳ, Σάμῳ, Καρπάθῳ καὶ ἄλλαις νήσοις τοῦ Αἰγαίου (1Γ).

Ἐν τῷ αὐτῷ παραχρῆ τῶν πραγμάτων ἐν Ῥόδῳ Γουλιέλμος ὁ Βιλλαρὲτ, μέγας ταξιάρχης τοῦ τάγματος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, ἔγνω ἐκβαλεῖν τοὺς Τοῦρκους ἐκ τῆς Ῥόδου, καταλαβεῖν δ' αὐτὸς ὑπὲρ ἑαυτοῦ αὐτήν. Ὁ δὲ ἀδελφὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Φούλκε Βιλλαρὲτ ἐξετέλεσε τὴν βουλὴν τοῦ ἀδελφοῦ, ζητήσας τῇ συναινέσει Κλήμεντος τοῦ Ε' καὶ Φιλίππου τοῦ Καλοῦ παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου, ἵνα ἐγκαταστήσῃ αὐτὸν ἐν τῇ ἀρχῇ ἐπὶ τῇ συνθήκῃ τοῦ ἐξελάσαι τοὺς Τοῦρκους πειρατὰς καὶ παρέχειν αὐτῷ κατ' ἔτος τριακασίους ἱππότας. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἀποσταλέντες πρεσβεύται οὐχ εὖρον εὐμενῇ ὑποδοχὴν, οἱ Ἰωαννῖται ἱππῶται ἐκυρίευσαν ἐξ ἐφόδου τῆς Ῥόδου (2), καὶ ἐντὸς τεσσάρων περιποῦ ἐτῶν ὑπετάχθη αὐτοῖς ἡ νῆσος μετὰ τῶν πέριξ, οἷον τῆς Νισύρου, Λέρσου, Καλύμνου, Τήλου (Ἐπισκοπῆς), Σύμης καὶ Κῶ (3).

Ἐκ τῶν νήσων τούτων ἡ μεγίστη καὶ ἀξιολογωτάτη

(1) Νικηφόρος Γρηγορᾶς, Βιβλ. Β, καὶ λεξικὸν γεωγραφικὸν Μαρτινιέρου.

(2) Βερτότ, κατὰ τὸν Βερνάνδον Γουίδον.

(3) Αὐτῶν, Βιβλ. Δ'.

ἦν ἡ Κῶς, πατρίς τοῦ Ἱπποκράτους καὶ τοῦ Ἀπελλοῦ, ὀνομαστή καὶ ἐπὶ τοῖς ἐξαιρέτοις καρποῖς καὶ τῷ οἴνῳ αὐτῆς. Ὁ Βιλλαρέτ ὠχύρωσεν αὐτὴν διὰ φρουρίου μετὰ τετραγώνων πύργων, οἱ δὲ διάδοχοι αὐτοῦ ἐκόσμησαν τὴν ἐπισκοπὴν τῆς Κῶ πολυτελέσι μαρμαρίνοις οἰκοδομήμασι (1). Ὁ πάλαι λίαν εὖορμος λιμὴν ἐστὶ νῦν κατακεχωσμένος, ἀλλ' αἱ ἀρχαῖαι ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ καὶ ἡ μεγίστη ἀξιοθαύμαστος πλάτανος τοῦ Αἰγαίου, ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν τοῦ ὁδοιπόρου (2). Μετὰ τὴν Κῶ εἶπετο ἡ Σύμη, παράγουσα πολλοὺς καὶ ἐξαιρέτους οἶνους καὶ πλήρης αἰγῶν, ὀνομαστή νῦν ἐτι ἐπὶ τοῖς δύταις, ὅτινες ἐξάγουσι τοὺς σπόγγους ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ τότε ἐτι ἐπὶ τοῖς ναυπηγοῖς, ὅτινες ἐναυπήγουν τοὺς τάχιστα πλέοντας λέμβους. Ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ ὁ μέγας ταξιάρχης ἤγειρεν ὑψηλὸν πύργον, ἀφ' οὗ οἱ κάτοικοι ἐσήμαινον τῇ Ῥόδῳ ἐν μὲν τῇ νυκτὶ διὰ τοῦ πυρός, ἐν δὲ τῇ ἡμέρᾳ διὰ τοῦ καπνοῦ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον. Ἡ Ἐπισκοπὴ, περιπεσοῦσα ἐτι ἅπαξ τοῖς πειραταῖς Τούρκοις, ἀπεσπάσθη ἀπὸ τῶν

1321 Τούρκων δέκα ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ῥόδου. ὑπὸ τοῦ κυβερνήτου Γεράρδου Πίνου διὰ δέκα τριήρων· πάντες οἱ μάχιμοι ἐφονεύθησαν, γέροντες δὲ, γυναῖκες καὶ παιδία ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι (ΙΔ).

Ὁ Ἐλιὼν Βιλλενέβ, διάδοχος τοῦ Βιλλαρέτ, τοῦ ἐλόντος τὴν Ῥόδον, ἐπεσκεύασε τὰ τεῖχη τῆς πόλεως, ὠχύρωσεν αὐτὰ ἰδίᾳ δαπάνῃ διὰ νέου ὀχυρώματος καὶ ἐφρόντισε περὶ διηνεκοῦς συντηρήσεως πολυαρίθμου φρουρᾶς ἐν τε τῇ Ῥόδῳ καὶ ταῖς ὑποκειμέναις νήσοις (3). Μετὰ

(1) Βερτιότ, Βιβλ. Δ, Τομ. Α.

(2) Ὀδοιπορία εἰκονογραφικὴ τοῦ Chdiseul Gouffier, Α.

(3) Βερτιότ, Βιβλ. Ε, σ. 530.

δέκα ἔτη ὁ μέγας ταξιάρχης συνήνησε τὰς τριήρεις τοῦ τάγματος χάριν τῆς πρώτης κοινῆς κατὰ τῶν Τούρκων σταυροφορίας μετὰ τῶν παπικῶν, τῶν βενετικῶν καὶ τῶν κυπριακῶν· ὁ συμμαχικὸς δὲ οὗτος στόλος ἀφείλετο τὸν Οὐμούρ Βέγην (IE), κύριον τοῦ Ἀϊδίν, τὴν Σμύρνην. Ὁ διάδοχος τοῦ Ἑλιῶν, ὁ Θεόσδοτος Γοζόν (Dieudonné de Gozon) ἱππότης τοῦ Δράκοντος κατεναυμάχησε παρὰ τὴν Ἰμβρόν τουρκικὸν στόλον ⁽¹⁾, περιετείχισε τὰ προάστεια τῆς Ῥόδου καὶ ἐξέτεινε πρὸς τὴν θάλασσαν τὴν προκυμαῖαν τοῦ λιμένος τῶν τριήρεων ⁽²⁾. Ἡ δρακοντίνη κεφαλὴ τοῦ ὑπὲρ αὐτοῦ φονευθέντος ὄφεως (κατὰ τὸ φαινόμενον μέγας ὄφης, ἐξ οὗ ἡ Ῥόδος ἔλαβεν ἐν ἧ καὶ δύο τῶν ἀρχαίων αὐτῆς ὀνομάτων ⁽³⁾), ἀνηρτήθη ὡς τρόπαιον ἄνω τῆς πύλης τῆς πόλεως, ὡς ὁ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Ῥηγούλου ἐν τῷ ποταμῷ Βαγράδα φονευθεὶς μέγιστος ὄφης ἐν τῷ ἐν Ῥώμῃ ναφ, ὡς τὰ ὀστᾶ γιγαντιαίου τινὸς καὶ φοβεροῦ θηρίου ἐπὶ τῆς πύλης τῶν Κανονίων ἐν τῇ ἄκρᾳ τοῦ σεραγίου (IΓ). Ὁ μέγας ταξιάρχης Φιλιβέρτ Ναιλλάκ, προσκληθεὶς ἐνώπιον Μωάμεθ τοῦ Α΄, ὅτε οὗτος μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Σμύρνης κατηδάφισε τὸ παρὰ τὴν πόλιν ταύτην φρουρίον τοῦ τάγματος, ἐζήτησεν ἀντὶ τοῦ φρουρίου κτῆμά τι ισότιμον ἐν τῇ ὁθωμανικῇ χώρᾳ, ὁ δὲ Μωάμεθ ἔδωκεν αὐτῷ τὸν λιμένα τῆς Ἀλικαρνασσοῦ, ὃν ἤδη πρότερον, καταλαβὼν ὁ Φιλιβέρτ ὑπὲρ τοῦ τάγματος, ὠχύρωσε διὰ φρουρίου ⁽⁴⁾, εἰς οὗ τὴν

Τῇ 28
Ὀκτ.
1344

(1) Βερτότ, Βιβλ. Ε, σ. 560.

(2) Αὐτόθι.

(3) Ὁφιοῦσα ἑλληνιστί, καὶ Ῥόδ φοινικιστί, κατὰ τὸν Βοχάρτ.

(4) Κατὰ τὸν Δούκαν, ΚΑ, σ. 60, ὁ ταξιάρχης ἠχοδόμησε τὸ Πετρόγιον (φρουρίον τοῦ Πέτρου) μόλις μετὰ τὴν περὰ τοῦ σουλτάνου ληφθεῖσαν

οικοδομήν ὁ Γερμανὸς ἱππότης Πέτρος Σλεγελχόλτ προσηνέχθη ἱκανὰ βαρβαρικῶς, ἅτε χρησάμενος τοῖς ἐρειπίοις τοῦ μαυσωλείου τῆς Ἀρτεμισίας ⁽¹⁾, ὡς ὁ Λέων, ὁ στρατηγὸς τοῦ Βυζαντίου, τοῖς τάφοις τῆς πόλεως, πρὸς ἐπισκευὴν τῶν χαρακωμάτων ⁽²⁾, ὡς οἱ φιλόχριστοι Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες τοῖς βωμοῖς καὶ τοῖς ἀγάλμασι τῶν ἀρχαίων ναῶν ἀντὶ τετραγώνων λίθων ἐν τοῖς τείχεσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Νικαίας ⁽³⁾. Τὰ σεμνοπρεπῆ ὀνόματα τῆς Ἀρτεμισίας καὶ τῆς Ἀλικαρνασσοῦ ἐξηφανίσθησαν κατὰ χώραν, ἀλλὰ τὸ τοῦ βαρβάρου Γερμανοῦ ἀρχιτέκτονος, τοῦ κολοβώσαντος τὰ ἀρχαιοσεμνα ἐρείπια, διατελεῖ ἔτι κεκολοβωμένον ἐν τῷ νῦν Βουδρουῦ (Πετρόνιον). Μόλις ἀνέλαβε τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ ὁ μέγας ταξιάρχης Ἰωάννης Λαστίκ καὶ ἔμαθε παρὰ κατασκόπων τὰς ἐχθρικὰς βουλὰς τοῦ σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου, ἐτείχισε τὴν Ῥόδον διὰ νέων ὀχυρωμάτων. Ὁ σουλτάνος τῶν Μαμελούκων ἐκήρυξεν ἕνεκα τῆς προτέρας παρὰ τῶν Ἀράβων κατοχῆς τὴν Ῥόδον καὶ τὴν Κύπρον, ἀμφοτέρας τὰς νήσους, ὡς αἰγυπτιακὰς κτήσεις. Διὸ εἰς ὅλους ἐξ ὀκτωκαίδεκα τριήρεων, μέλλων καταστήσειν ἔγκυρον τὸ δικαίωμα τῆς προσκτήσεως, κατέλαβε τὸ νησιδίον Κισιόνην (Καστέρ-ρόσον), ἐφ' οὗ οἱ ἱππῶται, ὥσπερ ἐν τῷ πρὸ τῆς Τελμησοῦ (Μάκρης) κειμένῳ, ἀνήγειραν φρούριον, καὶ ἀπέβη εἰς Ῥόδον, μὴ δυνάμενος τόγε νῦν ἄρξασθαι τῆς πολιορκίας, ἀλλὰ μετὰ τέσσαρα ἔτη αἰγυπτιακὸς στρατὸς ἐξ

ἄδειαν, κατὰ δὲ τὸν Βερτότ, Ζ, σ. 35, ἥδη πρότερον ἐδίωξεν ἐκεῖθεν ταταρικὴν φρουράν.

(1) Φοντάνες.

(2) Πούχιος Μιλήσιος.

(3) Κωνσταντινουπόλις καὶ Βέσπερος, Α, σ. 67.

οκτωκαίδεκα χιλιάδων ἀνδρῶν κατήρην εἰς Ῥόδον καὶ ἐπολιόρηκε τὴν πόλιν ἐπὶ τεσσαράκοντα δύο ἡμέρας εἰς μάτην (1).

Ἐνδεκα ἔτη μετὰ ταῦτα Μωάμεθ ὁ πορθητὴς εὐθὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπεδέξατο ἐν Ἀδριανουπόλει τοὺς πρέσβεις τῶν ἡγεμόνων τοῦ Αἰγαίου. Οὐδενὸς δ' ἐκ τῆς Ῥόδου ἐλθόντος καὶ τοῖς ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ πεμφθεῖσι πρεσβευταῖς πρὸς αἴτησιν τοῦ φόρου ἀποφατικῆς ἀποκρίσεως δοθείσης, ὁ σουλτάνος ἐκῆρξε πόλεμον πρὸς τὸ τάγμα, καὶ δὴ στόλος ἐκ τριάκοντα πλοίων ἐδῆωσε τὰ παράλια τῆς Καρίας, τὰς νήσους Κῶν καὶ Ῥόδον, ἀπάγων πολλὴν λείαν καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους. Τὸ δεύτερον κατέπλευσεν ὁ Χαμζά Βέγης, Σαντζάκ Βέγης τῆς Καλλιπόλεως, μετὰ στόλου ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πλοίων, ὃς (μετὰ τὴν ἥδη ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς βασιλείας τοῦ Μωάμεθ ἱστορηθεῖσαν στρατείαν ἐπὶ τὴν Λέσβον καὶ Χίον) ἐπολιόρηκεν εἰς μάτην ἐπὶ εἴκοσι καὶ δύο ἡμέρας τὸ ἐν Κῷ φρούριον Ῥαχεῖαν (2), εἴτα δὲ ἡναγκάσθη ὑπὸ τῶν ὑπονόμων καὶ τῶν ἱππέων, ἵνα λύσῃ τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου τῆς Σύμης, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπόρησε τὰς ὑποκειμένας τῷ τάγματι νήσους, Λέρον, Κάλημνον, Νίσυρον καὶ Ῥόδον. Ἐνταῦθα ἀποβάντες οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ χωρίον Ἀρχάγγελον ἀπήγαγον μόνον ἀγγελομόρφους Ἕλληνας, παῖδας καὶ παρθένους, ὡς καρπὸν τῆς ἐπιδρομῆς. Ὁ δὲ μέγας ταξιάρχης Ἰάκωβος ὁ Μιλλύ, πολεμῶν τότε σύμμαχος πρὸς τοὺς Μамελοῦκους, τοὺς Τοῦρκους καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς Βενετοὺς, πολιορκοῦντας τὴν πρωτεύουσάν αὐτοῦ Ῥόδον κατὰ θάλασσαν διὰ στόλου ἐκ τεσσαράκοντα δύο

(1) Δούκας, ΜΓ, σ. 181.

(2) Αἰῶν.

γαλερῶν, ἐπεθύμησεν εἰρηνεῦσαι πρὸς τὸν σουλτάνον· ὁ δὲ ἡρνήθη κατ' ἀρχὰς τὴν ἀσφάλειαν, ἣν ἤτησε παρ' αὐτοῦ ὁ "Ελληὴν Ἱεράρχης Δημήτριος Νομοφύλαξ ὑπὲρ τοῦ ταξιάρχου Σακοναί (1), ἀλλ' εἴτα, βουλευόμενος ἤδη τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Τραπεζοῦντος καὶ συνορῶν, ὅτι συνέφερεν αὐτῷ ἡ ἡσυχία ἐν τῷ Αἰγαίῳ, παρεχώρησε τὴν αἰτιθεῖσαν ἐγγύην τῷ σπονδοφόρῳ τοῦ τάγματος. Ὁ μέγας ταξιάρχης Ῥαιμόνδος Ζακώστας ἔπεμψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ δύο Ἑλλήνων, Ῥοδίων τὸ γένος, τὸν στρατηγὸν Γουλλιέλμον, ταξιάρχην τῆς Βιλλαφράγκας, καὶ μηδενὸς φόρου αἰτηθέντος, συνωμολογήθη ἐπὶ δύο ἔτη ἡ πρώτη ἀνακωχὴ τῶν ἱπποτῶν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου πρὸς 1461 τοὺς Ὀθωμανούς (2).

Δίς ἔτι ἡ βραχυτάτη αὕτη προηστμία τῆς ἀνακωχῆς παρῆλθε, πρὶν ἡ νέα τουρκικὴ ἐπιδρομὴ καταταράξῃ τοὺς κατόικους τῆς Ῥόδου. Τῷ 1467 τριάκοντα τριήρεις ἀπεβίβασαν εἰς τὴν νῆσον ὀπλίτας, οἵτινες κατεπόρθησαν τὰ φρούρια τῆς Λίνδου, Ἡρακλείας, Δριάνδων, Καταύγας, Ἀρχαγγέλου καὶ Νεουδούργου (3). Νέοι μεγάλοι ἐξοπλισμοὶ τοῦ τουρκικοῦ ναυτικοῦ, ἀποβλέποντες κατὰ τὰ φαινόμενα εἰς τὴν Ῥόδον, ἀπέκρυψαν τὴν ἐπὶ Εὐβοίαν στρατείαν, αἱ δ' ἐπὶ τοὺς Βενετοὺς ἐκδρομαὶ παρέτειναν τὴν ἐν Ῥόδῳ ἡσυχίαν, ἀλλ' ἡ ἡσυχία αὕτη ἦν ἀβεβαία. Ταχέως ὁμως διὰ τῆς συνωμολογηθείσης πρὸς τοὺς Βενετοὺς εἰρήνης ἤρχετο νέον στάδιον πρὸς ἄλλας θαλασσίας κτήσεις. Ὁ μέγας ταξιάρχης Πέτρος ὁ ἐξ Ἀλβουτίου (Aubusson,) προσδοκῶν τὸν ἐφ'esτηκότα καὶ μέγιστον κίνδυνον, παρεσκευά-

(1) Βερτότ, Β, σ. 127.

(2) Αὐτόθι, σ. 131.

(3) Αὐτόθι, Ζ, 2, σ. 154.

εἶθε πάση δυνάμει πρὸς ἀποτροπὴν αὐτοῦ. "Ἦδη ὡς μέγας Ἡγούμενος τῆς Ἀρβέρνης (Auvergne) καὶ μικρὸν πρὸ τῆς τελευτῆς τοῦ τελευταίου μεγάλου ταξιάρχου Ἰωάννου τοῦ Ὁρσίνου, ἀνήγειρεν ἐν τῷ πρὸς τὴν θάλασσαν μέρει τῆς πόλεως κατὰ τὴν Λιμονίαν δύο πύργους καὶ τρίτον παρὰ τὴν ἀγίαν Μαργαρίταν (1). Νῦν δὲ δι' ἐπισήμων ἐπιστολῶν πρὸς πάντας τοὺς μεγάλους Ἡγουμένους (2) ἐκάλεσε πάντας τοὺς ἱπποτάς τῆς Ῥόδου πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ προμαχώνος τῆς πίστεως. Ὁ Μωάμεθ τὸ ἐφ' ἑαυτῷ ἐπεμψε κατάσκοπόν τινα, μετημφισμένον ὡς πρεσβευτὴν οὐχὶ ἐν ἰδίῳ ὀνόματι, ἀλλ' ἐν τῷ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Τζέμ, κυβερνήτου τῆς Καραμανίας, ὃ δὲ Ἕλληνα ἐξωμότης Δημήτριος Σοφριανὸς ἐκόμισε τὴν πρότασιν διηνεκοῦς εἰρήνης ἐπὶ ἀποτίσει ἐνιαυσίου φόρου. Ὁ μέγας ταξιάρχης, καλῶς γινώσκων παρὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει κατασκόπων, ὅτι πάντα ταῦτα ἦσαν ἀπάτη, ὅπως κατασκοπεύσῃ καὶ χρονουλήσῃ πρὸς ἐντελῆ ἐξοπλισμὸν τοῦ στόλου, προσποιήθη, ὅτι πιστεύει τοῖς λόγοις τοῦ πρεσβευτοῦ· ὅπως δὲ ἀσφαλίσῃ τὴν ὁδὸν τῶν προσκληθέντων ἐξ Εὐρώπης ἱπποτῶν, ἀντήτησεν ἵνα οἱ Ὀθωμανοὶ ἀποστῶσιν ἀπὸ τῆς αἰτήσεως φόρου καὶ τρίμηνον προθεσμίαν, ὅπως ζητήσῃ τὴν γνώμην τῆς Ῥώμης καὶ τῆς χριστιανωσύνης. Ὁ ἐξωμότης ἦλθε τὸ δεύτερον μετὰ αἰτήσεως ἐτησίου φόρου ἐπὶ τῷ ἥττονι σκληρῷ ὀνόματι τῷ τοῦ δώρου· ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἡρνήθη εὐσταθῶς ὁ μέγας ταξιάρχης, συνωμολογήθη ὁμῶς ἡ ἀναχωρῆ ἐπὶ ἐλευθερίᾳ τῆς ἐμπορίας καὶ ἐκυρώθη 1479 ὑπὸ δευτέρου Τούρκου πρεσβευτοῦ (3).

(1) Βερτότ, Βιβλ. Ζ, 2, σ. 154.

(2) Αὐτόθι, σ. 169.

(3) Αὐτόθι, Ζ, 2, σ. 162—165.

ἸΟλίγον πιστεύων τῇ εἰρήνῃ ταύτῃ καὶ προορατικὸς ὢν
 Τῇ 28 συνωμολόγησεν ὁ μέγας ταξιάρχης πρὸς τὸν σουλτάνον
 Ὁκτ. 4479 τῆς Αἰγύπτου καὶ πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Τύνιδος εἰρήνην,
 συνθέμενος τούτῳ ἐν ἀνάγκῃ τὴν ἐλευθέραν ἐξαγωγήν
 τριάκοντα χιλιάδων μεδίμνων σίτου (1). Ἐν τῇ συνελεύ-
 σει τοῦ τάγματος τῶν ἐν Ῥόδῳ ἵπποτων καὶ πολλῶν ἄλ-
 λων, ἐξ Εὐρώπης ἐλθόντων, ἀνετέθη ὁμοθυμῶς τῷ με-
 γάλῳ ταξιάρχῃ ἡ αὐτογνώμων διαχείρισις τῶν χρημάτων
 καὶ ἡ διοίκησις τῶν πολεμικῶν δυνάμεων κατὰ τὴν διάρ-
 κειαν τῆς ἐπαπειλούσης τοῦ τάγματος καταγίδος. Ὁ δὲ μέγας
 ταξιάρχης ἐξελέξατο ὡς βοηθοὺς αὐτοῦ τὸν ἐπὶ τοῦ νοσο-
 κομείου, τὸν ναύαρχον, τὸν γραμματέα καὶ τὸν θησαυρο-
 φύλακα τοῦ τάγματος· ἀνέδειξε τὸν μέγαν Ἰηγούμενον
 τοῦ Βρανδεμβούργου Ῥοδόλφον Βαλενθέργ ἱππαρχον, τὸν
 δ' ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἀντώνιον, ὑποκόμητα τοῦ Μοντέλ,
 στρατάρχην, καὶ παραχρῆμα ἐποίησατο τὰς ἀναγκαίας
 προπαρασκευὰς πρὸς καθάρισιν τῶν ἔξω ὀχυρωμάτων,
 κατεδαφίζων τοὺς ἐκτὸς τῆς πόλεως ἐπὶ λόφων κειμένους
 ναοὺς τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου καὶ τῆς Θεοτόκου τῆς Φιλερή-
 μου. Μαθὼν παρὰ τῶν κατασκόπων ὁ Μωάμεθ τὰς προ-
 παρασκευὰς ταύτας καὶ μὴ περιμείνας τὴν τελείωσιν τῶν
 ἑαυτοῦ, ἐπεμψεν ἔτι περὶ τὸ τέλος τοῦ φθινοπώρου τὸν
 ναύαρχον Μεσίχ Πασᾶν μετὰ στολίσκου εἰς Ῥόδον πρὸς
 κατασκοπίαν (12). Ὁ Μεσίχ Πασᾶς, ὀρμισθεὶς πρὸ τοῦ φρου-
 ρίου Φάνου, ἀπεβίβασε στρατόν τινα σπαίδων· ἀλλὰ πα-
 ραχρῆμα ὁ τοῦ Βραδεμβούργου ἡνάγκασεν αὐτοὺς ἐπιβῆ-
 ναι πάλιν εἰς τὰ πλοῖα. Τότε ὁ Τοῦρκος ναύαρχος προ-
 σωρμίσθη εἰς τὴν ἐγγὺς κειμένην καὶ τοῖς ἱππόταις ὑπο-
 κειμένην ὁμορον νῆσον Τῆλον, καλῶς ὑπ' αὐτῶν ὠχυρω-

Τῇ 4
 Δεκ.
 1479

(1) Βερνάρ, Ζ, σ. 167.

μένην, ἐλπίζων καταλήψασθαι αἰφνης τοῦ φρουρίου· ἀλλὰ
σφαλεῖς τῆς ἐλπίδος ἀπέπλευσεν εἰς τὸν ὄρμον Φύσκον,
νῦν Φενίκαν, ἀπὸ τοῦ παρακειμένου ἀρχαίου φρουρίου οὐ-
τω κληθέντα, ὅπως ἀναμείνη ἐκεῖ τὸ ἔαρ καὶ τὸν κατὰ-
πλουν τοῦ μεγάλου στόλου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.
Λήγοντος τοῦ Ἀπριλίου μηνὸς ὁ στόλος οὗτος ἀπῆρεν 1480
ἀπὸ Ἑλλησπόντου εἰς τὸν ὄρμον Φύσκον, ὅπως παρα-
λάβῃ τὸν ἐκεῖ συνηθροισμένον στρατὸν ἀποβάσεως, τῇ δὲ
23 Μαΐου ὁ στόλος οὗτος, ἐξ ἑκατὸν ἐξήκοντα πλοίων
μεγάλων τε καὶ μικρῶν συγχείμενος, κατέπλευσεν εἰς
Ῥόδον.

Οἱ κύριοι πρωτοῦργοι τῆς ἐπὶ τὴν Ῥόδον ταύτης ἐκδρο-
μῆς τοῦ Μωάμεθ ἦσαν τρεῖς ἐξωμόται, ὧν ἕκαστος ἤρ-
ξατο παρέχων πρὸς τὸν σουλτάνον ἴδιον διάγραμμα τοῦ
φρουρίου· καὶ οἱ τρεῖς δ' οὗτοι ἔσχον τέλος ἄξιον τῆς προ-
δοσίας αὐτῶν. Ὁ πρῶτος τούτων ἦν Ἀντώνιος ὁ Μελίγα-
λος, Ἕλληνα εὐπατρίδης τῆς Ῥόδου, ὃς ἠλπίζεν ἀνακτήσα-
σθαι τὴν καταναλωθεῖσαν κληρονομίαν τῶν πατέρων διὰ
τῆς ἀπωμοσίας τῆς πίστεως αὐτῶν· ὁ δεῦτερος Δημήτριος
Σοφριανός, Εὐβοεὺς τὸ γένος, σταλεῖς ὡς πρεσβευτῆς τοῦ
Τζέμ, πρὸς τὸν μέγαν ταξιάρχην καὶ κατηγορηθεὶς ἐπὶ
μαγείᾳ καὶ κλίσει πρὸς τὰς μυστικὰς ἐπιστήμας· ὁ δὲ
τρίτος Γερμανίς, κοινῶς καλούμενος ὁ διδάσκαλος Γεώρ-
γιος (III), ἐμπειρότατος τῶν μαθηματικῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ
πυροβολικοῦ, ὃς πρότερον διῆγεν ἐν Ῥόδῳ, εἴτα δὲ, ἐγκα-
ταστάς ἀπὸ πολλοῦ χρόνου μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν
τέκνων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐγένετο ὑπηρέτης τοῦ
σουλτάνου, κατευεργετοῦντος αὐτόν. Οἱ ἐξωμόται οὗτοι
παρέστησαν πολλάκις τῷ στολάρχῃ ὡς εὐχερῇ τὴν κα-
τάκτησιν τῆς Ῥόδου, ἐπειδὴ τὰ καταπεσόντα ὀχυρώματα
ἑατεροῦντο προμάχων, οὗτοι δὲ τῶν πρὸς πόλεμον καὶ

σιτίων, ὁ δὲ Μεσίχ προσήγαγεν αὐτοὺς πρὸς τὸν σουλ-
τάνον, πρὸς ὃν παρέδωκαν τὰ διαγράμματα τῶν ὀχυρω-
μάτων. Ἐκ τούτων τὸ τοῦ Γερμανοῦ ἐκρίθη τὸ ἄριστον
καὶ κατ' αὐτὸ διετέθησαν τὰ τῆς πολιορκίας. Ὅπως δώσω
ἀκριβῆ ἐκθεσιν ταύτης, πρὸ εἴκοσι καὶ πέντε ἐτῶν
ἔχων ἀνὰ χεῖρας τὰς ἱστορικὰς πηγὰς, ἀνεμέτρησα τὰ
ὀχυρώματα καὶ τὰ τεῖχη τῆς Ῥόδου κατὰ χώραν καὶ ἐλ-
πίζω, ὅτι καὶ ἡ τοπογραφία αὕτη τοῦ Γερμανοῦ ἔσται σα-
φεστέρα τῶν γνωστῶν ἢ αἱ γνωστὰι τῶν Γάλλων Βερ-
τότ καὶ Σοαζέλ, ὧν ὁ μὲν οὐκ εἶδε τὸν τόπον, ὁ δὲ οὐκ
ἀπέβλεψεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πολιορκίας.

Ἐπὶ τῆς βορειοανατολικωτάτης ἄκρας τῆς νήσου κεῖ-
ται ἡ φερώνυμος πρωτεύουσα, ἔχουσα λιμένα φύσει ἀ-
σφαλῆ καὶ τέχνῃ ὠχυρωμένον. Δύο πρὸς τὴν θάλασσαν
εἰς τὸ πέλαγος προέχουσαι καὶ τοσοῦτον ἀλλήλαις πλη-
σιάζουσαι γλῶσσαι, ὥστε πολλοὶ ὁδοιπόροι ἐν τοῖς δύο
τούτοις ἄκροις εἶκασαν, ὅτι ἦν ἡ θέσις τῶν ποδῶν τοῦ
Ῥοδίου κολοσσοῦ, ὅφ' οὓς διέπλεον τὰ πλοῖα, ἀποτελοῦσιν
εὐρὺν, βαθὺν καὶ ἀσφαλῆ λιμένα, ἐν ᾧ ὁ κόλπος τῶν πλοι-
αρίων χωρίζεται ἀπὸ τοῦ λιμένος τῶν μεγάλων πλοίων
διὰ τεχνητοῦ χώματος. Ἡ πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῶν εἰς-
πλεόντων εἰς τὸν λιμένα γλῶσσα, πλήθουσα καθ' ὅλον
τὸ μῆκος αὐτῆς ἀνεμομύλων, κεῖται ἐκτὸς τῶν τειχῶν
τῆς πόλεως, μόνον δ' ἐν τῇ κορυφῇ αὐτῆς ἐγείρεται πύρ-
γος, καλούμενος Πύργος τοῦ Ἀγγέλου. Ἡ
πρὸς τὰ δεξιὰ τῶν εἰσπλεόντων κειμένη ἀγχυστροειδής,
ὡσαύτως κατὰ τὸ μῆκος αὐτῆς πλήθουσα ἀνεμομύλων,
γλῶσσα, περιλαμβάνεται κατὰ τὴν ῥίζαν αὐτῆς, ὅπου τὸ
ἀγχυτρον προίχει πρὸς τὸν Πύργον τοῦ Ἀγγέλου καὶ ἀπο-
τελεῖ τὴν εἰσόδον τοῦ λιμένος, ἐν τοῖς τείχεσι τῆς πό-
λεως καὶ κατὰ τὸ τέρμα τῆς προβολῆς, κατέναντι τοῦ

Πύργου τοῦ Ἀγγέλου, ἐγείρεται ὁ ὀνομαστότατος καὶ ἀξιολογώτατος πάντων τῶν πύργων τῆς Ῥόδου, ὃς ὠχυρώθη ἤδη ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ὅτε ἤρχον τῆς Ῥόδου, εἴτα δὲ ὠχυρώθη κυρίως ὑπὸ τῶν ἱπποτῶν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ὑπὸ τῷ μεγάλῳ ταξιάρχῃ Ζακώστῃ καὶ καθιερώθη τῷ ἁγίῳ Νικολάῳ. Διὸ οἱ Τοῦρκοι καλοῦσιν ἐτι αὐτὸν σήμερον πύργον τῶν Ἀράβων, οἱ δὲ χριστιανοὶ, πύργον τοῦ ἁγίου Νικολάου. Πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ τῶν δύο γλωσσῶν, ὧν τὸ ἔνδον ἀποτελεῖ τὸν κύριον λιμένα, κάμπτεται ἑκατέρωθεν ἡ ξηρὰ πρὸς τὰ ἔξω μὲν τῆς πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῶν εἰσπλεόντων κειμένης γλώσσης μόνον εἰς κεχωσμένον ὄρμον, πρὸς τὰ ἔξω ὅμως τῆς πρὸς τὰ δεξιὰ τῶν εἰσπλεόντων κειμένης ἀγκυτρωειδοῦς γλώσσης εἰς εὐθετον δεύτερον λιμένα, καλούμενον τῶν τριήρων, οὗ ἡ εἴσοδος φυλάσσεται ὡσαύτως ὑπὸ ὀχυρωμάτων, δηλαδὴ ἐν μὲν τῇ ἀκρᾷ τῆς γλώσσης ὑπὸ πύργου (ΙΘ), ἐπὶ τῆς ἀπέναντι δὲ αὐτοῦ παραλίας ὑπὸ τοῦ φρουρίου τοῦ ἁγίου Ἐλμου. Ἐν τῷ μυχῷ τοῦ κυρίου λιμένος, εὐθὺς ὅπου παύει ἡ θάλασσα, κεῖνται τὰ διπλᾶ τείχη, ὀπίσω ὅμως τοῦ λιμένος τῶν τριήρῶν ἐστὶν ἐτι πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως προάστειον, ὅπου νῦν ἐδρεύει ὁ διοικητὴς ἐκτὸς τοῦ φρουρίου. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ πολιορκίᾳ ταύτῃ οὐδεὶς λόγος γίγνεται περὶ τῶν ἐπτὰ προμαχώνων, ὧν ἡ ὑπεράσπισις ἦν ἀνατεθειμένη ἱππόταις Ἱτων διαλέκτων, ὡς καὶ περὶ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως οὐδεὶς λόγος ἴδιος γίγνεται, ἀπέχομεν τοῦ ποιῆσαι περὶ αὐτῶν λόγον ἐνταῦθα καὶ ἀνάγκη ἀναβαλεῖν τοῦτον, ἕως οὗ γένηται ἀναγκαῖος, ἥτοι κατὰ τὴν δευτέραν πολιορκίαν. Διὰ τοῦτο ἐνταῦθα ἀνάγκη ἵνα μόνον εἴπωμεν περὶ τῶν ἐκτὸς τῆς πόλεως ὀρέων καὶ λόφων, ὧν μνημονεύει ἡ ἱστορία τῆς πολιορκίας.

Ὁ Φιλέρημος, ἀλσώδης τερπνὸς λόφος, κείμενος ἡμῖν

σειαν ὥραν πρὸς τὴν ξηρὰν ἀρκτικῶς τῆς πόλεως, κα-
λείται νῦν Ζουμπουλλοῦ (ὕακινθώδης). Ἐν αὐτῷ ἐλα-
τρεύετο ἡ εἰκὼν τῆς Παναγίας τῆς Φιλερήμου, κατα-
φυγοῦσα εἰς τὴν πόλιν πρὸ τῆς πολιορκίας. Μίαν ὥραν
πρὸς δυσμὰς τῆς πόλεως καὶ οὐχὶ μακρὰν τῆς θαλάσσης
ἐγείρεται τὸ μέτριον ὄρος τοῦ ἁγίου Στεφάνου, εἰς οὗ
τὴν ὑπώρειαν ὁ ὀθωμανικὸς στόλος προσώρμισε· καίπερ
δὲ ἀντιστάσης καρτερῶς τῆς φρουρᾶς τοῦ φρουρίου τοῦ
ἁγίου Στεφάνου, ἀπεβίβασε τὸ πυροβολικὸν καὶ τὸν στρα-
τὸν, ὃς παραχρῆμα ἐχαρακοποιήθη ἐπὶ τοῦ ὄρους καὶ περὶ
αὐτό. Δύο ἡμέρας ὕστερον ἔστησαν τρία παμμεγέθη τη-
λεβόλα εὐθὺς πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ἐπὶ τοῦ τό-
που, ὅπου ἦν ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, καὶ ἔστρεψαν
αὐτὰ πρὸς τὸν πύργον τοῦ ἁγίου Νικολάου. Τὸ πυροβολι-
κὸν διώκει ὁ διδάσκαλος Γεώργιος, ὁ μόνος ἐπιζῶν ἐκ
τῶν τριῶν προδοτῶν ἐξωμοτῶν· διότι ὁ μὲν πρῶτος (Με-
γίγαλος) ἀπέθανε κατὰ τὸν διάπλουν ἐκ φθειριάσεως, ὁ
δὲ Δημήτριος Σοφιανὸς ἔπεσεν ἐν τινὶ ἀψιμαχίᾳ πρὸ τῶν
τειχῶν τῆς πόλεως κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς πολι-
ορκίας, τὸν δὲ τρίτον ἀνέμενεν ἐντὸς τῶν τειχῶν ἐπαξία
ἀνταμοιβή. Οὗτος ἐπὶ τῇ προφάσει μεταμελομένου λει-
ποτάκτου προέβη εἰς τοὺς πρόποδας τῶν τειχῶν, αἰτῶν
ἄδειαν τοῦ εἰσελθεῖν· προσαχθεὶς δὲ πρὸς τὸν μέγαν ταξι-
άρχην, προσέθηκε τῇ φανερᾷ ὁμολογίᾳ τοῦ ἁμαρτήματος
τῆς ἀπωμοσίας οὐ μόνον τὴν διαβεβαίωσιν τῆς εἰλικρινεσ-
της μετανοίας, ἀλλὰ καὶ τὴν ζωηροτάτην εἰκόνα τῆς δυνά-
μεως τῶν πολιορκητῶν καὶ τοῦ ἀκαταβλήτου αὐτῶν πυ-
ροβολικοῦ, λέγων δεκακισμῦριοι εἰσὶν οἱ πολιορκηταί, ἐκ-
καίδεκα τηλεβόλα ἐκόμισαν μεθ' ἐαυτῶν, ὧν ἕκαστον μῆ-
κους ὀκτωκαίδεκα ποδῶν ἐκπέμπει σφαίρας ἐννέα ὡς ἐνδε-
κα σπιθαμῶν ἐχούσας περίμετρον(Κ). Ὁ μέγας ταξιάρχης

ἀνέθηκε τὴν φρουρῆσιν τοῦ λειποτάκτου ἐξ στρατιώταις, οἵτινες ἔλαβον παραγγελίαν τοῦ ἐποπτεύειν μετὰ προσο-
χῆς πάντα τὰ κινήματα αὐτοῦ, αὐτῷ δὲ παρέδωκε κα-
τ' ἐκλογὴν αὐτοῦ τὴν διοίκησιν τηλεβολοστοιχίας τῶν
προμαχόνων. Ἦδη οἱ Τοῦρκοι ἐξέπεμψαν πλέον ἢ τρια-
κοσίας βολὰς κατὰ τοῦ πύργου τοῦ ἁγίου Νικολάου, δὲ
τὸ πλεῖστον ἀπὸ τῆς ξηρᾶς διεβράχθη· ἀλλ' ὁ μέγας τα-
ξιάρχης ἔρραξε τὸ ῥῆγμα διὰ νέων τάφρων καὶ ξυλίνου
χαρακώματος, ἐνεχείριτε τὴν ὑπεράσπισιν αὐτοῦ τῷ τα-
ξιάρχῃ Καρέττῃ, Ἰταλῷ, κατέλαβε διὰ τοῦ πεζικοῦ καὶ
ἱππικοῦ τὸ ἀπὸ τοῦ πύργου τοῦ ἁγίου Νικολάου εἰς τὸν
τοῦ ἁγίου Πέτρου χαράκωμα, κείμενον πρὸς τὸ κάτω μέ-
ρος τῆς πόλεως, καὶ ἐδύθιτε σανίδας ἀκροσιδήρους ἐπὶ τῶν
ἀβυθυστιέων μερῶν τῆς θαλάσσης, ἃ ὁ ἐχθρὸς ἠδύνατο
παρατόλμως διαβαδίζειν. Ἡ πρώτη προσβολὴ πρὸς τὸν πύ-
ργον, ἧς οἱ Τοῦρκοι ἐπειράθησαν μετὰ τῶν ἐκ τοῦ ὁρμού
τοῦ ἁγίου Στεφάνου προσπλευσάντων πλοίων, ἀπέτυχε,
μετὰ δὲ ζημίαν ἑπτακοσίων νεκρῶν ἀπέσχον ἐφόδου. Ὁ
μέγας ταξιάρχης ἀπένειμεν εὐχαριστίας τῷ Θεῷ ὑπὲρ τοῦ
εὐτυχήματος ἐν τῷ ναῷ, ὅπου κατέφυγεν ἡ θαυματουργ-
γὸς εἰκὼν τῆς Θεοτόκου τῆς Φιλερήμου. Τῇ ὑστεραίᾳ ὁ
Μεσίχ Πασᾶς μετέβαλε γνώμην, μετενεγκὼν τὴν προσβο-
λὴν ἀπὸ τῆς θαλάσσης εἰς τὴν ξηρὰν, καὶ μετεκόμισεν ἀπὸ
τῆς συνοικίας τῶν Ἰσραηλιτῶν ὀκτὼ μεγάλα τηλεβόλα,
τὸ δ' ἐννατον ἔστρεψεν ἀπὸ τῆς ἄκρας τοῦ ἐπιχώματος
κατὰ τῶν ἐπὶ τούτου ἀνεμομύλων. Παραχρῆμα κατηρει-
πώθησαν αἱ οἰκίαι τῶν Ἰσραηλιτῶν, διὰ δὲ τῆς ὕλης αὐ-
τῶν ἀνήγειρε δεῦτερον ἐσωτερικὸν τεῖχος ὁ μέγας τα-
ξιάρχης ὀπίσω τάφρου τινὸς ὡς νέον προτείχισμα.
Ἰππόται καὶ χωρίται, πολῖται καὶ ἔμποροι, χῆραι καὶ
παρθένοι πάντες ἐκόμισαν λίθους, ξύλα καὶ ἄσβεστον,

καὶ μετὰ μεγάλου ζήλου ἐτέλεσαν τὴν ἐργασίαν τοῦ ἐσω-
τερικοῦ τείχους, ἐν ᾧ τὰ τηλεβόλα ἐβρόντων κατὰ τοῦ
ἐξωτερικοῦ μετὰ τοσοῦτου πατάγου, ὥστε ἡ βροντὴ ἤκού-
σθη μέχρι Κῶ, ἑκατὸν μίλια ἀπεχούσης πρὸς δυσμᾶς,
καὶ μέχρι Κισθίνης, ἑκατὸν μίλια πρὸς ἀνατολὰς τῆς
Ῥόδου.

Βόμβαι ἐρρίφθησαν εἰς τὴν πόλιν, ἀλλ' ὅμως μικρὸν
ἐβλάψαν τοὺς κατοίκους· διότι αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία
κατέφυγον εἰς τὸ φρούριον, ὅποι σπανίως μόνον ἐπιπτον
αἱ βόμβαι, ἡ δὲ φρουρὰ προεφυλάσσετο ἀπ' αὐτῶν ἐν θόλοις
τῶν ναῶν καὶ ἐν τοῖς ὑπογείοις σπηλαίοις. Οἱ Τοῦρκοι
ἀπεπειράθησαν νῦν τῆς δευτέρας πρὸς τὸν πύργον τοῦ
ἁγίου Νικολάου προσβολῆς διὰ γεφύρας ἐκ πλοιαρίων ἐ-
ζευγμένης, εὖρους ἐξ ἀνδρῶν, ἥτις ἦν τόσῳ μακρὰ, ὥστε
ἀπὸ τῆς γωνίας τῆς γλώσσης, ὅπου ἦν τὸ ναῖδιον τοῦ ἁγίου
Ἀντωνίου, διῆκε μέχρι τοῦ πύργου τοῦ ἁγίου Νικολάου.
Τοιαύτη προπαρασκευὴ ἦν ἀναγκαία πρὸς ἐφοδον· ἐπειδὴ
αὐτὸς ὁ πύργος καὶ τὰ τείχη ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἦσαν
ἄλλως ὅλως ἀπρόσιτα. Δι' ἀγκύρας, ριφθείσης ἐν τῇ βά-
σει τῶν τειχῶν τοῦ πύργου καὶ διὰ κάλῳ στηριχθέντος
ἐπ' αὐτῆς, ἀνείλκυσαν τὴν γέφυραν παρὰ τὸν κάλῳ εἰς
τὸν πύργον, ὥστε εἶχετο αὐτοῦ. Τότε ὁ Ἀγγλος
ναύτης Γερβάσιος Ῥόγερρος ὥρμησε νυκτὸς εἰς τὴν θά-
λασσαν, ἔλυσεν τὴν ἀγκυραν, ἡ δὲ γέφυρα ἀνέπλευσε.
Οἱ Τοῦρκοι ἐρρύμουλκυσαν αὐτὴν διὰ λέμβων αὖθις εἰς
1480 τὴν προκυμαίαν, τῇ δὲ θυελλώδει νυκτὶ τῆς 19 Ἰουνίου
(ΚΑ) ἐτόλμησαν τακτικὴν ἐφοδον πρὸς τὸν πύργον τοῦ
ἁγίου Νικολάου. Φοβερόν πῦρ ἐξέπεμπον ἑκατέρωθεν αἱ
τηλεβολοσοιχίαι· ἡ ἐκ πλοιαρίων γέφυρα διερρήχθη (ΚΒ), οἱ
ἑρμήσαντες καὶ τέσσαρες κανονιοφόροι κατεποντίσθησαν,
αἱ τῆς ἀποδιβάσεως λέμβοι κατεκάησαν ἐν μέρει. Ἀπὸ

μέσης νυκτός μέχρι τῆς δεκάτης ὥρας τῆς ἐπιούσης διε-
ήρκεσεν ὁ ἀγὼν, ἐξ οὗ οἱ Τούρκοι ἀπεχώρησαν, ἀπολέ-
σαντες δισχιλίους καὶ πεντακοσίους ἀνδρας, ἐν εἷς καὶ τὸν
σατράπην τῆς Καττεμόνης Σουλεϊμάν.

Ἀποκρουσθεὶς ἐν τῇ κατὰ τοῦ πύργου τοῦ ἁγίου Νι-
κολάου ἐφόδῳ ὁ Μεσίχ Πασᾶς ἔστρεψε πᾶσαν τὴν δύνα-
μιν τοῦ πυροβολικοῦ κατὰ τοῦ παρακειμένου μέρους τῆς
πόλεως, ὅπου ἦν ὁ προμαχὼν τῶν Ἰταλῶν καὶ ἡ συνοι-
κία τῶν Ἰσραηλιτῶν. Τρισχίλια καὶ ἑκατὸν πεντήκοντα
βλήματα διεβόρτηξαν τὸ τεῖχος· ἀλλ' οἱ Ῥόδιοι ἀντέταξαν
νέαν λιθοβόλον μηχανήν, βάλλουσαν κατὰ τῆς ἐχθρικῆς
τηλεβολοστοιχίας μεγίστους λίθους καὶ κλιθεῖσαν σκω-
πτικῶς ὑπὸ τῶν πολιορκουμένων Φόρον (trihui), ὑπαινισ-
σομένων τὸν ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ ζιτηθέντα· ἐγέμιζον δὲ τὴν
μηχανὴν ταύτην τὸ μὲν διὰ τῶν τεμαχίων τῶν ὑπὸ τοῦ
ἐχθροῦ εἰσπεμφθεισῶν μεγίστων λιθίνων σφαιρῶν, τὸ δὲ
διὰ τεμαχίων τῶν λίθων, δι' ὧν ἐπλήρου τὴν τάφρον
καὶ οὕς ἀπῆγον εἰ πολιορκούμενοι δι' ὑπονόμων ἐκ τῶν
κάτω οὕτως, ὥστε οἱ Τούρκοι οὐκ ἐδύναντο νοῆσαι πῶς
οἱ ἐν τῇ τάφρῳ λίθοι πάντοτε κατεβυθίζοντο. Ὁ μέγας
ταξιάρχης Πέτρος, περιμένων γενικὴν ἐφοδὸν, ἐκόμισεν
εἰς τὰ τεῖχη θεῖον, πίσσαν καὶ ἄλλας καυστικὰς ὕλας, μι-
κροὺς σάκκους πλήρεις ῥινημάτων σιδήρου καὶ πυρίτιδος
καὶ λιθίνους κυλίνδρους, ὅπως κυλινδήσῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ.
Μετεπέμφατο τὸν διδάσκαλον Γεώργιον, μεθ' οὗ συνε-
βουλεύθη περὶ τοῦ πειρητέου ἐν τῇ ἐσχάτῃ ταύτῃ ἀνάγ-
κῃ· ὁ δὲ Γεώργιος προὔτεινε νέον τινὰ καταπέλτην πρὸς
καταστροφὴν τῶν ἐχθρικῶν. Ὅτε ὁμως τὰ βλήματα αὐτοῦ
ἀντὶ τοῦ βλάψαι τὰς τουρκικὰς τηλεβολοστοιχίας ἐπλησ-
σον τὰ τεῖχη τῆς πόλεως, ἐπῆλθεν ὑποψία, ὅτι ὁ προδό-
της διετέλει πάντοτε κοινολογούμενος πρὸς τὸν ἐχθρόν,

διὰ δὲ τῆς ὑπὸ τῶν βασιάνων ἐκβιασθείσης ὁμολογίας καὶ
τέσση τοῖς βασανίζουσι βεβαιότης. Ἴσως ὁ Γεώργιος ἦν
ἀθῶος τῆς δευτέρας ταύτης προδοσίας, ἀλλ' ἀπέτισε τὴν
πρώτην διὰ ποινῆς ἱκανῶς ἀνταξίας, τῆς τοῦ ἀνασκοιο-
πισμοῦ. Ἴσως ὁμοία ἦν ἡ ἐνοχὴ τοῦ ὑπόπτου δραπετεύου,
ὅς, ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς πολιορκίας βασανισθεὶς, ὡμολόγησε
τὴν ἀποδιδομένην αὐτῷ πρόθεσιν τοῦ φαρμακεῦσαι κατὰ
πρόσταγμα τοῦ Μεσίχ Πασᾶ τὸν μέγαν ταξιάρχην (ΚΓ),
καὶ τούτου ἕνεκα ξίφει ἐτελείωσε. Ἕλληνας τις, ὃν ὁ Μεσίχ
Πασᾶς ἐπεμψεν, ὅπως ποιήσῃται λόγον περὶ τῆς παρα-
δόσεως τῆς πόλεως, ἐπανῆλθεν ἄπρακτος· ὁ δὲ Μεσίχ
Πασᾶς τόσῳ μᾶλλον ἐξωργίσθη, ὅσῳ κατεχόμενος ὑπὸ
φιλαργυρίας καὶ φιλαρπαγῆς ἐπεθύμει στερεῆσαι τὸν στρα-
τὸν τῆς πλουσίας λείας καὶ μόνον τῷ σουλτάνῳ καὶ ἑαυ-
τῷ τηρῆσαι αὐτήν. Ἐν τούτοις ἐκέλευσε νέαν ἐφοδον καὶ
ὑπέσχετο τῷ στρατῷ τὴν λείαν. Οἱ δὲ Τοῦρκοι, πλὴν
τῶν συνήθων προπαρασκευῶν, εἶχον καὶ σάκκους χάριν
τῶν λαφύρων καὶ σχοινία, ὅπως δέσωσι παρθένους καὶ
παῖδας, καὶ ὀκτακισχιλίους σκόλοπας, ὅπως ἀνασκοιοπί-
σωσι τοὺς ἱππότες καὶ τοὺς ἱππεῖς. Τὸ τουρκικὸν στρα-
τόπεδον τὴν νύκτα τῆς παραμονῆς τῆς ἐφόδου ἀντήχει
ἐκ τῶν κραυγῶν τοῦ Ἀ λ λ ά χ. Ὁκτῶ παμμεγέθη τη-
λεβόλα ἀδιαλείπτως ἔβαλλον τῇ παραμονῇ τὴν συνοικίαν
τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ καθίστων ἀδύνατον τὴν νυκτὸς ἐπα-
νόρθωσιν τῶν τειχῶν.

1480 Τῇ Παρασκευῇ, 28 Ἰουλίου, τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, καθ'
τὴν ὁ ὀθωμανικὸς στόλος κατήρην εἰς Ὑδρουντα (1) βολή

(1) Τῇ 28, κατὰ τὸν Βρεῖτανδάχ· τῇ 27, κατὰ τὸν Βερτότ, Τόμ. Ζ',
2, σ. 197.

τις δ' αὖτις ἐσήμανε τὴν ἐφοδὸν κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου. Οἱ Τοῦρκοι ὤρμησαν μετ' ἀκατασχέτου ὁρμῆς πρὸς τὰ ῥήγματα, ὅπου δισχιλίοι καὶ πεντακόσιοι αὐτῶν συνῆψαν καρτερὰν μάχην· ὀπίσω αὐτῶν ἐκύμαινεν ἅπας ὁ στρατὸς ἐκ τετρακισμυρίων ἀνδρῶν, ἐξηπλωμένος ἐπὶ τῶν τειχῶν, ἐπὶ τῶν τάφρων καὶ περὶ τὴν πόλιν. Ἐκατέρωθεν ἐπολέμησαν ἀνδρείοτατα· οἱ πολιορκηταὶ ὤρμησαν πρὸς τὴν πόλιν, λέγει ὁ Σεαδεδδὶν «ὥς οἱ ἀπολυθέντες λέοντες ἀπὸ τῆς ἀλύσεως ἐπὶ τὴν λείαν αὐτῶν», οἱ δὲ πολιορκούμενοι ἠγωνίζοντο, κατὰ τὸν Βρεϊδενβάχ, «ὥς οἱ Μακκαβαῖοι ὑπὲρ τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν.» » Ἡδὴ ἡ κεκοσμημένη χρυσοῖς καὶ ἀργυροῖς θυσάνοις σημαία τοῦ Μεσίχ Πασᾶ ἦρθη ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τοῦ τείχους, εἰς ὃ ἀνέβησαν ἡδὴ οἱ Τοῦρκοι· τέσσαρες κλίμακες εἰσεκοσμήσθησαν εἰς τὴν πόλιν, δι' ὧν οἱ προσβάλλοντες ἀπὸ τοῦ εἴκοσι ποδῶν (¹) ὑψηλοῦ τείχους κατέβησαν εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὅτε ὁ Μεσίχ Πασᾶς, ὃς ἐνόμιζεν ἡδὴ τὴν πόλιν ἀλοῦσαν, ἐκήρυξεν ἀπὸ τοῦ τείχους, «ὅτι ἡ διαρπαγὴ οὐκ ἐπιτρέπεται καὶ ὅτι οἱ ὀθσαυροὶ τῆς Ῥόδου ἀνῆκον τῷ σουλτάνῳ». Τὸ κήρυγμα τοῦτο ἐσβασε παραχρῆμα τὸν ζῆλον τῶν πολιορκητῶν· τὰ ἐτι ἐκτὸς τοῦ ῥήγματος ὄντα στρατεύματα ἠρνήθησαν πορευθῆναι εἰς ἐπικουρίαν τῶν εἰς τὰ τεῖχη ἀναβάντων, οἵτινες ἀπεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν ἐν τοῖς ἔνδον τοῦ τείχους συνασπισθέντων ἵπποτῶν. Οἱ πολιορκούμενοι ἀνέβησαν ἡδὴ μαχόμενοι ἐπὶ τῶν κλιμάκων τῶν Ὀθωμανῶν, εἰς τινα δ' αὐτῶν ἀνέβη αὐτὸς ὁ μέγας ταξιάρχης καὶ τὸ ἐφ' ἑαυτοῖς

(¹) Σεαδεδδὶν, Σολακζαδὲ, φ. 164. Ἀλῆς, ΛΕ διήγημα. Ἰδρις, φ. 172. Ἐν τῷ Ῥαουζατοῦλ Ἐβράρ, φ. 271, γίνεται λόγος μόνον περὶ τῆς ἀπληστίας τοῦ στρατοῦ καὶ οὐχὶ περὶ τῆς φιλαργυρίας τοῦ Πασᾶ.

ἀνέλαβόν τὸ πρότερον ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ ἔξωθεν καταληφθὲν
 χαράκωμα. Κρατερὰ μάχη διήρκεσεν ἐπὶ δύο ὥρας, ἕως οἱ
 Τούρκοι πανταχόθεν ἡττώμενοι ἐφυγον, καταλιπόντες τὴν
 σημαίαν αὐτῶν καὶ πολλοὺς νεκροὺς. Τὸ πλῆθος ἀνή-
 γεγκε τὴν ταχεῖαν τροπὴν τῆς ἐφόδου πανικῶ φόβῳ,
 ὃν ἐνεποίησεν ἡ ἐπιφάνεια χρυσοῦ σταυροῦ καὶ παρ-
 θένου ἀκτινοδόλου, φερούσης ἀσπίδα καὶ λόγχην, καὶ μα-
 χητοῦ περιστοιχισμένου ὑπὸ λαμπρᾶς ἀκολουθίας, ἐν τῇ
 θέσει, ὅπου ἐκυμάτιζον αἱ σημαῖαι τοῦ Ἰησοῦ, τῆς Πανα-
 γίας καὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, ἐν ᾧ τοὺς Τούρκους ἀπε-
 δίωξεν οὐχὶ ἡ ἐπιφάνεια χρυσοῦ, ἀλλ' ἡ στέρησις τοῦ
 ὑπεσχημένου. Προσέτι οἱ Ὀλωμανοὶ ἱστοριογράφοι ὁμο-
 θύμως ὁμολογοῦσι τὴν φιλαργυρίαν τοῦ Πασᾶ καὶ τὸ ἀρ-
 πακτικὸν τοῦ στρατοῦ, ὡς κυρίαν αἰτίαν τῆς ἥττης· ἀλλ'
 ὁ Καουρσίν, ἀντιγραμματοεὺς τοῦ τάγματος, ὁ γράψας
 τὴν ἱστορίαν τῆς πολιορκίας, σιγᾷ περὶ τούτου, ὅπως μὴ
 ἀμαυρώσῃ τὴν δόξαν τῶν ἵπποτῶν. Κατὰ τὴν τελευταίαν
 ταύτην ἐφοδὸν ἐκ τῶν Τούρκων ἔπετον ἐπὶ τῶν ῥηγμά-
 των καὶ ἐν τοῖς τάφροις τριτγίλιοι καὶ πενταχόσιοι, οἱ-
 τινες ἐκάρησαν· ἐπὶ δὲ τῆς τριμήνου πολιορκίας ἐν συ-
 νόλῳ ἐφονεύθησαν ἐννεαχιτγίλιοι καὶ πεντεκαίδεκα χι-
 λίοι ἐτραυματίσθησαν. Ἐν ᾧ οἱ Τούρκοι ἦσαν ἤδη ἐν τῷ
 ἐπιβιδάζειν τοὺς στρατοὺς καὶ τὰς ἀρπαγείσας ἀγέλας δύο
 νεαπολιτικὰ πλοῖα κατέπλευσαν, πεμφθέντα ὑπὸ τοῦ βα-
 σιλέως Φερδινάνδου πρὸς ἐπικουρίαν μετὰ τῆς τοῦ Πάπα
 ὑποσχέσεως περὶ ἀποστολῆς πλειόνων. Αἱ τουρκικαὶ γαλέ-
 ραι ἐζήτησαν κωλύσαι τὸν εἰσπλουν αὐτῶν, καὶ ἡ μὲν αὐ-
 τῶν, καίπερ δεινὰ παθοῦσα, εἰσέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα, ἡ
 δὲ διέπλευσεν ἐν θριάμβῳ διὰ πατῶν τῶν γαλερῶν τοῦ
 ἐχθροῦ, αἵτινες ἀπώλεσαν κατὰ τὴν μάχην ταύτην τὸν
 ναύαρχον αὐτῶν. Ὁ Μεσίχ Πασᾶς ἐπανῆλθε μετὰ τῶν

λειψάνων τοῦ στρατοῦ εἰς τὸν ὁρμον τοῦ Φύσκου· εἶτα δὲ, μάτην πολιορκήσας τὸ φρούριον Πετρόνιον ἐν Ἀλικάρ-
νασσῷ, ἀπῆρεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὁ σουλτάνος
ὑπεβίβασεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος τοῦ Πασᾶ εἰς τὸ
τοπάρχου τῆς Καλλιπόλεως. Ὁ διὰ τῆς διαγραφῆς
τοῦ Μεσίχ ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν βεζυρῶν ἢ τῶν Πασά-
δων μετὰ τριῶν ἱππουρίδων μειωθείς ἀριθμὸς αὐτῶν,
συνεπληρώθη αὖθις διὰ τῆς ἀναγορεύσεως τοῦ Μαγνεσία
Τζελεπῆ εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου βεζύρου, ὃς ἦν στρα-
τοδίκης τέως τῆς Ἀνατολῆς καὶ Ῥούμελης. Τὸν ταῦθεν
τὰ δύο ταῦτα ἀξιώματα ἐχωρίσθησαν. Ὁ Μολλὰ Μου-
σιχεδδὶν Καστελανὶ ἀνηγορεύθη στρατοδίκης τῆς Ῥου-
μελίας, ὁ δὲ μολλᾶς Χατζὶ Χασανζαδὲ τῆς Ἀνατολῆς.
Τῷ δὲ ἔτει τῆς λύσεως τῆς πολιορκίας τῆς Ῥόδου ἐτε-
λεύτησαν τὸν βίον ὁ μολλᾶς Χοσρέφ, ὃν ἐκ τῶν ἐπιφα-
νεστάτων σεχῶν τῆς βασιλείας τοῦ Μωάμεθ, καὶ ὁ σέχης
Κουτβεδδὶν Ἀτταρζαδὲ, ὁ μὲν συγγραφεὺς τῶν Μα-
γαριτῶν (1), θεμελιώδους συγγράμματος τῆς ὁθω-
μανικῆς ἐπιστήμης τοῦ δικαίου, ὁ δὲ ἐκ τῶν περικλεεστά-
των μαθητῶν τοῦ σέχη Ἀκσεμσεδδὶν, τοῦ εὑρέτου τοῦ τά-
φου τοῦ Ἐγιούπ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντι-
νουπόλεως.

Τῷ ἔτει 1480 κατήργησεν αὖθις ὁ Μωάμεθ τὸ ἐπὶ
τοῦ Μωάμεθ τοῦ Β' κατασταθὲν ἀξίωμα τοῦ Νακιβούλ
Ἐσχράφ (τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἐμιρῶν).

Τῷ ἐπιόντι ἔαρι αἱ σουλτανικαὶ ἱππουρίδες ἤρθησαν ἐπὶ
τῆς ἀσιατικῆς ὁχθῆς ὡς σημεῖον ἐκστρατείας ἐπὶ τὴν Ἀ-
σίαν, ἀγνώστου ὅλως τῷ στρατῷ τοῦ σκοποῦ αὐτῆς· διότι
ὁ σκοπὸς τοῦ πορθητοῦ κατὰ τὸ σύνθηδες οὐδέποτε ἐδύ-

(1) Ὅρα σύστασιν καὶ διοίκησιν τῆς ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, Α, σ. 39.

νατο δηλωθῆναι, ἀλλὰ τὸ πλεῖστον εἰκασθῆναι. Οὕτω καὶ νῦν ἦν ἄγνωστον, εἰ ἡ ἐκστρατεία ἀπέβλεπεν εἰς τὸν σουλτάνον τῆς Αἰγύπτου, ἢ εἰς Ῥόδον, ὅπως ἐξαλείψῃ τὴν κηλίδα τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ διὰ τὴν λύσιν τῆς πολιτορχίας. Ὁ στρατὸς ἐπορεύετο ἀπὸ Χρυσουπόλεως πρὸς τὴν Λίβυσσάν, περικλεῖ· ἐπὶ τῷ τάφῳ τοῦ Ἀννίβα, καὶ ἔστησε τὴν πορείαν ἐν τῷ μεταξὺ τῶν δύο τούτων πόλεων κειμένῳ Χουγγιὰρ Τζαίρι (αὐτοκρατορικῶν λειμῶν). Ὁ σουλτάνος, πάσχων πρὸ τινος τὴν ὑγείαν, ἀλλ' ἐλπίζων ἀναρρώσειν διὰ τινος νέας νίκης, ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ἐνταῦθα, οὐχὶ πόρρω τοῦ τάφου τοῦ Ἀννίβα, τῇ

1481 Πέμπτῃ, 3 Μαΐου, κατὰ τὸ τριακοστὸν ἔτος τῆς βασιλείας καὶ μόνον κατὰ τὸ πεντηκοστὸν δευτέρον τῆς ἡλικίας, καταλιπὼν πάντας ἐν ἀμφιβολίᾳ περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἐσχάτης ἐκστρατείας.

Ἡ προσηγορία τοῦ πορθητοῦ, δι' ἧς ἡ Ὀθωμανικὴ ἱστορία διακρίνει αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἄλλων σουλτάνων, ἀνήκει αὐτῷ καὶ πρὸ πάντων οὐχὶ μόνον ὡς τῷ πορθητῇ τῆς πόλεως τῶν Καισάρων καὶ τῆς πρωτεύουσας τῶν σουλτάνων, ἀλλὰ καὶ ὡς μεγαλύναντι τὸ βασίλειον πανταχόθεν. Οἱ συγγράφοις ὀθωμανικὴν ἱστορίαν Εὐρωπαῖοι, περιέλαβον τὴν πληθὺν τῶν κτήσεων αὐτοῦ καὶ τὴν μεγάλην εὐτολμίαν ἐν διπλῷ τύπῳ, ὃν εἰς αὐτῶν ἐφεῦρε, πάντες δὲ οἱ ἕτεροι ἐμιμήθησαν. Ὁ Μωάμεθ, λέγουσι, κατεκτήσατο δύο αὐτοκρατορίας, δεκατέσσαρα βασίλεια καὶ διακοσίας πόλεις· πρὸς χαρακτηρισμὸν δὲ τῆς μεγαλογοίας αὐτοῦ ἔγραψαν ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ μόνον τάδε: «Εἶχον ἐν νῷ ὑποτάξαι τὴν Ῥόδον καὶ ὑπὸ ζυγὸν ἀγαγεῖν τὴν ὑπεροπτικὴν Ἰταλίαν» (1). Ἀληθῶς κατεκτή-

(1) Σπαγδογίγος, σ. 89.

τατο δύο αὐτοκρατορίας τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Τραπε-
ζοῦντος καὶ βεβαίως πλεον τῶν διακοσίων πόλεων, ἐὰν
ἀριθμῆσῃ τις ὡς τοιαύτας πάσας τὰς μείζοντας κόμας
τῶν ὑπ' αὐτοῦ ὑποταγείσων χωρῶν· ἀλλὰ τῶν βασιλείων
ὁ ἀριθμὸς ἱστορεῖται κατὰ τὸ ἡμῖσι ἀνώτερος· διότι πλήν
τῆς Σερβίας, Βοσνίας καὶ Ἀλβανίας, μόνον ἔτι ἡ Μολ-
δαβία καὶ ἡ Πελοπόννησος ἐν Εὐρώπῃ, ἐν δὲ τῇ Ἀσίᾳ ἡ Κα-
σταμόνη καὶ ἡ Καραμανία δύνανται θεωρηθῆναι τὸ πολὺ
ὡς βασιλεία. Πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τῶν ἐτέρων ἑπτὰ βα-
σιλείων ἀναγκαῖόν ἐστιν, ἵνα ὑψωθῶσιν εἰς ἴσα τοιαῦτα
αἱ ἑπτὰ ὑπ' αὐτοῦ κυριευθεῖσαι νῆσοι, Εὐβοία, Κεφαλ-
ληνία, Λέσθος, Λήμνος, Τένεδος, Ἰμβρος καὶ Θάσος.
Καὶ ὁ δεύτερος τύπος τῆς ἐπιτυμβίου ἐπιγραφῆς οὐκ
ἔστι μᾶλλον δόκιμος· διότι, εἰ καὶ κατ' ἐννοιαν ἐστὶν ἀναν-
τιρρήτως ἀληθὴς, οὐδεμία ὁμῶς λέξις εὐρίσκεται οὔτε περὶ
Ῥόδου, οὔτε περὶ Ἰταλίας ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Μωάμεθ,
ἐν ᾧ ὀπίσω τοῦ μεγάλου θυσιαστηρίου τοῦ τεμένου αὐτοῦ
ἐτάφη ὁ πρῶτος τῶν σουλτάνων· διότι οἱ νεκροὶ τῶν προ-
κατόχων αὐτοῦ ἐθάπτοντο ἐν Προύσῃ.

Οὐ μᾶλλον ἢ τὸ πλῆθος τῶν ἀλόντων βασιλείων καὶ
ἡ πλαστὴ ἐπιτύμβιος ἐπιγραφὴ δύνανται καταδειξάι χα-
ρακτῆρας σκληρότητος, δι' ὧν οἱ Εὐρωπαῖοι ἱστοριο-
γράφοι ἐχαρακτήρισαν τὸν πορονητὴν, ἵνα οὕτω παράσχω-
σι περίτεχνον εἰκόνα μανιώδους, ὅς, εἰ καὶ ἐβούλετο δί-
καια πράσσειν, ἔπραττεν ὁμῶς ἀεὶ ἀπάνθρωπα καὶ σκλη-
ρά. Τοιούτους χαρακτῆρας, οὐχ ἱκανῶς μεμαρτυρημένους
ὑπὸ τῆς ἱστορίας, παρέχουσι τὰ ἐξῆς ἀνέκδοτα· τὸ τῆς
διασχίσεως γαστέρων δεκατεσσάρων παίδων, ὅπως παρα-
χρῆμα ἀνακαλύψῃ τὸν φαγόντα τοὺς σικκοὺς πτωχῆς γυ-
ναικός· τὸ τῆς ἰδίᾳ χειρὶ ἀποτομῆς τῆς κεφαλῆς τῆς προσ-
φιλεστάτης τῶν δούλων αὐτοῦ Εἰρήνης, ὅπως καθησυ-

χάσῃ τὸν γογγύζοντα στρατὸν ἐπὶ τῇ ἡδυπαθεῖ ἀπραξίᾳ αὐτοῦ· τὸ τῆς φαρμακείσεως τοῦ ἡγεμονόπαϊδος Μουσταφᾶ, ὅπως οὕτω τιμωρήσῃ τὴν ἀτίμωσιν τοῦ γυναικωνίτου Πασᾶ τινος· τὸ τῆς ἐγκαθιδρύσεως δικαστοῦ ἐπὶ τοῦ δέρματος τοῦ ἐκδαρέντος πατρὸς, καὶ παρόμοια πολλά (1). Ἡ ἱστορία οὐδόλως χρήζει τῶν χαρακτῆρων τούτων, τῶν φερόντων ἐν ἑαυτοῖς τὸν τύπον τοῦ ψεύδους, ὅπως ἐκφέρῃ ἀμερόληπτον κρίσιν περὶ τῆς τετρατώδους ὠμότητος τοῦ Μωάμεθ καὶ τῆς αἰσχρᾶς αὐτοῦ τρυφῆς, περὶ τῆς μεγαλοψυχίας αὐτοῦ καὶ τοῦ φιλοικοδόμου, περὶ τῶν αἰσχρογυγμάτων καὶ τῶν μεγάλων αὐτοῦ ἀρετῶν. Τὸ αἶμοχαρὲς αὐτοῦ μαρτυρεῖ ἡ ἀδελφοκτονία ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς βασιλείας· μαρτυροῦσι τὰ κατασυντριβέντα σφυρά, τὰ διαπεπρισμένα σώματα τῶν ἀνδρείων, αἱ κατασφαγεῖσαι φρουραί, οἱ φονευθέντες αὐτοκράτορες καὶ βασιλεῖς, ὁ ἑλληνικὸς αὐτοκρατορικὸς οἶκος τῆς Τραπεζούντος, ὁ βασιλεὺς τῆς Βοσνίας, οἱ ἡγεμόνες τῆς Λέσβου καὶ τῶν Ἀθηνῶν, οἱ δύο τελευταῖοι διπλοῦν θῦμα γενόμενοι τῆς ὠμότητος καὶ ἀσελγείας αὐτοῦ. Τοὺς ἐξαιρέτους εὐπατρίδας τῶν ἁλουσῶν πόλεων, τοὺς εὐγενεστάτους Ἕλληνας, Ποντικούς, Γενουηνοὺς, Βενετοὺς, Σέρβους καὶ Βλάχους παῖδας ἐξέλεγεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ οἴκου, ἐξ οὗ ἡ ὁδὸς ἔφερεν εἰς στρατηγίας, ἡγεμονίας καὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ ἱκρίωμα. Οὕτως ὁ Μωάμεθ Πασᾶς ἐγένετο ἀπὸ παιδικῶν βεζύργης, ὁ Δρακούλης καὶ ὁ Φράγκος· ἡγεμόνες τῆς Βλαχίας καὶ τῶν Ἀθηνῶν, ὁ δὲ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος τῶν τεσσάρων τούτων παίδων ἔπεσον μετὰ ταῦτα ὡς φόνια σφάγια τῆς πολιτικῆς τοῦ ἔραστοῦ. Αἰδήμων ἀντίστασις πρὸς τὰς ἐπινεύσεις τῶν αἰσchrῶν αὐτοῦ ἐπιθυμιῶν περιέμενε τὸν πέλεκυν τοῦ δημίου. Οὕτως ἐτελεύτησαν

(1) Σπανδογίνος, σ. 67 καὶ 68.

μάρτυρες τῆς ἀγνείας καὶ τῆς πίστεως αὐτῶν οἱ υἱοὶ τοῦ μεγάλου δουκὸς Νοταρᾶ κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οὕτως ἡ εὐπατρὶς θυγάτηρ τοῦ Ἐρίτζου κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Εὐβοίας, οὕτως ὁ τεσσαρακαίδεκα-ετῆς υἱὸς τοῦ πρωτοβεστιάριου Φραντζῆ⁽¹⁾, ἀφ' οὗ ἀπήχθησαν εἰς τὸν γυναικωνίτην τοῦ τυράννου γυνή, θυγάτηρ καὶ υἱὸς, ὅπου ἡ θυγάτηρ Θάμαρ ἀπέθανεν ὑπὸ λοιμώδους νόσου⁽²⁾, ὁ δὲ υἱὸς Ἰωάννης διετρώθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ σουλτάνου. Ὁ δυστυχὴς πατὴρ ἠκολούθησε τῷ κυρίῳ αὐτοῦ, τῷ δεσπότη Θωμᾷ, ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου μέχρι Κερκύρας, ὅπου ὡς μοναχὸς ἔγραψε τὴν τραγικὴν ἱστορίαν τῶν κατ' αὐτὸν χρόνων σχεδὸν μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ Μωάμεθ, καὶ μόνον τρία ἔτη πρὸ τῆς τελευτῆς τοῦ πορθητοῦ καὶ εὐθὺς, ὡς φαίνεται, πρὸ τῆς ἰδίας ἀπέθικε τὸν κάλαμον ὁ τελευταῖος οὗτος τῶν Βυζαντινῶν ἱστοριογράφων, ὃς μέχρι τοῦδε ὡς μάρτυς τῆς ἱστορίας ταύτης συνεβιάδιζεν ἡμῖν.

Εἰ οἱ Βυζαντινοὶ καὶ οἱ σύγχρονοι Εὐρωπαῖοι ἱστοριογράφοι, οἷον ὁ Βαρλέτιος καὶ ὁ Καουρσίν, οἱ περιγράψαντες ὡς αὐτόπται τὰς πολιορκίας τῆς Σκόδρας καὶ τῆς Ῥόδου, ἐπέχρωσαν ἐνίοτε λίαν ζοφερῶς τὴν εἰκόνα τοῦ πορθητοῦ (ΚΕ), ἕτεροι ἢ σχεδὸν σύγχρονοι ἱστοριογράφοι, ὡς ὁ Σπανδογῖνος, Ἰώβιος καὶ Σανσοβίνος, ὑπερβάλλουσι πολλῶ πᾶν ὅριον ἱστορικῆς ἀληθείας ἐν τοῖς ἐπαίνοισι, οὓς ἐνόμιζον, ὅτι οὐκ ἐδύναντο ἀρνηθῆναι πρὸς τὰς μεγάλας αὐτοῦ ἀρετάς. Οὕτως ὁ πρῶτος ἀφηγεῖται, ὅτι ὁ Μωάμεθ ἐπέστρεψε κατὰ τὸ ἥμισυ εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνος Πατριάρχου Σχολαρίου, ἰδίως δὲ

(1) Φραντζῆς, Βιβλ. Δ, Κεφ. ΙΔ.

(2) Αὐτόθι.

κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου ἐλάτρευε μέγας τὰ ἁγία λείψανα καὶ πρὸ αὐτῶν ἤναπτε συνεχῶς πολλὰς λαμπάδας (1). Ὁ δὲ δεύτερος ἱστορεῖ περὶ αὐτοῦ, ὅτι οὐ μόνον ἀνεγίνωσκε τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου, γνωστὴν τοῖς Ἀσianoῖς μόνον ὡς μυθιστορίαν καὶ ὡς ἐπικὸν ποίημα οὐχὶ δὲ ὡς ἱστορίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, ἥτις ἐν ταῖς Ἀσianaῖς ἱστορίαις οὐδαμοῦ εὑρηται, καὶ ὅτι προσέτι ἐλάλει οὐ μόνον ἑλληνιστί, λατινιστί, Ἀραβιστί, περσιιστί, ἀλλὰ καὶ δὴ εὐχερῶς χαλδαϊστί. Ἐναργέστεραι μαρτυρίαι τούτων περὶ τοῦ μεγάλου ἀρχικοῦ νοδὸς τοῦ Μωάμεθ, ὃς οὐ μόνον ἐμεγάλυνε τὸ κράτος ἢ κατεκτήσατο χώρας, ἀλλὰ καὶ ἐκράτυεν αὐτὸ διὰ νομοθεσίας, οὐ μόνον ἡρήμωσεν, ἀλλὰ καὶ συνώκισε πόλεις, οὐ μόνον κατέστρεψεν ἐκκλησίας καὶ μοναστήρια, ἀλλὰ καὶ ἀνήγειρε τεμένη καὶ σχολεῖα, νοσοκομεῖα καὶ εὐεργετικά καθιδρύματα, οὐ μόνον ἐξηφάνισεν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ τέχνην, ἀλλὰ καὶ προϋστάτευσεν ὀθωμανικῆς ἐπιστήμης καὶ παιδείας, ὃς οὐ μόνον πολεμικῶς καὶ πρὸς πορθήσεις ἐξεπαιδεύθη, ἀλλὰ καὶ ἐπιστημονικῶς καὶ δὴ καὶ εἰς ποίησιν. Ἀξιολογώτεραι καὶ ἐγκυρώτεραι μαρτυρίαι εἰσὶ πλὴν τῶν πολεμικῶν ἔργων καὶ τῶν πορθήσεων, ἃς ἱστορήσαμεν ἐν ἑξ Βιβλίοις, τὰ ἐν εἰρήνῃ μνημεῖα, τὰ οἰκοδομήματα αὐτοῦ, τὰ καθιδρύματα, οἱ πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ θεσμοὶ καὶ τὰ συγγράμματα τῶν σοφῶν καὶ ποιητῶν τοῦ κατ' αὐτὸν χρόνου, περὶ ὧν ἐν τῷ ἐξῆς Βιβλίῳ.

(1) Σπανδογῖνος, σ. 66.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΟΥΔΟΟΝ.

Μνημεῖα τῆς βασιλείας Μωάμεθ τοῦ Β ἐν οἰκοδομήμασι καὶ πολιτικοῖς θεσμοῖς. — Ἡ ἀδελφοκτονία καθιεροῦται ὡς πολιτικὸς νόμος. — Οἱ τέσσαρες κίονες τῆς αὐτοκρατορίας. — Βεζύραι, Καζασκέραι, Δεφτερδάροι καὶ Νισαντζίδες. — Οἱ ἐσωτερικοὶ καὶ ἐξωτερικοὶ ἀγῶδες. — Ὁ στρατὸς καὶ ἡ αὐλή. — Οἱ Οὐλεμάδες. — Σχολεῖα καὶ διδασκαλία. — Ἐκπαίδευσις τοῦ Μωάμεθ. — Ἑπτὰ βεζύραι. — Σοροί, ποιηταί, νομομαθεῖς, ἱατροὶ καὶ σέχαι.

ΟΙΚΟΔΟΜΗΜΑΤΑ ἐπιζῶσι κατὰ τὴν τῶν πραγμάτων φυσικὴν ἀκολουθίαν τοῖς ἰδρυταῖς αὐτῶν. Διὸ ἀνέκαθεν ἐπειράθησαν οἱ ἄνθρωποι ἵνα διαιωνίσωσι τὰ ὀνόματα αὐτῶν δι' οἰκοδομημάτων καὶ ἐξάρωσιν ἑαυτοὺς διὰ ναῶν καὶ ἐκκλησιῶν εἰς οὐρανόν, πρὸς δὲ καὶ παρατείνωσι διὰ μνημάτων τὴν ὑπαρξιν αὐτῶν πέραν τοῦ τάφου. Ἠγεμόνες ἀνήγειραν κατὰ τὸ μέτρον τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς δυνάμεως μνημεῖα ἀρχιτεκτονικά. Τὸ πλῆθος τῶν χειρῶν, τὸ πλῆρες τῶν θησαυροφυλακίων, τὸ μεγαλεῖον τῆς ἰδέας ρυθμίζει τὸ τῶν οἰκοδομημάτων. Τὸ μηχανικὸν ἔργον, ὅπερ ἐξεργάζονται τὰ πλήθη, διατίθουσιν ἢ τέχνη τοῦ ἀρχιτέκτονος πρὸς τὸ καλὸν καὶ τὸ ὠφέλιμον, ἢ δὲ μεγαλοφυῖα αὐτοῦ ἐμπνέει τῷ ἔργῳ ψυχὴν πρὸς τέλος εὐεργετικὸν καὶ κοινωφελές. Ἀλλὰ τὰ ἐξ ἀμμοκονίας καὶ λίθου ἔργα οὔτε τὰ ἐνδοξότατα, οὔτε τὰ διαρκέστατα μνημεῖα τῶν ἀνθρώπων εἰσὶ. Ἐνδοξότεροι ὀβελίσκων καὶ διαρκέστεροι πυ-

ραμίδων εἰσὶν ἐν τοῖς πολλάκις μετὰ πολὺν χρόνον ἐπερχο-
μένοις ἀποτελέσμασιν ἐπὶ τὰς ἐπιγιγνομένας γενεὰς σοφοὶ
νόμοι, ἐπωφελεῖς πολιτικοὶ θεσμοί, ἀθάνατα τῆς διανοίας
ἔργα. Τὸ ἐνδοξότατον, τεχνικώτατον, πολυπλοκώτατον,
κοινοφωλέστατον οἰκοδόμημα ἐστὶ τὸ τῆς πολιτείας, ἥ δὲ
μεγίστη ὠφέλεια, ἥ τοῦ τεχνίτου, ὃς ἰδρύει, στερεοῖ, ἐκ-
τείνει καὶ διατηρεῖ τὸ πολιτικὸν οἰκοδόμημα. Ἀξία τοιαύτη
ἀνήκει Μωάμεθ τῷ Β', ἅτε εὐρύναντι διὰ κατακτήσεων
καὶ παγιώσαντι διὰ θεσμῶν τὸ πολίτευμα καὶ τὴν διοίκη-
σιν. Ἐξετάσωμεν νῦν τοὺς θεσμοὺς τούτους καθόλου καὶ
ἐπὶ μέρους, ἀφ' οὗ ἀπαριθμήσωμεν τὰ οἰκοδομήματα, δι'
ἧν διεκόσμησε τὰς πρωτευούσας τῆς αὐτοκρατορίας.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετεβλή-
θησαν ὀκτὼ τῶν πρώτων ἐκκλησιῶν εἰς ὀθωμανικὰ τεμένη,
ἐν δὲ τοῖς ἐξῆς ὁ Μωάμεθ ὡκοδόμησε τέσσαρα ἕτερα. Ἐκ
τῶν δώδεκα τούτων τεμενῶν Μωάμεθ τοῦ Β' ἐξέχει πολλὰ
πάντων τῶν ἄλλων, πλὴν τῆς Ἀγίας Σοφίας, τὸ φερώ-
νυμον αὐτῷ ἢ τὸ τοῦ πορθητοῦ καλούμενον, κείμενον ἐπὶ
τοῦ τετάρτου τῶν ἑπτὰ λόφων τῆς πόλεως, τὰ δὲ ἕτερα
ἐνδεκα κλίνουσιν ἐνώπιον αὐτοῦ μετὰ σεβασμοῦ, ὡς ἐν τῷ
ὄνειρῳ τοῦ Αἰγυπτίου Ἰωσήφ τὰ ἔνδεκα δράγματα πρὸ
τοῦ ἰδίου, καὶ οἱ ἐνδεκα ἀστέρες πρὸ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς
σελήνης. Ἐπὶ τοῦ τόπου, ὅπου ἦν ἄλλοτε ἡ ἐκκλησία τῶν
ἀγίων Ἀποστόλων, ἦν ἐκτισεν ἡ αὐτοκράτειρα Θεοδώρα,
ἀμιλλωμένη πρὸς τὴν συγχρόνως ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς
Ἰουστινιανοῦ ἀρξαμένην οἰκοδομήν τῆς ἀγίας Σοφίας, ὅπου
ἔκειτο τὸ ἥρῳον, τουτέστιν οἱ τάφοι τῶν Βυζαντινῶν αὐ-
τοκρατόρων, ἐγείρεται τὸ τέμενος τοῦ πορθητοῦ ἐπὶ ἀνδῆ-
ρου ὑψηλοῦ τεσσάρων πηχῶν. Ἐμπροσθέν ἐστι προαύ-
λιον τετράγωνον, οὗ αἱ μὲν τρεῖς πλευραὶ περικυκλοῦνται
ὑπὸ στῶν, ὡς οἱ μολυβδοσχεπεῖς θόλοι ἐρείδονται ἐπὶ κιό-

νων γρανίτου καὶ μαρμάρου, ἡ δὲ τετάρτη πλευρά ἐστι τὸ μέτωπον τοῦ ναοῦ. Ἡ κυρία πύλη βλέπει κατ' εὐθεΐαν πρὸς τὸ ἀντικείμενον αὐτῇ θύρωμα (μιχράπ), ἀναλογοῦν πρὸς τὴν ἱερὰν τράπεζαν. Παρὰ τὰς τρεῖς πλευράς τοῦ περιστυλίου τοῦ προαυλίου περιθεεὶ μαρμαρίνος λεῖτος ὡς τὸ κάτοπτρον σοφᾶς, διατεμνόμενος μόνον διὰ τοῦ πυλῶνος, ἐν τῷ μέσῳ δ' ἐστὶ πηγὴ, μολυβδίνῳ θόλῳ κεκαλυμμένη καὶ ὑπὸ ὑψικόμων κυπαρίσσων περιπεφυτευμένη. Ὑπὲρ τὰ παράθυρα τοῦ προαυλίου, ἔχοντα πυκνάς καὶ στερεὰς κιγκλίδας ἔξωθεν ἐπὶ πολυχρῶν μαρμαρίνων πλακῶν, ὑπάρχει ἡ πρώτη σουρὰ τοῦ Κορανίου, ἣτις καλεῖται ἡ ἐξάρχουσα ἡ πορθήτρια, ἐγκεχαραγμένη ἐκτύποις καλλίστοις γράμμασι. Ἐν τῇ κυρίᾳ πύλῃ ἐπὶ κυανοῦ ἐδάφους ἐστὶν ἡ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀποβλέπουσα παράδοσις τοῦ Προφήτου· «Ἀλοῦται ἡ Κωνσταντινούπολις, καὶ μακάριος ὁ ἡγεμὼν καὶ μακάριος ὁ στρατὸς ὁ ἐλὼν αὐτήν» (Α).

Ἐπὶ τῆς μεγάλῃς θέσεως τοῦ τεμένους, τοῦ καλουμένου Σάχν (πεδίου), ἐγείρονται ὀκτὼ ἀνώτερα σχολεῖα (μεδρεσέ), ὀπίσω δὲ ἐκάστου τῶν σχολείων τούτων πρόσθετόν τι οἰκοδόμημα (τετιμμέ) μετὰ πολλῶν κελλίων πρὸς κατοίκησιν τῶν σπουδαστῶν. Τοῖς οἰκοδομήμασι τούτοις εἰσὶ συναφῇ τὰ ὑπὲρ τῶν ἐνδεῶν μαγειρεῖα (ιμαρέτ), ὅπου οἱ ἄποροι τῶν σπουδαστῶν καὶ ἕτεροι ὑπότροφοι σιτίζονται δις τῆς ἡμέρας· τὸ νοσοκομεῖον, τὸ καλούμενον Δάρεσχιφά, ἥτοι θεραπευτήριον, τὸ φρενοκομεῖον (τιμαρχανέ), τὸ πρὸς κατάλυσιν τῶν ὁδοιπόρων καὶ ξένων οἶκημα (καραβανσαράι ἢ χάνι)· τέλος τὸ κατώτερον σχολεῖον χάριν τῶν ἀρρένων, τῶν διδασκομένων τὸ ἀλφάβητον. Ἡ βιβλιοθήκη (κιδαπχανέ) κεῖται ἐν τῷ ἐνδοτέρῳ τοῦ ἱεροῦ ἐν ἰδίῳ δωματίῳ, ἐστὶ δὲ ἡ πρώτη, ἣν οἱ Ὀσμάνοι συνέστη-

σαν μετὰ τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἄλωσιν. Ἀνώτερον καὶ κατώτερον σχολεῖον, οἰκοδόμημα πρὸς θεραπείαν τῶν νοσοῦντων καὶ παραφρόνων, πρὸς κατάλυσιν ὁδοιπόρων, πρὸς σίτησιν πενήτων, ἀναβρυτήρια καὶ λουτρὸς πρὸς κάθαρσιν τοῦ σώματος (χαμάμ), βιβλιοθήκη καὶ σχολεῖον τῶν ἐκ παραδόσεως γνώσεων πρὸς φωτισμὸν τοῦ πνεύματος, προ-
αύλιον ὡς γυναικωνίτης μετὰ τοῦ σοφᾶ καὶ κοιμητήριον ὡς κῆπος μετὰ μαουσωλείου (τουρβέ), παρ' ὃ κεῖται καὶ ὁ τάφος τῆς σουλτάνης Ἀλιμέ, μητρὸς Μωάμεθ τοῦ Β' (1), ἀποτελοῦσι δωδεκάδα καθιδρυμάτων, ἅπερ, ἀλλὰ μόνον σπανίως σύμπαντα, συμπαράκεινται περὶ τὸν εὐκτῆριον οἶ-
κον καὶ τὴν ἐκκλησίαν τῶν πιστῶν, περὶ ὧν ὁ ἰδρυτὴς ἐφρόντισε πνευματικῶς τε καὶ σωματικῶς ἐν ὑγιεὶ καὶ νο-
σοῦσιν καταστάσει διατελούντων, παρασχεῖν οἰκῆσιν τε καὶ σίτησιν, κάθαρσιν καὶ διδασκαλίαν, καὶ φάρμακα τοῦ τε σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, ὥσπερ ἐφρόντισεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ περὶ προσευχῆς καὶ τάφου.

Πλὴν τοῦ τεμένους, τοῦ καλουμένου τοῦ πορθητοῦ, ἐπὶ τοῦ τετάρτου λόφου τῆς πόλεως ὁ Μωάμεθ ἔκτισεν ἐκ θεμελίων τρία ἕτερα, τὸ τοῦ Ἐγιοῦπ, τοῦ συστρατιώ-
του τοῦ Προφήτου, οὗ ὁ τάφος ἀνευρέθη ἐν τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοῦ σέχῃ Ἀκσεμσεδδὴν τόσῳ εὐ-
τυχῶς καὶ τόσῳ ἐπικαίρως εὐθὺς πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πό-
λεως, ὅπως πρὸς ἐφοδὸν καὶ ἄλωσιν παρορμήσῃ τοὺς πι-
στούς· ἔπειτα τὸ τοῦ μεγάλου σέχῃ Βουχάρα ἐν τῇ πύλῃ
τῆς Ἀδριανουπόλεως, παρὰ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως, πρὸς ᾧ
οὗτος ἤγαγεν ἐφιππος τὸν πολιορκητικὸν στρατὸν Μουράτ
τοῦ Β', πατρὸς τοῦ Μωάμεθ, καὶ τέλος τὸ τῶν γενιτσάρων
(Ὁρπατζαμί) περὶ τοὺς ὑπὲρ αὐτῶν οἰκοδομηθέντας στρα-

(1) Μουρατζᾶ δ' Ὁσσαν, Β', σ. 512.

τῶνας (B). Οὐδέν ἴδιον τέμενος ἤγειρε Μωάμεθ ὁ Β' ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ Προύσῃ, ταῖς δυαὶ προτέραις πρωτευούσαις τῆς αὐτοκρατορίας, ἃς ὁ πατήρ καὶ ὁ πάππος τοῦ πορθητοῦ Μουράτ ὁ Β' καὶ Μωάμεθ ὁ Α' ἐκόσμησαν διὰ τεμενῶν· ἀλλὰ σουλτάναι καὶ βεζύραι αὐτοῦ ἀνήγειραν ἐκεῖ ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ τεμένη τινά, ὧν μνημονεύομεν ἐνταῦθα ὡς μνημείων τοῦ κατὰ τὸν πορθητὴν χρόνου. Ὁ Κασίμ Πασᾶς ἐκτισεν ἐν Ἀδριανουπόλει παρὰ τὸν Ταίναρον (Τούντζαν), παρ' ὃν ἤδη ὁ Μιχάλ Βέγης ἱδρυσεν νασσοχομεῖον καὶ ἐστιατόριον ὑπὲρ τῶν πτωχῶν, τέμενος φερώνυμον αὐτῷ παρ' ὃ ἐστὶν ὁ τάφος αὐτοῦ. Δέκα ἔτη πρότερον ἢ σουλτάνα Ἀἰσέ, θυγάτηρ τοῦ πορθητοῦ, ἀνήγειρεν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ἕτερον τέμενος φερώνυμον ἑαυτῇ, τέσσαρα δ' ἔτη μετὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ τεμένου τοῦ Κασίμ Πασᾶ ἐπερατώθη τὸ τῆς σουλτάνας Σίττι, θυγατρὸς τοῦ ἡγεμόνος Σουλκάδρ, γυναικὸς τοῦ πορθητοῦ.

Τέλος ὁ Μωάμεθ οἰκοδόμησεν, ὡς εἴρηται ἤδη, τὸ ἀρχαῖον καὶ νέον Σεράϊον μετὰ τῶν ἐστεγασμένων στοῶν τῆς ἀγορᾶς τοῦ παλαιοῦ Βεζεστέν, καὶ ἀνώρθωσε τὰ λίαν βεβλαμμένα, τὸ μὲν ὑπὸ σεισμοῦ, τὸ δὲ ὑπὸ τῆς τελευταίας πολιορκίας, τείχη συνοικίσας αὐτὰ δι' ἀποικίων δεκατεσσάρων ἀλουσῶν πόλεων οὕτως, ὥστε ἐστὶν οὐ μόνον ὁ ἐρημωτής, ἀλλὰ καὶ ὁ συνοικιστής, οὐ μόνον ὁ πορθητής τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ ὁ ἱδρυτής τοῦ Ἰσλαμπόλ, καὶ μετὰ τὸν Βύζαντα καὶ Κωνσταντῖνον ὁ τρίτος θεμελιωτής τῆς πόλεως, ἥτις κατὰ τὸν πρῶτον ἐκλήθη Βυζάντιον, κατὰ τὸν δεύτερον Κωνσταντινούπολις καὶ κατὰ τὸν τρίτον Ἰσλαμπόλ, τουτέστιν ἡ πληθὺς τοῦ ἰσλάμ, τὸ πάλαι οὔσα ἡ πρωτεύουσα τοῦ Βυζαντινοῦ καὶ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ πορθητοῦ ἢ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ εὐρυυνθέντος ὀθωμανικοῦ βασιλείου.

Ἀπὸ τῶν οἰκοδομημάτων τῆς πόλεως μεταβαίνομεν νῦν εἰς τὸ τῆς πολιτείας, ὅπερ ὁ Ἀσιανὸς νομίζει ὡς τελείαν οἰκίαν ἢ μᾶλλον ὡς σκηνήν, καὶ κατὰ τὴν μεταφορικὴν ταύτην ἔννοιαν καλεῖ τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς διοικήσεως τοῦ κράτους. Τὸ πολιτικὸν οἰκοδόμημα ἐγείρεται ἐπὶ τῶν βάσεων τῶν θρησκευτικῶν νόμων (σερί), τῶν ἐθίμων (ἀαδὲτ) καὶ τῶν δεσποτικῶν προσταγμάτων τῶν κυριαρχῶν (κανοῦν), οὗ τὸ πρῶτον καὶ μάλιστα εἰς τὰ ὅμματα προσπίπτον μέρος ἐστὶν ἡ θύρα ἢ ἡ Πύλη. Ὡς περ ἡ θύρα ἐστὶν ἀπεικόνισμα τοῦ οἴκου ἐν σμικρῷ, οὕτως ἡ Πύλη κατὰ τὴν κοινῶς παραδεγμένην ἔκφρασιν ἐστὶν ἀπεικόνισμα τῆς Κυβερνήσεως· διότι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων τὰ πράγματα τῶν λαῶν ἐδικάζοντο ἐν τῇ πύλῃ τῶν βασιλείων (1). Ἐν τῇ Πύλῃ τῶν βασιλείων ἦσαν συνηγμέναι αἱ φρουραὶ καὶ δι' ἑπτὰ σωματοφυλακῶν ἦγε τὸ πάλαι ἡ ὁδὸς εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Ἑλληνικοῦ αὐτοκράτορος (2). Ἡ θύρα ἐγένετο οὐ μόνον ἡ εἰκὼν τῆς κυβερνήσεως καθόλου (ὡς Ὑψηλὴ Πύλη), ἀλλὰ καὶ ἰδίᾳ χάριν τοῦ σρατοῦ, οὗ τὰ ἐπὶ μέρους σώματα ἐκαλοῦντο θύραι, καὶ ἐκ δὲς ἑπτὰ τοιούτων θυρῶν συνεκροτεῖτο ὁ ὅλος στρατός. Τέλος ἡ τρίτη μεταφορικὴ σημασία τῆς λέξεως θύρας ἀναφέρεται οὐχὶ εἰς τὸ κράτος ἢ τὴν κυβέρνησιν ἐν γένει, ἀλλὰ μόνον ἰδίᾳ εἰς τὴν αὐλὴν καὶ τὸν γυναικωνίτην, ὅς καλεῖται οἶκος ἢ θύρα τῆς ὀλβιότητος (δάρι ἢ δέρι σεαδὲτ), ἡ δὲ πύλη τῆς κυβερνήσεως καλεῖται Ὑψηλὴ Πύλη τοῦ βασιλείου, ἢ τῆς εὐδαιμονίας (μπάμπι δεβλὲτ). Τὸ βασιλείον ἐστὶν εὐδαιμον, ἡ δὲ αὐλὴ ὀλβία. Πρὸ τῆς θύρας τοῦ βασιλείου κατασκηνοῦσιν αἱ φρουραὶ αὐτοῦ· ἐν δὲ τῇ Ὑψηλῇ

(1) Ὅρα τὴν Κύρου Παιδείαν.

(2) Αἱ ἑπτὰ σχολαὶ παρὰ Κοιν. τῷ Πορφυρογεννήτῳ, σ. 334, 146, 334.

Πύλη ἄρχει καὶ διοικεὶ ὁ βεζύρης. Διὰ τῆς θύρας τῆς εὐδαιμονίας ἡ δὸς ἄγει εἰς τὸ ἱερὸν τῆς ὀλβιότητος, εἰς τὸν μυχὸν τῆς αὐλῆς, εἰς τὸν γυναικωνίτην. Ἐν τῷ ἐνδοτέρῳ τοῦ οἴκου ἐστὶν ὁ θάλαμος, ὅπου φυλάσσεται ὁ θησαυρὸς καὶ ἐνθα ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν γίνεται φροντίς περὶ τῶν τοῦ οἴκου, ἐν δὲ τῇ αἰθούσῃ ὁ σοφᾶς (διβάνιον), οὗ ἐν ταῖς τιμητικαῖς θέσεσιν ἐδρεύουσιν οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ νόμου. Τὰ ἐνδότατα δωμάτια τέλος εἰσὶν ὠρισμένα τοῖς ἐσωτερικοῖς καὶ ἐξωτερικοῖς αὐλικοῖς. Ὁ κανοὺν, ἥτοι ὁ θεμελιώδης νόμος Μωάμεθ τοῦ Β', δι' οὗ αὐτὸς ἡ μᾶλλον ἐν ὀνόματι αὐτοῦ ὁ ἔσχατος μέγας βεζύρης Μωάμεθ ὁ ἐκ Καραμανίας, διέταξε τὰ κατὰ τὴν διοίκησιν καὶ τὴν ὑπαλληλίαν τῶν ἀξιωματῶν τοῦ βασιλείου, ἔχει ὡς βάσιν ἐν τῇ διαιρέσει τῶν δημοσίων καὶ αὐλικῶν ἀξιωματῶν τὸν ἀριθμὸν τέσσαρα, εἰλημμένον ἀπὸ τῶν στηριζόντων τὴν σκηνὴν τεσσάρων κίωνων καὶ προσέτι ἔχοντα ἱστορικὸν λόγον ἐν τοῖς τέσσαρσι πρῶτοις μαθηταῖς τοῦ Μωάμεθ, ἐν τοῖς τέσσαρσι καλίφαις καὶ ἐν τοῖς τέσσαρσιν ἐταίροις τοῦ Ὁσμάν, τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς δυναστείας. Κατὰ τὴν διαίρεσιν ταύτην ὁ ἱστοριογράφος Ἀλῆς διέταξε τὴν ἐπὶ τοῦ πορθητοῦ σύνοψιν τῆς πολιτικῆς διοικήσεως, καὶ φαίνεται ὅτι οὐδεμία οὔτε τῷ Εὐρωπαϊῷ ἱστορικῷ ἐπιτρέπεται παρεκτροπὴ ἀπὸ τῆς παναρχαίας ταύτης διατάξεως ἐνταῦθα, ὅπου πρόκειται περὶ τῆς εἰκόνης τοῦ ὅλου κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν τότε χρόνων. Κατὰ τὴν διάταξιν ταύτην ἐμφαίνονται κατὰ πρῶτον οἱ τέσσαρες κίονες τοῦ βασιλείου, τουτέστιν οἱ βεζύραι, οἱ καζασκέραι, οἱ δεφτερδάροι καὶ οἱ νισαντζίδες· εἶτα οἱ ἐξωτερικοὶ ἀγάδες, ἡ ἀρχηγὸι τῶν στρατῶν κατὰ τὰ διάφορα εἶδη τῶν ὀπλῶν αὐτῶν, ἔπειτα οἱ ἐσωτερικοὶ ἀγάδες, τουτέστιν οἱ ἐν τέ-

λοι αὐλικοί, οἳ τε ἐσωτερικοί καὶ ἐξωτερικοί, καὶ τέλος οἱ οὐλεμάδες ἢ νομομαθεῖς. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἐξετάσωμεν κατὰ τὴν τάξιν ταύτην τὴν αἰθουσαν τοῦ διβανίου, τὴν θύραν, τοὺς θαλάμους καὶ τὴν τιμητικὴν ἐδραν τοῦ πολιτικοῦ οἰκοδομήματος, διέλθωμεν τὰ θεμέλια τοῦ βιβλίου τῶν νόμων, Κανουνναμέ, ἐφ' οὗ ὁ Μωάμεθ ἐστήριξε τὸ κυβερνητικὸν οἰκοδόμημα.

Ἐν τρισὶ Πύλαις ἢ ἐν τρισὶ τμήμασι πραγματεύεται ὁ Κανουνναμές τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ Β'. Πρῶτον περὶ τῆς τάξεως τῶν μεγάλων στηριγμάτων τοῦ βασιλείου, δεύτερον περὶ τῶν ἐθίμων καὶ τελετῶν καὶ τρίτον περὶ τῶν προστίμων τῶν ἐγκλημάτων καὶ περὶ τῶν προσόδων τῶν ἀξιωματῶν. Ἡ πρώτη Πύλη φέρει εἰς τὸ ἔνδον τῆς πολιτικῆς ἱεραρχίας, ἣν βραδύτερον γνωρίσομεν κατὰ τὴν προδηλωθεῖσαν τάξιν. Διατρίβομεν δὲ κατὰ πρῶτον ἐν τῇ δευτέρᾳ καὶ εἶτα ἐν τῇ τρίτῃ Πύλῃ τοῦ Κανουνναμέ. Οἱ τὰ μάλιστα ἀξιωμακρόνευτοι νόμοι τῆς δευτέρας Πύλης Κανούν εἰσὶν οἱ τῆς ἐορτῆς τοῦ Βεῖραμίου, τῆς αὐτοκρατορικῆς τραπεζίης, τῆς σφραγίδος τοῦ σουλτάνου καὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς διαδοχῆς. Αἱ δύο ἐορταὶ τοῦ Βεῖραμίου, ἡ μεγάλη καὶ μικρά, ὧν ἡ μὲν θυσία τοῦ ἀμνοῦ ἀντιστοιχεῖ κυρίως πρὸς τὸ Πάσχα τῶν Χριστιανῶν, ἡ δὲ πρὸς τὴν σκηνοπηγίαν τῶν Ἑβραίων, εἰσὶν αἱ μέγιστα ὀρησχευτικαὶ ἐορταὶ τοῦ ὀθωμανικοῦ ἐορτολογίου. Ὁ Μωάμεθ ἀνυψώσας αὐτὰ δι' ἰδίων τελετῶν εἰς πολιτικάς καὶ αὐλικὰς ἐορτάς καὶ παραδραμῶν ἐν σιγῇ καὶ τὰ θανατούσια τοῦ Χουσεῖν καὶ τὸ Νεβροῦζ, τουτέστι τὴν παλαιὰν περσικὴν ἐορτὴν τοῦ νέου ἔτους, ἡλάττωσε μὲν τὰς τέσσαρας μεγάλας ἐορτάς τοῦ περσικοῦ ἐορτολογίου ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κατὰ τὸ ἥμισυ, περιέβαλεν ὅμως ἐτέρως

θεν τὴν τελετὴν τῶν δύο ἑορτῶν τοῦ Βεΐραμίου τῇ μεγίστῃ λάμπει τῆς αὐλῆς. « Ἡ αὐτοκρατορικὴ μου θέλησις ἐστὶν ἵνα κατὰ τὰς δύο ἑορτὰς τοῦ Βεΐραμίου ἐγείρηται θρόνος ἐπὶ καταφανοῦς τόπου πρὸ τῆς αἰθούσης τοῦ διβανίου καὶ γίνηται ἡ τελετὴ τοῦ ἀσπασμοῦ τῆς χειρὸς. Οἱ βεζύραι μου, οἱ καζασκέραι μου καὶ οἱ δεφτερδάραι μου στήσονται ὀπίσω μου. Ὁ Χότζας (διδάσκαλος) ἵσταται πρὸ τῶν βεζυρῶν, τῶν καζασκερῶν καὶ τῶν δεφτερδαρῶν. Οἱ τζαοῦσαι ἀσπάζονται τὴν χεῖρα, ὡς καὶ οἱ σαντζακβέγηςδες, καὶ οἱ μουτεφερικόδες εἴτε μισθοῦνται, εἴτε μὴ » (1). Ἐν ᾧ ὁ κανοὺν τῶν ἑορτῶν τοῦ Βεΐραμίου παρέχῃ τὴν χάριν καὶ τὴν εὐνοίαν τοῦ ἀσπασμοῦ τῆς χειρὸς ἱκανῶς ἐλευθερίως κατὰ τοὺς διαφοροὺς βαθμοὺς τῶν ἐν τέλει, ὁ τῆς αὐτοκρατορικῆς τραπέζης ἀποκλείει ἀδιακρίτως πάντας τοὺς ὑπηκόους (δούλους) τῆς τιμῆς τοῦ εἶναι συνδαιτημόνας τοῦ σουλτάνου. « Οὐ κανονίζω ὅπως τις συνδαιπνῇ τῇ ἐμῇ αὐτοκρατορικῇ μεγαλειότητι. Οἱ ἐμοὶ ἐνδοξοὶ πρόγονοι συνειστιῶντο ἄλλοτε τοῖς βεζύραις, ἀλλ' ἐγὼ κατήργησα τὸ ἔθος τοῦτο » (2). Ὁ νόμος τῆς σφραγίδος ἀνατίθῃσι τῷ μεγάλῳ βεζύρῃ τὴν φυλακὴν αὐτῆς ὡς συμβόλου τῆς μεγίστης δυνάμεως. Οὕτως ὁ Αἰγύπτιος Ἰωσήφ ἦν σφραγιδοφύλαξ τοῦ Φαραώ· οὕτως ὁ Ἀλῆς τοῦ Προφήτου. « Ἡ εὐγενὴς σφραγίς μου ἔστω ἐν τῇ φυλακῇ τοῦ μεγάλου βεζύρου. Ἐὰν ἀνοιχθῇ ἢ κλεισθῇ τὸ θησαυροφυλάκιον, γενέσθω τοῦτο πάντοτε ἐπὶ παρουσίᾳ αὐτοῦ ἢ τῶν δεφτερδαρῶν μου » (3). Ἐκτοτε ἡ

(1) Ὅρα τὸν Κανουνναμὲν τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ Β' ἐν τῇ συστάσει τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, Α, σ. 97.

(2) Αὐτόθι, σ. 98.

(3) Αὐτόθι, σ. 99.

παροχή τῆς αὐτοκρατορικῆς σφραγίδος, ἐφ' ἧς ἐγκεχά-
ρακται τὸ πολὺπλοκον μονόγραμμα τοῦ σουλτάνου, ἐγένε-
το ἡ συμβολικὴ ἔκφρασις τῆς παροχῆς τοῦ ὑψίστου ἀ-
ξιώματος τοῦ κράτους. Πλὴν τῆς ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ νό-
μου τοῦ Μωάμεθ ὀριζομένης περιστάσεως τῆς σφραγι-
σεως τοῦ θησαυροφυλακίου ὁ μέγας βεζύρης δύναται χρή-
σασθαι αὐτῇ μόνον πρὸς σφράγισιν τῶν πρὸς τὸν σουλ-
τάνον ὑπ' αὐτοῦ γινομένων ἀναφορῶν. Ἐπειδὴ δὲ πᾶσαι
αὗται ἀναγκαίως διέρχονται πρότερον διὰ τῶν χειρῶν αὐ-
τοῦ καὶ οὐδενὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ἐπιτρέπεται ἀναφέρεισθαι ἐγ-
γράφως πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἰσλαμισμού, οὗτος οὐδεμίαν
ἄλλην σφραγίδα βλέπει ἢ τὴν ἑαυτοῦ καὶ τὴν τῶν πιστω-
τικῶν ἐγγράφων, ἃ ἐγχειρίζουσιν αὐτῷ ἐν ἐπισήμῳ ἐντεύ-
ξει οἱ πρέσβεις τῶν ἀλλοδαπῶν μοναρχῶν. Ἡ σφραγὶς
τῶν δούλων ἐστὶν ἀναξία τοῦ βλέμματος τοῦ κυρίου.

Ὁ φόβερώτατος πάντων τῶν νόμων Μωάμεθ τοῦ Β' ἐστὶν ὁ τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς βασιλείας, καθιερωὺν τὴν ἀ-
δελφοκτονίαν ὡς νόμον τοῦ βασιλείου. Ἡ ἱστορία τῶν δη-
μοκρατιῶν καὶ τῶν ἀρχαίων μοναρχιῶν τῆς Εὐρώπης
παρέχει ἡμῖν πλείονα παραδείγματα ἀδελφοκτονιῶν χάριν
τῆς πολιτικῆς, ἀλλ' ἐν γένει οὐδὲ τὴν τυραννοκτονίαν τοῦ
Τιμολέοντος ἐγκρίνει καὶ ἀποστρέφει τοὺς ὀφθαλμοὺς
μετὰ βδελυγμοῦ ἀπὸ τυράννων, οἵτινες, ὡς ὁ Ἰλλυριδὸς
βασιλεὺς Γέντιος καὶ ὁ Μακεδὼν Περσεύς, ἐμίαναν τὰς
χεῖρας αὐτῶν ἐν ἀδελφικῷ αἵματι ἵνα ἐξασφαλίσωνται
ἑαυτοῖς τὴν μονοκρατορίαν. Πολλῷ μᾶλλον τῶν δυτικῶν
τούτων τυράννων τῆς Ἰλλυρίας καὶ Μακεδονίας ἤσκουν
βεβαίως παλαιόθεν οἱ τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἰδίως οἱ μεγά-
λοι βασιλεῖς τῆς Περσίας, τὴν ἀδελφοκτονίαν, ὅπως ἀσφα-
λέστερον μόνοι καθήνται ἐπὶ τοῦ αἵματοφύρτου θρόνου.
Ἐν τῶν πρωτίστων καὶ βδελυκτοτάτων τοιοῦτων ἀνους

σιουργημάτων, οὗ μνημονεύει ἡ περσικὴ ἱστορία, ἐστὶν ἡ πατροκτονία, ἣν ἐτέλεσεν ὁ Δαρεῖος μετὰ πεντήκοντα τῶν ἀδελφῶν κατὰ τοῦ ἐννενηκονταετοῦς πατρὸς Ἀρταξέρξου, μεθ' ὃ ὁ Ὀχος, γενόμενος κύριος τῆς ἀρχῆς, ἐθανάτωσε τοὺς πεντήκοντα πατροκτόνους ἀδελφούς αὐτοῦ μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τέκνων, μὴ οἰκτείρας τὴν συγγένειαν, τὴν ἡλικίαν καὶ τὸ γένος. Τὸ ὑπὸ τῶν Κεϊανιδῶν δοθὲν παράδειγμα πατροκτονίας καὶ ἀδελφοκτονίας εὔρε μιμητὰς τοὺς διαδόχους αὐτῶν Ἀρσακίδας. Φραάτης ὁ Δ' (Φερχὰδ) ἐθανάτωσε τὸν πατέρα, τὸν ἐν ἀκμῇ υἱὸν καὶ τριάκοντα ἀδελφούς (1), συγχρόνως ὧν παιδοκτόνος, ἀδελφοκτόνος καὶ πατροκτόνος. Ὁ Ῥωμαῖος ἱστοριογράφος Ἰουστίνος φρονεῖ, ὅτι ἐν τῇ Περσίᾳ συντελεῖ εἰς δόξαν τοῦ θρόνου, ἐὰν ἀναβαίνωσιν εἰς αὐτὸν πατροκτόνοι καὶ ἀδελφοκτόνοι, ἀλλὰ περὶ νόμου καθιεροῦντος ὡς νόμιμον τὴν ἀδελφοκτονίαν πρὸς ἀσφάλειαν τῆς βασιλείας οὐδ' αὐτὸς ὁ κώδῃξ τοῦ περσικοῦ δεσποτισμοῦ ἐγένωσκέ τι, καὶ τοῦτο ἐπεφυλάσσετο μόνον τῷ πολιτικῷ δικαίῳ τῶν Ὀθωμανῶν. «Οἱ πλείστοι τῶν νομομαθῶν ἐκήρυξαν θεμιτὸν, ὅτι ὅστις δῆποτε τῶν ἐνδόξων υἱῶν ἢ ἐγγόνων ἀναβῇ εἰς τὸν θρόνον, δύναται θανατῶσαι τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ἡσυχίας τοῦ κόσμου (2)· οὕτω πράξαίτων». Ὁ ἱδρυτὴς τοῦ βασιλείου Ὀσμὰν παρέσχε τὸ πρῶτον παράδειγμα συγγενικοῦ φόνου, κατατοξεύσας τὸν ἑαυτοῦ θεῖον. Βαγιαζήτ ὁ Κεραυνὸς τὸ πρῶτον τῆς ἀδελφοκτονίας, φονεύσας τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς βασιλείας, τοῖς ἔχνεσι δ' αὐτοῦ ἠκολούθησε Μωάμεθ

(1) Ἰουστίνος, MB', 3.

(2) Σύστημα τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, Α, σ. 99.

ὁ Β', ἀλλ' οὐκ ἤθελε μόνον ἐκτελεῖν τὴν ἀδελφοκτονίαν, ἀλλὰ καὶ καθιερωῖται αὐτὴν ὡς νόμιμον, τὸ δὲ παράδειγμα αὐτοῦ εἶναι τοῦ λοιποῦ νόμον (Γ). Οὕτως ἡ πρᾶξις αὕτη στιγματίζει δι' αἱματωδῶν χαρακτήρων τὸ δοθὲν ὑπὸ πορ-
θητοῦ ὀθωμανικὸν πολιτικὸν δίκαιον καὶ μόνον τὸ ὀθωμα-
νικὸν πρὸς αἷσχος μόνον αὐτοῦ ἀπὸ πάντων τῶν ἄλλων
βαρβάρων (Δ).

Μετὰ τοιαύτην δι' αἵματος συγκολληθεῖσαν κρηπίδα τῆς
διαδοχῆς οὐδόλως ἐκπλήττει ἡμᾶς ἡ ἐν τῷ τρίτῳ μέρει
(Πύλη) τοῦ Κανουνισμὲ ὀρισθεῖσα συναλλαγὴ τῶν φόνων
διὰ τιμῆς τοῦ αἵματος. «Ἡ τιμὴ αἵματος ἀντὶ φόνου, ἣν
εἰσπράττουσιν οἱ διευθύνται τῆς ἀστυνομίας, ἐστὶ τρισχίλια
ἄσπρα, ἀντὶ δὲ ἐκκοπέντος ὀφθαλμοῦ χίλια πεντακόσια
ἄσπρα, ἀντὶ δὲ τραύματος κεφαλῆς πεντήκοντα ἄσπρα»
(1). Τὰ φονικά χρήματα κατέχουσι τὴν πρώτην θέσιν ἐν
ταῖς προσόδοις τῶν ὀθωμανικῶν ἀρχῶν, εἴτα δὲ ἐπεταὶ ὁ
ὑπὸ τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων τελούμενος φόρος, ὃν ὁ
σουλτάνος διανέμει μετὰ τῶν βεζυρῶν καὶ δεφτερδαρῶν,
ὅπως τοσοῦτον προθυμότερον φροντίζωσι περὶ τῆς ἐπι-
βολῆς καὶ εἰσπράξεως αὐτοῦ. «Ὅταν αἱ ἀλλοδαπαὶ δυνά-
μεις κομίζωσι φόρον πρὸς τὸν αὐτοκρατορικὸν μου ἀνα-
βολέα, οἱ βεζύραι καὶ οἱ δεφτερδάραι μου μεταλαμβάνουσιν
αὐτοῦ.» Ἐπονται νῦν αἱ τεταγμέναι μισθοφοραὶ τῶν βε-
ζυρῶν, τῶν βεγλερβέγηδων, τῶν δεφτερδαρῶν καὶ τῶν
σαντζακβέγηδων, τὸ δὲ τμήμα λήγει τάδε κελεῖον· «Τοῖς
ἀπογόνους τῶν θυγατέρων μου οὐκ ἔξεστιν ἀναγορεύεσθαι
βεγλερβέγηδας, ἀλλὰ λαμβάνειν μόνον πλοῦσια σαντζά-
κια.» Διὰ τῆς διατάξεως ταύτης ὁ Μωάμεθ προὔτιθετο
προλαβεῖν τοὺς κινδύνους, οἵτινες ἐδύναντο ἀπειλῆσαι τὴν

(1) Σύστασις τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, Α, σ. 99.

αὐτοκρατορίαν, εἰ οἱ ἀπόγονοι τῶν μετὰ βεζυρῶν νυμφευομένων σουλτανῶν ἐξικνοῦντο εἰς ὑψηλότερον ἀξίωμα ἢ τὸ τοῦ σαντζάκβεγῃ. Ἀλλ' ὅμως τοῦτο ἐννοητέον μόνον περὶ τῶν ἐγγόνων τῶν σουλτανῶν ἐκ τῶν θυγατέρων αὐτῶν· διότι περὶ τῶν υἱῶν οὐδεὶς λόγος, ἐπειδὴ ἅμα τῇ γεννήσει, μὴ δεθείσης τῆς ταινίας τοῦ ὀμφαλοῦ, ἐφανεύοντο. Ἡ σιγὴ, ἣν ὁ Κανουνναμές τηρεῖ, περὶ τοῦ φόνου τῶν νεογνῶν ἔτι νῦν ἐν πλήρει ἰσχύϊ παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς, ἀποδείκνυσιν ὅτι ὁ φόνος ἦν ἀπὸ πολλοῦ χρόνου συνήθης, ἢ ἐθεωρεῖτο ὡς συμπεριλαμβανόμενος ἐν τῇ τίτλῳ τοῦ δικαίωματος τῆς ἀδελφοκτονίας. Οὕτως ἡ νομιμότης τοῦ φόνου τῶν συγγενῶν οὐ περιορίζεται ἐν τοῖς ἀδελφοῖς τοῦ σουλτάνου (1), ἀλλ' ἐκτείνεται ἐπὶ τῶν ἀνεψιῶν καὶ ἐγγόνων οὕτως, ὥστε ἕκαστος σουλτάνος, νομίμως ἦν φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ, τοῦ ἀνεψιοῦ καὶ τοῦ ἐγγόνου. Οἱ Ἀραβες πρὸ Μωάμεθ τοῦ Προφήτου ἐνόμιζον θεμιτὸν ἀπάγχειν τὰ κοράσια αὐτῶν ἅμα γεννώμενα, μία δὲ τῶν μεγίστων ἀρετῶν τοῦ Προφήτου ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητός ἐστιν ἡ κατάργησις τοῦ ἀπανθρώπου τούτου ἔθους ἐν ὀνόματι τοῦ οὐρανοῦ διὰ τοῦ Κορανίου. Πῶς ἐδύνατο ὁ Προφήτης προῖδεῖν ὅτι ἡγεμόνες, ὁμολογοῦντες τὸν νόμον αὐτοῦ καὶ πλὴν τῆς προσηγορίας τοῦ ἡγεμόνος τῶν πιστῶν καὶ τῆς τῶν καλῶν ἰδιοποιούμενοι, ἐμελλον κηρύξειν διὰ τῶν ὀργάνων αὐτοῦ τοῦ νόμου νόμιμον τὸν φόνον τῶν συγγενῶν πρὸς ἐξασφάλισιν δῆθεν τοῦ θρόνου, καὶ ὅτι οἱ ἀποτρόπαιοι οὗτοι φετβάδες ἐμελλον στηρίζεσθαι καὶ ἐπὶ φράσεως τοῦ Κορανίου, ἥτις ἐν εὐρυτάτῃ σημασίᾳ ἐρμηνευομένη ἐμελλεν ἐπισήμως καθιερώσειν πάντα φόνον πρὸς ἀσφάλειαν δῆθεν τῆς ἡσυχίας τοῦ κράτους;

(1) Μουρατζᾶ δ' Ὅσσον, Γ, σ. 315.

Θεωρήσωμεν νῦν ἐγγύτερον ἕκαστον μέρος τοῦ οἰκοδομήματος τῆς πολιτικῆς διοικήσεως. Ὁ ἀριθμὸς τέσσαρα, ὡς εἴρηται ἤδη, ὡς ἀγαπητὸς καὶ ἱερός τοῖς Ἀσιανοῖς, ἐστὶν ἡ βάσις τῆς διαιρέσεως τῶν πρώτων πολιτικῶν ἀξιομάτων. Τέσσαρες κίονες στηρίζουσι τὴν σκηνὴν· τέσσαρες ἀγγελοὶ εἰσι, κατὰ τὸ Κοράνιον, τὰ στηρίγματα τοῦ θρόνου· τέσσαρες ἄνεμοι ἄρχουσι τῶν χωρῶν τοῦ ἀέρος κατὰ τὰ τέσσαρα κύρια σημεῖα τοῦ οὐρανοῦ. Αἱ τέσσαρες κύρια ἀρεταὶ εἰσὶν αἱ αὐταὶ ἐν τῇ ἡθικῇ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἀράβων· οἱ τέσσαρες ἑκάστοτε συγχρόνως ζῶντες μέγιστοι διδάσκαλοι τοῦ ἀσκητικοῦ βίου καλοῦνται ὑπὸ τῶν σοφῶν οἱ τέσσαρες πάσσαλοι (ἐβτὰδ), ὁ δὲ Προφήτης, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν, ἐμόρφωσε τοὺς τέσσαρας μαθητὰς αὐτοῦ, τοὺς τέσσαρας πρώτους καλλιφας τοῦ ἰσλαμισμοῦ. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ Μωάμεθ ὥρισε τέσσαρας κίονας εἰς τῶν στηρίγματα τῆς αὐτοκρατορίας (ἐρκιάνι δεβλὲτ) ἐν τοῖς βεζύραις, ἐν τοῖς καζασκέραις, ἐν τοῖς δεφτερδάραις καὶ ἐν τοῖς νισαντζίδαις, οἵτινές εἰσι συγχρόνως οἱ τέσσαρες κίονες τοῦ διθανίου, ἥτοι τῆς μεγίστης βουλῆς, οὗ τὸ ὄνομα σημαίνει δ α ἰ μ ο ν α ς (E)· διότι τοῖς βουλευταῖς αὐτοῖς δαιμονία σύνεσις καὶ δαιμονία ἐνέργεια δεόντως ἐνοικεῖ.

Ὁ πρῶτος κίων τοῦ βασιλείου καὶ τὸ στηρίγμα τοῦ διθανίου εἰσὶν οἱ βεζύραι, τουτέστιν οἱ ἀχθοφόροι, καλούμενοι οὕτως, ἐπειδὴ ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῶν στηρίζεται τὸ βάρος τῆς πολιτείας. Κατ' ἀρχὰς ἦνεῖς μόνος τοιοῦτος· ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἡῤῥησεν εἰς δύο ἢ τρεῖς, ἐπὶ δὲ Μωάμεθ εἰς τέσσαρας, ὧν ὁ πρῶτος καὶ πάντων τῶν λοιπῶν πολλῶν ὑπερέχων δυνάμει καὶ τάξει ἐστὶν ὁ μέγας βεζύρης, ὁ ἀνεξέλεγκτος πληρεξούσιος, ἡ καταφανὴς εἰκὼν τοῦ σουλτάνου, ὁ τέλειος τοποτηρητὴς καὶ αὐ-

τεξούσιος, ὁ ἀνώτατος ἄρχων πάντων τῶν κλάδων τῆς διοικήσεως, τὸ κέντρον καὶ ὁ μοχλὸς τῆς κυβερνήσεως. Ἀνέκαθεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἅπανα ἡ ἐνέργεια τοῦ ἡγεμόνος, ὅς ἐστιν ἡ σ κ ι ἄ τ ο ὕ Θ ε ο ὕ ἐ π ῖ τ ῆς γ ῆς, συγκεντροῦται ἐν τῇ χειρὶ τοῦ βεζύρου, ὅς ἐστιν ἄλλος ἡγεμὼν καὶ μάλιστα ἐνεργός. Οὕτως ἦν ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις τῆς περσικῆς καὶ τουρκικῆς ἱστορίας ὁ περιώ-
 νυμος Πιράν Βεΐσέ, ὁ σοφὸς βεζύρης, ἐν τῷ Του-
 ράν, ὁ Τ ζ α μ ἄ σ θ, ὁ σύγχρονος τοῦ Ζωροάστρου (Ζερ-
 δοῦστ) ἐν τῷ Ἰράν, ὁ Β ι ζ ο υ ρ τ ζ ι μ ῖ χ ρ, ὁ βεζύρης Νου-
 σιρβάν τοῦ Δικαίου, ὁ Ἰ ω σ ῆ φ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Φαραώ,
 ὁ Δανιήλ ἐν τῇ αὐλῇ τῶν Σούσων, καὶ ὁ Ἀ σ σ ἄ φ, μέ-
 γας βεζύρης τοῦ Σολομῶντος, κατὰ τὴν Ἀσιανὴν ἱστορίαν (1).

Σπανιώτατα τὸ μέγιστον τοῦτο ἀξίωμα κατελείπετο ὡς κληρονόμημα τῷ αὐτῷ οἴκῳ, ὡς τῷ τῶν Βαρμεγιδῶν ἐπὶ τοῦ καλιφάτου, τῷ τῶν Νιζάμουλ Μούλκ ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Σελτσουκιδῶν καὶ τῷ οἴκῳ Τζενδερελῇ ἐπὶ τῶν Ὀθωμανῶν ἀπὸ Μουράτ τοῦ Α' μέχρι Μωάμεθ τοῦ Β', ὅς διὰ τῆς θανατώσεως τοῦ Χαλήλ οὐδένωσεν εἰσαεῖ τὴν δύναμιν τῶν Τζενδερελῇ καὶ ἐβασίλευεν ἕκ-
 τοτε μόνος, καὶ ὅτε μετὰ ἐνιαυτὸν ἀνηγόρευσε αὐτῷ ἕτερον μέγαν βεζύρην, ἐπέτρεψεν αὐτῷ μόνον τὴν διοίκη-
 σιν τοῦ στρατοῦ, αὐτὸς δ' οὗτος προήδρευσε τοῦ διβανίου. Κατὰ πρῶτον ἐπὶ τῆς μεγάλης βεζυρίας τοῦ Ἀχμέτ Κε-
 δοῦκ Πασᾶ, τοῦ πορθητοῦ τῆς Θεοδοσίας, τῆς Καρα-
 μανίας καὶ τοῦ Ὑδροῦντος, ἰδίᾳ τις περίστασις ἀποκατέ-
 στησε τὰ ἀρχαῖα προνόμια τοῦ ἀξιώματος τούτου. Τουρ-
 κομάνος τις, εἰσελθὼν ποτε κατεβῆραχωμένος εἰς τὴν αἰ-

(1) Ἱστορία τῶν βεζυρῶν ὑπὸ Χονδεμίρ, υἱοῦ τοῦ Μιρχόνδ. Τὸ ἐξαίρε-
 τον τοῦτο σύγγραμμα, τὸ περιέχον τὸν βίον διακοσίων καὶ ἐπέκεινα βεζυρῶν,
 πώζεται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ μου.

θουσαν τοῦ διθανίου, ἠρώτησεν ἐν τῇ ἀγροίκῳ διαλέκτῳ τοῦ
 ἔθνους αὐτοῦ. «Τίς ἐξ ὑμῶν ἐστὶν ὁ εὐτυχὴς αὐτοκράτωρ;»
 Ὁ Μωάμεθ ἐξωργίσθη ἀκούσας τοὺς λόγους τούτους, ὁ δὲ
 μέγας βεζύρης ἔλαβε τὸν καιρὸν τοῦτον ἵνα παραστήσῃ
 τῷ σουλτάνῳ, ὅτι, ὅπως μὴ ἐκτίθῃσι τὸν τεῦθεν τὸ ἱερόν
 αὐτοῦ πρόσωπον εἰς τοιαύτην ὑβριστικὴν ἄγνοιαν, προ-
 τιμότερον καταλιπεῖν τοῖς βεζύραις τὰ πράγματα τοῦ δι-
 θανίου. Ὁ Μωάμεθ ἐπείσθη τοῖς λόγοις τούτοις καὶ ἐκ-
 τοτε πᾶσα ἡ διοίκησις τῶν τοῦ διθανίου ἦν ἐν ταῖς χερσὶ
 τῶν βεζυρῶν, ἰδίᾳ δὲ τοῦ μεγάλου βεζύρου. Ἐπὶ τέσσα-
 ρας συνεχεῖς ἡμέρας, τὸ Σάββατον, τὴν Κυριακὴν, Δευτέ-
 ραν καὶ Τρίτην, ὁ μέγας βεζύρης μετέβαινεν εἰς τὴν αἴ-
 θουσαν τοῦ διθανίου τοῦ σεραΐου, προσηγουμένων τῶν
 ἄλλων βεζυρῶν, τῶν καζασκερῶν, τῶν δεφτερδαρῶν καὶ
 νισαντζίδων. Κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς αἰθούσης τοῦ διθα-
 νίου ἱσαντο οἱ κατὰ πρῶτον ἐλθόντες καὶ εἶτα οἱ ἄλλοι, ἔ-
 χοντες ἐσαυρωμένας τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ ἐγ-
 κεκρυμμένας ἐν ταῖς χειρίσιν, (1) ὁ δὲ μέγας βεζύρης
 πρῶτος ἤρχετο εἰς τὴν αἴθουσαν· εἶτα ἠκολούθουν αὐ-
 τῷ ἀνά δύο οὕτως, ὥστε οἱ κατὰ πρῶτον πορευθέντες
 εἰσῆρχοντο ἔσχατοι. Διερχόμενος τοὺς στίχους τῶν
 βουλευτῶν χαιρετίζει αὐτοὺς ὁ μέγας βεζύρης, οἱ δὲ ἀντι-
 χαιρετίζουσιν αὐτόν. Ἐπὶ τοῦ σοφᾶ, ὅπου κάθηται ὁ μέ-
 γας βεζύρης, παρακάθηνται ἐκ δεξιῶν μὲν οἱ βεζύραι καὶ
 καζασκέραι, ἐξ εὐωνύμων δὲ οἱ δεφτερδάροι καὶ οἱ νισαν-
 τζίδες. Πρὸ αὐτοῦ ἴστανται ὀρθοὶ οἱ εἰσηγηταὶ (τεσκερετζί-
 δες), οἵτινες ἀπαγγέλλουσι τὰς ὑποθέσεις, ὁ δὲ ρεῖζ ἐφέν-
 δης, ἡ γραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας, οὗ κάθηται ἐπὶ τοῦ
 σοφᾶ, ἀλλὰ παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Ὁ μέγας θαλα-

(1) Ὡς τοῦτο ἐγένετο ἤδη ἐπὶ τοῦ Ξενοφώντος. Ὅρα ἑλληνικὴν ἱστορίαν.

μηπόλος (καπιτζιλέρ-κιχιάτι) καὶ αὐλάρχης (τσαούσβας) λαμπρύνουσι διὰ τῆς ἐκ θαλαμηπόλων καὶ τζαουσῶν ἀκολουθίας τὸ συμβούλιον. Ὁ τζαούσβας, ὁ ἐπιτηρῶν τὴν τάξιν, καλεῖται βέγης τοῦ διβανίου.

Τὰ παράσημα τοῦ ἀξιώματος τοῦ βεζύρου εἰσὶν αἱ τρεῖς ἵππουρίδες, ἐξ ὧν οἱ βεγλερβέγηδες φέρουσι μόνον δύο, οἱ δὲ σαντζακβέγηδες μόνον μίαν. Μόνον τοῖς βεζύραις ἐπιτρέπεται ὁ μεγάλη τῇ φωνῇ χαιρετισμὸς (ἀλκίς) (٤), ἰσοδυναμῶν ὅλως πρὸς τὴν βυζαντινὴν προσφώνησιν εἰς πολλὰ ἔτη! φέρουσι δὲ κατὰ τὸ θέρος σπηρίχρους χλαμύδας μετὰ χρυσῶν πορπῶν καὶ σειρίδων, εἰς ἃς τὸν χειμῶνα προσθέτουσιν ὑπόβλημα διφθέρας ποντικοῦ μυός. Αἱ ἐνιαύσιαι πρόσοδοι τῶν βεζυρῶν ὑπελογίζοντο ἐν τῇ ἀρχῇ μόνον εἰς ἑκατονταχισχίλια ἄσπρα, εἴτα δὲ εἰς διακοσίας χιλιάδας· ἀλλὰ τὰ τιμάρια, ἅπερ ἐχορηγοῦντο αὐτοῖς, ἀπέφερον τὸ πενταπλοῦν ἢ ἑξαπλοῦν τοῦ ποσοῦ τούτου. Τὴν μεγάλην διαφορὰν τῶν βεζυρῶν, τουτέστι τῶν Πασάδων τριῶν ἵππουρίδων, ἀπὸ τοῦ μεγάλου βεζύρου, ὀρίζουσι δέκα ἴδιαι προνομίαι αὐτοῦ, αἱ ἐξῆς.

α) Ἡ φύλαξις τῆς αὐτοκρατορικῆς σφραγίδος, δι' ἧς σφραγίζονται αἱ θύραι τοῦ θησαυροφυλακίου καὶ τοῦ γραφείου κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ διβανίου· β) ἡ ἐξουσία τοῦ συγκαλεῖν, ὅταν κρίνῃ ἀναγκαῖον, ἴδιον διβάνιον μετὰ μεσημβρίαν ἐν τοῖς ἰδίοις ἀνακτόροις, ἅπερ καλεῖται Ὑψηλὴ Πύλη· γ) τὸ προπέμπεσθαι ὑπὸ τοῦ αὐλάρχου καὶ πάντων τῶν τζαουσῶν ἀπὸ τοῦ ἑαυτοῦ οἴκου εἰς τὸ σεράιον καὶ ἀπὸ τούτου οἴκαδε, καὶ κατὰ τὰς ἑορτάς ἐν τῇ εἰς τὸ τέμενος πορείᾳ· δ) ἡ ἐπίσκεψις τῶν καζασκερῶν καὶ δεφτερδαρῶν κατὰ πᾶσαν Τετάρτην ἐν τῇ αὐτῇ πολιτικῇ κιθάρει, μεθ' ἧς πορεύονται εἰς τὴν αὐλήν· ε) ἡ ἀνά πᾶσαν Δευτέραν ἐν πλήρει διβανίῳ προσέλευσις τῶν

ἀξιωματικῶν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀναβολέως· ζ) ἡ κατὰ πᾶσαν Παρασκευὴν μετὰ πομπῆς εἰς τὸ τέμενος πορεία, προπεμπόντων τῶν ἀγγελιαφόρων τοῦ Κράτους (τζαουσῶν), τῶν πρώτων δαιτρῶν (τζασνεγίρων) καὶ καταλυματιῶν τῆς αὐλῆς (μουτεφερικάδων) μετὰ τῶν δημοσίων αὐτῶν πύλων· ζ) ἡ κατὰ πᾶσαν ἐβδομάδα ἐπίσκεψις τοῦ ἀγᾶ τῶν γενιτσάρων, πορευομένου περίπου ἅπαξ τοῦ μηνὸς πρὸς τοὺς ἄλλους βεζύρας· ἡ) ἡ περιπολία τῆς πόλεως καὶ τῶν ἀγορῶν, προπεμπομένου ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ ἀγᾶ τῶν γενιτσάρων, τοῦ ἀγορανόμου (μουχτεσίβ) καὶ τοῦ νομάρχου (σούβαση)· θ) ἡ ἐβδομαδιαία ἐπίσκεψις τῶν δικαστικῶν ἀρχόντων καὶ τῶν σαντζακβέγηδων ἐν δημοσίᾳ κιδάρει καὶ ἐν σολῇ, ἐν ᾗ οὗτοι ἀπέρχονται πρὸς τοὺς ἄλλους βεζύρας σπανιώτατα καὶ μετὰ τῶν συνήθων ἐνδυμάτων, καὶ ι) τέλος ὁ ἐπίσημος χαιρετισμὸς ἐν ἀμοφτέραις ταῖς ἐορταῖς τοῦ Βεϊραμίου ὑπὸ τῶν βεζυρῶν, δεφτερδαρῶν, βέγηδων, οὐλεμάδων καὶ στρατηγῶν (¹).

Ὁ δεύτερος κίων τῆς αὐτοκρατορίας καὶ σήριγμα τοῦ διβανίου εἰσὶν οἱ καζασκέραι, ἡ στρατοδίκη. Ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τῆς βασιλείας Μωάμεθ τοῦ πορθητοῦ ἐνὶ μόνον στρατοδίῳ, ὡς τῷ ἀνωτάτῳ δικαστικῷ ἄρχοντι, ἦν ἀνατεθειμένη ἡ ἐκδίκασις τῶν δικῶν τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας. Ἀλλὰ μόνον τῷ τελευταίῳ ἔτει τῆς βασιλείας Μωάμεθ τοῦ Β', ὅτε ὁ Μεσίχ Πασᾶς ἐγένετο ἐκπτωτος τοῦ μεγάλου βεζυράτου, ὡς εἴρηται, μετὰ τὴν ἀτυχῆ πολιορκίαν τῆς Ῥόδου, διεδέξατο δ' αὐτόν ὁ ἀρχαῖος στρατοδίκης Μαγνέσια Τζελεπῆς, τοῦτον δὲ ὁ μολλᾶ Καστελλανί, ὁ μέγας

(¹) Ὅρα Σύστασις τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας Β. σ. 83.

βεζύρης Μωάμεθ Πασαῶς ὁ ἐκ Καραμανίας, ἐφ' οὗ δια-
τάχθησαν οἱ πλεῖστοι θεσμοὶ τοῦ νέου ὀθωμανικοῦ κώδη-
κος, ὅς ἦν προσωπικὸς ἐχθρὸς τοῦ Καστελλανι, προὔτεινε
τῷ σουλτάνῳ ἵνα, ὡς ἐν τῷ διβανίῳ εἰσὶ τέσσαρες βεζύ-
ραι, οὕτω καὶ τοῦ λοιποῦ ᾧσι δύο στρατοδίκαι, ὧν ὁ
μὲν χάριν τῆς ἐκδικάσεως τῶν δικῶν τῆς Ἀσίας, ὁ δὲ τῶν
τῆς Εὐρώπης (1).

Τῆς προτάσεως δεκτῆς γενομένης, ὁ Χατζῆ Χασανζαδὲ
ἀνηγορεύθη μετὰ τοῦ Καστελλανι πρῶτος καὶ στρατοδίκης
τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ δύο οὖν ἀληθεῖς ἀρχιδικασταὶ τῆς Εὐ-
ρώπης καὶ Ἀσίας καὶ οἱ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἀποχω-
ροῦντες ἀπετέλουν τοῦ λοιποῦ τὸν τρίτον κίονα τοῦ βα-
σιλείου. Μετ' αὐτοὺς οἱ ἀνώτατοι ἄρχοντες τοῦ νόμου ἦ-
σαν ὁ διδάτκαλος τοῦ σουλτάνου καὶ τῶν ἡγεμονοπαίδων
(Χότζα) καὶ ὁ ἀνεκκλήτως δικάζων νομομαθῆς μουφτί,
ὃς μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς βασιλείας Σουλεϊμάν τοῦ νομοθέ-
του κατέστη ὁ πρῶτος τῶν δικαστικῶν ἀρχόντων. Καλεῖται
μουφτί (οὗ ὁ φετβᾶς ἐστὶν ὀριστικὸς καὶ ἀνεκκλήτος) πᾶς
νομομαθῆς, ὃς ἐρωτώμενος ἐν ἀμφιβόλοις περιστάσεσι τοῦ
νόμου ἀποφαίνεται γνώμην, καθ' ἣν ὁ δικαστὴς (καδί)
ἐκτελεῖ τὸ ἔργον αὐτοῦ (Ζ). Ἐκ τοιούτων μουφτίδων ὁ
Μωάμεθ ἔλαβε τοὺς δύο διαβοήτους φετβάδες, ὧν ὁ μὲν
συνεχώρει αὐτῷ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τῆς Βοσνίας,
καὶ περ δόντι ὑπόσχεσιν ἑνορκον περὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς
ζωῆς αὐτοῦ, ὁ δὲ καθιέρωσε τὸ νόμιμον τῆς ἀδελφοκτο-
νίας πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς νομιμότητος τῆς διαδοχῆς.

Τὸ ἀξίωμα τοῦ πρώτου μουφτί τοῦ κράτους ἐδόθη μετὰ

(1) Σολακζαδὲ φ. 66, καὶ χρονολογικοὶ πίνακες τοῦ Χατζῆ Κάλφα,
σ. 487.

τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῷ δικαστῇ τῆς πρωτεύουσας Τζελαλζαδὲ Χιζρβέγη Τζελεπῇ, εἶτα δὲ τῷ δικαστῇ τῆς Ἀδριανουπόλεως Ἀβδουλκερίμ, καὶ τέλος μουδεβρίζη τινί, ἡ σχολάρχῃ ἀνωτέρου σχολείου, Ἀλῆ-ἄλ-Ἀραβί, ἔπειτα δὲ πάλιν ἐδόθη αὐθύπαρκτον· ἀλλ' ὁ παρέχων τὴν κρίνουσαν ψῆφον, ἐν ἀμφιβολίᾳ τοῦ νόμου, οὐκ εἶχε τότε κυρίαν δύναμιν ἐν τῇ διαλύσει τῶν διαφορῶν, οὐδὲ τὴν πρώτην θέσιν ἐν τοῖς δικαστικοῖς ἄρχουσιν, ἣν ἔτι κατεῖχον πρὸ τοῦ μουφτι οἱ στρατοδίκαι τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας καὶ μετ' αὐτοὺς ὁ διδάσκαλος τοῦ σουλτάνου καὶ ὁ δικαστὴς τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Αἱ κανονικαὶ πρόσοδοι τῶν στρατοδικῶν ὑπελογίζοντο μόνον εἰς πεντακόσια ἄσπρα καθ' ἐκάστην, ἀλλὰ τὰ δῶρα ἦσαν δεκαπλάσια. Τοῖς ἀξιωματικοῖς τούτοις ἦν ἐπιτετραμμένον τό τε προσέρχεσθαι ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ διβανίου πρὸς τὸν σουλτάνον μετὰ τοὺς βεζύρας καὶ ἀπ' εὐθείας ἀναφέρειν τὰς ὑποθέσεις· μετὰ μεσημβρίαν δὲ ἐκάστης ἡμέρας, πλὴν τῆς Τρίτης καὶ Τετράδης, ἐτέλουν διβάνιον ἐν τῷ ἑαυτῶν οἰκήματι (H), ὅπου ἐπεσκέπτοντο αὐτοὺς οἱ δικασταὶ καὶ οἱ ἐπιστάται τῶν σχολείων. Οἱ στρατοδίκαι ἀπένεμον ἕκαστος ἐν τῇ ἰδίᾳ περιφερείᾳ πάντα τὰ ἀξιώματα τῶν καδιδῶν καὶ μουδεβρίζων τῆς αὐτοκρατορίας, πλὴν τῶν ἀξιωματῶν τῶν καδιδῶν, τῶν ἀποφερόντων ἑκατὸν πεντήκοντα ἄσπρα καθ' ἐκάστην, καὶ τοῦ τῶν μουδεβρίζων τῶν ἀποφερόντων τεσσαράκοντα ἄσπρα ἐν Κωνσταντινουπόλει, Προύσῃ καὶ Ἀνδριανουπόλει, περὶ ὧν ἀναγκαίως ἀνέφερον πρὸς τὸν μέγαν βεζύρην.

Οἱ δεφτερδάραι, ἡ οἱ γραφεῖς τῶν βιβλίων τοῦ λογισηρίου, εἰσὶν ὁ τρίτος κίων τοῦ κράτους καὶ τὸ στήριγμα τοῦ διβανίου. Εἰ ἡ λέξις δεφτέρ, ἥτοι φόρου κατάλογος, μετεδόθη τὸ πρῶτον ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Πέρ-

σας ἢ ἀπὸ τούτων εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἀμφίβολόν ἐστι· διό-
τι κατὰ τοὺς Ἀσιανοὺς ἱστοριογράφους τὸ δεφτέρ, ἡ δὲ τῶν
φόρων ἑλεγχος, ἐστὶ παλαιὸς περσικὸς θεσμὸς, καὶ ὁ θησαυ-
ρὸς ἀρχικῶς ἦν ἡ αὐτὴ λέξις τῇ ἐλληνικῇ γὰζα καὶ τῇ περ-
σικῇ χαζινέ. Μετ' αὐτὴν μάλιστα τὴν πτώσιν τοῦ θρόνου
τῶν Χοσρόων ἐγένοντο οἱ κατάλογοι τῶν φόρων ἐπὶ τῶν
καλιφῶν ἐν μὲν Περσίᾳ περσιστί, ἐν δὲ Συρίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ
ἐλληνιστί, ἕως ὃ μὲν καλίφης Ἀβδουλ Μελέχ ἐκέλευσεν
ἵνα συντάσσωνται ἐν Περσίᾳ ἀραβιστί, ὃ δὲ υἱὸς καὶ ἐν
Συρίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ. Ἐπὶ τῶν Σελτσουκιδῶν, ἐφ' ὧν οἱ
λογισταὶ ἦσαν Πέρσαι, συνετάσσοντο οἱ κατάλογοι πάλιν
περσιστί, ὥς ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Τζιγγισχάν τουρκιστί
διὰ τῶν Οὐϊγούρων, καὶ ἐν Αἰγύπτῳ κοπτιστί διὰ τῶν
Κοπτῶν. Ὅτε ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κεϊχοσρέφ Γαϊ-
σεδδίν τοῦ Β', τοῦ ἀδυνάτου ἡγεμόνος τῶν Σελτσούκων
τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, Καραμάνος ὁ ἰδρυτὴς τῆς φερωνύ-
μου δυναστείας ἐθανάτωσε τοὺς ἀρίστους λογιστὰς Πέρ-
σας, εἰσήγαγεν ἐν τῷ λογιστικῷ καταλόγους κατὰ τὸ ἥμι-
συ περσικοὺς, κατὰ δὲ τὸ ἕτερον ἥμισυ τουρκικοὺς· τὸ δὲ
σύστημα τοῦτο ἔχουσι μέχρι τοῦ νῦν οἱ Ὀθωμανοὶ (Θ).
Ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Β' ἦν εἷς μόνος δεφτερδάρ (μετὰ
ταῦτα δὲ τέσσαρες), ὃς ἐκαλεῖτο δεφτερδάρ τῆς Ῥουμε-
λίας, ἔχων βοηθόν τινα χάριν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀσίας.
Οἱ νῦν εἴκοσι καὶ ἑπτὰ θάλαμοι, εἰς οὓς διαιρεῖται ἡ οἰκono-
μικὴ διοίκησις, προσετέθησαν αὐτῇ πολλῷ βραδύτερον. Οἱ
δεφτερδάραι κατὰ πᾶσαν Τρίτην προσήρχοντο μετὰ τῶν
βεζυρῶν πρὸς τὸν σουλτάνον· ἀλλὰ περὶ τοιούτων μόνον
ὑποθέσεων ἀνέφερον, πρὸς ἃς ὁ μέγας βεζύρης, ὁ ἀναγ-
καίως λαμβάνων γνῶσιν αὐτῶν, συγκατετίθετο.

Οἱ νισαντζίδες, ἡ οἱ ἐπὶ τοῦ μονογράμματος τοῦ σουλ-
τάνου γραμματεῖς, εἰσὶ τελευταῖον τὸ τέταρτον στήριγμα

τοῦ διβανίου καὶ κίων τοῦ βασιλείου, οἵτινες ἀρχικῶς ἦσαν οἱ κυρίως γραμματεῖς τῆς ἐπικρατείας, καὶ ὡς τοιοῦτοι σύνεδροι τοῦ διβανίου, ἐνῶ ὁ ρεῖζ-ουλ-κουτάβ, ἡ προϊστάμενος τῶν γραφείων, οὐδεμίαν τιμητικὴν ἐδραν εἶχεν ἐν αὐτῷ, μόλις δὲ πολλῷ ὕστερον κατέστη ὑπέρτερος τῶν νισαντζίδων, ὧν τὸ ἀξίωμα ἐξέπεσε, μὴκέτι ἐπιτρέπον αὐτοῖς ἐπεμβαίνειν εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῶν ὑποθέσεων, καὶ κατήντησεν εἰς ἀπλὴν τιμητικὴν προσηγορίαν. Τὸ καθήκον τοῦ ἐπιτιθέναι τὸν τουγρά ἢ τὸ μονόγραμμα τοῦ σουλτάνου ἐπὶ τῶν φερμανίων καὶ τῶν διπλωμάτων ἐτέλει κατ' ἀρχὰς αὐτὸς ὁ νισαντζι, ἀλλὰ νῦν τελοῦσιν οἱ βοηθοὶ αὐτοῦ. Ἡ ἐπίθεσις αὕτη τῆς σφραγίδος τοῦ ἡγεμόνος ἐπὶ πάντων τῶν ἐκ τοῦ γραφείου αὐτοῦ ἐξερχομένων ἐγγράφων καλεῖται ἔτι καὶ νῦν, ὡς ἤδη ἐπὶ τῶν καλιφῶν, τεχνίτι, ἢτοι ἐπικύρωσις τοῦ γεγονότος, καὶ παρετίθετο κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπὶ τῶν καλιφῶν ὑπὸ τοῦ βεζύρου, μετὰ ταῦτα δὲ ὑπὸ τοῦ γραμματέως τῆς ἐπικρατείας, καλουμένου διὰ τοῦτο γ ρ α μ μ α τ έ ω ς τ ῆ ς ἐ π ι τ ε λ έ σ ε ω ς. Συμφώνως τῇ πρώτῃ διατάξει τοῦ ὀθωμανικοῦ κανοῦν ἦν ἀνατεθειμένη αὐτῷ ἡ ἐπιθεώρησις καὶ ἐπικύρωσις τῶν ὑπὸ τοῦ ρεῖζ συντασσομένων διαταγμάτων καὶ διπλωμάτων, ἔτι δὲ καὶ νῦν ἐπιτίθησιν ἐν κεφαλίδι ἐπ' αὐτῶν διὰ τῶν βοηθῶν αὐτοῦ τὸ μονόγραμμα τοῦ σουλτάνου, ἀφ' οὗ ὁ ἐπιθεωρητὴς τῶν ἐγγράφων (μουμεγιφ), ὁ εἰσηγητὴς τοῦ κράτους (βεγλικτζι) καὶ γραμματεὺς (ρεῖς) προσθήσωσι καὶ αὐτοὶ τὸ σημεῖον τῆς κυρώσεως (σάχ) (1). Οὗτοι οὖν εἰσιν οἱ τέσσαρες κίονες τοῦ βασιλείου καὶ τὰ στηρίγματα τοῦ διβανίου, οἵτινες ἐν

(1) Σύστασις τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, Β', σ. 113.

αὐτῷ μετεῖχον τῆς προνομίας τῆς τιμητικῆς εἰσόδου ἐπὶ τοῦ σοφᾶ καὶ οἷς ἀρχικῶς τὰ ἀξιώματα ἀπενέμοντο ἐκ τοῦ σουλτάνου διὰ προφορικῆς ἀπλῶς ἀναγγελίας· διότι ἡ ἐμπιστοσύνη, ἣν εἶχε πρὸς αὐτοὺς ὁ σουλτάνος, ὡς ὁ Ἀλῆς λέγει, διὰ τῆς παρ' αὐτῷ παρουσίας αὐτῶν, καθίσταται πάντῃ περιττὸν τὸν ἔγγραφον διορισμὸν καὶ τὸ δῶ-πλωμα, οἶονεὶ ἀναπληροῦσα αὐτά.

Ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς Πύλης τοῦ μεγάλου βεζύρου καὶ τῆς τοῦ δεσπερδάρου τρεπόμεθα εἰς τὴν τοῦ ἀγᾶ τῶν γενιτσάρων, ὃς μετὰ τῶν ἐτέρων ἀγάδων ἡ στρατηγῶν ἀποτελεῖ τὴν τάξιν τῶν ἐξωτερικῶν ἀγάδων κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν τῶν ἐσωτερικῶν, τῶν ἀνηκόντων μόνον τῇ αὐλῇ. Ὁ πρῶτος τῶν ἐξωτερικῶν ἀγάδων ἐστὶν ὁ τῶν γενιτσάρων, ὃς κατ' ἀρχὰς εἶχε μισθοφορὰν μόνον πεντακόσια ἀσπρα καθ' ἡμέραν, ἀλλ' ἡ πρὸς χρυθὴν ἐπιχορήγησις (I) ἠῤῥξανε ἐνιαυσίως τὴν μισθοφορὰν ταύτην εἰς ἑξακισμῦρια. Ὁ ἀγᾶς τῶν γενιτσάρων ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς δυνάμεως πρὸς ἀσφάλειαν τῆς πρωτευούσης ἦν ὑπὸ τὸν μέγαν βεζύρην, ὡς ὁ δικαστὴς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τὸν στρατοδίκην τῆς Ρούμελης, συνήθως δὲ προήγετο ἀπὸ τοῦ ἀξιωματοῦ τούτου εἰς τὸ τοῦ βεγλέρ-βεγῆ ἢ τοῦ χαπετὰν Πασᾶ, καὶ (εἰ καὶ μικρὸν μόνον ἐξερεῖτο ἔπειτα τῆς βασιλικῆς εὐνοίας) ἀνεδείκνυτο σαντζάκβεγῆς τῆς Κασταμόνης, ὡς καὶ βεζύρης ἐκπεσῶν πῶς τῆς παρὰ τοῦ σουλτάνου εὐνοίας ἀνηγορεύετο σαντζάκβεγῆς τῆς Καλλιπόλεως ἢ ναύαρχος. Ὁ ἀγᾶς τῶν γενιτσάρων ἐπέστελλε κατ' εὐθείαν πρὸς τὸν μέγαν βεζύρην ἢ καὶ πρὸς τὸν σουλτάνον περὶ τῶν ἀξίων λόγου περιστάσεων, τῶν διαταρασσοῦσων τὴν κοινὴν ἡσυχίαν, ἀλλ' ὅμως οὔτε αὐτῷ, οὔτε τινὶ τῶν λοιπῶν ἀγάδων ἐπετρέπετο λαβεῖν πρόστιμα, ἂ μόνος ὁ ἐπὶ τῆς ἀστυνομίας εἶχεν ἐξουσίαν

εἰσπράττειν. Ἡ ἀναφορὰ αὐτοῦ περὶ ἀπὸνομῆς πάντων τῶν ἐν τῷ σώματι τῶν γενιτσάρων ἀξιωματῶν ἦν ὀριστική· μόνον τὸ τοῦ γραμματέως οὔτε αὐτὸ τοῦτο τὸ σῶμα, οὔτε ὁ ἀγᾶς, ἀλλ' ἀμέσως ὁ μέγας βεζύρης ἀπένευμε ξένῳ τινὶ ὡς ἐλεγκτῇ τῶν πράξεων τοῦ ἀγᾶ. Ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Β' ὁ ἀριθμὸς τῶν γενιτσάρων ἦν ἐτι αἰείποτε ὁ εὐθύς μετὰ τὴν σύστασιν αὐτῶν εἰς δωδεκαχισχιλίους. Τῇ πειθαρχίᾳ τοῦ σώματος ὑπέκειντο οὐ μόνον οἱ ἀπλοῖ γενίτσαροι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀξιωματικοί. Μωάμεθ ὁ Β' ἐν ἐκστρατείᾳ ἐπὶ τὴν Καραμανίαν ἐξυλοκόπησε πάντας τοὺς ἀξιωματικοὺς τῶν στασιασάντων ταγματῶν (1). Ἐγένετο ἤδη λόγος περὶ τοῦ τακτικοῦ πεζικοῦ τῶν ἀζάβων, οἵτινες ἦσαν συνήθως τρισμῦριοι, περὶ τῶν μοσελλίμων, τῶν ἰαγιά καὶ τῶν βοϊνάκων· ἐκ τῶν ἀρχηγῶν δὲ τῶν διαφόρων τούτων σωμάτων ἡ ἱστορία τοῦ χρόνου τούτου μνείαν ποιεῖται πλεονάκις μόνον τοῦ ἀγᾶ τῶν ἀζάβων (2). Τὸ τακτικὸν ἵππικὸν διηρεῖτο εἰς τὸ σῶμα τῶν σπαῖδων καὶ σιλιχδάρων, πρὸς οὓς συγκατελέγοντο συνήθως αἱ τέσσαρες ἰλαιοὶ τῶν μισθοφόρων καὶ ξένων τῆς ἀριστερᾶς καὶ δεξιᾶς πτέρυγος. Οἱ ἀγάδες τοῦ ἑξαπλοῦ τούτου τακτικοῦ ἐφίππου στρατοῦ ἦσαν οἱ ἑξ στρατηγοὶ τοῦ ἵππικοῦ, οἵτινες ἔχοντες μισθοφορὰν ἡμερησίαν μόνον ἑκατὸν ἄσπρα προσαπελάμβανον ἑκκαίδεκα ὡς ἑπτακαίδεκα χιλιάδας ἄσπρων ἐπιχορήγησιν πρὸς κριθήν, ὁ ὀλικὸς δὲ ἀριθμὸς τῶν ἀνδρῶν τούτων ἦν ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ὑστέρους χρόνους λίαν μικρός. Οἱ σπαῖδες καὶ οἱ σιλιχδάραι ἦσαν μόνον χιλιάδες τινές, αἱ δὲ τέσσαρες ἰλαιοὶ, ἐκάστη ἐκ χιλίων μό-

(1) Μουρατζᾶ δ' Ὁσσαν, Γ, σ. 355.

(2) Χαλκοκονδύλης, Βιβλ. Ε.

νον συγκεκροτημένην ἀνδρῶν, ὥστε ἅπαν τὸ τακτικὸν ἱπ-
πικὸν συνέκειτο ἐξ ὀκτακισχιλίων τὸ πολὺ (ΙΑ). Ἀπ'
ἐναντίου τὰ σμήνη τῶν ἀκιντίζιδων (1), ἅτινα ἐπόρθουν
τὰς ἐχθρικὰς χώρας ὥς ἐξολοθρευτικὸς κατακλυσμὸς,
ἦσαν πολυάριθμα, ὁ ἀρχηγὸς ὅμως αὐτῶν οὐδόλως συμ-
περιλαμβάμετο μετὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἀγάδων ἢ στρατη-
γῶν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ. Ὑπ' αὐτὸν ἦσαν ἔτι ὁ στρα-
τηγὸς τοῦ πυροβολικοῦ (τοπτζίβασης), ὁ τῶν πολεμοφο-
δίων (τζεβετζίβασης), ὁ ἐπὶ τῶν ὀχημάτων στρατηγὸς (το-
ποραβατζίβασης) καὶ ὁ ἐπὶ τῶν σκηνοπηγιῶν, ἡ δὲ γε-
νικὸς ἐπιστάτης τῶν καταλυμάτων (μεχτέρβασης). Πλήν
τῶν δώδεκα τούτων στρατηγῶν καταλέγονται μετὰ τῶν
ἐξωτερικῶν ἀγάδων καὶ οἱ δώδεκα ἀξιωματικοὶ τοῦ αὐτο-
κρατορικοῦ ἀναβολέως, οἵτινες εἶχον τὴν προνομίαν τοῦ
βαδίζειν εὐθὺς παρὰ τὸν ἀναβολέα, ὅτε ὁ σουλτάνος ἐξή-
λανε. Οὗτοι ἦσαν ὁ ἡγεμὼν τῆς σημαίας ἢ σημαιοφόρος
τοῦ σουλτάνου (μίριααλέμ), οἱ τέσσαρες πρῶτοι θαλαμη-
πόλοι (καπιτζίμβασαι), οἱ δύο ἵπποστασιάρχαι (μिरαχὸρ),
ὁ δαιτρός (τζασχνεγίρβασης), οἱ τέσσαρες ἀρχικυνηγοί,
τουτέστιν οἱ δύο ἀρχηγοὶ τῶν ἱερακοτρόφων, ὁ πρῶτος
κυνηγὸς τῶν γυπῶν καὶ ὁ πρῶτος κυνηγὸς τῶν σπι-
ζιῶν (ΙΒ).

Ἀπὸ τῆς Πύλης τοῦ πολιτικοῦ οἰκοδομήματος, παρ' ἣν
εἰσὶν ἐστρατοπεδευμένοι αἱ φρουραὶ τοῦ στρατοῦ, μετα-
βαίνομεν εἰς τοὺς θαλάμους τῆς αὐλῆς, ἧς οἱ προϊστάμε-
νοι κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἐξωτερικοὺς ἀγάδας, τουτέστι
τοὺς στρατηγούς, καλοῦνται ἐσωτερικοὶ ἀγάδες. Οὗτοι
διαιροῦνται πάλιν ἀνά τετράδας. Ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἀρχη-

(1) Ἰδρις, φ. 31, ἀνάγει τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν εἰς τετρακισμυρίους, ὅπερ
συνάδει ἐντελῶς πρὸς τοὺς λόγους τῶν Οὐγγρῶν ἱστοριογράφων.

γὸς πάντων ἦν ὁ καποῦ-ἀγᾶς, ἡ ἀγᾶς τῆς ὑψίστης αὐτοκρατορικῆς Πύλης, ὁ πρῶτος αὐλάρχης τῆς ὅλης αὐλῆς, λευκὸς ἐκτομίας, ἔχων ὑφ' ἑαυτῷ τριάκοντα ἡ τεσσαράκοντα ἐκτομίας, καλουμένους καποουογλάν (ἐφήβους τῆς Πύλης), πρὸς οὓς ἦν ἀνατεθειμένη ἡ ἐπιτήρησις τῶν παιδῶν. Τέσσαρες τῆς Πύλης ἐφηβοὶ ἦσαν οἱ ἐγγύτατοι θεράποντες τοῦ μεγάλου τούτου αὐλάρχου, ἦτοι ὁ κλειδοῦχος ἐφηβος (μιφτάχ ὀγλανί), ὁ τοῦ ἐκμαγείου (πεσκίρ ὀγλανί), ὁ ἐπὶ τοῦ ζακχαροκράτου (σερβετ ὀγλανί) καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ νιπτῆρος (ιβρίκ-ὀγλανί). Ὁ καποῦ ἀγᾶς προέπεμπεν εἰσαεῖ τὸν σουλτάνον, πλὴν εἰ οὗτος ἐξήρχετο τοῦ σεράϊου ἐπὶ θήραν ἢ ἐπὶ θαλασσοπορίαν, ὅτε ὁ μέγας αὐλάρχης παρέμενεν ἐνταῦθα πρὸς φρούρησιν αὐτοῦ. Ὁ δεῦτερος τῶν ἐσωτερικῶν ἀγάδων ἦν ὁ θησαυροφύλαξ (χαζε-νεδάρβασης), λευκὸς ἐκτομίας, ὡς ὁ προηγούμενος, ὡσαύτως καὶ αὐτὸς προέπεμπων πάντοτε τὸν σουλτάνον. Ἐν ταῖς δημοτελέσι πομπαῖς ὁ δεῦτερος οὗτος ἀγᾶς ἔφερε πρὸ τοῦ σουλτάνου τὴν κίδαριν τοῦ κράτους, ἐξήπλου δὲ πρὸ αὐτοῦ ἐν τῷ τεμένει τὸν τάπητα, ἐφ' οὗ ὁ σουλτάνος ἐμελλε προσεύξασθαι, ἀφ' οὗ πρῶτον προσέκλινε παλλάκις πρὸ αὐτοῦ μέχρις ἐδάφους, ὅπως ἐπὶ κινδύνῳ τῆς ἰδίας ζωῆς δοκιμάσῃ μὴ τὸ ἔδαφος τυγχάνῃ πεφαρμακυσμένον. Ἐπ' αὐτὸν ἦσαν πάντες οἱ ἐργάται τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θησαυροῦ, οἵτινες ἐλάμβανον παρ' αὐτοῦ τὴν μιυθοφοράν (II). Ὁ τρίτος τῶν ἐσωτερικῶν ἀγάδων, ἦν ὁ ἀρχισιτιστής, ἡ ἐπιστάτης τοῦ ταμείου (κιλαρτζίβασης). Τὰ καθήκοντα τοῦ ἀξιώματος τούτου ἦσαν οὐ μόνον τὸ προηγεῖσθαι τῶν ἐκάστοτε ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ σουλτάνου παρατιθεμένων, ἀλλὰ καὶ τὸ προπαρασκευάζειν τὴν τράπεζαν, ἔτι δὲ ἔχειν τὴν ἐπιμέλειαν τῆς παρασκευῆς τῶν γλυκυσμάτων καὶ ἐκλειγμάτων· πασῶν δὲ τῶν ὑπὸ τὴν

ἐφορίαν αὐτοῦ παρασκευῶν τούτων ἐγεύετο αὐτὸς πρῶτος πρὸς διασκέδασιν πάσης ὑποφίας φαρμακείσεως. Τέλος ὁ τέταρτος τῶν ἐσωτερικῶν ἀγάδων ἦν ὁ ἀγὰς τῶν ἀνακτόρων ἡ ἐπιμελητὴς αὐτῶν, πρὸς ὃν ἦν ἀνατεθειμένη ἡ ἄμεσος φρουρὰ καὶ ἡ ἐπιμέλεια αὐτῶν. Ἐν προβιδασμοῖς δὲ προήγετο ὁ μὲν ἐπιμελητὴς αὐτῶν εἰς τὸ τοῦ ἀρχισιτιστοῦ ἀξίωμα, αὗτος δὲ εἰς τὸ τοῦ ἀρχιθησαυροφύλακος, καὶ οὗτος εἰς τὸ τοῦ πρώτου αὐλάρχου, εἰς δὲ τὴν τελευταίαν θέσιν τοῦ ἐπιμελητοῦ τῶν ἀνακτόρων προήγετο ὁ ἐπιστάτης τῶν ἐφήβων τῆς Πύλης (καποὺ ὀγλὰν κιαῖσσί). Ἡ δυσπραγία τοῦ πρώτου αὐλάρχου, στερουμένου τῆς βασιλικῆς εὐνοίας καὶ ἀναγκαζομένου καταλιπεῖν τὰ ἀνάκτορα, ἐμετριάζετο συνήθως, καθισταμένου αὐτοῦ βεγλέρβεγῃ ἐν ἐπαρχίᾳ τινί.

Τὸ κύριον ἔργον τῶν τῷ πρώτῳ αὐλάρχῃ ὑποκειμένων καὶ καλουμένων παίδων τῆς Πύλης τριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα λευκῶν ἐκτομιῶν ἦν ἡ φρούρησις τῶν τριῶν θαλάμων τῶν παίδων, ὧν ὁ πρῶτος ὁ ἐνδότητος ἐκαλεῖτο Χάσσοδα, ὁ δὲ δεύτερος ὁ μέγας μπογιούκοδα καὶ ὁ μικρὸς κουτζούκοδα. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐνδοτάτου θαλάμου, ὁ χασσοδαβασί, ὃς ἐνέδουε καὶ ἐξέδουε τὸν σουλτάνον, χάριν τῆς ἀμέσου συναφείας πρὸς αὐτὸν, ἐνομιζέτο σχεδὸν ἴσος πρὸς τὸν πρῶτον αὐλάρχην, ἀλλ' ὅμως ὑπέκειτο αὐτῷ· προϊστάτο δ' ἐτέρας τετράδος ἐσωτερικῶν ἀγάδων, οἵτινες ἀπετέλουν τὰ τέσσαρα αὐλικά ἀξιώματα τοῦ ἐνδοτάτου θαλάμου, καὶ ἦσαν πρῶτον ὁ χασσοδαβασί ἡ ἐνδότητος θαλαμηπόλος, δεύτερον ὁ σιλιχδάρ ἡ ξιφοφόρος, φέρων τὸ ξίφος τοῦ σουλτάνου, τρίτος ὁ τζοχαδάρ ἡ πρῶτος θεράπων τοῦ κοιτῶνος, φέρων τὴν χλαμύδα τοῦ σουλτάνου, καὶ τέταρτον ὁ ρικιαβδάρ ἡ ὁ κάτοχος τοῦ ἀναβολέως, ὃς, ὅτε ὁ σουλτάνος ἀνέβαινεν εἰς τὸν

ἵππον, ἐκράτει τὸν ἀναβολέα (1). Οἱ παῖδες τοῦ ἐνδοτά-
του θαλάμου ἐξελέγοντο ἐκ τῶν τοῦ μεγάλου, οἱ δὲ
τούτου ἐκ τῶν τοῦ μικροῦ. Οἱ ἄφωνοι καὶ νάνοι, οἱ ἀοι-
δοὶ καὶ οἱ μουσικοὶ διενέμοντο ἐν τοῖς παισὶ τῶν θαλά-
μων τούτων. Πλὴν τῆς τακτικῆς μισθοφορᾶς πάντες οἱ
ἐσωτερικοὶ ἀγάδες ἐλάμβανον κατ' ἔτος ῥητόν τι ποσὸν ὡς
ἀργύριον κιθάρεως καὶ ζώνης, ὡς οἱ ἐξωτερικοὶ τὸ
τῆς κριθῆς ἀργύριον, ἐπειδὴ τοῖς μὲν ἦσαν ἀναγκαῖα ἡ κί-
θαρις καὶ ἡ ζώνη, ὅπως κοσμῶσιν ἑαυτοὺς, τούτοις δὲ ἡ
κριθὴ πρὸς διατροφήν τῶν ἵππων αὐτῶν. Ὁ χασσοδαβασὶ
ἐλάμβανε κατ' ἔτος πέντε ἐνδύματα, ἃ οὗτος ὁ σουλτά-
νος ἐνεδύθη. Ἡ φρουρὰ τῶν ἀνακτέρων ἦν διπλῇ, ἀνα-
τεθειμένη ἡ μὲν τῶν πυλῶν καὶ αὐλῶν τοῖς θυρωροῖς
(καπιτζίβασι), ἡ δὲ τῶν κήπων καὶ λέμβων τοῖς κη-
πουροῖς (βοσταντζι). Οἱ ἐπιστάται τῶν θυρωρῶν ἀνα-
λογοῦσι σχεδὸν πρὸς τοὺς ἡμετέρους θαλαμηπόλους·
ἀρχηγὸς δ' αὐτῶν ἦν ὁ καπιτζιλερκιαγιασί, ἥτοι ὁ ἀρ-
χιθαλαμηπόλος, οὗ ἡ ἐξωτερικὴ ὑπηρεσία ἐστὶ πολὺ διά-
φορος τῆς τοῦ ἐσωτερικοῦ θαλαμηπόλου, μεγάλου θη-
σαυροφύλακος τοῦ ἐσωτερικοῦ. Ὁ καπιτζιλερκιαγιασί
καὶ ὁ τζαουσθασης (μέγας αὐλάρχης) προπορεύονται πα-
σῶν τῶν πανηγυρικῶν πομπῶν τοῦ διθανίου καὶ τῶν ἀ-
κροάσεων μετὰ ῥοπάλων ἐπαργύρων, ὁξέως κροτούντων
ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐκ τούτων ὁ μὲν ἐστὶν ὁ ἀρχὼν τῶν κα-
πιτζίβασι, ὁ δὲ τῶν τσαουσῶν (καταλυματιῶν καὶ δη-

(1) Πλὴν τῶν τεσσάρων ἀξιωματῶν τῶν ἐσωτερικῶν θαλάμων ἦσαν ἐτι
τὰ τοῦ ἐκμαγείου, τῆς κλειδός, τοῦ σακχαροκράτου, τοῦ νιπτήρος, καὶ κα-
τώτερα τὰ τοῦ πλύτου, κουρέως, τραπεζοκόμου, τοῦ δοκιτροῦ, τοῦ τομῆως τῶν
δούλων καὶ τὰ ἐξῆς. Ὁρα Σύστασιν καὶ διοίκησιν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτο-
κρατορίας, Β, σ. 15.

μοσίων ἀγγελιαφόρων). Ὁ ἰσχυρὸς ἄρχων τῶν πολλῶν φρουρῶν τῶν κήπων ἐστὶν ὁ βοσταντζήβασης, οὗ ὁ στρατὸς γεωργεῖ καὶ φρουρεῖ τοὺς κήπους τῶν ἀνακτόρων, διατηρεῖ καὶ ὀπλίζει τὰς αὐτοκρατορικὰς τριήρεις καὶ τοὺς λέμβους. Τὸ χαρὲμ ἡ γυναικωνίτης ἐστὶν ὁ χώρος τῶν γυναικῶν, κύριοι δὲ τούτων οἱ μέλανεσ εὐνοῦχοι, ὧν ἀρχηγός ἐστιν ὁ κιζλαραγασί, τουτέστιν ὁ ἀγᾶς τῶν παρθένων, ὃς ἔχει πολλάκις μεῖζονα δύναμιν ἢ οἱ ἐξωτερικοὶ ἀγάδες καὶ οἱ τοῦ ἀναβολέως (ΙΔ).

Τοιαύτη ἦν ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Β' ἡ πολιτικὴ διοίκησις τοῦ στρατοῦ, τοῦ δικαίου, τῆς αὐλῆς, τοῦ θησαυροφυλακίου καὶ τῆς πρωτεύουσας. Ἡ δὲ τῶν ἐπαρχιῶν ἀνεντίθετο πρὸς βέγηνδας καὶ βεγλερβέγηνδας, ὧν οἱ μὲν φέρουσι μίαν ἱπποῦρίδα, οἱ δὲ δύο. Οὗτοί εἰσιν οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ τιμαριούχου ἱππικοῦ, συναθροιζόμενοι ὑπὸ τὰς σημαίας αὐτοῦ. Ἡ ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία ἡρίθμει τότε ἐν Εὐρώπῃ τριάκοντα καὶ ἑξ σαντζάκια ὑφ' ἑκάστον δὲ τούτων ἐστράτευον ὡς τετρακόσιοι τιμαριούχοι ἱππεῖς (ΙΕ). Ἡ καθόλου δύναμις τοῦ στρατοῦ ἐκ τακτικοῦ ἱππικοῦ καὶ πεζικοῦ ἦν ὑπὲρ τοὺς δεκακισμυρίους· αἱ δὲ τοῦ ταμείου πρόσοδοι ἐκ τῶν φόρων, δασμῶν, τελωνείων, εἰσφορῶν, ἄλλων τελῶν καὶ μεταλλείων ὑπὲρ τὰ δύο ἑκατομμύρια δουκάτων (ΙΣ).

Ὑπολείπεται ἡμῖν νῦν ποιήσασθαι λόγον περὶ τῆς διατάξεως τῶν τῆς παιδείας, ἥτοι περὶ τῶν οὐλεμάδων, τουτέστι νομομαθῶν, οἵτινες σὺν ἄλλοις θεολόγοι καὶ νομοδιδάσκαλοι κατέχουσι μόνον τὰς θέσεις τῶν καθηγητῶν καὶ δικαστῶν, ὥστε ἐκεῖνοι μὲν κατέχουσι μίαν βαθμίδα τοῦ ἀξιώματος τούτου, οὗτοι δὲ περιέρχονται εἰς τὰ ὑψίστα ἀξιώματα τοῦ νόμου, δηλονότι εἰς τὰ τοῦ στρατοδίκου καὶ εἴτα τοῦ μουφτί. Πλανᾶται τις ὑπολαμβάνων τοὺς οὐλεμάδας ἀπλῶς ὡς θεολόγους ἢ ὡς ἱερεῖς.

Θεολόγοι μὲν ὀφείλουσι βεβαίως εἶναι, ἐπειδὴ ἐν τῷ
 ισλαμισμῷ πᾶσα ἀρχὴ δικαίου ἐν τῇ τελευταίᾳ αὐτῆς βά-
 σσει ταυτίζεται μετὰ τῆς θεολογίας, ὡς μόνῃς θετικῆς
 ἐπιστήμης τοῦ νόμου (ἥς πρῶτον θεμέλιόν ἐστι τὸ Κο-
 ράνιον ὡς θεῖος λόγος)· ἱερεῖς ὅμως οὐκ εἰσὶ τούτου ἐ-
 νεκα οὐδαμῶς. Καὶ δύναται τις κατὰ τὴν εὐρυτάτην ἔννοιαν
 κατατάξαι ἐν τοῖς οὐλεμάσι τὴν τάξιν τῶν ἱερέων, οἷς
 ἀνήκουσιν οἱ ἰ μ ἄ μ α ι, τουτέστιν οἱ προσευχῆται τῶν
 τεμενῶν, καὶ οἱ σ έ χ α ι, τουτέστιν οἱ ἱεροκλήρυκες, καὶ οἷς
 προσέτι δύνανται συμπεριληφθῆναι καὶ οἱ μ ο υ ε ζ ῖ ν α ι ἡ
 κράκται τῆς προσευχῆς, οἱ χ α τ ῖ θ α ι, οἱ ὑπὲρ τοῦ βασιλεύ-
 οντος προσώπου προσευχόμενοι κατὰ πᾶσαν Παρασκευήν,
 καὶ οἱ κ α ἰ ῖ μ α ι ἡ νεωκόροι, καὶ τέλος πάντες οἱ μοναχοί·
 διαχωρίζεται ὅμως ἐναργῶς ἡ τάξις αὕτη ἀπὸ τῆς τῶν
 ἁληθῶν διδασκάλων, ἥτις περιλαμβάνει ἀπλῶς τοὺς κα-
 θηγητάς καὶ δικαστάς διὰ τοῦτο, ὅτι ἡ τῶν ἱερέων τά-
 ξις οὐδὲν δίκαιον ἔχει νὰ προάγῃται εἰς τὰ προσοδικὰ ἀξιώ-
 ματα· ὀφείλουσι δὲ οὗτοι διδόναι τούτοις μόνον μαθήματα
 καὶ ἐπιστημονικὴν παιδείαν (1). Εἰ καὶ ὁ Ὅρχαν κατέ-
 στησε μουδερρίζας ἡ καθηγητάς ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ πρώτῳ
 ἐν Νικαίᾳ ἰδρυθέντι μεδρεσέ, ἥτοι ἀνωτέρῳ σχολείῳ, Βα-
 γιαζήτ ὅμως ὁ Ἰλδिरίμ ὥρισε τὰς προσόδους τῶν δικα-
 στῶν. Ἡ ἀξία τῆς ὀργανικῆς διατάξεως τῶν οὐλεμά-
 δων ἀνήκει μόνον Μωάμεθ τῷ Β', ὃς ὥρισε τὴν σύνδε-
 τον βαθμολογίαν δικαστικῶν καὶ κατηγετικῶν θέσεων
 καὶ τὸν τρόπον τοῦ προβιβασμοῦ ἐν τοῖς δύο τούτοις κλά-
 δοις τῆς διοικήσεως· ἡ δὲ κυρίως ἱερατικὴ τάξις, ἐφ' ὅ-

(1) Μουρατζᾱ δ' Ὁσσον, Δ', Μέρος δευτέρον, σ. 453. Σύστασις καὶ δι-
 οίκησις τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, Β', σ. 392.

σὸν περιλαμβάνει μόνον τοὺς ὑπηρέτας τῶν τεμενῶν, τοὺς ἱερεῖς, τοὺς κράκτας τῆς προσευχῆς, τοὺς ἱμάμας καὶ τοὺς ἰσλαμοκήρυκας, ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ κράτει ἔχει ἴσως ἐλάσσονα δύναμιν, ἢ δὲ κυρίως διδασκαλική τάξις ἀπ' ἐναντίου ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ κράτει, τῆς Σινικῆς ἐξαιρουμένης, ἔχει μείζονα βαρύτητα καὶ τιμὴν. Ἀνὰ μέσον τῶν δύο τούτων τάξεων ἴστανται τὰ τάγματα τῶν δερβισῶν καὶ σεχῶν τοῦ θεωρητικοῦ βίου, περὶ ὧν ἤδη ἐρρέθησαν τὰ ἀναγκαῖα ἐν τῷ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὁρχάν Βιβλίου· ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὗτοι δύνανται ἀντιποιεῖσθαι τῶν προσοδοφόρων θέσεων τῶν καθηγητῶν καὶ δικαστῶν, αἵτινες προάγουσιν εἰς τὰ ὑψίστα ἀξιώματα τοῦ νόμου, εἰ μὴ διήνυσαν ἀπάσας τὰς βαθμίδας τῆς διδασκαλικῆς τάξεως ἀπὸ τῆς κατωτάτης ἀρξάμενοι. Ἡ σειρά αὕτη τοῦ βαθμιαίου προβιβασμοῦ καλεῖται ἡ ἄλυσις τῶν οὐλεμὰδων, ἥτοι τῶν λογίων, ἐν δὲ τῷ ὁθωμανικῷ κράτει συνέστησε καὶ διέταξεν αὐτὴν πρῶτος ὁ πορθητής· ἔστι δὲ πάντῃ διάφορος τῆς ἀλύσεως τοῦ τάγματος τῶν σεχῶν, ὅπερ περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῷ ἀπλῶς τὴν ἀλληλουχίαν τοῦ θεωρητικοῦ βίου καὶ τὴν παράδοσιν τῆς διανοίας τοῦ τάγματος διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ διδασκάλου ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν (ΙΖ). Καὶ αὕτη μὲν ἔστι πνευματικὴ ἄλυσις τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν κανόνων τοῦ τάγματος, ἐκείνη δὲ πνευματικὴ ἄλυσις τῶν διδασκαλικῶν θέσεων καὶ τῶν δωρεῶν. Ἐπειδὴ ἡ ἄλυσις αὕτη διέρχεται τὸ ὅλον οἰκοδόμημα τοῦ ὁθωμανικοῦ πολιτεύματος καὶ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ διοικήσεως καὶ περιβάλλει αὐτὸ καὶ τὰ ἤδη πρὸ πολλοῦ χρόνου ἐτοιμόρροπα μέρη τοῦ πολιτικοῦ οἰκοδομήματος συνέχει πῶς ἔτι, ἀκριβὲς τις γνῶσις αὐτῆς ἀναγκαιοτάτη ἐστὶν οὐ μόνον εἰς πλήρη ἐπίγνωσιν τοῦ ὁθωμανικοῦ κράτους, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὅλοσχερῇ ἐκ-

τίμησιν τῆς ὠφελίμου ἀξίας Μωάμεθ τοῦ Β' ὡς νομοθέτου, καὶ εἰς πλήρη ἐτι κατανόησιν χωρίων τῆς ἱστορίας ταύτης ἐν τοῖς ἐξῆς, ἐνθα ἔσεται λόγος περὶ τῆς ἀλύσεως τῶν οὐλεμάδων καὶ περὶ τῶν καθ' ἕκαστα κρίκων αὐτῆς.

Εἶδομεν, ὅτι Μωάμεθ ὁ Β' εὐθὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετέβαλεν ὀκτὼ τῶν πρώτων ἐκκλησιῶν εἰς τεμένη καὶ ἱδρυσεν παρ' αὐτὰ ὀκτὼ ἀνώτερα σχολεῖα (μεδρεσέ), ὀρίσας πρὸς συντήρησιν αὐτῶν τὰς προσόδους τῶν ἐκκλησιῶν. Ὅτε δὲ μετὰ ταῦτα ὠκοδόμησε τὸ φερώνυμον αὐτῷ τέμενος, ἱδρυσεν παρ' αὐτὸ ἑτέρα ὀκτὼ ἀνώτερα σχολεῖα, ἃ ἀνεγερθέντα ἐπὶ τοῦ χώρου τοῦ τεμένους ἐκλήθησαν ὀκτὼ ἀνώτερα σχολεῖα τοῦ πεδίου, ἐχορήγησε δὲ πρὸς τοὺς μουδερρίζας, ἥτοι καθηγητὰς, μισθὸν ἀνώτερον πάντων τῶν μέχρι τοῦδε τοῖς λοιποῖς σχολείοις χορηγουμένων.

Ἡ βαθμολογία τῶν διαφορῶν ἐδρῶν τῶν καθηγητῶν καὶ ἡ διάταξις τῆς ὅλης ἱεραρχίας τῶν οὐλεμάδων ἐστὶν ἔργον τοῦ μεγάλου βεζύρου Μαχμούτ Πασᾶ, ὅς, καὶ αὐτὸς σοφὸς ὢν μεγίστην πρόνοιαν ἔλαβε περὶ τῆς βαθμολογίας καὶ συντηρήσεως αὐτῶν. Οἱ σπουδασαὶ ἐκαλοῦντο Γαλίβαι, τουτέστι οἱ ὀρεγόμενοι (παιδείας), ἥτοι φιλομαθεῖς ἢ καὶ κοινότερον σουκτές, ἥτοι οἱ πεφλεγμένοι, ἐπειδὴ ἐφλέγοντο ὑπὸ ἀγάπης τῆς ἐπιστήμης ἐστιτίζοντο δὲ καὶ κατῴκουν ἐν ἰδίοις οἰκοδομήμασι, παρακειμένοις πρὸς τὰ ὀκτὼ σχολεῖα, ἅπερ ἐκαλοῦντο τετιμμέ, τουτέστι τὰ τέλεια (ΙΗ). Αἱ σπουδαὶ αὐτῶν περιλαμβάνουσι δέκα ἐπιστήμας, ἥτοι τὴν γραμματικὴν, ἔλμ-σάρφ, τὴν σύνταξιν, ἔλμ-νὰχβ, τὴν λογικὴν, ἔλμ-μαντίκ, τὴν μεταφυσικὴν, ἔλμ-κελάμ, τὴν φιλολογίαν, ἔλμ-ἐβάδ, τὴν τροπικὴν, ἔλμ-βεδίτ, τὴν λογογραφικὴν, ἔλμ-μαανί, τὴν ῥητορικὴν, ἔλμ-βεϊάν, τὴν γεωμετρίαν, ἔλμ-χενδεσέ, καὶ τὴν ἀστρονομίαν, ἔλμ-χαϊέτ (ΙΘ). Οἱ

διανύσαντες τὰ μαθήματα ταῦτα ἐκαλοῦντο δανισμέν-
 δαι (ἐπιστήμονες) καὶ ὡς τοιοῦτοι, ἢ ὡς ἐπαναλαμβάνον-
 τες (μουῖδ), ἐδίδασκον τοὺς νέους σπουδαστάς τὰς αὐτὰς
 ἐπιστήμας, ἃς ἤδη ἐξέμαθον. Οἱ δανισμένδαι παρέχουσι τοι-
 ούτους διδασκάλους τῶν κατωτέρων σχολείων, ἢ γίνονται
 ἱμάμαι καὶ πρὸς τοῦτο οὐ χρήζουσι μὲν ἀνωτέρας παι-
 δείας, ἀλλ' ἀπολλύουσι διὰ τοῦτο πᾶσαν ἐλπίδα εἰς προσδο-
 φόρους θέσεις τῶν μουδερρίζων καὶ τῶν μολλάδων. Αἱ θέ-
 σεις αὗται ἀπαιτοῦσι τὴν σπουδὴν τῆς νομικῆς ἐπιστήμης
 καὶ τὴν βαθμιαίαν πρόσδοον ἐν τῷ σταδίῳ τῶν οὐλεμάδων.
 Οἱ ὑποψήφιοι τοιούτων θέσεων καλοῦνται μοϋλαζί-
 μαι. Αἱ θέσεις τῶν μουδερρίζων ἔχουσι πρόσδοον ἡμερη-
 σίαν εἴκοσιν ὡς ἐξήκοντα ἄσπρων· κατ' ἀναλογίαν δὲ τῆς
 μισθοφορᾶς καλοῦνται οἱ καθηγηταὶ οὗτοι οἱ εἴκοσιν,
 οἱ τριάκοντα, οἱ τεσσαράκοντα, οἱ πεντή-
 κοντα καὶ οἱ ἐξήκοντα. Οἱ ἐν τοῖς ὀκτῶ ἀνωτέροις
 σχολείοις τοῦ τεμένου Μωάμεθ τοῦ Β' καθηγηταί, οἱ
 λαμβάνοντες πεντήκοντα ἄσπρα καθ' ἐκάστην, καλοῦνται
 συνήθως οἱ ὀκτῶ, τὰ δὲ ὀκτῶ σχολεῖα αὐτῶν μνημο-
 νεύονται κοινῇ πομπωδῶς ἐν ταῖς ἱστορίαις τῆς αὐτοκρα-
 ρίας ὡς οἱ ὀκτῶ παράδεισοι τῶν ἐπισημῶν.
 Μωάμεθ ὁ Β' ἱδρύσε προσέτι μεδρεσὲ παρά τὸ τέμενος τοῦ
 Ἐγιούπ, ἀποφέροντα τὸν αὐτὸν μισθόν, καὶ ἕτερον παρά
 τὴν ἀγίαν Σοφίαν μεθ' ἡμερησίας μισθοφορᾶς ἐξήκοντα
 ἄσπρων. Ὅπως ὁμως ὀρίση καὶ μεταξὺ τῶν ἀνωτέρων
 θέσεων τῶν μουδερρίζων, ὧν οἱ μισθοὶ ἦσαν ἴσοι, βαθμο-
 λογίαν καὶ τάξιν, διείλεν αὐτὰς εἰς ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτε-
 ρικὰς· καὶ αἱ μὲν ἐξωτερικαὶ εἰσιν ἥσσονες τῶν ἐσωτε-
 ρικῶν, αὗται δὲ τῶν ὀκτῶ τοῦ τεμένου τοῦ Μωάμεθ, οἱ
 δὲ ὀκτῶ, οἱ καθηγηταὶ τοῦ πεδίου τοῦ τεμένου τοῦ
 Μωάμεθ, τῶν ἐξήκοντα. Ἡ τάξις καὶ οἱ μισθοὶ τῶν κα-

θηγητῶν ἦσαν ἀνάλογοι πρὸς τὴν σπουδαιότητα τοῦ διδασκομένου ὑπ' αὐτῶν μαθήματος. Οὕτως οἱ εἰκόσιν ἐδίδασκον δογματικόν τι σύγγραμμα, οἱ τριάκοντα ῥητορικόν, οἱ τεσσαράκοντα τὸ πολιτικόν δίκαιον, οἱ πεντήκοντα τὴν παράδοσιν τοῦ Προφῆτου, καὶ οἱ ἐξήκοντα τὴν ἐξήγησιν τοῦ Κορανίου. Πλὴν τῶν ὑψηλοτέρων τούτων γνώσεων τῆς ῥητορικῆς καὶ τῆς μεταφυσικῆς, ὧν αἱ ἀρχαὶ ἤδη ἐδιδάσκοντο ἐν τοῖς κατωτέροις σχολείοις, περιλαμβάνουσιν αἱ ἀνώτεραι καθέδραι πάντας τοὺς τέσσαρας κλάδους τῆς νομικῆς ἐπιστήμης, τὴν δογματικὴν, τὸ δίκαιον, τὴν παράδοσιν καὶ τὴν ἐρμηνείαν τῆς Γραφῆς (ΚΑ). Μόνος ὁ μουλazīμης, ὁ ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη διανύσας τὰ μαθήματα ταῦτα καὶ εὐδοκίμησας ἐν τῇ αὐστηρᾷ δοκιμασίᾳ, πρόσφορός ἐστι καὶ τοῖς ἀξιώμασι τῶν μουδεβρίζων καὶ τῶν ἀνωτέρων δικαστῶν· διότι τὰ τῶν κατωτέρων δικαστῶν ἢ να'ιθ, τῶν ἐκπροσωπούντων αὐτοὺς ἐπὶ μισθῷ εἰκοσιπέντε ἄσπρων καθ' ἑκάστην, ἀπαιτοῦσι μόνον τὰς σπουδὰς τῶν θανισμένδων, ἐν ᾧ πρὸς τὰ ὑψηλότερα ἀξιώματα τῶν δικαστῶν, τῶν μολλάδων καλουμένων, ἀπαραίτητόν ἐστι διανύσαι τὰς ἀνωτέρας σπουδὰς καὶ διελθεῖν διὰ τῶν βαθμίδων τῶν μουδεβρίζων. Ὁ μουδεβρίζης τοῦ Ὑψίστου ἀξιώματος καλεῖται μαχρεζι-μολλάς (ἐπίδοξος μολλάς). Ἡ προσήγορία τοῦ μολλά ἀπονέμεται μόνον τοῖς ὑψίστοις ἀξιώμασι τῶν δικαστῶν, τῶν ἀποτελούντων τὴν πρώτην τάξιν τῶν πέντε τάξεων τοῦ τάγματος τῶν οὐλεμάδων, καὶ κατὰ τὴν τάξιν καὶ τὰς προόδους αὐτῶν αὐθις ἐξαχῇ ὑποδιαιρουμένων (ΚΒ).

Τοιαύτη μέριμνα τοῦ νομοθέτου πρὸς τὴν διάταξιν τῶν σχολείων καὶ ἡ τῶν καθηγητῶν προαγωγή εἰς τὰ μάλα προσοδοφόρα ἀξιώματα τοῦ νόμου ἐπηγγέλλοντο τὴν πρόοδον τῶν ἐπιστημῶν καὶ τὴν ἀκμὴν τῶν πεπαιδευμένων.

ἐπὶ τῆς βασιλείας Μωάμεθ τοῦ Β'. Αὐτὸς οὗτος ἐκ νεότητος ἐξεπαιδεύθη ἐπιστημονικῶς καὶ προέκοψεν ἐν τε τῇ ἐπιστολογραφίᾳ καὶ ἐν τῇ ποιήσει, ἥτις περιεποίησεν αὐτῷ τὴν τιμὴν τοῦ συγκαταλεχθῆναι ὑπὸ τῶν συλλογέων ποιητικῶν ἀνθολογιῶν ἐν τοῖς Ὀθωμανοῖς ποιηταῖς. Ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς βασιλείας αὐτοῦ τὸ ἀξίωμα τοῦ διδασκάλου τοῦ σουλτάνου (χότζα), ἀναγινώσκοντος οὐ μόνον μετὰ τῶν ἡγεμονοπαίδων, ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτοῦ τοῦ σουλτάνου, ἦν μόνιμον ἀξίωμα ἐν τοῖς πρώτοις ἀξιωματικοῖς τοῦ νόμου. Δωδεκάς τῶν ἐξόχων σοφῶν ἐπλήρουν τὴν θέσιν ταύτην ἀπὸ τῆς νεότητος Μωάμεθ τοῦ Β' μέχρι τοῦ τέλους τῆς βασιλείας αὐτοῦ, καὶ ἐδίδασκον αὐτὸν ἢ τὸν διάδοχον αὐτοῦ Βαγιαζήτ (ΚΓ). Ἐν τούτοις ἦσαν νομοδιδάσκαλοι, οἵοι ὁ μολλᾶ Κουρανὶ καὶ ὁ μολλᾶ Σιρέκ, οἱ ὁ Χοτζαζαδὲ καὶ Χατιπζαδὲ καὶ ὁ μαθηματικὸς Μιρέμ Τζελεπῆς. Ἄλλος μαθηματικὸς καὶ ἀστρονόμος ἐκ τῶν πρωτίστων, ὁ Ἀλνκουτζι, προπέμπων τὸν σουλτάνον ἐν ταῖς ἐκστρατείαις, ἔγραψε κατὰ τὴν ἐπὶ τὸν Οὐζοῦν Χασάν ἐκστρατείαν βιβλίον ἐπιγεγραμμένον Φετιγέ, τουτέστι περὶ κατακτήσεως, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ ὄριον, ἐν ᾧ ἔμειναν αἱ ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ πρόοδοι τῶν Ὀθωμανῶν ἀπὸ Μωάμεθ τοῦ Β'. Πρὶν ἢ ἀναβῆ εἰς τὸν θρόνον ὁ Μωάμεθ ἀντεπέστελλε πρὸς τοὺς μᾶλλον πεπαιδευμένους ἡγεμόνας τοῦ κατ' αὐτὸν χρόνου, οἵτινες προϋστάτευσον τῶν γραμμάτων καὶ τῆς εὐημερίας τῶν λογίων. Οὕτω διετέλει ἀντεπιστέλλων πρὸς τὸν ἑγγονον καὶ διαέγγονον τοῦ Τιμοῦρ, πρὸς τὸν Βαϊσανκὸρ, ἀδελφὸν τοῦ Οὐλουβέγη, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἀβδουλλατίρ, γνωστὸν τῇ Εὐρώπῃ ἐκ τῶν φερωνύμων αὐτῷ ἀστρονομικῶν πινάκων, πρὸς τὸν Τζιχανσάχ, ἡγεμόνα τῆς δυναστείας τοῦ Μέλανος Κριοῦ, καὶ Σιρθανσάχ, κυριάρχην τοῦ Σιρβάν. Τινὲς τῶν ἐπιστο-

λῶν τῆς Συλλογῆς τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τοῦ Φερίδουν ἴσως ἐγγράφησαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἡγεμονόπαιδος· ἐπειδὴ ἡ ἐπιγραφή τῶν μετὰ ταῦτα νικητηρίων ἐπιστολῶν, τῶν ἀγγελλουσῶν τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Πελοποννήσου, τῆς Θεοδοσίας καὶ τὴν κατὰ τοῦ Οὐζοῦν Χασάν νίκην πρὸς τὸν σάχην τῆς Περσίας, πρὸς τὸν σουλτάνον τῆς Αἰγύπτου, πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Κασταμόνης καὶ Ταυρικῆς, πρὸς τὸν σερίφην τῆς Μέκκας καὶ πρὸς τὸν κυριάρχην τοῦ Ἰνδοστάν, φέρει τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως, οἷον τὸ τοῦ μολλᾶ Κουρανὶ καὶ μολλᾶ Κιρέμ, δύο λογίων, ἀμιλλωμένων τότε περὶ τῆς τέχνης τῆς ἐπιστολογραφίας πρὸς τὸν σύγχρονον αὐτοῖς, τὸ ἀνέφικτον πρότυπον παντὸς Πέρσου ἐπιστολογράφου, τὸν Χοτζαῖτζιχάν, τουτέστι τὸν κοσμοδιδάσκαλον, τὸν καὶ βεζύρην τοῦ Μωάμεθ Σάχ Βεχμέτ τῆς Ἰνδικῆς (ΚΔ).

Πλὴν τῶν νομομαθῶν, πρὸς οὓς ἡ εἰς τὰς ἐπιστήμας πρόοδος ἐπηγγέλλετο καὶ τὴν προαγωγὴν αὐτῶν εἰς ἀξιώματα, ἐπροθυμοῦντο ἐπὶ Μωάμεθ πασάδες καὶ βεζύραι πρὸς τὴν μάθησιν, παρέχοντες διὰ τῶν πονημάτων καὶ τῶν πράξεων αὐτῶν τὸ λαμπρότατον τεκμήριον, ὅτι ἡ παιδεία οὐ μόνον τὸν πολεμιστὴν καὶ τὸν πολιτικὸν ἄνδρα περικοσμεῖ, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ παιδείσις καὶ ἐν τοῖς ἀνωτάτοις πολιτικοῖς ἀξιώμασιν ἐστὶ τεκμήριον τῆς ὑπερτάτης ἀκμῆς τῶν βασιλείων. Πλὴν τοῦ μεγάλου βεζύρου Μαχμούτ Πασᾶ, οὗ τῆς ὠφελείας, ἣν παρέσχε πρὸς τὴν ἐπιστήμην, ἐμνήσθημεν ἀνωτέρω, διέπρεψαν ἔτι ὡς λόγιοι πέντε βεζύραι, εἰς μέγας βεζύρης, ἥτοι ὁ Σινὰν Πασᾶς, δύο Πασάδες Ἀχμέτ τοῦνομα, ὁ Ἰαχοῦβ Πασᾶς, ὁ Τζεζερι Πασᾶς καὶ ὁ μέγας βεζύρης Μωάμεθ Πασᾶς ὁ ἐκ Καραμανίας. Ὁ Σινὰν Πασᾶς, υἱὸς τοῦ Χιζρβέγην, ἦν ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ τόσῳ πυρρῶνιστής, ὥστε ὁ πατὴρ ἔρ-

ρίψεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀγγεῖον χαλκοῦν· διότι ὁ υἱὸς ἀμφέβαλλεν, εἰ ἀληθῶς χαλκὸς ἦν ὁ χαλκός, ὁφθαλμοὶ δὲ ἐσπούδασε τὰ μαθηματικὰ καὶ ἐγένετο διδάσκαλος τοῦ ἡγεμονόπαιδος καὶ βεζύρης. Μετὰ ταῦτα ὁ Σινὰν Πασᾶς ἐκπεσὼν τῆς παρὰ τοῦ σουλτάνου εὐνοίας, ἐμασιγοῦτο καθ' ἐκάστην κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ ἐπὶ προφάσει θεραπείας παραφροσύνης· ἀλλὰ τῇ ἰκεσίᾳ τῶν οὐλεμάδων ἀνεδείχθη αὐτῷ μουδερρίζης ἐν Σιβριϊσάρ καὶ ἐν Ἀδριανουπόλει. Οὗτος ἔγραψε περὶ ἀστρονομίας, περὶ μεταφυσικῆς, περὶ ἡθικῆς καὶ περὶ μύθων (ΚΕ). Ὁ Ἀχμέτ Πασᾶς καὶ Ἰακούβ Πασᾶς, υἱοί, ὡς ὁ Σινὰν, τοῦ περιωνύμου λογίου μολλᾶ Χιζρβέγη φαίνεται, ὅτι ἔφερον τὴν προσηγορίαν τοῦ Πασᾶ οὐχὶ χάριν τῆς ἰδίας ἀξίας, ἀλλὰ μᾶλλον χάριν τοῦ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ αὐτῶν. Ὁ Ἀχμέτ Πασᾶς, υἱὸς τοῦ Βελιεδδίν, κατ' ἀρχὰς διδάσκαλος τῶν ἡγεμονοπαίδων, εἴτα δὲ βεζύρης, ἦν ὁ πρῶτος λυρικὸς ποιητὴς τῶν Ὀθωμανῶν, ἕως ἐξ ἀνάγκης παρεχώρησε τὰ πρωτεῖα τῷ μείζονι Νεδτζατί, οὗτος δὲ μετὰ ταῦτα τῷ Βακί (ΚΣ). Ὁ Τζεζερι Κασίμ Πασᾶς, τὸ μὲν πρῶτον δεφτερδάρ, εἴτα δὲ βεζύρης Μωάμεθ τοῦ Β', ἡμιλλᾶτο, φέρων τὴν ποιητικὴν ἐπωνυμίαν Σαφί (καθαρός), πρὸς τὰς γαζέλας τοῦ Ἀχμέτ Πασᾶ, καὶ ὁ τελευταῖος μέγας βεζύρης Μωάμεθ τοῦ Β', Μωάμεθ Πασᾶς ὁ ἐκ Καραμανίας, ὧν ἔτι ἀπλοῦς νισαντζὶ τοῦ Σουλτάνου, ἐκτήσατο μεγάλην δόξαν διὰ τὴν ἐπιστολογραφικὴν τέχνην τῶν πρὸς τὸν σάχην τῆς Περσίας γραφεισδὼν ἐπιστολῶν, καὶ εἴτα τὴν πίστιν τοῦ σουλτάνου ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἀνυψώθη εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου βεζύρου. Οὗτος ἐτήρησε τὸ ὄνομα τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ (Νισανί) ὡς ποιητικὸν ὄνομα, καὶ ἐγένετο ὁ πρῶτος τῶν εὐπαιδευτῶν γραμματέων τοῦ κράτους, διαδόχων αὐτοῦ, ἐν οἷς τρεῖς ἱστοριογράφοι κατὰ τὴν περι-

οχὴν τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν διακρίνονται ἀπ' ἀλλή-
λων διὰ τῶν ἐπωνυμιῶν τοῦ μεγάλου, μετρίου καὶ μι-
κροῦ Νισαντζί. Ἐκ τῶν ἐπτὰ οὖν πεπαιδευμένων βεζυρῶν
(ΚΖ) τοῦ πορθητοῦ τέσσαρες ἦσαν ποιηταί, καὶ ἐξ αὐτῶν
οἱ δύο μέγιστοι βεζύροι τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ὁ Μαχμούτ
Πασᾶς, ὁ διατάξας τὴν ἱεραρχίαν τῶν οὐλεμάδων, καὶ
Μωάμεθ ὁ ἐκ Καραμανίας, ὁ κανονίσας τὰ ἀξιώματα τοῦ
κράτους. Ὁ δεύτερος υἱὸς Μωάμεθ τοῦ Β', ὁ Τζέμ, ἡγάπα
καὶ ἤσκει τὴν ποίησιν, καὶ τὰ πρῶτα αὐλικά καὶ πολιτικά
ἀξιώματα ἔδωκε ποιηταῖς, ὡς τῷ Σααδί, νισαντζί αὐτοῦ,
καὶ τῷ Χαϊδέρ καὶ Σαχιδι, δεφτερδάrais αὐτοῦ. Μωάμεθ
ὁ Β', ὃς ὡς ποιητῆς ἐπεκλήθη Αὐνι (βοηθός), ἐδικαίω-
σεν ἐντελῶς τὴν προσηγορίαν ταύτην διὰ τῆς βοηθείας, ἣν
παρέσχε πρὸς τοὺς ἐγχωρίους καὶ ξένους ποιητάς. Τρι-
άκοντα αὐτῶν ἐλάβανον ἰσόβιον σύνταξιν· ἔπεμπε δὲ κατ'
ἔτος χίλια δουκάτα πρὸς τὸν Χοτζαϊτζιχάν, τὸν πρῶτον
ἐν Ἰνδικῇ λογογράφον τοῦ κατ' αὐτὸν χρόνου καὶ πρὸς
τὸν μολλὰν Τζαμί, τὸν τελευταῖον μέγαν ποιητὴν τῆς
Περσίας (ΚΗ).

Τοιαύτην προσασίαν ἔχουσα ἡ ὀθωμανικὴ ποίησις τα-
χέως προέκοψε καὶ ἤκμασεν. Ἐν Προύσῃ ⁽¹⁾ ἀνέτειλε
πλειὰς λυρικῶν ποιητῶν, ἐν δὲ Κασταμόνῃ διέλαμπε στί-
φος ὅλον τοιοῦτων ⁽²⁾, ἐν οἷς καὶ ποιήτρια ἡ Σεινέβ ⁽³⁾.
Ἀλλ' ἐκ τῶν ἐπὶ τὰ τριάκοντα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ

(1) Χαρίρι, Ῥεσμί. Δαΐλ, Σανὰ, Ἀλεβί, Κιταβί, Μιχρί, ἐν τοῖς ποιη-
τικοῖς ἀνθροισ τοῦ Λατιφι, τοῦ Ἀσίχ Χασάν, τοῦ Κιναλιζαδὲ καὶ κατ' αὐτοὺς
ἐν τῷ Ἀλῆ.

(2) Σεναγί, Τζαμί, Δαΐλ, Σερί, Χαμδὶ, Τουραβί καὶ Χακί. Βιογραφίαι
Τούρκων ποιητῶν ὑπὸ Λατιφι, σ. 144 καὶ 148.

(3) Βιογραφία Τούρκων ποιητῶν, μετάφρασις τοῦ Χάρβερετ, σ. 190.

πορθητοῦ μισθουμένων τριάκοντα ποιητῶν οὐδὲ εἷς ὄν-
τως ἦν ἄξιος τοῦ ὀνόματος τούτου ἀνευ τῶν συγχρόνων
μεγάλων πρωτοτύπων περσικῆς καὶ τζαγκαταϊκῆς ποιή-
σεως Τζαμί καὶ Μίρ 'Αλισίρ, οἵτινες ἦσαν αἱ δᾶδες αἱ ἀ-
νάψασαι τοὺς πρώτους πυρσούς τῆς ὀθωμανικῆς ποιήσεως,
ἡ ἐστία τοῦ φωτός τῆς ἐμπνεύσεως αὐτῆς. Ὡς ἤδη ἐπὶ
Μουράτ τοῦ Α' ὁ ποιητὴς Σεχί ἐμιμήθη ἐν τῷ ποιήματι
Χοσρέφ καὶ Σιρίν τὸν Νιζαμί, τὸν πρῶτον μέγαν
ῥωμαντικὸν ἐπικὸν ποιητὴν τῶν Περσῶν, οὕτω νῦν ὁ Χαμδί,
ὁ ἐπικὸς ποιητὴς τῶν Ὀθωμανῶν, ὁ ποιήσας τὸν Ἰου-
σοῦφ καὶ τὴν Σουλεῖχά, τὴν Λεῖλά καὶ Μεντζοῦν
(ΚΟ), ἐμιμήθη ἡ κατὰ τὸ πλεῖστον μάλιστα μετέφρασε
τὸν Τζαμί, τὸν πραγματευθέντα ἐπικῶς τὴν αὐτὴν ὑπό-
θεσιν ἐν τῷ ποιήματι αὐτοῦ Πέντε καὶ Ἑπτὰ. Ὁ Ἀχ-
μέτ Πασᾶς, ὁ πρῶτος λυρικὸς ποιητὴς τῶν Ὀθωμανῶν,
ἀποπειραθεὶς ἐπὶ πολὺ πτῆναι διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων,
μετεωρίσθη ἔνθα ἵσταται, ἀφ' οὗ πρῶτον διηγωνίσθη πρὸς
τὰς γαζέλας τοῦ Μίρ 'Αλισίρ ⁽¹⁾. Ὁ Τζεμαλί κατὰ τὸ
ῥωμαντικὸν ποίημα τοῦ αὐτοῦ Μίρ 'Αλισίρ, Χουμάι καὶ
Χουμαγιοῦν ἐπικαλούμενον, ἐποίησε τὸ φερώνυμον αὐ-
τῷ ἴδιον ποίημα ⁽²⁾. Ὁ Σεχδί, ὡς μιμητὴς τοῦ Φιρδεσί,
ἀπεπειράθη πραγματευθῆναι ἐπικῶς τὴν ὀθωμανικὴν ἱστορίαν,
ἀλλὰ μετὰ τὴν περάτωσιν τῶν πρώτων τετρακισχιλίων
διστίχων διεκόπη ὑπὸ τοῦ θανάτου. Ἀλλ' ὁ σέχης Γουλ-
σχενί ἐγράψε δεκαπλασίους, ἥτοι τετρακισμυρίους, ἐν τῷ
πνεύματι τοῦ Μεσνεβί τοῦ Τζελαλεδδίν 'Ρουμί (Λ), ὁ
δὲ μυστικὸς ποιητὴς Ἀλεχί, οὗ ὁ τάφος ἐν Γενιτζέ Βαρ-

(1) Αὐτόθι, σ. 74. Ὁρα τὰς ἀνθολογίας τοῦ Ἀχδί, Σεχί, Ἀσίχ Χα-
σάν καὶ τοῦ Κιναλιζαδέ.

(2) Ἀσίχ Χασάν, Ἀλῆς.

δάρ ἐστιν ἔτι νῦν τόπος προσκυνήσεως, μυθεῖς ἐν Βου-
χάρᾳ τὰ μυστήρια τοῦ τάγματος τῶν νακισθένδων καὶ
συζήσας ἐπὶ μακρὸν τῷ Τζαμί, ἐπλούτισε τὴν πατρίδα αὐ-
τοῦ μυστικοῖς συγγράμμασιν ἐμμέτροις καὶ πεζοῖς (ΛΑ).
Ὁ Μωάμεθ ἤδετο οὐ μόνον ἐν τῇ ὁμαγύρει τῶν ποιητῶν
βεζυρῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλων καὶ μάλιστα Περσῶν ποιητῶν
(ΛΒ)· εἰ δὲ καὶ ἐκόλαζεν ἐνίοτε τὰς ἀκολασίας αὐτῶν διὰ
καθεύξεως καὶ ἐξορίας ἀπὸ τῆς αὐλῆς, τὸ πλεῖστον ὅμως
παρεῖχεν αὐτοῖς συγγνώμην. Οἱ μεγάλοι αὐτοῦ βεζύραι,
ὡς ὁ Μαχμούτ καὶ Μωάμεθ ὁ ἐκ Καραμανίας, οἱ βεζύραι
ποιηταί, ὡς ὁ Ἀχμέτ Πασᾶς καὶ ὁ Κασίμ Πασᾶς, μιμούμε-
νοι τὸν σουλτάνον, συνδιελέγοντο καὶ συνδιητῶντο μεθ'
ἐτέρων ποιητῶν.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ πορθητοῦ παρὰ τοῖς τριάκοντα
ποιηταῖς διπλάσιοι νομομαθεῖς συνημιλλῶντο πρὸς αὐ-
τούς καὶ ἐφιλογραμμάτουν. Ἐκ τούτων ἐξετάζομεν
κατὰ πρῶτον ἐνταῦθα δύο, τὸν πρωτοστάτην μολλᾶν
Κουρανί, διδάσκαλον τοῦ σουλτάνου. Ὅτε οὗτος ἦν ἐτι
διοικητὴς τῆς Μαγνησίας καὶ δυστροπῶν ἠρνεῖτο ἐπι-
μόνως ἀναγινώσκειν τὸ Κοράνιον, τότε ὁ πατὴρ αὐτοῦ
Μουράτ ὁ Β' ἔπεμψεν εἰς Μαγνησίαν τὸν Κουρανί, ἐγχει-
ρίσας αὐτῷ μάστιγα καὶ δοὺς ἐξουσίαν χρήσασθαι αὐτῇ
κατὰ τοῦ ἡγεμονόπαιδος. Ὁ Κουρανί, ἐνδοξος ἀνὴρ καὶ
ἀκάμπτου χαρακτῆρος ὢν, μὴ φοβούμενος δέτὸν Μωάμεθ,
ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ ἦν ἔλαβεν ἐντολήν. Οὗτος ἔσχωψεν αὐ-
τὸν, ἀλλὰ παραχρῆμα ὁ Κουρανί ἐκόλασεν αὐτὸν διὰ ῥαβ-
δισμῶν. Ὁ Μωάμεθ μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ ἀνά-
βασιν ἠθέλησεν ἰν' ἀμείψῃ τὸν αὐστηρὸν αὐτοῦ διδάσκαλον
διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ βεζύρου, ἀλλ' ὁ Κουρανί ἠρνήθη.
Ὁ σοφὸς οὗτος νομομαθὴς, ἀναδειχθεὶς στρατοδίκης καὶ
ἐπιστάντης τῶν εὐσεβῶν καθιδρυμάτων, προσεφέρετο πρὸς

τὸν σουλτάνον μετὰ μείζονος ἐλευθερίας παντὸς ἄλλου
βεζύρου, οὐδέποτε προσκυνῶν μέχρις ἐδάφους τοῦτον,
ἀλλὰ προσφέρων αὐτῷ τὴν χεῖρα καὶ πρόσφωνων ὡς
ἴσω « Ἀσπάζομαι σε ». Ὁ Κουρανὶ ἐπορεύθη εἰς Αἴγυ-
πτον, ὅπου ὑπεδέξατο αὐτὸν διαφερόντως ὁ σουλτάνος
Καϊτβαί, εἴτα δὲ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἀσίαν, ὅπου ἐτε-
λεύτησε τὸν βίον δοξαζόμενος ἐπὶ μεγίστη σοφία καὶ ἀ-
νεξαρτησία (ΛΓ). Ὁ ἀμιλλώμενος αὐτῷ περὶ τῆς εὐνοίας
τοῦ σουλτάνου, περὶ τοῦ ὑπερηφάνου χαρακτήρος καὶ
περὶ σοφίας, ἦν ὁ μολλᾶ Χοσρέφ, Ἕλληνα τὸ γένος, οὗ
τὰ δύο συγγράμματα, τὰ ἐπιγεγραμμένα Α ἰ τ ρ ῖ χ ε ς
τ ο ὡ μ ε τ ῶ π ο υ καὶ ο ἱ Μ α ρ γ α ρ ῖ τ α ι εἰσὶν αἱ βάσεις
τῆς ὁθωμανικῆς νομοθεσίας. Ὁ Χοσρέφ, δικαστὴς ὢν τῆς
Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν προαστείων αὐτῆς, εἴτα δὲ
μουφτί ἐπὶ τριακαίδεκα ἔτη, ἐτιμᾶτο μεγάλως ὡς δικα-
στής καὶ ἐτιμᾶλλον διὰ τὸν χαρακτήρα αὐτοῦ. Ὅσάκις
εἰσῆρχετο εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν τὸ ἐν αὐτῇ πυκνὸν πλῆ-
θος ἐκ τοῦ πρὸς αὐτὸν σεβασμοῦ διεχωρίζετο καὶ ὠδο-
ποίει αὐτῷ μέχρι τοῦ θυσιαστηρίου, πλεονάκις δ' ὁ σουλ-
τάνος βλέπων τὸν σεβασμὸν τοῦτον τοῦ λαοῦ, εἶπε τῇ ἀ-
κολουθίᾳ αὐτοῦ· « Οὗτός ἐστιν ὁ Ἐβὺ Χανιφὲ τοῦ καθ'
ἡμᾶς χρόνου ». Ἐν τῇ τελετῇ Περιτομῆς τινος, τοῦ
σουλτάνου θέντος τὸν μὲν Κουρανὶ ἐκ δεξιῶν, τὸν δὲ Χοσ-
ρέφ ἐξ ἐωνύμων, οὗτος δυσφορήσας ἀπῆλθεν εἰς Προῦσαν,
ὅπου ἀνεγείρας σχολεῖον ἐδίδασκεν αὐτὸς ἐν αὐτῷ (ΛΔ). Ὁ
Χοτζαζαδὲ καὶ Χατιπζαδὲ, τουτέστιν ὁ υἱὸς τοῦ Χότζα (ἐμ-
πόρου τῆς Προύσης) καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἱεροκήρυκος, ἐκτῆσαντο
μέγα ὄνομα οὐχὶ μόνον διὰ τὰ συγγράμματα αὐτῶν (ΛΕ),
ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐνώπιον τοῦ σουλτάνου ὑπεροχὴν αὐτῶν
ἐν τῇ συζητήσει ἐπισημονικῶν προβλημάτων. Ἀμφότεροι
οὗτοι ἦσαν διδάσκαλοι τοῦ πορθητοῦ Μωάμεθ, ὃς ἐν τῷ

θορύβῳ τῶν κτήσεων αὐτοῦ ἐλάμβανε καιρὸν ἀναγινώσκειν μετὰ τῶν διδασκάλων καὶ ἐνήλλασσε τὰς μάχας τῶν στρατῶν πρὸς τοὺς ἐνώπιον αὐτοῦ σχολικοὺς ἀγῶνας τῶν σοφῶν. « Τολμᾷς ἐρίζειν; » ἠρώτησέ ποτε ὁ Μωάμεθ τὸν Χοτζαζαδέ· « Ὡς σὸς διδάσκαλος τολμῶ », ἀπεκρίνατο οὗτος. Δυσφορήσας ἐκ τῆς ἀποκρίσεως ταύτης ὁ Μωάμεθ ἀπέβαλεν αὐτὸν τῆς θέσεως αὐτοῦ, ἀλλ' αὖθις ὕστερον συνεχώρησεν αὐτῷ ⁽¹⁾. Ἐν τῶν περιωνυμωτάτων ἐν λόγοις ἐριστικῶν γυμνασμάτων τοῦ Χατιπζαδέ ἦν τὸ πρὸς τὸν νομομαθῆ Ἀλαεδδὶν Ἀραβί. Οὗτος δις περιεβλήθη τὸ ἀξίωμα τοῦ μουφτί, ὃς ὅμως τότε οὐκέτι ἦν ὑπέρτερος ἄρχων τοῦ νόμου, τὸ μὲν πρῶτον ὦν σύναμα καὶ μουδερρίζης, τὸ δεύτερον δὲ οὐκ ἔχων ἐτέραν προσοδοφόρον θέσιν. Καί τοι δὲ ὁ Ἀραβί καὶ ὁ Ἰβν συγκαταλέγονται ἐν τοῖς μεγίστοις τῶν οὐλεμάδων τοῦ Μωάμεθ, ὅμως ἐκεῖνος ἐποίησε ἐν μόνον ποίημα, ἀλλ' ἀντὶ τούτου ἐννενήκοντα καὶ ἐννέα τέκνα, οὗτος δὲ οὐδὲν πόνημα ἀπέλιπε· διότι, λίαν φιλόδοξος ὢν, ἐθήρευε μόνον τὴν βεζυρικήν θέσιν, ἧς καὶ ἐπὶ τέλους ἔτυχε. Διάδοχοι τοῦ Ἰβν Μαγνεσία εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ στρατοδίκου ἦσαν ὁ σοφὸς Καστελλανί, οὗ ὅμως ἐδιχοτόμησε τὴν δύναμιν ὁ μέγας βεζύρης Μωάμεθ ὁ ἐκ Καραμανίας, διελὼν τὴν μέχρῃς ἐκεῖνου ἡνωμένην θέσιν τοῦ στρατοδίκου καὶ καταστήσας στρατοδικὴν τῆς Ἀνατολῆς τὸν Χασανζαδέ (ΛΤ). Τούτῳ ὁ σουλτάνος Βαγιαζήτ ἐνετείλατο ὕστερον ἵνα συγγράψῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ βασιλείου. Ὅτε ὅμως πρότερον ὁ μέγας βεζύρης Μαχμούτ Πασᾶς ἀπένειμε θέσιν τινὰ μουδερρίζη εἰς τὸν λόγιον Σιαλί, ἀλγῶν

(1) Σχκαίκ, Ἀλῆς, Σααδεδδὶν. Ὁ μολλᾶς Ἀλῆς Ἀραβί ἐτελεύτησε τῷ 901 (1495). Χρονολογικοὶ πίνακες τοῦ Χατζῆ Κάλφα.

ἐκεῖνος ἐπὶ τῇ ἀναξίως γενομένη αὐτῷ ταύτῃ περιφρονή-
σει, διεσκέδατε τὴν δικαίαν ἀγανάκτησιν αὐτοῦ δι' ἀπσ-
τόμου πρὸς τὸν βεζύρην ἐπιστολῆς. Υἱὸς τις καὶ ἐγγυ-
νός τις τοῦ μεγάλου Φεναρί ἐδείχθησαν διὰ τῶν ἑαυτῶν
συγγραμμάτων ἄξιοι τῆς δόξης τοῦ τε πατρὸς καὶ τοῦ
πάππου (ΛΖ). Τὸ μέγιστον διαφέρων οὐ μόνον ὡς λόγιος,
ἀλλὰ καὶ ὡς ἄνθρωπος ἔχει ὁ Χατζῆ Μπαμπά, ὁ σο-
φὸς γραμματικὸς καὶ ἱεροκῆρυξ, ὁ τοῦ μεγάλου βεζύρου
πατὴρ, τοῦ ὡς ποιητοῦ τοῦ Νισανὶ ἐπονομαζομένου Μω-
άμεθ Καραμανί. Ἐπειδὴ ὁ Χατζῆ Μπαμπά ἀπώλεσε τὸν
υἷον, τὸν μέγαν πολιτικόν, τὸν διατάξαντα τὰς πολι-
τικὰς ἀρχάς, ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας, ἐθρήνει αὐτὸν πι-
κρότατα ἐφ' ὅλον τὸν βίον, πολλάκις δὲ ἀπήγγελλεν
ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος στίχους ἐκ τῶν πονημάτων τοῦ υἱοῦ
καὶ διέκοπτε τὸν ροῦν τοῦ λόγου διὰ τῶν ὀδυρμῶν. Ἦδη
ἀνωτέρω ἐγένετο ἐν τῷ καταλλήλῳ χώρῳ μνεῖα τοῦ νο-
μομαθοῦς βεζύρου Σινὰν Πασᾶ, ὡς καὶ περὶ τοῦ νομομα-
θοῦς δημίου Μουζανιφέκ καὶ τῶν ἔργων αὐτῶν καὶ περὶ
τοῦ ἀπιστεύτου τῆς θανατώσεως τοῦ βασιλέως τῆς Βο-
σνίας διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς, ἣτις ἔγραψε τὸν ἐπιτρέποντα
τὸν θάνατον τοῦτον φετῶν. Τὰ τελευταῖα ἐπτὰ ὀνόματα
τοῦ καταλόγου περιωνύμων οὐλεμαδῶν ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ
Β' εἰσιν ὀνόματα τοσούτων ἱατρῶν, ἐν οἷς περιλαμβάνον-
ται οἱ αὐλικοὶ ἱατροὶ καὶ οἱ τῶν οὐλεμαδῶν. Τέσσαρες τῶν
ἐπτὰ τούτων ἦσαν Πέρσαι, οἱ δὲ λοιποὶ εἰς μὲν Τούρκος
(¹), εἰς δὲ Ἀραψ (²) καὶ εἰς Ἰσραηλίτης, τοῦ πίκλην Ἰα-
κούβ (³). Οὗτος ἀναδειχθεὶς ἤδη ὑπὸ τοῦ πορθητοῦ δεφ-

(1) Ἀλτουντζιζαδὲ ἢ Κουγιουμτζιζαδὲ, ἥτοι ὁ υἱὸς τοῦ χρυσοχόου.

(2) Χεκίμ. Ἀράβ.

(3) Χεκίμ. Ἰακούβ.

τερδάρ, πρὶν ἢ ἀπομόσῃ τὴν πίστιν αὐτοῦ, προήχθη εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ βεζύρου μικρὸν μετὰ τὴν εἰς τὸν ἰσλαμικὸν ἐπιστροφὴν. Πολλῶ δ' ὦν ἱκανώτερος τῶν ἄλλων ἱατρῶν τοῦ σουλτάνου, παρέτεινεν ἴσως ἐν τῇ τελευταίᾳ τοῦ σουλτάνου νόσῳ ἐπὶ πεντήκοντα ἔτι ἐνιαυτοὺς τὸν βίον αὐτοῦ, εἰμὴ Μωάμεθ ὁ ἐκ Καραμανίας ἔπειθε τὸν πορθητὴν λαμβάνειν καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Πέρσου αὐλικοῦ ἱατροῦ Λαρί παρεχόμενα φάρμακα ⁽¹⁾. Οὕτως ἀντεμάχοντο οἱ ἱατροὶ ἐν τῇ σκηνῇ, τὰ δὲ φάρμακα ἐν τῷ σώματι τοῦ σουλτάνου, ὅς ὑπὸ τῆς διαμάχης αὐτῶν ἐθανατώθη. Ἐκ τῶν λοιπῶν τριῶν Περσῶν ἱατρῶν ὁ Κουτβεδδὶν περὶ πολλοῦ μὲν ἐποιεῖτο τὴν τέχνην αὐτοῦ, ἀλλ' ἡγάπα τὰ μάλιστα τὴν εὐζωίαν. Ἐγένετο ὁ πρῶτος προϊστάμενος τῶν ἱατρῶν μετὰ τῆς ἀξιολόγου μισθοφορᾶς εἰκοσακισχιλίων ἀσπρων κατὰ μῆνα, ἃ ἀνῆλiske μετὰ τῶν θεραπεινίδων καὶ παιδων. Ὁ Σουκραλλάχ ἐκ Σιρβάν ἐκτέησατο τὴν εὐνοίαν τοῦ σουλτάνου διὰ τὴν πολυμάθειαν περὶ τὴν ἐπιστήμην τῆς ἐρμηνείας καὶ τῶν παραδόσεων, ἰδίᾳ ὁμως καὶ ὡς ἱστοριογράφος (ΛΗ), ὡς καὶ ὁ Ἀταλλάχ διὰ τὰς περὶ τὴν μαθηματικὴν γνῶσεις ⁽²⁾. Ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ταύτῃ ἐκτέησαντο ἐπὶ Μωάμεθ μόνιμον κλέος, πλὴν τοῦ Πέρσου Ἀληκουτζὶ, ὁ Μιρέμ Τζελεπῆς, παιδαγωγὸς τοῦ ἡγεμονόπαιδος Τζελεπῆ, καὶ ὁ Καρασινάν, ὁ ὑπομνηματιστὴς τοῦ Ἀληκουτζὶ (ΛΘ), ὁ δὲ Χουσεῖν Τεβριζὶ ἐκτέησατο τὴν εὐνοίαν τοῦ σουλτάνου διὰ τε τὴν εὐκοσμίαν καὶ τὴν παιδεῖαν (Μ).

Μεταξὺ τῶν συστρατευόντων τῷ πορθητῇ σεχῶν καὶ

(1) Σακαϊκ καὶ Ἀλῆς.

(2) Ἐδημοσίευσεν ἀστρονομικοὺς πίνακας καὶ πραγματεῖαν περὶ Βά-
ρους.

ἐμβαλλόντων προθυμίαν τοῖς στρατιώταις διὰ τῶν λόγων τοῦ Κορανίου καὶ τῆς παραδόσεως τοῦ Προφήτου ἐστὶν ὁ ἀξιολογώτατος Ἀκσεμσεδδὶν (ὁ λευκὸς ἥλιος τῆς πίσεως), ὁ ἀνευρὼν τὸν τάφον τοῦ Ἐγιούπ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ γνωστὸς ἡμῖν ἤδη ὡς ἐρμηνευτῆς τοῦ ὀνείρου τοῦ Μωάμεθ πρὸ τῆς μάχης τοῦ Τερτζάν (ΜΑ), ἀλλ' οὐπω γνωστὸς ὡς ἱατρός, μουσικὸς καὶ συγγραφεὺς (ΜΒ). Ὁ Ἀκσεμσεδδὶν μετέδωκε τὴν μυστικὴν σοφίαν, ἣν παρέλαβεν ἐν μὲν Ὀσμαντζικ παρὰ τοῦ μεγάλου σέχη Βεϊραμί, ἐν δὲ Χαλεπίῳ παρὰ τοῦ σέχη Σεϊνεδδὶν Χαφί (ἀμφοτέρων ἱδρυτῶν τοῦ τάγματος τῶν δερβισῶν, τοῦ φέροντος τὸ ὄνομα αὐτῶν) πρὸς τοὺς τέσσαρας αὐτοῦ μαθητὰς καὶ τοὺς ἐπτὰ αὐτοῦ υἱούς. Οὗτοι πάντες ἐκαλοῦντο Μωάμεθ, ὧν ὁ νεώτατος γνωστός ἐστιν ὡς περίφημος ῥωμαντικὸς ποιητῆς τοῦ Ἰουσοῦφ καὶ τῆς Σουλεϊχά, ὑπὸ τὸ ὄνομα Χαμδί. Ὁ Ἀκσεμσεδδὶν ἀπεδήμησεν ἐπτάκις εἰς Μέκκαν, εἴτα δ' ἀπεχώρησεν εἰς Ἰκόνιον, ὅπου ὁ τάφος αὐτοῦ προσελκύει διηνεκῶς πολλοὺς προσκυνητὰς. Μετὰ τὸν Ἀκσεμσεδδὶν ἦν ὁ περιφημώτατος σέχης Ἐβούλ Βεφά, ὑπὲρ οὗ ὁ πορθητῆς ἀνήγειρεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τέμενος διὰ τὰς γνώσεις αὐτοῦ περὶ τὴν ποίησιν καὶ τὴν μουσικὴν καὶ διὰ τὴν ὑπερήφανον ἀποχώρησιν αὐτοῦ, ἀπαγορεύσαντος τὸν σουλτάνον ἐπισκέψασθαι αὐτόν. Ὁ σέχης Χατζῆ Καλιφὲ τοσοῦτον μέγας ὡς φιλόσοφος μουσικὸς, ὡς ὁ μεταγενέστερος ὁμώνυμος αὐτῷ ὡς πολυίστωρ, διέκρινεν ἀκριβέστατα τὴν ἀληθῆ τοῦ μοσλίμου εἰς τὸ πεπρωμένον ἀφοσίωσιν ἀπὸ τῆς ψευδοῦς, ἐκείνης μὲν προὑποθετούσης τὴν τήρησιν θείων ἐντολῶν, ταύτης δὲ ὀλιγωρούσης τούτων. Εἰρήται δὲ ἐν καιρῷ τῶν ποιητῶν περὶ τοῦ Ἀλεχί καὶ Γουλσχενί. Ἐπὶ τέλους μνημονεύομεν κατὰ καθῆκον τοῦ σέχη τῶν δερβισῶν Χαλ-

βετι, ὕστερον Χατζῆ Τζελεπῆ, ὃς ἐπενέβη ἐνεργῶς εἰς τὸ σπούδαῖον περὶ τῆς διαδοχῆς τῆς ἀρχῆς ζήτημα τῶν υἱῶν Μωάμεθ τοῦ Β', ἀποφανθεὶς κρισίμως ὑπὲρ τοῦ Βαγιαζῆτ ἐναντίον τοῦ μεγάλου βεζύρου Μωάμεθ τοῦ ἐκ Καραμανίας, ὄντος ὑπὲρ τοῦ ἡγεμονόπαιδος Τζέμ, καὶ ἡσφάλισατο τῷ Βαγιαζῆτ τὰς δαψιλεῖς ψήφους τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ, τῶν δερβισῶν καὶ σεχῶν τῆς Καραμανίας οὕτως, ὥστε καὶ πολὺ ταχέως ἐν τῇ Καραμανίᾳ μεταξὺ τῶν ἰσχυρῶν πατριωτῶν ἡ μερίς τοῦ Καραμάνου σέχη ἤρατο τὴν νίκην κατὰ τῆς τοῦ Καραμάνου μεγάλου βεζύρου.

ΒΙΒΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΝΝΑΤΟΝ.

Ὁ Βαγιαζήτ ἔρχεται εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸν θρόνον. — Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Τζέμ. φεύγει εἰς Αἴγυπτον, ἔτα ἐπανερχεται, ἀναγεὶς τὸν πόλεμον, ἡττᾶται, καταφεύγει εἰς Ῥόδον, ἀπάγεται αἰχμάλωτος εἰς Γαλλίαν καὶ ἐπὶ τέλους ἀποθνήσκει ὑπὸ φαρμάκου ἐν Νεαπόλει.

Ὁ μέγας βεζύρης ἐπεχείρησε κρύψαι ἀπὸ τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς πρωτεύουσας τὸν θάνατον τοῦ σουλτάνου, ἕως ὃ διαδόχος τοῦ θρόνου ἔλθῃ εἰς τὸ μέσον τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλὰ τοῦτο ἦν ἔργον δυσχερές· διότι ἡ μὴ αἰσία λύσις αὐτοῦ οὐ μόνον τῷ ἡγεμονόπαιδι ἐδύνατο ἐπενεγκεῖν τὴν τοῦ θρόνου ἀπώλειαν, ἀλλὰ καὶ τῷ βεζύρῃ τὴν τῆς ζωῆς, ἣν καὶ ὄντως ἐπήνεγκεν ἡ μὴ αἰσία λύσις, ἀλλ' ὅμως οὐκ ἀναξίως. Ἀμα ἐκπνεύσαντος τοῦ σουλτάνου, ὁ μέγας βεζύρης Μωάμεθ Νισανὶ μετεκόμισε τὸν νεκρὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐν ὀχλήματι, προπεμπομένῳ ὑπὸ τῆς συνήθους σωματοφυλακῆς, ὥστε ὁ κυριάρχης ἐτιζὼν ἐπανήρχετο ἐπὶ μικρὸν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ὅπως ἀνακουφίσῃ τὸ νόσημα διὰ λουτρῶν. Συγχρόνως δὲ ἀπέστειλε τὸν θαλαμηπόλον Κεκλίχ (1) Μουσταφᾶν (τὴν Πέρδικα) ὥς ταχυδρόμον πρὸς

(1) Νεσρῇ καὶ Σεαδεδδίν. Ὁ Ἀλῆς καλεῖ αὐτὸν Λεϊλέκ Μουσταφᾶ (Μουσταφᾶν τὸν Πελαργόν).

τὸν πρεσβύτερον υἱὸν τοῦ σουλτάνου Βαγιαζήτ, διοική-
την τῆς Ἀμασείας· ἀλλὰ συγχρόνως, καταπροδοὺς τὸν
ἡγεμονόπαιδα τοῦτον, ἐξέπεμψε τινα τῶν πιστοτάτων αὐ-
τῷ πρὸς τὸν δεύτερον ἡγεμονόπαιδα Τζέμ, διοικητὴν τῆς
Καραμανίας, ὅπως παρασκευάσῃ αὐτῷ τὴν κατοχὴν τοῦ
θρόνου ἀντὶ τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ. Ὁ μέγας βεζύργης
ἐν τε Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν ταῖς ὄχθαις τῆς Ἀσίας,
ὅπου κατεσχένου ὁ στρατὸς, κατέλαβε τὰς ἐκβατηρίας
καὶ πάντα τὰ πλοῖα, ὅπως διακόψῃ πᾶσαν συγκοινωνίαν
τῆς πρωτευούσης πρὸς τὸ στρατόπεδον, ἐκέλευσε δὲ τοὺς
ἀτζεμογλάν, ἥτοι νεοσυλλέκτους τῶν γενιτσάρων, ἵνα ἐ-
ξέλθωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς ἐπισκευὴν τῶν
περὶ τὸ στρατόπεδον τοῦ σουλτάνου γεφυρῶν τοῦ ποταμοῦ,
τοῦ ἀρδεύοντος τὸν λειμῶνα τῶν Ἐλεφάντων (Α). Οἱ νεο-
σύλλεκτοι οὗτοι ἐδημοσίευσαν τὸ ἀπόρρητον τῆς τελευ-
τῆς τοῦ σουλτάνου. Παραχρῆμα ἐς ἀσίαν ἦ πολυκέφαλος
Ἵδρα τῶν γενιτσάρων, οἵτινες καταλαβόντες διὰ τῆς βίας
πλοῖά τινα ὁρμοῦντα ἐν Πανδίκ ἐπλευσαν εἰς Χρυσούπολιν,
ὅπου ἐπιπεσόντες ἐπὶ τὰς οἰκίας τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ
τῶν πλουσίων διήρπασαν καὶ ἐδήωσαν αὐτάς, ἀπέκτειναν
δὲ καὶ τὸν μέγαν βεζύργην. Οὕτως ἐν τῇ στάσει ταύτῃ
τῶν γενιτσάρων ἀπώλετο πρῶτος ὁ μέγας βεζύργης Μω-
άμεθ ὁ ἐκ Καραμανίας, ὃς διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ διέ-
γραψε τὴν ὁδὸν, δι' ἧς ἐμελλον εἶτι διελθεῖν οὐκ ὀλίγοι
τῶν αὐτοῦ διαδόχων. Ὁ Ἰσάκ Πασᾶς, ὃν ὁ πορθητὴς ἐ-
κάλεσέ ποτε ἐκ Σελευκείας καὶ ἀνέθηκεν αὐτῷ τὴν φρούρη-
σιν τῆς πρωτευούσης, ἀνέλαβε κρατερώς τὸν ἀνατεθέντα
αὐτῷ οἶακα τῆς πολιτείας, ὅπως τοῦλάχιστον πρὸς ὦραν
ἐπανορθώσῃ καὶ τηρήσῃ τὴν τάξιν. Δύο ἡγεμονόπαιδες,
ἐγχοι τοῦ Μωάμεθ, ἐφρουροῦντο ἐν τοῖς παλαιοῖς ἀ-
νακτόροις ὡς ὁμηροὶ πίστεως τῶν υἱῶν τοῦ πορθητοῦ, ὁ

Κορκουδ, υἱὸς τοῦ σουλτάνου Βαγιαζήτ, καὶ ὁ Ὀγούζ Χάν, υἱὸς τοῦ σουλτάνου Τζέμ, ὧν ὁ μὲν ἦν τότε παῖς, ὁ δὲ νήπιον· διότι αὐτὸς οὗτος ὁ Τζέμ μόλις διήνυσσε τὸ εἰκοσὸν δεῦτερον ἔτος τῆς ἡλικίας. Ὁ στρατὸς ἀπεφώνησε γνῶμην ὑπὲρ τοῦ Βαγιαζήτ τοσοῦτω μᾶλλον, ὅσῳ ἦν γνωστὸν, ὅτι ὁ φονευθεὶς μέγας βεζύρης εὐνοϊκῶς εἶχε πρὸς τὸν ἀδελφόν. Οὕτως εἴκοσι καὶ τέσσαρας ὥρας μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ σουλτάνου, παραχρῆμα δὲ μετὰ τὴν τοῦ μεγάλου βεζύρου, ὁ σουλτάνος Κορκουδ ἀνεκνήρυχθη τοποτηρητὴς μέχρι τῆς ἐλευσεως τοῦ πατρὸς (B).

Τῇ 4
Μαΐου
1481

Ἐκ τῶν πρὸς τὸν Τζέμ καὶ Βαγιαζήτ ἀποσταλέντων μετὰ τῆς ἀγγελίας τοῦ θανάτου τοῦ Μωάμεθ ὁ πρῶτος συνελήφθη καθ' ὁδὸν καὶ ἐθανατώθη ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ τῆς Ἀνατολῆς Σινὰν Πασᾶ, ἔχοντος γυναῖκα τὴν ἀδελφὴν τοῦ Βαγιαζήτ, ὁ δὲ, διελθὼν ἐν ὀκτῶ ἡμέραις ἑκατὸν ὀγδοήκοντα μίλια, ἀφίκετο εἰς Ἀμάσειαν (Γ). Τῇ ὑστεραίᾳ ὁ Βαγιαζήτ ἀνεχώρησε καὶ μετὰ ἐννέα ἡμέρας ἦλθεν εἰς Χρυσούπολιν ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν τῇ θαλάσῃ ἦν πλῆθος ἀκατίων, ἐφ' ὧν οἱ μεγιστᾶνες καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ ἀπέρχοντο ὑποδεξόμενοι αὐτόν. Διὰ τοῦ πλήθους τῶν σημαιοστολιστῶν πλοίων καὶ τοῦ ἀλαλαγμοῦ ἔσπευδον οἱ γενίτσαροι ἐπὶ ἀκατίων πρὸς τὴν τρίτην τοῦ σουλτάνου, παρ' οὗ ἦτησαν τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἀποπομπὴν τοῦ Μουσταφᾶ Πασᾶ, υἱοῦ τοῦ Χαμζᾶ Βέγη, ὃν ὁ Ἰσάκ Βέγης, ὡς ἀντίζηλον αὐτοῦ εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ βεζύρου, παρέστησε τοῖς γενιτσαροῖς ὡς δυσμενῶς ἔχοντα πρὸς τὴν αὔξησιν τῆς μισθοφορᾶς αὐτῶν. Ὁ σουλτάνος ἐδέξατο εὐνοϊκῶς τὴν αἴτησιν ταύτην, ἀπέστειλε παραχρῆμα τὸν βεζύρην εἰς Ἀσίαν, καθ' ὃν χρόνον ἔπλεεν ἀπὸ Χρυσουπόλεως εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσάν πενθηφορῶν. Πρὸ τῆς

πύλης τῶν ἀνακτόρων ἦσαν ὡς εἰς μάχην παρατεταγμένοι οἱ γενίτσαροι, οἵτινες διὰ τῶν ἀρχηγῶν ἤτησαν παρ' αὐτοῦ πολλά· πρῶτον συγγνώμην ἐπὶ τῷ φόνῳ τοῦ μεγάλου βεζύρου καὶ τῇ λαφυραγωγίᾳ τῶν οἰκιῶν, εἴτα δὲ τὴν αὔξησιν τῆς μισθοφορᾶς, τοῦλάχιστον δι' ἐκτάκτων δώρων, εἰ μὴ διὰ τακτικῆς προσθήκης. Ἀμφοτέραι αἱ αἰτήσεις αὗται ἐξεπληρώθησαν. Ἦν δὲ τοῦτο τὸ δεύτερον παράδειγμα δώρων κατὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν, ἐπαναλαμβανόμενον δὲ μετὰ ταῦτα ὡς τακτικῇ δωρεᾷ καὶ πρόσδοδος τῶν γενιτσάρων μέχρι τοῦ ἔτους 1774. Πρῶτος Μωάμεθ ὁ πορθητῆς ἔδωκε δῶρα κατὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν, ἃ ἐν ταῖς ἐφεξῆς βασιλείαις ἠύξανον ἐπὶ πλεον. Εἰ δὲ τὰ δῶρα ταῦτα οὐκ ἦσαν τόσῳ μεγάλα, ὅσῳ τὰ ἐν παρομοίαις περιστάσεσιν ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων πρὸς τοὺς ῥωμαϊκοὺς λεγεῶνας διδόμενα, κατήντησαν ὁμῶς τόσον μεγάλα, ὥστε τὸ ταμεῖον τῆς αὐτοκρατορίας οὐκ ἐπῆρκει τῇ τοιαύτῃ δαπάνῃ, καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τρεῖς αἰῶνας ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔθνους τούτου ἐν μέσῳ τοῦ πρὸς τοὺς Ῥώσους πολέμου κατηργήθη κατὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ Ἀβδουλχαμίτ (Δ). Ὁ Βαγιαζήτ ἐνδoὺς τῇ θελήσει τῶν γενιτσάρων, ὡς ὁ αὐτοκράτωρ Κλαύδιος τοῖς πραιτωριανοῖς, ὑπέγραψε διὰ τῆς πράξεως ταύτης τὸ πρωτόκολλον οὕτως εἰπεῖν τῆς ἀδυναμίας αὐτοῦ καὶ τὸ προνόμιον τῆς δυνάμεως τῶν γενιτσάρων, ἐπιδιωκόντων τὰς ἀλλαγὰς τῶν σουλτάνων ἐπ' ἐλπίδι συ-

Τῇ 21^ῃ χυῆς καὶ ἀνωτέρας δωρεᾶς. Τῇ ἐπαύριον ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία ἀνεγνώσθη ἐπὶ τοῦ φερέτρου τοῦ πορθητοῦ, πρωτοστατοῦντος τοῦ σέχῃ Ἐβουλθεφά. Ὁ σουλτάνος, λαβὼν ἐπὶ τοῦ ὤμου τὸ φέρετρον, ἐκόμισεν αὐτὸ μετὰ τῶν βεζυρῶν καὶ ἐμυρῶν εἰς τὸν τάφον ὀπίσω τοῦ τεμένουσ τοῦ περθητοῦ. Ἀφθoνα ἐλήθῃ διενεμήθησαν, μετὰ δὲ τοῦτο

Τῇ 21^ῃ
Μαΐου
1481

ἀπέβαλον τὰ πένθιμα ἱμάτια καὶ ἀπέδωκαν πομπωδέστατα τὰς τιμὰς πρὸς τὸν νέον σουλτάνον. Ὁ Ἰσακ Πασᾶς ἀνηγορεύθη μέγας βεζύρης, ὁ δὲ Μουσταφᾶ Πασᾶς, ὃς κατὰ τὸν ἐκ Χρυσουπόλεως εἰς Κωνσταντινούπολιν πλοῦν ἀπεστάλη εἰς Ἀσίαν, προσκληθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀνεδείχθη βεζύρης ἀντὶ τοῦ Μαγνέσια Τζελεπῆ, τοῦ ἀρχαίου στρατοδίκου.

Ὁ ὑπὸ τοῦ πορθητοῦ τεθείς πολιτικὸς νόμος τῆς ἀδελφοκτονίας οὐκ ἐξετελέσθη κατὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ Βαγιαζήτ· διότι ἔζη εἰς μόνος ἀδελφὸς τοῦ βασιλεύοντος κυριάρχου, ὁ δ' ἀδελφὸς οὗτος ἦν πόρρω αὐτοῦ καὶ ἐνοπλος οὐ μόνον ὅπως ὑπερασπίσῃ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ὅπως ἀμφοισθητῇ πρὸς αὐτὸν περὶ τῆς ἀρχῆς. Οὗτος ἦν ὁ δυστυχὴς Τζέμ, οὗ τὸ ὄνομα, μεταβλήθην εἰς Ζιζίμ, πληροὶ τὰς συγχρόνους ἱστορίας τῆς Εὐρώπης· ἔστι δὲ ἄξιος τῆς ἡμετέρας προσοχῆς οὐ μόνον ἐνεκα τοῦ ἱκανὰ γνωστοῦ τραγικοῦ τέλους, ἀλλὰ καὶ τῆς ὀλίγον γνωστῆς τῇ Εὐρώπῃ ἐπιστημονικῆς αὐτοῦ ἀξίας ὡς συγγραφέως καὶ ποιητοῦ. Δεινὸς ὢν περὶ τὴν γυμναστικὴν, τὴν πάλην καὶ τὴν ποίησιν, ἀλλ' ἅμα ἐκδοτοσταὶς ἀκολασίαις καὶ τῇ τρυφῇ (E), διήγεν ὡς τοποτηρητῆς τῆς Καραμανίας ἐν μέσῳ τῶν παιδῶν καὶ ποιητῶν, ἐν οἷς ἦσαν καὶ ὁ Χαϊδάρ ὁ σφραγιδοφύλαξ καὶ ὁ Σααδὶ ὁ δεφτερδάρ. Ἄμα μαθὼν τὴν τελευταίαν τοῦ πατρὸς καὶ τὸν φόνον τοῦ φίλου αὐτοῦ, τοῦ μεγάλου βεζύρου Μωάμεθ τοῦ ἐκ Καραμανίας, συνήθροισε μετὰ πάσης σπουδῆς στρατεύματά τινα, μεθ' ὧν ἐπορεύθη εἰς Προῦσαν, ὅπως ἐκ τοῦ προχείρου καταλάβῃ τὴν ἀρχαίαν πρωτεύουσαν τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Βαγιαζήτ ἐπεμψε τὸν Ἀγιάς Πασᾶν μετὰ δισχιλίων γενιτσάρων πρὸς τὴν ὁδὸν τῶν Μοδανίων, αὐτὸς δὲ ἐπορεύθη διὰ τῆς Χρυσουπόλεως, ὅπως συναθροί-

σῇ πάντα τὸν στρατόν. Ὁ Ἀγίας Πασᾶς κατέλαβε τὸ περὶ τὰ θερμὰ λουτρὰ προάστειον τῆς Προύσης, ὃ δὲ Κεδούκ Νασσοῦχ, ἀρχηγὸς τῶν στρατευμάτων τοῦ Τζέμ, κατεσχένησεν ἔξω τῆς πόλεως παρὰ τὸ τέμενος καὶ τὸν τάφον Βαγιαζήτ τοῦ Ἰλδирίμ. Ἀμφότεροι οὗτοι οἱ ἀρχηγοὶ διεπραγματεύοντο πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, ὅπως εἰσέλθωσιν εἰς τὰ τείχη· ἀλλ' οἱ Προυσαεῖς, ἀποβλέποντες εἰς τὰ δεινὰ, ἃ ὁ μεταξὺ τῶν υἱῶν τοῦ Βαγιαζήτ ἐμφύλιος πόλεμος παρεσκεύαζε τῇ πόλει αὐτῶν, πεφοβημένοι δὲ μάλιστα ἐκ τῆς νεωστὶ συμβάσης ἐν Κωνσταντινουπόλει λαφυραγωγίας, ἔκλεισαν τὰς πύλας πρὸς τοὺς γενιτσάρους, ἐβόηθουν δὲ τῇ στρατιᾷ τοῦ Τζέμ. Μάχης συστάσης μετ' οὐ πολὺ πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως, ὁ Ἀγίας Πασᾶς ἐξωγρήθη μετὰ τοῦ πλείστου τῶν γενιτσάρων. Ἡ πόλις ἠνέωξε τὰς πύλας τῷ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐλθόντι Τζέμ, ὃς εἰσελθὼν πομπωδῶς εἰς Προῦσαν κατέλαβε τὰ ἐν τῷ φρουρίῳ θησαυροφυλάκια. Δοξολογίαι δημόσαι ἐτελέσθησαν ὑπὲρ τοῦ σουλτάνου Τζέμ, ὡς νομίου τῶν Ὀθωμανῶν κυριάρχου, νομίσματα δ' ἐχαράχθησαν ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ. Ἐπὶ δέκα ἡμέρας ἀπῆλαυσεν ἐν εἰρήνῃ τοῦ ὀνείρατος τῆς ἀρχῆς· ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ μαθὼν, ὅτι ὁ Βαγιαζήτ πανστρατιᾷ ἐξερράτευσεν, ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν πρεσβεῖαν, ὅπως προτείνῃ τὴν φιλικὴν λύσιν τῆς διαφορᾶς διὰ τοῦ μερισμοῦ τῆς κυριαρχίας τῆς Ἀσίας καὶ Εὐρώπης. Ἡ πρεσβεῖα αὕτη συνέκειτο ἐκ τῶν μολλάδων Ἀγίας καὶ Χαμδὶ Τζελεπῆ καὶ ἐκ τῆς γηραιᾶς σουλτάνης Σελτζουκχατοῦν, θυγατρὸς Μωάμεθ τοῦ Α', θείας τοῦ πορθητοῦ, καὶ ἐπομένως μεγάλης θείας τῶν ἀντιποιοιμένων τοῦ θρόνου ἀδελφῶν. Ὁ Βαγιαζήτ ἀπέβριψε τοὺς λόγους τῆς Σελτζουκχατοῦν, ὑποκινούσης τὴν ἀδελφικὴν στοργήν, λακωνικῶς διὰ τῆς ἀραβικῆς παροιμίας· «Οὐδε-

μία συγγένεια ἐν βασιλεῦσι», καὶ προὔχωρησεν ἐπὶ τὴν Προῦσαν· ἤλπιζε δὲ οὐ μόνον εἰς τὴν ὑπεροχὴν τῶν εαυτοῦ δυνάμεων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ στρατοῦ τοῦ ἀδελφοῦ· διότι δι' ἐπιστολῆς κρυφίως πεμφθείσης ὑπέσχετο τῷ αὐλάρχῃ τοῦ Τζέμ. Ἰακούβ, υἱὸς τοῦ Ἀσχτίν, τὴν σατραπίαν τῆς Ἀνατολῆς μετὰ προσόδων δέκα μυριάδων ἀσπρῶν, εἰ, ἀντὶ τοῦ πείσαι τὸν Τζέμ, ὅπως ἀπαχωρήσῃ πρὸς τὴν Καραμανίαν, ὥθει αὐτὸν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Γενισέρ. Ὁ αὐλάρχης ἐδέξατο τὴν πρότασιν τοῦ Βαγιαζήτ καὶ ἔπεισε τὸν Τζέμ ἵνα μὴ ἀναχωρήσῃ (1). Ὁ δὲ, διελὼν τὸν στρατὸν διχῇ, ἔπεμψε τὸν μὲν μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Κεκούδ Νασσοῦχ πρὸς τὴν Νίκαιαν, τὸν δὲ παραλαβὼν αὐτὸς ἐπορεύθη πρὸς τὸ Γενισέρ. Ἐν τούτοις ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Βαγιαζήτ Ἀβδουλλάχ, ὃς ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μωάμεθ διέμενεν ὡς τοποτηρητῆς τοῦ Σαρουχάν ἐν Μαγνησίᾳ, ἦλθε μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ εἰς τὰ στρατόπεδον τοῦ Βαγιαζήτ. Ὁ Ἀβδουλλάχ κατ' ἀρχὰς ἔλαβε τὴν εἰς Προῦσαν ἄγουσαν, ἀκούσας ὅτι καὶ ὁ Τζέμ ἐπορεύετο ἐπ' αὐτήν, ἀλλὰ μαθὼν τὴν ζώγρησιν τοῦ Ἀγιάς Πασᾶ ἐτράπη ἄλλην ὁδὸν τὴν εἰς Βαλικεσίρ πρὸς τὰ παράλια τῆς Προποντιδος, ὅθεν διεπεραιώθη εἰς Καλλιόπολιν, καὶ διὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ Χρυσουπόλεως ἦλθεν εἰς Νικομήδειαν, ὅπου ὁ ὑπ' αὐτὸν στρατὸς συνέστη τῷ τοῦ πατρὸς.

Ὁ Κεδούχ Νασσοῦχ παρατεταγμένος εἰς μάχην πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Νικαίας παρὰ τὸν ὀβελίσκον, μόλις ἰδὼν τὴν προπορείαν τοῦ βεγλέρβεγῃ τῆς Ἀνατολῆς, ἀπεχώρησεν εἰς τὸ στενὸν τοῦ Ἀσβάδ, ὅπου ἡττήθη ὑπὸ

(1) Κατὰ τὸν Νεσρῆ, ἡ γνώμη αὕτη ἦν τοῦ νομοδιδασκάλου Χαδὸν Τζελεπῆ, τοῦ υἱοῦ. Φ. 239 Σααδεδδὶν καὶ Σολακζαδὶ, κατὰ τὸν Ἰδρις καὶ Νεσρῆ.

τοῦ βεγλέρβεγη Σινάν Πασᾶ, καταδιώξαντος αὐτὸν μέχρι τοῦ Γενισέρ. Αὐτὸς ὁ Βαγιαζήτ ἤλθεν αὐθημερὸν εἰς Νίκαιαν, διανυκτερεύσας δὲ ἐν τῷ στενῷ τοῦ Ἀσδάδ, ἐχώρησε τῇ πρωΐᾳ πρὸς τὸ Γενισέρ. Αὐτόθι ἐφάνη παρὰ τὸν αὐτοκρατορικὸν ἀναβολέα ὁ Κεδούκ Ἀχμέτ Πασᾶς, ὁ πορθητῆς τῆς Θεοδοσίας καὶ τοῦ Ὑδροῦντος, ὃς, ἀνακληθεὶς ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς τελευταίας ταύτης πόλεως μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ Μωάμεθ, ἐσπούδασε διὰ τῶν διαβεβαιώσεων τῆς πιστῆς καὶ προθύμου ὑπηρεσίας αὐτοῦ ἵν' ἀνακτήσῃται τὴν εὐνοίαν τοῦ νέου σουλτάνου, οὗ ἐφείλκυσε τὴν δυσμένειαν διὰ τινὰς τραχεῖς λόγους πρὶν ἢ ἀναβῆναι εἰς τὸν θρόνον. Ἡ προσθήκη τοιοῦτου ἀνδρὸς ἐδύνάτο τόσον, ὅσον ἐπικούρος στρατὸς κατὰ τὴν κρίσιμον ὥραν τῆς μάχης, συναφθείσης παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὀχλὴν τοῦ ποταμοῦ τοῦ

Τῇ 20 Γενισέρ. Ὁ στρατὸς τοῦ Τζέμ ἦν ἤδη ἐν μέρει νενικημένος
^{Ἰουν.}
 1841 ὑπὸ τοῦ Ἀσιανοῦ ἱππικοῦ, ὅτε ὁ προδότης Ἰακούβ ὁ τοῦ Ἀσχτιν, ἐνθυμούμενος τῆς ὑποσχεθείσης σατραπίας τῆς Ἀσίας, ἰκέτευσε τὸν Τζέμ ἵνα ἐγχειρίτῃ αὐτῷ τὸν ἄριστον στρατὸν, ὅπως κωλύσῃ τὸν Βαγιαζήτ τοῦ διαβῆναι τὸν ποταμόν. Λαβὼν δὲ τὴν εἰς τοῦτο συναίνεσιν τοῦ ἡγεμονόπαιδος, μετεδίδασε τὸν ἀνατεθέντα αὐτῷ πυρῆνα τῶν δυνάμεων τοῦ Τζέμ πρὸς τὸ μέρος τοῦ Βαγιαζήτ καὶ ἔκρινεν οὕτως ὑπὲρ τούτου τὴν μάχην, διαρκέσασαν ἑωθεν μέχρι μείσης ἡμέρας. Περὶ τὸ τέλος τῆς μάχης ἔδραμον ἐκ Προύσης οἱ γενίτσαροι τοῦ Ἀγιάς Πασᾶ, ἀπαλλαγέντες τῆς αἰχμαλωσίας. Ἄπας ὁ ἐπίλοιπος στρατὸς τοῦ Τζέμ, συγκεείμενος ἐκ Τουρκομάνων, Καραμάνων, Τοργούδων καὶ Βαρσάκων, ἐτράπη εἰς φυγὴν· αὐτὸς δὲ ὁ Τζέμ ἔφυγε μετὰ τοσαύτης ταχύτητος, ὥστε αὐθημερὸν κατὰ τὴν ἐσπέραν ἀφίκετο εἰς τὸ στενὸν τοῦ Ὀρμηνίου, ἀπέχον τοῦ πεδίου τῆς μάχης δύο ἡμέρας. Ἐν Οὐγιουτζίκ ἀπέβη

τοῦ ἵππου, ὅπως ἐπιδόσῃ τραῦμα κατὰ τὸν μηρὸν, ὅπερ ἐπήνεγκεν αὐτῷ κατὰ τὴν φυγὴν λάκτισμα ἵππου· εἶτα δὲ προσέβη ἡρέμα νυκτὸς καὶ περὶ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἦλθεν εἰς Δορύλαιον. Κατὰ τὴν μάχην οὐ μόνον ἀπώλεσε πᾶσαν τὴν ἀποσκευὴν, ἀλλ' ἐν τῷ στενῷ τοῦ Ὀρμηνίου οἱ Τουρκομάνοι ἀφείλοντο αὐτὸν ὅσα σκεύη ἔσωσεν ἐν τῇ μάχῃ, ὥστε ὁ θαλαμηπόλος αὐτοῦ Σινὰν Βέγης ἔδωκεν αὐτῷ τὸν ἴδιον ἐπενδύτην, ὅπως προφυλάξῃ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ψύχους τῆς νυκτός. Τῇ ἐβδόμῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν μάχην ἀφίκετο εἰς Ἰκόνιον, ὅπου ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας Τῇ 25 ἀνεπαύθη ἐκ τοῦ καμάτου, εἶτα δὲ μετὰ τῆς μητρὸς καὶ Ἰουν. 1484 τῶν γυναικῶν ἀνέλαβε τὴν εἰς Συρίαν καὶ Αἴγυπτον ἀγούσαν. Παρὰ τὸ ὄρος Βουλγάρ ἠνώθησαν μετ' αὐτοῦ Τῇ 28 πολλοὶ φυγάδες, οὓς ἦγεν ὁ Ὀγιὸς Βέγης, ληστεύοντες Ἰουν. 1484 τὴν χώραν διὰ θωπειῶν δὲ μόλις κατέπαυσε τὰς ληστείας αὐτῶν. Ἐν Ταρσῷ ὁ βέγης ἐξένισε διαφερόντως τὸν Τζέμ, ὥς καὶ ἐν Ἀδάνοις ὁ Τουρκομάνος ἡγεμὼν τῶν Ῥαμαζανῶν, οἱ δὲ Αἰγύπτιοι βεγλερβέγηδες, διοικηταὶ τοῦ Χαλεπίου καὶ τῆς Δαμασκοῦ, οὐδενὸς παρημέλησαν πρὸς λαμπρὰν ὑποδοχὴν αὐτοῦ. Ἐν Δαμασκῷ κατόκησε μετὰ τριακοσίων ἀκολουθῶν ἐν τοῖς ἀνακτόροις Ἀβλάκ. Διαμείνας ἐπτὰ ἐβδομάδας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπεσκέψατο τὰ Ἱεροσόλυμα, αὐτόθεν δὲ ἐπορεύθη διὰ τοῦ ὄρους Χεβρών καὶ Γάζης εἰς Κάϊρον, ὅπου πάντες οἱ αὐλικοί, πλὴν τοῦ σουλτάνου, ἀπῆλθον ὑποδεξόμενοι αὐτόν, ὃς κατέλυσεν ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Διθιδδάρ (μεγάλου βεζύρου) τῶν Κιρχασσίων σουλτάνων. Τῇ ὑστεραίᾳ παρέστη μετὰ μεγαλοπρεποῦς πομπῆς εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ σουλτάνου Καϊτβάι, ὃς ἐδεξιώσατο καὶ ἐνηγαλίσθη αὐτόν ὥς υἱόν, παρεμυθήσατο καὶ ὥρισεν αὐτῷ εἰς κατοικίαν βασιλικὰ ἀνάκτορα. Ὁ Βαγιαζήτ ἀπὸ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τοῦ Γενισέρ

ἐπεχείρησέ καταδιώξαι τὸν ἀδελφόν. Ὅτε δὲ ἦλθεν εἰς τὸ στενὸν τοῦ Ὀρμηνίου, οἱ Τουρκομάνοι τῶν χωρῶν τούτων παραστάντες ἐνώπιον αὐτοῦ ἰκέτευσαν ἵν' ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς τῶν φόρων καὶ συνεισφορῶν εἰς ἀμοιβὴν τῆς πρὸς τὸν Τζέμ διαγωγῆς αὐτῶν, οἵτινες ἐσέρησαν αὐτὸν κατὰ τὴν νυκτερινὴν διάβασιν τῶν ἐπιλοίπων σκευῶν καὶ οἵτινες παρ' ὀλίγον συνέλαβον αὐτόν. Ὁ δὲ σουλτάνος, ἐπιδοκιμάσας κατὰ τὸ φαινόμενον τὸν ζῆλον αὐτῶν, ἐκέλευσεν ἵνα πάντες οἱ συμμετασχόντες τοῦ ἔργου, ἐφ' ᾧ ἐκαυχώντο, παραστῶσι τῇ ὑψηλῇ πύλῃ αὐτοῦ. Οἱ κλέπται καὶ ἄλλοι προσέτι ἀμοιβὰς προσδοκῶντες ἔδραμον ἀθρόοι· τότε ὁ σουλτάνος συλλαβὼν πάντας αὐτοὺς ἀνεσκολόπισε, μιμούμενος τὸ παράδειγμα τοῦ Μουσᾶ, υἱοῦ Βαγιαζήτ τοῦ Α', τοῦ τρόπῳ τοιούτῳ ἀμείψαντος τοὺς φονεῖς τοῦ ἀδελφοῦ Σουλεϊμάν, εἰπών· «Τοιαύτη ἐστὶν ἡ ἀντιμισθία τῶν δούλων, τῶν τολμῶντων αὐθαιρέτως παραμίγνυσθαι εἰς τὰ τῶν σουλτάνων. Προσῆκει ἡμῖν φέρειν τὸν ζυγὸν ἐκείνου» ὃς ἐπέβαλεν αὐτὸν ἡμῖν. Ὅταν δύο κληρονόμοι τῆς αὐτοκρατορίας ἐρίζωσι περὶ τῆς ἀρχῆς, οὐδενὶ ξένῳ ἔξεστιν ἀναμίγνυσθαι τῇ ἐριδι ταύτῃ. Οὐδόλως ἐνδιαφέρει εὐτελὲς πλῆθος ἐπιβάλλειν χεῖρα ἐπὶ τῶν ὑφίστων». Ἐν Ἰκονίῳ, στὰς ὁ Βαγιαζήτ ἐν τῇ πεδιάδι Φιλιβάτ, παρήγγειλε τῷ Κεδούκ Ἀχμέτ Πασᾶ καταδιώξαι τὸν Τζέμ, ἐνεχείρισε τὴν διοίκησιν τῆς Καραμανίας τῷ υἱῷ Ἀβδουλλάχ καὶ ἀνέβηκεν εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ τοῦ Ἰγλουν. Παρὰ τοῦ σουλτάνου, πλησιάζοντος πρὸς τὴν Προῦσαν, οἱ γενίτσαροι ἀπήτησαν τὴν διαρπαγὴν αὐτῆς, ἐπειδὴ, ἔλεγον, οἱ κάτοικοι ἐκλείσαν τὰς θύρας τῆς πόλεως τοῖς ὑπὸ τὸν Ἀγιάς Πασᾶν ἀδελφοῖς αὐτῶν καὶ ὑπεστήριξαν τὸν στρατὸν τοῦ Τζέμ. Ἀλλ' ἀρνηθέντος τοῦ σουλτάνου, ἐπανέστησαν· «Γενναῖοι πολεμισταί», ἀνέκραξεν ὁ Βαγιαζήτ,

«δωρήσατέ μοι τὴν πόλιν ταύτην». Ἀλλ' αἱ παρακλήσεις αὗται ἀπέβησαν μάταιαι· ὥστε ἔδωκεν ἐξ ἀνάγκης χίλια ἄσπρα ἐκάστῳ αὐτῶν, ὅπως ἀπολυτρώσῃται τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν ἐπαναστάντων γενιτσάρων.

Ὅτε ὁ πρὸς καταδίωξιν τοῦ Τζέμ ὁρμήσας Κεδούκ Πασᾶς ἀφίκετο εἰς Ἡράκλειαν, ἔλαβε πρόσταγμα τοῦ σουλτάνου ἵνα καταλιπὼν τέσσαρας σημαίας τῷ ἡγεμονόπαιδι Ἀβδουλλᾶχ ἐπαναγάγῃ τὸν στρατὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου συνήδρευεν ἐν τῷ διβανίῳ ὡς βεζύρης. Ἐνεκα δὲ τοῦ ἀτιφάσου καὶ ὑπερηφάνου αὐτοῦ, τῶν ἀναμνήσεων τῆς προτέρας δυνάμεως ὡς μεγάλου βεζύρου καὶ νικηφόρου τοποτηρητοῦ τοῦ πορθητοῦ, ἐξέπεσε τῆς εὐνοίας τοῦ Βαγιαζήτ καὶ ἐφυλακίσθη ἐν τῷ θαλάμῳ τῶν θυρωρῶν τοῦ σουλτάνου, ἀφ' ἧς φυλακῆς συνήθως ἀπάγονται εἰς τὸ ἀνδροκτονεῖον. Ἀλλ' ἐπὶ ταῖς θερμαῖς δεήσεσι τοῦ μεγάλου βεζύρου Ἰσάκ Πασᾶ ὁ Βαγιαζήτ ἤλευθέρωσεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς φυλακῆς καὶ ἀπέδωκεν αὐτῷ τὸ ἀξίωμα τοῦ βεζύρου· διότι εἶχεν ἀνάγκην τοῦ στιβαροῦ βραχίονος αὐτοῦ, ὅπως κατέχῃ τὴν Καραμανίαν.

Ὁ Κασίμ Βέγης, ἔσχατος ἀπόγονος τῶν ἡγεμόνων τῆς Καραμανίας, ὃς κατὰ πρῶτον κατέφυγε παρὰ τῷ Οὐζζὸν Χασάν, εἴτα δὲ παρὰ τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰαχοῦβ, καὶ ἐξητήσατο τὴν βοήθειαν αὐτῶν, εἰσήλασε μαχόμενος διὰ τῆς Λαρένδας εἰς τὴν τουρκικὴν χώραν, κατενίκησεν ἐν τῷ λειμῶνι Περθανέ τὸν βεγλέρβεγην τῆς Καραμανίας Ἀλῆ Πασᾶν τὸν ἐκτομίαν, ὃς ἠκολούθει τῷ ἡγεμονόπαιδι Ἀβδουλλᾶχ, καὶ ἐσφατοπέδευσε πρὸ τοῦ Ἰκονίου πρὸς πολιορκίαν αὐτοῦ. Ὁ Ἀχμέτ Κεδούκ, ὁ φυλακισθεὶς ἔνεκα τῶν μηχανημάτων τοῦ βεζύρου Μουσταφᾶ Πασᾶ, ἀναλαβὼν δὲ τότε τὴν ἐλευθερίαν, ἐπειδὴ ἦν ἀναγκαῖος αὐτοῖς, ἠρνήθη ἐκστρατεῦσαι πρὶν ἢ ἐκδικήσῃ τὸν ἐχθρὸν αὐτοῦ. Ἐρειδόμενος τῇ φωνῇ

τῶν γενιτσάρων ἤτησε τὴν κάθειρξιν τοῦ Μουσταφᾶ Πασᾶ· εἴτα ἐξεστράτευσε μετὰ δισχιλίων γενιτσάρων, τετρακισχιλίων ἄζάδων καὶ μετὰ τοῦ ἰδίου σώματος, ἐγκαταλιπὼν τῇ πύλῃ τοῦ σουλτάνου τὸν υἱὸν ὡς ὁμηρον τῆς πίστεως αὐτοῦ. Θρυληθείσης τῆς προσεγγίσεως αὐτοῦ πρὸς τὸ Ἰκόνιον, ὁ Κασίμ Πασᾶς ἔφυγεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν Πετραίαν Κιλικίαν, ὁ δὲ Ἀχμέτ Πασᾶς, μεταπεμφόμενος τὸν στρατὸν ἐκ τῆς Καραμανίας, κατεδίωξεν αὐτὸν μέχρι τῆς Σελευκειᾶς. Σπάνις σιτίων ἐγένετο ἐνταῦθα ἐκ τῆς συναθροίσεως τοσούτων στρατευμάτων· διὸ ὁ Ἀχμέτ ἐπεμψε τὸν ἐκτομίαν Ἀλῆ Πασᾶν πρὸς τὸ Μούτ. Ὁ Κασίμ Βέγης πορευόμενος ἤδη εἰς Ταρσὸν, ἐπανέκαμψεν ὅπως ἐπιτεθῇ πρὸς τὸν ἐκτομίαν. Ὁ δὲ, μαθὼν τοῦτο, ἐπεκαλέσατο τὴν βοήθειαν τοῦ Ἀχμέτ Πασᾶ, ἣν ἔλαβε παραχρῆμα. Ὁ Κασίμ Βέγης συνορῶν, ὅτι οὐκ ἐδύνατο πολεμῆσαι πρὸς ἀπάσας τὰς δυνάμεις ταύτας, διέψευσε τὰς προσδοκίας τῶν ἐχθρῶν ἀνάψας νυκτὸς πυρὰ ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ ἀναλαβὼν παραχρῆμα τὴν εἰς Ταρσὸν ἄγουσιν. Ὁ Ἀχμέτ Πασᾶς κατεδίωξεν αὐτὸν μέχρι τοῦ ποταμοῦ Τεκκέ, ὅς ἐστιν ὡς μεθόριον μεταξὺ Συρίας καὶ Καραμανίας, ἐπορεύθη πρὸς τὸ φρούριον Ἰλμάς, καὶ πορθήσας αὐτὸ διένειμε πρὸς τὸν στρατὸν τὰς εὐρεθείσας τροφὰς ἐν ταῖς ἀποθήκαις αὐτοῦ, ἐν ᾧ ὁ Ἀλῆ Πασᾶς τὰ πρὸς τὸν βίον καὶ ἀμυναν ἐπιτήδεια εἰσῆγεν εἰς τὸ φρούριον τῆς Σελευκειᾶς, εἴτα δὲ ἀπῆλθεν εἰς τὸ ἐν Λαρένδᾳ χειμερινὸν στρατόπεδον περιμένων ἐκεῖ τὸ ἔαρ.

Κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦτον ὁ Τζέμ ἀπῆλθεν ἐξ Αἰγύπτου προσκυνήσων τὰς ἁγίας πόλεις. Μετὰ ξενίαν δὲ τριῶν καὶ ἡμίσεως μηνῶν ἐν Καίρῳ ἐπορεύθη εἰς Μέκκαν, καὶ μετὰ

τῇ 20
Δεκεμ.
4481 δύο μῆνας συνεπλήρωσε τὴν πρὸς τὰς ἱερὰς πόλεις ὁδοι-
κορίαν αὐτοῦ ἐλθὼν εἰς τὸν τάφον τοῦ Προφήτου ἐν Με-

δίνῃ. Ἐπανελθὼν εἰς Καῖρον ἔλαβεν ἐγγράφους προσκλή- Τη 20
 σεις οὐ μόνον παρὰ τοῦ Κασίμ Βέγῃ, ἀλλὰ καὶ παρὰ Δεκεμ. 1481
 πολλῶν τιμαριούχων τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ, καὶ μάλι-
 στα παρὰ τοῦ Μαχμούτ σατράπου τῆς Ἀγκύρας, ἀγὰ
 δὲ τῶν γενιτσάρων ἐπὶ τοῦ πορθητοῦ πάντες δ' οὗτοι πα-
 ρέστησαν αὐτῷ εὐθετον τὸν καιρὸν πρὸς κατάκτισιν τῆς
 πατρικῆς κληρονομίας. Δελεασθεὶς ἐκ τῆς προσκλήσεως
 ταύτης ὁ Τζέμ ἀπῆλθεν ἀπὸ Καῖρου εἰς Χαλέπτιον, ὅ-
 που μετὰ ὁδοπορίαν ἐξ ἐβδομάδων ἀφίκετο. Αὐτόθι εὔρεν
 αὐτὸν ὁ σατράπης τῆς Ἀγκύρας Μαχμούτ μετὰ τῶν ἐ-
 πιλοίπων φυγάδων, τῶν ἐγκαταλιπόντων τὸ χειμερινὸν
 στρατόπεδον τοῦ Ἀχμέτ Πασᾶ καὶ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ
 σουλτάνου. Ὁ Βαγιαζήτ, παραχθὲς ἐκ τῆς ἀγγελίας ταύ-
 τῆς, ἐκέλευσε τὸν Ἀχμέτ Πασᾶν, πρὸς ὃν ἀπέδωκε τὴν
 ἥτταν τοῦ στρατοῦ, ἵνα πέμψῃ πρὸς πλείονα ἀσφάλειαν τὸν
 ἡγεμονόπαιδα Ἀβδουλλάχ εἰς Καραϊσάρ, πορευθῇ δὲ εἰς
 συνάντησιν αὐτοῦ. Αὐτὸς δ' ὁ σουλτάνος πορευθεὶς εἰς
 Ἀσίαν ἐσκηνοπήγησεν ἐν τῷ λειμῶνι τῆς Αἰδοῦ, ὅπως
 συναθροίσῃ τὸν στρατόν. Ἐν τούτοις ὁ Τζέμ προὔχωρησεν
 εἰς τὴν Πετραίαν Κιλικίαν, ὅπου ἀπῆλθε πρὸς αὐτὸν ὁ Κα-
 σίμ Βέγῃς, πρὸς ὃν μετὰ τινα ἐν Ἀδάνοις ἐντευξίν συν-
 ωμολόγησε συνθήκην, καθ' ἣν ὑπέσχετο τῷ Κασίμ Βέγῃ,
 εἰ ἀνέβαινεν εἰς τὸν θρόνον, τὴν ἰσόδιον κυριαρχίαν τῆς
 Καραμανίας. Μετὰ τὴν συμμαχίαν ταύτην ἐστράτευσαν
 ἐπὶ τὴν Ἡράκλειαν, ὅθεν ὁ Τζέμ ἐπεμψε τὸν θαλαμηπό-
 λον Σινάν Βέγῃν πρὸς τὸν Ἀχμέτ Πασᾶν μετὰ εἰρηνικῶν
 προτάσεων, ἐλπίζων οὕτως ἀποκοιμίσειν αὐτόν· διότι ὁ
 λειποτάκτης Μαχμούτ Βέγῃς ἠκολούθει ἐκ ποδὸς μετὰ
 μαχίμου στρατοῦ τῷ Σινάν Βέγῃ, ὅπως καταλάβῃ ἐ-
 ξαίφνης τὸν Κεδούχ Ἀχμέτ Πασᾶν καὶ τὸν ἡγεμονό-
 παιδα Ἀβδουλλάχ. Κατὰ τὸ πρόσταγμα δὲ τοῦ σουλτάνου

ὁ Κεδούκ ἀπῆλθεν ἀπὸ τῆς Λαρένδας εἰς Ἰκόνιον, ὅπως παραπέμψῃ τὸν ἡγεμονόπαιδα Ἀβδουλλάχ μέχρι τοῦ ὄχυρου φρουρίου Καραϊσάρ. Παρὰ τὰς ἀλπεις δὲ τοῦ Τζαουκουρτζεμέν, ἦτοι τοῦ ἄνω τοῦ Ἰκονίου κειμένου βαθέως λειμῶνος, ἐγένετο συμπλοκὴ μεταξὺ τοῦ Ἀχμέτ Πασᾶ καὶ Μωάμεθ, ἀρχηγοῦ τοῦ ἱππικοῦ τοῦ Τζέμ, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος κρισίμου ἐκατέρωσε. Ἐν Σιδι Γαζί ὁ Κεδούκ Ἀχμέτ ἠνώθη μετὰ τοῦ ἐκεῖ προδάντος στρατοῦ τοῦ σουλτάνου, οὗ ἡσπάσατο τὴν δεξιάν, ὥς καὶ ὁ ἡγεμονό-
 Τῇ 6
 Ἰουν.
 1489 παις Ἀβδουλλάχ. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Τζέμ καὶ ὁ Κασίμ Βέγης, ἐλθόντες εἰς Ἰκόνιον, ἐπεχείρησαν τὴν πολιορκίαν αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κρατερὰ ἀντίστασις τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ἐσέφησεν αὐτοὺς πάσης ἐλπίδος πρὸς ἄλωσιν τοῦ φρουρίου, ὁ Μαχμούτ Βέγης ἤτησε παρὰ τοῦ Τζέμ τὴν ἄδειαν, ἵνα μετὰ χιλίων ἀνδρῶν προχωρήσῃ εἰς Ἀγκυραν, ὅπως παραλάβῃ τὴν ἐν αὐτῇ γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα. Ἀλλὰ μετὰ καρδιαλγίας ἔμαθεν ἐκεῖ, ὅτι ἡ τε γυνὴ καὶ τὰ τέκνα ἀπῆχθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ προσταγὴν τοῦ σουλτάνου. Ἐπετέθη τότε τῷ πασᾷ τῆς Ἀμασείας Σουλεϊμάν, πορευομένῳ εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Βαγιαζήτ' ἀλλ' ὁ πόλεμος ἀπέβη ὀλέθριος τῷ Μαχμούτ, οὗ ἡ κεφαλὴ ἐπέμφθη ὡς τρόπαιον πρὸς τὸν σουλτάνον. Ὁ Τζέμ, ἐλπίζων ἀφαρπάσειν τὸν Σουλεϊμάν Πασᾶν, ἦλθεν ἐσπευσμένως δύο ἡμέρας μετὰ τὴν μάχην εἰς Ἀγκυραν, ὅπου ὁμῶς ἔμαθεν, ὅτι προσεγγίζουσι τὰ στρατεύματα τοῦ Βαγιαζήτ. Ὁ στρατὸς τοῦ Τζέμ, ἀθυμήσας ἐκ τῆς ἀγγελίας ταύτης, διεσκεδάσθη, αὐτὸς δὲ ὁ ἡγεμονόπαις ἔφυγε τάχιστα διὰ τοῦ Δορυλαίου καὶ τῆς Ἡρακλείας εἰς τὴν Πετραίαν Κιλικίαν. Ὁ καταδιώκων αὐτὸν μετὰ λογάδος ἱππικοῦ Ἰσκενδέρ Πασᾶς ἔστη ἐν Ἡρακλείᾳ, ἐπειδὴ ὁ ὑπ' αὐτὸν στρατὸς ἀπεπλανήθη ἐκ τῆς

νοκτὸς καὶ τῶν ἐλῶν, ἀνήγγειλε δὲ πρὸς τὸν σουλτάνον, ὅτι ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐσώθη εἰς τὰ ὄρη (1). Ὁ Βαγιαζήτ' ἐπεμψε τὸν Σεγθάνδασην, ἥτοι ὑποστράτηγον τῶν γενιτσάρων, πρὸς τὸν Τζέμ, ὅπως αἰτήσῃ παρ' αὐτοῦ τὴν ἀποστολὴν τινος πρὸς διαπραγματεύσιν εἰρηνικῆς συμβάσεως. Ὁ δὲ Τζέμ ἐπεμψε τὸ μὲν πρῶτον τὸν θαλαμηπόλον αὐτοῦ Σινὰν Βέγην, εἴτα δὲ τὸν δεφετεδάρ Μωάμεθ Βέγην μετὰ εἰρηνικῶν πάλιν προτάσεων καὶ ἐπὶ τῇ συνθήκῃ τῆς κατοχῆς χωρῶν τινων τῆς Ἀσίας. Οἱ πρέσβεις τοῦ Βαγιαζήτ' Βαχσαίσογλου καὶ Ἰμὰν Ἀλῆς ἐκόμισαν τὴν ἀπόκρισιν ταύτην· «Ἡ μνηστὴ τῆς αὐτοκρατορίας οὐκ ἔστι δυνατόν μερισθῆναι δύο μνηστῆρσι· παρακαλῶ τὸν ἐμὸν ἀδελφὸν ἵνα μὴκέτι μιάνῃ τὰς ὀπλὰς τοῦ ἵππου μου καὶ τὸ κράσπεδον ταῦ ἱματίου αὐτοῦ διὰ τοῦ ἀθώου αἵματος τῶν μουσουλμάνων, ἀλλ' ἄρκεσθῇ ταῖς προτέραις προσόδοις καὶ δαπανᾷ αὐτὰς ἡρέμα ἐν Ἱεροσολύμοις» (2). Μηδεμιᾶς δὲ προτάσεως δεκτῆς γενομένης, ὁ Ἑρσέκ Ἀχμέτ Πασᾶς εἰσήλασε μετὰ τοῦ Ἀσιανοῦ ἱππικοῦ εἰς τὴν Περταίαν Κιλικίαν. Ὁ Τζέμ, σκεπτόμενος περὶ μέλλοντος καταφυγίου, συνεβουλεύθη περὶ τούτου μετὰ τοῦ συμμάχου Κασίμ Βέγην (Ζ). Ὁ δὲ, ἀποδοκιμάσας τὴν εἰς Περσίαν ἢ Ἀραβίαν φυγὴν, συνεβούλευσεν αὐτῷ καταφυγεῖν εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπως ἐνιδρύσῃ κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Μουσα, υἱοῦ Βαγιαζήτ' τοῦ Α', τὸ κράτος αὐτοῦ ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς ἐπαρχίαις τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Τζέμ, παραδεξάμενος τὴν γνώμην ταύτην ἐπεμψε τὸν Σουλεϊμάν, Φράγκον τὸ γένος, πιστότατον αὐτῷ, ὥς πρε-

(1) Σεαδεδδίν, Γ, 45. Ὁ Σισμόνδης ἀμαρτάνει, λέγων· «Τῇ 16 Ἰουνίου 1482 ἐνίκησε τὸν Ζιζίμ ἐν Σερβίτζα παρὰ τὸ Ἰκόνιον.

(2) Σεαδεδδίν, Γ, 416. Καουραίν.

σβευτήν πρὸς τὸν μέγαν ταξιάρχην τῆς Ῥόδου μετὰ δώρων, ὅπως αἰτήσῃται παρ' αὐτοῦ φιλοξενίαν καὶ βοήθειαν ἐν τῷ μέλλοντι.

Ὁ σύλλογος τῶν ἱπποτῶν συνήνεσεν ἐν πλήρει συνεδριάσει, ἵνα χορηγηθῇ ἀσφάλεια καὶ ξενία πρὸς τὸν Τζέμ (1). Οὗτος δὲ, προπεμπόμενος ὑπὸ τριάκοντα μόνον θεραπόντων, ἐλθὼν εἰς τὰ παράλια τῆς Κιλικίας, εἰς τὸν λιμένα Κωρύκου, καὶ караδοκῶν τὴν ἀπόκρισιν τῆς Ῥόδου

^{Τῇ 20}
^{Ἰουλίου}
1482 ἐπέβη εἰς καραμανικόν τι πλοῖον (Η). Τῇ ὑστεραίᾳ περὶ τὴν πρωΐαν ἐφάνη πρὸς τὸ Ἀνεμούριον ἡ λέμβος τοῦ πρεσβευτοῦ Σουλεϊμάν τοῦ Φράγκου, κομίζοντος τὴν ἀδειαν τοῦ μεγάλου ταξιάρχου, εἴτα δὲ ἐφάνη ὁ στολίσκος, οὗ ἤρχεν ὁ μέγας Ἡγούμενος τῆς Κασιλίας Δὸν Ἀλβαρέζ ὁ ἐκ Ζούνιγα, ὁ ἀποσταλὴς ὅπως παραλάβῃ αὐτόν. Συσκεψάμενος ἐπὶ μικρὸν ὁ Τζέμ μετὰ τοῦ Σουλεϊμάν, πρὸς δὴ ἡ δηλωσις τοῦ μεγάλου ταξιάρχου ἐφαίνετο, ὅτι οὐ παρεῖχεν ἀρκοῦσαν ἐλευθερίαν, ἐπέβη εἰς γαλέραν τοῦ τάγμα-

^{Τῇ 23}
^{Ἰουλ.}
1482 τος καὶ μετὰ τριήμερον πλοῦν ἀπέβη εἰς Ῥόδον (Θ), ὅπου ὑπεδέξαντο αὐτὸν ἐν μεγίσταις τιμαῖς. Γέφυρα ἔχουσα μῆκος μὲν δέκα ποδῶν, πλάτος δὲ τεσσάρων καὶ κατεστρωμένη πολυτίμοις ὑφάσμασιν, ἐξετείνετο ἀπὸ τῆς ὁχθῆς μέχρι τῆς γαλέρας, ὅπως ὁ ἡγεμονόπαις ἀποβῇ εἰς τὴν ξηρὰν ἔφιππος, ὅπου οἱ ἱππῶται ὑπεδέξαντο αὐτόν καὶ προέπεμψαν πομπωδέστατα. Ἐπὶ τῶν δι' ἀνθέων καὶ κλάδων μυρτίνων κεκοσμημένων ὁδῶν, δι' ὧν διήλθεν ἡ πομπή, ἦσαν ἀνηρτημένοι τάπητες τῆς Φλανδρίας καὶ ἄλλοι αἱ θυρίδες καὶ οἱ ἐξῶσται ἦσαν πλήρεις δεσποινῶν καὶ νεανίδων, τὰ δὲ δώματα τῶν οἰκιῶν πλήρη λαοῦ. Προηγοῦντο

(1) Senatus consultum. Ragem exequiendum, lovendum. Καουρσίν.

οἱ θεράποντες καὶ οἱ ψαλμῳδοὶ ἐν στολῇ, ἄδοντες γαλλικοὺς ὕμνους· εἶποντο δὲ οἱ νεανίαι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐνδεδυμένοι σηρικὰ, μετ' αὐτοὺς δὲ ὁ μέγας ταξιάρχης ἐπὶ μαχίμου ἵππου χρυσοῖς φαλάραις κεκοσμημένου, ἔχων ἐξ εὐωνύμων μὲν τὸν ἡγεμονόπαιδα, ὅπισθεν δὲ τὸν σύλλογον τῶν ἱπποτῶν. Οὕτως ὁ μέγας ταξιάρχης ἀπῆλθε μέχρι τῆς πλατείας τοῦ ἁγίου Στεφάνου πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ ἡγεμονόπαιδος, ὃν ἐχαιρέτισε κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἔθος, θείς τρίς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τείνας αὐτῷ τὴν δεξιὰν, συνδιελέχθη αὐτῷ κατὰ τὴν πορείαν διὰ διερμηνέως καὶ προέμπεμψεν αὐτὸν μέχρι τῶν ἀνακτόρων τῶν λεγομένων Γαλλικὴ Γλῶσσα (I), ὀρισθέντων εἰς κατοικίαν αὐτοῦ. Ὁ πιστὸς τοῦ ἡγεμονόπαιδος Ἀλῆ Βέγης ἐστάλη ἐπὶ γαλέρας εἰς τὰ παράλια τῆς Κιλικίας πρὸς τὸν Κασίμ Βέγην, ὅπως παραλάβῃ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Τζέμ, τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ καὶ τὰς ἐγκαταλειφθείσας ἀποσκευάς. Ἡ θῆρα, οἱ ἵππικοι καὶ μουσικοὶ ἀγῶνες συνέταμον τὰς ἡμέρας τῆς ἐξορίας τοῦ ἐπιφανοῦς φυγάδος. Ἐν τούτοις ἦλθον πρέσβεις πρῶτον μὲν τοῦ διοικητοῦ τῆς Καραμανίας, εἶτα δὲ τοῦ βεζύρου Ἀχμέτ Πασᾶ μετ' ἐπιστολῆς τούτου καὶ τῆς προτάσεως περὶ στερεᾶς καὶ μονίμου εἰρήνης, εἰ ὁ μέγας ταξιάρχης ἐπεμπε πρέσβεις πρὸς τὸν σουλτάνον πρὸς συνομολόγησιν αὐτῆς. Ὁ μέγας ταξιάρχης καὶ ὁ σύλλογος ἀποβλέποντες ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν εὐημερίαν τοῦ τάγματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὰ καλὴ κόντα τῆς φιλοξενίας, ἀναλογιζόμενοι δὲ προσέτι, ὅτι, εἰ ἡρνοῦντο τὴν παράδοσιν τοῦ Τζέμ, ἡ ζωὴ αὐτοῦ ἐκινδύνευε πάντοτε ἐν Ῥόδῳ ἐξ ἐγχειριδίου ἢ ἐκ δηλητηρίου, ἐγνώσαν ἐν' ἀποπέμψωσιν ἐκ τῆς νήσου τὸν ξένον καὶ πέμψωσιν αὐτὸν πρὸς τινα τῶν ἐν Γαλλίᾳ τα-

ξιαρχῶν τοῦ τάγματος ⁽¹⁾. Ὅπως δὲ ἐξασφαλίστηται τῷ τάγματι ἐκ τοῦ Τζέμ πάντα τὰ δυνατὰ συμφέροντα, εἰ ὁ ἐπίδοξος οὗτος τοῦ θρόνου ἡτύχῃ ἀναβῆναι εἰς τὸν πατρικὸν θρόνον, ὁ μέγας ταξιάρχης συνέθετο πρὸς τὸν ξένον συνθήκην, καθ' ἣν, εἰ ὁ ἡγεμονόπαις ἐβασίλευε, πάντες μὲν οἱ λιμένες τῆς αὐτοκρατορίας ἔμελλον ἔσθαι ἀνοικτοὶ τοῖς στόλοις τοῦ τάγματος, τριακόσιοι δὲ χριστιανοὶ κατ' ἔτος ἐλευθεροῦσθαι ἄνευ λύτρων, καὶ 150,000 χρυσοὶ δοθήτεσθαι τῷ τάγματι πρὸς ἀμοιβὴν τῶν προκαταβαλλομένων δαπανῶν ⁽²⁾.

1482 Τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ τοῦ Αὐγούστου μηνὸς ὁ Τζέμ μετὰ τῶν τριάκοντα ἀκολούθων καὶ πολλῶν ἄλλων Τούρκων ἐκλυτρωθέντων ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπέβη ἐπὶ πλοίου, οὗ ἦρχεν ὁ ἱππότης Βλανσεφόρτ, ἀνεψιὸς τοῦ μεγάλου ταξιάρχου, τῇ δὲ 1 Σεπτεμβρίου ἀπέπλευσε (ΙΑ). Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, καθ' ἣν ὁ Τζέμ ἀπέπλευσεν ἀπὸ τοῦ λιμένος τῆς Ῥόδου εἰς Γαλλίαν, ἀπέπλευσαν εἰς Ἀσίαν καὶ οἱ πρέσβεις τοῦ μεγάλου ταξιάρχου, ὁ ἱππότης Γουὺ Μόντ, Ἀρνὼτ καὶ Δουπράτ, ἀπερχόμενοι πρὸς τὸν Βαγιαζήτ. Ὑπεδέξαντο αὐτοὺς μετὰ μεγάλων τιμῶν καὶ διεπραγματεύθησαν πρὸς τοὺς δύο πληρεξουσίου τοῦ Βαγιαζήτ, τοὺς βεζύρας Ἀχμέτ Κεδούκ Πασᾶν, τὸν πορθητὴν τῆς Θεοδοσίας, καὶ Μεσίχ Πασᾶν, τὸν πολιορκήσαντα τὴν Ῥόδον. Αἱ διαπραγματεύσεις παρ' ὀλίγον ἀπετύγχανον ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ· διότι ὁ Ἀχμέτ Πασᾶς ἀπήτησε τὸν φόρον καὶ τὴν παράδοσιν τοῦ Τζέμ. Ἡ φιλοτιμία τοῦ τάγματος οὐδόλως ἐπέτρεπε τὴν ἐπὶ τοῖς ὅροις τούτοις διαπραγμα-

(1) Καουρσίν καὶ Βερτότ, Ζ.

(2) Ἡ ἰδιόχειρος συνθήκη κώζεται ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Μελίτης. Βερτότ, Ζ.

τεύσιν. Ὑπομνήσαντος δὲ τοῦ Μεσίχ Πασᾶ τὸν συνάδελ-
φον αὐτοῦ, ὅτι ὁ σουλτάνος ἠθέλην ἐκ παντὸς τρόπου τὴν
εἰρήνην, ὁ φιλοπόλεμος Ἀχμέτ ἀπεχώρησεν ἐγκαταλιπὼν
τὸν εἰρηνικώτερον Μεσίχ, ὅπως διομολογήσῃ τὴν συνθῆ-
κην· συνωμολογήθη δ' αὕτη ἐπὶ τοῖς δε, ἵνα εἰρήνη κρατῇ
κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν, ἐλευθερία ἐμπορικὴ μεταξὺ
ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, ἀποδίδονται οἱ φυγάδες αἰχμάλω-
τοι, οἱ ἐμμέναντες ἐν τῇ θρησκείᾳ αὐτῶν, ἐν ἐναντίᾳ δὲ
περιπτώσει ἐξαγοράζονται ἀντὶ 22 δουκάτων ἕκαστος,
τὸ φρούριον τοῦ ἁγίου Πέτρου ἐν Ἀλικαρνασσῷ ἡ ἀσφαλὲς
ἄσυλον τῶν φυγάδων, ἡ δὲ εἰρήνη διαρκέσῃ ἐφ' ὅλον τὸν
βίον τοῦ Βαγιαζήτ (IB). Οἱ πρέσβεις ἐπανῆλθον μετὰ
πολλῶν δώρων καὶ Τούρκου πρεσβευτοῦ, ὃς συνωμολόγησε
δευτέραν ἀπόκρυφον συνθήκην μετὰ τοῦ μεγάλου ταξιάρ-
χου, ἀφορῶσαν ἰδίᾳ εἰς αὐτὸν τὸν Τζέμ, καθ' ἣν ὁ σουλτάνος
ἀνελάμβανε ἀποτίνειν καθ' ἕκαστον ἔτος τῇ 1 Αὐγ. 45,000
δουκάτων, εἰ δὲ Τζέμ καθείργνητο ὑπὸ τοῦ τάγματος (IG).

Ἀπὸ τοῦ εἰς Γαλλίαν ἀκουσίου ἀπόπλου τοῦ Τζέμ μέ-
χρι τῆς ἐν Ἰταλίᾳ βιαίας τελευτῆς αὐτοῦ παρῆλθον δέκα
ἔτη, ὅτε μὲν αὐστηρῶς, ὅτε δὲ παρημελημένως ἐπιτηρου-
μένου ὑπὸ τοῦ τάγματος, τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας καὶ
τέλος τοῦ Πάπα. Ἡ ἀτυχία αὐτοῦ ἐπιδραῖ ἰσχυρῶς ἐπὶ
τῶν τῆς διοικήσεως τοῦ Βαγιαζήτ, ἐπὶ τῆς πολιτικῆς τῶν
συγχερόνων ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης καὶ ἐπὶ τῆς συμπα-
θείας πρὸς τὸν ἀτυχῆ ἡγεμονόπαιδα (IA). Διὸ κρίνομεν
ἀναγκαζόν κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Ὀθωμανῶν ἱστοριο-
γράφων, καὶ δὴ ὡς ποιοῦσιν ὁ Σεαδεδδὲν καὶ ἄλλοι, εὐθὺς
ἐνταῦθα ἵνα ἱστορήσωμεν μετ' ἀκριβολογίας τὰ κατὰ τὸν
Τζέμ, ὅπως μὴ διακόπτωμεν τὴν ἀφήγησιν τῶν γεγονό-
των κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Βαγιαζήτ, ἐ-
πανερχόμενοι εἰς τὰ τοῦ Τζέμ.

Τῇ ἐνάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ πλοῦ ἡ γαλέρα, ἐν ᾗ ἦν ὁ ἡγε-
^{Τῇ 2} ^{μονόπαις,} ἐπλευσεν οὐχὶ πέραν τῆς Κω ἕνεκα τῶν σφοδρῶν
^{Οὐκ.}
¹⁴⁸² ἀνέμων, μετὰ μῆνα δ' ἀκριβῶς ἀπὸ τοῦ ἐκ Ῥόδου ἀπό-
 πλου διέτριψε μίαν ἡμέραν ἐν τῷ λιμένι τῆς Μεσσήνης.
 Ἀναλαβὼν τὸν πλοῦν ἐθαύμασε κατὰ μὲν τὴν ἡμέραν τὸ
 θέαμα τοῦ ὑπὸ τῶν ῥινῶν τῶν δελφίνων ἐκπεμπομένου ὕ-
 दाτος, κατὰ δὲ τὴν νύκτα τὴν λάμψιν τῆς Αἴτνης. Κατὰ
 τὸ δεῖπνον ἀνήφθησαν φῶτα, ἅτινα προκαλέσαντα νεαπολι-
 τικὸν ταχύπλουν ἐξετίθεσαν τὸν ἡγεμονόπαιδα εἰς κίνδυ-
 νον, εἰ ἐγένετο καταφανής. Ὁ Βλανσεφόρτ ἔκρυψεν αὐτὸν
 καὶ πᾶσαν τὴν ἀκολουθίαν αὐτοῦ ὑπὸ τὸ κατάστρωμα, ὥς ἡ
 γαλέρα, ὡς ἀνήκουσα τοῖς ἱππόταις, ἐπλευσε τὴν ὁδὸν αὐτῆς
 μήτε ὑπὸ τοῦ πλοίου τούτου, μήτε ὑπὸ ἐπτακαίδεκα ἐτέρων
 νεαπολιτικῶν, ἃ τῇ πρωΐᾳ τῆς ἐπαύριον συνήντησαν περὶ τὰ
 παράλια τῆς Ἀπουλίας, ἐνοχληθεῖσα. Ἐκτοτε τὸ δεῖπνον
 τοῦ ἡγεμονόπαιδος ἐγένετο ἄνευ φώτων. Μετὰ ἑξ ἑβδο-
 μάδων πλοῦν ἡ γαλέρα προσωρμίσθη ἐν Νικαίᾳ. Ὅσα δὲ
 θέλγητρα καὶ ἂν παρέστησαν τῷ Τζέμ τὰ τερπνὰ τῆς πό-
 λεως περίχωρα, ἐδήλωσεν ὅμως οὗτος μετ' ὀλίγον τὴν
 ἐπιθυμίαν, ἵνα πορευθῇ εἰς Ῥουμελίαν, ὅπου ἡ φιλοδοξία
 ἐκάλει αὐτόν. Ὁ πλοίαρχος καὶ οἱ ἱππότες ἀντέλεξαν
 αὐτῷ, ὅτι ἐλθόντες εἰς γαλλικὸν ἔδαφος οὐκ ἠδύναντο ἀ-
 ποπλεῦσαι ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας·
 ὅτι ὁ ἡγεμονόπαις ἐδύνατο πέμψαι πρεσβευτὴν πρὸς τὸν
 βασιλέα μετὰ τινος ἱππότου, δυνάμενον ἐπανελθεῖν μετὰ
 δώδεκα ἡμέρας. Ὁ Τζέμ ἐπεμψε τὸν Χατιπζαδὲ Νασσοῦχ
 Τζελεπῆν, ἀλλὰ μετὰ δύο ἡμερῶν ὁδοιπορίαν οὗτος συλ-
 ληφθεὶς ἐφυλάσσετο. Ἐπὶ τέσσαρας μῆνας ὁ Τζέμ ἀνέ-
 μενε τὴν ἐπάνοδον τοῦ πρεσβευτοῦ, κατὰ τὸν χρόνον δὲ
 τοῦτον ἐπέδωκεν ἑαυτὸν πρὸς τὰς ἡδονὰς καὶ πρὸς τὴν
 ποίησιν. Πλὴν δὲ τῶν ἄλλων ποιημάτων ἐποίησε περὶ Νι-

καίας ποίημα ὁμοιοκατάληκτον, ὅπερ ἀπηθανάτισε τὴν πόλιν ταύτην οὐ μόνον ἐν τοῖς χρονικοῖς τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ὀθωμανικῆς ποιήσεως, καὶ κατέστησεν αὐτὴν εἰσαεὶ περιλάλητον μεταξὺ πασῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν πόλεων· διότι οὐδεμία ἑτέρα ἐξυμνήθη ὑπὸ Τούρκου ποιητοῦ, ἔτι δὲ μᾶλλον ὑπὸ Τούρκου ἡγεμονό- παιδος (ΙΕ).

Τὸ μόνον ἀξιοσημεῖωτον συμβάν, τὸ διακόψαν τὴν μονοτονίαν τῆς τετραμήνου ταύτης ἐν Νικαίᾳ διατριβῆς, ἦν ὁ κίνδυνος δ' ἀπειλήσας τὸν πιστὸν τῷ Τζέμ, τὸν πρῶτον πρὸς τὸν μέγαν ταξιάρχην πρεσβευτὴν αὐτοῦ, τὸν Φράγκον Σουλεϊμάν, ὃς δι' ἐγκλημα, οὗ μέμνηται οἱ ὀθωμανοὶ ιστοριογράφοι ὡς ἐλαχίστου, ἐμελλε θανατωθῆναι. Μετὰ πολλοῦ δὲ μόχθου ὁ Τζέμ ἀπέσπασεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς χειρὸς τῆς δικαιοσύνης, ἐπιφυλασσόμενος, ὡς ἔλεγεν, ἵνα αὐτὸς τιμωρήσῃ αὐτόν. Τῶνόντι δὲ κατέκλεισεν αὐτόν ἐν τῷ θησαυροφυλακίῳ αὐτοῦ, ἀλλ' εἴτα ἐβοήθησεν αὐτῷ, ὅπως δραπετεύσῃ καὶ ἀπέλθῃ εἰς Ῥώμην φέρων φραγκικὸν ἐνδύμα. Ὅτε δὲ ὁ λοιμὸς κατελυμνήνατο τὴν Νίκαιαν καὶ τὰ περὶ αὐτὴν, ἔτυχεν εὐλογωτάτῃ πρόφασι ὅπως ὁ ἡγεμονόπαις ἀχθῇ εἰς τὰ ἐνδότερα. Εὗρε δ' οὗτος καθ' ὃν τὸν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας ἀποσταλέντα Νασ-
τῇ 8.
Φεβρ.
1483

σουχ Τσελεπῆν, καὶ διὰ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου Μαυριαννησίου (de Maurienne) ἀπήχθη εἰς Καμπεριακὸν (Σαμβερῷ), οὗ ὁ διοικητὴς δοῦξ τῆς Σαβαυδίας ἀπῆν πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ θείου αὐτοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας.

Μετὰ δύο ἡμέρας ὁ Τζέμ ἐπορεύθη τὴν ὁδὸν αὐτοῦ εἰς Ῥουσίλον (Roussillon), ὅπου ἦν ταξιαρχία τοῦ τάγματος τοῦ ἀγίου Ἰωάννου. Ἐντεῦθεν ὁ Τζέμ ἐπεμψε δύο πιστοὺς βέγηδας, τὸν Μουσταφᾶν καὶ Ἀχμέτ, μετὰ τινων ῥωμαλέων ἀκολούθων, φερόντων φραγκικὰ ἐνδύματα, πρὸς

τόν βασιλέα τῆς Οὐγγρίας, ὅπως πληροφωρηθῶσι περὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς ὁδοῦ, ἣτις ὁμως φαίνεται, ὅτι οὐκ ἦν λίαν ἀσφαλής· διότι ἔκτοτε οὐδὲν ἠκούσθη περὶ τῶν ἀνδρῶν τούτων. Οἱ ἀγροδίαιτοι εὐπατρίδαι συνέρρευσαν εἰς Ῥουσίλον, ὅπως ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ πορθητοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ὁ δούξ τῆς Σαβαυδίας ἐπιστρέφων εἰς Καμπεριακὸν διῆλθε διὰ τοῦ Ῥουσίλου. Πρὸς τοῦτον, νέον εὐεῖδῃ τεσσαρακαίδεκαετῇ, ὁ Τζέμ καταγοητευθεὶς ἐκ τοῦ κάλλους αὐτοῦ ἐδώρῃσατο χρυσοκόλλητον ὄπλον τῆς Δαμασκοῦ, ὃ ἠγόρασεν ἐν Συρίᾳ ἀντὶ πεντήκοντα δουκάτων. Ὁ δούξ ὑπέσχετο τὸ καθ' ἑαυτὸν πάντα ποιῆσαι πρὸς ἀπαλλαγὴν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἱπποτῶν. Μετά τινας ἡμέρας ὁ Τζέμ ἐπέβη εἰς πλοῖον ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἰσαρος, τῇ 27 εἴτα δὲ εἰσπλεύσας εἰς τὸν Ῥοδανὸν ἀπέβη εἰς τὴν δεξιὰν Ἰουλίου 4483 ὄχθην, ὅθεν ἀπήχθη εἰς Ἀνίκιον (Ποῦ)· ἐκεῖ δὲ ἔμαθεν ὅτι ἐν Καμπεριακῷ ἦν ὁ πρεσβευτὴς τοῦ Βαγιαζήτ Χουσεῖν Βέγης, ὃς ἐστάλη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου τὸ μὲν πρῶτον εἰς Ῥόδον, εἴτα δὲ πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας. τῇ 30 λευτήσαντος τὸν βίον τοῦ μονάρχου τούτου πρὶν ἢ ὁ Τοῦρ-Λύγ. 4483 κος πρεσβευτὴς ἔλθῃ εἰς τὴν αὐλὴν αὐτοῦ, οἱ ἱππότες ἐπὶ τῇ προφάσει τῶν νῦν ἐπικειμένων ταραχῶν καὶ ἀνησυχιῶν ἀπεχώρισαν τὸν Τζέμ ἀπὸ τῆς ἀκολουθίας αὐτοῦ. Ὁ κτακόσιοι θωρακοφόροι, περικυκλώσαντες τοὺς μουσουλμάνους θεράποντας τοῦ ἐξορίστου, συνέλαβον εἴκοσι καὶ ἐννέα αὐτῶν, ὧν ἐσημείωσαν τὴν ἡλικίαν καὶ τὸ εἶδος. Μάτην ὁ Τζέμ ἠτιάσατο τὰ γινόμενα, μάτην ἐζήτησεν ἐντυχεῖν τῷ πρεσβευτῇ τοῦ ἀδελφοῦ· ἀπεκρίναντο δὲ αὐτῷ διπλωματικῶς, ὅτι τὰ γινόμενα ἦσαν ὁ ἀσφαλέστερος τρόπος ὅπως ἐπιτύχῃ τάχιον τῆς πραγματοποιήσεως τῶν ἐπιθυμιῶν αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἡ ἀποχωρισθεῖσα ἀπ' αὐτοῦ θεραπεία οὐδὲν δεινὸν ἐφοβεῖτο. Οἱ ἄνδρες οὗτοι, ἀπαχθέντες εἰς Ἀ-

κουας Μόρτους, ἀπῆραν ἐκ Νικαίας εἰς Ῥόδον μετὰ τοῦ Χουσεῖν Βέγη. Μετὰ μακρὸν καὶ χαλεπὸν τρίμηνον χειμερινὸν πλοῦν κατέπλευσαν ἐπὶ τέλους εἰς Ῥόδον τῇ προτελευταίᾳ ἡμέρᾳ τοῦ ὁθωμανικοῦ ἔτους.

Τῇ 28
Ἰαν.

Μηγὶ δὲ Μαΐῳ ἐλθὼν εἰς Ῥόδον ὁ Χουσεῖν Βέγης πα-
ρέδωκε τὰς κατὰ τὴν συνομολογηθεῖσαν συνθήκην 45,000
δουκάτων χάριν τοῦ ἐνιαυσίου σιτηρεσίου τοῦ Τζέμ, πα-
ρέχων δὲ πείραν τῆς πρὸς τὸ τάγμα καὶ τὸν μέγαν τα-
ξιάρχην φιλίας τοῦ Βαγιαζήτ, προσεκόμισε καὶ βαρυτι-
μότατον δῶρον ἐντὸς κυπαρισσίνου κιβωτίου, ἥτοι τὴν δε-
ξιὰν χεῖρα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ἐπιμελῶς
ἐνεκλημένην ἐν σηρικῷ ὑφάσματι. Ἡ χεὶρ αὕτη καὶ ἡ κε-
φαλὴ τοῦ αὐτοῦ ἁγίου μετὰ πολλὰς περιπετείας κομισθεῖ-
σαι εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐγένοντο ἐπὶ πέντε ἑκατοντα-
ετηρίδας προσκύνημα ἐν τῷ μοναστηρίῳ Πετρίῳ· κατὰ τὴν
ἄλωσιν δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τοῦ ἀκανθίνου
στεφάνου, τῆς λόγχης καὶ τοῦ σπόγγου κατετέθησαν ἐν
τῷ γαζοφυλακίῳ τοῦ σουλτάνου. Ἐντεῦθεν δὲ ἡ θαυμα-
τουργὸς χεὶρ μετόφησεν αὖθις εἰς Ῥόδον, τῇ δὲ 23 Μαΐου,
ἡμέρᾳ ἐπετειῶ, καθ' ἣν πρὸ τεσσάρων ἐτῶν ὁ τουρκικὸς
στόλος κατέπλευσε πρὸς πολιορκίαν τῆς Ῥόδου, ἐξετέθη
ἐν μεγαλοπρεπεῖ πομπῇ εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ ἁγίου
Ἰωάννου εἰς προσκύνησιν, ἐπευφημοῦντος τοῦ πλήθους
(ΙΓ). Ὁ μέγας ταξιάρχης καὶ τὸ τάγμα πῶς ἠδύναντο
κάλλιον ἀμείψαι τὸ δῶρον τοῦ σουλτάνου, πέμψαντες πρὸς
αὐτοὺς τὴν δεξιὰν χεῖρα τοῦ προστάτου τοῦ τάγματος, ἣ
ἀποστέλλοντες τὸν ἐπιτηρούμενον ὑπὸ τῶν ἵπποτων ἀδελ-
φὸν αὐτοῦ καὶ ἀποχωρίζοντες αὐτὸν ἀπὸ τῶν πιστῶν, δε-
ξιᾶς χειρὸς αὐτοῦ, ἀποδιδομένης τῷ σουλτάνῳ ὑπὸ τῶν
πρεσβευτῶν αὐτοῦ ;

ἽΟ Τζέμ χωρισθεὶς ἀπὸ τῶν ἀκολούθων (ΙΖ) διέτριψεν ἐτι

ἐπὶ δύο μῆνας ἐν Ἀνικίῳ, εἶτα δὲ ἀπήχθη εἰς ἀπότομον
φρούριον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Σασσενάγην, ὅπου ὁ ἔρως καὶ ἡ
ἀλληλογραφία πρὸς τὴν καλὴν Φιλιππίαν Ἑλένην πύ-
φρανον τὰς ζοφεράς ἡμέρας τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ ταλαι-
πώρου ἡγεμονόπαιδος (IH). Μετὰ δέμηνον διατριβὴν ἀ-
πήχθη εἰς Βουργνέφ, οὗ τὸ φρούριον κατεῖχε πρὸ πολλοῦ
ἐκ κληρονομίας ὁ οἶκος τοῦ μεγάλου ταξιάρχου Πέτρου
τοῦ ἐξ Ἀλβουτίου, γεννηθέντος ἐνταῦθα· αὐτόθι δὲ ὁ Τζελάλ
Βέγης, ὁ ἕτερος τῶν παρὰ τῷ ἡγεμονόπαιδι ὑπολειφθέν-
των ἀκολούθων, ἔμεινεν ἕνεκα νόσου. Ὁ Τζέμ ἐπορεύ-
θη τὴν ὁδὸν διὰ τοῦ Μονθουέλ καὶ Μορεστελ εἰς ὄχυ-
ρόν τι φρούριον, κείμενον παρὰ λίμνην τινα τοῦ κυρίου
τῆς χώρας Βοκαλίμη, ἔνθα διέμεινεν ἀντὶ δύο μηνῶν δύο
ἔτη (1). Ἀπειρηκῶς οὗτος ὑπὸ τοσαύτης πολυχρονίου
ἐπιτηρήσεως καὶ μονώσεως, διανοεῖτο ἀπαύστως περὶ τοῦ
τρόπου τοῦ διαφυγεῖν τοὺς φρουροῦντας αὐτόν· διὸ ἐπεμψεν
ἐκ τῶν ὑπολειπομένων αὐτῷ τὸν Σοφὶ Χουσεῖν Βέγην, φέ-
ροντα φραγκικὰ ἐνδύματα, πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουρ-
βόνων, παρ' ᾧ ὁ πιστὸς οὗτος ὑπηρέτης εἰς μάτην κατέ-
τριψε τρία ὅλα ἔτη. Ὅτε ὁ Τζελάλ Βέγης, ὁ ἕνεκα νόσου
μείνας ἐν Βουργνέφ, ἀναλαβὼν τὴν ὑγίαν ἐπορεύθη πρὸς
τὸν Τζέμ, οὗτος ἐβουλεύθη καὶ μετ' αὐτοῦ περὶ ἀποδρά-
σεως, ἣν ἤλπιζε τόσῳ εὐχερεστέραν, ὅσῳ τέσσαρες τῶν
μεγίστων κυριαρχῶν τῆς Εὐρώπης, οἱ βασιλεῖς Γαλλίας,
Οὐγγρίας, Νεαπόλεως καὶ ὁ Πάπας διεπραγματεύοντο
πρὸς τὸν μέγαν ταξιάρχην περὶ ἐλευθερώσεως τοῦ Τζέμ,
ὅπως παραστήσωσιν αὐτὸν ὡς μνηστῆρα τοῦ θρόνου καὶ

(1) Περὶ τῶν ὀνομάτων τῶν χωρῶν τούτων, βρα τὴν ἀστυτικὴν ἐφημε-
ρίδα, Βιβλ. Ε', σ. 130 καὶ 256.

προτάξωσιν ἐν ταῖς πρὸς τὸν Βαγιαζήτ ἐπιχειρήσεσιν. Ἡ πανοῦργος πολιτικὴ τοῦ μεγάλου ταξιάρχου Πέτρου διετε-
ρεῖτο, καίπερ ἰσχυρῶν ἡγεμόνων ἀντιπαικόμενων τῆς κατο-
χῆς τοῦ ἡγεμονόπαιδος· διότι πλὴν τῆς ἐνιαυσίας συντάξεως,
ἣν ἀπέτιεν ὁ Βαγιαζήτ, ἔλαβεν ἐτι 20,000 δουκάτων παρὰ
τῆς ἐν Αἰγύπτῳ μητρὸς καὶ γυναικὸς τοῦ Τζέμ. ἐπὶ τῇ
προφάσει τοῦ ἐξοπλισμοῦ τῶν ἀναγκαίων πρὸς προσεχέ-
στατον ἀπόπλουν τοῦ ἡγεμονόπαιδος πλοίων. Κατὰ τοὺς
Ὁθωμανοὺς ἱστοριογράφους ὁ μέγας ταξιάρχης Πέτρος
ἐχρήσατο πολλοῖς ἀγράφοις χαρτίοις μετὰ τῆς σφραγίδος
τοῦ Τζέμ, ἃ ἔλαβε δωροδοκήσας τὸν σφραγιδοφύλακα
τοῦ Τζέμ, εἴτα δὲ ἐν ὀνόματι αὐτοῦ συμπληρῶν αὐτὰ ἐ-
πεμπε πρὸς τὴν μητέρα καὶ γυναῖκα τοῦ Τζέμ καὶ πρὸς
τοὺς μεριμνῶντας ὑπὲρ αὐτοῦ βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης. Οὗ-
τω δὲ παρ' ἐκείνων μὲν ἔλαβε τὰ ἀναγκαῖα χρήματα πρὸς
ἐξοπλισμὸν τῶν πλοίων, τούτους δὲ ἐξηπάτησε διὰ τῶν
φερόντων τὴν σφραγίδα τοῦ Τζέμ χαρτίων, ὅτι οὗτος, κα-
λῶς ἔχων καὶ μὴ ὦν αἰχμάλωτος, διέτριβεν ἐκουσίως ἐν
ταῖς φρουρίοις τοῦ τάγματος.

Εἰ καὶ ὁ τρόπος τοιούτων πλαστῶν ἐπιστολῶν συνάδει
πρὸς τὴν πολιτικὴν τοῦ αἰῶνος, μάλιστα δὲ πρὸς τὴν λίαν
ἀμφίβολον πρὸς τὸν Τζέμ πολιτικὴν τοῦ μεγάλου ταξι-
άρχου Πέτρου, τοῦ παραβάντος πάντα τὰ δίκαια τῆς φι-
λοξενίας, μόλις ὅμως πιστευτόν ἐστιν, ὅτι ἐδύνατό τις τῶν
βασιλέων, τῶν ἐπιδιωκόντων τὴν μετοχὴν τοῦ Τζέμ, ἵνα
ἐξαπατηθῇ περὶ τῆς στερήσεως τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ. Ἐν
ᾧ δὲ ὁ ἐξ Ἀλβουτίου Πέτρος ὑπέσχετο ἐν ταῖς πρὸς τὸν
Πάπαν καὶ τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως διαπραγματεύ-
σεσιν, ἵνα παραδώσῃ αὐτοῖς τὸν ἀδελφὸν τοῦ Βαγιαζήτ, οὗ-
τοι διεφώνησαν πρὸς ἀλλήλους, ὅπερ παρέτεινεν ἐπὶ τρία
ἔτη τὴν ἐν Γαλλίᾳ διατριβὴν τοῦ Τζέμ. Οἱ ἱππόται ἀπή-

γαγον αὐτὸν εἰς ὀχυρόν τινα ἐπταόροφον πύργον, ἀνεγερ-
θέντα εἰς κατοικίαν αὐτοῦ. Καὶ ἐν μὲν τῇ κατωτέρᾳ ὀροφῇ
ἦσαν τὰ ὑπόγεια, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ τὰ μαγειρεῖα, ἐν δὲ
τῇ τρίτῃ τὰ δωμάτια τῶν ὑπηρετῶν, ἐν δὲ τῇ τετάρτῃ καὶ
πέμπτῃ ἡ κατοικία καὶ ὁ κοιτῶν τοῦ ἡγεμονόπαιδος, ἐν
δὲ ταῖς λοιπαῖς οἱ φρουροῦντες αὐτὸν ἱππῶται (ΙΘ). Ὅσα
μακροχρονιωτέρα ἦν ἡ τοιαύτη ἐπιτήρησις, τόσῳ ἀφορητο-
τέρα ἀπέβαινε τῷ ταλαιπώρῳ ἡγεμονόπαιδι, ὅς νῦν διανο-
εῖτο σπουδαίως περὶ τῆς φυγῆς. Ἐκ τῶν ἀποσπασθέντων
ἀπ' αὐτοῦ ἀκολουθῶν, οἵτινες διέμενον αἰχμάλωτοι ἐν
Ῥόδῳ, ὁ μέγας ταξιάρχης ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν τὸν θαλα-
μηπόλον Σινὰν Βέγην καὶ τὸν ἐδέατρον Ἀγιάς Βέγην
μετ' ἐπιστολῶν ἀπολογητικῶν καὶ τῆς ἀγγελίας τῆς
ταχείας ἀπελευθερώσεως αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐπεὶ αὕτη οὐκ
ἐγένετο, ὁ Τζέμ μετὰ τῶν ἀκολουθῶν διανοήθη τοῦ ἐπι-
σπεῦσαι αὐτήν. Ἡ ψυχὴ ἀπάσης τῆς κατ' αὐτοῦ προγρα-
φῆς ἦν ὁ Χουσεῖν Βέγης, ὅς νῦν πεμφθεὶς ὑπὸ τοῦ Βα-
γιαζήτ τοῦ δευτέρου ὡς πρεσβευτῆς πρὸς τὸν βασιλέα
τῆς Γαλλίας Κάρολον τὸν Η', ὅπως αἰτήσῃ τὴν παράδο-
σιν τοῦ Τζέμ, ἢ τοῦλάχιστον τὴν ἄρσιν παντὸς καλύμα-
τος πρὸς ἐλευθέραν ἀναχώρησιν αὐτοῦ, ἐκόμισεν ὡς δῶρα
ἀντὶ χρυσοῦ καὶ πολυτίμων λίθων, λείψανα ἁγίων, παρα-
κατατεθειμένων ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπό-
λεως ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ τοῦ σουλτάνου. Ἀλλ' ἀφ' οὗ
οἱ ἐκπατρισθέντες Ἕλληνες ἐπλήρωσαν τὴν Εὐρώπην
ψευδῶν λειψάνων ἁγίων, ἡ γνησιότης τῶν ἐκ τουρκικῶν
χειρῶν ἐξερχομένων καθίστατο ἐτι μᾶλλον ἀμφίβολος.
Ὁ βασιλεὺς οὐδ' ἅπαξ ἠθέλησεν ἰδεῖν τὸν πρεσβευτὴν (1),

(1) Βερνὸτ, Ζ.

ἀνεκοίνωσε δὲ τοῖς πρεσβευταῖς τοῦ Πάπα καὶ τοῦ τάγματος, ὅτι ἠδύνατο ἀγαγεῖν τὸν ἡγεμονόπαιδα εἰς Ἰταλίαν, καὶ ὅτι αὐτὸς ἤδετο ἐπὶ τοῖς ὠφελήμασιν, ὅσα ὁ Πάπας ἐδύνατο κτήσασθαι ἐκ τῆς κρατήσεως τοῦ Τζέμ ἐν τῷ συμφέροντι τῆς χριστιανωσύνης, ἀλλ' ἐν τούτοις φρουρὰ ἐξ ἱπποτῶν Γάλλων ὥφειλεν ἐπαγρυπνεῖν συνεχῶς περὶ τῆς ἀσφαλείας τοῦ Τζέμ, καὶ ὅτι ὁ Πάπας, ἐὰν παραδώσῃ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Βαγιαζήτ ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ ἐτέρῳ μονάρχει, ἀποτίσει 10,000 δουκάτα. Ὁ Πάπας παρεχώρησε τῷ τάγματι μεγάλας χάριτας καὶ προνομίας εἰς ἀμοιβὴν τῆς ἐκ 45,000 δουκάτων ἐτησίας συντάξεως, ἧς ἐστερεῖτο, ὁ δὲ ἐξ Ἀλουτίου Πέτρος πρὸς ἀμοιβὴν τῆς ἐπιεικείας αὐτοῦ ἔλαβε τὸν τοῦ καρδινάλιου πῖλον, ὃς κακῶς ἤρμοζεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ πολεμιστοῦ καὶ μεγάλου ταξιάρχου, πολλῶν δὲ μᾶλλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πανούργου μοναχοῦ καὶ ἀσυνειδήτου πολιτικοῦ.

Οὕτως ὁ Τζέμ ἐν τῷ ἐβδόμῳ ἔτει τῆς αἰχμαλωσίας μετῆλθεν ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ τάγματος εἰς τὰς τοῦ Πάπα ἐγκαταλιπὼν δὲ τὸν ἐπταόροφον πύργον διῆλθε διὰ τῆς Μασσαλίας καὶ Τέλω (Τουλῶν) καὶ ἐπέβη μετὰ τῆς θεραπείας εἰς δύο ῥοδίας γαλέρας, μετὰ δὲ εἰκοσαήμερον πλοῦν ἀπέβη εἰς Κεντομκέλλην (Σιβίτα Βέκιαν), ὅθεν ἐπορεύθη εἰς τὸ φρούριον τοῦ Φραγκίσκου Σίβου, υἱοῦ Ἰννοκεντίου τοῦ Η', περιμένων τὴν ἡμέραν τῆς ἐπισήμου εἰς Ῥώμην εἰσόδου. Ἡ τελετὴ αὕτη ἐγένετο τῇ 13 Μαΐου. 1489 Ἡ ἀκολουθία τοῦ Τζέμ προηγήθη μετ' αὐτὴν εἶποντο ἡ φρουρὰ καὶ οἱ ἱπποὶ τοῦ Πάπα, οἱ παῖδες αὐτοῦ, οἱ τῶν καρδινάλιων καὶ οἱ τῶν Ῥωμαίων εὐπατριδῶν. Ὁ ὑποκόμης Μοντέλ, ἀδελφὸς τοῦ μεγάλου ταξιάρχου, ὁ κατὰ τὴν πολιτορκίαν τῆς Ῥόδου μεγάλῃν δόξαν κτησάμενος, ἐπορεύετο ἐφιππος παρὰ τῷ υἱῷ τοῦ Πάπα Σίβω· εἶτα εἰ-

πετο ὁ Τζέμ ἐπὶ μεγαλοπρεπῶς κεκοσμημένου μαχήμου ἵππου, ὁπίσω δὲ ὁ ἐξ Ἀρβέρνης Ἡγούμενος καὶ οἱ ἕτεροι ἱππῶται τῆς Γαλλικῆς Γλώσσης φρουροῦντες τὸν ἡγεμονόπαιδα· τελευταῖος δὲ ἐβάδιζεν ὁ ἀνώτατος θαλαμηπόλος τοῦ Πάπα, οἱ ἱεράρχαι καὶ οἱ καρδινάλιοι. Ὁ Τζέμ κατέλυσεν ἐν τῷ Βατικανῷ, τῇ δὲ ἐπαύριον παρέστησαν αὐτὸν εἰς ἐπίσημον ἀκρόασιν ὁ ἐξ Ἀρβέρνης μέγας Ἡγούμενος καὶ ὁ πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας. Ὁ Πάπας ἐπὶ τοῦ θρόνου ὑπεδέξατο αὐτὸν ἐν πλήρει συνεδρίῳ τῶν καρδινάλιων. Ὁ Τζέμ, καίπερ πολὺ προτρέψαντος αὐτὸν τοῦ ἐπὶ τῶν τελετῶν, οὔτε τὴν κεφαλὴν ἀπεκαλύψατο, οὔτε ἐκλινε τὸ γόνυ. Οὕτω δὲ ἐπορεύθη εὐθὺ φέρων τὴν κίδαριν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πρὸς τὸν Πάπαν, οὐδὲ κἄν προσκυνήσας, καὶ ἡσπάσατο τοὺς ὤμους αὐτοῦ, ὡς καὶ οἱ καρδινάλιοι (1). Διὰ βραχέων δὲ καὶ ὑπερηφάνως ἐπεκαλέσατο τὴν προστασίαν τοῦ Πάπα, παρ' οὗ ἐζήτησεν ἰδίαν ἔντευξιν (2). Ἐν ταύτῃ ὁ ἡγεμονόπαις ἀφηγήθη τὰ δεινὰ τῆς ἐπταετοῦς αἰχμαλωσίας, τὸν χωρισμὸν ἀπὸ τῆς μητρὸς, τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ τέκνου, ἃ ἐπεπόθει καὶ ἐπεθύμει πρὸς τοῦτο ἀπελθεῖν εἰς Αἴγυπτον. Καὶ αὐτὸς ὁ Πάπας συγκινηθεὶς μέχρι δακρύων βλέπων δακρύνοντα τὸν δυστυχῆ ἡγεμονόπαιδα, εἶπεν αὐτῷ, ὅτι ὁ εἰς Αἴγυπτον κατὰπλους οὐ συνῆδε πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ καταλαβεῖν τὸν θρόνον· ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγρίας ἐκάλει αὐτὸν εἰς τὰ μεθόρια τῆς Ρούμελης, καὶ ὅτι πρὸ πάντων πάντες ἐπεθύμουν ἰδεῖν αὐτὸν ἐπιστρέφοντα εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Ὁ Τζέμ

(1) Diario di Stefano Infessura, σ. 1225, et Diarium Burchardi apud Raïnaldum, ἐκκλ. χρον. 1489· εἶτα δὲ τὸν Βόσιον καὶ Καουρσὶν καὶ, κατὰ τούτους, τὸν Βερτότ, Βιβλ. Ζ, καὶ Σισμόνδην, Κεφ. 40, τόμ. ΙΑ, σ. 328.

(2) Σιαδεδδὸν, Βιβλ. Γ, σ. 471.

ἀπεκρίνατο ὁρθῶς, ὅτι διὰ τῆς ἀποστάσεως ταύτης καθίσα δικαίαν τὴν κρίσιν τῶν οὐλεμάδων καταγόντων αὐτοῦ θάνατον, καὶ ὅτι οὐκ ἀρνηθήσεται τὴν πίστιν αὐτοῦ χάριν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, οὐδὲ χάριν τῆς κοσμοκρατορίας. Ὁ Ἰννοκέντιος οὐδόλως ἐπέμεινεν, ἀπέλυσε δὲ αὐτὸν μετὰ παραμυθητικῶν λόγων.

Ἐτύγγανε παρῶν τότε ἐν Ῥώμῃ πρεσβευτῆς τις τοῦ σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου, ὃς κατὰ τὴν εἰς Ῥώμην εἰσόδον τοῦ Τζέμ προὑπήντησεν ἔφιππος αὐτῷ, καὶ ἀποβάς τοῦ ἵππου προσεκύνησε τρίς αὐτὸν καὶ ἡσπάσατο τὰς ὀπλὰς τοῦ ἵππου αὐτοῦ ⁽¹⁾. Παρὰ τοῦ πρεσβευτοῦ τούτου ἔμαθεν ὁ Τζέμ πῶς ὁ μέγας ταξιάρχης ἐπὶ τῇ προφάσει τοῦ ἐξοπλισμοῦ τῶν ἀναγκαίων πρὸς διαπόρθμους αὐτοῦ πλοίων ἐξαπατήσας ἔλαβε 20,000 δουκάτα παρὰ τοῦ σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου. Ὁ Αἰγύπτιος διπλωμάτης ἀπήτησε παρὰ τῶν ἱπποτῶν τῆς Ῥόδου τὴν ἀπόδοσιν τῶν χρημάτων τούτων, οἱ δὲ ἱππῶται τῇ μεσιτείᾳ τοῦ Πάπα καὶ τοῦ πρεσβευτοῦ τοῦ Βαγιαζήτ ἀπέδωκαν 5,000 δουκάτων ⁽²⁾. Πρεσβευτῆς τοῦ Βαγιαζήτ ἦν ὁ θαλαμηπόλος αὐτοῦ Μουσταφᾶς, ὃς ἐπέμφθη ὡσαύτως πρὸς τὸν Πάπαν μετὰ τοῦ καλάμου, τοῦ σπόγγου καὶ τῆς λόγχης τῶν ἁγίων Παθῶν ⁽³⁾, λαβὼν παραγγελίαν συγχρόνως ἵνα συνομολογήσῃ συνθήκην πρὸς τὸν Πάπαν ἐπὶ ἀποτίσει ἐτησίας συντάξεως 40,000 δουκάτων πρὸς συντήρησιν τοῦ Τζέμ ⁽⁴⁾. Φειδόμενος τῆς δαπάνης ταύτης ὁ Βαγιαζήτ λέγεται, ὅτι

(1) Διάρσιος, σ. 122, παρὰ Σισμὸνδῆ, Βιβλ. ΙΑ, σ. 328.

(2) Σεαδεδδίν, Βιβλ. Γ, σ. 471.

(3) Σπανδογῖνος, σ. 71.

(4) Τρεϊνάλδ, τῷ 4492. Βόστιος, τομ. Α', κεφ. 11, καὶ κατ' αὐτὸν Δαρὺ, ἱστ. τῆς Βενετίας, Βιβλ. Γ. σ. 446.

διέφθειρε δολοφόνους ὅπως ἀπαλλαγῇ σύναμα τοῦ τε ξένου καὶ ξενίζοντος· τοῦλάχιστον ὁ Χριστόφορος Μακρί-
νος Καστάνιος ἀπεκάλυψε κατὰ τὰς βασάνους τὴν πρό-
θεσιν τῆς διπλῆς ταύτης δολοφονίας τοῦ τε ἡγεμονόπαι-
δος καὶ τοῦ Πάπα (1). Κεκμηκῶς πρὸ πολλοῦ ἐκ τῆς αἰχ-
μαλωσίας ὁ Τζέμ διεβεβαίωσε τὸν πρεσβευτὴν τοῦ σουλ-
τάνου, ἐπανερχόμενον εἰς τὴν Πύλην, περὶ τῆς ἐντελοῦς ὑ-
ποταγῆς καὶ τῆς πλήρους πρὸς τὸν ἀδελφὸν προθυμίας (2).
Οὕτως ἐβίωσε τρία ἔτη ἐν τῇ αὐλῇ Ἰννοκεντίου τοῦ Η΄.
Κατὰ τὴν θανατηφόρον νόσον τοῦ Πάπα ὁ Τζέμ ἐφυλάσ-
σετο ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ ἁγίου Ἀγγέλου· ἀλλ' ἐπανῆλθεν
εἰς τὸ Βατικανὸν (ΚΒ), ἅμα ἐνθρονισθέντος τοῦ νέου Πάπα
Ἀλεξάνδρου τοῦ Βοργία. Οὗτος ἦν ὁ πρῶτος καὶ ἔσχα-
τος τῶν μέχρι τοῦδε Παπῶν, ὁ πέμψας πρεσβευτὴν πρὸς
τὸν σουλτάνον καὶ συνελθὼν εἰς λόγους καὶ διαπραγμα-
τεύσεις πρὸς τὸν Βαγιαζήτ περὶ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι φρου-
ρήσεως τοῦ ἀδελφοῦ ἀντὶ ἐτησίαις ἀμοιβῆς 40,000 δου-
κάτων, ἢ τῆς θανατώσεως αὐτοῦ ἀντὶ τριακοσίων χιλιά-
δων (3). Πρεσβευτὴς τοῦ Πάπα ἦν ὁ ἐπὶ τῶν τελετῶν
Γεώργιος Βοκκιάρδος, αἱ δὲ φιλικαὶ διαβεβαιώσεις τοῦ Πά-
πα παρέσχον τῷ Βαγιαζήτ τοιαύτην πίστιν, ὥστε ἐτόλ-
μησε συστήσαι τὸν ἐπίσκοπον τοῦτον, ὅπως ἀναγορευθῇ
καρδινάλιος (ΚΓ).

Ἐν ᾧ ὁ τοῦ Πάπα πρεσβευτὴς διεπραγματεύετο ἐν Κων-
σταντινουπόλει περὶ τοῦ σιτηρεσίου τοῦ Τζέμ, ἡ περὶ τῆς ἀμοι-

(1) Ἐκκλ. χρονικὰ, 1490· σ. 1241, καὶ, κατὰ τοῦτον, Σισμόνδης, Βιβλ.
ΙΑ, σ. 330 καὶ Ῥοσκόης, Λέων Β, Βιβλ. Μ.

(2) Σιαδεδδίν, Γ. σ. 472.

(3) Ἀνταπόκρισις τοῦ Βαγιαζήτ καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ ΣΤ΄, κατὰ τὸν
Βουσεάρδ, ἐν Ῥοσκόης Λέων Ι, σ. 183.

θης τῆς δολοφονίας αὐτοῦ, ὁ γαλλικὸς στρατὸς, ὃν ἦγε Κάρολος ὁ Η΄, εἰσέβαλεν εἰς Ἰταλίαν· τῇ αὐτῇ δὲ ἡμέρᾳ, καθ' ἣν χρονολογεῖται ἡ πρὸς τὸν Πάπαν Ἀλέξανδρον πρώτη ἐπιστολὴ τοῦ Βαγιαζήτ, Κάρολος ὁ Η΄ ἦν πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Ἀσπης (1), ἡ Φλωρεντία ἀπῆλθε τοὺς 15^{ην} 18^{ην} Μεδίκους, καὶ ἡ Πίσα ἀπέβαλε τὸν φλωρεντινὸν ζυγόν, ^{Σεπτ. 1494} τῇ δὲ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ γαλλικὸς στρατὸς, ἡγουμένου τοῦ βασιλέως, εἰσῆλθεν εἰς Ῥώμην. Ὁ Πάπας κατέφυγεν ἀπὸ τοῦ Βατικανοῦ εἰς τὸ φρούριον τοῦ ἁγίου Ἀγγέλου, ὅπου ἤγαγε καὶ τὸν Τοῦρκον ἡγεμονόπαιδα (2). Τῇ ἐνδεκάτῃ μετὰ τὴν εἰσοδὸν τῶν Γάλλων ἡμέρᾳ διωμολογήθη εἰρήνη μετὰ τὸν Ἀλεξάνδρου τοῦ 7^{ου} καὶ Καρόλου τοῦ Η΄, κατὰ τινὰ δὲ ἄρον αὐτῆς ὁ Τζέμ παρεδίδετο τῷ βασιλεῖ, θέλοντι νὰ καταπτήσῃ αὐτὸν ὄργανον, ὅπως ἀγάγῃ εἰς πέρας τὰς περαιτέρω φιλοκτημάτους αὐτοῦ βουλάς (3). Ἐν τῇ πρώτῃ συναντεύξει τοῦ Καρόλου Βοργία καὶ Τζέμ, ὁ Πάπας ἀπεκάλεσε τὸ πρῶτον τὸν Τζέμ ἡγεμονόπαιδα καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν, εἰ ἤθελεν ἀκλουθῆσαι τῷ βασιλεῖ τῆς Γαλλίας, ἐπιθυμοῦντι ἔχειν αὐτὸν παρ' ἐαυτοῦ. «Οὐκ εἰμι ἐνταῦθα ὡς ἡγεμονόπαις, ἀπεκρίνατο ὁ Τζέμ, ἀλλ' ὡς αἰχμάλωτος· ὀλίγον γ' ἐμοὶ μέλει, εἰ ὁ βασιλεὺς ἀπάγει με, ἢ διατρίψω ἔτι ἐνταῦθα ἐν αἰχμαλωσίᾳ». Καταισχυνθεὶς ἐκ τῆς ἀποκρίσεως ταύτης τοῦ Τζέμ ὁ Πάπας εἶπε· «Μὴ γένοιτο, ἵνα ἦς αἰχμάλωτος· ἀμφοτέροι ἐστέ ἡγεμόνες, ἐγὼ δ' εἰμι ἐνταῦθα μόνον ὡς διερμηνεύς» (4). Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐν δευτέρᾳ ἐν-

(1) Σισμὸνδης, Βιβλ. IB', σ. 135.

(2) Γουκιαρδίνης καὶ Σισμὸνδης, Σχεδεδίν, Τομ. Γ, σ. 473.

(3) Σισμὸνδης καὶ Γουκιαρδίνης.

(4) Ὁ Σιχεδδίν, κατὰ τὸν Παύλον Ιωάννου, λέγει δι' ὁ Τζέμ ἡγήσατο

τεύξει (1) ὁ Πάπας παρέδωκε τὸν Τζέμ πρὸς τὸν βασιλέα, ὁ δὲ ἐνεπίστευσεν αὐτὸν τῷ ἰδίῳ αὐλάρχῃ. Τῇ ἐπαύριον ὁ Τζέμ, προπεμπόμενος ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Βοργία, ἀπῆλθε τῆς Ῥώμης καὶ ἀφίκετο εἰς Βαλετίαν, ὅπου διέτριψεν ἐπὶ πέντε ἡμέρας· ἐγένετο δὲ καθ' ὁδὸν μάρτυς τῶν φονικῶν σκηνῶν τοῦ Μοντεφορτίνου καὶ τοῦ Μοντέ Σάν Τζιοβάνι (ΚΔ), καὶ εἰσῆλθε μετὰ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ εἰς Νεά-
1495 πολιν τῇ 22 Φεβρουαρίου. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Γενουήνσιος Βοκκιάρδος, πρεσβευτὴς τοῦ Πάπα πρὸς τὸν Βαγιαζήτ, ἤλθεν εἰς Ἀγκῶνα μεθ' ἑτέρου πρεσβευτοῦ τοῦ Βαγιαζήτ· ἀλλ' ὁ Ἰωάννης δὲ Ῥοβέρ, ἑπαρχος τῆς Σινιγαλίας, ὁ συνταχθεὶς τῷ καρδινάλιῳ Ἰουλιανῷ, τῷ μετὰ ταῦτα Πάπα Ἰουλιανῷ τῷ Β', συλλαβὼν αὐτοὺς ἀφείλετο τὴν πεμπομένην ὑπὸ τοῦ Βαγιαζήτ πρὸς τὸν Βοργίαν σύνταξιν δύο ἐτῶν. Ὁ Τοῦρκος πρεσβευτὴς κατέφυγε πρὸς τὸν Φραγκίσκον τῆς Γονζάγης, μαρκήσιον τῆς Μαντούης, ὃς, διατελὼν τότε ἐν φιλίᾳ πρὸς τὴν Πύλην, ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν (2).

Ὁ Βοργίας, στερηθεὶς τῶν 80,000 δουκάτων καὶ τῆς ἐλπίδος τοῦ λήψεσθαι ἐν τῷ μέλλοντι ἕτερα, κατέφυγε πρὸς τὸν τελευταῖον ὑπολειφθέντα αὐτῷ τρόπον χρηματολογίας, τὴν δηλητηρίασιν τοῦ Τζέμ. Καὶ περὶ μὲν τῆς ἀβληχροῦ δηλητηριάσεως οἱ Ἰταλοὶ καὶ Τοῦρκοι ἱστοριογράφοι συμφωνοῦσι, διαφωνοῦσι δὲ μόνον περὶ τοῦ τρόπου

τὴν χεῖρα καὶ τὸν ὄμιον τοῦ βυτιλέως, καὶ παρεκάλεσε τὸν Πάπαν ἵνα συστήσῃ αὐτὸν τῇ προστασίᾳ αὐτοῦ.

(1) Ὁ Σεαδεδδὴν ἀναφέρει ὡς χρονολογίαν τὴν 27 Ἰανουαρίου, ἀλλὰ πλανᾶται· διότι κατὰ τὸν Ἀλεγρέττον Ἀλεγρέττη ὁ Κάρολος ἀπῆλθε τῆς Ῥώμης τῇ 23 Ἰανουαρίου.

(2) Σεαδεδδὴν, 474. Ὁρα Πιῦλιν Ἰώβιον καὶ Σισμόνδην.

αὐτῆς. Κατὰ τοὺς πρώτους ὁ Τζέμ. διεφθάρη διὰ λευκῆς κόνεως ἀναμιχθείσης μετὰ ζακχάρεως, δι' ἧς ὁ Βοργίας ἐφαρμάκευε τοὺς καρδινάλιους καὶ τέλος ἑαυτὸν (ΚΕ). Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἱστοριογράφοι ἀπ' ἐναντίου λέγουσιν, ὅτι διὰ ξηροῦ φαρμακτοῦ ἐνετέθη τὸ δηλητήριον φάρμακον ἐπὶ μικρᾶς ἀμυχῆς (1), καὶ ἀναφέρουσι τὸν κουρέα τοῦ Τζέμ. Μουσταφᾶν, ἀρμισθήρησκον Ἑλληνα, ὃς διαφθαρεῖς πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ Πάπα τοσοῦτον ἐπωφελήθη ἐκ τοῦ ἔργου τούτου ὑπὸ τοῦ Βαγιαζήτ, ὥστε προαχθεὶς ἀπὸ ἀξιώματος εἰς ἀξίωμα κατήντησε μέγας βεζύρης. Ὅτε ὁ Τζέμ. ἦλθεν εἰς Νεάπολιν ἦν ἤδη τόσῳ ἀδύνατος, ὥστε οὔτε ἀναγῶναι, οὔτε ἐννοῆσαι ἐδυνήθη ἐπιστολὴν τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἐξ Αἰγύπτου πεμφθεῖσαν. Τοιαύδε δὲ λέγεται, ὅτι ἦν ἡ τελευταία αὐτοῦ προσευχή· «Θεέ μου, ἐάν σί ἐχθοροὶ τῆς πίστεως βούλωνται χρήσασθαι ἐμοί, ὅπως διαπράξωνται τὰς θλεθοφόρους αὐτῶν βουλὰς κατὰ τῶν ὁπαδῶν τοῦ ἰσλαμισμού, μὴ ἔξ με ἐπιζῆσαι πλέον, ἀλλὰ κάλεσον τὴν ταχίστην τὸ πνεῦμά μου παρά σοι». Ἐξέπνευσε δὲ τὸν βίον τῇ νυκτὶ τῆς Δευτέρας πρὸς τὴν Τρίτην, τῇ 24 1495 Φεβρουαρίου. Οἱ θαλαμηπόλοι αὐτοῦ Σινὰν Βέγης καὶ Τζελάλ Βέγης ἐπλυναν τὸν νεκρὸν καὶ ἀνέγκνωσαν τὰς νεκρικὰς εὐχὰς. Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας, λυπηθεὶς εἰλικρινῶς ἐπὶ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ, ἀπέστειλεν ἀρώματα πρὸς ταρίχευσιν τοῦ νεκροῦ καὶ κατέθηκεν αὐτὸν ἐν Γαέτῃ (1). Ὁ Τζελάλ Βέγης καὶ Ἀγιάς Βέγης ἔμειναν ὡς φύλακες τοῦ τάφου, ὁ δὲ Σινὰν Βέγης ἀπῆλθε μετρημφιεσμένος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ἀναγγεῖλῃ πρὸς τὸν Βαγιαζήτ

(1) Σεαζεδδίν, Γ, φ. 474. Ἱδρις, φ. 226. Σολακζαδὲ, Ἄλῃς.

(2) Οἱ Ἑλλοὶ ἱστοριογράφοι ἀναφέρουσιν ὡς χρονολογίαν τὴν 26, ἡμέραν τῆς ταφῆς τοῦ Τζέμ. Ὅρα καὶ Ὑσκόβιν, Λέων, I, Α.

τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Ὁ Κάρολος ἐπεμψε τὰ ἀγαθὰ τοῦ ἀτυχοῦς ἡγεμονόπαιδος διὰ τοῦ Χατιπζαδῆ Νασσοῦχ ἐκ τῶν πιστοτάτων ὑπηρετῶν τοῦ τελευτήσαντος πρὸς τὴν ἐν Αἰγύπτῳ μητέρα αὐτοῦ, ἀλλ' εἴτε ἕνεκα ἐναντίων ἀνέμων, εἴτε ἕνεκα ἀπιστίας τοῦ Χατιπζαδῆ πρὸς τὸν Τζέμ, τὸ πλοῖον ὥρμησεν οὐχὶ εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἀλεξανδρείας, ἀλλ' εἰς τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Βαγιαζήτ ἐξεπλήρωσεν ἐπιμελῶς τὴν τελευταίαν θέλησιν τοῦ ἀδελφοῦ, ὃς προαισθανόμενος τὸν προσεγγίζοντα θάνατον ἐδήλωσε τὴν ἐπιθυμίαν ἵνα ταφῇ ἐπὶ μουσουλμανικοῦ ἐδάφους ⁽¹⁾. Δι' τουρκικὴν πρεσβείαν ἀπήτησε παρὰ τοῦ βασιλέως Φρειδερίκου τῆς Ἀραγωνίας τὸν νεκρὸν τοῦ ἡγεμονόπαιδος, ὃς ἀπὸ Γαέτης μετακομισθεὶς εἰς Καλλιπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Προῦσαν κατετέθη παρὰ τὸν τάφον Μουράτ τοῦ Β'. Οὕτως ἐτελεύτησε τὸν βίον ὁ δυστυχὴς οὗτος ἡγεμονόπαις τῷ τριακοστῷ ἔκτῳ ἔτει τῆς ἡλικίας μετὰ τρισκαίδεκαετῇ αἰχμαλωσίαν, θῦμα γενόμενος τῆς τουρκικῆς καὶ χριστιανικῆς πολιτικῆς, συνομωσασῶν εἰς ἀπώλειαν αὐτοῦ, θῦμα τῆς ἀπιστίας τοῦ μεγάλου ταξιάρχου Πέτρου τοῦ Ἀλβουτίου, τῆς φιλοκτημοσύνης Καρόλου τοῦ Η' καὶ τῆς ἀσυνειδήτου πλεονεξίας καὶ τοῦ φιλεκδίκου τοῦ αἰμοχαροῦς Ἀλεξάνδρου τοῦ Γ'. Ὁ Τζέμ ἐγένετο θῦμα τῶν τριῶν τούτων ἡγεμόνων, ἐν ᾧ ἕτεροι τρεῖς βασιλεῖς, ἤτοι οἱ δύο Φερδινάνδοι ὁ τῆς Νεαπόλεως καὶ ὁ τῆς Ἰσπανίας καὶ ὁ Μαθθίας ὁ Γορθίνος τῆς Οὐγγρίας, ὡς καὶ ἡ δημοκρατία τῆς Βενετίας, ἐζήτουν αὐτὸν πρὸς ὁμοίους πολιτικούς σκοπούς· ἐλευθέρουν δ' ἴσως αὐ-

(1) Σκαδεδδίν, Γ, φ. 475. Σολακζαδέ, Ἀλλῆς, καὶ ἡ βιογραφία αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ῥητοροδιδασκάλου τῆς Προῦσης.

τὸν, εἰ ἐπετύγχανον τῆς ἐπιθυμίας αὐτῶν. Πλὴν τῶν ἀ-
ναμνήσεων τῶν λυπηρῶν συμβάντων ἐν τῇ χώρᾳ τῶν
Φράγκων, ὑπὲρ ἧς ὁ ἡγεμονόπαις οὗτος, οὗ ἡ μήτηρ ἦν
Σέρβα, εἶχε μᾶλλον συμπάθειαν ἢ μῖσος, ὁ Τζέμ ζῆ ἐτι-
νὺν ὥς ποιητὴς ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Ἐκ τῶν πι-
στῶν αὐτῷ ὑπηρετῶν εἰσι γνωστοὶ ὁ Χαϊδέρ, ὁ σφραγιδο-
φύλαξ, καὶ ὁ Σααδί ὁ δεφτερδάρ διὰ τῆς συλλογῆς λυρι-
κῶν ποιημάτων. Ὁ Σααδί ἐστὶν ὡσαύτως γνωστὸς ἐκ τοῦ
τραγικοῦ αὐτοῦ τέλους, συμβάντος πρὸ τοῦ τοῦ κυρίου αὐ-
τοῦ. Πεμφθεὶς ἐκ Γαλλίας ὑπὸ τοῦ Τζέμ μετ' ἀποκρύφου ἐν-
τολῆς πρὸς τοὺς μεγιστᾶνας τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῶν
γενιτσάρων προὐδόθη ἐν Ἀιδινίῳ καὶ ἐβρίφθη εἰς τὴν θά-
λασσαν μετὰ λίθου περὶ τὸν τράχηλον κατὰ πρόσταγμα
τοῦ σουλτάνου. Οὗτος συνέλεγε κατὰ τὴν εἰς Μέκκαν καὶ
Αἴγυπτον, εἰς Ῥόδον καὶ Γαλλίαν ἀποδημίαν τὰ ποιήματα
τοῦ Τζέμ, ὧν πολλὰ ἦσαν πολυθρύλλητα, ἰδίᾳ δὲ τὸ περὶ
τῆς χώρας τῶν Φράγκων ποιηθέν.

ΕΠΕΞΗΓΗΣΕΙΣ.

BIBAIION ENNATON.

A.—σ. 3.

Οἱ Σέρβοι ἱστοριογράφοι καλοῦσιν αὐτὸν Κιρίστιαν, Κιρισέλδ ἢ Τζιριζλάν.
*Οὐα Ἐγγελον, ἱστ. τῆς Σερβίας, σ. 363. Ἐπλανήθη δ' Ὀλιβιέ (Α, σ.
321) ἐν τῇ Ὀδοιπορίᾳ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὑπολαβὼν τὸ ὄνομα Τζελεπῆ ὡς
ἄξιωμα.

B.—σ. 4.

Σχαλαῖλαν αὐμέ. Τὸ ἴδιον σχῆμα τοῦ κάνδου συνίσταται ἐκ μακρῶν χει-
ρίδων κρεμασμένων ὀπισθεν καὶ καθηκουσῶν μέχρις ἐδάφους· οἱ βραχίονες
ἐξέρχονται ἐκ σχίσματος κάτωθεν τῶν θυρίδων. Τὸ περιλαίμιον καὶ ἡ πα-
ρυφή τῆς διφθέρας συνέχονται μετὰ τοῦ ὑποβλήματος.

Γ.—σ. 4.

Χαλκοκοδύλης, Δ, 109. Ἦν γὰρ Μεχμέτης τὰ τε ἄλλα ἐπιεικὲς καὶ εἰς
τὸ θεραπεύειν τοὺς ἀρίστους τῶν Τούρκων οὐκ ἀδόκιμος, τρόπου τε ἡσυχίου,
καὶ Φραντζῆς (Βιβλ. Α. Κεφ. 30). «Ἡγάπα δὲ τὸν βασιλέα τὸν κύριον Μα-
νουῆλ οὗτος ὁ Ἀμηνῆς καὶ τοὺς ἑτέρους αὐθέντας χριστιανοὺς, τοὺς ἐγγύς
τῶν ὀρίων αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ μέλλειν αὐτὸν τελευτᾶν τῷ υἱῷ Ἀμουράτῃ πα-
ραγγείλας, ἵνα ἔσσηται φίλος καὶ βοηθὸς τῷ βασιλεῖ Κυρίῳ Μανουῆλ».

Δ.—σ. 4.

«Παρελθόντος οὖν τοῦ Μουχαμέτ ἐν εἰρήνῃ τὸ πλεόν τῆς ἀρχηγίας αὐτοῦ
μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Ῥωμαίων καὶ πάντων τῶν χριστιανῶν πλὴν τῶν Βε-
νετικῶν, ἐτελεύτησεν ἀποδοὺς τὸ χρέος ἀτάραχον ἕνεκα φιλίας ἦν
ἔσχε καθαρὰν πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας καὶ συμπάθειαν ἦν εἰδείκνυ πρὸς τὸ
τοῦ Χριστοῦ ἐπήκοον» (Δούκας, IB, σ. 69).

Ε.—σ. 4.

Μωάμεθ ὁ Α΄ ἦν ἐκ τῶν σοφωτέρων καὶ ἀρίστων Ὀθωμανῶν ἡγεμόνων τῶν διαπρεψάντων ἐπὶ φιλανθρωπία καὶ τῶν καταστάτων ἀξίων ἵνα καταταχθῶσιν ἐν τοῖς ἀρίστοις ἡγεμόσιν. (Ἰωάννης Μύλλερ, ἐν ταῖς σημειώσεσι τῶν ὑπὸ τοῦ Λατιφι βιογραφιῶν τῶν ποιητῶν).

ΣΤ.—σ. 13.

Ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Φεριδούν, ἀρ. 143, σώζεται ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Καραμάνογλου Μωάμεθ Βέγη τῷ ἔτει τῷ 818 τῆς Ἑγίρας, ἐν ᾗ συγχαίρει τῷ σουλτάνῳ ὑποτάξαντι τοὺς ἀδελφοὺς, ὡς καὶ ἡ ἀπὸ Προύσης ἀπόκρισις τοῦ σουλτάνου, μηνὶ βετζέβ τοῦ 818, ὑπὸ τὸν ἀρ. 144. Αἱ ἀνταλλαγεῖσαι ἐπιστολαὶ μεταξὺ Μωάμεθ τοῦ Α΄ καὶ Χαμζά Βέγη, ἡγεμόνος τῆς Σμύρνης, χρονολογηταί ἀπὸ τοῦ ἔτους 818 καὶ οὐχὶ 828· διότι ὁ Μωάμεθ ἐτελεύτησε τῷ 824. Ἐν τῇ πρώτῃ ἐπιστολῇ ὁ Χαμζά Βέγη (Συλλογὴ τοῦ Φεριδούν, ἀρ. 140) συγχαίρει τῷ σουλτάνῳ ἐπὶ τῇ ἡττῇ τοῦ Μουσα. Ἢ ἀπὸ Σοφίας ἀπόκρισις τοῦ σουλτάνου φέρει ἀριθμὸν 141. Ἐν τῇ ἐξῆς ἐπιστολῇ, ἀρ. 142, ὁ Μωάμεθ ἀνακοινεῖ τῷ Χαμζά Βέγη τὰς αἰτιάσεις τοῦ βεγλέρβεγη τῆς Ἀνατολῆς Μωάμεθ Πασά κατὰ τοῦ Καραμάνογλου.

Ζ.—σ. 16.

Λωζιέρ, σ. 446. Τὸ ἔθιμον τοῦ χορηγεῖν τοῖς πρεσβευταῖς οἴκημα, ἱερὸν καὶ ἐνδύματα ἔστιν ἀρχαῖον ῥωμαϊκόν, μεταδοθὲν παρὰ τῶν Βυζαντινῶν τοῖς Τούρκοις καὶ Βενετοῖς. Οἱ πρέσβεις ἐλάμβανον ἐν *Ῥώμῃ locum, lau-
tia et vestimenta* (Τίτος Λίβιος), τρία ἐξαιρετικὰ σημεῖα, καλούμενα ὑπὸ τῶν Τούρκων *κονάκ, ταγλιν καὶ καφτάν*. Ἐκ τῶν δώρων τούτων διετηρήθη μέχρι τοῦ νῦν τὸ τοῦ καφτάν. Τὸ *κονάκ*, ἤτοι τὸ οἶκημα, ὁ ἔχο-
ρηγεῖτο ἄλλοτε τοῖς πρέσβεσιν, ὡς καὶ τὸ *ταγλιν*, κατηργήθη πρὸ ὀλίγου χρόνου.

Η.—σ. 16

Ἡ πολύτιμος συλλογὴ τῶν ἱγγραφῶν τοῦ Φεριδούν, πηγὴ ἱστορικῶν μαρτυριῶν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἀρχεται ἀπὸ τοῦ ἔτους 818 (1415) μέχρι τοῦ 824 (1421) καὶ περιέχει εἰκοσιτέσσαρας περίπου τοιαύτας ἐπιστολάς ἀνταλλαγεῖσας μεταξὺ τοῦ Μωάμεθ καὶ τῶν ἀνατολικῶν δυνάμεων ἡγεμόνων.

Θ.—σ. 18.

Λέγεται, ὅτι ἔπесον δωδεκάχιλιοι πεζοὶ καὶ ἑπταχιλιοὶ καὶ τετρα-

κόσιοι ἱππεῖς. Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ μεταβάλλει ὁλοσχερῶς κατὰ τὸ δοκοῦν ἀπὸ τὸν Βέγγην καὶ τοὺς ἑκαταίδεκα ἀξιωματικούς, τοὺς πεσόντας ἐν τῇ συμπλοκῇ, εἰς μέγαν βεζύρην καὶ ἑκαταίδεκα Πασάδες, αἵτε ἀγνοῶν, ὅτι ὅλον τότε τὸ θωμανικὸν κράτος οὐκ εἶχε τοσούτους Πασάδες. Ἄλλως ὁ μέγας βεζύρης οὐκ ἐκαλεῖτο Ἀχμέτ Πασᾶς, ἀλλ' Ἰβραῖμ Πασᾶς· ἐτελεύτησε δὲ πολὺ ὕστερον, ὡς ὁ βεζύρης Βαγιαζήτ Πασᾶς καὶ δύο μόνοι μεγάλοι στρατηγοί, ὧν ἡ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἱστορία μνημονεύει, ὁ Τζουεῖδ καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Χαμζᾶ.

I.—σ. 48.

Οἱ ἕτεροι τέσσαρες Στύριοι στρατηγοί, ἦσαν ὁ Βόλφ ὁ ἀπὸ Στουβενδέργης, Δίτεβρί ὁ ἀπὸ Ἐμμεβέργης, Ἐκχάρτ ὁ ἀπὸ Ἐρβεραττείν μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Γύνθερ καὶ Φρεϊδερίκου τοῦ ἀπὸ Ἀρράχ.

IA.—σ. 18.

Ἐπειδὴ ὁ Ἰκ α κ οὐκ ἔστι τουρκικὴ λέξις ἴσως ἐκαλεῖτο Ἰσάκ. Οὕτω γράφει καὶ ὁ Βρατούττης, B, 4, τὸν ἑτεροπάτριον Βαγιαζήτ Πασᾶν ἀντὶ Ἰσάκ Ἰσάχ.

IB.—σ. 48.

Ἐγγελος, ἱστορία τῆς Οὐγγρίας, B' σ. 296. Ὁ Καντεμῖρος (Μουσᾶς, σ. 71) τάττει σφαλερῶς κατὰ τὸν Λανισέρον ἐν ἔτει 1409 μάχην γενομένην παρὰ τὸ Κολουμβάτζ, περὶ ἧς ἡ ἱστορία τῆς Οὐγγρίας οὐδὲν μνημονεύει. Οὐδ' ὁ Λωζιέρ καὶ ὁ Πετί δὲ λὰ Κροά εἰσι φιλαληθέστεροι λέγοντες, ὅτι τῇ 1415 οἱ Τούρκοι ἐπέδραμον μέχρι τῶν πέριξ τοῦ Σαλτζβούργου.

II.—σ. 19.

Νεσρῆς, φ. 158. Σεαδεδδίν, σ. 345. Ὁ Χαλκοκονδύλης, Δ, σ. 59, γράφει Ἰσμαήλ ἀντὶ τοῦ Ἰσφενδιάρ.

IIA.—σ. 20.

Νεσρῆς, φ. 159. Σεαδεδδίν, σ. 347. Ἀμφότεροι διακρίνουσι δύο πόλεις Σαμφούν, τὴν πόλιν τῶν πιστῶν καὶ τὴν τῶν ἀπίστων. Ἐνταῦθα περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς τελευταίας γίνεται μόνον λόγος.

IE.—σ. 20.

Σεαδεδδίν παρὰ Βρατούττην, σ. 347. Ὁ Μωάμεθ ἀφίλετο τὸν Χαταγβέ-

γην, υἱὸν τοῦ Ἀλπαρσλάν, τὸ Τζανίκ καὶ κατὰ τὴν ἀφαίρεσιν αὐτοῦ ὁ διοικη-
τὴς τῆς πόλεως ταύτης Τζουννεῖδ Βέγης (ὃν ἀνάγκη ἵνα μὴ συγχέῃ τις πρὸς
τὸν ἀρχαῖον κύριον τῆς Σμύρνης, εἴτα δὲ διοικητὴν τῆς Νικοπόλεως) ἀπώ-
λετο (Σολακζαδὲ, φ. 40).

ΙΣΤ.—σ. 20.

Νεσρῆς, φ. 159. Μουχιγεδδὶν, χειρόγραφον τῆς Βιενναίας αὐτοκρατορικῆς
βιβλιοθήκης, ἀρ. 139, φ. 60. Ῥαουζατούλ ἐβράρ, ἐν ἔτει 822. Ὅρα περὶ
τοῦ Ταταρπαζάρι τὴν Ῥουμελίαν τοῦ Χατζῆ Κάλφα, σ. 55. Αὕτη ἦν ἡ
δευτέρα ταταρική ἀποικία ἡ ἀπὸ Ἀσίας εἰς Φιλιππούπολιν πεμφθεῖσα. Ὅρα
περὶ τῆς πρώτης ἀποικίας τὸν Ἀσικπασαζαδὲ, χειρόγραφον τοῦ Βατι-
κανοῦ, σ. 154.

ΙΖ.—σ. 23.

Τὴν ἐπανάστασιν ταύτην τοῦ Βεδρεβδίν, τοῦ Σιμάδ καὶ τοῦ Βορεκλητζῆ
Μουσταφᾶ διηγοῦνται λίαν μὲν βραδέως ὁ Χατζῆ Κάλφας καὶ οἱ ἕτεροι ὁθωμα-
νοὶ ἱστοριογράφοι, ἀναφέροντες αὐτὴν εἰς τὸ προτελευταῖον ἔτος τῆς βασιλείας
τοῦ Μωάμεθ, πρὸ τοῦ θάνατος δὲ ὁ Δούκας, καθ' ὃν ἡ ἐπανάστασις ἐγένετο
μικρὸν μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Ἰκονίου. Ἡ διπλῆ αὕτη ἀπάτη πηγάζει ἐναρ-
γῶς ἐκ τῆς χρονολογίας ἀναφορᾶς τινος τοῦ Λορεδάνου πρὸς τὴν Γερουσίαν
τῆς Βενετίας περὶ τῆς μάχης τῆς Καλλιπόλεως. Κατὰ τὴν ἀναφορὰν ταύτην,
χρονολογουμένην τὴν 29 Μαΐου 1416, ὁ Τοῦρκος ναύαρχος προῦφασίσθη
πρὸς τὸν Λορεδάνον, ὅτι ὁ στόλος αὐτοῦ οὐκ εἶχεν ἐντολὴν μάχεσθαι πρὸς
τοὺς Βενετοὺς, ἀλλὰ μόνον ἵνα κοιλύσῃ τὴν διάβασιν τῶν στρατευμάτων τοῦ
Μουσταφᾶ (Λωζιέρ, Ε'. σ. 434). Ἔστιν οὖν ὁ λόγος ἐνταῦθα περὶ τοῦ Βορε-
κλητζῆ Μουσταφᾶ· διότι ὁ Ψευδομουσταφᾶς (Δουζμέ Μουσταφᾶς) εὐρίσκεται
παρὰ τῷ Δούκᾳ καὶ Χαλκοκονδύλῃ πολλῷ ὕστερον, παρὰ δὲ τοῖς Ὀθωμα-
νοῖς ἱστοριογράφοις φαίνεται μόνις ἐπὶ τῆς βασιλείας Μουράτ τοῦ Β'.

ΙΗ.—σ. 23.

Ἐὰν οὗτος καὶ ὁ τοῦ Χατζῆ Κάλφα περὶ τοῦ ἔτους τῆς γεννήσεως τοῦ
Μουράτ τῷ 806 ἢ ἀκριβέως, ἡ τρίτῃ αὕτῃ μάχῃ ἐγένετο τῷ 818 ἔτει τῆς
Ἑγίρας, οὕτω δὲ πέντε ἔτη πρότερον ἢ ὡς ὀρίζουσιν αὐτὴν οἱ Ὀθωμανοὶ
ἱστοριογράφοι (Χατζῆ Κάλφας τῷ 822), ὅπερ συμπίπτει ὀρθῶς πρὸς τὴν
τῷ 1416 (819) γεγραμμένην ἀναφορὰν τοῦ Λορεδάνου.

ΙΘ.—σ. 23.

Ὁ Δούκας καλεῖ αὐτὸν Μεσάζοντα, ὅπερ ἐστὶν ἀκριβὲς μετάφρασις

τοῦ εἰσέτι ἐν χρήσει Μαμειντιζι (internuntius), ὡς καὶ νῦν καλοῦνται οἱ πιστοὶ τῇ σουλτάνῃ, οἱ πάντοτε προπέμποντες αὐτόν.

Κ.—σ. 25.

Ὁ Βρατούττης σιγᾷ ἐντελῶς περὶ τοῦ Σεῖδ Χερβὶ καὶ ἀντικαθίστησιν ἀντὶ αὐτοῦ τὸν Τεφραζανί, ἀποθανόντα ἤδη πρὸ τριάκοντα ἐτῶν (τῷ 792 κατὰ τὸν Χατζῆ Κάλφαν).

ΚΑ.—σ. 25.

Ὁ φετβάς ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ ἀκολούθου χωρίου τῆς παραδόσεως, παραδόντος ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Ἰδρις. «Ὁ πρὸς ὑμᾶς ἐρχόμενος καὶ κελεύων ὑμᾶς τοὺς συναθροισζομένους ἵνα ἐγερθῇτε καθ' ἑνὸς καὶ μόνου ἀνδρὸς, θέλει ἵνα θραύσῃ τὴν βράβδον ὑμῶν καὶ διαλύσῃ τὴν συνάθροισιν ὑμῶν· διὸ ἀποκτείνετε αὐτόν».

ΚΒ.—σ. 27.

Ἡ ἱστορία τῶν Δολοφόνων ἠρύσθη ἐκ καθαρῶν ἀνατολικῶν πηγῶν, ὁ δὲ κριτικὸς τῶν Göttinger gel. Anz, ὃς ἀμφέβαλλε περὶ τῶν καθ' ἕκαστα τοῦ δόγματος τῶν διαφόρων βαθμῶν, διωρρώθη ἐν τοῖς Fundgruben des Orients Δ, σ. 475, διὰ τοῦ ἀραβικοῦ κειμένου τοῦ Μακρίζη.

ΚΓ.—σ. 29.

Ὁ Νεσρῆς λέγει, φ. 161, «Ὁ υἱὸς τοῦ Ἰδριμ Χάν, ὁ γενόμενος ἀφανὴς ἐν τῇ πρὸς τὸν Τιμαὺρ μάχῃ τῆς Ἀγκύρας, ἀνεφάνη ἐν Θεσσαλονίκῃ».

ΚΔ.—σ. 31.

Ὁ Γίβζων ὑπολογίζει τὰς τριακοσίας ταύτας χιλιάδας ἄσπρων πολλὰ εὐτελῶς εἰς δύο χιλιάδας καὶ πεντακοσίας λίρας στερλίνας· διότι ὁ Λεβενκλάου, ὃν ἀναφέρει (Πανδέκται, 428), λέγει ὅτι τὸ δουκάτον, ὅπερ ζῶντος αὐτοῦ ἐδύνατο ἐξήκοντα ἄσπρα, ἴσχυεν ὀλίγον πρότερον μόνον πεντήκοντα τέσσαρα ἄσπρα. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην τιμὴν τριακοσίας χιλιάδες ἄσπρων δύνανται ἐξακισχίλια δουκάτα ἢ τρισχιλίαις λίρας στερλίνας, ἀλλὰ ἓνα καὶ ἡμισυν αἰῶνα πρότερον τὸ ἄσπρον ἐδύνατο πολλῷ πλέον· διότι δέκα μόνον ἄσπρα ἐδύνατο τὸ δουκάτον. Ἄλλως οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι ὑπελόγιζον εἰς τριακοντακισχίλια δουκάτα, ἥτοι εἰς πεντεκαίδεκα χιλιάδας λίρων στερλινῶν τὸν φόρον, ὃν οἱ Βυζαντινοὶ σημειοῦσιν εἰς τριακοσίας χιλιάδας ἄσπρων. Ἐν ἄσπρῳ ἦν οὖν τότε τὸ δεκατημόριον τοῦ δουκάτου καὶ ἐτιμᾶτο πλέον ταῦ

νῦν τουρκικοῦ γροσίου. Ὡς ἡ ἀξία τουρκικοῦ νομίσματος ἡλαττώθη πλέον τοῦ ἑκατονταπλασίου κατὰ τὸν χρόνον τῶν τεσσάρων αἰώνων, ἀπὸ τοῦ 1421 μέχρι τοῦ 1821, ἐν ᾧ ἐν ἄσπρον ἀπετέλει τὸ ἑκατοστὸν εἰκοστὸν μέρος ἐνὸς γροσίου. Παρὰ τῷ Δούκα, σ. 90, εὐρηται ὡσαύτως ἀναλογία τοῦ βυζαντινοῦ ἀργυροῦ φλωρινίου ἀργυρίων λεπτῶν πρὸς τὸ χρυσοῦν φλωρίνιον, ἣτις ἐστὶν ἐν πρὸς τρία· διότι χίλια πεντακόσια φλωρίνια ἀργυρᾷ ἀποτελοῦσα πεντακόσια χρυσᾷ.

ΚΕ.—σ. 31.

Δούκα, ΚΒ, σ. 67. Χαλκοκονδύλης, Ε', σ. 65

ΚΣΤ.—σ. 38.

Ὅρα τὸ διάγραμμα τῆς Προύσης ὑπὸ Χάμμερ (δοιοπορία εἰς Προῦσαν).

ΚΖ.—σ. 38.

Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται εἰσιν. «Ὡ ἀξιωμακάριστε! ὦ ἀξιόπιστε! ὦ βοηθέ! ὦ παράκλητε!»

ΚΗ.—σ. 40.

Αἱ ὀκτὼ αὗται ἐπιγραφαὶ εἰσιν αἱ ἐξῆς. α'. Ἡ τιμὴ τοῦ κόσμου τούτου ἐστὶν ὁ χρυσὸς, ἡ δὲ τιμὴ τοῦ ἐτέρου τὰ ἀγαθὰ ἔργα. β'. Ὁ κόσμος ἐστὶ κενέδρετόν τι, καὶ οἱ ζητοῦντες αὐτόν εἰσι κύνες. γ'. Ἡ γῆ ἐστὶ τὸ δεσποτήριον τῶν πιστῶν, ὁ δὲ παράδεισος τῶν ἀπίστων. δ'. Ἡ τοῦ Κορανίου ἀνάγνωσις ἐστὶν ἡ ὁδὸς ἡ εἰς τὸν παράδεισον ἀγούσα. ε'. Ὁ σμὴ ἐπιστήμης προτιμητέα ἐστὶ πολλῶν συγγραμμάτων. ς'. Ἀριστος τῶν ἀνθρώπων ἐστὶν ὁ γενόμενος ὠφέλιμος τοῖς ὁμοίοις αὐτοῦ. ζ'. Ὁ διδάσκων τὸ εὐεργετεῖν ἐστὶν ὡς ὁ εὐεργετῶν. η'. Ὁ κόσμος βραχὺς, αἱ δὲ πράξεις ἔγκεινται ἐν τῇ προθέσει. Ὅρα Περιοδεῖαν εἰς Προῦσαν, σ. 53. Ὁ Βραχτούτης μεταφράζει τὴν λέξιν Χαδῖς, τουτέστι τὴν παράδοσιν τοῦ Προφήτου, διὰ Νέας Διαθῆκης (σ. 351).

ΚΘ.—σ. 42.

Μουραντζᾷ δ' Ὅσον, Γ. σ. 259, λέγει ὅτι ἡ ἀποστολὴ τοῦ σουρῆ (ὅπερ διάφορον τοῦ Σουρῆ, Κεφαλαίου τοῦ Κορανίου) ἀρχεται μόνον ἀπὸ τοῦ ἔτους 923 (1517)· ἀλλ' ὁ Σολακζαδῆ, φ. 34, καὶ ἕτεροι ἱστοριογράφοι ἀπ' ἐναντίας τοῦ λέγουσιν, ὅτι τὸ δῶρον τοῦτο ἐπέμφθη τὸ πρῶτον ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Α.

Α.—σ. 43

Αἱ πρῶται πηγαὶ τῆς ἱστορίας τῆς ὀθωμανικῆς φιλολογίας, πλὴν τῶν βιογραφιῶν τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, τῶν σαφῶν καὶ ποιητῶν, ὧν μέμνηται ὁ Σεα-δεδδὶν ἐν τῷ τέλει ἐκάστης βασιλείας, ὁ Ἄλῃς καὶ ἄτεροι βιογράφοι τῆς αὐτοκρατορίας, εἰσὶν αἱ ἐξῆς· α'. Ἡ Σχάκαϊκουννα αμανιγέ, τούτέστι τὰ μικρὰ μόρια τῆς ἀνεμῶνς τοῦ Τασκιοπριζαδὲ, ἀποθανόντος τῷ 998 (1589). Τὸ σύγγραμμα τοῦτο περιέχει πεντακοσίας εἰκοσιενέα βιογραφίας λογίων καὶ πεντήκοντα σεχῶν. Ὁ Νεβιζαδὲ ἐξηκολούθησε τὴν συνέχειαν τοῦ συγγράμματος τούτου, συγχωνεύσας αὐτὴν εἰς πέντε διάφορα μέρη· β'. Χαδαϊκούλ-Χακαϊκ φίττεκελλούμεσχα καϊκ, τούτέστιν οἱ κῆ-ποι τῶν ἀληθειῶν, ὡς συνδιάλεξιν περὶ τῶν μικρῶν μορίων τῆς ἀνεμῶνς. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο περιέχει τὰς βιογραφίας ἑπτακοσίων ὀγδοήκοντα πέντε λο-γίων καὶ ἑκατὸν ἑνενήκοντα ὀκτὼ σεχῶν. γ'. Ὁ Οὐσχακιζαδὲ ἔδωκε συνέχειαν τοῦ προηγουμένου συγγράμματος· μετὰ πεντακοσίων εἰκοσιεπτὰ βιο-γραφιῶν μέχρι τοῦ 1103 ἔτους τῆς Ἐγίρας· δ'. Ὁ Σεϊχί, δὲ ἀνέλασθεν ὡ-σαύτως τὴν ἐξακολούθησιν, ὡς ὁ Οὐσχακιζαδὲ μέχρι τέλους τῆς βασιλείας Ἀχμέτ τοῦ Γ'. Τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ παρέχει ἡμῖν ἐν συνόλῳ διασχίλια βιο-γραφίας. Ἐν ἅπασι τοῖς τέσσαρσι τούτοις συγγράμμασι, τοῖς περιλαμβανούσιν τέσσαρας ἑκατονταετηρίδας, εὐρίσκει τι, οὐχ ἥτεον ἢ τετρακισχίλιους οὐλεμά-δας καὶ σέχας. Πλὴν τῶν συγγραμμάτων τούτων προσθετέον τὰς ἐπτακαίδε-κα ἀνθολογίας Ὀθωμανῶν ποιητῶν. Μετὰ τούτου· ἔπονται αἱ βιογραφίαι τῶν βεζυρῶν ὑπὸ Ὀσμὰν Ἐφένδῃ, καὶ ἡ συνέχεια αὐτῶν· τέλος αἱ βιογραφίαι τοῦ Ραῖζ Ἐφένδῃ ὑπὸ Ρεσιμὶ Ἀχμέτ Ἐφένδῃ, πάντα δὲ εἰκοσιπέντε βιογρα-φικὰ συγγράμματα.

ΑΑ.—σ. 43.

Δούκας, Κεφ. KB, σ. 71. Κατὰ τὸν Καντεμῖρον, Α, σ. 84, ἐξ αὐτοῦ κα-τάγεται ὁ λίαν περίτλιτος ἐν Τουρκίᾳ οἶκος τῶν Ἰβράϊμ Χανῶν, φέρον ἔκτοτε τὴν ἐπίτιμον προσηγορίαν τῶν Χανῶν. Ἀλλὰ περὶ τούτου σιγῶσιν αἱ τε Ὀ-θωμανοὶ ἱστοριογράφοι καὶ οἱ τῶν βεζυρῶν. Ἐτι δυσκατάληπτόν ἐστι πῶς ὁ Ἰβράϊμ Πασῆς ἐκλήθη Ὀδυσσεὺς Τουρκοῦ, ἐπειδὴ οἱ Ὀθωμανοὶ οὐδ' αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ὀδυσσεύος γινώσκουσι.

ΑΒ.—σ. 46.

Τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀραβοῦχ, ὀλίγον γνωστὰ ἐντὶ ἐν Εὐρώπῃ, εἰς με-τάφρασιν ἐκ τοῦ περσικοῦ Τζεμιούλ χικαγιὰτ (Συλλογὴ τῶν ἱστορι-κῶν) τοῦ (Ἀνκυδούν νασσιγὰτ) βότρουος τοῦ Συμβουλίου, τὰ

(ἀτζαϊβούλ βουζούρ) θά ύμ α τ α τ ὧ ν π α ν σ ε λ ῆ ν ω ν καὶ Σ χακαϊκὸν Ν α μ α ν ι ρ ῆ , ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Β. ἐννης, φ. 61. Ὁ Ἀραβ-σάχ ἀπέθανε τῷ 854 (1450), ἐξ ἧτ μετὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ συγγραφείσαν ἱστορίαν τοῦ Τιμούρ. (Χατζῆ Κάλφας, χρονολογικοὶ πίνακες).

ΛΓ.—σ. 47.

Ἀλῆς, φ. 54. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ Μενασικούλ Χατζῆ, φ. 25; ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν πρώτων μνημείων τῆς Λιθύσεως μέμνηται τοῦ τάφου τοῦ Ῥαζιλουλλάχ Πασᾶ· πιθανὸν δὲ, ὅτι οὗτος ἦν ὁ ἱατρὸς Μουράτ τοῦ Α', ὃς ἐνεκὸν ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ ἀνεδείχθη Πασᾶς, ὡς ὁ ἕτερος Φαζιλουλλάχ ἀπὸ δικαστοῦ ἐγένετο ὡσαύτως Πασᾶ; (Ἀλῆς, φ. 79).

ΛΔ.—σ. 47.

Σ χακαϊκὸν ν α μ α ν ι ρ ῆ καὶ Ἀλῆς, φ. 67. Ὁ Σουγιουτὶ ἐζήτησέ ποτε παρ' αὐτοῦ ἐξηγήσεις περὶ τοῦ ταυτοσήμου ἀμφοτέρων τῶν λέξεων Σετὸ καὶ Καίμ, ὁ δὲ Καφιετζὶ οὐκ ἐπέτρεψεν αὐτῷ ἀπελθεῖν, εἰμὴ ἀφ' οὗ ἐξηγήσεν αὐτῷ ἐκατὸν δεκατρεῖς διαφόρους περιστάσεις τοῦ ταυτοσήμου τούτου. Ὁ Ἀλῆς φ. 67, παρατηρεῖ ἐν τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, ὅτι ἦν προτιμότερον, εἰ ἀντὶ τοῦ ἐνασχολεῖσθαι περὶ τὸ ἐξονυχίζειν τὰ γράμματα ἐχρήτο τῇ δεινότητι ταύτῃ πρὸς γνῶσιν τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, καὶ πρὸς τοῦτο ἐποίησε τοὺς ἐξῆς στίλους. «Πῶς! ἀρμόζει τὸ ἐξονυχίζειν τὰς λέξεις καὶ δαπανᾷν οὕτω τὸν πολυτίμον βίον ἀνωφελῶς πρὸς ἐξονύχισιν τῶν λεξεων;» Τὰ κυριώτατα συγγράμματα τοῦ Καφιετζὶ εἰσι τὰ σχόλια περὶ τῶν κανόνων τῶν ἀραβικῶν κλίσεων, Κα-β α ἰ δ ὀ λ - ἰ ρ ᾶ θ καὶ περὶ τοῦ Ἰσλαμικοῦ δόγματος· οὐ δὲ εἰς ἄ λ λ ο ς Θεὸς ἢ ὁ Θεὸς καὶ ὁ Μ ω ᾶ μ ε θ ὁ Π ρ ὶ φ ῆ τ η ς α ὗ τ ο Ὑ· σύνοψις τῆς ἐξηγητικῆς, καλουμένης ἑ τ τ ε σ ο ὕ ρ. (Σχακαϊκ, Ἀλῆς, Σεαδεδδίν).

ΛΕ.—σελ. 47.

Ἰακὺδ ὁ Κίτρινος συνέγραψε δύο πραγματείας, τὴν μὲν περὶ τινῶν ἀμφοτέρων στίχων τοῦ Κορανίου, τὴν δὲ περὶ καθηκόντων τῶν προσκυνητῶν, Μ ε ν α σ ι κ ὸ ὕ λ Χ α τ ζ ῖ. Οὗτος ἠρώτησε τὸν Προφήτην, φανέντα αὐτῷ κατ' ὄναρ, μέχρι τίνος δύναται τις πιστεῦσαι εἰς τὴν παράδοσιν τὴν λέγουσαν· «Τὸ κρέας τῶν οὐλεμάδων ἐστὶ διεσφαρμένον ὑπὸ δηλητηρίου, ὁ σφαραινόμενος αὐτὸ νοσεῖ, ὁ δὲ τρώγων ἐξ αὐτοῦ ἀποθνήσκει;» Ὁ δὲ Προφήτης ἐ-πανέλαβε μόνον· «Τὸ κρέας τῶν οὐλεμάδων ἐστὶ διεσφαρμένον ὑπὸ δηλητηρίου· ὥστε τὸ ἐπιλοιπὸν μέρος ὑπελήφθη ἕκτοτε ὡς ἀπόκρυφος προσθήκη.

Ἰακώβος ὁ Μέγας ἔγραψε σχόλια περὶ τοῦ Μασσαχίθ καὶ ἐξηγήσεις ἐπὶ τῆς ἀκροσελίδος τοῦ Χεδάγέτ (Σακαΐκ, Ἀλῆς, Σεαδεδδίν).

ΛΣΓ.—σ. 48.

Τὰ συγγράμματα τοῦ Μεβλανά Χαϊδέρ ἐξ Ἑράτ εἰσι σχόλια τοῦ Ἰζαχὸλ-Μαανί· σχόλια τοῦ Κουσζάφ, τουτέστι τῆς μεγάλης ἐξηγήσεως τοῦ Κορανίου τοῦ Ζαμαχσαρί, καὶ σχόλια τοῦ Σιρατζιγέ, κανονικοῦ συγγράμματος περὶ τοῦ δικαϊώματος τῆς διαδοχῆς (Σακαΐκ, Ἀλῆς, Σεαδεδδίν).

ΛΖ.—σ. 48.

Τὸ Σακαΐκ περιέχει καὶ τὴν βιογραφίαν τοῦ Πίρ Ἐλία καὶ τοῦ σέχη Ἀβδούλ Μουτίι, τοῦ διδασκάλου τοῦ σέχη Γαζή ἐκ τῆς κώμης τοῦ ἐν Χορασάν Χάφ, ὡς καὶ ἱστορίαν τῶν ἐμπνεύσεων καὶ ἀποκαλύψεων κατὰ τινὰ ἀποχώρησιν αὐτοῦ (χαλδῆτ) ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας. Ἐτελεύτησε τῷ 838 (1434). Ὅρα Μουρατζᾶ δ' Ὅσσον, Τομ. Δ'. Μέρος Β', σ. 660.

ΛΗ.—σ. 48.

Τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ ἐπιγράφεται Τοχφέτ, ἦται τὸ δῶρον. Ἐτελεύτησε τῷ 856 (1452).

ΛΘ.—σ. 48.

Τὰ συγγράμματα, ἃ ὁ Σεχερβερδί ἐπέγραψεν αὐτῷ ἀναγνῶναι, εἰσὶ τὰ ἐξῆς· Ἀβαριφούλ-μεαρίφ (Γνώσεις τῶν ἐπιγνώσεων) καὶ Ἀλαμοδ-τ-χουρδὰ (τὰ σημεῖα τῆς ἀληθοῦς ἀγωγῆς)· ἐπέτρεψε δ' αὐτῷ ἔτι νὰ μεθερμηνεύσῃ τὸ σύγγραμμά αὐτοῦ τὸ ἐπιγραφόμενον Βασσαγᾶϊ Κουδσαι (Θρησκευτικὰ προστάγματα).

Μ. σ. 49.

Σακαΐκ, Ἀλῆς, φ. 68). Οὗτος ἀπῆλθε δις προσκυνήσων τὸν τάφον αὐτοῦ.

ΜΑ.—σ. 49.

Βιογραφία τοῦ Λατιφί, μετὰφρ. Χάρβερ, σ. 221. Τὸ βιβλίον τῶν Ὀνίων (Χαρναμέ) ἐστὶ περίτετον πρὸς τὸ νῆπαινον τοῦ ὄνου ὑπὸ Ἑράσμου.

ΜΒ.—σ. 49.

Πλὴν τῶν Περσῶν ποιητῶν Νίζαμί, Μίρ Χοσερέφ τοῦ ἀπὸ Δέλου καὶ τοῦ

Ἀδδουλλὰχ Χατιφί, τῶν λαβόντων ὡς ὑπόθεσιν τῶν ποιημάτων αὐτῶν τὸν ῥωμαντικὸν ἔρωτα τοῦ Σιρίν μετὰ τοῦ Χουσρέφ καὶ τοῦ Φερχὰδ, καὶ ἔτεροι ποιηταὶ ἐμιμήθησαν αὐτούς. (Βιογραφίαι τοῦ Λατιφί, σ. 406, 424, 272, σημ. 12).

ΜΓ.—σ. 50.

Ἐν τῇ μεταφράσει τῆς Βιογραφίας τοῦ Λατιφί, σ. 222, γέγραπται ὅτι ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ ἀντέγραψεν αὐτὸ καθαρῶς· ἀλλ' ὁ Ἀσίκ Τζελεπῆς λέγει ῥη-
τῶς, ὅτι ὁ Τζεμάλιζαδὲ συνεπλήρωσε τὴν μετάφρασιν καὶ ἀναφέρει μάλιστα τὸν στίχον, ἐξ οὗ ἀργεῖται ἡ ἐξακολούθησις.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ.

Α.—σ. 51.

Αἱ ὀθωμανικαὶ ἱστορικαὶ πηγαὶ συμφωνοῦσι περὶ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ περὶ τῶν περιπετειῶν τοῦ βίου τῶν ἀδελφῶν Μουράτ τοῦ Β', ἀλλ' οὐχὶ περὶ τοῦ ἐνόματος αὐτῶν. Ὁ Νεσρῆς, φ. 463, καὶ ὁ Ἀζίζ ἐφένδης, ὁ συγγραφεὺς τοῦ Ῥαοὺ-
ζατοὺλ-ἔβραρ, καλοῦσι τοὺς δύο πρεσβυτέρους ἀδελφοὺς τοῦ σουλτάνου, ἀποθανόντας ἐν Ἀμασειᾷ ἐπὶ τῆς βασιλείας Μωάμεθ τοῦ Α', Ἀχμέτ καὶ Μουσταφᾶν, τοῖς δὲ νεωτέροις, τοὺς ὑπὸ τοῦ λοιμοῦ φθαρέντας, Ἰουσούφ καὶ Μωάμεθ. Ὁ Ἀλῆς καὶ ὁ Σολακζαδὲ καλοῦσι τοὺς μὲν πρώτους Ἀλαεδδὶν καὶ Ἀχμέτ, τοὺς δὲ, Ὁρχάν καὶ Χασάν. Ὁ Ἰδρίς καὶ ὁ Σιαδεδδὶν ποιοῦνται λόγον περὶ ἐνὸς μόνου ἀδελφοῦ τοῦ Μουράτ, τοῦ Μουσταφᾶ, ὃν διακρι-
τέον ἀπὸ τοῦ θείου αὐτοῦ Ψευδομουσταφᾶ.

Β.—σ. 56.

Ὁ Δούκα· ἐπαινεῖ τὸν Ἰμβραῖμ Πασᾶν λέγων «Ἰπραῖμ τινα, . . ἄνδρα συνετὸν καὶ εὐχρη καὶ πρὸς τὰς τῶν Τούρκων ἀναιδείας βλακειάς καὶ ἀσελ-
γείας ἀσυνήθη», ἐντεῦθεν δ' ἴσως ὁ Καντεμῖρος ἐπεκάλεσεν αὐτὸν Ὀδυσσεᾶ Τούρκον. Κατὰ τὸν Δούκαν ὁ Ἰμβραῖμ ἀνυψώθη εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ πρώτου βεζύρου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βαγιαζήτ. Πρὸς τοῦτο συμφωνεῖ καὶ ὁ Ἰδρίς. Ἡ μαρτυρία τοῦ Δούκα καὶ τοῦ Ἰδρίς ἀντιφάσκει πρὸς τὴν μαρτυρίαν πάν-
των τῶν ἄλλων ὀθωμανῶν ἱστοριογράφων καὶ μάλιστα τοῦ Χατζῆ Κάλφα (ἐν τῇ καταλόγῳ τῶν μεγάλων βεζυρῶν), οἵτινες πάντες οὐχ ὁμολογοῦσι τὸν Βεγυζήτ Πασᾶν ὡς μέγαν βεζύρην.

Γ.—σ. 58.

Ὁ πρεσβευτὴς οὗτος καλεῖται Δημήτριος Ἀγᾶς, Δούκας, ΚΕ', σ. 92. Οὕτω δὲ ἡ ἦν ἐξωμότης, ἡ ἢ προσηγορία τοῦ Ἀγᾶ ἦν ἥδη στρατιωτικὸν ἀξίωμα παρὰ τοῖς Φωκαεῦσιν, ὡς ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἔτι χρόνων ὁ ἀγᾶς κατέχει ἐπίσημον θέσιν ἐν τῇ αὐτῇ τῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδαβίας καὶ Βλαχίας.

Δ'—σ. 58.

Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐπὶ τοῦ βεζύρου τούτου Μουράτ τοῦ Β' εἰσέχθη εἰς τὰς ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Τούρκοις σκηνικὰς παραστάσεις πρόσωπον ἀπαγγέλλον μετ' ἐμφάσεως περσικοῦς καὶ ἀραβικοῦς στίχους, ὅπερ ἦν σοφὸς ἀδέξιος, καλούμενος κωμικὸς φιλόσοφος. Τὰ ἕτερα κύρια πρόσωπα τῶν παραστάσεων τούτων εἰσὶν ὁ Καραγκιόζ, ὁ Καρατζουτζέ, ὁ Λοβλόδ, καὶ ὁ Χοπά Τζελεπή. Οἱ Βυζαντινοὶ καλοῦσι τὸν Καραγκιόζ κ α ρ α κ ο ν.

Ε.—σ. 58.

Χ α τ ή π η ς ἡ Χατίης· Χ α τ ζ ι α η θ ἄ τ, Χατζῆ Ἀιβᾶζ. Δούκας, ΚΕ, σ. 92. Ὁ Ἰδρις παρίστησι τὸν Χατίην τοῦτον οὐ μόνον ὡς δεινὸν ναύτην καὶ κολυμβητὴν, ἀλλὰ καὶ ὡς κακὸν μουσουλμάνον, δὲ διὰ τοῦτο ἐπεκλήθη Τυχαρετσίζ Χατίβ, τουτέστιν ἀκάθαρτος ἱερακῆρυξ. Ὁ Ἰδρις ἐναντιολογῶν πρὸς τὸν Δούκαν δρίζει τὸν ναῦλον τῶν γενονησιῶν πλοίων εἰς 5,000 δουκάτα ἀντὶ 50,000.

ΣΤ.—σ. 65.

Ὁ Δούκας καὶ, κατ' αὐτὸν, ὁ Γίβων, τόμ. Δ, σ. 371, ἀνάγουσι σφαλῆρως εἰς εἰκοσι μυριάδας τὸν στρατὸν τοῦ Μουράτ· διότι ὁ Μωάμεθ εἶχε μόνον μεθ' ἑαυτοῦ τρεῖς ἢ τέσσαρας χιλιάδας ἀνδρῶν, ὅτε ἀπέβη πρὸ τῆς Καλλιπόλεως, ἡ δὲ πληθὺς τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν αὐτομολησάντων πρὸς αὐτὸν ἐκ τοῦ Μουσταφᾶ, ἠδύνατο εἶναι εἰς εἰκοσι χιλιάδας. Ὁ Κανανός, ὁ περιγράφας τὰ καθ' ἑκάστα τῆς πολιορκίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀνάγει ῥητῶς εἰς μυρίους μόνον τὸ πρῶτον σῶμα τοῦ πολιορκητικοῦ στρατοῦ, πᾶσα δὲ ἡ ἀπώλεια τῶν Τούρκων σημειοῦται εἰς χιλίους ἀνδρας.

Ζ.—σ. 68.

Ὁ Κανανός καλεῖ αὐτὸν σχεδὸν ὁρθῶς Μηρσαίτην Βεχάρ, ἀντὶ Ἑμίρην σουλτάνον Βουχαρί.

Η.—σ. 68.

Ὁ Κανανὸς διηγεῖται, ὅτι «τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀμμεῖ καὶ δεσπότου τῶν μουσουλμάνων παρθένον οὖσαν ἤρπασε παρὰ γνώμην ἐκείνου καὶ ἔφθειρε καὶ ἐκράτησε, καὶ ἔσχεν ἐκείνην ἐν τῷ κοιτῶνι καὶ τῷ κλινιδίῳ ἐκείνου, καὶ οὐδείς ἐτόλμησεν αὐτὸν σκῶψαι, ἢ τι εἰπεῖν πρὸς ἐκεῖνον».

Θ.—σ. 70.

Ἡ διήγησις αὕτη τοῦ Κανανοῦ ἐστὶν ἀκριβής· διότι ἡ 24 Αὐγούστου 1422 συμπίπτει εἰς ἡμέραν Δευτέραν, ἀλλὰ σφαλερὰ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐβδόμαδος ἡ προτέρα διήγησις περὶ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τῶν Τούρκων «δεκάτη μηνὸς Ἰουνίου, ἡμέρᾳ Τρίτῃ»· διότι ἡ δεκάτη Ἰουνίου συμπίπτει εἰς ἡμέραν Τετράδην καὶ οὐχὶ Τρίτην.

Ι.—σ. 71.

Δούκας, ΚΗ, σ. 104. Ὡς μέχρι τοῦδε ἐγράφη ἡ ἱστορία τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων τεκμαίρεται τις, ὅτι ὁ Καντεμίρος, ὃς ὤφειλε γινώσκειν τοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς, ἀπεσιώπησεν ἐντελῶς τὰ περὶ τῆς πολιορκίας ταύτης, περὶ ἧς ποιῶνται λόγον ὁ Σεαδεδδίν, ὁ Ἰδρις καὶ ἕτεροι Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι, ὡς καὶ ὁ Δούκας, ὁ Χαλκοκονδύλης καὶ Φραντζῆς, καὶ περὶ ἧς ὁ Κανανὸς συνέγραψεν ἴδιον σύγγραμμα. Ὁ Πετὶ δὲ ἅλ Κροὰ ἀμφιβάλλει, ἃν ἐγένετο τοιαύτη πολιορκία!

ΙΑ.—σ. 72

Φραντζῆς (Α, κεφ. 39, σ. 26) ἐστὶν ὁ μόνος ἱστοριογράφος ὁ ἀναφέρειν τὸ γεγονός τοῦτο· καλεῖται δὲ ὁ Μουσταφᾶς Μουσταφὸς οὐλοῦς ὁ τοῦ Ἀμουράτ ὁ ἀδελφός. Ὅριζει δὲ καὶ τὴν ἡμέραν τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐλεύσεως αὐτοῦ τὴν 1 Ὀκτωβρίου 1423. Οὕτως οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι θέγουσι τὴν ἡττάν τοῦ Μουσταφᾶ τῷ 826 ἔτει τῇ· Ἐγίρας, ἐνὶ ἔτει πρότερον.

ΙΒ.—σ. 73.

Ὁ Ἰδρις ἀναφέρει ὡς κύριον τῆς εἰς θάνατον καταδίκης τὴν παράδοσιν τοῦ Προφήτου, «Ὅταν ὦσι δύο καλῖψαι, οὗ προσκυνούσιν, φονεύσατε τὸν ἕτερον αὐτῶν.»

ΙΓ.—σ. 74.

Ὁ Φιροῦζ Βέγγης ἢ Φιροῦζ Χότζα ἐστὶν ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Χότζαν Θερισὲς παρὰ Τουρσίω.

ΙΔ.—σ. 74.

Ὁ Ἰδρις ἐν τῷ τέλει τοῦ δευτέρου διηγήματος τῆς βασιλείας Μουράτ τοῦ Β', καὶ ὁ Σεαδεδδιν παρὰ Βρατούττη, Β', σ. 17, καλοῦσι τὸν υἱὸν τοῦτον τοῦ Ἑβρενοῦ Ἰσᾶ Βέγην. Παρὰ Δούκα (χρονικόν) ὁ μαχόμενος στρατηγὸς πρὸς τοὺς Ἀλθανοὺς καλεῖται Τουραχάνης. Χαλκοκονδύλης, βιβλ. Α, ἀναφέρει μεταξὺ τῶν υἱῶν τοῦ Ἑβρενοῦ τὸν Ἰσᾶν (Ἰησοῦν), ἀλλ' οὐχὶ τὸν Τουραχάν.

ΙΕ.—σ. 84.

Ὅπως μὴ συγχέωμεν τοὺς δύο Βαγιαζήτ καὶ τοὺς δύο Χαμζᾶ, ἀνάγκη ἔν' ἀναμνησθῶμεν, ὅτι ὁ Τζουνεῖδ, εἶχε δύο ἀδελφούς, ὧν ὁ μὲν ἐκαλεῖτο Βαγιαζήτ, ὁ δὲ Χαμζᾶ, καὶ ὅτι ὁ Βαγιαζήτ πασᾶς, ὁ Βεζύρης τοῦ Μωάμεθ, εἶχεν ἀδελφὸν καλούμενον Χαμζᾶ. Ὁ Χαλῆλ, γήμας ἀδελφὴν τοῦ Βεζύρου Βαγιαζήτ πασᾶ, ἦν τότε σύμμαχος πρὸς τὸν τελευταῖον τοῦτον. (Δούκας, ΚΗ).

ΙΣΤ.—σ. 82.

Δούκας, ΚΘ, σ. 110. Τῆς πρεσβείας τοῦ Νοταρᾶ μνημονεύει ὁ Χαλκοκονδύλης, Ε. Οἱ μεταφράσαι αὐτοῦ ἀμαρτάνουσι ποιοῦντες δύο διαφορὰ πρόσωπα ἐκ τοῦ Νοταρᾶ, τὸν υἱὸν τοῦ κυρίου καὶ τὸν Λουκᾶν, ἐν ᾧ ὑπάρχει ῥητὴς παρὰ τῷ Δούκα, ΚΘ, σ. 109, τὸν κύριον Λουκᾶν Νοταρᾶν. Ὅρα καὶ Φραντζῆν, Α, σ. 40.

ΙΖ.—σ. 83.

Ὁ Βρατούττης, Β', σ. 27, δὲ ἠγνώνει τὴν ὑπαρξιν τῆς Ἀτταλείας, ἀνέγνωσεν αὐτὴν ὡς Ἀντάκειαν, μετέφρασε δὲ αὐτὴν πάντοτε Ἀντιόχειαν.

ΙΗ'.—σ. 88.

Ὅρα Ἀτλанта, Ζ. Ὁ Τζιχαννουμᾶς, σ. 611, λέγει· «Ἡ Ἀττάλεια, ἀπέχουσα δύο σταθμοὺς πρὸς δυσμὰς ἀπὸ τῆς Ἀλαίας, καίται ἐν μέσῳ κήπων καὶ ἀμπελώνων· σώζονται δὲ ἐπὶ ὄρους πρὸς ἄρκτον τῆς πόλεως ταῦτης τὰ ἐρείπεια τοῦ κήπου καὶ τῶν ἀνακτόρων τοῦ Σελτσουκ Κιλιτζαρσλάν.» Τὸ Ἀνεμούρ, ὅπου ὁ Τζουνεῖδ συνέτυχε πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Καραμανίας, ἐστὶ τὸ ἀρχαῖον Ἀνεμόριον. Ὅρα Βωφὸρτ, Καραμανία, σ. 156. Ὁ Δούκας καλῶν αὐτὸ Ἀμώριον συγχέει πρὸς τὴν περιώνυμον πόλιν τῆς Γαλατίας, ἣν οἱ Ἀραβες καλοῦσι Μαμουριγέ. Οὕτως οὐ μόνον οἱ ἱστοριογράφοι Τοῦρκοι καὶ Ἀραβες, ἀλλὰ καὶ οἱ Βυζαντινοὶ συνέχουν τὰ ὀνόματα ἀμφοτέρων τῶν πόλεων τούτων.

ΙΘ.—σ. 88.

Ἡρόδ. Δ, Κεφ. 90. «Ἐκδιδοῖ δὲ ὁ Τέαρος οὗτος ἐς τὸν Κοντάδεσδον ποταμόν· ὁ δὲ Κοντάδεσδος ἐς τὸν Ἀγριάνην· ὁ δὲ Ἀγριάνης ἐς τὸν Ἑβρον· ὁ δὲ ἐς θάλασσαν τὴν παρ' Αἰνῶ πόλιν» ἢ κατὰ τὰς νῦν ὀνομασίας ὁ Τέαρος (Τεχεχδερε) ἐκβάλλει εἰς τὸν Κουτζουκδερε, ὁ Κουτζουκδερε εἰς τὸν Ἑρκενέ, ὁ Ἑρκενέ εἰς τὸν Μαρίτζαν, καὶ ὁ Μαρίτζας εἰς τὴν παρ' Αἰνῶ θάλασσαν.

Κ.—σ. 89.

Κάτωνας, ΙΒ, σ. 499, κατὰ τὸν Δλουγόσιον. Ὁ Ἑγγελος (ἱστορία τῆς Οὐγγρίας, Β', σ. 324) καλεῖ τὸν ζραπετὴν τοῦτον τοῦ Σιγισμούνδου Στέφανον Λοζόνζ, ὁ δὲ Πράτ Στέφανον Ροζόν.

ΚΑ.—σ. 90.

Ἡ πρὸς τὸν Σιαχρόχ Μίρζαν ἐπιστολή, ἣν ὁ Μουράτ παρέδωκε τῷ πρεσβευτῇ Ἀβδουλ Χαλήλ Βακσί, χρονολογεῖται τῷ 833 (1429) ἔτει τῆς Ἑγίρας. Ὅρα τὴν συλλογὴν τοῦ Φεριδούν, ἀρ. 76.

ΚΒ.—σ. 91.

Ἀναγνώστης, Ζ. Οὗτοί εἰσιν οἱ τζεεετζι, ὡς καλοῦνται ἔτι σήμερον οἱ δρομεῖς ἢ πρόσκοποι τῆς ἐφίππου προπορείας τῶν Τούρκων.

ΚΓ.—σ. 92.

Οἱ Τοῦρκοι ἱστοριογράφοι καὶ ὁ Λωζιέρ, Βιβλ. ΚΕ, τόμ. Γ', σ. 100, τιθεῖσιν τὴν ἄλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης τῷ 832 (1429), ὁ δὲ Φραντζῆς καὶ Κανκνός, τῷ 1430. Οὗτος ὡς αὐτόπτης μάρτυς ἐστὶ μᾶλλον ἀξιόπιστος.

ΚΔ.—σ. 92.

Ὁ Ἀναγνώστης, Ι, σ. 403, ἀναφέρει πάντοτε τὴν ἐκκλησίαν τῆς ἀγίας Θεοδώρας, ἀλλ' ὁ Δρούκας καὶ ἕδη ὁ Νικήτας κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν ἄλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης ποιοῦνται λόγον μόνον περὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Δημητρίου, προστάτου τῆς πόλεως.

ΚΕ.—σ. 94.

Ἀναγνώστης, σ. 354. «Μοναχοὶ δὲ γυναιεὶ συνελκόμενοι πρῶγμα γέμον

αἰσχύνῃς ἐδόκει, καὶ τοῖς ἔλκουσι τοῦτο γέλως ὑπῆρχε πλατύς· εἰδότες γὰρ ἢ πυθόμενοι μοναχῶς αὐτοὺς βιωτεύοντας καὶ τὴν μετὰ τῶν γυναικῶν παντελῶς ἀπειπαμένους συνοίκησιν, τέρψιν ἰδίαν ἡγοῦντο τούτους βρῶντας συνδιαφέροντας αὐτοῖς τὸ δεινὸν καὶ συνδιάγοντας ἐξ ἀνάγκης ἑμοῦ.»

ΚΣΤ.—σ. 95.

Ἄναγνώστης, ΙΣΤ', σ. 190. Ὅτε οἱ Νορμανδοὶ ἐκυρίευσαν τῆς πόλεως οὐ κατεκερμάτισαν μὲν τὸ σῶμα τοῦ ἁγίου, ἀλλ' ἐτι ἤττον ἢ οἱ Τούρκοι ἐσεβάσθησαν τὸ μῦρον, δι' οὗ ὥπτουν τοὺς ἰχθεῖς καὶ ἐλίπαινον τὰ ὑποδήματα αὐτῶν (Νικήτας Χωνιάτης, ἐν Ἀνδρονίκῳ, Α, σ. 197).

ΚΖ.—σ. 99.

Ὁ Ἰωάννης Καμηνιάτης, Θεσσαλονίκης αἰχμαλωσία, διηγεῖται τὰ δεινὰ τῆς ἀραδικῆς λεηλασίας, ὡς ὁ Ἰωάννης Ἀναγνώστης τὰ τῆς Τουρκικῆς. Ἀμφοτέροι ἦσαν αὐτόπται μάρτυρες τῶν παραδοθέντων ἡμῖν ἀνηκούσων δεινῶν.

ΚΗ.—σ. 100.

Νικήτας Χωνιάτης, ἐν Ἀνδρονίκῳ, Α, σ. 493—496. «Εἶτα τὴν αἰδῶ ἀνακαλύψαντες καὶ τὸν ποθεῖνα τοῦ τῆς κοιλίας ἀσχοῦ ῥέειν ἀνέντες ἐνούρου κύκλῳ κατὰ τὸ ἅγιον ἔδαφος περιβρῶντήρια ταῦτα τελοῦντες δαίμοσι καὶ λουτρὰ θερμὰ τοῖς ἀλάστορσι σχεδιάζοντες, ὧν διήνεγκαν ἀνθρώποις συμφορὰς μηχανώμενοι καὶ δεινὰ διαβλοῦντες ἀνήκεστα.—Οἱ δ' ἀναιδεῖας πληρέστατοι καὶ γελιοῖσται καὶ τὸ θεῖον δεδιότες μὴδ' ὑπωσοῦν, κατακύπτοντες ἐς ἱκανὸν καὶ τὰς πυγὰς καὶ ὅσα περιστέλλουσιν ἄνθρωποι τῇ ἀνελεύσει τῶν ἐσθῆτων ἀπογυμνοῦντες, τὸν πρωκτὸν εἰς αὐτοὺς ἔτρεπον καὶ τῶν σιτίων γινόμενοι ἐγχιστα ἀπέδερπον δριμύτερον γαλῆς οἱ ἀβέλτεροι· ἔστι δ' ὅτε καὶ τὰ τῆς γαστρὸς λύματα ὡς διὰ σίφωνος τῆς ἔδρας ἀκοντίζοντες ἔχραινον τὰ ὄψα καὶ κατὰ τῶν προσώπων ἐνίους ἐμόλυναν· ἐνούρου τε τοῖς φρέσιν, καὶ ἐξ αὐτῶν ἐσέπειτα τὸ ποτὸν ἀνιμώμενοι προσεφέροντο, καὶ τὸ αὐτὸ παρ' αὐτοῖς ποτήριον ὡς ἄμῃς καὶ οἰνοχόῃ πρὸς ἅμφω ἦν ἐπιτήδειον, μὴ πρότερον βαπτιζόμενον, τὸν τε καταποθησόμενον οἶνον καὶ τὸ βῶρον εἰσεδέχετο, καὶ ἔσπεγεν ὃ μοίως τὸ ἐκ τοῦ σωματικοῦ κρουνοῦ ἀποχεόμενον περίττωμα».

ΚΘ.—σ. 100.

Βλέπων τις τὸν Ἀναγνώστην ὑπερασπιζόμενον τοῦ Ἐπισκόπου κατὰ τῶν αἰτιωμένων τοὺς Ἑλλήνας, ὅτι παρέδωκαν τὴν πόλιν αὐτῶν, ἐξάγει ὅτι ὁ ἐφάρχης αὐτος οὐκ ἦν ἐντελῶς ἀθῶος.

Α.—σ. 400.

Ὁ Πετί δὲ λα Κροά, δὲ οὐδὲν ἐγίνωσκε περὶ τῆς πολιορκίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ Μουράτ τοῦ Β', ἐπειδὴ οὐδὲν ἀναφέρει περὶ αὐτῆς, ἡγνώνει ὡσαύτως καὶ τὴν ὑπαρξιν τῆς συγγραφῆς Ἰωάννου τοῦ Ἀναγνώστου, περὶ ἀλώσεως τῆς Θεσσαλονίκης.

ΑΑ.—σ. 402.

Ὁ Χαλκοκονδύλης, Δ, σ. 63, καὶ ὁ Δούκας, ΑΙ, σ. 75, ἀναφέρουσι μόνον ἐξ υἱοῦς, ἀλλ' ὁ Σπανδογίνος Καντακουζηνὸς λέγει βῆτῳ, ὅτι εἶχεν ἐπτὰ, (Σχόλια εἰς Θεόδωρον Σπανδογίνον Καντακουζηνόν, εὐπατρίδην Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν Φλωρεντία, 1532, σ. 23).

ΑΒ.—σ. 105.

Πουκεβίλ, Τόμ. Ε, σ. 281. Ἐκ τῶν δύο αὐτοῦ χρονολογιῶν 1400 καὶ 1431 φαίνεται ἡ πρώτη ὡς ὀρθή. Ὁ Μελέτιος ἀμαρτάνει τιθεὶς αὐτὴν τῇ 1424, ἐπειδὴ ἡ τῆς Θεσσαλονίκης ἀλωσις, ἥτις προηγείται, ἐγένετο μόνον τῇ 1430. Ὁ Κανανὸς, Γ, καὶ ὁ Φραντζῆς, Β, 9, ἀναφέρουσιν, ὅτι ὁ Σινάν Βέγγης κατέλαβε τὰ Ἰωάννινα Ὀκτωβρίῳ μηνὶ 1431. Ὁ Σπανδογίνος, σ. 27, λυμαίνεται τὸ ὄνομα τοῦ Σινάν Βέγγη εἰς Τινανκάμβεην.

ΑΓ.—σ. 105.

Πουκεβίλ, σ. 281. Ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἱστορίᾳ τῶν Ἰωαννίνων εὔρηται ἐν χάσμα τριάκοντα ἐτῶν, ἀπὸ τοῦ 1400 μέχρι τοῦ 1431, ὅπερ δύναται τις συμπληρῶσαι ἐν μέρει τῇ βοήθειᾳ τοῦ Χαλκοκονδύλη καὶ Φραντζῆ. Ὁ Χατζῆ Κάλφας, ὁ Σεαδεδδὶν παρὰ Βρατούττη, Β', 57, καὶ ἕτεροι ἱστορικοὶ ὁθωμανικοὶ πηγαὶ τάττουσιν ἐν ἔτει 835 (1430—1431) τὴν ἐρήμωσιν τῆς Ἀλβανίας ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὡς καὶ τὴν ἀλωσιν τῶν Ἰωαννίνων.

ΑΔ.—σ. 107.

Σεαδεδδὶν παρὰ Βρατούττη, Β', 52, παρατηρεῖ ὀρθῶς τὸ ἀμάρτημα τοῦ Ἰδρις, δὲ ὅτε μὲν ποιεῖ ὡς ἀδελφὸν τοῦ Ἀσίκ Πασᾶ τὸν Χαλλῆ Πασᾶ, ὅτε δὲ ἀδελφὸν τοῦ Ἐλίας ἢ Ἀούζ Πασᾶ, ὅτε δὲ ἀδελφὸν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ παρὰ τοῦ Ἀούζ Πασᾶ.

ΑΕ.—σελ. 407.

Ὁ Χατζῆ Κάλφας καὶ ἕτεροι ἱστοριογράφοι Τούρκοι τάττουσιν ἐν 836

(1432) ἤτταν τινα τοῦ Ἀλῆ Βέγη, υἱοῦ τοῦ Ἑβρενοῦ, παρὰ τὸ Κολουμβάτζ ἥτις ἐστὶν ἡ πρὸς τὸν Δρακούλην μάχη, καθ' ἣν οὗτος ἦν νικητής. Οἱ αὐτοὶ ἀναφέρουσιν ἔτι εἰς τὸ ἔτος 836 τὴν κατὰ τῶν Οὐγγρων νίκην τοῦ Σινάν Πασᾶ, υἱοῦ τοῦ Τιμουράτ.

ΑΣΤ.—σ. 109.

Κάτωνας, IB, 503.

AZ.—σ. 109.

Ὁ Ἰδρις λέγει, ὅτι ἦν ὁ Ἡγούμενος (ἀρχιεπίσκοπος) τῶν δερβισίων μεβλεβίδων.

AH.—σ. 410.

Ὁ Σεαδεδδὶν καὶ ὁ Νεσρῆς λέγουσιν, ὅτι οἱ πρόσκοποι τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ παρῆλθον παρὰ τὸ Τεμεσεβάρ. Ὁ δὲ Ἰδρις λέγει, ὅτι προὔχωρησαν μάλιστα μέγρι τῶν πέριξ τῆς Βούδης.

AΘ.—σ. 411.

Γνωστὸν ἐστὶ συνήθως ἐν τῇ ὀνόματι Μυλενβάχ. Ὅρα Σχλοίζερν, σ. 91, πάρεργα ἱστορικά. Αὐτὸς οὗτος καλεῖ ἑαυτὸν Τρανσιλδανόν. Πολλὰ ἐκδόσεις τοῦ συγγράμματος τούτου ἐγένοντο λατινιστὶ καὶ γερμανιστὶ ἡ δὲ ἀρχειότερα, ἐμοὶ γνωστὴ γερμανικὴ ἐκδοσίς ἐστιν ἡ τοῦ 1530.

M.—σ. 142.

Ὁ Δούκας, A, σ. 416, καλεῖ τὸν Ἰσακβέγγην, υἱὸν τοῦ Ἑβρενοῦ, Φαδουλλάχ, ἴσως Φαζλουλλάχ, τὸν διεγείροντα τὸν Μουράτ κατὰ τοῦ Βράγκοβιτζ καὶ Δρακούλη, καὶ λέγει ὅτι ἦν μέγας χαρτουλάριος, μετὰ δὲ ταῦτα βεζύρης (μεσάζων).

MA.—σ. 113.

Σεαδεδδὶν παρὰ Βρατούττη. Κατὰ τὸν Νεσρῆν, φ. 183, τέσσαρες παῖδες ἄρρενες, ὡς λέγεται, ἐπιωλήθησαν ἐν Σκόποις ἀντὶ εἴκοσιν ἄσπρων. Ὁ Ἀασικ πασαζαδὲ (ἐν τοῖς χειρογράφοις τοῦ Βατικανοῦ, σ. 278) διηγεῖται τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ὡς αὐτόπτης, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν εὐμένειαν τοῦ σουλτάνου ὡς ἐξῆς· Ἀτῶ ἔτει τούτῳ (842—1438) ὁ σουλτάνος Μουράτ λαβὼν τὴν εἰς Βίλ-Εργὰδ (Βελιγράδιον) ἀγροσαν ἐπύρθησε τὴν Οὐγγρην. Τὰ λάφυρα

ἦσαν ἄπειρα. Ἐγὼ αὐτὸς δὲ πένης ἡγόραζον ἀντὶ ἑκατὸν ἄσπρων καλὸν παῖδά· διότι καὶ ἐγὼ δὲ πτωχὸς συνεξεστράτευον. Ἐπορεύθην ποτὲ πρὸς τὸν σουλτάνον, δὲ ἔδωρήσατό μοι αἰχμαλώτους. Τότε εἶπον αὐτῷ· Εὐμενέσαστε σουλτάνε, ἀνάγκη ἵππων καὶ χρημάτων πρὸς ἀπαγωγὴν τῶν αἰχμαλώτων τούτων. Παρὰ χρηρῆμα ἔδωκέ μοι δύο ἵππους καὶ πεντακισχίλια ἄσπρα. Οὕτως ἦλθον εἰς Ἀδριανούπολιν μετὰ τεσσάρων ἵππων καὶ ἑννέα αἰχμαλώτων. Ἐπώλησα δὲ τινὰς αὐτῶν ἀντὶ τριακοσίων καὶ διακοσίων ἄσπρων».

MB.—σ. 114.

Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται σώζονται ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Φεριδούν· ἀλλ' ἐπειδὴ εἰσιν ἀχρονολόγητοι, δυσχερές ἐστιν ἐξακριβῶσαι τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ἐγράφησαν, εἴ τις αὐτῶν μὴ ᾔρη τὴν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Σεμενδρας.

MG.—σ. 416.

Ὁ μὲν Βονφίνιος (Δεκ. Γ, Βιβλ. Ε', σ. 440) καλεῖ αὐτὸν Σιαθαδίν, δὲ δὲ Ἑγγελος ἐν μὲν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Οὐγγρίας Σαλαδίν, (Γ, σ. 64), ἐν δὲ τῇ ἱστορίᾳ τῆς Σερβίας, σ. 387, Σεχαθεδδίν. Ὁ Νεσρῆς καὶ ὁ Σεαδεδδίν παρὰ Βρατούττη, Β, σ. 82, καλοῦσι τὸν ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ τούτου, Σαχίν Κουλλέ, ὥστε οἱ μὲν καλοῦσιν ἀρχηγὸν τὸν ἐκτομίαν Σεχαθεδδίν, οἱ δὲ τὸν Σαχίν Κουλλέ.

MA.—σ. 117.

Ὁ Σεαδεδδίν ἀναφέρει τὰ δνόματα τούτων. Ὁ Χατζῆ Κάλφας τάττει τὴν πολιορκίαν τοῦ Βελιγραδίου, ὡς καὶ τὴν ἄλωσιν τῆς Νοβοβέρδας τῷ 842 (1438), τὴν δὲ κατάληψιν τῆς Σεμενδρας τῷ 843 (1439).

ME.—σ. 117.

Χρον. Θουροσίου, Δ, σ. 40. Ὁ ἀριθμὸς τῶν πέντε μαχῶν ἐστὶν ἀκριβέστερος τῶν ἐξ μαχῶν τοῦ Κάτωνα καὶ Ἑγγέλου, καὶ μάλιστα τῶν οὐκ ὄντων τοῦ Βονφίνιου.

MST'.—σ. 418.

Adsalsum lapiden et Cobin, ὅπερ κεῖται πρὸ τῆς Συνδερόδης. (Καλλιμαχος περὶ μάχης τῆς Βάρνης, καὶ κατ' αὐτὸν, Βονφίνιος, Δεκ. Γ. Βιβλ. Ε, σ. 447).

MZ.—σ. 148.

Ἐν τῇ ἀναφορᾷ τοῦ Θύνιάδου ὁ Ἰσαβέλης, υἱὸς τοῦ Ἑβρενοῦ, καλεῖται

Ezebeg filius Kwrenyer. 'Ο Χαλκοκονδύλης, Δ, σ. 50, έκδ. Βασιλείας, ἀναφέρει μετὰ τῶν υἱῶν τοῦ 'Εβρενοῦ τὸν 'Ιησοῦν, τοῦτέστιν 'Ισθ', καὶ ἐν τῷ ΣΤ, σ. 168. έκδ. Παρισίων, 'Ιεσέ τε ὁ τοῦ Βρενέζεω. 'Εκ τοῦ τελευταίου τούτου οἱ μεταφρασταὶ ἐποίησαν Theceten !! Οὕτω δὲ καλεῖται ὡσαύτως παρὰ τῷ 'Εγγέλω (ἱστορία τῆς Σερβίας, σ. 387) Thesetes, ἀντὶ 'Ισθ'.

ΜΗ.—σ. 448.

*Ορα ἀναφορὰν τοῦ Οὐνιάδου παρὰ Κατώνας, ΙΓ', σ. 253.

ΜΘ.—σ. 448.

Κάτωνας, ΙΓ', σ. 253. 'Ο Αλουγόσιος καὶ ὁ Καλλιμάχος ἀνάγουσι τὴν ἀπώλειαν εἰς τριακονταχιλίους ἄνδρας, ἀντὶ διςχιλίων. 'Ο Αἰνείας Σόλβιος μετριώτερός ἐστιν, ὑπολογίζων τὴν ἀπώλειαν εἰς μόνον μυρίου ἄνδρας ἐκ τῶν χριστιανῶν. 'Η ἀναφορὰ τοῦ Οὐνιάδου, ἀνατρέποντος τὰς ψευδολογίας ταύτας, χρονολογεῖται τῇ 5 Νοεμβρίου.

Ν.—σ. 449.

'Ρουμελία τοῦ Χατζῆ Κάλφα, σ. 57. Παρὰ Δούκα, ΑΒ', σ. 422, 'Ιζλάτῃ, τοῦτέστι χρυσὸς ἐκ τοῦ σλαβικοῦ slato, χρυσός, ἴσως ἐπειδὴ ὁ ποταμὸς καταφέρει ψήγματα χρυσοῦ.

ΝΑ.—σ. 449.

Βονφίνιος, Δεκ. Γ, Βιβλ. Ε, σ. 449. Κατὰ τὸν Καλλιμάχον, περὶ μάχης τῆς Βάρνης, οὐδ' αὐμὸς δύναται τις εἰρεῖν ἀκριβεστέραν τοπογραφικὴν περιγραφὴν τοῦ διπλοῦ τούτου στενοῦ, ὃ δὲ Κάτωνας ἀλόγως μέμφεται ἄνοιαν τῷ Βονφινίῳ ἢ μᾶλλον τῷ Καλλιμάχῳ.

ΝΒ.—σ. 449.

'Εκ πασῶν τῶν μέχρι τοῦδε εὐρισκομένων κολοβώσεων τουρκικῶν ὀνομάτων ἢ μᾶλλον ἀλλόκοτος καὶ δυσεξήγητός ἐστιν ἡ τοῦ ὀνόματος τοῦ Μαχμοῦτ Τζελεπῆ, γυναικαδέλφου τοῦ Μουράτ, εἰς Καραμὲν παρὰ Καλλιμάχῳ καὶ τῷ ἀντιγράψαντι αὐτὸν Βονφινίῳ, ὃς μεταβάλλει καὶ τὸν Κασιμβέγγιν εἰς Χασάν. Οἱ μεταφρασταὶ τοῦ Χαλκοκονδύλη παρέλαβον ἐκ τοῦ λατινικοῦ κειμένου τοῦ Καλλιμάχου καὶ Βονφινίου τὸν Καραμὲν τοῦτον, εἰ καὶ ἐν τῷ ἑλληνικῷ οὐδὲν τοιοῦτον εὐρίσκεται.

ΝΓ.—σ. 420.

Ὁ Νεσρής, φ. 186. Σεαδεδδίν παρὰ Βρατούττη, Β', 82. Ἰδρις (ΙΓ' διήγημα τῆς ἱστορίας Μουράτ τοῦ Β'). Σολακζαδὲ, φ. 42. Ἀλλῆς, φ. 74. Μουχιγεδδίν, φ. 78, πάντες προτάττουσι τοῦ Οὐγγρικοῦ τὸν Καραμανικὸν πόλεμον. Ὁ Δούκας καὶ Χαλκοκονδύλης λέγουσι μὲν, ὅτι μετὰ τὴν ἐπὶ τὴν Οὐγγρίαν ἐκστρατείαν ὁ Μουράτ ἐπεραιώθη εἰς Ἀσίαν πρὸς κατάπαυσιν τῶν ἐν τῇ Καραμανίᾳ ταραχῶν, ἀλλ' οἱ ἱστοριογράφοι οὗτοι ἀντιφάσκουσι πρὸς ἐκυτούς· διότι ὁ μὲν Χαλκοκονδύλης (ΣΤ, σ. 134) λέγει· «Ταῦτα ὡς ἐγένετο (τοῦτέστιν ἄμα εἰρηνεύσας πρὸς τὸν Βλαδίσλαον) αὐτίκα Ἀμουράτης ἐστρατεύετο ἐπὶ τὸν Καραμάνον.» ἀφ' οὗ ἀνωτέρω (ΣΤ, σ. 147) εἶπε· «Βασιλεὺς (Ἀμουράτης) δ' ἐς τὴν Ἀσίαν διαβὰς ἐπὶ Καραμάνον ἤλαυνε τὸ δεύτερον, καὶ τὴν τε χώραν ἰδίου καὶ ἐπεκράτει. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγένετο, Γεώργιος ὁ Τριβαλλῶν ἡγεμὼν ἐς λόγους τῷ τε Ἰάγγῳ καὶ τῷ Παιώνων βασιλεῖ ἀφικόμενος, . . . ἐνήγεν ἐπὶ Ἀμουράτῃ στρατεύεσθαι». Ὁ δὲ Δούκας (ΑΒ', σ. 123) λέγει· «αὐτὸς δὲ (ὁ Μουράτ) κατελθὼν ἐν τῇ Προύσῃ ἐπέρασεν εἰς Θράκην θέρους ἣ δὲ ἐπερχομένου,» καὶ περαιτέρω «ἦλθεν εἰς Ἀμασειᾶς εἰς τῶν δούλων τοῦ Ἀλατάν, μὲνῶν τὸν αὐτοῦ θάνατον.» Ἀλλ' ἡ ἐκστρατεία τῆς Θράκης ἐγένετο τῷ ἔτει 1443, τὸ δὲ τέλος τοῦ χειμῶνος ἦν τὸ τοῦ 1444.

ΝΔ.—σ. 423.

Ὁ Νεσρής, φ. 168, δηγεῖται, ὅτι ὁ Μετζιδένης ἀπέστη ἐπὶ τινὰ χρόνον τῆς αὐλῆς τοῦ Μουράτ· διότι ὁ σουλτάνος ὑπώπτευσεν αὐτὸν, ὅτι ἐθανάτωσε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Μουσταφᾶν, ἀνεκτίσαστο δὲ τὴν εὐνοίαν αὐτοῦ, ὅτε ἀνεκαλύφθη καὶ ἐτιμωρήθη διὰ θανάτου ὁ ἀληθὴς φονεὺς τοῦ Μουσταφᾶ. Ταῦτα πρὸς ἀνασκευὴν τῶν Εὐρωπαίων ἱστοριογράφων, τῶν λεγόντων, ὅτι ὁ Μουράτ ἀπηγχόνησε τὸν Μουσταφᾶν. Ὅρα τὰ λοιπὰ περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἡγεμόνος τούτου τὸν Χαλκοκονδύλην καὶ Δούκαν. Οὗτος, ΑΒ', σ. 223, ὡς καὶ ὁ Νεσρής, Ἰδρις, Σεαδεδδίν, Σολακζαδὲ καὶ Ἀλλῆς ἐπαινοῦσι δικαίως τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ κυριάρχου τούτου.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Α.—σ. 427.

Ὁλόκληρος ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ἑλληνος αὐτοκράτορος, χρονολογουμένη τῇ 30 Ἰουλίου, σώζεται παρὰ Κατώνη, ΙΓ', σ. 318—324. Ἀπατᾶται οὖν ὁ

Μινιό (Mignot) λέγων, ὅτι «οἱ Ἕλληνες οὐ συμμετέσχον τῆς σωμαχίας ταύτης.» Οὗτος καλεῖ τὴν Σεμένδραν Σεμεμβρίαν, τὸν δὲ ἱερὸν λιμένα (Ostium sacrum) τοῦ Ἰστρου, ἐκβολὰς τοῦ Βοσπόρου, τὸν δὲ Ἐπίσκοπον τῆς Ἀγρας, τοῦ Γράν.

Β.—σ. 128.

Μετ' ὀλίγον διελύθη ἡ συνέλευσις, ἐν ᾗ ἐψηφίσθη ἡ δευτέρα κατὰ τῶν Τούρκων ἐκστρατεία· ἐσείσθη δὲ τοσοῦτον σφοδρῶς ἡ γῆ, ὥστε οὐ μόνον μέγρη οἰκοδομῶν ὡς συνήθως κατέβλεπεν, ἀλλὰ καὶ πολλὰς πόλεις σχεδὸν ὅλας μέχρις ἐδάφους ἀνέτρεψε (Καλλίμαχος).

Γ.—σ. 129.

«Oritur autem Panisus in monte Haemo it inter Messembriam Odessumque Euxino illabitur,» τούτέστιν ὁ ποταμὸς τοῦ Καμτζικ πηγάζει ἀπὸ τοῦ Αἵμου καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν μεταξὺ Μεσημβρίας καὶ Ἑμινέχ. Ἐπειδὴ δὲ μεταξὺ τῶν δύο τούτων οὐκ ὑπάρχει ἕτερος πλώϊμος ποταμὸς, ἐκβάλλων εἰς τὴν θάλασσαν, δηλονότι τὸ Καμτζικ ἐστὶν ὁ Πάνυσος, περὶ οὗ συχνὰ ποιοῦνται λόγον οἱ Βυζαντινοί, ὡς αποτελῶν ἐν τοῖς ἐσχατοῖς χρόνοις τὸ θρίον τῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας (Δούκας, ΙΗ').

Δ.—σ. 129.

Ὁ Ἑγγελος (ἱστορία τῆς Οὐγγρίας, Γ', σ. 79) ἀλόγως βεβαίῳ, ὅτι ὁ στόλος ἐνεπρήσθη ἐπὶ τοῦ Ἰστρου· διότι ὁ περιγράψας τὴν πορείαν τοῦ στρατοῦ Καλλίμαχος λέγει ῥητῶς, ὅτι ὁ στόλος ἀπέπλευσεν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τούτου.

Ε.—σ. 129.

Ὁ λοχαγὸς Σχέλς ἐν τῇ ἱστορικῇ καὶ στρατιωτικῇ πραγματείᾳ περὶ τῆς μάχης τῆς Βάρνης (ἐν τῷ αὐστριακῷ στρατιωτικῷ περιοδικῷ, ἔτος 1826, σ. 171) νομίζει, ὅτι τὸ Σούνιον καὶ Πεζέχ ἢ Πετζέζ ἐκείντο παρὰ τὸν ποταμὸν τῆς Βάρνης, κατέχοντα τὴν θέσιν τῶν χωρίων, τῶν καλουμένων νῦν Δεβίνα ἢ Δεκοδίν (Ὁρα Ἀτλ. Γ').

ΣΤ.—σ. 130.

Ὁ Καλλίμαχος τίθησιν ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ κέρατος μόνον πέντε οὐγγρικὰς σημαίας καὶ διηγεῖται, ὅτι οἱ Βλάχοι ἐμάχοντο κατὰ τὸ δοκοῦν· ἀλλ' ὁ Χαλκοκονδύλης (Ζ, σ. 137) λέγει σαφέστατα· «Καὶ οἱ μὲν Παῖονες εἶχον τὸ δε-

ξιόν, οἱ δὲ Δᾶκες τὸ εὐώνυμον. Καὶ Ἰωάννης μὲν ὁ Χωινιάτης, ἔχων τὴν φακ-
ζήν, τοὺς Βιτάξιδους καλουμένους, ἐπῆει ἐπὶ τὸν τῆς Ἀσίας στρατηγόν. Ἐ-
πειδὴ δὲ ὁ βεγλέρβεγης τῆς Ἀσίας ἦρχε τοῦ ἀριστεροῦ κέρατος, ὁ Οὐνιάδης
κατεῖχε τὸ δεξιὸν μετὰ τοῦ μεγάλου σώματος τοῦ στρατοῦ. Κατὰ τὸν Κά-
τωναν οἱ Φακζή καὶ Βιτάξιδες καλοῦνται Ἰάζυγες, Φιλισταῖοι. Ἡ λέξις Φά-
ζεν φαίνεται, ὅτι σημαίνει μᾶλλον τὸ σῶμα (la fazione) τῶν δπλιτῶν.

Z.—σ. 130.

«Παρά τὰ ὄγκηματα καὶ τὴν ἀποσκευὴν ὥσει ἐπικουρίαν ἔστησε τὴν ση-
μαίαν τοῦ θεοῦ Λαδισλάου ὑπὸ τὸν Ἐπίσκοπον Βαραδίνου.» Ὁ Ἐγγελος φρῶ-
νεῖ, ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τῆς ἄκρας τῆς πτέρυγος.

H.—σ. 131.

Ὁ Χαλκοκονδύλης ἐκ πλάνης καλεῖ τὸν Καρατζᾶν βεγλέρβεγην τῆς Ρου-
μελίας, ἐν ᾧ κατὰ τοὺς Ὁθωμανοὺς ἱστοριογράφους ἦν βεγλέρβεγης τῆς Ἀ-
νατολῆς. Ἄλλως ὁ Χαλκοκονδύλης (Z, σ. 140) ἀντιφάσκει πρὸς ἑαυτὸν λέ-
γων παρακατιών· «Καὶ Σκοῦραν ἀντ' αὐτοῦ (τοῦ Καρατζᾶ) ἐστήσατο στρα-
τηγὸν τῆς Ἀσίας».

Θ.—σ. 131.

Ὁ Ἐγγελος τίθησιν ἐκ πλάνης ἐπὶ τριῶν διαφόρων γραμμῶν τὰ στρατεύ-
ματα τῆς Ἀσίας, τῆς Εὐρώπης καὶ τοὺς γενιτσάρους. Ἡ παράταξις παρὰ τοῖς
Ὁθωμανοῖς ἦν πάντοτε ἡ αὕτη· ἦτοι, οἱ μὲν γενιτσαροὶ ἐτάσσοντο ἐν τῷ
κέντρῳ, τὰ δὲ στρατεύματα τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης ἐπὶ τῶν πτερύγων
(Χαλκοκονδύλης). Καὶ ὁ Κάτωνας καὶ ἕτεροι ἱστοριογράφοι πλανῶνται, πα-
ράγοντες τὴν λέξιν γενιτσάρους ἐκ τοῦ janua. Ὅσακις ὁ Χαλκοκον-
δύλης καλεῖ τοὺς γενιτσάρους τοὺς ἐπὶ τὰς θύρας, τοῦτο ἐστὶν ἡ κατὰ
λέξιν μετάφρασις τοῦ Καποῦ Χαλκι, ἦτοι ἡ φρουρὰ τῆς Πύλης ἢ τῶν βα-
σιλικῶν ἀνακτόρων.

I.—σ. 139.

Ὁ Ἀμεϊλὼν ἐν τῇ συνεχείᾳ τῆς ἱστορίας τοῦ Λε Βὼ, KZ, σ. 44, συγ-
χέει τὴν τοῦ πατρὸς τοῦ Χαλκοκονδύλη πρεσβείαν πρὸς τὴν τοῦ υἱοῦ, πρεσβευ-
σαμένου μετὰ ταῦτα, εἰ καὶ ὁ Χαλκοκονδύλης διακρίνει σαφῶς αὐτὰ λέγων
περὶ τῆς πρώτης (ς', σ. 132) «Ἦν τε γυνὴ αὐτοῦ ἔπεμπεν εἰς βασιλεῖα . . .
τῷ τῆς πόλεως ἀμείνονι, . . . παρὶ δὲ ἡμετέρῳ,» περὶ δὲ τῆς δευτέρας
Z, 142) «Ἦν δ' ὁ πρέσβυς Χαλκοκονδύλης Ἀθηναῖος.»

ΙΑ.—σ. 140.

Ἡ διαβεβαίωσις τοῦ Χαλκοκονδύλη, (Ζ, σ. 184), ὅτι ὁ Μουράτ «ὠνησάμενος ἀνδράποδα ἐς ἐξακόσια θυσιάν ἀνῆγε τῷ ἑαυτοῦ πατρὶ» φαίνεται, ὅτι ἀντίκειται οὐ μόνον πρὸς τὸν πρῶτον γαστακτῆρα τοῦ σουλτάνου, ἀλλὰ καὶ πρὸς πάντα τὰ ἔθιμα τῶν Ὀθωμανῶν, ὧν ἡ βερβαρότης οὐδέποτε προέβαινεν εἰς τοσοῦτον, ὥστε προσφέρειν τοῖς νεκροῖς τοιαῦτα δλοκαυτώματα. Αὕτη ἡ θηριώδης ἀπανθρωπία ἀποδοτέα τῷ Τουραχάν καὶ οὐχὶ τῷ Μουράτ.

ΙΒ.—σ. 116.

«Ὁ γε μὴν Σεβαστοκράτωρ ἀπογνοὺς πανταχόθεν εἰς ὀχυρώτατον καταφεύγει φρούριον τὸ τῶν νέων Πατρῶν ἐπικεκλημένον· ἐνθα δὴ καὶ κυκλοῦσιν αὐτὸν οἱ πολέμιοι καὶ συγνόν τινα χρόνον πολιορκοῦσι περικαθήμενον.» (Νικηφόρος Γρηγορᾶς, Δ, 9).

ΙΓ.—σ. 146.

Ὁ Γ. Φραντζῆς, ὅτε ἐγένετο τῷ 1418 θαλαμηπόλος τοῦ αὐτοκράτορος Μανουῆλ ἦν περίπου ἑκκαίδεκαετής. Ἐγεννήθη οὖν τῷ 1402. Ἀπῆλθε μετὰ τοῦ Λουκᾶ Νοταρᾶ καὶ τοῦ Μελαχρηνοῦ Μανουῆλ ὡς πρέσβυς τῆς αὐτοκρατείας μητρὸς πρὸς τὴν σουλτάναν (Α, 40). Ὁ αὐτοκράτωρ Μανουῆλ ἀποθνήσκων κατέλιπεν αὐτὸν τῷ υἱῷ Ἰωάννῃ (Β, 1), δε παραχώρησεν αὐτὸν ὡς θαλαμηπόλον τῷ ἀδελφῷ Κωνσταντίνῳ. Οὗτος ἐπεμψεν αὐτὸν τῷ 1428, ὅπως παραλάβῃ ἐν ὀνόματι αὐτοῦ τὴν Γλαρέντζαν καὶ ἄλλοι ἄλλα (Β', 2). Ὅτε ὁ Κωνσταντίνος ἐπολιόρκησε τὰς Πάτρας, ὁ Φραντζῆς ἠχμαλωτίσθη (Β' 4). Ἐν τῇ ἀναφορᾷ αὐτοῦ, ἐν ᾗ εἶδει λόγον περὶ τῆς μετὰ τοῦ Μάρκου Παλαιολόγου πρεσβείας πρὸς τὸν σουλτάνον, διηγεῖται πῶς μεθύσας τοὺς δύο Τούρκους πρεσβευτὰς (τοῦ Μουράτ καὶ τοῦ Τουραχάν), ὅπως λάβῃ τὰς ἐπισόλας, αἱ οἱ Καταλάνοι ἐπεμπον πρὸς τὸν σουλτάνον καὶ πῶς ἀνεγνωκῶς αὐτὰς καὶ μεταγράψας καὶ σφραγίσας πάλιν ἀπέδωκε, καὶ πόσον ἠνώχλησεν αὐτὸν ὁ συνάδελφος αὐτοῦ Μάρκος Παλαιολόγος (Β', 8). Αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Καταλάνων ἀπελυτρώθη ἀντὶ «χρυσίνων χιλιάδων πέντε» (Β', 9). Τῷ 1435 ἐπέμφθη εἰς Θήβας καὶ εἰς Ἀθήνας «μετὰ ἐνόρκου ἀργυροδούλου καὶ πολλῶν στρατιωτῶν, ἵνα παραλάβῃ τὴν Ἀθήναν καὶ Θήβαν», ἀλλ' ἐδρών ταύτην πολιορκουμένην ὑπὸ τοῦ Τουραχάν ἐπανῆλθεν ἄπρακτος (Β, 40). Τῷ 1434 ἀνέλαβε τὴν διπλὴν πρεσβείαν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ πρὸς τὸν σουλτάνον, ἀποπέμψαντα αὐτὸν κυσμίως (Β, 20 καὶ 11). Τῷ 1438 κατὰ τὸ τριασκостὸν ἑξοδὸμον ἔτος γυναικα ἐγγίμε, τῷ δὲ 1441 ἐγεννήθη αὐτῷ θυγάτηρ τοῦνομα Θάμαρ (Β, 18), καὶ τῷ 1444 υἱός (Β, 19). Τῷ 1434 ἀπῆλθε τὸ

τρίτον ὡς πρεσβευτὴς πρὸς τὸν Μουράτ διὰ τὰς ἐπὶ τοῦ βυζαντινοῦ θρόνου ἀξιώσεις τοῦ Θεοδώρου (B, 14), τῷ δὲ 1441 τὸ τέταρτον, ὅτε ὁ Δημήτριος ἀντεποιεῖτο τοῦ θρόνου (B, 18). Τῷ ἐπιόντι ἔτει ὁ Κωνσταντῖνος ἀνέθηκεν αὐτῷ τὴν διοίκησιν τῆς Σηλυμβρίας, ἣν ὁ αὐτοκράτωρ παρεχώρησεν αὐτῷ (B, 19). Τῷ 1444, ὅτε ὁ Θεόδωρος ἐγένετο κύριος τῆς πόλεως ταύτης, ὁ Φραντζῆς ἀπῆλθεν εἰς Πελοπόννησον ὡς πρεσβευτὴς, ἀλλ' οὐδὲν κατώρθωσεν ἕνεκεν τῆς μάχης τῆς Βάρνης (B, ἐν τέλει). Διοικήσας ἐπὶ τινα χρόνον τὴν Σπάρτην (B, 19), ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Τραπεζοῦντα. Τῷ 1449 μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάστασιν τοῦ Κωνσταντίνου ἐπέμφθη τὸ πέμπτον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Μουράτ (Γ, 1). Ὁ αὐτοκράτωρ συνεβουλεύετο μετ' αὐτοῦ, εἰ ἤρμοζεν αὐτῷ λαβεῖν εἰς γυναῖκα τὴν χήραν τοῦ πατρὸς Μουράτ τοῦ Β', ἐγκαταλειφθεῖσαν ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β', ὁ δὲ Φραντζῆς ποιεῖ τέσσαρας ἐλλόγους ἐνδεάσεις· α'. τὸ ἔλαττον τοῦ γένους· β'. τὸ κώλυμα τῆς ἐκκλησίας· γ'. ὅτι ὁ πρόην ἀνὴρ αὐτῆς ἦν Τοῦρκος· δ'. ὅτι ἡ γυνὴ ἦν πεντηκονταετής (Γ, 1). Ὁ Φραντζῆς διηγείται διὰ μακρῶν πῶς ἐκτίσαστο τὸ ἀξίωμα τοῦ πρωτοβεστιάριου ἀντὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ κοντοσταύλου καὶ τοῦ μεγάλου λογοθέτου, ὅπερ ἐπεθύμει (Γ, 2). Κατὰ τὴν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Φραντζῆς κατέφυγεν εἰς Σπάρτην, ἀλλ' ἡ γυνὴ καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ ἠχμαλωτίσθησαν καὶ ἔλαχον τῷ κοντοσταύλῳ τοῦ σουλτάνου (Δ, 1). Τῷ 1456 μετὰ τὸν ἐκ λοιμοῦ θάνατον τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Θάμαρ ἐν τῷ γυναικωνίτῃ τοῦ σουλτάνου (Δ, 14) ὁ Φραντζῆς ἐπέμφθη ὡς πρεσβευτὴς τοῦ δεσπότη Θωμᾶ εἰς τὴν Βενετίαν, ὅπου ὁ δούξ Φραγκίσκος Φόσκαρης ὑπεδέξατο αὐτὸν ἐν μεγίσταις τιμαῖς (Δ, 14). Τέλος, ὅτε ὁ Θωμᾶς ἀπέπλευσεν εἰς Ἰταλίαν (1461) καὶ ἐκόμισε πρὸς τὸν Πάπαν Πῖον τὸν Β' τὴν κεφαλὴν τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου, δι' ὃ ὁ πάπας ἐχορήγησεν αὐτῷ οἰκημα καὶ τὰ πρὸς τὸν βίον, ἡ γυνὴ καὶ τὰ τέκνα τοῦ δεσπότη ἐμείναν ἐν Κερκύρᾳ μετὰ τοῦ Φραντζῆ. Οὗτος ἀπεχώρησεν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ἡλίου, εἰτα δὲ «εὐρὼν ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν τριάκοντα δύο ἱερέων τοῦ ἁγίου Νικολάου κάθισμα, τὸ ἐπονομαζόμενον τοῦ Ταρχανιώτου,» παρέλαβεν αὐτὸ καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ συγγράψας τὴν ἱστορίαν τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ μέχρι τοῦ ἔτους 1477, τῷ ἐξηκοστῷ ἐβδομηκοστῷ πέμπτῳ ἔτει τῆς ἡλικίας αὐτοῦ.

ΙΔ.—σ. 151.

Ὁ Χαλκοκονδύλης περιπίπτει εἰς τὸ αὐτὸ ἀμάρτημα, ὅπερ ἐσημειώσαμεν ἀνωτέρω ἐν τῇ διηγῇ τῆς ἱστορίας τῆς Βάρνης, ὅτις τὰ ἄσιατικά στρατεύματα ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος, ἐν ᾗ ταῦτα κατεῖχον τὴν ἀριστερὰν καὶ ἐπάγων ἐπ' αὐτὰ τοὺς Οὐγγρους, οἵτινες ἦσαν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος τοῦ χριστιανικοῦ στρατοῦ. Ζωογονεῖ πάλιν τὸν Καρατζᾶν, φονευθέντα ἐν τῇ μάχῃ τῆς Βάρνης ὑπὸ οὐγγρικοῦ ξίφους.

ΙΕ.—σ. 153.

Μαρίνη Βαρλετίου τοῦ ἐκ Σκόδρας περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν πράξεων τοῦ Σκενδέρβεγῃ, ἡγεμόνος τῶν Ἑπαιρωτῶν, παρὰ Λονισέρν, 1578, σ. 3. Ὁ Λαβαρδὶν καὶ ὁ Δοῦ Πονσέτ ἐπεξεργάσθησαν τὴν βιογραφίαν τοῦ Σκενδέρβεγῃ κατὰ τὸν Βαρλέτιον. Ὁ Βιεμμὶ, ἱστορία τοῦ Γεωργίου Καστριώτου, ἐν Βριζίᾳ, 1572, ἠρύσθη αὐτὴν ἐξ ἀγνώστων τῷ Βαρλέτιῳ πηγῶν. Ὁ Μεουζέλ ἀναφέρει προσέτι τὴν ἱστορίαν τοῦ Σκενδέρβεγῃ ὑπὸ Μονάρδου, Βλαγκῆ καὶ Βουρφενδόρφ, ἀλλὰ φαίνεται, ὅτι ἀγνοεῖ τὸ μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ πορτογαλλικοῦ εἰς τὸ ἰσπανικὸν σύγγραμμα, σωζόμενον ἐν τῇ βιενναίᾳ αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ. Ἐν Μαδρίτῃ, 1592. Παρὰ Μεουζέλ ἐλλείπει καὶ ἡ ἰταλικὴ μετάφρασις τοῦ Βαρλετίου ὑπὸ Ῥόχα. Ἐν Βενετίᾳ, 1580.

ΙΣΤ.—σ. 154.

Ὁ Βαρλέτιος ἀποδίδει αὐτῷ ἀνδραγαθίας κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Νικομηδείας καὶ τῆς Προύσης ! !

ΙΖ.—σ. 154.

Κρόια, ἴσως ἡ ἀρχαία Κλωδία (3). Οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι τάττουσι τὴν ἄλωσιν τῆς Κροίας ἢ Ἀχισάρ ἐν ἔτει 851 (1447), ἐν ᾧ ἡ πόλις αὕτη ἦν ὑπὸ τοῦ Τούρκου τῷ 1443, σιγῶσι δὲ ἐντελῶς περὶ τῆς πολιορκίας τοῦ Σφετιγιάδου. Ἀλλ' ἡ σιγὴ αὕτη ἐστὶν ἐντελῶς καταληπτὴ, καὶ δύναται ἵνα ἀναπληρωθῇ μόνον ἐκ τουρκικῶν ἡττιῶν.

ΙΗ.—σ. 157.

Χαλκοκονδύλης, Ε, 133. Ὁ Βαρλέτιος λυμάνεται τὸ ἐκ μητρὸς αὐτοῦ ὄνομα Κομνηνοῦ εἰς Γόλεμον καὶ Κόματον, ὅπερ ἐμιμνήθησαν καὶ οἱ μεταγενέστεροι, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Σισμάνδης, μὴ δόντες προσοχὴν τῷ Χαλκοκονδύλῃ. Πσαύτως ὁ Σισμάνδης μεταλλάσσει τὴν ἐπικράτειαν ἀμφοτέρων τῶν Θωπιῶν λέγων, ὅτι ὁ μὲν Ἀριαντὴς ἤρχε περὶ τὸ Κάταρον, ὁ δὲ Ἀνδρέας περὶ τὴν Χειμάραν, ἐν ᾧ ὁ Βαρλέτιος λέγει τὸ ἐναντίον. Ὁ Σπανδογίνος δίδωσιν ἡμῖν πληροφορίας περὶ τοῦ ἰταλικοῦ οἴκου τῶν Θωπιῶν. Μανθάνομεν παρ' αὐτοῦ, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Καντακουζηνὸς ἀνέθηκε τὴν διοίκησιν τῆς Ἀλβανίας καὶ τῶν Ἰωαννίνων δύο Ἱταλοῖς, Γκίνι τινὶ τοῦ οἴκου Σπάτα, καὶ Μουσαχῇ τινὶ τοῦ οἴκου τῶν Θωπιῶν· ἀποθανόντος δὲ τοῦ Καντακουζηνοῦ, ὁ Σπάτας ἐπεκαλέσατο κατὰ τοῦ ἐχθροῦ αὐτοῦ Ἀγγέλου Κάστρου ἐπὶ μισθῷ ἕτερον Ἱταλόν, τὸν Κάρολον Τόκρον, οὗ ὁ οἶκος ἐβασίλευσε μετὰ ταῦτα τῶν Ἰω-

αννίων καὶ τῆς Ἀλβανίας. Ὅρα περὶ τῆς διαδοχῆς τῶν νόθων τοῦ Καρόλου Τόκου (Ἀντωνίου, Ἡρακλείου καὶ Μέμνωνος) [1] καὶ περὶ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Καρόλου (υἱοῦ τοῦ Λεονάρδου) τὸν Χαλκοκ. Βιβλ. Δ, σ. 88, καὶ Ε, σ. 99. Σπανδογίνος. Βενετ. 4531, σ. 27.

ΙΘ.—σ. 458.

Οἱ Βάσαι, ὁ πρῶτος οἶκος τῶν ἐν Μολδαβίᾳ βογιάρων, εἰσὶ τοίνυν Ἀλβανοὶ τὴν καταγωγὴν ἐκ τοῦ χωρίου Βαλεσίου (Βάλης), ἀπέχοντος δώδεκα χιλιάδας βημάτων ἀπὸ τῆς Σκόδρας, πέντε χιλιάδας ἀπὸ τοῦ Δριβάστου καὶ δεκαπέντε χιλιάδας ἀπὸ τοῦ Δαΐνα (Βαρλέτ. Δ, φ, 53).

Κ.—σ. 458.

Μουτάχη, παρὰ Πουκεβίλ Μουσαχέ, ὁ ἀρχαῖος νομὸς τῶν Ταυλαντίων περὶ τὸν Αὐλῶνα (Πουκεβίλ, Α, σ. 283). Ὁ νομὸς οὗτος καλεῖται Μεσαχία ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς Προμελίας ὑπὸ τοῦ Χατζῆ Κάλφα, σ. 432. Τὸ Δουκαγίνον περιλαμβάνει τὸν πρὸς βορρᾶν νομὸν τῆς Αἰσσού. Ὅρα Χατζῆ Κάλφα, σ. 445. Ὁ τρίτος τῶν νομῶν, ὁ διατηρήσας εἰσέτι τὸ ὄνομα τῶν χριστιανῶν ἡγεμόνων, οἵτινες ἤρξαν αὐτοῦ, ἀποτελεῖ νῦν μετὰ τῆς ἀγίας Μαύρας (Λευκάδος) τὸ σαντζάκιον Καρλ-Ἰλ, κείμενον πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου (Χατζῆ Κάλφα, Α, σ. 427), ὅπερ ἐκυθέρνησεν ὁ Κάρολος Τόκος, δν ἀνάγκη ἵνα μὴ συγχέωμεν πρὸς τὸν πορθητὴν τῆς Κροίας Κάρολον Θωπιάν.

ΚΑ.—σ. 458.

Ὁ Πουκεβίλ παρέλειψεν εἰπεῖν τι περὶ τῆς Πέτρας, περιωνυμωτάτης πόλεως ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ῥώμης (Ὅρα Ἰούλιον Καίσαρα περὶ ἐμφυλίου πολέμου, Γ, 42). Ὁ Βαρλέτιος λέγει σαφέστατα· «Ex altera sanctum Nicolai a Petra notissima tellus vel infamis potius senatus olim Romani obsidione».

ΚΒ.—σ. 459.

Οἱ ἀτελεύτητοι λόγοι τοῦ ἡγεμόνος τούτου, οὗς ἐν μέρει παρέθηκεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ ὁ Σισμόνδης, εἰσὶ πλάσματα τῆς γονίμου φαντασίας τοῦ Βαρλετίου, ὡς καὶ ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Σκενδέρεβη πρὸς τὸν Βλαδίσλαον καὶ Μουράτ. Ὅπως πεισθῇ τις, ὅτι ἡ ὑποτιθεμένη αὐτῇ ἀλληλογραφία ἐστὶ ψευ-

[1] Τούτους καλεῖ ὁ Χαλκοκονδύλης Μέμνωμα, Τύγρον καὶ Ερνούλιον

δῆς, ἀρκεῖ ἵνα ἐπιβλέψῃ εἰς τὴν χρονολογίαν (1443), ἣν φέρουσι πᾶσαι αὗται αἱ ἐπιστολαί, ὅτι ἐγράφησαν τῷ ἔτει τῆς μάχης τῆς Βάρνης.

ΚΓ.—σ. 199.

Ἐρσὲκ ἀντὶ Ἐρζόγ (δοῦξ), ὅθεν τὸ ὄνομα Ἐρζεγοβίνα, ὃ ἡ ἐπαρχία αὐτῇ ἐτήρησε. Τὸ σαντζάκιον τοῦ Ἐρσὲκ (Περιγραφή τῆς Ρουμελίας ὑπὸ τοῦ Χατζῆ Κάλφα, σ. 174) ἐστὶν ὁ τέταρτος τῶν νομῶν, ὃς, καθάπερ ὁ τοῦ Δουκαγίνου, ὁ τοῦ Καρλί-Ίλι καὶ Μουσαχῆ, φέρει ἔτι τὸ ὄνομα τῶν ἀρχαιοτέρων χριστιανικῶν ἡγεμόνων αὐτοῦ.

ΚΔ.—σ. 160.

Βαρλέτ, Δ, φ. 70. Ἄλλ' ὁ Βαρλέτιος ἀπατᾶται κατὰ τέσσαρα ἔτη, ἀναφέρων τὸ 1449 ὡς τὸ τέταρτον ἔτος τῆς ἡγεμονίας τοῦ Σκενδέρβεγῃ, ὃς ἤρχεν ἤδη τῷ 1442.

ΚΕ.—σ. 160.

Βαρλέτ, Δ, φ. 63. Κατὰ τὸν Ἰσπανὸν Ὁχοαν ἡ μᾶλλον κατὰ τὸν προκάτοχον αὐτοῦ Πορτογάλλον ὑπολογίζει τὴν ἀπὸ Δίερης εἰς Κροῖαν ἀπόστασιν τῶν θυδοήκοντα χιλιάδων βημάτων εἰς εἰκοσιεξ λεύγας, ἡ δὲ ἀνώνυμος ἱστορία, σ. 15, τὴν ἀπὸ Σφετιγράδου εἰς Κροῖαν εἰς πεντήκοντα καὶ ὀκτὼ μίλια.

ΚΣΤ.—σ. 162.

Βαρλέτ, φ. 113. Ὁ Σισμόνδης, 1, σ. 200, ἀπεπλανήθη ὑπὸ τοῦ Χαλκοκονδύλη, ἅτε ἀποδιδοὺς τῇ πορείᾳ οὐγγρικοῦ στρατοῦ τὴν λύσιν τῆς πολιτορκίας τῆς Κροΐας. Ἄλλ' ὁ ἀναχρονισμὸς οὗτος τοῦ Χαλκοκονδύλη ἐκλείπει κατὰ τὴν πρώτην πρὸς τὸν Βαρλέτιον παραβολήν. Ἡ πολιτορκία τῆς Κροΐας ἐγένετο τῷ ἔαρι τοῦ 1450, ἡ δὲ μάχη τοῦ Κοσσυροπεδίου, ἣν ὁ Χαλκοκονδύλης διηγᾷται ὕστερον, συνέβη τῷ 1448.

ΚΖ.—σ. 163.

Ὁ Ἰωάννης ἐτελεύτησε τὸν βίον τῇ 31 Ὀκτωβρίου 1449. Κατὰ τὸν χειμῶνα ὁ Φραντζῆς (Β, ἐν τέλει) ἐπέμφθη ὡς πρεσβευτῆς εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅπως λάβῃ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ σουλτάνου διὰ τὴν εἰς τὸν Ὠρόνον ἀνάδασιν τοῦ Κωνσταντίνου. Τῇ 12 Μαρτίου ὁ Φραντζῆς ἐπανῆλθεν ἐκ Πελοποννήσου εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ τοῦ γέμου αὐτοκράτορος (Γ, 4).

ΚΗ.—σ. 463.

Νεσρής, φ. 493. Ἰδρις, διήγημα ΚΒ' Μουράτ τοῦ Β'. Σεαδεδδίν παρὰ Βρατούττη, Β, 445. Ἀλῆς, Σολακζαδὲ, φ. 45. Δούκας, ΑΓ', σ. 128. Τὸ ὄραμα, περὶ οὗ ποιεῖται λόγον ὁ Δούκας ἐστὶν ὁμοιον, κατὰ τὸν Χεζαρφέν, πρὸς ὃ ὁ Μωάμεθ εἶδε πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, καθ' ὃ ἀνὴρ τις φανεὶς αὐτῷ ἀφείλετο τὸ δακτύλιον ἀπὸ τοῦ δακτύλου καὶ ἐνέθηκεν αὐτὸ τῷ δακτύλῳ ἑτέρου.

ΚΘ.—σ. 164.

Δούκας, ΑΓ, σ. 426. Χαλκοκονδύλης, Ζ. Ὁ λόγος, ὃν ἀφηγεῖται ὁ Βαρλέτιος, ὅτι ὁ Μουράτ ἀποθνήσκων εἶπε πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἀνασκευάζεται ἄριστα διὰ τῆς ἀπουσίας τοῦ υἱοῦ εἰς Μαγνησίαν. Πρὸς τοῦτο οἱ Ὀθωμανοὶ καὶ Βυζαντινοὶ ἱστοριογράφοι εἰσὶ πάντες σύμφωνοι.

Λ.—σ. 165.

Ὁρα τὴν περιγραφὴν τῆς Ῥουμελίας ὑπὸ τοῦ Χατζῆ Κάλφα, σ. 7. Ἐβλιάν, Γ, φ. 473. Περὶ τοῦ χρόνου καὶ τῆς οἰκοδομῆς ἀντιφάσκουσιν οἱ χρονολογικοὶ πίνακες καὶ ἡ περιγραφὴ τῆς Ῥουμελίας. Ἐν ταύτῃ λέγεται, ὅτι ἡ οἰκοδομὴ ἤρξατο ἐν ἔτει 841 (941 ἀμάρτημα τυπογραφικόν) καὶ ὅτι ἀπεπερατώθη μετὰ δεκαετίαν. Ἐν τοῖς χρονολογικοῖς δὲ πίναξι τάσσεται ἡ μὲν ἑναρξίς τῆς οἰκοδομῆς ἐν ἔτει 842 (1438), ἡ δὲ τελειώσις αὐτοῦ ἐν ἔτει 844 (1440). Κατὰ πιθανότητα ἡ πρώτη χρονολογία ἐστὶν ἀληθής, ἡ δὲ δευτέρα ἀμάρτημα γραφικόν.

ΛΑ.—σ. 167.

Ἰδρις, ΚΓ' διήγημα Μουράτ τοῦ Β'. Κατὰ τὸν Χατζῆ Κάλφαν (χρονολογικοὶ πίνακες) ἡ οἰκοδομὴ τοῦ τεμένους τῆς Προύσης ἀπεπερατώθη τῷ 850 (1446).

ΛΒ.—σ. 169.

Ἄ π ὁ π ἡ λ ο υ ἐ ρ υ θ ρ ο ὦ, ἀναγνωστέον π ἰ λ ο υ.

ΛΓ.—σ. 169.

Ὁρα περὶ πάντων τούτων τῶν ὀνομασιῶν τὴν διοίκησιν καὶ σύστασιν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ὑπὸ Ἀμμερ.

ΛΔ.—σ. 174.

Ὁρα Σ χα καὶ κ οὖ ν ν α μ α ν ι γ ῆ καὶ τὰς βιογραφίας τοῦ ῥητοροδιδασκάλου τῆς Προύσης.

ΛΕ.—σ. 174.

Ὁ μολλὰς Χαμζὰς ἔγραψεν ἐν περισελίδι σχόλια ἐπὶ τῆς ἐξηγήσεως τοῦ Κορανίου ὑπὸ τοῦ Βεϊδχαβί.

ΛΣΤ.—σ. 173.

Ὁ Σεϊδ' Ἀλῆς ἔγραψε σχόλια ἐπὶ τοῦ Σχεμισιέλ, τοῦ Ματαλέϊ καὶ τοῦ Μεβækιφ τοῦ Σεϊδ' Τζιορσανί. Τὸ πρῶτον τῶν συγγραμμάτων τούτων πραγματεύεται περὶ τῆς λογικῆς, τὸ δεύτερον περὶ τῆς δογματικῆς καὶ τὸ τρίτον περὶ τῆς νομικῆς. Ὅρα καὶ Χατζῆ Κάλφα Βεβλιογραφικὸν Ἀξιὸν καὶ τὴν Ἐγκυκλοπαιδεῖαν τοῦ Τασκιοπριζαδέ.

ΛΖ.—σ. 176.

Ὁ Μεβλανά Ἐλίας καὶ οἱ λοιποὶ ἔγραψαν σχόλια ἐν περισελίδι ἐπὶ διαφόρων συγγραμμάτων.

ΛΗ.—σ. 176.

Μωαμεδγιέ ἐν 9103 στίχοις. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο, ἀποπερατωθὲν τῷ 853 (1449) εὑρίσκεται ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης ὑπὸ τοὺς ἀριθ. 243 καὶ 244.

ΛΘ.—σ. 176.

Ὅρα Φιχόρν, σ. 1593. ἱστορίαι τῆς φιλολογίας τῶν Ὁθωμανῶν.

Μ.—σ. 177.

Σχκακῆκοὺν ναμανιγιέ. Ὁ Ἀλῆς, φ. 82, καὶ ὁ ῥητοροδιδάσκαλος τῆς Προύσης, φ. 81, ἀναφέρουσιν ἀμφότεροι πρεῖς ῥήσεις τοῦ Λευκομύστακος καὶ ἄλλων δερβισῶν. «Ὁ ἔρως τῶν χρημάτων ἐστὶν ἡ ἀρχὴ πάσης ἁμαρτίας. Ἡ ἀρχὴ τῆς σοφίας ἐστὶν ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ. Ὁ κόσμος αὐτός ἐστιν ὁ ἀγρὸς τῆς σπορᾶς τοῦ ἑτέρου κόσμου.»

ΜΑ.—σ. 176.

Ἀσίχ Τζελεπῆς ὑπὸ τὴν προσηγορίαν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ ὑπὸ τὴν τοῦ Ἐμίρη.

ΜΒ.—σ. 177.

«Καὶ ἡμεῖς κρίνομεν κατὰ τὸ ἐξωτερικόν. Ὁ Θεὸς γινώσκει αὐτὸ κἀλλιον.» Τοῦτ' ἐστὶ τὸ δόγμα τῶν Ἀράδων δικαστῶν.

Οὗτός ἐστιν ὁ πρῶτος δοξάσας τὴν τουρκικὴν ποίησιν, καὶ οὐχί, ὡς γράφει ὁ Λατιφί, ὁ πρῶτος τουρκιστὴ στιχουργήσας.

Οἱ ἕτεροι ποιηταὶ ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Β', οὓς ἀναφέρουσιν οἱ βιογράφοι καὶ ὁ Ἄλῆς, εἰσὶ·

α. 'Ο Χακί ἐκ Καστεμόνης· β'. 'Ο Ἀτταγί, υἱὸς τοῦ Ἀουζ Πασᾶ ἢ Ἑλίας Πασᾶ· γ'. 'Ο Φακαρί, ὁ ᾄδων ἐπαίνους ὅτε μὲν ὑπὲρ τῶν Καραμαῶνων, ὅτε δὲ ὑπὲρ τῶν Ὀθωμανῶν· δ'. 'Ο Σάχ Χουρβάν, ἀδελφὸς τοῦ Νισεμί, ὃς συνεβούλευσε τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἵνα μὴ ἀποκαλύψῃ τὸ ἀπόρρητον τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ· εὖ δὲ ἀπεκρίνατο αὐτῷ διὰ στίχων, ὧν ἡ μετάφρασις ἔχει ὡδὲ πως· « 'Ο Ὀκεανὸς κυμαίνεται καὶ ἀφρίζει· ὁ χρόνος καὶ ὁ χῶρος κλυδωνίζονται. Τὸ ἀπόρρητον δημοσιεύεται ἤδη. Πῶς κρύπτεται β,τι γνωστὸν ἤδη τοῖς πᾶσι πρὸ πολλοῦ ! 'Ο Θεὸς ἐστιν ἐν τῷ κέντρῳ τῆς γῆς. Τὸ τύμπανον κρούει· ἐγὼ ἀκροουθῶ τῷ Θεῷ. » εἰ. 'Ο Κεμαλουμί, τουτέστιν ὁ ποιητὴς τῆς φύσεως, γεννηθεὶς ἐν Λαρένδῳ. Ἀπηγγονίσθη, ἔτε ἀποκαλύψας τὸ ἀπόκρυφον τῆς πίστεως αὐτοῦ· ς'. 'Ο Χεμαμί· ζ'. 'Ο Μολλά Σχιραζί· ή. 'Ο Σχεμί· θ'. 'Ο Ναδὶρ· ι. 'Ο Σαϊφί ἐκ Καλλιπόλεως· ια. 'Ο Νιδεμί, δερβίσης τοῦ τάγματος τῶν Βεκτασίδων· ιβ' 'Ο Μολλά Ἀαρίφ.

BIBAIION ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ.

Κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ Δούκα ὁ Μωάμεθ ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον τῇ 10 Φεβρουαρίου. Ἀλλ' οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι ἀναφέρουσιν ὡς ἡμέραν τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεως τὴν Πέμπτην τῆς ἐβδομάδος, ἥτοι τὴν 16 μοχαρρέμ· ἀλλὰ καὶ ἡ χρονολογία αὕτη ἐστὶ σφαλερὰ· διότι ἡ 1 μοχαρρέμ (ἡμέρα τοῦ θανάτου τοῦ Μουράτ) συνέπεσεν εἰς ἡμέραν Τρίτην, τὴν 2 Φεβρουαρίου. Οὕτω δὲ ἡ 16 μοχαρρέμ συμπίπτει εἰς ἡμέραν Τρίτην καὶ οὐχὶ Πέμπτην. Τὸ ἀμάρτημα τοῦτο ἴσως ἦν ἐκούσιον· διότι ἐν τῇ Ἀνατολῇ τὸ Σάββατον καὶ ἡ Πέμπτη λογίζονται ὡς εὐτυχεῖς ἡμέραι, οἱ δὲ Τοῦρκοι, ὅπως συνάψωσι πρὸς μίαν τῶν ἡμερῶν τούτων τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ σουλτάνου, ἐδήλωσαν τὴν Πέμπτην ἀντὶ τῆς Τρίτης.

Οἱ Ἕλληνες ἱστοριογράφοι οὐδὲν λέγουσι περὶ τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν

ἐλεύσεως τοῦ Ὁρχάν τούτου. Ὁ Χαλκοκονδύλης λέγει μόνον· «Ὁρχάνη τὸν Μουσουλμάνεω υἱδοῦν.» Ἡ αὐτὴ ἀβεβαιότης παρὰ τοῖς Ὁθωμανοῖς ιστοριογράφοις.

Γ.—σ. 185.

Ὁ Δούκας, ΑΔ, σ. 134, τίθησι μέγα ἱστορικὸν ἁμάρτημα ἐν τῷ στόματι τῶν Ἑλλήνων πρεσβευτῶν, διηγούμενος ὅτι εἶπον, ὅτι Μωάμεθ δ' Α', πάππος Μωάμεθ τοῦ Β', ἐζήτησε παρακλητικῶς ἵλ' ἀνεγείρῃ τὸ φρούριον τῆς Ἀσίας. Τὸ φρούριον τοῦτο ἀνηγέρθη οὐχὶ ὑπὸ Μωάμεθ, ἀλλ' ὑπὸ Βαγιαζήτ τοῦ Ἰλδιδίμ.

Δ.—σ. 190.

Ἐπὶ τὰς σοῦδας, Φραντζῆς, Γ, Κεφ. Γ, σ. 52. Ἡ τελευταία αὐτῇ λέξις ἐστὶν ὅλως ἀραβικὴ, σημαίνει δὲ κυρίως τὰ τεῖχη. Ὅτε οἱ Ἀραβες κατεκτήσαντο τὴν νῆσον Κρήτην, ἀνήγειραν ἐπὶ διαφόρων μερῶν οχυρώματα, ἃ περιέβαλον τεῖχεσι καὶ τάφροις καὶ ἔλαβον ἐκ τούτου τὰ ὀνόματα σοῦδαν (τὸ τεῖχος) καὶ χανδὰκ (τάφρος). Τοιαύτη ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῶν νῦν πόλεων τῆς Σούδας καὶ τῶν Χανίων τῆς νήσου Κρήτης.

Ε.—σ. 192.

Ὁ Λεονάρδος Χῖος δίδωσι τὸ μέτρον καὶ τὸν σταθμὸν τῆς σφαίρας lapidem qui palmis undecim ex meis ambibat in gyro (Β.Ἐλ. Γ, Κεφ. 3). Ὁ Φραντζῆς (Γ, Κεφ. Γ, σ. 53) λέγει, «ὅτι ἡ μεγάλη ἐκεῖνη ἐλέβολις εἶχε πλάτος ἐπὶ τοῦ στόματος σπιθαμὰς δυοκαίδεκα,» περίπου σταθμὸν χιλίων διακοσίων λίτρων. Ὁ Βολταῖρος ἐν Γενικῇ Ἱστορίᾳ (εὑρά) καὶ ὁ Μινιὸς ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, Α, σ. 237, ἀκαίρως ἀμφέβαλλον καὶ ἐχλεύασαν τὴν ἀλήθειαν. Ὁ Γίβων ἀνασκευάζει τοὺς συγγραφεῖς τούτους στηριζόμενος ἐπὶ τῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ Τότ, δὲ ἀπεγέμισέ τι τῶν παμμεγέθων τηλεβόλων μετὰ σφαίρας 1100 λίτρων (Γίβων, ΞΗ, ἀπομνημονεύματα τοῦ βαρῶνου Τότ, Γ, σ. 85—89). Ἐγὼ αὐτὸς εἶδον τοιοῦτον ἐν Ἑλλησπόντῳ τηλεβόλον, οὗ τὸ στόμα εἶχε τόσον εὖρος, ὥστε μικρὸν πρὸ τῆς ἀφίξέως μου ῥάπτῃς τις καταδικώμενος ἐπηξεν ἐν αὐτῷ, ὅπου ἔμεινε κεκρυμμένος ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Κεῖνται ἐν Ῥόδῳ σφαῖραι τινες λίθινοι ἀπὸ τῆς πολιορκίας τοῦ Σουλεϊμὰν ἔλκουσαι σταθμὸν πολλῶν ἑκατονταλίτρων. Τὰς σφαίρας ταύτας ἐχούσας περιφέρειαν δώδεκα σπιθαμῶν αὐτὸς ἐμέτρησα. (Ὁρα Vues prises dans un voyage dans le Levant). Ὁ Χαλκοκονδύλης (Η, σ. 204) ποιεῖται λόγον περὶ δύο μεγάλων τηλεβόλων, ἑκαπεμπόντων λίθον διτάλαντον καὶ ἐπέκεινα, τούτεστι μόνον ἐκ τριῶν μέχρι τεσσάρων ἑκατονταλίτρων. Τὸ τάλαντον ὑπολογίζεται κατὰ τὸν Δου-

κάγγιον εἰς ἑκατὸν εἴκοσι πέντε λίτρας. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐν τῶν τηλεθόλων τοῦ Ἑλλησπόντου ἐχρύθη κατὰ τὸ δεῖγμα τοῦ τηλεθόλου, ᾧ οἱ Τούρκοι ἐχρήσαντο κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

ΣΤ.—σ. 493.

Ὁ Λεονάρδος Χῖος καὶ ὁ Φραντζῆς, ἀμφότεροι αὐτόπται τῆς ἀλώσεως, διρίζουσιν εἰς πεντήκοντα, ὁ δὲ Χαλκοκονδύλης εἰς ἐβδομήκοντα, ὁ δὲ Δούκας μόνον εἰς τριάκοντα ζεύγη βοῶν (ΛΖ, σ. 116). Ὁ Χαλκοκονδύλης καὶ ὁ Λεονάρδος βεβαιοῦσιν, ὅτι δισχιλίοι ἄνδρες ἦσαν τεταγμένοι ὅπως παρῶνται ἐκ πλαιρίου τοῦ τηλεθόλου κατὰ τὴν μετακόμισιν αὐτοῦ.

Ζ.—σ. 497.

Ἀναγνωστέον παρὰ Λεονάρδῳ Χίῳ ἅγιος Δημήτριος ἀντὶ ἁγίου Δεμόκριτος· Ξυλόπορτα ἀντὶ Ξύλπορτα, πύλη Μυριάνδρος ἀντὶ πύλη Μιλιάνδρος. Ὁ Δούκας, ΛΗ, σ. 151, καλεῖ τὸ φρούριον τοῦ ἁγίου Δημητρίου Μεγαλήτριον τὴν ἀκρόπολιν.

Η.—σ. 498.

Ἰδοὺ τὰ ὀνόματα τῶν διαφόρων πυλῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀρχόμεθα ἀνωθεν καὶ λήγομεν εἰς τὴν ἄκραν τοῦ σερατείου. α. Χαϊβάν Καπουσί (ἡ πύλη τῶν ζώων) β'. Ξυλόπορτα γ'. Παλάτ Καπουσί (ἡ πύλη τῶν ἀνακτόρων) δ'. Φενέρ Κ. (ἡ πύλη τοῦ Φάρου) ε. Πετρί Κ. (ἡ πύλη τοῦ ἁγίου Πέτρου) ς'. Γενί Κ. (ἡ νέα πύλη) ζ'. Ἀγιά Κ. (ἡ ἁγία πύλη) η. Τζούδ Ἀλῆ Κ. (ἡ πύλη τοῦ Τζούδ Ἀλῆ) θ'. Οὐν Καπάν Κ. (ἡ πύλη τῶν ἀλεύρων) ι. Ἀγιασμά Κ. (ἡ πύλη τοῦ ἁγιασμένου ὕδατος) ια. Ὁδούν Κ. (ἡ πύλη τῶν ξύλων) ιβ'. Ζινδάν Κ. (ἡ πύλη τῶν φυλακῶν) ιγ'. Βαλλικ Παζαρί Κ. (ἡ πύλη τῶν ἰχθυοπωλείων) ιδ'. Βαγτζέ Κ. (ἡ πύλη τῶν κήπων).

Θ.—σ. 199.

Βασιλικὴ πύλη, Δούκας, ΛΗ, σ. 155, νῦν Παλάτ Καπουσί, τουτέστι πύλη τῶν ἀνακτόρων. Ἄλλως τὸ ὄνομα τοῦτο φαίνεται, ὅτι παράγεται οὐχὶ ἐκ τοῦ παλατίου, ἀλλ' ἐκ τοῦ πλατέα, ὡς ἐκαλεῖτο ἡ πύλη ἣ ἡ περὶ ταύτην χώρα ἀπὸ τῆς Ξυλοπόρτης ἄχρι τῆς Πλατέας (Δούκας, ΛΘ, σ. 159) τουτέστιν ἀπὸ τῆς Ξυλοπόρτης μέχρι Παλάτ Καπουσί· διότι μετὰ τῶν πυλῶν τούτων οὐκ ἔστιν ἑτέρα.

I.—σ. 199.

Πέτρα ἐκαλεῖτο τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου (Δούκας, Α, σ. 162),

IA.—σ. 499.

Ῥωραία, ἡ ἀξιέραςτος πύλη· σήμερον δὲ οὐδόλως ἀξιέραςτος, ἅτε μεμολυσμένη ἐκ τῆς δυσωδίας τῶν ἰχθύων καὶ τῶν Ἰουδαίων.

IB.—σ. 499.

Ἡ παρὰ τῷ Δούκᾳ Κερκόπορτα, ΑΘ, σ. 159, ἐστὶν ἐναργῶς ἡ παρὰ τῷ Νικήτᾳ (B, 4) πύλη τοῦ Ξυλοκέρκου. Οὕτω δὲ ἐστὶν ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν νῦν Ξυλόπορταν.

IG.—σ. 204.

Ἐὰν ἡ πύλη αὕτη ἐκαλεῖτο καὶ Ῥωραία, τότε ἡ λέξις Ῥωραία ἐστὶν ἡ ἑλληνικὴ προφορὰ τοῦ aurea· ἀλλ' ἡ ἀληθὴς πύλη Ῥωραία ἐστὶν ἡ τοῦ λιμένος, ὡς ἐναργῶς φαίνεται παρὰ τῷ Δούκᾳ, ὅπου ἐξετείνετο ἡ ἄλυσις ἀπὸ τοῦ πύργου τοῦ Γαλατᾶ.

ID.—σ. 201.

Ὅρα Κωνσταντινούπολιν καὶ Βόσπορον, Α, σ. 143, κατὰ τὸ Χρονικὸν Πασχ. Προκόπιος, ἱστ. Βανδ. Β, 9. Κίναμος, Δ, σ. 194.

IE.—σ. 205.

«Erythrae autem nostrae de Graecorum jactura vaticinium legentibus patet» (Λεον. Χίος). Ἡ ἑλληνικὴ λέξις Σιδύλλα φαίνεται, ὅτι ἐστὶν ἡ ἀραβικὴ sünbület, ἥτις σημαίνει σ τ ἄ χ υ ν· ἐστὶ δὲ τὸ ὄνομα τῆς Παρθένου ἐν τῷ Ζωδιακῷ.

IST.—σ. 207.

Ὁ Ἀλῆς καὶ ὁ Ἰδρις ἐγγυῶνται τὴν ἀλήθειαν τῆς παραδόσεως ταύτης διὰ τῶν πρώτων μαρτύρων αὐτῆς (Χαδῖς). Ἡ σφαλερὰ αὐτῆς χρῆσις ἐπὶ τῶν Ὀθωμανῶν ἀπεπλάνησεν ἱστοριογράφους τινὰς καὶ ἰδίως τὸν γηραιὸν Νεσερῆν, ὅπως ἀναγάγῃ τὴν καταγωγὴν τῶν Τούρκων εἰς τὸν Ἰσάφ, υἱὸν τοῦ Ἰσάκ. Ὁ Ἀλῆς ἀνεσκεύασε τὴν πλάνην ταύτην, ὡς αἰσχράν.

Αἱ ἐπὶ τὰς πολιορκίας τῶν Ἀράβων ἐγένοντο κατὰ τοὺς Ἀραβας ιστοριογράφους, οἵτινες ἐνταῦθα ἀναπληροῦσι τοὺς βυζαντινοὺς·

α'. Τῷ 34 (654) ἔτει τῆς Ἑγίρας, δεκάτῃ δὲ τρίτῃ τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντος (Ζωναρᾶς, ΙΔ, 9) ὑπὸ τοῦ Μοαβία, στρατηγοῦ τοῦ Ἀλῆ, οὗ ὁ στόλος ἐγένετο κύριος τῆς Ῥόδου ἀναπλέων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

β'. Τῷ 47 (667), τῷ εἰκοστῷ ἔκτῳ ἔτει τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντος ἐπὶ Ἰεζίδ, υἱοῦ τοῦ Μοαβία, ὃς ἐπανερχόμενος διὰ ξηρᾶς κατέλαβε τὸ Ἀμόριον.

γ'. Τῷ 52 (672), τῷ τετάρτῳ ἔτει τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου ὑπὸ τοῦ Σοφιᾶν βέν Ἀεὺζ, στρατηγοῦ τοῦ Μοαβία. Τότε ἀπώλετο ὁ Ἐγιοῦπ, ὃ δὲ Καλλίνικος ἐφεῦρε τὸ ἐλληνικὸν πῦρ, ἡ τοῦλάχιστον ἐχρήσατο αὐτῷ τὸ πρῶτον τελεσφόρως κατὰ τῶν Ἀράβων.

δ'. Τῷ 97 (715) ὑπὸ Μοσλεμᾶ, ἐπὶ τοῦ καλιφάτου τοῦ Ὁμάρ βέν Ἀβδούλ-Ἀζίζ, ὅτε, ὡς λέγεται, οἱ Ἀραβες ἔκτισαν τὸ πρῶτον τέμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει.

ε'. Τῷ 122 (739), τῷ εἰκοστῷ τρίτῳ ἔτει τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου ὑπὸ Σιδ ἁλ Βαττάλ (τοῦ Ἀραβος ἥρωος), στρατηγοῦ τοῦ καλιφου Χεσάμ. Ἀπώλετο ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ αὐτῇ.

ς'. Τῷ 161 (780), τῷ πέμπτῳ ἔτει τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ Χαζάρου, ὑπὸ τοῦ Ἀροὺν Ῥασίδ (παρὰ Ἑλμακίνῳ τῷ 163), καὶ

ζ'. Τῷ 182 (798), ὑπὸ τοῦ Ἀβουλμελέκ, στρατηγοῦ τοῦ Ἀροὺν Ῥασίδ, τῷ πρώτῳ καὶ δευτέρῳ ἔτει τῆς βασιλείας τῆς Εἰρήνης (Θεοφάνης). Αἱ δὲ πέντε τουρκικαὶ πολιορκίαι εἰσὶ· α'. Ἡ ἐπὶ Ἰλδριμ τῷ 797 (1396). β'. Ἡ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τῷ 804 (1401). γ'. Ἡ ἐπὶ τοῦ Μουσᾶ τῷ 813 (1410). δ'. Ἡ ἐπὶ Μουράτ τοῦ Β' τῷ 826 (1422), καὶ ε'. καὶ τελευταία ἡ τῷ 857 (1453), ἐν συνόλῳ διωδεκάκις ὑπὸ τῶν μουσουλμάνων πολιορκηθεῖσα. (Ὅρα Κωνσ. καὶ Βόσπ. Α, σ. 58 καὶ ἐφεξῆς).

ΙΗ.—σ. 208. [4]

Κατὰ τὸν Γουспенιανὸν ἡ ἀγία λόγχη ἦν ἤδη πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Ἀντιοχείας ἐν τῇ γαζοφυλακίᾳ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων· διότι Κωνσταντῖνος δ ΣΤ' ἐπεμψεν ὡς δῶρον ρινίσματα αὐτῆς πρὸς τὸν Κάρολον τὸν Μέγαν.

[Ἡ' Ἡ ἐπεξήγησις αὕτη ἀνήκει τῷ 21 στίχῳ τῆς σελίδος ταύτης.

Κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετετέθη ἀπὸ τοῦ μοναστηρίου τῆς Πέτρας καὶ κατετέθη μετὰ τοῦ σπόγγου, τοῦ καλάμου καὶ τῆς δεξιᾶς χειρὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐν τῷ θησαυροφυλακίῳ τοῦ σεραίου (Guspiniāni Constantinopoli expugnata, σ. 276, ἐκδ. Leyden, 1654).

ΙΘ.—σ. 214.

Ὁ Χαλκοκονδύλης γράφει ἐνταῦθα λίαν ἀσαφῶς· διότι ἐν πρώτοις δρίζει τὴν ὁλκὴν τοῦ μεγάλου τηλεβόλου εἰς τρία ἑκατονταλίτρα, ἐν ᾗ κατὰ τὸν Φραντζῆν τὸ στόμιον αὐτοῦ ἦν δώδεκα σπιθαμῶν, κατὰ δὲ τὸν Λεονάρδον Χιον ἡ περιφέρεια τῆς σφαίρας, ἣν αὐτὸς ἐμέτρησεν, ἦν δώδεκα σπιθαμῶν. Ὁ Χαλκοκονδύλης εἶτα ποιεῖται λόγον περὶ δύο μεγάλων τηλεβόλων, ἐν αἷς ἐν μόνον ἦν παμμέγεθες, ὧν ἕκαστον κατὰ τοῦτον εἴλκεν ἐβδομήκοντα ζεύγη βοῶν, κατὰ δὲ τὸν Φραντζῆν καὶ τὸν Λεονάρδον Χιον, πενήκοντα, κατὰ δὲ τὸν Δούκαν, τριάκοντα.

Κ.—σ. 212.

«Τὴν κεκλασμένην ἐλέβολιν ταχέως· πάλιν ὑγῆ καὶ σώαν ἐποίησε.» Δυσχερές ἐστι κατανοῆσαι, ὅτι ἐδυνήθησαν ἐπισκευάσαι τηλεβόλον διεβρωγός. Ὁ Γίββων οὐ μόνον παρέβλεψε τὸ τελευταῖον τοῦτο χωρίον, ἀλλ' ὑπέπεσεν ὡς ἐκ τῆς σπουδῆς καὶ ἐτέρῳ ἁμαρτήματι λέγων (NH, σημ. 38). According to Chaleondylas and Phranza the great canon burst, it is evident they do not speak of the same gun. Ἀληθῶς οἱ δύο οὗτοι συγγραφεῖς οὐ ποιοῦνται λόγον περὶ τοῦ αὐτοῦ τηλεβόλου, ἀλλ' αὐτε, ὡς ὑποτίθουσιν ὁ Γίββων, ἕκαστος τούτων περὶ ἐτέρου τουρκικοῦ· ἀλλ' ὁ μὲν Φραντζῆς ἀναφέρει περὶ τοῦ μεγίστου τουρκικοῦ, ὁ δὲ Χαλκοκονδύλης περὶ τοῦ μεγίστου βυζαντινοῦ. Ὁ Γίββων, δὲ εἶδε τὸ χωρίον· «ἀλλ' ἐσείετο μὲν τὰ τεύχη καὶ ἐβλάπτετο σφίσι, οὐ μὲν τοι ἤνυσεν οὐδὲν,» ὑπέλαβεν, ὅτι ὁ Χαλκοκονδύλης ποιεῖται λόγον καὶ περὶ μεγάλου διεβρωγότος τουρκικοῦ τηλεβόλου, ὡς ὁ Φραντζῆς. Ὁ Χαλκοκονδύλης ὁμοίως οὐδένα λόγον ποιεῖται περὶ τουρκικοῦ διεβρωγότος τηλεβόλου, ἀλλὰ περὶ ἐλληνικοῦ, καὶ ἐπιπροσέτιθαι· «καὶ ὁ μὲν μείζων τηλεβόλος διεβρώγυτο αὐτίκα, ὅτε πρῶτον ἠφίετο, καὶ τὸν τηλεβολιστὴν ἐν αἰτίαις εἶχον ὡς διεσθαρμένον ὑπὸ τοῦ βρασιλέως.» Καὶ ὁ Λεονάρδος Χίος διηγεῖται, ὅτι τὸ μέγα τηλεβόλον διεβρώγη, ἀλλὰ προσέτιθαι, ὅτι τὸ νέον μείζων, ὃ προῦκετο ἵνα χύσῃ ὁ Μωάμεθ, οὐκ ἐτελέσθη.

ΚΑ.—σ. 213.

«Ἐκ τε τῶν ἐλεβόλων καὶ ἐλεβολίσκων μπαλαιστρῶν τε καὶ τόξων καὶ ἐτέρων μηχανημάτων» (Φραντζῆς, Γ, 3, σ. 53). Μεταξὺ τῶν ἄλλων μη-

χανῶν ὁ Γίββων ἐννοεῖ τὸν κριόν, οὗ οὐδ' αὖτις γίνεται ῥητὴ μναία καὶ φ, ὡς φαίνεται, οὐδέποτε ἐχρήσαντο οἱ Τοῦρκοι.

KB.—σ. 243.

Ὁ Φραντζῆς ἢ οἱ ἀντιγραφεῖς αὐτοῦ συγχέουσι τὴν ἐλέπολιν, τούτεστι τὸν πύργον, πρὸς τὸν τηλέβολον ἢ ἐλέβολον.

KΓ.—σ. 214.

Ὁ Δούκας (ΛΘ, σ. 159) ὀρίζει τὴν πληθὺν τῶν Τούρκων εἰς διακοσίας ἐξήκοντα χιλιάδας, ὁ δὲ Φραντζῆς (Γ, 3, σ. 53) εἰς διακοσίας καὶ πενήκοντα ὀκτώ, ὁ δὲ Λεονάρδος Χῖος εἰς τριακοσίας καὶ ἐπέκεινα, ὁ δὲ Χαλλοκονδύλης εἰς τετρακοσίας. Ἡ ἀντίφασις τοῦ δευτέρου χωρίου τοῦ Δούκα (σ. 450), ὅπου ποιεῖται λόγον ὡσάτως περὶ τετρακοσίων χιλιάδων, δύναται ἀποδοθῆναι τῷ ἀντιγραφεῖ.

ΚΔ.—σ. 214.

Ἄλλοτε δὲ Φειδαλίς. (Ὅρα Κωνστ. καὶ Βόσπ. Β, σ. 227). Ὁ στόλος ἐντεῦθεν ἀπέπλευσε πρὸς τὸ Διπλοκιδόνιον. Ἐκ τοῦ ὅρου τούτου μέρος τῶν πλοίων διείλυσαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸν πεφραγμένον ὑπὸ ἀλύσεως λιμένα. Καθ' ἱστοριογράφους τινὰς τὰ πλοῖα διειλύσθησαν ἀπὸ τοῦ Βαλταλιμάν* ἀλλὰ τὸ διάστημα ἦν τριπλασίως μακρότερον, ὥστε οὐ δυνάμεθα εἰκάσαι, ὅτε ὁ δίοικος ἐγένετο διὰ μιᾶς μόνης νυκτός.

ΚΕ.—σ. 218.

Ὁ Γίββων, κατὰ τὸν Φραντζῆν, ὀρίζει τὴν ἀπώλειαν τῶν Τούρκων εἰς δυοκαίδεκα χιλιάδας, ἀλλ' ἴσως ἦν μόνον εἰς χιλίους διακοσίους.

ΚΣΤ.—σ. 222.

Ἀπὸ τοῦ Διπλοκιδονίου διὰ τοῦ ἁγίου Δημητρίου εἰς Χάσκαϊ, ἢ ἴσως κατωτέρω, διὰ δὲ τοῦτο ἐτι πλησιέστερον. Ὁ Γίββων λέγει «I could wish to contract the distance of the miles and to prolong the term of one night (Βιβλ. ΞΗ, σημ. 48). Ἡ ἀπόστασις ἐστὶ βεβαίως οὐχὶ πλέον τῶν ἐξ μιλίων, τριῶν καθ' ὥραν λογιζομένων, τὰ δὲ δέκα μίλια τοῦ Φραντζῆ ἐξισοῦνται πρὸς ἐξ τῆς πόλεως ἐπὶ τῆς ἡπειρωτικῆς πλευρᾶς* διότι ἀπὸ τῆς ἀπωτάτω πύλης ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ λιμένος (Χαϊδὰν καπουσί) μέχρι τῶν Ἐπτά Πύργων ἡ ἀπόστασις ἐστὶν οὐχὶ πλέον ὥρας* ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ πελοπον-

νησιακός καὶ θρακικός ἱσθμός καλεῖται Ἐξαμίλιον, καὶ οἱ Βυζαντινοὶ τὴν μεταξὺ τῶν Ἑπτὰ Πύργων καὶ τοῦ λιμένος ἔκτασιν καλοῦσιν Ἐξαμίλιον.

ΚΖ.—σ. 224.

Ὁ Φραντζῆς λέγει, ὅτι τὸ πλάτος αὐτῆς ἦν πεντήκοντα πῆχεων ἀντὶ πέντε, τὴν δὲ πλάνην αὐτοῦ ἐμιμήθη ὁ Γίβων. Ὁ Δούκας λέγει βητῶς, ὅτι πέντε ἄνδρες ἐδύναντο βαδίσαι κατὰ μέτωπον.

ΚΗ.—σ. 228.

Φαίνεται κατὰ τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Χαλκοκονδύλη (II, σ. 208) «ἤτευντο δ' αὐτὸν χάριν θέσθαι σφίσι τοὺς ἄνδρας οὓς συνέλαβε διὰ τὸν ναύαρχον, ὅτι ἐν ὑπόπτῳ ἦσαν ὡς ἔτρωσαν αὐτὸν ἐς τὸν ὀφθαλμὸν χάρις αὐτοῖς,» ὅτι οἱ στασιάζαντες ναῦται ἐξώρυσαν τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ ναυάρχου Βαλτάογλου παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ σουλτάνου. Ὁ Δούκας καλεῖ τὸν ναύαρχον Κοντόσταυλον, οἱ δὲ Ὁθωμανοὶ ἱστοριογράφοι Καπιτάν.

ΚΘ.—σ. 231.

Ἡ μαρτυρία αὕτη, ἣν διδᾶσι συγχρόνως ὁ Λεονάρδος Χῖος καὶ Φραντζῆς περὶ τῆς τόλμης, τοῦ θάρρους καὶ τῆς πίστεως τοῦ Ἰουστινιάνη, τιμωρεῖ ἐν μέρει τὴν ὑστέραν προσθήκην τοῦ δευτέρου τῶν ἱστοριογράφων τούτων, λέγοντος, ὅτι ἡμαύρωσε τὴν προτέραν ἀνδρίαν διὰ δειλίας.

Λ.—σ. 238.

Ὁ Δούκας καὶ ὁ Φραντζῆς διαφωνοῦσι περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀποχωρήσεως αὐτοῦ. Ὁ πρῶτος τούτων λέγει, ὅτι ἀνήγγειλεν αὐτὴν τῷ αὐτοκράτορι, ὁ δὲ δεύτερος, ὅτι ἔφυγεν οὐδὲν ἀνακοινώσας αὐτῷ· ὁ δὲ ἰδὼν αὐτὸν ἀπερχόμενον εἰς μάτην ἐκραύγασεν αὐτῷ, ἵνα διαμείνῃ. Μένος ὁ Χαλκοκονδύλης ἀναφέρει τὴν ἀπόκρισιν τοῦ Ἰουστινιάνη.

ΛΑ.—σ. 244.

Ὁ λόφος, ὁ ἄγων ἀπὸ τῆς πύλης τῆς ἀποθήκης τῶν ἀλφίτων εἰς τὴν ὁδὸν τῶν Μύλων, καλεῖται ἔτι Σεῖρεκ γιοκουσί, ἥτοι ὁ λ ό φ ο ς τ ῆ ς ε φ ό δ ο υ. Ὡσαύτως ὁ παρὰ τὴν πύλην τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ λόφος, ὅπου ὁ Κωνσταντῖνος ἀπάλετο, ἐτήρησε τὸ ὄνομα Σαντζακδάρ γιοκουσί, ἥτοι λόφος τοῦ ση-μαιοφόρου. (Ὁρα Καντεμίρον, Μωάμεθ Β', Δ, σημ. m).

- Αί εικοσιενεά πολιορκίαι τάσσονται κατὰ τὴν ἐξῆς χρονολογικὴν τάξιν.
- α. Τῷ 447 πρὸ Χριστοῦ ὑπὸ Πausανίου μετὰ τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν.
 - β. Τῷ 440 ὑπὸ Ἀλκιβιάδου, ἀρχομένου τοῦ πέμπτου αἰῶνος.
 - γ. Τῷ 347 ὑπὸ Λέοντος, στρατηγοῦ τοῦ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνα, μεσούντος τοῦ τετάρτου αἰῶνος.
 - δ. Τῷ 197 μετὰ Χριστὸν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Σεπτιμίου Σεβήρου, λήγοντος τοῦ δευτέρου αἰῶνος.
 - ε. Τῷ 313 ὑπὸ Καίσαρος Μαξιμιανού.
 - ς. Τῷ 315 ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου.
 - ζ. Τῷ 616 ὑπὸ Χοσρόου τῆς Περσίας (Θεοφάνης, ἔτει ΣΤ τοῦ Ἡρακλείου).
 - η. Τῷ 626 ὑπὸ Χακάνου τῶν Ἀβάρων (Νικηφ. Κωνστ., ἔτει ΙΣΤ τοῦ Ἡρακλείου).
 - θ. Τῷ 654 ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ἡγουμένου τοῦ Μουβία, τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Ἀλῆ, τῷ δεκάτῳ τρίτῳ ἔτει τῆς βασιλείας Κωνσταντος τοῦ Γ', 34 ἔτει τῆς Ἑγίρας.
 - ι. Τῷ 667 ὑπὸ Ἰεζίδ, υἱοῦ τοῦ Μουβία, τῷ δεκάτῳ ἔκτῳ ἔτει τῆς βασιλείας Κωνσταντος τοῦ Γ', 47 ἔτει Ἑγίρας.
 - ια. Τῷ 672 ὑπὸ Σαφιάν βέν Ἀούρ, στρατηγοῦ τοῦ Μουβία, 52 ἔτει τῆς Ἑγίρας.
 - ιβ. Τῷ 715 ὑπὸ Μοσλεμᾶ καὶ Ὀμάρ Ἀδδὸλ Ἀζίζ, υἱοῦ τοῦ καλὶφου Μερβάν, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνθεμίου, 97 ἔτει τῆς Ἑγίρας.
 - ιγ. Τῷ 739 ὑπὸ Σουλεϊμάν, υἱοῦ τοῦ καλὶφου Ἀδδὸλ μελέκ, 122 ἔτει τῆς Ἑγίρας.
 - ιδ. Τῷ 764 ὑπὸ Παγανού, κράτη τῶν Βουλγάρων, τῷ εἰκοστῷ τρίτῳ ἔτει τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Ε'.
 - ιε. Τῷ 780 ὑπὸ Ἀρουν ἀλ Πασίδ, τῷ πέμπτῳ ἔτει τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ Δ', 464 ἔτει τῆς Ἑγίρας (Ἐλμάνικος).
 - ις. Τῷ 793 ὑπὸ Ἀδδὸλ μελέκ, στρατηγοῦ τοῦ Ἀρουν ἀλ Πασίδ, τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς βασιλείας τῆς Εἰρήνης.
 - ιζ. Τῷ 811 ὑπὸ Κρούμου, δεσπότη τοῦ Σλάβων. (Ἀδέβαιος ἱστοριογράφος περὶ Λέοντος).
 - ιη. Τῷ 820 ὑπὸ τοῦ Σλάβου Θωμᾶ τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς βασιλείας Μιχαήλ τοῦ Τραυλοῦ (Κωνστ. Θεοφ.).
 - ιθ. Τῷ 866 ὑπὸ τῶν Ρώσων, ἡγουμένων τοῦ Ἀσκόλδου καὶ Δίρου. (Καραμζίνος, ἱστορία τῆς Ρωσσίας, Τομ. Α).
 - κ. Τῷ 914 ὑπὸ Συμεῶνος, κράτη τῶν Βουλγάρων, τῷ τρίτῳ ἔτει τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου.

κα. Τῷ 1048 ὑπὸ Τορνικίου τοῦ ἀποστάτου τῷ ἐβδόμῳ ἔτει τῆς βασι-
λειᾶς Μιχαήλ τοῦ Μονομάχου. (Κεδρηνός, ἐν Μονομάχῳ).

κβ. Τῷ 1081 ὑπὸ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ τῇ μεγάλῃ Παρασκευῇ.

κγ. Τῷ 1204 ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων, τῇ 12 Ἀπριλίου.

κδ. Τῷ 1261 ὑπὸ Μιχαήλ Παλαιολόγου, τῇ 25 Ἰουλίου. (Παχυμ. Β, 31).

κε. Τῷ 1396 ὑπὸ Βαγιαζήτ τοῦ Ἰλδερīm τὸ πρῶτον.

κς. Τῷ 1402 ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τὸ δεύτερον.

κζ. Τῷ 1444 ὑπὸ Μουσαῦ, υἱοῦ αὐτοῦ.

κη. Τῷ 1422 ὑπὸ Μουράτ τοῦ Β' υἱοῦ Μωάμεθ τοῦ Α'.

κθ. Τῷ 1453 ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β, τῇ 29 Μαΐου,

Ἡ ἐπὶ Ἰγωρος ἐπιδρομὴ τῶν Ῥώσων τῷ ἔτει 941, ἣν ὁ Ἐλμακῖνος
τάσσει περὶ τὸ ἔτος 940 καὶ ἣν νομίζει πολιορκίαν, οὐδόλως θεωρεῖται ὡς
τοιαύτη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Καραμζίνου.

ΛΓ.—σ. 246.

Ἡ ἔφοδος ἤρξατο ἔωθεν λήγοντος τοῦ Μαΐου μηνός, ὅτε ὁ ἥλιος ἀνατέλ-
λει πρὸ τῆς πέμπτης ὥρας. Κατὰ τὸν Φραντζήν, (Γ, 3, σ. 64) οἱ πολέμιοι
ἐγένοντο ἐγκρατεῖς τῆς πόλεως τῇ δευτέρᾳ καὶ ἡμισείᾳ ὥρᾳ μετὰ τὴν ἀνατο-
λὴν τοῦ ἡλίου, ἔπομένως τῇ ἐβδόμῃ ὥρᾳ τῆς πρωίας.

ΛΔ.—σ. 253.

(Ἐν κεφαλίδι ὑπάρχει ὁ τουγράς τοῦ σουλτάνου, ἦτοι τὸ μονόγραμμα).

† Ἐγὼ δὲ μέγας Αὐθέντης, καὶ μέγας Ἀμυρᾶς Σουλτάνος ὁ
Μεχμέτ Μπέης ὁ υἱὸς τοῦ μεγάλου Αὐθέντου καὶ μεγάλου Ἀμυ-
ρᾶ Σουλτάνου τοῦ Μουράτ Μπέη.

Ὁμνῶ εἰς τὸν Θεὸν τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς, καὶ εἰς τὸν
μέγαν ἡμῶν Προφήτην τὸν Μωάμεθ, καὶ εἰς τὰ ἑπτὰ Μουσάφια
ὅπου ἔχομεν καὶ ὁμολογοῦμεν, καὶ εἰς τοὺς ρκδ' χιλιάδας προ-
φῆτας τοῦ Θεοῦ, καὶ πρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ Πάππου μου καὶ τοῦ
Πατρός μου, καὶ πρὸς ἑαυτὸν καὶ πρὸς τὰ παῖδιά μου, καὶ εἰς
τὸ σπαθί ὅπου ζῶνομαι.

Ἐπειδὴ ἔστειλαν οἱ καθολικοὶ Ἀρχοντες τοῦ Γαλατᾶ πρὸς
τὴν Πόρταν τῆς Αὐθεντείας μου τοὺς τετιμημένους Ἀρχοντας
τὸν Κύριον Ππαπιλᾶν Παραβᾶν, καὶ τὸν Κύριον Μαρκέζον Δρι-
φάγκην, καὶ τὸν Δραγομάγον των Νικόλαον Πελατζόνην, καὶ ἐ-

προσκύνησαν τὴν Βασιλείαν μου, καὶ ἐδεήθησαν τῆς Αὐθεντείας μου, καὶ νὰ ἔχουν τὰς νομὰς κατὰ τὴν συνήθειαν τοῦ καθόλου τόπου τῆς Αὐθεντείας μου· νὰ χαλάσω τὸ κάστρον των, αὐτοὶ δὲ νὰ ἔχουν τὰ πράγματα των, καὶ τὰ ὀσπήτιά των, καὶ τὰ μαγαζία των, καὶ τὰ ἀμπέλιά των, καὶ τοὺς μύλους των, καὶ τὰ κηράβια των, καὶ τὰς βάρκας των, καὶ τὰς πραγματείας των ὅλας, καὶ τὰς γυναϊκάς των, καὶ τὰ παιδία των εἰς τὸ θέλημά των, καὶ νὰ πωλοῦν τὰς πραγματείας των ἐλεύθερα, καθὼς ὅλος ὁ τόπος τῆς Αὐθεντείας μου, νὰ πηγαίνουν καὶ νὰ ἔρχονται ἐλεύθερα διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, καὶ κουμέρκιον νὰ μὴ δίδουν, μήτε φιαστικὸν, εἰμὴ νὰ δίδουν χαράτζιον, ὡς καθὼς εἶναι ὅλος ὁ τόπος τῆς Αὐθεντείας μου οἱ αὐτοὶ νόμοι καὶ συνήθειαι νὰ εἶναι οἱ αὐτοὶ ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἔμπροσθεν, καὶ νὰ τοὺς ἔχω ἀκριβοὺς, καὶ νὰ τοὺς διαφεντεύω, ὡς καθὼς διαφεντεύω τὸ πρόσωπόν μου ὅλον.

Τὰς ἐκκλησίας των νὰ τὰς ἔχουν καὶ νὰ τὰς ψάλλουν, μόνον καμπάναις καὶ σημαντήρια νὰ μὴδὲν κτυποῦν, ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας μαῖδιον νὰ μὴ ζητήσω μὴδὲ αὐτοὶ νὰ ποιήσουν ἄλλας ἐκκλησίας. Οἱ πραγματευτάδες τῶν Γενουζέβων νὰ πηγαίνουν καὶ νὰ ἔρχωνται ἐλεύθερα, νὰ ποιοῦν τὰς πραγματείας των, παιδία ποτὲ εἰς Γιανιτζάρους νὰ μὴ πάρω, μήτε τινὰ νέον, μήτε Τοῦρκοι νὰ εἶναι εἰς τὸ μέσον των, ἀμὴ νὰ εἶναι ἐξόχως, εἰμῆτα νὰ βάλλῃ ἡ Αὐθεντεία μου σκλάβον νὰ τοὺς βλέπῃ, αὐτοὶ δὲ οἱ Γαλατιανοὶ νὰ ἔχουν ἄδειαν νὰ βάλλουν πρωτόγηρον εἰς τὸ μέσον των, διὰ νὰ διορθῶνῃ τὰς δουλείας ὅπου ἔχουν οἱ πραγματευτάδες. Γιανιτζάροι καὶ σκλάβοι νὰ μὴδὲν κονεύουν εἰς τὰ ὀσπήτιά των, τὰ κουμέρκια, ὅπου χρεωστοῦν, νὰ τὰ μαζώξουν. ἔχουν καὶ χρέος ἀπερῶντες τὰ ὅσα ἐξόδευσαν, ἔχουν τὴν ἄδειαν νὰ τὰ μαζώξουν ἀπὸ τὴν μέσσην τους, διὰ νὰ ἄγουν ἀπὸ τὸ χρέος. Οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ πραγματευτάδες των νὰ μὴδὲν ἀγχαρεύονται. Οἱ πραγματευτάδες τῶν Γενουβέζων νὰ ἔχουν ἄδειαν νὰ πηγαίνουν καὶ νὰ ἔρχωνται καὶ νὰ δίδουν κουμέρκιον κατὰ τοὺς νόμους καὶ συνήθειαν.

ΛΕ.—σ. 253.

Ὁ Δούκας, ὁ Φραντζῆς καὶ ὁ Χαλκοκονδύλης διαφωνοῦσιν ἐν ὀλίγοις. Ὁ Δούκας (Μ. σ. 170) λέγει «Πρωίας δὲ γενομένης παρελθούσης ἐκείνης τῆς πρώτης καὶ ζοφερᾶς ἡμέρας», καὶ κατωτέρω «τῇ δὲ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ, τριακοστὴν ἄγων ὁ Μαΐος». Παραβάλλων τις τὰ χωρία ταῦτα οὐδὲν δύναται ἀμφισβᾶλλειν, ὅτι οὐκ ἦν ἡ τριακοστὴ Μαΐου. Ὁ Νεορῆς δρίζει τὴν ἀρχὴν τῆς πολιορκίας ἀπὸ τῆς 17 βεβιουλ ἐββέλ (6 Ἀπριλίου 1453), τὴν δὲ ἡμέραν τῆς ἀλώσεως τὴν 20 τζεμαζιουλ ἀχίρ, ἡμέραν Τρίτην περὶ τὴν ἑω. Ἐνταῦθα ὑπερφηδᾶται μὴν ὁλόκληρος· διότι ἡ 29 Μαΐου ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν 21 τζεμαζιουλ ἐββέλ, τουτέστιν ὁλόκληρον μῆνα πρότερον. Καὶ ἐάν τις ὑποθέσῃ, ὅτι ἡ λέξις ἀχίρ ἐτέθη ὑπὸ τοῦ ἀντιγραφέως ἀντὶ τῆς ἐββέλ, ἡ ἡμέρα τοῦ μηνός ἐστι πάντοτε ἐσφαλμένη, μόνον δὲ ἡ ἡμέρα τῆς εβδομάδος καὶ ὁ χρόνος τῆς ἡμέρας δρίζονται ὀρθῶς. Ἡ 6 Ἀπριλίου, καθ' ἣν ἤρξατο ἡ πολιορκία, ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν 27 τοῦ βεβιουλ ἐββέλ καὶ οὐχὶ πρὸς τὴν 17, ὥς τις συνέπεσε πρὸς τὴν 27 Μαρτίου. Ἄλλως ἀπὸ τῆς 17 βεβιουλ ἐββέλ μέχρι τῆς 20 τζεμαζιουλ ἀχίρ εἰσιν ἐνενήκοντα καὶ μία ἡμέραι. Καὶ ἂν δεχθῶμεν ὡς ἀμάρτημα τοῦ ἀντιγραφέως τὴν λέξιν ἀχίρ ἀντὶ τῆς τοῦ ἐββέλ, εὐρίσκονται ἐξήκοντα δύο ἡμέραι, ἀντὶ τῶν πεντήκοντα τριῶν, καθ' ἃς διήρκεσεν ἡ πολιορκία. Ὁ Σααδεδδὴν παρὰ Βρατούττη (Β, σ. 143) ἀμάρτανει καὶ ὁ ἓνα μῆνα καὶ μίαν ἡμέραν, γράφων τὴν 21 τζεμαζιουλ ἀχίρ ἀντὶ τῆς 20 τζεμαζιουλ ἐββέλ, ὁ δὲ Χατζῆ Κάλφας ἀναφέρει μόνον πεντήκοντα καὶ μίαν ἡμέραν ὡς διάρκειαν τῆς πολιορκίας ἀντὶ τῶν πεντήκοντα τριῶν, καὶ ὡς χρονολογίαν ὅλως ἀορίστως τὸν βεβιουλ ἐββέλ μεσοῦντα, ὅπερ συμπίπτει πρὸς τὴν 25 Μαρτίου, ἀντὶ τῆς 29 Μαΐου, ἀμάρτημα κατὰ δύο μῆνας καὶ τέσσαρας ἡμέρας. Ἐκ τῶν παραδειγμάτων τούτων ἐξάγεται, ὅτι ἀνάγκη ἐστὶν ἵνα δίδωται προσοχὴ ταῖς χρονολογίαις τῶν Ὀθωμανῶν.

ΛΣΤ.—σ. 254.

«Ἡ ἀράχνη ὡς θαλαμηπόλος ὑφαίνει παρακάλυμμα πρὸ τῆς θύρας τῶν βασιλικῶν ἀνακτόρων, ἐν δὲ τοῖς βασιλικοῖς θόλοις τοῦ Ἐφρασιὰδ ἀντηχεῖ ἡ πενθήρης φωνὴ τῆς γλαυκός.»

ΛΖ.—σ. 256 [1].

Ὁ Χαλκοκονδύλης παρασιωπᾷ μὲν τὸ ὄνομα τοῦ ἀλλοδαποῦ τούτου, ἀλλὰ

[1] Ἡ ἐπεξήγησις αὕτη ἀνήκει πρὸς 1 στίχον τῆς σελίδος ταύτης.

φαίνεται ὅτι ἐννοεῖ τὸν Γάλλον, οὗ ἡ θυγάτηρ, γενομένη δεκτὴ ἐν τῇ γυναικωνίτῃ τοῦ Μωάμεθ, συνέστησε τὴν νομιζομένην συγγένειαν τῶν Ὀθωμανῶν σουλτάνων πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῆς Γαλλίας.

ΒΙΒΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

Α.—σ. 262.

Ἡ τρίτη μετὰ τὴν ἄλωσιν ἡμέρα ἀντιστοιχεῖ, κατὰ τὸν Δούκαν, πρὸς τὴν 31 Μαΐου, κατὰ δὲ τὸν Φραντζῆν πρὸς τὴν 1 Ἰουνίου. Ὁ Δούκας σιγᾷ τὰ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην καὶ κατ' αὐτὸν τὴν τετάρτην, συμβάντα, ἀλλ' ὁ Φραντζῆς διηγεῖται αὐτὰ ἀκριβέστατα ἐν τῷ τελευταίῳ Κεφαλαίῳ τοῦ 1' Βιβλίου.

Β.—σ. 265.

Ὁ Σπανδογῖνος Καντακουζηνός, αὐτόπτης μάρτυς τῆς ἐκπορθήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διηγεῖται τὰ κατ' αὐτὴν ἀνοσιουργήματα ὡς ἑξῆς· «Ἀκολούθως μετὰ τινας ἡμέρας ὁ Μωάμεθ ἐδῆλωσεν, ὅτι ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ ληφθήσεται μείζων φροντίς ἢ ἐπὶ τῆς τῶν χριστιανῶν αὐτοκρατόρων ὑπὲρ πάντων, ὅσοι ἀποδείξωσι τὴν εὐγένειαν αὐτῶν, βεβαιῶν, ὅτι ἦν ἀδικον ἵνα οἱ εὐπατρίδαι πάσχωσιν ὑπὸ κακουχιῶν καὶ ἐπαιτῶσι. Τινὲς δὲ τούτων ἐξαπατηθέντες ἐπορεύθησαν ἵνα ἐγγραφῶσι τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, τῇ πρὸς τοῦτο ὠρισμένῃ, καθ' ἣν ἐνόμιζον, ὅτι ἐμελλε γενέσθαι περὶ αὐτῶν φροντίς. Ἡ ἡμέρα δ' αὕτη ἦν ἡ τοῦ ἁγίου Πέτρου. Ἐκεῖ συναθροισθέντες κατὰ πρόσταγμα τοῦ σουλτάνου ἀπεκεφαλίσθησαν ἅπαντες». (Σχόλια εἰς Θεόδωρον Σπανδογῖνον Καντακουζηνόν, Φλωρεντία, 1531, σ. 37). Ὁ Σπανδογῖνος προστίθησιν, ὅτι ἡ τύχη αὐτῶν ἦν ἥτιον οἰκτρὰ ἢ ἡ τῶν ἐπιζησάντων Ἑλλήνων, οἵτινες, ὄντες ὑποπτοι, ὡς αὐτός, ὅτι ἦσαν φιλότουρκοι, καθείρχθησαν, ὡς ἐπὶ πάντα Ἀδριανοῦ τοῦ ΣΤ' ἐν πάσαις ταῖς χριστιανικαῖς χώραις, ἐμαράνθησαν καὶ ἀπώλοντο διὰ τοῦ λιμοῦ.

Γ.—σ. 268.

Εἰ καὶ ἡ φιλοξενία, ἣν ἡ δημοκρατία παρέσχε τοῖς φυγάσιν Ἑλλησιν, ἐπέσπασεν ἥδη τὴν ὀργὴν τῶν Ὀθωμανῶν, οὐδόλως ὅμως ἡρνήθη τοῖς Ἑλλησι καὶ γὰρ τὸ ἄσυλον, ὃ ἤλθον ζητῆσαι. Κατὰ τὸν Κολέτην οἱ πολῖται τῆς Ρα-

γούσης ὑποδέξαντο ἀσπαστῶς τοὺς Κορνηνούς, τοὺς Λασκάρεις, τοὺς Παλαιολόγους καὶ τοὺς Καντακουζηνούς καὶ ἐφιλοδώρησαν αὐτούς. Ἐγγελος, ἱστορία τῆς Δημοκρατίας τῆς Ῥαγούσης, σ. 476.

Δ.—σ. 272.

Τὸ ἐξῆς ἔγγραφον, γεγραμμένον ἑλληνιστὶ, οὐχὶ δὲ τουρκιστὶ, οὗ ἀντίγραφον σώζεται ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τῆς Αὐστρίας μετὰ τῶν ἐπιστήμων ἐγγράφων τῆς Βενετίας, ἄξιον ἐστὶν ὑπὸ πολλοῦ λόγου ἵνα παρατεθῇ ἐνταῦθα ἐν πρωτοτύπῳ.

«Τουγράς

Τοῦ μεγάλου αὐθεντοῦ καὶ μεγάλου Ἀμειράν Σουλτάν Μουχαμέθ πρὸς τοὺς κατὰ πάντα ἡμετέρους τῆς αὐθεντίας μου ἄρχοντας. Ἐν πρώτοις ἄρχων Κύρ Σφαντζής με ὄλλους τοὺς ἐδικοὺς τοῦ, καὶ κύρ Μανουήλ Ραουλ με ὄλλους τοὺς ἐδικοὺς τοῦ, καὶ κύρ Σωφριανὸς με ὄλλους τοὺς ἐδικοὺς του, καὶ Λάσκαρις κύρ Δημήτρις με ὄλλους τοὺς ἐδικοὺς του, καὶ Διπλοβατζέοι (1), Καλακίεοι, Παγομενέοι, Φραγκαπουλέοι καὶ Σγουρομαλακοί, καὶ Μαυρόπαπας καὶ Φιλανθρωπηνέους καὶ Περομπουίεοι καὶ εἰς ὅσοι ἄλλοι θελήσουν ναρβοῦν. Ὅλους χαιρετᾷσας ἡ αὐθεντία μου. Νὰ ἐγνωρίσετε τὸ πῶς ἦλθεν ἐδῶ ὁ τημιμένος μου Ἄγος ὁ Χασάμπεϊς καὶ ἀνέφερεν τῆς αὐθεντίας μου τὸ πῶς θέλεται ναρθῇται νὰ ᾔστε ἐδικοὶ μου. Εἰς τοῦτο γυρεύεται ὀρισμὸν τῆς αὐθεντίας μου εἰς τοῦτο στέλνοσας τὸν αὐτόν μου ὀρισμὸν. καὶ ὁμνέγο σας εἰς τὸν μέγαν μας προφήτην τὸν Μουαμέθ τὸν πιστεύομεν ἡμεῖς οἱ Μουσουλμάνοι καὶ εἰς τὰ ἐπτὰ μουσάφια (2)

[1] Οἱ Βατάξιοι ἢ Βατάξαι ἦσαν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἑλληνος αὐτοκράτορος Βατάτζη, οἱ δὲ Διπλοβαξέοι οἱ ἐκ πατρὸς καὶ μητρὸς ἀπόγονοι αὐτοῦ. Ὅρα ἐν Τουρκογραφικῇ Κρονσίον, σ. 9, ἐνθα ποιεῖται λόγον περὶ τῶν πρώτων ἐγγενῶν οὐκων καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων τοῦ κατ' αὐτὸν χρόνου, οἵτινες παράγονσι τὴν ἐγγένειαν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Ράλη, Μουζάλανος, Νουαρά, Χρυσολωρά, Μαμαλή, Λασκάριος, Εὐγεπίου, Καντακουζηνοῦ, κλπ.

[2] Μουσάφια ἐστὶν ἡ ἀραβικὴ λέξις μασχάφ, ἣτις σημαίνει Κοράνιον

καὶ εἰς τὰ ρκδ χηλιάδας προφήτας μας, καὶ εἰς τὸ σπαθὶ ὅπου ζώνομαι καὶ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ πατρός μου τοῦ Χοδοβηδικιάρε, ὅτι ἀπὸ τὰ πράγματά σας καὶ ἀπὸ τὰ παιδιὰ σας καὶ ἀπὸ τὰ κεφάλια σας καὶ ἀπὸ πᾶσα σας πρᾶγμα τίποτας νὰ μὴνε σᾶς ἐγκίσω, ἀμὴ νὰ σᾶς ἀναπαύσω νὰ ἦσθαι κάλιον παροῦ πρώϊν καὶ διὰ τὸ ἀξιόπιστον ἐδώθι ὁ αὐτός μου ὀρισμός καὶ ἐπερανόθη καθὼς ἄνωθεν εἴρηται μηνὶ Δεκεμβρίου ΚΣΤ ἔνδον Κωνσταντινουπόλεως.»

Ε.—σ. 275.

Τριακοσίων χιλιάδων ἄσπρων, κατὰ τὸν Νεσεῖν, φ. 200, ὅπερ οὐδόλως συνάδει πρὸς τὰ τρισμῦρια δουκάτα τοῦ Μουρατζᾶ δ' Ὅσσην, (Τόμ. Ζ, σ. 438), ἅτινα ἦσαν ὁ φόρος τῆς Σερβίας τῷ 1454.

ΣΤ.—σ. 276.

Ὁ Μουρατζᾶ (Γ, σ. 336) πλανᾶται ὑπὲρ τοῦς ἐξ μῆνας λέγων, ὅτι ἡ θέσις τοῦ μεγάλου βεζύρου ἐχέρευσεν μόνον ἐπὶ ὀκτὼ μῆνας. Ὁ Χατζῆ Κάλφας, ἐν τοῖς χρονολογικοῖς πίναξιν, τάσσει τὴν ἀνέγερσιν τοῦ σεραίου ἐν ἔτει 1454 καὶ συμφωνεῖ πληρέστατα πρὸς τὸν Δούκαν. Ὁ Νεσεῖς καὶ ὁ Ἰδρις ἰσχυρίζονται, ὅτι τὰ θεμέλια κατεβλήθησαν, ὅτε ὁ Μωάμεθ ἀνηγορεύθη μέγας βεζύρης.

Ζ.—σ. 277.

Ρουμेलία τοῦ Χατζῆ Κάλφα, σ. 144. Ἡ πόλις αὕτη φέρει τὸ αὐτὸ ὄνομα ἐν τῷ γεωγραφικῷ λεξικῷ τοῦ Αἰ Μαρτινιέρ, κατὰ τὸν Ὁτέλιον καὶ Λεβενκλάου, ἀλλὰ τὴν θέσιν αὐτῆς, περὶ ἧς οὗτοι ἀμφέβαλλον, ὥρισεν ὁ Χατζῆ Κάλφας. Ἡ πόλις αὕτη συγγέεται πολλάκις πρὸς τὴν πόλιν τῆς Βοσνίας Νοβιπάζαρον. Ὁ Λικουῦ, ἐκδότης Ἰσιδώρου τοῦ Χίου, ὑπολαμβάνει αὐτὴν ὡς τὸ ἐν Οὐγγρίᾳ Νεόγραδον.

ἀλλ' οὐκ ἔστι σαφές, ἐὰν ἐννοῶνται μεταξὺ τῶν ἐπὶ τούτων Κορανίων αἱ ἐπὶ γνωστοὶ διάφοροι γραφαὶ καὶ αἱ κανονικαὶ ἐκδόσεις τοῦ Κορανίου, ἢ ἐπὶ ἀντίτυπα τοῦ Κορανίου· ἀλλὰ πιθανώτερον τὸ πρῶτον. Ἐν τῇ πρὸς τὸν μέγαν ταξίαρχον τῆς Ῥόδου ἐπιστολῇ τοῦ Σουλεϊμάν [Βερίδου, Βιβλ. Ζ], ὁ σουλτάνος ἠμύνει εἰς τὰ τέσσαρα Μονσάφια, τοιούτοις τὰ τέσσαρα οὐρανόθιν πεμφθέντα νομικὰ βιβλία, τὴν Πεντάτευχον, τοὺς Ψαλμοὺς, τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸ Κοράνιον.

II.—σ. 278.

Σεαδεδδὸν παρὰ Βρατούττη, Β, σ. 473. Νεσρής, Ίδρις, Ραουζατοὺλ ἐβράρ.
Χρονολογικοὶ πίνακες τοῦ Χατζή Κάλφα, ἐν ἔτει 859. Σολακζαδὲ, 92.
Ἄλλῃς. Οὗτος διηγέται, ὅτι ὁ Μωάμεθ ἀπῆλθεν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς
τὰ περίξ τῆς Θεσσαλονίκης «ὥσεί θύλων παραδοῖναι κατὰ τὰ φαινόμενα
ταῖς ἡδοναῖς, ἀλλὰ, πράγματι, ὅπως ἄρῃ διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ τὰ ἐπα-
πειλοῦντα τοὺς κατοίκους δεινά.» Παρὰ μόνου τούτου ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἱστο-
ριογράφων μαθάνομεν, ὅτι ὁ δεσπότης τῆς Σερβίας ἀπέτισε παραχρῆμα τὸν
φόρον τῶν τρισμυρίων δουκάτων, ὅπως σώσῃ τὴν ἐπιλοιπον ἐπικράτειαν.

Θ.—σ. 289.

Γράμμα ἀφέσεως ἀμαρτιῶν ἐκ Βούδης, παρὰ Κατώνα, ΙΓ, 1078. Ἡ
χρονολογία τῆς 13 Ἰουλίου ἐστίν, ἀναμφιβόλως, τοῦλάχιστον κατὰ ἓνα μῆνα,
ὕστερα, ὅπερ οὔτε ὁ Ἑγγεῖλος, οὔτε ὁ Κάτωνας, οὐδ' ὁ Πράυ παρετήρησαν·
διότι ὁ Ἐξάρχος τοῦ πάπα ἦν ἡ 13 Ἰουνίου μετὰ τοῦ στρατοῦ παρὰ τὰ
τείχη τοῦ Βελιγραδίου, ὅπου τῇ ἐπαύριον ἐγένετο ἡ μεγάλη ναυμαχία ἐπὶ
τοῦ Ἰστρου. Οὐδὲ παρὰ τῷ συγγράμματι τοῦ Βερνίνη (Ἀπομνημονεύματα
ἱστορικὰ τῶν πράξεων τῶν παπῶν κατὰ τῶν Τούρκων, ἐν Ῥώμῃ 1686) εὐ-
ρίσκομεν πλείονα ἀκριβεῖαν διότι τάσσει, κατὰ τὸν Θουρόσιον, τὴν πολιορ-
κίαν τῷ 1455 ἀντὶ τοῦ 1456.

I.—σ. 291.

Οἱ Εὐρωπαῖοι ἱστοριογράφοι, οἱ περιγράφαντες τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας
τοῦ Βελιγραδίου εἰσὶν, οἱ Ἕλληνες Χαλκοκονδύλης, ὁ Δούκας καὶ Φραντζῆς,
ὁ Πολωνὸς Διολούσιος, ὁ Οὐγγρος Θουρόσιος καὶ ὁ Ἰταλὸς Πικολομίνης
(Αἰνείας Σύλβιος). Ὅρα καὶ τὰς ἀναφορὰς τοῦ Οὐνιάδου, τοῦ Καπιστράνου,
τοῦ Ταγλιακότζου καὶ τοῦ Νικολάου δὲ Φάρα, συλλεχθεῖσας ὑπὸ Πράυ καὶ
Κατώνα καὶ χρησιμεύσας τῷ Ἑγγέλιῳ καὶ Γεπχάρδῳ. Ὁ Βονφίνιος, ὁ συγ-
γράφας μετὰ τὸν Θουρόσιον, παραδίδωσιν, ὡς οὗτοι, ἀμφιβόλους χρονολογίας.
Οὕτω δὲ λέγει, ὅτι ἡ πολιορκία ἤρθη τῇ 6 Αὐγούστου, ἐν ᾧ αἱ ἀναφοραὶ τοῦ
Οὐνιάδου καὶ τοῦ Καπιστράνου, γεγραμμέναι τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τῆς λύσεως τῆς
πολιορκίας τοῦ Βελιγραδίου, χρονολογοῦνται τῇ 22 Ἰουλίου. Ὁ Χαλκοκον-
δύλης (II, σ. 222) ἐστὶν ἀκριβὲς μέχρι τοῦ μέρους, ἐν ᾧ περιγράφει τὸν
πρότερον βίον τοῦ Καπιστράνου, πρὸς ὃν ἀποδίδωσιν, ὅτι ἀπέτρεψε τοὺς Βοε-
μοὺς ἅπασι μὲν ἐκ τῆς λατρείας τοῦ Ἀπόλλωνος, ἅπασι δὲ ἐκ τῆς τοῦ πυρός·
«δι' αὐτὴν ἐπὶ τοὺς ἐν Βράγγῃ τῇ μεγάλῃ τῶν Βοέμων πόλει εἰς τὴν τοῦ Ἀ-
πόλλωνος τετραμμένους θρησκεῖαν» καὶ περαιτέρω (II, σ. 225). «ἐπὶ τού-

τους ἀφικόμενός δὲ Καπιστρᾶνος ἐς τὸ τῶν λοιπῶν Βοέμων δόγμα κατέστησε. Οἱ δὲ ἱστοριογράφοι Ὁθωμανοὶ εἰσιν ὁ Ἰδρις, ὁ Νεσρῆς, ὁ Σεαδεδδὶν παρὰ Βρατούττη, ὁ Ἀλῆς, ὁ Σολακζαδὲ, ὁ Χατζῆ Κάλφας, ὁ Ῥαουζατούλ ἐβράρ, ὁ Τζιχαννουμᾶς, ὁ Λουτφί, ὁ Νισαντζί, ὁ Νοκβελέτ τεβαρῖκ, ὁ Τουρσουνβέγης, ὁ Χεζαρφέν, ὁ Ἀσικπασαζαδὲ· ὁ Λουτφί καὶ ὁ Νισαντζί λέγουσιν ἀπλῶς, ὅτι ὁ Μωάμεθ βλέπων ἀδύνατον τὴν κατάληψιν τοῦ φρουρίου ἀπεχώρησεν, ὁ δὲ Χεζαρφέν ἀποδίδωσι τῇ προσεγγίσει τοῦ χειμῶνος τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας τῶν Ὁθωμανῶν, εἰ καὶ ἐγένετο μεσοῦντος τοῦ μηνὸς Ἰουλίου!!!

ΙΑ.—σ. 295.

Ἡ ἐκκλησία, ἐν ᾗ Μωάμεθ ὁ Β' ἐγκατέστησε τὸν Ἀλῆν Ἐτ Τουζί, ἦν ἡ τοῦ Παντοκράτορος, περιώνυμος ἐν τῇ προτέρᾳ ἱστορίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μεταβληθεῖσα ἀπὸ τῆς ἀλώσεως αὐτῆς εἰς τέμενος, κληθὲν Σιρέκ Τζαμισί. (Ὁρα Κωνστ. καὶ Βόσπ. Α, σ. 378). Τεσσαράκοντα κελλία τοῦ μοναστηρίου μετεβλήθησαν εἰς κατοικίαν τῶν σπουδαστῶν, οἷτινες πολλάκις συνεζήτουν πρὸ τοῦ σουλτάνου καὶ πρὸ τοῦ μεγάλου βεζύρου Μαχμούτ. Χαίρων ὁ σουλτάνος ἐπὶ τῇ προκοπῇ αὐτῶν ἀντήμειψε τὸν πρῦτα· νιν διὰ μυρίων ἄσπρων καὶ δι' ἑσθῆτος. Κατὰ πρόσταγμα αὐτοῦ ὁ Ἀλῆς Ἐτ Τουζί καὶ ὁ Χοτζαζαδὲ συνέγραψαν ἕκαστος πραγματεῖαν περὶ ἐγκυκλοπαδείας τοῦ Γαλιλῆ Τεχαφέν, ἀντημείφθη δὲ ἕκαστος διὰ δεκακισχιλίων ἄσπρων. Ἀλλ' ἐπειδὴ προετιμήθη ἡ τοῦ Χοτζαζαδὲ, ὁ Ἀλῆς Ἐτ Τουζί δυσφορήσας ἐπανῆλθεν εἰς Περσίαν.

ΙΒ.—σ. 295.

Ὁ Χίρ Βέγης ἦν ἡδὴ ἐπὶ τῆς βασιλείας Μουράτ τοῦ Β' ἐκ τῶν ἐξόχων μουδεριζῶν. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἀλῶσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Μωάμεθ ὁ Β' ἀνηγόρευσεν αὐτὸν πρῶτον δικαστήν. Ἐς συγγραφεὺς πολλῶν συγγραμμάτων.

ΙΓ.—σ. 296.

Ὁ Χαλκοκονδύλης (Η, σ. 231), ὃς διηγεῖται τὰ καθ' ἕκαστα τῶν ἐορτῶν τῆς περιτομῆς καὶ τοὺς γυμναστικοὺς ἀγῶνας, καλεῖ τὸν μέγαν βεζύρην Μαχμούτ Πασᾶν, ὃς ἦν συγχρόνως καὶ βεγλερβεγῆς τοῦ Ρούμ. «Οὗτος δὲ ὁ Μαχμούτης, παῖς Μιχαήλου γενόμενος, Τριβαλλὸς μὲν ἐστι τὰ μητρόθεν, Ἑλλήν δὲ τὰ πατρώθεν.» Ποιεῖται δὲ λόγον καὶ περὶ τῆς ἀγορᾶς Τακταλῆ (Ταχτούλ Καλᾶ), ὄνομα, ὃπερ φέρει ἔτι νῦν τις τῶν συνοικιῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (ὁρ. Κωνστ. καὶ Βόσπ.). Τέλος μνημονεύει καὶ τῶν σχοινοβατῶν, ταμπεζίν παρὰ τοῖς Τούρκοις, ὃ ἔστιν τὸ διεφθαρμένον ὄνομα τζαμβάζην.

(ῥιψοκίδυνον), δι' οὗ νῦν ἔτι ἐν Τουρκίᾳ δηλοῦσι τοὺς θαυματοποιούς.

ΙΑ.—σ. 298.

Σεαδεδδὴν, Νεσρῆς, Ἰδρίς, Σολακζαδὲ. Ἐνταῦθα οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι εἰσὶν ἐντελῶς σύμφωνοι πρὸς τὸν Χαλκοκονδύλην (Θ, σ. 243).

ΙΕ.—σ. 299.

Ὁ Χαλκοκονδύλης (Θ, σ. 244) λέγει «Οἱ μὲν οὖν Τριβαλλοὶ ὄρμηγον ἐπὶ τὸν Μαχμούτew ἀδελφὸν τὸν Μεχάλην, ὃς παρὰ τῷ Τριβαλλῶν ἡγεμόνι διέτριβε.» Ὁ Ἑγγελος ἀμφιβάλλει ἀλόγως περὶ τοῦ γεγονότος τούτου· διότι συμφωνεῖ πρὸς τὰ ἐν τῷ Βιβλίῳ Η τῆς ἱστορίας ταύτης γραφόμενα περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ Μαχμούτ, ὅτι ἦν Τριβαλλὸς τὰ μητρόθεν. Ἄλλως τοῦτο βεβαιοῦται ὑπὸ τῆς μαρτυρίας τῶν ἀρχαιοτάτων Ὀθωμανῶν ἱστοριογράφων Νεσρῆ καὶ τοῦ δισεγγόνου αὐτοῦ Ἀσικπασαζαδὲ, καθ' οὓς ὁ φρούραρχος τῆς Σεμένδρας ἦν ὁ ὁμομήτριος ἀδελφὸς τοῦ Μαχμούτ.

ΙΣΤ.—σ. 305.

Μούχλη παρὰ Χαλκοκονδύλη, Μύχλων δὲ παρὰ Φραντζῆ. Ὁ Σεαδεδδὴν, Νεσρῆς καὶ Σολακζαδὲ καλοῦσιν αὐτὴν Μιχλοῦ· Μοχλία δὲ ἡ Μούχλων ἐστὶν ἡ νῦν κωμόπολις Μούχλη κειμένη ἐπὶ τῆς ἀπὸ Τριπόλεως εἰς Μαντίνειαν ἀγούσης. (Ὁρα Gell, *itinerary of the Morea*, σ. 441). Ὁ Βρατούτιης, Β, σ. 484, μεταβάλλει αὐτὴν εἰς Μουγγέλαν ! Τουρσουνβέγης ὁ δεφετεδάρ, ἐν τῇ ἱστορίᾳ Μωάμεθ τοῦ Β', φ. 75, ἀναφέρει, ὅτι ἐάλωσαν κατὰ τὴν ἐστρατείαν τοῦ μονάρχου τούτου ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον τὰ ἑξῆς φρούρια, Σελεμεγγ, Χουλουμιτζὶ (Χλουμίτζα), Γαρδίκι, Γιλδιχισάρ (φρούριον τοῦ ἀστέρος), Τοπρκαχισάρ (φρούριον τῆς γῆς) καὶ Μιχλοῦ.

ΙΖ.—σ. 311.

Χαλκοκονδύλης, Θ, σ. 252. Φαίνεται, ὅτι ὁ Ἀλῆ Πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων ὥστε ἐγίνωσκε τὴν σφαγὴν τοῦ ἐν Πελοποννήσῳ Γαρδίκι καὶ ἠθέλησε τὸ ἔφ' αὐτὸν ἵνα δειχθῇ ἐφ' ἀμύλλῃ τῆς ὁμότητος τοῦ Μαχμούτ, ὅτε ἐκέλευσε τὴν ἐν τῷ καταλύματι τῶν κατοίκων τοῦ ἀλβανικοῦ Γαρδίκι σφαγὴν. (Ὁρα τὰ καθ' ἕκαστα τῆς σφαγῆς ταύτης παρὰ Πευκεσίλ, Γ, σ. 392 καὶ ἐξῆς).

ΙΗ.—σ. 318.

Φραντζῆς, Δ, Κεφ. ΙΗ, σ. 90. Ὁ μέγας βεζύρης Μαχμούτ μητρόθεν

μὲν ἦν Σέρβος, πατρώθεν δὲ Ἑλληνα· εἶχε δ' ἀδελφὸν μὲν τὸν Σέρβον στρατηγὸν Ἀδόγοδιτς, ἀδελφὴν δὲ ὁμομητρίκην τὴν γυναῖκα τοῦ Μπουγάλη.

ΙΘ.—σ. 312.

Ἐν συγγράμματι ἐκδοθέντι τῷ 1824 ἐν Ἀλλῃ καὶ ἐπιγραφομένῳ ἐπιστολαὶ μάρτυρος αὐτόπτου τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ὁ συγγραφεὺς Καντακουζηνὸς διηγεῖται, σ. 93, ὅτι κατὰ τὴν ὑποδοχὴν τῶν Τούρκων πρεσβευτῶν, ἀναγινώσκων ἱστορικὴν διήγησιν πελοποννησιακῶν πολέμων, διέκοψε τὴν ἀνάγνωσιν, ἐνθα ἦν ὁ λόγος περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Μονεμβασίας ὑπὸ τινος Καντακουζηνοῦ τῷ 1375. Ἄλλ' οὐδὲν ἔχον· τῆς ἀλώσεως ταύτης εὐρηται παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἱστοριογράφοις, ὅπερ τόσον παραδοξότερον, καθόσον ὁ Φραντζῆς ἀφηγεῖται διὰ μακρῶν τὰ περὶ τῆς συγχρόνου αὐτῷ μεταγενεστέρας ἀλώσεως τῆς Μονεμβασίας καὶ περὶ τῶν πολιτικῶν θεσμῶν τῆς πόλεως ταύτης. Εἰς τὴν πρὸς τὸν συγγραφέα φιλικὴν γενομένην ἐρώτησιν ἐδόθη ἀπόκρισις, ὅτι οὐκέτι ἐνεθυμεῖτο τὸν τίτλον τοῦ συγγράμματος, ὅπερ αὐτὸς ἀπώλεσεν ἐν τῷ πρὸς τοὺς Τούρκους πολέμῳ.

BIBLION ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Α.—σ. 320.

Ὅρα Σεαδεδδὶν παρὰ Βρατούττῃ καὶ Χαλκοκονδύλῃ, Η, συμφωνοῦντα πρὸς τοῦτο. Ὁ Βαρλέτιος γράφει Ἰσαάκ ἀντὶ Ἰσαῖ, ἀλλ' ἐκ παραδόξου συγχύσεως τῶν χρονολογιῶν τὸ Cronica delle cose del Scanderbeg παρίστησι πάντα ταῦτα ὡς πρὸ τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως συμβάντα (1453), ἐν ᾧ ὁ Σκενδέρβεγος ἀναφέρει ἥδη ὡς παράδειγμα κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Βεράτ τὴν τοῦ Βελιγραδίου (1456) εὐθὺς ὀψιτερον παρὰ Βαρλετίῳ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Ἀλφόνσου, συμβάντα τῇ 27 Ἰουνίου 1458.

Β.—σ. 324.

Οἱ Ὁθωμανοὶ ἱστοριογράφοι ἀναφέρουσιν εἰς τὸ αὐτὸ ἔτος τὴν ἄλωσιν τῶν πόλεων Ἀμάστριδος, Σινώπης καὶ Τραπεζοῦντος. Ὁ Δούκας ἀποσιωπᾷ τὴν ἄλωσιν τῆς πρώτης, διηγεῖται δὲ τὴν κατὰληψιν τῶν δύο ἐτέρων ὡς ἐπ' ἀληθὲς γενομένην. Ὁ Χαλκοκονδύλης ὁμῶς διαστέλλει τὴν ἐπὶ τὴν Ἀμα-

ἑστῖν ἐκστρατείαν τῶν Ὀθωμανῶν ἀπὸ τῆς ἐπὶ τὴν Σινώπην καὶ Τραπεζοῦν-
τα, ἐν ᾗ τάσσει τὴν πρώτην πρότερον, ἦτοι τῷ 1461. Ἀλλ' ἀπατᾶται ἐναρ-
γῶς, ἐπειδὴ τῷ 1461 ὁ Μωάμεθ ὑπεδούλωσε τὴν Πελοπόννησον. Ἡ Σινώπη
καὶ ἡ Τραπεζοῦς ἐγίνωσαν ἐν ἔτει 1461, καὶ οὐχὶ ὡς οἱ Τοῦρκοι ἱστοριογρά-
φοι λέγουσι τῷ 804 ἔτει τῆς Ἑγίρας (1459)· διότι ἐπὶ τῇ ἀπαιτήσει τοῦ
πυτοκράτορος τῆς Τραπεζοῦντος ἐρρήθη, ὅτι ἡ Αἴνος ἐδόθη τῷ δεσπότῃ Δη-
μητρίῳ ὡς ἐφόδιον τοῦ βίου, ὅπερ ἐγένετο μόλις λήγοντος τοῦ ἔτους 1460.

Γ.—σ. 328.

Χαλκοκονδύλης, Θ, σ. 195, καὶ 251, καὶ Δούκας ΜΕ, σ. 192. Πλὴν
τῶν δύο χωρίων τοῦ Χαλκοκονδύλη, ὧν τὸ πρῶτον ἀφηγεῖται τὰ τῆς πρε-
σβείας, τὸ δὲ δεύτερον ὀρίζει τὸ ποσὸν τοῦ ἐνιαυσίου τραπεζουντίου φόρου, ἐν-
ταῦθα ἀνέκει καὶ τρίτον χωρίον, ἐν ᾗ περίπου ὀρίζεται ὁ χρόνος τῆς πρε-
σβείας· «Ἐνθα δὴ βασιλεὺς, ὡς ἀγγελία ἀφικνεῖτο αὐτῷ ἀπὸ τῆς Ἀσίας περὶ
Χασάνης τοῦ μακροῦ, ὥρμητο μὲν εἰς σπονδὰς τῷ ἡγεμόνι τούτῳ (τῷ Δε-
σπότῃ Θωμᾷ), ὥστε ἐπὶ Χασάνῃ στρατεύεσθαι καὶ ἐπὶ Ἰσμαήλῃ τὸν Σι-
νώπης ἡγεμόνι. — ἦν τε ἐνταῦθα ὁ βασιλεὺς μεγάλως τεθυμωμένος· τὴν μὲν
τοὶ ἐς Ἀσίαν ἔλασιν ἐπὶ Χασάνῃ ἀνεβάλλετο ἐς τὸ ἐπιὸν ἔτος, αὐτὸς δ' ἐ-
πέλλετο εἰς Πελοπόννησον.» Ἡ ἐπὶ τὸν Θωμᾶν καὶ Δημήτριον ἐκστρατεία
ἐγένετο τῷ 1460, τὸ δὲ τελευταῖον τοῦτο χωρίον ἀποδείκνυσιν, ὅτι ἡ Ἀμα-
στρις ἐάλω κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκστρατείαν, καθ' ἣν ἔπεισεν ἡ Σινώπη καὶ ἡ
Τραπεζοῦς, ἐκτὸς ἐάν τις παραδεχθῇ, ὅτι ὁ Μωάμεθ ὑπεδέξατο τὴν πρεσβείαν
ταύτην πρὸ τῆς Ἀμάστριδος, καὶ ὅτι ἐνταῦθεν ἔδραμεν εἰς Πελοπόννησον·
ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐστὶν ἀνυπόστατος· διότι οἱ Τοῦρκοι ἐξεστράτευσαν ἐπὶ
τὴν Πελοπόννησον λίαν πρωίμως, τὸν μῆνα Μάιον (Φραντζῆς, Δ, Κεφ.
157, σ. 88) ὅπου διέμειναν καθ' ὅλον τὸ ἔτος.

Δ.—σ. 341.

Ἰδὲς, φ. 108. Ὅλιγον ἡμῖν μέλει, εἰ οἱ ἀρχαγοὶ αὐτοὶ ἦσαν ἐπὶ τῆς
βεξιάς ἢ ὀριστερὰς πτέρυγος· ἀλλ' ἐπειδὴ κατεῖχον ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν τὰ
ὑψίστα ἀξιώματα τῆς αὐτοκρατορίας, οὐκ ἐστὶν ἀδιάφορον γινώσκειν τὰ ὀνό-
ματα αὐτῶν· ἦσαν δ' αὐτοὶ ὁ Ἐβρενὸς, ὁ Τουραχάν, ὁ Μαλκόντζικ καὶ Μιχάλογλου.

Ε.—σ. 341.

Ὁ Ἑγγελος (ἱστορία τῆς Βλαχίας) ἀπατᾶται λέγων, ὅτι αὐτὸς ὁ σουλ-
τάνος ἠρώτησε τὸν Βλάχον τοῦτον. Ἡ ἀπάτη αὕτη ἐγένετο ἀπὸ τοῦ Χαλ-
κοκονδύλη, γράφοντος πάντοτε Μεχμέτην ἀντὶ Μαχμούτ· ἀλλ' ὅμως διακρί-

νει αὐτὸν πάντοτε ἀπὸ τοῦ σουλτάνου, ὃν καλεῖ βασιλέα. Οὕτω λέγει ἐν τῷ καιρῷ τῆς πολιορκίας τῆς Λέσβου (I, σ. 279)· «βασίλεὺς δὲ τοὺς τηλεβόλους ἰδρυσάμενος ἐς τὴν πόλιν αὐτὸς μὲν ἐς τὴν ἡπειρον ἐκομίζετο, ἐποτρύνοντο τοῦ Μαχμούτew μὴ ἐνδιατρίβειν ἐν τῇ νήσῳ.»

ΣΤ.—σ. 343.

Ἐν ἔτει 819 (1416) κατὰ τοὺς χρονολογικοὺς πίνακας τοῦ Χατζῆ Κάλφα. Ὅρα Ἐγγελον, ἱστορία τῆς Βλαχίας, σ. 163. Ὁ Καντεμῖρος κατὰ τοὺς Ὀθωμανοὺς ἱστοριογράφους ἀναφέρει λίαν ὀρθῶς τὸν χρόνον τῆς πρώτης ταύτης ἀποτίσεως τοῦ φόρου τῶν Βλάχων, τάσσει ὅμως τὴν ἀπότισιν τοῦ φόρου τῆς Μολδαβίας ἐπὶ ὀγδοήκοντα ἔτη ὀψιαιτέρον, ἐν ᾧ συγγέει τὰ γεγονότα τῶν βασιλείων τοῦ Πέτρου Ῥαρές καὶ τοῦ Πέτρου Ἀαρών. Οὐχὶ ἐπὶ Ῥαρές τῷ 4536, ἀλλ' ἤδη ἐπὶ Πέτρου Ἀαρών τῷ 4456 οἱ Μολδαβοὶ ἐτέλουν τὸν φόρον τοῦτον. Ὅρα Ἐγγελον, ἱστορία τῆς Μολδαβίας, σ. 131, κατὰ τὸν Κρόμερ.

Ζ.—σ. 350.

Ἡ ἱστορικὴ μαρτυρία τῆς φλωρεντινῆς ταύτης πολιτικῆς εὐρίσκεται ἐν τῇ Μαλαθεκινῇ Βιβλιοθήκῃ ἐν τῷ χειρογράφῳ Ξ, τῆς 25 κλάσεως, Cronache di Firenze del Dei, ἣν περ μοι ἀνεκοίνωσεν ὁ κόμης Πομπήϊος Αἰττας· Αἱ τῆς Φλωρεντίας τριήρεις κατέπλευσαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὁ σουλτάνος ὑπεδέξατο αὐτὰς διαφερόντως παρασχὼν σῶμα πολλὰς χάριτας καὶ προνομίας. Οἱ ἐπὶ τῶν τριήρεων Φλωρεντινοὶ ἐδήλωσαν πρὸς τὸν σουλτάνον τὰς κατ' αὐτοῦ προπαρασκευὰς τῶν χριστιανῶν καὶ πῶς ἡδύνατο ἵνα ἀνταχθῇ πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἐκείνων, ὑποσχόμενοι ἵνα πράξωσιν, ὅ,τι δυνατόν, ὅπως διαλυθῇ ἡ συμμυχία τῶν χριστιανῶν καὶ οὐδετερωθῶσιν αἱ σπουδαὶ αὐτῶν. Εἰς τοσαύτην ἀνοσιουργίαν παρώτρυνεν αὐτοὺς τὸ κατὰ τῶν Βυζαντινῶν μῖσος ἐπὶ τῇ ἑλλίδι, ὅτι αὐτοὶ μόνοι δυνηθήσονται γενέσθαι κύριοι τοῦ ἐμπορίου ἐν ταῖς χώραις, ὅσας ὁ σουλτάνος κατέκτη. Ὁ σουλτάνος ἐποίησεν ὑστερον μεγάλως κατὰ τῶν χριστιανῶν πολεμικὰς προπαρασκευὰς, ὥς συνεβούλευσαν αὐτῷ οἱ Φλωρεντινοὶ (Μέμνησθε τοῦ αἵσχους). Ὁ σουλτάνος τῷ 1461 ἀπένειμε χάριτας καὶ προνομίας τοῖς Φλωρεντινοῖς πρὸς βλάβην τῶν Βενετῶν, κατὰ δὲ τοὺς πολέμους ἀπὸ τοῦ 1462 μέχρι 1466 οἱ Φλωρεντινοὶ ἐμεσολάβησαν καὶ τὰς ἐπιστολάς τῶν Βενετῶν, ἐκόμισαν αὐτὰς πρὸς τὸν σουλτάνον καὶ ἔδωκαν αὐτῷ συμβουλὰς.

Η.—σ. 352.

Ὅ,τι ὁ Χελκοκονδύλης, Θ, σ. 238, λέγει ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ περὶ τοῦ

Ἰσακ, υἱοῦ τοῦ Ἑβρενοῦ, καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰσακ Ἰσα, ὃς διεδύξατο αὐτὸν εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Σκοπίων πόλεως ἐστὶ σαφές· ἀλλ' ἡ ἐξῆς δροθεσία τῶν ἐπαρχιῶν Ἰλλυρίας, Βοσνίας καὶ Σερβίας τοῦ Σανδελ, Ἰσακ καὶ Παύλου ἐστὶν ἀσφαλής. Οὐδείς Οὐγγρος, Βόσνιος ἢ Κροάτης ἱστοριογράφος, οὐδ' ὁ Πράυ, Σχιμέκ καὶ Γεπχάρδης διεφώτισαν δεόντως τὸ χωρίον τοῦτο.

Θ.—σ. 353.

Ὅρα Itinerarium Wegrals K. Mayst postschafft gen Constanti-nopel zue dem Turkischen Kayser Soleman, ano XXX (1534).

I.—σ. 354.

Χαλκοκονδύλης, I, σ. 290. Ὁ Σεαδεδδὴν παρὰ Βρατούττη, Β, σ. 222, καὶ ὁ Νεσρῆς, φ. 215, ἀναφέρουσι μόνον δύο, τὸν Κοβάτζ καὶ Παῦλον Βα-κλί. Ἀπατᾶται οὖν ὁ Σχιμέκ πιστεύσας, ὅτι ὁ Κραΐκος τοῦ Χαλκοκονδύλη ἐστὶ διαφθορά τοῦ τουρκικοῦ ὀνόματος Καρκακιάζ.

ΙΑ.—σ. 356.

Τοῦ συμβάντος τούτου, εἰ καὶ λίαν ἀξιωμανημονεύτου, οὐδείς τῶν Εὐρω-παίων ἱστοριογράφων μνημονεύει· μόνος δ' ὁ Χαλκοκονδύλης (I, σ. 291) φαίνεται ὑπαινισσόμενος αὐτὸ, ὅταν λέγῃ· «λέγεται δὲ τῷ διδασκάλῳ αὐτοῦ τῷ Πέρσῃ τοῦτον παρασχεῖν ὥστε διαχρήσασθαι.»

ΙΒ.—σ. 356.

Οὗτοί εἰσιν οἱ ἀφελεῖς λόγοι τοῦ Νεσρῆ· «Ὁ Μουσσανιφέκ ἔδωκε τὸν φετβᾶν, εἰπὼν δὲ, Τὸ φονεύειν τοιούτους ἀπίστους ἐστὶ μεγίστη ἀρετὴ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος, ἐσπάσατο τὸ ξίφος αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς οὗτος ἐπληξε δι' αὐτοῦ τὸν βασιλέα καὶ κατέκοψεν αὐτόν. Καὶ οἱ δύο ἕτεροι ἀπιστοὶ (ὁ Κοβάτζ καὶ Παῦλος) κατεκόπησαν ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ θαλαμηπόλου.

ΙΓ.—σ. 358.

Νεσρῆς, φ. 217. Ὁ Βονρίνιος, Δεκ. Α, Κεφ. Α, σ. 537 καλεῖ τὸ Σφόρ-νικον Ζοανίχον καὶ τὸ Σρεβέρνικον Στρεβερίνχον. Ἄλλως ὅτι ἀφη-γεῖται περὶ τῆς ἐσπευσμένης ἀποχωρήσεως τοῦ βασιλέως σιναΐδε πρὸς τὰ καθ' ἕκαστα, ἃ ἐβρίσκειμεν ἐν τῷ Νεσρῇ καὶ Σεαδδεδδὴν ὡς πρὸς τὴν φυγὴν καὶ τὰ πλούσια λάφυρα τῶν Ὀθωμανῶν. Ὁ Μαθίας ἐν τῇ πρὸς τὸν δοῦκα τῆς

Βανετίας ανακοινώσει (παρὰ Κατώνα, ΙΕ, 7) ἀποδίδωσι τὴν αἰτίαν τῆς κατήσχυμένης φυγῆς τῇ δριμύτητι τοῦ χειμῶνος.

ΙΔ.—σ. 362.

Οὗτος καλεῖται ὑπὸ τοῦ Χαλκοκονδύλη «'Αλβάνει παῖς 'Ιησοῦς.» 'Ιησοῦς ἐστὶν ὁ 'Ισᾶς, ὁ δὲ 'Αλβανός ἐστι παραφθορὰ τοῦ ὀνόματος 'Εβρενοῦ, ὁ δὲ παῖς δηλοῖ, ὅτι ἦν ἐκ τοῦ οἴκου 'Εβρενοῦ.

ΙΕ.—σ. 368.

'Ιδρις, 'Αλῆς καὶ Σολακζαδέ. 'Ο Σεαδεδλὴν ἀναφέρει μὲν, ὅτι περὶ τὸ τέλος τοῦ πρὸς τὴν Τραπεζοῦντα πολέμου ὁ Κιζιλ 'Αχμέτ ἀπεποιήθη τὰς προτάσεις τοῦ Οὐζοῦν Χασάν, ἀλλ' οἱ εἰρημένοι ἱστοριογράφοι, ἰδίᾳ δὲ ὁ Σολακζαδέ, προστιθέασιν ἀπ' ἐναντίου, ὅτι Μωάμεθ ὁ Β', μαθὼν τὴν φυγὴν τοῦ Κιζιλ 'Αχμέτ πρὸς τὸν Οὐζοῦν Χασάν, μετέθηκε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ 'Ισμαήλ εἰς Φιλιππούπολιν, ὅπερ συνάξει πρὸς τὴν ἀφήγησιν τοῦ Δούκα καὶ Χαλκοκονδύλη.

ΙΣΤ.—σ. 369.

'Ο Δανβίλ, 'Ρέννελ καὶ Μ. Κιννέϊρ σημειοῦσιν ἐπὶ τῶν γεωγραφικῶν πινάκων τὸ 'Ακσεχέρ ὡς Θύμβριον ἢ 'Αντιόχειαν τὴν ἐν Πισιδίᾳ, πρωτεύουσαν τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀλλ' ὁ Μάννερτ παρατηρεῖ, ὅτι ἡ ἀπὸ 'Απαμείας ('Αφίον 'Ισάρ) διὰ τῆς 'Αντιοχείας οὐκ ἦγεν εἰς 'Ικόνιον, ἀλλ' εἰς Σίδην τῆς Κιλικίας διὰ τοῦ Ταύρου. "Ορα Jahrbücher der Litteratur, Τόμ. ΙΔ, σ. 62 καὶ 63.

ΙΖ.—σ. 373.

'Εὰν ἀληθεύῃ, ὅτι ὁ Μωάμεθ ἐπέστειλε τότε πρὸς τὸν Σκενδέρβεγην, ἡ ἐπιστολὴ αὐτοῦ βεβαίως οὐκ ἔστιν ἡ παρὰ Βαρλετίφ παρατεθειμένη, φ. 119, ἥτις ἐστίν, ὡς πᾶσαι αἱ ὁμιλίαι τοῦ ἥρωος τούτου, ἐπινοήματα τοῦ ἱστοριογράφου τούτου. Οὐδὲ αἱ κατὰ τὸν ἐξῆς αἰῶνα δημοσιευθεῖσαι ἐπιστολαὶ καὶ ἀποδοθεῖσαι τῷ Μωάμεθ πιστευταὶ εἰσι· 'Επιστολὰὶ τοῦ μεγάλου Μωάμεθ αὐτοκράτορος τῶν Τούρκων, μεταφρασθεῖσαι χυδαῖστί ὑπὸ Μ. Λουδοβίκου Δόλσε Μορέμου μετὰ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Φαλάριδος, τυράννου τῶν 'Ακραγαντίνων. 'Εν Βενετίᾳ 1658. Μία τῶν ἐπιστολῶν τούτων Μωάμεθ τοῦ Β' πέμπεται πρὸς τὴν βασίλισσαν τῶν 'Αμαζόνων· ἐν ἑτέρᾳ δὲ πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν Δελφῶν ὁ σουλτάνος ποιεῖται λόγον περὶ

τοῦ μαντείου τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἐφευρέτου τῆς ἱατρικῆς!

III.—σ. 374.

«Ἀχρίδῃ, ἣν καὶ ἀρχιεπισκοπὴν Βουλγαρίας οἱ πάντες οἶδασιν καὶ τὸ τοιοῦτον ἄστυ τὸ τῆς Δεαβόλεως τῷ σεβαστοκράτορι ἐνσχεῖρησαν, καὶ πᾶσα δὲ ἡ περίξ τῶν τοιούτων ἀστέων χώρα, εἴτ' οὖν Πρέσπα, Πελαγωνία, Σωσκός, Μολυσκός ὑπὸ τὴν ἐπικράτειαν τῶν ῥωμαϊκῶν δυνάμεων ἐγεγόνεισαν καὶ ὑπετάσσοντο τούτοις.» (Ἀκροπόλιτης, 92). Πρέσπα ἐστὶν ἡ νῦν Περσεπέ (Χατζῆ Κάλφας, περιγραφή τῆς Ῥουμελίας, σ. 444). Ἡ Πελαγωνία περιλαμβάνει τὰ περὶ τὴν Καστορίαν (πρωτεύουσαν τῆς Πελαγωνίας) νῦν Κεσριγέ. Ἡ Σωσκός καὶ Μολυσκός φαίνονται, ὅτι εἰσὶ τὰ χωρία Ναζλιτζ καὶ Βιλισχτέ. Ἡ Δεαβόλις καλεῖται νῦν Τόλι Μοναστήρ, ἐπὶ τινων δὲ γεωγραφικῶν πινάκων Βιτώλια, ὅπερ συγγενεῦει μάλλον πρὸς τὸ ἀρχαῖον ὄνομα. Ὁ Καντακουζηνός (Α, 55) λέγει· «Οἷ τε τὰς Δεαβόλεις νεμόμενοι Ἀλθανοὶ νομάδες καὶ οἱ τὰς Κολωνείας, ἔτι δὲ καὶ οἱ Ἀχρίδος ἐγγύς. Βασιλεὺς δὲ ἐκ τῆς Ἀχρίδος μετὰ ὀγδόην ἡμέραν ἄρας ἦλθεν εἰς Πελαγωνίαν, τὴν εἰς Καστορίαν ἐκλιπὼν ὁδόν.» Αἱ ἔρευναι τοῦ Δουκαγγίου ἐν ταῖς σημειώσεις τοῦ Νικηφόρου Γρηγορά, ἐὰν ἡ Ἀχρίς μὴ ᾖ ἡ αὕτη καὶ ἡ Βεδερίνα ἡ Ταυρήσιον, ἡ μετέπειτα Ἰουστινιανὴ πρώτη, τόπος τῆς γενετῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, εἰσὶ νῦν περιτταί, ἐν ᾧ γινώσκουμεν, ὅτι ἡ Ἀχρίς ἐστὶν ἡ Ὀχρυσ, ἡ δὲ Κονσταντίλ, ἡ Ἰουστινιανή. Ὁ Μάννερτ, Ζ, σ. 108, λέγει, ὅτι οὐδαμῶς ἀνεῦρε τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ἐνδείξεως τοῦ Δανβίλ περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Κουνσταντίλ· εὐδυνάτο δὲ εὐρεῖν αὐτὴν ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς Ῥουμελίας ὑπὸ τοῦ Χατζῆ Κάλφα, σ. 87.

ΙΘ.—σ. 380.

Ἡ ἐπιδρομὴ αὕτη παρελείφθη ὑπὸ τοῦ ἐπιμελοῦς ἱστοριογράφου τῆς Σκυρίας Ἰουλίου Καίσαρος, ἀλλὰ μνημονεύει αὐτῆς ὁ Δρέχσλερ, Διολογίστος καὶ Βονφίνιος. Ὅρα, Διολογ. ΙΓ, 454. Βονφ. Δεκ. Δ, Βιβλ. 2, σ. 559.

Κ.—σ. 383.

Ὁ Κόμης Δαροῦ ἀμαρτάνει πολὺ ἀμφιβάλλων περὶ τοῦ τρόπου τούτου τῆς ἐκτελέσεως· διότι ὁ Μωάμεθ ἐπρίονισε τοὺς διοικητὰς τῶν Καλαβρύτων καὶ Λεονταρίου, τριακοσίους πειρατὰς καὶ πεντακοσίους Ἀλθανούς. Ἐὰν σιγᾷ περὶ τούτου ὁ Σανούτος, ἕτεροι ὅμως ἱστοριογράφοι τῆς Βενετίας ἀναφέρουσιν αὐτὸν, ἥτοι ὁ ἀδύβητος συγγραφεὺς (autore incerto) τῆς ἀλώσεως τῆς Εὐβοίας. Οἱ Τοῦρκοι ἱστοριογράφοι οὐδέποτε μνημονεύουσι τιμωριῶν, ἐπιβαλλομένων εἴτε τοῖς ἐγκληματίαις, εἴτε τοῖς ἀθώοις.

ΚΑ.—σ. 383.

Ἐκ τοῦ συμβάντος τούτου ἴσως ἐπήγαγεν ὁ μῦθος τῆς Εἰρήνης, ἥτις δύναιται παρασχεῖν ὅλην εἰς τραγωδίαν μὴ ἱστορικὴν, ὡς τὴν τοῦ Ἰόνσωνος. Ἄλλ' ὡς τοιαύτη ἐστὶν ἀναξίη ἵνα κατέχη θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, τοῦλάχιστον ἐπὶ τῇ μαρτυρίᾳ μυθιστοριογράφου, ὅσος ὁ Βανδέλλης, δε τὸν τελευταῖον ἐκδότην Λεονάρδου τοῦ Χίου τὸν Λεκουῦ ἐν ταῖς σημειώσεσιν αὐτοῦ οὐκ ἤσχύνθη ἕν' ἀναφέρει ὡς ἱστορικὸν μάρτυρα τοῦ τοιοῦτου μυθώδους γεγονότος!

ΚΒ.—σ. 383.

Ὁ Μωάμεθ, γεννηθεὶς τῷ 1429 (833 τῆς Ἑγίρας), ἤγε τῷ 1470 τὸ τεσσαρακοστὸν δεύτερον ἔτος τῆς ἡλικίας καὶ τὸ εἰκοστὸν τῆς βασιλείας. Παρατηροῦμεν ἐνταῦθα, ὅτι τὰ ἔτη τῆς βασιλείας αὐτοῦ ὑπολογίσαιμεν κατὰ τὴν Ἑγίραν ἀπὸ τοῦ ἔτους 835 μέχρι τοῦ 873. Οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι τάττουσι τὴν ἄλωσιν τῆς Εὐβοίας τῷ 1468 (873 τῆς Ἑγίρας), οἱ δὲ Βενετοὶ ἱστοριογράφοι, καὶ κατ' αὐτοὺς ὁ Λωζιέρ καὶ ὁ Δαροῦ, τῷ 1470, ὁ δὲ ἀδέθκιος συγγραφεὺς della presa di Negroponte, τῷ 1471. Τῆς ἀλώσεως ταύτης μέμνηται ὁ Νεσρῆς ὡς ἐνδοξοτάτου μέρους τῆς ἱστορίας τῶν Ὀθωμανῶν. Ὅρα προσέτι Σεαδεδδὶν παρὰ Βρατούττη, Β, σ. 244. Ἰδρις, φ. 429. Σολακζαδὲ, φ. 57. Ἀλλήν, ΚΒ διήγημα τῆς βασιλείας τοῦ Μωάμεθ τὸν Ν ο κ θ ε τ ε τ τ ε θ α ρ ί χ· τὸν Ῥ α ο υ ζ α τ ο ὕ λ ε θ ρ ά ρ· τοὺς χρονολογικοὺς πίνακας τοῦ Χατζῆ Κάλφα ἐν ἔτει 873· τὸν Λουτφὶ Πασᾶν, σ. 61, καὶ τὸν Ἰζιχαννουμᾶν, σ. 657. Τὰ αὐθεντικὰ ἔγγραφα, ἃ εὑρίσκονται ἐν τοῖς ἑπτὰ τόμοις τῆς συλλογῆς τῶν συνθηκῶν τῆς Βενετίας (*Libri dei patti*) ἐπιχέουσι φῶς τι ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς Εὐβοίας ἀπὸ τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῆς ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β' καταλήψεως τῆς νήσου. Ταύτης ἤρξε τὸ πρῶτον ὁ Ῥαβῖνος Καρσέριος, ᾧ ὡς καλοῦσιν αὐτὸν τὰ αὐθεντικὰ ταῦτα ἔγγραφα ὁ Ῥάβανος δὲ Καρσέριθς. Τὸ ἀπονειμηθὲν αὐτῷ προνόμιον ὑπὸ τοῦ δουκὸς Ζιάνη χρονολογεῖται τὸν μῆνα Μάρτιον τοῦ 1029. Ὁ Ῥαβῖνος ὡμολόγησεν ἑαυτὸν ὑποτελῆ τῆς δημοκρατίας ἐν ἔγγράφῳ ὑπογεγραμμένῳ ὑπ' αὐτοῦ Φεβρουαρίῳ μηνὶ 1210 (*Libri dei patti*), Β, φ. 211 καὶ 212). Ἀπὸ τοῦ ἔτους, 1256, τῇ 7 Ἰανουαρίου, ἰνδικτιῶνος ιε', ὑπάρχει συνθήκη τοῦ Γουλλιέλμου τοῦ ἀπὸ Βερώνης καὶ τοῦ δουκὸς τῆς Βενετίας Ραϊνέρου Ζένου συνομολογηθεῖσα ὑπὸ τοῦ δουκὸς Μάρκου Γραζονίκου, δι' ἧς ὁ δεσπότης τῆς νήσου ὑπέσχετο πόλεμον ἀσπονδὸν πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἀχαΐας (*Libri dei patti*, Τομ. Δ, φ. 300).

BIBAION ΔΕΚΑΤΟΝ ΗΕΜΤΟΝ.

Α.—σ. 387.

Οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι ἐκφράζονται σαφῶς περὶ τῶν γενομένων τότε ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ταύταις καταπίεσεων καὶ βιαιοπραγιῶν· « Ὁ πιεστὴρ οὖτος ἐποίει πάντοτε βιαιοπραγίας καὶ ὠμότητας ὡς ἔθος αὐτῷ »· πάλιν « τέλος ἡ ὠμότης καὶ τὰ κακουργήματα αὐτοῦ εὗρον δικαίαν τιμωρίαν ».

Β.—σ. 394.

Τὸ ἔτος τῆς Ἐγίρας 877 ἄρχεται ἀπὸ τῆς 7 Ἰουνίου 1472· ἐπομένως αἱ δέκα πρῶται ἡμέραι τοῦ μηνὸς σαφῆρ (δευτέρου μηνὸς) ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὸν Ἰούλιον μῆνα μεσοῦντα.

Γ.—σ. 400.

Ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Φερίδου, ἐπιστολὴ 122, ὁ Οὐζζὺν Χασὰν ἀγγέλλει πρὸς τὸν σουλτάνον, ὅτι ἀπὸ τῆς πρώτης τοῦ βεσιδὺλ σανὶ ἔπεμψε τὸν υἱὸν Χαλλῆλ μετὰ τρισχιλίων ἱππέων πρὸς κατασκόπησιν τοῦ στρατοῦ τοῦ Τζιχανσάχ, ὃς εὗρὼν τὴν ἐξ ἱππέων ἐχθρικὴν προπορείαν, συγκειμένην ἐκ πεντακισχιλίων ἀνδρῶν, κατέκοψεν αὐτήν.

Δ.—σ. 401.

« Ὁ Οὐζζὺν Χασὰν ἔπεμψε πρὸς τὸν σουλτάνον τῆς Αἰγύπτου ἐπιστολὴν, δι' ἧς ἐξεφώβει αὐτὸν καὶ συνεβούλευε μιμηθῆναι τὸν Ἑβουσαΐδ. » Τζιναθίς, σ. 228. Ὁ Κονταρίνης (Ὁδοιπορία εἰς Περσίαν, φ. 74) γράφει· Βουσεχ ἀντὶ Ἑβουσαΐδ. Ὁ πρεσβευτὴς τῆς Βενετίας διηγεῖται, ὅτι εἶδε τὴν εἰκόνα τὴν παριστάνουσαν τὸν Ὀγουρλοῦ Μωάμεθ (Γουρλουμαμέχ !) ἄγοντα τὸν σουλτάνον διὰ σχοινίου.

Ε.—σ. 402.

Ὁ Χαλκοκονδύλης (ἐν τῷ τέλει τοῦ Γ' Βιβλίου) καλεῖ τὸν Βαΐσαχκὸρ Παιαγούρην καὶ ἀλόγως λέγει αὐτὸν υἱὸν τοῦ Τζακίη.

ΣΤ.—σ. 402.

Ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Φερίδου, ἀρ. 223, γέγραπται ἡμαρτημένως ὑπὸ τοῦ ἀντιγραφέως ἐπιστολὴ πρὸς τὸν σουλτάνον τῆς Αἰγύπτου,

ἐν ᾧ πέμπεται αὕτη πρὸς τὸν Πιρ Ἀχμέτ τῆς Καραμανίας, πρὸς ὃν προσφωνεῖται, εἰς ἀπάντησιν τῆς πρὸς αὐτὸν πεμφθείσης ἐπιστολῆς διὰ τοῦ Οὐμουρ-βέγῃ. Ὁ Οὐζρὺν Χατὰν ὑπόκειται αὐτῷ ἐν τέλει τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἵνα παραστῇ κατὰ τὸ προτεχὲς ἔαρ κατὰ τὰ μεθόρια καὶ εὐχαριστήσῃ τῇ αἰτή-σει αὐτοῦ, τουτέστι βρῇ αὐτῷ κατὰ τοῦ Μωάμεθ.

Z.—σ. 403.

M. Κιννέιρ, Journey. Ἐν Λονδίῳ, 1818, σ. 449 καὶ 450.

H.—σ. 407.

Μουρατζᾶ δ' Ὁσσον (Τόμ. Α, σ. 376). Σειδεδδὶν παρὰ Βρατούττη, B, 270. Σολακζαδὲ, φ. 58. Ἐν τῇ συλλογῇ τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τοῦ Φε-ριδὸν εὔρηται ἐν τῷ ἀρ. 228 ἡ ἀραβικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Μωάμεθ, ἀνακοινοῦν-τος τῷ μεγάλῳ βεζύρῃ Μαχμουτ Πασᾶ τὸν ὄνειρον, ἐν δὲ τῷ ἀρ. 229 ἡ αἰσία ἐρμηνεία τοῦ μεγάλου σέχη Ἀκσεμσεδδὶν, τοῦ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνακαλύψαντος εὐτυχῶς τὸν τάφον τοῦ Ἑγιοῦπ. Ὁ ὄ-νειρος οὗτος ἀναφέρεται μετὰ τῶν πανηγυρικωτάτων περιστατικῶν τῆς μαρ-τυρίας τοῦ Προφήτου, τῶν τεσσάρων μαθητῶν αὐτοῦ, θεατῶν τῆς πάλης, καὶ τῶν τριῶν ἀγωνοδικῶν, τῶν ἐπιδικασάντων τὴν νίκην τῷ σουλτάνῳ. Πλὴν τῶν γνωστῶν χωρίων τῆς παραδόσεως περὶ τῆς ἀληθείας τῶν ὁνείρων ἡ ἐπι-στολὴ ἀναφέρει δέκα ἔτι λόγους ἀποδεικνύοντας ἀναντιλέκτως, οἱ δ' ὄνειρος ἔδει ἵνα ἀποβῇ ἀληθής. Πρῶτον, διότι οἱ ὄνειροι ἐγένετο τῷ μηνὶ ζιλιχτζέ, τουτέστι τῷ τελευταίῳ μηνὶ τοῦ ἔτους, καθ' ὃν χρόνον γίνεται ἡ εἰς Μέκκαν προσκυνητεία· δεῦτερον, διότι τότε τὰ φύλλα τῶν δένδρων ἦσαν ἐν πλήρει ἀκμῇ (Ἀπριλίῳ μηνὶ 1473)· τρίτον, διότι ἐγένετο κατὰ τὸ μεσονύκτιον· τέ-ταρτον, διότι ἐν τῷ ὁνείρῳ ἐλάλουν προφῆται καὶ ἄγιοι· πέμπτον, διότι ὁ λό-γος τοῦ Προφήτου περὶ τῆς ἀληθείας τῶν ὁνείρων ἐστὶν ἀναμφισβήτητος· ἕ-κτον, διότι ἐγένετο περὶ τὸ τέλος τῆς νυκτός· ἑβδομον, διότι ὁ μὴν ἔληγε τότε· ὄγδοον, διότι ἦν τὸ τέλος τοῦ ἔτους· ἔνατον, διότι ἐγένετο μεσοῦντος τοῦ ἔαρος· δέκατον, διότι ἐγένετο κατὰ τὴν εἰκοστὴν τοῦ μηνός. Τὰ γνωστό-τατα χωρία τῆς παραδόσεως περὶ τῶν ὁνείρων εἰσὶ· «Ὅτι οἱ ὄνειροι τοῦ δι-καίου εἰσὶν ἀληθεῖς ἐντολαὶ τοῦ Κυρίου· οἱ οἱ ὄνειροι ἀποτελοῦσι τὸ τεσσα-ρακοστὸν μέρος τῆς προφητικῆς».

Θ.—σ. 407.

Περὶ τῆς χρονολογίας τῆς μάχης ὑπάρχει μεγάλη διαφωνία ἐν ταῖς πηγαῖς. Ὁ Σειδεδδὶν καὶ ὁ Χατζῆ Κάλφα; τάττουσι τὴν μάχην ἐν ἔτει 878 (1473).

δ' Ἀλλῆς ἐν τῇ 12 τοῦ 'Ρεβιούλ ἐββέλ 876 (29 Αὐγούστου 1471), δὲ δὲ 'Ι-
δρις, δὲ ἦν αὐτόπτης τῆς μάχης, τάσσει αὐτὴν ἐν ἔτει 877 (1472), ὅπερ ἴ-
σως ἐγένετο ἐκ γραφικῆς παραδρομῆς.

I.—σ. 411.

'Εν τοῖς χειρογράφοις εὔρηται 'Αδλί ἀντί 'Α δ εν ί. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐστὶ
τὸ ποιητικὸν τοῦ σουλτάνου Βαγιαζήτ τοῦ Β'. 'Ο 'Ασίκ Χασάν καὶ ὁ Κιναλι-
ζαδὲ ἀναφέρουσι στίχους τινὰς τοῦ Δ ι β α ν ί ο υ τοῦ ἡγεμόνος τούτου, ἐξ ὧν
παρατίθεμεν τοὺς ἐξῆς·

«Οἴκτειρον τὸ ἐμὸν δάκρυον· μὴ παρορῶς αὐτό. Τοῦτο ἐστὶ τέκνον ἀνθρώ-
που πεσὸν ἀπὸ τῆς κόρης» (τοῦ ὀφθαλμοῦ).

Τὸ δάκρυον ὑπολαμβάνεται ἐνταῦθα ὡς τέκνον τοῦ βολβοῦ, δὲ παρὰ τοῖς
'Οθωμανοῖς καλεῖται ὁ ἄ ν θ ρ ω π ο ς τ ο ῦ ὀ φ θ α λ μ ο ῦ, καὶ μάλιστα
ὡς πεπτωκὸς παιδίον. Τὸ Ν α ζ α ρ δ ἐ ν δ ο υ σ μ ῖ σ, ἥτοι πεσὸν ἐκ τοῦ
βλέμματος, σημαίνει τὸν περιπεσόντα εἰς δυσμένειαν.

I A.—σ. 414.

'Ο Ζένος ἦν συγγενὴς τῷ ἡγεμόνι τῆς δυναστείας τοῦ Λευκοῦ Κριοῦ
ἐκ τῆς αὐτοῦ γυναικὸς, ἀνεψιῶς τῆς γυναικὸς τοῦ Οὐζοῦν Χασάν. Διε-
δέξατο δ' αὐτὸν τῷ 1471 ὡς πρεσβευτῆς ὁ 'Ιωσαφὰτ Βάρβαρος, τοῦτον δὲ
μετὰ δύο ἔτη ὁ 'Αμβρόσιος Κονταρίνης. Τὰ ὁδοιπορικὰ αὐτῶν περιέχουσι
πολλὰς πολυτιμοτάτας γεωγραφικὰς εἰδήσεις. "Ορα Σισμόνδῃ ἱστορίαν τῶν
ἰταλικῶν δημοκρατιῶν, I, σ. 389.

I B.—σ. 414.

'Επὶ τοῦ τάφου τοῦ Μοσενίγου ἐν τῷ βενετικῷ πανθῆφ τοῦ ἁγίου 'Ιωάννου
καὶ Παύλου ὑπάρχει ἐπιτάφιον, ὅπερ ἀντέγραψα.

I Γ.—σ. 415.

Κ α ρ α μ α ν ῖ α τοῦ Βωφόρτ, ἐν Λονδίῳ 1817, σ. 126. Τζιχαννουμῆς,
σ. 614. Μάννερτ, Δ, Β, 129. Τὰ ἐρεῖπια τῆς Σίδης κατὰ τὸν Βωφόρτ νο-
μίζονται νῦν εἶναι εἰσὶν ἡ ἀρχαία 'Αττάλεια. 'Ο Μάννερτ νομίζει, ὅτι ἡ πό-
λις αὕτη ἐστὶν ἡ αὕτη καὶ ἡ τῶν Βυζαντινῶν καὶ τοῦ Αἰνείου Σουλδαίου
Κανδελόρον ἢ Σκανδαλόρον.

I Δ.—σ. 415.

'Η ἄλυσος αὕτη ἀναρτᾶται εἶτι ὡς τρύπαιον ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ τῆς

ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Πέτρου ἐν Ῥώμῃ μετὰ τῆς ἐξῆς ἐπιγραφῆς: «Smyri-
nam, ubi Oliverius Cardinalis Caraffa Sixti IV, Pontificæ classis
dux vi occupasset, in Sataliæ urbis Asiæ portum, vi irrupit fer-
remque catenam in de entraxit, et super valsis hujus Basilicæ sus-
pendit.» Βερνίνος σ, 131. Γίνεται ὡσαύτως μνεία τοῦτου ἐν τῷ συγγράμ-
ματι τῶν Γραμματέων, de Secretariis Basilicæ Vaticanæ, Τόμ. Γ, σ.
1399, καὶ Τόμ. Δ, σ. 1745.

ΙΕ.—σ. 416.

«Τὸ Σιγὴν ἀπεῖχε τοῦ Κωρύκου οὐχὶ πλέον τῶν εἴκοσι μιλίων.» Τὸ Σι-
γινόν ἐστιν ἡ Σίκκη τοῦ γεωγραφικοῦ πίνακος τοῦ Δανβίλ, Σίνη δὲ τοῦ
γεωγραφικοῦ πίνακος τοῦ Τζιχανουμῆ. Τὸ Κοῦρκον φαίνεται εἶναι τὸ ἄρ-
χαῖον Κώρυκον (Μάννερτ, ΣΤ, 2, σ. 474). Περὶ τῶν ἁρμενικῶν ἐπιγρα-
φῶν τοῦ Κωρύκου ποιεῖται μνείαν ὁ Βάρβαρος, σ. 46. Ἡ ἀνευρεθεῖσα ἐν
Μαντούῃ ἐπιθυμία ἐπιγραφή, ἣν ἠρμήνευσεν ὁ κόμης Καστιλιόνης ἐν τῷ
ΔΗ τόμῳ τῆς ἱταλικῆς Βιβλιοθήκης σ. 73, ἐστὶν ἀναμφισβόλως
τρόπαιον τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ἀνεγερθὲν εἰς ἀνάμνησιν μαχητοῦ τοῦ Ιε-
ροῦ πολέμου (Μοραβίτ) πορθήσαντος τῷ ἔτει 1296 τὴν μεθόριον χώραν,
τουτέστι τὴν Κιλικίαν.

ΙΣΤ.—σ. 417.

Λωζιέρ, ἱστορία τῆς Βενετίας, Ζ, ΚΣΤ, σ, σ. 259. Ὁ Κίππικος ἀξη-
γεῖται τὰ καθ' ἑκάστα ἀμφοτέρων τῶν μάχων τοῦ Οὐζούν Χασάν. Ἐν τῇ
πρώτῃ ὁ βεγλέρβεγης τῆς Ρουμελίας Μουράτ Πασᾶ ἀπώλετο μετὰ τετρα-
κισχιλίων ἀνδρῶν, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ὁ θάνατος τοῦ Ζεῖνελδέγῃ ἐπήγαγε τὴν
ἥτταν τοῦ ἡγεμόνος τῆς δυναστείας τοῦ Λευκοῦ Κρισῦ.

ΙΖ.—σ. 449.

Μόνη ἡ ὁμοφωνία τῶν Ὀθωμανῶν ἱστοριογράφων περὶ τῆς θανατηφόρου
νόσου τοῦ Μωάμεθ ἀρκεῖ ἐξελέγξαι τὸν μῦθον, ὃν ἐπίστευσεν ὁ Πετὶ δὲ Λα-
κροῦ, ἥτοι ὅτι ὁ Μωάμεθ ἔνεκα δικαίας ἀγανακτήσεως ἐθανάτωσε τὸν Μου-
σταφᾶν, ἅτε φθειράντα τὴν γυναῖκα τοῦ μεγάλου βεζύρου Ἀχμέτ Πασᾶ.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΚΤΟΝ.

Α.—σ. 425.

Ὁ Σολακζαδὲ καὶ Σεχδεδδιν παρὰ Βρατούττη, Β, σ, 297, μνημονεύουσιν ἀμφότεροι τοῦ γεγονότος τούτου, τὸ δὲ Χρ ο ν ι κ ὸ ν τοῦ Μαρίνη Σανούτου, ἐν ἔτει 1474, λέγει· « Ἡ Οὐγγρία δεδαρμένη ὑπὸ τῶν Τούρκων, διαβάντων τὸν Ἰστρον. » Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ Βασιλεὺς Μάλκοβιτς ἔστιν ὁ αὐτός, ὃν ὁ Μεσίγερ καλεῖ Καλάπαν καὶ παρίστησιν αὐτὸν ἐν ἔτος πρότερον πρὸ τῶν τειχῶν τοῦ Κλαγενφούρτ. Δυσχερὲς ἔστιν ἡμῖν εἰκασαὶ τὸ ὄνομα τοῦ ὀδηγηκονταετοῦς Πασᾶ, τοῦ εὐξαμένου τῷ 1469 εἰσελαεῖν εἰς Καρινόλαν. Ὁ Βαλδασωρ καλεῖ αὐτὸν Βεῖχ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀμφιδέλλεται περὶ τῆς ὀρθότητος τοῦ ὀνόματος, ὅπερ ἴσως ἦν μάλλον Βᾶς.

Β.—σ. 426.

Ἡ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ναυάρχου τούτου ἐπιγραφή ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου della Vigna ποιεῖ μνηεῖον τῆς κατὰ τῶν Τούρκων νίκης κατὰ τὸ ὀδηγηκοῦν ἔτος τῆς ἡλικίας καὶ κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τοῦ βίου αὐτοῦ.

Γ.—σ. 428.

Ὁ Στροκόφσκης εἶδε κατὰ τὴν διὰδασιν αὐτοῦ τοὺς λόφους τούτους τῷ 4575. ἴσως δ' οὗτοί εἰσιν οἱ αὐτοὶ οἱ ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἱστοριογράφων παριστάμενοι ὡς τὰ τρόπκια τοῦ σουλτάνου κατὰ τιν Μολδαβῶν τῷ ἐπιόντι ἔτει. Ὁμολογοῦσι μὲν πάντες τὴν ἦτταν τοῦ Σουλεϊμάν Πασᾶ, ἀλλὰ συγχέουσιν αὐτὴν πρὸς τὴν μετὰ τὸ ἐξῆς ἔτος γενομένην νίκην οὕτως, ὥστε αἱ δύο αὗται μάχαι φαίνονται ὡς γεγνηῖαι ἐν τῇ αὐτῇ ἐκστρατείᾳ. Μόνος ὁ Χατζῆ Κάλφας διακρίνει τὰς ἐποχὰς, τιθεὶς τῷ μὲν ἔτει 880 (1475) τὴν ἦτταν τοῦ Σουλεϊμάν Πασᾶ, τῷ δὲ 881 (1476) τὴν ἐπὶ τοῦ Μολδαβῶς ἐκστρατείας τοῦ Μωάμεθ καὶ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπάνοδον αὐτοῦ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ στρατοῦ καὶ τὴν πόρθησιν πάσης τῆς χώρας αὐτῶν.

Δ.—σ. 433.

Τζεναβί, σ. 121. Δώδεκα υἱοὺς καὶ οὐχὶ ὀκτώ, ὡς λέγει ὁ συγγραφεὺς τῆς ἱστορίας τῆς Νέας Ρωσσίας. Παρὰ Τζεναβί ὀρίζεται ἡμαρτημένως, ὅτι ὁ Χατζῆ Γερίβ ἐτελεύτησε τῷ 884 ἀντὶ τοῦ 880, ἐν ᾧ ἡ ἄλωσις τῆς Θεοδοσίας καὶ τῆς Ταρματάκης (Μαγκούπ) ἐγένετο μόλις μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐν ἔτει 880 τῆς Ἐγίρας.

Ε.—σ. 434.

Οι Πέρσαι καὶ Τοῦρκοι ἱστοριογράφοι καλοῦσι πάντες, ἀλλ' ἀνοικείως, Ταταρχὰν ἢ Ταταρβέγηδας τοὺς Χάνας τῆς Ταυρικῆς. Τῷντι οἱ χάναι οὗτοι καὶ οἱ λαοί, ὧν ἤρχον, ἦσαν τὴν καταγωγὴν Τοῦρκοι καὶ οὐχὶ Τάταροι. Ὁ Κλαπρὸς ἐπανώρθωσε τὸ ἀμάρτημα ἐν τῇ Asia polyglotta, ἀλλ' ἐνομίσαμεν ἀναγκάσιον νὰ τηρήσωμεν τὴν ἐνομασίαν, καίπερ μὴ ἀκριβῆ, ἣν διδοῦσι τοῖς βιβλίοις τούτοις πάντες οἱ ἀνατολικοὶ καὶ δυτικοὶ ἱστοριογράφοι, οὕτω δὲ διατελέσομεν καλοῦντες αὐτοὺς Ταταρχάνας.

ΣΤ.—σ. 434.

Βονφίνιος, Δεκ. Δ, Κεφ. Γ. σ. 578. Δουγλόσιος καὶ Τουρόσιος παρὰ Κατῶνα, ΙΕ, σ. 799. Σισμόνδης, ἱστορ. τῶν ἰταλικῶν δημοκρατιῶν, Ι, σ. 368.

Ζ.—σ. 438.

Σολακζαδὲ καὶ Σεαδδεδιν παρὰ Βρατούττη, Β, σ. 303. Οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι συμφωνοῦσιν ἐνταῦθα ἀκριβῶς πρὸς τοὺς Οὐγγροὺς ἱστοριογράφους καὶ καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐριμύτητα τοῦ χεϊμῶνος.

Η.—σ. 444.

Ἀπὸ τῆς Σινώπης, τῆς Καστεμόνης καὶ τῆς Τραπεζοῦντος, ἀπὸ τῶν Γενοουσιῶν πόλεων Θεοδοσίας καὶ Ταρυκτάκης ἐν τῇ Ταυρικῇ καὶ τῆς Λέσβου, ἐκ τῶν πόλεων τῆς Καραμανίας, Ἰκονίου, Λαρένδας καὶ Ἀκσεράϊ, ἐκ τῶν ἐλληνικῶν πόλεων Ἀθηνῶν, Ἀρχαδίας, Ἀκώβας καὶ τῆς βοσνικῆς πόλεως Βοβοδίσκας.

Θ.—σ. 444.

Λωζιερ, ἱστορία τῆς Βενετίας, Τόμ. Ζ, Βιβλ. ΚΖ, σ. 304. Δαρὸν, ἱστορία τῆς Βενετίας, Β, σ. 476. Σισμόνδης, ΙΑ, σ. 37, κατὰ τὸν Σεβελίκον καὶ Ναθαγιέρον. Οὗτος τάσσει ἐλλόγως τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως ταύτης τῷ 1477, οὐχὶ δὲ τῷ 1475, ὡς τάσσει αὐτὴν ὁ Σισμόνδης, κατὰ τὸν Σεβελίκον, διὰ δύο ἰσχυροὺς λόγους, τὴν ἀνακωχὴν τῶν ὅπλων, ἣν ἐχορήγησεν ὁ Μωάμεθ πρὸ τοῦ ἀπὸ τῆς Θεοδοσίας ἀπόπλου τοῦ στόλου, καὶ τὴν ἐπὶ τὴν Μολδαβίαν ἐκστρατείαν τοῦ Σουλεϊμάν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο μετὰ τὴν ἄρσιν τῆς πολιορκίας τῆς Σκόδρας.

Ι.—σ. 447.

Χρονολογικοὶ πίνακες τοῦ Χατζῆ Κάλφα. Ὁ Ἀβδουρρίζακ συνέγραψε με-

γάλην ταταρικήν καὶ περσικήν ἱστορίαν ἐπιγραφομένην ἢ ἀνατολὴ δὲ αἰσίων ἀστέρων, ὃ δὲ Ἰβν Σχονέ, τὸν Κηπον τῶν θεωριῶν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τῶν πρώτων καὶ νεωτάτων πραγμάτων, σύγγραμμα ἀξιόλογον.

ΙΑ.—σ. 448.

Ὁ Σισμόνδης καὶ Λωζιέρ λέγουσιν, ὅτι ὁ Μαθίας Κορβίνος ὁμολόγησε τῷ Μωάμεθ τὴν κατοχὴν τῶν χωρῶν, ὧν ἐγένετο κύριος. Ὁ τελευταῖος ποιεῖται λόγον (σ. 310) περὶ συνθήκης εἰρήνης συνομολογηθείσης μεταξὺ Μαθίου καὶ Μωάμεθ, ἐν ᾗ λέγεται, ὅτι συμπεριελαμβάνετο ὁ Φερδινάνδος· ἀλλ' οὐδὲν εὐρεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Οὐγγρίας περὶ τούτου.

ΙΒ.—σ. 449.

Λωζιέρ, Τόμ. Ζ, ΚΖ, σ. 319 καὶ 328. Ὁ συγγραφεὺς οὗτος ἀντιφάσκει· διότι ἐν μὲν σελίδι 319 λέγει, ὅτι ὁ Μαλιπιέρης ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐν δὲ σελίδι 328 λέγει, ὅτι ἀφίκετο μέχρι Σοφίας.

ΙΓ.—σ. 451.

Ὁ Γεώργιος οὗτός ἐστιν ὁ αὐτὸς ὃ ἐν τῇ πρώτῃ συνελεύσει τῶν Ἰλλυριῶν ἡγεμόνων, τῶν συνεληθόντων ἐν Αἰσσιῶ, παραστάς. Βαρλέτιος (περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν πράξεων τοῦ Σκενδέρβεγῃ). Βιβλ. Β, παρὰ Λονικ. σ. 23.

ΙΔ.—σ. 451.

Οὗτός ἐστιν ὁ αὐτὸς Ἰσκενδέρ, ἀδελφὸς τοῦ Ἀλῆ Βέγῃ Μιχάλογλου, ὃς, κατὰ τὸν Βονφίνιον (Δεκ. Δ, σ. 582), ἀπώλετο δύο ἔτη πρότερον ἐν τῇ μάχῃ τῆς Βοζάζης. Ὁ Σπανδογῖνος καλεῖ αὐτὸν ἀρχηγὸν τῶν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰσβαλόντων εἰς Φριοῦλι στρατευμάτων.

ΙΕ.—σ. 454.

Μαρίνης Βαρλέτιος, περὶ τῆς ἐκπορθήσεως τῆς Σκόδρας. Ἐπειδὴ οἱ Τούρκοι καὶ Βενετοὶ ἱστοριογράφοι συμφωνοῦσι τάσσοντες τὴν παράδοσιν τῆς Κροΐας ἀμέσως πρὸ τῆς παραδόσεως τῆς Σκόδρας, τούτου ἕνεκα τὸ ὑπὸ τοῦ Χατζῆ Κάλφα ἐν τῇ Προμελίᾳ αὐτοῦ, σ. 441, καὶ ἐν τοῖς χρονολογικοῖς πίναξιν, ἐν ἔτει 874 (1466), ὅτι ὁ Μωάμεθ μετὰ τοῦ Ἰλδεσάν ὠχύρωσεν αὐτὴν γραφικόν ἐστὶν ἀμάρτημα, ἕπερ διορθωτέον κατὰ τοῦ Ἰλδεσάν.

ΙΣΤ.—σ. 457.

Ἡ ὁμιλία αὕτη, ἣν ὁ Βαρλέτιος ἀποδίδωσιν αὐτῇ, οὐκ ἔστι πιθανωτέρα τῆς ὑπὸ τοῦ Φραντζῆ ἱσορουμένης, ὅτι Κωνσταντῖνος ὠμίλησε κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ κινδύνου. Ὁ γενναῖος Δομενικανὸς Ἀλβανὸς χάρισται ἔκρινε τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ, εἰ ἐνόμισεν ἀναγκαῖον ἵνα μακρολογήσῃ τοσοῦτον, ὅπως θήξῃ τὸ θάρρος αὐτῶν. Ἀναμφιβόλως ὁ Βαρλέτιος ἔπλασε τὴν ὁμιλίαν ταύτην, ὅπως ἐπιδείξῃ πᾶσαν τὴν σοφίαν αὐτοῦ περιγραφῶν ἀκριβῶς τὰς χώρας, τοὺς στρατοὺς καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Ὀθωμανῶν.

ΙΖ.—σ. 458.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἑκατὸν ἐβδομήκοντα ὀκτὼ βλήματα· οὐδέποτε πρότερον ἔδραψαν τὴν πόλιν τοσοῦτον. Ἀκατανόητον, ὅτι ὁ Σανσοβίνος ἔπραξε τὸ αὐτὸ ἀμάρτημα, εἰς ὃ περιέπεσεν ὁ Ἰταλὸς μεταφραστὴς, μεταβαλὼν τὰς ἑκατὸν τέσσαρας βολὰς τῆς 10 Ἰουλίου εἰς διακοσίας εἴκοσι τέσσαρας.

ΙΗ.—σ. 458.

Ἡ ὀλικὴ τῶν τηλεβόλων, τῶν βαλόντων ὁμοῦ ὀγδοήκοντα καὶ τρία ἑκατὸντάλιτρα ἦν 3, 4, 6, 6 $\frac{1}{2}$, 7, 9, 12 καὶ 13 ἑκατονταλίτρων.

ΙΘ.—σ. 458.

Κατὰ τὸν Βαρλέτιον ὁ κατάλογος τῶν ριφθέντων βλημάτων ἀνέβη ἀπὸ τῆς 22 Ἰουνίου μέχρι τῆς 21 Ἰουλίου εἰς 2534.

Κ.—σ. 460.

Ὁ Βαρλέτιος εἰσάγει αὐτὸν καὶ περὶ Ἀλεξάνδρου καὶ Κεῖσαρος ὀμιλοῦντα. Ὁ Σανσοβίνος συνέταμε τὸ δεύτερον βιβλίον τῆς μεταφράσεως ἀφελὼν οὐχὶ ἀλόγως πάντας τοὺς λόγους, οὓς ὁ Βαρλέτιος ἀποδίδωσι τῇ Μωάμεθ καὶ Μονέτᾳ.

ΚΑ.—σ. 461.

Καὶ οὐχὶ ὁ Ἀχμέτ Κεδούκ, ὃς ἀποβλήθεις ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος τοῦ μεγάλου βεζύρου καθείρχθη καὶ ἤδη ἦν ἔτι ἐν τῇ εἰρκτῇ. Οἱ Βενετοὶ ἱστοριογράφοι καὶ κατ' αὐτοὺς ὁ Κνόλλης καὶ ὁ Σισμόνδης συγχέουσι τὸν Ἀχμέτ Ἐβρενὸν πρὸς τὸν Ἀχμέτ Κεδούκ. Ὁ Σισμόνδης ἀμαρτάνει καλῶν (ΙΔ, σ. 446) τὸν Σουλεϊμὰν Πασᾶν βεγλέρβεγην τῆς Ρουμελίας. Ὁ Βαρλέτιος, φητῶς λέγει, ὅτι τὸ ἀξίωμα τοῦτο κατεῖχε τότε ὁ Δαοὺτ Πασᾶς· ἄλλως

παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν ἱστοριογράφων μανθάνομεν, ὅτι ὁ Σουλεϊμάν ἦν καὶ θειργμένος τότε.

KB.—σ. 460.

Ὁ Βαρλέτιος, ἐκ τοῦ λόγου, ὃν ἀποδίδωσι τῷ Ἀχμέτ Βεῆν δρᾶται νέας εὐκαιρίας, ὅπως ἐπιδείξῃ τὰς γεωγραφικὰς αὐτοῦ γνώσεις καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις μνημονεύει πομπωδῶς τῶν δώδεκα ἀλόντων βασιλείων καὶ τῶν διακοσίων πόλεων, ἃς ἐξεπόρθησεν ὁ Μωάμεθ. Τὰ δώδεκα βασιλείαι εἰσι τὰ ἑξῆς· α'. τοῦ Πόντου· β'. τῆς Βιθυνίας· γ'. τῆς Καππαδοκίας· δ'. τῆς Παφλαγονίας· ε'. τῆς Κιλικίας· ς'. τῆς Παμφυλίας· ζ'. τῆς Λυκίας· η'. τῆς Καρίας· θ'. τῆς Λυδίας· ι'. τῆς Φρυγίας. Ἔως ἐνταῦθα γίνετ' αἱ ἀπαριθμήσεις, εἰ καὶ ταῦτα οὐκ εἰσι βασιλείαι, ἀλλὰ χώραι κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐν τῇ Κύρου Παιδείᾳ διαίρεσιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὡς ἐνδέκατον δὲ καὶ δωδέκατον βασιλεῖον ἀναφέρεται ἡ Νικομήδεια, ἡ Νίκαια καὶ Προῦσα, τρεῖς πόλεις ἐν τῇ δευτέρᾳ χώρᾳ κείμεναι (Βιθυνία) καὶ συγγωνευθεῖσαι ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ πρὸ Μωάμεθ τοῦ Β'. Ἐκ τῶν πόλεων, ἃς μετὰ ταῦτα ἀριθμεῖ ἀπαντᾷται πάλιν τὸ Σκανδελόρον, ὡς πρωτεύουσα μάλιστα τῆς Καραμανίας. Φαίνεται, μὲν ὅτι τοῦτο ἐστὶ τὸ Ἰκόνιον, καθόσον οὐδαμῶς ποιεῖται μνείαν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀναφορῶν τῶν πρεσβευτῶν τῆς Βενετίας περὶ τῶν κατὰ τὴν ἄλυσιν τῆς Κύπρου ἐξάγεται, ὅτι τὸ Σκανδελόρον (1) ἦν παράλιον· διότι γίνεταί λόγος ἐν αὐταῖς περὶ στρατευμάτων ἐπιβάντων ἐν τῷ λιμένι τοῦ Σκανδελόρου.

KΓ.—σ. 465.

Ἡ ἱστορία αὕτη εὐρηγται παρὰ Βαρλετίῳ, περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν πράξεων τοῦ Σκενδέρβεγῃ, ἐν τέλει τοῦ Βιβλ. ΙΓ'. Τὴν ἱστορίαν ταύτην τοῦ λειψάνου αὐτοῦ ἐγγυᾶται ὁ Βαρλέτιος. Ἀλλὰ τοσοῦτον δυνάμεθα πιστεῦσαι τὴν τουρκικὴν ἱστορίαν, ὅσον τὸ γνωστὸν ἀνέκδοτον περὶ τοῦ ξίφους τοῦ Σκενδέρβεγῃ, ὅπερ οὗτος λέγεται, ὅτι ἐπεμψε πρὸς τὸν Μωάμεθ, ὁ δὲ ματαίως σπουδάσας ἵνα μεταχειρισθῇ αὐτὸ ἡτιάσατο τὸν Σκενδέρβεγῃν, ἅτε μὴ πέμψαντα πρὸς αὐτὸν μετὰ τοῦ ξίφους τὸν κατάλληλον βραχίονα. Οὐδὲ γνησιότερον τοῦ ἀνεκδότης τούτου ἐστὶ τὸ περὶ τοῦ ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ ἀμβροσιανῇ συλλογῇ ξίφους, ὡς ἀνήκοντος· δῆθεν τῷ Σκενδέρβεγῃ. Ὁ Συνταγματάρχης Βιάλα δὲ Σομμιέρ ἐν τῇ ἱστορικῇ καὶ πολιτικῇ ὁδοιπορίᾳ αὐτοῦ εἰς Μαυροβούνιον, Τομ. Α, σ. 355 ἀναφέρει ἕτερον μῦθον, ὅτι αὐτὸς ὁ Μωά-

[1] Κατὰ τὸν Μελέτιον ἡ πόλις αὕτη Κορκιήνησις.

μεθ' ἀνώρυξαι τὸν τάφον τοῦ Σκενδέρβεγῃ, καὶ ἐπιπροστίθῃσιν, ὅτι « Ἀπεχώρησεν ὡχρὸς, τρέμων καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς διαδρόχους ἔχων. » Ἀγνοῶν πάθεν ὁ συνταγματάρχης Βιάλας ἠρώσατο τὰς τραγικὰς ταύτας λεπτομερείας· διότι ὁ Βαρλέτιος οὐδὲ λέξιν λέγει, ἄλλως δὲ ἡ Λισσὸς οὐκ ἔαλω ὑπ' αὐτοῦ τοῦ σουλτάνου, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Πασᾶ τῆς Ρουμελίας, παραδόντος αὐτὴν τῷ πυρί.

ΚΔ.—σ. 467.

Σισμάνος, ΙΑ, σ. 456. Ἐκ τῶν Ὀθωμανῶν ἱστοριογράφων, τῶν διηγουμένων τὴν εἰσβολὴν τῶν Τούρκων εἰς Ἀλβανίαν καὶ τὴν ἄλυσιν τῆς Σκόδρας, μνημονευτοὶ ὁ Νεσρῆς καὶ ὁ Ἰδρίς. Οὗτος διηγεῖται ἀκριβῶς πῶς ὁ Σουλεϊμάν καὶ ὁ Κεδοῦκ Πασᾶς ἐφέλκυσαν τὴν δυσμένειαν τοῦ σουλτάνου καὶ ἀπώλεσαν τὰ ἀξιώματα αὐτῶν, ὁ μὲν τὸ τοῦ βεγλέρβεγῃ τῆς Ρουμελίας, ὁ δὲ τὸ τοῦ μεγάλου βεζύρου· ἀλλ' ἀναφέρει τὸν Γουίγου Μωάμεθ Πασᾶ ἀντὶ τοῦ Δαυὶ Πασᾶ, ὡς διάδοχον τοῦ Σουλεϊμάν, τὸν δὲ Ἀχμέτ Ἐβρενὸν ὡς στρατάρχην τῆς πολιορκίας τῆς Σκόδρας. Οὗτος ὁ Ἀχμέτ Ἐβρενὸς ἐστὶν ὁ αὐτός, ὃν οἱ Εὐρωπαῖοι ἱστοριογράφοι συγχέουσιν ὅτε μὲν πρὸς τὸν μέγαν βεζύρην Ἀχμέτ Κεδοῦκ (Μὰτ, ἢ Ἀματτέγην), ὅτε δὲ πρὸς τὸν Ὀμαρβέγην, υἱὸν τοῦ Τουραχάν (Μαρβέγην).

ΚΕ.—σ. 467.

Ὁ πρεσβευτὴς οὗτος οὐκ ἦν βεβαίως Πασᾶς, ὡς λέγουσιν οἱ Βενετοὶ ἱστοριογράφοι, καὶ κατ' αὐτοὺς ὁ Λωζιέρ, Τόμ. Ζ, σ. 358· διότι μέχρι τῆς ἀρχῆς τῆς δεκάτης ἐβδόμης, ἑκατονταετηρίδος μόνον οἱ τζαούσαι καὶ οἱ μουτεφερικά ἦσαν πρεσβευταὶ τῆς Πύλης, δέκα δὲ ἡ εἴκοσι ἔτη μετὰ ταῦτα οἱ σουλτάνοι ἔπεμπον ὡς τοιοῦτους μόνον εἰς Βενετίαν σπαῖδας καὶ διερμηνεῖς.

ΚΣΤ.—σ. 468.

Γενήσεται λόγος ἐν τοῖς ἐξῆς Βιβλίοις περὶ τῶν ἐπανελημμένων σπουδῶν τῶν Βενετῶν, ὅπως ἐλκύσωσι τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ συμμαχήσωσιν αὐτοῖς. Κατὰ τι χωρίον τῶν Χρονικῶν τοῦ Ἐνέκ, οἱ Βενετοὶ ἐπόρισαν ἀπὸ τοῦ 1475, τουτέστι κατὰ τὴν πρὸς τὸν Μωάμεθ συνομολογηθεῖσαν ἀνακωχὴν, αἰτία τούτῳ πρὸς τὴν ἐκστρατείαν, ἣν ἀνέλαβε κατὰ τῶν Οὐγγρων, ὁ δὲ Μαθίας Κορβίνος εὔρε μετὰ τὴν ἄλυσιν τοῦ Σαβᾶτς ἐν τοῖς λαφύροις δύο πύθους πλήρεις βελῶν φέροντας τὰ σήματα τῆς δημοκρατίας. Ἀλλ' ἂν τὸ γεγονός τοῦτο ἀληθεύῃ, ἀποδοτέον αὐτῷ μόνον ἰδίᾳ ἐμπορικῇ χρηματολογίᾳ· ὅ,τι δὲ λέγει ὁ Ἑγγελος ἐν σημειώσει τινὶ τῆς ἱστορίας τῆς Οὐγγρίας, σ. 845, περὶ τῶν εἰκοσιτεσσάρων πρεσβευτῶν τῆς Βενετίας,

περί τῶν θραυσθέντων κρυσταλλίνων σκευῶν τοῦ Βενετοῦ πρεσβευτοῦ καὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Τούρκου πρεσβευτοῦ κτλ.πραχθεισῶν ἀσχημιῶν ἐστὶ μυθῶδες.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ.

A.—σ. 469.

Ὁ Ματθίας ἐν τῇ πρὸς τὸν πάπαν Σίξτον τὸν Δ' νικητηρίῳ ἐπιστολῇ καλεῖ μόνον τέσσαρας. Μετὰ δὲ τούτους προσίθηναι «ὅτι ἦσαν ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ, πλὴν τῶν μνημονευθέντων τεσσάρων, ἕτεροι ἐπτὰ βοῦδόδοι.» Οὕτω λοιπὸν ἐν ὅλοις τοῦλάχισον ἑνδεκα Πασάδες καὶ οὐχὶ πέντε, ὡς λέγει δ' Ἐγγελος.

B.—σ. 471.

«Νικήσαντες τὸν Βάκχον ἐχώρευσαν τὸν Πυρρίχιον.» Βονφ. Δεκ. Δ, Κεφ. ΣΤ, 612. Τὸ γεγονός τοῦτο ἀναφέρεται ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ Κινίς (Ἡμερολόγιον χάριν τῆς πατριωτικῆς ἱστορίας).

Γ.—σ. 472.

Οἱ Τούρκοι εἰσέβαλον πεντάκις εἰς τὸ μέσον τῆς Συρίας. α'. τῇ 1396, εὐθὺς μετὰ τὴν μάχην τῆς Νικοπόλεως. β'. τῇ 1448, κατὰ τὴν μάχην παρὰ τῇ Πραδεσβούργῳ. γ'. ἐν ἔτει 1469 ἐξέδραμον μέχρι Κελείας. Οἱ Σύριοι ἱστοριογράφοι ἀπωσιωπῶσι τὴν ἐκδρομὴν ταύτην, ὡς καὶ τὴν πρώτην ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Βαγιαζήτ, ἀλλὰ δηλοῦται ἐν τοῖς χρονικοῖς τοῦ Δρέσχαλερ ὑπὸ τοῦ Δουγλοσίου, Βιβλ. ΙΓ, 454· καὶ κατ' αὐτὸν παρὰ Κατώνα, ΙΕ, σ. 40, δ'. τῇ 1473 εἰσέβαλον εἰς Βινδισγραίτζ, Κελείαν, Φολλάου, Σχοινστὲν καὶ Πάν. ε'. τῇ 1475 ἡττήθησαν πρὸ τῶν τειχῶν τῆς τελευταίας ταύτης πόλεως.

Δ.—σ. 473.

Οὐδ' αὐτὸς δ Δεγούνης δίδωσι τὸ ὄνομα τῶν ἡγεμόνων τῆς δυναστείας ταύτης, ἀλλ' εὑρηγται ἐν τοῖς γενεαλογικοῖς πίναξί τῆς ὀθωμανικῆς ἱστορίας τοῦ Λεβενκλάου, δς ὁμῶς ἀναφέρει αὐτὰ ἑλλιπῶς καὶ σφαλερῶς.

Ε.—σ. 474.

Ἐλδιστάν, ἢ Ἐλδοστάν ἀντὶ Ἀλδεστάν. Ὁ Μαρτίν Ἀπομνημονεύμ.

ιστορικά καὶ γεωγραφικά περὶ τῆς Ἀρμενίας, σ. 492), Πένελ (illustrations of the expedition of Cyrus, σ. 33) καὶ Μ. Κιννέρ (Journey through Asia Minor, Armenia and Koordistant, σ. 560) νομίζουσιν, ὅτι τὸ Ἐλβιστάν ἢ Ἀλβοστάν ὡς τὰ ἀρχαῖα Κόμανα· ἀλλὰ τὰ Κόμανα ἔκειντο παρὰ τὸν Σάρον, ἐν ᾧ κατὰ τὴν βεβαίωσιν τοῦ Μακδονάκτ Κιννέρ διὰ τοῦ Ἐλβιστάν διήρχετο ὁ Ἄλος (Κιζιλιρμάκ). Ἄλλως κατὰ τὰς ὁδοιπορίας τῶν Τούρκων προσκυνητῶν (Μεναζικοὺλ Χατζί, σ. 42) ὁ Τζιχάν πηγάζει ἀπὸ τῶν πρὸς βαρβάρων τοῦ Ἀλβοστάν ὁρέων, ὃ δὲ Κιζιλιρμάκ ἐστὶν ὁ αὐτὸς τῷ Σιχάν, τοῦτέστι τῷ Σάρῳ. Καταλείπομεν τοῖς ὁδοιπόροις ἵνα διασαφήσωσι πάσας ταύτας τὰς ἀντιφάσεις τῶν Τούρκων καὶ Εὐρωπαίων ἱστοριογράφων. Ὁ Μ. Κιννέρ τίθησιν ἐν τῷ γεωγραφικῷ αὐτοῦ πίνακι τὴν πόλιν Μαδὲν ἐπὶ τῶν ἐρείπειων τῶν ἀρχαίων Κομάνων.

ΣΤ.—σ. 475.

Τὸ δίπλωμα τοῦτο, γεγραμμένον ὑπὸ τοῦ νισαντζὶ Τατζιδέγῃ, ὑπάρχει ἐν τῇ ἐμῇ μικρᾷ συλλογῇ (Ἰνσχά) τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τῆς βασιλείας Βαγιαζήτ τοῦ Β', καὶ φέρει τὸν ἀρ. ΙΗ. Κατέχω προσέτι, ὑπὸ τὸν ἀρ. Κ, ἐπιστολὴν γεγραμμένην ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ εἰς ἀπάντησιν τῆς τοῦ Σχεχζουδάρ, συγχαίροντος αὐτῷ ἐπὶ τῇ τελευταίᾳ νίκῃ.

Ζ.—σ. 479.

Κατὰ τὸν Σεαδεδδίν, Ἀλῆν καὶ Σολακζαδὲ ὁ Κεδούκ Ἀχμέτ Πασῆς ἀπεφυλακίσθη ἀπὸ τοῦ ἔαρος τοῦ 1478, ὅτε ὁ σουλτάνος ἐπορεύετο ἐπὶ τὴν Σκόδραν.

Η.—σ. 479.

«Καὶ οὕτω ἦν ἡ Ἰταλία κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ὑπεράγαν λελυπημένη, διότι ἡττήθη ὑπὸ τῶν Οὐνῶν περὶ τὰς Ἀλπεῖς, περὶ δὲ τὴν Νεάπολιν ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν.» Οἱ Οὐνοὶ καλοῦνται ὑπὸ τῶν ἀνατολικῶν ἱστοριογράφων Χουνεσθόροι, τοῦτέστι Οὐνο-Ἀβαροι. «Ἡ πόλις τῆς Γενούης καὶ πάντα τὰ παράλια αὐτῆς ἡττήθησαν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν· ταῦτα δὲ συνέβησαν κατὰ τὰ ἔτη τῆς χριστιανικῆς ὁρσικείας 934.» (Φλωρεντιναὶ ἱστορίαι τοῦ Νικολάου Μακιαβέλλῃ, Βιβλ. Η).

Θ.—σ. 480.

Λωζιέρ, (ἱστορία τῆς Βενετίας, Ζ, Βιβλ. ΚΖ, σ. 374. κατὰ τὸν Νάβριεν). Ὁ συγγραφεὺς οὗτος ποιεῖ ἀναχρονισμὸν, ἀποδίδων τῇ ἐκστρατείᾳ

ταύτη ἐπὶ τὸν Ὑδροῦντα τὴν πρὸ τῆς Ρόδου ἦταν τῶν Τούρκων συμῆσαν μετὰ ταῦτα. Ὁ Σισμάνδης, (Τόμ. Θ, Κεφ. σ. 403) περιπίπτει εἰς τὸ αὐτὸ ἁμάρτημα λέγων, ὅτι οἱ εἰς ἀπόδασιν ὀθωμανικοὶ στόλοι, ὃ μὲν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀσουλίας, ὃ δὲ εἰς Ῥόδον, ἐξωπλίσθησαν συγχρόνως, ἐν ᾧ οἱ στόλοι οὗτοι εἶχον ἤδη κυριεύσαντες τῆς Λευκάδος καὶ Κεφαλληνίας.

I.—σ. 485 [1].

Πλίνιος, ΑΕ, σ. 40. Ὁ πίναξ οὗτος παρίστησι τὸν Ἰάλυσον καὶ τὸν Σάτωρον παρεστῶτα στόλῳ τινὶ καὶ κύνα τινά. Ὁ Πρωτογένης, μάτην σπουδάσας ἵνα ζωγραφίσῃ τὸ ἄφριζον στόμα τοῦ κυνός, ἐρρίψεν ἐξ ὀργῆς τὴν γραφίδα ἐπὶ τοῦ πίνακος. Τὸ τυχαῖον τοῦτο περιστατικὸν ἐποίησε πλέον τῆς τέχνης πρὸς πιστὴν ἀπομίμησιν τοῦ ἄφρου. Λέγεται, ὅτι ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη εἰργάσθη ὁ Πρωτογένης, ὅπως συντελέσῃ τὴν γραφὴν, καὶ ὅτι κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἐτρέφετο μόνον κυάμοις ἐφθοῖς μεθ' ὕδατος, ὅπως γράφῃ φυσικώτερον.

IA.—σ. 485.

Ὁ Γίβων ἐν τῇ σημειώσει ΝΑ, Τομ. Β, σ. 331 κατέδειξε τὴν ἀμάθειαν τῶν Βυζαντινῶν ἱστοριογράφων Θεοφάνους καὶ Κωνσταντίνου, οἵτινες παρέτειναν εἰς χίλια τριακόσια ἐξήκοντα ἔτη τὰ ἐννεακόσια τριακόσια ὀκτὼ, ἅτινα διῆλθον ἀπὸ τοῦ τρίτου ἔτους τῆς ΡΚΑ Ὀλυμπιάδος (διακόσια ὀγδοήκοντα δύο ἔτη Π. Χ.) μέχρι τοῦ 656 Μ. Χ. Ἀλλὰ καὶ τὸν Γίβωνα καὶ αὐτὸν τὸν Μεοῦρσιον διέφυγεν ὁ παράδοξος ἀναχρονισμὸς τοῦ Κεδρηνοῦ (Τόμ. Α, σ. 451), καθ' ὃν ὁ κολοσσὸς τῆς Ῥόδου κατέρβησε κατά τινα σφοδρὴν σεισμὸν τῷ ἔτει τῆς γεννήσεως Ἀλεξάνδρου, οὗτω δὲ ἐβδομήκοντα καὶ τέσσαρα ἔτη πρὸ τῆς ἀνεγέρσεως αὐτοῦ. Ὁ ἀναχρονισμὸς οὗτος συνέχεται πρὸς τὸ σ κ α ν δ α λ ω δ ε ς χ ρ ο ν ι κ ὸ ν περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὃς λέγεται, ὅτι ἦν υἱὸς τοῦ βασιλέως Νεκταῶ, καταφυγόντος εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Φιλίππου.

IB.—σ. 492.

Καὶ τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Παύλου Σιλεντιαρίου παρέβλεψεν ὁ Μεοῦρσιος, ὃ δὲ συγγραφεὺς τοῦ τουρκικοῦ ναυτικοῦ Ἀτλαντος, τοῦ δημοσιευθέντος ὑπὸ τοῦ Διέξ, ἀντέγραψεν αὐτὸ ἐκ τῶν Βυζαντινῶν ἱστοριογράφων. Ὁ Διέξ λέγει, ὅτι τῆς νήσου ἐκυρίευσαν οἱ ἱππῶται τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἀμέσως παρὰ τῶν

[1] Ἡ ἐπεξήγησις αὕτη ἀνήκει τῷ 7 στίχῳ τῆς σελίδος ταύτης.

Ἀράβων, ἐν ᾧ οὗτοι ἀφείλοντο αὐτὴν τοὺς αὐτοκράτορας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοὺς Τούρκους πειρατάς.

ΙΓ.—σ. 493.

Παχυμέρης, Βιβλ. Α. Κεφ. ΚΘ, σ. 237. Οὗτοι ἦσαν οἱ Τούρκοι πειραταί, κύριοι τοῦ Ἀἰδίν, Σαρουχάν, Καρασί καὶ Μεγτεσεῖ, οὓς ὁ Διὲς ὑπέλαβεν ὡς Ἀραβας. Ὅρα καὶ Γίβθωνα (Κεφ. ΞΔ, Τόμ. ΣΤ, σ. 314) περὶ τῆς πολιορκίας ταύτης τῆς Ῥόδου.

ΙΔ.—σ. 494.

Βερτότ, Βιβλ. Ε, σ. 524. Οὗτος λέγει, ὅτι ὁ Ὀσμάν κατεῖχε στόλον, ἐδωρήσατο δὲ τῷ διαδόχῳ ἑπτὰ μείζονα ἐξ ὀγδοήκοντα πλοίων, ἃ προωρίσθησαν πρὸς πολιορκίαν τῆς Ῥόδου. Βερτότ, Α. σ. 524. Ἡ ὑπαρξίς τοῦ στόλου ἐστὶ μυθώδης, ὡς καὶ ἡ ἄλωσις τῆς Λυκαονίας καὶ Φρυγίας ὑπὸ τοῦ Ὀρχάν.

ΙΕ.—σ. 495.

Ὁ Βερτότ διέφθειρε τὸ ὄνομα τοῦ Οὐμούρ Βέγη, κατὰ τὰς συγχρόνους εὐρωπαϊκάς πηγὰς, καὶ ἔγραψεν αὐτὸ Μορβασάν.

ΙΣΤ.—σ. 495.

Ὁ Θεοδότης, ὃς λέγει ὅτι εἶδε τὴν κεφαλὴν τοῦ θηρίου τούτου, περιγράφει αὐτὸ ὡς ἐξῆς· «Ἦν πολὺ παχύτερον καὶ εὐρύτερον ἵππου· εἶχε τὸν φάρυγγα ἐσχισμένον μέχρις ὧτων, μεγάλους ὀδόντας, μεγάλους ὀφθαλμοὺς, τοὺς μυκτήρας στρογγύλους, τὸ δὲ δέρμα λευκόφαιον.» Ὡς ὁ ἀφρικανὸς ὄφις, ὃ μετὰ τὸν πόλεμον τῆς Νουμαντίας, ἀφανισθεὶς ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Ῥώμης, οὕτως ἠφανίσθη καὶ τὸ τέρας τοῦ ἱππότου Γοζόν. Μάτην κατὰ τὴν ἐν Ῥόδῳ διακομὴν μου ἐζήτησα ἵν' ἀνακαλύψω αὐτό.

ΙΖ.—σ. 500.

Ὁ Μεσίχ Πασῆς διεδέξατο ὡς ναύαρχος τοῦ στόλου τὸν Κεδούκ Ἀχμέτ Πασᾶν, ὅτε οὗτος ἀνηγορεύθη μέγας βεζύρης. Οἱ Εὐρωπαῖοι ἱστοριογράφοι καλοῦσιν αὐτὸν ὅτε μὲν Μεσιθῆς, ὡς ὁ Σισμόνδης, ὅτε δὲ Μισάχ, ὡς ὁ Βερτότ. Ἡ πρώτη ὀνομασία συγγέται πρὸς τὴν τοῦ Μεσιδ Πασᾶ, ἡ δευτέρα πρὸς τὴν τοῦ Μεγάλου. Ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης συγχύσεως κατάγεται ἴσως καὶ ἡ δόλωσις τοῦ Βερτότ, ὡς καὶ ἡ ἑτέρα, ὅτι Μεσίχ Πασῆς ἦν ἐξωμότης τοῦ οἴκου τῶν Παλαιολόγων. Ἀλλ' οὐδεμίαν μαρτυρίαν οὐδενὸς Ὁθω-

μανοῦ ἱστοριογράφου ἔχουσιν, ὅδ' αὐτοῦ τοῦ βιογράφου τῶν μεγάλων βασι-
ρῶν, ἐν οἷς διέπρεψε μετὰ ταῦτα ὁ Μεσὶχ Πασᾶς.

ΙΗ.—σ. 501.

Τὸ ἐπώνυμον αὐτοῦ ἦν Φραπὰν, κατὰ τὸν Βερτότ. Τὸ ὄνομα τοῦτο μὴ ὄν
γερμανικὸν ἴσως ἦν συντομὴ τοῦ οὐγγρικοῦ ὀνόματος Φραγκιπὰν· ἀλλὰ τότε
ὁ Γεώργιος ἦν Οὐγγρος καὶ οὐχὶ Γερμανός.

ΙΘ.—σ. 503.

Ὁ μέγας λιμὴν ἐστὶν ὁ τῶν πολεμικῶν πλοίων, ὁ δὲ μικρότερος ὁ τῶν
γαλερῶν. Τὸν πρῶτον ὀρίζουσιν οἱ πύργοι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου καὶ Μιχαήλ,
τὸν δὲ δεύτερον τὰ προχώματα τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ ἁγίου Ἑλμου.

Κ.—σ. 504.

Ὁ Βερτότ ἐποίησεν ἐνταῦθα ἀπερισκέπτους μεταβολὰς κατὰ τὴν περιγραφὴν
τῆς πολιορκίας τῆς Ῥόδου ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ Βρεῖδενδᾶχ καὶ Καουρσίν. Ὁ
Βερτότ λέγει, ὅτι τὰ τηλεβόλα ἐχύθησαν ἐπὶ τοῦ τόπου, ὅπερ ἀδύνατον ἵνα
χυθῶσιν ἐν διαστήματι δύο ἡμερῶν. Ἐν τούτοις τὰ τηλεβόλα ταῦτα εἶχον
τὴν αὐτὴν ὁλκὴν ὡς τὸ μέγα τηλεβόλον τῆς Κωνσταντινουπόλεως· περὶ δὲ
τῶν λιθίνων σφαιρῶν ὁ Λεονάρδος Χῆτος ποιεῖται μνησίαν, ὅτι εἶχον περι-
φέρειαν σπυριαιῶν ἐκ τῶν ἐμῶν ἑνδεκα,» καὶ ἐστάθμιζον ἑνδεκα ἢ δεκατρία
ἐκατοντάλιτρα, ὡς τὰ πρὸ τῆς Σκόδρας.

ΚΑ.—σ. 506.

Tertio decimo Calendas Julii, ἐστὶν ἡ 19 καὶ οὐχὶ ἡ 9 Ἰουνίου, χρο-
νολογία, ἣν ὁ Βερτότ σημειοῖ οὐχὶ εἰς τὴν δευτέραν ταύτην, ἀλλ' εἰς τὴν πρώτην
ἐφοδον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ συγγραφεὺς οὗτος οὐχὶ ὀρίζει τὴν ἡμέραν τῆς δευτέρας
προσβολῆς, ὁ δὲ Βρεῖδενδᾶχ παρασκευᾷ τὴν πρώτην, πιθανόν, ὅτι ἡ χρονο-
λογία τῆς 9 Ἰουνίου ἐστὶν ἀντὶ τῆς 19, διπλοῦν ἀμάρτημα τῆς τε ἡμέρας καὶ
τῆς ἐφόδου.

ΚΒ.—σ. 506.

Καὶ αἱ ὀθωμανικαὶ ἱστορίαι περὶ τῆς πολιορκίας τῆς Ῥόδου ποιοῦνται λό-
γον τῆς γεφύρας ταύτης, ἥτοι ὅτι «ἐξευξάν τὴν θάλασσαν πρὸς τὸ μέρος τοῦ-
του (τὸν πύργον τῶν Ἀράδων). Χατζῆ Κάλφας, ἱστορία τῶν ναυμαχιῶν
τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, φ. 8, καὶ Σεαδεδδὶν παρὰ Βρατούττη.

Ὁ Βερτότ λέγει· «Ὁ Ἀλβανὸς συνελήφθη· ἐδήλωσε κατὰ τὴν ἐξέτασιν τὸν συνεργὸν αὐτοῦ, καὶ πρὶν ἢ ἀπαχθῶσιν ἐπὶ τὸν θάνατον, ἀμφοτέρωι κατεσπαράχθησαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ.» Ἀλλὰ ταῦτα διαφέρουσιν ἐντελῶς τῶν ὑπὸ τοῦ Βρεϊδενβὰχ ἱστορουμένων, εἰσὶ δὲ μία τῶν πολλῶν ἀποδείξεων περὶ τῆς κατὰ τὸ δοκοῦν τῷ Βερτότ ἐξιστορήσεως τῆς πολιορκίας.

ΚΔ.—σ. 513 [4].

Ὅρα τὴν ἀληθῆ ἐπιτύμβιον ἐπιγραφὴν παρὰ Κομίδας, Τοπογραφία τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ εὐγλωττος ὑπογραμματεύς τῆς Ῥόδου Γουλλιέλμος Καουρσίν, ὃς ἐξεφώνησεν ἴδιον λόγον ἐν συνεδριάσει τῶν ἱπποτῶν περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Μωάμεθ, ἀμφιβάλλει ἐν φράσει τινὶ, ἐχούσῃ τύπον ἀσιατικὸν, ἔαν τῷόντι ὁ Μωάμεθ κῆται ἐν τῷ τάφῳ, καὶ φρονεῖ, ὅτι ὁ συμβῆς συγχρόνως μέγας σεισμὸς ἐγένετο ἕνεκα τοῦ νεκροῦ, κατελθόντος ἀπὸ κρημονοῦ εἰς κρημὸν εἰς τὸν ἄβυσσον. «Γουλλιέλμου Καουρσίν, ὑπογραμματέως, λόγος εἰς τὴν σύγκλητον τῆς Ῥόδου περὶ τοῦ θανάτου τοῦ μεγάλου Τοῦρκου». Ἰουνίῳ μηνί, 1481 (ἐκδ. τοῦ Ἰωάννου Ῥάιερ, ἐν Οὐλμῃ, 1495).

ΚΕ.—σ. 515.

Παράδειγμα ἔστω τὸ ἐπόμενον χωρίον τοῦ ἐπικηδείου λόγου, ὃν ὁ Καουρσίν, ὑπογραμματεύς τῶν ἱπποτῶν τῆς Ῥόδου ἐξεφώνησεν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Μωάμεθ ἐνώπιον τῶν ἱπποτῶν. «Πάντα τὰ κακὰ ταῦτα τῆς αἰωνίου κολάσεως ὑπὸ τοῦ ἀνοσιωτάτου τυράννου, ὃς ἀπώλεσε τὰς ψυχὰς τοσούτων ἀνηλίκων, ἀναγκάσας αὐτοὺς εἰς ἄρνησιν τῆς πίσεως, ὃς τοσαύτας ἱερὰς παρθένους ἀφιερωμένας τῇ Θεῷ ἀπεῖρξεν ἀπὸ τῆς θείας ὑπακοῆς, ὃς τοσαύτας εὐγενεῖς παρθένους διέφθειρεν, ὃς τοσαύτας ἁγνοτάτας δεσποίνας ἐμόλυνεν, ὃς τοσούτους γέροντας καὶ ὑπεργήρους ἀπέκτεινεν, ὃς τοσαῦτα λείψανα ἁγίων ἐβεβήλωσεν, ὃς τοσαῦτα καθολικὰ κοινόδια διὰ τῆς φρικώδους μωαμεθανικῆς αἱρέσεως ἐκηλίδωσεν, ὃς τοσαῦτα ἱερὰ συνοικέσια διέλυσεν, ὃς τοσαύτας περιουσίας κατεβρόχθισε καὶ τοσαύτας βασιλείας, ἡγεμονίας καὶ πόλεις κατέστρεψεν, ὃς τὴν αὐτοκρατορικὴν πόλιν τὴν λαμπρὰν Κωνσταντινουπόλιν ἐχειρώσατο, ἔνθα πᾶν εἶδος ὠμότητος ἐξετέλεσεν, ἀβρῆνων ὀμιλίας, πατροκτονίας, ἱεροσυλίας, δεισιδαιμονίας καὶ ἐπικλήσεις δαιμόνων, ἀρπαγὰς, κραιπάλας, καὶ αἰσχουργίας, ὑπ' οὐδενὸς νόμου, ὑπ' οὐδενὸς λόγου, ὑπ' οὐδεμιᾶς δικαιοσύνης κωλυόμενος.

ΚΣΤ.—σ. 516.

Ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Μωάμεθ παρὰ τῷ Σχαιχναμῆ ἐστὶν ἐν

[1] Ἀνήκει τῷ 13 στίχῳ τῆς σελίδος ταύτης.

μέρει τόσῃ ποιητικῇ, ὥστε ἐνομίσαμεν δεόν ἵνα παρ᾽ ἐσώμεν αὐτὸν μόνον ἐν σημειώσει. «Εἶχε ῥίνα τράγου, τὰς παρειὰς ἐρυθρὰς καὶ λευκάς, πλήρεις καὶ εὐμόρφους, τὰς τρίχας τοῦ πώγωνος πυκνὰς ὡς χρυσοῦς μίτους, τὸ δὲ ὑπογένειον ὡς χλωρὸν ὤκιμον ἐπὶ τῶν καλύκιων τῶν ῥόδων, τὰ χεῖλη κλειστά, τὰ σκέλη σαρκώδη, τοὺς δὲ βραχίονας ἰσχυροὺς. Τὰ σκέλη αὐτοῦ ἦσαν σχιστὰ πρὸς ἱππασίαν, ὡς ὁ Νεριμάν (πάππος τοῦ 'Ρουστέμ). Ἐκ τῶν χαρakterῶν τοῦ Μωάμεθ ὁ μᾶλλον ἐξέχων ἦν, φαίνεται, ἡ ῥίς, ἥτις κατὰ τοὺς Εὐρωπαίους ἱστοριογράφους ἐκρέματο ἀνωθεν τοῦ ἀνω χεῖλους πρὸς τὸ στόμα, κατὰ δὲ τοὺς Ἀνατολικούς ὡς τὸ ῥάμφορ τοῦ ψιττακοῦ ἐπὶ κερασίου.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΟΓΔΩΟΝ.

Α.—σ. 549.

*Ορα Κωσταντ. καὶ Βόσπορον, Α. σ. 393, κατὰ τὸν Ἑβλιὰν καὶ Γρελὸτ. Καλεῖται γυναικωνίτης τὸ προτεμένισμα, τὸ ἄγον εἰς τὸν τόπον τῆς προσευχῆς, τὸ δὲ νεκροταφεῖον ὀπίσω τοῦ θυσιαστηρίου ἐστὶν ὁ κῆπος τοῦ τεμένου. Ἐν τῷ γυναικωνίτῃ πλύνεται ὁ πιστὸς χάριν τῆς προσευχῆς, ἐν δὲ τῷ νεκροταφεῖῳ ἀναπαύεται ὁ ἰδρυτῆς τοῦ τεμένου ἐκ τῆς ἐπιγείου ὁδοπορίας προσδοκῶν τὴν τελευταίαν κρίσιν, ὅτε πᾶσα σὰρξ ἀναστήσεται ὡς χόρτον χλωρὸν ἐκ τοῦ μεγάλου ἐπιγείου ἀνῶνα. Τὸ ἱερὸν τοῦ τόπου τῆς προσευχῆς κλείεται ἔμπροσθεν μὲν ὑπὸ τοῦ γυναικωνίτου, ὀπισθεν δὲ ὑπὸ τοῦ κήπου, καλεῖται δὲ τζαμί (συναβροῖζον), ἡ δὲ Παρασκευὴ, καθ' ἣν ὁ λαὸς συναθροίζεται χάριν τῆς προσευχῆς καλεῖται τζουμαῦ (ἡμέρα συναθροίσεως). Τὰ ἐσωτερικὰ μέρη ἐκάστου μεγάλου τεμένου, ἐνθα κατὰ πᾶσαν Παρασκευὴν τελεῖται προσευχὴ ὑπὲρ τοῦ θρόνου τοῦ σουλτάνου, ὅπερ διὰ τοῦτο ὑπὸ τῶν Τούρκων καλεῖται τζαμί πρὸς διάκρισιν τῶν συνήθων τόπων τῆς προσευχῆς (μετζίδ), ὅπου οὐδόλως τελεῖται προσευχὴ ὑπὲρ τοῦ θρόνου, εἰσι τὰ ἐξῆς· ἡ νύμφη (niche) τοῦ μεγάλου θυσιαστηρίου (μιχράβ), ὅπου καίεται τὸ Κοράνιον καὶ παρὰ τούτῳ ἴστανται δύο παμμεγέθεις λαμπάδες· ὁ τόπος τῶν ἐκφωνούντων τὰς προσευχὰς (μαχφίλ), ὅπου ἐπαναλαμβάνονται ἀμέσως πρὸ τῆς ἐνάρεως τῆς προσευχῆς αἱ ἀπὸ τῶν μιναρέδων ἀντηχοῦσαι ἐκφωνήσεις τῆς προσευχῆς· τὸ ἄδυτον, τῷ σουλτάνῳ μόνον φυλασσόμενον (μακσουρρά)· ὁ ὑψηλὸς ἀδων, ὅπου ἴστανται δύο σημαῖαι, παρὰ τὴν νύμφην τοῦ μεγάλου θυσιαστηρίου, καὶ ὅθεν ὁ χατίβης ἀπαγγέλλει (μινδέρ) κατὰ τὴν Παρασκευὴν τὴν ὑπὲρ τοῦ σουλτάνου προσευχὴν (χουτβά) καὶ ὁ συνήθης ἄδων τῶν διδασκόντων ἐν μέσῳ τοῦ τεμένου. Ἐν παντὶ γυναικωνίτῃ ἀνα-

ἐρύει πηγή (τζεσμε) χάριν τῶν καθάρσεων, ἐν δὲ τῇ κήτῳ (βόουζα ἢ βα-
ουδχά) ἵσταται τὸ μαυσώλειον τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ τεμένους (τουρβέ).

B.—σ. 521.

Τὰ ὀκτὼ ἕτερα, τὰ ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ τοῦ Β' μεταβληθέντα ἐκ χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν εἰς τεμένη καὶ παρ' οἷς ἀνιδρύθησαν σχολεῖα, εἰσὶν ἅ. Ἡ ἁγία Σοφία, ἣν ἐπλούτισε διὰ βιβλιοθήκης καὶ πρὸς ἣν προσέθηκε τέσσαρας μιναρέδες. β'. Ἡ μικρὰ ἁγία Σοφία, ἄλλοτε ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Βάκχου καὶ Σεργίου, οἰκοδομηθεῖσα κατὰ τὸ διάγραμμα τῆς πρώτης ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ. γ'. Τὸ Κιλισὲ Τζαμισί, τούτεστι τὸ τέμενος, ἄλλοτε ἐκκλησία καὶ μοναστήριον τοῦ Παντοκράτορος, ὅπου οἱ Λατίνοι ἱδρυσαν τὴν ἔδραν αὐτῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως. δ'. Τὸ Φετιγὲ Τζαμισί, τούτεστι τέμενος τῆς κατακτήσεως, ἄλλοτε ἐκκλησία καὶ μοναστήριον τοῦ Παντεπόπου. Ὁ Μουρζούφλος ἐσκηνοπήγησεν ἐνταῦθα μικρὸν πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων. ε'. Τὸ Καχριγὲ Τζαμισί, τούτεστι τὸ τέμενος τῆς βίας, ἄλλοτε ἐκκλησία καὶ μοναστήριον τῆς χώρας, ὄνομα, ὅπερ οἱ Τοῦρκοι ἐκαλόθωσαν εἰς Καχριγὲ, ὡς μετέβαλον τὸ τοῦ Παντεπόπου εἰς Φετιγὲ. ς'. Τὸ Γαιούλ Τζαμισί, τούτεστι τέμενος τῶν ρόδων, ἐκκλησία οἰκοδομηθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ Ἀργύρου Τριακονταφύλλου. ζ'. Ἐξὶ Μαρμαρᾶ Τζαμισί, τούτεστι τέμενος τῶν ἐξ μαρμαρίνων στηλῶν, ἀνεγερθὲν ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ἀρχαίου Ἐξακινίου. ἠ. Τὸ Ἐβούλ Βεφά Τζαμισί, τέμενος τοῦ Ἐβούλ Βεφά, ἄρχαία ἐκκλησία, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ πατρικίου Σφορακίου ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρχαδίου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Θεοδοσίου. Ὁρα Κωνστ. καὶ Βόσπ. Α, σ. 375 μέχρι 399.

Γ.—σ. 528.

Καὶ Μωάμεθ ὁ Α' καὶ Μουράτ ὁ Β' ἀπέκτειναν τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν, ἀλλὰ οὐχὶ ὡς δῆμιοι τοὺς ἀόπλους, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ἅψ' οὗ ἔλαβον τὰ ὅπλα κατ' αὐτῶν. Περὶ Μωάμεθ τοῦ Α' πιθανόν ἐστίν, ὅτι ὁ φόνος τοῦ ἀδελφοῦ οὐκ ἐγένετο τῇ προστάγματι αὐτοῦ, καὶ ὅμως οἱ Ὀθωμανοὶ ἱστοριογράφοι, ὡς ὁ Ταπιζαδὲ, νομίζουσιν ὅτι τιμῶσιν αὐτὸν, ἀναγινώσκοντες τὸ ἐπώνυμον αὐτοῦ Κιουρεστζί (παλαιστοῦ) ὡς κηριστζί (χορδοποιοῦ) καὶ παράγοντες ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ταύτης, ὅτι διέταξε τὴν ἀπαγχόνισιν τῶν ἀδελφῶν διὰ χορδῆς τόξου. Ὁρα τὸ χωρίον τοῦ Ταπιζαδὲ ἐν τῇ ἀσιατικῇ ἐφημερίδι. Τόμ. Ε, σ. 20.

Δ.—σ. 528.

Ἐπ' ἀρχῇ περὶ τοῦ θεμελιώδους νόμου τῆς ἀδελφοκτονίας παρὰ τοῖς Ὀθ-

Θωμανοῖς διατριβὴ ὀλίγον γνωστὴ, ἐπιγραφομένη «Dissertationem politicam de Parricidio Osmannidarum, præside viro præclarissimo Dno. M. Michaelæ Liebentantz, Siles. Ampliss. Facult. Philos. Adjuncto dignissimo, fautore suo honoratissimo, in illustri Academia Wittenbergensi publici examinandam sistit Gottlob Becker, Stolpensis Misn. A. D. 34. Aug. anni christiani 1664. (Typis Mich. Vendt.).»

E.—σ. 530.

Διδ, (δαίμων), διδάν ὁ πληθυντικὸς ἀριθμὸς. Βασιλεὺς τις Πέρσης (οὕτως ὁ Φερεγγί Σχοῦρι ἐξηγεῖ ἐν τῷ λεξικῷ αὐτοῦ τὴν παραγωγὴν τῆς λέξεως) εἶπε τινὶ τῶν οἰκείων διερχόμενος πρὸ τοῦ συμβουλίου τοῦ κράτους, Ἰνὰ ν διείδαν ἐνδ (οὗτοί εἰσι δαίμονες), καὶ ἔκτοτε τὸ ὄνομα διδάνιον ἔμεινε τῷ συμβουλίῳ τοῦ κράτους· ἐδόθη δὲ κατ' ἀναλογίαν καὶ ταῖς συλλογαῖς τῶν ποιημάτων, καθόσον ἡ εὐφυΐα (τὸ ἀραβικὸν τζίν ἐχει τὴν αὐτὴν σημασίαν τοῦ περσικοῦ διδ) τόσον ἐν τοῖς ποιητικοῖς συγγράμμασιν, ὅσον καὶ ἐν τῷ συμβουλίῳ τοῦ κράτους δέον ἵνα προτιμᾶται.

ΣΤ.—σ. 533.

Ὁ Θεὸς δέψῃ ζωὴν τῷ ἡμετέρῳ κυρίῳ! Τοῦτο ἐστὶ τὸ πολυχρονίζειν τῶν Βυζαντινῶν, ἀλλ' οὐχὶ μόνως τῷ σουλτάνῳ, ὡς λέγει ὁ Πουκαβίλ (ἱστορία τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος) Β, σ. 246, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς βεζύροις. (Ὁρα Σύστασιν καὶ διοίκησιν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, Β, σ. 417).

Z.—σ. 535.

Ἐν τῇ ἀρχῇ ἡ διαφορά μεταξὺ τοῦ καδὶ καὶ τοῦ μουφτί ἦν περίπου ἡ αὐτὴ ἡ υπάρχουσα ἐν Ἀγγλίᾳ μεταξὺ τοῦ judge καὶ council. Οἱ δικηγόροι, attorneys, εἰσὶν ἄγνωστοι παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς, καὶ ὁμοῦς τὸ ὄνομα τοῦτο τῶν attorneys παράγεται ἀμέσως ἐκ τοῦ athourian τῆς Ζανδαβέστας καὶ τοῦ Σχαχναμέ.

H.—σ. 536.

Ὅτε μετὰ τὰς ἐν Περσίᾳ κατακτήσεις συνεσωρεύθησαν αἱ δίκαι ἐν τῇ Μικρῇ Ἀσίᾳ, τὸ διδάνιον τοῦ δικαστοῦ τῆς Ἀνατολῆς διηρέθη εἰς δύο τμήματα, εἰς τὸ διδάνιον τῶν εὐπατριδῶν, ἐσχαφ, καὶ εἰς τὸ διδάνιον τοῦ ὄχλου, ἀανάφ. Ὁ καζακέρης αὐτὸς προήδρευε τοῦ πρώτου, οἱ δὲ βοηθοὶ αὐτοῦ, οἱ μουλαζίμ, τοῦ δευτέρου. Τρις τῆς ἐβδομάδος συνήδρευε τὸ διδάνιον τῶν εὐπατριδῶν καὶ τρις τὸ διδάνιον τοῦ ὄχλου. Ἀλλῆς.

Θ.—σ. 537.

Κίρμα, περισσῆ, Σχικεστέ. Ὅρα Ὀγουζναμέ καὶ Νοχβελέτ τεδαρίχ.

I.—σ. 539.

Ἄρπαλλικ, ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ἀρπά, κριθή, καὶ οὐχί, ὥς δις λέγει ὁ Πουκε-
σίλ, ἐκ τῆς λέξεως ἀρπάζω, ὅθεν συνάγει, ὅτι πρόσταγμα ἐδόθη τοῖς
Πασάδες πρὸς διαρπαγήν.

IIA.—σ. 541.

Ἰδρις. Ὁ Ἀλῆς, παρατιθεὶς τὸ ῥῆμα τοῦτο τοῦ Ἰδρις, ἐναντιολογεῖ ὡς
πρὸς τὴν δύναμιν τῶν στρατιωτικῶν τούτων σωματίων ἐπὶ τοῦ κατ' αὐτὸν χρό-
νου (1406—1597). Ὅρα Σύστασιν καὶ διοίκησιν τῆς Ὀθω. αὐτοκρατο-
ρίας, B. σ. 240 καὶ 241.

IB.—σ. 541.

Τουγαντζί εἰσιν οἱ φύλακες τῶν φαϊῶν ἱεράκων (τουγάν, falco lanarius)*
σχαχιντζί, οἱ φύλακες τῶν λευκῶν ἱεράκων* τζακαρτζί, οἱ φύλακες τῶν γυ-
πῶν (palumbarius) καὶ ἀτματζί, οἱ φύλακες τῶν σπιζιῶν (nisus). Κατὰ
τὸν Κανουνάμέ τοῦ Ἀἰνὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀχμέτ τοῦ Α' ὑπῆρχον
30 τουγαντζί, 270 σχαχιντζί, 270 τζακαρτζί καὶ 45 ἀτματζί. Πᾶσα οὖν
ἡ τότε θεραπεία τοῦ σουλτάνου συνέκειτο ἐξ 600 ὡς 700 θεραπόντων. (Ὅρα
Σύστασιν καὶ διοίκησιν τῆς Ὀθωμ. αὐτοκρ. B, σ. 37). Βαγιαζήτ ὁ Κεραυνὸς
διέτρεφε πολλὰς χιλιάδας, κατὰ τὸν Χαλκοκονδύλιν (Γ, σ. 84) λέγοντα·
«λέγεται γὰρ Παιαζήτης ἐς τοὺς ἑπτακισχιλίους κτήσασθαι ἱερακοφόρους
καὶ κύνας ἀμφὶ τοὺς ἑξακισχιλίους.»

IIΓ.—σ. 542.

Ἐπὶ Ἀλῇ ὑπῆρχον δύο χιλιάδες. (Ὅρα Σύστασιν καὶ διοίκησιν τῆς Ὀ-
θωμ. αὐτοκρ. B. σ. 21, καὶ Ἀλῆν).

IIΔ.—σ. 543.

Οἱ ἐξωτερικοὶ ἀγῶδες εἰσὶν ἁ. Ὁ Γενιτερεὶ ἀγασί. β'. ὁ Ἀζάδ ἀγασί.
γ'. ὁ Σπαὶ ἀγασί. δ'. ὁ Σιλιχδάρ ἀγασί. ε'. ὁ Οὐλουφετζιανὶ γεμὶν ἀγασί.
ς'. ὁ Οὐλουφετζιανὶ γεσάρ ἀγασί. ζ'. Ὁ Γουρεβαὶ γεμὶν ἀγασί. η'. Ὁ Γου-
ρεβαὶ γεσάρ ἀγασί. θ'. Ὁ Τοπτζίδασι, ι'. Ὁ Τζεβετζίδασι, ια'. Ὁ Τοπα-
ραδατζίδασι, ιβ'. Ὁ Μεχτέρδασι.

Ἀγάδες τοῦ ἀναβολέως· δ Μιρί Ἀαλέμ· 2—5, τέσσαρες θαλαμηπόλοι· 6—7, δύο ἵπποστασιάρχαι· 8, ὁ πρῶτος καινός· 9—12, αἱ τέσσαρες ἐπὶ τῆς θήρας ἀγάδες.

Οἱ ἐσωτερικοὶ ἀγάδες τῶν ἀνακτόρων. ᾠ. Ὁ Καποῦ ἀγασί. β'. Ὁ Χαζινεδάρβασι. γ'. Ὁ Κιλαρτζίβασι. δ'. Ὁ σεράι ἀγασί. ε. Ὁ Χασσοδάβασι. ς'. Ὁ Σλιχδάρβασι. ζ'. Ὁ Τζοχαδάρ. ή. Ὁ Ρικιαδδάρ. θ'. Καπουτζι-λέρ Κιαγιάσι. ι. Ὁ Τζαούσβασι. ιά. Ὁ Βοσταντζιμβασι. ιβ'. Ὁ Κιζιλέρ ἀγασί. Οὕτω τὸ ἄξιώμα τοῦ Καπουτζιλέρ Κιαγιάσι ἐν τῇ ἐξωτερικῇ ὑπηρεσίᾳ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ τοῦ Χασσοδάβασι ἐν τῇ ἐσωτερικῇ, καὶ πρὸς τὸ τοῦ Καποῦ ὀγλάν κιαγιάσι (ἀρχηγοῦ τῶν λευκῶν ἑκτομιῶν, ὀγλάν καποῦ). Ὁ καπουτζιλέρ κιαγιάσι (μέγας θησαυροφύλαξ) ὑπηρετεῖ τῇ θύρᾳ τοῦ θησαυροφυλακίου, οἱ δὲ καποῦ ὀγλάν, κυρίως δ' εἰπεῖν παῖδες τῆς κύλης, ὑπηρετοῦσιν ἐν τῇ θησαυροφυλακίᾳ.

1E.—σ. 545.

Ὁ Χαλκοκονδύλης ἐν τῇ τέλει τοῦ II Βιβλίου, ἐν τῇ στατιστικῇ ἐπιθεωρῇσι τῶν δυνάμεων Μωάμεθ τοῦ Β', λέγει· «ἀνὰ δὲ τὴν Ἀσίαν σημαῖαι τε (σαντζακία) αὐτῇ τυγχάνουσιν εὔσαι καὶ ὑπαρχοὶ ἐφ' ἑκάστης τεσσαράκοντα.» οὐχ ὀρίζει, ἀληθές ἐστι, τὸν ἀριθμὸν τῶν σαντζακίων τῆς Ἀσίας, ἀλλὰ δυνάμειν ὑπολογίσαι, ὅτι οὐδόλως ὑπερέβαλλε τότε τὸν τῶν σαντζακίων, ἃ εἶχεν ἡ αὐτοκρατορία τῆς Εὐρώπης· διότι ἡ Μεσοποταμία, τὸ Κουρδιστάν καὶ ἡ Συρία οὐκέτι ἦσαν ἐαλωκυῖαι. Οὕτω δὲ καὶ κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ Ἰδρις, Ἀλῆ καὶ Χαλκοκονδύλη, ἡ Πύλη εἶχε περίπου ἐν συνόλῳ 120,000 ἀνδρῶν τακτικῶν τε καὶ ἀτάκτων.

1ST.—σ. 545.

Πίναξ τῶν προσόδων τοῦ Κράτους κατὰ Χαλκοκονδύλην.

Πρόσδοος ἀπὸ τῆς Εὐρώπης χρυσοῦς στατῆρας μυριάδας ἑνενήκοντα, ἦτοι	900,000
Ἀπὸ τῶν ἵππέων, καμήλων καὶ ἡμιόνων καὶ βοῶν πρόσδοος περίπου τριάκοντα μυριάδας, ἦτοι	300,000
Ἀπὸ τῶν ἐνοίκων μυριάδας εἰκοσιπέντε, ἦτοι	250,000
Ἀπὸ τῶν βασιλείως φορβῶν τε καὶ καμήλων καὶ ἡμιόνων μυριάδας περίπου πέντε, ἦτοι	50,000
Ἀπὸ τοῦ πορθμοῦ καὶ ἀπὸ ψάρου εἰκοσι περίπου μυριάδας, ἦτοι	200,000

13

	1,700,000
Ἀπὸ τῶν ἄλλων προσόδων εἴκοσι περίπου μυριάδας, ἤτοι	200,000
Ἀπὸ τῶν μεταλλῶν δέκα μυριάδας, ἤτοι	100,000
Ἀπὸ ὀρύξεως καὶ τῶν ἄλλων τῶν εἰς τὰς θύρας τεταγμένων εἴκοσι μυριάδας, ἤτοι	200,000
Ὁ τῶν ἡγεμόνων καὶ βασιλέων φόρος περίπου δέκα μυριάδας, ἤτοι	100,000
	2,300,000

Ἡ ἄθροισις αὕτη τῶν προσόδων τούτων περιέχει μόνον δύο ἑκατομύρια καὶ τριακοσίας χιλιάδας ἄσπρων· ἀλλ' ὁ Χαλκοκονδύλης προστίθησι· «καὶ ἀπὸ τῶν ἐμπορίων καὶ τοῦ πορθμοῦ καὶ μετάλλου καὶ δρύξεως καὶ χαλκοῦ καὶ στυπτηριῶν καὶ πενταμοιρίας τῶν ἀνδραπόδων μεγίστη ἂν λογιζομένης εὑρίσκειτο ἡ πρόσδοσις.» Νῦν δὲ ἐπεται ἀμέσως ὁ ὑπολογισμὸς τῆς μισθώσεως τῶν χωρίων τῆς θύξης, τοῦ διαπλου καὶ τῶν μεταλλῶν, ἀλλὰ μόνον οὐχ ὀρίζεται ὁ ἐκ τῶν ἀνδραπόδων εἰσπραττόμενος φόρος. Πῶς οὖν ὁ Χαλκοκονδύλης συναγει ἀντὶ τοῦ ποσοῦ τῶν 230 μυριάδων 400 ἀκατάληπτον ἐστι. «Ἐνούμενη δὲ αὕτη ἡ πρόσδοσις τῇ προτέρᾳ γένοιτο ἂν σύμπεραξ ἡ τῆς βασιλείας χώρας πρόσδοσις ἐς χιλίας τε καὶ τετρακοσίας μυριάδας χρυσίου, στατήρας τῶν Οὐγενετῶν.» Κατὰ τὸν Μουρατζᾶ δ' Ὅσσον, Τόμ. Γ, σ. 372, αἱ πρόσδοσις τοῦ Κράτους ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Β' ἦσαν εἰς 10,000,000 γροσίων. Τὴν μισθοφορὰν τῶν ἀνωτάτων ἀξιωματικῶν (τῶν βεζυρῶν) ὀρίζει ὁ Χαλκοκονδύλης εἰς 20,000 δουκάτων κατ' ἔτος. «Τούτων δὲ οἱ μείζους ἔχουσι πρόσδοσιν ὑπὸ τοῦ βασιλέως χρυσίου στατήρας ἐς διςμύριους.» Κατὰ τὸν Ἱδρις καὶ Ἀλῆν ἡ ἀνωτάτη μισθοφορὰ ἦν 200,000 ἄσπρων, ὅπερ συνάδει ἐντελῶς πρὸς τὸν ὑπολογισμὸν ἡμῶν ἐν τῇ σημειώσει τοῦ Θ Βιβλίου, καθ' ὃν τὸ τουρκικὸν δουκάτον ἐτιμαῖτο μόνον δέκα ἄσπρων.

ΙΖ.—σ. 547.

Ὁ Μουρατζᾶ δ' Ὅσσον οὐδ' ὀλίγως δασαφηνίζει ἱκανῶς τὴν ὑπάρχουσαν διαφορὰν μεταξὺ τῆς ἀλύσεως τῶν οὐλεμάδων καὶ τῆς τῶν σεχῶν. Περὶ τούτου πολλὰ γίνεται λόγος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς αὐτοκρατορίας ὑπὸ τοῦ Καρατζελεβιζαδῆ (ἐκδ. Κωνσταντ. φ. 416, Βιβλ. Ε). Ὅρα περὶ τῆς ἀλύσεως τῶν Ναχχισβένδων τὸ βεσιανοῦλ ἀνὴρ ἰλχαιῖτ, τοῦτέστι τὰς σταγόνας τῆς πληγῆς τῆς ζωῆς. (ἐκδ. Κωνστ.)

ΙΗ.—σ. 548.

Ἐκαστον τεττιμέ ἔχει ὀκτώ κελλία, ἐν ἑκάστῃ δὲ κελλίῳ ὄκουν τρεῖς

σπουδασταί. Οὕτω δ' ὑπῆρχε χώρος πρὸς ἑκατὸν ἐννενήκοντα καὶ δύο σπουδαστάς, οἵτινες ἐλάμβανον δώδεκα ἄσπρα κατὰ μῆνα χάριν τῶν λαμπάδων, καθ' ἑκάστην δὲ ζωμὸν, δρύϊον καὶ ἐφθὸν κρέας.

ΙΘ.—σ. 518.

Αἱ δέκα αὗται ἐπιστῆμαι ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰς τρεῖς καὶ τέσσαρας τῶν ἑπτὰ ἐλευθέρων τεχνῶν, εἰσι δὲ ἡ βίσις τῶν ἀνωτέρων, ἥτοι τῆς σπουδῆς τῶν νόμων.

Κ.—σ. 549 [1].

Ἐπὶ Σουλεῖμάν τοῦ νομοθέτου ἡ κατάταξις αὕτη ἔλαβεν εὐρυτέραν ἀνάπτυξιν μετὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ μενδρεσέ παρὰ τὸ τέμενος Σουλεϊμανιγέ (Μουρατζᾶ δ' Ὁσσαν, Δ, σ. 489). Ἐπὶ Μωῦᾶμεθ τοῦ Β' ὑπῆρχον μόνον ἐξωτερικοὶ καθηγηταί (χαριτζί), ἐσωτερικοὶ (δανχίλ), οἱ δ κ τ ὦ ἢ καθηγηταί τοῦ πεδίου, σάχν, ἐπειδὴ εἶχον καθῆκον ἀκολουθεῖν τῷ στρατῷ, καὶ οἱ ἐξ ἡ κ ο ν τ α, καλούμενοι οὕτως ἔνεκα τῆς καθημερινῆς μισθοφορᾶς αὐτῶν ἐξ ἐξήκοντα ἄσπρων. Ὁ καθηγητὴς τοῦ μενδρεσέ τοῦ Ἐγιοῦπ ἐλάμβανε μόνον πεντήκοντα, ἀλλ' εἷς ἐσωτερικὸς καθηγητὴς εἶχε βαθμὸν κατώτερον τῶν δ κ τ ὦ, τῶν λαμβανόντων τὴν αὐτὴν μισθοφορὰν καὶ διδασκόντων ἐν τῇ τεμένει Μωῦᾶμεθ τοῦ Β'.

ΚΑ.—σ. 550.

Ὁ Ἀλῆς ἀριθμεῖ τὰ συγγράμματα, ἀ χρησιμεύουσι τοῖς καθηγηταῖς τῶν διαφόρων τάξεων ὡς κείμενα.

ΚΒ.—σ. 550.

Ἡ πρώτη τῶν πέντε τάξεων ἅπαντος τοῦ σώματος τῶν οὐλεμάδων εἰσὶν οἱ μεγάλοι μολλάδες καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν ὑποδιαρέσεις, αἱ ἐξ ἡς α'. Οἱ ὑπάρχοντες ἢ προϋπάρχαντες στρατοδίκαι τῆς Ρουμελίας. β'. οἱ στρατοδίκαι τῆς Ἀνατολῆς. γ' οἱ δικάσαι τῆς πρωτεύουσας, δ'. οἱ μολλάδες δικάσαι τῆς Μέκκας καὶ Μεδίνης. ε'. οἱ μολλάδες δικάσαι τῆς Ἀδριανουπόλεως, τῆς Προύσης, τοῦ Καῖρου καὶ τῆς Δαμασκού. ς'. οἱ μολλάδες δικάσαι τοῦ Γαλατῆ, τῆς Χρυσουπόλεως καὶ τοῦ Ἐγιοῦπ (τριῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως προαστείων). Περιπλέον δὲ ὁ Νακίβούλ ἐσγράψ (ἀρχηγὸς τῶν ἐμριῶν, ἀπο-

[1] Ἀνήκει τῇ τελευταίῳ στίχῳ τῆς σελίδος ταύτης.

γόνων τοῦ Προφήτου) καὶ πέντε πρόσωπα τῆς αὐλῆς, ἅτινα κατὰ τὸν βασι-
 μὸν αὐτῶν προάγονται βασιμηδὸν, ἦτοι ὁ καθηγητὴς τοῦ σουλτάνου (χότζας),
 ὁ ἱατρός (χεκίμδασι), ὁ ἀστρονόμος (Μουννετζίμδασι) καὶ οἱ δύο αὐλικοὶ ἱε-
 ρεῖς (χουγκιὰρ Ἰμαμί). Ἡ δευτέρα τάξις τῶν οὐλεμάδων, ἀκαταλλήλως
 καλουμένη τάξις τῶν μικρῶν μολλάδων· οὗτοι δὲ εἰσὶν οἱ δικασταὶ τοῦ Μα-
 ρασιού, τοῦ Βαγδάτ, τοῦ Βασνασάράϊ, τῆς Σοφίας, τοῦ Βελιγραδίου, τοῦ
 Ἀϊντάβ, τοῦ Κοτιάου, τοῦ Ἰκονίου, τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τοῦ Διαρβεκίρ.
 Ἡ τρίτη τάξις εἰσὶν οἱ πέντε μουφετίς (ἐξετάσται τῶν εὐσεβῶν καταγωγῶν),
 ὧν τρεῖς μὲν ἐδρεύουσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἷς ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ εἷς
 ἐν Προύσῃ. Ἡ τετάρτη τάξις εἰσὶν οἱ δικασταὶ τῶν ἄλλων πόλεων, αἵτινες
 ὑποδιαίρουνται κατὰ τὰς χώρας εἰς ἑκατὸν ἐννεήκοντα καὶ ἑπτὰ Εὐρωπαϊκοὺς,
 ἑκατὸν εἴκοσι καὶ τρεῖς Ἀσιανούς καὶ τριάκοντα καὶ ἑξ Ἀιγυπτίους ἢ Ἀφρι-
 κανούς. Ἡ πέμπτη τάξις εἰσὶν οἱ ναϊβέ, ἢ ἀναπληρωταὶ τῶν μολλάδων καὶ
 καδιδων. Ὅπως προαχθῇ τις εἰς τὴν πρώτην τάξιν, εἰσὶν ἀναγκαῖαι αἱ σπου-
 δαὶ τῶν μουδεβρίτζων, ταῖς δὲ ἐτέραις τέσσαρσι τάξεσιν ἀρκαῦσιν αἱ σπουδαὶ
 τῶν δανισμένων (κατωτέρων σχολείων). Ἡ ἱερουσύνη, τὸ ἔργον τῶν σε-
 χῶν (ιεροκηρύκων), τῶν ἱμαμῶν (τῶν ἀναγνωστῶν τῆς προσευχῆς), τοῦ χα-
 τίβη (τοῦ ἀπαγγέλλοντος τὴν προσευχὴν ἀπὸ τοῦ ἁμβωνος), τοῦ μουεζίνου
 (τοῦ ἐκφωνοῦντος τὴν προσευχὴν), τοῦ καϊμές (νεοκώρου), ἀπαιτοῦσι τό-
 σον ὀλίγας σπουδὰς, ὅσαι εἰσὶν ἀναγκαῖαι εἰς τοὺς σέχας τοῦ τάγματος τῶν
 δερβισίων, οἵτινες, μὴ διανύσαντες τὰς θετικὰς ἐπιστήμας, καταντίωσι διὰ τῆς
 ἀπλῆς μουσικῆς εἰς τὴν γνῶσιν καὶ θεωρίαν τῆς ἀληθείας.

ΚΓ.—σ. 551.

Ὁ Ἰβὴν Τεμτζίδ, ὁ Μολλᾶ Κουρανί, ὁ Μολλᾶ Χαϊρεδδίν, ὁ Μολλᾶ Σιρέκ,
 ὁ Χοτζαζαδὲ, ὁ Ἀχμέτ Βέν Βελιεδδίν, ὁ Χατιπζαδὲ, ὁ Χασάν Σαμπσουνί καὶ
 Σινάν Πασᾶς ἦσαν διδάσκαλοι αὐτοῦ τοῦ σουλτάνου, οἱ δὲ ἕτεροι, ὁ Μιρὲμ
 Τζελεπῆς, Σαλαβεδδίν ὁ ἐκ Νικαίας, καὶ ὁ Μολλᾶς Ἀβδουλχαδὶρ ἐλ Ἀμι-
 δι, ὅς ἐνεκα τῆς δολοβραφίας τοῦ μεγάλου βεζύρου Μωάμεθ Πασᾶ περιέπεσε
 τῇ δυσμενεῖα τοῦ σουλτάνου, ἦσαν διδάσκαλοι τοῦ Βαγιαζήτ, υἱοῦ αὐτοῦ.

ΚΔ.—σ. 552.

Ὁρα Συλλογὴν τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τοῦ Φεριδούν.

ΚΕ.—σ. 552.

Τὰ συγγράμματα τοῦ Σινάν Πασᾶ εἰσι· α'. Ἐξηγήσεις ἐν περισελίδι εἰς τὸ
 ἀστρονομικὸν σύγγραμμα τοῦ Τζαγμινί. β'. Σχόλιον εἰς μεταφυσικὸν αὐγ-

γράμμα. γ'. Αἱ γνώσεις τοῦ Σινάν, ἡθικὸν σύγγραμμα. δ'. Βίοι τῶν ἀγίων.

ΚΣΤ.—σ. 553.

Ὅρα περὶ τοῦ Ἀχμέτ Πασᾶ τὴν Βιογραφίαν τοῦ Λατιφι (μετάφρασιν τοῦ Χαβέρτ) σ. 74. Δοκίμια ἐκ τοῦ δι' ἐθνικοῦ αὐτοῦ εὑρίσκονται ἐν πάσαις ταῖς ἀνθολογίαις τῶν Τούρκων ποιητῶν. Καὶ ἐν τῇ συγγράμματι τοῦ ῥητοροδιδασκάλου τῆς Προύσης (φ. 184) ἀναφέρεται ὡς πρῶτος ἐν τῇ τμήματι τῶν ποιητῶν, ἐτάφη δὲ ἐν Προύσῃ παρὰ τὸ τέμενος, ὅπερ αὐτὸς ἀνήγειρε. Ὁ Ἀχμέτ Πασᾶς ἐτελεύτησε τῷ 902 (1496). Ἐπιβαλὼν ποτὲ ἔππου μετὰ τοῦ σουλτάνου καὶ τινος τῶν οἰκείων καὶ κεχημῶς ἐκ τοῦ κονιορτοῦ, ἐξεφώνησε τὸν στίχον τοῦτον τοῦ Κορανίου. «ὦ, εἰ εἶην κονιορτός! Τί εἶπεν ὁ Ἀχμέτ, ἤρωτησεν ὁ Μωάμεθ τὸν προσφιλέα αὐτοῦ· ὁ δὲ, εὐφώνως τε καὶ καλῶς, ἐπανέλαβε τὸ ῥῆμα τοῦ Ἀχμέτ, προσθεὶς τὸν προηγούμενον στίχον· «Ὁ ἄπιστος λέγει· ὦ, εἰ εἶην κονιορτός.»

ΚΖ.—σ. 554.

Κατὰ τὸν Ταρχιοπριζαδέ, ὁ μολλᾶς Ἰβραὴμ Πασᾶς, υἱὸς τοῦ βεζύρου Χαλλήλ, τοῦ φονευθέντος ὑπὸ τοῦ δημίου, ἦν βεζύρης ἐπὶ τῆς βασιλείας Μωάμεθ τοῦ Β'. Τοῦτο ἐστὶν ἀμάρτημα· διότι ὁ Ἰβραὴμ Πασᾶς ἀνηγορεύθη βεζύρης ἐπὶ Βαγιαζήτ τοῦ Β'.

ΚΗ.—σ. 554.

Ὅρα τὰς Βιογραφίας τοῦ Λατιφι (μετάφρασις Χαβέρτ) σ. 59. Κατὰ τὸ Ῥεσχατὶ αἰνουλ χαϊὰτ (ἐκδ. ἐν Κωνσταντ.) σ. 279, ὁ Μωάμεθ ἐπεμψε πρὸς τὸν ποιητὴν Τζαμί πεντακισχίλια δουκάτα χάριν τῆς ἀπὸ Χορασάν εἰς Μένκαν ἀποδημίας, καὶ πρόσκλησιν, ὅπως ἔλθῃ ἵνα ἐγκαταστῇ ἐν τῇ αὐτῇ αὐτοῦ. Ὁ ἀποσταλεὶς μετὰ τῆς ἐντολῆς ταύτης ἀφίκετο ὀψιψάτα εἰς Ἀμασκὸν, διότι ὁ Τζαμί ἐτύγγανεν ἤδη ἐπανερχόμενος εἰς Χορασάν.

ΚΘ.—σ. 555.

Βιογραφία τοῦ Λατιφι (μετάφρασις Χαβέρτ) σ. 139. Πλὴν τῶν δύο ἐπικῶν καὶ ῥωμαντικῶν ποιημάτων κατέλιπε καὶ ἕτερα· τὸ Μ ε β λ ο ὕ δ ι ρ ο υ χ α ν ἰ, τοιούστιν ἡ πνευματικὴ γέννησις, τὸ Μ ε β λ ο ὕ δ ι τ ζ ι σ μ α ν ἰ, ἡ σωματικὴ γέννησις, τὸ Τ α χ φ ε τ σ ὕ λ ο ὕ σ χ ᾱ κ, δῶρον τοῦ ἐρῶντος, καὶ τὸ Κ ι α φ ε τ ν α μ ἔ, ποίημα διδακτικὸν φυσιογνωμικόν.

Λ.—σ. 555.

Βιογραφία τοῦ Λατιφι (μετάφρασις Χαβέρτ), σ. 50. Ὁ Ἀλῆς ὑπομνηστής·

σκει ῥητῶς, ὅτι θέον ἵνα μὴ συγχέωμεν τὸν Γκιουλσχενί τοῦτον πρὸς τὸν δὲ μόνυμον αὐτῷ μεταγενέστερον σέχην καὶ θεμελιωτὴν τοῦ τάγματος τῶν δερβιτῶν Γκιουλσχενί, ταφέντα ἐν Καίρῳ.

ΛΑ.—σ. 556.

Ἐκαλεῖτο Ἀλεχί καὶ οὐχὶ Ἰλαχί, ὡς ἐσφαλμένως γράφει ὁ Λατιφί ἐν τῇ Βιογραφίᾳ αὐτοῦ.

ΛΒ.—σ. 556.

Ὁ ποιητὴς Λαλί, δὲ κατ' ἀρχὰς ὑπελήφθη ὡς Πέρσης καὶ διὰ τοῦτο προσελήφθη εἰς τὴν κοινωνίαν τοῦ σουλτάνου, ἀπέστη ἅμα γνωσθέντος τοῦ γένους αὐτοῦ· ἐξεδικήθη δὲ διὰ τοῦ ἐξῆς ἐπιγράμματος· « Ἐὰν θέλῃς ἵνα γείνης εὐπρόσδεκτος, ἀνάγκη ἵνα ἔλθῃς ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς· λίθος πολύτιμός ἐστιν ἀνευ ἀξίας, ἐν ὅσῳ ἐστὶ κεκρυμμένος· ὁ χρυσὸς ἔχει ἀξίαν, ὅταν μόνον ὑπὸ τοῦ Ὁσμάν δίδωται. Ἐνθυμοῦ τὴν παροιμίαν· σκοτεινὴ μένει ἡ βῆσις τῶν λαμπάδων. Ἐὰν ζητῇς εὐφύϊαν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, εἰπὲ, τί χρῆζει ταύτης ἡ χώρα. Εἰ καὶ ἡ πολύτιμος λίθος ἐξέρχεται τοῦ κοινοῦ λίθου, καὶ θμως ἐκτιμᾶται ὡς ἡ ψυχὴ. Οἱ Πέρσαι σπεύδουσιν εἰς τὴν χώραν τοῦ Ῥοῦμ, ὅπου περιμένει αὐτοῦ· ἡ δόξα. Οἱ Πέρσαι ἔρχονται εἰς τὴν Πύλην ὡς σαντζάκai καὶ βεζύραι.»

ΛΓ.—σ. 557.

Τὰ συγγράμματα τοῦ Κουρανί, τελευτήσαντος τὸν βίον ἐν ἔτει 895 (1489), εἰσὶ· Σκοπὸς κατὰ ληλὸς πρὸς ἐξήγησιν τῶν ἐπὶ τὰ μέγαλων ἄρθρων τοῦ Κορανίου· περὶ τῶν παραδόσεων, ἡ βέουσα πηγὴ τοῦ παραδείσου ἐπὶ τῶν κήπων τοῦ Βουχαρί (μεγάλου συλλογῆς τῶν παραδόσεων)· περὶ ἀναγνώσεως τοῦ Κορανίου, ἐν περισελίδι ἐξηγήσεις εἰς τὸ σχόλιον τῶν Σχαραῖγέ. Ὁ Κουρανί προὔτεινέ ποτε τῷ πορθητῇ εἰς παραδειγμα τὴν πρὸς τοὺς σοφοὺς διαγωγὴν τοῦ Τιμουρ καὶ ἀνέφερε πῶς ὁ Τιμουρ ἀπῆλλαξε ταχυδρόμον τοῦ περιωνύμου σοφοῦ Σεαδεδδίν Τεφταζανί τῶν ῥαβδισμῶν, εἰς οὓς κατεδικάσθη, καὶ τοὺς λόγους, οὓς ἀπήγγειλε τότε· « Πῶς ἐδυνάμην βλάψαι ἄνδρα, οὗ ἡ δόξα προηγείται τῆς ἐμῆς ἐν πάσαις ταῖς πόλεσι; Μεταξὺ ἐμοῦ καὶ σοῦ, εἶπεν ὁ Κουρανί τῷ Μωάμεθ, συμβαίνει τὸ αὐτό· διότι ἡ ἐμὴ ἐξηγητικὴ ἀναγινώσκεται ἐν Μέκκᾳ, ὅπου τὸ σὸν ξίφος οὐκ ἀφίκετο. Ναί, εἶπεν ὁ Μωάμεθ· ἀλλ' ἡ διαφορὰ ἐστίν, ὅτι ἡ δόξα τοῦ Τεφταζανί διεδόθη οἰκοθεν, ἀλλὰ σὺ τὴν σὴν δόξαν ἐκτίσω παρὰ τοῖς σοῖς πέμψας τὸ σύγγραμμά σου ἐκεῖ.»

ΛΔ.—σ. 557.

Ὁρα Σύστασιν καὶ Διοίκησιν τῆς θωμανικῆς αὐτοκρατορίας, Α, σ. 9, περὶ τῶν δύο πρώτων συγγραμμάτων τοῦ μολλᾶ Χοσρέφ.

ΛΕ.—σ. 557.

Ὁ Χοτζαζαδὲ, ἀποθανὼν τῷ 893 (1487) συνέγραψε σύστημα διδασκαλίας φιλοσοφίας, σχόλιον εἰς τὸ Μεθελφ, καὶ διάφορα ἕτερα, τέλος πραγματείας τινὰς περὶ τῆς ἀξίας τοῦ ἱεροῦ πολέμου καὶ περὶ τῶν ἐπιστημονικῶν διαλέξεων.

ΛΣΤ.—σ. 558.

Ὁ Χατζῆ Χασανζαδὲ συνέγραψεν ἐξηγήσεις ἐν περιελίδι εἰς τὸ σχόλιον περὶ τῆς Σουρᾶ Ἐναᾶμ καὶ εἰς τὰ τέσσαρα προλεγόμενα τοῦ Τεφτίχ, καὶ γραμματικὸν σύγγραμμα, ἡ πλάστιγξ τῆς κλίσεως.

ΛΖ.—σ. 559.

Ὁ Ἀλῆς, υἱὸς τοῦ Ἰουσούφ Ἀλ Φεναρί, ἔγραψε σχόλια εἰς τὴν σύνταξιν (Καφιγὲ) καὶ περὶ τοῦ ἀριθμητικοῦ συγγράμματος τοῦ Κισμί (Κισμί-τετζνίς).

ΛΗ.—σ. 560.

Ἔστι συγγραφεὺς ἀξιολόγου περσικῆς γενικῆς ἱστορίας (φαιδρότης τῆς ἱστορίας) δημοσιευθεῖσης τῷ 851 (1456). Ὁ Χατζῆ Κάλφας γνωρίζει ἀκριβέστατα τὸ περιεχόμενον αὐτῆς.

ΛΘ.—σ. 560.

Πρῶτος μαθηματικὸς Τοῦρκος ὑπῆρξεν ὁ Καδιζαδὲ ὁ ἐκ Προύσης, ὅς, καταλιπὼν τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ἔλαβεν ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ Οὐλουβέγῃ ὑποδοχὴν ἐν τιμῶν καὶ τὰ πρὸς βίον. Ἐγεννήθη πρὸ τοῦ ὁμωνύμου αὐτῷ Καδιζαδὲ, οὗ τὸ ὄνομα διαπρέπει ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν οὐλεμάδων ἐπὶ τῆς βασιλείας Μωάμεθ τοῦ Β'. Ἀνάγκη εἶνα μὴ συγχέωμεν τοὺς δύο τούτους πρὸς τρίτον Καδιζαδὲ, σύγχρονον Μωάμεθ τοῦ Δ', μὴδὲ πρὸς τὸν Καδιχὰν τὸν πρῶτον συλλογέα τῶν φετβάδων.

Μ.—σ. 560.

Παραστὰς ποτε τῷ σουλτάνῳ ῥηθέλῃσεν, ὡς ἔθος, ἐν' ἀσπασθῇ τὴν χεῖρα αὐτοῦ, ὃ δὲ σουλτάνος ἐξ ἰδιαζούσης εὐνοίας προσήνεγκε τὴν παλάμην. Ὁ

μολλῶς προσεκύνησεν αὐτὸν σιγῶν· «Τί διανοῇ; ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ σουλτάνος. Διανοοῦμαι, ὅτι ἡ Μεγαλειότης Σου ἀναδεικνύεις με μουδεβρίζην τῆς Ἀφίας Σοφίας.» (Ἡ ἑλληνικὴ λέξις ἁγία σημαίνει τούρκιστί τὴν παλάμην τῆς χειρὸς ἁγιά, ἡ δὲ σοφία ὑπηνίστατο τὸ Σόφι). Τὸ λογοπαίγνιον τοῦτο ἤρεσε τοσοῦτον τῷ Μωάμεθ, ὥστε ἀνέδειξε τῷντι τὸν Τεβρεζί μουδεβρίζην (Μουρατζᾶ δ' Ὅσσον, Δ, σ. 602).

MA.—σ. 561.

Ἡ πρὸς τὸν μέγαν βεζύρην Μαχμούτ Πασᾶν ἐπιστολὴ τοῦ Μωάμεθ καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀκσεμσεδζίν ἐρμηνεία τοῦ ὀνείρου εὐρηνται ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Φερίδουν ὑπ' ἀρ. 228 καὶ 229.

MB.—σ. 564.

Κατέλιπε συγγράμματα τινα περὶ τῆς ἱατρικῆς, πραγματείας ἀραβικῆν, καὶ ἑτέραν περὶ τοῦ τρόπου τοῦ ἀποτρέπειν τὴν χλεύην, ὡς καὶ Βίβλον τῶν ἁγίων.

BIBAION ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΝΝΑΤΟΝ.

A.—σ. 564.

Φίλ Τζαῖρί, λειμῶν τῶν ἐλεφάντων. Ὁ Νεσρῆς, δὲ παρῆν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, διηγεῖται μετὰ πολλῆς ἀφελείας, ὅτι ὁ λαὸς ἀμφέβαλλε περὶ τῆς τελευτῆς τοῦ σουλτάνου, ὅτε ἡ πομπὴ τῶν βεζυρῶν καὶ τῶν καζακερῶν ἐπορεύετο μετὰ τοῦ ὀχλήματος Μωάμεθ τοῦ Β' εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ὅτι μετὰ τὴν εἰς τὸ στρατόπεδον ἔλευσιν τῶν ἀτζεμογλὰν ἡ ἀμφιβολία αὕτη μετεβλήθη εἰς βεβαιότητα.

B.—σ. 565.

Ὁ Καντεμῖρος ἀμαρτάνει μεγάλως διηγούμενος, ὅτι ὁ Βαγιαζήτ ἀπῆλθε πρόσκυνήσων εἰς Μέκκαν, ἅμα μαθὼν τὴν τελευτὴν τοῦ πατρὸς, καὶ ὅτι ἐπαινῆθη μόλις μετὰ ἑννέα μῆνας. Ἀληθεύει, ὅτι ὁ Τζεναβί καὶ κατ' αὐτὸν ὁ Χεζαρφέν ποιοῦνται λόγον περὶ τῆς ὁδοιπορίας ταύτης, ἀλλὰ πάντες οἱ προγενέστεροι ἱστοριογράφοι βεβαιοῦσιν, ὅτι ὁ Βαγιαζήτ ἀπῆλθεν ἀπὸ Ἀμασείας οὐχί εἰς Μέκκαν, ἀλλ' εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ὅτι ἦλθε τῇ ἐννάτῃ.

ἦμερ α καὶ οὐχὶ τῷ ἐνάτῳ μηνὶ μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ πατρὸς. Ὁ Νεσ-
ρῆς, Σεαδεδδίν, Ἰδρίς, Ἀλῆς, Σαλαχζαδὲ καὶ Λουτφὶ δημοφωναῖσι πρὸς
τοῦτο. Ἀλλως δὲ Νεσρῆς ἦν μάργις τῆς εἰς Κωνσταντινουπόλιν εισόδου τοῦ
σουλτάνου. Ὁ Πετὶ δὲ Αα Κροά καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι ἱστοριογράφοι ἀντέγρα-
ψαν τὸν Καντεμῖρον.

Γ.—σ. 565.

Ἡ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἀμάσειαν πορεία λογίζεται εἰς δεκαπέν-
τε ἡμέρας, αἵτινες ἀποτελοῦσιν ἑκατὸν ἐξήκοντα ὥρας (Ὁρα Μ. Κινεῖρ,
Journey through Asia minor Armenia and Koordistan, σ. 257 καὶ
557). ὥστε δὲ Μουσταφᾶς διέτρεξεν ἐπὶ ὅκτῳ συνεχεῖ· ἡμέρας εἴκοσιν ὥρας
ἐκ τῶν εἰκοσιτεσσάρων, καὶ ὅτι καὶ ὁ Βαγιαζῆτ διέππευσεν οὐχ ἥττον τὴν
αὐτὴν ὁδὸν σχεδὸν μετὰ τετρακισχιλίων ἵππέων.

Δ.—σ. 566.

«Claudius, raised the soldiers to the Empire, was the first who
gave a donative: he gave, quina dena 120 L. (Σουετόνιος ἐν Κλαυδίῳ,
Κεφ. 40). When Marcus with his colleague Lucius Verus took
quiet possession of the throne he gave vicena 160 L. to each of the
guards.» Ἰστ. Αὐγουστ. σ. 25 (Διον. Βιβλ. ΟΓ', σ. σ. 1234). Γιββων,
Κεφ. Ε, σημείωσις 6.

Ε.—σ. 567.

Ὁ Καουρσίν, δὲ δογγραμματοδότης τοῦ τάγματος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἱε-
ρουσαλὴμ, δὲ εἶδεν αὐτὸν ἐν Ῥόδῳ, περιγράφει αὐτὸν ἀκριβῶς· ὥστε οὐδεμία
ἀντιρρῆσις, πλὴν ὅτι ἐνόμισεν αὐτὸν κατὰ πέντε ἔτη πρεσβύτερον, ἐν ᾧ δὲ
Τζέμ ἐγεννήθη τῷ 1439, ἐν ἔτει δὲ 1482 ἦγε μόνον τὸ εἰκοστὸν τρίτον
ἔτος καὶ οὐχὶ τὸ εἰκοστὸν ὄγδοον.

ΣΤ.—σ. 570 [1].

Κατὰ τὸν Σεαδεδδίν ἡ μάχη αὕτη συνέβη ἡμέρᾳ Σαββάτῳ, τῇ 22 βεβιουλ
ἄχρ, ὅπερ ἐστὶ χρονολογικὴ ἀντίφασις· διότι ἡ 22 βεβιουλ ἄχρ συμπίπτει,
εἰς ἡμέραν Παρασκευῇ. Ὅπως ποτ' ἂν ᾗ, ἡ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Βαγιαζῆτ ἐκστρα-
τεία ἐπὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἀρκεῖ πρὸς ἀνασκευὴν τῶν λόγων τοῦ Τζεναβὶ καὶ
Χεζερφέν περὶ τῆς εἰς Μέλικαν ὁδοπορίας τοῦ σουλτάνου.

[1] Ἡ ἐπεξηγήσεις τῇ 15 στίχῳ τῆς σελίδος ταύτης.

Ὁ Καουρσὶν γράφει πάντοτε τὸν Κασίμ Βέγην βασιλέα τῆς Κιλικίας. Ὁ ἱστοριογράφος οὗτος ἀνακοινεῖ ἡμῖν τοὺς μεταξὺ τοῦ Τζέμ καὶ Κασίμ ἀνταλλαγέντας λόγους· *Regis Cilicie verba ad Zyzymi responsio Zyzymi*, καὶ τὰς μεταξὺ τοῦ ἡγεμονόπαιδος καὶ τοῦ σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου συνεντεύξεις· *Zyzymi soldanum alloquitur*. Ὁ Καουρσὶν μνημονεύει προσαίτι τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Τζέμ εἰς Μέκκαν· *Zyzymi ad Mecham proficiscitur*. Ὅρα ἔκδοσιν τῆς Οὐλμης ὑπὸ Ἰωάννου Βάτερ. Α. Δ. 1496, τῇ 24 Ὀκτωβρίου.

II.—σ. 578.

Ὁ Βερνάρδ ἀναφέρει ἐπιστολὴν τινα, ἣν ὁ Τζέμ ἐπεμψε πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἥτις τοξευθεῖσα εἰς τὴν ὄχθην ἐπεσεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν πεμφθέντων πρὸς καταδίδωιν τοῦ ἡγεμονόπαιδος σπαίδων. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ὡς ἔοικεν, ἐστὶν ἀδέσποτος.

Θ.—σ. 578.

Ὁ Σεαδεδδὶν ἡμαρτημένως γράφει τὴν δεκάτην ἡμέραν, ἀντὶ τῆς τρίτης, διότι ἡ περαιώσις ἀπὸ τῶν παραλείων τῆς Κιλικίας εἰς τὴν νῆσον Ῥόδον γίνεται διὰ τριῶν ἡμερῶν τὸ πολὺ ἐν τῷ θέρει· ἄλλως δὲ, ἐὰν παραδεχθῶμεν τὴν χρονολογίαν τῆς ἀποβάσεως τοῦ Τζέμ εἰς τὴν νῆσον, κατὰ τὸν ἱστοριογράφον τοῦτον, εὐρίσκεται ὅτι διέτριψεν ἐν αὐτῇ μόνον τεσσαράκοντα καὶ δύο ἡμέρας.

I.—σ. 579.

Δυσχερὲς ἡμῖν τεκμαίρεσθαι πῶς ὁ Καουρσὶν ἐνόησε τὸν Ζύζυμον ἀντὶ τοῦ Τζέμ καὶ ποῦ ἔμαθεν, ὅτι τὸ ὄνομα Ζύζυμος σημαίνει ἔρωτα (*Zyzumi, qui amor interpretatur*).

IA.—σ. 580.

Κατὰ τὸν Σεαδεδδὶν, Γ, φ. 447, τῇ 14 ρετζέδ, τουτέστι τῇ 26 Αὐγούστου, κατὰ δὲ τὸν Καουρσὶν *navis oneraria parata Calendis septembris portu solvit*. Ἡ προσθήκη τοῦ Καουρσὶν, *postquam dies 24 moram traxisset*, συνάγει ἐντελῶς πρὸς τὴν δόλωσιν τοῦ Σεαδεδδὶν, καθ' ὃν ὁ Τζέμ ἀφίκετο τῇ 22 Ἰουλίου. Ἀπὸ τῆς 22 Ἰουλίου μέχρι τῆς πρώτης Σεπτεμβρίου εἰσι τεσσαράκοντα καὶ δύο ἡμέραι, συμπεριλαμβανομένων τῶν δύο τούτων ἡμερῶν.

IB.—σ. 581.

Ὅρα παρὰ Καουρσὶν τοὺς πρώτους ἄρους τῆς συνθήκης ταύτης. Ὅρα Γουλλ. Καουρσὶν, ὑπογραμματέα τῶν Ῥοδίων, περὶ τῆς περιωνύμου συμμαχίας πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Τούρκων Βαγιαζήτ.

II.—σ. 581.

Ὁ Βερτότ συνάπτει τὴν δευτέραν συνθήκην περὶ τοῦ σιτηρεσίου τοῦ ἡγεμονόπαιδος Τζέμ πρὸς τὴν πρώτην συνθήκην εἰρήνης. Ἄλλ' ὁ Καουρσὶν διακρίνει αὐτὰς ῥητῶς, ἐν ᾧ μόνις ὁ μετὰ τῶν πρέσβειων ἐπανελθὼν πρεσβευτὴς ὑπισχνεῖται τὰς τεσσαράκοντα καὶ πέντε χιλιάδας δουκάτων ὡς σιτηρέσιον.

IIA.—σ. 581.

« Ἐὰν διηγηθῶ ἐν ἑκάστων ἐν τῷ οἰκείῳ χώρῳ, ἀνάγκη ἵνα διακόψω τὰ τῆς Ἀσίας. » Κούρτιος, ΣΤ.

IE.—σ. 583.

Λατινὶ (μετάφρασις Χαθέρτ, σ. 65) κατὰ τὸν Ἀσικχασανζαδέ. Τοῦτό ἐστι τὸ δίστιχον

« Ὅποια σπανία πόλις ἐστὶν ἡ Νίκαια. Διατρίβει τις ἐν αὐτῇ, καί περ ἐπιθυμῶν καὶ ἔχων ἀνάγκην ἐξελθεῖν αὐτῆς. »

Ἡ τέχνη τοῦ τουρκικοῦ ῥυθμοῦ ἔγκειται ἐν τῇ ὁμοιοκαταληξίᾳ τοῦ δευτέρου στίχου.

IST.—σ. 585.

Ὁ Καουρσὶν κατέλιπεν ἡμῖν τῷ ὄντι λίαν τερπνὸν σχόλιον περὶ τοῦ ἀπὸ τοῦ πρεσβευτοῦ τοῦ Βαγιαζήτ κομισθέντος δώρου, περὶ τῆς προτέρας ιστορίας τῆς χειρὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου καὶ περὶ τῆς εἰς τὴν κοινὴν λατρείαν ἐκθέσεως αὐτῆς ἐν Ῥόδῳ. « Guilelmi Caoursin Belgæ Duaci Rhodiorum Vice—Cancellarii de translatione sacræ dextræ Sancti Joannis Baptistæ præcursoris ex Constantinopoli in Rhodum. »

IZ.—σ. 585.

Ὁ Καουρσὶν μικρὸν πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ πρεσβευτοῦ τοῦ Βαγιαζήτ ἐξεφώνησε τῇ 19 Σεπτεμβρίου λόγον περὶ τῆς ἐν Γαλλίᾳ αἰγυμνωστικῆ τοῦ Τζέμ, ὃς εὑρεταὶ ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ τῷ ἐπιγραφομένῳ Admissione regis Zyzymi in Gallia.

IH.—σ. 586.

Σιασσονάρας ἀντὶ Σιασσονάγης, ἥτοι Σασσενάγης. Αἱ περιστάσεις, ἀς ὁ Σααδεδδὴν συνέλεξε, περὶ τῆς ὁμιλίας τοῦ ἡγεμονόπαιδος πρὸς τὴν καλὴν κυρίαν εἰς Σιασσενάγης, οὐδεμίαν καταλείπουσιν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ταυτέτητος τοῦ

ἔρωτος μετὰ τῆς καλῆς χάρης τοῦ χωροδεσπότη τοῦ Σασσενάγης* ἄλλως δὲ τὰ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας κατατεθειμένα γεγονότα ἀποδείκνυσιν, ὅτι τὸ Γαλλικὸν σύγγραμμα ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Zizimi, prince Ottoman, amorean de Philippine Hélène de Sassenage, Histoire dauphinoise par L. P. A. A. de Grenoble, 1673, παρὰ Ἰωάννη Νικολάω, εἰς 12ον, ὅπερ τέως ἐνομιζέτο ὡς μυθιστόρημα καὶ ὅπερ ἀφηγείται τὸν ἔρωτα τοῦτον, ἐστὶν ἀληθὲς κατὰ τὰ κύρια τοῦ λόγου τοῦλάχιστον. Ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἀναγινώσκουμεν, ὅτι ὁ χωροδεσπότης εἶχε θυγατέρα θαυμασίου κάλλους, ἐρωτιῶσαν τοῦ ἡγεμονόπαιδος, ὥστε ἡράσθησαν, καὶ ὅτι ἀντήλασσον ἐρωτικὰς ἐπιστολάς.

ΙΘ.—σ. 588.

Καὶ ὁ Βερτότ ἀναφέρει περὶ τοῦ πύργου τούτου καὶ περὶ τῆς βουλῆς τῆς ἀποδράσεως τοῦ ἡγεμονόπαιδος (Βιβλ. Ζ.)

Κ.—σ. 589 [1].

Καὶ παρὰ τῷ Σεαδεδδὶν γίγνεται λόγος περὶ τῶν 40,000 δουκάτων, Γ, φ. 450· ἀλλ' οὕτως, ὡς εἰ οἱ Ῥόδιοι ἐλάβανον τὰ δεκακισχίλια δουκάτα πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ Τζέμ. Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἱστορεῖ τὰ καθ' ἕκαστα πῶς ἡ βουλὴ τῆς ἀποδράσεως, ἣν ὁ πρεσβευτὴς Χουσεῖν Βέγης μετὰ τοῦ θαλαμηπόλου Σινὰν Βέγη καὶ τοῦ δαιτροῦ Ἀγιασβέγη ἐμχανήθη, προὔδωθη καὶ ἀνεκαλύφθη· ἀλλὰ παρὰ Σεαδεδδὶν οὐδὲν εὐρίσκεται περὶ τῶν συνομολογηθέντων ὄρων μεταξὺ τοῦ τάγματός τοῦ ἁγίου Ἰωάννου καὶ τοῦ Πάπα, περὶ ὧν ὁ Βερτότ εἰδῶσι διὰ μακρῶν πληροφορίαν.

ΚΑ.—σ. 589.

Ὡς τὸν σύνδεσμον τῶν ταγμάτων τοῦ ἁγίου Τάφου καὶ ἁγίου Λαζάρου πρὸς τὸ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, τὴν μὴ ἐγγραφὴν τῶν ἀγαθῶν τῶν ταγμάτων τούτων ἐν τῷ παπικῷ εὐεργετικῷ καταλόγῳ, τὴν ἀπόταξιν τῆς ἐπικυρώσεως τῶν ταξιαρχῶν, μάλιστα δὲ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ. Βερτότ, Βιβλ. Ζ.

ΚΒ.—σ. 592.

Κατὰ τὸν Βερτότ, Ἀλέξανδρος ὁ ΣΤ' κατέκλεισε τὸν Τζέμ ἐν τῷ φρου-

[1] Ἡ ἐπεξήγησις αὐτὴ ἀνήκει τῷ 9 στίχῳ τῆς σελίδος ταύτης, ἣ δὲ ἀκλόουθος τῷ 11.

ρίω τοῦ ἁγίου Ἀγγέλου. Ἀλλ' ὁ Σεαδεδδίν, κατὰ ἡμερολόγιον τοῦ ἡγεμονόπαϊδος, λέγει βητικῶς, ὅτι μετὰ εἰκοσαήμερον φυλακὴν ἐν τῷ φρουρίῳ τούτῳ ὁ Τζέμ μετηνέχθη εἰς τὸ Βατικανόν, τὴν πρώτην αὐτοῦ κατοικίαν.

ΚΓ.—σ. 592.

Μεσοῦντος τοῦ τελευταίου αἰῶνος φραγκισκανός τις μοναχὸς ἐκ Δαλματίας, κατὰ τὸ προηγούμενον τοῦτο, ἐπιθυμῶν τὸ ἀξίωμα τοῦ καρδινάλιου, ἔγραψε πρὸς τὸν σουλτάνον καὶ παρεκάλεσεν ἵνα συστήσῃ αὐτὸν πρὸς τὸν πάπαν. Ἀλλὰ, ὅπως ἀπαλλάξῃ τὸν ἀρχιγραμματεὰ τοῦ σουλτάνου τοῦ γράψαι μακρὰν πρὸς τὸν πάπαν ἐπιστολὴν, ὑπέβαλεν αὐτῷ τοιαύτην μετ' ἐμφαντικῶν ἐκφράσεων, ἀναφερομένων ὡσαύτως πρὸς τε τὸν πάπαν καὶ τὸν σουλτάνον, ἔχουσιν ὡδέ πως· « Ἀγιώτατε Πάτερ ! ἀπὸ μικροῦ ἀδελφοῦ ἀναβεῖξαι τὸν δεῖνα Καρδινάλιον· εἰ δὲ μὴ, πάντες οἱ ἀδελφοὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀνασκολοπισθήσονται. »

ΚΔ.—σ. 594.

Σεαδεδδίν· « Ὄρμησεν εἰς τὸ φρούριον τοῦ Μοντεφορτίνου, καὶ πνέων ἐκδίκησιν ἐποίησε γενικὴν σφαγὴν, ὅπως ὑποτάξῃ τὸν λαόν. Σισμόνδης, IB, σ. 496, κατὰ τὸν Παῦλον Ἰώβιον, « Πάντες οἱ κάτοικοι κατεσφάγησαν ».

ΚΕ.—σ. 595.

« Τῷ αὐτῷ δηλητηρίῳ φαρμάκῳ Ἀλέξανδρος ὁ ΣΤ' ἐχρήσατο, ὅπως καταστρέψῃ πολλοὺς καρδινάλιους καὶ τέλος ἑαυτόν. Σισμόνδης, κατὰ τὸν Παῦλον Ἰώβιον, Βιβλ. Β, σ. 47. Bernardi Oricellarii Comment., σ. 64. Βίβλος, ἱστορία τῆς Βενετίας. Γουκκιαρδίνης, Βιβλ. Β, Summonte istorie di Napoli, Δ'.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΕΝ ΤΩ ΔΕΥΤΕΡΩ ΤΟΜΩ.

Βιβλίον Ἑρρατον.

Χαρακτηρισμός Μωάμεθ τοῦ Α'.—Ἀνανέωσις τῆς πρὸς τοὺς
χριστιανοὺς ἡγεμόνας εἰρήνης.—Ὁ ἡγεμὼν τῆς Καρμανίας κυ-
ριεύει τῆς Προύσης· ἦττα αὐτοῦ καὶ τοῦ Τζουνεῖδ.—Ναυμαχία
τῆς Καλλιπόλεως καὶ εἰρήνη πρὸς τὴν Βενετίαν.—Εἰσβολὴ εἰς
Βλαχίαν, Οὐγγρίαν καὶ Στυρίαν.—Μάχη ἐν Ῥαδικεσβούργῳ.—
Μετοικισμὸς τῶν Τατάρων εἰς Ῥούμελην.—Στάσις τῶν δερβι-
σῶν.—Ἀντιποιήσις τοῦ θρόνου ὑπὸ δύο Μουσταφᾶ.—Ἐλευσις
Μωάμεθ εἰς Κωνσταντινούπολιν.—Τελευτὴ καὶ ἀπόκρυψις αὐ-
τῆς.—Οἰκοδόμηματα, ἀφιερώματα, βεζύραι, ἱατροί, νομοθέται,
σέχαι καὶ ποιηταί. σ. 3—50.

Βιβλίον Δέκατον.

Ἀνάβασις εἰς τὸν θρόνον Μουράτ τοῦ Β'.—Νίκη κατὰ τοῦ ἀν-
τιποιομένου τοῦ θρόνου Μουσταφᾶ τῇ βοήθειᾳ τῶν Γενουην-
σίων τῆς Φωκαίας.—Μάχη παρὰ τὸ Λοπάδιον καὶ θάνατος τοῦ
διερμηνέως Κόρακος.—Τετάρτη πολιορκία τῆς Κωνσταντινου-
πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.—Θάνατος τοῦ τρίτου ἀντιποιομένου
τοῦ θρόνου Μουσταφᾶ.—Εἰσβολὴ τῶν Τούρκων εἰς τὴν Πελο-
πόννησον καὶ Ἀλβανίαν.—Γάμος καὶ ἀνανέωσις τῆς εἰρήνης πρὸς

τὰ ἀρκτῶα εὐρωπαϊκὰ κράτη. — Τελευταία ἐπανάστασις καὶ τελευτὴ τοῦ Τζουνεῖδ. — Πόλεμος καρκαμανικός. — Διαθήκη τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Κερμιάν. — Εἰρήνη πρὸς τοὺς Οὐγγρους καὶ Σέρβους. — Ὁλεθρος τῶν Τουρκομάνων. — Ἀλωσις τῆς Θεσσαλονίκης. — Οἱ τότε ἄρχοντες τῆς Ἑλλάδος. — Ἀνανέωσις τῆς πρὸς τὴν Οὐγγρίαν καὶ Σερβίαν εἰρήνης. — Πόλεμος πρὸς τὴν Καραμανίαν καὶ Οὐγγρίαν. — Ἀλωσις τῆς Σεμένδρας καὶ πολιορκία τοῦ Βελιγραδίου. — Ἐκστρατεία τοῦ Οὐνιάδου. — Φιλανθρωπία καὶ παρτίτησις τοῦ Μουράτ, σ. 51—125.

Βιβλίον Δέκατον Πρῶτον.

Παραβίασις τῆς εἰρήνης ὑπὸ τῶν Οὐγγρων. — Ὁ Μουράτ ἀναβαίνει πάλιν εἰς τὸν θρόνον πρὸ τῆς μάχης τῆς Βάρνης, ἐκθρονίζεται πάλιν, καὶ πάλιν ἀναβαίνει εἰς αὐτὸν τὸ τρίτον. — Καταλαμβάνει τὸ Ἐξαμίλιον, τὴν Κόρινθον, τὰς Πάτρας καὶ διαλλάσσεται πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον. — Ὁ Οὐνιάδης ἡττᾶται ἐν Κοσσυφοπεδίῳ. — Ὁ Σκενδέρβεγης, ἄρχων τῆς Ἀλβανίας. — Γάμος τοῦ Μωάμεθ. — Τελευτὴ τοῦ Ἑλληνος αὐτοκράτορος Ἰωάννου καὶ τοῦ Μουράτ. — Οἰκοδομήματα, στρατιωτικοὶ θεσμοὶ, βεζύρραι, στρατηγοί, νομομαθεῖς, σέχαι καὶ ποιηταὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ, σ. 126—177.

Βιβλίον Δωδέκατον.

Ἀνάβησις εἰς τὸν θρόνον Μωάμεθ τοῦ Β'. — Ἀνανέωσις τῆς πρὸς τὰς χριστιανικὰς δυνάμεις εἰρήνης. — Ἀνέγερσις τοῦ παρὰ τὸν Βόσπορον εὐρωπαϊκοῦ φρουρίου καὶ κατασκευὴ τοῦ μεγάλου τηλεβόλου. — Πολιορκία καὶ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, σ. 178—260.

Βιβλίον Δέκατον Τρίτον.

Ἐγκαθίδρυσις τοῦ Πατριάρχου. — Νέοι ἄποικοι ἐν Κωνσταν-

τινουπόλει.—'Αποκεφάλισις τοῦ μεγάλου βεζύρου.—Πελοποννησιακὴ ἐριδὲς.—'Εκστρατεία ἐπὶ τὴν Σερβίαν.—Εἰρήνη πρὸς τὴν Σερβίαν καὶ Βενετίαν.—'Αλώσις τῆς Νοβοβέρδας καὶ πολιορκία τοῦ Βελιγραδίου.—Εἰσβολὴ εἰς Οὐγγρίαν καὶ πλήρης ὑποδούλωσις τῆς Σερβίας.—'Εορτὴ τῆς περιτομῆς.—'Αλώσις τῆς Πελοποννήσου.—Διαφωνία.—Τελευταῖαι περιπέτειαι τῶν δύο δεσποτῶν καὶ τοῦ τελευταίου δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν, σ. 261—316.

Βιβλίον Δέκατον Τέταρτον.

'Επιστροφὴ πρὸς τὸν Σκενδέρβεγην.—Μάχαι καὶ πολιορκίαι.—'Ανακωχὴ καὶ συνομολόγησις εἰρήνης.—'Αλώσις Σινώπης, Ἀμασείας, καὶ Τραπεζοῦντος.—Βλάδος ὁ ἀνασκολοπιστής.—'Αλώσις τῆς Λέσβου καὶ Βοσνίας, τοῦ ἰσθμοῦ καὶ τῆς Κορίνθου κατὰ τὸν πρὸς τὴν Βενετίαν πόλεμον.—Δεύτερος καὶ τρίτος Καραμαννικὸς πόλεμος.—'Αύσις τῆς εἰρήνης ὑπὸ τοῦ Σκενδέρβεγην.—'Εκστρατεία τοῦ Μωάμεθ ἐπ' αὐτόν.—'Υποταγὴ τῆς Βρζεγοβίνης.—Εἰσβολὴ εἰς Στυρίαν.—'Υποταγὴ νήσων τινῶν.—Οἰκοδομήματα Μωάμεθ τοῦ Β'. —'Αλώσις τῆς Εὐβοίας, σ. 317—385.

Βιβλίον Δέκατον Πέμπτον.

Εἰσαγωγὴ τῶν ἀγροτικῶν ἐκμισθώσεων.—Πόρθησις τοῦ Τοκάτ.—Μαχμὺτ Πασᾶς, μέγας βεζύρης τὸ δεύτερον.—Αὐτογράφος ἐπιστολὴ Μωάμεθ τοῦ Β' Δυναστεία τῶν Λεκοπροβάτων ἢ τοῦ Λευκοῦ Κριοῦ, καὶ τοῦ Μέλανος Κριοῦ.—Τετάρτη ἐπὶ τὴν Καραμαννίαν ἐκστρατεία.—'Ιστορία τοῦ Οὐζζὺν Χασάν.—Νίκη αὐτοῦ κατὰ τοῦ βεγλέρβεγην Μουράτ Πασᾶ καὶ ἐντελὲς καταστροφὴ αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ ἐν Τερτζάν.—'Εργα τοῦ γόλου τῶν σταυροφόρων.—Πῶσις καὶ θάνατος τοῦ μεγάλου βεζύρου Μαχμὺτ Πασᾶ.—'Εφοδὸς πρὸς τὴν Ἀττάλειαν.—'Αλώσις τῶν φρουρίων τῆς Καραμαννίας. —'Ο Τζεμ ἀναγορεύεται διοικητὴς τῆς Καραμαννίας, ὑποδουλωθείσης κατὰ τὴν πέμπτην ἐκστρατείαν σ. 386—420.

Βιβλίον Δέκατον Ἑκτον.

'Ιδρυσις τοῦ Σαβάντζ.—Εἰσβολὴ εἰς Αὐστρίαν.—Πρώτη πο-

λιορκία τῆς Σκόδρας.—Ἐκστρατεία ἐπὶ τὴν Μολδαβίαν.—Ἀλωςίς τῆς Θεοδοσίας (Καφῶ) καὶ Ἀζόφ, Κελίας καὶ Ἀκερμάν.—Νέα ἐκστρατεία ἐπὶ τὴν Μολδαβίαν.—Καθαίρεισι τῶν παρὰ τὸν Ἴστρον τριῶν ξυλίνων ὄχυρωμάτων.—Πορθήσεις ἐν τῇ ἐνδοτέρᾳ Αὐστρίᾳ.—Ἐπισκευὴ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.—Ματαίᾳ πολιορκία τῆς Ναυπάκτου καὶ τῆς Κροτίας.—Οἱ Τοῦρκοι παρὰ τὸν Ἰσόντιον.—Διαπραγματεύσεις πρὸς τὴν Βενετίαν καὶ τὴν Νεάπολιν.—Δευτέρα πολιορκία τῆς Σκόδρας καὶ παρὰ-δοσίς τοῦ φρουρίου ἕνεκα τῆς πρὸς τὴν Βενετίαν εἰρήνης, σ. 420—468.

Βιβλίον Δέκατον ἑβδομον.

Εἰσβολὴ τῶν Τούρκων εἰς Τρανσυλθανίαν καὶ Αὐστρίαν.—Ἱστορία τοῦ οἴκου Σουλκάδρ.—Σχέσεις διπλωματικαὶ πρὸς τὴν Ἰταλίαν.—Ἀλωςίς τῆς Ζακύνθου.—Οἱ Τοῦρκοι ἐν Ἰταλίᾳ.—Ἱστορία ἀρχαία καὶ μεσαιωνικὴ τῆς νήσου Ῥόδου.—Πρώτη πολιορκία τῆς Ῥόδου ὑπὸ τῶν Τούρκων.—Θάνατος Μωάμεθ, χα-ρακτηρισμὸς αὐτοῦ, ὁμότης καὶ ἀληθὲς μεγαλεῖον, σ. 469—516.

Βιβλίον Δέκατον ὀγδοον.

Μνημεῖα τῆς βασιλείας Μωάμεθ τοῦ Β' ἐν οἰκοδομήμασι καὶ πολιτικαῖς θεσμοῖς.—Ἡ ἀδελφοκτονία καθιεροῦται ὡς πολιτικὸς νόμος.—Οἱ τέσσαρες κίονες τῆς αὐτοκρατορίας.—Βεζύραι, Καζασκέραι, Δεφτερδάραι καὶ Νισαντζίδες.—Οἱ ἐσωτερικοὶ καὶ ἐξωτερικοὶ ἀγῶνες.—Ἡ στρατὸς καὶ ἡ αὐλὴ.—Οἱ οὐλεμάδες.—Σχολεῖα καὶ διδασκαλίαι.—Ἐκπαίδευσις τοῦ Μωάμεθ.—Ἐπὶ βεζύραι.—Σοφοί, ποιηταί, νομομαθεῖς ἱατροὶ καὶ σέχαι, σ. 517—562.

Βιβλίον Δέκατον ἑννατον

Ὁ Βαγιαζήτ ἔρχεται εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸν θρόνον.—Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Τζέμ φεύγει εἰς Αἴγυπτον, εἶτα ἐπανέρχεται, ἀνανεοῖ τὸν πόλεμον, ἀνίσταται, καταφεύγει εἰς Ῥόδον, ἀπάγεται αἰχμάλωτος, ἀλλάσσεται ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐπὶ τέλους ἀπο-θνήσκει ὑπὸ φαρμάκου ἐν Νάπολει, σ. 563—597.

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ.

Σελ.	στ.		
5	20	ἀντὶ Βουλγαρίας	ἀνάγνωθι Βουλγαρίας
128	16	» ἔσπασατο	» ἐσπάσατο
141	8	» τρεπνῶ	» τερπνῶ
231	7	» ἀλλ' εὔρεν αὐτὸν ἦτ-	» ἀλλ' εὔρεν αὐτὸν μᾶλ-
		» τον φαθερὸν πρὸς τὸν	» λον φαθερὸν πρὸς τὸν
		» χρυσὸν ἢ πρὸς τὸν	» σίδηρον ἢ πρὸς τὸν
		» σίδηρον	» χρυσόν
279	6	» Μουράτ	» Μωάμεθ
319	15	» τέμωσι	» τάμωσι
»	21	» καμθεις	» καμφθεις
448	26	» Τροίας	» Κροίας
458	21	» πεντακοσίας	» πεντακόσια
595	4	» ξηροῦ	» ξυροῦ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

15-5(38#3)

No 3

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

900

ΧΑ

Χαμμέρ, Ι.

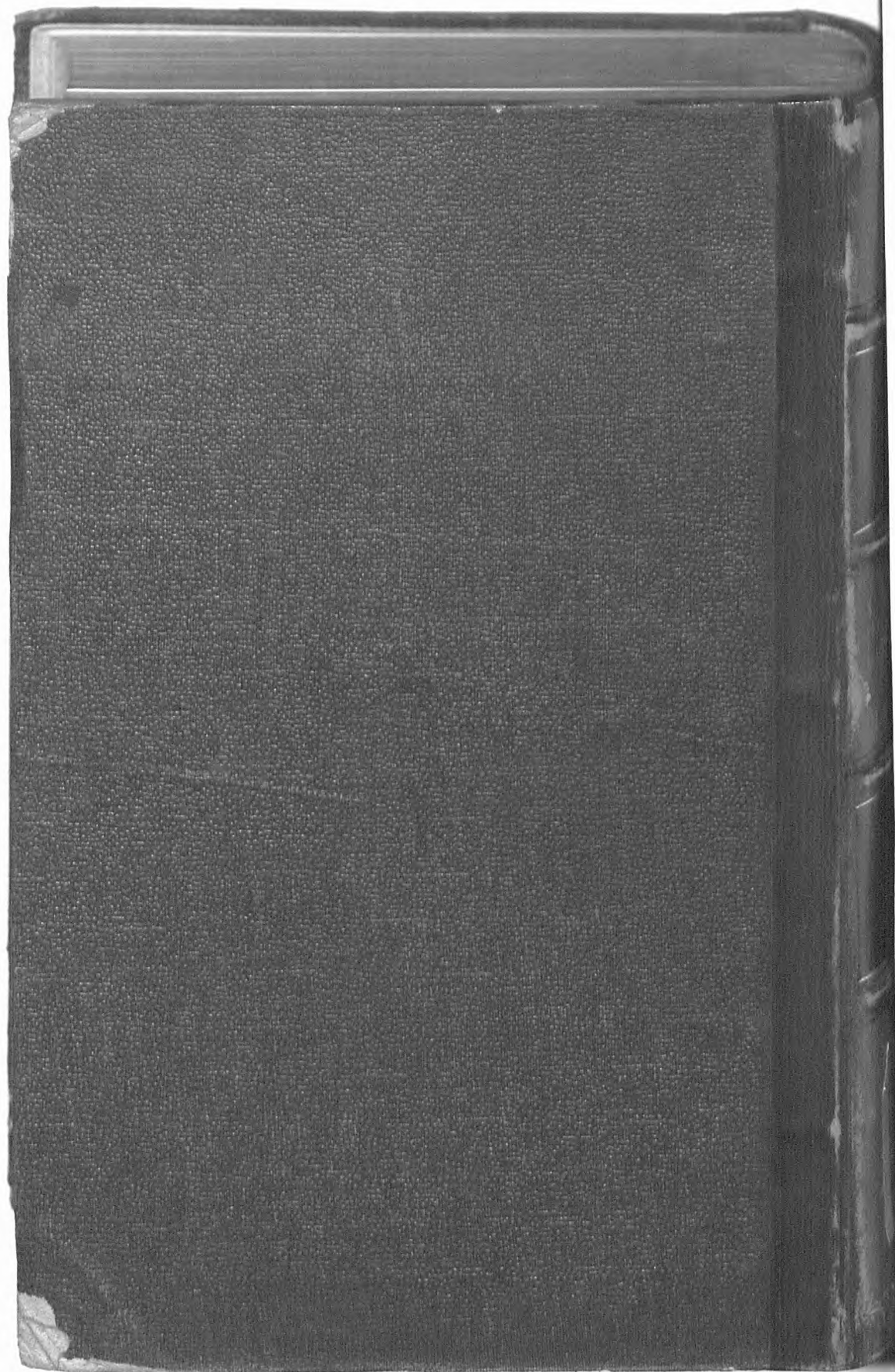
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟ

ἀριθ. χρ. 9538

Ἡμερομηνία
ἐπιστροφῆς

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟΝ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας